I 8934

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ !

anale de istorie

anul XVI 1 1970

1930

0 IUL. 2005

i 8934

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XVI
1
1970

SUMAR

ARTICOLE — COMUNICARI

ARON PETRIC : 6 Martie — eveniment memorabil în istoria poporului român 3

AUGUSTIN DEAC : Lucreţiu Pătrăşcanu : „Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907" 21

General-colonel în rezervă MIRCEA HAUPT : Momente ale participării Armatei române la eliberarea poporului cehoslovac de sub cotropirea fascistă . 36

ION MAMINA, C. CĂZĂNIŞTEANU : 60 de ani de la reconstituirea P.S.D.R. . 47

MARIAN ZGÓRNIAK (R. P. Polonă) : Istoriografia poloneză în ultimul sfert de veac 64

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI NAŞTERII LUI VLADIMIR ILICI LENIN

I. I. MINŢ (U.R.S.S.) : V. I. Lenin şi problema insurecţiei armate din Octombrie . 74

IOAN BOJAN : V. I. Lenin despre revoluţia socialistă 91

11.720

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Lucrările lui V. I. Lenin în România. Contribuții bibliografice : *Milică Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Rauș* 104

Bibliografia revistei „ANALE DE ISTORIE" (1955—1969) : *Miralena Bolca, Elisabeta Buta, M. Ion* 135

POȘTA REDACȚIEI 218

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

6 MARTIE — eveniment memorabil în istoria poporului român

ARON PETRIC

Anul acesta se împlineşte un sfert de veac de la instaurarea primului guvern democrat din istoria României — eveniment de profundă semnificaţie în lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice şi înfăptuirea unor adînci transformări în toate domeniile vieţii sociale.

Constituind o strălucită încununare a eroicei lupte revoluţionare purtate de oamenii muncii, de toate forţele progresiste ale societăţii în frunte cu Partidul Comunist Român, pentru eliberare socială şi naţională, insurecţia antifascistă din august 1944 a marcat începutul revoluţiei populare în ţara noastră, trecerea la o nouă perioadă în istoria României, în care poporul, stăpîn pe destinele sale, a înlăturat atît dominaţia imperialistă, cît şi jugul exploatării moşierimii şi apoi al burgheziei.

Desfăşurîndu-se ca un proces neîntrerupt, valul revoluţionar declanşat prin insurecţia armată din august 1944 a cunoscut momente nodale, în care capacitatea de luptă a maselor s-a exprimat cu deosebită forţă, înscriind în istorie cuceriri ireversibile. Un astfel de moment îl constituie, fără îndoială, ziua de 6 martie 1945, pe care poporul nostru o leagă inseparabil de instaurarea puterii populare.

Pentru cei care au participat la acele evenimente ca şi pentru cei care au fost numai martorii desfăşurării lor stăruie încă vie amintirea puternicei încleştări dintre forţele democrate şi reacţiune, şirul aproape neîntrerupt al mitingurilor şi demonstraţiilor în care oamenii muncii din întreaga ţară îşi exprimau hotărîrea nestrămutată de a făuri o Românie nouă, democrată şi prosperă. Istoria poporului nostru nu mai cunoscuse pînă atunci o asemenea efervescenţă revoluţionară, care avea să ridice la luptă imensa majoritate a populaţiei de la oraşe şi sate. Aceste energii revoluţionare, descătuşate prin lupta forţelor insurecţionale, au fost canalizate de Partidul Comunist Român în acele direcţii care corespundeau năzuinţei maselor şi cerinţelor obiective ale progresului material şi spiritual al ţării. „Sub conducerea partidului comunist, lupta antifascistă şi de eliberare naţională se dezvoltă într-o largă acţiune de masă pentru desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice. Chemarea partidului comunist pentru desfiinţarea rămăşiţelor feudale şi împroprietărirea ţărănimii,

democratizarea vieții politice, reconstruirea economiei însuflețesc toate forțele democratice și patriotice ale țării. În această perioadă de intensă luptă politică se manifestă cu putere bogata experiență dobîndită de partidul nostru în timpul bătăliilor antifasciste, forța organizatorică, prestigiul, autoritatea și influența sa politică în mase" [1].

În acei ani de clocotitoare lupte politice a crescut neîncetat și s-a evidențiat capacitatea Partidului Comunist Român de a organiza și conduce masele în aprige bătălii purtate împotriva reacțiunii și totodată de a ridica din ruine o țară sărăcită de exploatarea moșierilor și capitaliștilor, pustiită de război și de jaful hitlerist, și a-i deschide apoi o perspectivă de dezvoltare pe temelii socialiste.

* * *

Încă în primele zile ale revoluției populare, Partidul Comunist Român a pus în fața forțelor democrate sarcini de mare importanță pentru destinele țării : eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația hitleristă-horthistă și intensificarea efortului de sprijinire a frontului antihitlerist ; împroprietărirea țăranilor și lichidarea rămășițelor feudale în agricultură ; defascizarea și democratizarea vieții politice și redobîndirea independenței naționale ; refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de trai ale poporului [2].

Prin obiectivele sale majore, revoluția populară a vizat, în prima sa etapă, desăvîrșirea revoluției burghezo-democrate, în care însă, în afara sarcinilor cu caracter agrar și antifeudal — specifice unei atare revoluții —, au fost incluse și sarcini cu caracter antifascist și antiimperialist, rezultînd din situația concretă în care se afla România.

În funcție de aceste obiective, care se aflau într-o strînsă interdependență, și-a stabilit Partidul Comunist Român strategia și tactica sa, în care politica de realizare a unei largi coaliții de forțe — mergînd de la clasa muncitoare pînă la grupări ale burgheziei — și-a dovedit pe deplin justețea. În aplicarea acestei tactici, P.C.R. a manifestat suplețea necesară, împletind politica de alianțe cu demascarea și combaterea acelor poziții și acțiuni care contraveneau țelurilor comune propuse ; în același cadru, sistemul de alianțe a cunoscut o pronunțată dinamică, în funcție de evoluția raportului de forțe și de natura obiectivelor urmărite.

Analiza științifică a condițiilor istorice noi în care începuse să se dezvolte revoluția populară a stat la baza întregii activități a partidului comunist după 23 August 1944. În același timp, trecerea partidului comunist în legalitate, în condițiile largilor libertăți democratice impuse de

[1] Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 55—56.

[2] „România liberă" din 30 august 1944.

mase la 23 August, i-a dat posibilitate să folosească forme şi metode tactice noi pentru a-şi organiza acţiunile în rîndul maselor [3]. Organizînd lupta întregului popor în vederea susţinerii efective a războiului antihitlerist şi a democratizării vieţii social-politice a ţării, partidul comunist considera că acestea constituiau părţi organice ale unui proces revoluţionar de desăvîrşire a transformărilor burghezo-democratice, a căror înfăptuire avea să deschidă calea trecerii la revoluţia socialistă [4].

Desfăşurîndu-se ca o acţiune de masă, născută din lupta antifascistă şi de eliberare naţională, revoluţia populară urmărea împlinirea unor arzătoare idealuri de libertate şi progres, pentru care militaseră atîtea generaţii de înaintaşi şi care interesau imensa majoritate a poporului nostru. Prin aceasta, s-a reuşit unirea sub steagul clasei muncitoare a unor largi forţe social-politice, chemate să-şi făurească un nou destin istoric. În fapt, o asemenea coaliţie se realizase încă în perioada pregătirii şi desfăşurării insurecţiei armate, în acel timp predominînd însă sarcinile cu caracter antifascist şi de eliberare naţională. Încheierea victorioasă a insurecţiei, fără să ducă la destrămarea acestor alianţe politice, a determinat o anumită schimbare a ponderii pe care o aveau diferitele obiective urmărite, o importanţă crescîndă dobîndind-o lupta pentru instaurarea unui regim cu adevărat democratic, care singur putea oferi garanţia realizării şi a celorlalte sarcini ale desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democrate.

Analiza acestei dinamici dezvăluie şi resortul schimbării continue a raportului de forţe social-politice, în care proletariatul, în frunte cu Partidul Comunist Român, interesat în înfăptuirea unor transformări revoluţionare din ce în ce mai profunde, şi-a consolidat tot mai mult rolul de clasă conducătoare, în timp ce partidele marii burghezii, situate pe poziţii conservatoare şi reacţionare, luptau pentru a împiedica pe cît posibil orice transformare de ordin social-politic de natură să afecteze esenţa orînduirii capitaliste, interesele lor de clasă. Aceste realităţi au făcut ca lupta dintre forţele democratice şi reacţiune să aibă un caracter obiectiv şi inevitabil. De logica acestui proces erau conştiente, fără îndoială, şi clasele exploatatoare, precum şi cercurile palatului ; dacă ele au acceptat, totuşi, colaborarea cu partidul comunist, aceasta se explică în primul rînd prin lipsa pentru ele a unei alte soluţii de supravieţuire politică, prin teama că rămînerea în rezervă ar echivala cu o părăsire a scenei, în timp ce participarea la viaţa politică le putea oferi posibilitatea unor manevre de natură să limiteze evoluţia vieţii sociale într-un sens contrar intereselor lor. Reacţiunea a supraevaluat, desigur, capacitatea sa de acţiune, ca şi valoarea sprijinului pe care-l aştepta din partea cercurilor imperialiste străine, subestimînd totodată forţa de luptă a maselor, capacitatea lor de a imprima un alt curs desfăşurării evenimentelor.

[3] Al. Gh. Savu, *Lupta maselor populare, conduse de P.C.R., pentru instaurarea guvernului democrat (23 august 1944—6 martie 1945)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 4/1961, p. 67.

[4] *Alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în România*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 273.

Pornind de la analiza ştiinţifică a situaţiei din ţară, de la luarea în considerare a raportului real de forţe atît pe plan intern cît şi pe plan internaţional, Partidul Comunist Român s-a orientat în mod just spre folosirea tuturor forţelor şi rezervelor ce puteau fi puse în acţiune în scopul atingerii obiectivelor majore ale revoluţiei, în funcţie de fiecare etapă în parte.

Ţinînd seama de împrejurarea că îndeosebi Partidul naţional-ţărănesc reuşise să manevreze cu lozinci antifasciste, pozînd în forţă a mişcării de rezistenţă, iar regele participase la acţiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene şi în plus dispunea de prerogative de a fi şeful suprem al armatei, Partidul Comunist Român a considerat utilă menţinerea colaborării cu partidele naţional-liberal, naţional-ţărănesc şi cu monarhia şi după 23 august 1944, avînd în vedere raportul de forţe din acele momente şi îndeosebi necesitatea îndreptării întregului efort în direcţia sprijinirii cu toate forţele a războiului antihitlerist şi a refacerii economice a ţării. Participarea partidului comunist la Blocul naţional-democrat, creat încă în perioada de pregătire a insurecţiei, nu a însemnat însă renunţarea la vreunul din principiile sale programatice. Aşa cum se arăta în declaraţia P.C.R. publicată la 24 august 1944, „politica sa de bloc naţional, ca şi aceea de front naţional patriotic, nu a răpit şi nu răpeşte independenţa sa organizatorică, ideologică şi politică, el păstrîndu-şi deplina libertate în rezolvarea problemelor de bază ale României de azi şi de mîine“ [5].

Reprezentînd forţa politică cea mai consecvent revoluţionară şi în acelaşi timp dispunînd de clarviziunea pe care i-o asigura învăţătura marxist-leninistă şi analiza temeinică a realităţilor din ţara noastră, Partidul Comunist Român a trasat linia de perspectivă a dezvoltării României în noile condiţii de după eliberarea ţării de sub jugul fascist. Traducerea sa în viaţă cerea o necontenită dezvoltare a influenţei partidului în mase, păstrarea permanentă a iniţiativei politice şi realizarea unui raport de forţe predominant în favoarea democraţiei.

Deşi în anii grei ai ilegalităţii teroarea reacţiunii împuţinase rîndurile partidului comunist, acesta dobîndise un mare prestigiu şi influenţă în mase datorită spiritului de abnegaţie şi identificării sale cu idealurile de libertate şi dreptate socială ale întregului popor, ceea ce se oglindea şi în faptul că mii şi mii de oameni ai muncii urmau chemările partidului, cu toate că sub raport organizatoric nu erau înregimentaţi în rîndurile sale o asemenea situaţie a şi făcut posibile reorganizarea şi întărirea rapidă în condiţii de activitate legală şi ca partid de guvernămînt a întregii sale activităţi. Militînd pentru întărirea capacităţii sale politice şi organizatorice, Partidul Comunist Român şi-a organizat, în scurt timp, aparatul central, organele locale şi organizaţiile de partid pentru desfăşurarea muncii în noile condiţii [6]. O influenţă deosebită a exercitat-o intrarea în rîndurile partidului a numeroşi muncitori — ceea ce i-a asigurat un puternic şi predominant suport proletar —, precum şi a multor ţărani muncitori şi in-

[5] „România liberă“ din 24 august 1944.

[6] N. Goldberger, *Rolul maselor în instaurarea şi consolidarea puterii populare în România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 1/1965, p. 30.

telectuali progresişti care în anii ilegalităţii activaseră în organizaţiile de masă cu caracter democratic.

Noile condiţii de puternic avînt revoluţionar al maselor au exercitat o înrîurire pozitivă şi asupra Partidului social-democrat, a cărui activitate în cadrul Frontului Unic Muncitoresc s-a situat tot mai mult pe linia sprijinirii războiului antihitlerist, a defascizării şi democratizării ţării.

Partidul Comunist Român a acordat cea mai mare atenţie organizării şi întăririi unităţii de acţiune a clasei muncitoare, forţa socială căreia îi revenea rolul conducător în revoluţie. Pornind de la învăţătura marxist-leninistă şi de la propria experienţă care învedera că forţa proletariatului rezidă în unitatea rîndurilor sale, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a adresat, încă la 26 august 1944, un apel prin care muncitorii erau chemaţi să refacă organizaţiile sindicale pe baza Frontului Unic Muncitoresc, în vederea desfăşurării luptei patriotice şi realizării ordinii în întreprinderi. Chemările partidului comunist au trezit un viu ecou în rîndurile muncitorilor. Începînd încă din ziua de 27 august 1944, cînd luptele insurecţionale se încheiau, în Capitală au avut loc primele adunări libere ale salariaţilor din numeroase întreprinderi industriale şi de transporturi („Vulcan", „Industria pielăriei", „U.C.B.", „S.T.B.", „Malaxa", „Industria textilă" etc.), cu care prilej s-au adoptat hotărîri de înfiinţare a comitetelor de fabrică şi a sindicatelor — organizaţii largi ce cuprindeau întreaga masă a salariaţilor, fără deosebire de apartenenţă politică [7]. Punînd la baza programului lor atît obiective cu caracter economic cît şi politic, sindicatele au constituit în acea etapă mijlocul cel mai puternic de manifestare a unităţii de acţiune a proletariatului, expresia cea mai concretă a Frontului Unic Muncitoresc. Amploarea procesului de organizare a muncitorilor în sindicate, atît în Capitală cît şi în restul ţării, a făcut posibil ca după numai cîteva zile, la 1 septembrie 1944, delegaţiile Comitetelor Centrale ale Partidului Comunist Român şi Partidului social-democrat să constituie Comisia de organizare a mişcării sindicale unite, pas deosebit de important pe calea colaborării tot mai strînse dintre comunişti şi social-democraţi, a înfăptuirii treptate a unităţii politice a clasei muncitoare din ţara noastră [8].

Urmărind cu fermitate coalizarea tuturor forţelor democrate în jurul clasei muncitoare, Partidul Comunist Român a acordat o atenţie deosebită reorganizării, în noile condiţii, a Uniunii Tineretului Comunist, antrenării tineretului muncitor din fabrici, de la sate, din şcoli şi facultăţi la refacerea şi democratizarea ţării [9].

Partidul comunist a acordat, de asemenea, o mare atenţie organizării maselor de bază ale ţărănimii. Reprezentînd marea majoritate a populaţiei ţării, crunt asuprită şi exploatată de moşieri şi capitalişti, ţărănimea era vital interesată în realizarea transformărilor democratice, constituind o mare rezervă de energie revoluţionară. Sub îndrumarea Partidului Comu-

[7] „România liberă" din 30 august 1944.

[8] A. Petric, Gh. Ţuţui, *Unificarea mişcării muncitoreşti din România*, Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 51.

[9] Al Gh. Savu, *Lupta maselor populare, conduse de P.C.R., pentru instaurarea guvernului democrat (23 august 1944—6 martie 1945)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 4/1961, p. 68.

nist Român şi cu sprijinul organizaţiilor de masă au fost constituite comitete ţărăneşti [10], avînd rolul să mobilizeze şi să organizeze pe ţărani în lupta pentru realizarea reformei agrare, pentru sprijinirea războiului antihitlerist. Spre sfîrşitul lunii septembrie 1944, curentul de organizare a ţărănimii în comitete ţărăneşti, sub conducerea şi îndrumarea P.C.R., a luat amploare şi treptat s-a generalizat în toate regiunile ţării [11].

Un rol important în procesul de organizare a ţărănimii l-a jucat extinderea şi întărirea Frontului plugarilor, organizaţie democrată cu largă adeziune la sate.

Organizarea clasei muncitoare şi a aliatului său principal, ţărănimea, a influenţat puternic şi alte categorii ale populaţiei. Numeroşi oameni din rîndurile micii burghezii orăşeneşti, îndeosebi intelectuali, au intrat în Uniunea patrioţilor şi în Apărarea patriotică, organizaţii de masă cu caracter antifascist, în cadrul cărora şi-au desfăşurat activitatea o seamă de militanţi antifascişti şi oameni de ştiinţă de mare valoare, ca Petre Constantinescu-Iaşi, Dumitru Bagdasar, George Călinescu, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa şi alţii. O puternică dezvoltare a luat organizaţia democratică a oamenilor muncii maghiari — Madosz (ulterior Uniunea populară maghiară), a cărei activitate în rîndurile muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor maghiari a constituit un aport important la lupta pentru democratizarea ţării. Desfăşurarea activităţii acestor organizaţii de masă, sub îndrumarea politică a partidului comunist, căruia i-au recunoscut rolul conducător, a asigurat orientarea lor pe linia intereselor poporului, a revoluţiei.

Impotriva luptei forţelor democrate se ridicau elementele cele mai reacţionare ale societăţii — resturile fasciste răsturnate de la putere şi aripa dreaptă a partidelor burgheze. Întreprinzînd atacuri împotriva organizaţiilor clasei muncitoare, punînd la cale acte de sabotaj şi diversiune în vederea împiedicării refacerii economice a ţării şi a aprovizionării frontului antihitlerist, unele organizaţii hitleriste-horthiste, bande reacţionare susţinute de liderii P.N.Ţ. mai ales, constituiau principalul pericol intern în calea transformărilor revoluţionare.

De altfel Partidul naţional-ţărănesc, care dispunea de ceva cadre mai numeroase şi de o influenţă în rîndurile unei părţi a micii burghezii, mai ales printre ţărani, pe care îi amăgea cu lozinci demagogice, ca cea referitoare la transformarea marii proprietăţi agricole în proprietate ţărănească bazată pe muncă [12], a alunecat tot mai mult spre dreapta, devenind centrul de raliere al celor mai reacţionare forţe politice din ţară. Caracterul

[10] Traian Udrea, *Rolul comitetelor ţărăneşti în făurirea alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănime, sub conducerea partidului comunist*, în „Studii" nr. 4/1959, p. 247.

[11] *Din lupta P.C.R. pentru încheganea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. I, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1955, p. 23.

[12] *Manifestul-program al Partidului naţional-ţărănesc*, în „Dreptatea" din 16 octombrie 1944.

demagogic și conjuncturist al programului P.N.Ț. a fost demascat cu vigoare de partidul comunist și de celelalte forțe democrate, care au arătat că politica național-țărăniștilor a rămas în esență aceeași politică pusă în slujba claselor exploatatoare [13].

Pe poziții similare, dar dispunînd de mult mai redusă influență, se afla Partidul național-liberal condus de Dinu Brătianu, situat în mare măsură la remorca P.N.Ț.

Avînd în mîinile lor principalele pîrghii economice și exercitînd, în mare măsură, controlul asupra guvernelor prezidate de C. Sănătescu (august—decembrie 1944), ca și asupra altor verigi ale aparatului de stat, clasele dominante au întreprins tot ce le-a stat în putere pentru a frîna mersul ascendent al revoluției, nutrind speranța că viața social-politică va reintra în vechea sa matcă după încheierea războiului. În acest sens, liderii partidelor „istorice" scontau și pe ivirea unei crize în relațiile dintre Uniunea Sovietică și ceilalți aliați din coaliția antihitleristă, situație în urma căreia, potrivit iluziilor lor, statele imperialiste s-ar fi putut impune Uniunii Sovietice, slăbită în urma uriașului efort economic și uman depus în lupta pentru zdrobirea armatelor hitleriste, ceea ce ar fi readus România în sfera de dominație a puterilor occidentale și ar fi făcut posibilă, eventual pe calea unei intervenții armate străine, înfrîngerea elanului revoluționar al maselor.

Evoluția vieții social-politice în țară, ca și desfășurarea evenimentelor pe plan internațional au infirmat însă calculele claselor exploatatoare, care pierdeau pas cu pas teren, în timp ce creștea impetuos forța de nestăvilit a maselor. Raportul de forțe existent în cadrul guvernului și al altor verigi ale aparatului de stat intra, astfel, tot mai mult în contradicție cu raportul real al forțelor de clasă dintre proletariat și aliații săi, pe de o parte, și burghezie și moșierime, pe de altă parte. În aceste condiții, Blocul național-democrat devenea tot mai mult o coaliție politică depășită, deoarece partidele „istorice" nu înțelegeau să îndeplinească nici obiectivele care fuseseră așezate la temelia sa, îndeosebi în ceea ce privește instaurarea unui regim democratic. Guvernul constituit pe baza B.N.D. — după ce în primele zile ce au urmat declanșării insurecției armate întreprinsese o serie de măsuri pozitive, care mergeau în direcția năzuinței maselor, ca lichidarea legislației fasciste, curățirea întregului teritoriu al țării de trupele hitleriste-horthiste — nu reprezenta un tot unitar ; miniștrii dominați de liderii P.N.Ț. și P.N.L. au început să se situeze pe poziții tot mai reacționare, frînînd acțiunile pentru defascizarea aparatului de stat și întronarea unui regim cu adevărat democratic. În această situație, cînd atît Blocul național-democrat cît și guvernul se dovedeau a nu mai corespunde necesităților de înnoire a societății noastre, năzuințelor spre progres ale maselor, partidul comunist a cerut lărgirea cadrului politic pe care îl reprezenta Blocul național-democrat, prin includerea în acest organism a tuturor organizațiilor politice și de masă

[13] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 289.

cu caracter democratic : Sindicatele unite, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madoszul etc., și, în mod corespunzător, constituirea unui nou guvern, cu caracter politic, format din reprezentanții acestora, guvern care să exprime astfel, în mod fidel, raportul real al forțelor social-politice din țară. Baza programatică a noii grupări de forțe, denumită Frontul Național-Democrat, urma să o constituie platforma al cărei proiect, elaborat de Partidul Comunist Român la 24 septembrie 1944, cuprindea obiective cu caracter general-democratic. Acestea interesau imensa majoritate a poporului : instaurarea unui guvern democratic, sprijinirea prin toate mijloacele a războiului antihitlerist pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste, înfăptuirea reformei agrare, refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de trai ale oamenilor muncii, promovarea unei politici de egalitate în drepturi și prietenie între poporul român și naționalitățile conlocuitoare etc. În domeniul relațiilor externe se preconiza o politică de prietenie cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări democrate [14].

Caracterul general-democratic al platformei, faptul că obiectivele sale corespundeau intereselor clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, iar unele dintre ele, ca eliberarea teritoriului național de sub ocupația hitleristă-horthistă, lichidarea urmărilor războiului și redresarea economiei naționale, interesau însăși burghezia, asigurau acestui important document programatic condițiile unei largi adeziuni din partea imensei majorități a poporului.

Definitivarea și adoptarea conținutului platformei într-o ședință comună a delegaților Comitetelor Centrale ale P.C.R. și P.S.D. la 2 octombrie 1944 — fapt în urma căruia ea a devenit programul comun de activitate al celor două partide unite în cadrul Frontului Unic Muncitoresc — au avut consecințe deosebit de favorabile atît sub raportul răsunetului pe care l-a trezit în rîndul maselor, cît și pentru întărirea colaborării dintre comuniști și social-democrați în general. În același timp, discutarea proiectului de platformă în cadrul F.U.M., adoptarea unei poziții comune de către P.C.R. și P.S.D. în probleme fundamentale ale revoluției, hotărîrea luată cu această ocazie de a se crea comitete de front unic în toată țara au dus la creșterea rolului conducător al clasei muncitoare în coaliția forțelor democratice [15]. Acest fapt și-a găsit expresia și în constituirea Comitetului Central al Frontului Unic Muncitoresc, compus din reprezentanții P.C.R. și P.S.D. [16].

Reprezentînd un adevărat stindard de luptă, platforma lansată în numele Frontului Unic Muncitoresc a întrunit, în cîteva zile, adeziunea largă a grupărilor și organizațiilor democrate, a mișcării sindicale, a Uniunii Tineretului Comunist, a Frontului plugarilor, a Uniunii patrioților,

[14] „Scînteia" din 26 septembrie 1944.

[15] N. Petrovici, Gh. Țuțui, *Făurirea alianței muncitorești-țărănești — factor hotărîtor în instaurarea puterii populare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 1/1965, p. 50.

[16] „Scînteia" din 7 octombrie 1944.

a Apărării patriotice, a Madoszului și a altor organizații. Constituirea, la 12 octombrie 1944, a Consiliului Național al Frontului Național-Democrat din reprezentanții organizațiilor componente, printre care se aflau Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, C. Titel-Petrescu, Lothar Rădăceanu, Stoica Chivu, Al. Sencovici, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, prof. dr. S. Stoilov, Bányai Ladislau, Gheorghe Micle etc., a marcat o treaptă importantă în procesul de făurire a unei largi coaliții de forțe, care grupa clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe, naționalitățile conlocuitoare interesate în înfăptuirea unor adînci transformări democratice în viața social-politică a țării.

Situîndu-se pe poziții reacționare, potrivnice intereselor poporului, conducătorii partidelor național-țărănesc și național-liberal au refuzat să adere la platforma Frontului Național-Democrat și să consimtă la alcătuirea unui nou guvern, care să exprime raportul real de forțe existent în țară. În această situație, la 16 octombrie 1944, reprezentanții P.C.R. și ai P.S.D. s-au retras din guvern, cerînd primului ministru să prezinte demisia întregului cabinet.

Întrucît reacțiunea nu voia să părăsească puterea, deși guvernul nu mai reprezenta nu numai poporul, dar nici cel puțin coaliția de Bloc național-democrat, Partidul Comunist Român a chemat masele populare să-și intensifice acțiunile revoluționare. În Capitală și în întreaga țară, adevărate torente de demonstranți au manifestat cu însuflețire pentru un guvern al Frontului Național-Democrat. Ca urmare a acțiunilor revoluționare ale muncitorilor, țăranilor și ale celorlalte forțe democratice — care, la chemarea P.C.R., trecuseră, împotriva voinței majorității reacționare din guvern, la defascizarea și democratizarea de jos a aparatului de stat și a întreprinderilor — a neîntreruptelor demonstrații de stradă ale oamenilor muncii, partidele politice și organizațiile grupate în F.N.D. și-au lărgit continuu, în ultimele luni ale anului 1944, pozițiile în aparatul de stat [17].

Sub presiunea acestor puternice manifestații de masă, încercările reacțiunii de a guverna fără participarea reprezentanților oamenilor muncii au eșuat, primul guvern Sănătescu fiind înlăturat.

Noul guvern, constituit tot sub președinția generalului C. Sănătescu, la 4 noiembrie 1944, era format din reprezentanții partidelor componente ale F.N.D., dar acum forțele democrate își întăriseră în mod considerabil pozițiile, ele deținînd vicepreședinția Consiliului de Miniștri prin dr. Petru Groza, 6 departamente și 3 subsecretariate de stat, printre care unele avînd un rol important în viața politică a țării [18]. O semnifica-

[17] P. Nichita, *Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în primele luni ale anului 1945 în vederea lărgirii bazei de masă a Frontului Național-Democrat și întăririi influenței sale politice*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1963, p. 4.

[18] Miniștrii reprezentînd Frontul Național-Democrat dețineau departamentele: Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, Educației Naționale, Justiției, Muncii, Asigurărilor Sociale și Minorităților.

ţie deosebită a avut-o faptul că liderii partidelor naţional-ţărănesc şi naţional-liberal au trebuit să consimtă la înscrierea în programul de activitate al guvernului a unor obiective cuprinse în platforma F.N.D. Deşi şi în acest guvern reacţiunea dispunea încă de majoritate, forţele democrate repurtaseră o însemnată victorie, poziţiile cucerite contribuind la îngustarea bazei puterii politice a reacţiunii.

Noul guvern Sănătescu era condamnat încă de la început unei existenţe efemere. Încercările marii burghezii şi ale moşierimii de a folosi poziţiile pe care le deţineau în aparatul de stat, în scopul de a frîna procesul transformărilor revoluţionare, de a împiedica prin forţă pe ţărani să-şi împartă pămînturile moşiereşti s-au izbit de hotărîrea dîrză a maselor populare de a păstra şi lărgi libertăţile dobîndite, de a instaura rînduieli democratice. Sub conducerea Partidului Comunist Român, mase uriaşe ale populaţiei au alungat prefecţi şi primari reacţionari [19], iar în fabrici s-a trecut la organizarea controlului muncitoresc. Exprimînd eşecul încercărilor de a stăvili avîntul maselor şi îngrijorarea care cuprinsese reacţiunea, C. Sănătescu declara în şedinţa Consiliului de Miniştri din 20 noiembrie 1944 : „...Ceea ce mă îngrijorează pe mine este faptul ca nu cumva să scăpăm din mînă autoritatea şi să treacă peste noi toate aceste mase, care astăzi vor să-şi aleagă primari, mîine vor cere de lucru etc. şi nu le vom mai putea stăpîni" [20].

În acele condiţii în care majoritatea reacţionară din guvern se dovedea tot mai puţin capabilă să facă faţă asaltului de jos al maselor, ca şi presiunii exercitate asupra lor de miniştrii reprezentanţi ai F.N.D., liderii de dreapta ai partidelor burgheze şi cercurile palatului au recurs la manevra de a constitui un nou guvern de „tehnicieni", sub pretextul că era necesar un cabinet „neutru", care să reîntroneze „ordinea" în ţară. În fapt aceştia urmăreau îndepărtarea reprezentanţilor clasei muncitoare, sau cel puţin a comuniştilor, în care scop au şi încercat să producă o spărtură în Frontul Unic Muncitoresc, invitînd să participe la guvern numai reprezentanţi ai Partidului social-democrat. Manevrele reacţiunii au suferit, însă, un eşec complet [21]. În noul guvern, format la 6 decembrie 1944 sub preşedinţia generalului Nicolae Rădescu, forţele democrate, păstrîndu-şi poziţiile avute, au obţinut în plus îndepărtarea lui N. Penescu de la Departamentul Afacerilor Interne, ca unul ce se făcuse remarcat prin activitatea sa reacţionară şi teroristă.

Sub efectul puternicelor manifestaţii de masă, care cereau măsuri grabnice de democratizare a ţării şi înfăptuirea reformei agrare, Rădescu s-a văzut nevoit să facă o declaraţie-program prin care se angaja să înfăptuiască reforma agrară şi să treacă la defascizarea şi democratizarea aparatului de stat ; în schimb el cerea un „armistiţiu" politic, în baza căruia membrii guvernului şi fruntaşii politici să nu mai fie atacaţi

[19] La sfîrşitul lui noiembrie 1944, în 30 de judeţe din cele 58 existente conducerea o exercitau prefecţii şi primarii instalaţi pe cale revoluţionară de masele populare.

[20] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 481, fila 70.

[21] „Scînteia" din 7 decembrie 1944.

în presă şi în cuvîntări publice. Prin aceasta, Rădescu urmărea să stăvilească lupta desfăşurată de forţele democrate împotriva forţelor reacţionare şi să creeze impresia că el s-ar fi situat în afara luptei politice. În realitate, aceasta reprezenta o simplă manevră, menită să deruteze forţele democrate şi să cîştige timp ; aceluiaşi scop i-a servit şi crearea Comisiei pentru studiul reformei agare [22], organ care trebuia să tergiverseze şi să evite în cele din urmă înfăptuirea acestei importante acţiuni.

La începutul anului 1945, lupta forţelor democrate împotriva reacţiunii a cunoscut o nouă creştere, în ea împletindu-se tot mai strîns obiectivele care stăteau la baza programului de acţiune a F.N.D. Evoluţia raportului de forţe, care învedera întărirea poziţiilor clasei muncitoare şi a aliaţilor săi şi, în acelaşi timp, creşterea reacţionarismului claselor exploatatoare, care simţeau că pierd tot mai mult teren, a făcut necesare o reexaminare şi o conturare mai clară a sarcinilor imediate şi de perspectivă ce reveneau forţelor democrate. Aceasta se impunea îndeosebi ca urmare a concluziei la care ajunsese partidul comunist, că politica de coaliţie cu toate partidele burgheze se apropia de sfîrşit şi că pentru Frontul Naţional-Democrat se punea nemijlocit sarcina constituirii unui guvern realmente democrat, care să se conducă după un program unitar de guvernare.

Pornind de la această necesitate, din iniţiativa P.C.R. a fost publicat, la 28 ianuarie 1945, programul de guvernare al Frontului Naţional-Democrat. De însemnătate deosebită era faptul că programul a înscris ca o sarcină imediată înfăptuirea reformei agrare ; de asemenea, el prevedea unele înfăptuiri economice de natură să permită atragerea unei părţi a burgheziei alături de forţele democratice la opera de refacere economică a ţării, preconiza sprijinirea meseriaşilor, a micilor comercianţi şi a tuturor acelor industriaşi care vor colabora cinstit la refacerea întreprinderilor, la reorganizarea şi ridicarea producţiei.

În acelaşi scop au fost retrase unele prevederi cuprinse în platforma-program din septembrie 1944, care nu corespundeau etapei în care se afla ţara noastră, ca naţionalizarea unor bănci etc. Aceasta a făcut posibilă aderarea la programul de guvernare al Frontului Naţional-Democrat a grupării naţional-liberale conduse de Gh. Tătărăscu, despărţiţi de vechiul Partid liberal brătienist, şi a grupării conduse de Anton Alexandrescu, desprinsă din Partidul naţional-ţărănesc, partide cu orientări tot mai reacţionare datorită mai ales conducerii acestora [23].

Publicarea programului de guvernare al Frontului Naţional-Democrat a avut un mare răsunet în întreaga ţară. Considerîndu-l ca pe un program al lor, oamenii muncii de la oraşe şi sate se angajau prin mii de telegrame şi moţiuni să lupte pentru înfăptuirea sa imediată [24]. În între-

[22] *Alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în România*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 296.

[23] Gheorghe Ţuţui, *Partidele politice democratice din România în perioada de după 23 august 1944*, în „Analele de istorie" nr. 6/1969, p. 7.

[24] *Alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în România*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 301.

prinderi, în instituții, la orașe și la sate au avut loc mitinguri însuflețite și au fost adoptate moțiuni în care se exprima hotărîrea muncitorilor, a țăranilor, a intelectualilor și a altor categorii ale populației de a lupta pentru aducerea la cîrma țării a unui guvern cu adevărat democrat. Lozinca „Vrem guvern F.N.D." a devenit un obiectiv imediat pentru care militau masele populare, în ea întruchipîndu-se năzuința spre înfăptuirea unor transformări adînci în viața poporului. Pe măsură ce creștea hotărîrea de luptă a maselor, sporea și gradul de împotrivire a reacțiunii, care în încercările sale disperate de a menține puterea nu se dădea în lături de la acțiuni teroriste, menite să intimideze masele, amenințînd chiar cu dezlănțuirea unui război civil, scontînd în acest caz și pe sprijinul cercurilor imperialiste, pe eventuala intervenție militară a puterilor occidentale.

Într-o cuvîntare publică ținută la 11 februarie 1945 în sala „Aro" din Capitală, Rădescu a amenințat cu reprimarea prin forța armelor a mișcărilor de mase, iar în ședința Consiliului de Miniștri din 16 februarie 1945 el a declarat deschis : „...În situația pe care o am, mă voi opune din toate puterile și, dacă este nevoie să ajungem la război civil, îl vom face, domnilor, oricare ar fi rezultatul" [25].

Dînd dovadă de lipsă de realism politic în condițiile internaționale create în țară și în Europa de cel de-al doilea război mondial, liderii partidelor burgheze se împotriveau cu disperare cursului spre democratizare pe care masele îl urmau hotărîte.

Lupta forțelor democrate împotriva reacțiunii a atins o tensiune maximă la 24 februarie 1945, cînd în Capitală și în numeroase alte localități din țară au avut loc mitinguri de masă de o amploare necunoscută încă în istoria României. Astfel, la București au participat peste 600 000 de demonstranți, la Ploiești — aproape 70 000, la Timișoara — circa 30 000 etc. [26].

În Capitală, din ordinul majorității reacționare din guvern, forțele jandarmerești au deschis focul asupra demonstranților ; sub gloanțele ucigașe au căzut Pușcașu Nicolae, Banu Gheorghe, Stănescu C. Voicu, Miu Mircea, Dogaru Gheorghe, Halpern Iuliu, alți mulți fiind răniți. Și în alte centre din țară autoritățile reacționare, sprijinite de bande legionare, au atacat pe demonstranți, încercînd să-i intimideze.

Aceste acțiuni teroriste au determinat un nou val de manifestații împotriva reacțiunii, agravînd considerabil criza în care se afla guvernul Rădescu ; de altfel acesta reușea tot mai puțin să stăpînească situația, cea mai mare parte a aparatului de stat și a armatei desolidarizîndu-se de politica sa reacționară și refuzînd chiar să-i execute ordinele. Un ecou puternic l-a avut declarația publicată la 26 februarie 1945 de un grup de generali și ofițeri superiori, prin care condamnau planurile lui Rădescu de a folosi armata împotriva poporului. În același sens, un grup de circa

[25] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 495, fila 4.

[26] „Scînteia" din 26 și 27 februarie 1945.

60 de profesori universitari au lansat un apel în care, după ce descriau situaţia grea în care ajunsese ţara, cereau „venirea la cîrmă a unui guvern care să fie expresia tuturor elementelor democrate ale ţării şi să realizeze imediat programul de guvernare al F.N.D.“ [27].

Lupta forţelor democrate împotriva reacţiunii se desfăşura şi în sînul aparatului de stat, transformat treptat, sub presiunea de jos a maselor, precum şi în guvern, unde miniştrii reprezentînd F.N.D. demascau cu hotărîre activitatea antipopulară a exponenţilor partidelor „istorice“. Astfel, în cadrul unei şedinţe a Consiliului de Miniştri, dr. Petru Groza face un adevărat rechizitoriu la adresa activităţii unor miniştri reacţionari, cerînd demisia generalului Rădescu [28]. Unele măsuri reacţionare luate de primul ministru nici nu mai erau aduse la îndeplinire de către reprezentanţii F.N.D. ; astfel, încercarea lui Rădescu de a-l demite pe reprezentantul P.C.R. Teohari Georgescu din postul de subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne nu a reuşit, acesta rămînînd la postul său şi cerînd funcţionarilor în subordine să nu ţină seama de ordinele lui Rădescu îndreptate împotriva intereselor poporului [29].

În lupta împotriva reacţiunii, Partidul Comunist Român a avut permanent în vedere necesitatea de a fi pregătit pentru a face faţă oricăror împotriviri din partea duşmanului de clasă, îmbinînd demonstraţiile de stradă, mitingurile şi acţiunile ţărănimii cu lupta armată, în eventualitatea că reacţiunea ar impune folosirea unei asemenea căi. Pornind de la această necesitate, partidul comunist s-a preocupat continuu de menţinerea şi întărirea formaţiunilor patriotice de luptă, refuzînd să ţină seama de presiunile pe care reprezentanţii burgheziei în guvern le făceau în scopul de a determina dezarmarea şi desfiinţarea acestora, pe motivul că misiunea lor se încheiase odată cu victoria insurecţiei antifasciste.

Viaţa a demonstrat justeţea poziţiei adoptate de partidul comunist, gărzile patriotice de luptă, al căror efectiv se ridicase la începutul anului 1945 la 70 000 de oameni, jucînd un rol important în sprijinirea marilor acţiuni întreprinse de mase, ca înfăptuirea reformei agrare şi cucerirea puterii politice.

În focul marilor bătălii sociale şi politice, care au cunoscut o amploare deosebită la începutul anului 1945, masele populare, organizate şi conduse de Partidul Comunist Român, au repurtat o victorie hotărîtoare împotriva reacţiunii. Demascat în cadrul numeroaselor mitinguri şi demonstraţii ca un duşman al democraţiei, izolat în cea mai mare parte de însuşi aparatul de stat pe care se bazase la început, lipsit de sprijinul militar scontat din partea statelor imperialiste, care nu puteau risca atunci o încordare a relaţiilor cu Uniunea Sovietică, şi părăsit chiar de

[27] Arhivele statului Bucureşti, Arhiva istorică centrală, fondul Casa regală, dosarul nr. 5/1944—1945, Buletin săptămînal, fila 223.

[28] *Ibidem*, fila 227.

[29] *Ibidem*, fila 229.

regele Mihai, care-l sprijinise din plin, dar care nu voia să lege soarta monarhiei de situaţia fără speranţe în care se afla guvernul, Rădescu s-a văzut nevoit să demisioneze la 28 februarie 1945, fapt care a reprezentat o nouă victorie a maselor populare.

În zilele ce au urmat, regele, sfătuit de liderii partidelor istorice şi de consilieri ai misiunilor americană şi britanică, a încercat să evite formarea unui guvern al Frontului Naţional-Democrat [30], încredinţînd misiunea de a constitui un nou cabinet mai întîi d-rului Nicolae Lupu, iar apoi prinţului Barbu Ştirbey, recrutat din cercurile palatului. Reprezentanţii F.N.D. au refuzat însă categoric orice tratative cu un exponent al reacţiunii, cerînd regelui să încredinţeze d-rului Petru Groza mandatul formării noului guvern.

Acesta a prezentat regelui lista unui nou guvern, în care majoritatea locurilor urmau să fie deţinute de reprezentanţi ai F.N.D., iar celelalte de reprezentanţi ai grupării liberale conduse de Gh. Tătărăscu şi ai disidenţei naţional-ţărăniste conduse de Anton Alexandrescu. Regele a refuzat însă să sancţioneze lista guvernului, motivînd că ea trebuie să cuprindă şi reprezentanţi ai P.N.Ţ. şi P.N.L. ; în fapt, el tergiversa lucrurile în aşteptarea unui răspuns din partea misiunilor americană şi britanică, prin care solicitase sprijinul ţărilor respective împotriva forţelor democrate. Aşa cum relatează biograful regelui Mihai, Arthur Gould Lee, cele două reprezentanţe diplomatice şi-au manifestat simpatia pentru cauza regelui aflat în impas, dar s-au arătat neputincioase de a-i da un sprijin efectiv. Era şi foarte primejdios în condiţiile marelui final al războiului antihitlerist ca cele două mari state apusene să vină în conflict cu Uniunea Sovietică într-o zonă prestabilită prin conferinţe internaţionale şi care era totuşi spate al frontului sovietic.

Faţă de refuzul palatului de a învesti noul guvern, Partidul Comunist Român s-a adresat din nou maselor, chemîndu-le să manifesteze cu toată forţa împotriva uneltirilor reacţiunii, pentru instaurarea guvernului democratic propus de F.N.D. În întreaga ţară au avut loc numeroase mitinguri şi demonstraţii. Pe adresa palatului regal soseau mii de telegrame care cereau numirea guvernului propus de F.N.D. Concomitent, partidul comunist a luat măsuri de întărire a formaţiunilor patriotice de luptă, s-au lărgit legăturile partidului cu unităţile militare

La mitingurile ce au avut loc în ziua de 6 martie 1945 în întreaga ţară au participat milioane de oameni ; numai în Capitală, după aprecierile organelor de presă, au fost prezenţi aproximativ 800 000 de demonstranţi, mulţi veniţi din localităţile din jurul Bucureştilor [31].

Sub presiunea acestui val revoluţionar, care avea valoarea unei manifestări plebiscitare în favoarea democraţiei, cercurile palatului, temîndu-se să nu riste soarta însăşi a monarhiei, au acceptat numirea guvernului în componenţa stabilită de conducerea Frontului Naţional-Democrat. Guvernul avea ca preşedinte pe dr. Petru Groza, patriot înflăcărat şi

[30] *Alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în România*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 314.

[31] „Scînteia" din 9 martie 1945.

eminent om de stat, care în activitatea desfășurată în fruntea organizației Frontului plugarilor contribuise în mare măsură la antrenarea maselor țărănești la lupta condusă de Partidul Comunist Român împotriva fascismului, pentru instaurarea puterii populare și înfăptuirea reformei agrare.

Vestea numirii guvernului democrat a provocat un nestăvilit entuziasm în rîndurile demonstanților din Capitală, ea răspîndindu-se apoi în întreaga țară. Pentru prima dată în istoria poporului român masele populare își aveau un guvern al lor, în care precumpăneau reprezentanții clasei muncitoare și ai țărănimii [32].

Locul guvernelor de coaliție, în care precumpăneau elementele reacționare, a fost luat acum de un guvern democratic cu caracter unitar, exprimînd noul raport de forțe existent în societatea noastră, în care masele de muncitori și țărani aveau rolul determinant în viața economică și social-politică. De altfel acest nou raport de forțe devenise prezent și în alte verigi ale aparatului de stat, ca urmare a acțiunilor revoluționare desfășurate de mase și a unor măsuri ce fuseseră luate de reprezentanții în guvern ai Frontului Național-Democrat.

Intreg acest proces de acumulări treptate care au fost încununate de actul de la 6 martie 1945 a marcat instaurarea în țara noastră a regimului democrat-popular, formă de conducere în care puterea politică era exercitată de clasa muncitoare și țărănime, a căror alianță s-a făurit în focul luptei pentru pămînt și pentru democratizarea țării.

Noul guvern, prezidat de dr. Petru Groza, a fost un guvern de concentrare — sau de largă concentrare — democratică, ceea ce exprimă, pe de o parte, faptul că el nu mai cuprindea formațiuni politice care se dovediseră ostile democrației, iar pe de altă parte se referă la faptul că în componența sa intrau acum toate organizațiile politice și de masă concentrate în jurul programului de guvernare al Frontului Național-Democrat.

Deși masele populare obținuseră o victorie hotărîtoare în lupta pentru putere, totuși Partidul Comunist Român, analizînd temeinic sarcinile complexe care stăteau în fața noului guvern și care reclamau unirea unor forțe și posibilități cît mai largi, a hotărît ca acesta să mențină o vreme colaborarea cu unele grupări ale burgheziei, în vederea realizării marilor

[32] Guvernul avea următoarea componență: dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, Gh. Tătărăscu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor externe; Lucrețiu Pătrășcanu, ministru al justiției; Mihail Ralea, ministru al artelor; prof. ing. Gh. Nicolau, ministru al asistenței și asigurărilor sociale; Ștefan Voitec, ministru al educației naționale; Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministru al comunicațiilor și lucrărilor publice; Lothar Rădăceanu, ministru al muncii; Dumitru Alimănișteanu, ministru al finanțelor; ing. Petre Bejan, ministru al industriei și comerțului; Teohari Georgescu, ministru de interne; ing. Tudor Ionescu, ministru al minelor și petrolului; Romulus Zăroni, ministrul agriculturii și domeniilor; prof. Petre Constantinescu-Iași, ministru al propagandei; general de div. Constantin Vasiliu-Rășcanu, ministru de război; prof. dr. Dumitru Bagdasar, ministru al sănătății; Anton Alexandrescu, ministru al cooperației.

obiective de interes național și cu scopul concentrării atacului principal împotriva forțelor de bază ale reacțiunii, reprezentate de partidele „istorice". La aceste necesități se referise Gheorghe Gheorghiu-Dej încă în cuvîntarea rostită la 30 ianuarie 1945, în cadrul congresului sindicatelor, cînd arăta : „S-ar părea, tovarăși, că aceste forțe care s-au manifestat atît de impetuos de la 23 august încoace ar fi suficiente pentru alcătuirea unui guvern de Front Național-Democrat așa cum el a fost revendicat aici. Dar în realitate trebuie să recunoaștem că mai sînt încă grupuri politice, oameni politici cu bun simț, care nu pot să nu țină seama de împrejurările actuale și care, dacă vor studia mai atent programul de guvernămînt enunțat de F.N.D., vor găsi că este în interesul și spre binele țării noastre să intre imediat în F.N.D., să îmbrățișeze programul de guvernămînt al unui guvern de F.N.D.C... Or, este clar pentru toți că, în lupta pe care o duce astăzi poporul nostru împotriva fascismului, trebuie mobilizate toate forțele vii ale națiunii : muncitorii, țăranii, intelectualii, mica burghezie și partea reprezentată de burghezia liberală" [33]. În această luare de poziție, Partidul Comunist Român adresa un apel la colaborare tuturor forțelor interesate în progresul material și spiritual al țării și totodată combătea unele tendințe sectare, care se pronunțau împotriva oricăror alianțe în afara organizațiilor componente ale F.N.D.

Poziția realistă adoptată de partidul comunist a făcut posibilă colaborarea în cadrul guvernului cu grupările politice conduse de Gheorghe Tătărăscu și Anton Alexandrescu, colaborare care nu a schimbat caracterul democratic al guvernului, a cărui politică nu a constituit un compromis, ci a avut la bază programul Frontului Național-Democrat, la care cele două grupări aderaseră și se angajaseră să-l sprijine.

Instaurarea guvernului democrat a determinat intrarea procesului revoluționar într-o nouă fază, în care clasa muncitoare și aliații săi au putut să folosească puterea de stat în scopul lărgirii cuceririlor revoluționare, al zdrobirii depline a reacțiunii, al desăvîrșirii transformărilor economice și social-politice cu caracter burghezo-democratic, în vederea trecerii de la etapa democratică a revoluției la etapa socialistă.

Guvernul a acordat o atenție deosebită redresării economiei naționale, distrusă în mare parte de război și de jaful hitlerist și grevată, în plus, de efectele pustiitoare ale secetei. În această acțiune, rolul de frunte, contribuția și sacrificiile cele mai mari au revenit clasei muncitoare, forța cea mai activă și pe planul luptei social-politice. Eforturile pe plan economic s-au împletit cu cele depuse pentru sprijinirea prin toate mijloacele a războiului antihitlerist, în care Armata română, peste o jumătate de milion de militari, luptînd cot la cot cu glorioasa Armată sovietică, și-a adus contribuția la înfrîngerea hitlerismului, la eliberarea nord-vestului Transilvaniei, a Ungariei și Cehoslovaciei. În luptele purtate în comun de ostașii români și sovietici pentru eliberarea României de sub dominația

[33] „Scînteia" din 2 februarie 1945.

hitleristă și apoi pentru nimicirea pericolului fascist s-au pecetluit pe veci frăția de arme româno-sovietică, prietenia dintre cele două popoare.

O importanță deosebită în viața țării a avut Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, care a elaborat programul de activitate al partidului în vederea consolidării regimului democrat-popular, a întăririi alianței muncitorești-țărănești și a refacerii și dezvoltării economiei naționale.

Reunite în Blocul partidelor democrate, forțele progresiste și patriotice în frunte cu Partidul Comunist Român au desfășurat o amplă activitate pentru eliminarea reacțiunii din viața politică a țării, pe care au zdrobit-o în cursul alegerilor parlamentare din noiembrie 1946.

Consolidarea regimului democrat atît pe plan intern cît și extern a dus la schimbarea radicală a raportului de forțe în favoarea democrației. Ca urmare a acestor transformări, a izolării tot mai accentuate a forțelor reacționare, a devenit posibilă și necesară îndepărtarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, iar apoi abolirea monarhiei. Proclamarea, la 30 decembrie 1947, a Republicii Populare Române marchează cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

De-a lungul marilor bătălii sociale și politice, care unesc într-un unic proces revoluționar insurecția armată din august 1944, instaurarea primului guvern democratic la 6 martie 1945 și proclamarea republicii la 30 decembrie 1947, Partidul Comunist Român a făcut cu strălucire dovada capacității sale de a-și elabora, pe baza concepției marxist-leniniste, linia politică, strategia și tactica pornind de la realitățile țării noastre și de la cerințele fiecărei etape istorice.

Biruințele dobîndite în anii construcției socialiste au transformat România dintr-o țară agricolă, cu o economie înapoiată, într-o țară cu o industrie modernă, în plină dezvoltare. Victoria deplină a socialismului, atît la orașe cît și la sate, realizarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, dezvoltarea democrației socialiste și participarea tot mai largă a poporului la rezolvarea problemelor care privesc destinele sale, avîntul pe care-l cunosc dezvoltarea creațiilor spirituale și răspîndirea culturii în mase sînt tot atîtea cuceriri pe care masele largi le-au dobîndit sub conducerea Partidului Comunist Român.

Programul amplu stabilit de Congresul al X-lea al P.C.R. oferă nu numai imaginea, ci și căile de realizare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Sarcinile mărețe puse în fața poporului nostru de Congresul al X-lea al P.C.R. îmbrățișează toate sectoarele și laturile dezvoltării economice-sociale a țării, obiectivele și sarcinile sale fundamentale sînt dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale, aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, perfecționarea relațiilor de producție, a vieții sociale și de stat, adîncirea democrației, creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, ridicarea conștiinței socia-

liste a maselor în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Pătrarul de veac ce s-a scurs de la 6 martie 1945 a scos la lumină forța și vitalitatea regimului nostru democrat. În tot ceea ce s-a înfăptuit în acești ani își găsește întruchiparea strînsa împletire dintre energiile creatoare ale maselor largi populare și capacitatea de gîndire și acțiune a Partidului Comunist Român, forța politică diriguitoare, conducătoare a luptei maselor pentru democrație și socialism, pentru progresul neîncetat al patriei.

Lucreţiu Pătrăşcanu:

„Un veac de frămîntări sociale. 1821-1907"[1]

Dr. AUGUSTIN DEAC

Intelectual comunist, care a desfăşurat o multilaterală activitate politică, Lucreţiu Pătrăşcanu * a publicat de-a lungul anilor numeroase articole şi studii, a expus în conferinţe şi interviuri poziţia partidului comunist în probleme teoretice şi practice, politice, de interes major. El este autorul unor lucrări sociologice, cu caracter monografic, în care abordează, pe baza unei cercetări ştiinţifice aprofundate, evoluţia politică şi social-economică a României. Apărute în paginile ziarelor revoluţionare „Tineretul socialist" şi „Socialismul" în anii 1921—1923, articolele sale au o arie tematică foarte variată. Ele au ca obiect problemele de organizare politică şi profesională *(Organizaţia şi organizaţiile de clasă, Organizaţiile de clasă. Partidul, Reorganizarea tineretului)*, popularizarea unor chestiuni de bază ale marxismului *(Comunismul primitiv, Începutul robiei, Robia, Formarea claselor, Naşterea statului)*, demascarea politicii reacţionare a burgheziei şi moşierimii române *(Asasinatele şi proletariatul, Perspectivele guvernării averescane)*, îndemnuri la acţiuni de sprijinire a tînărului stat sovietic *(Să ajutăm Rusia, Ajutorarea Rusiei şi Comisia Generală, Armistiţiu şi Rusia Sovietică, Cum desemnează bolşevicii planul, se pregătesc de luptă şi asaltează piedicile)*. O serie de articole, studii şi conferinţe tratează probleme menite să contribuie la clarificarea şi orientarea politică a celor ce muncesc: lupta împotriva fascismului, politica Frontului popular, sprijinirea poporului etiopian în războiul purtat contra fascismului italian. Unele teme, cu un pronunţat caracter teoretic, abordează aspecte sociale, economice, filozofice de stringentă însemnătate *[De ce democraţia burgheză este neputincioasă* (1928), *Băncile şi beneficiile lor* (1928), *Statul ţărănesc, un nou tip de stat?*

[1] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, Editura politică, Bucureşti, 1969, 360 p. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

* Date detaliate despre viaţa şi activitatea lui Lucreţiu Pătrăşcanu se găsesc în: Ion Biberi, *Lumea de mîine*, culegere de interviuri, Editura „Forum", Bucureşti, 1945; *Lucreţiu Pătrăşcanu. Lui îi dăm votul şi încrederea noastră* (broşură), Bucureşti, 1946; *Un act de înalt umanism*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 2—3/1968, p. 18—26; M. Ştefan, *Lucreţiu Pătrăşcanu, deputat în parlament*, în „Magazin istoric" nr. 4/1968, p. 72—76; Ion Biberi, *De vorbă cu Lucreţiu Pătrăşcanu*, în „Magazin istoric" nr. 5/1968, p. 26—34; Simion Pop, *Lucreţiu Pătrăşcanu — profesor de economie politică*, în „Forum" nr. 5/1969.

(1936), *Începutul de criză în economia mondială* (1938) ş.a.]. În alte articole din perioada de pînă la eliberarea ţării de sub jugul fascist popularizează programul de acţiune al comuniştilor români, scopurile lor în lupta pentru transformarea revoluţionară a societăţii.

După 23 August 1944, mereu prezent în publicistica comunistă şi democrată, aproape că nu este problemă importantă a cărei rezolvare se impunea Partidului Comunist Român în noile condiţii istorice pe care Lucreţiu Pătrăşcanu să nu o abordeze cu competenţă, de pe poziţii combative : reforma agrară şi definitivarea ei, consecinţele diferenţierii sociale în lumea satelor, politica economică a guvernului democrat-popular, reforma justiţiei şi reforma electorală, alegerile parlamentare din 1946, problema naţională în România etc. Se ocupă, într-o serie de articole şi conferinţe, de necesitatea întăririi organizaţiilor de partid, de sindicat şi tineret, de politica internaţionalistă a partidului comunist, de popularizarea realizărilor Uniunii Sovietice etc.

În lucrările sale cu caracter monografic, elaborate, în majoritate, înainte de 23 August 1944, îşi propune să analizeze multilateral, cuprinzînd într-un tot organic, realităţile româneşti, dezvoltarea României sub toate aspectele — economic, social, politic şi cultural. O trăsătură comună acestor lucrări o constituie preocuparea asiduă a lui Lucreţiu Pătrăşcanu pentru cunoaşterea veridică a realităţilor sociale-economice, politice şi culturale ale României, pentru formularea unor concluzii cît mai fundamentate cu privire la strategia şi tactica partidului comunist, în vederea desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice şi cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare. „Pentru înţelegerea şi explicarea atît a fenomenelor sociale şi politice trecute, ca şi pentru fixarea drumului pe care are de mers poporul român în viitor — scria el în introducerea la volumul *Un veac de frămîntări sociale* —, problema determinării liniilor evoluţiei lui este de cea mai mare însemnătate. Căci viitorul nu poate să constituie un salt în necunoscut, ci se desprinde şi se încheagă, în acelaşi timp, din elementele şi materialul pe care-l oferă tocmai trecutul“ (p. 7). Iar mai departe releva că, legînd trecutul şi prezentul, reactualizînd lupte şi fapte din trecutul apropiat al poporului român, multe sînt învăţămintele care pot fi trase (p. 20).

Avînd la bază o minuţioasă documentare şi o interpretare consecvent materialist-istorică, lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu duc mai departe, pe o treaptă mai înaltă, analiza realităţilor social-economice şi politice ale societăţii româneşti, începută încă în secolul trecut de conducătorii mişcării socialiste din România. Din acest punct de vedere, scrierile sale marchează o etapă superioară prin studierea şi interpretarea sociologică multilaterală a fenomenelor, prin elaborarea unor judecăţi de valoare, a unor concluzii de sinteză cu privire la unele momente cruciale din istoria clasei muncitoare şi a poporului român. Aceste lucrări sînt, totodată, caracterizate printr-un ascuţit spirit critic, pătrunse de combativitate revoluţionară faţă de teoriile retrograde susţinute de ideologii claselor exploatatoare din România, ca şi faţă de orice încercare de denaturare a teoriei marxist-leniniste.

Pornind de la asemenea criterii, unele dintre principalele aspecte economice şi sociale ale României au făcut obiectul lucrării : *Problemele de bază ale României* (1944). În volumul *Sub trei dictaturi* (1944) sînt

reliefate cauzele de natură politică, economică și socială care au generat regimurile dictatoriale din țara noastră din anii 1938—1940—1944. Lucrarea *Curente și tendințe în filozofia românească* (1946) prezintă în lumina unui examen critic curentele și tendințele cu circulație în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial în filozofia din țara noastră, evidențiind, totodată, corelațiile acestora cu curentele din gîndirea filozofică europeană.

Desigur, în scrierile lui Lucrețiu Pătrășcanu cititorul poate întîlni, uneori, aprecieri pe care să le considere unilaterale, caracterizări incomplete sau unele afirmații categorice, dar care sînt explicabile dacă se are în vedere epoca în care au fost scrise, unele carențe în documentare, precum și faptul că orice operă de această factură poartă voit sau nevoit atît amprenta unor concepții din mișcarea muncitorească de atunci cît și a unor trăsături subiective, proprii autorului.

Lucrarea *Un veac de frămîntări sociale* — publicată în 1945 în colecția *Studii și documente românești* și reeditată în 1947 — a fost concepută, așa cum arată autorul, încă din iarna anului 1933, avînd un plan mult mai larg și urmărind să analizeze perioada apariției și dezvoltării capitalismului în Moldova, Muntenia și Transilvania laolaltă, precum și urmările de ordin social și politic ale acestei dezvoltări. Datorită însă situației politice încordate din țară, a hărțuielilor poliției, a condițiilor grele ale ilegalității și, mai tîrziu, din cauza internării autorului în 1939 în lagărul de la Miercurea Ciuc, aria tematică a lucrării a fost restrînsă. Elaborarea ei a fost întreruptă în 1939 și reluată în 1942, cînd i s-a dat forma definitivă, în care a apărut, după eliberarea țării.

Ocupîndu-se de frămîntările sociale din patria noastră începînd din 1821 și pînă în 1907, Lucrețiu Pătrășcanu nu numai că a reliefat componentele procesului revoluționar înnoitor, caracteristic întregii perioade analizate, dar a dat răspunsuri și a oferit ipoteze de lucru pentru impulsionarea cercetării în domenii deosebit de importante privind istoria poporului român și a clasei muncitoare. El supune mișcările revoluționare care au avut loc în decursul unui secol pe teritoriul patriei noastre unei analize temeinice, marxist-leniniste și dă o ripostă concludentă ideologilor claselor exploatatoare, care treceau cu vederea aportul și rolul maselor populare și al reprezentanților lor la dezvoltarea societății românești. Lucrețiu Pătrășcanu demonstrează cu consecvență ideea că numai ridicarea hotărîtă a celor exploatați și asupriți în momentele de cotitură ale istoriei a asigurat progresul social. El valorifică bogatele tradiții progresiste din istoria țării, din trecutul revoluționar de luptă al poporului nostru, oferind prin aceasta maselor populare un exemplu de acțiune în lupta pentru victoria cauzei lor comune.

Totodată, analiza acestui veac de frămîntări sociale — 1821-1907 — i-a permis lui Lucrețiu Pătrășcanu să exemplifice cu fapte și date din istoria poporului nostru valabilitatea generală a o seamă de principii fundamentale ale marxism-leninismului — caracterul obiectiv al dezvoltării, raportul dintre obiectiv și subiectiv în desfășurarea istorică, corelația dintre factorii interni și externi, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, raportul dintre mase, clase și personalități istorice, îmbinarea socialului cu naționalul în dezvoltarea societății etc., pe care le-a aprofundat și evidențiat în mod deosebit, în contrast cu teoriile idealiste,

mistice uneori, ale unor ideologi ai burgheziei și moșierimii privind istoria acelui veac. Este de menționat, totodată, preocuparea lui constantă de a prelua și releva tot ceea ce este valoros în lucrările predecesorilor săi și, în același timp, de a combate de pe poziții principiale opiniile pe care le considera eronate, folosind o argumentare temeinică, recurgînd la extrase din operele respective, la cele mai variate documente și chiar la tradiția orală sau la creațiile literare ale vremii. Un asemenea stil polemic, combativ, întrebuințat frecvent de Lucrețiu Pătrășcanu, imprimă întregii lucrări o notă vie, de înaltă ținută științifică, și îi conferă, în același timp, o mare putere de convingere. Fără a nega existența unor caracteristici proprii dezvoltării societății românești, care „a cunoscut, timp de veacuri, chiar din momentul înființării celor dintîi formațiuni politice și pînă astăzi, o serie de împrejurări necunoscute altor popoare, care îi imprimă o sumă de elemente specifice", Lucrețiu Pătrășcanu sublinia totodată că, *„în linii mari, el* (poporul român — *n.n.) a urmat o cale care nu constituie nici un fel de excepție. Nici în secolele trecute, nici în secolul al XIX-lea"* (subl. ns. ; p. 7 și p. 8).

Izvoarele la care face repetate referiri dovedesc că autorul *Unui veac de frămîntări sociale* a studiat în operele clasicilor marxism-leninismului problemele teoretice ale perioadei respective, precum și în lucrările socialiștilor români, și în primul rînd este vorba de cele ale lui Constantin Dobrogeanu-Gherea *(Neoiobăgia, Asupra socialismului în țările înapoiate* ș.a.), că a cercetat un bogat material documentar care a inclus aproape toate lucrările fundamentale — de la colecția *Acte și legiuiri privitoare la chestia țărănească* la lucrările lui C. D. Aricescu, P. S. Aurelian, N. Bălcescu, I. Heliade Rădulescu, I. C. Filitti, Radu Rosetti, V. A. Urechia, A. D. Xenopol, C. Zane, N. Iorga ș.a. Pe această bază și dovedind o remarcabilă capacitate de sinteză, Lucrețiu Pătrășcanu demonstrează că toate marile evenimente din această frămîntată perioadă a istoriei poporului nostru își aveau cauza obiectivă în schimbările survenite în baza economică și socială a societății românești, iar rolul determinant în aceste transformări structurale l-au avut factorii interni. „Importanța și rolul jucat de capitalismul apusean asupra așezărilor și evoluției poporului român au fost, fără îndoială, însemnate. Cu toate acestea, pentru înțelegerea și explicarea fenomenelor sociale care s-au desfășurat în secolul trecut în Principate — sublinia Pătrășcanu — este necesar, în primul rînd, să fie puse în lumină forțele interne — economice și sociale — care ele, înainte de toate, au determinat drumul urmat de poporul român în ultima sută de ani. Numai îmbrățișînd acest punct de vedere, este posibilă deslușirea adevăratelor cauze ale mișcărilor sociale și revoluționare din tot acest timp" (p. 19). El ajunge la concluzia că marile momente istorice — mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu, revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, răscoalele țărănești din 1888 și 1907 — nu sînt manifestări izolate, nici fenomene disparate sau simple izbucniri spontane, datorate unor circumstanțe vremelnice, ci există între ele o legătură legică, organică, iar ultima lor fază — aprecia Pătrășcanu — încă nu a fost scrisă de istorie. Cu o argumentare remarcabilă prin forța logică, autorul subliniază că marile zguduiri și lupte sociale care au avut loc în România timp de un secol reflectau în mod nemijlocit diferitele stadii ale unui fenomen mult mai adînc, pe care societatea românească l-a cu-

noscut în tot acest răstimp, şi anume transformarea intervenită în structura economică odată cu apariţia şi dezvoltarea noilor relaţii de producţie, capitaliste. *„Normala şi organica desfăşurare în viaţa poporului român a acestui proces economic* — releva Pătrăşcanu — *a determinat continuitatea tuturor fenomenelor sociale în ultimul secol“* (p. 6).

În opoziţie cu o serie de teze şi concepţii care negau rolul hotărîtor al factorilor interni în apariţia relaţiilor de producţie capitaliste în ţara noastră (Ştefan Zeletin în lucrarea *Burghezia română*, Virgil Madgearu în *Revoluţia agrară şi evoluţia clasei noastre ţărăneşti* şi, într-o oarecare măsură, dar cu totul de pe alte poziţii, chiar şi C. Dobrogeanu-Gherea în lucrarea *Neoiobăgia)*, Lucreţiu Pătrăşcanu pune în lumină în mod convingător faptul că apariţia şi dezvoltarea acestui proces capitalist au fost determinate şi cerute de profunde schimbări interne. Aceasta şi explică de ce — spre deosebire de mulţi cercetători : istorici, economişti şi sociologi — Lucreţiu Pătrăşcanu, pe bună dreptate, nu priveşte anul 1829 ca deschizător al epocii moderne, capitaliste, a României, ci el aşază începutul aceste noi epoci mai devreme, întrucît elementele caracteristice perioadei burgheze se găseau conturate înainte de acordarea deplinei libertăţi economice externe, prin pacea de la Adrianopol din 1829. Această libertate a comerţului acordată Principatelor române n-a făcut decît să continue, să accelereze şi să dea extindere transformării economice şi sociale începute şi care a şi dus la schimbări structurale însemnate (p. 18).

Apreciind economia Principatelor române din perioada care a urmat întemeierii lor şi pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea ca fiind *feudală*, autorul volumului *Un veac de frămîntări sociale* sesiza că dezvoltarea forţelor de producţie, extinderea economiei de mărfuri şi a schimbului comercial în secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea au prefăcut „din temelie“ raporturile cvasipatriarhale, dominante încă de la începutul societăţii feudale pe teritoriul patriei noastre. Aceasta a însemnat trecerea orînduirii sociale într-o nouă etapă — a descompunerii feudalismului şi a începutului apariţiei noilor relaţii de producţie capitaliste —, pe care autorul o caracterizează ca fiind o etapă „iobăgistă“.

În această perioadă, de după 1750, fixează Lucreţiu Pătrăşcanu procesul acumulării primitive a capitalului în Principatele române. Procesul s-a desfăşurat anevoios şi lent, îmbrăcînd forme cît se poate de variate : de la dijmuirea de către boieri a acelor produse pe care ţăranii nu le mai cultivau pentru nevoile lor proprii şi care erau de la început destinate a fi vîndute la privilegiul pe care-l aveau de asemenea boierii de a ţine cîrciumi, prăvălii, mori, pînă la cele mai sîngeroase şi mai sălbatice mijloace de impunere a ţărănimii la diverse şi grele dări, care în cursul domniilor fanariote se înmulţesc şi sporesc sub cele mai diferite denumiri. Combătînd teoriile susţinute în tratatele oficiale de istorie ale vremii, L. Pătrăşcanu arată că această spoliere s-a făcut nu atît „datorită faptului că pe tronurile Principatelor s-au perindat domni de neam străin, precum se afirmă atît de des în tratatele de istorie oficială“, cît mai ales pentru faptul „că ţărănimea suportă greutatea tuturor birurilor — crescute atît de mult în secolul al XIX-lea —, pe cînd o mare parte din veniturile băneşti luau calea străinătăţii, fie sub forma peşcheşului plătit Porţii, fie sub forma averilor acumulate de vremelnicii domnitori, puse şi ele bine în afara graniţelor Principatelor...“ (p. 33).

În strînsă legătură cu noua etapă în care intrase economia Principatelor române, autorul remarcă, făcînd referiri la numeroase documente, procesul de apariţie şi de dezvoltare a primelor manufacturi, a primelor „fabrici" (în care sînt prezente noile relaţii de producţie capitaliste). Înfăţişînd legăturile comerciale ale ţărilor române cu străinătatea, legături care au impulsionat procesul de dezvoltare a noilor relaţii capitaliste în ascensiune, Lucreţiu Pătrăşcanu explică şi cu acest prilej, de pe poziţii ştiinţifice, locul, rolul şi influenţa factorilor externi *.

Concomitent cu analiza evoluţiei noului mod de producţie capitalist, L. Pătrăşcanu sesizează şi apariţia puţin conturată încă, dar evidentă totuşi a celor două clase ale noii societăţi, moderne, a burgheziei şi proletariatului, constatînd că şi din acest punct de vedere dezvoltarea Principatelor române se încadrează în evoluţia generală a economiei din celelalte ţări europene.

Întreaga clasă capitalistă autohtonă a României — arată L. Pătrăşcanu — începe să se formeze şi se întăreşte în momentul în care dezvoltarea întregii societăţi urmează această linie. Burghezia va fi alcătuită din negustori, boiernaşi, mînuitori ai capitalului comercial şi de cămătă, din meseriaşi îmbogăţiţi, precum şi din boieri atraşi în noul mod de producţie.

Procesul incipient de formare a proletariatului român şi primii germeni ai mişcării muncitoreşti, după cum observă L. Pătrăşcanu, se manifestă încă de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea. Dar caracterul restrîns al industriei manufacturiere, limitele pieţei de desfacere, datorită condiţiilor generale existente atunci în Principate, tempoul lent al întregii vieţi economice, toate acestea, conchidea el, au împiedicat formarea unui proletariat puternic în adevăratul sens al cuvîntului. Acest lucru explică şi rolul mai puţin însemnat pe care l-a jucat muncitorimea română în primele decade ale secolului al XIX-lea.

Pornind de la aceste considerente, spre deosebire de o seamă de istorici şi economişti, Lucreţiu Pătrăşcanu consideră anul 1821, odată cu mişcarea condusă de Tudor Vladimirescu, ca fiind *începutul revoluţiei burghezo-democratice în România, începutul istoriei moderne a ţării.* Preluînd ideea lui Nicolae Bălcescu potrivit căreia „revoluţia de la 1848 îşi găseşte prologul în mişcarea desfăşurată cu 27 de ani mai înainte", Lucreţiu Pătrăşcanu a trecut la o aprofundată analiză a cadrului în care această mişcare a avut loc, a forţelor pe care le-a pus în acţiune, a obiectivelor pe care le-a urmărit.

Aprecierea rolului pozitiv al straturilor sociale care compuneau burghezia română în formare este făcută avîndu-se în vedere etapa de dezvoltare social-economică a ţărilor române. În momentul în care burghezia a intrat în arena istoriei, observa autorul, ca o putere revoluţionară, ea a ştiut şi a reuşit să coalizeze împotriva feudalismului forţele populare de la oraşe şi sate. Pe lîngă faptul că sublinia rolul conducător al noii

* În general, Lucreţiu Pătrăşcanu tratează în mod just raportul dintre factorul intern şi cel extern, aducînd importante contribuţii la analiza realităţilor din ţara noastră. Desigur, avîntul dezvoltării economiei de mărfuri în Principate a fost înrîurit în bună măsură de capitalul comercial străin, în speţă de cel negustoresc grecesc din Fanar, după cum accentuează Lucreţiu Pătrăşcanu, dar se impune a observa că o parte importantă a capitalului comercial provenea totuşi din interiorul ţării (p. 23).

forțe sociale, al burgheziei, în mișcările sociale din această perioadă, întrucît ea reprezenta o forță politică și ideologică ajunsă la un stadiu de relativă maturitate, L. Pătrășcanu evidențiia, totodată, că această luptă, pe care burghezia în formare o duce „de cele mai multe ori pe calea revoluționară, este o luptă progresistă, antireacționară în raport cu stările pe care voiește să le schimbe" (p. 83).

În opoziție cu unii istorici burghezi care, denaturînd conținutul social al revoluției de la 1821, o considerau ca o revoluție țărănească, Lucrețiu Pătrășcanu arată că însuși Tudor nu a fost un reprezentant al țărănimii, ci un tipic purtător de cuvînt al negustorimii și al micii boierimi — din rîndurile cărora se ridicase — și „cu ale căror interese, năzuințl și chiar prejudecăți s-a confundat". Aceste categorii, remarcă Lucrețiu Pătrășcanu, înțelegeau să se servească de nemulțumirile adînci ale țărănimii iobage în lupta pe care o duceau împotriva marii boierimi. Țărănimea a sprijinit mișcarea revoluționară condusă de Tudor, deoarece interesele ei cereau o răsturnare a regimului existent. Dar ea s-a găsit sub conducerea efectivă a unor elemente nețărănești, care își aveau în Tudor Vladimirescu un reprezentant autentic și, prin el, au condus ideologic și politic întreaga mișcare. Nu este o simplă întîmplare că semnalul insurecției a fost dat de Tudor Vladimirescu din casa lui Vasile Moangă, „vameșul și zaraful județului Vîlcea", bun prieten și sfătuitor al acestuia.

Bazat pe o seamă de date statistice, autorul lucrării *Un veac de frămîntări sociale* demonstrează convingător poziția economică tot mai puternică a noii burghezii în formare din Muntenia și Oltenia, în comparație cu a celei din Moldova, conchizînd că nivelul economic al Olteniei — bineînțeles, în cadrul formelor precapitaliste și în condițiile existenței unei mai numeroase pături orășenești, alcătuită din negustori și meșteșugari — „explică izbucnirea revoluției din 1821 în Oltenia".

Obiectivele revoluției de la 1821, subliniază Lucrețiu Pătrășcanu, au fost două : *sociale și naționale*. Sprijinindu-se pe analiza unei serii de documente, autorul ilustrează scopul social principal pe care Tudor Vladimirescu îl urmărea, și anume reînnoirea vieții sociale și politice a Țării Românești prin asigurarea participării la conducere a tuturor categoriilor boierești și orășenești. În acest sens, menționa Pătrășcanu, Adunarea obștească cerută de Tudor era, fără îndoială, o cerință democratică, menită a atrage populația orășenească înstărită la conducerea țării.

Cît privește „Caracterul național-revoluționar al mișcării pandurilor", Lucrețiu Pătrășcanu face o netă distincție între caracterul progresist al mișcărilor naționale din perioada de început a afirmării burgheziei pe arena vieții politice și acțiunile naționaliste, șovine, xenofobe ale unor reprezentanți reacționari, fasciști din anii în care autorul își scria lucrarea. El remarca, în acest sens, că pretutindeni în Europa acolo unde a existat o stăpînire străină, ca, de exemplu, în statele italiene, în cadrul monarhiei habsburgice etc., lupta de emancipare politică a burgheziei națiunilor asuprite a fost strîns legată de o mișcare de redeșteptare națională. De aceea și prima încercare a predecesorilor burgheziei române nu a făcut nici o excepție de la această regulă. *„În măsura în care un element național a existat în mișcarea din 1821* — subliniază L. Pătrășcanu —, *el nu a fost anti-grecesc, ci anti-turcesc. Cu toate aparențele*

contrarii, revoluția oltean㠠a trebuit să fie primul pas hotărîtor de emancipare față de suzeranitatea Porții" (p. 101).

Cauzele reale ale înfrîngerii ridicării armate de la 1821 Lucrețiu Pătrășcanu nu le vedea nici în spiritul „legalist" al lui Tudor Vladimirescu — observînd chiar că factorul personal joacă „un rol subordonat" — și nici în pericolul extern (pe care aici îl minimalizează), ci „în *relațiile de forță*, care determină mersul unei ridicări populare". Deși aprecierea este în liniile sale esențiale justă, totuși în această parte a lucrării se resimte necesitatea unei analize mai cuprinzătoare, care să țină seama de toți factorii care în mod obiectiv au dus la înfrîngerea mișcării.

Reliefarea numeroaselor frămîntări și agitații țărănești care au urmat anului 1821 este însoțită de prezentarea tendințelor claselor dominante din Principatele române de a înlătura monopolul exercitat de Imperiul otoman asupra comerțului cu grîne și vite, autorul subliniind însă că ar fi o greșeală să se înțeleagă că Principatele nu întreținеau și pînă atunci legături comerciale cu restul Europei.

Lucrarea *Un veac de frămîntări sociale* aduce elemente noi față de ceea ce s-a scris pînă atunci și cu privire la Regulamentul organic, ca rezultat al aprofundării teoretice, marxiste de către autor a acestui „codice al muncii de clacă". Răspunzînd acelora care considerau că anumite prevederi ale Regulamentului organic se datorau numai spiritului liberal al lui Kiseleff, Lucrețiu Pătrășcanu remarcă faptul că instituțiile, ca și dispozițiile progresiste din Regulament, „corespundeau unei realități : *gradului de dezvoltare în care se găseau stările noastre interne, din punct de vedere economic, ceea ce făcea din Regulament nu o legiuire artificial aplicată aici, ci organic legată de fondul pe care îl îmbrăca*" (p. 125—126). De aceea, spune el, această legiuire „organiza o realitate, mai mult decît o crea. Ea promova interese și nevoi, a căror satisfacere era pînă atunci în suferință. *Regulamentul organic corespundea direcției în care se găsea dezvoltarea Principatelor, care, deși aflate în plin regim iobăgist, se mișcau totuși pe calea dezvoltării spre capitalism*" (p. 126).

Enumerînd principalele prevederi ale Regulamentului care înlesneau libera dezvoltare a forțelor de producție și a noilor relații de producție capitaliste, Pătrășcanu punea în lumină faptul că *„Intreaga legiuire* — tocmai în acele părți subliniate de Bălcescu și Xenopol — *respira mai mult spiritul apusului burghezo-capitalist, decît al absolutismului feudal*" (p. 125).

Clarificări importante aduce autorul în problema formării și dezvoltării conștiinței naționale la români. Subliniind că fenomenul în sine, al conștiinței naționale, nu poate fi izolat de cadrul economic, social și politic în care apare, ci, dimpotrivă, există o strînsă legătură între evoluția stărilor și claselor din cele două Principate și primele manifestări naționale și culturale care au loc, L. Pătrășcanu menționa că conștiința națională apare pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății, odată cu apariția burgheziei, cu lupta ei revoluționară împotriva vechiului regim. El afirma că, în momentul „în care această burghezie era revoluționară, naționalismul ei are și el un asemenea caracter" (p. 131). În acest sens, Pătrășcanu recurge și aici la analogia procesului de la noi cu cel

petrecut la alte naţiuni (statele italiene, aflate în stăpînire străină, ţările cuprinse în monarhia austro-ungară, unele ţări balcanice) : „Cauze şi împrejurări identice au produs — au trebuit să producă — efecte asemănătoare. Pretutindeni aici, burgheziile naţionale apar [ca] clase deja formate sau în formaţie şi au de luptat nu numai pe tărîm economic şi social, ci şi pe tărîm naţional. De aceea lupta revoluţionară a burgheziei, în toate aceste ţări, a luat un caracter naţional" (p. 132).

Sînt astfel pentru prima dată clar, temeinic analizate de către un om de ştiinţă, comunist, atît cauzele apariţiei conştiinţei naţionale cît şi raportul dintre social şi naţional în contextul realităţilor româneşti. Pornind de la aceste constatări, Lucreţiu Pătrăşcanu remarca rolul însemnat pe care l-au jucat străduinţele naţionale şi culturale ale acelora care au pregătit revoluţia de la 1848.

Asupra acestei perioade autorul *Unui veac de frămîntări sociale* se opreşte pe larg, consacrîndu-i un capitol, intitulat semnificativ *Adevăratul 1848* *.

L. Pătrăşcanu apreciază perioada care a urmat mişcării revoluţionare de la 1821 şi pînă la revoluţia de la 1848 ca fiind „epoca deşteptării naţionale în Principatele române". El relevă că tocmai această epocă, „care a pregătit conţinutul social şi politic al revoluţiei paşoptiste", stă mărturie că revoluţia de la 1848 „nu a fost o izbucnire spontană sau un simplu act reflex al răsturnărilor din apusul şi centrul Europei, după cum n-a fost nici o banală imitaţie, artificial importată de pe malurile Senei pe cele ale Dîmboviţei, ci dimpotrivă că ea şi-a avut cauzele în structura societăţii româneşti din acea vreme..." (p. 110).

Dată fiind denaturarea caracterului revoluţiei române de la 1848 de către o seamă de istorici, sociologi şi literaţi, exponenţi ai claselor exploatatoare, Lucreţiu Pătrăşcanu afirma că istoria revoluţiei paşoptiste merită şi din acest punct de vedere o totală revizuire : „Este de datoria noastră s-o ridicăm pe piedestalul de cinste pe care-l merită, căci ea — cu toate greşelile şi slăbiciunile dovedite — înfăţişează unul dintre episoadele în care tradiţia de luptă a poporului român şi-a găsit, la un moment dat, întruchiparea" (p. 142). Scrutînd evenimentele secolului, autorul ţinea să sublinieze că tocmai acele idealuri şi principii ale revoluţiei de la 1848 care nu şi-au găsit atunci înfăptuirea au fost însuşite ulterior de toate mişcările progresiste din ţară şi sînt înscrise acum (cînd el îşi elabora lucrarea — *n.n.)* „pe steagul de luptă al muncitorimii şi aliaţilor ei".

Frămîntările sociale şi politice, revoltele ţărăneşti, comploturile şi conjuraţiile din sfertul de veac dintre 1821 şi 1848 au constituit trăsătura de unire între cele două revoluţii, consideră L. Pătrăşcanu. Dar el a sur-

* Acest capitol a apărut în revista „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 2—3/1968, p. 82—110. În „Anale" au mai fost publicate următoarele scrieri ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu : *Ion a Babei — deputat cîrcaş în Divanul ad-hoc al Moldovei* (nr. 4/1968, p. 142—150) şi *Dictatura regelui Carol al II-lea şi profitorii ei. Lovitura de stat şi substratul ei* (nr. 5/1968, p. 60—76).

prins nu numai continuitatea unuia şi aceluiaşi proces istoric, dar şi faptul că revoluţia paşoptistă l-a ridicat pe un plan superior, datorită gradului de maturitate, nivelului ideologic şi conştiinţei revoluţionare, tăriei politice şi organizatorice a forţelor sociale angajate în luptă, care acum, la 1848, apar mai mult sau mai puţin închegate faţă de 1821, cînd abia erau în germene.

Analizînd atitudinea diferitelor clase şi pături sociale în revoluţie, el a constatat, pe bună dreptate, rolul burgheziei române, care, deşi nu „în sensul celei occidentale", reprezenta totuşi o clasă socială „variată ca origine, împestriţată şi lipsită de omogenitate în elementele ei componente" şi care „are o seamă de interese economice şi politice comune, ceea ce-i dictează o atitudine aproape unitară, o împinge la iniţiative politice, o face — în criza revoluţionară din 1848 — să se situeze în fruntea mişcării" (p. 197).

Curentele manifestate în revoluţia munteană şi forţele sociale care le-au dat naştere constituie obiectul unei analize deosebite din partea autorului. În explicarea poziţiilor unor personalităţi marcante în revoluţia de la 1848 în ţările române, Pătrăşcanu ţinea seama de faptul că originea socială, mediul şi felul de viaţă, interesele imediate, ca şi cele permanente ale clasei din care fac parte, acestea „toate trag în cumpănă atunci cînd sînt judecate personalităţile istorice" (p. 190). El a observat, în acelaşi timp, că aplicarea unor criterii rigide şi absolute ar duce la concluzii false, întrucît „În toate revoluţiile, ca şi în toate organizaţiile care le-au pregătit şi condus, s-au văzut peregrinări din rîndurile unei clase în cealaltă ; aristocraţi în rîndurile burgheziei, în cele ale proletariatului elemente venite din burghezie etc." (p. 192).

Dar ceea ce străbate ca un fir roşu întreaga analiză a acestui eveniment important din istoria modernă a ţării noastre, revoluţia paşoptistă, îl constituie relevarea veridică a ceea ce a însemnat prezenţa maselor populare — a „desculţilor" de la oraş şi a ţărănimii — în această revoluţie.

Din documentele timpului, ca şi din mărturiile contemporanilor — partizani sau adversari ai mişcării —, L. Pătrăşcanu pune în evidenţă rolul de deosebită semnificaţie al maselor muncitoare orăşeneşti, care au reprezentat elementul de bază, dinamic şi combativ în toate manifestările revoluţionare. Autorul a surprins entuziasmul, devotamentul şi spiritul de jertfă dovedite de aceste mase în apărarea şi înfăptuirea deziderateloi revoluţiei. Compusă din tăbăcari şi măcelari, din ciocănari, calfe şi ucenici, precum şi din muncitori fără calificare, această muncitorime — cum o denumeşte Pătrăşcanu, deşi nu se poate încă vorbi la 1848 în Principatele române de o muncitorime în înţelesul marxist-leninist al cuvîntului — nu se situează în revoluţia paşoptistă pe o platformă proprie, apărînd interese obiective specifice, afirmînd o ideologie a sa. „Nici ea, nici conducătorii revoluţiei nu o priveau ca pe o categorie socială distinctă de masele poporului, în general" (p. 204). Ea a luptat, a sprijinit cu căldură şi entuziasm cauza revoluţiei, dar, ca şi celelalte pături populare de jos, nu s-a înfăţişat cu cereri proprii, întrucît nu avea încă o ideologie pe care s-o poată impune celor alături de care mergea.

În ceea ce priveşte ţărănimea — marea masă iobagă şi marea rezervă revoluţionară a tuturor mişcărilor burghezo-democratice din acea

vreme — ea este văzută de autor ca fiind un aliat important al burgheziei, desigur nu cu rol conducător, dar aceasta nu-i micşora întru nimic potenţialul său de forţă revoluţionară.

Citînd aprecierea lui F. Engels potrivit căreia cauzele care au dus la înfrîngerea revoluţiei de la 1848 în Germania „nu trebuie căutate în întîmplătoarele tendinţi, talente, greşeli, rătăciri sau trădări ale unor conducători, ci în starea generală socială şi în condiţiile de viaţă ale fiecărei naţiuni, atinse de zguduire", L. Pătrăşcanu remarca : „Observaţia îşi păstrează întreaga valabilitate şi pentru revoluţia paşoptistă din Principatele Române" (p. 212). Urmărind să desprindă învăţăminte din organizarea şi desfăşurarea evenimentelor revoluţionare trecute tocmai pentru a da posibilitate partidului comunist, în noua etapă de dezvoltare în care se afla poporul român, să ţină seama de acestea, Lucreţiu Pătrăşcanu a reuşit să reliefeze, în lumina învăţăturii marxist-leniniste, procesele obiective care s-au desfăşurat în ţară. El a făcut o analiză profundă forţelor motrice ale mişcărilor sociale şi raportului de forţe din societatea românească, la care s-ar putea menţiona doar faptul că analiza este mai puţin nuanţată atunci cînd se referă la activitatea unora dintre conducătorii revoluţiei de la 1848. De pildă, includerea uneori în aceeaşi categorie a unor reprezentanţi ai burgheziei aparţinînd diferitelor grupări de tendinţe progresiste, cu elemente care apărau cu înverşunare vechiul mod de producţie feudal, perimat, nu poate să contribuie la o înţelegere deplină a forţelor sociale caracteristice pentru acea perioadă. Cu toată poziţia moderată, contradictorie a celor dintîi, ei acţionau totuşi în direcţia susţinerii noului mod de producţie, ceea ce, în condiţiile incipientei dezvoltări a capitalismului, era, obiectiv, un progres, chiar dacă ulterior unii dintre aceştia au devenit exponenţi principali ai regimului burghezo-moşieresc *.

Un veac de frămîntări sociale, lucrare a cărei analiză am încercat s-o întreprindem, cuprinde aprecieri deosebit de pătrunzătoare privind cauzele reale, social-economice care au constituit premise ale procesului de unire a Moldovei şi Ţării Româneşti, ale punerii bazelor statului naţional român modern. Dezvăluind limitele acelor ideologi ai claselor dominante care căutau originea principală a ideii de unire a Principatelor în cu totul alte domenii decît cel social-economic, Lucreţiu Pătrăşcanu conchide : „Deci cadrul economic în mijlocul căruia se mişcă viaţa lăuntrică a Principatelor la mijlocul secolului al XIX-lea, necesităţile politice născute după pacea de la Adrianopol în dezvoltarea circulaţiei mărfurilor, alături de tendinţa înjghebării unei pieţe interne, cît mai întinse, pentru primele începuturi industriale, — iată resorturile reale care au dat naştere, au cultivat şi au dus la izbîndă ideea unirii" (p. 222). Unirea Moldovei şi Ţării Româneşti este caracterizată de autor drept „un pas înainte în drumul dezvoltării economiei". El nu se opreşte însă asupra semnificaţiei realizării acestui act în viaţa poporului român şi din punctul de vedere politic,

* Desigur, viziunea lui Pătrăşcanu asupra burgheziei naţionale, care după 1848 nu şi-a mai afirmat caracterul progresist, necum revoluţionar (p. 339), trebuie înţeleasă în sensul referirii la întreaga clasă burgheză. Nu este mai puţin adevărat, şi istoria o dovedeşte, că pături importante ale acestei burghezii naţionale şi după 1848 au continuat să militeze, dintr-un punct de vedere înaintat, progresist, pentru rezolvarea unor probleme fundamentale în faţa cărora stătea poporul român.

cultural, extern etc. De asemenea, în abordarea problemei unirii, autorul nu ia în considerare şi alţi factori — obiectivi şi subiectivi — ca, de pildă, legăturile economice şi culturale seculare dintre ţările române, ideea comunităţii de neam, acţiunile unor domnitori etc.

Lucreţiu Pătrăşcanu arată clar că nerealizarea sarcinilor revoluţiei de la 1848, condiţiile în care a fost înfăptuită reforma agrară din 1864, dezvoltarea lentă a capitalismului în ţară, ca şi menţinerea unor puternice rămăşiţe feudale, toate acestea au creat regimul caracterizat ca purtînd pecetea unui amestec hibrid de resturi feudale şi instituţii burghezo-capitaliste, „pentru că este tocmai născut din împletirea unor forme şi fonduri deosebite, tocmai pentru că n-a fost creaţia anului 1848 şi a forţelor populare revoluţionare de atunci. Făgaşul pe care ulterior s-a mişcat România, frămîntările care au zguduit-o nu o singură dată — de la mijlocul secolului trecut şi pînă în actualitate — tot aci îşi au originea“ (p. 217).

Insistînd asupra cauzelor coaliţiei dintre moşierime şi burghezie în scopul doborîrii lui Al. I. Cuza şi pentru asigurarea dominaţiei lor de clasă, el susţine că *„comunitatea de interese economice a marii proprietăţi feudale şi a burgheziei liberale, ultima reprezentînd capitalul comercial şi cămătăresc“* (p. 271), *ca şi lipsa unei burghezii industriale propriu-zise stau la baza explicării formării regimului burghezo-moşieresc.* Avînd în vedere condiţiile concrete pentru veacul pe care-l caracteriza, autorul apreciază înţelegerea intervenită între reprezentanţii moşierimii şi ai burgheziei ca firească şi consideră drept improprie denumirea acestei coaliţii ca „monstruoasă“ (p. 253).

Cercetător marxist al istoriei poporului român, Lucreţiu Pătrăşcanu sesizează că după Unirea Principatelor problema ţărănească trece pe primul plan. El relevă faptul că conflictele ideologice, curentele de idei, ciocnirile politice „au pornit *toate* — indiferent de domeniul în care se manifestau — de la felul în care se înţelegea soluţionarea relaţiilor dintre proprietarii mari şi iobăgime“ (p. 233).

Analiza cauzelor obiective ale numeroaselor răscoale ţărăneşti declanşate într-o perioadă de dezvoltare ascendentă a capitalismului în România, cînd, în general, se înregistra un sensibil progres social şi erau în curs de aplicare o serie de reforme, constituie conţinutul ultimei părţi a lucrării *Un veac de frămîntări sociale.* Autorul se referă la răscoalele ţărăneşti din 1888, care au izbucnit în plină „epocă de aur“ a dezvoltării capitaliste a ţării, şi mai ales la marile răscoale din 1907, care prin „caracterul lor adînc întrec în importanţă pe toate celelalte anterioare“. Spre deosebire de unii istorici, economişti şi sociologi care vedeau cauzele răscoalelor în conţinutul şi în abuziva aplicare a reformei patronate de Al. I. Cuza şi M. Kogălniceanu, în regimul creat ţărănimii prin conjugarea acestei reforme cu legile tocmelilor agricole intervenite după 1866 sau în „latifundiu“ şi în „neoiobăgie“, Lucreţiu Pătrăşcanu subliniază că aceste fapte „nu explică izbucnirea gravelor turburări agrare“ care, timp de decenii, au pus în primejdie existenţa statului burghezo-moşieresc. Insuficienţele reformei agrare, defectuoasa repartiţie a pămîntului, contradicţia dintre raporturile de proprietate şi cele de muncă, abuzurile şi vexaţiunile aparatului administrativ — toate acestea „au devenit efi-

ciente, au creat împrejurările favorabile izbucnirii răscoalelor numai atunci cînd s-au angrenat, s-au împletit și au însoțit procesul de dezvoltare a acelui factor generator de noi forme economice și sociale — în economia generală a României —, anume a *capitalismului*" (p. 286).

Nu numai de „atavica dragoste a țăranului pentru pămîntul pe care îl muncește de veacuri și care i-a aparținut odată" leagă L. Pătrășcanu mișcările țărănești, ci, nemijlocit, de „conflictul între dezvoltarea forțelor de producție, încătușate de existența marii proprietăți (cea mai importantă rămășiță feudală), îngrădite de rămășițele iobăgiste și raporturile de proprietate", în esență de fazele și etapele dezvoltării capitalismului în țara noastră. Astfel, dezvoltarea continuă a marii industrii, cuprinderea din ce în ce mai deplină a întregii economii orășenești în cadrul capitalist, ca și dezvoltarea capitalistă a tuturor sectoarelor economiei naționale au lărgit și adîncit contradicția dintre oraș și sat, producînd o creștere a exploatării țărănimii, o înrăutățire a tuturor condițiilor ei de existență. „În efectele pătrunderii din ce în ce mai adînci a acestui regim (capitalist — *n.n.*), a formelor pe care le îmbracă, a puterilor pe care le pune în mișcare, a procesului de descompunere pe care îl grăbește în cadrul vechilor relații agrare, în sfîrșit, prin nașterea în sînul său a forțelor menite să-l înlăture — sublinia aici autorul — trebuie căutată și originea răscoalelor țărănești din România. Numai privit prin această prismă își găsește explicația atît momentul izbucnirii lor — 1888 —, cît și violența celor din 1907" (p. 286).

În lucrarea *Un veac de frămîntări sociale*, pe lîngă analiza desfășurării răscoalelor de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, întîlnim prezentată legătura strînsă dintre luptele muncitorimii și cele ale țărănimii, care a existat „nu în formele lor organizatorice, ci prin fondul social și prin obiectivele lor politice comune, ceea ce le dă unitatea și le încadrează sub unul și același aspect în evoluția României moderne" (p. 307). În același timp, cele două mișcări sociale — de la oraș și sat — s-au influențat, evidențiindu-se un paralelism care — arată autorul — include ideea progresivității.

În ceea ce privește mișcarea socialistă, Lucrețiu Pătrășcanu nu ne relevă sub toate aspectele rolul acesteia și al conducătorilor săi, mai ales cu referire la răscoalele țărănești din 1907.

Fără îndoială că în mișcarea socialistă din țara noastră au existat inerent o serie de slăbiciuni — manifestate și cu prilejul răscoalelor țărănimii din 1907 —, dar, după cum este cunoscut, realizările obținute de muncitorimea română pe calea organizării sale profesionale și politice, ca și a întăririi acestor organizații se datorează în bună măsură activității neobosite depuse de reprezentanți de seamă ai mișcării socialiste, printre care Constantin Dobrogeanu-Gherea, Cristian Racovski, Alecu Constantinescu ș.a. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că mișcarea socialistă din România încă în primele ei programe își propunea sarcina transformării proprietății private în proprietate colectivă, sublinia necesitatea luptei pentru socialism. Sînt de asemenea cunoscute acțiunile pentru răspîndirea ideilor socialiste la sate, ca și eforturile depuse de socialiștii români la congresele Internaționalei a II-a de la Bruxelles și Zürich pentru a demonstra delegaților din celelalte țări, nu fără insistențe, tocmai necesitatea de a se preocupa în activitatea lor practică de problemele țărănești,

necesitatea atragerii țărănimii la mișcarea socialistă. Numeroasele articole, broșuri și monografii privind marea răscoală a țăranilor din 1907 apărute în ultimii ani au completat golurile documentare și bibliografice existente în acest domeniu, au reliefat, ținînd seama de etapa de dezvoltare a mișcării muncitorești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cu bogate date și fapte, poziția înaintată a organizațiilor muncitorești, a unor conducători socialiști față de cauza dreaptă a țărănimii.

Lucrețiu Pătrășcanu subliniază locul și rolul istoric al maselor muncitoare, mai ales al clasei muncitoare, în vederea transformărilor radicale pentru asigurarea progresului social și a bunăstării poporului român. Încrezător în capacitățile revoluționare ale maselor muncitoare din România, Lucrețiu Pătrășcanu își încheie lucrarea cu mult optimism, afirmînd : „Ne putem deci îndrepta privirile spre viitor cu deplină încredere" (p. 341).

Considerăm că cititorul din zilele noastre trebuie avizat, cum am mai procedat pe parcurs, și asupra altor limite care, după părerea noastră, se găsesc în lucrarea lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Astfel, aprecierea fruntașilor social-democrați din conducerea mișcării muncitorești din România de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (p. 326) trebuie făcută în funcție de etapa istorică în care se găsea România și de nivelul de dezvoltare a mișcării muncitorești de atunci.

În considerațiile cu privire la revendicările muncitorimii se resimte în lucrare o studiere mai puțin aprofundată a programelor mișcării muncitorești de la începuturile ei. A afirma că revendicările muncitorimii — cele economice ca și cele sociale și politice — „nu erau de esență socialistă", că ele „nu tindeau la schimbarea regimului social existent" și că „nu ieșeau din cadrul societății burgheze" (p. 340) înseamnă a fi în contradicție cu înseși documentele vremii *.

Amintim aici programul P.S.D.M.R. din 1893, care, printre altele, prevedea : „Numai prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt : pămîntul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietatea privată a unei clase în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producție socialistă condusă pentru societate și prin societate, numai această prefacere poate face ca producțiunea în mare și rodnicia din ce în ce mai mare a muncii să fie în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranță, de înjosire, un izvor de bunăstare și dezvoltare armonică în toate privințele" [2]. Iar în Statutul general al Partidului social-democrat din 1910, la capitolul „Scopul și organizarea", art. 1, se menționa : „Partidul social-democrat din România are de scop să întrunească, printr-o acțiune comună, toată muncitorimea din România, organizînd-o în partid de clasă și îndrumînd-o spre desăvîrșita ei dezrobire

* Menționăm că și în aprecierile lucrării referitoare la literatura socialistă de pînă la primul război mondial se resimte influența asupra autorului a unor concepții nerealiste care au circulat în perioada interbelică în mișcarea revoluționară. E concludentă în această privință maniera subiectivă în care este privit C. Dobrogeanu-Gherea (p. 20).

[2] „Munca" din 11 aprilie 1893.

economică, politică și culturală“ [3]. Statutul modificat și aprobat la Congresul din aprilie 1914 al Partidului social-democrat din România, la articolul 1, specifică : „Partidul social-democrat din România urmărește organizarea proletariatului român pe terenul luptei de clasă și înțelegerii internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice în vederea socializării mijloacelor de producție (fabrici, ateliere, pămînt, mijloace de transport și de schimb), adică transformarea societății capitaliste, bazată pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă, întemeiată pe munca liberă și asociată“ [4].

Un veac de frămîntări sociale ocupă un loc deosebit în ansamblul istoriografiei și sociologiei marxist-leniniste din țara noastră, prin surprinderea în profunzime a unor trăsături caracteristice proceselor social-economice și politice ale evoluției societății românești din secolul al XIX-lea și din primii ani ai secolului al XX-lea. Lucrețiu Pătrășcanu, ca om de știință și ca cercetător marxist, aduce în această lucrare clarificări, pune în dezbatere puncte de vedere, analizează cu o pătrunzătoare luciditate momente nodale din istoria poporului român și a clasei noastre muncitoare. Unele limite, constatate pe parcurs, nu știrbesc valoarea științifică a lucrării. Ea constituie un izvor fecund și util atît pentru cercetătorul de specialitate, cît și pentru oricine este doritor să cunoască sub aspectele sale multilaterale trecutul de luptă revoluționară al maselor populare din țara noastră, trecut de care sînt legate prezentul României socialiste, lupta comuniștilor pentru viitorul tot mai luminos al patriei, al poporului.

[3] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 43.
[4] *Ibidem*, p. 745.

Momente ale participării Armatei române la eliberarea poporului cehoslovac de sub cotropirea fascistă

General colonel în rezervă MIRCEA HAUPT

După ce, la 23 August 1944, a întors armele contra Germaniei naziste, alăturîndu-se coaliției antihitleriste, România a luptat cu toate forțele militare și economice aducîndu-și contribuția la înfrîngerea definitivă a fascismului. Cot la cot cu Armata sovietică, Armata română a participat activ la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, înscriind pagini glorioase de eroism ostășesc.

Timp de 5 luni, de la 18 decembrie 1944, cînd au depășit frontiera de stat ungaro-cehoslovacă în zona de la sud de Košice, și pînă la 14 mai 1945, cînd ultimele rezistențe ale armatelor hitleriste pe teritoriul cehoslovac au fost complet lichidate, trupele române, însumînd 16 divizii de infanterie și cavalerie, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană și alte unități și formațiuni cu un efectiv total de 248 430 de militari, au pătruns în dispozitivul inamic pe o adîncime de 400 km, au forțat 4 cursuri mari de apă (Hronul, Nitra, Váhul și Morava), au străbătut prin luptă 10 masive muntoase mai importante (Tatra Mică, Metalicii Slovaci, Fatra Mică, Fatra Mare, Nitra, Carpații Albi, Beschizii Apuseni ș.a.), au eliberat 1 723 de localități, între care 31 de orașe. Ele au luat parte la 259 de lupte importante, în cursul cărora au provocat forțelor fasciste pierderi mari în morți și răniți, au luat 20 478 de prizonieri și au capturat o mare cantitate de materiale tehnice de luptă.

Eroismul ostașilor români, participanți activi la eliberarea pămîntului Cehoslovaciei cotropite de hitleriști, legăturile de întrajutorare și alianță dezvoltate în focul luptelor între reprezentanții poporului român și celui cehoslovac au reprezentat o nouă confirmare și îmbogățire adusă la patrimoniul tradițiilor de prietenie și colaborare dintre cele două popoare.

Republica Socialistă Cehoslovacă a acordat, în anii de după război, 5 600 de decorații unor foști combatanți români care au participat la luptele din acea perioadă împotriva fascismului. La Zvolen s-a ridicat în cinstea ostașilor români un monument ; în diferite alte localități s-au ridicat obeliscuri și semne memoriale.

În numărul de față redăm episoade din acțiunile de luptă ale Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin", evocate de fostul ei comandant.

1 ianuarie 1945. Începutul unui nou „an de război", dar cu speranțe sigure că, față de situația creată pe toate fronturile de luptă, va fi anul în care hitlerismului german i se apropia sfîrșitul, anul în care soarele victoriei va răsări strălucitor, redînd milioanelor de oameni mult rîvnita pace.

După cucerirea orașului minier din nordul Ungariei — Salgótarján —, Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin" a dus, în ultimele zile ale lunii decembrie, lupte grele pentru izgonirea trupelor fasciste de pe pozițiile pe care le mai deținea încă în această parte a Ungariei și la 31 decembrie a ieșit pe rîul Ipel.

În această zi — între două lupte —, pandurii au prăznuit „Noul an" cu tradiționalele obiceiuri, umblînd cu buhaiul și plugușorul. Satele eliberate recent răsunau de colindele și de chiotele lor. Colindătorii, după cum era și firesc, au trecut pe la comandanți, felicitîndu-i și urîndu-le multă sănătate și noi succese în lupta contra fasciștilor. Cu ocazia acestor manifestări strămoșești, într-o serie de unități și subunități au fost colectate importante sume de bani, care au fost apoi trimise fie familiilor ostașilor cu o situație mai grea, fie sinistraților din Moldova și din Ardeal *

Aceste manifestări spontane, de înaltă ținută morală, au fost doar preludiul unei acțiuni mai vaste, care a cuprins toată divizia. Imboldul a pornit de la apelul lansat de către Comitetul Central al Apărării patriotice în vederea ajutorării sinistraților din Moldova și Ardeal. În cîteva zile s-a strîns importanta sumă de aproape 34 milioane de lei. Cei mai mulți ofițeri și soldați au dat soldele lor pe o lună întreagă, iar o parte dintre ei au donat soldele lor pe două sau chiar trei luni. Suma colectată a fost predată Comitetului Central al Apărării patriotice de către o delegație de panduri condusă de maiorul Dumitru Gh. Petrescu, pe atunci șef al secției de educație și cultură a diviziei **.

În scrisoarea comandantului diviziei adresată cu această ocazie Comitetului Central al Apărării patriotice se spunea, printre altele :

„...Pandurii, parte integrantă și conștientă a poporului român, care duc lupta necruțătoare pentru distrugerea definitivă a bandelor hitleriste, participă cu entuziasm la această acțiune patriotică.

Alinarea suferințelor fraților moldoveni și ardeleni, pricinuite de războiul criminal antonescian-hitlerist, ei o consideră drept o datorie de onoare și un prilej de solidaritate națională pentru toți acei ce înțeleg să ducă pînă la capăt opera de democratizare a țării..."

Apărarea patriotică primea astfel pentru ajutorarea sinistraților din Moldova și Ardeal un dar de o importanță deosebită. Ceea ce făcea ca darul să capete însemnătate excepțională nu era atît suma donată, cît faptul că pentru întîia oară în istoria țării o mare unitate, de nivelul

* Astfel, Regimentul 1 artilerie a colectat suma de 95 000 de lei, plutonul comandă artilerie suma de 65 000 de lei, plutonul 1 din compania a 2-a a Batalionului de instrucție și Divizionul A.T. 12 500, respectiv 78 000 de lei.

** Dumitru Gh. Petrescu, activist de seamă al P.C.R. și al statului nostru socialist, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, vicepreședinte al Consiliului de stat al Republicii Socialiste România, vicepreședinte al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, a încetat din viață la 13 septembrie 1969.

unei divizii, participa, de bunăvoie și spontan, la reclădirea unei părți de țară aflată în grea suferință. Divizia, prin această acțiune, scotea în evidență un nou fel de oștean : ostașul-cetățean, prezent în problemele țării oriunde se află, chiar în primele rînduri de tranșee. A fost unul din semnele care ne-au dat dreptul să fim încrezători în ziua de mîine.

Sărbătorind începutul unui An nou, ofițerii și soldații diviziei nu puteau să se abată de la un obicei tradițional, și anume de a face bilanțul anului care se încheiase. În unități și subunități și chiar în grupuri mici, ostașii evocau evenimentele cele mai importante la care luaseră parte în anul ce trecuse. Se derulau evenimentele ca într-un film retrospectiv.

Odată cu începerea noului an, 1945, deschideam și prima filă din ultimul capitol al istoriei de luptă a Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin" : participarea, alături de celelalte mari unități ale Armatei române și de Armata sovietică, la eliberarea poporului cehoslovac.

Ajungînd prin lupte pe rîul Ipel, drumul spre Cehoslovacia era deschis ; ordinul primit prevedea ca divizia să continue neîntîrziat înaintarea, să forțeze rîul Ipel și să intre pe teritoriul Cehoslovaciei.

Misiunea primită se anunța deosebit de grea. Din cercetările și recunoașterile efectuate reieșea că fasciștii organizaseră din timp o zonă fortificată de-a lungul acestei laturi a patrulaterului cehoslovac. Pe lîngă raioanele fortificate și punctele de foc întărite, inamicul mai avea avantajul că dispunea de o serie de înălțimi și mameloane, care creșteau în înălțime de la sud-est spre nord-vest, adică exact pe direcția de atac a diviziei. Toate aceste înălțimi constituiau excelente observatoare, mai ales acum, iarna, cînd lipsea orice vegetație care ar fi putut fi folosită pentru camuflaj. Un alt dezavantaj pentru ostașii diviziei era pămîntul înghețat, care solicita eforturi deosebite atunci cînd era necesară săparea gropilor individuale sau a amplasamentelor de tragere pentru armamentul automat.

Pozițiile deținute de inamic în acest patrulater erau socotite ca un reduit în centrul Europei, avînd pe toate cele patru laturi zone muntoase-păduroase, favorabile, în caz de fortificare a lor, pentru o apărare îndelungată.

Pornind de la situația existentă, reieșită din cercetarea sumară a pozițiilor inamicului, se desprindea cu acuitate necesitatea unei pregătiri temeinice a atacului. În primul rînd trebuia sondată tăria gheții de pe rîul Ipel, operație executată cu multă dibăcie, numai în timpul nopții, de batalionul de pionieri, din cauza observatoarelor inamice. Rezultatul a fost favorabil pentru noi, gheața avînd o grosime suficientă spre a forma un pod natural, peste care puteau trece chiar și piesele de artilerie. Tot prin cercetări și incursiuni trebuiau descoperite punctele de foc cele mai periculoase de pe direcțiile de atac ale diviziei, în scopul de a le nimici sau neutraliza, atît în timpul pregătirii de artilerie cît și în timpul atacului. Ultima operație a fost executarea recunoașterilor în teren de către comandanții de unități, împreună cu comandanții subunităților. În acest cadru s-a expus planul de atac al diferitelor obiective, s-a stabilit cooperarea între unități pe tot timpul acțiunii, precizîndu-se la ce semnale și cum vor fi sprijinite unitățile în timpul ofensivei de către artilerie și aruncătoare.

Pentru executarea tuturor pregătirilor de atac, divizia a avut la dispoziție doar o scurtă zi de iarnă, ceea ce impunea comandanților o judicioasă planificare a acțiunilor și o operativitate aplicată cu minuțiozitate și respectată cu o precizie matematică.

Atacul a fost dezlănțuit în noaptea de 1 spre 2 ianuarie, unitățile diviziei trecînd rîul Ipel prin surprindere, pe podul natural de gheață. Începerea ofensivei în timpul nopții s-a socotit adecvată pentru a realiza, pe de o parte, o surpriză pentru inamic, iar pe de altă parte pentru a anihila posibilitățile sale de observare ; în ultimă instanță însă nu numai considerentele de mai sus ne-au făcut să alegem noaptea pentru dezlănțuirea atacului, ci și constatarea că nemții, în ultimul timp, deveniseră extrem de sensibili la atacurile de noapte ; ei se fereau în special de încercuiri, preferînd să se retragă, dar încercînd în timpul zilei, prin repetate contraatacuri, să reocupe pozițiile părăsite în timpul nopții.

De aceea, comandamentul sovietic, ținînd cont de noile metode de luptă folosite în această perioadă de fasciști, a indicat ca divizia să atace continuu, ziua și noaptea. Pentru a putea realiza această nouă tactică de luptă, divizia acționa ziua cu două regimente, iar noaptea cu al treilea regiment.

Misiunea dată unităților prevedea inițial cucerirea înălțimilor imediat nord-vest de rîul Ipel, ulterior — continuîndu-se atacul — urmînd să se cucerească înălțimile la nord-vest de șoseaua Dol. Strehova-Pôtor pentru a se ieși pe aliniamentul Dol. Strháre-Suché-Brezovo. În aceste lupte, cunoscute sub denumirea de operația „Masivul Javorina", divizia de panduri a acționat, în continuare, în compunerea Corpului 49 armată sovietic din Armata 53 sovietică, avînd la stînga Divizia 1 desant, iar la dreapta Divizia 110 infanterie, ambele sovietice.

În fîșia de ofensivă a diviziei, terenul prezenta o creastă lungă, în cea mai mare parte împădurită, care canaliza ofensiva diviziei dinspre Pôtor în direcția localității Suché Brezovo, un orășel așezat pe pantele sud-vestice ale masivului muntos-păduros Javorina.

După trecerea rîului Ipel, luptele au început să fie duse pe unități mici, cu o repeziciune și înverșunare greu de închipuit. În fața diviziei se apăra cu disperare Divizia 3 vînători germană.

Continuînd luptele, în ziua de 2 ianuarie, unitățile diviziei au reușit să pătrundă, în unele sectoare, în dispozitivul de apărare inamic. Au fost cucerite, rînd pe rînd, cotele 209, 292, 304 și pădurea est cota 304, care făceau parte din prima linie a zonei fortificate. În cursul nopții și în ziua următoare, pandurii au reușit, prin lupte grele, să cucerească și al doilea aliniament din zona fortificată, înaintînd peste 5 km în adîncimea apărării inamicului. În zilele următoare, pandurii, împreună cu Divizia 1 desant și Divizia 110 infanterie sovietice, au luptat, fără întrerupere, ziua și noaptea, pentru a cuceri ultimele aliniamente din zona fortificată, precum și pe cele noi pe care fasciștii încercau să-și refacă apărarea, și au pătruns, pînă la data de 7 ianuarie, încă 4—5 km, cucerind numeroase puncte de sprijin și noduri de apărare amenajate de inamic pe înălțimi dominante. În aceste lupte crîncene s-au remarcat, în special, pandurii Regimentului 1 infanterie, care au pătruns, prin surprindere, în localitatea Vel. Zlievce, pe care au curățit-o de fasciști prin lupte de

stradă, zdruncinînd astfel apărarea inamicului din întreaga fîşie a diviziei.

Deosebit de grele au fost luptele desfăşurate între 8 şi 22 ianuarie, caracterizate printr-o rezistenţă disperată a fasciştilor, care încercau, prin nenumărate contraatacuri, să refacă aliniamentele de apărare pierdute. Au fost nu puţine zile în care inamicul a contraatacat de cîte 4—5 ori, cu efective de la un pluton pînă la un batalion, sprijinite din plin cu foc de artilerie şi aruncătoare ; majoritatea acestor contraatacuri au fost însă respinse cu pierderi grele pentru inamic. Un singur exemplu ilustrează această metodă de luptă folosită de fascişti în această perioadă. Numai în ziua de 5 ianuarie, inamicul a contraatacat unităţile Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debreţin" de 4 ori : la ora 9 cu circa două plutoane, la ora 10 cu circa două companii din două direcţii simultane, la ora 11 cu circa o companie, iar la ora 16 batalionul 1 din Regimentul 1 infanterie a fost contraatacat de 3 ori consecutiv. Toate aceste contraatacuri au fost respinse.

Dacă la această activitate neîntreruptă se mai adaugă asprimea unei ierni cu zăpadă multă şi geruri cumplite, se înţelege tabloul condiţiilor extrem de grele în care au fost nevoiţi să lupte pandurii, odată păşiţi pe teritoriul Cehoslovaciei. Dar nici sălbăticia vrăjmaşă a naturii, nici rezistenţa furibundă a fasciştilor nu-i puteau opri.

În dimineaţa zilei de 12 ianuarie, după o scurtă, dar violentă pregătire de artilerie, ostaşii diviziei au trecut la ofensivă, simultan cu alte unităţi sovietice. Trupele fasciste au opus o rezistenţă îndîrjită. Lupte deosebit de grele s-au dat în zona cotei 328, unde inamicul amenajase cel mai puternic nod de apărare din acest sector. Manevrînd cu iscusinţă şi asaltînd cu vigoare poziţiile inamicului, Regimentul 2 infanterie a reuşit să cucerească înălţimea. În aceste lupte s-au evidenţiat sublocotenentul Lugoj Vasile, comandantul companiei a 2-a din Regimentul 2 infanterie, caporalul Moraru Alexandru, plutonierul Alexe Cornel, locţiitorul politic al companiei a 8-a, şi sergentul major Pasparuga Gheorghe.

Divizia a dus lupte grele pînă în ziua de 21 ianuarie, îndeplinindu-şi în întregime misiunile primite. La această dată, conform ordinului Corpului 49 armată sovietic, divizia a fost schimbată din sectorul pe care-l deţinea de Divizia 19 infanterie română, operaţie executată în noaptea de 21 spre 22 ianuarie. Prin marşuri grele şi lungi, pandurii s-au deplasat spre vest, angajîndu-se, în ziua de 25 ianuarie, în luptele din zona Dol. Almaş-Bohunice. Ei s-au concentrat în raionul Zemberovce-Batovce, schimbînd Divizia de cazaci de gardă sovietică.

Făcînd bilanţul acţiunilor desfăşurate la acea dată pe teritoriul cehoslovac, pe lîngă o serie de succese, apreciate şi de Comandamentul sovietic, în cadrul cărora nu au lipsit nenumăratele fapte de eroism, divizia a avut şi pierderi serioase, mai cu seamă de comandanţi valoroşi. Astfel a căzut jertfă maiorul Racoţeanu Ioan, comandantul artileriei Regimentului 3 infanterie, artilerist distins şi patriot însufleţit de ferme convingeri antifasciste, progresiste ; numai după o lună a căzut eroic şi fratele său, locotenentul Racoţeanu Constantin din Regimentul 9 artilerie, în timp ce dirija focul divizionului, pe care-l comanda de la observatorul înaintat. Fraţii Racoţeanu, orfani din primul război mondial, şi-au dat viaţa în încleştarea cu militarismul german, împotriva căruia luptase şi tatăl lor, căzut pe

front în 1917. La datorie a murit și locotenentul Popescu Eremia, comandantul batalionului 1 din Regimentul 1 infanterie, supranumit „spaima nemților". Militar în adevăratul sens al cuvîntului, cu o condiție fizică excepțională, cu calități sufletești mari, el a săvîrșit fapte de eroism epopeice. Merită subliniată una dintre acestea : în cursul atacului pentru cucerirea cotei 411, puternic apărată de inamic, locotenentul Popescu Eremia, aflat în fruntea primei grupe de asalt, a scos din luptă 5 nemți și a capturat două puști-mitralieră ; în această încleștare fasciștii au avut 25 de morți și 30 de răniți. Locotenentul Popescu Eremia părea invulnerabil, totuși un proiectil de brand i-a curmat viața de erou ; alături de el a căzut și locotenentul Anton Ioan, locțiitor politic al batalionului. Divizia a pierdut și un alt comandant de batalion valoros, pe locotenentul Guță Dumitru, comandantul batalionului 1 din Regimentul 3 infanterie, care se distinsese mereu în lupte, constituind un exemplu pentru subunitatea pe care o comanda. Pierderile suferite în aceste lupte de unitățile diviziei au fost mai mari, datorită condițiilor grele în care ele s-au desfășurat ; astfel, numărul celor căzuți eroic în luptă, precum și al celor răniți se ridica la cifra de 600, divizia dispunînd pentru luptele următoare de un efectiv de numai 4 200 de oameni.

Ca urmare a repetatelor intervenții făcute pentru rezolvarea problemei completării efectivelor diviziei, la sfîrșitul lunii decembrie 1944 a sosit din țară un grup de aproape 300 de tineri muncitori, recrutați de către organele de partid și U.T.C. din țară, dintre cei care își exprimaseră dorința de a se înrola ca voluntari în divizia de panduri. Acest grup, format în mare parte din uteciști, a fost constituit într-un batalion de instrucție, care a luat ființă în localitatea Verpelét (Ungaria), urmînd ca, după o perioadă de instrucție, să fie repartizat regimentelor pentru completarea efectivelor. Desigur că față de pierderile grele suferite de divizie acest număr însemna doar o picătură de apă într-un lac, totuși era un început bun și îndreptățea speranțele că vor sosi și alte completări. Batalionul de instrucție a fost încadrat cu aparatul politic necesar, și anume : locțiitor politic de batalion — sublocotenentul Vanda Nicolschi, conferențiar și instructor — locotenentul Ardeleanu Aurel, locțiitori de companii — sublocotenenții Surdu Mihalcea, Guță Petre și voluntarul Constantin Godeanu.

Este demnă de arătat comportarea lăudabilă a acestor tineri. După o perioadă destul de scurtă de instrucție, au fost repartizați unităților de panduri, avînd prilejul să participe la luptele date pentru nimicirea rezistențelor fasciste din masivul Javorina, în vederea ieșirii pe cursul rîului Hron. În aceste lupte, tinerii voluntari, cu nimic mai prejos decît pandurii vechi, au săvîrșit o serie de acte de eroism, demne de toată admirația. Rămîne vie în amintirea tuturor pandurilor comportarea eroică a tînărului voluntar Constantin Godeanu, membru al C.C. al U.T.C., cu ocazia cuceririi cotei 568. Un cuib de mitralieră inamic continua să tragă, oprind înaintarea ostașilor din Regimentul 2 infanterie. Atunci grupa de panduri avînd în frunte pe Constantin Godeanu s-a strecurat cu abilitate prin dispozitivul inamic și, atacînd din spate, a reușit să ajungă pe cota atît de aprig disputată. În timpul luptei, Godeanu a omorît doi fasciști și

a rănit alți trei, capturînd totodată arme automate ale dușmanului, un aparat telefonic și o stație radio. Însă imediat după cucerirea acestui important obiectiv a căzut, lovit de un proiectil. Eroismul de care a dat dovadă și priceperea cu care și-a condus subunitatea au fost cinstite prin avansarea sa, post-mortem, la gradul de sublocotenent.

Nu era o faptă izolată. Numeroși alți tineri voluntari s-au comportat în lupte mai presus de orice laudă, dînd dovadă de curaj, elan tineresc și ură contra fasciștilor. Dacă la venirea acestor tineri în unitățile diviziei, vechii panduri i-au primit cu oarecare neîncredere, după primele lupte la care au luat parte, aprecierea lor s-a schimbat radical, deoarece dovediseră că meritau cu prisosință să facă parte din rîndurile diviziei și să poarte titlul de cinste de „panduri" *.

Și, pentru că am vorbit de tinerii voluntari, ne permitem să facem o scurtă privire retrospectivă și să-i însoțim în mersul lor spre divizie. Grupul urmase de la Verpelét drumul pe care îl parcursese prin lupte divizia. Fusese un prilej fericit, folosit din plin de către aparatul politic al batalionului, care evocase faptele vitejești și numele pandurilor eroi ce luptaseră pe aceste meleaguri, silind pe fasciști să se retragă tot mai adînc în bîrlogul lor. Această muncă mobilizatoare contribuise mult la executarea marșurilor într-o ordine exemplară și la întărirea stării de disciplină. Tot mai des, tinerii voluntari își exprimaseră dorința să ajungă mai repede la divizie pentru a participa, cu un ceas mai devreme, la luptele contra fasciștilor. În ziua de 8 februarie ei erau deja ajunși în sectorul de apărare Dol. Almaș-Bohunice, ocupat de unitățile diviziei și ulterior repartizați la regimentele respective. Aparatul politic al diviziei dăduse instrucțiunile și luase măsurile necesare în vederea primirii acestor tineri cu tot fastul și dragostea cuvenită.

La 1 februarie a sosit din concediu medical colonelul Iacob Teclu, care fusese rănit la Oradea, reluîndu-și în primire funcția avută, de șef al statului-major al diviziei. De asemenea, a sosit și maiorul Petrescu Gh. Dumitru, șeful secției politice a diviziei, care predase cele aproape 34 milioane de lei Comitetului Central al Apărării patriotice. El era însoțit de o caravană de autocamioane ale Apărării patriotice, încărcate cu daruri și scrisori pentru panduri, precum și de un grup de muncitoare și muncitori. Prezența în mijlocul pandurilor a delegaților Apărării patriotice a avut un efect cît se poate de salutar. Ostașii simțeau o bucurie deosebită pentru grija pe care cei din țară, sub conducerea Partidului Comunist Român, o manifestau pentru dînșii. Venirea lor, în plină iarnă, de la sute de kilometri depărtare pentru a împărți daruri pandurilor a fost o dovadă de netăgăduit a legăturilor indestructibile ce existau între poporul muncitor și ostașii care luptau pentru zdrobirea Germaniei hitleriste.

Cu ocazia împărțirii darurilor, delegații au mers la toate unitățile, inclusiv la cele din linia întîia de luptă, povestind pandurilor despre situația din patrie și luptele ce se duceau acolo pentru democratizarea țării. Aceste vizite, în unitățile care nu se găseau în linia întîia, se terminau în-

* În legătură cu faptele de arme ale tinerilor voluntari români, vezi pe larg: *Constantin Godeanu*, de Virgil Smârcea, în „Anale de istorie", anul XV, nr. 4/1969, p. 149—152; *Figuri de eroi uteciști voluntari din războiul antihitlerist*, de Vasile Bîrză, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R.", anul III, nr. 4/1957, p. 200—225.

totdeauna cu mitinguri, în care soldaţii şi ofiţerii luau cuvîntul, mulţumind pentru darurile primite şi rugîndu-i pe delegaţi să transmită celor de acasă asigurarea că ostaşii români vor lupta necruţător contra fasciştilor, pînă la nimicirea lor definitivă.

În acest timp ne-a mai parvenit şi o altă ştire îmbucurătoare, şi anume că, tot prin grija partidului, ne-a fost trimis din ţară un mare contingent de voluntari, tineri între 18 şi 20 de ani, care însuma peste 1 200 de oameni. Din cauza condiţiilor grele de transport, un număr dintre ei prezentau diferite simptome de îmbolnăvire, de la simplă răceală pînă la cazuri de tifos exantematic. Bucurîndu-ne însă de sprijinul larg şi operativ al Comandamentului sovietic, am putut organiza imediat un centru de carantină în localitatea Dregely-Palanka, înzestrat cu toată aparatura şi deservit de un număr necesar de medici sovietici. Astfel, din prima zi a sosirii lor, tinerii voluntari au fost luaţi în grija unui aparat sanitar complex, în vederea restabilirii sănătăţii şi a capacităţii lor de luptă. Trebuie relevată, cu recunoştinţă, conştiinciozitatea cu care personalul medical sovietic s-a achitat de această sarcină grea şi de mare răspundere.

Cadrele de conducere ale Regimentului 1 infanterie au primit ordin, la 5 februarie, să se deplaseze la Dregely-Palanka, unde urma să se înfiinţeze un centru de instrucţie, în vederea organizării şi instruirii noilor voluntari.

Pe front, luna februarie s-a caracterizat prin lupte de stabilizare. Se executau acţiuni de recunoaştere din ambele părţi. Din partea noastră s-au întreprins, aşa cum am arătat mai înainte, cîteva atacuri locale, mai importante fiind cele date pentru cucerirea cotei 568 şi a satului Badań. S-ar părea că în această perioadă, zisă de stabilizare, pierderile s-ar fi redus mult ; realitatea se prezenta însă altfel. În această lună divizia a avut peste 200 de morţi şi răniţi. Pierderile se datorau atît celor două atacuri întreprinse, cît şi numeroaselor incursiuni executate spre a stabili tăria dispozitivului, punctele de foc şi cîmpurile de mine ale duşmanului.

La 1 martie 1945, pentru Divizia „Tudor Vladimirescu-Debreţin" a început ultimul act din marea epopee a luptei antifasciste. În dimineaţa acelei zile, fără nici o pregătire de artilerie, pentru a asigura surprinderea deplină a inamicului, trupele întregii Armate 55 sovietice au trecut la ofensivă generală, care trebuia să ducă la cucerirea integrală a masivului Javorina şi la ieşirea pe rîul Hron, pe toată lungimea lui. Surprinşi şi buimăciţi de uriaşul val de foc care înainta irezistibil, fasciştii au părăsit, una după alta, aliniamentele de apărare.

Divizia de panduri, în cadrul acestei acţiuni generale, a avut misiunea să atace şi să nimicească rezistenţele fasciste pe direcţia generală Dol. Vysoka-Almaş-Dekyš. În timpul luptelor, prin prizonierii capturaţi s-a stabilit că în faţa pandurilor se aflau unităţi aparţinînd Diviziei 101 vînători de munte germane.

Inamicul, pierzînd aliniamentele succesive de apărare, a încercat, prin repetate contraatacuri, să oprească înaintarea unităţilor româneşti, însă fără rezultat. Prin acţiuni îndrăzneţe şi manevre dibace, divizia a reuşit, în primele trei zile de atac, să pătrundă în dispozitivul de apărare al hitleriştilor mai mult de 8 km. Era un prim succes, dacă ţinem seama de terenul foarte accidentat, de numeroasele cîmpuri de mine şi reţele de sîrmă şi, pe deasupra, de vitregia timpului.

Continuînd înaintarea, regimentele 2 și 3 infanterie s-au lovit de două raioane puternic apărate, și anume localitățile Dekyš și Vysoka. Regimentul 3 infanterie, care avea misiunea de a cuceri Vysoka, a fost contraatacat, în ziua de 2 martie, la ora 14,30, de unități inamice, sprijinite de un puternic foc de artilerie și aruncătoare ; contraatacul a fost însă oprit prin intervenția artileriei diviziei. Inamicul, reluînd contraatacul, a încercat o manevră de învăluire a flancurilor, cu intenția de a ieși în spatele dispozitivului regimentului ; pandurii însă au rezistat eroic, ajungîndu-se pînă la lupta cu grenada și corp la corp, astfel că contraatacul a fost respins cu pierderi grele pentru fasciști.

Puternice contraatacuri ale inamicului a fost nevoit să respingă și Regimentul 2 infanterie. În timp ce asaltau localitatea Dekyš, pandurii au fost contraatacați, în jurul orei 4 ; la ora 9,25 contraatacul s-a repetat, iar la ora 17,15 hitleriștii au revenit, din aceeași direcție și cu aceeași tărie. Toate însă au fost respinse cu pierderi grele pentru inamic.

În timpul acestor lupte s-au distins : soldatul Țimpea Ștefan și caporalul Făraru Ioan, ambii tineri voluntari, soldatul Nicușor Ioan, sergentul-major Vasilache Ioan, locțiitor politic de pluton. Toți aceștia aparțineau Regimentului 2 infanterie. Un act de bravură deosebită a înfăptuit și compania locotenentului Pușcuță Gheorghe aparținînd Regimentului 3 infanterie, care a capturat de la inamic o întreagă baterie de aruncătoare.

Pentru cucerirea localității Vysoka, Regimentul 3 infanterie a executat o abilă manevră, cucerind cota 722 vest Vysoka, după care a angajat lupta pentru cucerirea satului, apărat cu disperare de inamic. În sprijinul său a fost trimis, conform ordinului Corpului de armată, și Regimentul 2 infanterie, care a predat sectorul Dekyš Diviziei 227 sovietice. În ziua de 5 martie, ora 1 noaptea, cele două regimente au dezlănțuit atacul general și la ora 5 dimineața, lichidînd rezistențele înverșunate ale inamicului, au ocupat satul și înălțimile est Vysoka. Prin această acțiune drumul spre nord era deschis ; pandurii au reluat înaintarea pe direcțiile : Regimentul 3 infanterie spre localitatea Kopanice, iar Regimentul 2 infanterie spre Stefultov, pe care, după lupte înverșunate, le-au cucerit în cursul zilei de 6 martie.

În acea zi, ziarul diviziei, „Înainte", aducea pandurilor vestea marii izbînzi obținute de masele populare din țară — instaurarea primului guvern democrat din România. În cinstea acestui eveniment important, Regimentul 3 infanterie, care avea misiunea să cucerească cota 618, a pornit la atac cu lozinca „Trăiască guvernul dr. Petru Groza", reușind, cu sacrificii mari, să cucerească această înălțime păduroasă, apărată cu înverșunare de fasciști, deoarece era ultimul obstacol care închidea drumul spre rîul Hron.

Pînă la 19 martie, prin lupte grele, divizia a atins obiectivul final. Înălțime cu înălțime, localitate cu localitate, au fost cucerite, pas cu pas, de panduri. Localitățile Vysoka, Kopanice, Kisla, Stefultov, Pukaneč, Godinska, Dol. Hámbre, Repisko, Lukavice și Žarnovica au trecut definitiv în mîinile pandurilor. Obiectivul era atins : pe tot sectorul diviziei, fasciștii erau azvîrliți peste rîul Hron. Cucerisem o nouă mare victorie, care ne costase însă tot atît de valoroase pierderi : căpitanul Stoche Nicolae, locotenenții Fița Ioan și Dragomir Ioan, sublocotenenții Moise Virgil, Stoica Manolache, Ciomac Valerian și mulți alți ofițeri și ostași care se jertfiseră

pentru o cauză sfîntă și dreaptă. La 20 martie am predat sectorul Diviziei 19 infanterie române.

Odată cu ieșirea pe rîul Hron, împreună cu celelalte mari unități din Armata 53 sovietică, precum și ale Armatei 1 române, se încheia cucerirea masivului muntos-păduros Javorina. Operația din masivul Javorina a fost cea mai îndelungată și mai grea dintre cele executate de divizie. Panduriii făcuseră eforturi considerabile și, după două luni și jumătate de lupte grele, ieșiseră pe cursul inferior al Hronului.

După predarea sectorului de luptă Diviziei 19 infanterie române, panduriii au primit ordin să se deplaseze mai la sud, spre localitățile Mal. și Vel. Krškany, iar la 21 martie au trecut sub ordinele Corpului 57 armată sovietic, urmînd a lua parte la forțarea Hronului în această zonă.

Între timp însă au avut loc evenimente care au impus schimbarea noii misiuni primite. La 22 martie, divizia a trecut la dispoziția Frontului 2 ucrainean, deplasîndu-se în zona Balassa-Gyarmat ; rămînea să colaboreze cu Armata 57 sovietică, la forțarea Hronului, numai artileria diviziei.

Jertfele aduse de divizie la eliberarea poporului cehoslovac de sub jugul fascist au fost însemnate, ele cifrîndu-se la peste 1 000 de ofițeri, subofițeri și trupă — morți și răniți. Participarea diviziei, ca și a întregii Armate române, la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei, a contribuit la cimentarea prieteniei româno-cehoslovace.

În zona de staționare, pînă la terminarea războiului și plecarea diviziei spre țară, s-au petrecut cîteva evenimente de deosebită importanță pentru panduri. La 23 aprilie 1945 a sosit la divizie delegația guvernamentală condusă de generalul de corp de armată Constantin Vasiliu Rășcanu, ministrul de război în guvernul dr. Petru Groza. Cu această ocazie, trecînd în revistă întreaga divizie, acesta a felicitat pe panduri pentru succesele însemnate obținute în luptele contra fasciștilor.

O zi neuitată pentru toți panduriii a fost 3 mai 1945, zi în care, pentru bravura și faptele de arme remarcabile săvîrșite în lupta contra fasciștilor, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a acordat Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ ordinul „Drapelul roșu“. În cadrul unei impresionante sărbători, mareșalul Uniunii Sovietice Rodion Malinovski, comandantul Frontului 2 ucrainean, a dat citire ordinului de decorare, prinzînd pe faldurile drapelului diviziei înalta decorație. Același drapel care, departe pe malurile rîului Oka, se apleca, într-o zi de primăvară a anului 1944, ca garanție a jurămîntului de credință al panduriilor, acum, acoperit de glorie, se apleca din nou pentru a primi răsplata celor ce cu vrednicie îl purtaseră.

Mareșalul Malinovski a ținut cu această ocazie o caldă cuvîntare, în care a spus, printre altele :

„Soldați și ofițeri ai Diviziei 1 de voluntari «Tudor Vladimirescu-Debrețin» !

Vă felicit cu prilejul decorării diviziei cu ordinul «Drapelul roșu». Aceasta este o dovadă că ați luptat curajos, cot la cot cu Armata sovietică, pentru eliberarea țării dv. și ați contribuit la izgonirea fasciștilor de pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei.

Aceasta este o dovadă a prieteniei veşnice între ostaşii români şi ostaşii sovietici ; această prietenie este cimentată cu sînge. Reîntorcîndu-vă în ţară, veţi contribui şi mai mult la întărirea prieteniei cu Uniunea Sovietică".

Cu această ocazie au fost decoraţi cu ordinul „Drapelul roşu" semnatarul acestor rînduri — comandant al Diviziei, colonelul Iacob Teclu — şeful statului-major, colonelul Laurenţiu Tulceanu — comandantul secund pentru educaţie, precum şi o serie de ofiţeri şi soldaţi.

La 4 mai 1945, în gara Balassa-Gyarmat, primul eşalon al Regimentului 2 infanterie primea semnalul înapoierii în ţară. După ani de zile de suferinţe, greutăţi, lupte şi victorii, ostaşii şi ofiţerii diviziei, încărcaţi de glorie nepieritoare, se întorceau în patrie.

Astfel s-a încheiat ultima filă din istoria eroică a luptei pentru zdrobirea fascismului dusă de una din multele divizii româneşti care au participat la eliberarea părţii de nord-est a Transilvaniei, a Ungariei şi Cehoslovaciei.

60 de ani de la reconstituirea P.S.D.R.

ION MAMINA, C. CĂZĂNIȘTEANU

Anul acesta se împlinesc șase decenii de la Congresul de reconstituire a Partidului social-democrat din România, aniversare ce oferă un prilej nu numai de rememorare a faptelor, ci și de analiză a proceselor și factorilor care au stat la temelia lor, de relevare a importanței și urmărilor lor în istoria mișcării socialiste și a patriei.

Anii scurși de la dezorganizarea partidului clasei muncitoare în 1899 pînă la refacerea sa, în 1910, nu au însemnat un hiatus în evoluția mișcării muncitorești. În ciuda unor greutăți vremelnice, după o regresiune temporară, mai ales de ordin organizatoric, mișcarea muncitorească a luat un nou și puternic avînt pe fondul general de dezvoltare a societății românești. Specificăm, mai ales organizatoric, deoarece, începînd cu cluburile muncitorești, de fapt secții ale P.S.D.M.R., și apoi cu înființarea cercurilor socialiste „România muncitoare" în 1902, avîntul în mișcarea sindicală și în clarificarea unor importante probleme programatice socialiste a cunoscut o linie ascendentă, încheiată cu refacerea partidului politic propriu al proletariatului român. Refacerea partidului de clasă al muncitorimii a însemnat un moment important și de largă semnificație în dezvoltarea mișcării muncitorești, „a făcut ca proletariatul să se afirme și mai mult ca cea mai înaintată forță politică din România" [1].

Act necesar, reconstituirea partidului a fost determinată de condițiile și necesitățile profunde ale organizării forțelor clasei muncitoare în acea etapă istorică, a exprimat continuitatea de gîndire și acțiune practică a elementelor conștiente, revoluționare, în direcția înarmării maselor muncitoare cu adevărurile învățăturii marxiste.

În rîndurile de mai jos analizăm, după o succintă prezentare a lucrărilor congreselor P.S.D., cîteva dintre principiile de bază ale activității partidului, așa cum s-au reflectat în confruntările de idei și hotărîrile forului său suprem. De altfel, țelurile majore ale proletariatului român în această perioadă, ca și mijloacele pentru atingerea lor, nu au fost nicăieri mai clar sintetizate și exprimate ca în lucrările celor cinci congrese dintre 1910 și 1915.

Primul congres — cel de reconstituire a partidului — s-a desfășurat în zilele de 31 ianuarie, 1 și 2 februarie 1910, la București în sala Oppler[2].

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii- construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 348.

[2] Vezi, pe larg : Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului social-democrat din România (1900—1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 235 și urm.

La congres au participat 94 de delegaţi, reprezentînd 47 de organizaţii din 20 de localităţi. Numărul cel mai mare de delegaţi — 46 — a fost trimis de cluburile, sindicatele şi cercurile muncitoreşti din Bucureşti, oraşul care concentra detaşamentul proletar cel mai puternic şi în care pulsa cea mai vie agitaţie revoluţionară. Delegaţilor bucureşteni le urmau, în ordine, 11 din Ploieşti, cîte 5 din Galaţi şi Roman, cîte 4 din Brăila şi Iaşi, 3 din Turnu-Severin. Din celelalte localităţi participau doi sau cîte un singur delegat, consecinţă, în unele cazuri, a presiunilor exercitate de autorităţi, iar în altele a slăbiciunilor mişcării însăşi. Printre delegaţi se aflau personalităţi remarcabile ale mişcării muncitoreşti din România, luptători revoluţionari ridicaţi din mijlocul maselor ca I. C. Frimu, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, Al. Ionescu, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, Şt. Gheorghiu, N. D. Cocea [3].

După cuvîntul de deschidere a lucrărilor, rostit de I. C. Frimu, s-a ales Biroul congresului, format din preşedinte : I. C. Frimu şi secretari : O. Călin, N. I. Gheţu, M. Niculescu, P. Istrati [4].

Ordinea de zi a congresului a cuprins trei probleme principale : una referitoare la mişcarea socialistă, alta la mişcarea sindicală şi cea din urmă consacrată problemelor propagandei. Deşi a fost o ordine de zi comună, atît pentru partid cît şi pentru sindicate, ce îşi propunea o analiză a situaţiei în întreaga mişcare, trebuie arătat, că primele două zile au fost consacrate exclusiv Congresului de reconstituire a P.S.D., iar cea de-a treia zi Congresului sindical *.

În afara programului — în care se arăta, pornindu-se de la analiza realităţilor româneşti, că scopul final al partidului, ca „partid revoluţionar", era „completa prefacere a societăţii", adică „desfiinţarea exploatării muncii sub orice formă şi înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producţie" [5] —, la congres s-a adoptat şi statutul partidului [6]. Potrivit acestuia, partidul se compunea din cluburi, cercuri, grupe şi alte organizaţii care admiteau programul şi erau afiliate la partid. Nu puteau fi membri ai partidului aceia a căror activitate era contrară principiilor sau disciplinei organizaţiei sau care se făceau vinovaţi de o faptă necinstită. Nici un membru al partidului nu putea face parte din vreo altă grupare

[3] *Ibidem*, p. 263—264.

[4] *Dezbaterile Congresului de constituire a Partidului social-democrat şi ale Congresului sindical*, Cercul de editură socialistă, Bucureşti, 1910, p. 1—3, 89.

* Ordinea de zi a fost următoarea :

Mişcarea socialistă : 1. Darea de seamă materială şi morală a Uniunii socialiste. Raportor : N. C. Georgescu ; 2. Transformarea Uniunii socialiste în partid. Votarea programului şi statutelor partidului : a) Partea principială. Raportor : M. Gh. Bujor ; b) Programul politic. Raportor : N. D. Cocea ; c) Programul de reforme economice. Raportor : Al. Constantinescu ; d) Programul agrar. Raportor : M. Gh. Bujor ; e) Statutele. Raportor : D. Marinescu ; 3) Alegerea comitetelor. *Mişcarea sindicală :* 4. Darea de seamă materială şi morală a C.G.S.R., făcută de casier şi secretar ; 5. Mişcarea sindicală : organizarea şi propaganda. Raportor : Gh. Cristescu; 6. Raportul mişcării sindicale cu mişcarea politică. Raportor : Mişu Ionescu ; 7. Alegerea comitetelor. *Alte chestiuni :* 8. Presa şi Editura mişcării. Raportor : D. Marinescu ; 9. Cooperativele şi Casa poporului. Raportor : N. C. Georgescu *(Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 57—58).

[5] *Ibidem*, p. 11.

[6] *Ibidem*, p. 43 şi urm.

politică ; era dator însă să activeze în sindicatul profesiunii sale dacă un asemenea sindicat exista [7].

Pentru a sugera aria largă a dezbaterilor congresului, inserăm moţiunile şi rezoluţiile adoptate : *În chestiunea agrară, Pentru ţărănime, Pentru martirii vechii mişcări, Pentru închişii în ocne, Asupra prigonirilor, Pentru ziarele „Dimineaţa" şi „Adevărul", Raportul dintre mişcarea sindicală şi cea politică, În chestiunea cooperativelor şi Casei poporului, Pentru salariaţii statului, Programul minim de acţiune imediată, Tactica electorală, Pentru ziarul „România muncitoare", Lupta sindicală, Asupra grevelor, Pentru femei, Pentru tineret* [8].

În timpul congresului s-au primit numeroase telegrame, scrisori din Budapesta, Paris, Rusciuk, Sofia, Viena [9]. De asemenea, congresul a trimis telegrame de afiliere Biroului socialist internaţional, cu sediul la Bruxelles, şi Secretariatului sindical internaţional, iar lui C. Dobrogeanu-Gherea şi dr. C. Racovski — telegrame de salut [10].

Congresul a ales organele de conducere ale partidului şi sindicatelor*.

Documentele programatice, statutul, hotărîrile adoptate la Congresul P.S.D.R. din 1910, trasarea, mai clară ca în trecut, a sarcinilor de perspectivă şi a celor imediate aflate în faţa mişcării revoluţionare evidenţiază noua etapă de dezvoltare a mişcării noastre muncitoreşti, situarea consecventă a partidului clasei muncitoare din România pe principiile socialismului ştiinţific.

Tot Capitala — sala „Oppler" — a fost locul celui de-al II-lea Congres al P.S.D.R. şi al celui de-al IV-lea al sindicatelor. Lucrările sale ** au fost structurate pe o problematică similară congresului precedent şi s-au desfăşurat de-a lungul a trei zile, între 29 iunie şi 1 iulie 1912. Au luat parte 128 de delegaţi, reprezentînd 46 de organizaţii (cluburi, sindicate, cercuri culturale ş.a.) din Bucureşti, Brăila, Ploieşti, Galaţi, Bacău, Turnu-Severin, Iaşi, Roman, Tulcea, Piatra Neamţ, Călăraşi, Cîmpina, Focşani, Botoşani, Piteşti [11]. Între aceştia se aflau cei cinci membri ai Co-

[7] Ştefan Mușat, *Mişcarea muncitorească din România în anii 1900—1918*, în „Anale de istorie", anul XV, nr. 2/1969, p. 99.

[8] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 97—108.

[9] *Ibidem*, p. 114—118.

[10] *Ibidem*, p. 108—109.

* *Comitetul Executiv al P.S.D.R.* : dr. C. Racovski, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, N. C. Georgescu, I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Const. Vasilescu ; *Comisia generală a sindicatelor :* Gh. Cristescu, Apostol Niculescu, I.G. Opriscu, D. Popp, C. Popovici ; supleanţi : Iordan Ionescu, Marian Cristescu, N. Mihăilescu ; *Comisia de control a C.G.S.R. :* Jean Popescu, Apostol Eremia, I. Cernescu ; *Comitetul Cercului de editură :* N. D. Cocea, D. Marinescu, Al. Stănescu *(Dezbaterile Congresului de constituire a Partidului social-democrat şi ale Congresului sindical*, p. 88, 128, 134).

** Ordinea de zi a Congresului al II-lea al P.S.D.R. : 1. a) Darea de seamă materială a Partidului social-democrat. Raportor : N. C. Georgescu ; b) Darea de seamă morală a partidului. Raportor : I.C. Frimu ; c) Darea de seamă materială a Comisiei generale a sindicatelor. Raportor : Apostol Niculescu ; d) Darea de seamă morală a Comisiei generale a sindicatelor. Raportor : Gh. Cristescu ; e) Presa. Raportor : Teodor Iordăchescu ; f) Cercul de editură. Raportor : Ilie Moscovici ; 2. *Reogranizarea.* Raportor : Gh. Cristescu ; coraportor : I. C. Frimu ; 3. *Legea meseriilor.* Raportor : C. Popovici ; 4. *Legea asigurărilor.* Raportor : Ilie Moscovici ; 5. *Votul universal.* Raportor : Toma Dragu *(Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 329—330 ; 333—370).

[11] *Ibidem*, p. 330—333.

mitetului Executiv al partidului, tot atîţia din partea Comisiei generale a sindicatelor, doi împuterniciţi ai ziarului „România muncitoare" şi unul din partea Cercului de editură.

Fruntaşilor pe care i-am găsit şi la primul congres — I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Ştefan Gheorghiu, Gh. Cristescu — li se adaugă acum alţi cîţiva, care din motive independente de voinţa lor nu luaseră parte la congresul din iarna anului 1910, precum Pandele Becheanu şi C. Dobrogeanu-Gherea. Apar şi încep să se impună încă de la acest congres noi conducători : Gh. Niculescu-Mizil, C. Mănescu, Gh. M. Vasilescu, Ilie Moscovici, Teodor Iordăchescu ş.a.

Au participat ca invitaţi reprezentanţi ai unor partide socialiste din Serbia (D. Ţuţovici), Bulgaria (Gh. Dimitrov şi Al. Atanasov), Austria (G. Grigorovici), în timp ce alte partide şi organizaţii muncitoreşti au trimis pe adresa congresului telegrame de salut.

Pentru desfăşurarea lucrărilor s-au ales Biroul congresului, format din dr. C. Racovski — preşedinte, Toma Dragu şi Costică Ionescu — vicepreşedinţi, I. Spătaru, Al. Nicolau, C. C. Petrescu — secretari ; Comisia de validare a mandatelor : Apostol Niculescu, N. C. Georgescu, Ilie Moscovici şi Nicu Marinescu ; Comisia pentru redactarea rezoluţiilor, formată din raportori, cîte un delegat din fiecare localitate şi din membrii Comitetului Executiv şi ai C. G. S. R. [12].

Prin conţinutul dezbaterilor şi al hotărîrilor sale, Congresul al II-lea al P.S.D.R. poate fi numit *al organizării*. Confruntările de păreri au vizat depăşirea unor forme învechite în activitatea de conducere, îndrumare şi control, posibilitatea formării unui activ de partid dedicat exclusiv luptei revoluţionare, canalizarea tuturor eforturilor pentru afirmarea concepţiei proletare în viaţa social-politică a ţării ; un loc important l-au ocupat şi chestiunile de tactică [13]. Avînd în vedere atît progresele mişcării, aderenţa ei în mase, cît şi minusurile ce se manifestau, discuţiile au fost orientate spre găsirea căilor, formelor şi mijloacelor de întărire a cluburilor, de consolidare a sindicatelor [14].

Congresul a prevăzut ca, pe lîngă secretarul permanent al Comisiei generale a sindicatelor, să fie ales un al doilea secretar, delegat cu propaganda în provincie, iar curierul partidului şi responsabilul Cercului de editură socialistă să fie salariaţi permanenţi. Rezoluţia în privinţa organizării mai preconiza modificarea sistemului de alegere a membrilor comisiilor locale (aleşi în adunări generale) şi activizarea acestora, centralizarea fondurilor organizaţiilor provinciale, măsuri pentru îmbunătăţirea propagandei şi a activităţii cercului „Tineretul muncitor", înfiinţarea de birouri de plasare pe lîngă comisiile locale, crearea caselor de ajutor şi a unui birou care să păstreze arhiva partidului, sarcină ce revenea nemijlocit secretarului casier al partidului [15].

[12] *Dezbaterile celui de-al doilea Congres al Partidului social-democrat şi al IV-lea al Uniunei sindicatelor*, Cercul de editură socialistă, Bucureşti, 1912, p. 5, 7, 19, 20.

[13] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti. 1910—1915*, p. 377—380 (Rezoluţia : *Tactica mişcării).*

[14] *Ibidem*, p. 349—354.

[15] *Ibidem*, p. 374—377 ; vezi şi : Nicolae Petreanu, Dan Baran, *I. C. Frimu. Studiu şi antologie*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 67.

Tot în sensul îmbunătăţirii activităţii în mase, s-a acordat o atenţie sporită muncii de propagandă — prin broşuri, ziare, manifeste, conferinţe [16] etc. —, ţel urmărit, de altfel, în toate campaniile iniţiate şi conduse de partid în perioada următoare Congresului din 1910 — pentru vot universal [17], pentru apărarea libertăţilor şi drepturilor democratice, pentru legislaţie muncitorească [18] —, adică acţiuni de „propagandă, de educaţie cetăţenească şi de demonstraţie" [19] a forţei organizate a muncitorimii.

Expresie a efervescenţei ce domnea la acea dată în mişcare sînt şi cele 10 moţiuni de protest sau solidarizare adoptate în cadrul congresului : *Pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, Împotriva expulzărilor, Împotriva noii legi a paşapoartelor, Împotriva neaplicării legii din 1906 privitoare la reglementarea muncii femeilor şi copiilor în fabrici şi ateliere, Împotriva scumpirii traiului şi în chestiunea agrară, În rezolvarea problemei elevatoarelor de la Brăila, Pentru Banghereanu şi Ficşinescu, Pentru unitatea mişcării muncitoreşti din Bulgaria, Pentru solidaritate cu lupta clasei muncitoare din Ungaria, Pentru solidaritate cu lupta revoluţionarilor ruşi.* Lucrările congresului s-au încheiat cu alegerea organelor de conducere ale partidului şi sindicatelor *.

Doi ani mai tîrziu, între 6 şi 8 aprilie 1914, în aceeaşi sală „Oppler" s-a desfăşurat, însoţit de urările de succes ale muncitorimii, cel de-al III-lea Congres al P.S.D.R. **. Au participat 40 de delegaţi cu drept de vot şi doi ca asistenţi, din oraşele : Bucureşti, Turnu-Severin, Iaşi, Brăila, Ploieşti, Botoşani, Focşani, Galaţi ş.a. [20]. Numărul mai mic de delegaţi, faţă de congresele anterioare, se explică prin aceea că, pentru prima dată, congresul partidului se ţinea separat de cel al sindicatelor [21].

Din partea Partidului social-democrat bulgar a participat Kabaciev, iar mişcarea revoluţionară rusă a încredinţat un mandat de reprezentare

[16] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 347—349.

[17] *Ibidem*, p. 380—382 (Rezoluţia : *Votul universal).*

[18] *Ibidem*, p. 336—342.

[19] *Ibidem*, p. 337.

* *Comitetul Executiv al P.S.D.R.* : I.C. Frimu, Toma Dragu, Gh. Cristescu, Al. Constantinescu, N. C. Georgescu, dr. Ecaterina Arbore, dr. C. Racovski ; *Comisia generală a sindicatelor* : D. Popp, C. Popovici, Gh. Oprescu, I. Costescu, Al. Pătruţescu ; supleanţi : M. Cornea, Gh. Niculescu-Mizil, M. Constantinescu ; *Comitetul Casei poporului:* I. C. Frimu, C. Racovski, N. D. Cocea, D. Popp, Ilie Moscovici ; *Cercul de editură :* Al. Constantinescu, dr. Ecaterina Arbore, Ilie Moscovici, I. Spătaru, Alexandru Nicolau ; *Comisia de control :* I. Spătaru, Măgură, Ştefan Georgescu ; *Comisia de studiere a caselor de ajutor :* Ilie Moscovici, D. Popp, Toma Dragu, I. Costescu, A. Niculescu *(Dezbaterile celui de-al doilea Congres al Partidului social-democrat şi al IV-lea al Uniunei sindicatelor,* p. 100).

** Ordinea de zi, anunţată la 20 februarie 1914 : 1. Rapoartele asupra mersului partidului. 2. Modificarea statutelor. Raportor : I.C. Frimu. 3. Votul universal. Raportor : dr. C. Racovski. 4. Chestiunea agrară. Raportori : M. Gh. Bujor şi dr. Ec. Arbore. 5. Politica externă şi social-democraţia. Raportor : Al. Constantinescu. 6. Ieftinirea traiului. Raportor : Gh. Cristescu. 7. Presa mişcării. Raportor : dr. L. Gheler-ter. 8. Chestia evreiască şi Partidul social-democrat. Raportor : Const. C. Petrescu. 9. Viitorul Congres internaţional de la Viena şi darea de seamă asupra Congresului din Copenhaga (1910). Raportor : dr. C. Racovski *(Ibidem,* p. 688).

[20] „România muncitoare", anul X, nr. 39, din 10 aprilie 1914.

[21] N. Copoiu, *Partidul social-democrat din România în ajunul izbucnirii primului război mondial,* în „Studii. Revistă de istorie", anul XI, nr. 4/1958, p. 47.

dr. Ecaterina Arbore. Congresiștii au primit vizita lui Karl Legien, secretarul Internaționalei sindicale [22]. Pe adresa congresului s-au primit saluturi din partea mișcării revoluționare din Austria, Franța, Germania, Norvegia, Bulgaria, Suedia, Ungaria, Boemia, Croația, Belgia, Anglia [23].

După cuvîntul de deschidere adresat participanților de D. Marinescu, s-au ales organele de lucru ale congresului : Biroul, format din I. C. Frimu — președinte, Iancu Iliescu și dr. L. Ghelerter — vicepreședinți, Măgură, Paul Marc și Spirescu — secretari [24] ; Comisia de verificare a mandatelor — Iancu Iliescu și D. Marinescu ; Comisia de diferende — Al. Constantinescu, Iancu Iliescu și C. Gheorghian ; Comisia de rezoluții, formată din raportori împreună cu O. Călin, Segal și Ilie Moscovici [25].

La acea dată, mișcarea noastră muncitorească se afla în fața unei situații de o deosebită complexitate. Pe plan extern, încordarea relațiilor internaționale anunța apropierea norilor întunecați ai războiului pregătit cu febrilitate de marile puteri imperialiste. În același timp, în țară, P.S.D. trebuia să-și definească poziția față de reformele preconizate de partidul liberal — înființarea colegiului unic în locul sistemului existent de vot, care împărțea alegătorii, în funcție de avere, în trei categorii și alienarea unei părți (circa 25%) din proprietatea moșierească mai mare de 1 000 ha —, să le demaște esența de clasă, caracterul ciuntit și paliativ.

Se impunea întărirea unității de acțiune a partidului, a disciplinei interne de partid. Acestei necesități i-au răspuns discutarea articol cu articol și însușirea de către Congresul al III-lea al P.S.D.R. a noului statut al partidului, la temelia căruia se afla pus, cu și mai multă tărie, principiul centralismului democratic. O acțiune cu implicații profunde asupra dezvoltării detașamentului organizat al proletariatului român, căci — așa cum au arătat delegații la congres — statutul „e chestiunea de organizare *temeinică* a partidului" [26]. Înseși confruntările din timpul congresului [27] au reliefat acuitatea unei asemenea măsuri [28].

Noul statut, reflectînd creșterea generală a forței ideologice și organizatorice a partidului, a masei membrilor săi, preciza : „Partidul social-democrat din România urmărește organizarea proletariatului român pe terenul luptei de clasă și înțelegerii internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice în vederea socializării mijloacelor de producție (fabrici, ateliere, pămînt, mijloace de transport și de schimb), adică transformarea societății capitaliste, bazată pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă, întemeiată pe munca liberă și asociată" [29].

Pe temeiul dezbaterilor purtate în forul suprem al mișcării și al concluziilor desprinse din lucrările sale s-a adoptat Regulamentul pentru funcționarea secțiilor partidului, precum și Hotărîrea Congresului al III-lea al P.S.D.R., prin care se fixa platforma electorală de luptă a acestuia în legătură cu revizuirea constituției țării și a alegerilor pentru con-

[22] „România muncitoare", anul X, nr. 40, din 13 aprilie 1914.
[23] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 765—769.
[24] „România muncitoare", anul X, nr. 39, din 10 aprilie 1914.
[25] *Ibid.*
[26] *Ibid.*
[27] *Ibid.*
[28] *Ibidem*, vezi și nr. 40, din 13 aprilie 1914.
[29] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 745.

stituantă şi în care se declara pentru vot universal, pentru exproprierea totală a marii proprietăţi, pentru instaurarea unor largi libertăţi şi drepturi democratice [30]. S-a desfăşurat apoi alegerea organelor conducătoare ale partidului *.

Izbucnirea primei conflagraţii mondiale a impus convocarea — în ziua de 10 august 1914, în sala „Sotir" din Piaţa Amzei nr. 26 — a Congresului extraordinar al Partidului social-democrat şi al mişcării sindicale din România [31] în vederea precizării atitudinii mişcării muncitoreşti faţă de război în genere, pentru stabilirea tacticii celei mai potrivite în aceste condiţii.

La congres au participat 55 de delegaţi din 16 localităţi **, fiind reprezentate secţiunile partidului, uniunile sindicale existente, organele centrale de conducere ale partidului şi sindicatelor, cercurile „Tineretului muncitor", Cercul femenin, revista „Viitorul social" şi ziarul „România muncitoare". C. Dobrogeanu-Gherea a fost ales preşedinte de onoare al congresului ; din Biroul congresului au făcut parte : Al. Constantinescu — preşedinte şi C. Mănescu, Paul Marc, I. Spătaru — secretari ; Comisia de rezoluţii a fost formată din dr. C. Racovski, dr. Ecaterina Arbore, C. Popovici şi I. Spătaru [32].

Au fost prezentate două rapoarte : unul, susţinut de dr. Ecaterina Arbore, intitulat *Războiul european, socialismul român şi neutralitatea* [33], în care erau înfăţişate împrejurările declanşării conflictului european, implicaţiile acestuia asupra mişcării muncitoreşti, şi un altul, privind consecinţele sociale şi economice ale războiului, prezentat de C. Popovici sub titlul *Războiul şi lipsa de lucru* [34]. El s-a încheiat cu o declaraţie în care era sintetizată poziţia clasei muncitoare din România faţă de marea confruntare armată şi cu adoptarea cîtorva rezoluţii pe aceeaşi temă a condamnării războiului şi a calamităţilor ce-l însoţesc : *În privinţa neutralităţii şi socialismul faţă de războiul european, În privinţa lipsei de lucru, În privinţa unei legi pentru concentrări şi mobilizări, Tineretul muncitor şi războiul* [35].

Cel de-al IV-lea şi ultimul Congres al P.S.D.R. a avut loc între 25 şi 27 octombrie 1915 ***. Cei 32 de delegaţi, inclusiv membrii Comitetului

[30] *Ibidem*, p. 753—764 ; N. Copoiu, *Op. cit.*, p. 49.

* *Comitetul Executiv al P.S.D.R. :* dr. C. Racovski, I. C. Frimu, Gh. Cristescu, dr. Ec. Arbore, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu ; *Comisia de control :* Măgură, I. Spătaru, Gh. Moscu („România muncitoare", anul X, nr. 40, din 13 aprilie 1914).

[31] Const.-Titel Petrescu, *Socialismul în România*, Biblioteca socialistă, [f.a.], p. 262.

** Bucureşti, Alexandria, Bacău, Brăila, Buzău, Cîmpina, Constanţa, Craiova, Cernavodă, Focşani, Galaţi, Piteşti, Ploieşti, Turnu-Severin, Turcoaia, Tişiţa („România muncitoare", anul X\, nr. 92, din 12 august 1914).

[32] *Ibid.*

[33] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 802—809.

[34] *Ibidem*, p. 809—810.

[35] *Ibidem*, p. 810—814.

*** Ordinea de zi : 1. Raportul Comitetului Executiv ; Organizarea şi propaganda. 2. Ziarul. 3. Reformele. 4. Social-democraţia şi războiul ; Federaţia muncitorilor interbalcanici ; Conferinţa de la Zimmerwald. 5. Propunerile de modificare. 6. Alegerea Comitetului Executiv. Congresul a fost deschis de D. Marinescu. Din Comisia de validare a mandatelor au făcut parte : I. Tohoc, C. Popovici, Manole Stanciu, iar din Comisiunea de arbitri ai congresului : I. Tohoc, Gh. Oprescu, C. Popovici („Lupta zilnică", anul XI, nr. 251, din 29 octombrie 1915).

Executiv al partidului, reprezentînd 13 localităţi [36], au fost chemaţi — scria ziarul „Lupta zilnică“ — „să se pronunţe asupra unor chestiuni de temei atît în ce priveşte politica externă cît şi internă, cum şi asupra vieţei partidului“ [37]. Totodată, congresul avea menirea — după cum declara un delegat — „să limpezească şi să concretizeze mai bine principiile socialiste cari de unii socialişti ai ţărilor în război au fost nesocotite sau denaturate“ [38].

Congresul a făcut bilanţul activităţii partidului în perioada aprilie 1914 — octombrie 1915, relevînd succesele obţinute pe linia organizării luptelor muncitorimii şi a intensificării propagandei socialiste. S-au remarcat acţiunile întreprinse de P.S.D. pentru afirmarea punctului de vedere proletar în viaţa social-politică, ca şi campaniile energice antirăzboinice desfăşurate în ţară, iniţiativele de strîngere a legăturilor cu partidele socialiste din Balcani, rolul său activ în organizarea Conferinţei socialiste internaţionale de la Zimmerwald îndreptată împotriva războiului imperialist [39].

Hotărîrile congresului au avut ca sens întărirea şi pe mai departe a muncii de organizare şi propagandă, cerută imperios de evenimentele la ordinea zilei, reafirmîndu-se în acelaşi timp, cu vigoare, situarea partidului clasei muncitoare din România pe principiile luptei de clasă intransigente şi ale internaţionalismului proletar *.

*

Menite să traseze liniile directoare ale luptei şi activităţii proletariatului într-o etapă dată, congresele P.S.D., ale căror lucrări şi hotărîri au fost înfăţişate succint, au căutat să răspundă acestui deziderat principal. Ele au dat clasei muncitoare din România o serie de mijloace necesare afirmării în viaţa politică internă şi internaţională, un program, o strategie şi o tactică politică care i-au conferit acesteia rolul de purtătoare a progresului în societatea românească. Atît prin scopul final ce şi-l propunea cît şi prin obiectivele apropiate, Partidul social-democrat oferea o platformă de natură să capteze interesul celor mulţi şi să-i mobilizeze în jurul unui crez însufleţitor. Programul partidului, ale cărui puncte

[36] Bucureşti, Galaţi, Focşani, Brăila, Buzău, Bacău, Bîrlad, Ploieşti, Turnu-Severin, Craiova, Botoşani, Piteşti, Roman *(Ibid.)*.

[37] *Ibidem*, nr. 250, din 26 octombrie 1915.

[38] *Ibidem*, nr. 251, din 29 octombrie 1915.

[39] Vezi : *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 884—976.

* Au fost adoptate moţiunile : *În memoria lui Jaurès şi a celorlalţi scumpi morţi, pentru luptătorii intransigenţi ; Pentru condamnaţii noştri ; Contra concentrărilor îndelungate, contra politicii războinice şi duplicităţii guvernului, contra speculei, pentru prevenirea scumpetei ; Pentru tov. Banghereanu şi Ficşinescu ; Omagiu tovarăşului Gherea ; Propaganda socialistă în rîndurile femeilor ; Aprobarea activităţii Comitetului Executiv al P.S.D.R.* şi rezoluţiile : *Asupra organizării şi propagandei ; Asupra ziarului ; Asupra Comitetului Executiv ; Asupra „timbrului de ajutor“ ; Asupra cazului de la Galaţi ; Asupra războiului şi social-democraţia (Ibidem*, p. 976—983). Organele de conducere ale partidului nou alese : *Comitetul Executiv al P.S.D.R.* : dr. C. Racovski, Al. Constantinescu, dr. O. Călin, dr. Ec. Arbore, D. Marinescu, Gh. Cristescu, I. C. Frimu ; *Comisia de control* : Gh. Moscu, Gh. Cerbu, I. Sion („Lupta zilnică“, anul XI, nr. 252, din 29 octombrie 1915).

au fost exprimate și reafirmate într-o formă sau alta la fiecare dintre congresele sale, a cuprins nu numai revendicări general-democratice [40], ci a fixat și jaloanele directoare în vederea atingerii de către clasa muncitoare a idealului său suprem, acela al instaurării unei noi orînduiri sociale.

Dar care erau de fapt orientările politice de perspectivă, care erau cele tranzitorii, referitoare la transformarea burghezo-democratică a țării și care erau modalitățile pentru cîștigarea, într-o primă etapă, a revendicărilor imediate și apoi a celor vizînd schimbarea structurii orînduirii ca atare, așa cum se desprind ele astăzi din analiza lucrărilor congreselor sale ? Cu alte cuvinte, să urmărim mai întîi care era programul „maximal", care era programul „minimal" și care erau mijloacele ce se recomandau sau se foloseau pentru traducerea lor în viață.

Privitor la țelurile de perspectivă, la programul „maximal", așa cum reiese din lucrările congreselor, P.S.D. își afirmă consecvent menirea sa de detașament înaintat al proletariatului — groparul societății capitaliste și făuritorul noii orînduiri, socialiste. Acest obiectiv, formulat de mișcarea socialistă încă din a doua jumătate a veacului trecut, a fost înscris în Expunerea de motive de la Congresul de reconstituire. Socialismul însemna — pentru congresiștii din 1910 — „singura formă a societății în care oamenii vor putea trăi în bunăstare și armonie" [41].

Tocmai în vederea înfăptuirii acestei prefaceri structurale a societății, pentru desființarea oricărei dominații și exploatări, proletariatul era chemat să cucerească puterea politică, partidul muncitorimii urmînd să pună la baza activității sale principiile luptei de clasă și ale solidarității internaționale a oamenilor muncii. Chiar și lupta pentru cucerirea anumitor reforme democratice — asupra căreia s-a insistat uneori excesiv în acei ani — trebuia subordonată obiectivului final al eliberării clasei muncitoare, a întregului popor. „...În vederea revoluției sociale, în vederea dezrobirii ei complete (a clasei muncitoare — *n.n.*) — se arăta în raportul asupra stării materiale și morale a Partidului social-democrat la cel de-al III-lea Congres —, lupta pentru reforme și pentru îmbunătățirea soartei clasei muncitoare, lupta pentru drepturi și libertăți, neavînd și ea, în ultima socoteală, alt scop decît de a întări și ridica clasa muncitoare și a o face mai aptă pentru lupta finală : dezrobirea ei completă, economică și politică" [42]. Desigur că mulți dintre conducătorii partidului proletariatului român nu se puteau hrăni cu iluzia că înfăptuirea reformelor preconizate avea să le aducă frînele conducerii statului și să le permită astfel să-și realizeze programul. La același congres, în raportul la reforma electorală, se sublinia cu real temei că, „dacă năzuințele acestui popor nu pot fi îmbrăcate în haina unor legi prea strîmte, poporul are un mijloc de a sfîșia această haină și a se face în largul lui, și acest mijloc e *revoluția !* " [43].

[40] Vezi pe larg : Elena Georgescu, *Revendicări general-democratice în programele mișcării socialiste din România (1880—1914)*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 4/1967, p. 119 și urm.

[41] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 64.

[42] *Ibidem*, p. 698—699.

[43] *Ibidem*, p. 739.

Lupta pentru completa schimbare a rînduielilor existente a situat P.S.D. deasupra partidelor burgheze. El s-a dovedit a fi singurul apărător intransigent al intereselor „generale şi permanente ale proletariatului manual şi intelectual de la oraşe şi de la sate, din industrie, agricultură, comerţ, transport, din întreprinderile particulare, cît şi din cele ale statului, făcînd abstracţie de deosebirile profesionale, cît şi de cele de neam, religie sau sex, ale diferitelor categorii de proletari“ [44]. De aceea, partidul clasei muncitoare întruchipa avangarda conştientă a proletariatului, singura clasă care, „apărînd interesele ei particulare, apără totodată şi pe cele ale tuturor claselor apăsate, cum şi interesele generale ale ţării de dezvoltare pe calea progresului şi a civilizaţiei“ [45].

La congrese s-au făcut referiri la caracterul şi rolul partidului ca detaşament înaintat al proletariatului. La Congresul al IV-lea, de pildă, s-a accentuat asupra caracterului de masă pe care trebuie să-l aibă organizaţia clasei muncitoare pentru a lupta cu succes „pentru reformele care-i sînt necesare (proletariatului — *n.n.),* cît şi pentru dărîmarea societăţii capitaliste“ [46]. Din acest punct de vedere, ar merita o analiză multilaterală, special consacrată, problematica referitoare la raporturile dintre sindicate şi partid în această epocă. Nu totdeauna s-a înţeles suficient de clar rolul conducător al partidului faţă de mişcarea sindicală, au apărut uneori divergenţe în munca practică şi în relaţiile dintre Comitetul Executiv al partidului şi Comisia generală a sindicatelor, s-au manifestat tendinţe de autonomie sau de neutralitate politică a sindicatelor. Cu toate aceste greutăţi, elementele înaintate au reuşit să asigure un curs revoluţionar întregii mişcări muncitoreşti[47]. Astfel, ultimul congres al P.S.D., din octombrie 1915, „declară greşită ideea că propaganda sindicală este ceva deosebit de propaganda socialistă în genere şi afirmă că mişcarea sindicală nu este decît o aplicare a ideii socialiste pentru apărarea intereselor economice şi profesionale“ [48].

Nu trebuie omis că în programul de acţiune al P.S.D. se constată şi limite, care erau proprii în general Internaţionalei a II-a, partidelor social-democrate care o constituiau. Faptul că unii lideri ai acestei organizaţii internaţionale au căutat să impună un curs reformist, „legalist“ mişcării muncitoreşti s-a resimţit şi în activitatea partidului clasei muncitoare din ţara noastră.

Exponent al intereselor maselor muncitoare, Partidul social-democrat, patriotic şi revoluţionar, chema la viaţă politică şi culturală întregul popor, spre a-l face conştient de forţa ce o reprezenta, pentru a lua apoi în mîinile sale „destinele României şi a-i crea un loc de vrednicie şi fericire în mijlocul popoarelor înfrăţite şi eliberate de sub jugul capitalismului“ [49]. În acelaşi timp, mişcarea muncitorească din România şi-a afirmat în repetate rînduri internaţionalismul său profund.

[44] *Ibidem*, p. 12.
[45] *Ibidem*, p. 15.
[46] „Lupta zilnică“, anul XI, nr. 258, din 5 noiembrie 1915.
[47] Vezi : N. Copoiu, *Din istoria organizaţiilor profesionale ale clasei muncitoare din România în anii 1910—1914*, în „Studii. Revistă de istorie“, anul XV, nr. 4/1962, p. 811 şi urm.
[48] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 980.
[49] *Ibidem*, p. 17—18.

Patriotismul și internaționalismul erau considerate ca două laturi ale aceluiași proces, ce se găseau într-o legătură dialectică. „Internaționalismul — a arătat M. Gh. Bujor în raportul ținut asupra părții principiale a programului partidului adoptat în 1910 — nu poate fi acuzat de nici o primejdie. El nu e sinonim cu antipatriotismul, ci reprezintă legătura de interese între lucrătorii diferitelor națiuni deosebite în lupta pentru realizarea socialismului".

Reorganizarea P.S.D. și afirmarea principiilor sale călăuzitoare au avut darul de a da o lovitură puternică părerilor care mai circulau potrivit cărora socialismul ar fi fost o floare exotică în România, relevînd tocmai rădăcinile autohtone, continuitatea mișcării noastre socialiste pe toate planurile, mișcare manifestată pregnant în viața politică românească încă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. La Congresul din 1910, în raportul privitor la starea morală și materială a partidului, se făcea mențiunea expresă că la noi mișcarea socialistă este o „plantă produsă de însuși solul țării" [50].

Preocupat în egală măsură de soarta clasei muncitoare și de propășirea țării, Partidul social-democrat a demascat la congresele sale starea de înapoiere economică a țării, mizeria și exploatarea maselor și a indicat totodată și căile pentru asigurarea progresului social. Nu arareori problemele industriei, dar mai cu seamă problema agrară, au ocupat un loc important în lucrările acestora.

Teza dezvoltării economice a țării pe baza industrializării a fost susținută și argumentată de socialiștii români, industrializarea fiind apreciată ca o pîrghie principală a progresului, ca o condiție de existență în viitor, o „condiție de a fi ori a nu fi" [51]. S-a făcut însă remarca la Congresul din 1910 că, deși partidul militează pentru propășirea industrială a țării, „luptă în același timp ca ea să nu se facă în dauna maselor de jos, ci tocmai apărînd interesele acestor mase" [52].

Problema agrară, rolul țărănimii, căile atragerii ei la viața politică au constituit aspecte majore în activitatea Partidului social-democrat, generînd discuții aprinse, sugestii și soluții. Deși nu s-a ajuns la înțelegerea deplină a necesității închegării alianței muncitorești-țărănești, constatăm din dezbaterile congreselor pașii înainte realizați, atît pe plan teoretic, în sintetizarea experienței mișcării socialiste în această importantă chestiune, cît și pe planul acțiunii practice, relevată viguros în unele momente [53].

Congresul I al P.S.D.R. a reafirmat ideea că țărănimea găsește în partidul clasei muncitoare „pavăza ei cea mai sigură, protectorul ei natural, acela care să ridice revendicări pentru dînsa și să abată de la ea samavolnicia și ilegalitatea" [54]; în același timp, în dezbaterile sale s-a emis ideea justă potrivit căreia și în țara noastră agricultura evoluează în virtutea legilor generale dezvăluite de marxism, cu toate deosebirile de ordin specific și particular [55]. Prevederile programatice adoptate la Con-

[50] *Ibidem*, p. 66.
[51] Ștefan Mușat, *Op. cit.*, p. 100.
[52] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 65.
[53] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 93—106.
[54] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 18.
[55] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, p. 94.

gresul din 1910 în domeniul problemei agrare reluau aproape întocmai punctele programului Uniunii socialiste din România, adăugîndu-se prevederi privitoare la proletariatul agricol, adoptarea unei legislații de protecție a muncii, înlesniri de transport. S-a făcut însă un pas înapoi în ceea ce privește exproprierea [56] ; punctul trei al proiectului de program al P.S.D. a fost formulat astfel : „Răscumpărarea silită pe cît va fi cu trebuință a unei părți cît mai întinse din proprietatea mare" [57]. În plus, congresul a însărcinat Comitetul Executiv să numească o comisie specială pentru definitivarea ulterioară a programului agrar [58].

Reflex al întăririi și dezvoltării mișcării muncitorești, în programul imediat al P.S.D. s-a prevăzut în 1912 (la fel ca în 1908) exproprierea forțată a marii proprietăți [59], iar hotărîrea Congresului din aprilie 1914 în problema agrară — rezultat al unor intense dezbateri * —, sintetizînd punctele de vedere formulate în publicațiile partidului, în manifeste și apeluri sau exprimate la mitingurile și manifestațiile muncitorești, sublinia : „...Numai cu ajutorul proletariatului va putea (țărănimea — *n.n.*) căpăta exproprierea totală a marilor proprietăți și arendarea prin comună la obști și individual pe termene lungi și arende mici" [60]. În privința utilizării pămîntului moșieresc expropriat, socialiștii se pronunțau pentru metodele colective de lucru, nefiind suficient de receptivi la dorința seculară a țărănimii de a intra în proprietatea pămîntului pe care trudea [61]. Ultimul congres al P.S.D.R. înregistrează ca unică soluție în rezolvarea chestiunii agrare „exproprierea totală a marii proprietăți" [62]. Prin toate acestea, partidul proletariatului era singurul partid care se pronunța pentru lichidarea radicală a proprietății moșierești [63].

Deși dezideratul formării statului național unitar român, formulat ca atare, nu a constituit un punct special în cadrul lucrărilor congreselor P.S.D., cu aceste prilejuri, mișcarea muncitorească și-a declarat simpatia și solidaritatea cu lupta românilor de peste Carpați. În pofida unor limite în înțelegerea pe deplin justă a rolului mișcării naționale în ansamblul luptei revoluționare a proletariatului, a necesității conlucrării tuturor forțelor sociale patriotice pentru înfăptuirea acestui deziderat, idealul național a fost îmbrățișat de partidul clasei muncitoare din România, în numele căruia a desfășurat o continuă activitate [64]. În acest spirit, N. D. Cocea

[56] *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908—1921*, Editura politică, București, 1967, p. 133.

[57] „România muncitoare", anul V, nr. 96, din 24 ianuarie 1910.

[58] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, p. 94.

[59] *Relații agrare și mișcări țărănești în România. 1908—1921*, p. 162.

* S-au înfruntat două puncte de vedere. Unul potrivit căruia se cerea doar reducerea marii proprietăți la „justa ei proporție" prin exproprierea unei părți a moșiilor spre a se „întregi mica proprietate", și altul, radical — care a fost și majoritar —, revendica „exproprierea totală", mergînd pînă la „confiscarea totală" („România muncitoare", anul X, nr. 39 și 41, din 10 și 15 aprilie 1914).

[60] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, p. 105—106.

[61] *Ibidem*, p. 106.

[62] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 906.

[63] *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908—1921*, p. 163.

[64] Florian Tănăsescu, *Mișcarea muncitorească din România și unirea națională (1900—1916)*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIV, nr. 5/1968, p. 22.

propunea la Congresul din 1910, să se transmită celor „3 000 000 de români care duc o viață asuprită dincolo de hotarele României îmbărbătări pentru uriașa luptă pe care o duc... Să ne afirmăm solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania" [65]. Totodată, referitor la problema națională, P.S.D. a considerat întotdeauna că ridicarea glasului, „fără frică și fără ipocrizie, împotriva șovinismului sălbatic este o datorie a sa de onoare" [66].

Adeziunea la învățătura științifică a proletariatului mondial și receptivitatea la hotărîrile și orientările forurilor internaționale ale mișcării socialiste au reprezentat și în această etapă, ca și pînă atunci, permanențe ale unei atitudini profund internaționaliste a detașamentului organizat al proletariatului român. Formularea acestui principiu, în primul paragraf al expunerii de motive programatice la congresul de reconstituire, este o dovadă peremptorie a poziției internaționaliste adoptate și susținute de P.S.D. [67].

Fără a pierde din vedere idealul său îndepărtat, orînduirea socialistă, Partidul social-democrat a propus încă de la primul său Congres din 1910 — reluîndu-l în discuție parțial sau în întregime la toate celelalte — și programul „minimal", însumînd revendicările imediate, care să deschidă calea desăvîrșirii transformării burghezo-democratice a țării. Alcătuit din două părți : una *politică* și o alta *economică*, completate de programul agrar, prezentat separat, în cadrul acestuia întîlnim o serie de revendicări din programele anterioare ale mișcării socialiste, înfățișate într-o formulare mult mai completă și mai bogată în conținut, ca o reflectare a maturizării mișcării muncitorești [68].

Între revendicările general-democratice, la loc de frunte a figurat acordarea de drepturi democratice tuturor cetățenilor și, în primul rînd, a votului universal, egal, direct și secret pentru toți locuitorii țării, fără deosebire de religie, neam și sex ; „restabilirea drepturilor politice și cetățenești ale funcționarilor, meseriașilor și muncitorilor statului, județelor și stabilimentelor publice" ; „votarea unei legi care să facă responsabil în fața tribunalelor ordinare pe orice funcționar al statului pentru atingerea drepturilor politice ale cetățenilor și pentru orice abuz de încredere" [69]. Legate direct de cucerirea sufragiului universal, în programul politic s-au înscris cerințele : reprezentarea proporțională, alegeri în zi de repaus legal, retribuirea funcțiilor elective, desființarea instituției senatului, anacronică și antidemocratică, legiferarea dreptului de referendum al poporului [70].

Datorită necesității apărării unor drepturi democratice amenințate grav de clasele dominante, programul P.S.D. a inclus revendicarea cu privire la desființarea legilor care aduc prejudicii dreptului de asociere și de grevă, recunoașterea sindicatelor ca persoane juridice [71].

[65] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, p. 71.
[66] *Ibidem*, p. 722, 68.
[67] Vezi, pe larg : Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIV, nr. 5/1968, p. 33 și urm.
[68] Elena Georgescu, *Op. cit.*, p. 123.
[69] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 19, 27, 28.
[70] *Ibidem*, p. 21—22.
[71] Elena Georgescu, *Op. cit.*, p. 124.

Alte puncte prevedeau descentralizarea administrativă și autonomia comunală prin sporirea atribuțiilor și răspunderilor consiliilor comunale, desființarea legii expulzărilor și a tuturor legiuirilor excepționale, elaborarea unor legi care să asigure exercitarea drepturilor politice de către toți cetățenii țării, reforma justiției, menită să garanteze o judecată independentă și imparțială prin alegerea magistraților și a juraților pe baza votului universal, reorganizarea și laicizarea învățămîntului ce va trebui să devină „popular, gratuit, obligator și integral pentru toți copiii fără deosebire de naționalitate și religie, cu respectarea limbii grupurilor etnice", despărțirea bisericii de stat, impozit direct, proporțional și progresiv, inamovibilitatea și stabilitatea funcționarilor și a tuturor salariaților statului, județelor și comunelor, transformarea armatei permanente în miliție națională, privită „numai ca un mijloc de apărare a țării" [72].

Cele 26 de puncte cuprinse în programul economic conțineau, între altele : dreptul de asociere și de grevă, introducerea contractului colectiv, ziua de muncă de opt ore, repaus duminical, fixarea minimului de salariu, desființarea legii meseriilor și altele referitoare la obținerea unor condiții mai bune de viață și de trai pentru masele muncitoare [73].

Credincios tradițiilor republicane ale mișcării noastre muncitorești, P.S.D. a continuat lupta împotriva monarhiei, demascînd cu virulență această instituție retrogradă și parazitară, exploatatoare a unei averi imense în urma jefuirii poporului, instituție devenită incompatibilă cu progresul țării. Ideea înlăturării monarhiei — subliniată în timpul lucrărilor congreselor — era completată cu ideea înlocuirii acesteia printr-o formă nouă de guvernămînt, republicană. Rezoluția adoptată la Congresul din aprilie 1914 declara că „...este de datoria Partidului social-democrat să-și afirme în fața principiului monarhic, pe care este întemeiată Constituția țării, principiul său republican, fiindcă numai sub un regim republican lupta clasei muncitoare se poate desfășura în toată puterea ei" [74].

Dintre toate prevederile programului politic și economic, supuse dezbaterilor congreselor P.S.D., s-au selectat obiectivele care trebuiau să fie cîștigate într-o etapă proximă și s-a alcătuit un program de primă „urgență", de acțiune imediată. Sinteza acestuia cuprindea șapte puncte : votul universal, legislație ocrotitoare pentru muncitori, domnia legilor, dreptul de asociație și de grevă, abrogarea legilor excepționale, desființarea corporațiilor, reformă agrară [75].

Cu unele excepții, acestea au fost și temele rapoartelor și problemelor abordate în timpul lucrărilor congreselor. Pe marginea lor s-au stîrnit cele mai vii discuții, s-au adoptat hotărîri și rezoluții ce exprimau poziția oficială a partidului într-o chestiune sau alta.

Referitor la lupta pentru cîștigarea votului universal, ce a dominat, s-ar putea spune, activitatea politică a clasei muncitoare în perioada dinaintea primului război mondial. Considerîndu-se că prin obținerea lui muncitorimea ar grăbi „înfăptuirea acelui minimum de reforme econo-

[72] *Ibidem*, p. 22—26, 28—34.
[73] *Ibidem*, p. 36—39.
[74] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 161
[75] *Ibidem*, p. 104.

mice şi politice, reforme prealabile fără de care doborîrea regimului capitalist va fi cu mult întîrziată" [76], problema votului universal a fost prezentă la toate congresele, la două dintre ele — al II-lea şi al III-lea — constituind obiectul unor rapoarte separate la ordinea de zi. Văzînd în cucerirea sufragiului universal o poartă ce ar fi deschis perspective nebănuite proletariatului, ne explicăm de ce s-a căzut de acord ca în fruntea programului politic al partidului social-democrat „să stea neclintit votul universal" [77], cum se scria în raportul la Congresul al II-lea privitor la această chestiune şi cum se teoretiza pe larg în rezoluţia respectivă adoptată la sfîrşitul lucrărilor congresului [78].

S-au întreprins şi o serie de măsuri practice. Încă de la Congresul din 1912 s-a constituit o comisie permanentă, formată din cinci membri, numită Comisia votului universal [79], însărcinată să desfăşoare o propagandă intensă prin broşuri, manifeste, întruniri şi să ia orice alte iniţiative în vederea cuceririi acestei revendicări. S-a hotărît, de asemenea, instituirea unui fond special pentru propaganda votului universal, s-au ţinut numeroase mitinguri în întreaga ţară, a fost editată „Foaia votului universal" ş.a. [80]. Acţiunea pentru cucerirea votului universal a fost coroborată întotdeauna cu lupta pentru revizuirea constituţiei şi reforma electorală, ambele prezente în lucrările congreselor.

Insistenţa şi declararea priorităţii acţiunii pentru cucerirea acestui deziderat, în dauna altor aspecte ale luptei maselor muncitoare, au cauzat şi neajunsuri, căci se crea impresia obţinerii puterii politice de către proletariat numai prin lupta parlamentară. Soluţia tactică, justă şi eficientă, ar fi constat nu în exclusivitatea luptei pentru locuri de deputat în parlament — foarte dificilă în condiţiile unui regim politic lipsit de libertăţi civice fundamentale —, ci în concentrarea eforturilor spre atragerea maselor muncitoare în partid şi în sindicate. Aceasta ar fi dus la creşterea însăşi a bazei de masă a P.S.D., permiţînd iniţierea unor campanii politice cu sorţi de izbîndă. Sterilitatea activităţii teoretice şi practice desfăşurate a fost probată incontestabil de evenimente, care au dovedit că lupta în sine pentru votul universal nu era suficientă pentru a putea asigura un sprijin de masă partidului social-democrat şi nici să-l impună ca principală forţă politică.

Congresele partidului au fost o tribună de la care clasa muncitoare a demascat cu vigoare militarismul şi războiul [81]. Cu o consecvenţă nedezmînţită, P.S.D. s-a pronunţat permanent împotriva pregătirilor militare imperialiste, pentru o politică de pace, întrucît pacea „este chezăşia progresului naţional" [82].

Această activitate a cunoscut o curbă ascendentă, legată de mersul spre război al Europei şi al antrenării României în diversele conflagraţii.

[76] *Ibidem*, p. 369.
[77] *Ibidem*, p. 363.
[78] *Ibidem*, p. 381—382.
[79] *Ibidem*, p. 381.
[80] *Ibidem*, p. 697, 715, 908—910.
[81] Vezi problema studiată pe larg : N. Copoiu, *Lupta clasei muncitoare împotriva intrării României în primul război mondial (1914—1916)*, în „Studii. Revistă de istorie", anul XIII, nr. 6/1960, p. 7 şi urm. ; N. Copoiu, *Afirmarea aripii de stînga din partidul social-democrat din România în anii 1914—1916*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", anul X, nr. 1/1964, p. 38 şi urm.
[82] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, p. 67.

La Congresul al II-lea, I. C. Frimu raporta cîteva inițiative ale partidului, printre care condamnarea agresiunii imperialiste din 1911 a Italiei în Tripolitania, încercarea convocării unei conferințe a partidelor socialiste din Balcani în fața iminenței dezlănțuirii unui război balcanic sau participarea delegației Partidului social-democrat la Conferința socialistă de la Belgrad din 5 octombrie 1912 [83].

La Congresul al III-lea, un capitol special al raportului Comitetului Executiv analiza campania împotriva războiului și militarismului, cu două subcapitole, unul intitulat *Acțiunea internațională împotriva războiului* și următorul *Acțiunea națională împotriva războiului*. Așa cum lesne se poate deduce din titlurile lor, în fiecare găsim un succint bilanț al acțiunilor inițiate de mișcarea socialistă internațională și de cea din România împotriva pregătirilor și dezlănțuirii celor două războaie balcanice și a împiedicării declanșării măcelului mondial profilat la orizont. Sînt menționate, deopotrivă, poziția mișcării noastre muncitorești și a partidului său în raport cu inițiativele luate de socialismul internațional, aprecierile elogioase ale Biroului socialist internațional față de acțiunile întreprinse de P.S.D. împotriva războiului, legăturile acestuia cu partidele socialiste din celelalte țări ș.a. Cu îndreptățire apărea deci într-una din concluziile acestui raport declarația că „Partidul social-democrat din România n-a pregetat nici un moment să-și facă datoria sa de partid internaționalist, antimilitarist și antirăzboinic" [84], poziție politică ce decurgea din convingerea că atitudinea potrivnică politicii capitaliste de jaf și cuceriri, ca și lupta împotriva militarismului reprezintă mijloace eficace de combatere a exploatării și de zdruncinare a regimului burghezo-moșieresc.

Congresul extraordinar din august 1914 al P.S.D. și sindicatelor, convocat pentru fixarea poziției mișcării față de războiul imperialist, a prilejuit o afirmare netă a poziției partidului în acest sens. A fost declarată politica de strictă neutralitate, pe care socialiștii români o susțineau și pe care se angajau să o impună claselor dominante. În rezoluția congresului, ce demonstrează o atitudine de înaltă responsabilitate patriotică, se menționa că „singura politică compatibilă cu interesele vitale ale țării este neutralitatea sinceră și definitivă, pentru a cărei menținere muncitorimea română se va lupta chiar cu prețul sîngelui său", subliniindu-se, în același timp, că socialiștii vor apăra „integritatea teritorială a țării împotriva oricărei încercări de violare" [85]; poziția principială față de războiul imperialist a fost reafirmată și la Congresul din octombrie 1915.

Lucrările congreselor P.S.D.R., documentele adoptate reprezintă o contribuție de mare interes la înțelegerea dezvoltării strategiei și tacticii partidului proletariatului. Izvorîte din studiul atent al realităților specifice țării noastre și întemeiate pe ideile socialismului științific, documentele programatice erau menite să ofere clasei muncitoare un program strategic și mijloacele tactice, care să conducă la doborîrea rînduielilor bazate pe exploatare și asuprire, la înfăptuirea societății socialiste. Prezența în cuprinsul lor a unor idei eronate, șovăielile și neclarităților ideologice se explică nu numai prin analiza insuficientă a reali-

[83] *Ibidem*, p. 339.
[84] *Ibidem*, p. 722.
[85] *Ibidem*, p. 811.

tăților românești, ci se leagă și de autoritatea unor principii și teze neconfirmate de viață care circulau cu girul imuabilității în mișcarea muncitorească internațională. Raportate însă la condițiile de loc și de timp, sensul aprecierii documentelor adoptate la congresele P.S.D. nu poate fi decît pozitiv.

În istoria mișcării noastre muncitorești, cele cinci congrese ale Partidului social-democrat au fost o tribună de confruntare ideologică și politică, ele au consolidat structura organizatorică a partidului, i-au dat un program de acțiune, permițîndu-i prin aceasta să străbată vicisitudinile anilor războiului și să constituie cadrul în care au apărut germenii partidului de tip nou al clasei muncitoare — partidul comunist.

Istoriografia poloneză în ultimul sfert de veac

Dr. docent MARIAN ZGÓRNIAK
(R. P. Polonă)

Istoriografia poloneză are o îndelungată tradiţie. Încă statul polonez medieval, al cărui mileniu a fost sărbătorit nu de mult *, a contribuit la dezvoltarea cronicilor. În lucrările lui Jan Długosz, bunăoară, este abordată critic întreaga istorie a Poloniei pînă în timpurile contemporane cronicarului. Cronicarii epocii Renaşterii şi barocului au continuat opera lui Długosz, în timp ce iluminismul a dus la o importantă lărgire tematică a cercetărilor istorice, precum şi la o creştere însemnată a interesului faţă de trecutul istoric, în care scrierile din perioada reformelor progresiste ale veacului al XVII-lea au căutat deseori argumente politice pentru actualitate.

Prăbuşirea primei Republici ** a îngreunat munca istoricilor, care nu au putut beneficia în opera lor de sprijinul propriului stat, dar a trezit interesul faţă de trecut în mediile largi ale întregii societăţi poloneze. Amintirile despre trecutul măreţ al ţării au ajutat la menţinerea şi la dezvoltarea conştiinţei naţionale. Analiza relaţiilor sociale întreprinsă de istoriografia romantică, îndeosebi de către Joachim Lelewel, a stimulat în mare măsură dezvoltarea programelor politice ale diverselor grupări şi organizaţii care militau pentru independenţă. Lupta politică a partidelor ce reprezentau diferite clase şi grupări sociale, precum şi programele lor s-au reflectat, de asemenea, în istoriografia poloneză din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului al XX-lea.

Diverse şcoli şi cercuri ştiinţifice au exprimat păreri diferite în legătură cu problemele fundamentale ale trecutului poporului polonez sau al altor popoare, au purtat dezbateri vii, polemice în jurul unor astfel de probleme istorice nodale, ca : geneza statului polonez şi a diferitelor lui mecanisme juridice ; cauzele prăbuşirii Republicii ; rolul şi scopul insurecţiilor naţionale etc. Soarta tragică a naţiunii poloneze în perioadele

* Perioada întemeierii statului polonez se plasează între anii 961 şi 966. Manifestările jubiliare prilejuite de împlinirea unui mileniu de existenţă a statului polonez au cunoscut cea mai mare amploare în anul 1966, cînd a avut loc şi Sesiunea Extraordinară a Seimului Republicii Populare Polone consacrată aniversării acestui act istoric *(Nota red.)*.

** În 1795 *(Nota red.)*.

postinsurecţionale (principalele insurecţii poloneze au avut loc în anii 1794, 1831, 1863) a determinat, ca o necesitate socială, dezvoltarea ştiinţei istorice, care, în pofida condiţiilor politice grele, a înregistrat un progres continuu. Istoriografia poloneză şi-a perfecţionat neîntrerupt laboratorul de cercetare, întreţinînd contacte viguroase cu ştiinţa mondială şi cuprinzînd, treptat, în sfera preocupărilor sale o arie tot mai largă de probleme.

Alături de istoria politică, s-au dezvoltat istoria dreptului şi orînduirii, istoria culturii, istoria războaielor şi militară, ştiinţele auxiliare ale istoriei, iar la începutul veacului nostru sîntem martorii debuturilor istoriei economice.

Apariţia clasei muncitoare şi dezvoltarea mişcării muncitoreşti au canalizat interesul unei părţi a cercetătorilor asupra istoriei transformărilor economice şi social-politice care au avut loc în cadrul societăţii poloneze şi asupra mişcărilor sociale.

Prin formarea celei de-a II-a Republici, în anul 1918, istoriografiei poloneze i s-au creat condiţii mult mai bune de afirmare. Ştiinţele istorice s-au dezvoltat în cadrul a cinci universităţi ; au sporit posibilităţile editoriale şi numărul societăţilor ştiinţifice. Au luat amploare medievistica poloneză, istoria dreptului, istoria culturii şi istoria economică. Atenţia unei importante părţi a istoricilor din acea perioadă s-a îndreptat spre cercetarea mişcărilor de independenţă şi a luptelor de eliberare naţională. Dar în unele lucrări editate în acel timp s-a manifestat destul de vizibil şi curentul naţionalist. În acelaşi timp, au apărut o serie de lucrări care reflectau trecutul de pe poziţii progresiste, iar uneori, încă de pe atunci, chiar marxiste (M. Meloch, H. Grynwasser). Universităţile au pregătit cadre numeroase de istorici cu înaltă specializare ştiinţifică.

Momentele grele prin care a trecut întregul nostru popor în perioada celui de-al doilea război mondial s-au repercutat şi asupra ştiinţei istorice poloneze. Mulţi oameni de ştiinţă au căzut victimă persecuţiilor hitleriste, au fost deţinuţi în spatele sîrmelor ghimpate ale lagărelor de concentrare. Aşa, de exemplu, la 6 noiembrie 1939, hitleriştii au arestat pe toţi profesorii, docenţii şi asistenţii Universităţii Jagellone din Cracovia. Au dispărut complet posibilităţile editoriale, numeroase arhive şi biblioteci ştiinţifice au fost în întregime sau parţial nimicite ca urmare a operaţiilor de război sau a acţiunilor de distrugere premeditată ale ocupanţilor nazişti.

Crearea Poloniei populare a deschis un nou capitol în istoriografia poloneză. De la începutul existenţei sale statul popular a ocrotit cu grijă ştiinţa, în cadrul căreia istoria ocupă un loc însemnat. Transformările sociale înfăptuite la începutul celei de-a III-a Republici au canalizat atenţia cercetătorilor spre istoria maselor populare şi a mişcărilor revoluţionare. La sfîrşitul deceniului al cincilea şi începutul deceniului al şaselea majoritatea istoricilor polonezi şi-au însuşit metoda marxistă şi au început să o aplice într-o măsură tot mai mare în cercetările lor. Au fost întreprinse cercetări privind istoria mişcărilor revoluţionare şi sociale şi au fost elaborate lucrări complexe despre istoria economică şi social-politică.

Redobîndirea teritoriilor apusene şi nordice a îndreptat atenţia oamenilor de ştiinţă asupra istoriei Sileziei, Pomeraniei etc. În primii ani

postbelici au apărut o serie de lucrări în acest domeniu (R. Grodecki, K. Piwarski, K. Popiolek, A. Vetulani, S. M. Biskup, J. Mitkowski şi alţii).

Au luat fiinţă noi instituţii de organizare a cercetărilor istorice. Alături de universităţi, al căror număr a crescut la nouă, şi de alte institute de învăţămînt superior, în cadrul cărora funcţionează catedre de istorie (de exemplu, la şcolile superioare economice, la şcolile superioare pedagogice şi la Institutul de ştiinţe sociale), de cercetările istorice în Polonia se ocupă de asemenea Institutul de istorie a partidului, Institutul de istorie a mişcării populiste (ţărăneşti), Institutul militar de istorie, Institutul apusean (la Poznan), Institutul silezian (la Katowice) şi Institutul de istorie al Academiei poloneze de ştiinţe, care coordonează întreaga activitate ştiinţifică în domeniul istoriei. Acest institut are organizate centre ştiinţifice în unele oraşe mai mari din ţară, unde îşi desfăşoară activitatea şi comisiile pentru ştiinţele istorice ale Academiei poloneze de ştiinţe, care cuprind pe cei mai de seamă istorici din centrele respective. Alături de Institutul de istorie al Academiei poloneze de ştiinţe a luat fiinţă şi Institutul de istorie a culturii materiale, ale cărui lucrări completează cercetările istoricilor privind viaţa economică şi socială din trecut. Se dezvoltă totodată societăţile ştiinţifice, dintre care rolul cel mai important îl joacă Societatea poloneză de istorie, care fiinţează din anul 1887. Această societate are filiale în numeroase oraşe ale Poloniei.

Amplificarea cercetărilor istorice este facilitată şi de dezvoltarea arhivisticii poloneze, de punerea la dispoziţia istoricilor a unor fonduri de documente provenite atît din vechile colecţii particulare preluate de către arhivele de stat, în urma reformelor sociale din 1944—1945, precum şi de la instituţiile centrale ale celei de-a II-a Republici. În Polonia populară s-a renunţat la principiul, obligatoriu în multe ţări, potrivit căruia arhivele pot fi puse la dispoziţia istoricilor de-abia după trecerea unei perioade de 50 de ani. Aceasta a determinat, la rîndul său, dezvoltarea rapidă a cercetărilor de istorie contemporană.

Aplicarea metodelor moderne de cercetare a aruncat o nouă lumină asupra problemelor cruciale ale trecutului statului polonez. Folosirea pe scară largă a rezultatelor arheologiei a determinat lărgirea cunoştinţelor privind începuturile statului polonez şi epoca feudală. Exegezele unor istorici, ca : R. Grodecki, J. Widajewicz, J. Dabrowski, W. Semkowicz, K. Tymieniecki, Z. Wojciechowski, J. Kostrzewski, G. Labuda, H. Lowmiański, M. Malowist, K. Buczek, E. Maleczyńska, A. Gieysztor, W. Majewski, S. Arnold, Z. Kaczmarczyk, J. Baszkiewicz, H. Samsonowicz, A. Vetulani, J. Bardach, T. Manteuffel, M. Kuczyński, A. Maczak, B. Zientara şi alţii, au contribuit la progresul însemnat al medievisticii poloneze, care a reuşit să elucideze multe probleme neclarificate în trecut. Au fost cercetate îndeosebi începuturile oraşelor, formele colonizării orăşeneşti şi săteşti, meşteşugurile, manufacturile, comerţul, relaţiile sociale, statul bazat pe stări şi republica şleahtică (nobiliară).

O atenţie specială a acordat istoriografia poloneză marxistă istoriei ţărănimii şi a satelor. S-a studiat starea juridică a ţăranilor în evul mediu şi în perioada dezvoltării folvarkului şleahtic (conacului boieresc) (S. Arnold, H. Wyczański, L. Żytkowicz, A. Vetulani, J. Rapacz, S. Inglot, B. Baranowski, W. Rusiński, H. Madurowicz-Urbańska). S-au organizat cercetări asupra tehnicii agrare şi a dezvoltării ştiinţelor agricole

(J. Topolski, A. Podraza), asupra evoluției sistemului de servituți feudale și a împotrivirii antifeudale a țăranilor. Lucrările elaborate pe această temă de cîteva centre științifice s-au soldat cu rezultate însemnate. La Cracovia au fost efectuate studii complexe asupra situației țăranilor din Polonia Mică (Malopolska). Un colectiv de istorici, sub conducerea prof. C. Bobińska (H. Madurowicz-Urbańska, A. Podraza, I. Rychlikowa, A. Falniowska-Gradowska, E. Rostworowski, M. Francic, M. Kulczykowski, A. Owsińska, M. Zgórniak, J. Buszko și alții), a cercetat din acest unghi toate arhivele naționale și a publicat o suită de lucrări și studii consacrate istoriei satului polonez din veacul al XVIII-lea. S-a trecut și la analiza programelor agrare ale diferitelor partide politice din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, precum și a urmărilor reformelor de împroprietărire din anii 1823, 1848, 1864 (S. Kieniewicz, J. Śreniowski, W. Jakóbczyk, E. Halicz, K. Groniowski). Nu au lipsit nici lucrările consacrate problematicii agrare și reformelor agrare din secolul al XX-lea, îndeosebi înfăptuirilor reformei agrare de după cel de-al doilea război mondial.

În timpul celor 25 de ani care au trecut de la eliberarea Poloniei de sub jugul fascist, de un interes larg s-a bucurat din partea istoricilor polonezi perioada Renașterii și Reformei. Au apărut o seamă de lucrări și studii care au lărgit cunoștințele despre această epocă (K. Lepszy, H. Barycz, J. Tazbir, K. Grzybowski, W. Urban). În cadrul acestor cercetări, mișcările religioase au fost analizate, de regulă, în contextul problematicii sociale, explicîndu-se geneza și bazele lor prin condițiile interne din Republica Polonă și din Europa. Au făcut progrese cercetările privind : ideologia secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, perioada războaielor cu cazacii, suedezii și turcii (W. Czaplinski, A. Kersten, K. Piwarski, J. Gierowski, J. Wimmer, J. Woliński, A. Przyboś, Z. Wójcik).

În paginile revistelor a fost reluată vechea dezbatere pe tema cauzelor decăderii statului șleahtic (nobiliar) în secolul al XVIII-lea. S-au întreprins cercetări asupra iluminismului polonez și a perioadei dezmembrărilor (E. Rostworowski, B. Leśnodorski, J. Michalski, C. Bobińska, W. Kula și alții).

În mod deosebit au atras atenția istoricilor încercările de reforme din perioada Seimului de patru ani. Au fost tipărite multe documente privind diferitele aspecte ale vieții politice și economice în ultimii ani ai primei Republici.

Cercetările asupra istoriei naționale după dezmembrări, asupra istoriei marilor insurecții naționale și a emigrațiilor politice au înregistrat, la rîndul lor, rezultate foarte însemnate. Istoricii au analizat schimbările economice petrecute pe întreg teritoriul polonez, au urmărit dezvoltarea elementelor sistemului capitalist în economie și în relațiile sociale (W. Kula, J. Jedlicki), au studiat activitatea și ideologia diferitelor grupări politice și organizații care se pronunțau pentru independența națională a țării. Au apărut noi lucrări despre perioada insurecției lui Kosciuszko din 1794 (S. Herbst, A. Zahorski, B. Leśnodorski, W. Bartel), insurecția din noiembrie 1831 (T. Łepkowski, J. Dutkiewicz, Rusocki), evenimentele politice din anii 1846 și 1848 (S. Kieniewicz, M. Żychowski, M. Tyrowicz) și insurecția din ianuarie 1863.

Lupta pentru eliberarea națională purtată de poporul polonez în secolul al XIX-lea a adus în mod special o zestre științifică abundentă,

concretizată în numeroase lucrări (S. Kieniewicz, E. Kozłowski, L. Ratajczyk, E. Halicz, H. Wereszycki, K. Groniowski, I. Koberdowa și alții) și în editarea publicațiilor de izvoare, dintre care o mare parte în colaborare cu Institutul de slavistică al Academiei de științe a U.R.S.S. Din nefericire, continuă să lipsească lucrări pe tema relațiilor foarte strînse polono-române din anii '60 ai veacului al XIX-lea.

Ultimul sfert de secol a fost rodnic și în lucrări cu privire la emigrația poloneză din perioadele postinsurecționale, care au jucat un rol important la cristalizarea ideii de independență, în dezvoltarea gîndirii poloneze revoluționare. Este vorba atît de așa-numita Marea Emigrație, abordată și în studiile din perioada interbelică (S. Kieniewicz, W. Lukasiewicz, A. Owsińska, H. Wereszycki, B. Baczko, M. Tyrowicz), cît și de noua emigrație radicală, apărută după insurecția din ianuarie 1863, despre a cărei activitate se cunoștea relativ puțin în trecut. În acest domeniu au apărut o serie de lucrări și publicații documentare (C. Bobińska, A. Wyczańska, J. Borejsza, F. Romaniukowa, I. Pietrzak-Pawtowska) care prezintă date despre participarea masivă a polonezilor la Comuna din Paris în anul 1871.

Istoriografia poloneză a acordat o deosebită atenție istoriei mișcării muncitorești. Au fost întreprinse cercetări asupra formării clasei muncitoare poloneze (N. Assorodobraj) și a primelor organizații socialiste din Polonia. De această problemă s-a ocupat îndeosebi Institutul de istorie a partidului, dar nu au lipsit lucrări pe această temă ale altor centre științifice, ca, de exemplu, cel din Cracovia (J. Buszko, A. Pilch, H. Dobrowolski). A fost elaborată relativ amănunțit istoria începuturilor mișcării socialiste, mai cu seamă a *Marelui Proletariat* *, condus de Ludwik Waryński [1]. Ceva mai slab se prezintă situația cercetărilor privind prima perioadă a activității principalelor partide muncitorești — Social-Democrația Regatului Polonez și Lituaniei (SDRP și L), precum și a Partidului Socialist Polonez (PPS). Aniversarea semicentenarului revoluției din 1904—1905 a prilejuit însă elaborarea unui șir de lucrări în acest domeniu.

Ultimii ani au adus o nouă privire asupra istoriei unor organizații legate de mișcarea muncitorească poloneză. Într-un mod mult mai judicios a fost apreciată în special activitatea Partidului Socialist Polonez (H. Jabloński [2], J. Holzer [3], J. Żarnowski [4], J. Buszko [5]). Au avansat cercetările privind partidele țărănești și mișcarea țărănească în Galiția (K. Du-

* Este vorba de Partidul Social-Revoluționar „Proletariat", primul partid al clasei muncitoare poloneze, constituit la Varșovia, în septembrie 1882, pe baza cercurilor socialiste și a mișcării muncitorești spontane din Polonia *(Nota red.)*.

[1] L. Baumgarten, *Dzieje Wielkiego Proletariatu (Istoria Marelui Proletariat)*, Warszawa, 1966.

[2] H. Jabloński, *Polityka Polskiej Partii Socjalistyczney w czasie wojny 1914—1918 (Politica Partidului Socialist Polonez în timpul războiului. 1914—1918)*, Warszawa, 1958.

[3] J. Holzer, *Polska Partia Socjalistyczna w latach 1917—1919 (Partidul Socialist Polonez în anii 1917—1919)*, Warszawa, 1962.

[4] J. Zarnowski, *Polska Partia Socjalistyczna w latach 1935—1939 (Partidul Socialist Polonez în anii 1935—1939)*, Warszawa, 1965.

[5] J. Buszko, *Ruch socjalistyczny w Krakówie, 1890—1914 (Mișcarea socialistă în Cracovia. 1890—1914)*, Kraków, 1961.

nin-Wasowicz [6], J. Buszko [7]) şi, în genere, în perioada celei de-a doua Republici. Totodată au fost editate memoriile multor militanţi de seamă ai mişcării ţărăneşti [8].

Cercetarea istoriei moderne cunoaşte, în prezent, o dezvoltare însemnată. În primii zece ani ai perioadei postbelice au predominat în acest domeniu abordări dogmatice şi deseori aprecieri exagerat de critice la adresa activităţii tuturor grupărilor politice poloneze nerevoluţionare, între care şi a celor ce se pronunţau pentru independenţă naţională. În timpul valului de critici formulate prin prisma „cerinţelor" contemporaneităţii împotriva atitudinii tactice a Social-Democraţiei Regatului Polonez şi Lituaniei, iar apoi a Partidului Comunist Polonez nu s-a ţinut seama de importanţa obiectivă a luptei pentru crearea statului polonez independent, nu a fost apreciată la adevărata valoare refacerea, în 1918, după 123 de ani de subjugare, a statului polonez, fie el chiar burghez. Istoricii au trecut sub tăcere realizările celei de-a II-a Republici, iar din istoriografia mişcării revoluţionare au dispărut numele multor militanţi ai SDRP şi L şi ai PCP, supuşi fără vină represiunilor în anii 1937—1939. În ultimii 13 ani au avut loc o serie de discuţii ştiinţifice, în urma cărora s-a cristalizat o nouă viziune, mai raţională, asupra istoriei Poloniei secolului al XX-lea.

Dezbateri polemice vii au avut loc în jurul aprecierii situaţiei politice din Polonia în anii 1918-1919 — perioada formării celei de-a II-a Republici [9] —, a istoriei Poloniei în perioada interbelică. Aceste dezbateri, purtate în paginile revistei „Wspólczesność" („Contemporaneitatea"), constituie de altfel o interesantă confruntare a istoriografiei poloneze [10]. De asemenea au avut loc discuţii despre Internaţionala Comunistă [11], despre evoluţia gîndirii marxiste în problema naţiunii şi statului [12], despre lupta fracţionistă în cadrul PCP în anii 1926—1929 [13]. A 40-a şi a 50-a ani-

[6] K. Dunin-Wasowicz, *Czasopiśmennictwo ludowe w Galicji (Publicaţiile ţărăneşti în Galiţia)*, Wroclaw, 1952 ; Dzieje Stronnictwa *Ludowego w Galicji (Itoria Partidului ţărănesc din Galiţia)*, Warszawa, 1956.

[7] J. Buszko, *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji. 1905—1914 (Reforma electorală a Seimului în Galiţia, 1905—1914)*, Warszawa, 1956.

[8] Jakób Bojko, *Ze wspomnień, (Din amintiri), Warszawa*, 1959 ; J. Stapiński, *Pamietniki (Memorii)*, Warszawa, 1958 ; M. Rataj. *Pamietniki (Memorii)*, Warszawa, 1965.

[9] Z. Kowalski, *Z zagadnień strategii i talctyki KPRP i PPS na przełomie lat 1918—1919 (Din problemele strategiei şi tacticii PCMP şi PSP la sfîrşitul anului 1918-începutul anului 1919)*, în „Z pola walki", nr. 1/1958 ; A. Litwin, *O niektórych problemach 1918 r. w świetle publicystyki KPP (Despre unele probleme ale anului 1918 în lumina publicisticii PCP)*, în „Z pola walki" nr. 1/1959 ; J. Kowalski, *Uwagi na marginesie artykułu A. Litwina... (Observaţii pe marginea articolului lui A Litwin...)* în „Z pola walki" nr. 2/1959 ; H. Malinowski, *Głos w dyskusji o neiktórych problemach lat 1918—1919 (Luare de cuvînt în cadrul unor probleme ale anilor 1918—1919)*, în „Z pola walki" nr. 2/1959 ; A. Lenowicz, *Bezdroza woluntarystycznej historiografii (Lipsa de orizont a istoriografiei voluntariste)*, în „Z pola walki" nr. 3/1959 ; T. Jedruszczak, *W sprawie publicystyki KPP i walki o władze w Polsce (În problema publicisticii PCP şi a luptei pentru putere în Polonia)*, în „Z pola walki" nr. 3/1960.

[10] *O dziejach II Rzeczypospolitej (Despre istoria celei de-a II-a Republici)*, în „Wspólczesność" nr. 1 şi nr. 2/1965.

[11] *Dyskusja o Miedzynarodówce Komunistycznej (Discuţia despre Internaţionala Comunistă)*, în „Z pola walki" nr. 1/1966.

[12] *Ewolucja myśli marksistowskiej w kwestii narodu i państwa (Evoluţia gîndirii marxiste în problema naţiunii şi statului)*, în „Z pola walki" nr. 3/1966.

[13] „Z pola walki" nr. 4/1963.

versare a creării celei de-a II-a Republici au ocazionat polemici pe tema aprecierii rolului statului burghez polonez în perioada interbelică [14]. Discuţia pe această temă nu a fost încă terminată, continuînd la Congresul general al istoricilor polonezi de la Lublin din septembrie 1969.

În ultimii ani au apărut studii temeinic documentate consacrate istoriei contemporane a Poloniei. Ele tratează perioada primului război mondial, geneza şi începuturile celei de-a II-a Republici (H. Jabloński [15], A. Garlicki [16], H. Zieliński [17], A. Ajnenkiel [18], J. Pajewski [19], L. Grosfeld [20], M. Malinowski [21], T. Jedruszczak [22]), istoria internă a Poloniei (M. Drozdowski [23], J. Żarnowski [24], J. Kowalski [25], T. Jedruszczak [26], A. Czu-

[14] T. Jedruszczak. *O kryteriach oceny dziejów Polski w okresie miedzywojennym (1918—1939) (Despre criteriile de apreciere a istoriei Poloniei în perioada interbelică [1918—1939])*, în „Kwartalnik Historyczny" nr. 2/1958 ; *Referat H. Zielinskiego na sesji PAN z okazji 40-lecia odzyskania niepodległości (Referatul lui H. Zielinski la sesiunea APS cu ocazia aniversării a 40 de ani de la redobîndirea independenţei)*, în J. Żarnowski, *Sesja Naukowa PAN poświecona 40-leciu odzyskania niepodległości przez Polske w 1918 r. (Sesiunea ştiinţifică a APS dedicată celei de-a 40-a aniversări a redobîndirii independenţei de către Polonia în 1918)*, în „Z pola walki" nr. 1/1959 ; M. Drozdowski, *Uwagi o historiografii dziejów II Rzeczpospolitej (1957—1967) (Observaţii asupra istoriografiei celei de-a II-a Republici [1957—1967])*, în „Najnowsze Dzieje Polski", tom. XIII, Warszawa, 1968 ; *Historiografia ruchu robotniczego w Polsce — Najpilniejsze postulaty badawcze. Autoryzowane teksty wystapień w dyskusji w Zakładzie Historii Partii w dn. 14 VI 1968 r. (Istoriografia mişcării muncitoreşti în Polonia. Cele mai urgente postulate ale cercetării. Texte autorizate ale participanţilor la discuţia de la Institutul de istorie a partidului din ziua de 14 VI 1968)*, în „Z pola walki" nr. 2/1968.

[15] H. Jabloński, *Narodziny Drugiej Rzeczypospolitej. 1918—1919 (Naşterea celei de-a doua Republici. 1918—1919)*, Warszawa, 1962.

[16] A. Garlicki, *Geneza legionów (Geneza legiunilor)*, Warszawa, 1964 ; *Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast". 1913—1914 (Crearea Partidului Populist Polonez „Piast". 1913—1914)*, Warszawa, 1966.

[17] H. Zieliński, *Położenie i walka górnośląskiego proletariatu w latach 1918—1922 (Situaţia şi lupta proletariatului din Silezia Superioară în anii 1918—1922)*, Warszawa, 1957.

[18] A. Ajnenkiel, *Od „rzadów ludowych" do przewrotu majowego. 1918—1926 (De la „guvernele populare" la lovitura din mai 1918—1926)*, Warszawa, 1964.

[19] J. Pajewski. *Problem polsko-niemiecki w traktacie wersalskim (Problema polono-germană în tratatul de la Verssailles)*, Poznań, 1963 ; *Mitteleuropa*, Poznań, 1959.

[20] L. Grosfeld, *Polityka państw centralnych wobec sprawy polskiej w latach 1914—1918 (Politica statelor centrale faţă de problema poloneză în anii 1914—1918)*, Warszawa, 1962.

[21] M. Malinowski, *Powstanie i pierwszy okres działalności KPP (Crearea şi prima perioadă de activitate a PCP)*, Warszawa, 1958.

[22] T. Jedruszczak. *Powstania śląskie (Răscoalele sileziene)*, Katowice, 1959.

[23] M. Drozdowski, *Polityka gospodarcza rzadu polskiego. 1936—1939 (Politica economică a guvernului polonez. 1936—1939)*, Warszawa, 1963.

[24] J. Żarnowski, *Struktura spoleczna inteligencji w Polsce w latach 1918—1939 (Structura socială a intelectualităţii în Polonia în anii 1918—1939)*, Warszawa, 1964.

[25] J. Kowalski, *Trudne lata. Problemy rozwoju polskiego ruchu robotniczego. 1929—1935 (Ani grei. Problemele dezvoltării mişcării muncitoreşti poloneze. 1929—1935)*, Warszawa, 1966. Acelaşi autor a publicat : *Zarys historii polskiego ruchu robotniczego. 1918—1939 (Schiţa istoriei mişcării muncitoreşti poloneze. 1918—1939)*, Warszawa, 1958 ; ediţia a doua a apărut în 1962.

[26] T. Jedruszczak, *Piłsudczycy bez Piłsudskiego. Powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego w 1937 roku (Pilsudskiştii fără Pilsudski. Crearea Taberei Uniunii Naţionale în anul 1937)*, Warszawa, 1963.

biński [27], M. Ciechocińska [28]), problematica social-economică (Z. Landau [29], J. Tomaszewski [30], T. Grabowski [31] şi alţii).

Multe lucrări s-au ocupat de situaţia internaţională şi militară în perioada dintre cele două războaie, de geneza celui de-al doilea război mondial şi de relaţiile Poloniei cu alte ţări. (H. Batowski [32], J. Krasuski [33], M. Wojciechowski [34], T. Kuźmiński [35], S. Mikulicz [36], M. Pulaski [37], W. Balcerak [38], F. Ryszka [39], S. Stanislawska [40], E. Kozlowski [41], M. Zgórniak [42], J. Kozeżski [43], J. Ciałowicz [44], M. Turlejska [45] şi alţii).

Nu de mult a fost elaborat noul manual de *Istoria mişcării muncitoreşti poloneze. 1864—1964*, precum şi *Istoria statului şi dreptului Poloniei. 1918—1939* [47].

[27] A. Czubiński, *Centrolew—Kształtowanie sie i rozwój demokratycznej opozycji antysanacyjnej w Polsce w latach 1926—1930 (Centru-stînga. Formarea şi dezvoltarea opoziţiei democratice antisanatiste în Polonia în anii 1926—1930).*

[28] M. Ciechocińska, *Położenie klasy robotniczej w Polsce. 1929—1939 (Situaţia clasei muncitoare în Polonia. 1929—1939)*, Warszawa, 1965.

[29] Z. Landau, *Polskie zagraniczne pożyczki państwowe. 1918—1926 (Împrumuturile de stat externe poloneze. 1918—1926)*, Warszawa, 1961 ; *Plan stabilizacyjny. 1927—1930 (Planul de stabilizare. 1927—1930)*, Warszawa, 1963 ; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Zarys historii gospodarczej Polski (Schiţă a istoriei economice a Poloniei)*, Warszawa, 1960.

[30] J. Tomaszewski, *Stabilizacja waluty w Polsce. 1924—1925 (Stabilizarea valutei în Polonia. 1924—1925)*, Warszawa, 1961.

[31] T. Grabowski, *Inwestycje zbrojeniowe w gospodarce Polski miedzywojennej (Investiţiile pentru înarmare în economia Poloniei interbelice)*, Warszawa, 1963 ; *Rola państwa w gospodarce Polski. 1918—1928 (Rolul statului în economia Poloniei 1918—1928)*, Warszawa, 1967.

[32] H. Batowski, *Kryzys dyplomatyczny w Europie, jesień 1938-wiosna 1939 (Criza diplomatică în Europa, toamna lui 1938—primăvara lui 1939)*, Warszawa, 1962 ; *Austria i Sudety. 1918—1938 (Austria şi Sudeţii. 1918—1938)*, Poznań, 1968 ; *Agonia pokoju i poczatek wojny (Agonia păcii şi începutul războiului)*, Poznań, 1969.

[33] J. Krasuski, *Stosunki polsko-niemieckie 1919—1925 (Relaţiile polono-germane. 1919—1925)*, Poznań, 1962 ; *Stosunki polsko-niemieckie 1926—1932*, Poznań, 1964.

[34] M. Wojciechowski, *Stosunki polsko-niemieckie. 1933—1938*, Poznań, 1965.

[35] T. Kuźmiński, *Polska, Francja, Niemcy, 1933—1935 (Polonia, Franţa, Germania. 1933—1935)*, Warszawa, 1963.

[36] S. Mikulicz, *Od Genui do Rapallo (De la Geneva la Rapallo)*, Warszawa, 1966.

[37] M. Pułaski, *Stosunki dyplomatyczne polsko-czechosłowacko-niemieckie od roku 1933 do wiosny 1938 (Relaţiile diplomatice polono-cehoslovaco-germane din anul 1933 pînă în primăvara anului 1938)*, Poznań, 1967.

[38] W. Balcerak, *Polityka zagraniczna Polski w dobie Locarna (Politica externă a Poloniei în timpul Locarnului)*, Wroclaw, 1967.

[39] *F. Ryszka, Państwo stanu wyjatkowego (Statul stării excepţionale)*, Wroclaw, 1964.

[40] S. Stanisławska, *Wielka i mała polityka Józefa Becka (Marea şi mica politică a lui Jozef Beck)*, Warszawa, 1962 ; *Polska a Monachium (Polonia şi Münchenul)*, Warszawa, 1967.

[41] E. Kozłowski, *Wojsko polskie. 1936—1939 (Armata poloneză. 1936—1939)* Warszawa, 1964.

[42] M. Zgórniak, *Wojskowe aspekty kryzysu czechosłowackiego* (Aspectele militare ale crizei cehoslovace), Kraków, 1966.

[43] J. Kozeński, *Czechosłowacja w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932—1938 (Cehoslovacia în politica externă poloneză în anii 1932—1938)*, Poznań, 1964.

[44] J. Ciałowicz, *Sojusz polsko-francuski. 1921—1939 (Alianţa polono-franceză. 1921—1939)* (sub tipar).

[45] M. Turlejska, *Rok przed kleska (Un an înainte de înfrîngere)*, Warszawa, 1962.

[46] *Historia polskiego ruchu robotniczego. 1864—1964 (Istoria mişcării muncitoreşti poloneze. 1864—1964)*, vol. I—II, Warszawa, 1967.

[47] *Historia państwa i prawa Polski. 1918—1939 (Istoria statului şi dreptului Poloniei. 1918—1939)*, vol. I. Warszawa, 1962 ; vol. II, Warszawa, 1968.

Istoria celui de-al doilea război mondial a fost cercetată sub multiple aspecte. S-au elaborat studii asupra politicii promovate de ocupanții naziști în Polonia (C. Madajczyk), s-au strîns documente privind crimele săvîrșite de hitlerişti pe pămîntul polonez (investigațiile Comisiei de cercetare a crimelor hitleriste în Polonia și cercetările Muzeului din Oswiecim). În coloanele „Revistei militare de istorie" și în numeroase alte publicații au fost prezentate istoria campaniei din septembrie și participarea unităților regulate poloneze la cel de-al doilea război mondial (J. Kirchmayer, E. Kozłowski, W. Iwanowski, T. Rawski, W. Biegański, K. Sobczak, T. Jurga, F. Skibiński și alții).

În ultimii ani, istoricii au întreprins lucrări mai cuprinzătoare despre mișcarea de partizani, îndeosebi despre organizațiile de stînga ale mișcării de rezistență. În acest domeniu trebuie făcut încă foarte mult, deoarece carențele din primii ani postbelici au dus deseori la distrugerea sau la dispersarea puținelor izvoare existente pe această temă, precum și la pierderea unor importante informații de la cei care au acționat în conspirativitate și care astăzi nu se mai află în viață.

În prezent se depun eforturi în vederea strîngerii, pe cît posibil mai minuțioasă, a mărturiilor despre lupta Rezistenței poloneze de la persoanele care se mai află în viață. Universitățile din Cracovia și Varșovia organizează tabere științifice studențești care adună documente din regiunile unde au avut loc mișcări de partizani în anii războiului.

Realizări ceva mai modeste au fost cele din domeniul istoriei universale. Cercetările asupra istoriei antice se dezvoltă în cîteva centre, în principal la Cracovia și Varșovia. Alături de istoricii care și-au desfășurat activitatea în anii Poloniei populare și care în prezent nu mai sînt în viață, ca : L. Piotrowicz, T. Wałek-Czarnecki, R. Taubenschlag, mai putem cita pe I. Bieżuńska-Malowist, A. Krawczuk și J. Wolski. Un larg răsunet au avut succesele echipelor poloneze de arheologi care, sub conducerea prof. Michałowski, au efectuat săpături arheologice în Egipt. Istoriei universale a evului mediu și a epocii moderne îi sînt dedicate lucrările istoricilor T. Manteuffel, H. Lowmiański, M. Malowist, J. Geremk, H. Zins. De istoria contemporană universală se ocupă H. Batowski, H. Wereszycki, Bazylów, A. Podraza, J. Pajewski, M. Pułaski, M. Zgórniak, A. Serczyka și alții.

Pînă acum au apărut cîteva volume ale noii sinteze a istoriei universale elaborate de istoricii polonezi sub forma unui manual universitar foarte cuprinzător. A fost abordată, de asemenea, problematica istoriei țărilor neeuropene, îndeosebi istoria țărilor din Africa și America Latină.

Interesul viu manifestat de istoricii polonezi față de metodologia cercetării istoriei s-a concretizat în elaborarea unui număr de lucrări în acest domeniu. Putem aminti, printre altele, vasta lucrare a lui W. Kula consacrată sarcinilor și metodelor istoriei economice, lucrările istoricului C. Bobinska, precum și cartea lui I. Topolski *Metodologia istoriei*, apărută de curînd.

În cadrul metodei general valabile a materialismului istoric, istoriografia poloneză contemporană valorifică și realizările școlii franceze „Annales", folosește totodată metodele structurale, precum și realizările metodologice ale altor discipline științifice, ca : sociologia, economia, statistica, etnografia, dreptul, lingvistica, geografia, antropologia și chiar fizica și matematica.

Cu tot caracterul diferit al istoriei economiei, istoriei statului şi a dreptului, istoriei învăţămîntului şi culturii, istoriei ideologiei, istoriei militare, istoriei relaţiilor internaţionale, istoriei mişcării muncitoreşti etc., procesul istoric este tratat ca un tot unitar. Aceasta şi-a găsit o reflectare parţială în manualul de istorie a Poloniei, în mai multe volume, editat de Institutul de istorie al Academiei poloneze de ştiinţe, care a ajuns în prezent cu tratarea istorică pînă la perioada anilor 1921.

Este greu ca într-o asemenea schiţă să prezentăm toate realizările istoriografiei poloneze din ultimul sfert de veac. Nu au fost menţionate aici o serie de domenii, ca, de pildă, istoria locală, care se bucură în prezent de o mare atenţie şi a cărei cercetare a condus la apariţia unor lucrări despre istoria diferitelor localităţi sau regiuni ale ţării.

În general trebuie să menţionăm că în Polonia, greu încercată în trecutul său, creşte mereu pasiunea faţă de lucrările istorice, care dispar rapid din rafturile librăriilor. Progresul economic şi social, precum şi perspectivele multiple ale secolului electronicii şi atomului şi ale călătoriilor cosmice nu micşorează cîtuşi de puţin interesul oamenilor faţă de trecutul lor mai apropiat sau mai îndepărtat.

Ştiinţa istorică modernă a abandonat, îndeobşte, punctele de vedere ale lui Ranke şi Cicero cu privire la scopul şi sarcinile istoriei, dar cititorii lucrărilor istorice, ca şi Ranke, vor, în continuare, pe de o parte să vadă *wie es eigentlich gewesen war* şi în permanenţă consideră, ca şi Cicero, că *Historia est Testis temporum, Lux veritatis, Vita Memoriae, Magistra vitae.* Eliminînd vechile critici primitiv-tendenţioase, moralizatoare, înfăţişînd trecutul într-o lumină cît se poate mai clară, ştiinţa istorică modernă învaţă totodată cum trebuie înţeleasă contemporaneitatea. Se pare că acest lucru îl realizează cu succes şi istoriografia poloneză din ultimul sfert de veac. Folosindu-se de sprijinul statului popular, ea a atins un înalt nivel ştiinţific, nerenunţînd, bineînţeles, la funcţiile sale social-educative atît de importante pentru fiecare popor.

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI NAȘTERII LUI VLADIMIR ILICI LENIN

V. I. Lenin și problema insurecției armate din Octombrie

Acad. I. I. MINȚ
(U.R.S.S.)

Se poate afirma, fără exagerare, că toate popoarele sărbătoresc împlinirea a o sută de ani de la nașterea lui V. I. Lenin. Majoritatea covîrșitoare a omenirii vorbește despre el cu mîndrie pentru succesele Uniunii Sovietice, în care sînt întruchipate ideile lui Lenin, activitatea sa creatoare, cu convingerea în justețea căii de eliberare a popoarelor de sub jugul imperialismului, indicată de Lenin și verificată prin experiența țărilor socialiste.

Această recunoaștere generală a geniului lui Lenin s-a manifestat în mod deosebit de strălucit la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1969 de la Moscova, unde s-au întrunit conducătorii comunismului internațional. Toți delegații au vorbit cu respect despre măreția ideilor lui Lenin, care au fecundat lumea întreagă, despre uriașa sa activitate transformatoare, care a deschis omenirii calea spre libertate, pace și socialism.

Dar în vederea jubileului lui Lenin se pregătesc și adversarii socialismului. În țările capitaliste se organizează conferințe în cadrul cărora se „elaborează" diferite teze care falsifică și denaturează istoria bolșevismului și a leninismului. Una dintre aceste conferințe a fost organizată la Universitatea Harward, unde „așii" ai „sovietologiei" de peste hotare au prezentat referate despre bolșevism și leninism [1]. Anticomuniștii au publicat deja numeroase cărți falsificatoare despre V. I. Lenin și, printre acestea, lucrarea extrem de vastă a unor „specialiști", în care V. I. Lenin este „studiat", dacă ne putem exprima astfel, sub trei aspecte : ca om, ca teoretician și ca conducător politic [2].

Una din temele centrale ale istoriografiei burgheze contemporane despre Țara sovietică este istoria insurecției armate din Octombrie. „Zilele lui Octombrie 1917 au fost descrise foarte des, și cu toate acestea noi

[1] Vezi : *Revolutionary Russia*, Ed. by R. Pipes, Cambridge, Mass., 1968.
[2] *Lenin. The Man, the Theorist, the Leader*, Ed. by L. Schapiro and p. Reddaway, London, 1967.

nu vom înceta niciodată să ne întoarcem la acestea" [3] — spunea istoricul vest-german D. Geyer.

La rîndul său, istoricul american Billington a confirmat importanța istoriei Revoluției din Octombrie. „Dacă pentru gînditorul din secolul al XIX-lea sarcina principală era de a-și defini atitudinea față de revoluția franceză — a scris el —, pentru omul contemporan sarcina centrală constă în aprecierea revoluției ruse" [4].

„Ultima sarcină — spunea el mai departe, referindu-se la necesitatea de a defini atitudinea istoricilor față de revoluția sovietică — a devenit mai decisivă pentru că acum aproape un miliard de oameni de pe globul pămîntesc declară că sînt moștenitorii și apărătorii revoluției ruse. Forțele trezite la viață de revoluția din 1917 se fac simțite mai energic și mai palpabil decît forțele generate de revoluția franceză din 1789 și de «secolul revoluției democratice»".

Înșiși istoricii burghezi recunosc că istoria Revoluției din Octombrie rămîne una dintre temele principale de studiu. Totodată, problema conducerii, pregătirii și înfăptuirii insurecției din Octombrie este supusă celei mai mari denaturări în interpretarea antimarxistă.

Aici, în literatura anticomunistă contemporană, ne întîlnim cu o notă nouă, mai precis cu un nou procedeu de denaturare a istoriei Revoluției din Octombrie. Acum în rîndurile autorilor anticomuniști nimeni nu neagă rolul lui Lenin în Revoluția din Octombrie. Și se înțelege de ce : nu pentru că ei au renunțat la falsificări, ci pentru că cititorul nu va mai accepta asemenea aberații, deoarece el cunoaște rolul lui Lenin în revoluție. Aproape toți istoricii burghezi recunosc actualmente că principalul teoretician al insurecției și inițiatorul politic al acesteia a fost V. I. Lenin. Potrivit afirmațiilor multor „specialiști" occidentali în domeniul istoriei P.C.U.S., el a început să propage intens ideea necesității cuceririi puterii pe cale armată aproximativ de la mijlocul lunii septembrie 1917. Totodată, ei adaugă că Lenin, chipurile, în decursul unei perioade lungi, s-a lovit de rezistența dîrză a Comitetului Central, care căuta să aplice o „linie împăciuitoare" și care considera ideea lui Lenin drept „riscantă" și chiar „aventuristă" [5]. Prezența unor contradicții acute care ar fi existat, chipurile, între Lenin și C.C. în problema insurecției aproape pînă la începerea acesteia este considerată ca un fapt demonstrat, evident, în literatura istorică burgheză. D. Geyer afirmă chiar că acest fapt „nu este negat nici de istorici sovietici" [6], deși, desigur, el nu citează nici un fel de referiri pentru a confirma aceasta. Cu toate acestea, pentru el este evident că pînă la începutul Revoluției din Octombrie „concepția insurecției armate era extrem de confuză și neclară pentru toți" [7].

[3] D. Geyer, *The Bolshevick Insurrection in Petrograd*, în *Revolutionary Russia*, p. 164.

[4] J. Billington, *Six Views of Russian Revolution*, în „World Politics", aprilie 1966, p. 452.

[5] S. Possony, *Lenin : The Compulsive Revolutionary*, Chicago, 1964, p. 243, 245 ; R. Payne, *The Life and the Death of Lenin*, New York, 1964, p. 362 ; R. Daniels, *Red October. The Bolshevick Revolution*, New York, 1967, p. 171 ; D. Geyer, *Op. cit.*, p. 165 ș.a.

[6] D. Geyer, *Op. cit.*, p. 166.

[7] *Ibid.*

Dar tuturor le este cunoscut că Revoluția din Octombrie a fost „nesîngeroasă, cum puține au fost, și încununată de un succes rar întîlnit", după cum se spune în Rezoluția Sovietului din Petrograd din 25 octombrie 1917, concepută de Lenin, și acest lucru a fost tocmai asigurat de unitatea deplină a partidului bolșevic, care a condus insurecția. Este bine știut că la ședințele C.C. al partidului din 10 și 16 octombrie, unde se hotăra problema insurecției, peste 80% dintre membri s-au pronunțat în favoarea propunerii lui Lenin privitoare la insurecție. Atunci în ce fel explică în cazul acesta „sovietologii" și „specialiștii" de peste hotare în domeniul istoriei bolșevismului rezolvarea conflictului dintre Lenin și C.C. în favoarea punctului de vedere al lui Lenin, adică în favoarea insurecției armate ? O parte dintre aceștia se eschivează în general să dea un răspuns la această întrebare, iar alții atribuie victoria lui Lenin „personalității sale mai puternice", „capacității sale inimaginabile" de a-și impune voința și de a subordona pe alții [8]. În asemenea „explicații" nu este greu de văzut tendința istoricilor anticomuniști de a prezenta Marea Revoluție Socialistă din Octombrie drept un rezultat al voinței aproape a unui singur om și, în felul acesta, de a încerca să submineze teza privitoare la legitatea obiectivă a lui Octombrie. Tocmai această tendință îi silește pe autorii burghezi să facă declarații ca cele pe care le întîlnim, de pildă, la R. Payne : „Fără Lenin nu ar fi putut exista revoluția rusă" [9]. Istoricul american R. Daniels, în cartea sa *Octombrie roșu*, a ridicat această „idee" la rang absolut, afirmînd că nici un fel de insurecție în adevăratul sens al acestui cuvînt nu a existat pînă la venirea lui Lenin la Smolnîi, seara tîrziu, la 24 octombrie [10]. Numai prezența personală a lui Lenin, după părerea lui Daniels, i-a silit pe conducătorii bolșevicilor să treacă la operații active.

Să-i lăsăm pe falsificatori să se descurce din situația ridicolă și dificilă în care au ajuns, opunînd, în pofida faptelor, pe Lenin Comitetului Central în Revoluția din Octombrie, și să trecem la procedeul lor principal și parcă adoptat de majoritatea autorilor anticomuniști de denaturare a rolului lui Lenin. Acordîndu-i lui Lenin dreptul și onoarea de a fi teoreticianul [11], inițiatorul și cel mai energic adept al insurecției armate, declarîndu-se uneori de acord chiar și cu faptul că Lenin a trasat planul general al insurecției și a legat problemele sale politice de problemele tehnice-militare [12], istoricii burghezi resping ca un singur om teza potrivit căreia Lenin a înfăptuit conducerea practică, concretă a insurecției. În același timp, argumentul cel mai frecvent folosit este cu totul naiv, și anume că Lenin se afla în ilegalitate și nu putea să conducă în mod practic insurecția, ca și cum istoria ar cunoaște insurecții care ar fi fost pregătite pe față, în văzul tuturor.

Atunci, după părerea falsificatorilor, cine a condus insurecția ? Potrivit afirmațiilor lor, acest rol l-a îndeplinit Trotki. După cum scrie R. Daniels, Lenin a fost „izvorul ideilor" (originator of ideas), iar „ade-

[8] Vezi : S. Possony, *Op. cit.*, p. 247 ; R. Daniels, *Op. cit.*, p. 18.
[9] R. Payne, *Op. cit.*, p. 13.
[10] R. Daniels, *Op. cit.*, p. 161, 162.
[11] Trebuie însă să menționăm că majoritatea „sovietologilor" occidentali contemporani consideră argumentele leniniste în favoarea insurecției drept „nefondate", „ciudate", „greu de înțeles" etc. (*Revolutionary Russia*, p. 168, 222 ș.a.).
[12] D. Geyer, *Op. cit.*, p. 172.

vărata sarcină a organizării revoluției i-a revenit lui Troțki" [13]. Și mai categoric se exprimă R. Payne : „El (Lenin — *I.I.M.*) nu a participat la planificarea (in the mapping) strategiei, deoarece totul, pînă la ultimul amănunt, a fost elaborat de Troțki și ajutoarele acestuia... Lenin se afla în situația de consilier prietenesc (friendly adviser), trasînd altora sarcina de a adopta hotărîrile definitive" [14]. În lucrările istoricilor burghezi, Troțki apare, nici mai mult, nici mai puțin, decît creatorul și conducătorul Comitetului militar revoluționar [15], deși, după cum se știe, el nu a fost nici una, nici alta.

Principalul însă nu constă în această ignoranță elementară. În timp ce Lenin se afla în casa conspirativă la M. V. Fofanova *, afirmă falsificatorii, evenimentele evoluau nu așa cum presupunea și cerea „mînios" Lenin, ci așa cum le dirija „iscusit" Troțki. Această versiune a fost prezentată cu o deosebită claritate la conferința celor mai mari „sovietologi" din Occident, care a avut loc la Universitatea Harward, în aprilie 1967, de către Dietrich Geyer. Ca și mulți alți colegi ai săi, el a afirmat că în pofida hotărîrilor adoptate de C.C. la ședințele din 10 și 16 octombrie, nu s-au făcut nici un fel de pregătiri tehnice în vederea cuceririi puterii, iar „tehnica insurecției" nici măcar „nu a fost discutată" [16].

Este interesant de amintit că și adversarii insurecției, Zinoviev și Kamenev, l-au acuzat pe Lenin și Comitetul Central că după adoptarea hotărîrii privitoare la acțiune, chipurile, nu s-au făcut nici un fel de pregătiri tehnice în vederea insurecției [17]. Tocmai în legătură cu această calomnie tot atunci Lenin, în scrisoarea din 19 octombrie adresată Comitetului Central, a scris cu mînie : „Dacă am dezminți minciuna perfidă a lui Zinoviev și Kamenev, *am aduce daune și mai mari cauzei.* Nemaipomenita ticăloșie, trădarea comisă de ei amîndoi rezidă tocmai în faptul că au divulgat capitaliștilor planul greviștilor, căci, dacă noi nu declarăm nimic în presă, oricine ghicește *cum* stau lucrurile" [18].

Trebuie să subliniem încă o dată un adevăr cunoscut : argumentele oportuniștilor și spărgătorilor mișcării, ai cauzei partidului comunist au fost întotdeauna argumentele anticomuniștilor.

Să revenim însă la „raționamentele" lui Geyer. Repetînd acuzațiile spărgătorilor mișcării potrivit cărora partidul nu a făcut nici un fel de pregătiri tehnice în vederea insurecției, Geyer a spus : „Chemarea la insurecție putea să răsune numai atunci cînd ar fi fost găsită metoda de răsturnare a Guvernului provizoriu" [19]. După părerea lui Geyer această „metodă" ar fi fost propusă de Troțki ; el, chipurile, a folosit cu o mare măiestrie

[13] R. Daniels, *Op. cit.*, p. 173.

[14] R. Payne, *Op. cit.*, p. 385.

[15] S. Possony, *Op. cit.*, p. 247 ; R. Payne, *Op. cit.*, p. 372 ; R. Goldston, *The Russian Revolution*, London, 1967, p. 171 ș.a.

* *Nota red.* — M. V. Fofanova lucra în Comisia culturală a dumei raionale Viborg, împreună cu N. K. Krupskaia (V. I. Lenin, *Biografia*, ediția a III-a, Moscova, 1967, p. 362).

[16] D. Geyer, *Op. cit.*, p. 174.

[17] *Protokoli Țentralnogo Komiteta R.S.D.R.P. (b), [Protocoalele Comitetului Central al P.M.S.D.R. (b)]*, Moscova, 1958, p. 99.

[18] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 34, Editura politică, București, 1965, p. 444—445.

[19] D. Geyer, *Op. cit.*, p. 174.

zvonurile despre predarea Petrogradului germanilor şi despre mutarea Guvernului provizoriu la Moscova. Agitînd lozinca „Petrogradul este în primejdie", el a pus problema astfel încît toate acţiunile bolşevicilor apăreau drept defensivă, drept apărarea Petrogradului revoluţionar şi a garnizoanei sale. La adăpostul acestei „aparenţe", bolşevicii, aşa cum îi zugrăveşte D. Geyer, „au mers înainte" pas după pas şi, în ultimă instanţă, „succesul a fost asigurat de întărirea continuă a puterii Sovietului din Petrograd, iar nu de presiunea exercitată asupra bolşevicilor (presiunea lui V. I. Lenin — *I. I.M.*) de a începe insurecţia" [20]. Chiar şi Lenin, după părerea lui Geyer, nu a înţeles intenţiile lui Troţki. Dar tocmai politica lui Troţki, care a acţionat la adăpostul „legalităţii sovietice", a asigurat succesul final. La 23 octombrie, cînd Sovietul din Petrograd a devenit stăpînul de fapt al garnizoanei, după părerea lui Geyer, aceasta a fost ziua victoriei bolşevicilor : „Cele ce s-au întîmplat apoi se aseamănă doar cu o acţiune poliţienească" [21]. Aşadar, după cum afirmă Geyer, secretul succesului nu a constat în operaţiile militare ale forţelor revoluţionare, ci „în tehnica strălucită a cuceririi puterii, înfăptuită de Troţki" [22]. Concluzia sa finală se rezumă la următoarele : „Este evident că secretul succesului (bolşevicilor — *I. I. M.*) nu a constat în mijloacele militare de care dispunea Comitetul militar revoluţionar. Transmiterea puterii la Petrograd a fost mai curînd un rezultat al victoriei pe care au repurtat-o anterior bolşevicii în sfera politică pe baza acelei democraţii sovietice ale cărei principii le-au respins, dar de al cărei aparat nu au putut să nu se folosească" [23].

Noi nu ne vom opri aici asupra ignoranţei teoretice a „sovietologului" nostru : cum pot fi respinse principiile democraţiei sovietice, dar poate fi folosit aparatul ei dacă organizarea, crearea Sovietelor, organe ale democraţiei sovietice, înseamnă tocmai întruchiparea principiului acesteia ? Aceasta aduce, eventual, cu atitudinea ignorantului care respinge principiul gravitaţiei, dar în acelaşi timp blestemă greutatea poverii sale.

În cazul de faţă, pentru noi este important altceva : „noua" interpretare a insurecţiei armate din Octombrie, enunţată de D. Geyer, este, la o verificare, de asemenea veche, ca şi interpretarea dată de Troţki. În fond, Geyer nu face decît să repete acea versiune a lui Troţki care a fost zdrobită de Partidul bolşevic la apariţia ei încă în 1924 şi care a fost aruncată, împreună cu autorul ei, la lada de gunoi a istoriei. Ţinîndu-i isonul lui Troţki, Geyer repetă monstruoasa născocire după care Lenin a pregătit şi a înfăptuit insurecţia în afară, în spatele Sovietelor — şi aceasta se spune despre cel care pentru prima oară, încă în prima revoluţie rusă, a prevestit rolul Sovietelor ca organe ale insurecţiei, ca o nouă formă a puterii de stat a oamenilor muncii.

Urmînd exemplul lui Troţki, Geyer încearcă să-şi încredinţeze auditorii — ceea ce înseamnă că el nu pune prea mult preţ pe încrederea lor ! — că în octombrie 1917 de fapt nu a avut loc nici un fel de insurecţie, ci totul a fost hotărît prin rezoluţia reprezentanţilor garnizoanei din

[20] *Ibidem*, p. 177.
[21] *Ibidem*, p. 178.
[22] *Ibidem*, p. 178, 179.
[23] *Ibidem*, p. 179.

23 octombrie în ceea ce privește consimțămîntul de a sprijini Sovietul din Petrograd. În ura sa față de revoluție, autorul a respins faptul îndeobște cunoscut că contrarevoluția nu a ținut seama de rezoluția adunării garnizoanei și a trimis propriile sale forțe armate împotriva Revoluției și ele au fost zdrobite nu de o rezoluție, ci de forțele insurecției pregătite și organizate la timp după planul și sub conducerea lui Lenin.

Este important să se sublinieze că Geyer nu numai că repetă argumentele lui Troțki, ci și folosește terminologia acestuia. „Arestarea Guvernului provizoriu — așa a spus Troțki la 24 octombrie, la ședința fracțiunii bolșevice a celui de-al II-lea Congres al Sovietelor — nu figurează pe ordinea de zi ca o sarcină de sine stătătoare. Dacă Congresul ar crea puterea, iar Kerenski nu i s-ar supune, aceasta ar fi o problemă polițienească și nu una politică" [24]. Noi am citat mai sus un fragment din falsificatorul Geyer despre „acțiunea polițienească", care coincide cuvînt cu cuvînt cu declarația lui Troțki.

Chiar și o lectură fugitivă a literaturii anticomuniste contemporane arată că reprezentanții ei nu merg mai departe de încercările de a lansa pe piața cărților, sub înfățișarea unor teorii „noi", o marfă veche, de mult putrezită. Aceasta înseamnă utilizarea unui vechi truc, în speranța că schimbarea denumirilor va ascunde putreziciunea conținutului, demonstrează cît de jos a căzut „știința" anticomunistă, demonstrează inutilitatea tuturor încercărilor de a slăbi forța marxism-leninismului. Dar abatele din anecdota franceză care i-a spus claponului crap, în dorința de a mînca de dulce în post, și-a justificat păcatul prin aceea că era dornic de un clapon, în timp ce imitatorii săi la modificarea numelor sînt nevoiți să se mulțumească cu miazmele mărfii putrede produse de ei.

2

Aceasta nu-i scutește însă nicidecum pe istoricii marxiști de sarcina de a demasca afirmațiile false avînd ca scop să minimalizeze rolul lui V. I. Lenin de conducător direct al insurecției armate din Octombrie.

Teoria despre insurecție dezvăluie în mod extrem de limpede încă una din trăsăturile cele mai caracteristice ale marxismului, și anume : la marxiști unitatea dintre teorie și practică, dintre vorbe și fapte nu diferă. Încă la începuturile bolșevismului, în lucrarea *Ce sînt „prietenii poporului"*, Lenin a definit astfel această trăsătură caracteristică a marxismului : „Irezistibila putere de atracție pe care această teorie o exercită asupra socialiștilor din toate țările constă tocmai în faptul că ea îmbină un înalt și riguros spirit științific (care constituie ultimul cuvînt al științei sociale) cu spiritul revoluționar, și le îmbină nu în mod întîmplător, nu numai pentru motivul că întemeietorul doctrinei întrunea calitățile unui om de știință și pe acelea ale unui revoluționar, ci le îmbină chiar în cadrul teoriei, în mod intrinsec și indisolubil" [25].

Această caracterizare se referă în întregime la Lenin însuși. Punînd la începutul secolului al XX-lea în fața partidului sarcina de a organiza insurecția armată, Lenin a cerut de îndată să se studieze problemele militare, să se însușească cunoștințe militare, să se considere insurecția drept

[24] „Proletarskaia revoluțiia" nr. 10/1922, p. 92.
[25] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 329.

o artă. „Nici un social-democrat — a scris Lenin tot atunci — care cunoaşte cît de cît istoria, care a învăţat de la Engels, marele cunoscător al problemelor militare, nu s-a îndoit vreodată de uriaşa importanţă a cunoştinţelor militare, a tehnicii militare şi a organizării militare ca instrument de care se folosesc masele poporului şi clasele poporului pentru soluţionarea marilor conflicte istorice“ [26].

Şi Lenin însuşi a arătat ce înseamnă să studiezi problemele militare şi să le prezinţi maselor populare. Lucrările lui Lenin despre insurecţie, ca şi despre toate celelalte probleme teoretice, au apărut în lupta împotriva duşmanilor revoluţiei, împotriva oportuniştilor de toate nuanţele şi în felul acesta nu pot să nu fie istoriografice : ele au fost îndreptate împotriva unor reprezentanţi concreţi ai anumitor concepţii, au dezvăluit esenţa lor de clasă şi au demascat caracterul lor antirevoluţionar. Articolul *Armată revoluţionară şi guvern revoluţionar,* din care au fost luate cuvintele citate acum, a fost scris în apărarea hotărîrilor celui de-al III-lea Congres al bolşevicilor cu privire la insurecţie, împotriva conferinţei menşevice, care nega insurecţia, şi împotriva cadeţilor (partidul constituţional-democrat), care se intitulau democraţi, luptători împotriva ţarismului, dar, în realitate, acţionau împotriva puterii poporului.

Se ştie cît de profund a studiat Lenin problemele militare, cît de multe lucruri noi a introdus el în teoria despre insurecţia armată. Este suficient se amintim doar că Lenin a cunoscut temeinic operele fundamentale în domeniul artei militare, că el a cercetat literatura despre istoria revoluţiilor, în special despre organizarea şi înfăptuirea insurecţiilor armate. Este greu să citäm măcar un singur moment de cotitură în istoria Ţării sovietice în care Lenin să nu fi recurs la învăţămintele istoriei militare — pentru a convinge, pentru compararea, pentru ilustrarea tezelor sale. Aşa s-a întîmplat şi în zilele pregătirii Revoluţiei din Octombrie, şi în perioada Brestului, şi în condiţiile trecerii la noua politică economică, desigur fără a mai vorbi despre perioada luptei împotriva intervenţiei armate străine şi a gardiştilor albi. În *Sarcinile imediate ale Puterii sovietice,* unde este expus planul trecerii la construirea socialismului, Lenin compara situaţia în războiul împotriva capitalului cu situaţia unei armate victorioase care este nevoită să-şi întrerupă ofensiva în interesul victoriei depline „pentru a-şi aduna forţele, pentru a-şi spori rezervele de muniţii, pentru a repara şi a întări liniile de comunicaţie, pentru a construi noi depozite, pentru a aduce noi rezerve etc.“ [27]. Putem găsi foarte multe exemple de comparare a situaţiei politice cu cea militară, şi ele confirmă tocmai cît de bine a cunoscut Lenin problemele militare.

Unul din cele mai mari merite ale lui Lenin constă în primul rînd în aceea că el a restabilit ideile revoluţionare ale lui Marx şi Engels cu privire la insurecţie. Liderii oportunişti ai Internaţionalei a II-a au încercat să ascundă sau să vulgarizeze părerile revoluţionare ale fondatorilor marxismului, aşa cum s-a făcut cu prefaţa lui Engels la cunoscuta lucrare a lui Marx *Luptele de clasă în Franţa,* din care au fost îndepărtate în mod arbitrar toate indicaţiile cu privire la insurecţia armată.

Menşevicii din Rusia, ca şi adepţii lor din partidele occidentale, îi acuzau de blanquism, de pucism, de jocul cu focul pe toţi cei care sus-

[26] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 10, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 338.
[27] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 36, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 186.

ţineau ideile revoluţionare ale lui Marx şi Engels. În lucrările sale, Lenin a restabilit ideile lui Marx şi Engels despre insurecţie, le-a curăţat de denaturări, le-a transformat într-un bun al social-democraţilor revoluţionari.

Lenin nu numai că a restabilit şi a curăţat de denaturările introduse de oportunişti principiile marxismului despre insurecţie, dar a dezvoltat această învăţătură şi a îmbogăţit-o cu noi generalizări, bazîndu-se pe experienţa concretă a luptei de clasă. Din marele număr de idei noi ale lui Lenin despre insurecţie, enunţate de el cu mult înaintea Revoluţiei din Octombrie, ne vom opri numai asupra cîtorva, care permit să înţelegem mai profund rolul lui Lenin în revoluţia socialistă.

În primul rînd, Lenin a definit limpede şi clar în ce constă diferenţa dintre revoluţie şi insurecţia armată — problemă denaturată de menşevici. Unul din liderii menşevismului, Martînov, a publicat o broşură specială, *Două dictaturi,* în care arăta că orice fel de lovituri de palat şi lovituri militare de stat pot fi fixate dinainte şi înfăptuite cu succes după un anumit plan, pentru că ele nu sînt revoluţii populare, nu sînt revoluţii în relaţiile sociale, ci mutări în clica diriguitoare.

„Social-democraţia — continua mai departe Martînov să opună revoluţia insurecţiei — a recunoscut întotdeauna şi pretutindeni că unei revoluţii populare nu i se poate *fixa* dinainte data, că ea nu este pregătită în mod artificial, ci se înfăptuieşte singură“ [28].

Această broşură a lui Martînov a devenit literalmente evanghelia menşevismului în lupta sa insistentă şi înverşunată împotriva apelurilor bolşevicilor în vederea pregătirilor pentru insurecţia armată.

Lenin a spulberat aceste concepţii oportuniste în articolul său *Două tactici.* „Că data unei revoluţii populare nu poate să fie fixată dinainte este perfect adevărat — a scris Lenin... Dar a fixa data insurecţiei în cazul cînd am pregătit-o cu adevărat şi cînd insurecţia armată a devenit posibilă datorită unor schimbări *radicale* în relaţiile sociale este un lucru perfect realizabil“ [29].

În istoriografie puţini sînt cei care au menţionat că Lenin a demascat prin articolul său nu numai pe Martînov, ci şi pe Troţki, care, literalmente în aceleaşi expresii ca şi colegul său Martînov din partidul menşevic, a scris : „Insurecţia maselor nu poate fi făcută, ea este săvîrşită. Ea este rezultatul relaţiilor sociale, iar nu produsul unui plan“ [30].

Este important să subliniem aici că Troţki a scris aceasta după ce el insistase asupra absurdo-stîngistei — dar de fapt antirevoluţionară — teorii a „revoluţiei permanente“. Este o confirmare în plus a faptului că această faimoasă teorie a „revoluţiei permanente“, care este trîmbiţată de rămăşiţele contemporane ale troţkismului, nu are nimic comun cu adevărata revoluţie. În această antileninistă negare de către Troţki a insurecţiei pregătită şi înfăptuită după plan, dacă toate condiţiile înfăptuirii ei sînt coapte, se poate vedea încă una din cauzele care au determinat comportarea lui în zilele lui Octombrie, cînd Troţki, în locul insurecţiei imediate, insista stăruitor să se aştepte cel de-al II-lea Congres al Sovietelor, care să hotărască problema puterii.

[28] A. Martînov, *Dve diktaturi [Două dictaturi]*
[29] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 9, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 263.
[30] L. Troţki, *Socineniia [Opere],* vol. II, partea a 2-a, p. 173.

Lui Lenin îi aparţine cel mai de seamă principiu al marxismului referitor la condiţiile care permit trecerea la insurecţie. Marxiştii nu consideră cîtuşi de puţin că insurecţia armată este singura formă de luptă şi recurg la ea doar atunci cînd sînt coapte premisele, cînd „a avut loc o răsturnare a relaţiilor sociale". Aici este deosebit de importantă sublinierea faptului că Lenin făcea deosebire între inevitabilitatea insurecţiei şi necesitatea ei. Cînd, în anul 1905, s-a desfăşurat războiul civil şi, într-o serie de raioane, muncitorii au pus mîna pe arme, le-a devenit clar pînă şi liberalilor, pînă şi lui P. Struve că insurecţia generală este inevitabilă, dar, spre deosebire de bolşevici, ei nu o socoteau necesară, nu o recunoşteau ca singura formă posibilă de dezvoltare a revoluţiei victorioase în această perioadă, nu doreau să o pregătească. „El vorbeşte despre inevitabilitatea insurecţiei — îl critica Lenin pe Struve — în loc să vorbească despre necesitatea ei pentru victoria revoluţiei" [31].

O astfel de punere a problemei deosebeşte radical pe marxişti şi de blanquişti, pucişti, care chemau în orice perioadă la insurecţie, independent de coacerea condiţiilor obiective şi de pregătirea maselor, şi de oportunişti, care susţin caracterul stihinic al dezvoltării sociale, care nu recunosc pregătirea insurecţiei, chiar cînd ea este coaptă.

Pe baza experienţei insurecţiei armate de la Moscova din decembrie 1905, Lenin a propus să se schimbe tactica baricadelor. Succesele tehnicii militare — apariţia armelor automate, mitralierelor, grenadelor de mînă — cereau să se renunţe la vechea tactică şi să se treacă la combinarea baricadelor cu războiul de partizani, în care mici detaşamente năvălesc în spatele celor ce asediază baricadele şi îi îndepărtează.

La numărul tezelor pe care Lenin le-a dezvoltat în noile condiţii istorice, trebuie adăugată şi problema războiului de partizani. Într-un articol intitulat *Războiul de partizani,* scris în toamna anului 1906, Lenin a subliniat acele cerinţe de bază pe care le prezintă marxismul în analizarea problemelor referitoare la formele de luptă. În primul rînd marxismul nu leagă mişcarea de o formă determinată de luptă. „El admite — a scris Lenin despre marxism — cele mai variate forme de luptă şi nu le «inventează», ci se limitează să generalizeze, să organizeze formele de luptă care apar de la sine în cursul mişcării claselor revoluţionare şi să le imprime un caracter conştient... În această privinţă, marxismul *învaţă,* dacă ne putem exprima astfel, din practica maselor, fiind departe de orice pretenţie de *a învăţa* masele să folosească forme de luptă inventate de «fabricanţii de sisteme», rupţi de viaţă" [32].

În al doilea rînd, marxismul cere să se abordeze în mod istoric problema formelor de luptă : în dependenţă de diferitele condiţii politice, naţionale, culturale, de trai ş.a.m.d., punînd pe primul plan şi stabilind drept principale unele forme de luptă, iar pe celelalte transformîndu-le în secundare, subordonate, de gradul al doilea. „A încerca — a scris Lenin — să răspunzi prin da sau nu la întrebarea dacă trebuie sau nu folosită o anumită metodă de luptă, fără a analiza amănunţit condiţiile concrete în care se află mişcarea dată în stadiul respectiv al dezvoltării ei, înseamnă a părăsi cu desăvîrşire terenul marxismului" [33].

[31] V. I. Lenin, *Opere complete.* vol. 11, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 55.
[32] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 14, Editura politică, Bucureşti, 1963, p. 1—2.
[33] *Ibidem,* p. 2.

Aceste cerințe necesare pentru studierea formelor de luptă, puse pentru prima dată atît de clar de către Lenin, erau îndreptate și împotriva blanquiștilor, puciștilor, care recunoșteau doar forma de luptă — explozia, răscoala —, și împotriva oportuniștilor de dreapta, care stăruiau asupra unei forme parlamentare și erau înglodați în ea.

Potrivit cerințelor stabilite de el, Lenin a studiat stăruitor situația concretă din Rusia, care s-a complicat după insuccesul insurecției din decembrie de la Moscova și a ajuns la concluzia că în țară se lărgește războiul civil, dezvoltarea evenimentelor aducînd o nouă formă de luptă — războiul de partizani. Insurecția împotriva țarismului și împotriva moșierilor și marii burghezii, unite în jurul lui, capătă caracterul unui război civil de lungă durată, în care marile bătălii alternează cu cele mici. În aceste condiții devine inevitabil războiul de partizani. „De aceea este foarte firesc și întru totul inevitabil — a scris Lenin — ca într-o *astfel* de epocă, într-o epocă de greve politice la care participă întregul popor (Lenin are în vedere greva generală pe întreaga Rusie din octombrie 1905 — *I.I.M.*), *insurecția* să nu poată lua forma veche, forma unor acte izolate, limitate la intervale de timp foarte scurte și la teritorii foarte restrînse. Este foarte firesc și întru totul inevitabil ca insurecția să ia forma, mai înaltă și mai complexă, a unui război civil de lungă durată, care cuprinde întreaga țară, adică forma unei lupte armate între o parte a poporului și cealaltă“ [34].

Astfel de condiții cer folosirea luptei de partizani nu ca singura și principala, ci subordonată și strîns legată de principala formă de luptă. Lenin a analizat condițiile desfășurării războiului de partizani, a recomandat să se pregătească cadrele pentru o astfel de luptă, a cerut partidului să conducă războiul. Aceste indicații ale lui Lenin au fost larg folosite în următoarele războaie de apărare a patriei, în perioada luptei împotriva intervenției armate din 1918—1920 și în perioada luptei împotriva fasciștilor hitleriști din 1941—1945. Este neîndoios faptul că indicațiile și experiența lui Lenin au fost adoptate și în lupta contemporană a popoarelor înrobite împotriva imperialiștilor.

La aceste probleme teoretice trebuie adăugată și problema aparatului, a statului-major al insurecției. Lenin a arătat că Sovietele sînt organe ale insurecției, dar ele „nu sînt suficiente pentru *organizarea forțelor de luptă directă*, pentru *organizarea insurecției* în sensul strict al cuvîntului“ [35]. Fără a diminua cu nimic importanța Sovietelor ca organe ale insurecției, Lenin a considerat că pentru conducerea nemijlocită a insurecției este necesar un „aparat“ special, adică o organizație specială în forma unui stat-major sau comitet militar. Nu este greu să se vadă că noi ne-am întîlnit deja aici, după insurecția din decembrie de la Moscova, cu ideea creării „comitetelor militare revoluționare“, idee care a fost realizată atît de strălucit în zilele lui Octombrie.

De altfel, ar fi insuficient să se vorbească numai de aportul teoretic al lui Lenin la învățătura despre insurecție. Din păcate, literatura noastră — inclusiv cea militară — cercetează cu prioritate această latură a artei militare leniniste. Se înțelege, este necesar ca problema să fie stu-

[34] *Ibidem*, p. 11.
[35] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 13, Editura politică, București, 1962, p. 319.

diată şi în continuare. Dar trebuie privită şi cealaltă latură, adică participarea practică a lui Lenin la elaborarea planurilor insurecţiei. Cît priveşte perioada dinainte de Octombrie, trebuie să amintim instrucţiunile lui Lenin, fără exagerare, în toate problemele insurecţiei, începînd cu organizarea ei şi terminînd cu crearea detaşamentelor şi aprovizionarea lor cu toate tipurile posibile de armament.

Lenin participa activ la crearea comitetelor militare pentru pregătirea insurecţiei. A corespondat cu ele, studia rapoartele lor de activitate, le critica pentru ruperea de viaţa practică, pentru schema nefirească a organizării. Chiar el a elaborat formele de organizare a drujinelor pentru acţiuni de luptă. „Să fie organizate imediat — a scris Lenin Comitetului de luptă de pe lîngă Comitetul de partid din Petersburg în timpul grevei generale din octombrie 1905 — drujine de la 3 pînă la 10, pînă la 30 etc. de oameni, care să se înarmeze imediat, prin propriile lor mijloace, fiecare cu ce poate — cu pistol, cu cuţit, cu o cîrpă înmuiată în petrol, cu care să dea foc etc.“ [36].

Lenin a ironizat propunerea cîtorva comitete de a organiza drujine de luptă numai din membrii partidului. „Nu refuzaţi — i-a sfătuit el — să intraţi în legătură cu orice cerc, chiar dacă e format numai din trei persoane, cu singura condiţie ca el să inspire încredere din punct de vedere conspirativ şi să fie hotărît să se bată cu armata ţaristă. Cercurile care vor pot să intre în P.M.S.D.R. sau *să i se alăture*, aceasta este un lucru foarte bun ; dar aş socoti în mod categoric că este o greşeală *să se pretindă* aşa ceva“ [37].

Insistînd asupra creării a cît mai multor detaşamente, Lenin scria : „Rodnicia muncii Comitetului de luptă eu aş măsura-o după numărul detaşamentelor cu care este în legătură“ [38] ; el a sfătuit să se înceapă pregătirea militară a operaţiilor nemijlocite şi a dat exemple concrete de astfel de acţiuni — distrugerea spionilor, aruncarea în aer a posturilor de poliţie, atacarea băncilor pentru confiscarea de mijloace pentru insurecţie, fotografierea planurilor obiectivelor care urmează a fi ocupate şi altele. Studiind profund experienţa unei serii de insurecţii, în special experienţa Comunei din Paris [39], Lenin a elaborat o instrucţiune specială privind sarcinile detaşamentelor revoluţionare, componenţa lor, armamentul, lupta detaşamentelor armate şi activitatea detaşamentelor neînarmate [40].

Minuţiozitatea elaborării instrucţiunilor, studierea multilaterală a problemei, bogăţia de exemple concrete ne demonstrează cît de mult era Lenin la curent cu aspectele insurecţiei armate, cît de adînc a studiat el problema. Nu degeaba o parte însemnată a indicaţiilor şi recomandă-

[36] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 11, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 336.
[37] *Ibid.*
[38] *Ibidem*, p. 336—337.
[39] Este de ajuns să amintim că Lenin a redactat traducerea unei părţi din memoriile generalului comunard Cluseret şi a scris o introducere la ele în care a apreciat mult experienţa lui, dar a considerat că în noile condiţii această experienţă trebuie completată (V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 9, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 356—357).
[40] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 11, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 338—342.

rilor din instrucţiunile lui Lenin a intrat în statutul Gărzii Roşii, atît în timpul primei revoluţii din Rusia, cît şi în revoluţia din 1917.

Nu s-au publicat toate instrucţiunile, recomandările, planurile lui Lenin privind organizarea practică a insurecţiei, judecînd după amintirile participanţilor activi la revoluţie, ne aşteaptă încă o mare muncă de cercetare pentru studierea acestei laturi a problemei. Dar chiar şi atît cît e cunoscut permite să se conchidă că la marile bătălii ale Revoluţiei din Octombrie Lenin a venit nu numai înarmat cu toate cuceririle ştiinţei militare, dar şi cu o înţelegere strălucită a tuturor problemelor organizării practice şi desfăşurării insurecţiei armate.

3

Nu există nici o lucrare marxistă, nu există istoric cu o orientare mai mult sau mai puţin progresistă care să nu fi scris despre măreţia lui Lenin ca însufleţitor şi organizator al Marelui Octombrie. Toţi recunosc în unanimitate că la baza revoluţiei victorioase se află planul leninist. Dar, în fapt, se mărginesc la analiza ideilor leniniste şi foarte puţin scriu despre Lenin în calitatea sa de conducător practic al insurecţiei.

Înainte de toate, Lenin a rezolvat problema cea mai complexă a revoluţiei, şi anume : momentul „coacerii fructului", cînd anume trebuie să se treacă la insurecţie. După cum e cunoscut din istorie, întîrzierea insurecţiei înseamnă să suferi înfrîngere, grăbirea ar însemna să fii înfrînt. Toată bogăţia experienţei marxismului, Lenin a generalizat-o în trei condiţii de bază pentru succesul insurecţiei : „Pentru a reuşi, insurecţia trebuie să se bazeze nu pe un complot, nu pe un partid, ci pe clasa înaintată. Asta în primul rînd. Insurecţia trebuie să se bazeze pe *avîntul revoluţionar al poporului*. Asta în al doilea rînd. Insurecţia trebuie să se bazeze pe un *punct de cotitură* în istoria revoluţiei în creştere, cînd activitatea rîndurilor înaintate ale poporului ajunge la maximum, cînd *şovăielile* în rîndurile duşmanilor şi *în rîndurile prietenilor slabi, inconsecvenţi şi nehotărîţi ai revoluţiei* sînt deosebit de mari. Asta în al treilea rînd. Marxismul se deosebeşte de blanquism prin aceea că abordează problema insurecţiei ţinînd seama de aceste trei condiţii" [41]. Nerespectarea fie şi numai a uneia din aceste condiţii duce la o înfrîngere inevitabilă. Acest lucru l-au confirmat în mod special evenimentele tragice care au avut loc nu de mult în Indonezia, cînd adepţii pucismului, ai tacticii exploziviste au încălcat condiţiile marxiste ale insurecţiei şi au dus la pieire oamenii înaintaţi ai proletariatului, floarea naţiunii. Acolo nu numai că poporul n-a fost pregătit, dar nici partidul n-a ştiut despre pregătirea insurecţiei.

În Rusia, în toamna anului 1917, au existat toate cele trei condiţii pentru succesul insurecţiei. Proletariatul, principala forţă motrice a revoluţiei, a unit în jurul său giganticele mase ale poporului şi a zdrobit încercarea contrarevoluţiei corniloviste de a întoarce totul înapoi, la monarhie. Hegemonia proletariatului s-a reflectat clar în bolşevizarea Sovietelor ; poporul a întors spatele slujitorilor burgheziei şi a încredinţat conducerea partidului bolşevicilor. Ţara a intrat într-o etapă de avînt revoluţionar. Lupta ţărănimii împotriva moşierimii a evoluat într-o răs-

[41] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 34, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 255—256.

coală țărănească. Soldații au refuzat să se mai supună conducerii și au început a-i izgoni pe comandanții nepăsători. Mișcarea de eliberare națională s-a eliberat de conducerea burgheziei naționale și a devenit o parte activă a luptei generale revoluționare.

În tabăra burgheză și în rîndurile complicilor ei esero-menșevici au început să apară ezitări, care și-au găsit cea mai clară exprimare în dezagregarea partidului în diferite grupuri și grupulețe.

Întreaga mișcare revoluționară a abordat în mod hotărît problema puterii. Insurecția a devenit inevitabilă. Lucrul acesta îl vedeau toți, îl știau, îl înțelegeau. Dar puțini erau cei ce înțelegeau sau voiau să înțeleagă că insurecția a devenit inevitabilă deoarece a avea pace, a dobîndi pămînt și libertate era posibil numai prin răsturnarea dictaturii burgheziei, numai prin trecerea puterii în mîinile proletariatului, aliat cu țărănimea cea mai săracă, prin instaurarea dictaturii proletariatului. Nu era vorba de o acțiune nouă, fie ea și puternică, într-un raion oarecare. Răscoale izolate aveau loc deja în țară. Fiecare zi aducea noutăți despre greve la care participau sute de mii de oameni. Tot Donbassul era cuprins de greve. Erau în grevă 300 000 de textiliști din regiunea industrială centrală. Mai mult de 100 000 de muncitori din Ural s-au ridicat la o grevă generală. Muncitorii îi izgoneau pe patroni și luau în mîinile lor fabricile și uzinele.

Noaptea cerul era luminat de incendiile în flăcările cărora conacurile moșierilor se mistuiau pînă în temelii.

Totul ducea spre un asalt comun al întregii țări, spre o insurecție generală a întregii Rusii, așa cum cerea Lenin. În acest sens evenimentele din Octombrie se deosebeau fundamental de acțiunile proletariatului din iunie 1917 din Petrograd : atunci încă nu erau maturizate toate cele trei condiții ale insurecției victorioase și, ca atare, răscoala din Petrograd, împotriva căreia s-au ridicat în mod hotărît Lenin și partidul, era necoaptă și condamnată la înfrîngere.

Măreția lui Lenin constă în faptul că prin propaganda sa neobosită, prin articolele și scrisorile sale a făcut ca întreg partidul să înțeleagă că insurecția armată nu e numai inevitabilă, dar și necesară. Ar fi greu chiar și numai să enumeri — ceea ce ar însemna să numești tot ce a scris Lenin în perioada cuprinsă aproximativ între 10 septembrie și seara zilei de 24 octombrie —, dar chiar și evidențierea lucrărilor celor mai importante în care sînt puse problemele insurecției, fiecare lucrare, scrisoare sau convorbire despre detaliile practice ale pregătirii se completează una pe alta, pune probleme noi, rezolvă diferitele laturi ale planului multilateral conceput. Și fiecare din aceste lucrări este îndreptată împotriva dușmanilor revoluției, demască inactivitatea totală a guvernului și indică măsuri practice pentru salvarea țării de la pieire. *Catastrofa care ne amenință și cum trebuie să luptăm împotriva ei* — ridiculizează și critică aspru opiniile cadeților, eserilor, menșevicilor și ale celor mai stîngiști dintre ei potrivit cărora singuri bolșevicii nu se vor hotărî să ia puterea politică, iar dacă o vor lua nu o vor putea menține nici cel mai scurt timp — *Vor putea păstra bolșevicii puterea de stat ?*

În cunoscutele sale scrisori despre insurecție, datînd de pe la mijlocul lui septembrie 1917, Lenin a arătat că „fructul s-a copt", că e necesar să se treacă la insurecție. Și, demonstrînd existența tuturor celor trei condiții necesare succesului insurecției, Lenin a cerut ca aceasta să fie

privită ca o artă, să fie minuţios pregătită, să fie studiată situaţia existentă, să fie mobilizate forţele.

Din tot planul amănunţit chibzuit, Lenin s-a oprit asupra unor situaţii fundamentale.

El a acţionat cu hotărîre împotriva propunerilor lui Troţki, susţinut de Zinoviev şi Kamenev, de a se amîna insurecţia pînă la convocarea Congresului Sovietelor, stabilită iniţial pentru 20 octombrie. Troţki nu recunoştea necesitatea insurecţiei ca unica posibilitate de a rezolva toate problemele fundamentale ale revoluţiei. Dimpotrivă, Troţki, ridicîndu-se împotriva lui Lenin, susţinea formele de luptă paşnice, parlamentar-juridice : să fie aşteptat Congresul Sovietelor, care să hotărască problema puterii. Dar aceasta însemna trădarea revoluţiei, deoarece pînă la congres contrarevoluţia şi-ar fi adunat forţele şi ar fi trecut la ofensiva împotriva revoluţiei. În afară de aceasta, dacă puterea ar fi rămas în mîinile lui Kerenski pînă la Congresul Sovietelor, aceasta ar fi întărit poziţiile acelor eseri şi menşevici care au nimerit la congres şi ar fi intensificat oscilaţiile eserilor de stînga, care încă nu o rupseseră cu cei de dreapta. Lenin i-a demascat pe adepţii „aşteptării" congresului, a arătat dezastrul ce ar decurge din tactica „aşteptării". „«A convoca» congresul Sovietelor — scria Lenin — pentru 20 octombrie spre a hotărî dacă «să se ia puterea» nu-i tot una cu «a fixa» prosteşte insurecţia ?? Acum se poate lua puterea, la 20—29 octombrie nu veţi fi lăsaţi s-o luaţi" [42].

Lenin avertiza, în scrisorile şi discursurile sale, insistent şi cu hotărîre asupra acestei tactici catastrofale şi stăruia să fie începută neapărat insurecţia înaintea congresului. Chiar şi în ziua insurecţiei, 24 octombrie, cînd detaşamentele revoluţionare ocupau deja instituţiile guvernamentale, aflînd că Troţki tot mai crede că n-ar fi nici o nenorocire dacă Kerenski va mai rămîne la putere o zi sau două, Lenin a scris, seara, o scrisoare mînioasă, plină de nelinişte pentru soarta insurecţiei : „Puterea să nu fie lăsată în nici un caz şi cu nici un chip în mîna lui Kerenski & Co. pînă în ziua de 25 ; chestiunea trebuie rezolvată astăzi în cursul zilei, seara sau în cursul nopţii" [43].

Obţinînd decizia de a se organiza insurecţia neapărat pînă la Congresul Sovietelor (în nici una din hotărîrile C.C. din 10, 16 sau 24 octombrie nu se face vreo aluzie la aşteptarea congresului, ci, din contră, de a o începe imediat), Lenin a pus problema locului declanşării insurecţiei. El admitea posibilitatea de a se acţiona la Moscova, pentru a lua inamicul prin surprindere, dar chiar şi în acest caz lovitura hotărîtoare se dădea la Petrograd, unde se afla guvernul. Pînă la 7 octombrie, Lenin nu a părăsit gîndul de a se acţiona la Moscova, dar convingîndu-se că moscoviţii nu sînt suficient de pregătiţi, în scrisoarea din 8 octombrie către participanţii la Congresul regional al Sovietelor din Regiunea de Nord Lenin s-a oprit definitiv asupra Capitalei. *„Lîngă Petrograd* şi la Petrograd — scria Lenin — iată unde poate şi trebuie să fie înfăptuită cît mai serios, mai temeinic, mai rapid, mai energic insurecţia, unde trebuie să se hotărască soarta ei" [44].

[42] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 34, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 296.
[43] *Ibidem*, p. 457.
[44] *Ibidem*, p. 407—408.

Rezolvînd problema locului unde va începe insurecţia armată generală în curs de pregătire în întreaga ţară, Lenin şi-a concentrat toată atenţia asupra pregătirii ei multilaterale în Petrograd. El insista asupra creării unui stat-major care să conducă insurecţia — a unui „comitet *secret*, alcătuit din militarii *cei mai de nădejde*“ [45], a acelui stat-major pentru conducerea nemijlocită a insurecţiei despre care, după cum s-a mai amintit, Lenin scria încă în anul 1905. Potrivit ideilor lui Lenin a fost creat un organ larg reprezentativ — Comitetul militar revoluţionar, format din reprezentanţii Sovietului din Petrograd, din secţia lui soldăţească, sindicate, Garda Roşie, C.C. şi C.P. al bolşevicilor etc. Dar conducerea în sine a insurecţiei, precizarea amănuntelor planului se aflau în mîinile unei mici grupe : membri ai Prezidiului (C.M.R.), ale unui grup de militanţi activi ai organizaţiei militare de pe lîngă C.C. şi ai centrului de partid care intra în componenţa lui (Centrul militar-revoluţionar compus din cinci membri ai C.C. : A. S. Bubnov, F. E. Dzerjinski, I. M. Sverdlov, I. V. Stalin, M. S. Uriţki, aleşi la şedinţa C.C. din 16 octombrie).

Planul propriu-zis al insurecţiei a fost elaborat pas cu pas de către Lenin în articolele sale, în mod deosebit în scrisori, în discuţiile nemijlocite cu nucleul conducător al C.M.R., în instrucţiuni speciale date diferiţilor activişti. În fiecare nouă scrisoare a lui Lenin apăreau observaţii suplimentare, precizări, propuneri, care dovedesc că Lenin, după cum mărturiseşte N. K. Krupskaia, trăia „cu gîndul la insurecţie, numai la ea se gîndea“ [46], nu înceta nici un moment să analizeze situaţia generală, atitudinea contrarevoluţiei şi elaborarea concretă a planului. Să dăm măcar un exemplu : Guvernul provizoriu a încercat să scoată o parte din garnizoana capitalei şi a diviziilor aflate în Finlanda, pe front, pe motivul că Petrogradul şi Finlanda sînt ameninţate de o debarcare germană. Lenin cerea să nu fie îndeplinit în nici un caz ordinul de dislocare a armatelor. La sfîrşitul lui octombrie el scria că peste două săptămîni pericolul unei debarcări germane se va reduce la zero, de aceea nu trebuie permisă scoaterea armatelor în decursul acestui scurt termen [47].

Dacă ar fi însumate toate expunerile şi propunerile lui Lenin, iar acest lucru pînă în prezent a fost făcut într-un mod evident neîndestulător, planul lui Lenin s-ar reduce la următoarele :

Petrogradul să fie luat printr-o lovitură neaşteptată din interior de către forţele Gărzii Roşii şi ale regimentelor revoluţionare, iar din afară de către unităţile Flotei baltice şi ale regimentelor aflate în Finlanda. În Capitală să fie ocupată imediat centrala telegrafică şi telefonică, gările, instituţiile guvernamentale dinainte stabilite şi în primul rînd podurile de peste Neva, deoarece guvernul va încerca să izoleze raioanele muncitoreşti de centru. Obiectivele cucerite să fie apărate contra inamicului, creîndu-se pentru aceasta „forţe de şoc“ din muncitori, marinari şi tineret revoluţionar, gata să moară, dar să nu cedeze în faţa duşmanului.

Ţinînd seama de insuficienta pregătire militară a membrilor Gărzii Roşii — guvernul avea de partea sa junkeri, bine instruiţi şi bine înar-

[45] *Ibidem*, p. 279.

[46] N. K. Krupskaia, *Vospominaniia o Lenine [Amintiri despre Lenin]*, Moscova, 1957, p. 310.

[47] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 34, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 280

mați, și, eventual, pe cazaci —, Lenin cerea să se creeze o gigantică superioritate de forțe revoluționare și, necondiționat, o ofensivă hotărîtă, sistematică, insistentă, care să producă derută în rîndurile trupelor guvernamentale și să creeze o superioritate morală în rîndul insurgenților.

În scopul asigurării succesului insurecției în Capitală, Lenin insista asupra creării în jurul Petrogradului a unui inel de detașamente revoluționare din garnizoanele locale, pentru a nu permite intervenția contrarevoluției de pe front.

Lenin vedea în insurecția din Petrograd nu o acțiune locală, ci cea mai importantă parte a insurecției generale, a insurecției din întreaga Rusie. El acorda o deosebită importanță agitației, recomandînd concomitent cu cucerirea instituțiilor guvernamentale și ocuparea tipografiilor pentru a se asigura o largă informare a maselor populare despre scopurile insurecției. Lenin acorda o foarte mare atenție „justei pregătiri a minților", adică studierii psihologiei maselor, și în acest scop reflecta cu atenție chiar și asupra textului lozincilor. El recomanda popularizarea lozincii „puterea trebuie să treacă imediat în mîna Sovietului din Petrograd, *care s-o treacă* congresului Sovietelor" [48].

Lenin acorda o mare atenție informării corecte a proletariatului internațional, pregătind o literatură specială și încredințînd această muncă unor agitatori cu experiență, unor militanți revoluționari bine pregătiți.

Noi nu am ales aici nici pe departe tot ce ar fi fost fundamental din planul leninist al insurecției, dar chiar și atît este pe deplin suficient pentru a arăta cît de minuțios a fost gîndit planul, iar evoluția concretă a insurecției a demonstrat cît de unit era partidul bolșevicilor în jurul conducătorului său.

Falsificatorii istoriei lui Octombrie încearcă în toate chipurile să demonstreze că partidul nu era unitar. Ei contrapun declarațiile diferiților participanți, născocesc disensiuni care n-au existat, dar evită să evoce un factor cunoscut tuturor, și anume că mai mult de 80% din membrii C.C. l-au susținut pe Lenin în cadrul ședințelor hotărîtoare din 10 și 16 octombrie. E de ajuns să adăugăm că binecunoscutul articol al lui Lenin *Criza s-a copt,* în care este pusă cu o deosebită acuitate problema necesității insurecției armate imediate, a fost tipărit la Petrograd în organul central al partidului și retipărit de nu mai puțin de 20 de organe de presă ale celor mai mari organizații ale partidului : la Moscova, Kronstadt, Baku, Minsk, Krasnoiarsk, Ekaterinburg, Ufa, Tula etc.

Singur acest fapt, această răspîndire geografică a articolului demonstrează unanimitatea partidului la adoptarea planului leninist al insurecției.

Insurecția din Octombrie a devenit un punct de cotitură în istoria trecerii omenirii de la capitalism la comunism. Ea este un exemplu clasic de aplicare a ideilor leniniste și a conducerii leniniste. Acest lucru a asigurat, de fapt, succesul deosebit de rapid și fără vărsări de sînge al insurecției din Octombrie.

[48] *Ibidem,* p. 281.

Teoria leninistă a revoluției proletare, învățătura lui Lenin despre insurecția armată a fost însușită de întregul partid al bolșevicilor și a devenit o călăuză în înfăptuirea Revoluției din Octombrie. Ideile lui Lenin stau la baza dezvoltării științei istorice sovietice, a frontului larg al celor care studiază istoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Multe lucrări, de ordinul miilor, sînt dedicate desfășurării revoluției la centru și local, rolului conducător al partidului, hegemoniei proletariatului în revoluție, mișcării țărănești, luptei de eliberare națională, importanței mondiale a revoluției. De pe pozițiile lui Lenin se duce și crește lupta împotriva falsificatorilor ideii și rolului lui Lenin în Revoluția din Octombrie.

Autorii lucrărilor se ghidează după Apelul adoptat de Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești care a avut loc în iunie 1969, în legătură cu împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin, în care se scrie : „Numele lui Lenin a devenit un simbol al Marelui Octombrie, al celor mai importante transformări revoluționare care au schimbat radical înfățișarea socială a lumii, marcînd cotitura trecerii omenirii spre socialism și comunism“ [49].

[49] *Mejdunarodnoe soveșceanie kommunisticeskih i rabocih partii. Dokumentî i materialî [Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești. Documente și materiale]*, Moscova, 1969, p. 331.

V. I. Lenin despre revoluţia socialistă

Dr. IOAN BOJAN

Analiza principalelor procese economice şi social-politice ale epocii contemporane, a cărei direcţie fundamentală de mişcare este trecerea omenirii de la capitalism la socialism, atestă deplina valabilitate — în trăsăturile ei esenţiale — a etapei leniniste în dezvoltarea teoriei socialismului ştiinţific, în cadrul căreia un loc central ocupă, fără îndoială, teoria revoluţiei socialiste. Aproape majoritatea problemelor abordate de Lenin în domeniul teoriei social-politice, concluziile şi tezele respective elaborate sînt, direct sau indirect, corelate cu teoria şi metodologia pregătirii şi înfăptuirii revoluţiei.

Teoretician de mare erudiţie filozofică şi ştiinţifică, înzestrat cu o excepţională capacitate creatoare, receptiv faţă de nou, calităţi dublate de cele ale conducătorului politic pentru care teoria şi practica formează o unitate organică, Lenin a dezvoltat marxismul în noua perioadă istorică — a imperialismului şi a revoluţiei proletare victorioase. El a îmbogăţit cu noi concluzii filozofia marxistă, economia politică, teoria socialismului ştiinţific.

Pe baza unei profunde analize a imperialismului, Lenin a elaborat principiile strategice şi tactice ale revoluţiei socialiste în noul context istoric, a formulat concluzia despre posibilitatea victoriei revoluţiei socialiste la început în cîteva ţări sau chiar într-o singură ţară capitalistă. El a definit în mod ştiinţific particularităţile revoluţiei burghezo-democratice în condiţiile imperialismului, dovedind că proletariatul poate şi trebuie să devină conducător în această revoluţie. Analiza leninistă a dezvăluit perspectiva transformării revoluţiei burghezo-democratice în revoluţie socialistă.

Concluziile lui Lenin referitoare la factorii obiectivi şi subiectivi ai revoluţiei socialiste, la situaţia revoluţionară, la raportul dintre sarcinile democratice şi cele socialiste, la forţele motrice ale revoluţiei socialiste, reprezintă o contribuţie importantă la dezvoltarea teoriei revoluţionare marxiste.

Lenin a acordat o deosebită atenţie studierii aprofundate a legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste, cerinţei aplicării acestora potrivit particularităţilor fiecărei ţări, condiţiilor de ordin economic, social, istoric, naţional în care-şi desfăşoară activitatea proletariatul, par-

tidul comunist. El a manifestat preocupare pentru îmbinarea armonioasă a sarcinilor naţionale şi internaţionale ale partidului comunist, a militat cu fermitate pentru dreptul fiecărui popor de a-şi determina de sine stătător soarta, de a fi stăpîn pe destinele sale, de a se dezvolta liber şi suveran.

Viabilitatea ideilor marxist-leniniste este confirmată de victoria revoluţiilor proletare şi construirea socialismului în 14 state din Europa, Asia, America, de afirmarea socialismului ca o puternică forţă internaţională prin făurirea sistemului mondial socialist, de izbînzile mişcărilor de eliberare naţională, de creşterea fără precedent a forţelor sociale şi politice care se ridică împotriva imperialismului, pentru libertate, democraţie, progres social şi pace.

La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, capitalismul a intrat în stadiul imperialist, caracterizat prin dominaţia monopolurilor şi a capitalului financiar, prin exportul de capital, prin împărţirea economică a lumii între marile uniuni monopoliste internaţionale, în condiţiile în care împărţirea teritorială a globului între cele mai mari puteri capitaliste a luat sfîrşit [1]. Evident, de aici nu rezultă instaurarea automată, la începutul secolului al XX-lea, a dominaţiei monopolurilor în toate ţările sistemului capitalist, unele state aflîndu-se încă în etapa premonopolistă.

V. I. Lenin a fost acela care, într-o perioadă de extindere a oportunismului în mişcarea muncitorească internaţională — în contextul economic şi social-politic al trecerii capitalismului în stadiul imperialist —, de derută în faţa noilor fenomene şi procese antrenate de generalizarea dominaţiei monopolurilor, de asalt denigrator şi negator împotriva principiilor fundamentale ale teoriei marxiste, a apărat marxismul creator, revitalizîndu-l, îmbogăţindu-l cu teze şi concluzii rezultate din analiza ştiinţifică a etapei respective, i-a demonstrat valoarea de instrument teoretic ştiinţific al luptei revoluţionare a maselor.

Imperialismul — scria Lenin — reprezintă ultimul stadiu al capitalismului, „cînd unele însuşiri esenţiale ale capitalismului au început să se transforme în contrariul lor, cînd pe toată linia s-au format şi au ieşit la iveală trăsăturile unei epoci de tranziţie de la capitalism la o formaţiune social-economică superioară“ [2].

Dialectica dezvoltării inegale economice şi politice a statelor capitaliste, a sistemului imperialist — lege descoperită de V. I. Lenin — generează acumularea şi maturizarea diferenţiată, nesimultană a proceselor economice-sociale, ca şi a factorilor social-politici ai izbucnirii şi victoriei revoluţiei socialiste în diferite ţări.

Lenin a analizat problema premiselor revoluţiei din punctul de vedere al corelaţiei dialectice dintre întreg şi parte, deoarece fiecare ţară capitalistă reprezintă o parte a întregului imperialist şi legile acestui întreg dirijează, firesc, şi părţile lui. Dar, la fel cum o parte nu reproduce toate însuşirile şi laturile întregului, ci numai unele dintre ele, şi anume pe cele esenţiale, avînd în acelaşi timp aspectul său individual, tot astfel şi diferitelor ţări capitaliste le sînt proprii nu numai legile generale, ci

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 27, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 393.
[2] *Ibidem*, p. 391—392.

și trăsături economice și politice specifice, particularități deosebite de dezvoltare. De aceea sînt inevitabile diferite trepte de maturizare a lor pentru revoluția socialistă.

Dezvoltarea istorică, desfășurarea procesului revoluționar de trecere de la capitalism la socialism au dezvăluit faptul că revoluția socialistă izbucnește și învinge acolo unde contradicțiile imperialismului sînt mai ascuțite, în țara sau în țările care reprezintă verigi slabe ale lanțului imperialist și în care sînt maturizate premisele obiective și subiective necesare înfăptuirii revoluției.

Procesul de slăbire a uneia sau alteia dintre verigile lanțului imperialist, gradul de maturizare a mișcării revoluționare nu rezultă nemijlocit din nivelul dezvoltării economice al unei țări. Țările capitaliste dezvoltate nu reprezintă, prin simpla realitate a nivelului lor economic, verigi slabe ale sistemului imperialist, deși ele pot ajunge în această situație în anumite condiții, după cum nu orice țară capitalistă slab dezvoltată este implicit o verigă slabă a sistemului imperialist.

O țară capitalistă poate fi foarte avansată din punctul de vedere economic, dar mișcarea revoluționară să fie rămasă în urmă în ce privește gradul de maturizare a ei. Poate exista, de asemenea, și o situație inversă, cînd într-o țară cu un nivel mijlociu de dezvoltare economică contradicțiile și lupta de clasă îmbracă forme mai ascuțite, iar mișcarea revoluționară a clasei muncitoare și a maselor muncitoare este mult mai puternică decît în țările capitaliste dezvoltate economic.

Lenin, analizînd situația din Rusia — unde revoluția socialistă a făcut prima breșă în lanțul imperialist —, arată că această țară era înapoiată sub aspect economic, că rămăsese cu mult în urma țărilor capitaliste din Occident sub raportul gradului de pregătire necesară pentru „introducerea socialismului din punctul de vedere al producției materiale“ [3]. În același timp, ea se afla cu mult înaintea acestor țări în privința nivelului de maturitate a premiselor social-politice. Rusia țaristă la începutul secolului al XX-lea era un adevărat nod de contradicții ascuțite, în ea exista o puternică mișcare revoluționară condusă de partidul revoluționar al clasei muncitoare — partidul bolșevic.

Din studierea dialecticii concrete a interacțiunii premiselor economice obiective și a factorilor social-politici ai revoluției socialiste în Rusia, Lenin conchidea în 1918 : „Ar fi o greșeală ireparabilă să declarăm că, din moment ce s-a recunoscut că nu există o concordanță între «forțele» noastre economice și forța noastră politică, «rezultă» că nu trebuia să punem mîna pe putere. Așa gîndesc niște «oameni din cutie», care uită că o «concordanță» n-are să existe niciodată, că ea nu poate să existe nici în dezvoltarea naturii și nici în aceea a societății, că numai printr-un șir de încercări — din care fiecare, luată în parte, va fi unilaterală și va fi lipsită într-o oarecare măsură de concordanță — va fi creat socialismul integral pe baza colaborării revoluționare a proletariatului din *toate* țările“ [4].

Situația unei țări de a fi verigă slabă a lanțului imperialist este o situație concret-istorică, determinată atît de treapta dezvoltării economice

[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 36, Editura politică, București, 1965, p. 321.
[4] *Ibidem*, p. 322.

cît și de cea a dezvoltării ei social-politice. Acțiunea legii dezvoltării inegale a capitalismului determină schimbarea continuă a raportului de forțe dintre statele imperialiste pe plan economic și politic, duce la agravarea contradicțiilor dintre ele, face ca lupta de concurență și rivalitatea să devină și mai acerbe. Pentru a rezista în această luptă și a-și înfrînge concurenții, burghezia imperialistă recurge la intensificarea exploatării proletariatului și a tuturor maselor muncitoare din propria țară, ca și din țările dependente sau aservite. Acest fapt determină ascuțirea contradicțiilor dintre muncă și capital, dintre puterile imperialiste și țările dependente. Marile puteri imperialiste aruncă dificultățile dezvoltării lor economice mai cu seamă asupra țărilor mai puțin dezvoltate, aservite lor, ceea ce poate grăbi, împreună cu alți factori, maturizarea în aceste țări a condițiilor izbucnirii și victoriei revoluției.

Inegalitatea dezvoltării economice a țărilor capitaliste în epoca imperialistă este deci însoțită de o inegală dezvoltare politică, care constă, în principal, în caracterul neconcomitent al coacerii premiselor subiective ale revoluției socialiste în diferitele țări. Raportul forțelor de clasă, gradul de dezvoltare a luptei de clasă, nivelul mișcării revoluționare a clasei muncitoare, capacitatea acesteia de a mobiliza masele largi neproletare etc. variază în fiecare țară a sistemului mondial imperialist.

Pornind de la legea dezvoltării economice și politice inegale a țărilor capitaliste în condițiile imperialismului, analizînd științific noile condiții social-istorice ale imperialismului, *Lenin a tras concluzia de excepțională însemnătate teoretică și practică cu privire la desprinderea pe rînd, neconcomitent, a diferitelor țări din lanțul imperialismului și la posibilitatea victoriei revoluției la început în una sau cîteva țări, fie ele chiar cu o dezvoltare mijlocie a capitalismului.* În articolul *În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei,* publicat în august 1915, Lenin scria : „Rezultă deci că victoria socialismului este posibilă la început într-un mic număr de țări capitaliste sau chiar într-o singură țară capitalistă" [5].

Un an mai tîrziu, în articolul *Programul militar al revoluției proletare,* reluînd aceeași idee, Lenin arăta : „Dezvoltarea capitalismului are loc extrem de inegal în diferitele țări. Și nici nu poate fi altfel în condițiile producției de mărfuri. De aici concluzia certă : socialismul nu poate învinge simultan *în toate* țările. El va învinge la început într-o singură țară sau în cîteva, celelalte continuînd să rămînă o anumită perioadă de timp burgheze sau preburgheze" [6].

Marx și Engels, plecînd de la condițiile social-economice ale capitalismului premonopolist, au considerat că izbucnirea și victoria revoluției socialiste va avea loc simultan în toate țările capitaliste sau cel puțin în cele mai înaintate economic, concluzie îndreptățită pentru epoca respectivă. Adversar al oricărei osificări a gîndirii, studiind imperialismul, Lenin a îmbogățit teoria revoluționară marxistă cu teze corespunzătoare noilor condiții istorice : „Pentru noi — scrie Lenin — teoria lui Marx nu reprezintă cîtuși de puțin ceva încheiat și intangibil ; dimpotrivă, sîntem convinși că ea a pus numai piatra unghiulară a acelei științe pe care socia-

[5] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 358.
[6] V. I. Lenin, *Opere complete,* vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 135.

liştii *trebuie* s-o dezvolte mai departe în toate direcţiile, dacă nu vor să rămînă în urma vieţii" [7]. Atitudinea leninistă creatoare în problema revoluţiei socialiste a stimulat iniţiativa revoluţionară, demonstrînd că posibilitatea victoriei revoluţiei socialiste depinde, în mod direct, de gradul de conştiinţă şi de organizare a clasei muncitoare, de capacitatea ei de a conduce şi organiza lupta maselor largi populare împotriva imperialismului.

Lui Lenin îi revine meritul de a se fi ocupat de perspectivele revoluţiei socialiste în ţările în care revoluţia burghezo-democratică nu a fost încă înfăptuită sau desăvîrşită, *elaborînd teza posibilităţii transformării revoluţiei burghezo-democratice în revoluţie socialistă.*

În noile condiţii, ale imperialismului, Lenin a arătat legătura indisolubilă dintre revoluţia burghezo-democratică şi cea socialistă, posibilitatea reală a transformării rapide şi nemijlocite a celei dintîi în cea de-a doua. Aceste două revoluţii constituie în condiţiile capitalismului monopolist două verigi ale unuia şi aceluiaşi proces revoluţionar neîntrerupt.

Plecînd de la trăsăturile revoluţiilor burghezo-democratice în condiţiile imperialismului, care s-au evidenţiat pentru prima oară în cadrul revoluţiei ruse din 1905, Lenin a fundamentat sub toate aspectele ideea hegemoniei proletariatului în revoluţia burghezo-democratică. Pe baza unei analize ştiinţifice multilaterale a dezvoltării economice şi politice a Rusiei, precum şi a experienţei mişcării revoluţionare din alte ţări, Lenin a ajuns la concluzia că revoluţiile burghezo-democratice din perioada imperialismului nu pot fi puse pe acelaşi plan cu revoluţiile burgheze, respectiv burghezo-democratice din epoca ascensiunii capitalismului, conduse de burghezie, revoluţii care au deschis calea instaurării şi consolidării orînduirii capitaliste. În condiţiile imperialismului, cînd se accentuează poziţia inconsecventă a burgheziei faţă de propria sa revoluţie, cînd ea tinde să împiedice rezolvarea pe cale revoluţionară a problemei agrare şi cucerirea de către masele largi a unui regim democratic real, deoarece acestea duc la subminarea poziţiilor ei social-economice, proletariatul este mai interesat decît burghezia în victoria deplină a revoluţiei burghezo-democratice.

Lenin arată că într-un anumit sens revoluţia burghezo-democratică este mai avantajoasă pentru proletariat decît pentru burghezie, care caută să limiteze amploarea revoluţiei, s-o menţină în cadrul legalităţii monarhice-constituţionale. Ea are interesul ca monarhia şi tot vechiul aparat de stat iobăgist — justiţia, poliţia, armata — să nu fie sfărîmate, ci, pe cît posibil, să fie menţinute, deoarece îi vor fi necesare pentru lupta împotriva muncitorilor, pentru apărarea proprietăţii private, burgheze. Este în interesul burgheziei ca transformările burghezo-democratice să se realizeze cît mai încet, treptat, prin reforme prudente, şi nu prin revoluţie.

Dimpotrivă, pentru clasa muncitoare este mai avantajos ca transformările necesare în direcţia burghezo-democratică să se înfăptuiască nu pe calea reformistă, ci neapărat pe calea revoluţionară, căci calea reformelor este calea amînărilor, a tergiversărilor.

Cucerirea de către proletariat a rolului conducător în revoluţia burghezo-democratică presupune alianţa cu masele largi populare, în primul

[7] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, Bucureşti, 1961, p. 177—178.

rînd cu țărănimea, interesată în lichidarea deplină a feudalismului. Victoria revoluției poate să soluționeze pentru țărănime problema agrară, să-i îmbunătățească condițiile de trai. „Numai proletariatul poate fi luptător consecvent pentru democrație. El poate deveni luptător victorios pentru democrație numai cu condiția ca și masa țărănimii să se alăture luptei lui revoluționare“ [8].

Lenin considera că în urma victoriei revoluției burghezo-democratice, în care proletariatul este conducătorul și principala forță motrice, trebuie instaurată nu dictatura burgheziei, ci dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii. Numai această dictatură a celor două clase revoluționare putea să înfrîngă rezistența înverșunată atît din partea moșierilor, cît și din partea marii burghezii și a țarismului.

Această dictatură, fără a distruge temeliile capitalismului, urma să înfăptuiască o nouă reîmpărțire a proprietății funciare în folosul țărănimii, să înfăptuiască un democratism consecvent și deplin, care să meargă pînă la republică.

În concepția lui Lenin, „aceasta nu va fi o dictatură socialistă, ci una democratică“ [9], cu caracter de tranziție, a cărei sarcină fundamentală constă în desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și în pregătirea condițiilor pentru transformarea ei în revoluție socialistă. De aceea, referindu-se la esența ei, Lenin spunea : „Dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii are, ca orice lucru pe lumea asta, un trecut și un viitor. Trecutul ei îl reprezintă absolutismul, iobăgia, monarhia, privelegiile... Viitorul ei îl constituie lupta împotriva proprietății private, lupta muncitorului salariat împotriva patronului, lupta pentru socialism“ [10]. Noile trăsături ale revoluției burghezo-democratice în imperialism, împletirea contradicțiilor tipice relațiilor feudale cu cele proprii capitalismului — contradicțiile dintre țărănime și moșierime, dintre burghezie și rămășițele feudalismului, dintre proletariat și burghezie, precum și cele dintre masele largi populare și imperialism — reprezintă baza obiectivă care face necesară și posibilă transformarea revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă.

„Proletariatul trebuie să ducă pînă la capăt revoluția democratică, alăturîndu-și masa țărănimii, pentru a zdrobi prin forță împotrivirea absolutismului și a paraliza nestatornicia burgheziei. Proletariatul trebuie să săvîrșească revoluția socialistă, alăturîndu-și masa elementelor semiproletare ale populației pentru a zdrobi prin forță împotrivirea burgheziei și a paraliza nestatornicia țărănimii și a micii burghezii“ [11].

Teza leninistă a transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă și-a demonstrat deplin valabilitatea teoretică și practică în procesul revoluționar din Rusia în perioada februarie-octombrie 1917. Desfășurarea revoluției populare din țara noastră, ca și în cele mai multe țări socialiste din Europa și Asia, este grăitoare în acest sens.

[8] *Ibidem*, p. 46.
[9] *Ibidem*, p. 42.
[10] *Ibidem*, p. 71.
[11] *Ibidem*, p. 89.

Așa cum evidențiază procesul revoluționar contemporan, chiar și pentru țările capitaliste dezvoltate, în care sarcinile revoluției burghezo-democratice au fost îndeplinite de mult și în care sînt maturizate premisele materiale pentru trecerea la socialism, drumul spre revoluția socialistă trece prin bătălii intermediare îndreptate spre limitarea atotputerniciei marilor monopoluri, spre lichidarea capitalismului monopolist de stat, spre lărgirea democrației. Lupta pentru înfăptuirea unei democrații reale, care să respecte interesele maselor, și lupta pentru socialism sînt strîns legate între ele, existînd posibilitatea reală a contopirii lor într-o perspectivă revoluționară unică.

Lenin a prevăzut că procesul revoluționar de trecere de la capitalism la socialism pe scara întregii societăți va împleti într-un singur tot desfășurarea revoluțiilor socialiste cu aceea a revoluțiilor de eliberare națională și a revoluțiilor democratice antiimperialiste. Aceasta face posibil ca în diferitele țări revoluția socialistă să izbucnească pe terenul pregătit de victoria unor revoluții democratice sau a unor bătălii revoluționare antiimperialiste. „Revoluția socială nu se săvîrșește printr-o singură bătălie ; ea este epoca unui șir întreg de bătălii în jurul tuturor problemelor legate de transformările economice și democratice, care pot fi desăvîrșite numai prin exproprierea burgheziei“ [12].

În concepția lui Lenin despre revoluție, un loc important îl ocupă analiza condițiilor obiective istorice concrete care determină izbucnirea și victoria revoluției socialiste. Totalitatea acestor condiții a căror existență o implică declanșarea revoluției a fost denumită de Lenin *situație revoluționară*.

Conflictul dintre forțele de producție dezvoltate de capitalism și relațiile de producție burgheze — cauza fundamentală a revoluției socialiste — duce inevitabil, mai devreme sau mai tîrziu, în anumite condiții și prin intermediul unor procese social-politice, la o situație revoluționară, la începerea unei perioade de criză revoluționară, adică la o stare de dezechilibru social-politic al societății capitaliste într-una sau chiar în mai multe țări aproape concomitent, care cuprinde toate domeniile vieții sociale, dereglează mecanismul lor de funcționare, afectează toate clasele sociale. „Revoluțiile — scrie Lenin — nu se fac la comandă ; nu se fixează pentru o dată sau alta, ci se maturizează în procesul dezvoltării istorice și izbucnesc într-un moment care este determinat de un întreg complex de cauze interne și externe“ [13].

Lenin a elaborat învățătura despre situația revoluționară pe parcursul a mai multor ani, în strînsă legătură cu problemele practice concrete ale epocii, care „se pot schimba la fiecare nouă cotitură a istoriei“ [14], cum nota el, cînd sublinia semnificația dialecticii pentru marxism.

Astfel, în perioada premergătoare revoluției din 1905, analizînd primele simptome ale avîntului revoluționar din Rusia, Lenin considera că insurecția populară împotriva orînduirii existente era posibilă numai cu

[12] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 27, Editura politică, București, 1964, p. 63.
[13] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 36, Editura politică, București, 1965, p. 564.
[14] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 20, Editura politică, București, 1963, p. 88.

condiția ca masele să fie active, iar guvernul să șovăie [15]. Aceste două elemente stau la baza formulărilor ulterioare, mai complete, ale noțiunii de situație revoluționară. Despre aceste elemente Lenin scria în decembrie 1904 : „Proletariatul trebuie să profite de situația politică, care este extrem de prielnică pentru el... și să pornească insurecția într-un moment cînd situația guvernului a ajuns la maximum de desperare într-un moment cînd masele populare sînt extrem de agitate" [16]. Situația politică care pregătește revoluția este definită de Lenin ca o „criză politică" revoluționară, ca o criză a orînduirii politice intrată în contradicție fățișă cu mersul dezvoltării sociale. Luptînd împotriva teoriei spontaneității, Lenin demonstrează că nici o revoluție nu se înfăptuiește de la sine ; ea trebuie pregătită pas cu pas printr-o activitate intensă, conștientă a proletariatului pentru transformarea crizei politice revoluționare într-o revoluție.

Analizînd evenimentele politice ale primei revoluții ruse și experiența mișcării revoluționare internaționale, Lenin stabilește caracteristicile și simptomele crizei politice revoluționare. Caracteristica ei cea mai evidentă o constituie marile frămîntări politice, nemulțumirea maselor, inclusiv a păturilor celor mai înaintate ale populației, față de rînduielile existente. Masele sînt în fierbere, vor să participe la mișcarea politică, manifestă un viu interes față de toate problemele politice.

Nemulțumirea maselor capătă asemenea proporții încît pe fondul ei ia naștere o criză generală națională, care scoate puternic la iveală falimentul politicii claselor conducătoare, incapacitatea lor de a mai domina cu vechile metode pentru a ține în frîu nemulțumirea și revolta maselor. Un simptom semnificativ în această privință este faptul că însuși aparatul de stat — principalul instrument de reglare de către clasele dominante a stabilității regimului politic — este atins de criză, se dereglează, devine incapabil să-și îndeplinească funcțiile.

Procesul obiectiv al cărui rezultat este situația revoluționară se caracterizează printr-un înalt grad de complexitate, situația revoluționară fiind expresia intensificării maxime a contradicțiilor interne ale societății capitaliste, a cristalizării forței lor explozive. Situația revoluționară presupune materializarea condițiilor politice ale revoluției. Factorul decisiv în crearea situației revoluționare într-o țară sau alta îl constituie totdeauna condițiile interne din țara respectivă, acuitatea contradicțiilor de clasă și nivelul luptei de clasă. Influența conjuncturii internaționale poate juca, de asemenea, un rol important, raportul de forțe pe plan mondial reflectîndu-se, într-o formă sau alta, în situația internă a diferitelor țări.

În funcție de condițiile de timp și de loc, rolul de fermenți ai situației revoluționare îl îndeplinesc diferite evenimente sau fenomene care scot la suprafața vieții sociale contradicțiile capitalismului, le concentrează, le fac insuportabile pentru masele populare.

Arătînd că factorul sau factorii concreți care pot declanșa o situație revoluționară într-o țară sau alta pot fi foarte variați și neprevăzuți, Lenin considera că în unele țări un asemenea factor ar putea fi, de pildă, o criză parlamentară, un episod mai acut al luptei pentru apărarea liber-

[15] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 7, Editura politică, București, 1962, p. 59.
[16] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 9, Editura politică, București, 1962, p. 135.

tăților democratice, o criză provocată de contradicțiile imperialismului sau alt eveniment care nu poate fi precizat înainte de apariția lui. În toate cazurile, declanșarea crizei revoluționare implică agravarea contradicțiilor sociale, a conflictului de interese dintre clasele dominante și cele dominate.

Un ferment important al situației revoluționare poate fi agravarea deosebită a situației economice a maselor muncitoare. În proiectul de rezoluție pentru Congresul al V-lea al P.M.S.D.R., Lenin considera că un avînt puternic al mișcării revoluționare nu este posibil decît pe baza unei vaste mișcări economice, provocată de agravarea nevoilor pe care le suportă masele. Referindu-se la situația concretă din Rusia Lenin sublinia că tocmai de această mișcare economică era necesar să se țină seama, ca fiind principalul izvor și o foarte importantă bază a întregii crize revoluționare care se dezvolta în Rusia. Întreaga „istorie a revoluției ruse arată că toate avînturile puternice ale mișcării revoluționare au luat naștere numai pe baza unor mișcări economice de masă" [17].

În zilele noastre, evident, în funcție de condițiile obiective tot mai variate în care se desfășoară mișcările revoluționare — ca rezultat al lărgirii frontului de luptă împotriva imperialismului și pentru socialism și al accentuării specificului acestei lupte în unele țări sau grupuri de țări —, crește complexitatea factorilor care pot provoca o criză revoluționară.

Pentru apariția situației revoluționare sînt deci necesare anumite condiții istorice care se formează în cursul luptei de clasă între asupriți și asupritori. Lenin considera că apariția acestor condiții constă în coincidența a două momente : clasele asuprite nu vor să mai trăiască cum au trăit, iar clasele exploatatoare nu mai pot guverna cu aceleași metode. În 1913, Lenin scria : „Numai asuprirea, oricît de cruntă ar fi ea, nu creează întotdeauna o situație revoluționară în țară. De cele mai multe ori, pentru revoluție nu este suficient ca *păturile de jos să nu vrea* să mai trăiască cum au trăit mai înainte. Se mai cere ca *păturile de sus să nu poată* stăpîni și guverna ca înainte" [18].

Pe baza experienței mișcării revoluționare internaționale și în strînsă legătură cu elaborarea teoriei despre victoria revoluției socialiste în una sau cîteva țări capitaliste, în 1915, în articolul *Falimentul Internaționalei a II-a*, Lenin formulează mai pe larg ideea enunțată mai sus, indicînd trăsăturile principale care denotă existența unei situații revoluționare : „Faptul că revoluția nu e posibilă fără o situație revoluționară și că nu orice situație revoluționară duce la revoluție este indiscutabil pentru un marxist. Care sînt, în genere vorbind, simptomele unei situații revoluționare ? Credem că nu greșim indicînd trei simptome principale : 1) Neputința claselor stăpînitoare de a-și menține neschimbată dominația ; o criză a «vîrfurilor», o criză a politicii clasei guvernante, care provoacă o spărtură pe unde răbufnesc nemulțumirea și revolta claselor asuprite. De regulă, pentru ca revoluția să izbucnească, nu e suficient ca «păturile de jos să nu mai vrea» să trăiască ca înainte, ci e necesar ca și «vîrfurile să nu mai poată» trăi ca înainte. 2) O agravare mai pronunțată

[17] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 15, Editura politică, București, 1963, p. 9.
[18] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 318.

decît cea obișnuită a sărăciei și a mizeriei claselor asuprite. 3) O creștere însemnată, în virtutea cauzelor menționate, a spiritului combativ al maselor, care în epoca «pașnică» se lasă jefuite în liniște, iar în perioadele furtunoase sînt împinse de întreaga conjunctură a crizei, *cît și de «vîrfurile» înseși*, să acționeze independent pe arena istoriei.

De regulă, fără aceste schimbări obiective, independente de voința nu numai a unor anumite grupări și partide, ci și de voința unor anumite clase, revoluția nu e posibilă. Totalitatea acestor schimbări obiective constituie ceea ce numim situație revoluționară" [19].

Condițiile obiective creează posibilitatea izbucnirii revoluției, dar pentru ca această posibilitate să se realizeze, cu atît mai mult pentru victoria revoluției, sînt necesare existența și maturizarea și a unor factori subiectivi.

În același articol, Lenin scria : „Pentru că nu orice situație revoluționară generează o revoluție, ci numai o situație în care schimbările de ordin obiectiv enumerate mai sus se împletesc cu schimbările de ordin subiectiv, și anume : capacitatea *clasei* revoluționare de a întreprinde acțiuni revoluționare de masă îndeajuns de *puternice* pentru a înfrînge (sau a slăbi considerabil) vechiul guvern, care niciodată, nici chiar în epoci de criză, nu cade «pînă nu-l răstorni»" [20].

Pe lîngă activitatea revoluționară conștientă a clasei înaintate, în transformarea crizei revoluționare în revoluție, o însemnătate de prim ordin revine existenței unui partid marxist-leninist ca instrument politic care prin activitatea sa îndelungată pregătește ansamblul premiselor subiective ale revoluției. El realizează unitatea clasei muncitoare și a celor mai largi categorii de oameni ai muncii, încheagă și unește forțele sociale care înfăptuiesc transformarea crizei revoluționare în revoluție socialistă. Așa cum arată Lenin în lucrarea *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului*, „pentru revoluție trebuie, în primul rînd, să obținem ca majoritatea muncitorilor (sau în orice caz majoritatea muncitorilor conștienți, care gîndesc și sînt activi din punct de vedere politic) să înțeleagă pe deplin necesitatea revoluției, să fie gata să-și dea viața pentru ea" [21].

În aceeași lucrare, Lenin observă că ar fi o prostie și o crimă să arunci în lupta decisivă avangarda proletariatului, care și-a însușit ideile socialiste, atît timp cît masele largi nu o sprijină încă. „Iar pentru ca într-adevăr întreaga clasă, pentru ca într-adevăr masele largi ale celor ce muncesc și sînt asupriți de capital să ajungă să adopte o asemenea poziție, numai propaganda, numai agitația nu sînt suficiente. Pentru aceasta este necesar ca masele să dobîndească o experiență politică a lor proprie. Aceasta e legea fundamentală a tuturor revoluțiilor mari..." [22].

Experiența istorică vădește însemnătatea deosebită a activității politice a clasei muncitoare și a maselor, în primul rînd a partidului marxist-leninist, a politicii lui științifice în transformarea în realitate a posibilității înfăptuirii revoluției socialiste.

[19] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 218.
[20] *Ibidem*, p. 218—219.
[21] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 70.
[22] *Ibidem*, p. 78.

Astfel, în perioada primului război mondial a existat o situație revoluționară în mai multe țări. În Rusia, revoluția a ieșit victorioasă datorită existenței unor factori sociali și politici necesarmente favorabili declanșării și victoriei ei. În alte țări însă, forțele politice ale revoluției nu au fost atunci destul de puternice pentru a declanșa revoluția sau, acolo unde ea a fost declanșată, insuficient pregătită pentru a-i asigura victoria, pentru a transforma posibilitatea în realitate.

*

Teoria leninistă a revoluției socialiste și-a găsit o verificare și confirmare deplină — în tezele ei esențiale — în practica revoluționară, în procesul istoric al desfășurării revoluțiilor socialiste, care, începînd cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, formează conținutul principal al dezvoltării istorice. În confruntarea continuă cu practica revoluționară, teoria leninistă a revoluției s-a dezvoltat și s-a îmbogățit cu noi teze, rezultat al generalizării științifice de către partidele comuniste și muncitorești a experienței lor revoluționare, a procesului și fenomenelor sociale ale contemporaneității.

Transformarea socialismului într-un sistem mondial, prin victoria revoluției socialiste în mai multe țări din Europa, Asia și America, consolidarea și dezvoltarea orînduirii socialiste, prin realizările obținute de țările socialiste în dezvoltarea economică, social-politică, culturală, constituie fenomenul cel mai important al timpurilor noastre. Pe baza unei analize marxist-leniniste a schimbărilor petrecute în lume, cel de-al X-lea Congres al P.C.R. aprecia că în zilele noastre asistăm la creșterea influenței forțelor socialismului, a frontului antiimperialist, care determină într-o măsură tot mai însemnată viața socială a planetei noastre. În ciuda desfășurării contradictorii a evenimentelor, raportul de forțe se schimbă continuu în favoarea socialismului și păcii [23].

Cele 14 țări socialiste, avînd un teritoriu egal cu a patra parte din suprafața pămîntului, o treime din populația globului și circa 40 la sută din producția mondială, prin succesele remarcabile obținute în creșterea producției de bunuri materiale, în dezvoltarea științei și culturii, exercită o influență puternică asupra luptei popoarelor pentru realizarea aspirațiilor lor de libertate și progres. Formarea sistemului mondial socialist a produs o spărtură imensă în frontul imperialist, a adus într-un stadiu nou întregul proces revoluționar mondial de trecere a omenirii de la capitalism la socialism.

Experiența Uniunii Sovietice și a celorlalte țări care au pășit pe calea socialismului a confirmat existența unor trăsături generale, a unor legități comune în înfăptuirea revoluției și construcția noii orînduiri. Nu se poate construi noua societate fără să se țină seama de cerințele unor asemenea legi, care reclamă cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi, rolul conducător al partidului clasei muncitoare în revoluția socialistă, statornicirea proprietății socialiste, dezvoltarea planică a economiei naționale, transformarea socialistă a agriculturii și alte

[23] *Congresul al X-lea al P.C.R.*, Editura politică, București, 1969, p. 75.

legi în care-şi găsesc expresia necesităţile obiective majore, general-valabile ale progresului social.

Procesul de trecere de la capitalism la socialism are o esenţă unică, dar în cadrul acestui proces fiecare popor foloseşte mijloacele şi metodele specifice, corespunzătoare condiţiilor naţionale, social-istorice proprii, aducînd în mod implicit o contribuţie la îmbogăţirea tezaurului comun al învăţăturii marxist-leniniste. Referindu-se la aplicarea legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste potrivit particularităţilor fiecărei ţări, Lenin scria : „...sarcina constă în a şti să aplici principiile generale şi fundamentale ale comunismului la relaţiile *specifice* dintre clase şi partide, la ceea ce este *specific* în dezvoltarea obiectivă spre comunism, la particularităţile fiecărei ţări în parte, pe care trebuie să ştii să le studiezi, să le descoperi, să le presupui" [24].

Succesul liniei politice generale a partidului comunist depinde într-o măsură importantă de luarea în considerare a împrejurărilor concrete în care se aplică adevărurile generale ale socialismului ştiinţific. Aceasta este o condiţie esenţială pentru victoria socialismului, care se înfăptuieşte în condiţii economice şi sociale concrete, diferite de la ţară la ţară, de la etapă la etapă şi care îmbracă noi forme particulare de-a lungul procesului de dezvoltare. Orice copiere şi transpunere mecanică a legilor generale, orice ignorare a condiţiilor şi particularităţilor concrete proprii şi a etapei date nu pot aduce decît prejudicii construcţiei socialismului, activităţii partidului comunist. Aşa cum remarca tovarăşul Nicolae Ceauşescu, o „politică cu adevărat realistă, ştiinţifică, nu poate să nu ţină seama de condiţiile specifice, deosebite de la ţară la ţară, nu poate să nu le acorde întreaga atenţie" [25].

Într-un fel se manifestă legile generale şi deci soluţionarea problemelor pe care le ridică construcţia socialistă într-o ţară avansată economic sau într-o ţară cu o economie slab dezvoltată, în ţări cu grad ridicat de industrializare sau în ţări cu specific agrar etc. Analizînd această problemă, Lenin menţiona : „Nu încape îndoială că se poate concepe trecerea de la capitalism la socialism în diverse forme, în funcţie de faptul că în ţara respectivă precumpănesc deja relaţiile proprii marii producţii capitaliste sau că precumpăneşte mica gospodărie" [26]. Recunoscînd diversitatea formelor de trecere la socialism şi de construcţie a socialismului, el a subliniat necesitatea ca teoria lui Marx să fie aplicată în funcţie de condiţiile concrete ale diferitelor ţări. „...această teorie nu dă decît principii *călăuzitoare* generale, care în *condiţiile concrete* din Anglia se aplică altfel decît în cele din Franţa, în Franţa altfel decît în Germania, în Germania altfel decît în Rusia" [27].

Întreaga politică a Partidului Comunist Român este caracterizată prin fidelitate faţă de marxism-leninism, faţă de cerinţa aplicării creatoare a legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste la condiţiile ţării noastre.

[24] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 74.
[25] Nicolae Ceauşescu, *Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrşirii construcţiei socialismului*, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 14.
[26] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 43, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 80.
[27] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 178.

În condițiile maturizării crizei regimului fascist în anii 1943—1944, politica marxist-leninistă a Partidului Comunist Român a asigurat valorificarea crizei acestui regim, prin pregătirea și înfăptuirea insurecției antifasciste din august 1944. Datorită capacității politice a partidului comunist de a asigura continuitatea procesului revoluționar, mobilizînd și organizînd masele, elaborînd un program politic adecvat, dejucînd planurile și tentativele forțelor reacționare de a împiedica dezvoltarea revoluției — a declanșat revoluția populară, pe parcursul căreia au fost desăvîrșite sarcinile agrare, antifeudale și antiimperialiste ale revoluției și a fost asigurată trecerea, în cadrul unui proces revoluționar neîntrerupt, la revoluția socialistă. Pregătirea, organizarea și conducerea de către P.C.R. a insurecției reprezintă o aplicare creatoare, într-o situație extrem de complexă, a principiilor marxist-leniniste începînd cu stabilirea momentului declanșării insurecției și terminînd cu victoria revoluției socialiste.

În cei 25 de ani care au trecut de la începutul revoluției populare în România, sub conducerea partidului comunist, clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea și celelalte pături sociale, a obținut succese remarcabile, asigurînd trecerea de la orînduirea burgheză, în care se mențineau puternice rămășițe feudale, la orînduirea socialistă, care a lichidat pentru totdeauna exploatarea omului de către om. Azi România socialistă se înfățișează ca o țară în plin avînt economic și social, în care forțele de producție, știința, învățămîntul și cultura se dezvoltă impetuos.

Marile realizări obținute în anii construcției socialiste sînt mărturia bogatei activități creatoare desfășurate de partidul nostru, a faptului că el a știut să adopte tactica și strategia cerute de dezvoltarea socială a României, să asigure înaintarea neabătută pe calea noii orînduiri.

Întregul nostru popor aniversează centenarul nașterii lui Lenin sub semnul muncii însuflețite pentru înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, program elaborat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. Realizarea acestui program va duce la creșterea potențialului economic și a patrimoniului spiritual al României socialiste, sporind tot mai mult contribuția țării noastre la creșterea forței și prestigiului întregului sistem socialist, la victoria cauzei socialismului, păcii și progresului social pe plan internațional. Acestea sînt omagiul și contribuția internaționalistă pe care poporul român le aduce memoriei lui Lenin, învățăturii sale, care, dezvoltîndu-se și îmbogățindu-se continuu, exercită o influență tot mai puternică asupra contemporaneității, cucerește mințile a milioane de oameni, luminează popoarelor calea spre adevărata lor libertate.

Lucrările lui V. I. LENIN în România

— Contribuții bibliografice —

Vladimir Ilici Lenin, discipol credincios și continuator strălucit al lui Marx și Engels, conducător revoluționar al proletariatului, militant neobosit pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru libertate socială și națională, pentru triumful socialismului și comunismului, a lăsat o vastă operă de mare valoare teoretică și practică, înalt exemplu de slujire devotată a clasei muncitoare, a oamenilor muncii, de fermitate revoluționară și perspicacitate politică, de gîndire cutezătoare, ilustrare vie a spiritului creator al teoriei revoluționare a proletariatului. V. I. Lenin a îmbogățit cu noi concluzii materialismul dialectic și istoric, economia politică marxistă, tezaurul comunismului științific. Adversar declarat al oricărei închistări a gîndirii, el a demonstrat că teoria marxistă nu este o dogmă, o colecție de teze imuabile, ci o metodă revoluționară de cercetare a fenomenelor naturii și societății, o strălucită armă teoretică a partidului proletariatului în analiza condițiilor istorice concrete, în lupta pentru transformarea revoluționară a societății.

Studiind profund realitățile social-politice ale epocii, noile probleme pe care le ridica dezvoltarea mișcării muncitorești, valorificînd creator, pe plan teoretic, cele mai avansate cuceriri ale științei și culturii, Vladimir Ilici Lenin a dezvoltat marxismul în perioada imperialismului și a primei revoluții proletare victorioase. El a acordat o deosebită atenție studierii aprofundate a legilor generale ale revoluției și construcției socialiste, aplicării acestora potrivit particularităților fiecărei țări, condițiilor diferite de ordin economic, social, istoric, național în care își desfășoară activitatea proletariatul, partidul comunist. Lenin a fundamentat multilateral concepția cu privire la rolul, sarcinile și structura partidului de tip nou al clasei muncitoare — ca partid revoluționar, de avangardă, chemat să organizeze și să conducă lupta celor ce muncesc împotriva claselor exploatatoare, pentru cucerirea puterii și construirea noii societăți.

Internaționalist înflăcărat, V. I. Lenin a luptat pentru întărirea solidarității comuniștilor, a muncitorilor, a tuturor celor ce muncesc

Primul articol al lui V. I. Lenin publicat în presa muncitorească din țara noastră („România muncitoare" — București, 7, nr. 82, 22 decembrie 1911)

DIN CRIMELE ȚARIZMULUI

ANUL VII — Nr. 82 — 10 Bani Numărul

România muncitoare

de pretutindeni, pentru dezvoltarea forței și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești mondiale.

În mișcarea muncitorească din țara noastră, și cu deosebire în rîndurile conducătorilor ei revoluționari, ideile leniniste au devenit cunoscute pe scară mai largă în primii ani ai secolului al XX-lea, iar știrile despre Lenin și despre activitatea sa au început să fie răspîndite în România încă la sfîrșitul secolului trecut. Pătrunderea genialei învățături leniniste în țara noastră s-a realizat pe căi diverse, între care un rol remarcabil a jucat presa mișcării muncitorești. Gazeta „Mișcarea socială", editată la București, a publicat, la 6 aprilie 1897, articolul : Din Rusia, *în care se dădeau informații despre trimiterea lui Ulianoff în Siberia, alături de alți luptători pentru dezrobirea proletariatului din Rusia.* ⋆ *Cîțiva ani mai tîrziu, la 5 martie 1905, „România muncitoare", organul Cercului socialist din București, publica articolul :* Rolul nostru, *al cărui conținut atestă pregnant cunoașterea de către socialiștii români a ideilor lui V. I. Lenin cuprinse în articolul* Cu ce să începem ?, *apărut în nr. 4 din 1901 al ziarului „Iskra", organul Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia. În acest articol, Lenin reliefa rolul pe care trebuie să-l joace organul central de presă al partidului clasei muncitoare în activitatea de propagandă și agitație.*

Pe măsură ce socialiștii români intrau în contact mai adînc — pe diferite căi — cu gîndirea revoluționară a lui V. I. Lenin, numele său, ideile și activitatea sa revoluționară erau tot mai frecvent reflectate în presa mișcării noastre muncitorești. Răspîndirea ideilor

⋆ Cercetătorii sînt unanimi în a aprecia că aceasta este prima mențiune despre V. I. Lenin în presa din țara noastră. Afirmația din săptămînalul de cultură „Tribuna" (Cluj), nr. 2(676) din 8 ianuarie 1970, potrivit căreia numele lui V. I. Lenin ar fi apărut pentru întîia oară în presa noastră muncitorească în anul 1905, constituie o eroare evidentă.

lenințiste în România demonstrează că socialiștii români au înțeles valoarea teoretică și practică a gîndirii revoluționare lenințiste, propagarea ideilor lui V. I. Lenin fiind o continuare a operei de promovare în România a lucrărilor lui Marx și Engels, în cadrul unui proces unitar, sistematic și activ de cunoaștere și de însușire mereu mai profundă a marxism-leninismului.

În acest context începe în țara noastră publicarea din ce în ce mai largă a lucrărilor lui V. I. Lenin. De la prima scriere a sa tradusă și tipărită în România, intitulată Despre fracțiunea social-democrată din Duma a II-a. O expunere completă a problemei, *apărută în coloanele „României muncitoare" la 22 decembrie 1911* *, *sub titlul :* Din crimele țarismului, *și pînă la* Opere complete, *traducerea, tipărirea și răspîndirea în masă a bogatei opere teoretice a lui Vladimir Ilici Lenin au constituit și constituie o preocupare permanentă a mișcării muncitorești din țara noastră, și în mod deosebit a Partidului Comunist Român. P.C.R. a acordat și acordă o mare atenție studierii învățăturii marxist-lenințiste de către membrii de partid, de către masele largi ale poporului, în cadrul sistemului complex de măsuri politice-ideologice care au dus la transformarea ideilor marxist-lenințiste — chintesența cunoașterii, rodul marilor cuceriri ale științei și culturii, rezultatul acumulării și sintetizării a tot ceea ce a creat mai de preț mintea omului — în ideologia dominantă a societății noastre socialiste. Ideile socialismului științific au pătruns adînc în conștiința maselor, devotamentul față de cauza socialismului este o trăsătură caracteristică a constructorilor societății socialiste din țara noastră.*

Este de făcut precizarea că, în perioada anilor 1944—1947, caracterizată prin ofensiva materialismului filozofic marxist, editarea lucrărilor clasicilor marxism-leninismului, care căpăta o importanță deosebită, se realiza atît prin tipărirea unor lucrări în volum, cît, mai cu seamă, prin mijlocirea organelor de presă ale P.C.R. și ale altor forțe democratice. „Scînteia", „Revista muncii", „Contemporanul", „Veac nou", „Orizont", „Viitorul social" ș.a. au publicat fragmente de lucrări și articole ale lui Marx, Engels, Lenin, ceea ce a jucat un important rol în afirmarea concepției marxist-lenințiste, în promovarea ei în rîndul a milioane și milioane de oameni.

Bibliografia de față începe să realizeze, pe baza unor criterii riguroase **, *o oglindă a activității de traducere și de editare în limba română a vastei opere a lui V. I. Lenin de la începutul secolului al*

* În unele articole publicate în revistele „Anale de istorie" (nr. 2/1959, p. 62 ; nr. 2/1960, p. 34), „Tribuna" (Cluj), nr. 2(676) din 8 ianuarie 1970 și „Lupta de clasă" nr. 12/1969, p. 61, data apariției acestei prime traduceri românești este reprodusă eronat — 22 decembrie 1912.

Ea este indicată în mod exact — *22 decembrie 1911* — în : „Anale de istorie" nr. 3/1961, p. 70 și în „Studii și cercetări de bibliologie" nr. V/1963, p. 202. Facem cuvenita precizare.

** Nu sînt cuprinse în prezenta bibliografie acele titluri depistate în diverse surse bibliografice care n-au putut fi confruntate cu originalul.

Articole apărute în presa muncitorească din țara noastră cu prilejul încetării din viață a lui V. I. Lenin

XX-lea și pînă în zilele noastre. Se cuprind aici traducerile diferitelor lucrări ale lui Lenin apărute sub formă de fragmente sau integral, fie în paginile presei, fie separat. Sînt reflectate, în egală măsură, acele cuvîntări, rapoarte și alte scrieri ale lui V. I. Lenin care au fost editate în limbile naționalităților conlocuitoare din România, precum și lucrările traduse și tipărite peste hotare în limba română.

De bună seamă, conținutul acestei bibliografii nu epuizează aspectele largului interes manifestat în țara noastră față de editarea și de cunoașterea operei marelui gînditor de-a lungul unei perioade întinse, pe multe decenii. Arhivele din România conservă un număr de traduceri din lucrările lui V. I. Lenin care, multiplicate la mașina de scris și chiar copiate de mînă, au circulat în perioada ilegalității în rîndurile mișcării noastre muncitorești. S-au păstrat de asemenea scrisori ale lui V. I. Lenin adresate unor reprezentanți ai mișcării socialiste din România *

Au fost identificate și o seamă de lucrări ale lui V. I. Lenin tipărite peste hotare în limbile rusă, germană, franceză și care, în anii interbelici, circulau în România pe diverse filiere (biblioteci

* A se vedea în această privință : „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", nr. 1, ianuarie-februarie 1956, p. 89—91 ; volumul *Texte din lucrările lui V. I. Lenin, cu privire la România*, București, Editura politică, 1960, p. 11—12 ; Lenin, V. I., *Opere*, vol. 50. *Scrisori*. Octombrie 1917—iunie 1919. București, Editura politică, 1968.

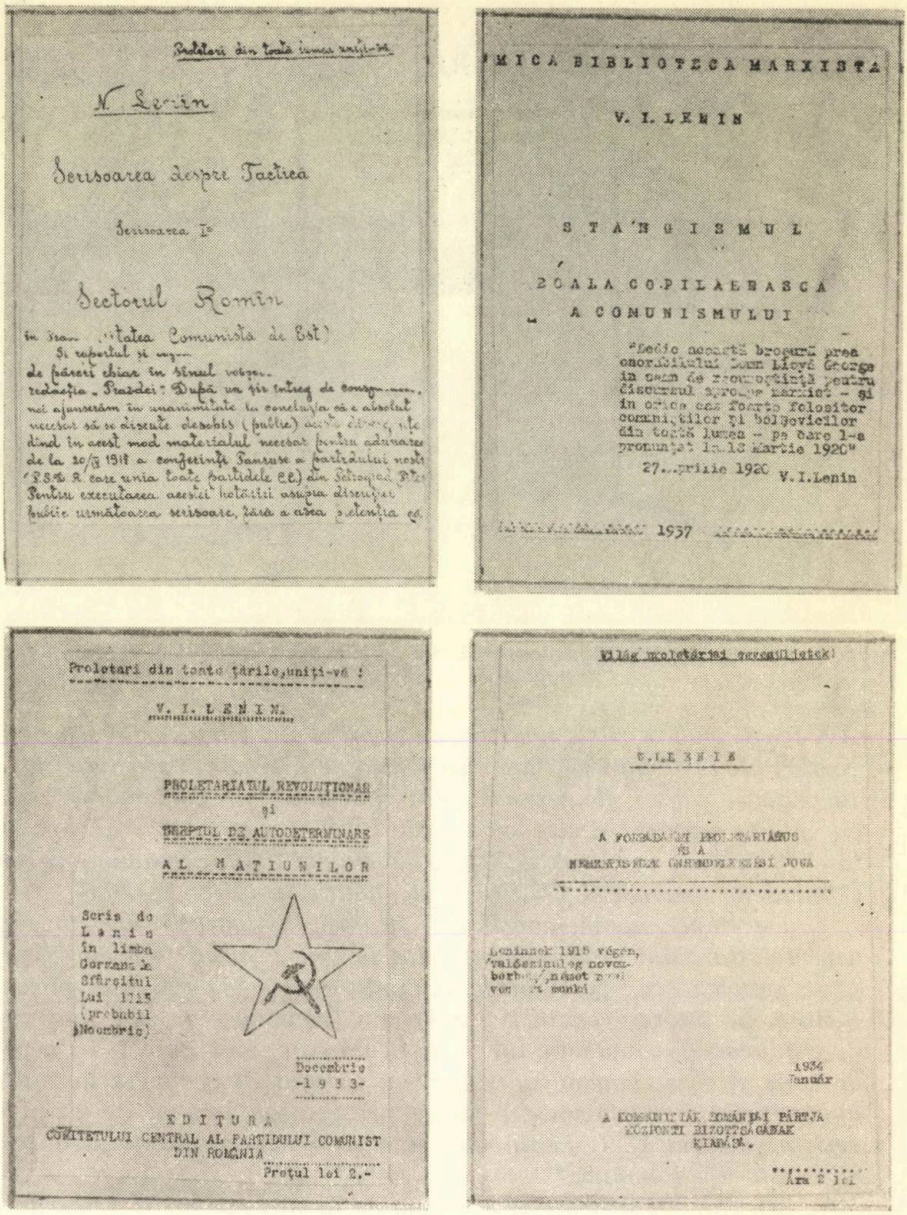

Lucrări ale lui V. I. Lenin care au circulat în România multiplicate la şapirograf.

sau persoane particulare). După eliberarea ţării de sub jugul fascist, paralel cu vasta activitate desfăşurată în ţara noastră în vederea traducerii, editării şi promovării lucrărilor lui V. I. Lenin, bibliotecile au adăugat fondurilor lor de publicaţii lucrări din vasta operă leninistă editate după cel de-al doilea război mondial în diverse limbi

în Uniunea Sovietică, Republica Democrată Germană, Republica Populară Polonă, Republica Populară Ungară, Anglia, Austria, Franța, Italia și în alte țări.

Materialul bibliografic este orînduit în două mari capitole. Primul reunește, în succesiune cronologică, iar în cadrul anilor în ordine alfabetică, articole, fragmente de lucrări și lucrări traduse și publicate în România pînă în 1944. Al doilea grupează lucrările editate în volum după eliberarea țării de sub jugul fascist, în următoarea așezare : Opere complete ; Opere ; Opere alese ; lucrări separate ; prefețe ; culegeri tematice.

La redactarea referințelor bibliografice au fost aplicate normele de descriere îndeobște uzitate. Numele autorului este transcris așa cum figurează în sursa bibliografiată. În cazul în care este redat prin inițiale sau cu prenumele schimbat ori nu este specificat în respectiva sursă, numele lui V. I. Lenin este marcat cu paranteze drepte. Urmează titlul lucrării bibliografiate, iar acolo unde este cazul — între paranteze drepte — titlul sub care acea lucrare este inclusă în : V. I. Lenin, Opere, *București, Editura Partidului Muncitoresc Român — Editura politică, 1950—1965, traducere după originalul în limba rusă, ediția a 4-a. Între paranteze rotunde sînt cuprinse : traducerea titlurilor lucrărilor publicate în țara noastră în diverse limbi, scurte adnotări aparținînd autorilor bibliografiei privitoare la proveniența scrierii în cauză în sursa bibliografiată și la nivelul redării ei (integral, fragmente). Localitatea de apariție a organelor de presă care au publicat lucrări ale lui V. I. Lenin este reprodusă, de asemenea, o singură dată, tot între paranteze rotunde, acolo unde respectivul organ de presă apare pentru prima oară în bibliografie. La sfîrșitul referinței bibliografice este menționată cu aceleași paranteze colecția în care a fost editat volumul bibliografiat.*

Prin datele pe care le furnizează, bibliografia de față oferă interesante indicii privitoare la importanța capitală pe care mișcarea muncitorească și democrată din țara noastră, Partidul Comunist Român au acordat-o și o acordă răspîndirii tezaurului gîndirii leniniste în România, la aria difuzării lucrărilor lui V. I. Lenin pe cuprinsul țării și, în genere, în limba română, la conținutul tematic al lucrărilor propagate, reprezentînd totodată un instrument practic de informare în sprijinul cercetărilor științifice ce se întreprind în țara noastră în legătură cu pătrunderea și însușirea leninismului în mișcarea noastră muncitorească.

Pe această cale, redacția revistei „ANALE DE ISTORIE", care a inițiat realizarea acestei bibliografii, adresează un apel tuturor acelora ce se află în posesia unor informații bibliografice referitoare la traducerea și la editarea operelor lui V. I. Lenin în țara noastră să-și ofere concursul în vederea îmbogățirii acestei bibliografii și a apropierii ei cît mai sensibile de forma exhaustivă.

Bibliografia a fost întocmită de : **Milică Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Rauș.**

I. Articole, fragmente de lucrări și lucrări publicate pînă în 1944

LENIN [V. I.]. *Din crimele țarismului [Despre fracțiunea social-democrată din Duma a II-a. O expunere completă a problemei].* „România muncitoare" (București), 7, nr. 82, 22 decembrie 1911.

LENIN [V. I.]. *Conferința social-democrației ruse [Raport prezentat Biroului Socialist Internațional în legătură cu conferința generală a P.M.S.D.R.].* „România muncitoare", *8*, nr. 21, 15 martie 1912.

[LENIN, V. I.]. *Războiul și îndatoririle muncitorimei. Cuvîntarea tov-ului Lenin — Rusia [Cuvîntarea rostită la mitingul internațional de la Berna în ziua de 8 februarie 1916].* „Lupta zilnică" (București), *12*, nr. 36, 13 februarie 1916.

[LENIN, V. I.]. *Discursul tovarășului Lenin [Cuvîntare rostită la primul Congres general al Flotei militare. 22 noiembrie (5 decembrie) 1917].* „Lupta" (Odesa), *13*, nr. 44, 9 decembrie 1917. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin către toate popoarele beligerante [Decret asupra păcii].* „Lupta", *13*, nr. 34, 16 noiembrie 1917.

[LENIN, V. I.].*Pacea [Prin radio către toți. Către toate comitetele de regiment, divizie, corp, armată și alte comitete, către toți soldații și matrozii flotei revoluționare].* „Lupta", *13*, nr. 32, 13 noiembrie 1917. (Fragment.)

[LENIN, V. I.].*Un interview cu Lenin. Lenin asupra situației în ajunul revoluției bolșeviste [Criza s-a copt].* „Lumina" (București), 1, nr. 87, 27 noiembrie 1917. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.]. *Scrisoare despre tactică. Scrisoarea I-a [Scrisori cu privire la tactică].* Universitatea Comunistă de Est. Sectorul Român [1918], 21. p. (Șapirografiat după text scris de mînă.)

[LENIN, V. I.].*Declarația tovarășului Lenin [Cuvîntare rostită la conferința feroviarilor de la nodul de cale ferată Moscova. 16 aprilie 1919].* „Comunistul" (Odesa), *1*, nr. 3, 26 aprilie 1919. (Fragment.)

LENIN [V. I.]. *Democrația burgheză și democrația proletariană. Raportul prezentat de Lenin la Congresul Internaționalei a III-a. (Moscova, martie 1919) [Teze și raport despre democrația burgheză și dictatura proletariatului. 4 martie].* „Socialismul" (București), *9*, nr. 172, 24 august 1919 ; nr. 173, 25 august 1919 ; nr. 174, 26 august 1919. (Unele pasaje au fost cenzurate.)

LENIN [V. I.]. *De vorbă cu Lenin. Sistemul Sovietelor și principiul lor economic [Doi ani de existență a Puterii sovietice].* „Clopotul" (București), seria a II-a, nr. 6, 18 noiembrie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Dictatura burgheziei și dictatura proletariatului. Asemănări și deosebiri. În ce constă dictatura proletariatului — Cum se poate înfăptui — Armata și alegătorii [Teze și raport despre democrația burgheză și dictatura proletariatului].* „Chemarea" (București), *2*, nr. 115, 9 august 1919.

[LENIN, V. I.].*Dintr-un discurs al lui Lenin la Congresul din iunie 1918 al Sfaturilor Economice Naționale [Cuvîntarea rostită la primul Congres al consiliilor economiilor naționale. 26 mai 1918].* „Social-democrația" (Iași), *1*, nr. 41, 10 martie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Discursul tovarășului Lenin [Despre situația actuală și sarcinile imediate ale Puterii sovietice].* „Comunistul", *1,* nr. 27, 19 iulie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Internaționala Comunistă [Cele cucerite și înregistrate].* „Tineretul socialist" (București), *9,* nr. 16, 4 noiembrie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Interwiew cu Lenin. Șeful guvernului sovietic vorbește despre pacea cu Antanta, drepturile micilor națiuni și propaganda bolșevică [Răspuns la întrebările corespondentului ziarului american „The Chicago Daily News"].* „Chemarea", *2,* nr. 201, 3 noiembrie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Lenin felicită pe socialiștii italieni [Tovarășului Serrati și comuniștilor italieni în general].* „Socialismul", *4,* nr. 297, 16 noiembrie 1919. (Notă rezumativă a conținutului scrisorii.)

LENIN [V. I.]. *Lenin salută Revoluția din Ungaria [Salut adresat prin radio guvernului Republicii Sovietice Ungare. 22 martie 1919].* „Izbînda", *1,* nr. 135, 18/31 martie 1919. (Ultima parte.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin vorbește asupra Sovietelor [Doi ani de existență a Puterii sovietice].* „Lumea nouă" (București), *1,* nr. 6, 24 noiembrie 1919.

[LENIN, V. I.]. *A meginteryuvolt Lenin (Interviul lui Lenin) [Răspuns la întrebările unui ziarist american].* „Népakarat" (Timișoara), *1,* nr. 27, 19 august 1919.

[LENIN, V. I.]. *Părerea lui Lenin asupra relațiunilor muncitorilor din toate țările. Chestiunea datoriilor păcii [Răspuns la întrebările unui ziarist american].* „Socialismul", *9,* nr. 168, 19 august 1919. (Fragmente ample.)

[LENIN, V. I.]. *Programul adoptat de Congresul internațional comunist în Moscova, publicat în „Folkest Dagblad Politiken" de Nicolae Lenine [Primul Congres al Internaționalei Comuniste. 2—6 martie 1919. Teze și raport despre democrația burgheză și dictatura proletariatului — 4 martie].* „Deșteptarea" (Detroit-Michigan), 6, vol. 6, nr. 28, 13 iulie 1919. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.]. *Revoluția rusă și organizarea socialistă. Un discurs al lui Lenin [Cuvîntare rostită la primul Congres al consiliilor economiilor naționale. 26 mai 1919].* „Chemarea", *2,* nr. 149, 12 septembrie 1919 ; nr. 152, 15 septembrie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Situația în Rusia. O expunere a lui Lenin [Doi ani de existență a Puterii sovietice].* „Chemarea", 2, nr. 88, 13 iulie 1919.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *A szovjethatalom legközelebbi feladatai [Sarcinile imediate ale Puterii sovietice].* „Nagyvárad" (Oradea), *49,* nr. 89, 18 aprilie 1919.

[LENIN, V. I.]. *Un discurs al lui Lenin. Țăranii ruși și comunismul [Cuvîntarea rostită la prima Consfătuire pe întreaga Rusie în legătură cu munca de partid la țară].* „Socialismul", *4,* nr. 297, 16 noiembrie 1919. (Reprodus după „l'Humanité".)

[LENIN, V. I.]. *Un interview cu Lenin. Statele Unite și Japonia — Pacea cu Kolceak și Mannerheim [Răspuns la întrebările unui ziarist american].* „Chemarea", *2,* nr. 117, 11 august 1919.

[LENIN, V. I.]. *Un răspuns al lui Lenin [Răspuns la întrebările unui ziarist american].* „Socialismul", *9,* nr. 157, 8 august 1919.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Democrația burgheză și dictatura proletară [Teze și raport despre democrația burgheză și dictatura proletariatului].* Odesa, Editura Biroului din Ucraina al Internaționalei Comuniste, 1919, 19 p. (Biblioteca comunistă.)

[LENIN, V. I.]. *Acțiunea Sovietelor. Răspunsul lui Lenin către socialistul german Dittmann [Răspuns d-lui Segrew *, corespondentul ziarului „Daily-News"].* „Dimineața" (București), *17,* nr. 5 106, 7 octombrie 1920. (Telegramă trimisă corespondentului din Berlin al ziarului „Daily-News".)

*** În răspunsul dat lui Segrew, V. I. Lenin combate atacurile îndreptate împotriva bolșevicilor de către Dittmann.**

[LENIN, V. I.]. *Al 9-lea Congres al Sovietelor ruseşti. Discursurile lui Lenin şi Trotzki. Rolul sindicatelor. Controlul muncei [Congresul al IX-lea al P.C. (b) din Rusia. 29 martie — 5 februarie. Raportul Comitetului Central. 29 martie].* „Chemarea", *3*, nr. 355, 5 mai 1920.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Boala copilăriei comunismului [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului].* „Viaţa sindicală" (Bucureşti), 1, nr. 18, 13 noiembrie 1920. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Bolşevicii comunişti şi clasa ţărănească de mijloc. Raportul tovarăşului Lenin la al 8-lea Congres al Partidului Comunist Rus (bolşevic). 18—22 martie 1919 [Congresul al VIII-lea al P.C. (b) din Rusia. 18—23 martie 1919. Raport asupra muncii la ţară. 23 martie].* „Lupta de clasă" (Bucureşti), *1*, nr. 6, 16 septembrie 1920, p. 223—228 ; nr. 7, 2 octombrie 1920, p. 263—272.

[LENIN, V. I.]. *Eine Botschaft Lenins an die englische Arbeiterschaft (Un mesaj al lui Lenin către muncitorimea engleză) [Scrisoare către muncitorii englezi].* „Arbeiter-Zeitung" (Timişoara), *28*, nr. 79, 7 aprilie 1920.

[LENIN, V. I.] MAXIM, I. *Comuna din Paris şi revoluţia rusă [Primul Congres al Internaţionalei Comuniste. 2—6 martie 1919. Teze şi raport despre democraţia burgheză şi dictatura proletariatului. 4 martie].* „Federaţia" (Bucureşti), *8*, nr. 5, 15 martie 1920. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Condiţiunile de primire în Internaţionala a III-a [Condiţiile de primire în Internaţionala Comunistă].* „Socialismul", 14, nr. 209, 19 septembrie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Congresul sindicatelor din Rusia. Lenin şi problema ţărănească. [Cuvîntare rostită la cel de-al III-lea Congres general al sindicatelor din Rusia. 7 aprilie 1920].* „Socialismul", *14*, nr. 83, 19 aprilie 1920. (Rezumat succint.)

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Democraţia burgheză şi dictatura proletară. Din tezele tov. Lenin, cetite la I-a şedinţă a Congresului Internaţionalei a III-a [Tezele cu privire la sarcinile fundamentale ale Congresului al doilea al Internaţionalei Comuniste. Esenţa dictaturii proletariatului şi a Puterii sovietice].* „Nădejdea" (Galaţi), *1*, nr. 37, 9 iunie 1920. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.].*Dezvoltarea organizaţiei sovietelor [Sarcinile imediate ale Puterii sovietice].* „Nădejdea", *1*, nr. 38, 10 iunie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Dictatura proletariatului [Teze şi raport despre democraţia burgheză şi dictatura proletariatului].* „Federaţia", *8*, nr. 5, 15 martie 1920. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Eroii Internaţionalei de la Berna.* „Lupta socialistă" (Ploieşti), 2, nr. 26, 11 iulie 1920 ; nr. 27, 18 iulie 1920 ; nr. 28, 22 august 1920.

[LENIN, V. I.]. *Internaţionala Comunistă. Tezele lui Lenin asupra chestiunilor naţionale şi coloniale [Schiţă iniţială a tezelor cu privire la problema naţională şi la problema colonială (Pentru Congresul al II-lea al Internaţionalei Comuniste)].* „Iaşul socialist" (Iaşi), 3, nr. 9, 8 august 1920. (Traducere după l'Humanité").

[LENIN, V. I.]. *Internaţionala Comunistă. Tezele lui Lenin asupra sarcinilor principale ale celui de-al II-lea Congres al Internaţionalei Comuniste. Bazele dictaturii proletariatului şi a Puterii Sovietelor [Teze cu privire la sarcinile fundamentale ale Congresului al II-lea al Internaţionalei Comuniste. Esenţa dictaturii proletariatului şi a Puterii sovietice].* „Iaşul socialist", *3*, nr. 15, 6 octombrie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Interview cu Lenin. Bolşevicii sînt gata să facă pace. Relaţiile cu statele capitaliste sînt posibile. Fără Rusia Europa nu-şi poate recăpăta echilibrul. Ce ajunge America [Răspuns la întrebările corespondentului ziarului american „New York Evening Journal"].* „Izbînda" (Bucureşti), 2, nr. 447, 1 martie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin a háboruról (Lenin despre război) [Cuvîntare rostită la ședința comună a C.E.C. din Rusia a Sovietului din Moscova al deputaților muncitorilor, țăranilor și ostașilor roșii, a sindicatelor și a comitetelor de întreprindere. 5 mai 1920].* „Erdélyi Népszava" (Oradea), *15*, nr. 61, 12 septembrie 1920. (Pasaje cenzurate.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin asupra situației politice [Situația noastră externă și internă și sarcinile partidului].* „Chemarea", *3*, nr. 540, 15 decembrie 1920. (Fragment succint.)

[LENIN, V. I.] LENIN, R. *Lenin asupra tacticei comuniștilor [Salut comuniștilor italieni, francezi și germani].* „Socialismul", 14, nr. 20, 2 februarie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin beszéde a Internacionálé II Kongresszusán (Discursul lui Lenin la Congresul al II-lea al Internaționalei [a III-a]) [Congresul al II-lea al Inter-*

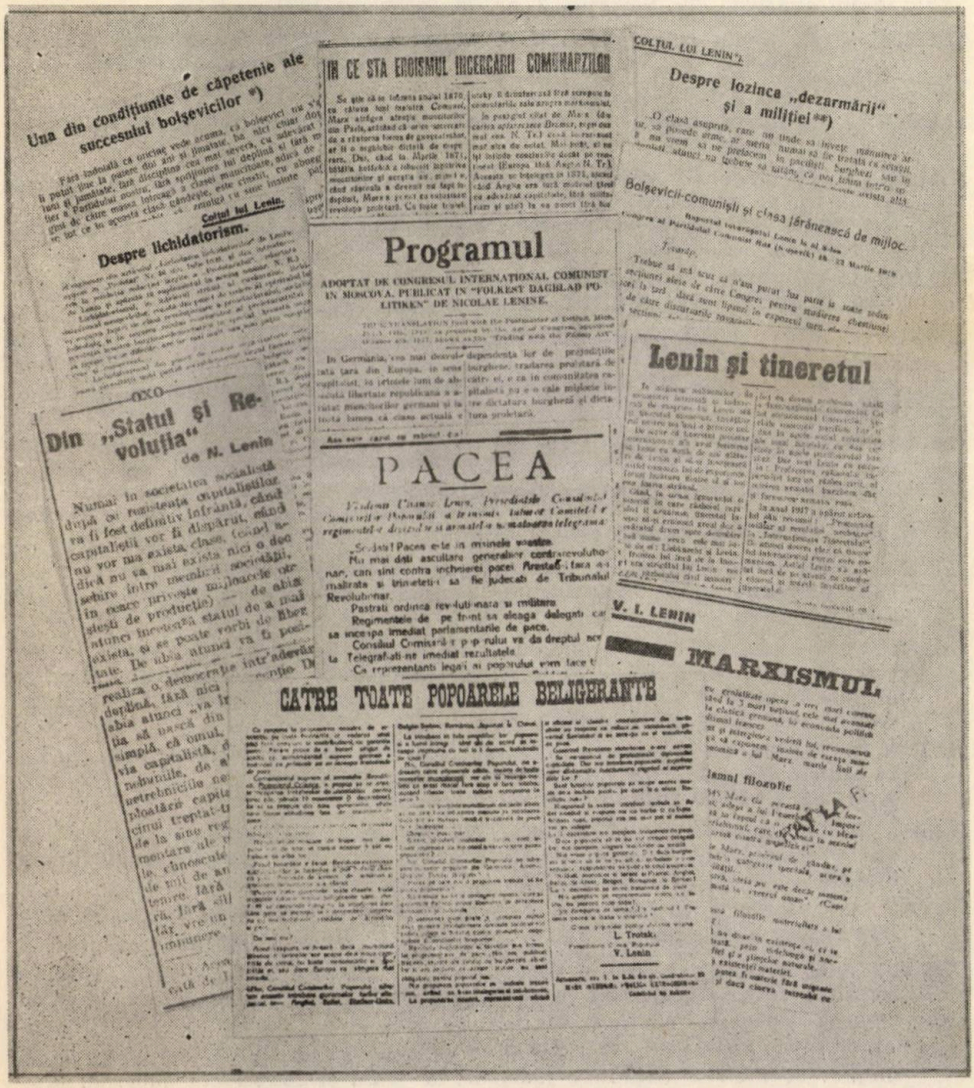

Fragmente din lucrări ale lui V. I. Lenin publicate în presa muncitorească din România în primele decenii ale secolului al XX-lea

naționalei Comuniste. 19 iulie—7 august. Raport cu privire la situația internațională și sarcinile fundamentale ale Internaționalei Comuniste. 19 iulie]. „Erdélyi Népszava", *15*, nr. 51, 1 septembrie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre atitudinea Antantei [Răspuns la întrebările corespondentului ziarului englez „Daily Express"].* „Chemarea", *3*, nr. 301, 1 martie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre socialiștii antibolșevici [Răspuns d-lui Segrew, corespondentul ziarului „Daily News"].* „Socialismul", *14*, nr. 227, 10 octombrie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin felhivása a német es francia szocialistákhoz (Apelul lui Lenin către socialiștii germani și francezi) [Scrisoare către muncitorii germani și francezi].* „Erdélyi Népszava", *15*, nr. 78, 2 octombrie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin și parlamentarismul [Scrisoare către Sylvia Pankhurst].* „Cuvîntul socialist" (Tr. Severin), *2*, nr. 76, 26 august 1920.

[LENIN, V. I.]. *Lenin și parlamentul [Scrisoare către Sylvia Pankhurst].* „Deșteptarea", *7*, vol. 7, nr. 43. 24 octombrie 1920. (Reprodus după „Bulletin Communiste".)

[LENIN, V. I.]. *Lupta pașnică [La război ca la război].* „Federația", *8*, nr. 7, 15 aprilie 1920. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Az orosz kommunista párt kilencedik Kongresszusán (Congresul al IX-lea al Partidului Comunist din Rusia) [Congresul al IX-lea al P.C. (b) din Rusia. 29 martie—5 aprilie. Raportul Comitetului Central. 29 martie].* „Munkáslap" (Timișoara). 2, nr. 114, 18 mai 1920.

[LENIN, V. I.], LENIN, N. *Problemele Puterii Sovietelor [Sarcinile imediate ale Puterii sovietice].* „Nădejdea", *1*, nr. 31, 2 iunie 1920. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Războiul polono-rus. O declarațiune a lui Lenin [Cuvîntare rostită la cea de-a doua Consfătuire pe întreaga Rusie a organizatorilor responsabili cu munca la sate. 12 iunie 1920].* „Cuvîntul Galaților" (Galați), *1*, nr. 99, 2 august 1920.

[LENIN, V. I.]. *Eine Rede Lenins zu den Gewerkschaften (Un discurs al lui Lenin către sindicate) [Cuvîntare rostită la ședința comună a C.E.C. din Rusia a Sovietului din Moscova al deputaților muncitorilor, țăranilor și ostașilor roșii, a sindicatelor și a comitetelor de întreprindere. 5 mai 1920].* „Arbeiter-Zeitung", *28*, nr. 108, 13 mai 1920.

[LENIN, V. I.]. *Rusia față de alte țări [Răspuns la întrebările corespondentului ziarului american „New York Evening Journal"].* „Deșteptarea", 7, vol. 7, nr. 10, 7 martie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Sacrificiile organizațiilor tineretului comunist [Cuvîntare rostită din balconul sovietului de deputați ai muncitorilor și țăranilor din Moscova în fața muncitorilor-comuniști mobilizați. 16 octombrie 1919].* „Tineretul socialist", *10*, nr. 21, 15 februarie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Simbetele comuniste [Marea inițiativă. Despre eroismul muncitorilor în spatele frontului. Cu prilejul „subotnicelor comuniste"].* „Lupta socialistă", *2*, nr. 23, 20 iunie 1920 ; nr. 24, 27 iunie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Sovietele și învățămîntul. Un discurs al lui Lenin [Primul Congres pe întreaga Rusie al învățămîntului extrașcolar. 6—9 mai 1919. Cuvîntarea de salut. 6 mai].* „Socialismul", *14*, nr. 14, 26 ianuarie 1920.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Trecerea de la capitalism la comunism [Statul și revoluția].* „Lupta de clasă", *1*, nr. 1, iulie 1920, p. 8—13. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Țărănimea rusă și comunismul. Un discurs al lui Lenin [Cuvîntare rostită la prima Consfătuire pe întreaga Rusie în legătură cu munca de partid la țară].* „Iașul socialist", *1*, nr. 6, 4 ianuarie 1920.

[LENIN, V. I.]. *Un discurs al lui Lenin. [Cuvîntare rostită la Consfătuirea președinților comitetelor executive județene, de plasă și sătești din gubernia Moscova. 15 octombrie 1920].* „Dimineața", *17*, nr. 5 121, 27 octombrie 1920. (Fragment succint.)

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Boala de copilărie a comunismului [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului].* București, Editura „Cugetarea", 1920, 50 p.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Democrația burgheză și dictatura proletară [Teze și raport despre democrația burgheză și dictatura proletariatului].* București, Cercul de editură socialistă, 1920, 15 p. (Biblioteca socialistă.)

[LENIN, V. I.]. *Directivele și statutul Internaționalei Comuniste (votate la al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste. 17 iulie—7 august 1920) [Condițiile de primire în Internaționala Comunistă].* [Moscova], Editura Internațională, 1920, 68 p.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Eroii Internaționalei de la Berna.* Traducere de Renée Plebe. București, Tipografia Brănișteanu, 1920, 15 p.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Însemnătatea istorică a Internaționalei a III-a* (Crîmpei) *[Internaționala a III-a și locul ei în istorie]. În: Internaționala Comunistă. Manifestul său. Principiile sale. Primul său congres. Rezoluții și aderări.* București, Secțiunea Partidului Socialist, 1920, p. 3—5.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Problemele Puterii Sovietelor (Traducere din franțuzește) [Sarcinile imediate ale Puterii sovietice].* București, Cercul de editură socialistă, 1920, 47 p.

[LENIN, V. I.]. *Al 8-lea Congres panrus al Sovietelor [Al VIII-lea Congres general al Sovietelor din Rusia. 22—29 decembrie 1920].* „Socialismul", *15,* nr. 3, 20 ianuarie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Boala de creștere a comunismului [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului].* „Socialismul", *15,* nr. 84, 8 mai 1921. (Prezentare a lucrării, de către M. Mihail, cu ample citate din V. I. Lenin.)

[LENIN, V. I.] *Dușmanul revoluției rusești e mica burghezie — spune Lenin [Cuvîntarea rostită la Congresul general al muncitorilor din transporturi din Rusia. 27 martie 1921].* „Adevărul" (București), *34,* nr. 11 374, 30 aprilie 1921. (Fragmente ample.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin către proletariatul internațional [Apel către proletariatul internațional].* „Lupta socialistă", *3,* nr. 71, 27 noiembrie 1921. (Fragment succint.)

[LENIN, V. I.]. *Der Klassenkampf in Sowjetrussland (Lupta de clasă în Rusia Sovietică) [Congresul al III-lea al Internaționalei Comuniste. Raport asupra tacticii P.C. din Rusia. 5 iulie].* „Der Kampf" (Sibiu), *3,* nr. 19, 31 iulie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Lenin levele az orosz inségröl (Scrisoarea lui Lenin privitoare la foametea din Rusia) [Apel către proletariatul internațional].* „Munkás" (Arad), *2,* nr. 23, 21 august 1921.

[LENIN, V. I.]. *Lenin răspunde bîrfitorilor [Despre rolul aurului acum și după victoria deplină a socialismului].* „Tineretul socialist", *10,* nr. 17, 19 noiembrie 1921. (Fragment detaliat.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin über den Kampf um den Bestand der Sowjets (Lenin despre lupta pentru menținerea Sovietelor) [Noua politică economică și sarcinile comitetelor pentru educație politică. Expunere făcută la cel de-al II-lea Congres general al comitetelor pentru educație politică din Rusia. 17 octombrie 1921].* „Arbeiter-Zeitung", *29,* nr. 244, 26 octombrie 1921. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin über die Lage Sowjet-Russlands (Lenin despre situația Rusiei sovietice) [Cuvîntarea rostită la cea de-a III-a Consfătuire pe întreaga Rusie în legătură cu problemele aprovizionării, 16 iunie].* „Der Kampf", *3,* nr. 17, 17 iulie 1921. (Fragment.)

[LENIN, V .I.]. *Lenin über die wirtschaftliche Zukunft Russlands (Lenin despre viitorul economic al Rusiei) [Raport asupra impozitului în natură prezentat la adunarea secretarilor și a reprezentanților cu munci de răspundere ai celulelor din orașul Moscova și din gubernia Moscova ale P.C. (b) din Rusia. 9 aprilie 1921].* „Arbeiter-Zeitung", *29,* nr. 105, 11 mai 1921. (Fragment succint.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin vorbește tineretului [Sarcinile uniunilor tineretului].* „Tineretul socialist", *10,* nr. 3, 15 iunie 1921.

[LENIN, W. I.]. *Der „neue Kurs" in Sowjetrussland. Das vierte Jahr der Sowjetrepublik („Curs nou" în Rusia sovietică. Al patrulea an al Republicii sovietice) [Noua politică economică și sarcinile comitetelor pentru educație politică. Expunere făcută la cel de-al II-lea Congres general al comitetelor pentru educație politică din Rusia. 17 octombrie 1921],* „Arbeiter-Zeitung", *29,* nr. 265, 20 noiembrie 1921. (Fragmente.)

[LENIN, V. I.]. *O expunere a situației din Rusia sovietică. Discursul lui Lenin la Congresul Partidului Comunist Rus [Congresul al X-lea al P.C. (b) din Rusia. Raportul de activitate politică al C.C. al P.C. (b) din Rusia. 8 martie].* „Socialismul", *15,* nr. 53, 21 martie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Un nou discurs al lui Lenin. Noua politică — Tratativele cu țările capitaliste. Comerțul exterior și chestiunea concesiilor. Baza socialismului e industria mare. Politica țărănească [A X-a Conferință generală a P.C. (b) din Rusia. 26—28 mai. Raport asupra impozitului în natură, 26 mai].* „Ora" (București), *1,* nr. 59, 17 iunie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Tezele Internaționalei Comuniste. Asupra chestiunii agrare [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema agrară (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)].* „Socialismul", *15,* nr. 45, 11 martie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Tezele Internaționalei Comuniste. Confiscarea marilor proprietăți [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema agrară (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)].* „Socialismul", *15,* nr. 46, 13 martie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Tezele Internaționalei Comuniste. Asupra chestiunilor naționale și coloniale [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema națională și problema colonială (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)].* „Socialismul", *15,* nr. 47, 13 martie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Tezele Internaționalei Comuniste. Sarcinile principale ale Internaționalei Comuniste [Tezele cu privire la sarcinile fundamentale ale Congresului al doilea al Internaționalei Comuniste].* „Socialismul", *15,* nr. 38, 4 martie 1921.

[LENIN, V. I.]. *Tezele Internaționalei Comuniste. În ce trebuie că consiste pregătirea imediată a dictaturei proletare [Tezele cu privire la sarcinile fundamentale ale Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste].* „Socialismul", *15,* nr. 39, 5 martie 1921.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Boala copilăriei comunismului [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului].* În romînește cu o întroducere de Ion Pas. București, Editura „Cugetarea" [1921], 56 p. (Cărțile de educație socială). (Fragmente ample.)

[LENIN, V. I.]. *Comuniștii și situația din Italia [Tovarășului Serrati și comuniștilor italieni în general].* În : *Duelul Lenin-Serrati. Polemici comuniste,* București, Editura I. Brănișteanu, 1922, p. 8—19.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *În ce stă eroismul încercării comunarzilor [Statul și revoluția. Experiența Comunei din Paris 1871].* „Tineretul socialist", *10,* nr. 34, 18 martie 1922.

[LENIN, V. I.]. *Un discurs al lui Lenin ţinut în ziua de 6 martie la Congresul metalurgist rus [Despre situaţia internaţională şi internă a Republicii Sovietice. Cuvîntare rostită la şedinţa fracţiunii comuniste din Congresul general al muncitorilor metalurgişti din Rusia. 6 martie 1922].* „Socialismul", *16*, nr. 136, 27 martie 1922 ; nr. 137, 31 martie 1922 ; nr. 138, 3 aprilie 1922.

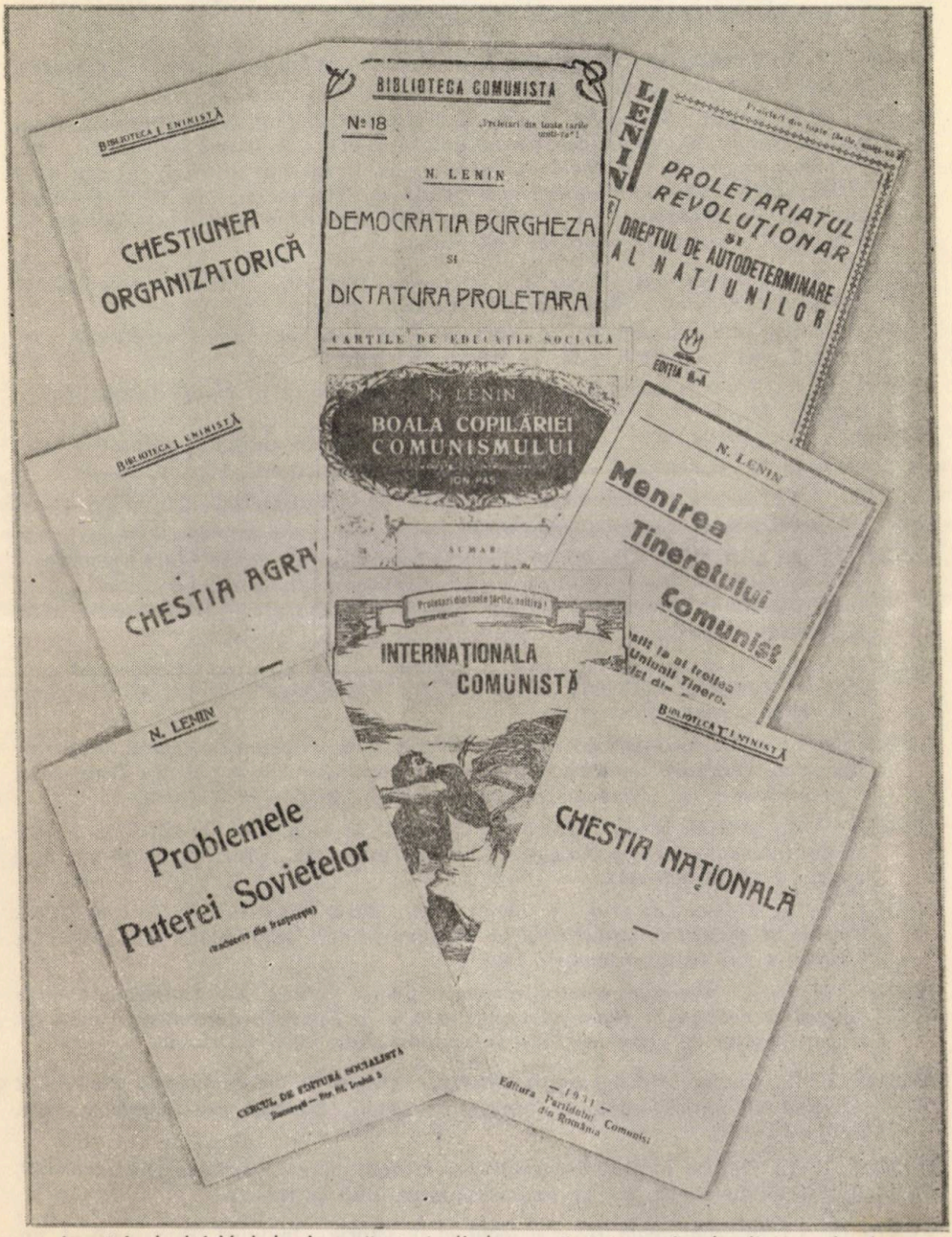

Lucrări ale lui V. I. Lenin apărute în limba română în perioada dintre cele două războaie mondiale

[LENIN, V. I.]. *Scrisori din depărtare.* Traducere făcută după ediția Institutului Marx-Engels-Lenin din Moscova. [București], Editura Partidului Comunist din România [1922], 63 p.

[LENIN, V. I.]. *Ce trebuie să învețe tineretul? [Sarcinile uniunilor tineretului].* „Tineretul socialist", *11*, nr. 36, 15 aprilie 1923.

[LENIN. V. I.] LENIN, N. *Din „Statul și revoluția" [Statul și revoluția].* „Tineretul socialist", *13*, nr. 18, 19 februarie 1924. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin a harmadik Internacionálé jelentöségéröl a világtörténelemben (Lenin despre însemnătatea Internaționalei a III-a în istoria universală) [Internaționala a III-a și locul ei în istorie].* „Emléklap" (Galați), 1 mai 1924 (Fragment). Cuprinde, de asemenea, pasaje din alte lucrări ale lui V. I. Lenin, între care: *Marxismul și insurecția. Scrisoare către Comitetul Central al P.M.S.D.R.; Sarcinile uniunilor tineretului.*

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre educație și școală [Sarcinile uniunilor tineretului].* „Tineretul socialist", *13*, nr. 19, 24 februarie 1924.

[LENIN, V. I.]. *Menirea tineretului comunist [Sarcinile uniunilor tineretului].* „Tineretul socialist", *13*, nr. 19, 24 februarie 1924.

LENIN [V. I.]. *Presa sub regimul capitalist [Scrisoare către G. Meastnikov].* „Socialismul", *19*, nr. 12, 3 februarie 1924.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Ținta Ligei tineretului comunist [Sarcinile uniunilor tineretului].* În: Calendarul ziarului „Deșteptarea", București, 1924, p. 26—34.

[LENIN, V. I.]. *Despre lichidatorism [Lichidarea lichidatorismului].* „Lupta de clasă" nr. 2—3/1926, p. 70—71. (Fragment.)

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Una din problemele fundamentale ale revoluției (Publicate la 14 septembrie 1914) [Una dintre problemele esențiale ale revoluției].* „Cultura proletară" (București), *1*, nr. 3—4, 15 noiembrie—1 decembrie 1926, p. 136—142.

[LENIN, V. I.]. *Un discurs al lui Lenin [Cuvîntare rostită la primul Congres al consiliilor economiei naționale. 26 mai 1918].* „Socialismul", *20*, nr. 47, 7 noiembrie 1926. (Fragment succint.)

LENIN [V. I.]. *Către acei cari au căzut în Revoluția din Octombrie [Cuvîntarea rostită la dezvelirea plăcii comemorative a luptătorilor Revoluției din Octombrie. 7 noiembrie 1918].* „Tînărul leninist" nr. 12, octombrie 1927, p. 12.

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Sarcinile internaționale ale socialismului [Situația și sarcinile Internaționalei Socialiste].* „Cultura proletară" (București), *2*, nr. 2, 1 martie 1927, p. 108—112.

[LENIN, V. I.]. *Tolstoi Leo grof irta Lenin (Lenin despre contele Lev Tolstoi) [L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană].* „Epitöipari Munkás" (Tg. Mureș), *4*, nr. 19, 28 octombrie 1928.

[LENIN, V. I.]. *Combaterea noilor războaie. Schițe pentru teze asupra sarcinilor delegației noastre la Haga [Note cu privire la sarcinile delegației noastre la Haga].* „Lupta de clasă" nr. 12—13, aprilie—iunie 1929, p. 42—46.

LENIN [V. I.]. *Cuvintele false despre libertate [Despre lupta dinăuntrul Partidului Socialist Italian].* „Lupta de clasă" nr. 16—17, septembrie—decembrie 1929, p. 31—37.

[LENIN, V. I.]. *Despre lozinca dezarmării și miliției [Despre lozinca „Dezarmării"].* „Lupta de clasă" nr. 10—11, ianuarie-martie 1929, p. 60—64.

LENIN [V. I.]. *Internaționala III-a și locul ei în istorie.* „Înainte" (București), *4*, nr. 12, 21 martie 1929.

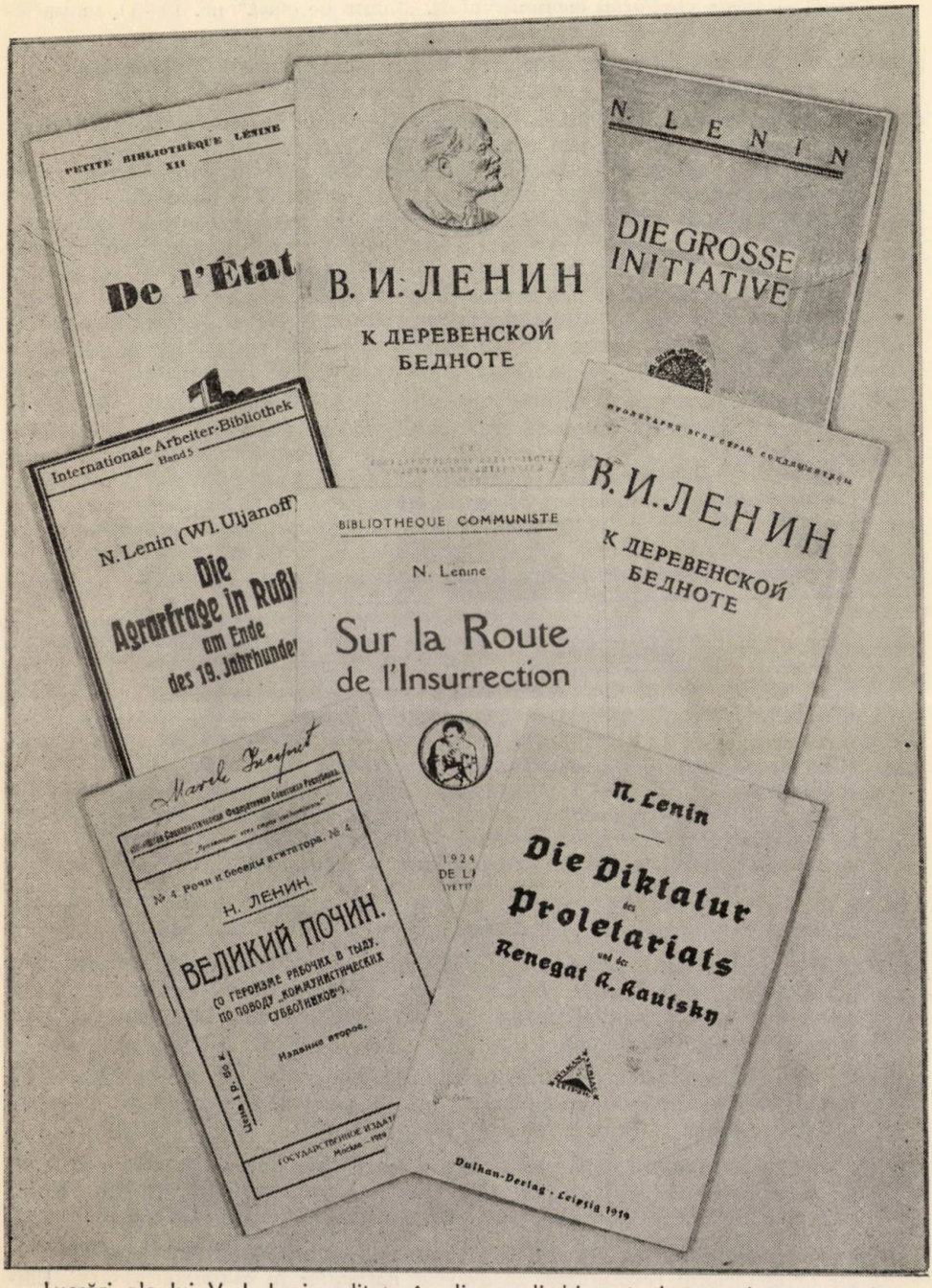

Lucrări ale lui V. I. Lenin editate în diverse limbi peste hotare și care au circulat în România în anii interbelici

[LENIN, V. I.]. *Una din condițiile de căpetenie ale succesului bolșevicilor [„Stingismul" — boala copilăriei comunismului].* „Lupta de clasă" nr. 10—11, ianuarie-martie 1929, p. 64—67. (Fragment.)

[LENIN, V. I.]. *Vocea lui Lenin.* „Înainte", *4.* nr. 3, 20 ianuarie 1929. (Fragmente din cuvîntări ținute de V. I. Lenin în diverse perioade.)

Chestia agrară. [București]. Editura Partidului Comunist din România, 1931, 96 p. (Biblioteca leninistă.) Cuprinde următoarele lucrări ale lui V. I. Lenin: *Socialismul mic-burghez și socialismul proletarian [Socialismul mic-burghez și socialismul proletar],* p. 11—21 ; *Naționalizarea pămîntului și împărțirea lui [Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907].* p. 22—24. (Fragment); *Programul agrar al social-democraților în revoluția rusească [Programul agrar al social-democrației în revoluția rusă],* p. 25—54 ; *Partidul bolșevic și problema agrară [Raport asupra problemei agrare. 28 aprilie (11 mai)],* p. 55—58 ; *Rezoluția Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste în chestia agrară [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema agrară (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)],* p. 61—74.

Chestia națională. [București], Editura Partidului Comunist din România, 1931, 60 p. (Biblioteca leninistă.) Cuprinde următoarele lucrări ale lui V. I. Lenin : *Revoluția socialistă și dreptul de autodeterminare al națiunilor [Revoluția socialistă și dreptul națiunilor la autodeterminare],* p. 5—21 ; *Tezele și adăugirile asupra chestiunii naționale și coloniale adoptate de al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema națională și problema colonială (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)],* p. 23—30 ; *Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare,* p. 35—42.

Chestiunea organizatorică. [București], Editura Partidului Comunist din România, 1931, 48 p. (Biblioteca leninistă.) Cuprinde următoarele lucrări ale lui V. I. Lenin : *Din „Scrisoarea către un tovarăș asupra sarcinilor noastre organizatorice" [Scrisoare către un tovarăș despre sarcinile noastre organizatorice],* p. 7—16. (Fragment amplu) ; *Organizație de muncitori și organizație de revoluționari [Ce-i de făcut ?],* p. 17—21. (Fragment) ; *Despre organizația „Complotistă". [Ce-i de făcut ?],* p. 22—25. (Fragment) ; *Democrația în ilegalitate [Ce-i de făcut ?],* p. 26—32. (Fragment) ; *Trebuie partidul să organizeze revoluția ? [Trebuie oare să organizăm revoluția ?],* p. 33—35 ; *Conducători — Partidul — Clasa — Masele [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului],* p. 36—44.

LENIN, V. I. *Marxismul [Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului].* „Contra" (București), nr. 3, 8 ianuarie 1933, p. 9—16. (Prima parte.)

LENIN, V. I. *Proletariatul revoluționar și dreptul de autodeterminare al națiunilor [Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare].* [București], Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România, 1933, 16 p. (Text șapirografiat.)

[LENIN, V. I.]. *Revoluția mondială și oportuniștii [Raport cu privire la situația internațională și sarcinile fundamentale ale Internaționalei Comuniste. 19 iulie].* „Lupta de clasă", *15,* nr. 1, ianuarie 1934, p. 14—17.

LENIN, V. I. *A forradalmi proletariátus és a nemzetiségek onrendelkezési joga [Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare].* [f. l.]. A Kommunisták Romániai Pártja Központi bizottságának kiadása, 1934, 8 p.

LENIN [V. I.]. *Proletariatul revoluționar și dreptul de autodeterminare al națiunilor [Proletariatul revoluționar și dreptul națiunilor la autodeterminare].* Ediția a 2—a [București], Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România, 1935, 12 p.

LENIN [V. I.]. *Opere alese în 12 volume.* Traducere făcută după ediția rusă a Institutului „Marx-Engels-Lenin". Cooperativa de editură a muncitorilor străini din U.R.S.S., 1936. Vol. I : *Premisele social-economice ale primei revoluții ruse (1894—1899);* Vol. II : *Lupta pentru partidul bolșevic. 1900—1904;* Vol. III : *Revoluția din 1905—1906;* Vol. IV : *Anii de reacțiune și noul avînt revoluționar (1908—1914);* Vol. V : *Imperialismul și războiul imperialist;* Vol. VI : *Anul revoluționar 1917;* Vol. VII : *Învățătura despre stat și dictatura proletariatului;* Vol. VIII : *Comunismul de război;* Vol. IX : *Noua politică economică și edificarea socialismului;* Vol. X : *Internaționala Comunistă;* Vol. XI : *Bazele teoretice ale marxismului;* Vol. XII : *Teoria chestiunii agrare.* *

LENIN, V. I. *„Stîngismul", boala copilărească a comunismului [„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului].* [f. l.], 1937, 105 p. (Mica bibliotecă marxistă). (Text șapirografiat, tradus din limba franceză.)

[LENIN, V. I.] LENIN, N. *Menirea tineretului comunist. Discurs rostit la al III-lea Congres al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia [Sarcinile uniunilor tineretului].* [București], Editura revistei „Lupta de clasă", [f. a.], 31 p.

[Directivele și statutele Internaționalei Comuniste votate la al doilea Congres al Internaționalei a treia Comuniste. 17 iulie—8 august. [Moscova], Editura Internațională [f. a.], 68 p. Cuprinde următoarele lucrări ale lui V. I. Lenin : *Condițiile de primire în Internaționala III-a [Condițiile de primire în Internaționala Comunistă],* p. 18—22 ; *Teze asupra chestiei agrare [Schiță inițială a tezelor cu privire la problema agrară. (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)],* p. 50—59 ; *Chestia națională și colonială [Schița inițială a tezelor cu privire la problema națională și problema colonială. (Pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste)],* p. 62—68.

II. Lucrări editate în volum după 23 August 1944

LENIN, V. I. *Opere complete.* Vol. 1—52. Ediția a 2-a**. București, Editura politică, 1960—1969. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Opere.* Vol. 1—40. București, Editura Partidului Muncitoresc Român — Editura politică. 1950—1965. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. ***).

LENIN, V. I. *Opere alese în două volume.* Vol. 1, partea I. București, Editura Partidului Comunist Român, 1946, 638 p.

LENIN, V. I. *Opere alese în două volume.* Vol. I, partea a II-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 543 p.

LENIN, V. I. *Opere alese în două volume.* Vol. 2, partea I. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1946, 507 p.

LENIN, V. I. *Opere alese în două volume.* Vol. 2, partea a II-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 700 p.

* Au fost depistate volumele II și VII din această lucrare. Aici sînt indicate titlurile celorlalte volume.

** Ediția de *Opere* ale lui V. I. Lenin, apărută în țara noastră între anii 1950 și 1965, este considerată ediția I.

*** Volumul I din *Opere* a fost reeditat, în 1959, la Editura politică.

LENIN, V. I. *Opere alese în două volume.* Vol. 1—2. Ediția a 2-a. București, Editura pentru literatură politică, 1954. (Institutul Marx-Engels-Lenin de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.).

LENIN, V. I. *Opere alese în trei volume.* Vol. 1—3. Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961—1962. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

*

LENIN, V. I., *Állam és forradalom (Statul și revoluția). Kolozsvár, Kommunisták* Romániai Pártja, 1945, 127 p.

LENIN, W. I. *Die Aufgaben der Jugendverbände.* Rede auf dem III. Allrussischen Kongress des Kommunistischen Jugendverbändes Russlands am 2 Oktober 1920. *(Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukarest, Jugend Verlag, 1949, 36 p.

LENIN, W. I. *Die Aufgaben der Jugendverbände (Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukarest, Jugend, Verlag, 1955, 47 p.

LENIN, V. I. *A „Baloldaliság" a Kommunismus gyermekbetegsége („Stîngismul" — boala copilăriei comunismului).* Koloszvár, Kiadja a Kommunisták Romániai Pártja, 1945, 103 p.

LENIN, V.I. *A „Baloldaliság" a Kommunismus gyermekbetegsége („Stîngismul" — boala copilăriei comunismului).* Bukarest, Kiadja a Román Munkáspárt, 1949, 128 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Caiete filozofice.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 464 p. cu portr., pl. și facs. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Către sărăcimea satelor. Explicație pentru țărani : ce vor social-democrații.* București, Editura pentru literatură politică, 1954, 88 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Ce-i de făcut ?* Probleme arzătoare ale mișcării noastre. Moscova, Editura în limbi străine, 1946, 227 p. cu pl.

LENIN, V. I. *Ce-i de făcut ?* Problemele acute ale mișcării noastre. Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1952, 240 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Ce-i de făcut ?* Probleme acute ale mișcării noastre. Ediția a 3-a. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 192 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Ce sînt „prietenii poporului" și cum luptă ei împotriva social-democraților ?* (Răspuns la articolele revistei „Russkoe Bogatstvo" împotriva marxiștilor). Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 267 p.

LENIN, V. I. *Ce sînt „prietenii poporului" și cum luptă ei împotriva social-democraților ?* (Răspuns la articolele revistei „Russkoe Bogatstvo", împotriva marxiștilor). București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 226 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Ce sînt „prietenii poporului" și cum luptă ei împotriva social-democraților ?* (Răspuns la articolele revistei „Russkoe Bogatstvo împotriva marxiștilor). Ediția a 2-a. București, Editura pentru literatură politică, 1954, 252 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve.* (Oglindirea marxismului în literatura burgheză). În jurul cărții lui

P. Struve : „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei", Petersburg, 1894. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 208 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Cu privire la așa-zisa problemă a piețelor.* București, Editura pentru literatură politică, 1953, 63 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Cu privire la caracterizarea romantismului economic.* Sismondi și sismondiștii noștri autohtoni. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 160 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre mîndria națională a velicorușilor.* București, Editura pentru literatura politică, 1953, 12 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre planul economic unic.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 16 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre planul economic unic.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, 16 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre rolul și sarcinile sindicatelor în condițiile noii politici economice.* Hotărîrea C.C. al P.C. (b) din Rusia din 12 ianuarie 1922. București, Editura pentru literatură politică, 1954, 24 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre stat.* Lecție ținută la Universitatea „Sverdlov", la 11 iulie 1919. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1952, 32 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre stat.* Lecție ținută la Universitatea „Sverdlov", la 11 iulie 1919. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 32 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre stat.* Prelegere ținută la Universitatea „Sverdlov", la 11 iulie 1919. Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, 32 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Traducere revăzută. Moscova, Editura în limbi străine, 1945, 144 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1946, 159 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Ediția a 3-a. Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 160 p.

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1950, 164 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Ediția a 3-a. București, Editura pentru literatură politică, 1954, 150 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Ediția a 3-a. [Reeditare]. București, Editura politică, 1960, 136 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, W. I. *Drei Quellen und drei Bestandteile des Marxismus (Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului).* Bukarest, Verlag der Rumänischen Arbeiterpartei, 1949, 16 p. (Bibliothek des Marxismus-Leninismus.)

LENIN, W. I. *Drei Quellen und drei Bestandteile des Marxismus. 2 Auflage. (Trei izvoare şi trei părţi constitutive ale marxismului).* Bukarest, Verlag der Rumänischen Arbeiterpartei, 1950, 16 p. (Bibliothek des Marxismus-Leninismus.)

LENIN, V. I. *Država i revolucija.* Učenje marksizma o državi ; zadaci proletarijata y revoluciji (Statul şi revoluţia). Bukarešt, Izdavačko preduzeće Rumunske Radničke Partije, 1951, 120 p. cu portr. şi facs. (Biblioteka marksizma-leninizma.)

LENIN, V. I. *Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului.* Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951, 21 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului.* Ediţia a 2-a. Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1952, 24 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului.* Ediţia a 2-a. [Reeditare]. Bucureşti, Editura politică, 1959, 16 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Ekonomika i politika u epoku diktature proletarijata (Economicul şi politicul în epoca dictaturii proletariatului).* Bukarešt, Izdavačko preduzeće za političku literaturu, 1954, 19 p. cu portr. (Biblioteka marksizma-leninizma.)

LENIN, V. I. *Falimentul Internaţionalei a II-a.* Bucureşti, Editura pentru literatură politică, 1953, 79 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Friedrich Engels.* Bucureşti, Editura Partidului Comunist din România, 1945, 20 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Friedrich Engels.* Bucureşti. Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 23 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Friedrich Engels.* Bukarest, Kiadja a Román Munkáspárt, 1948, 22 p. cu portr. (Marxista-Leninista Könyvtár.)

LENIN, W. I. *Die grosse Initiative.* Über das Heldentum der Arbeiter im Hinterland, aus Anlass der „Kommunistischen Subbotniks". — Wie soll man den Wettbewerb organisieren ? *(Marea iniţiativă).* Bukarest, Verlag der Rumänischen Arbeiterpartei, 1950, 56 p.

LENIN, V. I. *Az ifjúsági szövetségek feladatai.* Beszéd az Oroszországi Kommunista ifjúsági Szövetség III. Összoroszországi Kongresszusán, 1920 Oktober 2 — án. *(Sarcinile uniunilor tineretului).* Kolozsvár, Kommunista Ifják Romániai Szövetség, 1945, 22 p.

LENIN, V. I. *Az ifjúsági szövetségek feladatai. (Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukarest, Kiadja a Ifjúmunkás Szövetség, 1948, 32 p.

LENIN, V. I. *Az ifjúsági szövetségek feladatai.* Beszéd az Oroszországi Kommunista ifjúsági Szövetség III. Összoroszországi Kongresszusán, 1920 Oktober 2 — án. *(Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó, 1949, 32 p.

LENIN, V. I. *Az ifjúsági szövetségek feladatai (Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukarest, Ifjúsági Könyvkiadó, 1955, 43 p.

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai inalt al capitalismului.* Bucureşti, Editura Partidului Comunist din România, 1945, 148 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului.* Expunere populară. Traducere revăzută. Moscova, Editura în limbi străine, 1945, 146 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului.* Expunere populară. Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 167 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (Expunere populară). Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1950, 143 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului.* Ediția a 3-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951, 144 p.

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (Expunere populară). București, Editura pentru literatură politică, 1953, 144 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (Expunere populară). București, Editura politică, 1959, 152 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (Expunere populară). București, Editura politică, 1960, 152 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (Expunere populară). Ediția a 7-a.* București, Editura politică, 1968, 144 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsöbb foka* (Népszerii tanulmány) *(Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1959, 155 p. cu portr. (Marxista-leninista könyvtár.)

LENIN, V. I. *Imperijalizam kao najviši stadij kapitalizma* (Popularna skița) *(Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului).* Bukarešt, Izdavačko preduzeće za političku literaturu, 1954, 143 p. cu portr. (Biblioteka marksizma-leninizma.)

LENIN, V. I. *Impozitul în natură.* Însoțit de studiul : *Decretul lui Lenin despre impozitul în natură și țărănimea,* de A. Iakovlev. București, Editura Partidului Comunist din România, 1945, 112 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Impozitul în natură.* Însemnătatea noii politici și condițiile ei. Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 63 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Impozitul în natură.* Însemnătatea noii politici și condițiile ei. Ediția a 3-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1952, 52 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Impozitul în natură.* Însemnătatea noii politici și condițiile ei. Ediția a 4-a. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 55 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Karl Marx.* București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 71 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Karl Marx.* Bukarest, Kiadja a Román Munkáspárt, 1948, 71 p. (Marxista-leninista könyvtár.)

*** Edițiile anterioare ale acestei lucrări publicate în România nu au fost numerotate întotdeauna.**

LENIN, W. I. *Karl Marx.* Bukarest, Verlag der Rumänischen Arbeiterpartei, 1950, 60 p. (Bibliothek des Marxismus-Leninismus.)

LENIN, V. I. *Karl Marx* (Scurtă schiță biografică și expunere a marxismului). Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1959, 64 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Kritikai megjegyzesek a nemzeti kérdéssel kapcsolatban (Note critice în problema națională).* Bukarest, Politikai Könykiadó, 1961, 52 p. (Marxista-leninista könytár.)

LENIN, V. I. *La ce moștenire renunțăm ?* București, Editura pentru literatură politică, 1953, 56 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Marea inițiativă.* (Despre eroismul muncitorilor în spatele frontului. Cu prilejul „subotnicelor comuniste"). Cum trebuie organizată întrecerea ? București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 64 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Marea inițiativă.* (Despre eroismul muncitorilor în spatele frontului. Cu prilejul „subotnicelor comuniste"). Cum trebuie organizată întrecerea ? Ediția a 2-a. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 55 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Marea inițiativă* (Despre eroismul muncitorilor în spatele frontului. Cu prilejul „subotnicelor comuniste") Cum trebuie organizată întrecerea ? Ediția a 2-a. [Reeditare]. București, Editura politică, 1959, 56 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Marxismul și insurecția.* (Scrisoare către Comitetul Central al P.M.S.D.R.). Sfaturile unuia care nu e de față. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 15 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *A marxizmus három forrása és három alkotórésze (Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului).* Bukarest, Kiadja a Román Munkáspárt, 1948, 16 p. cu portr. (Marxista-leninista könyvtár.)

LENIN, V. I. *Materialism și empiriocriticism.* Note critice despre o filozofie reacționară. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 431 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Materialism și empiriocriticism.* Note critice despre o filozofie reacționară. Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1959, 372 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Materialism și empiriocriticism.* Note critice despre o filozofie reacționară. Ediția a 2-a. [Reeditare]. București, Editura politică, 1960, 372 p. cu facs. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *A nagy Kezdeményezés.* Hogyan szervezzük meg a munkaverstenyt ? *(Marea inițiativă.* Cum trebuie organizată întrecerea ?). Bukarest, Kiadja a Román Munkáspárt, 1948, 64 p. (Marxista-leninista könyvtár.)

LENIN, V. I. *A nemzeti kérdésröl és a nemzeti-gyarmati kérdésröl (Despre problema națională și național-colonială).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1958, 635 p. (Az SZKPKB melett müködö Marxizmus-leninizmus Intézet.)

LENIN, V. I. *Note critice în chestia națională.* Moscova. Editura în limbi străine, 1945, 44 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Note critice în chestiunea națională.* București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 44 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Note critice în problema națională.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1960, 52 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Noua politică economică și sarcinile comitetelor pentru educație politică.* Expunerea făcută de cel de-al II-lea Congres general al comitetelor pen-

tru educație politică din Rusia — 17 octombrie 1921. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1954, 31 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Revoluția proletară și renegatul Kautsky.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1947, 115 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Revoluția proletară și renegatul Kautsky.* Ediția a 2-a. Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 143 p.

LENIN, V. I. *Revoluția proletară și renegatul Kautsky.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 127 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Revoluția proletară și renegatul Kautsky.* Ediția a 3-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1950, 113 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V.I. *Revoluția socialistă și dreptul popoarelor la autodeterminare.* Teze. Moscova, Editura în limbi străine, 1945, 20 p.

LENIN, V. I. *Sarcinile imediate ale Puterii sovietice.* București, Editura pentru literatură politică, 1953, 63 p. cu portr. și facs. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1945, 40 p.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* București, Editura Partidului Comunist din România, 1945, 28 p. *

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Cuvîntare ținută la 2 octombrie 1920 la al III-lea Congres general al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia. București, Editura Uniunii Tineretului Muncitoresc, 1948, 30 p.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Cuvîntare ținută la 2 octombrie 1920 la al III-lea Congres general al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia. Ediția a 3-a. București, Editura tineretului, 1948, 32 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* București, Editura tineretului, 1949. 27 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Cuvîntare ținută la 2 octombrie 1920 la al III-lea Congres general al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia. Ediția a 5-a. București, Editura tineretului, 1949, 32 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Cuvîntare ținută la 2 octombrie 1920 la al III-lea Congres pe întreaga Rusie al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia. Ediția a 7-a. București, Editura tineretului, 1951, 24 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* București, Editura tineretului a C.C. al U.T.M., 1953, 36 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Cuvîntare rostită la al III-lea Congres general al Uniunii Tineretului Comunist din Rusia. 2 octombrie 1920. București, Editura tineretului, 1955, 44 p.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Ediția a 10-a. București, Editura tineretului, 1959, 41 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Sarcinile uniunilor tineretului.* Ediția a 11-a. București, Editura tineretului, 1959, 40 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Scrisoare muncitorilor americani.* București, Editura pentru literatură politică, 1953, 31 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* Teoria marxistă a statului și sarcinile proletariatului în decursul revoluției. Traducere revăzută. Moscova, Editura în limbi străine, 1945, 128 p. cu portr.

*** Edițiile următoare apărute în România nu au fost întotdeauna numerotate.**

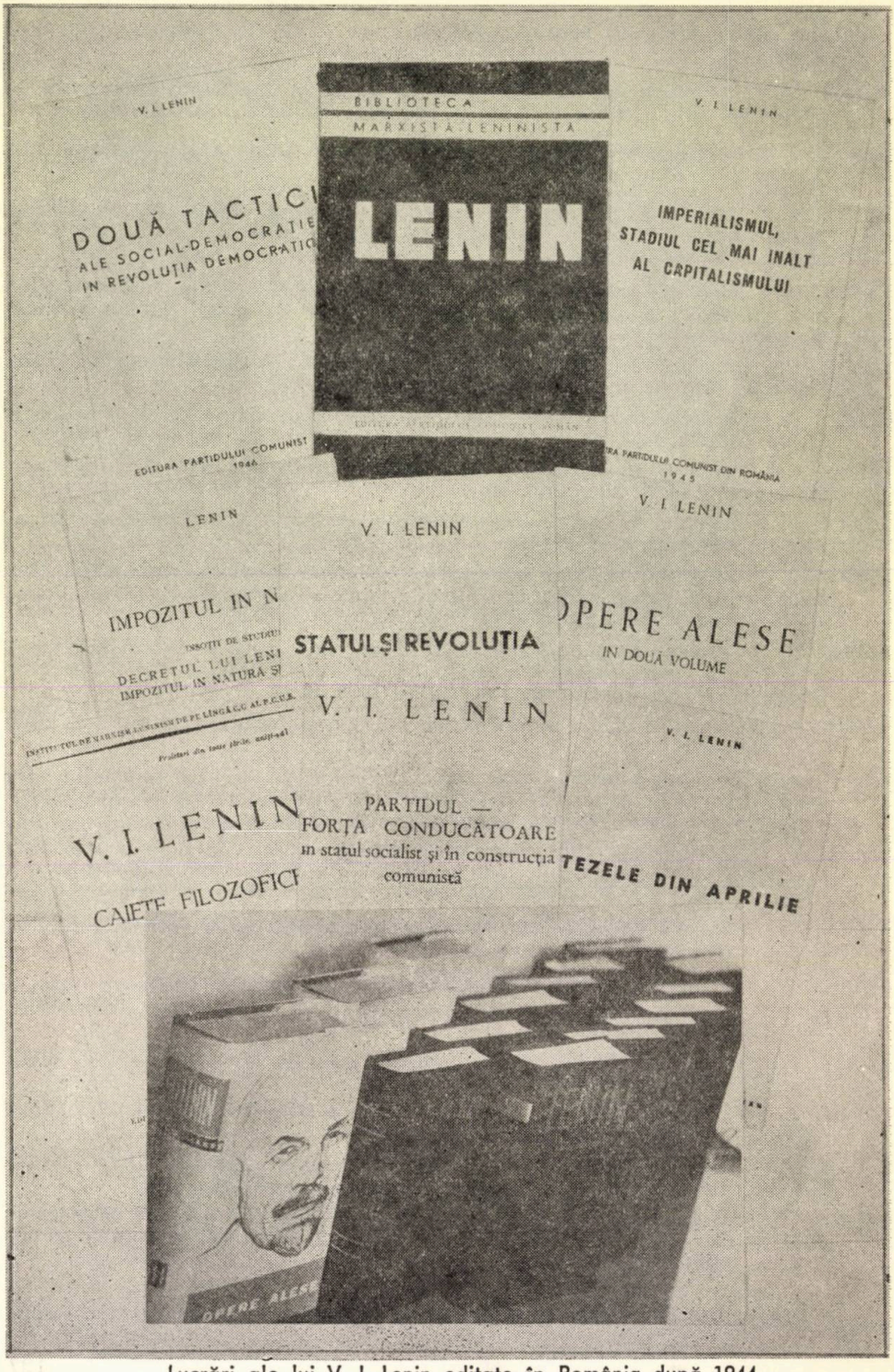

Lucrări ale lui V. I. Lenin editate în România după 1944

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1946, 134 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* Teoria marxistă a statului și sarcinile proletariatului în decursul revoluției. Ediția a 3-a. Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 151 p.

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951, 144 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție. Ediția a 3-a. București, Editura pentru literatură politică, 1954, 140 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN,V. I. *Statul și revoluția.* Învățătura marxismului despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție. Ediția a 4-a. București, Editura politică, 1960, 152 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Statul și revoluția.* Învățătura marxistă despre stat și sarcinile proletariatului în revoluție. Ediția a 5-a. București, Editura politică, 1965, 136 p. cu facs. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1946, 115 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Comunist Român, 1948, 104 p. cu portr.

LENIN, V. I. *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului.* Ediția a 3-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 109 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului.* Ediția a 4-a. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 117 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului. Ediția a 5-a.* București, Editura politică, 1965, 120 p. cu facs. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Tezele din aprilie.* București, Editura Partidului Comunist din Român Român, 1948, 64 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Tezele din aprilie.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Comunist Român, 1948, 64 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Tezele din aprilie.* Ediția a 2-a. [Reeditare]. București, Editura pentru literatură politică, 1954, 76 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Tezele din aprilie.* Ediția a 3-a. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 64 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului.* București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 15 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului.* București, Editura pentru literatură politică, 1953, 16 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului.* București. Editura politică, 1959, 16 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, 15 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Un pas înainte, doi pași înapoi* (Criza din partidul nostru). Moscova, Editura în limbi străine, 1947, 131 p.

LENIN, V. I. *Un pas înainte, doi paşi înapoi* (Criza din partidul nostru). Bucureşti, Editura pentru literatură politică, 1953, 268 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

*

LENIN, V. I. *Zadaci omladinskih saveza.* Govor na III sveruskom Kongresu Komunističkoj omladinskog saveza Rusije. 2 oktobra 1920 g *(Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukurešt, Izdavaćko preduzeće za političku literaturu, 1953, 24 p. cu portr. (Biblioteka marksizma-leninizma.)

LENIN, V. I. *Zadaci omladinskih saveza (Sarcinile uniunilor tineretului).* Bukurešt, Omladinsko izdavačko preduzeće, 1955, 39 p.

*

LENIN, V. I. *Karl Marx. O introducere în marxism.* În : Karl Marx. *Capitalul.* Vol. I, cartea I. Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, p. 11—34*.

LENIN. V. I. *Prefaţă.* În : Karl Marx. *Scrisori către Kugelmann.* Bucureşti, Editura Partidului Comunist Român, 1947, p. 7—16.

LENIN, V. I. *Prefaţă* la ediţia americană a cărţii lui John Reed *Zece zile care au zguduit lumea.* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură politică, 1957, p. 5. **

*

LENIN, V. I. *Az államról.* Elöadás a Szverdlov Egyetemen 1919, julius 11 *(Despre stat).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1961, 31 p.

LENIN, V. I. *Articole din 1923.* Bucureşti, Editura pentru literatură politică, 1954, 55 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Corespondenţă militară* (1917—1920). Bucureşti, Editura militară, 1958, 328 p. (Biblioteca ofiţerului.)

LENIN, V. I. *Despre alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănime.* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 716 p. cu portr. (Institutul Marx-Engels-Lenin-Stalin de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănime.* Bucureşti, Editura politică, 1958, 711 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre biblioteci.* Cu prefeţe, articole şi adnotări întocmite de N. K. Krupskaia. Bucureşti. Ministerul Culturii. Direcţia generală a aşezămintelor culturale, 1955, 95 p. (În ajutorul bibliotecarului.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre capitalismul de stat. Capitalismul de stat în perioada de trecere la socialism.* Bucureşti, Editura politică, 1962, 216 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre construcţia de partid.* Bucureşti, Editura politică, 1959, 873 p. cu portr. şi fasc. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre construcţia de partid,* Bucureşti, Editura politică, 1961, 872 p. cu facs, şi portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre cooperaţie.* Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 20 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

*** Traducerea românească a acestui studiu a apărut şi în : Karl Marx Scrieri alese. Vol. I. Bucureşti, Editura Partidului Comunist Român, 1945.**

**** In 1962, cartea lui John Reed, cu prefeţele lui V. I. Lenin şi N. K. Krupskaia, a fost retipărită la Editura politică.**

LENIN, V. I. *Despre cooperație.* Ediția a 2-a. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 16 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre cooperație.* Ediția a 3-a. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 16 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre cooperație.* Ediția a 3-a. [Reeditare]. București, Editura politică, 1959, 16 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.] *V. I. Lenin despre cooperație.* Ediția a 4-a. București, Editura politică, 1962, 16 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre cultura proletară* (Culegere de articole). București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 56 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre cultura proletară* (Culegere de articole). București, Editura politică, 1953, 16 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre cultură și artă.* Culegere alcătuită de N. I. Krutikova. Cu un articol introductiv de B. I. Meilah. București, Editura de stat pentru literatură politică, 1957, 685 p. cu portr. și facs.

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre democrația socialistă sovietică.* București, Editura politică, 1962, 120 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre dezvoltarea industriei grele și electrificarea țării.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 219 p. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre dreptul națiunilor la autodeterminare.* Moscova, Editura în limbi străine, 1945, 76 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Despre intervenția militară străină și războiul civil din U.R.S.S. (1918—1920).* București, Editura militară, 1958, 276 p.

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre învățămîntul public.* Articole și cuvîntări. București. Editura de stat didactică și pedagogică, 1959, 572 p. cu portr. (Academia de științe pedagogice a R.S.F.S.R.)

LENIN, V. I. *Despre literatură.* Culegere de articole și fragmente. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, 261 p.

LENIN, V. I. *Despre literatură.* Culegere de articole și fragmente. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 264 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1957, XI + 431 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre mișcarea muncitorească și comunistă internațională.* București, Editura politică, 1958, XII + 344 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre mișcarea muncitorească și comunistă internațională.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, XI+344 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I *Despre munca aparatului de stat sovietic.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 287 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre presă* (Cu studiul introductiv : *V. I. Lenin și problemele presei,* de A. Okorokov). București, Editura politică, 1960, XXVII+848 p. cu facs. și portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre problema națională și național-colonială.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1958, 632 p. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Despre productivitatea muncii.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 160 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre productivitatea muncii.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, 164 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre război, armată și știința militară.* Culegere în două volume. Vol. 1—2. București, Editura militară, 1957—1958. (Biblioteca ofițerului.)

LENIN, V. I. *Despre religie.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 80 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre religie.* București, Editura politică, 1959, 80 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre religie.* Ediția a 2-a. București, Editura politică, 1961, 80 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre revoluția din 1905—1907.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 783 p. (Institutul Marx-Engels-Lenin-Stalin de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

[LENIN, V. I.] *Lenin despre România.* Texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la România. București, Editura politică, 1960, 128 p.

[LENIN, V. I.]. *Lenin despre sindicate.* 1895—1923. București, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, 1958, 1 024 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Despre tineret.* București, Editura tineretului, 1956, 395 p. cu portr.

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin despre tineret.* [Ediția a 2-a]. București, Editura tineretului, 1959, 368 p. cu portr.

[LENIN, V. I.] *Lenin despre tineret.* Reeditare. București, Editura politică, 1963, 319 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Despre unitatea partidului.* București, Editura politică, 1959, 568 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin a vallásról (V. I. Lenin despre religie).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1961, 84 p. (Marxista-leninista könyvtár.)

LENIN, V. I. *Discursuri și articole cu prilejul aniversării Marii Revoluții Socialiste (1918—1922).* București, Editura Partidului Comunist Român, [f. a.], 144 p. cu portr.

LENIN, V. I. *Documente inedite.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1956, 32 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, W. I. *Über das Genossenschaftswesen (Despre cooperație).* Bukarest, Verlag der Rumänischen Arbeiterpartei, 1951, 20 p. cu portr. (Bibliothek der Marxismus-Leninismus.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin împotriva revizionismului.* București, Editura politică, 1958, XXII+640 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin împotriva revizionismului.* București, Editura politică, 1961, XXII+641 p. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *1 Mai.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1945, 65 p. cu portr.

LENIN, V. I. *1 Mai. 1 Mai al proletariatului revoluționar* (Culegere de articole). București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 32 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *Lenin az irodalomban (Lenin despre literatură).* Marosvásárhely, [f. a.], 55 p.

LENIN, V. I. *O koperaciji (Despre cooperație).* Bukurešt, Izdavačko preduzeće za političku literaturu. 1953, 14 p. cu portr. (Biblioteka marksizma-leninizma.)

LENIN, V. I. *Marx-Engels—marxism.* București, Editura Partidului Comunist Român, 1947, 496 p.

LENIN, V. I. *Marx-Engels—marxism.* Ediția a 2-a, București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 512 p. cu portr. (Institutul Marx-Engels-Lenin de pe lîngă C.C. al P.C. (b) al Uniunii Sovietice.)

LENIN, V. I. *Marx-Engels—marxism.* Ediția a 3-a. București, Editura politică, 1958, 503 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Marx-Engels — marxism.* Ediția a 3-a. [Reeditare]. București, Editura politică, 1959, 515 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Marxismul despre stat.* București, Editura politică, 1960, IX+173 p. cu portr. (Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.)

LENIN, V. I. *Partidul — forța conducătoare în statul socialist și în construcția comunistă* (Culegere). București, Editura politică, 1959, 600 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Problema agrară și „criticii" lui Marx.* București, Editura de stat pentru literatură politică, 1954, 199 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

[LENIN, V. I.]. *V. I. Lenin a proletárkulturáról* (Cikkgyütemény) *(V. I. Lenin despre cultura proletară).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1961, 60 p. (Marxista-leninista könyvtár.)

LENIN, V. I. *Raport asupra păcii ținut la al doilea Congres general al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților din Rusia. 26 octombrie (8 noiembrie) 1917. Cu privire la politica internă și externă a Republicii.* Raport prezentat celui de-al IX-lea Congres general al Sovietelor din Rusia de C.E.C. din Rusia și de Consiliul Comisarilor Poporului. 23 decembrie 1921. București, Editura politică, 1959, 264 p. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Romániára vonatkozó szövégek V. I. Lenin munkáibol (Lenin despre România).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1961, 128 p.

[LENIN, W. I.]. *Lenin über Rumänien.* Auszüge aus den Schriften W. I. Lenins Rumänien betreffend *(Lenin despre România).* Bukarest, Politischer Verlag, 1962, 128 p.

LENIN, V. I. *Scrisoare muncitorilor americani. Despre „democrație" și dictatură* (Culegere de articole). București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 48 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Scrisori din depărtare.* București, Editura Partidului Comunist din România, 1945, 64 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Scrisori din depărtare.* Ediția a 2-a. București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1949, 56 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Scrisori din depărtare.* Ediția a 3-a. București, Editura pentru literatură politică, 1953, 61 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *Socialismul și războiul* (Atitudinea P.M.S.D.R. față de război). București. Editura pentru literatură politică, 1953, 64 p. cu portr. (Biblioteca marxist-leninistă.)

LENIN, V. I. *A szocialismus és a háboru* (Az OSZDMP állásfoglalása a háboru kérdésében) *(Socialismul și războiul).* Bukarest, Politikai Könyvkiadó, 1961, 64 p. (Marxista-leninista könyvtár.) *

*** În limba română au fost editate și numeroase culegeri tematice cu alți autori, între care citãm spre ilustrare : Marx, Engels, Lenin.** Despre comunismul științific ; **Lenin, V. I., Stalin, I. V.** Despre Revoluția din Octombrie. **Ele nu au fost descrise aici, deoarece lucrările lui V. I. Lenin incluse în acest gen de culegeri sînt deja reflectate în diferitele secțiuni ale bibliografiei de față.**

Bibliografia revistei „ANALE DE ISTORIE" (1955 – 1969)

Revista „Anale de istorie", apărută în peisajul publicisticii românești la începutul anului 1955, a încheiat, cu nr. 6/1969, 15 ani de existență. A fost editată la început sub denumirea de „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", ca publicație bimestrială, exceptînd anul 1955 cînd a avut o apariție trimestrială ; de la nr. 2—3/1966 și-a schimbat titulatura în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", iar de la începutul anului 1969 în „Anale de istorie", menținînd același ritm bimestrial de apariție. Ca publicație a Institutului de istorie a partidului, revista a avut menirea de a contribui la îndeplinirea sarcinii încredințate de partid cu privire la intensificarea cercetării științifice asupra trecutului eroic de luptă al clasei muncitoare din România și a partidului comunist, a luptei sale pentru construirea societății socialiste, avînd un rol de seamă la așezarea istoriografiei românești pe temeiurile teoretice, filozofice ale concepției marxist-leniniste despre lume și societate. „Cercetarea acestui trecut glorios de luptă — se arăta în Cuvînt înainte *al nr. 1/1955 — cere studii temeinice, fundate pe documente istorice verificate, interpretate și generalizate pe baza concepției materialist-dialectice".*

În spiritul acestei profesiuni de credință, revista a crescut continuu, s-a autodepășit pe fondul dezvoltării generale a științelor sociale din România, al maturizării și specializării cercetărilor. Prin dezbaterea marilor teme aflate în fața istoriografiei, prin abordarea într-un cadru lărgit a fenomenului istoriei mișcării muncitorești, revista a contribuit la lărgirea viziunii asupra trecutului de luptă revoluționară a poporului nostru, la deschiderea de noi căi pentru amplificarea unor fructuoase cercetări.

Materialele publicate în coloanele revistei „Anale de istorie" — prezenta bibliografie este edificatoare — tratează probleme din domenii fundamentale ale științei istorice din România : istoria mișcării muncitorești, de la începuturi și pînă în zilele noastre, istoria Partidului Comunist Român, momente esențiale —

social-economice, politice și culturale — din istoria modernă și contemporană a țării, o largă problematică de actualitate din domeniile filozofiei istoriei, metodologiei cercetării istorice, teme din sfera economiei politice, sociologiei, politologiei, cu implicații asupra tărîmului istoric, probleme privind mișcarea muncitorească și comunistă internațională, făurirea și dezvoltarea regimurilor socialiste, mișcările democratice și progresiste, mișcările de eliberare națională.

De-a lungul unui deceniu și jumătate de apariție sistematică au fost editate 84 de numere, însumînd 1 000 coli editoriale. În tot acest răstimp, în coloanele revistei și-au găsit un loc fertil rezultatele cercetării unor istorici vîrstnici și mai tineri, înarmați cu învățătura marxist-leninistă, cei mai mulți consacrați în anii socialismului.

După 1960 și îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., datorită sprijinului și îndrumării constructive și pline de exigență comunistă acordate de conducerea partidului problemelor științelor sociale și sub influența cursului viu imprimat de partid, prin promovarea viguroasă a noului în toate sferele de activitate s-a creat un cadru propice și pentru perfecționarea cercetării istorice, ceea ce s-a repercutat cu consecințe foarte pozitive asupra conținutului revistei.

Succesele înregistrate de revista „Anale de istorie", creșterea calitativă a conținutului și nivelului științific-publicistic al materialelor, îmbogățirea sa tematică — prin abordarea celor mai stringente și mai semnificative teme, aspecte, momente din istoria mișcării muncitorești din România — se datoresc tocmai acestui climat nou, spiritului proaspăt pe care l-a generat cel de-al IX-lea Congres al partidului.

În cele ce urmează, prezentăm cititorilor Bibliografia „Analelor", reunind totalitatea materialelor publicate în paginile revistei, precum și criteriile ce au stat la baza alcătuirii sale. În afara faptului că relevă roadele unei activități, o atare bibliografie am dori să fie, într-adevăr, un instrument util de lucru la îndemîna cercetătorilor, a tuturor celor pasionați de cunoașterea trecutului poporului român.

O primă rubrică intitulată : Materiale teoretice. Editoriale, *inserate în ordine cronologică — 1969 spre anul de apariție — cuprinde cuvîntări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, documente de partid care s-au ocupat în mod nemijlocit și în detaliu de problemele istoriei patriei, materiale de o deosebită valoare teoretică și metodologică pentru îndrumarea istoriografiei noastre pe făgașul științific al redării — ample și în profunzime — a adevărului istoric. Editorialele sînt consacrate unor momente însemnate din istoria Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră.*

Dovezi și mărturii documentare în cea mai mare parte inedite sînt cuprinse în ordine cronologică inversă la rubrica Documente,

în timp ce rubrica Amintiri — Memorii strînge laolaltă acest gen de materiale în ordinea alfabetică a memorialiștilor.

Rubricile Istorie modernă și aceea de Istorie contemporană, cu subîmpărțirile: A. 1918—1944 și B. După 23 August 1944, pornind de la periodizarea consacrată în istoriografie, grupează materialele după conținut în ordinea alfabetică a autorilor. Folosind acest criteriu se creează posibilitatea de a se urmări evoluția cercetării istorice, de a se constata stadiul ei actual. Același principiu și la rubrica Gîndire social-politică, care reunește articolele vizînd domeniile științelor social-politice, materiale de filozofie și teorie a istoriei.

La rubrica intitulată generic: Lecții și consultații sînt strînse, în ordine cronologică inversă, materialele destinate celor cuprinși în formele organizate ale învățămîntului politic de partid, tuturor celor care studiază istoria mișcării noastre muncitorești.

Pentru facilitarea documentării, în cazul Evocărilor s-a folosit ordinea alfabetică a personalităților descrise.

Am considerat util, îndeosebi pentru cercetători, să cuprindem, tot în cadrul acestei rubrici, medalioanele biografice publicate în nr. 2—3/1968 (p. 21—36); le-am completat, unde a fost cazul, cu datele referitoare la anul nașterii și al morții.

La Recenzii. Note bibliografice s-a adoptat, de asemenea, principiul alfabetic al autorilor lucrărilor (sau al lucrărilor, în cazul celor colective) și nu al recenzenților, permițînd celor interesați să găsească cu ușurință cărțile recenzate; revistele care au făcut obiectul prezentării în coloanele revistei au fost reunite, tot în ordine alfabetică, la sfîrșitul acestei rubrici.

Articole documentare, de metodologie a istoriei, traduceri, bibliografii, rezumatele discuțiilor pe marginea unor întîlniri, adunate în ordinea alfabetică a materialelor, fac obiectul rubricii: Materiale cu caracter documentar. Bibliografii.

Știrile de la Viață științifică. Informații sînt cuprinse în ordine cronologică inversă. O subrubrică a fost dedicată inserării titlurilor tezelor de doctorat, în ordinea alfabetică a susținătorilor, care au fost menționate în revistă, pentru a se cunoaște și pe această cale preocupările diferiților istorici români.

Fiecare indicație bibliografică a primit un număr de ordine ce stă la baza întocmirii indicelor de autori.

Considerăm că prezenta bibliografie oferă imaginea de ansamblu a preocupărilor și realizărilor revistei „Anale de istorie", autentică tribună de afirmare a istoriei mișcării muncitorești și democratice din țara noastră, a istoriei P.C.R., revistă care participă, în cadrul eforturilor conjugate ale istoricilor români, la înfăptuirea liniei politice-ideologice ferme a partidului comunist în domeniul științelor sociale.

Bibliografia a fost întocmită de: **Miralena Bolca, Elisabeta Buta, M. Ion.**

I. Materiale teoretice. Editoriale

1 CEAUȘESCU, NICOLAE, *Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist*, XV (1969), nr. 5, p. 3—26.

2 CEAUȘESCU, NICOLAE, *Cuvîntul de salut rostit la sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi centenarului Academiei Republicii Socialiste România*, XII (1966), nr. 5, p. 3—8.

3 CEAUȘESCU, NICOLAE, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, XII (1966), nr. 2—3, p. 3—56.

4 CEAUȘESCU, NICOLAE, *Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea partidului în perioada dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al P.C.R.*, XI (1965), nr. 4, p. 3—58.

5 CEAUȘESCU, NICOLAE, *Cuvîntare la mitingul de doliu din 24 martie 1965 închinat memoriei lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*, XI (1965), nr. 1, p. 23—26.

6 *Hotărîrea Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la întocmirea Istoriei P.C.R.*, XI (1965), nr. 5, p. 1.

7 *Congresul al IX-lea al P.C.R.* (rapoarte), XI (1965), nr. 4, p. 59—108.

8 *Rezoluția Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român*, XI (1965), nr. 4, p. 109—130.

9 SĂLĂJAN, LEONTIN, *Cuvîntare rostită la Adunarea festivă cu prilejul celei de-a XX-a aniversări a Zilei victoriei*, XI (1965), nr. 2, p. 3—8.

10 *Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române pentru eternizarea memoriei tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej; Necrologul; Scrisoarea adresată Marii Adunări Naționale de Gheorghe Gheorghiu-Dej; Cuvîntările la mitingul de doliu din 24 martie 1965*, XI (1965), nr. 1, p. 5—22.

11 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist. Expunere la Sesiunea solemnă a Marii Adunări Naționale*, X (1964), nr. 4, p. 3—18.

12 *Declarație cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964*, X (1964), nr. 2, p. 3—30.

13 STOICA, CHIVU, *Cuvîntare la Adunarea solemnă cu prilejul celei de-a 30-a aniversări a eroicelor lupte din februarie 1933 ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, IX (1963), nr. 1, p. 3—18.

14 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Expunere făcută la Şedinţa solemnă a Marii Adunări Naţionale cu prilejul celei de-a XV-a aniversări a Republicii Populare Române*, VIII (1962), nr. 6, p. 3—18.

15 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Cuvîntare la adunarea festivă a tineretului din Capitală cu prilejul celei de-a 40-a aniversări a creării Uniunii Tineretului Comunist din România*, VIII (1962), nr. 2, p. 3—6.

16 *Mesajul de salut adresat tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej de către Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român, de Consiliul de Stat al Republicii Populare Române şi Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Române şi cuvîntarea sa la solemnitatea decorării cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a zilei de naştere*, VII (1961), nr. 6, p. 1—4.

17 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Dare de seamă a delegaţiei Partidului Muncitoresc Român la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S. la plenara C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961*, VII (1961), nr. 6, p. 5—36.

18 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului. Raport prezentat la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România, la 8 mai 1961*, VII (1961), nr. 3, p. 9—40.

19 GHEORGHIU-DEJ, GHEORGHE, *Expunere făcută la Sesiunea solemnă a Marii Adunări Naţionale din 22 august 1959 cu prilejul celei de-a XV-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist*, V (1959), nr. 4, p. 5—20.

20 STOICA, CHIVU, *Cuvîntare rostită la Adunarea festivă din 22 august 1958 pentru sărbătorirea zilei eliberării patriei*, IV (1958), nr. 4, p. 10—22.

21 STOICA, CHIVU, *Cuvîntare de răspuns cu prilejul solemnităţii înmînării diplomei de „Erou al Muncii Socialiste" şi a medaliei de aur „Secera şi ciocanul" de către Prezidiul Adunării Naţionale a Republicii Populare Române*, IV (1958), nr. 4, p. 23—25.

22 *Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste din 14—16 noiembrie 1957* (Documente), III (1957), nr. 6, p. 150—171.

23 *Hotărîrea şedinţei plenare a C.C. al P.M.R. 14 decembrie 1957*, III (1957), nr. 6, p. 172—174.

24 *Comunicatul şi rezoluţia plenarei Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 28 iunie — 3 iulie 1957*, III (1957), nr. 4, p. 3—19.

25 *Hotărîrea C.C. al P.M.R. cu privire la sărbătorirea a 40 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 166—171.

26 *Comunicatul şedinţei plenare a C.C. al P.M.R. din 30 septembrie — 1 octombrie 1955*, II (1956), nr. 1, p. 3—4.

*

27 * * * *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român — moment istoric în viaţa poporului român*, XV (1969), nr. 4, p. 3—15.

28 * * * *Hotăriri istorice*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 3—17.

29 * * * *Un act de înalt umanism*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 18—38.

30 * * * *O glorioasă epocă istorică de progres şi prosperitate a României socialiste*, XIII (1967), nr. 6, p. 3—13.

31 * * * *20 de ani de la Conferinţa Naţională a P.C.R. din octombrie 1945*, XI (1965), nr. 5, p. 3—12.

32 * * * *Măreţ program de dezvoltare multilaterală a României socialiste*, XI (1965), nr. 3, p. 3—12.

33 * * * *Procesul din 1933—1934 al conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din 1933*, X (1964), nr. 3, p. 3—22.

34 * * * *Un măreţ eveniment istoric în viaţa poporului nostru — încheierea colectivizării agriculturii*, VIII (1962), nr. 3, p. 3—24.

35 * * * *Patruzeci de ani de luptă a tineretului revoluţionar sub steagul partidului marxist-leninist*, VIII (1962), nr. 2, p. 7—23.

36 * * * *Însemnătatea plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961 pentru cercetarea și studierea istoriei partidului*, VIII (1962), nr. 1, p. 3—15.

37 * * * *Proiectul de program al P.C.U.S. — un strălucit document al marxism-leninismului creator*, VII (1961), nr. 5, p. 5—14.

38 * * * *Presa, armă puternică a partidului în lupta pentru eliberarea națională și socială a poporului nostru, pentru construirea socialismului și apărarea păcii*, VII (1961), nr. 4, p. 9—26.

39 * * * *Partidul Muncitoresc Român — conducătorul poporului nostru în lupta pentru libertate, pace și victoria socialismului*, VII (1961), nr. 1—2, p. 5—24.

40 * * * *Patruzeci de ani de la greva generală*, VI (1960), nr. 5, p. 5—16.

41 * * * *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român — eveniment de însemnătate istorică în viața partidului și a poporului nostru*, VI (1960), nr. 4, p. 5—11.

42 * * * *Însuflețiți de mărețele idei ale lui Lenin, oamenii muncii din Republica Populară Română construiesc socialismul*, VI (1960), nr. 2, p. 5—21.

43 * * * *Mișcarea comunistă internațională — o forță uriașă, de neînvins, a epocii noastre (40 de ani de la întemeierea Internaționalei a III-a Comuniste)*, V (1959), nr. 2, p. 5—22.

44 * * * *Un măreț eveniment al contemporaneității: Congresul al XXI-lea extraordinar al P.C.U.S.*, V (1959), nr. 1, p. 5—19.

45 * * * *Pentru întărirea continuă a partidului, pentru aplicarea consecventă a normelor leniniste ale vieții de partid*, IV (1958), nr. 3, p. 5—20.

46 * * * *25 de ani de la luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933*, IV (1958), nr. 1, p. 5—21.

47 * * * *Zece ani de la instaurarea Republicii Populare Române — stat al dictaturii proletariatului (1947—1957)*, III (1957), nr. 6, p. 5—16.

48 * * * *Însemnătatea istorică a documentelor Congresului al II-lea al P.M.R.*, II (1956), nr. 2, p. 3—9.

II. Documente

49 *Documente privind rezistența antifascistă din România*, GH. I. IONIȚĂ, XV (1969), nr. 4, p. 82—98.

50 *Un interviu acordat de Karl Marx în 1878*, XII (1966), nr. 6, p. 72—82.

51 *Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației (Paris, 13—14 mai 1939)*, G. I. [GH. I. IONIȚĂ], XII (1966), nr. 6, p. 83—89.

52 *Un document privind năruirea sistemului militar hitlerist în Balcani*, N. CIACHIR, XII (1966), nr. 6, p. 90—92.

53 *Documente ale mișcării muncitorești privind Unirea Principatelor și desăvîrșirea unității naționale a României*, A. DEAC, XII (1966), nr. 1, p. 110—122.

54 *Documente privind desfășurarea grevei generale din 1920*, XI (1965), nr. 5, p. 44—67.

55 *Documente noi privind răscoalele țărănești din anul 1900*, GH. MATEI și D. MIOC, XI (1965), nr. 4, p. 163—176.

56 *Documente privind poziția intelectualității satelor față de răscoala țăranilor din 1907*, I. ILINCIOIU, XI (1965), nr. 3, p. 132—146.

57 *Documente noi în legătură cu marea răscoală a țăranilor din 1907*, X (1964), nr. 2, p. 109—131.

58 *Un document inedit privind răscoala țărănească de la Lieşti, jud. Tecuci, din 1905*, G. M. DĂSCĂLESCU, IX (1963), nr. 2, p. 121—124.

59 *Documente privind demascarea caracterului reacționar, antipopular și antinațional al monarhiei (1922—1940)*, AL. GH. SAVU, VIII (1962), nr. 6, p. 123—150.

60 *Unele documente privind situația și lupta maselor muncitoare din țara noastră în perioada premergătoare eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933*, G. HORJA și I. NEACȘU, VIII (1962), nr. 5, p. 3—19.

61 *Documente privind solidaritatea maselor muncitoare din România cu Rusia sovietică (1918—1924)*, GH. UNC și O. MATICHESCU, VIII (1962), nr. 5, p. 20—38.

62 *Documente privind marea răscoală țărănească din anul 1907*, D. HUREZEANU, VIII (1962), nr. 3, p. 146—178.

63 *Documente privind mișcarea revoluționară de tineret în perioada creării Uniunii Tineretului Comunist din România*, VIII (1962), nr. 2, p. 24—62.

64 *Documente privind starea de spirit a maselor populare și a armatei împotriva dictaturii militare-fasciste și a armatei hitleriste, activitatea P.C.R. pentru atragerea armatei la înfăptuirea insurecției din august 1944 și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste*, VII (1961), nr. 4, p. 96—124.

65 *Documente privind lupta pentru crearea Partidului Comunist din România și activitatea sa în primii ani de existență*, I. NEACȘU și V. PETRIȘOR, VII (1961), nr. 3, p. 41—58.

66 *Documente privind crearea Partidului Comunist din România*, N. BLANĂ și M. TĂLĂNGESCU, VII (1961), nr. 1—2, p. 25—47.

67. *O scrisoare a lui Pandele Becheanu adresată unui muncitor de la Atelierele C.F.R. Constanța*, FL. DRAGNE, VII (1961), nr. 1—2, p. 48—49.

68 *Documente privind lupta maselor populare din România, sub conducerea P.C.R., pentru pace și prietenie cu U.R.S.S. (1917—1944)*, M. C. STĂNESCU și T. PINTEAN, VI (1960), nr. 6, p. 66—84.

69 *Documente privind greva generală din 1920*, VI (1960), nr. 5, p. 162—187.

70 *Documente privind luptele muncitorilor minieri din Valea Jiului (martie-iunie 1920)*, GH. UNC, VI (1960), nr. 4, p. 88—102.

71 *Documente privind luptele metalurgiștilor din București (martie-august 1920)*, I. IACOȘ, VI (1960), nr. 4, p. 103—119.

72 *Documente privind grevele muncitorilor de la fabricile de tutun și chibrituri, Arsenal și Imprimeria națională (februarie-septembrie 1920)*, V. ȘTEFĂNESCU, VI (1960), nr. 4, p. 120—135.

73 *Documente privind greva muncitorilor de la C.F.R., din porturi, șantiere navale și navigație din România (aprilie-iunie 1920)*, N. G. MUNTEANU, VI (1960), nr. 3, p. 115—130.

74 *O scrisoare a lui V. I. Lenin descoperită în țara noastră*, VI (1960), nr. 2, p. 96—98.

75 *O carte poștală adresată lui C. Dobrogeanu-Gherea semnată de V. I. Lenin*, VI (1960), nr. 2, p. 98.

76 *Documente privind eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933*, VI (1960), nr. 1, p. 5—40.

77 *Unele documente ale P.C.R. din anii 1935—1936 consacrate aniversării zilei de 7 Noiembrie*, T. PINTEAN și V. TOPALU, V (1959), nr. 5, p. 88—96.

78 *Documente privind pregătirea și înfăptuirea, sub conducerea P.C.R., a insurecției armate de la 23 August 1944*, V (1959), nr. 4, p. 120—138.

79 *Unele documente privind starea de spirit și acțiuni ale maselor populare din țara noastră în perioada premergătoare insurecției armate de la 23 August 1944*, N. PETROVICI, V (1959), nr. 4, p. 139—149.

80 *Unele documente și articole privind lupta antimonarhică a Partidului Comunist din România*, T. PINTEAN și C. RÎMNICEANU, V (1959), nr. 1, p. 137—151.

81 *Unele documente ale P.C.R. din anii ilegalității cu ocazia aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, GH. ADORIAN, IV (1958), nr. 5—6, p. 166—171.

82 *O pagină din istoria luptei partidului pentru pregătirea insurecției armate de la 23 August 1944* (Scrisoarea tovarășilor din afară către tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și scrisoarea de răspuns a tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej), IV (1958), nr. 4, p. 5—9.

83 *În legătură cu răspîndirea lucrărilor lui V. I. Lenin editate în România* (Documente), IV (1958), nr. 3, p. 111—112.

84 *În legătură cu aniversarea zilei de 1 Mai în România* (Documente), IV (1958), nr. 3, p. 113—115.

85 *În legătură cu a 25-a aniversare a eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști* (Documente), IV (1958), nr. 2, p. 150—153.

86 *Două documente privind pregătirea de către guvernul burghezo-moșieresc a represiunii luptelor de la Atelierele C.F.R. „Griviția" — București*, MIHAI FRANCISC, IV (1958), nr. 1, p. 73—77.

87 *Prezentarea unor documente referitoare la solidaritatea clasei muncitoare internaționale cu eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933*, GH. MATEI, IV (1958), nr. 1, p. 78—105.

88 *Documente privind aniversarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în România*, III (1957), nr. 5, p. 132—142.

89 *Documente despre mișcările țărănești din Transilvania din noiembrie 1918*, LUDOVIC VAIDA, III (1957), nr. 5, p. 143—160.

90 *Despre broșura „Cum s-a prăpădit țara. Ce spun documentele diplomatice secrete", Iași, Tipografia „N. P. Ionescu", 1918*, V. L[IVEANU], III (1957), nr. 3, p. 111—122.

91 *Unele documente privind izbucnirea și desfășurarea răscoalei țăranilor din 1907 în Moldova*, V. ADĂSCĂLIȚEI și J. BENDITER, III (1957), nr. 2, p. 101—118.

92 *Documente privind unele lupte greviste din Transilvania în 1906*, V. A. VARGA și M. FRANCISC, III (1957), nr. 2, p. 119—138.

93 *Noi mărturii privind solidaritatea de luptă a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Pașcani cu țăranii răsculați în 1907*, GH. CILIBIU, III (1957), nr. 1, p. 118—119.

94 *Unele documente privind răsunetul internațional al răscoalei țăranilor din 1907*, GH. MATEI, III (1957), nr. 1, p. 120—161.

95 *Din lupta pentru apărarea revoluției ruse (1917). Cinci fotografii ale batalionului revoluționar român din Odesa*, R. DEUTSCH, II (1956), nr. 6, p. 91—98.

96 *Date noi în legătură cu Congresul al V-lea al P.C.R.*, M. FRANCISC și V. HURMUZ, II (1956), nr. 6, p. 99—101.

97 *Unele documente privind sîngeroasa represiune a răscoalei țăranilor din 1907*, M. STĂNOIU [MIHAIL ROLLER], II (1956), nr. 6, p. 102—145.

98 *Unele documente privind lupta P.C.R. în perioada fascizării țării (1934—1938)*, C. MOCANU și P. IGNAT, II (1956), nr. 5, p. 127—137.

99 *Unele documente privind lupta U.T.C. pentru închegarea frontului unic al tineretului muncitor*, V. ȘTEFĂNESCU și I. BORKOVI, II (1956), nr. 4, p. 161—170.

100 *Unele documente privind desfășurarea lucrărilor Congresului I din 1921 de creare a P.C.R.*, GH. DIACONU, II (1956), nr. 3, p. 88—109.

101 *Unele documente privind mișcarea revoluționară din România în perioada 1917—1921*, E. POPESCU și C. MOCANU, II (1956), nr. 3, p. 110—122.

102 *Unele documente privind sărbătorirea zilei de 1 Mai în România în anii 1917, 1918 și 1919*, P. IGNAT, II (1956), nr. 3, p. 123—128.

103 *Pagini din viața și lupta marinarilor potemkiniști stabiliți în România (Trei dosare de corespondență și materiale din perioada 1905—1909 privitoare la potemkiniști)*, TR. UDREA, II (1956), nr. 2, p. 121—131.

104 *O scrisoare a lui V. I. Lenin adresată lui I. C. Frimu*, II (1956), nr. 1, p. 89—92.

105 *A XXXVIII-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Prezentarea unor documente privind lupta P.C.R. și a organizațiilor revoluționare conduse de partid, pentru o politică de prietenie între Uniunea Sovietică și România*, I (1955), nr. 4, p. 110—119.

106 *Unele materiale privind lupta deținuților comuniști și antifasciști din „Doftana". Din presa ilegală a Partidului Comunist Român și a organizațiilor revoluționare conduse de partid*, M. PRUTEANU [MIHAIL ROLLER], I (1955), nr. 4, p. 120—130.

107 *Trei dări de seamă ale Clubului muncitorilor din București pe anii 1897—1898, 1898—1899 și 1899—1900*, GH. GEORGESCU-BUZĂU, I (1955), nr. 4, p. 131—144.

108 *23 August : 11 ani de la eliberarea patriei noastre* (1. Manifestul Frontului Unic Muncitoresc publicat în ziarul „România liberă" nr. 8 din 28 iulie 1944 ; 2. Manifeste ale Comitetelor patriotice de la „C.F.R.", „Malaxa", „Lemaître", „S.T.B." și „Mociorniță" ; 3. „Armata Roșie vine", broșură apărută în Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România în preajma zilei de 23 August 1944 ; 4. Manifestul Comitetului Central al Partidului Comunist din România din august 1944 ; 5. Chemarea Comandamentului formațiilor de luptă patriotice „Către toți cetățenii Capitalei" din 24 august 1944), I (1955), nr. 3, p. 112—124.

109 *1 Mai în unele documente de partid din perioada anilor 1931—1933*, A. ROMAN și M. TĂLĂNGESCU, I (1955), nr. 2, p. 142—156.

110 *O scrisoare a lui Friedrich Engels către P. Mușoiu*, I (1955), nr. 1, p. 66—67.

111 *V. I. Lenin despre România* (texte), I (1955), nr. 1, p. 68—94.

112 *50 de ani de la revoluția populară din Rusia (1905—1907)* (Documente), I (1955) nr. 1, p. 95—116.

113 *Numărul gazetei „Socialismul" — organul central al Partidului Comunist Român — apărut ilegal în 14 iunie 1924*, P. NICULESCU și L. ȘIMANDAN, I (1955), nr. 1, p. 117—123.

III. Amintiri – Memorii

114 ANAGNOSTE, VASILE, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 18—20.

115 APOSTOL, NICOLAE GRIGORE, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 5—7.

116 AVRAMESCU, D., *Amintiri despre 13 decembrie 1918*, III (1957), nr. 6, p. 17—22.

117 AVRAMESCU, D., *Cu muncitorii tipografi în grevă* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 78—81.

118 AVRAMESCU, FILIP, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 38—39.

119 BĂLAN, VASILE DUMITRU, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 3—5.

120 BĂLĂCEANU, STOIAN, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 15—17.

121 BÎRZĂ, V., *Aspecte privind participarea batalionului de voluntari, în frunte cu uteciștii, la războiul antihitlerist (23 August 1944—9 Mai 1945)*, III (1957), nr. 2, p. 139—153.

122 BRATU — SIA, FANE, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 21—23.

123 BUJOR, M. GH., *Amintiri privind aniversarea a 40 de ani de la eroica luptă pentru pace a muncitorimii gălățene (13 iunie 1916—13 iunie 1956)*, II (1956), nr. 4, p. 3—11.

124 BUJOR, M. GH., *În preajma întemeierii Partidului Comunist Român* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 3—9.

125 BUJOR, M. GH., *În sprijinul Revoluției*, III (1957), nr. 5, p. 56—71.

126 BUJOR, M. GH., *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 3—13.

127 BURDULOIU, CONSTANTIN TRAIAN, *Operațiile Armatei I române. Acțiunile corpului aerian român*, XI (1965), nr. 2, p. 127—135.

128 CHIRIȚĂ, ATANASE, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Brașov*, X (1964), nr. 4, p. 136—141.

129 CIOBANU, ENACHE, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 13—15.

130 COMAN, ANDREI, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 33—35.

131 CONSTANTINESCU, ALECU, *Masacrul din Piața Teatrului Național* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 70—73.

132 CORBULEANU, MIHAIL, *Operațiile Armatei 4 române. Participarea la operația de la Rožňava*, XI (1965), nr.2, p. 65—77.

133 CREȚEANU, ANATOL, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 105—109.

134 CRUCEANU, MIHAIL, *Din vremea înființării partidului* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 21—25.

135 DAMIESCU, CONSTANTIN, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Călărași*, X (1964), nr. 4, p. 141—146.

136 DANACU, VASILE, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști: În Carpații Răsăriteni, pe direcția Ghimeș-Praid-Reghin*, X (1964), nr. 5, p. 100—105.

137 DĂMĂCEANU, DUMITRU, *Memorii. August 1944*, XIII (1967), nr. 4, p. 85—91.

138 DIMITRIU, ION, *Luptele desfășurate de Armata română în munții Hegyalja, Bükk și Matra*, XI (1965), nr. 1, p. 115—124.

139 DINUȚ, ILIE și PROSAN, NICOLAE, *Memorii. August 1944*, XIII (1967), nr. 4, p. 94—97.

140 DOBRE, TEODOR, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Băneasa-Otopeni*, X (1964), nr. 4, p. 121—125.

141 DOMBROWSKI, VICTOR, *Bucureștiul în zilele insurecției din August 1944*, XI (1965), nr. 6, p. 38—46.

142 DUMITRESCU, ANTON, *Memorii. August 1944*, XIII (1967), nr. 4, p. 91—94.

143 DUMITRESCU, IONIȚĂ N., *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 18—21.

144 DUMITRU, IANCU, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 131—132.

145 ENACHE, ZAMFIR, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octomrie*, III (1957), nr. 5, p. 21—26.

146 GALGOȚI, ALEXANDRU, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944: Timișoara*, X (1964), nr. 4, p. 158—163.

147 GASPAR, IOAN, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Turnu-Severin*, X (1964), nr. 4, p. 154—158.

148 GĂNESCU, DUMITRU, *Amintiri despre 13 decembrie 1918*, III (1957), nr. 6, p. 26—28.

149 GEORGESCU, VASILE, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 3—5.

150 GHEORGHIADE, DUMITRU C., *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Cluj*, X (1964), nr. 5, p. 128—135.

151 GRĂJDEANU, VASILE, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 20—21.

152 GRĂMADĂ, PETRU, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 15—16.

153 HANUȘI, ALEXANDRU, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 50—55.

154 IONAȘCU, COSTIN, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Carei — Satu-Mare*, X (1964), nr. 5,, p. 146—152.

155 IONESCU, DAN, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Cotroceni*, X (1964), nr. 4, p. 126—130.

156 IONESCU, EMILIAN, *Momente din timpul doborîrii dictaturii militare-fasciste*, XI (1965), nr. 6, p. 30—37.

157 IONESCU, ISTRATE, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 16—17.

158 IORDĂCHESCU, TEODOR, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 13—15.

159 JURJAC, ION, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 26—40.

160 KAHANE, (AUREL) ANTON, *Din timpul tinerii Congresului pentru afiliere* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 17—20.

161 KISS, ANDREI, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 13—15.

162 MACAVEI, MIHAI, *Afilierea* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 25—28.

163 MALTUS-SAFIR, JANETA, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 15—16.

164 MANEA, N. I., *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 40—46.

165 MANOLACHE, ALEXANDRU, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Turda*, X (1964), nr. 5, p. 97—100.

166 MARTON, KERTESZ, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 46—50.

167 MARINESCU, GH., *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 126—128.

168 MARINESCU, VASILE, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Giurgiu*, X (1964), nr. 4, p. 149—153.

169 MĂNESCU, CONSTANTIN, *Munca pentru organizarea Congresului de afiliere la Internaționala a III-a* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 9—14.

170 MĂNESCU, CONSTANTIN, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 21—22.

171 MIHĂILESCU, MARCEL, *Operațiile Armatei 4 române. Participarea la lupta pentru eliberarea zonelor Zvolen și Banská Bystrica*, XI (1965), nr. 2, p. 77—89.

172 MILITARU-SIMULESCU, N., *Acum 50 de ani* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 74—75.

173 MILITARU-SIMULESCU, N., *Amintiri despre 13 decembrie 1918*, III (1957), nr. 6, p. 22—23.

174 NAVASARTI, FLORIN S., *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944 : Cernavodă*, X (1964), nr. 4, p. 146—149.

175 NENNICH, FRANCISC, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 5—11.

176 NICOLAE, ALECU, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Oarba de Mureș*, X (1964), nr. 5, p. 123—128.

177 NICOLAIESCU, VICTOR, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 116—118.

178 OLTEANU, IANCU, *Înainte de 8 mai 1921* (Amintiri despre Congresul I al P.C.R.), II (1956), nr. 3, p. 14—17.

179 OLTEANU, IANCU, *O pagină din trecut* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 77.

180 PANAITESCU, ȘTEFAN, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 110—116.

181 PETRESCU, ALEXANDRU, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Păuliș*, X (1964), nr. 5, p. 117—123.

182 PLĂMADĂ, ION, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 118—121.

183 PLEȘOIANU, ALEXANDRU D., *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : zona Arad*, X (1964), nr. 5, p. 112—116.

184 POP, DUMITRU, *Amintiri despre 13 decembrie 1918*, III (1957), nr. 6, p. 23—26.

185 POPA, PETRU, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 15.

186 POROJAN, ILARIE, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 35—36.

187 PREDA, ION D., *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 17.

188 PURCHER, IOSIF, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 5—9.

189 RAȘCU, DAMIAN, *Operațiile Armatei 1 române. În masivul Javorina*, XI (1965), nr. 2, p. 101—112.

190 RĂUȚĂ, GHEORGHE, *Operațiile Armatei 1 române. Acțiunile Regimentului 2 care de luptă*, XI (1965), nr. 2, p. 136—144.

191 ROUĂ, DUMITRU, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 17—18.

192 RUSU, VASILE TOADER, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 8—13.

193 SAS, CHIRILĂ, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști : Salva-Coșbuc*, X (1964), nr. 5, p. 135—139.

194 SIMEDREA, FLOREA, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 18—21.

195 SIMION, ILIE, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 11—13.

196 SPANIOL, PETRE, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 14—18.

197 SPIREA, ION, *Operațiile Armatei 4 române. În masivele muntoase Fatra Mare, Fatra Mică și în Carpații Albi*, XI (1965), nr. 2, p. 89—100.

198 SPIRIDON, DRAGOMIR, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 3, p. 9—11.

199 STĂNICĂ, ION, *Operațiile Armatei 1 române. Între rîurile Hron și Morava*, XI (1965), nr. 2, p. 112—126.

200 SULICĂ, MARIN R., *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 23—31.

201 SZEKELY, ANDREI, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 121—126.

202 ȘOVA, NICOLAE, *80 de zile de lupte pentru eliberarea Budapestei de sub jugul fascist*, XI (1965), nr. 1, p. 101—114.

203 ȘTEFAN, GHEORGHE, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști: Salva-Coșbuc*, X (1964), nr. 5, p. 139—140.

204 ȘTEFAN, GHEORGHE CONSTANTIN D., *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957) , nr. 1, p. 36—38.

205 ȘTEFĂNESCU, ANTON M., *Acțiunile Corpului aerian român în timpul luptelor desfășurate pe teritoriul Ungariei*, XI (1965), nr. 1, p. 125—132.

206 ȘTEFĂNESCU, SEBASTIAN, *Răscoala din 1907 și acțiunile muncitorești*, III (1957), nr. 2, p. 23—25.

207 TĂRÂNGOI, ION, *În rînd cu cei vîrstnici* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 81—82.

208 TECLU, IACOB, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști: Oradea*, X (1964), nr. 5, p. 140—146.

209 TEODORESCU, GH., *În fața dușmanului de clasă* (Amintiri despre 13 decembrie 1918), XIV (1968), nr. 6, p. 75—76.

210 TEODORESCU, NISTOR, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944: Pe văile Mălin și Suha*, X (1964), nr. 4, p. 163—176.

211 TODEA, ENEA LUDOVIC și ȚAICA, GHEORGHE, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști: Pe Valea Arieșului*, X (1964), nr. 5, p. 105—111.

212 TURI, ALEXANDRU, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 5, p. 11—14.

213 ȚENESCU, ALEXANDRU, *Din luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști: Sfîntu-Gheorghe*, X (1964), nr. 5, p. 92—97.

214 UNGUREANU, CONSTANTIN, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 31—33.

215 VASILESCU, CONSTANTIN, *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 17—18.

216 ZALIC, EMA, *Amintiri din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, III (1957), nr. 4, p. 128—131.

217 ZĂGAN, ION GH., *Amintiri despre răscoala din 1907*, III (1957), nr. 1, p. 7—8.

218 ZOTTER, TOMA, *Pe locurile unde s-a desfășurat insurecția armată din August 1944: Valea Prahovei*, X (1964), nr. 4, p. 130—136.

IV. Istorie modernă

219 ADĂSCĂLIȚEI, VASILE, *O inventivă metodă de exploatare a țărănimii folosită de arendașul moșiei Bîrzești-Vaslui în 1906*, III (1957), nr. 1, p. 162—164.

220 ALEXANDRESCU, I., *120 de ani de la revoluția franceză din februarie 1848. „Gazeta de Transilvania" și revoluția din Franța*, XIV (1968), nr. 1, p. 101—108.

221 ARIMIA, VASILE și PETREANU, NICOLAE, *Consiliile naționale române și rolul lor în pregătirea și înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*, XIV (1968), nr. 6, p. 22—31.

222 ARNOLD, L. (R.D.G.), *Marx și Engels — organizatorii și conducătorii mișcării muncitorești internaționale*, V (1959), nr. 1, p. 50—77.

223 BÁNYAI, LADISLAU şi BODEA, GHEORGHE I., *Lupta antihabsburgică a maselor din Transilvania*, XIV (1968), nr. 5, p. 3—20.

224 BRILL, JANETA şi HUSCARIU, NICOLAE, *Lupta împotriva militarismului şi războiului la congresele socialiste internaţionale (1889—1914)*, XV (1969), nr. 5, p. 76—86.

225 CĂLIN, AL. B., *Răscoala marinarilor români din flota Mării Negre (1918)*, XIV (1968), nr. 1, p. 96—100.

226 CĂZĂNIŞTEANU, C., *Lupta maselor populare împotriva ocupanţilor în anii 1916—1918*, XIII (1967), nr. 3, p. 50—65.

227 CĂZĂNIŞTEANU, CONSTANTIN şi FLORESCU, MARIN, *Promovarea ideii unirii naţionale în mişcarea socialistă din România (sfîrşitul secolului al XIX-lea)*, XIV (1968), nr. 4, p. 3—18.

228 CERNEA, E., *Urmările juridice ale răscoalei din 1907*, XIII (1967), nr. 1, p. 96—109.

229 CHERESTEŞIU, V. şi COPOIU, N., *Participarea oamenilor muncii din România la apărarea şi sprijinirea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie*, XIII (1967), nr. 4, p. 71—84.

230 CIACHIR, N., *Aprecieri ale Comandamentului militar rus privind Armata română în războiul din 1877—1878*, XIII (1967), nr. 2, p. 57—61.

231 CICALĂ, I., *Ecoul Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie în unele ziare româneşti din Transilvania*, III (1957), nr. 6, p. 102—112.

232 COMARTIN, GR., *Legăturile mişcării muncitoreşti din ţara noastră cu Internaţionala I*, X (1964), nr. 5, p. 66—78.

233 CONSTANTINESCU, N. N., *Din istoricul formării clasei muncitoare în România (pînă la războiul de independenţă)*, II (1956), nr. 6, p. 26—65 ; III (1957), nr. 1, p. 62—88, nr. 2, p. 54—74, nr. 3, p. 37—65.

234 CONSTANTINESCU, N. N., *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din România. 1900—1916*, III (1957), nr. 6, p. 74—101 ; IV (1958), nr. 2, p. 41—69, nr. 3, p. 42—77.

235 CONSTANTINESCU, N. N., PAUL, TUDOR şi CONSTANTINESCU, OLGA, *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din România (de la războiul de independenţă pînă la 1900)*, III (1957), nr. 4, p. 81—104, nr. 5, p. 105—131.

236 CONSTANTINESCU-IAŞI, P. şi LIVEANU, V., *Însemnătatea internaţională a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie*, XIII (1967), nr. 5, p. 3—19.

237 CONSTANTINESCU-IAŞI, P. şi LUNGU, TR., *Războiul de independenţă în istoriografia românească*, XIII (1967), nr. 2, p. 12—24.

238 COPOIU, N., *Afirmarea aripii de stînga din Partidul social-democrat din România în anii 1914—1916*, X (1964), nr. 1, p. 38—58.

239 COPOIU, N., *Congresul de reconstituire a Partidului social-democrat din România (1910)*, XI (1965), nr. 6, p. 3—13.

240 COPOIU, N., *Cu privire la trădarea „generoşilor" din 1899*, VII (1961), nr. 5, p. 34—50.

241 COPOIU, NICOLAE, *Ideile marxismului biruitor şi lupta popoarelor pentru autodeterminare în anul 1918*, XIV (1968), nr. 6, p. 46—57.

242 COPOIU, N., *Poziţia clasei muncitoare din România faţă de războaiele balcanice*, II (1956), nr. 2, p. 55—73.

243 COPOIU, N., *Revoluţia din Octombrie şi opinia publică progresistă din România*, XIII (1967), nr. 5, p. 20—34.

244 COPOIU, N., *Unele probleme ale istoriei României în lucrările lui K. Marx*, IX (1963), nr. 2, p. 85—94.

245 COPOIU, N., *90 de ani de la proclamarea Comunei din Paris*, VII (1961), nr. 1—2, p. 186—196.

246 COPOIU, NICOLAE și BABICI, ION, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, XIV (1968), nr. 5, p. 33—59.

247 CORBU, CONSTANTIN, *Adîncirea conflictului social la sate în perioada 1878—1888*, XIV (1968), nr. 5, p. 77—88.

248 CORBU, C., *Despre mișcările țărănești din România în perioada 1889—1900*, IV (1958), nr. 5—6, p. 140—160.

249 CORBU, C., *Răscoalele țărănești din România în anul 1894 și poziția P.S.D.M.R. față de lupta țărănimii*, IX (1963), nr. 2, p. 71—84.

250 CORBU, C., *Răscoalele țărănești din 1899 și atitudinea mișcării socialiste față de ele*, X (1964), nr. 6, p. 102—114.

251 CORBU, C., *Revolte și frămîntări ale țărănimii în anii 1889 și 1892. Poziția mișcării socialiste față de lupta țărănimii*, IX (1963), nr. 6, p. 49—64.

252 DAVID, VIORICA și MUNTEANU, N. G., *Desfășurarea lucrărilor Conferinței sindicale din 1906*, II (1956), nr. 6, p. 146—155.

253 DEAC, A., *Date cu privire la legăturile lui V. I. Lenin cu mișcarea muncitorească din România*, XI (1965), nr. 2, p. 145—152.

254 DEAC, A., *Despre legăturile mișcării muncitorești din România cu Internaționala I și cu Internaționala a II-a în anii activității lui Marx și Engels*, IV (1958), nr. 5—6, p. 74—93.

255 DEAC, A., *Ecoul marii răscoale țărănești din România peste hotare*, XIII (1967), nr. 1, p. 72—95.

256 DEAC, A., *Friedrich Engels și mișcarea muncitorească din România*, VI (1960), nr. 6, p. 25—37.

257 DEAC, AUGUSTIN, *Mișcarea muncitorească și socialistă — factor important al luptei pentru formarea statului național unitar român*, XIV (1968), nr. 6, p. 3—10.

258 DEAC, A., *Mișcarea muncitorească și Unirea Țărilor Române*, XII (1966), nr. 1, p. 101—109.

259 DEAC, A., *Rolul ziarului „Munca" în lupta pentru crearea Partidului social-democrat al muncitorilor din România (1893)*, VI (1960), nr. 4, p. 36—51.

260 DEAC, A. și DAMIAN, H[UREZEANU], *70 de ani de la crearea Partidului social-democrat al muncitorilor din România*, IX (1963), nr. 4, p. 3—20.

261 DEAC, A. și FELEA, I., *Legături între mișcarea socialistă din România și mișcarea revoluționară rusă la sfîrșitul secolului al XIX-lea* IX (1963), nr. 5, p. 81—96.

262 DEAC, AUGUSTIN și TANĂSESCU, FLORIAN, *Întîlniri ale unor militanți revoluționari din România cu V. I. Lenin*, XV (1969), nr. 6, p. 80—95.

263 DUMITRESCU, POLIHRON, *Luptele de la Oituz*, XIII (1967), nr. 3, p. 34—39.

264 EGYED, ACAȚIU și VAJDA, LUDOVIC, *Mișcările țărănești desfășurate în Transilvania în anul 1918 și rolul lor în destrămarea puterii locale de stat austro-ungare*, XIV (1968), nr. 6, p. 11—21.

265 EȘANU, L., *Greva docherilor din portul Galați din 21 iunie — 14 iulie 1911*, V (1959), nr. 5, p. 62—69.

266 EȘANU, L., *Unele materiale în legătură cu greva de la C.F.R. — Pașcani, 7—12 iunie (25—30 mai stil vechi) 1918*, III (1957), nr. 2, p. 154—158.

267 FELEA, I., *Acțiuni de organizare și de luptă ale mișcării muncitorești din România în anii 1900—1904*, IX (1963), nr. 3, p. 157—171.

268 FELEA, I., *Cinstirea Unirii de către mișcarea muncitorească la începutul veacului XX*, XII (1966), nr. 1, p. 123—125.

269 FELEA, I., *Despre revista „Contemporanul" şi răspîndirea ideilor înaintate ale vremii (1881—1891)*, II (1956), nr. 4, p. 171—181.

270 FELEKI, C., *Greva generală a minerilor din Valea Jiului (1916)*, III (1957), nr. 4, p. 172—192.

271 GEORGESCU, EL., *Revendicări general-democratice în programele mişcării socialiste din România (1880—1914)*, XIII (1967), nr. 4, p. 119—129.

272 GEORGESCU-BUZĂU, GH., *Dezvoltarea mineritului în Transilvania în perioada descompunerii feudalismului şi apariţia relaţiilor capitaliste. Exploatarea minerilor şi lupta lor*, III (1957), nr. 1, p. 186—202.

273 GHIMEŞ, GH., *Republica — deziderat al gîndirii democratice şi progresiste din România*, XIII (1967), nr. 6, p. 14—25.

274 GHIŢĂ, S., *Mişcarea socialistă din România, promotor al gîndirii ştiinţifice (1880—1900)*, XIII (1967), nr. 3, p. 120—132.

275 GOLDBERGER, NICOLAE şi COPOIU, NICOLAE, *Clasa muncitoare la începutul primului război mondial*, XV (1969), nr. 5, p. 87—91.

276 GRIGORIU, PAUL V., *Din trecutul învăţămîntului de istorie românească*, XV (1969), nr. 4, p. 135—142.

277 HARŞA, A. şi GERGELY, L., *Ecoul internaţional al răscoalei ţăranilor români din 1888*, XIV (1968), nr. 1, p. 57—68.

278 HAUPT, GH., *Unele date privind transportarea în Rusia a „Iskrei" leniniste prin România*, II (1956), nr. 2, p. 148—152.

279 HUREZEANU, D., *Acţiuni de solidarizare a clasei muncitoare cu răscoala ţăranilor din 1907*, VIII (1962), nr. 3, p. 47—76.

280 HUREZEANU, D., *Cu privire la unele particularităţi ale răscoalelor ţărăneşti în epoca capitalismului, în lumina răscoalei din 1907 a ţăranilor din România*, III (1957), nr. 1, p. 40—61.

281 HUREZEANU, D., *Despre lupta dusă de clasa muncitoare în timpul răscoalei ţărăneşti din 1907*, II (1956), nr. 2, p. 132—141.

282 HUREZEANU, D., *Intensificarea exploatării ţărănimii din România la începutul secolului al XX-lea*, XIII (1967), nr. 1, p. 41—55.

283 HUREZEANU, D., *Izbucnirea şi desfăşurarea răscoalei ţăranilor din 1907 în Moldova*, III (1957), nr. 2, p. 26—53.

284 HUREZEANU, D., *Răspîndirea ideilor „Capitalului" în România şi influenţa lor asupra mişcării muncitoreşti la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, XIII (1967), nr. 3, p. 96—101.

285 HUREZEANU, D., *Relaţiile agrare din România la începutul secolului al XX-lea şi atitudinea mişcării socialiste faţă de ţărănime*, VI (1960), nr. 3, p. 41—76.

286 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Aspecte din lupta pentru transformarea asociaţiilor de ajutor reciproc din vechea Românie în organizaţii bazate pe lupta de clasă*, III (1957), nr. 6, p. 113—134.

287 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Crearea şi activitatea sindicatelor din România în anii 1905—1906*, VIII (1962), nr. 1, p. 76—102.

288 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Ideile „Capitalului" lui Karl Marx în teoria şi practica mişcării socialiste din România*, XIII (1967), nr. 4, p. 3—9.

289 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporaţiilor (1902—1908)*, VIII (1962), nr. 5, p. 117—147.

290 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Organizaţiile profesionale muncitoreşti din România în perioada 1893—1899*, VI (1960), nr. 6, p. 38—65.

291 IACOŞ, I. şi PETRIŞOR, V., *Organizaţiile profesionale muncitoreşti din vechea Românie în perioada 1899—1904*, V (1959), nr. 6, p. 79—98.

292 IOANID, M., *„Şcoala socialistă" de la Bucureşti (1913)*, XII (1966), nr. 4. p. 75—82.

293 IOANID, M. şi MUNTEANU, N. G., *Unele date privitoare la greva muncitorilor petrolişti de la Bana-Moreni din 1913*, VIII (1962), nr. 3, p. 179—184.

294 ION, C., *Despre socialismul utopic în România. Cu privire la falansterul „Soţii agronomi" de la Scăeni*, III (1957), nr. 1, p. 164—186.

295 IONESCU, V. G., *Constituirea şi activitatea clubului muncitorilor din Ploieşti pînă la crearea P.S.D.M.R. (1891—1892)*, VIII (1962), nr. 3, p. 185—191.

296 LUNGU, TR., *Caracterul legiuirilor agrare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, XII (1966), nr. 4, p. 61—74.

297 LUNGU, TR., *Marea răscoală a ţăranilor din 1907. Etape şi forme de luptă*, XIII (1967), nr. 1, p. 56—71.

298 MALIŢA, MIRCEA, *Independenţa României şi acţiunea pentru desfiinţarea jurisdicţiei consulare*, XIII (1967), nr. 2, p. 25—33.

299 MALIŢA, MIRCEA, *Independenţa României şi exercitarea dreptului de legaţie*, XIII (1967), nr. 5, p. 78—89.

300 MAMINA, I., *Marx şi Engels în amintirea contemporanilor*, XIII (1967), nr. 3, p. 102—109.

301 MARINESCU, C. şi BREZEANU, I., *Din lupta muncitorilor gălăţeni în anii 1901—1910 împotriva exploatării, pentru drepturi şi libertăţi democratice*, XI (1965), nr. 5, p. 103—116.

302 MATEI, GH., *Ecoul răscoalei ţărăneşti din 1907 în mişcarea muncitorească internaţională*, II (1956), nr. 2, p. 142—147.

303 MATEI, GH., *Mişcarea muncitorească şi cluburile socialiste la sate (1898—1899)*, VII (1961), nr. 6, p. 75—101.

304 MATEI, GH., *Mişcarea muncitorească şi intensificarea luptei de clasă la sate spre sfîrşitul secolului al XIX-lea*, V (1959), nr. 5, p. 5—28.

305 MATVEEV, I., *Contribuţia oamenilor muncii români la luptele din Siberia pentru apărarea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie (1917—1920)*, VII (1961), nr. 5, p. 78—99.

306 MELINESCU, ILCA, *1 Mai în România între 1890—1900*, I (1955), nr. 2, p. 57—70.

307 MIRESCU, IOAN I., *Despre bruderlade şi luptele minerilor din trecut pe linia asigurărilor sociale*, III (1957), nr. 6, p. 135—149.

308 MOCANU, C., *Cu privire la problema caracterului şi sarcinilor revoluţiei în România, oglindite de documentele mişcării muncitoreşti din anii 1916—1918*, X (1964), nr. 5, p. 37—50.

309 MOCANU, C. şi MOŞCO, A., *Începuturile răspîndirii leninismului în România*, V (1959), nr. 2, p. 59—82.

310 MOŢ, GH. şi MOCANU, C., *Date privind mişcarea revoluţionară a tineretului muncitor din România de la sfîrşitul secolului al XIX-lea pînă la 1917*, IV (1958), nr. 4, p. 80—102.

311 MUNTEANU, N. G., *Organizaţii profesionale de clasă ale muncitorilor din România în a doua jumătate a veacului al XIX-lea*, XI (1965), nr. 6, p. 14—29.

312 MUNTEANU, N. G. şi BREAZU, G., *Luptele muncitorilor din portul Brăila din anul 1910*, I (1955), nr. 3, p. 63—81.

313 MUNTEANU, N. [Z.], *Gazeta „Analele tipografice" (1869—1872)*, I (1955), nr. 3, p. 143—146.

314 MUNTEANU, N. Z., *Mărturii ale unor corespondenţi de presă şi observatori militari străini despre eroismul Armatei române în războiul de independenţă*, XIII (1967), nr. 2, p. 46—56.

315 MUȘAT, ȘTEFAN, *Eroicele bătălii desfășurate de Armata română în vara anului 1917*, XIII (1967), nr. 3, p. 3—15.

316 NETEA, V., *Cauzele și importanța istorică a mișcării memorandiste din Transilvania*, XIII (1967), nr. 3, p. 110—119.

317 NETEA, VASILE și CURTICĂPEANU, VASILE, *Contribuția societăților cultural-patriotice românești la realizarea unității naționale*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 154—173.

318 NICULAE, VASILE, *Cercul de studii sociale din București*, XV (1969), nr. 6, p. 65—79.

319 NICULAE, V., *Mișcarea muncitorească din România și răscoala țăranilor din 1907*, XIII (1967), nr. 1, p. 110—121.

320 NICULAE, VASILE și FLORESCU, MARIN, *1848 în tradițiile mișcării socialiste din România*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 111—121.

321 OȚETEA, A., *Răscoala din 1907 în istoriografia românească*, XIII (1967), nr. 1, p. 3—18.

322 PĂTRĂȘCANU, LUCREȚIU, *Adevăratul 1848*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 82—110.

323 PĂTRĂȘCANU, LUCREȚIU, *Ion a Babei — deputat clăcaș în Divanul ad-hoc al Moldovei*, XIV (1968), nr. 4, p. 142—150.

324 PÎRNUȚĂ, GH., *Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu răscoala țăranilor din partea de nord a fostului județ Muscel din vara anului 1911*, X (1964), nr. 1, p. 115—125.

325 POPESCU, D., *Greva metalurgiștilor din Valea Bistrei din anul 1906*, VII (1961), nr. 3, p. 95—107.

326 POPESCU-PUȚURI, I., *Internaționala I și rolul ei istoric*, X (1964), nr. 5, p. 51—65.

327 POPESCU-PUȚURI, I. și RĂDULESCU, I., *România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie*, XIII (1967), nr. 4, p. 33—70.

328 RAȚĂ, V., *Congresul de creare a Partidului social-democrat al muncitorilor din România (1893)*, V (1959), nr. 6, p. 49—61.

329 RAȚĂ, VICTOR, *Crearea Clubului muncitorilor din București — 1890*, I (1955), nr. 2, p. 71—84.

330 RAȚĂ, V., *Despre mișcarea muncitorească din România în perioada premergătoare Congresului de constituire a P.S.D.M.R. (1893)*, IV (1958), nr. 5—6, p. 94—118.

331 RAȚĂ, V., *Dezbaterea proiectului de program al P.S.D.M.R. în ajunul Congresului din anul 1893*, II (1956), nr. 1, p. 29—45.

332 RAȚĂ, VICTOR, *Greva din august 1888 a muncitorilor ceferiști de la atelierele centrale ale căilor ferate din București*, I (1955), nr. 1, p. 5—25.

333 RAȚĂ, V., *Grevele muncitorilor tipografi din București din 1886—1888*, II (1956), nr. 5, p. 25—44.

334 RAȚĂ, V. și DEAC, A., *Tradițiile revoluționare de luptă ale mișcării muncitorești din România pînă la 1917*, VII (1961), nr. 1—2, p. 50—75.

335 RAUȘ, NICOLAE, *1918 — expresie a năzuinței de independență a poporului român*, XIV (1968), nr. 6, p. 32—45.

336 RĂDULESCU, EDGAR, *Bătălia de la Mărăști*, XIII (1967), nr. 3, p. 16—22.

337 ROLLER, MIHAIL, *Mișcarea muncitorească și 1907*, III (1957), nr. 2, p. 159—166.

338 R[OLLER], M[IHAIL], *Unele materiale noi privind frămîntările revoluționare din Moldova în 1917*, II (1956), nr. 5, p. 152—174.

339 ROMAN, A., *70 de ani de la răscoala țăranilor din 1888*, IV (1958), nr. 2, p. 118—126.

340 ROMANESCU, GH. şi ASPROIU, V., *Mărturii străine despre eroismul ostaşilor români în luptele de pe frontul din Moldova*, XIII (1967), nr. 3, p. 40—49.

341 ROSENZWEIG, D., *Unele date în legătură cu Comuna din Paris*, II (1956), nr. 2, p. 153—155.

342 ROSLOVA, A. S. (U.R.S.S.), *Primele acţiuni politice de masă ale muncitorilor din Petersburg* (din „Voprosî istorii" nr. 2/1956), II (1956), nr. 3, p. 160—168.

343 SORESCU, D., *Independenţa naţională — năzuinţă de veacuri a poporului român*, XIII (1967), nr. 2, p. 3—11.

344 STĂNOIU, M. [MIHAIL ROLLER], *Despre unele manifestări ale socialismului utopic în România (1835—1840). Organizarea unui falanster la Scăeni-Prahova*, II (1956), nr. 3, p. 129—139.

345 STEPANOV, V. N. (U.R.S.S.), *V. I. Lenin şi pregătirea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R.*, IX (1963), nr. 3, p. 19—30.

346 ŞTIRBU, S., *Discuţii cu privire la criza revoluţionară din Bucureşti în octombrie—noiembrie 1918*, IV (1958), nr. 1, p. 136—152.

347 TĂNĂSESCU, FLORIAN, *Mişcarea muncitorească din România şi unirea naţională (1900—1916)*, XIV (1968), nr. 5, p. 21—32.

348 TEŢLU, IACOB, *Marea victorie de la Mărăşeşti*, XIII (1967), nr. 3, p. 23—33.

349 TISMĂNEANU, L., *Despre unele greve şi asociaţii profesionale muncitoreşti din România între anii 1871 şi 1881*, I (1955), nr. 4, p. 44—57.

350 TUDORAN, G., *Acţiuni ale muncitorilor din portul Brăila în anul 1915 împotriva înrăutăţirii condiţiilor de viaţă şi a primului război mondial*, VIII (1962), nr. 1, p. 116—126.

351 TUDORAN, G., *Luptele muncitorilor de la Galaţi din 13 iunie 1916 şi acţiunile de solidarizare din ţară*, IV (1958), nr. 3, p. 93—110.

352 TUDORAN, G., *Mişcarea muncitorească din unele oraşe portuare dunărene ale României în anii 1893—1899*, X (1964), nr. 6, p. 90—101.

353 VAJDA, LUDOVIC, *Aspecte din mişcarea sindicală din Transilvania între anii 1900 şi 1917*, II (1956), nr. 6, p. 162—171.

354 VASILICHI, GHEORGHE şi VARGA, V. A., *V. I. Lenin despre unele probleme ale istoriei României*, VI (1960), nr. 2, p. 22—31.

V. Istorie contemporană

A. 1918 — 1944

355 ADORIAN, GH. şi MARINESCU, V., *Acţiuni de solidaritate din anul 1932 ale oamenilor muncii din România cu Imre Sallai şi Sándor Fürst, conducători de seamă ai Partidului Comunist din Ungaria*, IX (1963), nr. 5, p. 115—124.

356 AXENCIUC, V., *Evoluţia economiei româneşti în anii 1918—1938*, XII (1966), nr. 6, p. 3—18.

357 AXENCIUC, V., *Situaţia economică-socială a României în perioada 1919—1924*, XII (1966), nr. 4, p. 125—146.

358 BABICI, I., *Aspecte din lupta antifascistă a studenţimii din Cluj în perioada 1933—1937*, II (1956), nr. 3, p. 147—158.

359 BABICI, I., *Date noi privind lupta oamenilor muncii din România împotriva procesului de la Leipzig*, VII (1961), nr. 5, p. 105—119.

360 BABICI, I., *Participarea delegaţiilor române la congresele internaţionale antifasciste din anii 1933—1934*, XI (1965), nr. 3, p. 93 — 104.

361 BABICI, ION, *Rezistenţa antifascistă a poporului bulgar*, XV (1969), nr. 3, p. 43—51.

362 BABICI, I., *Solidaritatea poporului român cu războiul național-revoluționar din Spania*, XII (1966), nr. 4, p. 101—110.

363 BABICI, I. și ISTRATE, S., *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu lupta eroică a comuniștilor germani și cu insurecția armată a proletariatului austriac din februarie 1934*, X (1964), nr. 1, p. 92—114.

364 BÁNYAI, L., *Lupta țăranilor din Valea Ghimeșului din octombrie 1934*, I (1955), nr. 3, p. 32—47.

365 BARAN, DAN, *Rezistența în Grecia (1940—1944)*, XV (1969), nr. 3, p. 61—69.

366 BĂLTEANU, B., *Influența bătăliei de la Stalingrad asupra situației politice din România*, VI (1960), nr. 1, p. 66—106.

367 BĂLDESCU, EMIL, *Aportul intelectualității progresiste din România la lupta pentru un învățământ democratic (1918—1944)*, XV (1969), nr. 4, p. 117—126.

368 BĂLDESCU, E., *Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu insurecția populară antifascistă din septembrie 1923 din Bulgaria*, IX (1963), nr. 5, p. 107—114.

369 BÎRZĂ, V. și BĂRBULESCU, C., *Participarea tineretului patriotic, în frunte cu uteciștii, la lupta pentru înfăptuirea insurecției armate și sprijinirea războiului antihitlerist*, VIII (1962), nr. 2, p. 97—128.

370 BODEA, GH., *Din lupta minerilor din Aghireș (Șorecani) împotriva exploatării capitaliste în anul 1933*, XI (1965), nr. 4, p. 157—162.

371 BOȚESCU, D., BENDITER, J., CILIBIU, GH. și EȘANU, L., *Aspecte ale grevei ceferiștilor din Iași (ianuarie-februarie 1933)*, IV (1958), nr. 1, p. 38—54.

372 BRILL, J. și BABICI, I., *Date privind mișcarea de solidaritate din România cu lupta eroică a poporului spaniol (1936—1939)*, IX (1963), nr. 4, p. 123—132.

373 BUNESCU, TR., *Demonstrația antifascistă a oamenilor muncii din Timișoara împotriva dictatului de la Viena (septembrie 1940)*, X (1964), nr. 6, p. 73—77.

374 BUNESCU, TR., *Dictatul de la Viena — încălcare brutală a independenței și suveranității*, XIV (1968), nr. 1, p. 69—84.

375 BUNESCU, TR., *Manifestații de protest ale maselor populare din Arad împotriva dictatului de la Viena (septembrie 1940)*, XI (1965), nr. 3, p. 82—92.

376 BUNESCU, TR., *Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena*, XII (1966), nr. 6, p. 93—102.

377 BUNESCU, TR., *Starea de spirit și manifestații de protest ale maselor populare din Brașov și Sibiu împotriva dictatului de la Viena*, XII (1966), nr. 1, p. 43—54.

378 CALLIMACHI, SCARLAT, *Mișcarea de solidaritate din România cu Gh. Dimitrov, acuzator al fascismului la procesul de la Leipzig*, V (1959), nr. 1, p. 103—114.

379 CALLIMACHI, S. și GEORGESCU, V., *Unele date privind greva de la mina de mangan „Arșița" (Suceava) din anul 1943*, IX (1963), nr. 4, p. 107—110.

380 CAMPUS, E., *Poziția Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice față de Germania nazistă*, XII (1966), nr. 5 p. 65—68.

381 CARACIUC, TRAIAN, *Anschluss-ul și consecințele sale politice asupra continentului european*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 206—219.

382 CARANFIL, T., *Despre Frontul Studențesc Democratic — organizație de luptă antifascistă a studențimii din România (1935—1938)*, II (1956), nr. 5, p. 138—151.

383 CEAUȘESCU, I., *Lupta clasei muncitoare din România pentru adoptarea și aplicarea legii asupra contractelor de muncă în perioada crizei economice*, XIII (1967), nr. 6, p. 102—115.

384 CHERESTEȘIU, V., *Clasa muncitoare din România și revoluția proletară din Ungaria (1919)*, V (1959), nr. 2, p. 23—36.

385 CIACHIR, NICOLAE, *Războiul național de eliberare a popoarelor Iugoslaviei (1941—1945)*, XV (1969), nr. 3, p. 31—42.

386 CIMPONERIU, E., *Din lupta muncitorilor de la Reșița în frunte cu comuniștii în perioada anilor 1934—1937*, VI (1960), nr. 1, p. 126—148.

387 CIOBANU, EL., *În legătură cu poziția României față de Cehoslovacia în perioada „Münchenului"*, XII (1966), nr. 1, p. 99—100.

388 CONSTANTINESCU, N. N., *Exploatarea și jefuirea economiei românești de către Germania hitleristă în perioada 1939 — august 1944*, IX (1963), nr. 6, p. 85—100.

389 CONSTANTINESCU, N. N. și BĂLOIU, C.V., *Situația clasei muncitoare din România în perioada 1934—1938*, X (1964), nr. 1, p. 17—37.

390 CONSTANTINESCU, N. N. și PAUL, TUDOR, *Aspecte ale situației clasei muncitoare din România în perioada 1941 — august 1944*, VIII (1962), nr. 5, p. 61—88.

391 CONSTANTINESCU, N. N. și PAUL, TUDOR, *Situația clasei muncitoare din România în perioada stabilizării relative a capitalismului*, VIII (1962), nr. 3, p. 77—111.

392 CONSTANTINESCU, N. N. și PETROVICI, N., *Situația clasei muncitoare din România în timpul crizei din 1929—1933*, IX (1963), nr. 2, p. 47—70.

393 COVACI, M., *Acțiuni ale țărănimii din România împotriva dictaturii militare-fasciste (1941—1944)*, IX (1963), nr. 4, p. 89—102.

394 COVACI, M., *Contribuția muncitorilor din Valea Prahovei, sub conducerea P.C.R., la lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste și zdrobirea trupelor hitleriste*, V (1959), nr. 4, p. 73—91.

395 COVACI, M., *Din lupta muncitorilor din București în anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist (1940—1944)*, XI (1965), nr. 4, p. 145—156.

396 COVACI, M., *Din lupta muncitorilor minieri în primii ani ai dictaturii militare-fasciste*, X (1964), nr. 3, p. 95—105.

397 COVACI, MARIA, *25 de ani de la masacrul de la Ribnița*, XV (1969), nr. 2, p. 83—87.

398 DAVICU, S., *Conferința de la Iași a grupurilor comuniste din România, un moment de seamă în lupta pentru făurirea P.C.R. (martie 1921)*, II (1956), nr. 3, p. 140—146.

399 DAVICU, S., *Din lupta maselor populare din Iași împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist*, X (1964), nr. 2, p. 49—62.

400 DAVICU, S., *Din munca politică-educativă desfășurată de către U.T.C., sub îndrumarea P.C.R., în rîndurile studențimii ieșene (1931—1933)*, IX (1963), nr. 2, p. 17—32.

401 DAVICU, S., BOȚESCU, D. și EȘANU, L., *Aspecte ale grevei generale din octombrie 1920 în Moldova*, VI (1960), nr. 5, p. 145—161.

402 DEAC, A., *Solidaritatea internațională a celor ce muncesc cu conducătorii eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, în procesul de la București-Craiova (1933—1934)*, V (1959), nr. 3, p. 29—48.

403 DEAC, A. și DRAGNE, FL., *Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român*, XII (1966), nr. 2—3, p. 83—98.

404 DEAC, A. și MATEI, GH., *Mișcarea de solidaritate internațională cu luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din 1933*, IX (1963), nr. 1, p. 35—50.

405 DEUTSCH, ROBERT, *Conferința de la Montreux (1936)*, XV (1969), nr. 1, p. 92—103.

406 DEUTSCH, R., *Despre activitatea unor grupe revoluționare românești pe teritoriul Rusiei sovietice, 1918—1921*, III (1957), nr. 5, p. 177—192.

407 DIMITROVA, STELA (Bulgaria), *Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria*, XV (1969), nr. 5, p. 58—75.

408 DRAGNE, FL., *Activitatea Blocului muncitoresc-țărănesc, organizație revoluționară de masă creată și condusă de Partidul Comunist din România*, VIII (1962), nr. 1, p. 49—75.

409 DRAGNE, FL., *Comitetele pentru apărarea și ajutorarea ceferiștilor închiși*, XII (1966), nr. 6, p. 43—49.

410 DRAGNE, FL., *Poziția mișcării muncitorești din România față de țărănime în perioada 1918—1921*, X (1964), nr. 3, p. 59—75.

411 DRAGNE, FL. și BLANA, N., *Greva muncitorilor de la Fabrica I.T.A. (1936)*, IX (1963), nr. 4, p. 111—122.

412 DUȚESCU, B., *Societatea pentru protecția femeii și a copilului — organizație de masă creată și îndrumată de P.C.R. (1935—1936)*, X (1964), nr. 3, p. 106—120.

413 ESCHENAZI, I. și PINTEAN, T., *Primul număr al ziarului „România liberă"*, IV (1958), nr. 2, p. 154—159.

414 EȘANU, L. și SAIZU, I., *Date noi privind lupta pentru pămînt a țăranilor din Moldova în anii 1918—1921*, XIV (1968), nr. 1, p. 85—95.

415 FLORIAN, R., *Insurecția armată de la 23 August 1944 — începutul revoluției populare în țara noastră*, V (1959), nr. 4, p. 21—50.

416 FODOR, L. și BORKÖVI, I., *Munca partidului în rîndurile sindicatelor și ale tineretului oglindită în hotărîrile Congresului al III-lea al P.C.R. (1924)*, II (1956), nr. 1, p. 99—106.

417 GENAD, EUGEN, *1 Mai 1923 în Valea Jiului*, III (1957), nr. 3, p. 131—134.

418 GEORGESCU, TITU, *Activitatea Asociației „Amicii U.R.S.S."* în anul 1934, I (1955), nr. 4, p. 58—73.

419 GEORGESCU, TITU, *Bilanț și învățăminte la finele celui de-al doilea război mondial*, XV (1969), nr. 6, p. 110—119.

420 GEORGESCU, TITU, *Contribuția intelectualității la lupta antifascistă din România (1933—1944)*, XI (1965), nr. 3, p. 35—51.

421 GEORGESCU, T., *Din lupta antifascistă a poporului român — 30 de ani de la crearea Comitetului Național Antifascist (iunie 1933)*, IX (1963), nr.3, p. 93—102.

422 GEORGESCU, TITU, *„Liga muncii" — organizație de masă legală condusă de P.C.R. (1933—1934)*, V (1959), nr. 2, p. 83—99.

423 GEORGESCU, TITU, *Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 organizate și conduse de Partidul Comunist Român*, XII (1966), nr. 1, p. 3—18.

424 GEORGESCU, TITU, *P.C.R. — conducător al mișcării antirăzboinice din România. Comitetul antirăzboinic (1932—1933)*, IV (1958), nr. 5—6, p. 50—73.

425 GEORGESCU, TITU, *Semnificația internă și internațională a luptelor muncitorimii române din 1933*, XIV (1968), nr. 1, p. 3—15.

426 GEORGESCU, TITU, *Urmările grevei generale din octombrie 1920. Crearea Partidului Comunist din România*, VI (1960), nr. 5, p. 70—94.

427 GEORGESCU, TITU și IONIȚĂ, GH. I., *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești la lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934 — februarie 1938*, IX (1963), nr. 5, p. 43—64.

428 GEORGESCU, TITU și IONIȚĂ, GH. I., *Organizații legale de masă, promotoare ale relațiilor de prietenie între România și U.R.S.S., create și îndrumate de partidul comunist în anii ilegalității sale*, XIII (1967), nr. 5, p. 46—62.

429 GHEORGHIU, I. și ROMAN, A., *Din lupta P.C.R. pentru scoaterea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor*, II (1956), nr. 3, p. 61—87.

430 GHEORGHIU, I. şi ROMAN, A., *Unele aspecte ale luptei P.C.R. pentru victoria insurecţiei armate şi pentru instaurarea regimului democrat-popular (23 August 1944 — 6 Martie 1945)*, II (1956), nr. 4, p. 12—38.

431 GIURGIUVEANU, NICOLAE, *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluţia proletară din Ungaria*, XV (1969), nr. 2, p. 75—82.

432 GOLDBERGER, N., *Lupta P.C.R. pentru întărirea legăturilor sale cu masele*, XII (1966), nr. 2-3, p. 121—134.

433 GOLDBERGER, N. şi ZAHARIA, GH., *Caracterul naţional şi internaţional al mişcării de rezistenţă din România*, VIII (1962), nr. 3, p. 112—145.

434 GOLDBERGER, N., CHERESTEŞIU, V. şi UNC, GH., *Clasa muncitoare din România şi revoluţia proletară din Ungaria (1919)*, V (1959), nr. 2, p. 23—36.

435 GRIVIŢEANU, GH., *Acţiuni desfăşurate de intelectualii patrioţi din România în anii dictaturii militare-fasciste*, XV (1969), nr. 4, p. 111—116.

436 GROSU, M., GĂINUŞE, GH. şi IANI, B., *Acţiuni ale muncitorilor din industria metalurgică şi de armament pentru sabotarea războiului hitlerist*, X (1964), nr. 5, p. 20—36.

437 HOMENCO, S., *Activitatea organizaţiei revoluţionare Ajutorul Roşu, sub conducerea P.C.R., în legătură cu procesul conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din 1933*, VIII (1962), nr. 5, p. 39—60.

438 HOMENCO, S., *Greva muncitorilor metalurgişti de la Fabrica „Goldemberg" din Bucureşti, ianuarie-februarie 1939*, V (1959), nr. 3, p. 96—109.

439 HORJA, G., *Greva metalurgiştilor de la Fabrica „Haug" — Bucureşti din anul 1935*, VII (1961), nr. 5, p. 65—77.

440 HURMUZ, VASILE, *Pagini din activitatea Ajutorului Roşu (M.O.P.R.) în România în anii 1924—1928*, I (1955), nr. 1, p. 26—38.

441 HURMUZ, VASILE, *Sarcinile partidului în lupta de apărare revoluţionară a Uniunii Sovietice stabilite în hotărîrile Congresului al IV-lea al P.C.R. (1928)*, II (1956), nr. 1, p. 107—113.

442 HURMUZ, VASILE, *Situaţia materială a clasei muncitoare din România între anii 1923—1928*, I (1955), nr. 2, p. 38—56.

443 HURMUZ, VASILE, *Situaţia materială a ţărănimii din România şi unele răscoale ţărăneşti din anii 1923—1928*, II (1956), nr. 2, p. 35—54.

444 HURMUZ, V. şi LUPU, N. [Z.], *Procesul conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933*, V (1959), nr. 3, p. 5—28.

445 IACOŞ, I., *Acţiuni pentru înfăptuirea unităţii sindicale în cadrul C.G.M. (1935—1938)*, XI (1965), nr. 5, p. 87—102.

446 IACOŞ, I., *Lupta oamenilor muncii din Dobrogea împotriva dictaturii militare-fasciste (1941—1944)*, X (1964), nr. 6, p. 27—40.

447 IACOŞ, I. şi CONDURACHE, N., *Acţiuni ale patrioţilor maramureşeni împotriva ocupanţilor fascişti (1940—1944)*, VIII (1962), nr. 4, p. 75—93.

448 IONESCU, M., *Presa muncitorească din România despre cea de-a treia campanie* a Antantei şi solidaritatea oamenilor muncii cu Rusia sovietică (1920), III (1957), nr. 5, p. 161—176.

449 IONESCU, V. G., *Desfăşurarea grevei generale din octombrie 1920 în Valea Prahovei*, VI (1960), nr. 5, p. 95—121.

450 IONIŢĂ, GH. I., *Activitatea desfăşurată de Comitetele cetăţeneşti pentru revendicări general-democratice (1936—1937)*, X (1964), nr. 2, p. 85—108.

451 IONIŢĂ, GH. I., *Acţiuni ale minerilor din Valea Jiului desfăşurate împotriva exploatării capitaliste şi a pericolului fascist în perioada 1934—1937*, X (1964), nr. 6, p. 14—26.

452 IONIŢĂ, GH. [I.], *Blocul democratic, organizaţie de masă legală condusă de P.C.R. (1935—1936)*, VIII (1962), nr. 5, p. 89—116.

453 IONIȚĂ, GH. I., *Demonstrațiile populare antifasciste din 31 mai 1936*, XII (1966), nr. 4, p. 83—100.

454 IONIȚĂ, GH. I., *Liga contra prejudecăților, organizație de masă legală condusă de P.C.R.*, IX (1963), nr. 2, p. 109—120.

455 IONIȚĂ, GH. I., *Organizațiile democratice create, îndrumate și influențate de P.C.R. — rezervor de cadre și energii revoluționare, mijloc important de strîngere a legăturilor partidului cu masele în anii 1921—1944*, XV (1969), nr. 1, p. 31—52.

456 IONIȚĂ, GH. I., *Patronajele populare*, XII (1966), nr. 6, p. 50—59.

457 IONIȚĂ, GH. I., *Solidaritatea forțelor democratice din România cu Congresul mondial pentru pace (Bruxelles — 1936)*, XIII (1967), nr. 2, p. 69—84.

458 IONIȚĂ, GH. [I.], *Succesul forțelor democratice, sub conducerea Partidului Comunist din România, în alegerile parțiale din februarie 1936*, VII (1961), nr. 5, p. 51—64.

459 IONIȚĂ, GH. I. și BOTORAN, C., *Lupta muncitorilor metalurgiști din România împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist (1934 — februarie 1938)*, XI (1965), nr. 3, p. 52—68.

460 IONIȚĂ, GH. [I.] STĂNESCU, M. C. și COVACI, M., *Acțiuni de solidarizare ale maselor muncitoare din România cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie — februarie 1933*, IX (1963), nr. 1, p. 19—34.

461 IONIȚĂ, GH. I. și VALEA, M., *Activitatea desfășurată de Frontul plugarilor în anii 1933 — februarie 1938 pentru apărarea intereselor țărănimii muncitoare, împotriva fascizării țării și a pregătirilor de război*, IX (1963), nr. 4, p. 49—70.

462 LACHE, ȘT., *Activitatea desfășurată sub conducerea P.C.R. de Cercul de orientări și documentări sociale (1931—1932)*, X (1964), nr. 1, p. 85—91.

463 LIGETI, SIMION F., *Lupta muncitorilor forestieri de pe Valea Mureșului din aprilie—mai 1929*, II (1956), nr. 2, p. 10—34.

464 LOGHIN, A. I., *Despre însemnătatea Congresului al II-lea al P.C.R. în procesul creșterii și călirii partidului*, III (1957), nr. 3, p. 135—148.

465 LOGHIN, AUREL și TUȚU, DUMITRU, *Sprijinul acordat de România refugiaților polonezi în anii celui de-al doilea război mondial*, XIV (1968), nr. 4, p. 39—51.

466, LUPU, N. [Z.], *Din lupta P.C.R. în anul 1932 pentru ieșirea din criză pe cale revoluționară*, I (1955), nr. 3, p. 48—62.

467 LUPU, N. Z., *Experții financiari străini din România și legile de conversiune a datoriilor din anii 1932—1933*, XIII (1967), nr. 4, p. 98—110.

468 LUPU, N. Z., *„Planul de la Geneva" și împrejurările eșuării lui*, XII (1966), nr. 1, p. 85—98.

469 LUPU, N. Z., *Problemele strategiei și tacticii partidului în hotărîrile Congresului al V-lea al P.C.R.*, II (1956), nr. 1, p. 114—129.

470 MAKSUTOVICI, GELCU, *Mișcarea de rezistență albaneză împotriva cotropitorilor fasciști italieni și germani (aprilie 1939 — noiembrie 1944)*, XV (1969), nr. 3, p. 52—60.

471 MARCU, N., *Aspecte ale luptei contra dominației capitalului străin în România oglindite în presa comunistă din anii 1930—1940*, IX (1963), nr. 3, p. 103—116.

472 MARIN, VILIAM, *Luptele muncitorilor din Timișoara în mai-iulie 1924*, IV (1958), nr. 2, p. 23—40.

473 MARIN, V., *Revolta batalionului II din Regimentul 107 infanterie în august 1919*, V (1959), nr. 2, p. 100—106.

474 MARIN, V. și PETRIȘOR, V., *Lupta organizației P.C.R. din Banat, în fruntea maselor populare, împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru zdrobirea invadatorilor hitleriști*, VIII (1962), nr. 4, p. 54—74.

475 MARIN, V., FARCAŞ, V. şi ALBERT, FR., *Muncitorimea bănăţeană în anii crizei economice*, IX (1963), nr. 2, p. 95—108.

476 MATEI, GH. şi GHERGHESCU, V., *Insurecţia naţională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare*, XII (1966), nr. 4, p. 22—38.

477 MATEI, GH., *Istoria Rezistenţei şi noua generaţie din R.P.R.*, XI (1965), nr. 3, p. 69—75.

478 MATEI, GH., *Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste*, XII (1966), nr. 5, p. 69—72.

479 MATEI, GH. şi VARGA, V. A., *Situaţia internaţională în ajunul Congresului al V-lea al P.C.R.*, IV (1958), nr. 2, p. 96—117.

480 MATICHESCU, O., *Apărarea patriotică în anii 1941—1944*, XII (1966), nr. 6, p. 60—71.

481 MATICHESCU, O., *În legătură cu refuzul muncitorilor minieri de la Societatea „Mica"-Brad de a intra în mină în ziua de 1 Mai 1942*, IX (1963), nr. 4, p. 103—106.

482 MATICHESCU, O., *Intruniri şi demonstraţii ale oamenilor muncii din România împotriva exploatării capitaliste, pericolului fascist şi de război desfăşurate cu prilejul zilei de 1 Mai în perioada dictaturii regale*, X (1964), nr. 2, p. 63—84.

483 MATICHESCU, OLIMPIU, *Lupta pentru apărarea şi ajutorarea victimelor terorii antimuncitoreşti din România în anii 1920—1924*, XV (1969), nr. 2, p. 29—42.

484 MĂNESCU, C. şi NICULI, I., *45 de ani de la greva generală din 1920*, XI (1965), nr. 5, p. 34—43.

485 MĂNESCU, MANEA şi CONSTANTINESCU, N. N., *Situaţia economică din România şi condiţiile de muncă şi de trai ale clasei muncitoare în perioada premergătoare grevei generale din 1920*, VI (1960), nr. 5, p. 17—40.

486 MOCANU, C., *Activitatea antifascistă a studenţilor din România desfăşurată, sub îndrumarea partidului comunist, în anii 1933—1937*, VIII (1962), nr. 2, p. 80—96.

487 MOCANU, C., *Despre lupta studenţimii din România împotriva fascismului şi războiului hitlerist*, V (1959), nr. 5, p. 29—43.

488 MOCANU, C., *Mişcarea grevistă din 1920, premergătoare grevei generale*, VI (1960), nr. 1, p. 41—65.

489 MOCANU, C., *Participarea muncitorilor din Bucureşti la greva generală din 1920*, VI (1960), nr. 5, p. 41—69.

490 MOCANU, C., *Răspîndirea unor lucrări ale lui V. I. Lenin în mişcarea muncitorească din România în perioada noiembrie 1917 — mai 1921*, IX (1963), nr. 6, p. 37—48.

491 MOISUC, VIORICA, *Cu privire la originile şi caracterul celui de-al doilea război mondial*, XV (1969), nr. 6, p. 120—127.

492 MOISUC, V., *Tratatul economic româno-german din 23 martie 1939 şi semnificaţia sa*, XIII (1967), nr. 4, p. 130—146.

493 MOŢ, GH., *Lupta tineretului muncitor din România sub conducerea P.C.R. pentru crearea organizaţiei sale revoluţionare marxist-leniniste (1921—1922)*, V (1959), nr. 1, p. 115—136.

494 MOŢ, GH. şi ŞTEFĂNESCU, V., *Din contribuţia tineretului din ţara noastră, în frunte cu uteciştii, la lupta P.C.R. pentru victoria insurecţiei armate de la 23 August 1944*, V (1959), nr. 4, p. 106—119.

495 MUNTEANU, N. G., *Acţiuni muncitoreşti desfăşurate în Galaţi şi Brăila împotriva exploatării capitaliste şi a dictaturii militare-fasciste (1941—1944)*, IX (1963), nr. 4, p. 71—88.

496 MUNTEANU, N. G., *Congresul Sindicatelor unitare din 1929 — moment important în istoria mişcării sindicale revoluţionare din ţara noastră*, V (1959), nr. 3, p. 110—126.

497 MUNTEANU, N. G., *Lupeni 1929 — o viguroasă afirmare a combativităţii revoluţionare a clasei muncitoare din România*, XV (1969), nr. 4, p. 99—110.

498 MUNTEANU, N. G. şi GROSMAN, S., *„Prietenii naturii" — organizaţie cultural-sportivă muncitorească*, IX (1963), nr. 6, p. 138—152.

499 NEAMU, E. şi FEDOTOVA, A., *Din lupta P.C.R. împotriva tîrîrii României în războiul antisovietic (septembrie 1939 — iunie 1941)*, VI (1960), nr. 3, p. 17—40.

500 NICHITA, PARASCHIVA, *Insurecţia armată antifascistă din august 1944 — începutul revoluţiei populare în România*, XV (1969), nr. 4, p. 49—66.

501 NICHITA, P. şi ADORIAN, GH., *Date cu privire la participarea unor patrioţi români la lupta împotriva fascismului în detaşamente de partizani din Uniunea Sovietică, Cehoslovacia şi Franţa*, VII (1961), nr. 6. p. 60—74.

502 NICOLAE, CONSTANTIN şi ILIE, PETRE, *Din activitatea P.C.R. pentru făurirea unei largi coaliţii de forţe antihitleriste*, XV (1969), nr. 3, p. 16—30.

503 NICOLAE, C., LUPAŞTEANU, A. şi BÎRZĂ, V., *Episoade eroice din timpul desfăşurării insurecţiei armate şi a luptei pentru eliberarea patriei (23 August — 25 octombrie 1944)*, VIII (1962), nr. 4, p. 20—53.

504 NICULESCU, P., *Despre demonstraţia de 1 Mai 1939*, II (1956), nr. 4, p. 182—186.

505 NIRI, A., *Greva muncitorilor metalurgişti de la Fabrica „Metalo-globus" — Bucureşti (decembrie 1939 — ianuarie 1940)*, VIII (1962), nr. 1, p. 103—115.

506 PAUL, TUDOR, *Exploatarea şi tratamentul inuman al muncitorilor români în întreprinderile din Germania hitleristă în anii 1941—1943*, XI (1965), nr. 6, p. 75—84.

507 PĂTRĂŞCANU, LUCREŢIU, *Probleme ale economiei României în preajma celui de-al doilea război mondial*, XIV (1968), nr. 5, p. 60—76.

508 PETREANU, N., *Sindicatele unitare şi rolul lor în lupta P.C.R. pentru apărarea intereselor celor ce muncesc şi refacerea unităţii mişcării sindicale (1923—1929)*, IX (1963), nr. 3, p. 73—92.

509 PETRI, A., TUŢU, D. şi ILIE, P., *Manifestări ale stării de spirit antifasciste şi antihitleriste a Armatei române în timpul războiului hitlerist*, XI (1965), nr. 6, p. 47—65.

510 PETRIC, ARON, *Criza dinastică (1927—1930)*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 186—200.

511 PETRIC, A., *Studierea istoriei Rezistenţei în învăţămîntul de toate gradele din R.P.R.*, XI (1965), nr. 3, p. 76—81.

512 PETRIŞOR, V. şi PINTEAN, T., *Acţiuni ale şomerilor din Bucureşti în anii crizei economice (1929 — februarie 1933)*, XI (1965), nr. 3, p. 105—117.

513 PETROVICI, N., *Comitetele de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare*, XII (1966), nr. 6, p. 36—42.

514 PETROVICI, N., *Despre problema caracterului şi perspectivei revoluţiei în România în literatura de partid (pînă la Congresul al V-lea al P.C.R.)*, IV (1958), nr. 1, p. 123—135.

515 PETROVICI, N., *Despre problemele tratate în rezoluţia adoptată de C.C. al P.C.R. în februarie 1935*, I (1955), nr. 3, p. 125—133.

516 PETROVICI, N., *Din istoricul luptei pentru făurirea unităţii politice şi organizatorice a clasei muncitoare pe baze marxist-leniniste*, II (1956), nr. 1, p. 5—19.

517 PETROVICI, N., *Manifestaţia de la Obor din Bucureşti organizată de P.C.R. cu prilejul zilei de 7 Noiembrie 1940*, IV (1958), nr. 5—6, p. 161—165.

518 PETROVICI, N., *13 decembrie 1918 în tradiția mișcării muncitorești din România*, IX (1963), nr. 5 p. 97—106.

519 PETROVICI, N. și BABICI, I., *Aspecte ale contribuției mișcării muncitorești din România la lupta pe plan internațional împotriva fascismului*, X (1964), nr. 3, p. 23—40.

520 PETROVICI, N. și TOACĂ, I., *Luptele minerilor de la Lupeni din 1929*, V (1959), nr. 3, p. 49—73.

521 PÎRCĂLAB, F., *Greva muncitorilor de la Uzinele „Dermata"-Cluj din 1932*. VI (1960), nr. 1, p. 107—125.

522 PÎRVULESCU, CONSTANTIN ȚUȚUI, GH. și IACOȘ, I., *Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare*, XII (1966), nr. 2—3, p. 99—120.

523 POP, S., *Cu privire la caracterul crizelor agrare din România (1918—1940)*, XIII (1967), nr. 2, p. 98—114.

524 POPA, EMIL, BOJAN, PAVEL și FODOR, LADISLAU, *Luptele muncitorilor ceferiști din Cluj în 1933*, IV (1958), nr. 1, p. 22—37.

525 POPESCU, N., *Lupta P.C.R. împotriva terorii dezlănțuite de burghezie și moșierime asupra maselor muncitoare. Procesul din Dealul Spirei (1921—1922)*, VII (1961), nr. 1—2, p. 160—185.

526 POPESCU-PUȚURI, ION, *Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România*, XII (1966), nr. 2—3, p. 57—82.

527 POPESCU-PUȚURI, ION, *Însemnătatea istorică a insurecției armate din August 1944*, X (1964), nr. 4, p. 19—34.

528 POPESCU-PUȚURI, ION, *România în timpul celui de-al doilea război mondial*, XII (1966), nr. 5, p. 35—64.

529 POPESCU-PUȚURI, ION, *50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste*, XV (1969), nr. 2, p. 69—74.

530 POPESCU-PUȚURI, ION, ZAHARIA, GHEORGHE și RĂDULESCU, ILIE, *Insurecția armată antifascistă din August 1944 și participarea României la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Însemnătatea lor în istoria poporului român*, XI (1965), nr. 2, p. 9—22.

531 POPIȘTEANU, CRISTIAN, *Antanta balcanică și efortul de securitate colectivă în Europa (1934—1936)*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 220—235.

532 RADOVAN, P., *Din istoricul Statutului P.C.R.*, IV (1958), nr. 4, p. 57—79.

533 ROLLER, MIHAIL, *Avîntul revoluționar al maselor populare din România în anii 1917—1921. Crearea Partidului Comunist Român*, III (1957), nr. 6, p. 29—52.

534 ROLLER, MIHAIL, *Despre acțiunea grupului de partizani „Carpați" în lunile iunie-august 1944*, III (1957), nr. 3, p. 123—130.

535 R[OLLER], M[IHAIL]. *Despre răscoala armată a minerilor de la Vulcan și Lupeni din 8(21) ianuarie 1919*, II (1956), nr. 5, p. 174—181.

536 ROMAN, VALTER, *Despre războiul din Spania împotriva agresiunii fasciste, pentru libertate și democrație (1936—1939)*, II (1956), nr. 4, p. 39—76.

537 ROMAN, VALTER, ZAHARESCU, VLADIMIR și PETRI, AUREL, *Cercetarea istoriei mișcării de rezistență antifascistă din România*, XI (1965), nr. 2, p. 23—38.

538 ROȘU, B., *Greva muncitorilor Fabricii de vagoane „Astra"-Arad din iulie-august 1936*, V (1959), nr. 6, p. 62—78.

539 SARAFOLEAN, G., *Acțiuni ale muncitorilor șomeri din Banat în anii 1929—1933*, X (1964), nr. 1, p. 69—84.

540 SAVU, AL. GH., *Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanşării celui de-al doilea război mondial*, XII (1966), nr. 1, p. 66—84.

541 SAVU, AL. GH., *Date privind luptele ţărăneşti în perioada dictaturii regale*, X (1964), nr. 6, p. 55—72.

542 SAVU, AL. GH., *Date privind mişcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, IX (1963), nr. 5, p. 65—80.

543 SAVU, AL. GH., *Unele aspecte ale folosirii de către P.C.R. a breslelor în lupta împotriva dictaturii regale (1938—1940)*, IX (1963), nr. 2, p. 33—46.

544 SAVU, AL. GH., *Unele aspecte privind poziţia partidelor politice din România în preajma instaurării dictaturii regale*, XI (1965), nr. 3, p. 118—131.

545 SIMION, A. şi DUMITRAŞCU, GH., *Din luptele muncitorilor metalurgişti de la întreprinderile Societăţii Titan-Nădrag-Călan împotriva exploatării capitaliste (1924—1929)*, X (1964), nr. 6, p. 78—89.

546 SIMION, A şi MUNTEANU, P., *Acţiuni ale muncitorilor minieri din Valea Jiului premergătoare luptelor din august 1929 de la Lupeni*, IX (1963), nr. 3, p. 117—131.

547 SPĂLĂŢELU, I., *Presa revoluţionară şi democrată din anii 1933—1937 despre sprijinul acordat organizaţiilor fasciste de cercurile reacţionare interne şi externe*, XIII (1967), nr. 4, p. 111—118.

548 STAN, MINEA şi NEAMŢU, AL., *Aspecte privind atitudinea ostilă a militarilor români împotriva fascismului şi a pregătirii războiului antisovietic (septembrie 1939—22 iunie 1941)*, X (1964), nr. 1, p. 59—68.

549 STĂNESCU, M. C., *Din activitatea P.C.R. în anii 1921—1922. Congresul al II-lea al partidului*, IX (1963), nr. 6, p. 21—36.

550 STĂNESCU, M. C., *Din activitatea P.C.R. privind problema ţărănească în anii 1922—1928*, XI (1965), nr. 6, p. 150—164.

551 STĂNESCU, M. C., *Din istoria luptelor muncitorilor tipografi (1923—1928)*, VIII (1961), nr. 6, p. 102—115.

552 STĂNESCU, M. C., *Din lupta P.C.R. împotriva terorii şi pentru cucerirea amnistiei generale (1924—1929)*, IX (1963), nr. 2, p. 3—16.

553 STĂNOIU, M. [MIHAIL ROLLER], *Despre Statutul Partidului Comunist din România din 1929*, II (1956), nr. 2, p. 116—120.

554 STĂNOIU, M. [MIHAIL ROLLER], *Problemele tratate în rezoluţia C.C. al P.C.R. privind munca şi sarcinile Uniunii Tineretului Comunist (octombrie 1932)*, I (1955), nr. 3, p. 134—142.

555 STOICA, GH. şi DRAGNE, FL., *Primul Congres al Partidului Comunist din România (8—12 mai 1921)*, VII (1961), nr. 1—2, p. 129—159.

556 ŞCERBAKOV, I. N. (U.R.S.S.), *Voluntari români în Armata Roşie pe Frontul de est în anii 1918—1919*, V (1959), nr. 5, p. 44—52.

557 ŞTEFĂNESCU, V., *Date privind mişcarea tineretului muncitor din România între anii 1917—1921*, IV (1958), nr. 5—6, p. 119—139.

558 ŞTEFĂNESCU, V. şi MOCANU, C., *Activitatea Uniunii Tineretului Comunist din România, sub conducerea partidului comunist, în anii crizei economice mondiale (1929—1933)*, VII (1961), nr. 6, p. 37—59.

559 TĂLĂNGESCU, M. şi PINTEAN, T., *Acţiuni ale muncitorilor ceferişti împotriva dictaturii militare-fasciste şi a războiului hitlerist (1941—1944)*, X (1964), nr. 3, p. 85—94.

560 TOACĂ, ION, *Greva minerilor de la Lupeni din anul 1929*, I (1955), nr. 1, p. 39—56.

561 TOPALU, V., *Din lupta Partidului Comunist din România pentru mobilizarea maselor împotriva dictatului de la Viena (1940)*, VI (1960), nr. 6, p. 5—24.

562 ŢUŢUI, GHEORGHE, *Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român*, XV (1969), nr. 2, p. 3—15.

563 UNC, GHEORGHE, *O jumătate de veac de la marile bătălii greviste ale proletariatului din România (1919)*, XV (1969), nr. 6, p. 52—64.

564 UNC, GH., *Solidaritatea maselor muncitoare din România cu Rusia sovietică (1918—1920)*, VII (1961), nr. 1—2, p. 102—128.

565 UNC, GHEORGHE, *13 decembrie 1918 — o pagină eroică din lupta muncitorimii din patria noastră*, XIV (1968), nr. 6, p. 58—69.

566 UNC, GH. şi MOCANU, C., *O pagină eroică din lupta muncitorimii din patria noastră : 13 decembrie 1918*, V. (1959), nr. 1, p. 78—102.

567 UNC, GH. şi SIMION, A., *Activitatea U.T.C. pentru realizarea frontului unic al tineretului muncitoresc în perioada imediat următoare luptelor din ianuarie-februarie 1933*, VIII (1962), nr. 2, p. 63—79.

568 VAJDA, L., FODOR, L., MARIN, V. şi PÎRCALAB, F., *Greva generală din octombrie 1920 în Transilvania*, VI (1960), nr. 5, p. 122—144.

569 VARGA, V. A., *Avîntul mişcării revoluţionare din România în anii 1917—1921*, VII (1961), nr. 1—2, p. 76—101.

570 VARGA, V. A., *Din istoricul solidarităţii revoluţionare a maselor populare române şi maghiare*, III (1957), nr. 3, p. 149—157.

571 VASILICHI, GH. şi LUPU, N. [Z.], *Rolul luptelor muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933 în stăvilirea fascizării ţării*, VII (1961), nr. 3, p. 59—69.

572 ZAHARESCU, VL., *Întărirea partidului şi a legăturilor lui cu masele — factor hotărîtor în lupta pentru organizarea şi înfăptuirea insurecţiei armate din august 1944*, VIII (1962), nr. 4, p. 3—19.

573 ZAHARESCU, VLADIMIR, *Victoriile coaliţiei antihitleriste şi dezvoltarea rezistenţei antifasciste a popoarelor*, XV (1969), nr. 4, p. 67—81.

574 ZAHARESCU, VL. şi CONDURACHE, N., *Din activitatea P.C.R. pentru atragerea armatei alături de lupta forţelor patriotice pentru înfăptuirea insurecţiei armate şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste*, VII (1961), nr. 4, p. 39—64.

575 ZAHARIA, GH., *Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial*, XII (1966), nr. 5, p. 73—75.

576 ZAHARIA, GHEORGHE, *Partidul Comunist Român — forţa conducătoare a insurecţiei din august 1944*, XV (1969), nr. 4, p. 35—48.

577 ZAHARIA, GH., *Unele date cu privire la teroarea fascistă din România (1940—1944)*, IX (1963), nr. 6, p. 101—114.

578 ZAHARIA, GH. şi PETRI, A., *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenţei naţionale a ţării, împotriva fascismului*, XII (1966), nr. 2—3, p. 135—156.

579 ZAHARIA, GH. şi TUŢU, D., *Aspecte ale politicii externe a României în anii 1933—1936*, XI (1965), nr. 5, p. 117—136.

580 * * * *Partidul Comunist din România — conducătorul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933*, V (1959), nr. 1. p. 20—49.

B: După 23 August 1944

581 ALMĂŞAN, BUJOR, *Înfăptuirea cu succes a planului elaborat de P.M.R. pentru electrificarea ţării,* X (1964), nr. 4, p. 91—104.

582 ANESCU, V., *Partidul Comunist din România, conducătorul şi organizatorul luptei întregului popor pentru sprijinirea frontului antihitlerist,* IX (1963), nr. 4, p. 21—48.

583 ANESCU, V., SORESCU, I. şi DOGARU, M., *Contribuţia minerilor, petroliştilor şi ceferiştilor pentru sprijinirea frontului antihitlerist,* VIII (1962), nr. 4, p. 94—118.

584 BALAURE, FL. şi POPESCU, M., *Dezvoltarea agriculturii socialiste, calea bunei stări a ţărănimii,* X (1964), nr. 2, p. 31—48.

585 BĂLTEANU, BORIS, *Lupta P.C.R. pentru instaurarea regimului democrat-popular (23 August 1944—6 Martie 1945),* III (1957), nr. 4, p. 52—80.

586 BĂRBULESCU, C., *Din activitatea P.M.R. pentru crearea organelor locale ale puterii de stat (1948—1950),* VIII (1962), nr. 6, p. 151—172.

587 BĂRBULESCU, C., *Partidul unic muncitoresc — expresie a desăvîrşirii unităţii politice, ideologice şi organizatorice a clasei muncitoare din România,* XIV (1968), nr. 1, p. 16—26.

588 BĂRBULESCU, C., *Mişcarea revoluţionară a tineretului din România în perioada august 1944 — martie 1949,* XI (1965), nr. 5, p. 68—86.

589 BORSI, EMIL (R. P. Ungară), *Lupta Partidului Comunist Ungar pentru organizarea ţărănimii sărace în perioada dintre a doua jumătate a anului 1945 şi sfîrşitul anului 1946,* VIII (1962), nr. 5, p. 148—178.

590 CARACIUC, T., *Unele aspecte ale luptei P.C.R. pentru făurirea unui nou aparat de stat în ţara noastră (23 August 1944—30 Decembrie 1947),* III (1957), nr. 6, p. 53—73.

591 CENUŞĂ, ŞT., *Tactica P.C.R în campania electorală din 1946,* IX (1963), nr. 5, p. 17—28.

592 CERNEA, M., *Victoria definitivă a socialismului în ţara noastră — rezultat al luptei maselor populare conduse de P.M.R.,* IX (1963), nr. 3, p. 3—18.

593 CIOROIU, N. şi CORNEA, M., *Lupta Partidului Comunist Român pentru închegarea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945. Ocuparea pămînturilor moşiereşti din raionul Negru-Vodă, regiunea Constanţa,* I (1955), nr. 2, p. 3—37.

594 CONSTANTINESCU, N. N. şi ANESCU, VASILE, *Rezultatele cercetării ştiinţifice cu privire la contribuţia economică a României în războiul antihitlerist,* XI (1965), nr. 2, p. 51—64.

595 COSTEA, A., SĂVOIU, D. şi LUNGEANU, M., *Ocuparea pămînturilor moşiereşti în fostul judeţ Mehedinţi (1944—1945),* II (1956), nr. 5, p. 3—24.

596 CSATARI, DANIEL (Ungaria), *Contribuţia poporului român la eliberarea Ungariei de sub ocupaţia hitleristă,* II (1956), nr. 6, p. 156—161.

597 CUPŞA, I., FOCŞĂNEANU, I. şi ION, LEONIDA, *Din contribuţia Armatei române alături de glorioasa Armată sovietică la războiul antihitlerist,* III (1957), nr. 4, p. 20—51.

598 DAVICU, S. şi CILIBIU, GH., *Din activitatea organizaţiei de partid din Iaşi pentru pregătirea şi înfăptuirea naţionalizării industriei textile locale,* IV (1958), nr. 3, p. 78—92.

599 DEHELEANU, M. şi KOHN, H., *Lupta muncitorilor Fabricii „Unirea"-Cluj pentru înfăptuirea politicii partidului în perioada de refacere a economiei naţionale şi înfăptuire a naţionalizării (1944—1948),* IV (1958), nr. 2, p. 5—22.

600 DINCĂ, I., *Partidul Muncitoresc Român — făuritorul și conducătorul armatei populare române, apărătoare a intereselor poporului român și păcii*, VII (1961), nr. 5, p. 20—33.

601 DRĂGAN, GH., *Munca organizațiilor de partid din întreprinderile industriale din Capitală pentru înfăptuirea sarcinilor celui de-al II-lea Congres al partidului privind dezvoltarea tehnicii noi*, X (1964), nr. 3, p. 41—58.

602 FĂTU, M., *Tactica P.C.R. față de chiaburime în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare din 1944—1945*, XI (1965), nr. 1, p. 81—88.

603 FĂTU, M., *Programele electorale ale partidelor și grupărilor politice care au participat la alegerile parlamentare din 1946*, XIV (1968), nr. 1, p. 43—56.

604 FIROIU, D. V., *Aspecte ale legislației în prima etapă a revoluției populare*, XII (1966), nr. 6, p. 103—117.

605 FLORESCU, MIHAIL, *Politica P.M.R. de dezvoltare continuă și rapidă a industriei chimice în Republica Populară Română*, X (1964), nr. 4, p. 77—90.

606 GEORGESCU, TITU, *România la un sfert de veac de la eliberare*, XV (1969), nr. 4, p. 16—34.

607 GÎDIUȚĂ, M. și SIMION, A., *Gospodăria agricolă colectivă „11 iunie 1948", din comuna Pechea, regiunea Galați*, VIII (1962), nr. 3, p. 25—46.

608 GOGIOIU M., *Partidul Muncitoresc Român, conducătorul și organizatorul transformării socialiste a agriculturii în Republica Populară Română*, V (1959), nr. 2, p. 37—58.

609 GOLDBERGER, N., *Rolul maselor în instaurarea și consolidarea puterii populare în România*, XI (1965), nr. 1, p. 27—42.

610 HAUPT, MIRCEA, *Contribuția Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin" la eliberarea poporului ungar*, XV (1969), nr. 6, p. 29—37.

611 HOMENCO, S. și IACOȘ, I., *Aspecte ale reorganizării mișcării sindicale din țara noastră. Primul Congres general liber al Sindicatelor Unite din România (26—30 ianuarie 1945)*, VI (1960), nr. 3, p. 77—97.

612 ILIE, P. și MARINESCU, A., *Din luptele armatelor române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României*, XII (1966), nr. 1, p. 19—42.

613 KONEČNY, ZDENEK și MAINUŠ, FRANTIŠEK, (Cehoslovacia), *Manifestări ale prieteniei cehoslovaco-române din timpul luptelor pentru eliberarea Moraviei de sub jugul fascist*, VIII (1962), nr. 4, p. 119—135.

614 KOVACS, ȘT. și GRÜN, F., *Lupta organizațiilor locale de partid pentru naționalizarea întreprinderilor industriale din fostul județ Mureș (iunie 1948)*, III (1957), nr. 3, p. 17—36.

615 LACHE, ȘT., UNGURU, C. și PĂTRUI, V., *Aspecte ale politicii P.C.R. de închegare a unui larg front democratic în prima etapă a revoluției populare*, XI (1965), nr. 1, p. 89—100.

616 LUNGEANU, M., *Din lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru sprijinirea războiului antihitlerist (23 August 1944—9 Mai 1945)*, VI (1960), nr. 4, p. 12—35.

617 LUNGEANU, M. și CUTIȘTEANU, S., *Unele aspecte ale luptei P.C.R. pentru izolarea partidelor reacționare de masele largi ale țărănimii în procesul ocupării pămînturilor moșierești (23 August 1944—6 Martie 1945)*, II (1956), nr. 3, p. 43—60.

618 MĂNGUȚ, E., *Adoptarea legii asupra sindicatelor profesionale în ianuarie 1945*, IX (1963), nr. 6, p. 125—137.

619 MĂNGUȚ, E., *Făurirea unității mișcării sindicale din România, Congresul de creare a Confederației Generale a Muncii (26—30 ianuarie 1945)*, X (1964), nr. 6, p. 3—13.

620 MOCIULSCHI, LEONARD, *Participarea trupelor române la operația de la Debrețin pe teritoriul Ungariei*, X (1964), nr. 6, p. 41—47.

621 NICHITA, P., *Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în primele luni ale anului 1945 în vederea lărgirii bazei de masă a Frontului național-democratic și întăririi influenței sale politice*, IX (1963), nr. 5, p. 3—16.

622 NICHITA, PARASCHIVA și POPESCU, MARIN, *Transformări agrare în România în anii 1944—1947*, XV (1969), nr. 1, p. 16—30.

623 NICOLAE, C. și DAVID, G., *Unele considerații cu privire la capul de pod de la nord și vest de Carpații Meridionali (23 august—18 septembrie 1944)*, XI (1965), nr. 6, p. 66—74.

624 OLTEANU, C., *Conferințele organizațiilor regionale ale P.C.R. din august 1945*, XI (1965), nr. 5. p. 23—33.

625 OLTEANU, C., *Importanța măsurilor anticapitaliste de la sfîrșitul anului 1946 și din anul 1947 pentru instaurarea dictaturii proletariatului în România*, IX (1963), nr. 3, p. 45—58.

626 OLTEANU, C., *Importanța propunerilor P.C.R. din iunie 1947 pentru dezvoltarea revoluției democrat-populare în țara noastră*, VIII (1962), nr. 6, p. 173—190.

627 OLTEANU, C., *Măsurile politice și organizatorice stabilite de plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1947 și însemnătatea lor pentru îmbunătățirea muncii de partid și întărirea legăturilor lui cu masele*, IX (1963), nr. 5, p. 29—42.

628 OLTEANU, I., *Despre activitatea unor grupuri de partizani, sovietici și români, care au luptat pe teritoriul Slovaciei în perioada august 1944—februarie 1945*, VI (1960), nr. 4, p. 136—151.

629 PETRI, AUREL, *Din cronica luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist*, XV (1969), nr. 5, p. 45—57.

630 PETROVICI, N. și ȚUȚUI, GH., *Făurirea alianței muncitorești-țărănești, factor hotărîtor în instaurarea puterii populare*, XI (1965), nr. 1, p. 43—58.

631 PÎRCĂLAB, F. și TIMOFI, GH., *Din lupta muncitorilor din Cluj și împrejurimi, sub conducerea comuniștilor, pentru apărarea de distrugere și evacuare de către fasciști a întreprinderilor și instituțiilor în perioada 23 august—12 octombrie 1944*, V (1959), nr. 4, p. 92—105.

632 POPA, CONSTANTIN, LEONIDA, ION și LEONIDA, LOGHIN, *Cercetarea arhivistică privind participarea Armatei române, umăr la umăr cu Armata sovietică, la războiul antihitlerist*, XI (1965), nr. 2, p. 39—50.

633 POPA, GHERASIM și IVANCENKO, AL., *10 ani de la Conferința Națională a P.C.R. (octombrie 1945—octombrie 1955). Principiile diriguitoare fixate de Conferința Națională a P.C.R. privind industrializarea țării, ca principala pîrghie a construirii socialismului*, I (1955), nr. 4, p. 3—21.

634 POPESCU, DUMITRU, *Operațiunile militare desfășurate de unitățile române pe Tisa mijlocie*, X (1964), nr. 6, p. 48—54.

635 RAȚĂ, V., *Rolul comitetelor de fabrică în lupta pentru susținerea frontului antihitlerist și instaurarea primului guvern democratic la 6 Martie 1945*, VII (1961), nr. 4, p. 89—95.

636 RAUSSER, VASILE, *Industrializarea țării — temelia construcției socialismului în R.P.R.*, X (1964), nr. 4, p. 53—76.

637 RAUSSER, V., *Planificarea — metodă principală de conducere a întregii activități socjal-economice a țării*, XIII (1967), nr. 6, p. 80—101.

638 RĂDULESCU, ILIE, *Din activitatea Partidului Muncitoresc Român pentru întărirea statului democrat-popular și perfecționarea activității sale*, VIII (1962), nr. 6, p. 19—43.

639 RĂDULESCU, ILIE, *Schimbarea raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi în etapa democratică a revoluției populare*, XI (1965), nr. 1, p. 59—80.

640 SAVU, AL. [GH.], *Lupta maselor populare, sub conducerea P.C.R., pentru răsturnarea primului guvern cu majoritate reacționară (Sănătescu)*, V (1959), nr. 6, p. 25—48.

641 SAVU, AL. GH., *Lupta maselor populare, conduse de P.C.R., pentru instaurarea guvernului democrat (23 August 1944—6 Martie 1945)*, VII (1961), nr. 4, p. 65—88.

642 SIMION, A., *Munca patriotică a tineretului pe șantierele reconstrucției*, XI (1965), nr. 4, p. 131—144.

643 SONEA, G., *Activitatea Partidului Muncitoresc Român pentru pregătirea și înfăptuirea actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție din 11 iunie 1948*, IX (1963), nr. 3, p. 31—44.

644 STAN, MINEA și NEAMȚU, AL., *Despre influența activității P.C.R. asupra Armatei române în războiul antihitlerist*, VIII (1962), nr. 4, p. 136—150.

645 SURPAT, GH., *Dezvoltarea continuă a economiei naționale — obiectiv central al activității P.C.R.*, XII (1966), nr. 2—3, p. 157—176.

646 SURPAT, GH., *Dezvoltarea economiei naționale în anii 1956—1960. Victoria socialismului în România*, XI (1965), nr. 3, p. 13—34.

647 SURPAT, GHEORGHE, *Înfăptuirea programului P.C.R. de cooperativizare a agriculturii*, XV (1969), nr. 1, p. 3—15.

648 ȘTIRBU, S., *Lupta pentru reforma agrară în comuna Comarnic după 23 August 1944*, I (1955), nr. 4, p. 22—43.

649 TECLU, IACOB, *Participarea Armatei române la războiul antihitlerist*, V (1959), nr. 4, p. 51—72.

650 TISMĂNEANU, L., *Zece ani de la Congresul I al Partidului Muncitoresc Român*, IV (1958), nr. 1, p. 55—72.

651 TISMĂNEANU, L. și PETRESCU, M., *Aplicarea creatoare de către P.C.R. a experienței Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în lupta pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă*, III (1957), nr. 5, p. 72—104.

652 TUȚU, DUMITRU și TUDOR, ION, *Participarea Armatei române la luptele pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist*, XV (1969), nr. 6, p. 19—28.

653 ȚUȚUI, GH., *Alegerile sindicale din anul 1947 — moment important în lupta pentru unitatea deplină a clasei muncitoare*, IX (1963), nr. 3, p. 59—72.

654 ȚUȚUI, GH., *Contribuția Partidului național popular la lupta pentru transformări democratice (ianuarie 1946—martie 1949)*, XII (1966), nr. 1, p. 55—65.

655 ȚUȚUI, GH., *Însemnătatea Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945 pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă*, XI (1965), nr. 5, p. 13—22.

656 ȚUȚUI, GH., *Măsurile politice și organizatorice luate de P.C.R. în anul 1947 pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare*, IX (1963), nr. 6, p. 3—20.

657 ȚUȚUI, GHEORGHE, *Partidele politice democratice din România în perioada de după 23 August 1944*, XV (1969), nr. 6, p. 3—18.

658 ȚUȚUI, GH., *Partidul Comunist Român — conducătorul forțelor democrate în alegerile parlamentare din noiembrie 1946*, II (1956), nr. 6, p. 8—25.

659 ȚUȚUI, GH., *Poziția forțelor democrate față de monarhie în perioada 23 August 1944 — 30 Decembrie 1947*, VIII (1962), nr. 6, p. 44—70.

660 ȚUȚUI, GH. și CIMPONERIU, E., *Aspecte ale activității formațiilor de luptă patriotice din Banat (23 August 1944—6 Martie 194[illegible]*, IV (1958), nr. 2, p. 70—83.

661 ȚUȚUI, GH. și IONESCU, V. G. *Făurirea Partidului Muncitoresc Român, victorie deplină și definitivă a leninismului în mișcarea muncitorească din România*, IX (1963), nr. 1, p. 51—68.

662 ȚUȚUI, GH. și SAVU, AL. GH., *Lupta maselor populare din țara noastră pentru instaurarea și consolidarea puterii populare, pentru trecerea la revoluția socialistă*, VIII (1962), nr. 1, p. 16—48.

663 VIANU, AL., *Ocuparea pămînturilor moșierești în fostele județe Botoșani și Suceava (1944—1945)*, I (1955), nr. 3, p. 3—31.

664 ZAHARIA, GH. și PETRI, A., *Activitatea P.C.R. în rîndurile armatei în prima etapă a revoluției populare*, X (1964), nr. 5, p. 3—19.

665 ZAHARESCU, BARBU, *Rolul conducător al P.M.R. în dezvoltarea economiei socialiste*, X (1964), nr. 4, p. 35—52.

VI. Gîndire social-politică

666 ALMĂȘAN, CORNEL, *Națiunea — concept și realitate socială*, XIV (1968), nr. 4, p. 94—110.

667 ANESCU, V., *Rolul monarhiei în jefuirea și exploatarea poporului român, în aservirea economică a țării față de puterile imperialiste*, VIII (1962), nr. 6, p. 71—98.

668 AXENCIUC, V., *Cu privire la unele trăsături economico-sociale ale României în primele două decenii ale secolului al XX-lea*, XI (1965), nr. 6, p. 138—149.

669 BĂRBULESCU, C. și GHECIU, D., *Ideile marxist-leniniste și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor*, XIII (1967), nr. 5, p. 35—45.

670 BODEA, CORNELIA, *Ideea de unitate și continuitate în conștiința poporului român*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 135—153.

671 BULBOREA, I., *„Capitalul" — operă monumentală a vieții lui Karl Marx*, XIII (1967), nr. 3, p. 84—95.

672 BULBOREA, ION, *Idei economice și sociale în publicistica eminesciană*, XV (1969), nr. 2, p. 43—59.

673 CETERCHI, IOAN, *Despre știința politică*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 251—269.

674 CETERCHI, I., *Republica Socialistă România — încununare a victoriei depline și definitive a socialismului în țara noastră*, XIII (1967), nr. 6, p. 26—39.

675 CETERCHI, IOAN, *Statul în societatea noastră socialistă*, XV (1969), nr. 5, p. 34—44.

676 CHERESTEȘIU, V., *Învățătura leninistă despre partinitate — călăuză în activitatea istoricilor din patria noastră*, VI (1960), nr. 2, p. 43—55.

677 CLĂTICI, OLIVIA, *În legătură cu funcția economică a statului capitalist*, XIV (1968), nr. 5, p. 120—128.

678 COLCERIU-LEISS, MARIA, *Mici însemnări pe marginea unei probleme mari — națiunea*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 270—277.

679 CONSTANTINESCU, OLGA, *Lupta de opinii în jurul problemei orientării economice a României (1848—1910)*, XIV (1968), nr. 4, p. 128—141.

680 CONSTANTINESCU-IAȘI, P., *Cu privire la concepția lui V. I. Lenin despre istorie*, VI (1960), nr. 3, p. 5—16.

681 COPOIU, N., *Atitudinea patriotică a oamenilor de cultură față de expansiunea ideologiei naziste în România*, IX (1963), nr. 6, p. 115—124.

682 CULEA, H., *Probleme ale explicației în istorie*, XIII (1967), nr. 2, p. 125—134.

683 FIROIU, D.V., *Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moșieresc*, XII (1966), nr. 4, p. 39—60.

684 FLOREA, E., *Cu privire la evoluția conceptului marxist de națiune*, XIII (1967), nr. 6, p. 66—79.

685 FLOREA, I., *„Capitalul" lui Karl Marx și actualitatea metodei logicii istorice*, XIII (1967), nr. 4, p. 22—32.

686 FLOREA, ION., *Cu privire la raportul dintre istorie și sociologie*, XIV (1968), nr. 5, p. 109—119.

687 FLOREA, I., *Faptul „istoric" și legitatea socială*, XIII (1967), nr. 2, p. 115—124.

688 FLOREA, ION, *Marx despre obiectivitatea relațiilor sociale*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 64—70.

689 GAVRILĂ, A., *Conceptul de națiune*, XIII (1967), nr. 6, p. 40—53.

690 GAVRILĂ, ANA, *Națiunea socialistă — etapă superioară în viața națiunilor*, XIV (1968), nr. 5, p. 101—108.

691 GEORGESCU, TITU și LIVEANU, V., *Ideile leninismului — far călăuzitor în lupta pentru crearea partidului comunist*, VII (1961), nr. 3, p. 70—83.

692 GOGONEAȚĂ, NICOLAE, *Nocivitatea teoriilor fasciste-legionare și lupta de idei în filozofia românească din perioada interbelică împotriva curentelor iraționaliste*, XV (1969), nr. 2, p. 16—28.

693 GOGONEAȚĂ, N., *Tendințe materialiste în filozofia românească*, XII (1966), nr. 6, p. 19—35.

694 GRUICI, CONSTANTIN, *Dialectica marxistă și analiza modului de producție socialist*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 71—81.

695 HUREZEANU, DAMIAN și BULBOREA, ION, *Karl Marx și științele sociale*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 46—63.

696 LIVEANU, V., *Unele probleme actuale ale teoriei istoriei în „Capitalul"*, XIII (1967), nr. 4, p. 10—21.

697 MARIAN, M., *Comunitatea de națiune*, XIII (1967), nr. 6, p. 54—65.

698 MATEI, GHEORGHE, *Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare — temelia orînduirii democrat-populare*, X (1964), nr. 4, p. 105—120.

699 MAZILU, D. I. și CARACIUC, T., *Făurirea statului socialist România — cucerire istorică a maselor populare*, XII (1966), nr. 4, p. 3—21.

700 MĂNESCU, MANEA, *Învățătura marxistă despre crizele economice în capitalism și teoriile revizioniste contemporane*, IV (1958), nr. 3, p. 21—41.

701 MĂNESCU, MANEA, *Partidul — forța conducătoare în construcția economică și culturală a țării*, VII (1961), nr. 4, p. 27—38.

702 MOCA, GHEORGHE, *Inconsistența teoriilor burgheze actuale cu privire la suveranitate*, XV (1969), nr. 1, p. 53—70.

703 MOCANU, C., *Obiectul teoriei istoriei*, XII (1966), nr. 6, p. 118—132.

704 MUREȘAN, ELENA, *Considerații cu privire la sociologia lui Petre Andrei*, XV (1969), nr. 2, p. 60—68.

705 MURGESCU, C., *Monarhia — principalul stîlp al reacțiunii burghezo-moșierești*, VIII (1962), nr. 6, p. 99—122.

706 NICHITA, PARASCHIVA şi ŢUŢUI, GH., *Leninismul, călăuză în lupta P.C.R. pentru trecerea de la desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice la revoluţia socialistă*, VI (1960), nr. 2, p. 56—81.

707 OIŞTEANU, M. şi FLOREA, C., *Noua etapă a dezvoltării sistemului socialist*, VII (1961), nr. 3, p. 84—94.

708 ORNEA, ZIGU, *Momente din istoria politică a ţărănismului (1880—1926)*, XIV (1968), nr. 4, p. 111—127.

709 ORNEA, Z. şi GOGONEAŢĂ, N., *Contribuţii la cunoaşterea şi caracterizarea operei istoriografice a lui A. D. Xenopol*, XIII (1967), nr. 2, p. 85—97.

710 PAUL, TUDOR, *Un moment important din lupta pentru adoptarea unei politici protecţioniste*, XV (1969), nr. 5, p. 92—104.

711 POPA, L., *Cunoaştere şi valorificare în ştiinţa istoriei*, XIII (1967), nr. 5, p. 90—100.

712 POPESCU-PUŢURI, ION, *Marxismul şi contemporaneitatea*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 39—45.

713 POPESCU-PUŢURI, ION, *Partidul Comunist Român — forţa politică conducătoare în transformarea socialistă a României*, XV (1969), nr. 5, p. 27—33.

714 POPESCU-PUŢURI, ION, *Principalele trăsături ale regimului politic din România în perioada dictaturii militare-fasciste şi a agresiunii hitleriste*, IX (1963), nr. 6, p. 65—84.

715 POPESCU-PUŢURI, ION, *Problema agrară în viaţa ideologică şi social-politică a României la începutul secolului al XX-lea*, XIII (1967), nr. 1, p. 19—40.

716 POPOVICI, ELENA, *Specificul cunoaşterii istorice în opera lui A. D. Xenopol*, XIV (1968), nr. 4, p. 60—78.

717 PUNI, S., *Leninismul — far călăuzitor în lupta P.M.R. pentru formarea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii din R.P.R.*, VI (1960), nr. 2, p. 82—95.

718 RADOVAN, PAUL, *Rolul conducător al partidului, rezultat al unei întregi evoluţii istorice*, XV (1969), nr. 3, p. 3—15.

719 ROMAN, VALTER, *În lumina manuscriselor lui Marx — Despre legităţile dezvoltării ştiinţei şi tehnicii*, XV (1969), nr. 1, p. 71—80.

720 ROMAN, VALTER, *Teorii „neocapitaliste" şi realitatea contemporană*, XIV (1968), nr. 5, p. 89—100.

721 SAVU, AL. GH., *V. I. Lenin despre necesitatea aplicării creatoare a marxismului*, XV (1969), nr. 6, p. 96—107.

722 TRĂSNEA, OVIDIU, *Cu privire la obiectul şi caracterul ştiinţei politice*, XIV (1968), nr. 4, p. 79—93.

723 VARGA, VIORICA, *Socialismul utopic în gîndirea social-politică românească. (sec. XIX)*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 174—185.

724 VASILICHI, GHEORGHE, *Lupta partidelor comuniste şi muncitoreşti pentru unitatea clasei muncitoare*, V (1959), nr. 6, p. 5—24.

725 VOICULESCU, M., *Cu privire la obiectul ştiinţei politice*, XIV (1968), nr. 1, p. 113—125.

726 * * * *Ştiinţa politică şi actualitatea sa*, XIV (1968), nr. 1, p. 109—112.

VII. Lecţii-consultaţii

727 *Mişcarea muncitorească în anii avîntului revoluţionar. Crearea Partidului Comunist Român (1918—1921)*, ŞTEFAN MUŞAT, XV (1969), nr. 3, p. 70—89.

728 *Mişcarea muncitorească din România în anii 1900—1918*, ŞTEFAN MUŞAT, XV (1969), nr. 2, p. 88—114.

729 *Începuturile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P.S.D.M.R.*, *ȘTEFAN MUȘAT*, XV (1969), nr. 1, p. 104—124.

730 *Mișcarea sindicală din România pînă la primul război mondial*, N. G. M.[unteanu], XI (1965), nr. 6, p. 104—107.

731 *P.S.D.M.R. — partidul cel mai înaintat dintre anii 1893—1899*, I. FELEA, XI (1965), nr. 6, p. 94—103.

732 *Primele gazete muncitorești și începutul organizării clasei muncitoare*, A. DEAC, XI (1965), nr. 6, p. 85—89.

733 *Raportul dintre cercurile socialiste și asociațiile muncitorești. Începutul unirii mișcării muncitorești cu socialismul științific*, *DORIN SORESCU*, XI (1965), nr. 6, p. 90—93.

734 *Organizații de femei create, conduse sau folosite de partid*, I. IACOȘ, XI (1965), nr. 1, p. 150—152.

735 *Organizații de tineret create, conduse sau folosite de partid*, C. BĂRBULESCU, XI (1965), nr. 1, p. 139—150.

736 *Organizații profesionale create, conduse sau folosite de partid*, N. G. MUNTEANU, XI (1965), nr. 1, p. 133—139.

737 *Cu privire la organizațiile de masă create, conduse sau îndrumate de P.C.R.*, FL. DRAGNE, X (1964), nr. 6, p. 115—134.

738 *Despre cercurile socialiste, cercurile și cluburile muncitorești*, IX (1963), nr. 2, p. 125—130.

739 *Cu privire la crearea și conținutul cercurilor tineretului muncitor (1908—1917)*, VIII (1962), nr. 2, p. 154—155.

740 *Principalele ziare ale mișcării revoluționare de tineret înainte de 1944*, VIII (1962), nr. 2, p. 156—158.

741 *Partidul Muncitoresc Român — conducătorul poporului muncitor în lupta pentru construirea socialismului (1948—1950)*, III (1957), nr. 2, p. 75—100

742 *P.C.R. — conducătorul luptei maselor populare pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular (6 Martie 1945 — 30 Decembrie 1947)*, III (1957), nr. 1, p. 89—117.

743 *Victoria insurecției populare de la 23 August 1944, organizată și condusă de P.C.R., în condițiile înaintării Armatei sovietice eliberatoare pe teritoriul României. Lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru instaurarea regimului democrat-popular — 6 Martie 1945*, II (1956), nr. 6, p. 66—90.

744 *Lupta P.C.R. împotriva fascizării țării, pentru realizarea unității muncitorești și pentru crearea Frontului popular antifascist (1934 — februarie 1938)*, II (1956), nr. 5, p. 45—90.

745 *Lupta P.C.R. împotriva dictaturii regale și a dictaturii legionaro-fasciste, pentru apărarea independenței naționale a României (februarie 1938 — iunie 1941)*, II (1956), nr. 5, p. 91—126.

746 *Lupta P.C.R. pentru apărarea intereselor maselor muncitoare în perioada stabilizării relative a capitalismului (1923—1928)*, II (1956), nr. 4, p. 86—130.

747 *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, începutul unei noi ere în istoria omenirii. Avîntul revoluționar în România. Crearea P.C.R. — victorie istorică a leninismului asupra oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din România*, II (1956), nr. 2, p. 74—115.

748 *Lupta pentru refacerea și dezvoltarea mișcării muncitorești în anii 1900—1917*, II (1956), nr. 1, p. 46—88.

749 *Începutul răspîndirii marxismului în România. Crearea Partidului social-democrat al muncitorilor din România (1893). P.S.D.M.R. între anii 1893 și 1900*, I (1955), nr. 4, p. 74—109.

VIII. Evocări

750 ZALIC ALTER ABRAMOVICI (1888—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 35.

751 IMRE ALADAR (1898—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 26—27.

752 VOICU ANDREESCU-RÎUREANU (1875—1907), de *I. Felea,* XIII (1967), nr. 1, p. 141—144.

753 ECATERINA ARBORE-RALLI (1875—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 26.

754 ECATERINA ARBORE-RALLI, de *Elisabeta Ioniță,* XV (1969), nr. 2, p. 140—142.

755 ZAMFIR C. ARBORE-RALLI (1848—1933), de *Ion Felea,* XIV (1968), nr. 4, p. 161—165.

756 MIHAI ARDELEANU (1903—1936), de *Ion Mutulescu,* XII (1966), nr. 5, p. 114—116.

757 VICTOR BABEȘ (1854—1926), de *Ștefan Mușat,* XIII (1967), nr. 4, p. 158—161.

758 ANTON BACALBAȘA (1865—1899), de *V. Ene,* XIII (1967), nr. 6, p. 141—145.

759 DUMITRU BAGDASAR (1893—1946), de *Nicolae Petrovici,* XIV (1968), nr. 4, p. 156—160.

760 OLGA BANCIC (1912—1944), de *Gh. I. Ioniță,* XV (1969), nr. 3, p. 140—142.

761 PANDELE [VANGHELE] BECHEANU (1893—1922), III (1957), nr. 5, p. 193—195.

762 VANGHELE S. BECHEANU, de *Ion Spălățelu,* XV (1969), nr. 1, p. 130—133.

763 CONSTANTIN BELGHIRU (1924—1945), de *V. Bîrză,* VI (1960), nr. 4, p. 167—169.

764 BELA BREINER (1896—1940), VI (1960), nr. 1, p. 149—152.

765 MOISE BUNICA (1927—1945), de *V. Bîrză,* VI (1960), nr. 4, p. 172—173.

766 CONSTANTIN BURCĂ (1912—1936), V (1959), nr. 6, p. 99—103.

767 CONSTANTIN BURCĂ, de *Gh. Adorian,* XII (1966), nr. 5, p. 95—98.

768 CONSTANTIN Z. BUZDUGAN (1870—1930), de *Iulian Cârțînă,* XV (1969), nr. 6, p. 144—150.

769 DR. ION CANTACUZINO (1863—1934), de *B. Duțescu,* XIII (1967), nr. 1, p. 126—129.

770 ION CĂLIN (1912—1945), IV (1958), nr. 4, p. 106—110.

771 OTTOI CĂLIN (1886—1917), de *N. G. Munteanu,* XIII (1967), nr. 5, p. 116—121.

772 ION CÎMPINEANU (1798—1863), de *Constantin Vlăduț,* XIV (1968), nr. 5, p.129—132.

773 Eroina sergent ELENA CHIRIȚĂ (1918—1945), de *V. Bîrză,* IV (1958), nr. 4, p. 114—117.

774 N. D. COCEA (1880—1949), de *Virgiliu Ene,* XIV (1968), nr. 4, p. 151—155.

775 ALEXANDRU CONSTANTINESCU (1872—1949), III (1957), nr. 5, p. 197—200.

776 ALEXANDRU (ALECU) CONSTANTINESCU, de *Nicolae Huscariu,* XIV (1968), nr. 4, p. 166—170.

777 VASILE CONTA — *figură reprezentativă a gîndirii materialiste românești,* de *N. Gogoneață,* XII (1966), nr. 5, p. 76—82.

778 C. GH. COSTA-FORU (1856—1935), de *Al. Mihăileanu,* XIII (1967), nr. 1, p. 134—140.

779 ILIE COTORA (1922—1945), de *V. Bîrză,* VI (1960), nr. 4, p. 169—172.

780 ILIE CRISTEA (1892—1958), de *N. Petrovici,* XIII (1967), nr. 4, p. 147—150.

781 NICOLAE CRISTEA (1906—1943), IV (1958), nr. 2, p. 141—143.

782 NICOLAE CRISTEA, de *Andrei Roman,* XII (1966), nr. 5, p. 99—103.

783 CONSTANTIN DAVID (1908—1941), IV (1958), nr. 1, p. 116—119.

784 CONSTANTIN DAVID — *activist de seamă al Partidului Comunist Român*, de *V. Topalu*, XII (1966), nr. 1, p. 126—131.

785 TRAIAN DEMETRESCU (1866—1896), de *Fl. Tănăsescu*, XIII (1967), nr. 2, p. 148—151.

786 TEODOR DIAMANDESCU (1895—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 28.

787 *Internaționalistul român* I. O. DICESCU-DIC (1893—1935), de *V. A. Kondratiev*, VII (1961), nr. 5, p. 100—104.

788 IOAN DICESCU-DIC, XIV (1968), nr. 2—3, p. 27.

789 DEM I. DOBRESCU — *democrat antifascist* (1869—1948), de *Al. Mihăileanu*, XII (1966), nr. 1, p. 135—138.

790 ALEXANDRU DOBROGEANU-GHEREA (1879—1938), de *Fl. Tănăsescu*, XIV (1968), nr. 1, p. 134—138.

791 ALEXANDRU DOBROGEANU-GHEREA, XIV (1968), nr. 2—3, p. 28.

792 General IOAN A. DRAGALINA (1860—1916), de *A. Moldoveanu*, XIII (1967), nr. 3, p. 71—74.

793 ZOLTAN EGRI (1924—1945), de *V. Bîrză*, III (1957), nr. 4, p. 215—220.

794 Locotenentul LACHE ELEFTERESCU (1841—1878), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 44—45.

795 IOAN ELENA (1890—1940), de *Al. Mihăileanu*, XII (1966), nr. 6, p. 145—149.

796 MAURICIU ENCEL (1898—1933), V (1959), nr. 6, p. 103—106.

797 MAURICIU ENCEL, de *Gh. I. Ioniță*, XV (1969), nr. 2, p. 143—146.

798 DAVID FABIAN (1895—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 29—30.

799 ELENA FILIPOVICI (1903—1937), de *N. G[oldberger]*, XII (1966), nr. 2—3, p. 215—220.

800 ELENA FILIPOVICI, XIV (1968), nr. 2—3, p. 28.

801 ȘTEFAN FORIȘ (1892—1945), XIV (1968), nr. 2—3, p. 25.

802 I. C. FRIMU (1871—1919), de *I. Ilincioiu*, XII (1966), nr. 6, p. 133—139.

803 I. C. FRIMU, *conducător al mișcării muncitorești din România*, de *Nicolae Petreanu* și *Dan Baran*, XV (1969), nr. 1, p. 81—91.

804 GÁBOR GAÁL (1891—1954), de *V. Cheresteșiu*, XIII (1967), nr. 5, p. 122-124.

805 GALA GALACTION *la „Socialismul" și „Tineretul socialist"*, de *Gheorghe Cunescu*, XV (1969), nr. 4, p. 127—134.

806 JUSTIN GEORGESCU (1922—1942), de *Simion Cutișteanu*, XV (1969), nr. 4, p. 146—148

807 PETRE GHEORGHE (1907—1943), III (1957), nr. 6, p. 177—180.

808 PETRE GHEORGHE, de *M. Covaci*, XIII (1967), nr. 2, p. 135—138.

809 ȘTEFAN GHEORGHIU, *propagandist și organizator de seamă al mișcării muncitorești din România*, de *G. Tudoran*, X (1964), nr. 1, p. 3—16.

810 GHEORGHE GIOSANU (1871—1917), de *I. Pașcanu*, XIII (1967), nr. 1, p. 122—124.

811 Maiorul DIMITRIE GIURESCU (1835—1877), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 42—44.

812 CONSTANTIN GODEANU (1919—1945), de *V. Bîrză*, III (1957), nr. 4, p. 200—205.

813 CONSTANTIN GODEANU, de *Virgil Smârcea*, XV (1969), nr. 4, p. 149—152.

814 Soldatul ION GRIGORE (1855—1922), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2 p. 40.

815 General EREMIA GRIGORESCU (1863—1919), de *V. Militaru*, XIII (1967), nr. 3, p. 68—71.

816 DUMITRU GROFU (1876—1937), de *A. Buzdun*, XII (1966), nr. 2—3, p. 211—214.

817 DUMITRU GROFU, XIV (1968), nr. 2—3, p. 30.

818 *Un eminent om de stat și patriot înflăcărat* — dr. PETRU GROZA, de *Gh. I. Ioniță*, XIV (1968), nr. 1, p. 27—42.

819 JANOS HERBAK (1911—1940), V (1959), nr. 5, p. 98—100.

820 G. IBRĂILEANU (1871—1936), de *M. Sevastos*, XII (1966), nr. 4, p. 159—162.

821 Căpitan GRIGORE IGNAT (1889—1917), de *V. I. MOCANU*, XIII (1967), nr. 3, p. 77—79.

822 ALEXANDRU IONESCU (1862—1929), de *Florian Tănăsescu*, XIV (1968), nr. 6, p. 141—144.

823 ION IONESCU DE LA BRAD (1818—1891), de *N. Petrovici*, XIV (1968), nr. 1, p. 126—129.

824 TEODOR IORDACHESCU (1884—1958), de *Ion Felea*, XV (1969), nr. 5, p. 168—173.

825 VIRGIL IOVĂNAȘ (1929—1944), de *V. Bîrză*, IV (1958), nr. 4, p. 111—114.

826 EMIL ISAC (1886—1954), de *Alexandru Porțeanu*, XIV (1968), nr. 6, p. 137—140.

827 CONSTANTIN IVĂNUȘ (1886—1928), de *Al. Mihăileanu*, XII (1966), nr. 2—3, p. 200—204.

828 BÉLA JOZSA (1898—1943), IV (1958), nr. 2, p. 146—147.

829 ELEK KÖBLÖS (1887—1937), de *M. Cruceanu*, XIII (1967), nr. 4, p. 154—157.

830 ELEK KÖBLÖS, XIV (1968), nr. 2—3, p. 31.

831 MIHAIL KOGĂLNICEANU *și problemele epocii sale*, de *Ștefan Pascu*, XIII (1967), nr. 5, p. 63—77.

832 VASILE M. KOGĂLNICEANU (1863—1942), de *I. Ilincioiu*, XIII (1967), nr. 1, p. 129—133.

833 JACQUES KONITZ (1895—1938), XIV (1968), nr. 2—3, p. 30—31.

834 Sublocotenentul DIMITRIE LEMNEA (1850—1877), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 41—42.

835 MARCEL LEONIN (1896—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 32.

836 LEON LICHTBLAU (1901—1938), XIV (1968), nr. 2—3, p. 32.

837 HAIA LIFȘIȚ (1903—1929), de *Elisabeta Ioniță*, XV (1969), nr. 5, p. 178—181.

838 EUGEN LUPU (1858—1883), de *N. Z. Munteanu*, XIV (1968), nr. 1, p. 130—133.

839 MIHAIL MACAVEI (1882—1965), de *A. Buzdun*, XII (1966), nr. 4, p. 147—150.

840 GHEORGHE MAGHERU (1804—1880), de *Constantin Vlăduț*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 122—127.

841 DUMITRU MARINESCU (1882—1916), de *G. Tudoran*, XII (1966), nr. 6, p. 140—144.

842 Căpitanul NICOLAE MĂCĂRESCU (1837—1877), de *V. I. MOCANU*, XIII (1967), nr. 2, p. 40—41.

843 Căpitanul NICOLAE VALTER MĂRĂCINEANU (1840—1877), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 37—39.

844 ȘTEFAN MEGHERI (1913—1938), de *Nicolae Moraru*, XII (1966), nr. 5, p. 104—106.

845 CONSTANTIN MILLE (1861—1927), de *Ion Pas*, XIII (1967), nr. 2, p. 143—147.

846 Sublocotenentul MIRCEA MILOȘ (1921—1944), de *V. Bîrză*, VI (1960), nr. 4, p. 165—166.

847 NICOLAE MOHĂNESCU (1914—1942), IV (1958), nr. 2, p. 143—145.

848 GHELBER MOSCOVICI (MOSCU GHIȚĂ zis BĂDULESCU) (1895—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 32—33.

849 EFTIMIE MURGU (1805—1870), de *I. D. Suciu*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 128—134.

850 Caporalul CONSTANTIN MUȘAT (1890—1917), de *I. Batali*, XIII (1967), nr. 3, p. 81—83.

851 PANAIT MUȘOIU (1864—1944), de *A. Gălățeanu*, XV (1969), nr. 3, p. 124—129.

852 COLOMAN MÜLLER (1891—1957), de *Florea Dragne*, XV (1969), nr. 3, p. 130—135.

853 ELLA NEGRUZZI (1876—1948), de *Florica Văcărescu*, XV (1969), nr. 2, p. 151—153.

854 ALEXANDRU NICOLAU (1889—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 33.

855 ALEXANDRU NICOLAU, de *Ion Felea*, XV (1969), nr. 1, p. 125—129.

856 CONSTANTIN NICOLCESCU (1888—1924), de *M. Cruceanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 139—142.

857 GHEORGHE NICULESCU-MIZIL (1886—1945), de *Nicolae Petreanu*, XV (1969), nr. 5, p. 162—167.

858 TEREZA OCSKÖ (1917—1940), de *V. Marinescu*, XIV (1968), nr. 1, p. 139—142.

859 CONSTANTIN OLCESCU (1855—1892), IV (1958), nr. 1, p. 119—122.

860 CONSTANTIN OLCESCU — *luptător de frunte al clasei muncitoare din România*, de *I. Ilincioiu*, XII (1966), nr. 1, p. 132—134.

861 GHEORGHE OPRESCU (1876—1917), de *Ion Felea*, XV (1969), nr. 3. p. 136—139.

862 MARCEL PAUKER (1896—1937), XIV (1968), nr. 2—3, p. 33—34.

863 ELENA PAVEL-SÎRBU (1915—1943), de *Maria Covaci*, XV (1969), nr. 5, p. 174—177.

864 LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU (1900—1954), XIV (1968), nr. 2—3, p. 21—24.

865 ARITON PESCARIU (1890—1920), V (1959), nr. 5, p. 97—98.

866 ARITON PESCARIU, de *Al Keleti*, XIII (1967), nr. 4, p. 151—153.

867 ȘTEFAN PETICĂ (1877—1904), de *C. Căzănișteanu* și *Ion Mamina*, XV (1969), nr. 6, p. 137—143.

868 ILIE PINTILIE (1903—1940), IV (1958), nr. 1, p. 106—111.

869 ILIE PINTILIE, de *Nicolae Popescu*, XIV (1968), nr. 5, p. 139—144.

870 ȘTEFAN PLĂVĂȚ (1913—1944), IV (1958), nr. 2, p. 147—149.

871 ȘTEFAN PLĂVĂȚ, de *Maria Covaci*, XV (1969), nr. 4, p. 143—145.

872 NICOLAE POP (1905—1944), de *Stan Ștefan Minea*, XII (1966), nr. 5, p. 110—113.

873 DUMITRU POPA (1901—1933), IV (1958), nr. 1, p. 111—114.

874 CONSTANTIN POPOVICI (1876—1940), de *M. Covaci*, XII (1966), nr. 4, p. 155—158.

875 General DAVID PRAPORGESCU (1865—1916), de *Elena Popescu*, XIII (1967), nr. 3, p. 74—76.

876 GRIGORE PREOTEASA (1915—1957), de *O. Butoi*, XIII (1967), nr. 6, p. 130—135.

877 ION PURCARU (1924—1945), de *V. Birză*, III (1957), nr. 4, p. 210—215.

878 EMIL RACOVIȚĂ (1868—1947), XIII (1967), nr. 1, p. 145—148.

879 VASILE ROAITĂ (1914—1933), IV (1958), nr. 1, p. 114—116.

880 Căpitanul MIHAIL ROMANO (1842—1877), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 39—40.

881 NICOLAE ROȘU (1907—1938), de *Traian Antonescu*, XII (1966), nr. 5, p. 107—109.

882 EUGEN ROZVAN (1872—1937), de *M. Popa*, XII (1966), nr. 4, 151—154.

883 EUGEN ROZVAN, XIV (1968), nr. 2—3, p. 34—35.

884 C. A. ROSETTI (1816—1885), de *V. Netea*, XIII (1967), nr. 6, p. 136—140.

885 DR. NICOLAE RUSSEL (1850—1930), de *Nicolae Deleanu*, III (1957), nr. 4, p. 229—235.

886 ALEXANDRU RUSU (1923—1945), de *V. Bîrză*, III (1957), nr. 4, p. 206—210.

887 ALEXANDRU SAHIA (1908—1937), de *Gh. I. Ioniță*, XIV (1968), nr. 6, p. 132—136.

888 ERNŐ SALAMON (1912—1943), de *Gheorghe Bodea*, XV (1969), nr. 4, p. 157—160.

889 ANDREI DRAGOȘ SAS (1912—1942), IV (1958), nr. 4, p. 103—106.

890 GÉZA SIMŐ (1870—1946), de *Simion Fuchs*, XV (1969), nr. 1, p. 139—143.

891 FILIMON SÎRBU (1916—1941), III (1957), nr. 6, p. 174—177.

892 FILIMON SÎRBU, de *Gheorghe I. B[odea]*, XV (1969), nr. 4, p. 153—156.

893 GHEORGHE STROICIU (1870—1928), III (1957), nr. 5, p. 195—197.

894 Maiorul GEORGE ȘONȚU (1841—1877), de *V. I. Mocanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 36—37.

895 POMPILIU ȘTEFU (1910—1942), IV (1958), nr. 2, p. 143—145.

896 ȘTEFAN STÎNCĂ (1865—1897), de *M. Stănoiu [Mihail Roller]*, I (1955), nr. 4, p. 154—159.

897 ȘTEFAN STÎNCĂ, XI (1965), nr. 6, p. 133—137.

898 Sublocotenent ECATERINA TEODOROIU (1896—1917), de *Gh. Rădulescu*, XIII (1967), nr. 3, p. 79—81.

899 MARIN TIMOTEI (1897—1937), de *Fl. Dragne*, XIII (1967), nr. 5, p. 111—115.

900 MARIN TIMOTEI, XIV (1968), nr. 2—3, p. 36.

901 ALEXANDRU SILVIU TRUȘCĂ (1839—1880), de *Elena Georgescu*, XV (1969), nr. 2, p. 147—150.

902 GHEORGHE UNGUREANU (1840—1924), de *Ion Georgescu*, XV (1969), nr. 6, p. 130—136.

903 GH. M. VASILESCU-VASEA (1891—1929), III (1957), nr. 5, p. 201—205.

904 GH. M. VASILESCU-VASEA, de *M. C. Stănescu*, XII (1966), nr. 2—3, p. 205—210.

905 *40 de ani de la asasinarea lui* MAX VEXLER (1870—1917), de *P. Constantinescu-Iași*, III (1957), nr. 4, p. 226—228.

906 MAX VEXLER, de *M. Gh. Bujor*, XIV (1968), nr. 5, p. 133—138.

907 I. C. VISSARION (1883—1951), de *I. Pașcanu*, XIII (1967), nr. 1, p. 124—126.

908 PETRE VÎȘCU (1929—1945), de *V. Bîrză*, III (1957), nr. 4, p. 220—225.

909 SPIRIDON VRÎNCEANU (1892—1916), IV (1958), nr. 3, p. 116—118.

910 FRANCISC WOLF-BOCZOR (1906—1944), de *Gheorghe Adorian*, XV (1969), nr. 1, p. 134—138.

911 PASCAL ZAHARIA (1860—1916), IV (1958), nr. 3, p. 116—118.

912 PETRE ZISSU, XIV (1968), nr. 2—3, p. 35—36.

IX. Recenzii. Note bibliografice.

913 ADAM, I., *Probleme ale alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în R.P.R.*, București, Editura științifică, 1963, 138 p., de *C. Bărbulescu*, X (1964), nr. 2, p. 132—135.

914 ADAM, I. și MARCU, N., *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României (După reforma din 1864)*, vol. I, București, Editura de stat pentru literatură economică și juridică, 1956, 311 p., de *Tudor Paul*, II (1956), nr. 6, p. 172—182.

915 ADĂNILOAIE, N. și BERINDEI, DAN, *Reforma agrară din 1864*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 364 p., de *Apostol S[tan]*, XIV (1968), nr. 1, p. 151—156.

916 ADĂNILOAIE, N. și CUPȘA, I. GH., *Războiul pentru independența națională a României. 1877—1878*, București, Editura politică, 1967, de *V. Smârcea*, XIII (1967), nr. 5, p. 125—131.

917 AMORT, CESTMIR, *P.C.U.S. și mișcarea noastră națională de rezistență*, Praga, Editura Academiei cehoslovace de științe, 1961, 208 p., de *I. Mehedințeanu*, VIII (1962), nr. 3, p. 211—214.

918 ANTIP, CONST., *Contribuții la istoria presei române*. Uniunea ziariștilor din R.P.R., 1964, 216 p., de *I. Babici*, XI (1965), nr. 5, p. 162—164.

919 APTHEKER, HERBERT, *Istoria negrilor din S.U.A.*, Paris, Éditions sociales, 1966, 200 p., de *C. Botoran*, XIII (1967), nr. 4, p. 180—184.

920 AUCLAIR, MARCELLE, *Viața lui Jean Jaurès sau Franța dinainte de 1914*, București, Editura politică, 1966, 392 p., de *M. Badea*, XIII (1967), nr. 2, p. 171—173.

921 AURELIAN, P. S., *Opere economice*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 402 p., de *Elena Georgescu*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 302—304.

922 AURELIU, ALEXANDRU C., *Principii ale relațiilor dintre state*, București, Editura politică, 1966, 280 p., de *D. I. Mazilu*, XIII (1967), nr. 1, p. 163—167.

923 BÄCKSTRÖM, K., *Istoria mișcării muncitorești din Suedia*, Moscova, Editura pentru literatură străină, 1961, 334 p., de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 4, p. 183—184.

924 BALA, VEHBI, *Presa albaneză din România (în „Reviste shkencore e Instituțit pedagogjik dyvjecar të shkodrës" nr. 1/1966, p. 51—52) de S. D. [Gelcu Maksutovici]*, XIII (1967), nr. 3, p. 155—156.

925 BĂDINA, OVIDIU, *Cercetarea sociologică concretă. Tradiții românești*, București, Editura politică, 1966, 200 p., de *Z. Ornea*, XIII (1967), nr. 1, p. 174—178.

926 BÂLDESCU, EMIL, *Din istoria legăturilor revoluționare româno-bulgare (1909—1916)*, București, Editura științifică, 1966, 180 p., de *N. Ciachir*, XIII (1967), nr. 3, p. 152—154.

927 BEBEL, AUGUST, *Femeia și socialismul*, București, Editura politică 1961, 548 p., de *S. B[rătescu]*, VII (1961), nr. 6, p. 142—146.

928 BOCCA, GIORGIO, *Storia dell'Italia partigiana, Settembre 1943 — Maggio 1945*, Bari, Editori Laterza, 1966, 676 p., de *M. Covcci*, XIII (1967), nr. 6, p. 164—168.

929 BODEA CORNELIA, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, XVI + 390 p., de *Gh. D. Iscru*, XIV (1968), nr. 1, p. 143—147.

930 BOGDĂNESCU, C. și POPIȘTEANU, C., *Propaganda de război — armă a politicii agresive*, București, Editura politică, 1962,112 p., de *C. Botoran*, IX (1963), nr. 3, p. 195—197.

931 BONTE, FLORIMOND, *Dosarul Heusinger*, Paris, Éditions sociales, 1962, 160 p., de *N. Petrovici*, VIII (1962), nr. 6, p. 205—206.

932 BONTE, FLORIMOND, *Militarismul german și Franța*, Paris, 1961, 244 p., de *Al. Gh. Savu*, VIII (1962), nr. 1, p. 157—159.

933 BORCEANU, CONSTANTIN, *Eseu despre progres (Probleme de metodă, dezbateri, perspective)*, București, Editura politică, 1969, 190 p., de *Dan Petre*, XV (1969), nr. 6, p. 172—175.

934 BRATU, SAVIN și DUMITRESCU, ZOE, *Contemporanul și vremea lui*, București, E.S.P.L.A., 1959, 336 p., de *D. Hurezeanu*, V (1959), nr. 6, p. 121—125.

935 BRUCAN, SILVIU, *Originile politicii americane*, București, Editura științifică, 1968, 272 p., de *Elena Vlăduțescu*, XIV (1968), nr. 4, p. 208—211.

936 BUJOR, M. GH., *Ștefan Gheorghiu și epoca sa*, București, Editura politică, 1968, 272 p., de *Damian Hurezeanu*, XV (1969), nr. 1, p. 154—157.

937 BURCHETT, WILFRED, *Război în junglă*, București, Editura politică, 1965, 344 p., de *Gh. Neacșu*, XI (1965), nr. 5, p. 170—171.

938 CAJAL, SANTIAGO RAMON Y, *Drumul spre știință*, București, Editura politică, 1967, 204 p., de *Ion Mamina*, XIV (1968), nr. 6, p. 153—156.

939 CAMPUS, ELIZA, *Mica Înțelegere*, București, Editura științifică, 1968, 408 p., de *Dumitru Tuțu*, XV (1969), nr. 3, p. 159—163.

940 CARRILLO, SANTIAGO, *Ce va fi după Franco ?*, București, Editura politică, 1966, 168 p., de *V. Niculae*, XII (1966), nr. 5, p. 145—147.

941 CARTIER, RAYMOND, *La seconde guerre mondiale*, 2 vol., Paris, Editura Larousse — Paris Match, 386 + 392 p., de *D. S. [Dan Lăzăreanu]*, XIII (1967), nr. 2, p. 163—170.

942 CASTRO, FIDEL, *Cuvîntări alese*. București, Editura politică, 1961, 424 p., de *O. Matichescu*, VIII (1962), nr. 4, p. 151—162.

943 CĂZĂNIȘTEANU, C., CUCU, M. și POPESCU, E., *Aspecte militare ale Revoluției din 1848 în Țara Românească*, București, Editura militară, 1968, 176 p., de *Vasile P[etrișor]*, XV (1969), nr. 1, p. 164—165.

944 CÂMPEANU, AL., *State în state*, Bucuresti. Editura politică, 1968, 184 p., de *Virgil Smârcea*, XV (1969), nr. 2, p. 179—181.

945 CÂNDEA, VIRGIL, GIURESCU, DINU C. și MALIȚA, MIRCEA, *Pagini din trecutul diplomației românești*, București, Editura politică, 1966, 256 p., de *Fl. Tănăsescu*, XII (1966), nr. 6, p. 159—162.

946 CEBUC, AL. și MOCANU, C., *Din istoria transporturilor de călători în România*, București, Editura științifică, 1967, 232 p., de *Ilie Puia*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 309—311.

947 CERNEA, EUGENIA, RĂDULESCU, NICOLAE și PINTEAN, TEODOR, *Spre lumină (culegere de cîntece revoluționare)*, București, Editura muzicală a Uniunii compozitorilor din R.P.R., 1964, 296 p., de *Gh. Tudor*, X (1964), nr. 3, p. 135—137.

948 CERNEA, MIHAIL, *Despre dialectica construirii socialismului*, București, Editura științifică, 1964, 332 p., de *D. I. Mazilu*, XI (1965), nr. 1, p. 162—164.

949 CERNEAEV, A. S., *Reformismul contemporan în mișcarea muncitorească din Europa occidentală* (în „Voprosî Istorii K.P.S.S.", nr. 1/1962), de *N. Zaharescu*, VIII (1962), nr. 3, p. 225—227.

950 CHAMBAZ, JACQUES, *Le front populaire pour le pain, la liberté et la paix*, Paris, Éditions sociales, 1961, 228 p., de *N. P[etrovici]*, VII (1961), nr. 6, p. 146—148.

951 CHERESTEȘIU, V., *Adunarea Națională de la Blaj*, București, Editura politică, 1966, 672 p., de *G. Oancea*, XII (1966), nr. 4, p. 178—183.

952 CHILDE, GORDON V., *Făurirea civilizației*, București, Editura științifică, 1966, 280 p., de *I. Mamina*, XIII (1967), nr. 5, p. 160—163.

953 CIACHIR, NICOLAE, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, București, Editura politică, 238 p., de *Gelcu Maksutovici*, XV (1969), nr. 2, p. 178—179.

954 CIMPONIERIU, E., *Reșița luptătoare*, București, Editura științifică, 1965, 328 p., de *V. Smârcea* și *Traian B[unescu]*, XII (1966), nr. 1, p. 149—152.

955 CIU-HUAN, MIAO, *Scurtă istorie a Partidului Comunist Chinez*, Moscova, Gospolitizdat, 1958, 253 p., de *E. Neamu* și *A. Fedotova*, V (1959), nr. 6, p. 113—120.

956 COELHO, JOSÉ DIAS, *Rezistența în Portugalia*, București, Editura politică, 1965, 168 p., de *Gh. I. Ioniță*, XI (1965), nr. 2, p. 155—157.

957 COGNIOT, GEORGES, *Revoluția din Octombrie și Franța*, Paris, Éditions sociales, 1966, 96 p., de *Titu Georgescu*, XIII (1967), nr. 2, p. 173—176.

958 COJOCARU, I. și ORNEA, Z., *Falansterul de la Scăieni*, București, Editura politică, 1966, 536 p., de *I. Cârțină*, *XII* (1966), nr. 4, p. 172—175.

959 CONDURACHI, EM., *L'Archéologie Roumaine au XX-e siècle*, Bucarest, Éditions de L'Academie de la R.P.R., 1963 (Bibliotheca Historica Romaniae), de *N. P[etrovici]*, IX (1963), nr. 5, p. 139—140.

960 CONSTANTINESCU, N. N. și AXENCIUC, V., *Capitalismul monopolist în România*, București, Editura politică, 1962, 326 p., de *V. Petrișor*, IX (1963), nr. 1, p. 134—136.

961 CONSTANTINESCU-IAȘI, P., *Lupta pentru formarea Frontului popular în România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 160 p., de *Titu Georgescu*, XV (1969), nr. 1, p. 170—171.

962 CONTA, VASILE, *Opere filozofice*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 660 p., de *E. Mureșan*, XIII (1967), nr. 6, p. 152—154.

963 COPOIU, N., *Refacerea Partidului social-democrat din România (1900—1910)*, București, Editura științifică, 1966, 300 p., de *N. Huscariu*, XIII (1967), nr. 5, 136—139.

964 CORBU, C. și DEAC, A., *Mișcări și frământări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)*, București, Editura științifică, 1965, 280 p., de *Tr. Lungu*, XII (1966), nr. 1, p. 145—149.

965 CRISTEA, ILIE, *Articole. 1923—1936*, București, Editura politică, 1961, 176 p., de *M. [C.] S[tănescu]*, VII (1961), nr. 6, p. 137—138.

966 CUPȘA, ION, *Armata română în campaniile din anii 1916—1917*, București, Editura militară, 1967, 340 p., de *Florian Tucă*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 304—306.

967 DAICOVICIU, C., PETROVICI, E. și ȘTEFAN, GH., *La formation du peuple roumain et de sa langue*, Bucarest, Éditions de l'Academie de la R.P.R., 1963 (Bibliotheca Historica Romaniae), de *N. P[etrovici]*, IX (1963), nr. 5, p. 139—140.

968 DANILEVICI, M. V., *Clasa muncitoare în mișcarea de eliberare a popoarelor din America Latină*, Moscova, Gospolitizdat, 1962, 468 p., de *I. Turcu*, VIII (1962), nr. 6, p. 203—204.

969 DATNER, SZYMON, GUMKOWSKI, JANUSZ și LESZCZYŃSKI, KAZIMIERZ, *Genocidul nazist. 1939—1945*, Varșovia—Poznan, 1962, 382 p., de *Gh. [I.] Ioniță*, VIII (1962), nr. 6, p. 201—203.

970 DAVIDSON, BASIL, *Mama neagră. Africa: anii încercărilor*, București, Editura politică, 1967, 352 p., de *C. Botoran*, XIV (1968), nr. 1, p. 175—178.

971 DEAC, A., *Mişcarea muncitorească din Transilvania. 1890—1895*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1962, 392 p., de *N. Copoiu*, IX (1963), nr. 3, p. 177—185.

972 DEAC, AUGUSTIN, *1907 văzut peste hotare*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1967, 296 p., de *Gheorghe Neacşu*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 300—302.

973 DEAC, A., şi MATEI, GH., *Februarie 1933. Ecoul internaţional*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1967, 304 p., de *Gh. Griviţeanu*, XIII (1967), nr. 5, p. 131—136.

974 DEAKIN, V. S., *Partidul Comunist din Germania şi problema frontului unic (1924—1928)*, Moscova—Leningrad, Editura Academiei de ştiinţe a U.R.S.S., 1961, 140 p., de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 1, p. 155—156.

975 DEBORIN, G. A., *Al doilea război mondial*, Bucureşti, Editura politică, 1960, 686 p., de *Gh. Cazan*, VII (1961), nr. 4, p. 140—145.

976 DEBORIN, G. A., *Caracterul celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1962, 144 p., de *M. Dogaru*, VIII (1962), nr. 4, p. 173—174.

977 DELARUE, JACQUES, *Histoire de la Gestapo*, Paris, Editura Fayard, 1962, 476 p., de *L. Ştefănescu*, IX (1963), nr. 5, p. 131—138.

978 DIMITROV, GHEORGHI, *Opere alese*, Bucureşti, Editura politică, 1959, 650 p., de *N. [Z.] Lupu*, VI (1960), nr. 5, p. 188—195.

979 DINU, C. şi GARTEMBERG, L., *Învăţământul în presa progresistă şi de partid (1872—1944). Index bibliografic selectiv*, Bucureşti, Editura de stat didactică şi pedagogică, 1961, 215 p., de *V. M[arinescu]*, VII (1961), nr. 6, p. 138—139.

980 DOBRESCU, E. şi POSTOLACHE, T., *Situaţia clasei muncitoare din ţările capitaliste după cel de-al doilea război mondial*, Bucureşti, Editura politică, 1961, 88 p., de *N. G. M[unteanu]*, VII (1961), nr. 5, p. 141—142.

981 DOLEZAL, JIRI şi KREN, JAN, *Cehoslovacia în luptă. Documente privind Rezistenţa poporului cehoslovac în perioada 1938—1945*, Praga, 1961, 164 p., de *I. Iacoş*, VIII (1962), nr. 1, p. 153—155.

982 DOLGU, GH., *A treia etapă a crizei generale a capitalismului*, Bucureşti, Editura politică, 1962, 198 p., de *Gh. Surpat*, VIII (1962), nr. 2, p. 187—189.

983 DRAGOMIR, SILVIU, *Avram Iancu*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965, 304 p., de *A. Stan*, XII (1966), nr. 4, p. 175—178.

984 DUCLOS, JACQUES, *Mémoires*, Paris, Librairie Arthème Fayard, vol. I (1896—1934), 1968, 436 p., vol. II (1935—1939), 1969, 462 p., XV (1969), nr. 5, p. 201—204.

985 DUCLOS, JACQUES, *Viitorul democraţiei*, Paris, Editions sociales, 1962, 256 p., de *N. Petrovici*, VIII (1962), nr. 4, p. 179—181.

986 DUŢESCU, BENONE, *Sănătatea publică în programul şi activitatea organizaţiilor de masă conduse de P.C.R.*, Bucureşti, Editura medicală, 1964, 192 p., de *Gh. I. Ioniţă*, X (1964), nr. 5, p. 157—158.

987 DUVERGER, MAURICE, *La démocratie sans le peuple*, Paris, Éditions du Seuil, 1967, 250 p., de *Maria Georgescu* şi *Marieta Matei*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 278—281.

988 EGYED, ÁKOS, VAJDA, LAJOS şi CICALĂ, ION, *Munkás és parasztmozgalmak Erdélyben. 1905—1907*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1962, 348 p., de *Gh. Bodea*, IX (1963), nr. 2, p. 142—146.

989 EMIL, S., *Colaborarea epocală dintre Marx şi Engels*, Bucureşti, Editura politică, 1961, 136 p., de *A. Simion*, VII (1961), nr. 6, p. 123—128.

990 ERMOLAEV, A. E., *Despre trecerea ţărilor socialiste la faza superioară a societăţii comuniste* (din „Voprosî istorii K.P.S.S.", nr. 2/1961), de *E. B[an]*, VII (1961), nr. 6, p. 141—142.

991 ESCH, PATRICIA, van der, *La deuxième Internationale. 1889—1923*, Paris, 1957, 186 p., de *M. Matei* și *I. Schwartz*, IV (1958), nr. 4, p. 118—128.

992 FĂTU, MIHAI, *1946 — Din istoria politică a României contemporane*, București, Editura politică, 1968, 240 p., de *Paraschiva Nichita*, XV (1969), nr. 2. p. 168—171.

993 FOMIN, V. T., *Agressia fașistskoi Ghermanii v Evrope*, Moscova, Editura pentru literatură social-economică, 1963, 640 p., de *E. Bantea*, X (1964), nr. 1, p. 135—136.

994 FOSTER, W. Z., *Istoria celor trei internaționale*, București, Editura politică, 1958, 683 p., de *D. Rosenzweig*, V (1959), nr. 3, p. 139—147.

995 FOSTER, WILLIAM Z., *The Negro People in American History*, New York, International Publishers, 1954, 608 p., de *V. Avram*, III (1957), nr. 3, p. 158—166.

996 FREUND, J., *L'essence du politique*, Paris, Éditions Sirey, 1965, 764 p., de *Pavel Suian*, XV (1969), nr. 2, p. 154—156.

997 FRIEDLÄNDER, SAUL, *Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941*, London, Chatto & Windus, 1967, 348 p., de *Veronica Kilian*, XV (1969), nr. 3, p. 154—157.

998 GĂLĂȚEANU, A. și GOGONEAȚĂ, N., *Activitatea și concepția social-politică a lui Panait Mușoiu* (în „Cercetări filozofice", nr. 3/1963), de *I. Felea*, IX (1963), nr. 6, p. 165—166.

999 GEORGESCU, TITU, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, București, Editura științifică, 1962, 208 p., de *C. Mocanu*, VIII (1962), nr. 4, p. 178—179.

1 000 GEORGESCU, TITU și FODOR, LADISLAU, *Răscoala țăranilor din Valea Ghimeșului (1934)*, București, Editura politică, 1960, de *M. C. Stănescu*, VI (1960), nr. 3, p. 169—170.

1 001 GEORGESCU-BUZĂU, GH., *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania*, București, Editura științifică, 1967, 162 p., de *C. Vlăduț*, XIV (1968), nr. 1, p. 203—204.

1 002 GHEORGHIU, I. și NUȚU, C., *Adunarea națională de la Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, București, Editura politică, 1968, 128 p., de *Al. B. Călin*, XV (1969), nr. 2, p. 177.

1 003 GILBERT, MARTIN și GOTT, RICHARD, *Conciliatorii*, București, Editura politică, 1966, 496 p., de *V. Moisuc*, XIII (1967), nr. 2, p. 152—162.

1 004 GILESCU, GH., *Istoria gîndirii politice-juridice*, partea I, București, Editura didactică și pedagogică, 1968, 286 p., de *Marin Voiculescu*, XV (1969), nr. 1, p. 165—168.

1 005 GIURESCU, CONSTANTIN C., *Transilvania în istoria poporului român*, București, Editura științifică, 1967, 162 p., de *C. Vlăduț*, XIV (1968), nr. 1, p. 147—151.

1 006 GIURESCU, C. C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, Editura științifică, 1966, 480 p., de *C. Vlăduț*, XII (1966), nr. 4, p. 183—186.

1 007 GIURESCU, DINU C., *Ion Vodă cel Viteaz*, ed. a II-a, București, Editura științifică, 1966, 232 p., de *M. Ștefan*, XII (1966), nr. 6, p. 150—152.

1 008 GOGEANU, PAUL, *Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei*, București, Editura politică, 1966, 206 p., de *V. Smârcea*, XII (1966), nr. 6, p. 165—168.

1 009 GOGONEAȚĂ, N., *Filozofia lui Vasile Conta*, *București*, Editura științifică, 1962, 200 p., de *Al. Gh. Savu*, VIII (1962), nr. 5, p. 205—206.

1 010 GÓRA, WLADYSLAW și OKECKI, STANISLAW, *Germanii antifasciști în mișcarea de rezistență poloneză*, Editura Poznan, 1966, 198 p., de *M. Moldoveanu*, XII (1966), nr. 6, p. 172—173.

1 011 GRAMSCI, ANTONIO, *Opere alese*, București, Editura politică, 1969, 296 p., de *Viorica Varga*, XV (1969), nr. 6, p. 163—167.

1 012 GRAMSCI, ANTONIO, *Scrisori din închisoare*, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 327 p., de *Gv. M[arcuson]*, II (1956), nr. 4, p. 190—194.

1 013 GRYGAR, MOJMIR, *Julius Fučik*, București, Editura politică, 1963, 272 p., de *T. Pintean*, IX (1963), nr. 4, p. 142—143.

1 014 HAUPT, GH., *Din istoricul legăturilor revoluționare româno-ruse. 1849—1881*, București, Editura Academiei R.P.R., 1955, 132 p., de *N. Crețu*, II (1956), nr. 5, p. 182—187.

1 015 HĂGAN, TROFIN, *Sindicatele unite din România. 1944—1947*, București, Editura politică, 1968, 244 p., de *Gheorghe Țuțui*, XV (1969), nr. 1, p. 158—160.

1 016 HENRY, ERNST, *Neofascismul*, București, Editura politică, 1962, 96 p., de *C. Botoran*, VIII (1962), nr. 5, p. 208—209.

1 017 HILLGRUBER, A., *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu*, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1965, 382 p., de *D. S. [Petre Ilie]*, XIII (1967), nr. 3, p. 161.

1 018 HOBSBAWM, ERIC J., *Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne*, Paris, Fayard, 1966, 224 p., de *Stelian Brezeanu*, XV (1969), nr. 6, p. 167—170.

1 019 HUREZEANU ,DAMIAN, *Problema agrară și lupta țărănimii din România la începutul secolului al XX-lea (1904—1906)*, București, Editura științifică, 1961, 332 p., de *Gh. Matei*, VIII (1962), nr. 6, p. 191—196.

1 020 HVOSTOV, V. M. și NEKRICI, A. M., *Cum a izbucnit cel de-al II-lea război mondial*, București, Editura științifică, 1960, 86 p., de *Gh. Cazan*, VI (1960), nr. 5, p. 202—208.

1 021 IAKOVLEV, N. N., *Istoria contemporană a S.U.A. (1917—1960)*, București, Editura politică, 1963, 718 p., de *Gh. Cazan*, IX (1963), nr. 6, p. 166—168.

1 022 IAZKOVA, A. A., *Lupta poporului român împotriva ofensivei reacțiunii și fascismului în anii 1935—1937* (în „Voprosî istorii", nr. 12/1960), de *Gh. I. [Ioniță]*, VII (1961), nr. 4, p. 156—157.

1 023 IBARRURI, DOLORES, *Singura cale*, București, Editura politică, 1963, 464 p., de *I. Miletineanu*, IX (1963), nr. 6, p. 153—158.

1 024 ILIN, S. S., *Crearea bazei tehnice-materiale a comunismului în U.R.S.S.*, Moscova, 1961, 91 p., de *D. H[urezeanu]*, VII (1961), nr. 5, p. 144—145.

1 025 IONESCU, CRĂCIUN, *Ceața brună deasupra Bonnului*, București, Editura științifică, 1962, 140 p., de *Gh. [I.] Ioniță*, VIII (1962), nr. 4, p. 171—172.

1 026 IONESCU-RION, RAICU, *Scrieri*, București, Editura științifică, 1964, 380 p., de *I. Felea*, XI (1965), nr. 3, p. 155—157.

1 027 IORGA, N., *Pagini alese*, București, Editura pentru literatură, 1965, vol. I, LXII + 306, vol. II, 464 p, de *Gh. Matei*, XII (1966), nr. 1, p. 139—145.

1 028 IROAIE, PETRU, *Umanesimo romeno*, Trapani, Editore Celebes, 1967, 398 p., de *Maria Covaci*, XIV (1968), nr. 4, p. 212—213.

1 029 JENDRICH, JIRI, *Partidul Comunist din Cehoslovacia în fruntea luptei pentru victoria orînduirii socialiste* (din „Voprosî istorii K.P.S.S." nr. 3/1961), de *A. F[edotova]*, VII (1961), nr. 6, p. 151—152.

1 030 JIMENES, ANTONIO NUNES, *Imperiul yankeu — dușmanul Americii Latine*, Moscova, Editura pentru literatură social-economică, 1962, 112 p., de *Gh. Zbughea*, IX (1963), nr. 2, p. 155—156.

1 031 KAHN, ALBERT, *Complot împotriva păcii*, București, Editura politică, 1962, 264 p., de *O. Matichescu*, VIII (1962), nr. 6, p. 200—201.

1 032 KALLÓS, N., *Conștiința politică*, București, Editura politică, 1968, 270 p., de *Ioan Bojan* și *Andor Huszár*, XV (1969), nr. 2, p. 163—168.

1 033 KAREȚCHI, A. și CLOȘCĂ, S., *Publicații antifasciste ieșene*, Iași, 1969, 212 p.; KAREȚCHI, A., EȘANU, L. și TUDORAN, G., *Iași — mărturii ale luptei revoluționare (Locuri și case legate de activitatea comuniștilor)*, Iași, 1969, 48 p., de *M. C. S[tănescu]*, XV (1969), nr. 5, p. 198—200.

1 034 KARLINER, M. M., *Mișcarea muncitorească din Anglia în anii primului război mondial (1914—1918)*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1961, 486 p., de *I. M. Oprea*, VII (1961), nr. 6, p. 129—136.

1 035 KENNEDY, ROBERT F., *Vers un monde nouveau*, Paris, Stock. 1968, 310 p., de *Boris I. R[angheț]*, XV (1969), nr. 1, p. 168—169.

1 036 KÉDROS, ANDRÉ, *La résistance grecque (1940—1944)*, Paris, Robert Laffont, 1966, 544 p., de *Gh. Matei*, XIII (1967), nr. 6, p. 159—164.

1 037 KIRIȚESCU, COSTIN C., *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 582 p., de *Tudor P[aul]* și *V. Bogza*, XIII (1967), nr. 5, p. 149—153.

1 038 KOLOMIEȚ, N. G., *Spania azi*, București, Editura politică, 1962, 112 p., de *V. Petrișor*, VIII (1962), nr. 6, p. 206—208.

1 039 KONOVALOV, V. G., *Colegiul străin*, Editura regiunii Odesa, 1958, 185 p., de *E. Ban*, VII (1961), nr. 3, p. 132—134.

1 040 KRIVOGUZ, I. M., *„Spartak" și întemeierea Partidului Comunist din Germania*, Moscova, Editura de stat pentru literatură politică, 1962, 238 p., de *D. Hurezeanu*, VIII (1962), nr. 5, p. 206—208.

1 041 KRUPSKAIA, N. K., *Amintiri despre Lenin*, București, Editura politică, 1960, 688 p., de *S. Brătescu*, VI (1960), nr. 4, p. 174—178.

1 042 KUN, BELA, *Învățămintele revoluției proletare din Ungaria*, Moscova, Gospolitizdat, 1960, 70 p., *I. [M.] O[prea]*, VII (1961), nr. 5, 145—146.

1 043 LAUNAY, JACQUES de, *Les derniers jours du nazisme*, Paris, Dargaud, 1969, 186 p., de *Eva Țuțui*, XV (1969), nr. 3, p. 143—145.

1 044 LEBEDEV, N. I., *România în anii celui de-al doilea război mondial*, Moscova, Editura Institutului de relații internaționale, 1961, 330 p., de *C. Nicolae* și *Vl. Zaharescu*, IX (1963), nr. 3, p. 186—194.

1 045 LEFRANC, GEORGES, *Le mouvement socialiste sous la troisième république (1875—1940)*, Paris, Payot, 438 p., de *Fl. Ionașcu*, XIII (1967), nr. 6, p. 168—172.

1 046 LENIN, V. I., *Despre presă*, București, Editura politică, 1960, 848 p., de *S. Brătescu*, VII (1961), nr. 4, p. 125—129.

1 047 LENIN, VLADIMIR ILICI, *Partidul — forța conducătoare în statul socialist și în construcția comunistă*, București, Editura politică, 1959, 599 p., de *V. Bîrlădeanu*, VI (1960), nr. 2, p. 99—106.

1 048 LIEBKNECHT, K., *Cuvîntări, scrisori și articole alese*, București, Editura politică, 1959, 448 p., de *I. Babici*, V (1959), nr. 6, p. 107—112.

1 049 LIPSON, LESLIE, *The democratic civilisation*, New York, Oxford University Press, 1964, 600 p., de *Cornel Almășan*, XII (1966), nr. 5, p. 127—136.

1 050 LONGO, LUIGI, *Brigăzile internaționale în Spania*, București, E.S.P.L.P., 1957, 414 p., de *P. Mihăileanu* și *G. Maksutovici*, III (1957), nr. 5, p. 212—218.

1 051 LOPUHOV, B., *Lupta clasei muncitoare din Italia împotriva fascismului (1920—1922)*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1959, 212 p., de *A. Fedotova*, VII (1961), nr. 3, p. 108—117.

1 052 LOSANO, MARIO G., *Un revoluționar din România anului 1848 : Nicolae Bălcescu* (în „Revista storica italiana", anul LXXVIII, fascicula a 3-a, Napoli, septembrie 1966, p. 677—715), de *R. Ciobanu*, XIII (1967), nr. 5, p. 146—149.

1 053 LUNGU, TRAIAN P., *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, București, Editura științifică, 1967, 288 p., de *Nicolae Giurgiuveanu*, XIV (1968), nr. 5, p. 145—148.

1 054 LUPĂȘTEANU, A., TARCO, L. și BÎRZĂ, V., *Pentru patrie*, București, Editura militară, 1964, 398 p., de *V. Petrișor*, X (1964), nr. 5, p. 153—154.

1 055 LUPU, M. A., *Lupta Partidului Comunist din România împotriva înfeudării țării capitalului străin* (în „Probleme economice" nr. 4/1961), de *V. T[opalu]*, VII (1961), nr. 5, p. 142—143.

1 056 LURIE, A. I., *Figuri de militanți ai Comunei din Paris*, București, Editura politică, 1961, 452 p., de *I. Șendrulescu*, VII (1961), nr. 5, p. 135—140.

1 057 LUXEMBURG, ROSA, *Cuvîntări și articole alese*, București, Editura politică, 1962, 302 p., de *A. Simion*, IX (1963), nr. 2, p. 149—151.

1 058 MAIDANIK, K. L., *Proletariatul spaniol în războiul național-revoluționar (1936—1937)*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1960, 382 p., de *A. Fedotova*, VII (1961), nr. 4, p. 146—150.

1 059 MAISKI, I. M., *Amintirile unui ambasador sovietic. Războiul (1939—1943)*, București, Editura politică, 1967, 448 p., de *A. Simion*, XIV (1968), nr. 1, p. 178—182.

1 060 MAISKI, I. M., *Cine l-a ajutat pe Hitler ?*, Moscova, Editura Institutului de relații internaționale, 1962, 198 p., de *A. Niri*, IX (1963), nr. 2, p. 153—155.

1 061 MARX-ENGELS, *Despre sistemul colonial al capitalismului*, București, Editura politică, 1962, 394 p., de *S. Brătescu*, VIII (1962), nr. 5, p. 193—199.

1 062 MARX, K., ENGELS, F. și LENIN, V. I., *Despre internaționalismul proletar*, București, Editura politică, 1959, 667 p., de *Șt. Munteanu* și *I. Drăgan*, V (1959), nr. 5, p. 111—121.

1 063 MATEI, GHEORGHE, *Cluburile socialiste la sate. 1898—1899*, București, Editura științifică, 1968, 256 p., de *Ion Felea*, XV (1969), nr. 6, p. 156—159.

1 064 MATVEEV, I., *La izvoarele prieteniei veșnice*, Editura Novosibirsk, 1959, 147 p., de *A. Fedotova*, VI (1960), nr. 6, p. 142—143.

1 065 MAZAURIC, CLAUDE, *Babeuf și conspirația pentru egalitate*, București, Editura politică, 1964, 252 p., de *M. Popa*, XI (1965), nr. 1, p. 167—169.

1 066 MEHRING, FRANZ, *Karl Marx. Istoria vieții sale*, București, Editura politică, 1959, 740 p., de *I. Drăgan*, VI (1960), nr. 1, p. 153—163.

1 067 MELNIKOV, D., *Complot împotriva lui Hitler*, București, Editura politică, 1963, 288 p., de *E. Georgescu*, IX (1963), nr. 4, p. 140—141.

1 068 MELNIKOVA, I. N., *Lupta de clasă din Cehoslovacia în anii 1924—1929*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1962, 442 p., de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 5, p. 211—212.

1 069 MIHAILOV, M. I., *Partidele comuniste în lupta pentru unitatea clasei muncitoare și strîngerea tuturor forțelor democratice* (din „Novaia i noveișaia istoria", nr. 3/1961), de *A. F[edotova]*, VII (1961), nr. 5, p. 143—144.

1 070 MORA, CONSTANCIA de la, *Mîndra Spanie*, București, Editura politică, 1963, 398 p., de *V. Sîrbu*, IX (1963), nr. 3, p. 197—199.

1 071 MORRIS, GEORGE, *Problemele de bază ale mișcării muncitorești din S.U.A.*, Moscova, Editura de stat pentru literatură, 1961, 208 p., de *A. Niri*, VIII (1962), nr. 4, p. 181—183.

1 072 MORTON, A. L. și TATE, GEORGE, *Histoire du mouvement ouvrier anglais*, Paris, Ed. François Maspero, 1963, 406 p., de *M. Matei*, X (1964), nr. 5. p. 159—162.

1 073 MOȚ, GH., ȘTEFĂNESCU, V. și MOCANU, C., *Contribuții la istoria organizației marxist-leniniste de tineret din România*, București, Editura tineretului. 1959, de *V. Petrișor*, VI (1960), nr. 3, p. 166—168.

1 074 MUSMAN, RICHARD, *Hitler and Mussolini*, London, Chatto & Windus, 1968, 112 p., de *Veronica Kilian*, XV (1969), nr. 2, p. 175—177.

1 075 NEMES, DEZSÖ, *Eliberarea Ungariei*, Budapesta, Editura Szikra, 1955, 256 p., de *Gavril Vaida*, I (1955), nr. 4, p. 164—172.

1 076 NETEA, VASILE, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, Editura științifică, 1966, 368 p., de *C. Vlăduț*, XIII (1967), nr. 1, p. 158—162.

1 077 NIKONOVA, S. V., *Germania și Anglia de la Locarno la Lausanne*, Moscova, Editura Nauka, 1966, 344 p., de *N. Z. Lupu*, XIV (1968), nr. 1, p. 170—174.

1 078 NOTOVICI, F. I., *Pacea de la București din anul 1918*, Moscova, 1959, 258 p., de *N. Copoiu*, VI (1960), nr. 4, p. 179—184.

1 079 NYULI, JÁNOS, *Eroi români pe pămînt maghiar*, Budapesta, Editura militară Zriny, 1962, 90 p., de *S. Homenco*, VIII (1962), nr. 4, p. 176—177.

1 080 OLEINIK, I. P., *Dezvoltarea industriei României în anii regimului democrat-popular*, București, Editura politică, 1960, 422, p., de *Gh. S[urpat]*, VII (1961), nr. 4, p. 156.

1 081 OPREA, ION M., *Nicolae Titulescu*, București, Editura științifică, 1967, 406 p., de *D. C. Giurescu*, XIII (1967), nr. 3, p. 137—143.

1 082 OPREA, I. M., *O etapă rodnică din istoria relațiilor diplomatice româno-sovietice. 1928—1936*, București, Editura politică, 1967, 104 p., de *I. Gancea*, XIV (1968), nr. 1, p. 160—162.

1 083 PANTAZI, RADU, *Filozofia marxistă în România*, București, Editura politică, 1963, 224 p., de *D. Hurezeanu*, IX (1963), nr. 4, p. 133—139.

1 084 PANTAZI, RADU, *Răspîndirea marxismului în România în perioada 1900—1917*, în vol. III *Din istoria filozofiei în România*, București, Editura Academiei R.P.R., 1960, de *A. D[eac]*, VII (1961), nr. 4, p. 155.

1 085 PARPALĂ, O., *Aspecte din agricultura României. 1920—1939*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, 220 p., de *I. Puia*, XII (1966), nr. 6, p. 153—158.

1 086 PAWLOVICZ, JERZY, *Din istoria conspirativă a Consiliului Național al Țării. 1943—1944*, Varșovia, Editura Cartea și știința, 1961, 256 p., de *M. Moldoveanu*, VIII (1962), nr. 3, p. 199—206.

1 087 PETREANU, N. și BARAN, D., *I. C. Frimu. Studiu și antologie*, București, Editura politică, 1969, 288 p., de *Constantin Mocanu*, XV (1969), nr. 6, p. 160—163.

1 088 PETRESCU, AL., *Detașamentul Păuliș*, București, Editura militară, 1965, 278 p., de *Fl. Tucă*, XII (1966), nr. 1, p. 159—160.

1 089 PETRIC, A. și ȚUȚUI, GH., *Unificarea mișcării muncitorești din România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 224 p., de *Constantin Bărbulescu*, XIV (1968), nr. 5, p. 148—153.

1 090 PETROV, D., *Mișcarea muncitorească și democratică din Japonia*, Moscova, Editura de stat pentru literatură politică, 1961, 192 p., de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 3, p. 223—225.

1 091 PETROVA, SLAVKA, *Participarea armatei insurecționale de eliberare națională la pregătirea și înfăptuirea insurecției din 9 septembrie (26 august — 9 septembrie 1944)* (în „Izvestiia na Instituta po istoria na B.K.P." nr. 8/1961), de *T. Iovan*, VIII (1962), nr. 2, p. 190—191.

1 092 POLTORAK, A. I., *De la München la Nürnberg*, Moscova, Editura Institutului de relații internaționale, 1961, 376 p., de *I. Turcu*, VIII (1962), nr. 4, p. 174—176.

1 093 POPESCU-PUȚURI, ION, STOICA, GHEORGHE și RĂDULESCU, ILIE, *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea muncitorească din România*, Moscova, Editura pentru literatură politică, 1967, 126 p., de *D. Smârcea*, XIV (1968), nr. 1, p. 168—170.

1 094 POPIȘTEANU, CRISTIAN, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, București, Editura politică, 1968, 358 p., de *Viorica Moisuc*, XV (1969), nr. 2, p. 157—163.

1 095 PORȚEANU, A., IORDACHE, A. și CÎNCEA, P., *Ecoul Comunei din Paris în publicațiile muncitorești și socialiste din România la sfîrșitul secolului trecut (1871—1900)* (în „Revista arhivelor" nr. 2/1961), de *V. Petrișor*, VIII (1962), nr. 1, p. 151—152.

1 096 POSPELOV, P. N., *Sarcinile muncii de cercetare științifică în domeniul istoriei partidului în lumina hotărîrilor Congresului al XXII-lea al P.C.U.S.* (în „Voprosî istorii K.P.S.S." nr. 2/1962), de *Gh. [I.] Ioniță*, VIII (1962), nr. 3, p. 207—209.

1 097 PRODAN, D., *Supplex Libellus Valachorum*, ediție nouă, refăcută, București, Editura științifică, 1967, 536 p., de *Adolf Armbruster*, XV (1969), nr. 1, p.161—164.

1 098 PUNI, SIMION, *Unitatea socialistă a poporului român*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 296 p., de *Al. I. Popescu*, XV (1969), nr. 3, p. 157—159.

1 099 RAWSKI, TADEUSZ, STAPOR, ZDZISLAW și ZAMOJSKI, JAN, *Războiul de eliberare a poporului polonez în anii 1939—1945. Probleme fundamentale*, Varșovia, Editura Ministerului Apărării Naționale, 1963, 756 p., de *M. Moldoveanu*, X (1964), nr. 6, p. 150—153.

1 100 RĂDULESCU, I., *Dialectica forțelor și relațiilor de producție socialiste în România*, București, Editura politică, 1966, 78 p., de *I. Ardeleanu*, XII (1966), nr. 6, p. 162—164.

1 101 ROCA, BLAS, *Bazele socialismului în Cuba*, București, Editura politică, 1961, 276 p., de *P. Mihăileanu*, VIII (1962), nr. 1, p. 137—142.

1 102 ROMAN, C. și RAMURĂ, M., *Tineretul lumii la mijlocul secolului XX. Pagini din viața și lupta tinerei generații*, București, Editura politică, 1961, 173 p,. de *S. Cutișteanu*, VIII (1962), nr. 2, p. 172—177.

1 103 ROZANOV, G. L., *Ultimele zile ale lui Hitler*, București, Editura politică, 1962, 116 p., de *C. Bărbulescu*, VIII (1962), nr. 5, p. 209—210.

1 104 ROZZOTTO, JAIME DIAZ, *Caracterul revoluției guatemaleze*, Moscova, Editura pentru literatură străină, 1962, 352 p., de *V. Sîrbu*, IX (1963), nr. 1, p. 142—143.

1 105 RUBINȘTEIN, E. I., *Prăbușirea monarhiei austro-ungare*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1963, 428 p., de *Gh. Unc*, X (1964), nr. 3, p. 137—139.

1 106 SAILLANT, LOUIS, *F.S.M. în slujba oamenilor muncii din toate țările. 1945—1960*, București, Editura politică, 1960, 135 p., de *V. Șt[efănescu]*, VII (1961), nr. 6, p. 139—141.

1 107 SCHMID-AMMANN, PAUL, *Adevărul despre greva generală din 1918*, Zürich, Morgarten, 1967, 440 p., XIV (1968), nr. 4, p. 211.

1 108 SECCHIA, PIETRO, *Capitalismul și clasa muncitoare în centrul industrial al Iinii din Italia*, Roma, Editori Riuniti, 404 p., de *L. Ștefănescu*, VIII (1962), nr. 4, p. 163—170.

1 109 SONEA, G., *Naționalizarea principalelor mijloace de producție în România*, București, Editura politică, 1968, 160 p., de *Constantin Bărbulescu*, XIV (1968), nr. 6, p. 156—158.

1 110 SPERANȚIA, EUGENIU, *Figuri universitare*, București, Editura tineretului, 1967, 120 p., de *Nicolae Rauș*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 306—309.

1 111 SPIVAKOVSKI, E. I., *Avîntul mișcării revoluționare în România la începutul secolului al XX-lea*, Moscova, Editura social-economică, 1958, 212 p., de *D. Hurezeanu*, V (1959), nr. 2, p. 133—139.

1 112 STĂNESCU, M. C., *Gh. M. Vasilescu*, București, Editura politică, 1968, 292 p., de *Stelian Neagoe*, XIV (1968), nr. 6, p. 145—148.

1 113 STEINIGER, P. A., *Westberlin*, Berlin, Editura Kongress, 1959, 310 p., de *V. [A.] V[arga]*, VII (1961), nr. 5, p. 147—148.

1 114 STEPANOVA, E. A., *Friedrich Engels*, București, Editura politică, 1960, 296 p., de *S. Brătescu*, VI (1960), nr. 6, p. 126—133.

1 115 STERN, LEO, *Der Einfluss der Grossen Sozialistischen Oktoberrevolution auf Deutschland und die deutsche Arbeiterbewegung*, Berlin, Rütten S. Loening, 1958, 308 p., de *V. [A.] V[arga]*, VII (1961), nr. 3, p. 136—137.

1 116 STROJA, L., *Situația clasei muncitoare în țările capitaliste și apologeții imperialismului*, București, Editura politică, 1962, 512 p., de *G. Horja*, VIII (1962), nr. 3, p. 209—211.

1 117 SURPAT, GH., *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghezo-moșierească*, București, Editura științifică, 1962, 300 p., de *T. Paul*, VIII (1962), nr. 6, p. 197—198.

1 118 ȘVÉD, LÁSZLÓ, *Tînăra armată deschide drum*, Budapesta, Editura Kossuth, 1962, 342 p., de *V. Ștefănescu*, VIII (1962), nr. 5, p. 212—213.

1 119 ȘEVEAKOV, A. A., *Din istoria expansiunii economice a imperialismului german în România în anii 1936—1941* (în „Voprosî istorii" nr. 12/1961), de *N. Copoiu*, VIII (1962), nr. 1, p. 152—153.

1 120 ȘEVEAKOV, A. A., *Transformarea României de către hitleriști într-un avanpost al agresiunii împotriva U.R.S.S.* (în „Novaia i noveișaia istoria" nr. 4/1962), de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 6, p. 198—199.

1 121 TABOUIS, GENEVIÈVE, *20 de ani de tensiune diplomatică*, București, Editura politică, 1965, 422 p., de *C. Botoran*, XI (1965), nr. 5, p. 168—169.

1 122 THOREZ, MAURICE, *Articole și cuvîntări*, București, Editura politică, 1958, 602 p., de *Tr. Caraciuc*, V (1959), nr. 1, p. 152—161.

1 123 TITULESCU, NICOLAE, *Discursuri*, București, Editura științifică, 1967, 624 p., de *V. Bobocescu*, XIV (1968), nr. 1, p. 156—160.

1 124 TOGLIATTI, PALMIRO, *Partidul Comunist Italian*, București, Editura politică, 1960, 133 p., de *N. Petrovici*, VII (1961), nr. 4, p. 136—139.

1 125 TOTI, GIANNI, *Timpul liber*, București, Editura politică, 1965, 360 p., de *Fl. Tănăsescu*, XII (1966), nr. 1, p. 163—165.

1 126 TUDORAN, GEORGETA, *Ștefan Gheorghiu*, Iași, 1969, 164 p., de *M. C. S[tănescu]*, XV (1969), nr. 5, p. 198—200.

1 127 TUDOSE, STELIAN, *Echipajul Lares Y.R.-L.I.R.*, București, Editura militară, 1965, 164 p., de *G. Sarafolean*, XI (1965), nr. 5, p. 172—173.

1 128 UȘAKOV, V. B., *Politica externă a Germaniei hitleriste*, Moscova, Editura Institutului de relații internaționale, 1961, 270 p., de *A. Niri*, VIII (1962), nr. 5, p. 179—184.

1 129 VALIANI, LEO, *Destrămarea Austro-Ungariei*, Milano, Il Saggiatore, 1966, 506 p., de *Maria Covaci*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 282—287.

1 130 VERNANT, JACQUES, *Cercetarea științifică în politica externă* (în „Politique etrangère" nr. 1/1968), de *Cornel Almășan*, XIV (1968), nr. 6, p. 158—162.

1 131 VESELY, JINDRICH, *Cronica zilelor din februarie 1948*, Praga, Editura de stat pentru literatura politică, 1958, 233 p., de *V. A. Varga*, VII (1961), nr. 3, p. 120—128.

1 132 VIANU, A., *Abraham Lincoln*, București, Editura tineretului, 1966, 358 p., de *I. Alexandrescu*, XII (1966), nr. 6, p. 169—171.

1 133 VINOGRADOV, V. N., *Răscoala țărănească din 1907 în România*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1958, 324 p., de *D. Hurezeanu*, VI (1960), nr. 6, p. 134—138.

1 134 VOROBIOVA, O. B. și SINELNIKOVA, I. M., *Fiicele lui Marx*, București, Editura politică, 1962, 152 p., de *V. Petrișor*, VIII (1962), nr. 2, p. 189—190.

1 135 VRANCEA, ILEANA, *Tradiții ale criticii literare marxiste din România (1930—1940). Studiu și antologie*, București, Editura politică, 1962, 414 p., de *A. Simion*, VIII (1962), nr. 5, p. 202—203.

1 136 WILLARD, CLAUDE, *Mișcarea socialistă în Franța (1893—1905). Guesdiștii*, Paris, Éditions sociales, 1965, 770 p., de *M. Matei*, XIII (1967), nr. 4, p. 184—188.

1 137 WILLARD, CLAUDE, *Quelques aspects du fascisme en France avant le 6 février 1934*, Paris, Éditions sociales, 1961, 228 p., de *N. P[etrovici]*, VII (1961), nr. 6, p. 146—148.

1 138 WILLARD, G., *La drôle de guerre et la trahison de Vichy*, Paris, Éditions sociales, 1960, 174 p., de *Gh. Adorian*, VII (1961), nr. 3, p. 118—119.

1 139 WORSLEY, PETER, *The Third World*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1967, 374 p., de *Aurel Harșa*, XV (1969), nr. 3, p. 145—149.

1 140 XENOPOL, A. D., *Scrieri sociale și filozofice*, București, Editura științifică, 1967, 432 p., de *D. Hurezeanu*, XIII (1967), nr. 6, p. 155—159.

1 141 ZBINEWICZ, FR., *Rolul comuniștilor polonezi în organizarea și activitatea Uniunii patrioților polonezi și a forțelor armate poloneze în U.R.S.S. (mai 1942—iulie 1944)* (în „Z pola walki" nr. 4/1961), de *M. Moldoveanu*, VIII (1962), nr. 2, p. 191—192.

1 142 ZETKIN, CLARA, *Ich will dort kämpfen wo das Leben ist*, Berlin, Dietz Verlag, 59 p., de *Gavril Marcu*, I (1955), nr. 4, p. 160—164.

1 143 ZUCARO, D., *L'organizzazione di baze del Partito Comunista d'Italia avanti il tribunale speciale (1926—1928)* (din „Studii Storici", anul I, nr. 5, otombre-dicembre 1960, Instituto „Gramsci" — Roma), de *L. Ș[tefănescu]*, VII (1961), nr. 6, p. 153.

*

1 144 * * * *Africa azi*, Bucureşti, Editura politică, 1962, 360 p., de *O. Matichescu*, IX (1963), nr. 2, p. 151—153.

1 145 * * * *Agricultura României, 1944—1964*, Bucureşti, Editura agrosilvică, 1964, 390 p., de *C. Bărbulescu*, X (1964), nr. 6, p. 143—146.

1 146 * * * *Al treilea Congres al P.M.S.D.R. Culegere de documente şi materiale*, Moscova, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 720 p., de A. Lukaşev (din „Partiinaia jizn" nr. 15, august 1955), II (1956), nr. 1, p. 130—137.

1 147 * * * *Alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare în România*, Bucureşti, Editura politică, 1969, 546 p., de *Nicolae Petreanu*, XV (1969), nr. 6, p. 151—156.

1 148 * * * *Amintiri ale luptelor eroice. Din trecutul mişcării muncitoreşti din Ungaria*, Budapesta, Editura Szikra, 1955, 214 p., de V. [A.] V[arga], I (1955), nr. 3, p. 147—155.

1 149 * * * *Amintiri despre V. I. Lenin*, Bucureşti, Editura Cartea rusă, 1955, 111 p., de *Maia Ionescu*, II (1956), nr. 1, p. 138—145.

1 150 * * * *Amintiri despre Vladimir Ilici Lenin*, vol. I, E.S.P.L.P., 1957, 683 p., vol. II, Editura politică, 1958, 999 p., de *Vl. Zaharescu*, V (1959), nr. 2, p. 122—132.

1 151 * * * *Arbeitereinheit siegt über Militaristen*, Berlin, Dietz Verlag, 1960, 206 p., de V. [A.] V[arga], VII (1961), nr. 4, p. 157—158.

1 152 * * * *Armata română în luptele pentru libertatea noastră*, Editura Slovacia centrală, 1964, 164 p., de *M. Moldoveanu*, XI (1965), nr. 2, p. 153—154.

1 153 * * * *Armata română în războiul antihitlerist*, Bucureşti, Editura politică, 1965, 560 p., de *C. Olteanu*, XI (1965), nr. 4, p. 180—182.

1 154 * * * *Aspecte sociale şi economice ale Rezistenţei în Europa*, Milano, Instituto editoriale Cisalpino, 1967, 356 p., de *M. Covaci*, XIII (1967), nr. 4, p. 175—180.

1 155 * * * *August 1944—mai 1945*, Bucureşti, Editura militară, 1969, 394 p., de *Vasile Mocanu*, XV (1969), nr. 5, p. 187—192.

1 156 * * * *Caracterul profund reacţionar al legislaţiei dictaturii militare-fasciste. Influenţe naziste asupra acestei legislaţii (în* „Studii şi cercetări juridice", nr. 3/1963), de *Gh. Surpat*, IX (1963), nr. 6, p. 163—165.

1 157 * * * *Cercetări sociologice contemporane*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966. 344 p., de *L. Grünberg*, XIII (1967), nr. 1, p. 167—174.

1 158 * * * *La Commune de 1871*, Paris, Éditions sociales, 1960, 436 p., de N. C[opoiu], VII (1961), nr. 3, p. 135—136.

1 159 * * * *Comsomolul leninist. Din istoria U.T.C.L. din U.R.S.S.*, Bucureşti, Editura tineretului, 1960, 720 p., de *Gh. [I.] Ioniţă*, VIII (1962), nr. 2, p. 178—186.

1 160 * * * *Comunicările Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar* nr. 6/1959, Sofia, Editura P.C.B., 1959, 410 p., de *I. Babici*, VI (1960), nr. 3, p. 171—174.

1 161 * * * *Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (Procese-verbale)*, Moscova, Gospolitizdat, 1959, 750 p., de C. Niri, VI (1960), nr. 3, p. 145—153.

1 162 * * * *Contribuţia României la victoria asupra fascismului*, Bucureşti, Editura politică, 1965,. 198 p., de *V. Piucă*, XI (1965), nr. 4, p. 177—180.

1 163 * * * *Contribuţii la istoria capitalului străin în România. De la sfîrşitul primului război mondial pînă la ieşirea din criza economică din 1929—1933*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960, 591 p., de [Al.] Gh. S[avu], VII (1961), nr. 3, p. 137—138

1 164 * * * *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași. 1860—1960*, vol. I, și II, București, 1960, de *C. M[ocanu]*, VII (1961), nr. 3, p. 139—140.

1 165 * * * *Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, 1941—1945*, Editura de stat pentru literatură politică, 1958, vol. I, 504 p., vol. II, 368 p., de *B. Bălteanu*, IV (1958), nr. 3, p. 119—130.

1 166 * * * *Curente și orientări în istoria filozofiei românești*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 288 p., de *P. Apostol*, XIII (1967), nr. 5, p. 140—146.

1 167 * * * *Deutschlands unsterblicher Sohn. Erinnerungen an Ernst Thälmann*, Berlin, Dietz Verlag, 1961, 476 p., de *A. M[oscu]*, VII (1961), nr. 3, p. 138—139.

1 168 * * * *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964*, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, 788 p., de *I. Puia*, X (1964), nr. 6, p. 135—139.

1 169 * * * *Dezvoltarea suprastructurii socialiste în România*, București, Editura politică, 1966, 400 p., de *I. Ardeleanu*, XIII (1967), nr. 1, p. 154—158.

1 170 * * * *Din august pînă în mai*, București, Editura militară, 1965, 448 p., de *Gh. Tudor*, XI (1965), nr. 3, p. 152—155.

1 171 * * * *Din istoria contemporană a României*, București, Editura științifică, 1965, 428 p., de *D. I. Mazilu*, XI (1965), nr. 3, p. 147—151.

1 172 * * * *Din istoria luptei lui Marx și Engels pentru partidul proletar* (Culegere de articole sub redacția profesorului I. S. Galkin), Moscova, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, 750 p., de *K. Seleznev* (din „Kommunist" nr. 11, iulie 1955), I (1955), nr. 4, p. 145—153.

1 173 * * * *Din istoria luptei lui Marx și Engels pentru un partid proletar*, București, E.S.P.L.P., 1957, 817 p., de *C. Almășan* și *P. Beraru*, III (1957), nr. 6, p. 181—189.

1 174 * * **Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. II, București, Editura politică, 1962, 256 p., de *M. C. Stănescu*, VIII (1962), nr. 5, p. 200—201.

1 175 * * * *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. III, București, Editura politică, 1965, 318 p., de *Gh. I. Ioniță*, XI (1965), nr. 1, p. 159—162.

1 176 * * * *Din istoria mișcării revoluționare a popoarelor din Cehoslovacia*, Moscova, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1959, 387 p., de *Gh. Unc*, V (1959), nr. 6, p. 126—136.

1 177 * * * *Din istoria Transilvaniei*, 2 vol., București, Editura Academiei R.P.R., vol. I, ed. I (1960), ed. a II-a (1961) ; vol. II (1961), de *A. Petric*, VII (1961), nr. 5, p. 125—134.

1 178 * * * *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România. Pînă la primul război mondial.* (Sub redacția conf. univ. N. N. Constantinescu), București, Editura politică, 1959, de *C. Rimniceanu*, VI (1960), nr. 3, p. 163—165.

1 179 * * * *Din lupta P.C.R. pentru închegarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. III, București, Editura politică, 1960, 244 p., de *G. Oancea*, VII (1961), nr. 4, p. 130—135.

1 180 * * * *Din trecutul de luptă al țărănimii hunedorene*, Deva, 1967, 414 p., de *Gheorghe Tudor*, XIV (1968), nr. 4, p. 203—205.

1 181 * * * *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, București, Editura politică, 1969, 896 p., de *Ion Mamina* și *Vasile Petrișor*, XV (1969), nr. 5, p. 182—187.

1 182 * * * *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, București, Editura politică, 1968, 1 086 p., de *Marin Florescu*, XV (1969), nr. 1, p. 144—148.

1 183 * * * *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, București, Editura politică, 1966, 792 p., de *N. G. Munteanu*, XII (1966), nr. 4, p. 167—171.

1 184 * * * *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1917—1922.* vol. I, București, E.S.P.L.P., 1956, ed. a II-a, 428 p., de *E. Ciurea* și *V. Văideanu*, III (1957), nr. 5, p. 206—210.

1 185 * * * *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, vol. IV, București, E.S.P.L.P., 1957, 258 p., de *I. Babici*, IV (1958), nr. 4, p. 129—136.

1 186 * * * *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, vol. IV, București, E.S.P.L.P., 1957 (Prefață), III (1957), nr. 5, p. 211.

1 187 * * * *Documente și materiale cu privire la istoria mișcării muncitorești germane (1914—1919)*, Berlin, 1958—1959, de *H. Gemkov* (R.D.G.), VI (1960), nr. 3, p. 154—162.

1 188 * * * *Enciclopedia istorică sovietică*, vol. I, Moscova, Editura științifică de stat Enciclopedia sovietică, 1961, 1 024 p., de *Gh. Unc*, VIII (1962), nr. 2, p. 194—195.

1 189 * * * *Eroii ilegaliști din Odesa*, Moscova, Gospolitizdat, 1960, 262 p., de *E Ban*, VII (1961), nr. 3, p. 132—134.

1 190 * * * *Evocări. Locuri și case din București legate de lupta P.C.R.*, București, 1960, 136 p., de *P. Daiche*, VII (1961), nr. 3, p. 129—132.

1 191 * * * *Fapte de vitejie pe frontul antihitlerist* (Album), București, Editura militară, 1961, 56 p., de *Gh. Bejancu*, VIII (1962), nr. 1, p. 159—160.

1 192 * * * *Fapte din Berlinul occidental*, București, Editura politică, 1962, 224 p., de *O. Matichescu*, IX (1963), nr. 1, p. 137—139.

1 193 * * * *Gaullism și fascism (în „Cahiers du communisme"* nr. 2, februarie 1962), de *N. Petrovici*, VIII (1962), nr. 3, p. 217—220.

1 194 * * * *Gegen Faschismus und imperialistischen Krieg*, Berlin, Dietz Verlag, 40 p., de *Gavril Marcu*, I (1955), nr. 4, p. 160—164.

1 195 * * * *A. M. Gorki și elaborarea istoriei fabricilor și uzinelor*, Moscova, Editura pentru literatură economică și socială, 1959, 362 p., de *N. Popescu*, VI (1960), nr. 5, p. 196—201.

1 196 * * * *Greva generală din România. 1920*, București, Editura politică, 1960, 444 p., de *V. P[etrișor]*, VII (1961), nr. 3, p. 134—135.

1 197 * * * *Hohenzollernii în România*, București, Editura politică, 1962, 96 p., de *Gh. Neacșu*, IX (1963), nr. 1, p. 136—137.

1 198 * * * *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, Editura politică, 1968, 336 p., XV (1969), nr. 1, p. 172.

1 199 * * * *Industria României. 1944—1964*, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, 854 p., de *Gh. Tomescu*, X (1964), nr. 6, p. 139—142.

1 200 * * * *„Industria sîrmei" — Cîmpia Turzii. Dezvoltarea întreprinderii în anii regimului democrat-popular*, București, Editura Academiei R.P.R., 1963, 248 p., de *Gh. Tomescu*, X (1964), nr. 1, p. 131—134.

1 201 * * * *Influența primei revoluții ruse din 1905—1907 în Germania. Documente și materiale*, Berlin, Editura Rütten & Loering, 1954, 335 p., I (1955), nr. 2, p. 179—182.

1 202 * * * *Internaționala I, a II-a și a III-a. Partidele comuniste și muncitorești*, Budapesta, Editura Szikra, 1954, 375 p., de *L. Fodor* și *L. Olcescu*, II (1956), nr. 2, p. 156—163.

1 203 * * * *Istoria economiei naționale a României*, vol. III, București, Editura didactică și pedagogică, 1964, 152 p., de *C. Bărbulescu*, X (1964), nr. 3, p. 129—131.

1 204 * * * *Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei. 1941—1945*, de *Gh. Zaharia*, IX (1963), nr. 1, p. 121—131.

1 205 * * * *Istoria mișcării sindicale din U.R.S.S.*, partea I, București, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, 1955, 192 p., de *Georgeta Oancea*, II (1956), nr. 3, p. 174—177.

1 206 * * * *Istoria orașului București*, vol. I, Muzeul de istorie al orașului București, 1965, 484 p., de *Gh. Neacșu*, XII (1966), nr. 5, 137—139.

1 207 * * * *Istoria României*, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1960, de *C. Mocanu*, VII (1961), nr. 1—2, p. 200—201.

1 208 * * * *Istoria României*, vol. II, București, Editura Academiei R.P.R., 1961, 1 168 p., de *I. Cupșa* și *A. Deac*, VIII (1962), nr. 2, p. 159—171.

1 209 * * * *Istoria României*, vol. IV, București, Editura Academiei R.P.R., 1964, 862 p., de *Tr. Lungu*, X (1964), nr. 3, p. 121—128.

1 210 * * * *Istoria U.R.S.S. Epoca socialismului (1917—1957)*, București, Editura politică, 1958, 664 p., de *V. Tănăsescu*, V (1959), nr. 4, p. 150—157.

1 211 * * * *În focul războiului civil*, Odesa, Editura cărții din Odesa, 1962, 502 p., de *Gh. Unc*, IX (1963), nr. 4, p. 143—145.

1 212 * * * *În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor*, București, Editura politică, 1969, 528 p., de *Ladislau Bányai*, XV (1969), nr. 5, p. 193—197.

1 213 * * * *Kolonialism i mejimperialisticeskie protivorecia v Afrike*, Moscova, Academia de științe a U.R.S.S., Institutul popoarelor Asiei, 1962, 230 p., de *I. Turcu*, IX (1963), nr. 5, p. 142—144.

1 214 * * * *Vladimir Ilici Lenin, Biografie*, Moscova, Gospolitizdat, 1960, 610 p., de *Vl. Zaharescu*, VI (1960), nr. 6, p. 111—125.

1 215 * * * *V. I. Lenin despre România*, București, Editura politică, 1960, 128 p., de *C. Bărbulescu*, VI (1960), nr. 6, p. 139—141.

1 216 * * * *Leonte Filipescu*, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1954, 74 p., de *Elena Munteanu*, I. (1955), nr. 1, p. 152—154.

1 217 * * * *Lucrări și publicații din România despre Marea Revoluție Socialistă din Octombrie (1917—1944)*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 186 p. ; *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România. Culegere de studii*, București, Editura politică, 1967 ; *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie — schiță istorică*, București, Editura politică, 1967 ; *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România. Documente și amintiri*, București, Editura politică, 1967 ; de *Gh. Cazan* și *V. Smârcea*, XIII (1967), nr. 6, p. 146—152.

1 218 * * * *Mbi influencën e Revolucionit të Madh Socialist të Tetorit Shqipëri (1917—1924)*, Tirana, 1957, 124 p., de *G. Maksutovici*, IV (1958), nr. 5—6, p. 172—178.

1 219 * * * *Militarismul german și România*, București, Editura politică, 1963, 134 p., de *V. Smârcea*, IX (1963), nr. 2, p. 147—149.

1 220 * * * *Mișcarea de eliberare națională din America Latină în etapa actuală*, Moscova, Editura pentru literatură social-economică, 1961, 300 p., de *N. Copoiu*, VIII (1962), nr. 3, p. 214—217.

1 221 * * * *Mişcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Bucureşti, Editura politică, 1965, 454 p., de *I. Ardeleanu*, XI (1965), nr. 4, p. 182—185.

1 222 * * * *Mişcarea muncitorească în ţările capitaliste (1959—1961)*, Moscova, Editura pentru literatură politică, 1961, 584 p., de *I. Turcu*, VIII (1962), nr. 1, p. 143—150.

1 223 * * * *Mişcarea muncitorească poloneză în perioada războiului şi a ocupaţiei hitleriste, septembrie 1939 — ianuarie 1945 — schiţă istorică*, Varşovia, Editura Cartea şi ştiinţa, 1964, 668 p., de *M. Moldoveanu*, XII (1966), nr. 1, p. 160—163.

1 224 * * * *Mişcarea sindicală din ţările capitaliste*, Bucureşti, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, 1955, 126 p., de *M. Soveja*, II (1956), nr. 2, p. 163—170.

1 225 * * * *Momente din istoria poporului român*, Bucureşti, Editura politică, 1965, 160 p., de *I. Mamina*, XII (1966), nr. 1, p. 153—155.

1 226 * * * *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani*, Bucureşti, Editura politică, 1968, 646 p., de *Vasile Niculae*, XIV (1968), nr. 6, p. 148—151.

1 227 * * * *O viaţă de militant: August Bebel*, Bucureşti, Editura politică, 1965, 336 p., de *M. Badea*, XI (1965), nr. 3, p. 157—159.

1 228 * * * *Die österreichische Nation. Zwischen zwei Nationalismen*, Wien-Frankfurt-Zürich, Europa Verlag, 1967, 240 p., de *Paul Schuster*, XIV (1968), nr. 4, p. 180—183.

1 229 * * * *Pagini din lupta poporului român pentru independenţă naţională. 1877—1878 (Documente şi texte social-politice)*, Bucureşti, Editura politică, 1967, de *V. Smârcea*, XIII (1967), nr. 5, p. 125—131.

1 230 * * * *Pentru o lume fără război şi fascism*, D.D.R., Ed. Junge Welt, 1961, 120 p., de *I. Babici*, VIII (1962), nr. 2, p. 192—194.

1 231 * * * *Pervaia russkaia revoliuţia 1905—1907 gg. i mejdunarodnoe revoliuţionnoe dvijenie, pervîi ceast (Sbornik materialov)*, Moscova, Gospolitizdat, 1955, 545 p., de *Traian Ion*, III (1957), nr. 1, p. 203—212.

1 232 * * * *La première Internationale* (Culegere de documente publicate sub redacţia lui Jacques Freymond), vol. 1—2, Geneva, 1962, 454 + 498 p., de *M. Popa*, IX (1963), nr. 6, p. 159—163.

1 233 * * * *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), 642 p., partea a II-a (1890—1900), 744 p., Bucureşti, Editura politică, 1964, de *Gh. Cazan*, XI (1965), nr. 1, p. 153—158.

1 234 * * * *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), Bucureşti, Editura politică, 1966, 904 p., de *Al. Mihăileanu*, XII (1966), nr. 4, p. 163—167.

1 235 * * * *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea a II-a (1907—1916), Bucureşti, Editura politică, 1968, VIII + 758 p., de *Ion Mamina* şi *Vasile Petrişor*, XV (1969), nr. 1, p. 148—154.

1 237 * * * *Probleme ale creării şi dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului în R.P.R.*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1963, 390 p., de *C. Manolescu*, X (1964), nr. 1, p. 126—131.

1 238 * * * *Profilul spiritual al clasei muncitoare în socialism*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 580, de *Gh. Surpat*, X (1964), nr. 5, p. 155—156.

1 239 * * * *Proletarischer Internationalismus*, Berlin, Rütten und Leoning Verlag, 1961, 236 p., de *A. M[oşco]*, VII (1961), p. 146—147.

1 240 * * * *Reprezentanţele diplomatice ale României*, vol. I (1859—1917), Bucureşti, Editura politică, 1967, 404 p., de *Nicolae Ciachir*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 295—299.

1 241 * * * *Revoliuționnoe dvijenie v Ciornomorskom flote v 1905—1907 gg. Vospominania i pisma*, Moscova, 1956, 314 p., de *E. Mosolova* și *Vasile A[vram]*, III (1957), nr. 3, p. 177—185.

1 242 * * * *Revoluția din 1905—1907 pe teritoriul Poloniei. Studii și referate*, Editura Ksiazka i Wiedza, 1955, 646 p., II (1956), nr. 3, p. 169—174.

1 243 * * * *Rolul forțelor contrarevoluționare în evenimentele din Ungaria din luna octombrie 1956*, vol. I—VI, Budapesta, 1957 și 1958, de *P. Lucaci*, V (1959), nr. 1, p. 162—179.

1 244 * * * *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944 — 9 Mai 1945*, București, Editura militară, 1966, 816 p., de *Ion Coman*, XII (1966), nr. 5 p. 117—126.

1 245 * * * *C. A. ROSETTI. Gînditorul. Omul*, București, Editura politică, 1969, 400 p., de *Gheorghe Vasile*, XV (1969), nr. 6, p. 170—172.

1 246 * * * *S.D.K.P.i.L. în revoluția din 1905. Culegere de documente*, Editura Ksiazka i Wiedza, 1955, 590 p., II (1956), nr. 3, p. 169—174.

1 247 * * * *S.S. în acțiune. Documente despre crimele săvîrșite de S.S.*, București, Editura politică, 1962, 408 p., de *N. Petrovici*, VIII (1962), nr. 5, p. 185—192.

1 248 * * * *Socialismul și progresul — Probleme teoretice ale desăvîrșirii construcției socialismului*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967, 202 p., de *Pamfil Nichițelea*, XIV (1968), nr. 5, p. 156—160.

1 249 * * * *Sociologie de la „Construction nationale" dans les Nouveaux Etats*, Bruxelles, 1968, 376 p., de *Constantin Botoran*, XV (1969), nr. 3, p. 150—154.

1 250 * * * *Studii de istorie*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 170 p., de *Gheorghe I. Bodea*, XIV (1968), nr. 6, p. 152—153.

1 251 * * * *Solidaritatea internațională a muncitorimii în lupta împotriva fascismului și a dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial (1933—1937)*, Moscova, Editura Rusia sovietică, 1961, 550 p., de *I. M. Oprea*, VIII (1962), nr. 3, p. 220—222.

1 252 * * * *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler. Vertrauliche Aufzeichnungen mit Vertretnern des Auslandes. 1939—1941*, Frankfurt, 1967, 700 p., de *Robert Deutsch*, XIV (1968), nr. 4, p. 176—179.

1 253 * * * *Studii privind istoria economică a României*, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1961, 308 p., de *Gh. Surpat* și *N. Copoiu*, VII (1961), nr. 6, p. 116—122.

1 254 * * * *Ștefan Gheorghiu*, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1954, 86 p., de *E. I. Spivakovski*, I (1955), nr. 1, p. 148—152.

1 255 * * * *Transformările agrare din China populară. Culegere de materiale*, Moscova, Editura pentru literatură străină, 1955, 387 p., de *E. Mosolova*, II (1956), nr. 5, p. 187—197.

1 256 * * * *Vagyunk az Ifjú Gárda. Emlékezések az ifjúmunkás mozgalomra (1900—1944)*, Budapesta, Editura Mora Ferenc, 1957, 302 p., de *Gh. A[dorian]*, III (1957), nr. 4, p. 193—199.

1 257 * * * *Uzinele Reșița în anii construcției socialiste*, București, Editura Academiei R.P.R., 1963, 526 p., de *Gh. Surpat*, IX (1963), nr. 5, p. 140—142.

1 258 * * * *Zece ani de la eliberarea patriei noastre*, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1954, 244 p., de *A. Brînzei* și *S. Cutișteanu*, I (1955), nr. 2, p. 172—178.

1 259 * * * *II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19. IX. — 2. X. 1923). Protokoły obrad i uchwały*, Warszawa, Ksiazka i Wiedza, 1968, 694 p., de *Milică Moldoveanu*, XV (1969), nr. 6, p. 175—177.

1 260 * * * *Zur führenden Rolle der Kommunistischen Partei Deutschlands und ihres Zentralkommitees in der antifastischen Widerstandsbewegung* (din „Beiträge zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung" nr. 3/1961), de *V. [A.] V[arga]*, VII (1961), nr. 6, p. 148—151.

1 261 * * * *Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Deutschlands. Eine Auswahl von Materialien und Dokumenten aus den Jahren 1914—1946*, Berlin, Dietz Verlag, 1954, 462 p., de *G. L. Rozanov* (din „Voprosî istorii" nr. 5/1955), I (1955), nr. 3, p. 155—160.

1 262 * * * *15 ani ai României libere*, Moscova, Editura Institutului de relații internaționale, 1959, 264 p., de *Tr. Caraciuc*, V (1959), nr. 5, p. 122—135.

*

1 263 „*Acta Musei Napocensis*", de *Gh. Bodea*, XII (1966), nr. 1, p. 165—167.

1 264 „*Acta Musei Napocensis*", vol. V, Cluj, 1968, 786 p., XV (1969), nr. 1, p. 171—172.

1 265 *Afrique 1968 — „Jeune Afrique", numéro spécial annuel*, Paris, 1968, 600 p., de *Constantin Botoran*, XIV (1968), nr. 4, p. 199—203.

1 266 „*Analele istoriei partidului*" (Revistă a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului celor ce muncesc din Ungaria), anul II, nr. 1, martie 1956, de *Lia Benjamin*, II (1956), nr. 4, p. 187—190.

1 267 „*Arhiva istorică*" nr. 6/1955 a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. (Noi materiale documentare despre munca lui V. I. Lenin la redacția ziarului „Iskra"), II (1956), nr. 3, p. 159—160.

1 268 „*Arhiva pentru istorie socială*", vol. VIII, Hanovra, Editura pentru literatură și contemporaneitate, 1968, 576 p., XIV (1968), nr. 4, p. 211—212.

1 269 „*Les Cahiers de l'histoire*" nr. 75, aprilie 1968, de *Valentina Popovici*, XIV (1968), nr. 4, p. 183—187.

1 270 „*Cahiers de l'Institut «Maurice Thorez»*" nr. 1—4/1966, de *D. Sorescu*, XIII (1967), nr. 5, p. 158—160.

1 271 „*Cahiers du communisme*" (No. special), nr. 6, iunie 1961, de *N. P[etrovici]*, VII (1961), nr. 5, p. 148—150.

1 272 „*Calendarul muncii pe anul 1921*", de *I. Felea*, VII (1961), nr. 1—2, p. 197—199.

1 273 „*Comuniștii în istoria Italiei*", de *I. Șerbănescu*, XIII (1967), nr. 1, p. 178—184.

1 274 „*Comuniștii în istoria Italiei*", Roma, fasciculele 14—45/1967, de *Ion Șerbănescu*, XV (1969), nr. 2, p. 171—175.

1 275 „*Eksa Kvahak*", Republica Populară Democrată Coreeană, nr. 1/1956, de *O. S. Soroko (din „Voprosi istorii"* nr. 1/1956), II (1956), nr. 3, p. 182.

1 276 „*Études historiques*", No. spécial mars 1961, Institut d'histoire Hanoi, de *Al. Gh. S[avu]*, VII (1961), nr. 4, p. 158—159.

1 277 „*Istoriceski arhiv*", de *G. Mihailov* (din „Kommunist" nr. 4, martie 1955), I (1955), nr. 1, p. 145—148.

1 278 „*Istoria S.S.S.R.*", primul număr, de *Vl. Zaharescu*, III (1957), nr. 5, p. 222—225.

1 279 „*Izvestiia na Instituta po istoriia na B.K.P.*" nr. 16 și 17/1967, de *Crișan Iliescu*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 292—295.

1 280 „*Materiale de istorie și muzeografie*", Muzeul de istorie a orașului București, 1964, 410 p., de *Gh. I. Ioniță*, X (1964), nr. 3, p. 132—134.

1 281 *Materiale de istorie și muzeografie*", vol. II, 278 p., vol. III, 280 p., Muzeul de istorie a orașului București, 1965, de *Gh. I. Ioniță* și *Gh. Zbughea*, XI (1965), nr. 5, p. 165—168.

1 282 *„Novaia i noveișaia istoriia"*, primul număr, de *Vasile Avram*, III (1957), nr. 5, p. 225—229.

1 283 *„Párttörténeti Közlemények"* nr. 1—4/1967, de *Ludovic Vajda*, XIV (1968), nr. 4, p. 171—175.

1 284 *„Revista arhivelor"* nr. 1/1961, de *Gh. U[nc]*, VII (1961), nr. 4, p. 152—153.

1 285 *„Revista arhivelor"* (serie nouă) nr. 1/1958—nr. 2/1963, de *C. Mocanu*, X (1964), nr. 2, p. 135—138.

1 286 *„Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale"* nr. 65—68/1967 și nr. 70/1968, de *N. P[etrovici]*, XIV (1968), nr. 4, p. 188—195.

1 287 *„Revue roumanie d'histoire"*, vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1962, 298 p., de *D. Hurezeanu*, IX (1963), nr. 1, p. 132—134.

1 288 *„Slovanský Přehled"* nr. 6/1966, organ al Institutului de istorie a țărilor socialiste europene de pe lîngă Academia cehoslovacă de științe, de *M. Moldoveanu* și *A. Ghiță*, XIII (1967), nr. 5, p. 153—158.

1 289 *„Steagul roșu"*, organ al C.C. al P.C. Chinez, primul număr, IV (1958), nr. 3, p. 132—133.

1 290 *„Studia Universitatis Babeș-Bolyai"*, Cluj, Series Historia, fasciculele 1 și 2/1964, de *C. Mocanu*, XI (1965), nr. 1, 165—167.

1 291 *„Studia Universitatis Babeș-Bolyai"*, Cluj, Series Historia, fasciculele 1 și 2/1966, de *E. Trăistaru*, XIII (1967), nr. 4, p. 173—175.

1 292 *„Studii". Revistă de istorie* nr. 2/1961, de *C. M[ocanu]*, VII (1961), nr. 4, p. 151—152.

1 293 *„Studii". Revistă de istorie* nr. 6/1962 și nr. 1/1963, de *C. Mocanu* și *N. Popescu*, IX (1963), nr. 5, p. 125—130.

1 294 *„Studii". Revistă de istorie* nr. 1—6/1966, de *Gh. [I.] Ioniță*, XIII (1967), nr. 3, p. 144—149.

1 295 *„Studii". Revistă de istorie* nr. 1—6/1967, de *Gh. I. Ioniță*, XIV (1968), nr. 5, p. 153—156.

1 296 *„Studii și articole de istorie"*, Societatea de științe istorice și filologice, 1956, 350 p., de *B. Gh. Manole, III* (1957), nr. 2. p, 167—170.

1 297 *„Studii și articole de istorie"*, vol. III, București, Editura științifică, 1961, 506 p., de *A. Stan* și *C. Botoran*, VIII (1962), nr. 2, p. 192—198.

1 298 *„Studii și articole de istorie"*, vol. IV, București, Editura științifică, 1962, 440 p., de *C. Botoran* și *A. Simion*, IX (1963), nr. 1, p. 139—142.

1 299 *„Studii și articole de istorie"*, vol. V, București, Editura științifică, 1963, 534 p., de *V. Petrișor*, X (1964), nr. 6, p. 147—150.

1 300 *„Studii și articole de istorie"*, vol. VI. Societatea de științe istorice și filologice, nr. 6/1964, 388 p., de *C. Mocanu* și *A. Varghida*, XII (1966), nr. 1, p. 155—158.

1 301 *„Studii și articole de istorie"*, vol. VIII, București, Editura științifică, 1966, 444 p., de *A Stan*, XIII (1967), nr. 3, p. 149—151.

1 302 *„Studii și articole de istorie"*, vol. IX, București, Editura științifică, 1967, 368 p., de *O. Matichescu*, XIV (1968), nr. 1, p. 163—165.

1 303 *„Studii și articole de istorie"*, vol. X, București, Editura științifică, 1967, 290 p., de *Constantin Petculescu*, XIV (1968), nr. 4, p. 206—208.

1 304 *„Studii și articole de istorie"*, vol. XII, Societatea de științe istorice din Republica Socialistă România, București, 1968, 256 p., XV (1969), nr. 1, p. 173—174.

1 305 *„Studii și cercetări economice"*, de *C. V. Băloiu* și *I. Puia*, XII (1966), nr. 5, p. 139—144.

1 306 „*Studii și materiale de istorie contemporană*", vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1956, 321 p., de *B. Bălteanu, V. Hurmuz* și *Gh. Țuțui*, III (1957), nr. 3, p. 167—176.

1 307 „*Studii și materiale de istorie contemporană*", vol. II, București, Editura Academiei R.P.R., 1962, 508 p., de *Tr. Udrea*, IX (1963), nr. 2, p. 131—141.

1 308 „*Studii și materiale de istorie modernă*", vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1957, 474 p., de *Tr. Udrea*, IV (1958), nr. 5—6, p. 179—187.

1 309 „*Studii și materiale de istorie modernă*", vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1960, 332 p., de *V. P[etrișor]*, VII (1961), nr. 4, p. 153—155.

1 310 „*Studime Historike*" nr. 1—4/1967, de *Gelcu Maksutovici*, XIV (1968), nr. 4, p. 195—199.

1 311 „*Viața românească*" nr. 6—7, din iunie-iulie 1963, de *I. Felea*, IX (1963), nr. 4, p. 145—146.

1 312 „*Voprosî istorii K.P.S.S.*", primul număr, de *N. [Z.] Lupu*, III (1957), nr. 5, p. 218—222.

1 313 „*Voprosî istorii K.P.S.S.*" nr. 1 și 2/1958, de *Vl. Zaharescu*, IV (1958), nr. 4, p. 137—141.

1 314 „*Voprosî istorii K.P.S.S.*" nr. 1—6/1961, de *Nina Zaharescu*, VIII (1962), nr. 1, p. 127—136.

1 315 „*Voprosî istorii*" nr. 1—12/1966, de *N. Copoiu*, XIII (1967), nr. 3, p. 156—160.

1 316 „*Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther — Universität Halle-Wittenberg*". Seria social-filologică, 14, 4, 1965, p. 193—209, de *H. Ursu*, XIII (1967), nr. 1, p. 149—154.

1 317 „*Z pola walki*" nr. 1—4/1966, de *M. Moldoveanu*, XIII (1967), nr. 2, p. 176—182.

1 318 „*Z pola walki*" nr. 1—4/1967, de *Milică Moldoveanu*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 287—292.

X. Materiale cu caracter documentar. Bibliografii

1 319 *ANTONIO GRAMSCI* (după „Sovetskaia Ențiklopedia"), IV (1958), nr. 1, p. 191—193.

1 320 *Aspecte ale luptei popoarelor asuprite din fostul Imperiu austro-ungar în dezbaterile Conferinței de la Linz*, N. GOLDBERGER și C. NUȚU, XIII (1967), nr. 6, p. 116—129.

1 321 *Bibliografia istoriei contemporane a României între congresele al IX-lea și al X-lea ale P.C.R.*, ROBERT DEUTSCH, XV (1969), nr. 4, p. 183—201.

1 322 *Capitolul IX din vol. IV al „Istoriei Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei (1941—1945)"*, IX (1963), nr. 1, p. 69—120.

1 323 *Ce trebuie să fie „Istoria Partidului Comunist Francez"* (din „Cahiers du communisme" nr. 11, noiembrie 1957), FRANÇOIS BILLOUX, IV (1958), nr. 3, p. 133—137.

1 324 *Cercetarea istoriei contemporane a României în ultimul sfert de veac*, GH. I. IONIȚĂ, XV (1969), nr. 6, p. 38—51.

1 325 *Congresul al XX-lea al P.C.U.S. și sarcinile studierii istoriei partidului* (din „Voprosî istorii" nr. 3/1956), II (1956), nr. 3, p. 29—42.

1 326 *Contribuții la bibliografia răscoalei țăranilor din 1907*, A. M[OSCO], IV (1958), nr. 2, p. 160—175.

1 327 *Cu privire la sarcinile istoricilor marxişti germani: Întocmirea unei istorii a mişcării muncitoreşti germane* (A XVI-a plenară a C.C. al P.S.U.G., iunie 1962), MARGOT HEGEMAN, VIII (1962), nr. 6, p. 209—212.

1 328 *Cu privire la studierea istoriei mişcării muncitoreşti şi comuniste internaţionale*, G. D. OBÎCIKIN, IV (1958), nr. 5—6, p. 20—45.

1 329 *Despre activitatea Institutului de istorie a Partidului Comunist din Cehoslovacia şi pregătirea noului manual de istorie a partidului*, P. REIMAN, IV (1958), nr. 2, p. 127—140.

1 330 *Despre activitatea secţiei de istorie a partidului de pe lîngă Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez* (din „Voprosî istorii" nr. 12/1955), II (1956), nr. 2, p. 171—174.

1 331 *Despre istoria uzinelor şi a fabricilor din Leningrad* (din „Pravda", 23 mai 1958), IV (1958), nr. 3, p. 132.

1 332 *Despre noul manual „Istoria P.C.U.S."*, N. I. ŞATAGHIN, V (1959), nr. 3, p. 74—95.

1 333 *Despre studierea istoriei apariţiei socialismului ştiinţific* (editorial publicat în „Voprosî istorii" nr. 3/1955), I (1955), nr. 2, p. 85—95.

1 334 *Dimitr Blagoev* (text prescurtat al conferinţei din 19 iunie 1956), MIHAIL CRUCEANU, II (1956), nr. 4, p. 77—85.

1 335 *Din activitatea „Comitetului naţional pentru aniversarea a 50 de ani de la răscoala ţăranilor din 1907"*, III (1957), nr. 2, p. 172.

1 336 *Din activitatea Institutului de istorie a partidului de pe lîngă Comitetul Central al Partidului celor ce muncesc din Ungaria*, II (1956), nr. 3, p. 178—181.

1 337 *Din activitatea Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G.*, III (1957), nr. 1, p. 213—217.

1 338 *Din istoricul editării „Manifestului partidului comunist" în ţara noastră*, A. M[OSCO], IV (1958), nr. 1, p. 194—195.

1 339 *Din viaţa Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, III (1957), nr. 3, p. 184.

1 340 *Din viaţa Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, II (1956), nr. 4, p. 195—196.

1 341 *Documente inedite privind luptele duse de ţărănime în epoca modernă publicate în „Revista arhivelor" nr. 2/1964 şi nr. 1/1965*, I. BURLACU, XI (1965), nr. 5, p. 174—175.

1 342 *Documente inedite privitoare la războiul pentru independenţa României aflate în arhivele din Bruxelles şi Paris*, GH. UNGUREANU, XIII (1967), nr. 2, p. 62—68.

1 343 *Documente preţioase ale mişcării muncitoreşti din Ungaria restituite de Republica Populară Română*, II (1956), nr. 5, p. 199—200.

1 344 *Doftana — citadelă a luptei revoluţionare din România*, N. CIOROIU, XI (1965), nr. 6, p. 118—132.

1 345 *Editarea şi răspîndirea în limba română a operei lui F. Engels „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului"*, S. EMIL, V (1959), nr. 5, p. 136—140.

1 346 *Expoziţia „Anul revoluţionar 1848"*, XIV (1968), nr. 4, p. 223.

1 347 *Expoziţia „150 de ani de la naşterea lui K. Marx"*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 317—321.

1 348 *„Februarie 15—16", organul Comitetului raional din Verde al Partidului Comunist din România, Secţiunea Bucureşti*, A. P. [MIHAIL ROLLER], V (1959), nr. 2, p. 107—113.

1 349 *Francis Jourdain, un militant de seamă al Partidului Comunist Francez, sprijinitor al luptei antifasciste a poporului nostru*, V. P[ETRIȘOR], V (1959), nr. 1, p. 184—185.

1 350 *Gazeta „Scînteia" din anul 1919*, M. STĂNOIU [MIHAIL ROLLER], II (1956), nr. 1, p. 93—98.

1 351 *Implicațiile progresului tehnic în societatea contemporană* (fișier), XIV (1968), nr. 4, p. 214—221.

1 352 *Institutul „Maurice Thorez" din Paris*, VICTOR JOANNÈS (Franța), XIV (1968), nr. 2—3, p. 201—205.

1 353 *În întîmpinarea a 100 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin* (fișier), XV (1969), nr. 2, p. 182—190.

1 354 *„Întrebări și răspunsuri", organ de propagandă al Comitetului Central al Partidului Comunist din România. 1932—1933*, O. MATICHESCU, IX (1963), nr. 3, p. 145—156.

1 355 *Istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei* (din „Kommunist" nr. 9/1960), VI (1960), nr. 4, p. 52—87.

1 356 *Izvoare documentare ale Rezistenței franceze*, HENRI MICHEL (Franța), XIV (1968), nr. 4, p. 19—38.

1 357 *Lucrarea „U.R.S.S. după 15 ani" tipărită în 1932* (prezentare), III (1957), nr. 5, p. 230—232.

1 358 *Lucrări ale marilor istorici contemporani privind secolul XX : Maurice Baumont*, XV (1969), nr. 4, p. 182.

1 359 *Lucrări apărute care pot servi la studiul istoriei P.M.R.*, II (1956), nr. 1, p. 152—153.

1 360 *Lucrări apărute în întîmpinarea aniversării a 100 de ani de la crearea Internaționalei I*, P. CONSTANTINESCU-IAȘI, X (1964), nr. 5, p. 79—91.

1 361 *Lucrări în pregătire ale istoricilor români cu prilejul sărbătoririi semicentenarului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, XIII (1967), nr. 3, p. 136.

1 362 *Lucrări publicate de către institutele de istorie a partidului din U.R.S.S. și țările de democrație populară*, I (1955), nr. 2, p. 183—189.

1 363 *„Lupta de clasă" (seria I), organ al secțiunii București a partidului socialist*, V. PETRIȘOR și T. PINTEAN, V (1959), nr. 3, p. 127—138.

1 364 *Materiale de istorie modernă și contemporană apărute în „Studii". Revistă de istorie, București, Editura Academiei R.S.R., tom. 17, nr. 1—6/1964, tom. 18, nr. 1—3/1965*, I. APOSTOL, XI (1965), nr. 4, p. 186—189.

1 365 *Materiale din istoria contemporană a României publicate în „Revista arhivelor" nr. 1 și 2/1964 și nr. 1/1965*, ȘT. HURMUZACHE, XI (1965), nr. 5, p. 175—176.

1 366 *Mărturii finlandeze privind războiul din 1877—1878 împotriva Imperiului otoman și România*, GHEORGHE MATEI, XIV (1968), nr. 4, p. 52—59.

1 367 *Muzeul de istorie a Partidului Muncitoresc Român*, I. T. ARDELEANU, IV (1958), nr. 4, p. 26—56.

1 368 *Muzeul „V. I. Lenin — I. V. Stalin" din București*, PETRE GROSU, I (1955), nr. 1, p. 124—144 ; nr. 2, p. 157—171.

1 369 *Noi lucrări publicate în Editura Partidului Comunist Bulgar*, II (1956), nr. 2, p. 174—175.

1 370 *Oglinda însuflețitoare a unei glorioase istorii de luptă*, N. CIOROIU și I. LUPESCU, XII (1966), nr. 2—3, p. 177—199.

1 371 *Opera lui Karl Marx în limba română*, XIV (1968), nr. 2—3, p. 321—322.

1 372 *Organe de presă centrale şi locale ale Partidului Comunist din România*, VI (1960), nr. 3, p. 131—144.

1 373 *Participanţi la răscoala de pe crucişătorul „Potemkin" aflaţi în România* (din „Pravda", 29 mai 1955), E. KISELEV, I (1955), nr. 2, p. 190.

1 374 *Pe marginea tratatului de Istorie a României*, ATH. JOJA, VII (1961), nr. 5, p. 15—19.

1 375 *Pentru redactarea Istoriei Partidului Comunist Francez* (din „France Nouvelle" nr. 591/1957), III (1957), nr. 3, p. 186.

1 376 *Presa muncitorească — izvor al istoriei mişcării muncitoreşti*, NICOLAE GOLDBERGER şi NICOLAE COPOIU, XV (1969), nr. 2, p. 115—131.

1 377 *Problematica ziarelor de fabrică editate de P.C.R. şi organizaţiile revoluţionare în anii 1929—1933*, I. NEACŞU şi GH. I. IONIŢĂ, IX (1963), nr. 3, p. 132—144.

1 378 *Probleme ale cercetării mişcării muncitoreşti în discuţia istoricilor polonezi*, MILICĂ MOLDOVEANU, XV (1969), nr. 2, p. 132—135.

1 379 *Probleme ale istoriei moderne şi contemporane a Europei centrale şi sud-estice*, VIORICA MOISUC, XIV (1968), nr. 2—3, p. 236—245.

1 380 *Probleme de metodologie şi documentare privind istoria Rezistenţei în România*, ION POPESCU-PUŢURI, XI (1965), nr. 5, p. 137—147.

1 381 *Problemele omului în societatea contemporană* (fişier), XIV (1968), nr. 5, p. 161—169.

1 382 *Programul cursului „Istoria P.M.R."* (Proiect), I (1955), nr. 1, p. 57—65.

1 383 *Pseudoistoricii de la „Ostforschung" („Cercetarea Răsăritului") în slujba scopurilor agresive ale capitalului monopolist vest-german*, V. A. VARGA, VI (1960), nr. 3, p. 98—114.

1 384 *Puncte de vedere referitoare la poziţia României faţă de politica münchenează oglindită în lucrările apărute peste hotare*, GH. MATEI, XI (1965), nr. 5, p. 159—162.

1 385 *Răspîndirea operelor lui V.I. Lenin în România*, VALTER ROMAN, VI (1960), nr. 2, p. 32—42.

1 386 *Războiul ţărănesc din 1514 — moment eroic al luptei pentru libertate*, C. MOCANU, X (1964), nr. 3, p. 76—84.

1 387 *Rezoluţia celei de-a IV-a Conferinţe a institutelor de marxism-leninism, institutelor şi comisiilor de istorie a partidelor comuniste şi muncitoreşti*, IV (1958), nr. 5—6, p. 46—49.

1 388 *Rolul Uniunii Sovietice în cel de-al doilea război mondial văzut de istoriografia burgheză* (referat prezentat la Conferinţa internaţională a istoricilor de la Leipzig, 25—30 noiembrie 1957), P. A. JILIN, IV (1958), nr. 2, p. 84—95.

1 389 *„România muncitoare", organ al muncitorilor români de la Paris (1925—1928)*, M. C. STĂNESCU, V (1959), nr. 5, p. 53—61.

1 390 *Să respectăm cu stricteţe principiul leninist al partinităţii în ştiinţa istorică* (din „Kommunist" nr. 4/1957), III (1957), nr. 3, p. 66—78.

1 391 *„Scînteia" la a XXV-a aniversare a apariţiei legale. Expoziţie jubiliară*, ION ARDELEANU, XV (1969), nr. 5, p. 158—161.

1 392 *Situaţia şi sarcinile muncii de cercetare ştiinţifică în domeniul istoriei P.C.U.S.*, G. D. OBÎCIKIN, IV (1958), nr. 1, p. 153—166.

1 393 *Știința politică în Cehoslovacia* (Însemnări), MARIN VOICULESCU, XV (1969), nr. 2, p. 136—139.

1 394 *Tendințele principale ale istoriografiei reacționare cu privire la cel de-al doilea război mondial* (Referat prezentat la Conferința internațională a istoricilor, Leipzig, 25—30 noiembrie 1957), LEO STERN, IV (1958), nr. 1, p. 167—190.

1 395 *Un militant remarcabil al mișcării muncitorești japoneze și internaționale (cu prilejul a 100 de ani de la nașterea lui Sen Katayama)*, J. A. BEDNIAK, V (1959), nr. 5, p. 78—87.

1 396 *Unele considerații cu privire la istoria Partidului Comunist din Marea Britanie* (din „Labour Monthly", Londra, mai 1959), R. PALME DUTT, V (1959) nr. 3, p. 148—154.

1 397 *Unele materiale referitoare la România existente în arhivele de stat din R.D.G.*, D. TUȚU, IX (1963), nr. 3, p. 172—176.

1 398 *Unele observații critice la studiul „Aspecte ale problemei agrare în Țara Românească la începutul domniei lui Cuza Vodă", de Dan Berindei, publicat în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. I. Editura Academiei R.P.R., 1957*, D. HUREZEANU, V (1959), nr. 5, p. 101—110.

1 399 *Valorificarea documentației în literatura istorică*, N. RAUȘ, XIII (1967), nr. 5, p. 101—110.

1 400 *Zece ani de la înființarea Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu"*, ZINA BRÎNCU, II (1956), nr. 1, p. 20—28.

1 401 *Ziare ilegale ale organizațiilor create și conduse de Partidul Comunist din România*, VI (1960), nr. 6, p. 85—99.

1 402 *Ziare locale ilegale editate de P.C.R. și U.T.C. în Valea Prahovei în anii 1932—1933*, V. IONESCU și I. TOACĂ, VI (1960), nr. 4, p. 152—164.

1 403 *Ziarul „Amicii U.R.S.S.", organ al Asociației „Amicii U.R.S.S.", anul I, nr. 1, 1934*, I. ESCHENAZI, V (1959), nr. 2, p. 114—121.

1 404 *25 de ani de la apariția ziarului „Scînteia", organul C.C. al P.C.R.*, M. STĂNOIU [MIHAIL ROLLER], II (1956), nr. 4, p. 131—160.

1 405 *30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania*, XII (1966), nr. 5, p. 83—94.

1 406 *40 de ani de la crearea Partidului Comunist din S.U.A.* (din „Political Affairs", septembrie 1959), HYMAN LUMER, V (1959), nr. 5, p. 70—77.

1 407 *50 de ani de glorioasă luptă comunistă. Unele date privind răspîndirea ziarului „Pravda" în România și reflectarea mișcării revoluționare din țara noastră în paginile sale*, N. COPOIU, VIII (1962), nr. 2, p. 129—153.

XI. Viața științifică. Informații

1 408 *Colocviu internațional asupra celui de-al doilea război mondial*, Paris, 17—19 octombrie 1969, XV (1969), nr. 6, p. 108—109.

1 409 *Conferință internațională a istoricilor mișcării muncitorești*, Linz, 16—20 septembrie 1969, XV (1969), nr. 5, p. 154—157.

1 410 *Masă rotundă cu tema: „Politica comparată", organizată de Asociația Internațională de Știință Politică*, Torino, 10—14 septembrie 1969, XV (1969), nr. 5, p. 152—153.

1 411 *Sesiunea științifică pe tema: „Rezistența în Balcani. 1941—1945"*, Ohrid (R.S.F. Iugoslavia), 3—4 septembrie 1969, XV (1969), nr. 6, p. 128—129.

1 412 *Sesiunea științifică consacrată celei de-a 25-a aniversări a eliberării României*, Moscova, 19 august 1969, XV (1969), nr. 5, p. 141.

1 413 *Sesiunea științifică consacrată împlinirii a 25 de ani de la eliberarea României: „General și particular în lupta revoluționară și în construirea socialismului, în lumina experienței partidelor comuniste"*, București, 14—16 august 1969, XV (1969), nr. 5, p. 105—140.

1 414 *Simpozion cu tema: „Tradițiile revoluționare și rolul lor în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tineretului"*, București, 25—26 iulie 1969, XV (1969), nr. 5, p. 142—151.

1 415 *Sesiunea jubiliară a Institutului de istorie „Nicolae Iorga"*, București, 16—17 iunie 1969, XV (1969), nr. 4, p. 204.

1 416 *Masă rotundă: „Trăsăturile regimului social-politic din România. 1864—1918"*, București, 13—14 iunie 1969, XV (1969), nr. 4, p. 161—181.

1 417 *Manifestări la 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu*, iunie 1969, XV (1969), nr. 4, p. 202—204.

1 418 *Simpozion cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc*, București, 28 aprilie 1969, XV (1969), nr. 3, p. 164.

1 419 *Masă rotundă: „Suveranitatea — principiu fundamental al dezvoltării statului și națiunii în socialism"*, București, 22 aprilie 1969, XV (1969), nr. 3, p. 90—121.

1 420 *Colocviu internațional cu tema: „Războiul în Mediterana"*, Paris, 8—11 aprilie 1969, XV (1969), nr. 3, p. 166—167.

1 421 *Conferință științifică consacrată aniversării a 50 de ani de la instaurarea Republicii Ungare a Sfaturilor*, Budapesta, 17—19 martie 1969, XV (1969), nr. 3, p. 165.

1 422 *Sesiune științifică consacrată împlinirii a 50 de ani de la constituirea Internaționalei Comuniste*, Moscova, martie 1969, XV (1969), nr. 3, p. 164—165.

1 423 *Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui I. C. Frimu*, București, 21 februarie 1969, și Vaslui, 22 februarie 1969, XV (1969), nr. 2, p. 191—193.

1 424 *Anunțarea dezbaterii științifice cu tema: „Trăsăturile regimului social-politic din România între anii 1866—1944"*, București, decembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 164—165.

1 425 *Sesiune științifică închinată actului de la 1 decembrie 1918*, București, decembrie 1968, VIRGIL SMĂRCEA, XIV (1968), nr. 6, p. 94—109.

1 426 *Seminarul studențesc: „Socialismul și democrația"*, București, 28 noiembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 166.

1 427 *Simpozionul: „Tineretul — obiect de cercetare științifică"*, București, 22—23 noiembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 165—166.

1 428 *Simpozion: „Probleme actuale ale științei politice"*, București, 22 noiembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 110—131.

1 429 *Sesiune științifică în cinstea aniversării împlinirii a 100 de ani de la crearea Asociației generale a muncitorilor din Timișoara și a 75 de ani de la înființarea P.S.D.M.R.*, București, 10 octombrie 1968, AL. B. CĂLIN, XIV (1968), nr. 6, p. 83—93.

1 430 *Conferința a IV-a a istoricilor mișcării muncitorești*, Linz, 17—20 septembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 163—164.

1 431 *Deschiderea expoziției: „Columna lui Traian"*, București, 28 septembrie 1968, XIV (1968), nr. 6, p. 167.

1 432 *Conferința internațională de istorie a mișcării muncitorești*, Linz, septembrie 1968 (Intervenția delegatului român N. COPOIU), XV (1969), nr. 3, p. 122—123.

1 433 *Sesiuni de comunicări științifice consacrate sărbătoririi a 120 de ani de la revoluția de la 1848*, București, 27—28 iunie 1968, XIV (1968), nr. 4, p. 222—223.

1 434 *Aniversarea a 150 de ani de la naşterea lui Ion Ionescu de la Brad,* Bucureşti, 24 iunie 1968, XIV (1968), nr. 4, p. 223—224.

1 435 *Sesiuni ştiinţifice consacrate aniversării a 150 de ani de la naşterea lui Karl Marx,* Moscova (23—25 aprilie 1968); Berlin (2—4 mai 1968); Trier (4 mai 1968); Paris (8 mai 1968), XIV (1968), nr. 2—3, p. 322—324.

1 436 *La 150 de ani de la naşterea lui Karl Marx. Sesiunea ştiinţifică cu tema: „Marxismul şi contemporaneitatea",* Bucureşti, 25—27 aprilie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 312—317.

1 437 *Constituirea Asociaţiei române de ştiinţe politice (A.R.S.P.),* Bucureşti, 26 martie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 246—250.

1 438 *Simpozion consacrat aniversării a 20 de ani de la făurirea partidului unic al clasei muncitoare din România,* Bucureşti, 28 februarie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 324—325.

1 439 *Simpozion cu tema: „Probleme de teoria istoriei",* Bucureşti, 16 februarie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 325.

1 440 *A IV-a sesiune de comunicări a muzeelor,* Bucureşti, 5—7 februarie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 326—327.

1 441 *Festivităţi în R.S.F. Iugoslavia cu prilejul semicentenarului revoltei marinarilor de la Kotor,* Kotor, 31 ianuarie — 1 februarie 1968, XIV (1968), nr. 2—3, p. 327.

1 442 *Sesiune ştiinţifică consacrată aniversării a 20 de ani de la proclamarea Republicii,* Bucureşti, 22—24 decembrie 1967, XIV (1968), nr. 1, p. 183—184.

1 443 *Simpozion româno-cehoslovac cu tema: „Relaţiile româno-cehoslovace la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea,* Bucureşti, 12—14 decembrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 176.

1 444 *Sesiune de comunicări ştiinţifice consacrată aniversării semicentenarului Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie,* Bucureşti, 26—27 octombrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 173—174.

1 445 *Conferinţă ştiinţifică pe tema: „Revoluţia din Octombrie şi popoarele Iugoslaviei",* Kotor, 24—28 octombrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 178.

1 446 *Sesiune ştiinţifică consacrată aniversării semicentenarului Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie,* Sofia, 9—10 octombrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 177.

1 447 *Sesiune de comunicări ştiinţifice consacrată aniversării lui Mihail Kogălniceanu,* Bucureşti, 3 octombrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 174.

1 448 *Centenarul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România,* Bucureşti, 25—26 septembrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 175—176.

1 449 *Sesiune de comunicări ştiinţifice a cadrelor didactice de la catedrele de filozofie, sociologie şi socialism ştiinţific din învăţămîntul superior,* Bucureşti, 22—24 septembrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 175.

1 450 *Conferinţa ştiinţifică internaţională consacrată împlinirii a 100 de ani de la apariţia „Capitalului",* Moscova, 6—7 septembrie 1967, XIII (1967), nr. 5, p. 168—169.

1 451 *Sesiune ştiinţifică consacrată aniversării unui secol de la apariţia „Capitalului",* Berlin, septembrie 1967, XIII (1967), nr. 6, p. 177.

1 452 *Simpozionul tinerilor cercetători din ţările socialiste cu tema: „Influenţa ideilor lui Octombrie asupra dezvoltării ţărilor sistemului mondial socialist",* Moscova, 15—23 august 1967, XIII (1967), nr. 5, p. 169.

1 453 *Sesiunea de comunicări științifice consacrată celei de-a 50-a aniversări a bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, București, 15 august 1967, XIII (1967), nr. 5, p. 164.

1 454 *Sesiunea științifică consacrată aniversării „Capitalului"*, București, 10—11 iulie 1967, C. Bărbulescu, XIII (1967), nr. 4, p. 162—168.

1 455 *Sesiunea de comunicări științifice a Institutului de istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Republicii Socialiste România*, București, 15—16 iunie 1967, S. NEAGOE, XIII (1967), nr. 5. p. 164—167.

1 456 *Sesiunea științifică a cadrelor universitare de la catedrele de economie politică*, București, 19—21 mai 1967, N. DOBROTĂ, XIII (1967), nr. 4, p. 169—172.

1 457 *Sesiune de comunicări științifice pe tema: „90 de ani de la cucerirea independenței de stat a României"*, București, 12 mai 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 163.

1 458 *Reuniunea istoricilor de la Paris în vederea constituirii unui Comitet internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial*, Paris, 11—12 mai 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 164.

1 459 *Conferința științifică pe tema: „Marele Octombrie — triumful teoriei leniniste a revoluției socialiste"*, Leningrad, 17—19 aprilie 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 135—136.

1 460 *Solemnitatea dezvelirii monumentului-mausoleu închinat celor 4 milioane de victime ale hitleriștilor, Oswiecin-Brzezinka (Auschwitz-Birkenau)*, 16 aprilie 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 165.

1 461 *Conferința internațională pe tema: „Lupta împotriva anticomunismului — luptă pentru pace, democrație și socialism"*, Berlin, 30—31 martie 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 164—165.

1 462 *Semicentenarul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie: Conferința internațională a istoricilor*, Moscova, 28—31 martie 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 133—135.

1 463 *Sesiune științifică consacrată marii răscoale a țăranilor din 1907*, București, 25—27 martie 1967, XIII (1967), nr. 2, p. 183.

1 464 *Adunarea solemnă consacrată împlinirii a 530 de ani de la răscoala de la Bobîlna*, Cluj, 10 martie 1967, XIII (1967), nr. 3, p. 162—163.

1 465 *Sesiune științifică a facultății de istorie a mișcării muncitorești a Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu", de pe lîngă C.C. al P.C.R.*, București, 23—24 februarie 1967, XIII (1967), nr. 2, p. 184—185.

1 466 *Sesiunea științifică a Societății de științe istorice și filologice, filiala Cluj, cu tema: „Clasificarea motivelor ornamentale populare"*, Cluj, 10—12 februarie 1967, XIII (1967), nr. 2, p. 185.

1 467 *Cercetări locale la a treia sesiune de comunicări științifice a lucrătorilor din muzee*, București, 20—23 decembrie 1966, XIII (1967), nr. 1, p. 185—187.

1 468 *Conferința științifică de istorie: „Frontul popular antifascist din Franța și activitatea lui Maurice Thorez"*, Paris, 24—29 septembrie 1966, XII (1966), nr. 6, p. 179—180.

1 469 *Centum Anni Academiae—Sesiune științifică*, București, 21—23 septembrie 1966, TITU GEORGESCU, XII (1966), nr. 5, p. 9—34.

1 470 *Simpozion cu tema: „100 de ani de la primul Congres al Internaționalei Comuniste"*, București, 6 septembrie 1966, XII (1966), nr. 5, p. 148—150.

1 471 *Al VI-lea Congres mondial de sociologie*, Evian, septembrie 1966, OVIDIU BĂDINA, XII (1966), nr. 5, p. 150—155.

1 472 *Primul Congres internațional de studii balcanice și sud-est europene*, Sofia, august 1966, I. M. O[PREA], XII (1966), nr. 6, p. 174—179.

1 473 *Consfătuirea cu privire la întocmirea bibliografiei Marx-Engels și a mișcării muncitorești*, Berlin, august 1966, XII (1966), nr. 5, p. 148.

1 474 *Simpozionul: „Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România (1906)"*, Bucureşti, august 1966, V. SMÂRCEA, XII (1966), nr. 4, p. 111—124.

1 475 *Adunarea consacrată împlinirii a 30 de ani de la începutul războiului naţional-revoluţionar al poporului spaniol*, Bucureşti, iulie 1966, XII (1966), nr. 4, p. 190—192.

1 476 *Conferinţa internaţională de la Milano privind aspectele sociale ale Rezistenţei antifasciste în Europa*, Milano, 26—27 martie 1966, XII (1966), nr. 4, p. 193—196.

1 477 *Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu*, Bucureşti, 17 martie 1966, XII (1966), nr. 4, p. 187—189.

1 478 *Manifestări consacrate aniversării a 107 ani de la înfăptuirea Unirii Principatelor Române*, ianuarie 1966, XII (1966), nr. 1, p. 168—172.

1 479 *Sesiunea anuală de referate a Şcolii superioare de partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R.*, Bucureşti, 15—22 decembrie 1965, XII (1966), nr. 1, p. 173—174.

1 480 *Al V-lea Congres al Federaţiei internaţionale a luptătorilor din Rezistenţă (F.I.R.)*, Budapesta, 9—12 decembrie 1965, XII (1966), nr. 1, p. 175—176.

1 481 *Simpozionul: „145 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels"*, Bucureşti, noiembrie 1965, XI (1965), nr. 6, p. 108—117.

1 482 *Şedinţă comemorativă şi alte manifestări cu ocazia comemorării a 25 de ani de la asasinarea lui Nicolae Iorga*, noiembrie 1965, XI (1965), nr. 6, p. 165—168.

1 483 *Simpozion consacrat celei de-a 20-a aniversări a Conferinţei Naţionale a P.C.R.*, Bucureşti, 21 octombrie 1965, XI (1965), nr. 5, p. 176—177.

1 484 *Al XII-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice*, Viena, 29 august — 5 septembrie 1965, TITU GEORGESCU, XI (1965), nr. 5, p. 148—158.

1 485 *Întîlnire cu veterani ai răscoalei marinarilor de pe „Potemkin" la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.*, iunie 1965, XI (1965), nr. 4, p. 190.

1 486 *Sesiunea de comunicări ştiinţifice consacrată aniversării a 20 de ani de la victoria asupra Germaniei hitleriste*, Bucureşti, 6 mai 1965, XI (1965), nr. 2, p. 159—160.

1 487 *Simpozionul cu tema: „România în războiul antihitlerist"*, Bucureşti, 5 mai 1965, XI (1965), nr. 2, p. 160.

1 488 *Simpozion consacrat împlinirii a 95 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin*, Bucureşti, 22 aprilie 1965, XI (1965), nr. 2, p. 159.

1 489 *Conferinţa ştiinţifică consacrată celei de-a 20-a aniversări a victoriei asupra Germaniei fasciste*, Moscova, 14—16 aprilie 1965, XI (1965), nr. 2, p. 158.

1 490 *Sesiunea ştiinţifică din Capitală consacrată sărbătoririi Zilei Forţelor Armate ale R.P. Române*, Bucureşti, 23 octombrie 1964, X (1964), nr. 5, p. 163—166.

1 491 *Sesiunea Academiei militare generale şi a şcolilor militare superioare de ofiţeri, consacrată celei de-a XX-a aniversări a eliberării patriei noastre*, Bucureşti, 29 iulie 1964, X (1964), nr. 3, p. 143.

1 492 *Sesiunea ştiinţifică a Academiei R. P. Române cu tema: „Marxism-leninismul şi gîndirea ştiinţifică românească"*, Bucureşti, 2—3 iulie 1964, X (1964), nr. 3, p. 142—143.

1 493 *Sesiunea de referate a Şcolii superioare de partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R. şi a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., consacrată celei de-a XX-a aniversări a eliberării patriei noastre*, Bucureşti, 29—30 iunie 1964, X (1964), nr. 3, p. 140—142.

1 494 *Al VI-lea Congres al Asociaţiei naţionale a partizanilor italieni (A.N.P.I.)*, Roma, 14—16 februarie 1964, X (1964), nr. 1, p. 137—138.

1 495 *Constituirea Comitetului organizatoric al veteranilor din războiul antifascist*, București, 23 octombrie 1963, IX (1963), nr. 5, p. 147—148.

1 496 *Congresul al III-lea de istorie a Rezistenței europene*, Karlovy-Vary, 2—4 septembrie 1963, V. ANESCU, IX (1963), nr. 5, p. 145—146.

1 497 *Sesiunea de referate a Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, București, 29—30 mai 1963, IX (1963), nr. 3, p. 200—201.

1 498 *Al IV-lea Congres al Federației internaționale a luptătorilor din Rezistență (F.I.R.)*, Varșovia, 13—16 decembrie 1962, IX (1963), nr. 1, p. 144—145.

1 499 *Sesiunea științifică a Școlii superioare de partid „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, București, 4—5 iunie 1962, VIII (1962), nr. 3, p. 232—233.

1 500 *Declarația Conferinței internaționale privind istoria Rezistenței*, Varșovia, 18 aprilie 1962, VIII (1962), nr. 3, p. 231—232.

1 501 *Conferința internațională a istoricilor cu tema: „Caracterul național și internațional al mișcării de rezistență în timpul celui de-al doilea război mondial"*, Varșovia, 15—18 aprilie 1962, M. FĂTU, VIII (1962), nr. 3, p. 228—230.

1 502 *Consfătuirile cu cititorii revistei „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." de la Craiova, Tîrgu-Mureș, Iași, Cluj și București*, 29 septembrie — 6 decembrie 1961, VII (1961), nr. 6, p. 154.

1 503 *Discuțiile asupra machetei volumului IV al tratatului de Istoria României*, București, 28—30 iunie, VII (1961), nr. 5, p. 120—124.

1 504 *Inaugurarea expoziției: „40 de ani de la înființarea Partidului Comunist din Cehoslovacia"*, 13 mai 1961, VII (1961), nr. 3, p. 143.

1 505 *Manifestări organizate în țara noastră în legătură cu aniversarea a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România*, mai 1961, VII (1961), nr. 3, p. 141—143.

1 506 *Congresul internațional de științe istorice*, Stockholm, 21—28 august 1960, N. GOLDBERGER și V. A. VARGA, VI (1960), nr. 6, p. 100—110.

1 507 *Sesiunea științifică a istoricilor cehoslovaci în legătură cu eliberarea Cehoslovaciei de sub jugul fascist*, Bratislava și Smolenice, 3—5 mai 1960, VI (1960), nr. 3, p. 175.

1 508 *Conferința științifică internațională organizată de Comisia istoricilor din Republica Democrată Germană și Uniunea Sovietică*, Berlin, 14—19 decembrie 1959, V. [A.] V[ARGA], VI (1960), nr. 1, p. 164—165.

1 509 *Conferință internațională pe tema: „Rezistența și tinerele generații"*, Florența, 20—23 noiembrie 1959, N. PETROVICI, V (1959), nr. 6, p. 140—142.

1 510 *Sesiunea științifică festivă consacrată împlinirii a 25 de ani de la înființarea asociației „Amicii U.R.S.S."*, București, 24 octombrie 1959, V (1959), nr. 5, p. 141.

1 511 *Conferința internațională pe tema luptei studențimii din Europa împotriva fascismului și militarismului*, Greifswald (R.D.G.), 23—25 octombrie 1959, V (1959), nr. 5, p. 141—142.

1 512 *A V-a Conferință internațională a institutelor de marxism-leninism, a institutelor și comisiilor de istorie a partidelor comuniste și muncitorești*, București, 25 august—3 septembrie 1959, TITU GEORGESCU, V (1959), nr. 6, p. 137—140.

1 513 *Consfătuire pe tema: „Studierea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a societății sovietice"*, Moscova, 16—18 decembrie 1958, N. P[ETROVICI], V (1959), nr. 1, p. 180—183.

1 514 *Conferința a IV-a a institutelor de marxism-leninism, a institutelor de istorie a partidului și a comisiilor de istorie a partidului*, Berlin, octombrie 1958, GH. VASILICHI și N. GOLDBERGER, IV (1958), nr. 5—6, p. 5—19.

1 515 *Consfătuirea cadrelor din domeniul propagandei şi culturii*, Bucureşti, 30—31 mai 1958, IV (1958), nr. 3, p. 131.

1 516 *Şedinţa Consiliului ştiinţific al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, Bucureşti, 25 aprilie 1958, IV (1958), nr. 3, p. 131.

1 517 *Urare revistei „Probleme economice" la zece ani de la apariţie*, aprilie 1958, IV (1958), nr. 2, p. 177.

1 518 *Întîlnirea istoricului francez Jean Bruhat cu membrii corpului didactic şi cu aspiranţii Institutului de ştiinţe sociale de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, 11 martie 1958, IV (1958), nr. 2, p. 176.

1 519 *Întîlniri cu participanţii la luptele ceferiştilor şi petroliştilor din 1933, organizate la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, ianuarie—februarie 1958, IV (1958), nr. 2, p. 176.

1 520 *Şedinţe săptămînale de referate la Institutul de istorie a partidului*, 1958, IV (1958), nr. 2, p. 176—177.

1 521 *Conferinţa istoricilor de la Praga*, 19—24 noiembrie 1957, GH. M[ATEI] şi [GH.] Ţ[UŢUI], IV (1958), nr. 1, p. 196—199.

1 522 *Sesiuni ştiinţifice festive consacrate celei de-a 40-a aniversări a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie*, Bucureşti, octombrie-noiembrie 1957, III (1957), nr. 6, p. 190—192.

1 523 *Sesiunea ştiinţifică a Academiei de ştiinţe sociale de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. cu ocazia aniversării Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie*, Moscova, 21—25 octombrie 1957, III (1957), nr. 6, p. 192—193.

1 524 *Sesiunea generală ştiinţifică a Academiei R.P.R.*, Bucureşti, 26—28 septembrie 1957, III (1957), nr. 5, p. 232—233.

1 525 *Pregătiri privind aniversarea a 40 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie în U.R.S.S. şi alte ţări*, mai-iunie 1957, III (1957), nr. 4, p. 236—237.

1 526 *Sesiunea Academiei R.P.R. consacrată celei de-a 50-a aniversări a răscoalelor ţărăneşti din 1907*, Bucureşti, 25—26 martie 1957, III (1957), nr. 3, p. 184.

1 527 *Discuţii asupra lecţiilor-consultaţii privind istoria Partidului Muncitoresc Român*, Bucureşti, 1—2 martie 1957, III (1957), nr. 3, p. 79—110 ; nr. 4, p. 133—165.

1 528 *Consfătuiri asupra desfăşurării învăţămîntului de partid pe baza broşurilor din colecţia „In ajutorul celor ce studiază istoria P.M.R."*, Oradea, Iaşi, Timişoara, Bucureşti, februarie 1957, III (1957), nr. 2, p. 171.

1 529 *Şedinţa Consiliului ştiinţific al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, Bucureşti, 4 ianuarie 1957, III (1957), nr. 2, p. 172—174.

1 530 *Întîlnirea între delegaţia de vechi activişti ai P.C.U.S. şi vechi activişti ai P.M.R., însoţită de Scrisoarea membrilor delegaţiei către C.C. al P.M.R.*, 13 octombrie 1956, II (1956), nr. 6, p. 3—7.

1 531 *Întîlnire cu foşti participanţi la răscoala din 1907 organizată la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, 18 septembrie—5 octombrie 1956, II (1956), nr. 6, p. 183.

1 532 *Sesiunea ştiinţifică cu prilejul aniversării a 50 de ani de la crearea Comisiei generale a sindicatelor din România*, 1 septembrie 1956, II (1956), nr. 5, p. 198—199.

1 533 *Consfătuirea de la Craiova cu cititorii revistei „Analele Institutului de istorie a partidului"*, 18 iunie 1956, II (1956), nr. 4, p. 204—205.

1 534 *Consfătuirea din Bucureşti cu cititorii revistei „Anale"*, Bucureşti, 10 aprilie 1956, II (1956), nr. 3, p. 183—186.

1 535 *Consfătuiri cu cititorii revistei „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", la Cluj, Iaşi, Timişoara, Tîrgu-Mureş*, februarie 1956, II (1956), nr. 2, p. 176—180.

1 536 *Vizita în R.P. Ungară a unei delegații de istorici români,* iunie-iulie 1956, II (1956), nr. 5, p. 200.

1 537 *Înființarea Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Muncii din Albania,* Tirana, 13 decembrie 1955, II (1956), nr. 2, p. 176.

1 538 *Sesiunea științifică a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. în cinstea celui de-al II-lea Congres al P.M.R.,* București, 8—10 decembrie 1955, II (1956), nr. 1, p. 151.

1 539 *Comemorarea a 15 ani de la prăbușirea Doftanei,* 10 noiembrie 1955, II (1956), nr. 1, p. 149—150.

1 540 *Sesiunea științifică a Institutului Marx-Engels-Lenin-Stalin : „50 de ani de la prima revoluție rusă",* Moscova, 1—4 noiembrie 1955, II (1956), nr. 1, p. 146—147.

1 541 *Sesiunea Secției științelor istorice și a Institutului de istorie al Academiei de științe a U.R.S.S.,* Moscova, 25—29 octombrie 1955, II (1956), nr. 1, p. 147—148.

1 542 *Sesiunea științifică închinată revoluției din 1905—1907 pe teritoriul polonez,* Varșovia, 10—13 octombrie 1955, II (1956), nr. 1, p. 148.

1 543 *Consfătuire pe tema : „Dezvoltarea capitalismului în fosta Austro-Ungarie",* Praga, septembrie 1955, MAIA IONESCU, II (1956), nr. 4, p. 196—204.

1 544 *Întîlniri ale potemkiniștilor organizate în țara noastră,* iulie 1955, I (1955), nr. 3, p. 161—165.

1 545 *Dezbateri în legătură cu anteproiectul programului „Cursului de istorie a P.M.R.",* București, 18—19 mai 1955, I (1955), nr. 2, p. 96—141 ; nr. 3, p. 82—111.

1 546 *Consfătuirea reprezentanților institutelor de istorie a partidului,* Varșovia, 22 aprilie—2 mai 1955, I (1955), nr. 2, p. 183.

1 547 *Sesiune și alte manifestări închinate aniversării a 50 de ani de la prima revoluție rusă (1905—1907) în R.P.R.,* București, 17—18 februarie 1955, ELENA MIHALACHE, I (1955), nr. 1, p. 155—157.

1 548 *Manifestări consacrate celei de-a 50-a aniversări a primei revoluții ruse în U.R.S.S.,* 1955, I (1955), nr. 3, p. 165—168.

1 549 *Cuvînt înainte,* I (1955), nr. 1, p. 3—5.

1 550 *Cicluri de conferințe pe teme istorice,* XIV (1968), nr. 6, p. 166—167 ; nr. 4, p. 226 ; nr. 2—3, p. 327—328 ; XIII (1967), nr. 6, p. 177 ; nr. 3, p. 166 ; nr. 2, p. 185.

1 551 *Date calendaristice din istoria mișcării muncitorești,* XII (1966), nr. 1, p. 177—179; V (1959), nr. 1, p. 186—189 ; nr. 2, p. 140—142 ; nr. 3, p. 155—156 ; nr. 4, p. 158—159 ; nr. 5, p. 143—144 ; nr. 6, p. 143—144 ; IV (1958), nr. 1, p. 200—202 ; nr. 2, p. 178—180 ; nr. 3, p. 139—141 ; nr. 4, p. 146—149 ; nr. 5—6, p. 188—192 ; III (1957), nr. 1, p. 220—222; nr. 2, p. 175—176 ; nr. 3, p. 187—190 ; nr. 4, p. 238—240 ; nr. 5, p. 234—237 ; nr. 6, p. 194—197 ; II (1956), nr. 1, p. 154—157 ; nr. 2, p. 181—184 ; nr. 3, p. 187—192 ; nr. 4, p. 206—208 ; nr. 5, p. 201—205 ; nr. 6, p. 184—188 ; I (1955), nr. 1, p. 158—160 ; nr. 2, p. 191—195 ; nr. 3, p. 169—175 ; nr. 4, p. 173—176.

*

1 552 ADĂNILOAIE, NICHITA, *Reforma agrară din 1864. Aplicarea legii rurale,* XIV (1968), nr. 6, p. 168.

1 553 ARIMIA, VASILE, *Lupta Partidului Comunist din România împotriva dictaturii regale, pentru apărarea independenței naționale a României (februarie 1938—septembrie 1940),* VIII (1962), nr. 6, p. 214—215.

1 554 BABICI, ION, *Contribuția mișcării muncitorești și democratice din România la sprijinirea luptei antifasciste din alte țări (1933—1939),* XIV (1968), nr. 4, p. 225.

1 555 BAICU, ION ȘT., *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România, în perioada 1918—1921,* XV (1969), nr. 1, p. 175.

1 556 BALDESCU, EMIL, *Din istoria legăturilor revoluționare româno-bulgare, 1909—1916*, VIII (1962), nr. 6, p. 215.

1 557 BÎRDEANU, NICOLAE, *Mișcarea muncitorească din porturile României. 1864—1910*, XV (1969), nr. 6, p. 179.

1 558 BUNESCU, TRAIAN, *Lupta maselor populare din Banat sub îndrumarea comuniștilor, împotriva dictatului de la Viena*, XIII (1967), nr. 2, p. 185—186.

1 559 CAMPUS, ELIZA, *Mica Înțelegere*, XIII (1967), nr. 5, p. 168.

1 560 CARDAȘ, ANDREI, *Blocul muncitoresc-țărănesc, organizație politică legală creată și condusă de Partidul Comunist Român (1925—1933)*, XV (1969), nr. 6, p. 179.

1 561 CĂLIN. ION POMPILIU, *Mișcarea muncitorească și legislația muncii din România în anii dictaturii regale. 1938—1940*, XIV (1968), nr. 6, p. 167.

1 562 CARȚÎNĂ, IULIAN, *România și problema Dunării (1919—1939)*, XV (1969), nr. 6, p. 179.

1 563 CEAUȘESCU, ILIE, *Mișcarea muncitorească din România și legislația muncii (1929—1933)*, XIV (1968), nr. 6, p. 167.

1 564 CENUȘĂ, ȘTEFAN, *Partidul Comunist Român — mobilizatorul și conducătorul forțelor democratice din România în lupta pentru victoria în alegerile parlamentare din 1946*, XII (1966), nr. 6, p. 180.

1 565 CLĂTICI, OLIVIA, *Statul capitalist contemporan*, XV (1969), nr. 1, p. 176.

1 566 COLUMBEANU, SERGIU, *Economia domenială din Țara Românească în secolul al XVIII-lea, în comparație cu economia domenială din Europa răsăriteană*, XV (1969), nr. 6, p. 178.

1 567 CURTICĂPEANU, VASILE, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*, XV (1969), nr. 6, p. 178.

1 568 ENEA, CONSTANTIN, *Dezagregarea monarhiei austro-ungare și lupta muncitorimii din Transilvania (1914—1918)*, XV (1969), nr. 3, p. 167.

1 569 FLOREA, CONSTANTIN, *Principalele hotărîri ale Congresului al IV-lea al Partidului Comunist din România (1928) și însemnătatea lor*, IV (1958), nr. 4, p. 142—143.

1 570 FLOREA, ION, *Dialectica logicului și istoricului în cunoașterea fenomenelor sociale*, XV (1969), nr. 1, p. 175.

1 571 IONIȚĂ, GHEORGHE I., *Organizații de masă legale, conduse sau aflate sub influența Partidului Comunist Român, înființate în anii 1935—1938*, XIII (1967), nr. 5, p. 168.

1 572 LUNGU, TRAIAN, *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea. 1888—1899*, XIII (1967), nr. 5, p. 168.

1 573 MARIAN, MARIA, *Situația social-economică și lupta revoluționară a muncitorilor și muncitoarelor de la Regia de tutun din București în perioada 1864—1944*, XIV (1968), nr. 4, p. 225.

1 574 MATICHESCU, OLIMPIU, *Organizațiile muncitorești de luptă împotriva terorii, pentru apărarea militanților revoluționari din România. 1920—1944*, XV (1969), nr. 6, p. 178.

1 575 MĂNGUȚ, ENACHE, *Lupta Partidului Comunist din România pentru organizarea mișcării sindicale în perioada luptei pentru instaurarea puterii populare (23 August 1944—6 Martie 1945)*, VIII (1962), nr. 6, p. 213.

1 576 MOCANU, VASILE I., *Formarea și dezvoltarea stării de spirit antifasciste, antihitleriste a Armatei române (septembrie 1940—august 1944)*, XIV (1968), nr. 4, p. 225.

1 577 MUȘAT, MIRCEA, *Principalele partide ale claselor dominante și activitatea lor între anii 1918—1921*, XV (1969), nr. 6, p. 179.

1 578 NIRI, CAROL, *Frontul Unic Muncitoresc în perioada 23 August 1944—februarie 1948*, XV (1969), nr. 1, p. 175.

1 579 NUȚU, CONSTANTIN V., *Contribuții la studiul unirii Transilvaniei cu România*, XIII (1967), nr. 2, p. 186.

1 580 PETRIC, ARON, *Viața politică din România în timpul primei guvernări național-țărăniste. 1928—1931*, XV (1969), nr. 3, p. 167.

1 581 PUIA, ILIE, *Situația materială a clasei muncitoare din România în perioada 1934—1938*, XIV (1968), nr. 1, p. 184.

1 582 RĂDULESCU, ILIE, *Funcția economică-organizatorică a statului socialist*, XIII (1967), nr. 2, p. 186.

1 583 SPĂLĂȚELU, ION, *Contribuții ale presei revoluționare și democratice din România la lupta împotriva pericolului fascist. 1933—1938*, XIV (1968), nr. 6, p. 168.

1 584 STĂNESCU, MARIN C., *Organizațiile clasei muncitoare din România în anii 1921—1924*, XV (1969), nr. 6. p. 178.

1 585 ȘERBĂNESCU, IOAN, *Lupta de idei în primii ani ai revoluției populare din România (23 August 1944—30 Decembrie 1947)*, XV (1969), nr. 6, p. 179.

1 586 TRĂSNEA, OVIDIU, *Știința politică. Contribuții la studiul genezei evoluției și stadiului ei actual*. XV (1969), nr. 1, p. 175—176.

1 587 VAJDA, LUDOVIC, *Industria minieră și metalurgică din Transilvania între 1848—1867. Formarea și situația muncitorimii miniere și metalurgiste*, XIV (1968), nr. 4, p. 224—225.

1 588 ZAHARIA, GHEORGHE, *România de la München la Viena. 1938—1940*, XV (1969), nr. 3, p. 168.

*

1 589 MIHAIL GH. BUJOR, X (1964), nr. 3, p. 144—145.

1 590 CAROL FELEKI, III (1957), nr. 3, p. 192.

1 591 TEODOR IORDĂCHESCU, IV (1958), nr. 4, p. 144—145.

1 592 BARBU LĂZĂREANU, III (1957), nr. 1, p. 218.

1 593 ANA MIHAILOVA PANKRATOVA (din „Pravda", 27 mai 1957), III (1957), nr. 3, p. 191.

1 594 MIHAIL ROLLER, IV (1958), nr. 3, p. 138.

1 595 VASILE A. VARGA, VIII (1962), nr. 3, p. 233.

INDICI

■

Adăscăliței, Vasile, 91, 219
Adorian, Gheorghe, 81, 355, 501, 767, 910, 1 138, 1 256
Albert, Francisc, 475
Alexandrescu, Ion, 220, 358
Almășan, Bujor, 581
Almășan, Cornel, 666, 1 049, 1 130, 1 173
Anagnoste, Vasile, 114
Anescu, Vasile, 582, 583, 594, 667, 1 496
Antonescu, Traian, 881
Apostol, Ion, 1 364
Apostol, Pavel, 1 166
Apostol, Nicolae Grigore, 115
Ardeleanu, Ion, 1 100, 1 169, 1 221, 1 367, 1 391
Arimia, Vasile, 221
Armbruster, Adolf, 1 097
Arnold, L., 222
Asproiu, Vasile, 340
Avram, Vasile, 995, 1 241 1 282
Avramescu, Dumitru, 116, 117
Avramescu, Filip, 118
Axenciuc, Victor, 356, 357, 668

■

Babici, Ion, 246, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 372, 519, 918, 1 048, 1 160, 1 185, 1 230
Badea, Marin, 920, 1 227
Balaure, Florea, 584
Ban, Eva, 990, 1 039, 1 189
Bantea, Eugen, 993
Bányai, Ladislau, 223, 364, 1 212
Baran, Dan, 365, 803
Batalli, Ion, 850
Bădina, Ovidiu, 1 471
Bălan, Vasile Dumitru, 119
Bălăceanu, Stoian, 120
Băloiu, Constantin V., 389, 1 305
Bălteanu, Boris, 366, 585, 1 165, 1 306
Bărbulescu, Constantin, 369, 586, 587, 588, 669, 735, 913, 1 089, 1 103, 1 109, 1 145, 1 203, 1 215, 1 454
Bâldescu, Emil, 367, 368
Bedniak, J. A., 1 395
Bejancu, Gheorghe, 1 191
Benditer, Janeta, 91, 371
Benjamin, Lia, 1 266
Beraru, Petre, 1 173
Billoux, François, 1 323
Bârlădeanu, V., 1 047
Bîrză, Vasile, 121, 369, 503, 763, 765, 773, 779, 793, 812, 825, 846, 877, 886, 908
Blană, Nicolae, 66, 411
Bobocescu, Vasile, 1 123
Bodea, Cornelia, 670
Bodea, Gheorghe I., 223, 370, 888, 892, 988, 1 250, 1 263
Bogza, Vasile, 1 037
Bojan, Ioan, 1 032
Bojan, Pavel, 524
Borkövi, Iosif, 99, 416
Borsi, Emil, 589
Botoran, Constantin, 459, 919, 930, 970, 1 016, 1 121, 1 249, 1 265, 1 297, 1 298
Boțescu, Dumitru, 371, 401
Bratu-Sia, Fane, 122
Brătescu, Sergiu, 927, 1 041, 1 046, 1 061 1 114
Breazu, Georgeta, 312
Brezeanu, Ion, 301
Brezeanu, Stelian, 1 018
Brill, Janeta, 224, 372
Brîncu, Zina, 1 400
Bujor, Mihail Gh., 123, 124, 125, 126, 906

Bulborea, Ion, 671, 672, 695
Bunescu, Traian, 373, 374, 375, 376, 377, 954
Burduloiu, Constantin Traian, 127
Burlacu, Ion, 1 341
Butoi, Octavian, 876
Buzdun, A., 816, 839

■

Callimachi, Scarlat, 378, 379
Campus, Eliza, 380
Caraciuc, Traian, 381, 590, 1 122, 1 262
Caranfil, Teofil, 382
Cazan, Gheorghe, 975, 1 020, 1 021, 1 233
Călin, Al. B., 225, 1 002, 1 429
Căzănişteanu, Constantin, 226, 227, 867
Cârţînă, Iulian, 768, 958
Ceauşescu, Ilie, 383
Ceauşescu, Nicolae, 1, 2, 3, 4, 5
Cenuşă, Ştefan, 591
Cernea, Emil, 228
Cernea, Mihail, 592
Ceterchi, Ion, 673, 674, 675
Cheresteşiu, Victor, 229, 384, 434, 676, 804
Chiriţă, Atanase, 128
Ciachir, Nicolae, 52, 230, 385, 926, 1 240
Cicală, Ion, 231
Cilibiu, Gheorghe, 93, 371, 598
Cimponeriu, Ecaterina, 386, 660
Ciobanu, Elena, 387
Ciobanu, Enache, 129
Ciobanu, Radu, 1 052
Cioroiu, Nicolae, 593, 1 344, 1 370
Ciurea, Elena, 1 184
Clătici, Olivia, 677
Colceriu-Leiss, Maria, 678
Coman, Andrei, 130
Coman, Ion, 1 244
Comartin, Grigore, 232
Condurache, Nicolae, 447, 574
Constantinescu, Alecu, 131
Constantinescu, Nicolae N., 233, 234, 235, 388, 389, 390, 391, 392, 485, 594
Constantinescu, Olga, 235, 679
Constantinescu-Iaşi, Petre, 236, 237, 680, 905, 1 360
Copoiu, Nicolae, 229, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 275, 681, 971, 1 078, 1 119, 1 158, 1 220, 1 253, 1 315, 1 376, 1 407, 1 432
Corbu, Constantin, 247, 248, 249, 250, 251
Corbuleanu, Mihail, 132
Cornea, M., 593
Costea, Achim, 595
Covaci, Maria, 393, 394, 395, 396, 397, 460, 808, 863, 871, 874, 928, 1 028, 1 129, 1 154
Creţeanu, Anatol, 133
Creţu, Nicolae, 1 014
Cruceanu, Mihail, 134, 829, 856, 1 334
Csatari, Daniel, 596
Culea, Hari, 682
Cunescu, Gheorghe, 805
Cupşa, Ion, 597, 1 208
Cutişteanu, Simion, 617, 806, 1 102, 1 258

■

Daiche, Petre, 1 190
Damiescu, Constantin, 135
Danacu, Vasile, 136
Davicu, Savel, 399, 400, 401, 598
David, Gheorghe, 628
David, Viorica, 252
Dămăceanu, Dumitru, 137
Dăscălescu, G. M., 58
Deac, Augustin, 53, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 402, 403, 404, 732, 1 084, 1 208
Deheleanu, Margareta, 599
Deleanu, Nicolae, 885
Deutsch, Robert, 95, 405, 406, 1 252, 1 321
Diaconu, Gheorghe, 100
Dimitriu, Ion, 138
Dimitrova, Stela, 407
Dincă, Ion, 600
Dinuţ, Ilie, 139
Dobre, Teodor, 140
Dobrotă, Nicolae, 1 456
Dogaru, Mihai, 583, 976
Dombrowski, Victor, 141
Dragne, Florea, 67, 403, 408, 409, 410, 411, 555, 737, 852, 899
Drăgan, Gheorghe, 601
Drăgan, Ion, 1 062, 1 066
Dumitraşcu, Gheorghe, 545
Dumitrescu, Anton, 142
Dumitrescu, Ioniţă N., 143
Dumitrescu, Polihron, 263
Dumitru, Iancu, 144
Duţescu, Benone, 412, 769

■

Egyed, Acaţiu, 264
Emil, S., 1 345
Enache, Zamfir, 145
Ene, Virgiliu, 758, 774
Eschenazi, Ilie, 413, 1 403
Eşanu, Leon, 266, 371, 401, 414

■

Farcaş, V., 475
Fătu, Mihai, 602, 603, 1 501

Fedotova, Angara, 499, 955, 1 029, 1 051, 1 058, 1 064, 1 069
Felea, Ion, 261, 267, 268, 269, 731, 752, 755, 824, 855, 861, 998, 1 026, 1 063, 1 272 1 311
Feleki, Carol, 270
Firoiu, Dumitru V., 604, 683
Florea, Constantin, 707
Florea, Elena, 684
Florea, Ion, 685, 686, 687, 688
Florescu, Marin, 227, 320, 1 182
Florescu, Mihail, 605
Florian, Radu, 415
Focşăneanu, Ion, 597
Fodor, Ladislau, 416, 524, 568, 1 202
Francisc, Mihai, 86, 92, 96
Fuchs, Simon, 890

■

Galgoţi, Alexandru, 146
Gancea, Ilie, 1 082
Gaşpar, Ioan, 147
Gavrilă, Ana, 689, 690
Găinuşe, Gheorghe, 436
Gălăţeanu, Adolf, 851
Gănescu, Dumitru, 148
Gemkov, H., 1 187
Genad, Eugen, 417
Georgescu, Elena, 271, 901, 921, 1 067
Georgescu, Ion, 902
Georgescu, Maria, 987
Georgescu, Titu, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 606, 691, 957, 961, 1 469, 1 484, 1 512
Georgescu, V., 379
Georgescu, Vasile, 149
Georgescu-Buzău, Gheorghe, 107, 272
Gergely, Laszlo, 277
Gheciu, Dumitru, 669
Gheorghiade, Dumitru C., 150
Gheorghiu, Ion, 430
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19
Gherghescu, Vasile, 476
Ghimeş, Gheorghe, 273
Ghiţă, Alexandru, 1 288
Ghiţă, Simion, 274
Giurescu, Dinu C., 1 081
Giurgiuveanu, Nicolae, [N. Copoiu], 431, 1 053
Gidiuţă, Marin, 607
Gogioiu, M., 608
Gogoneaţă, Nicolae, 692, 693, 709, 777
Goldberger, Nicolae, 275, 432, 433, 434, 609, 799, 1 320, 1 376, 1 506, 1 514
Grăjdeanu, Vasile, 151
Grămadă, Petru, 152
Grigoriu, Paul V., 276
Grivițeanu, Gh., 435, 973
Grosman, S., 498
Grosu, Mircea, 436
Grosu, Petre, 1 368
Gruici, Constantin, 694
Grün, F., 614
Grünberg, Ludwig, 1 157

■

Hanuşi, Alexandru, 153
Harşa, Aurel, 277, 1 139
Haupt, Gheorghe, 278
Haupt, Mircea, 610
Hegemann, Margot, 1 327
Homenco, Suzana, 437, 438, 611, 1 079
Horja, Gavrilă, 60, 439, 1 116
Hurezeanu, Damian, 62, 260, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 695, 934, 936, 1 024, 1 040, 1 083, 1 111, 1 133, 1 140, 1 287, 1 398
Hurmuz, Vasile, 96, 440, 441, 442, 443, 444, 1 306
Hurmuzache, Ştefan, 1 365
Huscariu, Nicolae, 224, 776, 963
Huszar, Andor, 1 032

■

Iacoş, Ion, 71, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 445, 446, 447, 522, 611, 734, 981
Iani, Bella, 436
Ignat, Petre, 98, 102
Ilie, Petre, 502, 509, 612, 1 017
Iliescu, Crişan, 1 279
Ilincioiu, Ion, 56, 802, 832, 860
Ioanid, Mircea, 292, 293
Ion, C., 294
Ion, Traian, 1 231
Ionaşcu, Costin, 154
Ionaşcu, Florica, 1 045
Ionescu, Dan, 155
Ionescu, Emilian, 156
Ionescu, Istrate, 157
Ionescu, Maia, 448, 1 149, 1 543
Ionescu, Vasile G., 295, 449, 661, 1 402
Ioniţă, Elisabeta, 754, 837
Ioniţă, Gheorghe I., 49, 51, 427, 428, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 760, 797, 818, 887, 956, 969, 986, 1 022, 1 025, 1 096, 1 159, 1 175, 1 280, 1 281, 1 294, 1 295, 1 324, 1 377
Iordăchescu, Teodor, 158
Iscru, Gheorghe D., 929
Istrate, Silvia, 363

Iovan, Tiberiu, 1 091
Ivancenko, Alexandru, 633
Jilin, P. A., 1 388
Joannés, Victor, 1 352
Joja, Athanase, 1 374
Jurjac, Ion, 159

■

Kahane, (Aurel) Anton, 160
Keleti, Alexandru, 866
Kilian, Veronica, 997, 1 074
Kiselev, E., 1 373
Kiss, Andrei, 161
Kohn, Hillel, 599
Kondratiev, V. A., 787
Konečny, Zdenek, 613
Kovacs, Ştefan, 614

■

Lache, Ştefan, 462, 615
Lăzăreanu, Dan, 941
Leonida, Ion, 597, 632
Leonida, Loghin, 632
Ligeti, Simion F., 463
Liveanu, Vasile, 90, 236, 691, 696
Loghin, Aurel I., 464, 465
Lucaci, Petre, 1 243
Lukaşev, A., 1 146
Lumer, Hyman, 1 405
Lungeanu, Maria, 595, 616, 617
Lungu, Traian, 237, 296, 297, 964, 1 209
Lupăşteanu, Aurel, 503
Lupu, Natan Z., 444, 466, 467, 468, 469, 571, 978, 1 077, 1 312

■

Macavei, Mihai, 162
Mainuš František, 613
Maksutovici, Gelcu, 470, 924, 953, 1 050, 1 218, 1 310
Maliţa, Mircea, 298, 299
Maltus-Safir, Janeta, 163
Mamina, Ion, 300, 867, 938, 952, 1 181, 1 225, 1 235
Manea, N. I., 164
Manolache, Alexandru, 165
Manole, B. Gh., 1 296
Manolescu, Constantin, 1 237
Marcu, Nicolae, 471
Marcuson, Gavril, 1 012, 1 142, 1 194
Marian, Maria, 697
Marin, Viliam, 472, 473, 474, 475, 568
Marinescu, Alexandru, 612
Marinescu, Constantin, 301
Marinescu, Gheorghe, 167
Marinescu, Vasile, 168
Marinescu, Victoria, 858, 979
Marton, Kertesz, 166
Matei, Gheorghe, 55, 87, 94, 302, 303, 304, 404, 476, 477, 478, 479, 698, 1 019, 1 027, 1 036, 1 366, 1 384, 1 521
Matei, Marieta, 987, 991, 1 072, 1 136
Matichescu, Olimpiu, 61, 480, 481, 482, 483, 942, 1 031, 1 144, 1 192, 1 302, 1 354
Matveev, I., 305
Mazilu, Dumitru I., 699, 922, 948, 1 171
Mănescu, Constantin, 169, 170, 484
Mănguţ, Enache, 618, 619
Mănescu, Constantin, 484
Mănescu, Manea, 485, 700, 701
Mehedinţeanu, Ion, 917
Melinescu, Ilca, 306
Michel, Henri, 1 356
Mihailov, G., 1 277
Mihalache, Elena, 1 547
Mihăilescu, Marcel, 171
Mihăileanu, Alexandru, 778, 789, 827, 1 234
Mihăileanu, Petre, 1 050, 1 101
Miletineanu, Ion, 1 023
Militaru, Vasile, 815
Militaru-Simulescu, N., 172, 173
Mioc, Damaschin, 55
Mirescu, Ioan I., 307
Moca, Gheorghe, 702
Mocanu, Constantin, 98, 101, 308, 309, 310, 486, 487, 488, 489, 490, 558, 566, 703, 1 000, 1 087, 1 164, 1 207, 1 285, 1 290, 1 292, 1 293, 1 300, 1 386
Mocanu, Vasile I., 794, 811, 814, 821, 834, 842, 843, 880, 894, 1 155
Mociulschi, Leonard, 620
Moisuc, Viorica, 491, 492, 1 003, 1 094, 1 379
Moldoveanu, Aurel, 792
Moldoveanu, Milică, 1 010, 1 086, 1 099, 1 141, 1 152, 1 223, 1 259, 1 288, 1 317, 1 318, 1 378
Moraru, Nicolae, 844
Mosolova, E., 1 241, 1 255
Moşco, Adalbert, 309, 1 167, 1 239, 1 326, 1 338
Moţ, Gheorghe, 310, 493, 494
Munteanu, Elena, 1 216
Munteanu, N. G., 73, 252, 293, 311, 312, 495, 496, 497, 498, 730, 736, 771, 980, 1 183
Munteanu, Nora Z., 313, 314, 838
Munteanu, Petre, 546
Munteanu, Ştefan, 1 062
Mureşan, Elena, 704, 962

Murgescu, Costin, 705
Muşat, Ştefan, 315, 727, 728, 729, 757
Mutulescu, Ion, 756

Navasart, Florin S., 174
Neacşu, Gheorghe, 937, 972, 1 197, 1 206
Neacşu, Ion, 60, 65, 1 001, 1 377
Neagoe, Stelian, 1 112, 1 455
Neamţu, Alexandru, 548, 644
Neamu, Elena, 499, 955
Nennich, Francisc, 175
Netea, Vasile, 316, 317, 884
Nichita, Paraschiva, 500, 501, 621, 622, 706, 992
Nichiţelea, Pamfil, 1 248
Nicolae, Alecu, 176
Nicolae Constantin, 502, 503, 623
Nicolaiescu, Victor, 177
Niculae, Vasile, 318, 319, 320, 940, 1 226
Niculescu, Petre, 113, 504
Niculi, Ion, 484
Niri, Angara, 505, 1 060, 1 071, 1 128
Niri, Carol, 1 161
Nuţu, Constantin V., 1 320

Oancea, Georgeta, 951, 1 179, 1 205
Obicikin, G. D., 1 328, 1 392
Oişteanu, Mihail, 707
Olcescu, Lucia, 1 202
Olteanu, Constantin, 624, 625, 626, 627, 1 153
Olteanu, Iancu, 178, 179
Olteanu, Ioan, 628
Oprea, Ion M., 1 034, 1 042, 1 251
Ornea, Zigu, 709, 925
Oţetea, Andrei, 321

Palme-Dutt, R., 1 396
Panaitescu, Ştefan, 180
Pas, Ion, 845
Pascu, Ştefan, 831
Paşcanu, I., 810, 907
Paul, Tudor, 235, 390, 391, 506, 710, 1 037, 1 117
Pătrăşcanu, Lucreţiu, 322, 323, 507
Pătrui, Viorel, 615
Petculescu, Constantin, 1 303
Petre, Dan, 933
Petreanu, Nicolae, 221, 508, 803, 857, 1 147
Petrescu, Alexandru, 181
Petrescu, Mihai, 651
Petri, Aurel, 509, 537, 578, 629, 664
Petric, Aron, 510, 511, 1 177
Petrişor, Vasile, 65, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 474, 512, 943, 960, 1 038, 1 054, 1 073, 1 095, 1 134, 1 181, 1 196, 1 235, 1 299, 1 309, 1 349
Petrovici, Nicolae, 79, 392, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 630, 759, 780, 823, 931, 950, 959, 967, 985, 1 124, 1 137, 1 193, 1 247, 1 271, 1 286, 1 509, 1 513
Pintean, Teodor, 68, 77, 80, 413, 512, 559, 1 013
Piucă, Vicenţiu, 1 162
Pircălab, Florea, 521, 568, 631
Pirnuţă, Gheorghe, 324
Pîrvulescu, Constantin, 522
Plămadă, Ion, 182
Pleşoianu, Alexandru D., 183
Pop, Dumitru, 184
Pop, Simion, 523
Popa, Constantin, 632
Popa, Emil, 524
Popa, Gherasim, 633
Popa, Liliana, 711
Popa, Mircea, 882, 1 065, 1 232
Popa, Petru, 185
Popescu, Alexandru I., 1 098
Popescu, Dumitru, 325, 634
Popescu, Elena, 875
Popescu, Eufrosina, 101
Popescu, Marin, 584, 622
Popescu, Nicolae, 525, 869, 1 195, 1 293
Popescu-Puţuri, Ion, 326, 327, 526, 527, 528, 529, 530, 712, 713, 714, 715, 1 380
Popişteanu, Cristian, 531
Popovici, Elena, 716
Popovici, Valentina, 1 269
Porojan, Ilarie, 186
Porţeanu, Alexandru, 826
Preda, Ion D., 187
Prosan, Nicolae, 139
Puia, Ilie, 946, 1 085, 1 168, 1 305
Purcher, Iosif, 188
Puni, Simion, 717

Radovan, Paul, 532, 718
Rangheţ, Boris I., 1 035
Raşcu, Damian, 189
Raţă, Victor, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 635
Rausser, Vasile, 636, 637
Rauş, Nicolae, 335, 1 110, 1 399
Rădulescu, Edgar, 336
Rădulescu, Gheorghe, 898
Rădulescu, Ilie, 327, 530, 638, 639
Răuţă, Gheorghe, 190

Reiman, P., 1 329
Rîmniceanu, C., 80, 1 178
Roller, Mihail, 97, 106, 337, 338, 344, 533, 534, 535, 553, 554, 896, 1 348, 1 350, 1 404
Roman, Aurel, 109, 339, 430
Roman, Valter, 536, 537, 719, 720, 1 385
Romanescu, Gheorghe, 340
Rosenzweig, Didi, 341, 994
Roslova, A. S., 342
Roşu, Bujor, 538
Rouă, Dumitru, 191
Rozanov, G. L., 1 261
Rusu, Vasile Toader, 192

■

Saizu, Ion, 414
Sarafolean, Gavrilă, 539, 1 127
Sas, Chirilă, 193
Savu, Alexandru Gh., 59, 540, 541, 542, 543, 544, 641, 662, 721, 932, 1 009, 1 163, 1 276
Sălăjan, Leontin, 9
Săvoiu, Dumitru, 595
Schuster, Paul, 1 228
Schwartz, I., 991
Seleznev, K., 1 172
Sevastos, Mihail, 820
Simedrea, Florea, 194
Simion, Aurică, 545, 546, 567, 607, 642, 989, 1 057, 1 059, 1 135, 1 298
Simion, Ilie, 195
Sîrbu, Viorel, 1 070, 1 104
Smîrcea, Doina, 1 093
Smîrcea, Virgil, 813, 916, 944, 954, 1 008, 1 217, 1 219, 1 229, 1 425, 1 474
Sonea, Gavrilă, 643
Sorescu, Dorin, 343, 733, 1 270
Sorescu, Ion, 583
Soveja, Maria, 1 224
Spaniol, Petre, 196
Spălăţelu, Ion, 547, 762
Spirea, Ion, 197
Spiridon, Dragomir, 198
Spivakovski, E. I., 1 254
Stan, Apostol, 915, 983, 1 297, 1 301
Stan, Ştefan Minea, 548, 644, 872
Stănescu, Marin C., 68, 460, 549, 550, 551, 552, 904, 965, 1 000, 1 033, 1 126, 1 174, 1 389
Stănică, Ion, 199
Stepanov, V. N., 345
Stoica, Chivu, 13, 20, 21
Stoica, Gheorghe, 555
Suciu, Ion D., 849
Suian, Pavel, 996
Sulică, Marin R., 200
Surpat, Gheorghe, 645, 646, 647, 982, 1 080, 1 156, 1 238, 1 253, 1 257
Szekely, Andrei, 201
Şataghin, N. I., 1 332
Şcerbakov, I. N., 556
Şendrulescu, Ion, 1 056
Şerbănescu, Ioan, 1 274
Şimandan, L., 113
Şova, Nicolae, 202
Ştefan, Gheorghe, 203
Ştefan, Gheorghe Constantin D., 204
Ştefan, Marian, 1 007
Ştefănescu, Anton M., 205
Ştefănescu, Liviu, 977, 1 108, 1 143
Ştefănescu, Sebastian, 206
Ştefănescu, Victoria, 72, 99, 494, 557, 558, 1 106, 1 118
Ştirbu, Solomon, 346, 648

■

Tălăngescu, Maria, 66, 109, 559
Tănăsescu, Florian, 262, 347, 785, 790, 822, 945, 1 125
Tănăsescu, Victor, 1 210
Tărăngoi, Ion, 207
Teclu, Iacob, 208, 348, 649
Teodorescu, Gheorghe, 209
Teodorescu, Nistor, 210
Timofi, Gheorghe, 631
Tismăneanu, Leonte, 349, 650, 651
Toacă, Ion, 520, 560, 1 402
Todea, Enea, 211
Tomescu, Gheorghe, 1 199, 1 200
Topalu, Vasile, 77, 561, 784, 1 055
Trăistaru, Elisabeta, 1 291
Trăsnea, Ovidiu, 722
Tucă, Florian, 966, 1 088
Tudor, Gheorghe, 947, 1 170, 1 180
Tudor, Ion, 652
Tudor, Paul, 914
Tudoran, Georgeta, 350, 351, 352, 809, 841
Turcu, Ion, 968, 1 092, 1 213, 1 222
Turi, Alexandru, 212
Tuţu, Dumitru, 465, 509, 579, 652, 939, 1 397

▒

Ţenescu, Alexandru, 213
Ţuţui, Gheorghe, 522, 562, 630, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 706, 1 015, 1 043, 1 306, 1 521

▓

Udrea, Traian, 103, 1 307, 1 308
Unc, Gheorghe, 61, 70, 434, 563, 564, 565,

566, 567, 923, 974, 1 068, 1 090, 1 105, 1 120, 1 176, 1 188, 1 211, 1 284
Ungureanu, Constantin, 214
Ungureanu, Gheorghe, 1 342
Unguru, Constantin, 615
Ursu, Horia, 1 316

■

Vaida, Gavril, 1 075
Vajda, Ludovic, 89, 264, 353, 568, 1 283
Valea, Mircea, 461
Varga, Vasile A., 92, 354, 479, 569, 570, 1 113, 1 115, 1 131, 1 148, 1.151, 1 260, 1 383, 1 506
Varga, Viorica, 723, 1 011
Varghida, Aristide, 1 300
Vasile, Gheorghe, 1 245
Vasilescu, Constantin, 215
Vasilichi, Gheorghe, 354, 571, 724, 1 514
Văcărescu, Florica, 853
Văideanu, Victoria, 1 184
Vianu, Alexandru, 663
Vlăduț, Constantin, 772, 840, 1 005, 1 076
Vlăduțescu, Elena, 935
Voiculescu, Marin, 725, 1 004, 1 393

■

Zaharescu, Barbu, 665
Zaharescu, Nina, 949, 1 314
Zaharescu, Vladimir, 537, 572, 573, 574, 1 044, 1 150, 1 214, 1 278, 1 313
Zaharia, Gheorghe, 433, 530, 575, 576, 577, 578, 579, 664, 1 204
Zalic, Ema, 216
Zăgan, Ion Gh., 217
Zbughea, Gheorghe, 1 030, 1 281
Zotter, Toma, 218

poșta redacției

CĂTRE CITITORI

Cu acest număr deschidem o nouă rubrică, purtînd consacratul nume de Poșta redacției. *Ea este destinată stabilirii și întreținerii unor legături cît mai strînse cu dv., dragi cititori, cărora vă este adresată revista, munca colaboratorilor noștri și a colectivului redacției.*

Preocupați de creșterea calitativă necontenită a conținutului revistei „Anale de istorie", dorim să inițiem un dialog rodnic cu toți cei care îndrăgesc istoria plină de învățăminte a mișcării noastre muncitorești, trecutul eroic de luptă și jertfe al poporului român.

Sîntem ferm convinși că, primind din partea dv. sugestii, propuneri, observații critice, vom putea cunoaște mai îndeaproape necesități și cerințe, ceea ce se va repercuta favorabil în îmbunătățirea tematică a revistei.

Vom răspunde la această rubrică tuturor celor care, pasionați de studierea istoriei moderne și contemporane, a mișcării revoluționare și democratice, a Partidului Comunist Român, doresc amănunte, detalii sau lămuriri asupra unor evenimente. Pentru aceasta vom solicita concursul celor mai competenți istorici.

Tot aici vom face cunoscute opiniile, dorințele, propunerile dv., precum și răspunsuri referitoare la materialele primite în redacție. Făcînd apel la un procedeu încetățenit în practica publicistică, anunțăm pe această cale că manuscrisele primite nu se înapoiază autorilor.

REDACȚIA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

АРОН ПЕТРИК: 6-е марта — знаменательное событие в жизни румынского народа 3

АУГУСТИН ДЕАК: Лукрециу Пэтрэшкану. В связи с работой «Век социальных волнений. 1821—1907» 21

Генерал-полковник запаса МИРЧА ХАУПТ: Участие Румынской армии в освобождении чехословацкого населения от фашистского ига..... 36

ИОН МАМИНА, К. КЭЗЭНИШТЯНУ: 60 лет со времени восстановления РСДП 47

МАРИАН ЗГОРНЯК: (Польша) Польская историография в последнюю четверть века. 64

В ПРЕДДВЕРИИ СТОЛЕТИЯ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВЛАДИМИРА ИЛЬИЧА ЛЕНИНА

И.И. МИНЦ (С.С.С.Р.): В.И. Ленин и вопрос вооруженного восстания в Октябре. 74

ИОАН БОЖАН: В.И. Ленин о социалистической революции. 91

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Труда В.И. Ленина в Румынии. Библиографический вклад.
Милика Молдовяну, Вероника Килиан, Николае Раус..... 104

Библиография опубликованных материалов в «Исторических анналах» за 15 лет деятельности (1955—1969): *Миралена Болка, Элисабета Бута, М. Ион* 135

SOMMAIRE

ARTICLES — COMPTES-RENDUS

ARON PETRIC: Le 6 mars—évenement remarquable dans la vie du peuple roumain 3
AUGUSTIN DEAC: Lucreţiu Pătrăşcanu. Sur l'oeuvre: „Un siècle des troubles sociaux. 1821—1907". 21
Général-colonel en retroite MIRCEA HAUPT: Moments de la participation de l'Armée roumaine à la liberationdu peuple tchécoslovaque de l'invasion fasciste 36
ION MAMINA, C. CĂZĂNISTEANU: 60 ans depuis la reconstitution du P.S.D.R. 47
MARIAN ZGÓRNIAK (R.P. Polonă): L'historiographie polonaise pendant le dernier quart de siècle 64

À LA VEILLE DU CENTENAIRE DE LA NAISSANCE DE V. I. LÉNIN

I. I. MINŢ (U.R.S.S.): V. I. Lénine et la problème de l'insurrection armée d'Octobre 74
IOAN BOJAN: V. I. Lénin sur la révolution socialiste 91

VIE SCIENTIPHIQUE

Les oeuvres de V. I. Lénine en Roumanie — Contributions bibliographiques: **Milică Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Rauş** 104
La bibliographie des matériaux publiés dans „Les Annales d'histoire" pendant des 15 ans d'activité (1955—1969): **Miralena Bolca, Elisabeta Buta, M. Ion** 135

INHALT

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

ARON PETRIC: 6. März ein ausergewöhnliches Erigniss im Leben des rumänischen Volkes 3
AUGUSTIN DEAC: Lucreţiu Pătrăşcanu's Hand der Arbeit „Ein Jahrhundert sozialer Unruhen 1821—1907" 21
General-Oberst in Reserve MIRCEA HAUPT: Momente aus der Tätigkeit der rumänischen Armee bei der Befreiung des tschehoslowakischen Volkes vom faschistischen Joch. 36
ION MAMINA, C. CAZANISTEANU: 60 Jahre seit der Rekonstituierung der S.D.P.R. 47

MARIAN ZGORNIAK (V. R. Polen): Die polnische Historiographie im letzen Viertel des Jahrhunderts 64

ZUM 100. GEBURTSTAG VON W.I. LENIN

I.I. MINT (U d SSR): W. I. Lenin und die Oktoberprobleme 74
IOAN BOJAN: W. I. Lenin über die sozialistische Revolution 91

DANS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Die Arbeiten von W.I. Lenin in Rumänien, bibliographischer Beitrag; **Milică Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Rauș** 104
Bibliographisches Material, das in den „Historischen Analen" in den 15 Jahren (1955—1969) veröffentlicht wurden: **Miralena Bolca, Elisabeta Buta, M. Ion** 135

CONTENTS

ARTICLES — REPORTS

ARON PETRIC; 6. Marcb — a memorable event in the life of Rumanian people 3
AUGUSTIN DEAC: Lucreţiu Pătrăşcanu: On the work „A century of social foments. 1821—1907" 21
Reserve Colonel-General MIRCEA HAUPT: From the participation of the Romanian Army in the liberation of the Czechoslovak people from the fascist occupation 36
ION MAMINA, C. CAZANISTEANU: 60 years from the reconstitution of the S.D.P.R. 47
MARIAN ZGORNIAK (Poland): Polish historiography in the last quarter of the century 64

MARKING VLADIMIR ILYICH LENIN'S BIRTH CENTENARY

I.I. MINTS (USSR): V.I. Lenin and the problem of the October armed insurrection 74
IOAN BOJAN: V. I. Lenin on the socialist revolution 91

SCIENTIFIC LIFE

V.I. Lenin's works in Romania. Bibliographic contributions. **Milica Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Raus** 104

Bibliography of the materials published in the „Annals of History" in the 15 years of activity (1955—1969): **Miralena Bolca, Elisabeta Buta, M. Ion** 135

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Redactori : **Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil**

Tehnoredactor : **Lucian Alexandru**

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

43 108

LEI 6

I 8935

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

anale de istorie

anul XVI 2 1970

0 IUL. 20

I 8935

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XVI
2
1970

SUMAR

100 DE ANI DE LA NASTEREA LUI V. I. LENIN

ION POPESCU-PUŢURI : Victoria socialismului în România, confirmare a viabilităţii marxism-leninismului, a spiritului său novator 3

TITU GEORGESCU : Concepţia lui Vladimir Ilici Lenin despre partidul de tip nou. Crearea Partidului Comunist Român — întruchipare a leninismului . . . 20

NICOLAE GOLDBERGER, GHEORGHE SURPAT : V. I. Lenin despre rolul de hegemon al clasei muncitoare în revoluţia şi construcţia socialistă . . . 38

ARTICOLE — COMUNICĂRI

VIRGIL SMÂRCEA : Marea victorie asupra Germaniei hitleriste 51

DAMIAN HUREZEANU : Gîndirea lui C. Dobrogeanu-Gherea în „Neoiobăgia" . 64

NORA Z. MUNTEANU : Pro Constantin Dobrogeanu-Gherea. Corespondenţă . . . 80

A. MAMU (R. P. Mongolă) : Activitatea ştiinţifică a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Popular Revoluţionar Mongol . . 93

GHEORGHE MATEI : Date privind contribuţia socialiştilor români la păstrarea şi dezvoltarea legăturilor de solidaritate internaţională a clasei muncitoare în anii 1914—1916 101

11.806

EVOCĂRI

Bela Breiner ● Vasile Tudose ● Leonte Filipescu 111

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiunea științifică de lucru a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. 126

Seminarul româno-bulgar privind rolul partidelor comuniste din cele două țări în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii populare 141

Moscova — Sesiune științifică consacrată centenarului nașterii lui V. I. Lenin (24—26 februarie 1970) 153

RECENZII

Lucrări apărute în U.R.S.S. cu prilejul aniversării centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin : **Doina Smârcea** ; Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României. Culegere de studii, Editura militară, București, 1969, 226 p. : **Traian Udrea** ; Marea răscoală a țăranilor din 1907, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 912 p. : **Nicolae Copoiu** ; Filozofia istoriei. Studii, Editura politică, București, 1969, 274 p. : **Marin Badea** ; Col AUREL PETRI, Teorie și metodă în știința militară, Editura militară, București, 1968, 224 p. : **Pamfil Nichițelea** ; „Studii. Revistă de istorie" nr. 1—6/1969 : **Gh. I. Ioniță** ; PAOLO SPRIANO, Storia del Partito Comunista Italiano, vol I, 1967, vol. II, 1969, Editori Giulio Einaudi, Torino : **Maria Covaci** ; ZDENEK KONEČNY, FRANTIŠEK MAINUŠ, Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război, Editura militară, București, 1969, 232 p. : **Ion Mamina** ; Eftimie Murgu, Scrieri, Ediție îngrijită cu o introducere și note de I. D. Suciu, Editura pentru literatură, București, 1969, 632 p. : **Viorica Moisuc.** 154

POȘTA REDACȚIEI

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

100 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin

Victoria socialismului în România, confirmare a viabilității marxism-leninismului, a spiritului său novator

ION POPESCU-PUȚURI

Oamenii muncii din România aniversează împlinirea unui secol de la nașterea lui V. I. Lenin — discipol credincios și continuator strălucit al lui Marx și Engels, conducător revoluționar al proletariatului, militant neobosit pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru libertate socială și națională, pentru triumful socialismului și comunismului.

Vladimir Ilici Lenin a intrat în istorie ca o personalitate impresionantă, de o neobișnuită complexitate, care și-a consacrat toată viața și forța sa creatoare luptei pentru transformarea revoluționară din temelii a societății, ca un înalt exemplu de slujire pasionată a clasei muncitoare, de fermitate și suplețe revoluționară, de gîndire profundă, clară și cutezătoare.

Opera teoretică, întreaga activitate revoluționară a lui V. I. Lenin reprezintă — în însăși substanța ei — o ilustrare grăitoare a spiritului profund creator al marxismului. O deosebită actualitate are astăzi concepția leninistă cu privire la necesitatea de a privi marxismul ca o știință vie, ca o concepție și o metodă revoluționară de cercetare a fenomenelor naturii și societății, ca o armă teoretică a partidului clasei muncitoare în analiza condițiilor istorice concrete, în lupta pentru transformarea revoluționară a societății. Subliniind că doctrina marxistă nu este o dogmă, ci o călăuză în acțiune, V. I. Lenin arăta că această „latură a marxismului de foarte multe ori este scăpată din vedere. Și prin faptul că o scăpăm din vedere facem ca marxismul să devină unilateral, îl deformăm, îl transformăm în ceva mort, îi răpim sufletul lui viu, subminăm bazele lui teoretice fundamentale — dialectica, teoria dezvoltării istorice multilaterale și pline de contradicții, îi subminăm legătura lui cu problemele practice concrete ale epocii, care se pot schimba la fiecare nouă cotitură a istoriei“ [1]. V. I Lenin a lăsat deoparte formele „sacre“ și a vitalizat esența dialectică a marxismului, a analizat noile fenomene în conformitate cu dialectica, a elaborat teze noi și astfel a făcut să progreseze știința marxistă și mișcarea revoluționară, îmbogățindu-le cu noi concluzii.

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 20, Editura politică, București, 1963, p. 88.

Puternic ancorat în realităţile epocii în care a trăit, urmărind evoluţia lumii capitaliste la începutul secolului al XX-lea şi generalizînd trăsăturile imperialismului — fenomen inedit, pe care Marx şi Engels nu l-au putut supune examenului economic, politic şi sociologic —, V. I. Lenin a adus o contribuţie de o deosebită însemnătate la îmbogăţirea tezaurului comunismului ştiinţific, a filozofiei şi economiei politice marxiste, la dezvoltarea creatoare a teoriei şi practicii revoluţionare a clasei muncitoare. De numele lui sînt indisolubil legate fundamentarea multilaterală a unei noi teorii a revoluţiei socialiste, elaborarea concepţiei cu privire la rolul, sarcinile şi structura partidului de tip nou, întemeierea partidului revoluţionar al proletariatului din Rusia — în fruntea căruia a condus Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie —, fondarea primului stat socialist din istorie, trasarea şi înfăptuirea măreţului program de edificare a noii orînduiri sociale în Uniunea Sovietică.

Cu o pătrunzătoare clarviziune în analiza realităţilor social-politice ale epocii, V. I. Lenin a acordat o deosebită atenţie studierii aprofundate a legilor generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste, aplicării acestora potrivit particularităţilor fiecărei ţări, condiţiilor diferite de ordin economic, social, istoric, naţional în care îşi desfăşoară activitatea partidele comuniste. El a manifestat o preocupare constantă pentru îmbinarea armonioasă a sarcinilor naţionale şi internaţionale ale partidului comunist, văzînd în aceasta o chezăşie a victoriei în lupta revoluţionară a proletariatului, în opera de construire a socialismului şi comunismului. Luptător pasionat şi neobosit împotriva oricărei forme de oprimare, de asuprire socială şi naţională, Lenin a militat cu fermitate pentru dreptul fiecărui popor de a-şi determina de sine stătător soarta, de a fi stăpîn pe destinele sale, de a se dezvolta liber şi suveran.

Marea forţă transformatoare, revoluţionară a ideilor marxism-leninismului îşi găseşte în zilele noastre o vie întruchipare în victoria revoluţiei socialiste în 14 state din Europa, Asia şi America, rezultat al luptelor desfăşurate de popoarele acestor ţări, sub conducerea partidelor lor comuniste. Mergînd fiecare spre noua societate pe un drum condiţionat concret-istoric şi călăuzit de principiile fundamentale ale marxism-leninismului, popoarele ţărilor socialiste au obţinut succese remarcabile în viaţa economică, socială şi culturală, în ridicarea nivelului de trai, în crearea premiselor împlinirii şi afirmării multilaterale a personalităţii umane. Succesele obţinute în această operă grandioasă reprezintă un aport hotărîtor al partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste la afirmarea socialismului ca o puternică forţă internaţională, care exercită o profundă înrîurire asupra evoluţiei istorice contemporane, la întărirea solidarităţii de luptă a proletariatului internaţional, a forţelor progresiste şi revoluţionare din lumea întreagă, la victoria cauzei pentru care militează masele muncitoare de pretutindeni. Ideile leniniste îşi găsesc expresia în amploarea mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, care se situează în fruntea luptei popoarelor pentru progres, pentru apărarea păcii în lume. Viabilitatea leninismului este confirmată, totodată, de avîntul mişcării de eliberare naţională, care obţine succese de mare însemnătate pe calea lichidării asupririi străine, sub toate formele ei.

Calea străbătută de socialism, care dintr-o ideologie a ajuns să se materializeze într-un vast sistem politic şi economic mondial, reprezen-

tînd cel mai important reazem al forțelor progresului și păcii de pretutindeni, constituie o strălucită mărturie a forței transformatoare a marxism-leninismului. Poporul român are măsura concretă, palpabilă a acestei uriașe forțe în însăși înfățișarea nouă a țării, în prefacerile adînci petrecute în viața sa în anii construcției socialiste. Resortul intern al tuturor transformărilor revoluționare din țara noastră, factorul hotărîtor al înfăptuirii lor îl constituie politica marxist-leninistă a Partidului Comunist Român.

În legătură indisolubilă cu realitățile în continuă transformare, cu cerințele practicii revoluționare, teoria marxist-leninistă se *dezvoltă* și se *îmbogățește* necontenit prin contribuția creatoare a fiecărui partid comunist, mereu legat de contemporaneitate ; ea își trage seva și vigoarea din generalizarea experienței revoluționare a fiecărui popor, din cuceririle dobîndite în întregul front al cunoașterii umane. Marxism-leninismul exercită o influență mereu crescîndă asupra dezvoltării sociale contemporane, constituie călăuza teoretică a luptei maselor muncitoare de pretutindeni pentru înfăptuirea năzuințelor lor spre libertate și progres social, a înaintării omenirii spre socialism și comunism.

*

Centenarul nașterii lui Vladimir Ilici Lenin constituie pentru toate forțele revoluționare un prilej de a trece în revistă succesele obținute în lupta pentru progres social, economic și politic, pentru pace. Și pentru oamenii muncii din România acest eveniment prilejuiește trecerea în revistă a marilor tradiții de luptă revoluționare ale clasei noastre muncitoare, ale maselor largi populare, luptă purtată sub conducerea Partidului Comunist Român, care în întreaga sa activitate s-a călăuzit și se călăuzește după concepția materialist-dialectică despre lume și societate, s-a manifestat și se manifestă ca un detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

O istorie de peste un secol stă mărturie grăitoare că proletariatul român și mișcarea sa revoluționară, situîndu-se pe poziții corespunzătoare cerințelor obiective ale dezvoltării sociale, s-au manifestat ca purtătoare ale aspirațiilor poporului muncitor spre progres, spre eliberare socială și națională. Proletariatul român, maturizîndu-se din punct de vedere politic, înarmîndu-se cu învățătura marxist-leninistă, a luat atitudine militantă față de problemele vitale ale țării, a imprimat un conținut superior luptelor purtate de forțele progresiste și democratice, împotriva rînduielilor burghezo-moșierești, exercitînd o puternică influență asupra întregului curs al dezvoltării României moderne.

Crearea în focul marilor bătălii de clasă de la sfîrșitul primului război mondial a Partidului Comunist Român, pe baza ideologiei marxist-leniniste, a reprezentat o etapă superioară în mișcarea democratică și revoluționară din România, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului român. Continuînd lupta de veacuri a poporului pentru eliberare socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, partidul comunist s-a situat — printr-o angajare revoluționară totală și permanentă — ca exponent fidel al intereselor clasei muncitoare și ale celor mai largi mase, a organizat toate marile bătălii de clasă ale oamenilor muncii împotriva exploatării, pentru libertate și dreptate socială, împotriva asupririi străine.

Fidelitatea față de marxism-leninism și încrederea nestrămutată în victoria cauzei proletare au dat partidului revoluționar al clasei muncitoare din țara noastră posibilitatea să se orienteze în cele mai complicate condiții, să elaboreze linia sa politică în conformitate cu situația economică și politică concretă și cu interesele maselor, i-au dat perspectivă în luptă, l-au făcut de neînfrînt.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, înfruntînd asprele condiții ale ilegalității, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei pentru revendicările clasei muncitoare și ale tuturor maselor exploatate, conducînd un șir de mari bătălii revoluționare. În anii ascensiunii fascismului, P.C.R. a creat și condus o serie de organizații de masă, asociații, ligi, comitete etc., care, în lupta pentru apărarea democrației și a intereselor naționale, pentru zdrobirea grupărilor fasciste, au reunit, alături de muncitori, numeroși reprezentanți din rîndurile celor mai diferite clase și pături sociale.

În anii celui de-al doilea război mondial, comuniștii au mobilizat masele largi ale poporului nostru în lupta pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, împotriva războiului hitlerist. Bizuindu-se pe forța clasei muncitoare, pe lupta forțelor antihitleriste în permanentă creștere, ținînd seama de evoluția evenimentelor de pe front, îndeosebi de victoriile Armatei sovietice, care dădea lovituri zdrobitoare mașinii de război fasciste, Partidul Comunist Român a inițiat, organizat și condus cu succes insurecția din august 1944, care a determinat răsturnarea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Reichului hitlerist, deschizînd o eră nouă în istoria poporului român — era socialismului și comunismului.

Insurecția a constituit o strălucită încununare a eroicei lupte revoluționare purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății împotriva fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberare națională și libertăți democratice. Pregătirea și înfăptuirea insurecției au pus în evidență capacitatea Partidului Comunist Român de a elabora o linie politică realistă, suplă și dinamizatoare, bazată pe aplicarea creatoare a concepției marxist-leniniste despre insurecție la condițiile concrete în care se afla țara noastră la momentul istoric dat. Revelatoare în această privință este politica consecventă promovată de Partidul Comunist Român de a crea un larg sistem de alianțe, polarizînd pentru cauza insurecției, a eliberării patriei de sub jugul fascist, toate forțele democratice, antifasciste și patriotice ale țării, de la comuniști pînă la cercurile palatului și ale partidelor burghezo-moșierești. În pregătirea asaltului cu arma în mînă împotriva fascismului, Partidul Comunist Român a aplicat la condițiile țării noastre ideea marxist-leninistă a atragerii armatei de partea insurecției, militînd cu consecvență pentru atragerea întregii Armate române de partea forțelor patriotice, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, pentru lupta comună alături de glorioasa Armată sovietică pînă la victoria deplină asupra fascismului.

Uriașa ridicare la arme a poporului român pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist a dat posibilitate forțelor democratice, grupate în jurul partidului comunist, să treacă de la lupta pentru eliberare națio-

nală la lupta pentru eliberare socială, folosind victoria insurecției și transformînd-o în început al revoluției populare.

Ideile leniniste privind hegemonia clasei muncitoare, în frunte cu partidul ei revoluționar, în revoluția democratică și socialistă, necesitatea alianței muncitorești-țărănești și a instaurării dictaturii proletariatului și-au găsit o vie confirmare și dezvoltare în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii populare în România, în procesul transformărilor social-politice radicale care au avut loc în țara noastră în ultimele decenii.

Partidul comunist și-a dovedit din plin capacitatea de a înarma mișcarea revoluționară din România cu un program eficient de acțiune, cuprinzînd soluții practice pentru rezolvarea problemelor fundamentale aflate în fața poporului, de a mobiliza masele populare la realizarea lui.

În primii ani după eliberare, partidul comunist, luînd în considerare condițiile obiective, raportul forțelor de clasă, fără a pierde din vedere scopul său final — socialismul —, a pus în fața poporului obiective democratice, antifasciste și antifeudale, care se aflau atunci la ordinea zilei ; a acordat o atenție primordială organizării clasei muncitoare, întăririi alianței dintre proletariat și țărănime, unirii tuturor forțelor progresiste și patriotice pentru înfrîngerea claselor exploatatoare și înaintarea victorioasă pe drumul făuririi României noi, socialiste.

În focul acțiunilor revoluționare pentru putere politică și pămînt s-a închegat și consolidat alianța muncitorească-țărănească, a crescut permanent rolul conducător al clasei muncitoare, au fost cucerite treptat poziții tot mai importante în viața de stat. Factorul hotărîtor care a determinat succesul acestei lupte l-au constituit masele largi muncitoare, participante tot mai active și conștiente la crearea propriului lor viitor, la asigurarea progresului social.

Într-o legătură indisolubilă, de interdependență, cu lupta revoluționară în continuă ofensivă s-a afirmat și a crescut rolul conducător al partidului comunist în transformarea revoluționară a societății românești. Conducînd lupta maselor populare împotriva rămășițelor moșierești și a burgheziei reacționare, partidul comunist a realizat un sistem de alianțe, a încheiat acorduri și coaliții cu forțele sociale și politice interesate dintr-un motiv sau altul, integral sau parțial, în înfăptuirea obiectivelor aflate pe primul plan într-un moment dat al revoluției. Partidul comunist a extins și adîncit cooperarea cu Partidul social-democrat, a dezvoltat colaborarea cu partide și grupări politice care reprezentau țărănimea, intelectualii progresiști și celelalte pături de oameni ai muncii. În vederea izolării și înfrîngerii forțelor reacționare, pentru a zdrobi principalele partide ale burgheziei, partidul comunist a încheiat o alianță vremelnică cu o grupare burgheză de sub conducerea lui Gh. Tătărăscu.

Întărirea rolului conducător al clasei muncitoare în revoluție, pe baza Frontului Unic Muncitoresc, închegarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, participarea la luptă, alături de poporul român, a forțelor democratice din rîndul naționalităților conlocuitoare, scindarea burgheziei și izolarea, în măsură crescîndă, de mase, a partidelor reacționare au fost factorii principali care au permis smulgerea puterii politice din mîinile forțelor celor mai reacționare ale burgheziei și moșierimii de către masele largi populare. La 6 martie 1945, prin instaurarea guvernului de largă concentrare democratică, în frunte cu

dr. Petru Groza, poziţiile dominante în conducerea statului le-a cucerit clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare.

După instaurarea puterii populare, partidul comunist şi guvernul democrat au concentrat toate forţele umane şi materiale ale ţării în direcţia normalizării vieţii economice, a creşterii producţiei şi productivităţii muncii, a organizării controlului asupra întreprinderilor capitaliştilor, a constrîngerii acestora de a respecta legile statului democrat.

În activitatea de îngrădire a acţiunilor sabotoare ale elementelor capitaliste, pentru refacerea economiei naţionale, partidul comunist s-a călăuzit de cunoscutele indicaţii ale lui V. I. Lenin care prevedeau ca măsuri economice necesare şi posibile în perioada de trecere la revoluţia socialistă contopirea imediată a tuturor băncilor şi punerea lor sub controlul statului, trecerea neîntîrziată la controlul producţiei sociale şi al repartiţiei produselor. În acest sens, în anii 1946—1947, au fost înfăptuite importante măsuri cu caracter anticapitalist — etatizarea Băncii Naţionale, înfiinţarea Oficiilor industriale, organizarea controlului de stat asupra întreprinderilor capitaliste. Aceste măsuri au determinat apariţia primelor elemente de stabilitate în economie, întărind influenţa clasei muncitoare asupra unor noi sectoare ale vieţii sociale şi economice.

În procesul de refacere a economiei naţionale şi de dezvoltare a regimului democratic s-au creat şi condiţiile subiective necesare trecerii la revoluţia socialistă : s-au întărit partidul şi legăturile sale cu masele, s-au consolidat hegemonia clasei muncitoare în revoluţie şi alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare şi cu păturile mic-burgheze de la oraşe, s-au dezvoltat capacitatea de luptă şi conştiinţa revoluţionară a maselor populare.

La sfîrşitul anului 1947, prin înlăturarea din guvern a ultimilor reprezentanţi ai burgheziei şi prin abolirea monarhiei, clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare şi cu ceilalţi oameni ai muncii, a cucerit întreaga putere politică. Această schimbare calitativă în conţinutul puterii a marcat trecerea României într-o nouă etapă a dezvoltării sociale — etapa revoluţiei socialiste.

În faţa Partidului Comunist Român se ridica sarcina elaborării unei politici unitare, care să traseze direcţiile de rezolvare a marilor probleme social-economice ce se aflau de mult în faţa României ca imperative ale progresului şi propăşirii : lichidarea înapoierii economice moştenite de la regimul burghezo-moşieresc ; crearea unei industrii naţionale puternice şi moderne ; reorganizarea agriculturii şi a producţiei agricole moderne pe baze socialiste ; înfăptuirea revoluţiei culturale ; asigurarea unui nivel de trai ridicat al poporului ; transformarea României într-o ţară socialistă cu o industrie şi o agricultură dezvoltate.

Amploarea şi complexitatea sarcinilor de făurire a noii orînduiri social-economice, înfrîngerea rezistenţei vechiului, transformarea din temelii a modului de viaţă şi a mentalităţii milioanelor de oameni reclamau şi reclamă în mod obiectiv creşterea rolului factorului subiectiv, a rolului conducător al partidului. Experienţa ţării noastre aduce o nouă confirmare adevărului leninist potrivit căruia rolul conducător al partidului şi adîncirea lui constituie, în condiţiile socialismului, o cerinţă obiectivă, o legitate social-politică, întemeiată pe natura socială a orînduirii, pe legităţile generale ale naşterii şi dezvoltării acestei societăţi.

Pentru îndeplinirea acestui rol, o deosebită importanţă au avut unificarea organizatorică şi politică a clasei muncitoare, unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul social-democrat, pe baza principiilor marxism-leninismului, crearea în februarie 1948 a partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare, care s-a afirmat ca forţă politică conducătoare a societăţii noastre. Experienţa României a demonstrat că în toate etapele construcţiei socialiste se întăresc temeiurile obiective care determină creşterea rolului conducător al partidului. Reprezentînd cu fidelitate interesele poporului, Partidul Comunist Român şi-a realizat şi îşi realizează rolul conducător în societate, prin linia sa ideologică şi politică creatoare, marxist-leninistă, prin programul său care trasează direcţiile dezvoltării sociale multilaterale, prin activitatea politică şi organizatorică a organelor şi organizaţiilor de partid, în toate domeniile, prin munca desfăşurată pentru ridicarea conştiinţei sociale a maselor, prin legătura strînsă cu clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, cu întregul popor.

Partidul comunist a abordat şi rezolvat, de pe poziţiile clasei muncitoare, în mod ştiinţific, creator, problemele complexe economice, sociale şi politice, puse de construirea economiei socialiste, a statului socialist, de dezvoltarea culturii socialiste şi educarea maselor în spiritul concepţiei marxist-leniniste despre lume, de înfrîngerea claselor exploatatoare în toate domeniile vieţii sociale, de perfecţionare permanentă a activităţii economice, de stat şi sociale. Avînd în permanenţă în vedere indisolubila unitate dialectică dintre general şi particular, necesitatea imperioasă, subliniată la timpul său de V. I. Lenin, a aplicării principiilor fundamentale ale marxism-leninismului la condiţiile concrete şi la particularităţile fiecărei ţări în parte, partidul nostru a elaborat soluţii originale în rezolvarea concretă a multiplelor probleme privind făurirea bazei tehnico-materiale a socialismului, industrializarea ţării şi transformarea socialistă a agriculturii, modul de exercitare a rolului şi funcţiilor statului, orientarea procesului de dezvoltare a democraţiei socialiste în pas cu schimbările petrecute în structura de clasă a societăţii, a problemelor privind rolul, locul şi caracteristicile fundamentale ale naţiunii în socialism etc. Călăuzindu-se neabătut de ideile marxism-leninismului şi privind marxism-leninismul ca o armă teoretică în analiza condiţiilor istorice concrete, Partidul Comunist Român a adus o contribuţie la dezvoltarea teoriei şi practicii revoluţiei şi construcţiei socialiste.

Exercitîndu-şi rolul conducător în desfăşurarea revoluţiei socialiste în ţara noastră, partidul comunist a organizat naţionalizarea principalelor mijloace de producţie, care a dus la lichidarea puterii economice a marii burghezii industriale şi financiare, a înfăptuit trecerea la cooperativizarea agriculturii, a pus bazele planificării economiei naţionale, a dezvoltat puterea de stat pusă în slujba poporului muncitor. După cucerirea puterii politice, clasa muncitoare — arăta V. I. Lenin — trebuie „să dezvolte într-un ritm foarte rapid forţele de producţie...., să dovedească limpede şi concret tuturora că socialismul ascunde în el forţe uriaşe şi că omenirea a trecut acum la un nou stadiu de dezvoltare, care oferă posibilităţi extraordinar de strălucite“ [2]. Făurirea societăţii socialiste, în con-

[2] V. I. Lenin, *Opere alese în trei volume*, vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 811.

cepția leninistă, presupune crearea unei baze tehnice-materiale a socialismului, ceea ce înseamnă dezvoltarea intensă a forțelor de producție în industrie și agricultură, crearea unei economii moderne, de mare eficacitate economică și competitivă pe plan internațional, promovarea intensă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane.

Ținînd seama de condițiile concrete ale României, căreia în urmă cu peste două decenii îi erau caracteristice un nivel scăzut al forțelor de producție, o industrie slab dezvoltată și o economie predominant agrară, Partidul Comunist Român a pus în centrul programului său economic industrializarea socialistă, creșterea cu precădere a industriei grele, în special a industriei constructoare de mașini — cheia de boltă a construcției socialismului în țara noastră, ca de altfel în oricare stat care a moștenit de la vechiul regim o stare de înapoiere economică. Elaborată într-o concepție proprie, unitară, de largă perspectivă, politica Partidului Comunist Român de industrializare socialistă a țării a fost aplicată consecvent, dezvoltată și îmbogățită pe parcurs, rodind din plin în avîntul remarcabil al industriei, mai ales în ultimii ani, cînd s-a accentuat gradul de diversificare a ramurilor și subramurilor, a crescut gradul de prelucrare a materiilor prime, de valorificare superioară a resurselor naturale ale țării. În această operă grandioasă și-au găsit o confirmare elocventă tezele leniniste cu privire la industrializare, cu accent primordial pe înfăptuirea electrificării. Rezultatele acestei politici s-au concretizat în dublarea, în medie la fiecare 5 ani, a producției industriale, care a ajuns în 1969 să fie de peste 14 ori mai mare decît în 1938. Ponderea industriei în venitul național s-a mărit de la 30,8% în 1938 la 54,2% în 1968. Industria a devenit ramură conducătoare a economiei naționale.

Acordînd o atenție deosebită dezvoltării industriei, Partidul Comunist Român s-a preocupat îndeaproape de dezvoltarea pe baze socialiste a agriculturii, deoarece noua orînduire nu se poate dezvolta multă vreme pe două baze diferite — socialismul la oraș, în industrie, iar la sate, în agricultură, mica producție de mărfuri, care generează în mod obiectiv relații de exploatare. Menținerea în agricultură a proprietății private asupra mijloacelor de producție, a unor relații nesocialiste frînează atît dezvoltarea agriculturii, cît și a întregii economii naționale, procesul de omogenizare a societății socialiste, împiedică crearea unității de interese a întregului popor.

Pornind de la esența planului cooperatist al lui V. I. Lenin, Partidul Comunist Român a adoptat în elaborarea politicii de transformare socialistă a agriculturii forme și modalități cerute de specificul satului românesc, de natura social-economică a țărănimii, de faptul că agricultura era mult rămasă în urmă, cu o slabă înzestrare tehnică. Procesul cooperativizării a avut loc treptat, continuu, paralel cu dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii și pe măsura convingerii țărănimii asupra superiorității noii forme de producție agricolă. S-a acordat importanță formelor variate de cooperare, punîndu-se la început accentul pe formele simple ale cooperației de producție, inspirate din tradițiile de muncă și de unire în producție ale țărănimii din România, atragerii tuturor păturilor țărănimii pe făgașul socialismului, pe baza liberului consimțămînt. Au fost rezolvate, potrivit condițiilor concrete ale României, problemele specifice ale țărănimii înstărite, prin îngrădirea posibilităților ei de ex-

ploatare, asigurarea valorificării potențialului ei de producție pentru nevoile economiei și apoi prin crearea condițiilor pentru a păși pe drumul cooperativizării.

Prin cooperativizare, prin eforturile susținute ale statului pentru înzestrarea cu mijloace de mecanizare și chimizare modernă, prin folosirea metodelor înaintate ale științei agrotehnice, agricultura României a păşit din ce în ce mai larg pe calea progresului neîntrerupt, a dezvoltării intensive. Dacă în 1938 România dispunea în medie de un tractor pentru circa 2 500 hectare de teren arabil, în timp ce în țările mai dezvoltate reveneau între 135 și 350 de hectare la un tractor, în 1969 reveneau în România la un tractor 102 hectare de teren arabil. De asemenea, dacă în 1938 țara noastră utiliza 1,2 kg de îngrășăminte chimice la un hectar arabil, în timp ce țările cu o agricultură dezvoltată utilizau atunci 40—50 kg, în 1969 în România se foloseau deja circa 60 kg de îngrășăminte chimice la un hectar arabil. Toate acestea au creat condițiile creșterii continue a producției agricole globale, care în 1969 a fost de 2,2 ori mai mare decît în 1950.

Concomitent cu rezolvarea în spirit creator, marxist-leninist a problemelor creșterii forțelor de producție în industrie și agricultură, făuririi și dezvoltării relațiilor socialiste de producție, Partidul Comunist Român s-a preocupat de dezvoltarea învățămîntului, științei, artei și culturii, de formarea conștiinței socialiste a maselor, de ridicarea nivelului de cultură al poporului. Socialismul se înfăptuiește pe baza științei celei mai înaintate. Partidul a pus în centrul activității sale ideologice ca sarcină permanentă problema revoluției culturale, făurirea unei culturi socialiste, pătrunsă de ideologia clasei muncitoare, formarea unei concepții științifice despre natură și societate în rîndurile muncitorilor, țăranilor și intelectualilor. În acest proces, răspîndirea marxism-leninismului a fost îmbinată cu o intensă luptă ideologică împotriva concepțiilor neștiințifice, retrograde. Partidul nostru a acordat o deosebită atenție muncii ideologice în rîndurile intelectualilor, folosind variate forme menite să atragă intelectualitatea la o participare activă în opera de construire a socialismului. Oamenii de știință și cultură, intelectuali de toate profesiile, însușindu-și concepția științifică care stă la baza activității partidului, integrîndu-se în eforturile întregului popor, au adus o valoroasă contribuție la îmbogățirea patrimoniului științific național, la dezvoltarea multilaterală a țării. Prin creația lor ei slujesc ideile progresului social, ale cauzei solidarității internaționale și prieteniei între popoare. Scriitorii, creatorii de artă au adus prin operele lor o contribuție de seamă la mobilizarea și însufleţirea maselor populare, la ridicarea conștiinței lor în lupta pentru construirea socialismului. Intelectualitatea, care unește într-un tot unic forțele mai multor generații, a avut și are un rol activ în transformarea socialistă a societății românești.

În procesul construcției socialismului a fost dezvoltată baza materială a învățămîntului, a științei, a culturii. Odată cu prefacerile revoluționare care au avut loc în țară au fost perfecționate continuu formele de învățămînt, pentru ca învățămîntul să corespundă în fiecare etapă sarcinilor dezvoltării economiei și culturii, ale formării cadrelor necesare tuturor sectoarelor vieții economice și sociale, cerințelor societății socialiste. Asupra gradului de pregătire profesională-culturală a maselor largi populare exercită o înrîurire pozitivă complexul de măsuri adoptat în ultimii

ani pentru mărirea la 10 ani a duratei învățământului obligatoriu, extinderea învățământului mediu, care cuprinde licee de cultură generală și licee de specialitate, dezvoltarea învățământului profesional, perfecționarea învățământului superior, dezvoltarea învățământului seral și fără frecvență, a cursurilor de calificare etc. Pentru ca școala superioară să corespundă sarcinilor actuale și de perspectivă ale economiei și culturii, o atenție deosebită a fost acordată îmbogățirii și modernizării conținutului învățământului. O asemenea orientare a fost determinată de problemele noi pe care le ridică știința și tehnica contemporană, de creșterea imensă a fondului de informații, precum și de responsabilitățile sociale sporite pe care le are specialistul în societatea noastră modernă socialistă.

Linia Partidului Comunist Român de ridicare culturală a întregului popor se înscrie în procesul necesar al evoluției spre comunism, care conduce la perspectiva lichidării deosebirilor esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală. La aceasta se va ajunge nu prin coborîrea sau uniformizarea nivelului cultural și nici prin practicarea de către același individ deopotrivă a muncii fizice și intelectuale, ci prin însușirea unor profunde și multilaterale cunoștințe științifice și culturale de către toți membrii societății.

Ideile comunismului științific au pătruns adînc în conștiința maselor, marxism-leninismul devenind ideologia dominantă în România. Partidul Comunist Român a acordat și acordă o mare atenție studierii învățăturii marxist-leniniste de către membrii de partid, de către masele largi ale oamenilor muncii, aplicării creatoare a acestei învățături, potrivit realităților țării noastre, corespunzător schimbărilor care au loc în lumea contemporană. Elocvent este faptul că din monumentala operă leninistă au văzut lumina tiparului peste 160 de titluri, într-un tiraj de 6 300 000 de exemplare ; au fost publicate 40 de volume din ediția a IV-a a *Operelor* lui Lenin și se încheie, în cinstea centenarului lui Vladimir Ilici Lenin, editarea *Operelor complete ;* au fost publicate 25 de culegeri tematice, precum și ediții repetate ale principalelor lucrări ale lui V. I. Lenin. Totodată se va publica o ediție bibliofilă : V. I. Lenin, *Opere alese.*

Astfel România este prima țară după Uniunea Sovietică care încheie publicarea operelor complete ale lui V. I. Lenin.

Ca urmare a dezvoltării rapide a economiei naționale, s-au creat largi posibilități pentru ridicarea standardului de viață al poporului. Creșterea de peste 5 ori a venitului național față de perioada antebelică a asigurat venituri sporite tuturor categoriilor de oameni ai muncii de la orașe și sate. Ridicarea sistematică a nivelului de trai material și cultural, înflorirea artei și a științei, ocrotirea sănătății au devenit atribute tot mai caracteristice ale dezvoltării societății românești.

Succesele dobîndite în creșterea producției, în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului român confirmă pe deplin ideea leninistă că „numai socialismul va da posibilitatea de a extinde în mod considerabil și de a subordona în mod efectiv producția și repartiția socială a produselor potrivit unor criterii științifice care să arate ce trebuie făcut pentru ca viața tuturor oamenilor muncii să fie cît mai ușoară și

ca ei să aibă parte de un trai îndestulător. Numai socialismul poate să înfăptuiască acest lucru" [3].

În procesul de edificare a socialismului în România s-au produs transformări radicale în structura de clasă a societăţii, s-a afirmat cu putere misiunea istorică a clasei muncitoare — principala forţă socială în lupta pentru socialism —, rolul ei conducător în societate, atît în producţia materială cît şi în viaţa social-politică. Construcţia socialistă a pus în evidenţă marele potenţial revoluţionar al ţărănimii — aliata de nădejde a clasei muncitoare —, care a devenit o clasă nouă, omogenă, participantă activă la conducerea statului, a operei de edificare a noii orînduiri. Alături de clasa muncitoare şi ţărănime, în strînsă unitate cu toţi oamenii muncii, intelectualitatea a adus şi îşi aduce contribuţia valoroasă la construcţia economică şi culturală a ţării, la edificarea socialismului. România contemporană înfăţişează tabloul unei societăţi socialiste unitare, cu clase şi categorii sociale prietene, o societate în care unitatea moral-politică a întregului popor în jurul avangărzii sale marxist-leniniste constituie o puternică forţă motrice a propăşirii continue.

În spiritul învăţăturii lui V. I. Lenin, care concepe întregul proces de construire a socialismului într-o viziune dialectică, ca ceva viu, în necontenită schimbare ascendentă, Partidul Comunist Român s-a preocupat şi se preocupă de perfecţionarea relaţiilor de producţie, a tuturor raporturilor sociale, a suprastructurii, de îmbunătăţirea formelor şi metodelor de organizare a economiei naţionale, a societăţii, de dezvoltare a democraţiei socialiste, de afirmare tot mai puternică a rolului statului în societate, paralel cu intensificarea participării nemijlocite a oamenilor muncii, a organizaţiilor de masă şi obşteşti la conducerea statului.

V. I. Lenin şi-a reprezentat socialismul ca societatea unei masive dezvoltări a forţelor de producţie şi totodată a celei mai înalte democraţii, capabilă să pună în mişcare întreaga energie, dinamismul şi iniţiativa maselor, să cultive respectul şi grija pentru om, să dezvolte în toate compartimentele vieţii raporturi democratice largi, să asigure suveranitatea poporului în guvernarea ţării. „Socialismul — arăta V. I. Lenin — nu este posibil fără democraţie sub două aspecte : (1) proletariatul nu poate săvîrşi revoluţia socialistă dacă nu se pregăteşte în vederea ei luptînd pentru democraţie ; (2) socialismul victorios nu-şi poate consolida victoria şi nu poate duce omenirea spre dispariţia treptată a statului fără a înfăptui o democraţie deplină" [4]. Unitatea dintre socialism şi democraţie reprezintă o necesitate obiectivă.

Dezvoltarea şi perfecţionarea continuă a democraţiei socialiste constituie o condiţie fundamentală pentru a deschide cîmp larg de afirmare forţelor creatoare ale poporului, a pune pe deplin în valoare potenţele societăţii socialiste, constituie un factor hotărîtor de care depinde deplina afirmare a superiorităţii noii orînduiri.

În condiţiile ţării noastre, dezvoltarea democraţiei a fost strîns legată şi condiţionată de prefacerile economice şi sociale ale societăţii. În procesul transformărilor socialiste, în structura economică şi socială a ţării s-a lărgit tot mai mult baza socială a drepturilor şi libertăţilor democra-

[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 36, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 403.
[4] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 130.

tice, s-a îmbogăţit conţinutul acestora. Pe baza hotărîrilor Congresului al IX-lea al P.C.R. din iulie 1965 şi a Conferinţei Naţionale a partidului din decembrie 1967 au fost adoptate şi aplicate o serie de măsuri care au adus îmbunătăţiri şi perfecţionări substanţiale muncii de elaborare a planurilor economice de stat şi utilizării mai eficiente a pîrghiilor economice, împărţirii administrativ-teritoriale a ţării, organizării şi conducerii industriei, sistemului de cointeresare materială a salariaţilor etc. Pentru înfăptuirea consecventă a principiului muncii şi conducerii colective au fost create la toate nivelele de conducere a vieţii economice şi sociale organe colective de lucru, cu caracter deliberativ, au fost dezvoltate formele obşteşti de dezbatere a principalelor probleme politice şi sociale, a proiectelor de legi şi hotărîri. Perfecţionarea conducerii planificate a economiei naţionale se întemeiază în ţara noastră pe respectarea consecventă a principiului leninist al centralismului democratic — principiu organizatoric fundamental al statului nostru.

Măsurile adoptate pentru perfecţionarea formelor şi metodelor de organizare şi conducere a activităţii economice au determinat folosirea mai intensă a rezervelor din economie, accelerarea dezvoltării forţelor de producţie, creşterea eficienţei generale a producţiei. Noua organizare administrativ-teritorială a ţării a dus la apropierea conducerii centrale de organele locale, la sporirea autonomiei şi lărgirea atribuţiilor consiliilor populare. S-a îmbunătăţit activitatea Marii Adunări Naţionale, a Consiliului de Stat şi a Consiliului de Miniştri. Partidul a promovat un spirit de răspundere pentru perfecţionarea legislaţiei ţării, pentru întărirea legalităţii, pentru lichidarea abuzurilor şi asigurarea dreptăţii sociale, pentru garantarea respectării libertăţilor şi drepturilor cetăţeneşti.

Pe planul vieţii politice a fost constituit Frontul Unităţii Socialiste. Organism politic larg democratic, cu caracter reprezentativ, care reuneşte, sub conducerea Partidului Comunist Român, 29 de organizaţii de masă, obşteşti şi profesionale ale muncitorilor, ţăranilor, intelectualilor, ale tineretului şi femeilor, consiliile oamenilor muncii de diferite naţionalităţi, Frontul Unităţii Socialiste întruchipează unitatea trainică a tuturor forţelor naţiunii noastre. El se manifestă ca un adevărat forum naţional, în care masele populare îşi spun liber şi deschis părerea asupra mersului construcţiei sociale, participă activ la conducerea societăţii. În condiţiile deplinei rezolvări a problemei naţionale, ca rezultat al aplicării de către Partidul Comunist Român a politicii sale naţionale marxist-leniniste, crearea consiliilor oamenilor muncii aparţinînd naţionalităţilor conlocuitoare asigură un cadru optim participării acestora, în strînsă unitate cu oamenii muncii români, la întreaga viaţă social-politică a ţării. Participarea activă a maselor largi de oameni ai muncii la construcţia socialistă reprezintă condiţia cea mai importantă, absolut necesară, a victoriei socialismului. Esenţa profund democratică a socialismului se manifestă în aceea că oamenii muncii îşi construiesc ei înşişi viaţa nouă.

Preocuparea continuă a partidului comunist pentru perfecţionarea activităţii economice, sociale şi de stat creează condiţiile afirmării largi a tuturor forţelor sociale în viaţa economică şi socială, exercitării la un nivel superior de către clasa muncitoare a rolului său în societate. În grija sa pentru dezvoltarea şi adîncirea democratismului socialist, Partidul Comunist Român are o viziune realistă în lumina căreia democraţia se

corelează în mod necesar cu răspunderea, libertatea cu disciplina, iar drepturile cu îndatoririle sociale. Promovată într-o concepție care exclude mersul de la sine, dezvoltarea democrației constituie o pîrghie puternică a activizării inițiativei, capacității creatoare a maselor și totodată o condiție a afirmării integrale a personalității fiecărui cetățean. Dezvoltarea democrației socialiste a avut și are loc în condițiile creșterii rolului conducător al partidului, al clasei muncitoare, a puterii ei politice, a influenței ideologiei sale în societatea noastră. Între exercitarea rolului partidului de forță conducătoare a societății și lărgirea continuă a democrației socialiste există relații dialectice de interdependență, de transformare a cauzei în efect, cu aceeași rezultantă — consolidarea noii orînduiri sociale. Dezvoltarea democrației socialiste contribuie la ridicarea autorității partidului ca factor conducător în toate domeniile construcției socialiste. Partidul nostru împletește armonios îndeplinirea rolului său conducător cu ridicarea poporului la conducerea întregii activități sociale. Dialogul sistematic, permanent între partid și popor conferă politicii Partidului Comunist Român atributele esențiale ale conducerii realiste a societății, ajută în modul cel mai direct partidul să-și perfecționeze neîncetat formele și metodele de conducere.

În procesul construirii socialismului națiunea română s-a transformat în națiune socialistă, care prin trăsăturile ce o caracterizează reprezintă un factor esențial în viața societății noastre, are un imens rol motrice în progresul istoric. Întemeindu-se pe lichidarea exploatării și asupririi, națiunea noastră socialistă asigură îmbinarea intereselor tuturor claselor, a tuturor membrilor societății. Procesul formării națiunii române este edificator în această privință. Datorită dominației străine, acest proces a avut loc în condiții istorice deosebit de grele, închegîndu-se mult mai tîrziu ca în alte țări. Abia după preluarea puterii de către clasa muncitoare și construirea socialismului au fost create condițiile pentru înflorirea multilaterală a națiunii noastre, pentru îmbinarea organică a intereselor naționale cu interesele internaționale. Forța și trăinicia națiunii noastre își au izvorul în baza de clasă a societății formată din muncitori, țărani, intelectuali și alți oameni ai muncii, uniți prin interesele vitale comune.

În condițiile socialismului, națiunea vădește mari potențe creatoare în slujba progresului. Constituind cadrul obiectiv necesar al evoluției sociale, ea va continua să reprezinte încă, într-o perspectivă îndelungată, baza dezvoltării societății umane pe drumul socialismului. Deosebirile naționale și statale — arăta V. I. Lenin — vor dăinui încă foarte multă vreme, chiar și după înfăptuirea victoriei socialismului pe scară mondială.

Partidul comunist, pornind de la locul pe care-l ocupă națiunea în epoca contemporană, de la rolul deosebit pe care-l joacă ea în progresul material și spiritual al popoarelor, a dat o explicație științifică locului și rolului națiunii. Ținînd seama de aceasta, partidul nostru s-a preocupat și se preocupă îndeaproape de întărirea și dezvoltarea națiunii române. Această preocupare, care nu se realizează în detrimentul sau prin negarea intereselor altor popoare, constituie îmbinarea armonioasă a patriotismului cu internaționalismul. Politica partidului și statului nostru de industrializare, de dezvoltare intensivă și multilaterală a agriculturii, a asigurat făurirea unei temelii materiale trainice înfloririi națiunii socialiste, afir-

mării multilaterale a tuturor cetățenilor și instaurării adevăratei lor egalități sociale. Rezultatele obținute în progresul economiei naționale, în îmbunătățirea condițiilor de viață ale celor ce muncesc, în adîncirea democrației socialiste, în promovarea principiilor de justiție și echitate socială, în făurirea unui climat fertil manifestării nestînjenite a personalității umane reprezintă contribuții la evidențierea reală a superiorității orînduirii socialiste, la întărirea sistemului mondial socialist. Sarcina fundamentală a partidelor comuniste care exercită funcția de guvernămînt — arăta V. I. Lenin — constă în a conduce cu succes opera de înfăptuire a orînduirii noi, a asigura bunul mers al construcției socialiste ; tocmai făcînd maximum posibil în această direcție ele contribuie la cauza generală a comunismului. În lumina acestei interdependențe dialectice de fenomene, partidul nostru apreciază că perfecționarea activității economice și social-politice din fiecare țară socialistă are atît o importanță națională, cît și una internațională ; națională pentru că numai pe o asemenea cale se poate pune în evidență și valorifica cît mai deplin potențialul de progres al societății socialiste în scopul ridicării gradului de civilizație și al asigurării propășirii întregii națiuni ; internațională pentru că contribuie la sporirea posibilităților de participare la adîncirea relațiilor cu celelalte țări socialiste, pentru că are în vedere întărirea unității cu statele socialiste.

Progresul națiunii socialiste este legat de mobilizarea la maximum a tuturor energiilor și resurselor proprii, de munca poporului, de modul în care reușește să valorifice resursele materiale și umane ale țării. Mobilizarea și rațională punere în valoare a resurselor naționale au constituit și constituie pentru partidul nostru calea principală pentru soluționarea cu succes a sarcinilor făuririi societății socialiste.

Situîndu-se ferm pe poziția potrivit căreia factorul determinant al progresului economic și tehnic-științific al țării îl constituie mobilizarea intensă a resurselor naturale, umane și financiare interne, partidul și statul nostru consideră, totodată, că dezvoltarea multilaterală a colaborării și cooperării cu celelalte țări socialiste și cu alte state joacă un rol activ și poate aduce o contribuție însemnată la îmbogățirea experienței proprii în opera de construcție economică și la fructificarea eforturilor depuse, la accelerarea dezvoltării economice a fiecărei țări. În înfăptuirea acestui obiectiv, se are în vedere o asemenea încadrare a României în circuitul economic mondial, care să-i înlesnească valorificarea mai bună a potențialului ei material și uman, accelerarea asimilării în producție a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii pe plan mondial, în vederea ridicării nivelului tehnic-calitativ al producției și creșterii gradului ei de competitivitate, îmbunătățirea continuă a structurii economice și a comerțului exterior, în special lărgirea exportului de produse cu un înalt grad de prelucrare, statornicirea unor legături stabile, de durată, reciproc avantajoase, cu toate țările lumii.

Corespunzător intereselor fundamentale ale poporului nostru, în centrul politicii externe a Partidului Comunist Român se află statornic prietenia frățească, alianța și colaborarea multilaterală cu toate țările socialiste, îndreptarea eforturilor spre apărarea și consolidarea unității și coeziunii țărilor socialiste. Acest fapt își găsește oglindirea sintetică și în aceea că volumul comerțului exterior al României cu țările socialiste a

crescut în 1969 de peste 4 ori față de 1950. În prezent, țările socialiste ocupă o pondere de peste jumătate din totalul comerțului exterior al României. Partidul comunist și statul român au acționat și acționează cu consecvență pentru dezvoltarea colaborării largi, în forme multiple și variate, cu țările membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, cu statele participante la Tratatul de la Varșovia, cu toate statele socialiste, pe baza marxism-leninismului și internaționalismului proletar. Aceasta corespunde intereselor naționale ale României, ale întăririi continue a sistemului socialist mondial — comunitate de state distincte, independente și egale în drepturi, căreia îi revine misiunea de a promova raporturi interstatale de natură să stimuleze înflorirea liberă a fiecărei națiuni socialiste, raporturi radical deosebite de relațiile specifice imperialismului.

Partidul Comunist Român se preocupă cu grijă și răspundere de dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate statele socialiste, de întărirea sistemului socialist mondial, din care face parte și România. În promovarea consecventă a relațiilor dintre țările socialiste, Partidul Comunist Român pornește de la ideea că aceste relații sînt de tip nou, menite să ofere un model de organizare în viitor și pentru alte popoare, tocmai de aceea fiind imperios necesar să fie așezate pe temeliile principiilor marxism-leninismului și internaționalismului, ale respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și întrajutorării tovărășești. Dezvoltînd relațiile de colaborare în toate domeniile, pe baza acestor principii — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești, ținută la Moscova în 1969 — „țările socialiste vor oferi lumii un model de conlucrare rodnică între popoare, între state libere și suverane. Identitatea orînduirii sociale și de stat, comunitatea intereselor și țelurilor fundamentale, ideologia comună marxist-leninistă reprezintă premisele obiective pentru refacerea și întărirea unității țărilor socialiste, pentru dezvoltarea legăturilor de prietenie și colaborare frățească între ele".

În principiile marxist-leniniste ale relațiilor dintre state își găsesc materializarea idei cărora, încă la timpul său, V. I. Lenin le-a acordat o mare importanță. Este astfel cunoscută perseverența cu care V. I. Lenin a militat pentru respectarea ideii de suveranitate și a dreptului de autodeterminare a popoarelor pînă la despărțirea de imperiile multinaționale și constituirea lor în state naționale unitare, pentru respectul intereselor lor naționale, pentru statornicirea între state a unor relații bazate pe egalitate în drepturi. Unitatea țărilor socialiste, strînsa colaborare și cooperare între ele nu cere înlăturarea diversității, suprimarea deosebirilor naționale, ci, așa cum arăta la timpul său V. I. Lenin, ea cere o aplicare a principiilor fundamentale ale comunismului, care să modifice just aceste principii în amănunt, să le adapteze just și să le aplice la deosebirile naționale și național-statale [5].

Corespunzător cerințelor colaborării internaționale, apropierii între popoare și reducerii încordării, România participă tot mai intens la circuitul și schimbul mondial de valori, își amplifică legăturile cu toate statele, fără deosebire de orînduirea socială. Baza tuturor relațiilor externe

[5] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 77.

ale României socialiste o constituie respectarea principiilor suveranității și independenței naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc — norme esențiale ale legalității internaționale pe care experiența vieții le verifică și le consacră, în orice condiții și în orice cadru social, drept garanția unor raporturi de încredere, stimă și cooperare fructuoasă. Remarcăm faptul că România întreține relații diplomatice cu peste 90 de țări (față de 23 în 1948) și dezvoltă legături economice cu circa 110 state față de numai 30 în anul 1948. Ea participă activ la 70 de organizații internaționale cu caracter economic și tehnic-științific. Această orientare spre intensificarea și diversificarea colaborării și cooperării cu toate țările, de pe toate continentele, pornește de la necesitatea dezvoltării relațiilor dintre ele în domeniile economice, tehnice-științifice, culturale, a cooperării în vederea soluționării problemelor arzătoare ale situației internaționale, apărării păcii și securității popoarelor.

Pornind de la faptul că cercurile imperialiste nu renunță la încercările de a promova politica lor de forță, că existența imperialismului comportă și perpetuează pericole pentru pacea lumii și libertatea popoarelor, Partidul Comunist Român a acționat și acționează pentru întărirea solidarității tuturor forțelor ce militează pentru pace, democrație și socialism. Ca țară socialistă care face parte din Tratatul de la Varșovia, România militează pentru întărirea capacității de luptă a forțelor ei armate, pentru a fi gata să lupte în comun cu celelalte armate prietene, în cazul unei agresiuni dezlănțuite în Europa de forțele imperialiste împotriva unui stat membru al acestui tratat.

Poporul român acordă întregul său ajutor material, moral și politic eroicului popor vietnamez în lupta sa dreaptă împotriva agresiunii imperialismului american, sprijină eforturile tinerelor state pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pe calea progresului, a popoarelor ce militează pentru cucerirea independenței naționale, pentru lichidarea definitivă a colonialismului și neocolonialismului. Partidul nostru și-a manifestat și își manifestă deplina sa solidaritate cu lupta comuniștilor, cu forțele progresiste de pretutindeni, acționează fără șovăire pentru asigurarea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a întregului front antiimperialist.

*

Poporul român, aflat în stadiul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, este angajat cu întreaga sa energie în înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. Documentele Congresului al X-lea se caracterizează printr-o strălucită aplicare a concepției leniniste despre dezvoltarea creatoare a marxismului în indestructibilă legătură cu cerințele vieții și ale poporului nostru. Ele reflectă modul marxist-leninist în care Partidul Comunist Român rezolvă problemele complexe ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, aducîndu-și astfel contribuția la îmbogățirea tezaurului gîndirii marxist-leniniste, a experienței mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Aceste documente trasează căile înaintării susținute a societății noastre pe drumul progresului, al apropierii României de nivelul statelor avansate din punct de vedere economic ale lumii.

Programul stabilit de Congresul al X-lea îmbrățișează toate sectoarele și laturile dezvoltării economice-sociale a țării. Obiectivele și sarcinile sale fundamentale sînt dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale, aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, perfecționarea relațiilor de producție, a vieții sociale și de stat, adîncirea democrației, creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, ridicarea conștiinței socialiste a maselor — în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

În realizarea acestor mărețe sarcini ale etapei actuale de dezvoltare a țării noastre, Partidul Comunist Român înarmează continuu oamenii muncii, poporul român cu învățătura marxist-leninistă, cu concepția și metoda materialist-dialectică despre lume și societate. Văzînd în aceasta singurul instrument științific de analiză a realităților României socialiste, partidul nostru se ridică hotărît împotriva concepțiilor idealiste, retrograde, care se manifestă în gîndirea contemporană mondială și a influențelor acestora. Totodată el este atent și receptiv la încercările, căutările unor teoreticieni apropiați clasei muncitoare sau reprezentînd interesele acesteia, în a analiza realitățile lumii contemporane într-un spirit novator, nedogmatic, cu scopul de a trage concluzii orientative adecvate etapei istorice date.

Oamenii muncii din România, aniversînd centenarul nașterii lui V. I. Lenin sub semnul muncii însuflețitoare pentru înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, sînt hotărîți să nu precupețească nimic pentru a-și aduce în continuare contribuția la triumful cauzei păcii și socialismului în lume. Partidul Comunist Român, poporul român consideră că aceasta constituie cel mai remarcabil mod de a cinsti opera și activitatea lui V. I. Lenin, care reprezintă o vie chemare la întărirea unității mișcării comuniste internaționale, la intensificarea luptei popoarelor pentru apărarea păcii, pentru promovarea principiilor coexistenței pașnice între țări cu orînduiri sociale diferite, pentru colaborare internațională.

Concepţia lui Vladimir Ilici Lenin despre partidul de tip nou. Crearea Partidului Comunist Român — întruchipare a leninismului

Dr. TITU GEORGESCU

La un veac de la naşterea lui Vladimir Ilici Lenin, legăm personalitatea sa grandioasă de activitatea sa teoretică şi practică prodigioasă pentru înarmarea clasei muncitoare, a popoarelor cu cunoaşterea temeinică a proceselor şi trăsăturilor societăţii în epoca imperialistă şi de făurirea acelui instrument capabil să organizeze transformarea ei socialistă — partidul de tip nou, partidul comunist.

*

Fiecare epocă a istoriei a cerut omenirii răspunsuri la marile probleme pe care legile dezvoltării sociale le impuneau. Dintotdeauna aceste răspunsuri au fost date de către forţele cele mai înaintate ale epocii respective, de către reprezentanţii curentului de înnoire a societăţii, înfruntînd împotrivirea manifestată sau latentă a conservatorismului fie el antic, medieval sau modern.

În plin secol al afirmării evului modern, capitalist — în care reprezentanţele politice ale acestei ordini sociale, partidele burgheze, renunţau a doua zi după propriile revoluţii la esenţa programelor înnoitoare —, a apărut pe scena istoriei clasa viitorului — proletariatul.

Naşterea şi dezvoltarea clasei muncitoare în orînduirea burgheză, care poartă în ea încărcătura şi potenţele unei noi ere a omenirii, au pus la ordinea zilei necesitatea constituirii reprezentanţei celei mai înaintate a acestei clase — partidul politic al proletariatului.

În acest context istoric a fost fundamentată ştiinţific menirea proletariatului, au fost jalonate căile îndeplinirii acestei meniri prin revoluţie şi ale construirii unei orînduiri cu totul noi, în care muncitorul, eliberîndu-se pe sine, eliberează întreaga societate de orice dependenţă şi exploatare.

Ancoraţi în realităţile epocii de început al afirmării clasei muncitoare pe scena istoriei, Karl Marx şi Friedrich Engels au elaborat nu numai primul document programatic, „Manifestul Comunist", dar şi primul îndreptar politic al celui mai revoluţionar partid politic, pe atunci Liga Comuniştilor. Generalizînd experienţa luptei de clasă din ţările capitaliste europene, îndeosebi între revoluţia din 1848 şi Comuna din 1871,

Marx și Engels au demonstrat necesitatea obiectivă a înarmării proletariatului cu un partid „cît se poate de bine organizat și cît se poate de unitar și de independent", cu ideologia sa, cu sistemul său propriu de organizare, cu țelurile sale total diferite de ale partidelor claselor exploatatoare.

Experiența Internaționalei I și a partidelor socialiste din ultimele decenii ale veacului trecut, pînă în ajunul morții lui Engels, a contribuit la răspîndirea teoriei marxiste despre partidul proletariatului, la dezvoltarea în lărgime a mișcării muncitorești.

La cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea — cînd evoluția economică a lumii capitaliste și corespondentele sale social-politice ridicau în fața omenirii noi probleme care cereau răspunsuri îndeosebi de la forțele înaintate ale societății — reprezentanții mișcării revoluționare trebuiau să dobîndească o mult sporită capacitate de organizare, mobilizare și conducere a proletariatului spre a da răspuns menirii istorice a acestei clase. Într-o asemenea epocă și pe coordonatele acestor noi realități economice și social-politice, cînd lumea capitalistă pășea în imperialism, Vladimir Ilici Lenin a conceput forța de avangardă revoluționară a clasei muncitoare, capabilă să înțeleagă împotriva căror forțe de clasă și în ce fel anume trebuia să-și desfășoare ofensiva, în stare să se organizeze în așa chip încît să poată grupa masele muncitoare în jurul său spre a răsturna domnia claselor exploatatoare și aptă a conduce de așa manieră încît, instaurînd în locul dictaturii exploatatorilor dictatura celor ce muncesc, să poată trece la construirea noii orînduiri, socialiste.

Preluînd și dezvoltînd grandioasa moștenire ideologică a lui Marx și Engels, Lenin a sintetizat totodată experiența trecută a luptei politice a clasei muncitoare, și îndeosebi experiența luptelor revoluționare din epoca de început a stadiului imperialist, legînd inexorabil destinele istorice ale învățăturii marxiste de acelea ale misiunii partidului politic al clasei muncitoare, în fața căruia se afla acum pregătirea nemijlocită a revoluției. Lenin concepea preluarea moștenirii ideologice, teoretice socialiste, inclusiv în privința creării partidului de tip nou, sintetizînd, prin filtrul gîndirii socialismului științific și amplificînd, în același timp, teoria marxistă pe fundalul realităților social-economice. „Pentru noi teoria lui Marx nu reprezintă cîtuși de puțin ceva încheiat și intangibil ; dimpotrivă, sîntem convinși că ea a pus numai piatra unghiulară a acelei științe pe care socialiștii *trebuie* s-o dezvolte mai departe în toate direcțiile, dacă nu vor să rămînă în urma vieții" [1].

Marele merit al lui Vladimir Ilici Lenin stă înscris în carta revoluțiilor creatoare de noi orînduiri, datorită îndeobște fundamentării științifice marxiste a necesității făuririi partidului de tip nou, revoluționar față de clasele exploatatoare, intransigent față de oportunism, cu o substanță novatoare ale cărei rădăcini se aflau adînc împlîntate în condițiile obiective ale epocii.

Elaborînd bazele ideologice, organizatorice, politice și teoretice ale partidului de tip nou, Vladimir Ilici Lenin a realizat un sumuum de principii, de trăsături proprii organizării clasei muncitoare pentru pregătirea

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol 4, Editura politică, București, 1961, p. 177—178.

și înfăptuirea revoluției proletare și trecerea la făurirea orînduirii socialiste.

Participant activ în prima linie a mișcării socialiste din Rusia ultimilor ani ai secolului trecut, V. I. Lenin va deveni în anii de unire a mișcării muncitorești cu socialismul științific mentorul de înaltă ținută științifică și politică al constituirii în practică a celei mai revoluționare forțe politice conducătoare, a celei mai revoluționare clase, proletariatul. Anul 1903, odată cu nașterea partidului de tip nou, a înscris pentru totdeauna și triumful concepțiilor lui Lenin despre un asemenea partid. Pentru partidul revoluționar leninist începea un drum care va duce la victorie, un drum însă de necontenită luptă contra sălbaticei reacțiuni țariste, împotriva partidelor burgheze, a oportunismului diferitelor grupuri și curente social-democrate reformiste. În permanentă ofensivă, neobosit luptător și creator, V. I. Lenin a reușit să înarmeze ideologic, organizatoric și tactic partidul de tip nou printr-o susținută activitate teoretică și practică.

„Ce-i de făcut ?", „Un pas înainte, doi pași înapoi", „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică" sînt marile valori teoretice care au fundamentat, începînd din ajunul creării partidului leninist și pînă după prima revoluție rusă, principiile ideologice, organizatorice și tactice ale avangărzii marxist-leniniste a proletariatului rus în plină pregătire pentru asaltul puterii.

Sînt lucrările care au slujit generației de militanți revoluționari ai primelor decenii din secolul nostru pentru a înțelege mai temeinic rolul acestui gen de partid, pentru a se înarma în confruntare cu liderii reformiști, oportuniști ai partidelor din Internaționala a II-a, pentru a clădi în propriile țări partide pe temelii marxist-leniniste. Din lucrările teoretice ale lui V. I. Lenin și din asidua sa activitate practică de plămădire și consolidare a partidului bolșevic se desprinde consensul politic, ideologic și organizatoric pe care i-l conferea ansamblul de trăsături proprii partidului de tip nou. V. I. Lenin a conceput un asemenea partid ca avangardă, ca detașament înaintat, conștient al clasei muncitoare, înarmat cu cunoașterea realităților social-politice, a legilor dezvoltării societății, a legilor luptei de clasă. La întrebarea „Cum trebuie construit partidul de tip nou ?", Lenin aprecia ca primordial procesul de clarificare a reprezentanților mișcării muncitorești din Rusia asupra orientării ideologice. Cînd Lenin a răspuns la întrebarea „Cu ce să începem ?" prin necesitatea imperioasă a unui organ de presă, care să lămurească, să mobilizeze, să grupeze partizanii de principii, avea în vedere tocmai clarificarea ideologică și politică, delimitarea de principii, avea în vedere clădirea acelui gen de partid unic, centralizat, revoluționar față de clasele exploatatoare, intransigent față de oportunism, capabil a fi forța conducătoare a mișcării muncitorești, pentru instaurarea dictaturii proletariatului, cu asemenea principii ideologice care să facă din el forța revoluționară cea mai conștientă, bizuită pe teoria socialismului științific [2].

Argumentînd cunoscuta sa aserțiune „Fără teorie revoluționară nu poate să existe nici mișcare revoluționară", Lenin a arătat că partidul de tip nou, atunci cînd își formează fizionomia, are mult de luptat cu alte

[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1961, p. 9—13.

curente ale gîndirii socialiste, iar pentru a triumfa în confruntarea cu alte teorii şi a se situa în fruntea maselor *„rolul de luptător de avangardă îl poate îndeplini numai un partid călăuzit de o teorie înaintată“* [3]. Marcînd rolul teoriei în realizarea partidului, Lenin sublinia necesitatea folosirii experienţei trecute şi a experienţei internaţionale, atrăgînd în acelaşi timp atenţia asupra necesităţii unei abordări teoretice în pas cu epoca dezvoltării mişcării muncitoreşti, prin verificarea proprie, fără copierea mecanică a rezolvărilor. Internaţionalismul mişcării, aprecia Lenin, cere, prin natura sa, folosirea experienţei celorlalte ţări. „Pentru aceasta însă numai simpla cunoaştere a acestei experienţe sau simpla copiere a ultimelor rezoluţii nu sînt suficiente. Pentru aceasta este nevoie de priceperea de a aprecia critic această experienţă şi de a o verifica tu însuţi. Numai cine îşi dă seama ce proporţii uriaşe a luat mişcarea muncitorească contemporană şi cît de mult s-a ramificat poate înţelege ce rezerve de forţe teoretice şi de experienţă politică (precum şi revoluţionară) sînt necesare pentru îndeplinirea acestei sarcini“ [4]. Aceste convingeri ferme ale lui Lenin au devenit pentru el postulate în activitatea de clădire şi de conducere a partidului comunist, de stabilire a orientării sale generale strategice şi a celei tactice.

Partidul fiind parte integrantă a clasei muncitoare — „Noi sîntem partidul clasei“, după expresia lui Lenin —, acesta nu se confunda cu clasa, avînd principii organizatorice distincte. Detaşament de avangardă cu cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare, chemat să se lege de celelalte organizaţii ale proletariatului, să le conducă pe acestea şi masele largi muncitoare, partidul trebuia să folosească toate formele de asociaţii legale şi ilegale pentru a înrîuri şi mobiliza masele la luptă [5].

V. I. Lenin învedera un partid organizat, monolit, alcătuit din cei mai revoluţionari şi conştienţi muncitori, îndeosebi un partid cu o disciplină proprie şi unică, cu statut unic [6]. Organizat pe principiul centralismului democratic, partidul îşi avea organe de conducere distincte de la organizaţiile locale cele mai restrînse pînă la Comitetul Central, cu congrese şi hotăriri ale majorităţii, obligatorii pentru toţi membrii de partid.

Pentru a îndeplini cu adevărat misiunea sa de avangardă a clasei muncitoare, Lenin aprecia unitatea partidului, respectarea deplină a centralismului democratic şi puritatea rîndurilor partidului drept condiţii indispensabile ale existenţei statului major al revoluţiei. Respingînd categoric ideea unui partid sub forma cluburilor de discuţii sterile, a unei asociaţii de contemplatori pasivi ai fenomenelor vieţii social-politice, Lenin a acţionat ferm pentru crearea acelui gen de partid activ, ofensiv, cu permanentă iniţiativă, cu perspectiva clară a ţelurilor sale.

Concluzionînd experienţa bogată a revoluţiei ruse din 1905, precum şi experienţa luptelor revoluţionare din alte ţări, Lenin a definit principiile tactice caracteristice partidului revoluţionar de tip nou.

[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, Editura politică, Bucureşti, 1961, p. 24.
[4] *Ibid.*
[5] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 10, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 147.
[6] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 8, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 226—228, 245, 247, 258, 377.

Pornind de la ideea hegemoniei proletariatului în revoluția democratică, partidului de avangardă îi revine sarcina, în concepția leninistă, de a elabora hotărîri tactice juste care prezintă și o importanță imensă pentru un partid care vrea să conducă proletariatul în spiritul principiilor consecvente ale marxismului, iar nu să se tîrască în coada evenimentelor [7].

În aceste condiții, programele partidului pentru etapa revoluției democratice și pentru etapa revoluției socialiste dobîndeau o însemnătate excepțională. Lenin remarca superioritatea programului partidului bolșevic în raport cu toate celelalte programe de partid, prin faptul că era un program concret, precis, cu revendicări corespunzătoare etapei, cu precizarea rolului clasei muncitoare, a aliaților acesteia și a direcției în care trebuia îndreptată lovitura revoluției democratice la început și apoi socialiste.

Pornind de la ideea lui Karl Marx că revoluțiile sînt locomotivele istoriei, V. I. Lenin sublinia că în momentele revoluției masele populare sînt capabile de minuni, dar „trebuie ca și conducătorii partidelor revoluționare să pună în mai largă măsură și cu mai multă îndrăzneală sarcinile lor, ca lozincile lor să meargă întotdeauna înaintea inițiativei revoluționare a maselor, servindu-le drept far, arătîndu-le în toată măreția și splendoarea lui idealul nostru democrat și socialist și indicîndu-le drumul cel mai scurt, cel mai drept spre victoria deplină, absolută, hotărîtoare" [8].

Sarcinile, mijloacele, formele de luptă, lozincile, metodele de înfăptuire a revoluției întregesc concepția lui Lenin despre principiile tactice ale partidului de tip nou.

Un asemenea partid revoluționar avea proletariatul din Rusia cînd a fost chemat să îndeplinească rolul de hegemon în revoluția democratică din februarie 1917 și să cucerească puterea în zilele istoricului Octombrie.

Cînd în efervescența revoluționară a anului 1917 din Rusia de după februarie toate partidele și grupările politice burgheze, anarhice, pseudorevoluționare socoteau că nu există un partid care să poată scoate din haos Rusia și, salvînd-o, să ia destinele țării în mînă, Vladimir Ilici Lenin a dat celebra replică și în același timp marele răspuns „Un asemenea partid există".

Acest partid exista. El era „rațiunea, onoarea și conștiința epocii noastre". Era partidul leninist, care avea să conducă la victorie în Octombrie 1917 masele muncitoare din Rusia.

Subliniind „strălucita încununare a luptei revoluționare pline de abnegație a proletariatului, a maselor muncitoare din Rusia, sub conducerea încercată a Partidului Comunist făurit de Lenin", secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, releva faptul că Revoluția din Octombrie „a inaugurat o eră nouă în istoria universală, era ridicării unor uriașe forțe revoluționare de pe toate continentele la lupta pentru lichidarea exploatării omului de către om, pentru adînci prefaceri înnoi-

[7] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 11, Editura politică, București, 1962, p. 6.
[8] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 11, Editura politică, București, 1962, p. 99—100.

toare în organizarea societății, pentru afirmarea socialismului pe scară mondială" [9].

Partidul leninist, conducătorul revoluției socialiste victorioase și statul-major al dictaturii proletariatului în Rusia sovietică, a fost creierul și inima uriașei opere constructive, pentru prima oară în lume, a societății socialiste. Înfruntînd marile greutăți ale începutului, învingîndu-le, călindu-se neîncetat în confruntarea cu multitudinea problemelor ridicate de făurirea noii orînduiri și de apărarea sa contra dușmanilor acesteia interni și imperialiști externi, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a dus la triumf socialismul pe a șasea parte a globului și a dat un puternic impuls atît mișcărilor revoluționare muncitorești și de eliberare ale popoarelor cît și avangărzii revoluționare a proletariatului, partidelor comuniste din numeroase țări ale lumii.

Nimeni și niciodată nu va putea contesta faptul că partea cea mai înaintată, cea mai revoluționară a partidelor socialiste, a mișcării muncitorești din statele Europei, Americii, Asiei a găsit în partidul leninist, în principiile sale acel exemplu de fondare în toate aceste țări a partidelor de tip nou, comuniste.

În acea epocă, imediat ulterioară victoriei primei revoluții socialiste, cînd în lume s-au constituit în trei-patru ani zeci de partide comuniste, V. I. Lenin s-a ocupat îndeaproape de avîntul pe care-l luaseră mișcările revoluționare în direcția creării partidelor de tip nou. Atrăgînd atenția asupra necesităților aplicării adevărurilor generale ale marxismului de către partidele comuniste, Lenin preciza că succesul orientării lor politice de ansamblu depinde într-o importantă măsură de condițiile concrete în care se aplică aceste adevăruri generale. Prin lucrările sale, prin rapoartele, prin cuvîntările sale de largă rezonanță internațională a insistat asupra datoriei partidelor comuniste, tinere în acei ani, de a ști să aplice principiile generale și fundamentale ale comunismului la relațiile specifice dintre clase și partide, la ceea ce este specific în dezvoltarea obiectivă spre comunism, la particularitățile fiecărei țări în parte, pe care trebuie să știi să le studiezi, să le descoperi, să le presupui [10].

Principiile călăuzitoare privind partidul de tip nou, elaborate de Vladimir Ilici Lenin, începînd cu anii 1902—1905 și pînă în anii revoluției, ai trecerii la construcția socialistă în Rusia și ai creării de partide comuniste, ca secții ale Cominternului, au reprezentat un tezaur teoretic și practic de o neprețuită valoare pentru mișcarea comunistă din întreaga lume și cu un profund conținut internaționalist.

Crearea Partidului Comunist din România ilustrează meritoriu pentru mișcarea noastră muncitorească însușirea principiilor leniniste privitoare la partidul revoluționar de tip nou.

Natural, înțelegerea procesului de creare a partidului marxist-leninist în România impune a ține consistent seama de filonul revoluționar al mișcării noastre muncitorești prezent în tradiția acesteia începînd din deceniile al 6-lea și al 7-lea ale secolului trecut, continuate cu crearea

[9] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968. Cuvîntare la ședința solemnă de la Moscova cu prilejul semicentenarului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, p. 498—499.

[10] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41. Editura politică, București, 1966, p. 74.

primului partid politic al clasei muncitoare în 1893, pe principii marxiste proprii partidelor socialiste din acea perioadă. Se impune a lua în considerare cu deosebire anii avîntului revoluționar de după Revoluția din Octombrie, cînd maturizarea mișcării muncitorești din România s-a concretizat printr-o radicalizare politică și ideologică, în focul unor mari lupte de clasă revoluționare, care anunțau crearea detașamentului politic de avangardă a proletariatului, a partidului de tip nou. Această radicalizare — reflectată în poziția partidului socialist, a mișcării sindicale, a presei muncitorești, a organizațiilor revoluționare de tineret, în numeroase bătălii de clasă împotriva burgheziei și moșierimii, în multe confruntări pentru clarificări de poziții — a cunoscut o activizare deosebită ca urmare a desfășurării în toamna anului 1920 a celei mai mari lupte greviste a proletariatului din România — greva generală din octombrie. Pe acest fundal al realităților mișcării muncitorești și al organizațiilor sale în plină radicalizare, au găsit o receptivitate majoră concepțiile lui Vladimir Ilici Lenin privind necesitatea partidului revoluționar de tip nou, capabil să răspundă marilor comandamente ale unei mișcări muncitorești mature, partid care să conducă proletariatul, să-l pregătească pentru îndeplinirea misiunii sale istorice.

O importanță de prim ordin în procesul de clarificare ideologică și politică din mișcarea noastră muncitorească a avut, pe lîngă cunoașterea experienței partidului comunist bolșevic — primul partid de tip nou —, răspîndirea directă a învățăturii lui V. I. Lenin privitoare la un asemenea partid. Mișcarea muncitorească din România, atît prin lucrări cunoscute înainte de anii avîntului revoluționar cît și în anii imediat creării Partidului Comunist Român, a fost la curent cu valoroasele concepții leniniste despre un asemenea partid *.

Începînd din vara anului 1920, și mai ales după greva generală, cînd activitatea de transformare a partidului socialist în partid comunist s-a intensificat puternic, lucrări ale lui Lenin se răspîndeau în tiraje de mii de exemplare, fiind citite de un număr mare de revoluționari, membri ai partidului socialist, ai sindicatelor, ai organizațiilor de tineret. „Eroii Internaționalei de la Berna", răspîndită, cu toate restricțiile autorităților burgheze, în zece mii de exemplare, biografia lui V. I. Lenin, cu extrase din lucrările sale, în cinci mii de exemplare, manifestul și tezele leniniste ale Internaționalei Comuniste, în tot atîtea exemplare, au fost la finele anului 1920 și începutul anului 1921 printre prețioasele lucrări traduse, la îndemîna muncitorimii, la care se adăugau lucrările lui Lenin în limba rusă, în limbile franceză, germană „«Stîngismul» — boala copilăriei comunismului", de exemplu, a fost unul dintre fundamentalele îndreptare pentru partidul socialist în judecarea evoluției sale, a orientării pașilor aripii revoluționare majoritare pentru crearea partidului comunist.

Cu o arie mult mai largă de răspîndire a concepțiilor lui Lenin acționa presa socialistă, și îndeosebi organele principale ale partidului socialist — ziarul „Socialismul", oficiosul partidului, revista comunistă teoretică „Lupta de clasă". Fragmente din lucrarea lui Lenin „Statul și revoluția", cuvîntarea sa la al VIII-lea Congres al Sovietelor din decembrie sau ciclul de articole „De la Marx la Lenin" relevau cu persistență

* M. Moldoveanu, V. Kilian, N. Rauș, *Răspîndirea lucrărilor lui V. I. Lenin în România. Contribuții bibliografice*, în „Anale de istorie" nr. 1/1970, p. 104—134.

ideile marxist-leniniste privind dictatura proletariatului, rolul partidului revoluționar, promovarea concepției socialismului științific împotriva mistificărilor reformiste.

Principiile leniniste privind rolul partidului și sarcinile clasei muncitoare în asigurarea victoriei revoluției socialiste au avut o înrîurire intimă asupra mișcării muncitorești din România, care după greva generală își continua avîntul nu atît prin acțiuni de stradă, cît printr-o intensificare lăuntrică a radicalizării, ce viza clarificarea acelor probleme fundamentale de care depindeau atît succesele luptelor de zi cu zi împotriva burgheziei cît și interesele vitale ale proletariatului, legate de viitorul orînduirii sociale.

Partidul socialist din România, supus unui mare examen, cînd patru sute de mii de oameni ai muncii au intrat în greva generală, avea să tragă serioase concluzii pentru situarea sa, prin ideologie, organizare și tactică, la nivelul maturității clasei muncitoare. Acest examen a avut drept concluzie necesitatea imperioasă a creării partidului de avangardă capabil a corespunde unei atare clase și sarcinilor pe care epoca le punea pe plan național și internațional *.

Aripa stîngă, revoluționară, a partidului socialist a căutat și a găsit în experiența partidului leninist și în activitatea teoretică și practică a lui Lenin acele principii și metode care, aplicate la condițiile mișcării muncitorești din România, să poată duce la crearea partidului comunist în țara noastră.

Un moment semnificativ pentru pătrunderea resorturilor ideologice și politice care au contribuit mult la consolidarea aripii revoluționare a partidului socialist, la situarea sa pe poziții leniniste în problema creării partidului comunist l-a constituit Conferința grupurilor comuniste din noiembrie 1920. Grupurile comuniste, care pînă la greva generală au acționat, mai ales, lîngă partidul socialist, ca reprezentanta cea mai radicală a mișcării, în urma conferinței vor acționa tot mai eficient înăuntrul partidului, consolidînd aripa stîngă a P.S.R. și militînd, cei mai mulți membri ai acestora, cu evidente rezultate, pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

Concluziile acestor grupuri, relevate la conferința din noiembrie, în direcția creării partidului comunist au găsit adeziunea în aripa stîngă majoritară din partidul socialist cu care s-au întîlnit pe poziții sensibil apropiate, înrîurindu-se.

Documentele cu un autentic conținut leninist ale mișcării noastre muncitorești, între care directivele conferinței grupurilor comuniste, argu-

* Istoriografia problemei grevei generale și a creării P.C.R. cuprinde lucrări și studii scrise în anii ilegalității de P. Constantinescu-Iași, L. Pătrășcanu, M. Roller, iar după 1944 lucrări ca : *Greva generală din octombrie 1920*, E.S.P.L.P., 1960 — colectiv al Institutului de istorie a partidului, *Mișcarea muncitorească din România între anii 1917—1921. Crearea P.C.R.*, Editura politică, 1960, de Clara Cușnir-Mihailovici, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Editura politică, 1962, de Titu Georgescu, precum și studii publicate în revistele „Anale de istorie", „Studii" ș.a. semnate de A. Deac, Fl. Dragne, Constantin Mocanu și alți cercetători de la Cluj și Iași.

mentează necesitatea creării partidului comunist pornind de la realităţile avîntului revoluţionar din România, analizate în lumina principiilor lui Lenin privitoare la organizarea şi pregătirea proletariatului pentru revoluţie.

Sînt elocvente problemele pe care organizaţiile revoluţionare din România şi le puneau la finele anului 1920, natura lor, concreteţea lor : „Cum trebuie să fie partidul comunist pentru ca să-şi poată îndeplini misiunea... ?“ [11]. Care să fie forma, structura internă şi externă ca organizaţii de masă ? Ce orientare programatică să imprime partidului ?

„Organizarea unei mişcări comuniste, formarea unui partid comunist nu este una şi aceeaşi cu facerea sau pregătirea revoluţiei“ — consemnau documentele amintite [12]. Explicînd fundamentul teoretic al revoluţiei, precum şi elementele crizei revoluţionare, fidel concepţiei lui Lenin, se subliniază că, „pentru ca să putem ajunge la acest apogeu, aceasta depinde de întreaga noastră activitate ; pentru ca să ajungem aici e nevoie de propagandă şi de o anumită organizare, de propagandă comunistă şi de organizarea mişcării comuniste care se sintetizează într-un partid comunist“ [13].

Rolul de hegemon al proletariatului şi menirea sa istorică de a răsturna clasele dominante sînt apreciate în mod expres după concepţia lui Lenin. „Să auzim ce spune Lenin“, „Iată cuvintele lui Lenin“, „După cum se exprima Lenin“ sînt departe de a exprima doar redarea unor citate din lucrările sale, aceste sublinieri marcînd o profundă adeziune la principiile leniniste privitoare la partidul comunist. De pildă : „Partidul comunist este avangarda proletariatului“, binecunoscutul principiu de bază propriu partidului de tip nou nu rămîne la această formulă, ci este explicat cu argumentele lui Lenin privind rolul acestei avangarde în pregătirea revoluţiei, faptul că avangarda nu este menită a face singură revoluţia, săvîrşindu-se o gravă eroare dacă în lupta hotărîtoare s-ar arunca avangarda, înainte ca întreaga clasă, înainte ca masele să fi luat poziţie, să fi fost pregătite pentru lupta decisivă.

Aripa stîngă a mişcării muncitoreşti din România concepea partidul de tip nou ca un detaşament conştient, alcătuit din cei mai buni luptători, care să înţeleagă pe deplin necesitatea revoluţiei şi să fie gata să moară pentru ea.

O trăsătură a activităţii de creare a partidului comunist în România a constituit-o consecvenţa luptei împotriva reformismului, a oportunismului, ruptură declarată încă înainte de 1917, cu Internaţionala a II-a, care se cerea aplicată cu fermitate în toate domeniile activităţii partidului socialist, pentru a-l face apt de transformarea în partid comunist. „Tre-

[11] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A IV-22.

[12] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 547. Culegere realizată de Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

[13] *Ibidem*, p. 548—549.

buie să ajungem la clarificarea partidului socialist“ [14] — era apelul tradus în fapt printr-o asiduă muncă desfășurată de la organele conducătoare pînă la cele locale, la organizațiile sindicale și presa muncitorească.

„Noi și sindicatele“, „Noi și țăranii“, „Noi și tineretul“, „Noi și femeile“ erau credo-urile comuniștilor care consemnau atitudinea partidului de tip nou față de organizațiile de masă, față de aliați, tactică ce trebuiau să o adopte.

În problemele tacticii, principiile lui V. I. Lenin au fost luate ca argumente fundamentale ori de cîte ori în partidul socialist, în rîndurile conducerii sale, ale aripii revoluționare s-au manifestat presiuni reformiste ori stîngiste și care creau piedici în calea realizării partidului comunist. De pildă, grupurile comuniste nu ajunseseră la înțelegerea justeței îmbinării muncii ilegale cu munca legală, aplicînd mecanic principiul organizației restrînse, proprii conspirativității și nefolosind posibilitățile spre a acționa deschis pentru a se face înțeleși de mase, a le atrage și a le influența, ceea ce ar fi permis și combaterea reformiștilor în dispută directă, inclusiv de la tribuna adunărilor publice, precum și a claselor exploatatoare, îndeosebi de la tribuna parlamentului.

Lucrările lui Lenin, cu precădere „«Stîngismul» — boala copilăriei comunismului“, care au înarmat forțele cele mai înaintate ale mișcării muncitorești din toate țările cu o linie de conduită clară privind orientarea tinerelor partide comuniste, au slujit nemijlocit Partidului socialist din România, chiar în acele luni efervescente cînd se realiza transformarea sa în partid comunist.

Din analiza făcută de Lenin activității partidelor din Internaționala a III-a, situației mișcării muncitorești din Germania și Italia, din îndrumările date comuniștilor germani pentru a strînge, a centraliza forțele comuniste, revoluționare, pentru a crea un singur partid, au învățat și grupurile comuniste din România, întreaga aripă stîngă a partidului socialist.

Se poate spune că, începînd din ianuarie 1921 și pînă la Congresul de constituire a partidului comunist, din mai, toate forțele de stînga care concurau la crearea partidului de tip nou acționau sub semnul teoriei lui Lenin, al învățăturii sale privind clădirea acestui partid. Dezbaterile din secțiile partidului socialist din Capitală, din Galați, Ploiești, Craiova, Timișoara, Constanța, Tg. Mureș, Tr. Severin și alte centre, confruntările din presa muncitorească, lucrările conducerii partidului și a sindicatelor reflectau pregnant spiritul principiilor leniniste care era propriu pregătirii, de loc ușoară, a Congresului de făurire a partidului nostru comunist.

Infuzia în partidul socialist de elemente revoluționare din rîndurile muncitorilor a creat, după greva generală și pînă în ajunul făuririi partidului comunist, o puternică bază de masă pentru majoritatea partidului socialist, situată pe poziții revoluționare. Consecințele s-au făcut simțite asupra întregului curs de radicalizare a partidului socialist, de

[14] *Ibidem*, p. 550.

trecere a sa pe poziţii marxist-leniniste, de însuşire a principiilor partidului de tip nou, de delimitare clară în conducerea partidului a curentului de stînga, comunist. Toate acestea aveau să-şi pună pecetea pe activitatea de pregătire a congresului partidului socialist, pe documentele sale programatice în curs de definitivare, pe presa revoluţionară, resimţindu-se în victoria asupra reformismului şi în confruntarea cu elementele centriste.

Concludente pentru înaintarea fermă în direcţia însuşirii leninismului, ca fundament al creării partidului comunist, au fost lucrările Consiliului general al partidului şi sindicatelor din ultimele zile ale lunii ianuarie şi începutul lunii februarie 1921. La aceste lucrări, unde s-a desfăşurat o aprigă luptă de idei pe principii politice, organizatorice, tactice privind viitorul partidului socialist şi al mişcării muncitoreşti în ansamblu, aripa reformistă din conducerea P.S.R. a fost înfrîntă. Cu majoritate de voturi, reprezentanţii aripii stîngi, comuniste au preluat frînele conducerii partidului socialist, pe care aveau să-l îndrepte sigur spre transformarea sa în partid marxist-leninist.

Marea confruntare între curente, la nivelul conducerii partidului socialist, decisivă pentru viitorul partidului, atunci a avut loc, între 30 ianuarie şi 3 februarie, cînd social-democraţii de dreapta nu numai că, văzîndu-se puşi într-o lamentabilă minoritate, au cerut să fie socotiţi în afara conducerii, dar aceştia au fost negaţi de organizaţiile locale, nerecunoscuţi drept reprezentanţi ai mandatului membrilor partidului.

Lucrările Consiliului general al partidului şi sindicatelor au avut printre problemele dezbătute şi raportul delegaţiei Partidului socialist din România, care la sfîrşitul anului 1920 şi începutul anului 1921 a fost în Rusia sovietică, unde a discutat cu o serie de conducători ai Partidului comunist (bolşevic). Îndeosebi întîlnirea delegaţiei române cu Vladimir Ilici Lenin a fost de o deosebită importanţă în clarificarea unor probleme hotărîtoare în crearea partidului comunist. Gh. Cristescu, E. Rozvan, D. Fabian, Al. Dobrogeanu-Gherea, C. Popovici l-au cunoscut şi au discutat direct cu Lenin despre realităţile din Rusia sovietică, despre experienţa partidului bolşevic în Revoluţia din Octombrie, despre lupta proletariatului şi a ţărănimii, despre politica de „concesii" a partidului bolşevic în construcţia economică, despre perspectivele Puterii sovietice şi recentul plan de electrificare ş.a. [15]. L-au cunoscut pe V. I. Lenin şi alţi militanţi revoluţionari care au contribuit la activitatea de creare a P.C.R., cum au fost M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu, Ariton Pescariu, Al. Nicolau, L. Pătrăşcanu, C. Pîrvulescu şi alţii, ale căror acţiuni au resimţit suflul puternicei personalităţi a creatorului Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.

Clarificarea survenită la conferinţa Consiliului general al partidului şi sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie s-a soldat cu înfrîngerea zdrobitoare a aripii drepte, cît şi cu situarea centriştilor pe poziţii de

[15] „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 5/1960, p. 87.

minoritate. Organizatoric şi cu consecinţe în orientarea politică, ideologică, s-a creat un nou raport de forţe în organele de conducere ale partidului şi ale sindicatelor. Acest raport de forţe, devenit predominant în favoarea aripii revoluţionare, a deschis noi posibilităţi pentru a acţiona cu forţe puternice în vederea pregătirii congresului, a documentelor sale programatice, a propagandei desfăşurate prin publicaţiile mişcării muncitoreşti [16]. Centriştii, autointitulaţi „unitarişti", care apelaseră la multe încercări de a nu lăsa pe liderii reformişti să plece din conducere, de a realiza o „împăcare" între stînga şi dreapta, în numele unităţii partidului, s-au văzut puşi în situaţia, după februarie 1921, de a face faţă singuri la confruntarea cu aripa de stînga din organele conducătoare. Încercînd amînarea Congresului de constituire a partidului comunist, ridicînd obiecţii la întocmirea documentelor programatice, insistînd asupra rezervelor de afiliere la Internaţionala Comunistă, centriştii au desfăşurat o mare agitaţie îndeosebi la nivelul conducerii, al presei. În organizaţiile locale, în masa partidului priza lor era în descreştere vertiginoasă.

În disputa de idei cu centriştii, comuniştii români au găsit la V. I. Lenin îndrumări concrete [17]. Apreciaţi ca „revoluţionari în vorbe şi reformişti în fapte", centriştii, în ansamblu, reprezentau pentru mişcarea muncitorească din România, în preajma creării partidului comunist, o frînă, iar puţinele poziţii care le mai deţineau nu concordau cu linia revoluţionară a partidului şi a conducerii sale [18].

Fără a transforma lupta politică şi ideologică între cele două curente, comunist şi centrist, într-o „prigoană" a centriştilor, reprezentanţii stîngii au căutat să folosească existenţa acestora în partid şi disputa dintre curente pentru clarificarea poziţiilor în faţa masei membrilor partidului şi chiar pentru lămurirea unora dintre centrişti, spre a-i alinia curentului general.

V. I. Lenin în 1921 arăta că multe partide nu au înţeles prea bine cum trebuie luptat contra centrismului şi au exagerat situîndu-se pe poziţii stîngiste şi dezlănţuind o „prigoană a centriştilor". Comuniştii din România au înţeles sensul adînc al aprecierilor lui Lenin şi, fără a renunţa la principiile marxist-leniniste, au adoptat poziţii diferenţiate faţă de centrişti, printre care se aflau unii insuficient lămuriţi, alţii încă nedesprinşi de sub influenţa unor vechi lideri sau care nu cunoşteau pulsul maselor, al realităţilor epocii.

Confruntările dintre comunişti şi centrişti au dus la unele rezultate, relevînd pe acelea care vizează adeziunea lor la transformarea partidului socialist în partid comunist, renunţarea unora la atitudini ambigue şi situarea lor pe poziţii de stînga. Gruparea centristă a continuat, deşi tot mai puţin influentă, să reprezinte din punct de vedere ideologic acea

[16] *Greva generală din octombrie 1920*, p. 256—307.
[17] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 40, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 141—142.
[18] Titu Georgescu, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Editura politică, Bucureşti, 1962, p. 67—72.

componentă a partidului cu care comuniştii au avut de dus dispute de fond, inclusiv în cadrul Congresului de constituire a partidului comunist.

Un loc de seamă în cadrul activităţii ferme pentru clarificarea ideologică în direcţia creării partidului comunist a revenit presei revoluţionare. Cucerirea presei socialiste de către stînga partidului, de către curentul comunist, şi în primul rînd a gazetei centrale „Socialismul" din mîinile centriştilor, care o dominaseră, a devenit o problemă hotărîtoare pentru cotitura pe care comuniştii urmăreau să o înfăptuiască în mişcarea muncitorească din România. Un organ de presă central, fără a se presupune o imitare mecanică, avea totuşi menirea, ca şi *„Iskra"* leninistă, să-şi îndeplinească rolul de propagandist, mobilizator şi organizator colectiv pentru clarificarea unor probleme majore, strîns legate de crearea partidului comunist.

Începînd din ianuarie 1921, „Socialismul" ca şi alte organe de presă muncitoreşti vor cunoaşte o deplasare evidentă spre stînga a tematicii şi a conţinutului problemelor privitoare la viaţa partidului socialist.

Vechii teoreticieni reformişti, cu experienţă de tribună, abili în propovăduirea împăcării între clase, a armoniei de interese, a căii treptate a reformelor, aveau să-şi piardă creditul în faţa maselor. Încercarea acestor lideri cu experienţă, de tip social-democrat, de a înfrînge aripa stîngă pe tărîmul teoriei, al disputei ideologice prezente în presa socialistă a fost sortită eşecului. Reprezentanţilor mai vîrstnici ai stîngii partidului socialist li s-au adăugat noi elemente, formate la şcoala avîntului revoluţionar, cunoscătoare a experienţei luptelor proletare, precum şi a teoriei marxist-leniniste. Replica acestora cu condeiul sau de la tribună avea să fie mereu ofensivă şi cu repercusiuni vădite în influenţa mişcării muncitoreşti.

„Socialismul", unde reprezentanţii aripii de stînga au reuşit să se impună pînă în preajma congresului, a devenit el însuşi o tribună de dezbatere publică a principiilor ideologice, organizatorice, tactice, proprii partidului comunist, de confruntare cu teoriile social-democraţilor de dreapta şi ale centriştilor. Concepţiile despre partid ca detaşament de avangardă, organizat, cu o conştiinţă revoluţionară înaltă, cu strategia şi tactica sa, reflectau clar ideile lui Lenin şi sînt întîlnite cu persistenţă în coloanele presei muncitoreşti revoluţionare. Erau expuse limpede, pe înţelesul muncitorimii, dovedind însuşirea de către aripa revoluţionară a acestor idei şi depăşirea stadiului de eclectism revoluţionar, cu manifestări anarhiste, stîngiste, crescute pe fondul elanului revoluţionar spontan, din anii precedenţi, izvorît din instinctul de clasă. Grăitor, dintre multe, este articolul intitulat „Transformarea partidului", care în mod concis arăta ce fel de partid se avea în vedere, cu ce anume structură organizatorică, cu ce calităţi anume ale membrilor săi ş.a.m.d. „Un partid nu devine comunist nici numai pentru că îşi schimbă numele, nici pentru că acceptă directive". Era un răspuns dat centriştilor, care acuzau aripa revoluţionară pentru adeziunea ei la directivele Internaţionalei Comuniste şi pentru insistenţa cu care aceasta cerea ca mişcarea muncitorească să aibă în

fruntea sa un partid intitulat comunist. „Un partid devine comunist cînd își schimbă structura și tipul de organizare, cînd dintr-un partid de cotizanți anonimi el devine un partid de proletari aleși, convinși, conștienți, încercați în luptă și capabili să reziste la luptă și să conducă masele mari la revoluție“ [19].

Ideea revoluției, care să călăuzească partidul de tip nou în activitatea sa, era analizată în spiritul concepției lui Lenin privind punctul central al revoluției, pe care-l constituie dictatura proletariatului cu cele două momente ale sale : momentul de pregătire a revoluției și de făurire a instrumentelor traducerii ei în viață. Partidul comunist era apreciat în „Socialismul“ drept „instrumentul principal al dictaturii proletariatului“ [20].

Partidul socialist se transforma în conținut sub toate aspectele într-un partid de tip nou. Procesul de clarificare politică și ideologică pe temeiuri comuniste, avînd în principiile lui Lenin îndrumarul sigur, se desfășura cu rezultate evidente. Cu două luni înainte de congresul partidului socialist, drumul pe care acesta se angajase era clar pentru imensa majoritate a membrilor partidului. Fapt semnificativ este că acest proces de clarificare, ce privea partidul în primul rînd, cuprinsese straturile adînci ale proletariatului, muncitorimea din sindicate, tineretul muncitor și organizațiile sale. Partidul socialist se transforma în partid comunist, ca expresie a unui salt calitativ petrecut în întreaga mișcare muncitorească, pe fondul radicalizării acesteia, a călirii sale revoluționare.

În aceste momente de avînt general al partidului socialist spre transformarea sa în partid comunist a avut loc, în martie la Iași, Conferința grupurilor comuniste. Aceste grupuri încetau acum de a mai fi niște entități aparte, ele integrîndu-se organic în activitatea generală de făurire a Partidului Comunist Român. Fidele hotărîrilor conferinței din noiembrie 1920 și apelului Comitetului Central al grupurilor comuniste, din decembrie același an, acestea se orientau ferm după principiul : „Partidul socialist trebuie *transformat* într-un puternic partid politic, comunist“ [21]. Ideea transformării întregului partid socialist în partid comunist se impusese față de unele concepții care, pînă spre finele anului 1920, preconizau crearea unui partid comunist numai din membrii acestor grupuri, îngust și în adîncă conspirativitate.

„Se observă pretutindeni că grupurile comuniste ca organizații de sine stătătoare nu au viață reală, deși ele au destulă activitate“ — preciza informarea conducerii acestor grupuri, făcută în martie Cominternului. „Grupările comuniste nu constituie o organizație care să poată să impună disciplină și directive. Este nevoie de un partid politic comunist legal sau ilegal ; el va crea adevărate caractere, care să fie în stare să se sacrifice și să lucreze disciplinat“ [22].

[19] „Socialismul“ din 25 februarie 1921.
[20] „Socialismul“ din 13 martie 1921.
[21] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 456.
[22] *Documente din istoria P.C.R. 1917—1922*, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 321.

Factorul determinant al acestei concluzii de importanță covîrșitoare pentru crearea detașamentului de avangardă al întregii mișcări muncitorești din România l-a constituit, așa cum sublinia însuși un alt raport al grupurilor comuniste, starea de spirit revoluționară a maselor, cu frămîntări profunde în rîndul organizațiilor muncitorești, stare de spirit care „le-a impus să solicite altă conducere și altă tactică, să solicite un partid comunist, cu un program și o tactică comunistă" [23].

Conferința grupurilor comuniste din martie avea să sublinieze, din nou, necesitatea adoptării principiilor lui Lenin privind partidul de tip nou, insistînd asupra necesității unui partid comunist centralizat, exponent al mișcării muncitorești din întreaga țară, a partidului disciplinat, cu o disciplină unică.

În aceste împrejurări, cînd în întregul său aripa de stînga revoluționară a mișcării muncitorești acționa în comun pentru transformarea partidului socialist în partid de tip nou, rezultatele se vor remarca pe toate planurile vieții mișcării.

Procesul de clarificare politică-ideologică și organizatorică, propriu cu precădere partidului socialist, a cuprins în cea mai mare măsură și sindicatele. De la aspecte organizatorice — înlocuirea reformiștilor din comitetele locale, ale fabricilor, cu elemente de stînga, scoase la suprafață de valul luptelor greviste — pînă la aspecte politice — dezbaterea în adunări sindicale ale principiilor de clădire a partidului comunist —, mișcarea sindicală a fost o însoțitoare a cotiturii care se săvîrșea prin crearea avangărzii clasei muncitoare din România.

Pentru făuritorii partidului comunist, bizuirea pe organizațiile de masă, în cazul acesta pe sindicate — a căror tradiție de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, departe de a fi trade-unionistă, avea un bogat fond revoluționar —, era o problemă a adeziunii a circa 200 000 de muncitori din organizații profesionale la linia revoluționară a noului partid. Respingînd teoriile centriștilor despre „neutralitatea sindicatelor", comuniștii subliniau că luptele economice nu pot fi separate de cele politice, argumentînd cu teza marxist-leninistă că „orice luptă de clasă este o luptă politică" [24].

„Rezervele" centriștilor în privința recunoașterii rolului conducător al partidului politic muncitoresc în raport cu sindicatele au fost combătute de comuniștii români cu argumentele recente ale lui Lenin, care, la începutul anului 1921, luînd atitudine fermă împotriva „opoziției" sindicale din Rusia sovietică, a adus importante clarificări în problema raportului dintre partid și sindicate și a rolului prioritar politic al partidului comunist.

Proiectul de statut al sindicatelor, publicat în luna ce a premers congresului partidului, reflecta principiile revoluționare care călăuzeau mișcarea sindicală din România, socotind drept fundamentale pe următoarele : „a) lupta de clasă, b) solidaritatea internațională a muncitori-

[23] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 5, fila 46.
[24] „Socialismul" din 3 martie 1921.

lor, c) desființarea exploatării muncii sub orice formă". Proiectul de statut consemna că mișcarea sindicală nu poate fi despărțită de activitatea politică, de viața partidului politic al clasei muncitoare [25].

Clarificări importante în accepția adoptării principiilor comuniste au avut loc și în mișcarea tineretului muncitor. Activitatea de unificare organizatorică între Uniunea Tineretului Muncitor din Transilvania și Tineretul socialist din celelalte regiuni ale țării se desfășura pe terenul fertil al unei ideologii revoluționare comune. Conferințele pe regiuni ale organizațiilor tineretului din primăvara anului 1921 consemnau adeziunea lor cea mai largă la crearea organizației marxist-leniniste a tineretului din România [26].

Crearea Partidului Comunist Român, ca o întruchipare a principiilor leniniste, este relevată de însești documentele programatice pregătite spre a fi dezbătute la congres. Proiectul de statut, aflat într-un stadiu final, orientat după aceste principii, sublinia ideea dictaturii proletariatului, structura organizatorică, normele pentru asigurarea conducerii de către partid a cercurilor tineretului, a celor de femei etc.

Un alt document programatic revăzut și discutat în secțiunile partidului socialist, în ajunul congresului, a fost proiectul programului agrar al Partidului Socialist-Comunist din România. Scopul partidului, se consemna în acest proiect, este preluarea puterii politice de către proletariat pe cale revoluționară, fapt realizabil în condițiile rezolvării problemei agrare, a problemei maselor de țărani exploatați și asupriți [27].

Rolul de hegemon al proletariatului era apreciat în strînsă legătură cu concepția partidului de tip nou în privința aliaților. În acest proiect programatic sînt sugerate etapele desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, cu împărțirea de loturi individuale țăranilor și etapa revoluției socialiste, cu „realizarea economiei colective numai în timpul dictaturii proletariatului, prin transformarea maselor agricole și numai cu învoirea acestora". Cu mult spirit de răspundere, în continuare se preciza : „Nerăbdarea sau violența în această privință numai daune ar aduce revoluției..." [28].

Proiectul de program în problema națională lega nemijlocit rezolvarea chestiunilor naționalităților conlocuitoare de rezolvarea problemei sociale, de cea a revoluției : „Pentru cucerirea puterii politice, proletariatul națiunii dominante și al minorităților naționale trebuie să acționeze în comun, creînd unitatea de clasă împotriva unității burghezo-moșierești" [29]. Greva generală din 1920, care a fost o pildă vie a solidarității de luptă a întregii clase muncitoare din România, indiferent de naționalitate, relevase o dată în plus că muncitorii români și de alte naționalități

[25] „Socialismul" din 13 aprilie 1921.
[26] „Socialismul" din 1 martie și 13 aprilie 1921.
[27] Clara Cușnir-Mihailovici, *Mișcarea muncitorească din România între anii 1917—1921. Crearea P.C.R.*, Editura politică, București, 1960, p. 279—304.
[28] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, filele 15—23.
[29] *Ibidem*, fila 135.

erau uniți și aveau țeluri comune. Întreg procesul de radicalizare politică, ideologică a mișcării muncitorești a fost comun tuturor proletarilor, iar transformarea partidului socialist în partid comunist se făcea pe acest fond.

Elaborarea, publicarea și discutarea unor asemenea documente programatice constituiau o însemnată contribuție la răspîndirea și însușirea principiilor de bază ale partidului de tip nou, marxist-leninist.

La 8 mai 1921 a început Congresul partidului socialist, care a votat transformarea sa în partid de tip nou, comunist. Din cele 540 de mandate, reprezentînd peste patruzeci și cinci de mii de membri ai partidului, 428 de mandate au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea necondiționată la Internaționala a III-a, iar 111 pentru crearea partidului comunist, dar cu unele rezerve la afiliere. Rezultatul votului a fost deosebit de grăitor pentru înțelegerea faptului că Partidul Comunist din România s-a făurit pe temeiul voinței imensei majorități a clasei muncitoare din țara noastră, fiind atunci unicul partid politic al muncitorimii.

„Crearea partidului comunist pe baza ideilor înaintate ale marxism-leninismului, ca detașament de avangardă al clasei muncitoare, reprezintă o etapă superioară în mișcarea revoluționară și democratică din România" [30].

Continuînd lupta de veacuri a poporului pentru eliberare socială și națională pe o treaptă superioară, dezvoltînd cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești din România, partidul comunist s-a situat cu toată răspunderea ca exponent fidel al intereselor clasei muncitoare și ale celor mai largi mase. Din primele momente ale vieții sale, Partidul Comunist Român a avut de înfruntat prigoana dezlănțuită de clasele dominante. În lupta nobilă revoluționară, din rîndurile partidului au căzut mii de comuniști și uteciști, decimați în temnițe, împușcați în represaliile autorităților claselor exploatatoare sau ale bandelor fasciste. În asemenea condiții și-a început și timp de peste două decenii și-a desfășurat activitatea eroică, neobosită, grea, dar victorioasă partidul nostru marxist-leninist.

Prin crearea partidului revoluționar de tip nou și sub conducerea unui asemenea partid, clasa muncitoare a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele importante ale țării.

De la întîii săi pași, an de an, zi de zi, Partidul Comunist Român, însuflețit de dragostea fierbinte față de popor, însușindu-și și aplicînd în viață concepțiile marxism-leninismului, pătruns de spiritul internaționalismului proletar, a stat necontenit în fruntea maselor și le-a condus spre realizarea celor mai înaintate țeluri, mai progresiste, mai umane și revoluționare în același timp.

Clasa muncitoare din România și aliații săi, conduse de către un asemenea partid, clădit pe principii marxist-leniniste, au fost pregătite

[30] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1966, p. 335.

pentru revoluţie. Pe parcursul a douăzeci de ani de ilegalitate, în numeroase bătălii de clasă, în multe şi variate forme de pătrundere în mase şi influenţare a lor, partidul comuniştilor şi-a dezvoltat legăturile cu mase mereu mai largi.

Stau înscrise la loc de cinste marile lupte revoluţionare conduse de partid, ca cele din Valea Jiului, din întreprinderile metalurgice ale Capitalei, din Valea Prahovei, ale feroviarilor de la Griviţa, din toată ţara şi ale muncitorilor din multe alte centre industriale.

În faţa primejdiei pe care o reprezenta agresivitatea hitlerismului şi a cercurilor imperialiste apusene, forţa politică cea mai fermă care s-a situat cu toată energia pe poziţiile luptei de împiedicare a războiului pregătit de imperialism şi pentru stăvilirea ofensivei fascismului a fost Partidul Comunist Român.

În anii celui de-al doilea război mondial în jurul acestui partid s-au grupat forţele potrivnice hitlerismului şi dictaturii fasciste, pentru a scoate ţara din războiul antisovietic şi a contribui împreună cu glorioasele armate ale Uniunii Sovietice la zdrobirea Germaniei hitleriste.

Victoria insurecţiei antifasciste din august 1944 este o victorie a maturităţii Partidului Comunist Român, a capacităţii sale de a da viabilitate principiilor leniniste, în condiţiile începerii printr-o asemenea insurecţie a revoluţiei populare.

Clădit pe concepţiile partidului de tip nou, fundamentate magistral de Vladimir Ilici Lenin, Partidul Comunist Român a fost pe deplin capabil să pregătească proletariatul să realizeze unitatea clasei muncitoare, să înfăptuiască alianţa muncitorească-ţărănească, spre a înfăptui trecerea de la revoluţia burghezo-democratică, în etapa desăvîrşirii sale, la revoluţia socialistă victorioasă. Cu un astfel de partid, instaurînd dictatura proletariatului, s-a purces la construirea socialismului în România, a fost lichidată exploatarea omului de către om. Cu puterea deplină în mîinile celor ce muncesc, partidul comunist a condus şi conduce, întărindu-şi necontenit rolul diriguitor în toate domeniile vieţii politice, economice şi social-culturale ale statului socialist.

În tot decursul existenţei sale, Partidul Comunist Român a cultivat şi cultivă ideile solidarităţii frăţeşti cu clasa muncitoare din toate ţările. Legăturile strînse între Partidul Comunist Român şi partidele comuniste din statele socialiste, cu partidul comunist al primului stat socialist din lume, partidul marelui Lenin, mărturisesc forţa internaţionalismului proletar, principiu călăuzitor al activităţii P.C.R. de la crearea sa.

Bilanţul drumului de luptă grea, dar victorioasă a partidului nostru marxist-leninist este bogat, iar victoriile socialiste ale poporului român chezăşuiesc, împreună cu victoriile popoarelor statelor socialiste, apărarea şi dezvoltarea istoricelor cuceriri ale partidelor comuniste, continua lor înaintare spre înfăptuirea ţelurilor comunismului, enunţate de Marx şi Engels, dezvoltate de Vladimir Ilici Lenin şi traduse în viaţă de partidul leninist după Octombrie 1917 şi de către partidele comuniste din ţările socialiste.

V. I. Lenin despre rolul de hegemon al clasei muncitoare în revoluţia şi construcţia socialistă

NICOLAE GOLDBERGER, GHEORGHE SURPAT

„Esenţialul în învăţătura lui Karl Marx — scria V. I. Lenin — este lămurirea rolului istoric mondial al proletariatului, acela de făuritor al societăţii socialiste“ [1]. Mersul evenimentelor a confirmat şi confirmă mereu teza marxist-leninistă cu privire la misiunea istorică a clasei muncitoare.

Clasa muncitoare, în care K. Marx, F. Engels şi V. I. Lenin au văzut forţa socială chemată să înlăture orînduirea capitalistă, clasa care, eliberîndu-se pe sine, eliberează întreaga societate de exploatare, îşi aduce la îndeplinire misiunea istorică într-un şir de ţări ale lumii, asigurînd, în fruntea maselor largi ale celor ce muncesc, construirea victorioasă a societăţii noi, socialiste. Înfăptuind revoluţia şi luîndu-şi soarta în propriile mîini, aplicînd la condiţiile lor concret istorice principiile fundamentale ale marxism-leninismului, popoarele ţărilor socialiste, sub conducerea partidelor comuniste, au obţinut succese remarcabile în viaţa economică, socială şi culturală, în ridicarea nivelului de trai, în crearea premiselor pentru împlinirea şi afirmarea multilaterală a personalităţii umane. Marile realizări dobîndite de Uniunea Sovietică pe calea construirii comunismului, victoriile pe care le obţin ţările socialiste în făurirea noii orînduiri, succesele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, ale luptei de eliberare naţională, ale forţelor antiimperialiste contemporane atestă justeţea tezei fundamentale a socialismului ştiinţific cu privire la misiunea istorică a clasei muncitoare.

Evoluţia lumii contemporane pune în lumină o trăsătură esenţială a epocii noastre — epoca trecerii de la capitalism la socialism —, şi anume creşterea continuă a rolului clasei muncitoare internaţionale, ca cea mai înaintată forţă a societăţii, a rolului partidelor comuniste, ca avangardă a maselor largi populare, în lupta împotriva imperialismului, pentru independenţă şi suveranitate naţională, pentru progres social, socialism şi pace.

Clasa muncitoare internaţională s-a putut ridica la rolul unei forţe sociale conducătoare, care determină trăsăturile principale ale dezvoltării

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 1.

istorice mondiale, datorită activităţii social-politice îndelungate desfăşurate de ea, datorită faptului că este înarmată cu o ideologie ştiinţifică — marxism-leninismul — şi are propriile sale partide revoluţionare. Socialismul ştiinţific a ajutat proletariatul să devină conştient de interesele şi scopurile sale de clasă, l-a educat în spiritul internaţionalismului, l-a înarmat cu cunoaşterea căilor şi mijloacelor înfăptuirii acestora, cu strategia şi tactica justă a luptei împotriva capitalismului, împotriva imperialismului. Prin studierea aprofundată a realităţilor, prin capacitatea de a se îmbogăţi necontenit, de a se împrospăta mereu pe baza sintetizării noii experienţe istorice, a concluziilor dezvoltării sociale, marxism-leninismul se afirmă ca o învăţătură mereu vie, capabilă să călăuzească lupta revoluţionară pentru transformarea societăţii, să ofere clasei muncitoare cunoştinţele care-i sînt necesare pentru victoria cauzei juste.

*

Premisele obiective ale rolului istoric al clasei muncitoare sînt determinate de însuşi mecanismul dezvoltării modului de producţie capitalist. Exploatarea capitalistă conferă contradicţiei dintre muncă şi capital un caracter permanent şi ireconciliabil, care îşi găseşte soluţionarea în lupta clasei muncitoare pentru socialism. V. I. Lenin, subliniind importanţa fundamentării ştiinţifice de către Marx şi Engels a rolului istoric mondial al proletariatului, scria : „Marele merit de însemnătate istorică universală al lui Marx şi Engels este acela că ei au arătat proletarilor din toate ţările care este rolul lor, sarcina lor, misiunea lor : să se ridice cei dintîi la luptă revoluţionară împotriva capitalului şi să unească în jurul lor în această luptă pe *toţi* cei ce muncesc şi sînt exploataţi“ [2].

Puternic ancorat în realităţile epocii în care a trăit, urmărind evoluţia lumii capitaliste la începutul secolului al XX-lea şi generalizînd trăsăturile imperialismului — fenomen cu totul nou, pe care Marx şi Engels nu l-au putut supune, la vremea lor, examenului economic, politic şi sociologic —, V. I. Lenin a adus o contribuţie de o deosebită însemnătate la îmbogăţirea tezaurului comunismului ştiinţific, a filozofiei şi economiei politice marxiste, la dezvoltarea creatoare a teoriei şi practicii revoluţionare a clasei muncitoare. De numele lui V. I. Lenin sînt indisolubil legate fundamentarea multilaterală a teoriei revoluţiei socialiste în epoca imperialistă, elaborarea concepţiei cu privire la rolul, sarcinile şi structura partidului de tip nou, la misiunea clasei muncitoare şi aliaţilor ei în lupta revoluţionară.

Pe baza sintetizării experienţei mişcării proletare internaţionale, a experienţei celor trei revoluţii ruse, V. I. Lenin a dezvăluit sub toate aspectele mecanismul rolului conducător al clasei muncitoare în revoluţia şi construcţia socialistă, formele şi metodele de luptă pentru înfăptuirea acestui rol nu numai în revoluţia socialistă, ci şi în cea burghezo-democratică, în noile condiţii istorice, cînd ea devine singura forţă socială interesată în victoria deplină a acestei revoluţii şi transformarea ei în revoluţia socialistă. A subliniat, împotriva celor care subestimau sau

[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 37, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 173.

negau importanța clasei muncitoare, bazîndu-se pe numărul ei mic în Rusia, că forța și rolul politic al proletariatului sînt infinit mai mari decît proporția sa numerică în componența populației. „Numai această clasă — arăta V. I. Lenin — poate ajuta masele muncitoare să se unească, să-și strîngă rîndurile și să apere pînă la capăt, să consolideze definitiv și să construiască definitiv societatea comunistă“ [3].

V. I. Lenin a manifestat o deosebită încredere în capacitatea revoluționară a clasei muncitoare, o profundă admirație pentru eroismul ei. Clasa muncitoare, scria el, în lupta împotriva exploatării, își „dezvăluie măsura forțelor sale“ [4], „se întărește, se maturizează, își strînge rîndurile, se luminează și se călește...“ [5].

Fundamentînd multilateral, în condițiile epocii imperialismului, rolul de hegemon al clasei muncitoare, V. I. Lenin a dezvoltat ideea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii — idee susținută de Marx și Engels —, ca o condiție de bază a înfăptuirii cu succes a revoluției și construcției socialiste. Pentru a-și îndeplini misiunea istorică, clasa muncitoare, sub conducerea partidului său de avangardă, trebuie să atragă de partea sa clasele și păturile sociale interesate în revoluție, și în primul rînd să făurească alianța cu țărănimea muncitoare. V. I. Lenin a demonstrat convingător că aceasta este menită să contribuie în mod hotărîtor la răsturnarea dominației politice a claselor exploatatoare. Proletariatul, spunea V. I. Lenin, „poate deveni luptător victorios pentru democrație numai cu condiția ca și masa țărănimii să se alăture luptei revoluționare“ [6]. Relevînd necesitatea și importanța alianței muncitorești-țărănești nu numai pentru cucerirea puterii politice, ci și pentru consolidarea ei, pentru trecerea de la prima fază la faza superioară a comunismului, V. I. Lenin arăta că rolul conducător în cadrul acestei alianțe revine clasei muncitoare și partidului ei de avangardă, deoarece ea este forța cea mai înaintată și mai organizată a societății, elementul hotărîtor în producția materială a societății.

Misiunea clasei muncitoare de conducător în revoluție și în întreaga perioadă a construcției socialismului și comunismului are un caracter obiectiv, determinat de însăși esența acestei clase, legată de cea mai înaltă formă a producției materiale — industria modernă, purtătoare a relațiilor de producție bazate pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, a celei mai înalte ideologii — ideologia marxist-leninistă —, interesată în modul cel mai consecvent în progresul societății, fiind singura clasă capabilă să conducă masele spre făurirea societății fără clase, societatea comunistă. Ocupată, în cea mai mare parte, în principalul domeniu al producției materiale — industria —, clasa muncitoare aduce contribuția de bază la dezvoltarea forțelor de producție, la crearea bunurilor necesare societății. La aceste elemente se adaugă trăsăturile sale de clasă omogenă, cu o înaltă conștiință ideologică și politică. Clasa muncitoare își poate îndeplini rolul de hegemon în revoluția și construcția socialistă

[3] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 309.
[4] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 315.
[5] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 274.
[6] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1962, p. 46.

numai dacă are în fruntea sa un partid revoluţionar, înarmat cu o concepţie ştiinţifică despre societate, cu cunoaşterea legilor obiective ale dezvoltării sociale şi a cărui politică se bazează pe aplicarea creatoare a adevărurilor fundamentale ale marxism-leninismului la situaţia concretă din ţările respective. Conducerea de către partid este o lege cu valoare universală a revoluţiei şi construcţiei socialismului şi comunismului. Ea este expresia politică a misiunii istorice a clasei muncitoare, a poziţiei şi rolului acesteia în societate.

Procesul de maturizare politică a clasei muncitoare îşi găseşte o expresie directă în lărgirea rîndurilor partidelor comuniste şi muncitoreşti, detaşamente de avangardă ale acesteia. Sînt elocvente în această privinţă cifrele referitoare la efectivele lor. Dacă în 1928 partidele comuniste din lumea întreagă aveau 1 680 000 de membri, astăzi ele numără peste 50 milioane de comunişti. În zilele noastre, clasa muncitoare, în frunte cu partidele comuniste şi muncitoreşti, se afirmă tot mai puternic ca factor hotărîtor al întregii dezvoltări sociale, îndeplinindu-şi cu cinste misiunea de a croi omenirii calea spre socialism şi comunism.

Prin succesele de importanţă istorică-mondială obţinute în activitatea sa revoluţionară de transformare a societăţii, clasa muncitoare a devenit cea mai influentă forţă socială a contemporaneităţii, angajată în lupta revoluţionară împotriva imperialismului. Ea se află în centrul evenimentelor epocii. În ţările capitaliste avansate din punct de vedere economic, ca şi în statele care şi-au cucerit de curînd independenţa, rolul conducător al clasei muncitoare în lupta maselor largi de oameni ai muncii pentru progres social se afirmă tot mai viguros.

Creşterea numerică * şi a gradului ei de organizare, diversificarea formelor şi lărgirea obiectivelor luptei sale sporesc locul fundamental al clasei muncitoare în viaţa social-politică a ţărilor capitaliste. Realitatea zilelor noastre arată că fără participarea sa nu poate fi rezolvată nici una dintre problemele de interes naţional sau internaţional ale luptei antiimperialiste şi democratice. În multe ţări capitaliste, datorită conştiinţei şi combativităţii sale revoluţionare, clasa muncitoare joacă un rol tot mai important, de voinţa sa trebuind să ţină seama înseşi guvernele acestor ţări. Marile bătălii de clasă care au avut loc în ultimii ani în ţările capitaliste scot în evidenţă cu pregnanţă rolul clasei muncitoare de hegemon în lupta maselor populare pentru libertate şi dreptate socială, împotriva orînduirii capitaliste.

O condiţie esenţială a exercitării de către clasa muncitoare, în frunte cu partidele comuniste, a sarcinii istorice ce-i revine în societate o constituie realizarea şi întărirea unităţii ei de acţiune, a întregului front antiimperialist. „Epoca noastră — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — aduce elocvente confirmări ale învăţăturii marxist-leniniste despre rolul

* La mijlocul secolului al XIX-lea existau în lume circa 10 milioane de muncitori industriali. La începutul secolului nostru numărul acestora în ţările capitaliste dezvoltate ajunsese la aproximativ 30 milioane. În prezent în întreaga lume numărul muncitorilor se ridică la sute de milioane ; după unele date, muncitorii împreună cu funcţionarii reprezintă 540 milioane, din care circa 200 milioane în ţările capitaliste dezvoltate din punct de vedere industrial.

istoric al clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății. Un imperativ esențial al luptei revoluționare pentru realizarea țelurilor supreme ale celor ce muncesc îl reprezintă în momentul de față întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, solidaritatea tuturor organizațiilor ei politice și profesionale" [7]. Clasa muncitoare, mișcarea muncitorească contemporană, în frunte cu partidele comuniste, găsesc prețioase învățăminte în ideile leniniste potrivit cărora esențial pentru succesul luptei clasei muncitoare și a partidului ei revoluționar este atragerea în această luptă a celor mai largi pături și categorii sociale interesate în dezvoltarea progresistă a societății. Aceste idei leniniste sînt deosebit de actuale în condițiile în care în țările capitaliste, alături de clasa muncitoare, se ridică în apărarea intereselor lor mase ale țărănimii, păturile mijlocii, intelectualitatea, tineretul, studențimea. În majoritatea țărilor capitaliste principalul aliat al proletariatului rămîne ca și mai înainte țărănimea muncitoare, care ruinată de monopoluri se încadrează activ în lupta antimonopolistă. În rîndurile aliaților clasei muncitoare un rol tot mai însemnat îl joacă în prezent intelectualitatea progresistă. În condițiile revoluției tehnice-științifice o parte considerabilă a intelectualității este transformată în lucrători salariați, supuși exploatării. Mișcările sociale și politice desfășurate în ultimii ani într-o serie de țări capitaliste atestă tendințele tot mai evidente de angajare directă a intelectualității alături de clasa muncitoare, de masele largi de oameni ai muncii, avînd interese comune în lupta antimonopolistă, pentru transformarea progresistă a societății, pentru soluționarea unor probleme stringente ale vieții popoarelor. Lupta antiimperialistă, pentru independență, democrație, pace și securitate internațională oferă terenul închegării unei vaste unități de acțiune cu cele mai largi și mai diverse pături și categorii sociale, formațiuni și grupări politice, curente și mișcări sociale.

În cadrul alianței tuturor oamenilor muncii, *clasa muncitoare constituie principala forță motrice și mobilizatoare a luptei revoluționare, a întregii mișcări democratice, antiimperialiste.* În lupta împotriva monopolurilor, pentru democrație, clasa muncitoare, clasă de avangardă a întregii societăți, joacă, așa cum arăta V. I. Lenin, „rolul de hegemon".

Ideologii burghezi contemporani, pornind de la unele fenomene reale ale capitalismului monopolist de stat și de la constatarea cuceririlor sociale obținute prin luptă de clasa muncitoare în țările capitaliste dezvoltate, afirmă că ar avea loc un proces de „deproletarizare", de integrare a clasei muncitoare și a organizațiilor ei în societatea burgheză, devenind astfel forțe interesate în menținerea stărilor de lucruri existente. Este estompat conținutul de clasă al societății capitaliste, pe care o denumesc „societate industrială", și sînt interpretate în mod neștiințific procesele reale care au loc în prezent în această societate. Minimalizînd sau lăsînd la o parte problema formelor de proprietate, a relațiilor de producție și de repartiție, teoria „societății industriale" caută să proclame, împotriva realității, dispariția claselor antagoniste în capitalism, a contradicțiilor de clasă, a deosebirilor esențiale dintre capitalism și socialism etc.

[7] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 493.

Fără îndoială că mutaţiile care au loc, ca urmare a revoluţiei tehnice-ştiinţifice, în structura clasei muncitoare, ca şi faptul că majoritatea personalului tehnic-ingineresc şi funcţionăresc se apropie din ce în ce mai mult de clasa muncitoare prin locul ocupat în producţie, prin situaţia şi condiţiile de muncă, determină progrese calitative în fizionomia acestei clase ; ele nu diminuează însă, ci, dimpotrivă, accentuează rolul ei în mişcarea revoluţionară. Legată mai mult ca oricare altă clasă de progresul tehnic şi vital interesată în aplicarea cuceririlor revoluţiei tehnice-ştiinţifice, clasa muncitoare internaţională este în condiţiile actuale forţa hotărîtoare a progresului social în lupta împotriva exploatării monopolurilor, forţa care, potrivit cuvintelor lui Marx, „ţine în mîinile sale renaşterea omenirii“ [8].

Adevărurile descoperite de clasicii marxism-leninismului cu privire la faptul că proletariatul este în capitalism o clasă exploatată, fiind principalul antipod al clasei dominante, cu privire la contradicţia dintre caracterul social al producţiei şi proprietatea privată asupra mijloacelor de producţie constituie şi astăzi caracteristici esenţiale ale orînduirii capitaliste. Tocmai antagonismele pe care le generează permanent capitalismul formează baza luptei revoluţionare duse de clasa muncitoare, de masele largi de oameni ai muncii din aceste ţări. Viaţa confirmă întru totul ideile leniniste potrivit cărora numai clasa muncitoare este capabilă, datorită rolului ei economic în marea producţie, să fie conducătorul tuturor maselor muncitoare, mase exploatate deseori nu mai puţin, ci chiar mai mult decît proletarii, dar incapabile de luptă independentă în vederea eliberării lor.

Experienţa revoluţiei şi construcţiei socialiste din ţările socialiste — unde clasa muncitoare, sub conducerea partidelor comuniste, deţine rolul conducător în stat şi societate — aduce o confirmare deplină tezelor leniniste despre rolul de hegemon al proletariatului. V. I. Lenin a arătat că numai o anumită clasă socială, şi anume muncitorii de la oraşe — şi în general muncitorimea din fabrici şi uzine, din industrie —, în frunte cu partidul comunist, este în stare să conducă întreaga masă a celor ce muncesc şi sînt exploataţi în lupta pentru răsturnarea puterii capitalului, în procesul răsturnării propriu-zise, în lupta pentru păstrarea şi consolidarea victoriei, în opera de făurire a noii orînduiri sociale. În societatea socialistă rolul de forţă socială conducătoare al clasei muncitoare este determinat de o serie de factori economici, politici şi ideologici. Clasa muncitoare joacă rolul hotărîtor în dezvoltarea forţelor de producţie, creşterea producţiei şi a productivităţii muncii ; ea exprimă comunitatea intereselor sociale ale întregului popor. Prin fidelitatea sa faţă de ideile marxism-leninismului, prin gradul de organizare şi conştiinţă, prin abnegaţia şi devotamentul ei faţă de cauza socialismului, clasa muncitoare reprezintă un exemplu viu pentru toţi ceilalţi oameni ai muncii.

Se cuvine, totodată, să subliniem că clasa muncitoare nu-şi îndeplineşte şi nici nu poate să îndeplinească rolul de forţă socială conducătoare rupîndu-se de mase, ci numai împreună cu toate celelalte clase şi pături sociale interesate în făurirea societăţii socialiste. Muncitorimea trebuie să atragă — aşa cum a subliniat de nenumărate ori V. I. Lenin —

[8] K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 16, Editura politică, Bucureşti, 1963, p. 347.

la realizarea sarcinilor complexe, legate de construirea societății socialiste, cele mai largi pături ale populației muncitoare. Socialismul nu poate fi construit numai prin efortul unei singure clase — clasa muncitoare. „Socialismul viu, creator — arăta V. I. Lenin — este opera maselor populare înseşi" [9].

Exercitarea rolului conducător al clasei muncitoare şi al avangardei sale — partidul comunist — constituie o trăsătură esenţială a procesului construirii socialismului şi comunismului. Rolul conducător al clasei muncitoare în societatea socialistă nu este un scop în sine, ci un mijloc inerent, obiectiv necesar, pentru făurirea societăţii fără clase, societatea comunistă, pentru asigurarea deplinei egalităţi sociale. „Societatea viitoare spre care năzuim — spunea V. I. Lenin despre comunism —, societate în care vor exista numai oameni ai muncii, în care nu vor exista nici un fel de deosebiri —, această societate va trebui construită timp îndelungat" [10].

Drumul ascendent parcurs de clasa muncitoare din România constituie o vie confirmare a viabilităţii învăţăturii marxist-leniniste despre misiunea istorică a proletariatului. Încă de la apariţia sa, cu peste un secol în urmă, clasa muncitoare din ţara noastră s-a afirmat ca forţa socială cea mai înaintată a societăţii noastre, ca exponentul de nădejde al aspiraţiilor spre progres, spre eliberarea socială şi naţională a poporului, polarizînd în jurul ei şi alte categorii sociale interesate în desfiinţarea rînduielilor bazate pe exploatare. Învăţătura lui Marx şi Engels, care a început să pătrundă în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a devenit o călăuză a exponenţilor înaintaţi ai muncitorimii din ţara noastră, înrîurind dezvoltarea mişcării muncitoreşti şi orientarea ei spre organizare *. Reprezentanţi ai muncitorimii şi ai unor cercuri progresiste din România au participat la secţiile Internaţionalei I, s-au înrolat în batalioanele de luptă ale Comunei, în 1871, întreţinînd legături nemijlocite cu Marx, Engels şi alte personalităţi de frunte ale proletariatului european.

Maturizîndu-se din punct de vedere politic, însuşindu-şi învăţătura marxist-leninistă, clasa muncitoare din România a imprimat un conţinut superior, dinamism şi combativitate luptelor purtate de forţele progresiste şi democratice, împotriva rînduielilor burghezo-moşiereşti. In anul 1893, ea şi-a format propriul său partid politic, în al cărui program erau înscrise ideile fundamentale ale marxismului. Programul sublinia rolul istoric al clasei muncitoare, proclama necesitatea luptei pentru „desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi prefacerea lor în proprietate socială", „distrugerea societăţii burgheze şi întemeierea societăţii socialiste". Afirmîndu-se ca luptătoare pentru rezolvarea intereselor sale, clasa muncitoare era în acelaşi timp promotoarea luptei pentru apărarea intereselor generale ale poporului român. În toate problemele majore ale vieţii economice, sociale şi politice ale

[9] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 35, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 60.
[10] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 38, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 319.
* În 1858 a fost constituită Asociaţia profesională de ajutor mutual a lucrătorilor tipografi din Bucureşti, iar în octombrie 1868 a fost înfiinţată Asociaţia generală a muncitorilor din Timişoara, prima organizaţie de clasă, cu ţeluri politice şi, totodată, secţie a Internaţionalei I.

țării, proletariatul român a formulat puncte de vedere înaintate — ca, de pildă, industrializarea țării, rezolvarea problemei agrare, făurirea statului național unitar, democratizarea regimului politic — care reflectau deopotrivă propriile aspirații ca și pe cele ale maselor largi populare.

În procesul luptei revoluționare, clasa muncitoare, mișcarea muncitorească din țara noastră au crescut, s-au întărit și s-au maturizat. La sfîrșitul primului război mondial, în focul asprelor bătălii de clasă care au cuprins întreaga țară și la care participau largi forțe sociale, s-a adîncit procesul de clarificare ideologică în rîndurile mișcării muncitorești, partidul socialist s-a transformat în partid comunist. Crearea Partidului Comunist Român, detașament de avangardă al clasei muncitoare, înarmat cu ideologia marxist-leninistă, a constituit un eveniment de însemnătate crucială în dezvoltarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, deschizînd o nouă perspectivă luptei poporului român pentru progres economic, social și politic.

Întreaga perioadă, de la crearea Partidului Comunist Român pînă la eliberarea țării de sub jugul fascist, a fost marcată de marile bătălii de clasă purtate, sub conducerea sa, de clasa muncitoare, de masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate împotriva exploatării capitaliste și moșierești, a dominației capitalului străin, pentru eliberare socială și independență națională, pentru democrație, egalitate în drepturi a oamenilor muncii români și a celor aparținînd naționalităților conlocuitoare, împotriva fascismului și a războiului hitlerist. Militînd pentru coalizarea tuturor forțelor democratice, patriotice în lupta împotriva dictaturii militare-fasciste, a războiului hitlerist, Partidul Comunist Român a realizat o largă coaliție de forțe sociale, politice și militare, în cadrul căreia clasa muncitoare a avut rolul conducător. În lupta pentru cucerirea puterii, pentru instaurarea dictaturii proletariatului, Partidul Comunist Român, ținînd seama de nivelul și profilul economiei românești, de raporturile de forțe între clase, de împrejurările internaționale etc., a aplicat cu măiestrie tezele leniniste cu privire la necesitatea transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, la întărirea rolului de hegemon al clasei muncitoare și stăpînirea tuturor formelor luptei revoluționare pentru cucerirea puterii, la închegarea alianței muncitorești-țărănești etc.

Făurirea, din inițiativa partidului comunist, a unui larg front național democratic cuprinzînd majoritatea covîrșitoare a poporului — muncitorii, țăranii, intelectualii, păturile mijlocii de la orașe, oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, precum și o parte a burgheziei — a permis clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea și ceilalți oameni ai muncii, conduse de Partidul Comunist Român, să smulgă, într-un timp istoricește scurt, puterea politică din mîinile claselor exploatatoare, să instaureze la 6 martie 1945 primul guvern revoluționar-democratic, în frunte cu dr. Petru Groza, iar la sfîrșitul anului 1947 să cucerească întreaga putere politică și să treacă la înfăptuirea transformărilor socialiste.

Amploarea și complexitatea sarcinilor făuririi noii orînduiri, legitățile generale ale nașterii și dezvoltării acestei orînduiri reclamă în mod obiectiv creșterea rolului conducător al clasei muncitoare, al partidului ei de avangardă. Pentru îndeplinirea acestui rol, o deosebită importanță

au avut unificarea organizatorică şi politică a clasei muncitoare, unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul social-democrat, pe baza principiilor marxism-leninismului, crearea în februarie 1948 a partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare, care s-a afirmat ca forţă politică conducătoare a societăţii noastre. Partidul Comunist Român, avînd în permanenţă în vedere indisolubila unitate dialectică dintre general şi particular, necesitatea imperioasă, subliniată la timpul său de V. I. Lenin, a aplicării principiilor fundamentale ale socialismului ştiinţific la condiţiile concrete şi la particularităţile fiecărei ţări în parte, a abordat şi rezolvat în mod ştiinţific, creator, problemele complexe economice, sociale şi politice ale construirii societăţii socialiste în ţara noastră.

„Întreaga practică a construcţiei socialiste şi comuniste — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu — demonstrează că pîrghia hotărîtoare, condiţia principală a făuririi noii orînduiri o constituie asigurarea rolului conducător în societate al clasei muncitoare, aliată cu ţărănimea, cu intelectualitatea, cu celelalte mase muncitoare, conducerea luptei întregului popor de către partidul comunist, mobilizarea susţinută de către fiecare ţară a propriilor resurse materiale şi umane, rezolvarea în mod creator a problemelor dezvoltării bazei tehnice-materiale şi perfecţionării noilor relaţii de producţie, a democraţiei socialiste, a întregii organizări sociale“ [11].

În procesul construirii socialismului, în ţara noastră s-au produs modificări esenţiale în natura, în condiţiile de viaţă şi fizionomia claselor şi păturilor sociale, precum şi în raporturile dintre ele. Ca urmare a desfiinţării exploatării şi a claselor exploatatoare, a înlăturării antagonismelor de clasă, s-a schimbat radical structura socială a naţiunii noastre. Societatea românească a dobîndit un caracter omogen, o structură socială nouă, unitară, proprie orînduirii socialiste. Această structură socială se compune în prezent din clasa muncitoare, ţărănime, intelectualitate şi alte categorii de oameni ai muncii. Clasele şi grupurile sociale au interese politice, economice şi ideologice unitare.

În lupta comună a clasei muncitoare şi a ţărănimii muncitoare pentru construirea socialismului, alianţa dintre ele s-a dezvoltat şi s-a întărit continuu, a căpătat un conţinut nou şi o bază economică trainică — relaţiile de producţie socialiste —, ridicîndu-se pe o treaptă superioară. Datorită alianţei cu clasa muncitoare, ţărănimea a făcut saltul de la mica producţie agricolă la proprietatea socialist-cooperatistă, lichidînd starea de înapoiere economică, culturală. Astfel, construcţia socialistă a pus în evidenţă marele potenţial al ţărănimii, care a devenit o clasă nouă, omogenă, participantă activă la opera de făurire a societăţii socialiste. Partidul Comunist Român, pornind de la faptul că ţărănimea reprezintă o puternică forţă socială în transformarea societăţii, se preocupă continuu să asigure dezvoltarea activităţii social-politice a maselor ţărăneşti, lărgirea orizontului lor cultural şi politic, participarea lor efectivă la conducerea vieţii economice, sociale, de stat a întregii societăţi. Alături de

[11] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la Consfătuirea internaţională a partidelor comuniste şi muncitoreşti 9 iunie 1969*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 17—18.

clasa muncitoare și țărănime, în strînsă unitate cu toți oamenii muncii, intelectualitatea reprezintă una dintre forțele sociale importante ale construcției societății socialiste. Ceea ce caracterizează intelectualitatea ca pătură socială în condițiile socialismului este sporirea rîndurilor sale, a ponderii ei în totalul populației ocupate. Această creștere este expresia unei tendințe obiective, generată de faptul că socialismul constituie orînduirea celei mai înalte științe și culturi. Procesul intens de dezvoltare a forțelor de producție — solicitînd tot mai mult aportul științei —, de culturalizare largă a maselor determină în mod obiectiv creșterea rolului intelectualității în viața societății, contribuția acesteia la realizarea sarcinilor construcției socialiste.

Alianța cu clasa muncitoare permite intelectualității să-și desfășoare la maximum capacitățile sale creatoare, să se integreze în eforturile întregului popor pentru progresul continuu al țării. Parte integrantă a poporului, devotată cauzei socialismului, intelectualitatea din țara noastră s-a format în covîrșitoarea ei majoritate în anii construcției socialismului din rîndurile muncitorilor, țăranilor, ale poporului ; ea își desfășoară activitatea pe baza concepției marxist-leniniste, a politicii P.C.R., participă larg la soluționarea problemelor vieții economice, social-politice și culturale, la conducerea statului.

Generalizarea relațiilor socialiste în economia noastră și consolidarea pe toate planurile a noii orînduiri, continua întărire a rolului conducător al partidului în toate domeniile vieții sociale au asigurat unirea tuturor claselor și păturilor sociale — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea —, strîngerea tuturor forțelor sociale în jurul unei politici unice, determinată de clasa muncitoare, ca forță socială conducătoare a națiunii, și care dă expresie intereselor fundamentale ale tuturor membrilor societății. Clasa muncitoare, fiind forța socială cea mai omogenă, avînd gradul de conștiință socialistă cel mai înalt, îndeplinește funcția de factor principal al unității social-politice a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român. Această unitate creează, la rîndul ei, condiții ca rolul conducător al clasei muncitoare să se poată înfăptui cu deplin succes, ca misiunea istorică a clasei muncitoare, a partidului comunist să poată fi încununată de victoria deplină — construirea societății comuniste. Unitatea social-politică a poporului în condițiile socialismului se deosebește radical de orice altă unitate socială. Forța pe care o reprezintă această unitate slujește intereselor oamenilor muncii din propria țară, ca și intereselor generale ale cauzei socialismului. O asemenea unitate a poporului este de neconceput în orînduirea capitalistă, împărțită în clase antagoniste, sfîșiată de contradicții ireductibile între exploatați și exploatatori.

Clasa muncitoare din țara noastră a cunoscut și cunoaște, pe terenul transformărilor profunde produse în structura economiei naționale în general și a industriei în special, în dezvoltarea social-politică a țării, o intensă și multiplă evoluție. S-au schimbat radical poziția și rolul ei în societate, au crescut rîndurile și ponderea sa în totalul salariaților și al populației ocupate ; a avut loc procesul concentrării muncitorilor în mari combinate industriale, utilate cu tehnica modernă. Ritmul de creștere a numărului muncitorilor a depășit în mod constant ritmul de creș-

tere al celorlalte categorii de salariaţi. Numărul muncitorilor a crescut de la 1 229 900 în 1950 la 3 506 100 în 1968, adică de aproape 3 ori. În acest fel, ponderea muncitorilor în masa totală a salariaţilor a sporit în aceşti ani de la 57% la 72,4% [12]. La sfîrşitul anului 1968, muncitorii din industrie şi construcţii reprezentau 62,2% din totalul muncitorilor. Extinderea mecanizării, chimizării şi a muncilor de tip industrial în agricultura socialistă duce, totodată, la creşterea numărului şi influenţei muncitorilor în mediul rural.

Partea cea mai numeroasă a clasei muncitoare este concentrată în ramurile hotărîtoare ale industriei : construcţiile de maşini şi prelucrarea metalelor, chimia, energia electrică, metalurgia, în marile întreprinderi şi combinate. Concentrarea muncitorilor în uzine mari are o influenţă pozitivă asupra creşterii gradului de cunoştinţe tehnice-profesionale, ca urmare a specializării şi cooperării între secţii şi sectoare, asupra unităţii şi forţei ei, asupra conştiinţei şi nivelului ei de organizare. Totodată creşterea rîndurilor muncitorilor, concentrarea lor în mari întreprinderi se răsfrîng pozitiv asupra exercitării de către clasa muncitoare a rolului său conducător în societate, influenţează puternic dinamica socială, raporturile sale cu celelalte categorii sociale, evoluţia acestora.

Sub imboldul aplicării rezultatelor revoluţiei tehnice-ştiinţifice s-au produs modificări în microstructura clasei muncitoare din punctul de vedere al domeniilor ocupării, precum şi al pregătirii profesionale ; au crescut experienţa şi competenţa muncitorilor în conducerea producţiei, a activităţii sociale, priceperea de a stăpîni şi folosi cele mai avansate mijloace de producţie şi unelte de muncă ; s-au produs schimbări în situaţia socială, în condiţiile de muncă şi de viaţă ale clasei muncitoare, s-a îmbogăţit profilul ei moral şi spiritual ca urmare a accesului larg la învăţămînt şi cultură. Dacă în perioada regimului burghezo-moşieresc majoritatea muncitorilor nu aveau şcoala elementară absolvită şi nici calificare profesională, în prezent ponderea muncitorilor calificaţi în industrie reprezintă 82,5%, faţă de 39% în 1930. În ramurile legate nemijlocit de crearea şi utilizarea tehnicii moderne, proporţia muncitorilor calificaţi este superioară mediei pe total industrie, reprezentînd 85—95%. Creşterea gradului de pregătire profesională şi de cultură generală constituie unul dintre procesele importante care caracterizează schimbările ce au loc în rîndul clasei muncitoare din ţara noastră. În procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, deosebirile de pregătire intelectuală între muncitori şi ingineri nu se adîncesc, ci se atenuează prin creşterea continuă a ponderii elementelor intelectuale în procesul de muncă al muncitorilor, prin introducerea unor mijloace de muncă de înaltă tehnicitate etc. Astfel, clasa muncitoare se situează, în mod obiectiv, în primele rînduri ale luptei pentru promovarea noului în dezvoltarea forţelor de producţie, pentru stimularea progresului tehnic-ştiinţific.

Una dintre preocupările fundamentale ale politicii Partidului Comunist Român o constituie dezvoltarea conştiinţei socialiste a clasei muncitoare, a maselor largi de oameni ai muncii, ceea ce implică atît

[12] *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România — 1969*, p. 120—123 şi 132.

cunoaşterea temeinică a tot ce este valoros în domeniul culturii, ştiinţei şi tehnicii contemporane, stăpînirea deplină a profesiunii cît şi însuşirea concepţiei filozofice despre lume şi societate — materialismul dialectic şi istoric.

Asupra gradului de pregătire profesională, culturală a clasei muncitoare exercită o înrîurire pozitivă complexul de măsuri adoptat în ultimii ani privind mărirea la 10 ani a duratei învăţămîntului obligatoriu, extinderea învăţămîntului mediu, care cuprinde licee de cultură generală şi licee de specialitate, dezvoltarea învăţămîntului profesional, a cursurilor de calificare. Linia Partidului Comunist Român de ridicare culturală a întregului popor se înscrie în procesul necesar al evoluţiei spre comunism, care conduce la perspectiva deschisă de Marx, Engels şi Lenin a lichidării deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi intelectuală.

Clasa noastră muncitoare îndeplineşte funcţii de organizare şi conducere a vieţii economice şi sociale, participă la dezbaterea problemelor de politică internă şi externă a ţării, la adoptarea celor mai importante decizii şi măsuri privind destinele ţării noastre. Participarea activă a clasei muncitoare, a maselor largi populare la conducerea vieţii economice, sociale şi de stat constituie — după cum releva V. I. Lenin — factorul fundamental al victoriei noii orînduiri : „Numai cei care se încred în popor, care se adapă din izvorul creaţiei vii a poporului vor învinge şi vor păstra puterea“ [13].

Aplicarea măsurilor adoptate de Congresul al IX-lea al P.C.R., de Conferinţa Naţională a partidului cu privire la perfecţionarea relaţiilor socialiste de producţie, a orînduirii noastre sociale şi de stat, la organizarea şi conducerea industriei, la instituirea principiului muncii şi conducerii colective la toate nivelurile de organizare a vieţii economice şi sociale, corespunzător noii etape de dezvoltare socialistă a ţării, a asigurat condiţiile pentru afirmarea largă a tuturor forţelor sociale în viaţa economică şi socială, pentru înfăptuirea la un nivel superior de către clasa muncitoare a rolului său în societate.

Experienţa noastră dovedeşte că misiunea clasei muncitoare nu se încheie odată cu victoria socialismului, că rolul ei de forţă socială conducătoare în societate nu se epuizează, ci, dimpotrivă, creşte tot mai mult. Dezvoltarea puternică a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii contemporane duce la creşterea în continuare a clasei muncitoare. Problemele la care trebuie să răspundă clasa muncitoare şi partidul ei, cărora trebuie să le dea soluţii, devenind mai complexe, mai vaste, cu urmări sociale mai profunde, solicită din plin spiritul combativ, disciplina şi organizarea, înalta capacitate ce caracterizează clasa muncitoare, îi sporesc rolul în întreaga viaţă socială. Creşterea rolului clasei muncitoare ca forţa socială conducătoare, al partidului ei de avangardă este expresia unei realităţi, a unei tendinţe obiective a dezvoltării societăţii noastre pe calea socialismului. În procesul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate — obiectiv central trasat de Congresul al X-lea al P.C.R. —, ca urmare a creşterii forţelor de producţie şi a perfecţionării relaţiilor de producţie, a introducerii în producţie a celor mai perfecţionate mijloace de muncă, a sporirii vo-

[13] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 35, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 64.

lumului și complexității sarcinilor în toate domeniile, a lărgirii continue a democratismului, se accentuează poziția fundamentală a clasei muncitoare în societatea noastră, crește rolul conducător al partidului în toate domeniile vieții economice, politice și sociale.

Partidul Comunist Român își realizează rolul conducător în societate prin linia sa ideologică și politică creatoare, marxist-leninistă, supusă dezbaterii întregului popor, prin munca desfășurată pentru ridicarea conștiinței socialiste a maselor, prin legătura strînsă cu clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cu întregul popor.

Partidul Comunist Român și-a întărit și-și întărește continuu rîndurile, acordînd o atenție permanentă perfecționării formelor de organizare și metodelor sale de lucru, cimentării unității rîndurilor sale ; detașament de avangardă al clasei muncitoare, partidul înregimentează sub steagul său și alți oameni ai muncii ; structura sa reflectă corespunzător marile transformări revoluționare săvîrșite în structura țării pe plan politic, economic, social și cultural. Partidul nostru cuprinde în prezent peste 2 milioane de comuniști. Dintre aceștia, peste 43% sînt muncitori, 26% țărani, 23% intelectuali și funcționari. Ponderea hotărîtoare în partid o au muncitorii, ceea ce exprimă caracterul său de avangardă a clasei muncitoare.

Complexitatea sarcinilor pe care le reclamă opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, necesitatea folosirii celor mai bune forme de organizare și unire a eforturilor întregului popor, pentru asigurarea progresului științei și culturii, a dezvoltării bazei materiale impun partidului comunist, cadrelor sale însușirea științei conducerii, care devine o problemă esențială pentru progresul continuu al societății noastre.

*

Clasa muncitoare din România participă în prezent, în fruntea întregului popor, cu întreaga sa energie, la înfăptuirea programului elaborat de cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, ale cărui obiective și sarcini fundamentale sînt dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale, aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, perfecționarea relațiilor de producție, a vieții sociale și de stat, adîncirea democrației, creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, ridicarea conștiinței socialiste a maselor — în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Prin rolul mereu sporit în viața economică și socială a țării noastre, clasa muncitoare își îndeplinește o nobilă îndatorire față de popor, față de cauza socialismului. Moștenitoare a tradițiilor internaționaliste ale mișcării noastre muncitorești, care de-a lungul întregii sale istorii și-a manifestat solidaritatea cu luptele revoluționare ale proletariatului mondial, cu forțele progresiste de pretutindeni, clasa muncitoare din România continuă aceste pagini luminoase ale trecutului și le ridică astăzi pe o treaptă superioară, fiind promotoare consecventă a sentimentelor de prietenie frățească cu popoarele din țările socialiste, a solidarității active cu clasa muncitoare internațională, cu mișcarea de eliberare națională și socială a popoarelor, cu toate forțele care luptă împotriva imperialismului, pentru libertate, independență națională și progres social.

Marea victorie asupra Germaniei hitleriste

VIRGIL SMĂRCEA

Întreaga omenire aniversează anul acesta 25 de ani de la victoria asupra fascismului german, eveniment de covîrşitoare însemnătate pentru destinele umanităţii. Victoria de la 9 mai, obţinută prin eforturile şi lupta multor popoare, a încheiat cel mai dramatic capitol din istoria universală — războiul dezlănţuit de Germania nazistă, care a provocat pierderea a zeci de milioane de vieţi omeneşti şi a unor incalculabile valori materiale şi culturale durate prin truda atîtor generaţii.

Imperialismul hitlerist a declanşat războiul cu scopul de a înrobi celelalte ţări şi popoare şi de a obţine dominaţia mondială. Numeroase ţări au căzut victimă agresiunii şi au fost încălcate de cizma hitleristă — Germania ajungînd în cîţiva ani să cotropească aproape întreaga Europă. „Noua ordine" pe care fascismul urmărea s-o întroneze în lume însemna cea mai neagră teroare, suprimarea independenţei de stat şi a tuturor cuceririlor democratice ale popoarelor. În acele vremuri de grea încercare, cînd acţiunile celui mai agresiv şi mai reacţionar imperialism puneau în primejdie înseşi existenţa şi fiinţa naţională a multor popoare, forţe uriaşe din lumea întreagă s-au unit pentru a lupta împotriva acestuia. În al doilea an de război dezlănţuit de Reichul nazist a luat naştere coaliţia antihitleristă, din care făceau parte U.R.S.S., Anglia, S.U.A. şi căreia i s-au alăturat apoi multe alte ţări. Formarea coaliţiei antifasciste a avut o însemnătate deosebită pentru obţinerea victoriei asupra duşmanului comun.

Purtînd greul războiului, Uniunea Sovietică, forţa principală a acestei coaliţii, a dat contribuţia hotărîtoare la zdrobirea fascismului şi la obţinerea victoriei. În marile operaţii militare desfăşurate pe un front de mii de kilometri, de la Murmansk la Marea Neagră, de la Stalingrad pînă

la Berlin, glorioasa Armată sovietică a măcinat mașina de război germană, spulberînd planurile imperialismului german de a-și înscăuna dominația mondială. În această crîncenă încercare, poporul sovietic, Armata Roșie, sub conducerea partidului comunist, au făcut dovada unui eroism fără seamăn, care a stîrnit admirația întregii lumi ; orînduirea socialistă a trecut un greu examen, demonstrîndu-și trăinicia de granit.

Războiul împotriva puterilor Axei s-a îmbinat strîns cu lupta de eliberare a tuturor popoarelor subjugate de fascism din Europa și Asia. Un rol mare în obținerea victoriei asupra fascismului german a jucat mișcarea de rezistență patriotică a maselor populare din Albania, Belgia, Cehoslovacia, Danemarca, Franța, Grecia, Iugoslavia, Norvegia, Olanda, Polonia, care au luptat cu spirit de sacrificiu, în frunte cu comuniștii, împotriva ocupanților. Lupta de rezistență împotriva regimurilor fasciste și a războiului hitlerist s-a dezvoltat și în Bulgaria, Finlanda, Germania, Italia, România, Ungaria, luptă care a contribuit, de asemenea, la obținerea victoriei. Referindu-se la factorii care au dus la măreața victorie asupra Germaniei fasciste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la cel de-al X-lea Congres al P.C.R., arăta : „Este știut că Uniunea Sovietică, armata sa au dus greul războiului, au dat cele mai mari jertfe materiale și umane în lupta împotriva fascismului. Poporul român, ca și alte popoare, poartă o vie recunoștință popoarelor sovietice și armatei lor pentru contribuția hotărîtoare adusă la salvarea omenirii de robia fascistă. Doresc să menționez totodată contribuția celorlalte țări aliate, a armatelor lor, la obținerea victoriei asupra Germaniei hitleriste. În istoria mondială va rămîne întotdeauna înscrisă, ca una dintre cele mai înălțătoare pilde de jertfă și sacrificiu, mișcarea de rezistență antifascistă, lupta partizanilor — în rîndul cărora un rol important l-au avut clasa muncitoare, comuniștii — marea epopee a popoarelor subjugate care s-au ridicat cu arma în mînă împotriva ocupanților naziști, pentru libertate și independență, pentru apărarea ființei lor naționale“ [1].

Cel de-al treilea Reich a fost zdrobit în primăvara anului 1945, prin bătălia pentru Berlin, cea mai mare bătălie din timpul celui de-al doilea război mondial și din istoria războaielor în general. A fost înfrîntă ultima și cea mai disperată rezistență a trupelor hitleriste. La 9 mai 1945, Germania fascistă a capitulat.

La numai cîteva luni după capitularea Germaniei hitleriste a fost scoasă din luptă — la 2 septembrie 1945 —, sub loviturile coaliției antifasciste, și Japonia militaristă. La înfrîngerea acesteia de către armatele S.U.A., Uniunii Sovietice și Angliei o contribuție importantă a adus poporul chinez, care, sub conducerea partidului său comunist, a luptat ani de-a rîndul cu eroism împotriva agresorilor, precum și popoarele coreean, vietnamez ș.a. [2].

[1] Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, în *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. 6—12 august 1969*, Editura politică, București, 1969, p. 20—21.

[2] Ion Popescu-Puțuri, Gheorghe Zaharia, Ilie Rădulescu, *Insurecția armată antifascistă din august 1944 și participarea României la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Însemnătatea lor în istoria poporului român*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 2/1965, p. 10.

Victoria asupra Germaniei hitleriste a avut adînci repercusiuni politice și sociale asupra dezvoltării istorice contemporane, asupra destinelor multor popoare. Masele populare dintr-un șir de țări, forțele democratice, progresiste, în frunte cu partidele comuniste și muncitorești, au folosit împrejurările prielnice create ca urmare a înfrîngerii statelor fasciste, au smuls țările lor din lanțul imperialismului și au pășit pe calea făuririi unei vieți noi, libere și independente.

Sub impulsul marii victorii împotriva fascismului, popoarele din colonii au continuat lupta de eliberare națională ; multe dintre ele s-au constituit în state naționale independente, obținînd succese în dezvoltarea economiei și culturii lor.

*

Cel de-al doilea război mondial pregătit de marile puteri imperialiste a început la 1 septembrie 1939 prin agresiunea Germaniei hitleriste asupra Poloniei. La 3 septembrie Anglia și Franța au declarat la rîndul lor război Germaniei fasciste. Marea conflagrație mondială fusese însă pregătită încă înainte de 1939. În 1935 Italia a atacat și ocupat Etiopia ; în 1936 Germania și Italia au organizat intervenția militară împotriva poporului spaniol ; în 1937 Japonia, după ce a cotropit Manciuria, a invadat China de nord și centrală ; în 1938 Germania hitleristă a ocupat Austria, regiunea sudetă a Cehoslovaciei și apoi, în 1939, întreaga Cehoslovacie. Politica agresivă hitleristă a fost favorizată de concesiile sistematice pe care guvernele Angliei, Franței și S.U.A. le-au făcut statelor fasciste, culminînd cu pactul de la München, al cărui țel era canalizarea forței de șoc a Germaniei hitleriste spre Răsărit. A urmat apoi ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei și Luxemburgului. Capitularea și dezmembrarea Franței prin cotropirea celei mai mari părți a teritoriului său păreau să confirme triumful deplin al Germaniei : „stabilitatea" beligeranților în apus ; Anglia pe insulă cu trupele retrase de pe continent, pe care-l abandonaseră Germaniei hitleriste ; sporadice acțiuni navale, S.U.A., cu marele lor potențial, nu se angajaseră încă. În aceste condiții, Germania nazistă a trecut, în iunie 1941, la atacarea Uniunii Sovietice, îndreptînd în această direcție aproape totalitatea forțelor sale.

Atacînd U.R.S.S., Germania hitleristă își propusese drept scop lichidarea sistemului social și de stat sovietic, acapararea pămînturilor și a bogățiilor țării sovietice.

În înfăptuirea planurilor sale de distrugere și nimicire a Uniunii Sovietice, Hitler miza pe faptul că la data atacului dispunea de aproape întreg potențialul economic și militar continental, așa încît statul sovietic, considera el, nu va putea rezista loviturilor mașinii naziste de război pînă atunci neînvinse și vor repurta și aici o victorie fulger [3].

În prima parte a războiului dezlănțuit împotriva U.R.S.S., Hitler a obținut o serie de succese. În scurt timp frontul hitlerist a pătruns adînc în teritoriul U.R.S.S. Dar planul hitlerist de a distruge forțele sovietice într-un „război fulger", așa cum reușise cu forțele a o serie de alte state, a eșuat în fața rezistenței eroice a Armatei sovietice, cu toate că

[3] Gheorghe Zaharia, *Două decenii de la victoria asupra Germaniei fasciste*, în „Lupta de clasă" nr. 4/1965, p. 13.

mașina de război fascistă, cucerind teritorii importante, ajunsese pînă în apropiere de Moscova [4]. Frontul s-a stabilizat pentru un timp în regiunea Moscovei. „Insuccesele Armatei Roșii la începutul războiului — se arată în *Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice* — au fost determinate în primul rînd de atacul prin surprindere al inamicului" [5]. Apărîndu-se cu dîrzenie, Armata Roșie se retrăgea în interiorul țării prin lupte grele cu trupele fasciste. Pe de altă parte, retragerea Armatei Roșii în fața invaziei fasciste era determinată și de faptul că, deși existau date certe despre concentrarea trupelor germane la graniță și despre pregătirea Germaniei de atac împotriva U.R.S.S., „trupele din regiunile militare apusene nu au fost pe deplin pregătite de luptă" [6].

Poporul sovietic a înfruntat cu eroism greaua încercare abătută asupra sa. Încrezător în forțele socialismului, în partidul său, în capacitatea acestuia de a organiza rezistența împotriva agresorului, s-a ridicat ca unul în apărarea patriei. „În perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei, ca și în anii construcției pașnice, forța mobilizatoare și conducătoare a poporului sovietic și a armatei sale, organizatorul luptei întregului popor împotriva cotropitorilor fasciști a fost partidul comunist, în frunte cu Comitetul său Central. Partidul a chemat popoarele U.R.S.S. să-și strîngă rîndurile în jurul său în fața marii primejdii care se abătuse asupra Patriei. Partidul comunist a mobilizat și organizat poporul sovietic în marele război pentru apărarea patriei. Comitetul Central a însuflețit cu toată energia organizarea forțelor pentru respingerea agresorului. Membrii Comitetului Central, remarcabili comandanți militari și activiști obștești, au condus anumite sectoare atît ale frontului cît și ale spatelui frontului și, aplicînd indicațiile C.C. al P.C.U.S. și ale guvernului sovietic la situația concretă, rezolvau problemele activității organizatorice, politice, militare și economice" [7].

Din primele zile ale războiului, Comitetul Central al P.C.U.S. a elaborat programul de mobilizare a tuturor forțelor poporului în lupta împotriva dușmanului. „Războiul impus nouă de către Germania fascistă — se arăta în acest program — ridică problema existenței sau distrugerii statului sovietic, a libertății popoarelor Uniunii Sovietice sau a robiei lor" [8].

Pornind de la aceasta, poporul sovietic nu a precupețit nimic în acțiunile purtate împotriva cotropitorilor hitleriști. La 30 iunie 1941 a fost creat Comitetul de stat al apărării naționale. Prin lupte grele și după o retragere vremelnică, ofensiva Germaniei a fost stăvilită în apropierea Moscovei la sfîrșitul anului 1941, fapt care marchează începutul schimbării cursului desfășurării celui de-al doilea război mondial. De altfel, în decembrie 1941 un alt factor avea să contribuie la schimbarea raportului de forțe — S.U.A., în urma atacului Japoniei asupra bazei americane de la Pearl-Harbor, declară război Germaniei hitleriste.

Dar, deși puterile coaliției antihitleriste au fost unanime în a aprecia că esențială pentru obținerea victoriei asupra Axei era lovitura directă

[4] Vladimir Zaharescu, *Victoriile coaliției antihitleriste și dezvoltarea rezistenței antifasciste a popoarelor*, în „Anale de istorie" nr. 4/1969, p. 68.
[5] *Istoriia Komunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza*, ediția a III-a, Moscova, 1969, p. 478.
[6] *Ibid.*
[7] *Ibidem*, p. 479.
[8] *Ibid.*

împotriva principalei sale forțe — Germania hitleristă —, o perioadă îndelungată tot greul luptei cu aceasta a continuat să fie suportat de poporul sovietic și forțele sale armate, aliații occidentali declarînd — cu toate punctele de vedere exprimate de diversele lor foruri militare și politice și cu toate insistențele guvernului sovietic — că nu erau pregătiți pentru a întreprinde operații militare în Europa care să sustragă o oarecare parte a forțelor fasciste de pe frontul sovieto-german [9].

Începutul anului 1942 a adus prima mare izbîndă a poporului sovietic în luptele împotriva dușmanului cotropitor. După contraofensiva din decembrie 1941, de lîngă Moscova, Armata Roșie trece în ianuarie 1942 la o ofensivă generală, pe un front de aproape 2 000 km. Trupele germane sînt împinse înapoi cu sute de kilometri. Inamicul s-a retras cu pierderi enorme. Planurile lui Hitler de cotropire a U.R.S.S. într-un război fulger începeau să se năruie. Bătălia de la Moscova, evenimentul militar-politic hotărîtor al primului an al războiului și prima înfrîngere mare a hitleriștilor, a constituit începutul cotiturii radicale în războiul pentru apărarea patriei. Aceste victorii erau mărturii ale forței și puterii inepuizabile a statului sovietic, a armatei sale. Ele au mărit prestigiul U.R.S.S. și au grăbit formarea unui front larg de state antihitleriste. La 1 ianuarie 1942, 26 de state, printre care U.R.S.S., S.U.A., Anglia și China, au semnat declarația privind unirea tuturor resurselor economice și a potențialului militar în vederea zdrobirii forțelor Axei. A fost încheiată o înțelegere privind deschiderea unui al doilea front în Europa în anul 1942 de către Anglia și S.U.A.

Victoriile Armatei sovietice, întărirea coaliției antihitleriste au influențat și dezvoltarea mișcării naționale de eliberare în țările cotropite de fasciști. Trăsătura caracteristică a acestei etape a fost crearea unor detașamente de partizani bine organizate și închegate, care au acționat după un plan profund chibzuit elaborat de forțele antifasciste interne. Un război activ de partizani au purtat popoarele U.R.S.S., Iugoslaviei, Greciei, Albaniei [10]. În Polonia, Cehoslovacia, Franța, Norvegia, Belgia, Danemarca, Bulgaria, România s-au dezvoltat mișcări de rezistență cu trăsături evidențiate de condițiile fiecărei țări.

Lupta de eliberare a popoarelor din țările ocupate era condusă de partidele comuniste și muncitorești, care, înfruntînd teroarea fascistă, s-au afirmat cu putere ca partide patriotice, cu luptători eroici pentru libertate, democrație și independență națională. Mișcarea de rezistență în timpul celui de-al doilea război mondial a fost o mișcare a majorității covîrșitoare a popoarelor pentru răsturnarea și alungarea fasciștilor din țară, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, în vederea dezvoltării pe calea progresului. Obiectivele sub care s-a desfășurat această luptă reprezentau interesele vitale ale maselor largi populare de la orașe și sate.

Clasa muncitoare s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății, avangarda luptei întregului popor împotriva

[9] Vladimir Zaharescu, *Loc. cit.*, p. 68.

[10] *Din lupta de rezistență antifascistă a popoarelor din sud-estul Europei*, în „Anale de istorie" nr. 3/1969, p. 31—70.

fascismului. Alături de muncitorime au luat parte activă la mișcarea de rezistență țărănimea, intelectualitatea și alte categorii de oameni ai muncii ; s-a constituit o puternică bază a forțelor democratice și patriotice în lupta antifascistă [11].

Eroica luptă a maselor pentru eliberarea de sub jugul asupririi fascismului, condusă de partidele comuniste și muncitorești, constituie un moment remarcabil în istoria desfășurării celui de-al doilea război mondial și a deznodământului victorios al acestei uriașe confruntări.

Stăvilirea ofensivei Germaniei hitleriste în Uniunea Sovietică și victoria de la Stalingrad aveau să constituie un imbold puternic pentru mișcarea de rezistență a popoarelor Europei.

La 19 noiembrie 1942 Armata sovietică a început contraofensiva de la Stalingrad. După lupte grele, în cursul ofensivei de la 19 pînă la 30 noiembrie, nu numai că a fost realizată încercuirea marii grupări inamice din regiunea Stalingradului, dar au și fost capturate 5 și zdrobite 7 divizii inamice. La 2 februarie 1943, gruparea inamică de la Stalingrad a fost nimicită. „Gruparea de șoc germană, formată din trupe de elită, cu un efectiv total de 330 000 de oameni, a fost zdrobită și capturată ; Germania hitleristă s-a îmbrăcat în doliu, iar soarele strălucitor al victoriei a revărsat lumina nemuritoare a gloriei asupra Forțelor armate sovietice" [12].

Contraofensiva de la Stalingrad s-a transformat într-o ofensivă generală a întregii Armate sovietice pe un front uriaș, de la Leningrad pînă la Marea de Azov. În ianuarie 1943 Armata sovietică a rupt blocada Leningradului, ceea ce a permis restabilirea legăturii dintre oraș și restul țării.

Aliații occidentali vor trece și ei la declanșarea primelor operații ofensive. La 23 octombrie 1942 forțele engleze au declanșat bătălia în nordul Africii, la El-Alamein. Trupele germane și italiene s-au retras în grabă. În decurs de 14 zile trupele engleze au înaintat pe o distanță de 850 km și la 20 noiembrie 1942 au intrat în Bengazi. Situația trupelor feldmareșalului hitlerist Rommel a devenit cu totul disperată atunci cînd între 8 și 12 noiembrie 1942 a avut loc debarcarea forțelor anglo-americane în Algeria și Maroc. Operațiile hotărîtoare pentru lichidarea grupării fasciste din Africa au avut loc între 6 și 12 mai 1943, cînd peste 250 000 de militari germani și italieni au depus armele. În felul acesta, operațiile din Africa, desfășurate pe un teatru de război secundar din punctul de vedere al desfășurării de ansamblu a celui de-al doilea război mondial, au avut însă un rol important în dezvoltarea activității militare a aliaților occidentali, fiind prima bătălie terestră de proporții cîștigată de aceștia ; ele au produs pierderi importante trupelor fasciste, au contribuit în bună măsură la asigurarea controlului aliaților în Mediterana și la îmbunătățirea condițiilor pentru viitoarele debarcări pe continentul european [13].

[11] *Istoriia Velikoi Otecestvennoi Voini Sovetskogo Soiuza. 1941—1945*, vol. II, Moscova, 1961, p. 368.

[12] I. M. Malinovski, *De strajă păcii*, în „Pravda" din 23 februarie 1957.

[13] Vladimir Zaharescu, *Loc. cit.*, p. 72—73.

Anul 1943 a adus forțelor Armatei Roșii o importantă victorie. În iulie 1943, în bătălia de la Kursk, fascismul german a primit o nouă lovitură. Inițiativa de la această dată a rămas definitiv, pînă la sfîrșitul războiului, de partea Comandamentului sovietic.

Contraofensiva începută la 12 iulie 1943 s-a dezvoltat fără răgaz într-o ofensivă strategică pe un front larg. În ultimele luni ale anului 1943, Armata sovietică a eliberat Kievul, peninsula Taman, regiunile vestice ale R.S.F.S.R. și o parte a teritoriului Bielorusiei. Ofensiva sovietică, deși victorioasă, întîmpina o rezistență încă masivă din partea forțelor hitleriste. Aliații occidentali, tărăgănînd deschiderea celui de-al doilea front, permiteau lui Hitler să acționeze cu efective sporite pe frontul de răsărit, care rămînea în continuare singurul decisiv ca întindere, amploare a operațiilor și angajare a forțelor.

Succesul ostașilor sovietici la Kursk a facilitat debarcarea trupelor anglo-americane în Italia. În vara lui 1943 aliații occidentali debarcă în Sicilia, iar la 3 septembrie 1943 în sudul Italiei, dată la care Italia, prin mareșalul Badoglio, încheie armistițiu cu Națiunile Unite.

Capitularea Italiei a reprezentat un succes al coaliției antihitleriste. Puternica axă Berlin-Roma-Tokio se destrăma. Hitler pierdea importante forțe umane și materiale. Trupele germane au suferit în această perioadă înfrîngeri mari și pe frontul de răsărit. În aceste condiții, dictatura militară-antonesciană, care împinsese o parte a Armatei române în războiul antisovietic, era somată de Hitler a pune la dispoziția războiului hitlerist întreaga forță militară a țării.

La sfîrșitul lunii martie și începutul lunii aprilie 1944, trupele Frontului 2 ucrainean au atins frontiera de stat dintre România și U.R.S.S.

Creșterea continuă a puterii militare a Uniunii Sovietice, a potențialului ei economic a permis forțelor sale armate să înfăptuiască în campania din 1944 operații ofensive strategice de mari proporții împotriva Germaniei hitleriste, care dispunea de un teritoriu vast, de forțe armate cu un efectiv de multe milioane de oameni, resurse economice mari pentru producția de armament și tehnică militară și reprezenta încă un inamic puternic, a cărui înfrîngere definitivă necesita o uriașă încordare de forțe din partea coaliției antihitleriste.

Cercul în jurul forțelor hitleriste se strîngea tot mai mult. În vara anului 1944, aliații occidentali au deschis cel de-al doilea front. Deschiderea sa a creat a situație grea trupelor germane. Hitler trebuia să acționeze pe două fronturi. Pe lîngă acestea, grosul trupelor hitleriste erau angajate în mari bătălii pe frontul sovietic, iar pentru noul front Hitler a fost nevoit să arunce în luptă o parte din rezervele sale strategice. Panica și deruta încep să se accentueze în rîndurile forțelor hitleriste. Tot mai hotărîte, forțele progresiste din întreaga lume, conduse de comuniști, se ridică împotriva fascismului. Mișcarea de rezistență, acțiunile partizanilor cresc în intensitate. Pierderile pe care aceștia le cauzează inamicului devin din ce în ce mai mari. Datorită înfrîngerilor de pe fronturi, sub presiunea mișcării de rezistență, hidra fascistă cedează, retrăgîndu-se spre Berlin.

În a doua jumătate a lunii august 1944, Armata sovietică a declanșat în sectorul de sud al frontului una dintre cele mai mari operații strategice. Ea avea ca scop nimicirea pozițiilor hitleriste din România, care asigurau Germaniei exploatarea multiplelor resurse din sud-estul Europei,

folosirea Dunării — cea mai importantă arteră de circulaţie pe apă ce străbate Europa centrală şi de sud-est —, ieşirea la Marea Neagră, bararea a trei mari direcţii de pătrundere : spre Balcani ; spre Adriatica şi nordul Italiei ; spre cîmpia Europei centrale (Budapesta-Viena) [14]. În condiţiile cînd Armata sovietică dădea lovituri din ce în ce mai grele Germaniei fasciste, planurile hitleriste de menţinere a acestei importante poziţii strategice au fost năruite de insurecţia victorioasă a poporului român, care a constituit o strălucită încununare a eroicei lupte revoluţionare purtate de oamenii muncii, de forţele progresiste ale societăţii, în frunte cu partidul comunist, împotriva fascismului, a dominaţiei imperialismului străin, pentru eliberarea socială şi naţională.

Odată cu victoria insurecţiei, România a întors armele împotriva Germaniei fasciste, alăturîndu-se coaliţiei antihitleriste. „Victoriile Armatei Roşii — se arată în *Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice* — însufleţeau poporul român în lupta împotriva tiraniei fasciste. Forţele patriotice din România, sub conducerea partidului comunist, au înfăptuit la 23 August insurecţia şi au doborît guvernul fascist. Armata română şi-a întors armele împotriva trupelor germane şi s-a alăturat Armatei Roşii. Formaţiunile patriotice şi unităţile Armatei române au curăţat Capitala de odioşii cotropitori şi au desfăşurat, împreună cu trupele sovietice, lupta hotărîtă pentru izgonirea trupelor germano-fasciste din hotarele ţării. La 31 august ostaşii sovietici, întîmpinaţi cu bucurie de populaţia română, au intrat în Bucureşti" [15].

Victoria insurecţiei de la 23 August, în condiţiile internaţionale arătate, şi intrarea Armatei române în războiul antihitlerist au dus la prăbuşirea frontului german în această zonă a Europei, dejucînd încercările lui Hitler şi Antonescu de a organiza pe teritoriul României o nouă linie de rezistenţă militară, au deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice spre Bulgaria, Iugoslavia şi Ungaria.

„Poporul român — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — s-a angajat cu toate resursele materiale şi umane, cu întregul său potenţial de luptă în războiul drept, eliberator, antihitlerist" [16]. Războiul României împotriva Germaniei hitleriste coincidea cu interesele celorlalte ţări care luptau împotriva aceluiaşi inamic, reprezentînd contribuţia cea mai de preţ a poporului român la lupta comună a popoarelor contra Germaniei naziste.

Relevînd semnificaţia alăturării României la coaliţia antihitleristă şi a luptei Armatei române alături de Armata sovietică împotriva Germaniei, ziarul „Pravda" din 28 august 1944 scria : „Importanţa ieşirii României din Axă depăşeşte cadrul României... ea are o importanţă covîrşitoare nu numai pentru această ţară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin aceasta se prăbuşeşte întreg sistemul de dominaţie german din sud-

[14] E. Bantea, C. Nicolae, Gh. Zaharia, *August 1944 — mai 1945*, Editura militară, Bucureşti, 1969, p. 31.

[15] *Istoriia Komunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza*, ediţia a III-a, Moscova, 1969, p. 513.

[16] Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naţionale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 15.

estul Europei... ar fi greu să se subestimeze importanţa acestei lovituri date întregului sistem de dominaţie german din Peninsula Balcanică". La un an, cînd desfăşurarea evenimentelor a confirmat acest lucru, ofiţerii francezi generalul Cochet şi lt. col. Paquier scriau că actul de la 23 August a permis ca într-un interval de timp excepţional de scurt forţele române să se desprindă de frontul german, întreg teritoriul să fie curăţit de nemţi, iar diviziile Wehrmachtului să fie nimicite. La vest şi la sud rămînea deschis un front cu o lungime de 1 500 km [17].

Începînd de la 23 August 1944 şi pînă la încheierea războiului în Europa, efectivele militare angajate de România în acţiunile contra trupelor fasciste s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni : 170 000 de militari români s-au jertfit în lupta contra cotropitorilor hitlerişti.

Prin lupte grele, Armata română, alături de Armata sovietică, a alungat trupele germano-horthiste din Transilvania, eliberînd întreg teritoriul patriei [18], a luat parte activă la eliberarea Ungariei [19], Cehoslovaciei [20] şi Austriei, luptînd cu eroism pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste. Clasa muncitoare, ţărănimea, masele largi populare au răspuns cu abnegaţie chemării partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie !" ; întreaga economie a ţării a fost subordonată intereselor războiului antifascist.

Pe baza calculelor făcute, dar încă incomplete, efortul economic şi financiar al României în războiul antihitlerist, pentru aprovizionarea şi înzestrarea trupelor române cu cele necesare operaţiilor militare, de la 24 august 1944, cînd au început operaţiile contra Germaniei hitleriste, şi pînă la 1 septembrie 1945, cînd unităţile operative au revenit în ţară, ca şi pentru întreţinerea, livrările de materiale militare, reparaţii, construcţii, prestaţii etc. pentru unităţile militare sovietice s-a ridicat la circa 700 000 000 de dolari valută 1938 [21].

La această sumă trebuie adăugate pagubele provocate prin distrugeri, bombardamente şi alte operaţii militare, prin jafuri din bunurile publice şi particulare efectuate de către trupele fasciste care erau izgonite de pe teritoriul României, între 23 august şi 25 octombrie 1944, şi care s-au ridicat la 350 000 000 de dolari valută 1938 [22]. De altfel, efortul economic real pe care l-a reprezentat această sumă pentru poporul român reiese din faptul că suportarea ei a avut loc în numai aproximativ un an, că în 1945 venitul naţional era numai pe jumătate cît cel din 1938 şi că suma totală amintită echivala cu de peste patru ori bugetul general al

[17] Titu Georgescu, *Bilanţ şi învăţăminte la finele celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 112.

[18] Aurel Petri, *Din cronica luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist*, în „Anale de istorie" nr. 5/1969, p. 45—58.

[19] Dumitru Tuţu, Ion Tudor, *Participarea Armatei române la luptele pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 19—29 ; General-colonel în rezervă Mircea Haupt, *Contribuţia Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debreţin" la eliberarea poporului ungar*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 29—38.

[20] General-colonel în rezervă Mircea Haupt, *Momente ale participării Armatei române la eliberarea poporului cehoslovac de sub cotropirea fascistă*, în „Anale de istorie" nr. 1/1970, p. 36—46.

[21] *Contribuţia României la victoria asupra fascismului*, Editura politică. Bucureşti, 1965, p. 114.

[22] *Ibid.*

statului român din 1937—1938. Contribuția economică, care s-a adăugat celei militare, a situat poporul român în rîndul participanților activi la lupta pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste.

O luminoasă pagină de eroism și internaționalism proletar au înscris patrioții români care au luptat cu arma în mînă în cadrul detașamentelor de partizani, al forțelor rezistenței antihitleriste pe teritoriul Uniunii Sovietice, al Iugoslaviei, Cehoslovaciei, Franței și al altor țări.

Aportul României la înfrîngerea nazismului s-a bucurat de o binemeritată apreciere. Numeroase ordine de zi și comunicate de război ale Comandamentului suprem sovietic au evidențiat bărbăția și eroismul trupelor române. Peste 190 000 de ostași și ofițeri au fost distinși cu ordine și medalii sovietice și multe alte mii cu decorații cehoslovace și ungare, pentru faptele lor de arme. La bilanțul războiului făcut prin prisma Conferinței de pace de la Paris, ministrul de externe al principalei forțe a coaliției antihitleriste — Uniunea Sovietică — sublinia : „Știm cu toții că România a fost statul care printr-o acțiune hotărîtă s-a eliberat de regimul fascist al lui Antonescu, s-a alăturat aliaților... Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrîngerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem sacrificiile aduse de poporul român acestei cauze..."[23].

Ministrul de externe al Marii Britanii arăta, la 29 septembrie 1944, că „România a dat un ajutor substanțial cauzei aliaților". Relevînd semnificația participării României la războiul antihitlerist, postul de radio New York sublinia la 18 septembrie 1944 : „Dezastrul german din România a pecetluit soarta armatelor Reichului din Balcani. Prin trecerea României de partea aliaților, drumul de sud-est, care duce la Budapesta, Praga și Viena, este deschis... Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfîrșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite". Iar postul de radio Paris, la un an și jumătate de la încheierea războiului, conchidea : „Franța socotește că România a adus prin contribuția sa o scurtare a războiului de cel puțin șase luni..."

Prin răsturnarea dictaturii fasciste și alăturarea la coaliția antihitleristă, prin numărul combatanților, amploarea operațiilor militare la care a participat și eforturile economice, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la cea de-a XXV-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascist, poporul român și-a demonstrat ura nestăvilită față de fascism, hotărîrea sa de a participa la nimicirea acestui periculos dușman al civilizației și libertății popoarelor, a adus o prețioasă contribuție materială și de sînge la marea victorie asupra fascismului.

Operațiunile ofensive din anul 1944 au dezorganizat frontul inamic pe întreaga lui întindere, de la Marea Barenț pînă la Marea Neagră. Înfrîngerile suferite de Germania fascistă au dus-o în pragul catastrofei. La începutul anului 1945, Armata sovietică și celelalte forțe ale coaliției antihi-

[23] Titu Georgescu, *Bilanț și învățăminte la finele celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 113—114.

tleriste se pregăteau pentru noi operaţii ofensive, care aveau să se încheie cu victoria deplină şi definitivă asupra duşmanului.

Ofensiva întreprinsă de Armata sovietică împreună cu forţele armate ale României, cu unităţi armate ale Cehoslovaciei, ale Poloniei şi Bulgariei a început la 12 ianuarie 1945 şi a constat dintr-o serie de operaţii, strîns legate între ele — operaţia de pe Vistula-Oder, operaţia din Prusia Orientală, cea din Pomerania Orientală, operaţia Viena. Toate au pregătit marea acţiune pentru cucerirea Berlinului. Marea bătălie pentru cucerirea Berlinului a început la 16 aprilie 1945. În ziua de 1 mai, trupele fasciste din Berlin au început să se predea în masă. A doua zi a fost desăvîrşită zdrobirea trupelor inamice din Berlin. Căderea Berlinului prevestea sfîrşitul apropiat al războiului dezlănţuit de Hitler şi acoliţii săi.

La 9 mai 1945 Germania a capitulat. Moment cutremurător prin liniştea-i bruscă şi ieşit din obişnuinţa omenească. Au amuţit tunurile, au încetat exploziile infernale. După şase ani de devastatoare tălăzuiri, al doilea război mondial lua sfîrşit în Europa. Primejdia de moarte abătută de fascism asupra libertăţii şi civilizaţiei umane, asupra fiinţei multor popoare fusese definitiv spulberată. Germania hitleristă era zdrobită. Berlinul, capitala celui de-al III-lea Reich, fumegînd încă, primea pe bravii ostaşi sovietici. Scriind despre sfîrşitul glorios al războiului, *Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice* consemnează că poporul sovietic şi forţele sale armate au obţinut victoria asupra agresorului în colaborare cu armatele celorlalte state ale Naţiunilor Unite, cu armatele popoarelor din centrul şi sud-estul Europei şi cu forţele combatante ale mişcării de rezistenţă. „Popoarele coaliţiei antifasciste şi-au adus contribuţia la cauza comună a luptei împotriva fascismului. Dar Uniunea Sovietică a jucat rolul hotărîtor în această luptă, a purtat pe umerii săi greul principal al războiului“ [24].

Apreciind marea contribuţie a Uniunii Sovietice, a glorioasei sale armate la lupta împotriva fascismului, Roosevelt, preşedintele Statelor Unite ale Americii, declara în iulie 1943 : „Niciodată lumea nu a văzut încă un devotament, o hotărîre şi un spirit de abnegaţie mai mari decît acelea de care au dat dovadă poporul rus şi armatele ruse“. Iar Churchill, prim-ministru al Marii Britanii, scria în august 1944 : „Tocmai Armata rusă a scos sufletul Armatei germane“ şi adăuga, pe bună dreptate, că „în lume nu a existat o altă forţă care putea face aceasta“ [25].

Alături de Armata sovietică au înfruntat curajos forţele militare fasciste armatele S.U.A., Marii Britanii, Franţei, ale celorlalte state din larga coaliţie antihitleristă, aducîndu-şi partea lor de contribuţie la obţinerea marii victorii.

Nici un moment însă nu trebuie uitat că temelia luptei eroice pentru înfrîngerea agresorilor, pentru victoria în apărarea independenţei au constituit-o şi o constituie popoarele, masele largi populare.

[24] *Istoriia Komunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza*, ediţia a III-a, Moscova, 1969, p. 518—519.

[25] Citat după Gheorghe Zaharia, *Două decenii de la victoria asupra Germaniei fasciste*, în „Lupta de clasă“ nr. 4/1965, p. 14.

Victoriile armatelor coaliției antihitleriste s-au conjugat strîns cu lupta de eliberare a popoarelor cotropite și subjugate de fascism. Mișcarea de rezistență a popoarelor a fost un factor important al războiului antihitlerist, cu profunde repercusiuni asupra desfășurării războiului și a rezultatelor sale, aducîndu-și din plin aportul la victoria finală. „În condițiile unei terori crunte, comuniștii îi uneau fără frică și neobosit pe participanții la mișcarea de rezistență, îi mobilizau la lupta împotriva regimului fascist“ [27].

Deznodămîntul celui de-al doilea război mondial confirma că subjugarea unor popoare de către imperialism nu putea dura, aceasta neputînd înfrînge voința de libertate a națiunilor. Pretutindeni cei mai buni fii ai popoarelor nu au încetat nici un moment lupta împotriva asupritorilor, au menținut veșnic vie dorința de neatîrnare, de a scutura jugul străin.

„Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample încleștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta“ [26].

Aniversînd un sfert de veac de la măreața victorie asupra fascismului german, poporul român aduce un omagiu fierbinte bravilor fii ai patriei, care nu au precupețit nimic, nici chiar supremul sacrificiu, pentru eliberarea țării, pentru înfrîngerea fascismului. Faptele lor de vitejie, înaltul lor exemplu de dăruire, devotament și spirit de sacrificiu în slujba patriei vor rămîne înscrise pentru totdeauna în cartea de aur a națiunii noastre.

Lupta Armatei române pe frontul antihitlerist, alături de Armata sovietică, sîngele vărsat în comun au pecetluit pentru totdeauna frăția de arme româno-sovietică, alianța și prietenia trainică dintre cele două popoare. Poporul român, în anul măreței aniversări, își exprimă sentimentele de înaltă prețuire și recunoștință față de Uniunea Sovietică, față de glorioasele sale armate, care au adus o contribuție hotărîtoare la eliberarea României de sub dominația hitleristă.

Prietenia și alianța frățească dintre România și Uniunea Sovietică s-au ridicat în anii construcției socialiste pe un plan superior, dezvoltîndu-se continuu, pe baza comunității de orînduire socială și de idealuri.

Poporul român cinstește, de asemenea, memoria ostașilor celorlalte țări din coaliția antihitleristă, a milioanelor de combatanți și patrioți din mișcarea de rezistență antifascistă, contribuția însemnată a acestor popoare

[26] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist*, Editura politică, București, 1969, p. 18.

[27] *Istoriia Komunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza*, ediția a III-a, Moscova, 1969, p. 506.

la lichidarea mașinii de război hitleriste, la victoria asupra fascismului.

În anii care au trecut de la cel de-al doilea război mondial, harta social-politică a lumii a cunoscut schimbări fundamentale. Raportul de forțe pe plan mondial s-a modificat în mod radical în favoarea socialismului, a păcii și progresului. Succesele obținute de Uniunea Sovietică în construirea socialismului, victoria revoluției populare în China, într-o serie de alte țări din Europa, Asia, precum și din Cuba, crearea și dezvoltarea sistemului mondial socialist au deschis noi perspective pentru progresul social în lumea contemporană. Întreaga evoluție din ultimul sfert de veac demonstrează că forțele revoluționare, progresiste se află în ascensiune, că influența lor în viața politică mondială sporește continuu, că ele — și nu imperialismul — determină într-o măsură tot mai mare cursul evenimentelor. Acest fapt îndreptățește convingerea că uriașele forțe ale păcii, ale socialismului și progresului au capacitatea de a zădărnici planurile agresive ale imperialismului, de a împiedica dezlănțuirea unui nou război mondial, de a apăra cu succes pacea.

La aniversarea unui sfert de veac de la marea victorie asupra fascismului, poporul român, strîns unit în jurul partidului, obține noi succese în îndeplinirea măreților hotărîri ale celui de-al X-lea Congres al P.C.R. Poporul nostru privește cu profundă satisfacție tot ce a făurit în acest sfert de secol, cu mîinile și cu mintea sa, prin eforturile sale neobosite : edificarea unei societăți noi, a unei vieți noi.

Gîndirea lui C. Dobrogeanu-Gherea în „Neoiobăgia"

Dr. DAMIAN HUREZEANU

Dacă opera vieţii unui autor înseamnă lucrarea care sintetizează şi exprimă principalele rezultate ale cercetării anterioare, cercetare ce a pregătit, etapă cu etapă, apariţia lucrării fundamentale respective, atunci *Neoiobăgia* nu este o asemenea operă. Dacă însă prin opera vieţii unui autor înţelegem acea lucrare de care numele său este indisolubil legat, care exprimă şi defineşte personalitatea sa creatoare, atunci, neîndoios, *Neoiobăgia* este o asemenea carte.

Întocmirea lucrării i-a solicitat lui C. Dobrogeanu-Gherea trei ani de muncă încordată. Militanţi ai mişcării socialiste şi intelectuali democraţi au urmărit cu antenţie procesul de elaborare a *Neoiobăgiei* [1]. În iulie 1910, redactarea textului lucrării era, în linii mari, terminată. Procesul definitivării şi tipăririi s-a încheiat în octombrie 1910. Apariţia *Neoiobăgiei* a fost primită ca un adevărat eveniment al vieţii ideologice din România.

Mişcarea socialistă din ţara noastră a văzut în lucrarea *Neoiobăgia* una dintre cele mai reprezentative opere care ilustrează activitatea ideologică a socialismului român, iar coloanele publicaţiilor socialiste, în special ale ziarului „România muncitoare", au popularizat-o pe larg. Reviste ca „Facla", influenţată de ideile socialiste, „Viaţa socială", „Convorbiri critice" au consacrat lucrării recenzii întinse, de-a lungul cîtorva numere [2]. „Convorbiri critice" aprecia astfel semnificaţia apariţiei *Neoiobăgiei*: „autorul ne dă cea mai însemnată lucrare sociologică-critică din cîte s-au scris pînă acum de un scriitor român asupra ţării noastre. Deşi nu împărtăşim decît în parte concluziile la care ajunge, nu putem să nu recunoaştem marea valoare critică a acestei opere, cu limpezime de vederi, pătrundere analitică, putere de sugestie" [3]. Chiar şi publicaţiile care au

[1] Ziarul „Adevărul" din 4 iulie 1908, într-un articol semnat de C. Mille, anunţa pregătirea lucrării *Neoiobăgia*. Într-o recenzie la *Neoiobăgia*, cunoscutul profesor D. Drăghicescu scria: „De la apariţia ei, înainte chiar de a apare, a stîrnit mult interes" („Viaţa socială", anul II, [1911], nr. 5—6, p. 256).

[2] Vezi „Facla" nr. 33, 37, 38 şi 40 din 23 octombrie, 25 şi 27 noiembrie şi 11 decembrie 1910; „Viaţa socială", anul II, nr. 5—6, din mai—iunie 1911.

[3] „Convorbiri critice", anul IV, nr. 12, din 25 decembrie 1910, p. 833.

atacat cu vehemenţă concepţiile autorului tratau lucrarea ca pe un act major al gîndirii social-politice din România [4].

Ulterior *Neoiobăgia* a fost deseori invocată în discuţiile polemice din cadrul mişcării muncitoreşti din România. Sub impulsul unor considerente născute din necesităţile unor confruntări curente de ordin politic şi ideologic, conţinutul de idei al *Neoiobăgiei* a căpătat unele interpretări inadecvate ; peste fondul real al ideilor lucrării s-a aşezat un strat de elemente interpretative, afectate de arbitrar ; prin această crustă era greu să se distingă filonul real al raţionamentelor teoretice ale autorului *Neoiobăgiei*. Este drept că însăşi lucrarea — prin ceea ce afirmă, dar mai ales prin ceea ce ea nu afirmă — permite unele licenţe şi deosebiri interpretative, care se pot revendica, cu mai multă sau mai puţină justificare, ca expresii fidele ale sensului şi spiritului ei [5].

Punctul de pornire al lui C. Dobrogeanu-Gherea în abordarea problemei agrare este subordonat ideii de a defini trăsăturile caracteristice, fenomenele şi procesele specifice ale sistemului agrar din România, pen-

[4] S-a remarcat în acest sens ziarul „Neamul românesc", care a deschis în coloanele sale o adevărată campanie împotriva ideilor susţinute în lucrare. Era o critică dinspre dreapta a *Neoiobăgiei*, făcută de adversari ai socialismului de pe poziţiile unui îngust naţionalism mic-burghez (Vezi *În jurul Neoiobăgiei*, în „Neamul românesc", anul VI, nr. 37, 38, 44, 46, 47—48, din 29 martie, 1, 19, 26 aprilie şi 2 mai 1911 şi *Un roman cu tendinţe : Neoiobăgia*, în „Neamul românesc", anul VI, nr. 141—142, din 13 decembrie 1911).

Revista „Viaţa românească" a căutat să dea un răspuns concepţiilor lui Gherea, dar, alături de unele deficienţe reale surprinse de C. Stere, autorul recenziei, poziţia de ansamblu a criticii era viciată de concepţiile poporaniste. C. Stere considera lucrarea lui Gherea o polemică îndreptată împotriva poporaniştilor (Vezi „Viaţa românească", anul V, 1910, nr. 10).

[5] Lucrarea critică cea mai amplă îndreptată împotriva operei lui Gherea aparţine lui S. Timov, participant la activitatea P.C.R. El a publicat *Problema agrară şi mişcarea ţărănească din România (Antineoiobăgia)* în limba rusă în anul 1928. Punctele centrale ale criticii sale pornesc de la faptul că *Neoiobăgia* nu tratează problema agrară din punct de vedere al dezvoltării relaţiilor capitaliste şi nu este urmărită în dinamica şi evoluţia sa. El propune deci o altă orientare a cîmpului de cercetare decît cel ales de Gherea şi consideră eronată, în bloc, analiza întreprinsă de acesta, fără să dovedească, de altfel, în ce măsură elementele tabloului înfăţişat de socialistul român corespund sau nu realităţii. Evident, în demersul critic pe care-l face Timov, întîlnim multe observaţii juste, dar încorporate într-o viziune de ansamblu care păcătuieşte incontestabil mai mult, prin unilateralitate, decît lucrarea lui Gherea.

Tributar concepţiei capitalismului comercial, S. Timov privea întregul proces de evoluţie a ţărilor române prin prisma angrenării acestora în sfera comerţului şi era înclinat să explice transformări importante de ordin economic, social şi politic cu ajutorul acestei categorii, substituind-o cauzelor reale care au dus la transformările respective. Astfel, el explică, deopotrivă, prin necesităţile determinate de acţiunea capitalului comercial, şerbirea ţărănimii în secolele XV-XVII, înscăunarea fanarioţilor ca „reprezentanţi ai capitalului comercial", mişcarea revoluţionară din 1821 sau reforma agrară din 1864 (Vezi S. Timov, *Agrarnîi vopros i krestianskoe dvijenie v Rumânii*, Moscova, 1928, p. 27, 31, 34, 71.)

Critica pe care Timov a făcut-o concepţiilor lui C. Dobrogeanu-Gherea este, prin urmare, neîntemeiată, în bună măsură, nu pentru că opera socialistului român nu reclamă actul critic, ci pentru că, în loc ca susţinerile autorului *Antineoiobăgiei* să apropie cunoaşterea de înţelegerea reală a procesului istoric din România, o îndepărtează. Desigur, ea nu trebuie socotită ca fiind depăşită în bloc şi exprimînd numai un moment din frămîntările petrecute într-o perioadă agitată a Partidului Comunist Român. Ea conţine elemente pertinente şi, prin ce are recuperabil, se integrează aportului de cunoaştere a problemei agrare din România.

tru a adînci, în acest mod, cunoașterea problemei și, în același timp, pentru a pune în relief elementele care confereau o deosebită acuitate și determinau nota distinctivă a contradicțiilor sociale la sate. *„Problema agrară însă, de care ne ocupăm noi* — sublinia C. D. Gherea —, *nu cuprinde chestia socială și nici nu seamănă cu problemele agrare ale țărilor din occident; e o problemă specială țării noastre, și pentru a o pricepe trebuie să ne îndreptăm atenția nu asupra elementelor prin care ne asemănăm cu Apusul, ci tocmai asupra acelora prin care ne deosebim, care ne sînt speciale, căci tocmai acolo rezidă și problema și rezolvirea ei"* [6] (subl. autorului).

Metoda pe care o adoptă în abordarea problemei agrare este cea economică-sociologică, așa cum își definește studiul său chiar în subtitlu. Autorul *Neoiobăgiei* urmărește să lămurească aspectele teoretice — sociale și economice — pe care le comportă studierea problemei agrare. Acordînd o atenție însemnată economicului, Gherea a căutat să pună în evidență semnificațiile și consecințele sociale ale proceselor economice. El a întreprins analiza aspectelor economice specifice sistemului bazat pe dijmă pentru a reliefa coordonatele condiției umane în cadrul relațiilor economice de producție studiate.

Atunci cînd abordăm opera lui Dobrogeanu-Gherea trebuie, prin urmare, să avem în vedere caracteristicile acesteia : împletirea strînsă a analizei de ordin economic cu cea social-politică, năzuința de a oferi o viziune globală asupra problemelor examinate, de a contura tablouri vaste, chiar dacă detaliul nu pare suficient de finisat. Deși *Neoiobăgia* este o lucrare de sine stătătoare, autorul ei a conceput-o ca parte a unei ample sinteze menite să trateze realitatea românească în întregul ei complex. Este ceea ce Gherea a denumit „problema socială" a României, în cadrul căreia neoiobăgia reprezenta o latură importantă, dar departe de a acoperi întreaga problemă. De aceea, afirmațiile făcute altădată că neoiobăgia ar coincide cu optica de ansamblu a lui Gherea asupra realității românești apar forțate.

Potrivit metodei de analiză adoptate, Gherea se apropie de sistemul agrar din România ca de o structură. El este preocupat de a dezvălui relațiile dintre diferite elemente ale sistemului și ale acestora cu întregul. Interesul său se îndreaptă spre logica internă a proceselor caracteristice problemei agrare. Disecînd această problemă ca pe o stare dată, Gherea pierde din vedere sau nu acordă atenția cuvenită perspectivei istorice, momentului evolutiv al stării, dinamicii sale, tendințelor înregistrate de devenirea ei în timp. Desigur, autorul *Neoiobăgiei* consideră ca de la sine înțeles faptul că are de-a face cu un organism care presupune dezvoltare ; nu o dată în cuprinsul lucrării, el ține să menționeze că anumite fenomene pe care le tratează au suferit, între timp, modificări față de momentul la care se referă descrierea sa. Cu toate acestea, procesul evolutiv nu constituie în opera lui Gherea obiect special de cercetare. De aici impresia de unilateralitate, de exacerbare a elementelor semifeudale pe care o lasă imaginea de ansamblu a relațiilor social-economice din lumea satului românesc în viziunea lui Gherea. Nu găsim că, măcar într-o anumită mă-

[6] C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, București, 1910, p. 244—245.

sură, această impresie n-ar fi justificată. Dorim numai să explicăm unele aspecte de ordin gnoseologic din concepția lui Gherea care o alimentează.

Sarcina pe care și-a pus-o pe plan științific în lucrarea sa reprezintă un semn de maturitate pentru orice operă : aceea de a dezvălui raporturile cauzale ale fenomenelor și proceselor, legătura lor internă, fără de care înțelegerea esențialului. disocierea a ceea ce este principal de secundar, determinant de derivat riscă să se transforme într-o enumerare empirică și superficială de date și fapte.

Deși limitată tematic, lucrarea lui Gherea proiectează lumină asupra ansamblului proceselor evoluției economice și social-politice din România, pe care le privește prin prisma unui principiu unificator : neoiobăgia. A face inteligibilă această noțiune înseamnă, în accepția largă și bogată în sensuri pe care o degajă lucrarea, a stabili modul în care ea se răsfrînge asupra întregii societăți, a raporta fenomenalitatea economică, socială și politică la noțiunea respectivă, a analiza felul în care se manifestă și se afirmă în realitatea românească prezența neoiobăgiei.

Conceptul de neoiobăgie, atît de larg folosit ulterior în literatura de specialitate și atît de disputat, apare în lucrarea aceluia care l-a consacrat într-un dublu sens. Pe plan mai general, el desemnează tipul de evoluție a țării în perioada de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea [7]. În mod special și frecvent, prin neoiobăgie Gherea a înțeles modul de existență a realității rurale românești [8], a definit componentele structurii și caracteristicile sistemului agrar în perioada de după reforma din 1864. După cum se știe, acest sistem îmbina în sine forme semifeudale de producție cu relații capitaliste, aflate în continuă dezvoltare.

În lucrarea sa, Gherea semnalează prezența elementelor capitaliste în agricultură [9]. Este însă incontestabil că el a subestimat ponderea, gradul, nivelul dezvoltării relațiilor capitaliste în economia agrară, precum și problema dinamicii, a ritmului și sensului evoluției capitaliste a alcătuirii agrare. Voind să determine cît mai convingător caracteristicile concretului istoric, el a exagerat aspectul cantitativ a ceea ce individualizează, particularizează. Chiar dacă sarcina pe care și-a propus-o viza în mod direct analiza sistemului bazat pe dijmă, a formelor semifeudale

[7] „O viață politică și economică plină de resturi feudale, care nu vor să moară, și bazată pe capitalism modern, care nu poate să trăiască" (C. Dobrogeanu-Gherea, *Op. cit.*, p. 479).

[8] „...Neoiobăgia noastră — arăta el — consistă din două elemente : unul economico-social — amestecul hibrid de capitalism și feudalism și altul politico-social — dezbrăcarea țărănimii de orice drepturi, care sînt trecute, spre uz și abuz, claselor dominante" *(Ibidem*, p. 239).

Într-o formulare care redă mai detaliat și mai sugestiv aspectele vieții rurale, urmărite cu precădere în lucrare, Gherea arată că neoiobăgia „...e o întocmire economico și politico-socială agrară particulară țării noastre și care consistă din patru termeni : raporturi de producție în bună parte iobăgiste, feudale ; o stare de drept liberalo-burgheză prefăcută în minciună, lăsînd pe țăran la discreția stăpînului ; o legislație tutelară, care decretează inalienabilitatea pămînturilor țărănești și reglementează raporturile dintre stăpîni și muncitori, raporturi izvorîte din cei doi termeni de mai sus ; în sfîrșit, insuficiența pămîntului așa-zisului mic proprietar țăran pentru munca și întreținerea familiei sale, fapt care-l silește să devină vasal al marii proprietăți... *Această întocmire hibridă și absurdă, această neoiobăgie constituie problema agrară specifică a țării noastre*" *(Ibidem*, p. 373—374).

[9] *Ibidem*, p. 101, 374, 408 etc.

de producție, aceasta nu înseamnă că ea urma să se realizeze în dauna integrității imaginii orînduirii agrare, prin unilateralizarea fenomenelor proprii agriculturii române în perioada de după reformă. Dincolo de această optică măritoare a unui fenomen real, în lucrarea lui Gherea rămîne analiza de o forță excepțională a contradicțiilor interne ale sistemului agrar.

Cuprinsul lucrării este ordonat tematic în 3 părți distincte : prima parte, formată din două capitole, este oarecum exterioară problemelor privitoare la neoiobăgie. Ea expune funcționarea mecanismului economic al societăților capitaliste și familiarizează pe cititor cu concepția lui Gherea privind dezvoltarea țărilor înapoiate în orbita celor înaintate. Funcția acestei părți în economia lucrării este de a da procesului istoric din România o deschidere spre largile orizonturi ale istoriei universale, de a oferi posibilitatea distingerii specificului, prin raportare, și în același timp de a nu izola situația proprie societății românești de mersul general al istoriei.

Partea centrală a *Neoiobăgiei* este consacrată analizei sistemului agrar, sau, mai cuprinzător, a vieții agrare în România. Se pot distinge două subdiviziuni ale ei : prima tratează aspectele de ordin economic, social și tehnic-productiv pe care le comportă problema agrară. A doua parte prezintă politica economică în domeniul agrar și reflectarea, pe plan ideologic, a problemelor rurale, cu incidența pe curentele de nuanță poporanistă. Autorul nu-și propune însă o descriere a măsurilor cu caracter economic și social inițiate de cercurile dominante și a luptei desfășurate în jurul aplicării lor, ci caută să dezvăluie cum se comportă regimul neoiobag față de aceste măsuri, ce disponibilități și resurse interne are sau nu are de a se adapta la cerințele vremii.

*

Ieșit din sfera considerațiilor abstracte și a ideilor ce încearcă, în primele două capitole, să dea consistență unui sistem de gîndire propriu asupra căilor evolutive ale lumii moderne capitaliste și a locului ce revine țărilor înapoiate în cadrul acestei lumi, Dobrogeanu-Gherea pășește pe terenul relațiilor agrare din România cu o siguranță și o cunoaștere deplină a materiei. Din multitudinea relațiilor și aspectelor regimului agrar, el caută să degajeze axa ordonatoare a acestora, să facă inteligibil elementul semnificativ care pătrunde întregul univers al lumii rurale și prin aceasta să pună în evidență unitatea laturilor componente ale sistemului agrar, legătura lor internă. Odată sesizat și clarificat ceea ce autorul ne propune drept principiu coordonator al realității agrare românești, devine limpede desfășurarea tabloului acesteia în întreaga varietate a manifestărilor sale concrete.

Expunerea capătă o deosebită vivacitate și o mare profunzime. Adevărul situației pe care o dezvăluie are o forță de convingere deosebită. Nimic nu este căutat, patetic ; tabloul înfățișat, prin simpla constatare a înlănțuirii elementelor care-l compun, este zguduitor. Gherea a reușit să-i imprime dinamism și tensiune interioară, forță emotivă și intensitate dramatică. Cuvintele biciuiesc parcă prin adevărul lor viu, necruțător pe care-l conțin și care se întoarce ca un puternic act de acuzare la adresa întregii orînduiri social-economice a țării. Relațiile neoiobage, atît de apă-

sătoare, strivesc sub povara lor o bună parte a țărănimii muncitoare, iar după Gherea marea majoritate a acesteia. Sub imperiul acestor relații, al acțiunii lor, care se manifestă cu o forță elementară, se consumă drama unei țărănimi dezmoștenite. Vîltoarea în care este împins țăranul crește și se mișcă amețitor în paginile *Neoiobăgiei* lui Gherea ; în acest angrenaj, el — biet truditor harnic al pămîntului —, plăpînd, părăsit, lăsat să înfrunte prin propriile-i puteri adversitatea unor condiții atît de vitrege, se zbate în mizerie, în nevoi, în neputință.

Neoiobăgia lui Gherea aduce contribuții substanțiale în elucidarea unor probleme de bază ale regimului agrar din România, după cum surprinde cu finețe caracteristicile multor aspecte mai puțin relevate în literatură. Rămîne încă nedepășită analiza legislației privind tocmelile agricole în perioada următoare reformei agrare din 1864. Însăși abordarea reformei agrare, cu accentul pe esența ei economică, a deschis o nouă cale de cercetare în literatura problemei.

Punctul forte în analiza problemelor reformei din 1864 rezidă în considerațiile pe care Dobrogeanu-Gherea le face cu privire la cele două moduri de împroprietărire, potrivit intereselor fundamentale ale celor două clase aflate în lupta pentru pămînt. Regăsim de fapt teza celor două căi de dezvoltare a capitalismului în agricultură, conținută încă în studiul său *Ce vor socialiștii români ?*

Neoiobăgia surprinde just conținutul economic al marii arendășii în România. Împotriva tendințelor de a privi pe marele arendaș ca purtător al relațiilor capitaliste, Gherea vede funcția sa economică și socială sub semnul agravării contradicțiilor sistemului bazat pe dijmă, în porii căruia există [10].

De mare interes științific pentru formarea unei optici juste asupra condițiilor de existență și a schimbărilor produse în structura de clasă a țărănimii este distincția făcută în *Neoiobăgia* între pauperizarea țărănimii și proletarizarea acesteia. În consens cu viziunea sa de ansamblu, Gherea își polariza atenția aproape în exclusivitate asupra pauperizării denumită de el „proletarizare neoiobagă" [11].

În lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea se întrevede explicarea capacității de concurență a moșierimii române pe piața mondială de cereale, în condițiile crizei agrare de la sfîrșitul secolului trecut [12]. Realizată prin ofensiva neîntreruptă asupra produsului necesar al producătorilor direcți, care trebuiau să suporte atît consecințele scăderii prețurilor la cereale cît și creșterea veniturilor moșierimii și marilor arendași, concurența nu reflecta cîtuși de puțin superioritatea tehnică-economică a agriculturii românești, ci intensificarea exploatării în cadrul aceleiași structuri agrare, fapt care nu făcea decît să adîncească contradicțiile sociale și economice ale acesteia.

Un capitol special al *Neoiobăgiei* este consacrat „revoltelor țărănești" ca fenomen de mare semnificație și importanță din istoria României la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Cristalizată cu mult înainte de izbucnirea răscoalei din 1907 și grefată pe fondul general al orientării sale ideologice, concepția lui Gherea despre sensul și

[10] *Ibidem*, p. 126—127.
[11] *Ibidem*, p. 112—114.
[12] *Ibidem*, p. 248—249.

rolul luptei țărănimii nu a suferit modificări nici după marele eveniment care a zguduit țara.

Pe bună dreptate, Lucreţiu Pătrăşcanu s-a ridicat cu tărie, în lucrarea sa *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, împotriva mentalităţii înguste, dogmatic-defetiste care s-a înstăpînit în mişcarea social-democrată din ţara noastră faţă de lupta ţărănimii. În ea se reflecta întreaga neputinţă a social-democraţiei de a înţelege imperativele liniei revoluţionare de acţiune. *Neoiobăgia* nu propune un nou mod de înţelegere a luptei ţărănimii ; dimpotrivă, cu puterea prestigiului de care s-a bucurat, a sancţionat vechea mentalitate. În schimb lucrarea lui Dobrogeanu-Gherea orientează pe un făgaş fertil şi de mare perspectivă analiza genezei răscoalei.

El a prezentat răscoalele ca pe un produs al contradicţiilor proprii sistemului agrar, natura lor putînd fi dezvăluită numai în funcţie de înţelegerea condiţiilor specifice ale relaţiilor social-economice din satele româneşti.

Orientînd analiza cauzelor răscoalei spre un făgaş fertil în rezultate, nu înseamnă că autorul *Neoiobăgiei* a şi realizat această analiză. Dacă examinăm măsura în care a reuşit să surprindă elementele definitorii ale structurii agrare, să dezvăluie sistemul contradicţiilor ce au generat răscoala, observăm că uneori Gherea apelează la elemente periferice, nesemnificative. Este evidentă o discrepanţă între valoarea metodei de cercetare pe care o propune şi nivelul la care se menţine analiza concretă, în lumina acestei metode. Remarci de mare subtilitate despre cauzele unor momente de ordin psihologic care alimentează şi întreţin antagonismul dintre moşieri şi ţărani [13] alternează cu consideraţii puţin profunde. Astfel, o versiune curentă în literatura epocii, preluată şi în *Neoiobăgia*, încerca să explice postura de „instigator" la răscoale a unor instituţii ale statului care, de formă, proclamau respectarea legalităţii, dar, încălcînd-o sistematic, inoculau „simţul ilegalităţii şi al fărădelegii".

Nu intenţionăm în articolul de faţă să reproducem conţinutul *Neoiobăgiei*. Ceea ce interesează nu este schema rezumativă a acestui conţinut, ci bogăţia determinărilor sale, care, oricum, nu pot fi reproduse într-un rezumat, fie el oricît de mare. Vom aminti numai cîteva elemente care sporesc forţa lucrării lui C. D. Gherea.

Esenţialul este, fără îndoială, acela de a fi lărgit considerabil cunoaşterea asupra aspectelor, proceselor şi fenomenelor în care regăsim răsfrîngeri ale neoiobăgiei, reziduuri sau consecinţe ale sale. Nici o altă lucrare nu reuşeşte să pună în evidenţă atîtea fenomene — cele mai multe reale, chiar dacă unele sub o formă exagerată — pe care le antrenează *Neoiobăgia*. Dacă a descifra bogăţia determinărilor unui fenomen este un semn de profunzime a cugetării, atunci opera lui Gherea se află sub acest semn. Dincolo de domeniul economic, *Neoiobăgia* cuprinde o întreagă lume de relaţii, de atitudini, o viaţă. Merită a fi subliniată capacitatea operei lui Gherea de a reprezenta plastic condiţiile sub care se manifestă

[13] O asemenea remarcă se poate socoti cea care dezvăluie că sistemul bazat pe dijmă întreţine credinţa ţăranului în justeţea poziţiei sale de a i se asigura pămînt pentru muncă din masivul moşieresc, după cum moşierii se socotesc în drept să ofere numai în măsura în care aceasta corespunde intereselor lor (*Ibidem*, p. 189—190).

neoiobăgia. Apelul la ipostaza socială a acestei stări oferă elementul care imprimă culoare și relief.

Din loc în loc, Dobrogeanu-Gherea punctează lucrarea sa cu concluzii, care surprind concis, expresiv sensul general al analizei întreprinse. Sînt fraze care pun în valoare ideea centrală urmărită de autor, proiectînd un puternic fascicul de lumină asupra întregului material prezentat în cuprinsul unui capitol sau al unei părți din acesta [14].

Pe linia sesizării esențelor într-o formă lapidară, lui C. Dobrogeanu-Gherea i se datorează una dintre cele mai revelatoare formulări a însuși conținutului și caracterului contradicțiilor interne, proprii regimului agrar din România, în perioada analizată de el. „Regimul nostru dublu însă, capitalisto-iobăgist — scria Dobrogeanu-Gherea —, are din iobăgie dulcele avantaj al muncii silite (adică așa-zise învoite), fără dezavantajul vreunei obligații, servituți față de ea, și are din regimul capitalist absoluta libertate de exploatare, fără să îndure dezavantajul unei munci libere. În schimb, clasa muncitoare țărănească, în acest dublu regim, are din iobăgie dezavantajul muncii silite, fără să aibă avantajele obligațiilor boierești față de ea, iar din regimul capitalist are dezavantajul unei nețărmurite libertăți de exploatare, fără să aibă avantajul unei adevărate libertăți a muncii. Cu alte cuvinte, prin acest dublu regim, capitalisto-iobăgist, clasa noastră economicește dominantă a reușit să realizeze toate avantajele amîndorur regimurilor pentru dînsa și toate dezavantajele amîndorura regimurilor pentru țărani. Prin acest sistem — continua Gherea — clasa noastră dominantă a reușit să realizeze ceva unic pentru ea : un regim de roze fără spini, iară spinii, numai spinii, au rămas țăranilor ; împletiți în cununi dese, de o jumătate de veac ei sîngerează fruntea țărănimii române“ [15].

*

Întreaga forță de convingere pe care o degajă analiza întreprinsă, efortul stăruitor în a surprinde profilul istoric al unei perioade relativ întinse de dezvoltare a României sînt subsumate, în lucrare, argumentării necesității de a înlătura neoiobăgia și consecințele pe care ea le antrenează. Fiecare moment adus în dezbatere, examinarea fiecărei trăsături a rînduielilor agrare și a vieții sociale înseamnă o pledoarie pentru dezrădăcinarea neoiobăgiei din organismul social-economic al țării. Punctul de vedere pe care Gherea îl promovează cu tenacitate, energic și sistematic este acela că a rupe cu neoiobăgia nu se poate pe jumătate, parțial, ci integral. „Soluția aceasta — scria el — care reiese din toată lucrarea noastră, aproape din fiecare pagină, este : *desființarea totală, completă, neîntîrziată a acestui regim nefast, regimul neoiobag*“ [16]. Așa cum neoiobăgia se răsfrînge în toate zonele societății românești, tot astfel desființarea ei ar însemna regenerarea organismului social în ansamblul său, ar concura la „o prefacere profundă a vieții materiale, politice, culturale, morale, naționale a României“ [17].

Eliberată de povara neoiobăgiei, sublinia Gherea, societatea românească s-ar înscrie pe o orbită capitalistă similară cu evoluția unor state din Europa occidentală, ar căpăta o structură burgheză modernă. Aceasta

[14] *Ibidem*, p. 130, 228, 238, 269, 292, 319 etc.
[15] *Ibidem*, p. 101—103.
[16] *Ibidem*, p. 375.
[17] *Ibidem*, p. 377.

coincidea, după părerea sa, cu sarcina care se punea istoric spre rezolvare în fața României.

Sesizarea este justă în măsura în care, pornind de la stadiul dezvoltării obiective a României în etapa dată, transformarea societății, oricît de profundă și de radicală ar fi fost, nu depășea cel puțin ca moment inițial caracteristicile și cadrul formațiunii burgheze. Era vorba de o prefacere avînd un conținut burghezo-democrat.

Dincolo de această constatare legitimă intervin însă două aprecieri care grevează întregul mod de a gîndi al lui Gherea. Prima, decurgînd din optica de ansamblu a lui asupra societății românești, constă în faptul că transformarea este înțeleasă ca un proces de trecere a unei stări (neoiobăgia) într-o altă stare — societatea capitalistă burgheză. În realitate, cu toată persistența elementelor și trăsăturilor proprii formelor de producție și relațiilor social-economice de tip feudal, structura generală a societății românești era capitalistă. În cadrul acestei structuri, România parcursese o evoluție relativ îndelungată. Sigur, capitalismul din România, ca, de altfel, și din alte țări în care procesele se petrecuseră similar, era diferit, ca formă de evoluție și profil istoric, de cel din unele țări occidentale pe care le avea în vedere Dobrogeanu-Gherea. El era distinct nu în sensul în care uneori se înțelege prin aceasta, anume că prezenta anumite elemente individualizatoare, specifice, care se adăugau, se suprapuneau peste procesele și fenomenele socotite a fi purtătoare ale generalului în tipul dat de societate. Asemenea mod de abordare este pîndit de schematism, de o viziune în care generalul și particularul nu sînt integrate organic, nu se contopesc într-o sinteză nouă a ansamblului social, ci se află alăturate, oarecum mecanic, exterior *. Fiind distinct într-un sens mult mai profund decît găsim problema tratată în unele lucrări de economie sau istorie, avînd o fizionomie proprie în raport cu formele și caracteristicile pe care le prezenta capitalismul din unele țări occidentale, el nu înceta totuși de a rămîne capitalism. El nu era deci o altă stare, așa cum socotea Gherea, deși însuși teoreticianul socialist, prin starea neoiobagă, înțelegea de fapt tot semicapitalism-semifeudalism.

Al doilea moment care reduce valoarea ideii despre desființarea radicală a neoiobăgiei rezidă în concepția lui Dobrogeanu-Gherea privind modalitatea acestei desființări. În postura de critic al neoiobăgiei, Gherea este intransigent, necruțător ; în situația de luptător pe planul transpunerii în practică a atitudinii sale critice, el este mai puțin hotărît. În poziția sa față de neoiobăgie ne întîmpină deci discrepanța dintre actul critic, ca mod de a înțelege realitatea dată, și conținutul măsurilor propuse, ca mod de a acționa în vederea realizării sarcinilor ridicate de această realitate.

Care este cadrul acțiunii practice pe care Gherea l-a imaginat în vederea transformării realității neoiobage ? Oricît de restrînsă ne apare în

* Or, numai legătura organică a acestor elemente, manifestarea istorică concretă a generalului dau o fizionomie de ansamblu proprie, din care fiecare element poate fi izolat, detașat numai pentru necesitățile analizei și numai în măsura în care se are în vedere cadrul general unitar. Structura social-economică dată reprezintă deci un ansamblu de raporturi și relații cu o logică internă proprie. Această structură este sieși intrinsecă. Trăsăturile pe care le prezintă nu rezultă din suma mecanică a ceea ce este considerat general și ceea ce aparține particularului, ci apar ca o expresie a unității indisolubile a acestor elemente.

lucrarea lui Gherea analiza marii proprietăți, ca purtătoare a relațiilor semifeudale în agricultura României, totuși veriga centrală de la care pornește în fundamentarea măsurilor preconizate o constituie tot problema structurii proprietății funciare.

Există în *Neoiobăgia* aprecieri acide la adresa marii proprietăți funciare și a caracterului vicios al structurii agrare a țării. Gherea vorbește de „repartizarea atît de monstruoasă a pămîntului nostru, faptul că marii proprietăți îi aparține mai mult de o jumătate din pămîntul țării (mai ales ținînd seama și de păduri), fapt anormal în cel mai mare grad" [18]. El arată că „proprietatea noastră mare și latifundiară, după sensul și caracterul ei juridic, e desigur quiritară și capitalistă ; după funcționarea ei economică, însă, după relațiile ei cu munca, e încă în bună parte feudală" [19].

Contrar unor concepții de esență liberal-burgheză care simulau iluzia că problema agrară poate să-și găsească rezolvarea fără ca prin aceasta să fie lezate interesele vreunei clase, Dobrogeanu-Gherea arăta că restructurarea agriculturii se cuvenea s-o suporte marea proprietate [20].

Cu toate acestea, Gherea nu mergea cu concluzia pînă la necesitatea desființării totale a marii proprietăți moșierești. El socotea că marea proprietate trebuie să suporte intervenția de diminuare și reașezare pînă la nivelul asigurării gospodăriei țărănești cu pămînt, astfel ca ea să funcționeze ca o celulă economică independentă și de sine stătătoare, deci să se emancipeze de sub tutela sufocantă a forței economice a moșierimii.

După autorul *Neoiobăgiei*, acoperirea nevoilor sectorului țărănesc al agriculturii cu pămînt, în așa fel ca să fie pus în afara exploatării moșierești, nu presupunea desființarea integrală a marii proprietăți funciare. Era suficientă o deplasare, e drept însemnată, a pămîntului moșieresc către țărănime. În mod obiectiv, aceasta exprimă lipsa de fermitate și consecvență revoluționară într-o problemă socială capitală. Nu trebuie însă pierdut din vedere faptul că, dacă înlăturarea exploatării moșierești era un deziderat major al social-democrației române, anterior ea încă nu formulase expres — ca punct programatic sau acțiune practică — aspectele pe care le comportă problema exproprierii totale a marii proprietăți. În programul Uniunii socialiste (1908) și în proiectul de program al Partidului social-democrat (1910) se prevedea exproprierea parțială a marii proprietăți în limite care nu coborau sub 100 ha. Exproprierea totală a suprafețelor de pămînt deținute de moșierime s-a pus pe un front larg și în mod insistent numai în anii premergători primului război mondial — 1913-1914 —, realizîndu-se astfel un pas decisiv în însuși modul de a concepe rezolvarea problemei agrare.

Din acest punct de vedere, *Neoiobăgia* nu aducea, prin urmare, elemente care să se situeze înapoia preconizărilor curente din mișcarea socialistă, dar nici nu deschidea o perspectivă nouă sau substanțial diferită de conținutul revendicărilor formulate în mișcare. Nouă și just orientată era însă susținerea împroprietăririi individuale a țăranilor [21], deziderat aflat în consens cu revendicările țărănimii, cu condițiile și tradițiile isto-

[18] C. Dobrogeanu-Gherea, *Op. cit.*, p. 390.
[19] *Ibidem*, p. 398—399.
[20] *Ibidem*, p. 399.
[21] *Ibidem*, p. 395.

rice create. Se depășeau astfel, într-o lucrare de anvergura *Neoiobăgiei*, neînțelegerile generate de un punct programatic insistent promovat în documente reprezentative ale mișcării socialiste. Este vorba de adoptarea unor forme colective de proprietate și producție în agricultură. Cum etapa istorică de dezvoltare și condițiile concrete izvorîte din ea impuneau satisfacerea altor cerințe, acest punct era un indiciu că mișcarea nu-și clarificase în problema dată raportul dintre adeziunea de principiu la ideea socializării și posibilitatea reală de transpunere în practică a acestui principiu în domeniul agriculturii.

În lumina concepției sale despre înlăturarea neoiobăgiei și rezolvarea problemei agrare, economia rurală urma să capete o structură socială și economică diferită, o configurație esențial deosebită de cea caracterizată prin persistența sistemului semifeudal. În noul regim agrar, o parte însemnată a populației satelor ar fi fost alcătuită din proletariatul agrar, căruia Gherea, din motive evidente, îi acorda o mare însemnătate, pronunțîndu-se pentru îmbunătățirea situației sale materiale și culturale și pentru necesitatea organizării în sindicate. Pe plan politic, proletariatul agrar era principalul factor către care se îndrepta atenția mișcării socialiste : „Va fi una din datoriile și însărcinările cele mai importante ale social-democrației române de a organiza în sindicate pe proletarii agrari, în scopul de a le îmbunătăți starea din toate punctele de vedere și a-i face să priceapă rolul istoric de clasă proletară“ [22].

Dar categoria centrală a noii structuri agrare, cum se deduce din lucrarea lui Gherea, erau mica proprietate și gospodărie țărănească. Constituirea acesteia ca un sector viabil, capabil să desfășoare o activitate economică independentă era o sarcină nerezolvată atîta timp cît regimul neoiobag o redusese de fapt la o anexă a sectorului moșieresc al agriculturii. „Țăranul de la 1864 încoace — scria Gherea — s-a luptat din toate puterile ca să poată deveni un mic proprietar în adevăratul înțeles, dar n-a fost lăsat. Împotriva lui s-au ridicat forțele formidabile ale statului, s-a mobilizat armata, s-a creat o întreagă legislație excepțională «tutelară», s-a falsificat toată viața noastră socială, s-a detronat un domn numai ca țăranul să nu poată deveni mic proprietar“ [23].

Din contextul expunerii lui Gherea reiese că rolul de pivot în acțiunea de formare a micii proprietăți țărănești îi revenea de fapt împroprietăririi realizate prin vînzări de bunăvoie sau „prin răscumpărare silită pe socoteala unei însemnate părți din proprietatea mare“ [24]. De asemenea, mobilizarea resurselor țărănimii înstărite, mai ales pe calea asocierii, în vederea cumpărării unor moșii, precum și atragerea în circuitul pieței, în urma unei reglementări corespunzătoare, a „pămînturilor copărtașilor și a micilor proprietăți neviabile, devenite nonvalori“ [25], ar fi contribuit la fortificarea economică a proprietății țărănești mici și mijlocii, cu toate că procesul provoca noi suferințe și neajunsuri unei părți a țărănimii ruinate și pauperizate.

În afară de împroprietărire, *crearea adevăratei mici proprietăți țărănești* presupunea o serie de alte măsuri menite să înlăture *consecințele*

[22] *Ibidem*, p. 383.
[23] *Ibidem*, p. 386.
[24] *Ibidem*, p. 387, 393.
[25] *Ibid.*

nefaste ale neoiobăgiei, ca : „desființarea legilor de excepție, nerecunoașterea și chiar prohibirea relațiilor de producție vechi... moșiile marilor proprietari lucrate cu argați, cu proletariat agricol și în mod ocazional cu mici proprietari" [26].

Eliberată de tentaculele sistemului bazat pe dijmă, mica proprietate țărănească ar fi fost aptă să-și pună în valoare posibilitățile economice și tehnice-productive. Ea, arăta Gherea, ar fi stimulat sîrguința și deprinderile țăranului pentru a fructifica resursele materiale de care dispunea. Subliniind progresul însemnat pe care l-ar marca „prefacerea țărănimii neoiobage în țărănime independentă", Gherea privea în același timp în mod lucid limitele acestui progres, rezervele economice reduse ale micii proprietăți țărănești de a prospera în condițiile relațiilor capitaliste de producție, cu contradicțiile lor inerente.

Creșterea importanței economice și sociale a țărănimii ar fi contribuit, așa cum menționa Gherea, nu numai la îmbunătățirea situației sale materiale și culturale, ci și la schimbarea întregii structuri economice și politice a țării.

O altă componentă a noii structuri agrare, rezultată din prefacerea regimului neoiobag, era marea proprietate. De esență socială și economică diferită și antagonică în raport cu celelalte două categorii amintite mai sus, marea proprietate nu era totuși eliminată din schema concepției lui Gherea privind transformarea relațiilor agrare. Ea își păstra prezența, însă redusă sub raportul întinderii și transformată sub acela al conținutului economic în proprietate capitalistă, purtătoare a unor relații de producție de tip burghez.

Așa cum s-a subliniat anterior, privite sub aspectul semnificației social-politice, opiniile lui Gherea referitoare la menținerea marii proprietăți dau expresie moderației poziției sale.

În același timp se cuvine să avem în vedere și următoarele elemente care concură la dezvăluirea rădăcinilor gnoseologice ale acestei poziții. Conținutul de idei al *Neoiobăgiei* este adesea vădit orientat împotriva concepțiilor poporaniste, cu care Gherea duce o polemică amplă în paginile lucrării. Or, cel puțin formal și abstract-teoretic, poporaniștii se pronunțau pentru o societate de mici producători agricoli, pentru o agricultură bazată pe mica proprietate. Dacă Gherea ar fi susținut soluția desființării totale a marii proprietăți capitaliste, el s-ar fi întîlnit implicit pe același plan cu adversarii săi de idei.

Mult mai puternic acționa în determinarea orientării lui Dobrogeanu-Gherea spre o soluție care nu presupunea desființarea marii proprietăți convingerea lui în superioritatea economică a acesteia față de mica proprietate. Pornind de la argumente de ordin economic, de la încredințarea că mica proprietate țărănească oferă posibilități reduse de dezvoltare economiei agrare, mai ales într-o țară lipsită de industrie, Gherea considera proprietatea agrară capitalistă o categorie economică necesară în acele condiții, eliberate de formele semifeudale [27].

Dar aspectul cel mai semnificativ, poate, pe care-l impune cercetării poziția sa față de marea proprietate este legătura intimă a acestei poziții cu interpretarea mecanică a determinismului care se mai manifesta încă

[26] *Ibidem*, p. 387.
[27] *Ibidem*, p. 404.

în viziunea de ansamblu a lui Dobrogeanu-Gherea asupra dezvoltării sociale. Pentru teoreticianul socialist român, ieşirea din neoiobăgie însemna dobîndirea unei alte stări, care nu putea fi decît cea capitalistă, cu toate atributele şi caracteristicile proprii unei asemenea societăţi. În virtutea legilor evoluţiei sociale, susţinea Gherea, societăţile agrare înapoiate *„trebuie să treacă prin felul de producere şi raporturi de producere burgheze"* [28]. În statele apusene, dezvoltate din punct de vedere economic, se regăseau acele trăsături care urmau să caracterizeze „societăţile agrare înapoiate". Ele ofereau oarecum oglinda viitoarei configuraţii a acestor societăţi. Or, cum marea proprietate funciară capitalistă era acolo o realitate şi cum ar fi un nonsens să admiţi evoluţia spre un sistem agrar capitalist fără marea proprietate, purtătoare a sistemului, Gherea socotea un semn de consecvenţă preconizarea sa cu privire la păstrarea acestei categorii şi în cadrul economiei rurale româneşti, eliberată de crusta rămăşiţelor feudale *.

Raţionamentul autorului *Neoiobăgiei* este unilateral pentru că se opreşte numai la momentul economic al problemei agrare. El priveşte întreaga complexitate a relaţiilor agrare şi a condiţiilor concrete din România prin prisma unei scheme date, justificată sub raportul „evoluţiei economice obiective". El nu ia însă în considerare aspectul social al problemei agrare din România. Or, o rezolvare radicală a problemei agrare, în consens cu interesele ţărănimii crunt exploatate, în condiţiile unui puternic antagonism social, impunea desfiinţarea marii proprietăţi semifeudale şi lichidarea moşierimii ca clasă.

Înseşi cerinţele economice de dezvoltare — criteriul de judecată pe care-l propune Gherea — şi-ar fi găsit pe această cale o satisfacere mai deplină căci : a) numai astfel s-ar fi tăiat orice suport material metodelor semifeudale de aservire împotriva cărora pledează Dobrogeanu-Gherea ; b) transformarea efectuată ar fi asigurat, în perspectivă, o bază de rapidă dezvoltare a capitalismului.

Ca modalitate de rezolvare a problemei agrare şi a acţiunii de curăţire a organismului social de consecinţele nefaste ale neoiobăgiei, Gherea propunea intervenţia statului. Dar statul de atunci reprezenta dominaţia politică a unei oligarhii. Ideea regimului oligarhic, corespunzînd pe plan politic neoiobăgiei, este una dintre tezele foarte importante ale lucrării lui Gherea, la care el revine în repetate rînduri [29]. Două aspecte esenţiale ale noţiunii de „regim politic oligarhic" se pot desprinde din remarcile sale ; primul vizează conţinutul de clasă al intereselor pe care le exprimă oligarhia politică. Generată de neoiobăgie, oligarhia politică reprezenta, desigur, în primul rînd, interesele materiale ale cercurilor care beneficiau de pe urma perpetuării neoiobăgiei. În raport cu interesele claselor posedante şi dominante, în totalitatea lor, sfera de interese pe care le reprezenta era deci mai restrînsă, situată mai spre vîrful piramidei sociale. Al doilea aspect priveşte modul concret de manifestare a regimului politic oligarhic. Sensul preconizărilor lui Gherea consistă în aceea că prin regim oligarhic sau oligarhie politică trebuie să avem în vedere deformările şi

[28] *Ibidem*, p. 416.

* Toate consideraţiile pe care Gherea le face pe paginile 398—425 ale lucrării sale sînt menite să fundamenteze punctul de vedere care apare expus mai sus.

[29] C. Dobrogeanu-Gherea, *Op. cit.*, p. 151, 152—153, 163, 174, 363, 417, 456—457.

anomaliile pe care le suferă organismul statal şi viaţa politică modernă constituţională în general sub înrîurirea neoiobăgiei. „Cînd, însă — scrie el —, statul normal prin hipertrofiere devine un stat biurocrat-parazitar, atunci într-un regim constituţional şi *politica devine politicianism, iară partidele politice se prefac în oligarhii politice, cu clientelele lor şi cu toate rezultatele nefaste pe care le implică politicianismul şi oligarhia politică*“ [30].

Înlăturarea maselor de la exercitarea unor drepturi politice elementare şi, ca urmare, deprecierea puternică a rolului instituţiilor liberal-burgheze, care devin simple forme, golite în bună măsură de conţinut real, instituirea unui climat de arbitrar şi ilegalitate, acoperit de paravanul constituţional al legalităţii, întinderea parazitismului birocratic şi umflarea aparatului administrativ de stat — iată cîteva dintre însemnele oligarhiei politice.

Fără să nutrească iluzii asupra capacităţii statului condus de oligarhia politică, asupra partidelor de guvernămînt ale vremii, inclusiv cel liberal, că ar putea să rezolve sarcina înlăturării neoiobăgiei în mod radical şi eficace, Gherea socotea că prin activizarea maselor muncitoare de la oraşe şi sate la viaţa social-politică şi democratizarea acesteia se vor crea condiţii necesare înfăptuirii reformelor în vederea desfiinţării neoiobăgiei. Era necesară deci o profundă transformare democratică. Un prim pas pe linia democratizării vieţii publice şi a formării unei viguroase mişcări democratice era considerat acordarea votului universal. „*Aşadar* — arăta Gherea — *desfiinţarea neoiobăgiei implică şi chemarea maselor muncitoare ţărăneşti şi orăşeneşti la viaţa politică socială*... Sufragiul universal, întrebuinţat de un popor chemat la viaţa publică va fi încă o unealtă puternică şi eficace pentru realizarea celor de mai sus...“ [31].

Forţele democratice ale societăţii, în frunte cu social-democraţia, constituiau, după Gherea, un element activ de stimulare a orientării ţării spre prefacerea radicală în faţa căreia se afla. În opera de înlăturare a regimului neoiobag, social-democraţia şi alte forţe sociale avansate trebuiau să vegheze „ca interesele păturilor muncitoare să fie salvgardate. Trebuie salvgardate interesele proletariatului agricol... Şi trebuie salvgardate şi interesele micului producător agricol. Trebuie vegheat ca deplasarea pămîntului în folosul acestuia să se facă în condiţiile cele mai favorabile“ [32].

Dar odată înlăturată neoiobăgia se rezolvau sarcinile cu care era confruntată ţara noastră, în primul rînd cele decurgînd din înapoierea sa tehnică-economică ? Această chestiune este dezbătută în ultima, cea de-a treia parte a lucrării, intitulată *Probleme vitale*.

În concepţia sa, Gherea porneşte de la ideea că desfiinţarea neoiobăgiei, sau, cu alţi termeni, rezolvarea burghezo-democratică a problemei agrare, constituie doar realizarea premisei de ordin economic şi social a dezvoltării României pe calea progresului, în coordonatele burghezo-democrate ale acestuia. Pentru ca România să depăşească înapoierea economică în care se afla, arăta autorul, o condiţie sine qua non o consti-

[30] *Ibidem*, p. 456—457.
[31] *Ibidem*, p. 411.
[32] *Ibidem*, p. 410.

tuia asigurarea unei baze tehnice-materiale moderne. Pe terenul curățat de resturile semifeudale, în fața țării se ridica deci sarcina de importanță vitală a construirii unei economii avansate, avînd ca pivot dezvoltarea industriei, în vederea creșterii avuției naționale, a productivității muncii și, prin urmare, a creării unor premise materiale obiective pentru îmbunătățirea condițiilor de existență ale maselor. Iată pentru ce Dobrogeanu-Gherea a acordat o mare atenție în *Neoiobăgia,* ca, de altfel, și în alte scrieri ale sale, acumulărilor productive în economia națională și industrializării.

Spre deosebire de alți adepți ai industrializării, care accentuau îndeosebi necesitatea stimulării industriei prelucrătoare a produselor agrare, socialiștii români, printre care și C. Dobrogeanu-Gherea, erau partizanii creării unei mari industrii moderne, bazată pe cuceririle noi ale tehnicii. Autorul *Neoiobăgiei* a subliniat că față de problema industrializării punctele de vedere ale social-democrației și ale burgheziei industriale nu concordă, după cum nu concordă nici mobilurile care le fac interesate în realizarea acestui deziderat. În timp ce burghezia urmărește crearea unor condiții prin care să obțină noi surse de profit, social-democrația vedea în industrializare o pîrghie a progresului economic și social și lupta ca muncitorii să smulgă de la patroni îmbunătățirea situației lor materiale și culturale. Dobrogeanu-Gherea a îndreptat totodată atenția spre rolul important pe care industrializarea îl are în ridicarea bazei productive a agriculturii [33].

Un alt aspect pe care l-a relevat în considerațiile sale privind necesitatea dezvoltării industriale se referă la posibilitățile pe care o societate evoluată economic le creează pentru „dezvoltarea culturală și cea intelectuală-socială". Fără să recurgă la un sincronism mecanic, la ideea unei corespondențe automate între nivelul industrial și cel cultural-intelectual al societății, el remarca totuși că progresele industriei și marile concentrări urbane deschid orizonturi culturale și științifice nebănuite în epocile anterioare, creează „o cultură întinsă care, oricît de multe defecte proprii ar avea (e vorba de defectele generate de caracterul capitalist al relațiilor social-economice — *n.n.)* ea e însă cultura epocii moderne" [34].

Plin de încredere în viitorul țării și al înaintării ei pe calea progresului, C. Dobrogeanu-Gherea încheia lucrarea *Neoiobăgia* cu un tablou fremătător al vieții pe care el dorea s-o vadă realizată pe cuprinsul României. „Acolo unde fierbe viața și lupta, acolo unde strigătul strident al sirenii cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenești asupra naturii, unde vapoare uriașe spintecă oceanele ; acolo unde în orașele gigantice se zbat și se izbesc pasiunile, se lovesc și se ciocnesc ideile, se plămădește cultura formidabilă de azi și cea imensă de mîine, acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să se nască o lume nouă... acolo și numai acolo poate fi idealul nostru și al țării.

[33] *Ibidem,* p. 488.
[34] *Ibidem,* p. 487

Toată frămîntarea şi lupta şi zbuciumul uriaş şi neîncetat de acolo nu sînt durerile care vestesc apropierea morţii, ci sînt frămîntările uriaşe şi durerile naşterii.

Acolo naşte viitorul !" [35].

*

Legată strîns de frămîntările sociale pe care le-a generat problema agrară din România la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, *Neoiobăgia* este una dintre cele mai reprezentative lucrări ale socialismului românesc în perioada amintită. Ea s-a impus ca o operă de prim rang în literatura social-economică a timpului.

Studierea problemei agrare nu se poate dispensa de această lucrare, aptă şi acum, prin ce are trainic, viabil, să fertilizeze cercetarea, să sugereze idei şi căi de investigare utile. Fără contribuţia adusă de *Neoiobăgia*, problema agrară ar rămîne una dintre temele majore ale istoriografiei şi istoriei economice a României, dar n-am avea sporul de cunoaştere pe care-l avem prin ea. Pentru înţelegerea profilului epocii dominate de marea răscoală a ţăranilor din 1907, *Neoiobăgia* devine un instrument de primă necesitate.

Nu pentru că ar fi scutită de lipsuri sau scăderi ; nici integritatea viziunii pe care o propune Gherea asupra realităţii agrare — cu exagerarea elementului semifeudal —, nici mai ales implicaţiile ce decurg din concepţia sa privind rezolvarea problemei agrare nu pot fi integral acceptate sau împărtăşite.

Dar, prin tot ceea ce înseamnă pozitiv, înaintat, profund ca gîndire şi cunoaştere, *Neoiobăgia* se înscrie în circuitul valorilor culturale ale poporului nostru.

[35] *Ibidem*, p. 498

Pro Constantin Dobrogeanu-Gherea.

CORESPONDENȚĂ

NORA Z. MUNTEANU

Grandioasa personalitate a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, de creator marxist în domenii multilaterale, și-a pus amprenta pe epoca în care a trăit.

Contemporanii săi, conducători ai mișcării socialiste internaționale, figuri proeminente ale mișcării muncitorești din diferite țări, socialiștii din România, masele muncitoare au văzut în Gherea teoreticianul marxist, îndrumătorul ideologic al mișcării muncitorești de la noi, dascălul mai multor generații de socialiști români. Nu de mai puțină atenție s-a bucurat din partea oamenilor de cultură, a marilor scriitori activitatea sa în domeniul criticii literare.

O importantă sursă de informare asupra aprecierilor contemporanilor despre marele cărturar o constituie corespondența edită și inedită a acestuia.

A întreținut corespondență cu conducători ai mișcării socialiste internaționale, și în special cu cei ruși și germani, cu militanți socialiști din țară, cu scriitori și mai ales cu I. L. Caragiale, unul dintre cei mai intimi prieteni ai săi, savanți ca Emil Racoviță etc.

Din această corespondență a fost publicată în special cea din perioada de început a activității sale, corespondență care oglindește preocupările de organizator al primelor cercuri socialiste alături de Eugen Lupu, Nicolae Codreanu, dr. Russel etc., de editare a unei reviste teoretice, precum și legăturile care le întreținea cu socialiști ruși, polonezi, germani, francezi.

Publicăm în continuare unele din scrisorile aflate în Arhiva C.C. al P.C.R. și în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România pe care C. Dobrogeanu-Gherea le-a primit în perioada 1908—1915.

1

Cercul de editură socialistă București 16/29 iulie 1908

Stimate tovarășe *,

În cursul lunei septembrie crt. se va pune sub presă „Calendarul muncii" pe anul 1909.

* Scrisoarea adresată de D. Marinescu, secretarul de mai tîrziu al P.S.D.R., lui C. Dobrogeanu-Gherea la 16/29 iulie 1908 (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Secția manuscrise. Diverși către C. Dobrogeanu-Gherea, inv. 17 218. In continuare B.A.R.S.R.).

În dorința de a face din această publicație anuală o enciclopedie folositoare care să poată fi citită cu un deosebit interes de clasa muncitoare, ne-am gîndit că e bine să cerem tuturor tovarășilor cu cunoștințe mai vaste în domeniul științelor, artelor, literelor și sociologiei să ne dea cîte o bucată care să figureze în „Calendar". Așadar, de la dv. solicităm să ne dați pentru anul acesta ceva „Din trecutul îndepărtat", vreun fragment nou, care a fost așa de mult gustat în „Calendarul" pe 1907.

Vă rugăm însă să ne încunoștințați imediat la primirea acesteia, cam la ce dată ne veți trimite, pentru că noi voim să-l imprimăm cu două luni înainte de 1 ianuarie 1909.

Sigur fiind că ne veți răspunde cu multă plăcere acestei invitații, vă rugăm a primi mulțumirile noastre anticipate.

Salutări socialiste
Secretar,
D. Marinescu

P.S. Manuscrisele și orice comunicare le veți trimite pe adresa : D. Marinescu, str. Vaselor nr. 33 sau Calea Victoriei nr. 91.

2

Paris, 29 martie 1909

Iubite tovarășe *,

Sînt de mai bine de 7 luni aici și deși m-am gîndit adesea la dumneata, totuși împrejurările nu mi-au dat răgaz să-ți scriu. Acuma mai aranjîndu-mă puțin, mă grăbesc să-mi îndeplinesc hotărîrea luată de atîtea ori.

Sînt multe lucruri asupra cărora aș dori să stau de vorbă cu dumneata, dar știu că nici timp și nici răbdare nu vei avea să-mi citești proza și de aceea voi căuta să nu abuzez...

Cît de adevărate apar acuma toate observațiile dumitale asupra mișcării, cînd vedem că după patru ani de activitate se recomandă adîncirea principiilor, a doctrinei și însuși optimistul Racovski recunoaște că nu s-a făcut îndeajuns, ceea ce unii spun că trebuia să se facă de la început, educație și iar educație.

Și cînd mă gîndesc la toate astea, recunosc că am făcut o greșeală că am părăsit țara. Fiind însă aici, voi căuta să profit de mediu și să mai învăț, să mă pregătesc pentru ca astfel, cînd mă voi întoarce, să pot aduce reale servicii mișcării.

Trăind aici, mă pot convinge ce înseamnă diversele curente zis socialiste care încearcă să se opuie socialismului științific și care la noi începe a-și recruta adepți printre acele elemente care niciodată n-au făcut sforțarea de a pricepe marxismul. Începînd cu sindicalismul lui Sorel, Lagardelle et Comp. și terminînd cu tamburul lui Hervé, toate aceste doctrine noi îmi fac impresia unor musculițe care vor să răstoarne un

* B.A.R.S.R., inv. 17 232.

munte. Am citit articolul dumitale din „România muncitoare" şi, drept să-ţi spun, îmi pare rău că nu scrii mai des, deşi ştiu că ţi-e foarte greu să lucrezi acuma.

Aş dori mult să ştiu dacă ai început să scrii *studiul asupra chestiunii agrare* în România, de care mi-ai spus cînd am fost ultima dată la dumneata. Sper că nu vei renunţa la această idee. Orientarea în această chestiune în care nici social-democraţia apuseană nu-i fixată, e atît de defectuoasă chiar pentru un socialist, încît socot că o astfel de lucrare din partea dumitale ne va pune la îndemînă mijloacele de a putea şi noi aborda chestiunea în ţara românească.

De exemplu, nu ştiu întrucît trebuie să cerem exproprierea forţată a marii proprietăţi la noi, cînd această formă e produsul necesar al evoluţiei proprietăţii moderne, fără a mai întreba dacă această reformă e realizabilă în cadrul societăţii actuale şi deci justificată a figura în cadrul unui program de acţiune socialistă. Apoi sînt atîtea şi atîtea chestiuni care să clarifice atitudinea noastră faţă de micii proprietari etc. etc.

Studiul dumitale menit să răspundă la toate aceste chestiuni ne va pune în situaţia de a putea discuta proiectul de program al lui Racovski republicat în „Calendarul muncii".

Asupra acestei chestiuni noi, socialiştii români, vom trebui să fim bine clarificaţi şi de aceea te rog încă o dată să-mi răspunzi la întrebarea mea dacă ai început să lucrezi la studiul chestiunii agrare. Eu aştept cu nerăbdare răspunsul dumitale. Văd însă că abuzez, mi-am propus cîteva rînduri şi cînd colo au ieşit cîteva coale, de aceea o scurtez, rugîndu-te să mă scuzi.

Înainte de a termina însă te rog foarte mult să-mi spui ce faci şi cum o duci cu sănătatea şi, de asemenea, ce face prietenul Alexandru şi dacă e tot aşa de îndîrjit contra lui Stere şi a politicii lui. Din parte-mi, te rog, predă-i salutări cordiale, cum şi doamnei Dobrogeanu şi fiului dumitale mai mic, Ionel.

Încă o rugăminte : dacă cunoşti dumneata adresa lui Racovski, te rog comunică-mi-o, aş vrea să-i scriu ceva.

Dacă cumva ai nevoie de vreun serviciu pe care să ţi-l îndeplinesc aici la Paris, scrie-mi şi oricînd voi fi la dispoziţia dumitale.

Al dumitale, cu stimă şi dragoste.

I. Sion

3

10 martie 1910

Stimate tovarăşe *,

În primul rînd trebuie să-mi cer scuze că vă răpesc cîteva momente preţioase de muncă.

Este vorba de următoarele :

* Scrisoarea studentului român A. Şaraga, adresată din Berlin lui C. D. Gherea, prin care îi comunica că doreşte să traducă în limba germană lucrarea *Neoiobăgia*. (Traducere după originalul în limba germană, aflat în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 4/3, mapa 17).

Am citit în „Adevărul" declarația dv. că în momentul de față lucrați la o lucrare asupra chestiunii agrare în România. Cred că pot să-mi permit să presupun că nu ați avea nimic împotrivă ca să apară același lucru și în limba germană și dacă este cazul mă adresez dumneavoastră cu rugămintea să mă autorizați să traduc lucrarea dv. și să mă împuterniciți să intru în legătură cu Editura de partid „Dietz Stuttgart" pentru editarea acestei lucrări ca un volum de sine stătător în seria „Internationalen Bibliothek" (Biblioteca Internațională). În cazul cînd, stimate tovarășe, sînteți de acord cu propunerea mea, vă rog cît se poate de curînd, dacă e posibil imediat, să faceți să-mi parvină scrisoarea de împuternicire pentru ca eu să iau legătura cu editura. Este de dorit ca problema să fie astfel urgentată ca eu să pot deja să folosesc vacanța mea care începe acum și să mă pot dedica în întregime acestei munci.

Ca certificat de capacitate pentru această acțiune care o întreprind, îmi permit să vă comunic că mă găsesc deja de 2 ani la Berlin, unde studiez dreptul și economia națională. Eu am informat deseori în „Vorwärts" despre problemele economice și relațiile dintre partide în România și acum de curînd am publicat un articol de fond despre cazul Racovski *(Teroarea sîngeroasă din România)*, în „Leipziger Volkszeitung" („Gazeta poporului din Leipzig"), „Drezdener Volkszeitung" și „Frankischen Tagespost" („Poșta zilnică franceză"), la Nürnberg.

În continuare, de curînd am tradus un studiu inedit al domnului Vasile M. Kogălniceanu, despre *Problema agrară în România după răscoala țăranilor din 1907*, pentru „Arhiv für Sozialwisenschaft und Politik" („Arhiva pentru științe sociale și politică"), al prof. W. Sombart, unde va apărea în curînd (cu această ultimă afirmație comit o indiscreție întrucît d-l Kogălniceanu m-a rugat să nu vorbesc nimănui despre această apariție. Însă chestiunea e aproape terminată și după aceea cred că pot să contez pe discreția dv.).

M-ar bucura foarte mult, stimate tovarășe, dacă propunerea mea ar fi primită favorabil de dv. și cu această speranță aștept răspunsul dv. pe care pun mare preț și sper că va fi foarte rapid.

Cu deosebită stimă și salutări tovărășești
A. Șaraga

4

27.I.1911

Dragă prietene Gherea *,

Vă mulțumesc pentru trimiterea cărții dv. pe care eu din păcate pînă acum am cunoscut-o numai din discuții. Sper că în curînd o să ne parvină și în limba germană. Desigur, mi se pare și mai important dacă în sfîrșit vor apare în limba germană diferite lucrări ale dv. literare și istorice. Acestea ar putea să conteze pe un public cititor și mai mare decît o prezentare a situației din România și ele tratează domenii care din punct de

* Traducere după originalul în limba germană, aflat în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 90, scrisoarea 577/1—F.

vedere marxist în germană au fost încă prea puțin tratate. Însă una nu exclude pe cealaltă și partea dv. despre România va fi foarte utilă.

Mă bucură cu atît mai mult cu cît apariția unei lucrări atît de cuprinzătoare și temeinice după cum accentuează toți criticii demonstrează că suferințele fizice de care vă plîngeți nu afectează puterea dv. de muncă.

Soția mea și eu vă salutăm și vă urăm numai bine.

Devotatul dv.,
K. Kautsky

5

Viena, 9 septembrie 1911

Dragă domnule *,

Domnul Kautsky, pe care l-am văzut, sînt cîteva săptămîni, în Tirol, mi-a zis că probabil v-ați întors din marele voiaj din Germania. Pot deci să vă adresez o cerere. Puteți să-mi spuneți pe ce cale pot să-mi procur dările de seamă stenografiate (dacă totuși există) ale ultimelor congrese socialiste și sindicale române. Am nevoie pentru *Cronica* „Arckivei" mele, de asemenea de Statutul Partidului Socialist Român.

Ați putut să citiți cartea mea asupra problemei agrare în Bosnia și Herțegovina pe care v-am adresat în luna mai ? Știți că d-l Mehring a fost foarte serios bolnav ? Acum el se găsește mai bine. După cum mi-a scris azi... crede că se va reface complet.

Vă rog să primiți, dragă domnule, salutările mele călduroase și expresia sincerului meu devotament.

Carl Grümberg

P.S. Darea de seamă detaliată pe care am făcut-o din a dv. *Neoiobăgia* va apare în fascicula II/2 (ianuarie) ; cred că vă voi trimite un exemplar.

6

Dragă Costică Gherea **,

Nu te-am mai văzut de pe cînd începusem a-ți citi admirabila Evanghelie pe care ai numit-o *Neoiobăgie* ca să te felicit pentru ea. Te felicit acum, să trăiești, să ne dai multe de felul ei pentru norocul acestui neam

* Carl Grümberg a făcut o prezentare a lucrării lui C. D. Gherea în revista „Arckiv" din Viena în anul 1911. Traducere după originalul în limba franceză, aflat la B.A.R.S.R., inv. 17 216.

** Th. D. Speranția era director al învățămîntului profesional și particular (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 4/3, mapa 27).

și acestei țări. Și acum voi să te înștiințez că aș dori foarte mult să te consult în privința organizării meseriilor și a școalelor în legătură cu ele. Îmi voi face plăcerea să te văd zilele acestea chiar.

Cu toată dragostea,
Th. D. Speranția

7

7 ianuarie 1912

Stimate tovarășe *,

Dă-mi voie să te mai supăr din nou cu o rugăminte. Ștefan Gheorghiu e foarte rău bolnav. Istrati mi-a trimis vești triste despre el de la Brăila. Acum el e la Ploiești. E un proiect pe care l-am formulat eu ca și ei la Brăila. Istrati se va duce curînd în Egipt. Ar fi minunat dacă ar putea pleca acolo pentru sezonul acesta de iarnă aspră și Ștefan Gheorghiu. Ar trebui pentru aceasta 200 lei. Te rog din tot sufletul, fă dumneata rost pentru ei. Eu aci nu pot strînge nimic, deoarece am cheltuit îndestul față de restrînsele noastre resurse și pînă acum cu Ștefan Gheorghiu. Așa că toată nădejdea ne e în dumneata. În cine altul ne-ar putea fi ?

Ar fi bine dacă ai putea rezolva în scurt, în 2—3 zile problema aceasta, astfel ca Ștefan să poată apuca drumul Egiptului peste o săptămînă. Orice zi de întîrziere e o zi de agravare a stării sale șubrede. Cu toată dragostea.

M. Gh. Bujor

O serie de scrisori cu un bogat conținut informațional sînt acelea trimise de D. Marinescu din Berlin în anii 1911—1913, unde a plecat pentru a-și întregi studiile marxiste la școala de partid din Germania. In scrisorile lui Marinescu se subliniază relațiile strînse de colaborare dintre conducerea P.S.D. din România și P.S.D. din Germania, și în mod deosebit considerația care i se acorda lui C. Dobrogeanu-Gherea în rîndul conducerii partidului din această țară, fiind supranumit „Marx al României". În scrisori Marinescu amintește de mai multe ori de faptul că Gherea susținea materialicește întreaga mișcare muncitorească din România și se oferise să-l susțină și pe el la școala de partid din Berlin.

Se evidențiază entuziasmul socialistului român aflat la Berlin față de marile lupte de clasă organizate de P.S.D. din Germania.

Vom reproduce cîteva din aceste scrisori.

* Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 8.

8

Berlin, 22 noiembrie 1911

Stimate tovarăşe Gherea *,

Azi am primit cele două scrisori către Kautsky şi Rosa Luxemburg, precum şi rîndurile pentru mine. Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc pentru deosebita atenţiune ce mi-ai dat ca şi pentru noutăţile vieţii politice româneşti. În primul rînd trebuie să-ţi comunic că am fost angajat în lucru la tipografia partidului, unde m-am prezentat. Tov. Fischer, cu multă gentileţe, mi-a spus să viu la lucru lunea trecută. Asta a fost pentru mine cea mai mare bucurie fiindcă de aici depindea realizarea scopului propus, adică învăţarea limbei şi cunoaşterea organizaţiilor germane.

Profitînd însă astăzi de sărbătoarea catolică „Busstag", cînd n-am lucrat, imediat ce am primit scrisorile dv. am şi pornit în căutarea celor doi tovarăşi. Am luat pe tov. Savel ca să-mi servească ca interpret şi am pornit-o la Kautsky. La uşă am fost întîmpinat de fiul său şi apoi am dat ochii cu soţia tov. Kautsky, o femeie de toată amabilitatea, căreia i-am spus că venim din partea dv. şi imediat a şi exclamat : „A, von Gherea", dar ştiţi cum intonează nemţii von, accentul pe silaba a doua a numelui, apoi dînsa ne-a rugat să venim altă dată, într-o zi de duminică, căci acum tov. Kautsky lucra tocmai la o broşură în vederea alegerilor de aici, care trebuia să fie gata azi, miercuri, dar noi de cum am intrat recursesem la o stratagemă, dădusem deja scrisoarea fiului, care i-o predase şi tocmai cînd dînsa îl scuza că nu poate veni atunci îşi făcea apariţia în mijlocul nostru bătrînul dascăl al socialismului. Inutil să vă mai spun că a fost foarte încîntat de scrisoarea dv. şi m-a întrebat ce mai faceţi, numindu-vă cu drept cuvînt (propriile cuvinte) „Marx al României".

Ne-a rugat să stăm pe scaun, dar noi i-am spus că nu vrem să-i răpim preţiosul timp şi atunci dînsul a insistat să venim într-o duminică, ca să vorbim mai multe, rugîndu-ne să vă transmitem salutările sale, precum şi ale soţiei.

Predarea cărţii i-a făcut multă bucurie şi regretă că nu ştie să citească româneşte, dar spera că unul dintre fiii săi care învăţa la şcoala politehnică şi vine în contact cu mulţi români va învăţa româneşte, o va citi şi îi va spune tov. Kautsky cuprinsul studiului dv.

De aici am fost la tov. Rosa, care ne-a primit cu aceeaşi deosebită bunăvoinţă, dîndu-ne tot felul de lămuriri ce i-am cerut. Tov. Savel a asaltat-o cu cererea unui articol pentru „România muncitoare" în vederea congresului nostru, despre tactica socialistă.

Dînsa a promis, dar a rămas să vă ceară dv. oarecare lămuriri ca să

* B.A.R.S.R., inv. 17 270.

ştie ce ne interesează pe noi, cu toate că Savel i-a dat ceva lămuriri, însă nu avea timp suficient să stea de vorbă, căci se grăbea. Cu calde şi frăţeşti salutări.

D. Marinescu

9

Berlin, 20 aprilie 1913

Iubite tov. Gherea *,

Abia azi am primit „Viitorul social" pe care-l aşteptam cu nerăbdare încordată. [...]

Dureros de regretabil însă este că asemenea capodopere de stil, limbă şi gîndire apar numai în limba românească, care nefiind de uzul limbilor moderne mulţi dintre cei care au nevoie să le cunoască n-au putut. Cît de mult ar fi folosit intelectualităţii străine dacă frumoasa dv. operă *Neoiobăgia* ar fi fost tradusă şi pusă la îndemîna cercetătorilor problemei agrare în general şi a celor din România în special. Păcat, păcat, păcat, că asemenea capodopere rămîn numai în limba română.

Exprimîndu-ţi dar încă o dată admiraţia mea pentru ultimul fragment de studiu, îţi doresc din adîncul inimii viaţă lungă şi sănătate pentru ca să ne poţi da şi alte perle din comoara gîndirii şi concepţiei ce-ţi sînt proprii.

În altă ordine de idei, află că noi pe aicea o ducem binişor, aş dori să auzim despre toţi ai dv.

Te rugasem ceva în privinţa unei vizite ce voiam să o fac la Bebel. Văd însă că ai fost ocupat şi de aceea nu mi-ai putut răspunde. Vizita încă nu i-am făcut-o din cauză că atunci cînd voiam să mă duc s-a închis Reichstagul pentru vacanţa de paşti, iar el, Bebel, a plecat în Elveţia la fiica sa, iar la întoarcere au început dezbaterile asupra creditelor militare, aşa că a fost prea ocupat. Sper însă acum că în curînd îl voi vedea.

Acum altceva, îţi aminteşti că atunci cînd ai fost aici îţi vorbeam că aş voi să frecventez şcoala partidului. Numărul elevilor este de 35—40 Ei sînt trimişi din toată Germania, de către cluburile locale, care le acordă lunar cam 150 mărci pentru ca să se ocupe exclusiv de învăţătură. Acum intenţia mea nu e să solicit sprijinul bănesc de la dv. sau de la mişcare pentru ca să am libertatea necesară a urma cursurile. Ştiu pe de o parte că dumneata faci personal cele mai mari sacrificii pentru mişcare, aşa că nu mă gîndesc la aceasta, cu atît mai mult că mişcarea e săracă. Dar s-ar putea face ceva cu Comitetul Partidului Socialist German, şi iată cum : s-ar putea îndrepta o rugăminte din partea comitetului nostru, în care să se arate că am fost trimis în Germania spre a învăţa ceva de la tov. cu experienţă, că din lipsă de mijloace a trebuit să lucrez şi că sînt în prezent zetar la Atelierele „Vorwärts-ului", că partidul nostru

* B.A.R.S.R., inv. 17 226.

ar fi recunoscător celui german dacă mi-ar înlesni să frecventez şcoala partidului care se deschide în octombrie, bineînţeles suportîndu-mi cel german cheltuielile.

Nu cred să refuze acest sacrificiu, mai cu seamă dacă li se vor arăta greutăţile cu care mişcarea noastră are de luptat atît din lipsă de elemente cît şi din cauza condiţiunilor economico-politice.

În acest sens voi scrie şi tov. Racovsky printr-o scrisoare către Comitetul executiv al partidului nostru.

Cînd ai ocazie, te rog vorbeşte cu tov. Racovsky, vedeţi dacă acest plan s-ar putea realiza. Sperînd că veţi da oarecare importanţă acestei chestiuni, vă rog a primi salutările mele şi ale soţiei, cele mai călduroase.

D. Marinescu

10

Berlin, 24 iunie 1913 (stil nou).

Stimate tovarăşe *,

Am primit scrisoarea de la 3 iunie şi-ţi mulţumesc că ai sacrificat preţiosul dumitale timp pentru a-mi răspunde. Nu încape nici o scuză pentru că mi-ai răspuns cu întîrziere şi nici nu-mi trece prin gînd să-ţi fac cel mai mic reproş. Întrucît ştiu că ai o sumedenie de ocupaţii una mai importantă decît alta şi eu prefer să mă laşi pe mine fără răspuns pentru a-ţi încredinţa timpul să ne dai din cînd în cînd cîte ceva din comorile stilistice ce le stăpîneşti.

Aştept acum cu nerăbdare numerele 3—4 din „Viitorul social" pentru ca să sorb ceea ce ai scris. Îmi voi face o plăcere să-ţi comunic impresiile căpătate după citirea articolelor dumitale. Cîtă dreptate ai cînd zici că „pentru un scriitor nu poate fi o pedeapsă mai mare decît să scrie într-o limbă şi într-o ţară unde nu se citeşte...". Totuşi, tov. Gherea, nu poţi nega că în ţara noastră, cu toată înapoierea culturală, cu lipsa de interes pentru citit, eşti unul dintre cei mai citiţi scriitori şi scrierile dumitale sînt căutate necontenit, deşi unele apărute cu decenii în urmă. Cîţi n-ar da mulţi azi să-ţi poseadă studiile critice şi articolele răspîndite în diferite ziare şi reviste. Dar... te rog, scuză-mă că eu, un modest tovarăş, îmi permit să fac asemenea consideraţii asupra operelor dumitale, cînd asta, fără îndoială, este de competenţa altora, cu mai multă pricepere şi cu mai bogate însuşiri. Dacă am făcut-o în mod searbăd este că simţeam o pornire lăuntrică să-ţi destăinuiesc modesta mea apreciere.

Şi acuma să revin la celelalte chestiuni. Îmi spui că iarna trecută ai fost în Berlin şi ai fi voit să mă întîlneşti, dar atît vremea rea cît şi convalescenţa în care te aflai nu ţi-au dat răgaz să mai stai, eu îţi mulţumesc pentru buna intenţie ce ai avut şi regret că împrejurările nu au fost favorabile ca să ne putem întîlni. După cum zici singur că în toamna

* B.A.R.S.R., inv. 17 227.

asta ne vom revedea. În privința înscrierii mele la școala partidului de aici mă simt de asemenea dator să-ți expun adîncile mele mulțumiri pentru concursul ce-mi promiți și acum după ce mi-ai scris că dumneata te înscrii cu o bună sumă (ba, ce zic, cu aproape întreaga sumă) drept să-ți spun că mă simt cam jenat fiindcă nu voi cu nici un chip să-ți închipui că aceasta aș fi urmărit cu propunerea mea, mai cu seamă cînd știam în cîte alte direcții bune ai de sacrificat. Fără îndoială că urmarea timp de 6 luni la cursurile școlare ale școalei partidului mi-ar aduce însemnate foloase, dar eu credeam că o rugăminte la partidul de aicea v-ar scuti pe dv. de jertfe. Dv. însă de acolo, ținînd socoteala de anumite considerații, credeți că v-ar veni greu să pretindeți suma întreagă. În adevăr, mă gîndesc și eu acum dacă partidul de aici n-ar refuza pur și simplu cererea întemeind-o pe un motiv sau altul. Totuși încercarea de a cere pe jumătate cred că ar trebui făcută, dar n-ar fi bine să se tărăgăneze. Și într-un caz și altul urmînd sfatul dv. eu voi căuta să mă înscriu în școală.

Mai înainte însă de a mă înscrie aș voi să vorbesc cu Rosa Luxemburg, căreia îi voi cere amănunte, dar pentru ca să intru în discuție mi-ar trebui scrisoarea tov. Racovsky despre care îmi vorbești și pe care a spus că mi-o va trimite în cursul săptămînii acestea, dar pe care n-am primit-o. Probabil dacă nu o fi prea sustras de multiplele ocupații mi-o va trimite.

În privința vizitei ce voiam să o fac lui Bebel și pe care am amînat-o din zi în zi din cauză că a fost el ocupat prea mult, n-ar fi rău dacă mi-ai trimite cîteva rînduri ca să vadă și el că sînt într-adevăr un „Parteigenosse".

Te rog, scuză-mă că te obosesc cu scrierile mele cam kilometrice.

Nevasta și fetița te roagă să primești salutări și să le transmiți soției și tuturor celor ai dumitale.

Din parte-mi o călduroasă strîngere de mînă și salutări la toți.

D. Marinescu

Din anul 1913 ne-au rămas și 2 scrisori ale Rosei Luxemburg către C. Dobrogeanu-Gherea. Într-una din aceste scrisori conducătoarea socialiștilor germani îi mulțumește lui Gherea pentru coletul trimis tovarășilor din Germania. Scrisorile conțin amănunte asupra luptei de opinii din cadrul P.S.D. din Germania, în acest an din preajma izbucnirii primului război mondial.

Iată conținutul acestor scrisori:

11

Dragă prietene *,

Trimiteți-mi de urgență un semn de viață despre dv.

* Traducere după originalul în limba germană, aflat în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 90, scrisoarea 577/I-H/1.

În curînd am să vă trimit cu o dedicaţie cartea mea care urmează să apară în editura „Vorwärts".

Sper că vă merge bine. Eu sînt din nou în picioare şi la lucru. Salutări din inimă.

A dv.
Rosa Luxemburg

12

18.III.1913

Dragă prietene *,

Coletul ce mi-aţi trimis (160 mărci) l-am obţinut şi vă transmit multe mulţumiri din inimă în numele tovarăşilor. Cred de acum că dv. în aceste timpuri sînteţi foarte ocupat. Aceasta este soarta oamenilor mari. În ce mă priveşte pe mine, sînt peste cap în munca pentru şcoala de partid. Aştept şi eu de acum cu nerăbdare sfîrşitul pentru ca să mă pot destinde puţin. După aceea pentru o scurtă perioadă voi pleca, iar după întoarcere mă voi apuca să scriu broşura mea promisă despre cartea şi criticile aduse ei.

La noi, aici, în Germania, se pare că niciodată nu se vor mai linişti lucrurile. Un veşnic duel, atît în afară cît şi înăuntrul partidului. Nu ajută la nimic ca să mă plîng asupra acestei situaţii. Se pare că asta este legea evoluţiei partidului nostru. Deci tot timpul gata de luptă şi să dai bătălia şi la dreapta şi la stînga. Strîngeri călduroase de mînă. Cînd veniţi în Germania ?

Rosa Luxemburg

Numeroase saluturi primite de C. D. Gherea din partea militanţilor socialişti din ţară şi din străinătate cu ocazia diferitelor lor întîlniri arată cu prisosinţă popularitatea şi prestigiul de care se bucura în rîndul acestora. Vom reproduce cîteva din aceste saluturi :

23.VII.1907 Budapesta

Salutări de la Budapesta cu ocazia ţinerii unei conferinţe despre Revoluţia din Rusia [1].

[Semnează : I. Creţu şi alţii]

(Cartea poştală ilustrată reprezintă grupul deputaţilor socialişti din Duma Rusiei).

*

Salutări socialiste din partea tovarăşilor ieşeni M. Gh. Bujor, Ottoi Călin, A. Năişan, Laura Ghelerter [2].

* *Ibid.*
[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 8.
[2] *Ibidem*, fondul nr. 90, mapa 2.

*

Salut al participanţilor la serata sindicatului lucrătorilor tapiţeri — 26 decembrie 1907 [3].

Al. Constantinescu, V. Georgescu, Valerian

*

Sindicatul tîmplarilor din Bucureşti, I. C. Frimu, M. Gh. Bujor, Rozalia Frimu, D. Stănciulescu, Bastardi Victor Grădinaru [4].

*

Congresul de constituire a Partidului social-democrat trimite părintelui intelectual al socialismului din România recunoştinţa, dragostea şi dorinţa să-l vadă încă mulţi ani de aci înainte inspirînd lupta muncitorimii noastre.

I. C. Frimu, preşedintele congresului [5].

*

3.VIII.1911. A şaptea Conferinţă internaţională a secretarilor sindicatelor naţionale. Iubite tov. Gherea, primeşte salutul tov. congresişti care te doresc. Aici ne pare că cu adevărat acum zidim temelia viitorului. Semnează : Gh. Cristescu, V. Kolarov [6].

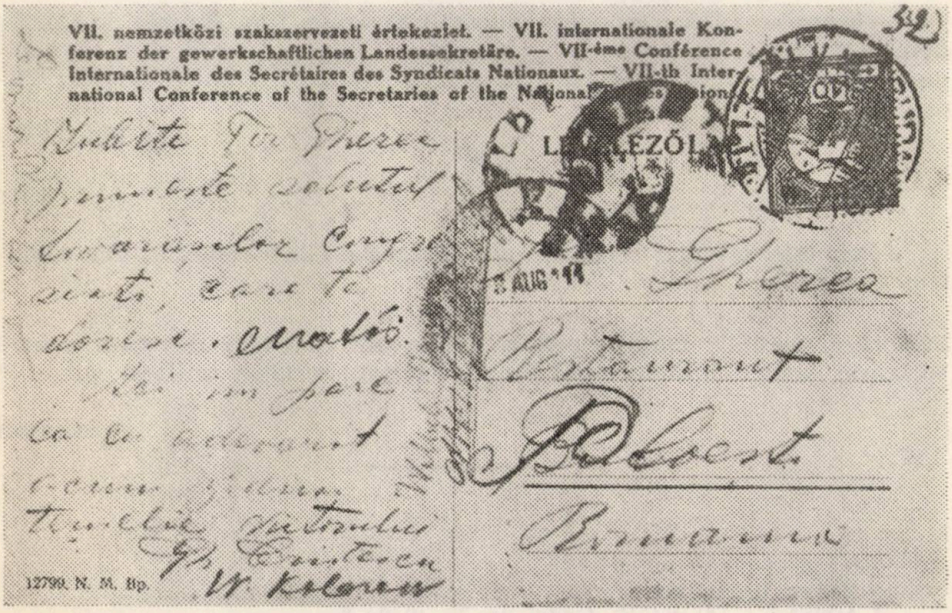

[3] B.A.R.S.R., inv. 17 243.
[4] *Ibidem*, inv. 17 242.
[5] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 2.
[6] *Ibidem*, fondul nr. 95, dosarul 4/4, mapa 24.

Salutări de la Congresul social român din Ungaria. 1912. Ion Creţu, Boeru, P. Munteanu, Brătfăleanu, Ciser, Grigoriu [7].

*

Cu ocazia balului dat de muncitorii români aflaţi la Budapesta. 1 Mai 1912. Vă salutăm cu cea mai profundă dragoste şi stimă. Dorim ca opera întreprinsă să o duceţi pînă la capăt. I. Ciser, Enciu, C. Ştefănescu, Aurel Cristea, Em. Avramescu, Irma Coblăr, Maria Cordoş, Elena Bolu [8].

*

Funcţionarii comerciali adunaţi în ultimul lor adevărat congres salută pe maistrul luminător al clasei muncitoare din ţara românească şi îi urează mulţi ani spre binele clasei muncitoare, în serviciul căreia s-a pus.

Congresul funcţionarilor comerciali [9].

*

Vă salutăm, iubite tov., de la Congresul Partidului social-democrat austriac. 8 noiembrie 1912 [10].

Ana Hoppe, Gh. Hoppe, I. Hoppe.
Grigorovici, Popp

*

19 martie 1913. Tov. ieşeni întruniţi la o masă frăţească în amintirea Comunei din Paris aduc salutul lor de recunoştinţă şi iubire tîrzie îndrumătorului nostru teoretic şi nestrămutatului nostru tov. de luptă. Prin delegaţie. Bujor [11].

*

16 aprilie 1913. Bruxelles. Stimate tovarăşe, fiind trimis de Confederaţia generală din România ca delegat la Congresul sindical al tov. belgieni, profit de ocazie că mă aflu aci pentru a vă trimite salutări călduroase [12].

D. Marinescu

*

1914

Primeşte salutări socialiste din Bulgaria. Gh. Cristescu, Gh. Dimitrov şi alţii [13].

*

29.V.1915. Salutări frăţeşti pentru 40 de ani de operă devotată pentru socialism, pentru jubileu, viaţă lungă. Partidul socialist unificat bulgar [14].

Sakasoff

---

[7] B.A.R.S.R., inv. 17 230.
[8] *Ibidem,* inv. 17 234.
[9] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 8.
[10] B.A.R.S.R., inv. 17 241.
[11] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 19.
[12] *Ibidem,* mapa 3.
[13] *Ibidem,* mapa 6.
[14] *Ibidem,* fondul nr. 90, mapa 813/M.

Activitatea ştiinţifică a Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Popular Revoluţionar Mongol

A. MAMU
secretar ştiinţific al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M.

La 1 martie 1970 se împlinesc 49 de ani de la crearea Partidului Popular Revoluţionar Mongol — organizator şi inspirator al succeselor remarcabile şi al victoriei istorice a poporului mongol. În acest timp Partidul Popular Revoluţionar Mongol a parcurs un drum glorios, de la apariţia cercurilor revoluţionare, în cursul mişcării de eliberare naţională a poporului mongol, pînă la partidul marxist-leninist militant de azi, care a condus lupta poporului mongol pe calea necapitalistă de dezvoltare a ţării spre socialism.

Este cunoscut faptul că Mongolia, la începutul anilor '20 ai secolului nostru, era o ţară feudal-teocratică, rămasă, din cauza feudalismului, colonialismului şi imperialismului, cu multe secole în urma ţărilor avansate.

Revoluţia Socialistă din Octombrie din Rusia, deschizătoare a unei noi ere în istoria omenirii, a dat un puternic imbold mişcării de eliberare naţională, contribuind la trezirea politică a maselor populare din Mongolia.

Sub influenţa binefăcătoare a ideilor eliberatoare ale Revoluţiei din Octombrie, în focul luptei poporului mongol pentru eliberare naţională, a fost creat primul partid revoluţionar al oamenilor muncii din Mongolia — Partidul Popular Revoluţionar Mongol. Ca organizatori ai acestui partid au acţionat reprezentanţii înaintaţi ai poporului, printre care neînfricatul erou naţional D. Suhe-Bator. Aceştia au înţeles că făurirea şi dezvoltarea unui adevărat partid revoluţionar, în condiţiile unei ţări înapoiate, în care principala ocupaţie era creşterea animalelor, era posibilă numai dacă se stabileau contacte strînse cu mişcarea revoluţionară mondială, cu centrul ei ideologic — Cominternul, cu detaşamentul lui de avangardă — P.C.U.S. ; că victoria şi succesele luptei revoluţionare a poporului mongol erau condiţionate de sprijinul şi ajutorul eroicilor muncitori şi ţărani din Rusia sovietică.

De aceea, revoluţionarii mongoli şi-au îndreptat privirile şi speranţele lor spre Rusia sovietică, spre partidul ei comunist, aşteptînd ajutor şi sprijin pentru poporul mongol martir.

Întîlnirea dintre reprezentanții revoluționarilor mongoli și Lenin, la sfîrșitul anului 1920, precum și sfaturile prețioase primite au jucat un rol însemnat, determinînd o înțelegere profundă a sarcinilor mișcării de eliberare națională, revoluționară din Mongolia, a necesității creării unui partid politic, capabil să conducă lupta generală a maselor muncitoare din Mongolia pentru eliberare națională și socială.

Revoluționarii mongoli, înarmați cu noile idei revoluționare, au început să desfășoare o vie și largă activitate de organizare a unui partid popular-revoluționar și de pregătire a revoluției populare.

Primul Congres al P.P.R.M., din 1 martie 1921, convocat de către revoluționarii mongoli, a creat partidul din punct de vedere organizatoric și a formulat sarcinile istorice ale acestuia, reflectate în întregime în programul adoptat de congres. În primul program al P.P.R.M. au fost puse următoarele sarcini : obținerea independenței țării, transmiterea puterii de stat în mîinile poporului și, în sfîrșit, reorganizarea vieții sociale din Mongolia pe baze revoluționare.

Victoria revoluției populare din anul 1921 a marcat începutul unei noi epoci — epoca dezvoltării independente și libere a Mongoliei. Această victorie a devenit posibilă datorită conducerii juste a P.P.R.M. și ajutorului internaționalist al clasei muncitoare și al țărănimii ruse.

După victoria revoluției populare, Partidul Popular Revoluționar Mongol, devenit partid de guvernămînt, a trecut la îndeplinirea marilor sarcini de transformare revoluționară a țării pe baze democratice.

Congresul al III-lea al P.P.R.M., care a avut loc în anul 1924, a dat o formulare clară sarcinilor de perspectivă ce stăteau în fața partidului, în următoarele cuvinte : „Mongolia nu trebuie să repete calea deja parcursă de alte țări ale lumii, calea încercării cumplitului jug capitalist, ci trebuie să se dezvolte în sensul unui autentic regim popular, corespunzător dezvoltării contemporane pe plan mondial". Această indicație dată de congres a determinat conținutul principal al celui de-al doilea program al partidului nostru, adoptat în 1925 la Congresul al IV-lea al P.P.R.M.

Dezvoltarea țării pe calea necapitalistă s-a desfășurat prin înfruntarea greutăților obiective, provocate de înapoierea țării și amenințarea permanentă cauzată de încercuirea capitalistă. Partidul a trebuit să ducă, de asemenea, o luptă îndîrjită în interiorul său împotriva devierii oportuniste de dreapta, împotriva greșelilor dogmatice stîngiste și a denaturărilor naționaliste ale politicii partidului.

Poporul mongol, condus de P.P.R.M. pe calea dezvoltării necapitaliste, a reușit să rezolve sarcini grele și complicate ca : lichidarea dominației politice și a puterii economice a clasei feudalilor, înlăturarea capitalului comercial-cămătăresc străin din economia țării, lichidarea înrobirii economice și spirituale a poporului de către mănăstiri. Partidul a făcut eforturi uriașe pentru a pune temelia unei noi economii, pentru dezvoltarea culturii naționale, pentru ridicarea bunăstării maselor muncitoare.

Congresul al X-lea al P.P.R.M. din anul 1940, făcînd bilanțul îndeplinirii cu succes a sarcinilor etapei democratice a revoluției populare, a trasat noi sarcini de viitor, privind trecerea treptată spre construcția socialistă în R. P. Mongolă. Aceste sarcini au fost expuse în noul program al partidului, adoptat de congres.

În etapa socialistă a revoluției, industria națională, ale cărei temelii au fost puse în anii '30, a fost dezvoltată în continuare intensiv. Rezultatul îndeplinirii primelor două planuri cincinale și a planului de trei ani în R. P. Mongolă a fost apariția unor noi ramuri industriale, creșterea bruscă a producției.

În timpul construcției socialiste în Mongolia, care înainte de revoluție nu a cunoscut alt mijloc de transport în afara celui cu tracțiune animală, s-au dezvoltat larg mijloacele moderne de transport și comunicație și s-a ridicat cu mult nivelul cultural și de trai al oamenilor muncii.

Partidul Popular Revoluționar Mongol a rezolvat cu succes una dintre cele mai complexe sarcini ale construcției socialiste — transformarea socialistă a agriculturii.

Victoria orînduirii cooperatiste la sate a însemnat, în același timp, triumful relațiilor de producție socialiste în toate ramurile economiei naționale, triumful liniei politice generale a P.P.R.M., care a trasat calea necapitalistă a dezvoltării Republicii Populare Mongole.

Congresul al XV-lea al Partidului Popular Revoluționar Mongol, ținut în anul 1966, a constatat trecerea R. P. Mongole într-o nouă perioadă a dezvoltării sale — perioada desăvîrșirii construcției socialismului. Conținutul principal și sarcinile practice ale acestei perioade au fost stabilite în noul program al partidului.

Istoria Partidului Popular Revoluționar Mongol este istoria traducerii în viață a marxism-leninismului, în mod creator, în condițiile specifice ale Mongoliei. De aceea, studierea istoriei partidului are o importanță uriașă pentru înarmarea membrilor de partid și a tuturor oamenilor muncii cu cunoașterea profundă a legităților dezvoltării sociale și ale construcției socialiste, în educarea unor luptători activi și conștienți pentru cauza triumfului socialismului în R. P. Mongolă, a unor luptători devotați cu trup și suflet principiilor internaționalismului proletar.

Istoria Partidului Popular Revoluționar Mongol este istoria luptei eroice a poporului mongol pentru dezvoltarea țării de la feudalism la socialism, ocolind capitalismul, istoria unor grele încercări și a unor remarcabile realizări. Din această cauză, generalizarea și interpretarea științifică a istoriei glorioase a P.P.R.M. și a bogatei sale experiențe în lupta pentru construirea societății noi au devenit necesare din punct de vedere teoretic și practic.

În acest scop a fost creat, printr-o hotărîre a C.C. al P.P.R.M., în anul 1955, Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M. Colectivul institutului, urmînd indicațiile C.C. al partidului, pe baza cercetării uriașului material faptic, a trecut la elaborarea istoriei partidului. Rezultatul acestei activități a fost apariția „Studiilor de istorie a Partidului Popular Revoluționar Mongol" în anul 1967.

În „Studii de istorie a Partidului Popular Revoluționar Mongol" se expune, pe scurt, drumul dezvoltării și întăririi partidului, pe baza principiilor marxist-leniniste, timp de aproape jumătate de secol, de la crearea lui pînă în zilele noastre. „Studiile de istorie a Partidului Popular Revoluționar Mongol" au constituit prima încercare de expunere integrală și sistematizată, de pe pozițiile marxism-leninismului, a istoriei activității multilaterale și a luptei îndîrjite a Partidului Popular Revoluțio-

nar Mongol pentru pregătirea și victoria revoluției populare mongole, pentru dezvoltarea necapitalistă a țării de la feudalism la socialism și pentru construirea societății socialiste în Mongolia.

Editarea „Studiilor" are o deosebită importanță în ridicarea nivelului politic-ideologic, în formarea marxist-leninistă a comuniștilor și în educația oamenilor muncii din țară, prin exemplele eroice ale luptei pline de abnegație a comuniștilor și în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar. „Studiile" au contribuit, într-o mare măsură, la formarea unor idei și concepții marxist-leniniste juste în rîndul tinerei generații și la educarea ei în spiritul devotamentului față de cauza partidului și a poporului, în spiritul tradițiilor revoluționare ale Partidului Popular Revoluționar Mongol. „Studii de istorie a Partidului Popular Revoluționar Mongol" este prima lucrare științifică colectivă a institutului nostru.

Încă din primii ani ai existenței sale, Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M. a acordat o deosebită atenție sarcinii publicării documentelor de partid. Între anii 1956—1963, institutul a editat o culegere de hotărîri și rezoluții ale congreselor și plenarelor C.C. al Partidului Popular Revoluționar Mongol, în 3 volume. În 1966 a apărut stenograma Congresului al III-lea al P.P.R.M., congres care a elaborat linia generală a partidului cu privire la dezvoltarea țării pe calea necapitalistă.

În anii 1956 și 1967 institutul a publicat o culegere de documente de istorie a partidului (1920—1960) în două volume.

Institutul a pregătit pentru tipar cuvîntările și articolele lui J. Țedenbal, publicate inițial la Moscova, în 1962, în două volume, de către Editura politică. Aceste cuvîntări și articole au fost publicate apoi în limba mongolă, în ediția institutului (în trei volume). Materialele și documentele de partid, cuvîntările și articolele lui Țedenbal, cuprinse în cele trei volume, au o mare însemnătate în elaborarea științifică a istoriei partidului, fac cunoscute cititorilor imensa activitate politică și organizatorică a P.P.R.M. pentru transpunerea în viață a ideilor marxism-leninismului, succesele poporului mongol în construcția socialistă. Institutul, în colaborare cu Academia de științe a R. P. Mongole și Arhiva centrală de stat, a editat biografia lui D. Suhe-Bator și culegerea *Amintiri și documente despre Suhe-Bator*.

Cercetînd și elaborînd istoria Partidului Popular Revoluționar Mongol, cercetătorii institutului pregătesc, de asemenea, culegeri de studii și articole, monografii, broșuri. În ultimii ani au fost editate o serie de lucrări ale cercetătorilor științifici din institut sub forma unor broșuri și monografii separate. Cartea cercetătorului științific principal A. Miniș : *Lupta Partidului Popular Revoluționar Mongol pentru lichidarea dominației politice și economice a clasei feudalilor (1921—1930)*, apărută în 1968, este una din lucrările științifice serioase dedicate cercetării bazelor politice și economice ale feudalismului în Mongolia și ale politicii P.P.R.M. față de clasa feudalilor. Analizînd măsurile politice și economice adoptate de partid față de clasa feudalilor în anii puterii populare, pe baza unui imens material faptic, autorul conclude că rezolvarea problemei agrare este una din principalele legități ale dezvoltării necapitaliste spre socialism a țărilor înapoiate.

În cucerirea și consolidarea libertății și independenței poporului mongol, în lichidarea înapoierii seculare a țării și construirea socialismului, un rol hotărîtor l-au jucat prietenia cu Uniunea Sovietică și ajutorul multilateral acordat de ea poporului mongol. Relațiile mongolo-sovietice sînt o mărturie a posibilității dezvoltării relațiilor de bună vecinătate între state mari și mici, bazate pe deplina egalitate și pe principiul întrajutorării frățești, ele oferă un exemplu de relații reciproce internaționaliste socialiste între state. Acestei teme, de cea mai mare însemnătate, îi este dedicată lucrarea cercetătorului științific principal B. Țeden : *Partidul Popular Revoluționar Mongol și prietenia mongolo-sovietică* (1967). În lucrare se acordă un loc însemnat problemei rolului partidului în stabilirea și întărirea prieteniei cu Uniunea Sovietică în toată perioada dezvoltării R. P. Mongole pe calea socialismului.

Lucrarea cercetătorului științific D. Daș : *Ei au luptat pentru libertatea și independența poporului mongol* (1967), este dedicată revoluționarilor ruși participanți la revoluția populară mongolă din anul 1921.

Cercetătorul științific principal L. Sanja, în lucrarea sa : *Cu privire la programele Partidului Popular Revoluționar Mongol* (1967), face o analiză marxistă a istoriei elaborării primelor programe ale partidului.

Cu ocazia aniversării a 40 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a fost publicată culegerea de studii și articole, sub titlul : *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și P.P.R.M.*, în care, pe baza unor materiale documentare, diverși autori tratează despre influența Revoluției din Octombrie asupra Mongoliei și unele aspecte ale activității Partidului Popular Revoluționar Mongol în lupta pentru calea necapitalistă de dezvoltare a țării. În anul 1961 a fost publicată, de asemenea, culegerea prilejuită de aniversarea a 40 de ani de la crearea P.P.R.M. și de la revoluția populară.

Începînd din anul 1966, institutul publică anual *Note științifice*, în care apar, în special, studii și articole referitoare la problemele cele mai importante din diversele perioade ale istoriei partidului nostru. În luna aprilie anul curent va apare nr. 5 al culegerii noastre, dedicat aniversării a 100 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin.

Una dintre activitățile importante ale institutului o constituie realizarea traducerii *Operelor* lui K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin în limba mongolă, de care se ocupă sectorul de traduceri.

În anii '50, acest sector a tradus și publicat peste 60 de lucrări ale lui V. I. Lenin, în broșuri separate, și, de asemenea, unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels.

Din 1956, printr-o hotărîre a C.C. al P.P.R.M., sectorul a trecut la traducerea celor 35 de volume ale ediției a 4-a a *Operelor* lui V. I. Lenin. Această lucrare voluminoasă, de mare responsabilitate, a fost încheiată cu prilejul aniversării a 50 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Apariția celor 35 de volume ale *Operelor* lui V. I. Lenin în limba mongolă a constituit un mare eveniment în viața ideologică a partidului și a poporului nostru ; ea a contribuit la cunoașterea profundă de către membrii partidului nostru și de către toți oamenii muncii a tezaurului de idei al leninismului.

Paralel cu această lucrare, la mijlocul anilor '60 a început munca planificată de traducere a operelor întemeietorilor comunismului științific.

Folosind experienţa acumulată în procesul traducerii *Operelor* lui Lenin, cercetătorii noştri au început traducerea volumului I al *Capitalului* lui K. Marx şi a *Operelor alese* ale lui K. Marx şi F. Engels, în trei volume.

Cu ocazia jubileului a 150 de ani de la naşterea lui K. Marx a apărut *Manifestul Partidului Comunist,* într-o ediţie revăzută (a 5-a). Tot atunci a fost dat la tipar volumul 1 al *Operelor alese* ale lui K. Marx şi F. Engels.

În procesul muncii de editare a operelor lui K. Marx, F. Engels şi V. I. Lenin au fost elaborate principiile traducerii ştiinţifice în limba mongolă a lucrărilor clasicilor marxism-leninismului. A fost creată terminologia ştiinţifică mongolă pentru cele trei părţi componente ale marxismului. Această terminologie este utilizată în presă, de către organizaţiile editoare şi de către instituţiile ştiinţifice din ţară. Şi pe viitor una din direcţiile principale în activitatea Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M. rămîne realizarea traducerii în limba mongolă şi editarea operelor clasicilor marxism-leninismului.

Sectorul de traduceri al institutului a pregătit, în întîmpinarea aniversării a 100 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin, următoarele culegeri tematice din operele lui Vladimir Ilici : *V. I. Lenin împotriva dogmatismului, sectarismului şi oportunismului de stînga, V. I. Lenin despre munca ideologică, V. I. Lenin despre construcţia de partid, V. I. Lenin despre productivitatea muncii, V. I. Lenin despre controlul de partid, de stat şi social* ş.a.

Una din formele activităţii ştiinţifice a institutului este organizarea conferinţelor ştiinţifice-teoretice, în colaborare cu alte organizaţii ştiinţifice ale ţării. De exemplu, în anul 1967, institutul, împreună cu Academia de ştiinţe a R. P. Mongole, a organizat conferinţa ştiinţifică internaţională pe tema *50 de ani de la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi R. P. Mongolă,* la lucrările căreia au participat oameni de ştiinţă-istorici din ţările socialiste frăţeşti şi reprezentanţi dintr-o serie de ţări din Asia şi Africa. Materialele conferinţei au fost publicate într-un volum separat în limbile mongolă şi rusă.

Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M., Academia de ştiinţe a R. P. Mongole şi Ministerul Învăţămîntului Popular din R. P. Mongolă au organizat o conferinţă ştiinţifică dedicată *aniversării a 150 de ani de la naşterea lui K. Marx.* La conferinţă au luat parte remarcabili oameni de ştiinţă — sociologi, lucrători ştiinţifici din instituţiile ştiinţifice umanistice, instituţiile de învăţămînt superior şi reprezentanţi ai activului de partid din oraşul Ulan-Bator. În cadrul conferinţei au fost audiate şi discutate o serie de referate care tratau probleme ale răspîndirii ideilor marxiste şi ale formării şi dezvoltării gîndirii marxist-leniniste în Mongolia.

În luna aprilie a.c. Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M. va organiza, în colaborare cu revista „Namîn Amdral" — organul C.C. al P.P.R.M. —, conferinţa ştiinţifică-teoretică dedicată jubileului leninist. La conferinţă vor fi prezentate comunicări referitoare la unele aspecte ale activităţii P.P.R.M. Cercetătorii ştiinţifici din institut vor participa, de asemenea, activ la lucrările conferinţei ştiinţifice a oamenilor de ştiinţă mongolişti, care va avea loc în septembrie a.c. la Ulan-Bator.

Planul de perspectivă al institutului pe anul viitor prevede organizarea, în colaborare cu alte instituții științifice, a unei sesiuni științifice în cinstea aniversării a 50 de ani de la revoluția populară mongolă, la care vor fi invitați reprezentanți ai țărilor socialiste frățești și, de asemenea, din țări ale lumii capitaliste.

În ultimii ani s-au lărgit mult legăturile și colaborarea institutului nostru cu institutele partidelor frățești sub forma participării la conferințe științifice și simpozioane, la schimbul internațional de cărți și prin studierea experienței activității altor institute.

Delegația institutului a vizitat Institutul de marxism-leninism din Moscova, Institutul de istorie a partidului din Sofia, fapt care a contribuit mult la îmbunătățirea organizării activității de cercetare științifică și a structurii institutului nostru. Contactul cercetătorilor noștri cu activitatea arhivei și bibliotecii Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. ne-a fost de un deosebit folos în întărirea bazei științifice a institutului. În ultimii ani, institutul a participat activ la o serie de conferințe și sesiuni internaționale, ca cele dedicate aniversării a 50 de ani de la Revoluția din Octombrie (1967), aniversării a 100 de ani de la apariția *Capitalului* lui K. Marx (Moscova, Berlin, 1967), sărbătoririi a 150 de ani de la nașterea lui K. Marx (1968) și a 50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste (1969), împlinirii a 25 de ani de la eliberarea României de sub fascism (București — 1969), precum și a Bulgariei (Sofia — 1969). Vizitarea de către delegațiile institutului nostru a institutelor frățești și participarea la diferite manifestări organizate de către acestea contribuie la continua întărire a legăturilor noastre științifice cu institutele frățești. Deosebit de rodnică a fost vizita făcută de reprezentantul Institutului de marxism-leninism din Moscova la institutul nostru, în aprilie 1969. Rezultatul ei a fost încheierea unei înțelegeri privind elaborarea în comun a monografiei dedicate aniversării a 50 de ani de la crearea Partidului Popular Revoluționar Mongol și de la revoluția populară mongolă și întărirea și lărgirea continuă a legăturilor științifice între cele două institute.

Noi considerăm schimbul de studii și articole, informații, cărți și reviste ca formă importantă a lărgirii și întăririi legăturilor științifice cu institutele frățești. În anul 1969 institutul nostru a făcut schimb de articole cu institutele de marxism-leninism din U.R.S.S. și R.D.G. În prezent, biblioteca științifică a institutului întreține legături cu aproape toate bibliotecile institutelor frățești, trimițîndu-le permanent revistele „Buletin informativ al C.C. al P.P.R.M.", „Mongolia contemporană" și ziarul „Noutăți din Mongolia", care apar în limba rusă.

Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.P.R.M., ca și alte instituții științifice lucrează pe baza unui plan anual și de perspectivă.

Anul 1970 este pentru noi ultimul an al planului nostru de cinci ani (1966—1970) de activitate științifică. În acest an colectivul nostru trebuie să termine cursul complet al *Istoriei P.P.R.M.*, care va fi publicat în 1971, cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de la revoluția populară mongolă. De aceea, în prezent, principala atenție a institutului este concentrată asupra terminării, în termen, a lucrării fundamentale *Istoria Partidului Popular Revoluționar Mongol*. În cursul complet de istorie a P.P.R.M. vor fi re-

flectate, într-o formă mai largă, activitatea multilaterală a P.P.R.M., începînd de la crearea lui pînă în zilele noastre, lupta poporului mongol, sub conducerea partidului, împotriva cuceritorilor străini și a feudalilor din interior, pentru afirmarea puterii revoluționare populare în țară, rezolvarea sarcinilor democratice și socialiste ale revoluției populare, succesele în ridicarea nivelului de trai material și cultural al celor ce muncesc prin crearea industriei naționale, cooperativizarea agriculturii și desfășurarea revoluției culturale.

R. P. Mongolă este una dintre primele țări care au pășit pe calea dezvoltării necapitaliste. De aceea experiența conducerii de către Partidul Popular Revoluționar Mongol a dezvoltării necapitaliste a țării ocupă unul din locurile de frunte în istoria partidului.

În cursul complet al Istoriei P.P.R.M. vor fi reflectate, într-o măsură însemnată, procesul creșterii ideologice-politice și întărirea organizatorică a partidului, devenit unul din detașamentele militante ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Un loc însemnat se acordă în *Istoria P.P.R.M.* analizei multilaterale a politicii partidului, care, conducîndu-se în întreaga sa activitate potrivit principiilor fidelității față de marxism-leninism și internaționalismul proletar, depune toate eforturile pentru întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești în lupta împotriva oportuniștilor de dreapta și „de stînga", atît din rîndurile sale, cît și din mișcarea muncitorească internațională.

Apariția cursului complet de *Istorie a Partidului Popular Revoluționar Mongol* are o deosebită însemnătate în viața ideologică a partidului nostru, constituind o prețioasă contribuție la cauza educației comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii din Mongolia în spiritul ideilor marxism-leninismului, al fidelității față de tradițiile revoluționare ale P.P.R.M., în spiritul patriotismului socialist și internaționalismului proletar.

În acest an vor fi definitivate și unele lucrări din plan. Astfel se pregătesc pentru tipar volumul al treilea al materialelor documentare ale istoriei partidului, stenograma Congresului al X-lea al P.P.R.M., volumul al IV-lea al cuvîntărilor și articolelor lui J. Țedenbal și o serie de alte lucrări ale cercetătorilor științifici din institut.

În prezent, întregul colectiv al institutului muncește încordat pentru îndeplinirea planului de lucrări științifice pe cinci ani și pentru a întîmpina cu toată cinstea aniversarea centenarului lui V. I. Lenin, sărbătorirea a 50 de ani de la crearea Partidului Popular Revoluționar Mongol și a revoluției populare mongole.

Date privind contribuţia socialiştilor români la păstrarea şi dezvoltarea legăturilor de solidaritate internaţională a clasei muncitoare în anii 1914-1916

GHEORGHE MATEI

Odată cu dezlănţuirea primului război mondial, majoritatea partidelor socialiste din ţările beligerante s-au situat pe poziţii capitularde, de sprijinire a propriilor guverne în vederea ducerii ostilităţilor, ceea ce a semnificat, în fapt, destrămarea Internaţionalei a II-a. Spiritul de solidaritate internaţională şi de luptă revoluţionară hotărîtă a clasei muncitoare n-a încetat însă să fiinţeze şi să se dezvolte într-un proces rapid de maturizare a mişcării muncitoreşti.

Cît priveşte Partidul social-democrat din România, prin atitudinea adoptată în problema războiului, el s-a situat pe poziţiile aripii de stînga din mişcarea muncitorească internaţională, în care purtătorii concepţiilor celor mai avansate erau bolşevicii ruşi, conduşi de V. I. Lenin. Documentele interne existente şi în mare parte editate [1] arată că P.S.D.R. a apreciat dintru început războiul dezlănţuit de marile puteri capitaliste ca un război imperialist, de cotropire şi jaf. Congresele internaţionale de la Stuttgart (1907), Copenhaga (1910) şi Basel (1912) hotărîseră ca partidele să militeze pentru menţinerea păcii, iar în cazul izbucnirii războiului între cele două mari blocuri de state imperialiste să se folosească de noile condiţii pentru dezvoltarea luptei revoluţionare a proletariatului în vederea eliberării sociale.

Socialiştii români s-au situat în rîndul acelor partide, grupări şi tendinţe din mişcarea muncitorească internaţională care, rămînînd credincioase principiului internaţionalismului proletar, au dezvăluit esenţa imperialistă a primului război mondial şi au luptat împotriva lui. În faţa uriaşului pericol care se crea pentru popoare şi ţinînd seama de marile comandamente ale clasei muncitoare, P.S.D.R. a fost unul dintre iniţiatorii convocării unei conferinţe socialiste internaţionale în vederea restabilirii solidarităţii internaţionalist-proletare şi a întreprinderii unor acţiuni energice menite să ducă la curmarea măcelului imperialist. Comitetul Executiv al P.S.D.R., într-o şedinţă din ianuarie 1915, văzînd pasivitatea Biroului Socialist Internaţional, strămutat între timp de la Bruxelles la Haga, i-a trimis acestuia o lungă scrisoare, cerîndu-i convocarea unei conferinţe internaţionale, iar dacă aceasta nu era posibilă, convocarea unei conferinţe a socialiştilor din ţările neutre, relevîndu-se că „este

[1] Vezi : *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1910—1915*, Editura politică, Bucureşti, 1968 şi *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, Editura politică, Bucureşti, 1966.

inadmisibil să stăm impasibili față de întinderea măcelului și grozăviile lui" [2].

Concomitent, conducerea P.S.D.R. a trimis copii de pe scrisoarea adresată Biroului Socialist Internațional partidelor socialiste din celelalte țări, invitîndu-le să facă și ele același demers. Mai mult, în februarie 1915, i s-a dat mandat lui C. Racovski să meargă în Italia și Elveția și să acționeze în aceeași direcție.

Paralel cu inițiativa socialiștilor români, socialiștii italieni și elvețieni au întreprins o acțiune similară care, după o serie de reuniuni și discuții între reprezentanți ai acestora, s-a concretizat în delegarea, în februarie 1915, de către partidele socialiste din țările respective a lui Morgari, secretarul fracțiunii parlamentare socialiste din Italia, spre a merge în toate țările și a determina convocarea unei conferințe internaționale. Această tentativă n-a putut fi însă dusă la bun sfîrșit. Atunci, în urma înțelegerii survenite între delegatul P.S.D.R. și partidele socialiste din Italia și Elveția, la care s-a alăturat și Partidul socialiștilor de stînga („tesniaci") din Bulgaria, s-a hotărît să se depună noi insistențe pe lîngă Biroul Socialist Internațional. Mandatul în acest scop a fost dat socialiștilor elvețieni [3], care beneficiau de condiții mai favorabile de desfășurare a activității lor atît pe plan intern cît și internațional. Menționăm că în istoriografia noastră problema rolului și contribuției socialiștilor români la Conferința de la Zimmerwald a constituit obiect de preocupare și a fost abordată în unele studii ale lui Titu Georgescu, cu cu mai mulți ani în urmă. Atunci, autorul acestor studii a întreprins demersuri la arhivele elvețiene și italiene, ca și la sectoarele de documentare ale partidelor comuniste din cele două țări, fără rezultate însă. Mai recent, Nicolae Copoiu a publicat, de asemenea, materiale pe această temă. Astăzi sîntem în măsură a înfățișa în acest sens noi și semnificative date.

În lămurirea faptelor de mai sus și a celor care au urmat conducînd la Conferința de la Zimmerwald (septembrie 1915), cu semnificațiile-i istorice deosebite, sursele documentare interne se completează cu unele externe, grăitoare pentru contribuția activă a socialiștilor români la menținerea și dezvoltarea legăturilor de solidaritate internațională ale clasei muncitoare în perioada istorică dată. Asemenea date oferă culegerile de documente privind mișcarea muncitorească internațională din anii de care ne ocupăm, dintre care un interes deosebit suscită cea intitulată *Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz (Mișcarea zimmerwaldiană. Protocoale și corespondență)*, editată de Horst Lademacher, în două volume, în Editura Mouton, 1967, Haga-Paris. La aceasta se adaugă și alte asemenea culegeri [4], precum și unele lucrări istoriografice care folosesc și reproduc, uneori chiar integral, documente de arhivă. În

[2] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 842. Articolul intitulat: *Restabilirea Internaționalei și partidul nostru*, semnat de secretarul P.S.D.R., D. Marinescu, apărut în „Lupta zilnică" din 9 aprilie 1915. Textul scrisorii la care se face mențiunea nu a fost publicat în organul partidului și nu ne este cunoscut nici din alte surse.

[3] *Ibid.*

[4] *Syndicalisme révolutionnaire et communisme. Les archives de Pierre Monatte*, prezentate de Jean Maitron și Colette Chambelland, Editura François Maspero, Paris, 1968.

această din urmă categorie se înscrie lucrarea lui Jules Humbert-Droz *L'origine de l'Internationale Communiste. De Zimmerwald à Moscou*, apărută în Editura Baconnière din Neuchâtel, în 1968 [5].

Deşi conţin unele interpretări şi concluzii tendenţioase, inadecvate [6], lucrările externe menţionate oferă un material documentar deosebit de elocvent pentru tema care ne interesează.

Astfel, în culegerea de documente editată de H. Lademacher este inserată scrisoarea pe care C. Racovski, în virtutea mandatului primit din partea P.S.D.R., o adresa la 13 martie 1915 lui H. Greulich, fondator şi lider al Partidului socialist din Elveţia. Redăm textul integral al acestui important document [7] :

„Dragă cetăţene Greulich,

Comitetul Executiv al Partidului socialist din România * mi-a încredinţat mandatul să caut, în timpul şederii mele în străinătate, să realizez o înţelegere cu comitetele executive din cîteva ţări neutre în vederea convocării unei Conferinţe socialiste internaţionale a tuturor ţărilor neutre.

Aflînd la Roma că Partidul socialist italian luase deja iniţiativa pentru convorbirile necesare, trimiţînd pe tovarăşul Morgari cu această misiune la partidele socialiste din celelalte ţări, aflînd, de asemenea, la Roma, prin circulara pe care Comitetul executiv al dv. a trimis-o Partidului italian că Partidul socialist din Elveţia aderă la misiunea lui Morgari, vin la rîndul meu să vă comunic adeziunea deplină şi întreagă a Partidului socialist român pentru realizarea aceluiaşi scop.

1) Noi dorim ca conferinţa să fie convocată în cel mai scurt termen posibil (de exemplu, nu mai tîrziu decît începutul lui aprilie), dar în orice caz nu prea devreme, pentru ca dv. să puteţi anunţa pe americani, a căror prezenţă la această conferinţă este de mare importanţă. Trebuie avut în vedere că comunicaţiile au devenit dificile, că scrisorile parvin cu mare întîrziere şi că trebuie recurs, în măsura posibilităţilor, la corespondenţa telegrafică.

2) Credem că la această conferinţă nu trebuie invitaţi decît delegaţii ţărilor neutre. Fiind aproape cert că nu toate ţările beligerante vor trimite delegaţi, în cazul cînd ar fi invitate, prezenţa de delegaţi numai din unele ţări beligerante ar putea impieta asupra independenţei conferinţei.

3) Credem că conferinţa trebuie să aibă loc în Elveţia, din mai multe motive. Mai întîi dat fiind caracterul absolut neutru al Elveţiei, apoi ţinînd cont de situaţia ei geografică, în centrul continentului, şi în

[5] Lucrarea se bazează aproape exclusiv pe materialele aflate în Arhiva Partidului socialist elveţian din Berna. Unele date legate de tema materialului de faţă se află şi în lucrarea lui Yves Collart *Le Parti socialiste suisse et l'Internationale. 1914—1915*, Geneva, 1969.

[6] În lucrarea lui Jules Humbert-Droz, asemenea interpretări şi concluzii apar evidente, ele fiind îndreptate împotriva cursului care s-a desemnat din ce în ce mai viu în mişcarea muncitorească internaţională a vremii spre confirmarea justeţei ideilor leniniste şi crearea partidelor de tip nou, comuniste.

[7] H. Lademacher, *Op. cit.*, vol. II, p. 33—35.

* După cum se poate vedea, denumirea de „Partidul social-democrat din România" începe a alterna încă din această perioadă, în unele documente cu caracter oficial, cu aceea de „Partidul socialist din România", adoptată definitiv în decembrie 1918.

sfîrşit precedentul de la Lugano * — iată tot atîtea fapte decisive care pledează în favoarea acestei opţiuni. Dar noi ne declarăm de acord — cred că celelalte partide vor proceda similar — să luăm asupra noastră o parte proporţională a cheltuielilor necesitate de convocarea conferinţei (se înţelege că fiecare partid va suporta cheltuielile delegaţilor săi).

4) Scopul acestei conferinţe trebuie să fie căutarea mijloacelor pentru încheierea promptă a unei păci în condiţiile admise la congresele noastre internaţionale de la Lugano şi de la Copenhaga **. În acelaşi timp, conferinţa trebuie să caute mijloacele pentru restabilirea raporturilor frăţeşti între partidele socialiste din ţările beligerante.

5) Se înţelege de la sine că secretarul Biroului Socialist Internaţional (Camile Huysmans — *n.n.*) trebuie invitat la conferinţă, dar cu titlu privat şi cu vot consultativ (precedentul de la Londra ***).

Rog comunicaţi această scrisoare Comitetului dv. Executiv.

Adresa secretarului Partidului socialist român este următoarea : Dumitru Marinescu, str. Piaţa Amzei nr. 26, Bucureşti — România.

Primiţi, dragi tovarăşi, salutările mele frăţeşti.

C. Racovski, delegatul României la Biroul Socialist Internaţional, membru al Comitetului Executiv al Partidului socialist român".

Comitetul Central al Partidului socialist elveţian, reunit la 28 martie 1915, s-a pronunţat în favoarea ţinerii unei conferinţe a partidelor socialiste din ţările neutre. Greulich declara în cadrul discuţiilor : „Conferinţa neutrilor trebuie convocată acum, altfel va fi prea tîrziu. Italia şi România o doresc arzător" [8]. În ziua următoare, Partidul socialist elveţian a trimis o scrisoare Biroului Socialist Internaţional în care, după ce amintea de scrisoarea din 13 martie a socialiştilor români, precum şi de o scrisoare similară a socialiştilor bulgari din 18 martie, se specifica :

„Prin scrisorile primite din România şi Bulgaria ne vedem siliţi să vă adresăm următoarea propunere formală : «Partidul socialist din Elveţia roagă Comitetul Executiv al Biroului Socialist Internaţional ca de urgenţă să convoace pe membrii Biroului la finele lunii aprilie. Şedinţa Biroului să se ţină în Elveţia pentru ca toţi delegaţii să aibă putinţa a lua parte fără a atinge ţara inamică».

* La 27 septembrie 1914 avusese loc la Lugano o conferinţă a partidelor socialiste din Italia şi Elveţia. Relevîndu-se cu acest prilej situaţia creată în mişcarea socialistă internaţională după declanşarea războiului mondial, se reaminteau principiile Internaţionalei socialiste de luptă contra războiului, pentru solidaritatea internaţională a proletariatului. „În acest spirit — glăsuia apelul conferinţei — reprezentanţii partidelor socialiste italian şi elveţian se adresează partidelor socialiste din celelalte state. Creînd bazele unei acţiuni comune îndreptată împotriva continuării masacrului înspăimîntător, a celor care nu participă la război, dar îndură repercusiunile acestuia, ele cheamă partidele socialiste ale ţărilor neutre să ceară guvernelor lor să întreprindă imediat negocieri diplomatice cu statele în război în scopul de a se pune rapid capăt masacrării popoarelor" (Jules Humbert-Droz, *Op. cit.*, p. 99—100).

** Rezoluţia în problema războiului adoptată de Congresul socialist internaţional de la Copenhaga (1910) confirmă pe cea de la Stuttgart (1907). Se prevedeau în mod concret arbitrajul internaţional obligatoriu, desfiinţarea diplomaţiei secrete şi, în consecinţă, publicarea tuturor acordurilor, precum şi autodeterminarea popoarelor şi apărarea lor împotriva oricăror atacuri războinice.

*** Este vorba de Conferinţa de la Londra (februarie 1915) a socialiştilor din ţările Antantei.

[8] Jules Humbert-Droz, *Op. cit.*, p. 106—107.

Nu voim să lăsăm neîncercat nici un mijloc care ar putea să determine pe cei competenți la convocarea unei conferințe“ [9].

În fața atitudinii adoptate de Biroul Socialist Internațional, de dezaprobare a acestei inițiative, Partidul socialist elvețian, bucurîndu-se de „ferme încurajări“ [10] din partea partidelor socialiste român și bulgar, a adresat partidelor socialiste din țările neutre o invitație la o conferință pentru 30 mai 1915 la Zürich. „Adresăm această invitație tovarășilor din toate țările neutre — se specifica în documentul respectiv — rugîndu-i a nu-și face nici o grijă privitor la scopul acestei reuniuni, care are loc potrivit dorinței arzătoare a partidelor frățești din Italia, România și Bulgaria“. Iar în continuare se preciza : „Putem comunica partidelor frățești că tovarășii din Italia, România și Bulgaria au promis participarea lor. Este foarte probabil că S.U.A. se vor face reprezentate de asemenea. O conferință cu o bună participare a țărilor neutre va fi de o mare importanță“ [11].

Eforturile de organizare a unei conferințe a partidelor socialiste din țările neutre n-au dus însă la un rezultat pozitiv. În afară de partidele din Italia, România și Bulgaria, toate celelalte partide au declinat, într-o formă sau alta, invitația primită. Între timp Italia a intrat în război și situația s-a complicat și mai mult.

Cu toate acestea, acțiunea de organizare a unei conferințe socialiste internaționale nu numai că n-a încetat, dar a continuat pe un plan mai larg, extinzîndu-se la ansamblul partidelor, grupărilor și curentelor de stînga din mișcarea muncitorească internațională. În această acțiune se petrecea un proces ireversibil de delimitare a spiritului marxist-revoluționar, al cărui exponent genial era V. I. Lenin, de toate formele și manifestările de reformism și oportunism. Militînd în modul cel mai activ pentru o conferință a socialiștilor internaționaliști, Lenin și adepții săi subliniau cu tărie că sarcina acesteia era de a explica maselor că lupta contra războiului trebuie indisolubil legată de necesitatea revoluției sociale.

Concomitent cu pregătirile pentru conferința ce avea să se țină la Zimmerwald și ca parte integrantă a ceea ce istoriografia denumește „mișcarea zimmerwaldiană“, are loc la București, în zilele de 6—8 iulie 1915, cea de-a doua Conferință socialistă interbalcanică, organizată de Partidul social-democrat din România. În afara socialiștilor români, au luat parte delegați ai socialiștilor de stînga bulgari („tesniaci“) și ai Partidului socialist grec. Socialiștii sîrbi, neputînd veni la București, au aderat la hotărîrile conferinței. Participanții au dezvăluit caracterul de

[9] Scrisoarea respectivă a fost publicată în „Lupta zilnică“ din 9 aprilie 1915. Scriindu-i la 4 aprilie 1915 lui Morgari, F. Platten, secretar al Partidului socialist elvețian, comunica între altele : „Printr-o scrisoare a tovarășului Racovski și printr-o scrisoare circulară a tesniacilor — Bulgaria, conducerea partidului nostru a fost determinată să se preocupe iarăși de situația internațională. A devenit necesar să trecem la luarea de hotărîri concrete. Pentru a nu lăsa nimic neîncercat, în scopul de a se da un caracter oficial și obligatoriu reuniunii internaționale, am propus : Comitetul Executiv să convoace biroul lărgit într-o ședință pentru sfîrșitul lunii aprilie. Ne-a fost clar că trebuie învinse mari dificultăți și că propunerea se va vădi de bună seamă ca irealizabilă. Dacă Comitetul Executiv refuză convocarea biroului lărgit, vom ști să promovăm cu energie conferința neutrilor“ (H. Lademacher, *Op. cit.*, p. 39—40).

[10] Yves Collart, *Op. cit.*, p. 177.

[11] Jules Humbert-Droz, *Op. cit.*, p. 109—110.

cotropire și jaf al războiului dus între cele două grupuri de mari puteri, au criticat pasivitatea Biroului Socialist Internațional și conducerea partidelor socialiste care sprijineau politica guvernelor lor imperialiste prin votarea creditelor de război.

„A doua Conferință socialistă interbalcanică de la București, din zilele de 6, 7 și 8 iulie 1915 — se afirma într-una dintre moțiunile adoptate —, își exprimă sentimentele sale de solidaritate și frăție pentru masele proletare din toate țările beligerante care își varsă sîngele și mor în tranșee pe cîmpiile de luptă fără voia lor, în măcelul mondial provocat de imperialismul criminal al dinastiilor domnitoare și a capitalismului lacom și agresiv" [12]. Conferința, luînd în considerare înainte de toate că „independența și însăși existența politică a statelor balcanice sînt compromise pentru totdeauna dacă ele nu-și unesc forțele și mijloacele pentru un scop comun de apărare, progres, civilizație și pace" [13], a decis constituirea Federației Socialiste Balcanice.

Într-o telegramă adresată, la 26 iulie 1915, liderului socialist elvețian Robert Grimm, P.S.D.R. aducea la cunoștință, printre altele, că „mica Internațională din Balcani" proclamă fidelitatea sa față de lupta de clasă ireductibilă, face apel la partidele socialiste din țările beligerante să revină la rolul lor de luptă energică și eficace pentru restabilirea păcii și promite concurs inițiativei pentru convocarea unui congres al internaționaliștilor [14].

În tot acest timp, poziția de principiu a P.S.D.R. împotriva războiului declanșat de puterile imperialiste s-a întrepătruns strîns cu o susținută activitate practică în rîndurile maselor. Aceasta s-a concretizat în numeroase și tot mai mari întruniri, demonstrații de stradă, greve, care au contribuit la dezvoltarea spiritului revoluționar în rîndurile proletariatului și ale maselor largi muncitoare.

Între 5 și 8 septembrie 1915 s-a reunit la Zimmerwald — o mică localitate din apropiere de Berna — conferința la care au participat 38 de

[12] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 855 ; vezi și Emil Bâldescu, *Din istoria legăturilor revoluționare româno-bulgare (1909—1916)*, Editura științifică, București, 1966, p. 155 și urm.

[13] *Ibid. (Declarațiunea de principii a Federațiunii muncitoare social-democrate din Balcani.)* Concepțiile privind „federalizarea" țărilor balcanice nu țineau însă seama de sensul și semnificația istorică a mișcărilor de eliberare națională și a realizării statelor naționale unitare, ca o premisă indispensabilă a dezvoltării progresiste a popoarelor.

[14] Iată textul complet al acestei telegrame expediate din Constanța la 26 iulie 1915 și primite a doua zi la Berna : „A doua conferință socialistă interbalcanică în prezența delegaților socialiști : de stînga („tesniaci") bulgari Blagoev, Kirckov, Kolarov, Dimitrov, deputat socialist grec Salonic Sideris, delegați români și adeziune telegrafică partid sîrb a decis constituire federație muncitorească social-democrată din Balcani avînd birou permanent, reunindu-se periodic și comitet executiv sediul București, scop coordonare eforturi pentru unire strînsă partid și sindicate țări balcanice pentru menținerea păcii și pentru realizarea republicii federative din Balcani. Într-o declarație de principii mica Internațională din Balcani proclamă că rămîne fidelă luptei de clasă ireductibile, repudiază social-patriotism, face apel partide socialiste țări beligerante a reintra în rolul lor de luptă energică și eficace pentru restabilire pace fără anexiuni, fără despăgubire. Conferința invită biroul Internațional a relua activitate și promite concurs inițiativă italiană pentru congresul internaționaliștilor. Conferința protestează deportare deputați Dumă, se solidarizează cu Luxemburg și Liebknecht și toți socialiștii rămași fideli luptei de clasă. Președinte conferință — Racovski" (H. Lademacher, *Op, cit.*, vol. II, p. 149).

reprezentanți ai unor partide și grupări socialiste opoziționiste ce se situau pe poziții internaționaliste. Partidul social-democrat din România, care a participat activ la pregătirea și organizarea acestei conferințe, a fost reprezentat prin C. Racovski.

La președinția conferinței s-au succedat, alternativ, Robert Grimm, din partea Partidului socialist elvețian, și reprezentantul socialiștilor români. Procesul-verbal al ședinței din 6 septembrie a conferinței, în cadrul căreia a luat cuvîntul delegatul român, consemnează :

„Și în România social-democrații au fost consternați la vestea aprobării creditelor de război de către fracțiunea germană, dar au considerat-o ca neverosimilă.

Cu toate dezamăgirile profunde, socialiștii din Balcani consideră că este datoria lor să rămînă fideli Internaționalei. Și în România, ca și în Italia, mișcarea de neutralitate a parcurs felurite faze — la început exista pericolul că România va intra în război alături de Puterile Centrale, acum s-a ivit pericolul contrariu. Acest partid (P.S.D.R. — *n.n.)* luptă mereu, în același sens, pentru pace. Au avut loc mari demonstrații de masă, mai cu seamă în luna mai, după ce Italia a declarat război, în cadrul cărora s-a ajuns la ciocniri sîngeroase între masele proletare, aproximativ 40 000, și poliție. Și acum mai există demonstranți care se află în arest preventiv. Duelul între partidul burghez și s[ocial]-d[emocrație] continuă".

Amintindu-se în continuare de Conferința socialistă interbalcanică din iulie 1915 de la București și relevîndu-se semnificația hotărîrilor acesteia, se conchide : „Orice s-ar întîmpla, s[ocial]-d[emocrația] română și toate partidele Federației balcanice vor persevera în poziția lor, care este poziția luptei de clasă, a fidelității față de Internațională" [15].

Delegatul socialiștilor români a intervenit în dezbateri și în zilele de 7 și 8 septembrie [16]. El a făcut, de asemenea, parte din comisia desemnată să pună la punct documentele finale ale conferinței [17]. Manifestul Conferinței de la Zimmerwald a fost semnat de delegați din 10 țări : Germania, Franța, Italia, Rusia, România, Bulgaria, Suedia, Norvegia, Elveția și Olanda [18].

[15] H. Lademacher, *Op. cit.*, vol. I, p. 104—105.

[16] În ședința din 7 septembrie, C. Racovski chema la închiderea porților „colaborării dintre clase", existentă deja în „vechea Internațională". El adăuga că „nu există numai o frazeologie internațională și socialistă, ci și un asemenea sentiment real. Acest sentiment vrea să-l trezească manifestul nostru în noi toți și în tranșee". În ședința din 8 septembrie, delegatul P.S.D.R. arăta : „Declarația germano-franceză (elaborată de participanții din cele două țări la conferința respectivă — *n.n.)* cuprinde anumite considerente importante, ca de exemplu condamnarea violării neutralității belgiene, care nu se găsesc în manifestul însuși". Pornind de la aceasta, se considera necesar ca conferința „să adere în mod expres la declarația germano-franceză" (*Ibidem*, p. 148—149, 152). Pentru textul declarației germano-franceze, vezi: Jean Maitron și Colette Chambelland, *Op. cit.*, p. 183—184.

[17] Comisia a fost alcătuită din : Robert Grimm, G. Ledebour, V. I. Lenin, Leon Trotki, Merrheim, C. Racovski, Modigliani (I. G. Temkin, *Țimervald-Kintal*, Moscova, 1967, p. 65).

[18] Din partea Partidului social-democrat din România, manifestul a fost semnat de C. Racovski. Delegații din Anglia, împiedicați de către guvernul englez de a lua parte la conferință, au aderat în scris (*Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, p. 875—879).

V. I. Lenin, care a figurat printre semnatarii acestui Manifest, reușind în mare parte să-i imprime ideile și concepțiile sale, aprecia rezultatele reuniunii internaționale zimmerwaldiene ca un „prim pas" pe calea rupturii cu oportunismul și a dezvoltării mișcării muncitorești în spirit consecvent marxist [19].

În presa socialistă din România au fost popularizate documentele de la Zimmerwald, publicîndu-se cu acest prilej materiale care cuprindeau idei leniniste. Raportul principal la al IV-lea Congres al P.S.D.R., din 25—27 octombrie 1915, prezentat de dr. Ottoi Călin, a fost întocmit în spiritul Conferinței de la Zimmerwald, ale cărei documente, de altfel, congresul și le-a însușit în unanimitate. Într-o telegramă adresată Comisiei Socialiste Internaționale de la Berna, instituită provizoriu de către Conferința de la Zimmerwald, se arăta : „Al IV-lea Congres al Partidului socialist din România trimite adeziunea la deciziile luate la Conferința de la Zimmerwald contra războiului și pentru triumful socialismului internațional și promite Comisiei socialiste din Berna tot concursul său moral și material" [20].

Un raport al Comisiei Socialiste Internaționale, datat 22 noiembrie 1915, menționează că, între 24 și 26 septembrie 1915, comisia a trimis o circulară specială tuturor partidelor afiliate Biroului Socialist Internațional de la Haga, informîndu-l asupra Conferinței socialiste de la Zimmerwald și a hotărîrilor ei. Raportul consemnează : „Un congres al partidului român (Congresul din 25—27 octombrie 1915 — *n.n.*) a confirmat deciziile de la Zimmerwald" [21].

În cursul lucrărilor sesiunii lărgite a Comisiei Socialiste Internaționale din 5—10 februarie 1916, C. Racovski a făcut propunerea ținerii unei conferințe socialiste internaționale peste aproximativ două luni [22].

În acest timp, Partidul social-democrat din România continua să militeze activ pentru promovarea cauzei solidarității internaționale a clasei muncitoare. Un amplu document intitulat : *Raport al Partidului socialist din România* [23], transmis din partea conducerii P.S.D.R. de către C. Racovski lui Robert Grimm, secretarul Comisiei Socialiste Internaționale de la Berna, la mijlocul lunii februarie 1916, reamintea mai întîi „adeziunea oficială" a socialiștilor români la hotărîrile reuniunii internaționale zimmerwaldiene. Apoi adăuga : „În conformitate cu deciziile de la Zimmerwald și cu tactica deja urmată de Partidul social-democrat din România încă de la începutul războiului, noi am continuat propaganda noastră împotriva războiului și pentru neutralitatea deplină și sinceră a României".

[19] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 27, Editura politică, București, 1964, p. 37—43.

[20] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 983.

[21] H. Lademacher, *Op. cit.*, vol. I, p. 191—194.

[22] Deși a participat deosebit de activ la lucrările sesiunii C.S.I. și pe planul mai larg al mișcării zimmerwaldiene, C. Racovski se distanța de linia tactică preconizată de Lenin și adepții săi. Aceasta s-a oglindit în atitudinea manifestată în problema ruperii la momentul dat cu Biroul Socialist Internațional de la Haga și Internaționala a II-a ca atare. Procesul-verbal al ședinței din 9 februarie a C.S.I. consemnează între altele : „Racovski este împotriva supraîncărcării ordinei de zi. Referitor la Biroul Internațional Socialist, nu trebuie să se trezească aparența că este vorba despre înființarea unei noi Internaționale" (*Ibidem*, p. 246—247).

[23] *Ibidem*, vol. II, p. 445—448.

Trecînd apoi în revistă situaţia generală din ţară, diversele curente şi tendinţe din rîndurile claselor dominante faţă de problema războiului şi linia de urmat de către România, raportul consemnează : „Pentru a menţine masele într-o stare de spirit ostilă războiului şi pentru a nu lăsa să se calmeze sentimentele lor împotriva aţiţătorilor la conflagraţia mondială, congresul partidului a hotărît să întreprindă o acţiune împotriva scumpirii vieţii, ca şi pentru reforma electorală şi reforma agrară promise de guvernul actual şi amînate după declararea războiului mondial pentru un viitor nedeterminat. Această agitaţie continuă încă. Noi ne propunem chiar să-i dăm o şi mai mare intensitate".

Documentul respectiv se ocupă apoi de activitatea Biroului Socialist Interbalcanic, ales la Conferinţa socialiştilor din Balcani din iulie 1915 şi al cărui sediu era la Bucureşti. Se relevă că, în septembrie 1915, Biroul sus-amintit a publicat primul număr al „Buletinului" său în limbile franceză şi germană, cuprinzînd dările de seamă şi rezoluţiile adoptate de Conferinţa interbalcanică. Documentele elaborate după aceea de Biroul Socialist Interbalcanic — un manifest privind politica marilor puteri în Balcani, altul prilejuit de invazia germano-austriaco-bulgară în Serbia şi un comunicat privind atitudinea adecvată a socialiştilor „tesniaci" din Bulgaria — au fost inserate în al doilea număr al „Buletinului" şi au fost trimise partidelor socialiste, presei, Biroului Socialist Internaţional de la Haga şi Comisiei Socialiste Internaţionale de la Berna. Dar n-au putut ajunge peste tot, fiind interceptate de cenzura din ţările beligerante.

Raportul reliefează în încheiere eforturile depuse de socialiştii români pentru a întreţine legături strînse cu partidele socialiste din regiunea Balcanilor, ca şi realizările obţinute în acest sens, în pofida tuturor dificultăţilor [24].

În etapa care a urmat, Partidul social-democrat din România, într-un proces intrinsec de confruntări de opinii şi concepţii, a evoluat pe o linie generală pozitivă în atitudinea sa faţă de problemele mari şi acute ce stăteau în faţa mişcării muncitoreşti internaţionale. Nefiind reprezentat la Conferinţa de la Kienthal a stîngii zimmerwaldiene, din 24—30 aprilie 1916, P.S.D.R. a aderat, totuşi, la hotărîrile adoptate cu acest prilej. Ulterior, în condiţii extrem de grele, după intrarea României în război (august 1916), preocuparea socialiştilor români pentru păstrarea şi întărirea spiritului şi a legăturilor internaţionalist-proletare a rămas mereu

[24] În raport se arată textual : „Am întreţinut legături, în măsura posibilităţilor, cu partidele aderente la Federaţia socialistă interbalcanică şi îndeosebi cu socialiştii de stînga din Bulgaria. Legăturile cu socialiştii din Grecia se reduc la cele cu Federaţia socialistă din Salonic, organizaţia din Atena trecînd în mîinile partizanilor intrării în război, în frunte cu Platon Dracoulis.

Am căutat să uşurăm soarta socialiştilor din Serbia. Încă anul trecut, în luna martie, le-am trimis o sumă de 1 070 franci, la care partidul nostru a adăugat o sumă de 130 franci care ne-a fost trimisă din Statele Unite prin intermediul tovarăşului Greulich, pentru văduvele şi orfanii socialiştilor căzuţi în timpul războiului. O a doua sumă de 1 140 franci şi la care partidul nostru a adăugat din partea sa 200 franci ne-a parvenit pe aceeaşi cale, în octombrie, cînd ofensiva împotriva Serbiei era deja în desfăşurare şi cînd comunicaţiile dintre Serbia şi România erau întrerupte. Doar mai tîrziu am reuşit, prin intermediul Partidului socialist din Bulgaria, să trimitem jumătate din suma de mai sus la Niş, rezervînd cealaltă jumătate pentru Belgrad. Prima sumă a parvenit deja la destinaţie şi a servit la alinarea multor mizerii".

vie. Contactele directe avute în acest timp de unii militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră cu V. I. Lenin au contribuit la accentuarea tendinței ce se desemna în sînul P.S.D.R. spre înțelegerea ideilor și concepțiilor leniniste [25]. În legătură cu aceasta, merită relevat faptul că convorbirile purtate în perioada respectivă între C. Dobrogeanu-Gherea, aflat în Elveția, și V. I. Lenin indică preocupările pentru întărirea legăturilor dintre mișcarea muncitorească din România și Rusia, pentru dezvoltarea luptei unite a clasei muncitoare împotriva războiului imperialist și a exploatării capitaliste [26]. În vara anului 1916, socialistul român Valeriu Marcu, aflat de asemenea în Elveția, a colaborat cu Lenin, primind din partea acestuia însărcinarea de a se deplasa în Franța, Rusia și România pentru a face legătură cu unii revoluționari și a le comunica situația mișcării muncitorești din Europa occidentală și America [27].

Socialiștii români, învingînd grelele condiții ale terorii și ocupației străine, au fost reprezentați prin I. C. Frimu și Gh. Cristescu [28] la Conferința socialistă internațională de la Stockholm (5—12 septembrie 1917), care a reafirmat tezele adoptate la Zimmerwald și Kienthal și a marcat un nou pas pe calea ruperii definitive cu vechile concepții și linia tactică a Internaționalei a II-a.

Din datele prezentate mai sus se desprinde faptul că într-una dintre cele mai importante probleme, cea a războiului, Partidul social-democrat din România s-a situat, la epoca dată, în rîndurile acelor partide și grupări care au constituit aripa de stînga din mișcarea muncitorească internațională, în care, pe pozițiile cele mai înaintate, s-a aflat Partidul bolșevic, făurit și condus de V. I. Lenin. Acest fapt a reprezentat o premisă de bază pentru evoluția mișcării noastre muncitorești în anii ce au urmat, concretizată într-un profund și rapid proces de radicalizare a acesteia și de transformare a vechiului partid socialist, prin voința marii majorități a membrilor săi, în partid marxist-leninist — Partidul Comunist Român.

[25] Detalii în acest sens, vezi : Dr. Augustin Deac, Florian Tănăsescu, *Intîlniri ale unor militanți revoluționari din România cu V. I. Lenin*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 80—95.

[26] *Ibidem*, p. 86.

[27] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 49, Editura politică, București, 1968, p. 302; în legătură cu aceeași chestiune, un document inclus în culegerea lui H. Lademacher specifică : „Marcu a venit cu recomandări de la Racovski... a găsit repede acces la Lenin, care mai tîrziu i-a încredințat o misiune importantă prin Paris, Moscova, spre România" (H. Lademacher, *Op. cit.*, vol. II, p. 607—608).

[28] H. Lademacher, *Op. cit.*, vol. I, p. 523.

Bela Breiner
(1896—1940)

Istoria mişcării muncitoreşti din ţara noastră, a Partidului Comunist Român este bogată în pagini de luptă eroică. Pentru viitorul luminos al patriei, pentru cauza dreaptă a partidului şi a poporului, comuniştii şi numeroşi alţi patrioţi au luptat cu abnegaţie, au înfruntat eroic teroarea claselor exploatatoare, sacrificîndu-şi chiar şi viaţa. Unul dintre aceşti militanţi este Bela Breiner, fiu devotat al clasei muncitoare, activist de seamă al Partidului Comunist Român.

Născut într-o familie de muncitori, la 13 februarie 1896, în Oradea, Bela Breiner a înfruntat încă din anii copilăriei viaţa apăsătoare, privaţiunile materiale hărăzite celor ce muncesc de către clasele exploatatoare. După absolvirea şcolii primare, Bela Breiner urmează trei ani la liceul din Oradea, dar este nevoit să se retragă, deoarece părinţii săi nu mai puteau face faţă greutăţilor care apăsau familia.

În acelaşi an intră ucenic strungar la o uzină metalurgică din oraşul natal. În certificatul eliberat de primăria municipiului Oradea se menţionează că Bela Breiner a fost angajat ucenic la firma „Weinberger Jacob şi fiul", de la 15 noiembrie 1911 pînă la 15 noiembrie 1913, cînd devine calfă în meseria de lăcătuş mecanic şi strungar în fier.

Condiţiile grele de viaţă ale maselor, exploatarea nemiloasă a lucrătorilor din uzină, mediul sănătos muncitoresc în care a crescut au fost factori ce au contribuit hotărîtor la formarea profilului moral al lui Bela Breiner, a devotamentului său fără margini faţă de poporul muncitor. Aceste trăsături s-au evidenţiat în permanenţă în activitatea viitorului luptător al clasei muncitoare.

Fire energică, hotărîtă, el s-a înrolat cu însufleţire în lupta revoluţionară a muncitorimii. În 1912, după un an de ucenicie, se afla în fruntea unor acţiuni revendicative ale ucenicilor. La 16 ani se încadrează în sindicatul muncitorilor metalurgişti. Curînd deveni membru al secţiei locale a P.S.D.

Activitatea lui în sindicat şi în partid i-a ridicat prestigiul în faţa muncitorilor. Bela Breiner era acum cunoscut ca unul din elementele cele mai active ale tineretului organizat din Oradea. Prin cinstea şi puterea lui de convingere, prin dăruirea cu care lupta pentru cauza clasei muncitoare, a constituit un factor de mobilizare în jurul organizaţiei revoluţionare de tineret din Oradea a unui număr tot mai mare de tineri muncitori. Activitatea sa revoluţionară a atras atenţia conducerii uzinei, care îl socotea „element ce tulbură liniştea".

Începutul primului război mondial şi evenimentele revoluţionare din acea perioadă îl găsesc pe Bela Breiner la Uzina „Csepel", una din cele mai mari uzine metalurgice din Budapesta, unde munceau un mare număr de români din Transilvania. În condiţii de aspră teroare îndreptată împotriva elementelor revoluţionare, el desfăşoară o propagandă susţinută, curajoasă împotriva războiului, explicînd muncitorilor că războiul este străin de interesele proletariatului, ale maselor.

Bela Breiner a fost ales „bărbat de încredere" în mişcarea sindicală din uzină, iar casa lui a devenit loc de întrunire al muncitorilor de la „Csepel". Sesizate de activitatea sa revoluţionară, autorităţile l-au încorporat în 1917 şi l-au trimis disciplinar pe frontul din Italia, la un detaşament de reflectoare. Aici a depus o viguroasă activitate popagandistică în rîndurile ostaşilor, îndemnîndu-i la acţiuni revoluţionare contra războiului.

Revenit la Oradea, în anii 1919—1920 Bela Breiner s-a preocupat îndeaproape de organizarea luptei maselor muncitoare din Oradea, a luat parte activă la conducerea şi la organizarea grevei generale din octombrie 1920, moment însemnat în lupta mişcării revoluţionare din ţara noastră.

Întreaga sa activitate politică desfăşurată pînă în 1921 şi-a găsit încununarea în contribuţia activă la lupta pentru făurirea partidului marxist-leninist al clasei muncitoare din România. Bela Breiner se înscrie în istoria mişcării revoluţionare din ţara noastră ca unul dintre participanţii la procesul de făurire a Partidului Comunist Român.

Activitatea sa revoluţionară de după crearea P.C.R. cunoaşte o treaptă superioară, care îl situează, încă din această perioadă, în rîndul activiştilor de seamă ai partidului comunist. În cadrul organizaţiei de partid şi al sindicatului metalurgiştilor din Oradea, Bela Breiner aduce contribuţii remarcabile pe linia organizării şi dezvoltării luptei revoluţionare, se pronunţă pentru păstrarea şi întărirea unităţii de acţiune a mişcării muncitoreşti.

Apreciind disciplina revoluţionară şi spiritul de sacrificiu pentru cauza celor ce muncesc de care a dat dovadă Bela Breiner în activitatea sa politică, precum şi talentul său organizatoric, partidul i-a încredinţat, rînd pe rînd, sarcini de răspundere pe linia organizaţiei locale a P.C.R. Oradea. În 1924 a fost numit secretar al organizaţiei regionale Oradea a P.C.R.

Împreună cu Encel Mauriciu şi cu alţi militanţi comunişti, Bela Breiner a organizat o tipografie ilegală la Oradea, în str. Calvarului, unde se tipăreau atît documentele Comitetului regional Oradea al P.C.R. cît şi documente ale Comitetului Central al partidului. Dar, la scurt timp, în 1925, zbirii siguranţei au descoperit tipografia, au operat arestări şi au intentat împotriva grupului de comunişti un mare proces. Bela Breiner a fost condamnat în contumacie la 8 ani închisoare. După proces, el a fost nevoit să intre în ilegalitate, pentru a-şi putea îndeplini sarcinile ce-i reveneau. Era foarte ingenios în folosirea celor mai variate metode în activitate, îmbina cu multă măiestrie formele muncii legale cu cele ale muncii ilegale, ceea ce a contribuit la desfăşurarea cu intensitate a luptei revoluţionare în Oradea şi împrejurimi.

Datorită activităţii sale neobosite, pilduitoare, pătrunsă adînc de suflul partinic, în anul 1926 este cooptat membru al C.C. al P.C.R.

În noiembrie acelaşi an, Bela Breiner a fost arestat în timp ce-şi îndeplinea sarcinile într-una din organizaţiile de partid din Sibiu. Ajuns în mîinile duşmanului, militantul revoluţionar a avut o comportare demnă, de adevărat fiu al clasei muncitoare. Cu toate schingiuirile şi maltratările la care a fost supus, el a respins provocările ce se puseseră la cale. După săptămîni de torturi, fără rezultatele scontate de agenţii siguranţei, Bela Breiner a fost transferat la închisoarea Consiliului de război al Corpului 6 armată din Cluj, unde avea să fie deţinut timp îndelungat, pînă la rejudecarea procesului, în care fusese condamnat la 8 ani închisoare.

Bela Breiner s-a încadrat în colectivul militanţilor întemniţaţi şi, în scurt timp, a devenit unul din organizatorii şi conducătorii acţiunilor pentru recunoaşterea de către administraţia închisorii a regimului politic pentru comuniştii din această temniţă. S-a preocupat îndeaproape de viaţa colectivului, a depus o neobosită străduinţă pentru ridicarea nivelului ideologic-politic, pentru dezvoltarea trăsăturilor revoluţionare ale tinerilor întemniţaţi. „Cînd te afli în faţă cu duşmanul de clasă — spunea Bela Breiner tovarăşilor mai tineri din mişcarea ilegală —, nu există compromis cu el. Odată ce mergi cu gîndul compromisului, aluneci în prăpastie. Nu există revoluţionar care să nu poată rezista oricărei lovituri a duşmanului. Cînd cedezi în faţa teroarei, oricît de sălbatică ar fi ea, înseamnă că ai pierdut încrederea în forţele proletariatului".

Împreună cu alţi luptători comunişti, a iniţiat acţiuni de ajutorare a militanţilor suferinzi aflaţi în închisoare. S-au întărit legăturile cu organizaţiile de partid şi de masă din afară. În scurt timp, la închisoarea militară din Cluj au început să sosească alimente, îmbrăcăminte, cărţi pentru militanţii revoluţionari.

La 14 octombrie 1927, Consiliul de război al Corpului 6 armată Cluj pronunţa sentinţa prin care Bela Breiner era condamnat la 5 ani închisoare, 10 000 de lei amendă şi 10 ani interdicţie corecţională pentru „crimă contra siguranţei statului". La 28 martie 1928, Bela Breiner a fost transferat de la închisoarea militară din Cluj la penitenciarul Doftana. Aici a luat parte activă la organizarea luptei colectivului de militanţi comunişti împotriva condiţiilor inumane ale detenţiei din această Bastilie românească. El a participat la greva foamei din 1929 a luptătorilor comunişti din penitenciarul Doftana pentru obţinerea regimului politic. Bela

Breiner a adus o contribuție viguroasă la desfășurarea activității politice-ideologice a colectivului de luptători revoluționari întemnițați.

În aprilie 1931, după ieșirea din închisoare, a primit noi sarcini de răspundere pe linia muncii de partid. I s-au încredințat o serie de activități în cadrul conducerii C.C. al P.C.R., în direcția pregătirii Congresului al V-lea al partidului. La acest congres, Bela Breiner a fost ales membru al C.C. al P.C.R. Din însărcinarea C.C. al P.C.R., a organizat și a condus greve și întruniri ale muncitorilor, care au avut loc la începutul anului 1932 în București și în alte centre ale țării, împotriva politicii claselor exploatatoare de aruncare a greutăților crizei economice pe spatele oamenilor muncii. În aceeași perioadă se preocupă asiduu de dezvoltarea activităților de sprijinire morală și materială a luptătorilor comuniști și antifasciști întemnițați. În închisori ajungeau cu mai mare regularitate materiale propagandistice editate de P.C.R. și de organizațiile sale de masă, alimente și îmbrăcăminte.

Intensa activitate revoluționară a lui Bela Breiner nu a scăpat atenției organelor represive. În aprilie 1932 a fost din nou arestat, iar apoi condamnat la 3 ani închisoare. La Văcărești, Jilava, Doftana, unde a fost internat rînd pe rînd, Bela Breiner, înfruntînd teroarea și provocările, a luptat necontenit în fruntea colectivelor de militanți revoluționari întemnițați pentru regim politic în închisori.

În vara anului 1934 a fost adus la Craiova pentru a fi audiat ca martor în procesul conducătorilor eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Dîrzenia, curajul, fermitatea sa ideologică, tăria caracterului său de revoluționar s-au manifestat pregnant și cu acest prilej. Sfidînd provocările la care recurgeau autoritățile, Bela Breiner a demascat la acest proces regimul burghez și a arătat întregul adevăr despre această monstruoasă înscenare judiciară. În sala procesului, el a denunțat cu curaj bestialitățile prin care autoritățile încercau să-i distrugă pe militanții comuniști în închisori. Bela Breiner a acuzat pe guvernanți și i-a făcut răspunzători de situația deosebit de grea în care se afla România acelor vremuri.

În luna mai 1935, Bela Breiner iese din închisoarea Doftana, istovit, cu sănătatea zdruncinată, dar animat de aceeași dorință a luptei revoluționare. El cere partidului să-i încredințeze noi sarcini. Participă activ la lupta desfășurată de P.C.R. pentru crearea unui larg front al forțelor democratice menit să bareze drumul fascismului în țara noastră, să salvgardeze suveranitatea și independența României. În această perioadă, C.C. al P.C.R. îi încredințează lui Bela Breiner responsabilitatea editării ziarului „Scînteia", organul central de presă al C.C. al P.C.R.

În anii 1939—1940, în condițiile desfășurării celui de-al doilea război mondial, cînd pericolul dezmembrării teritoriale a țării, al pierderii suveranității și independenței de stat a României și al instaurării fascismului în țară devenise iminent, Bela Breiner primește sarcina din partea C.C. al P.C.R. de a organiza postul de radioemisiune „România liberă", pe care o îndeplinește cu cinste.

Munca sa plină de abnegație, închinată clasei muncitoare și partidului comunist, a fost însă întreruptă în unul din cele mai grele momente din viața poporului nostru. În iarna anului 1940, o boală necruțătoare, care începuse să se manifeste încă în perioada detenției la secția „H" a

închisorii Doftana, l-a ţintuit la pat. A fost mutat într-o casă conspirativă, unde a rămas pînă în martie 1940, cînd, în urma agravării bolii, C.C. al P.C.R. a indicat, în pofida tuturor dificultăţilor, internarea lui în spital.

La 10 martie 1940 Bela Breiner a încetat din viaţă, la spitalul Colentina. Vestea morţii sale a îndurerat profund partidul, clasa muncitoare. Comitetul Central al Partidului Comunist Român, cu toate condiţiile deosebit de grele ale terorii, a chemat pe muncitorii Capitalei să participe la funeralii. În ziua de 13 martie 1940, la ora fixată pentru incinerare, Crematoriul „Cenuşa" era înconjurat de poliţişti şi agenţi ai siguranţei. În ciuda acestor măsuri, delegaţii ale muncitorimii au venit să aducă un ultim omagiu tovarăşului lor. În urma delegaţiilor, înfruntînd ameninţările poliţiştilor, numeroşi muncitori au pătruns în curtea crematoriului.

„Scînteia" ilegală din 24 martie 1940 a publicat necrologul lui Bela Breiner, semnat de C.C. al P.C.R., în care se spunea : „Tovarăşul Bela Breiner a murit, însă amintirea lui trăieşte mai departe în inimile noastre, în inimile membrilor partidului nostru şi ale tuturor celor ce muncesc din România. Numele şi opera lui trăiesc şi vor trăi mai departe, în lupta noastră, în lupta eroică a poporului muncitor din România, condusă de către partidul nostru, pentru pîine, pămînt, pace şi libertate".

C. MARIA

VASILE TUDOSE

(1916 — 1944)

„În seara de 30 iulie 1940 am fost arestat. Dimineaţa în beciurile Prefecturii poliţiei l-am întîlnit şi pe Tudose. Avea o influenţă atît de puternică asupra mea, ca şi asupra tuturor celorlalţi, încît mărturisesc că, întîlnindu-l acolo, deşi l-aş fi dorit afară, am avut mai multă încredere în mine ; ştiindu-mă aproape de Tudose, mă simţeam mai puternic...“

Aceste rînduri au fost scrise în urmă cu ani de către unul din membrii unui grup de utecişti din Capitală arestaţi de siguranţa burgheză. Deşi succinte, ele conturează imaginea unui comunist dîrz, neînfricat, autentic reprezentant al clasei muncitoare din ţara noastră. Din acest punct de vedere, memoriile, amintirile unor militanţi revoluţionari ne întregesc astăzi ceea ce penuria documentelor directe — date fiind şi condiţiile strictei conspirativităţi în care au activat comuniştii — lasă în umbră. Citindu-le, simţi legitima nevoie de a cunoaşte cine este omul care în condiţii de grea temniţă dispunea de asemenea resurse, capabil să insufle tărie şi curaj grupului de revoluţionari întemniţaţi odată cu el ?

Cel de-al zecelea copil — Vasile — din familia împovărată a ţăranului Ion Tudose s-a născut la 26 februarie 1916, în comuna Rădeşti, cătunul Piţigaia, din judeţul Argeş. Avea doar patru ani cînd a rămas orfan de tată ; peste cîţiva ani îşi va pierde şi mama.

Împreună cu fraţii şi surorile sale mai mari, în grija cărora rămăsese, va cunoaşte cele mai cumplite lipsuri. La împlinirea vîrstei de şcolarizare urmează cursul primar în comună, dovedindu-se un elev sîrguincios şi disciplinat. În vacanţe lucra întotdeauna, îngrijea de vite

sau făcea alte treburi pe la gospodăria unui moşier sau chiabur la care se angaja temporar. La numai 12—13 ani muncea în pădure la tăiatul lemnelor.

Un nou capitol din viaţa lui Vasile Tudose începe cu anul 1929, cînd vine la Bucureşti, unde, în urma reuşitei la examenul de admitere, intră la şcoala de meserii de pe lîngă Atelierele C.F.R. „Griviţa". Contactul cu tumultuoasa viaţă a oraşului, întîlnirea cu colegi proveniţi din toate judeţele ţării, şi mai ales cu muncitorii din ateliere, au produs o puternică impresie asupra conştiinţei sale.

Anii lui de ucenicie au coincis cu perioada marii crize economice care a cuprins, între 1929 şi 1933, alături de întreaga lume capitalistă, şi România. În tendinţa lor de a ieşi din greutăţile crizei pe seama maselor muncitoare, patronii, cu sprijinul nemijlocit al statului burghez, au luat cele mai aspre măsuri de austeritate, micşorînd salariile, închizînd numeroase fabrici şi aruncînd zeci de mii de lucrători pe drumuri.

Trăind în mijlocul muncitorilor ceferişti, Vasile Tudose este martor al efectelor distructive ce le-au avut asupra acestora şi a familiilor lor aplicarea succesivă a „curbelor de sacrificiu", concedierile şi celelalte măsuri dictate de interesele patronatului. Acum vine în contact cu tinerii muncitori înaintaţi, uteciştii, de la care află că fenomenele ce se perindau în faţa ochilor săi nu sînt fatale, că ele sînt proprii numai orînduirii capitaliste, că sînt generate de aceasta. Treptat începe să înţeleagă posibilitatea şi necesitatea luptei pentru instaurarea unei noi societăţi, socialistă. Înzestrat cu un puternic simţ al dreptăţii şi echităţii, tînărul Tudose va înţelege curînd că locul său este în rîndurile mişcării revoluţionare.

La 16 ani se înrolează activ în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist. Această calitate îl obligă să se consacre studiului mai mult ca pînă atunci. Citeşte cu multă pasiune, la loc de frunte figurînd literatura marxistă, îşi îmbogăţeşte continuu cunoştinţele. Îndeplineşte cu însufleţire însărcinările ce-i sînt încredinţate de organizaţie. Împreună cu alţi utecişti participă la popularizarea în rîndurile tinerilor din ateliere a liniei politice a Partidului Comunist Român. În timpul eroicelor lupte ale muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Griviţa" din februarie 1933, adolescentul Vasile Tudose se află în rîndurile greviştilor. Trăieşte activ atmosfera marilor frămîntări care au cuprins muncitorimea. La hala cazanelor, împreună cu ceilalţi ucenici, scandează lozinci ce chemau la rezistenţă curajoasă.

După absolvirea şcolii de meserii, în 1933, Vasile Tudose, apreciat ca bun ajustor, este repartizat la Secţia centralizatoare de la C.F.R. Bucureşti. Concomitent cu activitatea profesională, viaţa de organizaţie, presa şi manifestele ilegale ale P.C.R. şi U.T.C., pe care le citeşte şi răspîndeşte, îi lărgesc orizontul politic.

Uteciştilor le reveneau noi sarcini acum, cînd fascismul, după ce se înscăunase în Germania, urmărea să-şi extindă influenţa asupra statelor europene în vederea aplicării planurilor sale imperialiste, cînd în ţară Garda de fier, agentură hitleristă, devenea tot mai periculoasă, căutînd să ademenească masele de partea sa, îndeosebi tineretul. Pericolului fascist i se opuneau, de pe poziţii şi cu nuanţe diferite, o arie largă de forţe social-politice, cuprinzînd marea majoritate a poporului român.

În fruntea acestora s-a situat Partidul Comunist Român. Îl aflăm pe Tudose participînd la acțiunile inițiate în anii 1933—1936 de organizația locală a P.C.R. București : este prezent la pregătirea sărbătoririi, în chip revoluționar, a zilei de 1 Mai ; se numără printre cei care răspîndesc, zi de zi, cuvîntul partidului în mase ; își aduce contribuția la organizarea plecării în Spania a grupului de revoluționari români care aveau să lupte cu arma în mînă pentru apărarea tinerei republici.

Drept prețuire pentru activitatea sa revoluționară rodnică, partidul comunist îl primește, în 1936, în rîndurile sale.

Din însărcinarea organizației de partid a Capitalei, Vasile Tudose desfășoară o activitate intensă în rîndul lucrătorilor ceferiști, al tineretului din București. Participă, alături de Petre Gheorghe, la munca de organizare a tineretului de la Atelierele C.F.R. „Griviția", de la uzinele „Voinea", „Lemaître", „Dîmbovița" în sindicate și în comitetele antifasciste ; ia parte la activitatea desfășurată de Uniunea democratică, organizație de masă legală, ce a luat ființă în vîltoarea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare de la sfîrșitul anului 1937.

Pe măsura maturizării sale politice, îi sînt încredințate sarcini de tot mai mare răspundere. Deplasările sale în interes de serviciu sînt prilejuri pentru îndeplinirea unor misiuni în organizațiile de partid din provincie (de pildă în Transilvania), unde acționează pentru transpunerea în viață a indicațiilor politice date de P.C.R. cu privire la încheganea Frontului unic în întreprinderi, la organizarea luptei antifasciste a maselor.

Atragerea în rîndurile U.T.C. a celor mai buni tineri, educarea lor partinică erau obligații de seamă ale fiecărui comunist. Această activitate, pe cît de frumoasă pe atît de pretențioasă, cerea cunoașterea unor trăsături de caracter ale tînărului, o muncă perseverentă, răbdătoare și mai ales putere de convingere. Vasile Tudose a fost unul dintre cei care au contribuit la formarea a numeroși tineri revoluționari, dovedind înclinații deosebite în munca directă cu oamenii. Cei ce l-au cunoscut ne spun că la aceasta au concurat totalitatea calităților cu care era înzestrat, începînd cu cele fizice și pînă la cele sufletești. De la primul contact inspira încredere, dorința de a-l cunoaște, de a te apropia de el. Relatînd un asemenea moment, publicistul Marin Mihalache scrie în biografia *Constantin Godeanu :* „Dintre toți îl impresionă în mod cu totul deosebit figura plină de hotărîre a celui care conducea ședința. Așezat la masă, cu lampa în față, tînărul putea fi văzut bine de Godeanu, care-i urmărea privirea pătrunzătoare a ochilor săi albaștri, adînci, neobișnuit de vii, ce-ți citeau parcă pînă în fundul sufletului. Deasupra frunții sale înalte și largi, părul bogat și castaniu se mlădia în ondulații frumoase. Era un tînăr voinic, lat în umeri, vînjos. Întreaga sa ființă inspira forță, demnitate, dîrzenie. Lui Godeanu i s-a părut figura ideală a luptătorului revoluționar, așa cum și-l făurise în închipuirea sa. De la început el simți o puternică simpatie pentru acest tînăr, al cărui nume era Tudose Vasile".

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial, pericolul pierderii independenței naționale și a integrității țării, al împingerii ei în orbita axei fasciste a pus în fața forțelor democratice, antifasciste din România noi și ample sarcini. Îl aflăm în această perioadă critică pe Tudose în mijlocul maselor de tineri, în ateliere, la adunările din pădurile vecine Capitalei, în Cișmigiu, vorbindu-le despre pericolul iminent al fascismu-

lui şi războiului, despre repercusiunile lor nefaste. Le arăta tinerilor că numai calea luptei hotărîte împotriva fascismului, organizarea unui larg front antirăzboinic vor putea bara planurile antinaţionale ale legionarilor.

În frămîntatele luni din vara anului 1940, ce au precedat momente dureroase din istoria ţării noastre — Dictatul de la Viena, instaurarea dictaturii antonesciene —, organizează şi participă la răspîndirea chemărilor lansate de P.C.R. În cartierele muncitoreşti ale Capitalei, în trenurile care aduceau dimineaţa pe muncitori la lucru se răspîndesc manifeste, fluturaşi ce conţin lozincile patriotice : „Jos războiul imperialist", „Jos dictatura războinică şi teroristă", „Trăiască partidul comunist". Sesizîndu-se de crescînda activitate antifascistă şi de ecoul ei în rîndurile oamenilor muncii, ale tineretului, agenţii siguranţei semnalau, în ziua de 8 iunie 1940, că „Tudose Vasile a fost delegat de comitetul de conducere al organizaţiei locale Bucureşti a P.C.R. ca instructor pentru organizarea tineretului din Atelierele C.F.R." şi că „a ţinut şedinţe cu conducerile celulelor din ateliere". Urmărit îndeaproape, este arestat la 30 iulie 1940, împreună cu un grup de utecişti, între care se afla şi Constantin Godeanu, bunul său prieten, în timp ce desfăşurau pregătirile în vederea unor acţiuni pentru 1 August, Zi internaţională de luptă împotriva războiului şi fascismului.

Experienţa căpătată în munca revoluţionară s-a vădit şi-n aceste condiţii grele. Atitudinea demnă şi curajoasă în faţa anchetatorilor a avut un efect tonifiant asupra celorlalţi tovarăşi arestaţi odată cu el şi a înfuriat la culme pe oamenii siguranţei. Revelatoare sînt în acest sens următoarele rînduri, scrise de unul din membrii grupului căzut : „Au început bătăile. Felul de a fi al lui Tudose, mersul lui hotărît şi semeţ în faţa călăilor îl înfuriaseră pe comisarul Turcu, o bestie cu chip de om, care i-a strigat : «Ce mergi aşa ca Mihai Viteazul ? Îţi arătăm noi ţie, potroace te facem...»". Judecat de Tribunalul Comandamentului militar al Capitalei, este condamnat la un an închisoare. După detenţiune, pe care o execută în închisorile Jilava, Văcăreşti şi Caransebeş, este trimis, la expirarea condamnării, în lagărul de deţinuţi politici de la Tîrgu-Jiu, unde este ţinut aproape încă un an.

Eliberat din lagăr în vara anului 1942, Tudose reia imediat legăturile cu partidul. Curînd este numit într-o muncă de răspundere. Conducerea U.T.C.-ului căzuse în acele zile în mîinile siguranţei şi trebuia reorganizată activitatea în rîndurile tineretului. Această sarcină, ca secretar al C.C. al U.T.C., este încredinţată lui Vasile Tudose, căreia el i se dedică cu toate forţele. În pofida marilor greutăţi şi riscuri, reuşeşte să restabilească legăturile între organele şi organizaţiile U.T.C., găseşte mereu noi căi şi mijloace spre a ajunge la masele de tineri. Iau fiinţă ori sînt reactivate organizaţii ale U.T.C. în marile întreprinderi din Capitală, ca uzinele „Lemaître", „Wolf", „Malaxa", „Leonida", S.E.T., „Gaz şi electricitate", „Metalo-Globus", S.T.B. etc. Sub îndrumarea lui Tudose are loc munca de organizare a celulei de la Statistică. Prin ajutorul unor tineri muncitori se stabilesc contacte cu organizaţiile U.T.C. din dife-

rite centre ale țării. Tot acum se organizează tipărirea și răspîndirea ziarului „Tînărul patriot", care reflecta în coloanele sale problemele ce frămîntau tînăra generație în anii războiului hitlerist.

Rezultatele acestei prodigioase activități se fac simțite după scurt timp. Numeroși tineri iau parte, alături de muncitorii vîrstnici, la sabotarea mașinii de război fasciste, la lupta pentru înlăturarea regimului antonescian.

Organizația tineretului comunist participă, sub îndrumarea directă a partidului, la unele din măsurile pregătitoare în vederea organizării insurecției antifasciste. În această nobilă acțiune, Vasile Tudose dă dovadă de marile sale calități organizatorice. Militează neobosit pentru crearea punctelor de sprijin, pentru constituirea unor depozite de arme și în vederea selecționării celor mai buni tineri spre a fi cuprinși în detașamentele patriotice. Tot în acest scop ia parte și se preocupă de cursurile privind lupta de stradă.

Această clocotitoare activitate a fost curmată, în mod tragic, la 4 aprilie 1944, cînd casa de pe Calea Griviței unde venise pentru o întîlnire a fost lovită în plin în timpul bombardamentului din acea zi. Țelul pentru care a luptat cu toată ardoarea Vasile Tudose avea să fie realizat peste cîteva luni, prin istorica insurecție eliberatoare din August 1944.

SIMION CUTIȘTEANU

Leonte Filipescu
(1895-1922)

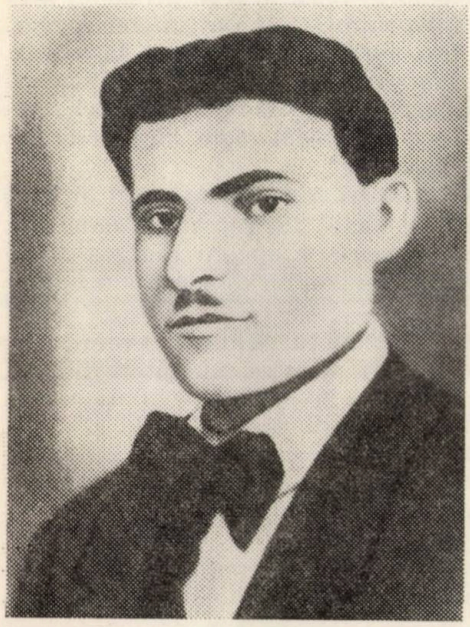

Încerc, din cînd în cînd, să evoc amintirea unor militanți ai clasei muncitoare din țara noastră, cu faptele lor vrednice, uneori eroice, pentru totdeauna întipărite în marele letopiseț al patriei. Nu este de loc ușor. Viața și drumul lor de luptă n-au avut același curs. Cei mai mulți s-au situat în prima linie a luptei revoluționare, legîndu-și biografia de o perioadă sau alta a istoriei clasei muncitoare ; nu puțini dintre ei au fost însă răpuși de gloanțe sau de asprimea temnițelor. Unii s-au distins printr-o înaltă gîndire revoluționară, prin fermitate și consecvență deosebite în luptă ; alții au abandonat lupta, au avut momente de șovăială, de rătăciri.

Mă opresc, adesea, asupra unor figuri cu o viață și o activitate semnificative pentru marea masă de muncitori : sînt cei care au luat parte cu consecvență la adunările muncitorești, la manifestații, au scris articole în presa socialistă sau în publicații de orientare democratică. În gîndire, în acțiune ei erau revoluționari. Participau cu însuflețire la greve. Fără îndoială, nu era simplu să părăsești lucrul. Însuși F. Engels ne-a lăsat scris înalta sa prețuire pentru muncitorii care, încrucișînd brațele, trebuiau să simtă marea durere căci cei de-acasă rămîneau fără un codru de pîine, în niște cocioabe neîncălzite. Erau chiar mulți, foarte mulți, uneori familii întregi, care au suferit în tot timpul vieții lor multe privațiuni, datorită ideilor socialiste pe care le îndrăgeau, datorită participării lor la lupta de clasă.

Fiecare dintre cei care au adus o contribuție la marea luptă a eliberării de sub apăsarea exploatării își are locul său în paginile istoriei. Mă

apropii de ei cu multă căldură, încercînd să cuprind în adîncime ceea ce îi caracteriza. De o singură categorie de militanți m-am apropiat și continui să mă apropii cu sfială — de *stegari*. Sînt acei militanți din minunata istorie a mișcării noastre muncitorești, socialiști, dar mai ales comuniști, care și-au împletit viața lor personală cu aceea de revoluționar. Mai mult : și-au dăruit viața luptei revoluționare, dăruire cu atît mai emoționantă cu cît s-a datorat unui ideal bazat pe gîndire, pe rațiune, pe știință ! Și ce minunați erau ca oameni în relațiile lor cu oamenii ! Cîtă dragoste nutreau pentru întreaga omenire ! Doar pentru ea își dăruiau viața !

Un astfel de militant devotat cauzei clasei muncitoare, poporului român a fost Leonte Filipescu, care ar fi împlinit la 18 septembrie anul acesta 75 de ani ; dușmanii comunismului i-au rupt însă firul vieții cînd nici nu împlinise 27 de ani — la 13 aprilie 1922. L-am întîlnit în curtea închisorii Jilava, într-o dimineață de octombrie 1921. M-a impresionat atît de mult, încît ținuta sa de revoluționar integru, nestrămutat în convingeri, îmi apare aidoma după atîtea decenii. Era după luni de torturi la care a fost supus de zbirii siguranței. Fața îi era palidă, dar ochii îi străluceau. Mă apucă strîns de braț și-mi spuse cu glas sugrumat : *„Trebuie să luptăm mai departe, chiar aici în închisoare. Să folosim toate mijloacele pe care le avem la îndemînă, chiar aici în cazemate"*.

M-am gîndit la el de foarte multe ori după ce a fost asasinat în mod deliberat și mi-a venit ideea să-l compar cu Pavel din romanul *Mama*. Ca și eroul lui Gorki, românul revoluționar Leonte Filipescu mergea neînfricat înainte, cu fruntea sus, sfidînd arma dușmanului de clasă îndreptată asupra lui.

Creșterea și formarea lui Leonte Filipescu ca militant revoluționar sînt strîns legate de două perioade ale mișcării noastre muncitorești : cea de dinaintea primului război mondial și cea a avîntului revoluționar al maselor muncitoare, al marilor bătălii de clasă dintre anii 1918 și 1921.

Născut în 18 septembrie 1895, la Bîrlad, în familia unui muncitor copleșit de nevoi, Leonte Filipescu trebui să muncească din greu, la Galați, încă de la frageda vîrstă de 14 ani, cînd alți copii mergeau mai departe la învățătură de carte. Aici, în primul deceniu al veacului nostru, trăise în atmosfera plină de avînt a luptelor docherilor din portul dunărean. Ochii săi de copil trudit urmăreau cu emoție grevele și demonstrațiile muncitorești.

La vîrsta de 15 ani plecă la București, unde îmbrățișă o altă profesiune, cea de ospătar. Era anul 1910, anul reorganizării partidului clasei muncitoare, anul cînd în breasla ospătarilor se duceau, în continuare, puternice acțiuni de organizare și de luptă. În cadrul acestei uniuni, plină de frămîntări, militau atunci Gh. Niculescu-Mizil, Iancu Olteanu, Marian și Teodor Cristescu și alți muncitori înaintați. În mijlocul acestor revoluționari a crescut Leonte Filipescu. Muncea și învăța. Citea cu pasiune vie literatura socialistă, participa entuziast la demonstrațiile și întrunirile muncitorești. Curînd se situă în fruntea tinerilor ospătari, participînd activ la acțiunile lor revendicative.

În anii 1914—1916 îl găsim prezent la marile acțiuni antirăzboinice duse de partidul clasei muncitoare din România. Alături de elementele

înaintate din breasla sa, Leonte Filipescu s-a format în cadrul aripii de stînga ce se contura în acea vreme în partidul socialist.

Odată cu intrarea României în război, şi-a continuat activitatea în condiţii mai grele. Dar nu a încetat să lupte. Mobilizat, trimis pe front, nu a uitat că are în faţa sa un inamic al poporului român. El a continuat să ducă cuvîntul socialist printre ostaşi şi să le arate că numai pe cale revoluţionară, sub conducerea partidului clasei muncitoare, se va ajunge la o viaţă nouă şi liberă. În timpul unei operaţii militare căzu prizonier la nemţi. Împreună cu alţi prizonieri, fugi din lagăr şi, în primăvara anului 1917, luă parte, sub ocupaţia duşmanului, la demonstraţia populaţiei Capitalei în faţa comandamentului german, sub lozinca : „Pentru pace şi pîine !".

În 1918, în vîrstă de 23 de ani, Leonte Filipescu era de acum un militant revoluţionar format, cu solide cunoştinţe marxiste. Cunoscuse asprimile şi grozăviile războiului. Văzuse apărînd zorile revoluţiei proletare. Se afla în primele rînduri, în 1918, cînd masele muncitoare din ţara noastră se ridicară ca un val uriaş spre organizare şi luptă. Urmărea cu asiduitate creşterea avîntului revoluţionar, după Marele Octombrie, în întreaga lume. Se situează de partea curentului de stînga din mişcare şi cere, împreună cu alţi muncitori, tipărirea şi distribuirea foii „Trăiască socialismul" fără ca ea să fie trecută pe la cenzură.

Între anii 1919 şi 1921, Leonte Filipescu s-a aflat printre fruntaşii curentului de stînga din partidul socialist. În acei ani, cînd masele dădeau asalt capitalismului, el participa activ la organizarea grevelor şi demonstraţiilor din Capitală. În cadrul numeroaselor întruniri şi mitinguri, în presa muncitorească, Leonte Filipescu s-a remarcat ca un agitator şi propagandist de prestigiu. În gazeta „Federaţia" el arăta că revendicările muncitoreşti trebuie „cucerite şi nu cerşite". În articolul : *Trecut, prezent şi viitor* („Federaţia", iulie 1919) el atrăgea atenţia muncitorilor să aibă grijă ca evenimentele să nu-i găsească nepregătiţi : „Sînt atîtea simptome că balaurul capitalist ce de ani se războieşte cu munca e în agonie". Lupta cea mare — arăta Leonte Filipescu — va trebui să fie dusă pentru schimbarea orînduirii sociale burgheze cu orînduirea socialistă. În înfăptuirea idealului socialist militantul revoluţionar credea din adîncul convingerilor sale.

„Viitorul — spunea el în articolul *Masa de rezervă* („Federaţia" din 1—15 august 1919) — ne dă speranţe mari şi frumoase, ne deschide perspectiva unei vieţi frumoase şi omeneşti, prin transformarea societăţii de azi în societatea socialistă".

Ca membru al grupurilor comuniste, el a militat pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. „Partidul socialist — scria Leonte Filipescu — trebuie transformat într-un puternic partid politic comunist".

În ajunul grevei generale din 1920, Leonte Filipescu mergea din fabrică în fabrică şi stătea de vorbă cu muncitorii în vederea luptei ce va să vie. După încetarea grevei, în condiţiile prigoanei antimuncitoreşti dezlănţuită de autorităţi, intră în ilegalitate. Împreună cu alţi militanţi din fruntea mişcării muncitoreşti luă parte la editarea şi răspîndirea literaturii revoluţionare, în care erau analizate problemele pregătirii şi desfă-

şurării grevei generale din 1920. Organiză tipărirea clandestină a unui număr de manifeste revoluţionare.

La şedinţa Consiliului General al partidului şi sindicatelor din ianuarie-februarie 1921, Leonte Filipescu a fost unul din cei mai aprigi susţinători ai moţiunii curentului comunist care s-a pronunţat pentru convocarea Congresului de la 8 mai 1921, pentru transformarea partidului socialist în partid comunist şi afilierea sa neîntîrziată la Internaţionala a III-a. Împreună cu Pavel Tcacenco şi cu alţi membri ai grupurilor comuniste, a iniţiat şi a organizat Conferinţa de la Iaşi din 3—6 martie 1921, în cadrul căreia a accentuat necesitatea luptei pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

Leonte Filipescu participă cu febrilitate la pregătirea Congresului din mai 1921. Urmărit de agenţii poliţiei, Comitetul Central al grupurilor comuniste, pentru a-l feri de arestare, l-a trimis în Bulgaria, de unde a fost rechemat la sfîrşitul lunii iunie a aceluiaşi an. Din această cauză el nu a putut lua parte la Congresul de constituire a Partidului Comunist Român.

Leonte Filipescu, care avea sarcina din partea conducerii provizorii a partidului comunist să desfăşoare activitatea în organizaţiile P.C.R. din Capitală, a dus cuvîntul partidului comunist în rîndul muncitorilor din cartierele Belu, Ferentari, de la uzinele „Lemaître", „Vulcan", iniţiind acţiuni de solidarizare şi de ajutorare a comuniştilor închişi la Jilava, Văcăreşti, Doftana. Sub îndrumarea lui, comitetul local al partidului a reuşit să înfiinţeze, în vara anului 1921, noi organizaţii comuniste. Totodată, a îndrumat activitatea U.T.C. din Capitală.

Militantul comunist era pîndit din umbră de ochii poliţiei. Pentru activitatea sa revoluţionară, în octombrie 1921, a fost arestat şi schingiuit. Prin felul cum a înfruntat pe cei care-l torturau, pe cei care patronau bestialităţile, pe anchetatorul de tristă amintire, slugoiul incult, cu privire de hienă, maiorul Cernat, el, Leonte Filipescu, militant comunist, se ridică demn, impunător deasupra lor, toţi schingiuitorii săi devenind abjecte lepădături ale societăţii.

Procesul din Dealul Spirii ! Leonte Filipescu figura printre principalii acuzaţi. Chinurile la care fusese supus de zbirii siguranţei îl slăbiră, îl îmbolnăviră de tuberculoză. Fusese disjuns din proces. Din închisoarea militară trimise următoarea epistolă tovarăşilor săi aflaţi în greva foamei, prin care îşi manifestă solidaritatea cu lupta lor : *„Dragi tovarăşi ! Am aflat că sînteţi în luptă cu schingiuitorii noştri, pentru un regim mai omenesc... Sînt cu voi, tovarăşi, pînă la moarte. Trăiască lupta noastră ! Înainte, tovarăşi ! Nu vă lăsaţi, fiţi tari ! Fiţi solidari şi veţi învinge !"*.

Trebuia să apară ca martor în proces. Ceruse să mai fie lăsat la închisoarea militară. Nu i s-a admis. Se urzea planul asasinării lui. L-au retrimis la Jilava pe jos. Ceruse să i se puie lanţuri. Bănuia că se pune la cale o crimă monstruoasă împotriva lui. L-au refuzat. Şi stegarul pornise cu fruntea sus. Acolo, în fruntea sa, în inima sa caldă ţintiseră uneltele stăpînirii, criminali prin vocaţie.

Sfidînd adevărul, cu cinism, autorităţile au publicat în ziarele cu data de 14 aprilie 1922 următorul comunicat : „Joi dimineaţa a fost împuşcat comunistul Leonte Filipescu, în dreptul cantonului din drumul

care duce spre Jilava, din cauză că a încercat să evadeze. Un glonte i-a pătruns în inimă şi altul în creier : moartea i-a fost fulgerătoare".

O puternică revoltă cuprinsese muncitorimea noastră, pe toţi oamenii cinstiţi faţă de acest asasinat monstruos. „Tineretul socialist" din 22 aprilie 1922 scria : „Leonte Filipescu n-a încercat să fugă pentru că picioarele lui slăbite de boală nu-l ajutau, pentru că ştia în spatele său un soldat care l-ar fi putut prinde îndată şi, mai ales, care ar fi putut trimite pe urma lui cinci gloanţe în zece secunde". Tinerii comunişti îşi mărturiseau adînca lor durere prin cuvinte de foc : „Glonţul care a răpus viaţa tovarăşului nostru a răzbit în inima noastră. Simţim răceala lui de plumb în inimă, acolo unde au pătruns toate gloanţele ucigaşilor celorlalţi martiri".

Evocarea vieţii militanţilor clasei muncitoare e strîns legată de cunoaşterea perioadei în care au trăit, de evidenţierea trăsăturilor esenţiale şi particulare ale fiecărei personalităţi. Activitatea şi lupta lor se reconstituie în mod veridic cu migală şi pasiune. Pentru prezentarea tinereţei socialiste a lui Alexandru Ionescu din veacul trecut, de pildă, există o bogată documentare, din care se pot folosi multe date caracteristice. Există, de asemenea, izvoare de documentare pentru portretizarea legendarei figuri a lui Ştefan Gheorghiu, a neînfricatului luptător I. C. Frimu şi a altor militanţi. Depistarea acestor izvoare cere, evident, străduinţă şi pricepere. Activitatea ilegală a militanţilor comunişti, mai ales a celor din prima linie, avea loc însă în împrejurări deosebite, în condiţiile unei prigoane crunte, cu permanentă grijă de a nu rămîne ceva scris, de care prigonitorii se puteau folosi. Totul se baza pe memorie. Faptele deosebite, acţiunile îndrăzneţe se grefau, astfel, în amintirea comuniştilor, care le păstrau ca pe nişte documente de mare preţ, nescoţîndu-le la suprafaţă la oricîte chinuri ar fi fost supuşi.

De multă vreme, în anii socialismului, trebuiau scoase la lumină, aşternute pe hîrtie cît mai multe amintiri privitoare la faptele măreţe ale comuniştilor, prezentate cu căldură partinică. Unele s-au scris şi s-au publicat. Sînt încă puţine. Altele sînt fade, nereuşind să evoce măreţia dăruirii în luptă a comuniştilor pentru fericirea poporului. Simpla înşiruire de date şi fapte este departe de o adevărată evocare. Militanţii revoluţionari, prin pilda luptei lor, au fost o flacără vie, menită să lumineze drumul muncitorilor, al tuturor celor exploataţi spre o viaţă nouă, spre socialism şi comunism. Această flacără trebuie să-şi facă simţită căldura şi lumina în fiecare cuvînt despre istoria luptei lor eroice, încît gîndurile şi sentimentele noastre să se înalţe la măreţia gîndului şi faptei lor înaintate.

ION FELEA

Sesiunea științifică de lucru a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.*

În zilele de 22—25 decembrie 1969 s-a desfășurat sesiunea științifică de lucru a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Sesiunea a avut menirea de a pune în valoare o parte a rezultatelor cercetărilor întreprinse în cursul anului 1969, de a mijloci un larg schimb de opinii cu privire la unele aspecte importante ale istoriei patriei, ale istoriei partidului, a mișcării muncitorești, revoluționare și democrate din România, de a confrunta aceste cercetări cu exigențele pe care le ridică stadiul actual de dezvoltare a istoriografiei noastre și cu cerințele puse de conducerea partidului în fața frontului ideologic.

Sesiunea a fost primită cu interes de majoritatea cercetătorilor, fapt atestat de numărul mare de comunicări prezentate (28), multe dintre ele fiind rezultatul unor mai vechi și statornice preocupări, precum și de dezbaterile vii purtate pe marginea lor. Caracterul de lucru al sesiunii i-a imprimat acesteia dinamism, reflectat în modalitatea în care au fost formulate punctele de vedere, în noutatea și semnificațiile materialului documentar pus în circulație, în confruntarea opiniilor. Antrenînd corpul științific al institutului în ansamblul său, sesiunea a constituit, în primul rînd, un bun prilej de fructificare a rezultatelor muncii tinerelor cadre de cercetare.

Lucrările sesiunii au fost centrate pe istoria mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român, dar tematica ei a oglindit aproape întreaga arie de preocupări a cercetătorilor, a cuprins și alte probleme care constituie o prezență majoră în cadrul studiilor istoriografice și social-politice din România. S-au enunțat cu acest prilej unele puncte de vedere noi, care, dezvoltate și aprofundate pe baza cercetărilor ulterioare, vor contribui la elucidarea unora dintre problemele sau perioadele istorice controversate încă.

Evident, nu toate punctele de vedere formulate în comunicări au fost acceptate ; în urma discuțiilor purtate, unele dintre ele au suferit corective, asupra altora nu s-a căzut de acord. Important este însă faptul că schimbul de opinii a adus precizări și sugestii demne de a fi puse în valoare, s-a dovedit rodnic, ca stimulent și îndemn la meditație, pentru toți participanții la sesiune, și în primul rînd pentru autorii comunicărilor, care au putut reține acele aspecte apte de a îmbunătăți propriile materiale în vederea publicării lor.

* Materialul a fost elaborat de **Damian Hurezeanu, Marin Badea, Vasile Niculae.**

Seria comunicărilor consacrate unor probleme din istoria mişcării muncitoreşti din România a fost deschisă de expunerea lui Stelian Neagoe, intitulată : *Reconsiderări şi adăugiri în legătură cu biografia lui Nicolae Codreanu*. La cercetările şi rezultatele obţinute anterior, autorul propune unele date şi elemente interpretative noi, pornind de la anumite documente inedite, care completează biografia militantului socialist Nicolae Codreanu şi lămuresc unele aspecte ale acţiunilor sale revoluţionare în anii 1876—1878. Comunicarea a stăruit îndeosebi asupra intensei activităţi desfăşurate de Nicolae Codreanu, alături de alţi militanţi socialişti — Nicolae Russel, C. Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, Eugen Lupu —, pentru o mai temeinică organizare şi pentru centralizarea mişcării socialiste din România, precum şi în vederea editării unor organe de presă în scopul lărgirii propagandei socialiste. Valorificarea corespondenţei purtate de conducătorii cercurilor revoluţionare, la activitatea cărora Nicolae Codreanu a participat intens, permite reliefarea mai vie şi mai nuanţată a eforturilor depuse încă în acea perioadă pentru închegarea unor nuclee organizatorice trainice.

Un interesant capitol al problematicii tradiţiilor internaţionaliste ale mişcării socialiste din România a fost abordat de Gergely László, în comunicarea : *Date noi în legătură cu transportul literaturii revoluţionare ruse prin România (1900—1904)*. Bazîndu-se pe material documentar inedit, constituit din corespondenţa unor militanţi ai clasei noastre muncitoare — I. C. Frimu, Iosif Nădejde, C. Z. Buzdugan — sau a unor luptători revoluţionari ruşi, unguri, sîrbi, autorul şi-a propus să înfăţişeze intensa activitate depusă în primii ani ai secolului al XX-lea de către socialiştii români pentru înlesnirea trecerii peste Prut a literaturii propagandistice ruse tipărite în străinătate — la Berlin, Geneva, Zürich, Paris —, şi mai ales a gazetei „Iskra". Aceste acţiuni, îndeobşte cunoscute în literatura de specialitate, sînt analizate în cuprinsul comunicării sub aspectele lor inedite. S-a precizat, de pildă, că tranzitul literaturii propagandistice ruse prin România a urmat şi alte căi în afara cunoscutului traseu Iaşi-Ungheni. Un astfel de drum a urmat punctele Braşov-Rîşnov-Predeal-Azuga-Sinaia-Ploieşti-Bucureşti-Galaţi şi de aici spre graniţă, pe variantele Oancea sau Tulcea. Datele prezentate în comunicare vin să întregească imaginea tradiţionalelor legături revoluţionare româno-ruse şi să pună în lumină un aspect important al activităţii socialiştilor români în primii ani de după dezorganizarea P.S.D.M.R.

Aspecte ale legăturilor de solidaritate ale poporului român cu popoarele vecine au fost tratate şi în comunicările : *Din trecutul luptei comune a popoarelor român şi bulgar pentru independenţă în secolele XV—XVIII* (Alexandru Tănăsescu) şi *Legături şi tradiţii comune de luptă ale popoarelor român şi sîrb în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (Natalia Vîlcu). Comunicările au sugerat convingător unele dintre elementele comune prin care s-a împletit destinul istoric al celor trei popoare — român, sîrb şi bulgar —, tabloul luptelor purtate împotriva asupririi, lupte ce nu o dată le-au găsit alături, aspiraţiile comune de libertate care le-au animat. Apelînd la datele documentare aflate deja în circuitul ştiinţific, cele două comunicări au încercat o filtrare sintetică a acestora şi, pe această bază, o evaluare de ansamblu a problemelor tratate.

Comunicarea lui Al. Tănăsescu a reliefat cîteva aspecte esențiale privind legăturile și tradițiile comune de luptă ale popoarelor român și bulgar : campaniile antiotomane întreprinse la sudul Dunării de unii voievozi români — Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul — la care au participat și numeroși voluntari bulgari și care erau însoțite, adesea, de răscoale ale populației înrobite ; sprijinirea cu arme și instruirea pe teritoriul țărilor române a insurgenților bulgari în vederea declanșării unor acțiuni revoluționare în Bulgaria etc.

La rîndul său, Natalia Vîlcu, în comunicarea privind legăturile și tradițiile de luptă ale popoarelor român și sîrb, a căutat să desprindă drumul ascendent al relațiilor româno-sîrbe, început cu multe veacuri în urmă, în condițiile grele ale luptei comune împotriva jugului turcesc. Autoarea a adus exemple convingătoare în sprijinul ideii potrivit căreia în a doua jumătate a veacului trecut relațiile între cele două popoare s-au extins și s-au adîncit, ambele avînd de întîmpinat în calea luptei pentru construirea statelor naționale unitare și independente împotrivirea unor adversari comuni : Imperiul otoman și Imperiul habsburgic. Semnificative apar acțiunile duse în vederea înființării de agenții diplomatice la Belgrad și București fără consultarea Turciei, înlesnirea tranzitului de arme prin România către Serbia, sprijinirea răscoalelor antiotomane din Serbia în anii 1875—1876 ș.a.

Afirmarea proletariatului în viața politică a țării, capitol însemnat și, în general, mai puțin cunoscut al istoriei mișcării muncitorești, a constituit subiectul comunicării lui Vasile Niculae, intitulată : *Probleme ale mișcării muncitorești în dezbaterile parlamentului român la sfîrșitul secolului al XIX-lea,* în care s-a analizat rolul primilor deputați socialiști în afirmarea revendicărilor clasei muncitoare în cadrul dezbaterilor parlamentare. Comunicarea a subliniat contribuția reprezentanților socialiștilor — V. G. Morțun și I. Nădejde — în Adunarea deputaților la modificarea opiniei marii majorități a parlamentarilor potrivit căreia în România nu ar fi existat, chipurile, o problemă muncitorească din cauza slabei dezvoltări a industriei și a numărului relativ redus al proletariatului de fabrică, acțiunile concrete ale celor doi deputați socialiști vizînd punerea bazelor legislației muncitorești, precum și înlăturarea dificultăților în calea realizării acestui deziderat. S-a reliefat, de asemenea, legătura dintre activitatea parlamentară a socialiștilor și măsurile luate de Adunarea deputaților în domeniul legislației muncii, între care menționăm capitolele privind asigurările sociale din legea minelor (1895), precum și legea repausului duminical parțial (1897). Desigur, comunicarea nu a omis carențele de principiu ale atitudinii mișcării socialiste din România față de sensul și rolul luptei parlamentare. Exagerarea luptei pentru votul universal și a activității parlamentare în detrimentul acțiunilor pentru organizarea proletariatului a stat la baza acestor carențe.

În aria preocupărilor pentru studierea evoluției curentelor de idei în țara noastră s-a înscris comunicarea : *Locul teoriei „formelor fără fond" în viața ideologică din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea,* elaborată de Damian Hurezeanu. După ce a expus elementele esențiale ale teoriei amintite și caracteristicile modalității formulării lor de către principalele curente de gîndire social-po-

litică ce se înfruntau în epocă — conservator-junimist, liberal şi cel socialist —, autorul a pus în discuţie următoarele aspecte socotite relevante pentru studierea problemei : primul se referă la faptul dacă această teorie exprimă un conţinut istoric real sau dacă este numai o construcţie artificială, o formulă ideologică în sensul unei false conştiinţe a realităţii. Este vorba deci de însăşi legitimitatea tezei ca atare ; al doilea, derivînd direct din primul, vizează laturile vieţii sociale, economice şi politice din România care permiteau emiterea unor judecăţi de genul celor cuprinse în teoria „formelor fără fond" ; în sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, un al treilea aspect priveşte substratul de clasă, rolul pe care urma să-l aibă această teorie în funcţie de interesele materiale reprezentate de diferitele curente social-politice ale epocii.

Privită dintr-o perspectivă istorică mai largă — se apreciază în comunicare —, teoria „formelor fără fond", sau a dezvoltării istorice de la formă la fond, reprezintă un mod sui-generis de abordare şi de explicare a contradicţiilor sociale, o încercare de a le surprinde, însă într-un înveliş inadecvat, deficitar, schematic. În măsura în care teoria dată exprimă un conţinut real al procesului istoric din România, acesta este reprezentat, în primul rînd, de specificul structurii sale agrare, grevată de prezenţa unor puternice rămăşiţe feudale.

Locul important pe care teoria „formelor fără fond" îl ocupă în viaţa ideologică a României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, relevă Damian Hurezeanu, se desprinde din multitudinea şi soliditatea preocupărilor pe care le-a antrenat, din prezenţa ei destul de vie şi în etapele următoare ale dezvoltării gîndirii social-politice din România, din încercarea pe care o întreprinde de a reflecta anumite caracteristici sociale, politice şi culturale ale realităţii româneşti, fie şi într-o manieră deformată, de asemenea, din perspectiva favorabilă pe care o oferă pentru definirea poziţiilor de clasă ale unor exponenţi ai gîndirii româneşti adepţi ai acestei teorii.

Două dintre comunicările susţinute în cadrul sesiunii au fost axate pe problematica istoriei moderne a României. Prima dintre ele, intitulată : *Din ideile social-politice ale lui Mihail Kogălniceanu,* elaborată de Constantin Căzănişteanu, a relevat aportul marelui om de stat la înfăptuirea reformei agrare de la 1864, la dezvoltarea industriei naţionale, la modernizarea învăţămîntului şi la reorganizarea justiţiei, măsuri care au stat la baza formării statului naţional român modern. Autorul a scos în evidenţă, de asemenea, rolul lui Mihail Kogălniceanu în înfăptuirea Unirii Principatelor şi în promovarea principiilor independenţei naţionale, care au triumfat odată cu actul istoric de la 9 mai 1877. Punctînd principalele momente care conturează profilul istoric al personalităţii lui Kogălniceanu, comunicarea a abordat în special unele idei ale acestuia mai puţin relevate în literatura de specialitate, cum sînt cele privitoare la necesitatea apropierii popoarelor şi a statelor pe baza unor relaţii echitabile şi a extinderii legăturilor economice ca factor stimulator al acestei apropieri.

A doua comunicare cu subiect din istoria modernă a României, intitulată : *George Adrian, un continuator al gîndirii militare a lui Nicolae Bălcescu* (Teodor Popescu), deşi a tratat o temă cu un caracter mai restrîns, s-a dovedit a fi interesantă prin noutatea punctului de vedere susţinut —

filiația directă între gîndirea militară a lui Bălcescu și concepțiile lui George Adrian, participant activ la revoluția de la 1848 în Transilvania, ministru de război al Moldovei în primii ani de domnie a lui Cuza și în timpul guvernării liberale din 1867—1868. Întreaga activitate a lui George Adrian — s-a subliniat în comunicare — poate fi încadrată în eforturile înnoitoare întreprinse în domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale în timpul și după domnia lui Cuza în scopul consolidării statului național român.

O tematică interesantă a dezbătut comunicarea : *Partidul socialist din România și alegerile parlamentare din anul 1919,* susținută de Georgeta Tudoran. Punctul de plecare în tratarea subiectului l-au reprezentat mutațiile survenite în viața politică românească de după terminarea primului război mondial, cînd, sub presiunea avîntului mereu crescînd al mișcării muncitorești și ca urmare a dezvoltării curentelor democrate ale timpului, guvernul liberal a fost nevoit să acorde dreptul de vot universal. Legiferată la 29 noiembrie 1918, reforma electorală, deși acorda drept de vot numai bărbaților, constituia un important pas înainte în comparație cu vechiul sistem electoral cenzitar. Conducerea partidului socialist a apreciat importanța reformei și a hotărît să participe la alegerile parlamentare din 1919. În acest scop s-a inițiat o intensă campanie electorală, avînd drept bază un program electoral înaintat, iar drept cuvînt de ordine respingerea oricăror alianțe cu partidele burgheze. De la început, partidul socialist și-a făcut cunoscute și rezervele în legătură cu participarea la alegeri : în cazul menținerii de către guvernul generalului Văitoianu a stării de asediu și a cenzurii, socialiștii se arătau înclinați să se abțină de la vot.

În condițiile caracterizate prin înăsprirea măsurilor represive împotriva forțelor opoziționiste, și în primul rînd a socialiștilor, conducerea partidului socialist, deși desfășurase o intensă campanie electorală, a hotărît, în urma Congresului extraordinar din 13—14 octombrie 1919, abținerea socialiștilor de la vot. Hotărîrea partidului socialist, apreciază autoarea comunicării, nu semnifica refuzul de a participa la lupta politică și la viața parlamentară, ci era o încercare de a obține condiții normale pentru desfășurarea campaniei electorale. Cu toate că n-a luat parte oficial la alegeri, partidul socialist a obținut 7 locuri în Camera deputaților, ceea ce confirma marea sa popularitate și aderență în rîndurile maselor.

Participanții la discuția pe marginea acestei comunicări — Augustin Deac, Ion Iacoș, N. G. Munteanu, Virgil Smârcea, Marin Badea — nu au împărtășit punctul de vedere al autoarei, socotind că tactica abținerii de la alegerile parlamentare adoptată de Partidul socialist din România într-un moment de avînt revoluționar, cînd avea posibilitatea să se folosească din plin de un drept pentru care luptase decenii de-a rîndul — dreptul de vot universal — a fost nerealistă, aducînd prejudicii partidului și constituind o piedică în calea creșterii influenței sale în viața politică a țării. Discuțiile vor continua pentru elucidarea problemei.

În comunicarea : *Partidul socialist din România și problema afilierii la Internaționala Comunistă,* Florea Dragne a analizat evoluția poziției Partidului socialist din România față de problema afilierii la Internaționala a III-a, începînd din martie 1919, cînd s-a constituit Internaționala,

și terminînd cu momentul istoric al creării P.C.R., perioadă care a marcat o tot mai accentuată orientare a mișcării noastre socialiste spre leninism. După ce precizează că în acea perioadă majoritatea membrilor partidului socialist înțelegeau prin afiliere aderarea la principiile Internaționalei Comuniste, reorganizarea radicală a întregii activități a partidului pe baze consecvent revoluționare și transformarea partidului socialist în partid comunist, autorul desprinde fizionomia curentelor care s-au conturat în partid față de problema afilierii și a transformării partidului socialist în partid comunist. În prim plan se situa curentul de stînga, revoluționar, reprezentat prin Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Niculescu-Mizil, C. Ivănuș, Gh. M. Vasilescu, din care făceau parte și grupurile comuniste (Al. Constantinescu, Gh. Teodorescu, Al. Nicolau, Timotei Marin, Iancu Olteanu), curent ce se pronunța pentru afilierea imediată și necondiționată a partidului la Internaționala a III-a. Se conturase, de asemenea, un curent de dreapta, minoritar, cu reprezentanți în conducerea partidului (I. Fluieraș, G. Grigorovici, I. Jumanca, Al. Dunăreanu, I. Pistiner), care se declara împotriva creării partidului comunist și a afilierii la Internațională. În sfîrșit, exista și o grupare cu poziție oscilantă între stînga și dreapta partidului (I. Moscovici, Th. Iordăchescu, D. Popp, D. Bălănescu), grupare fără mare influență în partid, susținută de un număr restrîns de intelectuali.

În comunicare au fost prezentate acțiunile întreprinse în vederea centralizării mișcării socialiste din România (autorul a susținut teza existenței mai multor partide socialiste, deși Conferința din mai 1919 adoptase un singur program, iar în decembrie 1919 se constituise Consiliul General Comun), precum și tratativele delegației partidului socialist, formată din Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, D. Fabian, E. Rozvan, C. Popovici și I. Flueraș, cu reprezentanții Cominternului, care au avut loc în vara anului 1920, cu prilejul Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste. A fost analizată, de asemenea, confruntarea ideologică ce a avut loc în cadrul ședinței Consiliului General al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921, cu care prilej s-a produs delimitarea organizatorică a celor trei curente, conturîndu-se pe deplin triumful aripii de stînga, comunistă, a cărei moțiune privind crearea partidului de tip nou și afilierea la Internaționala Comunistă a întrunit majoritate de voturi.

În discuțiile desfășurate pe marginea comunicării, Nicolae Goldberger, Titu Georgescu, Gheorghe Unc, Marin C. Stănescu, Ion Iacoș au relevat interesul pe care-l prezintă studierea acestei probleme, abordată și de alți autori în diverse lucrări sau studii, insistînd totodată asupra necesității de a se apela mai pe larg la materialele inedite și de a se adînci unele aspecte privind,în special, delimitarea celor trei poziții față de problema creării partidului și afilierii sale la Internaționala a III-a.

Comunicarea lui Nicolae Popescu, intitulată : *Unele probleme privind situația din P.C.R. în anii 1928—1930,* a reținut atenția mai cu seamă prin ineditul materialului documentar folosit. Consacrată analizei împrejurărilor istorice în care au izbucnit și modului în care s-au desfășurat luptele fracționiste din partid în acea perioadă, comunicarea a adus un plus de înțelegere asupra unor aspecte controversate ale acestei probleme. Punctul de plecare al analizei l-a constituit, pe de o parte, situația istorică obiectivă în care a fost nevoit să acționeze P.C.R. încă din primele mo-

mente ale activității sale, iar pe de altă parte persecuțiile la care a fost supus și care au culminat cu scoaterea sa în afara legii în vara anului 1924. La toate acestea s-au adăugat limitele și confuziile moștenite de la vechea mișcare socialistă pe planul organizării și al muncii politice-ideologice, precum și insuficiența de cadre bine pregătite și înarmate cu teoria marxist-leninistă, capabile să aplice principiile teoretice la realitățile românești. În sfîrșit, prezența în conducerea partidului, alături de militanți consecvent revoluționari, a unor elemente oportuniste, sectare, aventuriste a contribuit la menținerea și la adîncirea unei situații anormale în partid, care avea să ducă la izbucnirea luptelor fracționiste. Congresul al IV-lea al P.C.R. — afirmă autorul — a contribuit, prin modul de desfășurare și prin conținutul documentelor adoptate, la agravarea acestei situații.

Comunicarea a urmărit apoi evoluția luptelor fracționiste, extinderea lor în adîncime de la nivelul conducerii la acela al secțiilor locale, etapele pe care le-a străbătut pînă la scindarea, în cadrul plenarei C.C. al P.C.R. din martie 1930, a conducerii partidului în două organe paralele. Finalul comunicării a fost consacrat eforturilor depuse de militanții comuniști neangajați în luptele fracționiste, avînd și sprijinul Cominternului, pentru încetarea acestora.

Dezbătînd problemele puse în discuție de autor, Nicolae Goldberger, Titu Georgescu, N. G. Munteanu, Gheorghe Unc, Damian Hurezeanu, Ion Iacoș au remarcat modalitatea de tratare, în care s-au îmbinat elementele de analiză cu o multitudine de date concrete menite a sprijini ideile formulate. În cuvîntul său, Nicolae Goldberger nu a împărtășit părerea autorului potrivit căreia conducătorul uneia dintre fracțiuni a fost Dori Goldstein, arătînd că, de fapt, rolul principal în cadrul grupării respective l-a avut Marcel Pauker. S-a remarcat totodată faptul că vastitatea temei a dus la o mai sumară trecere în revistă a unora dintre componentele luptelor fracționiste din cadrul P.C.R. în anii 1928—1930. De aceea, după opinia vorbitorilor, ar fi fost mai indicat ca autorul să fi structurat materialul pe evidențierea unui singur aspect sau moment al luptelor fracționiste.

Un punct de vedere care, după părerea sa, este menit să deschidă o nouă cale interpretativă cu privire la dezvoltarea mișcării sindicale din România în perioada 1918—1923 a susținut N. G. Munteanu în comunicarea : *Curente și tendințe în mișcarea sindicală din România (1918—1923).* După ce a făcut o expunere a cadrului general al mișcării muncitorești în perioada analizată, autorul a arătat că lupta de opinii dintre curentele existente în cadrul mișcării muncitorești din România în anii 1918—1921 nu a dus la sciziune. Lupta pentru apărarea intereselor vitale ale maselor de oameni ai muncii, consideră N. G. Munteanu, a fost suportul care a menținut unitatea de acțiune în cadrul partidului socialist și în rîndurile sindicatelor. În ceea ce privește mișcarea sindicală — subiectul propriu-zis al comunicării —, ideea centrală ce se desprinde din cuprinsul materialului prezentat este că în perioada respectivă aceasta s-a constituit, s-a dezvoltat și a activat sub conducerea partidului socialist, iar după 1921 a Partidului Comunist Român. Chiar după formarea, în 1923, a două centrale sindicale, una situată pe poziții social-democrate, iar cealaltă pe pozițiile ideologice ale P.C.R., a arătat autorul, sciziunea era doar apa-

rentă, la nivelul organelor conducătoare ale celor două centrale, în timp ce membrii sindicatelor au acţionat în front unic.

Opiniile exprimate de N. G. Munteanu nu au întrunit sufragiile audienţei. În cuvîntul lor, Nicolae Goldberger, Augustin Deac, Marin C. Stănescu, Gheorghe Unc, Ion Iacoş, Aurică Simion au arătat că în perioada aflată în discuţie mişcarea sindicală din România a fost, de fapt, scindată. Discuţiile continuă în sectoare.

Unele probleme ale evoluţiei organizatorice a mişcării revoluţionare a tineretului muncitor în anii de după primul război mondial au fost tratate în comunicarea lui Constantin Petculescu : *Consideraţii cu privire la crearea organizaţiei comuniste de tineret din România.* Materialul a sugerat un tablou convingător al eforturilor depuse în vederea centralizării organizaţiilor regionale ale tineretului muncitor, mai ales după Congresul de creare a P.C.R., din mai 1921, eveniment hotărîtor şi pentru destinele mişcării revoluţionare a tineretului, care a exercitat o influenţă decisivă în procesul închegării acesteia într-o organizaţie unică, marxist-leninistă. Au fost puse în lumină acţiunile unor militanţi comunişti — Lucreţiu Pătrăşcanu, N. Popescu-Doreanu, Ştefan Teodorescu — care activau în cadrul mişcării revoluţionare de tineret.

Procedînd la evaluarea datelor existente, C. Petculescu a ajuns la concluzia că, de fapt, Conferinţa generală a tineretului socialist din martie 1922 a reprezentat începutul procesului de închegare a organizaţiei U.T.C. Desăvîrşirea acestui proces — se consideră în comunicare — a fost marcată de lucrările Congresului de la Sibiu din ianuarie-februarie 1924, care a hotărît schimbarea denumirii Uniunii Tineretului Socialist în Uniunea Tineretului Comunist, afilierea acesteia la Internaţionala Tineretului Comunist şi adoptarea noului statut al organizaţiei.

În discuţiile asupra acestei comunicări nu a fost acceptat în întregime punctul de vedere al autorului. Adîncirea investigaţiei în această problemă nu presupune — după părerea exprimată de Augustin Deac, N. G. Munteanu, Marin Badea — necesitatea reconsiderării datei întemeierii U.T.C. Nu schimbarea denumirii organizaţiei tineretului muncitor reprezintă criteriul esenţial de apreciere a ei, a concluzionat Titu Georgescu, ci determinarea momentului cînd aceasta cunoaşte o transformare profundă, care o impune ca organizaţie de tip nou, bazată pe învăţătura marxist-leninistă. Or, această transformare se poate observa încă din 1922. Nicolae Goldberger a socotit acceptabil — ţinînd seama de ansamblul împrejurărilor — punctul de vedere exprimat în comunicare.

Problema legăturilor internaţionaliste ale mişcării muncitoreşti şi socialiste, ca şi cele ale Partidului Comunist Român se bucură de o atenţie susţinută din partea istoricilor. În afară de valoroase culegeri documentare, de studii şi comunicări apărute în revistele de specialitate, au fost întocmite lucrări de dizertaţie pe această temă. Pe linia unor preocupări mai vechi ale sale, Olimpiu Matichescu a prezentat în cadrul sesiunii comunicarea : *Acţiuni de solidaritate internaţională cu militanţii comunişti şi antifascişti din România în anii 1934—1936.* Apelînd la numeroase surse încă nestudiate, mai ales la presa progresistă franceză, autorul a conturat multiplele aspecte ale solidarităţii, simpatiei şi sprijinului pe care militanţii pentru progres dintr-un mare număr de ţări europene sau de pe alte continente, în frunte cu comuniştii, l-au acordat mişcării mun-

citoreşti şi luptătorilor antifascişti români, victime ale măsurilor represive luate de autorităţi.

Comunicarea a prilejuit un schimb viu de păreri între participanţii la sesiune. S-a apreciat efortul autorului de a valorifica materialul documentar existent. Din unele luări de cuvînt — Nicolae Copoiu, Augustin Deac, Florea Nedelcu — s-a desprins ideea că ar fi fost necesară o mai mare nuanţare în abordarea problemei referitoare la lupta împotriva terorii. Este incontestabil că militanţii antifascişti — în primul rînd comuniştii — au fost supuşi unui aspru regim de clasă în condiţiile României burghezo-moşiereşti, că şirul celor care au avut să înfrunte prigoana, închisorile, arestul şi percheziţiile din partea autorităţilor de stat a fost foarte mare. Vorbitorii au fost de părere că în comunicare s-a exagerat totuşi atunci cînd noţiunea de teroare a fost considerată o trăsătură caracteristică a regimului politic din România.

Din problematica pe care o ridică istoria celui de-al doilea război mondial, ca fenomen general, şi istoria României în acei ani, ca element component al fenomenului amintit, cercetătorii institutului s-au oprit asupra cîtorva aspecte care suscită ample discuţii pe planul mai general al istoriografiei europene sau care, prin ele însele, reclamă un spor de investigaţie menită să concure la elucidarea conţinutului şi semnificaţiei unui eveniment sau altul din epocă. Din prima categorie de comunicări face parte cea intitulată : *Cu privire la originile şi caracterul celui de-al doilea război mondial,* de Viorica Moisuc. Nu ne vom referi la conţinutul acestei comunicări, întrucît ea a fost deja publicată *. Vom aminti numai că, în cadrul discuţiilor, s-a sugerat necesitatea unei aprecieri mai nuanţate a punctelor de vedere exprimate de diferiţii reprezentanţi ai istoriografiei de peste hotare în problema analizată (Constantin Botoran).

Printre problemele încă puţin abordate, dar care, prin semnificaţia lor, prin consecinţele generate, se situează în prim-planul necesităţii de a fi cunoscute şi integrate mai bine în circuitul istoriografiei noastre se află evenimentele legate de ceea ce, sub un termen generic, numim dictatul de la Viena. În acest sens au fost binevenite concluziile cercetărilor lui Aurică Simion privind *Condiţiile interne şi internaţionale în care puterile Axei au impus României dictatul de la Viena.* După o prezentare concisă a fronturilor din Europa în vara anului 1940, a alianţelor politice-diplomatice dintre marile puteri occidentale, sub acoperirea cărora numeroase popoare căzuseră sub jugul greu al cizmei hitleriste, autorul a supus analizei, pe de o parte, preferinţele, exprimate deschis, de diplomaţiile germană şi italiană pentru satisfacerea tendinţelor revizionismului horthist, iar pe de altă parte ansamblul măsurilor militare care serveau ca suport şi ca ultim „argument" în favoarea răpirii unei părţi însemnate din teritoriul ţării noastre. Comunicarea a analizat şi contradicţiile existente în interior între diferitele forţe şi personalităţi burgheze proeminente care acţionau pe arena vieţii politice din România, contradicţii de natură a slăbi posibilităţile de rezistenţă ale poporului român. P.C.R., singura forţă capabilă să mobilizeze poporul la lupta pentru independenţa ţării, trebuia să facă faţă unor confuzii generate de contradicţia dintre starea de spi-

* Vezi Viorica Moisuc, *Cu privire la originile şi caracterul celui de-al doilea război mondial,* în „Anale de istorie", anul XV, nr. 6/1969, p. 120—128.

rit a maselor populare și conținutul indicațiilor date de Comintern în primăvara anului 1940. Situația României în vara anului 1940 era deosebit de grea, fapt reținut de masele populare, care, sub conducerea comuniștilor ce activau la nivelul organizațiilor locale, și îndeosebi în Transilvania, au ieșit în stradă, manifestîndu-și revolta și mînia față de ciuntirea arbitrară a teritoriului țării.

Organizarea luptei maselor în teritoriul ocupat de Ungaria horthistă, coalizarea forțelor progresiste, animate de spiritul viu al patriotismului, în cadrul aceluiași front de luptă, locul și rolul comuniștilor în acest front al rezistenței, ce avea să se amplifice, organizîndu-se la scara întregii țări odată cu împingerea armatei române în războiul antisovietic, toate acestea au constituit obiectul comunicării lui Gh. I. Bodea : *Date despre organizarea Comitetului național-revoluționar al românilor din nordul Transilvaniei în perioada stăpînirii horthiste.* Ineditul prezentat în esența sa a dezvăluit posibilitățile autorului pentru continuarea investigației științifice pe această temă.

În comunicarea : *Refugiații polonezi în Moldova în anii celui de-al doilea război mondial,* A. Kareţki și Leon Eșanu au adus în circuitul științific unele date documentare elocvente pentru spiritul de solidaritate pe care poporul român l-a manifestat față de poporul polonez, căzut victimă agresiunii hitleriste. Binecunoscuta ospitalitate românească — au arătat autorii — s-a manifestat cu acest prilej în forme diverse, de la primirea plină de solicitudine a refugiaților civili și militari de către populație la ansamblul de măsuri administrative menite a asigura fie trecerea unor emigranți prin România spre alte țări, fie stabilirea temporară a altora pe meleagurile patriei noastre, unde li s-au creat condiții de muncă, iar elevii și studenții au beneficiat de sprijin pentru continuarea studiilor.

În discuțiile purtate pe marginea acestei comunicări, Gheorghe Unc, Dumitru Tuțu, Milică Moldoveanu, Virgil Smârcea au remarcat necesitatea unei tratări diferențiate a regimului creat refugiaților polonezi în perioada de la venirea lor în țară pînă la instaurarea dictaturii antonesciene, iar apoi în timpul acestei dictaturi, cînd, în urma presiunilor germane, se poate constata o schimbare a situației, care s-a repercutat îndeosebi asupra militarilor și a oamenilor politici polonezi.

Un element distinctiv al sesiunii științifice la care ne referim și care se impune, credem, a fi subliniat l-a constituit prezența unor comunicări pe teme din actualitatea vieții economice, sociale și politice din România.

În comunicarea : *Politica economică a P.C.R. în industrie. Accente noi în dezvoltarea industrială a României,* Nicolae Ionel și-a propus să evidențieze elementele care caracterizează în prezent procesul dezvoltării actuale a industriei românești. Autorul a făcut mai întîi o trecere în revistă a succeselor obținute în acest vast domeniu de activitate, devenit factorul material hotărîtor care a dinamizat întreaga dezvoltare economică și socială a țării. Analiza profundă a acestor rezultate, inițiată de conducerea partidului și statului în ultimii ani, i-a servit autorului ca punct de sprijin pentru a desprinde semnificațiile politicii P.C.R. de industrializare a țării.

Concomitent cu relevarea celor mai noi tendințe pe care le implică revoluția tehnică-științifică, comunicarea menționează drept prioritare

asemenea accente ca : dezvoltarea intensivă a ramurilor industriale deja create, îmbunătăţirea continuă a structurii generale a industriei pe ramuri şi subramuri, acordîndu-se o importanţă deosebită domeniilor strîns legate de tendinţele progresului ştiinţific contemporan : electronica, electrotehnica, producţia chimică etc. ; ridicarea nivelului activităţii economice la o cotă tot mai înaltă de eficacitate şi calitate ; perfecţionarea în continuare a cadrului funcţional-organizatoric al activităţii economice ; asigurarea necesarului de forţă de muncă calificată, şi mai ales a cadrelor de specialitate ; creşterea greutăţii specifice a muncii de concepţie în ansamblul activităţii întreprinderilor industriale etc.

Din multiplele probleme ale politicii P.C.R. în sectorul agrar al economiei, Alexandru I. Popescu şi-a propus să expună unele *Consideraţii cu privire la perfecţionarea relaţiilor de producţie în agricultură*. În această idee, autorul s-a referit la probleme privind : dezvoltarea proprietăţii socialiste în agricultura cooperatistă pe calea reproducţiei lărgite a fondurilor fixe, a efectivelor de animale etc., adîncirea pe această bază a socializării proprietăţii, implicit a producţiei ; intensificarea schimbului de activităţi între cooperativele agricole de producţie pe calea asocierilor intercooperatiste, ca urmare a progresului tehnic ce pătrunde din ce în ce mai masiv pe ogoare, şi între cooperative şi stat în înfăptuirea programului de mecanizare, chimizare şi irigare a solului, statul fiind în măsură să acorde creditele necesare în condiţii de rambursare mult uşurate. Autorul a încercat să analizeze şi modalităţile de realizare a legăturilor de schimb dintre sat şi oraş. Pornind de la considerentul că productivitatea muncii în industrie creşte într-un ritm mult mai mare decît în agricultură, ceea ce face ca în schimbul de activităţi dintre industrie şi agricultură să apară inechivalenţe din punctul de vedere al unităţilor de muncă, avînd în vedere şi inexistenţa, pînă nu demult, a unei metodologii clare de fixare a preţurilor la produsele agricole, autorul a evidenţiat concluzia, afirmată deja în literatura de specialitate din ţara noastră, potrivit căreia este necesară o recalculare a preţului de realizare a acestora.

Parte componentă a activităţii desfăşurate de partid şi guvern pentru perfecţionarea multilaterală a organizării şi funcţionării societăţii, democraţia socialistă şi măsurile ce se impun în vederea dezvoltării ei continue s-au înscris în ultimii ani printre temele majore ale dezbaterilor politice-ideologice din ţara noastră. La unele aspecte ale problemei s-a oprit Pavel Suian în comunicarea : *Democraţia directă şi democraţia reprezentativă*. Autorul a abordat problematica democraţiei socialiste prin prisma formelor actuale sub care se realizează în condiţiile concrete din ţara noastră şi, mai ales, în perspectiva dezvoltării ei. El a subliniat faptul evident că după Congresul al IX-lea partidul a desfăşurat o largă activitate pentru dezvoltarea democraţiei socialiste. În activitatea politică generală a partidului — s-a relevat în comunicare — au devenit practici curente întîlnirile de lucru ale conducerii sale cu oamenii muncii, cu reprezentanţii organizaţiilor de masă, obşteşti şi de creaţie, cu specialiştii din cele mai diverse domenii, în vederea rezolvării problemelor ridicate de construcţia socialistă a societăţii. Organele de partid şi de stat au căpătat o nouă structură în ideea adîncirii în practică a spiritului viu al democraţiei socialiste. Autorul subliniază că procesul dezvoltării democraţiei socialiste este un proces legic, care, departe de a fi încheiat, presupune adînci-

rea şi perfecţionarea sa continuă. Sensul dezvoltării ei, în perspectivă, desigur, ar fi cel de la democraţia reprezentativă la democraţia directă, de la sistemul de guvernare prin reprezentanţi aleşi la sistemul prin care poporul se guvernează el însuşi. Cum însă aplicarea democraţiei directe, în forma sa pură, pare o imposibilitate practică, îmbinarea guvernării directe cu guvernarea prin reprezentanţi pare modalitatea practică cea mai potrivită perioadei actuale şi de perspectivă.

Analiza raportului naţional-internaţional, care deţine un loc important în teoria şi practica mişcării muncitoreşti în general şi a fiecărui partid al clasei muncitoare în particular, s-a impus de multă vreme atenţiei. Referindu-se la *Unele aspecte privind corelaţia dintre interesul naţional şi cel internaţional,* Maria Colceriu-Leiss a împărtăşit părerea, exprimată de mai multă vreme şi asupra căreia s-a insistat adesea, că ceea ce a generat o polarizare atît de mare a interesului ştiinţific şi ideologic în jurul acestui raport se pare a fi nu atît structura sa complicată, nici existenţa unor contradicţii între elementele sale constitutive, care, pe drept cuvînt, se poate spune că se află într-o relaţie dialectică obiectivă, ci faptul că în practica aşezării relaţiilor dintre naţiunile socialiste, ca şi dintre partidele comuniste şi muncitoreşti pe temeiurile internaţionalismului au fost momente şi acţiuni în cursul cărora fie că s-a scăpat din vedere semnificaţia reală a intereselor naţionale, fie că nu s-a apreciat adevărata valoare a celor internaţionale. Aceeaşi practică a dovedit însă că o îmbinare armonioasă a intereselor naţionale cu cele internaţionale nu se realizează în mod automat, spontan, ci în cadrul unui proces dialectic complex, căruia nu-i sînt străine contradicţiile şi chiar momentele de impas. Iar în cadrul acestui proces, de natură evident obiectivă, factorului subiectiv îi revine o răspundere deosebită. Numai strînsa sudare a intereselor dezvoltării naţiunii cu cele ale internaţionalismului, corelarea şi înţelegerea plenară a acestor cerinţe în toate împrejurările şi acţiunile sînt unităţi de măsură ale adevăratei solidarităţi internaţionaliste, ale fidelităţii faţă de acest principiu fundamental.

Unul dintre fenomenele majore ale istoriei contemporane, cu semnificaţii profunde pentru viaţa unui mare număr de naţiuni, ca şi pentru istoria umană în ansamblul ei, l-a constituit avîntul luptei de eliberare naţională a popoarelor coloniale şi dependente, care, în mai bine de o jumătate de secol, a determinat schimbări substanţiale în configuraţia politică a lumii. Din faţetele multiple ale procesului istoric de dezrobire şi renaştere naţională a popoarelor incluse altădată în graniţele marilor imperii coloniale, Gheorghe Unc s-a oprit asupra *Principalelor etape ale mişcării de eliberare naţională a popoarelor coloniale şi dependente.* În desfăşurarea generală a procesului de dezvoltare a luptei naţionale a popoarelor aflate pînă nu demult sub dominaţie colonială, autorul consideră că se pot reliefa trei etape bine distincte. Prima etapă ar cuprinde perioada ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea, cînd capitalismul din ţările avansate a intrat în stadiul imperialist, pînă la primul război mondial. Perioada interbelică ar constitui cea de-a doua etapă, iar ultima etapă ar coincide cu anii care au urmat celui de-al doilea război mondial pînă în prezent. Oprindu-se asupra fiecăreia dintre etapele menţionate, Gheorghe Unc a relevat momentele cele mai importante care jalonează lupta de eliberare a popoarelor coloniale pentru a putea pune în lumină trăsă-

turile caracteristice ale fiecărei etape și a schița, în final, bilanțul cu care s-a soldat acest proces.

Aspecte actuale ale luptei pentru lichidarea ultimelor rămășițe ale sistemului colonial a înfățișat C. Botoran în comunicarea intitulată : *Lupta de eliberare națională în coloniile portugheze din Africa.* Oprindu-se la prezentarea unor date esențiale, a unor momente principale din istoria luptelor de eliberare purtate de popoarele ce trăiesc în coloniile portugheze, autorul a subliniat factorii obiectivi și subiectivi, cauzele interne și externe care au făcut ca, în ciuda valului imens al luptei de eliberare națională ce a angajat în ultimele decenii continentul african, să se mențină și astăzi o bună parte a imperiului colonial portughez.

O dezbatere teoretică în jurul problemelor economice, sociale și politice pe care le ridică procesul de dezvoltare a lumii a treia a angajat de mai mulți ani o gamă foarte variată de specialiști, de la economiști și sociologi la istorici și politologi, toți încercînd să discearnă în realitatea foarte diversificată a acestei lumi sensurile, direcțiile principale ale angajării ei pe linia progresului și civilizației. Comunicarea : *În legătură cu definirea conceptuală a fenomenelor social-economice și politice din țările în curs de dezvoltare,* elaborată de Aurel Harșa, s-a referit la caracterul inadecvat al unor noțiuni și scheme conceptuale cu care s-a operat și se operează pentru a se reflecta procesele și fenomenele proprii acestor țări. Autorul s-a pronunțat pentru o mai exactă precizare a termenilor, socotind că înseși noțiunile de „lumea a treia" sau „țări subdezvoltate", „țări în curs de dezvoltare", „cale necapitalistă de dezvoltare" înglobează uneori o realitate foarte diversă, care prezintă trăsături dintre cele mai nuanțate ce nu pot fi desemnate prin noțiuni insuficient de precise.

Ultimele trei comunicări expuse în cadrul sesiunii institutului au abordat probleme de gnoseologie și metodologie a istoriei, fapt care se înscrie în contextul mai larg al apropierii de unele domenii de investigație mai puțin supuse cercetării în ultimele două decenii.

Comunicarea susținută de Pamfil Nichițelea : *Conceptul de epocă istorică la Lenin,* a venit totodată în întîmpinarea unei glorioase aniversări — împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Vladimir Ilici Lenin. Indicațiile leniniste privind modul de a concepe și aprecia „epoca istorică" constituie nu numai un instrument teoretic și științific riguros pentru investigarea realităților sociale din zilele noastre, ci și un punct de sprijin solid în realizarea criticii ideologiei burgheze contemporane, dominată de lamentările cu privire la „criza conștiinței epocii", la „criza spiritului epocii" noastre ș.a.m.d.

Cea de-a doua comunicare : *Despre conceptul de sinteză istorică în istoriografia franceză contemporană,* realizată de Marin Badea, a abordat una dintre orientările fundamentale ale gîndirii istorice din Franța, ale cărei începuturi, ca tendință, au apărut cu trei sferturi de veac în urmă. Autorul și-a propus să urmărească nu atît sfera sa de cuprindere, ponderea pe care o deține în ansamblul istoriografiei franceze, ceea ce ar reclama o investigație mult prea largă, ci să descifreze, prin prisma gîndirii marxiste, elementele fundamentale pe care se sprijină teoria sintezei istorice așa cum a formulat-o animatorul acestui curent, Henri Berr, urmat îndeaproape de o pleiadă de istorici binecunoscuți, printre care Lucien Febvre, Marc Bloch, Georges Lefebvre, Georges Bourgin, Henri Hauser,

Fernand Braudel şi mulţi alţii. Aceste elemente ar fi : istoria ca totalitate a activităţii umane, guvernarea procesului istoric de către legi, specificul cauzalităţii istorice, desfăşurarea procesului istoric ca proces natural, logic în centrul căruia se află omul obiect şi subiect al propriei sale istorii. În practică, conchide autorul, sinteza istorică trebuie să fie un tablou coerent al adevărurilor istorice cucerite, ca şi al ipotezelor vivace, un studiu profund al diverselor forme sub care se realizează determinismul în istorie, o corelare a diferitelor elemente explicative care concură la elucidarea adevărului istoric. Toate acestea trebuie să fie prezentate în strînsă legătură cu faptele istorice concrete, tabloul sinoptic astfel creat permiţînd să se desprindă sensul şi semnificaţia procesului devenirii umane înţelese ca un tot.

Cea de-a treia comunicare : *Unele probleme privind metodologia culegerii de memorii şi amintiri,* realizată de Ion Toacă şi Gheorghe Tudor, este, de fapt, o expunere a experienţei dobîndite de colectivul care se ocupă în cadrul institutului de strîngerea şi pregătirea din punctul de vedere tehnic-redacţional a amintirilor militanţilor mişcării muncitoreşti, revoluţionare şi democratice din România.

*

Sesiunea ştiinţifică de lucru pe care o prezentăm se înscrie în ansamblul activităţilor institutului ca o acţiune reuşită, perpetuarea ei în anii următori fiind o dorinţă comună a conducerii şi a întregului corp de cercetători.

Cîteva concluzii care s-au desprins la sfîrşitul sesiunii se impun a fi subliniate. Se poate conchide că, prin intermediul comunicărilor, au fost dezvăluite şi supuse analizei unele materiale documentare importante, care, în majoritatea cazurilor, ajută la elucidarea unor probleme de bază ridicate de istoriografia noastră mai ales în domeniul istoriei contemporane a României şi al istoriei P.C.R. O analiză atentă a noilor surse documentare a făcut posibilă formularea de enunţuri noi, de puncte de vedere a căror aprofundare va conduce spre o cunoaştere din ce în ce mai temeinică a realităţilor istorice supuse investigaţiei şi, în primul rînd, a istoriei P.C.R. S-a putut remarca în cadrul unora dintre comunicările expuse sau al unor luări de cuvînt interesul din ce în ce mai sporit pentru elementul interpretativ, pentru desprinderea semnificaţiilor pe care le degajă evenimentele istorice supuse cercetării.

O privire de ansamblu asupra sesiunii ne-a prilejuit, în acelaşi timp, unele remarci menite, credem noi, să sugereze o seamă de elemente de natură a contribui la reuşita mai deplină a viitoarelor reuniuni ştiinţifice de acest gen. Una dintre ele se referă la tematica abordată în comunicări. În unele cazuri, aceasta a fost prea restrînsă şi, în consecinţă, nu a putut oferi posibilitatea realizării unor investigaţii mai ample, care să fie adîncite ulterior, pentru a se ajunge la concluzii riguroase, temeinic documentate şi verificate asupra unor probleme majore ale istoriei mişcării muncitoreşti ori ale istoriei patriei. Am vrea să subliniem şi noi ceea ce s-a remarcat, de altfel, şi în cadrul discuţiilor, anume existenţa tendinţei de abordare a fenomenelor istorice mai ales sub aspectul lor evenimenţial, factologic, în dauna unei viziuni conceptuale mai largi şi cu capacitate sporită de analiză şi sinteză, menită a conduce spre desprinderea resortu-

rilor mai adînci ale proceselor istorice. Acest fapt a fost subliniat şi de tovarăşul Ion Popescu-Puţuri, directorul institutului, care, schiţînd cerinţele ştiinţifice ale exegezei istorice, arăta : „Să ne eliberăm de factologie, să mergem pe linia unor sinteze bine închegate. Acestea să fie grele în conţinut, nu în fapte, iar cînd susţinem un punct de vedere să venim cu argumente puternice".

Preocuparea sporită pentru aprofundarea cunoaşterii istorice, pentru dezvăluirea relaţiilor multiple din care se compun evenimentele, a legăturilor deterministe ce se află la baza lor rămîne o cerinţă impusă şi mai mult de exigenţele cercetării viitoare.

Apreciind că, în general, discuţiile au fost vii şi au antrenat un mare număr de cercetători, nu putem să nu menţionăm că, adesea, şi-a făcut loc improvizaţia, accentul a fost pus pe aspecte periferice ale problematicii abordate în comunicări. De aceea, aportul ştiinţific al unor intervenţii la elucidarea problemelor de bază ridicate la sesiune nu a putut fi în toate cazurile cel scontat.

În unele cazuri era necesar, poate, mai mult spirit critic faţă de conţinutul anumitor materiale documentare. Perspectiva istorică este o condiţie de judecată nu numai a evenimentelor şi proceselor trecutului, ci şi a înseşi documentelor, care concură la reconstituirea acestui trecut.

În cuvîntul rostit la încheierea sesiunii ştiinţifice de lucru, tovarăşul Ion Popescu-Puţuri a apreciat modul de desfăşurare a lucrărilor, ţinuta ştiinţifică a comunicărilor, caracterul de dezbatere care a fost imprimat discuţiilor. Vorbitorul s-a referit, în continuare, la unele probleme importante ale istoriei P.C.R. şi ale mişcării muncitoreşti, cărora va trebui să li se consacre ample eforturi de cercetare. Printre acestea au fost relevate : crearea partidului marxist-leninist din România şi procesul de clarificare ideologică a mişcării noastre muncitoreşti ; problema unităţii de acţiune a sindicatelor, care suferise grav în condiţiile cînd, pe plan politic, ruperea unităţii clasei muncitoare era deja o realitate ; problema agrar-ţărănească, sub multiplele sale aspecte : economice, social-politice etc.

Apelul directorului institutului la cercetarea temeinică şi la confruntarea de opinii într-un spirit novator, situată ferm pe baza concepţiei materialist-dialectice a cuprins, de fapt, esenţa cerinţelor care se află în faţa cercetătorilor pentru munca lor asiduă şi cu rezultate mereu mai importante.

Sesiunea ştiinţifică de lucru a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. s-a dovedit a fi o modalitate eficace de expunere a rezultatelor ultimelor cercetări întreprinse de lucrătorii săi, un schimb fructuos de opinii, de idei, a căror valorificare publicistică — după părerea noastră — se impune a fi realizată într-un timp util.

Seminarul româno-bulgar privind rolul partidelor comuniste din cele două țări în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii populare

La invitația Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar, între 22 și 27 decembrie 1969, o delegație a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., compusă din dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului, Paraschiva Nichita, șef de sector, Gheorghe Țuțui, cercetător principal, și Ion Alexandrescu, cercetător, a participat la o reuniune științifică cu membrii sectorului „revoluția socialistă" din cadrul Institutului din Sofia. Dezbaterea a avut ca obiect rolul conducător al P.C.R. și P.C.B. în instaurarea și consolidarea puterii populare în anii 1944—1948.

Aspectele fundamentale ale acestei problematici au constituit temele mai multor referate, pregătite de ambele delegații. Din partea bulgară au fost prezentate următoarele referate și comunicări : *Rolul conducător al Partidului Comunist Bulgar în construirea, consolidarea și dezvoltarea puterii populare în Bulgaria (9 septembrie 1944—1948),* de P. Ostoici ; *Activitatea organizatorică și ideologică a Partidului Comunist Bulgar de la 9 septembrie 1944 la al cincilea Congres al partidului din 1948,* de M. Trifonova ; *Consolidarea bazelor ideologice ale puterii democrat-populare,* de P. Avramov ; *Crearea economiei socialiste în Bulgaria,* de N. Samokovliev. Partea română a prezentat referatele și comunicările : *Rolul conducător al partidului comunist în lupta pentru instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular în România (1944—1948),* de P. Nichita ; *Dezvoltarea P.C.R. în anii 1944—1948,* de Gh. Țuțui ; *Activitatea P.C.R. în domeniul refacerii și dezvoltării economiei naționale (1944—1948),* de I. Alexandrescu.

În cuvîntul de deschidere, *Iordan Iotov,* director adjunct al Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar, și-a exprimat satisfacția pentru această manifestare de colaborare directă, sub forma unei dezbateri teoretice comune, între cele două institute. El a subliniat importanța deosebită a schimbului de informații privind evenimentele din primii ani de după eliberare atît pentru cunoașterea reciprocă mai profundă cît și ca o contribuție la dezvoltarea și întărirea relațiilor de prietenie dintre popoarele bulgar și român.

Răspunzînd, *Gh. Zaharia* a mulțumit părții bulgare pentru inițiativa luată, împărtășind părerile omologului său din țara vecină și prietenă.

Din cele patru referate alcătuite de cercetătorii bulgari pe baza ultimelor investigații științifice, se desprinde, cu precădere, teza potrivit căreia revoluția socialistă în Bulgaria a început odată cu victoria insurecției de la 9 septembrie 1944, iar puterea instaurată a trecut la realizarea funcțiilor dictaturii proletariatului încă din primele zile ale existenței sale.

În referatul privind *Rolul conducător al P.C.B. în construirea, consolidarea și dezvoltarea puterii populare în Bulgaria (9 septembrie 1944—1948),* Petar Ostoici afirmă că această schimbare radicală în caracterul puterii de stat a fost determinată de dezvoltarea luptei de clasă și de modificările raportului forțelor sociale și politice pe plan intern, care

au început încă înainte de victoria revoluției populare. „Perioada de luptă înarmată 1941—1944 a poporului bulgar — precizează autorul — se caracterizează prin unirea tuturor forțelor democratice, antifasciste și naționale din țară", al cărei fundament l-a constituit programul Frontului Patriei, elaborat de P.C.B. în luna iulie 1942. Prevederile acestuia, care vizau rezolvarea unor sarcini antifasciste, antiimperialiste și general-democratice, nu anulau, ci înlesneau — prin crearea unor condiții favorabile desfășurării luptei maselor largi populare — realizarea sarcinii strategice de fond a Partidului Comunist Bulgar — victoria revoluției socialiste. Trebuie subliniat, scrie autorul, că în „cadrul Frontului Patriei era foarte clar trasat rolul conducător al P.C.B., creîndu-se condiții pentru o astfel de ieșire din lupta înarmată, în care clasa muncitoare și partidul să apară ca forța conducătoare". Pînă la 9 septembrie, singurul partid bine organizat în țară a fost partidul comunist, celelalte neavînd decît reprezentanți izolați, fără o rețea de organizații și fără mase de membri organizați.

Analizînd raportul forțelor de clasă și politice din țară și pe plan extern, autorul ajunge la concluzia că în septembrie 1944 existau „condiții prielnice pentru ca lupta maselor populare împotriva fascismului și acaparatorilor hitlerişti să depășească sarcinile formulate în programul Frontului Patriei sau, mai exact spus, îndeplinirea programului Frontului Patriei după victoria insurecției de la 9 septembrie să fie însoțită de realizarea multor scopuri și sarcini ale revoluției socialiste".

În condițiile puterii populare, rolul conducător al P.C.B. a crescut și mai mult, partidul transformîndu-se „într-o forță de netăgăduit în statul democrat, capabilă să orienteze dezvoltarea sa ca un stat de un tip nou, socialist". Deși în guvernul Frontului Patriei format la 9 septembrie, se arată în referat, partidul comunist avea doar 4 portofolii din 16, el „determina tendințele și orientările transformărilor revoluționare". Sub conducerea sa a început și s-a realizat „acea schimbare revoluționară în reorganizarea organelor aparatului de stat fără de care era de neînchipuit instaurarea puterii populare".

Încă în zilele insurecției, subliniază P. Ostoici, sub conducerea partidului comunist, aparatul polițienesc a fost complet desființat de unitățile de partizani și de poporul răsculat. A început instituirea noii puteri înarmate a Frontului Patriei — miliția populară —, care, în scurt timp, „s-a transformat într-un sprijin solid al puterii populare, capabilă să descopere și să înăbușe încercările burgheziei de a restaura dominația sa. S-au produs adînci transformări revoluționare în rețeaua organelor locale ale puterii de stat. „Create ca organe pentru unirea tuturor forțelor democratice din țară, partidul pregătea comitetele Frontului Patriei ca primi reprezentanți ai noii puteri revoluționare". Preluînd puterea, acestea au săvîrșit, într-o perioadă scurtă, o schimbare radicală în rîndul cadrelor din organele locale, de la direcțiile regionale pînă la primăriile sătești. Completate cu cadre noi, conduse îndeaproape de partid, primăriile au devenit „adevărați organizatori ai entuziasmului și inițiativelor populare pentru prevenirea distrugerii economice și îmbunătățirea vieții materiale și culturale a celor ce muncesc".

Rolul conducător al P.C.B. s-a manifestat în toate sectoarele și organele puterii de stat. Sub directa îndrumare a comuniștilor au fost de-

mocratizate armata și justiția. La mai puțin de o lună (6 octombrie 1944) de la insurecție a intrat în vigoare legea pentru judecătoriile populare, adevărate tribunale revoluționare care au trecut la judecarea și pedepsirea criminalilor fasciști.

În toată perioada anilor 1944—1948, ca o parte componentă a procesului de înlocuire a vechii puteri și consolidare a celei noi, au fost luate o serie de măsuri pe linia organelor de stat și s-au înfăptuit reforme în domeniul legislației, prin care au fost anulate legile reacționare profasciste, desființate organizațiile și uniunile fasciste și adoptate legi noi, în spirit democratic.

Un larg spațiu este rezervat de referent alegerilor parlamentare din anii 1945 și 1946, explicîndu-se activitatea comuniștilor în vederea pregătirii și desfășurării lor, tactica adoptată pentru întărirea pozițiilor Frontului Patriei și ale P.C.B. în parlament și în guvern. În alegerile din toamna anului 1945, Decretul-lege pentru alegerile de deputați în Adunarea națională a acordat drept de vot tuturor cetățenilor bulgari, inclusiv burgheziei îndepărtate de la putere. Universalitatea dreptului de vot constituie, scrie P. Ostoici, „dovada democratismului larg al vieții sociale în Bulgaria".

Activitatea organizatorică și ideologică a Partidului Comunist Bulgar de la 9 septembrie 1944 la al V-lea Congres al partidului din 1948 a constituit obiectul comunicării susținute de Minka Trifonova.

Autoarea a tratat aceste aspecte în strînsă legătură cu situația partidului în perioada anterioară lui 9 septembrie 1944, cu obiectivele ce se puneau în fața partidului imediat după 9 septembrie și cu condițiile noi, concrete din țară, care cereau nu numai consolidarea, dar și lărgirea influenței P.C.B. în rîndurile maselor largi populare.

Înainte de 9 septembrie 1944, în P.C.B. erau cuprinși aproximativ 25 000 de membri. Partidul avea o organizare bine conturată și suplă, corespunzătoare condițiilor ilegalității. Existau 19 organizații județene de partid, fiecare dintre acestea fiind alcătuită din cîteva organizații raionale. Acestea din urmă se împărțeau, la rîndul lor, în organizații subraionale, de sectoare și subsectoare. Temelia partidului o constituiau organizațiile de bază, care se împărțeau în grupe și celule formate din trei-cinci oameni, conduse de un secretar de partid. În fruntea partidului se afla Comitetul Central, cu organul său — Biroul Politic.

În primele zile după 9 septembrie 1944 a fost stabilită noua componență a organelor centrale ale partidului, a fost creat aparatul C.C., au fost create noi organe de partid regionale, județene, raionale și de sectoare, corespunzător organizării administrative a țării. „În spiritul dezvoltării sale interne și pentru ca să arate scopul său final, partidul, care în anii dinainte de război, din motive conspirative, se denumise Partidul muncitoresc, și-a schimbat denumirea în Partidul Muncitoresc Bulgar (comunist), P.M.B. (c)". Congresul al V-lea al partidului din decembrie 1948 a restabilit pe deplin denumirea lui științifică — Partidul Comunist Bulgar (P.C.B.).

În ceea ce privește creșterea numerică a rîndurilor partidului după 9 septembrie 1944, „el a devenit centrul de atracție a tot ce era mai activ, revoluționar și progresist în țara noastră, pentru toți cei care doreau să-și unească eforturile în vederea asigurării dezvoltării Bulgariei pe drumul

democrației populare și socialismului... Partidul în mod conștient a deschis larg porțile sale pentru cei ce muncesc și a primit în masă în rîndurile sale noi membri" — a spus referenta citîndu-l pe Ghiorghi Dimitrov.

Într-o perioadă scurtă, în partid au fost primiți mulți membri ai Uniunii Tineretului Muncitor, sprijinitori activi și simpatizanți ai partidului în timpul ilegalității, pe toți aceia care, împreună cu partidul, au purtat pe umerii lor greul luptei ilegale și al luptei împotriva dictaturii fasciste, între care mulți muncitori mineri, feroviari, din uzine, țărani săraci și mijlocași, intelectuali progresiști. În decurs de patru luni, numărul membrilor partidului a crescut de zece ori, ajungînd la 254 140.

Comitetul Central a urmărit cu atenție și permanent procesul primirii de noi membri în partid, a reglementat acest proces. El a luat măsuri de înlăturare, pe de o parte, a reținerilor sectariste ce apăruseră într-o serie de locuri în ce privește primirea de noi membri în partid, în special din rîndurile clasei muncitoare, iar pe de altă parte, a fenomenului deschiderii prea largi a porților și diluării partidului, mai ales în unele sate și regiuni. Au existat unele cazuri cînd primirea individuală în partid a fost înlocuită cu primirea de noi membri pe bază de listă.

În scopul reglementării componenței sociale și calitative a partidului, al întocmirii documentelor de partid, al distribuirii acestora, precum și pentru înlăturarea diferitelor lipsuri ce se manifestau în primirea membrilor în partid, plenara a IX-a, care a avut loc la 12 decembrie 1945, a elaborat instrucțiuni referitoare la verificarea membrilor de partid și la modalitatea de primire a noi membri. La 11 ianuarie 1946, Biroul Politic al C.C. a hotărît sistarea primirii de noi membri în partid, hotărîre confirmată de plenara a XVI-a a C.C. din 12 iulie 1948. Congresul al V-lea al P.C.B. a hotărît introducerea stagiului de candidat și continuarea curățirii rîndurilor partidului de elemente străine, ocazionale, putrede și carieriste. Ca urmare a îndeplinirii hotărîrii plenarei a XVI-a, la Congresul al V-lea al P.C.B. existau 460 000 de membri activi, cu aproape 26 000 mai puțini decît la începutul anului 1947.

Procesul reorganizării partidului, în condițiile democrației populare, a fost încheiat odată cu adoptarea statutului de către plenara a VIII-a lărgită din 27—28 februarie — 1 martie 1945, primul statut al partidului în care sînt înscrise principiile și normele organizatorice leniniste în noile condiții create după victoria din 9 septembrie. Ceea ce atestă forța P.C.B. — subliniază autoarea — este că „dezvoltarea organizatorică și ideologică a partidului se făcea în procesul rezolvării problemelor actuale social-politice, economice și ideologice".

În strînsă legătură cu activitatea partidului pentru creșterea numerică și dezvoltarea sa organizatorică se desfășurau acțiunile îndreptate în direcția educării și instruirii ideologice a membrilor săi. Rolul conducător al partidului putea fi asigurat și consolidat bazîndu-se pe cadrele sale de conducere, verificate în perioada ilegalității, și luînd măsuri pentru educarea rapidă marxist-leninistă a noilor membri. Aceasta a constituit una dintre problemele de bază discutate și rezolvate de plenara C.C. al P.M.B. (c) din 12 decembrie 1945. Ca una dintre formele principale recomandate de plenară în această direcție era studierea individuală a istoriei mișcării muncitorești și a teoriei marxist-leniniste, în care scop au fost editate o

serie de ziare și reviste, tipărindu-se totodată un bogat material bibliografic. Au fost preconizate totodată cercurile pentru educarea marxist-leninistă a comuniștilor, la care au participat zeci de mii de cursanți. Pentru pregătirea cadrelor a fost organizat un întreg sistem de cursuri și școli de partid cu o durată de pînă la 6 luni. Acestea au fost absolvite în perioada 1945—1948 de zeci de mii de comuniști, iar școlile centrale de partid au fost urmate de cîteva sute de cursanți.

În cei patru ani de putere populară, partidul a crescut și s-a dezvoltat, spune autoarea, citînd aprecierea lui Gh. Dimitrov la Congresul al V-lea al partidului, „într-un partid politic de prim ordin, care este o forță hotărîtoare în construirea vieții noi în țara noastră pe calea democrației și socialismului". Partidul lupta cu succes împotriva slăbiciunilor datorate în principiu creșterii sale rapide, consolidîndu-se din ce în ce mai mult ca un adevărat partid marxist-leninist.

În comunicarea privind *Consolidarea bazelor ideologice ale puterii democrat-populare*, Petar Avramov face o serie de considerații asupra conținutului și formelor muncii ideologice desfășurate de Partidul Comunist Bulgar în primii ani ai revoluției populare, asupra raportului dintre factorul ideologic și puterea de stat, cît și asupra drumului parcurs de ideologia clasei muncitoare în luptă cu ideologiile retrograde. Autorul se referă în special la modul în care „s-a desfășurat munca ideologică a P.C.B., care a fost conținutul ei și ce influență exercita ea asupra întăririi noii puteri revoluționare în Bulgaria".

Pentru a căpăta o imagine reală a muncii ideologice a P.C.B. în primii ani ai puterii populare — se arată în referat — trebuie să se țină seama de cîteva împrejurări importante, specifice revoluției socialiste din Bulgaria, și anume: „Imediat după victoria insurecției de la 9 septembrie 1944, puterea instaurată în Bulgaria, prin esența sa, constituia o dictatură a proletariatului; s-a creat astfel o situație în care raportul dintre forțele de clasă și politice era exprimat în mod pregnant în favoarea clasei muncitoare și a partidului comunist. Acest fapt nu putea să nu-și pună amprenta asupra conținutului de idei, amploarei muncii ideologice a partidului comunist... Nici unul dintre partidele unite în Frontul Patriei, participante la conducerea țării, nu putea fi un concurent serios al P.C.B. în domeniul ideologiei... Influența hotărîtoare a partidului comunist în domeniul gîndirii sociale constituia rezultatul firesc al unui șir de condiții obiective, apărute în dezvoltarea istorică, social-economică și politică a țării... Subdezvoltarea capitalismului bulgar a determinat în mare măsură subdezvoltarea ideologiei burgheze, a gîndirii sociale burgheze... care avea mai degrabă un caracter de import". Gîndirea socială mic-burgheză era, la rîndul său, extrem de nestabilă. Narodnicismul, ideologia agrariană, socialismul larg de dreapta au început, de asemenea, să piardă încă de timpuriu din influență, iar instaurarea dictaturii fasciste a subminat temeliile oricăror iluzii mic-burgheze.

În această situație, „încă în condițiile capitalismului și ale dictaturii fasciste, ideologia marxist-leninistă a cucerit poziții solide în filozofie, gîndire economică, artă, etică și în alte sfere ale gîndirii sociale. Influența ideologiei comuniste asupra oamenilor muncii intelectuali, și îndeosebi asupra profesorilor, intelectualității artistice, juriștilor etc., era considerabilă".

În condițiile în care forțele de clasă în domeniul ideologiei erau polarizate — la un pol fiind ideile comuniste, iar la celălalt ideile și concepțiile reacționare, fasciste, rasismul și șovinismul megalobulgar —, „victoria asupra fascismului și a burgheziei la 9 septembrie 1944 era și o victorie a ideologiei marxist-leniniste asupra ideologiei burgheze în general".

Specificul principal al muncii ideologice a partidului comunist în primii 3—4 ani după victoria revoluției, observă autorul, constă în aceea că atenția a fost „îndreptată în principal împotriva fascismului și a celorlalte forme și manifestări ultrareacționare ale gîndirii sociale burgheze...". Linia partidului în sfera ideologiei era îmbinată cu politica de unire tot mai strînsă a forțelor antifasciste în Frontul Patriei. „Deschiderea în acea perioadă a unui front (de luptă — *n.n.)* împotriva oricăror concepții nemarxiste, necomuniste ar fi avut consecințe negative pentru unitatea forțelor antifasciste".

Răspîndirea ideilor marxist-leniniste și influențarea ideologică a maselor se înfăptuiau — după cum relevă Petar Avramov — în trei direcții.

1. „Prin activitatea nemijlocită a partidului desfășurată în mijlocul maselor și înfăptuită prin mijloace de informare în masă — presă, radio, întruniri publice etc." ;

2. „Lupta împotriva ideologiei reacționare burgheze, pe de o parte, și răspîndirea ideilor marxist-leniniste, pe de altă parte, erau desfășurate de partidul comunist și prin participarea sa în conducerea organizațiilor de masă ale oamenilor muncii — comitetele Frontului Patriei, sindicatele, numeroasele organizații ale intelectualității bulgare etc." ;

3. „Pentru afirmarea poziției dominante a clasei muncitoare în domeniul ideologiei și culturii, P.C.B. folosea și poziția hotărîtoare pe care o deținea în organele puterii. Aceasta este caracteristic îndeosebi pentru învățămînt și instituțiile de știință."

Referentul arată că întreaga activitate în domeniul învățămîntului era condusă de partidul comunist. La 25 mai 1945 a fost creat Consiliul superior de învățămînt, organ investit cu împuterniciri foarte largi. O serie întreagă de măsuri adoptate aveau drept scop crearea condițiilor optime pentru democratizarea învățămîntului și lărgirea rețelei de școli, așezarea lui pe baze științifice. În anii 1947—1948 s-au produs o serie de modificări în programele și planul instituțiilor de învățămînt superior și a fost introdus studiul obligatoriu al materialismului dialectic și istoric, al economiei politice marxiste și al Constituției R. P. Bulgaria.

În comunicarea privind *Crearea economiei socialiste în Bulgaria*, N. Samokovliev analizează modul în care Partidul Comunist Bulgar, aplicînd învățătura marxist-leninistă, a asigurat reorganizarea socialistă a economiei țării. El apreciază că în procesul revoluției socialiste schimbările esențiale, calitative, din politică precedau schimbările esențiale din economie. Noul stat a fost folosit de proletariatul victorios și de partidul său ca mijloc important pentru reorganizarea socialistă a vieții economice, iar, la rîndul ei, „consolidarea dictaturii proletariatului se făcea în procesul creării, lărgirii și dezvoltării raporturilor de producție socialiste".

Odată cu cucerirea puterii politice de către proletariat, în perioada de tranziție de la capitalism la socialism, în Bulgaria existau trei feluri de proprietăți, cărora le corespundeau raporturi economice specifice. „În primul rînd erau proprietatea socialistă și raporturile de producție socialiste, care se creau, creșteau și se consolidau din ce în ce mai mult ; în al

doilea rînd existau proprietatea burgheză şi raporturile de producţie capitaliste corespunzătoare, care se îngustau tot mai mult... şi în al treilea rînd mica proprietate (în special la sate şi artizanatul la oraşe) şi raporturile de producţie corespunzătoare, care în timpul revoluţiei s-au transformat treptat în relaţii socialiste".

În continuare, autorul prezintă evoluţia celor trei forme de proprietate şi a relaţiilor de producţie în perioada 1944—1948. „Instituirea proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie a început cu trecerea întreprinderilor care au fost proprietate a statului capitalist în proprietatea noului stat democratic". In acest mod „s-au pus bazele formării proprietăţii socialiste de stat şi ale ivirii raporturilor de producţie socialiste, s-a născut baza economică a dictaturii proletariatului, au început să acţioneze noile legi economice ale socialismului".

Cooperativele, care încă înainte de 9 septembrie cunoscuseră o largă dezvoltare în Bulgaria şi care deţineau o parte însemnată din comerţ, credit, precum şi poziţii tot mai importante în producţia agricolă şi în industrie, în primii ani ai puterii populare s-au transformat în întreprinderi socialiste.

Schimbarea caracterului proprietăţii cooperativelor din capitalist, cum era în timpul regimului burghez, în socialist, cum a devenit în timpul regimului de democraţie populară, nu s-a realizat însă dintr-o dată, ci treptat.

În condiţiile în care cea mai mare parte din producţia industrială rămînea totuşi în mîna capitaliştilor, deşi proprietatea socialistă sub formele ei — de stat şi cooperatistă — se consolida, în Bulgaria s-a efectuat cu succes controlul de stat şi muncitoresc prin care statul reglementa producţia, preţurile şi cîştigurile din sectorul capitalist al economiei naţionale. Prin naţionalizarea întreprinderilor din industria capitalistă mare, mijlocie şi a celei mai mari părţi din industria mică (naţionalizarea nu a atins întreprinderile meşteşugăreşti şi cooperatiste), efectuată la sfîrşitul lunii decembrie 1947, „a fost lichidată aproape total proprietatea capitalistă în industrie, ...proprietatea socialistă devenind astfel predominantă".

Autorul se ocupă şi de procesul de reorganizare a micii proprietăţi particulare la sat în mare proprietate colectivă socialistă. Se menţionează că principiile pe baza cărora s-au efectuat lichidarea proprietăţii capitaliste şi transformarea ei în proprietate socialistă în celelalte domenii ale economiei naţionale a Bulgariei nu difereau prea mult de acelea care au stat la baza procesului lichidării proprietăţii capitaliste în industrie. În concluzie, N. Samokovliev apreciază că „experienţa bulgară a confirmat două din legile fundamentale pentru reorganizarea socialistă a societăţii, şi anume : lichidarea proprietăţii capitaliste şi instituirea proprietăţii sociale asupra mijloacelor de bază pentru producţie ; transformarea socialistă treptată a gospodăriei agricole".

Din partea delegaţiei române, Paraschiva Nichita a prezentat în referatul *Rolul conducător al partidului comunist în lupta pentru instaurarea şi consolidarea regimului democrat-popular în România (1944—1948)*, în mod detaliat, procesul de întărire a poziţiilor clasei muncitoare în guvern şi aparatul de stat, începînd de la 23 August 1944 şi pînă la sfîrşitul anului 1947, cînd clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare, a preluat în întregime puterea politică. A analizat, de asemenea,

modul în care P.C.R., printr-o vastă activitate politică şi ideologică, a reuşit să creeze un sistem de alianţe care să-i permită să atragă în jurul programului său cea mai mare parte a poporului român.

Subliniind că imediat după 23 August 1944 în lupta forţelor democratice aveau preponderenţă, datorită importanţei lor, sarcinile privind desăvîrşirea eliberării teritoriului ţării de sub jugul hitlerist, participarea Armatei române la războiul antihitlerist, alături de Uniunea Sovietică, precum şi cele legate de democratizarea ţării, autoarea consideră că „în rezolvarea unor sarcini cu caracter naţional şi antihitlerist au fost interesate toate forţele social-politice importante din ţară, inclusiv monarhia şi vechile partide burgheze, în timp ce sarcinile cu caracter social şi asigurarea unui regim politic real democratic au putut fi înfăptuite numai prin lupta hotărîtă a maselor populare împotriva principalelor forţe ale burgheziei".

Afirmarea şi creşterea rolului conducător al partidului comunist în transformarea revoluţionară a societăţii româneşti au avut loc într-o legătură indisolubilă, de interdependenţă, cu lupta revoluţionară în continuă ofensivă a clasei muncitoare şi a celorlalţi oameni ai muncii, prin aplicarea cu succes a marxism-leninismului la condiţiile concrete din ţară şi elaborarea liniei politice pe baza cerinţelor şi particularităţilor fiecărei etape de dezvoltare. Factorul hotărîtor care a determinat desfăşurarea victorioasă a revoluţiei populare au fost masele largi muncitoare, participante tot mai active şi conştiente la crearea propriului lor viitor, la asigurarea progresului social.

În acelaşi timp, se subliniază în referat, „existenţa unor împrejurări internaţionale favorabile, şi anume victoriile militare ale Uniunii Sovietice, forţa principală a coaliţiei antihitleriste, instaurarea regimului de democraţie populară într-un şir de state din Europa şi Asia, avîntul mişcării muncitoreşti internaţionale şi adîncirea crizei generale a capitalismului, care au înlesnit clasei muncitoare, în frunte cu partidul comunist, să-şi îndeplinească misiunea istorică, au exercitat o influenţă pozitivă asupra desfăşurării revoluţiei populare şi trecerii la revoluţia socialistă în România".

O trăsătură caracteristică a activităţii desfăşurate de P.C.R. în primii ani ai revoluţiei populare a fost realizarea unui sistem de alianţe, acorduri şi coaliţii cu forţele sociale şi politice interesate, dintr-un motiv sau altul, integral sau parţial, în înfăptuirea obiectivelor aflate pe prim plan într-un moment dat al revoluţiei. Partidul a extins şi adîncit colaborarea cu P.S.D., a încheiat acorduri cu partide şi grupări politice reprezentînd ţărănimea, intelectualitatea şi celelalte pături de oameni ai muncii, precum şi cu grupările burgheze interesate în înfăptuirea unor transformări democratice. Toate coaliţiile forţelor democrate existente în anii 1944—1948 au avut la bază unitatea de acţiune a clasei muncitoare şi alianţa muncitorească-ţărănească, factori esenţiali de care depindea victoria revoluţiei.

În comunicarea sa, Gheorghe Ţuţui s-a ocupat de *Dezvoltarea P.C.R. în anii 1944—1948*. Mai puţin abordată în literatura noastră istorică, această temă constituie o primă încercare de a prezenta în ansamblu saltul calitativ realizat de partid prin creşterea şi dezvoltarea sa din toate punctele de vedere în timpul luptelor revoluţionare desfăşurate în acea vreme, în lumina unor date interesante, multe dintre ele inedite.

Autorul remarcă faptul că încă din perioada premergătoare eliberării conducerea de partid a indicat cu claritate criteriile de primire a noilor membri. În scopul desfășurării normale a acestui proces, conducerea superioară de partid a luat atitudine „atît împotriva manifestărilor de sectarism ale acelora care nu înțelegeau necesitatea creșterii numerice a P.C.R. cît și a manifestărilor de lipsă de vigilență, de renunțare la criteriile de bază la primirea în partid".

Pe baza unor date statistice privind evoluția partidului în anii 1944—1947, se apreciază „compoziția socială constant bună, în care elementul muncitoresc a precumpănit", remarcîndu-se totodată că „numărul celor ce s-au încadrat în P.C.R. a sporit tocmai în momentele de intensă luptă revoluționară, pentru instaurarea puterii populare și înfăptuirea reformei agrare". În anumite momente, cum au fost alegerile parlamentare din noiembrie 1946, primirea de noi membri a îmbrăcat un aspect de campanie, deși conducerea superioară de partid a atras atenția asupra respectării normelor stabilite la primirea în partid. „Neaplicarea consecventă a învățăturii leniniste privitor la reglementarea justă a compoziției sociale a partidului — arată autorul — a avut ca urmare apariția în rîndurile sale a o serie de fenomene negative, fapt pentru care în cursul anului 1947, paralel cu reorganizarea aparatului de partid și eliberarea carnetelor de partid, s-a trecut la îndepărtarea unor membri de partid, iar spre sfîrșitul aceluiași an au fost sistate primirile de noi membri".

În ciuda multiplelor greutăți determinate în primul rînd de faptul că partidul și-a reorganizat activitatea „din mers" — conchide autorul prezentînd evoluția organizatorică a P.C.R. —, „se poate socoti că această acțiune a fost încununată de succes".

Referindu-se în continuare la dezvoltarea activității politice și ideologice, Gh. Țuțui consideră ca „fiind definitorii pentru poziția partidului însușirea și răspîndirea în mase a învățăturii marxist-leniniste, aplicarea ei creatoare pe baza aprecierii realităților românești privite în dezvoltarea lor, confruntarea soluțiilor proprii, originale, cu experiența altor partide comuniste, verificarea continuă a liniei politice cu practica revoluționară", precum și „preocuparea permanentă de a valorifica tot ce era progresist, democrat în istoria țării, lipsa de închistare și capacitatea de a modifica sau renunța la unele prevederi programatice sau lozinci cînd acestea se dovedeau a nu fi în concordanță cu realitatea social-politică din țară".

În referat sînt relevate activitatea editorială desfășurată de partid în acest răstimp, preocuparea constantă de a se pune la dispoziția activului și membrilor de partid lucrări prin studierea cărora se puteau găsi soluții problemelor concrete ridicate de realitățile românești, precum și faptul că editarea și difuzarea în tiraje de masă a literaturii marxist-leniniste s-au încadrat în mod organic într-un proces continuu, inițiat de mișcarea muncitorească încă de la începuturile sale. Se aduc, de asemenea, date mai puțin cunoscute în literatura de specialitate cu privire la organizarea rețelei de școli ale partidului, a presei de partid, la rolul acestora, la vasta activitate desfășurată în vederea întăririi organizatorice și politice a partidului.

Comunicarea *Activitatea P.C.R. în domeniul refacerii și dezvoltării economiei naționale (1944—1948)* reprezintă o încercare — după cum scrie autorul ei, I. Alexandrescu — de a prezenta cîteva aspecte ale acestei

probleme care a stat în atenţia multor cercetători, reflectînd stadiul la care s-a ajuns ca urmare a investigaţiilor întreprinse pînă în prezent.

Redresarea şi dezvoltarea economiei naţionale — problemă de mare importanţă pentru înaintarea României pe drumul democraţiei şi progresului social în condiţiile unei moşteniri economice dezastruoase — s-au aflat permanent în atenţia P.C.R., devenind treptat, îndeosebi din primăvara anului 1945, sarcina centrală a activităţii partidului. Comuniştii au desfăşurat o importantă activitate pentru elaborarea unei politici economice adecvate, realiste de refacere şi dezvoltare a ţării şi pentru definirea căilor şi mijloacelor de materializare a acesteia. Ţinînd seama de caracterul vast şi complex al sarcinii de reconstrucţie economică, partidul comunist a pornit de la concepţia că aceasta nu va putea fi opera unei singure clase sau grupări sociale, ci rezultatul efortului marii majorităţi a poporului. În fruntea acestei acţiuni a stat în permanenţă clasa muncitoare, dar, în acelaşi timp, comuniştii s-au orientat cu consecvenţă spre atragerea tuturor claselor şi păturilor sociale interesate în această activitate : ţărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii ale populaţiei şi o parte a burgheziei.

Referitor la programul P.C.R. de refacere şi dezvoltare economică, autorul notează că, „deşi elemente ale unei concepţii despre refacerea şi dezvoltarea economiei ţării au apărut în diferite documente ale partidului, în cuvîntările sau articolele unor conducători ai P.C.R. ori membri ai guvernului democrat încă la sfîrşitul anului 1944 şi în prima jumătate a anului 1945, un plan concret, cuprinzător a fost elaborat la Conferinţa Naţională a partidului din octombrie 1945. Documentele aprobate de Conferinţa Naţională au valorificat munca şi experienţa tuturor organizaţiilor de partid, putînd fi considerate rodul activităţii tuturor comuniştilor".

Un spaţiu larg este rezervat de autor măsurilor anticapitaliste de la sfîrşitul anului 1946 şi din anul 1947 privind etatizarea B.N.R., preluarea Ministerului Economiei Naţionale de către un reprezentant al P.C.R., transformarea acestuia în Ministerul Industriei şi Comerţului, crearea oficiilor industriale, propunerile P.C.R. pentru îmbunătăţirea situaţiei economice şi financiare a ţării, crearea comisiei pentru redresarea economică şi stabilizarea monetară, reforma monetară etc.

Ansamblul de măsuri economice preconizat de partid şi-a dovedit viabilitatea, în ciuda lipsei de experienţă şi a unui număr corespunzător de specialişti în organizarea şi conducerea activităţii economice, a dificultăţilor prin care a trecut economia României în acea perioadă, în ciuda faptului că s-a înfăptuit în condiţiile unei înverşunate lupte împotriva reacţiunii şi a sprijinitorilor ei din afară.

Refacerea, reconstruirea şi crearea premiselor dezvoltării ulterioare a economiei naţionale a României în primii ani ai revoluţiei populare au constituit un proces neîntrerupt, unitar, desfăşurat în ritm crescînd pe măsura lărgirii şi întăririi poziţiilor politice deţinute de proletariat şi aliaţii săi fireşti, ceea ce a dus mai întîi la îngrădirea capitalului şi apoi la lichidarea puterii economice a burgheziei.

*

* *

Schimbul de referate şi comunicări ale participanţilor la seminar, efectuat anterior începerii dezbaterilor, a permis consultarea lor atentă şi concentrarea apoi a discuţiilor în direcţia adîncirii cunoaşterii şi clari-

ficării unor probleme sau aspecte dintre cele mai importante ale procesului revoluționar din perioada anilor 1944—1948.

Referatele și comunicările au pus în evidență conținutul esențial și particularitățile revoluției populare din cele două țări, în lumina rezultatelor obținute pînă în prezent în domeniul cercetării. În discuțiile care au durat aproape trei zile, au fost dezbătute o serie de aspecte importante ale istoriei primilor ani ai revoluției populare. Desprindem dintre acestea probleme referitoare la situația social-politică în perioada interbelică și evoluția contradicțiilor din rîndul claselor dominante, conținutul și caracterul puterii politice în anii 1944—1947, trecerea la sistemul partidului unic, evoluția colaborării dintre partidele comuniste și cele social-democrate, conținutul principalelor transformări economice în primii ani de luptă după eliberarea celor două țări.

Fiecare dintre membrii celor două delegații a participat la clarificarea problemelor puse în discuție, completînd aprecierile din materialele prezentate.

Dr. Gh. Zaharia a expus situația Gărzii de fier în timpul dictaturii antonesciene și poziția diferitelor clase și grupări sociale față de ea, situația monarhiei și a cercurilor palatului, raporturile dintre acestea și mareșalul Antonescu în timpul războiului. A fost reliefată activitatea P.C.R. îndreptată spre scoaterea țării din războiul antisovietic și alăturarea la coaliția Națiunilor Unite, de realizare a unei largi politici de alianțe în jurul clasei muncitoare. Vorbitorul a precizat, de asemenea, tactica partidului în insurecție și raportul de forțe după victoria acesteia.

P. Nichita a analizat conținutul și caracterul guvernelor din perioada august 1944 — decembrie 1947 și tactica P.C.R. față de celelalte partide politice.

În intervenția sa, Gh. Țuțui a abordat un grup de probleme privind evoluția colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. și a politicii de front unic, evoluția partidelor din România în anii 1944—1948, pînă la făurirea partidului unic al clasei muncitoare, poziția forțelor democrate față de monarhie pînă la abolirea acesteia.

I. Alexandrescu a expus cîteva considerații cu privire la diferite aspecte ale politicii agrare a partidului pînă în anul 1948, evidențiind elementele care dovedesc supleţea și consecvența de care a dat dovadă P.C.R. în direcția transformării socialiste a agriculturii încă în timpul înfăptuirii reformei agrare.

Cercetătorii bulgari au prezentat noi argumente referitoare la modul în care s-a exercitat, începînd de la 9 septembrie 1944, dictatura proletariatului în țara vecină. P. Ostoici a arătat că în împrejurările favorabile din a doua jumătate a anului 1944 — datorate victoriilor Uniunii Sovietice în lupta împotriva armatelor hitleriste, prezenței trupelor sale în Bulgaria și în zona Balcanilor, cît și creșterii forțelor democratice în frunte cu P.C.B. — au apărut condiții care, așa cum afirmase Gheorghi Dimitrov la Congresul al VII-lea al Cominternului, permiteau transformarea guvernului frontului popular în guvern al proletariatului victorios. Situația internațională, faptul că Bulgaria nu avea încă un statut juridic internațional reglementat prin tratatul de pace, care urma să fie încheiat, au de-

terminat situaţia ca P.C.B. să nu deţină oficial locul la care îi dădea dreptul influenţa pe care o avea în ţară.

Conţinutul social-politic al Frontului Patriei şi evoluţia partidelor cu care a colaborat P.C.B. în cadrul acestei alianţe (F.P.) în guvern, în organele locale ale puterii şi în armată, încă din primele zile ale insurecţiei, îmbinarea sarcinilor democratice cu cele socialiste în perioada respectivă au constituit obiectul intervenţiei lui P. Ostoici. El a prezentat structura Frontului Patriei şi a făcut un scurt istoric al fiecărei organizaţii politice componente, punctînd momentele cele mai importante din activitatea acestora, în special după 9 septembrie. Vorbitorul a arătat că aceşti aliaţi au fost destul de permanenţi. Astfel, colaborarea cu Uniunea agrariană continuă şi azi în cadrul Frontului Patriei. În ceea ce priveşte P.S.D.M.B., acesta a intrat în P.C.B. în anul 1948. În acelaşi timp, Uniunea populară „Zveno" şi Partidul radical şi-au încetat existenţa de sine stătătoare, iar membrii lor au continuat să activeze în cadrul Frontului Patriei.

În expunerea sa, M. Trifonova a relevat succint drumul de luptă al partidului comunist, subliniind rolul său conducător în rezistenţa bulgară în timpul celui de-al doilea război mondial şi în timpul insurecţiei, precum şi aspectele esenţiale ale transformării socialiste a agriculturii în R. P. Bulgaria.

N. Samokovliev a analizat situaţia capitalului străin în economia Bulgariei în perioada interbelică şi a făcut cîteva consideraţii asupra instituţiei monarhice în Bulgaria. El a reliefat totodată supleţea tacticii P.C.B. în problema alianţelor, tendinţa sa constantă spre realizarea de coaliţii tot mai largi de forţe sociale ale ţării.

I. Zarcev a expus aspectele esenţiale ale colaborării P.C.B. cu Uniunea agrariană, fapt deosebit de important pentru consolidarea coaliţiei forţelor democrate, grupate în Frontul Patriei. El a prezentat, de asemenea, momentele importante din istoria acestui partid politic, subliniind tradiţiile lui democratice, rolul pozitiv pe care l-a avut în atragerea unei părţi a ţărănimii pe drumul construirii societăţii socialiste.

În ultima şedinţă, consacrată analizei rezultatelor seminarului, ambele delegaţii au apreciat că schimbul bogat şi direct de informaţii între cercetătorii aceleiaşi perioade, precum şi discuţiile purtate s-au dovedit utile pentru o mai temeinică cunoaştere a procesului revoluţionar din cele două ţări în perioada anilor 1944—1948, constituind paşi importanţi spre studii comparative privind aspecte esenţiale ale revoluţiei proletare, spre generalizarea experienţei celor două partide. Seminarul a contribuit la mai buna înţelegere a unor probleme dezbătute, la cunoaşterea ultimelor concluzii la care a ajuns cercetarea istorică asupra evenimentelor din primii ani de după eliberare în cele două ţări. A fost exprimată părerea că această formă de colaborare este una dintre cele mai eficiente în domeniul cercetării ştiinţifice şi că ar fi util să fie organizată şi în viitor.

ION ALEXANDRESCU

Moscova — Sesiune științifică consacrată centenarului nașterii lui V.I. Lenin (24—26 februarie 1970)

În întîmpinarea aniversării centenarului nașterii lui V. I. Lenin, Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., Academia de științe sociale de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., Școala superioară de partid de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., institutele umanistice ale Academiei de științe a U.R.S.S. au organizat, în zilele de 24—26 februarie a.c., o sesiune științifică, cu participare internațională, pe tema *Leninismul și procesul revoluționar mondial.*

La lucrările sesiunii au participat delegați din 10 țări socialiste : R.P. Bulgaria, R.P.D. Coreeană, R.S. Cehoslovacă, R.S.F. Iugoslavia, R.D. Germană, R.P. Mongolă, R.P. Polonă, R.S. România, R.P. Ungară și R.D. Vietnam, și din 16 țări capitaliste : Austria, Anglia, Argentina, Africa de Sud, Belgia, Canada, R. F. a Germaniei, Finlanda, Franța, Irak, Italia, Portugalia, Siria, S.U.A., Uruguay.

Lucrările sesiunii au fost inaugurate prin referatul *Leninismul — marea forță revoluționară de transformare a lumii,* susținut de B. N. Ponomariov, secretar al C.C. al P.C.U.S.

Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., director al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a expus comunicarea *Victoria socialismului în România, confirmare a viabilității marxism-leninismului, a spiritului său novator* ★.

În încheierea sesiunii a luat cuvîntul P. N. Fedoseev, care a arătat că sesiunea se înscrie printre manifestările importante consacrate aniversării centenarului lui Vladimir Ilici Lenin.

★ Comunicarea se publică în numărul de față (p. 3—37).

Lucrări apărute în U.R.S.S. cu prilejul aniversării centenarului naşterii lui V. I. Lenin

Aniversarea centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin, titan al gîndirii şi practicii revoluţionare, genial învăţător şi conducător al proletariatului, întemeietorul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi al primului stat al muncitorilor şi ţăranilor, reprezintă un măreţ jubileu, o dată de profundă semnificaţie istorică.

Pretutindeni în Uniunea Sovietică se organizează numeroase manifestări în cadrul cărora este evocată personalitatea lui Vladimir Ilici Lenin. Nenumărate lucrări privind viaţa şi opera lui Lenin sînt editate în aceste zile premergătoare centenarului. Între acestea se înscrie şi lucrarea în cinci volume : **Amintiri despre Vladimir Ilici Lenin**, editată de Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., în colaborare cu Editura pentru literatură politică.

Aria tematică a celor cinci volume este foarte variată. Ele reconstituie — pe baza amintirilor rudelor, prietenilor, a celor care au lucrat şi luptat alături de V.I. Lenin — viaţa sa tumultuoasă, multilaterală. Lucrarea valorifică laborioasa activitate a Institutului de marxism-leninism, care, încă din primele zile ale existenţei sale, a desfăşurat o vastă muncă de strîngere a mărturiilor privind viaţa şi opera lui Vladimir Ilici Lenin.

Această ediţie jubiliară înmănunchează amintiri, marea majoritate scrise în perioada anilor 1920—1930, cînd în memoria participanţilor la luptele revoluţionare erau încă vii cele mai fine detalii ale activităţii şi vieţii lui V. I. Lenin.

Amintirile sînt orînduite în cadrul volumelor cronologic, ele redînd etapele principale ale vieţii şi activităţii lui Vladimir Ilici Lenin. Volumul I înglobează amintiri ale rudelor — soţia, colaboratoarea şi prietena sa Nadejda Konstantinovna Krupskaia, surorile Ana Ilinicina Ulianova Elizarova, Maria Ilinicina Ulianova şi ale fratelui Dimitri Ilici. Volumul II cuprinde amintiri despre viaţa şi activitatea lui Lenin din perioada 1892—1917, iar volumele III şi IV înfăţişează pe Lenin în perioada 1917—1924. În cadrul acestor trei volume sînt reunite, între altele, amintiri ale unor reprezentanţi de seamă ai partidului şi statului sovietic, ca : F. E. Dzerjinski, I. M. Sverdlov, M. I. Kalinin, G. K. Ordjonikidze, A. V. Lunacearski, G. M. Krjijanovski, E. D. Stasova ş.a. Ultimul volum reuneşte mărturii ale unor militanţi ai mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale care l-au cunoscut, au lucrat şi luptat alături de V. I. Lenin : Clara Zetkin, M. Cachin, P. Vaillant-Couturier, Sen-Katayama, Vasil Kolarov, H. Pollitt, O. V. Kuusinen, W. Pieck ş.a.

Primul volum, **Amintiri ale rudelor**, pe care îl prezentăm, ocupă în literatura memorialistică un loc de frunte. Aceste amintiri sînt scrise de oamenii cei mai apropiaţi lui V. I. Lenin, apropiaţi nu numai prin legăturile lor de sînge, dar şi prin idei. Amintirile soţiei, surorilor şi ale fratelui său conţin numeroase date factologice, detalii care reconstituie chipul măreţ al lui Lenin. Din lectura lor, Lenin apare ca un om căruia nu-i era străin nimic din ceea ce este omenesc. Iubea viaţa în toată multilateralitatea ei şi o sorbea cu nesaţ.

Volumul se deschide cu amintirile surorii mai mari a lui Lenin, Ana Ilinicina Ulianova Elizarova. Aceasta, fiind alături de Lenin în anii copilăriei şi tinereţii — anii formării concepţiilor sale despre viaţă şi ai începutului activităţii sale revoluţionare —, evocă atmosfera în care a crescut şi a fost educat Lenin. Familia lui V. I. Lenin ne este înfăţişată ca fiind formată din oameni iubitori de muncă, care aveau o atitudine de intoleranţă faţă de orice nedreptate, detestau minciuna, slugărnicia, frica şi laşitatea. Ana Ilinicina Ulianova Elizarova, căreia ca soră mai mare Vladimir Ilici Lenin îi împărtăşea gîndurile sale din această perioadă de formare a sa, notează că, sub influenţa familiei şi a realităţii înconjurătoare, a literaturii revoluţionare pe care o citea, Lenin şi-a clădit fundamentul viitoarelor sale concepţii revoluţionare. Dar valoarea amintirilor lui A. I. Ulianova Elizarova constau şi în aceea că ele redau, în acelaşi timp, activitatea revoluţionară a lui Lenin la Kazan, Petersburg, activitatea sa de propagandist neobosit al învăţăturii marxiste, precum şi arestarea şi exilul său în Siberia.

Amintirile Ilinicinei Ulianova. Elizarova sînt întregite de relatările lui Dimitri Ilici şi ale Mariei Ilinicina Ulianova. Amintirile lui Dimitri Ilici se referă în special la perioada cînd Lenin se afla la Simbirsk şi Samara, iar cele ale Mariei Ilinicina Ulianova descriu o perioadă mai tîrzie din viaţa lui Lenin — perioada întoarcerii din a doua emigraţie, a activităţii ilegale din 1917 şi de după victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Primul volum, pe care îl prezentăm, se încheie cu amintirile Nadejdei Konstantinovna Krupskaia, prietena devotată, tovarăşa de luptă şi soţie a lui Vladimir Ilici Lenin. Aceasta, încă din primele zile ale formării partidului, de la înfiinţarea Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare din Petersburg, a muncit alături de Lenin şi sub conducerea lui. Cei treizeci de ani de luptă, cot la cot cu Vladimir Ilici Lenin, apropierea permanentă de el i-au dat Nadejdei Konstantinovna posibilitatea să cunoască deosebit de profund gîndurile, munca şi sentimentele marelui conducător al partidului comunist şi al poporului sovietic, să dezvăluie, în amintirile sale, chipul nemuritor al lui Lenin, trăsăturile pline de un farmec personal ale caracterului său.

Amintirile Nadejdei Konstantinovna Krupskaia cuprind trei perioade distincte din viaţa şi activitatea lui Vladimir Ilici Lenin. Prima parte se referă la anii 1893 — 1907, cea de-a doua la anii 1907 — 1917, iar partea a treia cuprinde perioada de la izbucnirea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie pînă în ultimele zile ale vieţii lui Lenin.

Din lecturarea amintirilor Nadejdei Konstantinovna Krupskaia se degajă nu numai gîndurile unui om care l-a iubit şi stimat pe Lenin, dar şi gîndurile activistului de partid, ale colaboratorului credincios în muncă şi luptă care a străbătut, alături de el, calea măreaţă şi grea de la crearea partidului pînă la conducerea construcţiei socialiste în primul stat al muncitorilor şi ţăranilor. Sînt elocvente în acest sens cuvintele rostite de N. K. Krupskaia la 26 ianuarie 1924, la şedinţa de doliu a celui de-al XI-lea Congres unional al Sovietelor : „Tovarăşi, în aceste zile cînd am stat lîngă sicriul lui Vladimir Ilici am meditat la întreaga sa viaţă şi iată ce vreau să vă spun. Inima lui pulsa cu dragoste fierbinte pentru toţi oamenii muncii, pentru toţi cei asupriţi. El însuşi nu spunea niciodată acest lucru şi nici eu nu l-aş fi spus probabil în altă împrejurare mai puţin solemnă. O spun pentru că el a moştenit acest simţămînt de la

eroica mişcare rusă. Acest simţământ l-a făcut să caute cu pasiune fierbinte răspunsul la întrebarea : care trebuie să fie căile de eliberare a celor ce muncesc ? Răspunsurile la întrebările sale i-au fost date de Marx. El a început să studieze opera lui Marx nu ca un cărturar, ci ca un om care caută răspunsuri la întrebări stăruitoare, chinuitoare. Şi a găsit la el aceste răspunsuri" [1].

Lucrarea **V. I. Lenin despre apărarea patriei socialiste** *, apărută în Editura pentru literatură politică în anul 1969, la Moscova, cuprinde articole, cuvîntări, chemări, scrisori şi alte documente — integral sau fragmente — ale lui Vladimir Ilici Lenin pe tema apărării statului sovietic împotriva intervenţiei puterilor imperialiste şi pentru înăbuşirea contrarevoluţiei din interior.

Textele incluse în culegerea pe care o prezentăm sînt publicate după Operele complete ale lui Vladimir Ilici Lenin, cu excepţia documentului intitulat **Către toate sovietele de deputaţi guberniale şi raionale,** care se tipăreşte după lucrarea **Decretele Puterii sovietice,** vol. II.

Culegerea de documente evidenţiază faptul că V. I. Lenin, dezvoltînd marxismul în condiţiile imperialismului, a îmbogăţit teoria cu privire la caracterul războaielor în imperialism, a elaborat tezele cu privire la războaiele juste, de apărare, şi a celor de cotropire. El este primul care a arătat necesitatea pentru statele socialiste de a avea o puternică armată, bine organizată şi capabilă să apere cuceririle revoluţionare ale proletariatului din ţara respectivă.

În culegere sînt cuprinse scrieri ale lui V. I. Lenin din care rezultă activitatea susţinută a statului sovietic în condiţiile deosebit de grele impuse tînărului stat socialist prin pacea de la Brest-Litovsk. Referitor la aceasta, la faptul că tînărul stat sovietic a fost nevoit să accepte condiţiile păcii amintite, V. I. Lenin în articolul **Poziţia Comitetului Central al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor (bolşevic) în problema păcii separate şi anexioniste,** notează : „Necesitatea semnării în actualul moment — 28 februarie 1918 — a păcii necondiţionate, anexioniste, deosebit de grele cu Germania decurge înainte de toate din aceea că noi nu avem armată, că noi nu ne putem apăra" [2].

De aceea făurirea Armatei Roşii a constituit una din preocupările de seamă ale lui Lenin. Lucrarea relevă activitatea sa, a Comitetului Central al P.C.U.S. pentru crearea forţelor armate ale tînărului stat sovietic. În culegere sînt incluse, de asemenea, materiale ale celui de-al VIII-lea Congres al partidului, ale cărui hotărîri au jucat un rol deosebit în întărirea Armatei Roşii şi în desfăşurarea victorioasă a războiului civil. În raportul prezentat de Lenin la acest congres se sublinia, între altele :„Fără o apărare armată a Republicii Socialiste noi nu am fi putut rezista" (p.40).

O seamă de documente relevă activitatea de conducător militar a lui Lenin, care a urmărit transpunerea în viaţă a hotărîrilor Comitetului Central al partidului, a organizat aprovizionarea frontului, a mobilizat toate resursele materiale şi umane ale ţării pentru victoria împotriva duşmanului. Lenin considera că succesul în această acţiune măreaţă împotriva intervenţioniştilor a constat în aceea că întreaga acţiune a fost condusă de către partidul comunist al proletariatului rus. V. I. Lenin a întemeiat ştiinţa militară sovietică şi a indicat calea creării forţelor militare ale statului proletar. El a elaborat teza despre rolul conducător al partidului comunist în conducerea şi îndrumarea forţelor armate.

* Lucrarea a fost pregătită pentru tipar de un colectiv format din : N. P. Mamai (responsabil), L. F. Nikolaevskaia şi E. F. Polkovnikova.

[1] *Amintiri despre Vladimir Ilici Lenin. Amintiri ale rudelor,* vol. I, Editura pentru literatură politică, Moscova, 1969, p. 574—575.

[2] *V. I. Lenin despre apărarea patriei socialiste,* Editura pentru literatură politică, Moscova, 1969, p. 31. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

Scrisori către Lenin din străinătate * este titlul unei alte lucrări care a văzut lumina tiparului la Moscova, în Editura „Mîsli", lucrare cu o tematică deosebit de interesantă. Cartea înmănunchează cronologic scrisori ale unor oameni din toate colțurile lumii, de rase și convingeri politice diferite, adresate lui Vladimir Ilici Lenin. Documentele sînt selectate din fondul Arhivei centrale de partid, al Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., din *Operele* lui Lenin, precum și din diferite alte publicații. Ele sînt cuprinse în ordine cronologică și, pentru o mai ușoară utilizare, sînt grupate în următoarele capitole : **Anii premergători lui Octombrie ; Documente din timpul lui Octombrie ; Scrisori ale tovarășilor de luptă ; Marea pierdere a popoarelor lumii ; Din amintirile prietenilor de peste hotare ai lui Lenin ; Din apartamentul lui Lenin din Kremlin.**

Scrisorile din primul capitol au fost trimise lui V. I. Lenin în timp ce se afla în emigrație. Ele se referă la războiul ruso-japonez, la represiunea sîngeroasă a demonstrației din Petersburg din 1905 (Duminica sîngeroasă), la primejdia de război, anii 1912—1914, la falimentul Internaționalei a II-a, la Conferința de la Zimmerwald.

Cel de-al doilea capitol cuprinde scrisori trimise lui V.I. Lenin în perioada noiembrie 1917 — ianuarie 1924, în timp ce se afla în Rusia, la Moscova, și se referă la o nouă epocă. În Rusia se înfăptuise revoluția socialistă, se făurise primul stat al muncitorilor și țăranilor din lume.

Scrisorile trimise lui Lenin în această perioadă din Anglia, Germania, Italia, Franța, Columbia, Suedia, China ș.a. cuprind aprecieri elogioase la marea victorie a proletariatului rus condus de partidul bolșevic. Pe 29 august, Clara Zetkin îi scria, între altele, lui Lenin : „Rusia, țara care datorită ridicării curajoase a bolșevicilor merge înainte, indicînd calea și ducînd după sine proletariatul internațional, constituie un exemplu și un imbold în lupta proletariatului de pretutindeni" [3]. Scrisorile adresate lui Lenin în această perioadă exprimă nu numai admirația față de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, dar și faptul că lupta proletariatului din Rusia a fost sprijinită printr-o largă acțiune de solidaritate internațională a muncitorilor din lumea întreagă.

Capitolul al III-lea al culegerii inserează scrisori ale celor care, împreună cu Lenin, au creat Internaționala a III-a, Comunistă. Ele sînt scrise în special în zilele celui de-al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste, cînd participanții la congres au notat în albumul intitulat **Delegații Congresului despre tovarășul V. I. Lenin** sentimentele și gîndurile lor despre conducătorul proletariatului internațional.

Moartea lui V. I. Lenin a produs o mare durere în rîndurile întregului proletariat. De pretutindeni, în aceste zile grele, pe adresa Kremlinului, au fost expediate nenumărate scrisori, în care muncitorii, țăranii, intelectualii progresiști își exprimau compasiunea pentru dispariția lui Lenin, pentru moartea genialului conducător al proletariatului (capitolul al IV-lea).

Intitulat sugestiv **Din amintirile prietenilor de peste hotare**, cel de-al cincilea capitol reunește însemnări despre Lenin scrise de militanți ai mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Ultimul capitol cuprinde scurte notații reproduse din **Cartea de onoare** aflată în cabinetul și apartamentul-muzeu al lui Lenin din Kremlin.

Lucrările prezentate succint reflectă doar o parte din intensa activitate editorială care se desfășoară în acest timp în U.R.S.S., cu ocazia aniversării centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin.

Acestora li se adaugă și activitatea editorială prilejuită de măreața aniversare ce se pregătește și în țara noastră. Prin aceasta, ca și prin toate celelalte manifestări organizate pe baza hotărîrii C.C. al P.C.R. privind aniversarea centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin, poporul român cinstește memoria eminentului gînditor și conducător al clasei muncitoare — Vladimir Ilici Lenin.

DOINA SMĂRCEA

* Culegerea de față a fost alcătuită de K. F. Bogdanova și A. P. Iakușina, sub redacția lui V. V. Anikeev și A. A. Soloviov.

[3] *Scrisori către Lenin din străinătate*, Editura „Mîsli", Moscova, 1969, p. 101.

Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României. Culegere de studii*

Editura militară, București, 1969, 226 p.

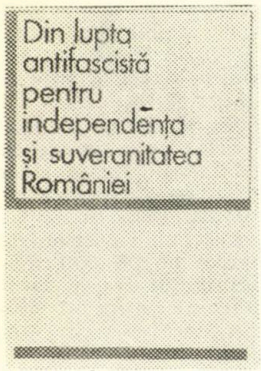

Ultimul deceniu de dominație politică a burgheziei, cuprins între anii 1934 și 1944, se înscrie, așa cum se remarcă și în *Cuvîntul înainte* al culegerii recenzate, ca o perioadă extrem de frămîntată a istoriei României, ca o succesiune de momente și situații dramatice, ca perioada care marchează culmi ale afirmării economice și politice a burgheziei românești, dar care vădește, în același timp, incapacitatea crescîndă și ireversibilă a claselor dominante de a putea face față grelelor încercări cu care va fi confruntată țara noastră începînd îndeosebi din anul 1936.

Venirea la putere a hitlerismului în Germania are loc pe fondul general al tendinței unor importante părți ale burgheziei internaționale (dornică să lichideze rapid și în favoarea sa exclusivă urmările și să prevină repetarea crizei economice din 1929-1933) de angajare pe plan extern în cursa reîmpărțirii zonelor de influență (de aici recrudescența revizionismului teritorial, care devine slogan principal al politicii oficiale a relativ numeroase state), iar pe plan intern în politica instaurării unor regimuri de mînă forte, de restrîngere a drepturilor și libertăților cetățenești.

Hitlerismul a devenit o primejdie imediată pentru pacea lumii și securitatea popoarelor, pentru că a împletit din primul moment și cel mai pregnant dictatura cea mai totalitară pe plan intern cu o politică de revanșă și revizionism teritorial agresiv pe plan extern.

Singura cale de salvare națională, de barare a ascensiunii fascismului la putere și în alte țări, de apărare a cuceririlor democratice ale maselor largi era unirea tuturor forțelor patriotice din fiecare țară în cadrul unor acțiuni de front popular. Era calea preconizată de forțele progresiste, în frunte cu mișcarea comunistă internațională.

Printre țările cele mai vizate a cădea victimă politicii promovate de cercurile revanșiste și revizioniste, în frunte cu Germania hitleristă, era și România.

În țara noastră lupta împotriva pericolului fascist s-a împletit și s-a condiționat cu lupta pentru apărarea, iar apoi pentru salvgardarea independenței și suveranității României. Sublinierea acestei trăsături caracteristice constituie, de fapt, obiectivul central al culegerii recenzate de noi. Culegerea reușește, după părerea noastră, să demonstreze convingător, sub diverse aspecte și cu modalități diferite de la autor la autor și de la moment la moment, teza potrivit căreia împotriva pericolului fascist, iar apoi, din 1940, împotriva dominației fasciste nu exista și nu a putut exista pînă la urmă altă cale de salvare națională, de apărare, restabilire și lărgire a cuceririlor democratice decît calea luptei antifasciste pentru independența și suveranitatea României.

Primul și unul dintre cele mai interesante studii ale culegerii — *Activitatea desfășurată în România pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc ca bază a unui larg front patriotic antifascist. 1933-1936* — aparține lui V. G. Ionescu. Autorul, după cum arată și titlul, își propune, și în mare măsură izbutește, spărgînd unele șabloane, să facă o prezentare mult mai veridică, nuanțată și complexă a dificultăților și în fond a cauzelor obiective și subiective care nu au permis făurirea în acea epocă istorică a Frontului Unic Muncitoresc, de tăria și amploarea căruia ar fi depins, în caz că s-ar fi realizat, însești forța și activitatea Frontului popular antifascist preconizat.

Remarcabil la acest studiu este refuzul autorului de a recurge la etichetări și epitete stereotipe pentru caracterizarea tendințelor de clarificare, a căutărilor sinuoase a unor soluții de ieșire din impasul vechii atitudini de respingere în bloc a posibilităților de colaborare cu comuniștii, care se produc în sînul partidelor socialist unitar și, mai ales, social-democrat.

* Culegerea de față a apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Incriminările reciproce, negăsirea, de fapt necăutarea timp îndelungat a unei platforme de revendicări minimale economice şi politice comune între principalele partide ale clasei muncitoare din România săpaseră o prăpastie mai adîncă chiar decît deosebirile fundamentale care existau între programele şi tactica lor de luptă. Cu atît mai revelatoare apar elementele unei apropieri reale şi constructive care stau în atenţia conducerilor P.C.R., a Partidului socialist unitar şi P.S.D. după 1933. Înseşi iniţierea şi desfăşurarea unor discuţii, confruntarea de poziţii în vederea găsirii unor modalităţi de colaborare antifascistă, proclamarea necesităţii unor acţiuni comune au reprezentat un succes în raport cu perioada precedentă. Acestea aveau ca bază de plecare şi consolidare acţiunile locale de front unic muncitoresc ce se manifestaseră îndeosebi în cursul luptelor muncitoreşti din ianuarie-februarie 1933 şi ar fi putut duce în cele din urmă la făurirea Frontului Unic Muncitoresc, dacă n-ar fi prevalat o serie de piedici de factură obiectivă sau subiectivă asupra cărora s-a oprit în parte autorul.

Ar fi fost de dorit ca autorul să se fi oprit mai mult asupra adaptării uneori insuficiente de către P.C.R. la realităţile şi necesităţile concrete din România a tezelor şi obiectivelor generale ale Internaţionalei Comuniste referitoare la necesitatea şi lupta pentru front popular antifascist.

Dacă în Franţa şi în alte ţări capitaliste, la care se referă autorul [1], unde partidul comunist activa legal şi se bucura de o bază de masă puternică, a fost posibilă şi n-a întîmpinat dificultăţi uriaşe formarea frontului popular pe baze legale şi parlamentare, în România activitatea în ilegalitate a P.C.R. şi imposibilitatea deci de a folosi formele legale de contact cu masele largi complicau problema şi solicitau găsirea unor căi proprii specifice de făurire a frontului popular. Nu era posibilă formarea şi activitatea unui front *larg* popular pe baze conspirative. Faptul că P.C.R. n-a putut activa legal a constituit una din principalele şi hotărîtoarele piedici de ordin politic în calea formării frontului popular în România. Pe de altă parte, faptul că România stătea în faţa desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice, că ţărănimea constituia un rezervor de energii revoluţionare cu o greutate specifică mult mai mare decît o putea avea aceasta în ţările industriale avansate impunea acordarea unui rol central atragerii printr-un program de luptă corespunzător a ţărănimii în acţiunea de formarea unui *larg* front popular.

Deşi teoretic s-a subliniat într-o serie de documente de partid importanţa deosebită a alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare, practic aceasta n-a constituit alături de lupta pentru frontul unic obiectivul principal în formarea frontului popular, o atenţie mai mare acordîndu-se atragerii la această acţiune a intelectualităţii şi chiar a păturilor mic-burgheze orăşeneşti. După părerea noastră, succesul luptei antifasciste şi revoluţionar-democratice nu se putea asigura, iar evenimentele din preajma şi de după victoria insurecţiei antifasciste din august 1944 au dovedit-o pe deplin, în condiţiile specifice din România decît ca urmare a făuririi alianţei revoluţionare muncitoreşti-ţărăneşti sub conducerea P.C.R.

Baza unui *larg* front popular în România trebuia s-o constituie această alianţă, făurirea Frontului Unic Muncitoresc urmînd a consolida rolul *conducător* al clasei muncitoare în lupta antifascistă şi în general în lupta pentru progres social-politic, pentru transformări revoluţionare.

În studiul lor, Gh. I. Ioniţă şi V. Smârcea fac o prezentare generală, cu aspecte inedite şi cu o interpretare îmbogăţită faţă de cercetările anterioare privind *Acţiunile de masă desfăşurate în România în anii 1933—1940 pentru apărarea independenţei şi suveranităţii patriei, împotriva fascismului.*

Autorii au subliniat activitatea desfăşurată de P.C.R. în aceşti ani ca cea mai hotărîtă şi consecventă forţă a luptei antifasciste. Ei ajung la concluzia că „eforturile depuse în anii 1933-1940 de către Partidul Comunist Român pentru făurirea unei coaliţii a forţelor patriotice, antifasciste, pentru pace s-au soldat cu rezultate însemnate, parţiale, care în totalitatea lor au dovedit posibilităţile largi de realizare a unui puternic front naţional antihitlerist în ţara noastră" (p. 43).

Autorii s-au oprit pe larg asupra unor momente importante de afirmare a P.C.R. ca apărător al independenţei şi suveranităţii poporului român, cum au fost manifestaţiile antifasciste din primăvara anului 1939, condamnarea dictatului de la Viena în cunoscutul document „Punctul nostru de vedere".

[1] *Din lupta antifascistă pentru independenţa şi suveranitatea României. Culegere de studii*, Editura militară, Bucureşti, 1969, p. 34. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

Vorbind de efectul negativ pe care l-au avut unele directive ale Internaționalei Comuniste asupra activității antifasciste și antihitleriste a P.C.R. în anii 1939-1940, autorii ajung la concluzia că acestea au fost una din cauzele care au îngreuiat cristalizarea unei platforme antifasciste comune cu alte forțe democratice și antihitleriste.

Un alt aspect subliniat este și acela că, „deși stăpînite de contradicții și inconsecvențe, cercuri politice burgheze influente, cu toată ostilitatea pe care o manifestau în general față de mase, s-au încadrat și ele într-o formă sau alta în acțiunea de apărare a statului național unitar, a integrității teritoriale a țării. Așa se face că în această perioadă întîlnim manifestîndu-se, alături de forțele populare, o serie de reprezentanți ai cercurilor burgheze, care în alte împrejurări se vădiseră reticenți sau de-a dreptul ostili clasei muncitoare și maselor în general" (p. 43). Această precizare ni se pare interesantă, mai ales în lumina unor aserțiuni care se făceau în trecut, cum că N. Titulescu și alți politicieni burghezi antifasciști ar fi activat izolați sau în dezacord cu tendințele generale ale cercurilor politice burgheze influente din țară ; în apărarea integrității teritoriale a existat o deosebită unanimitate a opiniei publice și a principalelor partide politice din țară, N. Titulescu rămînînd ministrul de externe ani de-a rîndul, tocmai pentru că se dovedea exponentul strălucit al acestui crez comun.

În studiul *Poziția unor personalități științifice și culturale din România față de problemele războiului, fascismului și independenței naționale*, I. M. Oprea prezintă într-o viziune îmbunătățită aspecte în mare măsură cunoscute din studiile altor cercetători pe aceeași temă. În afara unor laturi inedite ale activității desfășurate în sînul intelectualității de o serie de militanți ai partidului, ca L. Pătrășcanu, P. Constantinescu-Iași, Athanase Joja, autorul a izbutit să precizeze mai nuanțat motivele care îndemnau intelectualitatea burgheză să participe la lupta împotriva fascismului.

„Lupta antifascistă în România — precizează autorul — a pornit atît din considerente sociale, politice, umanitare, cît și din considerente naționale" (p. 105).

Așadar, mobilurile participării intelectualității necomuniste la lupta antifascistă „erau mai ales de ordin patriotic, național și umanitar" (p. 105). Referindu-se la caracterul masiv și reprezentativ al participării intelectualității române la aceste lupte, autorul subliniază cu deplin temei că, „indiferent... de cauzele care i-au determinat să adere la mișcarea antifascistă, reprezentanții de frunte ai intelectualității românești au dus ani de-a rîndul pe umerii lor o însemnată parte a greutăților acestei mișcări. În dorința lor de a sluji fără preget idealul păcii și al independenței naționale, de a contribui în mod activ la lupta pentru apărarea libertății de gîndire și creație, de a participa la salvgardarea tezaurului culturii naționale și la stăvilirea atacului fascist împotriva democrației, numeroase personalități ale științei și culturii românești au înfruntat atacurile permanente ale presei reacționare și nu o dată cele mai active elemente ale intelectualității au suportat cinstit și demn odioasele înscenări judiciare sau, mai mult, au căzut sub gloanțele asasinilor politici" (p. 106).

Faptul că P.C.R. a putut colabora în lupta antifascistă cu personalități marcante ale culturii românești, a reprezentat un succes de seamă al activității P.C.R. din acea vreme. Deși aflat în ilegalitate, poziția P.C.R., nu numai în problemele legate direct de lupta antifascistă, dar în întreaga viață culturală și politică a țării, a putut deveni cunoscută prin presă și publicații, ca rezultat al activității proprii a militanților P.C.R., dar și prin intermediul unor intelectuali burghezi, care colaborau cu partidul în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice împotriva ideologiei fasciste.

În studiul *Din activitatea P.C.R. pentru atragerea Armatei române la lupta de restabilire a independenței și suveranității patriei (1940-1944)*, colonelul C. Nicolae face o reușită sinteză a unor aspecte care au mai fost dezbătute anterior pe această temă, uneori chiar de însuși autorul, dar totodată el aduce pentru confirmarea și completarea unor concluzii puse deja în circulație o serie de informații inedite și de precizări interesante în special în legătură cu contactele stabilite de P.C.R. în armată sau cu pregătirea militară a insurecției antifasciste. Este interesantă menționarea că legăturile și relațiile de colaborare stabilite de P.C.R. cu o serie de ofițeri superiori, în scopul înfăptuirii insurecției, iar apoi participarea întregii armate la insurecție, a constituit după 23 August 1944 o importantă

bază de plecare în opera de democratizare a armatei, de transformare a acesteia într-un instrument pus în slujba intereselor vitale ale poporului român.

Maria Covaci prezintă un interesant studiu privitor la *Aspecte din activitatea antifascistă, antihitleristă a organizației Uniunii patrioților (1942—1944).* El este prețios prin aceea că înlătură o confuzie destul de frecventă, precizînd că Uniunea patrioților a luat ființă ca organizație menită să atragă la activitatea pentru înfăptuirea programului de luptă lansat de P.C.R. în septembrie 1941 pe toți patrioții, indiferent de apartenența lor politică sau organizatorică.

Cum se arată în însuși documentul său programatic, „Uniunea patrioților nu este și nu vrea să fie un partid politic, ci este *gruparea* patrioților sinceri și gata de acțiune și luptă chiar cu prețul vieții lor contra dușmanului. Ea slujește și reprezintă numai *interesele naționale ale întregului popor, fără deosebire de convingerile politice, de situația socială sau materială, de concepția filozofică a membrilor săi*" (subl. ns.).

Faptul că după 23 August 1944 Uniunea patrioților, pe măsura organizării principalelor clase și pături sociale în partide și organizații specifice, și-a îngustat treptat acțiunea pînă va deveni doar exponenta intereselor păturilor micburgheze orășenești a făcut pe mulți istorici să aprecieze în mod eronat că și în anii dictaturii fasciste-antonesciene Uniunea patrioților era o organizație antifascistă îngustă, deschisă mai ales intelectualității antifasciste. După cum bine remarcă autoarea, în anii dictaturii fasciste „temelia organizatorică o constituie grupa de patrioți de la orașe și sate, din fabrici și instituții, din cartiere" (p. 169).

În același sens, autoarea ține să sublinieze în continuare: „În anul 1943, organizația Uniunea patrioților cunoaște o dezvoltare substanțială atît sub aspect organizatoric cît și ca influență politică-ideologică în cercuri largi" (p. 170). În sprijinul acestor afirmații autoarea aduce o serie de date interesante, în parte inedite. Se dau astfel unele date noi privind constituirea în vara anului 1943 a Frontului patriotic antihitlerist. Uniunea patrioților a continuat să fie alături de celelalte partide și organizații politice care aderaseră la Frontul patriotic antihitlerist, singura organizație politică de masă consecvent patriotică care și-a pus ca sarcină unirea tuturor forțelor naționale ale poporului.

Prezentînd pe larg principalele personalități care au activat în cadrul Uniunii patrioților, autoarea înfățișează o serie de date legate de anchetarea în procesul militanților Uniunii patrioților. Socotim că studiul ar fi avut de cîștigat dacă ar fi adus date suplimentare asupra activității Uniunii patrioților în primele luni după 23 August 1944, cînd ea a constituit principala organizație de masă a P.C.R. atît în rîndul maselor muncitorești cît și țărănești, forma specifică de organizație fiind grupele patriotice de întreprinderi, cartiere, iar la sate comitetele țărănești patriotice.

Acad. P. Constantinescu-Iași și A. Petri sînt prezenți în culegere cu studiul de sinteză despre *Insurecția antifascistă din august 1944 — pagină glorioasă a luptei poporului român pentru independența națională.* Studiul reușește să arate că insurecția antifascistă din august 1944 — moment de cotitură în istoria țării noastre — a fost pregătită și în fond a fost o încununare a luptei antifasciste pentru independență și suveranitatea României dusă de-a lungul unei întregi perioade istorice de forțele progresiste din patria noastră, în frunte cu P.C.R.

În concluzie, culegerea de studii și articole în ansamblul ei pune în circulație aspecte și date noi și îndeosebi prezintă într-o interpretare îmbogățită una dintre cele mai luminoase pagini înscrise de mișcarea progresistă, în frunte cu P.C.R., în mobilizarea maselor largi la lupta antifascistă, pentru salvgardarea independenței și suveranității României, pentru pregătirea condițiilor istorice care au premers actului istoric de la 23 August 1944, moment de început al insurecției antifasciste, dar și începutul procesului revoluționar novator, din temelii, al întregii vieți sociale și politice a țării noastre.

Prin problemele ridicate, prin modul de tratare și analiză a evenimentelor, culegerea recenzată se înscrie ca o contribuție valoroasă la cunoașterea istoriei mișcării antifasciste din România din perioada anilor 1934—1944.

TRAIAN UDREA

Marea răscoală a țăranilor din 1907

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 912 p.

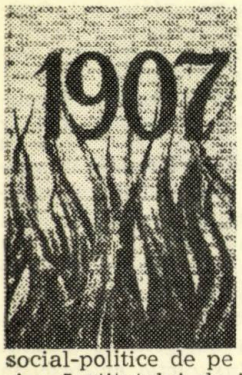

Lucrarea *Marea răscoală a țăranilor din 1907* este una din cele mai voluminoase și cuprinzătoare monografii istorice, tipărită în cadrul literaturii de specialitate din țara noastră în ultimele două decenii. Apărută sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și a Institutului de istorie „N. Iorga" al Academiei Republicii Socialiste România*, monografia este o dovadă incontestabilă de maturitate a istoriografiei marxiste românești și totodată o experiență științifică demnă de toată atenția.

Realizarea acestei cărți a reunit o echipă numeroasă de istorici, unii dintre ei consacrați ca specialiști în problemele răscoalei din 1907. Monografia, de altfel, a valorificat, sintetizînd, completînd și adîncind o problematică nu de puține ori abordată de istoriografia noastră din ultimii 15 ani. Căci, dacă pînă în 1944 acest moment important din istoria țărănimii noastre a fost surprins episodic și tangențial de istoricii din trecut, după eliberare, răscoala din 1907 a devenit unul dintre subiectele predilecte ale tinerei istoriografii marxiste. Marcat încă din anii 1948—1949 prin publicarea unor volume de documente, acest interes al istoricilor pentru anul 1907 a cunoscut o materializare destul de substanțială în 1957, cu prilejul comemorării semicentenarului marii răscoale. În deceniul următor, anul 1907 cu numeroasele lui implicații sociale, economice și politice, atît anterioare cît și ulterioare evenimentului, a continuat să stea în atenția mai multor cercetători. Fiecare dintre aceștia însă rămînea dominat de imensitatea materialului documentar răspîndit în întreaga țară, iar în ce privește ecoul internațional al răscoalei — și de peste granițe. În aceste condiții a devenit necesară concentrarea eforturilor în cadrul unui colectiv larg, format din cercetători de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga" și de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Timp de mai mulți ani, membrii colectivului au explorat depozitele arhivistice de seamă din țară, reușind să adune o mare cantitate de materiale documentare, în afara aceluia care fusese deja cules în perioada anterioară. Rapoarte și dări de seamă oficiale, ordine și instrucțiuni militare, relatări locale, presa și alte publicații de epocă sau mai tîrzii au reînviat în ochii cercetătorilor drumurile, acțiunile și gîndurile răzvrătiților din 1907.

Dar țărănimea nu era o masă de oameni izolată (deși pe multe planuri era *ținută* în izolare), ea se afla permanent în raporturi, în primul rînd economice, cu alte categorii și clase sociale. A fost nevoie, de aceea, de extinderea investigației documentare asupra unor probleme legate direct sau indirect de viața țăranului, cum erau regimul proprietății rurale și relațiile agrare, viața politică a țării, structura societății românești în ansamblu, în cadrul căreia un loc din ce în ce mai important îl ocupa clasa muncitoare. Rezultatul acestei lărgiri a ariei problematice a fost adunarea unui material documentar apt să reconstituie tabloul general al societății românești la începutul veacului nostru. Dar, indiferent de ponderea țărănimii în viața politică a țării, de relațiile în care s-au aflat țăranii cu alți factori social-economici, nu trebuie să se scape din vedere că țărănimea, reprezentînd aproape 80% din populația României, se identifica în mare măsură cu țara, cu istoria ei.

Pentru toate aceste motive, monografia pe care o prezentăm a căpătat o structură corespunzătoare tratării sistematice a bogatei problematici impusă de marea răscoală a țăranilor din 1907. Monografia dispune materialul în 11 capitole, care, deși sînt inegale ca dimensiuni, au totuși un conținut bine delimitat.

★

Un capitol fundamental pentru înțelegerea fenomenului răscoalei îl reprezintă, fără îndoială, capitolul al II-lea,

* Comitetul de redacție : A. Oțetea, I. Popescu-Puțuri ; redactori responsabili : A. Deac, D. Hurezeanu, Tr. Lungu ; Autori : Andrei Oțetea, Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac, Titu Georgescu, Damian Hurezeanu, Traian Lungu, Marin Badea, Ion Felea, Marin Florescu, Coralia Fotino, Ion Ilincioiu, Anastase Iordache, Mircea Iosa, Vasile Niculae, Georgeta Tudoran, Ludovic Vajda.

care înfăţişează : *Situaţia social-economică şi politică a ţărănimii la începutul secolului al XX-lea.*

Pentru realizarea acestui capitol, autorii s-au străduit să adune informaţii cît mai variate şi mai grăitoare spre a oferi o oglindă cît mai fidelă a realităţii istorice. Aspectele principale ale lumii satului sînt privite prin datele repartiţiei proprietăţii funciare în România, prin modul de viaţă al ţăranului şi al gospodăriei sale, prin contactul dintre acest mod de viaţă şi realităţile generale ale societăţii. În ce priveşte repartiţia pămîntului, desigur, autorii au avut date suficiente pentru a demonstra injustiţia caracteristică acestei repartiţii pe fundalul existenţei moşierimii ca factor de prim rang în viaţa social-economică şi politică a ţării la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul veacului nostru. Inechitabila stăpînire asupra pămîntului de către moşieri şi ţărani a fost, indiscutabil, o cauză perpetuă a nemulţumirii ţăranilor. Monografia accentuează însă nu numai asupra acestei cauze, ci şi asupra alteia, dacă nu tot atît de importantă, cel puţin tot atît de explozivă : *relaţiile* dintre ţărani şi moşieri. Faptul că ţăranii, în majoritatea lor, dispuneau de pămînt insuficient pentru a-şi asigura existenţa, îi determina să intre în relaţii economice cu moşierii, sub diferite forme. Fenomenul nefiind limitat la cazuri particulare, avea un caracter de masă, generalizat în toate satele ţării, motiv pentru care guvernanţii au căutat să-l reglementeze.

Legea privitoare la „Învoielile agricole", adoptată la puţin timp după reforma agrară din 1864, modificată de mai multe ori în deceniile următoare, a reprezentat lanţul „legal" al exploatării ţărănimii de către moşierime. Lipsiţi de pămînt îndestulător, ţăranii erau nevoiţi să se „învoiască" cu moşierii pentru a munci pămîntul acestora, în condiţii care aminteau, de multe ori, epoca iobăgiei. Deşi autorii monografiei consacră numai un scurt paragraf prezentării legii învoielilor agricole, ei se referă de multe ori la modul de aplicare şi la consecinţele cărora le-a dat naştere această lege. Cea mai importantă dintre aceste consecinţe a fost aducerea ţărănimii într-o stare de accentuată dependenţă economică faţă de moşierime, însoţită, inevitabil, de o sărăcire şi chiar ruinare a gospodăriei ţărăneşti. Autorii aduc suficiente date documentare cu privire la fenomenul mizeriei ţărănimii sub toate aspectele : economic, sanitar, cultural. Decăderea ţărănimii — cea mai numeroasă clasă socială — atingea grav însăşi substanţa fizică-biologică a poporului român.

Modul în care a fost structurat acest capitol trădează intenţia autorilor de a urmări nu atît sau nu numai liniile unui tablou general al situaţiei ţărănimii, ci şi *procesele* care se desfăşurau sau erau în mişcare în agricultura românească. În afară de aspectele amintite mai sus, autorii au mai detaşat paragrafe aparte pentru problemele : arenda pămîntului şi relaţiile de muncă în dijmă, conţinutul şi caracterul marii arendări, dezvoltarea capitalismului în agricultură la începutul secolului al XX-lea, capitalul cămătăresc şi comercial la sate, criza economică din anii 1899-1902 ş.a. Surprinderea tuturor acestor aspecte din situaţia social-economică şi politică a ţărănimii a dat posibilitatea autorilor să ajungă la concluzia că „la baza antagonismului social la sate se aflau relaţiile de proprietate", că, „cu cît marea proprietate funciară căuta să se adapteze cerinţelor pieţei, cu atît creştea povara obligaţiilor impuse ţărănimii prin sistemul bazat pe dijmă", că dezvoltarea capitalismului impunea „sfărîmarea şi transformarea marii proprietăţi moşiereşti, purtătoarea unor metode şi forme de producţie agricole învechite". Se ştie că în literatura de specialitate una dintre cele mai controversate probleme a fost aceea a ponderii elementelor de tip feudal în economia românească din această perioadă.

Prezentînd pe larg elementele specifice economiei de tip capitalist din agricultura românească, autorii conchid că „...rămăşiţele feudale erau puternice, adînc infiltrate, tocmai pentru că înlăturarea lor s-a tărăgănat, iar necesitatea dezvoltării sociale a României cerea o cît mai grabnică eliberare (?! — *n.n.*) şi înlăturare a acestora. Proprietatea moşierească şi resturile feudale constituiau unul dintre izvoarele principale ale înapoierii ţării, consecinţele negative ale menţinerii lor răsfrîngîndu-se asupra întregii vieţi economice, sociale, politice şi culturale"[1].

Cel mai mare capitol (are peste patru sute de pagini) şi, după părerea noastră, cel mai nou, este capitolul al III-lea,

[1] *Marea răscoală a ţăranilor din 1907*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1967, p. 145. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

care tratează : *Desfășurarea răscoalei.* Este pentru prima oară cînd se urmărește metodic și pe întreaga suprafață a țării, ca să spunem așa, epica răscoalei. Materialul documentar abundent, provenit îndeosebi din arhivele locale, a permis autorilor să reconstituie mișcarea țăranilor pe sate, pe grupuri de sate și pe direcții principale. Avem astfel imaginea globală a răscoalei. Autorii nu se limitează însă la descrierea uscată a desfășurării acțiunilor țărănești, ci le colorează tot timpul cu prezentarea rezonanței acțiunii respective în presa centrală sau locală, în scriptele guvernamentale, astfel încît fiecărei mișcări locale i se conturează un profil de eveniment istoric. Se simte, de asemenea, preocuparea de a descoperi pe fruntașii locali ai răscoalei, de a surprinde cu exactitate revendicările, comportamentul și chiar psihologia țărănimii răzvrătite.

Capitolul este împărțit în patru mari subcapitole, care tratează desfășurarea răscoalei în *Moldova,* în *Muntenia* și *Oltenia,* iar apoi *reprimarea răscoalei.* Remarcăm cele cîteva pagini de *Concluzii privind desfășurarea răscoalei* care *zii privind desfășurarea răscoalei,* care reușesc să redea cu fidelitate trăsăturile principale ale vastei mișcări a țăranilor, foarte utile în economia generală a capitolului.

Importanța capitolului al IV-lea — *Influența răscoalei țărănești din 1907 în Transilvania și Bucovina* — decurge din faptul că marele eveniment din vechea Românie a dezvăluit resorturile puternice ale sentimentului de unitate a românilor din provinciile aflate sub dominație străină cu „țara". Capitolul abundă în fragmente din documente sugestive și impresionante prin reflectarea atașamentului maselor populare din Transilvania și Bucovina față de cauza răsculaților.

În lucrare se urmărește însă nu numai ecoul pe plan politic, ci și pe plan social, al influenței luptei țăranilor din România asupra luptei țărănimii din Transilvania, unde, cum scria ziarul „Nagyvárad" (Oradea), „setea de pămînt și neîndestularea sînt tot atît de mari" (p. 565).

Capitolul al V-lea — *Clasa muncitoare din România și 1907* —, deși nu aduce prea multe informații noi față de ceea ce s-a publicat anterior, conține o interpretare nouă a problemei, în comparație cu optica lucrărilor mai vechi.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, cînd s-a adoptat o atitudine excesiv de critică față de vechea mișcare socialistă, poziția acesteia față de răscoala din 1907 constituia unul dintre principalele capete de acuzare. Cercetătorii răscoalei din deceniul al 6-lea au continuat să promoveze nejustificat acest spirit critic. Sub motiv că nu au jucat un rol mai activ în desfășurarea răscoalei, spiritul critic amintit minimaliza, iar uneori chiar contesta, solidarizarea clasei muncitoare cu lupta țărănimii.

În realitate, clasa muncitoare, mișcarea socialistă din România, la nivelul dezvoltării sale, a adoptat cea mai înaintată poziție față de lupta țărănimii. Atît prin documentele oficiale ale mișcării, cît mai ales prin acțiunile întreprinse, proletariatul organizat a reprezentat sprijinul cel mai real al țăranilor răzvrătiți. „Afirmarea poziției socialiștilor față de răscoală — se scrie în monografie —, rolul lor de reprezentanți ai unei forțe politice la care autoritățile s-au referit neîncetat și acțiunile pe care le-au desfășurat în sprijinul țărănimii au ridicat prestigiul mișcării socialiste în opinia publică a țării, contribuind la consolidarea rolului ei de cea mai hotărîtă forță politică, adversară a regimului burghezo-moșieresc" (p. 644).

Capitolul al VI-lea — *Intelectualitatea și răscoala țăranilor* — își propune să prezinte atitudinea intelectualității, față de răscoală, luată în ansamblul său, ca o categorie socială distinctă. În acest sens, autorii, făcînd „discernămînt între intelectualitatea satelor și cea a orașelor" (p. 647), au stabilit mai multe grupuri de intelectuali, începînd de la învățătorii și preoții satelor și sfîrșind cu miniștrii din guvernele liberale.

Partea cea mai proaspătă a acestui capitol din punctul de vedere științific o reprezintă informațiile cu privire la rolul a numeroși învățători în organizarea și dezlănțuirea răscoalei. Sînt, de asemenea, prezentate sistematic și nuanțat atitudinile față de răscoală ale unor intelectuali de frunte ai țării, ca N. Iorga, A.D. Xenopol, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu, a unor elemente democratice, ca Vasile Kogălniceanu și Spiru Haret, precum și a unor intelectuali legați prin interese de cercurile conducătoare burghezo-moșierești.

Bogat în fragmente sugestive, reproduse din presa străină și din rapoartele diplomatice ale vremii, capitolul al VII-lea — *Ecoul marii răscoale țărănești din România peste hotare* — completează în mod fericit imaginea globală a răscoalei în opinia publică europeană. Nu este vorba atît de faptul că presa străină a consemnat evenimentele din timpul răscoalei — lucru de la sine înțeles în condițiile mijloacelor de informare și de difuzare a știrilor la începutul veacului —, cît de *aprecierile* asupra răscoalei făcute în paginile presei internaționale. Cîteva aprecieri merită a fi subliniate pentru acuitatea sau profunzimea observației. Astfel, de pildă, caracterizînd pe țăranul român, ziarul vienez „Neues Wiener Abendblatt" scria că acesta are „o personalitate pronunțată și a moștenit de la strămoșii săi un puternic simț al independenței. Nu-i place și nu vrea să fie slugă, ci vrea să fie propriul său stăpîn..." (p. 704). Ziarul unguresc „Alkotmany" compara răsunetul poeziei lui George Coșbuc „Noi vrem pămînt" în conștiința țărănimii române cu rolul „Marseiezei" în revoluția franceză. „La fel cum numele lui Rouget de Lisle este preamărit printr-o singură poezie revoluționară care a declanșat în Franța lupta pentru libertățile publice — pe pămîntul românesc poezia aceasta a lui George Coșbuc va supraviețui atîta vreme cît va mai dura sărăcia țăranului român" (p. 713).

Unele ziare străine considerau că răscoala țăranilor din România nu era un fenomen particular, propriu numai unor realități specifice din țara noastră. Țărănimea din multe țări *s-ar fi putut* răscula, la fel ca și țărănimea română. În acest sens se exprima ziarul socialiștilor unguri „Népszava" cînd scria, referindu-se la posibilitatea manifestării revoluționare a țărănimii din Ungaria : „La noi *încă* nu există" (răscoală), sugerînd că ar putea să izbucnească răscoale țărănești și în această țară (p. 715).

Prin conținutul său, capitolul al VIII-lea — *1907 în literatură și artă* — îmbogățește într-un mod convingător imaginea cititorului asupra reflectării în creația oamenilor de cultură a unui moment de profundă zguduire socială. Numărul mare al celor care au simțit nevoia de a zugrăvi literar sau plastic pe țăranul anului 1907 — fără să le ceară nimeni acest lucru — dovedește că nicio-dată adevăratul creator nu a fost rupt de realitatea socială (și politică) a timpului său, a poporului său. Scriitori și artiști ca Ion Luca Caragiale, Nicolae Iorga, Octav Băncilă, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Octavian Goga, George Ranetti ș.a. au socotit o datorie de onoare să certifice în creația lor marea dragoste și compasiune pentru cauza țărănimii în lupta ei din 1907.

În timp ce oficialitățile burghezo-moșierești se străduiau să îngroape cît mai adînc imaginea răscoalei din 1907, socialiștii români au desfășurat o intensă activitate (din păcate mai puțin relevată în capitol) de a menține în conștiința opiniei publice amintirea vie a sîngerosului an 1907. În anii următori, „România muncitoare" a inițiat anchete, a tipărit numere speciale consacrate răscoalei. „Poporul român — scria ziarul socialist într-un asemenea număr din 1909 — trebuie să păstreze o amintire neștearsă acestor vremuri de durere și de sînge. Pentru el săptămîna cuprinsă între 13-21 martie, adevărata *săptămînă roșie*, trebuie să fie o dată sfîntă, pe care s-o sărbătorească cu mai multă cinstire și înălțare sufletească decît toate datele calendarului" [2].

Capitolul al IX-lea — *Consecințele răscoalei pe plan economic și social-politic* — înfățișează conștiincios, s-ar putea spune chiar prea conștiincios, evenimentele politice și legislative din perioada imediat următoare răscoalei. Totuși unele aprecieri cu privire la aceste evenimente ni se par discutabile. Răscoala, după părerea noastră, a determinat pe plan politic o accentuare a *solidarității* forțelor componente din cadrul regimului burghezo-moșieresc. În introducerea capitolului însă se afirmă că „pe plan politic principala consecință a răscoalei a fost o nouă regrupare de forțe", că „deosebirile de vederi... au găsit... un cîmp larg de manifestare" (p. 787) Autorii capitolului, preluînd opinii ale unor istorici din trecut, afirmă, de asemenea, că „izbucnirea răscoalei țărănești în primăvara anului 1907 a grăbit și chiar a întregit legislația agrară preconizată pînă atunci mai ales sub forma unor avansuri electorale" (p. 788). A asocia în chipul acesta răscoala țărănimii din 1907 de „întregirea" „legislației

[2] N. Copoiu, *Refacerea Partidului social-democrat din România (1900—1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 237—238.

agrare" ni se pare a contraveni realității istorice.

Consecința cea mai importantă a răscoalei a fost compromiterea iremediabilă a regimului politic sub domnia căruia se putuse produce împușcarea nemiloasă a mii de țărani, un adevărat război civil, prin proporțiile atinse de lupta de clasă între țărani și moșieri. După părerea noastră, aceasta a fost consecința *cea mai importantă*, deoarece celelalte sînt, într-un chip aproape inexplicabil, de mică însemnătate. Merită să se reflecteze mai profund la faptul că un masacru atît de sîngeros, patronat de un guvern și de un partid *nu* a înlăturat total acest partid din viața politică a țării. Semnificativ a fost că partidul liberal, cu ifosele lui de „reformator", a continuat să guverneze încă mulți ani țara. Al doilea fapt inexplicabil este că, deși țăranii fuseseră împinși la răscoală de o nestăvilită nevoie de pămînt, guvernul liberal nu a catadixit să anunțe cel puțin, dacă nu să realizeze, o reformă agrară de împroprietărire a țăranilor decît șase ani mai tîrziu. Aici putem observa ce consecințe uluitoare a avut lipsa *oricărei* organizări politice a țărănimii. Această masă uriașă a poporului nu a putut valorifica eroismul său revoluționar, plătit cu atîta sînge, din cauza absenței unui exponent *politic*, a unui purtător de cuvînt, a unui conducător.

Fără să contestăm o anumită însemnătate legiuirilor agrare pe care le-a realizat guvernul liberal în anii 1907—1908, noi considerăm că a socoti aceste legi drept *consecințe* ale răscoalei înseamnă a minimaliza lupta țărănimii din 1907. Adevărata consecință a răscoalei, așa cum am spus mai înainte, a fost punerea sub semnul întrebării a *viabilității* regimului social-politic. Chiar dacă acest regim va continua să conducă cîțiva ani România (pentru că el se va schimba într-o oarecare măsură după primul război mondial) asupra lui a planat tot timpul spectrul anului 1907. Și dacă mișcarea revoluționară a clasei muncitoare s-a dezvoltat în țara noastră pe un teren fertil, aceasta s-a datorat și acelui „memento" pe care l-a reprezentat vitejeasca răscoală a țăranilor din 1907.

O lucrare de asemenea proporții nu putea să se dispenseze de o introducere cu caracter istoriografic. Capitolul respectiv tratează de fapt nu atît istoriografia răscoalei — cvasiinexistentă pînă în anii din urmă —, cît poziția marilor istorici români din trecut față de țărănime și de problemele ei. Impresia care se reține — și din păcate este o impresie foarte reală —, e că vechea istoriografie românească nu a dat atenția cuvenită răscoalei țăranilor, pe care a socotit-o, de obicei, un eveniment regretabil.

Cel mai semnificativ în această privință este Nicolae Iorga, în a cărui vastă bibliografie, de o mare întindere tematică, nu se întîlnește nici un titlu istoric consacrat special evenimentelor social-politice din 1907. Întrucît în capitolul la care ne referim sînt citate articole mărunte despre țărănime, e adevărat, semnate de istorici iluștri, ar fi fost poate necesar să se amintească același gen de articole aparținînd publiciștilor socialiști (M. Gh. Bujor ș.a.).

★

Monografia *Marea răscoală a țăranilor din 1907* epuizează aproape cercetarea problemei. Investigațiile documentare ulterioare, care fără îndoială vor continua să se producă pe ici, pe colo, au puține șanse de a aduce elemente deosebite față de imensul material folosit în recenta monografie. Mai rămîne însă loc, după părerea noastră, pentru judecarea, aprecierea și interpretarea acestui material documentar. Din acest punct de vedere, monografia, bogată în date, fapte și chiar în fraze cu caracter de interpretare, este sărăcită de meditația istorică, în unele capitole printr-un stil, poate nu atît de eronat, pe cît de uzat. După cum în literatură eroul și fapta cer cu tărie povestitori și rapsozi pe *măsura* lor, tot așa evenimentul istoric de anvergură invită pe cercetători la o anumită elevație în mînuirea mijloacelor de redare.

Cu aceste observații, locul monografiei în istoriografia noastră nu este știrbit, ea rămînînd monumentul cel mai impresionant pe care l-au ridicat istoricii români mărețului și gloriosului an 1907, țărănimii române.

Dr. NICOLAE COPOIU

Filozofia istoriei. Studii

Editura politică, Bucureşti, 1969, 274 p.

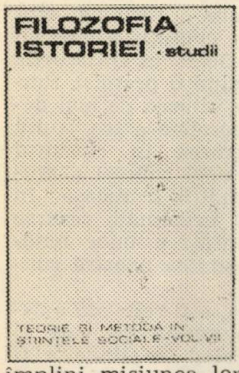

În contextul eforturilor ce se depun în ţara noastră, mai ales după cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., de a se crea ştiinţelor sociale condiţiile necesare realizării unor investigaţii ample, neamputate de viziunea îngustă a dogmatismului, pentru a-şi putea împlini misiunea lor prospectivă de cunoaştere şi indicare a sensului în care se orientează dezvoltarea fenomenelor complexe ale societăţii, o intensificare a preocupărilor de filozofie a istoriei a devenit şi ea posibilă.

Necesitatea de a cunoaşte în profunzime trecutul istoric al umanităţii, la nivelul esenţelor, de a înţelege mai clar prezentul, de a uşura realizarea unor previziuni cît mai exacte asupra viitorului către care tinde evoluţia proceselor social-politice fundamentale ale timpurilor noastre, iată numai cîteva chestiuni majore la care este capabilă a da răspunsuri filozofia istoriei, această ramură importantă a ştiinţelor umane.

Faptul că în gîndirea istorică şi filozofică premarxistă ori în cea burgheză idealistă din vremea lui Marx şi pînă în zilele noastre filozofia istoriei n-a depăşit, cu unele excepţii, sfera abstract-metafizică în cunoaşterea teoretică a procesului istoriei reale parcurse de omenire sau că în epoca noastră este îmbrăţişată de un număr crescînd de ideologi burghezi, ca un domeniu propice propagării spiritualismului, subiectivismului şi fideismului, nu poate constitui un motiv pentru abandonarea acestei discipline, ci, dimpotrivă, pentru intensificarea eforturilor de a o întemeia pe baza principiilor solide ale marxismului. Procesul însuşi de dezvoltare şi diversificare a ştiinţei, care are ca obiect de cercetare societatea umană (în cadrul sociologiei, antropologiei, psihologiei sociale etc.), necesitatea cuprinderii unor probleme teoretice variate pe care le ridică viaţa socială, experienţa umană, dezvoltarea colectivităţii spirituale etc. creează un cadru adecvat sporirii eforturilor pentru a se reda filozofiei istoriei şi istoriei ca ştiinţă locurile ce le revin în constelaţia ştiinţelor. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît obiectul lor de cercetare — ansamblul societăţii umane în devenirea ei continuă — constituie un izvor inepuizabil de date şi fapte pe baza cărora se poate demonstra, nu fără unele dificultăţi, forţa şi necesitatea dialecticii marxiste ca unica metodologie eficientă a cunoaşterii.

În lumina celor de mai sus semnalăm tipărirea, sub egida Institutului de filozofie al Academiei R.S. România şi a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a volumului intitulat *Filozofia istoriei. Studii*, avînd drept coordonatori pe conf. univ. dr. Al. Tănase şi dr. Damian Hurezeanu[1].

Problematica abordată de studiile incluse în volum pare suficient de largă ca întindere, fiind cuprinse şi supuse dezbaterii unele aspecte majore ce se situează în centrul teoriei istoriei. Cititorul poate astfel găsi opinii interesante despre natura faptului istoric[2] ori specificul determinismului[3] şi explicaţiei[4] în istorie, despre unele aspecte pe care le implică interferenţa istoriei ca ştiinţă cu alte ştiinţe, în mod concret cu sociologia[5], sau despre conceptul însuşi de filozofie a istoriei[6], ca şi unele probleme actuale ale teoriei istoriei[7] văzute prin prisma unor idei desprinse din *Capitalul* lui Marx.

Nu toate studiile incluse în volum sînt inedite, unele dintre ele, într-o formă mai restrînsă, pot fi întîlnite în paginile

[1] *Filozofia istoriei. Studii*, Editura politică, Bucureşti, 1969. În continuare, trimiterile la această lucrare se vor face în text.

[2] Al. Tănase, *Despre natura faptului istoric* (p. 9—29) ; I. Aluaş, H. Daicoviciu, *Criteriul sociologic în stabilirea faptului istoric* (p. 31—41).

[3] N. Gogoneaţă, *Aspecte specifice ale determinismului în istorie* (p. 69—102) ; I. Florea, *Istorie şi determinism* (p. 103—123).

[4] D. Hurezeanu, *Generalul şi individualul în istorie* (p. 43—68) ; H. Culea, *Explicaţia în istorie şi formele ei istorice* (p. 153—178) ; Al. Gheorghe, *Valoarea metodologică a conceptului de serie istorică* (p. 179—195) ; L. Popa, *Valorizare şi explicaţie în cunoaşterea de tip istoric* (p. 197—217).

[5] H. H. Stahl, *Sociologie „concretă" şi istorie* (p. 219—238) ; A. Roth, *Sociologie şi istorie* (p. 239—256).

[6] A. Bodor, *Despre noţiunea de filozofie a istoriei* (p. 259—274).

[7] V. Liveanu, *„Capitalul" şi unele probleme actuale ale teoriei istoriei* (p. 125—152).

unor reviste de specialitate. Menționăm, totodată, mărturisirea exprimată în *Cuvîntul înainte*, ce precede volumul, că atît simpozionul, la care a fost realizată inițial comunicarea unora dintre subiectele tratate, cît și prezenta culegere care le înmănunchează în forme evident dezvoltate sînt considerate, nu fără modestie, doar ca un început al abordării lor, o dezbatere largă, aprofundată fiind posibilă într-un viitor ce se dorește a fi nu prea depărtat.

Oricum, volumul pe care-l prezentăm, pe lîngă actualitatea tematicii sale, se înscrie ca o încercare meritorie de a valorifica într-o formă mai nuanțată unele elemente esențiale ale marxism-leninismului, care prin ele însele constituie un sprijin teoretic și metodologic real pentru activitatea de cercetare a trecutului istoric. Amintim aici studiul semnat de Nicolae Gogoneață, care are în vedere tezele fundamentale exprimate de Marx și Engels cu privire la modul de înțelegere a determinismului în activitatea general-umană, și pe cel semnat de V. Liveanu, care desprinde, pe baza principalei opere a lui Marx — *Capitalul* —, unele semnificații mai profunde ale chipului în care înțelegea fondatorul socialismului științific relația mod de producție — viață socială, contradicțiile interne ale vieții sociale și mișcarea istorică în ansamblul ei. Acest studiu este, în același timp, prin conținutul său, un apel la luarea în considerare și includerea în cîmpul de cercetare al istoricilor și filozofilor noștri a unor asemenea probleme ca : evoluția demografică, climatologia istorică, conceptul de timp istoric și valoarea sa etc.

Subliniem, de asemenea, că volumul de studii la care ne referim prezintă cititorului și o altă încercare : aceea de a valorifica critic unele aspecte ale gîndirii românești în domeniul istoriei și filozofiei, fie strict în legătură directă cu tema abordată, cum face D. Hurezeanu (p. 46—53 ; 59—62), fie printr-o tratare consacrată unor idei sau concepte a căror folosire evocă oricărui cercetător personalitatea de al cărei nume se leagă introducerea lor — ca în cazul considerațiilor pe care le face Al. Gheorghe cu privire la valoarea metodologică a conceptului de serie istorică la A. D. Xenopol. În această privință ne vom limita la formularea unei simple mențiuni, prin care nu facem decît să exprimăm o cerință existentă în fața activității științifice și ideologice din țara noastră, aceea de a se intensifica eforturile pentru o valorificare cuprinzătoare, în lumina concepției marxist-leniniste, a ideilor vehiculate de gîndirea istorică sau de cea filozofică din România, cu referire specială la istorie. Va fi o acțiune de proporții mai mari, pe care dezvoltarea actuală a culturii noastre o reclamă, elucidarea progresului de evoluție a gîndirii istorice românești, măcar în trăsăturile sale esențiale, constituind o premisă fundamentală pentru dezvoltarea pe mai departe a cunoașterii teoretice a trecutului istoric, pentru reintegrarea în circuitul științific românesc a unei ramuri a gîndirii filozofice cu tradiții frumoase în trecut și care posedă însemnate resurse pentru cunoașterea însăși a unor fenomene prezente în societatea noastră contemporană.

Merită, de asemenea, a fi relevată existența în paginile volumului pe care îl prezentăm a unui dialog, ce tinde a fi din ce în ce mai deschis, cu gînditori burghezi contemporani ca H. I. Marrou, Alban Widgery, C. G. Hempel sau Karl Popper. În acest sens nu se poate a nu fi remarcată grija autorilor pentru a discerne din opera acestora elementele raționale, ceea ce înseamnă un anume spor de cunoaștere, înțelegere și interpretare a fenomenelor istorice, reprezentînd un sîmbure de adevăr într-un eșafodaj teoretic ce nu poate fi acceptat integral de marxism. Subliniem acest fapt ca o tendință evident pozitivă, chiar dacă lectura unora dintre studiile cuprinse în volum lasă impresia că nu toți autorii se angajează în acest dialog (inevitabil), întemeindu-și critica concepțiilor vizate pe analiza profundă a punctelor de vedere eronate, pe o demonstrație științifică care să se bazeze nu atît pe citate din operele clasicilor, cît mai ales pe spiritul riguros al metodei marxiste. Or, aceasta ni se pare a fi o condiție sine qua non a existenței unui dialog cu adevărat fructuos. Sigur că în această controversă teoretică nu se poate pierde din vedere faptul binecunoscut că diferitele poziții pe care se situează un curent sau altul nu reprezintă simple convingeri a căror explicație s-ar putea limita la probleme de înțelegere, de cunoaștere insuficientă ori, pur și simplu, subiectivă, arbitrară. Ele reflectă poziții ideologice determinate de contradicțiile societății burgheze care i-au angajat, implicit, și pe reprezentanții ei ideologici. Interpretarea faptelor, explicațiile limitat valabile sau voit denaturate tind în mod obiectiv să ofere o concepție despre istorie, despre viață, despre practica socială a omului contemporan, predicînd adesea iraționalismul, pesimismul sau fideismul, ceea ce

va trebui supus permanent unei critici severe, de pe poziţiile ştiinţifice şi militante ale marxismului.

Cititorul care va face lectura volumului la care ne referim va avea de reţinut o serie de probleme ale filozofiei istoriei, care preocupă gîndirea istorică şi filozofică contemporană, unele dintre ele devenite clasice prin prezenţa lor continuă în cadrul dezbaterilor teoretice (faptul istoric, general şi particular în cunoaşterea istorică, determinismul istoric sau chiar conceptul de filozofie a istoriei), altele ridicate de evoluţia contemporană a gîndirii. El va avea, credem, de remarcat unele puncte de vedere noi pentru literatura noastră de specialitate, susceptibile de dezvoltări ulterioare fructuoase. Ne gîndim, de pildă, la definiţia succintă a faptului istoric, dar cu carenţe, propusă de dr. Al. Tănase, ca „un compozit de obiectivitate (umanizată) şi de subiectivitate (realizată, materializată)" (p. 12), a cărui cunoaştere presupune o identificare reală a celor două elemente, încercînd să înlăture astfel, pe cît posibil, riscul unilateralităţii în aprecierea evenimentelor şi a procesului istoric de ansamblu.

Un punct de vedere aparte, ce ar fi necesitat poate o dezvoltare teoretică mai amplă, propune şi dr. Damian Hurezeanu în consideraţiile sale asupra condiţiilor care au generat posibilitatea unei cunoaşteri ştiinţifice a trecutului istoric, condiţii apărute într-o anume fază a dezvoltării capitalismului şi fructificate de marxism, prin aportul căruia istoria avea să devină cu adevărat o ştiinţă.

În realizarea explicaţiei ştiinţifice a fenomenelor istorice, H. Culea împărtăşeşte unele idei cu o circulaţie mai largă în literatura străină şi mai puţin dezbătute în ţara noastră, pronunţîndu-se pentru o analiză mai adîncă a elementelor de interdependenţă existente pe plan structural între diferitele nivele ale ontologiei istorice. Iar Liliana Popa opinează, de pe poziţiile concepţiei marxist-leniniste, pentru o reconsiderare a explicaţiei valorice a faptelor umane din trecut.

Cititorul va putea constata totodată existenţa unei diversităţi de puncte de vedere referitoare la o problemă sau alta. Uneori în chiar cuprinsul aceluiaşi studiu nu se adoptă o opţiune fermă faţă de una şi aceeaşi problemă. Ce se poate înţelege prin conceptul de istorie ? Iată una din întrebările care revin frecvent în cursul lecturii volumului ce-l prezentăm, fiecare autor conferindu-i o accepţie sau alta. În studiul consacrat naturii faptului istoric se oscilează parcă de la conceptul de istorie ca totalitate (p. 16) la cel de tip crocean, care apropie istoria de artă (p. 17). Spunem „parcă", pentru că e greu de a desluşi accepţiunea pentru care pledează autorul. În acelaşi sens un alt autor propune realizarea unei apropieri cît mai strînse între discursul istoric şi opera literară (pentru a-l face atrăgător ca stil), renunţîndu-se, într-un fel, la analiza fenomenelor al căror conţinut ar trebui numai subînţeles, ca în opera literară (p. 193). Or, a accepta un asemenea punct de vedere — pe considerentul că *„materialul istoric* ca şi cel *artistic* se prezintă ca un ansamblu de *entităţi individuale şi unice* prin care se cristalizează caracteristici mai generale ale relaţiilor sociale şi spirituale" (p. 17) — înseamnă, după părerea noastră, a renunţa la ideea că istoria este o ştiinţă, a substitui obiectului real al istoriei ca ştiinţă, istoria ca realitate, părţi din acest obiect, forme concret empirice de manifestare a activităţii umane în devenirea ei continuă.

O discuţie mai largă ar merita şi definiţia potrivit căreia istoria ar fi o „sociologie a trecutului" (p. 159), o sociologie generală cu subramurile ei, care ar îmbrăţişa diferitele domenii ale activităţii omului, de la economie la viaţa politică şi spirituală, adică „întreaga orchestră a disciplinelor concrete despre om şi societate". Ne întrebăm în acest caz care este specificul istoriei ca ştiinţă şi mai ales care este utilitatea ei practică ? Oare în acest sens reţine autorul formula lui Marx după care există o singură ştiinţă, ştiinţa istoriei ? (p. 159). Credem că o analiză a conceptului de istorie, în accepţia conferită de marxism, trebuie să apeleze la structura pe care o prezintă activitatea umană în devenirea ei istorică, la interdependenţele complexe dintre diferitele forme de existenţă ale totalităţii sociale şi, bineînţeles, la specificul ce i-l imprimă fiecare mod de producţie în parte, respectiv analiza proceselor istorice în integralitatea lor. Către un asemenea concept se îndreaptă H. H. Stahl care, în dezbaterea pe marginea ideii de existenţă sau nonexistenţă a legilor în societate şi deci în istorie, porneşte de la ideea de istorie ca totalitate : „Să afirmăm categoric, scrie autorul, că o asemenea disciplină (care îşi propune să cunoască legile vieţii sociale — *n.n.)* nu se poate constitui decît ţinînd seama de toate informaţiile de care putem dispune cu privire la traiul oamenilor în societate, adică luînd în considerare toate societăţile omeneşti, indiferent de timpul

și de spațiul în care au apărut și au dăinuit" (p. 230—231).

Este oare „perspectivismul istoric" (necesitatea distanțării în timp de evenimentele supuse cercetării) o condiție sine qua non în scrierea istoriei, cum susține în studiul său Al. Gheorghe (p. 181—182).

Sigur că lipsa posibilității de a studia efectiv, pe baza unor surse documentare cît mai diverse, fenomenele istorice contemporane este și va fi piedica esențială în calea cunoașterii lor. Dacă avem în vedere și faptul că raportul obiectiv-subiectiv în desfășurarea istoriei prezente este și va continua să fie greu de stabilit în ce privește aprecierea adevăratei valori a faptelor istorice — și aceasta pentru simplul motiv că procesul cunoașterii sociale, în funcție de care acționează elementul subiectiv în istorie, prezintă încă multe dificultăți și adesea intervenția directă a subiectului, mai ales pe plan politic, oricît de bine orientată ar fi, nu întotdeauna și nu integral reușește să se încadreze pe drumul reclamat de necesitatea obiectivă a dezvoltării fenomenului social-politic respectiv —, pledoaria pentru o perspectivă istorică cît mai depărtată ar părea îndreptățită. Am putea reține, în aceeași ordine de idei, că și Engels, referindu-se la complexitatea și contradicțiile cunoașterii în științele istorice, remarca influența unei anumite incompletitudini și imperfecțiuni asupra cunoașterii fenomenelor istorice, condiționată în mod obiectiv de faptul că procesul istoric însuși este, mai ales cînd avem în vedere istoria contemporană, neterminat. Cunoașterea în acest caz nu poate fi decît relativă, ea se limitează la descifrarea legăturilor interne ale anumitor fenomene sociale și politice existente [8]. Considerăm însă că sînt alte elemente care, odată cu dezvoltarea societății, cu lărgirea posibilităților de informare rapidă și multilaterală, mai ales prin intermediul statisticii, fenomen caracteristic timpurilor noastre, acționează în sensul diminuării unghiului „perspectivei istorice", amplificînd posibilitatea de a obține o imagine istorică a prezentului cît mai apropiată de realitate. Și dacă sarcina istoriei ca știință n-o vom reduce „la fapte concrete, la acțiuni ale unor indivizi anume" (p. 182), dacă ea nu va consta în reconstituirea procesului istoric, a activității umane, cu multitudinea de forme în care s-a manifestat și se manifestă, dacă faptele și evenimentele istorice cu care operează istoria vor fi privite nu ca acțiuni mai mult sau mai puțin întîmplătoare, ci ca un sistem de relații, o țesătură complicată de nervuri prin care se constituie ca atare și se ratașează procesului general al dezvoltării istorice, atunci apare cu atît mai evidentă posibilitatea realizării cunoașterii istorice dintr-un unghi de perspectivă din ce în ce mai mic.

În sfîrșit, un ultim aspect la care ne oprim în cadrul însemnărilor de față ne-a fost sugerat de ideea dezvoltării poliliniare și mai ales de concluzia metodologică detașată de V. Liveanu, potrivit căreia este posibil ca de la unul și același mod de producție să se treacă la diferite forme de orînduire socială, fără a fi specificată de autor necesitatea obiectivă a intervenției directe din afară a unor forțe care prin ele însele sînt purtătoare ale unui mod de producție superior. Concluzia, desprinsă oarecum mecanic din interpretarea lucrărilor clasicilor marxismului, nu ni se pare îndreptățită (p. 132). De altfel chiar exemplele citate în studiu atestă numai ideea unor forme istorice diferite ca nuanță, o manifestare concretă a unității în diversitate și nicidecum ideea trecerii la un mod de producție esențialmente diferit. Nivelul de dezvoltare a forțelor de producție este elementul limitativ care împiedică realizarea unui asemenea salt fără existența unor împrejurări exterioare favorabile, care să impulsioneze progresul lor și, implicit, al relațiilor sociale ce alcătuiesc cadrul în care urmează a se dezvolta. Marx nota, de altfel, în prefața la ediția întîia a *Capitalului* că „chiar dacă o societate a descoperit *legea naturală a evoluției sale — și scopul final al acestei opere este de a dezvălui legea evoluției economice a societății moderne* — ea nu poate nici să sară peste anumite faze naturale ale evoluției, nici să le desființeze". Într-o asemenea situație societatea poate doar „să scurteze și să ușureze durerile facerii" [9].

Încercînd să conchidem în ansamblu asupra culegerii de studii prezentate, ne exprimăm satisfacția că o serie de probleme teoretice importante ale cunoașterii istorice se încearcă a fi asimilate de gîndirea românească, lucrării revenindu-i meritul de a fi readus în actualitatea vieții noastre științifice o tematică fertilă, a cărei dezbatere aprofundată în viitor va fi de natură s-o potențeze din punct de vedere valoric.

MARIN BADEA

[8] F. Engels, *Anti-Dühring*, Editura politică, București, 1955, p. 104.

[9] K. Marx, *Capitalul*, Editura Partidului Muncitoresc Român, București, 1948, ediția a II-a, p. 41.

Colonel AUREL PETRI, **Teorie şi metodă în ştiinţa militară**

Editura militară, Bucureşti, 1968, 224 p.

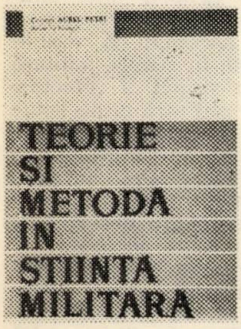

În tematica gîndirii filozofice contemporane, o pondere aparte revine problemelor de metodologie şi teorie a ştiinţelor particulare. Tocmai în perspectiva unor asemenea preocupări de o evidentă actualitate teoretică şi practică se înscrie, după cum se menţionează în cuvîntul introductiv, şi lucrarea de faţă, care „îşi propune să evidenţieze rolul crescînd al filozofiei marxiste în cercetarea problemelor militare contemporane, să sublinieze cîteva aspecte privind aplicarea creatoare a bazelor teoretice şi metodologice marxist-leniniste de către Partidul Comunist Român pe tărîmul construcţiei militare" [1].

Conştient de complexitatea întreprinderii sale, autorul face un efort de sistematizare şi ordonare a materialului după criterii judicioase, structurînd logic capitolele şi paragrafele, înlesnind înţelegerea clară a ideilor şi cuprinderea unei arii cît mai largi de probleme.

Nu vom insista, în continuare, asupra rezolvării problemelor de specialitate sau a punctelor de vedere originale aduse de autor în chestiuni controversate din ştiinţa militară, specialiştii din acest domeniu putîndu-şi spune un cuvînt avizat. Ne vom opri îndeosebi asupra aspectelor teoretice prin care autorul îşi încadrează analiza realităţii militare în legile, principiile şi categoriile generale ale filozofiei marxiste. În această ordine de idei, gama problemelor abordate în lucrare — aceasta fiind scrisă dintr-o perspectivă filozofică — este îndeajuns de bogată.

Primul capitol înfăţişează contribuţia concepţiei marxist-leniniste la dezvoltarea gîndirii militare, revoluţionarea teoriei şi practicii militare prin apariţia acesteia. Elaborarea concepţiei materialiste a istoriei şi dezvăluirea legilor sociale fundamentale au făcut posibilă cercetarea ştiinţifică a vieţii sociale, inclusiv a războiului, şi au marcat începutul unei noi ştiinţe militare — ştiinţa militară socialistă. Considerăm însă că în abordarea acestei probleme ar fi fost necesar un scurt istoric al evoluţiei gîndirii militare premarxiste. Aşa cum este prezentat în lucrare, momentul apariţiei concepţiei marxiste ni se relevă ca exterior acestei evoluţii. Or, după cum se ştie, în genere, ca şi în domeniul militar, marxismul nu a apărut pe un loc gol, ci s-a dezvoltat printr-o continuă luptă ideologică cu concepţiile nemarxiste, fapt ce nu exclude însă posibilitatea preluării şi evaluării critice a unor realizări ale acesteia din urmă, mai ales pe tărîmul metodologiei. În acest sens era bine venită şi o analiză a situaţiei gîndirii teoretice militare burgheze contemporane, care, comparativ, ar fi evidenţiat mai pregnant superioritatea concepţiei marxiste şi ar fi sporit forţa de sugestie a unor formulări tradiţionale, de maximă generalitate privind semnificaţiile cotiturii pe care a produs-o apariţia marxismului în ştiinţa militară.

O chestiune care preocupă intens gîndirea ştiinţifică în ansamblu şi cea militară în special este problema implicaţiilor sociale, teoretice şi metodologice ale revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane. În capitolul al doilea, autorul urmăreşte prefacerile marcate de această revoluţie în două direcţii : a *tehnicii militare* şi a *teoriei şi organizării militare*. În legătură cu primul aspect, în lucrare se arată că esenţa actualei revoluţii în domeniul tehnicii militare constă în crearea şi perfecţionarea unei categorii de armament cu totul nouă — arma racheto-nucleară —, precum şi în pătrunderea pe o scară tot mai largă a tehnicii calculului electronic, a radioelectronicii şi automatizării (p. 40—41). Toate acestea au avut drept consecinţă apariţia unor noi categorii de forţe armate, cum ar fi trupele de rachete cu destinaţie strategică şi trupele de apărare antirachetă, care tind să devină principalele categorii ale organismului militar.

Fiind părţi componente ale unui tot unitar, între cele două laturi ale revoluţiei în domeniul militar (revoluţia în tehnică şi revoluţia în teoria militară) există o intercondiţionare reciprocă. Acest fapt este considerat de autor drept o legitate a dezvoltării artei militare.

[1] Colonel Aurel Petri, *Teorie şi metodă în ştiinţa militară*, Editura militară, Bucureşti, 1968, p. 6. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

care constă în aceea că revoluțiile în tehnica militară determină apariția revoluțiilor pe tărîmul teoriei militare (p. 51). De aceea, autorul tratează principalele aspecte ale revoluției din sfera teoriei și organizării militare ca fiind o continuare a prefacerilor din domeniul tehnicii militare. Aceste considerații teoretice sînt puternic ilustrate printr-o analiză minuțioasă a politicii duse de partidul nostru comunist în domeniul militar, concretizată, pe de o parte, în planurile de dezvoltare a economiei naționale, care influențează direct asupra potențialului economic-militar, asupra înzestrării armatei, iar pe de altă parte într-o serie de înfăptuiri în organizarea forțelor armate, în perfecționarea procedeelor și metodelor de instruire și educare a acestora. Înarmat cu filozofia marxist-leninistă, capabil astfel să înțeleagă profund transformările din viața militară și să sintetizeze principalele consecințe ale revoluției tehnice-militare contemporane, P.C.R. a elaborat un vast program de dezvoltare și perfecționare continuă a forțelor armate, care, în linii generale, urmărește : a) modernizarea armamentului militar ; b) înfăptuirea unor schimbări radicale în structura organizatorică a forțelor armate ; c) dezvoltarea noii doctrine militare socialiste.

Dar amploarea desfășurării revoluției tehnice-științifice contemporane ridică, credem, și alte probleme pentru teoria și metodologia științei militare. Ne gîndim, bunăoară, la creșterea complexității procesului concomitent de diferențiere și integrare a științelor, care pune la ordinea zilei și pentru știința militară discutarea raportului ei cu științele învecinate. Prin particularitățile obiectului său, știința militară are strînse legături cu o serie întreagă de științe sociale (politologia, socialismul științific, sociologia, pedagogia), cu cibernetica, precum și cu unele științe tehnice. Știut fiind că problema metodei este o „punte" importantă pe care se întîlnesc diferitele științe particulare, ar fi trezit interes, după părerea noastră, examinarea limitelor și valorii „articulațiilor" dintre metodele științei militare și ale celorlalte științe limitrofe în vederea adîncirii posibilităților de a folosi în investigarea fenomenelor militare și unele metode ale acestor științe, cum ar fi, de pildă, utilizarea metodelor ciberneticii, ale matematicii ș.a. Ignorarea unor asemenea probleme nu poate fi justificată, credem, prin considerentul că „obiectul științei militare socialiste nu poate include bazele sale teoretico-metodologice" (p. 200). Dacă face o distincție clară între bazele teoretice-metodologice generale ale unei științe — acestea fiind dialectica materialistă, cu valoarea ei de metodologie generală a științelor particulare — și bazele teoretice-metodologice particulare, proprii unei anumite științe, în cazul nostru ale științei militare, e greu de acceptat că ansamblul metodelor folosite în știința militară pot avea valabilitate și pot fi cercetate dincolo de realitatea militară și de legile obiective dezvăluite de această știință, pe baza cărora, de fapt, se fundează metodologia științei militare. Prin urmare, știința militară include în sfera sa de cercetare ca pe un domeniu deosebit de important și cîmpul tematic al propriilor sale baze teoretice-metodologice. Mai vine în sprijinul acestei păreri ideea dialectică a unității dintre ontologie, logică și gnoseologie. Metoda fiind o altă fațetă a logicului și gnoseologicului, rezultă că metoda unei științe este în strînsă legătură și unitate cu ontologia acesteia, cu obiectul ei de investigat. Apoi punctul de vedere al autorului limitează tentațiile teoriei și metodologiei militare, lăsînd nevizate — după cum am mai precizat — unele probleme noi de epistemologie a căror însemnătate pentru dezvoltarea științei militare este greu de negat.

Autorul a fost preocupat, pe bună dreptate, de a stabili modul în care se manifestă în realitatea militară legile generale ale dialecticii materialiste, preocupare căreia îi este consacrat capitolul al treilea. După o analiză teoretică detaliată a celor trei legi fundamentale ale dialecticii, autorul urmărește pe mai multe planuri acțiunea lor în domeniul militar. În mod deosebit se insistă asupra particularităților și trăsăturilor specifice pe care le capătă acestea pe terenul fenomenelor militare. Este examinată apoi *valoarea metodologică* a legilor dialecticii, a categoriilor și principiilor ce derivă din ele pentru știința militară. În acest fel, autorul reușește să schițeze o imagine de ansamblu asupra dialecticii vieții militare și, generalizînd rezultatele din acest domeniu, să evidențieze valabilitatea dialecticii materialiste, caracterul ei științific și eficient.

Nu insistăm asupra multiplelor fațete ale dialecticii în domeniul militar ; cititorul poate găsi în lucrare un bogat material faptic, însoțit de o seamă de considerații teoretice competente, precum și unele puncte de vedere ale autorului pe marginea diferitelor laturi perechi ale fenomenelor războiului și armatei, pe marginea unor teze, legități, concepte și

noțiuni din teoria și practica militară ce sînt de un real folos și suscită dezbateri între specialiști.

În perspectiva din care privim această lucrare, ne îngăduim cîteva precizări în legătură cu metodologia folosită de autor în stabilirea raportului dintre dialectica materialistă și domeniul particular al științei militare și, în genere, cu modul în care sînt evidențiate funcțiile metodologice ale concepției materialist-dialectice pentru orientarea analizei științifice a diferitelor domenii particulare ale realității.

În acest sens, autorul pornește de la ideea că, fiind „parte componentă a realității obiective, domeniul militar reflectă cerințele legilor fundamentale ale dialecticii materialiste" (p. 99). Procedeele metodologice adecvate acestui punct de vedere sînt cele exemplificative. Astfel, după expunerea succesivă a celor trei legi fundamentale ale dialecticii, autorul prezintă o multitudine de exemple menite să ilustreze manifestarea lor și în domeniul militar. Dar în acest fel legile dialectice materialiste apar ca ceva exterior, aplicat din afară domeniului militar, și nu ca structură internă și miez viu al conținutului particular al vieții militare. Așa cum arăta V. I. Lenin în excelentul său studiu intitulat *În jurul problemei dialecticii*, folosirea exemplelor este indicată doar în vederea popularizării. Referindu-se la modalitățile de a trata dialectica unității luptei contrariilor, Lenin scria că „acestei laturi a dialecticii nu i se acordă de obicei (Plehanov, de exemplu) destulă atenție : identitatea contrariilor este considerată ca o sumă de *exemple* («de exemplu, grăuntele» ; «de exemplu, comunismul primitiv»)... Acest lucru, însă, «în vederea popularizării»..., și nu ca *o lege a cunoașterii* (și ca o lege a lumii obiective)" [2]. Prin urmare, relevarea caracterului legic al dialecticii, cu intenții mai mult decît de popularizare, necesită o abordare ea însăși în sens dialectic și istoric. Realizarea acestui țel este condiționată de mînuirea consecventă a metodei logice și istorice de cercetare, capabilă să pătrundă în esența fenomenelor și proceselor, să sintetizeze teoretic devenirea reală a acestora. Apreciem că valoarea științifică a lucrării ar fi sporit dacă în demonstrarea manifestării legilor generale ale dialecticii și în domeniul militar s-ar fi pornit nu în primul rînd de la o înșiruire de exemple *, ci de la o analiză multilaterală a unor fenomene concrete ale vieții militare, urmărindu-se mecanismul intim și profund al dezvoltării acestora, analiză ce ea însăși ar fi dezvăluit modul dialectic de a fi al realității militare. Apoi, generalizîndu-se, pe linia raportului de la *particular la general*, rezultatele acestei analize concrete, s-ar fi ajuns la o afirmare convingătoare a universalității acțiunii legilor dialecticii materialiste. În acest sens, paginile cele mai reușite ni se par a fi acelea în care autorul examinează politica Partidului Comunist Român pe tărîmul construcției militare, pentru că ele ne dezvăluie că în elaborarea politicii sale în acest domeniu, partidul nostru a pornit tocmai de la analiza concret-istorică a proceselor și fenomenelor militare, urmărind comparativ rolul și specificul legilor dialecticii pe diferite trepte ale evoluției vieții militare, fapt ce relevă un model de aplicare creatoare a bazelor teoretice și metodologice marxist-leniniste în cercetarea problemelor militare.

În legătură cu bazele teoretice și metodologice marxist-leniniste de cercetare a legilor războiului modern, autorul analizează mai întîi problema obiectului științei militare socialiste. El informează despre dezbaterile actuale din literatura marxistă de specialitate din jurul acestei chestiuni, apreciază critic diferitele puncte de vedere și-și expune propria sa opinie. Dar punctul de vedere al autorului nu este clar formulat. „Consider că obiectul științei militare socialiste — scrie A. Petri — nu trebuie limitat numai la studierea legilor luptei armate, dar nici nu poate fi extins la cercetarea tuturor problemelor războiului, inclusiv a celor referitoare la apariția lui ca fenomen social-istoric" (p. 201). Din aceste considerații ale autorului nu reiese totuși

[2] V. I. Lenin, *Caiete filozofice*, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 321.

* Chiar modul de selectare a acestor exemple suscită unele discuții, nefiind întotdeauna cele mai elocvente. Bunăoară, pentru ilustrarea legii negării negației autorul s-a oprit, printre altele, asupra evoluției procedeelor de încărcare a armelor de foc. La primele arme de foc, arată autorul, încărcarea se făcea pe la închizător, apoi pe la gura țevii, ca să se revină, în condiții perfecționate, la încărcarea pe la închizător (p. 157). Evident, acest exemplu este puțin semnificativ pentru ilustrarea unei legi filozofice de maximă generalitate. Și în analiza contradicțiilor se insistă mult asupra unor exemple, ca masarea și dispersarea trupelor, racheta și antiracheta etc., în detrimentul altor laturi perechi care reflectă procese mai profunde ale vieții militare în capitalism, cum ar fi, de pildă, contradicția dintre masele de soldați recrutați din rîndul oamenilor muncii și elita de comandanți formată din exponenți ai claselor exploatatoare.

în ce constă — după părerea sa — obiectul ştiinţei militare ; aceasta nu se află nici din paginile precedente sau următoare. Includerea problemei obiectului ştiinţei militare în abordarea tematicii legilor războiului este însă justificată : fiecare ştiinţă îşi motivează obiectul său numai avînd drept scop dezvăluirea unor legi. Cercetînd războiul din mai multe unghiuri de vedere, ştiinţa militară se ocupă de întregul sistem al legilor războiului, adică atît de legile lui *generale* cît şi de cele *specifice*.

Aceste observaţii — pornite şi din dorinţa exprimată a autorului ca „cititorii să-i comunice observaţiile şi sugestiile" — nu scad din meritul lucrării de a trata o temă complexă şi puţin dezbătută în literatura de specialitate. Privită în ansamblu, cartea izbuteşte să evidenţieze însemnătatea utilizării categoriilor generale filozofice în scopul unei oglindiri teoretice mai adecvate şi mai precise a domeniului militar particular cercetat.

PAMFIL NICHIŢELA

„Studii. Revistă de istorie"

Nr. 1 — 6/1969

Revista de istorie „Studii", la a cărei producţie ştiinţifică din anul 1969 ne propunem să ne referim în cele ce urmează, a intrat în al 23—lea an de apariţie, ceea ce, mai mult ca altor publicaţii mai recente, îi poate oferi prilejul de a reflecta atît la ce a realizat pînă în prezent cît şi la ce mai are în viitor de realizat pentru a răspunde în măsura cuvenită sarcinilor puse în faţa întregului front al ştiinţelor sociale din ţara noastră de către cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist.

Comitetul redacţional al revistei îşi poate şi trebuie să-şi pună asemenea probleme, cu atît mai mult cu cît, tot în anul 1969, Institutul de istorie „Nicolae Iorga" a împlinit două decenii de activitate pusă în slujba dezvoltării cercetărilor istorice din ţara noastră. Cu acest prilej, în cadrul festivităţilor organizate, s-a subliniat, pe bună dreptate, că în cele două decenii au crescut şi s-au afirmat în cercetarea istorică multe cadre, că s-a reuşit să se acumuleze un voluminos şi valoros material documentar care-şi aşteaptă includerea în circuitul ştiinţific prin publicarea de monografii, studii, articole şi comunicări.

Fără îndoială, şi în paginile revistei „Studii" trebuie valorificată o bună parte a rezultatelor activităţii de cercetare ştiinţifică pe care o desfăşoară lucrătorii şi colaboratorii Institutului „Nicolae Iorga".

Tocmai de aceea ne-am permite să subliniem de la început că revista trebuie să facă o cotitură, desprinzîndu-se de actualul sistem de a publica aproape în măsură preponderentă materiale de interes restrîns — *Unele date...*, *Încă un document privind...*, *Aspecte cu privire...* etc. —, de multe ori aride, ermetice şi care, tocmai datorită acestor atribute, cunosc o audienţă restrînsă în rîndurile celor pe care-i preocupă şi îi interesează istoria. Întîlnirea organizată nu de mult timp de redacţia revistei cu colaboratorii şi cititorii din Capitală, prin problemele ridicate în cursul multor luări de cuvînt, îndreptăţeşte, credem, părerea exprimată mai sus.

Departe de noi gîndul că nu şi-ar avea justificarea şi importanţa lor studii privind *Treapădul şi ciubotele în sec. XVI—XVIII* (nr. 2), *Vinăriciul domnesc şi vădrăritul* (nr. 6), *Aspectul juridic al conflictului de proprietate dintre stăpînii de moşii şi moşnenii din Dobriceni* (nr. 6). *Moşiile lui Şerban Cantacuzino* (nr. 2), *Din tehnica viticolă medievală în Ţara Românească* (nr. 3), ca să ne referim numai la cîteva din titlurile publicate în anul 1969, dar totuşi această revistă trebuie să abordeze frontal, în primul rînd, probleme majore ale istoriei noastre naţionale în legătură cu care nu numai cititorii obişnuiţi, dar nici specialiştii nu au stabilit anumite concluzii definitive. Vrem să spunem că există nişte priorităţi la soluţionarea cărora revista trebuie să-şi aducă din ce în ce mai mult con-

tribuția, în ritm cu toate publicațiile care servesc frontul istoric.

În același timp, revista „Studii" ar trebui să contribuie în mai mare măsură la dezbaterea unor probleme majore sau a unor aspecte controversate ale istoriei noastre naționale. Deși în ultimii ani metoda organizării unor mese rotunde sau a unor dezbateri științifice a intrat în uzul celor mai multe din revistele de științe sociale din țara noastră, în anul 1969 revista „Studii" nu a publicat nici o dezbatere pe una din aceste probleme.

Dintre numerele apărute în 1969, bine conceput și realizat ni se pare cel consacrat aniversării împlinirii unui sfert de veac de la eliberarea patriei de sub jugul fascist. În acest număr s-au publicat comunicări de la sesiunea jubiliară a Institutului de istorie „Nicolae Iorga" și materiale pe profilul amintit.

Sub semnătura lui Ion Popescu-Puțuri, revista publică studiul : *Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul mișcării de rezistență pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist.* Cum rezultă și din titlu, autorul acestui studiu abordează insurecția antifascistă din România în ideea prezentării modului în care partidul comunist, orientîndu-se just în complexitatea problemelor politice interne și internaționale din anii celui de-al doilea război mondial, a pregătit pas cu pas insurecția din august 1944.

În același număr, Ecaterina Cimponeriu analizează *Criza guvernării antonesciene în lunile care au precedat istoricul act de la 23 August 1944,* Ileana Petrescu semnează comunicarea : *Din operațiile militare desfășurate pe teritoriul Olteniei în cadrul insurecției antifasciste,* iar Aurel Loghin și Savel Davicu semnează articolul : *Din lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru refacerea orașului Iași (1944—1947).*

Completîndu-se unul pe celălalt, două articole abordează din punct de vedere istoriografic insurecția antifascistă din august 1944 — *Istoriografia românească privind insurecția antifascistă din august 1944 și urmările sale,* de Mihai Rusenescu, și *Istoriografia străină despre insurecția armată din august 1944 din România,* de Ioan Chiper. Eforturile de cercetare și elaborare a acestor două studii sînt răsplătite prin interesul pe care-l suscită cititorului.

În sumarul numărului 4/1969 este inclus, sub semnătura lui Vasile Liveanu, studiul intitulat *Gîndirea românească în problema dezvoltării și experienței revoluției populare,* o interesantă punere a unei probleme din păcate insuficient abordată pînă în prezent în literatura noastră de specialitate. Proporțiile mai mari ale acestui studiu i-au dat posibilitate autorului să abordeze multe din laturile temei, asupra altora rămînînd însă încă mult loc pentru aprofundare și concluzionare. Menținîndu-ne la această apreciere generală, socotim necesar să salutăm includerea unui material pe o asemenea problematică în revistă și să sugerăm continuarea publicării unor alte intervenții tangente. Am spune chiar că o masă rotundă, o dezbatere științifică pe această temă ar onora în egală măsură pe organizatori, pe participanți și revista „Studii", care i-ar publica rezultatele, concluziile.

Și în celelalte numere apărute în anul 1969 revista a publicat o serie de materiale interesante, contribuții reale la elucidarea unor probleme de mare importanță pentru cercetarea istorică. Amintim în acest sens : *Numele poporului român și primele tendințe umaniste interne în problema originii și continuității,* de Eugen Stănescu (nr. 2), *Evoluția sensului denumirii de Dacia. Încercare de analiză a raportului între terminologia politico-geografică și realitatea și gîndirea politică,* de Adolf Armbruster (nr. 3), *Pagini inedite din opera lui N. Bălcescu,* de Cornelia Bodea (nr. 3), *B. P. Hasdeu și unitatea națională a românilor,* de Vasile Maciu (nr. 6), *Aspecte ale unității poporului român în sec. XIV-XV,* de I. D. Suciu (nr. 6), ș.a.

Dintre materialele de istorie modernă și contemporană — dat fiind profilul revistei „Anale" —, stăruim în cele ce urmează cu următoarele considerații.

În nr. 1, Paraschiva Cîncea semnează articolul intitulat : *Încercări de redresare a meseriilor în perioada 1864—1900,* aducînd în discuție o problemă despre care s-a scris destul de puțin și mai ales s-a ajuns la puține concluzii. Pe baza unor materiale documentare bine folosite, autoarea arată că problema meseriilor, „... cu efectele ei sociale și reflectarea politică-intelectuală, a constituit o problemă social-economică a epocii, dacă nu de importanța celei țărănești și a celei muncitorești, totuși în imediata lor tangență și subordonare" (p. 84). Pe de altă parte, apreciază autoarea, „...această problemă socială a fost legată de cea muncitorească — meseriașii proletarizați fiind o sursă de formare a proletariatului —, pe de alta, formează o parte a istoricului burgheziei din România" (p. 84).

Din sumarul celui de-al doilea număr reținem articolul intitulat *Situația căilor*

de comunicație ale României între anii 1922—1928, publicat de I. Saizu, și cel al lui Vasile C. Nechita, *Situația țăranilor din Flămînzi între cele două războaie mondiale*. Ambele reprezintă contribuții la cunoașterea a doua probleme de interes.

Matei Ionescu semnează în nr. 3 al revistei articolul *Contribuții privind exilul lui Alexandru Ioan Cuza*, în care se aduc o serie de mărturii despre un moment important al istoriei patriei, despre care, deși s-a scris mult, totuși au mai rămas semne de întrebare, la unele dintre ele răspunzîndu-se și prin acest material.

Sumarul celui de-al 5-lea număr al revistei se deschide cu editorialul *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român — locul și importanța sa istorică*, o reușită trecere în revistă a perspectivelor deschise în fața țării și a poporului nostru de către cel mai înalt forum al comuniștilor. În același număr citim articolul lui Nichita Adăniloaie, intitulat *Împroprietărirea însurăților*, și interesanta contribuție a lui Vasile Curticăpeanu, *Lupta lui Octavian Goga pentru realizarea statului român unitar*. Reține atenția, de asemenea, publicarea de către Anastase Iordache, Mircea Iosa și Traian Lungu a primelor pagini ale *Însemnărilor zilnice* ale lui Titu Maiorescu.

Mai mult decît în anii trecuți, revista a inclus printre obiectivele sale din 1969 publicarea unor studii de istorie universală, ce-i drept pentru început rezumîndu-se la prezentarea relațiilor României cu alte state în diverse perioade : *Contribuții privind relațiile româno-franceze. 1900—1914*, de Mircea N. Popa, *Probleme ale cooperării militare româno-franceze în anul 1936*, de Alvina Lazea — ambele în nr. 1 ; *Comerțul de tranzit spre Polonia prin Țara Românească și Transilvania (ultimul sfert al secolului al XVII-lea)*, de Ludovic Demeny, în nr. 3. Reținem faptul că, în intenția de a stimula interesul pentru continuarea cercetărilor de acest gen, revista publică în nr. 6, sub semnătura lui V. Cristian, cîteva considerații metodologice în studiul documentar intitulat *Orientări franceze contemporane în studierea istoriei relațiilor internaționale*.

Nu putem să nu facem constatarea că istoriei contemporane a României revista a continuat să-i rezerve și în anul 1969 un spațiu restrîns și chiar ceea ce a publicat din această epocă — excepție făcînd numai numărul festiv de 23 August — nu constituie probleme majore, ci contribuții, ce-i drept importante, la cunoașterea unor aspecte foarte particulare.

Interesantă și extrem de utilă mai ales specialiștilor este partea din revistă intitulată *Viața științifică ;* deosebite sînt rubricile *Recenzii, Revista revistelor, Însemnări* și *Note bibliografice*. Cu o informație mult îmbunătățită față de anii trecuți, care a devenit mai promptă, mai operativă, revista prezintă cititorilor săi noutăți din publicistica de specialitate din țară și de peste hotare, concluzii pe marginea unor reuniuni științifice interne sau internaționale, precum și însemnări de natură științifică extrem de utile.

Este salutară, de asemenea, grija pentru o critică științifică, obiectivă a lucrărilor care impun — prin nereușita lor sau poate printr-o reușită doar parțială — acordarea unui ajutor calificat, competent, atenționarea cititorului asupra unor probleme greșit rezolvate de un autor sau altul.

În legătură cu această parte a revistei, considerăm că redacția ar trebui să manifeste mai multă atenție pentru asigurarea echilibrului modului prin care se face critica. Este necesar, credem, a se evita pe cît posibil unele afirmații aflate mai puțin în arsenalul de mijloace din istoriografia noastră. Preocupați în prea mare măsură de tonul unor asemenea luări de poziții, autorii uneori scapă din atenție de fapt tocmai esențialul în critică, fondul problemelor. În asemenea condiții, putem ajunge să citim — cum o facem cu mare nedumerire într-o recenzie apărută în nr. 6 al revistei, la p. 1194, — afirmații cel puțin confuze, de felul celor ce urmează : „Am mai vrea să arătăm că *procedeul de respingere a criticii sub forma ascunderii erorilor prin citate din clasici sau din documentele de partid* (subl. ns.) vine în contradicție cu însești indicațiile acelorași texte și, în general, cu spiritul deschis, receptiv la tot ce este nou, care caracterizează viața noastră științifică". Afirmația cu totul nefericită, aparținînd autorilor G. D. Iscru și Apostol Stan, o considerăm mai mult decît o idee greșită, mai mult decît o exprimare neinspirată.

Ne-am referit mai sus la cîteva probleme care ne-au apărut la o lectură atentă a materialelor publicate în revista „Studii" în cursul anului 1969. Firește,

nu ne-am propus să epuizăm exprimarea părerilor pozitive și critice care se pot formula pe marginea celor aproape 1 300 de pagini ale revistei. Intenția noastră a fost doar să subliniem ceea ce este pozitiv și aparține revistei, redacției și colaboratorilor săi, dar, totodată, să semnalăm cîteva direcții pe care, cu mai multă hotărîre, în lumina hotărîrilor istorice ale Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român, revista ar trebui să pășească și să se afirme.

Dr. GH. I. IONIȚĂ

PAOLO SPRIANO, „Storia del Partito Comunista Italiano"*

Editori Giulio Einaudi, Torino, vol. I, 1967, vol. II, 1969

Din lucrarea istoricului italian Paolo Spriano** au apărut pînă în prezent volumul I, intitulat : **De la Bordiga la Gramsci (1917—1926)** și cel de-al II-lea : **Anii ilegalității (1926—1936).** În volumul al III-lea, pregătit pentru tipar, autorul își propune să trateze problemele referitoare la istoria Partidului Comunist Italian în anii rezistenței antifasciste și ai Republicii.

Această lucrare — după cum apreciază și Giorgio Amendola, în recenzia publicată în revista „Rinascita" din 25 iulie 1969 — nu este o istorie oficială a P.C.I., iar Celso Ghini — în „Calendario del popolo" din ianuarie 1970 — menționează că ea „nu este propriu-zis o istorie a Partidului Comunist Italian. Un titlu ca : *Documente pentru scrierea istoriei P.C.I.*, sau *Aspecte* ale istoriei P.C.I., ori ceva asemănător ar fi fost mai apropiat și mai corespunzător cu conținutul cărții".

Pentru întocmirea acestei lucrări personale, autorul a folosit un bogat material arhivistic ***, numeroase memorii ale participanților la lupta P.C.I. în decursul îndelungatei și bogatei sale activități revoluționare, precum și lucrările de specialitate publicate în Italia și peste hotare. Pe baza acestei largi documentări, care a fost puțin explorată pînă acum, Paolo Spriano delimitează, competent, cadrul în care s-a dezvoltat mișcarea muncitorească și revoluționară, locul pe care aceasta l-a ocupat în istoria națională a Italiei. Remarcăm faptul că, în periodizarea istoriei Partidului Comunist Italian, el a pornit de la marile evenimente politice și sociale care au frămîntat țara sa, străduindu-se să prezinte lupta și activitatea P.C.I. în cadrul istoriei naționale a Italiei. De asemenea, considerăm că autorul a făcut o justă și competentă încadrare a activității P.C.I. în mișcarea muncitorească internațională. În această viziune sînt marcate momentele de vîrf ale luptei revoluționare în Italia. Marile mișcări greviste din anii 1919—1920 sînt amplu descrise, subliniindu-se trăsătura lor caracteristică : desfășurarea pe baza frontului unic de acțiune. Intensa activitate de clarificare ideologică care s-a desfășurat în cadrul Partidului socialist în acești ani și, îndeosebi, acțiunile purtate în jurul ziarului „Ordine Nuovo" au dus la ridicarea pe o treaptă superioară a luptei revoluționare. În această parte a lucrării se analizează pe larg poziția socialiștilor italieni la Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste, structura

* Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

** Paolo Spriano s-a născut la Torino la 30 noiembrie 1925. Este profesor docent de istorie contemporană pe lîngă Universitatea din Roma și colaborator al Institutului „A. Gramsci". A publicat o serie de lucrări privind mișcarea muncitorească din Torino : *Socialismul și clasa muncitoare din Torino în anii 1892—1913*, 1958 ; *Muncitorimea din Torino și războiul mondial*, 1960 ; *Ocuparea fabricilor*, 1964.

*** Autorul a avut acces la Arhiva C.C. al P.C.I., precum și la documente ale P.C.I. care se găsesc în Arhivele Centrale de Stat, ca urmare a percheziților și confiscărilor de documente făcute de către organele represive de stat, îndeosebi după crearea P.C.I., în 1921. O mare parte din informarea științifică pe care a folosit-o Paolo Spriano se bazează pe memoriile publicate de Jules Humbert-Droz. De asemenea, au fost folosite pe larg materialele ce se află în arhiva personală a lui Tasca.

organizatorică a Partidului socialist, curentele ce s-au delimitat în cadrul acestuia privind tactica și strategia. Autorul arată că tocmai în focul acestor lupte de clasă, precum și în cursul confruntărilor ideologice din mișcarea revoluționară, s-a ajuns la convocarea Congresului de la Livorno, din ianuarie 1921, care a consfințit crearea Partidului Comunist Italian, „victoria stîngii mișcării revoluționare în mișcarea muncitorească".

După această dată și mai ales după instaurarea dictaturii fasciste mussoliniene, Congresul al II-lea al P.C.I. a avut un rol important în fundamentarea liniei directoare politice a partidului, de îmbinare armonioasă a activității legale cu cea ilegală, ceea ce asigura posibilități largi pentru întărirea legăturilor sale cu masele. În același timp, partidul, datorită acestei tactici, a putut să-și păstreze cît de cît intact fondul său de cadre, le-a apărat în fața terorii fasciste. Justețea acestei linii politice s-a verificat în foarte scurt timp. Astfel, atunci cînd a avut loc primul proces intentat de guvernul fascist partidului comunist, cu scopul de a lovi puternic în mișcarea revoluționară, încercarea reacțiunii nu a reușit tocmai datorită tacticii juste a P.C.I., a legăturilor sale trainice cu masele.

Alegerile parlamentare din 1924 fac obiectul a trei paragrafe din lucrare. Paolo Spriano se ocupă insistent de acest moment politic din istoria Italiei. Se încearcă o explicație mai aprofundată asupra cauzelor care au permis ca guvernul mussolinian să obțină 64,9% din voturi și 374 de locuri în Camera deputaților din numărul total de 535. În ceea ce privește situația P.C.I. după alegerile din 1924, autorul arată că au început în partid să se contureze tot mai pregnant curentele existente și care se manifestau pro sau contra tacticii partidului de a realiza o îmbinare armonioasă, în luptă, a posibilităților legale cu cele ilegale.

Fără a neglija lupta clasei muncitoare pentru interesele ei imediate, autorul se oprește pe larg, în volumul I, asupra începuturilor luptei antifasciste în Italia, relevînd rolul partidului comunist ca forță politică principală în organizarea acestei puternice mișcări. În acest sens sînt descrise lucrările Congresului ilegal de la Roma și ale celui de-al III-lea Congres al P.C.I.

Începînd cu anul 1925, guvernul fascist întreprinde o serie de acțiuni, menite să lovească direct mișcarea muncitorească și revoluționară din Italia. Toate măsurile tind spre o dictatură totalitară. Apar legi care interzic grevele și libertatea presei ; întrunirile intră sub controlul partidului fascist etc. La 8 noiembrie 1926 este arestat Antonio Gramsci. Întreaga legislație reacționară culminează cu ilegalizarea partidului.

În aceste condiții grele se impunea cu acuitate sarcina de a se întări și păstra, sub aspect organizatoric, partidul. Trebuia să se facă eforturi deosebite pentru a se menține un corp de activiști legali și ilegali, capabili să întrețină și să dezvolte legăturile partidului cu masele, să lărgească continuu mișcarea revoluționară și să ridice pe o treaptă superioară lupta antifascistă, ce se remarca tot mai evident. Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Italian în anii grei ai ilegalității, perioadă ce începe cu anul 1926, este pe larg prezentată de autor în volumul II al lucrării.

Paolo Spriano insistă asupra situației în care își desfășura partidul activitatea, subliniind că „P.C.I., din primul său an de existență, 1921, s-a găsit în situația de a lupta în condiții de semilegalitate, dictate de puterea publică care a impus restricții în activitatea și organizarea partidului comunist, restricții care vor deveni tot mai grele pe măsura dezvoltării fascismului, fără a mai vorbi de atacuri armate contra sediilor P.C.I., a ziarelor, a conducătorilor și militanților săi" (p. 10).

Autorul se oprește pe larg asupra formei noi organizatorice a partidului comunist, ce a fost impusă de ilegalitate, aceea de a crea peste hotare, în emigrație, o conducere de partid care să poată activa pentru realizarea sarcinilor ce stăteau în fața comuniștilor italieni. În acest sens, se arată că exista un centru de conducere al partidului, cu un număr însemnat de membri ai Comitetului Central, cu sediul la Milano, și un al doilea centru, cu sediul la Paris. De la acesta din urmă se trimitea în țară, prin curieri speciali, un bogat material de propagandă, destinat răspîndirii în rîndurile maselor muncitoare. Tot la Paris, în 1927, apare primul număr al revistei teoretice a P.C.I. „La Stato operaio", în coloanele căreia erau înscrise cele mai urgente sarcini ale detașamentului de avangardă al proletariatului italian.

În condițiile ilegalității, P.C.I. a avut de întîmpinat greutăți deosebit de mari în realizarea liniei sale politice, determinate, după cum subliniază Paolo Spriano, de mai mulți factori, între care și situația internă din partid. Autorul apreciază că partidul fusese cuprins de o criză po-

litică, criză care l-a dus la un pas de prăpastie, sustrăgîndu-l de la acțiunile de conducere a mișcării revoluționare. El a fost obligat să se ocupe mai curînd de problemele sale interne, de întărirea rîndurilor sale. Această acțiune s-a soldat cu excluderea grupului de opoziție din partid și cu asigurarea unității P.C.I. Toate acestea au creat posibilitatea unor noi eforturi, în vederea asigurării conducerii de către partid a mișcărilor revoluționare ce se anunțau pentru anii crizei economice, criză ce a cuprins și Italia. Un alt factor care, după autor, a adus grave prejudicii P.C.I. l-a constituit amestecul direct al Internaționalei a III-a în treburile interne ale acestui partid. Marcînd momentele de criză din P.C.I., Paolo Spriano scrie : „Cea mai intensă și violentă criză din partid a fost cea din anii 1929—1930" (p. 181), dar ea a cuprins doar organele centrale. Autorul prezintă criza din partid pe larg, însă insuficient analizată, fapt ce dă o notă de senzațional activității partidului comunist, furnizînd astfel material acelor cercuri politice reacționare care pot utiliza aceste fapte în scopul denigrării sau defăimării unor personalități politice din P.C.I. În acest capitol, raporturile dintre conducerea partidului ce se afla în Italia și cea din emigrație sînt prezentate unilateral. Insistînd asupra unor aspecte ale relațiilor personale dintre conducătorii P.C.I., autorul arată că criza din partid s-a soldat cu excluderea din organele centrale a lui Tasca, Bordiga, Silone etc.

În aceste împrejurări, cînd pentru comuniștii italieni se puneau probleme de ordin vital — întărirea unității partidului —, fascismul italian dă puternice lovituri rîndurilor sale prin arestarea unui însemnat grup de conducători, în frunte cu Togliatti, Longo, Terracini. Activitatea din închisori, legăturile dintre cadrele de conducere ce se aflau în spatele gratiilor și partid sînt analizate pe larg, relevîndu-se permanentele legături între acestea și partid, fapt ce a asigurat o unitate în conducerea P.C.I. în ceea ce privește luarea unor hotărîri de importanță.

În întreaga lucrare, autorul s-a străduit să prezinte raporturile statornicite între P.C.I. și Internaționala Comunistă. Folosind din plin lucrarea lui Jules Humbert-Droz, autorul arată pe larg aspectele pozitive cît și cele negative care au existat în relațiile dintre P.C.I. și Internaționala a III-a.

Depășirea momentelor grele și întărirea unității organizatorice a partidului, contactul strîns între P.C.I. și păturile largi sociale, renunțarea la linia sectară și în același timp greșită față de socialiști, pe care o perioadă îndelungată i-a apreciat ca „social-fasciști", au făcut ca partidul comunist să se orienteze, încă în ultimul an al crizei economice, spre o tactică de coaliție largă cu toate forțele naționale nefasciste, în vederea realizării Frontului popular antifascist. Această activitate este descrisă în capitolele : **Spinosul drum spre unitatea de acțiune, Lupta contra fascismului și Congresul al VII-lea al Internaționalei a III-a,** autorul insistînd deosebit de mult asupra aportului real pe care P.C.I. l-a adus la clarificarea unor probleme în mișcarea revoluționară internațională. Propria experiență a P.C.I. în organizarea luptei maselor populare din Italia, care în această etapă a îmbrăcat forme din cele mai diferite, constituie părți ale tezaurului mișcării revoluționare mondiale. În acest context, autorul anticipează ideea că tocmai în aceste mari acțiuni pe care le-a întreprins P.C.I. pe „drumul spinos al unității de acțiune", al luptei antifasciste din Italia se află rădăcinile marilor succese pe care partidul comunist le-a înregistrat în mișcarea de rezistență din anii 1943—1945. Legătura strînsă dintre partid și popor, cunoașterea concretă a situației reale din Italia au permis P.C.I. să se afirme în anii 1933—1936 ca o forță de prim ordin în mobilizarea maselor contra politicii guvernului fascist.

Cu toate că pe alocuri lucrarea păstrează un stil narativ, publicistic, ea reprezintă o cucerire a istoriografiei marxiste italiene, constituind o sursă de inspirație în modul de tratare și abordare a problemelor istoriei P.C.I.

Publicarea, în continuare, a celui de-al III-lea volum din istoria P.C.I. va întregi cunoașterea și înțelegerea mai clară a politicii acestui important partid marxist-leninist, care, în tot timpul, a avut ca țel slujirea intereselor națiunii italiene, luptînd cu consecvență pentru independența Italiei.

Dr. MARIA COVACI

ZDENEK KONEČNY, FRANTIŠEK MAINUŠ, Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*

Editura militară, București, 1969, 232 p.

Patrimoniul bogat al tradițiilor de prietenie și colaborare dintre popoarele român și cehoslovac izvorăște din deziderate comune, din similitudinea acțiunii lor îndreptate spre îndeplinirea idealurilor de libertate, pace și progres în lume. Aceste relații de prietenie și solidaritate au căpătat o nouă confirmare și îmbogățire în anii grei ai bătăliilor pentru zdrobirea fascismului, cînd trupele române, alături de Armata sovietică, au purtat lupte eroice pentru eliberarea Cehoslovaciei.

Lucrarea de față ne dezvăluie, prin glasul documentelor, aspecte semnificative. atestînd atît eroismul ostașilor români, participanți activi la eliberarea pămînturilor Cehoslovaciei cotropite de hitleriști, cît și legăturile de întrajutorare și alianță dezvoltate în focul luptelor între reprezentanții poporului român și ai celui cehoslovac. Însăși cartea, apărută sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., este dovada elocventă a unei colaborări rodnice, de data aceasta pe tărîm științific, între cercetători din cele două țări. O serie de materiale — folosite în parte și în sinteza amplă : *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944 — 9 Mai 1945* — sînt culese din arhivele românești, cu sprijinul direct al specialiștilor în problemă de la institutul mai sus menționat. „Sîntem conștienți — scriu Z. Konečny și F. Mainuš — de faptul că istoriografia cehoslovacă datorează încă multe poporului român în privința zugrăvirii participării lui la eliberarea Cehoslovaciei. Culegerea de documente reprezintă doar o mică contribuție în acest sens. Documentele demonstrează totuși clar și convingător că poporul cehoslovac își aduce aminte cu recunoștință de eliberatorii lui" (p. 23).

Pentru a facilita înțelegerea substanței lucrării, autorii prezintă cititorilor pe scurt — în *Cuvînt înainte* — etapele ocupării Cehoslovaciei, jaful deșănțat, crunta exploatare și teroare exercitate de naziști timp de șase ani de zile, nașterea și dezvoltarea mișcării de rezistență sub conducerea comuniștilor, contribuția Armatei române — alături de Armata sovietică și unitățile cehoslovace — la eliberarea țării.

Numeroasele documente adunate și selectate de autori, constînd în cronici comunale și școlare, memorii, amintiri, păstrează mereu vie în amintirea poporului cehoslovac episoadele bătăliilor purtate de ostașii români, ajutorul reciproc acordat în acele zile de maximă încordare a forțelor, prietenia închegată și cimentată în focul luptelor. În cuvinte simple, emoționante este descris momentul sosirii trupelor române eliberatoare, adevărate sărbători pentru populația care îndurase din greu jugul opresiunii străine. La Tisovec, Podkonice, Střelná, Zástřizly, Hyslý, Ždánice, Boršov, Žeravice, Brankovice, Babice și în multe alte locuri ostașii români au fost întîmpinați cu sentimente profunde de bucurie și recunoștință. Cronicarul comunei Hyslý, de pildă, nota : „Oamenii se bucurau din toată inima de venirea trupelor eliberatoare (Divizia a 9-a cavalerie română — *n.n.*)... Eram din nou liberi. Mulțumiri, mulțumiri vouă celor care ne-ați înapoiat ce aveam mai de preț : libertatea" (p. 63).

Pe lîngă miile de jertfe date pentru nimicirea fasciștilor, ostașii români — subliniază autorii — au contribuit și la înlăturarea rănilor provocate de război poporului cehoslovac. Unitățile de specialitate române au construit sau refăcut peste 660 km de cale ferată și de

*Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

şosele, au reparat şi consolidat peste 60 km de cale ferată şi mai mult de 1 230 km de drumuri, au construit, reparat şi întreţinut mii de kilometri de linii de transmisiuni etc. (p. 18). Numeroşi sinistraţi au fost ajutaţi cu hrană şi mijloace de transport de comandamentele unităţilor române, în timp ce mulţi ostaşi au dat sprijin locuitorilor la muncile agricole din primăvara şi vara anului 1945. Serviciile sanitare române au acordat populaţiei mii de consultaţii medicale, tratamente şi intervenţii chirurgicale (p. 19).

Materialul documentar pus la îndemîna publicului larg cititor dezvăluie, sub impresia proaspătă a evenimentelor de atunci, relaţiile de întrajutorare care au existat între populaţia civilă a oraşelor şi satelor cehoslovace şi trupele române; ne înfăţişează participarea populaţiei civile şi a patrioţilor organizaţi în detaşamente de partizani la bătăliile de eliberare. În grelele lupte din împrejurimile oraşului Kroměříz, la Lutopecny, Hradek, Rudimov, Loučka, cetăţenii cehoslovaci au sprijinit acţiunile unităţilor române. Totodată, ca, de exemplu, la Polešovice, femeile cehoslovace au îngrijit cu abnegaţie ostaşii români răniţi (p. 77), în timp ce numeroşi alţi cetăţeni furnizau comandamentelor române informaţii preţioase privitoare la teren, la situaţia trupelor naziste, se ofereau călăuze, conducînd patrulele pe drumuri ascunse, în timpul nopţii, în spatele inamicului.

Anii au trecut, dar vitejia, dragostea şi sîngele vărsat de ostaşii români au rămas mereu vii în conştiinţa poporului cehoslovac. Mormintele şi monumentele închinate luptătorilor noştri, îngrijite şi cinstite cu adîncă pietate, reprezintă doar una dintre mărturiile recunoştinţei păstrate eroismului fiilor poporului român. Lucrarea, dedicată de istoricii cehoslovaci ostaşilor români, întregului nostru popor, reprezintă o contribuţie la dezvăluirea unor tradiţii glorioase de luptă comună româno-cehoslovacă pentru libertate şi pace.

ION MAMINA

EFTIMIE MURGU, Scrieri, ediţie îngrijită cu o introducere şi note de I. D. Suciu

Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, 632 p.

Este cunoscută activitatea revoluţionară desfăşurată de Eftimie Murgu în Principate în timpul mişcării revoluţionare din 1840 şi îndeosebi în perioada revoluţiei de la 1848—1849 [1].

Dar pe lîngă activitatea revoluţionară, Eftimie Murgu s-a distins şi printr-o remarcabilă activitate publicistică. Lucrările sale, cele mai multe redactate în limbile germană şi maghiară, sînt, din acest motiv, mai puţin accesibile uzului general. Chiar şi puţinele articole şi scrisori publicate de el în periodicele vremii au rămas uitate. De aceea, recenta ediţie întocmită de I. D. Suciu este binevenită, mai ales că în ceea ce priveşte scrierile lui Murgu elaborate în limbi străine s-a procedat într-un mod riguros ştiinţific, reproducîndu-se textul original alături de traducerea în limba română.

În majoritatea lor, scrierile lui Murgu au caracter istoric şi totodată militant; el a invocat istoria pentru a combate prin date şi argumente ştiinţifice afirmaţiile tendenţioase privitoare la originea poporului român, la unitatea lui, la latinitatea limbii române.

În anul 1830, Eftimie Murgu tipăreşte prima lui carte de polemică cu Sava Tököly asupra originii poporului român,

[1] Vezi: I. D. Suciu, *Eftimie Murgu*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", 1963, (XIV), nr. 2—3, p. 128—134.

reprodusă în volum[2]. Spre a dovedi latinitatea limbii române, Murgu procedează la analiza structurii ei. Structura unei limbi, afirmă autorul, poate fi dedusă din două categorii de cuvinte : din „cuvintele cele mai trebuincioase ale unei limbi", pe care le numește *„cuvinte ale primei necesități"*, adică „acele cuvinte care formează legătura vieții sociale și care unesc pe oameni prin intermediul rațiunii" (p. 203), precum și din categoria constituită de *„cuvinte[le] accidentale"*, adică cele „neesențiale în ce privește ființa limbii" (p. 204). Caracterul unei limbi trebuie judecat — se afirmă în lucrare — după cuvintele „esențiale", nu după cele „accidentale". Pentru a-și demonstra practic teza, autorul se referă la trei categorii de cuvinte esențiale : cele „necesare siguranței", din „viața obișnuită" și „lucruri ținînd de casă", care toate sînt de origine latină (p. 205—211).

În polemica cu Sava Tököly, Eftimie Murgu pune în lumină și ideea unității poporului român : „valahii se numesc peste tot cu numele *român*" (p. 235). Ei, se arată în continuare, se consideră toți unul și același popor, „căci dacă s-ar pune unui român întrebarea : *que es ?* atunci s-ar fi convins cu ușurință că fiecare român, fie el de la răsărit sau apus, ar răspunde la aceasta imediat : *eo sum romanu,* eu sînt român, și deabia la întrebarea repetată : *que romanu ?* (ce fel de român ?) ei obișnuiesc, pentru a-și indica patria, să răspundă *moldovean, muntean,* care se adaugă, ca adjectiv, la *român*" (p. 236). Românii — subliniază Murgu — „au fost cei mai vechi locuitori ai Ungariei și Transilvaniei... erau numeroși încă la sosirea maghiarilor și formează astăzi, ca și pe atunci, o națiune principală" (p. 294). În Transilvania, limba română este „o limbă generală" și e învățată și folosită și în raporturile economice dintre sași și secui, fiind „cea mai utilizată ca limbă comercială în orașele comerciale" (p. 297). În ultima parte, autorul pledează pentru introducerea alfabetului latin, care corespunde spiritului limbii române, în timp ce „literile cirilice nici nu se potrivesc limbii române" (p. 333).

În partea a doua a volumului au fost grupate texte care, în cea mai mare parte a lor, aduc informații complementare în legătură cu revoluția de la 1848—1849. Dintre acestea menționăm : *Convocarea adunării de la Lugoj* (p. 444—445), *Raportul către Ministerul de Interne despre Adunarea de la Lugoj* (p. 445—449), *Răspuns* (polemic — *n. n.) la articolul despre români al lui Nicolae Jojica...* (p. 454—459) și *Discursul rostit în Dietă la 26 august 1848* (p. 459), care a contribuit la clarificarea raporturilor politice româno-maghiare.

Pentru cunoașterea colaborării și unității de acțiune a revoluționarilor români, este edificatoare scrisoarea lui Eftimie Murgu către Nicolae Bălcescu, prin care guvernul din Țara Românească era îndemnat să se înarmeze și să ia legătura cu guvernul revoluționar maghiar, spre a se realiza o alianță a forțelor revoluționare împotriva celor două imperii reacționare : habsburgic și țarist (p. 451—453). Scrisoarea adresată din închisoarea Aradului lui Sigismund Pop conține unele date privitoare la soarta și tratamentul revoluționarilor după înăbușirea revoluției de la 1848 (p. 481—486). Tot în această parte este reprodus și articolul — necunoscut pînă acum — *Ierarhia românească față de ierarhia sîrbească* (p. 487—501).

Partea a treia a cărții reunește cîteva fragmente din *Logica* tradusă de Murgu după Imre János, fostul său profesor la Universitatea din Pesta. Deși nu sînt originale, ele prezintă interes prin ilustrarea limbajului filozofic românesc de acum un veac și jumătate, reflectînd dificultățile întîmpinate de Murgu în efortul de a alcătui o terminologie filozofică specifică limbii noastre.

Socotim că o adîncire a analizei critice a conținutului de idei al operei lui Eftimie Murgu, definirea limitelor concepției sale în judecarea unor fenomene și evenimente ar fi fost în avantajul cunoașterii și înțelegerii, în toată complexitatea ei, de către cititorul contemporan, a acestei interesante și valoroase moșteniri lăsată nouă de revoluționarul și gînditorul ardelean.

Ampla introducere privind viața și activitatea lui Eftimie Murgu, datorată lui I. D. Suciu, îngrijirea științifică a volumului, cum și instrumentele informative care însoțesc lucrarea (tabelul cronologic al principalelor date despre Eftimie Murgu, numeroasele ilustrații — în parte inedite —, facsimilele) mijlocesc punerea în valoare a conținutului antologiei.

Dr. VIORICA MOISUC

[2] Eftimie Murgu, *Scrieri,* Editura pentru literatură, București, 1969, p. 93—438. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

SUSȚINEREA UNOR TEZE DE DOCTORAT

În ziua de 7 noiembrie 1969, la facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Problema agrară în timpul revoluției din 1848 în Țara Românească** de către Stan Apostol.

Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul facultății de istorie a Universității București — președinte ; prof. univ. Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific ; prof. univ. dr. docent Constantin C. Giurescu, conf. univ. dr. Constantin Corbu, conf. univ. dr. Damian Hurezeanu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărît, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Stan Apostol.

★

În ziua de 19 ianuarie 1970, în fața comisiei de doctorat a facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Evoluția ideilor programatice ale mișcării muncitorești și socialiste din România pînă la 1900** de cărte Elena Georgescu.

Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. — președinte; conf. univ. dr. Damian Hurezeanu — conducător științific; conf. univ. dr. Constantin Corbu, conf. univ. dr. Augustin Deac, prof. univ. dr. Aurel Loghin — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărît, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Elena Georgescu.

★

În ziua de 29 ianuarie 1970, în fața comisiei de doctorat a facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Atitudinea mișcării muncitorești din România față de politica partidelor burgheziei și moșierimii în anii 1907—1914** de către Ioan Căpreanu.

Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. — președinte ; conf. univ. dr. Augustin Deac — conducător științific ; prof. univ. dr. docent Nicolae Corivan, dr. Nicolae Copoiu, dr. Traian Lungu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărît, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Ion Căpreanu.

★

În ziua de 26 februarie 1970, în fața comisiei de doctorat a facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale** de către Florea Nedelcu.

Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Aron Petric, reprezentantul decanului — președinte ; prof. univ. dr. Titu Georgescu — conducător științific ; dr. Ion Oprea, dr. Gh. I. Ioniță, dr. Ion Babici — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărît, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Florea Nedelcu.

★

În ziua de 23 martie 1970, în fața comisiei de doctorat a facultății de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Conferința de la Montreaux. 1936** de către Robert Deutsch.

Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul facultății de istorie a Universității București — președinte ; prof. univ. dr. docent acad. Andrei Oțetea — conducător științific; conf. univ dr. Eliza Campus, conf. univ. dr. Natan Lupu, dr. Ion Oprea — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărît, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Robert Deutsch.

poșta redacției

MARIETA MIHALCEA — București. Ne bucură interesul dv. de a cunoaște cît mai multe lucruri despre tactica folosită de P.C.R. în vederea cuceririi depline a puterii politice de către clasa muncitoare, în perioada 6 martie 1945—30 decembrie 1947. Pentru a vă forma o imagine cît mai cuprinzătoare, vă sugerăm să consultați Bibliografia „Analelor" pe 15 ani, publicată în numărul 1/1970 al revistei. Veți găsi însă numai articole. Sublinierea tovarășului Nicolae Ceaușescu privind necesitatea unei lucrări care să abordeze tema revoluției populare socotim că va fi apreciată ca o sarcină de către istoricii care au în preocupări această perioadă.

*

Prof. **SANDU POTÎRNICHE — comuna Chinteni, județul Cluj.** „Trăsăturile regimului social-politic din România" este o temă deosebit de complexă și tot atît de dificilă, care, în ultimul timp, a fost adusă în discuția istoricilor și economiștilor. Consecventă în a face loc în coloanele revistei unor materiale de dezbateri pe probleme de interes major ale istoriei moderne și contemporane a României, redacția vă dă asigurări că în curînd va publica noi articole pe această temă.

*

ALEXANDRU ARȘINEL — comuna Dolhasca, județul Suceava. Ne bucură faptul că sînteți unul dintre cititorii asidui ai publicației noastre. Într-adevăr, așa cum dv. singur apreciați, publicarea unor figuri de militanți ai clasei muncitoare nu poate fi niciodată pe deplin încheiată. Pentru completarea biografiei ceferistului Gheorghe Giosanu, dăm mai jos datele inedite pe care le comunicați și pentru care vă mulțumim.

„La cîteva zile după evenimentele ce avuseseră loc la Pașcani, cînd muncitorii încercaseră să elibereze pe țăranii arestați la Ruginoasa și pe care-i duceau, închiși în vagoane, spre Fălticeni, un alt vagon cu arestați a trecut prin Pașcani spre Fălticeni. O nouă acțiune după modelul primeia nu mai era posibilă, deoarece se luaseră măsuri severe de pază. Și totuși trebuia făcut ceva pentru a-i salva.

Rețeaua C.F.R. era sub influența indicațiilor date de sindicatul din Pașcani, din care făcea parte și Gheorghe Giosanu, reprezentant la Dolhasca al acestui sindicat. El a fost informat că vagonul cu țăranii răsculați arestați se îndrepta spre Dolhasca, de unde urma să fie atașat unui tren de persoane, care circula spre Fălticeni în timpul nopții. S-au luat măsurile de rigoare. Locomotiva de serviciu din acea noapte era condusă de Giosanu, avînd ca fochist pe omul lui de încredere Gheorghe Toma și ca întreținător al focurilor din vagoane pe Petre Arșinel. Subliniez aceasta, deoarece, în mod eronat, în paginile revistei se afirmă că fochistul ar fi fost «un oarecare Gh. Raicu». Realitatea, așa cum este confirmată de martori oculari, este că Gh. Raicu a fost fochist în acea perioadă, însă pe locomotiva condusă de Neculae Maxim.

Pentru eliberarea țăranilor arestați s-a întocmit un plan bine pus la punct de

către cei trei ceferiști, care urmau a însoți garnitura de tren. O afirmație, de asemenea eronată, este în legătură cu locul unde s-a produs eliberarea țăranilor arestați. Ea a avut loc nu în apropierea vechii halte Dolhești și nici la curba de care se pomenește. O curbă de cale ferată nu există pe această porțiune, în afară de cea de la ieșirea din gara Dolhasca, mai departe fiind linia dreaptă pînă la halta veche Dolhești. Oprind viteza trenului pe aceast traseu, s-ar fi dat naștere la bănuieli și chiar la unele alarmări nedorite, ce ar fi sesizat personalul de la cantonul C.F.R. și care, ulterior, ar fi dus la demascarea făptașilor. Realitatea este că eliberarea s-a produs mult mai aproape de Dolhasca, și anume la punctul Behna-Vămeni, azi km 30, unde, alături de calea ferată, se afla o lunică de aproape 14 ha, cu copaci groși și deși, unde țăranii eliberați s-au putut ascunde pentru un moment.

Iată cum s-au întîmplat în realitate lucrurile : În gara Dolhasca, vagonul cu arestați a fost atașat garniturii personalului, imediat după locomotivă. Jandarmii din pază au ocupat locuri într-un vagon de clasa a III-a, aflat în apropierea vagonului în care erau arestații. În soba din vagonul unde se aflau jandarmii, ceferistul de serviciu (Petre Arșinel) bagă continuu lemne, încît în curînd atmosfera devine aproape sufocantă. Era tîrziu în noapte. De căldură și de oboseală jandarmii adorm unul cîte unul. Conform înțelegerii, acesta semnalizează cu o lanternă că totul este în regulă. La locul stabilit, trenul își încetinește viteza, fără a surprinde pe nimeni. În fuga mare, Giosanu sare din locomotivă, sfărîmă zăvoarele cu un ciocan, ajută pe arestați să sară din vagon prin partea dinspre lunică și, în timp ce țăranii eliberați (în jur de 14 oameni) se pierdeau printre copaci, trenul prinde din nou viteză, ajungînd la Fălticeni cu ușile vagonului larg deschise, nimeni neputînd să-și explice cum dispăruseră pe parcurs arestații. Țăranii eliberați, după ce au străbătut lunca și apoi pădurea de pe «Dealul viei», au ajuns, spre ziuă, la locuința lui Gheorghe Voroneanu, căruia i-au povestit cum au fost eliberați din tren. La acesta au stat ascunși pînă în seara următoare, fiind apoi îndreptați spre locurile lor de baștină".

Fotografia lui Gheorghe Voroneanu, decedat în anul 1959, în vîrstă de 104 ani, săteanul care a adăpostit pe țăranii eliberați de către Gheorghe Giosanu.

★

CONSTANTIN LĂPUȘNEANU — București. Relatările în legătură cu episodul petrecut cu peste 25 de ani în urmă în București constituie o contribuție meritorie la elucidarea și completarea, cu noi date, a luptei desfășurate de poporul român, în frunte cu comuniștii, la acțiunea de alungare a trupelor fasciste din țară după 23 August 1944. Datele pe care ni le-ați trimis vor constitui un ajutor prețios în activitatea depusă de cercetătorii institutului în aprofundarea acestor momente memorabile din istoria patriei noastre. Vă mulțumim.

★

Răspundem pe această cale tovarășilor din **Tîrgu-Mureș, Focșani, Brăila** și **Tîrgoviște** că redacția revistei **„Anale de istorie"** nu contractează abonamente și nici nu poate trimite ramburs numere dispersate. Cei interesați pot să se adreseze direct oficiilor poștale, factorilor poștali sau difuzorilor din întreprinderi, instituții și de la sate pentru contractarea de abonamente, mijlocul cel mai sigur de a avea la timp numerele revistei.

★

Dr. GHEORGHE BRĂTESCU — București. Materialul dv. conține o serie de date și fapte interesante privind activitatea publicistică a medicilor participanți la începuturile mișcării noastre socialiste. Marea majoritate a acestora sînt cuprinse însă în diferite materiale care au văzut deja lumina tiparului.

Dr. ION HURDUBEȚIU — Cîmpulung-Muscel. Articolul dv., scris într-o formă originală, este deosebit de interesant sub aspectul datelor și faptelor, se pare în cea mai mare parte inedite. El rămîne în atenția redacției și, în funcție de posibilități, sperăm că își va găsi locul într-un număr viitor.

★

VALENTIN RAUS — Bistrița. Nu putem publica materialul trimis deoarece datele pe care le conține, deși interesante, sînt foarte sărace pentru a putea constitui baza unui articol la nivelul celor ce-și găsesc loc în cuprinsul publicației noastre. El ar putea foarte bine, deoarece este interesant, să facă obiectul unui mic articol destinat unei publicații pe plan local. Așteptăm de la dv. alte materiale pe profilul și la nivelul cerut de redacție. Încercați.

★

ERHARD ANDRÉE și MARIANA DANEȘ. În paginile revistei, după cum singuri, sperăm, v-ați putut convinge, nu publicăm asemenea mici notițe. Cele cîteva date sporadice de care dispuneți ar putea fi încadrate într-un material mai mare, cu caracter științific și destinat a aduce pe planul istoriografiei românești o contribuție notabilă.

★

GEORGETA MACARIE — Iași. Regretăm că nu putem cuprinde în paginile revistei materialul trimis de dv., întrucît nu aduce aproape nimic nou. Datele, faptele sînt, în general, interesante, dar nu pot căpăta valoarea necesară decît atunci cînd sînt însoțite de generalizare, sinteză. Or, tocmai asemenea articole caută revista noastră a pune la dispoziția cititorilor săi.

VICTOR DUȘA — București. Ambele materiale ni se par interesante, atît în ce privește concepția cît și sub aspectul conținutului. Le vom avea în vedere și le vom fructifica, mai ales că preconizăm realizarea unor rubrici permanente de **Istorie locală** și de **Amintiri.**

★

NICOLAE STOICA — București. Atunci cînd abordați o temă porniți de la ceea ce istoriografia noastră a cucerit și nu pierdeți din vedere niciodată acest lucru. Nu are nici un rost să irosiți timp și efort în a ataca teme deja elucidate. Oricum se cer făcute referiri consistente la studiile anterioare ale autorilor ce vă preced.

★

IOAN HUZA — Tulcea. Deși datele din articol au fost, în bună măsură, comunicate, cuprinde totuși unele elemente care ne-ar putea interesa. N-ați fi de părere să încercăm? Cu o scurtă introducere de cîteva pagini s-ar putea da un grupaj de amintiri ale unor foști participanți la luptele marinarilor români pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist, de care am înțeles că dispuneți. Așteptăm răspunsul dv.

★

Conf. dr. DUMITRU V. FIROIU — Cluj. Materialul, în forma revăzută pe care l-am primit, se apropie mult de ceea ce dorim să realizăm. Cu unele completări, pe care vi le vom comunica, sperăm ca într-unul din numerele viitoare el să vadă lumina tiparului. Cît privește continuarea, în paginile revistei, a dezbaterilor pe tema „Trăsăturile regimului social-politic din România" vom publica, în curînd, considerații privind perioada 1918—1944.

СОДЕРЖАНИЕ

100 ЛЕТ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ В. И. ЛЕНИНА

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Победа социализма в Румынии — подтверждение жизненности ленинизма, его творческого духа 3
ТИТУ ДЖОРДЖЕСКУ: Концепция Владимира Ильича Ленина о партии Нового Типа. Создание Румынской Коммунистической Партии — Воплощение ленинизма 20
НИКОЛАЕ ГОЛДБЕРГЕР, ГЕОРГЕ СУРПАТ: В. И. Ленин о руководящей роли рабочего класса в революции и социалистическом строительстве. 38

СТАТЬИ—СООБЩЕНИЯ

ВИРДЖИЛ СМЫРЧЯ: Великая победа над гитлеровской Германией 51
ДАМИАН ХУРЕЗЯНУ: Размышления К. Доброджану-Геря в «Неокрепостничестве». 64
НОРА З. МУНТЯНУ: Про К. Доброджану-Геря. Письма 80
А. МАМУ (Монгольская Н. Р.): Научная деятельность Института истории партии при ЦК Монгольской народно-революционной партии 93
ГЕОРГЕ МАТЕЙ: Данные о вкладе румынских социалистов в сохранение и развитие связей международной солидарности рабочего класса в период 1914—1916 гг. 101

ВОСПОМИНАНИЯ

БЕЛА БРЕЙНЕР ● ВАСИЛЕ ТУДОСЕ ● ЛЕОНТЕ ФИЛИПЕСКУ 111

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Рабочая научная сессия Института исторических и общественно-политических исследований при ЦК РКП 126
Румыно-болгарский семинар о роли коммунистических партий двух стран в борьбе за установление и укрепление народной власти..... 141
Москва — Научная сессия, посвященная столетию со дня рождения В.И. Ленина (26-28 февраля 1970 г) 153

РЕЦЕНЗИИ

Работы, вышедшие в свет в СССР по случаю 100-летия со дня рождения Владимира Илбича Ленина: **Дойна Смырча**; Из антифашистской борьбы за независимость и суверенитет Румынии. Сборник исследований. Военное

издательство, Бухарест, 1969 г., стр. 226: **Траян Удря**; Крупное крестьянское восстание 1907 года, Издательство, Академии Румынской Социалистической Республику, Бухарест, 1967 г., стр. 912: **Николае Копою**; Философия истории. Исследования, Политическое издательстео, Бухарест, 1969 г., стр. 274: **Марин Бадя**; Полковник АУРЕЛ ПЕТРИ, Теория и метод в военной науке, Военное издательство, Бухарест, 1968 г., стр. 224: **Памфил Никителя**; «Исследования. Исторический журнал». № 1—6 1969 г.: **Г. И. Ионицэ**; ПАОЛО СПРИАНО, История итальянской коммунистической партии, том I, 1967 г., том II, 1969 г., Издатель Джулио Эйнауди, Торино: **Мария Ковач**; ЗДЕНЕК КОНЕЧНЫ, ФРАНТИШЕК МАЙНУШ, Чехословацко-румынская дружба. Странички военной хроники, Военное издательство, Бухарест, 1969 г., стр. 232: **Ион Мамина**; Ефтимие Мургу. Произведения, Пересмотренное издание, введение И.Д. Сучу, Литературное издательстео, Бухарест, 1969 г., стр. 632: **Виорика Мойсук** 154

ПОЧТА РЕДАКЦИИ 184

SOMMAIRE

100 ANS DEPUIS LA NAISSANCE DE V.I. LÉNINE

ION POPESCU-PUTURI: La victoire du socialisme en Roumanie, la confirmation de la viabilité du marxisme-léninisme, de son esprit novateur 3

TITU GEORGESCU: Le concepte de Vladimir Ilitch Lénine sur le parti de type nouveau. La creation du Parti Communiste Romain — incarnation du léninisme 20

NICOLAE GOLDBERGER, GHEORGHE SURPAT: V. I. Lénine sur le rôle de dirigeant de la classe ouvrière dans la révolution et la construction socialiste 38

ARTICLES ET COMMUNIQUÉS

V. SMÂRCEA: La grande victoire sur l'Allemagne hitlérienne 51

DAMIAN HUREZEANU: La pensée de C. Dobrogeanu-Gherea dans „Le Néoservage“ 64

NORA Z. MUNTEANU: Pro C. Dobrogeanu-Gherea. Correspondance 80

A. MAMU (R.P. Mongole): L'activité scientiphique de l'Institut d'histoire du parti de près le C.C. du Parti Populaire Révolutionnaire Mongole..... 93

GHEORGHE MATEI: Dates regardant la contribution des socialistes roumains à la conservation et au développement des relations de solidarité internationale de la classe ouvrière entre les années 1914—1916 101

EVOCATIONS

BELA BREINER ● VASILE TUDOSE ● LEONTE FILIPESCU..... 111

LE VIE SCIENTIPHIQUE

La session scientiphique de travail de l'Institut d'études historiques et social-politiques de près le C.C. du P.C.R..... 126

Le séminaire roumain-bulgare regardant le rôle des partis communistes des deux pays dans la lutte pour l'installation et le renforcement du pouvoir populaire 141

Moscou — La session scientiphique consacrée au centenaire de la naissance de V. I. Lénine (26 — 28 février 1970) 153

COMPTES-RENDUS

Oeuvres apparues en U.R.S.S. à l'occasion de l'anniversaire du centenaire de la naissance de V.I. Lénine: **Doina Smârcea**; De la lutte antifasciste pour l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie. Recueil d'études, Edition militaire, Bucarest, 1969, 226 p.: **Traian Udrea**; La grande révolte des paysans en 1907, Edition de l'Academie de la Republique Socialiste de la Roumanie, Bucarest, 1967, 912 p.: **N. Copoiu**; La philosophie de l'histoire. Études, Edition politique, Bucarest, 1969, 274 p.: **Marin Badea**; COL. AUREL PETRI, Théorie et méthode dans la science militaire, Edition militaire, Bucarest, 1968, 224 p.: **Pamfil Nichițelea**; „Etudes. Revue d'histoire" no. 1—6/1969: **Gh. I. Ioniță**; PAOLO SPRIANO, Storia del Partito Comunista Italiano, vol. I, 1967, vol. II, 1969, Editori Giulio Einaudi, Torino: **Maria Covaci**; ZDENEK KONEČNY, FRANTIŠEK MAINUŠ, L'amitié tchécoslovaque-roumaine. Pages des croniques de guerre, Edition militaire, Bucarest, 1969, 232 p.: **Ion Mamina**, EFTIMIE MURGU, Ecrits, édition soignée avec une introduction et des notes de I.D. Suciu, Edition pour la littérature, Bucarest, 1969, 632 p.: **Viorica Moisuc** 154

LE COURIER DE LA REDACTION 184

INHALT

100 JAHRE VON W.I. LENINS GEBURT

ION POPESCU-PUȚURI: Der Sieg des Sozialismus in Rumänien, ein Beweis der Lebendigkeit und des Neuerergeistes des Marxismus-Leninismus 3

TITU GEORGESCU: Wladimir Ilitsch Lenins Auffassung über die Partei des neuen Typs Die Bildung der K.P.R. ein Beweis der Anschauung des Leninismus 20

NICOLAE GOLDBERGER, GHEORGHE SURPAT: W. I. Lenin über die hegemone Rolle der Arbeiterklasse in der Revolution und im Aufban des Sozialismus 38

ARTIKELN UND MITTEILUNGEN

VIRGIL SMÂRCEA Der grosse Sieg über das hitleristische Deutschland 51

DAMIAN HUREZEANU: Das Denken von C. Dobrogeanu Gherea in der Arbeit „Neoleibeigenschaft" 64

NORA Z. MUNTEANU: Pro C. Dobrogeanu Gherea. Korrespondenz. 80

A. MAMU (Volksrepublik Mongolei): Die wissenschaftliche Tätigkeit des historischen Institutes neben dem Z. K. der Volksrevolutionären Partei der Mongolei. 93

GHEORGHE MATEI: Daten bezugs des Beitrages rumänischer Sozialisten in der Festigung der internationalen Solidarität der Arbeiterklasse in den Jahren 1914—1916 101

ERINNERUNGEN

BELA BREINER ● VASILE TUDOSE ● LEONTE FILIPESCU 111

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Wissenschaftliche Session des Institus für historische und sozial-politische Studien neben dem Z.K. der K.P.R. 126

Rumänisch-bulgarisches Seminar bezugs der Rolle der kommunistischen Parteien der zwei Länder im Kampfe für die Instaurierung und Festigung der Volksmacht 141

Moscau — Wissenschaftliche Session den hundertsten Geburtstag von W. I. Lenin gewiwidmet (26-28 februar 1970) 153

REZENSIONEN

Arbeiten die in der U.D.S.S.R. zu Ehren des 100. Geburtstages von W.I. Lenin erschienen sind: **Doina Smârcea;** Aus dem antifaschistischen Kampf für die Unabhängigkeit und Suveranität Rumäniens. Eine Sammlung von Studien, Militärischer Verlag, Bukarest, 1969, 226 S.: **Traian Udrea;** Der grosse Bauernaufstand von 1907, Verlag, der Akademic der Sozialistischen Republik Rumänien Bukarest, 1967, 908 S.: **Nicolae Copoiu;** Die Philosophie der Geschichte, Studien, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 274 S.: **Marin Badea;** KOL. AUREL PETRI, Theorie und Methode in der militärischen Wissenschaft, Militärischer Verlag, Bukarest, 1968, 224 S.: **Pamfil Nichițelea;** „Studien. „Historische Zeitschriften" nr. 1—6/69. **Gh. I. Ioniță;** PAOLO SPRIANO, Storia del Partito Comunista Italiano, vol. I, 1967, vol. II, 1969, Editori Giulio Einaudi, Torino: **Maria Covaci;** ZDENEK KONEČNY, FRANTIŠEK MAINUŠ, Rumänisch-tschehoslowakische Freundschaft. Chronikblätter aus dem Krieg, Militärischer Verlag, Bukarest, 1969, 232 S.: **Ion Mamina;** EFTIMIE MURGU. Schriften, Eingleitung und Anmerkungen von I.D. Suciu, Verlag für Literatur, Bukarest, 1969, 632 S.: **Viorica Moisuc** 154

REDAKTIONPOST 184

CONTENTS

BIRTH CENTENARY OF V.I. LENIN

ION POPESCU-PUȚURI: Victory of socialism in Romania, confirmation of the viability of Marxism-Leninism, of its renewing spirit 3

TITU GEORGESCU: Vladimir Ilych Lenin's concept on the revolutionary party of the working class. The building of R.C.P. — embodiment of the principles of the Leninism 20

NICOLAE GOLDBERGER, GHEORGHE SURPAT: Lenins concept on the role of hegemony of the working class in the socialist revolution and construction 38

ARTICLES-PAPERS

VIRGIL SMÂRCEA: The great victory against the hitleristic Germany 51
DAMIAN HUREZEANU: C. Dobrogeanu-Gherea's thinking in „Neoserfdom"..... 64
NORA Z. MUNTEANU: Pro C. Dobrogeanu-Gherea — correspondance 80
A. MAMU: (P. R. of Mongoly) Scientific activity of the Institute of the Party under the C.C.of the Mongolian People's Revolutionary Party 93
GHEORGHE MATEI: Data on the contribution of Romanian socialists to maintaining and developing the working class' links of international solidarity in 1914—1916 101

RECOLLECTIONS

BELA BREINER ● VASILE TUDOSE ● LEONTE FILIPESCU 111

SCIENTIFIC LIFE

Scientific working session of the Institute of Historic and Social-Political Studies under the C.C. of the R.C.P. 126
Romanian-Bulgarian seminar on the role of the communist parties of the two countries in the struggle for the establishment and consolidation of people's power 141
Moscova — Scientific session în observance of the berth centenary of V. I. Lenin (26-28 february 1970) 153

REVIEWS

Works published in the U.S.S.R. in observance of the birth centenary of Vladimir Ilyich Lenin: **Doina Smârcea;** From the anti-fascist fight for Romania's independence and sovereignty. Collection of surveys. Publishing House for Military Literature, Bucharest 1969, 226 p.: **Traian Udrea;** The big peasant rising of 1907, Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania Bucharest, 1967, 908 p. **Nicolae Copoiu;** The philosophy of History. Studies, Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1969, 274 p.: **Marin Badea;** Colonel AUREL PETRI, Theory and method in military science, Publishing House for Military Literature, Bucharest, 1968, 224 p.: **Pamfil Nichitelea;** „Studies. History Review" No. 1—6/1969: **G.I. Ioniță;** PAOLO SPRIANO, Storia del Partito Comunista Italiano, vol. I, 1967, vol. II, 1969, Editori Giulio Einaudi, Torino: **Maria Covaci;** ZDENEK KONEČNY, FRANTIŠEK MAINUŠ, Czechoslovak-Romanian friendship. Pages from war chronicles, Publishing House for Military Literature, Bucharest, 1969, 232 p.: **Ion Mamina;** EFTIMIE MURGU. Writings, wel laid-out edition, with an introduction and notes by I. D. Suciu, Literary Publishing House, Bucharest, 1969, 632 p.: **Viorica Moisuc** 154

THE MAILBAG 184

Redactori : **Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil**
Tehnoredactor : **Lucian Alexandru**

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

43 108

I 8936

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XVI 3 1970

1990

0 1111. 2005

i 8936

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XVI
3
1970

SUMAR

ARTICOLE

ŞTEFAN VOICU : Constantin Dobrogeanu-Gherea 3

VASS HENRIK : Probleme ale istoriei mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare (R. P. Ungară) 19

ION ŞERBĂNESCU : Din activitatea ideologică a partidului comunist în rîndurile intelectualităţii în primii ani ai revoluţiei populare 41

COMUNICĂRI

80 de ani de la prima sărbătorire a zilei de 1 Mai (1890—1970) : **Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu** 56

Ecoul intern şi internaţional al arestării comuniştilor participanţi la Congresul de creare a P.C.R. : **M. C. Stănescu** 72

Momente din istoria regimului electoral în România (1922—1928) : **Ion Saizu, Leon Eşanu** 84

DOCUMENTE

Din paginile revistei „Lupta de clasă" 95

II-926

OPINII

Considerații privind unitatea mișcării muncitorești din România între anii 1921 și 1929 : **Clara Cușnir-Mihailovici** 114

EVOCĂRI

Constantin Agiu ● Carol Farcaș ● Aradi Viktor 127

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiuni științifice consacrate aniversării a 100 de ani de la nașterea lui Vladimir Ilici Lenin 139

Sesiune științifică consacrată aniversării a 25 de ani de la victoria asupra fascismului 159

RECENZII—NOTE BIBLIOGRAFICE

România socialistă și cooperarea internațională, Editura politică, București, 1969, 448 p. ; *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, 376 p. ; *AL. GH. SAVU, Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, București, 1970, 486 p. ; *Studii privind politica externă a României (1919—1939)*, Editura militară, București, 1969, 344 p. ; *OLIMPIU MATICHESCU, ELENA GEORGESCU, 1 Mai în România (1890—1970)*, București, 1970, 368 p. ; *IOSIF MICU, Am supraviețuit lagărului hitlerist. Memorii despre Buchenwald*, Editura politică, București, 1970, 248 p. ; *ELENA M. MACAVEI, Amintiri din viața soțului meu, Mihail Macavei*, Editura politică, București, 1969, 228 p. ; *V. I. Lenin văzut de români. Documente și amintiri*, Editura politică, București, 1970, 674 p. 162

POȘTA REDACȚIEI

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

Constantin Dobrogeanu-Gherea

Ştefan VOICU

1970 este an al aniversării naşterii şi comemorării morţii lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, a aceluia care a fost un mare înaintaş al ideologiei socialiste de esenţă marxistă, al teoriei socialismului ştiinţific, al sociologiei româneşti la începuturile sale, al publicisticii militante — dintre cele mai înaintate pentru acea epocă —, al concepţiei materialiste a criticii literare în România. Ne simţim moştenitori ai patrimoniului de valori pe care îl cuprinde opera şi activitatea lui C. D. Gherea, în ceea ce au avut acestea mai înaintat şi peren. Filozofi, sociologi, istorici, publicişti, profesori de ştiinţe sociale, critici literari ai României socialiste, pe bună dreptate, aşază aceste valori la izvoarele evoluţiei materialist-istorice şi dialectice ale tărîmurilor de activitate amintite.

Astăzi, la împlinirea a 115 ani de la naşterea şi 50 de ani de la moartea lui C. D. Gherea, avem maturitatea politică, ideologică şi culturală de a înfăţişa contribuţia de preţ pe care marele teoretician socialist a adus-o la sfîrşitul veacului trecut şi începutul veacului nostru şi să emitem judecăţi de valoare pentru omul acelei epoci, precum şi pentru ceea ce a rămas valabil altor perioade şi rămîne pentru epoca noastră.

C. Dobrogeanu-Gherea se defineşte ca un precursor al culturii socialiste, ca un creator de şcoală marxistă a socialismului în România. La flacăra acestei şcoli au păşit în viaţa politică mulţi militanţi revoluţionari, iar în viaţa ştiinţifică şi culturală numeroşi intelectuali, savanţi — amintiţi fie numai Ibrăileanu, Caragiale. Sadoveanu, Parhon, Racoviţă, Vlahuţă, Galaction, Mille şi mulţi alţii —, mai toţi rămînînd fideli idealurilor socialiste, progresiste. Se poate spune că la finele secolului trecut, cînd în România s-a declanşat elevata dispută, nu numai culturală, în problemele criticii literare, dintre Gherea şi Maiorescu, fruntea intelectualităţii româneşti a văzut în C. Dobrogeanu-Gherea pe mentorul concepţiei viitorului, mulţi adoptînd-o pentru prezentul epocii. Garabet Ibrăileanu îi recunoştea rolul de „îndrumător, învăţător şi apostol", situîndu-l printre „marii semănători de cultură". Aprecierile lui Alexandru Vlahuţă îl înalţă pe piedestalul ctitorilor de înaintată şcoală critică românească.

În timp ce Titu Maiorescu, personalitate marcantă a culturii românești din ultimele trei decenii ale secolului trecut, rămînea o valoare în hotarele țării și circumscrisă la o anume epocă, C. Dobrogeanu-Gherea va depăși și fruntariile țării și ale sud-estului european, fiind apreciat la începutul veacului al XX-lea pe scară internațională.

Ca și Maiorescu, Gherea a cunoscut și studiat, în ceea ce privește critica literară, operele, lucrările, studiile filozofilor, ideologilor, criticilor de artă, ale teoreticienilor criticii literare din țările înaintate ale Europei. Dar în timp ce primul s-a orientat spre teoreticieni idealiști, care reprezentau de regulă curente în desuetudine pentru lumea viitorului, celălalt s-a îndreptat spre cei mai avansați purtători ai teoriilor progresului social, cultural, spre întemeietorii socialismului științific și spre o critică socială și de artă izvorîtă din realitățile lumii și cu o înțelegere progresistă a societății.

Nu întîmplătoare a fost adeziunea marilor cărturari la curentul reprezentat de Gherea, care nu avea aureola curentului lui Maiorescu în deceniile opt și nouă, dar care reprezenta aureola viitorului.

Ar fi grăitor un studiu asupra lucrărilor care au încercat să nege valoarea criticii și a teoriei critice a lui C. D. Gherea, exacerbînd aportul lui T. Maiorescu. „Într-o jumătate de veac de atunci încoace — scria în 1945 Gala Galaction, și nu fără subtilă ironie, — atîtea pene competente, atîția scriitori superior înarmați și girați de celebrități streine au scris și au adunat sumedenie de studii asupra acestei probleme. Zadarnic ! Eu am rămas la cota 1893—1896". Marele scriitor își mărturisea deschis adeziunea la concepțiile lui Gherea : „Am deschis ochii în lumea ideilor și a literaturii în vremea cînd Dobrogeanu-Gherea era mentorul tineretului generos din țara noastră". Pentru tineretul studios, scria G. Galaction, criticile lui erau „lecturi definitive".

Fără îndoială, istorici, critici, sociologi sîntem urmași ai acestui curent din multe și profunde cauze.

Socialismul în patria noastră, ideologia partidului nostru, cultura noastră socialistă au triumfat dezvoltînd cuceririle pe multiple planuri ale înaintașilor, inclusiv ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, înlăturînd greșelile, recunoscîndu-le carențele și acționînd cu fermitate împotriva curentelor politice, ideologice, culturale, retrograde, conservatoare, idealiste, mistice, unele de cea mai evidentă substanță reacționară.

La aniversarea lui C. Dobrogeanu-Gherea, o serie de publicații din țara noastră au fost prezente cu articole de nivel care evidențiază tendința pozitivă a unei valorificări creatoare a moștenirii marelui militant socialist. Revista noastră, începînd cu numărul de față și continuînd pînă în toamna acestui an, va consacra articole de sinteză privind activitatea teoretică și practică a lui C. D. Gherea. La finele lunii aprilie și începutul lunii mai reviste ideologice, filozofice, de economie și altele au publicat articole care slujesc acestui bun început în studierea și analiza operei lui Gherea. Publicații literare precum „Contemporanul", „România literară" și alte cîteva, destul de puține, au rezervat un anume spațiu acestui precursor cu valențe semnificative pentru ideologia și cultura unui stat socialist. Numeroase sînt însă revistele de literatură care — acordînd suficient spațiu lui Lucian Blaga, Mircea Eliade și altora, cu limite, carențe și fond idea-

list, mistic refuzat de cultura unui popor angajat în înțelegerea superioară a fondului vieții sub toate aspectele sale — au uitat să insiste, unele chiar să amintească, de predecesorul criticii literare pe care o promovăm în statul în care a triumfat puterea socialistă.

Prezența lui C. D. Gherea printre figurile proeminente ale culturii românești care stau în atenția aniversărilor U.N.E.S.C.O. din acest an socotim că este un îndemn în plus pentru ca, în această a doua jumătate a anului, revistele noastre să-și aducă o meritorie contribuție atît culturală cît și ideologică, științifică.

REDACȚIA

Se împlinesc 115 ani de la nașterea și o jumătate de veac de la încetarea din viață a lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, una dintre cele mai proeminente figuri de gînditori și militanți socialiști din România. Puternică personalitate a mișcării noastre socialiste, Constantin Dobrogeanu-Gherea a militat cu perseverență și pasiune pentru crearea și dezvoltarea mișcării muncitorești socialiste și răspîndirea marxismului în România, pentru cercetarea realităților sociale românești și aplicarea creatoare a științei marxiste la condițiile social-politice și economice ale țării de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru.

Acțiunea dusă alături de alți militanți revoluționari pe terenul organizării și îndrumării partidului de clasă al proletariatului român s-a contopit cu opera sa teoretică de descifrare a perspectivelor dezvoltării societății românești, cu prodigioasa sa activitate de animator al vieții literare și inițiator al criticii literare științifice în România. Opera teoretică a lui Gherea ocupă un loc de mare însemnătate în procesul de formare a conștiinței de clasă și de maturizare politică a clasei noastre muncitoare ; ea reprezintă o contribuție de prim ordin la îmbogățirea culturii naționale și a istoriei științelor sociale din țara noastră, la clarificarea problemelor social-economice și politice determinante pentru bunul mers al României de atunci pe căile progresului social. Ideile sale, deosebit de valoroase, au făcut parte din patrimoniul gîndirii socialiste române și internaționale ; din unele dintre ele se pot desprinde și astăzi puncte de reflecție în vasta mișcare a confruntărilor de idei din lumea contemporană.

Gherea și-a început activitatea revoluționară într-o epocă în care capitalismul în România era încă în prima fază a evoluției sale. Dezvoltarea forțelor de producție și schimbările care au avut loc în relațiile de producție au adus transformări adînci în structura de clasă a societății. Dar chiar și după reforma agrară de la 1864 și alte reforme de structură, moșierimea continua să dețină puternice poziții în economia națională și în viața politică. Este esențial pentru înțelegerea principalelor caracteristici ale fenomenelor sociale, a relațiilor și deplasărilor în raporturile forțelor de clasă din epocă să subliniem faptul că în dezvoltarea capitalistă a

țării, de la primele sale începuturi, a avut loc un proces complex și multilateral de împletire a intereselor unei importante părți a burgheziei cu interese ale moșierimii. În evoluția îndelungată a acestui proces a luat naștere, în cursul secolului trecut, un sistem *capitalist,* care nu a înlăturat însă caracterul *moșieresc* al agriculturii, ci s-a îmbinat cu acesta, concretizîndu-se într-un regim social-economic burghezo-moșieresc. Așa-numita „monstruoasa coaliție", creată în deceniul al șaptelea, dintre burghezia liberală și moșierimea conservatoare, era, într-adevăr, monstruoasă din punct de vedere moral, subiectiv, dar ea reflecta, pe plan politic, realitatea obiectivă, structura socială a claselor dominante. Această împletire de interese burgheze și moșierești și-a pus amprenta asupra multor domenii ale vieții sociale a țării, fără excepție, timp de decenii, ultimele și întîrziatele vestigii ale regimului burghezo-moșieresc fiind complet lichidate după 1944, prin forța impetuoasă a revoluției populare.

În mod firesc, dezvoltarea capitalismului a adus cu sine, odată cu transformările în structura economică, afirmarea unor factori noi în viața social-politică și ideologică a țării, în primul rînd formarea clasei muncitoare, apariția ei pe arena istoriei ca purtătoare consecventă a idealurilor de eliberare socială și națională ale poporului român. Ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și clasele dominante, creșterea combativității clasei muncitoare au determinat, începînd de la jumătatea secolului trecut, crearea primelor organizații profesionale și cercuri politice ale muncitorilor, apariția primelor ziare muncitorești, amplificarea luptei de clasă.

Este o caracteristică a mișcării noastre muncitorești că, încă de timpuriu, elementele revoluționare cele mai avansate au acționat în direcția organizării muncitorimii în organizații proprii, menite să-i apere interesele social-economice. Astfel, s-au constituit în 1846 Asociația profesională a muncitorilor tipografi din Brașov, în 1858 a muncitorilor tipografi din București, în 1868 Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, secție a Internaționalei I, precum și Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România în anul 1872. Deși în componența unora dintre aceste organizații intrau și elemente din rîndurile patronatului mic și mijlociu, ele au meritul istoric de a fi constituit primele organizații ale muncitorimii încă insuficient delimitată ca clasă. Grevele muncitorilor de la șantierele de construcții ale căilor ferate Ploiești-Predeal, Simeria-Petroșani, ca și grevele lucrătorilor din porturile Galați și Brăila, au premers marilor acțiuni muncitorești din ultimele două decenii ale secolului trecut, între care greva muncitorilor portuari din Brăila și, mai ales, a ceferiștilor din București (1888) ocupă un loc de seamă în istoria luptelor de clasă ale muncitorimii române. Desfășurate în perioada puternicelor răscoale țărănești din deceniul al nouălea și împletite cu campaniile politice inițiate de mișcarea socialistă pentru cucerirea votului universal, ele au avut o puternică influență asupra ansamblului vieții social-politice a țării.

Crearea primelor organizații socialiste și a primului partid politic al proletariatului român, în 1893, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, este legată indisolubil de apariția și răspîndirea marxismului, a socialismului științific. Procesul de popularizare a marxismului a găsit un climat favorabil datorită tradițiilor revoluționare ale poporului român. Erau încă vii în atmosfera social-politică a țării ecourile mișcării revoluționare conduse de Tudor Vladimirescu în 1821 și ale revoluției cu caracter

burghezo-democratic de la 1848. De asemenea, se resimţea încă în viaţa politică şi ideologică a ţării ecoul participării unor socialişti români pe baricadele Comunei din Paris, ca şi al participării lui Gheorghe Panu, Vasile Conta, Carol Farcaş, Zamfir Arbore, Gheorghe Ungureanu ş.a. la activitatea Internaţionalei I, condusă de Marx şi Engels. Răspîndirea marxismului a fost înlesnită şi de activitatea teoretică şi practică anterioară a unei strălucite pleiade de personalităţi democratice şi revoluţionare de pe ambele versante ale Carpaţilor, ca Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Avram Iancu, Simion Bărnuţiu, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu, C. A. Rosetti şi alţii.

Un mare număr de militanţi, ca Eugen Lupu, Nicolae Codreanu, dr. Nicolae Russel, Ioan Nădejde, Iosif Nădejde, Anton Bacalbaşa, Ştefan Stîncă, Raicu Ionescu-Rion, Panait Mușoiu şi alţii, au adus o mare contribuţie la introducerea ideilor marxiste în România. În publicaţiile socialiste „România viitoare", „Contemporanul", „Emanciparea", „Revista socială", „Critica socială" ş.a. s-au publicat traduceri din *Capitalul*, din *Manifestul Comunist* şi din alte opere ale marxismului, unele dintre ele fiind tipărite în broşuri de mare circulaţie ; s-au publicat studii de analiză marxistă a unor probleme privind realităţile sociale din România.

Pe primul plan al popularizării ideilor marxiste în România se situează însă Constantin Dobrogeanu-Gherea, prin amploarea şi profunzimea activităţii sale teoretice, prin bogăţia de idei izvorîte din promovarea celei mai înaintate concepţii asupra fenomenelor naturii şi societăţii, prin prestigiul pe care şi l-a cucerit în rîndurile clasei muncitoare, ale oamenilor de cultură şi, în general, în viaţa social-culturală a ţării.

Activitatea sistematică de popularizare a marxismului a fost începută de Gherea prin studiul *Karl Marx şi economiştii noştri* (1884). În această lucrare cu caracter polemic, prin care dezvăluia interpretarea denaturată a economiei politice marxiste de către unii profesori universitari, Gherea, pentru prima oară la noi în ţară, explică pe larg, la un înalt nivel teoretic, principalele capitole din *Capitalul* lui Marx, mai ales cele privind teoria valorii şi plusvalorii. Timp de peste trei decenii, această lucrare — a cărei accesibilitate poate fi considerată şi astăzi ca un model de prezentare populară, dar ştiinţifică, a unor teme teoretice — a constituit pentru mişcarea muncitorească un principal izvor de cunoaştere mai apropiată a teoriei economice marxiste, a mecanismului exploatării capitaliste a omului de către om.

Un an mai tîrziu, el a publicat *Ce vor socialiştii români (Expunerea socialismului ştiinţific şi programul socialist)*, studiu care are un rol deosebit de important în istoria politică-ideologică a mişcării noastre muncitoreşti. În această remarcabilă lucrare, primită cu multă satisfacţie de Friedrich Engels, Gherea, după ce face o largă expunere a principiilor socialismului ştiinţific, promovînd, printre puţinii socialişti ai vremii, ideea necesităţii dictaturii proletariatului, elaborează, de fapt, primul program al mişcării socialiste din România. Caracteristica acestui program — din care însă nu lipsesc unele teze şi aprecieri eronate — este faptul că el cuprinde revendicări general-democratice, corespunzătoare cerinţelor perioadei social-istorice a societăţii româneşti. Ca prim punct la *partea politică*, programul prevedea lupta pentru dreptul de vot al tuturor cetă-

ţenilor, bărbaţi şi femei, de la vîrsta de 20 de ani. „Acest program, se înţelege, nu înseamnă de loc revoluţia socială cum o înţelegem noi — spunea Gherea —, dar prin aducerea la îndeplinire a punctelor programului nostru, a tuturor ori a unora din ele, s-ar înlesni trecerea ţării de la formele burgheze la cele socialiste, singurul lucru *practic* ce putem îndeplini în împrejurările în care ne aflăm, afară, se înţelege, de organizarea societăţilor de lucrători şi de propaganda socialistă, cari vor fi scopul nostru de căpetenie". Programul elaborat de Gherea a stîrnit un puternic interes faţă de mişcarea socialistă în rîndurile elementelor progresiste. Acest program a stat la baza creării, cîţiva ani mai tîrziu, a primului partid politic al clasei noastre muncitoare, partid care, în ultimul deceniu al secolului trecut, s-a situat în fruntea marilor acţiuni populare pentru votul universal.

Opera lui Gherea, de răspîndire a marxismului, este foarte vastă ; ea cuprinde lucrări ca *Robia şi socialismul, Concepţia materialistă a istoriei, Anarhiştii şi socialismul, Din ideile fundamentale ale socialismului ştiinţific,* alte zeci şi zeci de broşuri, de studii şi articole publicate în ziarele şi revistele socialiste ale vremii, zeci de conferinţe ţinute la clubul socialist şi la adunările sindicale. Meritul mare al lui Gherea, asupra căruia vrem să insistăm în mod deosebit, este însă acela că el a fost nu numai un prodigios popularizator al ideilor marxiste, ci un teoretician de frunte, un gînditor socialist care a încercat să dezvolte teoria marxistă, să aplice principiile socialismului ştiinţific la condiţiile specifice societăţii româneşti.

Dobrogeanu-Gherea a încercat să dea răspuns, de pe poziţiile clasei muncitoare, unor probleme hotărîtoare care stăteau la începutul secolului al XX-lea în faţa gîndirii social-politice şi a mişcării socialiste din ţara noastră, probleme privind nemijlocit căile şi perspectivele de dezvoltare a României, determinarea principalelor forţe sociale progresiste în perioada istorică dată.

Cum era şi firesc, mişcarea socialistă a întîmpinat, de la primele începuturi, nenumărate adversităţi. Nu ne vom opri asupra represiunilor poliţieneşti şi patronale, ci vom stărui asupra unor adversităţi pe plan politic-ideologic, mai ales asupra campaniei persistente şi de mare amploare a ideologilor conservatori, poporanişti, liberali, care, de pe poziţii diferite şi contradictorii, negau necesitatea şi posibilitatea unui partid socialist la noi în ţară.

Dezbaterile îndelungate în jurul acestei probleme au constituit unul dintre cele mai importante momente ale vieţii politice şi ideologice, marcînd — s-ar putea spune — un moment de răscruce în evoluţia ştiinţelor sociale din ţara noastră. Ideologi de cele mai diferite nuanţe argumentau, folosindu-se adeseori de citate trunchiate şi răstălmăcite din Marx şi Engels, că socialismul se justifică numai în condiţiile concrete din Apus, că socialismul ar fi în România „o plantă exotică", întrucît capitalismul şi proletariatul ar fi inexistente la noi şi deci nu ar exista o bază social-economică de natură să justifice crearea unui partid socialist. Această teză a căpătat la un moment dat girul fostului fruntaş socialist Ioan Nădejde, care, părăsind Partidul socialist şi trecînd în Partidul liberal, afirma, susţinînd că se sprijină pe ideologia marxistă, pe tezele materialismului istoric, că în România, aflată pe o treaptă înapoiată de dezvoltare, „socia-

tismul e cu desăvîrşire fără rost". El a mers pînă acolo încît a adresat muncitorilor înaintaţi chemarea să nu lupte împotriva burgheziei, ci să intre în Partidul liberal pentru a ajuta burghezia la dezvoltarea industriei şi, în general, la dezvoltarea regimului capitalist, sub cuvînt că astfel se va crea baza social-economică necesară unei viitoare mişcări muncitoreşti socialiste.

De pe poziţii poporaniste, un puternic curent, grupat mai ales în jurul lui Constantin Stere, susţinea că România nu are şi nici nu va putea avea o dezvoltare capitalistă, tăgăduia posibilitatea dezvoltării la noi a unei mari industrii şi a unei clase muncitoare cu vreun important rol în viaţa social-politică a ţării. Potrivit acestei concepţii — preluată şi adaptată la noile condiţii de după primul război mondial de către ideologii naţional-ţărănişti —, România era sortită a fi o „societate ţărănească", un „stat agrar ţărănesc", în care principala forţă motrice a dezvoltării sociale ar fi nu clasa muncitoare, ci ţărănimea, şi în special ţărănimea înstărită. Aria teoriilor cu aceeaşi finalitate era foarte largă şi se bucura de o mare publicitate.

Era o cerinţă imperioasă pentru existenţa şi viitorul mişcării noastre socialiste să se dea acestor teorii o temeinică replică ştiinţifică, marxistă. Replica a fost dată în mod strălucit de C. Dobrogeanu-Gherea, care a dedicat acestei sarcini de mare răspundere politică o parte preţioasă a activităţii sale ideologice. În acest scop el a depus o vastă muncă teoretică de cercetare a realităţii social-economice din ţara noastră în lumina socialismului ştiinţific. Cu toate limitele şi erorile sale, nu poate fi îndestul subliniat marele merit al lui Gherea de a fi fost primul care a întreprins o asemenea analiză, înfruntînd imensele dificultăţi rezultate din însăşi împrejurarea că era primul care avea să aplice legile generale ale marxismului la condiţiile concrete ale societăţii româneşti.

Principala dificultate în această direcţie izvora din faptul că, din capul locului, s-a ridicat în faţa lui necesitatea de a răspunde la o întrebare capitală : *care este stadiul de dezvoltare social-istorică a ţării, care este orînduirea socială, regimul social-economic al României în perioada dată*. Este bine ştiut, din întregul spirit al ştiinţei marxist-leniniste, că nu poţi înţelege viaţa politică, ideologică a unui popor, iar clasa muncitoare şi partidul ei nu-şi pot elabora o linie politică, teoretică şi strategică justă fără cunoaşterea temeinică şi definirea ştiinţifică a etapei de dezvoltare socială în care se află societatea. Că rezolvarea acestei probleme nu a fost de loc uşoară pentru Gherea ne putem da seama foarte lesne din însuşi faptul că şi astăzi sociologi, istorici, economişti marxişti mai poartă încă discuţii asupra stadiului de dezvoltare a României la începutul veacului. Dacă în primele decenii ale secolului unii adversari ai socialismului susţineau că România nu ar fi încă o ţară capitalistă, iar alţii susţineau că România este sortită să devină un „stat ţărănesc", mai tîrziu unii ideologi din rîndurile marxiştilor au sărit la extrema cealaltă şi, însuşindu-şi mecanic teze elaborate în perioada antebelică de foruri de conducere din afara ţării a mişcării noastre comuniste, fără să ţină seama de realităţile concrete din ţara noastră, promovau, chiar şi în anii de după Eliberare, ideea greşită că România ar fi intrat la începutul secolului în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist. Se ştie ce daune a adus această teză eronată, în perioada interbelică, activităţii parti-

dului nostru pentru organizarea luptei de eliberare națională și socială a poporului român.

Gherea a demonstrat cu o mare bogăție de idei și de exemple concrete că în România nu numai că este posibilă, dar chiar are loc, sub ochii contemporanilor săi, un proces multilateral de dezvoltare a capitalismului și a clasei muncitoare, a relațiilor capitaliste în toate domeniile activității economice, inclusiv în agricultură. „Așadar — spunea el în 1912 în studiul *Asupra socialismului în țările înapoiate* —, sîntem chiar de pe acum o țară producătoare de mărfuri, ca și țările capitaliste, cu toate urmările care reies din acest fapt social de atît de mare importanță".

Gherea nu putea să facă însă abstracție de faptul că România se afla, totuși, într-un stadiu înapoiat de dezvoltare a capitalismului industrial. Totodată, în analiza fenomenelor social-economice ale satului el a stăruit, exagerînd uneori, asupra gradului de persistență a rămășițelor feudale, ale căror caracteristici erau marea proprietate moșierească, legarea țăranului de pămînt prin legea învoielilor agricole, dijma, rușfeturile, diferite alte servituți.

Gherea s-a oprit îndelung asupra acestei particularități a sistemului nostru agrar, căutînd să dea o rezolvare problemei stadiului de dezvoltare socială și, odată cu aceasta, a căilor de dezvoltare a țării noastre spre socialism. Se cuvine să subliniem, în legătură cu aceasta, faptul deosebit de important și care constituie unul din principalele merite ale lui Gherea, că în metodologia cercetărilor sale el a privit marxismul nu ca o dogmă, ca o colecție de teze și axiome imuabile, ci ca o știință vie, ca o concepție care călăuzește științific clasa muncitoare pentru a descifra sensul evenimentelor sociale și a găsi soluții corespunzătoare problemelor principale ale luptei pentru socialism.

Intr-o perioadă cînd știința marxistă era încă insuficient cristalizată în gîndirea multor militanți socialiști din diferite țări, Dobrogeanu-Gherea a intuit că este necesar de a se aplica legile generale ale socialismului științific potrivit particularităților naționale și condițiilor concrete, foarte variate de la o țară la alta. În *Post-Scriptum sau Cuvinte uitate*, în *Neoiobăgia*, ca și în studiul *Asupra socialismului în țările înapoiate*, Gherea a atras atenția că „aplicabilitatea practică a concepției socialiste, și de aci activitatea practică a socialismului", variază de la o țară la alta, corespunzător cu variațiile existente în „împrejurările reale, istorice ale diferitelor țări".

Abordînd cu îndrăzneală această problemă, Gherea a subliniat că realitățile social-istorice caracteristice țărilor mai puțin dezvoltate nu infirmă cîtuși de puțin valoarea generalizatoare a legilor generale descoperite de Marx, că ideile socialismului științific, concepția filozofică marxistă au o valoare într-adevăr universală. „Ceea ce variază în adevăr — demonstra Gherea — sînt împrejurările reale, istorice ale diferitelor țări și, după ele, aplicabilitatea practică a concepției socialiste și de aici activitatea practică a socialismului... *De aceste împrejurări variabile* — spunea el — *depinde felul activității unui socialist, nu însă socialismul lui*".

Transpunerea în practică a adevărurilor generale ale teoriei revoluționare, corespunzător situațiilor și împrejurărilor specifice din fiecare țară, este necesară mai ales astăzi, cînd problema transformării revoluționare a societății se pune tot mai acut, una din caracteristicile acestei epoci

fiind faptul că în procesul revoluționar mondial intră mereu în luptă pentru reforme sociale progresiste, pentru democrație și independență națională noi detașamente proletare, noi forțe ale mișcării de eliberare națională, noi categorii și pături largi sociale militante pentru pace, pentru progresul omenirii. Toate acestea ridică în fața clasei muncitoare, a partidelor comuniste, a tuturor forțelor progresiste sarcini noi, de o deosebită complexitate. Mai mult ca oricînd, în aceste condiții, partidele comuniste nu-și pot îndeplini misiunea lor istorică decît acționînd în spirit creator și dezvoltînd necontenit tezaurul gîndirii marxist-leniniste, străduindu-se să găsească răspunsuri la problemele vieții sociale contemporane.

Constantin Dobrogeanu-Gherea a fost permanent preocupat de problema deosebirilor principale dintre țările înaintate pe calea capitalismului industrial și stările social-economice românești ; el a căutat să explice aceste deosebiri și să le dea o caracterizare din care să se desprindă direcția, căile și perspectivele dezvoltării social-istorice a României.

În cercetările sale a ajuns la concluzia potrivit căreia România are „un regim economic agrar dublu, pe de o parte capitalist, pe de alta iobăgist, un regim capitalist-iobăgist". Acestui regim dublu, pe care îl califica drept „ridicol, absurd, odios", i-a dat denumirea de „neoiobăgie".

Pentru Gherea devenise limpede că înlăturarea rămășițelor feudale constituie problema centrală, de a cărei dezlegare depindea întreaga dezvoltare socială-economică, precum îi devenise limpede că aceasta însemna, în primul rînd, rezolvarea problemei țărănești.

De această opinie erau și reprezentanții unor curente nesocialiste sau chiar opuse socialismului, care însă nu vedeau altă perspectivă decît dezvoltarea României ca țară eminamente agricolă. Gherea a opus acestei viziuni o altă viziune istorică, izvorîtă din cerințele obiective ale progresului social, și anume dezvoltarea forțelor de producție ale societății, în primul rînd pe calea industrializării țării. „Dacă viitorul țării ar fi de la sate — spunea el —, țara ar fi fără viitor. O țară eminamente agricolă e o țară și eminamente săracă, înapoiată și economicește și culturalicește", chiar dacă prin lichidarea marii proprietăți latifundiare am deveni o țară bazată pe mica proprietate agrară și pe industria casnică țărănească. El a demonstrat că „nu o societate poporanist-țărănistă poate să fie idealul nostru", că problema problemelor țării noastre era „o prefacere radicală a întregii noastre gospodării naționale", prefacere care constă în aceea că *„trebuie să devenim o țară industrială"*, aceasta fiind pentru România *„o întrebare vitală, de a fi ori a nu fi"*.

Problema industrializării țării preocupa, desigur, și pe ideologii cu vederi liberale care militau pentru dezvoltarea capitalistă a țării ca exponenți ai intereselor burgheziei industriale. Gherea a știut să facă deosebire între poziția burgheziei, care urmărea propriile ei interese materiale de înavuțire, și poziția socialistă, care avea în vedere crearea unor „relații omenești superioare... mai bune condiții de trai și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii" și, mai ales, „posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății".

Din această poziție principial diferită a rezultat și o atitudine diferită programatică și politică. Exprimată de Gherea, ea a constituit, în epocă, un răspuns de o imensă importanță teoretică și practică tezelor care negau caracterul legitim al socialismului și necesitatea unui partid socialist

la noi în țară. Locul clasei muncitoare, spunea Gherea, este *nu* în partidele burgheze, ci într-un partid propriu, „diametral opus domeniului de activitate al burgheziei și al partidelor ei politice". Putem spune că această poziție adoptată atunci de Gherea apare astăzi ca o replică acelora care au susținut, iar unii mai susțin și astăzi, fără a face o confruntare riguroasă cu textul, că Gherea nu ar fi văzut dezvoltarea capitalistă a țării și, în consecință, ar fi considerat că proletariatul român aproape nu exista la începutul secolului și că, în orice caz, nu ar avea de îndeplinit nici un rol de sine stătător pe arena luptelor politice. În realitate, Gherea a pledat pentru un partid de clasă al proletariatului român, care, cum s-a exprimat, în 1912, cu o clarviziune profund partinică, are menirea de a fi *„avangarda și reprezentanta intereselor imediate și permanente ale muncitorimii"*, având ca program fundamental realizarea misiunii istorice a clasei muncitoare.

Concluzia esențială a operei sale teoretice — concluzie confirmată de istorie — este aceea că legile generale de dezvoltare a societății, descoperite de Marx, acționează și în condițiile social-economice specifice țării noastre, că în România, deși aflată într-un stadiu încă înapoiat al dezvoltării capitaliste și având un caracter încă predominant agrar, este inevitabilă dezvoltarea economiei capitaliste, iar odată cu aceasta sînt inevitabile dezvoltarea proletariatului și a partidului său de clasă, cucerirea puterii de către clasa muncitoare și victoria socialismului.

Doresc să menționez, de asemenea, unul din marile merite ale lui Gherea, acela de a fi înțeles legătura indisolubilă dintre lupta de clasă a proletariatului și lupta pentru formarea statului național român unitar. Mișcarea muncitorească socialistă din România a militat permanent pentru înfăptuirea unității statale a poporului român. Gherea a subliniat cu deosebită forță tradițiile de luptă ale poporului român pentru neatîrnarea națională, condamnînd cu asprime asuprirea națională, la care acesta a fost supus de-a lungul secolelor de către imperiile feudale, iar în epoca modernă de către marile puteri imperialiste.

„Senini, cu conștiința împăcată — scria el —, în plenitudinea dreptului nostru, putem formula revendicările noastre... în virtutea dreptății și echității, în virtutea dreptului imprescriptibil al unui popor de a trăi nesupărat și de sine stătător". Considerînd înfăptuirea statului național unitar ca o necesitate legică a dezvoltării societății românești, el a argumentat convingător că „o țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg", căci altfel „dezvoltarea țării devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad".

Această poziție, care răspundea aspirațiilor seculare ale poporului român, dezvoltării progresiste a țării, s-a împletit cu spiritul profund internaționalist al mișcării socialiste din România, care, de la primele sale începuturi, a știut să îmbine sarcinile naționale, răspunderea pentru interesele naționale ale poporului, ale patriei cu interesele internaționale ale clasei muncitoare, ale socialismului.

Socialiștii români au participat permanent la activitatea mișcării socialiste internaționale. La congresele de la Bruxelles (1891) și de la Zürich (1893) ale Internaționalei a II-a, reprezentanții mișcării muncitorești din România au fost inițiatorii unor importante propuneri, cum a

fost aceea privind luarea în dezbatere a problemei țărănești. Inițiativa delegației române, valorificînd experiența pe care mișcarea noastră socialistă o acumulase în acest domeniu, a contribuit ca mișcarea socialistă internațională de atunci să-și îndrepte în oarecare măsură atenția spre problema agrar-țărănească, problemă de care Internaționala a II-a s-a ocupat sporadic și într-o optică deseori eronată.

Bogata activitate teoretică desfășurată de Dobrogeanu-Gherea, participarea sa activă la congresele internaționale de la Bruxelles, Zürich, Basel i-au adus un binemeritat prestigiu în mișcarea socialistă internațională. A purtat corespondență cu Plehanov și Vera Zasulici din Rusia, s-a bucurat de stima și simpatia lui Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Karl Kautsky, Franz Mehring, Clara Zetkin, de deosebită considerație din partea lui Dimităr Blagoev, Vasili Kolarov, Gheorghi Dimitrov și a altor numeroși militanți ai mișcării socialiste internaționale.

Înalta prețuire de care se bucurau mișcarea noastră socialistă și Dobrogeanu-Gherea, personal, este puternic evidențiată de faptul că Vladimir Ilici Lenin, în timpul Congresului internațional de la Copenhaga din 1910, a trimis, împreună cu Rosa Luxemburg și alții, o carte poștală ilustrată lui Gherea, la Ploiești, cu următorul cuprins : „Bunului tovarăș și excelentului om Dobrogeanu-Gherea, salutări frățești de la Congresul internațional de la Copenhaga".

Este semnificativ, în aceeași ordine de idei, că organul Comitetului Executiv al Cominternului, „Internaționala Comunistă", a publicat, în anul 1920, odată cu portretele lui Karl Liebknecht și Rosei Luxemburg, un portret al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, ca omagiu pentru activitatea sa ca fruntaș socialist român.

Atitudinea internaționalistă a mișcării noastre socialiste s-a manifestat puternic în perioada războaielor balcanice (1912—1913) și a primului război mondial. După cum se știe, Partidul Social-Democrat din România s-a situat de la începutul războiului din 1914 în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a. Exprimînd această poziție a partidului, Gherea, în broșura *Război sau neutralitate,* denunță caracterul imperialist al războiului și militează pentru adoptarea de către România a unei politici de strictă neutralitate, de neaderare la nici una din grupările imperialiste aflate în război. El a luat parte activă la Conferința socialistă interbalcanică din 1915, care, organizată la București de mișcarea socialistă română, a adoptat moțiuni de solidaritate cu Karl Liebknecht, cu Rosa Luxemburg, cu bolșevicii ruși.

Partidul Social-Democrat din România a participat activ la pregătirea și organizarea Conferinței de la Zimmerwald (septembrie 1915), situîndu-se la stînga zimmerwaldiană și adoptînd o atitudine apropiată de aceea a lui Lenin, împotriva războiului imperialist.

Politica internaționalistă a Partidului social-democrat, la care Gherea a dat o mare contribuție, a intrat în rîndul celor mai valoroase tradiții ale mișcării noastre muncitorești revoluționare.

Ne vom opri, pe scurt, asupra activității lui Gherea ca critic literar, unul din cele mai bogate capitole ale afirmării gîndirii marxiste în țara noastră. Este pe cale să se pună capăt, în sfîrșit, în domeniul istoriei literaturii și criticii literare, acelui „fenomen foarte curios" semnalat de maestrul Perpessicius acum patru decenii, cînd constata cu surprindere

că Gherea, deşi era „unul dintre marii animatori literari, de o egală intensitate cu Maiorescu", nu este acceptat „decît în al doilea rînd şi, într-un fel oarecare, în surdină".

Fără îndoială că unele din ideile exprimate de Gherea în criticile sale literare sînt discutabile, dar nici despre unele din părerile preopinenţilor săi, între care, în primul rînd, era Maiorescu, nu se poate spune că au rezistat timpului. Multe din ideile fundamentale ale lui Gherea în acest domeniu sînt însă aproape necunoscute de unii oameni de specialitate. Aşa se face că se mai preiau şi se repetă cu cea mai deplină bună-credinţă păreri exprimate despre Gherea de adversari ai acestuia, care, fie că nu l-au înţeles, fie că nu au vrut să-l înţeleagă, au dat o prezentare deformată, o imagine falsă a criticii literare gheriste.

Meritul cel mai de seamă al criticului Gherea este acela că a introdus la noi în ţară critica literară ştiinţifică, materialistă şi a dat criticii un curs nou, tocmai în anii în care se părea că critica literară este pe cale de dispariţie. Însuşi Titu Maiorescu în articolul *Poeţi şi critici* considera că critica şi-a îndeplinit rolul de a călăuzi paşii copilăreşti ai literaturii şi, din moment ce s-au ridicat talente puternice ca Alecsandri, Eminescu şi alţii, critica nu mai are nici un rol de îndeplinit. Critica literară a fost preluată cu vigoare de Gherea, care i-a dat un nou conţinut şi o nouă strălucire.

Polemica Gherea-Maiorescu a avut un răsunet imens, ea s-a situat în centrul evenimentelor celor mai de seamă ale epocii, deoarece a avut o semnificaţie socială care depăşea cu mult cadrul unei polemici literare. Astăzi, cînd idealul social pentru care a militat Gherea a învins la noi în ţară şi, în perspectiva trecutului, putem discerne judicios moştenirea marilor noştri înaintaşi, îşi croieşte drum adevărul că la temelia criticii noastre literare stau — potrivit aprecierii judicioase din 1920 a lui Eugen Lovinescu — „cei doi fruntaşi ai criticii româneşti", Titu Maiorescu şi Dobrogeanu-Gherea, care constituie „două verigi necesare în evoluţia culturii noastre". Necesar este astăzi de a se aprecia în mod critic concepţia idealistă, estetizantă a unuia şi exagerarea sociologizantă a celuilalt, pentru a se prelua, ca un bun al esteticii şi vieţii noastre literar-artistice, tot ce este valoros în opera acestor doi mari înaintemergători.

Gherea a demonstrat, primul în ţara noastră, că *arta este un fenomen social*. Creaţia artistică nu este de provenienţă metafizică, nu coboară din sferele unei lumi transcendente, lumea esenţelor ideale, ci din nevoile vieţii sociale. Desigur, Gherea nu era un simplu spectator al frămîntărilor sociale, nu era un critic literar care se mulţumea să înregistreze şi să analizeze de departe luptele sociale, atitudinea artistului faţă de durerile, bucuriile, năzuinţele şi conflictele personale sau sociale ale oamenilor şi maselor populare. El era un luptător social, pentru el critica literară era şi ea un instrument de luptă. Pornind de la convingerea că artistul nu numai că primeşte influenţa mediului său şi epocii sociale, dar şi influenţează asupra lor — iar cu cît talentul artistului este mai puternic, cu atît influenţa sa asupra societăţii este mai mare —, nu putea să-i fie indiferentă atitudinea artistului faţă de societate, ce anume influenţă exercită artistul asupra mediului social. Gherea cerea artistului să exprime cu toată sinceritatea năzuinţele, durerile, bucuriile şi conflictele societăţii, cum se reflectă ele în viaţa de toate zilele a oamenilor, cum se oglindesc

ele în sensibilitatea artistului. „Zii, poete, aceea ce-ţi arde sufletul, ce face inima ta să bată cu durere ori cu bucurie".

De la aceasta pînă la a se spune că Gherea nu vedea în artă decît un mijloc de propagandă, că el făcea, pur şi simplu, „sociologism", „tezism" este o deosebire fundamentală.

Gherea nu pretindea oamenilor de creaţie artistică să-şi limiteze orizontul tematic al creaţiei lor. Prin aceasta nu vreau să spun că Gherea nu avea dorinţa ca artiştii să se alăture poporului, ca idealurile lor sociale să fie la înălţimea talentului lor. El adresa oamenilor de creaţie artistică chemarea — pe deplin actuală şi în zilele noastre — să fie artişti-cetăţeni, să se contopească cu năzuinţele poporului, să cînte luptele poporului purtate de-a lungul secolelor pentru libertate socială şi să-l îmbărbăteze în lupta sa actuală. „Un artist-poet — spunea Gherea — nu trăieşte în lumea concepţiilor abstracte, ci mai mult decît oricine, în viforul vieţii sociale, cu afectele, cu disentimentele, cu ura şi iubirea ei, cu lupta de interese deosebite. Tocmai această viaţă în care trăieşte artistul, el trebuie să o zugrăvească în creaţiile lui artistice".

Mai mult poate decît oricînd, noi trăim azi în „viforul vieţii sociale". Lupta pentru construcţia societăţii socialiste este în plină desfăşurare. Locul artistului este alături de clasa muncitoare, de ţărănimea cooperatistă, de masele populare, ale căror frămîntări pline de eroism şi sacrificii plămădesc, sub conducerea comuniştilor, o lume nouă. Opera de construcţie a economiei şi culturii socialiste, de formare a omului nou, a relaţiilor sociale pătrunse de umanismul socialist, de o înaltă etică socială, profundele conflicte şi contradicţii sociale care zguduie întreaga lume contemporană, uriaşa confruntare antiimperialistă a forţelor sociale care luptă pentru pace, pentru libertate naţională şi socială, pentru progresul omenirii sînt un izvor nesecat de creaţie pentru artiştii care se inspiră din năzuinţele populare şi îşi contopesc idealurile lor de artă cu idealurile de propăşire socială, de cultură şi civilizaţie ale poporului român, ale omenirii întregi.

Pornind de la premisa că ceea ce definea regimul social-economic în ansamblul său era *neoiobăgia,* că nu au avut loc modificări substanţiale de structură burgheză şi exagerînd ponderea rămăşiţelor feudale, Gherea a dat o apreciere eronată caracterului revoluţiei care stătea în faţa societăţii româneşti. El considera, la începutul veacului, că România se afla în faţa *săvîrşirii* unei revoluţii sociale capitaliste, pe cînd de fapt se afla în faţa cerinţei de a se *desăvîrşi* revoluţia burghezo-democratică.

În această definire a caracterului revoluţiei sociale care urma să aibă loc la noi în ţară se întrunesc laolaltă confuziile lui Gherea cu privire la naşterea şi evoluţia burgheziei române, ignorarea procesului de împletire a intereselor unei mari părţi a burgheziei cu interese ale moşierimii şi de constituire a regimului social-politic burghezo-moşieresc, subaprecierea progreselor înregistrate pe calea dezvoltării capitaliste a ţării, exagerarea ponderii reprezentate de rămăşiţele feudale în economia agrară. De aici decurge şi faptul că, deşi acorda un mare rol proletariatului şi mişcării socialiste în opera de transformare cu caracter burghezo-democratic a ţării, nu a avut o privire clară asupra forţelor motrice ale revoluţiei, nu a putut vedea că, în ce priveşte *desăvîrşirea* revoluţiei burghezo-

democratice, *clasa muncitoare* din România era aceea căreia — în alianță cu masele cele mai largi ale țărănimii și ale celorlalți oameni ai muncii — îi revenea misiunea de a o înfăptui, pentru a putea merge apoi mai departe spre revoluția socialistă. Cu toate că s-a ocupat îndelung de relațiile agrare, de problema țărănească, el a subapreciat semnificația și importanța istorică a răscoalelor țărănești și, în general, a subapreciat potențialul revoluționar al țărănimii. Opera lui Gherea nu este lipsită de limite, de erori și inconsecvențe.

Este pe deplin justă observația făcută de mulți că în lucrările sale se resimte influența negativă a unor concepții reformiste care aveau mare circulație în cadrul Internaționalei a II-a, socialiste.

Aceste erori au fost supuse unor îndreptățite critici în mișcarea noastră muncitorească revoluționară. De la critica îndreptățită s-a ajuns însă la o atitudine unilaterală față de Gherea, la absolutizarea limitelor și greșelilor sale, mergîndu-se pînă la negarea totală a unora dintre principalele sale lucrări teoretice. Nu s-a ținut seama nici de faptul că problema stadiului de dezvoltare socială a României nu era, în epocă, clară pentru nimeni, că numai după ce Lenin a elaborat o nouă teorie a revoluției, confirmată apoi de istorie, și numai după ce s-a creat Partidul Comunist Român pe baza ideologică a marxismului dezvoltat la noile condiții istorice, a marxism-leninismului, a început să se cristalizeze pentru comuniștii români ideea că în fața României stă, în chip acut, sarcina desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice.

De-abia Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, în 1965, a deschis calea reconsiderării operei lui Gherea. Este un merit personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu că în congres s-a auzit, pentru prima dată după ani și ani de prezentare deformată a ideilor gheriste, o binemeritată apreciere pozitivă a gîndirii sociale a lui Gherea, pe care — fără a-i trece cu vederea neajunsurile și limitele — secretarul general al partidului l-a citat în raportul său ca reprezentant și teoretician de seamă al mișcării noastre muncitorești și socialiste.

Partidul a pus în fața lucrătorilor din domeniul științelor sociale, ca o cerință de mare importanță pentru cunoașterea istoriei partidului clasei noastre muncitoare și a bogatului patrimoniu spiritual, științific al poporului român, problema analizării și valorificării gîndirii sociale a lui Gherea, dîndu-i-se o interpretare marxistă, obiectivă, aprofundîndu-se cauzele sociale și ideologice care au generat-o.

Analiza operei teoretice a lui Gherea este deosebit de prețioasă în domeniul valorificării moștenirii culturale marxiste. Ea trebuie privită însă în lumina progreselor realizate în domeniul teoriei marxiste, ca urmare a succeselor construcției socialiste și comuniste în Uniunea Sovietică, în celelalte țări ale sistemului mondial socialist, a creșterii influenței partidelor comuniste și muncitorești și a dezvoltării mișcărilor de eliberare națională, a creșterii influenței socialismului în lume. În același timp, trebuie avute în vedere problemele noi ridicate de dezvoltarea socială a lumii contemporane, de schimbarea raportului de forțe pe scară internațională în favoarea forțelor socialismului și progresului social, precum și de înrîurirea profundă pe care o exercită revoluția tehnică-științifică în toate domeniile de activitate socială.

Partidul Comunist Român a dat, mai ales în ultimii ani, un puternic și rodnic impuls constructiv activității teoretice marxist-leniniste, a abordat în mod viu, creator, problemele fundamentale ale construcției socialiste și ale dezvoltării vieții sociale în țara noastră, ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale și, în general, ale dezvoltării lumii contemporane, a adus o contribuție de gîndire proprie, originală, la îmbogățirea teoriei marxist-leniniste.

Procesul revoluționar mondial, profundele transformări care au loc în lume și care-și pun amprenta asupra epocii actuale, epoca trecerii omenirii de la capitalism la socialism, impun răspunsuri corespunzătoare, soluții pentru toate problemele aduse la ordinea zilei de dezvoltarea istorică. „A fi marxist-leninist — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — înseamnă a aborda cu curaj, fără idei preconcepute, noile realități, a trage toate concluziile care se impun din acestea pentru lupta revoluționară. Numai în acest fel învățătura marxistă poate ajuta partidele comuniste în soluționarea sarcinilor istorice ce le stau în față. Numai pe această cale se vor putea depăși tendințele de stagnare și dinamiza gîndirea revoluționară, se va asigura, în condițiile de astăzi, dezvoltarea marxism-leninismului, afirmarea lui ca o adevărată forță motrice a transformării societății". Acesta este spiritul în care conducerea de partid abordează problemele, cerînd totodată lucrătorilor de pe frontul ideologic să abordeze și ei, în același spirit, probleme noi ale dezvoltării lumii contemporane.

A trecut o jumătate de secol de la moartea lui Gherea. În pîlpîirile celor din urmă ani ai vieții sale i-a fost dat să vadă triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a deschis o nouă eră în istoria omenirii. I-a fost dat să vadă făurirea statului național unitar român și năvalnica creștere a valului revoluționar al maselor muncitoare din România, care, în zilele lunii mai 1920, cînd Dobrogeanu-Gherea a închis ochii pentru totdeauna, zguduia puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc.

Prin crearea Partidului Comunist Român, în luna mai 1921, s-a făurit partidul despre care Gherea spunea în 1912 că trebuie să fie „avangarda și reprezentanta imediată și permanentă a muncitorimii". Partidul socialist s-a transformat în partid comunist, întruchipînd experiența pozitivă a vechii mișcări socialiste și adoptînd principiile revoluționare marxist-leniniste ale partidului de tip nou. În acest fel s-a creat acea forță politică a clasei muncitoare care avea misiunea de a conduce poporul român pe calea eliberării sale sociale și naționale. Clasa muncitoare — pentru recunoașterea existenței căreia ca clasă și a rolului ei progresist în viața socială a țării s-a luptat Gherea ani de zile împotriva adversarilor socialismului — s-a dovedit a fi, avînd în frunte partidul ei comunist, o forță națională în stare să cucerească puterea, în alianță cu țărănimea, cu ceilalți oameni ai muncii, să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta victorioasă pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și să conducă apoi destinele întregii națiuni pe căile construcției socialiste și comuniste.

Istoria a dat răspunsul cel mai categoric cu putință mult dezbătutei probleme de la începutul veacului dacă socialismul este sau nu este legitim în România. Socialismul a învins definitiv în țara noastră și nu există

putere în lume care să poată opri mersul mereu înainte al țării, al poporului român pe calea ascendentă a construcției noii orînduiri.

Întrebării vitale pe care o punea Gherea, stăruind că pentru România industrializarea țării constituie problema „de a fi, ori a nu fi", i-a găsit dezlegare partidul comunist, sprijinindu-se pe forțele creatoare ale poporului român. Călăuzit de învățătura marxist-leninistă și pornind de la realitățile țării noastre, partidul a situat pe primul plan industrializarea țării, făurirea unei baze tehnice-materiale moderne, ca singura cale de dezvoltare intensă a economiei și culturii, de ridicare a nivelului de viață, de întărire a independenței și suveranității naționale.

În procesul revoluției a fost lichidată pentru totdeauna moșierimea, a fost aruncată pentru totdeauna la lada de gunoi a istoriei orice urmă a regimului agrar pe care Gherea l-a înfierat cu mînie atunci cînd l-a denumit, pe drept sau pe nedrept, „neoiobag". Avem astăzi o țărănime nouă, omogenă, eliberată de exploatare și servituți, o agricultură cooperativizată, care a deschis calea modernizării și sporirii producției agricole, a determinat adînci mutații pozitive în viața satului, în întreaga viață socială a țării.

Creșterea impetuoasă a forțelor de producție reclamă, la rîndul lor, ca o necesitate obiectivă, perfecționarea relațiilor de producție socialiste, a întregii activități sociale, adîncirea și perfecționarea democrației socialiste, participarea activă a celor ce muncesc la conducerea statului, la întreaga viață obștească. Pe acest temei se întărește națiunea noastră socialistă, se adîncesc frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, munca lor comună pentru înflorirea României socialiste.

Evocarea personalității lui Constantin Dobrogeanu-Gherea a prilejuit exprimarea înaltei prețuiri acordate de comuniștii români, de oamenii muncii tradițiilor revoluționare ale clasei noastre muncitoare, ale poporului român.

Opera predecesorilor noștri pe frontul culturii și ideologiei socialiste se înscrie la loc de frunte în tradițiile culturii noastre naționale, ca un bun de mare valoare în activitatea dusă pe terenul științelor sociale.

Probleme ale istoriei mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare

VASS HENRIK
(R. P. Ungară)

Munca depusă cu începere din anul 1957 pentru elaborarea istoriei poporului ungar face parte organică din activitatea ideologică ce se desfăşoară în Ungaria în vederea aplicării creatoare a concepţiei istorice marxist-leniniste. În ştiinţa istorică ungară, această perioadă este, *pe de o parte,* perioada păstrării şi a continuităţii, *pe de altă parte* a reluării şi ridicării cercetării la un nivel mai înalt. Păstrarea şi continuitatea a tot ceea ce, în perioada precedentă, a fost just şi pozitiv în aplicarea concepţiei marxiste în istoriografia ungară şi reluarea şi ridicarea la un nivel mai înalt a analizei tuturor acestor probleme istorice, în a căror rezolvare, ca urmare a dogmatismului şi a revizionismului, am păşit pe o cale greşită.

În realizarea acestor sarcini, un rol important îl îndeplineşte cercetarea ştiinţifică a istoriei mişcării muncitoreşti şi a partidului comunist. În bogata literatură a istoriei partidului, un loc proeminent ocupă lucrarea *Istoria mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare* [1] — sinteză cuprinzătoare a istoriei partidului.

Această lucrare, în trei volume, cercetează în mod unitar dezvoltarea mişcării muncitoreşti în cadrul mişcării muncitoreşti internaţionale şi în contextul istoriei generale a Ungariei şi valorifică punctul de vedere istoric pornind întotdeauna de la condiţiile epocii respective. Materialul înfăţişează în mod real rolul istoric al clasei muncitoare şi al mişcării muncitoreşti, ţinînd seama de specificul Ungariei contemporane, fără să-l accentueze prea mult, şi arată convingător că, odată cu schimbarea veacului, mişcarea muncitorească a devenit unul dintre factorii hotărîtori ai vieţii sociale ungare.

[1] *Istoria mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare (1848—1962).* Volumul I (1848—august 1919) şi volumul al II-lea (august 1919—octombrie 1944) au apărut în anii 1966—1967, iar volumul al III-lea (octombrie 1944—noiembrie 1962) în martie 1970, la Editura „Kossuth".

Comitetul de redacţie al sintezei istoriei partidului a fost constituit pe baza hotărîrii Biroului Politic al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar ; preşedinte al comitetului de redacţie a fost numit academicianul Nemes Deszö, membru al Biroului Politic al P.M.S.U.

Bineînțeles că în cursul activității lor de cercetare autorii s-au folosit și de sfera de probleme din literatura apărută pînă în prezent, dar, în același timp, au întreprins și o vastă muncă de noi cercetări. În baza acestor cercetări, analizarea materialului de mai sus, nu numai din punctul de vedere principial, ci și sub raportul conținutului, aduce multe elemente noi față de cercetările anterioare.

În interesul deplinei obiectivități științifice-istorice, autorii au cercetat, în sprijinul argumentelor lor, o mare cantitate de izvoare și de materiale informative autentice. Izvoarele hotărăsc ce anume să scriem. De aceea, una dintre sarcinile cele mai importante ale cercetătorilor a fost să dezvăluie — direct și indirect — toate sursele privitoare la rolul Partidului Comunist din Ungaria. Izvoarele, evident, au fost supuse unei analize critice și nu au fost reținute decît acelea care, răspunzînd adevărului obiectiv, înfățișează autentic evenimentele. Pe lîngă documentele existente în arhive, autorii au răscolit și au cercetat toate materialele arhivistice și au procedat la elaborarea istoriei diverselor perioade numai pe baza unor mărturii demne de luat în seamă. Acolo unde nu dispuneau de documente suficiente sau pe cele existente nu le considerau corespunzătoare, s-au folosit de amintirile și memoriile contemporanilor. Ei au eliminat modul vechi și greșit de utilizare a mărturiilor, cînd pentru justificarea evenimentelor istorice se foloseau documente sau fragmente de documente care susțineau concepții prestabilite, omițîndu-se afirmațiile contrare, cu alte cuvinte falsificîndu-se adevăratul lor conținut.

Firește că noua istorie a partidului — restrînsă ca volum — sintetizează numeroase probleme. Analiza lor mai amănunțită va fi reluată ulterior și va forma obiectul unei sinteze mai ample a istoriei partidului. Astfel de probleme sînt : urmărirea cu mai mare insistență a felului în care ideile marxiste au cîștigat teren în Ungaria ; dezvăluirea unor noi date în legătură cu componența, structura și diferențierea muncitorimii organizate ; înfățișarea multilaterală a activității mișcării muncitorești, inclusiv a trăsăturilor social-politice și cultural-politice ale acesteia ; relevarea detaliată a opiniei publice și a mișcării muncitorești ; prezentarea rolului diverselor curente de idei din mișcarea muncitorească ungară etc.

Din punctul de vedere metodologic, materialul folosit, pe lîngă analiza unor concepții lipsite de subiectivism, este caracteristic și prin bogăția lui de informații. Cititorului mai puțin inițiat sau format, lucrul acesta ar putea să-i îngreuneze urmărirea cuprinsului sintezei. Dar cititorul pregătit va fi satisfăcut că nu i se mai pretinde să accepte constatări care, nu o dată, fuseseră în contradicție cu cele știute de el.

Dat fiind spațiul restrîns al articolului de față, ne vom mărgini *să schițăm* doar cîteva dintre problemele istorice-ideologice la care cititorii *Istoriei mișcării muncitorești revoluționare ungare* vor primi un răspuns fundamentat științific.

*

Mișcarea muncitorească organizată din Ungaria are un trecut de mai bine de o sută de ani. Literatura istorică a mișcării muncitorești din perioada de început s-a ocupat relativ amănunțit de istoria *Asociației generale a muncitorilor*. În scurta ei existență (1868—1872), această or-

ganizație, care a luat ființă din îndemnul primei Internaționale, a fost în permanentă legătură cu Asociația Internațională a Muncitorilor. Mai mulți conducători ai Asociației generale a muncitorilor au fost chiar membri ai Internaționalei. La inițiativa acestei asociații s-au desfășurat importante acțiuni muncitorești (mai—iunie 1871). Ele sînt importante și din motivul că, pentru prima oară, pe străzile capitalei ungare s-au desfășurat demonstrații muncitorești.

Istoria Asociației generale a muncitorilor ridică problema valorificării lassalleanismului. Este știut că, dintre diferitele curente ale mișcării muncitorești internaționale, teoriile lui Lassalle au avut cea mai mare influență în perioada de început a mișcării muncitorești ungare. Autorii sintezei prezintă cunoscutele trăsături antimarxiste ale concepțiilor lui Lassalle (supraaprecierea importanței votului universal, ideea privitoare la modificarea treptată a relațiilor de producție capitaliste, desconsiderarea importanței luptelor economice etc.) ; în același timp însă, ei constată că „pe timpul apariției lassalleanismului, cînd mișcarea politică a muncitorimii se afla încă în fașă, cînd în fața ei stătea sarcina organizării de clasă a proletariatului, a dezvoltării luptei sale politice, Lassalle a îndeplinit totuși, în ciuda concepțiilor lui eronate, un rol important în organizarea mișcării politice a muncitorimii și în popularizarea țelurilor socialiste“ (vol. I, p. 14).

Pe parcursul dezvoltării istorice, lassalleanismul însuși a trecut prin anumite schimbări, iar după moartea lui Lassalle în mai multe probleme, cum ar fi, de pildă, aprecierea luptei economice, s-au făcut auzite concepții mai juste. Nu trebuie omis nici faptul că ideile lui Lassalle — în cea mai mare parte a lor — nu au apărut în Ungaria în forma lor originală (lassalleanismul ungar nu a preluat linia politică a colaborării cu guvernul).

Sinteza istoriei partidului se ocupă pe larg de lupta pe care muncitorimea din Ungaria a dus-o pentru întemeierea partidului muncitoresc socialist după lichidarea Asociației generale a muncitorilor.

De o amplă prezentare se bucură primul partid muncitoresc socialist și programul Partidului muncitoresc general din Ungaria, *constituit în 1880, sub conducerea lui Leo Frankel.* În aprecierea acestui program, autorii pornesc de la realitățile perioadei respective, fără a privi aceste obiective prin prisma condițiilor de mai tîrziu.

În analiza programului de la 1880 se insistă încă asupra influențelor lassalleaniste, dar se subliniază că, în ciuda tuturor acestor influențe, programul situează la loc de frunte ideea socialistă a înlăturării exploatării și fixează sarcinile care în lupta clasei muncitoare vor trebui să stea pe primul plan. Un punct de vedere important îl constituie și faptul că programul îmbină lupta pentru revendicări politice, economice și sociale ale muncitorimii.

Una dintre trăsăturile negative ale celor care au elaborat istoria anterioară a partidului s-a vădit în aceea că nu au încadrat în mod corespunzător istoria mișcării muncitorești socialiste din Ungaria în istoria mișcării muncitorești internaționale. Aceasta a fost o greșeală atît din punctul de vedere al concepției cît și al metodologiei. Or, mișcarea muncitorească ungară timpurie a luat ființă ca o parte a mișcării muncitorești internaționale și s-a aflat întotdeauna în strînsă legătură cu organiza-

ţiile acesteia (atît cu prima şi cea de-a II-a Internaţională cît şi cu cea de-a III-a Internaţională). Existenţa şi activitatea Asociaţiei generale a muncitorilor sînt tot atît de nedespărţite de existenţa şi sprijinul Internaţionalei I, după cum legăturile Partidului muncitoresc general, respectiv ale Partidului social-democrat, cu Internaţionala a II-a sînt, de asemenea, factori activi ai mişcării. Înfiinţarea Internaţionalei a II-a şi începuturile pozitive ale activităţii sale au avut un mare rol asupra dezvoltării mişcării socialiste din Ungaria. Pe la sfîrşitul anilor '80, Partidul muncitoresc general din Ungaria s-a reînnoit, activitatea sa a devenit mai puternică, un mare rol în această reînnoire avînd Internaţionala a II-a şi îndemnurile pe care mişcarea socialistă din Ungaria le-a primit din partea mişcării muncitoreşti internaţionale.

În contrast cu punctul de vedere anterior, autorii sintezei nu apreciază că congresul partidului din decembrie 1890 ar fi marcat, de fapt, constituirea unui nou partid, deoarece — potrivit realităţii istorice — era vorba doar de o reînnoire a Partidului muncitoresc general din Ungaria, ceea ce explică şi schimbarea denumirii acestuia în Partidul social-democrat din Ungaria. În analizarea politicii Partidului social-democrat, autorii renunţă şi la opinia mai veche după care în prima jumătate a anilor '90 în cadrul Partidului social-democrat din Ungaria ar fi activat două grupări, complet separate ideologic : una întemeiată pe principiul luptei de clasă, iar alta oportunistă. În partid aveau loc lupte ascuţite, dar cauzele disensiunilor noi le vedem în neclarificarea problemelor principiale de bază ale mişcării muncitoreşti, şi mai cu seamă în greutăţile inerente oricărui început. Aceasta explică şi faptul că formarea mişcării muncitoreşti socialiste a fost un proces istoric de lungă durată, pe parcursul căruia diferite greşeli au fost aproape inevitabile.

Din cele de mai sus reiese şi constatarea că, în contrast cu opiniile mai vechi, noi nu presupunem că pe la sfîrşitul anilor '90 ar fi avut loc o cotitură care ar fi imprimat o direcţie negativă activităţii de mai tîrziu a Partidului social-democrat. În loc de aceasta, noi subliniem că în Ungaria mişcarea de masă socialistă a apărut la cumpăna dintre cele două veacuri. Sindicatele care activau sub îndrumarea Partidului social-democrat desfăşurau o activitate deosebită, atrăgînd în jurul lor un număr din ce în ce mai mare de muncitori. În anii din preajma primului război mondial, numărul muncitorilor organizaţi depăşea 100 000.

La începutul noului veac, lupta ideologică dintre marxism şi revizionism se extindea asupra întregii mişcări muncitoreşti internaţionale. În mai toate partidele social-democrate aveau loc pasionante dispute de ordin politic şi ideologic. După cum se ştie, cei care luptau cu cea mai mare consecvenţă în apărarea ideilor marxiste erau bolşevicii, sub conducerea lui Lenin. Conducerea Partidului social-democrat din Ungaria nu acorda suficientă importanţă problemelor ideologice. Delegaţii săi în forurile Internaţionalei a II-a sprijineau poziţia centriştilor, iar politica partidului avea un caracter reformist.

Reformismul conducerii Partidului social-democrat din Ungaria — în problema ţelului nemijlocit de luptă — consta în faptul că aceasta ar fi dorit să înfăptuiască republica democrat-burgheză exclusiv pe calea unor reforme, să evite ciocnirile mai violente cu clasele domi-

nante ; din obiectivele de luptă dispăruse ideea revoluției. Din această cauză, conducerea partidului, în loc să se bazeze *pe forța revoluționară* a muncitorimii, precum și a proletariatului agrar și a țărănimii sărace, a preferat în vederea atingerii țelurilor ei — folosind contradicțiile existente în rîndul claselor dominante — *manevrele și tactica parlamentară, cîștigarea unor parlamentari burghezi* în scopul dobîndirii celui mai important deziderat — dreptul de vot universal și secret. Tocmai aceasta a fost trăsătura caracteristică Partidului social-democrat din Ungaria, împotriva căreia — începînd de pe la mijlocul anilor '90 — opoziția ce se crease în cadrul partidului a dus o luptă necruțătoare. În primul rînd tactica parlamentară fără principii, și nu în general tezele teoretice ale Partidului social-democrat sau programul lui de luptă, a fost factorul care a creat în cadrul partidului o luptă ascuțită.

În perioada de început a secolului al XX-lea, politica Partidului social-democrat a fost influențată tot mai mult de reformism, care începea să dețină un rol preponderent în partid, rupînd tot mai mult cu conținutul revoluționar al marxismului. Excluderea din rîndul realităților istorice a revoluției burghezo-democratice a fost una dintre cauzele fundamentale datorită cărora partidul nu a putut ajunge la o concluzie justă în privința definirii căilor specifice de dezvoltare a Ungariei pe baza trăsăturilor proprii acestei țări.

Indiferent de esența social-democrației și de orientarea din interiorul mișcării muncitorești, baza socială a Partidului social-democrat din Ungaria a fost aceea a unui partid muncitoresc. Din momentul în care orientarea dominantă în partid a devenit reformismul, P.S.D.U. s-a transformat în purtătorul acelui curent de idei despre care Lenin spunea că este una dintre principalele, dacă nu cea mai importantă dintre manifestările prin care burghezia încearcă să influențeze și să inducă în eroare proletariatul. Ținînd seama de această situație trebuie să delimităm conducerea partidului, respectiv pe unii lideri oportuniști, de masele revoluționare, autorii sintezei manifestînd o deosebită exigență în înfățișarea diferitelor curente, de stînga sau centriste, apărute în cadrul social-democrației.

În aprecierea Partidului social-democrat trebuie să ținem seama de faptul că în Ungaria mișcarea social-democrată a apărut relativ timpuriu și că pînă în anul 1918 P.S.D.U. a fost singurul partid muncitoresc din țară. Pe lîngă critica curentelor oportuniste, reformiste, nu poate fi omis faptul că înainte de 1918 — adică pînă la înființarea Partidului Comunist din Ungaria — P.S.D.U. a fost cel mai radical partid, organizația politică ce reprezenta cel mai bine interesele maselor muncitorești și al cărei merit istoric îl constituiau trezirea conștiinței muncitorimii, activizarea politică, ridicarea culturii generale și lupta pentru îmbunătățirea situației materiale a muncitorilor.

Uriașele înfruntări și manifestări pentru dobîndirea dreptului de vot universal desfășurate în perioada premergătoare primului război mondial au fost apreciate nejust și în mare măsură chiar negativ de către istorici. Deși evită asemenea aprecieri, autorii lucrării de față nu trec sub tăcere trăsăturile dăunătoare ale supraaprecierii dreptului de vot, dar nici nu neagă faptul că acele acțiuni au avut o însemnătate deosebită în activizarea politică a muncitorimii și în trezirea conștiinței

sale de clasă. În perioada anterioară anului 1919, în aprecierea Partidului social-democrat din Ungaria trebuie să se țină seama și de faptul că radicalismul maselor muncitoare în lupta de clasă, revendicările lor s-au răsfrînt în mare măsură și asupra conducerii partidului, iar lucrul acesta a avut — în anii de dinaintea primului război mondial, atunci cînd apăreau și se consolidau curentul și activitatea social-democrației de stînga — o însemnătate pozitivă asupra dezvoltării ulterioare a mișcării muncitorești.

Poziția social-șovină a liderilor social-democrației oportuniste ungare din 1914 — atît pe plan național cît și internațional — rămîne pentru totdeauna o rușinoasă pată în istorie. „Falimentul Internaționalei a II-a — scria Lenin — și-a găsit cea mai pregnantă expresie în trădarea fățișă de către majoritatea partidelor social-democrate oficiale din Europa a propriilor lor convingeri și a propriilor declarații solemne de la Stuttgart și Basel".

Constatarea lui Lenin este valabilă în întregime și pentru conducătorii Partidului social-democrat din Ungaria. Pentru sublinierea acestui fapt, în lucrare s-a acordat o mai mare atenție prezentării mai nuanțate, față de ediția anterioară, a atitudinii P.S.D.U. în legătură cu primul război mondial. Pînă în clipa declanșării ostilităților, partidul s-a împotrivit politicii războiului, pentru ca apoi, sub pretextul „constrîngerii evenimentelor", să renunțe la această împotrivire și să adopte, la rîndul său, orientarea social-șovină. Datorită stării de război și sub presiunea maselor, P.S.D.U., pe lîngă social-șovinism, a alunecat și pe panta social-pacifismului. Dar nici de data aceasta nu a fost posibilă înfăptuirea unei politici proletare independente ; conducerea partidului, colaborînd cu opoziția burgheză, acționa în direcția pregătirii unei păci de compromis, care, potrivit împrejurărilor, să poată salva, într-o formă „democratizată", monarhia austro-ungară. Un loc important în înfățișarea evenimentelor îl ocupă acțiunile antimilitariste desfășurate pe plan internațional, care s-au făcut simțite în activitatea Partidului social-democrat din Ungaria, și, îndeosebi, faptul că politica social-șovină s-a lovit de opoziția marilor mase ale muncitorimii organizate și a numeroșilor activiști ai partidului și sindicatelor din Ungaria. Acest lucru este confirmat de grevele și demonstrațiile muncitorești care s-au desfășurat în acei ani.

Influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și atitudinea fermă a socialiștilor de stînga, care au preluat conducerea și îndrumarea mișcărilor de masă, au influențat în mod hotărîtor desfășurarea evenimentelor revoluționare. A crescut influența lor atît în sindicate cît și în Partidul social-democrat, dar la nivelul conducerii organizațiilor ponderea o aveau încă elementele de dreapta. S-au adîncit tot mai mult contradicțiile dintre politica reformistă a conducerii partidului și forțele revoluționare ale clasei muncitoare.

Cînd, după destrămarea monarhiei austro-ungare, s-a ridicat întrebarea : „Cum să procedăm de acum înainte ?", conducerea oficială a Partidului social-democrat a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca puterea politică să ajungă în mîinile burgheziei, iar republica — pe cale de instaurare — să rămînă o republică democrat-burgheză. Cu sprijinul politicii Partidului social-democrat și prin măsurile represive ale

autorităţilor, guvernul încerca să înăbuşe forţele revoluţionare ale maselor în împrejurări istorice în care „proletariatul din Ungaria se afla în faţa sarcinii istorice a înfăptuirii revoluţiei socialiste“ (vol. I, p. 207).

Victoria revoluţiei burghezo-democrate a creat condiţii mai favorabile luptei clasei muncitoare din Ungaria. Creîndu-se o situaţie nouă, făurirea noului partid revoluţionar al muncitorimii, care a deschis o nouă etapă în istoria mişcării muncitoreşti din Ungaria, nu mai putea fi amînată. La 24 noiembrie 1918, se întemeiază Partidul Comunist din Ungaria, care, situîndu-se în fruntea luptei maselor, a realizat biruinţa puterii sfaturilor.

Autorii lucrărilor anterioare — deoarece au trecut sub tăcere evenimentele — nu au reuşit îndeajuns să prezinte rolul activ al muncitorimii organizate în victoria revoluţiei burghezo-democratice din octombrie şi nici să sublinieze în mod corespunzător baza puternică pe care o aveau în ţara noastră ideile revoluţionare. Vechea istorie a partidului ne-a rămas datoare cu răspunsul : de ce în perioada dintre cele două revoluţii şi într-un timp atît de scurt Partidul Comunist din Ungaria a putut deveni adevăratul partid conducător al clasei muncitoare.

În martie 1919 învinge revoluţia socialistă ; cele două partide muncitoreşti fuzionează. Din punctul de vedere al realizării misiunii istorice a clasei muncitoare, făurirea partidului muncitoresc revoluţionar unic în Ungaria a fost vitală. Mai înainte istoricii vedeau în unificarea partidului una dintre cauzele care au dus la răsturnarea Republicii Sfaturilor. Noua lucrare afirmă un punct de vedere diferit şi în această problemă. Pe lîngă criticarea modului de fuzionare, noi afirmăm că actul fuziunii trebuie considerat drept un pas istoriceşte necesar, care în 1919 a fost una dintre condiţiile instaurării dictaturii proletare. „Victoria revoluţiei de la 21 martie şi caracterul său paşnic nu pot fi despărţite de restabilirea unităţii politice a proletariatului. Reformismul a suferit o înfrîngere, lucru pe care Partidul social-democrat, odată cu aceeptarea programului partidului comunist, l-a recunoscut făţiş. Instaurarea dictaturii proletare a fost marea biruinţă politică şi morală a partidului comunist“.

Dar odată cu fuzionarea celor două partide nu se putea realiza încă şi unitatea ideologică. S-a accelerat procesul de dezvoltare politică a socialiştilor de stînga şi, parţial, a celor care se mai aflau sub influenţa centriştilor şi care se apropiau de ideile comuniste. In acelaşi timp a existat însă şi posibilitatea ca centriştii, insuficient de hotărîţi în luptele revoluţionare, să creeze confuzii politice şi ideologice în activitatea partidului, a sfaturilor şi a sindicatelor. „În partid au rămas şi elementele de dreapta, care, din cauza izolării lor, stăteau deoparte, se acomodau forţat situaţiei şi aşteptau, în expectativă, desfăşurarea evenimentelor. Reformiştii şi centriştii puneau în primejdie unitatea politică a partidului unificat, împiedicau consolidarea sa ideologică“ (vol. I, p. 218).

De aici se desprinde şi aprecierea asupra aripii de stînga a Partidului social-democrat, care a avut un rol important atît în instaurarea Republicii Ungare a Sfaturilor, cît şi în perioada dictaturii proletare. Nu numai vechii social-democraţi de stînga au fost luptători înflăcăraţi pentru puterea muncitorilor — lucru pe care-l confirmă şi faptele isto-

rice —, ci și numeroși alți social-democrați, care în martie 1919 sau chiar în lunile dictaturii proletare au ajuns la adevărata înțelegere a mișcării muncitorești revoluționare.

*

În sinteza noii istorii a partidului, un loc important s-a acordat, corespunzător însemnătății pe care o prezintă, istoriei revoluțiilor din anii 1918—1919 și celor mai importante probleme ideologice ale acestora. Sinteza oferă o analiză științifică fundamentată a caracterului relațiilor de putere dintre cele două revoluții și constată că în perioada imediat următoare revoluției burghezo-democrate în viața politică s-a format o dublă putere.

Ce anume justifică acest punct de vedere? Între octombrie 1918 și martie 1919, în Ungaria se aflau față în față două puteri :

— pe de o parte, dictatura burgheziei, realizată prin coaliția guvernamentală a elementelor burghezo-democrate și a social-democraților de dreapta ;

— pe de altă parte, dictatura democrată a muncitorimii și țărănimii revoluționare, reprezentată prin sfaturile muncitorilor, țăranilor și soldaților.

În noiembrie 1918, forțele revoluționare s-au consolidat în întreaga țară. Peste tot aveau loc acțiuni organizate și spontane. Se formau sfaturi muncitorești și în orașele din provincie. Sfaturile muncitorești din întreprinderi au început să acționeze ca organe de control al muncii, iar capitaliștii nu mai puteau dispune după bunul lor plac. Începuse să se pună în mișcare și sărăcimea satelor : jandarmii au fost dezarmați, notarii, detestați de mase, au fost alungați, depozitele și magaziile moșierilor și ale negustorilor au fost atacate, iar hrana distribuită celor flămînzi.

Sfaturile erau învestite cu puteri reale și dispuneau de arme, de care s-au și folosit în nenumărate cazuri și în diverse modalități. Scopul final, atît al burgheziei cît și al puterii populare, a fost înlăturarea propriului adversar. În același timp însă și-au recunoscut reciproc existența, ba au încheiat chiar și compromisuri, deoarece burghezia *nu mai era* atît de puternică pentru a înlătura sfaturile, iar sfaturile *nu erau încă* atît de puternice pentru a smulge puterea centrală.

Și în cadrul revoluției din Rusia a existat o astfel de etapă — în timpul dublei puteri, martie—iunie 1917, cînd s-a creat posibilitatea unei treceri pașnice la revoluția socialistă. Pe atunci sovietele muncitorilor, țăranilor și soldaților dispuneau de o mare forță politică, în schimb guvernul provizoriu al burgheziei era slab, existența lui depinzînd de sprijinul pe care i-l acordau sovietele conduse de menșevici. Lenin era de părere că dacă în etapa revoluției democrate sovietele, înlăturînd guvernul provizoriu, lipsit de vlagă, vor cuceri puterea de stat atunci republica sovietelor se va putea instaura și pe cale pașnică, asigurîndu-se totodată și trecerea pașnică la revoluția socialistă. Dar în iulie 1917 această posibilitate nu mai exista și astfel s-a ajuns la insurecția armată, care, în octombrie 1917, a dus la instaurarea puterii proletariatului. În Ungaria, după consolidarea forțelor revoluționare, sfaturile au

cucerit pe cale pașnică puterea, în modul în care preconizase Lenin la începutul revoluției din Rusia.

Partidul Comunist din Ungaria, ținînd seama de rapida și furtunoasa dezvoltare a revoluției, nu s-a preocupat în primul rînd să cucerească o majoritate formală în cadrul sfaturilor, ci să atragă masele muncitorești revoluționare din Partidul social-democrat. Ca urmare, în lunile ianuarie—martie 1919 influența sfaturilor a devenit elementul cel mai important în viața politică a țării. În martie, la Budapesta, factorii principali ai puterii erau Sfatul muncitorilor și Sfatul soldaților. Existența guvernului de coaliție depindea, în primul rînd, de faptul dacă Partidul social-democrat putea să contracareze influența mereu crescîndă a partidului comunist și să asigure, în continuare, guvernului sprijinul Sfatului muncitorilor și al Sfatului soldaților din Budapesta.

Tocmai din acest motiv, guvernul s-a aflat în imposibilitatea de a lua măsuri energice împotriva sfaturilor ; conducătorii sfaturilor care au preluat puterea în orașele din provincie — Szeged, Kaposvár, Szekszárd și în alte părți — erau în același partid cu miniștrii trădători ai cauzei muncitorimii, iar conducătorii revoluționari ai sfatului soldaților făceau parte din același partid cu ministrul de război, care încerca să frîneze revoluția. *Procesul în cursul căruia la noi partea cea mai mare a puterii a trecut în mîinile sfaturilor reflectă totodată despărțirea aripii revoluționare de aripa reformistă din mișcarea muncitorească.*

Fără înțelegerea dezvoltării treptate a puterii sfaturilor nu poate fi înțeleasă una dintre caracteristicile de importanță istorică mondială a revoluției proletare din Ungaria — *cucerirea pe cale pașnică a puterii revoluționare și consolidarea ei în numai cîteva zile.*

Clarificarea problemei privind existența dublei puteri este importantă și din motivul că fără aceasta nu ar putea fi explicate alte probleme ale revoluției, cum ar fi, spre pildă, tactica Partidului Comunist din Ungaria, evoluția Partidului social-democrat, relativa lipsă de curaj și eșecurile contrarevoluției, victoria pe cale pașnică a proletariatului revoluționar.

În martie 1919, în Ungaria se crease o astfel de situație care reclama imperios și făcea posibilă înfăptuirea chiar mai de vreme a revoluției socialiste. Proletariatul și-a însușit obiectivele de luptă ale partidului comunist și era gata pentru îndeplinirea misiunii sale istorice. S-a format un Consiliu revoluționar guvernamental, care a preluat conducerea întregii țări.

Revoluția socialistă a învins în mod pașnic. Puterea capitalistă-moșierească în destrămare, forțele contrarevoluționare, care intraseră într-o derută totală, au fost incapabile să înfrunte voința revoluționară a proletariatului, care acționa unit. Partidul comunist, în programul său de acțiune din 21 martie 1919, a indicat drumul de ieșire din regimul falimentar burghez, a fixat drept țel înfăptuirea societății socialiste și, înfruntînd Antanta, și-a asumat apărarea revoluționară a patriei, atrăgînd marea majoritate a poporului alături de proletariat. Astfel s-a putut realiza cucerirea pe cale pașnică a puterii politice.

„Preluarea pe cale pașnică a puterii avea o mare însemnătate și din punctul de vedere ideologic : ea a dovedit că insurecția armată nu este singura cale care duce la victoria revoluției socialiste. Dacă puterea

capitalistă-moşierească nu mai este capabilă să reziste organizat forţelor proletare care luptă pentru cucerirea puterii, atunci revoluţia socialistă poate învinge chiar şi pe cale paşnică, fără insurecţie armată" (vol. I, p. 216).

*

În perioada anterioară, întreaga istorie de după 1919 a mişcării social-democrate ungare şi internaţionale a fost prezentată în mod subiectiv, dogmatic şi aceasta a caracterizat, în genere, întreaga activitate a istoricilor. Trăsăturile principale ale acestui mod de prezentare au fost următoarele :

a) din punctul de vedere neistoric, folosirea unor postulate mai noi pentru aprecierea perioadelor mai vechi a dus, în fond, la desconsiderarea activităţii pozitive a mişcării social-democrate ;

b) omiterea diferenţierilor existente în mişcarea social-democrată ;

c) extinderea asupra mişcării a oportunismului conducătorilor de dreapta ;

d) aprecierea dăunătoare a rolului social-democraţilor de stînga după 1919, apreciere potrivit căreia în cadrul conducerii Partidului social-democrat din Ungaria ar fi existat o anumită distribuire a rolurilor, că activitatea stîngii nu ar fi însemnat altceva decît o trădare deghizată, care, de fapt, ar fi fost mult mai primejdioasă decît activitatea aripii de dreapta. Această opinie dăunătoare a fost formulată la noi de Rákosi Mátyás în felul următor : „În scopul unei mai reuşite amăgiri şi induceri în eroare a maselor muncitoare, partidul social-democrat îşi împingea — alternativ — înainte cînd aripa de dreapta, cînd *aripa de stînga*" [2].

În analizarea rolului pe care l-a îndeplinit Partidul social-democrat din Ungaria în timpul regimului Horthy, pornim de la faptul că după înfrîngerea Republicii Sfaturilor partidul social-democrat nou creat la conferinţa din 24 august 1919 diferă în multe privinţe de partidul social-democrat de dinaintea anului 1918. „Partidul social-democrat din Ungaria a devenit un partid parlamentar" (vol. II, p. 44), dar el se deosebeşte de cel anterior în privinţa conducerii, a componenţei membrilor şi a importanţei sale politice.

Schimbările care s-au produs în conducerea Partidului social-democrat pot fi sintetizate în următoarele :

— O parte a liderilor de dreapta au plecat în emigraţie încă în timpul Republicii Sfaturilor. Cei care au rămas în ţară şi care în perioada anterioară avuseseră, în general, un rol de mai mică importanţă politică au deţinut în timpul perioadei contrarevoluţionare de 25 de ani funcţii de răspundere în organele superioare ale partidului (Peidl Gyula, Peyer Károly, Farkas István, Vanczák János).

— În 1919, din conducerea Partidului social-democrat a dispărut centrul, deoarece numeroşi reprezentanţi ai acestei grupări, care în timpul Republicii Sfaturilor ocupaseră diverse funcţii, au plecat, de asemenea, în emigraţie după înfrîngerea puterii muncitorilor.

---

[2] Rákosi Mátyás, *Népi demokráciánk utja (Drumul democraţiei noastre populare)*, Szikra Könykiadó, Budapest, 1952, p. 46.

— Pînă pe la mijlocul anilor '30, din conducerea partidului au fost înlăturate și elementele de stînga. O parte a acestora aderaseră, încă în timpul Republicii Sfaturilor, la mișcarea comunistă, iar în emigrație mulți dintre reprezentanții ei au devenit proeminente personalități conducătoare ale partidului comunist (Landler Jenö, Varga Jenö și alții).

Și în componența membrilor partidului s-au înregistrat importante modificări față de perioada anterioară anului 1918. O parte a membrilor Partidului social-democrat din Ungaria au părăsit țara. Membrii de partid au fost recrutați din rîndul elementelor care s-au împotrivit regimului contrarevoluționar, iar majoritatea lor au luat atitudine, odată cu intrarea în Partidul social-democrat, față de regimul de la putere, care avea un caracter fascist. Din punctul de vedere al componenței, partidul era format din muncitori, elemente mic-burgheze și intelectuali. Existau mari deosebiri și în privința pregătirii politice a membrilor partidului.

Baza conducerii de dreapta o formau muncitori cu venituri mai mari și maiștri. O parte importantă a membrilor partidului au fost recrutați din rîndul acelor social-democrați care luptaseră pentru drepturi democratice, pentru condiții mai bune de trai și care s-au împotrivit fățiș regimului de teroare contrarevoluționară. *În componența membrilor Partidului social-democrat pot fi întîlnite peste tot și elemente de stînga,* care luau atitudine din ce în ce mai consecvent împotriva liderilor de dreapta ai partidului. Pe parcursul luptelor desfășurate împotriva fascismului, o parte a membrilor de stînga s-au înrolat în partidul comunist, aflat în ilegalitate, iar o altă parte și-au desfășurat activitatea în cadrul Partidului social-democrat, a cărui importanță s-a făcut simțită cu deosebire după 1936.

Însăși emigrația social-democrată este eterogenă. O parte a emigranților au continuat să rămînă pe poziții de dreapta ; cîțiva dintre aceștia au revenit în țară prin anii '20 (Garami Ernö, Buchinger Manó, Weltner Jakob).

În emigrație, un rol important a avut centrul, cu deosebire prin anii '20. Conducătorul acestei grupări era Kunfi Zsigmond. Cu toate că în timpul avîntului revoluționar reprezentanții centrului au luat parte activă la mișcarea muncitorească, ei au declarat — încă în timpul Republicii Sfaturilor — că „s-a făcut o greșeală atunci cînd s-a recurs la arme", iar Republica *o apreciau, în fond, de pe poziții menșevice ;* în același timp, ei aveau totuși un rol însemnat în mișcarea muncitorească internațională. Centrul menținea legături cu mișcarea din țară, contribuia la demascarea în fața partidului a acțiunilor trădătoare ale conducerii de dreapta din țară. Spre exemplu, în anii '20 a demascat cea mai gravă trădare — pactul încheiat între contele Bethlen și Peyer.

Condițiile în vederea realizării unității muncitorești în Ungaria s-au făcut simțite abia în cea de-a doua jumătate a anilor '30. *Cauzele sînt următoarele :* pe de o parte, *poziția conducerii de dreapta* a social-democraților, iar pe de altă parte greșelile politice ale partidului comunist, concepția „social-fascistă", care s-a statornicit în rîndurile partidului aproximativ pe la sfîrșitul anului 1920.

Se știe că pe plan internațional teoria social-fascistă a apărut din ideea nejustă că *social-democrația nu este altceva decît aripa de stînga*

a fascismului. Generalizarea politicii trădătoare de clasă a social-democraţilor de dreapta la nivelul întregii mişcări social-democrate a îngreunat atitudinea unitară a muncitorilor comunişti şi social-democraţi faţă de regimul contrarevoluţionar atunci cînd în Ungaria trebuia să se dezvolte şi să se consolideze frontul unic al muncitorimii împotriva dictaturii fasciste şi a atacurilor dezlănţuite de capitalişti.

Noua istorie a partidului prezintă şi procesul în cursul căruia conducerea reformistă centrală a respins, rînd pe rînd, propunerea de unitate făcută de Partidul Comunist din Ungaria, luînd în acelaşi timp diferite măsuri împotriva opoziţiei crescînde din cadrul Partidului social-democrat faţă de atitudinea negativă a liderilor reformişti, „...deoarece gruparea lui Peyer respinge orice platformă de colaborare cu comuniştii... Cu toate acestea, frontul unic îşi croieşte drum în acţiunile de luptă ale muncitorilor, cum sînt, spre pildă, cele desfăşurate în apărarea sindicatelor" (vol. II, p. 159). Stînga social-democrată, continuînd să lupte pentru unitatea de acţiune a muncitorimii, reuşeşte să-şi apere şi în unele locuri chiar să-şi consolideze poziţiile. Conducătorii aripii de dreapta nu au reuşit să determine muncitorimea social-democrată să aprobe acţiunile lor îndreptate împotriva stîngii.

Din analiza faptelor istorice concrete, autorii trag concluzia că conducerea Partidului social-democrat din Ungaria, *privită în ansamblul său,* pe toată perioada horthistă a fost reformistă, că conducătorii de dreapta ai partidului au fost anticomunişti şi antisovietici şi au sprijinit regimul aflat la putere. În acelaşi timp însă, în Partidul social-democrat — chiar şi în conducerea lui — a fost semnalată în această epocă şi activitatea forţelor de stînga. Cercetătorii noştri nu omit însă faptul că în perioada aceasta — perioadă asupra căreia fasciştii şi-au pus amprenta — *Partidul social-democrat a fost singurul partid muncitoresc legal din Ungaria.* În condiţiile grele ale ilegalităţii, majoritatea muncitorilor nu puteau ajunge pînă la partidul comunist, şi, de aceea, mase muncitoreşti relativ numeroase s-au strîns în jurul Partidului social-democrat. Însemnătatea existenţei politice a acestui partid este subliniată şi de faptul că comuniştii unguri au găsit aici posibilitatea de a activa în forme mai mult sau mai puţin legale în condiţiile dictaturii fasciste. Din acest punct de vedere, o însemnătate deosebită o prezintă activitatea sindicatelor, a presei de partid şi a mişcării tineretului.

Contrar aprecierii anterioare, dar fidel adevărului istoric, rolul Partidului social-democrat în istoria democraţiei noastre populare este prezentat mai nuanţat în sinteza istoriei partidului. Este mai bine reliefat rolul pe care social-democraţii de stînga l-au avut în revoluţia democrat-populară şi în înfăptuirea revoluţiei socialiste, rol care s-a vădit cel mai pregnant în *realizarea unităţii celor două partide muncitoreşti în anul 1948.* Aceasta a reprezentat triumful marxism-leninismului în mişcarea muncitorească din Ungaria. Înfăptuirea pentru a doua oară a unităţii ideologice, politice şi organizatorice a clasei muncitoare a fost unul dintre evenimentele cele mai proeminente ale istoriei

mișcării muncitorești ungare, a cărui importanță nu trebuie totuși supraestimată.

*

Pentru orice cercetător al istoriei partidului sau pentru orice propagandist se pune problema modului cum apreciază activitatea Cominternului.

Sinteza istoriei partidului analizează mai nuanțat dezvoltarea relațiilor reciproce dintre mișcarea muncitorească ungară și cea internațională. Ea prezintă modul în care Internaționala a III-a, Comunistă, înființată în 1919, a putut să ajute, să îndrume și să păstreze în același front mișcarea comunistă internațională de-a lungul unei perioade de un sfert de veac din istoria Europei și a lumii, perioadă bogată în evenimente furtunoase.

Și asupra mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră Cominternul a avut o înrîurire deosebită și directă, Partidul Comunist din Ungaria fiind unul dintre detașamentele, din secțiile sale. Într-o anume perioadă, în țara noastră unii au deformat în așa măsură raporturile dintre Partidul Comunist din Ungaria și Internaționala Comunistă încît acestea au fost prezentate ca ceva cu totul negativ. Autorii sintezei istoriei partidului au rupt cu această concepție negativistă, dar nu neagă că dezvoltarea Partidului Comunist din Ungaria, activitatea lui au fost influențate în mare măsură — nu numai în sens pozitiv — de hotărîrile Cominternului. Potrivit aprecierilor din perioada anterioară, lipsurile mișcării comuniste din Ungaria s-ar datora exclusiv raporturilor strînse ale acesteia cu Internaționala Comunistă, iar realizările partidului ar fi fost obținute în afara acestor raporturi. Această concepție este falsă, unilaterală și *nu corespunde adevărului istoric.*

Perioada în care a ființat Internaționala Comunistă este o perioadă importantă a istoriei mișcării comuniste din întreaga lume, cînd a fost avangarda mișcării muncitorești de pretutindeni, iar situația mondială a confirmat în ce măsură Internaționala și-a împlinit sarcina pe care Lenin i-a trasat-o — scria Togliatti în articolul său privitor la unele probleme ale Internaționalei a III-a. Este adevărat că organele acesteia au fost acelea care au îndrumat anumite partide, că hotărîrile lor aveau aplicabilitate obligatorie, dar tot atît de adevărat este că și partidele respective au participat direct la elaborarea hotărîrilor Internaționalei Comuniste, la fixarea liniei sale directoare, chiar dacă lucrul acesta, din cauza cultului personalității și a încălcării normelor leniniste, a fost limitat. Cu prilejul analizei istoriei partidului, nu am omis să arătăm în ce măsură rezultatele și lipsurile activității Partidului Comunist din Ungaria, greșelile sectare care apăruseră în orientarea sa politică depindeau de linia politică a Internaționalei Comuniste. În același timp, nu trebuie să uităm că *aceste efecte pozitive și negative* nu se manifestau în mod egal în fiecare partid ; Internaționala nu fixa și nu putea să fixeze pentru fiecare partid în parte amănuntele activității lui politice. Întrucît Cominternul nu s-a preocupat decît de fixarea unor sarcini care decurgeau din anumite situații istorice și de metodele îndeplinirii lor, desigur că existau și greșeli de concepții și de practică în activitatea ei. Unele hotărîri luate în anumite perioade istorice nu corespundeau și nu puteau să corespundă întotdeauna caracterului specific al mișcării muncitorești din fiecare țară.

Forţa de acţiune a mişcării comuniste din Ungaria a crescut şi continuă să crească, deoarece ea şi-a desfăşurat activitatea şi continuă s-o desfăşoare şi astăzi în strînsă unitate cu mişcarea comunistă internaţională. Mişcarea comunistă din ţara noastră se afla în leagănul Internaţionalei, iar comuniştii unguri şi-au îndeplinit datoria lor de proletari internaţionali. *Acesta este şi meritul naţional al mişcării comuniste din Ungaria.* Unul din meritele Internaţionalei Comuniste, marcat în istoria noastră, este şi acela că în anii grei ai ilegalităţii a reuşit să organizeze, să ajute ideologic, să strîngă laolaltă şi să apere de izolare naţională partidele comuniste, să nu le lase singure în luptă, să asigure continuitatea mişcării ; rezultatele mişcării comuniste ungare nu pot fi apreciate just decît prin prisma legăturilor sale cu activitatea Internaţionalei.

Internaţionala Comunistă a reprezentat şi pe plan internaţional, în modul cel mai consecvent, acele curente, ţeluri care au reuşit să mobilizeze pretutindeni în lume uriaşe forţe împotriva fascismului şi a primejdiei de război. Ea a contribuit la consolidarea aripii revoluţionare a partidelor şi organizaţiilor socialiste, la crearea partidelor comuniste de sine stătătoare şi la evoluţia lor. „Cu trecerea timpului însă, îndrumarea mişcării comuniste internaţionale dintr-o centrală unică devenise din ce în ce mai anevoioasă. Anumite partide activau în condiţii foarte diferite unul de celălalt, ele trebuiau să-şi stabilească independent linia politică pentru perioadele următoare, precum şi tactica luptelor de zi cu zi. Cominternul putea fi util din ce în ce mai puţin în astfel de împrejurări şi mai degrabă îngreuna situaţia acelor partide“ (vol. II, p. 247). Tocmai de aceea, după cum se ştie, în anul 1943 s-a autodizolvat.

Sfera problemelor înfăţişate mai sus ne conduce la o altă importantă problemă : modul de apreciere a legăturii dintre istoria partidului şi istoria poporului nostru, a dezvoltării societăţii ungare. Această legătură nu rămîne neschimbată. Spre pildă, este limpede că în zilele noastre, în condiţiile construirii socialismului, legătura dintre istoria partidului şi istoria naţională este mult mai largă decît fusese anterior. Din momentul în care clasa muncitoare a devenit forţa conducătoare în stat, corelaţia dintre istoria partidului şi istoria naţională îmbracă o formă calitativ nouă ; între ele nu poate fi ridicat un zid despărţitor. Dar de pe urma acestei evoluţii se pot trage şi trebuie să se tragă anumite concluzii şi asupra trecutului.

Autorii sintezei istoriei partidului au pornit de la faptul că *istoria partidului nostru este parte organică a istoriei poporului ungar.* Locul şi rolul său în istoria poporului nostru nu pot fi evaluate numai pe baza forţei organizatorice a mişcării muncitoreşti revoluţionare, a influenţei sale ideologice directe din perioada în care partidul se afla în ilegalitate. Cercetarea multilaterală a faptelor confirmă că între anii 1919 şi 1945 partidul comunist a fost singurul partid în Ungaria care a luptat consecvent împotriva fascismului, a asupririi capitaliste, împotriva războiului imperialist, pentru pace şi socialism. Este adevărat că în acea perioadă apariţia în cadrul liniei politice a partidului a unor manifestări sectare — cu deosebire „de stînga“ — a dăunat acţiunii partidului de înrîurire a maselor, dar, făcînd abstracţie de aceste greşeli, de gravele şi desele sîngerări suferite, Partidul Comunist din Ungaria a făcut faţă şi a răs-

puns, deşi nu în aceeaşi măsură, celor mai arzătoare probleme ale societăţii ungare.

Acest lucru îl demonstrează şi mai viguros succesul luptelor greviste organizate în condiţiile celei mai sălbatice terori fasciste : marea demonstraţie de masă de la 1 septembrie 1930 [3], marile greve ale muncitorilor din construcţii din anii 1933 şi 1935, precum şi rezultatele mişcării de rezistenţă. Cînd, spre exemplu, partidul comunist a lansat lozinca Ungariei independente şi democrate şi ideea unificării forţelor progresiste ungare iubitoare de pace şi antifasciste — deşi forţa lui organizatorică nu a fost suficient de puternică pentru îndeplinirea acestui obiectiv, iar cuvîntul său de ordine nu a putut pătrunde decît în măsură restrînsă în rîndul maselor — a reuşit totuşi să lumineze drumul spre progres.

Politica de front popular a Partidului Comunist din Ungaria a început să se desfăşoare în perioada anilor 1936—1944, după cel de-al VII-lea Congres al Internaţionalei Comuniste. Odată cu realizarea politicii frontului popular şi cu elaborarea teoretică a drumului revoluţionar al democraţiei populare, Partidul Comunist din Ungaria a dovedit că apreciază just situaţia socială şi economică a ţării, raporturile de forţe. De altfel, aceasta a făcut posibil ca, în condiţiile dictaturii fasciste, să găsească drumul spre partenerii săi politici (Partidul social-democrat, Partidul ţărănesc, Partidul micilor proprietari agrari), să-i ajute în a înţelege că apărarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti impunea forţelor progresiste ale societăţii ungare organizarea luptei antifasciste.

Rămînerea în urmă a forţei organizatorice a Partidului Comunist din Ungaria în ceea ce priveşte influenţarea maselor a fost un fapt obiectiv, care a izvorît din situaţia concretă a Ungariei. Numeroşi factori — cum ar fi, spre pildă, ţelul strategic, teroarea crîncenă, gravele greşeli din conspirativitate, dizolvarea organizaţiilor partidului în 1936 — au împiedicat, fără îndoială, acţiunea de lărgire a influenţării maselor. Totuşi cercetarea obiectivă a faptelor arată că, în perioada contrarevoluţionară de 25 de ani, Partidul Comunist din Ungaria a fost factorul care a influenţat întreaga societate ungară. Lucrul acesta îl dovedeşte şi faptul că, destul de restrîns numericeşte, în condiţiile ilegalităţii, partidul comunist s-a transformat din momentul eliberării — într-o perioadă de timp extrem de scurtă — într-un partid legal de masă destul de puternic.

Volumul al II-lea al noii istorii a partidului nu numai că analizează luptele duse de P.C.U., de clasa muncitoare, ci le dezbate şi prin prisma legăturii lor cu istoria mişcărilor populare. Este un lucru cît se poate de firesc ca în centrul acestei activităţi să se afle analiza istoriei partidului revoluţionar. Dar tot atît de firesc este şi faptul că istoria partidului nu poate fi înţeleasă fără cercetarea şi cunoaşterea istoriei tuturor mişcărilor progresiste. Pentru politica partidului o importanţă

[3] „Manifestaţia de la 1 septembrie 1930 a fost mişcarea de cea mai mare amploare a muncitorimii ungare din timpul regimului Horthy. Pe întreaga ţară, numărul participanţilor a fost de aproximativ un sfert de milion, din care numai la Budapesta 150 000. Ea a demonstrat că clasa muncitoare din Ungaria concentra o puternică energie revoluţionară, iar masele erau gata să lupte pentru răsturnarea regimului fascist" *(Istoria mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare,* vol. II, p. 111).

deosebită are şi astăzi problema alianţei clasei muncitoare cu celelalte pături muncitoare, care întotdeauna a jucat un rol deosebit în rezolvarea sarcinilor trasate de partid.

Politica partidului, capacitatea sa de acţiune au fost întotdeauna determinate — şi încă într-o mare măsură — de felul în care obiectivele şi ţelurile comuniştilor au găsit drumul spre inima forţelor progresiste din ţară. Sinteza noii istorii a partidului evidenţiază întreg ansamblul corelaţiilor dintre dezvoltarea partidului, forţa lui, succesele şi eşecurile acţiunilor sale, pe de o parte, şi existenţa, activitatea, puterea şi slăbiciunea altor mişcări populare şi progresiste, pe de altă parte. Fără reliefarea acestor corelaţii nu s-ar putea înţelege cum, în pofida unor grave înfrîngeri suferite pe parcurs, a unei destul de slabe forţe organizatorice şi în condiţii grele de luptă, mişcarea comunistă ungară a reuşit să exercite o influenţă hotărîtoare asupra istoriei naţionale.

*

În istoria politică a perioadei democraţiei populare — şi faptul acesta nu are nevoie de motivare —, un loc deosebit ocupă cercetarea mişcării muncitoreşti şi, în interiorul ei, analiza ştiinţifică a istoriei mişcării comuniste. Succesele muncii de cercetare desfăşurate în această direcţie sînt ilustrate de un şir de monografii şi studii remarcabile. O analiză cuprinzătoare a istoriei celor 25 de ani care au trecut de la eliberare s-a realizat însă, pentru prima dată, în cel de-al III-lea volum al noii istorii a partidului (octombrie 1944—noiembrie 1962). Importanţa acestui volum creşte şi prin faptul că cercetarea istorică a nici uneia dintre perioadele anterioare nu oferă atîtea învăţăminte ca cele două decenii şi jumătate ce s-au scurs din 1945. Prezentarea şi analizarea faptelor pot constitui un ajutor preţios în dezvoltarea construcţiei socialiste. Dacă în cercetările istorice anterioare predomina concepţia după care istoria democraţiei populare nu ar putea fi studiată ştiinţific, o serie de lucrări, demne de toată atenţia, elaborate în ultimul deceniu, precum şi sinteza de faţă confirmă că acest lucru este posibil nu numai din punctul de vedere teoretic, ci şi practic.

Cel de-al III-lea volum al *Istoriei mişcării muncitoreşti revoluţionare ungare* analizează, printre altele, şi clarifică după mulţi ani de dispute o serie de probleme specifice anilor 1944 — 1945, cum ar fi caracterul revoluţiei desfăşurate în ţara noastră, forţele de clasă, politica de alianţe, procesul dezvoltării dictaturii democrate a muncitorilor şi ţăranilor în revoluţia socialistă, drumul istoric al luptei grele pentru punerea bazelor socialismului.

În anii 1944—1945, în faţa comuniştilor stătea sarcina ca, situîndu-se în fruntea poporului muncitor, în alianţă cu forţele antifasciste, să cucerească independenţa ţării, să nimicească fascismul, să asigure libertăţi democratice pentru masele populare şi, ca urmare a acestor victorii, să creeze condiţiile necesare luptei pentru transformarea socialistă a ţării. Pentru atingerea acestor ţeluri, Partidul Comunist din Ungaria a luptat atît în perioada antebelică cît şi în anii războiului, însă numai în urma luptei de eliberare dusă de Armata sovietică, la care au contribuit şi forţele armate române, iugoslave şi bulgare, aceste idealuri au putut

fi realizate. Cu aceasta a început o nouă etapă, aceea a luptei pentru apărarea cuceririlor democratice şi a dezvoltării lor în continuare, pentru crearea celor mai importante condiţii necesare construirii socialismului, pentru extinderea puterii muncitorilor, pentru victorie. „În prima jumătate de an de la eliberare, Ungaria a făcut mari paşi înainte pe drumul renaşterii. A fost un drum de înfruntări grele, deoarece a trebuit să se lupte cu urmările celui mai îngrozitor cataclism — războiul. Dar situaţia s-a schimbat radical, întrucît, în condiţii politice noi şi prielnice, munca începută a putut fi continuată, iar noile sarcini privite cu mai multă încredere" (vol. III, cap. XI, p. 42—43).

Ca rezultat al unei lupte de aproximativ trei ani pe care a desfăşurat-o, sub conducerea partidului, clasa muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare şi cu alte pături muncitoare ale societăţii, cu mica burghezie a oraşelor, cu reprezentanţii intelectualităţii progresiste, marea moşierime şi burghezia au început treptat să fie înlăturate de la putere, iar mijloacele de producţie industrială să treacă în proprietatea statului popular. *În vara anului 1948, cele două partide muncitoreşti s-au unit şi cu aceasta lupta dusă pentru puterea muncitorească a căpătat noi dimensiuni; în istoria poporului nostru începea o nouă etapă.* „Politica revoluţionară a partidului comunist şi unirea celor două partide muncitoreşti au făcut posibil ca clasa muncitoare, împreună cu celelalte pături muncitoare, conlucrînd cu partidele şi curentele democrate şi exercitînd asupra lor o influenţă politică tot mai mare, să ducă la biruinţă în Ungaria — încă o dată pe cale paşnică — revoluţia socialistă" (vol. III, cap. XII, p. 75).

În ce constă noutatea acestei noi etape ?

Dacă între septembrie 1944 şi mai 1948 clasa muncitoare nu se putea sprijini decît pe acele forţe care în perioada celui de-al doilea război mondial şi în anii imediat următori eliberării s-au călit laolaltă în luptele comune, acum principalele izvoare ale forţelor crescînde ale socialismului au devenit acei factori care s-au format pe parcursul luptelor desfăşurate pentru revoluţia socialistă. Încă în urma luptelor ce s-au dat în perioada anterioară, începuseră să se creeze condiţiile pentru realizarea concordanţei între relaţiile de producţie şi forţele de producţie şi, ca o consecinţă, bazele lor economice şi politice. După 1948 forţele revoluţionare se puteau sprijini deja pe doi factori strîns legaţi unul de altul : unul dintre aceştia îl constituiau dezvoltarea şi perfecţionarea relaţiilor sociale, mai ales odată cu începuturile reorganizării pe baze socialiste a satului şi ale organizării cooperativelor micilor meseriaşi, iar altul era faptul că forţele de producţie trebuiau dezvoltate în continuare şi, concomitent cu aceasta, trebuiau create noi condiţii pentru construirea pe mai departe a bazei întregii societăţi.

Problema puterii odată rezolvată, se putea trece la accelerarea procesului de dezvoltare a revoluţiei socialiste.

Pe măsură ce s-au creat bazele sociale ale construirii socialismului, problema centrală a societăţii ungare, în jurul căreia s-au înfruntat forţele politice contradictorii, a fost : *dictatura proletară sau restaurarea capitalismului.* Frontul naţional independent ungar, în forma şi componenţa lui veche, nu mai corespundea condiţiilor de dezvoltare ale democraţiei populare. În perioada construirii socialismului era nevoie de o alianţă, de o solidaritate naţională din care clasele exploatatoare să fie

excluse şi din care să nu mai facă parte decît masele muncitoare ale ţării, sub conducerea clasei muncitoare. Din păcate, activitatea Partidului social-democrat din Ungaria în această direcţie nu a fost scutită de anumite contradicţii ; el a neglijat analiza reală a relaţiilor de clasă din ţară, iar Frontul popular, înfiinţat în 1949, nu a fost considerat decît un fenomen trecător, de scurtă durată.

În 1949 începe să se înrădăcineze „concepţia" privind ascuţirea permanentă a luptei de clasă, încep gravele violări ale legilor, procese intentate pe baza unor acuzaţii născocite împotriva conducătorilor şi membrilor partidului comunist, precum şi împotriva foştilor conducători social-democraţi. „Consecinţa cea mai dureroasă a perioadei sectarismului şi dogmatismului a fost violarea legităţii revoluţionare, care a provocat, în acelaşi timp, o gravă deformare în viaţa politică" (vol. III, cap. XIII, p. 30). Este adevărat că aceste procese nu şi-au făcut simţit nemijlocit efectul lor dăunător în următorii doi ani, dar mai tîrziu, cînd substraturile politice şi cele personale au devenit publice — lucru ce nu putea fi evitat — ele au zdruncinat încrederea în conducerea de partid, au dăunat legăturii dintre partid şi mase. Vigilenţa necesară faţă de duşmanul de clasă a fost înlocuită cu un climat de suspiciune generală şi aceasta în împrejurări în care — ca urmare a luptelor de clasă anterioare — poziţia forţelor socialiste s-a întărit simţitor şi, paralel cu aceasta, rezistenţa rămăşiţelor claselor duşmane a slăbit într-o mare măsură în Ungaria.

Din 1951 s-a făcut simţită o nejustificată grabă în politica economică. Neluarea în considerare în mod ştiinţific a realităţilor specifice din ţară (factorii obiectivi şi subiectivi), ritmul forţat al industrializării şi disproporţia investiţiilor în industrie au frînat ridicarea sistematică şi ritmică a nivelului de trai, ba, mai mult, între anii 1951 şi 1953 au dus chiar la o scădere însemnată a nivelului de trai. Între principiile formulate în legătură cu ridicarea nivelului de trai şi adevărata realitate apăruse o discrepanţă, o contradicţie care a afectat în mare măsură moralul clasei muncitoare, încrederea ei în partid şi în conducerea de stat.

A început reorganizarea pe baze socialiste a agriculturii — acţiune pentru care condiţiile obiective deveniseră prielnice —, în unele părţi înregistrîndu-se chiar şi iniţiative spontane. Dar disproporţia investiţiilor din agricultură şi industrie, ritmul forţat al transformării socialiste a agriculturii, precum şi violarea principiului liberului consimţămînt au contribuit la scăderea producţiei agrare, au mărit contradicţia dintre sat şi oraş, au slăbit alianţa dintre muncitori şi ţărani — baza politică a dictaturii proletare.

Greşelile săvîrşite nu au putut împiedica acţiunea obiectivă a legilor socialismului, dar le-au deformat. Ele au restrîns rolul maselor, dar nu au putut să împiedice participarea acestora la activitatea socială şi de stat. De aceea, în ciuda tuturor greutăţilor pe care le-au cauzat cultul personalităţii şi dogmatismul, şi în perioada aceasta de timp construirea socialismului a continuat.

Între anii 1950 şi 1954, producţia industriei socialiste a crescut de peste două ori şi astfel, încă în perioada primului plan cincinal, Ungaria a devenit, dintr-o ţară agrar-industrială, o ţară industrial-agrară. În decurs de cinci ani, numărul celor ocupaţi în industria de fabrică a crescut cu aproape o jumătate de milion. Peste o treime din numărul noilor mun-

citori ocupaţi în industrie au provenit din agricultură. Prin aceasta, şomajul rural a dispărut, modificîndu-se în măsură însemnată şi structura socială a ţării. Faţă de 1949, venitul real mediu pe cap de locuitor al muncitorilor şi salariaţilor a crescut spre sfîrşitul anului 1954 — după recesiunea din anii 1951-1953 — cu 20%.

După victoria dictaturii proletariatului, dezvoltarea culturală a ţării s-a accelerat, sistemul de învăţămînt s-a transformat radical. Conţinutul de clasă al schimbărilor culturale este ilustrat de faptul că în timp ce în 1938 abia 3—4% din numărul studenţilor universităţilor şi, în general, al institutelor de învăţămînt superior erau de origine muncitorească sau ţărănească, în 1954 mai mult de 50% din totalul studenţilor erau de origine muncitorească şi ţărănească.

Sarcinile trasate şi măsurile luate prin hotărîrea din iunie 1953 a Comitetului Central au dus la consolidarea legăturii dintre partid şi clasa muncitoare, dintre muncitori şi ţărani, au contribuit la întărirea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta pentru lichidarea treptată a contradicţiilor ce se iviseră între conducerea de partid, guvern şi masele muncitoare. Conducerea de partid a trecut la aplicarea hotărîrilor din iunie, iniţiind şi numeroase alte măsuri adecvate, menite să contribuie la înlăturarea greşelilor şi la întărirea legăturilor clasei muncitoare cu aliaţii săi, a legăturilor dintre partid şi mase.

Dar hotărîrea din iunie 1953 nu a reuşit totuşi să creeze o cotitură radicală în ceea ce priveşte înlăturarea practică a greşelilor şi nu a putut constitui un punct de plecare pe drumul consolidării dictaturii proletare.

În iunie 1953, în fruntea guvernului a fost numit Nagy Imre, care a absolutizat rolul proprietăţii ţărăneşti individuale şi, încă de la primele sale acţiuni, a făcut să se clatine încrederea în partid, cu deosebire în rîndurile intelectualităţii şi ale ţărănimii muncitoare. În schimb, grupul Rákosi nu s-a putut debarasa de greşelile mai vechi şi a continuat să se folosească de critica adusă oportunismului de dreapta pentru a îndepărta atenţia partidului de la greşelile sectare. „Atmosfera bănuielii însă... a îndepărtat în mare măsură atenţia de la activitatea subversivă a elementelor duşmănoase. Ca urmare a acestor stări de lucruri, regimul democraţiei populare, cu toate rezultatele dobîndite, începuse să slăbească“ (vol. III, cap. XIII, p. 36).

În asemenea împrejurări, în vara anului 1956 s-au ivit tot mai multe posibilităţi pentru răspîndirea concepţiilor de dreapta, sprijinite şi de reacţiunea din ţară şi din străinătate. Situaţia creată a fost considerabil agravată, iar răspîndirea concepţiilor de dreapta mult stimulată şi de faptul că Nagy Imre, în calitatea lui de prim-ministru, apărea drept reprezentant al acestor concepţii. S-a confirmat astfel din nou că de pe o platformă sectară nu se poate lupta împotriva fenomenelor revizioniste, că politica stîngistă a deschis teren organizării dreptei, activităţii dizolvante a grupului Nagy Imre-Losonczi, care şi-a prezentat în aşa fel propria sa platformă ca şi cum ea ar fi conţinut tezele, îndrumările celui de-al XX-lea Congres. Numai aşa au putut reuşi să deformeze înţelesul adevărat al hotărîrilor Congresului al XX-lea, ascunzîndu-se sub steagul „libertăţii critice“, pentru a ataca bazele ideilor marxist-leniniste, pen-

tru a destrăma forţa şi unitatea partidului, pentru a zdruncina încrederea maselor în partid.

În 1956 — din cauza gravelor greşeli anterioare, a tergiversărilor de după 1953, a destrămării unităţii partidului şi a atacurilor tot mai intense ale revizioniştilor —, partidul a ajuns într-o acută criză, iar puterea muncitorilor în primejdie. Forţele contrarevoluţionare din interior şi din afară au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru ca, folosindu-se de greşelile şi de greutăţile existente, să îndrepte masele împotriva conducerii de partid şi în felul acesta să pregătească răsturnarea, la noi în ţară, a regimului de democraţie populară, fapt care, în cele din urmă, s-a şi concretizat în izbucnirea contrarevoluţiei din octombrie 1956.

Pe lîngă înfrîngerea armată a forţelor contrarevoluţionare, cauza socialismului, continuarea fructuoasă a construcţiei socialiste depindeau acum de faptul dacă partidul va putea să intervină atît în tendinţele deviaţioniste de stînga cît şi în cele de dreapta şi dacă, ca urmare a acestei lupte desfăşurate pe două fronturi, îşi va putea înfăptui acea linie directoare care să corespundă mai bine sarcinilor izvorîte din situaţia dată.

„Forţele leniniste ale partidului au fost în măsură să realizeze acest lucru, iar prin instaurarea guvernului revoluţionar al muncitorilor şi ţăranilor a început o nouă etapă în evoluţia partidului nostru" (vol. III, cap. XIV, p. 25).

După 1956, pentru înlăturarea greşelilor şi stabilirea noilor directive, s-a impus ca una dintre problemele centrale restabilirea interpretării leniniste a dictaturii proletare.

Conducerea Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, pe de o parte, a rupt cu interpretarea dogmatică a dictaturii proletare, pe de altă parte s-a ridicat împotriva acelor concepţii revizioniste care negau dreptul ei la existenţă şi — corespunzător condiţiilor reale şi, în acelaşi timp, în continuă schimbare din ţara noastră — a aplicat just învăţătura leninistă despre dictatura proletară. Partidul Muncitoresc Socialist Ungar şi guvernul revoluţionar al muncitorilor şi ţăranilor au aplicat cu mai multă consecvenţă şi cu mai bune rezultate, în comparaţie cu ceea ce fusese înainte, funcţiile de reprimare ale dictaturii proletare, au acţionat cu mai multă hotărîre împotriva duşmanilor socialismului şi ai puterii populare. În acelaşi timp, partidul a urmărit ca loviturile îndreptate împotriva duşmanilor revoluţiei să-i afecteze cu adevărat pe aceştia, să-i zdrobească, iar pe cei nehotărîţi să încerce să-i atragă de partea sa. Şi ceea ce e şi mai important decît aceasta este grija partidului pentru a se călăuzi după învăţătura leninistă, potrivit căreia nu numai şi nu în primul rînd violenţa trebuie să fie esenţa dictaturii proletare. Violenţa este necesară şi justificată numai în anumite momente ale revoluţiei ; revoluţia este mult mai adîncă, iar trăsătura ei caracteristică constă în organizarea maselor muncitoare şi în dezvoltarea noii democraţii, socialiste.

Potrivit celor de mai sus, în mecanismul dictaturii proletare, în metodele şi stilul muncii de partid, în politica de alianţe se vădesc numeroase trăsături noi.

Partidul Muncitoresc Socialist Ungar a înlăturat metodele administrative, concepţiile şi practicile de pînă atunci şi, pe parcursul rezolvării

sarcinilor de construire a socialismului, a situat pe primul plan munca de îndrumare ideologică şi politică. El a ridicat rolul organelor de stat, al sfaturilor, al organizaţiilor de masă, a lărgit sfera lor de activitate. Cu deosebire a fost extins cadrul de activitate al Frontului popular patriotic, deoarece „Frontul popular întruchipează alianţa muncitorilor constructori ai socialismului, intelectualilor, ţăranilor din cooperativele agricole, ţăranilor muncitori individuali şi a tuturor celor care sprijină regimul democraţiei populare, care aprobă ţelurile socialiste ale puterii muncitorilor şi contribuie la munca de construire a ţării" (vol. III, cap. XIV, p. 55).

Partidul a întărit rolul şi răspunderea organelor locale şi regionale de partid şi de stat, al întreprinderilor industriale şi economice, a acordat o mai mare independenţă cooperativelor şi organelor alese. În făurirea noilor relaţii de muncă, dar şi în îndrumarea şi conducerea economiei a asigurat un teren mai larg stimulării materiale ; a folosit cu mai mare randament posibilităţile producţiei manufacturiere. S-a apropiat pe o bază nouă de problemele politice ale alianţelor, arătînd, printre altele, că cei aflaţi în afara partidului pot ocupa orice fel de funcţie de stat, socială sau în domeniul economic, cu excepţia funcţiilor de partid, dacă sînt ataşaţi regimului şi au o pregătire profesională corespunzătoare. S-a creat posibilitatea ca orice cetăţean care respectă legile ţării, independent de situaţia lui de clasă anterioară, să se poată încadra în societatea noastră.

Toate acestea s-au aflat în corelaţie cu faptul că conducerea partidului a renunţat la falsa concepţie de dinainte privitoare la necesitatea şi permanentizarea ascuţirii luptei de clasă. Stabilirea unor hotărîri nu se restrînge exclusiv la cadrele de partid sau la organizaţiile de masă, ci în luarea unor hotărîri de importanţă se cere şi opinia celor din afara partidului. Dar lucrul acesta nu a fost posibil decît ridicînd la putere de lege principiul după care nu împotriva purtătorilor unor concepţii greşite trebuie să se ducă lupta, ci împotriva concepţiilor greşite înseşi, iar prin aceasta s-a putut crea atmosfera unor discuţii creatoare.

Aceste principii s-au afirmat şi au continuat să se dezvolte pe parcursul rezolvării sarcinii revoluţionare a transformării socialiste a agriculturii (1959—1961). Partidul a urmărit cu atenţie ca toate măsurile luate să respecte democraţia socialistă, să stimuleze pe mai departe capacitatea creatoare a maselor populare, să ridice rolul de îndrumător politic al partidului, al muncii ideologice.

Ca rezultat al celor de mai sus, Congresul al VIII-lea al partidului nostru (noiembrie 1962) a constatat că, punîndu-se bazele socialismului, a început etapa noii noastre strategii revoluţionare — etapa construirii depline a socialismului.

Din analiza sintezei istoriei partidului reiese şi faptul că, datorită activităţii sale, Partidul Muncitoresc Socialist Ungar a confirmat încă o dată că învăţătura marxist-leninistă, aplicată la realităţile concrete, este baza cea mai sigură pentru elaborarea şi înfăptuirea unui program just. Succesele politicii Partidului Muncitoresc Socialist Ungar sînt viabile şi datorită faptului că a înlăturat greşelile anterioare, că întotdeauna a ţinut seama de noile condiţii şi cerinţe. Analiza concretă a situaţiei reale este

nu numai baza justă a politicii partidului, ci are și o importanță hotărîtoare din punctul de vedere al evaluării drumului istoric pe care îl parcurge partidul nostru.

*

Volumele I—III ale *Istoriei mișcării muncitorești revoluționare ungare* nu numai că îmbogățesc istoria mișcării muncitorești, ci, în același timp, constituie o valoroasă contribuție la prezentarea istoriei noastre din epoca nouă și din cea mai nouă. Autorii s-au străduit să surprindă realitatea istorică în toată cuprinderea sa, cu obiectivitate partinică, oferind o operă științifică celor care se interesează de istoria mișcării muncitorești. Pe lîngă cercetarea multilaterală a evoluției istorice a societății ungare, ei au ținut seama permanent de corelația și interdependența dintre dezvoltarea mișcării din țară și cea internațională, în așa fel încît să rezulte că mișcarea muncitorească din Ungaria, încă de la începuturile sale, a avut două izvoare : unul — dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale și influența acesteia în Ungaria, iar altul a derivat din dezvoltarea relațiilor de clasă din țară. Mișcarea revoluționară din Ungaria s-a format și s-a dezvoltat în spiritul internaționalismului și a luptat pe plan național pentru apărarea intereselor reale ale națiunii ; aceasta a ajutat, la rîndul ei, luptele și evoluția mișcării muncitorești internaționale. Internaționalismul mișcării comuniste din Ungaria a fost tot timpul și a rămas și în zilele noastre trăsătura ei determinantă.

Din activitatea ideologică a partidului comunist în rîndurile intelectualităţii în primii ani ai revoluţiei populare

Dr. ION ŞERBĂNESCU

Una dintre problemele esenţiale ale activităţii ideologice a partidului în etapa iniţială a revoluţiei populare a fost atragerea intelectualităţii în lupta revoluţionară, punerea conştientă a puterii sale de creaţie în slujba intereselor maselor populare. Intelectualitatea constituie o pătură socială cu un rol deosebit de important în viaţa societăţii. Prin cunoştinţele dobîndite, prin înaltul grad de calificare, ca şi prin influenţa pe care o au în opinia publică, diferitele categorii de intelectuali constituie un factor de o deosebită însemnătate în acţiunea de transformare revoluţionară a unei naţiuni. Sprijinul pe care această categorie îl dă clasei muncitoare, forţelor progresiste poate înlesni procesul de transformare socială, ca şi realizarea obiectivelor economice, culturale ale noii puteri.

Ţinînd seama de aceste potenţialităţi progresiste ale intelectualităţii, Partidul Comunist Român a desfăşurat o intensă activitate pentru a ajuta intelectualitatea să înţeleagă justeţea cauzei clasei muncitoare, legitimitatea revoluţiei populare în ţara noastră, valoarea concepţiei marxist-leniniste în activitatea creatoare a diferitelor categorii de intelectuali. Acest proces complex şi dificil de clarificare politică-ideologică a avut un fundament solid. Încă din anii ilegalităţii, din perioada luptei împotriva fascismului, a ideologiei reacţionare, mistice, îndeosebi a concepţiilor politice legionare, a luptei pentru democraţie, independenţă şi apărarea culturii, partidul a raliat la linia sa politică numeroşi intelectuali, dintre care unii cu mare prestigiu în viaţa culturală a României. În această perioadă grea din istoria poporului nostru o seamă de scriitori, oameni de ştiinţă şi cultură au luat atitudine publică, în scris sau prin participarea la acţiuni politice, împotriva fascismului, a concepţiilor retrograde ale extremei drepte româneşti şi ale hitlerismului.

Sub impulsul tradiţiilor democratice ale culturii româneşti, pe care comuniştii le-au apărat şi dezvoltat de la începutul revoluţiei, s-au găsit, în rîndurile partidului sau ca sprijinitori ai activităţii sale, savanţi, scriitori, oameni de cultură ca Emanoil Teodorescu, C. I. Parhon, dr. Petru Groza, D. Bagdasar, R. Cernătescu, Paul Bujor, M. Sadoveanu, Mihail Ralea, N. Popescu-Doreanu, Alexandru Toma, Gaál Gábor, Barbu Lăzăreanu, P. Constantinescu-Iaşi, Constantin Daicoviciu, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu, Andrei Oţetea,

Nagy István, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Ion Călugăru, Maria Banuș, Ladislau Bányai, Tudor Bugnariu, Edgar Balogh și alții.

Influența politică-ideologică a Partidului Comunist Român în rîndurile intelectualității, ca și în alte cercuri ale opiniei publice, a crescut considerabil după eliberarea țării, datorită poziției patriotice a partidului clasei muncitoare, al cărui program dădea expresie intereselor vitale ale poporului român, înfățișa căile concrete prin care să fie scoasă țara din situația grea, catastrofală, în care o adusese politica forțelor reacționare. Atașamentul față de popor, față de națiunea noastră al majorității covîrșitoare a intelectualității române a determinat-o să se apropie treptat de partidul comunist și de celelalte forțe democratice.

Pozițiile cucerite anterior în rîndurile intelectualității, orientarea patriotică și democratică a marii majorități a acesteia au dat posibilitate partidului să ralieze luptei pentru democrație și socialism, pe măsura dezvoltării revoluției declanșate prin insurecția victorioasă din august 1944, o categorie largă de intelectuali, numeroși fruntași ai științei și artei românești. Ei s-au situat în primele rînduri ale luptei politice desfășurate de forțele revoluționare și democratice, au preluat funcții de conducere în organizațiile de masă progresiste, în guvern și în aparatul de stat.

Printre aceștia se detașează figurile luminoase ale dr. Petru Groza și academicianului C. I. Parhon, academicianului Traian Săvulescu, M. Sadoveanu, N. Profiri, D. Bagdasar. Între intelectualii de seamă militanți pentru cauza progresului și cu o activitate remarcabilă în acei ani de început se cer menționați Gh. Nicolau, M. Ralea, G. Călinescu, D. Gusti, Simion Stoilov, Petre Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, C. Daicoviciu, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Ion Jalea, Camil Ressu, Victor Eftimiu și mulți alții. Această participare activă a avut o mare importanță pentru desfășurarea revoluției, constituind un factor catalizator al unor pături largi ale opiniei publice, în rîndul cărora acești savanți și oameni de cultură se bucurau de autoritate.

Vorbind despre contribuția intelectualilor din țara noastră la profundele mutații ce au avut loc în ultimul sfert de secol, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia, cu prilejul celei de-a XXV-a aniversări a eliberării României, că „intelectualitatea, care unește într-un tot unic forțele mai multor generații, s-a situat necontenit în toți acești 25 de ani alături de popor, a participat activ la marea operă de transformare a societății, constituind un sprijin de nădejde al partidului nostru“ [1].

În activitatea dusă în rîndurile intelectualității, Partidul Comunist Român s-a străduit să procedeze cu tact și răbdare, a manifestat, în general, suplețe, elasticitate. Un deosebit accent au căpătat promovarea spiritului revoluționar, propagarea concepției marxiste concomitent cu combaterea ideologiei reacționare și fasciste. O mare amploare a luat în acest timp dezbaterea publică a unor probleme fundamentale ale științei, artei, literaturii. Au fost puse la îndemîna creatorilor mijloace pentru a discuta problemele lor specifice, s-a procedat la cuprinderea în organizații democratice a scriitorilor, compozitorilor, artiștilor plastici, cadrelor didactice ; oamenii de artă au fost chemați, și li s-au creat condiții, să-și

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare ținută la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei*, Editura politică, București, 1969, p. 10.

făurească legături cu masele, să cunoască tot mai profund preocupările muncitorilor, țăranilor, viața poporului.

În acei ani se hotărau destinele României, se defineau coordonatele existenței viitoare a poporului. Partidul a îndemnat oamenii de știință, artă, literatură să participe la lupta revoluționară a poporului, la lupta pentru determinarea căilor de dezvoltare a țării noastre. Intelectualii erau solicitați să se pronunțe asupra unor probleme fundamentale ale societății românești. Forțele politice reacționare căutau să reintroducă vechile stări de lucruri, caracteristice regimului burghezo-moșieresc, luau atitudine împotriva participării active a clasei muncitoare, a maselor populare la viața publică ; erau reînviate tezele țărăniste care negau necesitatea unei puternice industrii naționale ca temelie a progresului multilateral al țării noastre. Se considera drept utopie, de către ideologii claselor exploatatoare, ai forțelor retrograde, crearea unei industrii grele prin efortul propriu al poporului român.

De asemenea, politicienii reacționari erau dispuși să sacrifice independența națională, recucerită prin lupta armată a poporului român împotriva hitlerismului și cu sprijinul Armatei sovietice, cerînd intervenția puterilor imperialiste pentru a bara calea unor transformări radicale, progresiste. În acțiunea lor antipopulară, cercurile reacționare mizau pe sprijinul unor pături ale intelectualității, căutînd să le atragă împotriva intereselor fundamentale ale națiunii.

De aceea, Partidul Comunist Român și celelalte forțe democratice au căutat să antreneze marea masă a intelectualității, convingînd-o de necesitatea unei politici care să țină seamă de interesele reale ale națiunii, politică menită a da noi dimensiuni înseși potențelor creatoare ale intelectualității.

Este un merit al partidului nostru că de la începutul revoluției populare a ținut să precizeze rolul important al intelectualității în viața socială a României. „Intelectuali ! — se arăta în apelul C.C. al P.C.R. din 20 septembrie 1944. Puneți cunoștințele și capacitățile în slujba națiunii. Alăturați-vă luptei patriotice contra hitleriștilor și fasciștilor. Nu răbdați în rîndurile voastre uneltele hitlerismului“ [2].

Consfătuirea activului central al P.C.R. din iulie 1945 consacrată pregătirii Conferinței Naționale a partidului a analizat locul pe care intelectualii trebuie să-l ocupe într-o Românie democrată. Cu acest prilej s-a subliniat *necesitatea stringentă a antrenării intelectualilor în activitatea de refacere a economiei și în munca de educare a maselor*. Relevînd perspectivele spre care comuniștii îndreaptă țara — refacerea economiei, prin mobilizarea resurselor proprii, punerea în valoare a tuturor capacităților poporului român —, Constantin Pîrvulescu, în numele conducerii partidului, arăta : „În acest plan de reconstrucție trebuie acordată o atenție deosebită intelectualilor, specialiștilor, constructorilor, arhitecților, agronomilor, veterinarilor, silvicilor, tuturor oamenilor de specialitate și tuturor, nu numai specialiștilor, dar tuturor forțelor intelectuale“ [3]. În același sens a vorbit și Miron Constantinescu, care s-a referit în mod special la necesitatea antrenării inginerilor, factori de mare însemnătate în

[2] „Scînteia“ din 21 septembrie 1944.
[3] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 4, fila 47.

reconstrucția țării [4]. În lucrările Conferinței Naționale s-a subliniat că, spre deosebire de trecut, cînd aspirațiile patriotice ale multor tehnicieni de a valorifica potențialul economic al țării în interesul propășirii ei erau desconsiderate, odată cu noua epocă istorică, în care clasa muncitoare este forța conducătoare, se creează premisele pentru înfăptuirea unor proiecte îndrăznețe, cum ar fi, de pildă, folosirea rațională a resurselor energetice ale apelor României.

Ulterior, într-o serie de acțiuni publice, a fost înfățișată pe larg poziția Partidului Comunist Român față de intelectuali. Lucrețiu Pătrășcanu, vorbind, la 9 decembrie 1945, în sala cinematografului „Scala" din București, a făcut o succintă analiză a evoluției ideologice și politice a intelectualilor români după 23 August 1944. L. Pătrășcanu considera că o mare parte a intelectualității trebuie să-și revizuiască vechile poziții, analizîndu-le cu sinceritate și curaj ; el propunea intelectualității românești alternativa democratică și socialistă ca singura în măsură să creeze condițiile favorabile pentru dezvoltarea unei culturi viabile. Cu acest prilej s-a subliniat că partidul comunist luptă pentru creația liberă a intelectualității, astfel încît fiecare om de știință, fiecare intelectual să poată găsi într-adevăr acel cadru de creație care să-i dea maximum de satisfacție, iar patrimoniului culturii naționale maximum de bogăție intelectuală și artistică. „Muncitorii, și partidul nostru în special, arăta L. Pătrășcanu, fac operă conștientă de apropiere între muncitori și intelectuali, și nu o fac din oportunism și nici din dorința de a aduna elementele din elita intelectuală a țării. Comitetul Central al partidului nostru, întregul partid se adresează intelectualilor.

Partidul vrea să-i convingă pe cei care au încă rezerve să fie alături de noi într-o muncă colectivă, de la profesor universitar și pînă la țăran și muncitor, ca toate forțele să se încadreze în clădirea României, pentru a o face așa cum o dorim cu toții, liberă, fericită și puternică" [5].

În același timp trebuie relevat ecoul pe care l-a avut în epocă apariția lucrărilor marxiste ale lui Lucrețiu Pătrășcanu, intelectual comunist, cu o mare autoritate în rîndul oamenilor de cultură din țara noastră. *Problemele de bază ale României, Sub trei dictaturi, Un veac de frămîntări sociale, Curente și tendințe în filozofia românească* ș. a. au stîrnit un imens interes în rîndurile celor mai diverse categorii de intelectuali. Bucurîndu-se de condițiile favorabile ale revoluției populare, de efervescența politică a maselor, de creșterea prestigiului partidului comunist, operele lui L. Pătrășcanu au fost larg comentate, recenzate. Aproape toate au apărut în 2—3 ediții. Ele reînnodau tradițiile — începute de Gherea și un timp întrerupte, în cea mai mare măsură, datorită condițiilor ilegalității și altor factori care au frînat dezvoltarea gîndirii creatoare, analiza proprie a realităților din fiecare țară — elaborării unor lucrări ample de studiere a realității românești din unghiul de vedere marxist. Ele abordau probleme cardinale, economice, politice, sociale, filozofice ale societății românești, căutau să dea un răspuns științific controverselor pe care revoluția le-a adus la un punct de maximă tensiune. Desigur, lucrările lui

[4] *Ibidem*, fila 49.

[5] Lucrețiu Pătrășcanu, *Poziția P.C.R. față de intelectuali*, Editura P.C.R., București, 1946, p. 12.

Pătrășcanu, analizate în lumina cuceririlor ulterioare ale științei marxiste, a experienței dobîndite de către partidul nostru, de către teoreticienii marxiști din țara noastră, cuprind și unele erori, unele aprecieri schematice. Ele își au sursa în condițiile de ilegalitate și de represiune fascistă în care el s-a documentat și a scris, în existența unor concepții dogmatice atît în interiorul Partidului Comunist Român cît și în mișcarea comunistă internațională. Dar în ansamblu ele reprezintă un patrimoniu deosebit de valoros al gîndirii marxiste din România.

Poziția partidului comunist față de oamenii de cultură este reafirmată în noiembrie 1946 de Gheorghe Gheorghiu-Dej în fața intelectualității din Capitală, subliniindu-se cu acest prilej ideea majoră a continuității noii culturi, pe care o promovează clasa muncitoare, cu valorile autentice ale spiritualității universale și naționale : „Concepția democratică și muncitorească asupra vieții nu este cîtuși de puțin o brutală ruptură cu tot ceea ce a fost valabil în viața și cultura trecutului. Democrația și concepția care o călăuzește înseamnă tocmai salvarea de la naufragiu a celor mai autentice valori etice, culturale și politice, înseamnă o revalorificare a tuturor valorilor reale ale trecutului. Concepția democratică este tocmai o punte între ceea ce istoricește a fost valabil ieri și ceea ce va fi valabil mîine. Ea asigură continuitatea reală a tradiției culturale a umanității" [6].

Funcția socială a intelectualului. Munca ideologică desfășurată de partidul comunist și de alte organizații democratice a avut ca unul dintre obiectivele sale importante de a explica rolul social al intelectualității în condițiile revoluției populare, datoria acesteia de a se solidariza cu cauza progresului, cu interesele vitale ale poporului român. Această problemă a fost pe larg discutată în presa de partid și democratică în primii ani ai revoluției. După cum se știe, burghezia a cultivat și cultivă în conștiința intelectualității ideea că ar putea să existe o creație științifică, literar-artistică valabilă, chiar cea mai valabilă, cît mai depărtată de cerințele vieții, de nevoile arzătoare ale societății. Hieratismul, forma de expresie cît mai absconsă și abstractă, o tematică plutind în sfere cît mai puțin contingente cu socialul sînt considerate drept trăsături ale unei arte și literaturi „superioare". Disputa nu era nouă și istoria o tranșase de fapt, recunoscînd ca valori eterne, incontestabile ale umanității tocmai acele opere ce respiră suflul puternic al vieții, problematica majoră a omului.

Aceasta nu a împiedicat însă clasele exploatatoare din România să continue a propaga mitul despre „turnul de fildeș", să încerce a menține departe de transformarea democratică a țării o parte a intelectualității. Cu atît mai mult le era necesară forțelor reacționare o asemenea teză în perioada revoluției populare, cînd filonul democratic și progresist din creația artistică și literară a poporului român putea să fie dezvăluit în toată plenitudinea sa și îmbogățit prin realizările inspirate de lupta maselor pentru o nouă orînduire socială. Într-o serie de publicații de orientare retrogradă, ca „Liberalul", „Dreptatea", în lucrări ale unor oameni de cultură influențați de vechile mentalități erau profesate și propagate teze despre „gratuitatea artei", „zădărnicia scrisului", se desfășurau acțiuni

[6] „Contemporanul" din 23 noiembrie 1946.

menite a ține pe omul de știință departe de orice contingență cu nevoile arzătoare ale practicii.

Replicînd unor asemenea teorii, care erau încă ancorate în conștiința unei părți a intelectualității române, presa comunistă releva că locul omului de artă și cultură, al savantului este în vîltoarea vieții, în mijlocul poporului. „Nici în turnul de fildeș, nici în mediul elitelor care disprețuiesc poporul, ci alături de lupta maselor. Și nu o dată — spre cinstea lor — savanții români s-au aflat pe pozițiile înaintate ale acestei eroice și înălțătoare bătălii (pentru progres, pentru binele oamenilor, pentru civilizație — *n.n.*). Comuniștii — fie ei muncitori, țărani sau intelectuali — au văzut dintotdeauna în gînditorii, în artiștii, în oamenii de știință progresiști factori ai dezvoltării popoarelor, ai ridicării lor pe treptele tot mai înalte ale vieții economice, sociale și culturale. Pentru un comunist, știința este o realitate cu care poporul trebuie să se identifice, după cum ea trebuie să recepționeze și să soluționeze problemele poporului, pătrunzînd în viața lui și făcînd-o mai bună" [7].

Dezbaterea privind rolul intelectualității era susținută, de pe poziții înaintate, de numeroși oameni de cultură. Astfel, în paginile publicației „Gîndul nostru", scoasă sub conducerea lui Mihail Ralea, un grup de intelectuali afirma necesitatea ca intelectualul să servească poporul cu toate forțele sale creatoare [8]. Simion Stoilov scria, de asemenea, în „România liberă" despre rolul intelectualilor în procesul de democratizare a țării. El arăta că intelectualul trebuie să înțeleagă că prin atitudinea pe care o ia se situează înăuntrul sau în afara vieții adevărate. Numai muncind în interesul tuturor, intelectualul se va bucura de prestigiul ce i se cuvine și va putea să-și exercite influența sa pozitivă asupra poporului [9].

Concludentă pentru noua stare de spirit ce-și făcea loc în acea vreme în rîndurile intelectualității este poziția pe care o adoptă G. Călinescu ; el conducea cîteva publicații de orientare democratică — „Tribuna poporului", „Lumea" și ulterior „Națiunea". În mod deosebit, în revista „Lumea" el dezbătea problemele intelectualității, rolul social al acesteia în anii revoluției. În cuvîntul rostit în primul parlament democrat, în decembrie 1946, G. Călinescu face o vibrantă profesie de credință față de cauza progresului, exprimă adeziunea totală a intelectualului umanist la lupta socială a poporului său. „E adevărat — spunea marele om de cultură, pentru întîia oară deputat, — că și înainte formațiunile politice primeau în sînul lor intelectuali. Aceștia intelectuali nu intrau ca atare, ci intrau ca oameni politici. Partidele nu se mîndreau de a avea în sînul lor scriitori și eu sînt încredințat că de cele mai multe ori nici nu bănuiau că-i au.

Acum, pentru prima oară, partidele politice fac apel la producătorii intelectuali și se mîndresc cu ei ca atare. Lucrul merită toată lauda și socotesc că este profitabil și pentru arta guvernării și pentru cultura însăși..." [10].

Exprimîndu-și concepția sa democratică, Tudor Vianu scria cu privire la responsabilitatea socială a intelectualității : „Putem spune că sînt

[7] „Scînteia" din 15 iulie 1945.
[8] „Gîndul nostru" din 29 octombrie 1944.
[9] „România liberă" din 25 decembrie 1944.
[10] „Monitorul oficial" (partea a III-a) nr. 10/1946, p. 121.

mari oameni, unici şi de neînlocuit, acei fără de care lumea ne-ar părea incompletă şi cu neputinţă de gîndit în forma ei actuală. Sînt mari oamenii care unesc o putere intelectuală şi morală neobişnuită, cu o acţiune interesînd cercuri foarte largi ale umanităţii, popoare şi culturi întregi sau chiar omenirea considerată ca o totalitate" [11].

În anul 1946, cînd lupta politică-ideologică a căpătat o mare ascuţime, îndeosebi în campania electorală pentru alegerile parlamentare, cele două grupări politice opuse, Blocul Partidelor Democratice, pe de o parte, şi partidele reacţionare, pe de altă parte, au acordat o deosebită atenţie intelectualităţii, ca o categorie socială cu influenţă în opinia publică.

În cei doi ani care trecuseră de la 23 August s-a extins înrîurirea partidului comunist şi a altor grupări democratice (Uniunea patrioţilor — ulterior Partidul naţional-popular) în rîndurile intelectualilor. În cadrul acestor organizaţii politice democratice, precum şi în cadrul unor instituţii culturale şi profesionale, cum au fost A.G.I.R., Universitatea liberă democratică, Gruparea socialistă pentru artă şi cultură, „Şcoala nouă" ş.a., diferite categorii de intelectuali aveau, pe de o parte, posibilitatea să dezbată problemele lor specifice, iar pe de altă parte să participe activ la întreaga viaţă politică, democratică, la răspîndirea culturii în rîndul maselor.

Conferinţele publice constituiau un mijloc foarte larg folosit atît pentru a antrena categorii diferite de intelectuali în activitatea culturală, politică şi ideologică democratică, cît şi pentru a răspîndi valorile culturale în rîndurile publicului. Cele mai diverse teme erau abordate de către intelectuali de prestigiu [12]. Problematica era extrem de diversă, iar personalităţile participante cuprindeau, alături de comunişti, intelectuali de cele mai diferite orientări.

Frontul democratic universitar a deschis în februarie 1947 un ciclu de conferinţe pe tema „Problemele fundamentale ale culturii", în cadrul cărora intelectuali de frunte ca George Călinescu, H. H. Stahl, Anton Dumitriu, Emil Crăciun, George Sofronie, Cezar Petrescu şi alţii au analizat aspecte esenţiale ale fenomenului cultural contemporan [13].

O expresie a ataşamentului intelectualităţii faţă de transformările democratice şi a înţelegerii misiunii sale sociale o constituie organizarea Universităţii libere democratice, în martie 1945, care avea ca rector pe Simion Stoilov [14]. Un consiliu de onoare, alcătuit din George Enescu,

[11] Tudor Vianu, *Fazele portretului moral*, în „Ethos" nr. 1—2/1946.

[12] Revista „Orizont", apărută în noiembrie 1944, publica sistematic rubrica „Chenzina culturală", din care spicuim cîteva nume de intelectuali şi teme de conferinţe: simpozionul *Realismul în artă*, la care au luat cuvîntul Miron Radu Paraschivescu, M. H. Maxy, Elena Pătrăşcanu; Stanciu Stoian, *Democraţia şi învăţămîntul*; Miron Constantinescu despre Horia; Al. Claudian despre Al. I. Cuza; Pavel Chirtoacă despre Gh. Doja; Mihail Ralea şi Mihail Sebastian despre teatrul sovietic; Petre Constantinescu-Iaşi despre Popa Şapcă; Perpessicius despre Ilya Ehrenburg; N. D. Cocea despre Constantin Mille; M. Sebastian despre Balzac. La un festival consacrat aniversării unui an de la moartea lui Ion Minulescu (aprilie 1945) au luat cuvîntul Perpessicius, Mihail Cruceanu, Bazil Munteanu; Petre Pandrea a vorbit despre C. Dobrogeanu-Gherea.

[13] „Contemporanul" din 21 februarie 1947.

[14] „Buletinul Apărării patriotice", seria a II-a, anul I, nr. 1/1945, p. 8.

C. I. Parhon, L. Pătrășcanu, Ștefan Voitec, D. Bagdasar, P. Constantinescu-Iași, conducea această instituție, al cărei scop era difuzarea ideii de democrație și progres în rîndurile intelectualității și ridicarea nivelului de cultură al muncitorimii. Se țineau cursuri de sociologie, drept, istorie, filozofie, științe economice și politice, predate de Al. Rosetti, Iorgu Iordan, A. Oțetea, Gr. Moisil, Gh. Demetrescu, Traian Gheorghiu, Ștefan Nicolau, Bazil Munteanu, Constantin Balmuș.

În același sens acționa și Gruparea socialistă de artă și cultură, întemeiată la 10 aprilie 1945, sub îndrumarea lui Ion Pas, cu 5 secții (presă, literatură, teatru, muzică, plastică). Scopul grupării — cum l-a definit Pas — era „crearea unui rezervoriu de elemente prețioase care să iradieze luminile culturii și ale artei în straturile adînci ale mulțimii. Repudiind prejudecățile regimurilor care au consemnat un moment negru în evoluția umanității, Gruparea socialistă de artă și cultură își propune să facă educația și — dacă este cazul — reeducația în spirit democratic, contribuind la ridicarea condiției morale și materiale a muncitorilor din fabrici, ateliere și de pe ogor“ [15].

Un rol important în antrenarea intelectualității la activitatea socială l-au avut organizațiile locale de partid, care desfășurau activitatea ideologică în rîndurile diferitelor categorii de oameni de cultură. Pentru atragerea intelectualității în activitatea educativă s-au creat comisii de studii și documentare pe lîngă C.C. al P.C.R. și pe lîngă comitetele regionale și județene de partid, care aveau sarcina să culeagă materiale despre figurile revoluționare, despre mișcările naționale sau sociale care s-au desfășurat în diferite regiuni ale țării și să elaboreze lucrări ce urmau să fie tipărite și difuzate în mase. În cadrul comitetelor de cultură și artă, intelectualii erau antrenați la organizarea de conferințe publice, a unor manifestări artistice și culturale, erau întreprinse acțiuni de cercetare a istoriei locale, se inițiau studii economice, sociologice, filologice [16]. În aces sens organizațiile locale au manifestat și inițiative proprii. În regiunea Prahova au fost organizate o serie de prelegeri publice despre luptători progresiști și democrați; în regiunea Dunărea de jos s-au ținut conferințe pentru intelectuali cu teme de cultură națională și universală. La Cluj s-a organizat un ciclu de expuneri despre filozofia materialist-dialectică, pe care le-a ținut Gaál Gábor. La Iași, sindicatul profesorilor universitari a organizat un ciclu de conferințe (martie 1946) cu tema : „Tehnica în serviciul umanității“. La Bacău s-a organizat o adunare publică la care secretarul județenei P.C.R., Constantin Prisnea, a vorbit despre rolul intelectualității în România democratică.

În pofida influenței destul de puternice pe care reacțiunea o mai avea în rîndurile corpului profesoral, ale studenților și elevilor, datorită activității ideologice desfășurate de comuniști, se observă o lărgire a influenței partidului în institutele de învățămînt public. S-au creat organizații de partid și U.T.C. la universitățile din București, Cluj, Iași, Timișoara, la alte instituții de învățămînt superior. La Politehnica din Timișoara, de pildă, erau membri de partid 8 profesori, 4 conferențiari, 3 asistenți. În jurul lor au fost atrași numeroși alți membri de partid. Influența lor ideo-

[15] „Căminul cultural“, anul XI, nr. 5—6/1945.
[16] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarele nr. 541 și 506.

logică era activă în rîndurile corpului profesoral, ale studenților, se sublinia într-un raport pe care Ilie Murgulescu, pe atunci membru în Comitetul regional Banat al P.C.R., îl trimitea la 18 iulie 1946 Comitetului Central al partidului [17].

Pozițiile principiale ale Partidului Comunist Român privind rolul și răspunderea socială a intelectualității, ca și activitatea desfășurată de organizațiile de partid, au avut influență în rîndurile oamenilor de cultură. Numeroși intelectuali, îndeosebi dintre aceia care se formaseră în spiritul unei tradiții umaniste și democratice, s-au alăturat luptei P.C.R. în primii ani ai revoluției populare ; tendințele umaniste, care exprimă în esență responsabilitatea socială a intelectualului, s-au manifestat și dezvoltat larg în rîndurile intelectualității.

Treptat, în rîndurile intelectualilor se profilează orientarea progresistă, eliberarea de balastul vechilor concepții, situarea pe poziții tot mai militante, în slujba poporului. Activitatea politică-ideologică desfășurată de către conducerea partidului comunist, de către organizațiile locale de partid în rîndurile intelectualilor nu întîrzie să-și dea roadele.

Datorită eforturilor conjugate ale organizațiilor partidului comunist, ale celui social-democrat, ale altor organizații democratice, tot mai mulți oameni de știință și cultură înțeleg datoria lor patriotică de a-și pune capacitatea lor în slujba intereselor noii Românii. Această stare de spirit, care își croia drum tot mai larg în rîndurile creatorilor, este vădită la oamenii de știință, scriitori, artiști, care cer ca munca lor să devină o parte componentă a efortului general pentru refacerea țării, pentru dezvoltarea culturii, lichidarea stării de înapoiere economică și culturală moștenită de la regimul burghezo-moșieresc.

În activitatea P.C.R. în rîndurile intelectualității, în această perioadă, s-au manifestat și tendințe sectare, o anumită subapreciere a tradițiilor democratice ale intelectualității românești, a filonului materialist și raționalist din gîndirea filozofică națională. În anii 1934—1940, în lupta împotriva fascismului, partidul comunist a valorificat aceste trăsături ale spiritualității românești, ceea ce i-a înlesnit atragerea unor largi categorii de intelectuali în apărarea culturii împotriva obscurantismului fascist. După 23 August, deși orientarea generală era pozitivă, larg comprehensivă, totuși se adoptau cîteodată aprecieri în bloc, fără diferențieri și nuanțări, fără a se ține seama de specificul acestei categorii sociale. Sectarismul ducea cîteodată la metode necorespunzătoare, la nihilism cultural, la unele atitudini de neîncredere față de intelectuali valoroși, care s-au atașat revoluției chiar de la începutul ei. Asemenea atitudini țineau de lipsa de experiență, de neînțelegerea sinuozităților drumului de clarificare al unui intelectual prob, devotat poporului său.

Aceste greșeli și limite izvorau, de asemenea, din insuficienta studiere a evoluției gîndirii românești, din lipsa de cadre, inerentă începutului revoluției, perioadei imediat următoare ilegalității, ca și din asprimile luptei de clasă, care obligau nu de puține ori la soluții categorice și nu permiteau totdeauna delimitările necesare în aprecierea fenomenului cultural. Desigur că aceste elemente nu scuză, ci caută să explice într-o anumită măsură ceea ce s-a petrecut în acei ani.

[17] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 523, filele 22—25.

Alături de sectarism se manifestau și tendințe oportuniste, codiste, evitîndu-se uneori a se înfățișa în mod deschis politica partidului comunist în rîndurile unor intelectuali.

Dar, în pofida acestor erori, în ansamblu, munca ideologică a partidului comunist a căutat să țină seama de specificul acestei categorii. Exista o preocupare de stimulare a gîndirii creatoare, se ținea seama în mare măsură de necesitatea unor dezbateri, se manifesta respect față de părerile intelectualilor care erau sincer atașați ideilor democratice, dar nu înțelegeau și nici nu puteau să înțeleagă dintr-o dată concepția marxistă. Așa se explică puternica efervescență ideologică, lupta de idei, înfruntarea părerilor în presă, în adunări publice, la catedrele universitare. A fost o perioadă de dezvoltare a raporturilor dintre partid și intelectuali, de stimulare a gîndirii creatoare. Subliniem că, în ansamblu, politica partidului comunist față de intelectuali, în primii ani ai revoluției populare, a fost în general justă, principială, creînd terenul ideologic pentru aderarea marii majorități a acestora la idealul socialist.

Convingerea intelectualității de a participa la revoluția populară, de a contribui la progresul societății românești era posibilă nu numai prin sublinierea misiunii sociale, a responsabilității civice a omului de cultură în momentele cruciale ale istoriei naționale. Se punea problema de a demonstra că progresul social înfăptuit sub steagul concepției materialist-istorice creează condiții propice pentru valorificarea posibilităților de creație ale savanților, filozofilor, artiștilor, scriitorilor.

Aceasta presupunea o largă dezbatere de idei în diferite domenii, înfruntarea concepțiilor fundamentale în științele sociale, științele naturii, cu argumente specifice fiecărei ramuri a cunoașterii, pentru a obține adeziunea intelectualității prin asimilarea creatoare a concepției materialist-dialectice și istorice. Erau necesare argumente științifice pentru a apropia pe filozofi, sociologi, istorici și alți oameni de știință de poziția teoretică a clasei muncitoare, a partidului comunist. Este un merit al partidului de a fi promovat în acei ani o asemenea orientare, de a fi pus accentul pe înfruntarea largă, liberă a ideilor și concepțiilor în diferite ramuri ale științelor naturii și științelor sociale. Această bătălie ideologică, îndeosebi în științele sociale, a înlesnit înțelegerea de către oameni de diferite orientări nemarxiste a valorii cognitive și practice a materialismului dialectic și istoric.

Dezbateri teoretice în științele sociale. * Științele sociale, în mod special filozofia, sociologia, istoria, etica, erau arena unei lupte de idei în care ecourile revoluționare se simțeau deosebit de puternic. Un asemenea fenomen este de la sine înțeles pentru acest domeniu al cunoașterii umane, în care interesele de clasă, opțiunile politice sînt mult mai marcante. Cum revoluția populară ridica pe primul plan problemele dezvoltării social-politice a României, filozofia și celelalte științe sociale erau chemate să

* Pentru științele naturii, vezi studiul *Probleme teoretice ale științelor naturii în dezbaterile de idei din primii anii ai revoluției din țara noastră*, în „Revista de filozofie", tom. 14, nr. 9/1967, p. 1 005—1 015.

participe activ la lupta de clasă, la înfruntarea de idei, să-şi definească coordonatele în raport cu exigenţele acute ale vieţii sociale în plină frământare.

În plină lărgire a ariei de influenţare se afla filozofia materialist-dialectică şi istorică, care avea acum posibilităţi largi de răspîndire, stîrnind interesul a numeroase categorii de intelectuali. Se conturau, de asemenea, puternice tendinţe de eliberare de concepţiile idealiste, concomitent cu apropierea de marxism-leninism a numeroşi filozofi, sociologi, istorici, cadre didactice universitare din diferite domenii ale ştiinţelor sociale, care căutau să înţeleagă valoarea cognitivă şi de acţiune a ştiinţei materialist-istorice. Acest proces era complex şi contradictoriu, manifestîndu-se în interiorul său poziţii obiectiviste sau eclectice şi un materialism mecanicist. Curentul idealist, adversar deschis al materialismului dialectic şi istoric, ca şi al oricărui curent materialist, continua să se menţină şi să influenţeze cercuri de filozofi, sociologi, istorici *.

Aceste poziţii, dintre care unele depăşite chiar de promotorii lor de pe acele vremuri, reflectau delimitările sociale obiective, înfruntarea politică ce se desfăşura în primii ani ai revoluţiei populare.

Înfruntarea de idei căpăta uneori forme ascuţite, depăşind paginile unor publicaţii sau cărţi de specialitate, desfăşurîndu-se în reviste de larg tiraj şi chiar în presa cotidiană sau în dezbateri publice, la catedre, în instituţii culturale.

Caracteristică pentru anii 1944—1947 era ofensiva materialismului filozofic marxist. Un rol de seamă în răspîndirea filozofiei marxiste l-a jucat publicarea tot mai intensă a traducerilor din clasicii marxism-leninismului. Deoarece editarea de lucrări de mai mare întindere se înfăptuia într-un ritm mai lent, această sarcină a fost realizată mai prompt de presa cotidiană şi de unele publicaţii periodice ale partidului comunist şi ale altor forţe democratice.

În primele luni după victoria insurecţiei antifasciste, gazetele şi revistele P.C.R., şi în mod deosebit „Scînteia", au publicat în coloanele lor fragmente din operele lui Marx şi Engels. „Revista muncii", editată în colaborare de către social-democraţi de stînga şi comunişti şi apărînd sub egida Confederaţiei Generale a Muncii, a adus o importantă contribuţie la răspîndirea unor lucrări de mai mică întindere ale lui Marx şi Engels [18]. De asemenea, revistele „Contemporanul", „Veac nou", „Orizont", „Viitorul social" publicau articole sau fragmente din lucrări ale lui Marx, Engels, Lenin. Toate aceste lucrări au avut un rol important în afirmarea concepţiei marxiste. Pe această cale ideile marxiste se puteau difuza,

* Apăreau în acei ani studii ca, de pildă, cel al lui C. Micu, profesor de filozofie, care îşi propunea să elaboreze o nouă „Naturphilosophie", reactualizînd pe Berkeley şi solipsismul în general. Sociologul clujean Eugen Speranţia, promovînd o concepţie eclectică în această ştiinţă socială, susţinea teze care minimalizau contribuţia lui Marx în domeniul sociologiei, iar C. Rădulescu-Motru considera că materialismul dialectic a suferit un eşec total.

[18] Astfel, au fost publicate în această revistă materiale şi articole ale lui K. Marx, ca : *Instrucţiunile pentru delegaţii Consiliului Central provizoriu la primul Congres al Internaţionalei I* (nr.2/1945), în care erau abordate importante probleme privind rolul politic al clasei muncitoare, programul ei de acţiune : *Indiferentism politic* (nr. 3/1945) ; *Scrisoarea către Johan Baptist von Schweitzer, din octombrie 1865* (nr. 8—9/1946) ; articolele lui Engels despre situaţia minerilor din Silezia (nr. 8/1946) ; despre problema militară în Prusia (nr. 13—14/1946) etc.

folosind zeci de mii şi chiar sute de mii de exemplare ale presei cotidiene şi periodice, devenind cunoscute de mase largi de oameni ai muncii.

În acelaşi timp, Editura P.C.R., Editura „Cartea rusă", Editura Partidului social-democrat şi altele au publicat numeroase traduceri din clasicii marxism-leninismului, lucrări ale altor teoreticieni marxişti, menite a pune la îndemîna publicului larg un material bibliografic bogat pentru cunoaşterea concepţiei materialiste. Apariţiile lucrărilor fundamentale ale clasicilor marxism-leninismului erau considerate ca evenimente deosebite pe frontul ideologic, deoarece ele constituiau puternice instrumente de înarmare ideologică a membrilor de partid, oamenilor de ştiinţă, artă, litere. Astfel, editarea pentru prima dată în limba română a primului volum din *Capitalul* sau a lucrării *Anti-Dühring* a fost subliniată pe larg de opinia publică, de presă.

O contribuţie importantă la răspîndirea filozofiei marxist-leniniste au adus în acei ani lucrările şi studiile de filozofie, istorie, ştiinţă politică, economie politică scrise de teoreticieni şi publicişti marxişti.

În domeniul filozofiei se sublinia importanţa concepţiei materialist-dialectice şi istorice pentru educarea păturilor largi ale poporului. „Plasarea preocupărilor filozofice în atenţia unui public în continuă creştere, setea de cultură filozofică a unor medii din ce în ce mai largi, apariţia continuă de lucrări filozofice, toate acestea creează posibilitatea influenţării ideologice a unei însemnate părţi din intelectualitate, din mica burghezie culturală românească, mîine chiar a unei părţi din muncitorime, prin mijlocirea filozofiei. În această privinţă nu există bariere fixe" [19].

Era combătută părerea, cu circulaţie în rîndurile unor gînditori nemarxişti, că filozofia ar fi dezinteresată, ar fi ruptă de practică, nu ar aduce nici un folos, subliniindu-se de către teoreticieni şi publicişti marxişti că întreaga istorie a gîndirii umane arată că filozofia nu a fost şi nu trebuie să fie contemplaţie dezinteresată şi inutilă. „În cuprinsul unor frămîntări sociale şi politice intense, deşi adeseori cu reflexe directe şi nemijlocite dincolo de actualitatea imediată, filozofia are totuşi un rol destul de însemnat în cuprinsul acestor frămîntări. Pentru că nu există posibilitate de a lua o atitudine în viaţă fără un suport filozofic sau, mai bine zis, orice atitudine se reazimă pe un anumit fel de a privi lumea, pe o încadrare într-un «Weltanschaung», ceea ce presupune un fundament, o idee filozofică de bază, care prin forţa lucrurilor face parte dintr-un sistem de gîndire..." [20].

Erau abordate probleme de etică, de sociologie a culturii, au fost publicate lucrări de prezentare a ansamblului concepţiei marxiste [21]. Studii ample de exegeză sau analiză marxistă au fost relativ puţine. Cele mai multe care au apărut în acei ani de început al revoluţiei erau rodul unei activităţi de cercetare şi elaborare anterioare. Principala formă de propagare a concepţiei materialist-dialectice şi istorice a fost studiul mai

[19] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Curente şi tendinţe în filozofia românească*, Editura „Socec", Bucureşti, 1946, p. 5.

[20] *Ibidem*, p. 6—7.

[21] În afară de retipărirea unor lucrări ale lui C. Dobrogeanu-Gherea şi de lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu, la care ne-am referit mai înainte, putem cita *Problemele democraţiei în lumina marxism-leninismului*, de Leonte Răutu ; *Introducere în etica nouă* şi *Introducere în sociologia culturii*, de C. Ionescu-Gulian ; *Criminologie dialectică*, de Petre Pandrea ; *Studii marxiste* şi *Democraţia şi clasa mun-*

restrîns, apărut în reviste periodice sau în presa cotidiană. În această direcţie, o contribuţie importantă au adus Grigore Preoteasa, N. Popescu-Doreanu, Gaál Gábor, Leonte Răutu, Athanase Joja, Miron Constantinescu, Ştefan Voicu, Valter Roman, Barbu Zaharescu, C. Ionescu-Gulian, Nestor Ignat, George Macovescu, Al. C. Constantinescu, George Ivaşcu ş.a.

Un rol important în propagarea concepţiei filozofice marxiste au avut unii militanţi şi publicişti social-democraţi, luînd atitudine împotriva tendinţelor de revizuire a filozofiei marxiste, de prezentare deformată a materialismului dialectic şi istoric. Între aceştia amintim pe Lothar Rădăceanu, Ştefan Voitec, Ion Pas, Teodor Iordăchescu, Ion Felea ş.a.

Marxismul începea să fie propagat tot mai mult şi de la catedrele universitare, ceea ce prezenta o mare însemnătate pentru stimularea şi pe această cale a interesului studenţimii pentru concepţia filozofică a clasei muncitoare. O serie de profesori comunişti, ca C. I. Parhon, P. Constantinescu-Iaşi ş.a. au fost reintegraţi la catedrele de unde fuseseră înlăturaţi şi îşi deschideau cursurile, afirmîndu-şi deschis poziţia lor marxistă. În acelaşi timp, erau numiţi la diferite discipline filozofi, economişti, sociologi, lingvişti, jurişti care îşi prezentau cursul în lumina concepţiei materialist-dialectice [22].

În lucrarea lui Mircea Florian *Dialectica — sistem şi metodă, de la Platon la Lenin*, autorul face un serios pas înainte spre înţelegerea dialecticii materialiste, subliniind importanţa dialecticii, aflată la baza unei doctrine care pune înainte, programatic, practica socială, necesitatea de a preface lumea potrivit cu necesitatea internă a cursului ei şi cu postulatele conştiinţei morale şi juridice. „Aşadar, dialectica nu e numai o pîrghie logică în tălmăcirea schimbării, ci mai ales legitimarea intervenţiei active în lumea socială..." [23].

De asemenea, se dezbătea problema raportului dintre concepţia lui Max Weber şi Karl Marx, pentru a se vedea punctele de contact şi deosebirile dintre cele două sisteme filozofice [24].

citoare, de Lothar Rădăceanu ; *Aspecte din marxism* de Năstase Popescu, *Istoria filozofiei*, manual şcolar.

Au fost publicate, de asemenea, unele lucrări de către filozofi şi sociologi care încercau să se apropie de marxism, ca, de pildă, Mircea Florian, *Dialectica — sistem şi metodă, de la Platon la Lenin ;* Dimitrie Gusti, *Curs de sociologie ;* Ciprian Doicescu, *Dialectica socială ;* Horia Groza, *Materialismul dialectic şi sociologia* ş.a.

Ideile materialismului dialectic şi istoric îşi găseau în acei ani o tribună de propagare prin reviste ca „Viaţa românească", care continua vechea sa linie democratică, umanistă, sub conducerea lui Mihail Ralea şi D. I. Suchianu. În paginile sale publicişti marxişti, în anii 1945—1947, au scris o serie de studii care prezentau unele aspecte ale teoriei marxiste. Mai apăreau studii de filozofie marxistă în „Viitorul social" (cuprinzînd unele inconsecvenţe), în „Contemporanul", „Orizont", „Revista literară", „Veac nou", „Gîndul nostru" şi altele.

[22] S-au păstrat puţine cursuri litografiate sau tipărite care să ateste prin scris această pătrundere a marxismului consecvent în universităţi. Din cele puţine de care dispunem vom cita cursul de *Economie politică (note)* al lui Lucreţiu Pătrăşcanu şi cursul litografiat de *Drept internaţional privat*, de Tudor D. Popescu.

[23] Mircea Florian, *Dialectica — sistem şi metodă, de la Platon la Lenin*, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1947, p. 6.

[24] C. Nicuţă, *Weber şi Marx*, în „Ethos", anul II, nr. 3—4/1945.

Valoarea materialismului marxist, de astă dată în domeniul istoriei, al vieţii sociale, este subliniată de oameni de ştiinţă şi cadre didactice. Prof. Andrei Oţetea insistă în mod deosebit asupra valorii cognitive şi de generalizare a materialismului istoric. „Punînd pe primul plan organizarea economică a societăţii, materialismul istoric ne-a învăţat să căutăm explicaţia evenimentelor istorice dincolo de suprafaţa lucrurilor, în natura raporturilor de producţie şi a stabilit dependenţa ideologiilor de interese de clasă" [25]. Concluzia era că materialismul istoric a lărgit considerabil orizontul cercetărilor şi a adîncit înţelegerea tuturor problemelor istorice; prin aplicarea metodei materialiste studiul istoriei a fost înnoit, operele istorice încetînd a mai fi o acumulare de fapte, de nume şi date, un haos de relatări fără legătură între ele.

Tot în domeniul cercetării istorice se sublinia că istoria României trebuie astfel înfăţişată încît factorul POPOR să capete locul care i se cuvine. „Într-o atare lucrare, scria Mihail Roller, poporul român va găsi istoria celor ce au luptat şi sîngerat pentru a se ajunge la România democrată de azi". După ce arată că istoriografia burgheză a ignorat rolul clasei muncitoare, autorul scrie : „Se cuvine ca acei istorici de azi care se gîndesc serios să întocmească o adevărată istorie naţională a României să aprofundeze rolul şi însemnătatea factorului muncitoresc în perioada României moderne" [26]. Astfel, au fost luate în discuţie probleme fundamentale de orientare a cercetării istorice, de teorie şi metodă. Se înfruntau puncte de vedere cu privire la generalizarea în ştiinţa istorică, istoria şi politica, rolul maselor în desfăşurarea procesului istoric, necesitatea studierii istoriei mişcării muncitoreşti din ţara noastră. Unii istorici marxişti manifestau, totodată, tendinţe de interpretare unilaterală, de vulgarizare a istoriei României, greşeli care au deschis calea unor denaturări ce ulterior au fost criticate şi înlăturate.

O discuţie largă s-a desfăşurat cu privire la orientarea cercetărilor istorice. Constatîndu-se un anumit regres al istoriografiei româneşti în acea perioadă, datorită faptului că de la istorii de ansamblu, elaborate de Iorga, Xenopol, Onciul, Bogdan, s-a ajuns pe „drumul înecat de praf al veacului de amănunte", se reliefa că „marile teme, problemele esenţiale, rămase nedezlegate sau care cer veşnic o nouă dezlegare de la personalitatea celor ce se apropie de ele, au fost închise în adîncuri de temniţă, s-au ferecat porţile cu trei rînduri de lanţuri şi s-a pornit goana după amănunt, care e strîns cu grijă şi băgat în hambarele larg croite ale noii istoriografii. Iar pînă ce se vor umplea magaziile, brutarul va uita meşteşugul coptului" [27].

Fără a se contesta utilitatea cercetărilor factologice, ele dînd temeinicie sintezei, se arăta că amănuntul pentru ca să prezinte interes pentru istorie trebuie să oglindească în el un adevăr general, pe care să-l facă de înţeles, să folosească la dezlegarea unei probleme sau să fie capabil a evoca o frîntură din viaţa pe care istoricul se străduieşte s-o refacă în integritatea ei. „În locul acestora ni se servesc din belşug, pînă la obo-

[25] „Ethos", anul III, nr. 1—2/1946, p. 9—11.
[26] Mihail Roller, *Probleme de istorie*, Editura „Eminescu", Bucureşti, 1947, p. 8.
[27] M. Berza, *Metoda istorică şi falsa erudiţie*, în „Revista istorică", anul XXX, ianuarie-decembrie 1944, p. 98.

seală şi dezgust, cum ar spune Nicolae Iorga, fapte, fapte brute, lipsite de interes şi de semnificaţie“ [28].

Viitorii cercetători trebuie orientaţi nu spre acumularea fără sfîrşit de fapte şi date, ci spre dobîndirea unei culturi cît mai largi, spre trăirea acestei culturi. Era subliniată valoarea pe care o au pentru istoric pregătirea filozofică, cunoaşterea marilor clasici ai istoriografiei. „Pregătirea filozofică nu va fi luată în sensul de acumulare de cunoştinţe despre probleme sociale. Ea va da istoricului ceea ce-i trebuie, mai ales acea obişnuinţă de a gîndi lucrurile serioase, de a fugi de detaliile inutile, de a zăgăzui întreg materialul erudit într-o concepţie generală a lumii, din care acesta să nu mai iasă o uscată îmbinare de documente notariale, o săracă şi agramată critică, ci momentul unei drame, a cărei întreagă împletire să fie îmbrăţişată cu înţelegerea critică... Trebuie să revenim neapărat la lectura marilor clasici ai istoriografiei...“ [29].

Oameni de ştiinţă, publicişti, fără a adera total la materialismul dialectic şi istoric, depuneau eforturi de a-l înţelege, asimila şi folosi în activitatea lor. Bineînţeles, acest proces era contradictoriu, nu lipsit de erori.

Trebuie să vedem în acest fenomen rezultatul multor procese şi tendinţe. Este vorba, în primul rînd, de cadrul obiectiv, revoluţia populară, care punea multor intelectuali cinstiţi, patrioţi, problema de a verifica în ce măsură modul lor de a gîndi, teoriile şi concepţiile pe care le împărtăşeau pînă atunci coincideau cu mersul obiectiv al dezvoltării sociale. Mai mult ca oricînd, luptele sociale acute obligau la o determinare a poziţiei. Şi tot mai mulţi erau aceia care începeau să facă o cotitură spre concepţia marxistă. Un alt element care a înlesnit şi grăbit procesul îl constituie fondul materialist şi raţionalist al concepţiei unor gînditori români care respingeau idealismul, spiritualismul, ceea ce i-a făcut mult mai receptivi la materialismul dialectic şi istoric.

Pe aceste temelii s-a grefat activitatea ideologică desfăşurată de partidul comunist şi de alte forţe democratice pentru răspîndirea marxismului. Cunoscînd în mai mare măsură decît în trecut opera clasicilor marxism-leninismului din surse directe, însuşindu-şi poziţia Partidului Comunist Român în probleme fundamentale ale dezvoltării României, ale culturii, ştiinţei etc., intelectualitatea a manifestat un interes deosebit faţă de marxism, a început să-l studieze larg — şi mulţi dintre oamenii de ştiinţă, de artă, publicişti se apropiau de această concepţie.

Munca ideologică desfăşurată de partid a făcut posibilă participarea la viaţa politică democratică, la conducerea instituţiilor de cultură şi ştiinţă a celor mai de seamă intelectuali români şi din rîndurile naţionalităţilor conlocuitoare. Prestigiul lor în opinia publică românească a constituit un factor pozitiv în mobilizarea unor largi categorii de intelectuali la viaţa publică, a stimulat situarea pe poziţii înaintate a majorităţii acestora.

Am prezentat aci, în mod succint, felul cum se manifesta influenţa concepţiei marxiste în diferite domenii ale ştiinţelor sociale. Desigur, dezbaterea se cere continuată şi aprofundată, date fiind aspectele extrem de variate şi complexe ale activităţii ideologice în rîndurile intelectualităţii în primii ani ai revoluţiei populare.

[28] *Ibidem*, p. 99.
[29] *Ibidem*, p. 106—107.

80 de ani de la prima sărbătorire a zilei de 1 Mai (1890—1970)

Sărbătoarea muncii s-a născut în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea * din luptele proletariatului internațional pentru obținerea zilei de muncă de 8 ore. Acțiunea muncitorimii pentru limitarea zilei de lucru era mai veche. Începută în Anglia de către mișcarea trade-unionistă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, ea a căpătat contururi mai precise în S.U.A. A patra Convenție, ținută la Chicago în octombrie 1884 de *Federation of Organised Trades and Labor Unions of the Unites States and Canada*, decide ca organizațiile profesionale ale proletariatului din S.U.A. să depună eforturi energice pentru fixarea zilei de muncă la 8 ore, astfel încît pînă la 1 Mai 1886 această revendicare să fie impusă tuturor patronilor. În cazul cînd aceștia s-ar fi împotrivit, muncitorimea urma să declare grevă generală. Hotărîrea constituia un mijloc de presiune asupra patronilor, cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, și tocmai în acest sens fusese aleasă ziua de 1 Mai, în care, potrivit tradiției americane, se reînnoiau contractele, locațiunile și aranjamentele de muncă.

Datorită unei viguroase și permanente propagande a organizațiilor profesionale muncitorești, mulți patroni au cedat înainte de 1 Mai 1886. Victoria nu a fost însă deplină. De aceea, în ziua de 1 Mai a acelui an, de la un capăt la altul al Statelor Unite, muncitorii au suspendat lucrul și au organizat impunătoare manifestații. Miile de pancarte relevau o singură revendicare, de fapt un imperativ : „De azi înainte nici un lucrător nu trebuie să muncească mai mult de 8 ore".

Succesul a fost enorm : 200 000 de muncitori au obținut cîștig de cauză. Burghezia, care, temporar, bătuse în retragere, nu vedea cu ochi buni dobîndirea de către proletariat a acestei importante revendicări, din două puncte de vedere : subminarea autorității ei politice, căci revendicarea fusese impusă prin luptă, și micșorarea profiturilor enorme însușite de patroni. Beneficiind de concursul aparatului represiv, ea recurge la provocări. Este ales, în acest scop, orașul Chicago, și nu întîmplător. În acea

* Sub diferite forme, ziua de 1 Mai a fost aniversată la diverse popoare din cele mai vechi timpuri. Ea s-a păstrat și în folclorul românesc, sub numele de *Arminden*, simbolizînd reînvierea naturii. În adevărata sa accepție, de manifestație a proletariatului de pretutindeni, ziua de 1 Mai are cu totul altă semnificație.

perioadă, marele centru economic era considerat, pe bună dreptate, ca oraş de avangardă al mişcării muncitoreşti din S.U.A. atît prin numărul mare al muncitorilor organizaţi cît şi prin combativitatea lor. Manifestaţiile muncitoreşti de 1 Mai 1886 luaseră aici proporţii deosebite. În urma lor, majoritatea patronilor s-au văzut siliţi să acorde revendicarea cerută de masa muncitorimii. Rezista încă direcţia întreprinderii Mac-Cormick, care a reuşit să aducă din alte localităţi un însemnat contingent de spărgători de grevă. La 3 mai, în timp ce 10 000 de muncitori, care intraseră în grevă, potrivit consemnului de 1 Mai, manifestau în faţa fabricii, au fost atacaţi de poliţişti. Incidentul s-a soldat cu morţi şi răniţi.

Indignată, muncitorimea din Chicago a organizat o uriaşă demonstraţie de stradă, cerînd pedepsirea asasinilor tovarăşilor lor. Ziarele muncitoreşti au publicat de îndată apeluri de mobilizare la luptă a forţelor proletare. „Războiul între clase a început — glăsuia un manifest lansat cu acest prilej —, ieri s-au împuşcat lucrătorii în faţa uzinei Mac-Cormick. Sîngele lor cere răzbunare... Dacă se împuşcă muncitorii, să răspundem în aşa fel încît stăpînii să-şi amintească multă vreme. Ştergeţi-vă plînsul, voi care suferiţi. De nu aveţi inimă de sclavi, revoltaţi-vă“ [1].

La 4 mai 1886, cincisprezece mii de oameni ascultau la Chicago pe conducătorii muncitorilor din localitate. Un nou atac al forţelor represive, dezlănţuit spre seară, avea să dureze pînă noaptea tîrziu, marcînd apogeul măsurilor represive dezlănţuite la 1 Mai.

În anul următor, tribunii muncitorilor — Spies, Parson, Fischer, Engel, Ling, Neebe, Schwab — aveau să fie judecaţi şi condamnaţi la moarte prin spînzurătoare [2].

Paralel, în Europa se petrecea un fenomen asemănător. Proletariatul dintr-o serie de ţări desfăşura o luptă susţinută pentru obţinerea zilei de muncă de 8 ore.

La 20 iulie 1889, în sala „Petrelle“ din Paris, se deschid lucrările primului Congres al Internaţionalei a II-a. La ordinea de zi figurau multiple probleme în legătură cu organizarea mişcării muncitoreşti internaţionale, între care şi cea privind necesitatea luptei hotărîte împotriva ofensivei patronale. Năzuinţa obţinerii zilei de muncă de 8 ore, eforturile proletariatului din diferite ţări în acest sens erau de mult cunoscute delegaţilor la congres. Experienţa muncitorilor din S.U.A., succesele parţiale obţinute în această direcţie în Franţa dovedeau, la rîndul lor, că efortul colectiv şi solidaritatea proletariatului organizat sînt de natură să faciliteze succesul clasei muncitoare în dobîndirea acestei importante revendicări. Toate acestea, cît şi posibilitatea impunerii revendicării pe scară internaţională, sugerară delegatului Federaţiei sindicatelor franceze — Raymond Lavigne — ideea de a propune congresului o moţiune care prevedea necesitatea organizării simultane, în toate ţările, a unor acţiuni similare cu cele din S.U.A. şi Franţa, în vederea micşorării zilei de muncă la 8 ore.

Propunerea delegatului francez a fost adoptată cu mare entuziasm. Moţiunea votată de congres arată că, pentru a se pune de acord iniţiativa organizaţiilor profesionale din S.U.A. cu cea europeană şi avîndu-se în vedere şi precedentul din 1886 de la Chicago, se alege ca zi unică pentru

[1] *1 Mai — sărbătoarea muncii*, Bucureşti, Cercul de editură socialistă, 1920, p. 6.
[2] *Ibidem*, p. 7.

această acțiune muncitorească internațională ziua de 1 Mai 1890. „Muncitorii diferitelor națiuni — releva moțiunea — vor organiza această manifestație după felul cum li se va părea mai potrivit cu împrejurările din țările lor“ [3].

Lupta pentru cele trei opturi (opt ore de muncă, opt ore de odihnă și opt ore de instrucțiune), care avea să fie înscrisă pe stindardele de luptă ale muncitorimii din cele mai diferite țări, căpăta astfel o consacrare internațională.

Mărturiile vremii sînt unanime în a dezvălui panica și deruta pe care pregătirile muncitorești de anvergură pentru 1 Mai 1890 le-au provocat în rîndurile exploatatorilor. Ineditul unor manifestații proletare la scară internațională a făcut ca problema sărbătoririi zilei de 1 Mai 1890 să fie pe larg comentată. Guvernele burgheze căutau să zădărnicească manifestațiile proiectate sau să le stăvilească avîntul, parte prin făgăduieli de ameliorare rapidă a condițiilor de trai ale muncitorilor, parte prin amenințări cît mai violente. La începutul lunii aprilie 1890, Consiliul de Miniștri francez se grăbea să promită modificarea legislației muncitorești, pentru ocrotirea lucrătorilor împotriva accidentelor de muncă și pentru ajutorarea muncitorilor din provincie. Concomitent, se anunță însă concentrarea — pentru 1 Mai — a trupelor în diferite puncte socotite strategice, susceptibile a fi alese ca loc de întruniri și manifestații proletare. Garnizoana din Paris urma a fi întărită cu opt regimente de cavalerie. La Viena, parlamentul își exprima speranța că ziua de 1 Mai va trece fără tulburări. Cu toate acestea, știrile din capitala Austriei anunțau că „guvernul nu consideră momentul oportun pentru suprimarea măsurilor excepționale de siguranță“. Presa românească a vremii consemnează numeroase informații de acest gen provenite din Marea Britanie, Germania și din alte țări.

În lumea muncitorească, succesul primului 1 Mai a fost vestit de amploarea mișcării revendicative din diferite țări : greva generală din bazinul minier al Sileziei ; marile demonstrații de protest de la Lisabona împotriva legislației antimuncitorești ; mișcările greviste de la Rouen și Angoulême (Franța) ; conflictele de muncă din Marea Britanie ; la Roma și Budapesta muncitorii tipografi intrau în grevă ; la Viena, lucrătorii uzinei de gaz anticipau 1 Mai prin demonstrații pentru 8 ore de muncă și salarii mai omenești ; la diferite întreprinderi din Boemia, Moravia, Galiția, muncitorii își manifestau nemulțumirile ; zeci de asociații muncitorești italiene hotărau să participe la manifestația de 1 Mai.

Pregătită în asemenea împrejurări, ziua de 1 Mai 1890 a cunoscut un mare succes manifestat nu atît sub raportul dobîndirii zilei de muncă de 8 ore — revendicare pentru care proletariatul internațional avea să lupte încă mulți ani —, cît mai ales al forței muncitorimii manifestată atunci prin mari întruniri și demonstrații din majoritatea țărilor în care mișcarea muncitorească era cît de cît organizată. În Austria, Anglia și Germania întrunirile și demonstrațiile muncitorești au înregistrat o amploare pînă atunci necunoscută. În Franța au avut loc întruniri și manifestații în 80 de localități. La Paris, comercianții au închis prăvăliile, Banca Franței a suspendat afacerile ; s-au semnalat numeroase ciocniri

[3] A se vedea rezoluția completă în : Wiliam Z. Foster, *Istoria celor trei internaționale*, Editura politică, București, 1959, p. 160.

între manifestanți și trupele de cavalerie. Cele mai violente măsuri represive le-a cunoscut orașul Fourmies : 40 000 de manifestanți au fost atacați de armată. S-a tras în muncitori fără somație. Au fost răpuse 19 vieți omenești. Printre cei uciși — un copil de 11 ani [4]. Primul 1 Mai a fost botezat cu sînge muncitoresc.

Luate în ansamblu, acțiunile muncitorești de la 1 Mai 1890 pot fi apreciate, pe drept cuvînt, ca remarcabile, în primul rînd sub aspectul impresionantei solidarități cu care proletariatul de pretutindeni a răspuns la apelul Internaționalei a II-a. Ținînd seama de aceste rezultate, mișcarea muncitorească internațională nu a renunțat, în anii următori, la sărbătorirea zilei de 1 Mai. Potrivit hotărîrii adoptate la cel de-al doilea Congres al Internaționalei socialiste de la Bruxelles (august 1891), ziua de 1 Mai devenea sărbătoarea unică a proletariatului internațional — cu caracter economic și politic — de revendicare a zilei de muncă de 8 ore și de afirmare a luptei de clasă. Congresul de la Zürich al Internaționalei a II-a (1893) a reînnoit această hotărîre, subliniind că întrunirile și manifestațiile de 1 Mai trebuie să afirme pretutindeni energia, voința proletariatului de a pune capăt deosebirilor de clasă prin revoluția socială.

În scurgerea deceniilor, sărbătorirea Zilei internaționale a celor ce muncesc avea să evolueze sensibil, în raport cu evoluția mișcării muncitorești. De la o mișcare protestatară, vizînd dobîndirea zilei de muncă de 8 ore, 1 Mai s-a statornicit ca zi de afirmare a conștiinței de clasă a proletariatului internațional, a năzuințelor sale firești spre progres social. An de an, clasa muncitoare internațională a întîmpinat ziua de 1 Mai, militînd pentru drepturi economice și libertăți democratice, pentru o viață mai bună. În ziua de 1 Mai, sublinia V. I. Lenin, muncitorii sărbătoresc „trezirea lor la lumină și la cunoaștere, unirea lor într-o alianță frățească în vederea luptei împotriva oricărei asupriri, împotriva oricărei samavolnicii, împotriva oricărei exploatări, pentru o orînduire socială socialistă" [5]

1 Mai întruchipează cel mai lung război de clasă al muncitorimii din fiecare țară împotriva propriilor exploatatori, un război al proletariatului din toate țările împotriva exploatatorilor de pretutindeni.

Prezența mișcării muncitorești din România încă de la primul 1 Mai cu manifestații bine organizate, cu un proletariat pătruns de semnificația revoluționară a acestei zile, releva existența în țara noastră a unei clase muncitoare conștientă de menirea sa istorică și de importanța solidarității internaționale. Nivelul organizării și desfășurării acțiunilor muncitorești de la 1 Mai 1890 în diferite centre ale țării, caracterul și evoluția lozincilor promovate de mase cu prilejul Zilei internaționale a muncii au stat în strînsă legătură cu momentul istoric dat, reflectînd însăși evoluția mișcării muncitorești.

Constantin Mille aprecia că primul 1 Mai este o zi „din acelea care vor rămîne în istoria poporului român". El releva un element politic esențial pentru cursul mișcării muncitorești din România spre realizarea propriului partid : „În această zi s-a arătat tuturora că un alt partid s-a ridicat în țară, că o altă clasă de oameni cere dreptul la viață politică și

[4] Nicolae I. Lazu, *Sărbătoarea muncii*, București, 1945, p. 13.
[5] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 10, Editura politică, București, 1962, p. 81.

socială și în sfîrșit Partidul muncitorilor are temeinice baze și adînci rădăcini împlîntate în inima poporului" [6].

Modalitatea sărbătoririi zilei de 1 Mai a fost dezbătută și hotărîtă în cadrul Comitetului Executiv al Clubului muncitorilor din București. În oraș s-au afișat numeroase chemări care invitau pe lucrători să ia parte la serbarea zilei de 1 Mai. Din textul apelului redactat în numele Comitetului Executiv al clubului de I. Nădejde, Al. Ionescu și C. Mille, se desprinde orientarea caracteristică mișcării muncitorești din acea perioadă : „Întîi Mai nu înseamnă nici grevă, nici revoluție. 1 Mai însemnează măsurarea pe cale pașnică și legiuită a două puteri : poporul și bogații, munca și capitalul". Lucrătorii erau îndemnați „să nu părăsească lucrul joi", 1 Mai urmînd să fie sărbătorit în duminica următoare [7].

Întruniri și demonstrații au avut loc în majoritatea centrelor economice mai însemnate ale țării. În Capitală, ziua de 1 Mai a stăpînit strada prin peste 5 000 de manifestanți. Cîntînd *Internaționala, Marseilleza, Deșteaptă-te, române* și purtînd drapele roșii, pe care era înscrisă revendicarea celor 8 ore de lucru, muncitorii au demonstrat pe străzi într-o impresionantă coloană. În grădina „Trocadero", de pe dealul Filaretului, s-a organizat o mare întrunire publică. C. Mille, Al. Ionescu, P. Mușoiu, Al. Constantinescu și alți conducători socialiști au vorbit despre semnificația zilei de 1 Mai, relevînd necesitatea organizării clasei muncitoare.

Pentru a-i intimida pe muncitori, guvernul „a căutat să-și potolească setea răzbunării — cum se spune în articolul *Jertfele lui 1 Mai,* publicat în ziarul „Munca" — prin suspendarea din grad și arestarea unor militari din arsenalul armatei", care luaseră parte la manifestația organizată de Clubul muncitorilor în grădina „Trocadero" [8].

La Galați, muncitorii au manifestat chiar în ziua de 1 Mai, deși era zi de lucru, părăsind fabricile și participînd la adunările demonstrative. În unele centre industriale din Transilvania, ziua de 1 Mai a fost marcată în multe fabrici și mai ales în mine prin acțiuni greviste, care au continuat și în zilele următoare. Demonstrațiile și întrunirile care au avut loc la Timișoara, Arad, Oradea, Cluj, Brașov, Reșița, Oravița, Bocșa, Baia Mare, Dognecea au constituit prilejuri de răspîndire a ideilor marxiste, a hotărîrilor cuprinse în rezoluția Congresului de constituire a Internaționalei a II-a [9].

În anul 1894, pe baza hotărîrilor adoptate de Congresul de la Zürich al Internaționalei a II-a (1893), la care au participat și delegați ai P.S.D.M.R., sărbătorirea zilei de 1 Mai a avut loc pentru prima dată în întreaga țară într-o zi lucrătoare. Începînd cu anul 1905, deși manifestațiile de 1 Mai, considerate de guvernanți „acțiuni potrivnice constituției", au fost interzise oficial, muncitorii au demonstrat pe străzile Capitalei, ale Galațiului, Craiovei, Cîmpulungului, Brașovului, Iașului, Ploieștiului, Timișoarei. Se remarcă în primul deceniu al secolului al XX-lea manifestațiile muncitorești de 1 Mai din anii 1905, 1906 și 1907, cînd avîntul

[6] „Munca", anul I, nr. 9, din 22 aprilie 1890.
[7] *Ibid.*
[8] „Munca", anul I, nr. 11, din 6 mai 1890.
[9] Elena Gheran, *Influența ideilor Internaționalei I și a II-a asupra mișcării muncitorești din Transilvania,* în *„Studii și articole de istorie"*, Societatea de științe istorice și filologice, București, 1962, p. 244.

pentru organizarea proletariatului în sindicate profesionale proprii, bazate pe principiul luptei de clasă creşte, el fiind însoţit de un evident proces de maturizare politică a muncitorimii.

Refacerea partidului muncitorilor, la începutul anului 1910, anticipată, printre altele, şi în cadrul întrunirilor muncitoreşti de 1 Mai din diferite centre ale ţării [10], a dat un însemnat impuls procesului de afirmare a clasei muncitoare în viaţa politică. În diverşi ani şi în diferite centre masele populare au sărbătorit ziua de 1 Mai prin încetarea lucrului şi prin organizarea unor manifestaţii revoluţionare cu un pronunţat caracter politic.

Cu toate acestea, nu putem vorbi de o depăşire calitativă a modalităţilor de organizare şi desfăşurare a acţiunilor muncitoreşti de 1 Mai caracteristice anilor precedenţi. Această situaţie avea să se menţină pînă în perioada primului război mondial, cînd radicalizarea luptei proletariatului român şi întărirea influenţei aripii stîngi din P.S.D. au favorizat organizarea unor puternice demonstraţii anticapitaliste şi antirăzboinice, în cadrul cărora revendicările economice ale maselor, împletindu-se strîns cu cele politice, începeau să vizeze însăşi orînduirea capitalistă. Un astfel de caracter au avut marile demonstraţii şi întruniri muncitoreşti de 1 Mai din anii 1916—1917. La 1 Mai 1916, zeci de mii de muncitori de pe întreg cuprinsul ţării, sub steagul eliberării sociale şi al internaţionalismului proletar, şi-au manifestat deschis hotărîrea şi voinţa de pace. Acţiunile muncitoreşti de la 1 Mai 1916 au avut un caracter combativ, revoluţionar, căpătînd aspectul unei greve generale în întreaga ţară. Un an mai tîrziu, cînd cea mai mare parte a teritoriului ţării se afla sub jugul ocupanţilor germani, ziua de 1 Mai a fost aniversată cu o intensitate deosebită în majoritatea oraşelor din Moldova. Memorabilă a rămas sărbătorirea zilei de 1 Mai 1917 la Iaşi, unde alături de masele muncitoreşti din localitate au manifestat ţărani şi soldaţi români, precum şi soldaţi revoluţionari ruşi [11]. În teritoriul ocupat, ziua de 1 Mai s-a soldat cu numeroase arestări.

O multitudine de factori au făcut ca sărbătorirea zilei de 1 Mai în anii 1919—1921 să capete o caracteristică aparte, deosebită de anii precedenţi, atît sub raportul condiţiilor interne în care mişcarea muncitorească se manifesta cît şi al gradului său de combativitate revoluţionară, al obiectivelor sale organizatorice, politice şi sociale. Într-adevăr, sfîrşitul primului război mondial a coincis în România cu începutul unei perioade de avînt revoluţionar fără precedent în istoria mişcării muncitoreşti. Efervescenţa, amploarea şi combativitatea acţiunilor cu caracter revendicativ, impresionantele manifestări politice ale maselor muncitoreşti, procesul delimitării ideologice şi tendinţele tot mai hotărîte spre o organizare politică adecvată, prin crearea partidului revoluţionar, marxist-leninist, al clasei muncitoare, toate aceste elemente definitorii pentru avîntul revoluţionar — generat de ascuţirea contradicţiilor de clasă proprii societăţii româneşti din acea perioadă, la care se adăuga influenţa mişcării

[10] Vezi Nicolae Copoiu, *Refacerea P.S.D. din România (1900—1910)*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

[11] O. Matichescu, *Acţiunile revoluţionare din Iaşi desfăşurate în cursul lunii mai 1917*, în „Studii. Revistă de istorie", anul XX, nr. 5/1967, p. 863—880.

muncitorești internaționale, în primul rînd a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie — se exercitau cu putere în acele condiții.

Sute de mii de muncitori din marea majoritate a centrelor economice ale țării au luat parte în acei ani la întrunirile și demonstrațiile de stradă prilejuite de sărbătorirea Zilei internaționale a celor ce muncesc. Pe lîngă tradiționalele revendicări economice, pe steaguri și pancarte erau înscrise lozinci noi : „Trăiască societatea comunistă !", „Trăiască revoluția socialistă !", „Solidaritate cu proletariatul internațional !", „Marea proprietate este un furt !", „Cerem eliberarea deținuților politici !", „Viitorul este comunismul !", „Trăiască puterea proletară !", „Trăiască partidul comunist !" [12]. Se relevă, în acest cadru, marea demonstrație a maselor muncitorești din București de la 1 Mai 1920, la care au participat peste 80 000 de oameni [13]. Se adaugă la aceasta marile manifestații, de zeci de mii de oameni, din Timișoara, Galați, Reșița, Ploiești. Manifestații de amploare au avut loc, de asemenea, la 1 Mai 1921, în toate centrele industriale ale țării.

După crearea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român, sărbătoririle zilei de 1 Mai au constituit noi prilejuri pentru desfășurarea, pe un plan mai înalt, a unor acțiuni propagandistice de mare intensitate. În anii care au urmat, 1922—1928, clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, avea să ducă lupta în condițiile ofensivei dezlănțuite de burghezie, care urmărea să-i răpească, rînd pe rînd, cuceririle dobîndite în epoca avîntului revoluționar.

În pofida măsurilor represive ale claselor exploatatoare, proletariatul a sărbătorit ziua muncii prin adunări publice, iar în unii ani, trecînd peste regimul stării de asediu și opresiunea autorităților, chiar și prin demonstrații.

Alături de lozincile anterioare înscrise pe stindardul clasei muncitoare — 8 ore de muncă, ridicarea salariilor, drepturi și libertăți democratice —, apar acum obiectivele determinate de condițiile noi ale luptei. Unul dintre acestea se referea la problema Frontului Unic Muncitoresc. Poate nici o altă acțiune sau moment de luptă a proletariatului nu a cuprins în sine suflul făuririi Frontului Unic Muncitoresc așa cum l-au cuprins manifestațiile de masă prilejuite de 1 Mai. „Vrem Front Unic Muncitoresc !", „Trăiască unitatea clasei muncitoare !", „La luptă în front unic împotriva ofensivei burgheze !" — au fost chemări pe care în permanență le vom găsi înscrise pe pancartele purtate de muncitorii comuniști, social-democrați sau fără de partid în cadrul demonstrațiilor de 1 Mai. După 1921, cînd au fost arestați și condamnați numeroși militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, manifestațiile muncitorești prilejuite de sărbătoarea muncii au reprezentat un mijloc de luptă pentru eliberarea celor închiși, pentru amnistie politică și militară.

Rezultatele obținute în direcția mobilizării și conducerii maselor de oameni ai muncii la lupta împotriva burgheziei și moșierimii au dovedit, o dată în plus, că exponenții celor mai înaintate idealuri de progres social și național sînt comuniștii. P.C.R. a militat pentru îmbogățirea continuă

[12] „Adevărul", anul XXXIII, nr. 11 068, din 4 mai 1920.
[13] *Ibid.*

a formelor și metodelor sale de luptă. A fost extinsă rețeaua organizațiilor legale de masă, cărora partidul comunist le-a acordat un rol însemnat, alături de organizațiile de tineret și îndeosebi de sindicate, în cadrul campaniilor de pregătire și desfășurare a acțiunilor de 1 Mai. Deși urmările sciziunii existente în mișcarea muncitorească din țara noastră s-au răsfrînt și asupra manifestațiilor de 1 Mai, tendința generală a clasei muncitoare și-a găsit reflectarea în mod semnificativ în transformarea adunărilor, a serbărilor cîmpenești în manifestații comune, la care participau comuniști, socialiști, social-democrați și muncitori fără de partid, de toate naționalitățile. Sînt înălțătoare pildele de înfrățire proletară manifestate cu prilejul zilei de 1 Mai de către muncitorii români, maghiari, germani și de alte naționalități. Vrajba cultivată de clasele dominante de la guvern sau de burghezia naționalităților conlocuitoare nu a găsit fisuri în rîndurile proletariatului în Ziua muncii.

An de an, tot mai greu aveau de luptat muncitorii pentru a putea sărbători ziua solidarității lor de clasă. Cuvîntările, moțiunile erau socotite „subversive" de către autorități. Publicațiile partidului comunist fuseseră interzise, cele ale sindicatelor unitare, îndeosebi „Viața muncitoare", au fost supuse unei aspre cenzuri și unor interdicții periodice. Întrunirile de 1 Mai, la care participau un număr mai mare de muncitori, trebuiau să fie anunțate din vreme autorităților, în timpul desfășurării lor agenții siguranței și polițiștii fiind totdeauna prezenți.

Cu toate acestea clasa muncitoare își afirma obiectivele de luptă, îmbina revendicările specific muncitorești cu interesele generale ale țării, cît și cu problemele de importanță internațională.

Masele de muncitori se pronunțau pentru libertatea de organizare și conștiință, asigurarea minimului de existență, ajutorarea șomerilor, pentru contracte colective, comitete de uzină și asigurări sociale, împotriva legilor antimuncitorești, a stării de asediu, împotriva scumpetei, a politicii guvernanților și a războiului, pentru pace.

Experiența luptei P.C.R. în condiții de teroare și conspirativitate avea să-și spună tot mai mult cuvîntul și asupra activității propagandistice, prilejuită de campania în vederea pregătirii și desfășurării sărbătoririi zilei de 1 Mai. De la an la an, manifestele și broșurile editate de P.C.R., U.T.C. și organizațiile de masă democratice au cunoscut o difuzare din ce în ce mai largă, ele ajungînd pînă în cele mai depărtate colțuri ale țării. Prin intermediul acestora, ca și prin cel al fluturașilor, întrunirilor zburătoare, arborărilor de steaguri roșii, comuniștii au ținut trează conștiința maselor muncitoare, hotărîrea lor de a lupta împotriva exploatării, pentru o viață mai bună.

Criza economică din anii 1929—1933 a ridicat probleme noi, deosebit de complexe, pentru lupta clasei muncitoare, a partidului comunist. Lozinca unității de acțiune capătă un rol tot mai accentuat în cadrul obiectivelor de luptă ale proletariatului. Ea era acum cu atît mai necesară cu cît muncitorimea trebuia să facă față unei noi ofensive a claselor dominante, care încercau să iasă din criză pe spinarea poporului. Ca o ripostă la intensificarea exploatării și asupririi capitaliste, masele muncitoare își strîngeau rîndurile în jurul organizațiilor revoluționare, de clasă, răspundeau cu însuflețire chemărilor lansate de P.C.R., printre care un rol important l-au avut cele prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai.

„Partidul comunist, Uniunea Tineretului Comunist — se spunea într-un manifest lansat cu prilejul zilei de 1 Mai 1929 — stau la postul lor glorios de frunte și vă cheamă în ziua de 1 Mai în stradă. Toți în stradă. Demonstrați voința voastră de luptă! Să tremure clasele stăpînitoare în fața rîndurilor unite de oțel ale proletariatului" [14]. Se făcea recomandarea ca traseul prevăzut pentru manifestație să cuprindă cartierele muncitorești cele mai importante ale Capitalei, iar în eventualitatea intervenției armate muncitorii să vorbească soldaților, chemîndu-i să fraternizeze cu ei.

În ziua de 1 Mai 1929, cu toate măsurile represive întreprinse de autorități, sute de muncitori ai Capitalei au organizat o mare întrunire, au ținut cuvîntări înflăcărate, au cîntat imnuri revoluționare, au parcurs în cortegiu unele străzi ale Capitalei și s-au opus autorităților care au intervenit pentru a împrăștia coloanele. În după-amiaza zilei, muncitorii bucureșteni, în frunte cu peste 150 de comuniști, între care Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Pîrvulescu, Petre Crăciun ș.a., s-au întîlnit la grădina „Bordei". Comandantul Corpului II armată a luat în grabă măsuri pentru împrăștierea masei de muncitori.

Importante întreprinderi industriale din Capitală — „Lemaître", „Vulcan", „Haug", Arsenalul armatei, Atelierele noi C.F.R., „Cartea românească", S.T.B., Fabrica de țesături „Colentina" — și-au încetat activitatea, iar alte întreprinderi, în pofida presiunilor exercitate de patroni, sprijiniți și de autorități, au lucrat cu un număr mic de muncitori [15]. Astfel au procedat și muncitorii din Galați, Constanța, Brașov, Timișcara, Arad, Cîmpina, Cluj, Reșița, Petroșani, Rădăuți, Vatra Dornei, Suceava ș.a. [16]. În unele localități au avut loc ciocniri între muncitori și forțele polițienești.

Amploarea sărbătoririi zilei de 1 Mai 1929 a îngrijorat profund autoritățile, care în anii următori au intensificat măsurile represive. S-a trecut la majorarea efectivelor de poliție și jandarmi, întărirea măsurilor de pază, organizarea de razii, descinderi la locuințele militanților comuniști, confiscarea publicațiilor revoluționare.

Însuflețite de comuniști, masele muncitoare, în pofida înmulțirii măsurilor represive, nu au renunțat la tradiționala sărbătoare a luptei solidare pentru un trai mai bun, pentru pace, împotriva exploatării și asupririi, desfășurînd în numeroase orașe întruniri și manifestații. În principalele centre muncitorești, la București, Timișoara, Ploiești, Hunedoara, Cluj, în Valea Jiului, organizațiile P.C.R., sindicatele unitare, comitetele B.M.Ț. au organizat întruniri. La 1 Mai 1930, spre exemplu, 4 000 de muncitori din Buhuși s-au adunat la sediul sindicatului, de unde au demonstrat, încolonați, pînă la fabrică și apoi prin centrul orașului, parcurgînd un traseu de 5 km.

Partidul comunist a acordat o deosebită importanță pregătirii sărbătoririi zilei de 1 Mai 1931. S-a trecut din vreme la alcătuirea unui program detaliat cuprinzînd întreaga țară, pentru a se imprima un caracter unitar manifestației. Programul conținea o seamă de elemente noi, care evidențiază multitudinea și varietatea formelor și metodelor de activitate

[14] *Ibid.* Vezi și Arhiva I.S.I.S.P. de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A-XIII-3, inv. 270.

[15] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 149, fila 38.

[16] *Ibidem*, filele 38—74.

ale partidului comunist, preocuparea sa permanentă pentru îmbogăţirea lor şi pentru a asigura succesul acţiunilor.

P.C.R. a elaborat şi a trimis organizaţiilor locale circulare cu directive precise privind organizarea şi desfăşurarea campaniei de 1 Mai. Se indica intensificarea activităţii de mobilizare a maselor muncitoare la demonstraţii de stradă, la răspîndirea de manifeste, editarea de numere festive ale ziarelor revoluţionare, organizarea de întruniri sub cerul liber, participarea comuniştilor la adunările social-democrate, pentru a le imprima un conţinut revoluţionar, arborarea de drapele roşii pe edificiile publice, şablonarea de lozinci ale partidului pe zidurile caselor, formarea gărzilor de autoapărare pentru protecţia întrunirilor muncitoreşti şi a steagurilor. Se recomanda, totodată, folosirea campaniei de 1 Mai pentru atragerea de noi muncitori în rîndurile partidului comunist. Circularele indicau alcătuirea unui plan concret local, pregătirea acţiunilor din timp, intensificarea propagandei la sate pentru atragerea ţărănimii la demonstraţii pe baza revendicărilor sale de clasă, realizarea F.U.M. de jos. Se prevedea, de asemenea, constituirea de comisii în fiecare localitate, care să se ocupe în mod efectiv de organizarea demonstraţiilor şi a adunărilor populare menite să dezbată revendicările concrete pentru fiecare categorie de muncitori.

Teama autorităţilor faţă de influenţa pe care P.C.R. o avea în mobilizarea maselor muncitoare la manifestaţii a determinat intensificarea măsurilor de interdicţie, care au căpătat mari proporţii îndeosebi în Valea Jiului, Valea Prahovei şi în Capitală. Au fost operate numeroase arestări la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Gheorgheni, Galaţi, Bacău, Mediaş etc., în rîndurile muncitorilor şi studenţilor comunişti [17].

Şi de data aceasta, în ciuda măsurilor represive, masele muncitoare au sărbătorit ziua muncii. Numărul mare al participanţilor la manifestaţiile din diferite localităţi ale ţării este elocvent pentru creşterea spiritului revoluţionar al maselor muncitoare, pentru întărirea influenţei partidului comunist în rîndurile lor. În marea majoritate a centrelor muncitoreşti, adunările şi demonstraţiile s-au desfăşurat cu drapele roşii. În cursul demonstraţiei din Bucureşti a avut loc o ciocnire între muncitori şi forţele poliţieneşti. Un raport al autorităţilor arată că : „În ziua de 1 mai (1931), din felul cum mulţimea muncitorească s-a prezentat şi din modul ameninţător cum această masă de lucrători a păşit faţă de armată, s-a putut constata ferma solidaritate ce există între ei, ideile răzvrătitoare fiind pătrunse pînă şi la femei şi micii copii care au stat alături de muncitori în tot cursul zilei de 1 mai. Dovadă deci că ideea comunistă se propagă în continuu şi a format rădăcini adînci şi în spiritul tineretului" [18].

Pentru partidul comunist 1 Mai 1931 a reprezentat un prilej de cristalizare a unor concluzii preţioase pentru perspectiva luptei mişcării muncitoreşti.

Analizînd desfăşurarea campaniei de 1 Mai din Bucureşti, C.C. al P.C.R. a indicat intensificarea activităţii de sporire a numărului membrilor de partid, pregătirea din timp şi în cele mai bune condiţii a tuturor

[17] *Ibidem*, filele 302, 303, 324, 330 ; dosarul nr. 1 152, fila 32.
[18] *Ibidem*, fondul nr. 5, dosarul nr. 1 149, fila 383.

acțiunilor clasei muncitoare, întărirea fracțiunilor comuniste în organizațiile de masă, adîncirea muncii de educare revoluționară a maselor muncitoare. Aceste concluzii și-au dovedit eficiența în cadrul pregătirilor pentru acțiunile din anii 1932 și 1933.

Ziua de 1 Mai 1933 a fost aniversată într-un cadru deosebit. Erau încă vii urmele dureroase lăsate de măsurile întreprinse de autorități împotriva acelora care în ianuarie-februarie se ridicaseră cu hotărîre, înfruntînd cu eroism forțele represive ale regimului burghez, pentru a apăra interesele vitale ale maselor. Dispozițiile autorităților, menite să împiedice desfășurarea forțelor muncitorești cu prilejul zilei de 1 Mai 1933, nu au reușit să-și atingă scopul, P.C.R. a dat indicații privind mobilizarea maselor de muncitori, a țărănimii la manifestații de masă, organizarea de mitinguri zburătoare, cerînd totodată organizațiilor de partid să nu înceteze campania de 1 Mai pînă în ziua de 15 a lunii, să organizeze în continuare greve demonstrative, să arboreze steaguri roșii, astfel încît muncitorimea să răspundă activ și consecvent la măsurile de teroare întreprinse de autorități.

Prezent în mijlocul clasei muncitoare, partidul comunist va sintetiza, pentru fiecare an, pentru fiecare etapă, dezideratele muncitorimii, direcțiile sale de luptă. De 1 Mai 1933 masele muncitoare sînt chemate de partidul comunist să manifesteze împotriva stării de asediu, pentru eliberarea militanților arestați, contra concedierilor, pentru primirea la lucru a muncitorilor concediați. Pentru țărănime, lozincile de 1 Mai ale P.C.R. prevedeau exproprierea totală, fără plată, a pămînturilor moșierești, bisericilor și ale domeniilor regale și împărțirea lor, cu inventarul necesar, țăranilor săraci și mijlocași. Concluziile și învățămintele desprinse de partidul comunist au fost deosebit de necesare în noua etapă de luptă care avea să înceapă, cînd în fața clasei muncitoare în afara principalului său dușman — capitalismul — se profila unul de factură nouă — fascismul. De altfel, caracteristica principală a aniversării zilei de 1 Mai între anii 1934 și 1940 a constituit-o lupta împotriva pericolului fascist. Este deosebit de semnificativ faptul că în mod simultan, în aceeași zi, mase de oameni ai muncii, comuniști, social-democrați sau fără de partid de pe întreg cuprinsul țării și-au unit glasul în apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva primejdiei fasciste, a hitlerismului, și-au afirmat hotărîrea de a lupta cu fermitate pentru independența și suveranitatea patriei.

Se înscrie ca o trăsătură dominantă pentru felul în care a fost sărbătorită Ziua internațională a celor ce muncesc în această perioadă istorică de grea încercare pentru destinele omenirii solidaritatea internațională cu o serie de popoare — China, Etiopia, Spania, Austria, Albania, Cehoslovacia, Polonia, Franța ș.a. — subjugate sau amenințate de politica agresivă a statelor fasciste.

Strîngerea rîndurilor forțelor muncitorești capătă în acele condiții o importanță cu totul deosebită, înscriindu-se ca obiectiv fundamental al acțiunilor revoluționare prilejuite de sărbătoarea muncii. Ca urmare, 1 Mai 1934 a fost aniversat sub semnul luptei pentru Frontul Unic Muncitoresc. În organizarea sărbătoririi zilei de 1 Mai, partidul comunist a acordat un rol însemnat organizațiilor de masă legale de sub conducerea și influența sa, pe linia închegării frontului unic de acțiune cu muncitorii

social-democraţi şi socialişti unitari, făcînd o seamă de propuneri concrete în acest sens. Ca urmare, masa demonstranţilor din Capitală, cu steaguri roşii în frunte, a manifestat pentru Frontul Unic Muncitoresc, pentru eliberarea militanţilor revoluţionari arestaţi, împotriva fascismului. Organizarea atît în Capitală cît şi în alte localităţi din ţară a demonstraţiilor muncitoreşti sub lozincile P.C.R. evidenţiază prestigiul acestuia, al politicii sale, axată pe interesele fundamentale ale oamenilor muncii. În toţi acei ani, mii de manifeste, de exemplare din ziarele P.C.R. şi ale U.T.C., relevînd lozinca închegării Frontului Unic Muncitoresc şi a Frontului popular antifascist, au fost difuzate în cadrul campaniilor de 1 Mai în întreprinderi, în cartierele muncitoreşti, la sate, în universităţi, şcoli, cămine de ucenici, cazărmi.

Pline de semnificaţii au fost manifestaţiile de 1 Mai din anii 1935, 1936 şi 1937, cînd, alături de comunişti, de muncitori, cu pumnul strîns, salutînd în coloană, au păşit mii şi mii de intelectuali, studenţi, meseriaşi, pensionari, invalizi. Era în fond adeziunea la lupta antifascistă în care partidul comunist va fi recunoscut ca cel mai activ combatant.

În perioada dictaturii regale, întrunirile şi demonstraţiile de 1 Mai ale oamenilor muncii din România se disting, de asemenea, ca momente însemnate în tabloul general al luptelor revoluţionare organizate şi conduse de P.C.R. În condiţiile desfiinţării organizaţiilor profesionale ale clasei muncitoare şi ale creării breslelor, P.C.R. a adoptat tactica desfăşurării unei susţinute activităţi politice în cadrul acestora, reuşind să organizeze „un şir de acţiuni economice şi politice ale clasei muncitoare bazate pe tactica de front unic, acţiuni care au culminat cu marea demonstraţie antifascistă din Capitală şi întrunirile din mai multe oraşe cu ocazia zilei de 1 Mai 1939“ [19].

Demonstraţia de 1 Mai 1939 se remarcă, pe bună dreptate, drept cea mai puternică acţiune antifascistă şi antirăzboinică organizată de partidul comunist în perioada dictaturii regale. Încercînd să denatureze caracterul şi semnificaţia istorică a sărbătorii proletare, autorităţile au preconizat transformarea zilei de 1 Mai într-o „zi de sărbătoare a muncii naţionale“, care urma să se desfăşoare într-un cadru paşnic şi legal. Pentru a imprima evenimentelor un caracter cît mai oficial, autorităţile au convocat pentru ziua de 1 Mai 1939 primul Congres general al breslelor.

Este meritul partidului comunist că printr-o vastă muncă de organizare, desfăşurată sub conducerea unor activişti ai P.C.R. şi U.T.C., cu prestigiu în rîndurile maselor, ca Ilie Pintilie, Nicolae Ceauşescu, Constantin David, Anton Moisescu ş.a., a reuşit să dejoace planurile regimului dictaturii regale şi să transforme demonstraţiile de 1 Mai în puternice manifestaţii de protest împotriva politicii cercurilor guvernante de sugrumare a drepturilor şi libertăţilor democratice, împotriva fascismului şi pericolului de război, pentru apărarea independenţei şi integrităţii teritoriale a ţării.

La Bucureşti au avut loc adunări muncitoreşti la grădina „Tomis“ şi în sala „Eintracht“. În cadrul discursurilor s-a subliniat necesitatea luptei unite a clasei muncitoare, a întregului popor împotriva exploatării capitaliste, a pericolului fascist tot mai ameninţător, a consecinţelor sale

[19] „Scînteia“, anul IX, nr. 21 (111), din 26 iulie 1939.

nefaste asupra poporului român. Potrivit programului, coloanele muncitorilor de la cele două adunări s-au întîlnit apoi în Piaţa Romană cu participanţii la congresul breslelor. Din piepturile celor peste 20 000 de muncitori care au demonstrat cu acest prilej pe străzile Capitalei au răsunat cu putere lozincile de luptă ale partidului comunist : „Trăiască 1 Mai, ziua muncii", „Jos regimul de dictatură regală", „La muncă egală salariu egal", „Pace, pîine, pămînt, libertate", „Amnistie", „Eliberarea deţinuţilor politici", „Jos Garda de fier", „La ghilotină cu Hitler şi Mussolini", „Alianţă cu popoarele democratice", „Trăiască U.R.S.S.", „Trăiască solidaritatea internaţională", „Vrem o Românie liberă şi independentă" ş.a. [20]. În după-amiaza zilei a avut loc o serbare cîmpenească la stadionul muncitoresc din cartierul Filaret, care, la rîndul său, a avut un puternic caracter antifascist şi antirăzboinic. Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939 s-a desfăşurat deopotrivă şi în alte însemnate centre ale ţării. La Iaşi, Bacău, Piatra Neamţ, Ploieşti, Galaţi, Brăila, Constanţa, Reşiţa, Valea Jiului. La Cluj, peste capul autorităţilor poliţieneşti, oamenii muncii români, maghiari şi de alte naţionalităţi au manifestat cot la cot împotriva regimului de dictatură regală, pentru revendicări economice şi politice.

Anii 1941—1944 au reprezentat în istoria poporului nostru ani de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste, a războiului hitlerist. Deşi ţara a fost împînzită cu închisori şi lagăre de concentrare, deşi se introdusese pedeapsa cu moartea pentru participarea la manifestări sau acţiuni politice cu caracter antifascist şi antirăzboinic, P.C.R., mobilizîndu-şi toate forţele, a continuat să-şi desfăşoare în continuare activitatea din adîncă ilegalitate. În cadrul importantelor acţiuni revoluţionare organizate şi conduse de partidul comunist în direcţia sabotării şi subminării maşinii de război hitleriste, a doborîrii regimului antonescian, sărbătorirea zilei de 1 Mai a ocupat un loc important.

În anul 1941, sărbătorirea zilei de 1 Mai a marcat totodată aniversarea a 20 de ani de la crearea partidului comunist. Manifestele şi fluturaşii răspîndiţi cu acest prilej cuprindeau chemările P.C.R. : „Trăiască Partidul Comunist. 20 de ani în luptă pentru popor !" ; „Jos teroarea fascistă"; „Pace" ; „Jos Germania hitleristă şi vînduţii ei !" ; „Trăiască România liberă" ; „Jos lagărele de concentrare" ; „Luptaţi pentru amnistierea luptătorilor clasei muncitoare" [21].

La Iaşi, de pildă, organele represive raportau că în 1941 „întreaga muncitorime nu a lucrat în ziua de 1 Mai" [22]. Minerii din Valea Jiului şi muncitorii ceferişti din Turnu-Severin au încetat lucrul în ziua de 1 Mai 1943 sub pretextul lipsei de vagoane [23].

În preajma zilei de 1 Mai 1942, P.C.R. a adresat din nou întregului popor român chemarea la luptă hotărîtă pentru constituirea unui puternic front patriotic antihitlerist, capabil să răstoarne dictatura militară-fascistă, să elibereze România de sub jugul hitlerist, să lupte pentru pace imediată cu puterile coaliţiei antihitleriste, pentru restabilirea libertăţilor democra-

[20] „Scînteia", anul IX, nr. 20 (110), din 1 iunie 1939 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6 148, filele 6—14 şi dosarul nr. 6 146, filele 3—4.
[21] A.I.S.I.S.P., fondul Fluturaş, mapele nr. 57—58.
[22] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 8, dosarul nr. 1 697, fila 205.
[23] *Ibidem*, fondul nr. 5, dosarul nr. 1 150, filele 177—195.

tice, eliberarea patrioților români din lagăre și închisori, pentru independența țării [24]. În anul 1942, muncitorii de la cîteva societăți miniere au refuzat în masă, în ziua de 1 Mai, să intre la lucru [25], cu toate amenințările autorităților. Ceferiștii timișoreni au sărbătorit ziua de 1 Mai prin acte de sabotaj. Acțiuni de sabotaj au organizat comuniștii cu prilejul zilei de 1 Mai în orașele Galați, Brașov, Constanța și, în special, la Ploiești. În anii dictaturii militare-fasciste și războiului hitlerist, comuniștii au situat în centrul campaniei prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai activitatea propagandistică și organizatorică în rîndurile maselor de oameni ai muncii pentru larga lor mobilizare și atragere la luptă, în vederea înfăptuirii obiectivelor de bază ale partidului comunist, care corespundeau intereselor generale ale poporului român. Din acest punct de vedere importanța și rezultatele campaniei politice de 1 Mai 1944 sînt deosebit de mari, depășind acțiunile similare din anii precedenți.

În această direcție trebuie subliniat în primul rînd că activitatea P.C.R. pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare și-a găsit concretizarea în cadrul campaniei politice de 1 Mai prin crearea Frontului Unic Muncitoresc, care constituie o însemnată victorie a partidului comunist. Apare semnificativ din acest punct de vedere *Manifestul Frontului Unic Muncitoresc. Către întreaga clasă muncitoare. Către poporul român* [26], lansat chiar în ziua de 1 Mai 1944, în care vom găsi chemările patriotice adresate poporului român de către cele două partide muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — de a nu-și precupeți eforturile în lupta pentru pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antifasciste, izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane, sprijinirea Armatei Roșii, pentru o Românie liberă, democratică și independentă [27].

Alături de toate celelalte acțiuni revoluționare ale oamenilor muncii din țara noastră, organizate și conduse de partidul comunist, activitatea desfășurată în cadrul campaniilor politice de 1 Mai a reprezentat o parte substanțială de contribuție la lupta generală pentru democrație, progres și prosperitate, pentru salvarea independenței și suveranității naționale, la pregătirea clasei muncitoare pentru bătălia decisivă din august 1944, care, prin victoria insurecției, a deschis o eră nouă în istoria poporului român.

1 Mai 1945 — acest al 55-lea 1 Mai — este consemnat în calendarul sărbătorilor clasei muncitoare ca primul 1 Mai liber.

În condițiile cînd trupul țării purta răni adînc săpate de necruțătorul război, poporul muncitor și-a încordat forțele pentru a întîmpina primul 1 Mai liber cu rezultate eroice în refacerea economică a țării, în sporirea producției, în acțiunea de democratizare, în susținerea frontului antihitlerist. „Nici o sforțare să nu fie cruțată, nici o jertfă să nu ne pară prea mare în această măreață întrecere de eforturi", „Să luptăm din toate puterile pentru a fi demni de primul nostru 1 Mai liber" — se spunea în-

[24] A.I.S.I.S.P., cota K-XXVI-4.
[25] *Ibidem*, fondul nr. 7, dosarul nr. 7 408, filele 57—58 ; fondul nr. 5, dosarul nr. 1 154, fila 221 ; fondul nr. 6, dosarul nr. 3 844, fila 312.
[26] „România liberă", anul II, nr. 4, din 26 mai 1944.
[27] *Ibid.*

tr-unul din apelurile lansate de „Scînteia" încă la începutul lunii aprilie 1945.

Sute de mii de manifestanți au defilat, în fața tribunei oficiale din Piața Victoriei, purtînd lozincile : „Trăiască P.C.R.", „Trăiască P.S.D.", „Trăiască F.U.M.", „Trăiască 1 Mai liber", „Trăiască guvernul de concentrare democratică dr. Petru Groza", „Trăiască alianța muncitorilor și țăranilor".

Era pentru prima dată cînd, în întreaga țară, cuprinși de același entuziasm plenar, s-au aflat alături, sărbătorindu-și ziua, muncitori, țărani, intelectuali, ostași, elevi. Au defilat de 1 Mai oamenii muncii, purtîndu-și printre drapelele roșii și tricolore, printre care alegorice, pancarte și flori năzuința într-un viitor fericit. 1 Mai 1945 marchează în istoria nouă a poporului nostru aureola începutului de drum.

În anii revoluției populare, 1 Mai capătă o nouă semnificație. Fiecare aniversare a zilei muncii reprezintă o nouă treaptă parcursă de oamenii muncii din patria noastră pe calea înfăptuirii noii orînduiri. Fiecare 1 Mai găsește țara într-un avînt revoluționar de muncă pentru construcție și reconstrucție, pentru consolidarea și dezvoltarea libertăților democratice, pentru traducerea în realitate a grandiosului program socialist.

An de an, panourile, graficele, carele alegorice aduc imaginea vie a victoriilor milioanelor de făuritori ai socialismului, roadele cincinalelor. Sînt succese evidente cu care se mîndrește poporul muncitor, se mîndrește partidul care îl conduce.

În fiecare an, masele muncitoare de la orașe și sate, stăpîne pe soarta și destinul lor, răspund cu entuziasm chemărilor de 1 Mai ale partidului comunist prin angajamente, întreceri patriotice, muncă voluntară, schimburi de onoare, inovații, pentru îndeplinirea și depășirea sarcinilor de producție.

1 Mai socialist este simbol al vieții noi, prilej de bilanț și de angajamente pentru cucerirea de noi victorii.

Consecvente principiilor internaționalismului proletar, masele muncitoare din patria noastră își exprimă în ziua de 1 Mai solidaritatea cu toți aceia ce luptă pentru democrație, pace, pentru progres și prosperitate în lume.

Evoluția sărbătoririi zilei de 1 Mai în cei 80 de ani reflectă evoluția obiectivelor de luptă ale clasei muncitoare, evoluția însăși a mișcării muncitorești, cu toată problematica sa. Sărbătorirea zilei de 1 Mai între anii 1890 și 1970 reprezintă un drum, o istorie — de la momentele de început ale mișcării socialiste în România și pînă în zilele marilor victorii — a idealurilor împlinite. Mai mult decît alte sărbători ale clasei muncitoare, aniversările zilei muncii au constituit momente de cristalizare și de afirmare a lozincilor de luptă potrivit etapei date. Formele și metodele multiple folosite în cadrul acțiunilor de 1 Mai au confirmat în practica luptei revoluționare justețea liniei politice, ideologice și tactice a elementelor revoluționare, a Partidului Comunist Român, evidențiind marea sa capacitate de organizare și conducere a luptelor proletariatului, ale maselor largi, și contribuind la creșterea prestigiului și autorității sale în viața țării. Lozincile de 1 Mai au exprimat sintetic, în fie-

care an, preocupările fundamentale în domeniul vieții economice și social-politice, oglindind veridic obiectivele de luptă ale maselor muncitoare în etapa dată.

1 Mai a reprezentat un prilej larg de întărire a legăturilor mișcării muncitorești cu întreaga masă a celor exploatați, de antrenare într-un front comun de luptă cu proletariatul a maselor, a țărănimii, a intelectualității și a altor pături nedreptățite de regimul exploatator, tocmai pentru că lozincile fiecărui 1 Mai promovau atît obiective generale, cît și specifice.

Solidaritatea — ca trăsătură specifică clasei muncitoare — a căpătat în cadrul acțiunilor de 1 Mai un conținut complet. Ea se concretiza nu numai prin participarea comună a muncitorilor, a maselor la manifestații, ci, totodată, prin însușirea obiectivelor revoluționare de luptă. Sinteză a deziderateloor imediate și de perspectivă — economice și social-politice — ale clasei muncitoare, lozincile de 1 Mai lansate de P.C.R. și larg afirmate de mase deveneau obiective de luptă ale tuturor celor exploatați, care acționau apoi pentru realizarea lor.

Acțiunile de 1 Mai au contribuit la stabilirea unor legături puternice între centrele muncitorești din țară, la organizarea unor acțiuni cu caracter unitar, obiective unitare și, în același timp, la evidențierea rolului Capitalei ca centrul mișcării muncitorești din România, ca nucleul ei polarizator.

Acțiunile de 1 Mai au prilejuit puternica și viguroasa afirmare a aderiunii clasei muncitoare din România la principiile internaționalismului proletar.

Campaniile de sărbătorire a zilei de 1 Mai au constituit, totodată, terenul unor confruntări și delimitări, care au marcat de fiecare dată victoria elementelor înaintate, ceea ce s-a concretizat în faptul că muncitorimea a manifestat pentru obiectivele — cele mai înaintate — care stăteau în fața mișcării muncitorești din țara noastră. Este interesant de relevat că elementele oportuniste nu au reușit să-și exercite influența, nu au putut avea un rol hotărîtor în orientarea acțiunilor muncitorești de 1 Mai. Muncitorimea, masele largi au acționat unite, peste capul liderilor reformiști.

Sărbătorirea zilei muncii a înscris ample experiențe și a oferit concluzii practice pentru organizarea luptelor viitoare, pentru că fiecare 1 Mai aducea un element în plus pe scara acțiunilor ascendente ale clasei muncitoare. Fiecare 1 Mai atesta experiența anilor anteriori și o reflecta în practica acțiunilor concrete.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a constituit, totodată, un element de contribuție la asigurarea continuității mișcării muncitorești, a acțiunii proletariatului, indiferent de condițiile de luptă, care erau deosebite de la etapă la etapă și chiar de la an la an.

În anii socialismului, sărbătorirea zilei de 1 Mai este o strălucită demonstrație a unității de luptă a poporului muncitor, o mărturie vie a voinței sale, a angajamentului său mereu reînnoit de a duce societatea românească, sub conducerea partidului comuniștilor, pe cele mai înalte culmi ale progresului și civilizației.

OLIMPIU MATICHESCU, ELENA GEORGESCU

Ecoul intern şi internaţional al arestării comuniştilor participanţi la Congresul de creare a P.C.R.

În anii 1918—1920, pe fondul situaţiei economice şi social-politice postbelice, în România se desfăşoară un puternic avînt revoluţionar al luptelor proletariatului, ţărănimii şi ale altor categorii de oameni ai muncii. Puternicul val de greve, izbucnit spre sfîrşitul anului 1918, a cuprins treptat muncitorimea din toate ramurile industriale. Grevele iniţiate şi conduse de Partidul socialist şi de sindicate erau însoţite de mari demonstraţii de stradă.

Corespunzător atmosferei crescînde revoluţionare, are loc şi intensificarea luptei ideologice şi politice dintre curentele ce se manifestau în mişcarea muncitorească, întărindu-se în mod considerabil forţele de stînga.

Pentru a stăvili avîntul de luptă al maselor, răspîndirea largă a ideilor revoluţionare, în primăvara anului 1920, burghezia a adus la conducerea statului un guvern în frunte cu generalul Alexandru Averescu, care, prin Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă (sau legea grevelor) din august 1920 şi prin alte acte antidemocratice, a creat cadrul pentru reprimarea acţiunilor greviste, desfiinţarea consiliilor muncitoreşti, reintroducerea gărzilor militare în fabrici etc.

Acestor măsuri drastice clasa muncitoare din ţara noastră le-a răspuns prin organizarea unor ample lupte greviste, care vor culmina cu greva generală din 1920. „Acţiunile desfăşurate de clasa muncitoare în perioada avîntului revoluţionar, greva generală din octombrie 1920 au scos totodată în evidenţă necesitatea creării unui partid revoluţionar, capabil să organizeze şi să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice“ [1].

Ampla activitate ideologică şi politică premergătoare congresului evidenţia din plin necesitatea imperioasă a creării partidului comunist. De aceea, majoritatea delegaţilor aleşi au primit mandate imperative din partea organizaţiilor locale de a se pronunţa pentru crearea partidului comunist.

În timpul luptelor greviste din anii 1918—1920, ca şi în perioada de pregătire a congresului de constituire a P.C.R., numeroase cadre conducă-

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 352.

toare și muncitori revoluționari au fost arestați, întemnițați ori trimiși în fața instanțelor judiciare militare. Masivele arestări operate în zilele grevei generale din octombrie 1920 au continuat aproape fără întrerupere pînă la 12 mai, cînd delegații ce votaseră pentru crearea P.C.R. au fost arestați.

Congresul Partidului Socialist din România, ale cărui lucrări au început în București la 8 mai 1921, a consfințit transformarea Partidului socialist în partid comunist. Datorită problemelor importante aflate pe ordinea de zi, el a concentrat asupra sa atenția mișcării muncitorești și a opiniei publice din țară și de peste hotare. Făurirea P.C.R., pe baza ideilor marxism-leninismului, ca detașament de avangardă al clasei muncitoare, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria contemporană a poporului român *.

Unul din momentele cele mai de seamă ale dezbaterilor congresului a avut loc în cea de-a patra zi, la 11 mai, cînd majoritatea covîrșitoare a delegaților a votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui fără rezerve la Internaționala a III-a.

Crearea Partidului Comunist Român, apariția sa pe arena vieții politice, ca exponent al clasei muncitoare, al întregului popor, au neliniștit profund clasele exploatatoare. În cea de-a cincea zi a congresului, la 12 mai, cînd lucrările acestuia nu se terminaseră, unități militare și polițienești au încercuit clădirea unde se desfășurau și au arestat majoritatea delegaților. Au urmat apoi arestări și în alte centre din țară.

După informațiile oficiale, la 12 mai 1921, numai în București au fost arestați 73 de militanți revoluționari [2].

Vestea arestării unui număr atît de mare de militanți, dintre care 51 de delegați participanți la congresul de constituire a P.C.R., a produs o vie neliniște și îngrijorare. Ea a agravat situația politică din țară, care era și așa destul de tulbure, producînd indignare, teamă, panică și derută în cele mai diferite straturi sociale. Pentru oamenii cinstiți era imposibil de a desluși în lucrările și hotărîrile congresului pretinsa „conspirație împotriva țării" sau „acțiune de violență pentru răsturnarea ordinei de stat" — după cum afirma oficiosul guvernamental [3]. La început, stupefiată, opinia publică a așteptat cu îngrijorare explicații la acest act tiranic. Însă după cîteva zile, văzînd că ele nu veneau sau nu erau cîtuși de puțin fondate, din toate colțurile țării, de la adunări pu-

* În legătură cu crearea P.C.R. și primii săi ani de activitate, vezi: Titu Georgescu, *De la greva generală la crearea P C.R.*, Editura politică, București, 1962; Gh. Stoica și Fl. Dragne, *Primul Congres al Partidului Comunist din România (8—12 mai 1921)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", VII (1961), nr. 1—2; N. Popescu, *Lupta P.C.R. împotriva terorii dezlănțuite de burghezie și moșierime asupra maselor muncitoare. Procesul din Dealul Spirii (1921—1922)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", VII (1961), nr. 1—2; M. C. Stănescu, *Din activitatea P.C.R. în anii 1921—1922. Congresul al II-lea al partidului*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", IX (1963), nr. 6; A. Deac și Fl. Dragne, *Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", XII (1966), nr. 2—3; Olimpiu Matichescu, *Lupta pentru apărarea și ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești din România în anii 1920—1924*, în „Anale de istorie", XV (1969), nr. 2.

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 210, fila 3; vezi și „Îndreptarea", anul IV, nr. 109, din 14 mai 1921.

[3] „Îndreptarea", anul IV, nr. 109, din 14 mai 1921.

blice, de la organizații muncitorești, de la unele personalități politice și de cultură proeminente au început să se trimită moțiuni, rezoluții și proteste ori să se ia poziție în presă contra actului nejustificat al guvernului și de sprijinire a celor arestați. În fruntea acestui nesfîrșit val de proteste s-au aflat muncitorimea, organizațiile sale de clasă care fiinţau în acea perioadă, presa proletară.

În cadrul a numeroase mitinguri, mii de muncitori din Ploiești, București, Galați, Brașov, Constanța, Cluj, Cîmpina și din alte centre și-au exprimat solidaritatea cu cei arestați, au cerut imediata lor punere în libertate și au protestat cu vehemență împotriva actului samavolnic săvîrșit de guvern. La Ploiești, oraș aflat în afara zonei stării de asediu, astfel de întruniri organizate de secția partidului și de comisia locală sindicală au avut loc pentru început în zilele de 15, 18 și 19 mai 1921.

Secțiunea din Ploiești a partidului a organizat la 15 mai 1921 o primă adunare, la care au luat parte atît muncitori cît și alte categorii sociale. Cei șase vorbitori au demascat teroarea antimuncitorească și au îndemnat muncitorii la luptă, organizare și solidaritate, singurele mijloace care puteau impune guvernului intrarea în legalitate. Protestul hotărît al celor șase a fost întărit prin moțiunea adoptată într-o atmosferă de entuziasm, în care, printre altele, se sublinia că cei prezenți „protestează contra terorii guvernamentale întreprinse în afara oricărei legi față de congresul partidului, care s-a ținut la București... Declarăm că nu vom permite aceste ilegalități și nu vom înceta lupta pînă cînd guvernul nu va intra în legalitate și va da drumul tuturor arestaților. Jos tirania burgheză ! Trăiască socialismul !“ [4].

După aceea, secțiunea din Ploiești a partidului și Comisia locală a sindicatelor au lansat un apel prin care chemau masele muncitorești să ia parte la un miting de protest contra prigoanei și a arestărilor. Ca răspuns, la 18 mai, 3 000 de muncitori „au înfierat actul samavolnic săvîrșit asupra delegaților noștri... la congresul din București al partidului“ [5]. Mitingul s-a încheiat prin adoptarea unei moțiuni prin care cei prezenți „protestează cu indignare contra actului banditesc săvîrșit de guvernul Averescu-Argetoianu et comp., arestînd fără nici un motiv delegații muncitorilor din România adunați în congres.

Declarăm că nu vom înceta lupta pînă nu vor fi liberați cei închiși pentru ideea socialistă și interesele clasei muncitoare“ [6].

A doua zi, la 19 mai, lucrătorii textiliști din Ploiești, adunați într-o ședință de breaslă, au adoptat și ei o moțiune de solidaritate cu cei arestați și de protest contra actului arbitrar al guvernului. În încheierea acestei moțiuni se arăta că adunarea „protestează cu indignare împotriva guvernului de teroare, cere liberarea imediată a tuturor celor arestați și intrarea în legalitate“ [7].

La adunarea publică organizată de secția din Brașov a Partidului socialist, Tiron Albani, membru al conducerii secției și redactor responsabil al ziarului „Dreptatea“, a citit o moțiune, adoptată în unanimitate, în care, printre altele, se arăta că „muncitorii adunați își exprimă dispreţul lor

[4] „Lupta socialistă“, anul III, nr. 45, din 22 mai 1921.
[5] *Ibid.*
[6] *Ibid.*
[7] *Ibid.*

față de acest sistem de guvernare și pretinde guvernului să respecte legile țării, reparîndu-și greșelile săvîrșite față de clasa muncitoare ; să redea libertatea tovarășilor arestați pe nedrept" [8].

Adunarea muncitorilor de la Constanța, din ziua de 29 mai 1921, califica arestarea delegaților ca arbitrară, avînd ca scop distrugerea mișcării socialiste. În cadrul acesteia, vorbitorii au protestat cu hotărîre împotriva actelor represive ale guvernului Averescu, arătînd că „muncitorii au datoria să se solidarizeze, să-și scoată tovarășii cei buni din închisori, să pună mînă de la mînă și să-și facă casa lor proprie în toate centrele" [9].

Puternice întruniri muncitorești s-au ținut și la Galați. La cea din 29 mai, unul dintre vorbitori arăta că congresiștii „sînt expresiunea noastră ; ei sînt mandatarii noștri, deci trebuiesc puși imediat în libertate". Subliniind faptul că vinovați de situația grea a țării sînt „stăpînitorii noștri" și nu muncitorii, el declara în încheiere : „Noi am făcut România mare și nu înțelegem ca un număr de cocoțați și mișei să se îmbogățească, iar adevărații fii ai țării să moară de foame... Cerem să se pună în libertate cei arestați". În timp ce muncitorii scandau „La Jilava, la Jilava !", un alt reprezentant al muncitorilor gălățeni a cerut ministrului de interne să nu împingă muncitorimea la disperare, să-i redea libertățile [10].

La 23 iunie, muncitorii Capitalei au ținut o întrunire de protest în sala „Ovidiu", după care au trimis ministrului de interne o telegramă în care, printre altele, se arăta : „Protestăm cu energie în contra arestării și ținerii în prevenție a tuturor tovarășilor noștri și ne declarăm solidari cu ei" [11].

Conferința P.S.D. din Bucovina a votat și ea la 14 mai 1921 o rezoluție de protest contra arestării delegaților comuniști la congresul din București [12].

Congresul de constituire a Federației partidelor socialiste din România, deschis la Ploiești la 19 iunie 1921, a adoptat o moțiune de protest împotriva terorii, în care, printre altele, se spunea : „Congresul declară formal că, oricît de mari ar fi deosebirile de tactică dintre partidele muncitorești, ele trebuie să fie solidare în lupta împotriva reacțiunii și a prigoanei. De aceea, congresul cere eliberarea tuturor persoanelor de încredere arestate, iar pînă la eliberare, asigurarea unui tratament omenesc" [13].

Împotriva arestării și detențiunii comuniștilor au mai protestat Congresul sindical de la Ploiești din 21 iunie [14] și Conferința sindicală ținută tot la Ploiești, în zilele de 26—27 iunie [15].

Muncitorimea din Oradea a înaintat și ea, la 22 iunie 1921, procu-

[8] „Dreptatea", anul I, nr. 8, din 19 iunie 1921.
[9] „Lupta socialistă", anul III, nr. 47, din 5 iunie 1921.
[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 947, filele 49, 50.
[11] Direcția generală a Arhivelor statului (în continuare D.G.A.S.), fondul M.A.I., dosarul nr. 85/1921, fila 8.
[12] „Vremea nouă", anul III, nr. 102, din 22 mai 1921.
[13] „Vremea nouă", anul III, nr. 107, din 3 iulie 1921.
[14] *Ibid.*
[15] „Viața sindicală", anul I, nr. 1, din 17 iulie 1921.

rorului general o cerere pentru a pune în libertate pe delegatul său la congresul de creare a P.C.R. [16].

Datorită condițiilor grele în care mișcarea muncitorească revoluționară își desfășura activitatea, numeroase documente în legătură cu atitudinea hotărîtă de protest a proletariatului român împotriva arestării delegaților nu s-au mai păstrat. În același timp, din cauza terorii, a asprelor măsuri represive luate de autorități, în primele luni de după crearea P.C.R., ca organe de presă, de orientare comunistă, mai apăreau doar „Lupta socialistă" (Ploiești) și „Világosság" (Brașov).

„În acest timp de teroare feroce — se arăta într-un document al P.C.R. de la sfîrșitul lunii august 1921 —, clasa muncitoare a fost pusă în imposibilitate de a reacționa pe cale legală, sălile de întrunire închise, puțina noastră presă definitiv suspendată, muncitorii duși să lucreze sub baionetă, în timp ce cu conducătorii mișcării s-au umplut pușcăriile, creîndu-li-se un regim cu adevărat inchizitorial. Nenumăratele proteste, ca greva foamei ș.a., au rămas aproape zadarnice" [17].

Arestarea comuniștilor, dar mai ales faptul că printre ei se aflau cinci deputați — Gheorghe Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, C. Stoev. E. Stanev și D. Stoiculescu —, a dat naștere unor aprinse discuții în parlament în lunile mai și iunie 1921.

Încă la 17 mai, deputatul social-democrat Alexandru Dunăreanu a ridicat în parlament problema obligativității pentru guvern ca, în conformitate cu articolul 146 al regulamentului de funcționare a Camerei, să aducă oficial la cunoștința parlamentului arestarea celor cinci deputați și justificarea acestei acțiuni, deoarece un asemenea act nu era îngăduit de legile țării decît în cazuri de înaltă trădare [18]. El a fost susținut de deputații dr. N. Lupu și N. D. Cocea. În cuvîntul său, dr. N. Lupu declara : „Guvernul a făcut, prin arestarea și mai ales prin condițiunile arestării comuniștilor și a colegilor noștri, un act de nemaipomenită samavolnicie în analele parlamentare, nu numai ale României, dar chiar ale omenirii" [19].

Regimul stării de asediu și măsurile represive suplimentare adoptate de comandamentele militare au împiedicat clasa muncitoare și alte categorii de oameni ai muncii să-și exprime în mai largă măsură dezaprobarea față de actul guvernului. Nici în parlament nu s-a putut organiza o acțiune de mai mare amploare. Marea majoritate a deputaților, exponenți ai claselor exploatatoare, au manifestat ostilitate și indiferență față de comuniștii arestați. Cu toate acestea, un număr restrîns de deputați vor folosi perioadele mai calme ale dezbaterilor parlamentare și vor readuce în discuție atît arestarea nelegală, cît și tratamentul inuman ce se aplica în închisoare celor 5 deputați, ca și celorlalți arestați.

[16] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 71, mapa 233/1921, filele 1—2.

[17] *Proclamație către grupele comuniste locale*, semnată, în numele Comitetului local al grupelor comuniste din București, de Leonte Filipescu (Iorgu), în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa 131/1921, filele 1—2.

[18] „Monitorul oficial" nr. 92, din 22 mai 1921, p. 2 103.

[19] *Ibidem*, p. 2 104.

Astfel, la 1 iunie 1921, dr. N. Lupu a făcut primului ministru, miniștrilor de justiție, de interne și de război o comunicare în legătură cu tratamentul aplicat în închisorile din București, Iași etc. deținuților politici, pe care îl califica „absurd, revoltător și incompatibil cu o țară ce se pretinde civilizată" [20]. Adresîndu-se deputaților, el le cerea să dea dovadă de sentimente umanitariste, să judece și să acționeze în spiritul dreptății, în conformitate cu cerințele epocii moderne. „Nu se poate să fiți indiferenți la bunul nume și reputația țării — spunea el. Faptele inchizitoriale ale guvernului nenorocit al acestei țări martire trec granița și aruncă asupra țării oprobriul, hula și disprețul lumii civilizate" [21]. Spre exemplificare, dr. N. Lupu a citat dintr-un articol apărut în ziarul „L'Humanité" pasaje referitoare la politica reacționară, antipopulară a guvernului român.

A doua zi, la 2 iunie, deputatul social-democrat Toma Dragu a dat citire în parlament unui memoriu semnat de 54 de militanți arestați, între care : Gh. Cristescu, M. Macavei, D. Stoiculescu, C. Mănescu, A. Ionescu, M. Cruceanu, Al. Dobrogeanu-Gherea, N. Marian, Gh. Niculescu-Mizil, C. Stoev, E. Cotor. În memoriu erau exprimate indignarea și protestul împotriva arestării lor, deoarece ținerea congresului a fost anunțată din timp și a fost aprobată de autoritățile în drept, iar lucrările sale s-au desfășurat public, în prezența reprezentanților autorităților militare și polițienești. „Acest act nemaipomenit al guvernului — se arăta în memoriu — de a aresta un întreg congres politic, pe motiv că nu-i plac ideile dezbătute acolo, constituie cel mai calificat abuz de putere, constituie un atentat la libertatea individuală și de cugetare, care nu ar fi avut loc nici în țara cea mai reacționară" [22]. Subliniind că reprezintă 45 000 de muncitori organizați și aspirațiile întregii clase muncitoare, semnatarii memoriului protestau, în încheiere, împotriva actului săvîrșit de guvern și cereau Adunării deputaților eliberarea tuturor arestaților.

Memoriul luptătorilor revoluționari n-a reușit să schimbe cu nimic comportarea parlamentului și nici pe cea a autorităților, al căror răspuns a fost : „În chestiunea arestării comuniștilor adunați în congres în localul Clubului socialist din Capitală, comandamentul Corpului II armată a luat măsuri pe care le-a găsit proprii pentru menținerea ordinei publice".

Acțiuni protestatare au fost inițiate și de militanții revoluționari arestați în perioada de la greva generală și pînă în mai 1921. Astfel, la 31 mai, 102 deținuți politici revoluționari, printre care C. Ivănuș, D. Fabian, Gh. M. Vasilescu, I. Gh. Olteanu, N. Boiangiu, arestați în martie 1921, au înaintat ministrului de război un protest energic în legătură cu tratamentul ce li se aplica în fortul Jilava și cu tergiversarea începerii instrucției [23]. De asemenea, la 23 iulie, 81 de militanți de la Jilava — dintre care majoritatea semnatari și ai protestului din 31 mai — au înaintat

[20] D.G.A.S., București, fondul M.A.I., dosarul nr. 38/1921, fila 136.

[21] *Ibidem*, fila 137 ; vezi și fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 35/1921, filele 221—222.

[22] *Ibidem*, fondul M.A.I., dosarul nr. 38/1921, filele 139—140 ; fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 35/1921, filele 228—229 ; „Monitorul oficial" nr. 9, din 18 septembrie 1921, p. 14—15.

[23] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, filele 192—193.

primului comisar regal de pe lîngă Consiliul de război al Corpului II armată un protest în legătură cu modul brutal în care decurgea instrucția lor [24]. Un alt grup, alcătuit din 45 de militanți aflați la Văcărești, a trimis Ministerului de Război, la 27 iunie 1921, un memoriu în care cerea aplicarea și respectarea de către direcția închisorii a regimului de deținuți politici, ca și încheierea instrucției celor aflați în prevenție [25]. Aceleași revendicări le-au formulat și deținutele politice din închisoarea Văcărești într-un memoriu înaintat comisarului regal la 10 iulie 1921 [26].

Ecoul puternic produs în opinia publică de arestarea congresiștilor a determinat, în seara zilei de 13 mai 1921, o mare afluență de ziariști și oameni politici la Ministerul de Interne. După explicațiile primite [27], începînd din 14 mai *, reacțiile au început să se facă cunoscute. În timp ce reprezentanții Partidului poporului, Partidului național-liberal și ai altor grupări burgheze reacționare, precum și ziare ca „Îndreptarea", „Universul", „Viitorul", „Ora", „Dacia", „Izbînda", „Patria" nu-și ascundeau satisfacția pentru reușita operației întreprinse de guvern, organe de presă burgheze, cu tendință democrată, ca „Adevărul", „Dimineața", „Luptătorul", „Țara nouă", „Gazeta Transilvaniei" ș.a., s-au situat, în general, pe o poziție opusă. În materiale apărute în aceste organe, după ce se sublinia faptul că sînt ostile ideilor comuniste, acestea exprimau dezacordul lor hotărît față de arestarea unui congres întreg, întrunit cu toate aprobările oficiale și care s-a desfășurat public și în liniște. Căutînd să demaște falsitatea acuzațiilor formulate de autorități la adresa comuniștilor, articolele publicate în „Adevărul", „Dimineața" ș.a. cereau cu hotărîre respectarea libertății de gîndire și de opinie. De altfel, trebuie precizat că protestul presei democrate, al diferitelor personalități politice și de cultură se înscria în lupta ce se dădea în acea epocă pentru întronarea și respectarea democrației constituționale burgheze. Ele exprimau în același timp teama că, dacă autoritățile nu vor înceta cu astfel de măsuri drastice, cu regimul stării de asediu, cu prigonirea mișcării muncitorești, asemenea acte ar fi putut fi extinse și asupra altor organizații politice, chiar neproletare, ceea ce putea duce la îngrădirea libertății de acțiune a opoziției. De altfel, unii dintre oamenii politici care dezaprobau acțiunile guvernului Averescu, atunci cînd vor ajunge la cîrma statului vor promova aceeași politică antimuncitorească.

În legătură cu arestarea congresiștilor și a altor militanți revoluționari, ziarul „Adevărul" a publicat o serie de articole. Astfel, polemizînd cu ziarul „Îndreptarea", oficiosul guvernamental, Iosif Nădejde scria, la 17 mai, că, în fapt, atitudinea ziarului era hotărît anticomunistă. „Dar

[24] *Ibidem*, fondul nr. 55, mapa 19/1921, filele 1—2.
[25] *Ibidem*, mapa 16/1921, filele 1—2.
[26] *Ibidem*, mapa 17/1921, filele 1—2.
[27] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 8 591, fila 642.

* În acea perioadă, ziarele apăreau cu data de a doua zi. De exemplu, arestarea congresiștilor s-a produs la 12 mai, dar știrea e publicată la 14, în loc de 13 mai, cum de fapt ar fi fost normal.

în același timp găsim că guvernul și-a pierdut cumpătul atunci cînd procedează față de mișcarea comunistă într-un mod așa de nesăbuit“ [28].

La rîndul său, ziarul „Dimineața“, combătînd explicațiile date de guvern, nota, la 14 mai, că afilierea la Internaționala a III-a nu justifica arestarea delegaților comuniști întruniți într-un congres public. „Dacă nu există alt motiv decît acesta, atunci autoritățile au pornit pe o cale greșită, la capătul căreia nu vor găsi decît încurcături și bucluri“ [29]. Ziarul democrat „Luptătorul“, condus de scriitorul Ion Vinea, aprecia, de asemenea, ca neîntemeiate atît măsura luată de guvern cît și explicațiile date și își ridica glasul său de protest „împotriva arestării delegaților comuniști“ [30].

În spiritul trecutului său de luptă, „Gazeta Transilvaniei“ a publicat un editorial în care a condamnat cu vehemență atît arestarea delegaților comuniști la congresul din mai 1921, cît și explicațiile date de oficiosul „Îndreptarea“, îndeosebi cele expuse de C. Argetoianu în fața parlamentului. În articol se arăta că guvernul nu a putut să convingă și să justifice în fața opiniei publice arestarea comuniștilor. Citînd articolele din constituție în care se scria că simpla opinie nu constituia o infracțiune, articolul sublinia că „vina vădită“ afirmată de autorități în fapt nu s-a dovedit. „Este clar că toate cauzele invocate sînt doar pretexte și că faptele petrecute se înscriu în stilul de lucru al guvernului, care în permanență nesocotește libertățile constituționale. Împotriva acestor nesocotiri flagrante a libertăților constituționale — se spunea în articol — ne ridicăm cu toată energia și protestăm din toate puterile.

Ținem prea mult la libertatea individuală pentru ca să n-o apărăm, chiar cînd este vorba de adversarii noștri politici cei mai înverșunați și de aceea vorbim pentru libertățile constituționale și le vom apăra întotdeauna.

De aceea, cerem sus și tare respectarea libertăților constituționale, *luptînd totodată pentru ele*“ [31].

În contextul polemicii iscate în presa burgheză în legătură cu arestarea congresiștilor comuniști — adevărat atentat la libertățile cetățenești —, o inițiativă interesantă, originală a avut-o ziarul „Ideea europeană“, editat la București de către un grup de intelectuali neîncadrați în partidele politice. La scurt timp după comiterea acestui act odios, redacția ziarului a adresat unui număr de 25 de personalități politice și de cultură

[28] Iosif Nădejde. *O atitudine limpede*, în „Adevărul“, anul XXXIV, nr. 11 386, din 17 mai 1921. Într-un editorial publicat la 22 mai, același ziar amintea guvernului că, întrucît reprezentanții muncitorimii au făcut publică dorința și hotărîrea de a crea partidul comunist și de a-l afilia la Internaționala a III-a, iar ținerea congresului cu aceste puncte pe ordinea de zi a fost aprobată, arestarea lor tocmai pentru acest fapt apare ca un act cu totul nejustificat. Pe de altă parte, articolul condamna parlamentul că nu ia atitudine împotriva tratamentului aplicat la închisoarea Văcărești unor membri ai săi și cerea cu hotărîre ca ei să fie transferați în fortul Jilava. „Nimeni în lume — scria „Adevărul“ din 31 mai — nu mai este astăzi atît de reacționar să creadă că socialismul poate fi extirpat“.

[29] „Dimineața“, anul XVIII, nr. 5 284, din 14 mai 1921.

[30] „Luptătorul“, anul II, nr. 268, din 14 mai 1921.

[31] „Gazeta Transilvaniei“, anul 85, nr. 111, din 25 mai 1921.

proeminente din România o scrisoare, cu rugămintea de a răspunde în scris la două întrebări în legătură cu arestarea congresiștilor și cu consecințele ce derivau din asemenea măsuri represive, răspunsuri ce urmau a fi publicate în coloanele publicației. Cele două întrebări erau formulate astfel :

„1). Este legală arestarea congresiștilor noștri în plin și legiuit congres politic ?

2). Ce efecte poate avea un asemenea act asupra libertății gîndirii și integrității caracterului generației noastre ?"

Într-o notă explicativă, publicată în numărul din 22—29 mai 1921, se arăta că redacția a întreprins această acțiune pentru că arestarea conducătorilor comuniști nu era un fapt mărunt, ci viza *„însăși libertatea de a gîndi"* [32], fiind foarte important și necesar de a păstra întregi drepturile publice. „Un regim care încearcă a se apăra, negînd dușmanilor lui drepturile pe care el însuși se sprijină, este lipsit tocmai prin aceasta de mîndria, siguranța și autoritatea morală care, singure, dovedesc vitalitatea oricărui organism social" — se spunea mai departe în nota respectivă.

La această anchetă s-au primit o serie de răspunsuri, care au fost publicate în numărul din 6—12 iunie, cu titlul *Libertățile noastre publice. Ancheta „Ideii europene"*. În răspunsul trimis redacției, cunoscutul om politic dr. N. Lupu a făcut un amplu rechizitoriu la adresa numeroaselor măsuri antipopulare luate de diferite guverne. Condamnînd cu vehemență actul guvernului, el arăta că cei ce au săvîrșit arestarea comuniștilor „au făcut o samavolnicie sălbatică, fără pereche în viața statelor moderne" [33].

Un alt intervievat, D. Drăghicescu, răspundea la prima întrebare că arestarea comuniștilor este un act care n-are nimic comun cu legile țării și nici cu bunul simț ; este un abuz și un act de impulsiune premeditată. El ținea să sublinieze că „cunoscută fiind personalitatea ministrului de interne, arestarea comuniștilor este fapta unui reacționar cinic, care nu poate surprinde și scandaliza decît pe naivi, adică pe oamenii de bună credință" [34]. D. Drăghicescu și-a exprimat totodată indignarea în legătură cu faptul că presa nu a protestat cu mai multă hotărîre împotriva acestui act al guvernului.

La rîndul său, savantul N. Iorga, care în articolul „Un congres arestat", publicat în ziarul „Neamul românesc" din 15 mai, adoptase o poziție ambiguă, de data aceasta dezaproba actul represiv al guvernului, declarînd că „pentru crime de stat poate fi arestat cineva oriunde, pentru simple idei politice, nicăieri" [35].

Un ecou puternic a provocat arestarea militanților comuniști români și în rîndurile muncitorimii de peste hotare. Proletariatul internațional și-a manifestat deschis solidaritatea cu comuniștii români, iar presa muncitorească editată în diferite țări a publicat articole referitoare la arestarea samavolnică a congresiștilor și la regimul aspru de detențiune la care aceștia erau supuși.

[32] „Ideea europeană", anul II, nr. 67, din 22—29 mai 1921.
[33] „Ideea europeană", anul II, nr. 68, din 6—12 iunie 1921.
[34] *Ibid.*
[35] *Ibid.*

O pagină luminoasă în istoria relațiilor tradiționale de colaborare și sprijinire reciprocă a mișcării muncitorești din România și Bulgaria a înscris cu acest prilej proletariatul din țara vecină, sub conducerea Partidului Comunist Bulgar.

În numărul său din 17 mai 1921, ziarul „Rabotniceski vestnik", organul P.C.B., insera articolul *Victoria comunismului și turburarea reacțiunii din România*, în care aprecia crearea Partidului Comunist Român ca o victorie însemnată a mișcării comuniste internaționale. „Partidul Comunist Bulgar felicită proletariatul frate român pentru intrarea lui în armata Internaționalei Comuniste" [36] — se spunea în articol. Totodată P.C.B. își exprima „protestul hotărît împotriva noului act de teroare. Partidului frățesc comunist din România el îi exprimă solidaritatea și hotărîrea de a-l susține în lupta împotriva dușmanului de clasă". La 19 mai, într-un nou articol apărut în același ziar, P.C.B. își afirma încă o dată solidaritatea sa cu comuniștii români. „Partidul Comunist Bulgar — se spunea în articol — trimite saluturile sale frățești revoluționare tuturor comuniștilor români arestați, proletariatului revoluționar frate de dincolo de Dunăre" [37].

P.C.B. a organizat și numeroase adunări publice de protest în diferite orașe și sate ale Bulgariei. Seria acestora a fost deschisă de adunarea de protest ținută la Sofia în ziua de 20 mai. Ea a avut loc în grădina și pe strada din fața Casei centrale muncitorești din Sofia. La întrunire au luat parte mii de muncitori. Reprezentanți ai P.C.B., ai muncitorimii bulgare au înfierat actul abuziv săvîrșit de guvernul român. În același timp, adunarea a adoptat o rezoluție de salut adresată proletariatului revoluționar român, în care dezavua „actul brutal și barbar al oligarhiei române" și „își exprima deplina solidaritate cu curajoșii luptători... din România" [38].

În zilele următoare P.C.B. a organizat adunări populare cu participarea a zeci de mii de oameni ai muncii bulgari în mai multe centre, printre care : Stara Zagora, Troian, Lesicevo, Sliven, Gabrovo, Lom, Vidin și altele [39].

Presa din Uniunea Sovietică a informat cititorii despre memorabilul eveniment din istoria mișcării muncitorești din România. Astfel, ziarul „Izvestia" din 18 și 19 mai 1921 a publicat știri despre hotărîrile Congresului I al P.C.R. și despre arestarea delegaților comuniști, iar „Pravda" din 29 mai a publicat o relatare despre arestarea nelegală a celor 5 deputați socialiști [40].

Ziarul „l'Humanité", organul Partidului Comunist Francez, a exprimat protestul proletariatului francez față de actul brutal al guvernului reacționar Averescu-Argetoianu. „Ferocitatea guvernului — se arăta într-un astfel de articol — nu cunoaște limită. Un întreg partid e pus în

[36] „Rabotniceski vestnik", organul Partidului Comunist Bulgar, anul XXIV, nr. 255, din 17 mai 1921.

[37] „Rabotniceski vestnik", anul XXIV, nr. 257, din 19 mai 1921.

[38] „Rabotniceski vestnik", anul XXIV, nr. 259, din 21 mai 1921.

[39] „Rabotniceski vestnik", anul XXIV, nr. 262, 263, 264, 266, din 30, 31 mai și 1, 3 iunie 1921.

[40] V. Liveanu, *„Pravda" despre mișcarea revoluționară din România (1917—1921)*, în „Studii. Revistă de istorie", tomul 20 (1967), nr. 5, p. 905.

afară de lege... Toți oamenii cinstiți vor protesta cu toate puterile lor contra acestei reîntoarceri la barbarie" [41].

În perioada următoare, același ziar comunist a informat opinia publică franceză despre desfășurarea lucrărilor Congresului I al P.C.R., despre felul cum delegații au fost arestați, precum și despre regimul aspru ce li se aplica în închisori. Într-o corespondență trimisă din București la 18 iunie 1921, era redată pe larg teroarea anticomunistă din România, definindu-se ca draconice măsurile represive luate împotriva partidului comunist și a organizațiilor sindicale din țara noastră. De asemenea, corespondența reproducea și un rezumat al discuțiilor provocate în parlamentul român în legătură cu arestarea abuzivă a congresiștilor [42]. Alte articole și știri publicate în „l'Humanité" la rubrica „Teroarea albă" informau despre tratamentul inuman aplicat militanților revoluționari aflați în închisori [43].

La rîndul său, ziarul comunist german „Die Rothe Fahne" din 19 mai 1921 reda momentul și semnificația afilierii Partidului Socialist din România la Internaționala Comunistă, ca și arestarea delegaților [44]. În același număr, un alt articol informa despre greva foamei dusă timp de 9 zile de către grupul de comuniști întemnițați la Jilava, în urma căreia ministrul de război a fost nevoit să le promită satisfacerea doleanțelor [45].

Ziarul muncitoresc suedez „Folkets Dagblatt Politiken" din 25 mai 1921 a publicat două articole prin care își informa cititorii despre evenimentele pe care le trăia mișcarea muncitorească din România. În primul dintre acestea, intitulat *Internaționala a III-a a obținut o victorie în România. Partidul socialist a hotărît adeziunea cu o majoritate zdrobitoare,* descrie congresul P.C.R., actul creării, numărul votanților, al delegaților la congres și modul de reprezentare [46]. În cel de-al doilea, intitulat *Arestarea participanților comuniști la Congresul din București,* era relatată arestarea congresiștilor. După ce delegații comuniști au fost arestați, se sublinia în articol, „autoritățile au făcut percheziție la redacția ziarului «Socialismul», de unde au confiscat un mare număr de scrisori și documente" [47].

Ziarul muncitoresc „Pravda Chudoby" din Bratislava își informa și el cititorii despre desfășurarea lucrărilor congresului de creare a P.C.R. Condamnînd arestarea delegaților comuniști, „Pravda Chudoby" scria că, „pentru a-și șterge rușinea în fața lumii civilizate, guvernul român arată că aderarea comuniștilor români la Internaționala a III-a contravine securității statului" [48].

[41] D.G.A.S., fondul M.A.I., dosarul nr. 38/1921, fila 137.
[42] *„Ordinea" domnește în România,* în „l'Humanité" din 6 iulie 1921.
[43] „L'Humanité" din 2 și 17 august 1921.
[44] *Socialiștii români pentru Internaționala a III-a. Tot congresul arestat,* în „Die Rothe Fahne", anul IV, nr. 222, din 19 mai 1921.
[45] *Greva foamei a socialiștilor români arestați s-a terminat cu succes,* în „Die Rothe Fahne", anul IV, nr. 222, din 19 mai 1921.
[46] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/Suedia, vol. 7, Presa, 1920—1921, fila 13.
[47] *Ibid.*
[48] *Teroarea albă în România. Intregul congres comunist arestat,* în „Pravda Chudoby" nr. 29, din 22 mai 1921.

La scurt timp după aceasta, acelaşi ziar scria despre măsurile represive anticomuniste ce s-au luat în toată ţara [49], aplicarea stării de asediu, arestarea congresiştilor. Aceste evenimente au fost oglindite şi în paginile ziarelor „Basler Volksblatt" [50] din Elveţia şi „Deşteptarea", organul Federaţiei socialiştilor români din S.U.A. [51]. Poziţii similare, de solidaritate cu proletariatul român, greu lovit de teroarea burgheză, au luat şi alte organe de presă ale mişcării muncitoreşti internaţionale.

Proletariatul român a apreciat arestarea delegaţilor congresişti drept un act care lovea nu numai în dreptul său de organizare, ci şi în drepturile şi libertăţile general-democratice ale întregului popor. Condamnînd măsurile represive ale guvernului, înfruntînd forţa brutală a autorităţilor, clasa muncitoare din România îşi dovedea încă o dată misiunea sa de clasă purtătoare a celor mai înaintate tradiţii de luptă ale poporului nostru. Deşi lipsită de cei mai înaintaţi dintre militanţii săi, prin acţiunile purtate în 1921, proletariatul din România a contribuit la grăbirea sfîrşitului guvernării Partidului poporului — forţa de şoc folosită de clasele exploatatoare în anii 1920—1921 împotriva mişcării muncitoreşti din România. El a dovedit că are suficiente resurse spre a impune respectarea cuceririlor obţinute prin lupte, ca şi eliberarea celor arestaţi.

Celor arestaţi li s-a înscenat un monstruos proces. Dovedind în faţa opiniei publice din ţară şi de peste hotare netemeinicia acestei înscenări odioase, P.C.R. a reuşit, printr-o muncă tenace, să mobilizeze, alături de proletariat, personalităţi politice şi de cultură, numeroase organe de presă burgheze, să le canalizeze într-un uriaş şuvoi ce va impune eşuarea procesului din Dealul Spirii şi eliberarea sutelor de militanţi revoluţionari arestaţi.

M. C. STĂNESCU

[49] *Persecutarea comuniştilor în România*, în „Pravda Chudoby" nr. 32, din 2 iunie 1921.

[50] Arhiva M.A.E., fondul 71/Elveţia, vol. 8, Presa, 1921—1925, fila 4; ziarul „Basler Volksblatt" nr. 111, din 13 mai 1921.

[51] „Deşteptarea", anul VIII, nr. 21, din 22 mai 1921.

Momente din istoria regimului electoral în România (1922—1928)

În ansamblul avîntului revoluționar, declanșat și în România la sfîrșitul primului război mondial, guvernanții au fost siliți să adopte unele reforme pentru a răspunde revendicărilor maselor și cerințelor epocii. Între acestea, un loc important ocupă legea agrară și introducerea, pentru prima dată în istoria regimului electoral, a votului universal. Votul universal a jucat un rol important în viața politică a țării, diminuînd, alături de reforma agrară, ponderea și tăria moșierimii în cadrul regimului politic existent. De asemenea, spre deosebire de trecut, noul regim electoral a provocat schimbări în relațiile dintre partide în preajma și în timpul campaniilor electorale. Dacă pînă în 1914 sistemul bipartit (liberali-conservatori) a simplificat accesul partidelor la guvern, votul universal și înființarea de noi partide după război au făcut ca această luptă să devină mai complexă.

Potrivit legii din 20 iulie 1917 pentru modificarea art. 57 din Constituție, Adunarea deputaților se compunea din deputați aleși de cetățeni români majori, prin vot universal, egal, direct, obligatoriu și cu scrutin secret, pe baza reprezentării proporționale. Legea electorală — o copiere, cu unele deosebiri, a legii belgiene care se baza pe sistemul divizorului comun, cunoscut sub numele de sistemul Hondt [1] — a fost însă votată la 16 noiembrie 1918, după ce masele populare au cerut cu insistență rezolvarea unor probleme politice, între care și aceea electorală [2]

Regimul electoral din perioada anilor 1922—1928 s-a bazat pe cadrul juridic stabilit de legile electorale din 1918, modificat în 1926. Legea din 1918, prin care principiul reprezentării proporționale a fost adoptat numai în Cameră — alegerile pentru Senat efectuîndu-se tot pe bază de scrutin de listă, însă după principiul majorității relative —, a fost aplicată în alegerile din 1919, 1920 și 1922. În Transilvania și Banat, alegerile din acei ani s-au desfășurat pe baza decretului-lege din 24 au-

[1] Matei Dogan, *Analiza statistică a „democrației parlamentare" din România*, Editura P.S.D., București, 1946, p. 14—19.

[2] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 108.

gust 1919. Activitatea parlamentului ales în martie 1922 a dus la unificarea pe întreaga țară a regimului electoral, fapt reflectat în Constituția din 1923.

Votul universal, care a însemnat un pas înainte față de sistemul de vot cenzitar, nu putea să nu determine, alături de alte principii burghezo-democratice prevăzute în Constituție, schimbări în viața politică a țării, să o dinamizeze, să grăbească progresul în unele laturi ale societății românești. Dar, pe măsură ce clasele exploatatoare și-au refăcut și întărit pozițiile în economie, s-a consolidat și dominația lor politică. Creșterea poziției marii burghezii industrial-financiare se reflecta și în stabilitatea acesteia la guvern. Dovadă e faptul că între 1922 și 1928 (cu o întrerupere de 15 luni între 1926 și 1927) țara a fost guvernată de Partidul liberal. Paralel cu întărirea acestor poziții, Constituției i-au fost restrînse prevederile democratice. Regimul electoral din acei ani reflectă și el răpirea de către burghezie și moșierime a unor cuceriri ale maselor. Concludentă din acest punct de vedere este noua lege electorală din martie 1926, pregătită în secret și la cererea regelui încă din 1925 [3], supusă dezbaterii parlamentului spre sfîrșitul guvernării liberale. Prin introducerea primei majoritare, noua lege lovea puternic în caracterul universal al votului, îl golea de acele atribute care îi dădeau valoare. Acest procedeu, folosit cu scopul ca guvernul să poată domina necontestat în parlament, a fost luat din legea electorală fascistă italiană din 1923. Legea din 27 martie 1926 prevedea că partidul care va obține cel puțin 40% din voturi va fi declarat partid majoritar. Această prevedere demonstra faptul că, cu toată teroarea și falsurile electorale, marea burghezie nu mai putea obține o majoritate covîrșitoare a urnelor. De aceea, clasele dominante, pentru a fi sigure de continuitatea politicii lor, au legiferat ca fiind „constituțională" o majoritate relativă a voturilor. Prin noua lege electorală, orice partid burghez putea dobîndi majoritatea în Cameră de îndată ce era chemat să „prezideze" alegerile. Zestrea guvernamentală — diferența dintre procentul voturilor obținute de un partid atunci cînd se afla la guvern față de momentul cînd se afla în opoziție —, amplificată prin efectul artificiului primei majoritare, fortifica partidul de la guvern, formînd în parlament o majoritate guvernamentală masivă. Se înțelege că prin aceste procedee forțele electorale n-au putut fi reprezentate autentic în parlament. Legea electorală din 1926 venea să completeze măsurile luate mai înainte (ilegalizarea P.C.R., îngrădirea libertăților sindicale, a dreptului de grevă și întrunire ș.a.), menite să lovească cu putere în mase.

Deși legii din 1926 i s-au adus numeroase critici în parlament, în presă și literatura juridică, ea a fost menținută. Înșiși conducătorii opoziției burgheze, sperînd și ei la o majoritate relativă în viitoarele alegeri, n-au luat o poziție hotărîtă contra proiectului. Mai mult, au renunțat chiar la principiul proporționalității, care constituia un important punct din programul lor. Cea mai elocventă dovadă în acest sens este faptul că P.N.Ț., de pildă, n-a întîrziat să aplice legea electorală liberală fără nici o modificare în toți anii guvernării lui. Cu toate acestea, noua lege

[3] N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 452.

a ascuțit contradicțiile în sînul claselor dominante, nu atît din cauza prevederilor cît a modului în care se aplica, limitînd posibilitățile electorale nu numai pentru mase, dar și pentru burghezia opozițională.

Deși a fost declarat universal, dreptul de vot nu era recunoscut femeilor, care reprezentau aproximativ jumătate din populația țării (sub rezerva că legi speciale vor determina condițiile în care acestea să poată dobîndi exercițiul drepturilor politice), militarilor activi și altor categorii. Ca urmare, pe listele electorale au fost înscriși cetățeni care reprezentau doar 18,5—21,4% din populația totală a țării. Ponderea cea mai mare în cadrul corpului electoral o deținea țărănimea. Aceasta a determinat pe unii autori burghezi să încerce să demonstreze că legea respectivă a dat în practică țărănimii, din punct de vedere politic, superioritatea numerică, că ea a devenit prin Constituție temelia legală a statului român, că votul universal a așezat-o în rolul dominant. Mai mult, Virgil Madgearu avea credința că prin regimul votului universal nici un partid nu putea să guverneze decît cu aprobarea țărănimii, chemată să hotărască astfel regimul social-politic [4]. Plecînd de la aceeași idee, alți autori au arătat că, prin votul universal, țărănimea a primit sarcina de a precumpăni influența politică a burgheziei, rol îndeplinit pînă atunci de partidul conservator. După cum observă Șt. Zeletin, dictatura politică a burgheziei putea fi primejduită cu adevărat nu de țărănime, ci de proletariat, pe care el îl considera însă în germene [5]. Ca urmare, toate partidele burgheze s-au străduit să capteze capitalul politic al țărănimii obținut prin votul universal, întrecîndu-se în a prezenta tot felul de programe demagogice pentru a-i cîștiga sufragiul.

În practica electorală, votul universal a fost golit de atributele sale de valoare. El a fost dirijat cu metode neconstituționale, astfel încît partidele care încorporau mase mari de muncitori și țărani au reușit să-și trimită puțini reprezentanți în parlament. Datorită mijloacelor ilegale folosite în campaniile electorale, lupta de idei a fost anihilată în bună parte. Cele patru alegeri generale din perioada 1922—1928 au fost prezidate prin teroare de P.N.L., în 1922 și 1927, de Partidul poporului, în 1926, și de P.N.Ț., în 1928. Fără teroare, îndreptată împotriva maselor, nici unul dintre guvernele burgheze n-ar fi avut siguranța unui scrutin favorabil. Cercurile guvernante au instituit în acele campanii „măsuri de ordine", aplicate de un larg aparat de represiune. Administrația, armata și magistratura au fost folosite ca instrumente pentru falsificarea voinței poporului. Deși articole speciale din legea electorală prevedeau penalități pentru abuzuri și ilegalități în aplicarea ei, asemenea abateri n-au fost pedepsite ; mai mult, după fiecare campanie electorală guvernele au făcut propuneri pentru suspendarea urmăririlor și pedepselor prevăzute în lege.

Privite în ansamblu, campaniile electorale din anii 1926, 1927 și 1928 au antrenat un număr mai mic de partide în comparație cu perioada precedentă. Restrîngerea numărului de partide politice a fost expresia întăririi în anii de după război a dominației politice a marii burghezii, îndeosebi industrial-financiare, paralel cu consolidarea puterii ei economice.

[4] Virgil N. Madgearu, *Țărănismul*, București [f.a.], p. 12.
[5] Șt. Zeletin, *Burghezia română. Origina și rolul ei istoric*, Biblioteca socială, București, 1925, p. 166.

Astfel, dacă la alegerile dintre anii 1919 şi 1922 au participat aproximativ 15 grupări politice, în 1926 pe listele electorale n-au mai figurat decît opt grupări, în 1927 zece, iar în 1928 şapte, trei dintre ele, cele mai mari (P.N.L., P.N.Ţ. şi Partidul poporului), fuzionînd sau încorporînd fracţiuni politice.

Creşterea supremaţiei P.N.L. în viaţa economică şi politică, ca şi interesul partidelor de opoziţie de a ajunge la conducerea ţării au dat naştere la numeroase combinaţii politice. Astfel, Partidul ţărănesc, care a reuşit să obţină adeziunea şi simpatia unor largi mase, prin rezultatele alegerilor (14,5% în 1922 ; 27,7% în 1926, cartelat cu Partidul naţional ; 22,1% în 1927, fuzionat cu Partidul naţional), s-a dovedit cel mai puternic partid al opoziţiei din regiunile extracarpatice. Trebuie reţinut, ca o trăsătură distinctă, că nici unul dintre partidele de guvernămînt din această perioadă nu s-au prezentat singure în faţa urnelor, ci cartelate cu alte partide sau fracţiuni politice. În alegerile din 1922, P.N.L. cartelase cu două partide, iar în 1927 cu unul, Partidul ţărănesc al dr. Lupu ; în vederea alegerilor din mai 1926, guvernul Averescu încheiase un pact electoral cu vîrfurile burgheziei naţionalităţilor conlocuitoare din partidele maghiar şi german (cunoscut sub numele de pactul de la Ciucea) ; în campania electorală din noiembrie — decembrie 1928, P.N.Ţ., prezidînd pentru prima dată în cariera sa politică alegerile generale, s-a prezentat în faţa urnelor cartelat cu P.S.D. şi Partidul german. Cele mai reprezentative carteluri electorale ale opoziţiei burgheze au fost încheiate în 1926 între Partidul naţional şi cel ţărănesc, iar în anul următor între partidele maghiar şi german. În timp ce cartelurile electorale ale partidului de la guvernămînt aveau drept obiectiv asigurarea victoriei în alegeri, cele ale opoziţiei tindeau să lovească în Partidul liberal, iar în 1926 şi în Partidul poporului sau să contrabalanseze influenţa lor.

Modul în care s-au desfăşurat în general alegerile a declanşat o puternică critică din partea partidelor aflate în opoziţie. Referindu-se la cele din 1922, N. Iorga nota în *Memoriile* sale că, la Bucureşti, se descoperise unul dintre birourile de distribuire a buletinelor false, iar în Argeş, sub ochii magistratului, delegaţii liberali, „învăţînd" pe ţărani cum să voteze, puneau ei ştampila [6]. Ingerinţele din timpul aceloraşi alegeri au fost înregistrate şi de Al. Marghiloman [7]. Cazul din 1922 a fost totuşi întrecut de cel prilejuit de alegerile din 1926, atît în ceea ce priveşte metodele folosite, cît şi prin intensitatea falsurilor făptuite. Starea de spirit din campania electorală l-a determinat pe dr. Lupu să declare în 1926 că „n-am ieşit din alegeri, ci dintr-un război civil, purtat de guvern, de administraţie şi jandarmi împotriva populaţiei şi a opoziţiei" [8]. Aprecieri asemănătoare sînt foarte numeroase în presa timpului. „În vijelia electorală pe care guvernul Averescu a dezlănţuit-o asupra ţării spre a-i stoarce cu sila majorităţile parlamentare de care avea nevoie — scria „Adevărul" —, masa molestată, bătută, schingiuită, îndepărtată de urne cu vîrful baionetelor era apărătoarea ordinei, iar administraţia şi jandarmii — organele terorii guvernamentale — erau agenţii dezordinei şi ai

[6] N. Iorga, *Memorii*, vol. III, Editura „Naţională" [f.a.], p. 281, 283.
[7] Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. V, Bucureşti, 1927, p. 177—178.
[8] „Adevărul" din 27 mai 1926.

anarhiei“ [9]. Caracterizări similare au fost făcute și în ziarele străine „Berliner Tageblatt“, „Manchester Guardian“, „Westminster Gazette“.

Rezultatele alegerilor includ în sine abuzurile și ilegalitățile săvîrșite de partidul de la guvern. Cifrele subliniază că majoritatea voturilor au fost obținute întotdeauna numai de partidul care prezida alegerile. Așa se explică de ce în 1926, de pildă, corpul electoral „acordase“ 52,9% din voturi pentru Cameră Partidului poporului, iar în 1927 același corp „a dat“ 61,7% din voturile sale P.N.L. Mai frapantă apare situația în alegerile pentru Senat : 80,9% din mandate în 1926 pentru Partidul poporului și 85,3% în 1927 pentru P.N.L., fără ca vreun act deosebit al acestuia din urmă să fi justificat acest „succes“. Cu toate că în alegerile din 1926 a obținut doar 7,3% din voturi, în opoziție fiind, P.N.L. a continuat să impună linia sa politică. În decembrie 1928, marea majoritate de voturi, 77,8% — cea mai mare din perioada 1922-1928 —, a fost cîștigată pentru prima dată de P.N.Ț., ce avusese și în opoziție cel mai mare număr de voturi. Succesul se datora faptului că pînă a ajunge la guvern, în 1928, P.N.Ț. nu se compromisese în fața maselor, a corpului electoral.

Cele trei partide care au guvernat țara în perioada 1922—1928 au avut în medie o zestre electorală inegală : 46% P.N.L. ; 40% Partidul poporului — ultima din cariera sa politică ; 39% P.N.Ț. [10]. Procentul mai mic al acestuia din urmă se explică prin dobîndirea unui număr mai mare de voturi în alegerile în care se afla în opoziție. Tot P.N.Ț., datorită programului său demagogic și faptului că nu se compromisese încă la guvern, a avut un corp electoral mai constant în opoziție decît celelalte partide.

Zestrea electorală și constanța relativă a numărului de partide n-au putut tăinui emanciparea politică a corpului electoral, acțiunea de organizare a maselor. În această perioadă, ca și mai înainte, regulile clasice ale parlamentarismului, după care guvernul trebuie să fie o emanație a acestuia, au fost inversate în România, unde, prin mijloace ilegale, se alegea un parlament expresie a guvernului. Faptul este demonstrat de datele privitoare la rezultatul alegerilor. Fiecare din cele trei partide guvernamentale din anii 1922—1928 și-a creat o majoritate în parlament, inclusiv mandatele grupărilor cu care s-a cartelat, corespunzătoare intereselor lui. Astfel, P.N.L. a obținut 61,3% în 1922 și 82,2% în 1927 din mandatele Camerei, Partidul poporului 75,4% în 1926, iar P.N.Ț. 89,9% în 1928 [11].

Înlăturarea, prin diverse mijloace, a dreptului legitim de exprimare a votului a determinat ca parlamentul să nu reflecte voința și interesele tuturor claselor. De altfel, acest adevăr se degajă cu prisosință și din analiza compoziției parlamentului [12]. Din clasificarea profesiunilor parlamentarilor pe partide politice nu se desprinde — în afară de P.S.D., care a avut o repartiție profesională cu o notă socială evidentă — o diferențiere din punct de vedere social a parlamentarilor de la o legislatură la alta.

[9] „Adevărul“ din 4 iulie 1926.
[10] Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 37.
[11] *Ibidem*, tabelul I.
[12] *Ibidem*, p. 55—61 și tabelele V—VII ; N. T. Ionescu, *Alegerile legislative din martie 1922*, în „Buletinul statistic al României“ nr. 2/1923, p. 106, 114—115.

Nici P.N.Ţ., cu toate că se considera reprezentantul ţărănimii, n-a numărat printre membrii săi în parlament decît doi plugari şi un cooperator[13].

Lipsit de deputaţi din rîndul muncitorimii, parlamentul a putut lesne elabora legi care să lovească în situaţia maselor şi în lupta lor. Este elocvent în acest sens faptul că Gr. Trancu-Iaşi a putut asigura pe fabricanţi că legea asociaţiilor profesionale, a conflictelor de muncă, a asigurărilor sociale şi altele se vor modifica în conformitate cu interesele marilor capitalişti [14].

Un loc aparte în studierea regimului electoral din România revine cercetării activităţii şi poziţiei Partidului Comunist Român şi a altor partide, grupări sau organizaţii de masă muncitoreşti şi democratice faţă de legile şi campaniile electorale care au avut loc.

Încă înainte de elaborarea legii electorale din 1918, mişcarea muncitorească a militat pentru desfiinţarea votului cenzitar şi introducerea sufragiului universal. Piatra de încercare a democraţiei burgheze, subliniau socialiştii români, nu constă în elaborarea votului universal, ci „în proclamarea deplină a liberului exerciţiu al drepturilor cetăţeneşti" [15]. Combătînd limitele legii electorale burgheze, socialiştii au cerut dreptul de vot universal, egal, direct şi secret pentru Cameră, consilii comunale şi judeţene, pentru toţi locuitorii ţării, indiferent de naţionalitate, religie şi sex, cu reprezentarea proporţională, desfiinţarea Senatului şi dreptul poporului de a propune legi şi a confirma sau respinge pe cele votate de Cameră [16]. Este evident că, spre deosebire de legea burgheză din 1918, propunerile Partidului socialist aveau în vedere sistemul unicameral şi acordarea dreptului de vot femeilor.

După crearea P.C.R., lupta pe acest teren a crescut mult în amploare. Prin organele sale de presă, prin manifeste, prin intermediul organizaţiilor de masă, partidul comuniştilor şi-a spus răspicat cuvîntul asupra legilor electorale, îndeosebi asupra celei din 27 martie 1926. Croită după modelul fascist, noua lege — sublinia „Lupta de clasă", organul teoretic al P.C.R., — nu era decît un prim pas spre dictatură [17]. Ea era un atentat la libertatea voinţei cetăţenilor. Proporţionalitatea înlocuită cu reprezentarea minorităţilor însemna asigurarea şi pe viitor a formării unui parlament după voinţa guvernului, nu a manifestării politice cetăţeneşti. Guvernele rămîneau pe mai departe neparlamentare, cu exercitarea în sens unic, de sus în jos, a funcţiilor [18]. Noua lege electorală conţinea dispoziţii de cel mai feroce reacţionarism, smulgea toate virtuţile sufragiului universal.

Lupta în front unic pentru zădărnicirea aplicării legii electorale fasciste a constituit una dintre dominantele activităţii partidului comunist şi a organizaţiilor sale democratice. P.C.R., combătînd limitele votului universal, prevăzute în noua lege electorală, a înscris în programul Blocului Muncitoresc-Ţărănesc chemarea maselor la luptă pentru a impune organizarea unor alegeri cu adevărat libere, prin vot universal.

[13] Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 59.
[14] „Viaţa muncitoare" din 5 iunie 1926.
[15] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, p. 120.
[16] *Ibidem*, p. 108.
[17] „Lupta de clasă" nr. 1/1926, p. 9—10.
[18] *Ibid.*

direct, secret, pentru toţi cei care au împlinit 18 ani, indiferent de origine, naţionalitate şi religie, pe baza principiului proporţionalităţii şi a unui singur colegiu. Una dintre prevederile de frunte din acest program se referă la lupta pentru obţinerea dreptului de vot pentru femei şi militari [19].

Atitudinea P.C.R. şi a celorlalte forţe democratice faţă de legea electorală se reflectă identic şi în problema aprecierii parlamentului. Un adevărat parlament — se preciza într-unul din documentele mişcării muncitoreşti din acea perioadă — nu putea izvorî decît din liberul cuvînt al voinţei poporului [20]. Combătînd demagogia partidelor burgheze folosită în campaniile electorale, după care masele ar avea libertatea de a decide asupra componenţei parlamentului şi a legilor, P.C.R. arăta, în manifestul din februarie 1922, că parlamentul este în mîna burgheziei şi moşierimii un instrument de asuprire a poporului, o citadelă de apărare a intereselor claselor dominante. Burghezia şi moşierimea — sublinia, în continuare, documentul — au reuşit să-şi formeze parlamentul cu baioneta şi patul armei, prin aplicarea legii electorale, prin dictatură exercitată de ofiţeri puşi ca prefecţi şi pretori şi prin acordarea de puteri nelimitate jandarmilor de toate gradele. Abuzurile, teroarea şi ilegalităţile au fost folosite — se remarca în ziarul „Înainte" din 12 iunie 1926 — pentru a putea alege un parlament care să dea o formă legală noii ofensive contra maselor populare. „Parlamentul — scria „Socialismul" — nu-i scăparea noastră... Dacă noi am cuceri camerele, puternicii zilei le-ar înlătura cu arma în mînă. Numai prin lupta de clasă se merge spre mai bine, iar lupta parlamentară nu este decît o faţă a luptei de clasă dintre proletariat şi burghezie" [21].

Campaniile electorale au fost apreciate de comunişti ca un bun prilej pentru strîngerea legăturilor partidului cu masele, pentru înfăptuirea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti. Trebuie precizat din capul locului că P.C.R. a înţeles participarea sa la alegeri, direct sau prin organizaţiile sale de masă, ca o verigă indisolubilă în frontul larg al luptei de clasă. De aceea, manifestele sale chemau în acelaşi timp masele la vot şi la luptă [22]. De altfel, P.C.R. a fost singurul partid care a înţeles că lupta pentru drepturi nu se opreşte odată cu încheierea campaniei electorale şi aceasta cu atît mai mult cu cît candidaţii celorlalte partide, odată ajunşi în parlament, uitau promisiunile făcute maselor.

Alegerile din martie 1922 au constituit momentul în care, pentru prima dată, un partid politic — Partidul Comunist Român — venea în campania electorală cu un program şi cu lozinci revoluţionare. Participarea sa la alegeri însemna de fapt recunoaşterea oficială de către autorităţi a P.C.R. Prin programul său electoral (dreptul de organizare a clasei muncitoare, drepturi şi libertăţi cetăţeneşti pentru mase, înfăptuirea imediată a reformei agrare), partidul comunist s-a afirmat ca cel mai înaintat partid politic. În timpul campaniei electorale din 1922, P.C.R. a dus o amplă acţiune pentru popularizarea programului său prin inter-

[19] „Înainte" din 12 iunie 1925.
[20] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, p. 259.
[21] „Socialismul" din 17 februarie 1922.
[22] „Socialismul" din 17 februarie şi 7 aprilie 1922.

mediul presei, manifestelor, ca și zeci de întruniri electorale organizate la București, Ploiești, Constanța, Cîmpina și în alte centre, la care au participat mii de oameni [23], îndeosebi muncitori din localitățile respective. Activiști ai P.C.R., ca C. Ivănuș, M. Macavei, M. Cruceanu, Al. Ionescu, au demascat în cuvîntările lor teroarea ce bîntuia în țară și sistemul electoral burghez, au chemat masele să-și strîngă rîndurile în jurul partidului, singurul apărător consecvent al intereselor lor, au expus pe larg principiile, tactica și scopurile mișcării comuniste, au făcut o largă popularizare listei socialist-comuniste * și partidului marxist-leninist. Aceste întruniri s-au terminat cu numeroase adeziuni la mișcarea revoluționară, și în primul rînd la programul de luptă al P.C.R. [24].

Pentru a înăbuși lupta comuniștilor și creșterea influenței lor în rîndul maselor, cercurile guvernante au ilegalizat în 1924 P.C.R. Capacitatea de luptă a partidului comunist a fost asigurată în anii următori prin tactica îmbinării muncii ilegale cu munca legală. În acest scop au fost create, conduse sau îndrumate de P.C.R. numeroase organizații de masă. Cea mai importantă dintre acestea a fost Blocul Muncitoresc-Țărănesc. Conceput ca o organizație cu participarea comuniștilor, social-democraților și a unor membri din stînga Partidului țărănesc, B.M.Ț. a obținut o serie de succese pe linia participării directe la viața politică a țării. Totodată, prin intermediul său, P.C.R. a luptat să realizeze frontul unic al tuturor celor ce muncesc, ca o condiție indispensabilă a victoriei.

Creșterea influenței comuniștilor a modificat în sens calitativ rezultatele campaniilor electorale. Astfel, în alegerile pentru camerele agricole, cu tot refuzul partidelor național și țărănesc de a forma front unic cu muncitorii, liberalii au suferit o serioasă înfrîngere, dovedind că sînt impopulari chiar în păturile burgheze și mic-burgheze. Sub influența comuniștilor, masele țărănești au început să prețuiască dreptul lor de vot, pe care l-au folosit împotriva cercurilor guvernamentale. În pofida terorii, la Ploiești, București, Arad, Turnu-Severin, Timișoara, Iași, Piatra Neamț, Pașcani, Galați, Cluj și alte orașe, în consiliile comunale au fost aleși comuniști, membri ai sindicatelor unitare, candidați ai B.M.Ț. Acesta era rezultatul faptului că în lupta pentru răsturnarea guvernului liberal B.M.Ț. a constituit împreună cu Partidul socialist un front unic, mergînd în alegeri alături de „opoziția unită". În aceleași alegeri, B.M.Ț. și Partidul socialist au avut o platformă proprie, păstrînd libertatea criticii la adresa partidelor burgheze din „opoziția unită".

Alegerile generale din 1926, 1927, 1928 au confirmat justețea tacticii P.C.R. de a-și dezvolta activitatea prin B.M.Ț. și alte organizații de masă legale. În vederea acestor alegeri, P.C.R. a intensificat acțiunile sale pentru crearea frontului unic al muncitorilor, a desfășurat o amplă acti-

[23] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 9 325, filele 226—227, 248, 260.

* Lista P.C.R., depusă numai în cîteva județe, cuprindea 18 candidați, unii dintre ei aflați în acea perioadă în închisoare. Printre cei propuși se aflau : C. Ivănuș, Al. Dobrogeanu-Gherea, D. Fabian, M. Cruceanu, P. Constantinescu-Iași, E. Rozvan, Gh. M. Vasilescu, M. Macavei, Gh. Niculescu-Mizil, D. Grofu ș.a.

[24] M. C. Stănescu, *Din activitatea P.C.R. în anii 1921—1922. Congresul al II-lea al partidului*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 6/1963, p. 25—26.

vitate şi în lumea satelor. Acestor ţeluri le-au fost subordonate înţelegerile electorale centrale şi locale încheiate de B.M.Ţ. între 1926 şi 1928 cu partidele socialist, social-democrat şi altele.

Respingerea propunerilor de front unic de către unii conducători social-democraţi, refuzul de a duce lupta alături de comunişti, împiedicarea de către ei a mobilizării şi organizării maselor, ca şi teroarea guvernamentală au răpit comuniştilor posibilitatea de a cuceri, în alegerile din mai 1926, mai multe voturi, pentru „ca poporul muncitor să aibă — cu liste comune — cel puţin 10-15 reprezentanţi adevăraţi în parlament“ [25].

Înţelegînd că alegerile din 1927 constituie un alt episod din lupta contra oligarhiei, luptă care nu putea avea succes decît prin concentrarea în front unic a tuturor celor ce muncesc, comuniştii au dus prin B.M.Ţ. o vie propagandă de mobilizare a maselor. Blocul şi-a anunţat participarea la alegerile generale, arătînd prin aceasta că nu va pierde nici un prilej pentru apărarea revendicărilor maselor muncitoare. În acelaşi scop, el a şi făcut propuneri P.S.D. în vederea înfăptuirii frontului unic al muncitorilor, a cerut să se întărească legăturile cu satele, cu muncitorii din fabrici, cu micii industriaşi şi alte pături. B.M.Ţ. s-a arătat gata în aceste alegeri de a da mîna, cinstit şi frăţeşte, cu acei social-democraţi care, cu toate deosebirile de vederi politice, înţelegeau să lupte unit pentru revendicările imediate ale maselor. Aşa se explică cum la Timişoara, Focşani, Arad şi în alte localităţi, pe lista B.M.Ţ. au candidat membri ai P.S.D. Dovada cea mai elocventă a eficacităţii luptei unite în vederea apărării intereselor majore ale celor ce muncesc este încheierea frontului unic la Oradea, Timişoara, Tîrgu-Mureş ş.a. cu muncitori social-democraţi, cu mici meseriaşi şi ţărani aflaţi în afară de orice partide [26].

Refuzul unor conducători social-democraţi de a făuri frontul unic de luptă a sporit protestul împotriva lor din partea muncitorilor. În aceste condiţii, B.M.Ţ. a cerut muncitorilor social-democraţi să impună conducătorilor lor să încheie front unic. Ca urmare, în regiunile muncitoreşti, candidaţii social-democraţi care s-au opus frontului unic au fost alungaţi de muncitori. Apelul pentru frontul unic a fost făcut, totodată, ţăranilor, funcţionarilor, pensionarilor, invalizilor şi văduvelor de război, micilor meseriaşi şi negustori, intelectualilor şi naţionalităţilor conlocuitoare. Blocul a prevăzut, de asemenea, formarea de delegaţii numeroase, care să meargă la prefecturile judeţelor pentru a cere garantarea libertăţii în alegeri, abolirea tuturor abuzurilor şi ilegalităţilor [27].

Împotriva activităţii B.M.Ţ., a P.S.D. şi a altor organizaţii ale clasei muncitoare, autorităţile au luat măsuri severe. Într-o adresă de protest (semnată de M. Macavei, Al. Mihăileanu, M. Cruceanu, N. Popescu-Doreanu, Coloman Müller) către Ministerul de Interne se scoteau în evidenţă toate ilegalităţile la care a fost supus B.M.Ţ. Astfel, la Bucureşti şi Iaşi parchetul militar a confiscat manifestul acestuia, sub pretext că era subversiv, deşi fusese publicat în ziarul „Înainte“. La Craiova au fost confiscate toate convocările blocului ; toate întrunirile lui electorale au fost interzise. La Braşov, preşedintele blocului fusese arestat, iar secretarul

[25] „Înainte“ din 12 iunie 1926.
[26] „Înainte“ din 30 iunie 1927.
[27] „Înainte“ din 12 iunie 1927.

sindicatelor expulzat din oraş [28]. De asemenea, la Cîmpulung-Moldovenesc, Turnu-Severin, Satu-Mare şi în alte localităţi, autorităţile au interzis întrunirile şi distribuirea manifestelor electorale ale P.S.D. La Sighet, 17 dintre propunătorii listelor social-democrate au fost arestaţi, iar la Oradea 36 de metalurgişti grevişti au fost, de asemenea, arestaţi, pe motiv că au făcut propagandă electorală [29].

Cu toată teroarea exercitată, organizaţiile clasei muncitoare au reuşit să-şi popularizeze candidaţii şi să le asigure numeroase voturi. Alegerile din noiembrie-decembrie 1928 au fost prezidate de P.N.Ţ., care a preluat şi aplicat aceleaşi metode neconstituţionale împotriva cărora luptase în opoziţie. Cu acest prilej, P.C.R., neputînd lua parte direct la alegeri, din cauza ilegalizării sale, a susţinut listele B.M.Ţ., ca organizaţie de front unic a tuturor celor ce muncesc ; a editat manifeste şi a lansat lozinci de luptă [30], prin care cerea organizarea de alegeri libere, abrogarea legii electorale din 1926, restabilirea proporţionalităţii [31]. De asemenea, în scopul concentrării forţelor maselor muncitoare în campania electorală, prin intermediul B.M.Ţ., a reînnoit apelul prin care chema tineretul la luptă [32], a desfăşurat o largă activitate la sate [33].

În timpul întrunirilor electorale, candidaţii Blocului Muncitoresc-Ţărănesc au vorbit despre necesitatea desfiinţării jandarmeriei şi siguranţei, a revizuirii reformei agrare, au cerut hotărît amnistie generală politică şi militară. La chemarea comuniştilor şi a B.M.Ţ., în timpul campaniei electorale din noiembrie-decembrie 1928, ţăranii dintr-o serie de comune au opus rezistenţă acţiunii propagandistice a partidelor burgheze de opoziţie, în special liberalilor şi averescanilor [34], din care cauză în cele mai multe sate candidaţii şi agenţii liberali n-au putut organiza „nici o întrunire, fie cît de puţin numeroasă" [35]. În unele localităţi, consilierii agricoli au fost sechestraţi, putînd scăpa numai după ce au declarat că vor împărţi pămînt ţăranilor [36].

Speriat de amploarea luptei maselor, guvernul naţional-ţărănesc a luat o serie de măsuri represive. Astfel, în unele localităţi a fost împiedicată depunerea listelor B.M.Ţ., iar candidaţii acestuia au fost arestaţi şi torturaţi [37], opriţi de a lua contact cu ţărănimea ; totodată, a fost refuzată folosirea tipografiilor şi a sălilor de întrunire [38]. Manifestele B.M.Ţ. şi ziarul „Înainte" au fost confiscate, difuzorii lor trimişi în judecată, locuinţele candidaţilor percheziţionate de siguranţă, sediile devastate.

[28] Arhiva istorică centrală, fondul M.A.I., dosarul nr. 605/1927, fila 1.
[29] *Ibidem*, fila 10.
[30] „Lupta de clasă" nr. 8—9/1928, p. 53—61.
[31] „Proletarul" din 9 iulie 1928.
[32] „Înainte" din 2 decembrie 1928.
[33] M.C. Stănescu, *Din activitatea P.C.R. privind problema ţărănească în anii 1922—1928*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, p. 163.
[34] Arhiva istorică centrală, fondul M.A.I., dosarul nr. 701/1928, fila 1.
[35] *Ibidem*, dosarul nr. 775/1928, fila 3.
[36] *Ibidem*, dosarul nr. 717/1928, fila 1.
[37] *Ibidem*, dosarul nr. 714/1928, filele 1, 3 ; dosarul nr. 722/1928, fila 8 ; dosarul nr. 780/1928, fila 9.
[38] *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1923—1928*, vol. II, E.P.L.P., Bucureşti, 1953, p. 638—639.

Guvernul național-țărănesc a trimis la întrunirile B.M.Ț. să asiste și reprezentanții autorităților (pretori, jandarmi, notari etc.), care să informeze despre problemele discutate [39].

Cu toată teroarea dezlănțuită, B.M.Ț. a întrunit în alegerile din 1928 în 36 de județe aproape 40 000 de voturi, cu aproape 10 000 mai mult ca în campania precedentă. Mulți dintre cei care simpatizau cu B.M.Ț. au fost însă împiedicați de a-și exercita dreptul de vot [40].

Datorită terorii și abuzurilor de tot felul, a ilegalizării P.C.R., în alegerile organizate între anii 1922 și 1928 partidele și organizațiile clasei muncitoare și ale altor forțe democratice n-au putut obține decît puține mandate. Este o dovadă în plus că regimul electoral din anii 1918—1928, deși a lărgit dreptul de exprimare a adeziunii cetățeanului față de un partid sau altul, a constituit, prin mijloacele cu care s-a aplicat, o pîrghie de apărare a intereselor burgheziei și moșierimii. În pofida terorii guvernamentale și a rezultatului alegerilor, concluzia care se degajă din punct de vedere politic, în urma analizei regimului electoral circumscris de această perioadă, o constituie maturizarea corpului electoral, intensificarea luptei clasei muncitoare, sub conducerea P.C.R., împotriva falsurilor electorale ale partidelor de guvernămînt, pentru drepturi politice, pentru demascarea regimului burghezo-moșieresc.

ION SAIZU, LEON EȘANU

[39] Arhiva istorică centrală, fondul M.A.I., dosarul nr. 700/1928, fila 4; dosarul nr. 738/1928, fila 9.

[40] „Înainte" din 16 decembrie 1928.

Din paginile revistei „LUPTA DE CLASĂ"

Cu o jumătate de secol în urmă, la 1 iulie 1920, a apărut „Lupta de clasă", *revistă care avea să devină principala publicație politică și ideologică a Partidului Comunist Român. Ea a oglindit etapele activității partidului comunist, lupta eroică a P.C.R. Înfruntînd vicisitudinile anilor de aspră ilegalitate a partidului, fiind nevoită de cîteva ori să-și întrerupă activitatea* ⋆, *„Lupta de clasă" a fost un port-drapel al activității teoretice a Partidului Comunist Român.*

Căror necesități corespundea apariția noii publicații? Răspunsul se va evidenția cu claritate dacă amintim cîteva coordonate ale etapei pe care o parcurgea atunci procesul revoluționar din țara noastră.

1920. Clasa muncitoare se înscrie cu o maturitate afirmată în istoria României. Acțiunile revoluționare ale proletariatului cunoșteau un avînt și o intensitate fără precedent. Eroicul 13 Decembrie 1918, șirul luptelor revoluționare din anul 1919 lăsaseră urme adînci, pe făgașul cărora înaintau hotărît acțiunile muncitorești la începutul anului 1920. Primăvara, în martie, aprilie și mai, valul mișcărilor greviste, cuprinzînd întreaga țară, prefigurau amploarea și semnificațiile grevei generale a muncitorimii române care avea să izbucnească toamna.

1920 se manifesta ca moment hotărîtor al procesului de clarificare ideologică în mișcarea noastră muncitorească, de opțiune fermă în favoarea creării partidului revoluționar, comunist. Ruptura definitivă cu oportunismul și adoptarea fără echivoc a ideilor revoluționare leniniste constituiau temelia pe care se înălța puternică mișcarea muncitorească din România și organizațiile sale de clasă. Problema creării partidelor de tip nou, *marxist-leniniste, printr-o intensă activitate de clarificare ideologică, constituia scopul fundamental al întregii mișcări muncitorești revoluționare.*

Avîntul luptelor revoluționare și efervescența procesului de clarificare ideologică din țara noastră au parafat actul de naștere al „Luptei de clasă"; condițiile istorice în care a apărut aveau să-i definească în fapt sensul și liniile directoare ale activității, scopul existenței.

⋆ „Lupta de clasă" a reapărut ilegal în 1926 (seria a II-a), 1934 (seria a III-a), 1938 (seria a IV-a); în 1948 a apărut, în condiții noi, primul număr din actuala serie (a V-a).

Principalul obiectiv al activității sale de început l-a constituit lupta pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist și afilierea la Internaționala a III-a.

Militînd consecvent pentru crearea partidului de avangardă al proletariatului, partidul comunist, „Lupta de clasă" a oglindit în paginile sale dezbateri asupra problemelor politice, ideologice și organizatorice care stăteau la baza partidului de tip nou, a militat pentru așezarea întregii activități a acestuia pe temelia învățăturii marxist-leniniste.

Despre evoluția, orientarea revistei „Lupta de clasă" vorbesc de la sine articolele publicate de-a lungul anilor ; un studiu monografic asupra acestei importante reviste va da un răspuns complet, va întregi imaginea cititorului de azi asupra locului pe care l-a ocupat „Lupta de clasă" în publicistica comunistă. Ceea ce se poate afirma cu certitudine este faptul că de-a lungul anilor revista a militat pentru afirmarea ideologiei P.C.R., a răspîndit în masele largi marxism-leninismul, a demascat oportunismul și reformismul liderilor de dreapta ai Internaționalei a II-a. Editarea revistei a constituit o parte organică a activității teoretice a partidului comunist, venind direct în sprijinul militanților P.C.R., al tuturor membrilor partidului prin publicarea de materiale cu caracter ideologic.

Este grăitor modul în care revista, în primul său număr apărut ilegal (1926), releva misiunea sa : „Combătînd pe dușmanii ideologici din afara partidului comunist și deviațiile de la linia justă bolșevică dinăuntru lui, revista noastră va căuta să devină diriguitorul ideologic al proletariatului din România, a cărui misiune istorică este desăvîrșirea revoluției burgheze și înfăptuirea revoluției socialiste în această țară. În acest scop «Lupta de clasă» va populariza teoria marxismului și a leninismului, va ajuta la studierea și cunoașterea realității de la noi în procesul ei de dezvoltare, la aprecierea sarcinilor partidului în fiecare moment și la formularea lozincilor corespunzătoare acestor sarcini, va familiariza proletariatul român cu experiența partidelor-surori din celelalte țări, experiență din care el să tragă folos în luptele sale ; va studia și arăta legăturile dintre mișcările muncitorești, țărănești și ale naționalităților asuprite de la noi, între ele și cu celelalte din Balcani și din toată lumea; va căuta să lumineze și să îndrumeze nu numai lupta ideologică, ci și cea economică și politică a maselor, ajutînd astfel Partidul comunist a deveni conducătorul real și efectiv al maselor muncitoare în toate domeniile vieții și în lupta cea mare pentru dezrobirea din lanțurile capitalismului".

Creșterea și maturizarea partidului, atitudinea sa fermă împotriva dușmanilor clasei muncitoare, împotriva claselor dominante și a partidelor politice reacționare, lupta necruțătoare a P.C.R. împotriva pericolului fascist, a politicii de fascizare a țării, pentru legături trainice de prietenie cu Uniunea Sovietică, cu toate popoarele iubitoare de pace, internaționalismul proletar al comuniștilor români, toate acestea, ca și alte aspecte ale activității P.C.R. se oglindesc cu fidelitate în paginile „Luptei de clasă".

Evident, lecturînd revista „Lupta de clasă" din perioada de pînă la Eliberare, cititorul de azi, care cunoaşte aprecierile ultimelor congrese ale P.C.R. privind istoria partidului nostru, lupta sa eroică de aproape o jumătate de secol, precum şi lucrările despre mişcarea noastră muncitorească, va identifica şi unele carenţe, concepţii eronate şi aprecieri unilaterale care se află în paginile revistei.

Reflectînd stadiul de radicalizare şi de clarificare ideologică din înseşi rîndurile partidului, revista „Lupta de clasă", dincolo de aceste minusuri, se înscrie ca prestigioasă publicaţie comunistă, cu un loc de merit în istoria partidului nostru.

Un capitol aparte din istoria primului sfert de veac de existenţă a organului teoretic central al P.C.R. îl constituie tehnica tipăririi şi difuzării, cu tot cortegiul de greutăţi pe care comuniştii au trebuit să le învingă. Dacă în primii ani de existenţă tipărirea şi difuzarea ei se realiza pe căi legale, „la lumina zilei", în anii ilegalităţii, tipărită în ţară sau peste hotare, difuzarea se făcea în condiţii dintre cele mai grele.

În anii construcţiei socialiste, „Lupta de clasă" avea să cuprindă în paginile sale importante articole teoretice cu răspunsuri la marile probleme pe care etapele noi ale istoriei ţării noastre le ridicau în faţa Partidului Comunist Român.

Reluarea, după 1948, a seriei a V-a a revistei va aduce în arena confruntării ideologice din viaţa politică a României o publicaţie matură, cu un trecut meritoriu şi cu o eficienţă crescîndă în revoluţia socialistă.

La 50 de ani de la apariţia întîiului număr al „Luptei de clasă", istoricii mişcării muncitoreşti găsesc încă un prilej de a sublinia bogăţia documentară pe care o cuprind articolele revistei şi valoarea acestora pentru înţelegerea mai completă a istoriei partidului nostru.

Omagiem „Lupta de clasă" înscriind extrase documentare din prezenţa revistei pe frontul luptei ideologice a P.C.R. în anii ce au premers instaurării puterii populare în România, putere pe care o preconiza în ultimul număr din seria ce se încheia în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

[EDITORIAL]

[...] „Lupta de clasă" îşi propune tocmai, în primul rînd, să furnizeze acestor elemente conştiente şi militante din mişcarea muncitoare din România cît mai mult din armamentul de care ele au nevoie. Şi de aceea „Lupta de clasă" va căta să fie scrisă într-o limbă cît mai populară. De asemenea : cum Comunismul de care ea ţine şi pe care-şi propune să-l propovăduiască este acelaşi pe care Marx şi Engels l-au aşternut acum aproape trei sferturi de veac în **Manifestul Comunist** — cum **Comunismul** nu-i decît

Socialismul consecvent şi curăţat de infiltraţiunile ideologice oportuniste, liberale sau mic burgheze, „Lupta de clasă", căutînd să lămurească învăţăturile celui dintîi, ale Comunismului, va destrăma şi pune la îndemîna cetitorilor săi, în acelaşi timp, învăţăturile celui din urmă, învăţăturile socialiste. Căci, cu cît mai adînc în comoara **acestor** învăţături va pătrunde proletariatul conştient şi militant, cu atît mai bine va putea dînsul folosi armele minunate pe care **experienţa revoluţionară** a Internaţionalei Comuniste i le pune la îndemînă.

„Lupta de clasă" nădăjduieşte că va contribui, număr cu număr, chenzină cu chenzină, să lumineze pe cei mai mulţi dintre tovarăşii comunişti şi să-i întărească în convingeri ; pe ceilalţi „Lupta de clasă" e încredinţată că îi va ajuta să-şi corecteze şi să-şi pună la punct ideile [...].

Nr. 1, 1 iulie 1920, p. 2.

NOUA FAZĂ A LUPTEI DE CLASĂ

Evenimentul cel mai de seamă la ordinea zilei pentru proletariatul din România rămîn şi acuma marile greve din aprilie, mai şi iunie. Ele marchează începutul unei noi faze a luptei de clasă la noi. Depinde de faptul dacă vom şti să deslușim limpede caracterul acestei faze noi, ca mişcarea muncitoare să nu fie vătămată în capacitatea ei de luptă şi de dezvoltare mai departe. Şi cît mai repede vom şti să ne dăm noi seama şi vom şti să facem ca şi proletariatul să-şi dea seama de caracterul noului moment al luptei de clasă, cu atît mai repede proletariatul regrupat, potrivit acestui nou moment, va fi în stare să-şi recapete poziţia şi avantajele strategice şi de mişcare de dinainte.

Două erau avantajele pe care le-a avut proletariatul pînă la aceste greve faţă de capital : libertatea iniţiativei în luptă şi lipsa unei organizări a capitaliştilor.

Pentru noi, marxiştii, care ştiam că puterea şi conştiinţa solidarităţii de interese, şi apoi organizarea acestei puteri la lumina acestei conştiinţe, nu vin decît în luptă, dar odată lupta începută ele trebuie să vină —, pentru noi organizarea capitaliştilor împotriva proletariatului nu ne-a surprins. Cînd grevele se înmulţiseră şi luaseră proporţii necunoscute pînă atunci, noi ne-am dat îndată seama că, mai curînd sau mai tîrziu, desfăşurarea lor liberă va întîlni piedici. Nu că aceste piedici le va ridica guvernul sau Marele Cartier General. Nici militarizările şi nici hotărîrile Consiliului de Miniştri — circulara privitoare la „încetarea grevelor în termen de 3 zile" — nu au putut împiedica grevele. Dar piedicile, pe cari le prevedeam noi,

erau piedici de altă natură, anume : organizarea capitalului, a industriașilor și întovărășirea lor organizată și ofensivă cu statul (el însuși cel mai mare patron) împotriva proletariatului [...].

Nr. 1, 1 iulie 1920, p. 3—4.

INVALIDAREA LUI BUJOR. CRIMA DE LA ARSENAL

Închiderea sesiunii actuale a parlamentului a fost un act simbolic pentru caracterul parlamentarismului în general. După ce s-a frămîntat în meschinării de clică și în neputință creatoare, după ce opoziția s-a retras de cîteva ori din cauza tiraniei majorității guvernamentale aleasă prin cea mai nerușinată siluire a votului universal, s-a terminat în sfîrșit într-o brutală apoteozare a dictaturii oligarhiei vechi ca și a micii burghezii ce se ridică, prin invalidarea tovarășului Bujor.

Adusă prin surprindere în discuțiune, într-o noapte spre sfîrșitul ședinței — atît de adevărat e că „democrații" noștri se temeau de o discuție largă și în voie în chestiunea Bujor —, majoritatea s-a năpustit, conform ordinului primit de la guvern, cum conform unor asemenea ordine a lucrat totdeauna această majoritate, cu o sălbăticie care a ajuns pînă la amenințări de fapte contra celor cîțiva tovarăși deputați care, prinzînd de veste, au venit să-i ia apărarea. Dar ei au fost puși în neputință materială să vorbească nu numai de către mamelucii guvernamentali, ci și de însuși președintele Camerii, care le-a luat, contrar regulamentului și contrar oricăror principii parlamentare, dreptul de a vorbi.

Ceea ce a completat spectacolul simbolic al acestei ședințe a fost că opoziția „democratică" și „națională" a stat nepăsătoare, lăsînd să se calce cu violență un principiu parlamentar, principiu de largă și liberă discuție, pe respectarea căruia jură ori de cîte ori din sînul socialismului se ridică critici, atît de îndreptățite chiar, contra parlamentarismului modern. Astfel, în fața socialismului, oricare ar fi fracțiunea capitalistă, o singură politică se impune : dictatura burgheză.

Bujor însă e pentru noi un simbol : el nu e numai un nume propriu, ci întrupează conștiința de mîine a poporului român. Fiecare pas al luptei noastre roade din porțile negre ale celulei sale, prin ale cărei crăpături străbat deja razele libertății sale de mîine.

Un alt fapt care se înlănțuie perfect cu actul din parlament este dizolvarea unei simple și obișnuite întruniri a lucrătorilor de la Arsenal prin baionetă și mitralieră, de pe urma cărei intervenții a căzut mort lucrătorul Ilie Gh. Tudor.

Intervenția armatei nu a fost justificată prin nimic, nici măcar prin „Instrucțiunile secrete în caz de revolte" ale d-lui general Averescu. Muncitorii se adunaseră pașnici, nearmați, pentru a cere să li se respecte dreptul cîștigat de a-și discuta laolaltă nevoile de breaslă, drept pe care o circulară ministerială îl desființa pur și simplu, voind să restabilească într-un atelier de muncă vechea disciplină cazarmagistă.

Faptul de a fi recurs cu atîta uşurinţă la baionete şi mitralieră al oligarhiei noastre — ne amintim că baioneta a manevrat şi în plin parlament, lovind în public şi în opoziţie — învederează pornirea conştientă a stăpînitorilor noştri să nu permită ciuntirea celui mai mic privilegiu, celei mai neînsemnate prerogative a lor, hotărîrea lor de a răspunde la orice avînt de libertate şi încercare de democratizare a ţării prin violenţă, prin dictatura armată.

Nr. 5, 1 septembrie 1920, p. 161—162.

LUPTA PENTRU REFACEREA UNITĂŢII SINDICALE

[...]Guvernul călăului Averescu este hotărît să dizolve sindicatele unitare, organizaţiunile proletariatului din România, care în vremurile celei mai cumplite terori au stat eroic la postul apărării intereselor proletare. Ura cu care burghezia le urmăreşte din clipa însăşi a înfiinţării lor şi care o îndeamnă acum la distrugerea lor dovedeşte că sindicatele unitare şi-au îndeplinit datoria. În adresa sa către procuror, Trancu-Iaşi acuză sindicatele unitare că sînt organizaţiuni ale luptei de clasă. Această acuzaţie este cea mai frumoasă laudă pe care sindicatele unitare puteau să o primească de la un ministru [...].

[...] Paralel cu lupta împotriva dizolvării sindicatelor unitare trebuie începută o campanie energică pentru unificarea sindicală. Problema unificării, care a ocupat în anii din urmă locul central printre problemele sindicale, rămîne şi mai departe la ordinea zilei. Lupta pentru legalitatea sindicatelor unitare nu exclude o campanie paralelă pentru unitatea sindicală. Ambele aceste campanii sînt numai două laturi ale aceleiaşi lupte. Răspunsul cel mai bun la încercarea guvernului de a arunca în afară de organizare mii de muncitori revoluţionari, de a le răpi putinţa de a fi organizaţi în sindicate, va fi unificarea, crearea unor sindicate puternice, care să unească pe toţi muncitorii, indiferent de convingerile lor politice.

Atacul împotriva sindicatelor unitare se va răsfrînge şi asupra celorlalte organizaţiuni sindicale. El reprezintă o lovitură împotriva proletariatului întreg, un atac împotriva dreptului său de coalizare, a dreptului de a se organiza în sindicate. Dacă sindicatele unitare vor fi desfiinţate, presiunea guvernamentală asupra celorlalte organizaţiuni sindicale va creşte inevitabil. Proletariatul intră într-o perioadă de lupte grele pentru apărarea drepturilor sale. De aceea în faţa proletariatului se ridică imperios necesitatea de a strînge rîndurile în faţa pericolului comun, de a opune ata-

cului burgheziei un front unic. Numai cu forțe unite proletariatul va respinge atacul guvernului. Astăzi mai mult ca oricînd se impune unificarea mișcării sindicale [...].

Nr. 4—5, iunie 1927, p. 2, 3

ILUZII LEGALISTE

[...] Partidul Comunist nu vrea să cîștige pur și simplu masele. El vrea să le cîștige **pentru anumite principii,** pentru dictatura proletariatului. Propagarea principiilor comuniste este însă în România urmărită prin lege și noi sîntem forțați a ne adapta acestei situații. Dar noi nu înțelegem să ne adaptăm adaptînd **principiile** noastre, ci numai **modul lor de propagare,** trecînd de la metodele legale de propagare și agitație fățișă la propaganda și agitația ilegală și la organizarea **acestei** munci de educare revoluționară a maselor, adică la crearea partidului **ilegal.** Cu alte cuvinte : Partidul Comunist nu înțelege să-și cumpere legalitatea, vînzîndu-și principiile.

Partidul nostru nu tinde nicidecum să **înlocuiască** lupta maselor. El vrea numai să **conducă** lupta maselor, și anume : într-un spirit revoluționar. Formele în care își îndeplinește el această îndatorire nu depind însă numai de voința sa. Partidul preferă, firește, să se folosească de o deplină legalitate. Dar această preferință nu e suficientă, precum nu e suficient să ai un stomac bun pentru a putea mînca, fapt știut de altminteri de orice șomer. Partidul nostru este ilegal fiindcă ceea ce are el de spus și de făcut nu se poate astăzi spune și face în mod legal.

De asemenea nu este adevărat că numai un partid legal poate deveni partid de masă. Firește, dacă înțelegem prin „partid de masă" numai un partid care cuprinde „masele" înscrise în registrele sale de membri, atunci crearea unui astfel de partid în condițiunile ilegalității este firește anevoioasă, dacă nu imposibilă. Un partid ilegal e nevoit să acorde calitatea de membru cu mult mai multe precauțiuni decît un partid legal. Cu toate acestea nu este exclus — și noi trebuie să depunem toate sforțările pentru a ajunge acolo — ca Partidul nostru să cuprindă, cu toată ilegalitatea sa, cîteva zeci de mii de muncitori [...].

Nr. 4—5, iunie 1927, p. 26.

SĂ LĂRGIM ȘI SĂ ADÎNCIM LUPTA NOASTRĂ CONTRA PERICOLULUI DE RĂZBOI

[...] Noi luptăm cu toată puterea noastră contra războiului, pentru că clasa muncitoare este aceea care plătește oalele sparte ale orișicărui război, noi luptăm pentru ca în luptă **să pregătim și să organizăm masele, pentru ca mîine, cînd războiul nu va putea fi împiedicat, să transformăm acest răz-**

boi într-un război civil, într-o revoluție a muncitorilor și țăranilor pentru a înfrînge pe cei cărora le folosește războiul, pe cei în interesul cărora se duce războiul : **burghezia, clasa stăpînitoare.** Numai așa noi punem capăt războiului, odată **pentru totdeauna.**

De aici reiese : 1) că noi ducem lupta contra pericolului de război imperialist, chiar dacă sîntem convinși că din această luptă va reieși numai **o amînare** a războiului, o amînare a înarmărilor, o îngreuiere a pregătirilor de război, pentru ca în acest timp noi să reușim să organizăm mai bine masele pentru „lupta cu războiul" ; 2) că noi trebuie să avem o tactică înainte de război și **altă** tactică în timpul războiului.

Înainte de război „activitatea agitatorică-propagandistică trebuie să fie strîns legată cu activitatea revoluționară de toate zilele în sînul maselor. Aceasta este sarcina hotărîtoare în lupta contra războiului imperialist, înaintea izbucnirii sale" (punctul 15 din teze). În această privință în trei direcțiuni îndeosebi trebui să-și îndrepte privirile Partidul nostru : 1) către industriile de război și ajutătoare ; 2) către țărănimea care alcătuiește masa cea mare a armatei și 3) către populația minorităților naționale asuprite[...].

Nr. 10—11, ianuarie—martie 1929, p. 45, 46.

GREVA REVOLUȚIONARĂ DE LA LUPENI ȘI NOUL VAL REVOLUȚIONAR

[...] Acțiunea, greva revoluționară a minerilor de la Lupeni, face parte integrantă din lupta muncitorilor din restul țării. Ea este una din cele mai vii exemple ale faptului că noi intrăm în perioada ridicării mișcării revoluționare muncitorești și prevestitorul acestui val revoluționar. Greva aceasta a minerilor își are importanța ei adînc revoluționară, mai ales prin ocuparea uzinei electrice. **Pentru prima oară în România muncitorimea ocupă o întreprindere capitalistă.** Acesta este un act adînc revoluționar și foarte simptomatic [...].

Nr. 14—15, iulie-august 1929, p. 4.

SARCINILE ACTUALE ALE P.C.R. ÎN MUNCA SA ORGANIZATORICĂ

Publicînd în revista noastră hotărîrile I[nternaționalei] C[omuniste] asupra luptei fracționiste fără de principii, cu desăvîrșire clar apare răul pricinuit de această luptă partidului... o serie întreagă de organizații locale s-au scizionat în două formațiuni independente. Toată munca practică și cu deosebire munca de masă, munca în întreprinderi a fost abandonată. Sar-

cinile de căpetenie care stăteau în fața partidului au fost supuse luptei fracționiste.

Deci sarcina organizatorică de căpetenie care stă în fața partidului este unirea compactă a rîndurilor întregului partid, a tuturor organizațiilor sale pe baza hotărîrilor I[nternaționalei] C[omuniste]. Toți membrii partidului trebuie să fie preocupați de restabilirea unității. Este necesar ca imediat să se reia legăturile, restabilind aparatul conspirativ al partidului, întărind munca în organizațiile de masă muncitorești [...].

Nr. 18—19, octombrie 1930, p. 25.

ZECE ANI DE LA MOARTEA LUI LENIN

[...] Amintirea marilor conducători dispăruți nu este pentru proletariat o ocazie de a vărsa lacrimi pe mormintele lor. Regretul după adevăratul conducător este pentru proletariat sinonim cu setea de a cunoaște învățăturile și activitatea lui. Este sinonim cu încordarea forțelor sutelor și miilor pentru recompensarea printr-un efort colosal a pierderii suferite de mișcarea revoluționară [...].

[...] Ziua comemorării lui Lenin este o zi de popularizare largă a învățăturilor lui Lenin, zi de mobilizare a maselor la luptă pe baza indicațiilor teoretice și tactice ale lui Lenin, zi de întărire în tot felul a partidelor comuniste ca una din operele concrete, solide întemeiate pe baza învățăturilor lui Lenin. În condițiile creșterii pericolului războiului imperialist și antisovietic, ziua comemorării morții lui Lenin, Luxemburg și Liebknecht este zi de luptă hotărîtă contra războiului imperialist și antisovietic și împotriva fascismului, instrument de încercare a salvării regimului capitalist și atițător și organizator al războiului.

Nu există o mai prețioasă amintire a lui Lenin, acest gigant al teoriei și tacticii revoluționare, decît apropierea învățăturilor lui, întărirea și apărarea operelor lui [...].

Nr. 1, ianuarie 1934, p. 4, 6.

SARCINILE P.C.R. FAȚĂ DE PERICOLUL LIPSEI DE RECOLTĂ ȘI AL FOAMETEI

[...] Măsurile guvernului contribuie la speculă, dar nu asigură interesele populației muncitoare. Politica guvernului național-liberal în condițiile lipsei de recoltă și amenințării foametei este clar luminată de faptul că el se ocupă acum febril cum să ridice și să mențină la un preț urcat grîul, cel mai lovit de recolta proastă.

De aceea, Partidul nostru contrapune lozincii guvernamentale de economii pe seama celor exploatați, blocării guvernamentale a cerealelor și făinii în hambarele speculanților pentru scopurile de speculă asupra foametei maselor — lozincile sale :

— Confiscarea tuturor stocurilor de cereale, făină, cartofi, a tuturor produselor alimentare și nutreților care se găsesc în mîinile boierilor, marilor comercianți, morari și băncilor și aprovizionarea cu ele fără plată a tuturor celor înfometați și lipsiți de lucru atît la orașe cît și la sate, muncitori, argați și țărani săraci.

— Aprovizionarea gratuită a argaților și țăranilor săraci care au suferit de lipsa de recoltă cu nutrețe pentru vite.

— Împărțirea produselor alimentare confiscate — celor cari au de lucru, cu prețuri dinainte de speculă.

— Inventarierea stocurilor, confiscarea și împărțirea lor trebuie să se facă sub controlul comitetelor de luptă contra speculei și scumpetei, alese de muncitori și muncitoare în orașe și a comitetelor țărănești alese în sate.

Pentru venirea în ajutorul țărănimii roasă de foamete, de lipsă de lucru, de pelagră și lovită de inundații, Partidul nostru arborează următoarele revendicări și organizează lupta țărănimii în jurul lor :

— Constituirea pe seama statului și moșierilor de diguri contra inundațiilor, școli și spitale.

— Repararea caselor, podurilor și drumurilor stricate de inundații.

— Construirea de drumuri necesare folosului țărănimii.

— Plata în bani nu mai jos de 50 de lei pe zi țăranilor ocupați la aceste munci.

— Plata în bani a tuturor muncilor făcute de țărani la moșier, stat sau comună.

— Ajutorarea în bani a tuturor muncitorilor agricoli fără de lucru.

— Contra dărilor pentru islaz și libertatea pentru vitele țăranilor nevoiași de a paște fără plată ori unde există pășune aparținînd moșierilor, mînăstirilor, regelui, statului sau armatei.

— Libertate nestingherită țăranilor nevoiași de a face frunzare în pădurile moșierilor, regelui, mînăstirilor și ale statului.

Organizațiile noastre de partid, toate organizațiile revoluționare de masă și fiecare muncitor revoluționar trebuie să caute toate căile posibile pentru ca aceste lozinci să pătrundă în masele de milioane ale țărănimii muncitoare și în armata care constă în majoritatea ei din fii de țărani.

Prin împrăștierea de manifeste, prin agitația verbală, prin trimiterea de scrisori și literatură la sate, prin trimiterea pentru agitație la sate a agitatorilor speciali care cunosc viața țărănească, noi trebuie să înrădăcinăm această lozincă în grosul maselor, căci ea arată maselor **direcția** luptei lor, căci ea pregătește masele pentru măsurile revoluționare de luptă contra foametei, singurele măsuri într-adevăr capabile de a salva masele de la foamete [...].

Nr. 3—4 (21—25), iulie-august 1934, p. 11—12.

PROCESUL DE LA CRAIOVA CONTRA CONDUCĂTORILOR CEFERIȘTI ȘI ÎNSEMNĂTATEA SA POLITICĂ

Procesul conducătorilor luptelor din februarie, care a mobilizat în jurul său atenția maselor largi muncitorești din România și din străinătate, a căpătat în condițiunile actuale de extremă încordare a relațiilor de clasă o deosebită importanță.

„Judecarea din nou a procesului conducătorilor ceferiști și petroliști în condițiunile stării de asediu și ale ofensivei turbate a claselor stăpînitoare contra drepturilor politice și economice elementare ale maselor muncitoare, în condițiunile avîntului crescînd al mișcării revoluționare, în condițiunile purtării eroice a luptătorilor acuzați, a purtării curajoase a sutelor de martori proletari și datorită campaniei de masă desfășurate de către toate organizațiile revoluționare sub conducerea P.C.R. întru apărarea celor acuzați a devenit un mare eveniment politic, o adevărată verificare a căilor tactice și o verificare a raportului forțelor de clasă." Așa apreciază C.C. al Partidului comunist procesul ceferiștilor în rezoluția sa din iulie 1934.

Sforțările disperate ale guvernului național-țărănesc ca și liberal de a îngrădi procesul la acuzație de omor a dat faliment, iar acuzația de omor însăși s-a spulberat. Fără să nege necesitatea luptei proletariatului cu arma în mînă, ceferiștii acuzați au arătat însă că acuzația aceasta este în ramele procesului o înscenare a guvernului.

Încă la primul proces, încercarea de a spăla guvernul național-țărănesc de sîngele muncitoresc de la Griviția prin acuzarea muncitorilor că au tras în armată s-a prăvălit. Martori din cartierul Atelierelor Griviția au venit și au arătat cum organele poliției au făcut cu burghiul găuri în pereții de vizavi de ateliere pentru a putea aduce dovezi materiale în această înscenare. Iar la ultimul proces s-a dovedit cu martori, mici comercianți, restauratori, chelneri, că însuși singurul gardian mort a fost ucis de polițiști.

Dacă însă această mîrșavă înscenare contra clasei muncitoare a dat faliment, acuzații au transformat în mod viguros bara justiției burgheze în tribuna de unde reprezentanții celor ce muncesc au aruncat acuzarea lor contra claselor stăpînitoare și contra lacheilor lor, șefii social-democrați*.

Procesul intentat de către clasele capitaliste contra conducătorilor ceferiști și petroliști a fost continuarea sub alte forme a formidabilei ciocniri de clasă din Februarie.

În istoria proceselor de clasă din România n-a fost un proces care să fi concentrat asupra sa atenția maselor așa de largi și care să fi pus la ordinea de zi cu atîta tărie toate nevoile și năzuințele maselor. La bara tribunalului militar, convocat să trimită la ocnă pe muncitorii revoluționari, acuzații și martorii au dat cel mai izbitor tablou al exploatării și asupririi care lovește asupra celor ce muncesc. Ei au demascat înșelăciunea partidelor burgheze și trădările social-democrației.

* Exprimînd poziția trădătoare a liderilor de dreapta ai P.S.D., la procesul de la Craiova al conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști, Spîrlea și Al. Oprescu au avut o atitudine de denigrare a luptelor din ianuarie-februarie 1933.

Între reprezentanții proletariatului și cei mai reacționari reprezentanți ai dictaturii burgheziei și moșierilor din România s-a dus în sala tribunalului lupta în jurul căilor ieșirii din criză.

Comisarul regal și întregul tribunal militar, cu ajutorul fățiș al șefilor sindicatelor reformiste și ai partidului social-democrat, prin calomnii și teroare contra acuzaților și martorilor muncitori și țărani, contra Partidului comunist și sindicatelor revoluționare au căutat să murdărească și să înăbușe în sînul maselor pilda luptelor din Februarie și să apere măsurile guvernului și ale claselor stăpînitoare, să apere ordinea actuală de lucruri [...].

Nr. 3—4 (24—25), iulie-august 1934, p. 25—26.

EVENIMENTELE DIN SPANIA ȘI SARCINILE PROLETARIATULUI DIN ROMÂNIA

[...] Azi apărarea păcii, ființii, libertății și pămîntului celor ce muncesc cere și mobilizarea maselor celor mai largi la ajutorarea nobilului popor spaniol care își varsă sîngele din belșug pentru apărarea păcii, democrației, libertății lumii întregi, în contra puciștilor ajutați de fascismul german și italian.

Toate partidele democratice..., toate sindicatele muncitorești, țărănești, ale naționalităților asuprite și ale tuturor partidelor truditoare trebuie să mobilizeze în comun masele cele mai largi, să formeze pe întreprinderi, cartiere, localități comitete pentru ajutorarea poporului spaniol, care să strîngă ajutoare materiale, medicamente și hrană pentru poporul spaniol.

Ultimele evenimente din Spania și Grecia au arătat cu prisosință cum numai mobilizarea tuturor forțelor democratice într-un front larg popular antifascist poate zăgăzui drumul fascismului spre biruință. Au arătat cum acolo unde partidele democratice burgheze șovăind, neînțelegînd această necesitate a mobilizării și concentrării tuturor forțelor democratice în Fr.P., instalarea dictaturii militaro-fasciste este posibilă, cum s-a întîmplat în Grecia. Fasciștii din Grecia ca și cei din România, susținuți materialicește și moralicește de către Hitler și Mussolini, pornesc în ofensivă și spre un succes tocmai pe baza ajutorului promis de corupătorii lor.

Ajutorarea luptei poporului spaniol și a guvernului Frontului Popular pentru apărarea Republicii democratice din Spania și înfrîngerea fascismului acolo este sarcina imediată a muncitorilor și a maselor populare din întreaga lume. Popoarele din U.R.S.S. au strîns și au trimis 12 milioane jum. de ruble și au organizat demonstrații grandioase de simpatie cu poporul spaniol și guvernul Frontului Popular. În toate țările se adună ajutoare materiale pentru muncitorii și țăranii din Spania.

Poporul român și popoarele asuprite* din România trebuiesc mobilizate la lupta contra pericolului de război și fascism și pentru ajutorarea poporului spaniol [...]

Nr. 1, august-septembrie 1936, p. 11—12.

PENTRU UNITATE!

Ziua de 1 Mai este ziua solidarității internaționale a clasei muncitoare. Această zi va fi sărbătorită anul acesta de muncitorimea internațională în condițiuni excepțional de grele, în condițiunile creșterei colosale a pericolului de război. De muncitorimea din România această zi va fi sărbătorită anul acesta în condițiunile dictaturii regale, în condițiunile suprimării complete a libertăților cetățenești, cucerite de muncitorimea și masele populare din România cu atîtea jertfe.

Cînd după terminarea războiului mondial Lenin a spus că lumea să nu creadă că burghezia nu va fi în stare să impună maselor un nou război și mai teribil, dacă muncitorimea nu va reuși să ia puterea în mîinile sale proprii, pacifiștii burghezi și reformiști din rîndurile mișcării muncitorești rîdeau de această declarație și afirmau că războiul mondial este ultimul măcel, după care va veni o epocă pașnică de prosperitate.

Cînd după triumful fascismului în Italia, Internaționala Comunistă a declarat că fascismul este un pericol din partea capitalului monopolist, reacționarii teoreticieni soc[ial]-dem[ocrați] rîdeau și afirmau că fascismul este un fenomen specific italian, al capitalismului înapoiat, care nu poate să aibă loc în alte țări cu structură capitalistă superioară.

Realitatea posterioară a arătat lipsa oricărui temei al acestor iluziuni pacifiste și concepțiuni reformiste și justețea afirmațiilor lui Lenin și Internaționalei Comuniste. Acum războiul este nu pur și simplu un pericol ci o realitate. După ocuparea Manciuriei de către Japonia a venit războiul fascismului italian în contra Abisiniei ; după cucerirea Abisiniei, imperialismul japonez a dezlănțuit războiul în contra întregii Chine. În Spania fascismul internațional a dezlănțuit războiul civil și fascismul italian și cel german fac acolo deschis intervenția militară cu aprobarea unanimă a reacțiunii mondiale. În inima Europei fascismul hitlerist a ocupat Austria și Polonia, amenință cu războiul Lituania [...].

[...] **Fascismul dintr-un pericol național a devenit un pericol internațional.** Fascismul se amestecă în afacerile interne ale altor țări, provoacă războaie civile pentru ușurarea realizării scopurilor lui de cucerire și subjugare, amenință existența națională a popoarelor mici, se transformă într-un centru de mobilizare a reacțiunii mondiale și forțelor internaționale războinice în contra Uniunii Sovietice, este purtătorul steagului războiului în contra primei și unicei patrii a proletariatului mondial.

* Naționalitățile conlocuitoare.

Fascismul înseamnă război, întrupează războiul și amenință pacea lumii întregi [...].

[...] Acum nu mai este necesar a arăta că comuniștii români aveau dreptate cînd afirmau că România este amenințată de un pericol fascist, că vîrfurile reacționare ale capitalului monopolist român și marii moșierimi române pregătesc vînzarea intereselor naționale ale României și aruncarea poporului român și popoarelor * din România într-un război antisovietic de partea lui Hitler.

Acum după ocuparea Austriei de către Germania hitleristă numai orbii și vînduții nu pot vedea ce pericol amenință independența poporului român și soarta popoarelor * din România din partea Germaniei hitleriste. Dacă proletariatul din România nu se va uni la timp, dacă el unindu-se nu va ști să unească în jurul său poporul român, popoarele neromâne *, dictatura regală va avea libertatea deplină de a vinde interesele naționale ale României, de a transforma popoarele * din România în carne de tun a imperialismului german în contra Uniunii Sovietice. **România va deveni prada imperialismului german, din independența poporului român va rămîne numai o amintire din trecut** [...].

[...] Fascismul, dictatura regală — acestea nu sînt invenții comuniste, ci realitatea tristă care lovește tot așa și în comuniști ca și în social-democrați, în muncitorii fără de partid, în național-țărăniști, liberali, democrați etc.

Ziua de 1 Mai este ziua de solidaritate a luptei clasei muncitoare din toată lumea. Ea — această zi — întrupează unitatea clasei muncitoare, simbolizează unitatea de interese și solidaritatea de luptă a muncitorilor din toată lumea.

În această zi muncitorimea română își îndreaptă privirile sale către eroicul popor spaniol care apără libertatea sa și luptă contra invaziei fasciste străine ; ea îndreaptă privirile sale către eroicul popor chinez care apără pămîntul său de imperialismul japonez și cheamă toată lumea civilizată la ajutorul poporului spaniol și chinez. Muncitorimea română trimite în această zi salutul său de admirație și de îmbărbătare tuturor antifasciștilor din țările capitaliste, tuturor închișilor din ghearele dictaturii regale române și cheamă toată lumea la apărarea libertății, la strîngerea rîndurilor pentru apărarea Uniunii Sovietice, patriei socialiste, bastionului civilizației, apărătorului păcii și progresului.

Clasa muncitoare luptă nu numai pentru interesele ei proprii de clasă. Fiind contra oricărei exploatări și oprimări ea este avantgarda tuturor celor obijduiți, oprimați, persecutați. Ea strînge în jurul ei toate masele populare, ea urmărește unirea poporului român și unirea cu el a tuturor popoarelor * din România în lupta pentru pace, pîine, pămînt și libertate. Clasa muncitoare este motorul Frontului Popular Antifascist. În condițiunile domniei dictaturii regale și pericolului de război ziua de 1 Mai este ziua de mobilizare la luptă a tuturor celor exploatați, urmăriți, dornici de pace, libertate și dreptate.

*Naționalitățile conlocuitoare.

În această zi solemnă de solidaritate internaţională proletară, din adîncul sufletului fiecărui muncitor iese strigătul :

UNITATE, UNITATE, UNITATE !

Pentru salvarea păcii, pentru scăparea de barbaria fascismului, pentru libertate, pentru socialism !

Nr. 2, mai 1938, p. 4, 5, 6.

ANEXAREA AUSTRIEI, PERICLITAREA CEHOSLOVACIEI ŞI ROMÂNIA

Anexarea Austriei de către trupele germane şi desfiinţarea independenţei poporului austriac au provocat o impresie adîncă în masele largi populare. Dacă imperialismul german procedează astfel cu un popor de origină germană atunci cum va trata el alte popoare mici la o ocazie corespunzătoare ? Această întrebare s-a pus în faţa fiecărui om căruia nu îi este indiferentă independenţa naţională a poporului său. A trecut numai un timp scurt, mai scurt decît s-ar fi putut crede, şi cazul Cehoslovaciei, care în ultimele săptămîni din luna mai a fost direct ameninţată de o agresiune militară a Germaniei hitleriste, a răspuns clar la această întrebare.

Ocuparea Austriei n-a fost o chestiune „internă germană", ci primul act militar al imperialismului german în expansiunea sa spre răsărit, în tendinţele sale pentru a obţine supremaţia în Europa centrală şi răsăriteană şi pentru a-şi crea o punte contra U[niunii] S[ovietice]. Însăşi presa germană nu face din aceasta vreun secret şi ameninţarea independenţei Cehoslovaciei confirmă aceasta pe deplin [...].

Nr. 4, august 1938, p. 6.

RAPORTUL COMITETULUI CENTRAL LA PLENARA A VI-A A C.C. AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

[...] Cît de concretă, cît de imediată este primejdia ce ameninţă independenţa şi integritatea României ne-au dovedit faptele care au urmat cotropirii Cehoslovaciei de către Germania.

Din ordin de la Berlin, Ungaria şi Bulgaria au mobilizat şi masat trupe la graniţa României. Totodată, Germania înainta României un ultimatum, numit de presa internaţională „unic în analele relaţiilor între state suverane". Prin acest ultimatum Germania hitleristă cerea Româ-

niei pur şi simplu renunţarea la orice independenţă economică, transformarea ei într-un apendice economic şi politic al Germaniei [...].

[...] C.C. al P.C.R. a dat imediat alarma de mobilizare a maselor celor mai largi contra agresorilor fascişti, declarînd că comuniştii vor lupta cu arma în mînă pentru apărarea independenţei naţionale.

C.C. al P.C.R. a ţinut o şedinţă plenară care a hotărît următoarele în legătură cu apărarea ţării :

1) alarmarea ţării asupra pericolului unei imediate agresiuni fasciste şi a atitudinii guvernului, care, cu toată mobilizarea, a căutat să ascundă pericolul ;

2) participarea activă a membrilor de partid la concentrările de trupe, unde să lupte pentru întărirea forţei politice şi morale a armatei, contra Germaniei hitleriste şi a statelor revizioniste, pentru demascarea tuturor ofiţerilor gardişti şi capitulanţi, care caută să demoralizeze trupele, pentru îndepărtarea şi arestarea acestora din urmă, pentru apărarea hotărîtă a intereselor soldaţilor în legătură cu hrana, tratamentul, încartiruirea şi măsurile sanitare ; apărarea şi ajutorarea familiilor celor concentraţi ; campanie prin presa legală şi ilegală, conferinţe, întruniri şi manifestaţii unde să se voteze telegrame şi moţiuni în care să se ceară : arestarea tuturor agenţilor fascişti ai lui Hitler, trădători de ţară, scoaterea tuturor fasciştilor şi capitulanţilor din guvern, armată şi din întregul aparat al statului, îmbunătăţirea situaţiei maselor, drepturi egale pentru popoarele conlocuitoare ⋆ cu cele ale poporului român, restabilirea drepturilor şi libertăţilor democratice, alianţa cu ţările democratice în frunte cu Uniunea Sovietică, folosindu-se imensul avantaj al vecinătăţii cu marea ţară socialistă [...].

Nr. 6, august 1939, p. 5, 10—11.

PROLETARIATUL REVOLUŢIONAR DIN ROMÂNIA ŞI PROBLEMA POPOARELOR CONLOCUITOARE*

[...] Care este atunci calea de urmat azi în lupta împotriva asupririi naţionale ?

Este calea de luptă unită a poporului român şi a popoarelor conlocuitoare ⋆ pentru deplina egalitate în drepturi [a] popoarelor conlocuitoare* cu poporul român, pentru revendicările generale economice şi politice ale tuturor celor ce muncesc, pentru stîrpirea tuturor agenţilor români, unguri, germani, bulgari ai fascismului, împotriva agresiunii hitleriste care pregăteşte un greu jug de asuprire tuturor popoarelor ⋆ din România.

Această luptă este singurul mijloc de a smulge masele minoritare de sub influenţa hitleristo-revizionistă, singura cale pentru cîştigarea

⋆ Naţionalităţilor conlocuitoare

acestor mase pentru cauza apărării României împotriva agresiunii. Ea este arma cea mai eficace pentru a lovi în fascismul din afară şi dinăuntrul ţării, pentru a lovi în regimul de dictatură, pentru a dobîndi drepturile revendicate de popoarele * din România. În această luptă şi numai în această luptă se poate făuri unirea în jurul poporului român a tuturor popoarelor conlocuitoare *. Or, această unire este o **condiţie neapărată** pentru existenţa liberă a României şi a popoarelor * ei. Vom reuşi să înfăptuim această unire — şi agresorul ne va găsi puternici, gata şi în stare să-l respingem. Nu vom reuşi — şi România va înceta de a mai exista ca stat independent, iar popoarele * ei vor încăpea sub robia fascistă.

De aceea este criminală politica de prigonire naţională dusă de guvernul trădării de ţară.

De aceea este sinucigaşă atitudinea multor democraţi burghezi care refuză să ia o atitudine hotărîtă în favoarea deplinei egalităţi în drepturi a tuturor popoarelor * din România.

De aceea este inadmisibilă orice neglijare, orice refuz de sprijinire a acestei lupte din partea proletariatului din România.

Datorită conştiinţei sale de clasă, dragostei sale de ţară, proletariatul conştient din România reprezintă o forţă menită să devină organizatoarea unirii popoarelor conlocuitoare *. El va fi în stare să joace acest rol numai dacă va şti să se pună în fruntea luptei acestor popoare pentru drepturile lor [...].

Nr. 6, august 1939, p. 45.

MUNCITORIMEA ŞI MASELE ŢĂRĂNEŞTI ÎN CRIZA ACTUALĂ A REGIMULUI BURGHEZO-MOŞIERESC ÎN ROMÂNIA

[...] Obiectivul ultim pe care clasa muncitoare îşi propune să-l atingă în România este realizarea societăţii comuniste, prin revoluţia socialistă şi prin dictatura proletariatului. Dar în momentul de faţă, date fiind condiţiile de dezvoltare ale României, atît din punct de vedere economic cît şi social, muncitorimea nu-şi poate propune atingerea imediată a acestui ultim scop. Evoluţia luptei revoluţionare urmează să cunoască anumite faze intermediare. **Numai înţelegînd în mod just caracterul revoluţiei în faţa căreia stă România vom putea aprecia rolul revoluţionar pe care îl are de jucat ţărănimea, ca şi necesitatea pentru muncitorime de a cîştiga de partea ei masele ţărăneşti, încă în prima fază revoluţionară.**

Dat fiind caracterul încă înapoiat din punct de vedere capitalist al României, predominarea agriculturii în economia naţională, tăria numerică a micii proprietăţi ţărăneşti, dar mai ales puternicile resturi semi-iobăgiste care există încă în raporturile agrare, în faţa proletariatului stă aci, drept scop imediat, desăvîrşirea revoluţiei burghezo-

* *Naţionalităţile conlocuitoare.*

democratice, şi numai apoi, în desfăşurarea acestui proces, transformarea ei în revoluţie socialistă.

Desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice — numele nu trebuie să înşele — nu va fi însă opera burgheziei. Rolul revoluţionar al burgheziei a încetat de mult, iar burghezia, considerată drept clasă socială, a luat locul alături de marea proprietate în frontul reacţiunii, găsindu-şi şi ea oglindirea în actualul regim de dictatură regală. **Muncitorimea, sub conducerea partidului comunist, aflîndu-se în alianţă şi în fruntea maselor ţărăneşti şi a maselor exploatate ale naţionalităţilor asuprite, iată forţele motrice ale desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice la noi.** Sub hegemonia proletariatului, desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice va da şi o nouă formă de guvernămînt, indiferent dacă din primul moment sau ceva mai tîrziu, aceasta va fi sovietele de muncitori şi ţărani ca formă a dictaturii revoluţionare democratice a muncitorimii şi ţărănimii. Nu este exclus că pînă la această formă ultimă, în care se va reflecta desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice, să apară forme intermediare cu caracter popular. Înfăptuirea dictaturii democratice revoluţionare a muncitorimii şi ţărănimii va fi însă, fără îndoială, obiectivul de atins în această primă fază a procesului revoluţionar din România.

Programul desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice nu va fi dezvoltarea capitalismului la nivelul pe care-l cunoaşte ţările Apusului. Desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice va însemna măturarea tuturor rămăşiţelor trecutului feudal, începînd cu monarhia şi dictatura ei, cu rămăşiţele semi-feudale din raporturile agrare, cu marea proprietate. Ea va aduce împroprietărirea ţăranilor fără de pămînt şi cu pămînt puţin, pe seama marii proprietăţi confiscate [...].

Nr. 7, decembrie 1939, p. 29.

RĂZBOIUL ŞI TINERETUL

Tineretul din România şi tineretul din celelalte ţări capitaliste şi capitalisto-moşiereşti se găseşte în faţa unor probleme deosebit de grave. Felul în care ele vor fi rezolvate va hotărî dacă tineretul va trebui să ucidă şi să moară sau dimpotrivă să trăiască şi să-şi făurească o viaţă demnă şi fericită. Rolul activ pe care tineretul îl va juca la această răspîntie a soartei omenirii va contribui, într-un fel sau altul, la dezlegarea situaţiei actuale. Pentru a înţelege ceea ce se petrece azi în lume, este nevoie — aşa cum afirmă tovarăşul Michael Wolf, secretar al Internaţionalei Tineretului Comunist — să folosim dialectica luptei de clasă, singura în măsură să ne ducă la explicaţia justă. Şi nu mult după ce am ajuns la cunoaşterea exactă a mersului lucrurilor, vom putea înţelege sarcinile şi misiunile care îi revin tineretului de pretutindeni, deci şi celui din România [...].

[...] Tradiţiile revoluţionare ale tineretului muncitor şi ale detaşamentului său de frunte — Uniunea Tineretului Comunist din Româ-

nia — vor fi continuate şi dezvoltate la o treaptă mai superioară de luptă în frontul unic de jos al tinerilor muncitori, ţărani şi studioşi contra războiului imperialist şi a exploatării capitaliste. Istoria Uniunii Tineretului Comunist este istoria luptelor revoluţionare a[le] tineretului muncitor. Un singur an U.T.C. a avut o existenţă legală (1923—24). Burghezia şi moşierimea română au avut teamă de U.T.C. — de tînăra gardă revoluţionară a tineretului —, de cel mai apropiat ajutor al partidului comunist. Din ilegalitate U.T.C. a luptat în fruntea tineretului muncitor şi ucenicilor pentru salarii mai bune, contra bătăilor din căminurile de ucenici, împotriva teroarei regimului de exploatare capitalisto-moşierească. În nenumăratele greve şi mai cu seamă în eroicele lupte din februarie ale ceferiştilor şi petroliştilor, tinerii muncitori, în frunte cu tinerii comunişti, au luptat cu vitejie şi abnegaţie. Vasile Roaită, tînăr comunist ceferist, moare ucis de călăi, dar nu părăseşte postul de la sirenă în timpul luptelor de la Griviţa-C.F.R. Vasile Roaită a exprimat eroismul şi devotamentul tineretului comunist faţă de clasa muncitoare. Tineretul comunist a dat eroi ca Fonaghi, Haia Lifşiţ şi Minschi, ucişi în temniţele şi siguranţe[le] reacţiunii burghezo-moşiereşti. U.T.C. a dat astfel de eroi ca : Burcă şi Schneiberg care au căzut vitejeşte pe cîmpul de luptă în Spania, împotriva bandelor generalului Franco. Închisorile dictaturii regale sînt pline de tineri comunişti şi comuniste, care au trecut prin cele mai groaznice inchiziţii, dar au ţinut sus steagul luptei comuniste [...].

Nr. 7, decembrie 1939, p. 38, 39—40.

Considerații privind unitatea mișcării muncitorești din România între anii 1921 și 1929

Partidul Comunist Român este rezultatul unui complex și îndelungat proces de dezvoltare istorică a mișcării muncitorești, avînd rădăcini viguroase în trecutul mișcării progresiste și democratice din țara noastră. În fizionomia sa se reflectă experiența de luptă a înaintașilor, cuceririle gîndirii progresiste, năzuințele de independență națională, de progres și prosperitate ale poporului. Născut în sînul Partidului socialist, ca o cerință a unei etape istorice noi și ca urmare a creșterii maturității politice și a experienței proletariatului român, P.C.R. constituie detașamentul revoluționar de avangardă al clasei muncitoare, care a așezat la baza activității sale programul marxist-leninist.

Transformarea Partidului socialist în partid comunist a reprezentat o cotitură istorică în dezvoltarea mișcării muncitorești din România, în viața poporului român. Prin făurirea P.C.R., lupta de eliberare socială și națională a maselor largi ale întregului popor pentru făurirea României libere și independente s-a ridicat pe o treaptă nouă, calitativ superioară.

P.C.R. a înscris ca obiectiv fundamental al programului său răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, instaurarea puterii clasei muncitoare, construirea socialismului și comunismului.

În perioada care a urmat creării sale, partidul comunist a fost pus în fața unor sarcini deosebit de complexe, care oglindeau realitățile României, realități ce se caracterizau prin întărirea pozițiilor economice și a dominației politice a marii burghezii industrial-financiare, prin accentuarea caracterului reacționar al puterii de stat burghezo-moșierești. S-a înregistrat, în aceeași perioadă, o înviorare a activității partidelor burgheze. Partidul liberal, venit la putere în 1922, a dus o politică de întărire a marii burghezii, de consolidare a statului capitalist, șubrezit în urma primului război mondial și a valului revoluționar care i-a urmat. Pe lîngă măsurile de reprimare și înăbușire a mișcării muncitorești, au fost adoptate și unele legi și reforme cu caracter burghezo-democratic, care, în ansamblu, au contribuit la dezvoltarea țării. Stabilizarea relativă a capitalismului, însoțită de un reflux parțial al luptelor revoluționare, precum și unele măsuri abile ale claselor exploatatoare au creat un cadru

nou pentru activitatea partidului comunist. În funcție de aceasta s-au ridicat probleme noi, care au determinat corespunzător stabilirea, în spiritul principiilor marxist-leniniste, a sarcinilor și lozincilor sale de luptă atît pe plan intern, cît și pe planul politicii externe. Realizarea acestor sarcini presupunea atragerea maselor muncitoare, precum și extinderea influenței P.C.R. asupra tuturor forțelor progresiste ale țării.

Este știut că în perioada avîntului revoluționar, mai ales în urma creării Internaționalei a III-a, în rîndurile clasei muncitoare, care avea nevoie mai mult ca oricînd de unitate organizatorică și de acțiune pe plan național și internațional, existau mai multe organizații muncitorești, deosebite prin concepția lor. Pe plan internațional au existat atunci Internaționala Comunistă (martie 1919), Asociația Internațională a Partidelor Socialiste (Internaționala a II-a), care din mai 1923 și-a schimbat numele în Internaționala Partidelor Socialiste, Federația Internațională Sindicală de la Amsterdam (iulie 1919), Internaționala Sindicală Roșie, creată în 1921. Între cele două principale foruri internaționale, Internaționala a II-a și Internaționala Comunistă, a început o aprigă luptă ideologică, cu cîștiguri împotriva reformismului, dar care nu a fost lipsită de anumite excese.

Fenomenul multiplicării organizațiilor muncitorești de diferite orientări și nuanțe politice s-a petrecut însă nu numai pe scară internațională, ci și înăuntrul cadrului național, în rîndurile mișcării muncitorești din numeroase țări. Această situație complica evident dezvoltarea mișcării muncitorești și micșora eficiența politică a luptei clasei muncitoare.

În această perioadă și clasa muncitoare din țara noastră a cunoscut un proces de constituire a unui șir de organizații. La scurtă vreme după crearea P.C.R., o parte a liderilor social-democrați, care la începutul anului 1921 se retrăseseră din Partidul socialist, au constituit, în luna iunie a aceluiași an, Federația partidelor socialiste din România. Ulterior, în ianuarie 1922, centriștii, autointitulați „unitariști", care votaseră „cu rezerve" afilierea la Internaționala Comunistă, au format Partidul Socialist din România. Acest partid a aderat, în august 1922, la Federația partidelor socialiste, menținîndu-și o oarecare autonomie în cadrul acesteia. În felul acesta, mișcarea muncitorească din țara noastră a fost scindată din punctul de vedere politic și organizatoric, ceea ce a avut repercusiuni grave asupra luptelor revoluționare și democratice din România. În această situație, problema refacerii unității mișcării muncitorești era cea mai imperioasă, mai ales că și în frontul social-democrației o parte a socialiștilor se situa pe poziții revoluționare.

Considerînd că mișcarea revoluționară trecuse la un relativ reflux după anii 1920—1921, V. I. Lenin a arătat necesitatea schimbării tacticii partidelor comuniste față de social-democrație, chiar și față de unele partide burgheze. Una dintre sarcinile principale preconizate de Lenin pentru partidele comuniste în vederea atragerii majorității clasei muncitoare era, în noile condiții, realizarea unității în lupta zilnică, realizarea frontului unic. „Pentru a ajuta aceste mase în lupta pe care o duc împotriva capitalului — scria Lenin —, pentru a le ajuta să înțeleagă «complicatul mecanism» al celor două fronturi în întreaga economie internațio-

nală și în întreaga politică internațională, noi am adoptat tactica frontului unic și o vom aplica pînă la capăt" [1].

Făurirea unității era însă un țel greu de îndeplinit tocmai datorită faptului că în perioada anterioară de avînt revoluționar ruptura cu social-democrații se adîncise, ca urmare a accentului ce se pusese nu numai pe delimitarea ideologică și organizatorică, ci pe ostilitatea pînă la negare.

În ședințele Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste din decembrie 1921 și februarie 1922 s-a discutat pe larg problema frontului unic în condițiile cînd ofensiva revoluționară a muncitorilor din Europa fusese oprită.

Directivele de acțiune date de Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste au fost, în anumite momente, contradictorii. Obiectiv, aceste contradicții decurgeau din faptul că mișcarea muncitorească lupta împotriva burgheziei și a partidelor ei ; pe de altă parte, în cadrul mișcării muncitorești avea loc o ascuțită luptă internă între diferitele curente pentru preponderență. Crearea Internaționalei Sindicale Roșii a presupus de la început militarea activă pentru afilierea sindicatelor la Internaționala Sindicală Roșie. Aceasta impunea lupta împotriva Internaționalei Sindicale de la Amsterdam, fapt care a creat un nou teren de frămîntări interne în rîndurile mișcării muncitorești. Pe de altă parte, indicațiile Congresului al IV-lea al Internaționalei a III-a (1922) cereau partidelor comuniste să lupte împotriva burgheziei împreună cu toți muncitorii, inclusiv cu cei aparținînd altor partide sau grupări, ca și cu toți cei fără de partid [2]. Documentele ședinței Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste din decembrie 1921 arătau : „1. În ansamblul ei, muncitorimea dă dovadă de năzuință fără precendent pentru unitate ; 2. Comuniștii din Germania, Franța, Cehoslovacia, Anglia, Suedia și S.U.A. să ia inițiativa de a se adresa social-democrației cu propuneri concrete pentru acțiuni de front unic ; 3. Lansînd lozinca frontului unic al clasei muncitoare și autorizînd secțiile Internaționalei Comuniste să ajungă la acorduri cu partidele și grupările Internaționalei a II-a, Internaționala Comunistă nu poate, desigur, refuza încheierea de acorduri similare pe scară internațională" [3].

Înseși aceste indicații limitau, de fapt, la un mic număr de partide comuniste inițiativa unor acțiuni de front unic cu social-democrația. De altfel, principiul fundamental de organizare a Internaționalei, în care partidele comuniste erau „secții" ale Internaționalei, și nu organisme politice independente, îngrădea capacitatea lor de acțiune, limita posibilitatea elaborării și înfăptuirii tacticii celei mai potrivite în condițiile fiecărei țări.

Politica Internaționalei a III-la în problema unității mișcării muncitorești, care conținea anumite puncte de vedere insuficient de elastice și de adaptate diversității condițiilor naționale concrete din țări diferite, și-a pus pecetea și asupra tacticii P.C.R., influențînd-o direct în principalele compartimente.

[1] V.I. Lenin. *Opere complete*. vol 45, Editura politică, București, 1967, p. 154.
[2] *Kommunisticeskii Internațional v dokumentah. 1919—1923*, Moscova. 1933, p. 300—301.
[3] *Ibidem*, p. 296.

În acea perioadă, P.C.R. a lansat lozinca evitării sciziunii sindicale în România. Pînă în anul 1923, partidul comunist a avut o largă activitate de masă. El a participat la alegerile generale din martie 1922 cu un program larg democratic, care prevedea realizarea reformei agrare și obținerea de libertăți democratice pentru masele populare.

Congresul al II-lea al P.C.R. din 3—4 octombrie 1922 a apreciat că în acea perioadă de stabilizare relativă a capitalismului și de reflux al mișcării muncitorești intensificarea mișcării sindicale și organizarea luptei unite a muncitorilor împotriva exploatării, pentru apărarea drepturilor cucerite în anii avîntului revoluționar, constituiau sarcini principale ale partidului.

Din punctul de vedere oficial, activitatea sindicatelor din România era reglementată prin legea Trancu-Iași (26 mai 1921), în virtutea căreia numai sindicatele ce își desfășurau activitatea în cadrul unor obiective strict profesionale puteau fi recunoscute persoană juridică. Aceeași lege cerea sindicatelor să se declare autonome față de orice partid politic și nu recunoștea drept persoană juridică sindicatele care afirmau principiul luptei de clasă. În pofida acestor limite, menite să îngrădească forța de acțiune și de mobilizare a sindicatelor, legea asupra sindicatelor profesionale a marcat recunoașterea dreptului clasei muncitoare de a se organiza profesional, sindicatele beneficiind de dreptul de a reprezenta și apăra interesele muncitorimii în fața patronilor.

Conferințele sindicale ținute la Ploiești în iunie 1921 și congresul sindical de la Brașov, reunit în luna octombrie a aceluiași an, au hotărît organizarea sindicatelor pe baza legii Trancu-Iași, fără însă a se renunța la acțiunea pentru recunoașterea sindicatelor întemeiate pe principiul luptei de clasă. Aflîndu-se sub influența social-democrată. Consiliul general sindical, cu sediul la Cluj, s-a împotrivit acestei hotărîri, pronunțîndu-se pentru acceptarea legii Trancu-Iași fără nici o rezervă.

Sub impulsul unei activități sporite a avut loc și unificarea sindicatelor la congresul de la Sibiu (care a unificat cele două centrale sindicale — Comisia generală provizorie, cu sediul la București, și Consiliul general sindical de la Cluj, afiliat deja la Federația Sindicală Internațională de la Amsterdam) ; activitatea comuniștilor în rîndurile sindicatelor s-a intensificat. În cursul anului 1922, numărul muncitorilor organizați în sindicate a sporit de la 45 000 la 75 000. A crescut numărul grevelor, ajungîndu-se în anii 1922—1923 la 292 de greve, care au antrenat 34 331 de muncitori. P.C.R. milita pentru închegarea frontului unic de luptă, pentru apărarea intereselor vitale ale celor ce muncesc, lozinci care s-au bucurat de adeziunea maselor muncitoare. Liderii social-democrați însă au cerut afilierea tuturor sindicatelor la F.S.I. de la Amsterdam.

Deși comuniștii urmăreau să prevină sau să împiedice producerea unei sciziuni în mișcarea sindicală, ei aveau de realizat linia trasată de conducerea partidului de a acționa în favoarea afilierii la Internaționala Sindicală Roșie și a nu admite afilierea la Internaționala de la Amsterdam. Trebuie spus de la început că nu era atunci momentul potrivit pentru angajarea unor discuții, controverse în lupta cu social-democrații pe tema afilierii sindicale. S-a cerut din partea comuniștilor să facă totul pentru a menține unitatea sindicală înfăptuită la congresul de la Sibiu. Din cauza confuziilor tactice produse în mișcarea muncitorească mon-

dială în urma existenței a două centrale sindicale, tocmai cînd se cereau eforturi pentru evitarea sciziunii și pentru încheierea de acorduri de front unic cu toate organizațiile muncitorești, conducerea P.C.R. nu a reușit să adopte în totalitate o tactică justă, adecvată cerințelor etapei istorice respective. Muncitorii înaintați susțineau lozinca unității sindicale și adresau Consiliului general sindical cereri de menținere a unității *. Articole și moțiuni se pronunțau pentru strîngerea laolaltă a tuturor muncitorilor în sindicate și transformarea sindicatelor în organe vii de luptă, nu în societăți de cotizanți [4]. În aceste condiții, lupta în rîndul mișcării muncitorești s-a intensificat.

Este știut că, după crearea Internaționalei a III-a și a partidelor comuniste într-o serie de țări europene, social-democrații de dreapta au declanșat o luptă intensă pentru a scinda mișcarea sindicală și a împiedica în felul acesta extinderea influenței comuniștilor. Pe această linie, și social-democrații din România au cerut afilierea sindicatelor la Internaționala Sindicală de la Amsterdam.

Pornind de la poziția Internaționalei a III-a, P.C.R. s-a declarat, de la început, împotriva afilierii sindicatelor la Internaționala de la Amsterdam **.

Unii militanți comuniști, cum au fost E. Köblös, S. Schein și alții, au sesizat pericolul sciziunii și au căutat să-l prevină. Acești militanți, iar ulterior majoritatea conducerii partidului, deși ar fi voit să afilieze sindicatele la Internaționala Sindicală Roșie, au fost gata să renunțe la această acțiune, s-au declarat împotriva oricărei afilieri, sperînd ca astfel să poată menține unitatea mișcării sindicale. Totuși, această tactică nu a reușit să prevină sciziunea ***.

Existența partidului comunist, devotat clasei muncitoare, întregului popor, concepția sa revoluționară, marxist-leninistă, erau o premisă esențială pentru justa orientare a mișcării muncitorești și a organizațiilor sale. P.C.R., odată creat, putea să îndrume pe un nou făgaș întreaga activitate ce se desfășura în sindicate și în celelalte organizații de masă. Prezența Internaționalei Comuniste, care a avut un mare merit istoric nu numai în crearea partidelor comuniste, ci și în promovarea colaborării lor

* A se vedea în această privință articolele : *Congresul sindical ; Jos Amsterdamul spărgător ; Trăiască unitatea sindicală* etc., în „Socialismul" nr. 57, 58 și 60. din iulie 1923.

[4] „Socialismul" nr. 66, din 19 august 1923.

** De altfel, între condițiile de primire în Internaționala Sindicală Roșie figura și punctul : *Încetarea tuturor legăturilor cu Internaționala de la Amsterdam.*

*** În acest sens, este edificator cuvîntul lui S. Schein la Congresul al IV-lea al P.C.R. Din documentele congresului rezultă că au existat discuții și frămîntări în legătură cu afilierea la Internaționala de la Amsterdam, fapt care nu a favorizat realizarea unității mișcării sindicale. Și astfel, tratativele și aplicarea lozincilor juste au continuat să întîmpine greutăți. La Timișoara, social-democrații au propus comuniștilor convocarea unei consfătuiri sindicale a unitariștilor și amsterdamiștilor. Din partea comuniștilor la această consfătuire au participat Marian și Ghempet. În urma acestor tratative, s-a decis convocarea congresului sindical și, la cererea secretarilor comitetelor centrale ale uniunilor, s-a stabilit să se includă în ordinea de zi problema afilierii la Amsterdam. Partidul comunist a hotărît să pornească lupta pentru scoaterea acestui punct de pe ordinea de zi și înlocuirea lui cu problema Frontului Unic Muncitoresc (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 28, filele 5—8).

internaționale, în orientarea lor concertată spre obiective principale comune, era în plus un factor favorabil pătrunderii treptate a influenței revoluționare în rîndurile maselor și ale diferitelor lor organizații. Capacitatea de influență și organizare a P.C.R. a crescut simțitor în primii ani după înființarea sa. S-au creat astfel anumite condiții politice și anumite premise organizatorice pentru a determina dinăuntru orientarea mișcării muncitorești din țară pe calea unității. Dar unele îngustimi în tactica preconizată de P.C.R., ca și contratendințele forțelor reformiste au determinat o evoluție diferită, mai anevoioasă și cu zigzaguri.

Acțiunea scizionistă a liderilor reformiști din Consiliul general al sindicatelor pentru impunerea afilierii la Internaționala de la Amsterdam a fost realizată efectiv la congresul sindicatelor care a început la Cluj în ziua de 16 septembrie 1923, în condițiile cînd orașul se afla sub stare de asediu. Dar majoritatea delegaților se declarau împotriva acestei afilieri. Ca urmare, social-democrații de dreapta, sprijiniți de autorități, au recurs la excluderea din congres a delegaților care se opuneau afilierii la Amsterdam și care reprezentau peste 30 000 de muncitori organizați. Sciziunea mișcării sindicale a adus mari prejudicii luptei revoluționare, luptei pentru unitatea și apărarea intereselor clasei muncitoare.

Din inițiativa P.C.R., în octombrie 1923 delegații excluși de la congresul de la Cluj au organizat o conferință la București, în cadrul căreia au pus bazele Sindicatelor unitare din România, creînd Consiliul general al Sindicatelor unitare, neafiliate nici unui for internațional. Aceasta ilustra tendința P.C.R. de a rezolva problema unității în cadrul intern. P.C.R. a pus ca problemă de cea mai mare importanță lupta pentru refacerea unității : „Pînă acum — se arăta în ziarul „Socialismul“ — s-a dus lupta pentru păstrarea unității, de acum se va duce lupta pentru refacerea ei“.

Sindicatele unitare au desfășurat, sub conducerea P.C.R., o largă activitate pentru refacerea unității sindicale și pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc. „Nu spargerea mișcării sindicale — sublinia un articol din „Socialismul“ —, ci refacerea unității sindicale care să cuprindă pe toți muncitorii industriali, agricoli și intelectuali fără deosebire că sînt comuniști, socialiști sau țărăniști..., dar care vor să lupte cu adevărat“ [5]. În acest scop, C.G.S.U. s-a adresat muncitorilor organizați în Sindicatele unitare, chemîndu-i să sprijine acțiunile greviste și luptele muncitorilor din sindicatele amsterdamiste. Ei erau îndemnați să acționeze solidari atît în mișcarea grevistă, cît și în cadrul luptei pentru obținerea concediilor, să-i sprijine pe membrii sindicatelor amsterdamiste din punctul de vedere material și moral, fiindcă acolo unde proletariatul luptă contra capitaliștilor nu pot exista deosebiri între muncitori și muncitori.

Unele măsuri tactice și organizatorice sectariste întreprinse de partid — indicate, de asemenea, din exterior — au împiedicat însă, în mare măsură, desfășurarea activității sindicatelor în direcția realizării unității. Tactica de formare a opoziției roșii în sindicatele neunitare, precum și formarea fracțiunilor în cadrul sindicatelor unitare, cît și în celelalte, derivată din dorința de a întări influența P.C.R. asupra maselor

[5] „Socialismul“ din 4 octombrie 1923.

largi, a avut însă drept consecință accentuarea divergențelor în mișcarea sindicală [6].

Raporturile din cadrul mișcării muncitorești s-au complicat și mai mult prin apariția opoziției denumite „centristă" în rîndul sindicatelor unitare odată cu crearea lor [7].

Astfel, odată sciziunea înfăptuită, unitatea era mult mai greu de restabilit. Sciziunea sindicală și-a pus amprenta asupra marilor dificultăți pe care comuniștii le-au avut de întîmpinat ulterior în realizarea sarcinilor ce se ridicau în fața mișcării muncitorești din România.

Pe fondul general al mișcării muncitorești internaționale, disensiunile din cadrul partidului comunist, tendințele sectare și stîngiste ale unor conducători ai P.C.R. au împiedicat adoptarea unei poziții diferențiate față de masa membrilor Partidului social-democrat, față de elementele cinstite, însă dezorientate din cadrul acestuia, pe de o parte, și față de activitatea unor lideri social-democrați care au sabotat, voit, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pe de altă parte.

Astfel, într-un manifest editat în 1924, Partidul social-democrat era pus în mod greșit, în totalitatea sa, pe același plan cu partidele burgheze. „De la partidele democratice și de la cel țărănist sau «socialist» nu se poate, așadar, aștepta lupta mîntuitoare împotriva domniei banchero-ciocoiești" [8]. Această apreciere a fost menținută și mai tîrziu. În articolul *Perspectivele politicii din România,* scris de Gh. Mincu (Boris Ștefanov), se spunea : „P.S.D. a arătat deja hotărît, prin încheierea înțelegerii recente cu toate partidele la Cluj pentru împărțirea mandatelor de consilieri comunali, că a devenit al treilea partid burghez de guvernămînt" [9].

Lipsa de unitate a început să se vădească tot mai clar și în cadrul partidului însuși. În etapa imediat următoare Congresului al II-lea al P.C.R., activitatea de partid s-a desfășurat în lărgime, cuprinzînd noi organizații locale ; s-au constituit noi organizații în fabrici și în unele comune, s-au întărit organizațiile vechi.

Dar încă din prima jumătate a anului 1923, în plină dezvoltare a mișcării, în cadrul conducerii partidului comunist au apărut disensiuni în legătură cu probleme fundamentale ca : aprecierea stadiului de dezvoltare a României, raportul forțelor de clasă, caracterul, forțele motrice și perspectivele revoluției, problema agrară, problema națională și teritorială etc., probleme de care depindea elaborarea liniei politice, strategice și tactice a partidului. Unele cadre de conducere ca Bădulescu, Timotei Marin se situau pe poziții sectare, considerînd că sarcina partidului era de a trece imediat la cucerirea puterii politice și promovau o politică

[6] *Rezoluția ședinței plenare a C.C. și a Comisiei Centrale de Control din iulie 1925.*

[7] Conducătorii sindicatelor social-democrate, reformiștii, susținuți de aripa dreaptă a birocrației din Amsterdam, nu numai că se opuneau din răsputeri unificării sindicatelor, pe care le spărseseră la Cluj, dar căutau să se servească de „centriști" pentru a sparge și mișcarea unitară, alăturîndu-i pe aceștia spre a-i izola de comuniști. În aceeași rezoluție se sublinia : „Urmînd pe centriști, tovarășii noștri au ajuns astfel pe nesimțite la doi pași de lagărul galben, prin rezoluția de la Timișoara, rezoluție de capitulare în fața teroarei social-democrate".

[8] *Documente din istoria P.C.R. 1923—1928,* E.P.L.P., București, 1953, p. 195.

[9] „Cultura proletară" nr. 1, din 15 ianuarie 1927.

pucistă. Ei susţineau izolarea sindicatelor şi subminau, prin activitatea lor, unitatea clasei muncitoare. Alte cadre mai conştiente şi realiste din conducerea partidului, printre care Gh. M. Vasilescu, S. Schein, Gh. Niculescu-Mizil, înţelegeau că mişcarea revoluţionară se afla într-o perioadă de reflux şi că deci eforturile trebuiau concentrate în direcţia consolidării cuceririlor deja obţinute în perioada anterioară, a strîngerii legăturilor partidului cu masele şi a organizării acestora. Disensiunile erau, firește, legate de procesul de consolidare a bazelor ideologice şi politice inerente unui partid tînăr, care, pentru dezvoltarea şi călirea sa ca avangardă de tip nou a clasei muncitoare, a poporului său şi ca parte integrantă a mişcării comuniste internaţionale, avea nevoie să dispună de mai multă răspundere, de judecată şi de acţiune de independenţă în cuprinderea şi rezolvarea atît a problemelor concrete de zi cu zi, cît şi a celor generale ridicate de condiţiile realităţii ţării şi ale raportului dintre clasele exploatate şi cele exploatatoare. Toate acestea împreună au slăbit partidul într-o perioadă cînd el trebuia să-şi îndrepte toate forţele spre creşterea activităţii şi întărirea prestigiului său şi au înlesnit claselor exploatatoare înteţirea terorii împotriva P.C.R.

În condiţiile ilegalităţii, P.C.R. trebuia să se reorganizeze astfel încît să nu piardă contactul cu masele şi cu organizaţiile lor sindicale. Era necesar să se asigure un aparat strict conspirativ, cu organe de conducere de sus pînă jos, şi în acelaşi timp să se organizeze o largă activitate legală prin intermediul organizaţiilor de masă, prin agitaţie şi propagandă. Aceste sarcini au fost grele, mai ales că P.C.R. era încă tînăr, iar comuniştii nu au luat din timp măsuri necesare pentru a fi pregătiţi în caz de dizolvare a partidului.

În Comitetul Central ilegal, condus de E. Köblös (secretar general), Al. Dobrogeanu-Gherea, D. Fabian, Pavel Tcacenco, Boris Ştefanov ş.a., un grup de membri condus de M. Pauker a reuşit să determine o orientare sectară, îngustă, ceea ce a dăunat îmbinării muncii legale cu cea ilegală, implicit legăturii partidului cu masele. Un alt grup, în care intrau Al. Crişan, V. Ionescu şi alţii, manifestînd tendinţe de dreapta, a ajuns să nege complet necesitatea menţinerii partidului, formînd aripa lichidatoristă. În aceste condiţii, în august 1924, s-a convocat la Viena Congresul al III-lea al partidului, care s-a ţinut cu un număr restrîns de participanţi (26) ; lipseau membri ai Comitetului Central şi alţi activişti de bază. Slăbiciunile P.C.R. s-au accentuat şi datorită faptului că, la congres, teoriile şi practicile oportuniste în problema agrară, în problema naţională, în probleme ale vieţii interne de partid au continuat să fie prezente. La aceasta a contribuit şi faptul că elementele oportuniste au făcut aprecieri nejuste asupra activităţii desfăşurate de Comitetul Central al P.C.R. între congresele al II-lea şi al III-lea. Disensiunile ivite au împiedicat elaborarea unei linii politice mai elastice, de aliere împotriva marii burghezii a tuturor organizaţiilor clasei muncitoare şi a grupărilor şi partidelor burgheziei mici şi mijlocii, opoziţioniste. După congres, cînd condiţiile desfăşurării activităţii partidului se îngreunaseră, rolul dăunător al acestor teorii şi al exponenţilor lor s-a manifestat şi mai pregnant. Sub influenţa acestor elemente, Comitetul Central nu s-a preocupat suficient de pregătirea organizatorică a partidului pentru a face faţă necesităţilor unei activităţi conspirative. Ca urmare a acestei situaţii, regimul

burghezo-moşieresc a izbutit mai uşor să dea lovituri grele partidului, arestînd şi prigonind comuniştii, înscenînd zeci de procese politice antimuncitoreşti, judecate, în marea lor majoritate, de Consiliul de război, datorită stării de asediu. Aceasta a slăbit şi mai mult activitatea partidului, a determinat scăderea efectivului organizaţiilor sale. În plus, s-au adăugat unele forme organizatorice cu totul nefavorabile desfăşurării muncii de partid, în ansamblul ei, prin înfiinţarea unui Birou Politic în străinătate, care a nesocotit Comitetul Central şi Biroul Organizatoric din ţară, împiedicînd activitatea de aici, pe care, de altfel, nici nu o cunoştea bine [10].

În aceste condiţii, o serie de conducători comunişti fermi şi clarvăzători, ca C. Ivănuş, Gh. M. Vasilescu, D. Fabian şi alţii, au dus o luptă îndîrjită împotriva unor asemenea manifestări. În pofida situaţiei create, comuniştii, care au rezistat elementelor sectariste şi puciste, au ştiut să antreneze masele de oameni ai muncii la intensificarea luptei pentru interesele lor vitale.

Lupta maselor muncitoreşti în această perioadă s-a manifestat îndeosebi printr-o serie de acţiuni greviste. În primele şase luni ale anului 1923 au avut loc 291 de conflicte de muncă, antrenînd peste 75 000 de muncitori din industria metalurgică, extractivă, industria lemnului, pielăriei, textilă, alimentară etc. În anii următori au izbucnit mari greve ale tipografilor din Bucureşti, care s-au desfăşurat pe baza frontului unic. Însemnate greve au avut loc la Ploieşti, în valea Mureşului, la Satu-Mare, Galaţi, la minele de aur de la Brad [11], la întreprinderile metalurgice din Timişoara şi din întreg Banatul. Menţionăm, de asemenea, grevele muncitorilor feroviari şi textilişti de la Arad, greva celor 3 000 de muncitori şi muncitoare de la Buhuşi [12] şi marea grevă a celor 6 500 de muncitori de la Reşiţa [13]. Comuniştii au participat pretutindeni la asemenea acţiuni. În anul 1928, mişcarea grevistă a cunoscut un avînt, determinat de începuturile manifestării crizei economice, care avea să zguduie economia României în anii 1929—1933 şi care era însoţită, în acelaşi timp, de o criză politică a regimului burghezo-moşieresc. Caracteristic acestor greve este faptul că majoritatea lor s-a desfăşurat pe baza unităţii de acţiune.

Militanţii comunişti au imprimat luptelor greviste, îndeosebi celor pe care le-au condus în mod direct, un caracter politic mai accentuat, o combativitate sporită, forme adecvate de organizare şi acţiune.

În intervalul 1922—1928 au avut loc 3 329 de conflicte de muncă, care au antrenat 500 000 de participanţi. Dintre acestea, 365 au fost greve, la care au participat mai mult de 100 000 de muncitori. Rezultatul acestor lupte a fost încheierea a circa 1 500 de contracte colective de muncă, care prevedeau dreptul muncitorilor la concedii plătite, la repaus duminical, protecţia muncii, dreptul la asigurări sociale. În 1928 a fost legiferat regimul de muncă de opt ore.

În timpul luptelor greviste, între Confederaţia sindicală a muncii, constituită în 1926, şi Sindicatele unitare s-a realizat, uneori, o punte

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 62, fila 55.
[11] „Viaţa muncitoare" din 8 noiembrie 1925.
[12] „Viaţa muncitoare" din 18 septembrie 1926.
[13] *Ibid.*

de înțelegere în multe probleme de interes comun, ceea ce exprima năzuința de unitate a muncitorilor. Era o dovadă în plus a faptului că crearea Sindicatelor unitare după sciziunea de la Cluj nu a fost cel mai bun răspuns față de această sciziune.

În pofida tuturor devierilor și greșelilor, realizări importante au fost obținute și în direcția împletirii activității legale cu cea ilegală. Comuniștii și-au însușit teza leninistă potrivit căreia „partidul ilegal trebuie să folosească toate posibilitățile legale..." [14]. Luptînd împotriva lichidatorismului și a devierilor de stînga, elementele revoluționare din partid au izbutit să salveze ființa partidului prin promovarea liniei îmbinării activității legale cu cea ilegală.

Lupta pentru făurirea unității nu s-a limitat la unitatea în cadrul partidului sau în cadrul mișcării muncitorești și sindicale, ci presupunea unitatea cu mase din diferite pături ale națiunii și, în special, cu țărănimea, iar în anumite condiții cu mica burghezie.

În lupta pentru unitatea mișcării muncitorești și democratice, P.C.R. a creat, a folosit și a condus în anii 1921—1924, în afară de Sindicatele unitare, și alte organizații legale ale clasei muncitoare, cum au fost : organizațiile de femei, de tineret, *Prietenii naturii, Spartacus, Sportul muncitoresc, Comitetul muncitoresc de ajutorare, Liga drepturilor omului* și altele.

Pe linia strîngerii legăturii cu masele și a creării premiselor unor acțiuni unitare, constituirea, în anul 1925, ca urmare a acțiunii P.C.R., a Blocului Muncitoresc-Țărănesc (B.M.Ț.) a marcat un moment deosebit în lărgirea activității legale. B.M.Ț. a fost o organizație politică legală, care urmărea atragerea unor largi pături în lupta pentru obiective democratice, împotriva guvernului liberal. El și-a creat filiale în diferite județe, a desfășurat acțiuni la sate, a participat la campania electorală și a obținut alegerea într-o serie de consilii comunale a unor comuniști membri ai Sindicatelor unitare sau a altor candidați ai B.M.Ț. [15].

Pe linia B.M.Ț. s-a reușit realizarea unor înțelegeri electorale centrale sau locale cu Partidul socialist, Partidul social-democrat, Partidul țărănesc și Partidul poporului, ceea ce putea constitui o premisă în vederea unității de acțiune pentru revendicări general-democratice. În timpul alegerilor din 1926, B.M.Ț. s-a alăturat opoziției unite, împreună cu organizațiile social-democratice și cu Partidul socialist, împotriva Partidului liberal. În diferite centre, ca București, Ploiești, Arad, Iași etc., au fost aleși candidați ai B.M.Ț., ai partidelor socialist și social-democrat. Activitatea B.M.Ț. a fost însă împiedicată în mare măsură de elementele oportuniste, care i-au impus o politică tot mai rigidă, atît în ceea ce privește apropierea de țărănime, cît și de acele partide și grupări politice cu care trebuia să se realizeze o platformă comună. La aceasta a contribuit și faptul că elementele sectariste au introdus în programul B.M.Ț. lozinci greșite în problema națională și în problema agrară, cum era, de pildă, lozinca naționalizării întregului pămînt [16], care, evident, contribuia la îndepărtarea țărănimii.

[14] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 61.
[15] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 62, fila 308.
[16] „Socialismul" nr. 34, din 1 mai 1923.

Acțiunile partidului comunist pentru realizarea unității cu Partidul social-democrat continuau să întîmpine mari greutăți ; Boris Ștefanov și o parte dintre membrii Comitetului Central au respins propunerea de creare a frontului unic cu social-democrații, pe motivul neîntemeiat că „noi nu putem crea cu nimeni F.U.M." [17]. Însă în alegerile din 1926 Boris Ștefanov a susținut ideea încheierii unei colaborări în alegeri cu P.N.Ț., ceea ce constituia, desigur, un pas înainte, fără ca partidul să aibă încă întreaga perspectivă a implicațiilor politice ale acestei acțiuni comune. Dar atitudinea față de Partidul social-democrat a continuat să fie ostilă, membrii acestuia din urmă fiind considerați ca trădători, agenți ai burgheziei etc. În același timp însă, comuniștii din conducerea centrală și locală a P.C.R. au continuat eforturile îndreptate spre antrenarea maselor la luptă pentru realizarea frontului unic. Unitatea era sprijinită de către oamenii muncii. În articole ca *Lupta pentru înjghebarea F.U.M.* [18] se exprima dorința muncitorilor de a realiza frontul unic. Însă această activitate n-a fost sprijinită și dezvoltată de întreaga conducere a P.C.R.

Din toate acestea se poate desprinde concluzia că poziția conducătorilor partidului comunist față de problema unității era contradictorie. În timp ce unii membri ai Comitetului Central depuneau eforturi pentru realizarea unității (printre care unii activiști ai B.M.Ț., ca Gh. M. Vasilescu, N. Popescu-Doreanu, Gh. Cristescu etc.), alții, prin metode și atitudini nejuste, o respingeau.

În rezoluția Congresului al III-lea al P.C.R. din 1924 asupra situației economice și politice a țării, în afară de faptul că nu se analizează cu precizie etapa istorică în care se afla țara noastră, există o vădită subapreciere a forțelor burgheziei române. „Într-adevăr — se scrie în rezoluție —, marea burghezie a epuizat de acum economicește toate rezervele de mărfuri și posibilitățile de producție ale industriei" [19] sau „oligarhia știe că baza socială pe care ea se sprijină a devenit foarte îngustă și insuficientă..." [20]. Subaprecierea forței burgheziei într-o perioadă cînd în România această clasă își lărgea pozițiile, urmărind în interesul ei dezvoltarea economiei țării, a atras după sine și o evaluare necorespunzătoare a forțelor care trebuiau și puteau fi opuse burgheziei. În manifestele partidului comunist se oglindea o opoziție netă față de orice măsuri, implicit față de constituția burgheză, care avea și un caracter democrat-burghez. Într-un manifest din 1923 se scria : „*Nu uitați* că noi trebuie să opunem constituției burgheze, ori de cine ar fi propusă, revendicarea cea mare a muncitorimii, singura revendicare ce poate să-i asigure adevărata dezrobire politică și economică : constituția Sfaturilor de muncitori și țărani săraci" [21].

Deși într-o rezoluție a Congresului al III-lea al P.C.R. se vorbea de necesitatea de a se găsi „legătura intimă, de nedesfăcut cu masele muncitoare și țărănești" [22], nu s-au folosit întotdeauna măsuri practice și precise în ceea ce privește acțiunile efective de închegare a frontului unic.

[17] „Dezrobirea", anul I, din 22 aprilie 1926.
[18] *Ibid.*
[19] *Documente din istoria P.C.R. 1923—1928*, p. 47.
[20] *Ibidem*, p. 48.
[21] „Socialismul" nr. 24, din 25 martie 1923.
[22] *Ibid.*

Cît privește mișcarea sindicală, în rezoluția plenarei C.C. al P.C.R. și a Comisiei Centrale de Control din 1925 se sublinia că „Situația sindicatelor în ultimul an este departe de a se fi îmbunătățit. Sindicatele afiliate la Amsterdam au rămas în marea lor majoritate sub influența social-democrației. Numărul membrilor lor a scăzut, dar nu în favoarea Sindicatelor unitare. Dimpotrivă, acestea au pierdut și ele un însemnat număr din membrii lor" [23].

Dar această poziție critică nu a avut urmări practice, nu a fost transpusă suficient de Comitetul Central în măsuri concrete aplicabile în lupta practică de zi cu zi. Nici consfătuirea convocată în 1928, care a fost proclamată de către Comintern drept Congresul al IV-lea al P.C.R., nu a putut pune în mod just problema unității clasei muncitoare și a frontului unic, deoarece congresul a fost dominat de elemente străine de realitățile din țară. Aceasta a fost continuată într-o măsură oarecare și la Congresul al V-lea, în cadrul căruia s-a propus linia greșită a „ieșirii grupate în masă a muncitorilor din sindicatele social-democrate și aducerea lor la sindicatele revoluționare ilegale".

Înfățișarea situației mișcării muncitorești sub aspectul unității de acțiune demonstrează existența unei tendințe obiective a maselor muncitorești spre unitate, în lupta contra reacțiunii. Această tendință își croia drum printr-un vast complex de împrejurări, dintre care unele o favorizau, altele o împiedicau sau o limitau. În România existau condiții reale, care au fost folosite mult mai tîrziu pentru făurirea unei unități politice stabile și continue a oamenilor muncii. În acest context, se poate afirma că în perioada examinată nu a fost folosită situația specifică a social-democrației din țara noastră, față de care se impunea o apreciere mai nuanțată, ținîndu-se seama că aceasta avea o bogată tradiție în activitatea de stînga și era sprijinită de importante categorii de oameni ai muncii.

Politica P.C.R. în problema unității de acțiune a maselor muncitorești era tributară unor limite și greșeli, izvorîte în parte și din tactica generală pe care o aplica pe plan mondial Internaționala a III-a, precum și unor lipsuri proprii. Contrapunerea de puncte de vedere diferite, existența frămîntărilor în rezolvarea problemelor de principiu nu au contribuit la cristalizarea unei politici juste, care să favorizeze unitatea de acțiune a maselor muncitoare din țara noastră în acea perioadă.

În pofida acestor greutăți, mișcarea muncitorească acumula o experiență valoroasă. Forțele consecvent revoluționare erau tot mai conștiente, pe baza practicii proprii de luptă, că esențialul pentru dezvoltarea mișcării muncitorești îl constituia, înainte de toate, făurirea unității în rîndurile sale. Această experiență avea să dea roade în etapele ulterioare ale dezvoltării procesului revoluționar din țara noastră, cînd P.C.R., învățînd din propria activitate și din tradițiile acumulate, analizînd cu profunzime realitățile din țară, avea să utilizeze cu succes toate modalitățile eficiente pentru înfăptuirea unității. Tradițiile luptei pentru unitatea mișcării muncitorești constituie un bogat tezaur de experiență istorică și politică din care partidul nostru trage necontenit, printr-o ana-

[23] *Documente din istoria P.C.R. 1923—1928*, p. 334.

liză marxist-leninistă creatoare, învățăminte vii de mare actualitate. Promovînd principiul luptei pentru unitatea mișcării muncitorești, partidul nostru subliniază că în fiecare situație concretă trebuie căutate acele soluții, acele căi care contribuie la creșterea forței de acțiune unită a mișcării muncitorești internaționale și a fiecăruia din detașamentele sale. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, există o indisolubilă legătură între sarcinile naționale și internaționale ale luptei pentru unitate. „Unitatea generală a mișcării — arăta secretarul general al P.C.R. la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1969 — depinde în mod hotărîtor de unitatea și coeziunea fiecărui partid în parte, de forța sa organizatorică, politică și ideologică. Cu cît fiecare partid este mai puternic și mai unit, cu atît mai trainică este unitatea mișcării comuniste și muncitorești" [24].

Putem spune că analiza științifică a fiecărei etape din istoria mișcării muncitorești din țara noastră, printre care și etapa de după crearea P.C.R., la care ne-am referit în acest articol, pledează și confirmă cu forța faptelor istorice justețea tezelor de mai sus.

CLARA CUȘNIR-MIHAILOVICI

[24] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești. 9 iunie 1969*, Editura politică, București, 1969, p. 44—45.

CONSTANTIN AGIU

(1891-1961)

În rîndurile militanţilor de seamă ai partidului comunist, ai mişcării muncitoreşti din ţara noastră se înscrie şi Constantin Agiu. Născut la 5 noiembrie 1891, în comuna Cetate (Dolj), a dus de mic copil o viaţă grea. Părinţii săi, ţărani săraci, asigurau cu greu familiei cele trebuincioase traiului. Asemenea altor copii de oameni nevoiaşi, la o vîrstă extrem de fragedă, a trebuit să-şi însuşească o meserie. Tîmplăria i-a plăcut mai mult dintre toate.

Constantin Agiu a trăit intens tragedia marilor răscoale ţărăneşti din 1907, comuna sa numărîndu-se printre cele ce s-au situat între centrele active ale luptei. În timpul desfăşurării răscoalei pe meleagurile natale a cunoscut adevărata faţă a cîrmuitorilor de atunci ai ţării. Lupta dreaptă a ţărănimii a fost înăbuşită în sînge. Represiunea sîngeroasă a răscoalei a lăsat urme adînci în conştiinţa sa. A înţeles imediat, şi credinţa lui s-a întărit după aceea, mai ales în timpul primului război mondial, că locul său nu putea fi decît în rîndul organizaţiilor revoluţionare, în rîndul celor ce se declarau gata să ia parte la lupta activă împotriva exploatării, împotriva împilărilor şi nedreptăţilor sociale. În 1915 se încadrează în Partidul social-democrat.

În anii primului război mondial, clasa muncitoare a desfăşurat puternice acţiuni revoluţionare, antirăzboinice. În această perioadă, Constantin Agiu activează alături de alţi militanţi ai clasei muncitoare, contribuind la tipărirea şi difuzarea presei revoluţionare, a manifestelor.

În timpul unei asemenea misiuni, pe care o îndeplinea la Tr. Severin, este prins şi, sub acuzaţia de „activitate comunistă", este trimis

sub stare de arest la București. Pe drum însă, puțin înainte de destinație, între stațiile Chitila și București, Constantin Agiu evadează. Au urmat îndelungi căutări și urmăriri. Organele siguranței reușesc să-l aresteze numai după cîțiva ani. Pînă la arestare a activat ilegal, reușind, în ciuda a numeroase greutăți, să stabilească legături directe cu Alecu Constantinescu, pe care îl cunoscuse încă înainte de război. Acționînd sub diverse nume conspirative — „Ștefan", „Crăciun", „Pavel", „Nicolae Spirea", „Costache" —, Constantin Agiu contribuie la tipărirea și difuzarea a numeroase materiale de propagandă prin care proletariatul din țara noastră era mobilizat la puternice acțiuni revoluționare, acțiuni care vor culmina cu greva generală din 1920.

După greva generală din 1920, în cadrul Partidului Socialist din România se intensifică procesul de clarificare ideologică în vederea transformării sale în partid comunist. În acest proces, ca urmare a efortului militanților revoluționari, curentul comunist a devenit majoritar. În rîndurile acestora s-a aflat și C. Agiu. Este implicat în procesul din Dealul Spirei, proces înscenat celor mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului român. Pentru participarea sa la lupta generală a partidului a fost condamnat la 8 ani închisoare, fiind întemnițat la Doftana, unde a rămas pînă în anul 1929, cînd a beneficiat, printre ultimii deținuți, de decretul de amnistie.

Au urmat acestei condamnări și altele, numele său înscriindu-se pe rînd între ale celor întemnițați la Jilava, Văcărești, Bucovăț, Doftana etc. „Ne simțim indisolubil legați de organizațiile revoluționare de clasă ale muncitorimii, pentru a cărei dezrobire de sub jugul capitalist am fost gata și sîntem și azi să facem toate sacrificiile" — avea să scrie Constantin Agiu în ziarul „Apărătorul proletar" în timp ce-și executa una din condamnări. De altfel în închisoare a inițiat și participat activ, în mai multe rînduri, la o serie de acțiuni de apărare a victimelor terorii burghezo-moșierești.

Anii crizei economice, cu tot cortegiul lor de suferințe pentru clasa muncitoare, pentru masele largi în general, l-au găsit pe Constantin Agiu încadrat organic în rîndurile celor hotărîți să nu permită claselor exploatatoare să arunce greutățile crizei pe umerii celor ce muncesc. Ca secretar al Ajutorului roșu și ca membru al Ajutorului muncitoresc român și al altor organizații revoluționare de masă îndrumate de partidul comunist participă la mișcarea revendicativă, protestatară din România acelor ani. „Comunistul fost condamnat, Constantin Agiu — citim într-un raport din 12 ianuarie 1932 al Direcției poliției și siguranței generale — este acela care expediază manifeste și broșuri de propagandă comunistă la Cîmpina, Tg. Jiu și Pitești.

Numitul îndeplinește funcțiunea de secretar al C.C. al Ajutorului roșu".

În 1932 cade din nou victimă valului masiv de arestări declanșat de guvernanți. Eliberat pentru scurtă vreme, este iarăși arestat în noaptea de 13/14 februarie 1933 și închis la Jilava împreună cu numeroși alți participanți și conducători ai eroicelor bătălii proletare desfășurate în anii crizei economice și care aveau să culmineze la „Griviția" în zilele de 15—16 februarie 1933. După eliberarea din închisoare, C.C. al P.C.R., apreciindu-i meritele dobîndite în mișcarea revoluționară, îl însărcinează

cu conducerea activității Comitetului regional Oltenia al P.C.R. În această calitate desfășoară o intensă activitate politică împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea integrității teritoriale a țării, a independenței și suveranității naționale, militează neobosit pentru crearea și intensificarea activității organizațiilor de partid din întreprinderi și de la sate.

Din documentele acelor ani desprindem astăzi mărturii nenumărate fie despre acțiunea lui Constantin Agiu pentru crearea și diversificarea luptei organizațiilor de masă, democratice (Liga muncii, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Blocul democratic etc.), fie pentru apropierea pozițiilor altor partide și grupări muncitorești, îndeosebi ale Partidului socialist unitar, de ale comuniștilor în problemele luptei pentru formarea Frontului Unic Muncitoresc.

Urmărit de autorități, este surprins în plină luptă revoluționară și din nou condamnat, printr-o sentință a Corpului 2 armată, la 6 luni închisoare. Începînd din aprilie 1938, este întemnițat la Doftana.

Odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial primește din partea partidului comunist alte însărcinări. El s-a ocupat un timp, alături de alți comuniști, cu îndrumarea activității Apărării patriotice, organizație revoluționară de masă înființată și condusă de P.C.R. Alături de ceilalți activiști de seamă ai partidului, a participat cu abnegație la lupta patriotică generală inițiată și condusă de P.C.R. pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, ieșirea României din războiul hitlerist — din momentul în care țara a fost antrenată în acest război nedorit de popor —, pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, pentru instaurarea puterii populare.

Numele lui Constantin Agiu este strîns legat de efortul făcut de P.C.R. pentru crearea condițiilor necesare în vederea făuririi Frontului Unic Muncitoresc. În aprilie 1944, cînd, depășindu-se obstacolele ce existaseră pînă atunci în calea luptei unite, s-a ajuns la apropierea pozițiilor conducerilor P.C.R. și P.S.D. pe linia luptei pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc, Constantin Agiu s-a numărat printre reprezentanții partidului comunist care au desfășurat fructuos tratativele al căror succes avea să fie consemnat în manifestul de la 1 mai 1944.

După victoria insurecției antifasciste din august 1944 și eliberarea României de sub jugul fascist, Constantin Agiu s-a încadrat în vasta operă de făurire a noii societăți. Partidul comunist i-a încredințat lui Constantin Agiu diferite munci de răspundere.

A încetat din viață la 19 februarie 1961, lăsînd în urma sa o adîncă durere în inimile tuturor celor care l-au cunoscut sau au colaborat cu el în lupta grea din anii ilegalității sau după 23 August 1944. Exemplul său luminos, de dăruire în slujba idealurilor de luptă ale clasei muncitoare, ale socialismului, înflăcărează astăzi constructorii noii vieți în vasta activitate creatoare pe care o desfășoară, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră.

GH. GRIVIȚEANU

CAROL FARCAŞ

(1843-1907)

Printre figurile luminoase din galeria generaţiei de socialişti români care şi-au desfăşurat activitatea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se numără şi Carol Farcaş. Însufleţit de idealurile socialismului, pe care nu le-a părăsit niciodată, militant activ al Internaţionalei I, el şi-a consacrat cea mai mare parte din viaţă activităţii revoluţionare de organizare a luptei politice a maselor de muncitori români, maghiari, germani, sîrbi împotriva exploatării şi asupririi, pentru drepturi şi libertăţi democratice.

Carol Farcaş s-a născut în anul 1843 la Reşiţa, într-o familie de muncitori ce lucrau la uzinele din localitate. Din puţinele documente de care dispunem, rezultă că el a cunoscut din fragedă copilărie greutăţile vieţii. După ce termină cursul elementar, părinţii îl înscriu la Şcoala profesională de minerit şi metalurgie anexată Asociaţiei de gimnastică din Reşiţa, unde învaţă meseria de lăcătuş mecanic. Munca grea de 10—12 ore pe zi, sau chiar mai mult, bătaia şi jignirile intrau ca ceva de la sine înţeles în cursul uceniciei. Trecînd peste aceste inerente însoţitoare ale învăţămîntului profesional aflat sub domnia capitalului, la numai 16 ani, după ce-şi însuşeşte meseria, este angajat ca lăcătuş mecanic într-unul din atelierele Uzinelor Reşiţa. A căutat în tot acest timp să uite de lipsuri şi umilinţe, învăţînd cu sîrguinţă, fiind receptiv la spusele oamenilor, la noutăţile mediului nou, muncitoresc, de viaţă. În puţinul timp liber avut la dispoziţie, citeşte publicaţii ale vremii, discută cu lucrătorii vîrstnici despre condiţiile grele de muncă şi trai, despre posibilitatea

și necesitatea organizării în acțiunea de dobîndire a unor revendicări economice și politice.

Alături de muncitori înaintați, tînărul Farcaș activează pentru crearea unor organizații care să apere interesele lucrătorilor. Astfel, în 1862, metalurgiștii din Reșița pun bazele unei asociații de ajutor reciproc, al cărei președinte a fost ales muncitorul Lang Mihai, la care patronii nu mai participă. Era prima organizație muncitorească din care făcea parte și Carol Farcaș. El ia parte la ședințele asociației, unde se discutau probleme privind situația muncitorilor, a organizării lor în vederea luptei pentru drepturi economice și politice. Acum, la 19 ani, începe să înțeleagă semnificația atitudinii de luptător pentru cauza dezrobirii proletariatului, calea de urmat pentru atingerea acestui țel.

Carol Farcaș studiază cu nesaț materialele difuzate prin intermediul secțiilor Internaționalei, înarmîndu-se teoretic cu ideile socialismului științific ; cunoaște și împărtășește muncitorilor reșițeni aspecte din acțiunile muncitorilor din alte țări, din greutățile și victoriile obținute de proletariatul internațional. Urmare a unei călătorii în Elveția — în 1867 —, intră în contact cu membri din Consiliul de conducere al Internaționalei I și ai secției acesteia din Geneva, condusă de Johann Philipp Becker.

Aici își desăvîrșește învățătura, citind lucrările lui K. Marx și F. Engels, articolele publicate în presa socialistă și muncitorească, înarmîndu-se cu adevărurile concepției marxiste. Înțelege astfel și mai bine care este drumul proletariatului pentru a se elibera de sub exploatare și asuprire.

La începutul lui 1868, Carol Farcaș se întoarce din străinătate și se angajează ca lăcătuș mecanic la Atelierele căilor ferate din Timișoara. Avînd în jurul său un cerc de muncitori animați de idealurile socialismului științific, pornește acțiunea de organizare, de sine stătătoare, a proletariatului timișorean. Dintr-o scrisoare adresată lui Becker rezultă greutățile pe care comitetul organizatoric provizoriu — inițiat de Farcaș în vederea înființării asociației muncitorești — le întîmpina din partea autorităților și patronatului, acțiunile pe care trebuia să le ducă „împotriva puțin respectabilului consiliu orășenesc și împotriva nobilului său corp, burghezia".

În pofida acestor dificultăți, la 11 octombrie 1868 s-a convocat, în sala teatrului orășenesc, adunarea de constituire a primei organizații de clasă cu țeluri politice, bazată pe principiul internaționalismului proletar, din istoria mișcării noastre muncitorești. În prezența celor cîtorva sute de participanți au vorbit muncitori români, germani, maghiari, printre care și Farcaș, unul dintre organizatorii adunării, care a arătat cu multă forță de convingere țelurile noii organizații muncitorești, denumită Asociația generală a muncitorilor din Timișoara. Carol Farcaș a fost ales președintele asociației, iar Gheorghe Ungureanu secretar. Asociația a devenit în scurt timp o puternică organizație politică a proletarilor români, maghiari, germani și sîrbi, cuprinzînd mii de muncitori nu numai din Timișoara, ci și din alte orașe din Transilvania.

Impulsul dat acțiunii revoluționare a muncitorimii timișorene s-a vădit imediat, cu prilejul grevei lucrătorilor de la atelierele căilor ferate, ridicare la luptă inițiată și condusă de președintele asociației muncitorilor, Carol Farcaș. El — se arăta într-un raport al Ministerului de Interne ungar — „a convins întreaga muncitorime de acolo să înceteze lucrul". Re-

zultatul grevei a fost favorabil lucrătorilor, cărora li s-au mărit salariile ; în schimb, Farcaş a fost concediat. „Din această cauză — se spunea în acelaşi raport —, muncitorii considerau pe Farcaş ca un martir... şi l-au ajutat cu prisosinţă".

O preocupare principală a Asociaţiei generale a muncitorilor a fost consacrată propagării concepţiei marxiste, educării membrilor săi în spiritul acesteia, orientare accentuată după afilierea, în 1869, la Internaţionala I. Ea a contribuit la răspîndirea ideilor socialismului ştiinţific şi în rîndurile muncitorilor din alte centre, ca : Reşiţa, Anina, Sibiu, Arad, Orăştie, Oradea, Cluj, Braşov, unde au luat fiinţă asociaţii muncitoreşti similare celei din Timişoara. Printre promotorii acestei activităţi s-a numărat, în primul rînd, Carol Farcaş, alături de care s-a aflat Gheorghe Ungureanu.

La 1 ianuarie 1869, J. Ph. Becker i-a trimis lui Farcaş, împreună cu o scrisoare, carnetul de primire — cu numărul de ordine 143 — ca membru central al secţiei federale din Geneva a Internaţionalei, precum şi alte 10 documente de primire pentru noi membri.

In calitatea lui de reprezentant al Internaţionalei în această regiune, Carol Farcaş a depus o muncă susţinută în vederea organizării secţiei din Timişoara a Asociaţiei internaţionale a muncitorilor. După toate probabilităţile, aceasta fiinţa în prima jumătate a anului 1869, pentru că la Congresul al IV-lea al Internaţionalei (5—9 septembrie 1869, Basel), în raportul ţinut de Marx se aminteşte despre existenţa ei. De menţionat că această activitate s-a desfăşurat ilegal, întrucît statutul de funcţionare al asociaţiei a fost aprobat abia în 1870.

Rapoartele autorităţilor burghezo-moşiereşti ungare consemnează, în mod indirect şi fără voie, roadele activităţii propagandistice şi organizatorice la care a contribuit şi Carol Farcaş. „Internaţionala — se menţiona într-unul dintre acestea — a pătruns adînc şi la Timişoara, în numeroasa muncitorime a multiplelor fabrici din acest oraş, cît şi printre muncitorii săraci care lucrează în oraşele miniere apropiate, Anina şi Reşiţa", iar în altă parte : „Timişoara, Arad, Sibiu, Braşov, Reşiţa, Anina, Orăştie... s-au declarat a fi internaţionaliste..., ele aparţin celor care urmează Internaţionala". În legătură cu Farcaş, raportul nota : „Şi peste tot [el] a cîştigat membri pentru Internaţională, prevăzîndu-i cu carnete de membru".

Conducătorii secţiei din Timişoara a Asociaţiei internaţionale a muncitorilor — C. Farcaş şi Gh. Ungureanu — au avut strînse legături cu forul mişcării muncitoreşti internaţionale, cu membrii Consiliului său General, cu conducătorii diferitelor secţii din alte ţări. „Ei — se scria în raportul amintit — întreţin o legătură vie, nemijlocită cu cei mai distinşi conducători ai Internaţionalei, şi anume cu secretarii generali Karl Marx şi George Eccarius (Londra), J. Ph. Becker (Geneva), Bebel şi Liebknecht (Leipzig)... Sorge (America). Pe această cale ajung la cunoştinţa diferitelor asociaţii (muncitoreşti — *n.n.)* manifestările Internaţionalei".

După cum a declarat personal în 1871, Farcaş a primit în luna mai 1869, de la Londra, pentru secţia din Timişoara, mai multe colete conţinînd diferite materiale propagandistice, între care *Statutul Internaţiona-*

lei I, Manifestul Partidului Comunist etc. Din documentele vremii rezultă că muncitorii din Timişoara citeau ziare şi broşuri ale secţiilor din diferite ţări ale Internaţionalei : „Verbote", „L'Internationale", „La reforme sociale", „La liberté", „L'oppinion", „La cause du peuple" ş.a.

Spre sfîrşitul anului 1869, rămas fără lucru şi supravegheat de autorităţi, pleacă la Budapesta. Aici se angajează la o fabrică de maşini, depunînd eforturi pentru organizarea muncitorimii pe baza principiilor luptei de clasă şi al internaţionalismului proletar. Concomitent îşi desfăşoară activitatea revoluţionară în calitatea sa de împuternicit al Consiliului General al Internaţionalei I pentru Ungaria. Deşi a părăsit Timişoara, el a menţinut strînse legături cu mişcarea muncitorească din Transilvania.

Astfel, la 30 aprilie 1870, ca rezultat şi al strădaniilor sale, se fundează la Budapesta Casa generală muncitorească de invaliditate şi boală, cu scopul de a sustrage pe lucrători influenţei burgheziei, care deţinea conducerea în instituţiile de asigurare existente, aşa-numitele case frăţeşti. Secretar al asociaţiei a fost ales C. Farcaş. În scurt timp, filiale ale casei generale muncitoreşti s-au creat şi la Arad, Braşov, Sibiu, Cluj, Lugoj, Oradea, Reşiţa, Orăştie. La Timişoara înfiinţarea filialei casei generale s-a datorat lui Gh. Ungureanu, Gustav Förk şi Ştefan Novotni.

Fidel idealului internaţionalist, Farcaş s-a numărat printre organizatorii grevelor şi demonstraţiilor de solidaritate cu luptătorii de pe baricadele Comunei din Paris. Pentru participarea la manifestaţia de protest, din 1 iunie 1871, împotriva asasinării în masă a comunarzilor, autorităţile maghiare au arestat 53 de persoane, printre care şi pe C. Farcaş. Judecat, a fost condamnat — prin sentinţa pronunţată la 1 mai 1872 — la 11 luni închisoare (din care s-a scăzut timpul petrecut în arestul preventiv), condamnare executată în faimoasa închisoare Vác.

După eliberarea din temniţă, în august 1872, reia, prin intermediul lui Leo Frankel, legăturile cu conducătorii Internaţionalei I, preocupîndu-se îndeaproape de problemele arzătoare care frămîntau mişcarea muncitorească internaţională. Ca reprezentant al secţiei timişorene, participă la Congresul de la Haga (septembrie 1872), la care a avut un aport constructiv, susţinînd propunerile socialiştilor revoluţionari, în frunte cu Marx şi Engels, votînd alături de întemeietorii socialismului ştiinţific pentru întărirea Internaţionalei.

În anii următori, C. Farcaş se ocupă de editarea ziarelor „Munkás Heti Krónika" şi „Arbeiter Wochen Chronik", ultimul fiind popularizat şi răspîndit în Transilvania de Gh. Ungureanu ; militează pentru dreptul muncitorilor la asociere, la crearea unui partid propriu. Partidul celor fără drept de vot (1878), Partidul general muncitoresc (1880) sînt etape spre înfiinţarea Partidului social-democrat din Ungaria (1890), din care făcea parte şi mişcarea muncitorească din Transilvania.

La 20 august 1907, Carol Farcaş se stinge din viaţă. Numele său este legat de dezvoltarea mişcării muncitoreşti din ţara noastră, de afirmarea principiilor revoluţionare înnoitoare, socialiste, ale luptei de clasă şi ale internaţionalismului proletar.

ION GEORGESCU (Lugoj)

ARADI VIKTOR
(1883-1937)

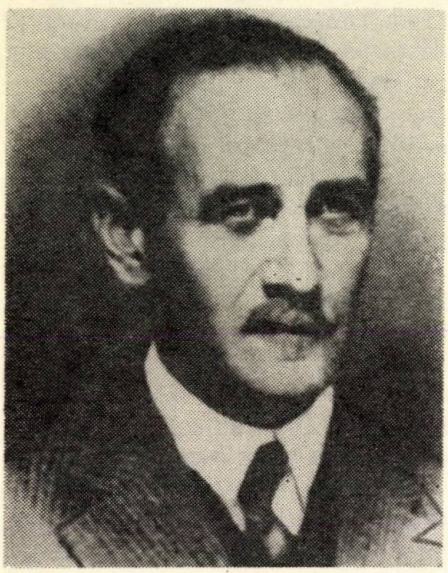

În primele decenii ale veacului nostru puține personalități au fost în România, mai ales în părțile ei de vest, atît de cunoscute, activitatea lor atît de apreciată, dar și discutată ca aceea a lui Aradi Viktor. Omul excepțional, a cărui activitate am cunoscut-o îndeaproape, se înscrie în pleiada intelectualilor democrați și progresiști, animați de idealurile unui umanism autentic.

S-a născut la Pîncota, județul Arad, la 22 februarie 1883. A urmat liceul la Timișoara și apoi Facultatea de geologie a Universității din Budapesta, timp în care a venit în contact cu ideile socialiste.

Plecat să facă cercetări geologice în munții Apuseni, ajunge să cunoască și să îndrăgească vajnicii locuitori ai acestor ținuturi. Cutreieră satele, unde deseori stă luni întregi, cucerind încrederea moților, care-și deschid inima în fața lui, se identifică pentru o viață întreagă cu soarta acestora. Concomitent cercetează arhivele orășenești și comunale din regiunea Apusenilor, adună material pentru scrierile sale istorice.

În 1906 trece Carpații. Face cercetări geologice în valea Prahovei, studiază profund istoria țării. Intră în contact cu personalități ale vieții literare și științifice de dincoace de Carpați ; legăturile lui cu unele dintre acestea s-au dovedit trainice, au continuat și între cele două războaie mondiale. Despre rezultatele cercetărilor sale prezintă o comunicare științifică la ședința din 2 martie 1906 a secției științifice a Academiei Române.

Întors la Budapesta, Aradi își fixează drumul pe care o să-l urmeze : nu se mai ocupă cu straturile solului, ci cu păturile sociale — se dedică

sociologiei, activînd şi trăind ca publicist, fără să aibă un angajament stabil. Deşi supravegheat permanent de poliţie, lipsit de mijloace materiale, face tot posibilul să se întoarcă mereu în mijlocul moţilor.

În anii dinainte de primul război mondial, covîrşitoarea parte a activităţii sale a fost închinată studierii situaţiei popoarelor oprimate, luptei pentru demascarea administraţiei corupte din Ungaria, mai ales în ţinuturile locuite de români şi ruteni.

Rezultatul cel mai remarcabil al cercetărilor istorice ale lui Aradi este lucrarea *Catarina, Doamna Noastră*, apărută, în limba maghiară, în 1913. Închinată memoriei Ecaterinei Varga, luptătoare pentru drepturile moţilor în deceniul premergător revoluţiei de la 1848, cartea se bazează pe sute de documente autentice, inedite, înfăţişate într-un stil viu, se poate spune, captivant. Totuşi, nu aceste calităţi au făcut ca această lucrare să se răspîndească în rîndurile atîtor ardeleni, tineri şi bătrîni, ci căldura ce emană din ea pentru poporul român.

Revista progresistă sociologică maghiară „Huszadik Század" („Veacul al douăzecilea") îi rezervă lui Aradi în anii 1912—1914 o rubrică specială, intitulată : „Studii din domeniul problemei naţionale române". Aici el publică patru studii mai mari despre răscoalele din 1437, 1514, 1784 şi revoluţia de la 1848 în Transilvania, tot atîtea modele de tratare a unor situaţii istorice complexe, cînd asuprirea socială se îmbina cu cea naţională. În alte articole şi reportaje privind regimul dualist austro-ungar, Aradi arată în mod măiestrit cum clasele dominante maghiare, pretextînd apărarea intereselor naţionale maghiare, au reuşit să asuprească alte popoare şi să-şi întărească dominaţia de clasă asupra maselor muncitoare, inclusiv a celor maghiare. În această epocă şovinismul, alimentat mereu de interesele de clasă ale burgheziei şi moşierimii maghiare, ia forme tot mai acute. Aradi le observă şi le înfierează, arătînd cum ţăranii români sînt maltrataţi, exploataţi sîngeros de o administraţie pusă în serviciul claselor stăpînitoare. Adînc cunoscător al situaţiei din Ungaria, el a prevăzut destrămarea monarhiei austro-ungare.

În aceşti ani se stabilesc legături între unii intelectuali români — amintim pe poeţii Octavian Goga şi Emil Isac, pe publiciştii Vasile Goldiş, Valeriu Braniştе şi I. Rusu-Şirianu, pe avocatul Aurel Lazăr — şi grupurile progresiste maghiare din jurul revistei „Huszadik Szábad" şi revistei literare „Nyugat" („Apusul").

După izbucnirea războiului în 1914, Aradi este trimis pe frontul de răsărit, unde cade prizonier. Nu avem date îndestulătoare pentru a înfăţişa viaţa lui în timpul cît a fost prizonier în Rusia şi despre activitatea sa de după izbucnirea revoluţiei ruse din februarie şi a celei din Octombrie. Nu cunoaştem nici cauzele pentru care n-a activat în Republica Sfaturilor din Ungaria.

Teroarea contrarevoluţiei ungare, crimele detaşamentelor de „ofiţeri albi", atîţările presei huliganice l-au făcut pe Aradi să iasă din pasivitate. Obţine din partea comandamentului militar al trupelor române din Budapesta să i se încredinţeze postul de cenzor al presei, în care calitate contribuie la eliberarea a o seamă de scriitori şi ziarişti progresişti

din închisorile poliției, la reapariția ziarelor progresiste, între acestea și a organelor socialiste, activitate ce i-a atras ura și prigoana autorităților horthiste.

În 1919 Aradi Viktor se întoarce în România și se stabilește la Cluj, unde se căsătorește cu bibliotecara Aurora Lăpușteanu, tovarășă încercată și sprijin în viața plină de persecuții și lipsuri, dar și de mari avînturi, pe care a dus-o.

S-a stabilit la Cluj, plin de speranțe într-un viitor democratic al României. Așteaptă să se dezvolte viața poporului român, asuprit în monarhia austro-ungară de odinioară, în spiritul hotărîrilor democratice ale Adunării naționale de la Alba Iulia. Aflînd de întoarcerea sa, Octavian Goga îi trimite cîteva rînduri : „Dragă domnule Aradi, mă bucur că v-ați reluat activitatea publicistică, care, sper, va aduce roadele cele mai bune. Cu bucurie îmi amintesc că ați fost unul dintre acei care în presa maghiară au propagat necesitatea împăcării cu românii. Astăzi și imprejurările au devenit tovarășii de armă ai viselor noastre de atunci"

În România burghezo-moșierească îl așteaptă însă și mari decepții. Mulți dintre foștii tovarăși de luptă încep să se adapteze la mcravurile politice ale regimului ; este epoca în care organul Partidului național român, „Patria", lansează lozinca : „Îmbogățiți-vă". Sînt însă și prieteni credincioși ; îi întîlnim ca martori ai apărării în procesele ce i-au fost intentate lui Aradi de la 1928 încoace de către autorități.

La Cluj, Aradi primește un modest post de arhivar, care-i asigură traiul foarte sărăcăcios. Ține conferințe, se zbate să înființeze o societate de științe sociale, conduce seminarii sociologice cu un caracter tot mai pronunțat socialist. E unul dintre inițiatorii și colaboratorii revistei progresiste „Societatea de mîine", apărută sub redacția socialistului Ion Clopoțel, cu care Aradi a avut legături apropiate.

Firul conducător al activității sale a fost ideea umanistă, a unui umanism activ, de luptă împotriva asupririi și exploatării, împotriva încercărilor de a înduşmăni popoarele cu ajutorul unor sloganuri naționaliste, împotriva aților atățătorilor la război.

Contactul lui cu revoluția rusă, imaginea bestialităților contrarevoluției din Ungaria, învederarea pregătirilor de război ale statelor capitaliste împotriva Uniunii Sovietice au făcut ca el să ia parte la activitatea inițiată de unele organizații ale mișcării muncitorești, iar legăturile lui cu Partidul Comunist Român să devină mai strînse. Cu asentimentul partidului comunist reușește să scoată, în septembrie 1925, primul număr al revistei „A Jövö Társadalma" („Societatea viitoare"). În tot timpul apariției (pînă în mai 1930), revista, ce-și schimba în repetate rînduri titlul din cauza cenzurii, a luptat consecvent pentru unirea forțelor progresiste, grupînd în jurul ei comuniști, socialiști de stînga, intelectuali progresiști.

Revista a publicat o seamă de studii despre reforma agrară, despre eludarea prevederilor legii în favoarea puternicilor zilei, despre promisiunile mincinoase date moților că vor primi și ei pămînt roditor. Relevăm dintre articole cele privind viața sindicală din România, precum și marele proces intentat la Cluj „Ajutorului Muncitoresc Român". În broșura *Pro-*

blema minorităților naționale în România, Aradi Viktor arată că România și-ar distruge baza morală dacă ar fi necredincioasă ideilor libertății naționale și că numai printr-o politică consecvent democrată, prin înscăunarea deplinei egalități se poate găsi o rezolvare justă acestei probleme.

Un deosebit interes prezintă și articolul său intitulat : *Cercetătorii studiilor sociale,* apărut în 1927, închinat lui Nicolae Bălcescu. De asemenea, suita de reportaje, între care *Călătorie de la Cluj la București, Tragedii din România* ș.a. sînt adevărate capodopere jurnalistice.

Luînd contact, încă din 1924, cu conducerea Ajutorului Muncitoresc Internațional din Berlin și cu secretarul general al acestuia, Willi Münzenberg, avînd sprijinul Partidului Comunist Român, Aradi reușește să cîștige pentru înființarea Ajutorului Muncitoresc Român o seamă de personalități : C. I. Parhon, C. G. Costa-Foru, Panait Mușoiu, N. D. Cocea, Ștefan Voitec, Petre Zissu. La acțiunea de organizare a A.M.R. au luat parte activă comuniștii Baruh Berea, Józsa Béla, N. Popescu-Doreanu, Nagy István, Halász Magda. În același timp, organizațiile de masă, precum și organele de presă îndrumate de partidul comunist s-au ocupat în permanență de problemele Ajutorului Muncitoresc Român. Organizația a fost înscrisă ca societate legală, președinte fiind ales profesorul C. I. Parhon, iar secretar general Aradi Viktor.

În vara anului 1928, guvernul a crezut că va reuși, printr-un proces odios, să nimicească organizațiile de masă legale ce activau sub îndrumarea partidului comunist. În proces au fost implicați conducători ai Sindicatelor unitare, în frunte cu Coloman Müller și Ștefan Dan, ai Blocului Muncitoresc-Țărănesc — dr. Eugen Rozvan, iar Aradi pentru activitate în cadrul A.M.R. Procesul, desfășurat la Cluj în fața Consiliului de război al Corpului VI armată, a tulburat întreaga opinie publică ; o seamă de intelectuali : fostul ministru la Budapesta, dr. Ioan Erdeli, avocatul Iosif Cîrlop din Cîmpeni, profesorul de la Academia de agricultură din Cluj Nicolae Șerban, notarul public Vasile Meșter și alții au arătat meritele lui Aradi pentru cauza românilor asupriți în fosta monarhie austro-ungară. „Aradi — a declarat Erdeli — are dreptul deplin de a lupta și acum în interesul asupriților cu aceleași mijloace cu care a luptat odinioară (sub regimul ungar — *n.n.).*" Cei mai de seamă avocați democrați din țară au apărat pe acuzați — între aceștia îl găsim și pe Lucrețiu Pătrășcanu. Deși Aradi a fost achitat, situația sa la Cluj a devenit de nesuportat ; la sfîrșitul anului 1929 s-a mutat la București.

Aradi a văzut clar că fascismul, organizat pe scară internațională, împingea omenirea spre o catastrofă mondială și că în spatele lozincilor de pace ale diplomației statelor imperialiste se ascundea politica de izolare a Uniunii Sovietice. El a prezentat informații menite să destăinuie public pregătirile pentru un război antisovietic. Material informativ a fost publicat și în reviste străine democratice. Arestat în octombrie 1930, împreună cu 33 de persoane date în judecată pentru „spionaj", tribunalul militar l-a condamnat la 15 ani muncă silnică. Face recurs, și un alt tribunal, din Iași, îl achită după trei ani de închisoare, acceptînd argumentarea apărării că activitatea lui Aradi a fost greșit calificată ca spionaj militar. Peste puțin timp pleacă în Uniunea Sovietică, unde soția și fetița sa Clara se refugiaseră mai înainte. A murit în 1937.

Aradi a avut mari merite ca agitator și propagandist. Prin conferințele, seminariile, articolele — și chiar prin viața lui pilduitoare — a chemat și mobilizat la luptă sute de intelectuali, mii de muncitori. Revista condusă de el a făcut parte din lecturile obișnuite ale cercurilor tineretului muncitoresc. A contribuit mult la formarea frontului intelectualilor progresiști din România. Prin reportajele și studiile sale a oglindit realitățile țării din perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale și a demonstrat că regimul politic existent era sortit inevitabil pieirii, arătînd totodată calea spre societatea viitorului — socialismul.

A luptat, a suferit, a murit pentru un viitor mai bun al oamenilor. Memoria lui Aradi Viktor merită să fie păstrată, iar scrierile lui să fie citite, nu numai ca documente ale deceniilor al doilea și al treilea din veacul nostru, ci ca scrieri ce sînt luminătoare și mobilizatoare și azi.

VICTOR CHERESTEȘIU, SIMION FUCHS

SESIUNI ŞTIINŢIFICE CONSACRATE ANIVERSĂRII A 100 DE ANI DE LA NAŞTEREA LUI VLADIMIR ILICI LENIN

Alături de popoarele Uniunii Sovietice şi ale celorlalte ţări socialiste, de mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională, alături de întreaga omenire progresistă, poporul român a aniversat în anul acesta centenarul naşterii lui Vladimir Ilici Lenin, genial gînditor şi conducător revoluţionar marxist. Discipol şi continuator al lui Marx şi Engels, fondator al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi al statului sovietic, V. I. Lenin şi-a închinat întreaga viaţă şi activitate cauzei revoluţiei proletare şi făuririi comunismului. Călăuzindu-se în activitatea sa de concepţia şi metoda revoluţionar-dialectică a marxismului, marele conducător al proletariatului rus a adus o uriaşă contribuţie la îmbogăţirea teoriei, strategiei şi tacticii mişcării muncitoreşti, generalizînd experienţa bătăliilor de clasă ale proletariatului rus, ale forţelor progresiste în noile condiţii istorice ale trecerii capitalismului în faza monopolistă, marcate de adîncirea contradicţiilor interimperialiste. „Leninismul — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretarul general al P.C.R., în cuvîntarea ţinută la Adunarea festivă consacrată centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin — îşi găseşte astăzi o vie întruchipare în realizările remarcabile ale popoarelor ţărilor socialiste, în dezvoltarea mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale — cea mai importantă forţă politică a contemporaneităţii, în influenţa crescîndă pe care o exercită în rîndurile unor largi categorii sociale din întreaga lume".

Eveniment de o remarcabilă însemnătate, sărbătorirea centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin a prilejuit în ţara noastră ample manifestări, editoriale şi ştiinţifice. În sesiuni ştiinţifice şi conferinţe, în simpozioane, expuneri şi adunări festive ale oamenilor muncii, în cadrul unor seri literare si artistice au fost dezbătute teme variate legate de viaţa şi opera lui V. I. Lenin, de uriaşa forţă transformatoare a ideilor sale. În expoziţii omagiale, organizate în numeroase localităţi ale ţării, sînt prezentate, prin documente şi fotografii, aspecte din viaţa şi activitatea revoluţionară a lui V. I. Lenin, ediţii ale operelor sale, publicaţii ale vremii în care au fost reproduse articole scrise de Lenin.

Semnalăm, în cadrul acestor manifestări, sesiunile ştiinţifice : Leninismul şi victoria socialismului în România, *organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de ştiinţe sociale şi politice a Republicii Socialiste România, Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. şi Academia de învăţămînt social-politic „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. ;* Leninismul şi problemele istoriei mişcării muncitoreşti din România, *iniţiată de Academia de învăţămînt social-politic „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. ;* Centenarul naşterii lui Vladimir Ilici Lenin, *organizată de Societatea de ştiinţe istorice din Republica Socialistă România — pe care le redăm succint în cadrul acestei rubrici.*

De o deosebită audienţă s-a bucurat expoziţia documentară 100 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin, *deschisă la 15 aprilie la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România. Expoziţia,*

care cuprinde și numeroase exponate despre viața și activitatea lui V. I. Lenin pune la dispoziție de Muzeul central al revoluției al Uniunii Sovietice, evocă multilateral activitatea lui V. I. Lenin, redînd totodată, prin numeroase mărturii, tradițiile de luptă revoluționară ale clasei noastre muncitoare, legăturile care au existat între mișcarea muncitorească din România și mișcarea revoluționară din Rusia, prietenia frățească dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre Republica Socialistă România și Uniunea Sovietică. Sînt expuse documente care atestă faptul că Lenin a urmărit cu interes și simpatie mișcarea revoluționară din România, lupta poporului român pentru emancipare socială și făurirea statului nostru unitar.

Tot la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a fost deschisă expoziția documentară permanentă : Momente din istoria mișcării muncitorești internaționale, a luptei de eliberare națională a popoarelor, organizată pe baza hotărîrii C.C. al P.C.R. privind aniversarea în România a centenarului nașterii lui V. I. Lenin.

Expoziția evocă principalele etape ale dezvoltării mișcării muncitorești, revoluționare și comuniste internaționale, ale luptei de eliberare națională a popoarelor, solidaritatea activă a forțelor progresului și păcii cu lupta clasei muncitoare, a forțelor democratice de pretutindeni, creșterea forțelor care se ridică împotriva imperialismului, pentru democrație, socialism, pentru pace. Expoziția reflectă relațiile de solidaritate internaționalistă care s-au dezvoltat de-a lungul vremii între P.C.R. și celelalte partide comuniste și muncitorești, între clasa muncitoare din România și proletariatul din celelalte țări, între poporul român și popoarele care luptă pentru eliberare socială și națională, pentru pace și progres. Numeroase mărturii — documente, fotografii și diferite alte exponate — oglindesc activitatea internaționalistă a Partidului Comunist Român ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, legăturile sale cu forțele progresiste antiimperialiste din lume.

Sesiunea științifică consacrată centenarului nașterii lui V.I. Lenin

În zilele de 13-15 aprilie a.c., la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice internaționale cu tema *Leninismul și victoria socialismului în România*. Sesiunea, avînd un caracter omagial, a fost organizată pe baza Hotărîrii Comitetului Central al Partidului Comunist Român privind aniversarea în România a centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin de către Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. La sesiune au participat academicieni, cadre didactice din învățămîntul superior, cercetători științifici și alte cadre de specialitate din domeniul științelor sociale, activiști de partid și de stat din țara noastră, precum și oameni de știință din Uniunea Sovietică, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Franța, Iugoslavia, Polonia, Spania și Ungaria.

Lucrările sesiunii s-au ținut în ședințe plenare și în cadrul celor două secții : *Leninismul și tactica partidului comunist în revoluția socialistă ; Lenin și făurirea societății socialiste*. Ele au reliefat importanța istorică a operei teoretice și a activității practice a lui V. I. Lenin, marea forță transformatoare, revoluționară a leninismului în lupta pentru socialism.

Întregul proces de transformare revoluționară a societății contemporane evidențiază cu putere sporită necesitatea vitală, imperioasă a aplicării creatoare a

marxism-leninismului, a adevărurilor general-valabile ale teoriei revoluționare a proletariatului, legitățile obiective ale dezvoltării sociale, ale revoluției și construcției socialismului la condițiile concret istorice. „Mai mult ca oricînd, în aceste condiții — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la Adunarea festivă consacrată centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin —, partidele comuniste nu-și pot îndeplini misiunea lor istorică decît acționînd în spirit creator, dezvoltînd necontenit tezaurul gîndirii marxist-leniniste, străduindu-se să găsească răspunsuri concrete la realitatea vie de astăzi, să descopere soluțiile cerute de lupta revoluționară din zilele noastre"[1].

Referindu-se la teze, idei și concluzii fundamentale ale marxism-leninismului, ilustrate cu un bogat material faptic din practica luptei revoluționare, comunicările prezentate atît în ședințele plenare cît și în cadrul secțiilor au abordat o arie largă de probleme ale procesului complex de cucerire a puterii și de edificare a societății socialiste, precum și de cunoaștere a acestei grandioase opere, fără precedent în analele istoriei și civilizației umane.

În condițiile dezvoltării gîndirii marxiste contemporane și ale perspectivelor procesului revoluționar mondial, tezele lui V. I. Lenin — a spus prof. univ. MIRON CONSTANTINESCU, președintele Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România, în cuvîntul de deschidere a sesiunii — au o deosebită importanță, ele demonstrînd rolul și sarcinile istorice care revin partidelor comuniste și muncitorești, statelor socialiste în dezvoltarea teoriei și practicii construirii socialismului și comunismului, în lupta împotriva ideologiei imperialiste.

*

Comunicările consacrate leninismului și tacticii partidului comunist în revoluția socialistă — cărora, dat fiind profilul revistei „Anale", le vom acorda un spațiu mai extins — au fost prezentate în ședințele plenare și în cadrul secției I. Ele au evidențiat cerințele fundamentale ale leninismului în organizarea și desfășurarea luptei clasei muncitoare și aliaților ei pentru cucerirea puterii, instaurarea dictaturii proletariatului, făurirea noului tip de stat, a statului socialist, înfăptuirea adevăratei democrații, care să asigure participarea efectivă și permanentă a maselor largi la conducerea întregii vieți politice, economice și sociale.

Dr. ILIE RĂDULESCU, membru al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România, în comunicarea *Leninismul și experiența Partidului Comunist Român în conducerea revoluției populare și cucerirea puterii politice* a subliniat condițiile interne și internaționale în care s-a desfășurat procesul revoluționar în țara noastră, trăsăturile fundamentale și particularitățile sale, analizînd coordonatele majore ale strategiei și tacticii Partidului Comunist Român în lupta pentru cucerirea puterii politice și trecerea la construcția societății socialiste.

Experiența revoluției și a construcției socialiste în țările ce formează astăzi sistemul socialist mondial, ca și întregul proces revoluționar mondial contemporan — după cum se remarcă în comunicare — aduc confirmări grăitoare cunoscutei teze a lui Vladimir Ilici Lenin potrivit căreia forța partidului comunist, succesul luptei sale depind într-o măsură hotărîtoare de modul în care reușește să realizeze în politica, strategia și tactica sa o sinteză a cerințelor legităților generale ale revoluției socialiste cu cerințele specifice ale dezvoltării societății din fiecare țară, ținînd seama de condițiile social-economice și particularitățile naționale, de factorii obiectivi ai dezvoltării sociale în etapa istorică dată.

Întreaga desfășurare a revoluției populare și a operei de edificare a socialismului în țara noastră demonstrează adevărul istoric că *„Partidul Comunist Român a făcut cu succes față sarcinilor sale de forță politică marxist-leninistă, a*

[1] Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea festivă consacrată centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin, 17 aprilie 1970*, Editura politică, București, 1970, p. 8.

făcut dovada capacității de a folosi în mod creator legile dezvoltării sociale, teoria marxist-leninistă în conformitate cu condițiile concrete ale țării noastre. Tocmai din luarea în considerare a condițiilor specifice izvorăsc diferitele particularități ale tacticii partidului nostru în revoluția populară, formele și metodele folosite în construcția socialistă. În procesul unei permanente activități, al unor continue căutări, străduindu-se să aprofundeze necesitățile reale ale dezvoltării României, în ciuda unor greutăți și greșeli, Partidul Comunist Român a putut să asigure elaborarea și aplicarea politicii sale generale corespunzător etapelor istorice necesare ale revoluției populare, asigurînd realizarea transformărilor sociale pe măsura creării condițiilor obiective și subiective corespunzătoare".

În strategia și tactica Partidului Comunist Român, precum și în bogata lui activitate politică și organizatorică, în lupta pentru cucerirea puterii de stat *„se regăsesc idei tactice fundamentale, sintetizate de gîndirea marxist-leninistă și, totodată, soluții originale, care constituie contribuții ale partidului nostru la experiența colectivă și tezaurul mișcării comuniste mondiale"*. În lumina acestei concluzii, autorul a relevat conținutul și caracterul insurecției armate din august 1944, caracteristicile revoluției populare, dezvoltată în mod organic din lupta antifascistă, antihitleristă, favorizată de condiții externe prielnice, determinate de loviturile zdrobitoare date trupelor fasciste de către armatele Uniunii Sovietice, principala forță a coaliției antihitleriste, care a purtat pe umerii săi povara cea mai grea a războiului, aducînd contribuția hotărîtoare la înfrîngerea Germaniei naziste.

Pe baza experienței luptei pentru cucerirea puterii politice este subliniată capacitatea Partidului Comunist Român de a aplica în mod creator tezele marxist-leniniste despre aliații proletariatului în revoluție, despre căile, mijloacele și formele luptei revoluționare, despre transformarea revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă. *„Experiența revoluției populare în România* — se menționează în comunicare — *a verificat încă o dată adevărul general al marxism-leninismului cu privire la rolul hotărîtor pe care îl au înfăptuirea hegemoniei clasei muncitoare, făurirea alianței acesteia cu țărănimea muncitoare, exercitarea conducerii de către partidul comunist pentru desfășurarea cu succes a revoluției, a procesului de trecere de la capitalism la socialism"*.

Experiența revoluționară a clasei noastre muncitoare, a Partidului Comunist Român, luptele purtate pentru înfăptuirea revoluției populare și cucerirea puterii, pentru făurirea socialismului — concluzionează autorul — sînt o vie întruchipare a marxism-leninismului, a forței sale transformatoare, a capacității partidului nostru de a aplica creator legile revoluției și construcției socialiste.

Comunicarea *Lenin și dialectica revoluției*, susținută de prof. univ dr. RADU FLORIAN, dezvoltă problemele revoluției sociale și ale revoluției socialiste. *„O determinație de o deosebită semnificație a revoluției socialiste* — menționează autorul — *constă în aceea că ea este nu numai un proces determinat al dialecticii sociale, ci și o sursă de creație a acesteia"*.

Viziunea lui Lenin asupra revoluției relevă rolul activ al luptei clasei muncitoare, al politicii și activității partidului ei marxist-leninist în pregătirea și desfășurarea procesului revoluționar. Pornind de la punctul de vedere leninist al revoluției sociale, concepută ca unitate dialectică a cerințelor obiective și a creației maselor, autorul remarcă trăsătura procesului revoluționar de a fi o unitate indisolubilă între necesitatea proprie activității umane și libertatea ei specifică ; acest proces îndeamnă, mai ales în zilele noastre, *„la aprofundarea cunoașterii științifice a dialecticii istoriei umane, la promovarea unei politici care ca și aceea inspirată de Lenin în alte împrejurări să fie adecvată condițiilor interne și internaționale ale aplicării ei, să fie la fel de îndrăzneață și de eficientă în asigurarea triumfului sensului socialist al istoriei, la fel de intransigentă față de spiritul dogmatic, canonizant"*.

Problema raporturilor dintre cerinţele legilor obiective ale dezvoltării sociale în genere — şi cele ale făuririi societăţii socialiste în special — şi creaţia conştientă a clasei muncitoare, a maselor populare, conduse de partidul comunist, constituie obiectul comunicării *Socialismul — creaţia istorică a maselor*, prezentată de conf. univ. PETRE PĂNZARU.

Interacţiunea dintre condiţiile sociale obiective şi creaţia revoluţionară originală a maselor muncitoare, a partidului comunist din ţara respectivă determină diversitatea de forme, metode, căi şi ritmuri de edificare a societăţii socialiste şi comuniste. Experienţa socială vastă şi inedită acumulată în această grandioasă operă de transformare revoluţionară a societăţii oferă noi şi importante generalizări teoretice pe baza principiilor metodologice ale materialismului dialectic şi istoric. În lumina acestei experienţe se pune în termeni cu totul noi problema raporturilor dintre necesităţile obiective şi activitatea istorică a maselor. „*A pune în termeni contemporani raporturile dialectice dintre legile obiective, specifice socialismului, şi creaţia istorică a maselor înseamnă a ţine seama de contextul sociologic în care are loc construirea noii orînduiri, de etapa de dezvoltare pe care o parcurge, prin urmare de obiectivele concrete care solicită energia creatoare a maselor populare şi de modalităţile de a organiza şi stimula valorizarea raţională a acestei energii*".

Avînd în vedere ţelurile eminamente constructive şi umaniste ale societăţii socialiste multilateral dezvoltate, precum şi complexitatea sarcinilor organizării şi conducerii întregii vieţi sociale, autorul arată că în prezent şi în perspectivă creaţia istorică a maselor este direct condiţionată de zestrea lor de pregătire culturală, tehnică-ştiinţifică, precum şi de nivelul de conştiinţă politică-ideologică şi civică-morală.

O deosebită importanţă teoretică şi practică prezintă problemele care privesc rolul conducător al clasei muncitoare şi al partidului său marxist-leninist în revoluţia socialistă. Consacrată problematicii implicate de această temă vastă şi de mare actualitate, comunicarea *Concepţia leninistă despre rolul conducător al clasei muncitoare în revoluţia socialistă*, întocmită de NICOLAE GOLDBERGER, prim adjunct al directorului Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., şi dr. GHEORGHE SURPAT, a relevat creşterea rolului de hegemon al clasei muncitoare în lupta maselor populare pentru libertate, democraţie, pentru transformarea revoluţionară a societăţii *.

Clasa muncitoare îşi poate îndeplini cu succes misiunea sa istorică în măsura în care se situează în fruntea maselor populare, atrage şi conduce în luptă majoritatea poporului, masele de bază ale ţărănimii, intelectualităţii şi ale altor categorii sociale interesate în momentul dat în progresul social. De aici necesitatea imperioasă, vitală a făuririi unui trainic sistem de alianţe, capabil să asigure clasei muncitoare victoria în bătălia pentru cucerirea şi consolidarea puterii, pentru făurirea societăţii socialiste. Această temă face obiectul comunicării *Politica marxist-leninistă a partidului comunist de făurire a alianţelor în procesul revoluţionar din ţara noastră*, prezentată de conf. univ. dr. ARON PETRIC şi lector univ. CONSTANTIN MOCANU.

Referindu-se la dezvoltarea politicii de alianţe promovată de Partidul Comunist Român, autorii au arătat de la început că aceasta „*a cunoscut o evoluţie dialectică, în funcţie de împrejurările concrete ale fiecărei etape, de nivelul atins în dezvoltarea social-politică, de gradul de unire şi coeziune a maselor în jurul clasei muncitoare şi al partidului său de avangardă*".

* Problemele cuprinse în această comunicare sînt tratate pe larg de autori în articolul *V. I. Lenin despre rolul de hegemon al clasei muncitoare în revoluţia şi construcţia socialistă*, în „Anale de istorie" nr. 2/1970, p. 38—50.

Plămădită în anii grei ai ilegalității, în lupta împotriva exploatării și asupririi, politica de alianțe s-a închegat și s-a dezvoltat în focul pregătirii și desfășurării insurecției armate din august 1944, pe baza făuririi unității de voință și de acțiune a clasei muncitoare, a Frontului Unic Muncitoresc. „*În perioada ce a urmat* — se relevă în comunicare —, *Partidul Comunist Român a dezvoltat politica sa de alianțe în raport cu noile condiții și cu principalul obiectiv strategic urmărit: instaurarea puterii populare, avînd la bază alianța muncitorească-țărănească. A devenit astfel posibilă stabilirea unor noi țeluri ale luptei social-politice și, în mod corespunzător, s-au ridicat probleme noi și pe planul politicii de alianțe*". Pe baza obiectivelor cu un pronunțat caracter democratic și patriotic cerute de etapa istorică dată, de cerințele propășirii țării s-a constituit, în octombrie 1944, Frontul Național Democrat, cu o arie mai largă de cuprindere a forțelor democrate.

Prefacerile înnoitoare înfăptuite în prima etapă a revoluției, care au culminat cu abolirea monarhiei și proclamarea republicii populare, au făcut ca procesul revoluționar să intre într-o nouă etapă, a cărei sarcină o constituia făurirea societății socialiste, determinînd modificări și în sistemul de alianțe social-politice.

Ocupîndu-se de politica de alianțe a Partidului Comunist Român în etapa actuală, în comunicare se menționează : „*Victoria deplină a socialismului, trecerea la etapa de construire a orînduirii socialiste multilateral dezvoltate au făcut să se afirme tot mai mult comunitatea de interese ale tuturor oamenilor muncii. Pe această treaptă, Partidul Comunist Român a dezvoltat politica lui de alianțe la nivelul Frontului Unității Socialiste, ca organism larg democratic, întruchipînd unitatea tuturor categoriilor social-politice ale poporului român, frăția dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare*".

Un grup de comunicări au ca obiect evidențierea legăturilor directe pe care le-a avut mișcarea revoluționară din țara noastră cu Lenin, oglindirea gîndirii leniniste în mișcarea de idei din România.

Dr. AUGUSTIN DEAC, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a evocat în comunicarea *Dezvoltarea mișcării muncitorești din România și legăturile sale cu V. I. Lenin* etape și momente importante ale pătrunderii, ale răspîndirii și însușirii în țara noastră a ideilor fondatorilor socialismului științific, ale lui V. I. Lenin, precum și semnificația lor deosebită în dezvoltarea și afirmarea mișcării muncitorești, socialiste și comuniste din România. Ideile fondatorilor comunismului științific au pătruns devreme în România, odată cu începutul afirmării lor pe plan internațional. După ce reliefează procesul revoluționar de orientare a mișcării socialiste din România spre marxism, autorul analizează perioada primelor începuturi ale pătrunderii leninismului în țara noastră. În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, prin intermediul presei muncitorești și al celor care l-au cunoscut pe Lenin, știrile despre bogata sa activitate s-au răspîndit în rîndurile oamenilor muncii de la noi. „*Prima atestare documentară cu privire la apariția numelui lui Vladimir Ilici în România o găsim în gazeta socialistă «Mișcarea socială» din București, care, într-un articol intitulat Din Rusia, la 6 aprilie 1897 făcea cunoscut cititorilor săi trimiterea lui Ulianov și a altor revoluționari care formau nucleul Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare din Petersburg în surghiun, exprimînd încrederea în victoria proletariatului rus*".

Primii ani ai secolului al XX-lea se caracterizează prin trecerea unei bogate literaturi revoluționare ruse prin țara noastră, în cadrul căreia figurau lucrări ale lui Lenin și periodice socialiste, îndeosebi „Iskra" leninistă. Tot de atunci datează primele legături directe ale lui Constantin Dobrogeanu-Gherea cu Vladimir Ilici Lenin și cu alți fruntași ai mișcării revoluționare. Aceste relații de prietenie și colaborare s-au dezvoltat în anii revoluției burghezo-democratice din 1905—1907 din Rusia, la congresele Internaționalei a II-a de la Stuttgart și Copenhaga. „*Partidul Social-Democrat din România* — se remarcă în comunicare —

a fost printre primele organizații socialiste care au aderat la mișcarea zimmerwaldiană. Alături de Lenin, reprezentantul Partidului Social-Democrat din România a fost desemnat pentru a face parte din comisia pentru redactarea manifestului conferinței, manifest mai apoi semnat de reprezentanții partidelor și grupărilor socialiste participante, printre care V. I. Lenin și C. Racovski".

Autorul subliniază puternicul ecou pe care l-au avut în țara noastră victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, participarea numeroșilor revoluționari și luptători progresiști români la bătălia cu arma în mînă pentru apărarea statului sovietic împotriva reacțiunii interne și a intervenției imperialiste. „*În aceste condiții, numărul celor care au luat legătură directă cu Lenin, care l-au văzut și l-au cunoscut s-a înzecit*". Din galeria lor fac parte M. Gh. Bujor, Gh. Cristescu, N. D. Cocea, I. Dicescu-Dic, Zamfir Enache, Gheorghe Borș și mulți alții.

În anii avîntului revoluționar din România, tot mai multe lucrări ale lui V. I. Lenin sînt publicate în limba română, însoțite de prefețe, introduceri scrise de către reprezentanți de seamă ai mișcării muncitorești și democratice.

După ce se oprește la problemele luptei ideologice din interiorul Partidului Socialist din România în care marxism-leninismul a triumfat, autorul remarcă : „*Crearea Partidului Comunist Român în mai 1921 a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului și a poporului nostru. Istoria Partidului Comunist Român este istoria însușirii marxism-leninismului și a aplicării lui creatoare la condițiile țării noastre. Una dintre preocupările majore ale mișcării revoluționare din România a fost popularizarea operelor lui Marx, Engels, Lenin, a experienței și a succeselor primului stat care construia victorios socialismul. Partidul Comunist Român a găsit forme variate de răspîndire a marxism-leninismului, ceea ce a contribuit la întărirea sa și la ridicarea nivelului politic și ideologic al membrilor de partid*".

Punerea în lumină a modului în care marxiștii români în perioada dintre cele două războaie mondiale au înțeles și au evidențiat valoarea filozofică a operei lui V. I. Lenin constituie scopul comunicării *V. I. Lenin și gîndirea filozofică românească*, susținută de dr. RADU PANTAZI, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România.

Pregătită de întreaga perioadă anterioară de pătrundere și răspîndire a ideilor fondatorilor socialismului științific, victoria marxism-leninismului în istoria filozofiei românești a fost consacrată prin crearea Partidului Comunist Român. „*Sub raportul gîndirii filozofice, crearea P.C.R. înseamnă victoria, în primul rînd, a dialecticii materialiste dezvoltate de V. I. Lenin în opoziție cu concepțiile oportuniste, reformiste, a căror bază sau semnificație filozofică erau metafizica și idealismul*".

Înarmați cu tezele fundamentale ale materialismului dialectic și istoric, marxiștii români acordă încă de la crearea P.C.R. o atenție sporită cunoașterii realităților economice, politice și sociale ale țării, interpretării lor de pe baze științifice, marxist-leniniste. Poziția lor devine mai angajantă, iar atitudinea lor mai combativă, afirmîndu-și punctul de vedere în opoziție cu teoriile idealiste și retrograde. „*Analiza problemelor sociale, politice și culturale oferă marxiștilor români posibilitatea ca, utilizînd metoda dialectică materialistă, să combată cu vigoare pozițiile neștiințifice, să avanseze idei interesante, cu valoare teoretică și practică*". Aprecierile marxiștilor români, afirmate în literatura vremii, referitoare la dezvoltarea personalității umane, la socialism și progres reliefează pregnant valoarea filozofiei marxist-leniniste ca metodă de cunoaștere și înțelegere multilaterală, în esența ei, a realității sociale. Principiul partinității în filozofie, atitudinea militantă, combativă, spiritul creator al leninismului au călăuzit gîndirea marxistă românească în lupta împotriva concepțiilor idealiste, false și retrograde, în afirmarea unor concluzii și interpretări științifice, realiste despre momente majore ale istoriei și culturii românești.

În epoca contemporană, aplicarea creatoare a teoriei marxist-leniniste devine o necesitate cu caracter universal, partidele comuniste și muncitorești desfășurîndu-și activitatea în cele mai diverse condiții și împrejurări ; în întreaga lume au loc adînci mutații, care deschid căi noi și accelerează procesul dezvoltării istorice.

În comunicarea *Națiunea și rolul ei istoric în gîndirea leninistă*, conf. univ. dr. MIHAI PETRESCU, pornind de la tezele și indicațiile leniniste în problema națională, a analizat procesul istoric al apariției și dezvoltării națiunii în condițiile capitalismului, lupta popoarelor oprimate de imperialism pentru libertate națională și socială, pentru democrație și socialism.

În opera complexă de construire a socialismului și comunismului, națiunea dovedește valențele ei progresiste, rolul ei istoric ca formă superioară de comunitate umană. Ea dobîndește, totodată, în cursul acestui proces un conținut și un sens nou, socialist.

În încheierea comunicării se menționează : *„Afirmarea deplină, independentă și suverană a națiunii este o lege a progresului istoric, un imperativ al cuceririlor civilizației contemporane, o trăsătură esențială a procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, a înaintării spre comunism"*.

Conf. univ. MIHAI DULEA, în comunicarea *Analiza problemelor lumii contemporane ca moment în dezvoltarea marxism-leninismului* surprinde însemnătatea primordială pe care o capătă *„stilul leninist de gîndire și acțiune"* în condițiile marilor prefaceri contemporane. În acest proces, exprimarea unor opinii diferite în cadrul dezvoltării gîndirii marxist-leniniste este un fenomen firesc, iar într-un anume sens chiar inevitabil. Discutarea principială a punctelor de vedere și opiniilor care apar în legătură cu problematica vastă și complexă a contemporaneității constituie una dintre cele mai importante surse ale dezvoltării teoriei științifice despre lume și societate.

Arătînd condițiile absolut necesare ale unui schimb deschis și fructuos de păreri, autorul a concluzionat că *„activitatea fiecărui partid comunist dedicată fundamentării teoretice și soluționării practice a problemelor reale ridicate de înaintarea continuă a socialismului reprezintă o expresie a afirmării marxism-leninismului în zilele noastre"*.

În prezent, a spus ȘTEFAN VOICU, vicepreședinte al Academiei de științe social-politice a Republicii Socialiste România, redactor-șef al revistei „Lupta de clasă", în comunicarea intitulată *Influența ideologiei marxist-leniniste asupra gîndirii sociale contemporane*, partidelor comuniste și muncitorești, lucrătorilor marxiști de pe frontul ideologic le revine importanta misiune de a aborda problemele noi ale lumii contemporane în spiritul creator, propriu lui Vladimir Ilici, de a îmbogăți și dezvolta învățătura marxist-leninistă corespunzător cerințelor epocii actuale.

Autorul s-a referit la puternica efervescență ideologică în centrul căreia se află dezbaterea tezelor teoretice și a soluțiilor social-politice promovate de ideologia marxist-leninistă. În cadrul ei, pe prim plan se situează intensa activitate teoretică desfășurată în ultimii ani de ideologii marxiști-leniniști, de partidele comuniste și muncitorești. Această rodnică activitate, se subliniază în comunicare, este consacrată în mare parte problemei căilor de trecere de la capitalism la socialism ca problemă fundamentală a epocii noastre pentru toate țările aflate încă sub domnia capitalului, perfecționării întregului proces de construcție și dezvoltare a societății socialiste, democrației și umanismului socialist, complexului internațional al relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, al relațiilor dintre state.

Comunicarea a relevat puternica influență a ideologiei marxist-leniniste asupra unor importante cercuri din rîndul popoarelor care luptă pentru eliberare națională, pentru consolidarea independenței și suveranității, a unor personalități

de seamă ale culturii contemporane. Viața internațională pune în evidență superioritatea socialismului științific și puternica ascensiune a ideilor progresiste în întreaga lume, confirmînd astfel și pe plan ideologic că în epoca noastră rolul hotărîtor în dezvoltarea istorică revine socialismului.

În marea varietate de condiții istorice, social-economice, naționale în care activează partidele comuniste și muncitorești, cînd este firească abordarea diferențiată a unor probleme ale contemporaneității, capătă o importanță capitală asigurarea unității mișcării comuniste internaționale în problemele fundamentale ale dezvoltării sociale.

În dezbaterea problemelor actuale ale teoriei și practicii marxist-leniniste se includ în mod firesc principiile care trebuie să guverneze relațiile dintre partidele de avangardă ale clasei muncitoare, dintre statele socialiste. Această problematică este tratată în comunicarea *Unitatea organică a principiilor care stau la baza relațiilor dintre partidele comuniste, dintre țările socialiste*, susținută de dr. CONSTANTIN VLAD, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Internaționalismul, se subliniază în comunicare, solidaritatea de luptă a clasei muncitoare, a comuniștilor, a tuturor forțelor revoluționare presupun realizarea în viață a unei depline egalități în drepturi. Întreaga istorie a mișcării muncitorești revoluționare demonstrează că relațiile de colaborare strînsă, lupta însuflețită de spiritul solidarității și întrajutorării pot fi concepute și împlinite numai între egali.

Autorul a analizat însemnătatea deosebită a examinării raporturilor dintre internaționalism și suveranitatea națională, dintre internaționalism și patriotism. „*Punctul de plecare în această examinare ni se pare a fi* — a menționat vorbitorul — *ideea de bază a intercondiționării internaționalismului și suveranității, a internaționalismului și patriotismului, a împletirii lor indisolubile*". Fiecare partid are menirea istorică să conducă poporul în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să-și elaboreze în mod de sine stătător linia politică, formele de organizare și de activitate. După cum observă autorul, se poate afirma că fiecare partid poate fi efectiv răspunzător pentru desfășurarea cu succes a luptei pentru cauza clasei muncitoare, își poate asuma cu deplin temei răspunderea pentru soarta socialismului în țara respectivă numai dacă în practică are deplina libertate de a-și îndeplini de sine stătător rolul de avangardă a clasei muncitoare, a poporului.

O însemnătate deosebită o are respectarea neabătută a principiilor și normelor marxist-leniniste atunci cînd este vorba de relații între partide și țări socialiste, de suveranitatea acestor țări. Internaționalismul și suveranitatea se întrepătrund, condiționîndu-se reciproc, respectarea lor, ca și a egalității în drepturi, a avantajului reciproc asigurînd așezarea relațiilor între țările socialiste pe baze sănătoase, oferind celorlalte țări și popoare un exemplu de relații de tip nou între națiuni independente și suverane.

În comunicare se evidențiază activitatea partidului și statului nostru de promovare neabătută a acestor principii în relațiile cu partidele comuniste și muncitorești din toate țările socialiste, în contactele cu partidele frățești din întreaga lume, cu mișcările de eliberare națională de pe toate continentele, cu alte mișcări democratice.

*

În ședințele plenare și în cadrul celor două secții, alături de cercetătorii români, un număr însemnat de oameni de știință de peste hotare au expus comunicări în probleme majore ale tacticii partidelor comuniste și muncitorești în revoluția și construcția socialistă, în lumina teoriei și practicii marxist-leniniste.

Prof. dr. în științe V. K. GABUNEA, secretar științific la Academia de științe sociale de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., a subliniat în comunicarea *Construcția socialismului și unele probleme ale luptei de clasă* indicațiile leniniste cu privire la strategie și tactică în lupta de clasă, actualitatea acestor teze în condițiile capitalismului contemporan ; el a criticat totodată denaturările burgheze și oportuniste ivite în acest domeniu. Comunicarea a prezentat pe larg dialectica luptei de clasă în condițiile victoriei revoluției socialiste și instaurării dictaturii proletariatului, precum și formele mai ascuțite sau mai puțin violente pe care le poate îmbrăca, în funcție de situația internă, de raportul forțelor de clasă și de împrejurările externe. Autorul a pus în lumină faptul că izvorul principal al ascuțirii luptei de clasă în zilele noastre îl reprezintă imperialismul, căruia îi este propriu caracterul reacționar general.

În condițiile ascuțirii luptei ideologice pe plan mondial, sporește necesitatea educării oamenilor muncii în spiritul vigilenței și intransigenței față de ideologia burgheză. *„În țările socialiste* — a remarcat autorul —, *ideologia marxist-leninistă obține mari succese în lupta împotriva rămășițelor vechii ideologii și morale, dar această luptă dusă pentru formarea conștiinței socialiste la oameni este de lungă durată și va continua pînă la lichidarea din conștiința lor a rămășițelor capitalismului, a concepțiilor antiștiințifice. Caracterul și particularitățile acestei lupte implică o intensificare permanentă a educației tuturor oamenilor muncii în spiritul marxism-leninismului, în spiritul internaționalismului proletar*".

K. ȘIRINIA, candidat în științe istorice, șef de sector la Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C. C. al P.C.U.S., a expus comunicarea *Programul agrar leninist în revoluția socialistă și importanța lui internațională.*

Pornind de la tezele leniniste în problema agrară, comunicarea s-a referit îndeosebi la măsurile agrare revoluționar-democratice luate la începutul revoluției proletare, care au reprezentat un prolog necesar în transformarea socialistă a agriculturii.

Programul agrar leninist a fost dezvoltat și îmbogățit cu noi teze și concluzii potrivit obiectivelor și etapelor revoluției, în raport cu condițiile concrete și particularitățile Rusiei prerevoluționare. În lupta pentru victoria revoluției socialiste, pentru instaurarea și consolidarea Puterii sovietice, partidul comunist, în frunte cu V. I. Lenin, a desfășurat o bogată activitate politică și organizatorică la sate, întărind necontenit alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare — forța socială fundamentală în revoluție și în construcția socialistă.

Experiența teoretică și practică a P.C.U.S. în problema agrară, a arătat autorul, are o importanță internațională, fiind folosită cu succes de către partidele comuniste și muncitorești în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru edificarea socialismului.

G. I. ZINCENKO, candidat în științe istorice, de la Școala superioară de partid de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., a evidențiat, în comunicarea *Previziunea științifică leninistă și contemporaneitatea*, principiile fundamentale ale previziunii științifice leniniste, uriașa forță de înrîurire a leninismului, confirmarea viabilității sale în desfășurarea procesului revoluționar mondial. În acest sens, autorul a subliniat însemnătatea deosebită a previziunilor leniniste privind posibilitatea victoriei revoluției proletare și a construcției socialismului la început într-o singură țară sau într-un grup de țări, formarea sistemului mondial al socialismului, destrămarea inevitabilă a sistemului colonial al imperialismului, rolul conducător al clasei muncitoare în procesul revoluționar mondial, precum și conținutul, etapele și legitățile construcției societății socialiste și comuniste. *„Previziunea științifică leninistă* — a concluzionat autorul — *constituie o călăuză sigură în dezvoltarea pe mai departe a progresului social, în mersul înainte al omenirii pe calea socialismului și comunismului*".

JACQUES NAGELS, membru al C.C. al Partidului Comunist din Belgia, a prezentat comunicarea *În sinul capitalismului monopolist de stat: o strategie leninistă pe măsura maturității politice a noii generații*, în care abordează unele fenomene noi ale capitalismului monopolist de stat și unele aspecte ale strategiei Partidului Comunist din Belgia în etapa actuală. În cadrul capitalismului monopolist de stat, clasei muncitoare îi revine rolul principal în lupta revoluționară de transformare a societății. Subliniind acest rol, Jacques Nagels s-a ocupat pe larg de problemele politice noi privind aliații clasei muncitoare, insistînd îndeosebi asupra problemelor tipice ale tineretului, ale intelectualității.

Noua generație politică cere o nouă strategie politică. Aceasta constă, după afirmația autorului, în organizarea de nuclee de contraputere la toate nivelele, adică în aplicarea concepției revoluționare a participării. „*Trebuie ca în practica cotidiană să se ajungă la demonstrarea inutilității burgheziei. Trebuie convinse masele de capacitatea lor de a înlocui burghezia din mers, de capacitatea lor de a lua măsuri în locul ei*".

În lupta pentru cucerirea unei democrații avansate, pentru introducerea unor reforme de structură, anticapitaliste, Partidul Comunist din Belgia militează pentru realizarea unui larg sistem de alianțe, condiție sine qua non în formarea unui guvern antimonopolist. „*Se poate afirma* — arată autorul — *că această strategie, care urmărește crearea unor nuclee de contraputere, constituie expresia specifică a strategiei noastre generale, expresie pe care o socotim mai bine adaptată aspirațiilor anumitor pături sociale: femeile, intelectualii, oamenii de cultură. Este, de asemenea, de înțeles că aceste nuclee ale contraputerii vor constitui tot atîtea focare care vor favoriza unirea forțelor progresiste pe plan național; acestea vor fi tot atîtea filiere care vor sprijini o politică progresistă*".

TODOR VÎLOV, cercetător principal la Institutul de filozofie al Academiei bulgare de științe, a susținut comunicarea *Lenin și unele probleme filozofice-sociologice ale conducerii sociale.*

Prima parte a comunicării a fost consacrată unității subiectului și obiectului conducerii sociale în socialism, legăturii legice a vieții sociale, politice și spirituale a societății socialiste cu viața economică. „*Obiectul conducerii sociale* — remarcă autorul — *condiționează cele mai esențiale elemente ale structurii subiectului conducerii sociale și funcționării ei.*"

După ce menționează unele aspecte gnoseologice și sociologice ale raportului „subiect-obiect al conducerii sociale", comunicarea se oprește la problema integrării subiectului și obiectului conducerii sociale în socialism ca structură funcțională unică.

MIRCIO DIMITROV, director adjunct al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Comunist Bulgar, în comunicarea *Lenin și industrializarea Bulgariei*, prezintă condițiile interne și internaționale în care s-a desfășurat construirea societății socialiste în Bulgaria, linia generală a partidului comuniștilor bulgari pentru făurirea bazelor economice și culturale ale socialismului. „*Esența acestei linii* — relevă autorul — *au constituit-o industrializarea și electrificarea țării, reorganizarea socialistă a agriculturii și înfăptuirea revoluției culturale*". Pe baza unor date statistice sînt ilustrate succesele obținute de poporul bulgar în industrializarea socialistă a țării, în dezvoltarea industriei grele și a ramurilor ei principale.

Conf. univ. VASILIKA DINOVSKA, de la Academia pentru pregătirea cadrelor pentru conducerea socială, a prezentat comunicarea *Ideile leninismului și construcția socialismului în Republica Populară Bulgaria.*

Avînd ca punct de plecare tezele marxist-leniniste privind etapele procesului de construire a socialismului și comunismului, autoarea demonstrează rolul

deosebit de important care revine etapei edificării societății socialiste dezvoltate, etapă în care apar elemente ce creează premisele trecerii treptate spre comunism. Comunicarea tratează particularitățile pe care le prezintă construirea societății socialiste dezvoltate în Bulgaria, criteriile care stau la baza dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor de producție, obiectivele fundamentale ale acestei etape.

Dr. IVAN HUTIRA, prorector la Școala superioară politică de pe lîngă C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac, a trecut în revistă, în cadrul comunicării *Experiența Partidului Comunist Cehoslovac în construcția socialismului în lumina învățăturii marxist-leniniste*, rezultatele obținute de poporul cehoslovac de-a lungul unui pătrar de veac de la eliberarea țării de sub jugul fascist, precum și unele deficiențe și denaturări privind înțelegerea rolului conducător al partidului comunist. Autorul a subliniat rolul și necesitatea partidului comunist ca forță conștientă și organizată a luptei maselor pentru socialism și comunism, care *„trebuie să traseze linia justă a acestui proces, să elaboreze planul și să fundamenteze directivele de înfăptuire a acestuia în cele mai variate domenii ale vieții societății"*. În comunicare sînt analizate probleme ale internaționalismului socialist, principiu de bază în întreaga activitate a partidelor comuniste și muncitorești în lupta pentru triumful cauzei socialismului.

Acad. VICTOR KNAPP, directorul Institutului de științe juridice al Academiei cehoslovace de științe, într-o scurtă intervenție, a vorbit despre concepția leninistă în problemele federației, insistînd asupra problematicii referitoare la clase, națiune, stat ca importante entități sociale.

VICTOR MICHAUT, director adjunct la Institutul „Maurice Thorez" — Franța, a expus comunicarea *Internaționalism și patriotism în activitatea Partidului Comunist Francez.*

In introducerea comunicării, autorul s-a referit la concepția leninistă despre internaționalism și patriotism, la răspîndirea ei în mișcarea muncitorească franceză și rolul avut în crearea și maturizarea Partidului Comunist Francez. Întreaga evoluție istorică a clasei muncitoare franceze, a detașamentului său de avangardă, lupta sa pentru libertate, democrație și progres social dovedesc atașamentul ei profund față de teoria și practica marxism-leninismului în problemele internaționalismului și patriotismului socialist. Partidul Comunist Francez *„se conduce în mod neabătut după teza leninistă a unității dialectice dintre elementele naționale specifice și elementele internaționale comune în mișcarea muncitorească internațională"*. El are la baza activității sale politice principiile și normele care trebuie să guverneze relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești frățești : independența și egalitatea partidelor, neamestec în treburile lor interne, solidaritate internaționalistă și ajutor reciproc. *„Pe această linie* — conchide autorul —, *convins că divergențele într-o problemă dată nu trebuie să slăbească de loc lupta comună a partidelor frățești, partidul nostru acordă o mare importanță, pentru rezolvarea problemelor în litigiu, lărgirii schimburilor de experiență între partide, desfășurării de acțiuni comune împotriva imperialismului, pentru socialism"*.

Prof. dr. OTTO RAUS, director adjunct al Școlii superioare de partid „Karl Marx", a susținut comunicarea *Aplicarea consecventă a leninismului de către Partidul Socialist Unit din Germania — izvor al succeselor în construcția socialistă din R.D.G.*

„*Clasa muncitoare germană* — se menționează în comunicare — *și-a însușit leninismul, experiența fundamentală a P.C.U.S. și a Uniunii Sovietice ținînd seama de propria sa experiență în condițiile luptelor aspre de clasă cu imperialismul și social-democratismul și astfel a devenit capabilă să le aplice în mod creator la condițiile concrete de luptă*". Oprindu-se asupra unor momente principale ale mișcării muncitorești și revoluționare germane, autorul arată că „*Partidul Comunist German a desfășurat consecvent, într-o luptă tenace, strategia și tactica pentru cîștigarea majorității clasei muncitoare, a biruit influența oportunismului de dreapta și a naționalismului mic-burghez și a devenit un partid marxist-leninist care a stat mereu de partea P.C.U.S.*".

Comunicarea analizează în continuare sarcina care revine astăzi clasei muncitoare și aliaților ei : „*formarea sistemului social dezvoltat al socialismului*". Sînt expuse cerințele principale ale dezvoltării economiei R.D.G. în etapa actuală : rolul și necesitatea sporirii productivității muncii, a automatizării unor întregi procese de producție și întreprinderi, a introducerii pe scară largă și în ritm tot mai rapid a realizărilor revoluției științifice-tehnice contemporane.

RENATE LEUSCHNER, șefa *sectorului Lenin* de la Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G., a arătat, în comunicarea *Falsificarea leninismului în Germania de vest*, că în zilele noastre lupta dintre socialism și imperialism, care a cuprins toate domeniile vieții sociale și reprezintă problema fundamentală, se ascute în măsură crescîndă îndeosebi în domeniul ideologic.

„*Falsificarea și calomnierea învățăturii lui Marx și Lenin* — se remarcă în comunicare — *ocupă un loc însemnat în arsenalul imperialist al războiului ideologic. Pe vremea cînd imperialismul mai spera în succesul unui atac frontal contra socialismului, pe primul plan stătea metoda trecerii sub tăcere sau a respingerii fățișe și categorice a lui Marx și Engels — metoda anticomunismului simplist. Odată cu eșecul strategiei rollbackk a imperialismului, locul «anihilării» nemijlocite a lui Marx și Engels îl ia tot mai mult anticomunismul ascuns, rafinat*".

Autoarea relevă că ideologii imperialismului falsifică și denaturează leninismul, calomniază și defăimează teoria și realitatea socialistă. „*Noi* — se subliniază în comunicare — *opunem acestei acțiuni voința noastră fermă și o activitate intensificată în lupta pentru întărirea multilaterală a patriei noastre socialiste și pentru o unire tot mai strînsă a comunității statelor socialiste și a mișcării comuniste mondiale*".

Prof. dr. SAVA ZIVANOV, de la Institutul de studii politice al Facultății de științe politice din R.S.F. Iugoslavia, a susținut comunicarea *Antidogmatismul lui Lenin și rezolvarea problemelor de bază ale revoluției socialiste*. În ea s-a evidențiat spiritul creator al teoriei și practicii leninismului în definirea caracterului revoluției, a forțelor sale motrice, a etapelor ei de dezvoltare, a factorilor obiectivi și subiectivi care determină desfășurarea și deznodămîntul ei victorios. „*În marxism* — arată autorul — *Lenin nu vedea o doctrină totală, atotcuprinzătoare, din care se pot extrage, prin deducție, soluții pentru multe situații, probleme și contradicții care survin în perioada dezvoltării sociale ; el nu căuta în opera lui Marx răspunsuri la problemele concrete apărute în Rusia în epoca nouă a dezvoltării capitaliste ; Lenin nu aborda opera lui Marx ca pe o dogmă, ci ca pe o călăuză în acțiune. Numai o astfel de metodă nedogmatică a abordării și numai o astfel de modalitate creatoare a rezolvării tuturor problemelor noi, neapărute în vremea lui Marx, i-au dat posibilitatea să ajungă la conștiința îmbogățirii creatoare a teoriei care a pregătit mișcarea înarmată revoluționară, la rezolvarea sarcinilor pe care*

le punea istoria în etapa respectivă". În prezent, „*a descoperi probleme, a căuta soluții, a formula sarcini și a construi concepții nu înseamnă a transpune unele rezolvări, istoric condiționate, din epoca lui Lenin la condițiile actuale, ci înseamnă, pe calea analizei critice a acestor condiții în fiecare țară, a căuta soluții și a deschide perspective transformărilor socialiste în etapa actuală a dezvoltării istorice*".

Conf. univ. dr. RADOS SMILJKOVICI, de la Facultatea de științe politice a Universității din Belgrad, în comunicarea *Concepția leninistă despre democrația de partid*, a arătat că problema organizării partidului constituie una dintre problemele esențiale ale dezvoltării mișcării socialiste și ale revoluției. În etapa actuală, ideile leniniste cu privire la democrația de partid capătă o mare însemnătate teoretică și practică. În acest sens, autorul s-a ocupat pe larg de multiplele aspecte ale centralismului democratic și ale corelației dintre părțile sale componente.

DAICI PUTNIK, candidat în științe politice, de la Institutul pentru studierea mișcării muncitorești internaționale din Belgrad, susținînd comunicarea *Contribuții la problema concepției leniniste despre sindicate*, a evidențiat rolul pe care trebuie să-l joace sindicatele, ca organizații de masă ale clasei muncitoare, în opera de creare a organelor politice și economice în procesul transformării revoluționare a societății. Concepția lui Lenin despre sindicate, în special teza marxistă despre sindicate ca școală a comunismului, are o mare importanță și actualitate. Însemnătatea concepției sale, remarcă autorul, constă în primul rînd în faptul că a văzut în sindicate un organism viu, care se dezvoltă în cadrul noii orînduiri sociale, legat prin mii de fire cu toate pîrghiile mecanismului dictaturii proletariatului. În concluzie, autorul a arătat modul creator în care s-au aplicat în Iugoslavia principiile fundamentale ale concepției leniniste cu privire la rolul și sarcinile sindicatelor în revoluție și în construcția socialismului.

Conf. univ. dr. RICHARD GARDOWSKI, prorector la Școala centrală de partid de pe lîngă C.C. al P.M.U.P., a prezentat comunicarea *Leninismul și tactica partidului comunist în revoluția socialistă*, în care, trecînd în revistă succesele poporului polonez în decursul unui sfert de veac de la eliberare, a subliniat faptul că izvorul acestor realizări rezidă în încrederea și hotărîrea clasei muncitoare și a maselor largi populare de a da viață liniei politice a partidului, de edificare a socialismului, de apărare a independenței și suveranității țării.

O parte a comunicării a fost consacrată analizei aplicării tezelor leniniste privitoare la internaționalism și la patriotismul socialist de către Partidul Muncitoresc Unit Polonez în condițiile actuale. „*Partidul nostru* — arată autorul — *este de părere că fiecare partid comunist și fiecare stat socialist se ghidează după interesele propriului lui popor suveran. Aceasta este datoria lui sacră față de propriul popor. Dezvoltarea liberă a națiunii ca parte componentă a unității internaționale reprezintă o condiție a internaționalismului proletar și a prieteniei nemărginite a oamenilor muncii din rîndul tuturor națiunilor*".

Comunicarea *Urmăm în chip rațional calea trasată de Lenin*, susținută de prof. ADAM LOPATKA, director adjunct la Institutul de cercetări juridice al Academiei poloneze de științe, a relevat ideea că leninismul constituie baza ideologică și teoretică a orientării generale a comuniștilor polonezi, a muncii de educație comunistă a maselor, mai ales a tinerei generații. Pe baza analizei situației interne și a împrejurărilor externe, Partidul Muncitoresc Unit Polonez, în procesul revoluționar, aplicînd în mod creator leninismul, a fixat obiectivele și

sarcinile primei etape a revoluției, a întărit alianța dintre clasa muncitoare și masele țărănești cu alte grupuri de mase muncitorești, asigurînd trecerea la etapa socialistă a revoluției, în cursul căreia poporul polonez construiește socialismul.

Reprezentantul revistei spaniole „Nuestra Bandera" a prezentat comunicarea *Aspecte ale experienței Partidului Comunist din Spania în lumina leninismului*, în care a subliniat rolul și menirea istorică a partidului comunist, necesitatea organizării sale pe baza principiilor marxist-leniniste. *„Din teoria și practica leninismului, precum și din propria noastră experiență, noi, comuniștii spanioli* — a spus autorul —, *am învățat să prețuim funcția partidului de forță conducătoare, de avangardă, organizată, legată de mase. De la Lenin am învățat să fim hotărîți și răbdători în organizarea concretă a partidului, în formarea cadrelor, în legătura lor cu mediile muncitorești, țărănești și universitare din care proveneau"*.

În comunicare s-a evidențiat atenția deosebită pe care Partidul Comunist din Spania o acordă formelor de luptă a proletariatului, pornind de la concepția marxist-leninistă potrivit căreia ele nu pot fi inventate, ci se impun din practica luptei, partidul revoluționar trebuind să știe să îmbine formele legale și ilegale de organizare și acțiune în raport cu condițiile istorice concrete interne și internaționale.

„Noi — a spus vorbitorul — *am fost partidul luptei armate contra fascismului, partidul reconstrucției clandestine a organizației noastre și al luptei de partizani în zonele țării în care această luptă a fost posibilă și în perioada (anii celui de-al doilea război mondial și cei imediat următori) în care această luptă era justificată. Am fost partidul organizării noii mișcări muncitorești și al acțiunii de masă începute din fabrici, de pe ogoare, din universități, al acțiunii celor mai diverse sectoare orășenești"*.

Întreaga evoluție a realităților spaniole, creșterea considerabilă a influenței ideilor socialismului științific asupra maselor de bază ale poporului au impus cu acuitate necesitatea elaborării unei noi strategii revoluționare — strategia alianței forțelor muncii și ale culturii. Autorul precizează că aceasta *„este o alianță care, după evoluția situației din acești ani, nu va fi doar... o alianță de partide, ci o alianță a unor largi forțe sociale, antimonopoliste și antifeudale, de partide, organizații și mișcări politice-sociale. În cadrul acestei alianțe, clasa muncitoare va fi — și este deja de pe acum — forța cea mai consecventă și combativă; în cadrul ei, Partidul Comunist din Spania va lupta — așa cum luptă și azi — pentru a fi forța ei conducătoare"*.

HENRIK VASS, directorul Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.S.U., a expus comunicarea *Unele aspecte ale experienței aplicării leninismului în politica Partidului Muncitoresc Socialist Ungar*.

Problema centrală a comunicării a constituit-o analiza, în lumina învățăturii lui Lenin, a multiplelor aspecte ale alianței muncitorești-țărănești în Ungaria în perioada anilor 1956—1962. Evocînd experiența P.M.S.U. acumulată în această perioadă, autorul a menționat : *„În spiritul constituției noastre, care declară că în patria noastră toată puterea aparține poporului muncitor, condus de clasa muncitoare, iar puterea de stat unitară este deținută de o largă alianță de clasă care îmbrățișează toate clasele și păturile societății, P.M.S.U. a pus capăt politicii pline de contradicții a cultului personalității, a restabilit legalitatea socialistă, normele leniniste ale vieții de partid, spiritul sănătos al vieții publice și a elaborat o politică economică mai corespunzătoare particularităților țării. Fără toate*

acestea nici vorbă n-ar fi putut fi în țara noastră de lichidarea concepțiilor dogmatice și revizioniste, nici de recîștigarea încrederii clasei muncitoare tulburate de contrarevoluție, nu s-ar fi putut întări alianța muncitorească-țărănească".

Din complexul de aspecte pe care le implică politica de alianțe a P.M.S.U., autorul a reliefat unele trăsături ale evoluției alianței muncitorești-țărănești, atenția deosebită acordată de partid elaborării unei politici agrare juste, dezvoltării forțelor de producție și relațiilor de producție în agricultură.

DĂNIEL CSATÁRI, secretarul Comitetului de istorie al Academiei de științe din Republica Populară Ungară, a analizat aspecte și momente majore ale procesului revoluționar din țara vecină în comunicarea *Despre experiența aplicării ideilor leniniste în Ungaria*. Subliniind însemnătatea momentului istoric al eliberării Ungariei de sub jugul fascist, autorul a remarcat : „*Eliberarea patriei noastre — pentru care poporul nostru rămîne veșnic recunoscător Uniunii Sovietice și trupelor române, iugoslave și bulgare care au luptat alături de Armata sovietică — a intervenit într-un moment în care Partidul Comunist Ungar, aplicînd creator ideile leniniste, a putut răspunde la secularele probleme ale destinului națiunii*". În comunicare s-a menționat, totodată, apariția unor greșeli ale conducerii politice care au devenit cu timpul generatoare de grave conflicte, culminînd cu contrarevoluția din 1956. Învățămîntul principal rezultat din această situație a constat în însușirea și aplicarea creatoare a marxism-leninismului în raport cu condițiile obiective, cu particularitățile naționale. Pornind de la această concepție, P.M.S.U. „*nu numai că a rezolvat în scurt timp problemele acumulate, ci a reușit să dea și un program pornind de la realități și schițînd perspective accesibile pe baza căruia se află în curs de înfăptuire unitatea națiunii noastre socialiste*".

ALADAR SIPOS, profesor la Școala superioară de partid a Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, a susținut comunicarea *Unele aspecte ale experienței conducerii planificate a economiei naționale a Republicii Populare Ungare*, în care a tratat despre necesitatea și semnificația reformei conducerii economice, esența, scopul și trăsăturile ei principale, precum și obiectivele centrale ale planificării în etapa actuală de desăvîrșire a construcției socialiste.

FERENC KOVÁCS, cercetător științific la Institutul de științe sociale de pe lîngă C.C. al P.M.S.U., în cadrul comunicării *Concepția leninistă despre revoluția culturală și problemele cultivării și instruirii clasei muncitoare*, a subliniat unele caracteristici principale ale experienței istorice acumulate de clasa muncitoare din R.P.U. în decursul unui sfert de veac în domeniul făuririi și dezvoltării culturii muncitorești.

Comunicarea lui GYÖRGY KISS, cercetător științific la Institutul de științe sociale de pe lîngă C.C. al P.M.S.U., intitulată *Concepția leninistă despre revoluția socialistă și cele două sisteme mondiale*, a pus în evidență faptul că în procesul revoluționar din fiecare țară, pe lîngă trăsăturile internaționaliste, crește rolul trăsăturilor și particularităților naționale.

*

Comunicările consacrate leninismului și făuririi societății socialiste, prezentate în ședințe plenare și în cadrul secției a II-a, au reliefat multiplele și complexele probleme privind crearea bazei tehnice-materiale a socialismului, indus-

trializarea țării și dezvoltarea socialistă a agriculturii, înflorirea culturii și științei, forțele motrice ale societății socialiste. Multitudinea și diversitatea problematicii acestor comunicări obligă la gruparea și menționarea lor tematică.

Un număr de comunicări : *Lenin și științele naturii*, de prof. univ. MIRON NICOLESCU, președintele Academiei Republicii Socialiste România ; *Reflecții despre ideologie și știință*, de prof. univ. ATHANASE JOJA, vice-președinte al Academiei Republicii Socialiste România, au surprins aspecte și momente importante referitoare la îmbogățirea de către Lenin a materialismului dialectic pe baza cunoașterii aprofundate a revoluției în științele naturii din acea vreme, precum și la înțelegerea justă a raportului știință-ideologie în lumina concepției leniniste despre materialitatea lumii și primordialitatea materiei.

Victoria socialismului în țara noastră constituie o confirmare a viabilității leninismului, a spiritului său novator. Tezele leniniste despre procesul de construcție a socialismului și-au găsit o vie întruchipare în industrializarea țării, în transformarea socialistă a agriculturii, în înflorirea științei și culturii. Aspecte majore ale experienței și aplicării creatoare a leninismului în linia politică și în activitatea practică a Partidului Comunist Român de edificare a societății socialiste în țara noastră au fost subliniate în comunicările : *Concepția leninistă despre baza tehnică-materială a socialismului și aplicarea ei creatoare în România*, de prof. univ. dr. NICOLAE N. CONSTANTINESCU ; *Leninismul și industrializarea socialistă a României*, de dr. DUMITRU DUMITRIU și conf. univ. dr. MARIN POPESCU ; *Dialectica și contradicțiile*, de prof. univ. dr. AUREL NEGUCIOIU și conf. univ. dr. NICOLAE KÁLLOS ; *Socialismul și intelectualitatea*, de conf. univ. CONSTANTIN POPOVICI ; *Lenin și făurirea culturii socialiste*, de prof. univ. dr. docent TUDOR BUGNARIU.

Un grup de comunicări au subliniat modul creator în care partidul și statul nostru au aplicat leninismul în domeniul construcției de stat, al democrației, în dezvoltarea unității de monolit a societății noastre socialiste și a forțelor ei motrice. Această problematică complexă a fost abordată în comunicările : *Statul și democrația în socialism*, de prof. univ. dr. docent ION CETERCHI ; *Relația dialectică dintre partid și mase în dezvoltarea societății socialiste*, de prof. univ. dr. VASILE NICHITA ; *Unitatea societății noastre socialiste în lumina concepției marxist-leniniste despre dezvoltarea istorică a noii orînduiri*, de lector univ. MARIN NEDELEA ; *Rezolvarea problemei naționale în România — expresie a politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român*, de prof. univ. dr. docent LADISLAU BÁNYAI și lector univ. dr. GH. I. IONIȚĂ.

Aplicarea creatoare a leninismului în politica externă a țării noastre, în politica de colaborare economică și tehnică-științifică cu țările socialiste, în relațiile României cu toate țările, fără deosebire de orînduire socială, a fost reliefată în comunicările : *Politica externă a României — contribuție la cauza păcii, democrației și progresului social*, de ION CÎRJE, director general adjunct la Agenția română de presă, și CONSTANTIN FLOREA, redactor-șef adjunct la revista „Lumea" ; *Cooperarea economică și tehnică-științifică între țările socialiste în lumina principiilor leniniste*, de prof. univ. dr. COSTIN MURGESCU ; *Creșterea și adîncirea relațiilor de colaborare și cooperare economică internațională a*

României în lumina învățăturii leniniste, de prof. univ. dr. docent ROMAN MOLDOVAN ; *Evoluția raportului de forțe între țările capitaliste dezvoltate în deceniul al 8-lea*, de conf. univ. dr. GHEORGHE BADRUS ; *Schimbări în structura social-economică a țărilor în curs de dezvoltare. Condiții noi ale luptei de eliberare națională*, de ANDREI VELA.

Alte comunicări au subliniat teze și principii ale filozofiei marxist-leniniste de mare importanță teoretică și practică în analiza realităților contemporane, în înțelegerea multilaterală a fenomenelor și proceselor caracteristice zilelor noastre. În acest sens menționăm comunicările : *Atitudinea creatoare — trăsătură fundamentală a gîndirii leniniste*, de dr. DUMITRU GHIȘE ; *Lenin și previziunea socială*, de prof. univ. dr. CONSTANTIN IONESCU și ION MATEI ; *Dialectica leninistă și estetica*, de prof. univ. dr. ION IANOȘI ; *Lenin, societatea și gîndirea*, de dr. HENRI WALD.

*

În cuvîntul de închidere, ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a subliniat faptul că sesiunea a constituit un eveniment științific important în cadrul manifestărilor consacrate aniversării în România a centenarului nașterii lui V. I. Lenin. Ea a prilejuit o ilustrare vie, convingătoare a marxism-leninismului în acțiune, a modului creator în care partidele comuniste și muncitorești frățești aplică cerințele și adevărurile general-valabile la condițiile concrete în care se desfășoară lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru triumful cauzei socialiste.

Învățătura marxist-leninistă, a menționat vorbitorul, exercită o influență mereu crescîndă asupra dezvoltării sociale contemporane, constituie călăuza teoretică a luptei maselor muncitoare de pretutindeni pentru înfăptuirea năzuințelor lor spre libertate și progres social, a înaintării omenirii spre socialism și comunism.

Desfășurată în spiritul atașamentului față de ideile marxismului, ale lui Lenin, sesiunea științifică a însemnat și o trecere în revistă a unor aspecte principale ale experienței cu care partidele comuniste și muncitorești au îmbogățit teoria și practica revoluției și construcției socialismului, contribuind astfel la dezvoltarea cunoașterii reciproce, la adîncirea și întărirea legăturilor de colaborare rodnică existente între instituțiile noastre de cercetare din domeniul științelor social-politice.

Oamenii muncii din țara noastră, a conchis vorbitorul, aniversează centenarul nașterii lui V. I. Lenin sub semnul muncii însuflețitoare pentru înfăptuirea programului elaborat de al X-lea Congres al partidului, program care reflectă modul marxist-leninist în care comuniștii români rezolvă problemele complexe ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, fiind hotărîți să nu precupețească nimic pentru a-și aduce în continuare contribuția la triumful deplin al cauzei păcii și socialismului în lume. Partidul Comunist Român, poporul român consideră că aceasta constituie cel mai înalt omagiu adus memoriei lui V. I. Lenin, a cărui operă și activitate reprezintă o vie chemare la întărirea unității mișcării comuniste internaționale, la intensificarea luptei popoarelor pentru apărarea păcii, pentru colaborare internațională.

Dr. AUREL PETRI

Sesiune ştiinţifică cu tema: „Leninismul şi problemele istoriei mişcării muncitoreşti din România"

În ziua de 12 aprilie a.c., la Academia de învăţământ social-politic „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. a avut loc sesiunea ştiinţifică consacrată aniversării centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin, cu tema *Leninismul şi problemele istoriei mişcării muncitoreşti din România.*

În cadrul dezbaterilor au fost ţinute următoarele comunicări : *Aplicarea creatoare a teoriei leniniste în lupta pentru instaurarea puterii populare,* de conf. dr. NICOLAE PETREANU ; *Primele ştiri despre V. I. Lenin în România (1897—1911),* de lector ELENA NĂSTASE ; *Răspîndirea ideilor leniniste în perioada 1911—1918,* de conf. NICOLAE HUSCARIU ; *Făurirea Partidului Comunist Român, victorie a leninismului în mişcarea muncitorească din ţara noastră,* de conf. GHEORGHE MOLDOVEANU ; *Români care l-au văzut pe Lenin,* de dr. ION BABICI ; *Pătrunderea ideilor lui Lenin în viaţa politică românească, reflectată în dezbaterile parlamentare din 1919—1922,* de lector VALERIA POTOP: *Confirmarea în condiţiile României a învăţăturii leniniste cu privire la evoluţia proprietăţii agrare,* de lector ARISTIDE VARGHIDA, ALEXANDRINA NEACŞU; *Contribuţia presei Uniunii Tineretului Comunist la propagarea leninismului în perioada interbelică,* de asistent ION COMAN ; *Aplicarea de către Partidul Comunist Român a ideilor leniniste cu privire la necesitatea unităţii mişcării muncitoreşti în perioada august 1944 — februarie 1948,* de asistent GHEORGHE SBÎRNĂ ; *Cercetarea fenomenelor istorice în lumina leninismului,* de asistent CONSTANTIN UNGURU ; *Leninismul şi forţele motrice ale procesului revoluţionar contemporan,* de conf. JANETA BRILL ; *Însemnătatea concepţiei leniniste despre diversitatea formelor de trecere de la capitalism la socialism,* de conf. dr. TRAIAN CARACIUC ; *V. I. Lenin despre principiile politicii externe ale statului socialist,* de lector IOAN OROS ; *V. I. Lenin — om, cetăţean, tovarăş,* de conf. MIHAI OIŞTEANU ; *Probleme actuale ale ştiinţei istorice în lumina concepţiei lui V. I. Lenin,* de lector. CONSTANTIN MOCANU.

Sesiune ştiinţifică festivă organizată de Societatea de ştiinţe istorice: „Centenarul naşterii lui V. I. Lenin"

În zilele de 11—12 aprilie a.c., la Casa universitarilor din Bucureşti s-au desfăşurat lucrările sesiunii ştiinţifice festive, organizate de Societatea de ştiinţe istorice cu prilejul aniversării centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin.

In cadrul sesiunii au fost susţinute următoarele comunicări : *V. I. Lenin în publicistica românească pînă la 23 August 1944,* de acad. prof. PETRE CONSTANTINESCU-IAŞI ; *V. I. Lenin — istoric,* de prof. univ. VASILE MACIU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România ; *V. I. Lenin şi problema naţională,* de prof. univ. dr. docent CAROL GÖLLNER (Sibiu) ; *Crearea P.C.R. — întruchipare a leninismului,* de prof. univ. dr. TITU GEORGESCU şi

dr. FLOREA NEDELCU ; *Confirmarea învățăturii leniniste despre trecerea de la revoluția burghezo-democratică la revoluția socialistă în condițiile țării noastre*, de conf. univ. dr. NICOLAE PETREANU ; *Aplicarea învățăturii marxist-leniniste privind rolul conducător al partidului în societatea socialistă multilateral dezvoltată*, de conf. univ. dr. ARON PETRIC ; *V. I. Lenin despre problemele internaționale din perioada 1912—1917*, de dr. ELIZA CAMPUS ; *V. I. Lenin și problemele dezvoltării capitalismului în agricultură*, de dr. ECATERINA NEGRUȚI-MUNTEANU (Iași) ; *Unele aspecte ale generalului și particularului în gîndirea leninistă privind politica națională*, de prof. GHEORGHE POPA (Brașov) ; *Chipul lui Lenin oglindit în literatură*, de conf. univ. DUMITRU ALMAȘ ; *V. I. Lenin în amintirea unor personalități din România*, de lector univ. dr. ION BABICI ; *Primele știri despre V. I. Lenin și ideile leniniste în presa românească din Transilvania*, de dr. IOAN CICALĂ (Cluj); *V. I. Lenin în presa maghiară și germană din Transilvania în perioada 1917—1919*, de conf. univ. LAJOS JORDÁKY (Cluj); *Răspîndirea unor opere ale lui V. I. Lenin în Transilvania*, de SIMION FUCHS, șef de sector la Baza de cercetări a Academiei (Tg. Mureș) ; *V. I. Lenin despre problemele ocrotirii sănătății*, de conf. univ. dr. TEODOR POP (Tg. Mureș).

SESIUNE ȘTIINȚIFICĂ CONSACRATĂ ANIVERSĂRII A 25 DE ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI

În zilele de 29 și 30 aprilie a.c., la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice consacrate aniversării a 25 de ani de la victoria asupra fascismului, organizată de Academia de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Academia militară.

La sesiune au participat oameni de știință și cultură, activiști pe tărîm obștesc, generali și ofițeri ai forțelor noastre armate, veterani din războiul antifascist, comandanți de mari unități. Au luat parte, de asemenea, reprezentanți ai unor institute de istorie militară și academii din Uniunea Sovietică, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Italia, Iugoslavia, Polonia și Ungaria.

În cursul celor două zile au fost susținute comunicările : *Victoria popoarelor împotriva fascismului — eveniment de însemnătate istorică în viața omenirii*, de general-colonel ION IONIȚĂ, ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România ; *Cele mai importante acțiuni militare din Europa în anul 1944 ale statelor participante la coaliția antifascistă*, de general de armată ION TUTOVEANU, comandantul Academiei militare ; *Caracterul, trăsăturile și formele de manifestare ale mișcării de rezistență împotriva fascismului*, de dr. NICOLAE COPOIU, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; *Mobilizarea și utilizarea resurselor economice ale statelor coaliției antihitleriste — factor important în obținerea victoriei*, de dr. GHEORGHE DOBRE, șef de sector la Institutul de cercetări economice ; *Insurecția armată din august 1944 din România și influența ei asupra desfășurării ulterioare a operațiilor militare în sud-estul și centrul Europei*, de colonel dr. AUREL PETRI, secretar științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; *Participarea Armatei române la obținerea victoriei împotriva Germaniei hitleriste*, de colonel EUGEN BANTEA, directorul Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară ; *Acțiunile de luptă desfășurate de Armata română, în cooperare cu Armata sovietică, pentru eliberarea întregului teritoriu al țării*, de general-locotenent HARALAMBIE FLORESCU și colonel ALEXANDRU NICULESCU, de

la Academia militară ; *Contribuția Armatei române la eliberarea Ungariei*, de colonel GHEORGHE TUDOR, de la Academia militară ; *Participarea Armatei române la eliberarea Cehoslovaciei*, de general-maior GHEORGHE MARIN, de la Academia militară ; *Caracteristicile artei militare a Armatei române în războiul antihitlerist*, de general-maior ION CUPȘA, de la Academia militară ; *Rolul hotărîtor al clasei muncitoare, în fruntea maselor populare, sub conducerea P.C.R., în lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist, pentru zdrobirea deplină a Germaniei hitleriste*, de dr. MARIA COVACI, cercetător principal, și AURICA SIMION, cercetător, de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.; *Efortul economic al României la obținerea victoriei asupra Germaniei fasciste*, de colonel VASILE ANESCU, de la Academia militară ; *Faptele istorice ale poporului sovietic și ale forțelor sale armate în lupta împotriva fascismului*, de colonel A. V. ANTOSIAK, de la Institutul de istorie militară — Moscova ; *Cu privire la trăsăturile originale ale Rezistenței franceze*, de D'HOOP, din partea Comitetului național francez de istorie a celui de-al doilea război mondial ; *Contribuția Poloniei la victoria asupra fascismului*, de profesor HENRIK BATOWSKI, de la Universitatea din Cracovia ; *Contribuția R.S.F. Iugoslavia la victoria asupra fascismului*, de colonel RADOMIR VUJOŠEVIČ, de la Institutul de istorie militară — Belgrad ; *Problema frontului național slovac în rezistența antifascistă*, de profesor dr. docent MIROSLAV KROPILÁC, directorul Institutului enciclopedic al R. S. Cehoslovace ; *Lupta poporului bulgar împotriva fascismului (1941—1944)*, de profesor VOIN BOJINOV, director adjunct al Institutului de istorie al Academiei bulgare de științe ; *Cuvînt de salut* al profesorului FRANCOVICI, de la Institutul de istorie a mișcării de eliberare națională din Italia — Milano ; *Influența operației militare Chișinău-Iași și a ieșirii României din război asupra situației strategice a Ungariei și politica militară a cercurilor conducătoare din Ungaria*, de locotenent-colonel IGNAC ÖLVEDI, colaborator la catedra de istorie militară a Academiei militare din Budapesta ; *Relațiile dintre Armata română și populația civilă de pe teritoriul Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei în perioada războiului antihitlerist*, de colonel PAVEL CIUHUREANU, colonel MIHAI INOAN, colonel CONSTANTIN UCRAIN, de la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară ; *Ecoul internațional al participării României la înfrîngerea Germaniei naziste*, de general-maior CONSTANTIN BURADA, colonel VASILE GHERGHESCU, de la Academia militară ; *Frontul sovieto-german, teatru de operații principal al celui de-al doilea război mondial*, de colonel CONSTANTIN NICOLAE, locotenent-colonel ILIE PETRE, de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C. C. al P.C.R. ; *Rezistența austriacă în perioada 1938—1945*, de dr. ANTON POLINKA, de la Institutul de înalte studii și cercetări științifice din Viena ; *Izvoarele puterii și forței poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei*, de dr. I. M. VOLKOV, șef de sector la Institutul de istorie a U.R.S.S. ; *Contribuția militară a poporului polonez la victoria împotriva Germaniei hitleriste*, de colonel IURGHELEVICI VOLȚOV, de la Institutul de istorie militară din Varșovia ; *Sprijinul dat de intelectualitatea din România la înfrîngerea fascismului*, de MIHAI RUSENESCU, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga" ;

Dezvoltarea tehnicii militare în timpul celui de-al doilea război mondial și rolul său în obținerea victoriei, de dr. FLORIN CONSTANTINIU, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga", și maior POPA COSTICĂ, de la Academia militară ; *Contribuția Armatei populare bulgare la victoria asupra fascismului*, de general-maior SLAVI CEAKÎROV, șeful secției de istorie militară a Ministerului Apărării al R. P. Bulgaria ; *Contribuția României la lupta de eliberare națională a poporului cehoslovac. Ostași și partizani români în lupta de eliberare a Cehoslovaciei*, de dr. MIROSLAV TEJCHMAN, colaborator la Institutul de studii cehoslovaco-sovietice, și locotenent-colonel dr. FRANTISEK NEVADBA, de la Institutul de istorie militară ; *Transformarea luptei de eliberare națională în revoluție populară în țările din centrul și sud-estul Europei, în condițiile victoriei asupra fascismului*, de MILICĂ MOLDOVEANU, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. ; *Bilanțul și urmările celui de-al doilea război mondial*, de dr. GHEORGHE UNC, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Cuvîntul de închidere a fost rostit de prof. univ. MIRON CONSTANTINESCU, președintele Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România.

România socialistă şi cooperarea internaţională

Editura politică, Bucureşti, 1969, 448 p. *

Un studiu sintetic şi sistematic al relaţiilor economice şi tehnico-ştiinţifice internaţionale ale României socialiste s-a lăsat mult timp aşteptat. Anul trecut, librăriile au putut pune la dispoziţie o atare lucrare, azi epuizată, elaborată sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (coordonatori : *Mircea Maliţa, Costin Murgescu, Gheorghe Surpat).* Lucrarea reuneşte, într-o viziune analitică unitară, studii de certă valoare ştiinţifică şi informativă datorate unor prestigioşi cercetători şi unor specialişti din instituţiile de colaborare internaţională ale ţării noastre

Volumul pune în evidenţă, din diferite unghiuri, ideea fundamentală că în cadrul economiei mondiale contemporane se manifestă puternice tendinţe de apropiere între popoare, se adîncesc, se lărgesc şi se diversifică legăturile şi interdependenţele între economiile naţionale ale statelor. Piaţa externă capătă o importanţă din ce în ce mai mare în înfăptuirea reproducţiei sociale la nivelul tehnicii moderne, în accelerarea dezvoltării economice, în creşterea eficienţei economice. Dezvoltarea modernă — se subliniază în lucrare — arată că ţările nu se pot izola de viaţa economică internaţională fără a se condamna la înapoiere şi ineficienţă economică. Schimburile internaţionale, cooperarea economică şi tehnică-ştiinţifică internaţională se impun în mod obiectiv ca factor de seamă al dezvoltării economice şi sociale, care nu poate fi nici neglijat, nici subapreciat. Respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internaţional reprezintă condiţia sine qua non pentru ca relaţiile internaţionale să corespundă menirii lor economice şi sociale.

Acesta este, succint schiţat, mesajul principal al cărţii, şi cuprinsul ei surprinde în mod amplu diferite forme şi metode practicate de România în vederea participării sale eficiente la diviziunea internaţională a muncii. Orientările de bază ale schimburilor externe ale ţării noastre sînt temeinic analizate, în complexitatea lor : principiile pe care le promovează România în relaţiile internaţionale ; coordonatele fundamentale ale circuitului economic mondial şi direcţiile încadrării României în tendinţele mondiale ale fluxurilor economice internaţionale ; relaţiile cu diferitele state şi sublinierea locului central pe care îl ocupă schimburile cu ţările socialiste, precum şi promovarea cooperării internaţionale cu toate ţările, indiferent de orînduirea lor socială ; cele mai importante fluxuri externe ale României (comerţ exterior, cooperarea în producţie şi în cercetarea tehnică-ştiinţifică, colaborarea culturală internaţională, participarea la

* Lucrarea a fost elaborată de : *Nicolae Belli* (cap. II) ; *Titus Cristureanu* (cap. VI) ; *Radu Constantinescu, Iordache Ionescu* (cap. IV, paragrafele 1, 2, 3) ; *Nicolae Ionel* (cap. IV, paragraful 4) ; *Marcel Ghibernea* (cap. IX, paragraful 1) ; *Octav Livezeanu* (cap. IX, paragraful 2) ; *Mircea Maliţa* (cap. VIII) ; *Costin Murgescu* (cap. I) ; *Gheorghe Murgu* (cap. V) ; *Georgeta Micu* (cap. VII) ; *Gheorghe Surpat* (cap. III).

cooperarea multilaterală în cadrul organizaţiilor internaţionale).

De bună seamă, lucrarea este de acuma cunoscută cititorilor şi, de aceea, nu ne-am propus să o înfăţişăm aici în întreaga sa cuprindere. Ne vom îngădui numai să împărtăşim cîteva reflecţii pe care ni le-a prilejuit lectura ei. Cartea debutează cu o abordare largă—teoretică, istorică şi metodologică — a principiilor colaborării economice internaţionale. Tratarea pe trei planuri a acestor principii (cadrul internaţional al dezvoltării economice contemporane, tipologia relaţiilor economice internaţionale şi acţiunile României pentru elaborarea unei declaraţii universale asupra principiilor colaborării economice internaţionale) permite să se sublinieze că suveranitatea naţională a statelor şi interdependenţele în procesul colaborării internaţionale sînt realităţi ale lumii contemporane, care nu se exclud, ci se presupun, se intercondiţionează. În acest cadru, socialismul se impune ca o forţă motrice a progresului. După opinia noastră, principiile fundamentale ale cooperării economice internaţionale sînt însă tratate numai dintr-un anume punct de vedere, recte al funcţiilor de apărare a suveranităţii statelor. Considerăm că ar fi trebuit lărgită abordarea funcţiilor obiective ale principiilor cooperării internaţionale şi sub aspectul lor dinamizator, catalizator, întrucît ele permit şi stimulează relaţiile economice externe. Aceasta reiese şi din analiza raportului categorial : fără economia naţională nu poate exista o economie mondială, după cum fără statul suveran nu poate fi viabilă o organizaţie interstatală de colaborare economică. Fluxurile economice internaţionale sînt accelerate de acţiunile statelor în direcţia dezvoltării propriilor economii naţionale şi a facilitării schimburilor reciproce.

Organizaţiile internaţionale menite să conjuge eforturile statelor membre în scopul dezvoltării fiecărui stat şi a relaţiilor reciproce nu presupun restrîngerea suveranităţii naţionale, ci, din contră, reprezintă un domeniu de manifestare plenară a suveranităţii naţionale. Totodată, aceste organizaţii nu pot să-şi atribuie funcţii suprastatale, mai ales în lumea de astăzi, cînd procesul de afirmare a suveranităţii naţionale a statelor este mai puternic ca oricînd. În zilele noastre, suveranitatea naţională se manifestă nu în închistarea în interior a vieţii economice, ceea ce tehnic ar fi imposibil şi economic ineficient, ci în participarea activă la marile procese ale contemporaneităţii, inclusiv la colaborarea economică internaţională. Desigur că reproducţia la scara naţională a celei mai mari părţi a venitului naţional constituie principala direcţie a dezvoltării economice şi sociale, dar tot atît de evidentă este şi creşterea acelei părţi din venitul naţional pentru a cărei producere şi realizare este nevoie de piaţa externă. În condiţiile cînd relaţiile economice externe ale statului ocupă o pondere importantă în producerea şi realizarea venitului naţional, a căror funcţie constă nu numai în transformarea formei valorii (comerţul exterior) în sfera circulaţiei, ci în potenţarea tuturor factorilor creşterii economice, ele se integrează astfel în *toate sferele reproducţiei sociale* (cu deosebire cooperarea în producţie), iar statul suveran îşi lărgeşte funcţiile economice prin crearea şi dezvoltarea funcţiei economice-organizatorice. În virtutea acestei funcţii, statele colaborează în forme bi şi multilaterale în vederea satisfacerii unor interese comune. Este evident că conţinutul acestor interese şi beneficiarii satisfacerii lor depind de caracterul orînduirii sociale a statelor. În exercitarea acestei funcţii, statul nostru suveran îşi coordonează acţiunile, în forme şi metode specifice, cu acţiunile altor state, păstrînd toate pîrghiile de comandă ale economiei.

Monopolul comerţului exterior, ca şi monopolul valutar, reprezintă un instrument al funcţiei economice-organizatorice externe a statului socialist. În acelaşi timp, formele acestui monopol evoluează de la monopolul unui organ de stat la monopolul diferitelor unităţi economice de stat care acţionează în limitele unei politici unitare a relaţiilor economice externe şi în cadrul planului naţional. Cooperarea interstatală este, desigur, incompatibilă cu crearea unui centru internaţional care să conducă complexa şi foarte diversificata viaţă economică a statelor, ramurilor şi subramurilor economice. Aceasta nu numai că ar duce la încălcarea principiilor fundamentale ale relaţiilor dintre statele suverane, ci ar contraveni şi tendinţelor de perfecţionare a conducerii şi planificării economice din diverse ţări socialiste, care, după cum se ştie, prevăd — în diferite proporţii — măsuri de descentralizare, în sensul acordării unor largi drepturi şi stimulării iniţiativei ministerelor şi unităţilor economice, acestea cunoscînd mai bine propriile probleme decît organele centrale guvernamentale. Dacă pe plan naţional, din raţiuni economice şi de

conducere, se acționează în direcția descentralizării, cu atît mai mult din punctul de vedere economic, nemaivorbind de cel juridic, crearea unui centru suprastatal nu-și motivează rațiunea.

O organizație economică interstatală care și-ar asuma funcții suprastatale și-ar semna actul de incapacitate de a funcționa efectiv, întrucît o organizație fără statele suverane care să organizeze colaborarea devine neputincioasă, o ficțiune și o sursă de contradicții și convulsii. Piața comună vest-europeană este un exemplu viu în această direcție.

În temeiul celor de mai sus, lucrarea ar fi trebuit să sublinieze mai accentuat, după opinia noastră, ideea că cooperarea interstatală este nu numai posibilă în virtutea suveranității naționale, ci și necesară. Uneori, principiile fundamentale ale relațiilor economice externe sînt privite rigid, cînd, de fapt, ele reprezintă factori de stimulare crescîndă a relațiilor de cooperare. În cadrul cerințelor acestor principii, formele de cooperare bi și multilaterale sînt foarte variate și departe de a fi cunoscute pe deplin și utilizate eficient.

Prezintă, de asemenea, un deosebit interes teoretic capitolul consacrat tendințelor evoluției circuitului economic mondial. Pentru prima dată în literatura noastră economică se cercetează sistematic și multilateral coordonatele principale ale conținutului și trăsăturile definitorii ale circuitului economic mondial, factorii de frînare și de stimulare a circuitului economic mondial etc. Nu am găsit însă în lucrare explicația restrîngerii analizei circuitului economic mondial la comerțul cu mărfuri. Oare să fie aceasta cauzată de teza afirmată de autori potrivit căreia „rezultatele participării țărilor la această diviziune (mondială a muncii — *n.n.*) se reflectă *întotdeauna* în comerțul exterior... ?" [1] În cazul acesta apare o contradicție între această afirmație și definiția conținutului circuitului economic mondial (p. 70) în care, pe bună dreptate, se includ, în afara comerțului exterior, și relațiile financiare și de credit internațional, transporturile internaționale, turismul internațional, cooperarea în producție și cercetarea tehnică-științifică etc. Este evident că nu toate aceste forme pe care le îmbracă circuitul economic mondial, în virtutea diviziunii mondiale a muncii (spontane sau organizate, întîmplătoare sau de durată), se desfășoară prin comerțul exterior. Nu vrem să negăm locul preponderent pe care îl are comerțul exterior și caracterul preponderent marfar al circuitului economic mondial, dar *diversificarea legăturilor economice* externe, a fluxurilor economice internaționale se manifestă ca o tendință legică. Relațiile economice externe nu sînt legate exclusiv — ca în formele clasice — de sfera circulației mărfurilor, ci, așa cum deja am amintit, sînt legate și integrate în toate sferele reproducției, avînd un rol activ în toate domeniile vieții economice a statelor.

Am sublinia analiza profundă a caracterului obiectiv al circuitului economic mondial întreprinsă în lucrare. Autorii pleacă în explicarea participării statelor la circuitul economic mondial de la existența unor *contradicții inerente dezvoltării economice moderne :* contradicții între caracterul larg al structurii consumului și caracterul limitat al structurii producției naționale, între dimensiunile optimale ale producției și dimensiunea pieței interne, între necesitatea dezvoltării economiei moderne și resursele naturale limitate, între necesități în tehnica și tehnologia modernă și posibilitățile limitate ale cercetării științifice proprii. La contradicțiile menționate am adăuga și contradicția dintre nevoile sporite de resurse financiare și posibilitățile limitate ale acoperirii lor în întregime din acumulările proprii în structura materială cerută de dezvoltarea economică în diferite etape. O asemenea abordare, prin care mobilul dezvoltării economiei naționale și al circuitului economic mondial rezultă din producția modernă, mobil valabil în egală măsură pentru orice țară sau orice zonă geografică, are două calități semnificative. În primul rînd, este o abordare dialectică, ce presupune existența unor contradicții ca motor al oricărei dezvoltări, inclusiv a circuitului economic mondial. Nerecunoașterea acestor contradicții reale va împiedica formularea soluțiilor pentru rezolvarea problemelor care stau în fața dezvoltării economice. Pe de altă parte, oferă un răspuns științific acelor autori care văd motorul dezvoltării circuitului economic mondial în contradicția dintre dezvoltarea forțelor de producție și caracterul național al producției sociale. Acceptarea unei asemenea contradicții ar însemna ca soluțiile să fie căutate în crearea de complexe suprastatale. Or, aceste complexe, în afara noilor contradicții cărora le-ar da naștere,

[1] *România socialistă și cooperarea internațională*, Editura politică, București, 1969, p. 71. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

nu ar putea rezolva contradicții interne, inerente producției moderne, indiferent de proporțiile complexului economic.

În realitate, economia națională, granițele naționale și suveranitatea națională ar putea fi socotite o piedică în dezvoltarea forțelor de producție la nivel tehnic mondial numai dacă se pleacă de la premisa că statele promovează o politică de autarhie, dacă economia națională se concepe a fi claustrată sub o cupolă distinctă, care o separă de restul lumii. Dar în lucrarea discutată se subliniază pe larg că o asemenea concepție autarhică este retrogradă, nu corespunde cerințelor lumii contemporane. Nu granițele și suveranitatea națională generează contradicții pentru dezvoltarea forțelor de producție. Contradicțiile reale rezidă din însuși procesul producției, indiferent de proporțiile economiei naționale, deși aceste proporții pot uneori accentua sau reduce din forța acestor contradicții, ceea ce se reflectă în mărimea cotei exportului în venitul național. Depășirea acestor contradicții reale se poate dobîndi, pe de o parte, prin dezvoltarea intensă și complexă a economiei naționale (complexitate care niciodată nu ar putea satisface pe deplin complexitatea structurii consumului productiv și personal), iar pe de altă parte prin încadrarea activă și eficientă în diviziunea mondială a muncii, în specializarea și cooperarea internațională, în circuitul economic mondial.

O parte importantă a lucrării este consacrată problemei raportului dintre efortul propriu și cooperarea internațională, dintre factorii interni și factorii externi ai dezvoltării. Se demonstrează pe larg că relațiile economice externe sînt relații derivate din relații intranaționale de producție, din nivelul de dezvoltare și diversificare a economiei. Într-adevăr, cu cît o țară este mai dezvoltată, cu atît simte mai mult nevoia și dispune de posibilități pentru încadrarea eficientă în diviziunea mondială a muncii. În același timp, posibilitatea de a beneficia de roadele participării la circuitul economic mondial depinde și de nivelul dezvoltării economice. Experiența țării noastre confirmă această corelație. Pe măsura dezvoltării economiei sale, România își extinde și își diversifică schimburile economice cu alte state, fructificînd avantajele participării active la circuitul economic mondial. Documentele Congresului al X-lea al partidului subliniază atît necesitatea continuării susținute a eforturilor pentru dezvoltarea industriei moderne, în cadrul complexului economic național, cît și necesitatea încadrării mai intense și mai eficiente a României în diviziunea mondială a muncii, prin creșterea în ritm susținut a schimburilor economice, prin adîncirea specializării și extinderea cooperării economice cu alte state, pe baza principiilor fundamentale ale relațiilor economice dintre statele suverane și independente. În acest proces se cere discernămînt, dar și suplețe în stabilirea formelor, metodelor, sferelor și proporțiilor extinderii cooperării economice internaționale.

Contextul analizei ar fi cerut — după părerea noastră — o investigare mai detaliată a locului României în economia mondială, știut fiind că nivelul și eficiența participării unui stat la diviziunea mondială a muncii depind de locul pe care îl ocupă în economia mondială și diviziunea mondială a muncii. O atare investigare putea fi făcută atît pe planul datelor medii mondiale, cît și prin compararea cu țările dezvoltate, formulîndu-se și unele extrapolări ale evoluției acestui loc în viitorul deceniu. Fără o cercetare comparată pe fondul economiei mondiale la diferiți indicatori ai nivelului dezvoltării economice, analiza economiei românești capătă caracter descriptivist, ca în cazul acestui volum. Comparările internaționale nu numai la ritm, dar și la nivel de dezvoltare, structură economică, potențial economic, valorificarea resurselor naturale, productivitatea muncii, cheltuielile materiale etc. ar fi dat măsura drumului pe care l-am parcurs și cel pe care îl mai avem de parcurs în dezvoltarea economică pentru a ajunge din urmă țările industriale dezvoltate.

Un loc important în economia lucrării îl ocupă studiul relațiilor economice externe ale României cu țările socialiste (pe ansamblu și cu fiecare țară socialistă), cu țările capitaliste dezvoltate și cu țările în curs de dezvoltare. Autorii au evidențiat nu numai evoluția schimburilor noastre externe pe grupe de state, ci și rezervele de extindere a acestor relații, au reliefat particularitățile pe care

le cunosc schimburile cu diferite țări. Am sublinia cu deosebire analiza activității României în cadrul C.A.E.R., a problematicii perfecționării activității acestui organism în actuala etapă. O altă remarcă se cuvine a se face asupra modului de ansamblu al cercetării relațiilor economice cu diferitele state atît pe plan comercial, cît și pe planul cooperării în producție, în cercetarea științifică în forme bi și multilaterale. Lucrarea vădește o preocupare, deși timidă, de prospectare a schimburilor noastre externe cu diferite țări, mai reușită fiind analiza relațiilor cu țările în curs de dezvoltare. Capitolul privind locul României în comerțul mondial oferă o sinteză a schimburilor noastre comerciale.

O problemă care și-a găsit un loc prea restrîns în comparație cu importanța sa este cea a eficienței relațiilor economice externe ale României. Cercetarea ei prin prisma evoluției structurii importului și exportului nu poate să pună în lumină decît parțial problematica vastă și deosebit de actuală a eficienței economice. Într-o lucrare de asemenea proporții se impunea, credem, examinarea sistemului complex de indicatori ai eficienței economice, cum sînt: raportul de schimb, cursul de revenire, aportul net în valută, raportul dintre valoarea națională și valoarea internațională, precum și indicatorii de structură internă (nu numai indicatorii privind macrostructura exporturilor și importurilor) etc. Lectura lucrării creează impresia că autorii au fost preocupați să studieze cu precădere raportul dintre dezvoltarea economiei și influența ei asupra participării la circuitul economic mondial și mai puțin raportul dintre participarea la circuitul economic mondial și influența ei asupra dezvoltării economice. Lipsește o analiză amplă a condițiilor și factorilor prin care efectele conjugate ale importurilor și exporturilor pot constitui un factor al creșterii economice sau un canal de scurgere în exterior a unei părți a venitului național. Un studiu al relațiilor economice externe este incomplet dacă considerăm aceste relații ca un efect pasiv al dezvoltării economiei naționale. În realitate, rațiunea fundamentală a dezvoltării cooperării economice externe este creșterea economică, progresul tehnic etc. Este slab demonstrat rolul din ce în ce mai activ al relațiilor economice externe în organizarea producției și sporirea eficienței economice a tuturor fazelor reproducției lărgite. Exporturile, de exemplu, nu constituie un simplu canal de lărgire a debușeurilor mărfurilor, ci un factor cu efect multiplicator asupra organizării producției și creșterii economice. Relațiile economice externe mijlocesc impulsuri puternice pentru dezvoltarea economică, pentru progresul tehnic nu numai prin importul de mașini și licențe, ci și prin exigențele tehnice și de prospectare de marketing, prin informațiile pe care le transmit întreprinderilor privind nivelul tehnic mondial, costuri, calitate etc.

Multiplicarea și diversificarea organizațiilor internaționale guvernamentale și neguvernamentale constituie o particularitate a economiei mondiale contemporane. În prezent, ființează aproximativ 2 140 de organizații internaționale, dintre care circa 200 interguvernamentale [2]. În raport cu caracterul și principiile lor statutare, aceste organizații pot stimula schimburile internaționale sau — cele cu caracter închis — pot regionaliza sau chiar restrînge schimburile cu terțe țări. Desigur, nu toate aceste organizații desfășoară o activitate pur economică, dar problemele economice, științifice, tehnice, culturale și de pregătire a cadrelor ocupă un loc însemnat în activitatea celor mai multe dintre ele. Numeroase organizații internaționale au un rol important în cooperarea economică, în facilitarea dezvoltării fluxurilor economice internaționale de mărfuri, investiții, cunoștințe tehnice-științifice, cadre. În lucrarea pe care o dezbatem se demonstrează foarte temeinic participarea țării noastre la activitățile multiplelor organizații și organisme internaționale, remarcîndu-se prin numeroase inițiative și acțiuni concrete. Cititorul va găsi, de asemenea, aspecte inedite privind colaborarea tehnică-științifică și culturală a Republicii Socialiste România cu alte state.

[2] *The 1968 International Organisations founded since the Congres of Vienna, Yearbook of International Organisations 1967—1968*, Bruxelles, 1963.

Observațiile formulate aici privitoare la teoria și la eficiența relațiilor economice externe nu diminuează meritele științifice evidente și utilitatea practică a volumului de față. Credem că lucrarea *România socialistă și cooperarea internațională* marchează un aport însemnat la adîncirea studiului acestor probleme, care va determina un nou nivel în cercetarea lor analitică. Ea constituie, în același timp, un sprijin efectiv al activității economice concrete din domeniul schimburilor externe.

Dr. CONSTANTIN MOISUC

Revoluția română din 1848

*Editura politică, București, 1969, 376 p.**

Eveniment crucial în istoria poporului român, revoluția de la 1848 a reprezentat și continuă să reprezinte un obiectiv important și, în același timp, fascinant al cercetării istorice. Amploarea și profunzimea sa se oglindesc într-un impresionant registru de izvoare scrise, publicate în colecții speciale sau rămase încă inedite, dar introduse parțial în circuitul științific prin unele lucrări. Acest imens material documentar a înlesnit abordarea și elucidarea multor aspecte și implicații ale fenomenului revoluționar de la mijlocul veacului trecut în studii de mai mică sau mai mare anvergură apărute în diverse perioade. Majoritatea autorilor au prezentat însă revoluția de la 1848 în mod fragmentar, disparat. S-a insistat prea mult asupra desfășurării ei pe provincii, în multe cazuri fără preocuparea firească de a descoperi și de a reliefa trăsături care conferă o anumită unitate acestui fenomen.

Depistarea și publicarea, îndeosebi în ultimii ani, a unor noi mărturii documentare au permis să se desluşească mai limpede o serie de puncte de contact între desfășurările revoluționare din cele trei țări române și s-a putut făuri astfel o viziune mai cuprinzătoare asupra revoluției de la 1848. Sporul substanțial de informație a oferit posibilitatea evidențierii idealurilor revoluționare comune ale maselor de pe întreg cuprinsul țării, precum și a luptei pentru înfăptuirea lor în chiar timpul revoluției. Monografia de față, apărută în colecția *Mica bibliotecă de istorie*, editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., se înscrie în rîndul acestor preocupări. Elaborarea ei a fost facilitată de publicarea recentă a unor lucrări speciale consacrate problemei [1]. Urmărind să prezinte fenomenul revoluționar de la 1848 într-o viziune globală și unitară, cartea pune în lumină și explică trăsăturile caracteristice ale luptei poporului român de pe ambele versante ale Carpaților pentru abolirea orînduirii feudale și pentru eliberarea națională. Ceea ce constituie nota distinctivă a acestei lucrări este strădania de a evidenția mobilurile generale, sociale și naționale, ale revoluției române într-o serie de desfășurări particulare în fiecare dintre provincii. Poziția conducătorilor revoluției, amplitudinea luptei, sensul apropiat sau mai îndepărtat al unor manifestări și acțiuni cu caracter social sau național sînt analizate în lumina condițiilor interne și externe în care se desfășura revoluția. Contactul cu forțele revoluționare europene, dar mai ales cu acelea a căror luptă era similară în unele privințe cu cea purtată de poporul român, atitudinea marilor puteri feudale, contrarevoluționare, care urmăreau lupta poporului român de pe poziția unor interese de dominație, schimbarea ei în funcție de conjunctura general-europeană constituie probleme dintre cele mai importante, a căror explicare facilitează înțelegerea complexității evenimentelor revoluționare de la 1848.

Expunerea principalelor aspecte ale revoluției se cuprinde în spațiul a nouă

* Lucrarea a fost elaborată de : *Constantin Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae.*

[1] A se vedea în această privință : Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională. 1834—1849*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 390 p. ; Vasile Maciu, *Caracterul unitar al revoluției din 1848 în țările române*, în „Studii. Revistă de istorie", tomul 21, nr. 5/1968, p. 821—842.

capitole. Se conturează mai întîi aria, desfăşurarea şi caracterul fenomenului din 1848 în Europa, după care se trece la analiza propriu-zisă a temei. Într-un capitol distinct se examinează stadiul dezvoltării social-economice şi politice a ţărilor române în preajma revoluţiei. Sînt înfăţişate apoi premisele ideologice ale revoluţiei şi împrejurările în care s-a cristalizat o situaţie revoluţionară în ţările române. În continuare autorii cercetează comparativ programele revoluţiei, urmărind mai ales reliefarea acelor trăsături generale care le conferă o anumită unitate. Oprindu-se la desfăşurarea revoluţiei, ei descriu cronologic evenimentele revoluţionare importante din toate cele trei ţări române. Problema unirii poporului român într-un singur stat — aşa cum apare ea în timpul revoluţiei — formează subiectul unui alt capitol, care exprimă unul dintre sensurile fundamentale ale luptei celor mai clarvăzători conducători revoluţionari şi conţinutul unor acţiuni cu caracter naţional organizate în provinciile româneşti de pe ambele versante ale Carpaţilor. Înăbuşirea revoluţiei şi continuarea activităţii fruntaşilor ei în exil constituie tema capitolelor finale ale monografiei

Enumerarea, chiar succintă, a principalelor coordonate ale acestei cărţi învederează din capul locului intenţia autorilor de a trata fenomenul revoluţionar în datele specifice ale apariţiei şi dezvoltării lui în ţările române.

Capitolul referitor la dezvoltarea social-economică şi politică a ţărilor române se distinge de prezentările anterioare pe aceeaşi temă mai ales prin încercarea de a evidenţia unele trăsături similare proprii celor trei provincii româneşti. Sînt reliefate astfel elemente comune care se manifestau ca o puternică tendinţă de afirmare pînă la contopire a unor străvechi legături economice între ţările române. În cadrul acestui capitol sînt puse în lumină mai clar — deşi nu exhaustiv, din cauză că o asemenea temă se află încă în studiu — legăturile economice dintre Moldova, Transilvania şi Ţara Românească în cele două decenii premergătoare revoluţiei. Aceste legături au reprezentat, incontestabil, un element de sudură a întregului popor român. În acest sens este evocată importanţa deosebită a unor oraşe din Transilvania, dar mai ales a Braşovului, ca centre comerciale de contact între ţările române. Interesante aprecieri sînt făcute, de asemenea, în legătură cu tendinţa impusă de necesităţile economice de a se suprima barierele politice şi vamale dintre provinciile româneşti. Uniunea vamală dintre Moldova şi Ţara Românească, realizată la 1 ianuarie 1848, era rezultatul acestor cerinţe stringente şi constituia înfăptuirea parţială a pieţei naţionale unice.

O analiză plină de discernămînt, care surprinde amplitudinea procesului de transformare a societăţii de o parte şi de alta a Carpaţilor, este consacrată structurii sociale a ţărilor române. Este demnă de reţinut diferenţierea privind interesele deosebite ale unei părţi a boierimii, îmburghezită [2], influenţată parţial de idei liberale şi animată de idealul înfăptuirii unităţii statale. Delimitările social-economice şi ideologice explică originea conflictului de interese dintre boierimea liberală şi cea conservatoare. Tot astfel, condiţiile specifice în care se dezvolta burghezia română sînt reliefate şi prezentate ca repere ce îngăduie înţelegerea poziţiei acestei clase în timpul revoluţiei. Insuficienta dezvoltare a industriei în ţările române, ponderea economică şi numerică relativ scăzută a burgheziei explică, într-o măsură, şi limitele radicalismului ei. Situaţia aceasta este diferită în Transilvania, unde mobilurile burgheziei româneşti erau determinate nu numai de necesităţi economice, ci şi de puternice cerinţe sociale şi naţionale. S-ar fi cuvenit, credem, ca o asemenea chestiune să fie accentuată, pentru lămurirea ei mai adîncă.

Este de remarcat, la rîndul său, prezentarea gradului de aservire a ţărănimii în anii premergători revoluţiei, care explică participarea masivă a acesteia la evenimentele de la 1848. După opinia noastră, ar fi fost necesară o delimitare mai netă între regimul ţărănimii din Principate şi cel al iobagilor transilvăneni, căci deosebirile pe acest plan au generat preconizarea unor modalităţi diferite de soluţionare a problemei agrare.

Cît priveşte pregătirea ideologică a revoluţiei, socotim că a avut o importanţă extrem de mare în cristalizarea unor mobiluri revoluţionare unitare de o parte şi de alta a Carpaţilor. Ideologia înnoitoare care se afirma tot mai puternic în anii premergători revoluţiei reprezintă un element decisiv în dezvoltarea conştiinţei naţionale, graniţele politice arbitrare fiind neputincioase în a împiedica legăturile dintre cele trei ţări române. În lucrare se fac constatări interesante în pri-

[2] *Revoluţia română din 1848*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 53. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

vinţa rolului acestui factor în determinarea unei acţiuni comune de înnoire în toate ţările române. Sînt demne de reţinut, astfel, schimbul de publicaţii periodice şi, în general, de informaţii de o parte şi de alta a Carpaţilor, precum şi colaborarea dintre intelectuali în vederea propăşirii sociale şi naţionale a poporului român. Lucrarea pune accentul pe colaborarea ideologică şi politică dintre fruntaşii poporului român în realizarea unor acţiuni care, în perspectiva istorică, erau menite să conducă la înfăptuirea statului naţional. Sînt explicate şi o serie de frămîntări social-politice din ţările române, evidenţiindu-se legăturile revoluţionare pe acest plan.

O deosebită însemnătate în înţelegerea ţelurilor sociale şi naţionale comune ale poporului român în timpul evenimentelor de la 1848—1849 prezintă analiza programelor revoluţionare făcută într-un capitol special. Confruntarea acestora a permis autorilor să desprindă constatarea că revoluţia din Moldova, Transilvania şi Ţara Românească a fost generată de aceleaşi idealuri. Se detaşează, în acest sens, interesantele observaţii din lucrare privitoare la obiectivele de natură social-economică, politică şi culturală cuprinse în programe (p. 111—149). Preocupaţi de înfăţişarea cît mai multor elemente comune, autorii au explicat însă în măsură insuficientă particularităţile programatice ale revoluţiei în fiecare dintre cele trei ţări române. Aceasta nu diminuează trăsăturile comune ale revoluţiei, ele oglindind împrejurările concrete diferite în care au fost elaborate programele revoluţionare.

Este un fapt unanim acceptat astăzi că o serie de chestiuni social-politice n-au fost înscrise în programe sub o formă radicală datorită atît limitelor de clasă ale exponenţilor revoluţiei cît şi conjuncturii externe. Socotim, de aceea, că prezentarea aspiraţiilor naţionale ar fi trebuit mai mult nuanţată în lucrare. Conducătorii revoluţiei — exceptîndu-i pe cei moldoveni — n-au inclus în mod explicit în programele propriu-zise unitatea statală şi independenţa naţională, conştienţi fiind că astfel ar fi furnizat un pretext pentru o ocupaţie străină imediată. Ei au preconizat — cum afirmă şi autorii — independenţa administrativă deplină a Moldovei şi Ţării Româneşti şi recunoaşterea existenţei naţionale a maselor de români din Transilvania (p. 144—145). În legătură cu aceasta ni se pare necesar a se face o distincţie între mişcarea ideologică şi acţiunile populare ce exprimau ţelul unirii ţărilor române, pe de o parte, şi realitatea politică din acel moment, aşa cum este reflectată ea în programe, pe de altă parte. Idealul unităţii statale şi al independenţei naţionale rezultă în chip elocvent — exceptînd programele moldovenilor, redactate în exil — din corespondenţa politică dintre fruntaşii revoluţiei, precum şi dintr-o serie de manifestări efective pentru realizarea acestui ţel desfăşurate de o parte şi de alta a Carpaţilor, îndeosebi în împrejurări în care revoluţia pe plan european era în plină ofensivă.

Este, de altfel, edificator în această privinţă capitolul consacrat luptei nemijlocite pentru realizarea unităţii statale în condiţiile revoluţiei. Frămîntările şi acţiunile social-politice din toate cele trei ţări române în vederea înfăptuirii acestui deziderat fundamental — problemă amplu reflectată într-un capitol al monografiei — constituie o dovadă elocventă a aspiraţiilor naţionale, dezvoltate pe fundalul social, de care era animat poporul român în timpul revoluţiei. Trebuie menţionat însă că realizarea chiar şi parţială a deziderelor naţionale — aşa cum erau ele formulate în programe — crea condiţii pentru ca într-o perspectivă mai mult sau mai puţin îndepărtată poporul român să înfăptuiască unitatea statală şi independenţa naţională.

Pline de interes sînt confruntările şi comentariile diferitelor texte cu caracter programatic. Ele reprezintă o mărturie grăitoare a evoluţiei gîndirii social-politice revoluţionare în împrejurările evenimentelor din anii 1848—1849. Dar în categoria actelor programatice sînt incluse, după părerea noastră, şi unele texte care n-au legătură cu acestea. Ne referim îndeosebi la memoriul către Talaat-effendi şi la broşura *Ce sînt meseriaşii ?*, care în nici un caz nu pot fi considerate printre programele revoluţiei ; ele pot fi însă încadrate în categoria materialelor demne de luat în seamă la explicarea genezei programelor revoluţionare.

Desfăşurarea propriu-zisă a evenimentelor revoluţionare este înfăţişată într-o manieră inedită, urmărindu-se o tratare de ansamblu a unor acţiuni concrete — cunoscute din alte lucrări — care au avut loc în cele trei ţări române. Modalitatea aceasta de prezentare tinde, în mod firesc, a realiza o viziune globală asupra amplitudinii procesului revoluţionar în cele trei ţări române. Tratarea succesiv cronologică — în ciuda efortului, în general reuşit, de a lega între ele momente revoluţionare diferite ca manifestare concretă de la o provincie la alta — este de-

ficitară deoarece fărîmiţează seria evenimentelor în evoluţia lor particulară şi îngreunează adesea înţelegerea unor acţiuni, îndeosebi de natură social-politică, generate de aceste desfăşurări.

Un alt merit al lucrării îl constituie o serie de aprecieri şi judecăţi de valoare în legătură cu poziţia conducătorilor revoluţiei. Este de reţinut faptul că acest aspect a fost analizat nuanţat în funcţie de evoluţia imprimată de cursul evenimentelor revoluţionare. Această optică, specifică multor lucrări apărute în ultimii ani, a îngăduit autorilor să stabilească cu precizie locul şi rolul unor conducători în cadrul anumitor evenimente. Viziunea largă cu care autorii privesc evenimentele le-a permis să scoată în evidenţă în primul rînd ceea ce unea pe conducătorii revoluţiei. Divergenţele dintre ei sînt explicate în funcţie de evenimentele care le-au provocat. Conducătorii revoluţiei din Transilvania, a căror atitudine era definită îndeosebi prin prisma poziţiei faţă de revoluţia maghiară, sînt prezentaţi într-o lumină nouă, subliniindu-se în primul rînd felul în care au slujit interesele generale de eliberare socială şi naţională a poporului român

Face excepţie de la acest mod de prezentare aprecierea simplistă privind politica de „concesii" a Locotenenţei domneşti, formată din şase membri, faţă de Poarta otomană, politică inaugurată prin proclamaţia către popor din 23 iulie/4 august 1848. În această proclamaţie se spunea că „noile instituţii cerute de popor vor avea puterea desăvîrşită după aprobaţia excelenţei sale Suleiman—paşa şi sancţia m-sale sultanul..." (p. 263). Or, sînt cunoscute împrejurările externe grave pentru soarta revoluţiei în care Locotenenţa a fost constrînsă să semneze proclamaţia. Tot astfel, nu rezultă limpede de ce în lucrare se exprimă nedumeriri faţă de faptul că N. Golescu a fost numit ministru de interne (p. 247), cînd se ştie că el făcea parte din Comitetul revoluţionar. Din contextul în care se emite o astfel de apreciere rezultă că N. Golescu se afla pe aceeaşi poziţie cu colonelul reacţionar I. Odobescu, membru şi el în acelaşi guvern !

Activitatea diplomatică şi, în genere, politica externă în timpul evenimentelor din 1848—1849 sînt pe larg reflectate în lucrare. Într-un capitol aparte este expusă acţiunea diplomatică a guvernului de la Bucureşti, făcîndu-se — în acest caz — o derogare de la principiul unitar adoptat. Viziunea globală asupra activităţii diplomatice în timpul revoluţiei este însă întregită de referinţele incluse în alte părţi ale lucrării.

Pe lîngă sublinierea intensei acţiuni diplomatice în vederea consacrării internaţionale a regimului revoluţionar, cartea surprinde momentele cele mai semnificative şi implicaţiile generate de ele pe planul luptei pentru colaborarea efectivă cu popoarele din Europa centrală şi răsăriteană. Autorii pun accentul îndeosebi pe eforturile unor conducători revoluţionari români de a coopera cu popoarele din monarhia habsburgică, dar mai ales cu poporul maghiar, animat de aceleaşi ţeluri revoluţionare.

Înăbuşirea revoluţiei române — problemă tratată într-unul din capitolele finale ale lucrării — este prezentată în lumina aprecierilor conţinute în lucrări mai recente în care se subliniază că intervenţia forţelor contrarevoluţionare externe conjugată cu acţiunile întreprinse de reacţiunea internă au constituit factorul hotărîtor în înfrîngerea revoluţiei (p. 315). De menţiuni speciale se bucură şi prezentarea luptei poporului român împotriva ocupaţiei străine. Aspectul rezistenţei şi al acţiunilor ţărănimii clăcaşe împotriva armatelor străine de intervenţie putea fi însă amplificat, dată fiind existenţa, îndeosebi pentru Ţara Românească, a unei documentaţii extrem de bogate şi de elocvente în această privinţă.

Concluziile din finalul lucrării fixează în mod clar consecinţele social-economice, politice şi naţionale ale revoluţiei pe planul general al dezvoltării şi afirmării poporului român ca naţiune de sine stătătoare, descătuşată de structurile feudale anacronice. Este de reţinut în această privinţă remarca în legătură cu modul în care s-au reflectat ideologia revoluţionară, planurile şi iniţiativele din timpul evenimentelor de la 1848—1849 în înfăptuirile ulterioare pe tărîmul social-economic, al unităţii statale şi al independenţei naţionale.

Relevăm, în încheiere, importanţa acestei lucrări pentru mai buna înţelegere a revoluţiei de la 1848, a sensurilor fundamentale şi a multiplelor ei urmări. De bună seamă că această contribuţie nu epuizează problematica şi pluralitatea implicaţiilor revoluţiei. Spiritul în care este scrisă cartea îndeamnă la noi cercetări şi reflecţii, care să tindă la închegarea unei vaste monografii în măsură să reflecte pe direcţii multiple adevărata dimensiune a acestui eveniment istoric din viaţa poporului nostru

Dr. APOSTOL STAN

AL. GH. SAVU, Dictatura regală (1938—1940)

Editura politică, București, 1970, 486 p.

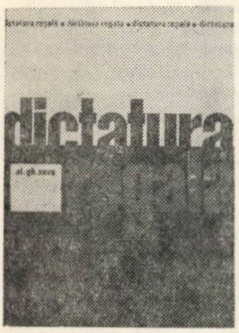

Cercetînd timp îndelungat un vast material documentar — în foarte mare măsură inedit — și elaborînd pe baza lui o lucrare de proporții, Al. Gh. Savu prilejuiește prin publicarea acestei cărți un eveniment deosebit în viața noastră științifică. Cartea sa, apărută de curînd în Editura politică, reprezintă o autentică lucrare de istorie, o construcție durabilă. Din lectura atentă a cărții rezultă că autorul a investit un volum mare de muncă pentru cercetarea unei perioade nu dintre cele mai limpezi ale istoriei patriei noastre și, totodată, pentru cercetarea unei probleme majore a istoriei noastre naționale. Concluzia care se desprinde după studierea sa este aceea la care te obligă o lucrare temeinică, densă, concretă, cu o abundență de elemente inedite, scrisă frumos și purtînd în interiorul ei mesajul cald al cercetătorului aflat pe un teren de creație roditor.

Un merit, care onorează în egală măsură cartea cît și pe realizatorul ei, constă în aceea de a ne fi fost prezentată o lucrare scrisă într-o manieră atrăgătoare, într-un stil distilat, limpede, plăcut, ceea ce și determină interesul cu care poate fi parcurs capitol cu capitol și lucrarea în ansamblul ei.

Scrisă de pe pozițiile științifice, clarvăzătoare ale concepției partidului nostru, lucrarea este străbătută ca un fir roșu de ideea-manifest, exprimată pe tot parcursul, potrivit căreia interesele supreme ale țării cereau în anii dictaturii regale, poate mai mult decît oricînd pînă atunci, apărarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, bararea căii fascismului, apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei.

Lucrarea lui Al. Gh. Savu prezintă un interes deosebit întrucît, pentru prima dată în literatura de specialitate din țara noastră, tema studiată este abordată de pe pozițiile marxism-leninismului frontal, în toată complexitatea ei. Ce-i drept, au mai apărut pînă acum la noi contribuții la elucidarea problematicii perioadei dictaturii regale — Al. Gh. Savu se numără chiar printre cei mai activi cercetători care au publicat asemenea contribuții —, au fost publicate și înstrăinătate o serie de lucrări, studii și articole în care sînt abordate aspecte particulare ale temei sau se fac chiar încercări de sinteză.

Este, neîndoielnic, meritul lucrării de față acela de a da cititorului o imagine cuprinzătoare asupra cercetărilor întreprinse pînă acum pe tema dată. Mult interes suscită referirile la lucrările apărute peste hotare și care — știut este — în multe cazuri, din necunoaștere sau rele intenții, au denaturat prezentarea istoriei acelor ani. Dacă ne referim strict la dialogul autorului cu istoricii și cercetătorii de peste hotare, trebuie apreciate de la început inițiativa de a dialoga și, mai ales, faptul că nu sînt scăpate din atenție unele dintre cele mai importante lucrări apărute. În al doilea rînd, este lăudabil faptul că, bazat pe judecăți de valoare și pe o confruntare cu documentele ce se află în arhivele noastre, autorul dialoghează competent și convingător. Ceea ce s-ar fi cuvenit în mai mare măsură realizat este, fără îndoială, stigmatizarea unor teze și concepții întîlnite în unele lucrări, care nu se încadrează nicicum în categoria celor importante, proprii unor autori obișnuiți mai puțin cu studierea documentelor, cu cercetarea faptelor istorice și mai mult cu anumite judecăți facile, care, de regulă, conduc la erori și sfîrșesc printr-un fiasco.

Subliniem în același timp faptul — poate nu cel mai puțin demn de luat în seamă — că, pe plan documentar, un mare merit are lucrarea prin strădania autorului de a epuiza informațiile existente în prezent, mai ales a celor de arhivă. În acest context, un merit al lucrării îl constituie punerea în valoare a unor prețioase mărturii documentare cercetate în Arhiva Ministerului Afacerilor Interne, prin a căror prelucrare și prezentare autorul include în circuitul științific pentru prima dată numeroase date care-i garantează locul prioritar la care, în mod absolut explicabil, fiecare cercetător aspiră, indiferent de tema pe care ar aborda-o.

Problematica tratată de autor pe fondul general impus de temă este de na-

tură a-l solicita să gîndească, să interpreteze, să concluzioneze independent. Aceasta întrucît, spre deosebire de alte lucrări care se pot elabora lăsînd arhivele şi celelalte izvoare să vorbească singure, depănînd informaţiile pe care le adăpostesc, tema abordată de Al. Gh. Savu impune cu necesitate intervenţia autorizată a istoricului.

Interesul lucrării pe care o recenzăm începe, credem, de acolo de unde, la capătul unei demonstraţii clare, în care autorul acţionează pe baza judecării obiective a datelor istorice — probitatea ştiinţifică fiind proprie acestei demonstraţii, ca de altfel întregii lucrări —, ajungem să citim, în termeni definitorii, o caracterizare a noului regim instaurat în România la 10 februarie 1938. Faţă de multiplele variante în care a fost pînă acum prezentat acest regim, atît în ţară cît şi peste hotare, Al. Gh. Savu aduce argumente şi concluzii precise în susţinerea părerii că „analiza conţinutului de clasă şi a caracterului regimului instaurat la 10 februarie demonstrează că acesta a marcat un pas înapoi în raport cu regimul anterior, adîncind trăsăturile reacţionare ale statului burghezo-moşieresc“ [1].

Autorul ajunge la această concluzie pe baza analizei întreprinse asupra condiţiilor de muncă şi viaţă ale maselor muncitoare, condiţii vizibil înrăutăţite faţă de perioadele anterioare şi care erau tocmai expresia alunecării mai spre dreapta a noului regim instaurat la 10 februarie 1938. Prin măsurile brutale antidemocratice şi antipopulare adoptate de dictatura regală împotriva maselor muncitoare încă în primele momente ce au urmat preluării guvernării, ea a început să-şi sape singură prăpastia în care, nu după multă vreme, avea să se prăbuşească. Rezultă din lucrare că, în pofida tuturor încercărilor făcute de dictatura regală, baza de masă pe care şi-a dorit-o realizată nu s-a putut nici cel puţin înfiripa, clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, celelalte pături şi categorii sociale manifestîndu-şi constant ostilitatea faţă de dictatură şi acţionînd consecvent pentru pregătirea condiţiilor necesare instaurării unui regim real democratic în România.

Definind regimul instaurat la 10 februarie 1938, autorul arată că „...poate fi apreciat drept un regim autoritar, al puterii personale a regelui, exprimînd dictatura făţişă a unei părţi a cercurilor burghezo-moşiereşti de dreapta *nefasciste* proanglo-franceze *(subl. ns.)*. Poziţiile hotărîtoare au revenit în cadrul acestui regim grupurilor capitaliste legate de comenzile statului, al căror exponent principal era însuşi Carol al II-lea“ (p. 156).

Rezultă, credem, pregnant din cele de mai sus — şi sublinierea noastră în acest sens a fost făcută — că în nici un caz atributele fascismului nu pot fi asociate regimului instituit la 10 februarie 1938, aşa cum unele lucrări apărute peste hotare susţin fără temei. Ba, mai mult, în cartea lui Al. Gh. Savu găsim şi următoarea precizare foarte importantă conform căreia dictatura regală „se născuse ca un antidot împotriva extremei drepte fasciste pe care trebuia s-o zdrobească ca să poată supravieţui“ (p. 157).

Analiza istorică întreprinsă apoi de autor pe mai multe pagini demonstrează cu puterea de convingere a faptelor că, tocmai datorită împrejurărilor în care n-a reuşit pînă în cele din urmă să zdrobească ofensiva fascistă, dictatura regală nu a mai putut supravieţui, trebuind să dispară, la 6 septembrie 1940, pentru a face loc dictaturii militare-fasciste atunci instalate.

Pornind de la asemenea considerente, lucrarea înfierează activitatea reacţionară, antipopulară, teroristă desfăşurată de Garda de fier şi de celelalte grupări fasciste din România.

Rezultă din întreaga carte că fascismul în România, departe de a beneficia de încrederea maselor, în pofida tuturor eforturilor depuse, a trebuit să se mulţumească pînă în septembrie 1940, cînd, în împrejurările cunoscute, s-a strecurat pentru puţin timp la putere, cu adeziunea unui număr restrîns de adepţi fanatici, de regulă elemente declasate, dispuse a lua parte la acţiunile huliganice, teroriste ale legionarilor, la dezmăţul acestora, la crimele săvîrşite cu sînge rece împotriva unora dintre cei mai buni fii ai poporului român, comunişti, antifascişti, antihitlerişti. Antifascismul maselor populare a constituit principalul obstacol în calea instaurării fascismului la noi în ţară, instaurare îndelung pregătită, încercată în chipuri diferite şi reuşită abia în 1940 de către coloana a V-a a hitlerismului în România, sprijinită îndeaproape de Germania nazistă şi acoliţii acesteia. Extrem de cuprinzătoarea discuţie realizată de autor în jurul acestei probleme dovedeşte cu puterea de convingere a argumentelor istorice temeinicia aprecierii bine cunoscute conform căreia „eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare şi

[1] Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 154. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

a unor largi forţe progresiste sub steagul democraţiei şi independenţei ţării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizaţiilor fasciste şi înrobirea ţării Germaniei naziste" [2].

Prezentînd detaliat într-unul din capitole situaţia creată în România la finele anului 1940 ca urmare a impunerii dictatului de la Viena, autorul face o precizare extrem de importantă. „Niciodată în trecut — afirmă el — nu existaseră pe plan intern condiţii atît de favorabile pentru crearea unei coaliţii viabile între toate forţele antidictatoriale şi antihitleriste care să emane din sînul lor un guvern democratic, al salvării naţionale" (p. 433). Dacă la finele anului 1937, în vîltoarea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare — prezentată amplu şi realist în carte — o asemenea problemă se pusese şi, datorită împrejurărilor vitrege de atunci, nu putuse deveni o realitate — încheierea pactului de „neagresiune" Maniu-Codreanu constituind incontestabil cauza principală —, acum, în 1940, făurirea unui Front popular din care să emane un guvern democratic, al salvării naţionale îşi avea raţiunea de a fi şi printr-o altă situaţie apărută dintr-o dată pe arena istoriei : complicarea poziţiei internaţionale a României cînd, rămasă singură, părăsită de toate puterile Europei, i s-a impus dictatul de la Viena, primul pas spre o subordonare mai profundă a ţării de către Germania hitleristă şi sateliţii acesteia. Desigur, realizarea unui asemenea front popular nu era uşoară în condiţiile în care, ani în şir, regele Carol al II-lea se străduise şi reuşise să macine viaţa politică a ţării şi să înăsprească raporturile dintre diferitele partide şi grupări pentru a le putea subordona şi dirija mai bine. Unitatea acestor forţe, rezistenţa naţională au fost astfel extrem de greu de realizat, practic imposibile în cele din urmă, şi la aceasta regele Carol al II-lea şi dictatura sa şi-au avut contribuţia lor. Rămîne însă şi un alt fapt — esenţial după părerea noastră — care autorului lucrării recenzate nu-i scapă : complexitatea situaţiei internaţionale la finele anului 1940, cînd România fusese sfîrtecată şi oricînd pretenţiile agresorilor puteau creşte. În nesăbuinţa lor, cercurile hitleriste — care se obişnuiseră prea bine să se joace cu creionul pe harta Europei şi a lumii întregi, desconsiderînd dorinţa popoarelor de a fi suverane, libere în ţările lor — n-ar fi pregetat, pentru a da „lecţii" şi altora, să depăşească linia dictatului de la Viena, spre a merge mai departe şi mai repede, spre a ne trece prin foc şi sabie, ştiut fiind că această înaintare era pentru aceste cercuri o chestiune de zile, de ore şi nicidecum de raţiune istorică.

Un merit deosebit al lucrării considerăm că îl constituie reuşita încadrare organică de către autor a poziţiei partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România în istoria generală a ţării. Lucrul acesta este realizat în economia întregii cărţi, nu numai în capitolele speciale în care autorul se referă în exclusivitate la o asemenea problematică („Lupta de clasă în 1938", „Un nou avînt în lupta maselor"). Autorul aduce pe acest plan multe fapte şi concluzii noi rezultate dintr-o investigare atentă a unor multiple materiale documentare de primă mînă, dintre care, şi în acest caz, multe sînt inedite. Sînt extrem de reuşite părţile din lucrare în care este înfăţişat felul în care, răspunzînd chemărilor P.C.R. — forţa cea mai consecventă a luptei antidictatoriale şi antifasciste —, clasa muncitoare, masele largi s-au angajat într-o luptă eroică şi grea pentru obţinerea satisfacerii revendicărilor lor economice şi politice vitale, pentru drepturi şi libertăţi democratice, împotriva fascismului, pentru pace. Permanenţa şi forţa combativă a acestei lupte au determinat — odată cu eşuarea multora dintre planurile dictaturii regale — afirmarea şi mai puternică a forţelor democratice din România pe drumul pe care, din adîncă ilegalitate, partidul comunist le-a orientat şi condus pînă la victoria finală.

Materialele documentare au permis autorului să prezinte în detaliu, pentru perioada analizată, poziţia hotărîtă a maselor populare de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale. Rezultă din lectura lucrării că pentru realizarea unor asemenea deziderate îşi dovedeau practic preocuparea, interesul lor cele mai diferite categorii sociale şi politice ale populaţiei, începînd de la comunişti pînă la membrii partidelor burgheze şi la cei fără apartenenţă politică, începînd de la clasa muncitoare, ţărănime şi intelectualitate pînă la unele cercuri ale burgheziei şi moşierimii.

Cu adînci semnificaţii este surprinsă de autor şi poziţia internaţionalistă a parti-

[2] Nicolae Ceauşescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluţionare şi democratice a poporului român, al tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi socialiste din România*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 43—44.

dului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, deosebit de emoționantă fiind prezentarea solidarității maselor muncitoare din țara noastră cu poporul cehoslovac, cu cel polonez, precum și cu alte popoare căzute victimă sau amenințate de urgia hitleristă. Lucrarea pe care o recenzăm duce mai departe — cu un plus de informații — cercetările celor care au abordat pînă acum în literatura noastră de specialitate asemenea probleme.

Atenția autorului s-a îndreptat cu bune rezultate spre creionarea portretelor unui mare număr de politicieni ai vremii. În cazul unora dintre ei avem satisfacția de a întîlni pentru prima dată în această carte caracterizări realiste și complete, ceea ce constituie o notă în plus pentru autor. Aceasta cu atît mai mult cu cît au fost făcute destule erori — fie prin exagerare, fie prin minimalizare — în aprecierea unor personalități.

Cartea lui Al. Gh. Savu nu ar fi avut, credem, decît de cîștigat dacă atît autorul cît și editura s-ar fi gîndit s-o ilustreze, știut fiind că din anii dictaturii regale se păstrează colecții de fotografii de mare expresivitate, multe încă necunoscute de marele public, reflectînd istoria politică a țării în cele mai diferite ipostaze ale acesteia. Strădania autorului de a prezenta cititorului suflul de masă al luptei revoluționare, democratice, antifasciste și antihitleriste din acei ani ar fi fost realmente pe această cale ajutorată, întregită cu imaginile vii în care s-ar fi putut sesiza, de pildă, amploarea marilor întruniri și demonstrații de masă în săli, pe străzi și în piețe publice, aspecte dintre cele mai variate ale unui zbucium colectiv, stimulat și înaripat permanent de lozincile sub care se desfășurau și printre care cele mai frecvente erau: „Jos dictatura regală!", „Jos fascismul!", „Să ne apărăm țara!", „Vrem pace!", „Trăiască P.C.R.!".

Încheind reflecțiile noastre pe marginea lucrării lui Al. Gh. Savu, socotim necesar să subliniem că concluziile juste la care ajunge în problemele fundamentale ale temei sînt, fără putință de tăgadă, rezultatul unei intense munci de cercetare științifică a unui voluminos material documentar de primă mînă. Tocmai de aceea ele sînt, după părerea noastră, capabile să reziste astăzi cu succes confruntării cu oricare alte teze care au circulat și mai circulă în legătură cu diferitele aspecte ale problematicii vaste abordate de autor. A nu recunoaște acest lucru, a contesta poate unele dintre concluziile la care Al. Gh. Savu ajunge în problemele majore ale temei abordate înseamnă — după părerea noastră — a fi în afara istoriei.

Dr. GH. I. IONIȚA

Studii privind politica externă a României (1919—1939)

Editura militară, București, 1969, 344 p.

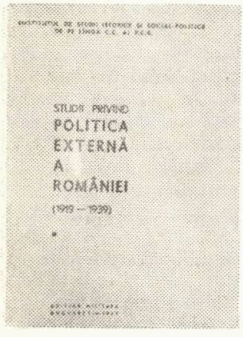

Volumul *Studii privind politica externă a României (1919—1939)*, apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C. C. al P.C.R., răspunde, prin tematica sa, unei necesități adînc resimțite în istoriografia noastră: tratarea, ca parte integrantă a istoriei generale a țării și a istoriei universale, a ansamblului problematicii proprii istoriei politicii externe a României în perioada interbelică. Culegerea de studii se impune ca o contribuție de reală valoare în interpretarea științifică, materialist-dialectică a istoriei, în cunoașterea și înțelegerea unor obiective majore ale politicii externe a României între cele două războaie mondiale.

Cele șapte studii grupate în volum acoperă, cronologic, întreaga perioadă interbelică, dar din punct de vedere tematic sînt axate mai ales pe analiza unor probleme deficitar prezentate în istoriografia românească și străină.

Baza informațională a studiilor o constituie, în primul rînd, documentele directe de arhivă — cercetate îndeosebi în arhiva Ministerului Afacerilor Externe cît și în unele arhive străine —, colecțiile de documente publicate în diferite

țări, lucrări memorialistice, ca și o informație istoriografică largă și la zi. Autorii s-au orientat spre o analiză a problemelor în corelația dintre evoluția situației internaționale, a raportului de forțe între marile puteri, pe de o parte, și politica externă a României, pe de altă parte, subliniind contribuția României la politica de securitate colectivă. Din analiza studiilor se desprinde în același timp și preocuparea autorilor pentru conturarea diferențiată a obiectivelor politicii externe a țării noastre, precum și a mijloacelor și metodelor sale, precizîndu-se repercusiunile caracterului reacționar al politicii interne promovate de diferite guverne asupra unor acțiuni pozitive întreprinse pe plan extern ; rolul activ jucat de România în dezbaterea și soluționarea chestiunilor legate de apărarea păcii, a suveranității și independenței popoarelor. Au fost definite totodată și o seamă de limite și scăderi ale concepției cercurilor conducătoare românești cu privire la obiectivele politicii externe, dar mai ales cu privire la mijloacele și metodele folosite în activitatea diplomatică.

Este deosebit de pozitiv faptul că a fost pusă într-o lumină reală, veridică poziția profund patriotică și internaționalistă a comuniștilor români în ceea ce privește aprecierea principalelor pericole externe ce amenințau interesele vitale ale poporului, precum și în combaterea unor curente reacționare contrare acestor interese. În schimb, autorii au acordat mai puțină atenție analizei poziției celorlalte forțe progresiste interne, ciocnirilor și interferenței acestor forțe cu politica externă oficială a guvernelor.

Studiul *România și unele probleme ale dezarmării și ale definirii agresorului (1919—1933)*, semnat de *Gheorghe Matei*, tratează una dintre cele mai acute probleme internaționale ale anilor de după primul război mondial, cînd securitatea pe continentul european devenea tot mai fragilă, Societatea Națiunilor nedispunînd de forța și mijloacele corespunzătoare pentru a garanta o stabilitate în situația internațională. Pentru România, ca și pentru alte state din centrul și sud-estul Europei, ale căror interese proprii fuseseră cu greu recunoscute de marile puteri, realizarea unui sistem eficient de securitate sub egida Societății Națiunilor, în măsură să elimine tentativele revanșarde, de revizuire a tratatelor abia încheiate, era de o importanță vitală.

România a adus inițiative și contribuții pozitive la dezbaterea internațională în problema dezarmării, cu corolarul ei — definirea agresorului. În cadrul Conferinței dezarmării, poziția guvernului român față de ansamblul problemei a fost definită la 17 februarie 1932 de ministrul de externe D. Ghika, Acesta a relevat că România „n-a încetat să proclame de mulți ani... dorința sa de a trăi în relații amicale cu toate statele vecine sau îndepărtate, ea rămîne ferm atașată acestor principii și gata, pe drumul întăririi păcii și al dezarmării consecutive, să subscrie la toate acordurile internaționale de ordin general sau regional care vor tinde spre acest scop..." [1].

Autorul remarcă un lucru, nu fără semnificație, că țara noastră a fost primul stat care înainte de punerea în afara legii a războiului prin Pactul Briand-Kellogg a introdus în Codul penal (art. 229) delictul de propagandă în vederea războiului. De altfel, reprezentanții români la Geneva au susținut cu tărie principiul corelării „dreptului păcii" cu dreptul la securitate și independență, preconizînd că acest pricipiu trebuie să stea la baza legislației interne a statelor. O importantă contribuție la afirmarea acestui principiu a constituit-o memorandumul alcătuit de reputatul jurist român Vespasian V. Pella, din însărcinarea Comitetului pentru dezarmarea morală, privind adaptarea legislațiilor naționale la cerințele fundamentale ale vieții internaționale. Memorandumul, adoptat de comitet ca bază de dezbateri, releva necesitatea punerii de acord a legislației penale a statelor cu obligațiile ce rezultă pentru ele din art. 10 al Pactului Societății Națiunilor, ca și din prevederile Pactului Briand-Kellogg, astfel încît să se asigure „protecția intereselor fundamentale ale comunității internaționale". Prefigurînd unele aspecte esențiale ale viitoarei convenții de definire a agresorului, documentul subliniază necesitatea netolerării și pedepsirii acțiunilor întreprinse pe teritoriul unui stat împotriva independenței și suveranității altui stat, necesitatea realizării unui acord internațional menit să asigure reprimarea actelor îndreptate împotriva intereselor organizării și consolidării păcii și securității.

Eșecul Conferinței dezarmării, în ansamblu, a determinat ca memorandumul Pella să aibă aceeași soartă ca și toate documentele ce urmau să fie adoptate de

[1] *Studii privind politica externă a României (1919—1939)*, Editura militară, București, 1969, p. 21. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

diverse organe şi de plenul conferinţei. „Ceea ce merită însă remarcat în legătură cu documentul analizat — consemnează autorul — este o împletire şi întrepătrundere strînsă, în contextul acestuia, a iniţiativei României, tinzînd la punerea de acord a legislaţiilor interne ale statelor cu normele generale de organizare şi asigurare a păcii, cu iniţiativa U.R.S.S. referitoare la definirea agresorului, intervenită între timp" (p. 36).

Referindu-se pe larg la contribuţia diplomaţiei româneşti la definitivarea Convenţiei de definire a agresorului pe baza cunoscutei propuneri sovietice de atunci, subliniind importantul aport al lui Nicolae Titulescu, autorul se opreşte asupra iniţiativelor şi propunerilor româneşti fructificate în Raportul Politis (asupra definiţiei agresorului).

Înfăţişînd modul în care contradicţiile dintre marile puteri au căutat a fi rezolvate prin pacte încheiate în afara Societăţii Naţiunilor, ce asigurau securitatea unor state în dauna altora, autorul neglijează din analiza sa, în general justă, tratatele de la Rapallo şi Berlin, precum şi implicaţiile lor asupra evoluţiei situaţiei europene ulterioare ; în legătură cu cele de mai sus s-ar cere şi o analiză mai aprofundată a modului în care rivalităţile dintre marile puteri învingătoare au încurajat unele tendinţe revanşarde în anii imediat următori încheierii tratatelor de pace.

Un capitol puţin studiat din istoria organizaţiilor politice regionale de apărare a securităţii statelor îl reprezintă conferinţele balcanice pregătitoare în constituirea Înţelegerii Balcanice din februarie 1934.

Analizînd situaţia ţărilor balcanice pe fundalul crizei economice mondiale şi în contextul agravării contradicţiilor dintre marile puteri capitaliste, în împrejurările afirmării tot mai evidente a planurilor imperialismului german de expansiune economică şi politică spre sud-estul Europei, *Eliza Campus*, în studiul *România şi conferinţele balcanice (1930—1934)*, se opreşte asupra diferitelor proiecte vizînd o uniune regională a ţărilor balcanice pe baza unei colaborări reciproc avantajoase.

Lucrările primei Conferinţe balcanice s-au desfăşurat la Atena în octombrie 1930, întrunind reprezentanţii a şase ţări sud-est europene. Ţelul fundamental ce se urmărea era apropierea multilaterală dintre popoarele balcanice în vederea realizării unei uniuni regionale. S-a subliniat, de la bun început, că proiectata uniune balcanică „nu va viza la înăbuşirea entităţilor etnice particulare, ci va tinde doar să multiplice elementele comune de civilizaţie, şi să suprime divergenţele ce le separă", „nu va restrînge suveranitatea statelor participante şi nu va favoriza supremaţia unuia asupra altuia" (p. 74—75).

Prilejuind un util contact între statele participante, prima Conferinţă balcanică a fost urmată de semnarea sau parafarea unor tratate bilaterale menite să înlesnească destinderea şi colaborarea între statele din această parte a Europei.

A II-a Conferinţă balcanică, care a avut loc în octombrie 1931 la Istanbul, deşi a scos la iveală discordiile dintre statele balcanice, mai cu seamă în chestiunile minorităţilor naţionale în ansamblu, a fost de natură să încurajeze dezvoltarea colaborării între cele şase state balcanice.

În contextul repercusiunilor grave ale crizei economice mondiale în domeniul relaţiilor economice şi politice între statele sud-est europene, la cea de-a III-a Conferinţă balcanică, ţinută la Bucureşti în octombrie 1932, deşi a fost votat Pactul balcanic de neagresiune, nu s-a putut ajunge la luarea unor hotărîri practice pentru făurirea Uniunii Balcanice. Către sfîrşitul anului 1932, Mussolini a prezentat proiectul Pactului cvadripartit, deosebit de primejdios pentru suveranitatea şi independenţa statelor mici şi mijlocii din Europa. În aceste împrejurări, guvernele balcanice au întreprins acţiuni în vederea apărării propriei lor securităţi. În Bulgaria au apărut tendinţe de apropiere de Franţa şi Mica Înţelegere ; guvernele Greciei şi Iugoslaviei s-au pronunţat pentru contacte directe între ţările balcanice în vederea consolidării securităţii lor.

Desfăşurarea lucrărilor celei de-a IV-a Conferinţe balcanice la Salonic, în noiembrie 1933, a oglindit interesul crescînd al statelor balcanice pentru rezultatul pozitiv al negocierilor. A fost votat în unanimitate Pactul balcanic ; în acelaşi timp însă, o seamă de diferende n-au putut fi lichidate, astfel încît în februarie 1934 doar patru state — Turcia, Grecia, Iugoslavia şi România — au semnat Pactul Înţelegerii Balcanice. Datorită acestui fapt, cu toate că pactul a rămas deschis şi altor state balcanice, asperităţile interbalcanice s-au mărit.

Activitatea acestei instituţii neoficiale, cu toate carenţele ei, a relevat existenţa unor legături profunde între popoarele Peninsulei Balcanice, a dorinţei şi aspiraţiilor comune de apărare a păcii, a independenţei naţionale.

Socotim că studiul ar fi reliefat şi mai pregnant necesitatea vitală pentru popoarele balcanice de a acţiona în vederea

creării unei zone a păcii și cooperării multilaterale în Balcani dacă autoarea ar fi insistat într-o măsură mai mare și asupra semnificației uriașei mișcări internaționale din acești ani pentru apărarea păcii, împotriva agresiunilor fasciste, care a luat o deosebită amploare și în țările balcanice.

Studiul *România și securitatea colectivă în sud-estul Europei (1933—1938)*, semnat de *D. Tuțu*, este consacrat analizei unor acțiuni desfășurate pe plan extern de România pentru apărarea securității colective în anii 1933—1938.

După instaurarea regimului hitlerist în Germania, independența statelor din sud-estul Europei era tot mai serios amenințată. Militarizarea Germaniei și politica conciliantă a Angliei și în parte și a Franței față de Germania hitleristă au mărit pericolul unor acțiuni agresive imperialiste. În aceste împrejurări, în țările balcanice s-a intensificat lupta forțelor antifasciste, în frunte cu partidele comuniste, care chemau la luptă pentru apărarea drepturilor democratice și a independenței naționale.

România, după cum se știe, făcea parte din Mica Înțelegere (alături de Cehoslovacia și Iugoslavia) și Înțelegerea Balcanică (alături de Iugoslavia, Grecia și Turcia). Autorul pune în evidență faptul că în această perioadă, de afirmare a caracterului agresiv al puterilor fasciste și agravare a situației internaționale a țărilor mici și mijlocii, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică au desfășurat o stăruitoare activitate pentru întărirea securității colective, împotriva conciliatorismului promovat de Marea Britanie și Franța în relațiile cu puterile fasciste și în general cu statele revizioniste.

În același timp au fost făcute eforturi pentru realizarea unei înțelegeri între toate țările dunărene și balcanice, deopotrivă amenințate de puterile fasciste. Demersurile întreprinse pe cale diplomatică pe lîngă guvernele Ungariei și Bulgariei în vederea unei colaborări strînse față de primejdia expansiunii germane și italiene spre estul și sud-estul Europei nu și-au atins scopul, cu toate că aceste eforturi au fost susținute și de unele cercuri burgheze clarvăzătoare din aceste țări. Presiunile exercitate de Germania hitleristă și de Italia fascistă asupra guvernelor maghiar și bulgar, pe de o parte, și conciliatorismul tot mai pronunțat al Angliei și Franței, pe de altă parte, au încurajat în general revizionismul și politica de subordonare a acestor guverne intereselor puterilor fasciste.

Alianța tuturor statelor din sud-estul Europei împotriva primejdiei comune a agresiunilor fasciste nu s-a realizat. În acest context, subliniază autorul, s-au adîncit și contradicțiile interbalcanice. Aceste contradicții, amplificate și perpetuate de puterile Axei, au contribuit la subminarea organizării rezistenței comune a țărilor din sud-estul Europei pentru apărarea independenței și suveranității lor naționale.

Pe lîngă ideile generale juste ale autorului, trebuie să remarcăm însă insuficienta analiză a problemelor în această perioadă vastă, argumentația cîteodată nediferențiată și insuficienta claritate în exprimare.

Studiul *Poziția României la Montreux — 1936*, de *Robert Deutsch* analizează contribuția României la Conferința de la Montreux privind utilizarea strîmtorilor Mării Negre în contextul istoric-politic al timpului. Autorul constată că atitudinea adoptată de diferitele state la această conferință a reflectat trăsăturile caracteristice generale ale politicii promovate pe plan extern. Tradiția istorică pozitivă a concepției românești în această privință are la bază condamnarea oricărui obiectiv de hegemonie a vreunei țări asupra Mării Negre.

Dezvoltarea economiei românești în ansamblul ei, dar mai ales dezvoltarea industriei autohtone, a fost însoțită de afirmarea unei poziții proprii a României în politica externă. Acest raport, subliniat în studiu, este deosebit de important, fiindcă astfel apare mult mai limpede activitatea diplomatică intensă desfășurată de România în această vreme pentru realizarea securității europene și a securității pe plan regional, activitate desfășurată sub îndrumarea pozitivă a lui Nicolae Titulescu.

Autorul arată că poziția adoptată de diplomația românească la Montreux se încadra în eforturile țărilor care, în condițiile confruntării între „forța dreptului" și „dreptul" forței, încercau să bareze calea războiului agresiv. Astfel, unele dezacorduri de moment între România și Turcia nu au afectat coordonarea intereselor celor două țări în problema strîmtorilor Mării Negre; în egală măsură, coordonarea poziției României cu poziția Uniunii Sovietice și poziția Franței s-a reflectat în mod pozitiv asupra lucrărilor și rezultatului conferinței. Convenția a satisfăcut interesele legitime ale Turciei, repercutîndu-se favorabil asupra consolidării alianțelor regionale. Poziția fermă pe care a adoptat-o România pronunțîndu-se pentru dizolvarea Comisiei

Internaționale a Strîmtorilor — ca organism incompatibil cu suveranitatea Turciei — era similară cu împotrivirea sa față de menținerea anacronicei Comisii Europene a Dunării, în care intrau și puteri neriverane.

Considerăm însă că tocmai în această direcție autorul ar fi trebuit să lărgească sfera preocupărilor sale, prezentîndu-ne o imagine mai conturată a poziției României și în chestiunea unei reglementări echitabile, corespunzătoare principiilor și normelor dreptului internațional, a utilizării Dunării.

Florea Nedelcu analizează, în studiul *Cu privire la politica externă a României în perioada guvernării Goga-Cuza*, o chestiune puțin cercetată și insuficient tratată în istoriografia noastră. Avînd o temeinică informare arhivistică, autorul a analizat în mod diferențiat grupările și cercurile politice ai căror reprezentanți au alcătuit hibrida formațiune de guvernămînt Goga-Cuza — trambulină a regelui Carol al II-lea spre instaurarea dictaturii sale personale. În ciocnirile de interese politice, concepții și poziții caracteristice scurtei și confuzei perioade a guvernării național-creștine, autorul a urmărit trăsăturile specifice și mobilurile adevărate ale acțiunilor întreprinse de fiecare grupare componentă a acestui guvern.

Este interesant modul în care autorul a putut să discearnă mai ales factorii datorită cărora orientarea și obiectivele politicii externe a României nu au putut fi schimbate în timpul cabinetului gogocuzist, cu toate tendințele favorabile Axei persistente la conducătorii acestui guvern. Considerăm însă că pe acest plan cercetarea poate fi încă adîncită spre a se putea prezenta mai evident concepția despre politica externă a partidelor burghezo-democratice, a camarilei regale cu toate nuanțele ei interne, precum și a organizațiilor și grupărilor fasciste și profasciste în această perioadă critică.

O analiză amplă, temeinic susținută pe cercetarea documentelor din arhivele românești și străine, este consacrată de *Viorica Moisuc* problemelor politicii externe a României în contextul lor internațional din ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial în studiul *Imperativul organizării securității și păcii europene și politica externă a României în ultimele luni de pace (aprilie-august 1939)*.

În împrejurările crizei politice europene din martie—aprilie 1933, primejdia de agresiune din partea Germaniei hitleriste, intențiile agresive manifestate de cercurile revizioniste horthiste, precum și acțiunile guvernului prohitlerist bulgar menținеau o incertitudine permanentă și crescîndă la hotarele României. După invadarea Cehoslovaciei, ipoteza unei agresiuni combinate din mai multe direcții era o probabilitate evidentă. Observînd trăsăturile specifice ale acestui cadru internațional, autoarea constată că în diplomația românească a predominat obiectivul consolidării securității țării pe calea cooperării între toate statele din centrul și sud-estul Europei, între acestea și Franța, Anglia și Uniunea Sovietică.

Cercurile guvernante românești au urmărit totodată aparența neangajării României alături de puterile occidentale, împotriva Germaniei sau, alături de aceasta din urmă, împotriva Angliei și Franței. Autoarea precizează că o astfel de poziție era o chestiune de tactică diplomatică și nu de conținut al politicii externe, fiind determinată de neîncrederea cercurilor conducătoare românești în intențiile de asistență afirmate de guvernele francez și britanic. În concepția acestor cercuri, atitudinea de „neangajare" ar fi fost utilă intereselor României atîta vreme cît o coaliție a marilor puteri capabilă și hotărîtă să împiedice realizarea planurilor de dominație mondială ale celui de-al treilea Reich nu era încă constituită. O astfel de concepție ținea seama și de dificultatea accesului în România a ajutorului militar francez și englez.

În ceea ce-i privea pe aliații balcanici ai României, colaborarea lor era subordonată — conform tratatelor în vigoare — exclusiv ipotezei unui atac din partea Ungariei sau Bulgariei. În această privință trebuie avut în vedere și faptul că pericolul de agresiune din partea puterilor Axei și neîncrederea în asistența franco-britanică impuneau, într-o formă sau alta, fiecărui stat prudență în relațiile externe, dorința de a-și păstra potențialul militar pentru apărarea propriei securități. Asemenea rezerve — prezente în general în politica externă a țărilor mici din sud-estul Europei, indiferent în ce măsură și formă de manifestare — limitau,

apreciază autoarea, posibilitățile obiective de organizare a rezistenței și apărării în comun în fața primejdiilor externe crescînde. În ceea ce privește România, în studiul amintit se arată că unii dintre factorii care au contribuit la înrăutățirea situației internaționale a țării au fost capacitatea extrem de redusă, insuficientă a potențialului militar de apărare în fața pericolului crescînd de agresiune din partea forțelor imperialiste revizioniste externe, repercusiunile caracterului reacționar, anticomunist al politicii interne asupra forței morale de rezistență a poporului român.

Din analiza condițiilor internaționale și a factorilor externi cu influență determinantă asupra situației României, se degajează trăsăturile procesului izolării politice a României în primăvara și vara anului 1939. Aceste trăsături, puse în lumină în cursul tratării pe larg a antecedentelor garanțiilor franco-britanice și al analizării semnificației actului din 13 aprilie 1939, se conturează pregnant în perioada următoare.

Evaluînd aceste garanții în strînsă legătură cu politica generală promovată în primăvara anului 1939 de Marea Britanie și Franța, politică ce tindea către delimitarea unei coaliții de state potrivnice expansiunii economice și teritoriale a puterilor Axei, autoarea analizează poziția cercurilor conducătoare românești față de chestiunea securității pe plan regional. Date fiind, pe de o parte, lacunele și impreciziile formulei de garanții a Franței și Angliei și, pe de altă parte, breșele reprezentate de pozițiile Iugoslaviei, ale Poloniei și Bulgariei în rețeaua alianțelor politice și militare, activitatea diplomatică a României, se arată în studiu, a fost orientată către consolidarea securității țării pe calea solidarității țărilor balcanice. Astfel, în centrul activității diplomatice a României în vara anului 1939 s-au situat dezvoltarea colaborării cu Turcia și Iugoslavia, întărirea Înțelegerii Balcanice, atragerea Bulgariei alături de această alianță.

În condițiile în care Franța și Marea Britanie manifestau intenții de colaborare politică și militară cu Uniunea Sovietică, s-au intensificat și încercările de a se realiza o bază de cooperare între Înțelegerea Balcanică și Uniunea Sovietică, paralel cu dezvoltarea relațiilor bilaterale între România și această putere socialistă în direcția încheierii unui pact de neagresiune. Sensul acestui pact — relevă autoarea — era legat direct nu numai de chestiunea rezistenței românești în cazul unui atac hitlerist-horthist, dar și de chestiunea caracterului lărgit al angajamentului de asistență franco-britanică (prevăzută în garanțiile din 13 aprilie), caracter ce decurgea atît din acordurile Turciei cu Anglia, cu Franța, cu Uniunea Sovietică cît și din tratatul de asistență mutuală ce se negocia la Moscova.

Toate aceste elemente, care se încadrau în politica de organizare a securității în sud-estul Europei cu sprijinul și colaborarea Angliei, Franței și Uniunii Sovietice, au eșuat în august 1939, cînd schimbarea constelației politice și militare europene a modificat radical situația și în Balcani.

În studiul *Considerații privind neutralitatea României la începutul celui de-al doilea război mondial*, *Al. Gh. Savu* își propune să analizeze mobilurile politicii de neutralitate a cercurilor conducătoare din România în prima perioadă a războiului, izbucnit în septembrie 1939, și caracterul neutralității României.

Într-o viziune de ansamblu asupra problematicii temei, autorul consideră că, pentru a înțelege în mod real semnificația acestei poziții, este necesar să se cunoască evoluția raportului dintre marile puteri care a afectat profund zona sud-estului european, întîlnirea sferelor lor de interese în România, ca și modificarea continuă a influenței exercitate de aceste puteri în sud-estul european, cu consecințe directe asupra politicii interne și externe promovată de cercurile conducătoare românești.

Autorul pune în lumină faptul că proclamarea neutralității a fost o tentativă prin care cercurile conducătoare încercau să evite o agresiune hitleristă în condițiile în care nu puteau conta pe un ajutor din afară. Pe această linie se înscriu și eforturile diplomației române pentru crearea blocului neutrilor, pentru apărarea independenței statelor balcanice în fața expansiunii Germaniei hitleriste.

Abordarea unor foarte importante aspecte — puțin cercetate pînă acum — ale politicii externe a României, analiza-

rea lor pe baza unei documentații vaste, în bună parte inedită, ținuta științifică a volumului în ansamblul său — la realizarea căreia a adus o însemnată contribuție coordonatorul de ediție — sînt elemente ce pun în evidență caracterul original al volumului, asigură valoarea sa reală.

Într-o nouă ediție ar fi de dorit ca, în general, să se aibă în vedere și combaterea unor teze generalizatoare, nedialectice, fie negativiste, fie idealizante, care mai circulă în literatura de specialitate, să se acorde o atenție sporită analizării prin prismă critică a fenomenelor, tratării istoriei României în strînsă conexiune cu istoria universală. Astfel de îmbunătățiri nu pot decît să evidențieze și mai mult ceea ce era pozitiv în politica externă a României în această perioadă, tot ceea ce a contribuit la apărarea securității și a păcii, în concordanță, pe plan intern, cu lupta forțelor progresiste pentru dezvoltarea democratică.

Dr. docent LADISLAU BÁNYAI

OLIMPIU MATICHESCU, ELENA GEORGESCU, **1 Mai în România. 1890 — 1970**

*București, 1970, 368 p.**

O istorie a modalităților în care muncitorimea română, masele largi au întîmpinat și au sărbătorit, de-a lungul a opt decenii, Ziua muncii și a solidarității proletare se desemnează, prin excelență, ca operă de mare densitate factografică și nu mai puțin ca sinteză științifică polivalentă. Pentru că 1 Mai a reprezentat un prilej de organizare, în întreaga țară, a unor variate și răsunătoare acțiuni revoluționare împotriva exploatării și împilării milioanelor de truditori, iar după eliberare o strălucită manifestare, concretizată în multiple și ingenioase forme, a unității de luptă a poporului muncitor, o vibrantă mărturie a voinței sale de a făuri un nou destin, o nouă societate, sub conducerea partidului comuniștilor. Pentru că din evocarea acestui drum de aspre bătălii de clasă și apoi de continue și entuziaste împliniri se degajă concluzii și semnificații de adîncime, indispensabile configurării îndelungatei și triumfătoarei istorii a mișcării noastre muncitorești, reliefării forței și nobleței oamenilor muncii, a dăruirii lor totale în slujba celui mai înalt ideal uman — idealul socialist.

Este ceea ce au reușit să surprindă autorii lucrării de față, o lucrare istorică prestigioasă, concepută unitar, inedită prin însăși tematica sa. Această recentă apariție editorială ne permite să subliniem încă o dată oportunitatea lucrărilor monografice, de preferință exhaustive, utilitatea lor pentru progresul exegezei istorice.

Evident că specificul și însemnătatea manifestărilor de 1 Mai din anii regimului burghezo-moșieresc se cristalizează cu plenitudine numai în lumina obiectivelor generale de luptă ale mișcării muncitorești în fiecare etapă, care-și pun amprenta asupra acțiunilor de 1 Mai și care se relevă cu putere și în cadrul acestora. Subsumată acestei idei, cartea este, pe drept cuvînt, o autentică istorie a luptei revendicative muncitorești surprinsă în manifestările de 1 Mai, cu culoarea lor și cu năzuințele proletare specifice vremii, cu vicisitudinile nu de puține ori marcate de anii temnițelor. În același timp, ea pune în lumină o caracteristică permanentă a mișcării muncitorești din România, manifestată pregnant și cu prilejul zilei de 1 Mai — solidaritatea internaționalistă a proletariatului din țara noastră cu proletariatul din întreaga lume, care s-a fundat pe cele mai înaintate principii ce stau la baza mișcării muncitorești revoluționare.

Încă din primul an al intrării zilei de 1 Mai în șiragul sărbătorilor clasei muncitoare, ea a fost cinstită într-un cadru amplu de către proletariatul din România. Autorii consacră interesante pagini acestui moment, care lasă să se întrevadă perspectiva marilor campanii politice de

* Lucrarea a apărut în colecția „Mica bibliotecă de istorie", editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

mai tîrziu. Sînt apoi înfățișate sărbătoririle lui 1 Mai în anii făuririi și activității întîiului partid muncitoresc, în anii de început de veac și, din nou, sub faldurile partidului muncitoresc. Sfera analitică a lucrării se lărgește sensibil odată cu abordarea perioadei activității Partidului Comunist Român, cînd adunările, manifestațiile, demonstrațiile de stradă purtau pecetea epocii de încleștată confruntare pentru triumful idealurilor revoluționare. Întîlnim acum o muncitorime mereu mai matură, mereu mai călită în lupta de clasă, în afirmarea internaționalismului proletar. Caracterul combativ al sărbătoririi zilei de 1 Mai, participarea largă a maselor la acțiunile prilejuite de eveniment au contribuit la întărirea influenței și rolului conducător al P.C.R. în rîndul muncitorilor, la mobilizarea lor la demonstrații care puneau stăpînire pe stradă, la înfruntarea deschisă a stării de asediu și a ofensivei burgheziei împotriva maselor, la lupta contra primejdiei fascismului.

Capitolele : „Manifestațiile de 1 Mai în prag de război mondial" ; „1 Mai între baionete hitleriste" ; „1 Mai al Frontului Unic Muncitoresc — preludiul insurecției antifasciste" pun în evidență caracteristicile imprimate sărbătoririi zilei de 1 Mai ca parte indisolubilă a luptei muncitorimii, a maselor, sub conducerea partidului comunist, împotriva dictaturii regale, a exploatării capitaliste, împotriva agresiunii statelor fasciste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României, eroica participare a poporului român la bătălia pentru doborîrea regimului dictaturii militare-fasciste, pentru ieșirea României din războiul hitlerist și înfăptuirea insurecției armate.

Capitolul final al lucrării este consacrat relevării semnificației zilei de 1 Mai în anii impetuoși ai construcției socialismului în patria noastră.

Multitudinea concluziilor asupra fenomenelor concret-istorice tratate în lucrare reprezintă reale cîștiguri științifice ale istoriografiei noastre marxiste într-un domeniu în care o viziune globală era așteptată cu interes.

N. R.

IOSIF MICU, Am supraviețuit lagărului hitlerist. Memorii despre Buchenwald

Editura politică, București, 1970, 248 p.

În colecția „Mica bibliotecă de istorie", editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a apărut recent lucrarea lui Iosif Micu, *Am supraviețuit lagărului hitlerist* — zguduitoare evocare a unor evenimente de neagră amintire.

Cartea este precedată de o utilă prefață, datorată lui Gheorghe Adorian, membru al Comitetului internațional Buchenwald-Dora, fost membru în Comitetul internațional al deținuților politici din Buchenwald, în care se redă succint istoria lagărelor hitleriste. Ea reconstituie, în pagini care comunică simplu și sincer, atmosfera de teroare abominabilă specifică lagărelor hitleriste ale morții, solidaritatea internațională manifestată de deținuții antifasciști în lupta de rezistență, dîrzenia și calda omenie cu care încercau să înfrunte duritatea unor situații indescriptibile.

Mijloacele de lichidare fizică utilizate de naziști erau multiple : crima fățișă, tortura, subalimentația cronică, munca deosebit de împovărătoare la care erau supuse „umbrele de oameni" și multe altele, de un sadism fără precedent. Tot acestui scop îi serveau o așa-zisă infirmerie, de unde oamenii nu se mai întorceau cel mai adesea, și apelurile. „Cu noi, cei din carantină — relatează autorul —,

asemenea apeluri, care păreau fără sfîrşit, se făceau de 2-3 ori pe zi. Ne încolonam pentru apel în momentele cele mai neaşteptate, dimineaţa, după-masă, noaptea, cînd abia ne chircisem unul în altul, pentru odihnă, trupurile obosite şi suferinde. Ore întregi, cîteodată aproape nopţi întregi, stăteam afară, într-un ger năprasnic, să ne numere. Instinctul doar ne-a făcut să găsim o armă de apărare împotriva îmbolnăvirii sau a morţii prin îngheţ. În cîteva zile am reuşit ca numărul celor rămaşi pe Appellplaz (locul unde se făcea apelul — *n. n.*), morţi sau prăbuşiţi în nesimţire, să fie tot mai redus" [1].

Planului monstruos al naziştilor de exterminare în masă a deţinuţilor antifascişti i se opunea, prudent, dar energic, calculat, stăruitor, rezistenţa din lagăr, organizată într-o puternică reţea, care acţiona eficace chiar şi în acest loc infernal. Luptătorii antifascişti din lagăr trebuiau să se ferească nu numai de ochii SS-iştilor, ci şi de deţinuţii de drept comun, dezumanizaţi, gata să trădeze, să schingiuiască, să ucidă pentru a fi pe placul călăilor hitlerişti. Puternica organizaţie internaţională a Rezistenţei, din care făcea parte şi un grup de români (în lagăr erau reprezentanţi a 32 de naţiuni europene), a izbutit să salveze vieţi sortite pieirii nu numai datorită bolii, subnutriţiei, debilităţii, ci şi pentru că erau vizate special de SS, care urmărea distrugerea în primul rînd a militanţilor comunişti şi antifascişti.

Iosif Micu îşi aminteşte cu emoţie despre o astfel de acţiune la care a participat, cu care prilej s-a reuşit ascunderea unui luptător revoluţionar spaniol căutat de SS. Numărul după care era identificat a fost ulterior „transferat" unui cadavru. „Credeam că acum într-adevăr «ne ia dracu», deoarece SS-istul zbiera şi nu se lăsa. Atunci, prin microfon, patrula a fost chemată la poartă. S-a ordonat poziţie de drepţi. Gîfiiam cu toţii. În ochii noştri licărea bucuria bătăliei cîştigate. Aşteptam cu inima strînsă plecarea patrulei SS. Eram fericiţi la gîndul că totuşi am reuşit să-l salvăm pe spaniol. Reuşisem să apărăm reţeaua ilegală a lagărului, care într-un punct era gata-gata să se rupă. Mai tîrziu am aflat că şi tovarăşi de la Schreibstube (serviciul unde se ţineau cartotecile deţinuţilor — *n. n.*) şi crematoriu ★ şi-au făcut datoria. Numărul care la Buchenwald a însemnat un militant spaniol, un fost luptător din brigăzile internaţionale, a fost găsit scris cu creion chimic pe braţul unui mort, care a fost incinerat. Unii din kommando-ul la care lucrase el au şi recunoscut în mort pe «fostul lor tovarăş»" (p. 112).

De o mare intensitate emoţională sînt ultimele capitole ale lucrării, în care sînt descrise pregătirile îndelungate pentru eliberare, răscoala deţinuţilor antifascişti de la Buchenwald, ultimele zile în lagărul eliberat, întoarcerea acasă. Acum 25 de ani, în condiţiile cînd forţele naziste primeau lovituri nimicitoare din partea coaliţiei forţelor antihitleriste, cînd armatele sovietice înaintau victorioase spre Berlin, porţile Buchenwaldului au căzut, iar puţinii supravieţuitori ai acestei uzine a morţii aveau din nou în faţă libertatea. Foştii deţinuţi au aflat că „în lagărul Buchenwald fuseseră exterminaţi 51 000 de oameni, fii ai Franţei, Spaniei, Uniunii Sovietice, Iugoslaviei, Cehoslovaciei, Germaniei, Poloniei, României, Olandei, Belgiei, Italiei, Ungariei, Danemarcei ş.a., între care mulţi evrei. Erau reprezentate aici, pe această listă tristă, aproape toate naţiunile Europei" (p. 212).

Scrisă cu multă forţă de evocare şi autenticitate de un supravieţuitor al lagărelor de exterminare, cartea este — aşa cum se apreciază şi în prefaţă — un document uman de o certă valoare. Lectura ei rămîne un apel convingător la luptă hotărîtă împotriva reînvierii fascismului şi militarismului, pentru pace şi securitate internaţională.

E. M.

[1] Iosif Micu, *Am supravieţuit lagărului hitlerist. Memorii despre Buchenwald*, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 22. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

★ La Buchenwald, cei mai mulţi deţinuţi cu funcţii administrative erau deţinuţi politici. SS-ul era nevoit să accepte acest fapt, ştiut fiind că deţinuţii politici se bucurau de respectul celorlalţi. Marea lor majoritate însă activau şi în cadrul rezistenţei din lagăr, lucru necunoscut de oficialităţile hitleriste.

ELENA M. MACAVEI, **Amintiri din viaţa soţului meu, Mihail Macavei**

Editura politică, Bucureşti, 1969, 228 p.

Avea *totul* pentru a realiza o carieră strălucită în societatea burgheză : nume, avere, cultură, relaţii. Un fotoliu perpetuu în parlament ar fi fost de la sine înţeles. Un portofoliu ministerial n-ar fi surprins pe nimeni. Şi istoria ar mai fi consemnat pe undeva numele unui conu' Mişu cu multe moşii şi cu ţărani purtînd botniţe la culesul viilor...

Omul s-a răzvrătit însă împotriva destinului. A rupt, fără şovăire, firul eredităţii şi al tradiţiilor care-l ţineau înlănţuit de clasa lui. Şi-a devenit, sieşi, chirurg şi demiurg deopotrivă, dăltuindu-şi nou chip şi o nouă personalitate. Familia l-a renegat, iar „lumea bună" i-a închis uşile ; nu-l mai recunoşteau. Şi l-au urmărit cu ura şi jandarmii pînă în zilele acelui neuitat August, cînd a venit începutul sfîrşitului vechilor clase.

Ce tainică chemare a firii a călăuzit paşii lui Mihail Macavei — ai *tovarăşului* Mihail Macavei — spre „lumea celor de jos", spre „mişcare" ? Cum va fi răzbătut ea prin zidul acela gros al îngrădirilor şi prejudecăţilor de clasă pînă la inima şi mintea lui ?

Această personalitate tulburătoare i-a atras demult pe istorici, care i-au cercetat faptele prin filele dosarelor colbuite. Şi-au avut de fiecare dată revelaţia unor noi faţete, pe care nu le ştiuseră sau pe care le bănuiseră numai...

Cartea Elenei Macavei oferă satisfacţia confruntărilor necesare. Căci este cartea unei fiinţe — singura — care l-a cunoscut zi de zi, care i-a împărtăşit toate speranţele şi temerile, care a trăit lîngă el binele şi răul, bucuriile succeselor şi amărăciunile înfrîngerilor.

Elena Macavei deapănă firul amintirilor despre soţul ei, frunzărind un jurnal intim devenit el însuşi document. Nu vrea să ne epateze, nici să ne cucerească. Nu pledează. Istoriseşte, în cuvinte necăutate, cu nobilă modestie, viaţa unui om, care este şi viaţa ei : *aşa* l-am cunoscut, *aceasta* a făcut... Pe nesimţite sîntem transportaţi din literatură în plină istorie. Iată-l pe Mihail Macavei la primii săi paşi în mişcarea revoluţionară, în anii cînd s-a plămădit partidul comuniştilor. Iată-l în mijlocul muncitorilor şi ţăranilor olteni, vorbindu-le patetic despre ce avea să vie. Iată-l participînd, alături de Eugen Rozvan, Mihail Cruceanu, N. Popescu-Doreanu, Ion Niculi şi mulţi alţii, la constituirea Blocului Muncitoresc-Ţărănesc şi la înfiinţarea ziarului „Dezrobirea". Iată-l pledînd în procesul odios intentat conducătorilor eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933. Iată-l în campania electorală din 1936, la Mehedinţi, lămurind masele de muncitori şi ţărani asupra primejdiei fasciste şi hitleriste. Erau anii de persecuţii şi de prigoană, cu despărţiri fortuite — o sarcină de partid într-un colţ al ţării, o detenţiune intempestivă —, şi soţia i-a devenit, fără să poată spune cînd, colaboratoare apropiată.

După eliberare a început nu epoca răsplăţii, ci a împlinirii idealurilor şi a construcţiei. Din nou în Oltenia, unde mai toţi îl cunosc, ia parte cu tinerească energie la bătălia pentru pămînt, pentru putere şi pentru reconstrucţia democratică a României. Apoi, intrat în diplomaţie, partidul îi încredinţează, în 1948, o nouă şi de mare răspundere sarcină : devine primul ambasador al Republicii Populare Române la Londra, unde, cu tenacitate, fineţe şi tact, impresionînd prin cultură şi convingeri, deschide în folosul ţării sale multe uşi zăvorîte şi risipeşte multe reticenţe... În anii următori conduce Institutul român de relaţii culturale cu străinătatea, căruia îi imprimă larga sa viziune despre însemnătatea culturii în apropierea tuturor popoarelor lumii. Apoi... Soţia trăieşte azi cu memoria celui drag, regăsindu-i cugetul şi fapta în ceea ce este; în ceea ce sîntem.

Nu este necesar să recomandăm cititorilor cartea Elenei Macavei. Sînt cărţi care-şi croiesc singure drumul, fără suporturi exterioare, fără reclamă. Şi tocmai acelea rezistă timpului. Cartea Ele-

nei Macavei va rezista, sîntem convinşi, înfruntării cu timpul. Prin omenescul pe care-l degajă din fiecare filă. Prin mesajul pe care-l transmite. Şi prin sinceritatea sentimentelor.

Tipărind-o, Editura politică a făcut un act de cultură. Ne-a dăruit, laolaltă cu amintirile lui M. Gh. Bujor despre Ştefan Gheorghiu — tipărite sub îngrijirea Institutului de studii istorice şi social-politice —, două chipuri de militanţi zugrăvite cu măiestrie. Se poate deci scrie şi *astfel* despre mişcarea muncitorească revoluţionară, despre figurile ei proeminente. Şi e bine cînd se scrie *astfel*. Şi e bine că scepticismul unora în privinţa utilităţii publicării de memorii primeşte asemenea infirmări.

AL. GH. SAVU

V. I. Lenin văzut de români (documente şi amintiri)

Editura politică, Bucureşti, 1970, 674 p.

În suita lucrărilor închinate aniversării centenarului naşterii lui V. I. Lenin se înscrie şi volumul de faţă, editat de Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C. C. al P.C.R. *

Lucrarea, structurată tematic, cuprinde în prima parte, inserate cronologic, documente de arhivă şi de presă dintre 1897 şi 1944 referitoare la activitatea şi personalitatea lui Lenin. Pe fundalul dezvoltării mereu ascendente a mişcării muncitoreşti din ţara noastră, cititorul constată receptivitatea acesteia la ideile înnoitoare, revoluţionare şi progresiste. În acest context se evidenţiază că, încă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, ştirile despre activitatea lui Lenin au început să fie răspîndite în România, ideile leniniste — propagate pe diferite căi, între care un rol deosebit l-a jucat presa muncitorească — cunoscînd o răspîndire mai largă în primii ani ai secolului al XX-lea.

Astfel, articolul *Din Rusia*, datat 6 aprilie 1897, prezent în volum, face cunoscute măsurile luate de guvernul ţarist de a trimite în surghiun un grup de revoluţionari ruşi, printre care şi pe Vladimir Ulianov. Alte documente reliefează aportul socialiştilor români la transportarea prin ţara noastră a literaturii revoluţionare ruse, în special a ziarului „Iskra", la editarea căruia Lenin a avut un rol deosebit de important; se fac cunoscute noi date şi localităţi prin care era asigurată trecerea literaturii revoluţionare.

La începutul veacului nostru — volumul o atestă —, materialele privind atît activitatea militantă a lui Lenin cît şi opera sa teoretică sînt tot mai numeroase. Sînt reproduse: articolul *Împăcarea socialiştilor ruşi* — de fapt o scrisoare a lui Lenin adresată Biroului Socialist Internaţional în legătură cu situaţia din mişcarea revoluţionară rusă; relatarea de presă despre Congresul Internaţionalei a II-a de la Copenhaga, în care Vladimir Ulianov apare cu numele de Lenin; cartea poştală ilustrată trimisă de la acest congres lui C. Dobrogeanu-Gherea în semn de preţuire pentru contribuţia sa la promovarea ideilor marxiste în România şi peste hotare şi care poartă şi semnătura lui V. I. Lenin. Remarcăm, de asemenea, scrisoarea adresată de V. I. Lenin, în 1911, lui I. C. Frimu, secretarul Partidului Social-Democrat din România, dovadă a simpatiei pe care Lenin a nutrit-o pentru mişcarea noastră muncitorească, pentru capacitatea de luptă a proletariatului român şi pentru spiritul său internaţionalist.

Cu cît mai profund cunoşteau socialiştii români leninismul, numele lui Lenin, ideile şi activitatea sa revoluţionară erau prezente tot mai frecvent în presa mişcării noastre muncitoreşti, atît în organele centrale cît şi în cele locale ale partidului socialist. Din lectura lucrării se constată că în gazetele muncitoreşti s-au publicat primele decrete ale Puterii sovietice, redactate şi

* Volumul apare sub îngrijirea unui colectiv format din: Ion Popescu-Puţuri, Augustin Deac (responsabili), L. Gergely, I. Toacă, L. Matei, V. Kilian, R. Pali, de la Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., N. Blană, V. Topalu, S. Cutişteanu, de la Arhiva C.C. al P.C.R.

semnate de Lenin în calitate de președinte al Consiliului Comisarilor Poporului, apeluri adresate de el forțelor beligerante, soldaților și țăranilor din tabăra adversă, tuturor popoarelor iubitoare de pace pentru explicarea situației din Rusia sovietică, informări largi despre lupta bolșevicilor împotriva dușmanilor de clasă din interior, a intervenționiștilor străini și despre eforturile lui Lenin îndreptate spre consolidarea Puterii sovietice.

În anii avîntului revoluționar, presa socialistă din România inserează îndeosebi articole privind contribuția lui Lenin la dezvoltarea marxismului, reliefînd genialitatea sa în aplicarea socialismului științific la condițiile specifice ale Rusiei, în organizarea și conducerea proletariatului rus la măreața victorie din Octombrie 1917. Ca expresie a gradului de înțelegere de către socialiștii români a ideilor leniniste sînt prezentate în lucrare materiale cu caracter teoretic scrise de personalități marcante ale mișcării noastre muncitorești.

Materialul documentar cuprins în volum pune în lumină etapa calitativ superioară intervenită după crearea Partidului Comunist Român în cunoașterea și însușirea ideilor leniniste, în popularizarea în masele muncitoare a operelor marelui Lenin. În acest sens, impresionante și pline de învățăminte sînt articolele apărute în presa revoluționară legală, dar mai ales ilegală dintre cele două războaie mondiale. În ziarele „Scînteia", „Tînărul leninist", „Tineretul socialist", „Cuvîntul liber", „Apărătorul proletar", în revista teoretică „Lupta de clasă" și în multe alte publicații s-au făcut cunoscute aspecte caracteristice din viața lui Lenin : primii ani de activitate revoluționară, surghiunul din Siberia, organizarea și editarea ziarului „Iskra", activitatea revoluționară din timpul revoluției burghezo-democratice din 1905—1907, activitatea militantă depusă în cadrul Biroului Socialist Internațional și la congresele internaționale socialiste, eforturile sale deosebite din perioada războiului mondial în vederea unirii tuturor forțelor mișcării muncitorești internaționale pe principiul luptei de clasă și al internaționalismului proletar.

Analiza materialelor înfățișate în lucrare permite constatarea că munca uriașă depusă de V. I. Lenin pentru organizarea și conducerea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și pentru întărirea și consolidarea cuceririlor tînărului stat sovietic a ocupat un loc apreciabil în paginile presei revoluționare românești. Alături de date și fapte din biografia lui Lenin, comuniștii români, înfruntînd condițiile grele ale ilegalității, au prezentat și au dezbătut în coloanele ziarelor cele mai importante aspecte referitoare la contribuția teoretică a lui V. I. Lenin la tezaurul marxism-leninismului. O serie de procese-verbale, note și informări ale organelor represive burgheze, reproduse în volum, atestă faptul că numeroși muncitori și intelectuali au fost condamnați datorită activității lor revoluționare de popularizare în mase a personalității, a ideilor lui Lenin și a realizărilor primului stat socialist victorios din lume — Uniunea Sovietică. Sînt reproduse numeroase chemări, apeluri și manifeste ale P.C.R. cu ocazia comemorărilor lui Lenin, prilejuri de intensă propagandă comunistă pentru înarmarea maselor muncitoare de la orașe și sate cu tactica și cu strategia necesare înfăptuirii sarcinilor care stăteau în fața poporului român.

În partea a doua a volumului sînt cuprinse amintirile unor militanți revoluționari români, publiciști, oameni de cultură din țara noastră care au avut prilejul să-l vadă pe V. I. Lenin, să-l cunoască personal și să discute cu el. Un mare număr de revoluționari români care s-au ridicat în apărarea Puterii sovietice au trecut prin Petrograd și Moscova, unde l-au văzut pe Lenin cu diferite prilejuri, au ascultat cuvîntări ale sale, sau chiar au fost felicitați de marele conducător al proletariatului pentru activitatea lor pe teritoriul Sovietelor. Unora dintre revoluționarii români le-au fost încredințate de Lenin personal misiuni de răspundere, fiind numiți comandanți de unități militare sau însărcinați cu misiuni speciale pe linia aprovizionării, a transportului de alimente și obiecte prețioase etc. Militanți de seamă ai mișcării muncitorești din România au avut prilejul să audieze în anii 1921—1922 prelegeri ținute de Lenin, să-i pună în-

trebări și să primească răspunsuri. Unii dintre aceștia au participat alături de Lenin la congresele al II-lea și al III-lea ale Internaționalei Comuniste, la congrese ale sovietelor sau ale organizației de tineret din Rusia. Revoluționarii români care au avut prilejul să-l cunoască sau să discute cu el au păstrat în permanență o stimă deosebită întemeietorului partidului comunist și al statului sovietic, marelui animator al proletariatului din întreaga lume.

Volumul este completat de o listă bibliografică de lucrări ale lui V. I. Lenin, publicate integral sau parțial în România pînă în 1944.

Materialele cuprinse în lucrare, în cea mai mare parte inedite, sînt o mărturie a muncii pline de abnegație depuse de Partidul Comunist Român și de organizațiile revoluționare pentru răspîndirea și însușirea cuvîntului lui Lenin în rîndurile maselor largi, pentru cinstirea lui de către masele muncitoare de la orașe și sate, pentru aplicarea creatoare a învățăturii marxist-leniniste la condițiile țării noastre.

I. M.

poşta redacţiei

OTTO GREFFNER — Arad : Ne bucură interesul pe care-l acordaţi cercetărilor de istorie locală, cu atît mai mult cu cît, în viitorul apropiat, redacţia intenţionează să reintroducă în paginile revistei rubrica de **Istorie locală**. Temele care au făcut obiectul cercetării dv. sînt, după titlu, interesante. Rămîne de văzut ce aduc nou din punctul de vedere istoriografic. În cazul în care sînteţi convins că aţi ajuns la concluzii de certă valoare ştiinţifică, corespunzător exigenţelor actuale, puteţi încerca.

HEREA PETRE — comuna Bărcăneşti, judeţul Prahova : Am primit manuscrisul dv., care cuprinde unele date evocatoare despre activitatea revoluţionară desfăşurată de comunişti în rîndurile maselor de muncitori şi ţărani din judeţul Prahova pînă la eliberare. El a fost citit în redacţie şi urmează să primiţi un răspuns detaliat în legătură cu posibilităţile de valorificare a acestuia.

ION MARINOVICI — Turnu-Severin : Cele relatate în articolul pe care îl menţionaţi, ca şi în alte materiale publicate în revistele de specialitate, corespund întru totul adevărului istoric. Efortul României la războiul antihitlerist nu trebuie privit numai sub aspectul militar. Istoriografia românească, evidenţiind că principala contribuţie a poporului român la înfrîngerea Germaniei hitleriste a fost de ordin militar, subliniază totodată efortul economic şi financiar al ţării noastre. Lozinca lansată de P.C.R. : „Totul pentru front, totul pentru victorie !" a însufleţit masele de oameni ai muncii de la oraşe şi sate, poporul român reuşind, imediat după 23 August 1944, să pună toate resursele economice ale ţării în slujba cauzei nobile a zdrobirii fascismului. În acest fel **eroismul muncii pentru aprovizionarea frontului cu cele necesare s-a ridicat la înălţimea celui de pe cîmpul de luptă.**

VALERIA CĂLIMAN — Braşov : Scrisoarea dv., prin care felicitaţi colectivul lucrării recent apărute : **Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918,** reprezintă, în fapt, o microrecenzie. Redăm un fragment : „Adresez întregului colectiv cele mai sincere felicitări pentru magistrala lucrare **Unirea Transilvaniei cu România.** Operă de vaste proporţii şi de o impresionantă documentaţie, scrisă cu obiectivitate şi cu respectarea proporţiilor, lucrarea este cea mai valoroasă contribuţie care s-a adus Unirii. Tematica urmărită se desemnează clar, ideile se conturează precis şi cititorul este călăuzit prin meandrele istoriei cu siguranţă şi competenţă. Este cea mai izbutită lucrare de sinteză scrisă pînă în prezent. Evenimentele sînt prinse ca într-un obiectiv cinematografic, cînd în prim plan, cînd în contextul cadrului, cu probitate şi cu respectul valorilor. Încă o dată, sincere felicitări".

DUMITRU BÂLĂ — Sinaia : Numerele din revista „Anale de istorie" pe anul 1966 care vă lipsesc din colecţie sînt de mult epuizate. La rîndul său, redacţia nu vi le poate pune la dispoziţie. Aşa cum am anunţat în numărul anterior, modalitatea cea mai sigură pentru procurarea revistei este contractarea de abonamente.

Uniunea judeţeană a cooperativelor meşteşugăreşti Vrancea : Abonamentele la revista noastră se contractează exclusiv prin oficiile poştale sau factorii poştali.

PĂTRU POPESCU — Craiova : Materialul dv. privind activitatea P.C.R. în rîndul maselor țărănimii muncitoare în anii 1944—1945 conține date interesante, în parte inedite. În forma actuală nu întrunește însă condițiile publicării. Lărgiți cadrul documentar, care, deocamdată, este unilateral și sărac în informație arhivistică, și reduceți materialul în favoarea sintezei. Spațiul limitat al revistei nu ne permite să rezervăm articolului mai mult de 20 de pagini.

SERGIU BLAGA — Sibiu : Calde mulțumiri pentru cuvintele elogioase la adresa „Analelor". La solicitarea dv., publicăm, mai jos, cîteva dintre cele mai recente date privitoare la editarea operei lui V. I. Lenin în România după eliberarea țării de sub jugul fascist.

În această perioadă au apărut în țara noastră **peste 170 de titluri** din lucrările lui V. I. Lenin, într-un tiraj care însumează aproape **șapte milioane de exemplare.** Astfel, cele două ediții ale **Operelor alese în două volume** au fost tipărite într-un tiraj total de 155 000 de exemplare, iar ediția de **Opere alese în trei volume** — în 42 000 de exemplare. Seria de **Opere** în 40 de volume, editată între anii 1950 și 1965, totalizează 1 624 000 de exemplare. În anul 1960, potrivit hotărîrii C.C. al P.C.R. privind editarea integrală a operei lui V. I. Lenin în țara noastră, a început tipărirea **Operelor complete,** care s-a încheiat în acest an, odată cu apariția volumelor 54 și 55. Astfel, România este prima țară, după Uniunea Sovietică, care încheie publicarea operelor complete ale lui V. I. Lenin.

Au fost publicate, de asemenea, în cadrul colecției „Biblioteca marxist-leninistă", 25 de culegeri tematice, precum și ediții repetate ale principalelor lucrări ale lui V. I. Lenin în zeci și sute de mii de exemplare. Ilustrăm prin cîteva exemple : **Ce sînt „prietenii poporului" și cum luptă ei împotriva social-democraților** (50 000 de exemplare); **Ce-i de făcut ?** (115 000 de exemplare) ; **Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică** (100 000 de exemplare) ; **Materialism și empiriocriticism** (74 000 de exemplare) ; **Imperialismul — stadiul cel mai înalt al capitalismului** (224 000 de exemplare) ; **Statul și revoluția** (120 000 de exemplare) ; **Tezele din aprilie** (125 000 de exemplare) ; **„Stîngismul" — boala copilăriei comunismului** (200 000 de exemplare) ; **Despre cooperație** (200 000 de exemplare) ; **Despre impozitul în natură** (195 000 de exemplare).

Date mai ample în această problemă găsiți în : „Anale de istorie" nr. 1/1970, p. 104—134; „Lupta de clasă" nr. 12/1969, p. 59—65 și nr. 4/1970, p. 89—97.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

ШТЕФАН ВОЙКУ: Константин Доброджану-Геря 3
ВАШ ХЕНРИК (Венгрия): Вопросы венгерского рабочего революционного движения 19
ИОН ШЕРБЭНЕСКУ: Из идеологической деятельности коммунистической партии среди интеллигенции в первые годы народной революции.... 41

СООБЩЕНИЯ

80-я годовщина празднования 1 Мая (1890—1970): **Олимпиу Матикеску, Елена Джорджеску** 56
Отклики румынской и международной общественности на арест коммунистов-участников учредительного съезда РКП: **М.К. Стэнеску**..... 72
Из истории избирательной системы Румынии (1922—1928): **Ион Сайзу, Леон Ешану** 84

ДОКУМЕНТЫ

По страницам журнала «Лупта де класэ»..... 95

ВЫСКАЗЫВАНИЯ

О единстве рабочего движения Румынии в период 1921—1929 годов: **Клара Кушнир-Михайлович** 114

ВОСПОМИНАНИЯ

Константин Аджиу ● Карол Фаркаш ● Аради Виктор..... 127

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научные сессии, посвященные 100-летию со дня рождения Владимира Ильича Ленина 139
Научная сессия, посвященная 25-ой годовщине победы над фашизмом..... 159

РЕЦЕНЗИИ ● БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Социалистическая Румыния и международное сотрудничество. Политиздательство, Бухарест, 1969 г., 448 стр; Румынская революция 1848 года. Политиздательство, Бухарест, 1969 г., 376 стр; А.Г. САВУ, Королевская диктатура (1938—1940), Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 486 стр; Исследование о внешней политике Румынии (1919—1939), Военное издательство, Бухарест, 1969 г., 344 стр; ОЛИМПИУ МАТИКЕСКУ, ЕЛЕНА ДЖОРДЖЕСКУ, 1 Мая в Румынии (1890—1970), Бухарест, 1970 г., 368 стр; ИОСИФ МИКУ, Я вышел живым из гитлеровского концлагеря. Воспоминания о Бухенвальде. Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 246 стр; ЕЛЕНА М. МАКАВЕЙ, Воспоминания о моем муже Михаиле Макавей. Политиздательство, Бухарест, 1969 г., 228 стр; В.И. Ленин глазами румын. Документы, воспоминания. Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 674 стр..... 162
ПОЧТА РЕДАКЦИИ 187

SOMMAIRE

ARTICLES

ŞTEFAN VOICU: Constantin Dobrogeanu-Gherea 3
VASS HENRIK (R.P. Hongroise): Problèmes du mouvement revolutionnaire hongrois 19
ION ŞERBĂNESCU: De l'activité idéologique du parti communiste parmi les intellectuels des premières années de la révolution populaire 41

COMMUNIQUÉS

80 ans depuis la première fête du Premier Mai (1890—1970): **Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu** 56

L'écho dans l'opinion publique interne et internationale de l'arrestation des communistes participants au congrès de creation du P.C.R.: **M.C. Stănescu** .. 72
Des sequences de l'histoire de regime electoral de la Roumanie (1922—1928): **Ion Saizu, Leon Eşanu** 84

DOCUMENTS

Extraits des pages de la revue „Lupta de clasă" 95

OPINIONS

Considérations regardant l'unité du mouvement ouvrier dans la Roumanie entre les années 1921—1929: **Clara Cuşnir-Mihailovici** 114

ÉVOCATIONS

Constantin Agiu ● Carol Farcaş ● Aradi Viktor 127

LA VIE SCIENTIPHIQUE

Sessions scientiphiques consacrées à l'anniversaire de 100 ans de la naissance de de V.I. Lénine 139
Session scientiphique consacrée a l'anniversaire de 25 ans depuis la victoire sur le fascisme 159

COMPTES-RENDUS ● NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

La Roumanie socialiste et la coopération internationale, Edition politique, Bucarest, 1969, 448 p.; La révolution roumaine de 1848, Edition politique, Bucarest, 1969, 376 p.; AL. GH. SAVU, La dictature royale (1938—1940), Edition politique, Bucarest, 1970, 486 p.; Etudes regardant la politique externe de la Roumanie (1919—1939), Edition militaire, Bucarest, 1969, 344 p.; OLIMPIU MATICHESCU, ELENA GEORGESCU, Le Premier Mai en Roumanie, Bucarest, 1970, 368 p.; IOSIF MICU, J'ai survécu au camp hitlérien. Memoires sur Buchernwald, Edition politique, Bucarest, 1970, 246 p.; ELENA M. MACAVEI, Souvenirs de la vie de mon marie, Mihail Macavei, Edition politique, Bucarest, 1969, 228 p.; V.I. Lénine vu par les roumains. Documents souvenirs, Edition politique, Bucarest, 1970, 674 p. 162
La poste de la rédaction 187

INHALT

ARTIKELN

ŞTEFAN VOICU: Constantin Dobrogeanu-Gherea 3
VASS HENRIK (V.R. Ungarn:) Probleme aus der Geschichte der revolutionären ungarischen Arbeiterbewegung 19
ION SERBĂNESCU: Die ideologische Tätigkeit der Kommunistischen Partei in den Reihen der Intelektuellen, während der ersten Jahre der Volksrevolution 41

MITTEILUNGEN

80 Jahre von der ersten 1. Mai-Feier (1890—1970): **Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu** 56
Das Echo der öffentlichen Meinung im In und Ausland über die Verhaftung der Kommunisten, die am Kongress der Bildung der K.P.R. teilnahmen: **M.C. Stănescu** 72
Momente aus der Geschichte des Wahlregims in Rumänien (1922—1928): **Ion Saizu, Leon Eşanu** 84

DOKUMENTE

Aus den Seiten der Zeitschrift „Lupta de clasă" 95

MEINUNGEN

Betrachtungen bezugs der Einheit der Arbeiterbewegung aus Rumänien zwischen den Jahren 1921—1929: **Clara Cuşnir-Mihailovici** 114

ERINNERUNGEN

Constantin Agiu ● Carol Farcaş ● Aradi Viktor 127

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Wissenschaftliche Sesionen dem 100. Geburtstag von W.I. Lenin gewidmet 139
Wissenschaftliche Sesion zu Ehren der 25. Feier des Sieges über den Faschismus 159

REZENSIONEN ● ANMERKUNGEN BIBLIOGRAPHIE

Das sozialistische Rumänien und die internationale Kooperierung, Politischer Verlag, Bukarest 1969, 448 S; Die rumänische Revolution vom Jahre 1848, Politischer Verlag, Bukarest 1969, 376 S; **Al. Gh. Sava** Die königliche Diktatur (1938—1940), Politischer Verlag, Bukarest 1970, 486 S; Studien bezugs der Ausenpolitik Rumäniens (1919—1939), Politischer Verlag, Bukarest 1969, 344 S; Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu; Der 1. Mai in Rumänien, Bukarest 1970, 368 S; Josif Micu: Wir haben das hitleristische Konzentrationslager überlebt, Erinnerungen über Buchenwald, Politischer Verlag, Bukarest 1970, 246 S; Elena M. Macavei, Erinnerung aus dem Leben meines Gatten, Mihail Macavei, Politischer Verlag, Bukarest 1969, 228 S; W.I. Lenin von den Rumänen gesehen. Dokumente, Erinnerungen, Politischer Verlag Bukarest 1970, 674 S..... 162

Redaktions post 187

CONTENTS

ARTICLES

STEFAN VOICU: Constantin Dobrogeanu-Gherea 3

VASS HENRIK (R.P. Hungaria): Problems of the workers revolutionary movement in Hungaria 19

ION SERBĂNESCU: About the ideological activity of the Communist Party in the first years of the popular revolution in the ranks of the intellectuals 41

COMMUNIQUE

80 years from the first selebration of the 1 May-day (1890—1970): **Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu** 56

The echo in the internal and international public opinion, of the arrest of the communists who participated to the Congres of the creation of the R.C.P.: **M.C. Stănescu** 72

Moments from the history of the electoral regime in Romania (1922—1928): **Ion Saizu, Leon Eșanu** 84

DOCUMENTS

From the pages of the newspaper: „Lupta de clasă" 95

OPINIONS

Considerations about the unity of the working movement from Romania among the years 1921—1929: **Clara Cușnir-Mihailovici**..... 114

RECOLLECTIONS

Constantin Agiu ● Carol Farcaș ● Aradi Viktor..... 127

SCIENTIFIC LIFE

Scientific sessions in observance of the birth centenary of V.I. Lenin..... 139

Scientific session in observance ot fhe 24-th aniversary from the victor against fascism 159

REVIEWS ● NOTES ● BIBLIOGRAPHY

The socialist Romania and the international cooperation, Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1969, 448 p.; The rumanian revolution from 1848, Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1969, 376 p.; Al. Gh. Savu: The royal dictature (1938—1940). Studies about the external policy of Romania (1919—1939), Publishing House for Political Literature, Bucharest 1969, 344 p.; Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, 1 May in Romania (1890—1970), Bucharest, 1970, 366 p. Iosif Mincu: We have survired the hitleristic lager, Memories about Buchenwald, Publishing House for Political Literature, Bucharest 1970, 246 p.; Elena M. Macavei: Memories about the life of my husband, Mihail Macavei, Publishing House for Political Literature, Bucharest 1969, 228 p.; V.I. Lenin sown from rumanian. Documents, remembrance, Publishing House for Political Literature, Bucharest 1970, 674 p..... 162

The Mailbraf 187

Redactori : **Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil**

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

43 108

I 8937

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

anale de istorie

anul XVI 4 1970

1938

0 IUL. 2005

i 8937

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

DLG. 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XVI
4
1970

SUMAR

ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSARII SEMICENTENARULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Hotărîre cu privire la aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român . 3

ARTICOLE

* * * *„Nu capitulare ! Rezistență !"*. Evocare a chemării antifasciste adresată Uniunii Populare Maghiare de secretarul teritorial al P.C.R. din Ardeal și Banat, Al. Sencovici — 1939 13

C. DOBROGEANU-GHEREA : Curente de idei și opinii în legătură cu neoiobăgia (cap. VII din lucrarea *Neoiobăgia*) 22

GHEORGHE MATEI : Mișcarea internațională antirăzboinică (1928—1932) . . 45

HENRYK BATOWSKI : Expansiunea germană în Europa centrală între anii 1919 (R. P. Polonă) și 1939 61

FILIPPO FRASSATI : Antifascismul în Italia — Republica de la Ossola . . . 76 (Italia)

ISTORIE LOCALĂ

Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de-al doilea război mondial : *Victor Duşa* 91

Din istoria mișcării muncitorești în județul Argeș : *Ion Hurdubețiu* (Cîmpulung) . 101

12.101

EVOCĂRI

Nicolae Popescu-Doreanu • Pavel Antip-Tcacenco • Dr. L. Ghelerter . . . 109

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Corelarea documentului de arhivă și a informației de presă în cercetarea istorică modernă și contemporană : *Nicolae Rauș* 125
Sesiunea științifică de la Moscova dedicată celei de-a 25-a aniversări a înfrîngerii fascismului 142
Colocviul internațional de la Varșovia pe tema : „Europa centrală în timpul celui de-al doilea război mondial" 145
Conferința științifică internațională din Wuppertal, închinată împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui F. Engels 147

RECENZII — NOTE BIBLIOGRAFICE

Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, Editura politică, București, 1970, 790 p. ; *AUGUSTIN DEAC, ION ILINCIOIU : Lenin și România*, Editura militară, București, 1970, 248 p. ; *Forța creatoare a ideilor leniniste*, Editura politică, București, 1970, 432 p. ; *NICOLAE HUSCARIU : Alexandru Constantinescu*, Editura politică, București, 1970, 256 p. ; *În numele libertății și prieteniei*, Editura militară, București, 1970, 424 p. ; *ILIE CEAUȘESCU : Din istoria contractului colectiv în România*, Editura politică, București, 1970, 232 p. ; *Cartea românească de istorie în străinătate prin intermediul colecției „Bibliotheca Historica Romaniae"* ; *CSATÁRI DÁNIEL : Forgószélben (Magyar-román viszony 1940—1945)*, Akadémiai Kiado, Budapest, 1969, 492 p. ; *I. S. KONEV : Anul '45*, Editura politică, București, 1970, 332 p. ; *G. N. SEVASTIANOV : Istoria diplomatică a războiului în Oceanul Pacific. De la Pearl Harbor la Cairo*, Editura „Nauka", Moscova, 1969, 648 p. ; *ALEKSANDER WERTH : Un corespondent englez pe frontul de est*, Editura politică, București, 1970, 830 p. ; *ENZO COLLOTTI : Germania nazistă*, Editura științifică, București, 1969, 398 p 149

POȘTA REDACȚIEI

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar general de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

HOTĂRÎRE

cu privire la aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român

În mai 1971 se vor împlini 50 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, conducătorul încercat al poporului român în lupta pentru lichidarea exploatării și asupririi, pentru transformarea revoluționară a societății, pentru bunăstare și fericire, pentru triumful socialismului în România.

Constituirea partidului comunist cu o jumătate de secol în urmă a marcat o cotitură istorică în dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră pe baza ideologiei marxist-leniniste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta revoluționară a proletariatului, a forțelor democratice, progresiste, continuînd și ducînd mai departe glorioasele tradiții ale luptei poporului pentru eliberare socială și națională, pentru făurirea unei Românii prospere, libere și independente. Sub conducerea P.C.R., oamenii muncii din România au străbătut un drum lung de lupte și victorii, au înlăturat dominația claselor stăpînitoare și a imperialismului străin, au înfăptuit revoluția populară, au trecut la edificarea socialismului, au deschis larg căile progresului social în patria noastră.

Comitetul Central hotărăște ca aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român să se desfășoare sub semnul activității creatoare pentru înfăptuirea mărețului program de înflorire a patriei elaborat de Congresul al X-lea, pentru realizarea de noi succese în construcția socialismului, în dezvoltarea economică și culturală, în ridicarea nivelului de trai, pentru întărirea continuă a partidului, a rolului său conducător în societate, pentru intensificarea activității sale politice, organizatorice și ideologice în rîndul maselor largi de oameni ai muncii.

Mișcarea muncitorească din România are bogate tradiții revoluționare ; ea s-a afirmat în viața politică a țării în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, venind neîntîrziat în contact cu ideile socialismului, cu concepția marxistă despre lume și societate, acționînd ca o puternică forță motrice a progresului social. Detașament activ al proletariatului mondial, mișcarea muncitorească din România a dezvoltat largi legături de solidaritate cu clasa muncitoare din alte țări, a avut contact, prin reprezentanții săi, cu prima Internațională comunistă făurită de Marx și Engels, a fost apreciată de înșiși fondatorii comunismului științific. Un moment de seamă în evoluția mișcării noastre muncitorești l-a constituit înființ-

țarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, care a stimulat răspîndirea ideilor socialismului științific, desfășurarea în forme tot mai largi a activității social-politice a proletariatului, a luptei maselor muncitoare de la orașe și sate pentru drepturi economice, pentru libertăți democratice, pentru dezvoltarea pe o linie progresistă a țării.

Primul război mondial a ascuțit într-o măsură fără precedent contradicțiile sociale, economice și de clasă, a dat un nou impuls mișcărilor sociale, a intensificat lupta întregului nostru popor pentru realizarea statului național unitar. În aceste condiții s-a afirmat cu o forță impresionantă voința proletariatului, a oamenilor muncii de a impune, pe cale revoluționară, satisfacerea năzuințelor lor vitale, de a imprima o orientare nouă dezvoltării social-economice a României.

Un exemplu însuflețitor și o profundă influență a exercitat asupra mișcării muncitorești, revoluționare din țara noastră victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în Rusia, care a deschis epoca trecerii omenirii de la capitalism la socialism. Militanții revoluționari români, masele populare din țara noastră au văzut în triumful Revoluției din Octombrie un imbold și o înflăcărată chemare la lupta pentru realizarea năzuințelor de libertate și progres, pentru eliberarea socială și națională. Sînt cunoscute amploarea și combativitatea deosebite pe care le-a avut greva generală din octombrie 1920, grevă care a zguduit puternic însești temeliile orînduirii burghezo-moșierești, demonstrînd forța și vigoarea revoluționară a proletariatului român, capacitatea sa — pe care istoria a verificat-o apoi pe deplin — de a conduce destinele întregului popor.

În condițiile creșterii furtunoase a mișcării muncitorești, ale unui profund proces de clarificare politică și ideologică marxist-leninistă, în lupta pentru adoptarea unei linii consecvent revoluționare, Congresul din 8 mai 1921 al Partidului Socialist a hotărît transformarea acestui partid în Partidul Comunist din România și afilierea lui la Internaționala a III-a comunistă, făurită de V. I. Lenin.

Afirmîndu-se pe arena vieții politice, organizînd luptele sociale contra claselor exploatatoare, partidul comunist a înscris în istoria patriei nenumărate pagini de eroism și abnegație revoluționară. Cu deosebită forță s-a manifestat capacitatea politică și organizatorică a partidului comunist în timpul marilor bătălii revoluționare din ianuarie-februarie 1933 împotriva măsurilor luate de capitaliști de a ieși din criză pe spinarea celor ce muncesc, bătălii care, totodată, au reprezentat prima mare mișcare muncitorească din Europa împotriva pericolului pe care-l reprezenta fascismul. Partidul comunist s-a dovedit neînfricatul detașament revoluționar de avangardă al proletariatului și, totodată, exponentul intereselor vitale ale maselor largi de oameni ai muncii, ale țărănimii și intelectualității, ale unor largi categorii sociale progresiste. Partidul nostru a luptat cu consecvență și fermitate împotriva asupririi naționale, pentru prietenie și solidaritate frățească între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate; în rîndurile sale au activat fiii cei mai buni ai poporului român și ai naționalităților conlocuitoare.

Stegar al intereselor naționale fundamentale ale poporului român, partidul comunist s-a ridicat în apărarea independenței și suveranității țării, a militat pentru o politică externă de pace și colaborare cu celelalte

popoare, împotriva dominației imperialismului străin, pentru prietenie și alianță între România și Uniunea Sovietică.

În istoria patriei va rămîne ca un simbol strălucit al spiritului revoluționar al comuniștilor, al dăruirii lor pînă la sacrificiu pentru cauza libertății poporului, lupta împotriva fascismului și a ocupației naziste, pentru eliberarea României și recîștigarea independenței naționale.

În anii ilegalității, comuniștii români, devotați ideilor internaționalismului proletar, au manifestat un înalt spirit de solidaritate cu lupta comuniștilor, a clasei muncitoare, a popoarelor din alte țări împotriva reacțiunii, a fascismului, pentru drepturi democratice și o viață mai bună, pentru libertatea și independența țărilor lor.

Numeroși au fost membrii partidului nostru, ai Uniunii Tineretului Comunist, alți militanți revoluționari care, în anii ilegalității, ai dictaturii militaro-fasciste, au înfruntat închisorile și lagărele, au plătit cu prețul vieții devotamentul față de cauza socialismului și a libertății patriei. Partidul nostru, întregul popor român dau o înaltă prețuire activității comuniștilor, a tuturor militanților revoluționari care — călăuziți de idealul făuririi unei societăți mai drepte pe pămîntul României — au înfruntat cu abnegație greutățile luptei împotriva regimului burghezo-moșieresc, și-au consacrat întreaga viață eliberării oamenilor muncii, progresului României.

Unul din momentele cele mai glorioase ale istoriei partidului comunist este organizarea și conducerea insurecției armate din August 1944. Dînd glas frămîntărilor poporului, aspirațiilor uriașei majorități a națiunii, partidul comunist a reușit să coalizeze cele mai largi forțe sociale patriotice, democratice, progresiste, cadrele militare și armata și să asigure răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și alăturarea țării coaliției antihitleriste. O importanță deosebită pentru victoria luptei de eliberare duse de poporul român au avut strălucitele izbînzi obținute de glorioasa Armată Roșie, de eroicele popoare ale Uniunii Sovietice, care au dus greul războiului antihitlerist, dînd contribuția hotărîtoare la eliberarea popoarelor de sub jugul fascist. Partidul nostru a fost forța hotărîtoare care a asigurat participarea poporului român, cu toate resursele sale economice, militare și umane, în războiul dus alături de armata sovietică, pentru eliberarea deplină a teritoriului patriei, pentru zdrobirea fascismului, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste.

Partidul comunist a condus cu succes revoluția populară, lupta pentru democratizarea țării și cucerirea puterii politice ; sub conducerea sa, în furtunoase bătălii de clasă, de o amploare necunoscută în istoria României, clasa muncitoare — care și-a afirmat cu vigoare spiritul său consecvent revoluționar —, în alianță cu țărănimea muncitoare, cu masele largi de oameni ai muncii, a înfrînt forțele reacțiunii, a instaurat guvernul revoluționar-democrat de la 6 Martie 1945, a înlăturat monarhia și a proclamat Republica, făurind apoi statul socialist.

Un rol de cea mai mare importanță l-a avut realizarea, încă în condițiile ilegalității, a colaborării dintre Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat ; prin unirea lor în 1948 — pe baza ideologiei marxist-leniniste — s-a constituit partidul unic al clasei muncitoare, Partidul Muncitoresc Român, țara noastră fiind printre primele în care s-a realizat unitatea politico-organizatorică a clasei muncitoare. Această însemnată victorie politică

a împlinit o imperioasă necesitate istorică, experiența României demonstrînd că unitatea clasei muncitoare constituie una din premisele fundamentale pentru cucerirea puterii și făurirea noii orînduiri sociale.

Îndeplinindu-și măreața misiune încredințată de popor, Partidul Comunist Român a deschis cea mai luminoasă epocă din îndelungata istorie a patriei noastre — epoca revoluției și construcției socialiste ; sub conducerea sa, România a cunoscut în ultimul pătrar de veac transformări radicale în întreaga structură economică și de clasă, în organizarea socială și de stat, în modul de viață al oamenilor muncii ; exploatarea burghezo-moșierească a fost lichidată pentru totdeauna, socialismul a triumfat definitiv la orașe și sate.

La semicentenarul partidului comunist, România prezintă imaginea unui stat socialist în plin avînt, care ocupă un loc demn în rîndul popoarelor lumii ; pe baza făuririi unei industrii socialiste moderne au crescut puternic forțele de producție ; cooperativizarea agriculturii a schimbat profund viața satelor și a situat agricultura pe linia dezvoltării intensive și multilaterale ; s-a îmbogățit tezaurul spiritual al țării — învățămîntul, știința, arta și literatura cunoscînd o puternică înflorire, afirmîndu-se ca factori de seamă în edificarea societății socialiste. În condițiile progresului dinamic al economiei, a crescut an de an venitul național și, pe această bază, nivelul de trai al poporului — obiectivul suprem al politicii partidului, al orînduirii noastre socialiste.

Una din marile victorii ale politicii Partidului Comunist Român este lichidarea inegalității, discriminării și asupririi oamenilor muncii de alte naționalități, rezolvarea în spiritul marxism-leninismului a problemei naționale. Societatea noastră socialistă a creat condițiile afirmării libere, nestingherite, în viața socială a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, a întărit prietenia și unitatea frățească dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Politica partidului comunist, făurirea orînduirii socialiste au dat o nouă strălucire națiunii române, asigurînd fructificarea tuturor energiilor sale creatoare, întărind coeziunea societății pe baza comunității țelurilor și intereselor majore ale tuturor celor ce muncesc. Alianța și prietenia dintre clasa muncitoare și țărănime, unitatea social-politică a tuturor oamenilor muncii s-au consolidat trainic în jurul Partidului Comunist Român, al conducerii sale. Nu există astăzi forță care să poată răpi poporului român cuceririle sale revoluționare, să-l abată de pe calea pe care pășește ferm și sigur, sub flamura partidului — calea socialismului și comunismului.

Desigur, istoria de cinci decenii a Partidului Comunist Român nu reflectă o evoluție rectilinie, partidul nu a fost ferit de greutăți, greșeli și neajunsuri în elaborarea liniei politice, a tacticii, în stabilirea formelor de activitate. Caracteristic este însă faptul că partidul a găsit în rîndurile sale, ale clasei muncitoare, suficiente forțe pentru a corecta greșelile comise, a depăși greutățile, a asigura victoria socialismului. În lupta pentru învingerea greutăților și lipsurilor, Partidul Comunist Român s-a întărit și maturizat, a dobîndit o bogată experiență, și-a sporit capacitatea de a rezolva problemele complexe ale luptei revoluționare și construcției socialiste într-un mod creator, original, corespunzător cerințelor obiective și condițiilor concrete ale țării noastre.

Măreţele realizări obţinute de-a lungul acestui drum istoric de o jumătate de secol reprezintă cea mai concludentă dovadă a justeţei politicii Partidului Comunist Român, care s-a călăuzit întotdeauna şi se călăuzeşte neabătut după concepţia revoluţionară a proletariatului despre lume şi viaţă, după ideile marxism-leninismului, aplicîndu-le creator la condiţiile României, la particularităţile fiecărei etape a dezvoltării societăţii. Ele constituie, totodată, o mărturie grăitoare a faptului că partidul comunist, trup din trupul poporului român, al clasei muncitoare, ţărănimii, intelectualităţii, nu are ţeluri mai înalte, scopuri mai nobile decît servirea intereselor fundamentale ale poporului, a cauzei socialismului şi comunismului, că întreaga sa politică internă şi externă este expresia fidelă a cerinţelor dezvoltării ascendente a societăţii româneşti, a ridicării României pe culmi tot mai înalte de civilizaţie, a sporirii contribuţiei sale la întărirea forţelor socialismului şi păcii în lume. Tocmai de aceea politica partidului este însuşită şi înfăptuită cu elan de toţi oamenii muncii, indiferent de naţionalitate, tocmai de aceea partidul comunist este urmat cu deplină încredere şi devotament nețărmurit de întregul nostru popor.

Aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român constituie un prilej de evocare a glorioaselor tradiţii revoluţionare ale mişcării noastre muncitoreşti, a clocotitoarei istorii de lupte şi victorii a partidului, de trecere în revistă a măreţelor realizări dobîndite de poporul nostru sub conducerea sa încercată. În această perioadă vor fi sărbătorite o serie de evenimente importante din istoria luptei clasei muncitoare care au precedat crearea Partidului Comunist Român, între care un loc de seamă ocupă aniversarea semicentenarului grevei generale din octombrie 1920. Vor fi marcate, de asemenea, prin manifestări sărbătoreşti împlinirea unui sfert de secol de la Conferinţa Naţională a partidului din 1945, precum şi aniversarea unor figuri de seamă ale mişcării noastre muncitoreşti din trecut. Împlinirea a 150 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels va prilejui, de asemenea, manifestări menite să releve caracterul marxist-leninist creator al politicii aplicate cu consecvenţă de Partidul Comunist Român.

În întîmpinarea marii sărbători va fi editată Istoria Partidului Comunist Român ; de asemenea, editurile vor tipări lucrări consacrate trecutului istoric al partidului, mişcării comuniste şi muncitoreşti din România. În preajma aniversării semicentenarului partidului va fi inaugurat Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, iar muzeele judeţene vor organiza expoziţii documentare consacrate tradiţiilor mişcării noastre muncitoreşti, istoriei partidului comunist, realizărilor dobîndite în epoca construcţiei socialiste în ţara noastră.

Prilejuind un bogat bilanţ al activităţii de cinci decenii a partidului nostru, jubileul va reprezenta, totodată, un eveniment politic deosebit de important pentru munca de viitor a partidului ; el va marca intensificarea activităţii partidului şi statului, a întregului nostru popor, pentru obţinerea de noi succese în construcţia socialistă. Comitetul Central al partidului cheamă muncitorii, ţăranii, intelectualii, pe toţi oamenii muncii, fără deosebire de naţionalitate, să întîmpine gloriosul semicentenar sporindu-şi eforturile pentru înfăptuirea grandiosului program adoptat de cel de-al X-lea Congres al P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multi-

lateral dezvoltate, pentru înflorirea economică, socială şi culturală a patriei, pentru ridicarea României pe noi trepte ale civilizaţiei.

Obiectivul fundamental ce stă în faţa partidului şi a întregului popor este dezvoltarea tot mai puternică a bazei tehnico-materiale a societăţii, creşterea forţelor de producţie, realizarea unei viguroase industrii moderne şi a unei agriculturi intensive, bazate pe introducerea largă în producţie a cuceririlor ştiinţei, toate acestea trebuind să ducă la lichidarea decalajului care ne desparte de ţările cu economie avansată. Partidul adresează tuturor oamenilor muncii chemarea de a-şi concentra forţele spre sporirea şi perfecţionarea continuă a producţiei de bunuri materiale, spre creşterea avuţiei noastre naţionale, spre ridicarea eficienţei şi a nivelului calitativ al întregii activităţi economice. Pe această bază se vor asigura creşterea continuă a venitului naţional, sporirea veniturilor cetăţenilor, îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei, satisfacerea în tot mai largă măsură a cerinţelor oamenilor muncii.

Punerea deplină în valoare a superiorităţii noii orînduiri sociale, accelerarea procesului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate impun să se acţioneze cu perseverenţă pentru perfecţionarea relaţiilor de producţie, a tuturor raporturilor sociale, a activităţii statului nostru socialist, a formelor de conducere şi organizare a societăţii socialiste. Este necesară continuarea acţiunilor iniţiate de partid pentru îmbunătăţirea conducerii, planificării şi organizării economiei naţionale, întărirea rolului planului unic, precum şi a răspunderii şi iniţiativei tuturor organismelor economice. Pentru continuarea procesului de adîncire a democraţiei socialiste — necesitate obiectivă a progresului continuu pe calea socialismului şi comunismului — este necesar să se creeze cadrul corespunzător în vederea participării tot mai active a maselor la conducerea statului, la dezbaterea şi elaborarea politicii interne şi externe, la adoptarea celor mai importante decizii şi măsuri privind evoluţia societăţii. În cadrul vastei activităţi consacrate perfecţionării şi întăririi noii orînduiri sociale, vor trebui promovate în continuare cu fermitate principiile echităţii şi dreptăţii sociale, ale umanismului socialist, creîndu-se cele mai favorabile condiţii pentru manifestarea plenară a personalităţii umane.

Afirmarea deplină a forţei societăţii noastre impune să acordăm o neslăbită atenţie întăririi alianţei muncitoreşti-ţărăneşti — temelia trainică a orînduirii noastre — unităţii social-politice şi coeziunii naţiunii noastre socialiste, dezvoltării prieteniei frăţeşti dintre poporul român şi naţionalităţile conlocuitoare. Unitatea întregului popor în jurul partidului constituie principalul izvor al forţei şi trăiniciei de nezdruncinat a orînduirii noastre sociale şi de stat.

Orientarea justă a procesului complex de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate pune în faţa partidului cerinţa imperioasă de a-şi perfecţiona neîncetat activitatea politică şi organizatorică, formele prin care îşi exercită rolul conducător în societate, de a da un caracter ştiinţific întregii munci de conducere a vieţii sociale. Exprimînd voinţa, gîndurile şi aspiraţiile întregului popor, afirmîndu-se ca forţă motrice a societăţii, participînd direct, nemijlocit la întreaga viaţă socială, organizînd, prin membrii săi, prin organele şi organizaţiile de partid, activitatea creatoare a muncitorilor, ţăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii,

indiferent de naționalitate, partidul comunist va reprezenta și în viitor izvorul care vitalizează energia creatoare a poporului în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, forța care dinamizează societatea noastră și-i asigură mersul ascendent spre comunism.

Unul din factorii esențiali ai victoriilor de ieri, de azi și de mîine ale Partidului Comunist Român, ai capacității sale de a-și înfăptui în continuare misiunea de forță politică conducătoare a societății îl constituie unitatea politico-organizatorică, coeziunea de granit a rîndurilor sale. Mai puternic și unit ca oricînd, reprezentînd o uriașă forță politică, organizatorică și ideologică, Partidul Comunist Român va acționa și în viitor cu toată hotărîrea pentru păstrarea și întărirea unității sale de nezdruncinat — bunul său cel mai de preț, prima condiție a forței sale de luptă, a potențialului său de mobilizator și organizator al poporului în opera de construcție socialistă.

Îndeplinirea rolului ce-i revine în societate impune, de asemenea, înfăptuirea neabătută a principiilor democrației interne și a centralismului democratic, respectarea strictă a normelor disciplinei de partid, precum și statornicirea muncii colective în activitatea tuturor organelor centrale și locale, valorificarea înțelepciunii colective a cadrelor, a întregului efectiv al partidului, afirmarea tot mai largă a inițiativei comuniștilor, participarea lor la găsirea soluțiilor celor mai juste, a hotărîrilor celor mai corespunzătoare cerințelor dezvoltării patriei.

Aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român constituie un prilej deosebit pentru intensificarea activității noastre ideologice. Prin stimularea gîndirii creatoare, a spiritului novator, prin aplicarea originală a legilor generale ale construcției socialiste în funcție de cerințele obiective și particularitățile societății noastre — evitînd transpunerea mecanică a unor forme și metode proprii altor condiții social-economice — Partidul Comunist Român își va aduce și în viitor contribuția la dezvoltarea experienței mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la tezaurul teoretic și practic al marxism-leninismului. Este datoria oamenilor de știință, a cercetătorilor din domeniul științelor sociale de a elabora lucrări care să oglindească fenomenele noi ale evoluției societății noastre, să contribuie la elucidarea teoretică a problemelor privind perfecționarea organizării societății, a relațiilor de producție, a vieții social-politice, evoluția în perspectivă a societății noastre, a proceselor care au loc în lume, în condițiile epocii contemporane. În întîmpinarea jubileului partidului, Academia de științe sociale și politice, Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Academia de învățămînt social-politic „Ștefan Gheorghiu" și Academia Republicii Socialiste România vor organiza o sesiune științifică comună cu participare internațională. Institutele de cercetări științifice, institutele de învățămînt superior, societățile științifice ale cadrelor didactice vor organiza sesiuni de comunicări și simpozioane cu teme adecvate acestui eveniment. Aceste manifestări, ca și lucrările ce urmează a fi publicate, vor releva bogata activitate teoretică și practică desfășurată de Partidul Comunist Român în conducerea operei de edificare a

societății socialiste, problemele actuale privind dezvoltarea economiei, culturii, a vieții sociale, activitatea internațională a partidului și statului.

Întîmpinarea aniversării partidului trebuie să fie o perioadă de intensificare a muncii politice pentru educarea comunistă a oamenilor muncii, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor. În cluburi, case de cultură, cămine culturale, școli, institute de învățămînt superior, unități militare vor fi organizate cu acest prilej conferințe, simpozioane și alte manifestări politico-educative. Presa centrală și locală, revistele teoretice și social-culturale, radioul și televiziunea vor defășura o amplă și multilaterală activitate politico-educativă consacrată oglindirii eroicelor tradiții de luptă ale partidului, cultivării devotamentului tuturor oamenilor muncii față de politica sa marxist-leninistă, mobilizării întregului popor la înfăptuirea sarcinilor trasate de partid.

Dezvoltarea culturii și artei va constitui și în viitor una din preocupările majore ale partidului și statului. Partidul va acționa neobosit pentru îmbogățirea vieții spirituale a poporului, pentru cultivarea înaltelor trăsături ale omului nou, făuritor conștient al propriei sale istorii, pentru lărgirea orizontului cultural al maselor populare. În acest sens, scriitorii, compozitorii, pictorii, sculptorii, toți creatorii de artă sînt chemați să-și afirme talentul, forțele creatoare în opere literare, artistice, cinematografice înfățișînd lupta revoluționară a comuniștilor, a forțelor înaintate ale poporului, viața nouă, tumultuoasă a societății noastre socialiste, care să înaripeze poporul în lupta pentru înflorirea patriei.

Sărbătorirea a 50 de ani de activitate revoluționară constituie, de asemenea, pentru partidul nostru comunist un prilej de dezvoltare a relațiilor de colaborare și solidaritate cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești frățești, cu forțele democratice, antiimperialiste, de intensificare a activității internaționale puse în slujba cauzei nobile a socialismului și comunismului, a progresului social, a luptei pentru destindere, securitate și pace în lume. Concentrîndu-și eforturile asupra dezvoltării construcției socialiste în țara noastră, Partidul Comunist Român își îndeplinește o înaltă îndatorire față de popor și, totodată, se achită de o obligație esențială față de clasa muncitoare din întreaga lume, față de forțele socialismului și păcii. Pornind de la înaltele răspunderi ce îi revin ca detașament activ al mișcării revoluționare contemporane, P.C.R. va acționa și în viitor în spiritul internaționalismului proletar, care a caracterizat viața și lupta partidului nostru de-a lungul întregii sale istorii. În acest spirit, Partidul Comunist Romîn va situa cu fermitate în centrul politicii sale dezvoltarea prieteniei, alianței și colaborării multilaterale cu toate țările socialiste, va milita în continuare neabătut pentru depășirea dificultăților existente între țările socialiste, pentru întărirea unității lor, pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, ale egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, întrajutorării și avantajului reciproc.

Partidul Comunist Român va intensifica relațiile de solidaritate, colaborare și prietenie cu toate partidele comuniste și muncitorești, își va

aduce contribuția la refacerea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești, pe baza marxism-leninismului și internaționalismului proletar, a respectării independenței fiecărui partid, a dreptului său de a-și elabora de sine stătător politica internă și externă, strategia și tactica revoluționară, formele de organizare și conducere.

În strînsă legătură cu partidele comuniste și muncitorești vor fi organizate manifestări adecvate în străinătate pentru aniversarea semicentenarului Partidului Comunist Român — expoziții, conferințe publice, tipărirea de lucrări consacrate acestui eveniment.

Partidul nostru va dezvolta în continuare legăturile de colaborare cu mișcările de eliberare națională, cu organizațiile democratice și progresiste, cu popoarele care luptă împotriva colonialismului și neocolonialismului, pentru libertate socială și națională, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, va milita cu toată energia pentru întărirea unității și solidarității frontului antiimperialist.

Partidul nostru va milita în continuare pentru dezvoltarea colaborării și cooperării cu toate statele lumii, pentru promovarea în relațiile dintre state a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî de sine stătător destinele. P.C.R. va acționa neobosit pentru însănătoșirea climatului internațional, stingerea focarelor de încordare și război, soluționarea pe cale pașnică a problemelor litigioase, pentru întărirea securității internaționale, pentru victoria cauzei generale a păcii și progresului social.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român își exprimă convingerea că împlinirea a 50 de ani de la crearea partidului va fi întîmpinată de comuniști, de utecișți, de toți oamenii muncii printr-o activitate însuflețită, prin mobilizarea energiilor creatoare pentru înfăptuirea politicii partidului, a programului trasat de Congresul al X-lea, asigurînd mersul ascendent al economiei, culturii și științei, înflorirea multilaterală a națiunii noastre socialiste, sporirea contribuției României socialiste la întărirea forțelor păcii și progresului în lume.

La aniversarea semicentenarului său, Partidul Comunist Român asigură clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor că își va îndeplini și de acum înainte cu abnegație și devotament misiunea de forță politică conducătoare a societății, cu care a fost învestit, că va călăuzi în mod ferm România pe calea progresului și civilizației, slujind cu nemărginită dăruire interesele patriei noastre socialiste, cauza generală a socialismului și comunismului.

COMITETUL CENTRAL AL
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

În întîmpinarea aniversării semicentenarului Partidului Comunist Român, revista „Anale de istorie" inaugurează, începînd cu acest număr, în care publică Hotărîrea C.C. al P.C.R. privind sărbătorirea acestui măreț eveniment, o rubrică permanentă.

În cadrul acestei rubrici va fi publicată o suită de materiale privind tradițiile revoluționare ale mișcării socialiste și muncitorești din țara noastră, desfășurarea și semnificația grevei generale din octombrie 1920, procesul de clarificare politică și ideologică marxist-leninistă, pentru crearea Partidului Comunist Român, lupta P.C.R., exponent al intereselor vitale ale maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate, împotriva exploatării și asupririi, a fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și suveranității țării, pentru pace și colaborare cu toate popoarele.

Marcînd, în paginile sale, unul din cele mai glorioase momente ale istoriei partidului comunist — insurecția armată din August 1944, revista va aborda o serie de probleme privind semnificația unor momente istorice, între care Conferința Națională din octombrie 1945, conducerea de către P.C.R. a luptei pentru democratizarea țării și cucerirea puterii politice, transformările radicale pe care România le-a cunoscut în ultimul pătrar de veac în opera de edificare a societății socialiste, activitatea dusă de P.C.R. în spiritul internaționalismului proletar, pentru întărirea continuă a legăturilor cu partidele comuniste și muncitorești, cu forțele revoluționare din întreaga lume.

„NU CAPITULARE! REZISTENŢĂ!"

Evocare a chemării antifasciste adresată Uniunii Populare Maghiare de secretarul teritorial al P.C.R. din Ardeal şi Banat, Al. Sencovici - 1939

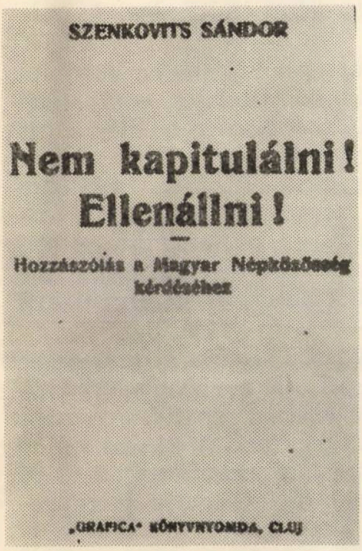

An de an, istoriografia privind lupta Partidului Comunist Român, a organizaţiilor de masă conduse de el şi a celorlalte forţe progresiste şi democratice împotriva fascismului, pentru apărarea independenţei şi integrităţii patriei se lărgeşte şi se îmbogăţeşte cu noi date şi fapte petrecute într-o regiune sau alta a patriei noastre, cu documente noi. Toate acestea ajută la cunoaşterea mai aprofundată a istoriei mişcării antifasciste din România, care a antrenat, alături de clasa muncitoare, cea mai consecventă forţă potrivnică fascismului, şi mase de ţărani, intelectuali, tineret din întreaga ţară şi, alături de români, oameni ai muncii maghiari, germani şi de alte naţionalităţi. Partidul Comunist Român s-a dovedit a fi nu numai detaşamentul politic cel mai combativ din mişcarea antifascistă, dar şi conducătorul acesteia în momentele hotărîtoare pentru destinele patriei.

Nori grei şi întunecoşi ameninţau şi cerul României odată cu predarea puterii politice partidului lui Hitler, cînd Germania fascistă devenise cel mai puternic focar de revanşism şi agresiune, în jurul căruia vor gravita şi forţele fasciste revanşarde din alte ţări. Pacea Europei şi popoarele sale erau în mare pericol.

În faţa primejdiei care ameninţa România, partidul comunist şi-a formulat, după 1935—1936, linia politică, tactica şi lozincile în problema apărării intereselor majore ale patriei.

Dezvăluind esenţa ultrareacţionară a agenturilor fasciste din România, şi în primul rînd a Gărzii de fier, partidul comunist arăta, în acelaşi timp, pericolul care ameninţa patria datorită ofensivei forţelor prohitleriste şi datorită sprijinului acordat de vîrfurile reacţiunii marii burghezii

şi ale moşierimii române. Mobilizarea tuturor forţelor antifasciste într-un front comun de luptă era calea pe care P.C.R. o indica drept salvatoare pentru poporul nostru şi pentru integritatea ţării, grav ameninţată de Germania hitleristă şi aliaţii acesteia.

Cu o abilă propagandă, care specula sentimentele naţionale ale minorităţilor germane ce trăiau de veacuri în hotarele ţărilor vecine, hitlerismul a reuşit să înrîurească nu numai clasele dominante ale acestor minorităţi, dar şi acele pături sociale sau categorii cu un nivel de educaţie în care burghezia semănase decenii în şir naţionalismul, şovinismul, ba chiar şi pe unii muncitori ale căror convingeri revoluţionare nu erau suficient de temeinice.

Partidelor comuniste în primul rînd din toate aceste ţări, în care revanşismul, promovat pînă la agresiune de hitlerism, creştea ameninţător pentru popoarele şi ţările continentului, le-a revenit misiunea de a ridica, în faţa ofensivei fascismului dusă pe multiple planuri, baricada vie a unităţii forţelor antifasciste din fiecare ţară, a maselor indiferent de naţionalitate.

Cînd fascismul maghiar din guvernul Ungariei horthiste s-a apropiat de hitlerism pînă la subordonare faţă de Germania hitleristă, comuniştii maghiari din România şi organizaţiile de masă democratice au dezvăluit primejdia pe care o reprezenta o asemenea îngemănare fascistă pentru poporul român şi pentru poporul maghiar. Se înscriu cu cinste în istoria mişcării comuniste, democratice şi antifasciste acţiunile desfăşurate împotriva fascismului de pretutindeni, pentru apărarea păcii şi integrităţii patriei comune ale Uniunii oamenilor muncii maghiari din România, împreună cu alte organizaţii legale ale partidului comunist, cu organizaţii socialiste, cu Frontul plugarilor.

În 1936, cînd Mussolini s-a declarat în favoarea revizuirii graniţelor statelor din bazinul dunărean, ameninţînd că sprijină revizionismul Ungariei horthiste, C.C. al P.C.R. a apreciat că aceasta „constituie o provocare de război şi o încurajare directă a elementelor fasciste şi războinice din toată lumea... Această declaraţie — se spunea în manifestul C.C. al P.C.R. — încurajează fascismul şi revizionismul din Ungaria şi reprezintă un îndemn direct la război“ [1].

Nu era de loc uşor ca în acea perioadă din ajunul celui de-al doilea război mondial, cînd Germania hitleristă începuse să-şi aplice planurile expansioniste, să poţi spune deschis pentru mase largi adevărul despre marea primejdie ce ameninţa popoarele. În 1938—1939, fascismul horthist, mizînd direct pe sprijinul Italiei mussoliniene şi al Germaniei hitleriste, agita febril, cu zgomot de arme, chestiunea revizuirii hotarelor României. Scontînd pe influenţa îndelungată pe care clasele dominante maghiare au semănat-o în rîndurile unei părţi a naţionalităţii maghiare din România, a activizat agenturile şovine, fasciste pentru a capta mase cît mai largi din rîndurile maghiarilor din ţara noastră în scopul împingerii lor pe făgaşul politicii revanşarde, alături de hitlerism.

În asemenea momente, comuniştii maghiari, spre onoarea lor, reprezentanţi ai organizaţiilor democratice antifasciste maghiare din România

[1] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota XX-22, inv. nr. 947.

au înţeles marile comandamente ale mişcării comuniste şi antifasciste şi, pătrunşi de sensul profund al internaţionalismului proletar, au acţionat cu clarviziune pentru a împiedica tîrîrea maselor populaţiei maghiare la carul hitlerist al celei mai reacţionare, agresive şi antipopulare politici pe care istoria o condamnase încă de atunci.

Este concludent în această privinţă un document care a putut nu numai să fie tipărit, înfruntînd rigorile autorităţilor reacţiunii româneşti, dar să fie şi răspîndit în 10 000 de exemplare. Broşura-manifest a circulat din mînă în mînă în rîndurile cetăţenilor de naţionalitate maghiară şi a fost ca o rază în acele momente atît de grave, cînd războiul sta să izbucnească, atunci cînd voinţa popoarelor era ignorată şi deruta pusese stăpînire pe o parte din mase.

PRIVIRE GENERALĂ PENTRU ÎNŢELEGEREA CLARĂ A PROBLEMEI

Trăim vremuri grele. De la o zi la alta frontierele ţării se schimbă. Se prăbuşesc sisteme de stat. Evenimentele se transmit cu iuţeala avioanelor. Problemele sociale, economice, culturale şi naţionale nu frămîntă astăzi numai unele pături sociale, ci omenirea întreagă. Vrînd, nevrînd, conştient sau inconştient, fiecare om este nevoit să intre în vîltoarea evenimentelor. Sînt mulţi care aleargă după «Fata morgana» şi nu văd că în spatele acesteia se cască craterul unui vulcan care le ameninţă căminul, familia, mica lor avere, cultura şi existenţa lor naţională ; vulcan care-i gata să izbucnească în orice moment şi să distrugă totul în calea lui.

E nevoie să fim clarvăzători. Azi, mai mult ca oricînd, e nevoie să privim evenimentele în interdependenţa lor ; pentru a nu fi induşi în eroare de speculaţiunile superficiale, de vorbele sunătoare, pentru ca agenţii puterilor agresive să nu ne prindă în mrejele lor — prin agitaţia pe care o duc atît de la om la om, cît şi prin presă sau prin radio.

Azi, mai mult ca oricînd, e nevoie de vigilenţă, conştiinţă şi pregătire, pentru ca nu cumva cei care vor să ne subjuge şi să ne exploateze să reuşească să profite de dorinţa de mai bine a fiecărui om. Pentru ca nu cumva să reuşească cei ce vor să provoace cel mai zguduitor dezastru naţional, să-şi însuşească aspiraţiile naţionale cele mai sfinte. Nu cumva, sub masca năzuinţelor noastre culturale, să fim cuprinşi de ororile barbariei. Pentru ca nu cumva păgînii, care făuresc teoriile rasiale şi propovăduiesc ura de rasă, să răstălmăcească şi să profaneze năzuinţele noastre spre pace, creştinismul, iubirea aproapelui şi să se folosească de acestea pentru a dezlănţui tîlhărescul lor război de cotropire. Trebuie să precizăm de la bun început că divinizatorii «dinamismului», adepţii forţei, propovăduitorii rasismului, iredentiştii şi pretendenţii de colonii se străduiesc din răsputeri să înfăptuiască această groaznică crimă. Este un lucru îndeobşte cunoscut că această forţă diabolică se numeşte fascism.

Fascismul şi războiul sînt ororile omenirii. Sînt inseparabili ca doi îndrăgostiţi. *Numai moartea îi separă. Spectrul războiului atîrnă deasupra capului nostru pe un fir de aţă. Pînă cînd va exista pe lume*

fascism, ața se poate rupe în orice moment. Sîntem deci datori să privim evenimentele ținînd seama de acești «doi îndrăgostiți», de aceste două puteri distructive. Toate evenimentele sînt în strînsă legătură cu cele de mai sus.

Revizionismul maghiar se pricepe de minune să explice cauzele situației disperate în care se află muncitorimea, țărănimea și intelectualitatea din această țară, prin faptul că țara a fost privată de frontierele ei «istorice».

Muncitorul maghiar a avut însă și între granițele «istorice» un salariu de mizerie și nici astăzi nu are drept la contract colectiv. Zdrobitoarea majoritate a țăranilor unguri n-a avut pămînt nici între granițele «istorice». Oare sutele de mii de unguri plecați în America, pe care poetul Ady Endre îi cîntă în minunata sa poezie «Revoluția în pribegie», nu au fost nevoite să-și taie toiag de pribegie din pădurile granițelor istorice? Oare țărănimea maghiară poate aștepta îmbunătățirea situației ei de revizuire a granițelor? Nu. Hotărît că nu!

În momentul în care s-a vorbit pentru prima oară despre realipirea Slovaciei la Ungaria, aristocrații, moșierii și popii s-au și grăbit să-și formuleze pretențiile asupra pămînturilor lor «confiscate». Acesta este miezul problemei. De aceea îi doare pe latifundiarii maghiari inima după Ardeal. Din această cauză a și trebuit să zboare Imrédy de la conducerea guvernului maghiar, cu toate că dînsul nu a avut nici măcar intenția să satisfacă setea de pămînt a țăranului maghiar care trăiește în neagră mizerie, ci a vrut doar să adoarmă această sete de pămînt cu parcele mici, neînsemnate, pe care țăranii să fie obligați să le plătească. În Ungaria este însă o crimă și simplul fapt de a te gîndi la reforma agrară. Cel care a făcut vara trecută prin radio următoarea declarație este doar guvernatorul Ungariei, Miklós Horthy: «Ungaria are 9 000 000 de iugăre de pămînt și 9 000 000 de locuitori. Pentru fiecare suflet revine un iugăr de pămînt, iar dintr-un iugăr nu se poate trăi. În consecință, reforma agrară este imposibilă și dăunătoare» [...].

Iată-ne ajunși la țintă! Cred oare «blagoslovițiii» boieri maghiari că oamenii nu gîndesc de loc? Ar vrea d-lor să dea pămînt fiecărui bancher, comisar de poliție, mare negustor și fiecărui copil al acestora în parte? Aceasta nu este altceva decît batjocorirea mizeriei și setei de pămînt ale țăranului maghiar. E vitriol în loc de alifie pe rănile lui însîngerate.

Cred că frații mei, muncitorii și țăranii unguri din Ardeal, vor înțelege bine și ușor cele de mai sus. Aș dori mult să le înțeleagă deoarece lor mă adresez în primul rînd, pentru că ei formează coloana vertebrală a naționalității maghiare ardelene. *Ei, al căror maghiarism este pătruns de bună intenție, ei care nu sînt îndemnați de ambiția de a conduce cu orice preț, ci de dorința de a prospera. Ei care nu vor să ajungă la prosperitate în dauna popoarelor* cu care conviețuiesc, nici în dauna popoarelor care trăiesc pe alte meleaguri.

Trebuie însă să mă înțeleagă și frații mei, muncitorii și țăranii români. Trecutul nostru istoric milenar ne este martor că din dezbinarea între cele două popoare au profitat întotdeauna dușmanii noștri. Unirea noastră însă a învins întotdeauna dușmanul comun.

Să tăiem poteci, să făurim punți, pentru apropierea între cele două popoare, pentru înfrățirea lor, pentru fericirea noastră comună, împotriva dușmanilor comuni. Împotriva năzuințelor puterilor Axei, pentru apărarea independenței și libertății noastre.

Să stea în fața ochilor noștri, ca pildă vie, soarta națiunii austriace, cehe și chiar a celei maghiare, ale căror guverne și clase conducătoare au capitulat în fața puterilor Axei și prin aceasta au dat popoarele și țara, precum și ființa lor proprie pe mîna acestor furii setoase de sînge și de cotropire.

După entuziasmul forțat al «Anschluss»-ului a [u] urmat exterminarea în masă și întemnițarea vechilor oameni de stat austrieci, a patrioților, muncitorilor și intelectualilor. Viena «jovială» a fost cuprinsă de o epidemie de sinucideri fără pereche. Teroarea a ajuns pînă la reședința cardinalului Innitzer. Devastările și rănile prelatului sînt mărturie că acolo unde apar ciracii lui Himmler, acolo, de la colibă pînă la palat, viața încremenește de spaimă.

Sub pretextul granițelor etnice, hitlerismul desprinde un milion de cehi din trupul Cehoslovaciei. *Din Bratislava la Viena, de la granița germană la Chust, «Cehoslovacia independentă» este ruptă în două de un drum strategic german. Secretarul de stat al guvernului slovac, hitleristul Karmasin, guvernează pe germanii din Slovacia la comanda lui Hitler. În zilele trecute, 361 de conducători germani din «Slovacia independentă» au depus jurămînt lui Hitler.*

Ungaria este astăzi numai formal independentă. *Șaizeci și cinci la sută din exportul produselor sale agricole sînt îndreptate spre cel de-al treilea Reich, în schimbul stilourilor, aparatelor fotografice și muzicuțelor de gură purtînd inscripția «Made in Germany». Dat fiind că produsele bogatei puste ungurești și sudoarea țăranului maghiar nu pot fi «plătite» totuși numai prin aceste produse, Ungaria este nevoită să-și reducă — la porunca lui Hitler — propria ei industrie și să asigure astfel piața produselor germane. Navigația pe Dunăre a ajuns complet în mîini germane. La conducerea acesteia Hitler l-a numit pe acel Francisk Basch, sub patronajul căruia studenții maghiari au fost alungați de la balul șvabilor din orașul Pécs. Școlile maghiare din Dunántúl * sînt germanizate cu sutele. Locul salariaților evrei concediați este ocupat în cea mai mare parte de hitleriștii infiltrați.*

«În țară are loc o infiltrație, însă o infiltrație germană», a declarat, în decursul dezbaterilor parlamentare a legii evreești, contele Apponyi György, fiul marelui Apponyi Adalbert, el însuși un om nu cu puțină greutate. Alde Homanyi, Heinrichii și Reininschii, întregul aparat de stat șvabizat lucrează pe ascuns, dar perseverent pentru dizolvarea Ungariei milenare în Reichul german.

«Ungaria trebuie în primul rînd catolicizată, iar apoi înghițită (de Austria)» — a spus pe vremuri episcopul Kolonits.

Kolonitsii de astăzi vor întîi să fascizeze Ungaria, ca prin aceasta

* Zonă geografică în sud-estul Ungariei, care cuprindea circa o treime din Ungaria.

s-o facă să dispară de pe suprafața pămîntului. *În această privință, bandele crucilor cu săgeți se înțeleg de minune cu bandele teroriste hitleriste.*

Problema la ordinea zilei este următoarea : să capitulăm sau să ne împotrivim fascismului cotropitor ?

Convingerile noastre de muncitori cinstiți, patriotismul nostru nu pot da decît un singur răspuns : să ne împotrivim și să ne alăturăm forțelor rezistenței. Să întărim aceste forțe în credința și tenacitatea lor. Dar să ne ridicăm împotriva lor în momentul cînd în acțiunile lor ar apare spiritul sau tendința capitulării.

Acesta trebuie să fie acum firul conducător al tuturor acțiunilor noastre. Pentru a putea realiza acest lucru, pentru a putea construi un zid de oțel din popoarele noastre pentru apărarea patriei, trebuie să fim liberi, uniți, organizați și asigurați din punct de vedere economic. Numai puterea și entuziasmul unui popor liber, unit, organizat și cu o situație economică corespunzătoare sînt în stare să reziste și să-l respingă pe dușmanul năvălitor care rîvnește la jefuirea bogățiilor noastre [...].

SENSUL INTERNAȚIONALISMULUI NOSTRU ÎN ACEASTĂ PROBLEMĂ

Internaționalismul nostru nu poate fi o piedică pentru ca noi să devenim elementul sănătos, activ, dinamic, elementul care să lupte din răsputeri în cadrul Uniunii Populare Maghiare.

Internaționalismul nostru să nu fie interpretat greșit. Nimeni să nu-l folosească drept mijloc pentru a-și camufla năzuințele lui șovine !

Internaționalismul nostru este marele rezultat al luptei noastre seculare. Nu e o născocire artificială, nu e o lozincă provocatoare, ci o realitate născută de împrejurările, de vremea, de soarta noastră comună, zămislit[ă] de însăși viața. El s-a dezvoltat și s-a călit în focul unor lupte mari. Din internaționalismul muncitorimii maghiare poate izvorî o binefacere pentru ungurii din România.

Din internaționalismul nostru derivă că avem dreptul de a pretinde respect, înțelegere și ajutor pentru poporul nostru numai dacă și noi procedăm la fel cu celelalte popoare.

Poate prețui la justa valoare poporul său și să desfășoare o activitate sănătoasă în folosul acestuia numai acel om care nu este stăpînit de o mentalitate șovinistă nerăbdătoare. Care nu urăște pe semenul său numai pentru că este german, român, rus sau evreu [...]

*

Internaționalismul nostru este frate bun cu credința și acțiunile noastre naționale sănătoase și nu este în antagonism cu patriotismul nostru, ci cu șovinismul nerăbdător și ațîțător la război. *Aceasta este realitatea.*

Prisma prin care noi privim evenimentele ce se petrec în lume este determinată de internaționalismul nostru Problemele noastre naționale nu pot fi separate de aceste evenimente.

În fața noastră stă exemplul Austriei, al regiunii sudete și al ungurilor din sudul Slovaciei. Aceste popoare nu s-au eliberat, ci, dimpotrivă, cu ocazia alipirii lor la țările fasciste, s-a abătut asupra lor o catastrofă națională și socială. Sistemul de guvernare și guvernele actuale ale patriei lor sînt antipopulare din punct de vedere social, iar din punct de vedere național sînt șovine și atîțătoare la război. Ca urmare, sînt ostile națiunii lor.

Din internaționalismul nostru derivă datoria de a demasca în fața poporului nostru și în fața naționalităților conlocuitoare acest patriotism fals și tendința de cotropire care se ascund sub masca sa.

ÎMPOTRIVA REVIZIONISMULUI TERITORIAL, PENTRU APĂRAREA FRONTIERELOR NOASTRE

Guvernul actual al Ungariei și conducătorii ei actuali duc, în covîrșitoare majoritate, o politică antinațională. Ei au jertfit independența națională a Ungariei pe altarul păgîn al hitlerismului cotropitor. Drept recompensă, Hitler sprijină năzuințele revizioniste ale Ungariei. Berlinul, Roma, Budapesta cîntă pe aceeași strună contra României. Scopul lor este să pîrîie mitralierele și să bubuie tunurile, în cazul cînd Ungaria nu-și recapătă teritoriile «istorice» pierdute la Trianon. În spatele intențiilor revizioniste se ascunde măcelul milioanelor de oameni.

Revizioniști pot fi astăzi numai hitleriștii, fasciștii, trădătorii muncitorilor și șoviniștii atîțători la război.

Sfînta noastră convingere [este] că unei Ungarii democratice i-ar fi străin chiar și gîndul revizionismului. Între adevărații democrați orice litigiu ce s-ar putea ivi se poate rezolva pe cale pașnică. Adevărații democrați sînt prietenii și păzitorii păcii. Luptători pentru înțelegerea tovărășească și ajutor reciproc între popoare. Ei sînt bastioanele de neclintit ale securității colective.

Decurge, așadar, din internaționalismul nostru că trebuie să demascăm revizionismul. Să-i dezvelim masca patriotardă, să-l înfățișăm în esența lui antinațională, pentru a putea duce o luptă necruțătoare împotriva lui.

Pentru dezmembrarea Cehoslovaciei și răpirea independenței sale, pretextul a fost «eliberarea» sudeților. Dar oare Hitler nu se va folosi mîine de sașii din Ardeal pentru a acapara grîul, industria, minereurile României, și în special «aurul lichid» — petrolul ? Acesta este motivul pentru care el dă ajutor Ungariei ca unei slugi credincioase, în năzuințele ei revizioniste. Este știut că la Budapesta, cu toate oficialele declarații de pace, se poate vedea pretutindeni lozinca amețitoare, atîțătoare la război: «Totul înapoi, Ardealul înapoi !».

Și Roma ar dori să ne urcăm pe masa de operație și să cedăm benevol, chiar dacă nu tot Ardealul, dar cel puțin o jumătate din el. Berlinul. Roma, Budapesta sînt unite prin revizionismul lor.

Libertatea, independența și dezvoltarea viitoare a maghiarilor din Ardeal sînt strîns legate de independența și soarta poporului român. Granițele actuale, independența României sînt grav periclitate de puterile Axei. Noi spunem deschis că libertatea, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a maghiarilor din Ardeal sînt, de asemenea, periclitate în urma aspirațiilor de cotropire ale Axei. Sîntem, de aceea, în mod categoric împotriva revizionismului, în interesul maghiarilor și al întregului popor din România. Înțelegem să tragem toate consecințele acestei atitudini și sîntem gata de a lupta cu arma în mînă dacă va fi nevoie, disciplinat, curajos, organizat, împotriva aspirațiilor de cotropire ale Axei și sateliților ei. Vom apăra, dacă va fi nevoie, cu prețul vieții noastre, frontierele actuale ale României Din punct de vedere politic, vom demasca cu toată puterea și capacitatea noastră pe agenții interni ai Axei și-i vom combate, fie că sînt maghiari, germani sau români.

Din cele de mai sus reiese că nu așteptăm de la domnii fasciști-hitlerişti din Budapesta asigurarea drepturilor noastre naționale, dezvoltarea și buna noastră stare, ci de la înțelegerea reciprocă cu poporul român, de la colaborarea cu acesta, de la unirea strînsă a celor două popoare. Budapesta este astăzi reacționară, antinațională. Ea merge împreună cu Berlinul, ale cărui aspirații de cotropire împotriva României sînt evidente. Merge împreună cu Roma, cu cotropitorul sîngeros al popoarelor abisinian și spaniol. Aceste fapte și crime strigătoare la cer sînt suficiente pentru a ne determina să fim hotărîți contra revizionismului.

Întreb însă pe acei domni unguri care ne impută internaționalismul nostru : sînt ei oare contra revizionismului din motive tactice provizorii sau pentru că văd singuri laturile dăunătoare și periculoase ale revizionismului ? Îi întreb : nu cumva recunosc ei frontierele actuale ale României din tactică, a la Heinlein, pentru a o ataca la un moment dat pe la spate ? Dacă nu este vorba de așa ceva, sînt ei gata să apere frontierele României, cu armele în mînă, împotriva puterilor Axei ? Dacă răspunsul este afirmativ, ei trebuie să primească în U.P.M. cu bucurie pe muncitorii maghiari și trebuie să dea locuri în conducere reprezentanților desemnați de muncitori. În acest caz ei vor găsi în cadrul U.P.M., în persoana muncitorilor maghiari, tovarăși credincioși, luptători hotărîți pentru interesele unguri-lor din Ardeal. În cazul că refuză să introducă și să valorifice în cadrul U.P.M. devotamentul, experiența noastră în luptă, capacitatea de organizare, credința și dragostea pentru popor, limba și cultura noastră, atunci... dau cea mai sigură dovadă despre rolul lor de heinleini, despre faptul că vor să tulbure pacea și că ei sînt adepți ai războiului [...].

Editată în 10 000 de exemplare, broșura relevă starea de spirit a maselor din Transilvania, a oamenilor muncii români, maghiari și ger-

mani în perioada grea de la sfîrşitul deceniului al 4-lea al secolului nostru, cînd forţele negre ale fascismului ameninţau integritatea ţării şi fiinţa naţională a poporului român.

Comuniştii au chemat întotdeauna la luptă pentru cauze drepte. De aceea, în lupta lor înfrîngerile au fost temporare, iar victoriile trainice. Masele populare din România au biruit imense greutăţi în timpul războiului hitlerist. Atunci cînd comuniştii l-au chemat la insurecţie la 23 August 1944, poporul a răspuns firesc şi a biruit definitiv fiara fascistă. Le-a fost dat comuniştilor din România ca, împreună cu întreaga Armată română, să participe la eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei de sub jugul hitlerismului german. Desfăşurarea evenimentelor confirma justeţea prevederilor partidului comunist. Ţelurile luptei comuniştilor au fost continuu în concordanţă cu interesele naţionale ale patriei şi progresului şi pînă la urmă ţelurile au fost atinse. „Edificarea socialismului în ţara noastră — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — este rezultatul eforturilor comune ale poporului român şi ale naţionalităţilor conlocuitoare, care transpun în viaţă cu un puternic elan patriotic politica Partidului Comunist Român“ [2].

[2] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 637.

CURENTE DE IDEI ŞI OPINII ÎN LEGĂTURĂ CU NEOIOBĂGIA*

(Cap. VII din lucrarea NEOIOBĂGIA)

C. DOBROGEANU-GHEREA

Legată strîns de frămîntările sociale pe care le-a generat problema agrară din România la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea, **Neoiobăgia,** este una dintre cele mai reprezentative lucrări ale socialismului românesc în perioada amintită, impunîndu-se ca o operă de prim rang în literatura social-economică a timpului.

Întocmirea lucrării **Neoiobăgia** i-a solicitat lui C. Dobrogeanu-Gherea trei ani de muncă încordată. În iulie 1910, redactarea textului era, în linii mari, terminată. Procesul definitivării şi tipăririi s-a încheiat în octombrie 1910. Apariţia **Neoiobăgiei** a fost primită ca un adevărat eveniment al vieţii ideologice din România.

Studierea problemei agrare nu se poate dispensa de această lucrare, aptă şi acum, prin ce are trainic, viabil, să fertilizeze cercetarea, să sugereze idei şi căi de investigare utile. Fără contribuţia adusă de **Neoiobăgia,** problema agrară ar rămîne una dintre temele majore ale istoriografiei şi istoriei economice a României, dar n-am avea sporul de cunoaştere pe care-l avem prin ea.

Nu pentru că ar fi scutită de lipsuri sau scăderi ; nici integritatea viziunii pe care o propune Gherea asupra realităţii agrare — cu exagerarea elementului semifeu-

* Conceptul de *neoiobăgie*, atît de larg folosit ulterior în literatura de specialitate şi atît de disputat, apare în lucrarea lui C. D. Gherea într-un dublu sens. Pe plan mai general, el desemnează tipul de evoluţie a ţării în perioada de la sfîrşitul sec. al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea. În mod special şi frecvent, prin *neoiobăgie* Gherea a înţeles modul de existenţă a realităţii rurale româneşti, a definit componentele structurii şi caracteristicile sistemului agrar în perioada de după reforma din 1864. După cum se ştie, acest sistem îmbina în sine forme semifeudale de producţie cu relaţii capitaliste, aflate în continuă dezvoltare. „*Neoiobăgia* noastră — arăta Gherea — constă din două elemente : unul economico-social — amestecul hibrid de capitalism şi feudalism şi altul politico-social — dezbrăcarea ţărănimii de orice drepturi, care sînt trecute, spre uz şi abuz, claselor dominante".

Într-o formulare care redă mai detaliat şi mai sugestiv aspectele vieţii rurale, urmărite cu precădere în lucrare, Gherea arăta că *neoiobăgia* „...e o întocmire economico şi politico-socială agrară particulară ţării noastre şi care constă din patru termeni : raporturi de producţie în bună parte iobăgite, feudale, o stare de drept liberalo-burgheză prefăcută în minciună, lăsînd pe ţărani la discreţia stăpînului ; o legislaţie tutelară, care decretează inalienabilitatea pămînturilor ţărăneşti şi reglementează raporturile dintre stăpîni şi muncitori, raporturi izvorîte din cei doi termeni de mai sus ; în sfîrşit, insuficienţa pămîntului aşa-zisului unic proprietar ţăran pentru munca şi întreţinerea familiei sale, fapt care-l sileşte să devină vasal al marii proprietăţi... Această întocmire hibridă şi absurdă, această neoiobăgie constituie problema agrară specifică a ţării noastre" *(Nota red.).*

dal —, nici mai ales implicațiile ce decurg din concepția sa privind rezolvarea problemei agrare nu pot fi integral acceptate sau împărtășite.

Dar, prin tot ceea ce înseamnă pozitiv, înaintat, profund ca gîndire și cunoaștere, **Neoiobăgia** se înscrie în circuitul valorilor culturale ale poporului nostru.

Cuprinsul lucrării, care, în afară de prefață și introducere, însumează 15 capitole, este ordonat tematic în trei părți distincte : prima parte, formată din două capitole, este oarecum exterioară problemelor privitoare la neoiobăgie. Ea expune funcționarea mecanismului economic al societăților capitaliste și familiarizează pe cititor cu concepția lui Gherea privind dezvoltarea țărilor înapoiate în orbita celor înaintate. Funcția acestei părți în economia lucrării este de a da procesului istoric din România o deschidere spre largile orizonturi ale istoriei universale, de a oferi posibilitatea distingerii specificului, prin raportare, și în același timp de a nu izola situația proprie societății românești de mersul general al istoriei.

Partea centrală a **Neoiobăgiei** este consacrată analizei sistemului agrar, sau, mai cuprinzător, a vieții agrare în România. Se pot distinge două subdiviziuni ale ei : prima tratează aspectele de ordin economic, social și tehnic-productiv pe care le comportă problema agrară. A doua parte prezintă politica economică în domeniul agrar și reflectarea pe plan ideologic a problemelor rurale, cu incidența pe curentele de nuanță poporanistă. Autorul nu-și propune însă o descriere a măsurilor cu caracter economic și social inițiate de cercurile dominante și a luptei desfășurate în jurul aplicării lor, ci caută să dezvăluie cum se comportă regimul neoiobag față de aceste măsuri, ce disponibilități și resurse interne are sau nu are de a se adapta la cerințele vremii.

Din textul lucrării, s-a ales spre publicare capitolul al VII-lea, intitulat : **Curente de idei și opinii în legătură cu neoiobăgia,** în care conținutul de idei este vădit orientat împotriva concepțiilor poporaniste, cu care C. Dobrogeanu-Gherea a dus o amplă polemică.

REDACȚIA

Am văzut pînă acum cît de absurd e regimul nostru economic neoiobag, cît de păgubitor este el țărănimii, agriculturii și însăși țării și deci cît este de neviabil. Și nici n-ar fi trăit atîta vreme — aproape o jumătate de secol — dacă însăși providența n-ar fi dat claselor dominante un mijloc de întreținere a acestei existențe absurde, prin pămînturile statului. Aceste pămînturi, care cuprindeau o întindere imensă — aproape atîta cît s-a dat la prima împroprietărire țăranilor —, împărțite apoi prin împroprietăririle succesive, liniștea starea de spirit atît de îngrijitoare a țăranilor, consolidînd astfel regimul neoiobag.

Țăranul nostru, ca toți țăranii de altfel, are iubirea, setea de pămînt. Această stare sufletească se explică psihicește prin acea legătură care se formează între pămînt și acela care-l lucrează. La această cauză se adaugă, la țăranul nostru, altele speciale lui. Astfel, în spiritul țăranului trăiește convingerea că el are drepturi asupra pămîntului țării, convingere rezultată și din reminiscența istorică — așa de bine arătată de d. R. Rosetti —, și din însești condițiile regimului neoiobag, convingere întărită apoi și prin succesivele împroprietăriri — lucruri ce am văzut mai sus. De aceea setea de pămînt a țăranului nostru e atît de nepotolită. Poetul

Coşbuc a exprimat-o admirabil în poema sa „Noi vrem pămînt !“ Acolo ţărănimea zice că ar îndura toate : şi robie, şi bătăi, şi torturi, şi batjocuri, chiar moartea copiilor — numai să aibă pămînt. Pămîntul pentru ţăran devine un *coşmar*, o idee fixă, el nu mai e un instrument de muncă şi deci de îndestulare a nevoilor materiale şi morale : nu, el se preface într-un scop în sine însuşi, într-o entitate religioasă, fetişistă.

Dorinţa de pămînt devenea deci un factor primejdios de agitaţie socială, iară noile împroprietăriri nu numai că potoleau setea de pămînt, dar distrăgeau atenţia opiniei publice de la toate relele şi mizeriile ce decurg din regimul nostru agrar.

De altfel aceasta nu e principala cauză care a determinat clasele noastre dominante să dea pămînt ţăranilor. Dacă împărţirea pămînturilor statului ar fi fost în dauna claselor dominante, dacă ea ar fi periclitat existenţa regimului neoiobag, ţărănimea n-ar fi văzut un pogon de pămînt, iară frămîntările şi fierberea ei ar fi fost potolite ca în 1907. *Dar împroprietăririle au fost în interesul vital al regimului.* După împroprietărirea de la 1864 au rămas aproape 60 000 de ţărani fără pămînt — proletari —, număr destul de respectabil, la care se adause curînd acel al adolescenţilor de atunci, deveniţi apoi vîrstnici şi care rămîneau, de asemenea, proletari : înmulţirea populaţiei dădea şi ea un important procent de proletari agricoli, iară regimul neoiobag, prin însuşi mecanismul lui, cum am văzut, preface pe micii proprietari în proletari. Cea mai mare parte a ţărănimii fiind deci pe cale de a se proletariza, s-ar fi schimbat în mod fatal şi relaţiile noastre de producţie agrară, pentru că proletarul munceşte în alte condiţii decît iobagul : el e liber, cere plată bună şi nu aduce inventar. Încît proprietarii, pe de o parte, ar fi trebuit să vîre capital şi să aibă imensa grijă a exploatării moşiei, iară pe de altă parte ar fi pierdut toate acele foloase şi ruşfeturi, şi havalele pe care le aveau de pe urma materialului învoibil ce erau neoiobagii.

Cu împroprietăririle succesive, pe de o parte, se liniştea spiritele ţărăneşti şi se potolea setea de pămînt a ţăranului, iară pe de altă parte — rezultat şi mai important — se prefăcea populaţia proletară, periculoasă regimului, în neoiobagă.

Şi lucrul era fatal : cu pămînt insuficient pentru organizarea unei gospodării de sine stătătoare, lipsiţi de capitalul necesar şi în atmosfera neoiobagă generală —, noii împroprietăriţi trebuiau să se prefacă neapărat, cu vremea, în neoiobagi.

Cei mai inteligenţi reprezentanţi ai regimului îşi dădeau perfect seama de cele ce arătăm mai sus şi în expunerile de motive care însoţeau legile de împroprietărire, în fruntea argumentelor se punea pericolul înmulţirii proletariatului agricol. Acest argument suprem în primul rînd avea menirea să convingă pe ideologii ţărano-fili din clasele culte — care, naivi cum i-a făcut Dumnezeu, se şi convingeau îndată, în faţa primejdiei ca ţăranul să se proletarizeze din coşcogea proprietar ce este ! —, iară în al doilea rînd trebuia să convingă pe cei recalcitranţi din clasele dominante. Aceştia erau de două feluri : unii se opuneau împroprietăririlor, pentru că ei înşişi se uitau cu jind la pămînturile statului, care pe te miri ce se puteau lua în arendă, cînd „ai noştri“ erau la putere —, ceea ce a şi fost la noi o mare sursă de... acumulare primitivă ; alţii însă se opuneau împroprietăririlor deoarece, cu drept cuvînt, vedeau în ele

un pericol pentru marea proprietate, întrucît dădeau o sancțiune convingerii țăranului că pămîntul i se cuvine. „Pofta vine mîncînd", ziceau acești recalcitranți. Dar argumentul suprem al înmulțirii proletariatului agricol învingea toate rezistențele.

Adepții d-lui P.P. Carp îi slăvesc umanitarismul și țărano-filismul, pentru că d-sa a fost acela care a împărțit țăranilor peste un milion de pogoane. Ciudată glorificare ! Mai întîi, e cam nu știu cum să slăvești umanitarismul și galantomia unui om care a dat ceva ce nu e al lui. Dar afară de asta, noi am văzut că această danie s-a făcut în interesul bine priceput al claselor dominante, nu al țăranilor. Un element de laudă se putea găsi mai degrabă în *felul* cum s-a străduit d. Carp să săvîrșească împroprietăririle, iară nu în faptul simplu că le-a săvîrșit. D. Carp s-a silit să dea țăranilor și instrumente de muncă, și capitalul necesar, pentru a preface pe unii în adevărați mici proprietari și mici producători, iară pe alții în proprietari mijlocii și proprietățile acestora în unități de producție prospere. D. Carp s-a străduit să formeze sate model în Bărăgan — procurînd acolo apă prin puțuri arteziene —, să ridice producția țării și pe producători. Asupra întregii acestei activități, mai ales asupra celei din urmă, adepții d-lui Carp trec cu vederea, jenați că această activitate n-a reușit, s-a arătat utopică. Este evident că întreaga viață și întreaga luptă a d-lui Carp sînt pătrunse de un element utopic și de o profundă contrazicere. D-sa a voit să dezvolte categorii economice ieșite sub și din regimul capitalisto-burghez, a voit să le dezvolte într-o țară cu regim semi-feudal, neoiobag — și asta nu numai fără a înlătura acest regim, dar silindu-se încă să-l consolideze. Asta e adevărat. D. Carp nu numai că n-a văzut piedicile din drumul său și deci n-a căutat să le înlăture, dar le-a și înmulțit ; decît cel puțin a văzut drumul și a lucrat în consecință, fără a se abate pe căi lăturalnice, fără a căuta diversiuni, spunînd adevărul așa cum îl vedea și sfidînd bărbățește demagogia din toate partidele — chiar și dintr-al său.

Și în loc să-l glorifice pentru aceste merite și pentru altele, adepții săi găsesc împărțirea de pămînt !

*

* *

Am văzut ce rol adevărat providențial au avut pentru regimul nostru pămînturile statului. Din nenorocire însă, vorba neamțului : *alle Herrlichkeit hat ein Ende ;* și au început să „aibă sfîrșit" și pămînturile statului, pe cînd proletariatul creștea, creștea mereu, și prin înmulțirea populației, și prin însuși mecanismul regimului neoiobag.

Ce era de făcut ? Unde să găsești un mijloc atît de bun, cum au fost pămînturile statului, pentru a liniști spiritele, pe de o parte, și a consolida regimul neoiobag, pe de alta ? Și au început să dea din colț în colț oamenii noștri politici, politicianii, filantropii, cărturarii, economiștii, sociologii noștri, căutînd acest nou mijloc, care să facă măcar în parte serviciul pe care l-au făcut pămînturile statului.

Atunci a început acel potop de proiecte, propuneri, discursuri, ochiri asupra stării și pentru îmbunătățirea poziției țăranului nostru, ca și potopul de reforme. Și tot atunci a început și potopul de sfaturi date țărănimii ca să-i înlocuiască pămîntul — sfaturi politice, economice, so-

ciale, agricole, sanitare, igienice, administrative, dar mai ales culturale și morale, pentru că, în definitiv, omul nu trăiește pentru stomac, ci pentru suflet.

Cîte sfaturi și învățături, și ce sfaturi și învățături !

Unii învățau pe țăran că e și rușinos și nesănătos să trăiască în coliba de hotentot în care trăiește el acuma, căci locuința trebuie să aibă o anumită cantitate de aer, să fie anume împărțită în vederea igienei și moralei ; iară pentru a demonstra învățăturile acestea în mod intuitiv, după sistemul lui Pestalozzi, au construit pe valea Prahovei un șir de vilemodel — numerotate — care să servească de tip pentru casele țărănești. Alții îl învățau cum trebuie să mănînce, pentru că mîncarea își are și ea socoteala ei, și anume : unui om normal îi trebuie atîta azot, atîta carbon etc., și toate acestea le poate găsi în... soia japoneză, soia miraculoasă, din care se poate face și pîine, și lapte, și brînză, și... pastramă, și salată de țîri. Alții îl povățuiau cum să se îmbrace, observînd și igiena, și estetica, alții cum să-și lucreze ogorul și cum să facă grădinăritul, prefăcîndu-se într-un producător de pătrunjel și postîrnac. Unii îi dădeau lecții de sobrietate, povățuindu-l cum și cît trebuie să economisească și să depună la bancă spre fructificare, pentru că se știe că dacă strămoșul nostru Adam ar fi fost mai prevăzător și ar fi depus la bancă numai cinci parale, fiecare din noi ar dispune azi de-o avere care ar întrece pe a lui Rotschild, Rockfeller și Carnegie la un loc. Alții, iarăși, îi dădeau sfaturi morale cum să trăiască în societate și în familie : să nu bea, să nu înjure, să aibă frică de Dumnezeu și de stăpînire și mai ales să iubească pe aproapele său ca pe sine însuși —și, în treacăt fie zis, cine e mai aproape de țăran decît proprietarul, arendașul și jandarmul rural ? Alții, în sfîrșit, îl povățuiau să învețe, să se cultive, să studieze neîncetat, că numai așa va scăpa de toate nevoile, căci nu degeaba zice românul : „Ai carte, ai parte".

Toate aceste învățături sînt profesate de poporaniștii care n-au nici o răspundere, sînt o manifestare a poporanismului *volintir*, sînt vorbe — de obicei inofensive — care reprezintă activitatea verbală a țărano-filismului și poporanismului. Acestei activități verbale, ca un corolar necesar, îi corespunde activitatea de fapt a celor care au răspunderea situației, care dețin guvernul și parlamentul. Aceștia, îmboldiți de aceleași pricini, au pornit acea activitate reformătoare, acea neobosită legiferare țărano-filă care bîntuie încă.

Firește, cînd n-ai pămînt pentru țăran, îi dai legi.

Asupra celor mai însemnate din legile „protectoare", care privesc relațiile dintre țărani și stăpîni, am vorbit mai sus. Dar în afară de acestea — atît de multe și variate — au început să se fabrice și altele, cu caracter economic-social, moral, cultural, sanitar etc. Și astfel se stabilea o relație directă — cum trebuie să fie în orice regim democratic — între opinia publică și legiuitor, între cei ce stau în afară de guvern — așanumiți, în limbajul politic, *poporul* — și cei ce stau înlăuntrul lui, și astfel se realiza, de asemenea, armonia dintre vorbă și fapt.

Spre pildă. Poporanistul care stă în afară de guvern deplînge lipsa de administrație la sate, din pricina căreia țăranul trăiește ca în codrul Vlăsiei ; iară poporanistul ajuns la guvern preface dezideratul în fapt, dăruind țăranului pe jandarmul rural. Poporanistul de afară de-

plînge starea de groaznică necurăţenie în care trăieşte ţăranul, iară poporanistul de la guvern dă o sancţiune acestei plîngeri, trimiţînd pe ţărani sub escortă, ca să fie scăldaţi în mlăştinile satului — cu săpun gratis*. Poporanistul de afară deplînge oribila stare sanitară a ţăranului ; iară cel de la guvern face infirmerii populare, a căror organizare — două lavite cu cîte o rogojină — costă 30 de lei şi inaugurarea de către d. prefect 300, iară restul de cheltuieli administrative 3 000. Poporanistul cel fără de răspundere povăţuieşte pe ţăran să studieze, căci e o ruşine naţională să fim poporul cel mai analfabet din Europa ; iară poporanistul cu răspundere trînteşte o amendă zdravănă recalcitrantului care nu-şi trimite copilul la învăţătură — şi astfel băiatul, care nu urmează iarna la şcoală pentru că are numai o ciobotă, o pierde şi pe aceea. Poporanistul fără situaţie sfătuieşte pe ţăran să nu bea, arătîndu-i dezastruoasele urmări ale beţiei ; iară poporanistul cu situaţie închide cîrciuma ţăranului care a avut îndrăzneala să-şi piardă nevasta, pentru că o cîrciumă condusă de un văduv ar putea să vatăme morala văduvelor vesele din sat. Şi astfel, vorbele celor care stau în afară de guvern se prefac de către acesta din urmă în fapte, adică în legi, care la rîndul lor se prefac în... vorbe goale. Şi asta încă în cazul cel mai fericit, pentru că de multe ori vorbele inofensive ale celor dintîi se prefac de către cei din urmă în legi foarte ofensive.

A vorbi pe larg despre toată această activitate teoretică şi practică e imposibil. Dar o analiză sumară se impune, întîi pentru că ea ne va ajuta să adîncim problema noastră agrară ca atare, al doilea pentru că în toată această activitate teoretică şi practică este şi o parte pornită din cuget curat, din dorinţa sinceră de-a ajuta şi mîntui ţărănimea, aşa că are tot dreptul să fie tratată serios, şi al treilea pentru că această activitate reprezintă un întreg curent în opinia publică, o anume mentalitate a unei epoci întregi — ca rezultat al unui anumit regim economico-social —, este deci un document sociologic de oarecare însemnătate.

*
* *

Cînd regimul neoiobag nu-şi arătase încă toate urmările nenorocite —, iară pe măsură ce ele se iveau, clasele dominante puteau să le potolească graţie imenselor întinderi de pămînt ale statului —, atunci nu era nevoie şi nu era nici loc de ţărano-filism şi poporanism. Atunci oamenii de stat şi apologiştii regimului erau mîndri, dîrji, intransigenţi şi găseau că totul e admirabil în această cea mai bună dintre lumi, iară, îndeosebi, mai bine decît oriunde e în Ţara Românească. Curentul de opinie şi idei dominant pe atunci se caracterizează admirabil prin celebra frază de pe vremuri, o frază rămasă istorică şi despre care am mai pomenit : *„în ţara românească nimeni nu moare de foame"*, frază care, prin motivările ce i s-au dat, nu prezenta numai faptul concret de *bine* din ţara noastră, dar şi ideea de *mai bine,* decît aiurea, chiar decît în ţările occidentale, unde sînt oameni care mor de foame, pe cînd la noi nu-s. Şi tocmai pentru că această frază reprezintă mentalitatea unei epoci, cată să ne oprim cîtuşi de puţin asupra ei.

* Acestea sînt fapte autentice *(Nota autorului).*

Este adevărat că în Occidentul capitalist lucrătorul proletar, care trăiește din vînzarea acelei mărfi speciale ce este munca lui, uneori nu găsește cumpărător și atunci moare de foame. Mai mult : regimul capitalist, prin însuși mecanismul lui, creează o armată de rezervă a muncii, a muncitorilor fără ocupație. Această armată de rezervă nu este posibilă și în regimul nostru agrar, țăranul nostru nu poate rămînea fără lucru, pentru că, întrucît își înstrăinează munca, el o dă în calitatea sa de *învoit,* e învoit încă de cu iarnă, și nu numai el, ci și nevasta, și copiii, și cei vîrstnici, și cei nevîrstnici. Urmează de aici că țăranul nostru stă mai bine decît proletarul din Occident ? Ferească Dumnezeu ! Mai întîi proletarul din Occident e un om relativ liber, pe cînd țăranul nostru, și absolut și relativ, e încă neoiobag. Se înțelege că în regimul sclavajului, în robia *sans phrases,* stabilitatea muncii e și mai mare decît la noi, robul nu rămîne niciodată fără muncă.

Dacă comparăm starea materială a proletarului din Occident cu a țăranului nostru — și doar aceasta o are în vedere acea frază celebră — constatăm că proletarul occidental, chiar cînd rămîne fără lucru, cînd e nevoit să trăiască din rămășiți, datorii și expediente, cînd este adică ceea ce se cheamă muritor de foame, încă trăiește mai bine decît trăiește de obicei imensa majoritate a țărănimii noastre *.

Comparația dintre proletariatul occidental și țărănimea română ne duce la următoarea concluzie : proletariatul occidental, uneori, neavînd de lucru rămîne muritor de foame ; țărănimea noastră, avînd întotdeauna de lucru în timpul sezonului agricol, este, în imensa ei majoritate, veșnic muritoare de foame. Iară fraza celebră : „În România nimeni nu moare de foame" se preface aproape, întrucît privește țărănimea săracă, în contrariul ei.

De altfel, viața reală s-a însărcinat să dea o dezmințire grozavă apologiștilor regimului. Țărănimea degenera văzînd cu ochii, nu mai dădea soldați după măsură, și pe cine nu-l convingeau nici aceste fapte, îl convingeau răscoalele că e ceva putred în Danemarca Orientului. Cu

* Prin legile economice, în regimul capitalist, ceea ce primește lucrătorul în medie pentru munca sa e *strictul necesar pentru viață.* Aceasta reprezintă valoarea muncii în regimul capitalist. Dar acest *strict necesar* pentru viață, care formează *standard of life* al muncitorului, nu reprezintă o mărime și o sumă fixă, nu e același, ci, dimpotrivă, variază foarte mult după timp, după loc, după împrejurări. Înălțimea la care ajunge acest strict necesar și, împreună cu ea, înălțimea *standard of life*-ului lucrătorului depinde de multe împrejurări, mai ales însă de trei :

1) productivitatea muncii și bogăția țării în general,

2) înălțimea culturală și morală la care au ajuns lucrătorii și deci cerințele ce au ei de un anume nivel al vieții, care și formează așa-zisul „strict necesar", și

3) conștiința muncitorimii de interesele ei de clasă și organizarea ei de luptă pentru a-și îmbunătăți traiul (sindicate, Gewerkschaften, trades-unions).

Standard of life-ul țăranului nostru învoit, care e un fel de salariat arendaș și proprietar, adică un neoiobag, e natural să fie incomparabil mai jos decît al proletarului occidental, și din cauzele speciale ale neoiobăgiei, pe care le-am arătat mai sus, și din cauză că cerințele strictului necesar sînt mult mai joase, țara e mult mai săracă, cultura mai inferioară, iară despre organizări de lucrători țărani în sensul celor occidentale, nici vorbă nu poate fi. În așa condiții e ușor de înțeles de ce proletarul occidental trăiește mai bine, nu numai decît imensa majoritate a țărănimii noastre, dar chiar decît fericitele ei excepții : fruntașii satelor. Cît depreciază regimul nostru neoiobag munca țăranului, am văzut mai sus.

mult regret a trebuit părăsită poziția mîndră și atît de intransigentă și, în loc de a mai tăgădui cumplita mizerie a țăranului, a trebuit explicată.

Și seria explicațiilor a și venit.

*
* *

Prima cauză și primul vinovat descoperit de apologiștii regimului a fost însuși țăranul. Ce nu s-a făcut pentru țăran ? Liberat din iobăgie, împroprietărit, i s-au dat libertăți politico-sociale, i s-a dat votul, administrația comunală a fost dată pe mîna lui, i s-a dat o instituție de credit, i s-a dat o întreagă legislație de protecție a muncii. Și dacă totuși a rămas în mizerie, în mizerie cumplită, cauza e el însuși. Țăranul e leneș — un țăran occidental face într-o zi cît al nostru în trei —, beție — bea tot ce are ; țăranul e neprevăzător, cînd are o bucată de mămăligă rece nu-l mai prinzi la muncă oricît i-ai plăti ; în sfîrșit, e rău, crud, necinstit, fatalist etc. etc. De toate păcatele regimului era deci vinovat țăranul, adică hoțul de păgubaș.

Această tactică nouă era destul de abilă. Prin ea, pe de o parte, se făcea o diversiune în spiritul public, substituindu-se adevăratei cauze — regimul existent — o cauză aparentă : inferioritatea culturală și morală a țăranului ; pe de altă parte se deplasa, implicit, și întreaga activitate practică pentru îndreptarea răului. Căci dacă nu regimul economico și politico-social e de vină, ci inferioritatea culturală și morală a țărănimii, atunci leacul nu mai trebuie căutat în schimbarea regimului și a condițiilor subiective de viață ale țăranului, ci în modificarea subiectivă a acestuia, în ridicarea nivelului său cultural și în schimbarea caracterului său moral.

E unul din meritele socialismului român că a distrus întreagă această argumentare. El a răspuns victorios apologiștilor regimului, restabilind adevăratele cauze. Socialiștii au demonstrat că nu caracterul moral al claselor muncitoare produce mizeriile economice și sociale, ci, dimpotrivă, el e un produs al acestor mizerii. *Viciile țăranului nostru sînt doar rezultatul regimului economic în vigoare, nu cauza lui. Cînd deci agrarienii noștri descriu în culorile cele mai negre viciile țărănești, crezînd că prin asta apără regimul, atunci dau de-a dreptul cu oiștea în gard. Cu cît sînt mai negre culorile în care se arată viciile țăranului, cu atît mai de osîndit e regimul care le produce.* Așa fiind, dacă e adevărat că țăranul român a ajuns în halul moral descris de agrarieni — și aceasta e adevărat, lăsînd la o parte exagerările —, asta e cea mai strigătoare dovadă că regimul trebuie înlăturat. *În felul acesta, arma reacționară pe care apărătorii regimului o credeau atît de sigură a devenit o armă revoluționară și s-a întors împotriva lor.*

Era deci de-o necesitate imperioasă ca să se schimbe frontul și tactica. Și ele au fost schimbate. Hulirea țăranului a fost înlocuită prin cea mai demagogică și deșănțată complimentare. Nu-i vorbă, între patru ochi agrarianul nostru își păstrează vechea părere și îl descrie pe țăran ca autor al propriilor sale mizerii și al mizeriei altora (adică a proprietarului și a arendașului). Dar în manifestările oficiale, în parlament, în presă,

țăranul are toate calitățile din lume și e superior, moralmente, țăranilor din celelalte țări. Dacă înainte, pe vremea tacticii vechi, a găsi vreo calitate țăranului era un act subversiv, astăzi a-i găsi vreun defect e un act de lèse naționalism și acela care o face e sau un reacționar ruginit, sau un internaționalist-sindicalist-anarhist. Firește, aceasta numai întrucît e vorba de complimentarea platonică ! în ce privește purtarea practică față de țăran, ea a rămas tot cea veche : brutală, crudă, iobăgistă.

Nici o îndoială că tactica nouă e mult mai abilă decît cea de altădată. Cînd exploatezi neomenos pe cineva și nici tu singur nu ești convins că ai dreptate și că faci bine, e mult mai abil să-l copleșești cu complimentele decît să-l detractezi, căci astfel ai mai multe șanse să-l zăpăcești și pe el și mai ales — ceea ce-i mai important — pe aceia care, eventual, i-ar putea sări în ajutor. Și de zăpăceală, de *aiureală* a început să se simtă mare nevoie de cînd poporanismul — vom vedea de ce — tinde să devină o forță socială. Această forță — aliată posibilă a țărănimii — trebuia ademenită în favoarea regimului, ori măcar neutralizată ! Și pentru asta, tactica cea nouă era foarte potrivită. De altfel poporanismul — nu vorbesc de cel de doctrină, ci de acela care reprezintă un curent în opinia publică —, prin însăși metoda sa de cercetare naivo-idealistă, era menit să cadă în cursă. După el, nu starea morală și intelectuală e rezultatul relațiilor și forțelor sociale (între care, în primul rînd, cele de producție economică), ci, dimpotrivă, acestea din urmă sînt rezultanta celor dintîi ; prin urmare, prefacerile sociale trebuie să urmeze nu din schimbarea condițiilor obiective de trai, ci din schimbarea calităților subiective, a calităților culturale și morale ale oamenilor. Am văzut mai sus cît de mult îi convine regimului concepția asta și ce consecințe utile pentru el a știut să scoată dintr-însa. Aici a fost deci primul punct de contact între poporaniști și apărătorii regimului.

Dar poporaniștii nu sînt servitorii conștienți și de bună voie ai claselor privilegiate și ai regimului neoiobăgist — vorbesc, bineînțeles, de poporaniștii sinceri —, ci, dimpotrivă, vor să apere interesele țărănimii. De aceea ei n-au putut accepta teoria inferiorității morale a țăranului. Căci după concepția lor, dacă țăranul ar fi atît de inferior, cum ziceau altădată apărătorii regimului, atunci și-ar merita soarta, n-ar merita atîta simpatie, n-ar merita ca oamenii de inimă să se ocupe de el ; sau, dacă s-ar ocupa, în interesul național al viitorului, atunci ar trebui să înceapă prin a-i schimba cultura și caracterul moral, înainte de a-i schimba condițiile de trai.

Spre a scăpa de această cursă pe care le-o întindeau și apărătorii regimului, și propria lor concepție, poporaniștii au început să idealizeze pe țărani, să le găsească toate calitățile, pentru ca astfel, pe temeiul acestor calități, să poată ajunge la încheierea că țăranii *merită* o soartă mai bună și că deci clasele superioare și culte sînt datoare să le-o asigure, ridicîndu-le starea economico-materială și însemnătatea politică. Dar tocmai acum poporaniștii cad în cursă, pentru că apărătorii inteligenți ai neoiobăgiei nu numai că nu contrazic apologia țărănimii, dar se asociază la ea — și am văzut de ce. Decît în mod tacit trag alte concluzii : dacă

regimul nostru economic produce efecte atît de bune încît îl face pe țăranul nostru superior celui străin, atunci trebuie susținut din răsputeri împotriva oricărei tentative de răsturnare. Cu această rezervă mintală, apologiștii regimului se asociază cu poporaniștii, recunosc oarecare neajunsuri și se declară gata să le îndrepte : să mai modificăm tocmelile agricole, spre a feri țărănimea de prea marea lăcomie a arendașului străin (se știe doar că lăcomia e un defect eminamente străin) ; să mai îmbunătățim administrația, înlocuind pe subprefecți prin administratori comunali ; să facem infirmerii, băi sătești, și mai ales școli și iarăși școli, căci doară cel mai mare dușman al țăranului este lipsa de cultură. Și așa se stabilește acordul între apărătorii regimului și poporaniștii noștri.

Și iată cum neoiobăgiștii au început să devină poporaniști și poporaniștii, de multe ori fără să vrea și fără s-o știe, au început să devină apărătorii regimului neoiobag.

Este însă alt fapt mai important, care constituie o legătură mai puternică între poporanism și neoiobăgism. Poporanismul nostru — și, iarăși, îl am în vedere pe cel sincer — se erijează în sprijinitor și reprezentant al intereselor țărănimii. Țărănimea noastră însă, după alcătuirea și interesele ei, nu este o masă uniformă, cum o arată numele, ci e împărțită în grupe și clase, care au, se înțelege, interese comune țărănești, dar au și interese deosebite și uneori chiar antagonice. E, prin urmare, de la sine înțeles că poporanismul poate să reprezinte interesele întregii țărănimi numai întru atîta întrucît ele sînt aceleași ; acolo însă unde ele se deosebesc, poporanismul trebuie să aleagă, și reprezentînd interesele unei grupe sau clase, implicit se va găsi în vrăjmășie cu celelalte. *Asta e fatal. Asta nu depinde de buna sau reaua voință a omului, ci de fatalitatea împrejurărilor sociale obiective.*

Poporanismul nostru însă e de origine și natură mic-burgheză ; aceasta din capul locului, prin însăși originea imensei majorități a acelora care îl compun. Poporaniștii, de obicei, sînt fii ai micii burghezii orășenești și ai clasei profesiunilor libere, care este la rîndul ei de origine mic-burgheză ; apoi fii ai țărănimii înțolite, ai preoților și învățătorilor, ai negustorilor sătești. Din această cauză și din altele, poporanismul român e pătruns de ideologia micii burghezimi. *Sub cuvîntul și pretextul de reprezentant al intereselor poporului țărănesc (de aici și denumirea de poporanist), în fond el reprezintă mai ales interesele burgheziei țărănești, iară pe ale imensei majorități, pe ale țărănimii dezmoștenite, le reprezintă numai întrucît sînt în armonie, sau cel puțin nu se ciocnesc cu cele dintîi. Cînd însă această ciocnire se ivește, poporanismul trece de partea burghezimii sătești, împotriva mulțimii.* Dovezi despre toate acestea vom avea destule mai jos.

Dar noi am văzut și vom vedea că burghezimea sătească are tot interesul ca regimul neoiobăgist să crească și să înflorească, nu să dispară. Pe baza acestui regim ea practică exploatarea țărănimii, în mic nu e vorbă, dar mai intensiv chiar decît arendașii și proprietarii mari. Burghezimea sătească e împotriva acestora din urmă, dar nu pentru că ei sînt

temelia regimului, ci pentru că nu-i dau și ei destulă latitudine ca să se folosească de acest regim cît ar vrea. Burghezimea sătească e cea mai aprigă vrăjmașă a proprietarilor și arendașilor ; idealul ei ar fi dispariția lor totală, dar nu pentru ca odată cu dînșii să dispară și regimul, ci pentru ca, pe cît posibil, să-i înlocuiască. Tot astfel și poporanistul, în calitatea sa de reprezentant ideolog al intereselor burgheziei sătești, e un strașnic adversar al marilor proprietari și arendași, dar face ochi dulci neoiobăgiei. Și pe acest teren apărătorii inteligenți ai neoiobăgiei și poporaniștii noștri se întîlnesc nu ca vrăjmași, ci ca aliați.

Și iată cum chiar și o bună parte din clasele noastre dominante și dintre guvernanții noștri au devenit poporaniști, poporaniștii au devenit guvernanți, și țara toată s-a acoperit de poporaniști și poporanism : poporaniști civili și militari, laici și clerici, bărbați și femei ; poporanism liberal, poporanism conservator, poporanism guvernamental, poporanism opoziționist, poporanism național, poporanism antisemit, poporanism democrat, poporanism socialist și poporanism poporanist propriu-zis.

*
* *

Am pomenit pînă acum de mai multe ori cuvîntul poporanism fără să lămuresc ce este acest curent de idei și opinii și ce înțeleg eu prin poporanism. Și nu că n-ar merita-o ; dimpotrivă. Despre poporanismul literar, politic, economic etc. se vorbește atîta încît încercarea de a lămuri pe larg chestia poporanismului ar fi foarte utilă. Din nenorocire, nu pot s-o fac aici, aceasta ar ieși cu totul din marginile studiului de față. Cîteva cuvinte sînt, totuși, absolut necesare, avînd în vedere marea confuzie ce se face cu termenul poporanism.

Și înainte de a vedea despre ce fel de poporanism vorbesc aici, vreau să precizez care e poporanismul despre care nu vorbesc. Aici nu mă ocup de poporanismul specific rusesc, acea teorie atît de larg umanitară, revoluționară (cel puțin în aparență), atît de frumoasă și ademenitoare în formă și atît de superficială, utopică și uneori chiar reacționară, în fond. Acest poporanism a influențat începuturile mișcării socialiste române de acum un sfert de veac. El ocupa încă un loc destul de important în prima lucrare socialistă marxistă română, *Ce vor socialiștii români ?*, și anume în partea care tratează problema agrară. Acolo se mai face încă încercarea de-a împăca poporanismul cu marxismul, de a pune poporanismul sub scutul marxismului și al metodei lui de cercetare.

Nu voi vorbi nici de poporanismul apărut în țară la vreo 15 ani după cel dintîi și din aceeași sursă, dar de data asta nu sub scutul marxismului, ci, ca și în Rusia, în opoziție cu el și împotriva lui. Lipsit de metoda riguroasă a marxismului, acest poporanism se arată cu toată semnificarea lui originară și cu tot utopismul lui în articolul d-lui Șărcăleanu asupra poetului Goga. Nu voi vorbi nici despre poporanismul așa cum se prezintă în articolele d-lui Stere *Social-democratism sau poporanism.* În aceste

articole, poporanismul pare să aibă ca principal atribut de a fi contra social-democratismului și lucrul cel mai greu de descurcat dintr-însele e tocmai : ce e poporanismul ?

Despre toate aceste feluri de poporanism nu voi vorbi aici ; poate, sper chiar s-o fac altă dată. Aici am în vedere numai poporanismul nostru național, român, așa cum a izvorît din condițiile deosebite și reale ale țării noastre. Acest poporanism e mai mult practic decît teoretic, ba nici nu-și are propria sa teorie. Strădania d-lui Stere de a-i da una n-a reușit de loc. Dar acest poporanism are propriile sale vederi și atitudini și — ceea ce e mai important — propria sa practică. Și la această practică reală, care influențează mersul real al lucrurilor din țară, s-au asociat, într-un fel sau într-altul, toți poporaniștii de tot felul, inclusiv aceia care stau sub înrîurirea poporanismului rusesc ca teorie. Dar și acest poporanism național e departe, foarte departe de a fi uniform. Aceasta se vede chiar din acele grupuri multiple care îl compun, grupe pe care le-am enumerat mai sus și care de multe ori se războiesc crîncen între ele.

Aici, pentru lămuririle ce ne sînt neapărat necesare, voi căuta să deosebesc pe poporaniști numai în două grupe principale, care diferă între ele prin însăși originea poporanismului lor. În prima grupă pun pe poporaniștii claselor dominante, apărători conștienți și interesați ai regimului nostru economico și politico-social în vigoare. Noi am văzut de unde vine mai cu seamă poporanismul lor, am văzut că el nu este sincer, ci este un poporanism de nevoie, de tactică bine înțeleasă. În a doua grupă pun poporanismul cel sincer, care-și are izvorul în alte clase și alte interese sociale.

Dacă în țara noastră — lipsită, în bună parte, de marea industrie și deci de marele comerț — burghezia mare e foarte slab reprezentată, în schimb s-a dezvoltat burghezia mică și cea mijlocie, din micul comerț, din industriile mici și mijlocii, din burghezia sătească, în sfîrșit. Or, interesele acestei mici burghezii, în special ale celei orășenești, nu numai că nu sînt antagonice cu ale țărănimii muncitoare, dar de multe ori se armonizează. Mica burghezie orășenească, trăind în mare parte din tranzacțiile cu țărănimea, propășirea celei dintîi atîrnă de a celei de-a doua. Pînă și burghezimea sătească, interesată să exploateze cît mai mult pe țăranii muncitori, *și chiar în interesul acestei exploatări*, are, totuși, și interese identice cu ale lor, interese special țărănești. Mica burghezie deci, în generalitatea ei, în mod firesc își îndreaptă mai mult sau mai puțin simpatiile către țărănimea oropsită.

Pe urmă vine o clasă, dezvoltată peste măsură la noi, biurocrația, care în straturile ei superioare se confundă în interese cu clasele dominante, dar în straturile inferioare e înclinată mai mult în favoarea țărănimii ; aceasta atît prin originea ei — căci în imensa majoritate a cazurilor se trage din mica burghezie orășenească și sătească și din profesiunile libere — cît și din pricina situației sale precare și nenorocite. Bineînțeles, nu vorbim de acea parte a biurocrației inferioare, care e întrebuințată în administrație, direct împotriva țărănimii.

Apoi vine clasa, foarte importantă, a profesiilor libere, a intelectualilor, mai ales a proletariatului intelectual. Acesta din urmă a luat și la noi, ca la toate popoarele semi-capitaliste, o dezvoltare anormală, patologică. Și această clasă va fi, de asemenea, înclinată să simpatizeze cu țărănimea, atît din cauza originii și situației sale precare, cît și din cauza culturii sale, care o face să vadă că decăderea, ruina și degenerarea țărănimii într-o țară agrară, înseamnă degenerarea, decăderea și ruina țării însăși. Această clasă e menită nu numai să mărească curentul țărano-fil și poporanist, dar și să-i dea teoreticienii, ideologii și utopiștii, care știu cîteodată să se elibereze de păcatul originii lor mic-burgheze și să simtă interesele adevărate ale maselor muncitoare oropsite — din nenorocire să le simtă numai, nu să le vadă clar. Aceștia cad, de obicei, în exagerări — exagerarea fiind inerentă curentelor de idei pornite din sentimente — și apărînd interesele țărănești, ei prefac viața țărănistă într-un ideal moral și social, în senzul căreia trebuie să se dezvolte țara, ba chiar lumea toată *.

Iată deci atîtea clase și grupe care reprezintă o mare forță socială și care produc curentul poporanist sincer, deosebit de cel nesincer al claselor dominante și al reprezentanților regimului neoiobag.

E o chestie de elementară dreptate să nu confundăm aceste două curente, care au și origine și imbold și intenții atît de deosebite. Din nenorocire însă și acest curent poporanist sincer, curat, de multe ori cade în păcatele celui nesincer, alunecă în felul de a vedea al acestuia, substituind cauze imaginare celor adevărate și adînci, deplasînd atenția publică și îndreptînd astfel activitatea socială mai mult împotriva decît în folosul maselor muncitorești agrare. E deci de cel mai mare interes pentru înșiși poporaniștii sinceri o critică, fie chiar și mai caustică, a concepției și activității lor.

Și aici o mică lămurire, mai mult personală. Știu că multora critica pe care o fac poporanismului le va părea că e rezultatul intransigenții sectare socialisto-marxiste a subsemnatului, care nu vrea decît totul sau nimica, pentru care nu contează decît activitatea pornită în vederea schimbării societății actuale în societate socialistă, iară restul e reacționarism și burghezism infam. Nu ! De această concepție sectară : *totul sau nimica,* nu m-am făcut vinovat nici în tinerețele mele cele fragede, cînd o asemenea intransigență îi șade bine omului, cînd ea este și explicabilă, și jus-

* Nu mai vorbim de proletariatul industrial de la orașe, care reprezintă în mod firesc interesele adevărate ale profundelor mase muncitoare țărănești, după cum poporanismul reprezintă interesele burghezimii sătești, iară în viitor proletariatul industrial e menit să formeze avangarda în lupta de dezrobire a întregii muncitorimi. În acțiunea lui el se solidarizează cu țărănimea oropsită, se instituie în protectorul ei și, agitînd în favoarea ei prin grai și prin scris, mărește în opinia publică curentul de simpatie pentru țărani. Dar acesta e singurul punct de contact dintre proletariatul industrial conștient și poporanismul cel sincer. Încolo, între acest proletariat și acest poporanism este o deosebire profundă și de concepție, și de metodă.

Dar despre aceasta vom vorbi în lucrarea viitoare.

tificată ; dar încă la bătrîneţe ! În ţările semi-capitaliste, care sufăr de răul a două regimuri deosebite — al celui feudal, care nu vrea să moară, şi al celui capitalist, care nu poate încă să trăiască —, răul acesta e atît de mare încît cel mai mic bine real în intenţie sau în executare e binevenit, de oriunde ar veni.

Cînd un învăţător sătesc, aşa-numit apostol al satului — nu acela care ca membru al unei bănci populare, al unei asociaţii de arendare îşi face treburile şi cariera —, cînd un învăţător caută din răsputeri să mai aducă puţină lumină în bezna satului şi se zbuciumă să capete un pic de dreptate pentru sătean, atunci fapta lui e mare şi frumoasă *. Ştiu că rezultatele acestei activităţi vor fi mici, meschine, uneori aproape nule : lumina nu e făcută pentru rob şi dreptatea nu e pentru neoiobag. Dar mărimea morală a faptelor omeneşti nu se judecă numai după rezultat, ci mai ales după intenţia curată cu care au fost făcute, după jertfa ce li s-a închinat. De multe ori rezultatele mari şi frumoase, care fac zgomot, sînt urmarea condiţiilor obiective ale împrejurărilor sociale, în ivirea cărora omul n-are nici merit, nici vină.

Cînd un doctor sătesc, întreaga viaţă, în condiţii absolut mizerabile, se străduieşte să aline cît de puţin durerile ţăranului neoiobag, fapta lui e mare şi frumoasă ! Ştiu că rezultatele vor fi meschine, aproape nule. În starea sanitară a satelor, cu mizeria lor înfiorătoare, intervenţiile sînt aproape de prisos. Dar fapta lui e totuşi mare, prin inima voioasă şi spiritul de sacrificiu cu care a fost făcută.

Cînd un ministru, o viaţă întreagă, se sileşte să stimuleze activitatea şcolară şi extraşcolară ca să ridice starea culturală şi morală a ţăranilor, fapta lui e foarte importantă, oricît de mici ar fi rezultatele obţinute. Şi campania acerbă întreprinsă de protivnici în contra acelui ministru arată cît de însemnată moralmente este activitatea lui. Dar — şi aci e un *dar* serios de tot — e foarte important să se ştie clar *la portée*, marginile acelei activităţi, ce poate şi ce nu poate să dea ; să nu fie erijată în ceea ce nu este şi nu poate fi, să nu se creadă şi să nu se caute să se încredinţeze şi pe alţii, că acea activitate rezolvă sau vrea să rezolve o problemă mare şi adîncă, pe cînd în realitate trece pe lîngă ea fără s-o atingă — şi mai ales să nu se creeze prin ea diversiuni, să nu se distragă profundele mase ale ţărănimii muncitoare de la adevăratele ei ţeluri de mîntuire.

Cînd un lucrător, rămas fără lucru, e muritor de foame cu nevasta şi copiii şi silit să întindă mîna atunci daţi-i cît vă lasă inima şi cît puteţi ; şi dacă nu puteţi mai mult, daţi-i o para : para cu para, în douăzeci de zile va strînge 20 de bani, şi dacă pînă atunci nu va muri de foame, va cumpăra o pîine — şi tot e mai bine decît nimic. Dar nu ziceţi că prin filantropia dv. i-aţi rezolvit sau sînteţi pe cale de a-i rezolvi problema

* Mulţi, foarte mulţi dintre aceşti învăţători au făcut parte din aşa-numita veche mişcare socialistă şi au fost educaţi în ideile, morala şi idealismul ei. La criza acelei mişcări, dînşii au fost moşteniţi de poporanism.

mizeriei, căci vă înşelaţi pe dv. înşivă, induceţi în eroare opinia publică, pe care o faceţi să se creadă cu conştiinţa împăcată, şi rătăciţi şi pe bietul om de la adevărata cale a rezolvirii problemei care e : căpătarea unei munci sigure şi bine retribuite.

Din nenorocire, cum am zis, şi poporanismul cel sincer cade în cursă şi, crezînd că lucrează pentru salvarea ţărănimii, de multe ori îşi iroseşte zadarnic energia, creează diversiuni şi produce şi confuzie în spirite, chiar în acele chestii în care, în fond, are dreptate. Să luăm, ca pildă izbitoare, campania atît de dreaptă dusă de poporanismul cel sincer împotriva crudei şi neomenoasei exploatări a ţăranilor de către clasa marilor proprietari şi arendaşi, pentru a vedea că pînă şi în această campanie pornită din motive atît de curate, poporanismul reuşeşte să producă o confuzie în spirite şi o diversiune, care serveşte aşa de mult regimului neoiobag.

Şi mai întîi, e greşit felul cum pun chestia poporaniştii, găsind ultima cauză eficientă a groaznicei exploatări şi aserviri a ţăranului, nu într-o anume organizaţie economică, în anumite instituţii, în anume fel şi relaţii de producţie şi împărţire a bogăţiilor, ci în răutatea oamenilor, a proprietarilor şi arendaşilor sau a unor anumite categorii de proprietari şi arendaşi.

Arendaşul cel mai omenos, mai cumsecade şi mai cu frica lui Dumnezeu, cînd va lua o moşie îşi va face socoteala cîţi locuitori are ea, care sînt condiţiile şi relaţiile existente de muncă şi conform cu aceste date va plăti arenda corespunzătoare. Apoi va trebui să valorifice toate acele condiţii şi relaţii de producţie, să lucreze cu învoielile existente — dijme, ruşfeturi, contractul agricol actual —, să lucreze cu inventarul ţăranului etc., ca să scoată arenda şi cîştigul obişnuit. Or, lucrînd în toate condiţiile astea, pentru care n-are nici o vină, căci doar nu el le-a creat, arendaşul va urma să ruineze totodată şi ţărănimea, şi producţia agricolă a ţării. Sub regimul capitalist, lucrînd ca fermier cu lucrători salariaţi, ar fi nevoit să bage capital în producţie, să facă agricultură sistematică, să exploateze, firesţe, şi acolo — exploatarea, pînă la realizarea regimului socialist, fiind o condiţie inevitabilă şi necesară a vieţii economico-sociale —, dar această exploatare ar fi mai omenoasă şi în loc de element de ruinare a producţiei ţării ar fi un element de propăşire a ei. Deci, în ultimă instanţă, nu arendaşul, ci sistemul, regimul e de vină.

Se înţelege, sînt proprietari şi arendaşi care duc consecinţele regimului la ultima limită, care duc cruzimea chiar peste marginile impuse de regim. Şi se înţelege că lupta cea mai aprigă împotriva lor e o datorie de cinste. Pe de altă parte, în lupta politico-socială nu te războieşti cu un regim abstract, ci cu oameni, cu indivizi cărora le dai şi de la care primeşti lovituri. Dar pentru ca lupta să fie rodnică, nu trebuie permise diversiunile, ci, sub răutatea oamenilor, trebuie pătrunse adevăratele cauze ale răului, raporturile sociale din care izvorăşte el. Altfel, mai mult deserveşti cauza acelora pe care vrei să-i aperi.

Cînd dai toată vina pe caracterul personal al arendaşilor sau pe excrescenţele regimului, pe exagerările la care ajunge el în unele cazuri,

apologiștii regimului se agață cu multă dibăcie de aceasta și trag concluziile ce le convin : dacă pricina e răutatea unor arendași, atunci trebuie găsiți alții mai buni ; dacă exploatarea e uneori absurd de exagerată, trebuie luate măsuri împotriva acestor exagerări care compromit regimul — măsuri care vor ajuta la consolidarea lui. Și astfel regimul — principala cauză a răului — este consolidat nu numai de prietenii lui, ceea ce ar fi natural, dar și de protivnicii lui, ceea ce nu e natural de loc ; iară poporanistul, care se crede atît de înaintat încît se miră el singur de revoluționarismul său, navighează cu pînzele întinse în apele regimului existent.

Toate acestea se văd cu o claritate absolută în campania dusă de poporanism în genere, de cel antisemit în special, împotriva arendașilor străini, îndeosebi — bineînțeles — a arendașilor evrei : jidanul e de vină ! Dacă în arendășie, ca instituție a sistemului, dacă în arendași, ca agenți ai lui, se vede încă legătura directă cu regimul și deci se mai poate da de cauza adevărată a răului, aici orice legătură dispare, deplasarea și substituirea sînt complete, înotăm în plină diversiune ideală : cauza e arendașul ca jidan, cauza e în religia și rasa arendașului, care sînt tocmai atît de vinovate cît și culoarea părului sau ochilor lui. Și dacă culoarea părului și ochilor arendașului n-a fost întrebuințată ca diversiune, pricina nu e în absurditatea vădită a unei asemenea aserțiuni, ci în faptul că religia și rasa fac serviciul acesta în mod temeinic. Nu e vorbă, o mică deosebire există între arendașul pămîntean și cel străin în privința exploatării nemiloase a țărănimii ; dar această deosebire nu atîrnă de religie și rasă, ci de poziția politico-socială respectivă a unuia și a celuilalt ; și această deosebire dovedește contrarul de ceea ce vor să dovedească antisemiții noștri.

Am arătat mai sus că neoiobăgia noastră consistă din două elemente : unul economico-social — amestecul hibrid de capitalism și feudalism — și altul politico-social — dezbrăcarea țărănimii de orice drepturi, care sînt trecute, spre uz și abuz, claselor dominante. În privința întîia, poziția arendașului evreu și a celui român este egală ; în privința a doua, poziția celui dintîi e absolut inferioară : el nu poate să-și valoreze toată puterea lui de exploatare din cauza lipsei de drepturi politice și din cauza situației lui de evreu. Poziția lui e inferioară și față de cei exploatați, pentru care el nu este un boier, un ciocoi, ci un jidan, și față de administrație, pe ale cărei organe subalterne știe să le împace, nu-i vorbă, dar cele superioare îi rămîn ostile. Poziția lui e îngreuiată și de curentul antisemit, atît de puternic, și de opinia publică, ostilă, și de presă, în mare parte antisemită, dar mai cu seamă de regimul însuși, care, dîndu-i pe de o parte toate avantajele neoiobăgiei, se folosește, pe de altă parte, de poziția lui de jidan pentru a face din el o diversiune și un țap ispășitor al păcatelor regimului.

Din toate aceste cauze, arendașului evreu îi este mult mai greu să ducă exploatarea la ultimele ei consecințe, și asta nu pentru că n-ar dori-o — cum să n-o dorească ? —, dar pentru că, avînd prea mulți ochi ațintiți asupră-și, nu poate să întindă prea mult coarda, căci la el se rupe mult mai curînd decît la colegul creștin. Dînd brînză putredă țăranului, arendașul evreu riscă s-o vadă expusă în vitrina unui ziar liberal sau

conservator ; pe cînd o brînză şi mai putredă, poate, a arendaşului alegător în colegiul I şi deputat nu va avea cinstea să fie expusă în vitrina ziarului sau va apărea acolo sub forma unei splendide roţi de cremă de Olandă, pentru că ziarul e liberal sau conservator, iară arendaşul deputat e de asemenea liberal sau conservator — sau şi una şi alta *. Urmează de aici că pe moşiile arendate evreilor ţăranii trăiesc mai bine ? Doamne fereşte ! Mizeria e aceeaşi, şi asta arată încă o dată că regimul, în impersonalitatea lui, îşi impune, vrînd-nevrînd, toate consecinţele nefaste.

Mai original e cînd campania împotriva arendaşilor e dusă de marii proprietari. Original, dar explicabil. Clasele dominante, ca să producă diversiune şi să distragă atenţia de la regimul care li-i sursa de dominare, sînt gata să acuze pe Dumnezeu şi pe oameni ; iară cînd regimul merge spre decădere şi sursele de diversiune sînt epuizate, încep să se acuze reciproc. Arendaşii sînt toată vina, zic unii proprietari ; arendaşii, care prin lăcomia lor au îngreuiat învoielile, au mărit exploatarea, au ruinat ţărănimea ş.a.m.d. E adevărat că arendaşii au fost, în mare parte, aceia care au dus exploatarea la ultimele margini, trăgînd ultimele consecinţe din regimul existent. Dar în aceasta ei au fost agenţii marei proprietăţi pentru ridicarea rentei şi valorii ei.

Arendaşul e un produs fatal şi firesc al regimului, ca şi ţăranul neoiobag. Arendaşul X ia în arendă moşia Z pentru 50 000 de lei anual, iar beneficiul lui mediu este, să zicem, de 30 000. Îngreuind învoielile, exagerînd exploatarea, scoate în loc de 80 000 de lei, 100 000 şi astfel, peste cîştigul obişnuit de 30 000, scoate încă 20 000. Dar aceasta va dura numai cît ţine termenul contractului, destul de scurt la noi — de obicei 3—6 ani. Pe urmă, în baza noilor condiţii de învoieli şi de exploatare introduse de arendaş, proprietarul urcă arenda la 70 000, profitul obişnuit al arendaşului revenind la cel de mai înainte. În felul acesta renta şi valoarea moşiei Z se măreşte enorm şi aşa s-a făcut că în ultimul pătrar de veac renta şi valoarea moşiilor au crescut atît de imens **. E deci vădit că din mărirea exploatării ţărăneşti arendaşul beneficiază un termen scurt, iară pe urmă proprietatea mare beneficiază pentru totdeauna şi că arendaşii, mărind exploatarea, au fost agenţii cei mai eficaci pentru mărirea rentei şi valorii pămîntului.

Şi atunci ? Poate că nu arendaşii, ci proprietarii au toată vina ?

Personal şi individual tot atîta cît şi arendaşii. Astfel, în exemplul de mai sus, proprietarul cel mai cumsecade din lume, dacă ar scădea

* Sînt cunoscute de toţi cazurile de la Iaşi şi Vlaşca, unde nişte mari cultivatori au dat muncitorilor să mănînce carne de vite ce fuseseră tăiate fiindcă erau bolnave, pricinuind astfel moartea mai multor muncitori, şi acel de la Constanţa, unde un proprietar dăduse argaţilor săi opinci din pielea unei vite moarte de boală, ceea ce iară pricinuise moartea unui om. Unul din vinovaţi fiind jidov, a fost arestat, ceilalţi, fiind români, alegători, şi prin urmare ocrotiţi, au rămas liberi, unul din ei punînd chiar autoritatea pe fugă (R. Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat ţăranii*, p. 506, notă).

** Mărirea exploatării muncitorului nu e unicul factor de mărire a rentei. Mai e şi preţul cerealelor din piaţa mondială şi mărirea întinderii culturii şi mărirea populaţiei ; dar acestea nu interesează aci.

arenda, ar dovedi o inimă bună, dar şi multă naivitate, pentru că scăderea ar folosi arendaşului şi burgheziei săteşti, iară nu ţărănimii muncitoare. De altfel, a cere ca lumea să vîndă mai ieftin decît se oferă este o copilărie economică, ar fi a întoarce pe dos legea ofertei şi cererei şi legea concurenţei — legi economice fundamentale ale societăţilor moderne *.

Mai clar se vede lipsa de vină a proprietarului, ca individ, în cazul cînd moşia e cumpărată de curînd — şi doar acesta e cazul foarte multor moşii în ţara noastră, unde marea proprietate fonciară nu e legată de anume familii şi tradiţii —, boierii proprietari fonciari fiind, în genere, de origine foarte burgheză şi de dată foarte recentă. La noi pămîntul este pe de o parte o marfă ca toate mărfurile, iară pe de altă parte o plasare de capital ca oricare alta. Deci un capitalist, avînd de plasat 500 000 de lei, care la noi, unde rata profitului e cam de 5%, produc 25 000, îi plasează într-o moşie care produce 25 000 de lei, sumă pe care o cere cînd dă moşia în arendă. Însă în această arendă, date fiind raporturile sociale de producţie, e fixată şi exploatarea ruinătoare a ţăranului şi tendinţa de ruinare a agriculturii şi ţării. Ei bine, întrucît proprietarul acesta este el, personal şi individual, mai vinovat acuma de ruinarea ţăranului şi a ţării decît atunci cînd îşi avea capitalul plasat în bonuri ? Şi cu cît e mai vinovat el decît colegul său, care a plasat o jumătate de milion în proprietatea urbană sau în acţiuni industriale ?

*

* *

Poporaniştii mai inteligenţi şi mai culţi au simţit naivitatea acestei explicări a profundelor noastre anomalii agrare prin însuşirile sufleteşti personale ale proprietarilor şi arendaşilor, de unde ar rezulta, bineînţeles, că rezolvirea problemei constă în selecţionarea şi educarea unor proprietari şi arendaşi mai buni. Şi atunci au găsit altă explicaţie : problema noastră agrară rezidă în reaua împărţire a proprietăţii noastre rurale, în prea marea ei concentrare în cîteva mîini, luînd astfel forma de proprietate funciară latifundiară. Aici e problema, aici e buba, în asta rezidă cele mai multe anomalii ale vieţii noastre agrare şi ale vieţii sociale în general. Dacă, după vorba celebră a lui Pliniu, *latifundia perdidere Roma*, acea Romă care era stăpîna lumii, cu cît mai uşor vor pierde pe fiica ei plăpîndă de pe ţărmul Dunării ?

Trebuie să recunoaştem că făcînd toate constatările acestea, pe care, de altfel, le făcuse şi vechea mişcare socialistă, poporaniştii cei democraţi se ridică aici mult mai sus decît de obicei şi prin puterea de abstracţie în căutarea unor cauze generale, şi prin metoda de a le căuta. Împărţirea

* În condiţiile semi-feudale de la ţară se poate ca un proprietar, om bun şi care exploatează singur moşia, să facă învoieli mai favorabile ce ies din regulă. Dar un asemenea proprietar va fi o excepţie, şi de excepţii aici, bineînţeles, nu putem vorbi.

proprietății — respectiv a celei rurale — e un fenomen economic atît de important încît e explicabilă greșeala de a lua acest fapt ca fenomenul esențial și generator al problemei noastre agrare. Pe de altă parte au dreptate poporaniștii-democrați care insistă asupra fenomenului special al formei de proprietate — latifundii, și nu insistă asupra fenomenului generic al acestei proprietăți — forma ei individuală.

În adevăr, proprietatea individuală — nu numai asupra pămîntului, dar asupra tuturor instrumentelor de muncă — e fenomenul general și generător nu al problemei și chestiei agrare, ci al problemei și chestiei sociale în general și nu numai în țara noastră, ci în toate țările moderne ; iară schimbarea formei de proprietate din individuală în colectivă va dezlega, cînd va veni vremea, întreaga problemă și chestie socială, cu toate problemele ce cuprinde și dintre care chestia agrară e una din cele mai importante. *Problema agrară însă de care ne ocupăm noi nu cuprinde chestia socială și nici nu seamănă cu problemele agrare ale țărilor din Occident ; e o problemă specială țării noastre, și pentru a o pricepe trebuie să ne îndreptăm atenția nu asupra elementelor prin care ne asemănăm cu Apusul, ci tocmai asupra acelora prin care ne deosebim, care ne sînt speciale, căci tocmai acolo rezidă și problema și rezolvirea ei.*

Or, proprietatea latifundiară e un fenomen economico-social și foarte important și foarte bătător la ochi și, în forma în care se găsește la noi, e un fenomen special țării noastre. Și tocmai pentru că îndeplinește multe condiții esențiale pentru găsirea și rezolvirea problemei, de aceea a încurcat și pe cercetătorii noștri și opinia publică, astfel că la un moment dat a răsunat de la Severin la Dorohoi : proprietatea latifundiară, iată inamicul !

Să vedem care sînt elementele de adevăr și neadevăr cuprinse în această aserțiune.

A fost o vreme cînd concentrarea peste măsură a întinderilor de pămînt în unele mîini, în proprietate individuală — latifundiară — se socotea de către unii economiști și unii teoreticiani ai socialismului ca un rezultat inevitabil al dezvoltării capitaliste a societăților moderne, această concentrare fiind un caz special al fenomenului general și inevitabil : concentrarea capitalurilor în puține mîini. Spencer, în tinerețele sale, a fost așa de îngrozit de această perspectivă încît el, intransigentul manchesterian de mai tîrziu, a și devenit, pentru puțină vreme, un parțial socialist. În prima lui lucrare socială mai importantă, *Social Statics*, Spencer argumentează cam așa :

Dacă concentrarea pămînturilor va urma înainte, atunci vom ajunge ca țara întreagă, pămîntul întreg să devină proprietatea cîtorva familii. Acestea însă, în virtutea principiului proprietății individuale — *jus utendi et abutendi* —, vor avea voie să gonească pe toată lumea de pe moșiile lor, însuși dreptul de a trăi al oamenilor va ajunge la discreția unei mici coterii de latifundiari. Omenirea va ajunge deci într-o robie cumplită, cum n-a mai fost, și rezultatul va fi sau pieirea societăților cu toată civi-

lizația lor sau prefacerea proprietății individuale asupra pămîntului în proprietate colectivă *.

Dezvoltarea reală a societăților capitaliste n-a justificat prevederile teoreticienilor socialiști, nici temerile lui Spencer. Concentrarea acestui capital special ce este pămîntul n-a mers progresiv în țările capitaliste, cum este cazul cu celelalte feluri și forme de capital — industrial, mobiliar, financiar, cămătăresc etc. După unii teoreticiani, în anumite țări se observă chiar — fapt de altfel contestabil — un proces contrar, neînsemnat.

Nu-i vorbă, capitalul ajunge la același scop — la concentrarea și supunerea către el a proprietății rurale — și pe alte căi, lăturalnice, cum e înglodarea ei în datorii și ipoteci. Neputîndu-și ajunge scopul sub forma de capital producător, și-l ajunge sub aceea de capital cămătăresc, mobiliar. Dar concentrarea directă și progresivă a proprietății rurale în unele mîini, în adevăr, nu se observă.

Care sînt cauzele acestui fenomen neprevăzut ? Ele sînt multiple. Astfel e, spre pildă, concurența țărilor înapoiate agricole semicapitaliste, care reduce strașnic profitul agriculturii țărilor industriale și face mai profitabilă plasarea capitalului în industrie. Astfel e, în țările industriale, emigrarea lucrătorilor agricoli în centrele de industrie ; ridicarea salariilor muncitorilor agricoli și deci reducerea profitului agricultorilor mari ; creșterea intensității culturii pămîntului, care face ca pentru unele culturi — care ajung să se efectueze în felul grădinăritului — mica proprietate să fie mai potrivită decît cea mare și deci s-o poată concura cu succes ; astfel e faptul că agricultura intensivă cere capital tot mai mare ; în sfîrșit, mai e și munca excesivă și munca istovitoare la care se supune pe

* Reproducem întreaga argumentare pe care o făcea în această privință Spencer, ferocele individualist și antisocialist de mai tîrziu, care a scris *Robia viitorului*. E interesant de văzut ce păreri avea el despre robia prezentului :

„Dreptatea nu admite proprietatea asupra pămîntului, pentru că dacă o parte a pămîntului poate fi a unui individ care o ține pentru trebuința sa proprie ca pe un lucru asupra căruia are drept exclusiv, tot astfel celelalte părți ale pămîntului pot fi ținute cu același drept, și așa toată fața planetei noastre ar putea să cadă în mîinile cîtorva inși. Iată atunci dilema la care se poate ajunge :

Dacă toată fața locuită a globului ajunge proprietatea exclusivă a cîtorva familii, în acest caz acei care nu sînt proprietari n-au nici un drept de-a avea loc pe pămînt. Aceștia din urmă există numai prin toleranță, sau sînt toți uzurpatori, și numai cu voia stăpînului de pe pămînt găsesc un loc pe care să-și pună piciorul ; și dacă stăpînul pămîntului ar voi să nu le dea acest loc, atunci oamenii aceștia fără pămînt pot fi surghiuniți pentru totdeauna din lumea asta. Dacă admitem dar că pămîntul poate fi supus proprietății exclusive, urmează că tot globul poate fi proprietatea cîtorva inși, domeniul lor privat ; și în acest caz, toți cei care n-au pămînt nu și-ar putea exercita facultățile, ba nici n-ar putea să existe decît cu consimțămîntul proprietarilor.

E lucru lămurit deci că proprietatea exclusivă calcă în picioare principiul libertății, pentru că oamenii care nu trăiesc și nu se mișcă decît cu voia altuia încetează de a fi ființe libere ca și stăpînii lor. Nici lucrul, nici chiar împărțirea egală a pămîntului nu pot da naștere dreptului absolut și exclusiv, pentru că, ajungînd la marginile sale extreme, un asemenea drept dă naștere despotismului desăvîrșit al proprietarilor și întotdeauna legile votate de parlament sînt negarea unui asemenea drept.

În fine, teoria dreptului colectiv al moștenirii fonciare, recunoscute fiecărui om, este potrivită cu progresul și cu civilizația și, oricît ar fi de grea realizarea acestei teorii în practică, totuși dreptatea cere să se îndeplinească."

sine și ai săi micul proprietar agrar, pentru a-și conserva proprietatea, și asta e poate una din cauzele cele mai principale ; — mai sînt și alte cauze asupra cărora nu putem insista aici.

Cum vedem, în țările capitaliste sînt condiții sociale puternice care se împotrivesc tendinței latifundiare. *Într-o țară semi-capitalistă și neoiobagă, cum e a noastră, dimpotrivă, toate condițiile favorizează foarte mult formarea latifundiilor.* Întru atîta întru cît sîntem o țară capitalistă, pămîntul la noi a devenit o marfă, trecerea lui din mînă în mînă — neîntîmpinînd condițiile împotrivitoare din alte țări — e mai ușoară decît oriunde. *Regimul nostru neoiobag, prin elementul lui capitalisto-occidental, înlesnește și favorizează achiziționarea și rotunjirea latifundiilor, iară prin elementul lui iobăgist favorizează și face rentabilă această formă de proprietate rurală.*

În adevăr, noi nu ne temem de concurența agrară a țărilor occidentale capitaliste. Dimpotrivă, ca țară agrară semi-capitalistă, noi le facem concurență. La noi domnește nu cultura intensivă, ci cultura extensivă ; or, aceasta din urmă e, netăgăduit, mai rentabilă la proprietatea mare decît la cea mică. La noi proprietatea mică nu poate s-o concureze pe cea mare pentru motivul că proprietatea mică, în adevărata accepție a cuvîntului, nici n-avem. Dar mai important decît toate este că neoiobăgia noastră, prin relațiile de producție existente, pune la dispoziția proprietății mari latifundiare un muncitor semi-robit, pe care îl lipește pămîntului, îl preface într-un muncitor prost plătit, semi-gratuit, și totodată liberează latifundiile de grija conducerii și de necesitatea capitalului, pentru că neoiobagul lucrează cu inventarul său. În aceste condiții extraordinar de favorabile pentru latifundiarea țării, nu e de mirare că latifundiile există, ci că nu progresează mai repede. De altfel, ele s-ar fi dezvoltat și mai mult dacă n-ar fi existat piedica inalienabilității pămînturilor țărănești. Organizația și instituțiile medievale sînt foarte favorabile latifundiilor. În despotiile asiatice întreg pămîntul aparține despotului, monarhului, care-l împarte favoriților săi. În Moldova noastră iobăgistă o mare parte a țării aparținea cîtorva familii.

Așadar, latifundiile sînt un rezultat firesc al regimului nostru economic, nu o cauză a lui.

Problema latifundiilor nu constituie problema noastră agrară și nu e nici elementul ei cel mai important ; poporaniștii i-au exagerat deci importanța și au exagerat și relele pe care le înfățișează ea. După d-lor, una din cauzele creșterii exploatării și, deci, mizeriei țărănești sînt latifundiile. Pe moșiile mai mici — așa argumentează poporaniștii — învoielile vor fi mai avantajoase, din cauza concurenții moșierilor : neconvenindu-i țăranului anume condiții de muncă, se va duce la moșia vecină, pe cînd așa, prins într-un domeniu imens de mai multe moșii împreunate, n-are unde să meargă, trebuie să primească condițiile ce i se dictează. Acest raționament e numai în parte adevărat.

Țăranul nostru nu trăiește sub regimul liberii concurențe, ci sub regimul neoiobag, sub regimul unui contract agrar impus de împrejurările

economice şi politico-sociale, care nu depind de mărimea moşiei. Apoi, proprietarii nelatifundiari, spre a înlătura neajunsul ce rezultă pentru ei din micimea relativă a moşiei, se înţeleg, ca vecini, nu numai asupra învoielilor uniforme de făcut, dar şi asupra unor amănunte, cum e, spre pildă, care ţăran trebuie ţinut în frîu şi care nu trebuie învoit de loc pentru că e recalcitrant etc. În felul acesta avantajul moşiilor nelatifundiare dispare aproape cu totul pentru ţărani. În schimb, exploatarea şi stoarcerea muncii ţărăneşti, nu numai că nu-s direct proporţionale cu întinderea moşiei, dar mai curînd sînt invers proporţionale ; cu cît domeniul e mai mare cu atîta supravegherea şi deci şi stoarcerea e mai dificilă ; şi cea mai teribilă stoarcere a muncii e pe micile proprietăţi ale fruntaşilor ţărani. Din acest punct de vedere latifundiile sînt chiar ceva mai favorabile ţărănimii, nu în chip însemnat, de altfel.

Nepriceperea adevăratului rost al latifundiilor duce la concluzii false, care îngăduiesc soluţii diversioniste, dacă putem să ne exprimăm aşa. Dacă latifundiile sînt inamicul, dacă principala caracteristică a ţării este că e o ţară de latifundii, cum zic poporaniştii, atunci evident că soluţia este în dispariţia lor. Şi s-a şi cerut ca statul, printr-o lege specială, să limiteze întinderea proprietăţilor mari la un anumit maximum de hectare, lege care ar face să dispară latifundiile ca prin minune.

Însă care ar fi rezultatul ?

Avem 4 000 de proprietari mari şi vreo 2 500—3 000 arendaşi, să zicem în total 7 000. Prin fixarea acelui maximum de întindere, să zicem că numărul proprietarilor mari s-ar întrei, ar fi de 12 000. Dacă legiuitorul, fiind consecvent, ar limita şi dreptul de arendare la o singură moşie, am avea, să zicem, 20 000 de proprietari şi arendaşi.

Consecinţele pentru masa ţărănimii muncitoare şi pentru interesele adevărate ale ţării ar fi detestabile. Lasă că ţăranii în loc de 7 000 de stăpîni ar avea 20 000, care ar duce stoarcerea ţărănimii la nişte proporţii necunoscute pînă acum. Dar gîndiţi-vă ce putere formidabilă ar fi cei 20 000 de agrarieni alegători în colegiul I şi ce rezistenţă de neînvins ar opune ei oricărei intervenţii adevărate în favoarea ţărănimii ! Ei ar da o bază puternică neoiobăgiei noastre, care azi se clatină atît de rău, ar consolida deci pentru multă vreme robia şi mizeria ţăranului şi ar compromite dezvoltarea ţării.

Astfel, cînd poporanistul nostru se apucă să fie înaintat de tot, şi cere legi straşnic de revoluţionare, tocmai atunci cade în reacţionarism.

De altfel, în această cerere se vede în toată transparenţa caracterul mic-burghez al poporanismului. Prin această nouă lege a maximului (parcă n-am avut destule !) s-ar crea mii şi mii de locuri vacante de mari proprietari şi arendaşi. Pentru ţărănime şi pentru ţară ar fi un rău ; dar ce chilipir pentru burghezia mică, ce perspectivă pentru toţi Titircii. Inimă-rea ai satelor !

Ceea ce am spus despre latifundii se potriveşte tot aşa de bine şi trusturilor arendăşeşti, care sînt un corolar al latifundiilor şi, ca atare, un rezultat şi o excrescenţă a regimului neoiobag după cum trusturile

industriale şi financiare sînt o excrescenţă a regimului capitalist. Este evident că dacă o mare parte a ţării poate să aparţină cîtorva proprietari, ea poate şi să fie arendată cîtorva arendaşi. Ba latifundiarea arendăşească e chiar mult mai uşoară decît cea proprietărească. Pentru cumpărarea de moşii trebuie barem capitaluri mari, pe cînd arendăşia neoiobagă în Moldova cere foarte puţin capital, iară în Muntenia mai de loc.

În aceste condiţii n-ar fi de mirare ca întreaga ţară să fie arendată unui singur trust, ba chiar unui singur arendaş. Şi cum proprietarul, prin actul de arendare, trece arendaşului nu numai dreptul de a cultiva pămîntul, dar şi anume drepturi semi-feudale asupra ţărănimii, iată deci un om care devine stăpînul de fapt al unei mari părţi a ţării şi al locuitorilor ei ţărani, un fel de Domn fanariot de odinioară, care arenda şi el ţara de la turci. Împrejurarea că acest stăpîn poate să fie un capitalist străin, adus de vînt de peste mări şi ţări, face ca lucrul să fie şi mai monstruos, şi la absurdul economico-social adaugă şi un pericol naţional.

Campania împotriva trusturilor ar fi fost deci binevenită şi perfect justificată cu condiţia însă ca să se ţină bine seamă că fenomenul trusturilor — corolar al latifundiilor — e un rezultat al regimului nostru agrar, un efect, nu o cauză a lui, şi dispariţia trusturilor, chiar dacă se va putea obţine în practică, nu va aduce vreo importantă schimbare economică, pentru că regimul va rămînea, cu toate consecinţele lui.

Dacă nu se ţine seamă de toate astea, atunci se confundă cauza cu efectul, atunci se substituie cauze imaginare celor adevărate, atunci şi chestia trusturilor se preface într-o diversiune în folosul regimului, după cum s-a şi făcut la un moment dat, cu binevoitorul concurs chiar şi al poporaniştilor-democraţi, cînd întreaga noastră problemă agrară era cît pe-aci să fie prefăcută într-o problemă Mochi Fişer.

Mişcarea internaţională antirăzboinică (1928-1932)

GHEORGHE MATEI

După primul război mondial s-a ridicat cu acuitate în faţa popoarelor problema asigurării păcii, a securităţii şi dezarmării generale. Multiplele tentative şi eforturile depuse în vederea rezolvării acesteia se loveau însă de o serie de obstacole. Satisfacţia şi speranţele create prin adoptarea în unanimitate de către Adunarea Societăţii Naţiunilor, la 2 octombrie 1924, a „Protocolului de la Geneva", care tindea să realizeze un întreg sistem de securitate internaţională, s-au dovedit în foarte scurt timp zadarnice. După ce 14 state semnaseră Protocolul, în mod subit Anglia a dat înapoi şi a refuzat să-l mai sprijine. Acordurile de la Locarno din anul următor (decembrie 1925) privitoare la asigurarea securităţii în vestul Europei erau expresia vie a orientării puterilor occidentale către o politică de concesii faţă de imperialismul revanşard german spre est.

Izbucnirea în 1929 a crizei economice, care a cuprins şi zguduit din temelii întreaga lume capitalistă, a ascuţit contradicţiile interimperialiste. Concomitent s-a accentuat militarizarea economiei a o serie de ţări şi s-au intensificat pregătirile de război. În vreme ce zeci şi sute de milioane de oameni erau aruncaţi pradă şomajului şi mizeriei, în bugetele multor state sporeau în mare măsură sumele alocate pentru înarmări, se elaborau „planuri de mobilizare" etc. De pildă, în Japonia sumele destinate înarmării au crescut de la 492 000 000 de yeni în 1928 la 697 000 000 în 1933 ; în Franţa — de la 9 600 000 la 11 600 000 de franci ; în S.U.A. — de la 732 000 000 la 801 000 000 de dolari etc. În toamna anului 1931, militariştii japonezi au atacat, prin Manciuria, China, aprinzînd primul focar de război deosebit de periculos din perioada interbelică. În Germania nivelul înarmărilor era continuu depăşit [1] în raport cu prevederile tratatului

[1] În anul 1930, forţele armate germane dispuneau de 343 800 de arme portative (în loc de 102 000 cît prevedea tratatul de pace), 24 841 de mitraliere (în loc de 1 926), 2 757 de tunuri (în loc de 289), 2 371 aruncătoare de mine etc. Eludarea de către cercurile conducătoare germane a dispoziţiilor tratatului de la Versailles avea loc şi în privinţa clauzelor navale (Gheorghe Sofronie, *Elementele juridice şi politice ale problemei dezarmării*, Tipografia „Atheneu", Timişoara, f.a., p. 223).

de la Versailles ; forţele armate şi formaţiunile de luptă paramilitare au sporit de la an la an şi s-a accentuat neîntrerupt primejdia instaurării dictaturii fasciste, hitleriste.

În aceste împrejurări au avut loc o amplificare şi o intensificare continue ale mişcării antirăzboinice pe arena internaţională. Oameni de cele mai diferite apartenenţe sociale şi orientări politice şi filozofice se pronunţau tot mai hotărît pentru stăvilirea cursei înarmărilor şi instaurarea unui climat de pace şi de colaborare internaţională. Aria forţelor antirăzboinice mergea de la comunişti, socialişti şi pînă la pacifişti de cele mai diferite nuanţe.

Ca forţele cele mai active şi consecvente ale luptei pentru salvgardarea păcii, partidele comuniste au militat neobosit pentru lămurirea maselor populare asupra cauzelor şi consecinţelor războiului, pentru organizarea şi mobilizarea lor la luptă împotriva pericolului unui nou război mondial.

În cadrul acţiunilor revoluţionare mereu crescînde din această perioadă, organizate şi conduse de comunişti, revendicările şi obiectivele de ordin economic se împleteau cu cele de ordin politic, inclusiv cele purtînd un caracter antirăzboinic. Astfel s-au petrecut lucrurile, încă de la primele începuturi ale marii crize economice, cu greva textiliştilor din Lodz (Polonia), cu greva muncitorilor de la şantierele navale din nordul Germaniei, cu mişcarea grevistă din Franţa îndreptată împotriva „baronilor textilelor" etc. [2]. În toamna anului 1930, 140 000 de muncitori metalurgişti din Berlin au dezlănţuit o ascuţită luptă grevistă, printre lozincile căreia figura combaterea pericolului instaurării dictaturii hitleriste [3].

Dezvăluind consecinţele contradicţiilor interimperialiste asupra mersului lucrărilor Comisiei pregătitoare a Conferinţei dezarmării de la Geneva şi scoţînd în evidenţă ţelurile revizionist-revanşarde urmărite de cercurile conducătoare din Germania prin campania lor în jurul „egalităţii de drepturi" în materie de înarmări, Gabriel Péri sublinia, într-un articol publicat în acest timp, necesitatea imperioasă a intensificării pe plan internaţional a luptei contra războiului, pentru dezarmare şi pace [4].

Comuniştii nu încetau să atragă atenţia că pericolul de război „creşte paralel cu criza" şi chemau masele populare la acţiuni în front unic împotriva acestui pericol [5].

Sub semnul luptei împotriva politicii cercurilor monopoliste de aruncare a greutăţilor crizei economice asupra oamenilor muncii şi de accentuare a pregătirilor războinice au avut loc în cursul anului 1931 acţiunile greviste ale minerilor din regiunea Ruhrului (Germania), din Anglia, S.U.A., ale textiliştilor din Franţa etc. [6]. Ernst Thälmann adresa o vibrantă chemare la luptă revoluţionară, în strînsă solidaritate, a proletariatului din Germania şi Franţa [7].

[2] „La correspondance internationale" (Paris) nr. 126/1928, p. 1 377.
[3] „La correspondance internationale" nr. 88/1930, p. 1 157.
[4] „La correspondance internationale" nr. 96/1930, p. 1 232.
[5] „La correspondance internationale" nr. 40/1931.
[6] „Internationale Presse-Korrespondenz" (Berlin) nr. 66/1931, p. 1 488 ; nr. 71/1931, p. 1 583 ; nr. 74/1931, p. 1 664.
[7] „La correspondance internationale" nr. 38/1931, p. 556.

În tot acest timp, în România s-au dezvoltat, de asemenea, luptele muncitorești, precum și frămîntările din rîndurile altor categorii sociale (țărani, intelectuali, meseriași etc.) îndreptate împotriva politicii antipopulare a cercurilor dominante, accentuării aservirii țării imperialiștilor străini și creșterii primejdiei unui nou război mondial.

În același timp au căpătat noi forme și au devenit mai active mișcările pacifiste. În iulie 1928 a avut loc la Sonntagsberg (Austria) o conferință a Internaționalei potrivnicilor războiului, la care au participat reprezentanți a peste 40 de grupuri pacifiste de stînga din numeroase țări. Cu acest prilej, Eugen Relgis, exponent de seamă al pacifismului în România și pe plan internațional, a propus transformarea Internaționalei sus-amintite într-o organizație „activă" pentru pace [8].

Pacifiștii, fie ei chiar de stînga, identificau însă conceptul de „pace între popoare" cu cel de „pace între toate categoriile sociale ale fiecărui popor". Ei preconizau „pacea integrală", combătînd în același timp războiul și revoluția și trăgînd de aici concluzia inadecvată : „Condamnăm revoluția, pentru că sîntem împotriva oricărei violențe" [9]. În plus pacifiștii se plasau pe poziții exclusiviste, de impunere a vederilor lor ca o „doctrină unică".

Spre deosebire de aceștia, exponenții mișcării revoluționare și progresiste internaționale au manifestat în problema realizării unității tuturor forțelor antirăzboinice o atitudine pozitiv-constructivă. Scriitorul francez Romain Rolland într-un mesaj adresat Conferinței de la Sonntagsberg, prin care-și exprima „simpatia frățească pentru toți participanții", releva că a sosit momentul ca toate grupările de potrivnici ai războiului să se federalizeze într-o „Internațională a Păcii". Cel mai însemnat fapt din ultimii 15 ani, adăuga el, a fost strînsul contact determinat, chiar de către război, între conștiințele oprimate din toate țările lumii. Sosise timpul de a le uni pentru a le consolida și pentru a opune blocul lor amenințărilor iminente ale unui nou flagel. „Omenirea e în primejdie — exclama el. Ea trebuie să-și organizeze apărarea" [10].

Pornind de la acestea, proeminentul reprezentant al culturii mondiale se pronunța pentru cooperarea tuturor opiniilor și nuanțelor politice, sociale, religioase, filozofice, și nu pentru contopirea lor într-o doctrină unică. „Rostul nostru în această oră — concludea el — e să formăm în toată lumea frontul unic împotriva războiului. Să decretăm rezistența, opunerea, refuzul — un NU ! absolut contra războiului...

Să unim toate forțele spirituale ale Vieții împotriva forțelor Morții !" [11].

În răspunsul său la expozeul lui Eugen Relgis, care condamna în egală măsură războiul și revoluția, Romain Rolland replica : „Nu, eu nu condamn revoluția. Cred că revoluția, ca și evoluția, este o formă necesară și fatală a dezvoltării omenești... revoluția este un tempo aproape

[8] Eugen Relgis, *Internaționala pacifistă*, Editura „Umanitatea", București, 1928, p. 3.
[9] *Ibidem*, p. 9.
[10] *Ibidem*, p. 8.
[11] *Ibid.*

inevitabil al simfoniei istoriei. Şi nu trebuie să-i negăm nici măreţia, nici chiar binefacerea ei" [12].

O deosebită amploare a luat în această vreme campania pacifistă axată pe realizarea a ceea ce s-a denumit „dezarmarea morală". O serie de promotori şi participanţi de frunte la această campanie, pronunţîndu-se împotriva propagandei militarist-războinice, manifestau tendinţa s-o prezinte desprins de factorii de ordin material care în fond o generau, ajungînd astfel să acorde prioritate şi o importanţă excesivă „dezarmării morale" în raport cu dezarmarea materială. Fapt este însă că în epoca respectivă a existat şi s-a dezvoltat treptat pe plan internaţional o remarcabilă mişcare spirituală pentru combaterea propagandei războinice şi promovarea idealurilor păcii şi colaborării între popoare. La această mişcare au participat figuri prestigioase ale culturii universale, diferite organizaţii şi cercuri social-politice, ştiinţifice, artistice [13].

Un aport la campania în vederea „dezarmării morale" au adus Comisia de cooperare intelectuală din cadrul Societăţii Naţiunilor şi instituţiile şi organizaţiile aferente. Din comisia amintită făceau parte, fiind aleşi cu titlu personal, în virtutea valorii lor cultural-ştiinţifice, şi nu ca reprezentanţi oficiali ai ţărilor lor, figuri remarcabile, ca : G. A. Murray, profesor de filologie greacă la Universitatea din Oxford (preşedinte), A. Einstein, profesor de fizică la Universitatea din Berlin, Paul Painlevé, membru al Institutului Franţei, R. A. Millikan, director al laboratorului de fizică al Institutului tehnologic din California, Irène Curie-Sklodowska, profesor de fizică la Universitatea din Paris şi profesor onorific al Universităţii din Varşovia, I. Destrée, membru al Academiei belgiene, Joseph Susta, profesor de istorie generală la Universitatea carolină din Praga, Gösta Forsell, profesor de radiologie la Universitatea din Stockholm, Henri Sribik, profesor de istorie la Universitatea din Roma, G. Reynold, profesor de literatură franceză la Universitatea din Berna, Sarva Palli Radhakrishnan, profesor de filozofie la Universitatea din Calcutta, Won-Shi-Fee, filolog, preşedintele Comitetului de unificare a pronunţării limbii chineze, Aikitu Tonakadate, profesor la Universitatea din Tokio, Samin Cano, om de litere şi publicist columbian etc. [14]. Din componenţa Comisiei de cooperare intelectuală a făcut parte, de asemenea, începînd cu luna mai 1930, Nicolae Titulescu. „Numele său — se arăta în propunerea de alegere a reputatului reprezentant al culturii româneşti în forul respectiv — este prea bine cunoscut aici ca să mai fie nevoie să insistăm asupra motivelor care ne îndeamnă să-l alegem. Profesor de drept la Universitatea din Bucureşti, jurist, om de stat, a luat parte, chiar de la început, la viaţa şi activitatea Societăţii Naţiunilor. Experienţa sa în probleme internaţionale, cunoştinţele sale privind problemele intelectuale şi juridice îi permit să aducă cel mai preţios ajutor lucrărilor comisiei" [15]. Secretar al Comisiei de cooperare intelectuală a

[12] *Ibidem*, p. 9.

[13] Julien Luchaire, *Le désarmement moral*, Paris, 1932, p. 7.

[14] Henri Galabert, *La Commission de Coopération Intellectuelle de la Société des Nations*, Toulouse, 1931, p. 74—78.

[15] Les archives de la Société des Nations, Genève, dosarul nr. 5 B — 19 544/1397 *(Commission de Coopération Intellectuelle)* şi dosarul nr. 7 A — 9 045/652 *(Section du désarmement)*.

fost ani de-a rîndul profesorul Gh. Oprescu [16]. Alţi reprezentanţi români, ca : Vespasian Pella, C. Kiriţescu, I. Steriade, Elena Văcărescu etc., participau la diferite organisme auxiliare, pendinte de acelaşi organ al Societăţii Naţiunilor [17].

Din Comisia naţională română de cooperare intelectuală făceau parte : V. Pârvan — preşedinte (după moartea sa, în 1927, această funcţie a fost îndeplinită de Gh. Ţiţeica), N. Iorga, Al. Lapedatu, O. Densuşianu, I. Dragu, D. Gusti, G. Ionescu-Mihăieşti, C. Kiriţescu, Gh. Marinescu, Gh. Oprescu, S. Puşcariu, Em. Racoviţă, I. Steriade, Elena Văcărescu şi alţii [18]

Pe măsură ce problema salvgardării păcii devenea tot mai acută şi presantă, activitatea în direcţia cooperării intelectuale, pe plan naţional şi internaţional, era de-a dreptul dominată de efortul de a contribui la rezolvarea acestei probleme. Legat de aceasta, preşedintele Comisiei de cooperare intelectuală ţinea să declare : „Programul de lucru al cooperaţiei intelectuale este de a propaga de la o ţară la alta ideile care trebuie să asigure pacea popoarelor". De aceea, acţiunea Cooperaţiei intelectuale „trebuie să meargă mînă în mînă cu acţiunea dezarmării. Colaborarea între Cooperaţia intelectuală şi Conferinţa dezarmării se impune de la sine" [19].

Insistînd asupra necesităţii „dezarmării morale", considerată ca „punct de plecare al înţelegerii popoarelor", gînditori de seamă ai vremii au dat o expresie vie, sugestivă acestei convingeri a lor. „Fără un spirit de înţelegere mutuală între popoare, o societate de naţiuni nu poate să existe" — spunea politologul francez Léon Bourgeois [20]. Iar scriitorul Paul Valéry adăuga că „o adevărată societate a naţiunilor presupune o societate a spiritelor" [21].

Acţiunea în direcţia asigurării unui climat spiritual favorabil păcii şi colaborării între popoare, în cadrul căruia România aducea o contribuţie de seamă, arăta profesorul C. Kiriţescu, se desfăşura pe două planuri şi prin două metode fundamentale. Prima consta în suprimarea în toate domeniile de propagare a ideilor şi de educaţie — învăţămînt, presă, teatru, cinematografie, radio etc. — a acţiunilor şi mijloacelor de cultivare a şovinismului, neîncrederii, urii şi disprețului faţă de alte popoare. Cealaltă metodă tindea la deşteptarea în spirite a interesului pentru alte popoare, a înţelegerii pentru sufletul lor şi a simpatiei reciproce. Aceasta presupunea o largă operă de educaţie ce trebuia practicată atît în mediile şcolare cît şi extraşcolare [22].

[16] Prof. Gh. Oprescu a fost secretarul Comisiei de cooperare intelectuală din 1923 pînă în 1930. Apoi, pînă în 1938, a fost membru supleant al aceleiaşi comisii (Gh. Oprescu, *Amintiri, evocări*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 45).

[17] Les archives de la Société des Nations, Genève, dosarul nr. 5 B-24 117/318 *(Commission de Coopération Intellectuelle).*

[18] *Ibid.*

[19] Constantin Kiriţescu, *Dezarmarea morală*, Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1933, p. 20.

[20] *Ibid.*

[21] *Ibid.*

[22] *Ibidem*, p. 21—27.

Sub semnul campaniei în vederea dezarmării au avut loc pe arena internațională, în anii 1930—1931, o serie de acțiuni revelatoare. Astfel, Conferința internațională a mutilaților și foștilor combatanți de război, ținută la Paris între 24 și 27 august 1930, a votat o rezoluție prin care, constatînd o recrudescență a spiritului războinic, proclama că „popoarele și guvernele au datoria de a curma toate incitările care compromit dezarmarea morală" și de a „accelera apropierea intelectuală a popoarelor" [23]. Se făcea apel la toți aderenții organizației respective de a întreprinde o acțiune metodică în vederea dezarmării morale [24].

Din rîndurile intelectualității mondiale se detașa un contingent de eminente personalități animate de hotărîrea de a contribui în mod activ la lupta antirăzboinică. Expresie a acestui fapt, un manifest din octombrie 1930, prin care popoarele erau chemate să ceară abolirea pregătirilor de război, a serviciului militar și educației militarist-șovine, purta semnăturile lui A. Einstein, Selma Lagerlöf, Thomas Mann, L. Quidde, Romain Rolland, Upton Sinclair, Rabindranath Tagore, H. G. Wells — toți laureați ai Premiului Nobel —, Bertrand Russell, F. W. Barnes și alții.

„Dacă guvernele nu știu să aprecieze intensitatea revoltei contra războiului — se arăta în încheierea manifestului —, ele trebuie să se aștepte la rezistența tuturor acelora pentru care devotamentul față de umanitate și supunerea față de propria conștiință reprezintă legea cea mai înaltă" [25].

Într-un mod sugestiv dezvăluia Einstein ineficacitatea formelor pasive și izolate de manifestare ale pacifiștilor. Vorbind în decembrie 1930 la Societatea de istorie din New York, marele savant arăta că „toți aceia care fac profesie de credință pacifismului, cînd se află laolaltă, rămîn totdeauna exclusiv între ei. Ei stau închiși asemenea oilor într-un țarc, în timp ce lupii scrîșnesc din colți în jurul lor. Behăitul acestor oi pacifiste nu se face auzit decît printre ele ; nimeni dincolo de turmă nu-l aude. Astfel, apelul lor rămîne cu totul ineficace. Aceasta este nefericita fatalitate care inhibă întreaga mișcare pacifistă".

Pornind de la o asemenea situație, Einstein lansa apelul ca pacifiștii să-și afirme prezența într-un chip efectiv și activ : „Acțiunea este indispensabilă. Cuvintele singure nu vor face să avanseze lucrurile. Pacifiștii vor trebui să declanșeze imediat o acțiune intensă" [26] — conchidea el.

Într-un manifest a 180 de intelectuali francezi, printre care Paul Morand, Jules Romains, Georges Duhamel etc., publicat la 18 ianuarie 1931, se releva că „în clipa cînd Europa trebuie să se organizeze sau să piară" se impune urgent „pacificarea spiritelor" [27]. Drept răspuns, 18(

[23] Julien Luchaire, *Op. cit.*, p. 7.
[24] *Ibid.*
[25] Maurice Lecat, *Contre la guerre avec Einstein*, Louvain, 1931, p. 59.
[26] *Ibidem*, p. 39.
[27] Julien Luchaire, *Op. cit.*, p. 8.

de intelectuali germani, printre care frații Mann, Arnold Zweig, Kellermann, von Malo și alții, făceau promisiunea solemnă de a lupta contra „spiritului războiului" [28].

Tot în ianuarie 1931, Liga franceză a drepturilor omului a chemat la intensificarea acțiunii pentru „pregătirea spiritului păcii". Ea adăuga că „eforturile paralele depuse în diverse țări trebuie coordonate și dezvoltate" [29].

În condițiile în care opinia publică mondială era tot mai mult preocupată de problema dezarmării, iar discuțiile și disputele în jurul acesteia îmbrăcau uneori forme pasionale, exacerbate, reprezentanți marcanți ai vieții politice și științifice dintr-o serie de țări au luat inițiativa organizării unei conferințe internaționale menită să dezbată multilateral această problemă. La 25 iulie 1931 s-a reunit la Paris Consiliul internațional, care urma să pregătească această manifestare [30]. Conferința, devenită Congresul internațional al dezarmării, a avut loc în capitala Franței, în sala „Trocadero", în zilele de 26 și 27 noiembrie 1931. Au luat cuvîntul cu acest prilej, abordînd diferite laturi și aspecte ale chestiunii în discuție, figuri remarcabile ca : lordul Robert Cecil, Philip Noel-Baker, lordul Dickinson (Anglia), Henry de Jouvenel, Edouard Herriot, Léon Jouhaux, Pierre Cot, René Cassin (Franța), N. Titulescu (România), N. Politis (Grecia), Osusky (Cehoslovacia), Sokal (Polonia), Rolin (Belgia), Hambro (Norvegia) [31]. Vorbind pe tema „Cum trebuie efectuată dezarmarea ?", reprezentantul român a întreprins o analiză a noțiunii de securitate în raporturile ei cu arbitrajul și dezarmarea [32].

La ședința solemnă de închidere a lucrărilor congresului, prezidată de Edouard Herriot, la care au participat peste 3 000 de partizani ai dezarmării și păcii, dimpreună cu delegații din 30 de țări, reprezentînd 362 de asociații politice, sociale etc., elemente fasciste s-au dedat la dezordini și provocări. Căpetenia grupării fasciste „Crucile de foc", colonelul La Rocque, a încercat să urce la tribună, dar a fost împiedicat. Mulțimea a manifestat împotriva fasciștilor, a uneltirilor lor războinice [33].

Rezoluția adoptată la congres reliefa că „dezarmarea este de o importanță vitală pentru organizarea păcii și restabilirea încrederii, de care depinde prosperitatea economică... Un sistem de limitare și reducere a armamentelor de orice fel trebuie să permită a se impune tuturor statelor, sub controlul unei comisii internaționale, obligații de aceeași natură și să realizeze progresiv, prin reduceri ale armamentelor, egalitatea popoarelor în securitate" [34].

[28] *Ibidem*, p. 9.
[29] *Ibid.*
[30] Les archives de la Société des Nations, Genève, dosarul nr. 7 A-32 255 *(Section du désarmement).*
[31] *Ibid.*
[32] *Ibid.*
[33] „Le Matin" din 28 noiembrie 1931.
[34] Les archives de la Société des Nations, *Loc. cit.*

Deschiderea, la 2 februarie 1932, a Conferinţei dezarmării la Geneva, cu participarea reprezentanţilor a 60 de state, a stîrnit un viu interes în opinia publică mondială. Pe adresa conferinţei soseau mesaje, rezoluţii, petiţii din partea celor mai diferite organizaţii sociale, politice şi culturale.

La Geneva au sosit, legat de evenimentul deschiderii Conferinţei dezarmării, un important număr de femei, purtătoare a cca. 8 000 000 de semnături pe apeluri şi petiţii cerînd înfăptuirea dezarmării [35].

La 6 februarie 1932 a avut loc o şedinţă extraordinară a Conferinţei dezarmării, consacrată primirii petiţiilor şi audierii reprezentanţilor unor organizaţii naţionale şi internaţionale. În calitate de preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor şi în spiritul vederilor sale asupra dezarmării, pe care o considera nu numai „o operă de cancelarie", ci şi de „opinie publică" [36], Nicolae Titulescu a deschis şedinţa sus-amintită dînd citire unui impresionant apel în favoarea dezarmării emanînd din partea a 2 500 000 de cetăţeni olandezi de diferite orientări şi convingeri politice, sociale şi filozofice [37]. Au urcat apoi succesiv la tribună reprezentanţi ai Comitetului dezarmării al Asociaţiilor Feminine Internaţionale, Uniunii Internaţionale a Ligilor Feminine Catolice, Comitetului dezarmării al Organizaţiilor Creştine Internaţionale, Comitetelor dezarmării ale Organizaţiilor Internaţionale ale Studenţilor şi ale Colegiilor din S.U.A., Ligii Internaţionale pentru Apărarea Drepturilor Omului şi Cetăţeanului, Uniunii Internaţionale a Asociaţiilor pentru Societatea Naţiunilor şi, în final, reprezentanţii Internaţionalei Socialiste şi Federaţiei Sindicale Internaţionale. Toţi au exprimat speranţa generală de pace, de reuşită a lucrărilor Conferinţei de dezarmare [38].

Un apel presant la înfăptuirea dezarmării era cuprins într-o rezoluţie adoptată, în numele „opiniei universale", de către Comitetul de înţelegere al Marilor Asociaţii Internaţionale, care reunea 30 de asociaţii, printre care : Biroul Internaţional al Educaţiei, Biroul Internaţional al Federaţiilor naţionale ale personalului învăţămîntului secundar, Conferinţa Internaţională a Studenţilor, Conferinţa Internaţională a Asociaţiilor mutilaţilor de război şi foştilor luptători, Consiliul Internaţional al Femeilor, Uniunea Internaţională a Asociaţiilor pentru Societatea Naţiunilor, Federaţia Internaţională a Asociaţiilor institutorilor publici, Federaţia Universitară Internaţională pentru Societatea Naţiunilor, Liga

[35] Geneviève Tabouis, *Douăzeci de ani de tensiune diplomatică*, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 115.

[36] Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 255.

[37] Nicolae Titulescu declara că, în calitatea sa de preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor, fusese însărcinat de ministrul de externe al Olandei, Beelaers von Blokland, să transmită Conferinţei dezarmării petiţia amintită mai sus. Această impresionantă manifestare — preciza el — se datoreşte iniţiativei luate de presa olandeză şi constituie o dovadă strălucită a rolului binefăcător pe care presa îl poate juca şi a ajutorului pe care ea îl poate aduce operei Societăţii Naţiunilor *(Société des Nations, Conférence pour la Réduction et la Limitation des Armements*, în „Journal" din 7 februarie 1932, p. 32).

[38] Pierre Coulon, *La Conférence du désarmement*, Paris, 1934, p. 58—59.

Societăților de Cruce Roșie, Liga Internațională a Femeilor pentru Pace și Libertate, Federația Internațională a Asociațiilor pedagogice și altele [39].

Din România au sosit, de asemenea, pe adresa Conferinței dezarmării un număr însemnat de mesaje și rezoluții, care dădeau glas aspirației și voinței de dezarmare și pace a opiniei publice românești. Dintre acestea menționăm : un mesaj al Partidului social-democrat, un altul al Uniunii femeilor muncitoare, o rezoluție adoptată la o reuniune a cca. 3 000 de muncitori din Reșița, precum și mesaje provenind din orașe ca : Brașov, Sibiu, Baia Sprie etc. [40]. „Ochii întregii omeniri sînt fixați asupra voastră... — se arăta într-un mesaj semnat de oameni de diferite categorii sociale și profesiuni din Brașov. Lumea întreagă își pune speranța în voi, într-o așteptare plină de neliniște. Feriți omenirea de o decepție înspăimîntătoare, care nu va lăsa deschise decît căile violenței și ale disperării. Îndepliniți-vă datoria !" [41].

Luările de poziție și manifestările de genul celor menționate mai sus, fie ele de ordin internațional sau național, purtau însă amprenta conciliatorismului față de factorii chemați să realizeze în practică dezarmarea. De aceea, oricît de reprezentative și patetice uneori, acestea erau limitate în privința eficacității și consecințelor lor.

Într-un mod esențial deosebit continuau să se afirme forțele muncitorești revoluționare și cercurile consecvent democratice și progresiste. Nemărginindu-se la o campanie oarecum de efect psihologic în opinia publică și de implorare a diriguitorilor de state și de guverne, cum procedau cei mai mulți dintre pacifiști, aceste forțe și cercuri promovau o linie de orientare și o activitate pe cît de ancorată în realitatea vieții, pe atît de combativ-eficientă, în scopul demascării cauzelor care generau pericolul de război și, implicit, al organizării și mobilizării maselor populare pentru preîntîmpinarea acestui pericol. Astfel, prin intermediul organului său central de presă, „Scînteia", Partidul Comunist Român atrăgea atenția asupra faptului paradoxal în sine, și anume că, în timp ce la Geneva se întrunea „așa-zisa conferință a dezarmării", „fiecare stat imperialist caută să se înarmeze cît mai bine". Afirmînd teza cu privire la legătura organică dintre imperialism și politica de înarmări și războaie, partidul revoluționar al clasei muncitoare din România aducea drept o dovadă a acesteia evenimentele ce se desfășurau în momentul dat în Extremul Orient, unde militariștii japonezi, cu sprijinul ori complicitatea cercurilor imperialiste din Occident, duceau un război pustiitor și prădalnic împotriva Chinei [42].

În spiritul orientării revoluționare de luptă pentru dezarmare și pace imprimată de comuniști, a avut loc chiar la Geneva, la 4 februarie 1932, o importantă manifestare antirăzboinică. În pofida interzicerii

[39] Les archives de la Société des Nations, Genève *(Section du désarmement)*, 1928—1932, dosarul nr. 7 A-35 415/31 255.

[40] Les archives de la Société des Nations, Genève *(Section du désarmement)*, 1928—1932, dosarul nr. 7 B-32 889/31 155.

[41] *Ibid.*

[42] „Scînteia" din februarie 1932.

de către autorități a manifestației și a concentrării de forțe polițienești, peste 2 000 de muncitori au străbătut străzile orașului scandînd lozinci de luptă antirăzboinică, pentru dezarmare și pentru pace între popoare [43].

Pentru ziua de 15 februarie 1932 fusese programată ținerea unei reuniuni în sala „Reformației" din Geneva, sub auspiciile Ligii Internaționale a Femeilor pentru Pace și Libertate, în cadrul căreia Victor Margueritte, președintele de onoare al Societății oamenilor de litere din Franța, urma să țină o conferință pe tema : „Femeile și dezarmarea". Dar autoritățile elvețiene au interzis ținerea reuniunii, fapt care a atras protestul Societății scriitorilor elvețieni [44].

Discuțiile din organismele Conferinței dezarmării au luat însă drumul tărăgănării, izbindu-se invariabil de ciocnirile de interese și scopuri ale puterilor participante, fiecare urmărind concesii mai ales de la partea adversă. Concomitent, febra înarmărilor creștea în lume ; neîncrederea și încordarea își puneau amprenta asupra relațiilor internaționale, iar în Extremul Orient se extindea războiul dezlănțuit de cercurile militarist-imperialiste japoneze împotriva Chinei. Toate acestea, grefate pe fundalul consecințelor marii crize economice, care ajunsese la punctul ei maxim, au contribuit la extinderea și întărirea luptelor revoluționare în lumea capitalistă, precum și la dezvoltarea mișcării antirăzboinice pe plan mondial.

Din rîndurile opiniei internaționale antirăzboinice s-a ridicat glasul de protest al unui considerabil număr de intelectuali progresiști, scriitori și savanți de mare renume.

La 1 martie 1932, Romain Rolland se adresa umanității cu un apel în vederea salvgardării păcii, grav amenințată, a apărării primului stat socialist din lume, Uniunea Sovietică [45].

Într-o chemare pentru pregătirea unui congres internațional antirăzboinic lansată în primăvara anului 1932 de un însemnat număr de proeminente figuri ale culturii mondiale, se reliefa : „În timp ce conferința de dezarmare de la Geneva durează de luni de zile, în răsărit continuă un război sîngeros. Războiul mișelesc al Japoniei contra Chinei continuă fără întrerupere". Se făcea apel „la toți bărbații și femeile, fără deosebire de opiniile lor politice, și la toate organizațiile muncitorești, culturale, sociale și sindicale, la toate forțele și organizațiile de masă să se unească cu noi la marele congres internațional antirăzboinic". Chemarea era semnată de Romain Rolland, Henri Barbusse, d-na Sun Yat Sen, Sen Katayama, Theodor Dreiser, Upton Sinclair, John Dos Passos, Maxim Gorki, Heinrich Mann, Albert Einstein, Paul Langevin, Paul Signac, Frans Masereel, Eleonora Dispart (Irlanda) și Jone Devanny (Australia) [46]. Publicarea acestei chemări în presa revoluționară și progre-

[43] *Ibid.*

[44] Publicată imediat în broșură, conferința pregătită de Victor Margueritte scotea în evidență agravarea situației internaționale și atrăgea în mod deosebit atenția asupra „aventurii lui Adolf Hitler", a creșterii pericolului fascist în diferite țări (Victor Margueritte, *Les femmes et le désarmement*, Genève, 1932).

[45] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 24, dosarul nr. 4 161, filele 113—115.

[46] „Bluze albastre" din iunie 1932.

sistă şi răsunetul pe care l-a avut s-au concretizat în numeroase adeziuni din diferite ţări la mişcarea antirăzboinică.

Activitatea pentru organizarea congresului internaţional antirăzboinic a cunoscut o dezvoltare importantă în primăvara şi vara anului 1932. Din rîndurile celor mai remarcabili reprezentanţi ai culturii, ştiinţei şi vieţii social-politice s-a constituit un Comitet mondial de acţiune, căruia îi revenea sarcina pregătirii congresului. În comitet erau reprezentate 17 ţări, prin H. Mann şi A. Einstein din partea Germaniei, Anderson Nëxo pentru ţările scandinave, Theodor Dreiser pentru America, Sen Katayama — Japonia, Maxim Gorki — U.R.S.S., Costa-Foru — România, Frans Masereel — Belgia, H. R. Holat — Olanda şi alţii [47].

Pentru pregătirea congresului s-a constituit şi un Comitet internaţional al femeilor, în frunte cu Clara Zetkin, precum şi un Comitet al medicilor [48].

În vederea organizării congresului mondial antirăzboinic s-a desfăşurat o largă campanie, la care au participat organizaţii dintre cele mai felurite şi persoane avînd cele mai diverse orientări şi îndeletniciri. Sprijinul cel mai activ şi consecvent pentru această acţiune a venit din partea partidelor comuniste, care au militat neobosit în vederea formării comitetelor antirăzboinice pe plan naţional.

Partidul Comunist Român a chemat toate forţele iubitoare de pace să susţină activitatea de pregătire şi organizare a congresului şi a întreprins măsuri pentru răspîndirea apelului Comitetului mondial de acţiune. S-au creat comitete de acţiune care în zilele congresului urmau să discute problemele luptei antirăzboinice [49].

În iulie 1932 a fost constituit Comitetul naţional antirăzboinic din România, din care au făcut parte sau au aderat oameni de ştiinţă şi cultură remarcabili, ca : dr. C. I. Parhon, prof. Ilie Cristea, scriitorii Liviu Rebreanu, N. D. Cocea, Radu Boureanu, Cicerone Teodorescu, publicistul Panait Muşoiu şi alţii [50].

Cu ocazia zilei de 1 august 1932 — Ziua internaţională de luptă împotriva războiului —, P.C.R. a semnat, împreună cu partidele comuniste din Germania, Franţa, Anglia, Cehoslovacia, Polonia, Italia şi Statele Unite ale Americii, o chemare către oamenii muncii de la oraşe şi sate. Dezvăluind caracterul steril al lucrărilor Conferinţei dezarmării, în spatele căreia „cursa înarmărilor continuă febril", faptul că reacţiunea trecuse la ofensivă şi că Germania „se află azi în pragul instaurării dictaturii fasciste", această chemare sublinia importanţa strîngerii la un loc a forţelor muncitoreşti de pretutindeni şi a „luptei active" a acestora împotriva fascismului, reacţiunii şi războiului, pentru apărarea U.R.S.S. [51].

[47] P. Constantinescu-Iaşi, *Organizaţii legale conduse de P.C.R.*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1952, p. 12.

[48] *Ibid.*

[49] Titu Georgescu, *Organizaţii de masă legale conduse de P.C.R. 1932—1934*, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 68.

[50] *Ibidem*, p. 69.

[51] „La correspondance internationale" nr. 56, din 6 iulie 1932.

La 27 august 1932 s-a deschis la Amsterdam Congresul internațional antirăzboinic, la el participînd 2 200 de delegați din 27 de țări. Și-au trimis adeziunile la acesta mai multe mii de asociații, reprezentînd cca. 30 000 000 de membri [52]. „În orașul cunoscut din evul mediu pentru toleranța sa — scria profesorul universitar Petre Constantinescu-Iași — s-au adunat reprezentanții celor mai diverse organizații, în frunte cu alesii marilor mase muncitorești și alături de fruntașii gîndirii, pentru a se sfătui și înțelege asupra mijloacelor de luptă contra războiului" [53].

De la tribuna congresului s-a făcut auzită vocea a numeroși exponenți ai mișcării antirăzboinice internaționale, ai conștiinței de sine a omenirii înaintate asupra pericolului crescînd al unei noi conflagrații mondiale. Și-au spus cuvîntul circa 100 de vorbitori, printre care Henri Barbusse, Vaillant-Couturier, Sen Katayama și alte personalități de reputație mondială [54]. Interzicîndu-i-se de către autoritățile olandeze participarea la congres, Maxim Gorki a trimis congresiștilor un mesaj prin care le ura „să realizeze o unitate deplină și adîncă în atitudinea lor negativă față de imperialiști, organizatorii măcelului mondial" [55]. În cuvîntarea pregătită spre a fi rostită la congres, marele scriitor sovietic releva caracterul falimentar al lucrărilor Conferinței dezarmării și punea în gardă asupra iluziilor semănate de propaganda pacifistă. El atrăgea atenția asupra faptului că, în timp ce luni de-a rîndul se discuta la Geneva despre dezarmare, imperialiștii japonezi „jefuiau pe față și nepedepsiți China, cotropeau Manciuria, exterminau și continuă să extermine zeci de mii de oameni cu totul nevinovați" [56].

Din partea mișcării antirăzboinice din România a vorbit profesorul P. Constantinescu-Iași. El a salutat congresul în numele Comitetului antirăzboinic din România, al Sindicatelor unitare, Ajutorului muncitoresc român și al altor organizații și asociații democratice și progresiste din țară [57]. În cuvîntare au fost dezvăluite planurile agresive imperialiste care amenințau independența țării noastre și a fost reliefată poziția tot mai hotărîtă a maselor împotriva acestei politici.

Lucrările congresului s-au încheiat prin lansarea unui apel-manifest care demasca pregătirile în vederea unui nou război și chema masele la organizarea împotrivirii față de această primejdie uriașă pentru civilizația omenirii întregi.

În opoziție cu discuțiile și tratativele infructuoase la care se dedau delegații la Conferința dezarmării de la Geneva, participanții la impunătoarea manifestare pe care a constituit-o Congresul internațional antirăzboinic de la Amsterdam au pus în evidență rolul maselor populare în imprimarea unei linii ferme și eficace de asigurare a păcii în lume.

[52] Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 69.
[53] „Nu" (Iași) din 2 octombrie 1932.
[54] Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 70.
[55] Maxim Gorki, *Pentru pace și democrație*, Editura „Cartea rusă", București, 1952, p. 213.
[56] *Ibidem*, p. 220—221.
[57] Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 70.

Manifestul congresului glăsuia în acest sens : „El (congresul — *n.n.*) îndeamnă masa, singura putere de neînvins, în dezordinea tragică a timpurilor de astăzi, de a intra în rînduri disciplinate în această dezordine și de a-și face auzită vocea sa puternică“ [58].

Exponenții mișcării antirăzboinice au dezvăluit în fața opiniei publice ineficiența lucrărilor Conferinței dezarmării, faptul că aceasta „n-a fost decît o etapă în calea frenetică a înarmărilor și pregătirilor de război“ [59].

Congresul de la Amsterdam a ales un Comitet internațional permanent, din care făcea parte și reprezentantul mișcării antirăzboinice din România, prof. P. Constantinescu-Iași.

În timpul și în perioada ce a urmat reuniunii internaționale antirăzboinice au fost organizate în numeroase țări variate acțiuni de masă îndreptate împotriva războiului [60].

„Ecoul grandiosului Congres de la Amsterdam — sublinia organul de presă al Comitetului antirăzboinic din România — răsună puternic în lume“. Trecînd apoi în revistă o serie de manifestații care exprimau voința de pace a celor mai diverse pături și categorii sociale, acesta concludea : „Se vădește astfel minunat caracterul de front unic al tuturor forțelor antirăzboinice, în nota justă a apelului lui Romain Rolland și Barbusse, a lucrărilor congresului de la Amsterdam și a acțiunii de masă care urmează pretutindeni după acest congres“ [61].

În unele țări, ca, de pildă, Franța, această manifestare internațională cu caracter antirăzboinic a întrunit adeziunea, alături de militanții comuniști, a unui însemnat număr de militanți socialiști, precum și a unor federații socialiste (Côtes-du-Nord, Ariège, Landes) [62].

Anul 1932 a cunoscut, de asemenea, o considerabilă dezvoltare a feluritelor curente și tendințe pacifiste. Dintre numeroasele manifestări ale acestora amintim cîteva, de o semnificație aparte. Astfel, Consiliul Uniunii interparlamentare, reunit la Geneva la 24 aprilie 1932, după ce reamintea rezoluțiile sale anterioare, printre care cea de la București (1931), reafirma necesitatea reducerii generale a armamentelor și interdependența acesteia cu dezvoltarea și întărirea securității internaționale. El formula următoarele revendicări concrete : reducerea generală a ansamblului armamentelor cu cel puțin 25% ; limitarea cheltuielilor militare ; abolirea armelor specific ofensive, în special interzicerea totală a bombardamentelor aeriene și a războiului chimic, bacteriologic și incendiar ; instituirea unui control internațional periodic al stării armamen-

[58] „Buletinul Comitetului de acțiune împotriva războiului“ din 28 august 1932.
[59] „Buletinul Comitetului de acțiune împotriva războiului“ din 25 august 1932.
[60] O parte însemnată dintre delegații la Congresul internațional antirăzboinic au participat apoi la marea adunare de la Bouillée (Paris), unde un numeros public francez a aclamat pe mesagerii voinței de pace a popoarelor. Manifestația zecilor de mii de francezi a fost atacată de forțele polițienești, înregistrîndu-se victime (Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 70—71).
[61] „Buletinul Comitetului de acțiune împotriva războiului“ din 4 noiembrie 1932.
[62] Jacques Duclos, *Mémoires*, t. I, 1896—1934, Ed. „Fayard“, Paris, 1968, p. 369.

telor diferitelor țări, precum și un control strict al fabricării și traficului de arme ; crearea unei organizații permanente însărcinată a pregăti etapele ulterioare ale operei progresive și accelerate a dezarmării [63].

La 6 iunie 1932, Liga Internațională a Femeilor pentru Pace și Libertate a prezentat Conferinței dezarmării o impresionantă petiție, purtînd semnături emanînd din numeroase țări, prin care se cerea crearea unei atmosfere de încredere, propice succesului lucrărilor conferinței. „Gravitatea situației politice și economice actuale — se arăta în petiția respectivă —, neliniștile cărora le dă naștere nu fac decît să accentueze convingerea sa (a Ligii Internaționale a Femeilor — *n.n.)* asupra necesității dezarmării. Dacă Conferința dezarmării nu răspunde aspirațiilor profunde ale maselor, dacă ea perseverează în atitudinea sa actuală, se vor produce printre acestea o descurajare adîncă, o nemulțumire amară, o deziluzie disperată, căreia nimeni nu-i poate prevedea consecințele. Cu o spaimă ce crește cu fiece zi urmărim lucrările de la Geneva" [64]. Secretara Ligii, Camille Drevet, a venit să prezinte petiția, dar organele polițienești elveține i-au interzis a sta în Elveția, fapt care a stîrnit vii proteste ale opiniei publice.

În zilele de 4—9 septembrie 1932 a avut loc la Geneva Congresul Federației Universitare Internaționale pentru Societatea Națiunilor, în cadrul căruia a fost adoptată o rezoluție prin care se cerea Conferinței dezarmării să ia în considerare de urgență problema fabricării private și a traficului armelor și munițiilor, stabilind mijloacele juridice și economice necesare interzicerii acestora, sub controlul strict al forului genevez [65].

Liga Mondială pentru Pace, din al cărei comitet de onoare făcea parte și Nicolae Titulescu, a elaborat și editat un volum intitulat *Pax Mundi — Livre d'or de la Paix* [66].

Năzuința profundă și voința viu exprimată în lumea întreagă de a se realiza dezarmarea — ca o premisă de bază a păcii — făceau pe unii oameni de știință pasionați de această problemă să aibă mari speranțe în soluționarea ei. Astfel, juristul An. Sotille ținea să remarce că „niciodată nu au fost mai evidente preeminența dreptului asupra forței și autoritatea opiniei publice mondiale ca astăzi ; or, dreptul, justiția, opinia publică sînt forțe mult mai puternice decît imperialismul militar și tunurile" [67].

Vădindu-se însă mai realist, juristul român Gheorghe Sofronie aprecia că, pentru a se ajunge la un rezultat pozitiv, „alături de dorința de pace a mulțimilor, cei mai fideli susținători ai noului adagiu : *Si vis pacem, para pacem,* este necesară sinceritatea, buna credință și părăsirea vechilor metode politice și diplomatice din partea guvernanților" [68].

[63] Les archives de la Société des Nations, Genève, fondul S. 475, nr. 4 *(Correspondance de M. Henderson).*
[64] Les archives de la Société des Nations, Genève, fondul S. 475, nr. 1 și 8.
[65] *Ibidem,* nr. 8.
[66] *Ibid.*
[67] Vezi Gheorghe Sofronie, *Op. cit.,* p. 22—23.
[68] *Ibidem,* p. 23.

Cu toate eforturile depuse şi progresele importante pe care le-a înregistrat, mişcarea antirăzboinică din perioada de care ne ocupăm nu a reuşit să se dezvolte în asemenea proporţii încît să influenţeze în mod hotărîtor cursul evenimentelor.

Năzuinţa şi hotărîrea maselor largi din numeroase ţări de a pune stavilă războiului şi de a salva pacea nu şi-au găsit însă reflectare în elaborarea unei linii de orientare şi de acţiune comună, menită a facilita făurirea unui puternic front al tuturor forţelor antirăzboinice. După cum am mai arătat, existau, sub acest aspect, deosebiri esenţiale între diferitele grupări şi curente pacifiste, pe de o parte, şi forţele ce se opuneau războiului de pe o poziţie revoluţionar-combativă, pe de altă parte. Pacifismului, în genere, îi erau proprii rămînerea la suprafaţa fenomenelor şi a proceselor ce generau tensiunea internaţională şi primejdia războiului, precum şi îngustimea socială şi ineficacitatea practică a formelor şi metodelor sale de acţiune. Toate acestea, adăugate la o mare dispersare a rîndurilor pacifiştilor, diminuau uneori pînă la anihilare punerea în valoare a acelor resurse şi potenţe antirăzboinice aflate într-un fel sau altul sub influenţa lor. În acelaşi timp, trebuie luate în considerare şi consecinţele pe planul respectiv ale situaţiei existente în cadrul mişcării muncitoreşti.

Participînd activ la lupta contra pericolului de război, alături de alte forţe social-politice, în cadrul diverselor comitete şi asociaţii antirăzboinice, organizaţiile muncitoreşti duceau şi o activitate proprie, deosebit de intensă, în direcţia asigurării dezarmării şi păcii. Astfel, sindicatele, ca cele mai largi organizaţii de masă muncitoreşti, puneau pe un prim plan al preocupărilor şi activităţii lor problemele luptei antirăzboinice. Un apel al Internaţionalei Sindicale Roşii cu sediul la Moscova şi al sindicatelor unitare dintr-o serie de ţări atrăgea atenţia clasei muncitoare internaţionale că, în timp ce la Societatea Naţiunilor se vorbea fără încetare despre dezarmare şi pace, războiul imperialist făcea ravagii în Extremul Orient şi ameninţa tot mai mult să cuprindă lumea întreagă. „Proletari ! Oameni ai muncii ! — glăsuia apelul. În situaţia gravă a iminenţei unui război mondial criminal, accelerat îndeosebi de către fascism, chemăm pe toţi proletarii, organizaţi şi neorganizaţi, pe toţi muncitorii şi muncitoarele, vîrstnici şi tineri, care aparţin sau nu sindicatelor unitare, creştine sau altele, să se unească în frontul unic de luptă şi să-şi dubleze forţele în lupta de masă contra războiului imperialist..." [69].

Pe de altă parte, forurile Federaţiei Sindicale Internaţionale cu sediul la Amsterdam denunţau, la rîndul lor, „activitatea dubioasă" desfăşurată de către cei ce pregăteau activ „un nou 1914", arătînd că în asemenea condiţii şansele de reuşită ale Conferinţei mondiale de dezarmare apăreau extrem de compromise. Relevîndu-se că prima fază a conferinţei s-a încheiat tacit şi fără a se ajunge la vreun rezultat palpabil, se concludea că, avîndu-se în vedere agravarea constantă a tensiunii

[69] „La correspondance internationale", anul 13, nr. 7, din 25 ianuarie 1933.

politice în lume, nu apărea de loc probabil că a doua fază a conferinței respective va ajunge la un alt rezultat. Menționîndu-se contribuția pozitivă a unor guverne, „cel mai adesea ale țărilor mici", care însă n-a putut urni din loc lucrările Conferinței dezarmării, se trăgea concluzia : „În fața acestei situații este necesar ca clasa muncitoare internațională să-și mobilizeze toate forțele și toate energiile pentru a pune capăt uneltirilor ce duc spre război, spre o nouă cursă a înarmărilor. Este necesar să se prevină cu orice preț ca popoarele să fie aruncate inconștient și împotriva voinței lor manifeste într-o nouă catastrofă" [70].

După cum se poate vedea, existau puncte de vedere și poziții care puteau constitui o platformă de acțiune comună antirăzboinică a organizațiilor muncitorești internaționale sus-menționate. Sciziunea ideologică-politică și organizatorică ce ființa în mișcarea muncitorească, pe scară națională și internațională, s-a răsfrînt însă și asupra luptei împotriva pericolului de război, pentru dezarmare și pace, împiedicînd ca aceasta să fie dusă cu deplin succes. Colaborarea dintre comuniști și social-democrați în diverse forme ale mișcării antirăzboinice, pentru care se pronunțau cu hotărîre partidele comuniste, nu s-a ridicat la nivelul unei depline și eficiente unități de acțiune a clasei muncitoare. Aceasta, la rîndul ei, s-a repercutat negativ asupra cerinței istorice a făuririi unui front al tuturor forțelor antirăzboinice menit să determine guvernele, cu deosebire ale marilor puteri imperialiste, să adopte o politică reală de dezarmare, securitate și pace.

[70] *L'oeuvre de la Fédération Syndicale Internationale. 1933—1935*, Paris, 1937, p. 114.

Expansiunea germană în Europa centrală între anii 1919 şi 1939

HENRYK BATOWSKI
(R. P. Polonă)

I. **ANTECEDENTE.** Vastele tendinţe de acaparare ale imperialismului pangerman şi-au găsit deseori expresia în cunoscutele planuri concepute în timpul primului război mondial şi care constituiau o componentă importantă, dacă nu chiar cea mai importantă, a politicii de expansiune din acea vreme, just calificată de unul dintre istoricii contemporani drept *Griff nach der Weltmacht (Acapararea puterii mondiale)*[1]. Este vorba de planuri care s-au dezvoltat în două direcţii : 1. În cea a „Mitteleuropei", care urma să cuprindă înainte de toate teritoriul Austro-Ungariei de atunci şi teritoriile Peninsulei Balcanice[2] ; 2. Spre răsărit vizînd ocuparea Poloniei, a ţărmului de răsărit al Mării Baltice, a Ucrainei şi, dacă ar fi fost posibil, a teritoriilor de apus ale Rusiei[3].

Proiectul uniunii economice cu Austro-Ungaria prevăzută în tratatul dintre Berlin şi Viena din 12 mai 1918 urma să fie prima etapă concretă a acestei mari acţiuni politice şi economice[4]. Totodată prevederile tratatelor de la Brest, cu completările lor economice ulterioare, reprezentau o bază pentru dominarea teritoriilor răsăritene amintite mai sus, luate temporar Rusiei slăbite şi momentan lăsate, prin forţa împrejurărilor, în voia soartei de către guvernul sovietic, absorbit de alte probleme cu mult mai importante[5].

În primăvara şi vara anului 1918 se părea că acea „Grossraumpolitik" a imperialismului german se afla în pragul succesului deplin. Imperialiştii, militari şi financiari, triumfau deja, în pofida semnelor rău

[1] Cunoscuta carte a lui F. Fischer, ediţia a III-a, Düsseldorf, 1964.

[2] Vezi lucrarea fundamentală a lui J. Pajewski, *Mitteleuropa*, Poznan, 1939 ; lucrarea lui H. C. Meyer, *Mitteleuropa in German Thought and Actions*, The Hague, 1955, şi cea a lui J. Droz, *L'Europe Centrale*, Paris, 1960.

[3] W. Basler, *Deutschlands Annexionspolitik in Polen u.im Baltikum 1914—1918*, Berlin, 1962 ; W. Baumgart, *Deutsche Ostpolitik 1918*, Wien-München, 1966 ; lucrarea mai veche a lui F. L. Notovici, *Zahvatniceskaia politika ghermanskogo imperialisma na Vostoke v 1914—1918 g.*, Moskwa, 1947.

[4] Textul după Z. A. B. Zeman, *The Break-up of the Habsburg Empire 1914—1918*, London, 1961, p. 160—161.

[5] A. O. Ciubarian, *Brestskii mir*, Moskwa, 1964 ; vezi sub redacţia lui W. G. Truhanovska, *Istoriia mejdunarodnih otnoşenii i vneşnei politiki S.S.S.R. 1917—1939*, t.I, Moskwa, 1961 ; J. W. Wheeler-Bennett, *Brest-Litovsk, The Forgotten Peace*, London, 1963.

prevestitoare ale înfrîngerii militare care se anunța pe frontul apusean. Cînd, la începutul anului 1918, situația pe acest front a început să dea naștere la temeri și cînd ultima ofensivă de primăvară a lui Lüdendorff a început să fie stăvilită, expansioniștii au considerat necesară reducerea ambițiilor lor față de apus [6], dar nu au renunțat la nimic în ce privește planurile față de răsăritul Europei. Numai efervescența revoluționară din Germania însăși și slăbirea disciplinei militare în cadrul diviziilor staționate pe teritoriile ocupate ale Rusiei, Ucrainei și Poloniei au împiedicat emiterea de noi revendicări și legarea mai strînsă de Reich a teritoriilor ocupate pînă atunci. Germania nici un moment nu s-a gîndit însă să renunțe la menținerea influențelor sale în Polonia, cu atît mai puțin la vechile cuceriri prusace [7]. Ideea ce se contura începînd cu tratatul din 12 mai și care urmărea trecerea Austriei sub dominația Reichului nu a fost nici ea abandonată, deși deocamdată Germania a trebuit să-și limiteze poftele la teritoriile de limbă germană ale monarhiei habsburgice în curs de destrămare. În fața înfrîngerii militare a Reichului și a necesității renunțării la alte profituri teritoriale, Lüdendorff a considerat că insuccesul acesta poate fi recuperat tocmai prin alipirea Austriei (a teritoriilor ei populate de germani). Este drept că, încă înainte de înfrîngerea militară definitivă a Germaniei Kaizerului, Departamentul afacerilor externe berlinez s-a manifestat față de această problemă cu mare precauție. Secretarul de stat de atunci din acest departament, Solf, i-a răspuns lui Lüdendorff evaziv, exprimîndu-și părerea că nu trebuie să se grăbească prea mult cu această problemă [8]. O rezervă și mai puternică a manifestat adjunctul lui Solf, contele Brockdorff-Rantzau, care se temea de împotrivirea puterilor învingătoare. Dar aceasta nu a fost cîtuși de puțin o renunțare totală, ci numai o amînare tactică a întregii probleme pînă la momentul oportun.

Deocamdată Reichul ducea o luptă aprigă pentru menținerea cuceririlor prusace în Polonia și păstrarea lor, dacă nu în întregime, cel puțin parțial. În ochii politicienilor berlinezi, aceasta apărea ca o problemă mult mai importantă decît problema Austriei, cu atît mai puțin a teritoriilor sudete, ca elemente noi și, ca atare, mult mai greu de a fi luate în discuție.

II. **NOI PLANURI — 1919—1925.** Din tot ceea ce politicienii germani voiau să obțină pentru a se salva de la urmările înfrîngerii, prea puține lucruri le-au reușit [9]. Tratatele de la Brest s-au năruit pe cale naturală,

[6] Germania a fost obligată definitiv, în anul 1918, să renunțe la Belgia. Vezi lucrarea sub redacția lui F. Klein, *Politik im Krieg 1914—1918*, Berlin, 1964, p. 204.

[7] Acest lucru este dovedit de poziția autorităților prusace la Poznan încă la sfîrșitul lunii decembrie 1918 ; vezi ultima lucrare colectivă sub redacția lui Z. Grot : *Povstanie wielkopolskie 1918—1919*, Poznań, 1968, îndeosebi studiul lui A. Czubinski ; de asemenea lucrarea germană mai veche a lui R. Coester, *Die Loslösung Posens*, Berlin, 1926.

[8] A. G. Kogan, *Genesis of the Anschluss Problem*, în „Journal of Central European Affairs" nr. XX/1960, p. 29.

[9] Nu s-a ajuns la retrocedare către Polonia a tuturor teritoriilor care-i aparțineau înainte de prima împărțire și nici la retrocedarea Sileziei superioare și a Mazuriei.

anulate, de altfel, în mod festiv de guvernul Rusiei sovietice [10]. S-a creat un nou stat polonez, care, ce este drept, nu şi-a redobîndit toate teritoriile istorice, cotropite anterior de către Prusia, dar care a obţinut cel puţin o importantă parte a pămînturilor sale străbune, fapt ce a restrîns substanţial baza germană de pornire la o nouă expansiune spre răsărit. Noua situaţie creată atît în estul Balticii cît şi în Europa dunăreană nu a favorizat, cel puţin temporar, realizarea acestor planuri din cauza formării unui şir de state naţionale, interesate în apărarea suveranităţii lor şi care manifestau neîncredere faţă de Germania, de politica războinică a Reichului. Este drept că slăbiciunea economică a tuturor acestor state permitea expansioniştilor pangermani să nutrească speranţa că, mai devreme sau mai tîrziu, vor reuşi, într-un mod sau altul, să subordoneze aceste noi state influenţei Germaniei. Însăşi Austria, în pofida dorinţei iniţiale clare a conducerii sale de unire cu Reichul [11], a devenit un stat separat, deşi aceasta ar fi putut constitui punctul cel mai slab al rezistenţei în faţa expansioniştilor. Expansioniştii germani, continuînd însă să fie absorbiţi îndeosebi de problema noii graniţe polono-germane — combătută atît de vehement la Berlin imediat după tratatul de la Versailles —, au acordat deocamdată mai puţină atenţie problemelor teritoriilor care aparţinuseră anterior monarhiei habsburgice lichidate. De extinderea teritorială a Reichului în direcţia sudică s-au interesat mai mult unii austrieci care gîndeau după modelul pangerman şi care au enunţat în anii 1919—1920 programul : „Grossdeutschland ist unsere Zukunft" („Marea Germanie este viitorul nostru"). Aceştia au reprezentat un important nucleu în dezvoltarea politicii expansioniste pangermane.

Dar expasiunea în această direcţie nu a fost complet abandonată. La ea s-a gîndit în mod deosebit cineva care avea să dea acestei expansiuni un program mai precis şi mai multilateral ; cineva care în acei ani nu dispunea de influenţă prea mare, dar care avea înaintea sa o mare ascensiune. Acest program a fost formulat de Adolf Hitler în *Mein Kampf* [12], „operă" al cărei „răsunet" s-a făcut simţit mai tîrziu, dar care de la început a fost rău prevestitoare pentru popoarele Europei centrale şi răsăritene. Şi, deşi în acei primi ani ai Republicii de la Weimar acest program nu a fost cîtuşi de puţin recunoscut drept un fapt ce merita să fie luat în seamă — poate şi pentru că nu toţi liderii Reichului cunoşteau în acel timp amănunţit părerile lui Hitler —, el reprezenta un element caracteristic, demn de toată atenţia. Este de regretat însă faptul că politicienii popoarelor ameninţate de acel program sau nu au cunoscut de loc întreaga problemă, sau, în orice caz, nu au apreciat-o cum se cuvine.

Programul lui Hitler din *Mein Kampf* anunţa clar revenirea la expansiunea în direcţia răsăriteană şi aceasta într-un cadru mult mai larg decît o făcuseră politicienii erei wilhelmiene. Acel program enunţa înainte de toate necesitatea creării Marelui stat al tuturor germanilor, care

[10] Aceeaşi literatură ca la trimiterea 5 ; în plus F. Klein, *Die diplomatischen Beziehungen Deutschlands zur Sowjetunion 1917—1932*, Berlin, 1952, capitolul IV ; lucrarea sub redacţia lui B. Ponomariov şi alţii, *History of Soviet Foreign Policy 1917—1945*, Moscow, 1969, p. 101.

[11] Despre această problemă vezi J. Kozeński, *Sprawa przylaczenia Austrii do Niemec po I wojnie swiatowej, 1918—1922*, Poznań, 1967.

[12] Vezi H. Batowski, *Austria i Sudety 1918—1938*, Poznań, 1968.

să cuprindă pe toţi germanii din Europa şi care s-ar fi întins deci mult mai departe de graniţele de atunci ale Reichului, mai departe chiar şi de cele din anul 1914. Statul acesta urma să fie creat pe seama popoarelor est-europene şi central-europeane şi să realizeze pentru poporul german „spaţiul vital" în accepţia cea mai largă a acestui cuvînt. Desigur, mai întîi urma să aibă loc alipirea la Reich a patriei lui Hitler — Austria. Hitler era adeptul supremaţiei germane şi asupra altor popoare din monarhia habsburgică de atunci ; el manifesta repulsie înainte de toate faţă de cehi şi de restul slavilor [13]. Noua „Mitteleuropă" în concepţia lui Hitler urma să cuprindă atît teritoriile situate la răsărit cît şi la sudul Germaniei. Hitler a arătat clar că scopurile politicii germane trebuie să meargă mai departe decît s-au întins graniţele Reichului în anul 1914. El a criticat aspru pe acei politicieni de la Weimar care au enunţat numai programul revizuirii tratatului de la Versailles, adică postulatul redobîndirii graniţelor dinaintea primului război mondial [14]. Realizarea acestor mari scopuri urma să fie întreprinsă de Reich, după încorporarea Austriei, sub conducerea Prusiei, pentru a cărei brutalitate şi militarism Hitler avea din tinereţe cea mai profundă admiraţie.

Dar cercurile oficiale germane din acea vreme, deşi nu au respins ideea expansiunii în toate direcţiile, s-au ocupat, înainte de toate, aproape exclusiv de acţiunile îndreptate împotriva Poloniei [15]. Refacerea puterii Reichului şi crearea unor condiţii favorabile pentru întreprinderea unor noi cuceriri erau văzute, în primul rînd, în luarea de la Polonia a teritoriilor ce-i fuseseră cedate prin tratatul de la Versailles. Aşa gîndea, printre alţii, Gustav Stresemann, fondatorul noii politici răsăritene germane în perioada Republicii de la Weimar [16]. El şi-a concentrat întreaga atenţie tocmai în această direcţie, atît înainte cît şi după Conferinţa de la Locarno. În acest fel a formulat, de exemplu, Stresemann ordinea ţelurilor politicii externe germane în cunoscuta sa scrisoare din anul 1925 către fostul urmaş al tronului ; ce e drept, el vorbea deocamdată numai de „coridorul" polonez, pe planul al doilea amintind de alipirea Austriei. De aceea, partidul lui Stresemann, Deutsche Volkspartei, în programul său postula : „Unirea tuturor germanilor rupţi de Reich, de asemenea, a tuturor germanilor ce recunoşteau Reichul ca patria lor incluzînd aici şi pe germanii austrieci" [17].

Opera cea mai importantă a lui Stresemann — tratatele de la Locarno — a deschis Germaniei drumul spre răsărit cu aprobarea tacită a puterilor apusene, inclusiv a Franţei, deşi aceasta era formal obligată prin tratatele de alianţă cu Polonia şi Cehoslovacia să apere aceste state

[13] *Ibid.* (este citată aici ediţia a XII-a, din anul 1943, a cărţii *Mein Kampf).*

[14] *Mein Kampf,* în *Op. cit.,* p. 736 (Hitler afirmă în ea că graniţele Reichului din anul 1914 nu cuprindeau pe toţi germanii şi nu erau utile „din punct de vedere militar-geografic").

[15] Vezi lucrarea colectivă sub redacţia lui G. Labuda, *Wschodnia ekspansja Niemiec w Europie Srodkowej,* Poznań, 1963 ; J. Pajewskie, J. Krasuski, *Stosunki polsko-niemieckie 1919—1925,* Poznań, 1962.

[16] *Ibid.,* vezi şi G. Höltje, *Die Weimarer Republik u.d. Ostlocarno-Problem 1919—1934,* Würzburg, 1958 ; L. Zsigmond, *Zur deutschen Frage 1918—1923,* Budapest, 1964.

[17] Vezi lucrările enunţate la trimiterile 11, 16 şi : F. H. Gentzen, *Zur Geschichte des deutschen Revanchismus i.d. Periode d. Weimarer Republik,* în „Jahrbuch f. Geschichte d. Ud.S.S.R. u.d. Volksdemokratien Europas", IV, 1960.

în fața revendicărilor germane [18]. Dar politica externă franceză din era lui Briand a pierdut simțul oricărui pericol ce putea amenința fie Franța însăși, fie pe aliații ei. Sistemul de la Locarno a inaugurat deci faza semilegală a noului „Drang nach Osten" cu aprobarea tacită a puterilor apusene [19].

Neliniștită a fost, pe bună dreptate, Uniunea Sovietică, care a văzut în semnarea de către Berlin a tratatelor de la Locarno și în intrarea Reichului în Liga Națiunilor o dare înapoi de la politica de la Rapallo. Totuși, pentru adormirea vigilenței sovietice, Stresemann nu a ezitat în noul tratat, semnat la Berlin în 1926, să confirme întru totul obligațiile reciproce asumate cu 4 ani înainte ; în plus, cu ocazia intrării sale în Ligă, Reichul a făcut rezerva care-i permitea să se sustragă de la o eventuală acțiune antisovietică inițiată de alte puteri [20]. Politica răsăriteană a Reichului, împărțită de la început intenționat și sistematic pe etape și care în acest timp se reîntorcea înainte de toate împotriva Poloniei, nu vedea necesitatea de a-și complica situația, ca urmare a posibilităților deocamdată limitate, prin încordarea suplimentară a relațiilor cu marele partener est-european, la acea dată încă convenabil din considerente economice.

De la începutul perioadei interbelice, politica externă a Reichului s-a caracterizat înainte de toate prin revizionismul îndreptat împotriva tratatelor. Deoarece se părea că Reichul va renunța, cel puțin temporar, la revendicările în apus, revizionismul acestuia s-a îndreptat exclusiv împotriva granițelor stabilite, în 1919, în Europa centrală. Cu alte cuvinte, poate fi pus semnul de egalitate între următoarele două noțiuni : politica central-europeană a Germaniei după anul 1919 și politica revizionistă. În anii de început ai perioadei interbelice, această problemă a fost pusă într-un mod discret, apoi din anul 1925 destul de tare și clar, pentru ca să îmbrace un caracter dinamic în perioadele de mai târziu.

III. **DOUĂ LINII DE ACȚIUNE — 1925—1933.** Unul dintre istoricii belicoși ai Germaniei naționaliste din perioada interbelică (activ, de altfel, și în anii de mai târziu), M. Laubert, în prefața cărții sale editată la începutul anilor 20, referindu-se la politica guvernului prusac față de polonezi, nota : „Von der Ghestaltung der Dinge im Osten wird zum grossen Teil unsere Wiederehebung abhängen" („Reînălțarea noastră depinde în mare măsură de desfășurarea lucrurilor în Est") [21]. În esență, așa gîndea enorma majoritate a burgheziei germane după războiul pierdut : anume că tocmai politica răsăriteană, corespunzător dirijată, poate aduce cele mai bune elemente pentru refacerea puterii Reichului. Toc-

[18] Despre neînțelegerea în Franța a pericolului pe care-l prezenta politica de la Locarno este edificator modul de abordare a acestei probleme de unii istorici francezi ; François-Poncet, Laroche, Bonnet (acesta din urmă în *Le Quai d'Orsay sous trois républiques*, Paris, 1961, p. 94—95 apără Locarno împotriva opiniei lui P. Raynaud, care afirmă just că Locarno a fost prologul Münchenului).

[19] Vezi : W. Balcerak, *Polityka zagraniczna Polski w dobie Locarna*, Wroclaw, 1967 ; A. Gajanová, *C.S.R. a stredoevřopská politika volmoci 1918—1938*, Praha, 1967.

[20] A. Anderle, *Die deutsche Rapallo-Politik*, capitolele IV—V, Berlin, 1962 ; G. Freund, *Unhely Alliance*, capitolul X, New York, 1957.

[21] M. Laubert, *Die Preussische Polenpolitik 1772—1914*, Krakau, 1942, ed. a II-a, p. 5.

mai în acest spirit a fost promovată consecvent politica externă oficială, orientată înainte de toate spre combaterea tratatelor de la Versailles şi Saint-Germain, şi au fost întreprinse toate genurile de acţiuni cu ajutorul grupurilor minoritare germane în diferite state europene, şi înainte de toate în cele din Europa centrală.

Sistemul de la Versailles, cu toate părţile pozitive legate de rezolvarea, fie şi parţială, a problemei naţionalităţilor (eliberarea popoarelor care nu posedau anterior propriile lor state), cuprinde şi unele inconsecvenţe în reglementarea tocmai a acestei probleme. Aceasta ascundea în sine germenii unor noi conflicte naţionale, iar în cazul existenţei grupurilor naţionale germane ameninţa, de asemenea, cu urmări serioase, dînd Reichului german pretextul provocării unui nou război. Pe de o parte, sub autoritatea Germaniei au fost lăsaţi să rămînă în continuare un însemnat număr de polonezi, iar pe de alta s-a subapreciat pericolul pe care-l ascundea în sine faptul că în statele Europei centrale, nou create sau mărite după război, se găseau importante grupuri naţionale germane, deseori aşezate la graniţă, în imediata vecinătate a Reichului [22].

Grupurile minoritare germane aflate în statele central-europene după anul 1919 constituiau un element important şi dinamic, ca urmare a conştiinţei lor naţionale, cu o puternică orientare naţionalistă, cu un înalt nivel organizatoric şi cu o mare forţă economică. Numărul acestor germani, denumiţi Wolksdeuts, era de 7 000 000 [23]. Deoarece acestea sînt date germane, trebuie considerate ca exagerate, de aceea această cifră trebuie redusă la 6 000 000. Cei mai mulţi dintre aceşti germani se aflau în Cehoslovacia — mai mult de 3 000 000. Ei se aflau aşezaţi într-o masă compactă la graniţa cu Reichul. Intrau apoi în joc germanii din Polonia, care numărau după război ceva mai mult de 1 000 000, dar al căror număr s-a micşorat continuu [24] ca urmare a emigrării în Reich. Urmau apoi Iugoslavia, unde numărul germanilor era de 800 000 şi România — 600 000 şi ceva mai mic de cca. 500 000 în Ungaria ; în sfîrşit, cîteva zeci de mii, pînă la o sută de mii se aflau în Lituania (înainte de toate în regiunea Klaipeda) [25].

În Cehoslovacia şi, într-o măsură mai mare, în Polonia, de asemenea şi în Lituania, minoritatea germană, prin învecinarea directă cu teritoriul Reichului şi cu populaţia germană a acestuia, constituia un element de-a dreptul favorabil pentru întreprinderea diverselor genuri de acţiuni politice, îndeosebi a unor maşinaţii diversioniste. Germanii din Iugoslavia şi Ungaria nu s-au învecinat pînă în anul 1938 cu Reichul, ci cu Austria, devenind vecini cu Marele Reich de-abia după anexarea Austriei. Germanii din România nici în acest moment nu s-au aflat în vecinătatea Reichului. Totuşi, în situaţia includerii României în raza expansiunii germane din Europa centrală, puteau, de asemenea, să joace un rol de genul celui jucat de toţi ceilalţi compatrioţi ai lor.

[22] În 1970 va fi tipărită lucrarea colectivă dedicată acestei probleme în Editura Institutului ştiinţific silezian din Katowice.

[23] Aşa este redat în *Der neue Brockhaus*, t. I, capitolul *Deutsche*, 1938.

[24] J. Krasuski, *Op. cit.*, p. 307 ; trebuie avut în vedere că după tratatul de la Versailles au sosit în Reich un mare număr de funcţionari germani cu familiile lor.

[25] Aici au fost folosite recensămintele oficiale ale populaţiei cuprinse în anuarele statistice existente.

Enumerarea de mai sus nu cuprinde însă toate grupurile minoritare de limbă germană din partea centrală a Europei. Nu trebuie uitaţi, desigur, locuitorii părţii de sud a Tirolului, alipită în 1919 la Italia, şi care nu se învecinau, de asemenea, pînă în anul 1938 direct cu Reichul, ci numai cu Austria [26]. Acest amănunt este destul de caracteristic pentru modul de folosire de către conducătorii expansiunii germane a problemei minorităţilor naţionale. Oficiile naţionaliste ale Germaniei weimariene, cu principala sa instituţie Werein für das Deutschtum im Ausland (V.D.A.), au afirmat consecvent că toţi germanii aflaţi peste graniţă în Europa centrală sînt nedreptăţiţi şi că datoria Reichului este să vegheze asupra soartei conaţionalilor aflaţi peste graniţă şi să le acorde ajutor de orice gen [27]. Acordarea acestui ajutor mergea în esenţă atît de departe încît, sub pretextul grijii faţă de viaţa culturală a germanilor de peste graniţă, a fost promovată o activitate de slăbire a statelor în care aceşti germani trăiau, aceste grupuri minoritare fiind pregătite pentru rolul de „cal troian" în viitoarele acţiuni agresive planificate de către pangermanişti. Activitatea de acest gen a fost totuşi promovată sistematic şi într-o măsură tot mai mare numai împotriva statelor mai slabe decît Reichul, în timp ce faţă de Italia, care poseda rangul de putere, această acţiune a fost mult mai prudentă şi discretă, iar în cele din urmă complet abandonată, ca urmare a necesităţii apropierii celor două mişcări fasciste, germană şi italiană, apropiere pentru care acei tirolezi sudici au fost jertfiţi fără ezitare. Aşa a hotărît personal Hitler, şi cînd mişcarea lui a ajuns la putere în Germania problema sud-tiroleză nu a mai fost de loc abordată [28].

În cadrul politicii de expansiune germană în Europa centrală, un loc aparte îi revine problemei austriece. După cum am mai amintit, problema aşa-zisului Anschluss, adică alipirea Austriei la Reich, enunţată în anii 1918—1919, de altfel mai mult din partea austriacă, nu a fost la început tratată de cercurile oficiale berlineze ca o problemă de prim ordin.

Succesul de la Locarno a creat însă, după cum recunoşteau şi cercurile naţionaliste germane, tot mai pline de sine, o situaţie cu totul nouă. Pe de o parte a fost întărită agitaţia printre minorităţile naţionale germane în statele Europei centrale, pe de alta însă a fost întreprinsă o acţiune de lungă durată pe teritoriul Austriei pentru a pregăti viitoarea ei încorporare la Reich. Problema revizuirii graniţei cu Polonia a rămas, desigur, pe prim plan, dar cea austriacă a fost pusă de acum ca între vecini (cum afirma clar în anul 1927 Stresemann în convorbirea cu cancelarul austriac de atunci, Seipl) [29]. Totodată pangermaniştii din rîndul minorităţilor naţionale germane aflate în statele centrale europene călătoreau tot mai des şi în număr tot mai mare în Reich, după instrucţiuni

[26] Populaţia care vorbea limba germană în această regiune era de cca. 200 000.

[27] Vezi, între alţii, T. Katelbach, *Niemcy wspólczesne wobec zagadnién narodowosciowych*, Warszawa, 1932 ; A. Szefer, *Mniejszosc nieniecka w Polsce i Czechoslowacji 1933—1938*, Katowice, 1967.

[28] Vezi pe această temă H. Miehsler, *Sudtirol als Völksrrechtsproblem*, Graz-Wien-Köln, 1962 ; M. Toscano, *Storia diplomatica della questione dell'Alto Adige*, Bari, 1968.

[29] H. Batowski, *Op. cit.*, p. 65 ; J. Gehl, *Austria, Germany and the Anschluss 1931—1939*, London, 1963, p. 4.

și ajutor material, străduindu-se să obțină menținerea atmosferei pangermane printre conaționali și să împiedice crearea unor condiții de bună conviețuire a minorității cu națiunea majoritară (cehii, polonezii etc.) [30].

Ideea unirii Austriei cu Germania s-a manifestat într-o formă mai concretă în anul 1930, pe fondul crizei economice generale care a zguduit puternic ambele state, dar mai cu seamă Austria, ca organism mai slab. Întrucît salvarea Austriei, așa cum se aprecia, putea să vină numai din exterior, anumite cercuri voiau s-o caute în Reich, de altfel tot atît de puternic lovit de criză. Pangermaniștii voiau în mod conștient să folosească ocazia pentru o primă extindere mai însemnată a teritoriului Reichului și crearea unor condiții mai favorabile pentru continuarea expansiunii. Așa s-a ajuns la semnarea, în martie 1931, a înțelegerii preliminare privind crearea treptată a uniunii vamale germano-austriece (Zollverein) [31]. Acesta a fost, desigur, primul pas spre încorporarea Austriei de către Reich, cu toate consecințele pentru întreaga Europă centrală. E bine să ne amintim că tratate asemănătoare pentru Zollverein au fost încheiate la jumătatea secolului al XIX-lea de către Prusia cu alte state germane, pregătind unificarea treptată a Reichului sub conducerea Prusiei. După cum se știe, ca urmare a împotrivirii puterilor apusene, precum și a Cehoslovaciei, acest proiect din anul 1931 nu a fost realizat, dar aceasta nu a însemnat cîtuși de puțin că pangermaniștii au renunțat la planurile lor. Deocamdată ei au continuat, înainte de toate, campania antipoloneză, intensificată în mod deosebit în anii 1920—1932, după moartea relativ precautului Stresemann [32]. Nu este mai puțin adevărat însă că problema austriacă și a zonei de graniță a teritoriilor cehe a fost din acel moment sistematic avută în vedere ; este drept că mai mult de către cercurile care încă nu reprezentau pe atunci punctul de vedere oficial : anume în cadrul partidului național-socialiștilor (N.S.D.A.P.), condus de Adolf Hitler, a cărui forță creștea continuu. Programul acestui partid, după cît se știe, punea pe primul plan lupta împotriva granițelor stabilite în Europa centrală în anul 1919 [33].

Un rol deosebit de important l-a jucat din acest punct de vedere problema Gdanskului, organism unit cu Polonia prin legături economice, dar politic separat și care gravita tot mai mult spre Reich, sub lozinca „Zürück zum Reich" [34].

Se poate spune că în cadrul programului expansiunii central-europene, planificată de către naționalismul german, tocmai acest *Oraș Liber* constituia primul scop al eforturilor celor mai apropiate și totodată o verificare a trăiniciei sistemului de la Versailles [35]. Atacuri la granița

[30] În Cehoslovacia, din anul 1926 unele partide germane intrau în coaliția guvernamentală, fapt vehement combătut de naționaliștii germani.

[31] H. Batowski, *Op. cit.*, p. 78 ; J. Krulis-Randa, *Das deutschösterreichische Zollunionsprojekt von 1931*, Zürich, 1955.

[32] J. Krasuski, *Stosunki polsko-niemieckie 1926—1932*, Poznań, 1964.

[33] W. Maser, *Die Frühgeschichte der N.S.D.A.P.*, Frankfurt-Bonn, 1965, p. 642 ; G. Franz-Willing, *Die Hitlerbewegung. Der Ursprung 1919—1922*, Hamburg, 1962, p. 80.

[34] Aceste cuvinte se aflau pe prima pagină a oficiosului secției din Gdansk a N.S.D.A.P., „Danziger Neueste Nachrichten".

[35] B. Dopierala, *Gdanska politika Józefa Becka*, Poznań, 1967 ; C. M. Kimmich, *The Free City*, New Haven § London, 1968, L. Denne, *Das Danzig-Problem i.d. deutschen Aussenpolitik 1934—1939*, Bonn, 1959.

apuseană a Poloniei au fost întreprinse, dar fără siguranţă absolută că ocuparea sa se va putea realiza fără război. În schimb, rezolvarea problemei Gdanskului părea a fi mai uşoară atîta timp cît teritoriul *Oraşului Liber* nu constituia o parte integrantă a teritoriului polonez, ci depindea, înainte de toate, de Liga Naţiunilor, în cadrul căreia puterile apusene dominau. De aceea, în Polonia s-a considerat just faptul că Gdanskul este cheia întregii probleme a relaţiilor polono-germane şi a trăiniciei statutului teritorial central european. Politica poloneză de atunci nu a ştiut însă să aleagă calea corespunzătoare pentru a apăra aşa cum se cuvine drepturile Poloniei asupra Gdanskului.

O mare asemănare a existat între problema Gdanskului şi cea a Klaipedei, cu singura deosebire că acest din urmă teritoriu, deşi dispunea de o autonomie foarte largă, aparţinea formal din anul 1923 Lituaniei [36]. Naţionalismul german revendica Klaipeda, ca şi Gdanskul, folosindu-se de afirmaţii analoge despre aşa-zisul caracter pur german al populaţiei acestui singur port lituanian. Totuşi, ţinînd cont de faptul că Klaipeda intra în componenţa teritoriului Lituaniei, obţinerea ei putea fi de drept mai dificilă decît în cazul Gdanskului. De aceea, şi aici a fost organizată în mod corespunzător mişcarea separatistă printre germanii din Klaipeda, folosindu-se argumentul — cît se poate de forţat — al dreptului la autodeterminare, care, chipurile, fusese aici încălcat prin ruperea Klaipedei de Reich şi darea ei în posesia statului lituanian. Revendicarea Klaipedei a constituit, de asemenea, unul dintre punctele importante ale programului expansionist al Reichului weimarian, cu atît mai mult ale programului de mai tîrziu, din era hitleristă [37]. Problema Klaipedei a deschis următoarea etapă şi următoarea direcţie a expansiunii germane spre nord-estul Europei. Slăbiciunea statului lituanian de atunci a permis Germaniei să se aştepte că într-un anumit moment va reuşi să rezolve această problemă fără greutăţi prea mari, lucru care, de fapt, s-a şi întîmplat în martie 1939.

Trebuie totodată amintit că pentru realizarea scopurilor expansioniste a fost necesară întărirea germanismului în graniţele Reichului însuşi, fapt de care s-a legat intensa germanizare a populaţiei poloneze rămasă încă în Germania după anul 1919, precum şi a micii populaţii luzitane, înconjurată din toate părţile de populaţie germană şi a cărei soartă s-a înrăutăţit continuu, în pofida „îmbunătăţirii ei teoretice" în perioada weimariană [38].

IV. **PREGĂTIREA PENTRU ATAC — 1933—1937.** După preluarea puterii în Reich de către hitlerişti, diplomaţia oficială germană a păstrat deocamdată o anumită măsură, neîntreprinzînd oficial acţiuni ofensive [39]. În

[36] Ar fi binevenită elaborarea unor studii comparative între problema Gdanskului şi cea a Klaipedei. Vezi : *The Baltic States*, London, 1938, R.I.I.A., s. 82.

[37] Vezi : F. H. Gentzen, *Die Rolle der „Deutschen Stiftung" bei der Anexion des Menelgebietes im März 1939*, în „Jahrbuch f. Geschichte d. UdSSR u.d. Volksdemokratien Europes", V, 1961.

[38] W. Kochánski, *Bratni Szczep Luzczan*, Warszawa, 1946. Vezi şi noile lucrări ale istoricilor luzitani, ca : M. Kasper, F. Mětšk, J. Solta.

[39] H. Batowski, *Dyplomacja niemiecka 1919—1945*, Katowice, 1969, p. 37 ; H. A. Jacobsen, *Nationalsozialische Aussenpolitik 1933—1938*, Frankfurt, M. — Berlin, 1968.

schimb, partidul hitlerist şi-a dezvoltat activitatea sa foarte energic şi în direcţia pregătirii viitoarei agresiuni împotriva ţărilor central-europene învecinate, făcînd aceasta prin organizarea tot mai sistematică a iridentei germane din interiorul acestor ţări şi prin intensificarea agitaţiei în Austria în favoarea Anschlussului, prin subminarea colaborării minorităţii germane cu naţiunea majoritară, cum a fost cazul Cehoslovaciei, precum şi prin subordonarea în general a tuturor sau aproape a tuturor organizaţiilor minoritare conducerii N.S.D.A.P. de la Berlin. Organizaţiile acestui partid, îndeosebi Auslandsorganisation der N.S.D.A.P. împreună cu V.D.A., nu s-au dat la o parte de la nimic, comandînd şi subvenţionînd, folosind presiuni şi chiar teroarea faţă de cei mai puţin dispuşi să cedeze, înăbuşind spiritul antihitlerist printre germanii de peste graniţă, folosind însă — poate din necesitate — metode oarecum diferite de cele aplicate în Reich faţă de opoziţie. Politica de expansiune în Europa centrală a păşit pe o cale, ce e drept, de mult pregătită, dar folosită de-acum din plin [40].

Pe de o parte au fost întărite organizaţiile legate de N.S.D.A.P. existente în Austria şi Cehoslovacia, pe de alta însă au fost subordonate conducerii de partid toate grupurile germane din alte ţări, ca, de exemplu, Polonia şi Iugoslavia [41]. Cu ajutorul acestor grupuri a devenit posibilă propagarea ideologiei pangermane, care de-acum — deşi deocamdată ţinută în conspiraţie din necesitate — reprezenta programul de acţiune al celui de „al III-lea Reich". Şi, dacă diplomaţia oficială germană a fost temporar destul de precaută, cea neoficială a început imediat să realizeze lozinca „Ein Volk, ein Reich, ein Führer". De la recunoaşterea de către toţi germanii, de asemenea şi de către cei de peste graniţele Reichului, a rolului conducător al lui Hitler, drumul ducea spre unirea într-un singur stat a tuturor membrilor comunităţilor naţionale care recunoşteau această ideologie. Iar numărul membrilor acestei comunităţi a început să fie calculat din nou, într-un mod deosebit de exagerat, căutîndu-se germanismul şi acolo unde acesta fie că nu fusese niciodată, fie că urmele lui începuseră deja să dispară [42]. Cu alte cuvinte, conform programului lui Hitler, germanismul imaginat de el în aproape toate ţările situate la est de Reich urma să devină o bază pentru o nouă fază a expansiunii, fază considerată ca finală.

Condus de către Hitler, cel de-al III-lea Reich se considera nu numai ca moştenitor al Germaniei Kaizerului şi al Republicii de la Weimar, ci şi al celui de-al doilea stat cîndva condus de Germania, adică fosta Austrie imperială. Aşadar, pe de o parte era vorba de planuri de cucerire în direcţia răsăriteană emise de Hohenzollerni, iar pe de alta de expansiunea din sud-est, conform tradiţiei habsburgice. După părerea hitleriştilor, aceasta îndreptăţea Reichul să încorporeze Austria şi toate teritoriile fostei monarhii habsburgice. Următoarea etapă urma să fie expansiunea în direcţia Ungariei, a României şi Balcanilor, cu care ocazie

[40] *Ibidem* ; vezi şi A. Szefer, *Op. cit.*

[41] A. Szefer, *Op. cit.*, J. César, B. Cerny, *Politika německých buržoaznich stran v Československu*, II, Praha, 1962 ; D. Biber, *Nacizem in Nemci v Iugoslaviji 1933—1941*, Ljubljana, 1966.

[42] Continuă să existe însemnate deosebiri între publicaţiile mai vechi şi cele mai recente, acestea din urmă (de asemenea şi hărţile etnografice) mărind continuu cifrele şi alte date despre germanii din străinătate.

încorporarea Cehoslovaciei în prima etapă era un lucru de la sine înțeles. Expansiunea spre sud-est, pe seama statelor relativ slabe în comparație cu Reichul (ce e drept, deocamdată neînarmat definitiv, dar care avea să se schimbe în mod radical !), a fost, desigur, concepută și din considerente de ordin economic, Germania căutînd să obțină rezervele necesare alimentare și de materii prime. Acestea urmau să fie obținute, bineînțeles, nu pe calea înțelegerilor economice normale, ci prin presiuni și subordonare treptată [43].

Așadar, acum nu numai fiecare an, ci aproape fiecare lună a început să ducă la realizarea pe rînd a diferitelor etape, uneori chiar mărunte, dar totdeauna constituind un pas înainte pe calea spre dominarea treptată a Europei centrale și de sud-est. Europa, în schimb, nu a apreciat cîtuși de puțin pericolul pe care-l prezenta pentru toți vecinii Germaniei, și îndeosebi pentru cei răsăriteni, instaurarea hitleriștilor la putere în Germania. Acest pericol nu a fost văzut îndeosebi în Polonia [44], iar dacă a fost văzut temporar în Cehoslovacia nu s-au tras însă concluziile corespunzătoare. Deci Beneș afirma că trebuie să se țină cont de „expansivitatea sporită a dinamismului german" [45], Cehoslovacia a închis totuși ochii în fața pericolului care creștea. Singure partidele de stînga, în frunte cu comuniștii, au observat acest pericol, dar influența lor asupra guvernelor nu intra în joc în nici unul dintre statele amintite.

Așadar, s-a putut ajunge mai întîi la încercarea de dominare a Austriei în vara anului 1934 și la unirea forțelor naționalismului german în Cehoslovacia, unde din anul 1934 a început să activeze partidul lui Heinlein — S.D.P. (Sudetendeutsche Partei).

În afară de aceasta, Germania hitleristă a început să organizeze, într-o măsură mai mare decît o făcuse Republica weimariană, frontul comun al statelor revizioniste pe care Reichul dorea să-l conducă. Pentru realizarea scopurilor germane în Europa centrală, înlăturarea tratatelor din 1919 și 1920, încă în vigoare, constituia o condiție preliminară. În acest scop se putea chiar obține colaborarea altor guverne cu interese asemănătoare, chiar dacă în joc intrau state care ar fi trebuit ele însele să se teamă de întărirea puterii Germaniei și să se considere în mod justificat amenințate. Pe această linie, Germania a reușit în primul rînd să obțină colaborarea cercurilor naționaliste conducătoare din Ungaria, îndeosebi în timpul guvernării premierului Gömbös, care cu mult timp înainte întreținea legături strînse cu N.S.D.A.P. [46].

S-ar putea spune în mod categoric că Germania hitleristă, cu unele „renunțări", a suportat atitudinea nebinevoitoare la început a Italiei fasciste, care inițial a privit cu dușmănie expansiunea Reichului în regiunile dunăreană și balcanică, ea însăși aspirînd acolo la hegemonie [47]. Cu

[43] Vezi, de exemplu, A. Basch, *The Danube Bassin and the German Economic Sphere*, London, 1944. Există un numeros număr de publicații hitleriste pseudoștiințifice despre acest obiect.

[44] H. Batowski, *Austria i Sudety* ; M. Wojciechowski, *Stosunki polsko-niemieckie 1933—1938*, Poznań, 1964.

[45] H. Batowski, *Op. cit* ; R. Kvaček, *Nad Evropu zatažneo*, Praha, 1966.

[46] H. Batowski, *Op. cit.* ; R. Kvaček, *Op. cit.* ; L. Kerekes, *Allianz Hitler, Horthy, Mussolini*, Budapest, 1966.

[47] E. Wieskemann, *The Rome-Berlin Axis*, London, 1949 ; V. Araldi, *Il patto d'acciaio*, Roma, 1961.

tot conflictul puternic pentru Austria din anul 1934, Hitler a reuşit, prin afirmarea renunţării sale la pretenţiile faţă de Tirolul sudic, prin diferite servicii aduse lui Mussolini în timpul războiului din Abisinia şi prin acţiunea celor două puteri fasciste în timpul războiului civil din Spania, să înfrîngă acel zid al repulsiei şi să conducă la crearea „Axei Berlin-Roma". Aceasta, la rîndul ei, a permis Germaniei, prin folosirea propriului său potenţial material şi a unor metode mai brutale de acţiune, să elimine treptat concurentul italian şi, înainte de toate, să-l neutralizeze în problema austriacă. În plus, în Ungaria, în Iugoslavia şi Bulgaria, superioritatea economică a Germaniei i-a facilitat acesteia o influenţă politică mai mare decît cea italiană. Un anumit gen de politică de „renunţări" poate fi, de asemenea, numită tactica folosită de Hitler faţă de Polonia începînd din anul 1933. Atunci Germania a iniţiat o politică complet nouă şi diametral opusă acţiunilor antipoloneze din perioada weimariană. Inaugurînd destinderea şi subliniind-o, prin semnarea în ianuarie 1934 a declaraţiei de neagresiune (aceasta a fost mai degrabă politica personală a lui Hitler şi a cercurilor N.S.D.A.P. decît politica oficială a Auswärtiges Amt), Germania a neutralizat pur şi simplu Polonia ca eventual adversar, ba, mai mult, a atras-o la colaborare în alte acţiuni agresive din centrul european, considerate pe atunci la Berlin mai urgente sau mai uşor de înfăptuit, şi anume : în problema cehoslovacă [48]. Desigur, toate aceste pregătiri pentru agresiune în Europa centrală nu ar fi putut fi înfăptuite de Germania fără existenţa atmosferei de appeasement, fără toleranţa din partea Apusului.

V. **„AGRESIUNEA PAŞNICĂ" DIN 1938 ŞI CEA ARMATĂ DIN 1939.** Politica de concesii [49] promovată de puterile apusene, înainte de toate de Marea Britanie, faţă de Germania în general şi de cea hitleristă în special poartă o foarte mare răspundere pentru succesul imperialismului german îndeosebi în Europa centrală. Englezii, şi înainte de toate conservatorii englezi, s-au manifestat faţă de problemele central-europene cu indiferenţă, ba chiar cu dezinteres („far avay country..."). Cu inima uşoară, aceştia au manifestat înclinaţia, încă în perioada Locarnoului, de a ceda Reichului Pomerania poloneză, iar acum, la jumătatea deceniului al 4-lea, neliniştiţi de creşterea puterii Germaniei, doreau cu orice preţ să canalizeze în altă direcţie atacul aşteptat asupra Apusului. În legătură cu aceasta este pe deplin de înţeles îndemnul făcut de Halifax lui Hitler, în noiembrie 1937, ca problemele legate de Austria, Gdansk, Sudeţi să fie rezolvate de Reich după cum crede de cuviinţă. Singura rezervă engleză a fost ca aceasta să aibă loc pe calea discuţiilor diplomatice şi nu prin folosirea forţei, deoarece aceasta ar fi creat Marii Britanii dificultăţi în încercarea sa de a apăra cît de cît idealurile Ligii Naţiunilor.

Hitler tocmai atunci, aproape concomitent, a conturat planul acţiunii sale pentru perioada cea mai apropiată, limitîndu-se deocamdată la

[48] M. Wojciechowski, *Op. cit.*; A. Cienciala, *The Significance of the Declaration of Non-Aggression of Jan. 26, 1934*, în „East European Quarterly", I/1967.

[49] H. Batowski, *Op. cit.*; A. Gajanová, *Op. cit.*; M. Gilbert, *The Roots of Appeasement*, London, 1966.

a ţinti în Austria şi Cehoslovacia [50]. În ce priveşte Gdanskul, el se aştepta să-l obţină pe calea pertractaţiilor cu Polonia, în a cărei subordonare credea ca urmare a dovezilor continue de solidaritate manifestate din partea lui Beck. Pe planul următor se aflau obţinerea în Polonia a unei influenţe absolut hotărîtoare şi deschiderea prin intermediul ei a căii spre agresiunea împotriva U.R.S.S.. Astfel a reuşit Germania hitleristă să ocupe mai întîi Austria, în martie 1938, iar apoi, în octombrie acelaşi an, şi teritoriile de graniţă cehe. Ambele anexiuni, săvîrşite în condiţiile indiferenţei, ba chiar ale unei anumite conlucrări cu puterile apusene şi cu sprijinul puternic al Italiei, în cazul Cehoslovaciei, au adus Germaniei nu numai mărirea teritoriului ei de la 470 000 la 582 000 km², adică cu peste 20%, precum şi a populaţiei cu peste 9 000 000, adică cu 14% (de la 68 000 000 la 77 000 000), dar şi o importantă creştere a potenţialului economic şi, în mod implicit, a celui militar (şansa pregătirii a încă 20 de divizii) [51]. Raportul de forţe în Europa centrală, de altfel nu numai aici, a suferit o importantă deplasare în defavoarea vecinilor Germaniei, şi înainte de toate a Poloniei. Unii dintre aceşti vecini, ca Ungaria, Iugoslavia şi, de asemenea, Italia (care, de altfel, nu a fost entuziasmată de dispariţia Austriei şi de faptul că se găsea acum în directa vecinătate a Marelui Reich), au considerat că pe ei nu-i ameninţă nimic. În Polonia, dimpotrivă, societatea era foarte neliniştită, şi numai anturajul lui Beck, ca şi el, încerca să fie liniştit, crezînd (sau făcîndu-se că cred) în loialitatea lui Hitler. Germania a permis celor doi parteneri părtaşi, Polonia şi Ungaria, să participe la dezmembrarea Cehoslovaciei, însă cu gîndul de a se socoti cu ele mai tîrziu.

Anul 1938 a adus deci două puternice încălcări ale sistemului de la Versailles în partea Europei centrale ca urmare a înţelegerii puterilor fasciste şi a colaborării cu ele a statelor fascizante [52] şi în prezenţa indiferenţei marii burghezii aflate la putere în apusul Europei. U.R.S.S. a fost sincer neliniştită şi a propus să se opună rezistenţă agresiunii. Cu tot fiascoul propunerii de organizare a sistemului de securitate colectivă în anul 1934, U.R.S.S. a reluat din nou această idee, dar şi de astă dată în mod inutil. A dat alarma extrema stîngă, dar ea nu a avut nicăieri în Europa burgheză o influenţă asupra evenimentelor, ba, mai mult, şi-a atras asupra sa, sub presiunea Germaniei, noi persecuţii, cum a fost, de exemplu, în Cehoslovacia ciuntită.

Complotul de la München nu a adus rezultate durabile. Germania a trecut imediat la pregătirea următoarei etape, adică la lichidarea restului Cehoslovaciei. A avut cu această ocazie deplina solidaritate a Ungariei de atunci, care nu vedea pericolul ce-i ameninţa propria situaţie, în

[50] Este vorba, desigur, de aşa-numitul protocol Hossbach, din 5 noiembrie 1937 ; argumentele cu care-l combate A. J. P. Taylor în *The Origins of the Second World War* nu sînt convingătoare ; alţi specialişti, ca, de exemplu, W. Hofer *(Die Diktatur Hitlers,* în *Handbuch d. deutschen Geschichte,* IV/4, Konstanz, 1960), acceptă autenticitatea acestui document.

[51] Pentru calculele amănunţite, vezi H. Batowski, *Austria i Sudety,* în *Op. cit.*

[52] Dintre acestea din urmă, cele care au ajutat Germania hitleristă au fost Polonia şi Ungaria, în timp ce România s-a străduit să acorde Cehoslovaciei sprijin. Vezi : V. Moisuc, *Actions diplomatiques de la Roumanie au secours de la Tchécoslovaquie à la veille du Pacte de Munich,* în „Revue Roumaine d'histoire", VI/1967.

timp ce Polonia, adică cercurile ei guvernante, vedea, dar nu prea clar, acest pericol.

Demn de atenţie în alte condiţii, şi anume cu mulţi ani mai devreme, ar fi fost proiectul „celei de-a treia Europe", lansat acum de Beck. În noua situaţie, acest proiect nu putea însă conta pe reuşită ; el n-a făcut decît să mărească repulsia Germaniei faţă de Polonia [53]. De asemenea, U.R.S.S. nu putea să se manifeste pozitiv faţă de acest proiect, deoarece el prevedea izolarea singurei puteri din Europa răsăriteană de influenţa asupra vecinilor ei direcţi de la apusul graniţelor sale.

Noua agresiune germană din martie 1939, care a lichidat restul Cehoslovaciei, a adus Reichului hitlerist enorme avantaje economice şi strategice sub forma bogăţiilor naturale cehe şi a industriei sale dezvoltate, îndeosebi a celei de armament, precum şi a scurtării graniţelor răsăritene ale Reichului. În plus, Slovacia pseudoindependentă, care a fost luată „în grija" Germaniei, a devenit un gen de colonie şi de avanpost militar care urma să faciliteze următoarea etapă — atacul asupra Poloniei [54]. Nu a putut să-i ajute Poloniei cu nimic faptul că acum, cu preţul ocupării de către Ungaria a Ucrainei subcarpatice, ea obţinuse legătura cu Ungaria. Blocul polono-maghiar, stipulat de Beck şi bazat pe alte state mai mici, nu putea să se creeze în situaţia dată. O importanţă tangenţială a prezentat anexarea în această perioadă şi a Klaipedei.

Toate aceste agresiuni „paşnice", dar săvîrşite continuu, sub ameninţarea folosirii forţei armelor, au schimbat în mare măsură harta Europei centrale de după Versailles, desfiinţînd multe dintre graniţele fixate în anii 1919—1920 în regiunile cele mai importante ale continentului. Germania hitleristă avea deschisă calea pentru atacarea acum a Poloniei, iar interesul întîrziat şi exclusiv teoretic al puterilor apusene faţă de Europa centrală nu mai putea ajuta la nimic. Deocamdată Germania putea să triumfe.

*

Teritoriul denumit aici convenţional Europa centrală [55] şi care a fost scopul expansiunii germane în perioada interbelică a mărit, prin subordonarea lui, de trei ori Germania de după Versailles. Reichul împreună cu bazinul Saar aveau 472 000 km², în timp ce Polonia cu Gdanskul şi Lituania (ca ţări legate geopolitic), Cehoslovacia, Austria, Ungaria, România şi Iugoslavia luate la un loc aveau 1,3 milioane km². Mai mică era disproporţia în ce priveşte numărul de locuitori : Germania avea în anul 1935 65 000 000, în timp ce toate ţările mai sus amintite aveau laolaltă 90 000 000, din care statelor învecinate cu Germania, adică Polonia, Lituania, Cehoslovacia şi Austria, le reveneau 53 000 000, respectiv cu 20% mai puţin decît avea Germania.

[53] Despre aceasta vezi : H. Batowski, *Kryzys diplomatyczny w Europie 1938—1939*, Warszawa, 1962, p. 86—87 ; H. Roos, *Polen und Europa*, Tübingen, 1957, p. 273.

[54] H. Batowsky, *Op. cit.*, capitolul al VIII-lea ; M. Hájek, *Od Mnichova k 15 breznu*, Praha, 1959 ; J. K. Hoensch, *Die Slowakei u. Hitlers Ostpolitik*, Köln-Graz, 1965.

[55] Poate ar fi mai precisă formularea folosită în istoriografia engleză şi americană : Europa central-răsăriteană (East Central Europa). Această noţiune este strict convenţională şi înseamnă în general teritoriul situat între Germania şi U.R.S.S., inclusiv Peninsula Balcanică.

Hotărîtoare nu au fost însă întinderea teritoriilor şi nici numărul populaţiei, ci valoarea economică a acestui teritoriu (bogăţiile naturale), producţia tuturor ramurilor, precum şi existenţa unei industrii dezvoltate. Sub toate aceste aspecte, superioritatea absolută se afla de partea Reichului.

Să ne oprim numai asupra a trei poziţii — extracţia de minereu de fier şi cea de huilă [56], precum şi producţia de oţel : Germania extrăgea în anul 1937 9,8 milioane tone de minereu de fier, 184,5 milioane tone de lignit, producînd în acelaşi timp 19,3 milioane tone de oţel. În schimb, întregul teritoriu al Europei centrale din graniţele amintite extrăgea în total 4,5 milioane tone de minereu de fier (cu alte cuvinte mai puţin de jumătate din extracţia Reichului), 53 000 000 tone de huilă, adică 30% din producţia Germaniei, şi produceau 4,4 milioane tone de oţel, adică mai puţin de 25% cît producea Germania.

Bazîndu-se pe resursele sale, pe producţia şi puternica industrie de război, Germania a putut treptat, cu ajutorul presiunilor şi al ameninţărilor, să săvîrşească, din martie 1938 pînă în martie 1939, anexiuni care i-au mărit teritoriul pînă la 632 000 km², respectiv cu peste 30%, iar numărul populaţiei la 86 000 000, adică cu un procent analog. Germania avea acum o populaţie egală cu populaţia tuturor celorlalte ţări luate împreună. Aceste cifre vorbesc de la sine despre expansiunea Germaniei.

[56] În plus, Germania dispunea de o mare extracţie de cărbune brun.

Antifascismul în Italia

— Republica de la Ossola —

FILIPPO FRASSAT
(Italia)

Din preocupările cunoscutului istoric italian Filippo Frassati * redăm în paginile de mai jos descrierea unui episod remarcabil din rezistența eroică organizată de poporul italian împotriva cotropitorilor hitleriști și a acoliților acestora, fasciștii italieni.

Datele prezentate se referă la regiunea Ossola, unde, ca urmare a luptei patrioților italieni, s-a născut și organizat o adevărată republică a partizanilor. Deși a avut numai 35 de zile de viață, fiind înăbușită, după o apărare epică de covîrșitoare forțe naziste, „Republica Ossola" reprezintă un moment notabil în istoria Rezistenței italiene, cu valențe și semnificații multiple.

Regiunea Ossola se întinde în longitudine de la lanțul Monte Rosa pînă la lacul Maggiore și se învecinează la nord cu Elveția, pătrunzînd cu un con masiv, format din văile Antigoria și Formazza ; aici își are izvoarele rîul Toce, care coboară către sud și, după ce trece de Domodossola (cel mai mare centru locuit al zonei), străbate o largă vale pînă la Vogogna, unde descrie un cot adînc, urmîndu-și cursul spre vest și vărsîndu-se în lacul Maggiore. Din valea Toce-ului se ramifică un complicat sistem de văi mai mici care se insinuează între munți, ale căror creste ajung uneori la peste 2 000 de metri.

Regiunea, care se întinde pe o suprafață de 1 600 km², este legată de Elveția prin șoseaua și calea ferată Simplon, mari artere internaționale, care se desfășoară de-a lungul văii Toce-ului, urcă valea Divedro și intră pe teritoriul elvetic pe la pasul Iselle ; de la Domodossola mai este o șosea care conduce în Elveția, străbătînd valea Vigezzo, în care la un anumit punct pătrunde în valea Cannobina, coboară pînă la Cannobio,

* Filippo Frassati s-a născut la Pistoia, la 10 noiembrie 1920. A făcut studiile medii și universitare la Milano. În timpul Rezistenței a făcut parte din conducerea Diviziei „Piave". A făcut parte din Consiliul militar al republicii partizane de la Ossola. Este membru al Consiliului general al Federației Internaționale a Rezistenței și al Consiliului național al Asociației naționale de partizani, director al Bibliotecii Institutului „A. Gramsci" din Roma. Este consultant al casei editoriale „Parente", colaborator al Institutului „Feltrinelli" pentru istoria mișcării de eliberare, autor a mai multor lucrări, printre care *Istoria Rezistenței*, în două volume, și *Rezistența și aliații*, în colaborare cu Pietro Secchia.

unde se unește cu șoseaua care mărginește lacul Maggiore, care și ea duce spre Elveția prin punctul de frontieră Piaggio Valmare.

Ossola, cu populația sa de aproape 8 000 de locuitori, prezintă, din punct de vedere al profilului economic și social, astăzi ca și atunci, caracteristici extrem de contradictorii. Marii concentrări industriale din valea Toce-ului și zona limitrofă Cusio i se opune marea sărăcie de resurse a văilor secundare, unde toate problemele care în Italia sînt tipice regiunilor de munte se prezintă în formă exasperantă și endemică. Aproape jumătate din populație, încă și azi, se ocupă cu agricultura și păstoritul.

Condițiile generale de viață și de muncă erau și mai grele în timpul fascismului, cînd mai ales muntenii din Ossola trebuiau să răspundă chemărilor sub arme, aici mai mult ca oriunde mai frecvente și de durată, deoarece de aici se recrutau oamenii destinați corpului specializat „Alpini". Această împrejurare, care lipsea periodic pămîntul, deja sărac, de brațele sale cele mai capabile, contribuia în destul de mare măsură la alimentarea și extinderea aversiunii împotriva fascismului, pe care marea majoritate a populației o nutrea deja. Era un antifascism în parte instinctiv și spontan — mai ales la cei tineri —, dar în cele mai dese cazuri deriva de la vechi și bine înrădăcinate tradiții socialiste locale.

Aceste scurte indicii conțin deja cîteva elemente fundamentale, pe baza cărora Ossola a devenit teatrul uneia dintre cele mai deosebite fapte de arme ale războiului de partizani în Italia, precum și locul unei experiențe de guvernare populară, care, deși nu fără defecte și lacune, a avut totuși o semnificație incomparabilă, măcar pentru faptul că devenise simbolul voinței și aspirațiilor democratice și progresiste ale poporului italian.

Cu ocazia armistițiului din 8 septembrie 1943, Ossola a devenit imediat zonă de operații ; felul în care era așezată, cît și conformația sa geografică nu puteau să nu atragă atenția acelora care își propuneau să ridice armele împotriva hitleriștilor și fasciștilor italieni. Soldații și ofițerii Armatei italiene în descompunere s-au îndreptat spre văile Ossolei, unde au întîlnit muncitori și țărani tot atît de hotărîți să lupte.

Primele mari detașamente s-au constituit în munții de deasupra lacului Orta, sub conducerea căpitanului Filippo Beltrami, și în zona Verbano (coasta lacului Maggiore și împrejurimi), sub conducerea maiorului Dionigi Superti ; în același timp, peste tot se formau mici grupuri, dintre care unele au dispărut ulterior în lupta dîrză cu inamicul, în timp ce altele s-au întărit, ajungînd pînă la un înalt grad de eficacitate militară.

În primele luni, cel mai important episod a fost insurecția populară din Villadossola, unde la 8 noiembrie 1943 oamenii muncii din fabricile locale, sub conducerea muncitorului comunist Redimisto Fabbri, au izgonit din oraș pe nemți, care au reușit să-l reocupe abia după lupte violente, beneficiind de superioritate în mijloace materiale și de o largă contribuție a aviației. Tovarășul Fabbri, grav rănit în cursul asprei bătălii, a căzut în mîinile naziștilor și a fost împușcat la 11 noiembrie, împreună cu alți cinci muncitori. Aceștia au fost primii martiri partizani din Ossola.

Numeroase alte fapte de eroism individual și colectiv s-au petrecut zilnic. Dar în dezvoltarea luptei de gherilă, în faza sa de început, este

ușor de relevat, alături de valoarea și de spiritul de sacrificiu al soldaților și comandanților, un caracter de improvizare și aventură care a dus la o risipă sîngeroasă de forțe, necontrabalansată de rezultatele obținute. Era prețul cu care se plătea lipsa de experiență, un preț mare și dureros. Cel mai tipic este cazul detașamentului Beltrami. Această formațiune, care ajunsese în trei luni la aproape 500 de oameni, resimțea lipsa armelor, deoarece aliații nu s-au îngrijit să i le furnizeze, și mai ales a concepției despre ceea ce înseamnă războiul de partizani. La 13 februarie 1944, nemții l-au surprins pe comandantul Beltrami, cu cadrele sale cele mai bune și cu cîțiva zeci de oameni, într-o localitate care nu numai că nu putea fi apărată, dar nu oferea nici măcar posibilitatea unei retrageri, fiind închisă de un perete pietros care se înalță drept ca un zid. Lupta a fost disperată ; împreună cu Beltrami au căzut, printre alții, și comuniștii Giani Citterio și Gaspare Pajetta, acesta din urmă un băiat de 17 ani [1].

A fost o lecție grea, însă nu fără rezultate. Cu ceea ce a rămas din grupul lui Beltrami au fost formate trei grupe, una dintre ele căpătînd numele comandantului căzut și a cărei conducere a fost luată de căpitanul Bruno Rutto, care a știut, în scurt timp, să depășească criza care a urmat după moartea lui Beltrami. Cea de-a doua grupă a constituit primul nucleu al brigăzilor „Garibaldi" *, sub conducerea lui Pippo Coppo, un comunist care de aproape zece ani conducea activitatea clandestină a partidului din acea zonă. În sfîrșit, cea de-a treia grupă, comandată de căpitanul Alfredo Didio (al cărui frate Antonio căzuse alături de căpitanul Beltrami), și-a sporit treptat forța, pînă cînd a ajuns cea mai numeroasă formațiune de partizani din acea zonă.

Aceste trei grupe, brigada „Valdossola" a maiorului Superti, care opera în munții Verbano, și brigada „Piave", dislocată și mai la nord, au dus timp de luni de zile o activitate de gherilă tot mai intensă, pînă ce, în iunie 1944, inamicul, exasperat, a trecut la ofensivă, decis să lichideze odată pentru totdeauna mișcarea de partizani din Ossola.

A fost rîndul brigăzii maiorului Superti să suporte greutatea cea mai mare a presiunii inamice, care se concentrase în zona muntoasă de la Verbano. Au fost zile de luptă nemiloasă, care s-au încheiat cu masacrul de la Fondotoce, una dintre cele mai dramatice pagini din istoria Rezistenței italiene.

O întreagă divizie germană, peste 15 000 de oameni, cu artilerie și tancuri, timp de două săptămîni, a străbătut cu o meticuloasă ferocitate teritoriul unde operau nu mult peste 400 de partizani. O îngrămădire de forțe atît de mare poate fi înțeleasă numai conexînd-o la furioasa hotărîre a naziștilor de a stinge așa-zisa „rebeliune", după ce eșuase total încercarea făcută de Mussolini personal de a lichida Rezistența, promițînd iertare partizanilor care s-ar fi predat înainte de 25 mai. Pînă și aviația fascistă a fost întrebuințată pentru a răspîndi manifeste, reproducînd o enormă mînă de fier ce zdrobea în strînsoarea ei un om, ceea ce voia să însemne soarta la care ar fi fost supuși toți aceia care ar fi insis-

[1] Vezi : P. Secchia, C. Moscatelli, *Monte Rosa a coborît la Milano*, Torino, 1959, p. 151—156.

* Detașamentele „Garibaldi" au fost organizate și se aflau sub conducerea nemijlocită a comuniștilor italieni.

tat cu încăpățînare să continue „rebeliunea". Dar spre dezamăgirea „ducelui", partizanii nu au cedat la acea încercare de intimidare și, după 25 mai, mîna de fier a trecut la acțiune.

Au urmat zile pe care este imposibil să le plasezi pur și simplu între nesfîrșitele orori ale războiului, deoarece acesta nu era război, era o partidă de vînătoare contra omului, lipsită de omenie, bestială, înverșunată. Partizanii erau urmăriți ca animalele — pentru a le descoperi urmele, inamicii au întrebuințat cîini dresați și feroci ca și stăpînii lor— prin păduri și pe munți, rupți și înfometați, căutînd refugii provizorii prin tufișuri, drumeaguri, prăpăstii, persecutați pînă și de vremea rea, care îngreuna mersul lor disperat. Dar mai mult decît oboseala și lipsurile, decît pericolul de moarte apăsa asupra acelor oameni o mare descurajare, care se năștea din mîhnirea conștientă de a nu putea lupta, din cauza diferenței de forțe și mijloace. Au căzut cel puțin 200 de partizani, surprinși de inamic în timp ce se retrăgeau în mici grupuri. Acestora li se adaugă tineri neprezentați la recrutare, care, deși neînrolați în detașamentele de partizani, erau uciși atunci cînd inamicul îi descoperea în satele unde se ascunseseră. Și dimensiunile masacrului creșteau zi de zi, printre văpăile incendiilor care distrugeau cabanele și orice presupus adăpost de partizani.

Și înainte ca meticuloasa urmărire să se încheie inamicul a dorit să-și imprime sigiliul infamiei asupra acestei infructuoase operații. Capturase 43 de prizonieri, cîțiva dintre ei partizani, alții doar dintre aceia care nu se supuseseră încorporării, pe care îi încolonă într-un cortegiu macabru, care de la Intra a fost îndreptat către Fondotoce — un sătuleț de munte în alinierea fastuoasă a celor mai renumite localități turistice ale coastei, ce pare rostogolit printr-un incident absurd pe malul lacului Maggiore și rămas acolo cu aerul umil și stîngaci al unui intrus. Imediat afară din sat, acolo unde rîul Toce se varsă printr-o largă deltă în lac, este o pajiște, o mică cîmpie cu prisos de munți arizi și, parcă pentru a accentua tristețea acestui peisaj, pînă și rîul pare că vrea să ezite înainte de a se vărsa în lac, în timp ce la suprafață se zărește o vegetație acvatică, ca într-o mlaștină. Aici este greu să te sustragi impresiei unei vieți oprite dintr-o dată, și înmărmurirea pe care ți-o provoacă conferă o înfățișare naturală și apropiată alegerii unui loc făcut ca pentru un dezolant scenariu de masacru. Aici au fost conduși cei 43 de prizonieri, și trupurile lor se îngrămădiră unele peste altele sub rafala plutonului de execuție german. Unul singur se salvă ; deși grav rănit, ieși noaptea din grămada de cadavre, ajutat de cîțiva țărani.

Cu razia făcută în iunie și cu masacrul de la Fondotoce, naziștii erau convinși că încheiaseră lichidarea partizanilor, cel puțin în zona Verbano. Trecuse de-abia o săptămînă și detașamentele începuseră să se refacă cu cei care supraviețuiseră raziei și cu noi voluntari. A urmat o serie neîntreruptă de atacuri prin surprindere, de acțiuni aproape de necrezut. La 18 iulie, șapte partizani au atacat garnizoana fascistă din Oggebbio și au dezarmat o duzină de oameni ; la 2 august, o patrulă de doisprezece partizani, în valea Cannobina, a respins un atac declanșat de un număr de peste o sută de nemți, dintre care cîțiva au fost uciși, în timp ce alți 18 au căzut prizonieri. Este ușor de înțeles furia lor cînd și-au dat seama că au fost constrînși să se predea unui număr infe-

rior de partizani. Astfel de episoade s-au petrecut cu zecile. Aceste succese erau o dovadă că nici o putere nu putea reduce spiritul întreprinzător şi combativ al partizanilor, ci, dimpotrivă, loveau în moralul inamicului. Ceea ce a acentuat în mod decisiv senzaţia de neputinţă, care de acum se difuzase în rîndurile inamicului, a fost trecerea de partea partizanilor a vreo sută de cehoslovaci, înrolaţi cu forţa de nemţi şi puşi de gardă la calea ferată de la Simplon. Au fost de ajuns cîteva semne prieteneşti de apropiere pentru a-i convinge pe aceşti oameni să intre în rîndurile Brigăzii „Valtoce" ; aceeaşi a fost şi atitudinea prizonierilor sovietici, care s-au înrolat în brigăzile „Garibaldi" în număr aşa de mare încît au constituit un detaşament propriu, comandat de maiorul Savko ; alţii au intrat în Brigada „Piave", iar unul dintre ei, Viktor Selepuhin, a căzut eroic pe cîmpul de luptă. Astăzi se odihneşte, alături de alţi partizani italieni, în cimitirul din Ghiffa.

Numărul tot mai mare de oameni şi armele capturate de la inamic au mărit capacitatea defensivă a brigăzilor de partizani, încît le-a creat condiţii pentru a proiecta şi realiza planuri operative de proporţii tot mai mari. Spre sfîrşitul verii, cînd terminarea războiului părea iminentă, tocmai din munţii din Verbano, unde ferocitatea germană se dezlănţuise mai brutală, a fost lansată ofensiva care a avut ca început cucerirea oraşului Cannobio şi s-a încheiat, după o săptămînă, cu eliberarea oraşului Domodossola şi a întregii regiuni înconjurătoare.

Pe la jumătatea lunii august 1944, Brigada „Piave" — acesta era numele formaţiei de partizani care acţiona la frontiera italo-elveţiană — a fost întrebată de către centrala americană Office of Strategic Service, cu sediul la Lugano, asupra posibilităţilor de a ocupa o întinsă fîşie a zonei de frontieră, mai precis valea Cannobina şi valea Vigezzo, cu scopul de a permite, pentru început, accesul pe teritoriul italian a cîtorva sute de foşti prizonieri de război americani şi iugoslavi refugiaţi în Elveţia, care, împreună cu partizanii Brigăzii „Piave", ar fi constituit o brigadă internaţională ; după aceea era prevăzută paraşutarea în această zonă a unor trupe ce urmau a fi aduse din Italia de sud [2].

Realizarea unui asemenea proiect ar fi influenţat, fără îndoială, în mod hotărîtor asupra mersului războiului de partizani şi era firesc că comandamentul Brigăzii „Piave" nu putea să respingă propunerea, cu atît mai mult cu cît americanii urmau să asigure şi materialul de război necesar.

La prima vedere, acţiunea putea să pară nechibzuită : Brigada „Piave" număra în acea perioadă două sute de oameni ; deşi dispunea de ceva armament (era dotată cu arme individuale, dispunea de aproximativ douăzeci de puşti mitraliere de calibrul 12,7 mm şi de două mitraliere de calibrul 20 mm, acestea fiind pradă de război, deoarece aliaţii nu furnizaseră nici măcar o puşcă), ea trebuia să înfrunte pe nemţi şi pe fascişti, care, în număr de aproape trei sute, aveau controlul celor două văi, şi care

[2] Încă din iulie 1944, anglo-americanii au informat de acest proiect al lor pe generalul Raffaele Cadorna, care ulterior a fost trimis în Italia de Nord pentru a lua comanda Corpului de voluntari ai libertăţii, adică a organizaţiei militare unitare a tuturor forţelor armate ale Rezistenţei. În legătură cu aceasta, vezi : R. Cadorna, *Răscoala*, Milano, 1948, unde la p. 115 se aminteşte explicit de planul aliat de a opera o debarcare de trupe paraşutate la Ossola.

la nevoie ar fi putut să primească însemnate întăriri din localităţile vecine. În avantajul partizanilor acţiona însă o atmosferă de autentică panică, creată în această zonă de neîntreruptele atacuri prin surprindere care cauzaseră inamicului multe pierderi, încît acesta vorbea despre valea Cannobina ca de valea morţii. Însăşi conformaţia terenului contribuia la justificarea acestei dramatice denumiri : un coridor strîmt, insinuat între doi pereţi care se ridică aproape perpendicular, acoperiţi de vegetaţie, foarte propice pentru ambuscade ; şoseaua din fundul văii, îngustă şi întortocheată, este mărginită de un torent pătruns între roci perpendiculare, cu salturi de cincizeci sau şaizeci de metri, astfel că unităţii care ar fi fost atacată prin surprindere nu-i mai rămînea nici o scăpare.

Pentru un anumit timp nemţii încercaseră să menţină sub stăpînirea lor un sat în mijlocul văii, dar foarte curînd au fost constrînşi să-şi retragă supravieţuitorii şi nu mai controlau decît gurile văilor Cannobina şi Finero. În schimb, în valea Vigezzo aveau detaşamente dislocate în aproape toate centrele locuite, care pînă atunci trăiseră într-o relativă linişte, deoarece locurile se pretau mai puţin luptei de gherilă.

Pentru a realiza cu succes proiectul de a pune stăpînire pe cele două văi, partizanii trebuiau mai întîi să rezolve o problemă cu caracter tehnic : trecerea de la metodele de gherilă la o formă superioară de luptă, la războiul de partizani propriu-zis, la lupta în cîmp deschis, pentru a dizolva orice concentrare a forţelor adversarului pînă la completa eliberare a teritoriului care se întindea pe o distanţă de circa 40 km, de la malul lacului Maggiore pînă la porţile orăşelului Domodossola. Aceasta comporta modificări radicale în utilizarea tactică a grupurilor. Comandamentul Brigăzii „Piave" a socotit, plecînd de la o evaluare pozitivă a gradului de instruire atins de partizani în timpul luptelor avute în lunile precedente, că de acum trecerea la forme mai deosebite de acţiune, indispensabile pentru a putea duce la bun sfîrşit operaţiile proiectate, se putea face ; s-a elaborat un plan minuţios care prevedea înainte de toate cucerirea bazei inamice de la Cannobio, unde erau dislocaţi peste 100 de hitlerişti şi fascişti italieni.

La 2 septembrie 1944, orăşelul Cannobio a fost atacat de jumătate din efectivul brigăzii, în timp ce grupurile rămase se deplasau spre cealaltă gură a văii Cannobina, pentru a bloca accesul unor eventuale întăriri inamice ce ar fi venit dinspre Domodossola. La Cannobio lupta a durat timp de 20 de ore. La ora 10 dimineaţa, în ziua de 3 septembrie, ultimele rezistenţe ale inamicului au fost înfrînte, şi atunci s-a întîmplat ceva care cine a trăit acel moment nu-l va putea uita niciodată : toată populaţia s-a revărsat pe străzi şi în pieţe, la fiecare fereastră fîlfîiau steaguri, băteau clopotele a sărbătoare. Locuitorii plîngeau de bucurie şi emoţie, îmbrăţişînd pe partizanii obosiţi, plini de noroi, uzi leoarcă de ploaia care nu încetase în tot timpul luptei, dar fericiţi. Această primire exaltată şi triumfală era cea mai frumoasă recompensă pentru victoria lor.

Acţiunea a avut o rezonanţă imediată şi de neaşteptat : din Elveţia (apropiatul punct de frontieră Piaggio Valmare fusese şi el ocupat de partizani) au sosit ziarişti din diferite ţări, iar în zilele ce au urmat presa şi posturile de radio elveţiene, cele ale Italiei de sud şi postul de radio

londonez au dedicat, în limba italiană, ample relatări eliberării oraşului Cannobio.

Dar partizanii nu aveau timp de pierdut ca să se bucure de sărbătoririle şi elogiile ce le erau dedicate. După eliberarea oraşului Cannobio şi a litoralului lacului Maggiore, pe o lungime de circa 20 km, se pregătiră să desăvîrşească operaţia, conform planului dinainte stabilit, trimiţînd un detaşament de 150 de oameni bine înarmaţi cu sarcina de a nimici detaşamentele germane şi fasciste din valea Vigezzo, care aveau sub control şapte localităţi. Expediţia a început la 5 septembrie. Una după alta au căzut garnizoanele inamice ; au fost capturaţi 200 de prizonieri, cu armament cu tot, care, adăugat la cel cucerit la Cannobio, a dat posibilitate brigăzii să înroleze numeroşii voluntari ce se prezentau în acele zile la biroul de recrutare special creat pe lîngă comandament.

La 8 septembrie, coloana a pus pe fugă ultima garnizoană din valea Vigezzo, din satul Masera, la porţile oraşului Domodossola. Între timp s-au pus în mişcare şi celelalte formaţiuni de partizani din zonă : garibaldienii din Ossola de nord, Erigada „Garibaldi" şi formaţiunile autonome din Ossola inferioară şi Cusio (regiunea din jurul lacului Orta), toate îndreptîndu-se spre Domodossola, unde se grupase un detaşament de circa 500 de hitlerişti. În seara de 8 septembrie, partizanii au impus inamicului să se predea. Dar în dimineaţa zilei următoare un puternic contingent de fascişti, aproape două mii de oameni, au debarcat la Cannobio, şi comandamentul Brigăzii „Piave" a fost constrîns să ordone retragerea propriei coloane, care se pregătea să intre în Domodossola, pentru a înfrunta puternicul atac inamic. Lipsind unul dintre cele mai călite grupuri, restul de forţe care înconjurau Domodossola a trebuit să accepte cererea nemţilor, care se declaraseră dispuşi să se retragă din oraş cu arme şi bagaje, dar refuzau să se predea fără condiţii. Astfel, o bogată pradă le scăpa partizanilor, care, totuşi, în timp de o săptămînă, nu numai că realizaseră, dar şi depăşiseră cu mult obiectivele pe care şi le propuseseră.

Între timp, litoralul lacului Maggiore era din nou în stăpînirea fasciştilor, care învinseseră cu uşurinţă slaba garnizoană a partizanilor. Cu toate recentele înrolări, puterea numerică a Brigăzii „Piave" era redusă faţă de amploarea pe care o căpătaseră operaţiile ; pentru a putea executa expediţia din valea Vigezzo a fost necesară aducerea unei formaţiuni dintr-un orăşel de coastă, comandamentul brigăzii antrenînd şi partizanii care erau la Cannobio, socotind improbabil ca inamicul să prevadă că tocmai cel mai mare centru locuit va rămîne neapărat. Dar calculul s-a dovedit greşit ; fie că fasciştii primiseră informaţii precise prin spionii lor, fie că larga disponibilitate de oameni şi de mijloace îi făcuse să fie siguri de succes, au ales tocmai Cannobio ca obiectiv principal şi au avut noroc. Au ocupat din nou orăşelul, provocînd pierderi sensibile puţinilor apărători şi obligîndu-i pe partizani să se retragă şi din celelalte localităţi de coastă. La Oggebbio, unde o eventuală debarcare a inamicului fusese prevăzută, fasciştii, blocaţi de focul încrucişat al mitralierelor, au pierdut 135 de oameni într-un timp foarte scurt, şi măcelul ar fi luat alte proporţii dacă detaşamentul de partizani, ameninţat din flanc de trupele inamice debarcate la Cannobio, nu ar fi primit ordin de retragere.

Sosirea coloanei de la Domodossola împiedică pe fasciști să pătrundă în interior ; mai mult, o porțiune a orașului Cannobio a rămas în mîinile partizanilor. Două încercări de a forța dispozitivul de siguranță al Brigăzii „Piave" în valea Cannobina, în 13 și 18 septembrie, au avut o soartă dezastruoasă : prima s-a soldat cu zece morți și patru prizonieri ; a doua, o companie de parașutiști a fost obligată să fugă cu pierderi și mai grave.

Cu toată promptitudinea și eficacitatea cu care a fost oprit atacul inamic, debarcarea la Cannobio a însemnat o grea lovitură pentru partizanii din Ossola. Fasciștii dispuneau acum de un cap de pod care permitea, cum de altfel s-a și întîmplat, pătrunderea nestingherită a importante forțe utilizate de inamic în următoarele operații ; între timp, orașul acesta era ocupat de cei 400 de oameni ai batalionului fascist „Nembo", veniți din tabăra de instrucție din Germania, și zadarnică, pe cît de sîngeroasă, a fost bătălia pe care partizanii au dat-o la 27 septembrie pentru a recuceri Cannobio : o bătălie al cărei plan se baza pe un element care ar fi fost hotărîtor — cooperarea cu aviația aliată, care fusese dinainte stabilită cu americanii, dar care nu a avut loc.

Stabilindu-se în Domodossola eliberată, comandamentele brigăzilor „Valdossola" și „Valtoce" au lansat un manifest țărănimii, în care anunțau că „pentru virtutea numai a piepturilor italiene și pentru setea arzătoare de libertate și dreptate, steagul roșu al eliberării patriei flutură pe crestele și în văile regiunii Ossola. Italia subjugată — continua manifestul — privește la această bucată de pămînt eliberată, care, în bătălia angajată, înflăcărează credință și speranțe. Răzbunarea istorică este pe punctul de a se abate inexorabil asupra dușmanilor poporului. Înainte ! Fără oprire și fără odihnă pentru răscumpărarea a 20 de ani de lașitate, rușine și jaf..."

În aceeași zi, 10 septembrie, maiorul Superti, comandantul Brigăzii „Valdossola", a promulgat ordinul de constituire a „Juntei provizorii de conducere" („Giunta di Governo") pentru zona eliberată, încredințînd președinția profesorului Ettore Tibaldi, socialist, reîntors din Elveția, unde fusese obligat să caute azil după insurecția de la Villadossola din noiembrie 1943. Mai făceau parte din juntă reprezentanți ai tuturor partidelor antifasciste.

Membrii guvernului aparțineau cu toții partidelor reprezentate în Comitetul de Eliberare Națională al Italiei de Nord ; din partea partidului comunist au intrat în juntă tovarășul Umberto Terracini, în funcția de secretar general, tovarășa Gisella Floreanini, chemată pentru a conduce Comisariatul pentru asistență, tovarășul Giacomo Roberti, după aceea înlocuit de tovarășul Oreste Filopanti, în calitate de comisar al securității publice. Printre exponenții celorlalte partide pot fi amintiți, și pentru rolul pe care l-au avut în perioada de după război în viața politică italiană, Piero Malvestiti, democrat-creștin, care a fost de cîteva ori ministru în guvernele De Gasperi și Pella, și după aceea președinte al Comunității europene a cărbunelui și oțelului, și socialistul Ezio Vigorelli, și el titular în diferite ministere în cadrul guvernelor care s-au succedat în Italia după eliberare.

De îndată ce s-a instalat, junta din Ossola s-a îngrijit de stabilirea raporturilor cu guvernul național de la Roma, căruia i-a trimis un mesaj de salut, care se încheia cu „un apel viu și insistent pentru a i se furniza maximum de arme și materiale diverse. Teritoriul din Ossola — se mai

spunea în mesaj — poate constitui o poziție optimă de lansare a unor operații de amploare în flancul trupelor germane, care deja cedează sub asaltul sudului. Va fi o mîndrie eternă pentru acești locuitori ai Alpilor de a fi putut să ofere războiului de eliberare națională acest deosebit ajutor militar". Președintele Bonomi, pe atunci șeful guvernului italian, le-a adresat următoarea telegramă : „Sînt bucuros de a trimite felicitările și aprecierea guvernului italian juntei din Domodossola eliberată, care, în împrejurări atît de excepționale, desfășoară o completă operă de asistență și de administrație civilă. Junta din Domodossola este astăzi dovada cea mai clară a unui drum pe care înaltele calități civice ale poporului italian își regăsesc libertatea și armonia, spre rușinea încercării de distrugere făcută de un regim de asuprire. Populația din Ossola poate fi sigură că guvernul italian va face tot posibilul pentru a îmbunătăți condițiile acesteia de viață".

Activitatea juntei a fost de la început deosebit de intensă și s-a dezvoltat în diferite direcții. Cea mai mare importanță s-a acordat relațiilor cu Elveția, în scopul de a se obține trimiterea de hrană și medicamente, fie cu titlu de ajutor, fie în schimbul unor mărfuri produse de întreprinderile industriale din Ossola.

S-au luat, de altfel, și măsuri pentru organizarea politică-administrativă a teritoriului, prin crearea de administrații democratice în fiecare din cele treizeci și două de comune pe care le cuprindea. A fost, totodată, creată și o „Gardă națională", cu sarcini de poliție și de control la punctele de frontieră.

Au fost reactivizate serviciile de căi ferate din interiorul zonei, cît și cele cu Elveția, precum și serviciile telefonice și poștale (a fost emisă și o serie de mărci poștale cu ștampila „C.L.N. — Ossola libera", care astăzi sînt socotite o raritate, foarte căutată de filateliști). Au fost restabilite instalațiile industriale, dintre care unele au fost folosite pentru fabricarea de material de război. Au fost reorganizate sindicatele muncitorești, au luat ființă comisiile de fabrică, au fost luate măsuri oportune pentru a asigura munca și salarii mai bune muncitorilor.

Justiția, pe baza normelor elaborate de juntă, și-a orientat activitatea în direcția înlăturării și pedepsirii criminalilor fasciști. Este demn de relevat faptul că, cu toată situația excepțională, nu s-au înregistrat delicte comune în tot timpul cît Ossola a rămas sub controlul partizanilor.

Junta și-a îndreptat atenția și către sectoarele de învățămînt și cultură, creînd un comisariat special, care a proiectat o reformă, rămasă însă nerealizată, inspirată de principii a căror adoptare de către autoritățile cărora le este încredințată soluționarea marii probleme a școlii chiar și astăzi ar fi utilă și oportună în Italia.

Dar dificultățile cele mai mari pe care junta a trebuit să le înfrunte erau determinate de situația alimentară. S-a arătat faptul că Ossola, cu teritoriul său mai mult muntos, dispune de slabe resurse proprii ; eliberarea a avut ca un prim efect încetarea aprovizionării cu produse alimentare din zonele limitrofe, ocupate de hitleriști și fasciști. Nu mai rămînea decît să se adreseze Elveției ; în urma unor tratative imediate s-a putut obține un disponibil de 8 340 chintale de produse alimentare, pe baza unei convenții care prevedea ca compensație furnizarea de produse industriale, chimice, siderurgice, metalurgice, textile, lemn etc. Alte cantități însem-

nate au sosit de la Crucea Roşie şi de la alte organizaţii de ajutor, care şi-au luat şi sarcina de a găzdui pe teritoriul elveţian circa două mii de copii. Cu toate acestea şi cu toate că în zona respectivă exista un patrimoniu zootehnic destul de însemnat, restricţiile au fost grave şi grele şi numai un spirit de sacrificiu, dictat de un patriotism conştient, a permis populaţiei să le suporte.

Problema alimentară îngrijora şi comandamentele formaţiunilor de partizani, care, datorită noilor înrolări de voluntari, proveniţi atît din teritoriul eliberat cît şi din lagărele de internare din Elveţia, îşi măriseră efectivele în mod substanţial. De acum, cele cinci brigăzi îşi atribuiseră denumirea de divizii ; forţa lor numerică era următoarea : Divizia „Valtoce" 1 200 de oameni, Divizia „Piave" 700 de oameni, Divizia „Garibaldi" 600 de oameni, Divizia „Beltrami" 550 de oameni, Divizia „Valdossola" 400 de oameni.

Eliberarea Ossolei s-a făcut cu concursul a cinci formaţiuni, fiecare dintre ele acţionînd pînă atunci în mod cu totul independent de celelalte, atît pe plan operativ, cît şi pe cel al gîndirii acţiunilor. Dar odată cu atingerea acestui ţel apărea necesitatea creării unui comandament unic, care să coordoneze viitoarea activitate militară, ce nu mai putea fi lăsată la discreţia fiecărui comandament. Dar cine putea să ia comanda supremă a tuturor formaţiunilor din Ossola ? Desigur, nici unul dintre comandanţii de divizii, deoarece, chiar dacă fiecare dintre ei făcuse dovada, prin fapte, că poseda calităţile necesare, orice candidatură ar fi ridicat opoziţia celorlalţi, fie din motive de prestigiu personal, fie pentru că însemnate nepotriviri de vederi politice alimentau rivalitatea. Apăreau neconciliabile în mod deosebit poziţiile Diviziei „Valtoce" faţă de garibaldieni, desigur nu din cauza acestora din urmă, care făceau mari eforturi ca să găsească formule pentru unitate, menite să apere solidaritatea mişcării partizane, ci din cauza intransigenţei comandantului Didio împotriva oricărei înţelegeri cu comuniştii, la aceasta fiind instigat şi de aliaţi, care îi acordau un tratament preferenţial, trimiţînd în mod exclusiv formaţiunii sale arme. Comandamentele celorlalte divizii aveau atitudini mai conciliante ; deşi se declarau din punct de vedere politic „autonomi", în rîndurile lor existau un mare procent de comunişti.

Pe de altă parte atunci nu părea să fie convenabilă, faţă de potenţialul formaţiunilor, o recunoaştere deschisă a prezenţei hotărîtoare a comuniştilor. Astăzi, în lumina desfăşurării evenimentelor, apar clar gravitatea şi lipsa de sens a greşelii de evaluare săvîrşită atunci. Dar în acele zile se aşteptau din oră în oră aprovizionările promise cu largheţe de aliaţi ; aceştia comunicaseră însă în mod clar că nici o lansare de avion nu va avea loc în cazul cînd comuniştii vor căpăta forţă decisivă în zona liberă. Era un şantaj, cu atît mai sfruntat cu cît anglo-americanii — după ce încurajaseră în toate felurile pe partizani să treacă la ofensivă — nu aveau nici o intenţie, şi poate nu au avut-o niciodată, să furnizeze armele, materialele şi trupele promise.

Totuşi, atunci nimeni nu putea să prevadă o astfel de părăsire. Imediat după eliberarea zonei partizanii au repus în funcţiune două terenuri

de aviație, unul în apropiere de Domodossola, celălalt în valea Vigezzo, care înlesneau nu numai lansarea de furnituri, dar și aterizarea trupelor aeropurtate. Și, pentru a elimina orice îndoială, radio Londra avea grijă să transmită, în fiecare zi, mesaje speciale, anunțînd sosirea iminentă a unor importante ajutoare. Trebuie subliniat că, în prevenirea unei contraofensive inamice, unica speranță de salvare consta tocmai în aprovizionarea cu arme, care ar fi dat posibilitatea să fie înrolați sute și chiar mii de voluntari ce se perindau fără încetare la birourile de recrutare și care erau respinși pe motiv că nu li se putea da nici măcar o pușcă. Și tocmai în acest cadru trebuie plasată și chestiunea comandamentului unic, pentru a înțelege cum, după ce au fost eliminate soluțiile cele mai raționale, s-a ajuns la un compromis tardiv și neeficace.

După lungi și aprinse discuții, i s-a recunoscut colonelului Federici calitatea de comandant unic, în timp ce unui consiliu de război, format din toți comandanții de divizii, i-au fost atribuite largi puteri de control și intervenție. A rămas în suspensie desemnarea comisarului politic, deși garibaldienii renunțaseră să mai insiste asupra numirii lui Moscatelli, care s-a izbit de o puternică opoziție din partea comandantului Diviziei „Valtoce". Moscatelli era incontestabil șeful de partizani care se bucura de cel mai mare prestigiu și era cel mai cunoscut nu numai în regiunea piemonteză, dar poate chiar în întreaga Italie de Nord și, evident, popularitatea sa ar fi eclipsat orice alt personaj, iar opinia publică l-ar fi considerat ca un lider al Rezistenței din Ossola.

Înainte ca chestiunea comisarului politic să-și găsească o soluție, s-a produs ofensiva dușmanului, care a întrerupt orice dispută și a făcut să se plătească scump neînțelegerile și tergiversările care împiedicaseră constituirea unui comandament unic la înălțimea situației.

La începutul lunii octombrie s-a profilat ca inevitabilă contraofensiva inamică. În zonele adiacente Ossolei au fost concentrate puternice trupe fasciste și germane ; serviciul de informații al partizanilor semnala prezența a circa 15 000 de oameni.

Mai mult decît nemții, fasciștii erau aceia care doreau cu orice preț să dizolve „Republica Ossola" — aceasta fiind denumirea atribuită de opinia publică zonei libere —, a cărei existență îi neliniștea chiar și numai pentru reflexele sale politice și propagandistice. De aceea, guvernul lui Mussolini a încredințat operațiile din Ossola forțelor sale cele mai încercate, parașutiștii Diviziei „Folgore" și rău-famatei „Decima Mas", o adevărată bandă de aventurieri și tîlhari, specializată în masacre și jafuri, sub ordinele prințului Valerio Borgheso, unul dintre cei mai calificați membri ai așa-zisei „aristocrații negre", adică ai nobilimii Vaticanului.

În timp ce inamicul se pregătea să atace, anglo-americanii continuau să promită ajutor partizanilor și să nu-l dea nici în cea mai mică parte. În fiecare zi, radio Londra lansa mesajele sale speciale și în fiecare noapte partizanii vegheau degeaba pe terenurile de aterizare pregătite. Situația aceasta s-a menținut pînă în ultimul moment, iar speranțele într-o intervenție aliată decisivă au contribuit în măsură însemnată să convingă co-

mandamentul unic să pună în practică un plan defensiv care, în momentul aplicării, s-a dovedit a fi greşit, cu consecinţe dezastruoase.

Din septembrie, Consiliul de război a început să se întrunească sub conducerea comandantului Federici pentru a stabili planul de apărare al „Ossolei libera". Încă de la primele adunări au ieşit în evidenţă două tendinţe : prima susţinea necesitatea de a opune inamicului o apărare rigidă, prin organizarea de poziţii de rezistenţă pe eventualele sale direcţii de atac ; a doua, dimpotrivă, propunea evacuarea prealabilă a centrelor locuite şi retragerea în zone muntoase, unde terenul ar fi împiedicat pe inamic de a exploata superioritatea mijloacelor sale ; în afară de aceasta inamicul ar fi fost obligat să-şi fracţioneze forţele în vederea ocupării oraşelor şi satelor, ceea ce ar fi facilitat, într-un răstimp foarte scurt, o contraofensivă a formaţiunilor de partizani.

Discuţiile din Consiliul de război au fost aprinse şi cîteodată chiar dramatice, ca atunci cînd, pe neaşteptate, a apărut o a treia posibilitate : tocmai în ajunul atacului, nemţii, care de altfel nu prea dădeau dovadă de nici un fel de poftă de a-şi obosi trupele într-o acţiune care i-ar fi costat, în orice caz, scump, au trimis la comandamentul unic din Domodossola, servindu-se de un preot ca mesager, o propunere de suspendare a ostilităţilor cu condiţia ca să fie reactivată furnizarea energiei electrice oraşului Novara, furnizare care fusese suspendată după ce partizanii puseseră stăpînire pe marile centrale hidroelectrice din Ossola ; ca garanţie pentru suspendarea ostilităţilor, nemţii se declarau dispuşi să accepte rectificarea liniei frontului.

Încă din primele luni de război, Comitetul de Eliberare Naţională lansase cuvîntul de ordine al luptei pînă la ultimul om. Era un cuvînt de ordine just şi necesar, deoarece se opunea sistemului de aşteptare preconizat de forţele burgheze, care se declarau antifasciste, dar socoteau războiul de eliberare ca o sarcină aparţinînd exclusiv aliaţilor. Prin această atitudine forţele burgheze recunoşteau că participarea maselor la Rezistenţa italiană constituia un fapt revoluţionar, capabil să răstoarne structurile fundamentale ale societăţii capitaliste. Dar în cazul specific al Ossolei cuvîntul de ordine de a lupta pînă la ultimul om contra invadatorilor hitlerişti şi a acoliţilor lor fascişti nu putea fi în nici un caz interpretat ca o invitaţie categorică de a respinge o suspendare a ostilităţilor militare, chiar şi cu preţul de a fi iremediabil învinşi. Experienţe istorice de o importanţă mult mai mare ne învaţă că unele poziţii ultrarevoluţionare sînt, în ultimă analiză, nu mai puţin dăunătoare decît tendinţele către defetism.

Unii membri ai Consiliului de război au socotit absurd să se respingă propunerea germană pe baza următoarelor consideraţii : 1. Forţa numerică a formaţiunilor de partizani se ridica la circa 3 600 de oameni, dispunînd de armament mult inferior inamicului, în timp ce, potrivit unor date precise, acesta pregătea o ofensivă la care urmau să ia parte nu mai puţin de 20 000 de oameni, dotaţi cu artilerie, tancuri şi aviaţie ; 2. Se găseau în pragul anotimpului friguros şi chiar şi o singură lună de răgaz ar fi dezavantajat orice tentativă a inamicului de a reocupa zona ; timpul

urît şi zăpada ar fi făcut nepracticabile 10 şosele din fundul văilor şi inaccesibile zonele muntoase ; 3. Partizanii ar fi avut posibilitatea să ierneze în centrele locuite, ceea ce nu era un avantaj de desconsiderat, dat fiind echipamentul insuficient ; odată timpul scurs, s-ar fi putut întreprinde noi operaţii ofensive, plecîndu-se de la baze inatacabile.

Dar toate aceste considerente raţionale nu au avut efect în faţa intransigenţei majorităţii. „Cu inamicul nu se duc tratative, se luptă !", striga un membru al Consiliului de război, în timp ce alţii îl susţineau, spunînd că nu se putea avea încredere în intenţiile nemţilor de a respecta un eventual armistiţiu ; un pretext de altfel straniu dacă te gîndeşti că — chiar dacă s-ar fi verificat o asemenea ipoteză — partizanii ar fi avut totuşi avantajul de a fi cîştigat zile preţioase în favoarea consolidării poziţiilor lor de apărare.

Odată respinsă propunerea de suspendare a operaţiilor, a fost eliminat şi planul avînd ca bază retragerea strategică, iar majoritatea Consiliului de război s-a orientat spre alegerea unui plan hibrid, bazat pe o defensivă statică, urmată, în cazul uşor de prevăzut al unei covîrşitoare superiorităţi inamice, de o fracţionare a forţelor partizanilor, care, în mici grupuri autonome, ar fi trebuit să reia lupta de gherilă. Era cel mai greşit plan care ar fi putut fi ales, şi nu este uşor să găseşti motivele care au determinat adoptarea acestuia. Natural, exaltarea de moment a avut rolul său ; este suficient să spunem că cei mai mulţi preferau retragerea strategică unei fugi dezonorante, în timp ce unii afirmau că se simt obligaţi din punct de vedere moral să apere populaţia civilă ca să nu ajungă din nou sub ocupaţia fascistă, punct de vedere nerealist, deoarece nu exista nici o posibilitate de a evita aceasta.

Ofensiva inamicului s-a declanşat în seara lui 9 octombrie în valea Cannobina şi în dimineaţa următoare în sectorul Ornavasso, la gura văii Toce-ului. Inamicul urma deci cele două direcţii de marş prevăzute. El s-a angajat cu forţe puternice în valea Cannobina, limitîndu-se la uşoare atacuri pe celălalt front.

Timp de trei zile, Divizia „Piave" s-a epuizat într-o serie de ciocniri sîngeroase, disputînd terenul cu inamicul palmă cu palmă şi provocîndu-i pierderi foarte mari. Dar lipsa de trupe de rezervă a forţat comandamentul diviziei să arunce în luptă mereu aceiaşi oameni, excluzîndu-se prin aceasta orice posibilitate de contraatac chiar şi atunci cînd, cum s-a întîmplat la 11 octombrie, după o epocală bătălie la Falmenta, inamicul a fost obligat să se retragă temporar. Ceea ce a agravat situaţia partizanilor a fost şi faptul că minele plasate la bazele podurilor de pe şoselele din fundul văilor nu au explodat (inconvenientul s-a repetat cu regularitate şi la podurile şi viaductele minate pe celălalt front, în valea Toce-ului, şi este evident că inamicul putea conta pe sabotori şi diversionişti).

În ziua de 12 octombrie, inamicul a atacat şi pe frontul de la Ornavasso şi, în primele ore ale după-amiezii, a rupt liniile partizanilor, avansînd în aşa fel încît a putut lua contact cu o altă unitate aflată la mijlo-

cul văii. Cînd comandantul Diviziei „Piave" a fost informat, a dat ordin de retragere grupurilor sale, care încă mai rezistau la punctul de întîlnire dintre văile Vigezzo și Cannobina. Orice rezistență ulterioară părea fără sens, în timp ce trebuia exploatată posibilitatea ca inamicul, și el încercat destul de greu în cele trei zile de luptă, să nu urmărească pe partizani în retragere. Planul s-a adeverit întocmai, ba, mai mult, inamicul, în cursul zilei următoare, a rămas pe pozițiile cucerite, probabil pentru a da posibilitate să înainteze unitățile din linia a doua, destinate să înlocuiască trupele întrebuințate pînă atunci în linia întîi.

Această pauză de 24 de ore a indus în eroare comandamentul unic, care, în timp ce inamicul continua să înainteze pe celălalt front, spre Domodossola, a socotit că mai putea să organizeze o ultimă apărare în valea Vigezzo, care însă a eșuat. A căzut în aceste lupte, printre alții, și căpitanul Alfredo Didio.

Domodossola a fost evacuată în seara de 13 octombrie. Junta, comandamentul unic și grosul forțelor partizanilor au străbătut din nou văile Antigoria și Formazza și, împreună cu aproape jumătate din populația orașului, cu mii de locuitori din alte centre din acea zonă, s-au adăpostit în Elveția.

S-au făcut diverse tentative de a rezista și în locurile muntoase mai înalte. Partizanii, epuizați după luptele defensive din zilele precedente, dezorganizați din cauza pierderilor și a învălmășelii din timpul retragerii, efectuată sub presiunea inamicului, au mai rezistat încă opt zile ; în sfîrșit, la 22 octombrie, ultimii supraviețuitori au trecut granița. Aceeași soartă a avut și Divizia „Piave", care s-a retras în partea de nord a văii Vigezzo. Într-o bătălie, la linia de frontieră, contra unui grup al formației „Decima Mas", restul diviziei a suferit alte pierderi grave și comandantul însuși a fost rănit. După o oră de luptă a intervenit un grup al armatei elvețiene pentru a pune capăt masacrului și pentru a asigura răniților și celorlalți partizani care au supraviețuit trecerea granitei. Numai un grup de 150 de oameni a rămas la Ossola și a făcut ceea ce ar fi trebuit să se facă de la început : să se retragă în partea opusă direcției principale a atacului dușman, adică către sud.

„Partizanii au mărșăluit — a scris Roberto Battaglia — prin locuri grele și accidentate, pe un itinerar dintre cele mai dificile din întregul sistem alpin, pînă au ajuns la Valsesia și după aceea la valea Strona. Aici colonelul Delle Torri, cu ajutorul lui Moscatelli, a reconstituit forțele partizanilor din Ossola.

Mai mult de 20 de zile, de la 16 octombrie la începutul lui noiembrie, a durat lungul marș, episodul cel mai semnificativ sub acest aspect al întregii mișcări de partizani" [3].

Tragicul epilog al acțiunii, dacă a scos în evidență, pe de o parte, valoarea partizanilor (pînă și fasciștii au recunoscut că „trupele italo-germane au trebuit să facă miracole pentru ca să smulgă bucată cu bu-

[3] R. Battaglia, *Istoria Rezistenței italiene*, Torino, 1953, p. 444—445.

cată terenul de la inamic... care s-a apărat piatră cu piatră, plantă cu plantă..."), pe de altă parte a furnizat unor critici, din nefericire în însuși rîndul Rezistenței italiene, motive pentru ca să-și exprime păreri pe cît de severe pe atît de nesocotite sau, și mai rău, inspirate de idei vădit tendențioase. Cel mai însemnat dintre acești critici a fost generalul Cadorna, care, predicînd de la tribuna propriei sale experiențe profesionale, a condamnat cu hotărîre operația.

Desigur, în Ossola eliberată au fost comise și greșeli, care nu au fost nici ascunse, nici minimalizate ; dar aceste greșeli nu scad valoarea acțiunii, în ansamblul său ea rămînînd un exemplu pentru istoria Rezistenței italiene, atît sub aspect politic cît și militar. Această concluzie nu poate fi modificată nici de obiecția că, în definitiv, partizanii au suferit o înfrîngere. Dacă ne reîntoarcem la cauzele insuccesului final, trebuie neapărat să admitem că partizanii au păcătuit printr-un exces de încredere în aliați.

Pretențioasei aprecieri negative a generalului Cadorna, în cazul specific al Ossolei, îi poate fi opusă opinia, de cu totul altă valoare, a lui Pietro Secchia : „Nu este posibil să separi acțiunea politică de acțiunea militară. Dacă se recunoaște că din punct de vedere politic eliberarea Ossolei a dat un mare impuls războiului de eliberare națională, a entuziasmat populația, a accentuat demoralizarea în rîndurile fasciștilor, a demonstrat că se puteau răscula și elibera zone întregi, dacă toate acestea sînt adevărate, este evident că nu a fost vorba de o eroare nici din punct de vedere militar".

Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de-al doilea război mondial

Şantierul naval din Constanţa, uriaşele rezervoare de petrol, cerealele din silozuri, portul în întregimea lui, constituiau principala bază de atac pentru flota de război şi submarinele germane din Marea Neagră. La Constanţa se instalase comandamentul flotei germane, alături de comandamentul marinei de război a lui Antonescu. De aici vasele de război şi submarinele agresorilor erau alimentate cu muniţii şi carburanţi. Aici se creaseră importante depozite militare. Fără „nimicirea" activităţii comuniştilor de la Constanţa, portul rămînea nesigur, expus actelor de sabotaj ale comuniştilor şi ale elementelor patriotice conduse de ei. De aceea, ca şi în alte părţi din ţară, dictatura antonesciană şi-a propus şi în Dobrogea, ca o chestiune esenţială, lichidarea totală a organizaţiilor partidului comunist.

În anii premergători celui de-al doilea război mondial, Partidul Comunist Român a desfăşurat în Dobrogea o activitate intensă. În această parte a ţării, C.C. al P.C.R. a trimis permanent activişti, între care Constantin Pîrvulescu, Dumitru Coliu, Vasile Vîlcu, Ion Popescu-Puţuri, Constanţa Crăciun, Ion Moga, Iordan Florescu, Viorica Moisescu, Ivanca Rudenco ş.a., care au condus munca Regionalei partidului nostru comunist din Dobrogea.

Avîntului revoluţionar al maselor în continuă creştere, desfăşurat sub conducerea comuniştilor, organele represive ale dictaturii antonesciene i-au opus teroarea, temniţa şi asasinarea celor mai vajnici luptători. În ajunul dezlănţuirii războiului antisovietic, valul măsurilor represive a luat proporţii şi mai mari, căci la metodele siguranţei române se adăuga şcoala bestială a Gestapoului. Acesta se instalase la Constanţa odată cu comandamentul german şi lucra mînă în mînă cu siguranţa şi jandarmeria locală. Obiectivul său principal era lichidarea oricărei împotriviri la declanşarea războiului antisovietic şi, deci, în primul rînd, lichidarea organizaţiei partidului comunist, a cărei prezenţă la Constanţa o simţise direct. Ocupanţii germani ştiau că sînt urîţi de moarte de poporul ro-

mân. În jurul comandamentelor lor, în jurul unităților germane și al mijloacelor de comunicație, instituiseră cea mai severă pază.

Cu toate acestea, planurile lor nu se desfășurau în liniște. În întreprinderile care lucrau pentru război, în port, pretutindeni unde unitățile armatei hitleriste aveau interese, simțeau sabotajul muncitorilor, simțeau prezența comuniștilor. Cu puțin timp înainte de ziua începerii războiului, unii patrioți antifasciști, îndeplinind sarcinile trasate de partid, au tăiat legăturile telefonice dintre comandamentul german și cel român din Constanța. Imediat după ce portul, cu toate instalațiile sale, a intrat în mîna comandamentului marinei militare hitleriste, s-au ținut ședințe ale celulelor de partid din port, de la Șantierul naval, de la pompele de petrol, de la depoul de locomotive și din alte locuri de muncă, hotărîndu-se măsurile de sabotare a mașinii de război hitleriste și antonesciene.

Împrejurările de la începutul războiului aduc Regionala Dobrogea într-o situație grea. Concentrările masive și dislocările pe zonă ale celor concentrați îngreunează munca de partid. Mai mult, zeci de activiști din județele Constanța și Tulcea sînt arestați și trimiși în lagăre sau în detașamentele de muncă ; altora li se fixează domiciliu obligatoriu în localități izolate, sub supravegherea cea mai strictă a poliției și jandarmeriei. Îndată după izbucnirea războiului, activiștii C.C. al P.C.R. din Dobrogea sînt chemați la București, unde primesc alte însărcinări. Datorită unei trădări, un număr important de comuniști sînt arestați și cercetați de organele represive ale Corpului II armată. Tot acum este arestat un grup de activiști ai U.T.C., în frunte cu Filimon Sîrbu.

Fasciștii români și germani sperau că internarea în lagăr a zeci de comuniști, arestarea și condamnarea altora dintre ei, schingiuirile și asasinatele au să ducă nu numai la înspăimîntarea muncitorilor, ci și la lichidarea partidului comunist în această parte a țării. Socotelile lor au fost însă greșite.

După ce Comitetul Central al partidului lansează lozinca sabotării mașinii de război hitleriste, Regionala Dobrogea trece la organizarea concretă a unor atare acțiuni. De pildă, comuniștii Mesia Haciarian și Vahan Ghiulian au tăiat cablurile care alimentau cu curent electric reflectoarele instalate de apărarea antiaeriană germană în piața Obor din Constanța. Pe tot traseul, cablurile erau păzite de santinele germane. Cei doi comuniști, folosind împrejurarea că, într-un anumit punct, cablurile electrice se apropiau de cimitir, s-au strecurat pe aici în timpul nopții și, pîndind fiecare mișcare a santinelelor germane, au reușit să taie cablurile, dezorganizînd astfel unul dintre sectoarele apărării antiaeriene hitleriste.

Comuniștii duceau, prin felurite mijloace, o susținută muncă de lămurire în rîndurile maselor populare asupra consecințelor nefaste ale dictaturii militare-fasciste și ale politicii antinaționale a acesteia. Astfel, la cozile interminabile care se făceau la magazinele alimentare și la brutării erau demascați speculanții, cei care se îmbogățeau din mizeria po-

porului. Utecistul Negosian Misag a fost arestat tocmai pe motivul agitației desfășurate în fața unei brutării ; el a fost închis la Tîrgu-Jiu, unde a și murit în 1942.

La Fabrica de armament „Getta", la Șantierul naval, la uzina electrică, la silozuri, la stația de petrol și în alte locuri, în întreprinderile care lucrau pentru război, muncitorii, dînd urmare chemării partidului, distrugeau piese în procesul fabricației, efectuau reparații defectuoase, încetineau ritmul producției, iar în port avariau materialul de război hitlerist.

Atît în port cît și în orașul Constanța, în cazărmi, printre ostași, la sate, printre țărani, se răspîndeau manifestele partidului îndemnînd la sabotaj, la luptă împotriva războiului, împotriva mobilizărilor și rechizițiilor. Lozincile patriotice lansate de partidul comunist apăreau scrise în cele mai neașteptate locuri. Pe cazanul vasului puitor de mine au apărut scrise lozinci antirăzboinice fără ca autorul lor să poată fi descoperit, cu toate eforturile depuse de organele militare și de siguranță. Pe pereți, pe ziduri și pe garduri se iveau însemnele secera și ciocanul, steaua în cinci colțuri sau lozinci patriotice, ca : „Afară cu ocupanții hitleriști din țara noastră !", „Jos războiul criminal al lui Antonescu !" etc.

Această activitate se intensifică după reorganizarea Comitetului regional de partid, menit să conducă în fapt întreaga muncă. Din acest organ am făcut și eu parte împreună cu Nicolae Oancea, Ardaș Torosian, Ion Marian, Dumitru Olteanu ș.a. ; pentru regionala U.T.C. s-a constituit un alt organ, format din Marin Ciocan, Ștefan Batcof, Vasile Silea, Marin Vasilescu, Garabet Deglarian și alții.

În rezoluția din 8 iulie 1941, C.C. al P.C.R. a indicat comuniștilor ca sarcină lupta pentru Frontul Unic Național, împotriva stăpînirii hitleriste și a slugilor sale trădătoare de țară, iar prin platforma din 6 septembrie 1941 a trasat ca sarcină principală a organizațiilor sale lupta împotriva hitlerismului sîngeros. Pe această linie, largă și clară, și-a orientat activitatea organizația de partid din Dobrogea, deși rîndurile activiștilor erau împuținate prin măsurile luate de guvernul fascist, deși pînă în ianuarie 1942 legătura organizată cu C.C. al P.C.R. n-a putut fi restabilită.

Luptînd cu greutăți mari, parcurgînd de mai multe ori distanțe de zeci de kilometri pentru a duce materialele de partid prin satele în care se găseau comuniștii risipiți în mod forțat, legăturile se refăceau, iar rîndurile patrioților se lărgeau tot mai mult. Au fost reorganizate celulele de partid din întreprinderi, și în special cele de la Atelierele C.F.R. Palas și Șantierul naval. Aici se adunau în mod regulat grupuri de muncitori și urmăreau pe hartă mersul războiului nu după comunicatele false ale comandamentului hitlerist, ci după știrile culese în timpul nopții de la posturile de radio ale aliaților. Același lucru se făcea în mijlocul marinarilor civili.

Actele de sabotaj se înmulțesc în întreprinderile care lucrau pentru război. Aproape în tot anul 1942, macaralele electrice din portul Constanța n-au putut fi folosite cu randamentul lor integral, deoarece, invocînd neplata orelor efectiv lucrate, o bună parte dintre mecanici au părăsit munca, plecînd acasă cu riscul de a li se aplica sancțiunile draconice prevăzute de legea fascistă a muncii în timp de război. La Șantierul naval, care lucra numai pentru nevoile marinei de război hitleriste și antonesciene, întîrzierele și absențele de la lucru ale muncitorilor, executarea pieselor și montarea lor cu mare întîrziere și în mod defectuos, refuzul de a executa ore suplimentare, toate acestea erau lucruri obișnuite. Muncitorii de la secțiile de tîmplărie, turnătorie și cazangerie au refuzat în repetate rînduri să lucreze ore suplimentare, solidari pînă la unul, deși știau că erau de fiecare dată pedepsiți cu reținerea unei jumătăți de salariu.

În masa tineretului începe să se cristalizeze tot mai clar convingerea că sînt folosiți drept carne de tun într-un război criminal și că trebuie luptat, trebuie făcut totul pentru a răsturna această stare de lucruri. Mulți dintre tineri iau parte directă la acțiunile de sabotaj întreprinse de muncitorii din întreprinderi, se alătură acțiunilor revendicative, îndeplinesc însărcinări de încredere pe care le duc la bun sfîrșit.

Activiștii de partid și antifasciștii internați în lagăre, cei încăpuți pe mîna siguranței antonesciene, cei din închisori erau supuși la schingiuiri sîngeroase. În manifestul editat la 22 iunie 1942, C.C. al P.C.R. dă alarma împotriva acțiunii de exterminare a luptătorilor pentru libertate. Regionala de partid Dobrogea, dînd urmare acestei chemări, întărește munca de sprijinire a celor arestați și a familiilor lor. Pe lîngă ajutoare în bani, se asigură și asistență medicală. Muncitorii din port și din întreprinderi contribuie la fiecare chenzină cu sume din salariul lor la fondurile de ajutorare a luptătorilor întemnițați. Aceeași atitudine o manifestă țăranii, intelectualii patrioți. În același timp, se face totul pentru a se ajuta prizonierii sovietici arestați.

La începutul anului 1943, cînd frontul hitlerist primise lovituri zdrobitoare din partea armatelor sovietice, manifestările deschis ostile antonescienilor și hitleriștilor se înmulțesc. La ședința din februarie 1943, C.C. al P.C.R., după ce primește raportul de activitate al Regionalei Dobrogea, îi fixează ca sarcină imediată urgentarea constituirii comitetelor patriotice în întreprinderi și în rîndurile armatei, organizarea luptei femeilor și a familiilor celor concentrați. Se trimite material concret privind modul în care trebuie să se organizeze și să-și desfășoare activitatea Uniunea patrioților. Sosește în Dobrogea un bogat material propagandistic : manifeste și chemări ale partidului, apeluri și broșuri patriotice, numere din ziarul „România liberă", toate îndemnînd la acțiune contra ocupanților hitleriști și a acoliților lor din țară, la sabotarea mașinii de război hitleriste. Se dau știri regulate despre înfrîngerile suferite de trupele hitleriste în fața Armatei Roșii, despre acțiunile patriotice ale partizanilor din spatele frontului, despre distrugerea căilor de comunicații și

a materialelor de război ale dușmanului fascist. Toate materialele de propagandă au avut o circulație largă și extrem de rapidă.

În lunile februarie și martie 1943, Mesia Haciarian rămîne la București, fiind pus în legătură cu Iosif Rangheț, secretar al C.C. al P.C.R., de la care primește instrucțiuni cu privire la felul în care să se execute actele de sabotaj împotriva armatelor ocupante hitleriste. Urmează, în același timp, un instructaj sistematic asupra tehnicii confecționării și folosirii bombelor incendiare. La plecare primește și conținutul necesar pentru asemenea bombe. După înapoierea sa la Constanța, se trece la alegerea obiectivelor. S-a hotărît incendierea depozitelor marinei de război germane de pe B-dul Ferdinand (azi B-dul Republicii), colț cu B-dul I. Gh. Duca.

Acțiunea a fost fixată pentru noaptea de 23 spre 24 aprilie 1943 ; concomitent, în mai multe locuri ale Constanței — în piețele Obor, Grivița și Chilia —, echipe de 3-4 oameni trebuiau să afișeze sau să scrie cu cretă lozinci patriotice. În ziua stabilită, către ora 8 seara, după ce s-a lăsat întunericul în oraș, au luat pachetele cu materialul inflamabil și au pornit spre depozitele marinei germane, care erau păzite atît de santinele germane, cît și de gardianul public aflat în post în imediata apropiere. Au montat întreg mecanismul bombelor și după două ore de muncă și încordare, pîndind mișcarea santinelelor și tîrîndu-se pe burtă, tăind cu unelte improvizate gardul despărțitor din plasă de sîrmă, au reușit să instaleze două bombe incendiare de o parte și de alta a depozitelor. După o oră, bubuituri cutremurau orașul. Bombele își produseseră efectul. Executarea acestui mare sabotaj era continuarea altora, dintre care trebuie să le amintim în special pe acelea săvîrșite în port, la Șantierul naval, pe vasele care făceau transporturi de război în slujba hitleriștilor și cele de la stația de petrol a portului.

Marinarii, sub conducerea lui Marin Stancu, mobilizați pe un vas petrolier care transporta benzină spre front, în seara dinaintea plecării vasului au slăbit frezoanele care fixau chiulasa, lăsînd să pătrundă apa la motoare, după care le-au strîns la loc. A doua zi, cînd au pornit motoarele în vederea plecării, pornire care se făcea cu aer, chiulasa a fost ruptă. Timp de 6 luni de zile, pînă cînd s-a adus și s-a montat o nouă chiulasă, vasul a fost inutilizabil.

Comunistul Ion Cupin, primind de la partid sarcina de a întîrzia cu orice preț plecarea unui convoi de vase care făceau transporturi spre front, a procedat la slăbirea unui număr de 200 de antretoaze și la demontarea altor 60 în interiorul cazanelor la cel mai mare vas, acela care, el singur, purta o încărcătură de 900 vagoane de muniții. În felul acesta s-a zădărnicit plecarea la termen a întregului convoi, care nu a mai fost posibilă decît peste 8 zile, cînd a și fost atacat pe parcurs de forțele navale și aeriene sovietice, provocîndu-i-se pierderi serioase.

Membrul de partid Ion Popa, care lucra la staţia de petrol a portului, în timpul iernii a dat drumul la păcura din rezervoare să intre pe conducte. De fiecare dată, conductele deveneau inutilizabile pe cîte două săptămîni, timp necesar pentru desfundarea lor. În tot acest timp nu se mai putea pompa combustibil pentru vapoare, fiind astfel întîrziată efectuarea transporturilor de război.

Alte asemenea acte de sabotaj se petreceau şi în celelalte locuri de muncă din port. De aceea, siguranţa şi Gestapoul au pornit la o vînătoare disperată ; au arestat aproape 80 de tovarăşi, adică un important lot din activul de partid, în care era cuprinsă şi conducerea Regionalei Dobrogea.

Toate acestea au constituit un moment greu în munca Regionalei de partid Dobrogea. Se năruia o bună parte din ceea ce se construise cu atîta efort şi abnegaţie în ultimii ani. Organele siguranţei din Constanţa au dat dovadă de o cruzime de nedescris. Cei arestaţi erau bătuţi pînă îşi pierdeau cunoştinţa într-o cameră în care se dădea drumul cu cea mai mare putere unui aparat de radio pentru a nu se auzi din stradă gemetele celor torturaţi. Cînd leşinau, erau stropiţi cu apă să se trezească, pentru a fi bătuţi şi schingiuiţi mai departe. Interogarea celor arestaţi se făcea cu pistolul la tîmplă.

Activiştii aflaţi în libertate trec la organizarea ajutorării celor din închisoare şi a familiilor lor, un prilej de a se lărgi rîndurile luptătorilor cu noi elemente. Oameni cinstiţi, patrioţi au luat apărarea celor arestaţi, au fost martori sau apărători la proces. Prin unii salariaţi ai închisorii civile din Constanţa s-a putut lua legătura cu cei arestaţi. Celor închişi, printre alimentele trimise, li se strecurau informaţii pentru a fi la curent cu evenimentele din ţară şi de pe front, şi indicaţii cum să se comporte şi cum să-şi organizeze apărarea la proces.

Procesul s-a judecat la Constanţa în faţa Curţii marţiale a Corpului II armată. Prin grija C.C. al P.C.R. şi a activiştilor nearestaţi, s-a organizat apărarea lotului de arestaţi. Pentru o bună parte din ei, actul de acuzare cerea condamnarea la moarte sau muncă silnică pe viaţă. Prin faţa completului de judecată au trecut zeci şi zeci de martori ai apărării, luînd cuvîntul şi solidarizîndu-se cu activitatea patriotică a acuzaţilor. Apărarea a fost susţinută de avocaţii Petre Pandrea, Aurel Zaharescu, trimişi de C.C. al P.C.R., precum şi de alţi avocaţi din Constanţa. Deşi n-au avut probe de vinovăţie, autorităţile antonesciene au condamnat majoritatea patrioţilor la zeci de ani muncă silnică, la închisoare pe diferite termene, la internări în lagăre, iar pe trei dintre ei i-au condamnat la moarte.

Grelele condamnări nu au putut stăvili lupta. Treptat legăturile se refac, oamenii se caută unii pe alţii, se constituie organe de partid şi patriotice şi se reactivează numeroase cadre care, după arestări, rămăseseră izolate. Spiritul ofensiv şi dorinţa de luptă nu au scăzut. Fiecare activist, fiecare patriot este un mobilizator al maselor. Se duce agitaţie intensă în mijlocul ţăranilor. În scurt timp se reuşeşte organizarea a două grupe active cu tineri salariaţi ai silozului de la Baia, care iniţiază

acțiuni pe plan local. Ei defectează instalațiile electrice ale silozului în timpul alarmelor aeriene, întîrziind astfel producția. Cînd, în 1944, un locotenent se prezintă cu ordinul de a mina silozul în cadrul pregătirilor de retragere hitleriste-antonesciene, muncitorii se opun cu hotărîre, făcîndu-l pe ofițer să renunțe la așezarea pachetelor cu dinamită.

Asemenea măsuri criminale pentru distrugerea instalațiilor, a întreprinderilor și a altor lucrări greu de refăcut fuseseră luate de fasciști și în anii precedenți. În aprilie 1943, temîndu-se de o debarcare sovietică la Constanța, ei luaseră măsuri de a face să explodeze toate mașinile stației de petrol a portului prin care se alimentau unitățile militare. Mecanismele pentru declanșarea exploziei erau comandate electric din afara portului, de la tunel. Trotilul era așezat la pompe și motoare, gata de a le arunca în aer la primul semnal.

Aceasta era situația în februarie 1944, cînd Regionala a reușit să refacă legăturile, întrerupte vremelnic, cu C.C. al partidului. Datorită condițiilor obiective create de victoria armatelor sovietice și datorită muncii desfășurate de întreg activul de partid, s-a refăcut tot ceea ce fusese pierdut, reușindu-se să se facă pași serioși atît în munca de partid cît și în lupta patrioților. Legătura Regionalei P.C.R. Dobrogea s-a făcut prin tovarășii Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș, Iosif Rangheț, Constantin Agiu, Mihai Levente ș.a.

Strîngerea legăturilor cu Comitetul Central a dat impuls muncii în regiunea Constanța. Imediat Regionala de partid a convocat o ședință în satul Veteranu, la care am luat parte împreună cu căpitanul Ion Eremia și cu Alexandru Șteflea. În această ședință s-au fixat obiectivele imediate, care rezultau din situația creată prin constituirea F.U.M. : intensificarea agitației politice în rîndurile muncitorilor din întreprinderi, maselor țărănești, intelectualilor, funcționarilor, a tuturor patrioților ; mobilizarea la rezistență a maselor de soldați prin cercurile militare de simpatizanți comuniști și activul aflat sub influența lor ; organizarea femeilor la lupta împotriva războiului hitlerist, în cel mai larg mod posibil, prin cuprinderea în masă a soțiilor și mamelor celor aflați sub arme ; organizarea F.U.M. în Dobrogea potrivit noilor condiții. Toate aceste sarcini au fost împărțite pe oameni.

Alegerea satului Veteranu s-a făcut fiindcă acolo puteau fi create în acel moment condiții prielnice care să mascheze ședința. Aflarea la un loc a unor membri ai comitetului Regionalei se putea justifica prin faptul că Alexandru Șteflea tocmai cununa un sătean din Veteranu, iar ceilalți treceau drept invitați ai săi la serbare. După miezul nopții, luînd toate măsurile de prevedere, activiștii s-au strecurat neobservați afară din casă, pe rînd, și s-au întîlnit lîngă cimitirul turcesc de la marginea satului, unde, păziți de sublocotenentul Manea Dumitru, s-a desfășurat ședința. În alte cazuri se foloseau alte mijloace pentru a dejuca supravegherea jandarmilor. Așa, de pildă, la o ședință ținută într-o noapte în casa unuia dintre patrioți în comuna Deleni din județul Constanța, un

participant se dă drept ofiţer venit acolo pentru achiziţionarea de furaje necesare armatei, fapt care-i liniştește pe jandarmi.

Aşa se reuşea să se ducă mai departe munca de partid şi patriotică în ciuda siguranţei, a jandarmeriei şi a poliţiei, care vedeau numai efectele acestei activităţi, fără însă a mai putea prinde firul. De aceea, ele deveneau tot mai furioase şi căutau cu disperare prilejul de a izbi din nou mişcarea. Regionala Dobrogea era însă acum, în pragul verii anului 1944, mai bine organizată, mai puternică.

Cuvîntul partidului a găsit o largă adeziune în rîndurile muncitorilor din întreprinderi. S-au întărit legăturile cu Şantierul naval, cu muncitorii de la Atelierele C.F.R. ; s-au creat legături la „Energia", cu muncitori din actualul cartier Filimon Sîrbu. S-au stabilit legături la staţia de petrol, cu marinarii civili, cu ţăranii din Mereni, Topraisar şi din alte sate, prin unii învăţători patrioţi, cu ţăranii din Ion Corvin, Deleni, Zorile, Urluia şi altele. Muncitorii mai în vîrstă, foşti activişti de partid, sînt reactivaţi şi li se dă sarcina de a trece la constituirea unor formaţii muncitoreşti înarmate, pentru care, cu concursul militarilor patrioţi, urma să se procure armele necesare.

Constituirea Frontului Unic Muncitoresc s-a făcut fără întîrziere, fiind delegaţi din partea comuniştilor Mihai Dumitru şi Tudor Şerbu, iar din partea social-democraţilor Vasile Covacu şi Mihai Moraru. Drumul spre Blocul naţional-democrat a fost în cea mai mare măsură uşurat de constituirea Frontului Unic Muncitoresc. Urmînd indicaţiile C.C. al P.C.R., s-a constituit la Constanţa primul nucleu al Blocului naţional-democrat, compus din reprezentanţi ai partidului comunist (Mihai Dumitru, Tudor Şerbu, Victor Duşa), Partidului social-democrat (Vasile Covacu, Mihai Moraru, Ion Popescu), Uniunea patrioţilor (Marin Dumitru şi Aurel Stănescu), P.N.Ţ., P.N.L. şi Partidului socialist-ţărănesc.

Prin cîteva deplasări succesive la Babadag, a fost reactivată şi organizaţia de partid din judeţul Tulcea. Cu maşinile puse la dispoziţie de căpitanul Ion Eremia s-au făcut noaptea nenumărate deplasări în satele şi oraşele din regiune, unde se lua legătura şi se ducea muncă de propagandă cu activişti de partid şi patrioţi, s-au trimis la Bucureşti arme, muniţii şi grenade pentru unităţile de luptă muncitoreşti şi patriotice formate în Capitală. Regionala de partid Dobrogea poseda şi pentru nevoile sale armamentul şi muniţia cu care să doteze pe cei 200 de membri ai gărzilor muncitoreşti şi patriotice din regiune.

Spre sfîrşitul lui iulie şi începutul lui august 1944, dînd urmare indicaţiilor C.C. al P.C.R., Regionala Dobrogea reuşeşte instalarea unui post de radio emisie-recepţie.

Nu era noapte în care Regionala Dobrogea a P.C.R. să nu ia contact cu organizaţiile şi celulele de partid, cu activiştii de bază, cu organizaţiile patriotice, fie în Constanţa, fie în restul Dobrogei, pentru a asigura mobilizarea maximă şi în orice clipă a tuturor membrilor de partid, a tineretului şi a femeilor, a patrioţilor din unităţile armatei.

Acţiunea pe care, sub conducerea P.C.R., forţele patriotice au realizat-o la 23 August a fost cunoscută la Constanţa şi în întreaga regiune chiar în clipa anunţării ei prin comunicatul difuzat la posturile româneşti de radio. În aceeaşi noapte, Regionala Dobrogea a redactat şi multiplicat un manifest către populaţia din Constanţa, din celelalte oraşe şi din sate prin care îndemna toţi locuitorii să adopte o atitudine patriotică, să sprijine în mod activ noul guvern al ţării.

Concomitent, luîndu-se legătura cu Divizia a IX-a infanterie şi cu direcţiile închisorilor din Constanţa, s-au adoptat primele măsuri pentru paza şi ocrotirea deţinuţilor antifascişti şi a prizonierilor sovietici pentru a preîntîmpina măcelărirea lor de agenţii Gestapoului şi trupele S.S. aflate în mare număr la Constanţa. Prin grija grupului de partid din Divizia a IX-a s-au instalat, încă în cursul nopţii, gărzi militare la închisori cu cuvîntul de ordine de a nu permite pătrunderea nimănui din afară, şi în special a hitleriştilor.

Manifestele multiplicate în cursul nopţii au fost difuzate în ziua următoare, 24 august, în întreg oraşul, în întreprinderi, precum şi în portul Constanţa, unde erau concentrate importante formaţiuni militare germane. Tot în ziua de 24 august 1944 are loc şedinţa Regionalei de partid, repartizîndu-se sarcinile urgente izvorîte din noua situaţie. A împiedica distrugerea de către hitlerişti a oraşului şi a portului Constanţa, a podului de peste Dunăre de la Cernavodă, care reprezenta un obiectiv de acţiune principal. Luînd legătură directă cu comandamentele Diviziei a IX-a şi al Diviziei de Mare, comuniştii le determină să ia măsuri de apărare a obiectivelor amintite mai sus.

Comandantul Diviziei a IX-a, generalul Costin Ionaşcu, a invitat la el pe comandantul marinei de război germane, amiralul Brinkmann, căruia i-a pus în vedere să părăsească oraşul prin punctul de frontieră Negru-Vodă pentru armatele de uscat şi pe mare pentru flota de război maritimă, fără a distruge nimic din instalaţiile portuare şi din amenajările aeroporturilor. Comandantul hitlerist a refuzat să dea urmare acestei invitaţii, ameninţînd cu aruncarea în aer a întregului port, care era minat, precum şi cu distrugerea podului de la Cernavodă. Între timp au fost luate măsuri pentru intrarea trupelor Diviziei a IX-a într-un dispozitiv favorabil atacării forţelor germane. Pentru a doua oară este invitat comandantul german să evacueze trupele sale. De data aceasta, în faţa dezastrului iminent, amiralul Brinkmann este nevoit să dea ordin de retragere fără a aduce stricăciuni portului, aeroportului, instalaţiilor de apărare a coastei şi podului de la Cernavodă.

Aflate în retragere, totuşi unele unităţi hitleriste au iniţiat acţiuni de distrugere. Astfel, o unitate aflată în vecinătatea Constanţei, în actualul cartier Filimon Sîrbu, a încercat să atace oraşul. Împotriva ei s-au îndreptat gărzile înarmate muncitoreşti împreună cu unele subunităţi din armata de uscat şi din marina de război ; unitatea germană a fost încercuită şi obligată să se predea. Alte unităţi ale marinei germane s-au apro-

piat de podul de la Cernavodă și au trecut la bombardarea lui. Forțele patriotice din unitățile Armatei române aflate în apropiere, punînd tunurile în bătaie pe dealurile de deasupra Cernavodei, au deschis focul asupra unităților germane, reușind astfel să îndepărteze primejdia distrugerii podului.

Orașul Constanța, portul Constanța, podul de la Cernavodă, întreprinderile și căile ferate din Dobrogea au scăpat astfel neatinse de furia hitleriștilor în retragere. Comuniștii au fost sufletul acestor acțiuni.

După curățirea teritoriului dobrogean de trupele hitleriste, a început o nouă etapă, proprie procesului revoluționar în țara noastră, la care masele populare din Dobrogea, conduse de comuniști, își vor aduce contribuția eroică.

VICTOR DUȘA

Din istoria mişcării muncitoreşti în judeţul Argeş

Ne propunem să reînviem — pe bază de mărturii directe — crîmpeie din viaţa tumultuoasă a unor luptători conştient angajaţi pe frontul luptei organizate pentru izbînda idealurilor de dreptate şi libertate în ţara noastră.

Ideile socialiste au fost propagate în judeţul Argeş la începutul veacului al XX-lea de muncitori ca Ştefan Boiangiu, Marin Ionescu-Plăpumarul şi Dimitrie Marinescu. Ei sînt aceia care înfiinţează la Piteşti, în 1908, cercul socialist „România muncitoare", primul bibliotecar al acestuia fiind Dumitru Manda, muncitor croitor, născut în 1887 în satul Livezeni, unde trăieşte şi astăzi. Alături de D. Manda se va afla şi Radu D. Vochin, născut în 1893 în comuna Strîmbeni. Ambii s-au remarcat printr-o rodnică activitate în cadrul organizaţiei locale a Partidului social-democrat, creată la Piteşti în 1914, D. Manda fiind ales secretar, iar din 1914 pînă în 1916 şi corespondent al ziarului „România muncitoare". Radu Vochin, în calitate de secretar şi casier al sindicatului mixt din Piteşti după 1912, a participat în mod activ la lupta antirăzboinică iniţiată de P.S.D.R. Atît D. Manda cît şi R. Vochin au dus în judeţ muncă de propagandă şi agitaţie pentru pace, pentru democratizarea vieţii politice.

Ca o apreciere a activităţii lor militante, D. Manda a fost ales delegat din partea sindicatului mixt la Congresul sindical din 1914, ţinut la Ploieşti, iar Radu Vochin delegat la Congresul P.S.D. din august 1914. La aceste congrese ei s-au apropiat şi mai mult de I. C. Frimu, care le cunoştea şi preţuia activitatea ca unul ce-i vizita adeseori. Astfel, D. Manda relatează cum la 24 iunie 1918 a venit la Piteşti I. C. Frimu şi i-a adunat în casa ceferistului Radu Ionescu (aici se afla şi sediul bibliotecii socialiste începînd din 1914, data stabilirii lui Radu Ionescu în Piteşti), unde le-a vorbit despre importanţa Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, insuflîndu-le dragoste şi ataşament faţă de cauza lui Lenin şi sfătuindu-i să lupte pentru victoria socialismului în ţara noastră.

Printr-o susținută muncă de propagandă, Dumitru Manda reușește în 1915 să-i convingă pe muncitorii forestieri de la Fabrica „Lessel" din Curtea de Argeș să se constituie și ei într-un sindicat, spre a-și putea apăra mai ușor drepturile în fața patronilor.

După primul război mondial, D. Manda se stabilește la Livezeni ca meseriaș croitor, unde-și continuă cu același zel activitatea revoluționară, primind materiale propagandistice de la Radu Ionescu, Constantin Ivănuș și Florea Ispas. Datorită muncii de abil propagandist desfășurată de D. Manda, candidatul socialist în alegerile din 1920 obține, la secția de votare Stîlpeni, zeci de voturi.

Radu Vochin, întors de pe front la sfîrșitul anului 1918, este găzduit o lună de zile în casa lui Radu Ionescu la Pitești, pînă și-a putut găsi de lucru. Împreună cu acest veteran luptător al mișcării muncitorești, care credea cu ardoare în biruința socialismului în România, croitorul Radu Vochin, precum și dogarul Constantin Ivănuș, desfășoară în anii 1918 și 1919 o intensă activitate, reușind să reorganizeze sindicatele muncitorilor textiliști și ceferiști din Pitești și să reconstituie sindicatul muncitorilor forestieri din Curtea de Argeș. În 1920, cu ocazia înmormîntării lui C. Dobrogeanu-Gherea la București, Radu Vochin reprezintă muncitorimea piteșteană între sutele de delegați, care, cu drapele roșii, își luau rămas bun de la militantul de frunte al mișcării noastre muncitorești.

În 1920 existau la Pitești trei sindicate : al textiliștilor, al ceferiștilor și al muncitorilor din sindicatul mixt, condus de fruntașii revoluționari Constantin Ivănuș și Radu Ionescu. Acum, atît secretar al organizației locale a Partidului socialist cît și al comitetului sindical era Florea Ispas. Acesta, la 20 octombrie 1920, cu ocazia grevei generale, se găsea cu mai mulți tovarăși — între care Radu Vochin — la sediul din str. Industriei nr. 1. Aici au fost atacați de jandarmi și poliție și bătuți în mod crunt.

În istoricul an 1921, Radu Vochin a fost trimis să reprezinte muncitorimea revoluționară din județul Argeș la Congresul de creare a Partidului Comunist Român. În legătură cu trimiterea lui Radu Vochin ca delegat la București, Dumitru Manda și Florea Ispas, cu care am stat de vorbă, relatează astfel lucrurile : În preajma lunii mai 1921 organizația locală a partidului din Pitești a primit de la centru, din București, directive de a trimite un delegat la congresul care urma să se țină în Capitală în ziua de 8 mai. Florea Ispas, care era secretarul organizației, a convocat într-o ședință pe cei 16 membri ai săi (au participat 13), la care s-au citit documente referitoare la necesitatea creării partidului comunist.

După discutarea acestor documente, a fost ales în unanimitate ca delegat la congres Radu Vochin, cu indicația să voteze pentru transformarea partidului socialist în partid comunist și pentru afilierea la Internaționala a III-a. La congres, în ziua de 12 mai, Radu Vochin a fost ares-

tat împreună cu ceilalți delegați și încarcerat la Văcărești, de unde au trimis o scrisoare de protest adresată președintelui Adunării deputaților.

În închisoare, reacțiunea a încercat, pînă la începerea procesului (ianuarie 1922), tot felul de metode spre a-i face pe acești fruntași ai Partidului Comunist Român să renunțe la ideile pentru care militau, fără să izbutească însă. Procesul din Dealul Spirii a durat din ianuarie și pînă în iulie 1922. Zilnic acuzații au fost aduși la 7 dimineața, pe jos, de la fosta cazarmă „Mihai Viteazul" pînă la Arsenalul armatei, unde se judeca procesul, fiind ținuți nemîncați pînă la ora 16, fără a li se permite să ia contact cu avocații. Împotriva acestui tratament insuportabil și inuman, majoritatea acuzaților au făcut greva foamei timp de 12 zile. Sub presiunea maselor și cu sprijinul solidarității muncitorești internaționale s-a impus guvernului liberal eliberarea congresiștilor arestați. Între cei achitați s-a aflat și Radu Vochin, care s-a reîntors la Pitești, unde, deși cu sănătatea zdruncinată, și-a continuat activitatea politică cu o mare însuflețire. În 1923 se stabilește în Rădești, ocupîndu-se cu croitoria la domiciliu. Rămîne un membru devotat al partidului și, împreună cu Dumitru Manda din Livezeni, răspîndește, prin viu grai sau prin felurite materiale, cuvîntul partidului comunist.

Cel mai vechi militant revoluționar dintre argeșeni, muncitorul croitor Dumitru Manda, stabilit în satul său natal Livezeni, menține tot timpul legătura cu C.C. al P.C.R. fie prin Florea Ispas, fie prin Petre Năstăsescu, precum și prin diferiți instructori centrali pe care el nu-i cunoștea personal și se înțelegeau prin parole. Țăranii, muncitorii forestieri îl stimau pe Dumitru Manda și el avea astfel prilejul să răspîndească în rîndurile lor ideile pentru care milita partidul. Citea cu nesaț toată literatura cu conținut revoluționar care i se trimitea și datorită activității sale și a instructorilor centrali, în anul 1922 se conturează în Argeș organizații comuniste. În anii luptei împotriva pericolului fascist, ai pregătirilor războiului hitlerist, D. Manda întîlnește în casa lui Petre Năstăsescu, la Pitești, numeroși activiști ai C.C. al P.C.R. : Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Agiu, Petre Constantinescu-Iași, Constantin David, Stela Moghioroș, Pavel Chirtoacă, Tănase Borțoi ș.a.

În anul 1922, după eliberarea sa din armată, Iulian Vasilescu, muncitor tăbăcar, se stabilește în comuna natală Bădești-Petroșani, unde organizează o grupă de simpatizanți ai partidului comunist. Iulian Vasilescu s-a născut în anul 1895. În 1913 se înscrie în rîndurile sindicatului tăbăcarilor din Ploiești și ia parte la grevele organizate de sindicatele ploieștene în anii 1913—1915. În timpul grevei generale a răspîndit în cazarma regimentului său în mod regulat materiale de propagandă revoluționară aduse de Florea Ispas. Denunțat de un plutonier, după trei zile de carceră grea, a fost bătut în văzul tuturor soldaților.

Grupul de mai sus a participat la toate acțiunile întreprinse de partid în acea vreme. Menționăm că Iulian Vasilescu a fost arestat în 1922, împreună cu alți trei țărani, pentru propaganda revoluționară de demascare a practicilor partidelor burgheze. În cadrul cercului Bădești-Petroșani se difuzau ziare și manifeste, țăranii simpatizanți fiind îndrumați să se organizeze în grupe, să se unească cu muncitorii de la orașe și, conduși și îndrumați de partid, să ia moșiile din mîna marilor proprietari, să ceară o politică de pace cu U.R.S.S. și să lupte împotriva claselor dominante. Iulian Vasilescu, pentru activitatea sa, a fost arestat și dus de jandarmi, din post în post, la Cîmpulung. Florea Ispas, unul dintre cei mai vechi militanți ai mișcării din Pitești, îl descrie pe Iulian Vasilescu ca „omul de încredere al partidului, un devotat activist".

Ion Mincu, principalul colaborator al lui Iulian Vasilescu, s-a născut la 10 iunie 1904 în comuna Bădești-Petroșani. După ce-și termină stagiul de ucenicie la un patron de cizmărie din orașul Cîmpulung, în vara anului 1920 este atras spre mișcarea muncitorească de Radu Ionescu, care-i furnizează broșuri și materiale de partid și care-l îndeamnă să plece la București.

Aici se înscrie în Uniunea Tineretului Socialist, iar un an mai tîrziu este trimis într-una din organizațiile Uniunii Tineretului Comunist, în cartierul Tei, unde alături de alți uteciști ia parte activă la diferite acțiuni întreprinse de partid în Capitală, ca difuzarea presei comuniste, difuzarea de manifeste cerînd stingerea monstruosului proces din Dealul Spirii. A fost și membru activ al organizației sportive muncitorești „Prietenii naturii", al cărei președinte era comunistul N. Popescu-Doreanu. Alături de alți uteciști participă la organizarea diferitelor întruniri ale P.C.R. la sălile „Dacia", „Eforie". Cu prilejul zilei de 1 Mai 1924, sărbătorită în sala „Tomis", uteciștii au avut sarcina să zădărnicească întrunirea social-democraților de dreapta, în frunte cu Fluieraș, Jumanca, Grigorovici, pe care au transformat-o într-un mare miting al partidului comunist, ducînd pe brațe pe reprezentanții partidului, ce au vorbit cu multă dragoste și însuflețire despre istoricul și semnificația zilei solidarității internaționale proletare. Vizat ca un comunist notoriu, I. Mincu a fost de mai multe ori arestat și bătut în beciurile poliției Capitalei. În luna noiembrie 1924, după intrarea partidului în ilegalitate, i se încredințează o mare cantitate de literatură comunistă — cărți, broșuri, ziare, manifeste — și este trimis să muncească în mediul țărănesc.

Se stabilește în comuna natală și reia legătura cu Iulian Vasilescu, conducătorul cercului de simpatizanți din comună ; prima lor grijă a fost să difuzeze întreg materialul adus de la București. Ion Mincu activează aici pînă în luna februarie 1926, cînd a fost încorporat în Regimentul 30 infanterie din Cîmpulung. În timpul stagiului militar ține, prin Iulian

Vasilescu, continuu legătura cu partidul și duce muncă de agitație comunistă printre camarazii săi din cazarmă. După satisfacerea stagiului militar, revine în Bădești, unde i se încredințează conducerea grupei de simpatizanți comuniști.

Prin anul 1927 înregistrăm o perioadă mai vie în activitatea din Cîmpulung și în unele comune din județul Argeș. Lucrul acesta nu-i întîmplător și el se datorește atît îndrumărilor de la centru cît și unor cauze de ordin local — între care amintim și stabilirea la Cîmpulung a lui Iulian Vasilescu. În locuința sa de pe Șoseaua Națională nr. 9 va găzdui o serie întreagă de îndrumători veniți din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Călăuzindu-se după indicațiile primite, Iulian Vasilescu caută și reușește să coordoneze într-un cerc acțiunile, duse izolat pînă atunci, din orașul Cîmpulung.

În 1927 existau și activau în Argeș trei grupe de simpatizanți comuniști, bine organizate, la Cîmpulung, Livezeni-Rădești și Bădești-Petroșani. Cu sprijinul lui Constantin Agiu — sub numele conspirativ de Marinescu —, trimis de Comitetul Central, după 1930 aceste cercuri se transformă în celule de partid ; este ales comitetul județean de partid, avînd ca secretar pe Iulian Vasilescu. Printr-o muncă stăruitoare de lămurire, Constantin Agiu și Iulian Vasilescu reușesc, în 1930, ca la mina Pescăreasa, din bazinul carbonifer Schitu-Golești, să organizeze un alt cerc de simpatizanți comuniști. Acest grup obișnuia să țină ședințe în pădurea de deasupra actualei termocentrale. Discuțiile purtate aveau drept țintă familiarizarea lor cu programul și tactica de luptă a partidului comunist, educarea revoluționară a minerilor.

Tot în 1930 se stabilește la Cîmpulung Aurel Nicolaescu. Magazinul la care s-a angajat ca funcționar comercial devine în curînd unul din locurile de întîlnire a comuniștilor din județ și a celor veniți de la centru spre a aduce materiale conspirative și a lua sumele de bani colectate pentru Ajutorul Roșu. Adeseori aceste sume au fost înmînate chiar lui Constantin Agiu. Aurel Nicolaescu și-a desfășurat la început activitatea militantă la București. La vîrsta de 18 ani, a fost — în 1906 — unul dintre membrii fondatori ai sindicatului funcționarilor comerciali de magazine și birouri. El a fost printre aceia care au difuzat, noaptea, în Bucureștiul anului 1906, broșura antidinastică *40 de ani de sărăcie, de robie și rușine,* iar în 1907 a participat la mitingurile de protest, organizate sub conducerea lui I. C. Frimu, împotriva asasinării miilor de țărani la ordinele autorităților burghezo-moșierești. În 1910 devine membru al P.S.D.R., participînd la Congresul de reconstituire a partidului din sala „Opller".

După intrarea României în război, Aurel Nicolaescu, alături de Iancu Olteanu, Alecu Constantinescu ș.a., rămîne în Capitală, activînd apoi în grupurile comuniste care se vor forma. La 5 ianuarie 1918, Aurel Nico-

laescu și Ghiță Moscu (Gh. Bădulescu) au fost arestați de comandatura germană și condamnați la 4 ani temniță celulară la Jilava pentru activitatea lor revoluționară și pentru răspîndirea manifestului — editat în decembrie 1917 de un grup de socialiști români — în care se anunța încheierea armistițiului între Germania și Rusia și se cerea înlăturarea claselor stăpînitoare din România, subliniindu-se că „soarta lumii este legată de victoria proletariatului". Numai datorită unui soldat german din gruparea spartakistă, A. Nicolaescu și alți 40 de muncitori au putut fi salvați în ultimele zile ale prezenței armatei germane de ocupație la București.

La demonstrația din 13 decembrie 1918 participă atît A. Nicolaescu cît și muncitorul setebist Ion D. Mălureanu, originar din comuna Bughea de Sus. M-au interesat în mod deosebit amintirile acestuia din urmă despre importantul eveniment revoluționar. I. Mălureanu își aduce bine aminte că la acțiunea grevistă începută atunci de tipografi s-au solidarizat toți muncitorii din București. A doua zi, la 14/27 decembrie 1918, la Pitești au fost arestați C. Ivănuș, Radu Vochin și Florea Ispas, care au fost înaintați de poliție Curții marțiale din București, de unde au fost eliberați abia după trei săptămîni de cercetări.

În 1919, în sala „Eforie" din București, Partidul poporului ținea o mare întrunire, la care a vorbit și generalul Alexandru Averescu. La ieșirea din sală, un grup de sindicaliști de stînga de la S.T.B., între care se afla și Mălureanu, i-au strigat : „Asasinule, ai uitat de cei 11 000 de țărani împușcați în 1907 ?" Fiind imediat înconjurați de un cordon de jandarmi, ei cîntară „Internaționala".

Ion Mălureanu a avut o atitudine revoluționară și în lunile iulie-august 1920, cu ocazia grevei de 50 de zile a setebiștilor. Ca vatman al unui vagon pe linia 14, a arborat drapelul roșu.

Revenind la Aurel Nicolaescu, trebuie să mai amintim că între 1923 și 1924, împreună cu Gh. M. Vasilescu, a participat la crearea Sindicatului unitar al funcționarilor comerciali. Îl găsim în 1925 făcînd parte din grupul de muncitori însărcinați să alcătuiască garda de apărare a scriitorului comunist H. Barbusse, venit atunci în țara noastră. A. Nicolaescu, urmărit de poliție, se stabilește la Cîmpulung.

În 1932 se organizează și celula de partid din comunele Livezeni-Rădești, după stabilirea în locurile natale a luptătorului revoluționar Constantin Manda. Muncitor cazangiu, acesta a intrat în mișcarea revoluționară din Pitești în 1924. Dar adevărata ucenicie revoluționară și-o însușește la Atelierele „Griviță", unde a fost promovat de partid conducător de celulă, redactor la „Gazeta tinerilor ceferiști" (scoasă la șapirograf) și i s-au dat și alte sarcini pe linia organizațiilor legale ale partidului. La 5 august 1931, ca urmare a măsurilor represive de îndepărtare din ateliere a elementelor comuniste, a fost concediat și Constantin Manda. Pe pre-

avizul concedierii sale era scris : „Se elimină definitiv din serviciul Căilor Ferate comunistul Manda Constantin, dovedit că face instigație comunistă în ateliere". În aceeași lună, la cererea siguranței, este concediată și soția sa de la atelierul fotografic de pe Calea Griviței unde lucra.

Soții Manda, deveniți șomeri, au fost ajutați în diferite rînduri cu bani și alimente de către tovarășii din celula de partid de la Atelierele C.F.R. „Griviția". La 1 Mai 1932, șomerul Constantin Manda se găsea printre participanții la marea manifestație muncitorească din B-dul Schitu Măgureanu. A fost recunoscut de urmăritori. Prins și bătut în mod barbar, a fost lăsat în nesimțire în parcul Cișmigiu. Urmăriți pas cu pas de siguranță și neputînd găsi de lucru în Capitală, soții Manda, din cauza lipsurilor și a foamei, au trebuit să se reîntoarcă în locurile natale, unde continuă, cu același elan și cu același curaj, activitatea revoluționară. Primind îndrumări din partea partidului comunist prin Constantin Agiu, C. Manda contribuie în mare măsură la dezvoltarea activității celulei comuniste din Livezeni.

Tot prin grija partidului, în 1932 se reorganizează și grupa din Bădești într-o celulă comunistă, sub conducerea lui Ion Mincu, sarcină pe care a îndeplinit-o cu conștiinciozitate și însuflețire pînă în 1947. Perseverent și entuziast, I. Mincu nu precupețește nimic pentru cauza partidului. Participă și la ședințele conspirative organizate la Cîmpulung, la care veneau și delegați ai C.C. al P.C.R.

Celula comunistă din Cîmpulung și-a avut sediul de bază în casa lui Iulian Vasilescu. Aici se ținea legătura și se lua contact cu delegații de la centru. În unele împrejurări, din motive tactice, s-au mai ținut ședințe conspirative și în alte părți. Ședințele erau bine pregătite din punct de vedere organizatoric și tehnic, luîndu-se toate măsurile de conspirativitate. Uneori participau la ședințele de la Cîmpulung și conducătorii celulelor din județ, precum și reprezentanți ai celulei de partid din Pitești. Alte ședințe s-au ținut pe Grui, în apropierea Cîmpulungului. S-a discutat cum să se combată fascismul și cum să se recruteze noi simpatizanți ; s-a hotărît să se colecteze bani, alimente și îmbrăcăminte pentru cei închiși ; de asemenea, să se continue cu strîngerea de semnături pentru combaterea pregătirilor de război.

În 1933, toți fruntașii mișcării comuniste din județul Argeș au dus o intensă activitate în cadrul Ajutorului muncitoresc român, în vederea strîngerii de bani, rufărie și încălțăminte pentru cei închiși. Celula comunistă din Cîmpulung a trimis C.C. al P.C.R. sute de semnături prin care muncitori, țărani și intelectuali progresiști cereau eliberarea muncitorilor ceferiști arestați cu prilejul luptelor de la „Griviția". În 1934 și 1936 aceiași simpatizanți ai partidului și ai ideii de pace trimit la București sute de semnături în semn de aprobare și solidaritate cu Reuniunea universală

pentru pace de la Paris. Paralel cu această acțiune s-au mai strîns adeziuni de la membrii și simpatizanții mișcării muncitorești și de la toate celulele împotriva pregătirilor capitaliste de război ; circa 2 000 de semnături, de la muncitori, țărani și intelectuali, s-au trimis la București Comitetului antirăzboinic, fiind publicate și în ziarul „Adevărul".

În anii 1935—1936, ani de lupte grele, comuniștii argeșeni au răspuns cu cinste năzuințelor poporului, au îndeplinit cu abnegație sarcinile stabilite de Comitetul Central. În acele vremuri a fost delegat să lucreze în această regiune pe linie de partid și de tineret tovarășul Nicolae Ceaușescu, care împreună cu alți activiști de frunte ai mișcării revoluționare a arătat comuniștilor argeșeni cum trebuie să lucreze în condițiile de adîncă conspirativitate, spre a nu fi descoperiți și a-și putea îndeplini sarcinile încredințate. Între materialele aduse din București de activiștii partidului se numărau broșurile : *Brazda țăranului, Jos regele* și revista „Tînărul leninist". După 1933, comuniștii din Argeș și-au intensificat activitatea revoluționară. Au fost organizate o serie de greve încheiate cu izbînda muncitorilor, au avut loc acțiuni politice ca, de pildă, aceea de strîngere de semnături de la muncitori și țărani pentru eliberarea profesorului P. Constantinescu-Iași, de protest contra intervenției fasciste în Abisinia și Spania.

Comuniștii argeșeni, în anii războiului, și-au adus contribuția la rezistența antifascistă a poporului român. După 23 August 1944, noi sarcini au stat în fața maselor muncitoare din județul nostru. Ele le-au înfăptuit cu entuziasm, conștiente că participă la făurirea unei noi orînduiri, socialiste.

Dr. ION HURDUBEȚIU
(Cîmpulung)

Nicolae Popescu-Doreanu

(1897 — 1960)

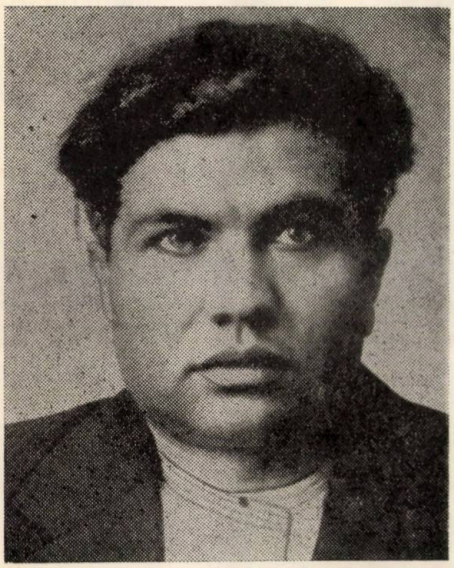

Publicist comunist cu o îndelungată activitate, luptător neobosit pentru triumful idealurilor înaintate ale clasei muncitoare, pentru răspîndirea marxism-leninismului în ţara noastră, Nicolae Popescu-Doreanu îşi înscrie numele în galeria militanţilor de seamă ai partidului comunist, ai mişcării revoluţionare şi democratice din România.

S-a născut la 16 decembrie 1897, în Bucureşti, în familia unui muncitor cizmar. Din pricina lipsurilor materiale în care se zbătea familia, cu greu a reuşit să urmeze cursurile primare şi liceale. S-a înscris apoi la Şcoala de conducători de lucrări publice din Capitală, printre ai cărei absolvenţi eminenţi s-a numărat.

Din experienţa vieţii sale, dintr-o observare atentă a mediului social în care s-a născut, a copilărit şi s-a maturizat, a tras concluziile necesare, conştiinţa nedreptăţilor sociale apropiindu-l de timpuriu de mişcarea muncitorească. Începe să participe la întruniri muncitoreşti, la manifestaţii de stradă, în cadrul cărora oamenii muncii îşi exprimau revolta împotriva exploatării capitaliste, setea de dreptate, de libertate. Fiecare dintre acţiunile la care a luat parte constituia pentru tînărul Doreanu o adevărată şcoală de călire revoluţionară.

În anii primului război mondial, este mobilizat pe front. Reîntors de pe cîmpul de luptă, devine tot mai prezent la diferitele adunări muncitoreşti, îndeosebi la cele ale ceferiştilor din Capitală, care se ţineau în binecunoscuta sală din Calea Griviţei. În aceste împrejurări se formează, sub înrîurirea elementelor înaintate, ca militant activ pentru idealurile care în

acei ani de avînt revoluţionar călăuzeau clasa muncitoare din România, masele muncitoare în lupta lor.

Încadrîndu-se în Secţiunea Bucureşti a Partidului socialist, a primit o serie de însărcinări pe linia sprijinirii organizaţiei socialiste a tineretului şi a organizaţiilor profesionale. Pregătirea sa politică-ideologică, talentul său oratoric îl fac repede cunoscut în mişcarea muncitorească. Adeseori lua cuvîntul la întrunirile sindicatelor muncitoreşti, la adunări ale tineretului, unde vorbea despre necesitatea luptei unite împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi şi libertăţi democratice.

N. Popescu-Doreanu a luat parte la întreaga frămîntare din mişcarea socialistă din România în anii avîntului revoluţionar, la procesul de clarificare politică, ideologică şi organizatorică, pronunţîndu-se cu ardoare pentru făurirea partidului marxist-leninist, devotat clasei muncitoare, poporului român.

În rîndurile P.C.R. s-a aflat încă de la crearea sa, în mai 1921.

Dată fiind experienţa sa în cadrul mişcării socialiste de tineret, i se încredinţează munci de răspundere ; este ales membru al Comitetului Central Provizoriu al Mişcării tineretului socialist, iar apoi secretar al C.C. al U.T.C. Prin întreaga activitate desfăşurată în această calitate, el a contribuit la consolidarea organizaţiei de tineret din ţara noastră. N. Popescu-Doreanu a reprezentat Mişcarea tineretului socialist la şedinţa comună a reprezentanţilor tuturor organizaţiilor de tineret din România, întruniţi cu prilejul Congresului sindical de la Braşov din 20—23 octombrie 1921. Potrivit hotărîrii adoptate în unanimitate de congres în ziua de 20 octombrie, reprezentanţii organizaţiilor de tineret au stabilit în acele zile un amplu plan de pregătire a unificării mişcării tineretului din întreaga ţară. Nicolae Popescu-Doreanu a susţinut entuziast această propunere, aflîndu-se printre semnatarii procesului-verbal încheiat în vederea unificării mişcării tineretului din România.

Continuîndu-şi activitatea revoluţionară în rîndul sindicatelor, îl găsim în iunie 1922 printre delegaţii participanţi la Congresul general al sindicatelor de la Sibiu. În perioada premergătoare congresului, a desfăşurat o viguroasă activitate în diferite centre muncitoreşti ale ţării, mobilizînd pe membrii sindicatelor la acţiunea de pregătire a congresului. Siguranţa din Galaţi informa cu nelinişte autorităţile superioare că „a sosit în localitate cunoscutul N. Doreanu, unul dintre fruntaşii conducători ai Comitetului Central al Tineretului Socialist din Bucureşti şi ales raportor la Congresul de la Sibiu. Scopul vizitei sale în acest oraş este de a da instrucţiuni în privinţa Congresului şi de a face propagandă pentru solidarizarea, organizarea şi unificarea muncitorilor tineri".

N. Popescu-Doreanu participă la Congresul al II-lea al P.C.R., ale cărui lucrări s-au desfăşurat la Ploieşti, în zilele de 3—4 octombrie 1922. S-a numărat, de asemenea, printre cei mai activi militanţi ai partidului comunist care au depus o vie strădanie pentru pregătirea lucrărilor celui de-al III-lea Congres al P.C.R.

Primii ani de activitate în rîndurile partidului comunist au coincis pentru Nicolae Popescu-Doreanu şi cu participarea sa, în calitate de redactor, la editarea presei muncitoreşti, îndeosebi a ziarelor „Socialismul", „Tineretul socialist", „Lupta comunistă", „Înainte", „Viaţa muncitoare",

„Cultura proletară". În anii 1922—1923 a condus „Tineretul socialist", organul mișcării tineretului socialist din România.

Articolele sale abordau cu competență și spirit combativ probleme majore ale mișcării revoluționare. Cu pregătirea sa politică-ideologică, Nicolae Popescu-Doreanu intervenea în discuțiile aprige ce se purtau în cadrul partidului în jurul problemelor revoluției în România, al caracterului, forțelor motrice și perspectivelor acesteia. Multe dintre articolele sale se citesc și azi cu interes. Sub titlul : *Val revoluționar și perioadă revoluționară* („Socialismul", 14 martie 1924), Nicolae Popescu-Doreanu combătea tezele cu largă circulație în mișcarea muncitorească internațională din acea vreme potrivit cărora omenirea se afla în fața unei noi crize revoluționare, iar partidelor comuniste nu li se cerea decît „voința de a cuceri puterea politică" și se ridica împotriva încercărilor unor activiști ai P.C.R. de a promova aceste teze și în cazul țării noastre. El atrăgea atenția că, în condițiile de atunci, „a pune chestiunea de cucerire a puterii este un artificiu roșu care distrage privirile de la adevăratele probleme actuale".

Mult interes prezintă, de asemenea, manifestele elaborate și semnate de Nicolae Popescu-Doreanu în acei ani în numele Uniunii Tineretului Comunist. „Momentele de acum sînt hotărîtoare — citim într-un asemenea document, datat 29 iunie 1924. Dacă voi vă veți pleca în fața teroarei și veți lăsa să fim stîlciți, clasa muncitoare va pierde mult, va pierde ceea ce pierde pomul căruia i se taie mugurii.

Nu, nu ne veți lăsa ! Încrezători în sprijinul vostru, noi nu vom da nici un pas înapoi, ci vom îndîrji lupta, pentru că ne trebuie izbînda, care trebuie să fie a noastră, a clasei muncitoare".

O vie activitate a desfășurat Nicolae Popescu-Doreanu în cadrul adunărilor muncitorești, unde a abordat problemele cele mai ardente ale maselor. La 5 august 1925, de pildă, în sala sindicatelor lucrătorilor tipografi din strada Șelari nr. 10, în fața unei numeroase asistențe, a dezvoltat conferința intitulată *Lupta de clasă,* al cărei conținut vădește profunda combativitate a militantului revoluționar.

Datorită prodigioasei activități revoluționare desfășurate de el în acei ani, este continuu urmărit de organele represive. Într-un referat întocmit la 6 iunie 1924, siguranța afirma că „Nicolae Popescu-Doreanu este cunoscut la Direcțiune ca aprig propagandist comunist, fiind și membru al Comitetului Executiv Central al Cercului Tineretului socialist pendinte de Partidul Comunist Român". În toamna anului 1925, după conferința națională a tineretului comunist, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Galați, este arestat împreună cu numeroși muncitori și intelectuali considerați de autoritățile burghezo-moșierești drept organizatori ai conferinței. După o judecată sumară, este întemnițat la Chișinău. În închisoare scrie reportajul *Treizeci și cinci de zile sub puterea vînei de bou,* document de virulentă denunțare a regimului la care erau supuși militanții revoluționari în beciurile siguranței.

Abia eliberat, este din nou arestat și întemnițat un an de zile, între 19 aprilie 1926 și 18 aprilie 1927.

După ieșirea din închisoare, militează cu aceeași consecvență și dăruire în mișcarea revoluționară. Din însărcinarea partidului comunist, activează în rîndurile organizației democratice de masă Blocul Muncitoresc-

Țărănesc, care a luat ființă în anul 1925, fiind ales pentru un timp secretar general al acesteia. În această calitate, depune o muncă asiduă pentru pregătirea participării forțelor democratice în alegerile ce se apropiau.

În cursul lunii septembrie 1929, N. Popescu-Doreanu a pregătit apariția broșurii *Un front de luptă internațional contra fascismului,* concepută pe marginea lucrărilor Congresului antifascist de la Berlin, reunit în zilele de 9—10 august 1929, la care a participat și o delegație din țara noastră, în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu.

Din însărcinarea P.C.R., N. Popescu-Doreanu activează pe linia întăririi capacității de luptă a organizațiilor de masă revoluționare. La 28 august 1932, în fața a peste o mie de participanți la una din întrunirile convocate de Comitetul național antirăzboinic în sala „Rex" din Capitală, a expus sarcinile maselor muncitoare în lupta pentru salvgardarea păcii. Nu o singură dată, pentru asemenea acțiuni a fost reținut și anchetat. Bunăoară, la 13 august 1933, după ce, în sala „Barascheum", la încheierea unei conferințe ținute de Ion Călugăru, N. Popescu-Doreanu se urcase la tribună și evocase în fața numerosului auditoriu lupta dîrză a clasei muncitoare din România, autoritățile represive l-au arestat. O nouă arestare se dictează împotriva lui la 28 iulie 1936.

În anii în care partidul comunist, în fruntea maselor largi, lupta eroic împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale, Nicolae Popescu-Doreanu a adus o contribuție activă la această luptă prin munca sa fructuoasă de redactor și colaborator la unele dintre cele mai reprezentative publicații democratice, antifasciste, ca : „Reporter", „Dacia nouă", „Cuvîntul liber" ș.a. La revista „Facla", editată de N. D. Cocea, a fost timp îndelungat secretar de redacție.

Nicolae Popescu-Doreanu a fost ziaristul care a învățat și a știut să scrie în vremuri grele, de teroare antimuncitorească, de adîncă conspirativitate, cînd s-a format ca publicist comunist, consecvent în slujba idealurilor revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului. Articolele sale reprezintă contribuții efective la propagarea învățăturii marxist-leniniste și a politicii partidului comunist, la demascarea politicii reacționare a cercurilor burghezo-moșierești, la antrenarea maselor în lupta împotriva fascismului.

În anii 1937—1938 publică în coloanele „Daciei noi" o serie de materiale de istorie, în care evocă figuri reprezentative de revoluționari și patrioți din țara noastră.

În perioada dictaturii militare-fasciste, urmărit încă de la început de organele antonesciene pentru activitatea sa comunistă, este arestat și întemnițat în lagărul de la Tg. Jiu, unde a fost deținut de la 30 mai 1941 pînă la 29 septembrie 1943. La ieșirea din lagăr, s-a înregimentat în efortul eroic al comuniștilor, al tuturor patrioților din țara noastră pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Imediat după 23 August 1944 a lucrat în redacția ziarului „Luptătorul".

Ca o recunoaştere a meritelor dobîndite în anii grei ai luptei ilegale, după 23 August 1944 lui Nicolae Popescu-Doreanu i s-au încredinţat importante munci de răspundere pe linie de partid şi de stat, în organizaţiile obşteşti.

În timpul liber se dedica scrisului, nepărăsind nici un moment vechile îndeletniciri publicistice. Un mare interes manifesta pentru critica literară, căreia dorea să i se consacre cît mai mult.

Intelectual comunist, mereu prezent în actualitate, informat, Nicolae Popescu-Doreanu se remarca prin strădania de a pătrunde în profunzimea problemelor, de a le analiza cu atenţie prin prisma concepţiei despre lume şi viaţă după care se călăuzeşte partidul comunist.

A încetat din viaţă la 24 iulie 1960, în plină activitate creatoare. Figura lui luminoasă a rămas şi va rămîne vie, iar exemplul său veşnic pilduitor în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut şi l-au apreciat ca pe un neclintit luptător pentru libertatea şi fericirea poporului, pentru socialism.

Dr. GH. I. IONIŢĂ

Pavel Antip-Tcacenco

Între figurile de luptători revoluționari ai mișcării muncitorești din țara noastră care au jucat un rol deosebit de important în perioada de plămădire a Partidului Comunist Român la loc de frunte se înscrie și Pavel Antip, zis Tcacenco.

Pavel Antip-Tcacenco și-a închinat viața luptei politice a proletariatului din țara noastră împotriva exploatării și asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice.

Luptător neobosit, plin de inițiativă, manifestînd o grijă deosebită pentru creșterea și educarea cadrelor de partid, el a fost unul dintre conducătorii Partidului Comunist Român din perioada ilegalității.

Fiul lui Iacob Antip și Smarandei Gheorghiu *, Pavel, începîndu-și încă din fragedă tinerețe acțiunea revoluționară, își adoptă numele de Tcacenco **.

Ca tînăr revoluționar, entuziasmat de rapiditatea cu care se succedau, sub presiunea marilor acțiuni revoluționare ale muncitorilor și țăra-

* Cu prilejul arestării sale din august 1926, Pavel Tcacenco declară că s-a născut în 1899, ca fiu al lui Iacob Antip și Smaranda Gheorghiu. Ziarul „Izvestia" din 10 septembrie 1926, care apărea la Odesa, consemna că s-a născut în anul 1892, în familia unui lucrător de la căile ferate din Tighina. Din fișa personală, întocmită de siguranță în ziua de 15 august 1926, reiese că s-a născut la 7 aprilie 1899, urmase 8 clase de liceu și 2 ani la facultate. Sora lui relata, în 1952, că Pavel Tcacenco s-a născut în anul 1900 lîngă Tighina.

** În memoriile sale, H. Steinberg, unul dintre militanții P.C.R., fost o vreme locțiitor al secretarului general, arată că puțini sînt aceia care l-au cunoscut pe Pavel sub adevăratul său nume, întrucît „el împrumutase numele de Tcacenco".

nilor, schimbările politice din Rusia țaristă, Pavel Antip-Tcacenco participă cu elan atît la înfăptuirea revoluției burghezo-democratice din februarie, cît și la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

În toamna lui 1919, Pavel Antip-Tcacenco stabilește legături și contacte cu Alecu Constantinescu, secretarul organizației comuniste ilegale din București.

Activitatea revoluționară desfășurată de Pavel Antip-Tcacenco și de organizația comunistă pe care o conducea atrage asupra sa furia organelor de represiune. În vara anului 1920, poliția și siguranța întreprind insistente acțiuni pentru arestarea lui.

În zilele de 6 și 7 august 1920 au fost arestați mai mulți membri ai organizației comuniste din Chișinău, printre care și Pavel Antip-Tcacenco. Arestarea și persecuțiile din partea autorităților, departe de a-l descuraja, au făcut din el un luptător și mai hotărît pentru cauza dreaptă a proletariatului. În ziua de 17 august 1920 evadează. Judecat de Curtea marțială, la 19 februarie 1921, Pavel Antip-Tcacenco a fost condamnat în contumacie la moarte prin împușcare.

Un timp, după evadare, și-a continuat cu aceeași energie și pasiune activitatea revoluționară, apoi a plecat la Iași.

Încadrîndu-se organic în mișcarea comunistă ilegală din Iași, Pavel Antip-Tcacenco îndeplinește multiple sarcini de partid.

Către sfîrșitul anului 1920 ia parte activă la ședința preliminară, convocată de Comitetul Central al grupurilor comuniste din România, în vederea pregătirii politice a conferinței care își propunea centralizarea mișcării comuniste din întreaga țară. Activitatea sa în cadrul conferinței organizațiilor comuniste, ținută la Iași în martie 1921, se integrează pe linia stăruințelor sale politice și revoluționare de unificare și centralizare a mișcării comuniste de pe tot cuprinsul României.

La această conferință, în afară de program, cea mai acută problemă care a stat în centrul lucrărilor a fost crearea partidului comunist. Înțelegînd necesitatea creării unui partid comunist centralizat pe întreaga țară, Pavel Antip-Tcacenco s-a situat în fruntea acelor participanți care susțineau că un partid comunist viabil nu poate fi creat în afara Partidului socialist din România. El a combătut cu putere tendințele provincialiste care se manifestau la mulți membri ai grupurilor comuniste și a stăruit ca din centrul de conducere al mișcării comuniste — București, comuniștii încercați și pricepuți să lupte neobosiți pentru organizarea muncitorimii revoluționare din întreaga țară. Mai tîrziu, revista „Lupta de clasă" — organ al Partidului Comunist din România — scria, în numărul din iunie 1927, că Pavel Antip-Tcacenco „a recunoscut cel mai bine necesitatea activității unitare în gînd și în faptă a comuniștilor din TOATE ȚINUTURILE ce alcătuiesc, în împrejurările istorice date, România de astăzi". De aceea, Pavel a devenit unul dintre conducătorii de frunte ai Partidului Comunist Român.

În perioada pregătirilor Congresului de creare a P.C.R., Pavel Antip-Tcacenco, ca membru al Comitetului Central al grupurilor comuniste ales

de Conferința de la Iași a acestor organizații, din martie 1921, alături de alte elemente dintre cele mai capabile și mai devotate ale mișcării comuniste din România, a depus o activitate susținută în vederea pregătirii lucrărilor congresului de transformare a Partidului socialist în partid comunist.

Comitetul Central ales de Conferința organizațiilor comuniste din martie 1921 cuprindea elemente dintre cele mai capabile și mai devotate ale mișcării comuniste din România. Dar acest comitet, în forma în care a fost ales, nu a activat timp îndelungat. La 3 februarie 1921, organele de siguranță au interceptat corespondența lui Pavel Antip-Tcacenco. A urmat descinderea din 26 martie 1921, la casa conspirativă din str. Rîpei nr. 2, de unde este arestat. La scurt timp au fost arestați aproape toți membrii Comitetului Central aleși de Conferința de la Iași, împreună cu alți militanți revoluționari ai Partidului socialist, care desfășurau o susținută muncă politică pentru crearea Partidului Comunist Român.

Arestarea lui Pavel Tcacenco, în martie 1921, în momentul pregătirii lucrărilor Congresului de constituire a partidului comunist, a reprezentat o pierdere grea pentru mișcarea muncitorească din România. În închisoare el este supus unor aspre privațiuni. Pavel Antip-Tcacenco, ca și alți militanți revoluționari arestați după greva generală din octombrie 1920, a fost implicat în monstruosul proces din Dealul Spirii, împreună cu delegații arestați în timpul lucrărilor Congresului din 8—12 mai 1921.

În ciuda drasticelor măsuri teroriste aplicate, Pavel a avut o atitudine demnă, curajoasă. Procesul judecat în lunile ianuarie-iunie 1922 s-a desfășurat în condițiile unei intense campanii anticomuniste și antidemocratice.

La 18 martie 1922, Antip-Tcacenco este adus la interogatoriu. Fără emoție, el recunoaște cu mîndrie în fața completului de judecată că e comunist. Respingînd cu energie acuzația că organizația din care făcea parte ar fi pus la cale atentate, Pavel Antip-Tcacenco a declarat că a făcut parte din organizația conspirativă, activînd pentru tipărirea de ziare, manifeste și broșuri de propagandă revoluționară, datorită stării de asediu și a cenzurii, care împiedicau libera manifestare a muncitorilor.

După luni de zile de dezbateri, procesul din Dealul Spirii a ajuns în impas. Lipsa de temei a procesului și campania de masă desfășurată sub conducerea P.C.R. pentru apărarea comuniștilor, presiunea opiniei publice au făcut să se prăbușească în mod rușinos pentru regizorii acestui proces întreaga înscenare anticomunistă. Marea majoritate a acuzaților a fost amnistiată. Pavel Antip-Tcacenco nu figura printre aceștia. El a fost condamnat la un an închisoare.

La 22 septembrie 1922, Consiliul superior de revizie, luînd în dezbatere apelul comuniștilor, casează sentința lui Pavel Antip-Tcacenco și trimite procesul spre rejudecare la Consiliul de război al Corpului 5 armată Constanța. Rejudecarea se tărăgănează, prevenția se prelungește. Ca urmare, cu sprijinul tovarășilor săi de luptă din afară, el reușește la

2 aprilie 1923 să evadeze. După evadare a venit la București. La scurt timp, organele de siguranță reușesc să-l aresteze din nou.

Readus la Constanța, Consiliul de război al Corpului 5 armată, care a judecat recursul în mai 1923, stabilește că faptele imputate inculpatului au un caracter politic și deci se încadrează în prevederile decretului de amnistie din 1922. Noi obstacole barează însă punerea lui în libertate. Pe de o parte, comisarul regal din Constanța contestă hotărîrea de a i se aplica amnistierea, iar pe de altă parte Consiliul de război din Chișinău, în baza condamnării în contumacie, cere ca Pavel Antip-Tcacenco să fie trimis acolo pentru redeschiderea vechiului proces.

La sfîrșitul lunii august 1923, procesul este rejudecat și clasat, dar i se impunea ca în termen de 30 de zile să părăsească țara. Emigrează în Cehoslovacia, stabilindu-se temporar la Praga.

Congresul al III-lea al Partidului Comunist Român, ținut în august 1924, apreciind activitatea desfășurată de Pavel Antip-Tcacenco, devotamentul său în lupta revoluționară, spiritul de sacrificiu, l-a ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Rămînerea la Praga și la Viena, departe de clocotul mișcării muncitorești din România în acele clipe grele, îl nemulțumea. De aceea, cu prețul libertății și al vieții, el hotărăște să se întoarcă în țară, pentru a se afla în mijlocul tovarășilor săi de muncă și de luptă.

Pe la sfîrșitul lunii iulie 1925, Pavel Antip-Tcacenco vine în țară și se încadrează organic în activitatea dusă în adîncă ilegalitate pentru reorganizarea partidului pe baza celulelor de întreprindere.

După un timp, cînd pericolul arestării a devenit iminent, pentru asigurarea securității vieții lui și a cruțării cadrelor de partid, cu mare greutate este convins să plece din nou în străinătate. Se stabilește din nou la Praga.

În primăvara anului 1926, Tcacenco se pregătește să revină în țară pentru a-și relua activitatea de partid. Deși direcția generală a siguranței, prin circulara nr. 15 758 din 22 martie 1926, a dat ordin tuturor punctelor de frontieră de a-l aresta îndată ce va intra în țară, el a reușit să ajungă la București.

Condițiile în care și-a început munca în Comisia de propagandă și agitație a C.C. al P.C.R. erau dintre cele mai grele.

În ciuda opreliștilor de tot felul, împreună cu alți comuniști încercați, continuă să-și desfășoare activitatea revoluționară. El ia parte activă în acest timp la dezbaterile care au loc în C.C. al P.C.R. pentru stabilirea liniei politice în problema frontului unic. Recunoscînd necesitatea organizării unui front unic al forțelor muncitorești și democratice pentru apărarea și cucerirea drepturilor și libertăților democratice, el a susținut ideea participării Blocului Muncitoresc-Țărănesc la alegerile comunale

din 1925—1926, alături și împreună cu Partidul țărănesc, Partidul național, Partidul poporului, cu organizațiile socialiste și social-democrate în cadrul opoziției unite.

Călăuzit de ideea întăririi capacității organizatorice și a forței de luptă a clasei muncitoare, Pavel Antip-Tcacenco a redactat în primăvara și vara anului 1926 materiale de propagandă privind unificarea mișcării sindicale.

Firul activității politice desfășurate de Pavel Antip-Tcacenco avea să fie întrerupt la 15 august 1926. În acea duminică s-a întîlnit pe o stradă din împrejurimile cimitirului Belu cu Timotei Marin și Boris Ștefanov, membri în conducerea P.C.R. La un moment dat, în timp ce toți trei mergeau și discutau asupra posibilităților de legalizare a partidului comunist — după cum relata ulterior Marin Timotei într-o scrisoare adresată doctorului Suciu, decanul baroului de avocați din Cluj — au fost înconjurați de o numeroasă echipă de agenți înarmați cu revolvere, care i-au arestat. Percheziționați, asupra arestaților nu s-a găsit nici o armă. Deodată, agentul care-l ținea de braț pe Antip-Tcacenco — probabil pentru a-l intimida — a tras un foc de armă asupra lui. Acesta, înțelegînd că se pune la cale asasinarea lui, a reușit, cu tot riscul, să scape și să fugă. Rănit în aceste împrejurări, este prins și pus în lanțuri.

De la București, Pavel Antip-Tcacenco a fost transferat la Chișinău. Apoi, în seara zilei de 31 august 1926, escortat de un agent și doi comisari de siguranță, Antip-Tcacenco a fost transportat la gara orașului Chișinău spre a fi dus pentru cercetări la Tighina. Aflînd de intențiile organelor de represiune, organizația de partid din Chișinău a organizat evadarea lui. Momentul prielnic s-a ivit la gara din localitate. Urcați în tren, cei doi comisari au lăsat deținutul în paza agentului, iar ei au coborît din vagon pentru a viza foile de drum. La un moment dat în același vagon, lipsit de lumină, a pătruns un grup numeros de „călători", care se îmbrînceau zgomotos în căutarea de locuri. Învălmășeala provocată de „noii pasageri" a înlesnit evadarea deținutului. La insistența comisarilor, care au sosit între timp, s-a dat alarma. S-a telefonat brigăzii de siguranță din Tighina ca aceasta să se pună în urmărirea evadatului. Agentul care l-a avut în pază pe Pavel a primit ordin să controleze călătorii din trenul Chișinău-Pașcani, iar un alt agent de siguranță a plecat cu garnitura de Tighina, controlînd, pe parcursul drumului, pe toți pasagerii. În gara Chișinău s-au făcut, de asemenea, cercetări amănunțite ; s-a căutat pe sub vagoane, prin boschetele din împrejurimile căii ferate. În ciuda eforturilor depuse de Inspectoratul siguranței din Chișinău, cercetările întreprinse au rămas fără rezultat concret. Oficialitățile l-au dat dispărut pe Antip-Tcacenco. La 3 septembrie 1926, Siguranța generală a dat o circulară în care se făcea cunoscută evadarea și se cerea prinderea și arestarea comunistului Pavel

Antip-Tcacenco. De asemenea, au fost expediate telegrame secrete tuturor comisariatelor de poliție, jandarmeriei din țară și misiunilor diplomatice românești din străinătate.

După evadare, Pavel Antip-Tcacenco a ajuns la Soroca, unde, cu ajutorul rețelei Partidului Comunist Român din județul Soroca, însărcinată cu organizarea trecerilor peste graniță a revoluționarilor români, și-a organizat trecerea Nistrului, în U.R.S.S. Despre aceste evenimente și cele ce au urmat, unul dintre militanții comuniști români, Vasile Mîrza, notează, în memoriile sale, că, în 1926, cu prilejul plecării sale la Praga ca delegat al organizației tineretului universitar comunist din Iași, a fost instruit să transmită în mod expres reprezentantului Cominternului la Praga că Tcacenco după evadare „a ajuns la Nistru și și-a organizat trecerea fluviului cu ajutorul rețelei din județul Soroca a partidului nostru... Tov. Tcacenco s-a suit în barcă și a fost prins în apă, adus îndărăt, chinuit și executat".

Corpul său nu a fost descoperit nici atunci și nici mai tîrziu. Pierderea unuia dintre cei mai curajoși și mai devotați luptători pentru libertate și democrație a umplut de indignare inimile muncitorilor.

ȘTEFAN MUȘAT

Dr. L. Ghelerter

(1873-1945)

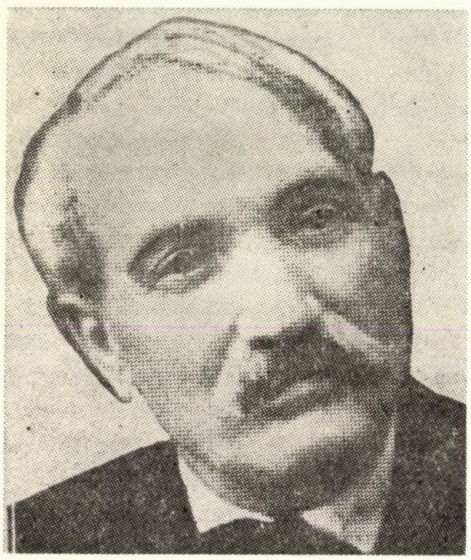

În activitatea sa îndelungată de militant socialist, dr. L. Ghelerter apare în permanență ca un tribun care înflăcăra masele, un publicist de elită prin conținut și stil. Toate aceste însușiri erau împletite armonios cu activitatea sa de medic, pe care o profesa cu un mare umanism.

Figura de militant și medic socialist a doctorului L. Ghelerter, creator pe tărîm social și medical, ziditor a două spitale pentru cei mulți, fără deosebire de naționalitate, exemplu de înțelepciune și umanitate, este evocată pe aceeași linie cu înaintașii săi, care, conștienți că mediul social burghez era factorul patologic al multor boli, influențați de ideile socialiste deveniseră înflăcărați militanți pentru transformarea orînduirii sociale bazate pe exploatarea omului de către om într-o orînduire socială pe care poporul român a înfăptuit-o sub ochii noștri.

În întreaga sa viață, dr. L. Ghelerter s-a străduit să împletească teoria cu fapta, subliniind că propagarea marxismului trebuia făcută în strînsă legătură cu o adîncă cunoaștere a realităților social-politice din țara noastră. Încă din tinerețe, militînd continuu în mișcarea muncitorească, cunoscînd viața muncitorilor și a țăranilor nu numai din cărți, ci și din viața lor trudnică, el trăgea concluzia că numai strîngînd laolaltă forțele risipite ale proletariatului se putea ajunge, prin luptă, la socialism.

Născut la Iași, în 27 ianuarie 1873, dr. L. Ghelerter a avut fericirea să învețe „az-buche", cum îi plăcea să-și amintească adesea, de la ma-

rele dascăl moldovean Ion Creangă, la Școala Trisfetite din Iași. După terminarea liceului, el se înscrie la Facultatea de medicină din același oraș, obținînd titlul de doctor.

La crearea, în veacul trecut, a partidului clasei muncitoare (P.S.D.M.R.) a fost delegat al Clubului socialist din Iași, împreună cu Ioan Nădejde și țăranul Gh. Petrovici din satul Tătărași. Era perioada cînd dr. Ghelerter începuse să colaboreze la „Munca". În preajma creării P.S.D.M.R., aprilie 1893, preocuparea centrală a tînărului student în medicină — avea pe atunci 20 de ani — era ca muncitorii, membri ai noii „Societăți a muncitorilor din Iași", în care intrau lucrători de toate breslele, fără deosebire de naționalitate, sex sau religie, să lupte pentru „a strînge într-un singur mănunchi pe toți frații lor de muncă la ajutorare, înfrățire și luminare". De altfel, cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai din acel an, într-o cuvîntare, el își exprima bucuria de a vedea adunată la un loc muncitorimea de „toate neamurile".

În perioada de pregătire a Congresului al III-lea al P.S.D.M.R. din aprilie 1895, în ziarul „Lumea nouă" a apărut o rezoluție a Clubului socialist din Iași, propusă de Mihai Văleanu (dr. L. Ghelerter), în care se punea problema întăririi organizatorice a partidului.

În anul 1900, ziarul „Lumea nouă", condus de elementele revoluționare, în frunte cu Ioan C. Frimu, anunța că printre organizațiile socialiste care intrau luptînd în noul veac se afla și cea din Iași. Într-adevăr, în timp ce unii dintre conducători părăsiseră partidul muncitorilor, idealul socialist, dr. Ghelerter, alături de alți militanți socialiști, a rămas, în continuare, în Iașul începuturilor și continuării mișcării socialiste care, în pofida crizei prin care trecuse, urca o treaptă superioară a luptei muncitorești din România.

Dr. L. Ghelerter, impunător, era prezent în mijlocul muncitorilor, cu marele său talent de tribun, cu darul său de reputat publicist și de medic cu predilecție al celor mulți. S-a aflat activ în organizarea și conducerea Cercului de studii sociale din Iași, focar permanent de lumină socialistă. Amintind de activitatea Cercului de studii sociale din Iași, M. Gh. Bujor arăta că atunci cînd mișcarea noastră muncitorească luase un nou avînt, „ca niște pui din cuib și-au luat zborul din Cercul de studii sociale din Iași și s-au pus în slujba socialismului un număr de luptători noi, de cu totul altă atitudine decît cei vechi, plini de convingere, de entuziasm și de dor de muncă".

În anii dinaintea primului război mondial, dr. Ghelerter a continuat să împletească activitatea de militant socialist în cadrul Cercului „România muncitoare", apoi al secțiunii partidului din Iași, cu aceea de medic valoros. Îl cunoșteau ceferiștii, tipografii, textiliștii din marile ateliere, ca și cojocarii, dulgherii, tinichigiii, croitorii, ciubotarii din Po-

dul Roșu, din mahalale cu ateliere în care meseriașii trudeau din zori și pînă-n noapte, în același spațiu îngust în care se hrăneau și dormeau. Îl cunoșteau pe socialistul Ghelerter, care le vorbea cu glas cald despre socialism ; îl cunoșteau pe doctorul socialist Ghelerter, care venea în fundăturile lor cu o trăsurică hodorogită care plîngea la hîrtoape, cu un cal flămînd, împărțind apoi din puținul primit de la „client" cu flămîndul de pe capră și cu flămîndul de la ham.

În anii reorganizării mișcării noastre muncitorești pe întreaga țară, dr. Ghelerter s-a aflat, în continuare, în primele rînduri ale militanților socialiști. El a participat la Conferința din 1906 ca unul dintre delegații Cercului de studii sociale din Iași. La Congresul P.S.D. din 1914, dr. L. Ghelerter a fost numit raportor la punctul de pe ordinea de zi : *Presa mișcării.*

În timpul primului război mondial a fost supus, datorită convingerilor sale și ca ofițer medic, la o supraveghere continuă, fiind mutat la o unitate militară fără drept de a o părăsi. Paginile scrise de dr. L. Ghelerter, în anul 1918, pe bază de documente oficiale, au constituit un aspru rechizitoriu împotriva acelora care organizaseră asasinarea lui Max Vexler.

Dr. L. Ghelerter a fost nu numai un militant socialist de seamă, ci și un eminent publicist socialist. În scrisul său se împleteau armonios profunde cunoștințe marxiste cu o vastă cultură generală, o interpretare clară cu un ales stil literar. În gazeta „Munca", în cotidianul socialist „Lumea nouă", în „Lumina", „Social-democrația", „Moldova socialistă", „Iașul socialist", „Lumea nouă", „Socialismul", „Proletarul" și „Libertatea", dr. L. Ghelerter a publicat sute de articole, semnate fie cu numele său propriu, fie cu pseudonimele Mihai Văleanu, dr. Păcurariu sau fără nici o iscălitură.

Citind în „Socialismul" articolele iscălite dr. *Păcurariu,* marele istoric Nicolae Iorga s-a interesat de autorul acelor articole, pe care le aprecia în mod deosebit. Cît privește înfățișarea impunătoare a doctorului L. Ghelerter, profesorul N. Iorga remarca că era asemenea unui străvechi stejar, cu rădăcinile adînc înfipte în glia Moldovei.

La apariția importantei reviste de teorie marxistă „Viitorul social" (1907), dr. L. Ghelerter a făcut parte din colectivul redacțional, iar împreună cu M. Gh. Bujor și Max Vexler a editat, la Iași, revista „Convorbiri sociale".

În anii de furtunoasă creștere a mișcării revoluționare din România, 1918—1921, în calitatea sa de fruntaș al mișcării muncitorești din Iași și din întreaga Moldovă, dr. Ghelerter a fost urmărit în permanență de organele de represiune.

În 1920 el a luptat, alături de comuniști, pentru înființarea și activizarea „Crucii Roșii Socialiste", pe care a susținut-o cu o argumentare

puternică în ziarul central al partidului — „Socialismul". Arătînd că în fundul închisorilor deținuții politici primeau drept hrană „brînză mucegăită" și „scîndura goală drept pat", dr. Ghelerter susținea necesitatea ajutorării acelora asupra cărora „în toate închisorile militare, în carcere, în beciurile poliției, în cotețele și grajdurile jandarmeriilor rurale se experimentează metoda nouă de stîrpire a bolșevismului : deținerea îndelungată și în neștirea nimănui, în foame, murdărie și bătaie a prevenților".

Crearea Partidului Comunist Român nu l-a găsit pe dr. Ghelerter în rîndurile sale ; înrîurit de unele concepții ale mișcării socialiste anterioare războiului, apoi mai puțin activ, după 1921, în viața politică, își va relua, treptat, activitatea în rîndurile socialiștilor, căutînd căi de apropiere între socialiști și comuniști, căi de făurire a unității muncitorești.

Membru al Biroului Politic al P.S.D., dr. L. Ghelerter a militat, alături de comuniști, în Liga contra teroarei, în Liga drepturilor omului și în Comitetul pentru amnistie.

La alegerile parlamentare din 1922 el a fost candidat pe lista comună a comuniștilor și socialiștilor la Iași. Era una din primele manifestări ale Frontului Unic Muncitoresc. În alegerile comunale din februarie 1926, a candidat pe lista frontului comun socialist-comunist din Capitală, fiind ales consilier comunal în sectorul albastru. *„Ne-am apropiat de sufletul muncitorimii !* — declara în fața muncitorilor ieșeni. *El bate din toate fibrele sale pentru unificare. Vrea acțiune pozitivă și vrerile sale se vor înfăptui !"*.

În anul 1928 a făcut un pas hotărîtor și definitiv spre stînga, cu prilejul constituirii Partidului socialist al muncitorilor, care, în 1933, a luat denumirea de Partidul socialist-unitar. În articolul *Pro domo*, publicat în ziarul „Proletarul", el scria : „Tremură deci clasa stăpînitoare în fața marii mișcări proletariene unificate, care va răsturna domnia de clasă a burgheziei și va înfăptui asociația umană ideală", în care „libera dezvoltare a fiecăruia va fi condițiunea pentru libera dezvoltare a tuturor". În anii de creștere a pericolului fascist, Partidul socialist-unitar se va apropia de Partidul Comunist Român în importantele acțiuni de front comun împotriva fascismului și pentru realizarea unității clasei muncitoare. În acești ani, în timp ce unii lideri ai P.S.D., tributari reformismului, frînau dezvoltarea unității clasei muncitoare și a luptei comune antifasciste, conducători ai P.S.U., înțelegînd comandamente ale epocii, au conlucrat cu P.C.R. în vederea pregătirii terenului realizării, nu peste mult timp, a Frontului Unic Muncitoresc. În scrierile doctorului L. Ghelerter anterioare celui de-al doilea război mondial găsim adesea titluri ca *Front unic și unitate de clasă*, în care, ca un refren, reveneau mereu frazele : „Cucerirea puterii politice fără revoluție socială nu se poate" ; „Unitatea proletariană va duce la cucerirea puterii politice, la înfăptuirea statului socialist și a societății socialiste".

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste și ai războiului, casa doctorului L. Ghelerter, permanent deschisă muncitorilor, cărturarilor și tovarășilor săi de idei, era una din casele tainice ale celor ce militau pentru Frontul Unic Muncitoresc. În ciuda suferințelor trupești care-l chinuiau, a riscurilor și a primejdiilor de tot felul, el era prezent cu vorba și cu fapta, însufleţea acțiunea de reînchegare, de unire, pe bază revoluționară, a forțelor de luptă ale mișcării muncitorești, în vederea eliberării țării de fascism, de cotropitorii naziști. În casa lui, în cîteva rînduri, sub teroarea bombardamentelor, în adăpostul din curtea locuinței sale, s-au ținut ședințele conducătorilor socialiști și ședințe ale reprezentanților conducerii centrale din partea P.C.R. și a P.S.D. pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc.

Ca membru al Biroului Politic al P.S.D. și-a închinat forțele, în ultimii ani ai vieții, închegării și consolidării Frontului Unic Muncitoresc, pas important spre unitatea politică și organizatorică a clasei muncitoare. Acest înalt țel, pentru care a militat timp de decenii, s-a înfăptuit la cîțiva ani după stingerea sa din viață, prin unificarea în 1948 a P.C.R. și a P.S.D. pe bazele marxism-leninismului, ca partid unic al clasei muncitoare — Partidul Muncitoresc Român.

Glasul său s-a mai auzit la Congresul învățătorilor socialiști din 6—7 martie 1945. După ce a făcut un aspru rechizitoriu statului burghez, care nu asigurase condiții pentru cultura cuvenită poporului, după ce a arătat că școala, în trecut, era lăsată în paragină, copiii venind la învățătură fără cărți, fără încălțăminte, flămînzi și goi, el conchidea : „Statul este, într-adevăr, cel chemat în vremurile de azi să dea învățătura cuvenită norodului. Patria cea adevărată o alcătuiesc plugarii, muncitorii orașelor. Patria este a săracilor, a descuților, dar și a celor care au trebuință și sînt dornici de carte".

Ultima sa apariție publică a avut loc la Constanța, în ziua de 8 iulie 1945. La 28 iulie 1945 s-a stins din viață.

În paginile glorioasei istorii a mișcării muncitorești din România, numele dr. L. Ghelerter va rămîne pentru totdeauna înscris la loc de cinste.

ION FELEA

Corelarea documentului de arhivă şi a informaţiei de presă în cercetarea istorică modernă şi contemporană

Legitimează o atare dezbatere, inedită în ştiinţa izvoarelor, mai cu seamă particularităţile de reprezentare ale acestor două tipuri de documente — pe cît de diferite, pe atît de apropiate —, implicaţiile raportării mesajului lor informaţional în corpul aceleiaşi opere istorice, cum şi spectaculoasa şi concomitenta lor proliferare. În era modernă, în care activitatea omenească şi, prin urmare, gîndirea se exprimă — cel mai adesea — atît de complex, indicînd complexitatea vieţii social-economice şi spirituale în perpetuă amplificare, este natural ca cercul mărturiilor documentare să se extindă, să se diversifice şi să se nuanţeze considerabil sub raportul capacităţilor, al specificului de observare şi de atestare a proceselor istorice. La dispoziţia comentariului istoric stau acum — pentru a-l facilita şi a-l împovăra deopotrivă — cantităţi enorme de surse oficiale, oficioase şi particulare (economice, politice, juridice, administrative etc.), de natură şi în forme extrem de diverse, care aduc în planul interesului istoriografic nu puţine chestiuni de ordin teoretic şi practic. Discernerea lor este de inevitabilă trebuinţă pentru înţelegerea valorilor documentaţiei istorice proprii acestei epoci şi a beneficiilor ştiinţifice care se pot dobîndi de aici, pentru cuprinderea şi ierarhizarea urmelor trecutului într-o expresie globală, unitară, pentru scrierea de istorii temeinice. Şi dacă o civilizaţie se reflectă, se surprinde în documentele sale, preţioase fiecare pentru timpul său, atunci este fără tăgadă că vremile moderne îşi marchează saltul şi în planul mărturiilor pe care ni le-au lăsat moştenire. Factorii economici şi politici-sociali de însemnătate cardinală pentru desluşirea evenimentelor, a etapelor istorice se transpun în conţinutul documentelor scrise în modalităţi mult mai edificatoare, mai palpabile şi la un nivel informaţional de departe superior consemnărilor anterioare de acest gen. Nu numai domenii sau fapte de valoare notorie capătă privilegiul imortalizării prin probe relevante multiple, ci chiar evenimente de rezonanţă redusă îşi regăsesc individualitatea în mărturii paralele de anvergură şi cu o forţă evocatoare nu o dată surprinzătoare. Se poate spune că trecutul — subiect de mare pluralitate şi mereu apt de noi cercetări — îşi conservă, de astă dată, în mai multe zone amprenta lui autentică, ducînd o viaţă metamorfozată — aceea a documentelor. Acel *Testis unus, testis nullus* nu se mai desemnează structural printre barierele reconstituirilor

istorice, lăsînd loc augmentării comparației, a cunoașterii, deci înmulțirii traiectelor analitice ale istoriografiei, incursiunilor și explicărilor istorice cît mai apropiate de adevărul obiectiv.

Proveniența, mobilurile și forma așa de variate ale acestui patrimoniu documentar, reflectarea la nivele valorice inegale și de atîtea ori manifest contradictorie a faptelor istorice antrenează după sine mai multe întrebări. Cel puțin trei par a fi de interes indiscutabil pentru exegezele istorice asupra acestei epoci : a) Există categorii de surse care în cazul unor procese istorice, al unor evenimente au calitatea să apropie mai sigur investigarea de adevăr ? ; b) Ce raporturi se stabilesc realmente între tipurile de izvoare istorice, în ce măsură invocate laolaltă se completează, își potențează sau își diminuează ori își anulează paleta documentară ?; c) Ce criterii pot guverna utilizarea istoriografică a documentelor în condițiile în care fructificarea tuturor datelor consemnate este, practic, cu neputință, dată fiind fragmentarea unora, lipsa altora sau alte cauze ?

La prima vedere, răspunsurile nu sînt anevoie de conturat. Sursa primară — documentul arhivistic propriu-zis —, care conține o observație directă și, deci, contemporană datului istoric înregistrat, și-a adjudecat încă demult rolul neîntrecut de pivot în confirmarea istoriei, iar epoca contemporană n-a făcut decît să-l accentueze ; celelalte izvoare scrise, presa inclusiv, vin în rîndul al doilea. Dar în condițiile marii diversități calitative a expresiei documentare, proprii tuturor mărturiilor istorice de acest gen ale epocii moderne, o atare ierarhizare nu spune, totuși, prin ea însăși, mare lucru și nu este de natură să faciliteze dinainte evaluarea certă și nuanțată a resorturilor informaționale conținute în această atît de uriașă masă documentară. Complexitatea trecutului pe care îl înregistrează cele două tipuri de izvoare, cît și cerințele științifice ale istoriografiei din zilele noastre sporesc, la rîndu-le, termenii interpretării multilaterale a izvoarelor istorice. Definirea locului documentului primar și al presei în examenul istoric are a lua în considerare, așadar, realitățile efective ale unui *anume* peisaj documentar, jaloanele științifice ale unei *anume* istoriografii, semnificațiile și rosturile științifice-ideologice, cum și politice pe care le angajează demersurile documentare ale investigării istorice. Ea poate fi utilă cercetării numai dacă trece prin sistemul cel mai înalt de valori al contemporaneității, dacă deci se întemeiază pe tezaurul gîndirii materialist-istorice, singura care oferă concepția și metoda pentru studierea și înțelegerea autentică a fenomenului social. Se deschid astfel perspective limpezi pentru lămurirea funcției cognitive, a sensului ideologic-științific pe care îl transportă informația documentară ca formă aparte a reflectării. Concluziile în această privință au rezonanță nu numai în interiorul științei izvoarelor ; ele înmulțesc reperele de bază ale comprehensiunii istorice, accentuează caracterul unitar al disciplinei istorice, oferind indicii și evaluări pentru deplina cristalizare a teoriei istoriei și a metodologiei istorice.

Pe baza cercetărilor publicate, multiple și, în bună parte, eterogene sub raportul valoric, încercăm să schițăm aici cîteva elemente ale condiției documentare a informației jurnalistice, raportînd-o la valențele documentare ale sursei primare, asupra căreia, în mod firesc, nu există dubii și controverse. Avem în vedere necontenit că poziția diferitelor gazete este — ideologic, politic — diferită sau radical diferită, *lucru care se reflectă*

nemijlocit și pe terenul documentar. Măsura obiectivității documentare a fiecărui jurnal variază sensibil în raport cu gradul de interes real pentru înscrierea evoluției sociale pe coordonatele progresului, care îi dictează în fiecare moment, în fiecare perioadă atitudinea. Există astfel, cu nuanțările inerente, organe de presă ale mișcării muncitorești și socialiste, ale partidului comunist, ziare de orientare democrată, iar pe de altă parte oficine ale celor mai reacționare cercuri exploatatoare, încît publicistica nu poate fi privită în genere. Numai din rațiuni metodice am extras jaloane de ansamblu, care însă nu vizează datele publicisticii revoluționare, unde criteriile de analiză sînt cu totul altele, iar temeiurile documentare net superioare.

De-a lungul vremurilor, istoriografia și-a călăuzit, într-o măsură sau alta, preocupările spre valorificarea acelor probe în stare să concure la dezvăluiri istorice mereu mai certe, consacrînd, în cele din urmă, documentul primar ca obiect fundamental de observare și de cuprindere a istoriei, consacrare care ni s-a transmis pînă astăzi cu argumentație cu tot. La noi Bălcescu îndemna istoricii „să alerge la izvoarăle originale" [1], iar Kogălniceanu detalia această idee și adăuga temele fundamentale pe care le pot oglindi feluritele documente și asupra cărora istoricul se cuvine a stărui : „În adevăr, spre a avea o istorie, și îndeosebi istoria țerei sale, nimic mai bun, mai folositor, mai neapărat este, decît de a se întoarce la izvoarele originale, adecă de a avea înaintea sa cronicile, biografiile, diplomele, toate acele acte scrise care se raportează la întîmplările politice, la dreptul public, la legile, la instituțiile, obiceiele și moravurile timpurilor trecute ; căci, puși în față cu aceste originaluri, suntem, cum am zis, la izvoarele istoriei, fără ca nici un intermediar să se puie între noi și între aceste monumente vrednice de tot onorul" [2]. Hasdeu, la rîndu-i, scria : „Afară de fîntîne [documente primare], scuturate de orice dubiu, nu există nici o autoritate în istorie, și cu atît mai puțin nici o nefailibilitate" [3].

Dar în era modernă *nu toate cunoștințele majore provin din surse primare,* nu întotdeauna această categorie de izvoare este mai consistentă în date și observații. Laturi și fenomene ale vieții economice, politice, sociale din trecut au fost consemnate și în presă sau numai în presă — produs al aceluiași mediu în care documentul primar cunoaște o abilitare impunătoare —, cîteodată chiar mai concludent și cu mai multă semnificație decît în diverse surse primare, încît jurnalul se cuprinde între factorii de cunoaștere a trecutului, de reducere a incertitudinilor asupra istoriei. Această realitate evidentă ar putea stîrni ea singură nedumeriri — formal întemeiate — în legătură cu întîietatea documentară a uneia sau alteia dintre cele două categorii de mărturii istorice. Este de făcut și observația că utilizarea informației gazetărești în elaborările istoriografice recente sau mai puțin recente nu diferă sub raportul volumului (cîteodată acesta copleșește chiar) și — aparent — al metodei istorice aplicate la cercetarea

[1] N. Bălcescu, *Cuvînt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor,* în N. Bălcescu, *Opere,* tomul I, partea I, Editura Fundației, București, 1940, p. 108.

[2] M. Kogălniceanu, *Prefația la întîia ediție,* în *Cronicile României sau letopisețele Moldaviei și Valahiei,* a doua ediție, tom. I. Imprimeria națională. București, 1872, p. XXIII.

[3] B.P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor. Pămîntul Țărei Românești,* vol. I, *Întinderea teritorială — Nomenclatura — Acțiunea naturei,* ediția a II-a, Imprimeria statului, București, 1875, p. IX.

ei de utilizarea documentelor primare, ceea ce iarăşi ar putea clătina încrederea cercetătorului neavizat în autoritatea acestora din urmă, cu deosebire atunci cînd este pus în faţa unor agrementări ştiinţifice în care izvorul arhivistic absentează.

Căile care au mijlocit penetrarea presei, evident destul de tîrzie şi cu reticenţe neascunse, în cercetarea istorică şi care o menţin în anturajul istoriografic sînt multiple. Istoricii, în mod predilect, au plecat de la intenţia de a dobîndi o informaţie eventual exhaustivă şi cît mai exactă. Ei au ajuns, treptat, la concluzia că varietatea aşa de pronunţată a realităţilor trecute, a manifestărilor ei nu poate fi urmărită unilateral, prin vizorul unui singur gen documentar, de vreme ce înseşi aceste realităţi, în expresia lor diversă, au creat şi varietatea reprezentărilor, că document nu este doar acela prezervat într-un seif de arhivă, ci toate urmele materiale ale trecutului, indiferent de natura şi forma lor, apte să furnizeze date mai mult sau mai puţin substanţiale, în fine că volumul informaţiei istorice se repercutează asupra calităţii ideilor, a nuanţărilor şi profunditătii analizei. Asaltul noilor genuri de documente, roditor pentru creşterea vădită a plauzibilităţii observaţiei istorice şi pentru diversificarea modalităţilor de expunere a istoriei, pune în cauză pe o bază mai largă fidelitatea documentului — chiar şi a celui arhivistic — faţă de adevăr. În perioada modernă tîrzie, afirmă Nicolae Copoiu, „mijloacele de informare sparg zidurile arhivelor, aducînd în atenţia istoricului o gamă bogată de documente privitoare la imediata actualitate. Am în vedere faptul că în cea de-a doua jumătate a veacului trecut şi în primele decenii ale veacului nostru mijloacele de informare (presa cotidiană şi publicaţiile periodice, anuarele statistice şi revistele de specialitate, prelucrarea publică a evenimentelor în condiţiile dezvoltării parlamentarismului în mai toate ţările europene) s-au perfecţionat într-o asemenea măsură, încît au creat, incontestabil, *noi izvoare* pentru scrierea istoriei (...). Concluziile cercetărilor de arhivă au fost şi au rămas pînă astăzi cele mai îndreptăţite, deşi poate nu totdeauna cele mai adevărate“ [4].

Cele mai numeroase interpretări, fie ale documentariştilor, fie ale istoricilor — din ţara noastră sau de peste hotare — includ de altfel în categoria izvoarelor scrise orice material care fixează cu ajutorul semnelor fapte, idei traductibile, direct sau mijlocit, în expresii de limbaj, şi care, transportînd o informaţie documentată, este destinat consultării şi comunicării. Aceste interpretări lasă loc înglobării în registrul documentar a noi forme de urme ale trecutului, între care, de bună seamă, a presei. Prin această prismă, o foarte revelatoare caracterizare a viziunii asupra documentului este sintetizată de cercetătorii sovietici A. I. Mihailov, A. I. Ceornîi şi R. S. Ghiliarevski, care observă că specialiştii din diferite domenii de activitate umană — politică, economie naţională, ştiinţă —, fie ei juristi, cercetători în domeniul artelor sau arhivişti, conferă termenului document o accepţie diferită, dar că în sens larg poate fi considerat document „orice obiect material care fixează sau confirmă anumite cunoştinţe şi care poate fi cuprins într-o culegere oarecare“, inclusiv presa. Lămurirea noţiunii de document istoric are de cîştigat prin raportarea sa

[4] *Istoriografia modernă a României. Tematică (Discuţii)*, în „Studii. Revistă de istorie“, tomul 18, nr. 2/1965, p. 433—434.

la noțiunea de document științific. Acesta din urmă conține o informație științifică, „destinată a fi transmisă în timp și în spațiu și folosită în activitatea societății" [5], lucru care, într-o măsură, atinge, după opinia noastră, și informațiile despre viața socială consemnate în unele documente sau chiar tipuri de documente istorice.

Este apoi neîndoios că dorința de investigare a noi și noi mărturii a fost influențată și de frămîntările creatoare proprii gînditorului, care îl fac pe acesta să se întrebe fără preget : „Datorită cărui factor este omul capabil să vadă vechiul într-o lumină nouă, să vadă o problemă acolo unde totul pare a fi clar și de înțeles ?" [6].

În prefața lui Gheorghe Ghibănescu la *Uricar* găsim o trasare — desigur incompletă — a conținutului și formei documentului istoric în ideea evaluării totalității probelor scrise moștenite : „Supt numele general de *document* se înțălege orișice hîrtie veche eșită din cancelaria gospod, cum și orișice *act public sau privat,* care privește o afacere dintre una sau mai multe persoane" [7]. A. D. Xenopol, definește, la rîndu-i, foarte elastic documentele, numindu-le „icoanele resfrînte de inteligența omenească și păstrate prin mijlocul scrisoarei" [8]. Arhivistul și paleograful francez Ch. V. Langlois socoate a fi surse istorice „actele oficiale *de orice fel :* diplome [hrisoave], socoteli, anchete etc. și corespondența publică sau privată" [9]. Pentru Seignobos documentul este „un vestigiu al faptelor anterioare", „o informație" [10]. Și, în fine, o caracterizare a lui Raymond Aron : „Totul — monede, gravuri, tablouri, sculpturi, resturi de palate, relatări [expuneri], poeme — este document, dacă din ele se pot extrage unele informații despre un anume aspect al vieții materiale sau despre o anume trăsătură a vieții morale a oamenilor din trecut" [11]. Șirul calificărilor diverse poate continua.

Evident că atare interpretări nivelatoare, reduse, în genere, la surprinderea funcției, și nu a esenței izvoarelor, debilitează întrucîtva aura documentară a mărturiilor de orice fel despre trecut, mai cu seamă a celor despre evul modern, în care nu mai avem de-a face cu fapte devenite „invizibile", „misterioase" prin scurgerea unei perioade îndelungate de la consumarea lor, fapte pe care unii cercetători le consideră, din această pricină, mai profunde în înțelesuri istorice. Ecoul istoriei nu mai este cel din urmă cu sute de ani și nici documentele care reflectă un trecut oricum apropiat nu mai sînt niște „cronice bătrîne". Intervine apoi împrejurarea — foarte specifică și presei — că efortul pe care-l pretinde, de regulă,

[5] A. I. Mihailov, A. I. Ceornîi, R. S. Ghiliarevski, *Osnovî informatiki,* Izdatelstvo „Nauka", Moscova, 1968, p. 81.

[6] A. I. Rozov, *Fantaziia i tvorcestvo (K postanovke voprosa),* în „Voprosî filosofii" (Moscova) nr. 9/1966, p. 114.

[7] Gheorghe Ghibănescu, *Prefață,* în Theodor Codrescu, *Uricarul sau Colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor,* vol. XXIII, Tipografia „Buciumului român", Iași, 1895, p. IV.

[8] A. D. Xenopol, *Principiile fundamentale ale istoriei,* Tipografia „H. Goldner", Iași, 1900, p. 407.

[9] Ch. V. Langlois, *Introduction,* în Ch. V. Langlois, H. Stein, *Les archives de l'histoire de France,* Alphonse Picard, Paris, 1891, p. I.

[10] Ch. Seignobos, *Méthode historique appliquée aux sciences sociales,* Félix Alcan, Paris, 1909, p. 17.

[11] Raymond Aron, *Dimensions de la conscience historique,* deuxième édition révisée, Librairie Plon, Paris, 1964, p. 105.

critica externă a surselor mai vechi dispare aici în măsură evidentă, micşorînd iarăşi prestanţa mărturiilor moderne, din simplul motiv că pentru unii exegeţi descifrarea prea lejeră a diverselor informaţii despre documente s-ar afla în raport invers proporţional cu valoarea conţinutului lor.

Intrarea presei în familia surselor istorice este mijlocită însă, în mod accentuat, de faptele noi sau de judecăţile pe care evenimente cunoscute de istoric din alte documente le-au inspirat contemporanilor acelor evenimente, de amănuntul informativ-documentar al materialului său, imposibil de neglijat, chiar în eventualitatea în care valoarea şi cantitatea documentelor primare ar copleşi. Cu ajutorul presei, oamenii îşi fac mai cuprinzător şi mai amănunţit, dar şi mai contradictoriu, tabloul contemporaneităţii, în faţa propriilor ochi. Prin presă — se consideră îndeobşte —, istoriografia îşi conturează dimensiuni suplimentare, în cele mai neaşteptate planuri, dobîndeşte noi profunzimi. Fixînd, într-o măsură sau alta, procese şi fapte sociale, idei şi ipoteze etc., *publicistica se transformă într-o mare enciclopedie social-politică, în continuă dezvoltare, dar puţin sistematizată şi puţin unitară, mereu dornică să nu elimine nimic din ceea ce i-ar face mai trainic numele de panoramă a cotidianului.*

În Egipt, cu 13 veacuri înaintea erei noastre, existau şi se utilizau papirusuri de informare, guvernamentale sau independente, „chiar şi ostile cercurilor oficiale“ [12], şi este îndoielnic că cineva s-ar gîndi să conteste interesul pe care ele îl prezintă pentru istoric. Iar cu aproape două milenii în urmă, Tacitus, marele istoric al Romei, pomenea în rîndul izvoarelor documentare ale *Analelor* sale şi acel „Ziar al poporului roman“ („Acta diurna populi Romani“), care, departe de ceea ce numim astăzi un jurnal propriu-zis, furniza, totuşi, informaţii demne de atenţie şi adeseori cuprinzătoare asupra vieţii de stat sau a evenimentelor cotidiene. Altfel stau lucrurile în cazul presei epocii moderne, al presei în adevăratul înţeles al termenului, al cărei rol capătă dimensiuni sociale odată cu condiţiile sociale ale dezvoltării. „Jurnalul — scrie Paolo Orano — creează în fiecare zi un spectacol complet al universului“ [13]. Iar concretul zilei este o dezvăluire materială, palpabilă a evoluţiei vieţii omeneşti pe o nesfîrşită diversitate de planuri, de unde şi continuitatea efervescentă şi individualitatea sa în oricare moment istoric. Urmînd acelaşi fir al ideii, Bernard Voyenne susţine că „Scrisul conferă fiecărei zile o valoare singulară“ [14].

Mulţumită înregistrării imediate, „la cald“, a faptelor zilei, îmbrăcate în materialul istoric al pasiunilor — opinează Orano —, presa ne garantează, documentar chiar, virtuţile sale istoriografice strălucitoare. „Actele justificative ale istoricului — observă el — sînt «documentele zilei» ; cu cît se îndepărtează de ziua evenimentului care formează obiectul reconstrucţiei istoriografice, cu atît este mai plin de îndoieli. Ceea ce valorează este cuvîntul contemporanilor, relatarea imediată, documentul cotidian, pe scurt materialul gazetăresc. *Istoricul toarnă apa îngheţată a*

[12] René de Livois, *Histoire de la presse française*, vol. I. *Des origines à 1881*, Editions Spes, Lausanne, 1965, p. 1.

[13] Paolo Orano, *Canaglie, venturieri, apostoli del giornalismo*, Edizioni „Corbaccio“, Milano, 1931, p. 14.

[14] Bernard Voyenne, *La presse dans la société contemporaine*, Librairie Armand Colin, Paris, 1962, p. 15.

criticii peste pasiunile contemporane legate de faptul pe care-l studiază...“ [15]. Italo de Feo pune în comparație presa cu alte scrieri din trecut destinate publicului și deduce că, prin trăsăturile sale, publicistica pare a fi superioară acestora. A spune gazetărie — scrie el — echivalează cu a spune „caracter nemijlocit, spontaneitate, simț al amănuntului, claritate, înclinație spre popularizare [a unor idei], și asemenea caracteristici proprii tocmai artei gazetărești se întîlnesc în unele pagini clasice și lipsesc din multe scrieri ale secolelor trecute, deși aceste scrieri erau adresate unui public larg“ [16].

În literatura de specialitate din țara noastră s-au enunțat o serie de considerații la adresa resorturilor istorice-documentare ale publicisticii, care se întîlnesc în ideea că cercetătorul trecutului nu poate lăsa la o parte acest transmițător de informații, grație tocmai abundenței datelor sale în felurite zone ale realităților consemnate, uneori cît se poate de elocvente, lucru firesc de altminteri, derivat din însești preocupările informaționale specifice — economice, sociale, politice, culturale etc. — ale presei, susținute și oglindite cu insistența ce-i este proprie. „În special, revistele și ziarele — scrie N. Georgescu-Tistu —, al căror număr sporește mereu din secolul al 17-lea încoace, aduc încontinuu enorm material informativ, care nu poate fi trecut cu vederea...“ [17]. Ioan Lupaș califică fără echivoc ziaristica tuturor timpurilor drept „un prețios izvor istoric“ pentru toți cercetătorii istoriei noastre politice, culturale și social-economice [18]. Istoricul și arhivistul Aurelian Sacerdoțeanu, pornind de la proveniența informației gazetărești, clasifică ziarele în categoria izvoarelor istorice *indirecte*, adică a izvoarelor în care „informația ne-a fost transmisă pe altă cale“ [19] decît în izvoarele istorice directe, pe care „noi înșine le-am consemnat“ [20]. Nici una dintre mărturiile indirecte, scrie A. Sacerdoțeanu, „nu este de disprețuit, fiecare fiind rezultatul unui anumit stadiu de civilizație și de înțelegere istorică a vieții“ [21]. O observație de un interes aparte formulează acad. Aurel Avramescu și Virgil Cândea, care atribuie presei rolul principal în reflectarea unor anume manifestări ale vieții sociale : „Pentru faptul social, cotidian, esențial ca semnificație, dar efemer, adesea, ca manifestare, presa este *colectorul* principal al informațiilor și *transformatorul* lor în documente. Ea face dintr-un fapt o informație și dintr-o informație un document“ [22].

Cel mai complex presa este conturată ca mijloc de influențare, de exprimare politică socială și, dat fiind caracterul său — de produs al activității sociale —, ca reflector multifascicular al trecutului și, deci, ca sursă istorică. „Rolul presei în societate — opinează N. Goldberger și

[15] Paolo Orano, *Op. cit.*, p. 9.
[16] Italo De Feo, *Venti secoli di giornalismo*, Canesi Editore, Roma, 1962, p. 9.
[17] N. Georgescu-Tistu, *Bibliotecile în cadrul documentării*, în „Buletinul Centrului român de documentație“, anul II, nr. 1/2, 1941, p. 5.
[18] Ioan Lupaș, *Contribuțiuni la istoria ziaristicei românești ardelene*, Editura „Asociațiunei“, Sibiu, 1926, p. 4.
[19] Aurelian Sacerdoțeanu, *Îndrumări în cercetările istorice*, Casa Școalelor, București, 1945, p. 29—30.
[20] *Ibidem*, p. 29.
[21] *Ibidem*, p. 105.
[22] Aurel Avramescu, Virgil Cândea, *Introducere în documentarea științifică*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 142.

N. Copoiu — a fost variabil, în raport cu stadiul ei de perfecționare și cu împrejurările istorice. Dar totdeauna acest rol a exprimat două ipostaze ale presei : prima ipostază a fost de factor activ în societate ca mijloc redutabil de informare, de influențare și de orientare a opiniei publice. Ipostaza a doua este aceea de oglindă a societății : presa, reflectînd întreaga problematică a vieții cotidiene a populației, este un rezultat, un produs al societății și, din acest punct de vedere, ea capătă un rol nou, devine o sursă, un izvor pentru istoriografie. În orice condiții, ca exponent și instrument al opiniei publice sau al unei părți din aceasta, presa a fost și este un izvor pentru scrierea istoriei" [23]. În fapt, ziarul indică în mod dinamic și, în același timp, mai accentuat și mai nuanțat îngemănarea neîntreruptă a fenomenelor sociale, influențarea și determinarea lor reciprocă, ivirea, dezvoltarea și dispariția acestora, ritmul, tensiunea vieții social-politice și meandrele ei, jurnalul fiind, prin excelență, o instituție care acționează ideologic-politic printr-o singură cale — cultivarea *de specialitate* a informației. Între politic și jurnal legătura este atît de sudată încît confundarea lor pare firească. „Prin natura lor — constată Traian P. Lungu —, publicațiile periodice furnizează o bogată și variată gamă de informații privind activitatea politică cotidiană, prin redarea diferitelor opinii ale participanților direcți sau a observatorilor obiectivi legate de frămîntările sau confruntările politice. Totodată, acestea, și îndeosebi presa, oferă cercetătorului analize retrospective ale activității politice, care, exceptînd pericolul unor prezentări subiective, sînt de cele mai multe ori bogate în aprecieri și concluzii" [24].

Presa din țara noastră reunește resorturi documentare demne de interes la fixarea unor trasee istorice ale societății românești în atare laturi cum sînt : *esența* și *evoluția* regimului social-politic din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pînă la eliberarea țării de sub jugul fascist ; *factorii* care au determinat schimbări în conținutul său ; *structura economică și socială* în România în fiecare din fazele acestei perioade ; *curentele social-politice* cu privire la căile de dezvoltare a României ; schimbările intervenite în *structura de clasă* a țării ; tendințele și regrupările din rîndul partidelor politice etc. Sigur că diferențierile structurale, ca și nuanțările cele mai imperceptibile sînt caracteristici de căpetenie ale peisajului jurnalisticii românești, descifrabile istoriografic.

Deși nu întreprindem o analiză a presei revoluționare, se impune a releva că o mare valoare istorică prezintă studiul publicisticii mișcării muncitorești, care a realizat analize ale acestor aspecte, oferind documente de interes aparte pentru a se defini evoluția ideilor programatice ale mișcării socialiste, locul mișcării muncitorești în viața politică a României, rolul Partidului Comunist Român ca cea mai avansată forță în lupta pentru progresul țării, iar în alt plan complexul factorilor care au erodat, pas cu pas, regimul exploatator, pînă la completa și definitiva lui prăbușire. În țara noastră, fructificarea științifică a presei revoluționare în cercetarea istorică cunoaște noi orizonturi prin activitatea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., care, înțele-

[23] Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu, *Presa muncitorească — izvor al istoriei mișcării muncitorești*, în „Anale de istorie", anul XV, nr. 2, martie—aprilie 1969, p. 116.

[24] Traian P. Lungu, *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, Editura științifică, București, 1967, p. 24—25.

gînd superior rolul acestor izvoare, alcătuieşte metodic, începînd din anul 1964, suita de volume *Presa muncitorească şi socialistă din România* *, lucrare monumentală, care realizează la un înalt grad de competenţă selecţia şi punerea în valoare a materialelor celor mai reprezentative, concepută fiind după cele mai moderne norme de publicare a documentelor. Adăugînd activitatea de editare a volumelor de *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România* ** şi a altor mărturii istorice, avem o ilustrare majoră a preocupărilor prodigioase ale institutului în această direcţie, care au cristalizat o adevărată şcoală de studiere şi de promovare, pe temeiurile ştiinţei istorice marxiste, a unor documente pline de sevă, care evocă într-o gamă diversă de forme eroicul trecut de luptă revoluţionară al clasei muncitoare din România, al Partidului Comunist Român. Au fost publicate de asemenea lucrări de istorie a presei, antologii şi cercetări bibliografice, care furnizează istoricului şi publicului larg informaţii fundamentale — sub raportul tematic şi documentar — despre publicistica din ţara noastră şi mai cu seamă despre publicistica revoluţionară, precum şi cîteva studii de metodologie ***.

Juxtapunerea aprecierilor atît de diverse ca cele de mai sus despre rolul documentului primar şi al informaţiei de presă, mai cu seamă că

* Lucrarea apare sub îngrijirea unui colectiv de redacţie, format din : Ion Popescu-Puţuri (redactor responsabil), Nicolae Goldberger, Augustin Deac, Ion Felea. Vol. I, partea I (1865—1889), XIX+644 p. ; vol. I, partea a II-a (1890—1900), 744 p. ; vol. II, partea I (1900—1907), XVI+904 p. ; vol. II, partea a II-a (1907—1916), VIII+760 p.

** Între anii 1966 şi 1970 au fost editate patru volume de documente : 1893—1900 ; 1910—1915 ; 1916—1921 ; mai 1921—august 1924 —, în care sînt oglindite masiv şi materialele de presă.

*** Remarcăm, cu titlu de exemplu, cîteva dintre aceste lucrări şi studii : Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. şi a organizaţiilor sale de masă. 1921—1944*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1963, 384 p. ; *Ziare ilegale ale organizaţiilor create şi conduse de Partidul Comunist din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", anul VI, nr. 6, noiembrie—decembrie 1960, p. 85—99 ; *Lucrări şi publicaţii din România despre Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie (1917—1944)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, 186 p. ; Titu Georgescu, *Intelectuali antifascişti în publicistica românească*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1967, 431 p. ; A. Karetchi, C. Cloşcă, *Publicaţii antifasciste ieşene*, Comitetul judeţean al P.C.R., Secţia propagandă, Iaşi, 1969, 211 p. ; Nicolae Copoiu, *Istoria şi memorialistica*, în „Contemporanul" nr. 32 (1 139), din 9 august 1968, p. 8. ; Nicolae Rauş, *Valorificarea documentaţiei în literatura istorică*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 5, septembrie-octombrie 1967, p. 101—110 ; Constantin Antip, *Contribuţii la istoria presei române*, Uniunea ziariştilor din R.P.R., Bucureşti, 1964, 216 p. ; *Presa literară românească. Articole-program de ziare şi reviste (1789—1948)*. Ediţie în două volume, note, bibliografie, indici de I. Hangiu. Cu o introducere de D. Micu, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968 ; C. Dinu, L. Gartemberg, *Învăţămîntul în presa progresistă şi de partid (1872—1944)*. Index bibliografic selectiv, Editura de stat didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1961, 215 p. ; Mioara Cimpoieş, Octavian Ionescu, *Probleme de pedagogie în presă de la Unirea Principatelor pînă la cucerirea independenţei României* [Prefaţă de prof. dr. docent Ştefan Bîrsănescu], Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1967, 352 p. ; Vasile Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania. 1860—1918*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1966, 323 p. ; Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *„Contemporanul" şi vremea lui*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1959, 339 p. ; Ioan Lupu, Nestor Camariano, Ovidiu Papadima, *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1966—1970. Vol. I, 1790—1850 ; vol. II, 1851—1858 (la volumul al II-lea figurează ca autor şi Dan Berindei).

aceasta din urmă a beneficiat, cum s-a putut observa, de calificări favorabile mai precise, mai nete, poate naşte impresia că izvoarele istorice ale perioadei moderne ar tinde să se egalizeze sub raportul potenţelor informative, al zonelor de reflectare a faptelor, ceea ce ar şterbi prestigiul lor documentar şi, prin urmare, valoarea studiului istoric al acestei perioade. Ar însemna astfel că selecţia graduată pe temeiul valoric al tipurilor de izvoare nu ar mai rămîne un principiu incontestabil şi unic, de unde ar decurge implicarea haotică a mărturiilor trecutului în opera istorică. Este o chestiune care actualizează şi ea dezbaterea raporturilor dintre sursa primară şi materialul de presă pentru desemnarea — prin luminile comparaţiei — a individualităţii lor documentare, implicit a terenului pe care acestea se întîlnesc şi cooperează spre a conduce către dezvăluirea adevărului istoric.

Uneşte aceste tipuri de documente mai întîi împrejurarea că ambele înregistrează fapte întinse şi durabile sau fapte scurte şi limitate prin intermediul informaţiei scrise, care comportă o suită de trăsături specifice în cadrul mijloacelor de transmitere a cunoştinţelor. Ambele îşi acreditează caracterul de document istoric prin aceea că s-au aflat, cel mai adesea, foarte aproape de locul şi momentul în care s-au consumat evenimentele, procesele istorice înregistrate ori au avut la îndemînă — cum cerea Hasdeu unei mărturii mai noi pentru a primi investitura de izvor istoric — „nişte adevărate sorginţi în virtutea cărora se pronunţă“ [25]. Şi documentul primar şi presa au fost concepute pentru a fi citite mai mult sau mai puţin tîrziu (în jurnal, prezentul imediat devine istorie şi deci materialele sale trec în planul surselor documentare încă din momentul difuzării lor în public). Atitudinea subiectivă, umbrirea sau travestirea adevărului nu sînt excluse nici într-un caz, nici în altul. *Reflectarea realităţii este, în majoritatea documentelor, un proces care nu se limitează la o transpunere mecanică, ci implică poziţia ideologică, interesele de clasă ale autorului, cum şi nivelul său de cultură, emoţiile, voinţa etc., adică factori din afara faptelor consemnate.* Se vehiculează nu arareori opinia că documentul de arhivă conservă o obiectivitate mai pregnantă, păstrîndu-se ca mărturie descătuşată de orice tendinţă, pe cînd presa a fost elaborată anume *pentru a fi citită,* lucru care i-ar diminua rezistenţa în faţa criteriilor obiectivităţii. Dar aşa cum există documente inexacte pe de-a-ntregul sau în parte, tot la fel atîtea şi atîtea materiale de presă sînt zămislite pe flagelarea adevărului, jurnalul fiind, în orînduirea capitalistă, o expresie organică a modului de acţiune socială, politică şi ideologică, bazat pe fals şi injustiţie, al cercurilor burgheziei. Care document istoric — se întreabă Henri Calvet — „poate fi folosit fără rezerve şi fără precauţii ?“ [26].

Gradul de „stabilitate“, de autonomie al conţinutului lor documentar le distinge însă fundamental, şi observaţia are o marcantă valoare metodologică pentru exegeza istorică. Izvorul arhivistic se desemnează

[25] B. P. Hasdeu, *Op. cit.*, p. IX.
[26] Henri Calvet, *La presse contemporaine*, Fernand Nathan, 1958, Paris, p. 202.

ca *entitate documentară independentă*, ale cărei consemnări sînt, în primul rînd, rezultatul influenței directe a realităților pe care le înregistrează, reflectînd poziția, ideile, nivelul de cultură etc. ale celui ce le-a dat naștere. După traversarea probelor criticii externe și interne, un atare document poate fi luat în seamă fără rezerve (nu avem în vedere aici importanța conținutului pe care-l oglindește). Cu alte cuvinte, izvorul primar este un dat, structura sa intimă este finită, informațiile sale pot fi ierarhizate și corelate cu conținutul altor documente.

Ca instrument de reflectare sistematică a pluralității datelor vieții sociale, presa reunește *„cunoștințe într-o primă formă*, comunicate pentru actualitatea lor" [27] și înrîurite considerabil și nemijlocit de diverși factori din afara evenimentelor în cauză, de presiuni autoritare externe autorului, care îi determină într-un anume grad comunicarea. Datele înregistrate de jurnalistică aparțin unei realități în plină evoluție și prefacere, în condițiile dezvoltării tot mai complexe a vieții sociale [28].

Procesul de lămurire, de „maturizare" a informației gazetărești traversează obstacole mai dificile și mai complicate decît studiul documentului primar. Pentru că *materialele de presă se află în stare de latență documentară, de gestație, reprezintă construcții informaționale nefinisate și, de aceea, nu se impun prin ele însele ca izvoare în accepție reală, ci numai ca surse pentru „producerea" ulterioară de izvoare cu ajutorul mărturiilor primare* (excludem, bineînțeles, documentele propriu-zise pe care ziarul le reproduce și care implică o problematică specifică, foarte complexă la rîndul său).

Dar convertirea materialului de presă în document nu este o operație mecanică, impersonală, ci *un act de ordin esențialmente istoric*. Operațiile la care este supus materialul de presă (analiza unor atare aspecte cum sînt : originea informației, locul și forma sa de expunere în spațiul ziarului, nivelul intervenției în conținutul materialului, obiectivele politice și economice-sociale ale acelui ziar, natura intereselor sale concrete în evenimentul reflectat, genul ziaristic în care este comunicată informația, dimensiunile articolului, inclusiv în raport cu manuscrisul predat redacției, pregătirea jurnalistului în problemă și în genere, iar apoi proba de rezistență a informației în cauză prin punerea ei față în față cu informația din documentele primare etc.) nu conduc, desigur, la ivirea unui nou document istoric, investit cu trăsăturile proprii unei mărturii independente. Este vorba numai de o reactivare a informației jurnalistice, de împuternicirea ei de a se introduce în analiza istorică efectivă. Cum unghiurile și interesele istorice de studiu diferă, iar capacitățile exegeților de a sintetiza, de a finisa și de a fixa informația de presă ca document la același nivel și în aceeași concluzie nu se întîlnesc ușor, fie și numai din motivul că cercetările istorice, descoperirea neîncetată de noi documente extind viziunea asupra informației jurnalistice, posibilitățile de reconsiderare,

[27] Aurel Avramescu, Virgil Cândea, *Op. cit.*, p. 187.

[28] Henri Berr, *Avant-propos. Le journal et l'histoire*, în Georges Weill, *Le journal. Origines, évolution et rôle de la presse périodique*, La Rénaissance du livre, Paris, 1934, p. XVIII.

înseamnă că această informație se *re-creează*, se lămurește necontenit ca sursă istorică. Prin semnificațiile noi pe care le poate degaja, ea rămîne, așadar, o publicație nouă nu numai în momentul apariției, ci după ani și ani, de astă dată reflectată în opera istoricului, certificînd și pe această cale adevărul că în vreme ce documentul primar este în mod normal un ceasornic de siguranță un complement al cercetătorului avizat, apt într-o mai mare măsură să formeze certitudini, utilizarea materialului gazetăresc ridică în fața cercetătorului un întreg complex de probleme.

Sînt mulți factori care întrețin instabilitatea informației jurnalistice, lipsa ei de autonomie documentară. Întîi de toate, un material de presă nu-și poate circumscrie informația exclusiv la cadrul său, la logica sa internă și deci nu poate fi luat în seamă ca mărturie de sine stătătoare. Același număr se interpretează în cadrul direcțiilor, tendințelor respectivului jurnal. În sfîrșit, jurnalul urmează o cale a sa în peisajul publicistic al perioadei, pregnant eterogen sub raportul orientării, al intereselor de moment și de perspectivă, al domeniului de preocupări pe terenul informațional, al nivelului de difuzare a informației. Acest din urmă lucru are importanța sa particulară, întrucît a admite că există nu o presă în genere, ci numai jurnale propriu-zise, *cu chipul lor specific în fiecare moment*, înseamnă deodată a privi și a categorisi fiecare jurnal *potrivit cu platforma lui politică-ideologică*, iar aceasta definește nemijlocit destinele informației, calitatea documentară a oricărei publicații.

Escamotarea adevărului este instrumentul tipic de acțiune al claselor împilatoare, al guvernelor retrograde, care mențin o vastă întreprindere publicistică pentru a interveni pe plan social-politic și prin deturnarea conținutului real al informației. „În multe privințe — remarca „Socialismul" în 1923 —, ea [presa] este mai însemnată pentru burghezie ca celelalte 3 puteri ale statului, cea judecătorească, cea legislativă și cea executivă" [29]. Pentru istoric, denaturările publicisticii burgheze sînt un indiciu relevant al pozițiilor și tendințelor injuste ale claselor exploatatoare, al dedesubturilor regimului politic în fiecare etapă, căci, după cum se știe, subiectivismul nu este unul și același în genere, ci se încadrează în datele concretului istoric. Sub acest raport cercetătorul este avantajat în opera de prospectare istorică, deoarece presa își dezvăluie ușor, deși nu este o regulă, multe din inexactitățile și falsurile sale, care își au, volens-nolens, proba contrară în însuși conținutul informației publicate în scopuri de inducere în eroare.

Pe măsura avansării în timp, metodele presei burgheze de viciere a adevărului aveau să se rafineze. „Pretenția [presei burgheze] de independență și aparența că ar fi cu adevărat așa cum pretinde — observă articolul mai sus pomenit din „Socialismul" — o fac și mai folositoare pentru interesele celor mari". Dacă existența neadevărului este mai la îndemînă de semnalat, mobilurile subtilizării lui cauzează cercetării istorice mari dificultăți, ele urmînd interese neașteptat de diferite, economice, politice, sociale etc., nu ușor previzibile, care se exercită deodată

[29] *Pentru presa noastră*, în „Socialismul", anul XVIII, nr. 64, din 12 august 1923

în corpul ziarului. În istoriografie, chestiunea definirii poziției unui jurnal ține în mare măsură de această situație, ajutînd exegetul să se ferească de simplificări și de încadrări procustiene. Cercetătorul polonez Tadeusz Butkiewicz semnalează că numeroși autori ai unor lucrări de istorie a presei nu sînt la curent cu orientarea redacțiilor și cu țelurile caracterizatoare ale organelor de presă pe care le examinează cît și cu factorii care determină forma definitivă a acestora. „În cercetarea lor asupra conținutului ideal al presei — spune Butkiewicz —, ei pornesc de la premisa falsă potrivit căreia conținutul presei este în conformitate cu programul politic al acelora ale căror interese le exprimă. O astfel de observare duce la afirmații potrivit cărora ideologia unui organ de presă ar fi concepută ca o «ideologie în sine». Dar conținutul și orientarea definitivă a unui organ de presă, poziția sa într-o situație specifică sînt influențate de diferiți factori, cum ar fi starea opiniei publice, considerente tactice, atitudini personale, particularitățile personalului ziaristic (și în special ale patronilor), forțele externe etc., și nu numai de programele politice ale persoanelor din conducere. A ignora acești factori atunci cînd se interpretează conținutul ideal înseamnă o simplificare prea mare și adesea o eroare..." [30]. Faptul nu conduce la abandonarea presei ca sursă de documente, fiecare jurnal ocupînd, prin prisma documentară, un loc al său, dar atrage atenția asupra capacităților ideologice și nu mai puțin asupra cunoștințelor cercetătorului privind nuanțele orientării și conținutului fiecărui organ publicistic, iar pe de altă parte asupra erudiției sale istorice. „Nota de subiectivism — scrie Titu Georgescu — se elimină în raport direct cu capacitatea istoricului de a analiza multitudinea fenomenelor social-politice desprinse nu numai dintr-un articol, dintr-o gazetă sau revistă, ci din studierea materialist-istorică a perioadei, a evenimentului sau personalității respective" [31].

Istoricul își întemeiază certitudinile asupra datelor trecutului conținute în diverse organe de presă călăuzindu-se după documentele primare, și mai cu seamă după documentele mișcării muncitorești, interesate în dezvăluirea și designarea pînă la capăt obiectivă a faptelor oglindite. Înmulțirea studiilor despre documentația de orice gen aparținînd mișcării muncitorești revoluționare, inclusiv despre presă, în cadrul cercetărilor de istorie a mișcării muncitorești este de natură să clarifice în chip esențial înțelegerea științifică a istoriei naționale, să ofere indicii incontestabile pentru certificarea gradului de obiectivitate și pentru explorarea documentației emanate în afara mișcării muncitorești *.

[30] Tadeusz Butkiewicz, *Despre problemele cercetării în materie de istorie a presei*, în „Kwartalnik Prasoznawczy" nr. 3/1957, p. 59 (citat după „Presa noastră", anul XII, nr. 9, septembrie 1967, p. 37).

[31] Titu Georgescu, *Intelectuali antifasciști în publicistica românească*, Editura științifică, București, 1967, p. 6.

* Delimitările documentare ale presei muncitorești sînt interesant trasate în articolul mai sus citat al lui Nicolae Goldberger și Nicolae Copoiu.

Mecanismul de constituire a izvoarelor primare și a informației de presă, greutatea documentară diferită cu care se învestesc aceste două tipuri de surse aduc în discuție un alt grup de probleme. Se distinge aici, în planul întîi, ideea că documentul primar este direct destinat să testeze trecutul prin însăși rațiunea existenței, a supraviețuirii sale, căci, odată ce și-a confirmat veridicitatea, poate fi exploatat *integral* în scopuri istoriografice, în vreme ce presa nu atinge, de regulă, aceste limite înalte, multe dintre materialele sale neslujind cercetarea istorică. Ea participă la scrutarea istoriei cu unele dintre atributele sale, mesajul său fiind mai transparent, mai simplificat din unghiul documentar, deși reflectă realitățile sociale printr-o masă impresionantă de informații și la un nivel constant intelectual, ceea ce nu este totdeauna caracteristic izvoarelor primare. Este de făcut observația că una e aria faptelor transcrise de gazete și alta substanța lor documentară. O corespondență perfectă între importanța atîtor evenimente, procese istorice oglindite în presă și valențele documentare ale materialului jurnalistic ar face din publicistică un document istoric ideal.

Într-o singură împrejurare presa poate egala potențialul documentar al izvorului arhivistic, și anume cînd este vorba de reflectarea activității sale ca transmițător de informație, ca tribună social-politică. Atunci, într-un chip aparte, ea este și propriul său „*document primar*". Faptul este cu totul interesant, întrucît presa se circumscrie în registrul factorilor de acțiune social-politică nu numai prin orientarea informației — act esențialmente politic, propriu oricărui document —, ci, în primul rînd, prin materialele directe de atitudine, de poziție, prin opiniile exprimate, care domină coloanele atîtor gazete. Pentru întîia oară avem de-a face cu un tip de surse istorice care, la vremea elaborării lor, au avut în întregime o funcție organic activă în viața socială ca mesager de informații și ni s-au transmis cu această funcție, manifest conservată.

Îngroșate la maximum, carențele de felul celor semnalate fac ca atîtea și atîtea ziare să rămînă, parțial sau integral, la periferia sau în afara laboratorului de cercetare istorică. O dezvoltare de nivel înalt a investigărilor documentare în materialul jurnalistic conduce la nevoia formării de specialiști eruditi ai domeniului, pe temeiuri profesionale unitare, și la alcătuirea instrumentelor fundamentale de referință, care să ofere certitudini asupra elementelor definitorii — politice, ideologice, culturale, documentare ori de altă natură — ale fiecărui jurnal în fiecare perioadă a existenței sale și pentru marile teme de studiu, cel puțin. Sînt indicii destule că atare instrumente ar scoate la iveală date care, prin alte mijloace, n-ar fi de depistat. Resorturile documentare ale oricăror jurnale ar putea fi privite comparativ, și aceasta ar fi o bază pentru semnalarea informației lor în scopuri istoriografice. Compararea necontenită se impune și din împrejurarea că, indiferent de jurnal, filonul său documentar nu se înscrie etern în aceiași parametri, datorită, între altele, împrejurării că presa, fiind într-o rapidă evoluție, își va modifica perpetuu formele și gradul de reflectare a cotidianului. Actualmente studiul jurnalisticii trecutului, insuficient cristalizat ca obiect, se reduce fie la tehnica presei, fie la faptele istorice nude din coloanele ei, scăpîndu-se din vedere

împrejurarea că învelişul gazetăresc al informaţiei este el însuşi o oglindire specifică, un mijloc de informaţie întru conturarea istoriei. Tipurile de izvoare interesează deci pe istoric nu numai sub raportul volumului şi ariei informaţiei despre faptele consemnate, ci tot atît de mult prin modalităţile de comunicare a mesajului, care mesaj este rezultanta faptelor şi, deopotrivă, a formei de oglindire, determinată istoric.

Slăbiciunile informaţionale ale presei apar astfel în raport cu soliditatea informaţiei din documentul primar. Nu înseamnă că unele sau altele din informaţiile diferitelor gazete ar fi indiscutabil transparente sub raportul dezvăluirii trecutului. Un miez se găseşte în imensitatea materiei publicistice, superior cîteodată chiar documentului primar, dar care nu se poate confirma prin el însuşi. Sînt gazetari fideli adevărului, profesiei lor, ideii de progres, cu un nivel de pregătire în aspectele pe care le abordează, edificaţi, într-un anume grad, asupra înfruntărilor social-politice, a istoriei partidelor, a doctrinelor şi tendinţelor lor, a liderilor politici, cunoştinţele lor integrîndu-se în conţinutul materialelor alcătuite şi formînd un izvor de mărturii, un mesaj documentar pentru timpuri viitoare. Fără a fi propriu-zis istoric, un asemenea gazetar „este mai degrabă un istoric de moment, un istoric de la o zi la alta" [32], şi aceasta e deja mult. Scriu apoi articole nu doar comentatorii de profesie, ci şi autori ocazionali — oameni politici, de cultură — cu vederi avansate, stăpîniţi de sobrietate, de răspundere pentru litera scrisă. Unii dintre cei care profesează din plin jurnalismul sînt şi remarcabili istorici (la noi Bariţiu, Şincai, Bălcescu, Kogălniceanu, Hasdeu — pentru a cita doar din veacul trecut). În spatele lucrului lor ziaristic stau fapte reale. Reputatul învăţat şi gazetar George Bariţiu, care preconiza „articuli serioşi" [33], îşi încredinţa cititorii despre sinceritatea scrisului său : „Nu voi spune însă decît numai ce ştiu pozitiv şi ceea ce pot documenta, nimic mai mult" [34]. Chiar dacă nu dau un răspuns integral şi întru totul exact (răspunsul ultim va fi al istoricului), materialele de felul acestora nu pot fi înlocuite prin alte documente. Pe de altă parte, ele servesc izvorul primar, îl îmbogăţesc, după ce şi-au măsurat veracitatea prin potenţele documentare ale aceluiaşi izvor. Numeroase alte împrejurări fac ca o seamă de informaţii să parvină întocmai în corpul jurnalelor, împrejurări care, ele singure, ar pretinde comentarii de anvergură. Adăugînd acea trăsătură, specifică numai jurnalului, de a fi propriul său document primar, avem un tablou, sumar desigur, al condiţiei documentare a presei.

Nu este, prin urmare, o regulă că presa devine document absolut în absenţa mărturiilor primare. Nivelul ei documentar nu poate fi exacerbat sau micşorat în funcţie de existenţa sau inexistenţa altor categorii de izvoare, ci poate fi doar comensurat prin alte valori informaţionale. Acest nivel, cu datele sale specifice, o clasifică, pe drept, ca „sursă complemen-

[32] Georges Verpraet, *Métiers et visages de l'information moderne*, Editions Néret, Paris, 1965, p. 18.

[33] George Bariţiu, *Partidele politice*, în „Gazeta de Transilvania", anul XI, nr. 8, din 27 ianuarie 1848.

[34] „Observatorul" (Sibiu), 1879, p. 187.

tară de prim ordin" pentru istoric [35]. Ea se situează, ca importanță documentară, după izvorul primar, dar ceea ce vine în rîndul al doilea nu este neapărat neglijabil, și unele dintre ziare sînt de interes capital în reconstituirea vieții social-politice a perioadei pe care o oglindesc.

*

Trăsăturile marcant individualizate ale peisajului documentar specific veacurilor moderne concentrează în laboratorul istoric teme și unghiuri inedite de studiu, implicațiile lor teoretice fiind de natură să adauge istoriografiei noi elemente reflexive, noi cîștiguri pe terenul profunzimii, al nuanțării și obiectivității. Amplificarea notelor analitice ale investigării izvoarelor primare în practica cercetării istorice extinde cadrul interpretării lor metodologice și le revelează virtuțile documentare incontestabile față de oricare alt gen de surse istorice.

Întrucît mărturiile primare nu sînt singura categorie de izvoare ale epocii moderne, utilizarea lor exclusivă în literatura istorică, cu toate potențele documentare pe care le vădesc, nu poate satisface termenii cunoașterii suficient de cuprinzătoare și de expresive a epocii moderne. Diversitatea așa de mare a intereselor, a pozițiilor implicate în documente, creșterea gradului de disimulare a intențiilor reale de comunicare fac necesar, la rîndu-le, apelul la alte genuri de izvoare. De aici nu decurge în nici un fel micșorarea valorii istorice a surselor primare ; din contra, ele își înalță valențele documentare prin celelalte tipuri de mărturii, pe care le fortifică și le acreditează documentar.

Cît privește informația de presă ca mărturie a trecutului, ea trăiește prin izvorul primar, fiind conturată și fixată documentar de către istoric, care o poate studia fără a deprinde, în prealabil, vreun nou domeniu al științei. Cu cît sursele de arhivă sînt mai numeroase și mai puternice, cu atît se potențează și capătă valori noi materialul de presă, dînd certitudini suplimentare istoricului în stabilirea valențelor documentare ale informației jurnalistice sau în neglijarea acesteia ca document. Axarea deliberată a cercetării numai pe elementele gazetărești — greu de acceptat prin ele însele ca sursă istorică — conduce, îndeobște, la o cunoaștere fragilă, vulnerabilă sub raportul veracității.

Interferarea izvoarelor primare și a materialului de presă într-un ansamblu documentar armonic, bineînțeles după încheierea operațiilor presupuse de critica internă și externă (de erudiție) și de ierarhizarea lor prin raportări istorice, este postamentul unei construcții istoriografice de factură realmente științifică. V. I. Lenin scria în martie 1913 conducerii Partidului social-democrat din Germania : „Dacă dv. doriți să cunoașteți problemele noastre, trebuie să folosiți ca sursă de informare documentele și publicistica, așa cum procedați, de pildă, urmărind lupta curentelor din Italia, Anglia ș.a.m.d." [36]. Și remarca — socotim — se extinde asupra cercetării tuturor sferelor vieții politice-sociale, cul-

[35] Jacques Kayser, *L'historien et la presse*, în „Revue historique" (Paris), anul 81, tom. CCXVIII, octombrie—decembrie 1957, p. 284.

[36] V. I. Lenin, *Opere complete*, ediția a doua, vol. 23, Editura politică, București, 1964, p. 9.

turale etc. ale epocii moderne, în care există deopotrivă documente primare şi organe de presă. În cele din urmă, ştiinţa istorică este operă de comparare şi de coroborare a faptelor, recte a izvoarelor, dictate acum şi de varietatea genurilor documentare, unele dintre ele neputînd supravieţui ca mărturii decît în solidaritate cu altele. Friedrich Engels, în *Introducere* la ediţia din 1895 a lucrării lui Karl Marx : *Luptele de clasă din Franţa. 1848—1850,* accentuează valoarea istoriografică a selecţiei materiei documentare, cu referire anume la istoria economică, selecţie care favorizează o viziune cuprinzătoare asupra trecutului, întrucît se produce în împrejurări ulterioare consumării evenimentelor. „Nu-ţi poţi face niciodată o idee de ansamblu clară asupra istoriei economice a unei perioade date chiar în momentul desfăşurării evenimentelor respective — spune Engels —, ci numai ulterior, după ce materialul a fost adunat şi triat" [37]. Pentru fiecare domeniu de fenomene, procese istorice, selecţia, care angajează atît de direct personalitatea cercetătorului, va urma trepte specifice, impuse de natura materialului, avîndu-se în vedere că o cantitate mare de informaţii — hotărîtoare pentru creşterea veracităţii — se poate dobîndi prin alegerea din universul informaţiilor a acelora care nu se limitează la o naraţie confuză, lipsită de sens, ci se pronunţă asupra faptelor sau îngăduie exercitarea eficace a observaţiei. Odată studiată, documentaţia lăsată în afară nu devine automat un rebut, fiindcă parte din elementele ei vor transpare, într-o măsură sau alta, în judecăţile istoricului. În acest fel, tot ce a lăsat trecutul sub raportul testărilor se include în evaluarea istoriografică.

Insistenţa în aceste procese ale creaţiei ştiinţifice aduce şi beneficii practice pentru efortul şi prestanţa cercetătorului, fiind ştiut că durata investigărilor sale documentare este în raport de inversă proporţionalitate cu timpul elaborării studiului şi în raport direct proporţional cu *calitatea,* cu *valoarea* concluziilor extrase. Şi munca ştiinţifică e solidară cu progresul cu cît — năzuind spre adevăr — afirmă idei de mai mare soliditate.

NICOLAE RAU

[37] Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere alese în două volume,* vol. I, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura politică, 1966, p. 92.

Sesiunea ştiinţifică de la Moscova dedicată celei de-a 25-a aniversări a înfrîngerii fascismului

Între 11 şi 13 mai 1970 a avut loc la Moscova sesiunea ştiinţifică consacrată celei de-a 25-a aniversări a victoriei Uniunii Sovietice asupra Germaniei fasciste în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Forurile organizatoare au fost Ministerul Apărării al U.R.S.S., Direcţia superioară politică a armatei şi flotei sovietice, Academia de ştiinţe a U.R.S.S. şi Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.

Sesiunea, care s-a desfăşurat în sediul Casei Centrale a Armatei, s-a bucurat de o largă participare : personalităţi militare şi obşteşti de prestigiu — mareşali, generali, ofiţeri superiori sovietici care au exercitat comenzi superioare în Marele Război pentru Apărarea Patriei, generali şi ofiţeri din organele centrale şi comandamente, istorici, cercetători ştiinţifici, cadre universitare din capitală şi din alte centre ştiinţifice-culturale ale U.R.S.S.

Au fost invitaţi şi au asistat la această importantă manifestare numeroşi delegaţi de peste hotare din ţări socialiste (Bulgaria, Cehoslovacia, Coreea, R. D. Germană, Iugoslavia, Mongolia, Polonia, România, Ungaria, R. D. Vietnam), precum şi din S.U.A., R.F.G. — un militant de frunte al partidului comunist —, Irak, Siria etc. ; a fost prezent şi secretarul general al Comitetului internaţional de istorie al celui de-al doilea război mondial, profesorul Henri Michel.

Delegaţia română a fost alcătuită din dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., generalul-maior Constantin Antip, secretar adjunct al Consiliului politic superior al Forţelor Armate, colonel Eugen Bantea, directorul Centrului de studii şi cercetări de istorie şi teorie militară, Ion Chiper şi Traian Udrea, cercetători ştiinţifici principali la Institutul de istorie „Nicolae Iorga".

Sesiunea s-a desfăşurat în şedinţe plenare, precum şi pe trei secţii : „P.C.U.S. — organizator şi însufleţitor al victoriei poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei" ; „Forţele Armate ale U.R.S.S. în Marele Război pentru Apărarea Patriei şi rolul lor hotărîtor în obţinerea victoriei de importanţă istorică mondială" ; „Eroismul po-

porului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei". Au fost prezentate 55 de comunicări şi referate.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de mareşalul Uniunii Sovietice A. Greciko, ministrul apărării al U.R.S.S. ; a adresat un cuvînt de salut academician M. Keldîş, preşedintele Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. Cele trei comunicări din şedinţa plenară au fost expuse de academician P. Fedoseev, directorul Institutului de marxism-leninism („Victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului german şi însemnătatea ei istorică mondială") ; mareşalul Uniunii Sovietice M. Zaharov („Faptele de arme ale poporului sovietic şi ale forţelor sale armate în Marele Război pentru Apărarea Patriei") ; general-colonelul M. Kalaşnik, locţiitor al şefului Direcţiei superioare politice a armatei şi flotei („Rolul conducător şi direcţiile principale ale activităţii P.C.U.S. în Marele Război pentru Apărarea Patriei"). Tot în şedinţă plenară au rostit cuvîntări de salut şi au expus comunicări delegaţii de peste hotare. În acest cadru, Gh. Zaharia a prezentat comunicarea „Însemnătatea istorică a victoriei împotriva fascismului".

Dintre comunicările prezentate în cadrul secţiei 1-a menţionăm pe cele expuse de general-colonel A. Jeltov („Principiile conducerii de către partid a Forţelor Armate în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei"), profesor dr. G. Morehina („Politica promovată de partidul comunist în domeniul economiei de război în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei"), colonel prof. dr. V. Morozov („Izvoarele victoriei Uniunii Sovietice în Marele Război pentru Apărarea Patriei"), colonel candidat în ştiinţe filozofice, docent S. Tiuşkevici („Demascarea concepţiilor reacţionare cu privire la caracterul Marelui Război pentru Apărarea Patriei"), colonel prof. dr. P. Isakov („Dezvoltarea principiilor leniniste ale muncii politice de partid în Forţele Armate Sovietice în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei"), colonel dr. M. Monin („Educarea militarilor sovietici în spiritul internaţionalismului proletar şi al frăţiei de arme — 1941-1945") şi colonel prof. dr. M. Semireaga („Folosirea experienţei P.C.U.S. din perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei pentru întărirea puterii de apărare a ţărilor lagărului socialist" ; în cadrul secţiei a 2-a, pe cele expuse de general de armată S. Ştemenko („Conducerea strategică a Forţelor Armate în cursul Marelui Război pentru Apărarea Patriei"), mareşalul V. Ciuikov („Triumful artei militare sovietice în bătălia de la Stalingrad"), mareşalul A. Eremenko (de asemenea despre marea bătălie de la Stalingrad), general de armată I. Pavlovski („Trupele de uscat în Marele Război pentru Apărarea Patriei") şi general-maior dr. A. Grîlev („Ştiinţa militară sovietică în anii războiului"), precum şi comunicările prezentate în secţia a 3-a de prof. dr. G. Komkov („Munca ideologică desfăşurată în rîndurile oamenilor muncii din U.R.S.S. în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei") şi dr. V. Sereghin („Particularităţile economiei de război sovietice în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei").

În materialele prezentate de personalităţile militare şi oamenii de ştiinţă sovietici s-au analizat multilateral rolul hotărîtor al Uniunii So-

vietice şi armatei sale în înfrîngerea Germaniei hitleriste, izvoarele victoriei U.R.S.S., au fost larg puse în evidenţă rolul conducător exercitat de P.C.U.S. în susţinerea efortului de război al popoarelor U.R.S.S., viabilitatea dovedită la examenul aspru al războiului de orînduirea economică şi politică sovietică ; a fost subliniat caracterul de clasă şi ideologic al războiului purtat de U.R.S.S. între 1941 şi 1945, contribuţia politicii U.R.S.S. şi a acţiunii armatei sale în eliberarea altor ţări de sub jugul fascist, urmările victoriei U.R.S.S. pentru schimbarea raportului în lume în favoarea forţelor progresului şi socialismului, semnificaţia actuală a rezultatelor obţinute de popoarele U.R.S.S., de Forţele Armate Sovietice în cursul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Diverse comunicări au combătut afirmaţiile şi orientările existente în istoriografia burgheză referitoare la cel de-al doilea război mondial.

General-maior K. Paşuk, în comunicarea „Frăţia de arme dintre Armata sovietică şi armatele ţărilor din Europa centrală şi de sud-est în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei" a acordat atenţie şi cooperării închegate în perioada august 1944 — mai 1945 între Armata română şi Armata sovietică în lupta comună împotriva Wehrmachtului nazist, a menţionat insurecţia antifascistă din România, participarea Armatei române la eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei, cooperarea fructuoasă dintre ostaşii sovietici şi români.

Prin conţinutul materialelor dezbătute, prin contactele pe care le-a prilejuit, prin caracterul ei jubiliar şi reprezentativ, sesiunea de la Moscova s-a înscris ca o manifestare ştiinţifică importantă şi de deosebită semnificaţie.

Colocviul internaţional de la Varşovia pe tema: „Europa centrală în timpul celui de-al doilea război mondial"

În zilele de 18—21 mai 1970 a avut loc la Varşovia, în sala de conferinţe a Institutului de istorie al Academiei poloneze de ştiinţe, colocviul cu tema *Europa centrală în timpul celui de-al doilea război mondial*, organizat de Institutul de istorie al Academiei poloneze de ştiinţe, Institutul de istorie militară şi Institutul polonez de relaţii internaţionale.

Rapoartele şi discuţiile s-au referit la următoarele probleme :

a) Relaţiile internaţionale în preajma celui de-al doilea război mondial ;

b) Regimul de ocupaţie nazistă în ţările Europei centrale ;

c) Mişcarea de rezistenţă şi lupta de eliberare a ţărilor din centrul şi sud-estul Europei.

La lucrările colocviului au participat istorici din douăsprezece ţări. Printre aceştia s-au aflat specialişti bine cunoscuţi în istoria relaţiilor internaţionale şi a celui de-al doilea război mondial, cum sînt : T. Jedruszczak, R. Frelek, S. Herbst (Varşovia), H. Batowski (Cracovia), H. Zielinski (Wroclaw), G. Castellan (Paris), P. A. Jilin (Moscova), K. Haas (Berlin), J. Vanwelkenhuyzen (Bruxelles), H. Steiner (Viena), V. Kral, C. Amort (Praga), Juhasz Gyula, V. Ranki, Magda Adam (Budapesta), F. Frassati (Roma) etc.

Din delegaţia română au făcut parte : prof. dr. Constantin Nuţu, dr. Viorica Moisuc şi col. Leonida Loghin. Primite cu mult interes de către specialişti, comunicările istoricilor români au adus o contribuţie originală la cunoaşterea unor probleme privind situaţia ţărilor centrale şi sud-est europene în preajma războiului, rezistenţa şi eliberarea României de sub jugul imperialismului german şi al dictaturii militare-fasciste, participarea Armatei române la războiul antihitlerist[1]. De o apreciere deosebită, pentru utilitatea ei, s-a bucurat, din partea istoricilor polonezi şi străini, bibliografia selectivă a lucrărilor româneşti pe tematica colocviului internaţional de la Varşovia (anexă la comunicarea lui V. Moisuc),

[1] Viorica Moisuc, *Unele consideraţii privind situaţia ţărilor din Europa centrală în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial ;* Maria Covaci şi Leonida Loghin, *Mişcarea de rezistenţă în România în perioada 1940—1944 ;* Constantin Nuţu şi Aurel Petri, *Importanţa politică şi militară a insurecţiei armate din august 1944.*

alcătuită de sectorul de documentare al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Colocviul, organizat ireproșabil, a prilejuit dezbateri de un înalt nivel științific. Rapoartele și comunicările, precum și intervențiile la discuții, au abordat probleme majore, referitoare la aspecte generale ale problematicii originilor și caracterului celui de-al doilea război mondial, aspecte particulare ale relațiilor internaționale și ale istoriei războiului și Rezistenței. S-a remarcat cu deosebire tendința spre analiza multilaterală, pe baza unei largi documentări de arhivă, a fenomenului politic, economic și social în conexiune cu contextul internațional istoric dat. La cunoașterea de ansamblu a istoriei țărilor din Europa centrală și sud-estică în ajunul și în timpul celui de-al doilea război mondial a contribuit dezbaterea unor aspecte specifice ale Rezistenței și eliberării lor.

Colocviul care s-a desfășurat la Varșovia a îngăduit un interesant schimb de opinii între specialiști, o mai bună cunoaștere reciprocă a rezultatelor cercetării, o analiză comparată a diferitelor probleme ale istoriei politice, sociale și economice din perioada 1919—1945 ; a fost evidentă dorința tuturor participanților de a dezvolta, în noi și variate forme, colaborarea științifică.

Conferința științifică internațională din Wuppertal, închinată împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui F. Engels

La Wuppertal a fost organizată, între 26 și 29 mai 1970, o conferință internațională cu participarea a 50 de oameni de știință — economiști, filozofi, istorici, sociologi, marxeologi —, închinată împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels. Au fost prezenți delegați din : Anglia, Austria, Berlinul Occidental, Elveția, Franța, R.F.G., Israel, Italia, Iugoslavia, Olanda, România, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S. Din partea României a participat N. Goldberger, prim-adjunct al directorului Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Conferința a ales ca președinte de onoare pe A. Cornu, vechi marxist din Franța, și un prezidiu activ, format din 11 persoane, care a condus ședințele conferinței, organizată pe mari teme despre viața și activitatea marelui clasic al marxismului : *Tînărul Engels, Engels ca economist ; Engels și știința militară ; Engels și mișcarea muncitorească din Germania ; Engels și mișcarea muncitorească internațională ; Engels și concepția despre lume și despre istorie.*

În cadrul conferinței au fost relevate o serie de aspecte mai puțin cunoscute despre viața și activitatea lui Engels, cum ar fi : activitatea lui din tinerețe în orașul Wuppertal, lupta politică desfășurată în această perioadă, atașarea sa timpurie la concepțiile lui Hegel și apoi ale materialistului Feuerbach, dezvoltarea tezelor proprii în *Manifestul Partidului Comunist* și alte lucrări monumentale ale marxismului, elaborate împreună cu Karl Marx.

Între expuneri s-au pus întrebări și au avut loc discuții. În cadrul dezbaterilor a fost subliniată actualitatea metodelor de lucru ale lui Engels pentru cercetarea științifică a zilelor noastre. De asemenea, s-a evidențiat ideea că F. Engles a fost nu numai un mare teoretician, creator al marxismului, dar și un activ conducător și organizator al mișcării muncitorești internaționale, rol pe care l-a îndeplinit mai ales după moartea lui Marx. În discuții au fost expuse și teze contradictorii, ca, de pildă, în problema clasei muncitoare și a rolului ei, a unității miș-

cării muncitoreşti, simţindu-se la unii vorbitori influenţa teoreticienilor Marcuse, Fischer etc., atitudini combătute de majoritatea participanţilor.

Referatul delegatului român despre F. Engels şi mişcarea muncitorească din România a suscitat un larg interes, aducînd multe lucruri inedite.

La închiderea conferinţei, organizatorii au hotărît editarea tuturor materialelor prezentate într-un volum omagial, în vederea sărbătoririi a 150 de ani de la naşterea lui Engels în luna noiembrie, cînd va avea loc o nouă întîlnire internaţională.

Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*

Editura politică, București, 1970, 790 p.

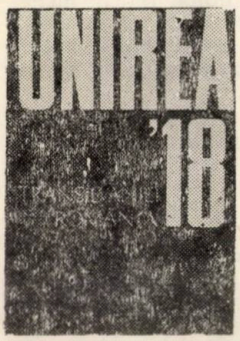

Ceea ce impune încă de la început această lucrare este documentarea amplă, constînd, în mare măsură, din surse inedite, aflate în numeroase arhive centrale și locale, cărora li se adaugă o bogată informație furnizată de presa timpului, corespondență și materiale cu caracter memorialistic. Autorii au valorificat, de asemenea, rezultatele obținute pînă acum de istoriografia noastră, aducînd în circuitul științific materiale, probleme și concluzii noi, de o deosebită însemnătate.

Lectura lucrării pune în evidență forța pe care au reprezentat-o masele populare în lupta pentru înfăptuirea statului național unitar, fără a neglija contribuția unor personalități de seamă, ale căror acțiuni s-au identificat, într-un moment sau altul, cu aspirațiile fundamentale ale poporului, cu dorința acestuia de a scutura jugul exploatării sociale și al asupririi naționale. Autorii au acordat atenția cuvenită faptului că lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar nu a fost un fenomen izolat, ci s-a înscris în tumultul marilor mișcări sociale și de libertate națională purtate de popoarele împilate din fostul imperiu habsburgic, care, așa cum a arătat și V. I. Lenin, aveau un caracter progresist. Aceasta și explică de ce în fruntea forțelor ce au militat pentru unire s-a aflat mișcarea socialistă, care a legat înfăptuirea statului național unitar de lupta pentru realizarea unor transformări sociale revoluționare [1].

Privind unirea Transilvaniei cu România ca încheiere a unui îndelungat proces, autorii au rezervat o mare parte din lucrare antecedentelor acestui eveniment, începînd cu cele mai îndepărtate și terminînd cu cele care i-au premers și l-au determinat nemijlocit. Astfel, primul capitol, consacrat premiselor luptei pentru întemeierea statului național român, prezintă sintetic factorii de ordin geografic-economic, etnic și politic care au generat evoluția unitară — în coordonatele sale fundamentale — a poporului român, imprimîndu-i anumite particularități. Trecerea în revistă a celor mai de seamă momente legate de plămădirea și dezvoltarea poporului român, proces urmărit pe baze de izvoare arheologice, iar mai tîrziu de mărturii scrise, de-a lungul vremurilor vechi și medievale, reliefează forța de acțiune a factorilor de unitate, care a putut depăși vicisitudinile fărîmițării și separării politice caracteristice epocii feudale, impulsionînd manifestarea tot mai pregnantă a tendințelor spre unire.

În acest cadru este înfățișată pe larg permanența legăturilor economice dintre țările române, care, peste granițele poli-

* Lucrarea a apărut prin grija Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri și dr. Augustin Deac, avînd ca autori pe Marin Badea, Gheorghe Bodea, dr. Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Ilincioiu, Alexandru Tănăsescu, dr. Gheorghe Unc, Natalia Vîlcu.

[1] *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Editura politică, București, 1970, p. 8. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

tice, au format un puternic element de unitate (p. 20). De intensitate variată, legăturile economice neîntrerupte şi variate dintre cele trei ţări române au reliefat o cerinţă vitală pentru economia acestora, exprimată cu multă limpezime în cuvintele vornicului muntean Stănilă, care, în 1558, scria braşovenilor: „Ştiţi bine că fără noi voi nu puteţi fi, şi ţara voastră, Ţara Bîrsei, fără ţara noastră nu poate fi" (p. 23).

Lucrarea subliniază în acelaşi timp că legăturile multiple dintre cele trei ţări române, la baza cărora au stat factori de ordin economic, „au fost consolidate şi lărgite de raporturile politice foarte strînse stabilite şi dezvoltate pe fundalul unor permanenţe istorice..." (p. 30). Sînt evocate astfel principalele momente în care cele trei ţări române au acţionat împreună, îndeosebi în condiţiile existenţei unor primejdii externe aproape neîntrerupte, care ameninţau în egală măsură întreg teritoriul locuit de români. A fost o realitate plină de semnificaţii faptul că, o vreme, în timpul lui Iancu de Hunedoara, Transilvania a constituit centrul spre care gravitau celelalte două ţări române în lupta lor comună împotriva turcilor, pentru ca imediat după aceea — timp de o jumătate de veac — Moldova lui Ştefan cel Mare să devină stindardul rezistenţei antiotomane, polarizînd nădejdile şi căutînd să atragă şi forţele Transilvaniei şi Ţării Româneşti, Cel mai strălucit reprezentant al acestor tendinţe unificatoare a fost, fără îndoială, Mihai Viteazul, care a şi realizat prima unire politică a celor trei ţări române, acţiune cu profundă rezonanţă nu numai pe plan intern, ci şi european, poporul nostru opunînd stavilă expansiunii otomane spre centrul continentului.

Factorilor de ordin economic şi politic le-au corespuns elemente de unitate de ordin psihic, exprimate în existenţa aceleiaşi limbi, a aceluiaşi fond spiritual, a aceloraşi datini şi obiceiuri şi a unei culturi unitare, în primul rînd de factură populară, iar mai tîrziu şi a creaţiilor culte.

Autorii evidenţiază strînsa împletire dintre exploatarea socială de esenţă feudală şi oprimarea naţională, ceea ce a şi făcut ca lupta de eliberare a poporului nostru să întrunească în mod inseparabil elemente de ordin social, naţional şi spiritual, fenomen pe care îl întîlnim manifestîndu-se cu putere în cadrul marii răscoale a ţăranilor de sub conducerea lui Horia, Cloşca şi Crişan, al mişcării revoluţionare de la 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu şi cu deosebire în timpul revoluţiei de la 1848—1849, care a cuprins, într-un proces unitar sub raport programatic, toate cele trei ţări române.

Gîndirea profundă a lui Nicolae Bălcescu a sintetizat în expresii lapidare şi de o mare forţă mobilizatoare obiectivele mari pe care poporul nostru trebuia să le atingă prin lupta sa unită. Revoluţia viitoare — scria el — „nu se va mărgini a cere libertatea dinlăuntru, care este peste putinţă a dobîndi fără libertate din afară, libertatea de sub domnirea străină, ci va cere unitatea şi libertatea naţională. Deviza ei va fi *Dreptate, frăţie, unitate*" (p. 112). Evoluţia istorică avea să confirme cursul spre Unire, statul naţional român închegîndu-se mai întîi în vatra Moldovei şi Ţării Româneşti, în urma unirii acestor două principate, sub domnia lui Al. I. Cuza.

În lucrare se relevă ecoul puternic pe care acest eveniment istoric l-a avut dincolo de Carpaţi, ecou consemnat cu vădită îngrijorare de autorităţile habsburgice. Într-un raport redactat la Sibiu de către colonelul Iankowsky se relata despre frămîntarea care cuprinsese masele de români din Transilvania, încălzite de ideea privind „unirea daco-românismului, a tuturor românilor într-un singur stat" (p. 128).

De un deosebit impuls moral s-a bucurat lupta pentru eliberare naţională a maselor de români din monarhia austro-ungară odată cu dobîndirea independenţei de stat a României, la 9 mai 1877. „Cauza ostaşului român — scria «Gazeta Transilvaniei» din 2/14 iunie 1877 — e o cauză generală română; victoria lui e a întregii naţiuni, fie aceea risipită în oricare parte a lumii" (p. 183).

La sfîrşitul secolului al XIX-lea, mişcarea de eliberare naţională, îmbletită tot mai strîns cu lupta împotriva asupririi sociale, a sporit în intensitate, în condiţiile întăririi politicii de oprimare şi de deznaţionalizare dusă de autorităţile austro-ungare cu sprijinul claselor dominante din imperiu. Capitolul al III-lea al lucrării analizează contradicţiile puternice care s-au confruntat în acea perioadă, legîndu-le în principal de *Memorandumul* înaintat la 28 mai 1892 împăratului Franz-Iosif I de către o numeroasă delegaţie formată din reprezentanţi ai tuturor stărilor sociale ale românilor transilvăneni. Acest răsunător manifest, cuprinzînd o expunere a problemei românilor din Transilvania şi a

revendicărilor lor legitime, era destinat totodată să facă cunoscută străinătății starea de împilare în care erau ținute masele de români din această provincie, private de drepturile lor istorice și naționale.

În lucrare se remarcă simpatia și sprijinul de care s-a bucurat lupta de eliberare națională și socială în general — și în cadrul ei, lupta memorandiștilor — din partea socialiștilor români, care — așa cum se menționa în „Contemporanul" din ianuarie 1891 — socoteau că această problemă era „una din rarele chestiuni asupra căreia avem fericitul prilej de a fi cu toții de aceleași vederi, ca toate clasele societății să propună aceeași deslegare : dezrobirea românilor de sub jugul străin" (p. 243). În legătură cu procesul memorandiștilor, ziarul socialist „Munca" din 15 mai 1894 scria: „Să se știe bine de toți că nu poporul maghiar, nu păturile muncitoare fac proces românilor, pentru că ele suferă de la clasele stăpînitoare tot așa ca și românii. Dovada cea mai bună, aceea care spulberă minciunile șoviniste de tot soiul, este că, la Congresul național ținut anul acesta la Pesta, partidul muncitorilor unguri — P.S.D. — a protestat contra procesului din Cluj și s-a declarat solidar cu poporul român, cu frații lui de suferință" (p. 245).

Odată cu începutul secolului al XX-lea, imperiul austro-ungar a intrat într-o etapă de puternice zguduiri sociale și naționale, generate de contradicțiile de clasă tot mai adînci și de interesele opuse ale vîrfurilor națiunilor dominante — austriece și ungare —, reprezentînd numericește o infimă minoritate, și ale imensei majorități a populației, formată din români, sîrbi, cehi, slovaci, ruteni, supusă unei crunte politici de oprimare.

Intensificarea luptei de eliberare națională a tuturor românilor la începutul secolului al XX-lea poate fi urmărită sub cele mai diferite forme, și nu numai pe plan politic și social, ci și cultural, artistic și religios, pe ambele versante ale Carpaților. Sub acest raport, autorii lucrării consacră un spațiu larg conferințelor Partidului național român, care au dezbătut atît probleme cu caracter programatic cît și de strategie și tactică, ale activității mișcării socialiste din Transilvania, precum și ale celei din vechea Românie — care au îmbinat sarcinile luptei naționale cu cele ale eliberării sociale —, ale activității culturale, literare și artistice, precum și ale orientării programatice legate de făurirea statului național unitar român.

Sînt demne de remarcat considerațiile de ordin teoretic pe care le fac autorii, la începutul capitolului al V-lea, privitor la diferitele concepții și soluții ce au circulat în legătură cu căile de rezolvare a problemelor cu care era confruntat imperiul dualist, ros de numeroase contradicții. Aceste concepții și soluții cunoșteau un diapazon foarte larg, mergînd de la încercările înverșunate ale unor sociologi sau politicieni ultrareacționari de a salva cu orice chip imperiul austro-ungar, trecînd prin formele de acordare a unei autonomii culturale sau chiar politice în cadrul statal existent, prin teorii federaliste și ajungînd la soluția radicală, de lichidare a imperiului bazat pe exploatare și asuprire și de eliberare a popoarelor oprimate. În ce privește masele de români, această din urmă soluție putea conduce la unirea lor cu țara și la înfăptuirea, pe această cale, a statului național unitar.

În timpul primului război mondial, care a ascuțit la maximum contradicțiile sistemului imperialist și a zdruncinat din temelie imperiul austro-ungar, bazat pe exploatare și asuprire națională, lupta de eliberare națională a cunoscut un ritm rapid de dezvoltare. Socialiștii români, situîndu-se pe poziții internaționaliste și pronunțîndu-se împotriva războiului imperialist, erau totodată preocupați de problema făuririi statului național unitar, pe care nu o legau în mod obligatoriu de război și nici nu o considerau ca o chestiune de ordin tactic sau de conjunctură, ci ca pe o necesitate legică, determinată de factori permanenți și de evoluția istorică a acestora. Mișcarea muncitorească din România și-a manifestat simpatia activă față de lupta de eliberare națională și socială, devenind forța hotărîtoare a luptei pentru făurirea statului național unitar român, pe care-l concepea ca un stat democratic.

O puternică influență asupra desfășurării evenimentelor — pe fronturi și în spatele acestora — au exercitat izbucnirea revoluției burghezo-democratice din Rusia din februarie 1917 și, în mod deosebit, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a înscris în programul său principiile sacre ale dreptului popoarelor la autodeterminare li-

beră pînă la separare și formarea de state independente, desființarea tuturor privilegiilor și îngrădirilor naționale — principii care au mobilizat la acțiune și popoarele asuprite din imperiul austro-ungar. Lucrarea prezintă într-un cadru larg ecoul pe care l-au avut evenimentele revoluționare din Rusia asupra stărilor de lucruri din Transilvania, asupra accelerării luptei de eliberare socială și națională din imperiul habsburgic, ca și a luptei pentru încetarea războiului imperialist și a încheierii unei păci drepte.

În aceste condiții de puternică efervescență, în Austro-Ungaria a izbucnit, în toamna anului 1918, revoluția burghezo-democratică, sub loviturile căreia monarhia dualistă, anacronică și peticită, s-a prăbușit, făcînd posibile apariția pe harta lumii a unor state naționale noi, ca : Austria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și întregirea unor state naționale unitare, cum a fost cazul României și Iugoslaviei. Aceste transformări s-au înscris în istoria modernă ca procese cu caracter obiectiv, progresist, iar desfășurarea ulterioară a evenimentelor a demonstrat viabilitatea formării statelor naționale ca urmare a destrămării imperiului habsburgic.

Autorii lucrării analizează pe larg evenimentele petrecute pe teritoriul Transilvaniei în octombrie și noiembrie 1918, perioadă în care s-a pregătit în mod nemijlocit marea adunare de la Alba Iulia. Ei prezintă activitatea intensă desfășurată de consiliile naționale, în frunte cu Consiliul național român central, considerat ca „supremul și unicul for politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania" — după aprecierea ziarului „Românul" din 8 noiembrie 1918 —, și care s-a bucurat și de sprijinul clasei muncitoare, aceasta avîndu-și în organul sus-menționat reprezentanți propru (p. 579). Pentru aplicarea hotărîrilor adoptate de consiliile naționale au fost înființate gărzi naționale, alcătuite din soldați întorși de pe front, din muncitori, țărani și intelectuali. Activitatea lor cea mai intensă s-a desfășurat în perioada de pregătire a adunării de la Alba Iulia, continuînd apoi, un timp, și în perioada următoare.

În lucrare se acordă atenție și activității desfășurate pe linia unirii de către românii aflați în afara granițelor țării, atît în perioada de pregătire, pe plan propagandistic, a proclamării unirii Transilvaniei cu România cît și după aceea, în susținerea intereselor naționale în cadrul discuțiilor legate de încheierea tratatelor de pace.

Capitolul final al lucrării analizează în mod complex pregătirea și desfășurarea marii adunări naționale de la Alba Iulia, considerată — prin importanța și prin conținutul programatic al hotărîrilor adoptate — drept o adunare *constituantă*. Cadrul larg în care a avut loc alegerea delegaților pentru adunare, faptul că aceștia reprezentau toate clasele și categoriile sociale, mandatul imperativ pe care l-au primit de a vota „unirea deplină și definitivă cu țara mamă, România" au conferit adunării de la Alba Iulia un caracter cu adevărat plebiscitar.

În același timp — așa cum reliefează și autorii lucrării —, masele largi de muncitori și țărani năzuiau ca unirea să se realizeze în cadrul unui stat cu adevărat democratic, astfel încît, după cum scria „Adevărul" din 10/24 noiembrie 1918, poporului „să-i fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire" (p. 598). Și ceea ce a sporit caracterul de unanimitate pe care l-a avut hotărîrea adoptată la Alba Iulia a fost faptul că numeroși muncitori aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania, alăturîndu-se voinței poporului român, au subliniat justețea acestui act. În acest sens se citează cuvintele unuia dintre conducătorii Consiliului muncitoresc din Petroșani, care, la o adunare din 8 noiembrie 1918, declara : „Trecutul care a prădat muncitorimea și care a pus biruri grele pe umerii voștri, politica greșită față de naționalități, s-a sfîrșit... Și voi ați fost subjugați și jecmăniți, pămîntul acesta de pe care v-a alungat statul maghiar și capitalismul al vostru a fost... Dar nu poporul maghiar v-a alungat la marginea pădurii. Nu ! Capitalismul v-a alungat, aici capitalismul n-are naționalitate. Naționalitatea lui este banul, puterea blestemată care deopotrivă apasă pe muncitorul român și maghiar sau german" (p. 676).

Împlinirea voinței de unire a Transilvaniei cu România, ca și exprimarea năzuințelor spre realizarea unor transformări cu caracter burghezo-democratic : înfăptuirea reformei agrare, votul universal, deplina libertate și egalitate în drepturi a tuturor locuitorilor, indiferent de naționalitate, și-au găsit expresia în hotărîrea luată cu mare însuflețire la Alba Iulia și în declarația adoptată cu acel prilej — acte cu profundă semnificație în istoria poporului român, a căror forță a fost amplificată prin adeziunea manifestată — și consemnată în hotărîri exprese de către naționalitățile conlocuitoare din Transilvania.

Analizînd importanța și consecințele unirii din 1918, privită ca rezultat al luptei revoluționare a maselor populare de pe întreg teritoriul țării și ca un moment de mare însemnătate în procesul de dezvoltare a națiunii și a statului român, autorii pun în evidență totodată ideea că acest act s-a realizat „în condițiile în care burghezia și-a consolidat puterea economică și politică", împrejurare care a făcut ca „aspirațiile maselor populare de dreptate socială și națională să fie realizate doar parțial" (p. 720). În mod judicios se arată în *Încheierea* lucrării că, „dacă prin unire s-a realizat una dintre sarcinile fundamentale ale desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice din țara noastră, sub raport social și politic sarcina realizării unor profunde transformări înnoitoare a revenit forțelor democratice în frunte cu clasa muncitoare" (p. 722).

*

Lucrarea *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918* realizează o vastă frescă a unor îndelungate strădanii și lupte ale maselor pentru înfăptuirea statului național unitar — pilde de dragoste de țară și de popor. Ea se înscrie astfel nu numai pe linia unei remarcabile realizări științifice, ci îndeplinește și un important rol educativ, reliefînd tradițiile înaintate ale luptei pentru libertate și progres ale poporului român. Pornind tocmai de la această din urmă funcție, considerăm că autorii ar fi putut face un efort mai mare în vederea valorificării deosebit de bogatului material documentar, care, în redactarea actuală, este uneori înșiriat și nu suficient de analizat. O astfel de prezentare suscită, fără îndoială, interes — și poate fi chiar preferată — pentru cercetătorii problemei și, în general, pentru cei care, cunoscînd bine evenimentele, caută noi detalii și date. Ea este însă mai puțin profitabilă — și accesibilă — cercurilor mai largi de cititori, cărora multe dintre materialele expuse în lucrare le pot apărea ca o încărcătură ce merge dincolo de necesarul ilustrării unor fapte sau idei.

Ar mai putea fi luată în considerare, credem, și proporționarea materialului în raport cu diferitele părți și momente ale temei tratate. Astfel, fără a pierde din vedere importanța care trebuie să fie acordată antecedentelor unirii, factorilor de unitate și acțiunii lor de-a lungul secolelor, ni se pare totuși prea dezvoltată această parte (perioadei de pînă la primul război mondial i se acordă ceva mai mult de jumătate din numărul de pagini pe care le are lucrarea). Deși autorii au ținut seama, probabil, că adunării naționale de la Alba Iulia i-au fost consacrate mai multe lucrări și studii — dintre care unele recent apărute —, totuși considerăm că și în această lucrare ar fi trebuit să i se acorde un spațiu mai mare, în concordanță cu importanța deosebită pe care a avut-o, ca încununare a luptei pentru înfăptuirea statului național unitar român.

În ansamblu, această lucrare de proporții rămîne una dintre realizările remarcabile ale istoriografiei noastre din ultimii ani, înscriindu-se în rîndul cercetărilor monografice caracterizate prin informație solidă, prin interpretarea fenomenelor sociale de pe poziția materialismului istoric și avînd puternice valențe atît de ordin științific cît și educativ. În acest fel, apariția lucrării de față poate fi apreciată ca un incontestabil succes al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., al redactorilor coordonatori și al colectivului de cercetători care au realizat-o.

Dr. ARON PETRIC

LUCRĂRI APĂRUTE

„EVOCĂRI"

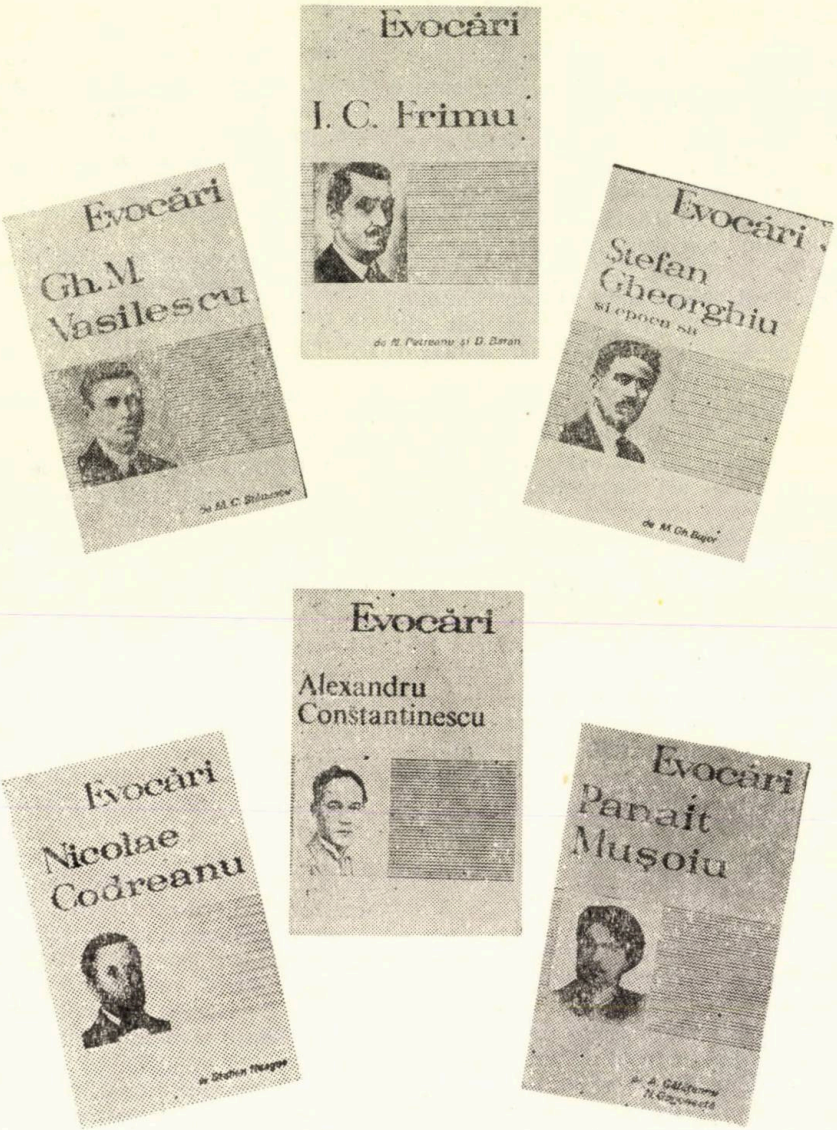

ÎN CURÎND

„Alexandru Dobrogeanu-Gherea", „Ștefan Stîncă", „Eugen Rozvan"

ÎN COLECȚIILE

„MICA BIBLIOTECĂ DE ISTORIE"

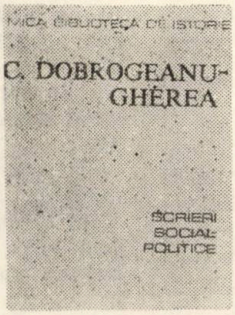

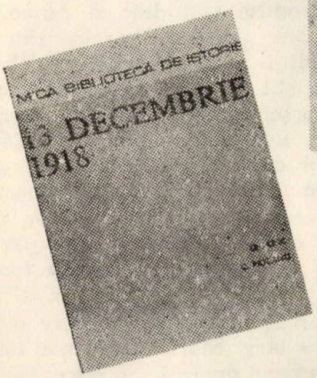

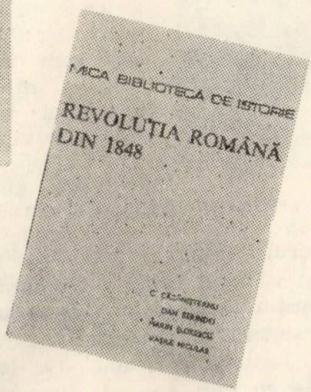

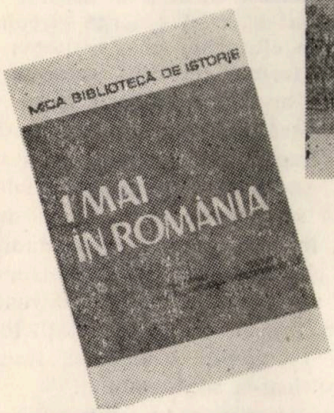

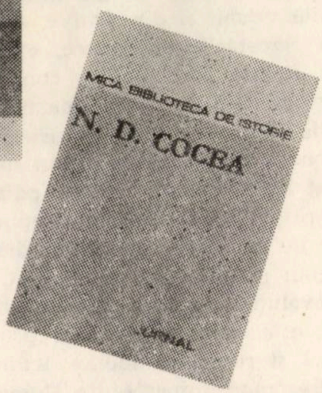

VOR APĂREA

„Dictatul fascist de la Viena", „De la revoluționarii pașoptiști la creatorii partidului comunist", „Teatru între baionete"

AUGUSTIN DEAC, ION ILINCIOIU, **Lenin și România**

Editura militară, București, 1970, 248 p.

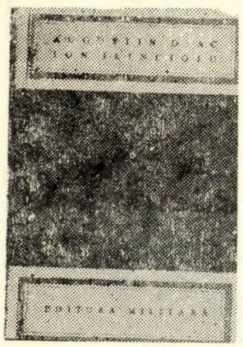

Aniversarea, în acest an, a centenarului nașterii lui Vladimir Ilici Lenin a prilejuit îmbogățirea literaturii noastre istorice cu numeroase publicații care pun în valoare interesul poporului român față de viața și activitatea strălucitului gînditor marxist, pentru cunoașterea și cercetarea operei sale.

În cadrul acestor recente apariții se înscrie și volumul *Lenin și România*, de dr. Augustin Deac și Ion Ilincioiu, excelentă sinteză a răspîndirii lucrărilor lui V. I. Lenin în România și a legăturilor sale cu țara noastră. Cartea constituie prima monografie referitoare la această temă care vine să dea o viziune de ansamblu asupra unei problematici oglindite pînă acum numai în studii sau articole de informare bibliografică.

Urmărind firul evenimentelor, autorii, pe baza unei ample documentări din publicațiile vremii și din arhive, fructificînd și cercetările anterioare, evidențiază, în strînsă corelație cu condițiile sociale și politice din țara noastră, cu stadiul de dezvoltare și maturizare a mișcării muncitorești atît pe plan național cît și internațional, tabloul pătrunderii și răspîndirii operei lui Lenin în România de la primele mențiuni despre V. I. Lenin și pînă în anul 1944. Pe fondul evoluției gîndirii social-politice din țară, este conturat climatul propice răspîndirii și receptării ideilor leniniste în mișcarea muncitorească din România.

Un loc deosebit ocupă în lucrare referirile lui Lenin la România, relațiile și întîlnirile sale cu militanți ai mișcării noastre muncitorești, socialiste și comuniste. Reținatenția, în acest sens, capitolele: *Lenin: eu plec în România, Prima întîlnire a reprezentanților mișcării socialiste din România cu V. I. Lenin, V. I. Lenin despre unele probleme ale istoriei României, Delegația Partidului Socialist din România la Lenin* ș.a.

Sînt reproduse aici date și nume de militanți din perioada premergătoare Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cînd socialiștii români încep să popularizeze personalitatea lui V. I. Lenin, tezele sale. Este redat apoi saltul făcut în procesul de clarificare ideologică a mișcării muncitorești din țara noastră, cînd se intensifică și activitatea de răspîndire a operei lui Lenin, precum și amploarea evidentă pe care a luat-o această acțiune după crearea P.C.R.

De remarcat încercarea pe care o fac autorii de a lărgi cadrul problemei de la mișcarea muncitorească la întreaga societate românească, evocînd referiri ale unor personalități marcante ale vieții politice și științifice despre V. I. Lenin. Astfel de referiri, îmbogățite, ar fi dat o imagine mai cuprinzătoare temei abordate. De asemenea, efortul meritoriu al autorilor pentru alcătuirea acestui volum, destinat să aibă o largă circulație în rîndurile cititorilor prin noutatea informației, forma plăcută, colorată de prezentare, ar fi fost întregit, după părerea noastră, de extinderea tratării temei și după 1944. Acest scop numai în parte este servit de mica încheiere, concepută să acopere perioada de după eliberare, în care editarea și răspîndirea operelor clasicilor marxism-leninismului au luat un puternic avînt, devenind una dintre componentele activității ideologice a Partidului Comunist Român pentru edificarea socialismului.

Lucrarea reprezintă o contribuție însemnată în istoriografia românească dedicată acestei tematici, fiind un instrument util de informare a cercetătorilor.

MIHAELA DAN

Forța creatoare a ideilor leniniste,

Editura politică, București, 1970, 432 p.

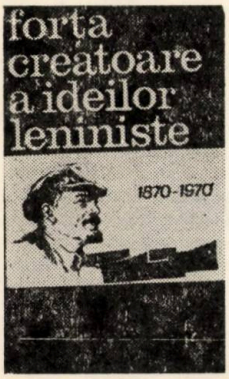

Sub acest titlu, prin el însuși extrem de sugestiv, Editura politică a publicat, împreună cu Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., un volum omagial închinat sărbătoririi a 100 de ani de la nașterea întemeietorului primului stat socialist din lume — Vladimir Ilici Lenin. Semnate de cunoscuți oameni de știință, filozofi, sociologi, economiști, juriști, istorici, studiile cuprinse în volum aduc în prim plan caracterul novator, leninist al gîndirii și acțiunii partidului nostru, activitatea sa marxist-leninistă de cucerire a puterii politice și construire a socialismului, caracterul prospectiv și spiritul său creator, contribuția pe care a adus-o la afirmarea și dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste, la dezvoltarea sistemului mondial socialist, poziția sa angajantă, activă în dezbaterea și elucidarea problemelor fundamentale care se ridică în fața mișcării comuniste și muncitorești internaționale etc.

Cunoașterea și aplicarea creatoare a teoriei marxist-leniniste la realitățile concret-istorice ale țării noastre constituie, așa cum se subliniază în volumul pe care-l recenzăm, esențialul în activitatea Partidului Comunist Român. Răspunderea sa față de popor își găsește întruchiparea *în politica justă, realistă* pe care o desfășoară, *în modul în care realizează sinteza principiilor și legilor generale* ale revoluției și construcției socialiste cu *cerințele* țării noastre, ținînd seama de condițiile specifice interne și internaționale, *în soluțiile eficiente* pe care le oferă problemelor complexe ridicate de construirea socialismului, *în rezultatele pozitive* la care a ajuns și care fac ca România să meargă ferm pe calea progresului social. Acest fapt l-a ajutat ca în procesul unei *permanente* activități, al unor *continue* căutări să asigure înfăptuirea politicii sale generale etapă de etapă, realizarea transformărilor sociale pe măsura creării condițiilor materiale și spirituale corespunzătoare.

Cheia succesului politicii partidului nostru constă în aceea că a pornit și pornește de la spiritul și esența marxism-leninismului. În înfăptuirea politicii sale, partidul se bazează pe *cercetarea și analiza* atentă a problemelor care i se ridică în față și pe *rezolvarea* lor în lumina intereselor majore ale clasei muncitoare, a țelului ei istoric fundamental — construirea comunismului în patria noastră.

Procesele și fenomenele care au loc în societate, problemele care se ridică în fața proletariatului din fiecare țară pot fi cunoscute și înțelese, studiate și aprofundate, realizate și dezvoltate numai atunci cînd partidul comunist respectiv coboară cu analiza de la general la particular, surprinzîndu-l pe acesta în multitudinea și diversitatea dimensiunilor și aspectelor sale concrete.

Condițiile istorice, sociale și naționale diferite în care-și desfășoară activitatea partidele comuniste și muncitorești, nivelul și ritmul diferit de dezvoltare a forțelor de producție și a relațiilor sociale, cultura și caracterul psihologic specifice ale fiecărui popor determină ca abordarea și modul de rezolvare a unor probleme privind dezvoltarea societății contemporane să se diferențieze de la țară la țară. Analiza științifică a acestora nu se realizează doar prin latura lor generală, ci prin cercetarea și explicarea modului concret în care apar și se dezvoltă, prin cuprinderea în multilateralitatea lor firească, naturală și obiectiv-concretă. A înțelege o astfel de idee „înseamnă a considera absolut firesc — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al X-lea — ca partidele comuniste și muncitorești, călăuzindu-se după adevărurile generale ale marxism-leninismului, să-și elaboreze de sine stătător linia politică, strategia și tactica“ [1].

Valoarea metodologică a indicațiilor sociologice pe care le-a dat Lenin cu

[1] *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1969, p. 84.

privire la investigarea și explicarea fenomenelor sociale se dezvăluie cu tot mai multă pregnanță în epoca contemporană. Susținînd absoluta necesitate de a se porni de la „faptele precise ale realității", el cerea, în același timp, ca acestea să nu fie luate izolat, ci „în conexiunea lor". Numai în acest din urmă caz, preciza Lenin, ele devin absolut concludente. Ideea că singurul și supremul criteriu al teoriei îl reprezintă concordanța ei cu procesul real al dezvoltării sociale devine principiul fundamental al gîndirii și acțiunii sale politice și ideologice, filozofice și sociologice. Aceasta îi va permite nu numai să aplice teoria marxistă într-un mod creator, ci și — fapt deosebit de important pentru destinul marxismului — s-o și dezvolte, s-o îmbogățească cu noi teze, idei și principii, lucru care i-a sporit vitalitatea și puterea de acțiune și de influențare.

În istoria gîndirii sociologice, Lenin va intra nu numai ca teoretician, ci și ca un eminent practician. El a dezvoltat atît principiile gîndirii sociologice cît și — așa cum se subliniază în studiul *Lenin și cercetarea socială*, de Miron Constantinescu — cercetarea sociologică concretă. Lucrările sale în care analizează diferite aspecte ale vieții sociale se bazează pe o largă cercetare concretă și analiză statistică.

Precizările lui Lenin cu privire la investigarea vieții sociale au valoare nu numai pentru cunoașterea acesteia, ci și pentru schimbarea ei, corespunzător cu ideologia și programul, cu sarcinile și scopul istoric al clasei muncitoare.

Partidul nostru a urmat cu tenacitate ideea leninistă cu privire la necesitatea creării și dezvoltării continue a sistemului forțelor și relațiilor de producție socialiste. Așa cum arată Ilie Rădulescu în studiul *Leninismul și experiența Partidului Comunist Român în conducerea revoluției și construcției socialiste*, partidul a acordat o atenție deosebită generalizării relațiilor de producție socialiste în toate domeniile vieții sociale și consolidării permanente a acestora. În centrul activității sale au stat necontenit obiectivul făuririi unei industrii moderne, puternice, capabile să asigure nevoile mereu crescînde ale societății socialiste, obiectivul perfecționării neîncetate a procesului de producție, în funcție de necesitatea valorificării tot mai înalte a resurselor naturale și de muncă, al asigurării schimbului economic dintre ramuri, a proporțiilor procesului de reproducție în funcție de implicațiile revoluției științifice și tehnice contemporane, de adîncire a diviziunii internaționale a muncii și participarea noastră activă la circuitul mondial al valorilor economice. Pornind de la învățătura leninistă despre construirea socialismului, Partidul Comunist Român a realizat cu perseverență — după cum notează Ervin Hutira în studiul *Aplicarea creatoare de către Partidul Comunist Român a teoriei leniniste despre făurirea economiei socialiste multilateral dezvoltate* — industrializarea socialistă a țării și transformarea socialistă a agriculturii, singura cale care asigură dezvoltarea multilaterală economică și social-culturală a țării.

În studiul *Victoria socialismului în România, confirmare a vitalității marxism-leninismului, a spiritului său novator*, I. Popescu-Puțuri relevă că P.C.R., în spiritul învățăturii lui Lenin, care concepea procesul de construire a socialismului într-o viziune dialectică, s-a preocupat și se preocupă continuu de perfecționarea relațiilor de producție, a tuturor raporturilor sociale, a suprastructurii, de îmbunătățirea formelor și metodelor de organizare a economiei naționale, a societății, de dezvoltarea democrației socialiste, România contemporană înfățișînd tabloul unei societăți socialiste unitare. Partidul nostru se preocupă în permanență de întărirea și dezvoltarea relațiilor politice, economice, științifice, culturale cu țările socialiste, de întărirea și dezvoltarea sistemului mondial socialist. În centrul politicii sale externe el pune — așa cum se subliniază în studiile lui Constantin Murgescu: *Colaborarea și cooperarea internațională în lumina ideilor leniniste* și Roman Moldovan: *Coordonarea planurilor economice — metodă principală a dezvoltării și perfecționării relațiilor de colaborare și cooperare economică și tehnică între țările socialiste* — prietenia și colaborarea cu toate țările socialiste.

Superioritatea socialismului, puterea sa economică și politică, forța de atracție a ideilor sale depind de superioritatea și puterea economică a fiecărui stat socialist în parte, de politica și ideologia acestuia, de forța de atracție a ideilor și culturii pe care le dezvoltă. Ca sistem

social mondial, format din țări bazate pe aceleași legi de dezvoltare și principii comune, avînd același scop — construirea comunismului —, și aceeași ideologie — marxism-leninismul —, tăria și vitalitatea socialismului rezidă în tăria și vitalitatea tuturor statelor socialiste. Tot ceea ce se realizează, tot ceea ce concură la dezvoltarea fiecărei țări socialiste se realizează și în favoarea sistemului mondial socialist și concură la afirmarea superiorității sale. Prestigiul său general este în funcție de prestigiul statelor membre ale acestui sistem.

Creșterea rolului statului în organizarea și conducerea societății socialiste în etapa actuală, afirmarea tot mai deplină a democrației și a potențelor creatoare ale națiunii, dezvoltarea patriotismului socialist și a internaționalismului socialist sînt — după cum se remarcă în studiul lui Ion Ceterchi și Maria Colceriu-Leiss *Statul, democrația, națiunea în concepția lui V. I. Lenin* — factori în afara cărora socialismul nu se poate dezvolta, consolida, nu-și poate exercita influența.

Dezvoltarea și consolidarea sistemului mondial socialist înseamnă în primul rînd dezvoltarea și consolidarea economică și politică, științifică și culturală a patriei socialiste. Socialismul — relevă Constantin Vlad în studiul *Internaționalismul, suveranitatea și patriotismul* — ridică pe noi culmi, la fiecare om al muncii, dragostea față de patria sa socialistă, față de statul și poporul său, față de cauza clasei muncitoare internaționale.

Ideologia marxist-leninistă este unitară. Ea există și funcționează ca un tot indestructibil. Acest fapt nu exclude însă specificul național, ci îl presupune. Ea nu există ca un *universal-abstract*, obținut prin eliminarea oricăror elemente concrete, particularizatoare, ci — așa cum observă Athanase Joja în studiul *Reflecții despre ideologie și știință* — ca un *universal-concret*, care întruchipează în sine bogăția particularului, a individualului, a singularului.

Consecvența cu care Partidul Comunist Român a urmat învățătura leninistă cu privire la revoluția și construcția socialistă, crearea valorilor materiale și spirituale ale socialismului, lupta împotriva ideologiei burgheze și asigurarea triumfului teoriei și ideologiei marxiste iese și mai plenar în evidență dacă privim întreaga istorie a activității și luptei mișcării muncitorești din România și a detașamentului său de avangardă. La Stuttgart, Copenhaga, Zimmerwald și în alte ocazii, reprezentanții proletariatului român s-au aflat alături de Lenin în interpretarea evenimentelor politice, în lupta împotriva oportunismului și reformismului, împotriva burgheziei și a războiului etc. În studiul *Pătrunderea leninismului în România. Înrîurirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie asupra mișcării muncitorești din țara noastră*, Augustin Deac pune în lumină ideea că influența lui Lenin asupra activității revoluționare din țara noastră s-a resimțit atît în programul luptei desfășurate de proletariatul român cît și în adeziunea sa deplină la M.R.S.O., în participarea masivă la apărarea cu arma în mînă a cuceririlor ei.

Tezele lui Lenin cu privire la rolul conducător al partidului de tip nou, la sarcinile sale, cu privire la strategia și tactica partidului, la momentul și condițiile cuceririi puterii politice de către proletariat devin — după cum arată Titu Georgescu în studiul *Concepția lui V. I. Lenin despre partidul de tip nou. Crearea Partidului Comunist Român — întruchipare a leninismului* — un îndemn prețios pentru revoluționarii români. Sarcina fundamentală a partidului comunist, spunea V. I. Lenin, este de „a ști să aplici principiile generale și fundamentale ale comunismului la relațiile *specifice* dintre clase și partide, la ceea ce este *specific* în dezvoltarea obiectivă spre comunism, la particularitățile fiecărei țări în parte, pe care trebuie să știi să le studiezi, să le descoperi, să le presupui“ [2].

Partidul Comunist Român privește și aplică într-o largă perspectivă contemporană indicațiile lui Lenin cu privire la rolul științei și tehnicii moderne în construirea și dezvoltarea orînduirii sociale socialiste. În înfăptuirea sarcinilor istorice care au stat în fața poporului român în anii puterii populare : industrializarea socialistă, transformarea socialistă a agriculturii, dezvoltarea tehnicii, a învățămîntului etc., s-a bazat pe

[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 74.

folosirea conştientă a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii. Politica dirijată pe care o desfăşoară în deplină concordanţă cu realităţile epocii actuale, folosirea cu înţelepciune şi elasticitate a marilor cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii moderne i-au permis să treacă treptat, dar consecvent la dezvoltarea intensivă a economiei. Întărirea şi dezvoltarea multilaterală a legăturii dintre ştiinţă şi producţie, dintre ştiinţă şi tehnică — precizează Valter Roman în studiul *Ideile progresului ştiinţific şi tehnic în gîndirea lui Lenin şi contemporaneitatea* — au fost, sînt şi rămîn *unul dintre jaloanele principale ale politicii economice leniniste a partidului nostru.*

Circulaţia ideilor, spiritul de emulaţie ştiinţifică mondială, extrem de necesar dezvoltării şi consolidării noului, realizării progresului social şi, mai ales, dezvoltării şi consolidării socialismului, se pot obţine numai prin confruntarea părerilor şi a teoriilor ştiinţifice, prin combaterea şi înlăturarea concepţiilor retrograde, depăşite etc. Prezenţa marxism-leninismului, a spiritului său creator, a ideilor şi tezelor socialismului în marile confruntări şi dezbateri contemporane — relevă Ştefan Voicu în studiul *Influenţa ideologiei marxist-leniniste asupra gîndirii social-politice contemporane* — este absolut obligatorie. Acest lucru este cerut atît de necesitatea cunoaşterii şi preluării tuturor valorilor ştiinţei, ale artei şi culturii cît şi de necesitatea răspîndirii concepţiei marxist-leniniste despre lume, a influenţării şi determinării de către ea a direcţiilor de gîndire contemporane.

În gîndirea şi creaţia filozofică şi socială contemporană, opera lui Lenin este nelipsită. Visătorul de la Kremlin — cum îi spunea H. G. Wells — domină actualitatea tocmai prin spiritul său practic, concret, novator, prin ideile sale filozofice şi sociale revoluţionare, transformatoare.

Spiritul de partid pe care Lenin l-a promovat cu consecvenţă în filozofie nu are nimic comun cu dogmatismul, îngustimea de vederi în înţelegerea şi interpretarea gîndirii nemarxiste. Moştenirea lui în ceea ce priveşte modul în care a ştiut să distingă momentele raţionale dintr-o serie de concepţii nemarxiste şi să pună în valoare aportul lor teoretic, indicaţiile pe care le-a lăsat cu privire la valorificarea tezaurului cultural, subliniază în studiile lor Radu Pantazi — *Criterii leniniste de interpretare a curentelor de gîndire contemporane* — şi Alexandru Tănase şi Georgeta Todea — *V. I. Lenin şi unele probleme ale culturii socialiste* —, sînt extrem de actuale şi fructuoase. Lenin a avut în vedere procesualitatea istorică a cugetării filozofice şi culturale, faptul că ele reprezentau un produs şi un proces istoric în plină şi continuă construcţie, care se refuză interpretării statice, care implică cunoaşterea, interpretarea, valorificarea realizărilor trecutului.

Modul în care V. I. Lenin a ştiut să abordeze şi să cerceteze problematica filozofică, soluţia pe care a dat-o în problema raportului dintre obiectiv şi subiectiv au adînci rezonanţe în epistemologia contemporană. Călina Mare remarcă în studiul *Prezenţa lui Lenin în gîndirea filozofică contemporană* implicaţiile operei leniniste pentru dezvoltarea cugetării filozofice viitoare, faptul că ea nu poate fi ocolită şi neluată în considerare nici chiar de adversarii marxismului.

Partidul Comunist Român desfăşoară o amplă şi profundă muncă de înarmare a oamenilor muncii cu filozofia marxist-leninistă, de ridicare a conştiinţei socialiste a maselor, a capacităţii lor de cuprindere, de pătrundere şi aplicare în practică a politicii de construire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. În activitatea de pregătire teoretică-ştiinţifică a maselor, de ridicare a conştiinţei lor, partidul nostru nu se opreşte doar la a le forma ca ele să *cunoască*, să *stăpinească* şi să *rezolve* problemele prezentului, ci le *atrage şi la activitatea de cunoaştere a tendinţelor de evoluţie, la acţiunea de prospectare a viitorului social.* Este în spiritul politicii partidului nostru de a se baza pe mase nu numai în activitatea de *execuţie*, ci şi în cea de *prospectare şi decizie.*

MIRCEA MĂCIU

NICOLAE HUSCARIU, **Alexandru Constantinescu***

Editura politică, Bucureşti, 1970, 256 p.

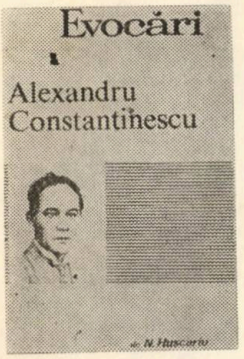

Ideea publicării unor studii consacrate celor mai semnificative personalităţi ale mişcării revoluţionare din patria noastră este cu atît mai meritorie cu cît serveşte unor scopuri multiple. Pe lîngă că îmbogăţesc istoria mişcării muncitoreşti cu date şi concluzii noi, ele au un important scop educativ şi contribuie la cinstirea memoriei unor oameni pentru care idealul fundamental al vieţii a fost triumful ideilor socialiste.

Viaţa şi activitatea lui Alexandru Constantinescu, acest militant al mişcării revoluţionare din patria noastră, despre care s-a scris relativ puţin pînă acum, sînt un exemplu grăitor de neprecupeţită dăruire, de slujire a idealului de dezrobire al clasei muncitoare.

Lucrarea lui N. Huscariu reuşeşte să marcheze datele cele mai semnificative ale vieţii şi luptei revoluţionare a lui Al. Constantinescu, iar în antologie, alcătuită cu grijă, să ofere documente grăitoare — scrieri ale lui Al. Constantinescu — culese fie din presa vremii, fie din arhive, care completează în mod fericit portretul schiţat în biografie.

Preocupările autorului pentru studierea acestei luminoase figuri revoluţionare datează de mulţi ani, ceea ce se degajă din întreg cuprinsul lucrării, din competenţa cu care surprinde uriaşa activitate a lui Al. Constantinescu. Căci puţine figuri revoluţionare din istoria mişcării muncitoreşti din ţara noastră au desfăşurat o activitate atît de intensă şi pe o perioadă istorică atît de îndelungată.

Valoarea lucrării este sporită de *Cuvîntul înainte* semnat de Constantin Pîrvulescu, vechi activist al Partidului Comunist Român, care l-a cunoscut personal pe Al. Constantinescu. În cuvinte pline de căldură, el evocă momentele în care l-a întîlnit pe erou, despre care mărturiseşte că îi „aprinsese în inimă şi în minte flacăra revoluţionarului“ [1]. Cele cîteva pagini închinate luptătorului dau un plus de interes întregii lucrări. „Nu greşesc dacă spun că Alecu de fapt era un om între oameni, un om de omenie“ (p. XII) — se arată în *Cuvîntul înainte* —, „care oferă prin tumultul vieţii sale, prin abnegaţia cu care a slujit ţelurile revoluţionare, un mare exemplu“ (p. XIV).

Lucrarea ne prezintă viaţa lui Al. Constantinescu în contextul istoriei luptelor politice şi economice ale muncitorilor din România. Este pusă în evidenţă ideea fundamentală, aceea a luptei militantului revoluţionar pentru eliberarea muncitorilor de sub jugul exploatării, pentru triumful revoluţiei, într-o perioadă care numără peste 50 de ani, de la crearea primului partid politic al muncitorilor din România pînă în 1949, cînd Al. Constantinescu a încetat din viaţă. Se subliniază că nici o restricţie, nici numeroasele arestări şi deţineri în închisoare, nici chiar condamnările la moarte, în contumacie, nu l-au abătut de pe calea pe care şi-a ales-o, dedicîndu-şi întreaga energie idealului clasei muncitoare, din rîndurile căreia s-a ridicat.

Pagini interesante sînt consacrate copilăriei şi primilor ani ai activităţii revoluţionare, autorul folosind cu bune rezultate ampla expunere autobiografică pe care Al. Constantinescu a făcut-o în ultimii ani ai vieţii.

Din lectura cărţii se desprinde ideea că activitatea revoluţionară a lui Al. Constantinescu se caracteriza prin încercarea de a căuta întotdeauna soluţii adecvate stadiului de dezvoltare al societăţii româneşti în general şi al mişcării muncitoreşti în special. Inteligenţa sa sclipitoare şi în veşnic neastîmpăr, vasta sa cultură socialistă, călătoriile pe care le-a întreprins în tinereţe şi care i-au facilitat cunoaşterea mişcărilor muncitoreşti şi socialiste din diferite ţări l-au făcut să adopte de multe ori unele puncte de vedere care îl plasau între cei mai de frunte conducători ai mişcării muncitoreşti din ţara noastră, chiar dacă, uneori, nu a fost scutit de experienţe nereuşite sau

* Lucrarea a apărut în colecţia „Evocări“, editată sub îngrijirea Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

[1] N. Huscariu, *Alexandru Constantinescu*, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. XIV. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

de susținerea unor păreri greșite. Ceea ce este indiscutabil — și de aceasta ne convinge autorul lucrării — este faptul că numele lui Al. Constantinescu rămîne legat de o serie de evenimente din istoria luptei proletariatului român, fie că e vorba de Clubul muncitorilor din București de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, de condamnarea trădării „generoșilor", de apariția primei serii a ziarului „România muncitoare", în 1902, de activitatea pentru dezvoltarea organizării sindicale și centralizarea acesteia în 1906, de lupta pentru reorganizarea partidului politic al clasei muncitoare din 1910, de acțiunea viguroasă împotriva războiului imperialist sau de inepuizabila energie închinată luptei pentru crearea partidului comunist în patria noastră. Și în toate aceste momente, care au contribuit la dezvoltarea ascendentă a luptei revoluționare a clasei muncitoare, el s-a aflat între cei mai buni fii ai poporului român. În 1913 el declara : „...Nu avem decît o singură cale de urmat, aceea a consecvenței noastre principiale, n-avem decît un singur mandat de îndeplinit, mandatul intereselor de clasă ale proletariatului, pe acela al conștiinței noastre socialiste întregi..." (p. 159).

Împrejurări vitrege l-au determinat să-și petreacă mai mulți ani din a doua jumătate a vieții peste hotarele patriei. Dar, subliniază autorul, deși „departe de partid, era totuși alături de el, cunoscînd bine frămîntările și greutățile prin care trecea" (p. 73).

Profilul studiului publicat permitea autorului să intre în analiza concepțiilor ideologice ale lui Al. Constantinescu, în explicarea și argumentarea poziției sale teoretice față de unele evenimente importante din istoria mișcării muncitorești din țara noastră. El lasă să se înțeleagă că aceste probleme depășesc subiectul tratat (p. 45) și că, probabil, vor constitui tema unui alt studiu. Un astfel de studiu ar fi foarte interesant, ținîndu-se seama de complexitatea personalității lui Alexandru Constantinescu și de importanța elucidării unor perioade din viața sa care au suscitat opinii contradictorii din partea cercetătorilor.

GEORGETA TUDORAN

În numele libertății și prieteniei

Editura militară, București, 1970, 424 p.

Recent, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., în Editura militară a apărut volumul *În numele libertății și prieteniei*, care conține documente, extrase din presă și amintiri despre participarea României la eliberarea Ungariei de sub jugul fascist (octombrie 1944—ianuarie 1945). Rod al muncii unui colectiv de cercetători, alcătuit din dr. Gheorghe Zaharia, locotenent-colonel Petre Ilie, Maria Tălăngescu, Gheorghe David și Costachi Mîndru, lucrarea se impune atenției cititorilor în primul rînd prin noutatea genului ei. Pentru prima dată sînt date publicității — într-o lucrare de sine stătătoare, unitară — principalele documente privind efortul economic al țării, organizarea, pregătirea, concepția tactic-operativă a comandamentelor române și desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul Ungariei, duse în scopul zdrobirii trupelor fasciste.

Păstrate pînă acum numai în dosarele arhivelor, documentele au devenit, prin intermediul lucrării, accesibile nu numai specialiștilor, ci și tuturor celor care doresc să cunoască din surse primare sacrificiile economice și militare ale României, precum și desfășurarea luptelor purtate de armata noastră pe teritoriul Ungariei, etapă importantă a participării poporului român, împreună cu alte popoare, la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Documentele publicate sînt un prilej, în același timp, de elaborare a unor noi lucrări, studii și monografii referitoare la perioada istorică cuprinsă în volum, deschizînd noi posibilități de interpretare științifică a evenimentelor politice și militare care au avut loc acum un sfert de veac.

Deşi volumul are şase capitole, materialul documentar este axat, în fond, pe trei teme majore : mobilizarea tuturor potenţelor economice ale ţării în slujba scopurilor nobile ale participării României la războiul antihitlerist ; desfăşurarea acţiunilor militare ale Armatei române în Ungaria ; relaţiile de prietenie reciprocă stabilite între Armata română şi populaţia maghiară, omagiul adus de aceasta eroilor români.

Urmărind această tematică, lucrarea grupează, în prima parte, documente de epocă ale Partidului Comunist Român, ale unor organizaţii democratice de masă şi extrase din presa vremii, din care rezultă cu pregnanţă hotărîrea fermă a poporului român, sub conducerea comuniştilor, de a-şi mobiliza toate forţele pentru zdrobirea fascismului, de a ajuta poporul ungar să-şi elibereze patria.

Cea de-a doua parte a volumului — documente şi amintiri — este consacrată eroismului trupelor române, acţiunilor militare duse cot la cot cu Armata sovietică pe teritoriul Ungariei. Colectivul de autori a grupat sistematic materialele documentare, urmărind relevarea celor două mari operaţii în care s-au înscris în mod organic luptele Armatei române — operaţiile Debreţin şi Budapesta.

În cadrul operaţiei de la Debreţin, Armata română a acţionat cu 17 divizii, un corp aerian şi două brigăzi de artilerie antiaeriană, reuşind, pe lîngă eliberarea părţii de nord-vest a ţării noastre, alungarea la vest de Tisa a trupelor fasciste (documentele 19—22 ; 37—41). In cea de-a doua operaţie — Budapesta —, România a participat cu 15 divizii, un corp aerian şi alte unităţi şi formaţiuni militare (documentele 58, 61—62, 64—71, 55, 75, 90). Concomitent, Armata 4 română, cu corpurile 2 şi 6 armată, după înfrîngerea rezistenţei de pe Tisa superioară, a acţionat în nord-estul Ungariei, în zona munţilor Hegyálja şi pe rîurile Bodrog şi Hernád (documentele 93, 138 şi 139) ; în masivul Matra a luptat eroic Divizia „Tudor Vladimirescu"-Debreţin (documentele 91—92).

Tabloul general al contribuţiei României la eliberarea Ungariei de sub jugul fascist este redat de documentele de sinteză (145—147), incluse în capitolul *Efortul general.* Acestea, precum şi ordinele de zi şi scrisorile de mulţumire ale comandamentelor române şi sovietice reproduse în lucrare, pun în evidenţă faptul că în acele zile de mare încordare cei peste 210 000 de militari români care au luat parte la luptele de pe teritoriul Ungariei — din rîndurile cărora au căzut peste 42 000, dintre care numai pentru eliberarea Budapestei 11 000 — au săvîrşit măreţe fapte de eroism individual. Sînt elocvente cazurile soldaţilor Eftimie Croitoru şi Gheorghe Stan (documentul 99), al sergentului major Gheorghe I. Lădaru (documentul 136), al sergentului major Ion Sima (documentul 133). În ce priveşte eroismul colectiv, poate fi remarcat cel manifestat de Divizia 19 infanterie şi Regimentul 1 artilerie grea (documentele 37 şi 39), de detaşamentul maiorului Dumitru Niţescu (documentul 131), de grupa caporalului Vlăjoagă M. Gheorghe din Regimentul 30 dorobanţi (documentul 124) ş.a.

Acţiunile militare oglindite în documente sînt întregite de amintirile, inserate în volum, ale unor participanţi la războiul antihitlerist, ofiţeri şi generali care au făcut parte din unităţi şi comandamente de mari unităţi operative. Aceştia, ca martori oculari ai evenimentelor, surprind scene de mare dramatism, încordare fizică şi nervoasă, episoade pilduitoare de eroism, pun în lumină înaltele calităţi şi sentimente de care au fost animaţi ostaşii români — de la soldat la general — în luptele pentru eliberarea poporului ungar.

Zdrobirea trupelor fasciste la Budapesta, prin jertfa ostaşilor sovietici şi români, a deschis direcţia strategică a văii Dunării către Viena, iar cucerirea munţilor din nord-estul Ungariei a creat condiţii de pătrundere a marilor unităţi sovietice şi române, dinspre sud, pe teritoriul Cehoslovaciei. În această chestiune, în cuvîntul introductiv se apreciază : „Victoriile militare obţinute pe teritoriul Ungariei de Armata sovietică şi Armata română au avut importante consecinţe pe plan militar, politic şi economic. Prin scoaterea Ungariei fasciste din război, Germania nazistă a pierdut un însemnat rezervor de subzistenţe şi de materii prime de mare importanţă militară, frontul s-a apropiat tot mai mult de graniţele Germaniei, potenţialul militar şi economic al acesteia scăzînd simţitor. Ca rezultat politic de cea mai mare importanţă a fost eliberarea poporului ungar de sub tirania fascistă". [1]

Este relevată, de asemenea, ideea că victoriile obţinute de trupele române în Ungaria — care au cucerit 3 masive

[1] *In numele libertăţii şi prieteniei*, Editura militară, Bucureşti, 1970, p. 13. In continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

muntoase, au forțat 4 cursuri de apă mai importante, au eliberat peste 1 200 de localități, între care 14 orașe, și au provocat inamicului mari pierderi umane (peste 30 000 de oameni) și materiale — s-au datorat pregătirii lor de luptă, disciplinei, vitejiei și moralului ostașilor noștri, capacității de organizare și conducere de care au dat dovadă comandanții și statele majore, sprijinului multilateral dat frontului de întregul popor mobilizat de Partidul Comunist Român (p. 12).

Din documente se desprinde limpede competența cu care comandamentele noastre operative și tactice au rezolvat numeroasele și complexele probleme care li s-au pus. Acestea au dat dovadă de măiestrie în concepție, suplețe și fermitate în conducere, fapt care le-a permis să organizeze și să conducă numeroase lupte și operații, să aplice manevre ingenioase în situații foarte variate, ducînd la nimicirea unor grupări de forțe importante ale inamicului.

Din parcurgerea celor peste patru sute de pagini ale volumului reiese că generalii și ofițerii români au știut să conducă trupele cu pricepere în condiții diferite de teren și anotimp : în cîmpie și în teren muntos acoperit — așa cum a fost în munții Bükk, Hegyálja și Matra —, pe timp de iarnă cu zăpezi, geruri, viscol sau ceață, în condițiile terenului desfundat de ploi, ca în cîmpia Tisei, la forțarea unor cursuri late și repezi de apă, în teren mlăștinos, în locuri greu accesibile, lipsite de comunicații și așezări omenești, sau la eliberarea unor orașe mari în zone dens populate.

Numeroase documente subliniază cooperarea de luptă dintre Armata română și Armata sovietică, care s-a manifestat sub multiple forme, cum au fost : coordonarea acțiunilor la nivel operativ și tactic, a hotărîrilor de luptă, a folosirii rezultatelor obținute pe o anumită direcție pentru strămutarea sau intensificarea efortului pe altă direcție, ajutorul reciproc în artilerie, blindate etc. În acest sens se remarcă sprijinul reciproc dintre Armata 40 sovietică și Armata 4 română la forțarea Tisei (documentele 93, 94) ; întărirea Corpului 7 armată român timp de cîteva zile cu Corpul 7 mecanizat de gardă sovietic în bătălia pentru Budapesta, iar cu Regimentul 114 antitanc sovietic pe tot parcursul de la Tisa și pînă în centrul capitalei maghiare (documentele 58 și 67) ; acțiunea comună a Brigăzii 63 moto sovietice cu Batalionul 11 vînători de munte român în lupta de la Hajdúhadház (documentul 16) ; contribuția unor mari unități române la succesele diferitelor corpuri și armate sovietice în cadrul cărora au luptat (documentele 20, 23, 145 și 147) ; sprijinul acordat de unitățile Corpului aerian român trupelor terestre sovietice (documentele 141 și 144). Sîngele vărsat laolaltă de ostașii români și sovietici a cimentat prietenia de arme româno-sovietică, a pus temelia relațiilor de colaborare frățească între popoarele român și sovietic.

În lucrare este inclusă o suită de documente care înfățișează atitudinea de înalt umanism, comportarea demnă, civilizată a trupelor române, a statelor majore și a comandanților față de populație, respectul lor față de cultura materială și spirituală a poporului ungar.

Cel de-al treilea grupaj de documente se referă la relațiile de reciprocă prietenie între Armata română și populația maghiară, manifestările de recunoștință ale acesteia față de eliberatori. În multe localități din Ungaria, comandamentele române din zonele eliberate au sprijinit organele puterii locale în reorganizarea vieții pașnice, în deschiderea școlilor de toate gradele, a instituțiilor culturale, ajutîndu-le cu mijloace auto pentru transport, cu combustibil lampant etc. ; au asigurat condiții pentru buna funcționare a administrației locale (p. 401—404). Totodată, unitățile române au dat hrană unor sinistrați de război, în special femei, copii și bătrîni. Coloane de hipo și auto, pe cît au permis posibilitățile, au transportat mii de refugiați înapoi acasă, au adus iarna lemne de foc pentru populație, iar serviciile sanitare militare românești n-au pregetat să vină în ajutorul localnicilor. În acest sens se impune a fi remarcat aportul serviciilor medicale ale Armatei 1 române, care au prestat peste 65 000 de consultații și tratamente, 1 850 de analize, 750 de intervenții chirurgicale. Comportarea demnă, civilizată a armatei noastre a dus la stabilirea unor relații prietenești, de respect între populația maghiară și militarii români, armata noastră atrăgîndu-și de la început stima și considerația cetățenilor din localitățile și regiunile pe unde a luptat și trecut, fapt atestat de numeroase scrisori de mulțumire și declarații oficiale sau particulare primite de trupele române din partea populației și autorităților maghiare (p. 397, 404—407).

În volum se evidențiază, de asemenea, că cetățenii maghiari au furnizat,

la rîndul lor, ostaşilor români informaţii despre inamic, s-au oferit drept călăuze prin locuri necunoscute pentru patrulele noastre de cercetare, au participat la lucrări genistice şi de refacere a comunicaţiilor, au acordat adăpost luptătorilor şi răniţilor.

Punînd în lumină contribuţia ţării noastre la eliberarea Ungariei de sub jugul fascist — operă măreaţă care a creat premise temeinice pentru dezvoltarea prieteniei dintre popoarele român şi ungar —, puternicele simţăminte patriotice şi internaţionaliste ale poporului român, care s-a jertfit în lupta cu fascismul, lucrarea se înscrie ca o valoroasă şi utilă realizare editorială.

Dr. V. I. MOCANU

ILIE CEAUŞESCU, **Din istoria contractului colectiv în România***

Editura politică, Bucureşti, 1970, 232 p.

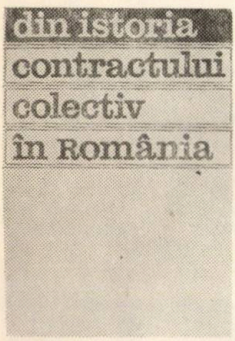

Lucrarea, apărută recent, analizează, de pe poziţiile materialismului istoric, una dintre cele mai importante probleme care s-au situat în centrul atenţiei şi acţiunii clasei muncitoare : contractul colectiv de muncă. Bazat pe o documentaţie bogată, în parte inedită, autorul prezintă locul contractului colectiv în mişcarea muncitorească, etapele luptei pentru recunoaşterea şi respectarea lui în condiţiile orînduirii burgheze, importanţa şi sensul nou al adoptării şi aplicării contractului colectiv în timpul socialismului.

După o introducere în care se definesc locul şi importanţa luptei muncitorimii pentru contract colectiv de muncă, evoluţia, rolul şi conţinutul acestuia în capitalism şi în socialism, este prezentat *contractul colectiv de muncă în România de la primele momente cînd a apărut necesitatea lui şi pînă în 1918.* Contractul colectiv de muncă — subliniază autorul — s-a născut din înseşi necesităţile obiective ale orînduirii burgheze pe o anumită treaptă de dezvoltare şi a evoluat odată cu aceasta. El a izvorît din nevoia imperioasă de a reglementa raporturile de muncă, care, în perioada de început a dezvoltării capitalismului, erau aproape în exclusivitate la discreţia patronilor. Deşi se impunea ca o necesitate obiectivă, acceptarea contractului colectiv de clasele dominante nu s-a făcut uşor, de la sine, ci a trebuit să fie smulsă prin forţa luptei muncitorimii conduse de organizaţiile sale politice şi profesionale.

Autorul înfăţişează legile adoptate de parlamentul burghezo-moşieresc, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, care, în împrejurările afirmării clasei muncitoare, precum şi în raport de înseşi interesele patronale în folosirea forţei de muncă, cuprindeau elemente ale contractului colectiv, aşa cum au fost : legea sanitară din 1874, legea minelor din 1895, legea pentru organizarea meseriilor din 1902. În această privinţă în lucrare se insistă şi asupra proiectului de lege a contractului colectiv de muncă întocmit de G. Orleanu în 1909, care, deşi a rămas în stare de proiect, a fost prima încercare mai serioasă de legiferare a contractului colectiv. Sub regimul acestor legiuiri referitoare la contractul colectiv de muncă, arată autorul, au fost reglementate raporturile dintre muncitori şi patronat pînă la sfîrşitul primului război mondial. În virtutea acestor legi insuficiente, muncitorii au fost lăsaţi, în ultimă instanţă, la bunul plac al patronilor.

Lupta muncitorilor pentru contract colectiv între anii 1918—1929 face obiectul capitolului al II-lea al cărţii. Elementul calitativ nou îl constituie faptul că, începînd din 1921, în fruntea clasei muncitoare s-a aflat Partidul Comunist Român.

Această luptă a evoluat, în anii imediat următori încheierii primului război mondial, pe fundalul unei situaţii economice, sociale şi politice complexe, deosebit de frămîntate.

Unul dintre marile succese obţinute în cursul acţiunilor din anii avîntului revoluţionar a fost impunerea, pentru prima dată în România, a contractului

* Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

colectiv ca formă de reglementare a relaţiilor de muncă în condiţiile în care acesta nu era încă legiferat. Contractul colectiv a apărut sub forma înţelegerilor dintre patroni şi reprezentanţii sindicatelor, în urma grevelor, ca mijloc de rezolvare a conflictelor de muncă ce aveau loc. Convenţiile colective de muncă, care încep să se încheie din primele luni ale anului 1919, vor cunoaşte extindere şi se vor completa cu elemente noi după adoptarea Legii pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, dezbătută în parlament în august şi dată oficial publicităţii la 5 septembrie 1920. Această lege conţinea multe prevederi net reacţionare, dar prevedea şi constituirea comisiilor de arbitraj compuse din patroni la paritate cu muncitorii, admiţînd în felul acesta reprezentanţii clasei muncitoare la masa tratativelor de soluţionare a conflictelor de muncă, ceea ce, în acest sens, reprezenta un succes. Autorul se opreşte şi asupra Legii de organizare a sindicatelor profesionale din 4 septembrie 1921, ce a facilitat încheierea de contracte de sindicatele profesionale, care, prin lege, aveau dreptul de a „încheia" învoieli colective de muncă.

Conchizînd asupra grupului de probleme implicate de perioada anilor 1918—1929 pe linia temei tratate, autorul arată că toate contractele colective de muncă încheiate în acest timp au fost urmarea unor puternice conflicte de muncă, că ele s-au datorat străduinţei sindicatelor profesionale pentru a le impune în tratative directe cu patronii şi cu reprezentanţi ai Ministerului Muncii. Aceasta a făcut ca adoptarea unei legi a contractelor colective de muncă să nu mai poată fi împiedicată. Lucrarea se opreşte pe larg asupra momentului adoptării acestei legi, în 1929, analizînd întregul climat economic-politic — deosebit de complex şi contradictoriu — generat de criza economică, poziţia principalelor forţe sociale şi a partidelor politice faţă de conţinutul legii, în general faţă de drepturile muncitoreşti. Concesiile făcute de clasele dominante prin acceptarea contractului colectiv aveau drept scop, în fond, să abată masele muncitoare de la lupta lor, să le tocească spiritul revoluţionar, astfel ca interesele patronale să nu fie lezate. În acest spirit sînt arătate şi explicate de autor prevederile legii asupra contractelor de muncă referitoare nemijlocit la muncitori, prevederi menite să pună capăt unor abuzuri comise de capitalişti şi să ducă la îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale salariaţilor, precum şi acele prevederi care loveau în interesele oamenilor muncii şi erau deci aspru criticate de organizaţiile revoluţionare şi elementele politice progresiste. De aceea, autorul cercetează activitatea mişcării muncitoreşti, a forţelor democratice în vederea ameliorării legii din 1929, aducînd în sprijinul celor afirmate în lucrare exemple de acţiuni muncitoreşti.

Capitolul al III-lea are ca temă *evoluţia contractului colectiv de muncă după legiferarea lui, adică începînd din 1929 şi pînă în 1944*, lupta revoluţionară pentru extinderea şi apărarea drepturilor economice-politice muncitoreşti. Această perioadă prilejuieşte analiza modului în care legea contractului colectiv de muncă şi-a făcut drum în întreprinderi, a obstacolelor care i-au stat în cale, a poziţiilor celor două clase — proletariatul şi burghezia — interesate, de pe poziţii diferite, faţă de această lege.

Astfel, după 1933 s-a afirmat tot mai mult rolul contractului colectiv ca un mijloc de reglementare a raporturilor dintre muncitori şi patroni, de stăvilire a ofensivei exploatatorilor asupra nivelului de trai. Această luptă a proletariatului pentru impunerea revendicărilor economice şi înscrierea lor în contracte colective s-a împletit strîns cu celelalte acţiuni muncitoreşti, fiind parte organică a bătăliei împotriva orînduirii capitaliste, împotriva pericolului fascist, pentru promovarea unei politici de pace.

Instaurarea dictaturii regale, se arată în lucrare, a fost însoţită de modificări în legislaţia existentă, afectînd în mare măsură şi legea contractului colectiv de muncă, făcute de guvernanţi cu scopul mărturisit de „a armoniza raporturile sociale dintre muncitori şi patroni", pentru „realizarea solidarităţii sociale", ceea ce se urmărea şi prin desfiinţarea sindicatelor şi crearea „breslelor muncitoreşti". Legea contractelor de muncă modificată conţinea unele prevederi ce loveau puternic în interesele muncitorilor, mai ales pe linia îngrădirii luptei lor revoluţionare. În pofida măsurilor aspre impuse de dictatura regală, muncitorii au continuat să desfăşoare acţiuni revendicative pentru respectarea contractelor colective, odată cu feluritele acţiuni şi atitudini pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, pentru apărarea integrităţii teritoriale a ţării.

Instaurarea dictaturii antonesciene şi tîrîrea României în război au avut

consecințe dintre cele mai nefaste pentru poporul român. Printre primele măsuri teroriste adoptate de dictatura militară-fascistă s-a înscris anularea prevederilor mai democratice ale legii asupra contractelor de muncă. În aceste împrejurări, „acțiunile pentru menținerea și extinderea contractelor colective au polarizat mase din ce în ce mai mari" (p. 124). Sînt analizate luptele proletariatului pentru apărarea și amplificarea revendicărilor economice în strînsă legătură cu lupta generală de rezistență dusă de masele poporului român împotriva trupelor hitleriste și a guvernului antonescian, pentru eliberarea României de sub jugul fascist.

În finalul lucrării se prezintă *contractul colectiv de muncă în perioada desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. 1944—1947, rolul și conținutul contractului colectiv de muncă în socialism.*

Autorul evidențiază faptul că în epoca revoluției populare acțiunile oamenilor muncii pentru încheierea și aplicarea contractelor colective „au făcut parte organică din lupta generală desfășurată de forțele revoluționare și democratice, pentru înfrîngerea claselor exploatatoare și instaurarea dictaturii proletariatului" (p. 162).

Trecerea întregii puteri politice în mîinile clasei muncitoare, avînd ca aliat țărănimea muncitoare, a marcat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării sociale, etapa revoluției socialiste. În noile împrejurări, cînd în fața poporului român s-au pus sarcini fundamentale, hotărîtoare pentru mersul ascendent pe calea progresului social, rolul legislației muncii și, în cadrul acesteia, al contractului colectiv de muncă, a crescut, a căpătat sensuri noi. Avînd drept scop de a contribui la sporirea producției și a productivității muncii, instituția contractului colectiv se cuprinde în totalitatea formelor și acțiunilor de transpunere în fapt a sarcinilor desăvîrșirii construcției socialismului.

Dr. NICOLAE PETREANU

Cartea românească de istorie în străinătate prin intermediul colecției „Bibliotheca Historica Romaniae"

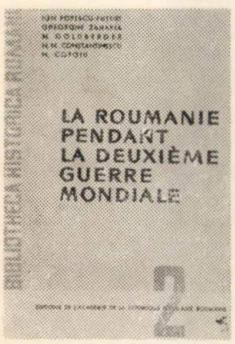

În anul 1963, răspunzînd interesului crescînd al oamenilor de știință și culturăă din străinătate pentru istoria României și pentru ultimele rezultate ale științei noastre istorice, a luat ființă colecția *Bibliotheca Historica Romaniae.*

Publicațiile colecției, tipărite în patru limbi de circulație mondială (rusă, franceză, engleză, germană), se grupează în trei serii principale : seria *Monografii,* care include lucrări amplu documentate, destinate istoricilor și altor specialiști în domeniul științelor sociale, seria *Studii,* cuprinzînd unele expuneri de ordin mai general sau studii mai condensate asupra unui aspect sau al altuia din istoria României, și seria *Albume.* Primele două serii au înregistrat, în cei șase ani de la apariția colecției, 41 de volume, unele din titluri fiind publicate în două ediții.

Volumele publicate în colecția *Bibliotheca Historica Romaniae* cuprinde o problematică vastă, axîndu-se cu precădere pe probleme fundamentale ale istoriei României. În acest sens menționăm lucrarea de sinteză semnată de C. Daicoviciu, Em. Petrovici și Gh. Ștefan : *Formarea limbii și poporului român* [1]. Un studiu valoros care continuă această temă pe latură filologică este *Romanitatea limbii române,* de Al. Graur [2].

O contribuție importantă la cunoașterea unor aspecte ale dezvoltării societății de pe teritoriul țării noastre în antichitate aduce monografia *Din istoria Dobrogei,* vol. I (autori : D. Pippidi și D. Berciu), care tratează istoria acestei regiuni din cele mai vechi timpuri și pînă la cucerirea romană. În continuare, volumul II (elaborat de R. Vulpe și I. Barnea) prezintă perioada stăpînirii

[1] Lucrarea a fost publicată în limbile franceză (1963) și germană (1964).
[2] Tipărit în limbile franceză (1965) și engleză (1967).

romane în Dobrogea [3]. Probleme importante ale istoriei vechi a României sînt tratate și în monografia *Scurtă istorie a Transilvaniei* [4], lucrare publicată sub redacția lui C. Daicoviciu și Miron Constantinescu.

Istoriei evului mediu românesc i-au fost consacrate studiile: *Boieri și vecini în Țara Făgărașului* (de D. Prodan) [5], *Răscoala țărănească din Transilvania din 1437-1438* (de Șt. Pascu) [6], cîteva capitole din monografia *Scurtă istorie a Transilvaniei* și altele. Este în pregătire ediția engleză a lucrării *Supplex Libellus Valachorum* de D. Prodan.

Teme majore ale istoriei moderne a României au fost abordate în lucrarea *Destrămarea monarhiei austro-ungare. 1900-1918*, apărută sub redacția lui C. Daicoviciu și Miron Constantinescu [7], precum și în studiile *Unirea Principatelor Române* (de Dan Berindei) [8], *Reforma agrară din 1864* (de N. Adăniloaie și Dan Berindei) [9], *Agricultura în Țara Românească în prima jumătate a secolului XIX* (de I. Corfus) [10].

Aspecte importante ale istoriei contemporane a României au format obiectul studiilor *România în timpul celui de-al doilea război mondial* și *Contribuția României la victoria asupra fascismului*, ambele elaborate de un colectiv de autori de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. [11], precum și cel semnat de A. Petric și Gh. Țuțui, *Instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular* [12].

Cu mult interes au fost primite atît în țară cît și în străinătate lucrările de istorie referitoare la perioada dintre cele două războaie mondiale. Între acestea se înscrie și studiul semnat de P. Constantinescu-Iași, *Formarea frontului antifascist în România*, care realizează pentru prima oară o prezentare de sinteză a multiplelor acțiuni ale P.C.R. pentru atragerea și organizarea maselor populare, a unor personalități cu vederi democratice și progresiste în lupta antihitleristă [13], și lucrarea lui I. M. Oprea: *Nicolae Titulescu* [14], reprezentînd o variantă a amplei monografii apărută în limba română în anul 1967.

Printre lucrările colecției *Bibliotheca Historica Romaniae* se numără și cele referitoare la dezvoltarea unor ramuri ale științei istorice: *Arheologia românească în secolul XX* (de Em. Condurachi) [15] și *Introducere în istoriografia românească* [16], semnată de V. Maciu, Dan Berindei, Miron Constantinescu, Șt. Pascu, V. Liveanu și P. P. Panaitescu.

Este important de relevat faptul înglobării în problematica colecției, în afară de chestiuni generale din istoria României, a unor teme ce abordează aspecte semnificative ale luptei poporului român pentru eliberarea națională, pentru formarea statului național unitar — moment de mare însemnătate în dezvoltarea României contemporane. În acest sens, monografia *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu România* [17], realizată de un colectiv de istorici, sub redacția lui Miron Constantinescu și Ștefan Pascu, a fost unanim apreciată de frontul istoric ca reprezentînd un aport valoros la cercetarea procesului istoric al înfăptuirii unirii Transilvaniei cu România. În aceeași tematică se încadrează și volumul de studii elaborat de Miron Constantinescu, *Studii istorice transilvănene* [18], care cuprinde rezultatele cercetărilor autorului referitoare la istoria Transilvaniei în perioada 1848-1918.

O atenție deosebită a fost acordată momentelor importante ale luptei maselor populare din țara noastră pentru eliberarea socială, momente oglindite în special în lucrările din seria *Studii: Mișcarea revoluționară din 1840, preludiul revoluției din 1848* (de Gh. Zane) [19], *Participarea sașilor la revoluția din 1848* (de

[3] Volumele au apărut în limba română în 1965 și 1966. Ele vor fi urmate de un studiu referitor la Dobrogea sub stăpînirea turcească, precum și la istoria modernă și contemporană a acestei provincii, lucrări în curs de elaborare.

[4] Apărută în limba română în 1965.

[5] Publicat în limba germană în 1967.

[6] Publicat în limbile franceză și germană (1964).

[7] Publicată în limbile română (1964) și franceză (1965).

[8] Tipărită în limba franceză (1967).

[9] Tipărită în limba franceză (1966).

[10] Tipărită în limba franceză (1969).

[11] Lucrările au fost publicate în limbile franceză (1964 și 1965) și rusă (1964 și 1966).

[12] Lucrarea a fost tipărită în limbile franceză și rusă (1964).

[13] A apărut în limba română (1968).

[14] Publicată în limba engleză (1968). În prezent se pregătește pentru tipar versiunea rusă a aceleiași monografii.

[15] Publicată în limbile franceză (1963) și engleză (1964).

[16] Publicată în limbile franceză (1964) și engleză (1964). Menționăm că lucrarea, într-o formă prescurtată, a fost reluată în amplul volum consacrat istoriografiei universale moderne apărut în U.R.S.S.

[17] Publicată în limba română (1968). În prezent se află sub tipar varianta prescurtată a monografiei, urmînd să fie publicată în limba engleză.

[18] Tipărit în limba franceză (1970).

[19] Publicat în limba franceză (1964).

C. Göllner)[20]. În cadrul acestei tematici, un incontestabil interes pentru străinătate îl prezintă studiile care relevă legăturile existente între mișcările progresiste din țara noastră și cele din alte țări. În acest sens pot fi citate volumele *Internaționala I și România* (de I. Popescu-Puțuri și A. Deac)[21] și *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie* (de Gh. Unc)[22].

Mai puțin decît alte aspecte ale trecutului istoric, a fost oglindită în colecția *Bibliotheca Historica Romaniae* istoria culturii noastre, situație generală de altfel pentru istoriografia românească contemporană. În această tematică menționăm lucrarea *Mișcarea culturală românească în monarhia austro-ungară* (de V. Curticăpeanu)[23] și cea a lui I. Coteanu privind înfăptuirile filologiei și lingvisticii românești[24].

Reflectînd interesul crescînd al istoricilor români față de problemele metodologiei și filozofiei istoriei, colecția a inclus în tematica publicațiilor sale aspecte teoretice ale științei istorice. În acest sens pot fi citate studiile semnate de V. Liveanu, *Serii, legi, structuri istorice. În legătură cu unele idei ale lui A. D. Xenopol* și *Probleme ale cunoașterii istorice*[25].

Semnificativ pentru dezvoltarea colecției *Bibliotheca Historica Romaniae* este faptul că a reușit să-și lărgească și să-și îmbogățească treptat tematica. De la lucrări de sinteză pe teme mai generale, care au rămas și trebuiau să rămînă în continuare în atenția colecției, s-a trecut la lucrări cu teme mai variate, ce reprezintă contribuții originale la unele capitole importante din istoria României. Astfel, una dintre ultimele publicații ale colecției o constituie *Comunitățile rurale românești. Aservirea feudală și penetrația capitalistă*, monografie de sociologie istorică semnată de prof. H. H. Stahl[26].

Publicațiile colecției *Bibliotheca Historica Romaniae* sînt difuzate în numeroase țări ale lumii. Printre abonații săi sînt cele mai reprezentative instituții științifice din țările socialiste cît și din cele capitaliste : academii, institute de cercetare în domeniul istoriei, instituții didactice, mari biblioteci, edituri și reviste de specialitate. O mare parte dintre volumele colecției *Bibliotheca Historica Romaniae* se trimit unor cunoscute personalități din lumea științifică și cercetătorilor care se ocupă de istoria sud-estului european.

Difuzarea largă a publicațiilor din *Bibliotheca Historica Romaniae* contribuie la cunoașterea istoriei României peste hotare, marcînd în acest fel un important aport cauzei colaborării și înțelegerii între popoare *.

Lucrările colecției sînt adeseori menționate sau recenzate în diverse reviste de specialitate. Astfel au fost publicate recenzii asupra lucrărilor : *Scurtă istorie a Transilvaniei*[27], *Destrămarea monarhiei austro-ungare*[28], *Mișcarea culturală în monarhia austro-ungară*[29], precum și scurte prezentări, ca cea referitoare la *Internaționala I și România*[30], și altele. S-au bucurat de o bună primire lucrările *Formarea poporului român*, apreciată ca o sinteză a rezultatelor cercetărilor istoricilor, arheologilor și lingviștilor în legătură cu problema originii românilor[31] și *Brève histoire de la Transylvanie*, apreciată pentru valoarea sa științifică.

În fața colecției se ridică problema extinderii legăturilor externe, a răspîndirii tot mai largi a lucrărilor marxiste privind istoria României, deziderat în legătură cu care trebuie avute în vedere mărirea tirajelor și organizarea comercializării volumelor prin librăriile din străinătate.

A devenit o necesitate diversificarea tematicii, publicarea mai multor lucrări de istorie economică și culturală, a unor

[20] Apărut în limba germană (1967).
[21] Tipărit în limba franceză (1966).
[22] Apărut în limba rusă (1968) ; sub tipar la Editura Academiei R.S.R. se mai află o lucrare din cadrul aceleiași tematici (Gh. Unc, *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria*, în limba germană).
[23] Publicată în limba germană (1966).
[24] Tipărită în limba franceză (1968).
[25] Din volumul *Sur quelques problèmes d'histoire* (de Miron Constantinescu și V. Liveanu), publicat în 1967.
[26] Tipărită în limba franceză (1969) de Editura Academiei R.S.R. și Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris.

* *Nota redacției :* Cititorul din țara noastră și de peste hotare ar manifesta un interes sporit pentru colecția *Bibliotheca Historica Romaniae* dacă aceasta i-ar pune la îndemînă o suită de studii axate pe probleme majore, nodale din istoria României, teme care să marcheze mai pregnant locul istoriei noastre naționale în ansamblul istoriei universale. În ultimă instanță, pentru cititorul străin selectarea judicioasă a temelor indică măsura utilității colecției, a rolului său în penetrarea istoriografiei românești peste hotare.
[27] „Etudes germaniques" din aprilie-iunie 1967.
[28] „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft".
[29] „Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark", 58. Jg 1967, S. 219—220.
[30] „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft", Jg. XV, nr. I/1967, S. 161.
[31] „Annales" nr. 5/1958, p. 1 171.

lucrări de lingvistică, de etnografie, de istorie a mișcărilor democratice, a lucrărilor de metodologie și filozofie a istoriei. Se impune, de asemenea, publicarea unei lucrări de sinteză a istoriei României în limbile rusă, franceză, engleză și germană, aceasta dovedindu-se utilă atît cercetătorilor și studenților care studiază în domeniul istoriei cît și publicului larg. Activitatea desfășurată în anii de existență a colecției *Bibliotheca Historica Romaniae* reprezintă un important aport la stimularea cercetării istorice originale în țara noastră și la afirmarea pe plan internațional a științei noastre istorice.

LUCIA GEORGIAN,
ANGARA NIRI

CSATÁRI DÁNIEL, **Forgószélben (Magyar-román viszony 1940-1945). În vîltoarea timpului (Relațiile maghiaro-române 1940-1945)***

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969, 492 p.

În istoriografia marxistă contemporană își face un loc tot mai larg studierea, în adîncime, a secularelor raporturi istorice dintre popoarele vecine român și maghiar. Cartea lui Csatári Dániel, analizînd relațiile maghiaro-române în anii 1940—1945, se înscrie pe linia acestor preocupări actuale ale cercetării marxiste în domeniul istoriei. Autorul abordează o perioadă densă în evenimente, marcată de numeroase manifestații populare, consecință a ruperii părții de nord a Transilvaniei din trupul României în urma dictatului fascist de la Viena, pus la cale de Germania hitleristă și Italia lui Mussolini [1].

Lucrarea *În vîltoarea timpului*, cuprinzînd o prefață, o introducere și patru capitole — *De-a lungul granițelor împărțite (1 septembrie 1940— 22 iunie 1941); În cadrul sistemului de alianță a politicii externe a Germaniei (22 iunie 1941 — ianuarie 1943); Anul cotiturii și relațiile maghiaro-române (ianuarie 1943 — 23 august 1944); În pragul unor noi posibilități (23 august 1944 — 9 mai 1945)* —, utilizează un bogat material documentar : arhive din R.P.U. și R.S.R., presa maghiară și română a vremii, lucrări și articole de specialitate, precum și mărturii ale unor participanți ai vieții politice sau militanți ai mișcării muncitorești.

După ce prezintă succint, în cadrul introducerii, conținutul întregii lucrări, autorul se oprește în primul capitol asupra unor asemenea probleme cum sînt : consecințele dictatului de la Viena, situația creată în urma acestui act arbitrar, scopurile Germaniei hitleriste, politica cercurilor oficiale maghiare și române.

În lucrare se observă că guvernele reacționare maghiar și român, ca urmare a dominației Germaniei naziste, „în teama lor reciprocă, se transformă tot mai mult în executante docile ale voinței Germaniei" și, neținînd seama de interesele popoarelor lor, se înscriu în cursa ce va începe prin atacarea Uniunii Sovietice.

În situația de atunci (dictatura militară-fascistă în România, administrația militară horthistă în Transilvania de nord între 5 septembrie și 26 noiembrie 1940, apoi numeroasele măsuri excepționale luate de administrația civilă horthistă ce i-a urmat), activitatea mișcărilor populare progresiste, conduse de comuniști, întîmpina dificultăți deosebit de mari. Dar aceste mișcări „dădeau semne de viață, exprimau sentimentele maghia-

★ Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

[1] Lucrarea, care acordă un spațiu întins analizei politicii externe revizioniste dusă de Ungaria horthistă, a stîrnit un viu interes, dar și reacții de pe poziții naționaliste. Avem în vedere recenzia publicată în revista „Irodalmi Szemle" nr. 3/1970 (apare la Bratislava), scrisă de Ianics Kálmán și intitulată *Forgószélben nyomában (În urma vîltorilor)*, care caracterizează cartea istoricului Csatári drept o „automutilare", în sensul că știrbește conștiința națională a poporului maghiar. Tezele recenzentului își primesc replica cuvenită prin articolul lui E. Fehér Pál, publicat în ziarul „Népszabadság" (Budapesta, anul XXVIII, nr. 97, din 26 aprilie 1970, p. 9).

rilor și românilor clarvăzători, mărturie a unității dintre dragostea de patrie și de om" (p. 50). Autorul citează un apel al MADOSZ, organizație condusă de P.C.R., în care se arăta : „Muncitorii și țăranii români din Ungaria își pot cuceri neatîrnarea națională numai în lupta revoluționară comună cu proletariatul maghiar. Lupta de eliberare dusă de muncitorii și țăranii din România sub conducerea Partidului Comunist Român, revoluția populară victorioasă vor face posibil ca cei peste un milion de muncitori și țărani români aruncați pradă imperialismului maghiar să se unească cu poporul muncitor din România, într-o Românie liberă". Este înfățișată apoi situația politică și organizatorică a organizațiilor P.C.R. din Transilvania de nord și a Partidului Comunist din Ungaria, problemă de mare interes, care — socotim — trebuie cercetată în continuare, depistîndu-se și alte documente privitoare la activitatea comuniștilor din partea de nord a Transilvaniei în cadrul P.C.U.

În ce privește rolul și activitatea concretă pe care au avut-o în mișcare militanții comuniști din Transilvania de nord, menționați nominal în carte (Kertész Rezsö, Kohn Hillel, Rácz Gyula, Nemes József, Fázekas József, Józsa Béla, Iosif Micu, Mamenyák Gusztáv, Csizmadis István, Weil Gábor, Jakab Sándor, Szabó Iulia, Knezsinek Gyula Czina Ferencz și Vasile Pogăceanu), sîntem de părere că se impune aprofundarea analizei meritelor reale ale acestora. Aceeași mențione este valabilă și pentru cadrele Partidului social-democrat, de asemenea nominal amintite (Szabó János, Bruder Ferenc, Jordáky Lajos etc.), precum și pentru scriitorii grupați în jurul revistei „Korunk", interzisă în acea perioadă (Kovács Katona Jenö, Balogh Edgár, Nagy István ș.a.). Nu încape însă îndoială că Csatári Dániel a încercat să consemneze, pe baza surselor ce i-au stat la dispoziție, situația și activitatea mișcării comuniste, a mișcărilor progresiste din Transilvania de nord, corelîndu-le cu activitatea mișcărilor similare din Ungaria și, în anumite privințe, din România.

În cel de-al doilea capitol al lucrării, autorul analizează politica Germaniei hitleriste față de Ungaria și România, „de reciprocă dejucare". El relevă criza și falimentul așa-numitei politici de „reciprocitate" națională, prezintă în detaliu nemiloasa campanie de prigoană întreprinsă de organele horthiste de represiune împotriva mișcării comuniste și a altor mișcări progresiste din Transilvania de nord. Ultimele două subcapitole ale acestui capitol înfățișează activitatea comuniștilor și a altor antifasciști din Transilvania de nord, care, „chiar încolțiți ca fiarele sălbatice", duceau o luptă eroică. Se relevă totodată procesul de creștere a mișcării de rezistență în România, sub conducerea P.C.R.

Comentînd politica Ungariei și a României, istoricul maghiar subliniază că, „întrucît cele mai importante fire ale relațiilor maghiaro-române erau ținute în mînă de Germania nazistă, cercurile conducătoare ale celor două țări au dus în prima fază a războiului o politică în întregime pe placul Germaniei" (p. 87). Cercurile dominante reacționare maghiare și române, „supralicitîndu-se și dezavuîndu-se reciproc, se străduiau să convingă guvernele german și italian care dintre ele este prieten vechi al Axei și care este neofit" (p. 96). Analizînd faptele istorice cunoscute, autorul constată că „deoarece raporturile ungaro-române... erau determinate întotdeauna de necesitățile Germaniei", în relațiile dintre România și Ungaria „a avut loc nu o apropiere, ci o îndepărtare" (p. 98).

O altă problemă abordată în lucrare se referă la creșterea influenței politice a partidului comunist, care s-a manifestat „deopotrivă în rîndul maghiarilor și al românilor" (p. 150). Sub influența declanșării, la 22 iunie 1941, a războiului antisovietic, între Partidul social-democrat din Ungaria și comuniști „a luat naștere un front unic, adică o colaborare deplină împotriva Germaniei și a aliaților ei" (p. 286—287). Autorul arată că cercurile guvernamentale maghiare au încercat să folosească declarația de război pentru a face „ordine" în țară, pornind campania de prigoană împotriva comuniștilor și a altor elemente progresiste. Prigoana împotriva antifasciștilor și „reducerea lor la tăcere" se făceau cu o cruzime greu de imaginat. Arestările se țineau lanț. Întreg aparatul represiv al regimului horthist s-a îndreptat împotriva partidului comunist și a organizațiilor de sub conducerea sa. În carte este prezentat un tablou impresionant al acestor represiuni.

Elementele progresiste nu și-au încetat lupta nici în această situație. Autorul

evidențiază această luptă în subcapitolele : *Chiar și încolțiți ca fiarele sălbatice* și *Pe versantul sudic al frontierelor divizate*, în care este relevată activitatea forțelor sociale și a curentelor politice progresiste. Remarcăm aici că în ultima vreme literatura de specialitate din România s-a ocupat de tratarea acestor din urmă probleme într-un cadru mult mai larg și aprofundat.

Anul 1943 este considerat, în general, și pe bună dreptate, an de cotitură, an în care raporturile de forțe pe plan militar și politic între țările aflate față în față pe front au înclinat în favoarea Puterilor Aliate, maturizîndu-se condițiile pentru nimicirea puterilor Axei. „La început — arată D. Csatári în capitolul *Anul cotiturii și relațiile maghiaro-române (ianuarie 1943 — 23 august 1944)* — părea că evenimentele i-ar influența într-o direcție favorabilă și pe cei aflați la putere (maghiari și români — *n.n.*)" (p. 223). În acest sens, autorul analizează încercările de apropiere întreprinse de Kállay Miklós și Ion Antonescu. Tratînd evenimentele legate de aceste împrejurări, autorul ajunge la concluzia justă că, „datorită forței împrejurărilor, în urma marii schimbări ce a avut loc în mersul războiului", cercurile guvernamentale maghiare și române care au pășit pe calea „desprinderii treptate" nu au reușit să iasă de sub influența Germaniei fasciste și „contradicțiile româno-maghiare s-au ascuțit din nou..." (p. 250—251).

Un deosebit interes pentru cititorii din țara noastră îl prezintă subcapitolul *Deșteptarea mișcărilor populare în Transilvania de nord*. În acest subcapitol, D. Csatári își propune să dea o imagine de ansamblu a mișcării de rezistență din Transilvania de nord, a evoluției acestei mișcări. Schițînd — mai ales prin utilizarea documentelor păstrate din activitatea organelor represive — starea de spirit a diverselor clase și pături sociale din Transilvania de nord, autorul se ocupă în detaliu de procesul comuniștilor arestați în 1941, de situația organizațiilor partidului comunist, a partidelor social-democrat și independent al micilor proprietari, precum și de atitudinea de opoziție militantă adoptată de intelectualitatea progresistă. Aici, ca și în tratarea altor probleme, D. Csatári aduce o sumedenie de fapte concrete, date și nume, dovedind o bună cunoaștere a izvoarelor. Relatînd evenimentele legate de deșteptarea mișcărilor populare și a solidarității populare, înfățișînd activitatea partidelor democratice, autorul menționează propunerea Partidului social-democrat din Ungaria, făcută în martie 1943, de a se institui o comisie a naționalităților. De asemenea este amintită propunerea făcută la adunarea de constituire a organizației Cluj a Partidului micilor proprietari (Kisgazda Párt), propunere ce prevedea necesitatea acțiunilor de organizare în rîndurile românilor. În continuare se relevă începuturile mișcării românilor din Transilvania de nord pentru libertate și, în general, încercările de organizare a maselor populare românești. Aici sînt amintite repetatele întrevederi ce au avut loc între dr. Petru Groza și Józsa Béla, subliniindu-se că secretariatul regional pentru Transilvania de nord din cadrul Partidului Comunist din Ungaria a întreprins demersuri încă la sfîrșitul lunii ianuarie 1943 pentru crearea condițiilor înființării unei organizații democratice românești legale, demersuri care nu s-au soldat cu succes (p. 280). Abordînd problema începuturilor mișcărilor populare din Transilvania de nord, considerăm că lucrarea ar fi avut de cîștigat tratînd și rolul, în cadrul acestor mișcări, al Comitetului național-revoluționar al românilor din partea de nord a Transilvaniei.

În subcapitolul intitulat *În pragul unei noi întîlniri la Tîrgu-Mureș* sînt relatate schimbările ce au avut loc în sentimentele și concepțiile maselor populare, izolarea mișcărilor de extremă dreaptă și, totodată, înviorarea activității partidelor democratice. Aici Csatári Dániel abordează problema activității în Transilvania de nord a Partidului păcii, al cărui secretariat regional pentru Transilvania de nord, format din cinci membri, a luat ființă la Cluj în august 1943. „Pornind de la evoluția vieții politice — arată autorul —, adunarea constitutivă a decis în primul rînd intensificarea luptei împotriva războiului, stabilind drept condiție crearea unei alianțe a tuturor partidelor ostile războiului. Investigînd posibilitățile soluționării acestei probleme, Józsa Béla a conturat sarcinile ce trebuiau îndeplinite pentru pregătirea unei noi «întîlniri» la Tîrgu-Mureș" * (p. 288). În continuare, D. Csatári se ocupă pe larg de problemele creării unității de

* Este vorba de întîlnirea reprezentanților grupurilor democratice ale maghiarilor care căutau să realizeze o colaborare cu organizațiile similare românești.

acțiune a partidului comunist cu partidele democratice (Partidul social-democrat, Partidul micilor proprietari, Partidul civil independent maghiar), acordînd un loc special acțiunilor de organizare a luptei maselor populare românești și de creare a unor legături strînse între ele și masele populare maghiare. Autorul relevă în acest sens rolul pe care l-au avut unele personalități marcante participante la mișcare — Józsa Béla, Jordáky Lajos, Nagy István, Salamon László, Balogh Edgár, Bruder Ferenc, Demeter János, Kós Károly, Teofil Vescan jr., Mihail Pop, Nicolae Pojgi, Ion Buzea și Aurel Socol —, sintetizînd astfel tabloul general: „Atunci cînd, la sfîrșitul anului 1943, conducătorii diverselor grupări ale emigrației maghiare și-au ridicat glasul pentru intensificarea rezistenței antifasciste, în Transilvania de nord au început să se cristalizeze forțele care, în cazul asigurării unor condiții politice externe corespunzătoare, ar fi putut da sprijinul intern necesar cotiturii" (p. 315). Acest subcapitol prezintă mai departe prigoana împotriva luptătorilor comuniști și a altor militanți antifasciști, chinurile și torturile la care erau supuși, atitudinea lor eroică (p. 326).

În ultima parte a capitolului descris, autorul se ocupă de tentativa Ungariei de a ieși din război, subliniind, în această privință, concepția lui Kállay. Acesta „își imagina despărțirea de Hitler în sensul de a ține departe cu ajutorul său trupele sovietice de teritoriul țării... Concepția aceasta a guvernului maghiar nu numai că a menținut în esență politica de călcare în picioare a drepturilor naționale, dar a introdus un nou factor de agravare a relațiilor maghiaro-române" (p. 336 și p. 340). După cum se știe, încercarea de a ieși din alianța cu Germania fascistă a eșuat, și la 19 martie 1944 trupele hitleriste ocupă Ungaria. Printr-o serie întreagă de măsuri drastice s-a căutat, după ocupare, distrugerea forțelor mișcării muncitorești și a celor de rezistență națională. Peste Transilvania de nord trece șuvoiul internărilor în lagăre, care pătrunde nu numai în marile orașe și centre industriale, dar pînă și în comune mărunte. Relatînd situația care s-a creat în noile condiții în partea de nord a Transilvaniei, autorul observă: „Valul naționalist crîncen, bazat pe măsuri teroriste, lipsite de scrupule, care s-a abătut asupra Transilvaniei de nord, începînd cu luna aprilie 1944, a dus la accentuarea regresului forțelor progresiste; în locul luptei comune care părea a fi deja la ordinea zilei, s-au consolidat tendințele de pasivism și separatism politic" (p. 355).

În ultimul capitol al cărții sînt prezentate succint pregătirea și desfășurarea insurecției antifasciste din august 1944 în România, consecințele acesteia îndeosebi pentru Ungaria, eliberarea Transilvaniei și operațiile militare de pe teritoriul Ungariei, precum și încheierea acordului de armistițiu cu România. Apoi sînt trecute în revistă, în linii mari, prima fază a revoluției populare din România, începută odată cu insurecția armată, activitatea maselor populare, sub conducerea P.C.R., pentru instaurarea guvernului democratic dr. Petru Groza, precum și primele măsuri luate de acesta.

Pe marginea acestor probleme, Csatári Dániel urmărește continuu evoluția relațiilor frățești dintre naționalitățile conlocuitoare din România și poporul român, consolidarea acestor relații în focul revoluției. În procesul revoluției populare, declanșat mai întîi în România și apoi în Ungaria, „a început astuparea gropilor și prăpăstiilor create de disensiunile naționaliste. Prin instaurarea epocii de pace — subliniază D. Csatári —, popoarele noastre au lărgit potecile împăcării maghiarilor cu românii, prin pădurea naționalismului, transformîndu-le în căi largi pe care ei să poată merge înainte cot la cot" (p. 471).

Lucrarea lui Csatári Dániel *În viltoarea timpului*, elaborată cu exigență științifică, suscită, pe bună dreptate, interes nu numai din partea specialiștilor, ci și a maselor largi de cititori. Ea se înscrie ca o contribuție la cercetarea istorică a unei problematici de mare complexitate, care rămîne în continuare deschisă studiului.

Dr. PETRU BUNTA

I. S. KONEV, **Anul '45**

Editura politică, București, 1970, 332 p.

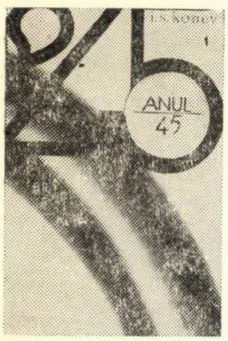

Prezenta lucrare memorialistică aparținînd mareșalului sovietic I. S. Konev, fostul comandant al Frontului 1 ucrainean, evocă principalele acțiuni militare ale acestui front, desfășurate în iarna și în primăvara anului 1945 pe direcția strategică principală a teatrului de război sovieto-german.

Ampla operație Vistula-Oder s-a desfășurat, în cooperare cu trupele Frontului 1 bielorus de sub comanda mareșalului G. K. Jukov, după un plan alcătuit cu minuțiozitate și aprobat de Marele cartier general al Comandamentului suprem sovietic.

Deși fixată pentru 20 ianuarie, arată I. S. Konev, operația a început cu opt zile mai devreme, ca urmare a „situației grele în care au ajuns pe frontul de vest, în Ardeni, aliații [și care] ne-au adresat rugămintea de a devansa pe cît posibil declanșarea ofensivei noastre"[1]. După o puternică pregătire de artilerie asupra inamicului, împotriva căruia au tras pe fiecare kilometru de front 280 și în unele părți chiar 300 piese de artilerie, s-a obținut, numai în prima zi, o ruptură în apărarea germană de 15—20 km în adîncime, iar spre flancuri a fost lărgită la peste 40 km. Așa cum recunoaște și generalul Kurt Tippelskirch, „pătrunderile adînci în frontul german erau atît de numeroase, încît lichidarea sau chiar limitarea lor s-a dovedit imposibilă. Frontul Armatei 4 de tancuri a fost rupt în bucăți și nu mai rămăsese nici o posibilitate de a frîna ofensiva trupelor rusești" (p. 37). După cinci zile de la începutul ofensivei, apărarea dușmanului era ruptă pe un front larg de 250 km și pe o adîncime de 120—140 km, creîndu-se condiții favorabile pentru dezvoltarea atacului pe direcția Breslau și în flancul și spatele inamicului grupat în zona Cracovia-Silezia, unde se pregătea să depună o rezistență înverșunată. Executînd iscusite manevre tactice, trupele sovietice au reușit, în seara de 19 ianuarie, să elibereze orașul polonez Cracovia, fără să-i fi cauzat cea mai mică distrugere. Apoi, la 29 ianuarie, întreaga regiune industrială a Sileziei era curățată de inamic, căruia, pentru a feri orașul de distrugeri, i s-a lăsat în încercuire un coridor, pe care s-a retras în grabă, cu însemnate pierderi, dincolo de Oder, unde trupele sovietice au și ocupat cîteva capete de pod. Se creaseră astfel condiții favorabile pentru noi lovituri atît pe direcția Berlin cît și pe direcția Dresda.

În cursul celor douăzeci și trei de zile cît a durat operația Vistula-Oder, Frontul 1 ucrainean a zdrobit 21 de divizii de infanterie, 5 divizii de tancuri, 27 de brigăzi de infanterie, 9 brigăzi de artilerie și un număr mare de subunități speciale hitleriste. Au fost luați 43 000 de prizonieri și nimiciți peste 150 000 de soldați și ofițeri, capturate peste 5 000 de piese de artilerie, mai mult de 300 de tancuri, peste 200 de avioane (p. 68).

Operația Oder-Neisse a fost o continuare nemijlocită a operației Vistula-Oder. Ofensiva din Silezia inferioară a început, după o scurtă pregătire, la 8 februarie și a durat pînă la 24 februarie 1945. În ciuda rezistenței îndîrjite a armatelor fasciste, armatele sovietice

[1] I. S. Konev, *Anul '45*, Editura politică, București, 1970, p. 26. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

au continuat înaintarea, apropiindu-se tot mai mult de Berlin.

Operația de la Berlin avea ca obiective centrale nimicirea celor două grupuri de armate germane „Vistula" și „Centru", cucerirea Berlinului și atingerea fluviului Elba, pentru a se face joncțiunea cu aliații. Prima fîșie de apărare a inamicului ce se întindea de-a lungul rîului Neisse a fost ruptă încă în prima zi a ofensivei, la 16 aprilie. Peste numai cîteva zile, la 22 aprilie 1945, a fost interceptată autostrada circulară din jurul Berlinului și ocupate primele suburbii ale orașului ; la 25 aprilie are loc, așa cum precizează I. S. Konev, unul dintre cele mai importante evenimente, întîlnirea de pe Elba între trupele sovietice și cele americane.

Deși căderea Berlinului era iminentă, Hitler a ordonat rezistența pînă la ultimul om. Armata sovietică continuă nestăvilit ofensiva, și la 30 aprilie unitățile Armatei 8 de gardă a lui Ciuikov ajung la numai 800 de metri de cancelaria Reichului, în timp ce armatele generalilor Rîbalko și Lucinski continuau să curețe de inamic o serie de cartiere ale Berlinului. Asaltul continuă și în ziua de 1 mai, deoarece Goebbels și Bormann resping ultimatumul sovietic al capitulării necondiționate. Abia la 2 mai, la ora două și cincizeci de minute (ora Moscovei), o radiogramă din partea germană adresa Comandamentului sovietic rugămintea de a înceta focul. În aceeași zi a început capitularea în masă a trupelor hitleriste, rezistența garnizoanei Berlinului încetînd complet.

Războiul însă nu se terminase. Începută la 6 mai 1945, operația de la Praga, ultima din cel de-al doilea război mondial în Europa, a luat sfîrșit în ziua de 9 mai, Ziua victoriei, cînd Frontul 1 ucrainean a cucerit și a curățat de inamic capitala cehoslovacă, în care, la 6 mai, izbucnise insurecția antifascistă. În încercuirea gigantică din Cehoslovacia, efectuată de fronturile 1, 2 și 4 ucrainene, au fost prinși aproape un milion de soldați și de ofițeri din rîndul trupelor dezorganizate ale grupării conduse de Schörner, care, după scurte ciocniri izolate, s-au predat.

La eliberarea Cehoslovaciei, în strînsă cooperare cu armatele sovietice, și-au adus contribuția și armatele 1, 2 și 4 române. Armatele 4 română și 40 sovietică au eliberat depresiunea Roznava, ajutînd stînga Frontului 1 ucrainean, care acționa în zona Cracovia. La operația de la Praga, trupele române au participat direct. Ele au pornit din zona Brno și au ajuns la sfîrșitul operației la 80 km de Praga, eliberată de armatele de tancuri ale mareșalilor Konev și Malinovski.

În lucrarea sa, mareșalul I. S. Konev nu se oprește numai la descrierea acțiunilor militare, ci evocă diferite episoade interesante din anii războiului. Sînt redate cu îndemînare trăsăturile caracteristice ale unor comandanți militari, ofițeri și soldați aflați în directă legătură cu autorul, întîlnirile și convorbirile telefonice cu I. V. Stalin prilejuite de punerea la punct a planurilor ofensive de luptă.

Sînt prezentate vizitele reciproce, la o săptămînă după întîlnirea de pe Elba, între Konev și generalul Bradley, comandantul trupelor americane din Europa. Se fac deseori considerații asupra tehnicii militare sovietice și germane. Autorul dă unele amănunte despre lagărele de exterminare naziste, ca cel de la Auschwitz sau din alte locuri din apropierea Berlinului. O serie de date se referă la episodul eliberării lui Edouard Herriot, fost prim-ministru al Franței, la acțiunile de salvare a tablourilor Galeriei din Dresda, la starea de spirit din armata germană.

Toate aceste episoade și multe altele trăite de mareșalul I. S. Konev, presărate în paginile cărții alături de descrierea marilor operații militare, suscită permanent atenția și interesul cititorului.

GHEORGHE VASILE

G. N. SEVASTIANOV, Istoria diplomatică a războiului în Oceanul Pacific. De la Pearl Harbor la Cairo

Editura „Nauka", Moscova, 1969, 648 p.

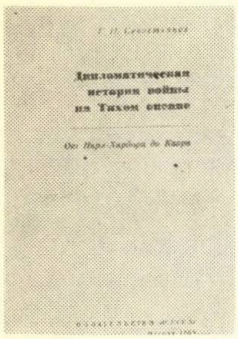

Lucrarea de faţă îşi propune să redea cît mai fidel multitudinea aspectelor militare şi diplomatice ce au alcătuit osatura istorică a uriaşei încleştări de forţe din aria Oceanului Pacific. Plecînd de la pregătirea minuţioasă a fulgerătorului atac japonez de la Pearl Harbor din 7 decembrie 1941, lucrarea trece în revistă principalele momente ale sîngeroasei dispute din această zonă, oprindu-se cu relatarea evenimentelor la finele anului 1943. Cronologic şi tematic, monografia, bazată pe un vast şi variat material bibliografic, constituie o continuare a unor preocupări constante ale autorului ⋆ referitoare la politica marilor puteri în Extremul Orient, ceea ce, evident, facilitează dezvoltarea lineară a unor idei şi consideraţii judicioase.

Autorul îşi împarte lucrarea în 16 capitole, în scopul de a marca minuţios multiplele aspecte pe care le-a îmbrăcat lupta diplomatică şi militară a marilor puteri angajate în conflict. O deosebită atenţie se acordă, pe de o parte, relaţiilor japono-americane şi japono-germane — care purtau în sînul lor mărul discordiei în această regiune a lumii — şi, pe de altă parte, divergenţelor anglo-americane şi reliefării poziţiei Uniunii Sovietice, factori determinanţi în evoluţia ulterioară a evenimentelor.

Pentru început lucrarea îşi propune o incursiune sumară în culisele diplomatice care au dus la distrugătorul atac japonez din 7 decembrie 1941, pentru a încerca un răspuns la unele întrebări firești, insuficient elucidate în istoriografia de specialitate.

După cît se pare, cercurile conducătoare ale Germaniei naziste au fost convinse că Japonia îşi va face intrarea în război printr-un atac în estul Uniunii Sovietice. Dar la Conferinţa imperială din 2 iulie 1941, punctul de vedere al expectativei a precumpănit, şi de aici înainte ideea unui război cu Uniunea Sovietică va pierde tot mai mult teren în viziunea cercurilor guvernante japoneze. Toate încercările lui Hitler de a determina un atac japonez împotriva U.R.S.S. au eşuat, în timp ce politica japoneză îşi va urma linia impusă de propriile ei deziderate expansioniste. Evident, această neconcordanţă de vederi japono-germană a folosit mult Uniunii Sovietice, care, cu toate sforţările deosebite, traversa o perioadă dintre cele mai grele.

În primele şase luni de război, forţele armate japoneze au ocupat un teritoriu uriaş, fapt care a constituit chiar pentru mulţi dintre guvernanţii acestei ţări o surpriză. Devenise evident — chiar la o comparaţie superficială — faptul că Japonia se dovedise pentru început infinit mai bine pregătită decît puterile occidentale. Ea a reuşit să folosească din plin avantajele geografice, rapiditatea şi surpriza atacului, superioritatea flotei şi a armatei sale pe principalele direcţii de atac şi, ca urmare firească, să profite masiv de această situaţie creată, în care iniţiativa strategică era de partea ei. Din punct de vedere militar, aceştia însă au fost factori de moment, conjuncturali, care, treptat, după cîteva victorii spectaculoase ale japonezilor la Singapore şi în sudul Birmaniei, au încetat să-şi facă efectul, ajungîndu-se chiar ca după cîştigarea bătăliei aero-navale de mari proporţii de la Midway din vara lui 1942 de către americani forţa de şoc japoneză să treacă în domeniul amintirilor. Relativ rapida reechilibrare de forţe din Oceanul Pacific se va repercuta într-un mod sumbru asupra începutului atît de sigur al acţiunilor puterilor Axei pe plan militar.

Aspectul pe care-l detaliază în continuare, etapă cu etapă, G. N. Sevastia-

⋆ G. N. Sevastianov, *Politica marilor puteri în Orientul Indepărtat în ajunul celui de-al doilea război mondial*, Moscova, 1961 ; *Pregătirea războiului în Oceanul Pacific*, Moscova, 1962.

nov este cel diplomatic, acțiunile militare de anvergură fiind doar amintite. Este totuși evident că sinuozitățile urmate de diplomația fiecărei puteri beligerante sînt date tocmai de rezultatele militare, realitate punctată cu precizie de autor.

Astfel, manifestarea caracteristică a diplomației japoneze în cursul succeselor militare a fost relativa sa inactivitate, pornind de la considerentul — ridicat la rang de principiu —primordialității forței. Această atitudine era însoțită de o largă propagandă demagogică — inaugurată încă din anul 1931, în vremea cotropirii Manciuriei — privind „misiunea sfîntă", rolul de „eliberator" al armatei japoneze. Numeroasele chemări la unirea „rasei galbene" împotriva imperialiștilor „albi" aveau același substrat reacționar ca și în urmă cu un deceniu, dar paravanul de „asiatism" n-a izbutit să înșele pe nimeni.

Pe măsură ce situația militară și politică a Japoniei se înrăutățește, diplomația sa se trezește din letargie și începe să acționeze pe calea realizării unui demagogic front comun cu diverse țări deja ocupate, îndreptat împotriva puterilor occidentale. Astfel, în august și octombrie 1943, în Birmania și Filipine a fost proclamată formal „independența", iar la începutul lunii noiembrie 1943, la Tokio, avea loc o Conferință a țărilor din „sfera asiatică". Realitatea faptelor demonstra însă că „noua ordine" instaurată în țările ocupate de imperialismul japonez semnifica o exploatare crîncenă și sîngeroasă a popoarelor din Asia de est și de sud-est, în slujba intereselor economice și militare ale Japoniei. Manevrele abile ale diplomaților japonezi n-au izbutit însă să înșele pe nimeni. Deși ocupanții nu făceau economie în folosirea unor termeni ca „independență" și „suveranitate", pe teritoriile ocupate a început să se organizeze o rezistență extrem de tenace și puternică, iar activitatea ei a creat nenumărate fisuri în spatele frontului japonez.

În condițiile unor înfruntări acerbe pe front cu trupele aliate, imperialismul japonez va acorda o atenție cu totul specială Chinei. Era limpede pentru cercurile de la Tokio că fără o rezolvare a problemei acestei uriașe țări, soarta războiului era de la început periclitată. Încheierea unei păci separate cu Gomindanul ar fi permis dirijarea uriașelor forțe armate imobilizate în China spre alte fronturi unde situația era presantă. Cu toate eforturile, trupele japoneze n-au reușit să lichideze mișcarea de eliberare națională condusă de Partidul Comunist Chinez, principala piedică în calea încheierii unei păci între Tokio și Ciunțin. Nici noul plan — elaborat la începutul anului 1943 — de a combina exploatarea teritoriilor ocupate cu negocieri interminabile cu Ciunținul, care să permită retragerea unor trupe din China, nu avea să dea rezultate, soartă pe care o vor avea și alte încercări similare în alte zone ale continentului asiatic.

Autorul acordă un loc important și analizei poziției Japoniei militariste în acești ani față de Uniunea Sovietică, aflată într-o luptă titanică cu Germania nazistă, arătînd că evoluția politicii externe a Japoniei în relațiile cu U.R.S.S. s-a orientat spre o așteptare dușmănoasă. Această amenințare permanentă a făcut ca importante forțe armate sovietice să fie grupate în Extremul Orient pentru a se opune unui eventual atac nipon, în loc să fie dirijate spre frontul vestic de la început, ceea ce ar fi redus simțitor viteza de înaintare a armatelor germane și, implicit, ar fi micșorat considerabil uriașele pierderi sovietice din vara și toamna lui 1941.

Bătăliile crîncene de la Stalingrad, Kursk, Orel — dar mai ales rezultatele lor — au obligat cercurile guvernante japoneze să-și revizuiască planurile în privința unor expansiuni în nord și nord-vest. O influență paralizantă în această direcție a jucat și eșecul războiului fulger din Oceanul Pacific ; acesta, contrar planurilor camarilei mikadoului, se transformase într-un război de durată, care, raportat la potențialul economic și mai ales la resursele japoneze, nu putea duce decît la un dezastru.

Din toamna anului 1942, Japonia începe să întîmpine serioase dificultăți de ordin economic-politic și chiar militar. În 1943 această situație se va accentua ; mai ales după capitularea Italiei, eforturile diplomației germane de a determina o intervenție japoneză în Extremul Orient s-au izbit de refuzul total al unui guvern care se zbătea el însuși într-o profundă criză politică.

Autorul se oprește și asupra planurilor imperialiste vizînd, în perspectiva postbelică, o continuare a politicii colonialiste de împărțire a sferelor de influență. Încă din anii războiului, S.U.A. au căutat să obțină poziții-cheie în economia chineză și au încercat prin metoda împrumuturilor să-și asigure controlul și preponderența financiară în acest domeniu. Această stare de lucruri a îngrijorat profund cercurile interesate din Anglia, fapt reflectat de încercările ei repetate, pe toată durata războiului, de a ajunge din urmă flota americană și de a compensa tendința de apropiere gomindano-americană prin victorii ale armatelor engleze în Asia de sud-est. Iată deci numeroase surse ce alimentau continuu neînțelegerile anglo-americane, care vor lua o formă acută cu prilejul operațiilor militare pe teritoriul Birmaniei și în problema Indiei.

Problema Indiei a stat și în centrul atenției diplomației japoneze, devenind, din toamna lui 1942, punctul nodal în discuțiile cercurilor militare ale acestei mari puteri. Discuțiile erau generate în principal de două mari tendințe în trasarea liniilor de front : prima avea ca obiectiv asigurarea controlului în Oceanul Indian și blocarea Indiei, urmată, la momentul potrivit, de ocuparea „perlei coroanei Imperiului britanic" ; adepții celei de-a doua erau de părere că activitatea militară trebuie deplasată spre est și sud, cu obiectiv central Australia. Adepții primei variante au depus eforturi pentru a cointeresa și celelalte puteri ale Axei în direcția ocupării Indiei. Se avea în vedere posibilitatea unei întîlniri a forțelor lor armate în regiunea Golfului Persic, ceea ce, firesc, ar fi adus Orientul Apropiat și Mijlociu sub controlul lor. Mussolini a fost entuziasmat de acest plan grandios, în timp ce Hitler, mai prudent, nu era nici el potrivnic încercărilor Japoniei de a găsi calea de pătrundere în India. După conducătorii europeni ai Axei, aceasta însemna atragerea masivă a Angliei spre alte fronturi, ceea ce le convenea de minune, iar în ceea ce-i privea lăsaseră să se înțeleagă că după sfîrșitul campaniei estice, armatele germane, în special, s-ar putea deplasa prin Golful Persic spre India. Evoluția evenimentelor militare din 1942—1943 a năruit aceste planuri. Oprirea ofensivei japoneze în sud-vestul Oceanului Pacific, falimentul lamentabil al hitleriștilor la Stalingrad și Kursk, lichidarea armatei lui Rommel și a trupelor fasciste italiene în nordul Africii, debarcarea aliată în Sicilia au înmormîntat definitiv planurile expansioniste ale puterilor Axei în privința Indiei. Implicit, vîrtejul luptei diplomatice din jurul acestei chestiuni se va liniști treptat, iar „stăpîn" pe cîmpul de luptă va rămîne imperiul britanic. Victoria îl va costa însă scump, și anume pierderea preponderenței sale în Oceania. Noua Zeelandă și Australia se vor apropia sensibil de Washington și se vor depărta considerabil de Londra. Era clar că relațiile anglo-americane n-au găsit nici aici elemente de natură să netezească asperitățile luptei pentru hegemonia colonială.

Autorul își oprește expunerea la sfîrșitul anului 1943, cînd situația puterilor Axei se înrăutățește serios, fiind obligate să treacă în apărare pe toate fronturile. Italia fascistă fusese scoasă din război, frontul din peninsulă fiind susținut practic tot de Germania nazistă. Era limpede pentru toată lumea că, deși mașina de război hitleristă și cea japoneză dispuneau încă de forțe puternice, înfrîngerea lor definitivă nu mai era decît o chestiune de timp. Această perioadă este extrem de interesantă din punctul de vedere al unei analize științifice. De aceea, în măsura în care G. N. Sevastianov își va sfîrși această pasionantă reînviere istorică a Extremului Orient în timpul celui de-al doilea război, tema va fi întregită. Este evident că, și în această formă incompletă, lucrarea mai are unele scăderi în privința inegalității cantitative și calitative a tratării unor probleme, cum ar fi situația diplomatică, discuțiile de principiu și măsurile concrete ale taberei aliate în ceea ce privește Australia și Noua Zeelandă în fața pericolului japonez. Raportate însă la imensitatea materialului cuprins într-o sinteză de istorie diplomatică de asemenea proporții, aceste mici neajunsuri nu pot știrbi trăsăturile pozitive ale unei lucrări istorice de certă valoare.

AURELIA RĂDINĂ

ALEXANDER WERTH, **Un corespondent englez pe frontul de est**

Editura politică, Bucureşti, 1970, 830 p.

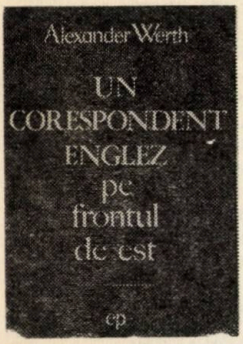

Posibilitatea de a fi asistat nemijlocit la desfăşurarea evenimentelor care aveau să constituie, timp de decenii, obiectul unor vaste investigaţii ştiinţifice, a numeroase evocări memorialistice, izvorul unei imense varietăţi de creaţii dramatice, literare, plastice, cinematografice a fost valorificată cu maximum de eficacitate şi cu remarcabilă măiestrie profesională de către Alexander Werth în voluminoasa sa lucrare *Rusia în război. 1941-1945*, apărută la Londra în 1964 *. Pasionat cercetător al problemelor de istorie politică, cu precădere din perioada celui de-al doilea război mondial, autorul se recomandă, prin opera amintită, ca bun cunoscător al eforturilor economice, militare, politice, morale uriaşe de care poporul sovietic s-a dovedit capabil în cei 4 ani de luptă, pe viaţă şi pe moarte, cu maşina de război a celui mai agresiv şi feroce reprezentant al imperialismului mondial — fascismul german.

După cum însuşi autorul menţionează în cuvîntul introductiv la ediţia engleză, cartea nu se vrea o istorie oficială a războiului dus de U.R.S.S., ci una specială, văzută dintr-un unghi anume, purtînd amprenta unor observaţii personale. Este o încercare de a reda în termeni adecvaţi înţelegerii omeneşti, la scara cea mai largă, profunda dramă a acestui război, de a depăşi cantitatea infinită de date, nume, cifre şi amănunte privind culisele diplomaţiei, operaţiile militare sau eroismul de masă din spatele frontului, de a încadra evenimentele anilor 1941—1945 în contextul lor naţional şi internaţional, de a desprinde semnificaţia lor pentru soarta războiului, ecoul lor categoric în conştiinţa răscolită a generaţiilor afectate de ele. Satisfăcînd în mică măsură exigenţele unei lucrări de istorie militară şi în şi mai mică măsură cele ale unei istorii politice-diplomatice, cartea lui Alexander Werth îşi păstrează însă nealterată valoarea de investigaţie multiplă, într-un anumit sens sociologică, şi denumită, poate impropriu, de către autorul însuşi istorie umană.

Paginile recenzate reflectă caleidoscopic comportarea şi reacţia poporului sovietic în urma dureroaselor înfrîngeri de la începutul invaziei hitleriste, precum şi în urma victoriilor repurtate ulterior. Marele Război pentru Apărarea Patriei sovietice este prezentat, aşa cum a fost în realitate, o ridicare în masă a poporului, o ripostă unanimă a tuturor cetăţenilor — bătrîni şi tineri, militari şi civili —, în rîndurile cărora convingerea că duceau un război just a căpătat, deopotrivă şi mai presus de orice, proporţiile unui sentiment naţional. Cu o probitate şi înţelegere care îl onorează, Werth, reprezentant al unei lumi avînd o altă orînduire social-economică şi politică, a încercat să înfăţişeze atitudinea poporului sovietic faţă de patria socialistă, să releve contribuţia organelor puterii de stat, ale partidului comunist la mobilizarea forţelor pentru înfrîngerea agresorului, să elucideze resursele morale intime ale celor ce apărau cu îndîrjire, de multe ori în situaţii fără ieşire, fiecare petic de pămînt al patriei socialiste. Sînt redate, în acest cadru, şi opiniile oamenilor sovietici despre poporul german şi despre fascişti, despre aliaţii anglo-franco-americani, despre militarismul japonez şi despre poporul nipon în general, despre lupta popoarelor din întreaga lume împotriva fascismului.

În efectuarea unei asemenea operaţii de sondare a conştiinţelor, Werth a fost excepţional servit de faptul că vorbea foarte bine limba rusă şi cunoştea temeinic modul de viaţă, istoria, tradiţiile locuitorilor Rusiei. El s-a născut la Petersburg, înainte de primul război mondial, şi şi-a făcut o parte din studii acolo. Imediat după declanşarea agresiunii germane a fost numit corespondent al săptămînalului „Sunday Times" şi în această calitate, precum şi în aceea de comentator al postului de radio B.B.C., a străbătut Uniunea Sovietică în lung şi lat, vizitînd frontul şi spatele frontului, inte-

* Ediţia română a cărţii lui A. Werth, *Russia at War. 1941—1945*, a fost publicată cu unele prescurtări care nu afectează fondul lucrării.

resîndu-se de cele mai variate probleme. Printre altele, a fost la Leningrad în timpul blocadei, în Ucraina în perioada puternicei ofensive din primăvara anului 1944.

Statutul de corespondent aliat i-a permis să stabilească contacte periodice cu mari comandanți sovietici, printre care generalii Sokolovski, Ciuikov, Malinovski, Rokossovski, Jukov, cu oameni politici de talia lui Molotov, Vîșinski, Scerbakov, cu intelectuali de seamă — Șolohov, Simonov, Ehrenburg, Surkov, Prokofiev, Șostakovici ș.a. —, să stea de vorbă cu un mare număr de cetățeni sovietici de rînd, muncitori, soldați, gospodine, țărani, pensionari, să-și facă o imagine reală și clară despre toate compartimentele societății socialiste în grelele momente de încercare prin care trecea, despre starea de spirit a conducătorilor ei, a intelectualității, a întregului popor.

Trebuie menționat că în redactarea lucrării autorul nu s-a limitat la relatarea impresiilor sale, la reproducerea datelor informative culese cu prilejul exercitării atribuțiilor reporterești. Mai ales pentru completarea tabloului de ansamblu al războiului purtat de U.R.S.S. și elucidarea unor aspecte politice-diplomatice ale perioadei, dar chiar și pentru integrarea corectă a propriilor sale observații în filmul evenimențial, Werth a folosit un important volum de material documentar — surse oficiale (declarații guvernamentale, interviuri), lucrări de istorie *(Istoria Marelui Război pentru Apărarea Patriei* etc.), memorii (Churchill, de Gaulle ș.a.), monografii sau amintiri privind viața partizanilor, articole din presa vremii, precum și lucrări beletristice *(Vii și morți* de K. Simonov etc.), filme, piese de teatru.

În dorința de a arunca cît mai multă lumină asupra relațiilor interaliate din timpul războiului, autorul a angajat discuții cu oameni politici și militari de primă mînă inițiați în această chestiune (Stafford Cripps, Clark Kerr, Mason Mac Farlane, Roger Garreau, E. Petit ș.a.). În mod vădit, el a fost preocupat și de ideea prezentării veridice, proporționate a personalității lui I. V. Stalin, fixării meritelor și locului pe care acesta l-a ocupat în desfășurarea evenimentelor descrise. Dificultatea de a opera cu impresii personale într-o asemenea delicată problemă l-a determinat să recurgă la informațiile celor care l-au văzut și au fost în anturajul său nemijlocit (Eremenko, Churchill, Hopkins, Deane, Stettinius ș.a.), precum și la alte izvoare intermediare, a căror folosire inspirată s-a soldat cu un portret acceptabil nuanțat.

În ansamblu, cartea lui Alexander Werth nu reprezintă un pas mai departe pe linia îmbogățirii fondului informațional de care dispune deja știința istorică sau în sensul realizării unei fresce mai închegate și coerente decît cele cunoscute. Ea se înscrie însă ca o contribuție originală prin optica selecției materialului, prin maniera specifică de abordare a acestei teme, atît de solicitate, care este războiul antifascist. Viziunea din interiorul teritoriului asediat, din punctul de vedere al celor care au simțit nemijlocit calamitățile ostilităților, care au organizat și direcționat uriașa contraofensivă eliberatoare — o asemenea viziune și nu una din turnul de fildeș al cercetătorului, aplecat exclusiv asupra unor documente și urmărind evenimentele prin luneta retrospectivă a istoriei —, se impune pe prim plan în lucrarea de care ne ocupăm. Observația reportericească și însemnările marginale, uneori destul de evazive și relative, dar adesea revelatoare pentru aspectele investigate, completată cu descrieri amănunțite sau date statistice, conferă paginilor scrise de Alexander Werth o notă de prospețime și inedit. Din aceste motive, titlul dat traducerii în limba română *Un corespondent englez pe frontul de est* ni se pare întru totul potrivit, corespunzător.

Nu ne-am propus să facem o prezentare fidelă a conținutului lucrării, nici măcar una selectivă, deoarece ar fi greu să ne fixăm asupra unui anume aspect și să-i dăm extindere în detrimentul altora nu mai puțin lipsite de interes. Rupt din context, un pasaj sau altul, scris de autor în maniere diferite și reprezentînd în sine valori diferite, poate da naștere la interpretări eronate, primește nuanțe și finalități care țin mai mult de concepția recenzentului decît de cea a autorului. Pe de altă parte, redarea conținutului integral, prin procedeul clasic al trecerii în revistă pe capitole (68 la număr), ar necesita, chiar și în cea mai comprimată variantă, un spațiu mult mai mare decît cel de care dispunem. Și întrucît, pentru a-și releva meritele, cartea lui Werth trebuie citită în întregime, ne limităm a consemna în liniile cele mai generale problematica ei.

Secționarea efectuată de autor include într-o primă parte cîteva date privind preludiul războiului antisovietic, extrase în principal din lucrări de istorie specială și purtînd în mare măsură am-

prenta punctelor de vedere ale cercetătorilor sovietici. Partea a doua, intitulată *De la invazie pînă la bătălia din fața Moscovei,* cuprinde o vastă arie problematică — de la demersurile diplomatice întreprinse imediat după invazie și pînă la relatarea primelor bătălii și a măsurilor luate de Puterea sovietică pentru apărare —, toate oglindind varietatea surselor livrești folosite de autor și mai puțin experiența sa de reporter, care, probabil, nu i-ar fi permis o așa largă desfășurare. *Epopeea Leningradului, Cumplita vară a anului 1942* și *Stalingrad* reprezintă ideile coordonatoare ale părților a treia, a patra și, respectiv, a cincea ale lucrării. Perioada de după Stalingrad și pînă la bătălia de la Kursk este tratată în partea a șasea, circumscriind evenimentele cele mai semnificative ale anului 1943 — „anul bătăliilor greu repurtate", cum îl caracterizează autorul. Partea a șaptea este consacrată anului 1944 — „anul bătăliilor hotărîtoare" ale războiului antihitlerist. În cuprinsul ei, autorul încearcă să înfățișeze ansamblul tabloului politic-militar al frontului de est, să redea atmosfera încărcată încă, dar purtînd semnele unei desfășurări ireversibile, atmosferă ce se crease în urma victoriilor răsunătoare ale Armatei sovietice. Văzute de la distanță și printr-o prismă reporterică, sînt prezente aici și evenimentele legate nemijlocit de ieșirea din război a României, Finlandei și Bulgariei, precum și de debarcarea aliaților în Normandia. În partea a opta, concepută ca un fel de încheiere, sînt descrise ultimele operații pe teritoriul Germaniei, capitularea necondiționată a acesteia, consecințele imediate ale victoriei aliaților asupra fascismului german, intrarea Uniunii Sovietice în războiul împotriva Japoniei și înfrîngerea militarismului japonez.

Firul în general cronologic al expunerii este întrerupt pe parcurs prin inserarea unor capitole cu profil sintetic sau special, considerate de Werth indispensabile pentru înțelegerea de către cititor a sensului real, a semnificației faptelor militare sau economice. Astfel, se vorbește despre mobilurile politicii germane în Ucraina, problema poloneză, rolul partizanilor în deciderea soartei războiului, politica economică sovietică în timpul războiului, politica externă sovietică pe perioade strategice, relațiile sovieto-americane, sovieto-engleze, sovieto-franceze etc., crimele de război comise de germani, tratativele de la Teheran, Moscova, Ialta și Potsdam, politica și ideologia la sfîrșitul războiului, dizolvarea Cominternului etc. Fără pretenții de exhaustivitate sau ultim cuvînt în materie de interpretare, asemenea capitole îndeplinesc mai mult rolul de punere în temă, de întregire a imaginii panoramice intenționate de autor.

Prin structura sa ideologică, dacă putem să-i spunem așa, precum și prin bagajul documentar introdus sau, mai corect, reintrodus în circuitul literaturii de gen consacrate celui de-al doilea război mondial, cartea lui Alexander Werth suscită un binemeritat interes în rîndul cititorilor din țara noastră. Ea trebuie apreciată însă și în raport cu climatul specific (ne referim la opinia publică occidentală) în care a apărut inițial și în care a reușit să determine o sensibilă reverberație. Căci dacă la noi amploarea și semnificațiile eforturilor depuse de poporul sovietic în războiul antifascist, importanța victoriilor sale istorice sînt cunoscute și apreciate la justa lor valoare, în majoritatea țărilor occidentale, viziunea asupra ansamblului luptei împotriva Germaniei hitleriste a fost și este încă viciată de un anumit gen de analiză, de un anumit mod de abordare a problemelor. Concepută, oarecum, ca o ripostă sau element de echilibrare a literaturii existente, literatură tributară adevărului tocmai prin pedalarea, cu precădere, asupra participării Occidentului la obținerea victoriei antifasciste și minimalizarea meritelor incontestabile ale U.R.S.S., lucrarea de care ne ocupăm redeschide o discuție mai veche asupra acestei probleme și, pe baza unor noi argumente, invită pe cititorul britanic la reconsiderarea unor păreri, în parte preconcepute.

Din păcate, propunîndu-și să aducă lumină într-o chestiune, autorul lasă în umbră sau penumbră aspecte care în sine nu sînt lipsite de importanță sau fără de care nu se poate explica veridic mecanismul desfășurării și încheierii celui de-al doilea război mondial. Să ne referim, pentru exemplificare, la un moment mai apropiat de înțelegerea cititorului român, și anume la modul de prezentare a evenimentelor petrecute în România în August 1944. Cum pe bună dreptate menționează în prefața la ediția română dr. Gh. Zaharia, Werth vorbește despre schimbările politice și militare din România din vara anului 1944 într-un spațiu restrîns și necorespunzător cu importanța acestor schimbări. Pentru a su-

plini tratarea telegrafică a realităților românești din perioada amintită, redactorii Editurii politice s-au simțit obligați să introducă în text note explicative privind insurecția armată antifascistă din august 1944, amploarea și însemnătatea operațiilor insurecționale.

Evident, în această direcție se impune și concluzia că forurile științifice din țara noastră trebuie să-și intensifice eforturile pentru a pune la îndemîna cercetătorilor și publicului larg de peste graniță lucrări de specialitate sau de popularizare în măsură să servească unei mai bune și mai operative cunoașteri a istoriei României.

De altfel, după cum arătam mai înainte, noi nu sîntem singurii afectați prin tratarea insuficient de exigentă a unor evenimente în cartea lui Werth. Apreciind eforturile făcute de autor pentru a înfățișa veridic participarea Uniunii Sovietice la războiul antifascist, spiritul de imparțialitate pe care acesta s-a străduit să-l imprime investigației întreprinse, cercetătorii sovietici i-au reproșat o oarecare superficialitate în tratarea cîtorva probleme de bază pentru economia lucrării, cum ar fi cele privind caracterul celui de-al doilea război mondial, organizarea Armatei Roșii, războiul de partizani, deschiderea celui de-al doilea front, bătălia pentru Stalingrad, ocupația germană etc.

Conștient, în parte, de existența unor asemenea deficiențe în ediția originală (drept pentru care a și consimțit să facă o serie de modificări în ediția în limba rusă), autorul se arată mai puțin îngrijorat de ecoul lor defavorabil, lăsînd să se înțeleagă că ele trebuie puse în cumpănă cu întreaga carte, menită să determine, în mare, și nu absolut în toate privințele, o optică obiectivă asupra realităților de acum un sfert de veac. El a declarat textual că dacă lucrarea sa a reușit să ajute lumea exterioară să înțeleagă mai bine U.R.S.S. și poporul sovietic, să contribuie la întărirea cauzei păcii în lumea întreagă, își consideră misiunea îndeplinită.

Făcînd notă aparte față de cărțile care s-au scris în Occident despre cel de-al doilea război mondial (fapt care explică și răspîndirea sa rapidă în S.U.A., Franța, Japonia, R.F.G., Italia, Olanda, R.D.G., U.R.S.S., Brazilia, Mexic etc.), lucrarea lui Alexander Werth, apărută în traducerea românească din inițiativa Editurii politice, reprezintă un aport neîndoielnic la aprofundarea cunoștințelor generației mai tinere despre războiul antifascist.

CORNEL ALMĂȘAN

ENZO COLLOTTI, **Germania nazistă**

Editura științifică, București, 1969, 398 p.

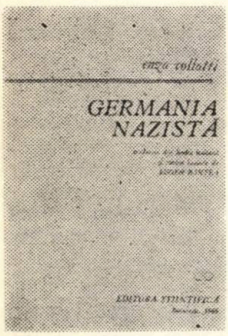

Lucrarea cunoscutului profesor italian de orientare marxistă Enzo Collotti reprezintă o contribuție de seamă la elucidarea fenomenelor economice și social-politice ale Germaniei naziste. De-a lungul celor zece capitole, Collotti prezintă evoluția fascismului în Germania de la apariția sa pînă în mai 1945. Îmbinînd într-o formă reușită logicul cu istoricul, selectînd cu multă atenție faptele și exemplele folosite, autorul reușește să realizeze o veritabilă microistorie a nazismului.

Cartea se impune în primul rînd prin profunzimea cu care analizează problemele, prin prezentarea factorilor obiectivi și subiectivi, interni și externi, care au facilitat instaurarea la putere a fascismului în Germania. Deși această monografie a nazismului are ca element predominant, ca fir călăuzitor aspectul politic al problemei, autorul găsește totuși formula pentru o integrare organică și a factorilor economici, sociali, militari, internaționali etc.

Bazat pe un bogat material documentar, autorul reușește să înfățișeze în paginile lucrării fondul pe care a apărut și s-a dezvoltat fascismul în Germania. El arată că: „Mișcarea politică a național-socialismului s-a dezvoltat paralel cu și în cadrul acelei mișcări intelectuale din Germania ce s-a făcut, în anii imediat după pacea de la Versailles și în special în jurul lui 1930, crainic al unei complete regenerări politice și morale; ea s-a înscris pe făgașul lăsat de un inventar filozofic tipic naționalist, antiiluminist și antidemocratic" [1]. Enzo Collotti pătrunde în structurile intime ale ideologiei eclectice naziste, bazată pe naționalismul dus la extrem, pe pangermanism ca „port-drapel al imperialismului și rasismului germanic", pe ura de rasă și ura față de om în general, a căror sinteză „...va fi al treilea Reich, stat totalitar, militarist și imperialist, bazat pe principiul unui führer dăruit cu har de sus și pe mitul rasei, ca travestiuri ideologice ale imperialismului" (p. 11).

După ce analizează premisele istorice-ideologice ale venirii la putere a național-socialismului, Collotti pune în lumină modul în care Hitler a reușit să-și asigure conducerea mișcării, iar apoi, practicînd demagogia socială, să determine marile monopoluri și casta militară să încline balanța de partea N.S.D.A.P. *.

Relevarea evoluției nazismului surprinde atît elementele de doctrină și program ale naziștilor cît și fazele principale ale răspîndirii lor pe scena politică germană. Astfel, îmbinînd propaganda socială deșănțată cu metodele huliganice-teroriste, bucurîndu-se de sprijinul fără rezerve al monopolurilor și căpeteniilor militare, în 1933, fascismul ajunge la putere în Germania.

Un spațiu larg este destinat de autor analizei situației economice, sociale și politice a Germaniei din deceniul al patrulea. În această parte a lucrării foarte pe larg este înfățișată mișcarea muncitorească din Germania, proporțiile ofensivei fascismului împotriva organizațiilor democratice, împotriva presei și personalelor cu vederi democratice, acțiunile întreprinse pentru consolidarea pozițiilor lui în armată. Căci „Alianța dintre N.S.D.A.P. și șefii militari deschidea definitiv, notează autorul, calea în fața aspirațiilor imperialiste ale Reichului" (p. 99). În acest context se relevă modul în care au acționat fasciștii pentru modificarea legislației în favoarea lor, măsurile întreprinse pentru atragerea bisericii, propagarea ideilor retrograde naziste în școală, în rîndul tineretului.

Paralel cu descrierea acestui proces, cu demascarea legăturilor dintre fasciști, marile monopoluri și căpeteniile armatei, autorul stăruie și asupra unor contradicții între fasciști, contradicții existente în cadrul propriului partid. Lichidarea lui Röhm și a colaboratorilor săi reali sau inventați vine să confirme mijloacele specifice, teroriste, fără precedent, folosite de hitleriști.

Autorul demonstrează că politica economică aplicată de N.S.D.A.P. nu a avut în fond nimic democratic. Unele schimbări organizatorice, ca introducerea Führerprinzipului în întreprinderi etc., n-au modificat în esență atotputernicia monopolurilor. Dimpotrivă, unele formule introduse în sfera forței de muncă lichidau cele mai elementare posibilități de rezistență a muncitorilor față de patronat. Planurile cvadrienale, în jurul cărora fasciștii au făcut mare vîlvă, au fost concepute și folosite exclusiv ca instrumente de creare a infrastructurii economice pentru războiul ce avea să fie declanșat. Adîncind analiza situației din tabăra fascistă, în volum este surprinsă întărirea pozițiilor SS-ului în defavoarea SA-ului, ajungîndu-se la situația de fapt că formațiile SS, aparatul lor central au devenit expresia cea mai pregnantă a mecanismului statal al Germaniei naziste, a politicii regimului.

Enzo Collotti prezintă campania antisemită, pornită de la nivelul discriminărilor morale și juridice, trecînd dozat prin aria spolierii economice, spre a ajunge treptat la practica nimicirii în masă, de la aspectul ei politic-ideologic la zguduitoarele scene petrecute în lagărele de concentrare. În strînsă legă-

[1] Enzo Collotti, *Germania nazistă*, Editura științifică, București, 1969, p. 10. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

* Partidul național-socialist german al muncitorilor, denumirea partidului fascist condus de Hitler.

tură cu aceasta, autorul definește rolul nefast jucat de SS. „Instituția SS-ului nu a fost un apendice extern al regimului, o «lipitură», o excrescență artificială în raport cu sistemul nazist. Dimpotrivă, SS-ul a fost aproape simbolul acestuia, a fost un element fundamental, definitoriu al Reichului milenar voit de Hitler, bazat pe *Führerprinzip*, pe regimul partidului unic, pe ideea supremației rasiale a poporului german, pe premisele igienei sale rasiale și ale luptei antibolșevice, antiliberale, antireligioase" (p. 139).

Autorul subliniază faptul că, imediat după instaurarea regimului nazist, exponenții săi încep o abilă și uneori disimulată acțiune de politică externă vizînd, indiferent de lozincile trîmbițate, să asigure într-o primă etapă Germaniei posibilitățile unei mari puteri, iar după aceea expansiunea. Ieșirea din Liga Națiunilor, ocuparea regiunii Saarului, denunțarea prevederilor militare ale Tratatului de la Versailles, anexarea Austriei și apoi a Cehoslovaciei reprezintă principalele jaloane ale acestei expansiuni.

Prin transpunerea în viață a planurilor de expansiune hitleristă în Europa a fost instaurată „noua ordine". Europa continentală a fost transformată într-un uriaș lagăr de concentrare. „Exploatarea brutală a mîinii de lucru a fost una din trăsăturile cele mai caracteristice vădite ale imperialismului german în timpul celui de-al doilea război mondial" (p. 258).

Autorul analizează dificultățile folosirii termenului de rezistență pentru opoziția antinazistă internă. Mișcarea muncitorească, asupra căreia s-a abătut greul terorii naziste, grupuri de intelectuali, cercuri ale marii burghezii și aristocrației, unele cercuri de militari, grupări religioase au manifestat într-un fel sau altul nemulțumirea față de regimul nazist, în ansamblu, sau față de unele laturi ale sale. Se remarcă unele cauze care au făcut ca această mișcare internă, care nici n-a reușit să-și biruie eterogenitatea, să nu-și încununeze opoziția printr-o revoltă internă cu influență sensibilă asupra destinelor stăpînirii hitleriste.

Prăbușirea Reichului a fost opera puterilor angajate în operațiile militare ale celui de-al doilea război mondial. Se relevă manevrele politice hitleriste în ultimii doi ani de existență a regimului, înlănțuirea efectelor fronturilor ce acționau contra Germaniei (în acest cadru fiind abordate semnificația de prim ordin a frontului sovieto-german, dar și cea a celui de-al doilea front, implicațiile atentatului de la 20 iulie, ofensiva din Ardeni etc.).

Ultimul capitol se încheie prin a înfățișa zvîrcolirile șefilor naziști, care căutau să salveze regimul hitlerist.

Editura științifică a avut inițiativa de a adăuga textului lui Collotti un număr însemnat de fotografii, unele pentru prima dată puse în circulație la noi. Ele consemnează momente zguduitoare ale instaurării nazismului, ipostaze caracteristice ale șefilor fascismului german, cîteva din cumplitele materializări ale fărădelegilor nazismului, momente ale titanicei lupte armate duse pentru zdrobirea hitlerismului de către forțele armate ale coaliției antihitleriste, în rîndul cărora, începînd din august 1944, Armata română a dat un tribut greu de sînge.

De asemenea, lucrarea este însoțită de o bogată listă bibliografică, cuprinzînd lucrări atît din perioada antebelică, cît și din perioada postbelică.

Considerăm judicios cuvîntul introductiv, în care, pe lîngă relevarea unor laturi și aspecte mai generale legate de tematica volumului, este inserată lupta maselor muncitoare din România, în frunte cu Partidul Comunist Român, împotriva fascismului. În partea consacrată acestei probleme, E. Bantea stăruie asupra însemnătății insurecției din august 1944 și participării României la războiul antihitlerist, pînă la victoria finală asupra fascismului.

Lucrarea „Germania nazistă" de Enzo Collotti se înscrie în istoriografia privind istoria Germaniei hitleriste ca o reală contribuție. Ea se adresează unui public foarte larg, căruia prin conținutul său îi facilitează cunoașterea și înțelegerea uneia dintre cele mai zbuciumate file ale istoriei universale contemporane.

Dr. CONSTANTIN OLTEANU

poşta redacţiei

Către cititorii revistei „ANALE DE ISTORIE“ : În ultimul timp, redacţia noastră a primit numeroase scrisori din partea unor întreprinderi, instituţii, biblioteci, cadre didactice, studenţi şi a altor categorii de cititori, în care sîntem solicitaţi să le punem la dispoziţie colecţia revistei „Anale de istorie“ pe unul sau mai mulţi ani, precum şi numere disparate.

Răspunzînd acestei solicitări, redacţia s-a adresat factorilor în drept, în vederea găsirii modalităţilor de satisfacere a acestor solicitări.

Facem cunoscut, pe această cale, tuturor doritorilor că, în momentul de faţă, redacţia este în măsură să asigure, contra cost, seturi complete ale revistei pe un an sau mai mulţi, după cum urmează: **seturi complete** — 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1967, 1968, 1969 ; numere disparate — 1955 (nr. 2, 3), 1964 (nr. 2, 3, 5, 6), 1965 (nr. 1, 2, 3, 5), 1966 (nr. 2, 3, 4, 5, 6).

Comenzile, însoţite de sumele respective, se fac la redacţia revistei „Anale de istorie“, str. Ministerului nr. 4, Sectorul 1, Bucureşti. Costul unui număr este de 6 lei, setul pe un an — 36 de lei.

TOMA F. MARIN — Craiova : Cu prilejul aniversării a 50 de ani de la luptele purtate de Armata română la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, revistele de specialitate au publicat o suită de studii semnate fie de istorici, fie de foşti combatanţi. Dînd curs dorinţei dumneavoastră, ca fost combatant la aceste lupte, vă semnalăm cîteva din aceste materiale apărute în revista „Anale de istorie“ nr. 3/1967 : **Eroicele bătălii desfăşurate de Armata română în vara anului 1917,** de Ştefan Muşat ; **Bătălia de la Mărăşti,** de general-maior în rezervă Edgar Rădulescu ; **Marea victorie de la Mărăşeşti,** de general de armată Iacob Teclu ; **Luptele de la Oituz,** de general-maior în rezervă Polihron Dumitrescu ; **Lupta maselor împotriva ocupanţilor în anii 1916—1918,** de C. Căzănişteanu.

În acelaşi număr al revistei au fost inserate microbiografii ale unora dintre miile de eroi care şi-au vărsat sîngele pentru apărarea pămîntului strămoşesc : Eremia Grigorescu, Ioan Dragalina, David Praporgescu, Grigore Ignat, Ecaterina Teodoroiu, Constantin Muşat.

În ceea ce priveşte abonarea la revista noastră, adresaţi-vă oficiului poştal de care aparţineţi.

SIMION FUCHS — Tîrgu-Mureş : În curînd, colecţia „Evocări“, editată sub egida Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., va publica lucrarea monografică **Eugen Rozvan.** În aceste condiţii, materialul dv. nu poate fi publicat în paralel.

Prof. dr. ION I. GHELASE — Bucureşti: Temele care fac preocuparea dv. şi

despre care ne încunoștințați sînt, în principiu, interesante. Din moment ce ați înaintat materialele dv. unei edituri, numai cei în drept vă pot comunica șansele publicării.

Articolul înaintat redacției noastre nu întrunește condițiile publicării. Manuscrisul, așa cum am anunțat în numerele anterioare, nu se restituie.

CONSTANTIN I. ALEXANDRU — comuna Scurtu, satul Drăcești, județul Teleorman : Am luat cunoștință de cele relatate în scrisoarea dv. și am întreprins măsurile necesare pentru remedierea celor sesizate. Sperăm ca pe viitor să primiți revista la timp.

Lt. col. ILIE BOICIUC — U. M. 01789, Roman : În urma demersurilor noastre, vi s-a expediat un alt exemplar din numărul respectiv al revistei.

Biblioteca Universității Craiova, serviciul completare și evidență : Redacția vă va trimite în timp util numărul pe care ni-l solicitați.

СОДЕРЖАНИЕ

НАВСТРЕЧУ 50-ЛЕТИЮ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ

Постановление в связи с празднованием 50-летия Румынской коммунистической партии 3

СТАТЬИ

* * * **Капитуляция — НЕТ! Сопротивление!**. Воспоминания об антифашистском призыве, адресованном Венгерскому народному союзу секретарем РКП Ардяла и Баната А. Сенковичем — 1939 г. 13

К. ДОБРОДЖАНУ-ГЕРЯ: Идеи и мнения в связи с Неокрепостничеством (гл. VII из труда **Неокрепостничество**) 22

ГЕОРГЕ МАТЕЙ: Международное движение против войны (1928—1932) 45

ХЕНРИК БАТОВСКИЙ (Польша): Германская экспансия в центральной Европе в 1919 — 1939 годы 61

ФИЛИППО ФРАССАТИ (Италия): Антифашизм в Италии — Оссольская Республика 76

МЕСТНАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ ХРОНИКА

Из деятельности Добруджского областного комитета РКП во время второй мировой войны: **Виктор Душа** 91

Из истории рабочего движения Арджешского уезда: **Ион Хурдубециу** (Кымпулунг). 101

ВОСПОМИНАНИЯ

Николае Попеску-Дориану ● Павел Антип-Ткаченко ● Д-р Л. Гелертер.. 109

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Соотношение между архивным документом и газетной информацией в новом и современном историческом исследовании: **Николае Раус** 125

Научная сессия в Москве, посвященная 25-й годовщине победы над фашизмом 142

Международный коллоквиум в Варшаве на тему: «Центральная Европа во время второй мировой войны» 145

Международная научная конференция в Вуппертале, посвященная 150-летию со дня рождения Ф. Энгельса 147

РЕЦЕНЗИИ-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Объединение Трансильвании с Румынией. 1 декабря 1918 г., Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 790 стр. АУГУСТИН ДЕАК, ИОН ИЛИНЧОЮ: Ленин и Румыния, Военное издательство, Бухарест, 1970 г., 248 стр; Творческая сила ленинских идей, Политиздательство, Бухарест, 1970 г. 432 стр.; НИКОЛАЕ ХУСКАРИУ, Александру Константинеску, Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 256 стр.; Во имя свободы и дружбы, Военное издательство, Бухарест, 1970 г., 424 стр; ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Из истории коллективного договора в Румынии, Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 232 стр.; Румынская историческая книга за рубежом посредством коллекции «Библиотека историка Романе»; ЧАТАРИ ДАНИЭЛ, Форгосельбен (Магиар-роман висони. 1940—1945), Академиай Киадо, Будапешт, 1969 г., 492 стр.; И.С. КОНЕВ: 45-й год, Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 332 стр.; Г.Н. СЕВАСТЬЯНОВ, Дипломатическая история войны на Дальнем Востоке. От Пирл Харбора до Каира, Издательство «Наука», Москва, 1969 г., 648 стр.; АЛЕКСАНДЕР ВЕРТ, Английский корреспондент на восточном фронте, Политиздательство, Бухарест, 1970 г., 830 стр.; ЭНЦО КОЛЛОТТИ, Нацистская Германия, Научное издательство, Бухарест, 1969 г., 398 стр. 149

ПОЧТА РЕДАКЦИИ

SOMMAIRE

Á LA VEILLE DE L'ANNIVERSAIRE DE 100 ANS DEPUIS LA FORMATION DU P.C.R.

Décision regardant l'anniversaire du semicentennaire du Parti Communiste Roumain 3

ARTICLES

* * * **Pas de capitulation**! **Résistence**! Evocation de l'appel antifasciste adressé à l'Union Populaire Hongroise par le secretaire territoriel du P.C.R. de la Transilvanie et du Banat, Al. Sencovici — 1939 13

C.DOBROGEANU-GHEREA: Courants d'idées et d'opinions regardant la néoservage (Chapitre VII de l'oeuvre „Le néoservage") 22

GHEORGHE MATEI: Le mouvement international contre la guerre (1928—1932) 45

HENRYK BATOWSKI (R. P. Polonaise): L'expansion allemande dans l'Europe centrale entre les années 1919 et 1939 61

FILIPPO FRASSATI (Italie): L'antifascisme en Italie — La République d'Ossola 76

HISTOIRE LOCALE

L'activité de la Régionale Dobrogea du P.C.R. pendant la deuxième guerre mondiale: **Victor Duşa** 91

L'histoire du mouvement ouvrier dans le district Argeş: **Ion Hurdubeţiu** (Cîmpulung) 101

ÉVOCATIONS

NICOLAE POPESCU-DOREANU ● PAVEL ANTIP-TCACENCO ● DR. L. GHELERTER 109

VIE SCIENTIPHIQUE

La correlation entre le document d'archive et l'information de presse dans le recherche historique moderne et contemporaine: **Nicolae Rauș** 125

La session scientiphique de Moscou dediée au 25-ème anniversaire de la victoire sur la fascisme 142

Le colloque international de Varsovie sur le thème „l'Europe Centrale pendant la deuxième guerre mondiale" 145

La conférence scientiphique internationale de Wuppertal, dediée à l'aniversaire de 150 ans depuis la naissance de Fr. Engels 147

COMPTES — RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

L'union de la Transilvanie avec la Roumanie. Premier Décembre 1918, Edition politique, Bucarest, 1970, 790 p.; Augustin Deac, Ion Ilincioiu, **Lénine et la Roumanie,** Edition militaire, Bucarest, 1970, 248 p.; **La force créatrice des idées léninistes,** Edition politique, Bucarest, 1970, 432 p; Nicolaie Huscariu, **Alexandru Constantinescu,** Edition politique, Bucarest, 1970, 256 p; **Au nom de la liberté et de l'amitié,** Edition militaire, Bucarest, 1970, 424 p.; Ilie Ceaușescu, **De l'histoire du contrat colléctif en Roumanie,** Edition politique, Bucarest, 1970, 232 p.; **Le livre roumain d'histoire à l'étránger à l'aide de la collection „Bibliotheca Historica Romaniae"**; Csatàri Dániel, **Fogószélben (Magyar-román viszony 1940—1945)**, Akadémiai Kiado Budapest, 1969, 492 p.; I.S. Konev, **L'an 45,** Edition politique, Bucarest, 1970, 323 p.; G.N. Sevastianov, **Histoire diplomatique de la guerre dans l'Océan Paciphique. De Pearl Harbor au Caire,** Edition „Nauka", Moscou, 1969, 648 p.; Aleksander Werth, **Un correspondant anglais sur le front d'est,** Edition politique, Bucarest, 1970, 830 p.; Enzo Collotti, **L'Allemagne nasiste,** Edition scientiphique, Bucarest, 1969, 398 p. 149

LA POSTE DE LA RÉDACTION

INHALT

ZU ELHREN DER 50. FEIER VON DER GRÜNDUNG DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI RUMANIENS

Entschluss bezugs der 50. Feier der Gründung der Kommunistischen Partei Rumäniens 3

ARTIKELN

*** **Nicht kapitulieren! Widerstand!** Antifaschistischer Ruf gerichtet an die Ungarische Volksunion von Seiten des Sekretärs der K P R aus dem Banat und Siebenbürgen, Al. Sencovici 1939 13

C. DOBROGEANU-GHEREA: Strömungen im Bereiche der Ideen und Auffassungen im Zusammenhang mit der Neoleibeigenschaft (Kap. VII aus dem Werk „Die Neoleibeigenschaft") 22

GHEORGHE MATEI: Internationale Antikriegsbewegung (1928—1932) 45

HENRYK BATOWSKI (V.R. Polen): Die deutsche Expansion in Mitteleuropa zwischen den Jahren 1919—1939 61

FILIPPO FRASSATI (Italien): Der Antifaschismus in Italien. Die Republik von Ossola 76

LOKALGESCHICHTE

Aus der Tätigkeit der Regionale Dobrutscha der K.P.R., während des zweiten Weltkrieges: **Victor Dușa** 91

Aus der Geschichte der Arbeiterbewegung im Bezirk Argeș: **Ion Hurdubețiu** (Cîmpulung) 101

ERINNERUNGEN

NICOLAE POPESCU-DOREANU ● PAVEL ANTIP-TCACENCO ● DR. L. GHELERTER 109

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die Korelierung zwischen dem Dokument eines Archives und der Presseinformation in der modernen und zeitgenössischen Geschichtsforschung 125

Wissensehaftliche Session aus Moskau der 25. Feier von der Vernichtung des Faschismus gewidmet. 142

Internationales Koloquium von Warschau mit dem Thema: Mitteleuropa während des zweiten Weltkrieges 145

Internationale, wissenschaftliche Konferenz aus dem Wuppertal dem 150. Geburtstag von. Fr. Engels gewidmet. 147

REZENSIONEN — BIOGRAPHISCHE AUFZEICHUNGEN

Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien. 1. Dezember 1918. Politischer Verlag. Bukarest 1970, 790 S; Augustin Deac Ion Ilincioiu: Lenin und Rumänien, Militärischer Verlag, Bukarest, 1970, 248 S. Schaffensgeist der leninistischen Ideen: Politischer Verlag, Bukarest, 1970, 432 S; Nicolaie Huscariu; Alexandru Constantinescu, Politischer Verlag, Bukarest 1970, 256 S; Im Namen der Freiheit und Freundschaft, Militärischer Verlag, Bukarest, 1970, 424 S; Ilie Ceaușescu: Aus der Geschichte des gemeinsamen Kontraktes in Rumänien, Politischer Verlag, Bukarest, 1970, 232 S; Das rumänische Geschichtebuch im Ausland durch die Vermittlung der Kollektion „Biblioteca Historica Romaniae"; Csatari Dàniel, Forgeszelben (Magyar-romàn viszony. 1940—1945) Akadémiai Kiado, Budapest, 1969, 492 S; I. S. Konev: Dans Jahr 45, Politischer Verlag, Bukarest, 1970, 332 S; G.N. Sevastianov, Diplomatische Kriegsgeschichte im Stillen Ozean. Von Pearl Harbor bis Kairo, Verlag „Nauka",Moskau, 1969, 648 S; Aleksander Werth: Ein englischer Korrespondent auf der Westfront, Politischer Verlag, Bukarest, 1970, 830 S; Enzo Collotti: „Das Nazideutschland, Wissenschaftlicher Verlag. Bukarest 1969, 398 S; 149

Redaktionspost .....

CONTENTS

MEETURGS FOR THE 50, ANIVERSARY OF THE RUMANIAN COMMUNIST PARTY

Decisions for the 50. aniversary of the Rumanian Communist Party 3

ARTICLES

* * * **No capitulation! Resistance!** Evocation of the antifascist appeal addressed to the Hungarian Peoples Union by the teritorial secretare of the R.C.P. from Ardeal and Banat, Al. Sencovici — 1939. 13

C. DOBROGEANU-GHEREA: Current of ideas and oppinions in connection with the Neoserfdoom (Chapter VIII from the work Neoserfdoom) 22

GHEORGHE MATEI: The international antiwarmovemente (1928—1932) 45

HENRIK BATOWSKI The german expansion inrmom Middleeuropa between the (P.R. Poland) years 1919 and 1939 61

FILIPPO FRASSATI (Italy): The antifascism in Italy — The Republic from Ossola 67

LOCALE HISTORY

From the activity of the regionale Dobrogea of the R.C.P. in the period of the Second World War: **Victor Duşa** 91

From the history of the movemente of the working class in the region Argeş: **Ion Hurdubeţiu** (Cîmpulung) 101

EVOCATIONS

Nicolae Popescu-Doreanu ● Pavel Antip-Tcacenco ● Dr. L. Ghelerter 109

SCIENTIFIC LIFE

The correlation between the document of an arhives and the pressinformation in the research of the modern and contemporary history: **Nicolae-Raus** 125

The scientific session from Moskau dedicated to the 25 th aniversary of the victory against fascism 142

International coloquy from Varsava with the subject: „Midleeurope in the period of the Second World War" 145

The international scientific conference from Wuppertal dedicated to the 150 th. birthstday of Fr. Engels. 147

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHIC NOTES

The union of Transilvania with Romania 1 th Decembre 1919, Political Publishing House Bucharest, 1970, 790 p.; Augustin Deac, Ion Ilincioiu, **Lenin and Romania,** Military Publishing House Bucharest, 1970, 248 p.; **The creative forces of the leninist ideas,** Political Publishing House Bucharest, 1970, 432 p.; Nicolae Huscariu, **Alexandru Constantinescu,** Political Publishing House Bucharest, 1970, 256 p.; **In the name of freedom and friendship**; Military Publishing House, Bucharest 1970, 424 p.; Ilie Ceauşescu, **From the history of the collective contract in Romania,** Political Publishing House, Bucharest, 1970, 238 p.; Csatári Dániel, **Forgészélben** (**Magyar-romàn viszony 1940—1945**), Akademiai Kiado, Budapest, 1969, 492 p.; Petru Bunta; I.S. Konev: **The year '45,** Political Publishing House, Bucharest, 1970, 332 p.; G.N. Sevastianov, **The diplomatic history of the war in the Pacific Ocean. From Pearl Harbor to Kairo,** „Nauka", Publishing House, Moscova, 1969, 648 p.; Aleksander Werth, **An englisch correspondent on the estfront,** Political Publishing House, Bucharest, 1970, 830 p.; Enzo Collotti, **The nasist Germany,** Scientific Publishing House, Bucharest, 1969, 398 p. 149

THE MAILBREAF

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Redactori : **Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil**

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

48 108

LEI 6

I 8938

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

anale de istorie

anul XVI 5 1970

0 IUI 2005

T 8938

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

-- ULU. 2014

anale de istorie

Anul XVI
5
1970

SUMAR

ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII SEMICENTENARULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

TITU GEORGESCU : De la revoluționarii democrați la întîiul partid politic al clasei muncitoare — P.S.D.M.R. 3

MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU : Mișcarea muncitorească din România în cele două decenii premergătoare creării partidului comunist . . . 25

CONSTANTIN MĂNESCU, N.G. MUNTEANU : Greva generală din 1920 — moment însemnat în dezvoltarea mișcării noastre muncitorești 46

150 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI FRIEDRICH ENGELS

Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels 59

AUGUSTIN DEAC : Friedrich Engels și mișcarea muncitorească din România . 62

ANETA BUSUIOC : Engels ca istoric și teoretician al statului 73

ARTICOLE—COMUNICĂRI

CONSTANTIN BĂRBULESCU : Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 — eveniment important în dezvoltarea partidului și a țării . . . 80

FLOREA DRAGNE : Cronologia grevei generale din octombrie 1920 . . . 93

OLIMPIU MATICHESCU : Procesul din București al grevei generale 113

12.201

LADISLAU BANYAI : Uniunea oamenilor muncii maghiari din România împotriva pericolului hitlerist, a horthismului şi a fascismului. Madoszul în perioada dictaturii regale 124

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Masă rotundă : Procesul grevist din România (I) 138

Congresul internaţional de ştiinţe istorice 176

Şantier editorial. Din activitatea editorială a Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R. 181

Din activitatea Comitetului francez de istorie a celui de-al doilea război mondial 186

NICOLAE GOLDBERGER

COMITETUL DE REDACŢIE

GEORGESCU TITU — redactor-şef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-şef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIŞOR VASILE — secretar general de redacţie, ROMAN VALTER, VOICU ŞTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

De la revoluționarii democrați la întîiul partid politic al clasei muncitoare – P.S.D.M.R.

TITU GEORGESCU

Partidul Comunist Român s-a creat direct și nemijlocit din mișcarea muncitorească a României, fiind rezultatul maturizării, timp de o jumătate de veac, a maselor proletare, a organizațiilor acestora, rezultatul clarificărilor politice în interiorul forțelor de clasă și al confruntărilor sociale și politice cu alte clase, și în primul rînd cu burghezia.

Înțelegerea nașterii în 1921 a forței conducătoare a maselor muncitoare în direcția revoluției socialiste poate fi realizată prin descifrarea resorturilor precedente care i-au creat condiții de apariție. În epoca de început a prezenței clasei muncitoare și de manifestare a sa pe scena istoriei țării se găsesc multe răspunsuri pentru pătrunderea acelor complexe componente ale partidului de tip nou. Înfățișarea lor, fie și în linii generale, vine să confirme o dată în plus forța rădăcinilor adînci și trainice din care a crescut Partidul Comunist Român.

Istoria patriei înscrie în marea chartă a evului modern și contemporan apariția și afirmarea clasei muncitoare ca cea mai progresistă forță a societății românești. Din momentul nașterii proletariatului ca o clasă distinctă, acum un veac, istoria țării nu mai poate fi gîndită, scrisă și trăită în fapt fără prezența mereu mai activă a acestei noi forțe sociale.

Clasa muncitoare a germinat și s-a format în România marilor acte fundamentale pentru viitorul poporului nostru, între revoluția de la 1848 și cucerirea independenței naționale, în tumultul Unirii și al primei reforme agrare. Pecetea pe care au pus-o aceste momente de profundă rezonanță socială și politică asupra națiunii române și semnificațiile lor au înrîurit clasa muncitoare încă de la primii săi pași, antrenînd-o la marile răspunsuri ce trebuiau date de către forțele sociale ale țării. Aceasta s-a resimțit în rapida ascensiune a muncitorimii ca o forță de sine stătătoare, cu un proces de maturizare evident și cu prezența sa, în ultimele decenii ale veacului trecut, la definirea principalelor direcții care priveau evoluția societății din țara noastră.

Misiunea istorică a clasei muncitoare de a fi, încă din acea perioadă, portdrapelul transformărilor sociale și politice în direcția democratică și apoi socialistă, era conferită de ponderea cu care această nouă clasă se afirma în societate, de programul său, cel mai radical, cel mai progresist,

în raport cu programele tuturor celorlalte partide și corespunzător intereselor maselor largi populare.

Înfăptuirea principalelor țeluri ale revoluționarilor democrați de la 1848 se integra în misiunea istorică a clasei muncitoare de a desăvîrși ceea ce după Unire și independență toate celelalte clase sau categorii sociale, din cauze multiple obiective și subiective, nu mai puteau duce la bun sfîrșit.

Fundamentalele probleme social-politice ale revoluției de la 1848, nerezolvate atunci, aveau să fie preluate, în deceniile următoare, de către forțele cele mai înaintate ale societății românești. Problema agrară, aceea a independenței, a unirii depline, problema democratizării, a libertăților publice se înscriau ca vitale pentru progresul societății românești în a doua jumătate a veacului trecut și la începutul veacului nostru.

Clasa muncitoare este moștenitoarea legitimă a celor mai radicale prevederi programatice și mai esențiale pentru mase care au fost concepute în revoluția de la 1848. Nici o altă forță socială nu s-a identificat atît de temeinic, de intim cu spiritul radical al programelor pașoptiste, precum au făcut-o, de la primele sale documente programatice, clasa muncitoare și organizațiile sale. În tumultul prefacerilor adînci pe care le-a deschis revoluția de la 1848 se năștea în țara noastră clasa viitorului, noua și puternica forță socială care, la distanța unui veac, avea să așeze temeliile unei noi orînduiri sociale, radical deosebite de toate cele care au precedat-o timp de mii de ani.

La cea de-a 45-a aniversare a creării P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniind evenimentul intrării și afirmării pe arena istoriei a clasei muncitoare, arăta că aceasta reprezintă „forța cea mai înaintată a societății, purtătoare consecventă a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. Prin natura sa de clasă, prin locul său în producția materială, proletariatul devine exponentul aspirațiilor întregului popor muncitor, interesele sale corespunzînd pe deplin cu interesele tuturor oamenilor muncii, cu cerințele obiective ale dezvoltării societății" [1].

O CLASĂ NOUĂ ÎN ARENA ISTORIEI ȚĂRII

Cu mai bine de un secol în urmă, clasa muncitoare se înscria în istoria țării cu trăsături anume, proprii începutului, cu o fizionomie socială pe cale de conturare. Revoluția de la 1848 a deschis epoca înfăptuirii României moderne, cu trăsături capitaliste în dezvoltare, cu clase și forțe sociale rezultate din această evoluție [2].

Moșieri și țărani, burghezi și proletari, acesta este tabloul schematic în care se înscriau principalele forțe sociale din România în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, fără ca el să poată exprima însă complexitatea raporturilor de clasă și nici proveniența, consolidarea, ponderea unora sau altora. Proveniența, consolidarea, ponderea clasei muncitoare în noile împrejurări social-economice sînt elemente importante care explică locul cucerit repede de această clasă în viața social-politică a țării, poziția sa în

[1] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 343.

[2] *Revoluția română din 1848*, de C. Căzănișteanu, D. Berindei, M. Florescu, V. Niculae, Editura politică, București, 1969, p. 372.

rîndurile mişcării muncitoreşti internaţionale, împreună cu proletariatul din numeroase ţări, mai tînăr sau cu un trecut de peste un veac în unele state ale apusului european.

Muncitorimea din România primelor afirmări capitaliste pe scară naţională, de după 1848, era o muncitorime de primă generaţie. Participa la constituirea naţiunii moderne române ca o clasă cu totul nouă, cu o forţă productivă pe măsura unei ţări cu întreprinderi capitaliste incipiente, cu o piaţă naţională atunci realizată, cu aşezări politice şi sociale, proprii unui stat care intra repede în sfera lumii capitaliste. Această clasă muncitoare aducea, în noul evantai al forţelor sociale proprii naţiunii moderne, atît forţa productivă de masă necesară economiei capitaliste cît şi trăsăturile claselor, categoriilor sociale din care provenea.

Proveniența clasei muncitoare, în epoca începuturilor sale, trebuie căutată în rîndurile ţărănimii. De aici, din această clasă, de la sate au venit contingentele importante, care au dat primelor întreprinderi ucenicii, calfele şi lucrătorii în marea lor majoritate. Cînd, după Unire, au început a se înmulţi întreprinderile care foloseau munca salariată, muncitorii afluau spre oraş, pînă atunci de factură pur administrativă şi comercială, dinspre hinterlandul ţărănesc al acestor centre în rapidă transformare economică şi socială. La sfîrşitul secolului se ajunsese pe întreaga ţară la circa 800 de întreprinderi industriale, care foloseau între 25 şi 500 de lucrători. Se conturau mari centre industriale, ca Bucureşti, Valea Prahovei, Reşiţa, Hunedoara, porturile Galaţi, Brăila, Turnu-Severin [3]. Aceste centre concentrau un mare număr de muncitori, antrenaţi în producţia de fabrică sau în transporturi. Ei proveneau, cel mai adesea, din ţărănimea satelor din jurul oraşelor care îşi dezvoltau industria cu repeziciune. Muncitorul acesta de primă generaţie, venit din mediul satului, se simţea legat de familia în care se formase şi aducea cu el în mediul fabricii mentalităţi sedimentate, de îndelung timp, în concepţia ţăranului.

Fabrica din a doua jumătate a veacului al XIX-lea primea un lucrător, eliberat de jugul feudal prin reforma din 1864, care-şi aducea din sat condiţia de proletar, ca urmare a neînzestrării lui cu pămînt, unelte şi vite. Eliberarea unei mari forţe de muncă prin reformă grăbea apropierea multor ţărani, tineri mai ales, de fabrică. Această apropiere nu a fost lineară, simplă ; ea s-a manifestat ca un proces în care au intervenit factori complecşi şi rezultaţi din înaintarea generală a societăţii, din contradicţiile existente, din avantajele oraşului şi din noul val de frămîntări care cuprinsese lumea satului.

Este binecunoscut că nici o clasă socială nu este în mod absolut omogenă, nemaivorbind despre categoriile sociale intermediare din vecinătatea claselor principale. Omogenizarea proletariatului avea să se realizeze pe durata cîtorva decenii, începînd cu jumătatea veacului trecut. Aceasta îşi are explicaţia în formarea sa ca primă generaţie cu sorgintea de masă în clasa ţărănimii diversificate pe categorii : iobagi, răzeşi, foşti iobagi, împroprietăriţi ş.a. Laolaltă aveau mentalitatea omului de la sat, în cadrul acesteia găsind nuanţe ale mentalităţii specifice, în funcţie de locul care-l ocupau în raport cu bucata de pămînt, cu latifundia pe care tru-

[3] Ştefan Muşat, *Începuturile mişcării socialiste şi muncitoreşti din România. Crearea P.S.D.M.R.*, în „Anale de istorie" nr. 1/1969, p. 106.

deau sau cu arendarea micilor loturi. Răzeşii, spre pildă, niciodată robiţi, păstrau mult din demnitatea locuitorilor acestor pămînturi, din dîrzenia celor care au apărat ţara cu armele lor şi trupurile lor. Alţii, iobagii de pînă în deceniul şapte, adunaseră în veacurile de asuprire cruntă complexul de inferioritate faţă de stăpîn, nu toţi însă, deoarece mulţi acumulaseră o acerbă înverşunare, pînă la revoltă, dar fără capacitatea de soluţionare a stării lor. Cu toţii însă formau masa celor peste 80% din populaţia ţării, în antagonice raporturi de clasă faţă de marii latifundiari, de clasele dominante ale societăţii care nu rezolvau principalele probleme social-economice ale majorităţii populaţiei ţării [4]. Din acest mediu vulcanic provenea cea mai mare parte a muncitorimii, acesta era izvorul permanent, care alimenta an de an fiecare întreprindere sau ramură industrială, din care creştea populaţia muncitoare a oraşelor. Li se adăugau, într-un mic procent, meşteşugarii ruinaţi şi lucrătorii-tehnicieni aduşi de peste hotare, ultimii privilegiaţi, într-un anume fel, de patronii fabricilor nou create. A căuta originile muncitorimii române în tabacii, măcelarii, ucenicii prăvăliilor, care s-au avîntat în apărarea revoluţiei paşoptiste, sau mai tîrziu în rîndurile meşteşugarilor sugrumaţi în fabricile capitaliste, înseamnă a spune numai o parte de adevăr şi nu cea mai importantă. Spiritul revoluţionar al tinerei clase muncitoare era preluat de la marea ridicare din 1848 şi prin mijlocirea radicalismului elementelor orăşeneşti, dar, mai ales şi direct, prin moştenirea suflului de revoltă care a animat masa ţărănimii române în revoluţie.

Atunci, la jumătatea secolului al XIX-lea, cînd condiţia de mare proprietar şi exploatator era o formă de transmitere ereditară a privilegiilor, condiţia de exploatat s-a transmis de regulă şi acelora care proveneau din clasa socială dominată de marea latifundie. Muncitorul pornit din rîndurile ţărănimii îşi purta această condiţie de exploatat şi dependent de stăpîn în forme noi. Eliberarea sa se săvîrşise în raport cu modul de producţie propriu satului, căzînd în robia salariată a capitalistului [5].

Contactul cu noul mediu, cu fabrica, prezenţa de grupuri mai mici, apoi de colective mai mari în întreprinderi au adus noi elemente calitativ schimbate, concepţii despre proprietatea privată mare sau mică, despre iobag, dijmaş pe de o parte şi proletar pe de alta, altoind pe mentalitatea fostului ţăran robit şi răzvrătit din fire conştiinţa unei comunităţi distincte, cu o atitudine protestatară faţă de noii stăpîni de altă factură, şi în acelaşi timp exploatatori, într-un mod deosebit, în raport cu aceia de la sate.

Acest proletariat de primă generaţie aducea cu el vitalitatea şi dîrzenia ţăranului, ura împotriva boierului stăpîn şi jefuitor, purta în vinele sale sîngele iobagilor împilaţi, dar neînfrînţi. Energia revoluţionară a unei ţărănimi, care se revoltase de nenumărate ori, o moştenea, pe o nouă treaptă, muncitorimea, care avea să alcătuiască marele detaşament al proletariatului din România. Aici îşi află sursa o însemnată parte a trăsăturilor clasei noastre muncitoare, care din primele momente ale intrării sale

[4] Constantin Corbu, *Ţărănimea din România între 1864 şi 1888*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 31-33.
[5] *Ibidem*, p. 66-78.

în scena istoriei s-a manifestat și a evoluat repede ca o clasă combatantă, pătrunsă de revoluționarism, cu o pronunțată intransigență față de exploatatori. Aici își găsește explicația și atenția cu care mișcarea muncitorească din România s-a aplecat asupra problemelor țărănimii încă de la începuturile sale și de ce clasa muncitoare dovedea atîta receptivitate la problemele țărănimii și fidelitate față de revoluția de la 1848.

Spiritului de revoltă spontană al țăranului robit i se adăuga spiritul de colectivitate permanentă al muncitorului de fabrică, cu tendințe de canalizare organizată a acțiunilor acestei colectivități calitativ noi pentru societate.

Firesc, în deceniile șase și șapte, acest muncitor nu a reușit să înțeleagă, dintru început, tot mecanismul intim al dependenței de tip capitalist, de unde și specificul primelor sale forme de organizare, care implicau deja rudimente ale conștiinței de clasă și anunțau prezența nu numai a noii forțe sociale în societatea românească, dar și a unei clase care se apropia cu repeziciune de viața politică a țării.

Pînă la crearea, din rîndurile acestei clase noi, a unei mișcări politice a muncitorimii, s-a trecut prin cîteva faze, în conținutul cărora găsim, de asemenea, reflectată proveniența de clasă a muncitorimii din a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

În împrejurările cînd capitalistul a pactizat cu moșierul, sprijinindu-se reciproc în exploatarea și asuprirea maselor largi, cînd fostul feudal retrograd aducea un plus de rapacitate jefuirii muncitorului și țăranului într-un regim hibrid, burghezo-moșieresc, gradul de combativitate a proletariatului avea să crească și să se manifeste foarte repede, purtînd pecetea stării protestatare, a unor contradicții în continuă ascuțire.

Muncitorimea din România și-a manifestat, încă în prima fază a formării sale, combativitatea de clasă, fără a mai trece prin îndelungate stadii specifice breslelor sau tradeunionismului, proprii unor țări apusene *.

Întîii pași ai mișcării muncitorești au fost timizi, muncitorii mergînd în asociații alături de patroni, pentru foarte scurtă vreme. Pe măsura creșterii lor numerice, a dezvoltării simțului de clasă, ei vor face noi pași, debarasîndu-se repede de asocieri improprii intereselor lor distincte și înțelegînd ce și pe cine reprezintă într-o fabrică, apoi în fabricile din localitate, din regiunea respectivă și din țara întreagă. Aceste elemente au fost comune tuturor provinciilor românești : Transilvania, Principatele Unite, Dobrogea.

Pînă în jurul anului 1870, convențional, formele de organizare, de asociere ale muncitorilor s-au menținut în limitele unor asociații de întra-

* În țările capitaliste din apusul Europei, în prima jumătate a secolului al XIX-lea s-a declanșat mișcarea ludistă, prin care muncitorii, nedistingînd cauza stării lor de exploatare și sărăcie, distrugeau mașinile, mijloacele moderne de producție. Tradeunionurile — organizații profesionale muncitorești, cu originea în Anglia — au stăvilit aceste forme primitive de reacție ale muncitorimii contra mașinii, dar nu au dat noii clase organizațiile ferme de apărare a intereselor sale specifice. Continuatoare ale breslelor din atelierele și fabricile secolului al XVIII-lea, tradeunionurile erau reduse la condiția pur profesională, fără perspectiva acțiunilor de masă, cu caracter distinct de clasă.

jutorare, în care, laolaltă lucrători și patroni, mai ales în etapa micilor întreprinderi cuprinzînd pînă la cîteva zeci de salariați, realizau forme de sprijin reciproc, cu cotizări periodice și oboluri comune pentru ajutorarea muncitorului bolnav, accidentat, a familiei sale la înmormîntare sau în alte situații deosebite. La Brașov este atestată o asemenea asociație în 1846, iar la București în 1858, înmulțindu-se după 1860 în toate regiunile României.

Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România își propunea — foarte semnificativ — să unească muncitorii pe scară națională. În 1872, „Lucrătorul român" concluziona că noua asociație trebuie să se ocupe de organizarea și apărarea tuturor lucrătorilor din România, indiferent de ramura de producție, marcînd astfel o fază a mișcării muncitorești care își depășea anii copilăriei sale [6].

Deceniul al optulea înscrie în istoria evoluției mișcării muncitorești apariția primelor organizații profesionale de clasă. Ele erau alcătuite exclusiv din muncitori și acționau pentru revendicări economice imediate, fără un program propriu-zis, neavînd perspectiva acțiunilor lor pe un plan general, politic și economic. Aceste asociații muncitorești cu caracter profesional erau inițiatoare ale protestelor colective locale, ale întrajutorării lucrătorilor și chiar ale unor acțiuni greviste. Grevele lucrătorilor de la șantierele de construcții Ploiești-Predeal, Sinaia-Petroșani, din porturile dunărene Galați, Giurgiu sau aceea din 1875 din portul Brăila, care a antrenat 4 000 de muncitori manuali și cărăuși, erau grăitoare pentru evoluția proletariatului spre acțiuni de clasă mereu mai distincte, la care concurau direct formele incipiente de organizare profesională [7].

Înaintarea proletariatului spre forme organizatorice proprii de asociere și de acțiune pentru satisfacerea intereselor imediate, economice, a fost însoțită și de apariția primelor organe de presă muncitorești. „Tipograful român" (1865) — gazetă a Asociațiilor tipografilor, create înainte de 1860 —, „Analele tipografice" (1869), „Lucrătorul român" (1872) erau mărturie a unei rapide evoluții nu numai la nivelul organizării și acțiunilor revendicative, dar și al propagării, prin mijloace publicistice proprii, a intereselor muncitorilor, a vederilor lor deosebite, a unei anume ideologii de clasă, în faza sa primară, dar oricum detașată de viziunea ideologică a claselor dominante [8]. Se întrezăreau în aceste publicații muncitorești din deceniile șapte și opt mugurii ce vor rodi, nu prea tîrziu, ai conștiinței de clasă a muncitorimii, cu un loc definit în viața socială și economică a țării.

Mișcarea muncitorească — incluzînd aici asociațiile profesionale, gazetele lucrătorilor, acțiunile protestatare izolate sau grevele, cel mai adesea spontane, care au ajuns în deceniul al optulea pînă la stadiul amintit — se manifesta paralel cu mișcarea socialistă.

[6] *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865-1900), partea I (1865-1889), Editura politică, București, 1964, p. 30-31.

[7] Ștefan Mușat, *Începuturile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P.S.D.M.R.*, p. 108.

[8] *Primele gazete muncitorești și începutul organizării clasei muncitoare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, p. 85-89.

Mişcarea socialistă cuprindea, în faza începuturilor sale în România, elemente de socialism utopic, diferite nuanţe de teorii socialiste cu circulaţie europeană, receptate mai mult de către tinerii ce studiau în Apus şi în genere de către intelectualii cu vederi general-democrate. O parte dintre aceşti intelectuali, foşti purtători ai stindardelor revoluţiei din 1848, înţelegeau să se consacre progresului ţării şi ridicării poporului din starea de tip medieval. Dezolaţi de fruntaşii burgheziei care părăsiseră idealurile democratice de la 1848, ei căutau realizarea acestora prin promovarea unor noi teorii mai radicale şi în opoziţie cu acelea ale unei burghezii care pactizase cu foştii purtători ai orînduirii feudale.

Din rîndurile unor asemenea oameni ai culturii, ale intelectualilor tineri, cei mai mulţi, dar şi vîrstnici, s-au ridicat atît revoluţionarii democraţi cît şi continuatorii lor socialişti, în noi împrejurări istorice, cînd schimburile de valori culturale, teoretice, de concepţii politice din tezaurul internaţional deveneau mereu mai accesibile, iar evoluţia societăţii le cerea stringent. Înclinarea spre schimbul de valori internaţionale, pe care gînditorii înaintaţi ai ţării noastre au manifestat-o cu o mare forţă în secolul trecut, este o trăsătură a receptivităţii poporului român faţă de tot ce s-a dovedit a fi înaintat, în slujba progresului omenirii.

Încă în perioada apariţiei în gîndirea europeană a socialismului utopic, intelectualii români nu numai că au cunoscut teoriile lui Saint-Simon, Owen şi Fourier, dar au şi colaborat cu unii dintre ei, ajungînd pînă a trece la aplicări ale concepţiei fourieriste. Teodor Diamant, unul dintre socialiştii utopici de notorietate peste hotare, a realizat unul din primele falanstere socialiste din lume în concepţia comunei lui Fourier. La Scăieni-Prahova, Diamant grupase, în anii 1835-1836, ţăranii pe care reuşise să-i scoată de sub dependenţa marelui boier într-o colectivitate de producţie şi de consum cu condiţii de locuit, de lucru, de vieţuire evident superioară satelor din jur [9]. Nici stăpînirea, nici marii latifundiari şi nici împrejurările nu au îngăduit continuitatea aplicării acestui program socialist, care, cu tot utopismul său, a găsit ecou şi la alţi intelectuali. Mai ales odată cu revoluţia de la 1848, în tumultul său, la Paris, Viena, Roma, intelectualii români aflaţi la studii au participat, în majoritatea lor, pe baricadele luptei şi avizi de cunoaştere a celor mai radicale concepţii de la cele general-democratice şi socialist-utopice pînă la cele social mic-burgheze, anarhice şi socialist-marxiste. Nicolae Bălcescu, Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, Ion Ionescu de la Brad, Petru Poni, C. A. Rosetti, Ioan Negulici şi alţii au cunoscut concepţii socialiste, o parte dintre ei studiindu-le îndeaproape şi căutînd să le propage [10]. Generaţia de la 1848 de intelectuali democraţi-revoluţionari a fost liantul pentru abordarea în concepţiile şi programele intelectualilor socialişti a problemelor fundamentale ale societăţii româneşti, a intereselor vitale ale poporului, ale maselor largi [11].

[9] I. Cojocaru, Z. Ornea, *Falansterul de la Scăieni*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 5-7.

[10] Vasile Netea, *C. A. Rosetti. Gînditorul-omul*, Editura politică, Bucureşti, 1969 ; Radu Pantazi, *Curente şi orientări în istoria filozofiei româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, p. 12-20; Petru Poni, *Comuniştii*, în „Tribuna română" (Iaşi) din 21 mai 1859.

[11] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1893-1900*, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 7.

Cele două mari momente europene, crearea Internaţionalei I şi Comuna din Paris, au găsit ecou în ţara noastră, de această dată atît în rîndurile intelectualilor cît şi ale clasei muncitoare care-şi semnase actul de naştere. Mircea Rosetti, Vasile Conta, Zamfir Arbore, Gheorghe Panu au făcut parte din secţiile Internaţionalei I, iar muncitorii Carol Farcaş şi Gheorghe Ungureanu au întemeiat la Timişoara chiar şi o secţie a Internaţionalei I care cuprindea muncitori bănăţeni [12]. Peste 900 de români au apărat cu arma în mînă Republica franceză împotriva Germaniei lui Wilhelm şi Bismarck, o parte dintre ei s-au găsit pe baricadele Comunei din Paris.

Numele lui Marx, al lui Engels începuseră nu numai a fi cunoscute, dar legate de studierea teoriei lor de către unii intelectuali democraţi, la fel cum erau studiate lucrările sau cum erau urmărite după 1870 acţiunile altor reprezentanţi ai curentelor socialiste, Proudhon, Lassalle, anarhismul lui Bakunin, narodnicismul rusesc.

În acest complex de factori şi de împrejurări au luat naştere în România primele cercuri socialiste. Create în deceniul al optulea, aceste cercuri grupau intelectuali care aderaseră la diferite nuanţe de socialism şi care erau pe cale de adîncire a teoriilor, de clarificare şi de stabilire a unei opţiuni. S-au constituit, mai întîi la Bucureşti şi Iaşi, apoi la Galaţi, Ploieşti, Brăila, Craiova şi în alte centre, întrunindu-se adesea în secret şi dezbătînd absolut la nivelul ideilor, al teoriei abstracte diferite concepţii. În oraşele Transilvaniei, de asemenea, intelectualii se ocupau doar la nivelul teoriei de socialism. Activitatea acestor cercuri socialiste ilustra faze în care intelectualii români, ancoraţi în concepţiile democrat-revoluţionare paşoptiste şi adepţi ai socialismului utopic, al celui mic-burghez şi incipient marxist, căutau, în accepţie teoretică, a stabili calea progresului societăţii româneşti [13]. Trebuie consemnat faptul că în aceste cercuri se manifestau preocupări mereu mai directe pentru a găsi corespondenţe teoriilor socialiste, pe care le dezbăteau, pentru a le lega de teoriile şi particularităţile unei ţări care se găsea în alt stadiu în raport cu Anglia, Germania şi Franţa, ţări dezvoltate capitalist, unde îşi aveau leagănul cea mai mare parte a promotorilor teoriilor socialiste.

Cercurile socialiste, secrete, cum se intitulau unele, au fost însoţite de cîteva publicaţii menite a contribui la răspîndirea unor idei socialiste : „Socialismul" (1877), „Besarabia" (1879), „România viitoare" (1880). Activitatea cercurilor socialiste avea să se concretizeze spre sfîrşitul deceniului, în 1879 şi 1880, în programele socialiste, concludente pentru mozaicul de concepţii, de teorii socialiste cu care operau [14].

MUNCITORI ŞI SOCIALIŞTI

Activitatea teoretică, într-un fel abstractă, a socialiştilor din aceste cercuri era lipsită de un teren de manifestare practică, ieşirea din acest impas anunţîndu-se odată cu prevalarea treptată a teoriei socialismului ştiinţific

[12] Augustin Deac, *Internaţionala I şi România*, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 254 şi urm.

[13] „Noi socialiştii vom lupta a duce mai departe opera începută de Rosetti şi ceilalţi revoluţionari paşoptişti, dîndu-i însă în acelaşi timp, de bază, ideile ştiinţifice moderne care constituiau socialismul" („Drepturile omului" din 10 aprilie 1885).

[14] *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. I, partea I, p. 34-79.

asupra celorlalte teorii socialiste. Trecerea pe poziţiile socialismului ştiinţific a mişcării socialiste din România a determinat componenţii acestei mişcări să înţeleagă faptul că singuri, prin activitatea lor, nu pot înfăptui nici unul dintre ţelurile nobile cărora se dedicaseră. Au înţeles că este imperios necesar — aceasta impunînd-o însuşi spiritul concepţiei socialiste-marxiste, pe care o pătrundeau tot mai mult — să se adreseze unor cercuri mult mai largi decît celor intelectuale. Activitatea teoretică a cercurilor, a mişcării socialiste, lipsită de un tărîm de manifestare practică, avea să-l găsească în rîndurile mişcării muncitoreşti, în al nouălea deceniu. Publicaţiile socialiste, precum „Contemporanul" (1881—1891), „Revista socială" (1884), „Drepturile omului" (1885), nu numai că se adresau mereu mai des muncitorilor, dar începeau să abordeze probleme ale mişcării muncitoreşti, vizînd o apropiere între vederile teoretice ale socialiştilor şi acţiunile practice, concrete ale muncitorilor.

Dezvoltarea numerică a muncitorimii şi a acţiunilor sale de clasă, precum şi înrîurirea marxismului determină cercurile socialiste să caute şi să găsească adevărata forţă socială şi de masă, capabilă să dea viaţă teoriilor ce vizau un viitor lipsit de exploatare şi asuprire a omului.

În acelaşi timp, clasa muncitoare, pe măsura creşterii sale numerice şi a intensificării gradului de exploatare în fabricile evoluate capitalist, simţea nevoia depăşirii acestui stadiu în care asociaţiile profesionale şi conflictele izolate de muncă se dovediseră a fi principalele componente ale mişcării muncitoreşti. Muncitorimea intuia, dar aceasta nu era suficient, necesitatea trecerii la forme de organizare şi de luptă mai eficiente, cu ţeluri de perspectivă în care să se poată manifesta pe măsura energiilor creatoare şi revoluţionare pe care le însumase. De aici începutul căutării de către mişcarea muncitorească a unor programe şi teorii cu organizaţii corespunzătoare stadiului maturităţii sale. Socialiştii, pătrunzînd repede esenţa acestui proces, au contribuit nemijlocit la situarea mişcării muncitoreşti şi socialiste din România în rîndul ţărilor cu o mişcare activă în viaţa politică, internă şi pe plan internaţional.

Ieşirea în întîmpinarea unora de către ceilalţi, după ce au evoluat o vreme paralel — socialişti şi muncitori, mişcarea socialistă şi mişcarea muncitorească —, căutîndu-se reciproc, pe fundalul unei dezvoltări obiective a societăţii şi implicit a proletariatului, a dus la începutul unirii mişcării muncitoreşti cu socialismul ştiinţific [15].

Petrecut în deceniul al nouălea al secolului trecut, începutul acestui proces de unire a mişcării muncitoreşti cu socialismul ştiinţific avea loc pe coordonatele transformării proletariatului dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine, care acţiona pentru ea, pentru interesele sale majore, în mod conştient. Acum începe a se afirma ca o forţă de sine stătătoare, cu un program de activitate şi cu evidente tendinţe spre realizarea imediată a unui partid politic de clasă. Acestea sînt momentele în care clasa muncitoare devine conştientă de menirea sa istorică în societate.

Crearea Cercului muncitorilor în 1887, care grupa mai ales muncitori, dar şi intelectuali socialişti, precum şi însuşirea de către acest cerc a

[15] *Raportul dintre cercurile socialiste şi asociaţiile muncitoreşti. Începutul unirii mişcării muncitoreşti cu socialismul ştiinţific*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, p. 91-93.

programului întocmit de socialistul Constantin Dobrogeanu-Gherea în *Ce vor socialiștii români?* (1886) reprezentau în fond constituirea primei organizații politice a mișcării muncitorești și socialiste [16].

Programul Cercului muncitorilor era expresia adeziunii mișcării muncitorești la o mișcare organizată, orientată politic, teoretic, ideologic, care însuma preocupările socialiștilor români din anii precedenți, evidenția capacitatea lor de a se ridica la nivelul abordării programatice comune mișcării muncitorești din țările europene evoluate și marca trecerea socialismului românesc pe poziții dominant marxiste.

Cercurile muncitorilor din marile orașe ale țării, iar din 1890 cluburile muncitorilor activau ca organizații politice, ele constituind în fapt secțiile care și-au desemnat delegați pentru clădirea primului partid politic al mișcării muncitorești și socialiste din România, în 1893 [17].

Cercetarea documentelor mișcării muncitorești din arhive, precum și a presei socialiste a vremii, în bună parte publicate în mai multe volume, de către Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., evidențiază adevăruri ireversibile privind orientarea predominant marxistă care a stat la temelia înfăptuirii primelor organizații politice muncitorești și a întîiului partid al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră. Edificatoare în acest sens este cea mai competentă apreciere la adresa programului mișcării muncitorești și socialiste care avea să fie făcută în 1888 de către F. Engels, mentorul care, împreună cu K. Marx, a înarmat omenirea și viitorul ei cu știința socialismului și care mai bine ca oricine putea înțelege atunci măsura în care un grup, un partid sau un program se călăuzeau după o teorie sau alta : „Cu mare plăcere am văzut că socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx“ [18].

Este un mare plus pentru adevărul istoric și pentru aprofundarea problemelor mișcării muncitorești de la finele veacului trecut a ne pleca mai mult peste slovele lui Engels, a reflecta mai asiduu asupra scrierilor făuritorilor socialismului științific, care dovedeau o reală cunoaștere a situației țării noastre și a mișcării muncitorești de aici. Cînd Engels cuprindea în acea sinteză concluzivă aprecierea sa privitoare la programul socialist al mișcării noastre muncitorești, teoria marxistă era cunoscută de către promotorii acestei mișcări și se răspîndea prin articole, extrase din lucrările lui Marx și Engels, publicate în gazetele socialiste și prin prezentarea unor lucrări, precum *Manifestul Partidului Comunist*, *Capitalul*, *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, *Anti-Dühring*, cu ulterioare traduceri parțiale și integrale [19].

[16] Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români?*, Iași, 1886.

[17] A. Deac, H. Damian, *70 de ani de la crearea Partidului social-democrat al muncitorilor din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.“ nr. 4/1963, p. 3-20.

[18] „Contemporanul“, anul VI (1888), p. 571.

[19] *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, vol. I, partea I, p. 791; D. Hurezeanu, *Răspîndirea ideilor „Capitalului“ în România și influența lor asupra mișcării muncitorești la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 3/1967, p. 96-101.

Răspîndirea socialismului marxist pe temelia maturizării continue a clasei muncitoare a premers nemijlocit creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România.

Activitatea cercurilor muncitoreşti, apoi a cluburilor muncitoreşti (Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Craiova, Ploieşti, Brăila ş.a.) a situat mişcarea muncitorească şi socialistă pe trepte care impuneau crearea partidului politic al acestei mişcări. Gazetele „Steagul roşu" (1880), „Munca" (1890), „Democraţia socială" (1892), „Lucrătorul" (1892), „Critica socială" (1891—1893) ş.a. dezvăluie cursul general al opiniei muncitoreşti şi socialiste spre realizarea partidului, precum şi încordarea celor mai active forţe dintre militanţii muncitori şi intelectuali socialişti de a pune bazele primului partid politic muncitoresc din România [20].

PRIMUL PARTID POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

În împrejurările cînd o mare parte a burgheziei s-a aliat cu moşierimea, sprijinindu-se reciproc, cînd fostul feudal, retrograd, creditat de o dinastie medievală hohenzollernă, străină de popor, aducea un plus de rapacitate asupririi şi jefuirii ţăranului şi muncitorului, gradul de combativitate al proletariatului avea să crească foarte repede, iar manifestările sale să poarte pecetea unor aversiuni şi contradicţii în continuă creştere [21].

Prezenţa unui partid muncitoresc într-un asemenea regim burghezo-moşieresc, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, era imperios cerută de realităţile dezvoltării economice a ţării, de creşterea contradicţiilor de clasă, de acuitatea apărării intereselor maselor muncitoare împotriva exploatării crescînde şi a forţelor sociale şi politice asupritoare. Această misiune a fost preluată şi înălţată pe noi trepte de clasa muncitoare, care prin făurirea propriului partid se manifesta legitim ca forţă politică şi socială cu cele mai progresiste şi revoluţionare ţeluri ale epocii şi cu o viziune de perspectivă din cele mai radicale.

Constituirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România în 1893 avea loc pe temeiul existenţei unei mişcări muncitoreşti organizate, al prezenţei în rîndurile socialiştilor români a concepţiei politice socialiste, predominant marxistă. Departe de a fi decretată crearea partidului muncitoresc prin asocierea secretă, îngustă a cîtorva adepţi entuziaşti ai teoriilor socialiste, în România acest prim partid politic al clasei muncitoare se înfăptuia după ani de organizare şi clarificare, cu existenţa multor asociaţii profesionale proletare şi cercuri socialiste, cu afirmarea unei publicistici de poziţie socialistă, în care problemele teoriei socialiste nu se preluau mecanic, ci se dezbăteau, fiind însuşite cu discernămînt, pentru aşezarea lor la bazele primului partid muncitoresc.

La Congresul de creare al P.S.D.M.R., în martie 1893, au luat parte 54 de delegaţi [22]. Aceştia nu erau cîţiva zeci de simpli simpatizanţi ai socialismului, ci delegaţi, împuterniciţi ai unor organizaţii constituite,

[20] *Presa muncitorească şi socialistă din România*, vol. I (1865-1900), partea I (1865-1889), partea a II-a (1889-1900), Editura politică, Bucureşti, 1964.

[21] Traian Lungu, *Viaţa politică în România la sfîrşitul secolului al XIX-lea (1888—1899)*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 27-41, 259-261.

[22] *Mişcarea muncitorească din România. 1893-1900*, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 51-53.

antemergătoare secțiunilor partidului și cu o activitate bine conturată. Cele mai importante centre muncitorești și culturale ale țării și-au trimis numărul majoritar de delegați. În aceste centre activau puternicele cercuri și cluburi muncitorești, unele cu organe de presă proprii, cu sediile lor, cu întruniri publice, pentru confruntări cu reprezentanții claselor dominante, cu o viață politică, ideologică socialistă, cu prezențe electorale locale și chiar centrale, în parlamentul țării. În 1888, socialiștii, ca urmare a activității lor în mase, trimiseseră în parlament doi deputați, de Roman și de Iași.

Cercurile muncitorilor din marile orașe ale țării se vor orienta încă din 1888—1889 spre crearea organizației care să centralizeze întreaga mișcare, iar în 1890, prin formarea Clubului muncitorilor, se prevedea în mod expres „înființarea partidei muncitorilor", ba chiar se și intitula astfel Clubul central din București [23]. În numele acestor organizații politice anterioare partidului, mișcarea muncitorească din România a fost prezentă la cele mai importante reuniuni internaționale ale partidelor și organizațiilor socialiste din Europa. Cu aceste cercuri și cluburi mișcarea se afirma în evenimentele sociale ale țării, spre pildă în timpul răscoalei țăranilor din 1888, cînd Cercul muncitorilor din București și-a declarat atașamentul la cauza țăranilor răsculați, intitulîndu-și gazeta în mod semnificativ „Revolta", aceeași gazetă în care vom găsi chemările pentru crearea partidei muncitorești [24]. Grevele și acțiunile protestatare ale muncitorilor au cîștigat un plus de eficiență imediată și de valoare politică prin locul ce aveau să-l ocupe aceste cercuri și cluburi în organizarea acțiunilor de luptă proletare, prin gradul sporit de orientare și realizare a solidarității, a muncitorilor din alte întreprinderi și chiar din alte orașe. Greva celor 900 de muncitori de la Atelierele căilor ferate din București dovedea, în 1888, cu claritate, capacitatea mobilizatoare a organizațiilor muncitorești și a militanților proveniți din rîndurile muncitorilor. Actele de solidaritate internațională ale muncitorilor români cu muncitorimea în luptă din alte țări mărturiseau treapta conștiinței politice la care se afla clasa muncitoare din România în ajunul creării propriului partid.

Primul congres de constituire a Internaționalei a II-a, întrunit la Paris, în 1889, pregătit sub îndrumarea lui F. Engels, a avut cinci reprezentanți din partea mișcării muncitorești din România, membri ai cercurilor amintite. C. Mille, dr. D. Voinov, I. Mani, E. Racoviță, I. Procopiu vor duce la congresul internațional al organizațiilor socialiste cuvîntul organizațiilor din România [25]. Ca o expresie a receptivității socialiștilor români pentru problemele realității sociale, I. Mani a înfățișat congresului problema luptelor țărănimii române ca o problemă ce privește mișcarea muncitorească. Era un deosebit de semnificativ semnal dat într-un forum internațional de către reprezentanții mișcării muncitorești din România, care legau activitatea politică socialistă de problema maselor țărănimii, a luptei acestora. Se răsfrîngea în această poziție publică internațională solidaritatea muncitorilor cu țăranii răsculați în mare parte a

[23] „Anale de istorie" nr. 1/1969, p. 112.
[24] *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I, p. 599-609.
[25] Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1968, p. 33-59.

țării, în 1888 și în anii precedenți, în diferite regiuni. Se răsfrîngea și originea muncitorului, nu de prea mult timp desprins din mediul sătesc, pe care-l cunoștea sub toate aspectele sale și de care putea vorbi în cunoștință de cauză atunci cînd în cercurile muncitorești și chiar în asociațiile profesionale se ridica problema atitudinii lui față de represiunile claselor dominante împotriva țărănimii. Presa socialistă după 1880, cu un impresionant număr de articole, stă mărturie grijii și evoluției atenției de care țărănimea s-a bucurat în mișcarea noastră muncitorească.

La Bruxelles (1891) și Zürich (1893) socialiștii români au fost din nou promotori ai dezbaterii problemelor țărănești. La Zürich, delegația română, cu C. D. Gherea, C. Mille, Gr. Panaitescu și alții, va insista astfel asupra problemei țărănești, încît aceasta va fi primită de către alte opt delegații drept majoră pentru activitatea Internaționalei a II-a [26]. De la următorul congres, la Londra, toate congresele Internaționalei vor situa problema agrară printre cele proprii activității tuturor partidelor socialiste.

Problema agrară care a avut rolul de cheie de boltă în revoluția de la 1848 devenea importantă nu numai în programul socialist, ci acută pentru mișcarea muncitorească din România. Practica realităților social-economice a determinat conturarea unei anumite poziții a mișcării muncitorești din România, pe care a afirmat-o în viața țării și a susținut-o în reuniunile internaționale socialiste.

Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România se constituia pe temeliile unei contopiri a idealurilor socialiste cu mișcarea muncitorească, atunci cînd nu un grup restrîns de socialiști, ci cînd această clasă își crease organizații cu militanți și muncitori înaintați politicește, în stare a dezbate laolaltă cu intelectualii socialiști problemele practicii și teoriei socialiste, ale programelor mișcării, ale caracterului activității partidului, ale formelor de luptă și de prezență în viața politică a țării.

Programul partidului s-a dezbătut, cu un an înaintea congresului, de către toate cercurile și cluburile muncitorilor, într-un anume chip în secțiile viitorului partid, fiind explicat, discutat punct cu punct muncitorilor nu numai din cercuri, dar și din multe asociații profesionale [27]. Dacă la aceasta se adaugă și faptul că programul supus spre dezbatere era, în linii mari, programul din 1886 (*Ce vor socialiștii români?*), care devenise bine cunoscut, atunci imaginea despre gradul de pregătire a congresului și a documentelor sale principale ne arată că partidul se realiza ca o forță politică deplin legitimă și temeinic pregătită.

Primul partid al clasei muncitoare din România se înscria în istoria țării, la finele secolului al XIX-lea, după ce clasa muncitoare se impusese nu numai în viața economică și socială, dar și cînd socialismul ca teorie, curent se impusese în arena politică și ideologică a României. Gîndirea socialistă s-a afirmat într-o confruntare necontenită cu reprezentanții gîndirii, ai ideologiei moșierimii și marii burghezii. Teoreticienii claselor dominante încercau să nege legitimitatea mișcării în slujba socialismului, pe care-l considerau „plantă exotică". Însușirea socialismului științific, promovarea materialismului militant, ancorarea socialiștilor ro-

[26] „Munca" din 22 august 1893 și 12 septembrie 1893.
[27] A. Deac, H. Damian, *Op. cit.*, p. 8-11.

mâni în viaţa reală a ţării cu problemele acute ale maselor muncitoare şi ale viitorului României au constituit temelia pe care mişcarea muncitorească şi-a clădit nu numai propriul partid, dar şi o largă adeziune în rîndurile altor clase şi pături sociale, îndeosebi ale ţărănimii [28].

Ţelurile nobile, spiritul înnoitor, flacăra progresului care animau pe socialişti au avut o înrîurire manifestă asupra generaţiei de oameni ai ştiinţei şi culturii româneşti. Fie că unii au devenit adepţi ai socialismului, iar alţii slujitori prea legaţi de clasele dominante, fiind puşi în situaţia de a lua atitudine împotriva lui, un fapt se impusese : socialismul devenise obiect de înaltă dezbatere ideologică. În numele teoriei socialiste, al vederilor mişcării noastre muncitoreşti se abordau probleme ale prezentului şi viitorului ţării, se preciza atitudinea socialiştilor români faţă de progresul şi independenţa patriei, faţă de monarhie şi de rotativa guvernamentală conservatori-liberali, faţă de regimul politic şi reacţionarismul său, faţă de căile dezvoltării ţării, de industrializare, de relaţiile economice cu alte state, faţă de marea problemă a unirii depline a ţării, socialiştii cerînd a se lupta pentru „Dacia aşa cum a fost" [29].

O întreagă pleiadă de reputaţi intelectuali au aderat la mişcarea socialistă, unii devenind militanţi activi ai partidului muncitoresc, alţii sprijinitori ai ideilor socialiste şi destui, trecuţi în tinereţe pe la şcoala socialistă, purtînd peste ani, în pofida posturilor ocupate, simpatie pentru idealurile care i-au înaripat cîndva. Se poate spune că la finele secolului trecut, cînd s-a declanşat elevata dispută, nu numai culturală, în problemele criticii literare, dintre Dobrogeanu-Gherea şi Titu Maiorescu, fruntea intelectualităţii româneşti a văzut în reprezentantul socialiştilor pe mentorul concepţiei viitorului, mulţi adaptînd-o pentru prezentul epocii. Nu întîmplătoare a fost adeziunea marilor cărturari la curentul onorat de Gherea, în care se contura aureola de durată a viitorului. Studiile de polemică teoretică şi culturală ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, Garabet Ibrăileanu, Raicu Ionescu-Rion, Anton Bacalbaşa dezvăluiau concepţiile idealiste ale lui Titu Maiorescu şi ale unei cohorte de ideologi, nu numai în probleme literare, dar şi politice [30].

Fruntea intelectualităţii româneşti se îndrepta, nu întîmplător, spre reprezentanţii mişcării socialiste ; la aceştia găseau elementul nou, de progres, de dezvoltare a ştiinţei şi culturii în pas cu epoca şi cerinţele viitorului. Aceşti intelectuali marcanţi ştiau că atît Maiorescu cît şi Gherea au cunoscut şi au studiat operele, studiile filozofilor, ideologilor, teoreticienilor şi criticilor de artă din ţările înaintate ale Europei. Dar în timp ce primul s-a orientat spre teoreticienii idealişti, care reprezentau, de regulă, curente în desuetudine pentru epoca ce se anunţa, celălalt s-a îndreptat spre cei mai avansaţi purtători ai teoriilor progresului, spre o cultură cu o critică literară izvorîtă din realităţile lumii şi o înţelegere progresistă a societăţii. La flacăra unei asemenea şcoli au păşit în viaţa culturală şi ştiinţifică numeroşi intelectuali, savanţi, oameni de cultură,

[28] Constantin Corbu, *Op. cit.*, p. 220-259.

[29] Augustin Deac, *Mişcarea muncitorească şi socialistă — factor important al luptei pentru formarea statului naţional unitar român*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1968, p. 3-10 ; *Cine sîntem ! Ce voim !*, în „Dacia viitoare", anul I, nr. 1/1881.

[30] „Anale de istorie" nr. 3/1970, p. 5-7

amintind fie numai pe E. Racoviță, I. Cantacuzino, G. Ibrăileanu, D. Vcinov, I. L. Caragiale, G. Galaction, C. Mille, M. Sadoveanu, C. Stere, Șt. Stîncă, C. I. Parhon, Al. Vlahuță și mulți alții [31].

Cercurile de studii, create imediat după înființarea partidului muncitoresc, grupau, alături de muncitori, mulți intelectuali, funcționari, meseriași, doritori a se clarifica asupra problemelor sociale și politice în lumina vederilor socialiste. Propaganda prin presă, întruniri, prin felurite forme de răspîndire a lucrărilor marxiste a contribuit la întărirea suportului ideologic al întregii mișcări muncitorești.

La cele șase congrese ale P.S.D.M.R. s-au abordat probleme a căror valoare atestă evoluția maturității mișcării muncitorești și permanenta preocupare de a se afla în pas cu realitățile epocii [32].

La primul congres, programul partidului releva rolul istoric al clasei muncitoare și sarcinile partidului de a mobiliza proletariatul și masele populare pentru îndeplinirea acestui rol istoric : societatea socialistă, fără de exploatare și clase sociale, trecerea mijloacelor de producție ale exploatatorilor în proprietatea întregului popor și a puterii în mîinile clasei muncitoare. Fundamentalele cerințe ale unui partid orientat după principiile socialismului științific erau însușite de la primul congres al clasei muncitoare din România.

Acordînd un rol important perspectivei societății socialiste, programul se oprea în prima parte asupra acelor prevederi care vizau sarcinile ce se cereau înfăptuite în acea vreme, corespunzător epocii. Aceste prevederi cu un conținut general-democratic purtau în ele atît cerințele concrete ale maselor cît și obiectivele democratice ale programelor revoluționare de la 1848, în sensul necesității săvîrșirii lor ca obiective corespunzătoare epocii [33].

Congresele al II-lea din aprilie 1894 și al III-lea din aprilie 1895 au dezbătut probleme ale vieții partidului, ale organizării de cluburi socialiste la sate, ale tacticii electorale pentru cucerirea votului universal, ale sprijinirii maselor țărănimii, cuceririi de drepturi și libertăți democratice ș.a. [34].

Accentul pe care elementele nemuncitorești, venite în mișcarea socialistă, l-au pus doar pe unele obiective democratice, și mai ales pe cîteva sarcini proprii etapei — neglijînd alte obiective general-democratice și socialiste în perspectivă, pe acelea care priveau direct lupta revoluționară a muncitorilor și a țăranilor —, va da naștere la rezerve și apoi la opoziție din partea muncitorilor înaintați, a militanților muncitori și a unor intelectuali socialiști mai radicali.

După 1895 devenise clară situarea muncitorimii și a socialiștilor consecvenți pe poziții care dovedeau continua radicalizare a mișcării muncitorești. Nivelul acestei mișcări depășea limitele în care se formase pînă în 1890 majoritatea conducerii partidului. Partidul Social-Democrat al

[31] *Ibid.*

[32] I. Felea, *P.S.D.M.R. — partidul cel mai înaintat dintre anii 1893—1899*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, p. 94-103.

[33] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893-1900*, p. 13-23.

[34] Gheorghe Matei, *Cluburile socialiste la sate. 1898-1899*, Editura științifică, București, 1968, p. 5, 51-58.

Muncitorilor din România se dovedise a fi atît în congresele sale cît și în adunările secțiunilor, în publicistica socialistă un partid în care confruntările de poziții, dezbaterile politice, căutările de soluții în pas cu cerințele mișcării muncitorești erau prezente și se manifestau la un nivel ridicat.

Dezvoltarea clasei muncitoare, viața socială și politică a țării, raporturile dintre forțele politice ale claselor dominante, contradicțiile în manifestarea lor concretă cereau partidului muncitoresc o mare receptivitate la dinamica societății. Cramponarea unei părți a conducerii P.S.D.M.R. de forme și concepții pe care le promovase pînă la crearea partidului a constituit obiectivul unor vii confruntări încă de la congresele al II-lea și al III-lea [35]. Pe măsură ce clasa muncitoare își afirma, prin militanții săi, concepția radicală de orientare a partidului, confruntările de vederi au luat cursul unei clarificări ideologice și tactice. Era astfel necesar a răspunde unor probleme privind poziția intransigentă față de clasele dominante, consolidarea rolului de hegemon al clasei muncitoare, folosirea formelor adecvate de acțiune revendicativă și politică a clasei muncitoare, pătrunderea la sate și atragerea țărănimii de partea clasei muncitoare, crearea și întărirea organizațiilor profesionale muncitorești și a organizațiilor socialiste la sate, atitudinea față de formele vieții politice de guvernare — parlament, monarhie, legiuirile regimului etc. [36]. La finele secolului, mișcările țărănești anunțau manifestarea unor puternice contradicții [37].

Toate aceste probleme au stat în atenția partidului, au preocupat cadrele sale locale și centrale, au fost obiectul unor soluții corespunzătoare epocii sau, în unele cazuri, teren de aprigă dispută. Partidul, deși tînăr, era un for în care viața socială și politică a țării, precum și cea internațională, cu plusurile înregistrate de mișcarea muncitorească, își găseau audiență, fapt consemnabil, mai ales în rîndurile militanților proveniți din rîndurile muncitorimii. Ei s-au dovedit a fi cei mai receptivi la dinamica luptei cerute de dispoziția forțelor politice și ascuțirea contradicțiilor sociale.

Problema grevelor, după Congresul al II-lea al partidului, avea să constituie un punct important al dezbaterilor, delegați muncitori, cu precădere, cerînd folosirea pe o scară mai largă a acestei forme de luptă a proletariatului, pregătirea de către conducere a unor acțiuni greviste de amploare, precum și a solidarității largi cu grevele locale. Opoziția unei părți din conducerea partidului față de această cerință expresă a muncitorimii aducea drept argument necesitatea încadrării acțiunilor Partidului socialist, legal, în legile, în legalitatea regimului constituțional și deci evitarea acelor situații care ies din sfera acestei legalități. Respectarea de către stat, autorități, clasele dominante a constituției cu o serie de prevederi democratice era și obiectivul altor forțe politice burgheze-radicale, democratice-țărănești, nemulțumite de regimul burghezo-moșieresc, care eluda pre-

[35] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 306-309, 314, 326-327.

[36] Gheorghe Matei, *Op. cit*, p. 142-153.

[37] C. Corbu, A. Deac, *Mișcări și frămîntări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)*, Editura politică, București, 1965.

vederile democrației și se menținea prin legi antipopulare și cu multe practici anticonstituționale. Aceste forțe erau expresia rolului pe care o parte a burgheziei îl mai putea avea încă în acea epocă în rezolvarea unor obiective general-democratice. Acordul Partidului socialist pentru respectarea de către clasele dominante a drepturilor prevăzute în constituție nu însemna încadrarea, cu orice chip, în rigorile legilor regimului burghezo-moșieresc, a tuturor acțiunilor unui partid ce viza alte rînduieli și care era în dezacord, și de principiu, și imediat, cu practicile reacționare guvernante. Greva, ca armă de luptă a celor exploatați de capitaliști, s-a impus în tactica partidului, înfruntînd opoziția unor lideri socialiști, tributari viziunii general-democratice a activității partidului. Aceștia, avînd în față țelul respectării legilor statului, în orice condiții, urmăreau cucerirea de poziții prin vot universal, în parlament și în viața politică a țării, de unde să poată înrîuri respectarea prevederilor democratice ale constituției și impunerea treptată a altora noi, care să slujească progresului țării. Era mult îngustată astfel sfera prezenței mișcării muncitorești în viața socială și politică a țării, reducîndu-se partidul la un mijloc de cîștigare a maselor pentru campaniile electorale, pentru modificări constituționale [38].

Insistența muncitorimii asupra armei greviste, asupra dezvoltării asociațiilor profesionale, cu caracter de clasă, prin care să se organizeze lupta revendicativă, dezacordul pentru calea exclusiv legalistă-electorală și față de implicațiile apropierii unor lideri socialiști de liderii partidelor burgheze au fost obiectul unor aprige dispute, accentuate în partid după 1895.

Clasa muncitoare cerea organizarea vieții partidului și a activității acestuia în pas cu imperativele sociale și politice peste legile și constituția unui regim retrograd. Este meritul muncitorimii de a fi respins ancorarea partidului la radicalismul liberal și de a fi militat pentru o mișcare realmente revoluționară.

★

În ultimii ani ai secolului trecut, viața politică, în ansamblu, cunoștea, la nivelul tuturor partidelor și grupărilor politice, frămîntări, căutări, reorientări, modificări de programe și efortul de a se încadra în evoluția societății. Partidul conservator, cu tot reacționarismul său de tip semifeudal, încerca să se adapteze rapid mersului de dezvoltare capitalistă a țării, promovînd unii reprezentanți mai apropiați burgheziei. Partidul liberal își împrospăta odată cu cadrele și linia programatică [39]. Erau chemate în partid elementele democratice, spre pildă gruparea radicală, promițîndu-se promovarea unei noi orientări [40].

Partidul clasei muncitoare nu a rămas în afara frămîntărilor proprii acelor ani [41]. Se cerea o orientare de clasă mai fermă, în care prevederile

[38] Traian Lungu, *Op. cit.*, p. 248-254.
[39] *Istoricul Partidului național-liberal de la 1848 și pînă astăzi*, București, 1923, p. 145-162.
[40] Traian Lungu, *Op. cit.*, p. 170.
[41] „Munca" din 24 octombrie 1893.

muncitorești-revoluționare să dobîndească o pondere mai mare. Liderii socialiști, adepți ai cuceririlor de drepturi și libertăți democratice prin respectarea legilor și cucerirea votului universal și prin influențarea maselor pe calea electorală, parlamentară, foarte greu ieșeau din cadrul concepțiilor general-democratice. Ei vizau realizarea acestor năzuințe general-democratice prin Partidul socialist, prin forța de masă a clasei muncitoare. Cînd epoca le-a pus în față acuitatea unor năzuințe proletare, care depășeau limitele general-democratice, acești lideri au manifestat rezerve, iar unii opoziție. Ei au ajuns, în anii cînd partidul liberal își corecta orientarea cu unele puncte programatice burghezo-democratice, să aprecieze că țelurile lor inițiale pot fi mai bine înfăptuite trecînd în Partidul liberal. În acest partid, întărindu-l din stînga, concepeau să formeze o puternică aripă radicală în stare să impună un curs democratic guvernărilor liberale. Asemenea lideri au devenit, după 1900, prefecți și miniștri liberali, au păstrat multe din vederile general-democratice, dar în practică nu au reușit nici să schimbe orientarea partidului marii burghezii spre radicalism, nici să adauge cuceriri democratice regimului monarhic burghezo-moșieresc. Speranța că țelurile democratice, în numele continuării luptei pentru programul pașoptiștilor, vor fi înfăptuite de către Partidul liberal, consolidat ca un partid democrat-burghez, așa cum l-ar fi vrut după epoca lui Cuza, s-a dovedit iluzorie. „Fruntașii socialiști — scria Dobrogeanu-Gherea, referindu-se la acești lideri — n-au priceput că numai rămînînd socialiști, numai păstrînd o atitudine proprie, socialistă față de realitatea socială a țării și evoluarea ei, și numai lucrînd în consecință, ei, între altele, ar fi putut ajuta și la dezvoltarea burghezo-democratică a țării“ [42]. Nici clasa și nici partidul pe care-l reprezentau liberalii la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea nu mai puteau fi purtătoare ale testamentului democratic al revoluționarilor de la 1848. A înfăptui, în noile condiții, prevederile democratice ale programului pașoptist cerea înfruntarea, la hotarele celor două veacuri, a forțelor progresului, sprijinite de mase cu acele forțe potrivnice dominante în stat, depozitare ale unei mari experiențe politice. Mijloacele de realizare a acestor prevederi trebuiau adaptate confruntărilor acestor forțe și contradicțiilor proprii noii epoci.

Forța capabilă să ducă la bun sfîrșit obiectivele democratice ale revoluției de la 1848, să desăvîrșească revoluția democratică și să răspundă cerințelor de perspectivă ale societății românești nu mai putea fi alta decît clasa muncitoare. Această concluzie, decisivă pentru orientarea unor lideri politici, nu a fost proprie întregii conduceri a Partidului socialist, fie că nu a vrut, fie că nu a putut să pătrundă sensurile fenomenelor ce se petreceau în mișcarea muncitorească și, în general, în viața politică internă și internațională. Acești lideri, odată cu convocarea Congresului al VI-lea al partidului, în 1899, și-au declinat funcțiile și au încercat să transforme partidul muncitoresc într-un partid de tip democrat-burghez, anexă a Partidului liberal. În aceste condiții, P.S.D.M.R. a rămas fără conducere, deoa-

[42] C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, București, 1910, p. 417.

rece majoritatea alcătuită din elemente tributare concepțiilor general-democratice și socialist mic-burgheze a părăsit partidul, trecînd la liberali. Secțiunile partidului, de fapt fostele cercuri și cluburi muncitorești, precum și asociațiile sindicale profesionale au rămas, continuîndu-și activitatea, dar cu mari greutăți. Atunci cînd „Consiliul general al partidului s-a descompletat din cauza diferitelor neînțelegeri asupra tacticei", s-a decis ca să fie încredințată conducerea mișcării Comitetului executiv al Clubului muncitorilor din București. În hotărîrea adoptată se preciza că muncitorii, „încredințați că singura lor mîntuire e în organizarea lor temeinică, declară că nu părăsesc cu nici un preț steagul social-democrației" [43]. Elementele de factură democrat-burgheză s-au putut ataşa o vreme mişcării, dar nu au reuşit să fie contopite întru totul cu aceasta. Multe prevederi ale programului radical-liberal din ultimul deceniu îi satisfăceau pe unii lideri socialişti cu o asemenea proveniență. Ei apreciau că țelurile burghezo-democratice de la 1848 se realizau integral prin democratizarea partidului liberal, nepătrunzînd esența proceselor social-economice schimbate, cînd într-o altă etapă aceleași obiective, democrate, dobîndeau o valoare superioară, pe care numai forțele cele mai progresiste și revoluționare le puteau desăvîrși.

Pe acest fond are loc procesul delimitării curentului socialist muncitoresc de cel socialist mic-burghez sau, cum se folosește într-o serie de studii, de cel al „generoşilor"[44].

Termenul de „generos" exprimă o anume atitudine a tipului de socialist din ultimul pătrar al veacului trecut, care provenea din rîndurile păturii culte, bogate adesea și, renunțînd la privilegii conferite de apartenența de clasă și poziția intelectuală în rîndurile claselor dominante în regimul politic respectiv, s-a dedicat idealurilor de progres, îmbrățișînd socialismul[45]. Desigur, era generozitate în actul săvîrșit de asemenea socialişti, mulți devenind tribuni în mijlocul maselor, al sărăcimii cartierelor mărginaşe ale oraşelor şi la sate, privîndu-se unii de binefacerile averilor şi suferind chiar de pe urma persecuțiilor regimului burghezo-moşieresc. Cînd, de pildă, această coborîre în mase a „generoşilor" este legată mai ales de obținerea succesului electoral pentru scaunul de deputat, iar în partid se manifestă opoziție față de exagerările parlamentare, acești democrați burghezi de odinioară, deveniți socialişti, insistă spre luare aminte de către muncitorime că lor li se datoresc avîntul mişcării, formarea partidului, lor, care, cu atîta generozitate, părăsindu-şi poziții privilegiate, au venit în mijlocul maselor să le ridice din ignoranță, să le organizeze, să le educe. În numele acestei generozități cereau ca partidul să aibă o orientare care venea în contradicție şi cu gradul de maturizare al proletariatului, şi cu forța sa socială şi politică, şi cu concepția de partid politic muncitoresc ale

[43] „Lumea nouă" din 8 martie 1899.

[44] Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului social-democrat (1900-1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 71-89.

[45] C. Atanasiu, *Mişcarea socialistă. 1881—1900*, București, 1933, p. 248 ; Const. Titel-Petrescu, *Socialismul în România*, p. 151.

cărui sarcini nu mai erau pur educative și de influențare a maselor, ci și de desfășurare a acțiunilor concrete de luptă revoluționară. Pe măsura adîncirii acestor diferende, la ultimele congrese ale partidului acești generoși încep să abdice și de la principiile care îi călăuziseră în anii ce precedaseră crearea partidului și, imediat după aceea, ajung pînă la apropieri, destul de precare pentru mișcarea muncitorească, față de liberali[46]. De aceea, într-o anume măsură termenul de renegați ai mișcării muncitorești, din acest punct de vedere, le este mai propriu. Renunțarea la concepții socialiste de bază, care îi animaseră o bună vreme, și trecerea pe prim plan a concepțiilor democrat-liberale din anii anteriori adeziunii la socialism îi situau în postura de capitularzi. Termenii își au înțelesul lor, iar explicarea clarificărilor politice din mișcarea muncitorească de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea cere să pătrundem sensurile fiecăruia în parte și ale tuturor laolaltă. Intelectualii socialiști, care au merite incontestabile în evoluția ideilor, a teoriilor socialiste în România din a doua jumătate a secolului trecut, nu puteau determina, cu toată generozitatea manifestată pentru cauza maselor muncitoare, realizarea marilor obiective progresiste ce se aflau în fața poporului ; puteau să ajute, să sprijine într-o măsură mai mică sau mai mare, iar ajutorul acesta era deosebit de prețios, de loc de subestimat. Cea mai onestă, cea mai progresistă intelectualitate, acea elită a spiritului, a ideilor nu a putut niciodată să determine o transformare radicală în istorie ; prin forțe proprii, prin ea însăși, prin forța acțiunii sale directe nu a realizat o cotitură în societate pe care istoria să o poată consemna. De altfel, nici partide politice independente nu au fost realizate numai din intelectuali, iar tentativele constituirii unor asemenea partide au eșuat, și nu întîmplător. Fenomenul de respingere se petrecea chiar în rîndurile intelectualilor care nu reprezentau o entitate economică, o clasă distinctă și, în consecință, nu puteau realiza nici o forță politică de sine stătătoare. Provenită cu precădere din straturile bogate ale societății, la mijlocul secolului trecut, apoi, după unire, treptat și din categoriile sociale medii și rar de jos, din mase, intelectualitatea purta pe de o parte ambiguitatea poziției categoriilor sociale din care venea, a regimului politic pentru care era pregătită să-l slujească, iar pe de alta convingeri, concepții ideologice și politice superioare în raport cu clasele dominante cărora trebuia să li se supună. Însăși pregătirea sa, contactul direct cu știința și cultura avansată, cu teoriile de circulație internațională o situau firesc pe poziții mai înaintate, mai progresiste, radicale chiar, pînă la cele socialiste[47].

Intelectualitatea socialistă sau „pătura cultă", cum era numită în P.S.D.M.R., a fost primită cu entuziasm de către muncitorime și militanții săi. Frimu sublinia faptul că „trebuie să le cunoaștem meritul că s-au ridicat mai presus decît clasa din care fac parte, coborîndu-se în mijlocul mun-

[46] I. Nădejde scria : „Ne-am aliat și am dat concursul partidului și guvernului pentru două motive : primul că acest partid și guvern observă mai corect legile față cu lucrarea noastră pașnică și legală decît conservatorii; secundo — de la liberali putem să ne așteptăm mai curînd la realizarea unor reforme...", în „Lumea nouă" din 17 noiembrie 1898.

[47] S. Ghiță, *Mișcarea socialistă din România, promotor al gîndirii științifice (1880—1900)*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 3/1967, p. 120-132.

citorilor pentru a-i lumina". Aceasta nu l-a împiedicat pe Frimu să atragă atenţia asupra nestatorniciei proprii unei bune părţi a intelectualilor, datorită formaţiei lor, iar Gherea, încă la crearea partidului, prevedea că vor rămîne puţini dintre ei în partid şi în mişcarea muncitorească. I. Nădejde, care vedea sarcina socialiştilor în „a se mărgini la organizarea muncitorilor pentru a asigura domnia legilor" şi care în 1893, la crearea partidului, avea rezerve faţă de pătura cultă, el însuşi provenind din rîndurile sale, în 1899, în articolul *Retragerea mea*, îşi recunoştea eşecul, scriind : „Partidul trebuie să se organizeze din nou şi să-şi hotărască tactica pe viitor, dar eu nu mai pot fi omul situaţiei. Trebuie la împrejurări noi şi oameni noi"[48]. Era o înţelegere a faptului că la cerinţele crescute ale mişcării muncitoreşti nu mai corespundea, dar era şi o capitulare în faţa sarcinilor mari şi grele pe care le impunea epoca.

Părăseau mişcarea muncitorească, la cumpăna celor două veacuri, acei lideri proveniţi din „pătura cultă" care nu reuşiseră a pătrunde socialismul ştiinţific în esenţa şi în consecvenţa sa, aceia care acţionau pentru o mişcare muncitorească în cadrul respectării cu orice chip a legilor regimului burghezo-moşieresc. Acest legalism reformist fusese respins de mişcarea muncitorească şi, cu tot eşafodajul pe care erau clădite concepţiile capitularde privind Partidul socialist şi rolul său în viaţa socială şi politică a ţării, cu tot prestigiul acestor lideri „generoşi", mişcarea muncitorească nu a putut fi împinsă pe făgaşul reformismului, iar Partidul social-democrat nu a putut fi transformat în partid subordonat scopurilor lor.

Liderii socialişti care au părăsit partidul se socoteau, nu fără temei, continuatori ai realizării programului revoluţionar-democrat — şi au fost o vreme. Ei au văzut în mişcarea socialistă muncitorească — aşa cum s-a mai arătat — forţa care să înfăptuiască aceste prevederi programatice. Nu au înţeles însă pe deplin că după 1848 s-au realizat o serie de obiective paşoptiste democrat-burgheze care se încadrau în limitele clasei burgheze, iar obiectivele democrat-revoluţionare au fost date la o parte de clasele dominante ; acestea puteau fi înfăptuite de o altă clasă, de clasa muncitoare, urmînd cu perseverenţă programul socialist în care prevederile general-democratice îşi aveau un conţinut revoluţionar şi un loc bine precizat în ansamblul programului. Ceea ce se părea că au înţeles în deceniile opt şi nouă aceşti lideri socialişti au dat la o parte apoi, aşa cum liderii burghezi în 1848 se părea că înţeleseseră bine, în toiul revoluţiei, toate obiectivele, şi mai ales pe cele revoluţionare. În plină epocă a afirmării evului modern, în care reprezentanţele politice ale noii ordini sociale renunţau a doua zi după propria revoluţie la esenţa programului democrat, a apărut pe scena istoriei forţa care prelua rezolvarea sarcinilor democrat-revoluţionare. Aceasta era clasa muncitoare. Ea, ca o clasă socială, nu ca un grup sau ca o colectivitate de forţe sociale şi politice eterogene, era împinsă de dezvoltarea obiectivă a societăţii, de comandamentele vieţii sociale şi politice ale ţării să ducă la desăvîrşire obiectivele democrat-revoluţionare stabilite în 1848.

Răspunsul cel mai concludent dat acelui moment de criză din Partidul social-democrat, de fapt din conducerea acestuia, avea să fie dat de

[48] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1893—1900*, p. 652.

către mișcarea muncitorească, de secțiunile partidului, prin cercuri și cluburi, prin organizațiile sindicale și afirmarea militanților proveniți din rîndurile muncitorimii, alături de care vor continua să rămînă fideli o parte dintre intelectualii socialiști.

Renegații mișcării muncitorești socialiste din România au subminat, organizatoric, forța politică cea mai înaintată a societății, vremelnic au decapitat mișcarea și au lipsit, pentru cîțiva ani, viața politică a țării de prezența partidului celui mai radical, mai revoluționar [49].

Acest moment politic a însemnat totodată și eliberarea mișcării muncitorești de balastul democrat-reformist, de iluzii radical liberale, ceea ce avea să se repercuteze în dezvoltarea mai fermă a luptelor clasei muncitoare și a organizațiilor sale.

Marea încercare prin care a trecut mișcarea muncitorească, departe de a fi fost un fenomen stihinic propriu cîtorva socialiști inconsecvenți, exprima un proces de clarificare politică, în care factorii obiectivi rezultați din etapa dezvoltării economice și sociale a țării își aveau o pondere dominantă. Lor li se adăugau factorii subiectivi ai concepțiilor care animau mișcarea, unele moderate, chiar reformiste, altele radicale, revoluționare.

În acea epocă de la apariția secolului al XX-lea, cînd capitalismul era în plină dezvoltare, iar țara ieșea în circuitul vieții economice europene, industria începea a-și crea marile mase de lucrători, cu probleme acute specifice acestei colectivități sociale, conștientă de locul ce-l ocupă în viața țării. Problemele clasei muncitoare, economice, politice se cereau judecate cu altă măsură.

Mișcarea muncitorească din România se afirmase, trăia și continua să fie o realitate a societății românești, capabilă să răspundă noilor și marilor probleme care se deschideau în fața națiunii.

[49] Nicolae Copoiu, *Op. cit.*, p. 58-71.

Mişcarea muncitorească din România în cele două decenii premergătoare creării partidului comunist

MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU

Misiunea istorică a partidului comuniştilor se judecă atît prin perspectiva luptei şi revoluţiei eliberatoare a clasei muncitoare şi a maselor largi populare, cu precădere orientată spre viitor, cît şi prin rădăcinile adînc împlîntate într-un trecut eroic de luptă al poporului pentru eliberarea sa de juguri dinăuntru şi din afara ţării.

Ţelurile cele mai nobile ale poporului, ale forţelor sociale şi politice care au jalonat istoria României au stat în atenţia făurarilor partidului comunist atunci cînd aceştia şi-au luat răspunderea istorică de a ridica ţara la treapta celei mai înalte civilizaţii, eliberată de orice asuprire.

Înfăptuirea partidului marxist-leninist poate fi înţeleasă numai în contextul social-politic al ţării, cu problemele sale cardinale, cu o clasă muncitoare contopită intim cu aceste probleme şi ancorată în complexitatea mişcării muncitoreşti internaţionale.

Se poate afirma că mişcarea muncitorească din România ajunsese în 1921 la acel stadiu de maturitate care cerea existenţa unui partid revoluţionar de tip nou.

Drumul parcurs timp de peste o jumătate de veac de către muncitorime îi conferea, prin acţiunile sale, prin lupta sa şi prin organizaţiile proprii de clasă, atributele acelei forţe revoluţionare capabile a-şi asuma ca ţel apropiat realizarea obiectivelor înaintate ale revoluţiei burghezo-democratice şi trecerea la revoluţia socialistă.

Începînd cu întîiul partid al muncitorimii, din 1893, şi culminînd în 1921 cu crearea Partidului Comunist Român, s-au făcut paşi importanţi în clarificarea, în precizarea teoretică şi practică a menirii de hegemon în revoluţie a clasei muncitoare.

Primele două decenii ale secolului al XX-lea, cu problemele sale economice, sociale, cu contradicţiile sale şi epocalele evenimente politice şi sociale, au imprimat mişcării muncitoreşti un curs mai radical. La finele acestor două decenii mişcarea muncitorească din întreaga lume intra în faza marilor clarificări ideologice, organizatorice, strategice care vizau direct viitorul socialist al omenirii.

LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XX-LEA

Bilanţul unei jumătăţi de veac, cît trecuse de la revoluţia din 1848, releva la cumpăna celor două secole persistenţa acută a acelor probleme fundamentale pe care generaţia paşoptistă şi a epocii lui Cuza le trecuse pe stindardul mişcării democratice şi de progres social din

România. În peste trei decenii de la constituirea coaliției moșierești-capitaliste, în oblăduire reciprocă cu dinastia de Hohenzollern, realizarea marilor deziderate ale revoluției de la 1848 a fost lăsată la o parte, ajungîndu-se la începutul veacului al XX-lea cu o țară înapoiată economicește, cu marea problemă agrară nerezolvată, cu unirea nedesăvîrșită, cu independența grav amputată de marile state capitaliste prin dominația crescîndă a monopolurilor, cu un regim politic antipopular, în care masele erau ținute departe de viața politică, iar libertățile și drepturile democratice îngrădite de forța autorității represive.

Masele populare, care în focul revoluției de la jumătatea veacului al XIX-lea au decis, cu prețul oricăror sacrificii, să înfăptuiască programul dreptății și libertăților democrat-burgheze, se vedeau după decenii la rînd de dominație și politicianism conservator și burghezo-liberal cu năzuințele neîmplinite. Răscoalele țăranilor din 1888 și din ultima decadă a secolului erau semne ale marilor și ireconciliantelor conflicte între mase și stăpînitori, anunțînd uriașa ridicare din 1907 a satelor întregii Românii.

Istoria țării a arătat că pașii înainte făcuți imediat după unire, sub suflul înnoitor al revoluției de la 1848, au fost tot mai neînsemnați în ultimul pătrar al secolului, că s-au statornicit rînduieli care contraziceau spiritul progresist democratic. Fără a nega unele rezultate pe tărîmul economiei capitaliste sau pe planul creației culturale, dar nu pe măsura resurselor țării și a capacităților poporului, regimul burghezo-moșieresc, în pragul veacului al XX-lea, aducea în concertul statelor capitaliste europene o Românie în care sechelele feudalismului și politicianismul claselor dominante o plasau pe treapta țărilor subdezvoltate, din hinterlandul economic și politic al țărilor intrate în stadiul imperialist.

Țară agrară, cu o industrie în formare și cu o lentă dezvoltare, România va deveni repede ținta acaparării bogățiilor sale de către monopolurile marilor state capitaliste [1]. Obiect al dominației imperialiste, țara va fi frînată și pe această cale în progresul său, în valorificarea în folosul maselor a marilor potențe naționale, umane și materiale.

Într-o țară în care circa cinci mii de latifundiari stăpîneau tot atîta pămînt cît întreaga țărănime, în care atotputernicia jandarmului la sate era completată la orașe de abuzul fără margini al forțelor represive ale regimului [2], unde muncitorul era la discreția patronului, sub scutul legilor reacționare ale guvernelor, era firesc să se manifeste contradicții de o gravitate întîlnită în puține țări europene.

În aceste împrejurări, mișcarea muncitorească, oricît se resimțea în urma dezorganizării pentru cîțiva ani a partidului, nu putea rămîne inertă. O împingeau la afirmare însăși forța de manifestare a contradicțiilor sociale, precum și spiritul revoluționar, conștiința de clasă, educația socialistă, acumulate în deceniile precedente.

Concentrarea celor mai devotați militanți socialiști în cluburile și cercurile muncitorești încă în anii 1900 și 1901 pentru menținerea și con-

[1] V. Axenciuc, *Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R". anul XII, nr. 4/1966, p. 125—146 ; V. Axenciuc, *Evoluția economiei românești în anii 1918—1938*, în „Anale" nr. 6/1966, p. 3—18.

[2] Damian Hurezeanu, *Problema agrară și lupta țărănimii din România la începutul secolului al XX-lea (1904—1906)*, Editura științifică, București, 1961, p. 15 și urm.

tinuarea mișcării, precum și înființarea în 1902 a cercurilor socialiste „România muncitoare", cu o gazetă centrală, marcau procesul de grupare, din nou, în jurul unui for a organizațiilor muncitorești, de data aceasta nu numai politice, ci și profesionale, a asociațiilor cu caracter sindical. Creșterea, pînă în ajunul războiului, a numărului muncitorilor cu circa 50% a determinat o întărire a participării lor, sau prin reprezentanții lor, la deciziile care priveau cursul mișcării.

Atașamentul viu al intelectualilor socialiști rămași în mișcare, precum și al celor noi care se încadrau la orientarea mai fermă a activității în direcția intereselor clasei muncitoare a imprimat un curs pozitiv reorganizării partidului. Dominînd militanții muncitori, ca I. C. Frimu, Al. Ionescu, Șt. Gheorghiu, D. Marinescu și alții, în stabilirea orientării mișcării se va petrece un fenomen important, cu consecințe în structura, în compoziția partidului reorganizat și în insistența asupra cerințelor proletariatului.

Accentul pus pe asociațiile profesionale, sindicale, mai ales după 1904, reprezenta o continuare a activității militanților muncitori din P.S.D.M.R., care în 1896 au organizat conferința pe țară a reprezentanților sindicatelor, subliniind necesitatea dezvoltării acțiunilor greviste pentru revendicările muncitorimii [3]. Aceste asociații sindicale și-au continuat activitatea după dezorganizarea partidului și reprezentau o asemenea forță încît guvernul liberal a decis să contracareze acțiunea lor creînd corporațiile prin vestita lege Missir, din 1902. Legea de asociere corporatistă — muncitor, meseriaș, patron — era riposta la caracterul de clasă al asociațiilor profesionale. Speranța claselor dominante că pot profita de dezorganizarea partidului muncitoresc pentru a institui un alt curs evoluției organizate a muncitorimii a fost sortită eșecului. Chiar în anii 1903—1906, cînd clasele dominante făceau eforturi de a constitui și răspîndi corporațiile, sindicatele își conturează mai precis fizionomia, statuează structura lor de clasă și obiectivele activității, creîndu-și, în 1906, un for central, Comisia generală a sindicatelor din România. La conferință au participat delegați ai asociațiilor sindicale din toată țara și reprezentanți din Transilvania, iar din partea cercurilor socialiste delegați care au chemat la conlucrare strînsă politică și revendicativă [4].

Cercul socialist „România muncitoare" din București, care era recunoscut de către celelalte cercuri din țară drept îndrumător, și Comisia generală a sindicatelor erau cele două foruri centrale ale mișcării muncitorești din România și care au suplinit partidul pînă în 1910.

*

Prima decadă a secolului nu a fost un hiatus în mișcarea muncitorească, în multe privințe nici pe plan organizatoric și nici al dirijării organizate a mișcării. Între 1900 și 1910, în mișcarea muncitorească internațională nu se făcea caz de lipsa formală a partidului, aceasta fiind socotită o defecțiune internă prin care trecea mișcarea. La congresele și reuniunile

[3] Ion Iacoș, Vasile Petrișor, *Organizațiile profesionale muncitorești din România în perioada 1893—1899*, în *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 112—114.

[4] *50 de ani de la crearea Comisiei generale a sindicatelor din România. 1906—1956*, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, București, 1958, p. 181, 183, 189.

internaționale ale partidelor socialiste se acorda atenție conținutului liniei politice, orientării mișcării socialiste din România, iar delegații săi participau ca și înainte ca reprezentanți ai unei mișcări cunoscute și de prestigiu. După Congresul Internaționalei a II-a de la Stuttgart, în 1907, un reprezentant al mișcării socialiste din România a fost cooptat în Biroul Socialist Internațional, marcînd prin aceasta aprecierea valorii activității socialiste din țara noastră [5]. În toamna anului 1908 a avut loc în România Reuniunea internațională a ziariștilor socialiști, care a luat în dezbatere problematica presei muncitorești și sarcinile gazetarilor socialiști din toate țările.

Mișcarea muncitorească din România și-a afirmat în tot acest timp consistența internaționalismului său, dovedindu-se matură și capabilă a răspunde prin mari acte de solidaritate internațională, care-i fac cinste. Revoluția rusă din 1905 a fost salutată cu entuziasm de către clasa noastră muncitoare, iar masacrul dezlănțuit prin teroarea țaristă a determinat impresionante manifestații de protest în principalele orașe ale României.

Clasele dominante din România nu au putut să ignore vehemența protestelor maselor muncitoare și spiritul de solidaritate manifestat față de proletariatul rus. Cînd, în 1905, cei 700 de marinari revoluționari ai crucișătorului „Potemkin" au fost siliți să caute azil în altă țară, nu l-au găsit decît în România, și nu întîmplător. Aici exista o mișcare muncitorească a cărei tradiție în apărarea emigranților revoluționari bulgari, sîrbi, polonezi era cunoscută. Cu toate amenințările țarismului la adresa României, guvernul nu a putut trece peste voința clasei muncitoare de a da azil revoluționarilor potemkiniști, de a-i adăposti, îngriji și integra apoi în mișcarea muncitorească din țara noastră [6]. În scrierile sale, Lenin avea să consemneze sprijinul pe care revoluționarii ruși l-au primit în România odată cu refugiul marinarilor de pe „Potemkin". Cu Lenin s-au aflat în corespondență sau l-au cunoscut militanți de frunte : C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Constantinescu, I. C. Frimu, C. Racovski, N. D. Cocea, M. Gh. Bujor și alții. Prezența mișcării muncitorești din România în aria mișcării internaționale este atestată și de solidaritatea cu luptele proletariatului din alte țări, prin cunoașterea problematicii diferitelor partide, prin contacte directe cu conducători socialiști, cum au fost K. Liebknecht, D. Blagoev, Gh. Dimitrov, Rosa Luxemburg, J. Jaurès ș.a. [7].

În primul rînd prezența mișcării muncitorești din România în ansamblul activității partidelor socialiste, al clasei muncitoare din întreaga Europă se datora spiritului internaționalist proletar propriu muncitorimii în faza maturității sale. În același timp, abnegația cu care mișcarea muncitorească din România își manifesta internaționalismul său are rădăcini și în multiplele legături de solidaritate ale revoluționarilor români în 1848 și apoi în emigrație sau pe baricadele Comunei din Paris cu revoluționari francezi, italieni, polonezi, ruși, maghiari, germani, bulgari, greci, cehi,

[5] Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, Editura științifică, București, 1966, p. 189.

[6] *Potemkiniștii în România*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1955, p. 70 și urm.

[7] Emil Bâldescu, *Din istoria legăturilor revoluționare româno-bulgare*, Editura științifică, București, 1966, p. 118—120.

belgieni. Niciodată desprinse de suflul solidarității internaționale, mișcarea democrat-revoluționară de la mijlocul veacului trecut, apoi cea socialistă, îndeosebi mișcarea muncitorească prin partidul și organizațiile sale, s-au aflat într-un permanent schimb al valorilor experienței practice și concluziilor teoretice de care a beneficiat fiecare partid în parte și laolaltă. Natural, în acest proces s-au asimilat în măsuri diferite și unele concepții care s-au dovedit a fi reformiste sau practici ale căror minusuri au dăunat atunci clasei muncitoare.

SUB SEMNUL MARILOR RĂSCOALE

În România începutului de veac, în mișcarea muncitorească, caracteristic era fenomenul ascuțirii contradicțiilor între masele muncitoare de la orașe și sate, pe de o parte, și clasele dominante, moșierimea și burghezia, pe de altă parte ; acestea își puneau pecetea pe revoluționarismul mișcării, pe poziția sa de clasă, pe actele sale principale. În atitudinea față de aceste contradicții și de rezolvarea lor își găsea corespondent reformismul sau revoluționarismul mișcării. Momentul care a constituit un examen pentru mișcarea noastră muncitorească și i-a verificat orientarea revoluționară l-a reprezentat o problemă fundamentală a societății românești, aceeași prezentă la revoluționarii democrați și în mișcare înainte de crearea P.S.D.M.R. Este vorba de problema țărănimii.

În 1907 s-a desfășurat o puternică răscoală populară, în care, alături de țărănime, s-au aflat forțe reprezentînd clase și categorii sociale ce ies din sfera unei răzvrătiri pur țărănești [8]. Nu a existat în Europa acelei epoci de sfîrșit de veac și început de nou veac o ridicare revoluționară de asemenea proporții, la care să participe aproape trei sferturi din populația unei țări. Energia revoluționară de care dădeau dovadă masele exploatate din România a stat în atenția partidelor socialiste din multe state, solidare cu răsculații, dar și a guvernelor reacționare, care au tremurat la gîndul unei răzvrătiri generale europene, unele grăbindu-se a concentra la Carpați armate spre a interveni.

O răscoală care ridica exploatații unei întregi țări, cu peste 10 000 de asasinați, cu țărani și muncitori întemnițați, dovedea și practicii, și teoriei socialiste de pretutindeni că potențele revoluționare ale lumii satelor nu trebuie neglijate, că ele se cer diriguite pe făgașul luptelor pregătite cu țel și că în nici o altă clasă nu are proletariatul un sprijin de masă atît de mare ca în țărănime.

Clasa muncitoare, cu originea sa cunoscută și cu educația sa socialistă, spre onoarea sa, a fost alături de țărănimea răsculată. Sprijinul acordat țărănimii de către muncitori prevestea înfăptuirea marii alianțe revoluționare, forța de masă a înnoirii societății pe baze socialiste [9].

Răscoala nu a fost spontană, ruptă de alte influențe, ci a izbucnit din virulența contradicțiilor sociale și ca urmare a înrîuririi pe care mișcarea socialistă, precum și aceea democratică-țărănească au avut-o asupra milioanelor de țărani. Concluziile care s-au desprins în timpul răscoa-

[8] *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 701.

[9] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 65—76.

lei și după aceea au arătat practic că adepții unui țărănism democratic, cu toată abnegația lor, nu pot răspunde marilor soluții pe care le cerea problema agrară în România și că adevărata rezolvare trebuia căutată în calea pe care pășea mișcarea muncitorească.

Și unii și alții, adepți ai socialismului sau țărănismului, s-au socotit purtători ai făcliei democratice pentru înfăptuirea țelului pe care revoluția de la 1848 îl lăsase moștenire generațiilor ce aveau să vină. Marea răscoală din 1907 se integra în eforturile maselor, care, din 1848, necontenit, cu mai mare sau cu mai mică intensitate, au căutat să desăvîrșească ceea ce își propuseseră revoluționarii democrați și corespundea voinței și nevoilor acute ale poporului. O treaptă în lupta pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, pentru înfăptuirea fundamentalului obiectiv agrar al revoluționarilor pașoptiști, aceasta era răscoala din 1907. Faptul a fost înțeles și de mișcarea socialistă, și de forțele democratice cu înclinări țărănești. Aceste forțe democratice-țărănești, departe de a fi o reprezentanță politică de sine stătătoare, acționau cel mai adesea sub diferite influențe, socialiste, liberal-radicale, poporaniste, sau pur și simplu din imbolduri umanitariste, ca urmare a contactului direct cu masa țăranilor ținuți sub jugul jafului și samavolniciei moșierului, arendașului și jandarmului. Deși nu s-au ridicat la înțelegerea valorii revoluționare a luptei țărănimii, așa cum a făcut-o mișcarea muncitorească, prezența elementelor democratice, provenite cu precădere din intelectualii satelor, în pregătirea și chiar desfășurarea răscoalei se impune [10]. Și aceasta cu atît mai mult cu cît democratismul lor, starea protestatară pe care o manifestau se resimțeau în urma influenței pe care ideile socialiste le-au exercitat asupra școlii românești la finele veacului trecut și direct prin cluburile socialiste de la sate.

De la intelectuali prestigioși, a căror valoare științifică era unanim recunoscută, și pînă la dascălii abecedarului din satele presărate cu bordeie, identificați firesc cu suferințele țăranului, era o permanență de simțăminte protestatare împotriva jafului și împilării.

Intelectualitatea satului românesc în a doua jumătate a veacului trecut nu s-a format dintr-o pătură intelectuală și nu era nici de proveniență moșierească sau burgheză. Fondul social al acesteia rămînea cu precădere țărănesc, iar învățătorii, dascălii, menținînd multe din trăsăturile intime țăranului român, erau ostili în mod deschis claselor dominante [11]. Este explicabil de ce în rîndurile învățătorilor, îndeobște, aveau să prindă acele curente politice înaintate, ce vizau reforme, schimbări democratice în viața satului, realizarea obiectivelor progresiste ale revoluției de la 1848. De loc surprinzătoare a fost audiența intelectualilor satelor, spre sfîrșitul secolului trecut, la propaganda cercurilor socialiste. La Iași, Roman, Galați, Botoșani, chiar înainte de crearea P.S.D.M.R., cercurile socialiste au avut adepți printre învățătorii și medicii de la sate [12]. Nu întîmplător răscoala a izbucnit în apropierea unui asemenea focar al mișcării socialiste — Iași — și tot așa nu este întîmplător că intensitatea maximă a răscoalei a fost atinsă în satele cuprinse în aria de răspîndire, cu cîțiva ani în urmă, a celor aproape trei sute de cluburi socialiste. În județele

[10] *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, p. 647.
[11] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, p. 85.
[12] *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, p. 648.

Vlașca, Olt, Teleorman, Romanați, Dolj, printre membrii cluburilor socialiste se găseau numeroși învățători aflați în contact direct cu ideile socialiste, fiind purtătorii unui aprig spirit protestatar al satului împotriva moșierului și arendașului, a guvernanților și autorităților regimului de exploatare.

La toate acestea se adaugă activitatea mișcării muncitorești din pragul răscoalei, de a menține contactul cu satul, chiar în acele condiții grele prin care trecea datorită dezorganizării vremelnice a partidului.

Mișcarea muncitorească din România avea la începutul secolului viziunea de ansamblu a evantaiului de forțe sociale care se cereau apropiate în acțiuni politice pentru a fi opuse regimului burghezo-moșieresc. Răscoala din 1907 a fost un moment important pentru pașii înainte făcuți în înțelegerea rolului țărănimii ca forță de masă revoluționară, precum și al altor categorii sociale sau pături intermediare, între care intelectualilor le revine un loc de nesubestimat.

„Cauza noastră este a voastră și în luptele noastre de astăzi voi trebuie să vedeți icoana luptelor voastre de mîine" — glăsuia apelul gazetei „România muncitoare". „În numele muncitorilor organizați și conștienți din România, noi vă chemăm, pe voi institutori și învățători, în îndoita voastră calitate de salariați și de pionieri ai civilizației, noi vă chemăm să veniți în rîndurile fraților voștri din uzine și din ateliere și de a lupta împreună cu dînșii pentru marea cauză a libertății și a emancipării poporului" [13].

S-a înțeles mai bine în 1907 că orice ridicare de masă, a oricăror clase sau pături sociale nu poate izbuti în epoca dezvoltării capitaliste fără hegemonia clasei a cărei menire istorică, obiectivă era de a orienta și conduce transformările democratice și revoluționare ale societății românești.

Răscoala din 1907 a dezvăluit mai clar contradicțiile care măcinau edificiul social-economic bazat pe dominația moșierimii și burgheziei. Evoluția ulterioară a relațiilor agrare nu mai putea fi judecată de nici o clasă exploatatoare sau exploatată fără amprenta pusă de ridicarea revoluționară a satelor unei țări întregi. Guvernele au fost silite a elabora o nouă legislație agrară și a lua măsuri de ameliorare a situației țărănimii ; prea slabe însă și de loc în măsură a înlătura contradicțiile acute.

Mișcarea muncitorească și-a activizat preocupările pentru problemele social-economice ale țărănimii. Calea de rezolvare a problemei agrare va fi concepută în proiectul de program al Uniunii socialiste din România în formularea : „Exproprierea silită a tuturor proprietăților mari". Reorganizarea partidului muncitoresc se făcea în această efervescență revoluționară cu cele mai diverse preocupări, cu întrebări și răspunsuri pe care o răscoală populară de asemenea proporții le punea mișcării muncitorești. De altfel, toate documentele premergătoare reorganizării partidului și cele ulterioare aveau prezentă problema agrară printre marile obiective ale mișcării muncitorești. Uniunea socialistă vedea în partidul muncitorilor singura forță care va purta „stindardul în mînă înaintea milioanelor de asupriți de la țară", întrucît „acesta e rolul proletariatului orășenesc de pretutindeni" [14].

[13] „România muncitoare" din 10—17 septembrie 1906.
[14] *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, p. 842.

Răspunderile clasei muncitoare în fața societății românești de la începutul veacului al XX-lea comportau atribute politice și sociale sporite în raport cu perioada precedentă.

Numărul muncitorilor crescuse în întreprinderile capitaliste din România și din teritoriile românești aflate sub stăpînire habsburgică. Peste o jumătate de milion de muncitori în industria extractivă, prelucrătoare și în transporturi reprezentau o forță considerabilă în complexul forțelor sociale ale țării. Mari centre industriale concentrau detașamente importante proletare la București, în Valea Prahovei, Valea Jiului, la Galați, Brăila, Hunedoara, Reșița, Timișoara [15].

Țară dominată economicește de statele imperialiste, România înainta în capitalism între furcile caudine ale resturilor feudale (50% din suprafața cultivabilă) și jaful marilor monopoluri apusene. Burghezia nu reușise să impună o dezvoltare suverană a țării.

Problema agrară, cea a independenței reale și a unirii depline, într-un regim burghezo-moșieresc în care masele largi erau private de libertăți democratice, aveau o mare acuitate în ajunul izbucnirii marelui cataclism mondial. Cele două partide, conservator și liberal, care s-au rotat la guvernarea țării, dovedeau mai mult ca în deceniile care au precedat hotarul celor două secole că nu pot fi locomotivele istoriei poporului român pentru a-i rezolva fundamentale obiective de progres într-o epocă de mari răscruci sociale și politice.

Intrarea capitalismului în stadiul imperialist pentru marile state dominante, avîntul popoarelor pentru triumful națiunilor independente și întregirea statelor naționale, suflul eliberator din țările Asiei și Americii Latine, vulcanica magmă a revoluțiilor maselor din Europa, cu epicentrul în Rusia, pe fondul dezvoltării economice și al ascuțirii contradicțiilor interne și internaționale, toate laolaltă ridicau în fața omenirii probleme cu totul noi, care cereau răspuns. Fiecare clasă și partid politic a căutat să răspundă comandamentelor epocii prin prisma intereselor pe care le reprezenta.

Clasa muncitoare din toată lumea era chemată de evoluția obiectivă a societății, precum și de conștiința evoluată socială și politică, de a se situa în fruntea proceselor noi care își croiau drum în lume la începutul secolului al XX-lea.

Forța cea mai combativă a clasei muncitoare din întreaga lume o reprezentau partidele social-democrate grupate în Internaționala a II-a. Marile contradicții, amplificate după primul deceniu, vor aduce în rîndurile partidelor muncitorești și forumului internațional afirmarea de poziții radicale, revoluționare, care cereau a se da răspunsuri directe, imediate la imperativele sociale și politice din țările europene în primul rînd. Acum și în acest context se afirmă partidul bolșevic și leninismul, precum și aripile de stînga din partidele socialiste. Niciodată, la reuniuni sau congrese internaționale, reprezentanții partidelor muncitorești nu au fost atît de solicitați a răspunde prompt la acute probleme sociale și politice interne și externe ca în perioada imediat premergătoare războiului mondial. Deși o însemnată parte a conducerilor partidelor Internaționalei

[15] N. N. Constantinescu, *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*, Editura politică, București, 1959, p. 345.

a II-a a sucombat în fața tranșantelor dezbateri de principii revoluționare, se cere subliniat că nici o altă clasă și reprezentanțele nici unor alte partide nu s-au preocupat cu atîta seriozitate și răspundere de realitățile epocii și de viitorul omenirii așa cum au făcut-o partidele socialiste. În această atmosferă de emulație creativă teoretică și practică din partidele socialiste s-au format curentele revoluționare, s-a conturat viitorul apropiat al revoluției socialiste, pe care contradicțiile amplificate o anunțau, dar nu puteau să o și realizeze.

Mișcarea muncitorească din România va fi cuprinsă în tumultul înaintării generale a mișcării socialiste internaționale, fiindu-i proprii plusuri și minusuri caracteristice partidelor socialiste din întreaga lume, prevalînd trăsăturile revoluționare și impunîndu-se prin unele particularități, determinate de problematica economică, socială și politică a unei țări cu obiectivele sale specifice.

VLĂSTAR AL VECHII RĂDĂCINI SOCIALISTE

„Ca o adîncă necesitate izvorîtă din frămîntările și luptele proletariatului industrial din România răsare astăzi noul Partid social-democrat, vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic n-a putut-o distruge, și considerînd ca patrimoniu legitim al său, pe lîngă adevărurile socialismului științific, tradițiunile și întreaga literatură socialistă română de treizeci de ani încoace“ [16]. Astfel caracteriza expunerea de motive la proiectul de program al P.S.D. temeiurile pe care se organiza partidul clasei muncitoare.

În 1910 mișcarea muncitorească se prezenta cu un bilanț care mărturisea treapta la care se ridicase în viața socială și politică a țării. Grevele din anii 1906—1909, prin numărul și intensitatea lor, dovedeau creșterea capacității combative a proletariatului, forța solidarității pe scară locală și națională, cu rezonanțe internaționale. În 1906, de pildă, fabricile din peste 30 de orașe au cunoscut clocotul luptelor greviste, numai în București desfășurîndu-se în acel an aproape 70 de greve. Galați, centrul unui puternic detașament muncitoresc, va cunoaște mari greve în 1906, dar mai ales în 1907, cînd a declarat grevă generală toată muncitorimea orașului. În plină grevă generală a muncitorilor gălățeni s-a desfășurat Conferința socialistă din iunie, care va pune bazele Uniunii socialiste. 87 de delegați din 51 de organizații reprezentînd peste 6 700 de muncitori luau în dezbatere problema organizației socialiste unice din România și sarcinile mișcării sindicale [17]. Apar la această conferință și în conducerea Uniunii socialiste și a Comisiei generale a sindicatelor militanți care nu numai că vor fi în fruntea activității de reorganizare a Partidului social-democrat, dar vor conduce mișcarea muncitorească pînă în pragul creării partidului de tip revoluționar, marxist-leninist, în mai 1921 : I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Șt. Gheorghiu, Gh. Cristescu, V. Anagnoste, D. Marinescu, V. Andreescu-Rîureanu, N. Georgescu, legați strîns de muncitorime ei înșiși, cei mai mulți muncitori, precum și intelectuali ca C. Dobrogeanu-Gherea, N. D. Cocea, M. Gh. Bujor, C. Racovski, B. Lăzăreanu, T. Iordăchescu, Ottoi Călin.

[16] „România muncitoare“ din 24 ianuarie 1910.
[17] Nicolae Copoiu, *Op. cit.*, p. 179—183.

La Conferința Uniunii socialiste din ianuarie 1908, ținută la București, 84 de delegați s-au oprit cu precădere asupra proiectului de program, care cuprindea, în esență, trei grupuri de probleme : a) cu caracter politic general ; b) cu caracter muncitoresc și c) un „program agrar" [18]. Socotindu-se partid politic, Uniunea socialistă în programul său consemna că „datoria U.S.R., ca și a oricărui partid socialist, este tocmai să caute ca, prin explicarea neîntreruptă a sensului dezvoltării economice moderne, să cultive conștiința de clasă a proletariatului, să-l organizeze și să-l pregătească pentru marea luptă, pentru definitiva sa dezrobire...". „Uniunea socialistă este un partid internaționalist" [19]. De reținut atît conținutul programatic cît și faptul că denumirea de uniune nu împiedica mișcarea muncitorească din România de a vedea în această formă de organizare existența unui adevărat partid politic socialist. Fiind atunci forma superioară de organizare a muncitorimii din România, U.S.R. avea și un ascendent politic asupra forului sindical central, precum și asupra organizației tineretului muncitor din România, creată în urma conferinței uniunii *.

În jurul gazetei „România muncitoare" și al revistei „Viitorul social", imediat după crearea Uniunii socialiste, s-au dezbătut cele mai importante probleme ale reorganizării partidului muncitoresc. Editorialul primului număr al revistei, intitulat *Programul nostru*, aducea în atenția mișcării muncitorești bazele ideologice pe care se reclădea partidul, subliniind concepțiile socialismului științific. Au fost supuse analizei teoretice probleme de bază ale societății românești, ca aceea a statului, a claselor, a legitimității socialismului în România, chestiunea agrară și atitudinea socialiștilor față de industrializare [20]. Disputa cu poporaniștii, care vedeau viitorul țării într-o societate agrariană, a adus pe socialiști în situația de a se pronunța categoric în favoarea emancipării industriale a țării, spre a-și asigura un loc în competiția epocii moderne și a realiza temelia viitoarei dezvoltări socialiste.

Desăvîrșirea unității statale a României era în accepția socialiștilor români o problemă a revoluției burghezo-democratice care nu fusese dusă pînă la capăt. Preocupările comune ale socialiștilor români din țară și din Transilvania subjugată au fost numeroase la începutul secolului. Delegați socialiști din București participau la reuniuni socialiste în Transilvania și reprezentanți ai social-democrației ardelene luau parte la conferințele Uniunii socialiste. Socialiștii români s-au pronunțat categoric împotriva oricărei alianțe militare între România și Austro-Ungaria, „...care oropsește așa de mult și de tare pe frații noștri de dincolo" [21].

Acestor laturi politice și teoretice ale activității mișcării muncitorești li se adăugau, situîndu-se pe primul plan, problemele muncitorimii. Organizarea în asociații profesionale sindicale, cu statute proprii, cu uniuni și conferințe sindicale, cu foruri alese și cu acțiuni revendicative

[18] *Ibidem*, p. 213—215.

[19] „România muncitoare" din 13—20 ianuarie 1908.

* În baza rezoluției Conferinței U.S.R. s-a hotărît crearea organizației tineretului muncitor și, ca urmare, în februarie 1908 s-a constituit la București primul Cerc al tineretului muncitor din România.

[20] „Viitorul social" nr. 1, august 1907, p. 21.

[21] „România muncitoare" din 19 martie 1909.

multiple, a fost trăsătura mișcării sindicale în preajma reorganizării partidului. Întruniri publice muncitorești cu caracter politic, cultural, mari manifestații de 1 Mai, care reuneau mii și mii de muncitori în principalele orașe ale țării, acțiuni de masă protestatare contra măsurilor antimuncitorești ale autorităților, toate marcau o efervescentă prezență a clasei muncitoare în viața socială și politică. Cînd, în 1909, a fost elaborată legea contra sindicatelor sau legea Orleanu [22], muncitorimea s-a ridicat categoric împotriva abuzului de putere al guvernanților. Interzicerea drepturilor de asociere și de grevă ale salariaților din întreprinderile statului era un atentat direct la minimul de drepturi elementare ale muncitorimii. „România muncitoare" va răspîndi imediat cunoscutul manifest *Libertățile publice în primejdie*, în care, condamnînd legea, sublinia : „Dacă va fi nevoie, să ne unim noi toți cei loviți de această lege monstruoasă, să ne strîngem la un loc toate puterile și într-o forțare uriașă să alungăm de la cîrmă pe acest guvern care a devenit o primejdie națională" [23]. Cu asemenea preocupări și cu atare prezențe majore mișcarea muncitorească din România se afla în focul pregătirilor pentru congresul de reorganizare a partidului. Fără pripă, cu o atentă pregătire, cu documente și ordini de zi cunoscute încă din toamna anului 1909, publicate în presa socialistă și discutate temeinic, cu propuneri din partea organizațiilor puternice muncitorești ale marilor orașe, astfel se înfățișa mișcarea muncitorească, avînd ca sens reclădirea partidului.

Congresul, deschis la 31 ianuarie 1910, a reunit 94 de delegați, votînd programul și Statutul Partidului Social-Democrat din România, documente elocvente pentru a pătrunde esența orientării mișcării muncitorești din România [24]. Evoluînd în cadrul Internaționalei a II-a, P.S.D.R. resimțea înrîuriri atît reformiste cît și revoluționare. Dar, în timp ce primele aveau audiență la cîțiva lideri, influențele revoluționare își găseau un puternic ecou în masa membrilor partidului și ai sindicatelor. Fără a diminua carențele teoretice și într-un anume chip de strategie ale P.S.D.R., se cere subliniat că nu toate partidele Internaționalei a II-a se puteau mîndri cu înscrierea în uvertura programului a adeziunii depline la învățătura marxistă și la principiul solidarității internaționale proletare.

Una din problemele dezbătute la congres și care au preocupat mișcarea muncitorească pînă la primul război mondial a fost aceea a raportului dintre partid și sindicate. În această privință nu s-a reușit totdeauna a se stabili raportul cel mai just, în sensul exercitării rolului de conducător politic al partidului, pe care mișcarea sindicală să-l recunoască. Au fost mai mult raporturi de conlucrare partid-sindicate, de la egal la egal. Explicația își are originea în episodul dezorganizării partidului, în 1899. Atunci, muncitorii, deziluzionați de liderii partidului politic, avînd nevoie stringentă de organizații care să le apere interesele, au continuat să activeze în cluburi muncitorești, întărind organizațiile sindicale. Consolidarea organizațiilor profesionale, astfel încît în 1906 să

[22] *Dezbaterile Adunării deputaților. 1909—1910*, p. 208.
[23] „România muncitoare" din 15 decembrie 1909.
[24] *Dezbaterile Congresului de constituire a Partidului social-democrat și ale Congresului sindical ținut în zilele de 31 ianuarie, 1 și 2 februarie 1910 la București*, Cercul de editură socialistă, București, 1910.

se poată constitui un for central pe întreaga țară, precum și acțiunile eficiente pe care le desfășurau au dat un credit mare sindicatelor și aceasta în timp ce partidul politic lipsea. Atunci cînd partidul s-a reorganizat, cei mai mulți conducători au provenit din rîndurile mișcării sindicale, păstrînd o vreme o mentalitate aparte. Sindicatele continuau și în perioada existenței Uniunii socialiste și a P.S.D.R. să abordeze probleme politice, iar militanții de frunte ai uniunii sau ai partidului să nu intervină cu convingere pentru a delimita rolul politic al partidului de acela al organizațiilor profesionale, sindicale. Unii activiști din sindicate păstrau încă rezerve față de conducerea partidului și nu o dată pregăteau acțiuni de masă politice care normal ar fi fost să le conducă Uniunea socialistă sau partidul. Raportul dintre partid și sindicate s-a discutat și la Congresul din 1910 și la congresele următoare ale partidului și ale sindicatelor, ele ținîndu-se paralel [25]. Mișcarea sindicală a continuat să se dezvolte ca o mișcare revoluționară, pe principiile luptei de clasă, conlucrînd îndeaproape cu Partidul social-democrat și treptat recunoscîndu-i ascendența politică.

Evenimentele care au avut loc în mișcarea muncitorească după reorganizarea partidului au evidențiat importanța reconstituirii partidului de clasă al proletariatului, care s-a afirmat în viața social-politică a țării ca forța politică cea mai înaintată [26]. P.S.D.R. a participat activ la dezbaterea tuturor marilor probleme care priveau societatea românească, unele noi, altele rămase nerezolvate, ca și în a doua jumătate a secolului trecut. Partidul clasei muncitoare a fost cel mai activ for politic care a dezvăluit racilele regimului burghezo-moșieresc și neputința sa de a răspunde la cerințele epocii noi, partidul care a demascat politica de jaf și corupție a claselor dominante, precum și parazitismul monarhiei.

La congresele P.S.D.R. din vara anului 1912 și din primăvara anului 1914 s-au dezbătut probleme concrete legate de situația organizațiilor de clasă, de legislația muncitorească, de preocupările partidului pentru viața politică internă și internațională, cu accent pe politica antirăzboinică [27]. Conducerile partidului și sindicatelor desfășurau o vastă activitate propagandistică, de organizare a muncitorilor, de pregătire și îndrumare a mișcării greviste, a demonstrațiilor de masă.

INTERNAȚIONALISMUL MIȘCĂRII NOASTRE

Prezența reprezentanților P.S.D.R. la reuniunile internaționale, prilejuite de creșterea pericolului izbucnirii războiului în Europa, a adus pe socialiștii români într-un contact strîns cu mișcarea muncitorească internațională, iar liderii partidelor Internaționalei a II-a au putut cunoaște capacitatea politică, valoarea conducătorilor Partidului Social-Democrat din România.

Desigur, între 1910 și momentul izbucnirii războiului au fost numeroase acțiunile întreprinse de P.S.D.R. care se cer cunoscute ; printre acestea un loc de seamă, care relevă maturitatea mișcării muncitorești

[25] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 89, 379, 566—567.

[26] Nicolae Copoiu, *Op. cit.*, p. 280.

[27] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 374—381 ; 690—736.

din România, raportată la scară internațională, l-a avut atitudinea față de politica externă a statelor în problema războiului și a păcii. Cînd în 1912 marile state europene aprindeau butoiul de pulbere al Balcanilor, P.S.D.R. a chemat la întărirea legăturilor dintre popoarele sud-estului Europei, condamnînd aspru învrăjbirea țărilor din peninsulă.

Mitingurile și acțiunile cu caracter antirăzboinic din 1912—1913, la care participau zeci de mii de muncitori, funcționari, meșteșugari, intelectuali, erau grăitoare pentru starea de spirit cultivată în mase de Partidul social-democrat. O mare efervescență politică și ideologică, precum și o vie activizare a maselor muncitoare caracterizau mișcarea muncitorească din România în ajunul izbucnirii primului război mondial. P.S.D. din țara noastră va participa la dezbaterile internaționale privind războiul, în numele unei asemenea mișcări active și cu atitudini care reliefau gradul său de dezvoltare [28].

Partidul Social-Democrat din România, prin atitudinea adoptată în problema războiului, atunci cînd toate partidele socialiste din lume erau chemate a-și preciza poziția, s-a situat în rîndul puținelor partide cu o orientare înaintată.

Congresele internaționale de la Copenhaga (1910) și Basel (1912) hotărîseră ca partidele socialiste să militeze pentru menținerea păcii, iar în cazul izbucnirii războiului între cele două mari blocuri imperialiste trebuiau folosite noile condiții pentru dezvoltarea luptei revoluționare a muncitorimii în scopul eliberării sociale [29]. În cadrul acestor congrese și al conferințelor internaționale din sud-estul Europei, socialiștii români au fost purtători ai poziției mișcării muncitorești din România, de atașament la principiile internaționalismului proletar, dezvăluind esența imperialistă a războiului pregătit de marile puteri și luptînd pentru a demasca conținutul său reacționar, iar cît privește țara noastră, acționau spre a împiedica antrenarea ei în conflagrația mondială. Este o notă de cinste pentru mișcarea muncitorească din România ca în momente grave pentru istoria popoarelor să se fi situat, prin partidul său, printre partidele socialiste promotoare ale unei acțiuni internaționale în vederea curmării măcelului mondial care începuse. Comitetul Executiv al P.S.D.R., încă înainte de izbucnirea războiului, pregătea Conferința socialistă interbalcanică pentru vara anului următor, la București, și care avea printre obiective lupta împotriva războiului. Odată izbucnit războiul și văzînd pasivitatea Internaționalei a II-a, Comitetul Executiv al P.S.D.R., în ședința din ianuarie 1915, a hotărît să intervină pe lîngă Biroul Socialist Internațional, printr-o amplă scrisoare, pentru a determina convocarea unei conferințe internaționale a partidelor socialiste, deoarece „este inadmisibil să stăm impasibili față de întinderea măcelului și grozăviile lui" [30].

Respectînd locul și rolul fiecărui partid socialist în țara proprie și în mișcarea socialistă internațională, P.S.D. din România a trimis și partidelor socialiste din celelalte țări copii de scrisori adresate Biroului Socialist Internațional, invitîndu-le la o acțiune concertată.

[28] Emil Bâldescu, *Op. cit.*, p. 110—114.

[29] Gheorghe Matei, *Date privind contribuția socialiștilor români la păstrarea și dezvoltarea legăturilor de solidaritate internațională a clasei muncitoare în anii 1914—1916*, în „Anale de istorie", anul XVI, nr. 2/1970, p. 101.

[30] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 842.

Împreună cu reprezentanți ai Partidului Socialist din Italia și ai Partidului Muncii din Elveția, a decis să insiste pe lîngă Biroul Internațional pentru convocarea conferinței. Refuzul din iarna anului 1915 a fost urmat de noi insistențe, la care s-a raliat și gruparea tesneacilor (socialiștii de stînga) bulgari. Pînă la convocarea conferinței europene, s-a organizat Conferința socialistă interbalcanică de la București din iulie. Această conferință sublinia rolul mișcării muncitorești din statele mici în dezbaterea problemelor majore ale popoarelor, precum și importanța legăturilor regionale pentru a contribui la rezolvarea obiectivelor naționale și internaționale ale mișcării muncitorești. Principala temă a conferinței, la care luau parte socialiști de prestigiu internațional ca C. Dobrogeanu-Gherea, Dimităr Blagoev, Gheorghe Cristescu, Gheorghi Dimitrov, Cristian Racovski, Vasili Kolarov, Al. Constantinescu, Dumitru Marinescu, Gheorghi Kirkov și alții, a fost atitudinea fermă a partidelor socialiste împotriva războiului marilor țări imperialiste [31]. În telegrama adresată Partidului Muncii din Elveția, care urma să organizeze Conferința internațională europeană, P.S.D.R. aducea la cunoștință că la Conferința interbalcanică de la București, proclamîndu-se fidelitatea față de lupta de clasă ireductibilă, s-a făcut apel la partidele socialiste din țările beligerante pentru a reveni la rolul lor de conducător al luptei energice și eficace în vederea restabilirii păcii ; în încheiere se sublinia concursul deplin la organizarea congresului internaționaliștilor [32].

La Zimmerwald, în septembrie a aceluiași an, delegația română participa ca reprezentanta unui partid care își afirmase prin acte prestigioase răspunderea internaționalistă față de problemele acute pe care le ridica războiul imperialist. Manifestul conferinței avea să fie semnat și de delegația română, împreună cu alte nouă delegații din Elveția, Italia, Rusia, Bulgaria, Suedia, Norvegia, Franța, Germania, Olanda. Dacă delegațiile unor partide ca cele din Germania, Franța, Bulgaria și altele reprezentau doar grupările care condamnau ferm războiul imperialist, iar restul partidelor dintr-o serie de țări susțineau politica agresivă a guvernelor burgheze, delegația P.S.D.R. reprezenta poziția întregului partid, fiind expresia atitudinii antirăzboinice a mișcării noastre muncitorești, care dovedise prin numeroase manifestații și acțiuni politice că este net potrivnică războiului marilor state imperialiste.

V. I. Lenin, semnatar al Manifestului de la Zimmerwald, avea să impună conferinței spiritul revoluționar înaintat, care cerea transformarea războiului imperialist în război civil ; el aprecia rezultatele conferinței ca un prim pas pe calea rupturii de către partidele social-democrate cu oportunismul și a dezvoltării mișcării muncitorești în spirit consecvent marxist [33].

Cel de-al IV-lea Congres al P.S.D. din România, din octombrie 1915, dezbătînd sarcinile mișcării noastre muncitorești în acele împrejurări dramatice pentru popoare și de mari răspunderi pentru partidele muncitorești, scria Comisiei Socialiste Internaționale, cu sediul în Elveția (Berna) : „Al IV-lea Congres al Partidului Socialist din România trimite adeziunea la deciziunile luate la Conferința de la Zimmerwald, contra

[31] Emil Bâldescu, *Op. cit.*, p. 117.
[32] Gheorghe Matei, *Op. cit.*, p. 106.
[33] V. I. Lenin. *Opere complete*, vol. 27, Editura politică, București, 1964, p. 37-43.

războiului și pentru triumful socialismului internațional și promite Comisiunei socialiste din Berna tot concursul său moral și material" [34]. Aceeași adeziune o va manifesta și în aprilie 1916 la hotărîrile Conferinței de la Kienthal, cînd delegații români nu au putut participa, precum și la hotărîrile Conferinței de la Stockholm (septembrie 1917), unde I. C. Frimu și Gh. Cristescu au reafirmat poziția înaintată a Partidului Socialist din România.

Situat în aripa stîngă a partidelor socialiste din lume și pe poziții apropiate tezei leniniste în problemele războiului și păcii, partidul clasei muncitoare din România dovedea dezacordul său cu tactica Internaționalei a II-a, cu oportunismul care captase o bună parte din liderii partidelor socialiste europene.

În acei ani cumpliți, cînd marile puteri imperialiste au incendiat cu flăcările războiului întreaga Europă, clasa muncitoare din România a militat pentru menținerea neutralității țării, împletind lupta pentru revendicări economice și politice, împotriva exploatării și reacționarismului claselor dominante cu manifestările potrivnice războiului imperialist. Acțiunile de masă antirăzboinice ale muncitorimii din anii 1914—1916, între care se detașează marea manifestație de la Galați din iunie 1916, relevă preocupările mișcării muncitorești pentru împiedicarea atragerii țării în vîltoarea conflagrației marilor state imperialiste [35]. Partidul Social-Democrat din România și-a explicat în lumina învățăturii socialiste marxiste locul și rolul marilor state în declanșarea conflictelor internaționale. Friedrich Engels, referindu-se direct la eventualitatea unui război între cele două mari imperii Austro-Ungaria și Rusia, arătase, cu un sfert de secol în urmă, că este și în interesul românilor ca amîndouă aceste imperii să fie înfrînte, deoarece numai prăbușirea țarismului și dezmembrarea Austro-Ungariei creau posibilitatea eliberării și întregirii naționale a popoarelor din această parte a Europei. „Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie" [36].

Această genială previziune a lui Engels avea să-și găsească întruchiparea după 1917, cînd, în plin război nimicitor, Rusia țaristă se va prăbuși, sub loviturile revoluției, iar Austro-Ungaria își anunța iminenta dispariție de pe fața continentului.

Dincolo de toate schimbările mari ale frontului războiului mondial, de înfrîngerile sau victoriile răsunătoare ale unei tabere sau alteia, se ridica mai decisiv pentru soarta popoarelor și cu consecințe de fond pentru partidele socialiste valul mișcării muncitorești internaționale. Pe culmile sale s-a aflat partidul revoluționar al muncitorimii din Rusia, condus de Vladimir Ilici Lenin. Cu cea mai mare fermitate s-a situat în fruntea maselor populare, care au răsturnat în februarie 1917 țarismul în Rusia, iar în octombrie a aceluiași an, unind într-un singur torent revoluționar lupta clasei muncitoare pentru țeluri socialiste cu lupta țăranilor pentru pămînt și cu aspirațiile de pace și eliberare națională ale

[34] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 983.
[35] Georgeta Tudoran, *13 iunie 1916. 50 de ani de la eroica demonstrație a muncitorilor din Galați*, Editura politică, București, 1966, p. 51—79.
[36] Friedrich Engels, *Politica noastră*, în „Contemporanul", anul VI, nr. 6, ianuarie 1888, p. 573.

popoarelor asuprite de țarism, a dat cea mai nimicitoare lovitură războiului imperialist și sistemului generator al politicii de agresiune, jaf, exploatare și dominație a popoarelor de către un mănunchi de mari puteri [37].

Clasa muncitoare de pretutindeni a înțeles, îndată după Marea Revoluție din Octombrie, nu numai că ieșea din sistemul agresiunilor imperialiste una din cele mai mari puteri, Rusia, ci mult mai mult, că în istoria lumii capitaliste se încheia un capitol după care începea era unei uriașe ofensive a forțelor revoluționare, progresiste, la capătul căreia se afla socialismul.

PREZENTĂ ÎN MARILE ACTE ISTORICE CE ÎNCEPEAU CU MAREA REVOLUȚIE SOCIALISTĂ DIN OCTOMBRIE

Clasa muncitoare din România a asociat ideile Revoluției socialiste ruse propriilor sale aspirații revoluționare, de progres și eliberare de sub jugul social și național, aceasta făcînd-o să înțeleagă mai repede și mai bine necesitatea de a fi condusă de un partid care să-și propună organizarea și conducerea proletariatului pe calea Marelui Octombrie [38]. Cu atît mai mult clasa noastră muncitoare saluta cu entuziasm victoria revoluției din Rusia cu cît România, începînd de la sfîrșitul verii anului 1916, se afla într-o grea situație, cînd sub presiunea ultimatumurilor marilor puteri s-a decis să participe la război alături de Antantă, care promitea satisfacerea deziderateloor întregirii țării. Eroismul armatei, sacrificiile poporului au putut să salveze o parte a Moldovei, unde de la sfîrșitul anului 1916 se rezista împotriva colosului german și austro-ungar ; restul țării se afla sub baionetele cotropitorilor. Partidul social-democrat, a cărui activitate legală încetase după august 1916, acționa mai ales în Moldova neocupată, iar în restul țării prin militanții săi, în jurul cărora s-au alcătuit temerare grupe revoluționare conspirative. Nici închisorile, nici condamnările la moarte dictate sub teroarea cotropitorilor n-au stăvilit activitatea mișcării muncitorești [39].

Atunci cînd forțele revoluționare ale țării căutau să canalizeze valul de rezistență populară contra cotropitorilor în direcția unei acțiuni de masă revoluționare, vestea victoriei Marii Revoluții din Octombrie a înaripat speranțele și a deschis zori noi mișcării muncitorești din întreaga țară. Animată de suflul internaționalismului proletar, în care fusese educată decenii la rînd, clasa muncitoare din România, salutînd cu entuziasm victoria Puterii sovietice, a fost alături de muncitorimea și țărănimea noului stat, prin mari acțiuni de solidaritate desfășurate în țară și prin participarea directă la apărarea primei puteri socialiste din lume [40]. Din rîndurile celor 15 000 de muncitori retrași cu fabricile în sudul Rusiei în timpul războiului, ale marinarilor adăpostiți cu flota în

[37] P. Constantinescu-Iași, V. Liveanu, *Însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 5/1967, p. 5.

[38] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 71—72.

[39] Constantin Căzănișteanu, *Lupta maselor populare împotriva ocupanților in anii 1916—1918*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 3/1967, p. 61—62.

[40] Ion Popescu-Puțuri, Ilie Rădulescu, *România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 4/1967, p. 46—49.

porturile ruseşti, ale celor peste 100 000 de ostaşi români foşti în armata austro-ungară şi prizonieri în diferite lagăre din răsărit, s-au format, sub impulsul socialiştilor români aflaţi printre ei, numeroase unităţi revoluţionare, care au luptat cu arma în mînă la Odesa şi Petrograd, la Kiev şi Moscova, în Crimeea şi în Siberia, alături de milioanele de revoluţionari ruşi, pentru triumful Puterii sovietice. Primul mare detaşament internaţionalist creat la scurtă vreme după Revoluţia din Octombrie a fost alcătuit din muncitorii români aflaţi sub înrîurirea militanţilor socialişti refugiaţi în sudul Rusiei.

Întîiul mare batalion revoluţionar român, alcătuit din o mie de ostaşi şi muncitori români, care în ianuarie intra în focul luptelor pentru apărarea Puterii sovietice, era secondat în aceeaşi lună de batalionul revoluţionar al marinarilor de pe vasele româneşti care trecuseră de partea revoluţiei. În timp ce mereu noi detaşamente revoluţionare româneşti luptau la Harkov, Odesa, Poltava, pînă la Omsk în Siberia, pentru apărarea cuceririlor revoluţiei împotriva armatelor intervenţioniste ale statelor capitaliste, muncitorimea din România contribuia efectiv prin acţiunile sale de solidaritate la menţinerea ţării în afara intervenţiei antisovietice [41].

Un asemenea act de profundă solidaritate pe care clasa muncitoare din ţara noastră l-a adăugat la patrimoniul internaţionalismului proletar este grăitor pentru înţelegerea temeiurilor pe care evolua mişcarea muncitorească din România.

Puternicele şi repetatele greve muncitoreşti din tot cursul anului 1918 erau însoţite de mari manifestaţii de stradă pentru pace şi solidaritate cu revoluţia rusă, pentru drepturi şi libertăţi democratice, pentru eliberarea românilor asupriţi de monarhia habsburgică. Reforma agrară, promisă ţăranilor, pe front, încă în 1917, participarea activă a clasei muncitoare la viaţa politică, la actele decisive ale ţării, desăvîrşirea unităţii de stat erau principalele cerinţe cu care Partidul socialist reintra în activitate la finele războiului. Erau cerinţele desăvîrşirii revoluţiei democratice pe care le găsim întregite în programele maximaliştilor, ale grupurilor comuniste, prin cerinţe cu caracter socialist, proprii revoluţiei proletare.

Erau marile obiective permanente de decenii în viaţa societăţii româneşti, dar care, în noile împrejurări, se cereau înfăptuite într-un chip nou, revoluţionar, rezultat din acuitatea cu care se manifestau contradicţiile sociale şi politice.

Războiul dusese la faliment nu numai oportunismul conducerii Internaţionalei a II-a şi al partidelor cuprinse de reformism, el ridicînd în anii de crîncenă sărăcie şi măcel valul uriaş al nemulţumirii populare, reacţia revoluţionară a muncitorimii din toate ţările Europei [42]. Victoria Revoluţiei din Octombrie găsea în lume o clasă muncitoare viguroasă,

[41] V. Cheresteşiu, N. Copoiu, *Participarea oamenilor muncii din România la apărarea şi sprijinirea Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie*, în *Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi România*. Culegere de studii, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 181—209.

[42] Ştefan Muşat, *Eroicele bătălii desfăşurate de Armata română în vara anului 1917*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIII, nr. 3/1967, p. 4—5.

care începea contraatacul său împotriva claselor dominante și care, prin acțiunile sale de amploare, înlesnea Puterii sovietice să reziste în fața presiunii agresive imperialiste.

Valul uriaș al mișcării muncitorești din întreaga Europă modifica în sens democratic nu numai concepțiile despre progres, dar însești hotarele statelor pe temeiuri de drept istoric. Triumful revoluției socialiste a fost și semnalul prăbușirii, sub presiunea maselor, a celuilalt mare imperiu absolutist din Europa veacului al XX-lea, Austro-Ungaria [43]. Anacronic și profund reacționar, imperiul habsburgic cădea sub loviturile mișcării revoluționare a popoarelor subjugate, mișcare puternic stimulată de Revoluția din Octombrie.

Lupta de eliberare național-revoluționară din țările centrului și sud-estului european a fost parte integrantă a avîntului revoluționar de la sfîrșitul războiului, cunoscînd puternica înrîurire a revoluției ruse și adăugîndu-se acelor factori care au concurat la slăbirea forțelor imperialismului în epoca intervenției contra Puterii sovietice. Statele naționale create sau întregite erau rezultanta unui proces democratic, cu factori multipli naționali și internaționali, de tradiție îndelungată și de contemporaneitate revoluționară.

Înfăptuirea unității statale a României, la 1 decembrie 1918, exprima manifestarea voinței populare, îmbinîndu-se acțiunile de luptă eliberatoare național-revoluționară ale acelor momente cu actele de drept istoric, ceea ce conferea trăinicia de granit a cuceririi democratice reprezentate de unire [44]. Provinciile asuprite de habsburgi se uneau cu țara prin decizia maselor de milioane de români, marea majoritate a locuitorilor acestor străvechi ținuturi românești, a maselor care și-au format adunări constituante și au ales consilii naționale reprezentative [45].

Clasa muncitoare a fost prezentă la acest mare moment al istoriei patriei nu ca o participantă printre alte categorii sociale, ci ca forța de masă cea mai activă. Consiliul național român central, care a decis unirea din 1 decembrie, era alcătuit din șase reprezentanți ai Partidului social-democrat al muncitorimii și șase ai Partidului național al burgheziei, țărănimii și intelectualilor români din Transilvania [46]. Cei 150 de delegați ai socialiștilor transilvăneni veneau cu mandatul pentru unire din partea a peste 60 000 de muncitori organizați, votînd Declarația de la Alba Iulia, al cărei conținut general-democratic reflecta raportul de forțe în țară și obiectivele proprii desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, obligatorii înaintea trecerii la revoluția socialistă. Marea unire nu a fost însoțită de împlinirea tuturor obiectivelor democratice, pentru o bună parte rămînînd a se lupta încă un sfert de veac spre a putea fi împlinite sub hegemonia aceleiași clase muncitoare care se dovedise și pînă în 1918 cea mai revoluționară și cea mai profund patriotică.

[43] *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Editura politică, București, 1970, p. 504—505.

[44] Nicolae Rauș, *1918 — expresie a năzuinței de independență a poporului român*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIV, nr. 6/1968, p. 44—45.

[45] *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, p. 653 și 681—688.

[46] Tiron Albani, *Memorii. Din contribuția clasei muncitoare la desăvîrșirea statului național român unitar. 1 decembrie 1918*, Editura științifică, București, 1969, p. 50 și urm.

După războiul mondial, mișcarea muncitorească s-a afirmat ca o largă și cuprinzătoare forță de masă. Un avînt revoluționar fără precedent va înscrie clasa muncitoare din România ca cel mai puternic detașament al mișcării revoluționare, de înnoire a societății românești și de înaintare a mișcării muncitorești internaționale.

UN AVÎNT REVOLUȚIONAR NEMAIÎNTÎLNIT

Partidul Socialist din România, după reluarea activității legale, în noiembrie 1918, va deveni în scurt timp un partid de masă, cu aproape 100 000 de membri, sindicatele ajungînd în același timp la peste 200 000 de membri. Era o forță politică influentă peste care clasele dominante și guvernul liberal, sau cele paravan-liberale, nu mai puteau trece ca în trecut. Oricît au vrut guvernele burgheze să dovedească turnura lor spre democratism prin acordarea reformei agrare, a votului universal, prin recunoașterea organizațiilor de clasă proletare și a consiliilor muncitorești, ca și a altor libertăți democratice, trebuie arătat că aceasta se datorează în mare măsură valului revoluționar al maselor muncitoare, care au impus o serie de transformări democratice.

Mișcarea muncitorească din România întregită înmănunchea capacitățile revoluționare ale proletariatului din toată țara și înrîurea, în acei ani 1918—1920, viața socială și politică a țării. Toate marile acte progresiste ale societății românești din acel timp s-au făcut sub semnul afirmării mișcării muncitorești. Toate schimbările programatice, aparițiile de noi partide, afirmările de noi lideri politici cunoșteau influența factorilor de radicalism determinați de reacția în lanț creată prin adevăratul radicalism revoluționar al clasei muncitoare.

Valul nesfîrșit al grevelor, început în decembrie 1918 și ajuns în culmea sa în toamna anului 1920, era o realitate socială și politică de care clasele dominante trebuiau să țină seama. Confruntările de clasă proletariat-burghezie aveau în urma grevelor, demonstrațiilor acestei perioade, de regulă, un singur cîștigător — muncitorul. Era epoca în care programul democratic al Declarației de la Alba Iulia începuse a se realiza, cînd în ofensivă se aflau acele forțe progresiste capabile să asigure o dezvoltare burghezo-democratică a țării, cînd obiectivele revoluției de la 1848 puteau fi duse pînă la capăt, curățindu-se terenul pentru revoluția socialistă.

Într-un asemenea context de factori, cu retrospectivă și perspectivă istorică, se manifesta avîntul revoluționar al maselor muncitoare din România. Înțelegînd realitățile economice și social-politice ale țării, trecutul, prezentul și concluziile pentru viitor, forțele conducătoare revoluționare puteau elabora tactica și strategia organizațiilor politice muncitorești, se puteau situa pe tărîmul realității. În ultimă instanță, întregul proces de clarificare politică și ideologică din mișcarea muncitorească, propriu perioadei de avînt revoluționar, s-a desfășurat în jurul problemei ce decurgea din optica față de sarcinile mișcării, ale partidului socialist, ale sindicatelor în raport cu situația reală internă și internațională [47]. De la grupurile comuniste — care susțineau pînă în 1921 ideea revoluției proletare mondiale și imediate — pînă la social-democrați — care socoteau

[47] *Forța creatoare a ideilor leniniste*, Editura politică, București, 1970, p. 67.

că sarcina lor e de a educa pe muncitori culturalicește și a obține prin sindicate și memorii, în cadrul legalității regimului capitalist, unele revendicări — se afla toată gama de curente, tendințe, manifestări stîngiste, maximaliste, anarhiste, revoluționare, centriste, social-democrate, reformiste, socialist-mic-burgheze. Aceasta a fost o realitate apărută pe fondul unei mișcări muncitorești și interne, dar și internaționale, cînd Internaționala a II-a dăduse faliment și susținătorii săi continuau prin felurite forme să-i continue spiritul, cînd războiul crease stări de spirit noi, unele anarhice, altele capitularde, cînd forțele cele mai înaintate ale mișcării muncitorești s-au situat pe pozițiile radicalismului revoluționar, de esență comunistă, marxist-leninistă. În toată această efervescență de manifestări proprie mai mult partidului, dominantă a fost orientarea revoluționară, de stînga, celelalte situîndu-se la periferiile mișcării socialiste. Este meritul clasei muncitoare, al maturității sale, de a fi imprimat partidului, organizațiilor sindicale, ale tineretului muncitor un spirit revoluționar, de a fi sprijinit pe acei militanți care reprezentau aripa de stînga a mișcării muncitorești, izolînd pe reformiști sau anarhiști, care continuau să se manifeste, după 1919, mai mult la nivelul conducerilor, în disputele politice și tactice. I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, M. Gh. Bujor, Dumitru Grofu, Constantin Ivănuș, Gh. Niculescu-Mizil, Constantin Popovici, Eugen Rozvan, Ioan Elena, Gheorghe Marin, Leonte Filipescu, Vanghele S. Becheanu, Gh. M. Vasilescu, David Fabian s-au aflat printre purtătorii orientării revoluționare în mișcarea muncitorească, reprezentanți ai aripii de stînga din Partidul socialist. *Declarația de principii* sau programul Partidului socialist din decembrie 1918 stau mărturie orientării revoluționare a mișcării noastre muncitorești, iar programul din mai 1919, disputei din conducerea partidului, în care o vreme au predominat elementele centriste [48]. Nici partidul și nici sindicatele nu mai puteau, la nivelul de radicalizare la care se aflau, a accepta conduceri reformiste după 1918, de aceea liderii social-democrați de dreapta au fost nevoiți treptat să cedeze poziții în favoarea centriștilor. Creșterea avîntului revoluționar, a valului de greve și manifestații de masă muncitorești ridica mereu mai mult la suprafață pe militanții aripii de stînga revoluționare, care, la rîndul lor, prin metodele de organizare și conducere a acțiunilor de masă, contribuiau la afirmarea mai viguroasă a manifestărilor de clasă. Marile demonstrații muncitorești din 13 decembrie 1918, din februarie 1919, grevele generale ale ceferiștilor din vara anului 1919, cu aproape 20 000 de muncitori, ale muncitorilor din Valea Prahovei, cu un număr identic, ale metalurgiștilor și muncitorilor din porturi, ca și greva demonstrativă de solidaritate internațională cu Rusia sovietică și revoluția din Ungaria din iulie 1919 dovedeau situarea fermă a clasei muncitoare pe poziții revoluționare [49]. Reflectarea acestei atitudini a muncitorimii în organizațiile sale politice se va resimți repede prin adeziunea majorității membrilor secțiunilor Partidului socialist, începînd din toamna anului 1919 și pînă în vara anului următor, la ideea creării unui partid de tip nou, revoluționar, care să conducă

[48] *Documente din istoria mișcării muncitorești. 1916—1921*, p. 123—127.

[49] L. Bányai, Gh. Unc, *Poziția mișcării muncitorești revoluționare și democratice din România față de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie*, în *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România*, p. 137—145.

mișcarea revoluționară a maselor cu o mai mare fermitate, care să înlăture resturile reformiste din conducerea Partidului socialist și să adopte un program eliberat de influențe social-democrate [50].

Pe aceste temelii ale realităților mișcării noastre muncitorești și ale organizațiilor sale în plină radicalizare au avut o receptivitate majoră concepțiile leniniste privind partidul revoluționar de tip nou, capabil a răspunde marilor comandamente ale unei mișcări și ale unui partid muncitoresc care să conducă proletariatul și să-l pregătească pentru îndeplinirea misiunii sale istorice [51]. Crearea Internaționalei a III-a a partidelor comuniste a fost salutată de către mișcarea muncitorească din România, în frunte cu aripa stîngă majoritară a Partidului socialist, ca un factor important al acelei etape, cînd se simțea nevoia organizării tuturor detașamentelor politice proletare, eliberate de reformismul Internaționalei a II-a, și a sprijinirii lor reciproce pentru înaintarea generală a mișcării revoluționare din lume. „Pentru a III-a", în accepția muncitorimii române, însemna atunci pentru calea revoluției, pentru calea luptei de clasă ferme, pentru un partid muncitoresc intransigent, cu un program în care socialismul să nu fie un ideal îndepărtat.

Aderarea încă din toamna anului 1919 a unor secțiuni ale Partidului socialist la concepția unui partid comunist, ca și celelalte partide comuniste din Internaționala a III-a, releva curentul puternic din mișcarea muncitorească pentru crearea partidului revoluționar de tip nou. În toamna anului 1920, cînd cele mai multe secțiuni ale P.S.R., inclusiv cea mai mare secțiune, din București, s-au declarat „pentru a III-a", se conturase clar curentul transformării întregului Partid socialist în partid comunist. Aceasta se datora fenomenelor adînci din mișcarea muncitorească, a căror manifestare evidențiа nu existența unui grup sau a unei dezidențe socialiste de stînga, ci predominarea în întregul partid a concepțiilor revoluționare, cu o muncitorime adeptă a principiilor partidului marxist-leninist.

Marele examen practic la care trebuiau să răspundă conducători ai Partidului socialist și masa membrilor partidului, mișcarea muncitorească din întreaga țară și care avea să dovedească pozițiile înaintate cucerite sau carențele ce persistau și modalitatea de înlăturare a lor l-a constituit greva generală din octombrie 1920. După această mare manifestare a capacității revoluționare a proletariatului din România, mișcarea muncitorească va intra într-un rapid proces de clarificare ideologică, politică și organizatorică, la capătul căruia se afla crearea Partidului Comunist Român, în mai 1921.

[50] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 301.

[51] *Forța creatoare a ideilor leniniste*, p. 68.

Greva generală din 1920 — moment însemnat în dezvoltarea mişcării noastre muncitoreşti

CONSTANTIN MĂNESCU, N. G. MUNTEANU

Generată de condiţiile istorice din România anilor postbelici, produs inevitabil şi firesc al ascuţirii contradicţiilor de clasă dintre proletariat şi burghezie, greva generală din octombrie 1920 a marcat un moment deosebit de important în dezvoltarea mişcării muncitoreşti din patria noastră.

Greva generală, care a zguduit puternic temeliile orînduirii burghezo-moşiereşti, a fost rezultatul întregii mişcări greviste, al acţiunilor şi luptelor desfăşurate de proletariat în anii avîntului revoluţionar din 1918—1920, o expresie concentrată a maturizării continue manifestată de clasa muncitoare din România. Acest amplu proces revoluţionar, încununat cu crearea Partidului Comunist Român, a avut ca atribute esenţiale lărgirea, creşterea în amploare şi intensitate a luptelor proletariatului şi aliaţilor săi pentru o viaţă mai bună, pentru pămînt şi libertăţi democratice, pentru progres social, cu un puternic fond de solidaritate internaţională. Clasa muncitoare, afirmată ca forţa cea mai revoluţionară a societăţii încă în a doua jumătate a secolului trecut, şi-a demonstrat şi în această complexă epocă istorică forţa şi vigoarea de participare ofensivă la rezolvarea în spirit de clasă a problemelor fundamentale ale societăţii româneşti, evidenţiindu-se ca o prezenţă activă în marele front al avîntului revoluţionar internaţional.

Pentru înţelegerea cauzelor adînci ce au provocat şirul bătăliilor de clasă din perioada istorică la care ne referim, este necesar să evocăm, succint şi în trăsăturile cele mai generale, situaţia ţării la sfîrşitul anului 1918.

Economia românească, în toate compartimentele sale, se resimţea puternic de pe urma distrugerilor şi pierderilor cauzate de război şi a jafului neîngrădit comis de ocupanţii germani şi austro-ungari (este grăitor să amintim că o mare parte a întreprinderilor industriale îşi încetaseră complet activitatea, iar cele aflate în funcţiune lucrau cu o capaci-

tate de producție foarte redusă)[1]. Starea grea în care se găseau principalele ramuri de producție — reflectată într-o lipsă mare de produse industriale, de bunuri materiale și alimentare de larg consum —, haosul și inflația din domeniul circulației monetare *, politica economică promovată de cercurile conducătoare burghezo-moșierești au făcut ca economia țării să ajungă într-o stare critică.

La aceasta a contribuit, de asemenea, într-o măsură însemnată exploatarea economică-financiară exercitată asupra țării de monopolurile și trusturile imperialiste internaționale, România continuînd să rămînă un domeniu de dispută între monopolurile străine. „În împrejurările grele, financiare și economice postbelice în care se zbătea, România întregită a atras atenția lumii financiare și a capitaliștilor străini care credeau că a sosit momentul pentru a acapara, pe preț de nimic, bogățiile atît de importante ale țării. Ofertele de împrumuturi, de concesiuni, de arendări ale forțelor productive ale țării nu mai conteneau. Unii cereau petrolul românesc pe 90 de ani, pentru a ne împrumuta în schimb o mînă de bani, alții cereau regia drumurilor și a căilor ferate, alții monopolurile statului etc., ca și cum țara era scoasă la mezat pentru incapacitate incurabilă de a se administra și lecui de criza economică, chiar a doua zi după ce fusese capabilă și dăduse dovadă de eroism și supreme sacrificii..." [2].

În opoziție cu masele largi, care doreau refacerea rapidă a economiei, însoțită de îmbunătățirea nivelului de trai, de făurirea unor rînduieli sociale mai drepte, și-și încordau la maximum eforturile, făceau sacrificii, clasele stăpînitoare au căutat să arunce asupra oamenilor muncii întreaga povară a urmărilor războiului, să-și sporească profiturile, intensificînd exploatarea maselor muncitoare și jefuirea bogățiilor țării, practicînd o speculă deșănțată și o politică de investiții orientată cu predilecție în sfera neproductivă. Înfăptuită în atare împrejurări, refacerea economică a fost marcată de un ritm lent, ritm impus și de coalizarea, pe plan politic, a unor cercuri importante ale burgheziei cu moșierimea și de menținerea unor importante rămășițe feudale în agricultură, ceea ce a frînat creșterea economică, a adîncit exploatarea maselor muncitoare.

Patronii, avînd sprijinul statului, tindeau să prelungească ziua de lucru, să-și asigure în continuare „dreptul" de a concedia arbitrar lucrătorii, de a le impune amenzi și reține din salarii, căutau să eludeze prevederile legilor referitoare la dreptul muncitorilor la repaus săptămînal și la concedii de odihnă. Distrugerea sau avarierea a numeroase întreprin-

[1] „Buletinul industriei" nr. 4—5/1920, nr. 7—9/1921 ; *Enciclopedia României*, vol. III, p. 606 ; „Analele statistice și economice" nr. 9—10/1925, p. 3 ; *Industria și bogățiile naturale din Ardeal și Banat*, Cluj, 1927, p. 51 ; Pagubele materiale au fost evaluate la 72 miliarde de lei aur (Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate. 1823—1933*, București, 1934, p. 477).

* În perioada de după război, pe teritoriul țării au circulat nu mai puțin de patru monede : leul emis de Banca Națională a României, leul așa-zis „nou", emis de Banca generală română la cererea ocupanților, coroana austro-ungară și rubla. Circulația mai multor monede a generat nenumărate acțiuni și operații cu un pronunțat caracter speculativ, aducătoare de mari profituri, legate mai ales de schimbarea diferitelor monede cu leul emis de B.N.R.

[2] Mitiță Constantinescu, *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România*, București, 1930, p. 56.

deri în timpul războiului, lipsa de materii prime, goana marii burghezii după profituri au fost factorii care au contribuit la creşterea numărului muncitorilor fără lucru, ceea ce a impus pe planul luptei de clasă ca revendicare importantă a proletariatului asigurarea dreptului la muncă [3]. Pe lîngă cele arătate, creşterea chiriilor, a impozitelor către stat, a preţurilor produselor de primă necesitate, foametea şi bolile ce bîntuiau au contribuit la adîncirea nemulţumirilor clasei muncitoare [4].

Prăpastia adîncă dintre cei doi poli ai societăţii — al celor avuţi şi al celor neavuţi —, contrastul izbitor dintre mizeria, lipsurile de tot felul ale majorităţii populaţiei şi viaţa de huzur a claselor dominante, dintre puţinele drepturi politice, democratice ale maselor şi samavolniciile celor bogaţi, au dus la ascuţirea puternică a contradicţiilor de clasă din România, manifestată în creşterea furtunoasă, fără precedent, a luptelor populare, avînd în frunte clasa muncitoare.

Maturizîndu-se din punct de vedere politic, clasa muncitoare din ţara noastră a imprimat un conţinut superior, dinamism şi combativitate luptelor purtate de forţele progresiste şi democratice împotriva rînduielilor burghezo-moşiereşti, exercitînd o puternică influenţă asupra întregului curs al dezvoltării României moderne. Amplitudinea valului revoluţionar evidenţiază o trecere rapidă a mişcării muncitoreşti de la acţiuni şi cerinţe mai mult sau mai puţin limitate şi parţiale la revendicări şi bătălii de anvergură, la greve generale pe ramuri de producţie, pe oraşe, pe regiuni, pînă la greva generală din octombrie 1920, ce a cuprins în vîltoarea sa întregul proletariat român.

Nu ne propunem să descriem în detaliu procesul grevist început în lunile noiembrie-decembrie 1918 şi ajuns la punctul culminant odată cu greva generală, ci intenţionăm să desprindem doar unele caracteristici generale ale luptelor proletare, semnificaţia lor pentru dezvoltarea în lărgime şi profunzime a mişcării noastre muncitoreşti [5].

În pofida terorii, stării de asediu, arestărilor şi schingiuirilor, lupta clasei muncitoare a evoluat fără încetare, crescînd în amploare şi orga-

[3] „Socialismul" din 21 noiembrie 1918 ; „Muncitorul socialist" (Brăila) din 30 noiembrie 1919 ; „Tribuna socialistă" (Cluj) din 13 iunie 1920.

[4] Date în legătură cu raportul dintre salariile nominale şi nivelul preţurilor, ca şi cu situaţia generală a muncitorimii, vezi în : „Buletinul statistic al României" nr. 6—7/1921 ; „Socialismul" din 1918—1920 ; „Minerul" (Cluj) din 1920 ; „Muncitorul căilor ferate" din 1920 ; „Chemarea" din 1920 ; „Social-democraţia" din 1920 ; „Arbeiter Zeitung" (Timişoara) din 1920 ; „Tribuna socialistă" (Cluj) din 1919 şi 1920 ; „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 5/1960; Dumitru Pop, *Scumpetea*, Bucureşti, 1919 ; *Greva generală din România. 1920*, Editura politică, Bucureşti, 1960, p. 35—49.

[5] Vezi : *Greva generală din România. 1920* (cap. II) ; Gh. Unc, C. Mocanu, *13 Decembrie 1918*, Editura politică, Bucureşti, 1968 ; Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România. 1890—1970*, Bucureşti, 1970 ; *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene (1914—1944)*, Muzeul regional Hunedoara-Deva, 1966 ; *În sprijinul Republicii ungare a sfaturilor — 1919. Documente şi amintiri*, Editura politică, Bucureşti, 1969; C. Mocanu, *Mişcarea grevistă din 1920, premergătoare grevei generale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 1/1960, p. 41—65 ; Gheorghe Unc, *O jumătate de veac de la marile bătălii greviste ale proletariatului din România (1919)*, în „Anale de istorie" nr. 6/1969, p. 52—64.

nizare. Prin greve și demonstrații de masă impresionante, organizate de Partidul socialist și sindicate, muncitorimea a reușit să repurteze succese importante, printre care introducerea zilei de lucru de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, limitarea sau desființarea amenzilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, acordarea de alocații etc. Aceste lupte au dat o grea lovitură legilor și ordonanțelor care interziceau organizarea de demonstrații muncitorești, au făcut să crească prestigiul Partidului socialist, al militanților revoluționari. Referindu-ne la ambianța revoluționară a acelor vremi, putem spune că aproape nu a fost zi în care să nu se declare o grevă sau o manifestație muncitorească.

Radicalizarea sensibilă a mișcării muncitorești s-a reflectat și în afluxul maselor spre Partidul socialist, spre organizațiile sindicale și de tineret revoluționar, care, după război, și-au reluat activitatea în mod legal pe cuprinsul întregii țări. Partidul socialist a devenit un puternic partid de masă, numărul membrilor săi ridicîndu-se, în scurt timp, la 100 000 ; sindicatele, conduse de Partidul socialist, au ajuns să cuprindă peste 200 000 de muncitori ; a crescut, totodată, numărul celor cuprinși în cercurile socialiste ale tineretului.

Partidul socialist a organizat acțiuni de masă, o activitate largă politică-ideologică prin intermediul presei, a demascat asuprirea și exploatarea de la tribuna parlamentului, militînd pentru apărarea și impunerea unor largi drepturi democratice. Creșterea avîntului mișcării revoluționare s-a reflectat în maturizarea treptată a partidului, în întărirea considerabilă a forțelor de stînga, majoritare în partid, permițînd acestor forțe să militeze cu tot mai multă energie pentru reașezarea partidului clasei muncitoare pe baze consecvent revoluționare. Din acest punct de vedere, schimbarea, în noiembrie 1918, a titulaturii de partid social-democrat în Partidul Socialist din România a semnificat nu o simplă schimbare de denumire, ci un act cu conținut politic, oglindind afirmarea distanțării, repudierea partidelor social-democrate „clasice", care, renunțînd la spiritul revoluționar, trecuseră în multe țări pe pozițiile colaborării cu burghezia, ale oportunismului și reformismului.

Mișcarea socialistă se afirma ca o largă și cuprinzătoare mișcare de masă, reunind proletariatul industrial și antrenînd însemnate pături muncitoare neproletare la acțiunea de înfăptuire a unor transformări sociale progresiste. Înseși autoritățile erau nevoite să recunoască că muncitorii, „care erau cei mai loviți în interesele lor, au fost determinați să-și îndrepte privirile către socialism, care, după concepția lor, părea că găsise formula precisă pentru ușurarea în primul rînd a situației lor economice" [6].

Din conținutul intrinsec al marilor acțiuni muncitorești din anii 1918—1920 se desprinde, ca o trăsătură primordială, ridicarea la o tensiune foarte înaltă a conștiinței revoluționare a muncitorimii. Pe acest fond, în focul luptelor, s-au născut comitetele de fabrică, consiliile muncitorești, ca organe proletare permanente, menite să reprezinte interesele muncitorimii în fața autorităților și patronilor, să ajute la organizarea și conducerea acțiunilor politice ale clasei muncitoare.

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 213, fila 7.

Forţa grevelor s-a exprimat elocvent în acţiunile de solidaritate ale celor ce muncesc prin greve de susţinere sau de simpatie. În momentul în care lucrătorii dintr-o întreprindere se ridicau la luptă, muncitorii din aceeaşi ramură de producţie sau din localitatea respectivă se solidarizau imediat cu greviştii declarînd greve de simpatie. „Trebuie — scria „Socialismul" — o puternică conştiinţă şi o adîncă înţelegere a interesului de clasă pentru ca lucrătorii să ia parte efectivă la lupte ce nu privesc direct şi nemijlocit interesul breslei lor. O admirabilă intuiţie a interesului general de clasă i-a determinat să se solidarizeze efectiv cu muncitorii din toate breslele şi de pe tot cuprinsul ţării" [7]. Mişcarea largă de solidaritate a oamenilor muncii a imprimat acţiunilor greviste un caracter de masă, ducînd la întărirea continuă a frontului antipatronal. În cursul confruntărilor de clasă, la care au participat înfrăţiţi, alături de muncitorii români, muncitorii naţionalităţilor conlocuitoare, s-a făurit unitatea de acţiune a proletariatului de pe întreg cuprinsul ţării.

Grevele au reprezentat „o armă foarte puternică de propagandă directă pentru dezvoltarea conştiinţei de clasă... a maselor muncitoreşti neorganizate încă" [8], o şcoală politică vie pentru zeci de mii de oameni ai muncii din cele mai diferite clase şi pături sociale. Lupta susţinută a muncitorilor a constituit un îndemn la acţiune pentru mase de funcţionari, intelectuali, meseriaşi, mici burghezi şi pături ale ţărănimii, fiecare fiind interesat în satisfacerea propriilor revendicări (majorarea salariilor în raport cu scumpetea, micşorarea impozitelor, dobîndirea de pămînt).

În fruntea acţiunilor greviste s-au aflat principalele detaşamente ale proletariatului, din ramurile de bază ale industriei, care au impulsionat la luptă şi pe muncitorii din micile întreprinderi, chiar din cele mai neînsemnate localităţi.

Lupta proletariatului din România pentru îmbunătăţirea condiţiilor economice şi social-politice s-a îmbinat cu acţiunile de solidaritate ale poporului român cu luptele revoluţionare ale altor popoare. Solidarizarea faţă de primul stat al muncitorilor şi ţăranilor — Rusia sovietică — s-a împletit strîns cu manifestările internaţionaliste faţă de Republica sovietică a sfaturilor din Ungaria.

Furtunoasa dezvoltare a acţiunilor greviste a silit clasele stăpînitoare să ţină seama, într-o bună măsură, de revendicările maselor muncitoare, să facă, vremelnic, unele concesii, dintre care pe primul plan se aflau reforma electorală şi legiferarea reformei agrare, proclamarea egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate ş.a.

Pe temelia acestui avînt revoluţionar s-a produs o schimbare profundă în modul de a gîndi al clasei muncitoare, exprimată în dezvoltarea aripii stîngi revoluţionare din Partidul socialist şi din sindicate şi în hotărîrea de a rupe cu reformismul Internaţionalei a II-a. Odată cu sfîrşitul anului 1919 şi începutul anului 1920, tot mai multe organizaţii locale ale Partidului Socialist din România s-au pronunţat pentru transformarea partidului socialist în partid comunist şi afilierea sa la Internaţionala a III-a, creată de Lenin, pentru adoptarea unei linii consecvent revolu-

[7] „Socialismul" din 21 august 1919.
[8] „Socialismul" din 26 iunie 1919.

ţionare. În acest sens s-a pronunţat Secţiunea din Bucureşti a Partidului socialist, urmată de celelalte secţiuni din întreaga ţară. Transformarea Partidului socialist într-un partid de tip nou, se arăta în darea de seamă a Secţiunii Bucureşti pe anul 1919, se impune „cu atît mai mult cu cît creşterea extraordinară a mişcării, cu revoluţionarea continuă a marilor mase muncitoreşti, este absolută nevoie de un program hotărît şi clar, care să dea putinţă maselor să poată preîntîmpina evenimentele şi să ajungă mai repede la realizarea idealului socialist“ [9].

Începînd de la jumătatea lunii martie şi pînă în prima decadă a lunii octombrie 1920, mişcarea muncitorească a parcurs o etapă deosebită a anilor avîntului revoluţionar. Este etapa acţiunii de apărare a revendicărilor economice, sociale şi politice cucerite în perioada precedentă, de generalizare la scara întregii ţări şi de recunoaştere a lor prin lege ; în acelaşi timp, este etapa încheierii procesului de consolidare a organizaţiilor Partidului socialist şi de organizare a muncitorilor, a funcţionarilor şi salariaţilor agricoli în sindicate, etapa luptei pentru apărarea organizaţiilor muncitoreşti, de cucerire a dreptului de grevă. În cursul anului 1920 s-a accentuat afirmarea puternică a muncitorimii şi a organizaţiilor sale în viaţa social-politică a ţării, s-a accelerat procesul de răspîndire a ideilor socialismului, paralel cu consolidarea caracterului unitar al mişcării muncitoreşti pe plan naţional.

Noua fază a luptelor de clasă s-a caracterizat prin împletirea grevelor cu mari demonstraţii, mitinguri şi acţiuni muncitoreşti, ce au imprimat bătăliilor proletariatului şi mai multă combativitate. Astfel, greva generală a minerilor din Valea Jiului (martie), greva generală a ceferiştilor şi muncitorilor din celelalte ramuri ale transporturilor (aprilie-iunie), greva metalurgiştilor din Bucureşti (martie-septembrie), manifestaţiile potrivnice legii Trancu-Iaşi şi multe alte acţiuni au pus la ordinea zilei — în condiţiile adoptării de către guvernanţi a unor măsuri vizînd înăbuşirea prin forţă a luptelor revoluţionare —, ca o problemă de stringentă necesitate, adoptarea şi aplicarea în practică a unei forme superioare de acţiune — greva generală pe întreg cuprinsul ţării. Sub directa îndrîurire a elementelor revoluţionare, la mitinguri şi adunări, muncitorii cereau tot mai insistent conducerii Partidului socialist şi sindicatelor să treacă la declanşarea grevei generale.

O examinare atentă a evoluţiei mişcării greviste în anul 1920 evidenţiază faptul că în lunile mai-iunie au existat cele mai favorabile condiţii pentru desfăşurarea cu succes a grevei generale. Cabinetul Averescu-Argetoianu guverna prin jurnale ale Consiliului de Miniştri şi prin decrete. Politica lui socială se dovedise stearpă, căci reforma agrară promisă era tergiversată, în timp ce Decretul privind reglementarea conflictelor colective de muncă primise riposte dintre cele mai ameninţătoare prin grevele muncitorilor din întreprinderile statului. Cît priveşte politica economică a acestui guvern, roadele ei erau departe de a mulţumi vreo categorie socială, ducînd, implicit, la scăderea popularităţii guvernului Averescu.

Dar conducătorii mişcării muncitoreşti au pierdut momentul lui 1 Mai 1920, cînd, cu o pregătire corespunzătoare, demonstraţiile prilejuite

[9] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921*, Editura politică, Bucureşti, 1966, p. 282.

de Ziua solidarității muncitorești internaționale s-ar fi putut transforma în grevă generală, contribuind la înfrîngerea în alegeri a Partidului poporului, care se afla la guvern. S-ar fi putut folosi atunci activitatea celor 20 de deputați socialiști — aleși în luna mai, în ciuda tuturor manevrelor la care a recurs guvernul prin ministrul de interne C. Argetoianu — pentru a sprijini de la tribuna parlamentului mișcarea grevistă, pentru a demasca eficace politica guvernului și a crea în opinia publică o stare de spirit favorabilă grevei generale.

În loc de toate acestea, conducerile centrale ale organizațiilor muncitorești au înlesnit guvernului Averescu-Argetoianu — prin acceptarea unui „armistițiu" în legătură cu greva lucrătorilor de la C.F.R. și alte întreprinderi de transporturi — să obțină un răgaz pentru a pregăti, în ultimă instanță, înăbușirea mișcării muncitorești. Evenimentele din lunile mai-iunie 1920 demonstrează că în conducerea organelor centrale ale Partidului socialist și sindicatelor se manifesta influența reformismului, că aceste conduceri exprimau tendințe care le situau nu în fruntea maselor, ci în coada lor.

Dinamica luptei de clasă a dus cu necesitatea generată de logica ei internă și de condițiile generale ale momentului istoric spre greva desfășurată pe întinsul întregii țări. Ca urmare a cererilor insistente ale maselor muncitoare, la 10 octombrie 1920 s-a întrunit Consiliul general lărgit al Partidului socialist și sindicatelor, care, potrivit ordinii de zi prestabilite, a adoptat statutul ce consfințea realizarea unității organizatorice a mișcării muncitorești pe scară națională, prin unirea tuturor partidelor socialiste regionale într-un partid unic ; în primul său articol, statutul consfințea drept principiu de căpetenie lupta Partidului socialist „pentru cucerirea puterii politice și aplicarea dictaturii proletariatului..." [10].

Datorită presiunii maselor, atitudinii elementelor revoluționare, Consiliul general a luat în dezbatere și chestiunea grevei generale. Discuțiile îndelungi și furtunoase au relevat din nou punctele de vedere deosebite, liniile tactice radical diferite existente în mișcare în privința adoptării mijloacelor și metodelor de luptă celor mai eficace în confruntarea muncitorimii cu clasele exploatatoare. Unii lideri, aflați în minoritate, s-au declarat potrivnici grevei generale, susținînd că ar fi ineficace, că nu ar fi fost momentul potrivit pentru declanșarea ei. În spatele acestor explicații se ascundeau atitudini mai vechi, concepții potrivit cărora rolul grevei era minimalizat sau negat ca formă de luptă, inclusiv în situația de avînt revoluționar. În aceste „argumente" se descifrează cu claritate poziția reformistă de împiedicare a grevei generale. Cei mai mulți dintre participanți, dînd expresie deziderатului susținut cu hotărîre de masele muncitorești din toată țara, de multe secțiuni locale ale partidului și uniuni sindicale, s-au pronunțat pentru adoptarea acestei înalte forme de acțiune revoluționară, considerată a fi singura în măsură să impună rezolvarea cerințelor muncitorești, apărarea drepturilor și libertăților democratice.

În ultimă instanță, Consiliul general s-a declarat de acord cu proclamarea grevei generale, trecîndu-se la redactarea memoriului către guvern, document în care au fost formulate o seamă de revendicări de bază

[10] *Documente din istoria P.C.R. 1917—1922*, E.S.P.L.P., București, 1956, ediția a II-a, p. 274.

ale muncitorimii, ca : respectarea dreptului și libertății complete de organizare, întrunire și de presă și recunoașterea delegațiilor și consiliilor muncitorești în toate întreprinderile, suspendarea aplicării legii pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, retragerea armatei din toate fabricile, uzinele și atelierele, desființarea efectivă a stării de asediu și a cenzurii, încetarea evacuării forțate a muncitorilor, mărirea salariilor lucrătorilor statului ș.a. [11] În cazul în care guvernul nu le va aproba — se arăta în memoriu —, muncitorii vor declara greva generală. Din analiza acestui document sintetic, coroborat cu altele, emanate de mișcare înainte, ca și în timpul acțiunii, rezultă că la izvorul grevei generale au stat situația grea economică a clasei muncitoare, necesitatea apărării drepturilor și libertăților cucerite de mase, deci importante deziderate politice întrepătrunse intim cu revendicările economice propriu-zise.

Unul dintre aspectele esențiale ale problematicii grevei generale care se impune analizei privește conducerea ei politică-organizatorică. Trebuie arătat că, în acele momente, Partidul socialist, sindicatele muncitorești reprezentau o forță politică cu o bogată experiență în îndrumarea și canalizarea mișcării revendicative proletare, dispuneau de o structură și rețea organizatorică în măsură să răspundă sarcinilor izvorîte din desfășurarea grevei generale. Mai mult, ideologia socialistă despre grevă era foarte bine cunoscută, mișcarea muncitorească din România dispunînd de o însemnată experiență în susținerea acțiunilor revendicative.

Cu toate acestea, elementele reformiste din conducerea Partidului socialist și sindicatelor, acceptînd soluția grevei, nu au avut de gînd să întreprindă acțiuni reale, curajoase, mobilizatoare în vederea impunerii cerințelor din memoriu, ceea ce a determinat o serie de deficiențe în organizarea și desfășurarea grevei pe plan central și local, încît în unele locuri nu se știa precis ce era de făcut. În țară, peste tot, se vorbea de grevă, dar, așa cum declara mai tîrziu secretarul Comisiei locale a sindicatelor din București, Ion Burcă, „nu știam nimic precis și nici n-am primit instrucțiuni de la consiliu asupra celor ce aveam de făcut" [12].

Slăbiciuni în ceea ce privește pregătirea temeinică a bătăliei au rezultat din conceperea greșită, de natură reformistă, a grevei generale, ca o simplă părăsire a lucrului, ca o încrucișare a brațelor, concretizată în directiva ca în timpul grevei muncitorii să stea acasă, să nu facă demonstrații, manifestații de orice fel : „Muncitori, păstrați-vă calmul, nu lăsați să fiți provocați, răbdați, suferiți cum ați suferit viața întreagă — aceasta este soarta voastră în societatea nedreaptă de azi — și victoria, începutul victoriei mari de mîine, va fi de partea voastră" [13]. O asemenea orientare demobilizatoare, ce ignora pe de o parte forța clasei muncitoare, spiritul revoluționar de luptă de care erau cuprinse masele, combativitatea și eroismul lor dovedit în acei ani, iar pe de altă parte făcea abstracție de pregătirea foarte serioasă făcută de guvernanți pentru reprimarea grevei, s-a dovedit extrem de dăunătoare. Nu întîmplător minis-

[11] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 509—513.

[12] Citat după : M. Roller, *1920. Contribuție la istoria socială a României*, Piatra Neamț, 1937.

[13] „Socialismul" din 20 octombrie 1920.

trul de interne nota în zilele premergătoare furtunii că „greva generală nu va rezista — de va fi proclamată — primelor măsuri de autoritate", declarîndu-se, cu satisfacție, „sigur de victorie" [14].

Clasa muncitoare, militanții ei cei mai înaintați s-au situat însă pe poziția luptei dîrze, hotărîte. S-au luat măsuri, mai ales locale, care, fără a fi suficiente, mai ales în legătură cu coordonarea organizatorică din partea conducerii centrale, au jucat un rol însemnat în pregătirea declanșării luptei. Sediile Partidului socialist, ale sindicatelor erau pline de freamăt, erau loc de întîlnire al muncitorilor veniți să afle ce se mai întîmplă, să primească directive, îndrumări.

La București, Ploiești, Timișoara, Cluj, Galați, Brăila, Iași, Sibiu, Arad, Brașov, Turnu-Severin și în alte numeroase localități, muncitorii, conduși de elementele revoluționare din partid și comitetele sindicatelor, au ales comitete de grevă pe întreprinderi sau chiar pe orașe, inclusiv comitete de rezervă, care să intre în funcțiune în eventualitatea arestării membrilor aleși inițial ; s-au trimis delegați în întreprinderile din jurul orașelor respective pentru a mobiliza la luptă pe toți muncitorii, organizați sau neorganizați ; în unele centre au fost luate măsuri de creare a fondurilor de rezistență, s-au pregătit adunări și demonstrații, au fost stabiliți oameni de legătură și agitatori, s-au răspîndit manifeste, apeluri, chemări la grevă.

Atitudinea liderilor reformiști, care s-au cramponat de menținerea cu orice preț a liniei tactice legaliste, reușind s-o impună în general ca metodă de acțiune, nu a permis stabilirea măsurilor organizatorice necesare asigurării conducerii centralizate a luptelor ; mai mult, această linie tactică nu a avut darul să mobilizeze, să mențină treaz spiritul revoluționar al muncitorimii. Astfel, în documentul *Către opinia publică* se scria că „greva generală este actul eroic al unor cetățeni care nu doresc decît liniștea internă prin domnia legilor". O asemenea poziție evidențiază, fără putință de tăgadă, că liderii reformiști au consimțit fără convingere la această bătălie de clasă, timorați de felul în care guvernul a primit memoriul, de intensele pregătiri militare, de întreaga atmosferă de teroare creată de autorități în vederea reprimării grevei.

Trecînd peste toate greutățile, în după-amiaza zilei de 20 octombrie 1920, cînd s-a dat semnalul, într-o atmosferă de înălțător entuziasm, proletariatul din România a pornit la luptă. Zeci și zeci de mii de muncitori de pe întreg cuprinsul țării, avînd în frunte comitetele de grevă alese din inițiativă locală și îndrumate de elemente revoluționare, s-au ridicat la luptă. Nu a existat oraș, centru industrial în care muncitorimea să nu se încadreze treptat în această mare încleștare cu dușmanul de clasă. Se poate aprecia, ținînd seama de faptul că în România acelor ani exista circa o jumătate de milion de lucrători salariați [15], că la grevă au luat parte muncitorii din toate regiunile țării și din toate ramurile economiei, că în numeroase locuri au participat tehnicieni și specialiști din întreprinderile statului, ofițeri ai marinei comerciale, numeroși funcționari, învățători și profesori — că aproape o jumătate de milion de oameni s-au încadrat în

[14] C. Argetoianu, *Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri*, partea a VI-a, nr. 2/1, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 8 591, p. 512.

[15] *Situația clasei muncitoare din România. 1914—1944* (sub redacția lui N. N. Constantinescu), Editura politică, București, 1966, p. 100.

rîndurile grevei generale, număr grăitor prin el însuşi pentru gradul de antrenare şi mobilizare a muncitorimii într-o asemenea uriaşă acţiune de masă, reflectînd marele potenţial revoluţionar al clasei muncitoare din patria noastră, care şi de această dată s-a dovedit a fi exponentul celor mai înaintate năzuinţe ale poporului.

Cuprinse de panică, clasele dominante au trecut la măsuri violente de reprimare. În Bucureşti s-a instituit starea de asediu, iar în toată ţara cenzura ; lucrătorii întreprinderilor statului au fost mobilizaţi sau rechiziţionaţi prin ordine de chemare, măsură extinsă şi la întreprinderile comunale sau particulare ; cartierele muncitoreşti au fost invadate de armată şi poliţie, iar sediile organizaţiilor clasei muncitoare devastate şi închise ; s-au operat arestări masive ; cei mai dîrji exponenţi ai muncitorimii au fost arestaţi, maltrataţi, schingiuiţi.

În faţa terorii şi represiunilor, muncitorii au rezistat prin greve pasive. Ei au părăsit lucrul, au înlocuit comitetele de grevă arestate cu cele de rezervă, în multe centre şi uzine au organizat, datorită muncii elementelor revoluţionare, acţiuni deschis-ofensive : demonstraţii, întruniri etc. Un merit deosebit în desfăşurarea acestor acţiuni l-au avut elementele revoluţionare din aripa de stînga a Partidului socialist, membrii grupurilor comuniste din cadrul acestei aripi şi o serie de activişti ai organizaţiilor profesionale, care, aleşi de muncitori în fruntea comitetelor de grevă, s-au străduit să găsească formele şi metodele cele mai potrivite în situaţia concretă, depăşind astfel linia tactică pasivă impusă. Activitatea lor nu a putut căpăta un caracter general, ci a cuprins numai unele întreprinderi, ramuri de producţie sau oraşe. Lipsa unei conduceri centrale, care să dea îndrumări, să coordoneze, elaborînd directive clare şi eficiente în momentele grele, a creat confuzie şi dezorientare în rîndurile muncitorilor [16].

Procesul părăsirii lucrului poate fi reprezentat printr-o curbă cu începutul în ziua de 20 octombrie (acest punct de referinţă reprezintă un nivel înalt al mişcării greviste), cu o ascensiune puternică, aproape verticală, atingînd punctul maxim în zilele de 21 şi, mai ales, 22 octombrie, după care urmează o uşoară descreştere, îndeosebi începînd din ziua de 25 octombrie ; la 28 octombrie descreşte brusc — este momentul cînd conducerea Partidului socialist a hotărît încetarea grevei —, dar nu încetează, deoarece acţiunea, impulsionată de elementele revoluţionare, mai continuă, parţial, în unele locuri chiar pînă la jumătatea lunii noiembrie. Acţiunile greviste de după 28 octombrie argumentează, prin ele însele, că muncitorimea nu a recunoscut integral decizia de reluare a lucrului, că reintrarea în uzine şi fabrici a celei mai mari părţi a greviştilor s-a făcut numai în împrejurările represiunii şi terorii atroce declanşată de guvernanţi, precum şi datorită dezorientării create în lipsa unui sistem de informare sigur şi prompt.

Privită în perspectiva istorică a celor 50 de ani ce au trecut, greva generală apare în toată plenitudinea şi însemnătatea ei. Deşi înăbuşită, a avut, atît prin amploarea acţiunilor muncitoreşti cît, mai ales, prin ur-

[16] Ştefan Muşat, *Mişcarea muncitorească în anii avîntului revoluţionar. Crearea Partidului Comunist Român (1918—1921)*, în „Anale de istorie" nr. 3/1969, p. 80.

mările sale asupra evoluției ideologice și organizatorice din mișcarea muncitorească, o semnificație remarcabilă.

Greva generală din octombrie 1920 a fost cea mai puternică și mai cuprinzătoare ridicare la luptă a muncitorimii din România, prima mare acțiune a proletariatului desfășurată unitar la scara întregii țări, care se adaugă, ca un bun de preț, nobilelor tradiții revoluționare ale poporului român. În timpul evenimentelor revoluționare din octombrie 1920 s-a reliefat cu pregnanță însemnătatea unității și solidarității clasei muncitoare în lupta împotriva exploatării și asupririi. Proletariatul din România a acționat în această încleștare de clasă unitar, pe baza intereselor comune, s-a opus claselor dominante ca o întreagă clasă socială.

Continuare și culme a acțiunilor muncitorești anterioare, greva generală, prin vastele sale proporții, a ilustrat plenar avîntul revoluționar al proletariatului, combativitatea, hotărîrea și forța sa de luptă. Muncitorimea română depășise etapa acțiunilor în vederea atingerii unor interese economice de moment și, privind tot mai mult în viitor, își revendica cu tărie neclintită dreptul la o viață mai bună, exprima în confruntarea deschisă cu clasele stăpînitoare interesele vitale ale întregului popor muncitor. „Prin amploarea și combativitatea sa revoluționară — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu —, greva generală a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România ; ea a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc. Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni" [17].

Greva generală a fost reprimată de forțele armate ale statului burghezo-moșieresc. Guvernul Averescu s-a grăbit să adopte măsuri de represiune violentă ce urmăreau lichidarea mișcării muncitorești : participanților la grevă li s-au intentat procese, au fost dizolvate consiliile muncitorești, au fost închise sediile Partidului socialist și ale sindicatelor. Sub teroarea forței brutale, menită să dea asigurări de liniște patronatului, muncitorii bănuiți de activitate revoluționară au fost concediați, în timp ce peste tot s-a operat o scădere masivă a salariilor. În același timp, clasele exploatatoare au fost puse în situația de a ține seama de forța politică pe care o reprezenta proletariatul, de a căuta noi linii directoare în problema muncitorească. Cercurile guvernante au încercat să îmbine măsurile represive cu elaborarea unor legi demagogice privind munca și relațiile acesteia cu capitalul, care să ducă la dezorientarea și demobilizarea clasei muncitoare.

Prin revendicările de interes general pentru masele populare, prin cerința de a se îmbunătăți condițiile de existență ale oamenilor muncii, greva generală a trezit simpatii în opinia publică ; ea a avut, totodată, ecou în mișcarea muncitorească internațională.

Încetarea grevei și reluarea lucrului nu au însemnat nicidecum înfrîngerea mișcării muncitorești, a cărei activitate a continuat, în ciuda multiplelor greutăți, sub alte forme, corespunzător situației.

[17] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 351—352.

Urmarea directă și imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de clarificare ideologică, de delimitare de reformism în rîndurile mișcării socialiste, pe baza experienței proprii, dobîndită în cursul luptei de către sutele de mii de muncitori. Cu toate strădaniile guvernanților și ale susținătorilor ordinii burgheze de a abate clasa muncitoare de la lupta de clasă, marea majoritate a membrilor Partidului socialist și ai sindicatelor au rămas credincioși principiilor revoluționare, dezicîndu-se și combătînd, în lumina experienței recente a grevei generale, concepțiile oportuniste, reformiste.

Pornind de la convingerea fermă că voința și dîrzenia proletariatului sînt de neînfrînt, că ridicarea la luptă din octombrie 1920 nu a fost decît o verigă a unui șir lung de bătălii, avînd ca țel final izbînda socialismului, elementele înaintate muncitorești au pus la ordinea zilei necesitatea creării partidului consecvent revoluționar al proletariatului, capabil să-l organizeze și să-l conducă la îndeplinirea menirii sale istorice. Datorită faptului că Partidul socialist nu a fost transformat la timp în partid comunist, el nu a fost în stare să conducă cu sorți de izbîndă o mare acțiune de masă — se arăta într-un manifest adresat muncitorimii la numai o săptămînă de la încetarea oficială a grevei [18].

Sub imperiul voinței maselor, elementele oportuniste de dreapta au fost împinse la periferia mișcării, în timp ce aripa de stînga revoluționară s-a consolidat tot mai mult. Muncitorimea își îndrepta privirea spre alegerea unor conducători din propriile rînduri, verificați în focul luptelor, stimați de mase și bucurîndu-se de încrederea acestora. Această infuzie de elemente revoluționare din rîndurile muncitorilor a creat după greva generală și pînă în ajunul făuririi partidului comunist o puternică bază de masă pentru majoritatea membrilor Partidului socialist. Consecințele s-au făcut simțite asupra întregului curs de radicalizare a Partidului socialist, de trecere a sa pe poziții marxist-leniniste, de însușire a principiilor partidului de tip nou, de delimitare clară în conducerea partidului a curentului de stînga, comunist [19].

Ca o trăsătură dominantă a epocii imediat următoare grevei generale se relevă consecvența cu care aripa stîngă, revoluționară — în care se înscriu pe poziții sensibil apropiate, înrîurindu-se, și grupurile comuniste —, majoritară în Partidul socialist și sindicate, a luptat împotriva reformismului și oportunismului. Procesul de delimitare ideologică și organizatorică s-a reflectat cu putere în întreaga activitate a partidului, în presa sa și, mai distinct, în cursul lucrărilor Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921. Cu acest prilej s-a produs înfrîngerea decisivă a social-democraților de dreapta și punerea în minoritate a fracțiunii centriștilor (care făceau încercări de „împăcare" între stînga și dreapta în numele unității partidului), dovadă a schimbării hotărîtoare a raportului de forțe în favoarea aripii revoluționare. Prin aceasta s-au deschis noi posibilități de acțiune cu toate for-

[18] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 537.

[19] Titu Georgescu, *Concepția lui Vladimir Ilici Lenin despre partidul de tip nou. Crearea Partidului Comunist Român — întruchipare a leninismului*, în *Forța creatoare a ideilor leniniste*, Editura politică, București, 1970, p. 73.

țele în vederea pregătirii, din punct de vedere politic, ideologic și organizatoric, a congresului făuririi partidului comunist [20].

Congresului întrunit la 8 mai 1921 i-a revenit misiunea istorică de a consfinți, prin lucrările și hotărîrile sale, transformarea Partidului socialist în partid comunist — încununare a învățămintelor acumulate de clasa muncitoare în anii avîntului revoluționar, în timpul grevei generale.

Examinînd problemele fundamentale ale mișcării muncitorești înscrise la ordinea de zi, congresul a acordat o atenție deosebită raportului privind activitatea Comitetului Executiv al Partidului socialist în anii de după război, arătîndu-se că muncitorimea s-a convins de inutilitatea moderației în lupta contra burgheziei, de necesitatea acțiunii revoluționare consecvente [21]. Majoritatea delegaților care au luat cuvîntul asupra raportului, Gh. Niculescu-Mizil, Dumitru Grofu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Eugen Rozvan, Elek Köblös ș.a., au criticat cu asprime vechiul Comitet Executiv pentru inconsecvența dovedită în fața chestiunilor vitale ale luptei revoluționare, pentru lipsa de inițiativă, ca și pentru insuficienta pregătire a grevei generale. Analizînd într-un ascuțit spirit critic activitatea de pînă atunci a partidului, delegații congresiști au condamnat tactica legalistă cu orice preț și în toate împrejurările, cerînd și hotărînd adoptarea unor metode de luptă revoluționare caracteristice partidului marxist-leninist al proletariatului.

Pe temeiul voinței imensei majorități a muncitorimii din țara noastră, în spiritul învățăturii marxist-leniniste, Congresul din mai 1921 a hotărît crearea Partidului Comunist Român — detașament de avangardă al clasei muncitoare, continuator pe o treaptă superioară al bătăliilor populare de veacuri pentru eliberare socială și națională, exponent fidel al intereselor vitale ale poporului muncitor în lupta pentru o viață mai bună, pentru socialism.

[20] Vezi pe larg : Titu Georgescu, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Editura științifică, București, 1962.

[21] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 690.

HOTĂRÎREA

Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels

La 28 noiembrie 1970 se împlinesc 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels, strălucit teoretician, organizator și conducător al proletariatului pe plan internațional. Gînditor profund și multilateral, militant comunist neînfricat, Engels și-a consacrat întreaga viață cauzei clasei muncitoare, pe care a slujit-o cu abnegație prin activitatea teoretică și lupta sa revoluționară. Friedrich Engels a adus o contribuție de seamă la elaborarea problemelor fundamentale ale gîndirii filozofice și economice marxiste, la generalizarea teoretică a cuceririlor științifice, a experienței mișcării muncitorești. Alături de Karl Marx, prietenul și tovarășul său de luptă, Engels a intrat pentru totdeauna în istoria omenirii ca unul dintre întemeietorii comunismului științific. Împreună, ei au elaborat concepția materialist-dialectică despre lume și societate, au transformat socialismul dintr-o utopie în știință, dînd o fundamentare teoretică și o orientare clară țelurilor și căilor luptei revoluționare a clasei muncitoare, au întemeiat și condus prima organizație politică, de clasă, a muncitorilor revoluționari, au militat cu o înaltă pasiune comunistă pentru solidaritatea internaționalistă a celor ce muncesc, pentru răspîndirea ideilor socialismului și organizarea luptei proletariatului în întreaga lume.

Învățătura lui Marx și Engels a înarmat clasa muncitoare, forțele revoluționare în lupta împotriva exploatării și asupririi sociale și naționale, pentru făurirea unei noi orînduiri sociale, pentru libertate, independență și progres; ea a avut și are o uriașă influență asupra evoluției omenirii. Această învățătură a fost dusă mai departe și îmbogățită în noile condiții istorice de către Vladimir Ilici Lenin. Dezvoltată în mod creator de către partidele comuniste și muncitorești, potrivit condițiilor social-politice diferite în care activează, noilor realități ale lumii contemporane, învățătura marxist-leninistă constituie o armă teoretică de neînvins în lupta pentru transformarea revoluționară a societății și progresul neîntrerupt al civilizației umane.

Opera lui Engels a avut un puternic ecou în rîndurile clasei muncitoare, ale militanților socialiști, ale forțelor democratice din România. Ca și Marx, el s-a interesat de mersul mișcării muncitorești din România, a întreținut legături strînse cu militanții ei revoluționari, a dat o înaltă

apreciere activității lor pentru răspîndirea ideologiei marxiste, luptelor revoluționare purtate de clasa muncitoare și celelalte forțe populare din țara noastră împotriva exploatării și asupririi. De o deosebită considerație s-a bucurat din partea sa lupta poporului român pentru libertate națională, pentru realizarea statului național unitar și cucerirea independenței politice a României.

Slujirea cu abnegație a intereselor poporului, fidelitatea nețărmurită față de învățătura marxist-leninistă, aplicarea acesteia la condițiile concret istorice din România au constituit, de-a lungul celor 50 de ani de existență a partidului nostru, și constituie azi mai mult decît oricînd izvorul succeselor pe care clasa muncitoare, poporul român, forțele creatoare ale națiunii noastre le-au obținut în lupta revoluționară, în opera de înălțare a patriei socialiste, libere, independente și înfloritoare.

Aniversînd 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels, comuniștii români, clasa muncitoare, poporul român, în strînsă frăție cu naționalitățile conlocuitoare, își intensifică eforturile pentru realizarea programului elaborat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, de dezvoltarea economică și socială a patriei. Partidul cheamă oamenii muncii ca, în întîmpinarea acestei aniversări, să desfășoare larg activitatea creatoare pentru realizarea obiectivelor stabilite în domeniul industriei, agriculturii, al științei și culturii, pentru încheierea cu succes a actualului plan cincinal, contribuind la dezvoltarea necontenită a orînduirii noastre socialiste, la ridicarea nivelului de trai, la afirmarea mai puternică a României ca factor activ al forțelor socialismului și păcii în lume.

În spiritul principiilor marxism-leninismului, al internaționalismului proletar, partidul nostru desfășoară o amplă activitate pe plan internațional, îndreptată spre dezvoltarea relațiilor României cu toate țările socialiste, întărirea solidarității internaționaliste cu partidele frățești, refacerea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a unității mișcărilor democratice, de eliberare națională, progresiste, a tuturor forțelor care luptă împotriva imperialismului, a colonialismului și neocolonialismului, pentru libertate și progres social.

Angajată cu toate forțele sale creatoare într-o amplă operă de construcție socială, Republica Socialistă România este profund interesată în cauza păcii și securității internaționale, promovează relații de colaborare și cooperare cu toate țările lumii, fără deosebire de sistem social-politic, militează activ pentru afirmarea în relațiile dintre state a principiilor de egalitate, suveranitate și independență națională, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî de sine stătător, fără amestec din afară, propriile destine, aduce o contribuție constructivă la rezolvarea problemelor internaționale contemporane.

Sărbătorirea a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels are loc sub semnul intensificării muncii ideologice și politice pentru abordarea creatoare, în spiritul marxism-leninismului, a problemelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, ale evoluției societății în epoca contemporană. În întîmpinarea acestei aniversări, organizațiile de partid, de masă și obștești, instituțiile științifice, de artă și cultură vor desfășura o largă activitate de propagandă, consacrată însușirii ideologiei marxist-leniniste, a politicii interne și externe a partidului nostru, dezvoltării conștiinței socialiste a maselor populare. Academia de Științe Sociale și Politice a Repu-

blicii Socialiste România, Institutul de studii istorice şi social-politice şi Academia de învăţământ social-politic „Ştefan Gheorghiu" vor organiza o sesiune ştiinţifică cu participare internaţională consacrată problemelor actuale ale gîndirii marxist-leniniste. Vor fi organizate simpozioane, conferinţe despre opera şi activitatea lui Engels, despre transformările revoluţionare înfăptuite în România sub conducerea partidului comunist, despre luptele sociale şi de eliberare naţională purtate de oamenii muncii din alte ţări, despre confruntările de idei ce au loc în epoca actuală, sub impulsul creşterii influenţei marxism-leninismului. Se vor tipări noi studii şi lucrări privind activitatea şi opera lui Engels, iar presa, radioul şi televiziunea vor consacra articole şi programe adecvate acestei aniversări.

Comitetul municipal Bucureşti al Partidului Comunist Român va organiza o adunare jubiliară consacrată aniversării unui secol şi jumătate de la naşterea lui Engels. Muzeul de istorie a partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România va organiza în Bucureşti o expoziţie documentară despre opera lui Engels şi răspîndirea sa în România. Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă va lansa un concurs pentru ridicarea, în municipiul Bucureşti, a unui bust al lui Karl Marx şi a unui bust al lui Friedrich Engels. Se va edita un timbru jubiliar consacrat aniversării lui Engels.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român îşi exprimă convingerea că oamenii muncii vor desfăşura larg activitatea constructivă, îşi vor mobiliza energiile creatoare pentru a obţine noi şi strălucite izbînzi în dezvoltarea economică şi socială a patriei, că organele şi organizaţiile de partid vor milita neabătut pentru perfecţionarea întregii lor activităţi, pentru întărirea rîndurilor partidului, a unităţii şi coeziunii sale, a rolului său conducător în societate, aducînd astfel un profund omagiu memoriei lui Friedrich Engels, operei sale nemuritoare.

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Friedrich Engels şi mişcarea muncitorească din România*

AUGUSTIN DEAC

Se împlinesc 150 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels, a aceluia care şi-a înscris numele în istoria mişcării muncitoreşti, a omenirii, alături de Karl Marx, ca fondator al ideologiei revoluţionare a proletariatului, al socialismului ştiinţific. Opera genială, teoretică şi practică a lui Engels, activitatea sa revoluţionară constituie un minunat exemplu de slujire devotată a maselor exploatate şi asuprite, a luptei proletariatului internaţional pentru triumful socialismului şi comunismului.

Vasta activitate teoretică şi practică pe care a desfăşurat-o marele gînditor şi savant F. Engels, în cele mai variate domenii ale ştiinţei — pe tărîmul economiei politice, filozofiei, istoriei, ştiinţelor naturii, literaturii, ştiinţei militare etc. — ilustrează multilateralitatea cunoştinţelor lui, înlesnită sensibil şi de stăpînirea unui număr de aproape 20 de limbi, profunzimea cu care a tratat problemele ştiinţei, contribuţia lui însemnată la dezvoltarea mişcării muncitoreşti internaţionale.

Hotărîtoare pentru activitatea lui F. Engels a fost întîlnirea cu K. Marx, cu care a stabilit o trainică prietenie, caracterizată de Lenin ca întrecînd cele mai mişcătoare legende despre prietenie între oameni.

După lucrări ca *Sfînta familie* sau *Critica criticii critice* şi *Ideologia germană*, scrise în colaborare cu Marx, opera care a oferit pentru prima dată o expunere limpede şi completă a principiilor comunismului este celebrul *Manifest al Partidului Comunist*. Fiind primul document programatic al comunismului, *Manifestul* expune cu precizie şi cu claritate genială principiile teoretice ale comunismului ştiinţific, teoria luptei de clasă şi a rolului revoluţionar al proletariatului în istoria omenirii, formulează unul dintre elementele principale şi fundamentale ale marxismului — ideea cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, a dictaturii proletariatului. Totodată, în acest document programatic, Marx şi Engels au fundamentat necesitatea pentru proletariat de a avea un

* Comunicare prezentată la Conferinţa teoretică internaţională cu tema *F. Engels şi mişcarea comunistă*, organizată de redacţia revistei „Probleme ale păcii şi socialismului" (Praga, iulie 1970).

partid politic revoluționar, de clasă, în care să intre partea cea mai avansată din punct de vedere politic, cea mai consecventă, a muncitorimii, în stare să conducă și să asigure victoria clasei muncitoare în lupta sa împotriva exploatării, pentru o orînduire socială nouă, comunistă. Subliniind importanța acestui document programatic al comunismului, F. Engels aprecia că el a fost opera cea mai răspîndită, cea mai internațională din întreaga literatură socialistă ; el este programul comun a milioane de muncitori din toate țările — din Siberia pînă în California [1].

În lucrări ca *Situația clasei muncitoare din Anglia, Originea familiei, a proprietății private și a statului, Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane, Anti-Dühring, Dialectica naturii,* ca și în altele, Friedrich Engels a adus o contribuție esențială la elaborarea materialismului dialectic și istoric, care reprezintă una dintre cele mai grandioase cuceriri ale gîndirii umane.

Friedrich Engels a fost nu numai un mare teoretician, ci și un eminent publicist. Alături de Marx, el a redactat „Noua gazetă renană", cotidian care s-a bucurat de o deosebită popularitate și care a răspîndit în mase ideile comunismului științific. Volumul imens de articole și scrisori, de o mare importanță ideologică și politică, adăugat studiilor și lucrărilor sale, se caracterizează printr-o nestăvilită forță creatoare, prin slujirea cu un devotament neclintit și o capacitate uriașă a intereselor celor mulți și exploatați.

În anii furtunoși ai revoluțiilor din 1848—1849, cînd masele populare din Europa s-au ridicat la luptă, F. Engels a participat efectiv la aceste mișcări. El a contribuit la elaborarea unor planuri de acțiune ale forțelor răsculate și s-a încadrat cu arma în mînă alături de ele.

Alături de Marx, Engels a luptat cu înflăcărare pentru organizarea și conducerea luptei revoluționare a proletariatului. Ca și Marx, el a făcut parte din conducerea Ligii comuniștilor și apoi a Internaționalei I.

După moartea lui Karl Marx, Engels rămîne conducătorul recunoscut și stimat al proletariatului fiecărei națiuni. El a continuat să conducă și să îndrume mișcarea muncitorească, a fost inițiatorul și conducătorul Internaționalei a II-a, în sînul căreia a depus o muncă intensă pentru orientarea marxistă a acesteia, pentru înfrîngerea tendințelor oportuniste.

F. Engels se interesa îndeaproape de dezvoltarea mișcării muncitorești din fiecare țară, de creșterea influenței socialismului științific asupra mișcării organizate a clasei muncitoare. El a urmărit cu profund interes dezvoltarea mișcării muncitorești în România, a întreținut legături cu militanții săi revoluționari, a nutrit simpatie pentru lupta poporului român în vederea eliberării naționale, formării statului național, cuceririi independenței. Lui Engels, după cum scria V. I. Lenin, i se adresau pentru sfaturi „spaniolii, românii, rușii, care trebuiau să-și chibzuiască și să-și măsoare primii lor pași. Cu toții sorbeau din bogata comoară de cunoștințe și de experiență a bătrînului Engels" [2].

[1] K. Marx, F. Engels, *Manifestul Partidului Comunist,* ediția a VII-a, Editura politică, București, 1960, p. 22.

[2] V. I. Lenin, *Marx — Engels — marxism,* ediția a II-a, Editura P.M.R., București, 1949, p. 62—63.

Ideile revoluționare ale lui Marx și Engels au pătruns devreme în gîndirea și conștiința oamenilor muncii din România, respectiv odată cu începutul afirmării acestora pe plan internațional.

Însușirea socialismului științific a avut loc pe fundalul dezvoltării și afirmării mișcării muncitorești și socialiste în condițiile dezvoltării luptelor sociale, în care revendicările social-economice se împleteau cu cele de ordin politic și național. Este de remarcat faptul că această însușire a ideologiei marxiste a fost favorizată de tradițiile revoluționare existente în România, de puternicele mișcări revoluționar-democratice care s-au desfășurat pe teritoriul țării noastre în întreg secolul trecut. Totodată, pătrunderea și înțelegerea ideilor socialismului științific în România au fost facilitate de existența unei gîndiri democratice, progresiste, care s-a dezvoltat în lupta împotriva servituților feudale și a concepțiilor retrograde, pentru progresul social-economic și politic al țării, precum și de o veche tradiție materialistă în știința și creația literară.

La toate acestea trebuie adăugate legăturile internaționale care s-au dezvoltat încă de la începuturile mișcării noastre muncitorești și socialiste, atît cu eminenții conducători ai proletariatului internațional, în frunte cu K. Marx și F. Engels, cît și cu o serie de organizații politice și profesionale muncitorești și socialiste din țările vecine și din vestul Europei.

Una dintre caracteristicile de seamă ale dezvoltării mișcării muncitorești și revoluționare din România o constituie faptul că încă de timpuriu elementele revoluționare cele mai conștiente au acționat în direcția organizării clasei muncitoare, constituirii de organizații muncitorești proprii, menite să apere interesele proletariatului român și să stimuleze lupta acestuia.

În perioada în care pe plan european se crease Liga comuniștilor pentru eliberarea clasei muncitoare și cînd Marx și Engels începeau să pună bazele învățăturii marxiste, în România se constituie organizații muncitorești, ca Asociația profesională a muncitorilor tipografi din Brașov (1846), a muncitorilor tipografi din București (1858), cunoscută sub denumirea de „Gutenberg", Asociația generală a muncitorilor din Timișoara (1868), asociații care aveau să înregistreze o dezvoltare deosebită în deceniile următoare.

La sfîrșitul anului 1887 iau ființă primele organizații cu caracter politic ale clasei muncitoare din România — cercurile muncitorești, care, în 1893, s-au unit într-un partid muncitoresc — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România. Întemeierea partidului clasei muncitoare din România a constituit un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, a stimulat afirmarea sa mai activă în principalele probleme care frămîntau viața social-politică a societății din acea vreme. Totodată, P.S.D.M.R. și-a adus o contribuție și pe planul mișcării muncitorești mondiale, la clarificarea și îmbogățirea experienței partidelor socialiste în cadrul Internaționalei a II-a.

Afirmarea proletariatului român, dezvoltarea luptei sale în climatul ideologic creat prin răspîndirea ideilor socialismului științific au făcut să sporească interesul lui Engels pentru poporul român, pentru activitatea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România.

Marele dascăl al proletariatului internaţional era bucuros că în România se dezvoltă o mişcare muncitorească care înaintează pe drumul socialismului ştiinţific făurit de el şi de Marx. Din nevoia de a urmări mersul mişcării muncitoreşti într-un număr tot mai mare de ţări, pe masa de lucru a lui Engels se aflau publicaţii în diferite limbi, printre care şi revistele mişcării socialiste din România „Contemporanul", „Revista socială", „Munca", „Lumea nouă", ca şi broşurile *Ce vor socialiştii români?, Karl Marx şi economiştii noştri,* elaborate de Constantin Dobrogeanu-Gherea. „Contemporanul" a publicat în întregime lucrarea lui Engels *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului* încă înainte de a fi apărut într-o ediţie românească. Socialiştii români au apreciat că această lucrare a lui Engels „înfăţişează icoana adevărată a formelor prin care a trecut societatea omenească de la începutul ei şi pînă în zilele noastre". Însuşi Engels a scris în prefaţa lucrării la ediţia a IV-a, din 1891, că *„Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului* a fost tradusă în diferite limbi, mai întîi în italieneşte, apoi în româneşte, în revista ieşeană «Contemporanul» — septembrie 1885 — mai 1888".

În scrisoarea pe care Engels a adresat-o militantului socialist Ioan Nădejde, scrisoare apărută în „Contemporanul", în 1888, Engels, mulţumind redacţiei „Contemporanului" pentru traducerea şi publicarea lucrării sale, scria : „Daţi-mi voie să vă mulţumesc pentru osteneala ce aţi avut pentru a face înţelese de cititorii români aceste scrieri. Pe lîngă cinstea ce mi-aţi făcut-o astăzi, îmi făcuraţi şi îndatorirea de a mă ajuta să învăţ în sfîrşit o leacă limba românească... Cu traducerea d-tale am putut face oarecare progres : textul meu, etimologia latinească şi slavă mi-au ţinut loc de dicţionar şi din pricina traducerii d-tale pot zice acuma că limba română nu mai este pentru mine o limbă cu desăvîrşire necunoscută".

Cu drept cuvînt, „Lumea nouă" arăta că Engels se interesa foarte mult de istoria ţării noastre. Progresele socialismului în România îi creau mari satisfacţii. În scrisoarea din 4 ianuarie 1888 către Ioan Nădejde, Engels aprecia în mod deosebit spiritul de orientare, în lumina marxismului, a activităţii socialiştilor din ţara noastră. El scria : „Cu mare plăcere am văzut că socialiştii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toţi socialiştii din Europa, din America — este vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx". După ce şi-a manifestat părerea că socialiştii din Europa pot şi trebuie să aibă o politică internaţională comună, Engels spunea : „În această privinţă mă simt foarte mulţumit văzînd că sînteţi, în principiu, de o părere cu noi şi cu socialiştii apuseni. Traducerea articolului *Despre starea politică a Europei* şi răvaşul ce l-aţi trimis la redacţia revistei «Die Neue Zeit» îmi sînt destulă dovadă".

Engels cunoştea, de asemenea, succesele socialiştilor români în activitatea parlamentară şi le evidenţia în prefaţa la lucrarea lui K. Marx *Luptele de clasă în Franţa. 1848—1850,* amintind România ca una din ţările unde „socialiştii sînt reprezentaţi în parlamente".

Despre poporul român, despre istoria şi cultura sa, Engels avea cunoştinţe încă dîn anii tinereţii, cînd a şi început să înveţe limba popo-

steagul roşu în doliu, iar în faţa tribunei portretul lui Engels, încadrat în crep negru". Reportajul se încheie cu constatarea că „timp de o oră cît a ţinut călduroasa cuvîntare, cea mai adîncă tăcere domnea în sală. Apoi a intonat «La Marseillese» şi în tăcere s-au întors la casele lor cu conştiinţa că au cinstit memoria unui mare dascăl şi luptător pentru dezrobirea lor" [13].

*

Lucrările întemeietorilor socialismului ştiinţific au fost cunoscute în România curînd după apariţia lor. Din unele documente rezultă că lucrarea lui Engels *Situaţia clasei muncitoare din Anglia* a fost cunoscută în România încă din primii ani de la apariţie, anii 1845—1846. De asemenea s-a răspîndit *Manifestul Partidului Comunist* publicat de Marx şi Engels la 1848. În anul 1869, asociaţiile muncitoreşti de pe teritoriul ţării au primit din străinătate unele lucrări ale lui Marx şi Engels, ca *Manifestul Partidului Comunist, Statutul Internaţionalei I* etc. Cu ocazia unor percheziţii făcute la domiciliul unor socialişti din Braşov, în anul 1884, autorităţile au confiscat pe lîngă *Manifestul Partidului Comunist* şi lucrările : *Muncă salariată şi capital, Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă* în limba germană. Cîţiva ani mai tîrziu apare ştirea că la biblioteca Clubului muncitorilor din Bucureşti se găseau lucrări ale lui Marx şi Engels, printre care *Anti-Dühring, Ludwig Feuerbach şi sfîrşitul filozofiei clasice germane* şi altele.

Încă în primele gazete socialiste româneşti au fost publicate numeroase fragmente din lucrările lui Marx şi Engels [14]. Pe lîngă *Capitalul* lui K. Marx — fragmente din acesta publicîndu-se, în 1883, în gazeta socialistă „Emanciparea" —, o înrîurire deosebit de puternică asupra socialiştilor din România a exercitat cartea lui F. Engels *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului,* apărută în limba română în 1885. Lucrarea lui Engels *Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă* a apărut în ediţie românească sub titlul *Socialism utopic şi socialism ştiinţific* şi a fost tradusă pentru prima dată în limba română în 1890 de Panait Muşoiu, care, în anul 1892, publică şi prima traducere în limba română a *Manifestului Partidului Comunist.* În prefaţa la ediţia engleză a lucrării *Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă,* Engels remarca, de asemenea, traducerea ei în limba română : „În 1883 prietenii noştri germani au publicat broşura în limba în care a fost scrisă iniţial. De atunci au fost publicate, pe baza textului german, traduceri în limbile italiană, rusă, daneză, olandeză şi română. Astfel, împreună cu ediţia engleză de faţă, această mică scriere a fost răspîndită în zece limbi" [15].

În perioada care a urmat, elementele socialiste înaintate, iar mai tîrziu comuniştii, au dus o muncă intensă pentru publicarea în limba română şi răspîndirea în rîndurile maselor muncitoare a operelor lui Karl Marx şi Friedrich Engels, iar apoi ale lui Vladimir Ilici Lenin.

Clasa muncitoare din România, în frunte cu elementele cele mai înaintate, conducîndu-se după învăţătura întemeietorilor socialismului ştiinţific, a dus o luptă hotărîtă împotriva exploatării şi asupririi. În anii

[13] „Lumea nouă" din 12 august 1895.
[14] *Marx şi Engels în limba română,* Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1956.
[15] F. Engels, *Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă,* Editura P.M.R., Bucureşti, 1951, p. 7.

avîntului revoluționar, datorită activității neobosite a luptătorilor revoluționari, s-a plămădit Partidul Comunist Român, adevăratul partid revoluționar, capabil să organizeze și să conducă lupta clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii din patria noastră împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru făurirea unei Românii noi, socialiste.

Călăuzindu-se în întreaga sa activitate — atît în adîncă ilegalitate cît și după eliberarea țării de sub jugul fascist în 1944 — de învățătura marxist-leninistă, Partidul Comunist Român a condus cu succes revoluția populară, a asigurat construirea socialismului în patria noastră. Sărbătorirea în România a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels prilejuiește trecerea în revistă a tradițiilor de luptă revoluționară ale clasei noastre muncitoare, a realizărilor dobîndite de poporul nostru în construirea socialismului, sub conducerea Partidului Comunist Român. Chipul României socialiste de astăzi reprezintă o vie dovadă a justeței politicii marxist-leniniste a P.C.R., care, călăuzindu-se neabătut de-a lungul întregii sale existențe de ideile marxism-leninismului, le-a aplicat creator la condițiile României.

Realizările evidente obținute de poporul român în industrializarea socialistă a țării, în transformarea socialistă a satului, în creșterea producției materiale, în dezvoltarea științei, culturii, în ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii, precum și în asigurarea tuturor condițiilor pentru exercitarea de către popor a dreptului său suveran de a participa — atît prin reprezentanții săi cît și în mod nemijlocit — la conducerea treburilor țării, în afirmarea deplină și multilaterală a capacităților și talentelor fiecărui om al muncii și, în ansamblu, a națiunii noastre socialiste, toate acestea constituie o materializare concretă a aplicării creatoare a teoriei marxist-leniniste, o vie ilustrare a superiorității socialismului, a capacității sale de a asigura progresul și bunăstarea maselor populare.

De remarcat că, în toate aceste procese, s-a afirmat și s-a întărit rolul conducător al Partidului Comunist Român, forța sa politică, ideologică și organizatorică. Sub conducerea Partidului Comunist Român s-a depus o muncă intensă în vederea publicării sistematice a lucrărilor întemeietorilor socialismului științific, Karl Marx și Friedrich Engels. Au apărut în mai multe ediții și tiraje de masă principalele lucrări ale lui Marx și Engels : *Capitalul, Manifestul Partidului Comunist, Anti-Dühring, Originea familiei, a proprietății private și a statului, Critica programului de la Gotha, Situația clasei muncitoare din Anglia* etc. Pînă în prezent s-a ajuns la volumul al 30-lea cu publicarea în limba română a operelor lui Marx și Engels. A fost, de asemenea, editată în tiraje de masă opera lui V. I. Lenin. Cu ocazia centenarului nașterii lui V. I. Lenin s-a încheiat editarea în limba română a seriei de *Opere complete* în 55 de volume ale lui Lenin. Studiul marxism-leninismului are o însemnătate deosebită pentru educarea oamenilor muncii, pentru mobilizarea lor în lupta măreață pentru construirea socialismului în țara noastră.

Din opera lui Marx și Engels se desprinde o trăsătură definitorie, caracterul științific creator, mereu viu, actual al gîndirii marxiste. Faptul că această gîndire se îmbogățește continuu prin generalizarea experienței revoluționare a partidelor comuniste și muncitorești impune astăzi mai

Războiul țărănesc german, publicat în 1875, arată că pentru a smulge dușmanului de clasă poziții după poziții trebuie păstrat „adevăratul spirit internaționalist", spirit care „salută cu bucurie orice nou pas în mișcarea proletară, indiferent de la ce națiune pornește".

Partidul Comunist Român își îndeplinește cu cinste înalta misiune istorică ce-i revine, asigurînd dezvoltarea construcției socialiste în țara noastră, dezvoltînd totodată relații de solidaritate internaționalistă cu toate partidele frățești, cu forțele antiimperialiste de pretutindeni.

Dezvoltînd puternic și multilateral economia, știința și cultura, prin valorificarea cît mai intensă a avantajelor noii orînduiri, prin mobilizarea tuturor eforturilor sale creatoare, poporul nostru își îndeplinește atît o sarcină națională, cît și o înaltă îndatorire internaționalistă, deoarece, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., „cu cît fiecare țară socialistă este mai dezvoltată, cu cît îndeplinește mai deplin și consecvent idealurile proletariatului, cu atît ea aduce o contribuție mai importantă la creșterea puterii sistemului mondial socialist în ansamblul său, la sporirea prestigiului și autorității socialismului în lume, la întărirea frontului antiimperialist".

Astăzi, cînd aniversăm un secol și jumătate de la nașterea lui Friedrich Engels, poporul nostru, avînd în frunte partidul comuniștilor, călăuzit de învățătura marxist-leninistă, făurește neabătut societatea socialistă multilateral dezvoltată.

Engels ca istoric şi teoretician al statului

ANETA BUSUIOC

Aniversarea a 150 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels nu poate să nu îndrepte gîndurile posterităţii asupra marii prietenii de idei ce-l lega de Karl Marx, al cărui colaborator şi discipol a fost. Într-o cunoscută notă [1] la lucrarea *Ludwig Feuerbach şi sfîrşitul filozofiei clasice germane*, referindu-se la punerea bazelor teoriei comunismului ştiinţific, Engels releva că, în timpul celor 40 de ani de colaborare şi prietenie cu Marx, a adus „o anumită contribuţie personală atît la fundamentarea teoriei, cît şi, mai ales, la elaborarea ei. Dar cea mai mare parte a ideilor directoare fundamentale, mai ales în domeniul economic şi istoric, şi în special formularea lor precisă şi definitivă îi aparţin lui Marx". La rîndul său, Marx a subliniat adesea meritele considerabile ale lui Engels în crearea concepţiei materialist-istorice.

După moartea lui Karl Marx, Engels a continuat opera acestuia în direcţiile în care el n-a izbutit să o termine. O remarcabilă dovadă a acestei străduinţe o reprezintă *Anti-Dühring* şi culegerea de materiale pregătitoare pentru expunerea filozofiei marxiste cunoscută sub denumirea de *Dialectica naturii*. De asemenea, Engels a luat asupra sa pregătirea pentru tipar a manuscriselor volumelor al II-lea şi al III-lea ale *Capitalului*. Tot în direcţia îndeplinirii unui „mandat testamentar", el publică, la un an după moartea lui Marx, lucrarea *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului* (1884). În prefaţa la prima ediţie, Engels menţionează textual : „Karl Marx îşi propusese să expună rezultatele cercetărilor lui Morgan legîndu-le de datele studiului materialist asupra istoriei... şi în felul acesta să explice în primul rînd întreaga lor însemnătate. Căci Morgan, în felul său, a descoperit din nou în America concepţia materialistă asupra istoriei, descoperită de Marx cu patruzeci de ani în urmă, şi, pe baza acestei concepţii, comparînd barbaria cu civilizaţia, a ajuns în punctele principale la aceleaşi rezultate ca şi Marx" [2].

Analizînd originea statului, condiţiile apariţiei sale, Engels pune bazele unei istorii şi teorii a statului care îşi propune să dezvăluie esenţa statului, funcţiile sale fundamentale, privite în raport cu dezvoltarea societăţii, componen-

[1] K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 21, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 290.
[2] *Ibidem*, p. 27.

complexă (oraşe, oraşe-cetăţi, regate, imperii etc.). În acest cadru are loc în mod concret însuşirea privată de către cei care s-au specializat anterior în activitatea militară (forţa publică) şi în administrarea treburilor publice a plusprodusului şi transformarea lor în clasă dominantă. O asemenea situaţie, radical diferită de cea din fazele de început ale societăţii, face posibilă transformarea funcţiei de „administrare" a treburilor publice într-un monopol al deţinătorilor puterii economice, care o folosesc pentru consolidarea propriei lor poziţii economice recurgînd la mijloace extraeconomice. Din acest motiv se separă forţa publică de societate şi se constituie într-un corp aparte, în serviciul clasei dominante. Engels are în vedere această formă istorică a funcţiei politice a societăţii, care, în cursul istoriei cunoscute în vremea aceea, apare într-adevăr indiscutabil ca mijloc de constrîngere folosit pentru asigurarea dominaţiei unei clase.

Înseamnă acest lucru că „dispariţia statului" ca formă a funcţiei politice proprie istoriei societăţilor divizate în clase antagoniste este echivalentă cu dispariţia funcţiei politice ca atare ? Credem că această interpretare a tezelor lui Engels se bazează mai mult pe sensul literal al formulărilor sale decît pe semnificaţia lor. Problema este deosebit de complicată, deoarece afirmaţii despre „dispariţia" statului se găsesc în mai multe lucrări ale lui Engels, precum şi la Lenin, în celebra sa lucrare *Statul şi revoluţia*. În aceste opere se porneşte de la identificarea statului cu maşina de constrîngere a clasei dominante. Astfel înţeles statul, dispariţia lui în comunism este evidentă. Trebuie însă precizat că este vorba de dispariţia statului ca instrument de constrîngere folosit de clasa dominantă. Atunci cînd Engels vorbeşte despre „dispariţia statului" are în vedere, aşadar, după cum reiese clar şi din corespondenţa sa, dispariţia *utilizării* aparatului de stat ca mijloc de oprimare sau de realizare a dominaţiei unei anumite clase. Nu dispare şi nu poate să dispară, odată cu aceasta, *funcţia politică*, pe care Engels o denumeşte uneori „administrarea lucrurilor şi a oamenilor", adică funcţia de conducere — comandă şi control — centralizată şi coordonatoare a societăţii. Mai ales nu este posibil acest lucru în condiţiile societăţii contemporane, caracterizată printr-o mare complexitate a relaţiilor, proceselor şi structurilor sociale, în care tocmai de aceea funcţia politică — fireşte, nu în sensul caracteristic pentru societăţile antagoniste — nu numai că nu dispare, *ci sporeşte odată cu creşterea gradului de complexitate a vieţii sociale*. A transforma treptata dispariţie a funcţiei politice într-un criteriu de apreciere a maturităţii noii orînduiri sociale, aşa cum se face uneori şi de către unii autori marxişti, înseamnă a nu lua în considerare experienţa istorică, care demonstrează că, în condiţiile actuale, conducerea coordonatoare are o pondere crescîndă în fiecare activitate socială parţială, fapt pentru care ar fi greu de presupus că rolul ei ar putea descreşte atunci cînd avem în vedere activitatea *globală* a întregii societăţi. Dacă crearea unui aparat politic, în special a forţei publice, servea în societăţile bazate pe exploatare la exercitarea constrîngerii, nu credem că se poate trage de aci concluzia desfiinţării aparatului de stat în noile condiţii, în care realizarea conducerii, atît la nivelul sistemului social în ansamblul său cît şi la nivelul componentelor acestui sistem, se transformă, sub ochii noştri, într-o *activitate specializată de exercitare a funcţiei centralizate, de conducere coordonatoare, cu metode ştiinţifice*.

În literatura filozofică, sociologică şi politologică actuală, numeroşi autori consideră că teza dispariţiei statului este esenţială pentru definirea structurii societăţii comuniste ; ei condiţionează evaluarea gradului de maturitate a socia-

lismului de măsura în care a început şi se dezvoltă procesul treptat de abolire a statului şi, în general, a activităţii politice.

Vom examina pe scurt fundamentul acestei concepţii aşa cum apare ea în lucrările lui Adam Schaff sau Mihailo Marković [11].

Autorii amintiţi consideră că domeniul politic este prin definiţie un domeniu al alienării şi păstrează această calitate în orice sistem social, inclusiv în cel socialist sau comunist, fiind de acord în această privinţă cu cei care susţin că activitatea politică ca atare reprezintă o înstrăinare a omului, întrucît menţine scindarea omului în persoană, opus în această calitate lui însuşi ca cetăţean. De aceea, depăşirea alienării intrinsece activităţii politice ar consta în abolirea statului, partidului şi în genere a oricărei activităţi politice prin trecerea la autoadministrarea societăţii de către *toţi* membrii săi. O formulare extremistă a acestei teze, cu toate implicaţiile sale, o găsim în studiul lui Zdenek Mlynar, care afirmă textual că „comunitatea politică este iluzorie" [12], că „în comunitatea politică se mistifică natura autentică a raporturilor sale (ale omului muncii — *n.n.*) cu propriul său produs" [13] şi de aceea, „dacă comunitatea subzistă în calitate de comunitate politică, nu s-ar putea vorbi de realizarea unei veritabile emancipări umane" [14].

Aceste teze se vor inspirate din analiza făcută de Marx alienării politice în capitalism, adică în condiţiile menţinerii proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi, prin aceasta, asupra participării la decizie în domeniul economic şi în toate celelalte domenii ale vieţii sociale.

În unele studii anterioare [15] am căutat să arătăm că asemenea interpretări ale alienării politice în capitalism, transpuse în condiţiile societăţii socialiste, se bazează, după părerea noastră, pe o interpretare nefondată a categoriei de alienare, într-un sens care nu este cel definit de Marx şi Engels în *Ideologia germană* [16]. Autorii amintiţi identifică procesele de alienare ce pot apărea în societatea socialistă în cazul birocratizării aparatului de stat cu o determinaţie esenţială a politicii (ca activitate şi instituţie), deşi în acest caz alienarea nu este produsul activităţii politice, ci produsul birocratizării acesteia.

Experienţa construcţiei socialiste din ţara noastră a arătat că drumul pentru lichidarea acestei alienări, dezalienarea, nu constă în abolirea activităţii politice, ci în extinderea ei prin realizarea cît mai deplină a democraţiei socialiste ca activitate politică globală a societăţii.

Considerăm, de aceea, că nu este hazardată concluzia că afirmaţiile lui Engels cu privire la „dispariţia statului" au în vedere *exclusiv* dispariţia funcţiei de clasă a statului şi nicidecum a funcţiei sale de conducere *coordonatoare, reglatoare, centralizată*, ca activitate *specializată*. Dacă admitem — şi în spiritul marxismului creator nu putem să nu admitem — ideea că principiile trebuie extrase din viaţă spre a rezolva problemele puse de viaţă, atunci vom fi

[11] Adam Schaff, *Marxismus und das menschliche Individuum*, Europa Verlag, Viena, 1965 ; Mihailo Marković, *Dialektik der Praxis*, Frankfurt am Main, 1968.

[12] Zdenek Mlynar, *Quelques problèmes de la politique et de l'État dans une société socialiste*, în „L'Homme et la société" nr. 9/1968, p. 110 (vezi şi p. 94, 95, 96).

[13] *Ibidem, p. 111.*

[14] *Ibidem*, p. 95 (vezi şi p. 94).

[15] A se vedea P. Apostol, S. Tamaş, Aneta Busuioc, *Critica criticii alienării în filozofia lui Herbert Marcuse*, în „Forum", II, seria ştiinţe sociale — *Cunoaştere şi umanism*, 1970, şi P. Apostol, A. Busuioc, *Conceptul de alienare la Marx*, în vol. *Teorie şi metodă. Studii de filozofie*, editat de I.P.B., 1970.

[16] K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1958, p. 34—35.

Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945—eveniment important în dezvoltarea partidului și a țării

CONSTANTIN BARBULESCU

Ultimul sfert de veac al istoriei contemporane a României — epopee a luptei maselor muncitoare pentru cucerirea puterii și construirea socialismului —, care reprezintă prin adîncile prefaceri revoluționare din viața societății românești epoca de aur a istoriei poporului român, reliefează cu pregnanță locul și însemnătatea Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945. Împlinirea în acest an a unui sfert de veac de la Conferința Națională reprezintă un deosebit prilej de a evidenția prin *prezentul* României socialiste justețea politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român, capacitatea sa de a-și îndeplini misiunea istorică de conducător al destinelor poporului pe drumul progresului și prosperității.

Semnificația Conferinței Naționale a P.C.R. se evidențiază cu aspecte multiple pe plan național atît în istoria partidului cît și a patriei. Este prima manifestare de amploare a forumului comuniștilor români după eliberare ; prin problematica lucrărilor, Conferința Națională a afirmat cu mare strălucire rolul și influența P.C.R. ca partid de guvernămînt în viața social-politică a României, a definit programul partidului în condițiile noi, ale revoluției populare. Conferința Națională se desfășura după aproape 15 ani de la Congresul al V-lea al P.C.R., ultimul congres al partidului în anii ilegalității ; în acești ani, marcați periodic de cîteva plenare ale Comitetului Central, activitatea partidului s-a împletit strîns cu năzuințele maselor, s-a ancorat din ce în ce mai mult în realitățile țării.

Conferința Națională, dezbătînd problemele vitale ale dezvoltării țării pe calea progresului, stabilind jaloanele programului imediat și de perspectivă al acestei dezvoltări, se înscrie la loc de cinste în istoria patriei. Raportul politic al C.C. al P.C.R., prezentat la Conferința Națională de Gheorghe Gheorghiu-Dej, a făcut o amplă analiză a situației economiei naționale, pe baza căreia au fost formulate sarcinile reconstrucției țării, dezvoltării industriei, transporturilor, agriculturii, impulsionării vieții economice în orașele și satele patriei.

Abordarea unor probleme de asemenea natură incumba P.C.R. o mare răspundere. De justa lor soluționare depindeau viitorul țării, consolidarea regimului democrat-popular. Problemele refacerii și dezvoltării economice a țării erau în aceeași măsură probleme politice, pe acest teren

confruntîndu-se forţele sociale şi partidele politice. Şi trebuie menţionat că aceste confruntări nu aveau numai un caracter teoretic, nu era vorba de simple dezbateri şi confruntări de opinii, ci şi de aplicarea lor în viaţă, de opţiuni concrete. În aceste împrejurări, practic tăria puterii populare, viabilitatea liniei P.C.R. se verificau pe tărîmul economic, al construcţiei noului regim, popular.

Desfăşurată la scurt timp după terminarea războiului antifascist, cînd în faţa partidului şi poporului se ridica sarcina grea a refacerii şi reconstrucţiei economice, a lichidării urmărilor grele ale războiului, conferinţa a trasat direcţiile de înaintare a ţării pe calea progresului, de rezolvare a problemelor fundamentale ce se aflau în faţa României. Ea a dat răspuns la noi şi complexe probleme sociale, economice, organizatorice generate de amploarea procesului revoluţionar, de necesitatea făuririi unei economii noi, prospere, a unei orînduiri de stat democratice, a conştiinţei socialiste a maselor. „Încă la puţin timp de la terminarea războiului, la Conferinţa Naţională din 1945 — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, partidul a înfăţişat direcţiile principale ale programului său de reconstrucţie economică a ţării, precum şi modul de soluţionare în perspectivă a problemelor economice şi sociale fundamentale ale României“ [1].

Documentele prezentate spre dezbatere, hotărîrile adoptate în acest înalt forum al partidului comunist atestau faptul că, deşi P.C.R. îşi desfăşura activitatea legal numai de un an de zile, el se afirma prin programul său realist, prin amploarea acţiunilor pe care le organizase cu participarea a milioane de oameni ai muncii ca principala forţă politică din ţară.

În perioada care trecuse de la 23 August 1944, partidul comunist s-a afirmat permanent, zi de zi, ca centru al tumultuosului proces revoluţionar din România. În acea vreme, P.C.R. a crescut, s-a dezvoltat şi s-a călit în focul revoluţiei, s-a legat strîns de mase, călăuzindu-le din victorie în victorie. P.C.R. a condus cu înţelepciunea şi siguranţa specific partidelor marxist-leniniste, s-a ancorat adînc în realităţile ţării şi a ţinut seama de cerinţele concrete ale etapei istorice.

„În întreg intervalul de la 23 August încoace — se subliniază în raportul la Conferinţa Naţională —, partidul nostru a trebuit nu numai să stea în primele rînduri ale luptei pentru realizarea diferitelor obiective, dar şi să ducă această luptă în condiţii de plină reorganizare a cadrelor sale, grav atinse numeric de teroarea perioadei de ilegalitate, să crească repede cadre noi şi să se transforme într-un partid puternic“. Greu încercaţi în anii ilegalităţii, cu rîndurile împuţinate în perioada de cruntă teroare a dictaturii fasciste-antonesciene, comuniştii nu şi-au putut permite nici un moment de respiro după legalizarea partidului. Reorganizarea legală, refacerea organizaţiilor s-au înfăptuit din mers, concomitent cu desfăşurarea tumultuosului proces revoluţionar, cu marile sale probleme şi lupte de clasă, în pas cu revoluţia.

Hotărîtor pentru victoriile ce se pregăteau era influenţa deosebită a comuniştilor în rîndul maselor. Prin programul său, prin lozincile sale,

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 2, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 509.

P.C.R. reprezenta interesele vitale ale întregului popor, ale naţiunii române.

În focul luptelor revoluţionare se plămădea unitatea dintre partid şi masele muncitoare, chemate la creaţia istorică conştientă. În aceste condiţii, *organizarea maselor*, activizarea lor politică constituiau cheia succesului în marile bătălii. Perioada ce va urma, densă în transformări structurale pe planul politic şi social, perioada luptei pentru putere şi desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice, va demonstra justeţea liniei politice a P.C.R., va dovedi forţa uriaşă a maselor atunci cînd acestea sînt organizate şi îndrumate spre înfăptuirea ţelurilor proletare.

Credincios acestui adevăr fundamental al marxism-leninismului, P.C.R. a acordat o atenţie deosebită organizării şi mobilizării sub steagul său de luptă a clasei muncitoare. Sub îndrumarea partidului, din primele zile ale insurecţiei, au fost organizate adunări muncitoreşti pentru constituirea organizaţiilor sindicale. La 1 septembrie avea loc deja conferinţa sindicală convocată pe baza frontului unic, la care participau delegaţii ale conducerii partidului comunist şi a celui social-democrat, hotărîndu-se organizarea mişcării sindicale unite din România. În primăvara anului 1945, sindicatele din ţara noastră cuprindeau peste 710 000 de membri.

În aceeaşi perioadă, Uniunea Tineretului Comunist cuprindea aproape 63 000 de membri, Uniunea populară maghiară peste 255 000, Apărarea patriotică aproape 73 000, Organizaţiile micilor meseriaşi peste 142 000 de membri.

În focul luptei pentru cucerirea puterii şi construirea socialismului, clasa muncitoare şi-a afirmat înaltele sale calităţi revoluţionare, fermitatea şi consecvenţa, patriotismul fierbinte, spiritul de sacrificiu, eroismul şi abnegaţia. Clasa muncitoare s-a dovedit în toţi aceşti ani la înălţimea misiunii sale istorice de clasă conducătoare a societăţii. În această perioadă s-a încheiat şi cimentat alianţa de nezdruncinat a clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare.

Înfăptuirea pe cale revoluţionară a reformei agrare, legiferarea împroprietăririi ţărănimii muncitoare de către guvernul democrat au creat premisele transformării definitive a ţărănimii muncitoare în principalul aliat al muncitorimii. Alături de organizaţiile partidului comunist, în rîndurile ţărănimii îşi desfăşura activitatea Frontul plugarilor, organizaţie democratică a ţărănimii, cu peste 1 000 000 de membri.

În perioada premergătoare Conferinţei Naţionale, s-a amplificat activitatea partidului în rîndul intelectualilor pentru atragerea acestora în vîltoarea luptelor revoluţionare. Consfătuirea activului central al P.C.R. din iulie 1945, consacrată pregătirii Conferinţei Naţionale a partidului, a analizat locul pe care intelectualii trebuie să-l ocupe într-o Românie democrată, a subliniat necesitatea antrenării intelectualilor în activitatea de refacere a economiei naţionale şi în munca de educare a maselor [2].

În coloanele presei comuniste apăreau tot mai multe materiale consacrate rolului şi locului intelectualilor în opera de dezvoltare şi democra-

[2] Vezi pe larg articolul *Din activitatea ideologică a partidului comunist în rîndurile intelectualităţii în primii ani ai revoluţiei populare* de dr. Ion Şerbănescu, în „Anale de istorie" nr. 3/1970, p. 41—55

tizare a societății. Era evidențiată poziția nobilă și plină de strălucire a savanților care de-a lungul dezvoltării istorice a societății s-au situat alături de lupta poporului, pe drumul adevărat al progresului, pentru binele oamenilor, pentru civilizație.

În editorialul *Intelectualii — forță a progresului*, „Scînteia" din 15 iulie 1945 făcea următoarea apreciere, care exprimă chintesența atitudinii comuniștilor față de știința pusă în slujba progresului : „Pentru un comunist, știința este o realitate cu care poporul trebuie să se identifice, după cum ea trebuie să recepționeze și să soluționeze problemele poporului, pătrunzînd în viața lui și făcînd-o mai bună".

Luînd cuvîntul la întrunirea organizată de partidul comunist în sala „Aro" la sfîrșitul lunii iulie 1945, Lucrețiu Pătrășcanu a chemat intelectualitatea să se alăture cu hotărîre luptei partidului comunist : „Numai printr-o rodnică colaborare între intelectuali, muncitori și celelalte pături, vom putea reclădi țara noastră".

În scurt timp, partidul comunist reușise să cîștige de partea revoluției majoritatea poporului, să făurească un puternic front democratic, care cuprindea într-un unic șuvoi clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toate forțele progresiste și patriotice ale națiunii. Sub stindardul său se aflau masele largi de la orașe și sate.

Un moment important în activizarea politică a membrilor P.C.R. în propagarea concepției comuniste cu privire la căile dezvoltării României pe calea progresului social l-a constituit desfășurarea conferințelor regionale ale partidului. Acestea au prilejuit un larg dialog între cadrele de conducere și membrii partidului, o consultare a întregului partid, pentru ca măsurile ce se preconizau să capete girul experienței colective.

Paralel cu desfășurarea conferințelor regionale, conducerea P.C.R. a organizat numeroase întruniri de partid pentru cunoașterea și înțelegerea de către masele populare a liniei partidului, a sarcinilor cuprinse în documentele ce urmau să fie dezbătute în cadrul Conferinței generale a P.C.R. Aceste întruniri, la care au participat cadre de conducere ale partidului, s-au transformat în adevărate mitinguri și demonstrații pentru sprijinirea guvernului democrat, prezidat de dr. Petru Groza, în adevărate adunări plebiscitare, în care masele și-au exprimat hotărîrea fermă de a nu precupeți nimic pentru înfăptuirea sarcinilor trasate de partid. Acțiunile politice din această perioadă au dus la întărirea organizațiilor de partid, a frontului de luptă împotriva forțelor reacționare din țară și de peste hotare.

Locul central în lucrările Conferinței Naționale a fost ocupat de problemele economice. Elaborarea liniei de dezvoltare social-economică a țării, în pas cu mersul istoriei, a fost rezultatul activității neobosite teoretice și practice a P.C.R., al aplicării învățăturii marxist-leniniste la condițiile concrete ale României, al valorificării în mai mare măsură a experienței poporului nostru, a aspirațiilor numeroșilor înaintași animați de idealuri progresiste, revoluționare, de grijă pentru soarta țării, preocupați să găsească soluțiile care să asigure României un loc pe măsura capacității creatoare a poporului și bogățiilor țării.

Cu clarviziune științifică, Conferința Națională, pornind de la condițiile concrete ale țării noastre, de la necesitățile dezvoltării României, a pus în centrul programului economic industrializarea țării, crearea unei

puternice industrii grele, şi în primul rînd a unei industrii constructoare de maşini. Punînd încă în 1945 problema dezvoltării industriei grele, partidul prefaţa ideea majoră a politicii sale de industrializare socialistă a ţării, care, în anii următori, s-a dovedit piatra unghiulară a întregii opere de edificare a socialismului. Astfel, pornind de la faptul că sarcinile progresului economic al României erau deosebit de complexe, că nu putea fi vorba numai de a reface ceea ce s-a distrus, ci şi de a construi şi dezvolta economia ţării pe coordonate noi, conferinţa a stabilit că „la baza acţiunii de refacere şi reconstruire a ţării trebuie să stea refacerea şi dezvoltarea industriei grele". Dezvoltarea industriei în general şi a celei grele în special avea să ducă la schimbarea structurii economiei româneşti, demonstrîndu-se astfel falsitatea şi caracterul retrograd, antipopular al teoriei „România, ţară eminamente agrară".

Elaborînd programul dezvoltării economice a ţării, Conferinţa Naţională a partidului comunist a definit factorii care făceau posibilă industrializarea României, subliniind că „avem la îndemînă toate elementele care să ne permită să păşim la crearea unei industrii grele în ţara noastră :

— avem materiile prime de bază ;

— avem mîna de lucru şi rezervele necesare.

Şi dacă nu avem un utilaj industrial care să permită satisfacerea tuturor nevoilor schiţate mai sus, avem în orice caz armătura necesară pentru a porni la drum".

Pornind de la faptul că opera de refacere şi dezvoltare a economiei naţionale trebuie să se sprijine în primul rînd pe folosirea integrală a resurselor interne şi a capacităţilor de producţie existente, ca punct de plecare pentru dezvoltarea industrială a ţării, Conferinţa Naţională a stabilit obiective concrete şi reale în vederea ridicării producţiei în toate ramurile economiei. Ea a stabilit sarcinile şi perspectivele refacerii economice, în înfăptuirea cărora erau interesate nu numai clasa muncitoare şi ţărănimea, ci şi industriaşii, comercianţii şi alte pături sociale. Afirmarea acestei platforme a făcut ca în lupta pentru realizarea sarcinilor legate de desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice să fie antrenate mase largi. Concentrarea de forţe democratice şi progresiste care participaseră la înfăptuirea sarcinilor antifeudale şi antifasciste ale revoluţiei era astfel menţinută sub conducerea proletariatului, ea era îndreptată spre realizarea noilor obiective ridicate de revoluţia în desfăşurare [3].

Politica realistă promovată de P.C.R., care a privit refacerea ţării ca o problemă de interes naţional şi a chemat să participe la aceasta „întreaga muncitorime, întreaga ţărănime, întreaga intelectualitate, industriaşii, comercianţii, oameni de finanţe, tot ce este cinstit şi patriot în această ţară", a contribuit în măsură hotărîtoare la demascarea forţelor reacţionare, la izolarea lor de mase, a strîns în jurul puterii democrate majoritatea zdrobitoare a poporului.

Legat de sarcina industrializării ţării, în condiţiile dezvoltării cu precădere a industriei grele, la Conferinţa Naţională s-au subliniat cu

[3] Gh. Ţuţui, *Însemnătatea Conferinţei Naţionale a P.C.R. din octombrie 1945 pentru desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice şi trecerea la revoluţia socialistă*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1965, p. 17.

pregnanță rolul și importanța electrificării. „Prin crearea în țară a unei rețele de centrale hidroelectrice — se menționează în raport — se va putea purcede la electrificarea căilor ferate și întrebuințarea masivă a energiei electrice în dezvoltarea tuturor industriilor noastre. De asemenea, prin extinderea rețelei de curent electric se vor putea introduce lumina și forța electrică pînă în cel mai depărtat cătun al țării, ridicîndu-se astfel nivelul de viață și cultură al plugărimii noastre".

Trasînd liniile directoare ale programului dezvoltării economice a României, Conferința Națională a precizat că „refacerea industriei actuale și folosirea integrală a capacității de producție sînt problemele de bază ale reconstrucției generale a țării și rezolvarea lor constituie punctul de plecare pentru dezvoltarea industrială a României". În stabilirea sarcinilor imediate ale refacerii industriei, P.C.R. a avut în vedere și faptul că în această ramură a economiei relațiile de proprietate nu erau de aceeași natură. Existau întreprinderi industriale proprietate a statului, altele în care statul avea participații (uneori majoritare), precum și întreprinderile industriale particulare. Ținînd seama de posibilitățile de îndrumare și control efectiv al statului în diferitele întreprinderi industriale, de necesitatea cooperării dirijate între acestea, P.C.R. a adoptat o politică elastică, menită să asigure ralierea tuturor factorilor în măsură să-și aducă contribuția la opera de redresare economică a țării. Paralel cu îndrumarea și controlul asupra activității productive a întreprinderilor capitaliste, statul democrat-popular stimula inițiativa și interesul întreprinderilor particulare. Ca urmare, întreaga capacitate industrială a țării, de stat și particulară, trebuia să formeze un tot organic pentru reconstrucția țării.

Creșterea producției industriale constituia sarcina imediată cea mai arzătoare și spre realizarea ei au fost îndrumate forțele principale. În acest scop au fost stabilite profilul și direcțiile de dezvoltare a producției industriale a întreprinderilor a căror producție fusese adaptată nevoilor războiului, au fost indicate măsuri pentru folosirea integrală a capacităților de producție existente.

Punerea în valoare a întregului potențial metalurgic românesc, valorificarea cît mai completă a zăcămintelor de cărbuni și a celor de minereu de fier au fost stabilite printre măsurile de primă urgență. Aceasta permitea și dezvoltarea transporturilor feroviare, factor esențial în buna desfășurare a vieții economice.

Alături de precizarea căilor de refacere și dezvoltare a economiei naționale, programul elaborat de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a acordat o mare atenție problemelor agriculturii.

Problemele agriculturii au fost analizate prin prisma intereselor fundamentale ale țării, a refacerii și dezvoltării economiei naționale, a acordării unui sprijin real gospodăriilor țărănimii muncitoare. Stabilind locul și rolul agriculturii în cadrul procesului de refacere și dezvoltare a economiei în strînsă legătură cu dezvoltarea industriei, Conferința Națională a trasat sarcinile partidului în consolidarea alianței muncitorești-țărănești, forța principală a regimului democrat-popular [4].

Participarea reprezentanților țărănimii la lucrările Conferinței Naționale a P.C.R. și luările lor de cuvînt au subliniat adeziunea acesteia

[4] *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 344.

la programul constructiv trasat de conferință, angajamentul ei în înfăptuirea operei întreprinse de partidul comunist pentru lichidarea înapoierii economice. După conferință, organizațiile de partid de la sate au cunoscut o evoluție rapidă, mulți țărani săraci și mijlocași intrînd în rîndurile P.C.R. [5].

Alături de problemele economice, conferința a acordat o mare atenție problemelor întăririi regimului democrat, rolului statului în viața economică și social-politică a țării, intensificării luptei împotriva reacțiunii. Conferința, preconizînd o politică largă de alianțe, de atragere alături de proletariat a tuturor forțelor care puteau participa la opera de redresare a economiei naționale, a stabilit ca una dintre sarcinile principale „mobilizarea partidului, în colaborare cu forțele democratice", pentru cîștigarea alegerilor[6]. În acest scop au fost stabilite măsuri cu privire la întărirea continuă a unității de acțiune a clasei muncitoare, a alianței muncitorești, a frăției dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Conferința Națională a P.C.R. a pus în centrul activității partidului sarcina de a asigura hegemonia proletariatului în revoluție și în acest scop, de întărire și dezvoltare a colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., de înfăptuire a unității depline a întregii clase muncitoare în cadrul unui singur partid, pe baza principiilor politice, ideologice și organizatorice marxist-leniniste. „Partidul Comunist Român — se spune în rezoluția Conferinței Naționale — concepe înfăptuirea partidului unic muncitoresc nu ca o contopire mecanică între cele două partide existente, ci ca o unificare politică și organizatorică, pe baze principiale, în urma unei acțiuni de lămurire ideologică și înfăptuirii unei depline unități de acțiune" [7].

Partidul comunist, luptătorul cel mai consecvent și hotărît pentru făurirea unei Românii puternic dezvoltate, era principala forță politică care sprijinea în mod activ și energic activitatea economică și politică a guvernului democrat. Precizînd rolul conducător al partidului comunist în opera de refacere și dezvoltare economică a țării, Conferința Națională arăta că „partidului nostru îi revine sarcina de a se alinia ca un singur om în vederea realizării acestui scop și de a constitui motorul acestei acțiuni, căreia numai cei care nu doresc ridicarea țării nu i se vor alătura". În același timp, în vederea întăririi P.C.R., conferința a ridicat în fața organizațiilor de partid și a comuniștilor sarcini de mare însemnătate privind consolidarea pe mai departe a organizațiilor de partid ; întărirea activității organizatorice în rîndurile muncitorilor, ale țăranilor muncitori și intelectualilor ; organizarea temeinică a muncii de partid pe baza studierii situației concrete ; întărirea răspunderii colective și individuale a cadrelor printr-un control riguros și ajutor continuu din partea organelor de conducere asupra îndeplinirii sarcinilor ; întărirea disciplinei de partid, ridicarea nivelului politic al cadrelor ; imprimarea unui spirit critic și autocritic în toate organizațiile de partid ; întărirea vigilenței revoluționare și a legăturilor partidului cu masele.

[5] *Ibidem*, p. 349.
[6] *Ibidem*, p. 348.
[7] Citat după Gh. Țuțui, *Op. cit.*, p. 17.

Conferința Națională a subliniat ca o sarcină de prim ordin a comuniștilor de a lupta pentru păstrarea unității și purității rîndurilor sale, condiție vitală pentru ca P.C.R. să-și poată îndeplini rolul său de forță conducătoare a societății. Apreciind că luptele fracționiste și sectarismul constituie un pericol pentru partid, îi slăbesc forța sa de organizator și conducător politic al clasei muncitoare și al poporului, Conferința Națională sublinia : „Iată pentru ce una din sarcinile centrale ale partidului este de a sfărîma încercarea de slăbire a unității sale de voință, a descoperi și înăbuși în fașă manifestări care pot submina unitatea ideologică, politică și organizatorică a partidului."

Un merit al Conferinței Naționale îl constituie adoptarea statutului partidului, bazat pe principiile marxist-leniniste, prin care s-au stabilit rolul și sarcinile partidului, scopul său final — construirea societății comuniste.

Conferința Națională a P.C.R. se situa la răscrucea unor etape importante în viața de partid, în consolidarea sa ca partid strîns legat de mase, avînd de înfruntat greutăți și cerințe legate de procesul de cercetare și acumulare a experienței în revoluție.

★

În lupta grea, eroică pentru înaintarea victorioasă în consolidarea democrației populare, pentru înlăturarea greutăților, pentru zdrobirea încercărilor forțelor reacționare de a întoarce înapoi roata istoriei, s-a desăvîrșit revoluția burghezo-democratică, a fost înlăturată monarhia, clasa muncitoare, în alianță cu masele largi ale țărănimii și ale celorlalte categorii de oameni ai muncii, a cucerit întreaga putere politică, s-a înfăptuit naționalizarea principalelor mijloace de producție, trecîndu-se la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Factorul politic fundamental care a asigurat edificarea victorioasă a socialismului în România a fost Partidul Comunist Român, care s-a afirmat ca forța conducătoare a întregii societăți.

Calitatea de forță conducătoare în societate a Partidului Comunist Român s-a afirmat de la an la an cu tot mai multă putere, pe măsura dezvoltării în amploare și adîncime a operei de construire a noii orînduiri. Cu fiecare nouă treaptă pe drumul socialismului s-a cimentat și mai mult unitatea poporului în jurul partidului, au crescut și mai mult prestigiul și autoritatea sa în masele largi ale poporului. Poporul român s-a convins prin propria sa experiență că P.C.R. este exponentul fidel al intereselor sale vitale, călăuza sa încercată pe drumul libertății și fericirii și de aceea îl înconjoară cu dragoste și devotament nețărmurit, îl consideră drept unic conducător al națiunii socialiste.

Politica justă promovată de Partidul Comunist Român, ale cărei principii de bază au fost statornicite încă la Conferința Națională, modul în care el a reușit să soluționeze problemele fundamentale de care depindea progresul social al României au dus la creșterea autorității și prestigiului său în masele de oameni ai muncii. Aplicînd legile generale ale făuririi noii orînduiri la condițiile concrete ale României, partidul nostru a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică pentru generalizarea și consolidarea relațiilor socialiste de producție, pentru făurirea economiei socialiste unitare, pentru crearea și dezvoltarea unei puternice baze tehnice-materiale a socialismului.

În această etapă a istoriei patriei, industrializarea a constituit veriga hotărîtoare în construirea socialismului, temelia dezvoltării continue a economiei și culturii, a ridicării nivelului de viață și civilizație al poporului, a înfloririi și afirmării libere a națiunii. Rezultatul acestei politici consecvente a fost dublarea, în medie, la fiecare 5 ani a producției industriale, care în 1969 era de peste 14 ori mai mare decît în anul 1938 ; ponderea industriei în venitul național s-a mărit de la 30,8% în 1938 la 54,2% în 1968, întărindu-se continuu poziția conducătoare a acestei ramuri în economia națională. Prin alocarea în toată această perioadă a peste jumătate din totalul fondurilor de investiții pentru dezvoltarea și modernizarea industriei, au fost construite sute și sute de întreprinderi noi, dotate cu tehnică avansată, amplasate pe întreg cuprinsul țării ; este semnificativ pentru eforturile făcute în acest sens, mai ales în ultimii ani, că, din totalul fondurilor fixe industriale, aproximativ 70% au fost date în funcțiune în perioada 1960—1968.

În procesul industrializării au crescut puternic rîndurile clasei muncitoare, s-au produs profunde schimbări calitative în structura și în profilul ei. Muncitorimea se înfățișează astăzi ca o clasă socială cu un orizont larg de cunoștințe politice, profesionale și de cultură generală, care a acumulat o bogată experiență în producția materială și în conducerea societății. Clasa noastră muncitoare a făcut dovada unei înalte maturități politice și combativități revoluționare, s-a afirmat drept cea mai avansată forță socială a țării, îndeplinindu-și cu cinste misiunea istorică de a se elibera pe sine și întregul popor muncitor de exploatare și asuprire ; ea a demonstrat în mod strălucit că este capabilă nu numai să răstoarne și să lichideze rînduielile burghezo-moșierești, ci și să construiască o orînduire nouă, a libertății și dreptății sociale — orînduirea socialistă.

În anii construcției socialiste, industria a devenit ramura conducătoare și dinamizatoare a întregii economii naționale ; România s-a transformat dintr-un stat cu predominanță agrară într-un stat socialist cu o structură industrial-agrară.

Producția industrială a înregistrat ritmuri înalte, caracterizate prin constanța mediei de creștere în jurul a 13% anual, determinînd creșteri rapide și în alte ramuri și domenii ale economiei naționale, impulsionîndu-le. În ritmuri ce depășesc media s-au dezvoltat acele ramuri industriale care condiționează progresul economiei și introducerea tehnicii moderne : energia electrică, siderurgia, construcțiile de mașini, chimia.

Industrializarea socialistă a țării a dus la lichidarea unor serioase disproporții economice teritoriale, la apariția unor noi centre industriale, la intensificarea procesului de urbanizare a României. Pe lîngă vechile centre și regiuni industriale, întărite considerabil în anii construcției socialiste, București, Valea Prahovei, Hunedoara, Reșița, Brașov, Valea Jiului, s-au creat noi și puternice zone industriale în jurul orașelor Galați, Bacău, Craiova, Iași, Tg. Mureș, P. Neamț, Constanța, Baia Mare, cu întreprinderi de înaltă tehnicitate.

Efecte multiple și adînc înnoitoare a avut industrializarea asupra întregii vieți economice, sociale și politice a României socialiste. Prin industrializarea socialistă și dezvoltarea unei baze industriale proprii, țara noastră își aduce contribuția la creșterea ponderii sistemului mondial socialist în producția industrială mondială. Datorită succeselor în dezvol-

tarea industrială, România a putut să-şi lărgească mereu colaborarea economică multilaterală cu ţările socialiste, a putut să-şi extindă relaţiile economice cu toate statele. Dintr-o ţară care îşi baza exportul pe produse agroalimentare şi materii prime, importînd marea majoritate a maşinilor şi utilajelor, România a devenit un stat cu o industrie diversificată, în plină dezvoltare, care-i permite o participare tot mai activă, cu produse tot mai variate la schimburile economice internaţionale.

Statul român a folosit în dezvoltarea economiei, în industrializarea ţării avantajele ce decurg din colaborarea cu ţările sistemului mondial socialist şi cu alte state. Republica Socialistă România promovează o politică economică externă bazată pe principiile avantajului reciproc, respectării şi asigurării independenţei fiecărui stat. Avantajele acestor relaţii economice sînt puse în slujba construirii socialismului.

Stabilirea de către Congresul al X-lea a direcţiilor industrializării a creat mari posibilităţi conducerii P.C.R. şi guvernului ţării de a dispune de pîrghiile coordonării şi planificării tuturor resurselor umane şi materiale ale României socialiste. „Partidul — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu în raportul prezentat la cel de-al X-lea Congres al P.C.R. — va continua neabătut linia perfecţionării structurii producţiei industriale, a dezvoltării rapide a ramurilor de bază care condiţionează înzestrarea tehnică superioară a economiei, valorificarea eficientă a resurselor naţionale. Ponderea construcţiilor de maşini, metalurgiei, chimiei şi energiei electrice va ajunge în 1975 la 54% în totalul producţiei industriale, faţă de 40% în 1965, accentuînd într-o măsură însemnată caracterul modern al industriei noastre socialiste.

Paralel cu îmbunătăţirea structurii pe ramuri a industriei se va acorda şi în viitor toată atenţia repartizării teritoriale judicioase a forţelor de producţie".

Întreaga experienţă a dezvoltării României în perioada care s-a scurs de la Conferinţa Naţională a P.C.R. din octombrie 1945 confirmă cu putere faptul că factorul fundamental al progresului şi civilizaţiei îl constituie industrializarea socialistă, care asigură creşterea în ritm rapid a întregii economii naţionale, ridicarea tuturor regiunilor ţării, apropierea de nivelul ţărilor avansate economic, înflorirea generală a vieţii sociale în patria noastră, apărarea şi consolidarea independenţei naţionale.

Pornind de la aceste considerente majore, Partidul Comunist Român a continuat să pună în centrul activităţii sale industrializarea ţării, văzînd în aceasta calea sigură a edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi a trecerii la edificarea societăţii comuniste.

Un obiectiv fundamental al programului de construcţie socialistă l-a constituit cooperativizarea agriculturii, reorganizarea producţiei agricole pe baze socialiste. În politica sa agrară, partidul a pornit de la condiţiile specifice ale agriculturii noastre, de la faptul că această ramură era mult rămasă în urmă, avînd o slabă înzestrare tehnică. Se înscriu ca un moment de seamă în istoria construcţiei noastre socialiste hotărîrile Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care au trasat programul cooperativizării agriculturii, deschizînd drumul victoriei socialismului în satul românesc.

Trecerea ţărănimii pe drumul agriculturii socialiste s-a accentuat, luînd un caracter de masă mai ales după Congresul al VIII-lea al P.C.R. (1960). La începutul anului 1962, procesul de transformare socialistă a

agriculturii în țara noastră a fost practic terminat. Perioada istorică cuprinsă între 1949 și 1962, de transformare socialistă a agriculturii, se caracterizează prin complexitatea procesului revoluționar de întronare a noilor relații socialiste la sate. Procesul de transformare socialistă a agriculturii nu s-a desfășurat în mod uniform, linear, asupra lui punîndu-și amprenta diferiți factori de ordin obiectiv și subiectiv.

Trăsătura procesului de cooperativizare a agriculturii, de transformare socialistă a satului, era dată de majoritatea unităților socialiste de la sate, de cooperativele bune și foarte bune, care demonstrau superioritatea agriculturii bazate pe noile relații de producție. Imensa majoritate a țărănimii s-a contopit organic cu interesele fundamentale ale societății socialiste, manifestîndu-se ca aliatul demn al clasei muncitoare.

Pe măsura prefacerilor social-economice și a amplei activități ideologice desfășurate de P.C.R., de întreg sistemul instituțiilor cultural-educative, s-a dezvoltat cultura socialistă, s-au afirmat tot mai puternic concepția despre viață și principiile etice ale clasei muncitoare în lupta dusă împotriva ideilor și concepțiilor burgheze, retrograde, cosmopolite.

Considerînd școala ca principalul factor de instruire și educare a tinerelor generații, de îmbogățire a cunoștințelor cultural-științifice ale întregului popor și de pregătire a cadrelor necesare economiei naționale, partidul și statul au asigurat dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățămîntului, imprimîndu-i un conținut realist-științific, pe baza concepției marxist-leniniste despre natură și societate, a legării lui de nevoile mereu crescînde ale construcției socialiste.

Ca urmare a măsurilor adoptate, întregul învățămînt a devenit de stat, cu structură unitară și caracter laic, accesibil tuturor copiilor și tinerilor de la orașe și sate, fără deosebire de naționalitate, sex sau religie și fără vreo altă îngrădire care ar fi putut constitui o discriminare. Analfabetismul, plaga subdezvoltării, a dispărut de mulți ani în patria noastră. Astăzi România se numără printre primele țări din lume în care școala de zece ani este obligatorie și gratuită.

Învățămîntului superior i-a revenit rolul important de a pregăti specialiști de înaltă calificare pentru toate domeniile vieții sociale și, totodată, de a contribui la progresul științei, al tehnicii și culturii. Rețeaua instituțiilor de învățămînt superior s-a extins potrivit cerințelor societății noastre, numărul facultăților și al studenților fiind în 1965 de aproximativ cinci ori mai mare decît în 1938.

În procesul de construire a socialismului, s-a lărgit baza socială a puterii populare ca putere a poporului, a națiunii socialiste. Statul democrat-popular român, ca stat de tip socialist, și-a îndeplinit chemarea de a fi arma principală în mîna proletariatului și a aliaților săi în lupta contra claselor exploatatoare răsturnate, pentru făurirea bazelor socialismului.

Structura de clasă a societății s-a schimbat radical în această perioadă de trecere la socialism și de construcție desfășurată a socialismului. Clasele exploatatoare au dispărut pentru totdeauna din viața economică și politică a României. Burghezia industrială, financiară și marea burghezie comercială și-au încetat existența ca clasă în primii ani ai construcției socialiste. S-au redus continuu, pînă la dispariție, numărul și

ponderea proprietarilor de întreprinderi mici naționalizate, ale comercianților particulari din anumite sectoare ale circulației mărfurilor, precum și ale burgheziei satelor.

Ca urmare a dispariției claselor exploatatoare, a înlăturării antagonismelor de clasă, societatea românească a dobîndit un caracter omogen, o structură socială nouă, unitară, proprie orînduirii socialiste.

Clasa muncitoare, în trecut asuprită, exploatată și lipsită de drepturi politice, a devenit clasă conducătoare în stat și stăpînă, împreună cu ceilalți oameni ai muncii, pe principalele mijloace de producție. Continuînd glorioasele ei tradiții de luptă, avînd o mare capacitate de mobilizare, spirit ridicat de disciplină și de organizare, înaltă conștiință revoluționară și un conducător încercat — Partidul Comunist Român —, exponentul fidel al intereselor ei fundamentale și ale întregii națiuni, clasa muncitoare și-a îndeplinit cu cinste și simț de răspundere măreața ei misiune istorică de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului.

Țărănimea, în trecut fărîmițată în diferite pături, a devenit o clasă nouă, omogenă, unită prin interese comune, prin proprietatea obștească asupra pămîntului și a celorlalte mijloace de producție, prin relații de colaborare și întrajutorare reciprocă. Țărănimea cooperatistă îndeplinește un rol tot mai important în viața întregii noastre societăți, aduce o contribuție tot mai mare la activitatea politică a țării, la creșterea bogățiilor națiunii.

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea a fost forța socială determinantă în victoria revoluției populare și în opera de construire a socialismului.

Comunitatea de interese economice și politice fundamentale, cultura socialistă au determinat făurirea unității morale, politice și ideologice a întregului popor în jurul partidului comunist.

Rezultatele obținute de poporul nostru în această perioadă atestă capacitatea uriașă a partidului de a da răspunsuri cerințelor dezvoltării sociale în conformitate cu stările concret-istorice din România în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Ținînd seama de legile sociale obiective și studiind realitățile concrete ale țării, în continuă schimbare, partidul comunist a reușit să adopte liniile generale strategice și tactice corespunzătoare fiecărei etape istorice și să determine înaintarea neabătută a poporului român pe calea noii orînduiri. Activitatea teoretică și practică desfășurată de partid în toate domeniile vieții economice și sociale reprezintă factorul politic fundamental care a asigurat edificarea socialismului în țara noastră. Totodată partidul nostru studiază cu atenție experiența Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și a celorlalte partide frățești din țările socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, preluînd tot ceea ce corespunde necesităților și condițiilor dezvoltării societății românești. În toată această perioadă, Partidul Comunist Român, poporul nostru au simțit puternic solidaritatea celorlalte țări socialiste, a partidelor comuniste, a forțelor revoluționare din alte țări. La rîndul lor, partidul și poporul nostru au militat pentru dezvoltarea unor

largi relații internaționaliste, de prietenie și de alianță cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești, considerînd aceasta drept o condiție importantă a accelerării construcției socialiste în fiecare țară, a creșterii prestigiului și influenței ideilor socialismului în lume.

„Izvorul forței și capacității de acțiune a partidului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la cel de-al X-lea Congres al P.C.R. — îl constituie unitatea și coeziunea de nezdruncinat ale rîndurilor sale, ale tuturor organizațiilor de partid, ale tuturor comuniștilor în jurul Comitetului Central — condiție de cea mai mare importanță pentru exercitarea cu succes a rolului său conducător, pentru înaintarea neabătută pe calea socialismului, pentru trăinicia noii orînduiri".

Bilanțul atît de bogat în victorii și înfăptuiri al acestui sfert de secol care s-a scurs de la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 încoronează ani de luptă și muncă eroică, oglindește voința nestăvilită de progres a poporului român, devotamentul său față de idealurile socialismului, reprezintă un motiv de profundă mîndrie patriotică pentru toți oamenii muncii, care, strîns uniți în jurul partidului și al conducerii sale, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, muncesc cu elan pentru îndeplinirea măreților sarcini stabilite de cel de-al X-lea Congres al P.C.R.

Cronologia grevei generale din octombrie 1920

FLOREA DRAGNE

I. Etapa pregătirii grevei generale

Marți 28 septembrie 1920.

— Consiliul comun (Comitetul Executiv al Partidului socialist și Comisia generală a sindicatelor din România) hotărăște convocarea unei conferințe a comisiilor generale din vechiul regat, Banat, Ardeal și Bucovina în vederea elaborării statutelor generale ale mișcării sindicale.

— În aceeași ședință, Consiliul comun hotărăște convocarea Consiliului general al Partidului socialist (și stabilește cadrul de reprezentare a fiecărei provincii) în vederea redactării statutelor generale ale partidului.

Duminică 10 octombrie.

— Consiliul general al Partidului socialist și al sindicatelor, întrunit la București, ia în dezbatere problema centralizării și unificării conducerii mișcării muncitorești din România.

— Introducerea pe ordinea de zi a Consiliului general a dezbaterii situației muncitorilor din România și cererea de a se declara greva generală pe scară națională.

Luni 11 octombrie.

— Consiliul general al Partidului socialist hotărăște formarea unei delegații care să prezinte guvernului, în numele muncitorimii din întreaga țară, un memoriu de revendicări. Se cerea guvernului ca acestea să fie aprobate pînă la 20 octombrie 1920.

Miercuri 13 octombrie.

— „Socialismul" publică memoriul Consiliului general al Partidului socialist și al sindicatelor înaintat președintelui Consiliului de Miniștri, generalul Alexandru Averescu.

— La *București*, în sălile Griviția, Centru, Dudești, Șerban Vodă, Măgurele, 13 Septembrie, Ovidiu, Piscului, au fost organizate de secțiunile Partidului socialist și de sindicate mari întruniri muncitorești în vederea pregătirii grevei generale.

Joi 14 octombrie.

— Au loc mari adunări, întruniri și mitinguri muncitorești la *Ploiești*, *Timișoara*, *Cluj* etc., în care problema majoră a dezbaterilor este greva generală.

— Marele stat-major trimite ordinul secret nr. 6 403 prin care ordonă marilor unități militare din întreaga țară să dea dispoziții unităților în subordine să fie gata la orice oră pentru a interveni împotriva greviștilor.

Vineri 15 octombrie.

— Încep informările și dezbaterile în organizațiile sindicale asupra memoriului înaintat de Consiliul general al Partidului socialist și al sindicatelor Consiliului de Miniștri.

— „Chemarea" publică articolul lui N. D. Cocea intitulat *Greva generală.*

Sîmbătă 16 octombrie.

— „Socialismul" publică Comunicatul Uniunii C.F.R. și transport, care constituie un vibrant apel adresat muncitorilor căilor ferate, ai porturilor, celor din docuri, șantiere și navigație, spre a fi gata pentru declanșarea grevei generale.

Duminică 17 octombrie.

— „Chemarea" publică articolul *Presa în fața grevei generale,* care demască atitudinea reacționară față de lupta dreaptă a muncitorimii, adoptată de ziarele marilor bănci, gazetele liberalilor, conservatorilor, averescanilor, ca „Viitorul", „Steagul", „Îndreptarea", „România nouă", „Renașterea", „Epoca", „Izbînda", „Avîntul".

— Telegrama ministrului de interne către prefecții județelor cere ca în înțelegere cu autoritatea militară să se ia urgent măsuri, în caz de grevă, pentru asigurarea circulației și menținerea ordinii și siguranței.

II. Greva ceferiștilor — preludiu al grevei generale

Duminică 17 octombrie.

— *La ora 18,* mecanicii și fochiștii de la C.F.R. București părăsesc mașinile și serviciul.

— La grevă aderă depourile de mașini din Galați, Turnu-Severin, Bacău și Brăila.

— Circulația trenurilor și manevrarea sînt sistate.

— Gara de Nord trece sub control militar.

— Regimentul 2 căi ferate a primit ordinul de cîmp nr. 18, de a ocupa chiar în cursul nopții de 17 spre 18 octombrie depourile de mașini cu personal militar (ofițeri și trupă) și a pregăti garniturile pentru ca să înceapă funcționarea trenurilor după planul stabilit de M. St. M.

— Colonelul Filipescu V., directorul militar în caz de grevă al Uzinelor de apă, gaz și electricitate, a primit ordinul de cîmp nr. 19, care prevedea înlocuirea cu militari a greviștilor la aceste uzine.

— Regimentul 9 vînători a primit ordinul telefonic de a întări garda Gării de Nord cu compania de alarmă, iar în dimineața zilei de 18 octombrie ora 8 să ocupe cu trupa sectorul Gara de Nord pînă la Chitila și gările Cotroceni și Dealul Spirii cu toate atelierele, dependințele și depozitele C.F.R. din acest sector.

Luni 18 octombrie.

— Garnizoanele de pe teritoriul Corpului II armată au primit ordin circular cifrat pentru a lua măsuri de pază a căilor ferate, a da tot concursul autorităților pentru menținerea ordinii și asigurarea funcționării C.F.R., poștei, telegrafului, oficiilor etc. publice și particulare.

— Ordin circular cifrat trimis tuturor garnizoanelor C.II.A. în care se cereau *publicarea* și *executarea* ordonanței Președinției Consiliului de Miniștri privitoare la mobilizarea personalului de la tracțiune al C.F.R.

— S-a distribuit harta orașului București, ediție nouă, la toate *trupele* care pot ieși, la nevoie.

— S-a dispus ocuparea gării Filaret cu un detașament din Regimentul 1 grăniceri și a gării Obor cu un detașament din trupa depozitului Obor.

— Garnizoana *Giurgiu*, în baza unui ordin al Corpului II teritorial, primit anterior, a militarizat mecanicii și fochiștii ; trenurile pe distanța Giurgiu—București au circulat în ziua de 18 octombrie sub control militar.

— Se publică Comunicatul generalului Averescu, președintele Consiliului de Miniștri, prin care se anunță că memoriul Consiliului general al Partidului socialist și al sindicatelor nu este acceptat.

— Apelul Comitetului executiv și Comisiei generale a sindicatelor adresat muncitorilor face cunoscut că lupta în care intră clasa muncitoare a fost impusă de guvern. „Pregătiți-vă de greva generală ! Așteptați semnalul !

Greva nu încetează pînă ce revendicările noastre nu vor fi satisfăcute.

În timpul grevei toată lumea stă acasă, nu se face nici o manifestație, pentru a nu se face jocul provocatorilor !".

— În scopul înăbușirii grabnice a grevei generale, Ministerul de Război emite ordinul circular nr. 715, dînd dispoziții tuturor corpurilor de armată să constituie detașamente de alarmă bine organizate ; fiecare om încadrat în aceste unități să aibă asupra sa munițiile pe care le poartă un soldat în campanie, hrană de rezervă pentru două zile. Ofițerii să aibă harta regiunii și dicționarul cifrat. Fiecare detașament de alarmă era prevăzut cu o secție de coloane care cuprindea chesoane cu muniții și trăsuri de subzistență. Se cerea ca toate puștile mitralieră și mitralierele de care dispunea corpul să intre în organizarea acestor detașamente.

— Adunarea secțiunii Partidului socialist din *Ploiești* în sala sindicatelor, în sprijinul declarării grevei generale.

— Ședință a delegaților consiliilor muncitorești și ai Comitetului Federației socialiste Prahova în sala Clubului socialist din Ploiești. S-au constituit comitete de acțiune pentru fiecare fabrică, cu sarcina de a răspunde de desfășurarea grevei generale pînă la reușita ei definitivă.

— Telegrama comandantului detașamentului militar din Cîmpina către Divizia a 13-a Ploiești : *Căile ferate s-au pus în grevă de azi noapte.*

— Luni dimineața nu a intrat și nu a părăsit Capitala nici un tren.

— Președinția Consiliului de Miniștri emite *Ordonanța* prin care se ordonă măsuri împotriva ceferiștilor aflați în grevă : serviciul de tracțiune se va executa de către regimentele de căi ferate ; controlorii de tracțiune mecanici și fochiști din serviciul căilor ferate care aparțin contingentelor mobilizabile, indiferent de corpurile din care fac parte, se vor prezenta conform art. 86 din regulamentul transporturilor militare combinat cu art. 186 din regulamentul asupra mobilizării armatei în termen de 24 ore, adică pînă marți 19 octombrie, ora 18. De asemenea, controlorii de tracțiune mecanici și fochiști pînă la etatea de 65 de ani erau rechiziționați ca specialiști la Regimentul 2 căi ferate. Pentru cei care nu se prezentau la termenul arătat, ordonanța prevedea ridicarea lor cu forța publică, răspunzînd în fața instanțelor militare de neexecutarea ordonanței.

— Comandantul garnizoanei Buzău raportează Diviziei a 13-a că mecanicii, fochiștii și pompagiii depozitului *Buzău* au intrat în grevă. Depozitul de mașini și stația sînt păzite de soldați.

— Mecanicii și fochiștii de la C.F.R. *Bacău* au declarat grevă la ora 24.

— La *Bîrlad* are loc o mare întrunire socialistă sub președinția profesorului Petre Constantinescu-Iași, la care au participat și ceferiștii. La ora 6 dimineața toți mecanicii și funcționarii de mișcare din gară au declarat grevă.

— Personalul de tracțiune din gara *Ploiești-Sud* a declarat grevă în ziua de 18 octombrie ora 5,30, solidarizîndu-se cu tovarășii lor greviști de la Bucu-

rești. Curînd li s-a alăturat personalul de tracțiune și mișcare din gările *Cîmpina*, *Sinaia* și *Predeal*.

— Prefectul județului *Constanța* raportează telegrafic ministrului de interne că mecanicii și fochiștii C.F.R. din Inspecția Constanța au intrat în grevă. Greviștii au lăsat un tren de marfă pe pod.

— La *Galați* grevei generale a ceferiștilor i s-au alăturat navigația fluvială, serviciul hidraulic și docurile.

— Din *Craiova* n-a plecat nici un tren.

— Trenul de călători ce venea de la București spre Constanța a fost oprit pe podul de la Cernavodă. Greviștii au desfăcut locomotiva și au lăsat garnitura pe pod.

Marți 19 octombrie.

— Partidul socialist din Ardeal și Banat, secretariatul general din Cluj, Comisia generală a sindicatelor din Ardeal și Banat și uniunile sindicale C.F.R., ale funcționarilor, muncitorilor în fier și metal, minerilor, muncitorilor în lemn din Ardeal și Banat elaborează instrucțiuni privind modalitatea desfășurării grevei generale în Transilvania. Activiști ai centralelor din Cluj s-au deplasat în organizațiile locale pentru prelucrarea instrucțiunilor.

Greva, se arăta în instrucțiuni, urmează să se declanșeze joi 21 octombrie și va dura pînă cînd ni se va da o dispoziție respectivă din partea partidului și consiliului sindicatelor.

— Siguranța generală, ca urmare a ordinului circular nr. 10 964, încunoștințează unitățile în subordine despre hotărîrea muncitorilor din *Transilvania* și *Banat* de a declanșa greva generală în noaptea de miercuri spre joi, după ora 24, adică 20 spre 21 octombrie la căile ferate, iar la celelalte bresle joi dimineața.

Se ordonă, prin menționatul ordin circular, arestarea în gări și deținerea delegaților trimiși în toate centrele muncitorești din Transilvania de centrala sindicală din Cluj. Întrunirile sînt interzise, manifestațiile pe străzi oprite. Serviciile telefonice urmau să fie încadrate cu oameni de încredere. Se recomandă o strînsă legătură cu autoritățile militare și civile pentru luarea măsurilor represive urgente.

— Prefectul județului *Constanța* este înștiințat că cererile formulate pentru mărirea alocației de hrană, în urma mișcărilor lucrătorilor din sindicatele C.F.R., F.N.R. și hidraulic, nu se aprobă.

— Manifest al Partidului socialist și comisiei locale a sindicatelor din *Iași*, care se încheie cu apelul : „Muncitori, cetățeni, răbdarea s-a sfîrșit, ceasul hotărîtor a sunat. Oricare ar fi jertfele și oricît de grea lupta, ne-am hotărît. Trăiască greva generală !".

— Apelul muncitorilor din organizațiile socialiste din *Iași* adresat cetățenilor orașului, prin care se cere ca în timpul grevei generale orice cetățean cinstit să fie alături de muncitori.

— Profesorul Nicolae Iorga, deși nu e de acord cu lupta revoluționară a clasei muncitoare, în articolul *Cereri socialiste*, publicat în ziarul „Neamul românesc", face apel la generalul Averescu, la Argetoianu, Trancu să revină asupra politicii de abuzuri, *să intre ei în lege* și să *realizeze măcar o parte din făgăduielile pe care de atîtea ori ei înșiși le-au făcut, știindu-le firește că sînt realizabile*.

— Telegramă a Ministerului Justiției. Se atrage atenția procurorilor tribunalelor din vechea Românie că greva ce s-a declarat la C.F.R. calcă dispozițiile articolului 16 din legea reglementării conflictelor de muncă, publicată în „Monitorul oficial" nr. 122, din 5 septembrie 1920. În consecință sînt invitați ca împreună cu autoritățile administrative să procedeze energic împotriva celor care în localitate au declarat grevă, cerînd judecătorului de instrucție să-i aresteze.

— Generalul Al. Averescu, președintele Consiliului de Miniștri, semnează un manifest pe care îl trimite tuturor primăriilor spre publicare, în care defăimează greva mecanicilor și fochiștilor C.F.R.

— Din garnizoanele *Cîmpulung* și *Giurgiu* au sosit rapoarte că s-au emis ordine de chemare pentru toți mecanicii și fochiștii.

— Astă-seară va circula un tren regal de la Sinaia la Dolhasca ; la toate depourile și stațiile C.F.R. sînt postate sentinele pentru a împiedica mișcarea personalului.

— „Chemarea" publică articolul lui N. D. Cocea *Greva*, în care arată că „mecanicii de la C.F.R., oprindu-și în loc locomotivele, au oprit în același timp și viața economică a țării și orice putință de rezistență din partea forțelor de reacțiune socială". Referindu-se la greva generală pe scară națională, el arăta : „Semnalul va fi dat. Azi, mîine, în momentul prielnic hotărît de conducătorii mișcării socialiste, semnalul va cădea greu ca plumbul sau ca un pumn masiv de muncitori peste cîteva capete debile de burghezi, de speculanți, de politicieni, de traficanți și de noi îmbogățiți.

Pentru întîia oară în vremurile astea mari revoluționare țara va trăi sub domnia gravă și mută a grevei generale".

— S-au trimis gărzi militare la gările *Bucecea*, *Vereşti* și *Burdujeni* ; trenul pleacă o dată pe zi, la ora 13.

— Invitați la Ministerul de Interne, Ilie Moscovici, secretarul Partidului socialist, Mihai Bălineanu, secretarul Consiliului general al sindicatelor, Alexandru Oprescu, secretarul Uniunii din transporturi, au început tratative cu Constantin Argetoianu, ministrul de interne. Acesta, după ce a ascultat relatările delegației asupra împrejurărilor care au determinat acțiunea mișcării socialiste, a declarat că întrucîtva a fost indus în eroare de subalternii săi. În ce privește situația muncitorimii, Argetoianu a cerut delegaților să renunțe la declararea grevei generale, făgăduind că, împreună cu Popovici și Tașcă, va întreprinde o anchetă și va studia punctele din memoriu.

După o oră și jumătate cît au ținut tratativele, delegația s-a declarat nemulțumită cu această vagă promisiune, cerînd garanții. La aceasta C. Argetoianu a ripostat spunînd : „Nu cedăm nimic sub amenințarea grevei generale. Faceți ce vreți și noi vom face ce credem".

— La Clubul socialist din *Brașov* au loc mai multe adunări ale sindicatelor din diferite întreprinderi, în cadrul cărora se dezbat măsurile luate de autorități împotriva greviștilor. Participanții și-au exprimat indignarea față de aceste măsuri.

— Adunarea de la Casa poporului din *Cîmpina*. Participă peste 1 000 de muncitori. În cadrul acesteia au luat cuvîntul Nae Aldea, secretarul comisiei locale, avocatul Stroescu și profesorul Ernest din Ploiești, Nicu Rădulescu și Ungvari. Vorbitorii au îndemnat pe muncitori ca la semnalul grevei generale aceștia să încrucișeze brațele și să fie solidari cu toții. Să nu cedeze pînă nu li se va face dreptate. Adunarea se încheie cu lozinca : „Trăiască greva generală, la muncă. tovarăși, că ora s-a apropiat !"

— Între orele 3 și 7 în *București* au fost arestați 45 de mecanici și fochiști care nu s-au prezentat la ordinul de chemare ; arestarea s-a făcut de către 40 de patrule de jandarmi rurali, asistați de agenții Prefecturii Capitalei.

— La *București*, mare frămîntare în rîndul populației. Lumea se aprovizionează cu cele necesare. În unele cartiere a lipsit pîinea.

— Alături de afișele guvernului care cheamă la „liniște" se află ordinele de mobilizare ale greviștilor de la C.F.R.

Miercuri 20 octombrie.

— Articolul intitulat semnificativ *Răspuns de ciocoi*, publicat în ziarul „Socialismul". Se demască substratul răspunsului lui C. Argetoianu adresat delegației Partidului socialist și sindicatelor.

— La *București*, Secțiunea Partidului socialist face apel la membrii săi să depună toate eforturile pentru succesul grevei generale.

— Un grup de greviști de la o serie de întreprinderi din Capitală trag clopotul în Dealul Mitropoliei, semn al începerii grevei generale. Întregul oraș este paralizat.

— Adresa Uniunii muncitorilor minieri și altor profesii din Ardeal și Banat — Filiala Vulcan către comandantul de jandarmi din *Vulcan*, prin care se aduce la cunoștință că intră în grevă. Se trimite alăturat regulamentul pe baza căruia va decurge greva generală și se anunță că comitetul de grevă își va avea sediul în localul sindicatului minerilor din localitate.

— Ziarul Partidului național, „Gazeta Transilvaniei", mărturisește cititorilor săi că a fost surprins de izbucnirea grevei la căile ferate din vechea Românie. Mascîndu-și atitudinea antirevoluționară sub o frazeologie patriotardă, editorialul ziarului se declară împotriva grevei generale în întreaga țară.

— Prin ordin circular telefonic, prefectul județului *Tulcea* cerea polițiilor din județ și administratorilor din plășile Isaccea, Cataloi, Babadag, Casimcea, Topolog, Măcin, Sulina, Mahmudia să ia cele mai severe măsuri pentru a aresta socialiștii ce cutreieră satele și răspîndesc manifeste care îndeamnă la grevă.

— Ministerul de Interne transmite telegrama cifrată nr. 309 prefecților din întreaga țară și secretarilor generali de interne din Cluj, Cernăuți și Chișinău. Se cerea ca în caz de declarare a grevei generale să se procedeze de urgență, în unire cu parchetul local, la arestarea comitetului local socialist, a delegaților, a parlamentarilor socialiști, care nu pot beneficia de imunitatea parlamentară, sesiunea fiind închisă, și în general a tuturor conducătorilor socialiști. Se ordona, de asemenea, parchetului de a face percheziții atît la cluburile socialiste cît și la domiciliul celor arestați.

— Subinspectoratul general de siguranță Transilvania raportează că în ziua de 20 octombrie serviciul siguranței din Cluj a arestat dintre curierii Partidului socialist trimiși cu instrucțiuni pentru greva generală pe cei pentru centrele Arad, Simeria și Oradea.

— Telegrama generalului N. Petala, comandantul Corpului 6 armată, informează Ministerul de Război că s-au găsit manifeste care îndeamnă muncitorii la grevă generală. Totodată cere decretarea stării de asediu fără de care „toți capii de autorități civile și militare vor șovăi", în timp ce socialiștii vor lucra cu mai multă hotărîre și îndrăzneală.

— C. Argetoianu, ministrul de interne, dă un interviu ziarului „Adevărul", în care arată că recunoaște legitimitatea grevelor. El declară că atitudinea guvernului va fi dictată, în interesul conservării societății burgheze, de atitudinea socialiștilor și conducătorilor muncitorilor.

— În interviul său, dr. N. Lupu, fost ministru de interne, arată că „pasul făcut de muncitorime e de o gravitate și o seriozitate care nu poate scăpa nimănui, afară doar de generalul Averescu.

Acest pas era fatal și lesne de prevăzut pentru oricine și-a dat seama de completa incompatibilitate care este între general și grelele probleme pe care viața socială modernă le pune azi oamenilor de stat de pretutindeni. Pregătirea sufletească și aceea politică și culturală a d-lui Averescu și oamenilor ce-l înconjoară îl fac să stea în fața acestor probleme, cum atît de plastic spune poporul, ca vițelul la poarta nouă. Situația acestor domni este asemenea analfabetului căruia i-ai dat să rezolve o problemă kantiană... El merge în viața politică ca un om ce posedă în mintea lui cîteva maxime învechite și anacronice, alături de cîteva formule fără sens pe care caută să le aplice în conducerea statului...

Examinînd cererile muncitorilor, se vede că ele sînt profund umane și drepte și de mult trebuiau satisfăcute. Dar la orice cerere și reclamație a poporului suferind, generalul nu vede decît tendința de a-l răsturna de la putere sau interpretează orice strigăt de suferință ca o tentativă de răsturnare a ordinii actuale".

— Secretarul Comisiei generale a sindicatelor în ajunul declanșării grevei generale face un adevărat act de acuzare a regimurilor burghezo-moșierești prin demascarea calomniilor guvernului și oamenilor politici reacționari perorate

la adresa clasei muncitoare. „Greva generală pe care muncitorii din România o fac este singurul răspuns care se putea da acelora care au mințit și amenințat, ori de cîte ori s-a apelat la ei, pentru a satisface, în marginile posibilității, nevoile celor ce produc și trăiesc numai din munca lor.

Este o minciună că s-a cercetat vreodată în mod obiectiv revendicările vreunei categorii de producători din această țară.

Este o minciună cînd se spune că s-au creat organe care să se ocupe cu reglementarea conflictelor de muncă.

Este o minciună cînd se afirmă că instigatorii au împins la declararea grevei generale.

Nepăsarea, minciuna, risipa, banchetele, anarhia întreagă din conducerea statului au împins masele la hotărîrea luată".

— Apelul ziarului „Socialismul". „Muncitori, fiți gata și așteptați semnalul pentru încrucișarea brațelor".

— Sub apăsarea stării de spirit revoluționare a maselor muncitoare, pînă și ziarul de orientare burgheză „Dacia" învinovățește guvernul Averescu de rigiditate și lipsă de realism politic.

— Într-un articol publicat de ziarul „Chemarea" se arată că muncitorimea de peste munți e bine organizată în vederea grevei generale. În sindicate erau înscriși la Oradea 27 000 de lucrători, la Timișoara — 30 000, la Arad — 17 000, la Brașov — 15 000, la Sibiu — 12 000, în Valea Jiului — 30 000 de mineri, fără a socoti pe cei din minele de sare, de aur, argint, fier de la Reșița, Anina, Ocna Dejului, Baia Mare, 12 Apostoli. Acestei armate i se adaugă, fără condiții, în caz de grevă, toți ceferiștii din Ardeal și Banat, peste 28 000 de mecanici, fochiști și alți muncitori ceferiști devotați cauzei greviste.

— Organele militare informează că la *Ploiești* mecanicii, fochiștii greviști nu s-au prezentat la lucru. În seara de 20 octombrie ora 17 au mai declarat grevă meseriașii din depourile C.F.R., majoritatea manipulanților, acarilor, șefii de manevră, pompagiii, lăcătușii de revizie, scriitorii de vagoane etc., lucrătorii din fabrici și brutării. În județ au aderat la greva generală muncitorii de la întreprinderile „Creditul petrolifer", precum și majoritatea petroliștilor din Băicoi, Moreni, Țintea și Bușteni.

— Circulă trenul județean Ploiești—București retur și trenurile militare București—Buzău retur și Ploiești—Predeal retur cu personal militar.

— Comandamentul trupelor de vest informează Ministerul de Război că delegații lucrătorilor din atelierele C.F.R. Cluj au îndemnat muncitorii ca pe ziua de 21 octombrie să nu mai intre la lucru. La Apahida lucrătorii ceferiști au încetat lucrul încă la ora 17 și vin în grupuri spre Cluj.

— Ordinul Diviziei a 8-a face cunoscut că din cauza grevei personalului de tracțiune se pun în mișcare pe zona corpului trenuri-navetă conduse de personal militar. Numărul călătorilor este limitat, accesul în tren permițîndu-se numai persoanelor care posedă legitimație specială din partea garnizoanelor.

— Ordinul nr. 8 cere tuturor primăriilor să publice că locuitorii pot călători cu trenul numai cu legitimație eliberată de comandamentul militar, iar cei din comunele rurale cu bilete de identitate vizate.

— Ordinul telegrafic al M.St.M. nr. 5 278 cere garnizoanelor ca pe timpul grevelor C.F.R. să nu elibereze legitimații de călătorie persoanelor din localitate pentru a pleca în afară de garnizoana lor decît persoanelor civile și militare cu sarcini oficiale.

— Greva la C.F.R. *Ploiești* continuă ; au aderat la grevă și meseriașii încărcători și curățitorii din gara *Cîmpina ;* brigada de siguranță a înaintat sub escortă cercului de recrutare 17 mecanici și fochiști greviști.

— Comandantul garnizoanei *Baia Mare* cere primăriei orașului să ia cele mai severe măsuri ca greviștilor să nu li se dea nici un fel de alimente și să se oprească prin orice mijloace cumpărarea de alimente pentru ei și familiile lor.

— „Cuvîntul Galaților" relatează că vestea grevei generale s-a răspîndit

la *Iași* ca o furtună ; muncitorii au lăsat lucrul și au mers la întrunirea socialistă ; pentru organizarea grevei s-au format 16 comitete.

— La *Brașov*, *Săcele*, *Bertalan*, lucrătorii din fabrici și ateliere au încetat lucrul la ora 17 ; în zilele premergătoare grevei, prin fabrici au trecut socialiștii Brătfăleanu Victor și Carol Bartha, care au instruit bărbații de încredere să declare greva generală pentru noaptea de 20 spre 21 octombrie.

— Au aderat la greva ceferiștilor declarată în dimineața de 18 octombrie meseriașii din depouri, manipulanții, acarii, șefii de manevră, pompagiii, lăcătușii de revizie, lucrătorii de la uzina de creuzot C.F.R., iar la 21 octombrie s-au alăturat greviștilor și o parte dintre telegrafiștii și impiegații de mișcare de pe linia Predeal—Ploiești—București.

— Sindicatul revoluționar din *Oradea* a stabilit pentru fiecare atelier, magazie, fabrică etc. cîte unul sau mai mulți bărbați de încredere, care în momentul cînd se dă semnalul să ia conducerea grevei generale și să îndrume muncitorii din unitatea respectivă ; în noaptea de 20 spre 21 octombrie, sindicatul a ținut o ședință și a decis începerea grevei generale.

— Colonelul Filipescu V., directorul militar al Uzinei de apă, gaz și electricitate din Capitală, a semnat la Cercul de recrutare București ordinele de chemare pentru toți lucrătorii de la aceste uzine, spre a le avea gata în caz de grevă.

III. Desfășurarea grevei generale

21 octombrie.

— La Clubul socialist din str. Sf. Ionică, animație mare. Delegații lucrătorilor din întreprinderi primesc ultimele instrucțiuni în vederea grevei generale. Într-un interviu acordat ziarului „Adevărul" de către conducători ai Partidului socialist și ai sindicatelor, la întrebarea corespondentului ziarului privind hotărîrea luată, aceștia declară : *„Am făcut tot ce ne-a stat în putință să evităm conflictul, dar nu am reușit. Guvernul ne-a declarat război. Lupta este deschisă !*

Semnalul s-a dat ! glăsuiește manifestul Comisiei generale a sindicatelor și al Comitetului Executiv al Partidului socialist.

De azi, toată muncitorimea de la un capăt la altul al țării a intrat în grevă.

Cît va dura greva generală ?

Aceasta depinde de guvern și numai de guvern.

Opt zile am bătut la toate porțile, am cerut anchete, am cerut pîine și dreptate și ni s-a răspuns cu amînări, cu refuzuri, cu batjocură, și cînd, nemaiputînd răbda, am dat un ultimatum guvernului, el ne-a răspuns cu dispreț.

Disprețul acesta va costa țara sute de milioane, chiar miliarde, va provoca atîtea suferințe în rîndurile maselor nevinovate.

Cu greu, cu multă chibzuială am pornit această luptă.

Ni s-a impus, s-o ducem.

Muncitorimea din România a intrat azi în lupta cea mai mare pe care a dus-o vreodată. Din această luptă, ea va ieși — ea va trebui să iasă — victorioasă, pentru că dreptatea este de partea ei.

Greva generală de azi este greva muncii împotriva parazitismului, este greva flămînzilor împotriva îmbuibaților, este greva cinstei împotriva necinstei și a jafului.

Muncitori, păstrați-vă calmul, nu lăsați să fiți provocați, răbdați, suferiți, cum ați suferit viața întreagă — aceasta e soarta voastră în societatea nedreaptă de azi — și victoria, începutul victoriei mari de mîine, va fi de partea voastră.

Trăiască greva generală ! Trăiască socialismul !"

— Toate ziarele informează că comitetul grevei a hotărît ca, începînd de azi, întreaga muncitorime organizată de pe tot cuprinsul țării să încrucișeze brațele ; tramvaiele nu vor circula, trăsurile nu vor ieși pe piață ; ziarele nu vor apare ; tot ce e muncă manuală încetează : lucrătorii și-au încrucișat brațele.

— În *Bucureşti* lucrătorii şi lucrătoarele de la Arsenal şi Pirotehnie au intrat în grevă.

— Muncitorii de la Uzinele de apă, gaz şi electricitate din Bucureşti au încetat lucrul şi au plecat acasă.

— Declară grevă muncitorii de la morile „Asan", „Olmazu", „Steaua" şi „Holterstadt" din Capitală.

— Uzinele de gaz şi electricitate din Bucureşti au fost ocupate de Rgt. 1 grăniceri ; s-au mai dat pentru a fi pusă în funcţiune 100 de oameni din Rgt. 46/61 infanterie.

— S-au emis ordine de chemare pentru tot personalul de la mori şi brutării ; se execută patrulări în sectorul Şoseaua Ştefan cel Mare, regiunea tramvaielor şi morilor.

— Comitetul sindicatelor socialiste din *Buzău* s-a întrunit la clubul socialist şi a hotărît greva generală cu începere de la ora 23.

— Ordinele de chemare înmînate ceferiştilor de Cercul de recrutare Buzău vor fi strînse la clubul socialist pentru a fi înaintate comenduirii, cu menţiunea că nu se va prezenta nimeni.

— În urma unei întruniri, lucrătorii atelierelor din gara *Paşcani*, la ora 16,40, au declarat grevă. Au încetat lucrul şi muncitorii atelierelor C.F.R. şi depozitului de maşini ; în gară se afla un detaşament de 80 de oameni din Rgt. 3 infanterie, cu un ofiţer superior şi doi ofiţeri inferiori.

— La *Botoşani* s-au lansat ordine de chemare greviştilor.

— S-au trimis detaşamente de pază la întreprinderile din *Storojineţ*, *Văscăuţi* şi *Vişniţa* ; s-au lăsat gărzi în gările *Adîncata*, *Dorneşti* şi *Dărmăneşti* ; la nord de Prut, în *Bucovina*, nu a circulat nici un tren ; s-a declarat grevă la *Capul Satului* şi la *Burdujeni*.

— Preîntîmpinînd eventualitatea represiunilor, arestărilor care se vor produce printre conducătorii socialişti, au fost alese în secret comitete provizorii ale organizaţiilor muncitoreşti care să înlocuiască pe cei închişi.

— Reprezentanţii sindicatului revoluţionar şi ai celui naţional, fuzionate, au trimis o delegaţie la Ministerul Comunicaţiilor şi la preşedinţia Consiliului de Miniştri pentru a primi răspuns la memoriul comun de revendicări privitor la sporirea alocaţiei de scumpete. Generalul Văleanu, ministrul comunicaţiilor, le-a dat următorul răspuns : „Luînd contact cu primul ministru, s-a decis ca să nu se mai acorde nici un spor de salariu personalului C.F.R., bugetul statului nemaipermiţînd noi cheltuieli".

— Au fost trimişi sub escortă 10 mecanici şi fochişti din depoul *Galaţi* pentru că nu au vrut să reia serviciul.

— „Biruinţa" publică ştirea : *Generalul Văleanu, ministrul comunicaţiilor, demisionat. În locul său a fost numit generalul Ştefan Mihail, fost ministru de lucrări publice.*

— „Socialismul" informează cititorii că, pentru ca populaţia şi mai ales spitalele să nu sufere din cauza lipsei de apă şi lumină, un număr restrîns din personalul celor două uzine să dea strictul necesar de apă şi lumină.

— Patrule puternice de soldaţi cutreieră mahalalele Capitalei. În cursul nopţii de 19 spre 20, din 270 de mecanici cu domiciliul în Bucureşti, 47 au fost arestaţi, 53 au fost daţi cu domiciliul necunoscut, iar 170 au părăsit locuinţele ; unii au plecat cu întreaga familie.

— Lucrătorii Şantierului naval din *Galaţi* au încetat lucrul.

— Au declarat grevă lucrătorii de la atelierele C.F.R. *Simeria*, de la uzinele de fier din *Hunedoara*, *Ghelar* şi *Găvojdia*.

— Ofiţeri delegaţi militari au sigilat şi pus sub pază militară cluburile socialiste din str. Sf. Ionică, Calea Griviţei, Şerban Vodă, Măgurele, Piscului şi Ovidiu.

— La *Piteşti* s-au emis ordine de chemare pentru toţi mecanicii şi fochiştii ; organele de represiune au arestat 5 fochişti.

— La *Cimpulung* s-au emis ordine de chemare pentru toţi greviştii ceferişti.

— La *Ploiești* au intrat în grevă și 120 de lucrători de la depoul de mașini, precum și curățitorii și încărcătorii. S-au întărit gărzile din gară. Orașul a rămas fără lumină electrică.

— Regele Ferdinand semnează decretul pentru aplicarea stării de asediu în *București* și extinderea cenzurii pe întreg teritoriul României.

— Comandamentul trupelor de vest raportează : în *Sibiu* grevă generală ; în *Brașov* grevă generală ; la *Uioara* grevă la fabrica de sodă ; la *Aiud* greva de la uzina electrică a durat numai 20 de minute ; în *Petroșani* și pe *Valea Jiului* grevă generală — au rămas la posturi numai oamenii necesari pentru pompe și la uzine ; funcționarii de la linia ferată electrică *Arad-Lipova* sînt în grevă ; la *Timișoara* grevă generală, în afară de oficiul poștal ; personalul C.F.R. din *Dej* a declarat grevă ; la *Cluj* lucrătorii brutari au intrat în grevă ; cei 1 000 de lucrători ai Fabricii de piele „Frații Renner" au declarat grevă la ora 10 ; s-au distribuit ordine de mobilizare, nu s-au prezentat nici unul dintre cei chemați, 14 au fost aduși cu forța la lucru ; la *Timișoara* toate instituțiile publice și particulare au fost ocupate de trupe.

— La *Oradea* au intrat în grevă lucrătorii de la atelierele din gară și mecanicii, de asemenea au declarat grevă calfele de lăcătuși, frizeri, măcelari, lucrătorii de la uzinele mecanice din Ositer, chelnerii de la cîteva restaurante.

— În *Satu-Mare* grevă la uzina electrică, la două mori și cîteva restaurante.

— La *Turda* 6 000 de lucrători au declarat grevă. Prefectul județului a intervenit pe lîngă generalul Petala să trimită două escadroane de cavalerie pentru a se trece la arestarea conducătorilor greviștilor.

— La *Cluj* au fost arestați de organele de represiune peste 100 de greviști ; zi și noapte judecătorul de instrucție, însoțit de procuror, interoghează.

— Din 11 greviști mecanici pe navele fluviale de pe Dunăre, 8 au fost înlocuiți de Marina militară.

— Întrunire muncitorească la sindicatul din *Timișoara ;* prefectul cere forțe armate necesare arestării vorbitorilor.

— Comandantul Diviziei a 13-a raportează că greva lucrătorilor de pe *Valea Prahovei* se extinde ; trupele sînt insuficiente.

— La minele de aur și fier din *Băiuț* grevă.

— Pentru a cultiva ura soldaților împotriva muncitorilor, Ministerul de Război a revocat lăsarea la vatră a contingentului 1917—1918, ordonînd să li se spună că din cauza socialiștilor nu sînt eliberați.

— Comandantul trupelor din est ordonă : „1) militarizarea uzinelor de apă, iluminat, a morilor și brutăriilor ; lucrătorii greviști vor fi mobilizați și puși să lucreze sub baionetă, fiind încazarmați, nu li se va permite să părăsească locul de muncă ; la nevoie se va completa mîna de lucru cu soldați. 2) Organizare de unități militare pentru brutării și uzine, puse sub comanda celor mai energici ofițeri ; din unități să facă parte pe lîngă gardă și lucrătorii mobilizați sau rechiziționați. 3) Față de lucrători să se facă uz de toate rigorile legilor militare în timp de război ; contra celor considerați recalcitranți să se facă uz de pedeapsă corporală prin lovituri, care să se execute în fața comandantului unității. 4) Măsuri pentru paza edificiilor și instituțiilor publice, poștă, administrația financiară etc. 5) Personalul de tracțiune al căilor ferate să fie urmărit, însumat și pus la lucru cu forța...". Se atrăgea atenția asupra consecințelor grave ce decurgeau dintr-o atitudine șovăielnică a armatei și mai ales a comandamentelor.

— La depoul *Cernăuți* nu s-a prezentat la serviciu nici un muncitor ; s-au prezentat la serviciu 180 de funcționari, la magazie și grădina publică întregul personal.

— La *Piatra Neamț* au fost lansate ordine de chemare.

— La *Iași* greva continuă ; s-au alăturat greviștilor și lucrătorii de la uzina electrică, de apă, brutării și cei de la tramvaie.

— Au declarat grevă generală și lucrătorii salinei din *Slănic*.

— Descindere a autorităților la Clubul socialist din str. Sf. Ionică *București*; după o percheziție amănunțită în dulapuri și birouri au fost ridicate trei dosare cu corespondența clubului.

— Mare întrunire a muncitorilor greviști din *Cernăuți*, adunați în Piața Mare, în fața Casei muncitorilor, la care au luat cuvîntul liderii socialiști din *Bucovina*, în favoarea grevei generale de 24 de ore.

— Muncitorii de la minele din *Baia Mare* și împrejurimi au declarat grevă; muncitorii de la minele Ferneziu (lîngă Baia Mare) încearcă să atragă la grevă și pe funcționari; armata a fixat posturi militare la toate minele și a dispus arestarea celor care se ridicau împotriva spărgătorilor de grevă; s-a dat ordin să nu se vîndă greviștilor alimente.

— Sub pază militară, lucrătorilor atelierelor C.F.R. *Dej* li s-a impus reluarea lucrului.

— La *Tg. Mureș* ceferiștii au declarat grevă, autoritățile au luat măsuri pentru mobilizarea și rechiziționarea lor; de asemenea, au încetat lucrul tipografii din *Cluj*.

— La *Anina* și *Orșova* s-a declarat grevă generală; membrii sindicatelor galbene s-au prezentat la lucru.

— În seara zilei de 21 octombrie a avut loc o întrunire a delegaților și comitetelor din *Cîmpina* la Casa poporului. Nae Aldea, secretarul comisiei locale sindicale, a arătat că, „potrivit instrucțiunilor primite de la Comisia generală, toți muncitorii greviști să plece acasă; nu se va ține nici o întrunire publică pînă ce Comisia generală nu va spune, aceste indicații fiind o urmare a măsurilor energice luate de guvern; atrage atenția să stea de vorbă cu țăranii din comunele unde locuiesc, să le explice cauzele grevei generale, iar dacă sînt anunțați să vină la întrunire să aducă cît mai mulți, chiar din cei neorganizați în sindicat, să vadă guvernul că sîntem uniți și că nevoia ne-a împins la grevă generală".

— Au declarat grevă minerii din *Bistrița-Năsăud*.

— În timpul nopții de joi spre vineri, soldații batalionului 1 din Rgt. 9 vînători au patrulat în cartierele mărginașe ale orașului *București*.

— La *București* se fac arestări masive în rîndurile conducerii Partidului socialist și a sindicatelor. Sînt arestate numeroase cadre locale.

— În *Capitală* participă la greva generală 5 000 de metalurgiști, 800 de tîmplari, 400 de morari, 3 500 de la R.M.S., 100 de la Fabrica de bere „Luther", 250 de la atelierele primăriei, 500 de la C.F.R., 500 de la Fabrica de chibrituri, 300 de la Fabrica de sticlă, 400 de tăbăcari, 300 de la Fabrica „Tolk și Schmidt", 1 000 de la atelierul de confecții al armatei, 300 de croitori, 1 000 de tipografi și legători, 300 de la Fabrica de glucoză, 1 000 de brutari, 1 200 de la Arsenal, 300 de țesători, 1 000 de la Pirotehnie, 200 împletitori de coșuri.

Vineri 22 octombrie.

— Cercul de recrutare *Prahova* înregistrează 873 de ceferiști mobilizați, 70 rechiziționați, 32 aduși cu forța publică; nu a venit la lucru nici unul de bunăvoie.

— Prefectul județului *Făgăraș* raportează că a dispus instituirea cenzurii pe cuprinsul întregului județ, atît la poștă cît și la tipografii.

— Primul procuror din *Iași* raportează: garnizoana militară în înțelegere cu autoritățile administrative au arestat dintre conducătorii socialiști pe dr. Aroneanu, Baciu — cizmar, Casin, Palade și Pistiner. De la locuințele celor arestați și de la sediul sindicatului au fost ridicate acte, condici și hîrtii referitoare la greva generală.

— Prim-procurorul Tribunalului *Vîlcea* informează că în urma percheziției făcute a ridicat orice corespondență, broșuri, imprimate, manifeste de la particulari și întreaga corespondență, acte, registre și manifeste de la Clubul socialist din *Rm. Vîlcea* și *Brezoiu*; arată, de asemenea, că în comuna Horezu, județul Vîlcea, se face propagandă socialistă de studenta în medicină Anda Beatrice Male, venită din București.

— Comenduirea pieței din *Iași* a arestat 36 de lucrători brutari greviști și 6 lucrători greviști de la C.F.R. care au fost surprinși la sindicatul muncitorilor din str. Ghica Vodă ; toți au fost trimiși sub escortă la brutăriile și atelierele lor ; au fost luate măsuri de militarizare a brutăriilor, morilor, uzinelor electrice și serviciului de apă.

— Între orele 14 și 17, Poliția și Comandamentul militar din *Cimpina* au arestat fruntași socialiști din localitate, conducători ai grevei generale, și au făcut percheziție la Casa poporului, confiscînd manifeste, broșuri și alte materiale de propagandă. S-au ridicat cu forța 23 de mecanici și fochiști.

Sprijiniți de armată și poliție, cîțiva membri ai sindicatului galben, în frunte cu medicul veterinar Ionescu, președintele acestui sindicat, au dat jos firmele Partidului socialist și Casei poporului, au rupt drapelele roșii și tablourile cu portretele dascălilor proletariatului, arborînd în balcoane trei drapele ale sindicatului galben.

— În urma ordinelor de chemare au fost aduși cu forța 3 mecanici și 4 fochiști din *Buzău*.

— Ca urmare a grevei ceferiștilor, Ministerul de Război a organizat un serviciu militar de poștă aeriană oficială executat de aviația militară între București și Craiova, Constanța, Galați, Iași, Chișinău, Cluj și Sibiu.

— La greva generală au aderat și lucrătorii de la *Arsenalul armatei*, pulberăria Dudești, arsenalul aeronauticii, atelierul de reparații al artileriei grele, atelierul de reparație al Corpului 2 armată.

— Împotriva greviștilor din întreprinderile militare au fost luate măsuri dintre cele mai aspre : greviștii din contingentele mobilizate și sub arme au fost dați dezertori și trimiși în judecată în fața curții marțiale — cei aduși cu forța publică au fost încazarmați ; delegații lucrătorilor nu au mai fost recunoscuți ; întreprinderile militare au fost închise pe timp de trei luni, la redeschidere urmînd ca lucrătorii să fie aleși de director în anumite condiții, iar ceilalți să nu mai fie primiți.

— Au început să circule unele trenuri și pe linii laterale, cu mecanici mobilizați de garnizoane ; Uzinele de apă, gaz și electricitate din București funcționează cu elemente militare.

— Muncitorii schelelor petroliere din *Dîmbovița* au declarat grevă ; schelele au fost ocupate de soldații din paza militară.

— Inspectoratul minier *Petroșani* raportează : muncitorii de la Uzinele statului Lonea nu s-au prezentat la lucru ; din întregul personal pentru întreținerea nivelelor numai 9 mecanici de la pompe și 3 de la ventilatoare au fost prezenți la posturile lor, la uzina electrică s-au prezentat abia 24 oameni și 3 mecanici ; la societățile „Salgo" și „Uricani"-*Valea Jiului*, cu toată intervenția militară, nu se putea aduna nici personalul strict necesar pentru întreținere fiindcă cea mai mare parte a lucrătorilor au dispărut din colonii.

— Lucrătorii Fabricii de spirt „Bragadiru" au încetat lucrul, solidarizîndu-se cu muncitorii din Capitală aflați în grevă generală.

— Începînd de la 22 octombrie, M.St.M. publică comunicatul circulației și grevelor, în care se arată măsurile luate de organele militare, ce trenuri s-au reușit a fi puse în circulație, cîți greviști au fost arestați etc. Din primul comunicat spicuim : „În *București* au răspuns pînă acum la ordinele de chemare numai 110 greviști la Rgt. de căi ferate ; la *Ploiești* au fost aduși cu forța publică la lucru numai 23 de mecanici și fochiști ; la *Piatra Olt* jandarmeria a adus 58 de greviști, care au cerut un repaus de 2 zile pentru a se curăți, fiind murdari și bolnavi, urmare a timpului petrecut în păduri (de cînd au intrat în grevă) ; se mai află în grevă o bună parte a muncitorilor ceferiști din stațiile : *Brașov, Tg. Mureș, Cluj, Oradea Mare* și *Timișoara ;* a încetat greva în *Bucovina ;* la *Ploiești, Brăila, Galați, Iași* continuă militarizarea întreprinderilor".

— În gara *Filiași*, funcționarii au reluat serviciul ; la *Piatra Olt* au fost aduși la lucru majoritatea greviștilor ceferiști, 35 au fost arestați în pădurea Sarului, unde stăteau de 2 zile ; dintre aceștia 15 au refuzat să reia lucrul.

— În garnizoana *Craiova* au sosit Rgt. 93 infanterie din Arad și Rgt. 37 artilerie din Timișoara, care înlocuiesc regimentele din această garnizoană mutate în Banat.

— Lucrătorii de la *Reșița* au intrat la ora 12 în grevă ; de asemenea, muncitorii tipografi din *Bacău* au părăsit lucrul ; la atelierele C.F.R. și în regiunea minieră *Comănești* greva continuă.

— În semn de solidaritate cu greviștii ceferiști și tramvaiști, au declarat grevă birjarii din *Galați*.

— La atelierele *Universal*, *Adevărul*, *Izbînda*, *Îndreptarea*, *Dacia*, *Argus*, *Mîntuirea*, parte din personal și-a reluat lucrul ; la atelierele tipografice *Socec*, *Eminescu*, *Gutenberg* și la *Imprimeria statului* au reluat munca majoritatea lucrătorilor.

— În *Bucovina* greva generală a ținut 24 de ore, așa cum a fost proclamată joi 21 octombrie de conducerea Partidului social-democrat.

— Muncitorii Fabricii de celuloză din *Zărnești* au intrat în grevă la ora 8 dimineața ; au fost arestați 4 conducători ai greviștilor.

Sîmbătă 23 octombrie.

— Pe toate liniile ferate secundare din vechea Românie circulă cîte o pereche de trenuri de persoane sau mixte ; trenurile accelerate nu s-au redat circulației ; la *Timișoara* greviștii care nu s-au prezentat la lucru au fost concediați ; la *Oradea* au fost arestați patru fruntași greviști ; lucrătorii minieri din *Comănești* continuă greva ; o parte dintre muncitorii întreprinderilor din *București* au început să se prezinte la lucru.

— Circulara Ministerului Comunicațiilor prin care se dispune angajarea lucrătorilor ceferiști greviști în mod temporar și pe timp de 6 luni pe baza unei declarații care cuprinde condiții apăsătoare pentru muncitori.

— Lucrătorii ceferiști din *Deva* și *Orăștie* au declarat grevă ; organele militare au luat măsuri de mobilizare a lor.

— Sub constrîngerea forțelor militare, lucrătorii greviști de la salinele din *Uioara*, cei ai uzinelor și minelor de fier din *Hunedoara* și ceferiștii din *Arad* au reluat lucrul.

— Au început să circule trenurile pe liniile Sibiu-Ciineni, Sibiu-Vințu de Jos, Sibiu-Copșa Mică, Sibiu-Brașov.

— Muncitorii din *Turda* au declarat grevă ; a fost trimis un escadron cu mitraliere din Rgt. 12 călărași ; au declarat grevă muncitorii minieri din *Baia Mare*.

— Continuă greva lucrătorilor de la minele statului din *Rodna Veche*, din *Valea Vinului*, *Cobășel* ; au fost arestați și trimiși sub escortă la Bistrița 6 lucrători învinuiți de instigare la grevă și refuz de a primi ordinele de chemare.

— Percheziție domiciliară la Rozalia Frimu, casieră a Societății „Munca" și a Clubului socialist din str. Sf. Ionică 12, învinuită că a îndemnat muncitorii la grevă generală ; arestarea lui Athanasie Grecu, unul dintre semnatarii memoriului Consiliului general din 11 octombrie, secretar al Uniunii metalurgice a lucrătorilor.

— Poliția orașului *Buzău* arestează pe socialistul N. Boiangiu, învinuit de organizarea grevei generale la Rafinăria „Saturn" ; au fost arestați de poliție 3 lucrători greviști de la „Saturn" și 3 fochiști din depoul C.F.R., care au fost înaintați Cercului de recrutare Buzău.

— Lucrătorii fabricilor de tutun și textile au declarat grevă ; *Abrud*, grevă la minele de aur.

— Garnitura trenului Sibiu-București a fost părăsită de greviști într-o stație necunoscută.

— De la membrii Partidului socialist și ai sindicatelor din *Craiova* s-au colectat bani pentru fondul de grevă.

— La *Iași* **au fost arestați fruntașii sindicaliști** Gheler și Spieger, Mardare și Stroescu din comitetul ceferiștilor.

— Autoritățile au lansat mandate de arestare împotriva fruntașilor socialiști din Tr. Severin, considerați ca instigatori la greva generală : N. Gorninschi, Ioan Elena, Luca Gheorghe, Petre Aldea, Brașoveanu Laioși, Gheorghe Cioabă și Hagar Dumitru.

Duminică 24 octombrie.

— La *Simeria* au fost aduși cu ordine de mobilizare 428 de lucrători ; la *Petroșani* au fost arestați ca instigatori la grevă 50 de lucrători ; la *Aiud* au intrat în grevă calfele ; la *Reșița* au declarat grevă minerii. La *Arad* continuă greva de la fabricile „Martha" și „Weitzer", s-a declarat grevă la fabrica de textile.

— Greva ceferiștilor din *Mărășești* continuă. Patrule circulă regulat între Putna Seacă și Mărășești ; ceferiștii de la tracțiune sînt aduși cu forța de militari și pîndari. Nu muncesc decît cu sentinele.

— Autoritățile militare din *Pitești* au arestat 5 conducători socialiști și majoritatea greviștilor ceferiști.

— Comandamentul militar al zonei Petroșani, Lonea, Vulcan și Lupeni aduce la cunoștința personalului și lucrătorilor minieri din aceste localități că sînt mobilizați cei pînă la vîrsta de 46 de ani și rechiziționați aceia ce nu aparțin vreunui element al armatei. Prin același ordin fac cunoscute asprele pedepse aplicate celor care propagă greva sau împiedică reluarea lucrului, țin întruniri sau circulă în grupuri mai mari de 5 persoane.

— Telegrama cifrată a ministrului justiției transmisă procurorilor generali pentru a se proceda fără ezitare, în colaborare cu autoritățile administrative și comandamentele militare, la arestarea tuturor comitetelor de grevă.

— Continuă greva la minele *Hunedoara, Ghelar, Găvojdia, Călan ;* au mai intrat în grevă muncitorii de la minele de aur *Gura Barza, Valea Morii, Ruda Musariu.*

— În cursul nopții a încetat din viață, în închisoarea garnizoanei Bacău, dr. Aroneanu ; muncitorii protestează împotriva acestei crime.

— La *Ploiești, Brăila, Galați, Iași* militarizarea continuă ; în *Transilvania,* pe unele linii, circulația pe C.F. se asigură cu personal mixt civil-militar ; greva ceferiștilor este mai persistentă în stațiile *Brașov, Tg. Mureș, Cluj, Oradea* și *Timișoara.*

— Conducătorii grevei generale din *Oradea,* arestați, au fost escortați pînă la granița cu Ungaria și trimiși peste frontieră.

— La *Pașcani* au sosit generalul Niculcea, prefectul județului Iași, procurorul și judecătorul de instrucție, care, după ce au cercetat situația grevei generale, au emis mandate de arestare pentru socialiștii Panait Prisecaru și Vasile Cucu, iar pentru 13 lucrători propagandiști ai grevei generale, dispăruți din localitate, s-au lansat ordine de urmărire.

— Începînd de astăzi, nu se mai întrebuințează elevii de la Liceul „Matei Basarab" pentru aprinderea felinarelor în Capitală, întrucît au reluat lucrul 32 de aprinzători.

Luni 25 octombrie.

— Pînă la această dată au fost ridicați cu forța publică la *București* 79 de ceferiști, la *Cîmpina* 40, reușindu-se a se pune în mișcare cîteva trenuri cu personal mixt.

— Se ordonă arestarea a 117 conducători socialiști din *Ploiești* și alte centre muncitorești din județul Prahova, precum și arestarea a 25 de delegați ai munci-

torilor, propagandiști care fac parte din gărzile revoluționare în fabricile din Ploiești. Se ordonă în același timp Companiei de jandarmi Prahova să aresteze imediat fochiștii greviști din depoul C.F.R. Ploiești, care locuiesc în comunele Negrești, Popești, Tăriceni, Tătărani, Tinosu, Strejnicu, Puchenii-Moșneni, Bărcănești și Coslegi.

— Din *Oradea* se comunică Ministerului de Interne că uzina electrică a tramvaielor, apeductul, brutăriile, măcelăriile, băcăniile, magazinele cu alimente funcționează, tipografii, hornarii și frizerii au reluat lucrul aproape în întregime.

— *Timișoara*. În cursul nopții greviștii au afișat un manifest care îndeamnă muncitorii să continue greva generală.

— Ordinul circular nr. 2 836 al Ministerului de Război, prin care se cere ca toți funcționarii sau lucrătorii aparținînd oricărei instituții de stat, județelor sau comunelor, îndată ce vor intra în grevă, să fie obligați să părăsească imediat locuința întreprinderii atît ei cît și familia lor ; dacă refuză, să fie evacuați cu forța în cel mult 48 de ore de la începerea grevei, cerînd la nevoie și asistență militară.

— Prim-pretorul plasei *Tg. Lăpuș* raportează că atît în *Băiuț* cît și în *Strîmbu* greva continuă. Căpitanul companiei de militari duce tratative cu conducătorii muncitorilor să reia lucrul.

— La ora 20, între generalul Averescu, președintele Consiliului de Miniștri, și N. Lupu Kostachi și dr. Ghelerter, reprezentanții Comitetului provizoriu al Partidului socialist, au început tratative în localul președinției consiliului ; una din condițiile principale pentru reluarea lucrului (după ce generalul Averescu a promis să satisfacă nevoile economice cele mai urgente ale muncitorilor, redeschiderea localurilor organizațiilor sindicatelor și ale Partidului socialist din țară și apariția „Socialismului") pusă de delegație era eliberarea celor 2 000 de militanți socialiști arestați pentru grevă, închiși și trimiși spre judecată curților marțiale ; Averescu a promis că va soluționa și această chestiune pe baza avizului juridic.

— Ora 23, ședința Comitetului provizoriu al Partidului socialist și al sindicatelor. Se iau în discuție propunerile guvernului și ultima fază a tratativelor. Dezbateri îndelungate și furtunoase. Elementele moderate din mișcare susțin reluarea lucrului. Deși majoritatea conducătorilor partidului și elementele cele mai revoluționare sînt arestați, cei nearestați se opun ideii de încetare a lucrului numai pe baza promisiunilor generalului Averescu.

— Comitetul provizoriu, după vii dezbateri, a hotărît să proclame încetarea grevei generale joi 28 octombrie ora 5 ; o telegramă circulară a fost expediată în acest sens organizațiilor din țară.

— Arsenalul armatei închis ; în zilele de 22 și 24 octombrie s-au prezentat cu ordine de chemare abia 33 de lucrători ; Pirotehnia armatei închisă ; au fost aduși cu ordine de chemare 51 de lucrători ; la uzina de gaz din București au fost aduși 48 de lucrători în uzină și 46 aprinzători de felinare, iar la uzina electrică — 52 ; la Regia monopolului statului s-au prezentat 120 de lucrători, dintre care 50 au fost concediați de direcția fabricii ; la serviciul de tracțiune au fost aduși cu forța publică 13 lucrători.

— Personalul de tracțiune din gara *Costești* n-a reluat lucrul.

— Parțial a fost reluat lucrul la cele mai multe societăți petroliere de pe Valea Prahovei ; la cîteva societăți se lucrează foarte puțin.

— Comenduirea din *Iași* a primit 31 de mecanici C.F.R. ; s-au ridicat gărzile militare de la brutării.

— La minele de aur din *Brad*, o parte dintre muncitori au reluat lucrul.

Marți 26 octombrie.

— Din ordinul prim-procurorului de *Prahova* au fost operate numeroase arestări. Pentru cei dispăruți de la domiciliu se emit ordine de urmărire. Au

mai fost arestați și înaintați Parchetului Prahova 17 conducători socialiști din *Cîmpina*, 6 din *Moreni*, 3 din *Băicoi*, 2 din *Telega*, 2 din *Filipeștii de Pădure*.

— În gara *Ploiești* au mai fost aduși cu forța publică 16 ceferiști, iar 10 au fost arestați ca instigatori la grevă ; comenduirea pieței a arestat 6 agitatori și propagandiști care îndemnau pe muncitori să nu se prezinte la lucru ; trenurile circulă cu personal mixt ; în județul Prahova au reluat lucrul Fabrica „Costinescu" din Sinaia, Salinele Slănic, cu 365 de lucrători, fabrica din Moreni, cu 400 ; instalațiile petroliere din Cîmpina funcționează cu personal redus ; arestarea comitetelor de grevă continuă în întreg județul.

— Întregul personal, compus din 101 mecanici, fochiști și lucrători, din depoul C.F.R. gara *Adjud* a reluat lucrul ; acte de sabotaj nu au fost.

— Grevă generală demonstrativă de 2 ore a lucrătorilor de la Uzina electrică și apeduct din *Dej*.

— Consfătuire intimă în sala sindicatelor din *Ploiești*, la care au luat parte comitetele sindicatelor și delegații muncitorilor din fabrici ; socialiștii Al. Spirescu și G. Florescu au comunicat că la centru este posibil să se ia o hotărîre privitor la reluarea lucrului, care se va comunica la consfătuirea fixată pentru a doua zi, 27 octombrie, ora 9 ; se crede că lucrul în fabrici se va relua joi 28 octombrie.

— Muncitorii atelierelor din *Bușteni* nu au reluat lucrul ; se continuă arestarea șefilor greviști.

— La atelierele C.F.R. *Cluj* a început să se reia lucrul ; au fost arestați 2 lucrători care lipeau afișe pentru continuarea grevei generale.

— Din *Oradea* au mai fost expulzați 8 lucrători care au făcut propagandă pentru grevă ; continuă greva lucrătorilor de la minele de aur și a chelnerilor din *Baia Mare ;* la *Arad* continuă greva generală la fabricile „Martha" și „Weitzer" și cea de la textile ; s-au luat măsuri de militarizare a acestor fabrici.

— Muncitorii de la minele de aur din *Săcărîmb* au declarat grevă.

— Lucrătorii de la 4 fabrici de cherestea din *Miercurea Ciuc* au declarat grevă.

Miercuri 27 octombrie.

— La *Cimpina* au fost arestați 36 de greviști. Ca urmare a ordinelor de chemare, a lipsei de bani și alimente, o mare parte dintre lucrătorii petroliști au început să se prezinte la serviciu.

— Întreprinderile din *Bușteni* continuă greva ; au fost arestați 25 de greviști, printre care și inginerul I. Stoian, socotit ca socialist periculos.

— La „Steaua română" din *Ploiești* au reluat lucrul circa 200 de lucrători greviști.

— Continuă greva generală la schelele *Runcu, Concordia, Steaua română, Orion, Internațională, Goldfeld și Fuchs, Chicioro-Gropi, Columbia, Aquila, Franco-română*. Postul de jandarmi Scorțeni a arestat 10 lucrători care îndemnau la grevă.

— La *Brașov*, conducătorii socialiști arestați, cluburile socialiste închise ; delegații de lucrători au cerut procurorului punerea în libertate a celor întemnițați, altfel vor continua greva.

— La *Cimpina*, greva de la C.F.R. continuă ; în ultimele 24 de ore s-au mai prezentat 7 lucrători la mișcare, 6 la tracțiune, aduși cu forța publică, și numai 2 de bunăvoie la mișcare ; autoritățile civile, cu concursul armatei, au arestat 13 conducători socialiști și propagandiști în fabricile din localitate ; trenurile circulă cu personal mixt ; toate întreprinderile din județul Prahova funcționează cu personal redus ; în județ au mai fost arestați 36 de greviști.

— În *Iași*, la Casa poporului din str. Socola, s-a ținut o întrunire de protest contra măsurilor represive luate de guvern împotriva greviștilor.

— În regiunea *Trotușului*, la întreprinderile din *Stănești, Solonț, Tazlău, Zemeș* continuă greva ; la fabricile *Goetz, Schela Moinești* s-a reluat lucrul.

— Muncitorii de la minele de aur *Băiuț* continuă greva ; lucrătorii din *Strîmbu* au reluat lucrul.

— Lucrătorii de la minele de aur din *Valea Vinului*, plasa Rodna, au refuzat primirea ordinelor de chemare, continuînd greva.

— Conducătorii grevei generale de la *Uioara* și de la minele de aur din *Roșia Montană* au fost arestați.

— Au fost arestați și depuși în închisoarea centrală din *Constanța* avocatul Bîrzan și muncitorii Nicolae Rogobete, Vasile Făgărășan și Valeriu Ionescu din Constanța pentru faptul că în ziua de 17 octombrie, la întrunirea sindicală, au îndemnat pe muncitorii ceferiști să se solidarizeze cu cei din București și să declare greva generală.

— Conducerea Partidului socialist și cea a Comisiei generale a sindicatelor trimit un memoriu guvernului în care arată că proclamarea grevei generale a pornit din îndemnul și repetatele cerințe ale muncitorimii organizate.

În memoriu se insereză în continuare că, dacă guvernul nu revine asupra măsurilor luate, nimeni dintre noi nu-și mai ia răspunderea pentru viitor, ba, ceea ce e mai mult, nici unul nu se găsește în stare de a interveni la timp și cu succes pentru încetarea grevei care mai persistă.

Se cerea guvernului, în scopul reluării muncii imediat : 1. să intervină de îndată pentru eliberarea tuturor militanților și muncitorilor arestați cu prilejul grevei, în tot cuprinsul țării. 2. să ordone redeschiderea tuturor localurilor și reapariția „Socialismului". 3. să dispună executarea îmbunătățirilor economice sigilate prin actele de împăciuire semnate.

Prin rezoluția generalului Averescu pusă pe memoriul sus-amintit, majoritatea punctelor erau respinse.

Joi 28 octombrie.

— În ziua de 28 octombrie, ceferiștii, mîhniți de nereușita grevei, și-au reluat lucrul.

— În gara *Tg. Mureș* au lipsit de la lucru numai 21 de lucrători ; la *Cluj*, instituțiile, atelierele și fabricile au reluat munca.

— La *Rodna Veche*, 100 de greviști au refuzat să primească ordinele de mobilizare ; conducătorii greviștilor au fost arestați ; la *Dej*, ca urmare a arestării a doi conducători greviști, s-au produs manifestații de stradă, cerîndu-se eliberarea deținuților.

— La *Brașov* se speră ca în 2—3 zile să se reia lucrul la toate atelierele și fabricile.

— La *Uioara*, în afară de meseriași, restul lucrătorilor au reluat munca.

— În toate localitățile din *Valea Jiului* desfășurarea grevei are loc în liniște, cu excepția localității *Lonea*, unde s-a procedat forțat la arestarea conducătorilor greviștilor, fără a se trage focuri de armă ; cablul electric rupt între Vulcan și Aninoasa ; la *Anina* continuă militarizarea.

— La fabrica din *Tălmaciu* greva continuă ; s-a trecut la arestarea conducătorilor.

— Din *Cluj* au fost expulzați peste graniță 19 muncitori, socotiți periculoși pentru siguranța statului.

— Greva generală în județul și orașul *Arad* a încetat ; autoritățile civile, în colaborare cu cele militare, au arestat și predat curții marțiale a Corpului 7 armată pe fruntașii greviști.

— La R.M.S., Fabrica „Belvedere" din *Capitală* mai sînt în grevă 1 223 de muncitori, au reluat lucrul 1 577 ; la serviciul de tracțiune au fost aduși cu forța publică 204 lucrători, mai sînt în grevă 270 ; Atelierele C.F.R. „Grivița" au început lucrul cu 300 de muncitori care au încetat greva. O singură brutărie din București mai întrebuințează 4 militari ; la uzina de gaz mai sînt în grevă 132 de muncitori ; la uzina electrică nu au reluat lucrul 17 muncitori.

— Lucrătorii atelierului nr. 3 de la depozitul de armătură *Tîrgoviște* continuă greva ; la schelele petroliere *Gura Ocniței* și *Ochiuri*, o parte dintre muncitori au reluat lucrul ; în județele *Muscel* și *Argeș*, greva generală a încetat.

— La *Ploiești*, greva de la C.F.R. a încetat ; nu au reluat lucrul 71 de ceferiști la depou și 32 la triaj și stație ; la *Cîmpina* nu au reluat lucrul 24 de ceferiști ; la *Bușteni* și *Moreni*, întreprinderile lucrează cu potențial redus ; la *Mislea* au fost arestați 10 socialiști.

— Lucrătorii fabricilor *Solonț*, *Zemeș* și de butoaie de la *Tazlău* continuă greva.

Vineri 29 octombrie.

— La *Brașov* s-a reluat în mare parte lucrul ; la *Tălmaciu* au fost arestați 12 conducători ai muncitorilor ; la *Uioara*, majoritatea muncitorilor fabricii de sodă au reluat lucrul ; la *Roșia Montană*, greva continuă ; la *Simeria*, muncitorii au reluat lucrul, dar cer eliberarea celor arestați ; la *Anina*, numărul celor care reiau lucrul crește.

— Corpul IV armată raportează comandamentului trupelor de est că pentru menținerea ordinii și funcționarea întreprinderilor se aplică regulamentele și rigorile legilor militare ; la toate edificiile principale s-au fixat gărzi fie din trupele de garnizoană, fie din companiile de jandarmi, pentru personalul de tracțiune s-au lansat ordine de chemare, s-au însumat și pus la lucru cu forța ; operația de urmărire și dresare de acte celor ce nu au voit să se prezinte s-a făcut și se continuă, în înțelegere cu autoritățile civile ; în gările principale Iași, Pașcani, Cernăuți s-a numit cîte un locotenent-colonel comandant militar, pentru facilitarea conducerii operative și în vederea luării măsurilor represive urgente.

— La *Bacău*, brigada de siguranță a arestat patru lucrători de la Fabrica „Singer", organizatori ai grevei.

— Direcția minelor și uzinelor metalurgice a statului din *Baia Mare* publică o listă cu numele a 28 de muncitori greviști care nu vor mai fi primiți în lucru la 1 noiembrie, cînd vor reîncepe să funcționeze.

— Ministrul de interne, C. Argetoianu, a primit pe dr. Ghelerter și N. Lupu Kostachi, care au cerut, în vederea reluării lucrului, respectarea punctelor stabilite între delegații Partidului socialist și reprezentanții guvernului, deschiderea tuturor întreprinderilor militare și reprimirea la lucru a tuturor muncitorilor de la Arsenal, Confecții, Pirotehnie etc. S-a cerut, de asemenea, eliberarea celor arestați ș.a.

Sîmbătă 30 octombrie.

— 778 de lucrători din atelierele C.F.R. *Pașcani* au reluat lucrul.

— Lucrătorii de la Fabrica „Vulcan" din *București*, în număr de 300, continuă greva.

— În întreprinderile particulare din *Tg. Mureș* și *Sf. Gheorghe* se menține greva.

— În *Valea Jiului*, lucrătorii minieri au reluat în majoritate lucrul.

— La Fabrica „Saturn" din *Buzău*, greva continuă.

— Lucrătorii societății din *Valea Vinului* și *Cobășel* sînt încă în grevă ; la minele din *Aniești* lucrează 55 de muncitori din 100.

— Muncitorii de la Fabrica de ghete din *Cernăuți* au declarat grevă ; funcționarii și lucrătorii telefoniști și factorii poștali sînt hotărîți să înceteze lucrul dacă la începutul lunii noiembrie nu li se va achita sporul de 300 de lei promis.

— Lucrătorii atelierului nr. 3 de la depozitul de armătură *Tîrgoviște* continuă greva.

Marți 2 noiembrie.

— Trenurile de persoane directe București — Sibiu și București — Galați și trenurile accelerate nu s-au repus în circulație ; guvernul a hotărît militarizarea completă și generală a întregului personal al C.F.R.

— Grevele de la schelele *Gura Ocniței* și *Ochiuri* continuă.

— Muncitorii de la minele din comuna *Rodna Veche*, aflați în grevă, nu s-au supus ordinului prefectului de a relua lucrul ; au fost arestați 6 muncitori, acuzați de instigare la grevă.

Miercuri 3 noiembrie.

— Reapare ziarul „Socialismul". Este publicat memoriul Partidului socialist și al Comisiei generale înaintat guvernului.

— În virtutea jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 3 050, personalul superior și inferior al direcțiilor regionale ale C.F.R., ingineri, funcționari și lucrători de toate categoriile, supus obligațiilor militare, a fost mobilizat pînă la vîrsta de 46 de ani, iar personalul care nu era supus obligațiilor militare, de la vîrsta de 46 de ani pînă la vîrsta de 65 de ani, a fost rechiziționat ; orice abatere se pedepsea conform legilor și regulamentelor militare.

— În afară de trenurile de persoane București — Sibiu, București — Galați și trenurile accelerate care nu s-au pus în circulație, transportul pe C.F.R. s-a normalizat.

— Manifestul adresat muncitorilor de un grup de membri din Partidul socialist sintetizează unele concluzii și învățăminte desprinse din organizarea și desfășurarea grevei generale : „Greva a arătat că cei cîștigați de idealul socialist pot fi îngenuncheați *pentru moment, dar nu înfrînți. Noi n-avem de pierdut decît lanțurile ;* săraci din moși-strămoși, nu putem avea o soartă mai rea decît aceea pe care o avem... Dacă izbutim să aruncăm jugul de pe noi, sîntem liberi, sîntem dezrobiți, *am cîștiga o lume pentru noi.*

Greva generală de acum două săptămîni a fost numai o încercare din șirul lung de lupte pe care le avem de dat pentru *triumful socialismului.*

Dacă guvernul a fost în stare să dezlănțuie această teroare în contra noastră, dacă greva generală nu s-a putut termina cu cîștig, *vina nu este a noastră !* Din cauză că ne-a lipsit curajul am fost blînzi, prea blînzi, partidul nostru a rămas un partid de paie, fără program, fără tactică, fără disciplină, fără puterea de a da educație revoluționară marilor mase de muncitori. Din cauză că nu am știut la timp să impunem partidului afilierea la Internaționala a treia, transformîndu-l într-un partid comunist, partidul s-a dovedit incapabil să conducă o mare masă. Cei mai buni tovarăși zac în închisori, pentru ca oportuniștii, reformiștii și dușmanii revoluției de teapa lui Pistiner, Dunăreanu și Voinea să plîngă și să implore mila guvernului".

Joi 4 noiembrie.

— Muncitorii de la minele din *Roșia Montană*, județul Alba, nu au încetat greva.

Vineri 5 noiembrie.

— N. Lupu Kostachi publică în ziarul „Socialismul" articolul *Sub cenzură*, în care, în termeni ironici, demască inexactitatea conținutului comunicatului guvernului privind negocierile dintre delegații muncitorilor și reprezentanții guvernului.

— Din raportul informativ al Comandamentului IV de vest se constată că minerii din *Valea Jiului*, deși intră în mină, nu lucrează normal ; se pune în vedere lucrătorilor că vor fi ținuți în mină pînă ce vor da producția de cărbune prevăzută pentru timpul respectiv.

— La Fabrica „Vulcan" din *București* mai sînt în grevă 100 de lucrători.

Sîmbătă 6 noiembrie.

— „Socialismul" în articolul *Strîngeţi rîndurile* face apel la membrii partidului şi sindicatelor să intre hotărîţi pe calea disciplinei, educaţiei, organizării temeinice, hotărîrilor mature, îndelung şi trainic chibzuite.

...Strîngeţi rîndurile, proletari din tot cuprinsul ţării, pregătiţi uneltele, adunaţi materialele. Pornim la reclădire. Într-un ceas bun şi cu spor".

Marţi 9 noiembrie.

— Au fost îndepărtaţi din serviciu 4 lucrători din staţia *Ploieşti-Triaj* pentru că au avut rol conducător în timpul grevei generale ; la atelierele şi depoul C.F.R. *Tr. Severin* s-au luat măsuri pentru îndepărtarea tuturor participanţilor la greva generală care nu au un an de serviciu la C.F.R. ; eliminarea din şcoală a tuturor ucenicilor grevişti.

Joi 11 noiembrie.

— „Socialismul" publică un apel pentru ajutorarea familiilor rămase fără sprijin în urma arestării participanţilor la greva generală.

Duminică 14 noiembrie.

— Adunarea Sindicatului de arte grafice din *Craiova*, la care au luat parte toţi lucrătorii din această branşă ; la adunare a vorbit Nicolcescu, care a chemat muncitorimea la solidarizare împotriva măsurilor teroriste luate de guvern după greva generală.

*

În întreaga ţară, în instanţe militare şi civile, cei arestaţi au fost judecaţi şi condamnaţi la ani grei de temniţă.

Marea ridicare la luptă a muncitorimii din România a atras atenţia mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale. Cu toate că puţine ştiri referitoare la izbucnirea şi desfăşurarea grevei generale reuşeau să treacă graniţele, în ziarele şi revistele muncitoreşti din mai multe ţări au apărut informaţii şi articole despre greva generală din România. Astfel de ştiri au apărut în U.R.S.S., Cehoslovacia, Austria, Grecia etc.

Procesul din București al grevei generale

OLIMPIU MATICHESCU

Greva generală din octombrie 1920 constituie, în virtutea amploarei și condițiilor istorice în care s-a desfășurat, un moment deosebit pe scara conflictelor de clasă dintre proletariat și burghezie. Extinderea sa rapidă și organizată la nivelul întregii țări, polarizarea marii majorități a clasei muncitoare în jurul unor obiective economice și social-politice de largă perspectivă pentru masele proletare, în sensul drepturilor economice și al libertăților democratice cetățenești, au constituit factorii potențiali care au ridicat în fața claselor exploatatoare posibilitatea pierderii dominației politice, de clasă.

În legătură cu desfășurarea acestei mari acțiuni de clasă, guvernul Averescu, cunoscînd din timp întreg ansamblul de măsuri organizatorice pentru pregătirea grevei generale la scara întregii țări, cît și principalele sale obiective social-politice, a avut răgazul necesar pentru mobilizarea aparatului represiv și adoptarea unor severe măsuri de reprimare. La adăpostul stării de asediu, mijloc „constituțional" de instituționalizare a terorii, întreaga țară a fost împărțită în zone militare. Pe lîngă aparatul de poliție, marile unități de armată au primit succesiv sarcini operative caracteristice stării de război [1].

Măsurile represive s-au îndreptat în primul rînd asupra factorilor de conducere ai grevei generale : au fost arestați fruntașii Partidului socialist, ai mișcării sindicale și membrii comitetelor de grevă ; sediile organizațiilor muncitorești au fost devastate și apoi sigilate, organele de presă proletare suprimate ; au fost interzise, de asemenea, întrunirile și s-au impus restricții de circulație. Teroarea a fost extinsă apoi asupra maselor largi muncitorești. S-a trecut la mobilizarea lucrătorilor feroviari și a celor din principalele întreprinderi, s-au făcut evacuări din locuințele proprietate de stat, iar mii de muncitori au fost arestați.

Întreg ansamblul de măsuri teroriste, samavolnicia și arbitrarul aparatului represiv, care au domnit în întreaga țară [2], au fost legate de însăși desfășurarea evenimentelor, a luptelor de clasă din perioada grevei generale, aceste măsuri constituind un preludiu la marele act al „răzbunării de clasă", cum pe drept cuvînt pot fi apreciate înscenările judiciare ce au urmat.

Dintre numeroasele procese care s-au desfășurat la București, Sibiu, Iași, Cluj, Timișoara, Arad, Constanța, Craiova, Brașov, Ploiești, Piatra Neamț, Bîrlad, Vaslui etc., judecate cu precădere în reședințele de ju-

[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 777, filele 21, 23, 27.

[2] *Greva generală din România. 1920*, Editura politică, București, 1960, p. 245—255.

deț, de curțile marțiale sau tribunalele civile, fără a exista, după cum se va vedea, norme și criterii precise de încadrare într-un proces sau altul, unul din cele mai însemnate a fost procesul din Capitală, judecat de Tribunalul militar al Corpului II armată, în perioada 12—25 noiembrie 1920 *.

Procesul din București, unul dintre numeroasele procese ale grevei generale, este important nu numai datorită faptului că el a reunit pe banca acuzării burgheze membri ai Comitetului executiv al Partidului socialist, dar și prin aceea că desfășurarea lui — marcată de o largă atmosferă de solidaritate muncitorească și a opiniei publice democratice și progresiste cu cei inculpați, de audierea în calitate de martori ai apărării a numeroase personalități politice ale regimului burghezo-moșieresc — evidențiază cel mai bine sensul său de clasă. Pe de altă parte, procesul din București a fost luat ca etalon, influențînd sub raport juridic toate celelalte procese din țară, judecate de curțile marțiale.

Chiar din prima zi a grevei generale, la 21 octombrie, în București au început arestări masive în rîndurile organelor de conducere ale mișcării muncitorești. O activitate febrilă au desfășurat în acest sens Parchetul Tribunalului Ilfov și cele șapte cabinete de instrucție, unde socialiștii au fost aduși pe rînd pentru a fi anchetați. Potrivit documentelor, numărul celor arestați se ridica în Capitală — într-o primă fază, întrucît au urmat alte numeroase arestări — la 82 de persoane [3].

Organele represive au arestat, în primul rînd, pe membrii Comitetului executiv al Partidului socialist, care se găseau în București, și conducerea Comisiei generale sindicale. Instrucția acestora a durat pînă seara tîrziu, cînd, emițîndu-se mandatele de arestare, au fost întemnițați la închisoarea Văcărești [4]. A urmat, a doua zi, cu o grabă suspectă, procedura confirmării mandatelor de arestare. Cu acest prilej, numeroși avocați au protestat, contestînd valabilitatea argumentelor potrivit cărora fuseseră arestați militanții socialiști. Sesizînd caracterul samavolnic al înscenărilor judiciare pe care autoritățile le pregăteau, Dem. I. Dobrescu, decanul Baroului Ilfov, sublinia „nevoia ca justiția să se situeze deasupra conflictelor de clasă dintre socialiști și guvern", în virtutea „siguranței pe care trebuie s-o aibă oricine că va găsi la justiție legalitate absolută și dreptate, chiar dacă guvernul ar fi dispus să ia măsuri ilegale" [5].

Lucrurile au mers atît de departe încît, pentru a obține confirmarea mandatelor de arestare, guvernul s-a văzut nevoit să menționeze că arestarea socialiștilor este provizorie și că ei vor fi eliberați odată cu aplanarea grevei generale [6]. Incidentele produse cu prilejul confirmării mandatelor de arestare au convins guvernul de greutățile pe care le-ar

* În documentele vremii, acest proces este cunoscut sub denumirea de „Procesul celor 9". În realitate — avînd în vedere evadarea lui Atanase Grecu în timpul desfășurării instrucției — au fost judecate 8 persoane: Ilie Moscovici, Al. Pătrușescu, Em. Socor, Gh. Petrescu-Ghempet, Spiridon Calu, Al. Oprescu, Paul Mark și Toma Dragu.

[3] Arhiva istorică centrală, fondul Ministerul de Interne, Direcția secretariatului și personal, dosarul nr. 227/1920, fila 46; Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), fondul nr. VII, dosarul nr. 953, filele 27—28.

[4] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, fila 29.

[5] „Socialismul" nr. 246, din 13 noiembrie 1920.

[6] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, fila 29.

întîmpina în cazul judecării celor arestaţi la tribunalele civile, în baza Legii Trancu-Iaşi privind regimul conflictelor colective de muncă. Ca urmare, a doua zi, judecătorii de instrucţie însărcinaţi cu anchetarea socialiştilor arestaţi au primit dispoziţii să-şi decline competenţa. Generalul Averescu a trecut la alegerea judecătorilor. Trebuia mai întîi un preşedinte, care să prezinte pentru autorităţi o garanţie serioasă că nu se va abate de la ordinele primite şi care a fost găsit în persoana unui vechi colonel avid după tresa de general — Adrian Miclescu. Printr-un ordin al guvernului, procurorul s-a transformat în comisar regal, iar delictul din articolul 28 din legea sus-menţionată, pedepsit cu trei luni pînă la un an închisoare corecţională, s-a schimbat subit în „crimă contra siguranţei statului", prevăzută şi penată cu pedeapsa capitală, conform articolului 53, titlul II adiţional din Codul justiţiei militare [7].

După cum se va vedea din dezbaterile ulterioare, nimeni dintre magistraţii curţii marţiale nu a putut motiva clar invocarea articolului suscitat. Singur C. Argetoianu, ministrul de interne, a dat un răspuns făţiş acestei probleme : „Ce vrei, sîntem în stare de război cu Partidul socialist — răspundea el cu cinismul caracteristic la o interpelare în timpul procesului — şi deci numai curtea marţială îi poate judeca" [8].

Procesul marii greve, luat în sensul său general, la scara întregii ţări, a fost de fapt procesul ideilor socialiste, ideilor revoluţionare ale clasei muncitoare. Acest lucru a reieşit clar în timpul dezbaterilor din Bucureşti, începute în dimineaţa zilei de 12 noiembrie 1920, prin expunerea de comisarul regal a ordonanţei definitive de dare în judecată [9]. Din analiza acestui document, clădit de la un capăt la altul pe falsuri şi înscenări, se desprind în linii generale următoarele capete de acuzare :

— Organele de conducere ale mişcării muncitoreşti, „pentru a-şi justifica existenţa, iar pe de altă parte a merita atenţiunea şi mai ales bunăvoinţa organizaţiilor similare din unele ţări străine, au încercat tot ce le-a stat în putinţă pentru a forma şi întreţine în sînul muncitorimii din România spiritul de revoltă şi de nesocotire a legilor ţării". În acest scop ar fi fost speculate „nemulţumirile fireşti ale muncitorilor, ocazionate de greutăţile vieţii". Exagerînd aceste nemulţumiri, organele de conducere ale mişcării muncitoreşti ar fi indicat soluţionarea nedreptăţilor sociale, „în afara ordinei sociale existente", paralizînd astfel opera de refacere economică a ţării.

— „Sub falsul pretext că sînt mandatarii muncitorilor din toată România", membrii Consiliului general s-au adunat în ziua de 10 octombrie 1920 şi au trimis ultimatumul către guvern. „În acest memoriu, prin care semnatarii lui vorbesc guvernului de la putere la putere, se arată, pe un ton vădit războinic şi inacceptabil, că guvernul a instalat domnia terorii. Toţi semnatarii manifestului califică de monstruoasă o lege votată de ambele adunări legiuitoare (Legea conflictelor colective de muncă — *n.n.)* şi devenită obligatorie cu paza tuturor formelor constituţionale".

— „Greva ordonată în aceste condiţii era departe de a fi o demonstraţie pur profesională a muncitorilor, ci o luptă făţişă, formal decla-

[7] „Socialismul" nr. 246, din 13 noiembrie 1920.
[8] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, fila 11.
[9] „Socialismul" nr. 246, din 13 noiembrie 1920.

rată a subscriitorilor memoriului împotriva actualei organizațiuni sociale și a autorităților de stat".

— Toate aceste delicte ar fi fost săvîrșite — conform ordonanței generale — „cu intențiune frauduloasă" din partea celor acuzați, intenție care ar reieși din „împrejurările cauzei, căci voința de a vătăma, elementul material indivizibil al crimei, rezultă chiar din comiterea faptului" [10].

În aceste acuzații absurde constă întreaga esență a proceselor grevei generale. Netemeinicia lor va fi sub multiple aspecte demonstrată de numeroși apărători, avocați prestigioși, care și-au spus părerea deschis în fața instanțelor militare din București, printre care : N. D. Cocea, Dem. I. Dobrescu, Const. Titel-Petrescu, Gr. Iunian, N. Lupu Kostaki, I. Crătunescu, L. Șaraga, G. Condeescu, G. Petrovici, Virgil Arion ș.a. [11]. Apărători din oficiu au fost numiți Radu Rosetti, M. Mora și căpitanii G. Slama și Roman Popescu [12].

Se impune precizarea că întreaga activitate de apărare juridică a fost minuțios organizată. O contribuție însemnată în acest sens a adus Crucea Roșie Socialistă, organizație de apărare a militanților revoluționari întemnițați, creată de Partidul socialist în septembrie 1920. Din inițiativa organizației a fost constituit un Comitet de apărare, format din N. D. Cocea, I. Crătunescu, C. T. Petrescu, L. Șaraga și P. Chapler, menit să coordoneze apărarea juridică în ansamblul său și care, în anumite momente, a determinat adoptarea unor poziții comune, unitare, a tuturor avocaților apărători [13].

Dezbaterile propriu-zise ale procesului au fost precedate de interogarea amănunțită a celor inculpați. Din întrebările și mai ales insinuările comisarului regal rezultă că autoritățile căutau în mod deliberat să creeze o atmosferă de suspiciune în ceea ce privește atitudinea morală și patriotică a conducătorilor mișcării muncitorești. În repetate rînduri, aceștia au fost acuzați că ar reprezenta „interese străine" și că ar acționa conform unor legături prestabilite etc. [14].

A urmat, apoi, ceea ce în termeni juridici se numește „declinatorul de competență", discuții care s-au prelungit trei zile, timp în care avocații apărării s-au străduit, în baza unor probe materiale și juridice evidente, să demonstreze ilegalitatea și necompetența curților marțiale de a judeca procesele grevei generale [15]. A rezultat clar că regimul curților marțiale era nemijlocit legat de starea de asediu, instituită prin decretul regal publicat în „Monitorul oficial" din 14 august 1916. În articolul III al acestui decret se menționa : „Tribunalele militare sînt chemate a cerceta, în conformitate cu legile militare, toate crimele și delictele în contra siguranței statului, în contra Constituției... și în contra ordinei publice..., oricare ar fi calitatea autorilor principali sau a complicilor". Este clar că sursa tribunalelor militare, a competenței lor excepționale se lega direct, potrivit însăși legislației burgheze în vigoare, de legea stării de asediu, care suspenda Constituția. Precizînd toate acestea, apărarea

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 3—11.
[11] *Loc. cit.*, p. 100.
[12] „Socialismul" nr. 251, din 19 noiembrie 1920.
[13] „Socialismul" nr. 239, din 4 noiembrie 1920.
[14] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 32, 62, 69, 75, 253—254.
[15] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, filele 92—133.

a demonstrat netemeinicia judecării militanților socialiști de către curțile marțiale, deoarece, după încheierea păcii, Constituția a reintrat în vigoare prin ridicarea stării de asediu, în care condiții curțile marțiale nu mai aveau nici o sursă legală de existență [16]. Cu toate acestea, sfidînd orice normă de drept cît și opinia publică democrată și progresistă, guvernul reacționar nu a pregetat să reintroducă Tribunalele militare pentru a se răfui cu reprezentanții mișcării muncitorești. Într-adevăr, deși țara era în timp de pace, regimul burghezo-moșieresc se considera în stare de război cu mișcarea muncitorească. [17]

Un rol însemnat în dezbaterile procesului l-au avut depozițiile martorilor [18] propuși de apărare, printre care : generalul Averescu — președintele Consiliului de Miniștri, Constantin Argetoianu — ministru de interne, Trancu-Iași — ministrul muncii, Matei Cantacuzino — fost ministru, D. R. Ioanițescu — deputat, Eugen Bonachi — secretar general la Ministerul de Justiție, I. Popovici Tașcă — secretar general la Ministerul de Interne, P.P. Negulescu — înalt funcționar la Ministerul Instrucțiunii Publice, D. Cioc — fost prefect, Take Ionescu — ministru de externe, I. Flondor — fost ministru, I. Burcă — secretarul Comisiei generale sindicale, G. Grigorovici, I. Cizer, I. Jumanca, lideri social-democrați, ș.a. [19].

Propunerea unui număr mare de demnitari ai regimului burghezo-moșieresc drept martori ai apărării nu era întîmplătoare. Se urmărea combaterea falsurilor și calomniilor de tot felul proferate de propaganda burgheză la adresa clasei muncitoare, a Partidului socialist, prin însăși autodemascarea unora dintre cei mai reprezentativi factori de conducere din aparatul de stat. [20] Desigur, Al. Averescu, C. Argetoianu, Take Ionescu ș.a. au evitat multe întrebări, la altele au dat răspunsuri denigratoare, dar, în numeroase cazuri, fie că au tăcut, ceea ce în fond însemna un răspuns, fie că au fost nevoiți să recunoască condițiile deosebit de grele în care trăiau masele populare, lipsa de drepturi economice și libertăți democratice, abuzurile și samavolniciile aparatului de stat împotriva clasei muncitoare, a organizațiilor sale politice și profesionale. [21]

De la început se impune precizarea că primele două acuzații, potrivit cărora socialiștii ar fi menținut spiritul de revoltă în mijlocul muncitorimii, cu scopul deliberat și unic „de a-și asigura existența", n-au putut fi nicidecum justificate în cursul procesului. Inculpații au recunoscut însă în unanimitate faptul că atît Partidul socialist cît și organele de conducere ale mișcării sindicale au văzut „mijloacele de îndreptare a relelor sociale" numai în afara rînduielilor capitaliste existente. Apărătorii au demonstrat că în această afirmație era cuprinsă, în esență, întreaga ideologie socialistă, crezul politic al tuturor partidelor muncitorești revoluționare, care își proclamau drept țel final al activității lor înlăturarea dominației burgheze și construirea unei societăți noi, întemeiată pe un alt sistem de proprietate asupra mijloacelor de produc-

[16] *Loc. cit.*, fila 106.
[17] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, fila 253.
[18] *Loc. cit.*, filele 253—254, 338—349.
[19] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, fila 89; „Socialismul" nr. 253, din 21 noiembrie 1920.
[20] *Ibid.*
[21] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 253—254 ; 338—349 ; „Socialismul" nr. 251, din 19 noiembrie 1920 ; nr. 253, din 21 noiembrie 1920.

ţie [22]. Contestînd acest drept, mai mult, făcînd din el o incriminare, însemna în fond contestarea existenţei organizaţiilor politice ale clasei muncitoare.

Încercînd să denigreze propaganda socialistă, organele represive urmăreau să acrediteze ideea că, prin concepţiile lor, conducătorii mişcării muncitoreşti intenţionau să paralizeze opera de refacere economică a ţării şi că, conform acestor tendinţe, văzînd insuccesele conflictelor de muncă, au recurs la organizarea grevei generale. Această calomnie — cum, pe drept cuvînt, a fost apreciată — a primit, la rîndul său, răspunsul cuvenit. Prin documente şi fapte incontestabile s-a dovedit că cele şase guverne burghezo-moşiereşti, care s-au perindat la conducerea ţării după sfîrşitul războiului mondial, nu au fost capabile să refacă economia ţării şi nu din cauza pretinsei lipse de patriotism a clasei muncitoare, că încercarea de a arunca haosul economic în spinarea mişcării muncitoreşti constituia o metodă perfidă de denigrare, de escamotare a realităţii, a jafului şi corupţiei care domneau în societatea capitalistă, a incapacităţii politice a claselor dominante de a guverna în spiritul intereselor majore, sociale şi naţionale, ale poporului [23].

Aşa cum au fost ele concepute, ca mijloc de intimidare şi dezorganizare a mişcării muncitoreşti prin distrugerea organizaţiilor sale politice şi profesionale, procesele grevei generale, îndeosebi cel din Bucureşti, au reprezentat un fiasco pentru oligarhia română nu numai din punctul de vedere al confruntării ideilor politice ale celor două clase aflate în conflict antagonic — proletariatul şi burghezia —, dar şi din punctul de vedere al confruntării acuzaţiilor aduse celor arestaţi cu respectarea libertăţilor constituţionale, a normelor justiţiei burgheze în vigoare.

Primul element analizat în acest sens, „comiterea unui fapt care periclitează siguranţa statului", a implicat discuţii ample în două direcţii principale : care este faptul material periculos pentru siguranţa statului — greva însăşi sau ordonarea ei de către conducerea mişcării muncitoreşti ? [24]. Analizînd sub diferite aspecte această problemă, apărarea a subliniat că, în conformitate cu legislaţia muncii, greva nu constituia o infracţiune. În acest caz, cum putea fi apreciată ordonarea ei drept actul material al unei crime ? Tribunalul militar n-a încercat să dea răspuns la această întrebare. În schimb, autorităţile au bătut multă monedă pe deosebirile dintre grevele mici şi grevele mari, dintre cele spontane şi cele organizate, dintre grevele economice şi cele politice etc.

Acuzaţii nu au negat obiectivele politice ale grevei generale din octombrie 1920, fapt care se desprindea, de altfel, şi din analiza memoriului adresat către guvern. Dar, au subliniat ei, caracterul său politic — incriminat de autorităţi — constituia un corolar al cerinţelor economice revendicate de clasa muncitoare. În situaţia cînd muncitorii şi-au dat seama că nu pot revendica sporirea salariilor sau anumite reglementări ale muncii în fabrici şi întreprinderi, deoarece erau ameninţaţi cu starea de asediu şi riscau să ajungă la curtea marţială, era firesc ca ei să ceară în primul rînd ridicarea stării de asediu şi desfiinţarea curţilor marţiale. Obiectivele politice din memoriul Consiliului general apar deci

[22] *Ibid.*
[23] *Ibid.*
[24] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, filele 50—68.

ca o condiție prealabilă, sine qua non, pentru dobîndirea cerințelor de ordin economic [25].

Avocații apărării au insistat, în contextul ideilor enunțate, asupra faptului că absolut toate cerințele muncitorimii aveau o bază legală de necontestat. Iar dacă rezoluția Consiliului general avea un caracter de ultimatum, acest lucru se datora în exclusivitate regimului burghezo-moșieresc. „De luni de zile se făceau cereri, intervenții, proteste. Delegații după delegații băteau la ușile ministerelor. Dar toate n-aveau nici un rezultat — arăta unul dintre socialiștii arestați în fața instanțelor militare. La început guvernul adoptase tactica promisiunilor, pe care nu le-a ținut niciodată ; mai apoi, ușile s-au închis și delegațiile, care veneau din toate regiunile țării și stăteau cîte 6—7 zile în București, fără a reuși să dea ochi cu ministrul respectiv, se înapoiau pentru a comunica muncitorilor acest fapt întristător. Iată de ce s-a dat ultimatumul" [26].

Pe de altă parte s-a arătat că ultimatumul ar fi avut drept scop „să pună în cunoștință guvernul asupra marii agitații existente în clasa muncitoare, în speranța că, printr-o atitudine conciliantă, greva se va evita" [27]. Iată deci în această frază întreaga esență a poziției pe care conducătorii Partidului socialist și ai mișcării sindicale * au avut-o inițial față de pregătirea și declanșarea grevei generale. Într-adevăr, inculpații au declarat în unanimitate că, în principiu, au fost împotriva grevei generale — deși recunoșteau justețea obiectivelor ei —, pe care au acceptat-o însă sub presiunea maselor muncitorești, a rezoluțiilor și moțiunilor primite din partea organizațiilor profesionale și în virtutea statutului care stătea la baza activității Partidului socialist, potrivit căruia masele, adunările generale și nu conducătorii decideau în problemele de interes general [28]. Această realitate a fost demonstrată de Ion Burcă, secretarul Comisiei locale a sindicatelor din București, cît și de numeroși alți martori audiați de apărare. Toți au remarcat marea presiune pe care masele muncitorești au exercitat-o asupra organelor de conducere și spiritul conciliant ce a caracterizat atitudinea acestora din urmă [29].

În virtutea acestor fapte, apare evidentă absurditatea acuzațiilor aduse conducătorilor din acea perioadă ai mișcării muncitorești că s-ar fi erijat în reprezentanți ai clasei muncitoare fără consimțămîntul acesteia și că ar fi declarat greva generală în mod clandestin. Greva au făcut-o, în mod conștient, sutele de mii de muncitori din întreaga țară. Mai mult, chiar în perioada procesului, guvernul averescan a ordonat constituirea unei comisii de anchetă, ce a analizat revendicările muncitorești și împrejurările declanșării grevei generale, în care au intrat și doi reprezentanți ai Partidului socialist. Faptul că guvernanții au considerat necesar să analizeze memoriul Consiliului general cît și cooptarea în acest organism a delegaților Partidului socialist a fost apreciat în cadrul desfășurării procesului drept o dovadă peremptorie că înșeși autoritățile recunoșteau calitatea Partidului socialist de reprezentant al proletariatului de vreme

[25] *Loc. cit.*, filele 51—52.
[26] *Loc. cit.*, fila 65.
[27] *Ibid.*
* A se reține faptul că avem în vedere doar pe conducătorii implicați în proces și nu întreaga conducere a Partidului socialist și a mișcării sindicale.
[28] „Socialismul" nr. 251, din 19 noiembrie 1920.
[29] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 253—254, 338—349.

ce analizau doleanţele muncitorimii pe baza unui document emanat de la conducerea sa [30].

În majoritatea cazurilor, deşi nu s-au dezis de răspunderile referitoare la pregătirea şi desfăşurarea grevei generale — cu rare excepţii, ca Toma Dragu, care, drept urmare, nici nu a fost condamnat —, socialiştii din procesul de la Bucureşti şi-au explicat atitudinea de principiu potrivnică grevei generale, invocînd două considerente : consecinţele ei asupra economiei ţării şi a situaţiei materiale a clasei muncitoare şi convingerea lor intimă că revendicările clasei muncitoare puteau şi trebuiau să fie obiect de tratative, obţinute printr-o înţelegere amiabilă între conducerea mişcării muncitoreşti şi guvernanţi [31]. Poziţia pe care Ilie Moscovici, secretarul Partidului socialist, şi alţi conducători ai mişcării muncitoreşti au avut-o faţă de necesitatea declanşării grevei generale explică, la rîndul său, limitele grevei sub raport organizatoric, faptul izbucnirii sale într-un moment politic neprielnic pentru proletariatul român.

În contrast cu declaraţiile amintite, documentele privind greva generală din octombrie 1920 conţin însă şi altfel de poziţii. Un număr mare de conducători ai organizaţiilor sindicale, membri ai Partidului socialist, din Bucureşti şi provincie, au subliniat, în declaraţiile făcute în faţa organelor de anchetă, nu numai participarea lor la pregătirea şi desfăşurarea grevei generale, dar şi necesitatea declanşării ei, greva generală fiind apreciată drept un mijloc principal pentru satisfacerea cerinţelor economice şi social-politice revendicate de proletariat în epoca respectivă.

Greva generală, experienţa sa au dovedit deci o dată în plus — şi într-o manieră fără precedent din punctul de vedere al greutăţilor pricinuite mişcării muncitoreşti — inconsistenţa tacticii legaliste în condiţiile politicii interne, bazată pe arbitrariu şi represiune, promovată de oligarhie faţă de masele muncitoreşti. Apare deci explicabil procesul rapid de delimitare şi clarificare ideologică care s-a produs după marele conflict de clasă, la capătul căruia vom găsi saltul calitativ marcat de crearea Partidului Comunist Român [32].

Dintre numeroase alte probleme care au fost ridicate în cursul dezbaterilor procesului din Bucureşti, ca, de pildă, „starea de război sau de pace", în care se găsea ţara noastră în acea epocă istorică, „violenţa de limbaj" pe care ar fi avut-o memoriul Consiliului general ş.a., dispute deosebit de aprinse s-au purtat între apărători şi tribunalul militar în jurul aşa-numitei „intenţiuni criminale" ce ar fi animat acţiunile conducătorilor socialişti în pregătirea şi declanşarea grevei generale. În dezvoltarea acestei acuzaţii, guvernanţii au susţinut în mod tendenţios că, prin greva generală, s-ar fi urmărit „desfiinţarea formei de guvernămînt", „răsturnarea ordinii sociale", „ruinarea economiei naţionale" şi „paralizarea operei de refacere economică", cu intenţia de a se prelua puterea politică prin revoluţie proletară [33].

[30] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, filele 77—78.

[31] „Socialismul" nr. 251, din 19 noiembrie 1920 ; nr. 255, din 24 noiembrie 1920; nr. 256, din 25 noiembrie 1920.

[32] O analiză detaliată a acestei problematici, vezi în Titu Georgescu, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1962.

[33] A.I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 953, fila 87 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 3—10.

Toate aceste afirmații — nefondate și tendențioase în raport cu programul concret al grevei generale —, cuprinse în „ordonanța definitivă", au fost combătute și demascate de avocații apărării printr-o suită de considerente de necontestat, sub aspect juridic, de drept. Dar argumentul forte, adus în contextul acestei probleme, l-a constituit din nou declarațiile socialiștilor inculpați privind poziția lor față de greva generală. Mai precis, era vorba de data aceasta de atitudinea lor față de desfășurarea ei, de directivele date muncitorimii de a se abține de la orice manifestații sau alte acțiuni politice în virtutea acelorași concepții legaliste, care se desprind clar din analiza declarațiilor făcute la proces [34].

„În timpul grevei toată lumea stă acasă, nu se face nici o manifestație pentru a nu face jocul provocatorilor" [35]. Această indicație tactică a fost invocată în nenumărate rînduri la proces, cu scopul de a combate acuzațiile cuprinse în ordonanța definitivă privind așa-zisele intenții ale celor acuzați de a răsturna orînduirea de stat.

Așa-zisa „intențiune criminală" constituie ultimul cap de acuzare, care, analizat multilateral, a evidențiat o dată în plus falsitatea acuzațiilor aduse militanților socialiști. Dezbaterile procesului s-au încheiat în ziua de 25 noiembrie 1920 [36]. Conform sentinței nr. 1 dată de Curtea marțială a Corpului II armată teritorial, secția a III-a, acuzații au fost condamnați la 5 ani muncă silnică pentru delictul de „crimă contra siguranței statului", prevăzută și penată de articolul 53, combinat cu art. 61 din titlul II adițional al Codului de justiție militară [37].

Dacă mai era nevoie de vreo dovadă asupra caracterului de clasă, vexatoriu și terorist al justiției regimului burghezo-moșieresc, decizia recursului socialiștilor condamnați a făcut-o cu prisosință. În ziua de 9 decembrie 1920, prin decizia nr. 1 252, Curtea superioară de justiție militară a respins recursul, în baza unor considerente identice cu cele ridicate la proces și asupra cărora este inutil să mai insistăm [38]. Două luni mai tîrziu, la 14 februarie 1921, Înalta curte de casație a respins din nou recursul socialiștilor condamnați, sentința rămînînd de data aceasta definitivă prin confirmarea ei de către toate forurile juridice ale justiției burgheze.

Dar, la scurtă vreme, prin decretul regal publicat în „Monitorul oficial" din 26 februarie 1921, pedeapsa de 5 ani muncă silnică dată socialiștilor din București a fost comutată la 1 an închisoare corecțională. conform articolului 28 din Legea privind conflictele colective de muncă. Ca urmare, majoritatea celor acuzați au fost eliberați în decembrie 1921 ; singur Ilie Moscovici a fost reținut mai departe în închisoare, fiind implicat în procesul din Dealul Spirii. Era vorba de o schimbare radicală, care a reținut atenția opiniei publice, nu numai din punctul de vedere al modificării sancțiunii, dar mai ales al reîncadrării faptelor, a așa-ziselor „delicte", pentru care conducătorii socialiști fuseseră arestați. Comutarea unei hotărîri dată de tribunalul militar, confirmată de Curtea

[34] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, filele 253—254, 338—349; „Socialismul" nr. 251, din 19 noiembrie 1920 ; nr. 255, din 24 noiembrie 1920 ; nr. 256, din 25 noiembrie 1920.

[35] „Socialismul" din 18 octombrie 1920 și din 22 octombrie 1920.

[36] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 160, fila 350.

[37] *Loc. cit.*, filele 338—349.

[38] *Loc. cit.*, filele 127—133 ; „Socialismul" nr. 270, din 11 decembrie 1920.

superioară de justiţie militară şi de Înalta curte de casaţie, într-o sancţiune prevăzută de Legea Trancu-Iaşi, fără o rejudecare prealabilă a procesului, constituia o inovaţie cu totul originală chiar pentru justiţia burgheză, care a fost pe larg comentată la vremea sa, fără însă ca cei contemporani să reuşească prea bine să-i desluşească tîlcul. Astăzi putem, fără a greşi, să afirmăm cu toată convingerea că, departe de a fi un simplu act de clemenţă regală, cum îl propaga presa guvernamentală, decretul a avut scopuri politice bine precizate. Doi au fost factorii principali ce au concurat la adoptarea lui : fiascoul politic al procesului judecat la curtea marţială, completat de presiunea opiniei publice democratice care s-a solidarizat cu cei inculpaţi şi situaţia internă din Partidul socialist, procesul delimitării şi clarificării ideologice din sînul mişcării muncitoreşti.

În legătură cu această problemă, organele de poliţie şi siguranţă au alcătuit un amplu material informativ pentru guvern, intitulat : *Consideraţiuni asupra amnistierii tuturor faptelor în legătură cu greva generală* [39]. Pornind de la necesitatea acordării unei amnistii generale şi necondiţionate „pentru toate faptele în legătură cu greva generală", informarea o justifica din două principale puncte de vedere : motive de drept şi motive politice. Se preciza că „amnistia nu poate fi acordată pe alese, numai unora, după părerile lor politice", întrucît acest lucru ar fi echivalat cu o graţiere ; care iarăşi nu putea fi luată în considerare, avînd în vedere faptul că, în mod automat, graţierea era însoţită de o viitoare pierdere a drepturilor politice. Or, în noile condiţii create de divergenţele tot mai evidente care se manifestau după greva generală pe criterii de strategie şi tactică, guvernul Averescu a considerat necesar să adopte o atitudine diferenţiată faţă de conducătorii mişcării muncitoreşti, în funcţie de pericolul mai mare sau mai mic pe care concepţiile politice şi ideologice ale acestora îl prezentau pentru dominaţia de clasă a burgheziei în ansamblul său.

În capitolul intitulat *Motive politice* vom găsi o expunere detaliată a acestei probleme. Guvernanţii urmăreau să împingă mai departe scizionarea mişcării muncitoreşti, folosind, în acest sens, paradoxal, dar nu întîmplător, acordarea amnistiei generale pentru socialiştii arestaţi. Se luau în considerare concepţiile politice ale celor întemniţaţi, constatîndu-se, spre exemplu, că mulţi dintre aceştia avuseseră o atitudine moderată în cadrul mişcării muncitoreşti şi, ceea ce era mai important pentru burghezie, că se pronunţau împotriva acceptării — total sau cu rezerve —, a condiţiilor de afiliere a Partidului socialist la Internaţionala comunistă. „Dacă s-ar da amnistie generală, necondiţionată — preciza materialul informativ amintit —, găsindu-se mijlocul de a se face cunoscut, eventual printr-un comunicat semioficial al guvernului, ori printr-o declaraţie în parlament, că s-a tras cu buretele peste greva generală, în urma cererilor lui Grigorovici şi a amicilor acestuia *, autoritatea conducătorilor social-democraţi ar creşte enorm în ochii muncitorilor", fapt care, din motivele menţionate, era considerat ca avantajos pentru guvernanţi.

[39] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 779, filele 1 a—1 b.

* Se referă la declaraţiile făcute de deputaţii social-democraţi în parlament, prin care se solidarizau cu cei arestaţi, cerînd eliberarea lor.

Gîndindu-se la diversele aspecte ale acordării amnistiei generale, autorităţile au calculat însă şi riscul pe care o asemenea măsură l-ar fi implicat, avînd în vedere întărirea mişcării muncitoreşti în ansamblul său, prin eliberarea a numeroşi militanţi de stînga din cadrul Partidului socialist şi a mişcării sindicale. „În sfîrşit — nota informarea în acest sens —, argumentul că dacă ar fi eliberaţi toţi şi unii din ei s-ar alipi grupării comuniste s-ar putea întîmpla să fie nevoie ca ei să fie din nou arestaţi n-are mare importanţă. În adevăr, cei mai vajnici comunişti sînt în orice caz liberi şi conduc mişcarea comunistă. Dacă această mişcare va obliga guvernul să ia noi măsuri represive contra ei, lucrul se va întîmpla indiferent dacă în sînul ei vor fi cîţiva actualmente închişi sau nu". Analizînd argumentele pro sau contra amnistiei generale, informarea opina pentru ea, întrucît — se menţiona în final — „efectul unei astfel de amnistii nu poate fi decît o întărire a mişcării legaliste social-democrate, în dauna comuniştilor".

Generalul Averescu şi mai ales mîna sa dreaptă de la Ministerul de Interne, abilul şi lipsitul de scrupule politician burghez Constantin Argetoianu, au apreciat însă că momentul unei amnistii generale nu sosise încă. Au fost luate în considerare, în acest sens, numeroase chestiuni : evenimentele grevei generale, implicaţiile sale politice şi sociale erau prea recente ; procesele conducătorilor mişcării muncitoreşti erau încă în curs în multe localităţi ; amnistierea tuturor celor arestaţi ar fi echivalat cu recunoaşterea prealabilă a justeţei activităţii lor politice, punînd definitiv sub semnul întrebării întreg calvarul măsurilor represive care au urmat grevei generale etc. Pe de altă parte, perspectiva Congresului Partidului socialist, cu implicaţiile sale privind afilierea la Internaţionala a III-a, impunea reţinere şi expectativă din punctul de vedere al intereselor de clasă ale regimului burghez. În aceste condiţii, guvernul Averescu a propus regelui Ferdinand o soluţie parţială, tranzitorie, concretizată în comutarea amintită a sancţiunii aplicate de curtea marţială.

Procesul socialiştilor din Bucureşti a constituit episodul politic cel mai caracteristic nu numai din punctul de vedere al măsurilor represive adoptate de clasele dominante după aplanarea grevei generale, dar mai ales pentru o definire mai completă a raporturilor de clasă dintre proletariat şi burghezie, dintre organizaţiile sale politice şi profesionale şi aparatul represiv de stat. Procesul, cu toate componentele sale — pregătire, desfăşurare, sancţiuni —, a avut o influenţă nemijlocită asupra celorlalte procese ale grevei generale judecate în diverse localităţi la sfîrşitul lui 1920 şi primele luni ale anului următor.

Uniunea oamenilor muncii maghiari din România împotriva pericolului hitlerist, a horthismului şi a fascismului

MADOSZUL ÎN PERIOADA DICTATURII REGALE

LADISLAU BÁNYAI

Instaurarea dictaturii regale, la 10 februarie 1938, a fost urmată de noi măsuri antipopulare, antidemocratice.

La 11 februarie, printr-un decret regal, s-a extins starea de asediu pe tot cuprinsul ţării. Acelaşi decret prevedea că „toate puterile atribuite de legi şi regulamente în tot ce este referitor la menţinerea ordinei publice şi siguranţei statului trec cu totul în mîinile autorităţilor militare", precizîndu-se că acestea au dreptul „de a face percheziţii oriunde şi oricînd va cere trebuinţa, de a cenzura presa şi orice publicaţiune, de a opri şi de a dizolva orice adunare" [1]. În ziua de 28 februarie a fost promulgată o pseudoconstituţie cu caracter corporatist, asemănătoare celei din Portugalia. La 30 martie apare decretul de interzicere a tuturor partidelor şi organizaţiilor politice. Prin acest act au fost aruncate în ilegalitate şi organizaţiile antifasciste, ca Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), care, în ajunul instaurării dictaturii regale, activau în semilegalitate.

Cu toate condiţiile vitrege, organizaţiile antifasciste, sub îndrumarea P.C.R., au găsit o serie de forme de manifestare semilegale şi chiar legale pentru antrenarea forţelor democratice şi iubitoare de pace în lupta pentru salvgardarea independenţei naţionale şi a securităţii ţării, pentru realizarea unei politici de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică.

Madoszul, continuînd bogata activitate revoluţionară, antifascistă din anii premergători instaurării dictaturii regale, şi-a adaptat tactica la noile condiţii de ilegalitate. Activişti ai Madoszului au organizat diferite conferinţe culturale, în cadrul cărora au evocat luptele comune din trecut ale poporului român şi ale naţionalităţilor conlocuitoare împotriva cotropitorilor şi asupritorilor comuni. Una dintre aceste conferinţe este pe larg analizată în raportul din 15 iunie 1938 al Comitetului teritorial din Ardeal şi Banat al P.C.R. „A fost organizată la Cluj în ziua de 10 iunie — se subliniază în raport — o conferinţă sub titlul *Criza din bazinul dunărean*, ţinută de către fostul secretar al Madosz-ului. Din punctul de vedere politic această conferinţă a avut o importanţă politică mare... Aici s-au explicat foarte amănunţit cauzele care duc la război, cine vrea război şi cum trebuie luptat pentru înlăturarea războiului. Conferinţa a avut un răsunet

[1] „Monitorul oficial" din 11 februarie 1938.

foarte mare... cadrele național-țărăniste ne-au invitat ca în viitor să facem asemenea conferințe cu ei împreună. Important este și faptul cum a fost procurat permisul pentru ținerea conferinței. Autoritățile n-au vrut să dea autorizație, spunînd că de ce se ocupă conferențiarul atît de mult de Germania, de înfrățirea poporului român cu cel maghiar. Conferențiarul a spus că dacă dvs. nu vedeți care este pericolul... dacă nu vreți să recunoașteți că noi vrem să luptăm sincer pentru apărarea independenței României, atunci vom merge cu cererea aceasta mai sus. A fost dată autorizația... S-au luat măsuri ca conferința să fie repetată la Oradea, Arad, Timișoara, Tîrgu Mureș. Al doilea fapt important este că s-a hotărît cu cadrele conducătoare național-țărăniste din Cluj ținerea unei întîlniri a scriitorilor maghiari democrați și români, unde să fie pusă problema războiului, apărarea independenței României și drepturile naționalităților" [2].

Odată cu creșterea pericolului agresiunii hitleriste împotriva Cehoslovaciei, forțele antifasciste din România au organizat o largă campanie de solidaritate cu poporul cehoslovac. În septembrie 1938, Comitetul teritorial al P.C.R. din Ardeal și Banat a adoptat o hotărîre specială cu privire la apărarea Republicii Cehoslovace, inițiind acțiuni concrete, la care au participat alături de români și celelalte naționalități, oameni ai muncii maghiari mobilizați de Madosz.

Primul dictat de la Viena (2 noiembrie 1938), prin care o parte a Slovaciei a fost predată Ungariei pe baza „arbitrajului" lui Ribbentrop și Ciano, a contribuit la creșterea pretențiilor revizioniste ale Ungariei. Revizionismul maghiar devine factorul indirect de presiune folosit cu precădere de Germania asupra României și Iugoslaviei.

În această situație, în care Germania hitleristă se apropia tot mai mult de hotarele țării noastre, amenințînd cu ocuparea, Partidul Comunist Român, organizațiile sale de masă, între care și Madoszul, au mobilizat masele la lupta împotriva pericolului agresiunii hitleriste și horthiste, a încercărilor Gărzii de fier — principala agentură a lui Hitler în România — de a se instaura la conducerea statului. Cu toată opoziția conducerii partidelor național-țărănesc și național-liberal, a liderilor de dreapta ai P.S.D., formula frontului antifascist a cîștigat din ce în ce mai mulți aderenți printre membrii de rînd și unele personalități marcante ale acestor partide.

În cursul lunii noiembrie 1938, Madoszul, printr-un memoriu adresat guvernului și răspîndit în sute de exemplare, scotea în evidență necesitatea luptei comune a poporului român și a maselor maghiare din România împotriva agresiunilor imperialiste, care „se extind din ce în ce mai mult în bazinul dunărean, nimicesc una după alta independența popoarelor mici care locuiesc aici, tulburînd liniștea lor internă și primejduind pacea mondială. Noi ungurii ardeleni sîntem legați... de acest pămînt și de locuitorii săi de altă limbă, și în primul rînd de poporul român. În decursul veacurilor, înflorirea socială s-a născut totdeauna din stima și ajutorul reciproc, în timp ce vrăjmășia, ura de rasă, exclusivismul național, în dauna celuilalt, au netezit calea jugului comun... Scopul nostru este buna înțelegere între popoarele mici amenințate în bazinul dunărean, sporirea forței de apărare a țării, întărirea coeziunii popoarelor conlocuitoare... Numai prin

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, mapa nr. 433.

asigurarea imediată și deplină a manifestărilor politice, economice și culturale pașnice ale populației noastre putem să vedem premisele pentru a pune baza unei conviețuiri mai solidare... Hotărîrile de la Alba Iulia de acum douăzeci de ani formează baza sigură pentru rezolvarea problemei naționalităților... Este necesară strîngerea într-o uniune comună a tuturor forțelor doritoare de pace a populației maghiare din țară și asigurarea unor libertăți cît mai largi pentru activitatea acestor organizații în vederea consolidării conviețuirii noastre pașnice".

Memoriul a primit adeziunea a zeci de mii de semnatari, și la 14 noiembrie 1938 a fost înmînat de către o delegație a Madoszului, formată din Bányai László, Rácz Gyula și Czikó Lörincz, unor personalități politice cu vederi antihitleriste, ca Nicolae Iorga, Grigore Filipescu, precum și ministrului de externe Petrescu-Comnen, care și-au exprimat acordul principial cu conținutul memoriului. Primirea delegației de către Silviu Dragomir, ministrul minorităților naționale, a fost mai rezervată, acesta din urmă fiind deja în tratative din partea guvernului cu grupul contelui Bánffy Miklós din Partidul maghiar, pentru a obține adeziunea acestuia la regimul dictatorial al regelui Carol al II-lea. Cenzura a oprit publicarea textului memoriului în presă și orice relatare despre primirea delegației. Reacțiunea maghiară a acuzat pe semnatarii memoriului de a fi „trădători de neam" pentru poziția lor solidară cu poporul român față de pericolul agresiunilor hitleriste și horthiste. Organele represive burghezo-moșierești i-au urmărit, fiind considerați „elemente subversive".

În focul luptei antifasciste s-a oțelit și mai mult unitatea dintre oamenii muncii români și cei de alte naționalități. În acest timp s-au desfășurat numeroase acțiuni greviste la Cluj, Arad, Oradea, Valea Mureșului etc., ca și în alte centre industriale ale țării, în care muncitorii români, maghiari, germani și de alte naționalități au luptat strîns uniți pentru satisfacerea revendicărilor lor economice și politice, împotriva concedierii muncitorilor aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Partidul Comunist Român a demascat și a combătut orice tendință de învrăjbire șovină a oamenilor muncii. „Orice măsură îndreptată împotriva naționalităților conlocuitoare — scria organul C.C. al P.C.R., „Scînteia", — ușurează munca organizațiilor fasciste și iredentiste, primejduiește însăși existența României și libertatea națională a poporului român. De aceea, problema națională este una din principalele probleme ale Frontului popular antifascist din România" [3].

Spiritul în care P.C.R. își orienta politica în acele momente grele a însuflețit masele largi. Sfîrșitul anului 1938 a găsit poporul român, masele populare aparținînd naționalităților conlocuitoare angajate în lupta împotriva primejdiei fasciste externe și a celei interne, reprezentată îndeosebi de Garda de fier.

În același timp, Carol al II-lea inițiia noi măsuri menite a „întări" regimul dictaturii regale. La 16 decembrie 1938 a apărut decretul de înființare a Frontului renașterii naționale. În această organizație politică a dictaturii regale, singura care ființa în cadrul perioadei, înscrierile se făceau de fapt „din oficiu" de către instituții, fără ca oamenii să mai fie întrebați. În cadrul Frontului renașterii naționale, un decret regal a auto-

[3] „Scînteia" din noiembrie 1938.

rizat organizarea, ca filială a F.R.N., a *Comunității populare maghiare* și a *Grupului etnic german.*

În conducerea Comunității populare maghiare, în locul foștilor conducători ai Partidului maghiar, contele Bethlen György și bancherul Gyárfás Elemér, adepți ai unui izolaționism rigid, sînt instalați alți oameni politici, în frunte cu contele Bánffy Miklós și moșierul Szász Pál, care aveau legături cu curtea regală și cu unele cercuri ale partidelor burgheze române nefasciste. Grupul etnic german era condus de Fritz Fabricius, vechi lider al hitleriștilor germani în Transilvania, decorat de către Hitler în 1937, alături de Henlein, conducătorul sudeților hitleriști din Cehoslovacia, cu „medalia de aur pentru servicii aduse germanismului din străinătate". Grupul etnic german din Transilvania, avînd ca nucleu central partidul nazist condus din Berlin, se bucura de tot mai multe prerogative speciale. În același timp, oamenii politici germani din România, în frunte cu Hans Otto Roth, care colaborau cu partidele burgheze române nefasciste s-au retras din arena politică.

Madoszul, urmînd linia strategică a P.C.R. de folosire a tuturor posibilităților legale pentru mobilizarea maselor la luptă împotriva pericolului fascist intern și extern, a desfășurat o largă activitate în cadrul Comunității populare maghiare. La îndemnul partidului comunist, au aderat la Comunitatea populară maghiară și numeroși muncitori de naționalitate maghiară din România.

La Cluj a apărut în mod legal, în martie 1939, în limba maghiară, o broșură purtînd un titlu foarte semnificativ : *Nu capitulare ! Rezistență! Contribuții la problema Comunității Populare Maghiare* *. Broșura era semnată de Szenkovits Sándor — muncitor. Acesta era de fapt secretar al Comitetului teritorial din Ardeal și Banat al P.C.R. Autorul, luînd o poziție critică față de conducerea acestei organizații, demasca demagogia horthismului revizionist, arătînd că, pentru zdrobirea planurilor sale, singura cale de urmat constă în întărirea frăției dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare, a frontului popular de luptă împotriva fascismului și războiului.

„Internaționalismul nostru — se spunea în broșură — nu poate fi o piedică pentru ca noi să devenim elementul sănătos, activ, dinamic, elementul care să lupte din răsputeri în cadrul Comunității Populare Maghiare... Din internaționalismul nostru derivă că avem dreptul de a pretinde respect, înțelegere și ajutor pentru poporul nostru numai dacă și noi procedăm la fel cu celelalte popoare. Internaționalismul nostru nu este în antagonism cu patriotismul nostru, ci cu șovinismul intolerant și aținător la război... În spatele intențiilor revizioniste se ascunde măcelul milioanelor de oameni" [4].

După invadarea Cehoslovaciei de către trupele hitleriste, în martie 1939, au avut loc puternice manevre militare germane în estul teritoriului cehoslovac, în apropierea granițelor României. În același timp, Ungaria horthistă a mobilizat și ea trupe în regiunile vecine cu România. Guvernul

* *Comunitatea populară maghiară* este traducerea exactă a denumirii „Magyar Népközösség". Broșura a fost reprodusă în cea mai mare parte în „Anale de istorie" nr 4/1970.

[4] „Anale de istorie" nr. 4/1970, p. 18-19.

român condus de A. Călinescu a exprimat hotărîrea de a rezista cu armele împotriva oricărei agresiuni.

Într-un manifest editat în aceeaşi lună, C.C. al P.C.R. a adresat poporului român şi naţionalităţilor conlocuitoare o vibrantă chemare pentru apărarea ţării împotriva cotropitorilor fascişti. „Fiţi în gardă — se sublinia în apel — să nu aveţi soarta popoarelor din Austria şi Cehoslovacia... Uniţi-vă cu toţii într-un singur front puternic contra lui Hitler şi aliaţilor săi revizionişti. Luptaţi pentru îmbunătăţirea nivelului de trai, pentru restabilirea drepturilor şi libertăţilor democratice, pentru drepturi egale minorităţilor naţionale. Trăiască frontul unic de luptă al poporului român şi al popoarelor conlocuitoare pentru apărarea independenţei naţionale“ [5].

Presiunile militare hitleriste-horthiste, politica cercurilor conducătoare engleze şi franceze de a lăsa mînă liberă spre răsărit agresorilor fascişti, precum şi iluziile guvernanţilor români create de promisiunile verbale ale Germaniei au contribuit la încheierea acordului economic româno-german din martie 1939, care a deschis calea subordonării economiei româneşti intereselor politicii agresive hitleriste.

Mase largi, numeroase personalităţi ştiinţifice, artistice şi politice s-au încadrat hotărît în lupta împotriva presiunilor crescînde ale Germaniei hitleriste. Chemări speciale la luptă comună cu poporul român a lansat P.C.R. naţionalităţilor conlocuitoare. Într-un astfel de manifest adresat naţionalităţii maghiare, de pildă, Comitetul teritorial pentru Ardeal şi Banat al P.C.R. arăta : „Cu acest popor românesc merită şi trebuie să vă luptaţi cot la cot în contra pericolului hitlerist, căci regimul lui Hitler e cimitirul comun al României şi Ungariei. Nu vă încredinţaţi în revizionismul războinic, ci aveţi încredere în lupta comună şi în înţelegerea acestor două popoare, menite să-şi croiască un viitor mai fericit în bazinul dunărean“ [6].

Munca politică şi organizatorică desfăşurată de P.C.R. a fost sprijinită şi de organizaţiile legale şi ilegale aflate sub conducerea sau influenţa sa. Madoszul, militînd pentru mobilizarea într-un singur şuvoi de luptă a tuturor oamenilor muncii maghiari în lupta împotriva fascismului şi demagogiei revizioniste în scopul întăririi în felul acesta a frontului popular antifascist, a adresat chemări Comunităţii populare maghiare pentru ca activitatea acesteia să se desfăşoare sub semnul „apărării intereselor comune ale populaţiei maghiare din România şi al frăţiei popoarelor conlocuitoare“.

Un larg ecou a avut în rîndul membrilor Comunităţii populare maghiare scrisoarea conducerii Madoszului din 21 martie semnată de Bányai László, Rácz Gyula, Szepesi Sándor, Vincze János. În scrisoare se sublinia între altele : „Noua tiranie cotropitoare germană a distrus statul nostru vecin, Cehoslovacia, şi a pus în lanţuri popoarele sale. Cine ştie unde se opreşte arbitrarul puterii, dacă poate să-şi atingă ţelurile fără rezistenţă numai prin ameninţare, dacă popoarele care apără independenţa lor, integritatea ţării lor nu pun stavilă în faţa acestuia.

[5] *Documente din istoria P.C.R.*, Editura pentru literatură politică, Bucureşti, 1953, ediţia a II-a, p. 319-320.

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 208.

Furtuna, care bîntuie în vecinătatea noastră, mîine poate să ne atingă pe noi. Semănătorii de vrajbă, care netezesc drumul puterii agresive, mişună printre noi... Cine are interes ca popoarele mici din Europa orientală să se slăbească unele pe altele, reciproc, în loc să se împotrivească umăr la umăr cotropitorilor lor comuni ?

Constatăm cu părere de rău — continuă scrisoarea — că reprezentanţii oamenilor muncii de pe ogoare, din fabrici, ateliere şi birouri, ai păturilor care suferă cel mai mult şi manifestă cel mai mult spirit de sacrificiu, lipsesc şi astăzi din conducerea Comunităţii Populare Maghiare... Nu putem servi cauza poporului nostru decît în cazul dacă nu răspîndim confuzia prin tăcerea noastră, ci susţinem cu vorbă deschisă şi dreaptă orice năzuinţă care tinde la unitatea de apărare a ţării... Să nu uităm că dacă rezistăm faţă de puhoi, rezistăm faţă de aceia care dincolo calcă în picioare libertatea, independenţa Ungariei...".

Ca urmare a acestei scrisori, căreia conducerea Comunităţii populare maghiare nu i-a dat nici un răspuns, pe plan local s-au realizat colaborări între organizaţiile locale ale Madoszului şi ale Comunităţii populare maghiare. Un raport al organelor de siguranţă, surprinzînd acest aspect al infiltrării membrilor Madoszului în cadrul Comunităţii populare maghiare, inserează : „Conducătorii acestei organizaţii (adică a Madoszului — *n.n.*) sprijiniţi pe simpatia maselor, văzînd că membrii respectivi nu sînt primiţi în secţia maghiară a F.R.N.-ului, au dat cuvînt de ordine membrilor să se înscrie individual în formaţia lui Bánffy, activînd pe faţă în aşa fel spre a reuşi să acapareze demnităţi de conducere. În chipul acesta... s-a pătruns pretutindeni în filialele din Ardeal... La Arad, Madosz-iştii au reuşit să predomine organizaţia locală ungară a F.R.N.-ului şi la conducere aproape în întregime s-au ales oamenii lor. Contele Bánffy furios de această turnură a dizolvat conducerea aleasă, numind o comisiune interimară" [7].

Măsurile acestea, ca şi cele instituite de regimul dictaturii regale, nu au putut stăvili activitatea Madoszului şi a celorlalte forţe antifasciste. În primăvara anului 1939, ca urmare a acţiunilor tot mai făţişe întreprinse de guvernul horthist la graniţa cu România, Madoszul a organizat numeroase acţiuni revoluţionare prin care erau condamnate fascismul şi războiul. Acesta era răspunsul pe care oamenii muncii maghiari din România îl dădeau guvernanţilor horthişti şi planurilor lor agresive. Un astfel de plan a fost întocmit de generalul Werth Henrik, şeful statului-major al armatei maghiare, şi prezentat guvernului în mai 1939. Proiectul de plan cuprindea lucrările pregătitoare în vederea unor operaţii militare împotriva României, incluzînd între altele următoarele obiective : „Acţiuni de sabotaj în România în domeniul căilor de comunicaţii şi al industriei de război ; crearea unor organizaţii înarmate de autoapărare în Transilvania ; pregătirea răscoalei populaţiei ungare din apropierea graniţei pe baza unui sistem de celule...". Propunerile cuprinse în acest proiect de plan se bazau însă pe o completă necunoaştere a năzuinţelor maselor maghiare din România, care acţionau tot mai hotărîte, în înfrăţire cu oamenii muncii români, în lupta împotriva fascismului. Astfel, Comitetul P.C.R. din Bihor, într-un manifest lansat în limbile română şi maghiară în primăvara anu-

[7] Arhivele statului Bucureşti, fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosarul nr. 342/1939.

lui 1939, arăta : „Noi spunem deschis că libertatea, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a naționalității maghiare din Ardeal sînt de asemenea periclitate în urma aspirațiilor de cotropire ale «Axei». Sîntem de aceea în mod categoric împotriva revizionismului, în interesul ungurilor și al întregului popor din România... Vom apăra dacă va fi nevoie cu prețul vieții noastre frontierele actuale ale României și vom demasca cu toată puterea și capacitatea noastră pe agenții interni ai Axei și-i vom combate, fie că sînt unguri, germani sau români".

Starea de spirit antihitleristă a maselor a cunoscut o puternică manifestare în timpul marilor demonstrații antifasciste din mai 1939.

Cu prilejul demonstrațiilor și întrunirilor de la 1 Mai 1939, masele muncitorești s-au pronunțat peste tot pentru restabilirea libertăților democratice, pentru egalitatea în drepturi a poporului român și a naționalităților conlocuitoare, pentru concentrarea tuturor forțelor democratice, patriotice într-un larg front contra agresiunii hitleriste-horthiste. La 10 mai, cu ocazia sărbătoririlor oficiale, mii de oameni ai muncii români și maghiari au demonstrat pe străzile Clujului pentru aceleași revendicări. Sute de țărani maghiari din județul Cluj, mobilizați de Madosz, au defilat purtînd lozinca: „Apărînd hotarele României apărăm pămînturile noastre !".

P.C.R. s-a adresat în iunie 1939 tuturor partidelor și organizațiilor politice nefasciste, propunîndu-le acțiuni comune ale forțelor patriotice împotriva agresiunii imperialismului german și a aliaților săi horthiști. Partidul a propus organizarea unei campanii comune pentru arestarea tuturor agenților fasciști, scoaterea tuturor capitulanților trădători din guvern, armată și din întregul aparat de stat, îmbunătățirea situației materiale a maselor, restabilirea drepturilor și libertăților democratice, drepturi egale naționalităților conlocuitoare cu cele ale poporului român. În același timp, P.C.R., într-o chemare adresată naționalităților conlocuitoare, arăta că „locul lor este alături de masele muncitoare românești, iar scopurile urmărite de hitleriști prin «problema Transilvaniei» sînt străine intereselor de clasă și naționale ale poporului român și ale minorităților naționale" [8].

Un raport secret al siguranței din 13 aprilie 1939 releva că contele Bánffy a denunțat, la ministrul Silviu Dragomir, Madoszul ca o „grupare comunistă care nu poate reprezenta adevărata minoritate maghiară" [9].

După insistențe repetate, exponenții Madoszului au primit la sfîrșitul lunii mai 1939 autorizația pentru editarea unei gazete săptămînale sub titlul „Erdélyi Magyar Szó" („Cuvîntul maghiar ardelean"). Autorizația s-a obținut prin mijlocirea unor intelectuali progresiști, ca : Miron Radu Paraschivescu, Raul Șerban și alți funcționari din aparatul rezidenței regale din Cluj.

[8] „Lupta de clasă" nr. 6/1938.

[9] Arhivele statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 342/1939.

Rețeaua de corespondenți și de difuzori ai acestei gazete, care a apărut la 18 iunie 1939, a înlesnit activitatea politică și organizatorică a Madoszului, mobilizarea maselor la diferite acțiuni legale cu ascuțiș antifascist.

Raportul siguranței din 11 februarie 1940 comentează astfel publicarea gazetei: „Anul trecut a fost creat la Cluj ziarul «Cuvîntul maghiar ardelean», în ungurește «Erdélyi Magyar Szó», care foarte curînd a ajuns favoritul populației ungare nemulțumite de la sate și orașe și îndată ce ziarul s-a consolidat au adoptat deviza Amicii Madoszului, reînviindu-se vechea formulă comunistă de a crea formații politice camuflate". De fapt era vorba de încercarea de cuprindere a abonaților și cititorilor într-o formă organizatorică sub denumirea de „Erdélyi Magyar Szó barátai" („Prietenii cuvîntului maghiar ardelean").

Gazeta a pornit cu un tiraj de 1 500 de exemplare, iar în jurul lunii martie 1940 a atins 3 800. Pînă la 28 iunie 1940 — cu toate manevrele și opreliștile cenzurii și ale reacțiunii maghiare —, numărul exemplarelor efectiv vîndute a crescut la 4 900.

Gazeta a avut un rol deosebit în organizarea unor serbări comemorative cu caracter politic, mai ales cu ocazia aniversării, la 31 iulie 1939, a 90 de ani de la moartea poetului revoluționar maghiar Alexandru Petöfi, căzut pe cîmpia Albești, lîngă Sighișoara, în lupta împotriva trupelor cotropitoare habsburgice și țariste. „Erdélyi Magyar Szó" a lansat un apel pentru sărbătorirea lui Petöfi în spiritul „încadrării frățești a populației maghiare din țară în grijile comune" ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare [10].

În cadrul a diferite acțiuni organizate cu acest prilej la Cluj, Oradea, Satu-Mare și în numeroase alte localități, reprezentanții oamenilor muncii români și maghiari au exprimat voința lor de luptă comună împotriva tendințelor de a se instaura o dictatură fascistă deschisă și împotriva agresiunilor puterilor fasciste.

După relatările gazetei, la Cluj scriitorul Nagy István și-a terminat cuvîntarea astfel: „Puterea țarilor, monarhia habsburgilor s-au prăbușit. Și cine știe ce așteaptă pe aceia cari încearcă să înăbușe spiritul lui Petöfi, împăcarea între popoare și libertățile cetățenești". Muncitorul clujean Mihail Surdu, vorbind despre revoluționarii români și unguri din 1848—1849, a accentuat : „Exemplul lor strălucit trebuie să ne fie o călăuză și o încurajare în viitor pentru înțelegerea reciprocă și pentru conviețuirea pașnică, deasupra diferențelor de rase și de limbă". Szabó Árpád, redactorul gazetei, a subliniat că „niciodată nu a fost mai arzător de a propaga că patria este cadrul care asigură drepturile cetățenești".

La mormîntul lui Petöfi, la Albești, printre numeroase coroane de flori se afla și aceea a muncitorilor români din Reghin (județul Mureș). Trimisul lor, Francisc Țina, în cuvîntarea sa a subliniat : „Noi, munci-

[10] „Erdélyi Magyar Szó" din 2 iulie 1939.

torii, care robotim, flămînzim şi muncim împreună, împreună vom lupta pentru viitorul nostru, libertatea şi independenţa noastră, pentru că ne ameninţă deopotrivă imperialismul incendiator al rasiştilor". Totodată fruntaşul comunist Józsa Béla a spus : „Mărturisim frăţia noastră cu fiii poporului român, care în fabrici, ateliere şi organizaţii au luptat şi luptă alături de noi pentru drepturile noastre de multe ori ciuntite şi pentru egalitate" [11]. Poetul Mihail Beniuc, într-un articol publicat în gazeta „Erdélyi Magyar Szó", arăta „că ne ameninţă liniştea şi dezvoltarea liberă aceleaşi forţe împotriva cărora a luptat Petöfi" [12].

Politica de aţîţare a contradicţiilor dintre România şi Ungaria din partea Germaniei hitleriste, pentru a putea şantaja ambele ţări, devine tot mai făţişă. Această politică a fost exprimată cu cinism în memoriile lui Ribbentrop : „Ideea de bază a politicii noastre actuale faţă de Ungaria şi România este să ţinem încinse aceste două bucăţi de fier şi să le modelăm în interesul Germaniei potrivit desfăşurării evenimentelor" [13].

Respingînd pactul de neagresiune propus de guvernul român, contele Csáky, ministrul de externe al Ungariei, a trimis în august 1939 un contraproiect de tratat privind minoritatea naţională maghiară din România. În scrisoarea anexă trimisă ambasadorului maghiar din Bucureşti, contele Csáky scria : „M-aş bucura foarte mult dacă guvernul român ar refuza proiectul de acord deoarece acest lucru ar prinde foarte bine planurilor noastre. Am nevoie de acest refuz ca la o eventuală conferinţă europeană pretenţiile noastre faţă de România să nu se rezume la domeniul apărării minorităţilor şi ca să pot spune că noi am încercat această cale fără nici un rezultat şi să pot cere în felul acesta o soluţie teritorială" [14].

Eşuarea tratativelor anglo-franco-sovietice din cauza tergiversării de către guvernele Angliei şi Franţei a lucrărilor privind încheierea unui acord militar împotriva agresiunilor hitleriste, semnarea pactului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, declanşarea celui de-al doilea război mondial prin atacarea Poloniei de către Germania hitleristă, la 1 septembrie 1939, au schimbat cu totul constelaţia politică europeană.

Pentru a zădărnici orice politică de apropiere între România şi Ungaria, dat fiind că ambele ţări au rămas în expectativă în condiţiile invadării Poloniei, opinia lor publică exprimînd solidaritatea cu poporul polonez, la 9 septembrie 1939 Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei, a pus în vedere guvernului maghiar că „n-ar fi util scopului ca guvernul maghiar să accepte o propunere din partea guvernului român pentru încheierea unui tratat de neagresiune". Totuşi interesul celui de-al III-lea Reich de a păstra în acel moment „liniştea" în Balcani, şi

[11] „Erdélyi Magyar Szó" din 13 august 1939.
[12] „Erdélyi Magyar Szó" din 6 august 1938.
[13] *Documents of German Foreign Policy*, serie D, vol. V, nr. 254.
[14] Juhász Gyula, *A Teleki kormány külpolitikája, 1939—1941*, Budapesta, 1964, p. 45-46.

în special în România, pentru siguranța aprovizionării mașinii sale de război, mai ales cu petrol, l-a reținut de la acțiuni agresive, sfătuind și guvernul horthist de a amîna înfăptuirea planurilor sale revizioniste.

Atenția cercurilor guvernante ale Germaniei hitleriste s-a concentrat deocamdată asupra schimbării raportului de forțe în cadrul dictaturii regale. La ordinul Gestapoului, la 21 septembrie 1939 a fost asasinat primul ministru Armand Călinescu, exponent al cercurilor burgheze care se opuneau expansiunii Germaniei hitleriste și agenturii sale interne, Garda de fier.

În această perioadă, Madoszul a desfășurat o vastă activitate pentru lămurirea cititorilor gazetei „Erdélyi Magyar Szó" asupra problemelor situației interne și externe în limitele posibilităților tot mai reduse din cauza înăspririi cenzurii.

În zilele de 30 și 31 decembrie 1939, cu sprijinul comitetului teritorial al P.C.R. și sub egida gazetei, Madoszul a organizat în fostul sediu al muncitorilor ospătari din Cluj o largă consfătuire sub forma unei serbări cu ocazia Revelionului. La această consfătuire — denumită „întîlnire populară" — au participat mai mult de o sută de colaboratori, difuzori și prieteni ai gazetei (de fapt în majoritate activiști ai Madoszului).

Printre cei prezenți la întîlnire găsim pe viitorii martiri ai luptei antifasciste : fruntașul comunist Józsa Béla, schingiuit și exterminat de călăii horthiști, activista utecistă Ocskó Teréza, ucisă în mod bestial de poliția legionară, Szabó Árpád, redactorul gazetei „Erdélyi Magyar Szó", asasinat de siguranța horthistă, Kovács-Katona Jenö, redactor adjunct al revistei „Korunk", răpit și executat de către jandarmeria fascistă maghiară în ajunul eliberării orașului Cluj.

Acțiunea antifascistă organizată de Madosz este amplu relatată într-un raport al comitetului teritorial al P.C.R. adresat organelor centrale de partid. Raportul descrie pe larg principalele etape ale pregătirii acesteia, modul în care participanții au dezbătut problemele puse în discuție. „Rezultatul anchetei de la 29 octombrie pînă la 26 noiembrie organizată de ziarul «Erdélyi Magyar Szó», despre problemele generației postbelice ale oamenilor muncii maghiari din Ardeal — menționează raportul — s-a cristalizat în planul unei conferințe largi care să stea deschisă pentru toți cei care se interesează de această problemă. Totodată a devenit necesară, în general, convocarea și a prietenilor ziarului la o conferință de presă, pentru discutarea comună a problemelor ziarului. Din cele două planuri a luat ființă întîlnirea prietenilor ziarului «Erdélyi Magyar Szó», cu programul său alcătuit din două părți, în care figurau deopotrivă problemele presei și problemele vieții publice în general.

În scopul organizării s-au făcut deplasări, pentru pregătirea întîlnirii cu unele secții MADOSZ. Au fost prezenți mai bine de 60 de participanți din provincie, printre ei 20 de reprezentanți ai satelor din 15 județe, care, cu excepția celor cari urmau să vorbească, au venit pe propria cheltuială sau pe banii strînși prin chetă. La discutarea diferitelor probleme au participat în medie 60—100 de persoane. Au luat cuvîntul mai mult de o treime din cei interesați. Discutarea doleanțelor și a ce

este de făcut a reflectat un serios spirit revoluționar. După fiecare problemă discutată o comisie anume a redactat hotărîrile. La sfîrșit întîlnirea a ales o comisie permanentă, în majoritate compusă din conducătorii Madoszului, cu misiunea de a organiza întîlniri asemănătoare pe județe.

Deoarece în ziua anterioară a avut loc o vizită regală și în prealabil nu s-a aflat nici proporția pe care o va avea conferința, autoritățile, fără să vrea, au neglijat întîlnirea care fusese aprobată. Măsurile restrictive au venit ulterior prin întîrzierea permisului de tipărire a hotărîrilor, apoi prin timorarea difuzorilor acestora. Hotărîrile au fost tipărite și difuzate în total în 12 000 de exemplare" [15].

În rezoluția consfătuirii, participanții au înfierat politica cercurilor reacționare maghiare din România, unelte ale revizionismului, și au exprimat hotărîrea de a lupta „înfrățiți împreună cu poporul român și cu celelalte naționalități conlocuitoare împotriva extinderii asupra țării noastre a războiului de cotropire, de a milita pentru fraternitatea și pacea tuturor popoarelor... Considerăm necesar — se sublinia în rezoluție — ca în lupta împotriva nedreptăților suferite în comun să participe toți cu care sîntem strîns uniți, români, germani, evrei, ucraineni" [16].

Consfătuirea de la Cluj a fost urmată de consfătuiri pe plan local, organizate de Madosz. În cadrul aceluiași raport al Comitetului teritorial al P.C.R. citat mai sus sînt descrise și cîteva consfătuiri locale.

„Întîlnirea de la Brașov (4 februarie 1940) cu 400 de participanți, în majoritate angajați meseriași și muncitori secui, a avut mai mult caracterul unei adunări decît al unei conferințe, în schimb prin proporțiile sale l-a obligat și pe președintele Comunității Populare locale să ia cuvîntul. La Cluj la 18 februarie a avut loc sub semnul întîlnirii o conferință muncitorească maghiară cu 80 de participanți, care a protestat împotriva atitudinii antimuncitorești a conducătorilor Comunității Populare. La Dej (14 aprilie) conferința s-a transformat într-un adevărat parlament țărănesc. La aceasta din urmă au participat mai bine de 100 de persoane din 14 localități din județul Someș. Siguranța i-a molestat săptămîni întregi pe vorbitorii de la întîlnirea de la Brașov, iar întîlnirea de la Dej a fost urmată de o măsură generală și după această dată degeaba au cerut orișiunde permis.

Efectul întîlnirii populare s-a resimțit și în direcția Comunității Populare mai ales la cadrele mai tinere ale acesteia. În mai multe locuri scriitorii participanți la întîlnire au fost invitați în calitate de conferențiari la seratele culturale ale Comunității Populare. Însă pînă cînd chestiunea a ajuns să fie realizată, centrala Comunității Populare peste tot a interzis conferințele" [17].

În martie 1940, Ungaria horthistă, profitînd de mersul greoi al tratativelor economice româno-germane, a cerut puterilor Axei satisfacerea imediată a revendicărilor sale teritoriale cu privire la Transilvania. Hitler a amînat din nou satisfacerea acestei cereri, subliniind însă în răspunsul

[15] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 27.
[16] „Erdélyi Magyar Szó" din 28 ianuarie 1940.
[17] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10.

său că „o politică ungară conformă poziției germano-italiene va continua a fi profitabilă Ungariei“ [18].

În același timp, guvernul german făcea tot mai puternice presiuni asupra României spre a grăbi semnarea de către aceasta a unui nou pact economic. În acest scop, în a doua jumătate a lunii mai 1940, masive unități ale armatei germane au fost deplasate din Polonia la granița cu România. Totodată trupe maghiare au fost concentrate de-a lungul frontierei de vest a României.

Concomitent dictatura regală a cedat tot mai mult în politica sa internă Gărzii de fier, iar în politica sa externă Axei Roma-Berlin. La 26 aprilie 1940 a apărut Decretul pentru amnistierea legionarilor. A urmat promovarea elementelor prohitleriste în guvern.

Prăbușirea frontului occidental în mai-iunie 1940, capitularea Franței și înfrîngerea Angliei pe continent au răsturnat cu totul raportul de forțe în Europa, slăbind și mai mult situația externă a României și întărind cooperarea militară germano-ungară. Acțiunile agresive și cotropitoare ale Germaniei hitleriste au provocat o recrudescență a organizațiilor fasciste din România. Garda de fier și grupările prohitleriste au dezlănțuit o propagandă rasistă furibundă și au înfățișat Germania și Italia ca singurele puteri capabile să ocrotească interesele statului român.

Regimul dictaturii regale, mergînd tot mai departe pe calea concesiilor, a trecut la promovarea unor căpetenii legionare în diferite posturi de conducere ale aparatului de stat. Totodată au fost luate o serie de măsuri pentru arestarea și condamnarea sau internarea în lagăre a comuniștilor și a celor bănuiți a fi comuniști, printre care și mulți activiști ai Madoszului.

La sfîrșitul lunii iunie 1940, gazeta „Erdélyi Magyar Szó“ a fost interzisă. Într-unul din ultimele numere, articolul de fond al gazetei, semnat de autorul acestor rînduri, insera : „Egoismul celor puternici ațîță peste tot contradicțiile între popoare și închide ochii față de acele momente mult mai frecvente ale vieții care își croiesc drumul spre o dezvoltare comună. Rolul nostru este de a urmări acele momente care, izvorînd din inima și conștiința a sute și sute de mii de oameni simpli, români și maghiari din Ardeal, tind spre albia comună a unei vieți mai umane“ [19].

Problemele legate de pretențiile teritoriale ale Ungariei horthiste au fost abordate în mod concret de către Hitler, Ribbentrop, Ciano și primul ministru al Ungariei, contele Teleki Pál, la München, la Conferința din 10 iulie 1940, care a premers convorbirilor lui Teleki cu Mussolini la Roma. La această întîlnire, Teleki a înmînat lui Hitler o scrisoare a lui Horthy, în care se arăta : „Ardealul este singura fortificație naturală a Europei și va fi în folosul Germaniei dacă această țară este în mîini sigure. Mai devreme sau mai tîrziu trebuie să vină doar rîndul socotelilor între Germania și Rusia“ [20].

În scrisoarea lui Hitler din 15 iulie 1940 adresată regelui Carol al II-lea se menționa pe un ton ultimativ că „vor trebui să fie făcute unele

[18] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, Germania, vol. 98.
[19] „Erdélyi Magyar Szó“ din 14 iunie 1940.
[20] Juhász Gyula, *Op. cit.*, p. 144-145.

concesii teritoriale către Ungaria", adăugînd că, dacă România nu se va încadra integral în linia politică a Reichului, armatele germane vor interveni şi atunci „sfîrşitul va fi, mai tîrziu sau mai devreme, poate chiar în foarte scurt timp, distrugerea României" [21].

Pretutindeni masele populare protestau cu hotărîre împotriva politicii de presiuni şi ameninţări a Germaniei hitleriste. Rapoartele siguranţei subliniau că „există o stare latentă de revoltă care ar putea izbucni oricînd" [22].

Încurajat de atitudinea conducătorilor puterilor fasciste, guvernul horthist comunica guvernului român la 1 august 1940 că „chestiunea între Ungaria şi România nu este de natură minoritară [adică nu se referă la situaţia minorităţii naţionale maghiare din România], ci teritorială".

Guvernul Gigurtu, la presiunile puterilor fasciste, a hotărît deschiderea oficială a tratativelor cu Ungaria, ceea ce a provocat o adîncă îngrijorare în masele largi ale poporului român. După notele informative primite de guvern, intelectualii români din judeţele de frontieră „ţin consfătuiri şi spun că... România e guvernată de oameni care nu cunosc nici istoria, nici drepturile, nici credinţa şi nici voinţa ardelenilor" [23].

Precizîndu-şi poziţia, P.C.R. arăta că dorinţa unanimă a maselor populare din Transilvania, pe seama cărora se duceau discuţiile, era de a scutura jugul burghezo-moşieresc, de a-şi crea o viaţă lipsită de exploatare şi asuprire, de teama de a fi împinse în războiul imperialist, şi nu de a lua lanţul de robie al aristocraţilor şi capitaliştilor maghiari. Madoszul arăta, de asemenea, într-un apel că desconsiderarea voinţei poporului din Ardeal, aţîţarea şovină nu fac decît să pregătească robia comună.

Masele muncitoare maghiare din Transilvania în bună parte erau solidare cu mişcarea patriotică de rezistenţă a poporului român sau stăteau într-o expectativă plină de îngrijorare faţă de creşterea primejdiei unui război cotropitor. Faţă de eventualitatea unui schimb de populaţie, oamenii muncii din Transilvania au declarat că „sub nici un motiv nu vor părăsi locurile pe care trăiesc din moşi-strămoşi". Secuii din regiunile de est ale Transilvaniei s-au opus, de asemenea, să fie mutaţi de pe pămînturile lor, ceea ce a provocat „mare mirare" la Budapesta [24].

După eşuarea tratativelor româno-maghiare de la Turnu-Severin, Germania hitleristă a hotărît să impună un aşa-zis arbitraj germano-italian.

Semnarea dictatului de la Viena, la 30 august 1940, a declanşat puternice mişcări de protest în întreaga ţară. În ziua de 31 august a început la Cluj o puternică demonstraţie a maselor, care a continuat şi în zilele următoare. Militanţii partidului comunist, ai Frontului plugarilor şi ai Madoszului, intelectualii progresişti au chemat masele să se unească într-un singur front de luptă împotriva dictatului de la Viena,

[21] Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerul Propagandei Naţionale, dosarul nr. 122/1940.
[22] Arhiva M.A.E., fondul Transilvania, vol. 41/1940.
[23] *Ibid.*
[24] *Ibid.*

pentru răsturnarea guvernului de trădare și instaurarea unui guvern de apărare a țării, care să asigure libertăți democratice și drepturi egale naționalităților conlocuitoare.

Acțiunile din Cluj au alarmat și pe generalul Werth Henrik, șeful delegației maghiare care se ocupa de preluarea teritoriului nordului Transilvaniei de către autoritățile horthiste, ceea ce l-a determinat să declare delegației române : „După știrile primite, situația la Cluj este extrem de amenințătoare în urma agitației comuniste desfășurate în acest oraș. De aceea, delegația maghiară propune găsirea unei soluții care să facă posibilă sosirea mai devreme a trupelor maghiare în împrejurimea Clujului" [25].

Germania hitleristă a căutat să se folosească de politica falimentară a regimului dictaturii regale, care desfășurase o acțiune nefastă de subminare a instituțiilor democratice, de persecutare a militanților antifasciști. În acele împrejurări de puternice frământări și de confuzie politică, prin mijlocirea Gărzii de fier și a altor organizații fasciste, precum și a unor politicieni de orientare prohitleristă, regimul dictaturii regale, total compromis, a fost înlocuit cu o dictatură militară-fascistă, aservită planurilor hitleriste de cotropire.

A urmat dezlănțuirea unei crunte prigoane anticomuniste, a unor pogromuri rasiste, antisemite și a unor atrocități șovine cumplite în ambele părți ale granitei artificiale instituite prin dictatul de la Viena.

În această situație tragică, forțelor democratice, în frunte cu partidul comunist, le revenea sarcina de a-și strînge rîndurile și a forma un singur front antifascist pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului. Printre aceste forțe se afla și Madoszul, aliatul tradițional al forțelor democratice române, organizație credincioasă îndrumătorului său marxist-leninist, Partidul Comunist Român.

[25] Arhiva de stat a Ungariei, fondul Ministerul de Externe 1940—1946.

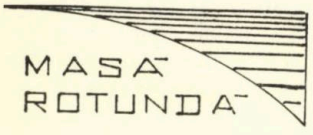

PROCESUL GREVIST DIN ROMÂNIA (I)

Prezentarea drumului lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului român, evoluția și bătăliile purtate de clasa muncitoare sub conducerea partidului său revoluționar împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate socială și națională reprezintă o sarcină de mare răspundere în fața frontului istoric din țara noastră.

În dorința aprofundării unor probleme importante ale istoriei mișcării noastre muncitorești, menită să reliefeze cu și mai multă pregnanță complexitatea și semnificația sa istorică majoră, redacția revistei „Anale de istorie" a inițiat o dezbatere avînd ca temă MIȘCAREA GREVISTĂ, ca una dintre principalele forme de luptă ale proletariatului împotriva exploatării capitaliste.

Publicăm în numărul de față luările de cuvînt, opiniile și punctele de vedere critice exprimate de participanți referitoare, în mod nemijlocit, la evoluția procesului grevist de la începuturile sale pînă la greva generală din 1920, urmînd ca, în numărul viitor, să facem cunoscute dezbaterile privind acțiunea grevistă a muncitorimii în etapa cînd pe scena istoriei se înscrie prezența Partidului Comunist Român, respectiv perioada 1921—1944.

N. G. MUNTEANU : Mişcarea grevistă are o semnificaţie istorică profundă şi complexă.

„Grevele — scria F. Engels — sînt şcoala de război a muncitorilor, în care ei se pregătesc pentru lupta cea mare" ; această şcoală îl eliberează pe muncitor de balastul prejudecăţilor care-i paralizează iniţiativa şi-i mutilează demnitatea, de mentalitatea omului îngrozit în faţa sălbăticiei exploatării capitaliste, a forţei şi tiraniei statului claselor exploatatoare, a nefastului misticism. Fenomenul acesta transformator a fost în mod plastic surprins de E. Zola în celebrul său *Germinal*. Greva contribuia la transformarea proletariatului, înapoiat şi condamnat de capitalism la degradarea socială şi biologică, într-un soldat al marii armate proletare, menite să dărîme orînduirea nedreaptă capitalistă şi să făurească socialismul.

Lupta pentru emanciparea spirituală, pentru formarea conştiinţei de om liber şi demn, a conştiinţei de clasă se desfăşoară de-a lungul întregii existenţe a proletariatului ; ea a fost însă foarte grea şi complicată la începuturile formării proletariatului ca clasă. În focul acestei lupte a fost formulat principiul celor 3 opturi : 8 ore de muncă, 8 ore pentru cultură şi 8 ore pentru odihnă. Se pare că pentru prima oară s-au revendicat 8 ore de muncă în Anglia, prin anul 1833. În orice caz, problema timpului de lucru a fost analizată de pe poziţii muncitoreşti de către Robert Owen, conducătorul uneia dintre primele organizaţii proletare : „Societatea pentru regenerarea umană". În scopul cuceririi acestei revendicări majore, cu rezonanţe profunde nu numai pentru transformarea conştiinţei muncitorimii, ci şi pentru întreaga societate şi civilizaţie modernă, s-au desfăşurat în toate ţările capitaliste lupte greviste dintre cele mai răsunătoare, lupte care au contribuit la victoria clasei muncitoare şi, prin aceasta, a progresului social.

Rod al relaţiilor capitaliste moderne, inaugurate de revoluţiile burgheze, proletarul este definit ca om liber sub raport juridic ; el este liber de mijloace de producţie şi implicit liber să moară de foame. Proletarul are în sistemul relaţiilor capitaliste o singură proprietate : pe sine însăşi sau, mai precis, braţele şi capacitatea sa de muncă, ceea ce permite formei noi de exploatare, capitalistă, să se manifeste cu excese dintre cele mai monstruoase şi, paradoxal, pe căi „ştiinţifice", mai abile şi mai rafinate.

Instaurînd regimul exploatării moderne, burghezia a subordonat libertăţile şi drepturile cetăţeneşti intereselor sale, libertăţii şi dreptului ei de exploatare. După ce a ajuns la putere, cel dintîi lucru pe care l-a făcut burghezia franceză cînd a legiferat relaţiile ei cu clasa muncitoare a fost acela ca, odată cu proclamarea „libertăţii muncii", să proclame ca delict manifestarea dreptului şi libertăţii proletariatului. „Odată cu izbucnirea furtunii revoluţionare — arată K. Marx — burghezia franceză îndrăzni să le retragă muncitorilor dreptul de asociere... Printr-un decret din 14 iunie 1791, ea declară orice *coaliţie* muncitorească drept un *atentat împotriva libertăţii şi democraţiei drepturilor omului*". În numele libertăţii, Le Chapelier, raportorul legii incriminate, cerea „libertatea de a ţine pe muncitori în sclavie !". După ce revoluţia burgheză a biruit, în numele liniştii şi ordinii burgheze, a fost interzisă greva. Astfel, Legea Convenţiei, din ianuarie 1795, proclama : „Coaliţia dintre lucrători în scopul de a promova încetarea lucrului va fi privită ca o atingere la liniştea care trebuie să domnească în ateliere. Fiecare lucrător va putea face cererile sale *individual*, dar *nu va putea în nici un caz să înceteze lucrul, decît pentru cauză de boală ori infirmitate regulat constatate" (subl. ns.)*.

Aşadar, pentru proletariat „libertatea" inaugurată de burghezie însemna o nouă robie. Burghezia înlocuise privilegiul feudal cu dreptul ei de a stăpîni şi de a supune totul, şi în primul rînd de a supune pe muncitori, care, prin munca lor, le asigurau capitaliştilor profituri. La început, reacţia muncitorimii a fost revolta spontană şi individuală, crima (uciderea patronilor), furtul, distrugerea maşinilor etc. Toate aceste forme de revoltă s-au dovedit însă ineficace, lipsite de

perspectivă. Prima învățătură a fost asocierea și folosirea unei arme eficiente, care să fie totodată expresia dreptului muncitorilor de a acționa în societate, de a trata, conștienți de puterea lor, cu patronii.

TITU GEORGESCU : Este foarte interesant ce spuneți, dar trebuie făcută o remarcă : nu toate aceste forme pregreviste au fost proprii tuturor țărilor. Sînt cazuri destule în care mișcarea muncitorească a cunoscut ludismul, acea distrugere brutală a mașinilor, în care lucrătorii vedeau cauza exploatării și mizeriei în care trăiau. Evoluția primelor forme protestatare ale muncitorimii avea unele trăsături comune lumii capitaliste din acea epocă, dar și particularități fără de care nu s-ar înțelege realizarea patrimoniului atît de bogat al mișcării greviste din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, cu experiențe amplificate și învățăminte multiple.

N. G. MUNTEANU : Natural, fiind formă universală a luptei de clasă, folosită pretutindeni unde proletariatul acționează pentru emanciparea sa, mișcarea grevistă are caracteristici generale, internaționale și trăsături particulare determinate de condițiile specifice în care evoluează, de obiectivele urmărite în diferite momente istorice, de gradul experienței acumulate în lupta proletariatului.

Greva semnifică, într-un anume chip, trăsăturile de caracter ale proletariatului. Ca armă de luptă împotriva exploatării capitaliste, este eficace numai dacă are ca efect încetarea lucrului de către toți salariații dintr-o întreprindere, iar la nevoie dintr-un oraș, dintr-o ramură națională de producție, dintr-o țară, în cazuri extreme. Unirea zecilor, sutelor, miilor sau zecilor de mii de oameni dintr-o întreprindere apărea ca o imposibilitate pentru toate celelalte clase cunoscute de societatea omenească. Dar iată că proletariatul făcea dovada acestei excepționale calități : capacitatea de a stinge tot ce dezbină și de a se uni ca un monolit. Greva le-a demonstrat muncitorilor că patronii pot fi biruiți în lupta economică și că în fața unității proletare chiar și aparatul represiv de stat poate fi dezarmat. Tratativele greviștilor cu patronii le arătau muncitorilor că ei sînt egali cu stăpînii fabricilor, că aceste fabrici, într-un sens larg, sînt și ale lor.

V. PETRIȘOR : Greva a fost și un ferment al solidarității internaționale, iar în această privință sînt multe exemple, inclusiv din mișcarea muncitorească din România.

N. G. MUNTEANU : Muncitorimea din diferite țări a urmărit întotdeauna cu interes de clasă desfășurarea grevelor oriunde se declarau ele. Mai mult, dintr-un sentiment de solidaritate, le-a privit ca pe propriile sale bătălii ; a refuzat să se angajeze în întreprinderile aflate în grevă și astfel să se transforme în spărgători de grevă, a sprijinit moral și material mișcarea grevistă. În acest fel s-a contribuit la consolidarea solidarității internaționale a muncitorilor, demonstrîndu-se că proletariatul se poate uni nu numai pe plan local sau național, ci, în forme specifice, și pe plan internațional. Studierea și folosirea experienței mișcării greviste internaționale în stabilirea tacticii proprii a fost una din sarcinile tradiționale ale mișcării muncitorești din diferite țări.

Semnificația mișcării greviste din România demonstrează virtuțile clasei noastre muncitoare. Muncitorimea din România a făcut dovada receptivității ei la ideile și la practica luptei de clasă din țările care pășiseră mai devreme pe calea capitalismului și a revoluției industriale. Proletariatul român a păsit peste acea etapă sterilă a protestelor prin furturi, crime, distrugerea mașinilor etc. parcursă de muncitorii din Anglia, Franța și din alte țări, folosind de la început în lupta cu patronatul arma eficace și modernă a grevei. Trebuie spus că nici una din măsurile favorabile muncitorimii sau din reformele sociale n-a izvorît din inițiativa voluntară a claselor exploatatoare, că tot ce s-a obținut în această materie de-a lungul deceniilor de evoluție a capitalismului în țara noastră a fost rezultatul direct al luptelor muncitorimii, al combativei mișcări greviste, al acțiunilor politice conduse de partidul clasei muncitoare. La aceasta adăugăm că, în

momente dificile şi hotărîtoare ale luptelor, clasa muncitoare s-a bucurat de simpatia celor mai de frunte personalităţi revoluţionare, ştiinţifice, culturale şi chiar politice-democratice, care au deslușit în mișcarea grevistă pentru pîine, drepturi şi libertăţi o componentă a progresului ţării şi poporului.

TITU GEORGESCU : Fenomenul grevist trebuie integrat în arena internaţională şi cea naţională, dar şi în epoca precisă, cu componentele ei economice şi social-politice. Nu a fost linear şi cu aceleaşi trăsături întotdeauna, deci nu numai ca loc, dar şi ca timp, acest proces grevist.

AUREL ROMAN : Apariţia şi dezvoltarea capitalismului au creat şi opus cele două clase fundamentale : burghezia şi proletariatul. Burghezia avea de partea sa statul capitalist, puterea economică şi politică, experienţa şi un întreg aparat ideologic. Proletariatul se avea pe sine însăşi şi pe ceilalţi exploataţi de către orînduirea capitalistă : ţărănimea, o parte a intelectualităţii, diferite pături de oameni ai muncii.

Antagonismul de clasă a căpătat diverse forme şi s-a accentuat pe măsura creşterii proletariatului ca o clasă „pentru sine", conştientă de forţa, idealul şi rolul său istoric în societate. Lucrul devine evident în perioada revoluţiei industriale, cînd proletariatul modern, înaintat dispune de cultură, sesizează raportul de forţe pe tărîm social-politic, îşi creează şi însuşeşte propria ideologie de clasă : marxism-leninismul.

În noile condiţii, lupta de clasă capătă forme noi, iar proletariatul îşi fundamentează teoretic şi practic strategia şi tactica sa revoluţionară bazate pe învăţătura elaborată de înaintaţi intelectuali socialişti, ce trec cu trup şi suflet de partea exploataţilor.

Muncitorii trebuie să scape de abrutizanta situaţie, să-şi creeze o situaţie corespunzătoare rolului ce-l deţin în societate, şi aceasta nu poate fi dobîndită decît pe calea luptei împotriva intereselor capitaliste, interese ce constau în exploatarea oamenilor muncii. Burghezia îşi apără poziţiile cu toate mijloacele pe care i le oferă proprietatea şi puterea de stat ce-i stă la dispoziţie. Răzvrătirea proletară este o formă a luptei de clasă care, în ultimă instanţă, urmăreşte „exproprierea expropriatorilor".

Protestul proletar împotriva umilitoarei situaţii este manifestarea calităţilor nobile, generoase şi umane ale clasei muncitoare. Pe acest fond se desfăşoară războiul social contemporan, făţarnic, sub masca păcii şi filantropiei — din partea burgheziei, prin dezvăluirea adevăratei stări de lucruri, prin zădărnicirea făţărniciei, a schimbării fundamentale a situaţiei — din partea proletariatului.

Ostilitatea de clasă a muncitorilor împotriva capitaliştilor şi slugilor lor reprezintă expresia făţişă a dorinţelor exploataţilor, ce asigură în fond progresul societăţii, opusă fundamental exploatatorilor. Revolta este diferită, după cum diferite sînt trăsăturile evoluţiei vieţii economice şi social-politice concrete. Dar, pe măsura dezvoltării proletariatului, tot mai mult se evidenţiază necesitatea impunerii unor forme de luptă eficace, care să aibă şi rolul organizării detaşamentelor proletare. Dintre acestea, greva se detaşează prin posibilitatea utilizării ei în forme diferite, dar cu conţinut revoluţionar.

Opoziţia grevistă este anticapitalistă chiar din primul moment. Simpla încrucişare a braţelor atrage după sine pagube economice patronului, care pe durata ei nu poate valorifica propriul său capital, diminuîndu-i vădit profiturile. Pe măsura lărgirii cadrului grevist, ofensiva proletară nu mai vizează doar pe unii membri ai societăţii capitaliste, ci orînduirea în ansamblul ei. În aceste manifestări ale forţei proletare, ce evidenţiază rolul noii forme de luptă, se vădesc posibilităţile creării unor noi forme de organizare. Muncitorii îşi întăresc solidaritatea de clasă nu numai în procesul efectiv al desfăşurării grevei, ci şi în perioada pregătirii ei, a sărbătoririi victoriei sau a analizei cauzelor înfrîngerii. Convingerea devine astfel unanimă : lupta grevistă trebuie corelată cu organizarea proletară şi spiritul novator al celei mai înaintate clase a societăţii. Aceasta dă la iveală

formele corespunzătoare perioadei istorice concrete. Organizarea și tăria clasei muncitoare sînt direct proporționale cu rezultatele obținute prin lupta grevistă.

Greva este în același timp o formă de luptă protestatară împotriva situației precare economice și a lipsei de drepturi politice. Tăcerea proletară — înțeleasă sub forma neparticipării la luptă sau a unor acțiuni pasive : petiții, jalbe, amenințări, fără însoțirea de deschise proteste revoluționare — înseamnă acceptarea exploatării, încuviințarea situației grele, întărirea orînduirii nedrepte. Protestînd pe calea luptei greviste împotriva unor anumite stări de lucruri, proletariatul își relevă demnitatea sa de clasă înaintată a societății, împiedică parțial sau total consolidarea capitalismului.

V. SMÂRCEA : Nu înțelegem de aici condamnarea în orice împrejurări a celorlalte forme de protest care nu au atins nivelul grevei. Cel puțin așa socot. Apoi protestul ce îmbracă forma grevei este mai mult decît exprimarea dezacordului prin încetarea lucrului.

AUREL ROMAN : Într-adevăr, protestul efectuat prin grevă nu se rezumă doar la această acțiune, ci are efecte mai adînci. Pentru o anumită perioadă, proletariatul stăvilește intențiile lacome ale capitaliștilor, întreține și dezvoltă opoziția revoluționară proletară împotriva atotputerniciei social-politice a burgheziei. Concomitent, muncitorul judecă lucrurile în adîncime, ajungînd la concluzii politice care relevă necesitatea lărgirii formelor tactice de luptă, de la greve și asociații de diverse tipuri la partid propriu revoluționar și la răsturnarea orînduirii putrede. Muncitorii caută acum „călcîiul lui Ahile", punctul nevralgic, vulnerabil, în care să atace nu pe unii dintre exploatatori, ci exploatarea în sine, cauzele ei, clasa ce o exercită și care domină în societate.

Pasul următor este epilogul sclavajului modern. Proletariatul, dispunînd de un conducător înaintat, își unește forțele cu exploatații care îl recunosc drept conducător, găsește modalitatea practică — revoluția — pentru a săvîrși marea dreptate socială : înlocuirea asupririi exploatatorilor cu dictatura proletară.

Grevele sînt o verigă importantă a războiului social dus pentru revendicări economice și politice. Ele sînt prologul marilor bătălii de clasă, chiar dacă uneori sînt doar simple lupte locale și nu constituie o confruntare decisivă dintre antagonicele clase ale societății capitaliste. Fiind o școală a războiului dintre proletariat și burghezie, grevele au o valoare deosebită, deoarece învață proletariatul să se unească și să lupte ca clasă împotriva dominației capitaliste, imprimînd acțiunilor sale suflul revoluționar. De aceea, grevele demonstrează curajul proletar, energia cutezătoare a deschizătorilor de noi drumuri în societatea omenească, forța celor exploatați, ce îndură conștient lipsurile, foamea, rămînînd neclintiți pe baricadele luptei pentru obținerea drepturilor și înlăturarea jugului exploatării.

Pe măsura ascuțirii contradicțiilor de clasă, conștiința proletară este tot mai dezvoltată, participarea la luptă tot mai largă, revendicările politice tot mai accentuate. Proletariatul se ridică unit împotriva exploatării și a burgheziei, formează o clasă independentă, cu interese, principii și ideologie proprii, o clasă opusă tuturor asupritorilor.

ION IACOȘ : Una dintre cele mai de seamă concluzii ce se desprind din desfășurarea grevelor se referă la rolul lor politic-educativ. V. I. Lenin, în studiile întreprinse pe marginea mișcării greviste în Rusia, atrăgea atenția asupra semnificației și înrîuririi mișcării greviste asupra conștiinței de clasă a muncitorimii, asupra rolului lor educativ, subliniind că orice grevă, chiar și cele înfrînte, contribuie la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului. Acest fapt a fost semnalat cu destul de multă claritate și de către organul de presă „România muncitoare", care scria în 1912 : „Toți își dau astăzi seama că lupta muncitorilor dintr-o fabrică sau dintr-un atelier nu este izolată, nu este un fapt izolat în viața unei părți din clasa muncitoare, ci este lupta întregii clase muncitoare din țara românească. Înfrîngerea lucrătorilor dintr-un atelier sau dintr-o fabrică îi interesează și-i lovește pe toți muncitorii, din toate industriile și din toate fabricile ; victoria unei părți din clasa muncitoare este victoria întregii clase muncitoare".

Indiferent de data cînd s-au desfăşurat, de perioada istorică, grevele au avut numeroase trăsături comune. Nu voi intra în analiza lor, dar pot menţiona cîteva dintre acestea : revendicările economice (durata zilei de muncă, mărirea salariilor, condiţii mai bune de muncă în ateliere etc.) au constituit, în majoritatea absolută a grevelor, cauzele care le-au determinat. Într-un loc putea să prevaleze o revendicare, în alt loc alta, dar ele erau prezente. Solidaritatea şi unitatea în luptă, atît a greviştilor între ei cît şi a altor muncitori cu cei aflaţi în conflict, au constituit o altă trăsătură comună. Sprijinul acordat patronilor, direct sau indirect, de către autorităţile poliţieneşti şi jandarmereşti ilustrează rolul aparatului represiv de apărător al intereselor exploatatorilor, unitatea lor de interese în lupta contra maselor muncitoreşti. Ca element nou poate fi considerat şi acela că, datorită capacităţii de organizare a sindicatelor, în multe locuri patronii au fost nevoiţi să accepte revendicările muncitorilor fără a se ajunge la grevă, încă în stadiul tratativelor. Sub raportul ariei de răspîndire a grevelor semnalăm faptul că, datorită extinderii relaţiilor de producţie capitaliste, ele au avut loc pînă şi în cele mai mici oraşe, în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării, unde, în mod concret, confruntarea dintre muncitori şi patroni îmbrăca un caracter deosebit, dată fiind „noutatea" grevei pentru acele locuri.

În orice caz, analiza mişcării greviste scoate în evidenţă o gamă diversă de activităţi ale organizaţiilor politice şi profesionale ale clasei muncitoare, contribuţia lor la îmbogăţirea tezaurului de luptă revoluţionară a proletariatului contra exploatatorilor.

C. BĂRBULESCU : Desigur, evidenţierea unor trăsături comune nu exclude existenţa unor particularităţi ale mişcării greviste într-o epocă sau alta, particularităţi ce se cer analizate riguros pentru descifrarea sensului adînc al mişcării.

GH. I. IONIŢĂ : Greva a constituit încă de la începuturile mişcării muncitoreşti o armă importantă de luptă a proletariatului împotriva exploatării capitaliste, pentru dobîndirea de drepturi şi libertăţi democratice. Formele pe care grevele le-au îmbrăcat, conţinutul lor, lozincile sub care s-au desfăşurat, combativitatea atinsă au fost determinate de condiţiile istorice date, de stadiul de dezvoltare al mişcării muncitoreşti. „Proletariatul trece prin diferite trepte de dezvoltare — se aprecia în nemuritoarea operă a lui Karl Marx şi Friedrich Engels *Manifestul Partidului Comunist*. Lupta sa împotriva burgheziei începe odată cu existenţa sa. La început luptă muncitorii răzleţi, apoi muncitorii unei fabrici, pe urmă muncitorii unei ramuri de muncă dintr-o localitate împotriva burghezilor care-i exploatează direct".

Studierea fenomenului grevist în România a format obiectul unor insistente preocupări în istoriografia noastră din ultimul sfert de veac. Extrem de puţinelor aprecieri şi referiri la această problematică, cuprinse în lucrări de istorie apărute înainte de 23 August 1944, istoriografia noastră nouă le-a adăugat pînă acum o serie de lucrări ale Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cum sînt monografia *Greva generală din România. 1920*, un număr de patru volume intitulate *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România* (culegeri de studii), în care sînt amplu înfăţişate 55 de greve şi mişcări greviste mai importante, precum şi o serie de studii şi comunicări privind mişcarea grevistă publicate îndeosebi de revistele „Anale de istorie", „Studii", „Revista arhivelor", „Materiale de istorie şi muzeografie", „Studii şi articole de istorie", „Acta Musei Napocensis" (Cluj), „Sargetia" (Deva), „Apulum" (Alba Iulia). Au fost, totodată, făcute eforturi pentru scrierea unor istorii locale ale mişcărilor greviste ; cîteva cercetări de acest gen s-au concretizat deja prin publicarea unor lucrări, care — cu toate insuficienţele pe care le prezintă — constituie un început bun, ce se cere dezvoltat. În acest plan se înscriu lucrările monografice : *Iaşul contemporan, Timişoara — pagini din trecut şi de azi, Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene* ş.a. După cîte ştim, urmează să fie în curînd încredinţată tiparului o voluminoasă monografie dedicată eroicelor lupte proletare din anii 1929—1933, elaborată de un colectiv de cercetători şi colaboratori ai Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Sînt în curs de pregătire, de asc-

menea, o serie de alte materiale care abordează problemele complexe ale mişcării greviste din România.

„Mişcarea grevistă a constituit un mijloc important de educare a clasei muncitoare în spiritul solidarităţii de clasă" — se afirmă cu deplină justeţe într-una din lucrările la care ne-am referit. Dar numai cu această concluzie istoricul de azi nu trebuie să se mulţumească. Datoria sa este să scrie asemenea lucrări care să constituie şi astăzi pentru clasa muncitoare, pentru masele muncitoare în general, dar mai ales pentru tineret un important mijloc de educare în spiritul preţuirii a tot ceea ce, prin luptele trecute, poporul român a reuşit să edifice sub încercata conducere a partidului comunist. Nu se poate însă spune cu deplină convingere că tot ce s-a scris pînă în prezent cu privire la mişcarea grevistă din ţara noastră a reuşit şi reuşeşte să răspundă unor asemenea cerinţe.

În scrierea unor noi lucrări care să trateze mişcarea grevistă din ţara noastră, eforturi importante vor trebui depuse pentru depăşirea stilului prea sobru, de-a dreptul rece în care au fost elaborate pînă în prezent. Aceste manifestări de luptă ale clasei muncitoare împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi şi libertăţi democratice, împotriva fascismului au cunoscut în desfăşurarea lor momente de un dramatism tulburător, de o tensiune emoţională maximă. Firește, nu este un lucru uşor a te ridica în scris la înălţimea faptelor eroice, a dovezilor fierbinţi de solidaritate muncitorească oferite de greviştii în timpul nenumăratelor lor lupte. De aici însă şi pînă la prezentarea statică, anostă a grevelor, pînă la platitudinile care se întîlnesc în multe din textele publicate pînă acum este o cale lungă. Îl interesează mai puţin în orice caz şi nu-l cîştigă pe cititorul de azi, pe tînărul căruia ne adresăm tratarea unei greve în sine, rece, lipsită de factorii emoţionali. Scrierea unor lucrări despre mişcările greviste trebuie să ne intereseze în măsură preponderentă sub aspectul lor educativ. Generaţiilor de azi şi de mîine trebuie să le punem la dispoziţie un material istoric îndeajuns de bine realizat, pentru a le atrage să-l parcurgă pe nerăsuflate. Eficienţa acestei munci trebuie, în ultimă instanţă, căutată şi constatată doar în măsura în care aceste materiale de istorie reuşesc să insufle cititorilor sentimente deosebite, să-i apropie mai mult de cauza pentru care, decenii la rînd, Partidul Comunist Român a luptat şi luptă, închinîndu-i întreaga sa fiinţă, raţiunea propriei sale existenţe.

C. BĂRBULESCU : Punctele de vedere critice asupra modului în care au fost scrise unele studii privind mişcarea grevistă sînt de natură a contribui la îmbunătăţirea muncii de cercetare în acest domeniu, iar participanţii la dezbaterea organizată de redacţie pot sugera şi alte laturi care cer un plus de efort şi de adîncire.

ION FELEA : Urmărim cu interes munca de creaţie a unor vrednici cercetători desfăşurată în ultimul sfert de veac într-un domeniu interesant : caracterul grevelor care au avut loc în ţara noastră în perioada capitalistă. În afară de studiile apărute în revista „Anale de istorie", s-au editat pînă acuma patru volume despre diferite greve, care au avut loc în diferite momente, începînd din veacul trecut pînă la Eliberare. Conţinutul lor este destul de bogat, temele sînt variate. S-a ţinut seamă de diferite perioade şi de diferite ţinuturi ale ţării.

Cred că a venit timpul ca să privim din perspectivă istorică, de pe poziţii marxist-leniniste, caracterul acestei arme ascuţite de luptă în orînduirea capitalistă. Din acest punct de vedere mi se pare că cele mai multe greve au fost şi sînt prezentate prea îngust. Se spune mereu că muncitorii făceau grevă pentru mărirea salariului, pentru micşorarea zilei de lucru. Se compătimesc insuccesele unor greve. Se critică *post festum* nealegerea *momentului potrivit* şi slaba pregătire a unor greve (ca şi cum muncitorii ar trebui *acum* să tragă anumite concluzii). Se scrie, cu lacrimi în ochi, că nu erau bani şi iar bani. În treacăt fie spus : păstrez o emoţionantă amintire din timpul grevelor anilor 1919—1920, cînd primeam, la sala „Ovidiu" din Calea Moşilor, în fiecare dimineaţă numai o pîine şi... un program artistic.

O părere personală pentru perioada anterioară primului război mondial : mult mai educative din punct de vedere revoluţionar erau grevele cu bani

puțini din România veche decît *rarele greve* cu ajutoare substanțiale din Transilvania sau Bucovina.

Volumele apărute, așa cum arăta dr. Gh. Ioniță, sînt prea reci în comparație cu subiectele tratate, care erau fierbinți. Sînt văduvite de entuziasmul maselor, de prezența luptătorilor.

Fără îndoială, muncitorul, ca salariat, încrucișa brațele deoarece el credea că prin mărirea salariului va putea să ajungă la o viață mai bună pentru el și pentru familia sa. Militanții mișcării noastre muncitorești subliniau mereu acest aspect social. Muncitorii trăiau în mizerie. Erau prost hrăniți, ei și familiile lor. Trăiau în case insalubre, fără lumină, fără aer. Ceea ce se pierde adesea din vedere este faptul că în desfășurarea luptelor greviste s-a observat un fenomen dezolant : chiar atunci cînd muncitorii ieșeau învingători, cu un plus de salariu, ei își dădeau seama că, în același timp, prețul produselor necesare unui trai modest o luase cu mult înainte. Această situație căpăta pentru muncitor caracterul unei *învățături* care-l făcea să mediteze : nu cumva cauza traiului său mizerabil se află în altă parte ? Era primul pas spre socialism. Mulți muncitori știau că o nouă mărire de salariu dădea numai o iluzie în regimul capitalist că traiul lor se va îmbunătăți. Știau și capitaliștii. Chiar mai bine. Era vorba în realitate de o luptă *care pe care*, cu consecințe moral-politice.

Se pune întrebarea : oare faptul că o ridicare de salariu în regimul capitalist, ce aducea, în același timp, o scumpire a traiului era dăunător ? Dacă privim greva ca un mijloc exclusiv de îmbunătățire a vieții muncitorului, fără îndoială că da. Unii conducători de uniuni sindicale, mai ales acolo unde existau fonduri mari de rezistență, pe care grevele le puneau în primejdie, se străduiau chiar să asigure, prin contract colectiv, „salarii medii permanente". Aceasta pentru ca apele să nu fie tulburate, iar salariile lor, ale „bonzilor", să nu fie zdruncinate. Karl Marx nu era însă de această părere. Mai întîi — spunea el —, „existența ciclurilor industriale, cu diferitele lor faze, exclude posibilitatea unor salarii medii de acest fel. Apoi, ceea ce trebuie reținut e faptul că *o asemenea situație care dă naștere unor permanente conflicte între muncitori și patroni e bine-venită (subl. ns.)* într-o societate bazată pe exploatare". În primul rînd „pentru a trezi energia oamenilor muncii". Apoi pentru a împiedica pe muncitori „să devină niște apatice și obtuze unelte de producție, mai mult sau mai puțin bine hrănite". Ca o urmare a acestor considerații se desprinde o altă idee a lui Marx pe care trebuie s-o reținem. El scria : „Pentru a putea aprecia în mod just importanța grevelor și a uniunilor muncitorești nu trebuie să ne lăsăm induși în eroare de împrejurarea că rezultatele lor economice par a fi neînsemnate, *ci să avem în vedere înainte de toate consecințele lor morale și politice" (subl. ns.).*

Întemeietorii socialismului științific au insistat asupra acestor trăsături cu caracter științific ale grevelor, arătînd că este vorba de *un război de clasă permanent* între burghezie și proletariat.

Teza că nu se pot stabili „salarii medii permanente" (și nu e nevoie) în regimul capitalist, că rezultatele pozitive ale grevelor cu privire la salarii sînt vulnerabile a subliniat-o și V. I. Lenin : „Chiar în cazul luptei greviste celei mai îndîrjite și cu rezultatele cele mai favorabile pentru muncitori, cîștigurile acestora cresc mult mai încet decît cheltuielile necesare ale forței de muncă. Paralel cu aceasta... bogăția capitaliștilor sporește cu o repeziciune vertiginoasă".

Or, concepția marxist-leninistă că greva este o armă de luptă a proletariatului împotriva burgheziei chiar atunci cînd rezultatele economice sînt slabe sau nule are o prezență insuficientă în studiile despre grevele din trecut, studii apărute în cei douăzeci și cinci de ani de la eliberarea țării.

O altă idee marxist-leninistă cu privire la trăsăturile grevelor este combativitatea muncitorilor în timpul grevei. Lipsurile la care se supun muncitorii pe ei și familiile lor în timp de grevă sînt însoțite de o creștere a conștiinței lor de clasă. F. Engels spunea că în timp de grevă se cer muncitorului mai mult curaj, mai multă dîrzenie în luptă decît într-o răscoală, „căci nu e puțin lucru pentru un muncitor care cunoaște din experiență mizeria s-o înfrunte de bunăvoie îm-

preună cu soția și copiii, să îndure foamea și lipsurile luni de-a rîndul și totuși să rămînă statornic și neclintit". Lenin elogiază în mod deosebit tenacitatea revoluționară a grevistului, care îndură cu eroism lipsuri ce pot fi comparate numai cu calamitățile războiului : „Flămînzirea familiilor, pierderea cîștigului, de multe ori arestarea, expulzarea din orașul în care trăiește și în care își are ocupația. Și cu toate aceste calamități, muncitorii îi disprețuiesc pe aceia care își părăsesc tovarășii și acceptă o tranzacție cu patronul." Ideea lui Marx că grevele, *toate grevele*, în regim capitalist au *importante consecințe morale și politice* a fost ridicată de Lenin la o înaltă valoare etică revoluționară : „Atunci cînd muncitorii își formulează în comun revendicările și refuză să se supună sacului cu bani, ei încetează de a fi sclavi, devin oameni, încep să ceară ca munca lor să nu servească numai la îmbogățirea unui mănunchi de trîntori, ci să dea celor ce muncesc posibilitatea de a trăi omenește. Sclavii încep să formuleze revendicarea de a deveni stăpîni, de a munci și trăi nu așa cum vor moșierii și capitaliștii, ci așa cum vor înșiși oamenii muncii. Grevele tocmai de aceea inspiră întotdeauna atîta groază capitaliștilor, pentru că ele încep să zdruncine dominația lor".

I. MAMINA : Presupun că din acest punct de vedere studiile noastre consacrate mișcării greviste mai cer aprofundări, ceea ce ar permite înțelegerea mai completă a procesului grevist în România.

ION FELEA : Gîndindu-ne la modul în care este prezentată *astăzi* mișcarea grevistă din trecut, constatăm o situație curioasă. Pe cît sînt unele evocări de reci, fade, cu enumerare de cifre și date, pe atît sînt de impresionante descrierile grevelor de către contemporani *atunci* cînd ele au avut loc. Recitind reportajele, articolele despre grevă, începînd chiar din veacul trecut, cînd proletariatul era, numeric, la începuturi, constatăm că ceea ce ne învață clasicii marxism-leninismului în legătură cu influența binefăcătoare a grevelor din punct de vedere moral și politic a fost evidențiat de unii socialiști, cu mai puțină pregătire teoretică marxistă decît se bucură mulți din zilele noastre însorite, într-un mod convingător, care te emoționează. Astfel, ziarul „Lumea nouă", într-un articol intitulat *Grevele*, descria astfel modul în care priveau muncitorii croitori socialismul după prima lor grevă : „Cînd, într-o zi, un muncitor propuse, în glumă, să se mute sediul grevei de la club în altă parte, zeci de glasuri protestară :

— Nu, noi nu ne ducem de la club !... Noi sîntem socialiști, aici e casa noastră !" Și peste cîteva zile, cu unanimitate de voturi, lucrătorii greviști au votat afilierea societății lor profesionale la partidul politic al clasei muncitoare — P.S.D.M.R. În comentariul acelor evenimente, redacția făcea remarca că acei muncitori au devenit socialiști datorită grevei, deoarece „niciodată ca în timp de grevă propaganda socialistă nu prinde mai degrabă și mai trainic în mințile muncitorilor". În timp de grevă se întărește solidaritatea muncitorilor, înfrățirea tuturor celor ce muncesc împotriva exploatării capitaliste. În timp de grevă, muncitorul simte „trebuința și însemnătatea unui mare partid, cînd se vede ajutat de sute și mii de necunoscuți, muncitori din toate părțile țării".

Ștefan Petică, într-un emoționant articol intitulat *Solidaritate*, arăta că grevele constituie un factor de progres, de dezvoltare a conștiinței muncitorilor, de apropiere a lor de socialism : „Îmi vibrează încă în auz cuvîntările calde și convingătoare rostite de niște simpli muncitori la întrunirea de ieri a greviștilor". Petică vedea în solidaritatea muncitorilor în luptă un înalt factor de progres : „De aceea, solidaritatea ce se naște acum din lupta socialistă a muncitorilor are, pe lîngă însemnătatea sa economică, o însemnătate morală fără seamăn. Ea vestește zorile singurei lumi armonice posibile".

În veacul nostru întîlnim în presa muncitorească numeroase prezentări de greve, pe care le citești cu emoție, pătruns de o mîndrie justificată de modul în care se prezentau în războiul de clasă masele noastre muncitoare.

Mă opresc puțin asupra unei minunate lupte duse de muncitorii căruțași ai Brăilei în iulie 1910 și asupra modului în care a fost ea reflectată în presa noastră. M. Gh. Bujor a publicat în „România muncitoare" un articol intitulat *Marea luptă din Brăila* și un reportaj tot pe aceeași temă, iscălit *Or.* „Peste zeci mii de

salariaţi şi-au încrucişat braţele, hotărîţi ca prin jertfa piinii lor de toate zilele, prin jertfa lor, să cucerească dreptul de a munci liberi, să scuture jugul odios al vătafilor, să introducă raporturile directe dintre salariaţi şi capitalişti". Aceste două materiale de presă scrise de M. Gh. Bujor cu privire la greva din 1910 a muncitorilor din Brăila, scrise chiar atunci, ar putea figura ca vrednice materiale de antologie cu privire la grevele desfăşurate în ţara noastră în anii exploatării capitaliste. Reportajul a fost scris cu avînt, din adîncă dragoste faţă de muncitori. Într-adevăr, lupta avusese un caracter înălţător ; muncitorii din portul Brăila luptau „pentru regenerarea moravurilor şi vieţii noastre, introducînd lumină, egalitate şi dreptate în străfundurile pline de întuneric". La un moment dat, această înălţătoare solidaritate în luptă a fost torpilată prin manevre cinice ale reprezentanţilor patronilor, susţinuţi de autorităţile de stat. Panait Istrati, pe atunci secretar al sindicatului din portul Brăila, a scris atunci cîteva articole intitulate *După grevă*, care pot constitui şi ele pagini de antologie în legătură cu trăsăturile esenţiale ale grevelor.

Răspunzînd celor care erau nemulţumiţi de rezultatul grevei din 1910, el spunea : „La drept vorbind, nu ştiu pe cine n-a satisfăcut greva aceasta. Tot ce doreai găseai într-însa : dragoste, solidaritate, frăţie, blîndeţe, ordine, răbdare, compătimire şi mult entuziasm !". Nicăieri pe unde umblase, scria Istrati, nu găsise atîta farmec ca în mijlocul „acestor muncitori simpli, lipsiţi de emfază şi necontagiaţi de boala semidocţiei". El compară mulţimea muncitoare cu „o pădure virgină smălţată cu flori". Cît de frumos descrie el manifestările de solidaritate cu cei în luptă : „Ca din pămînt răsăreau oropsiţii cu feţele palide, dar cu focul în inimă şi veneau să îngroaşe masa celor ce dăduse semnalul luptei ! Nimeni nu i-a îndemnat, nimeni nu i-a «instigat» şi nimeni nu le-a cerut să simpatizeze cu greviştii. Rînd după rînd, ceată după ceată, veneau necontenit să întrebe dacă nu sosise momentul ca să intre şi ei în luptă". Cînd transcriu rîndurile ce urmează, simt căldură la inimă : „Cînd le-am comunicat celor de la uzina de apă că dînşii, fiind la comună, nu pot fraterniza cu greviştii, o mare consternare se citea pe feţele lor, multă tristeţe şi dezamăgire le cuprinsese sufletele, şi, în timp ce cu capetele plecate se îndreptau spre uşă, trebuia să fii om de piatră să nu te umple plînsul în faţa unei asemenea manifestări de solidaritate şi de dragoste pentru aproapele tău". Şi Panait Istrati face în încheiere următoarea mărturisire : „În 15 zile am trăit o viaţă întreagă. Nu ştiam că atîtea comori nepreţuite ascunde asuprita masă a celor *de la fund*".

Aşa se scria în presa muncitorească despre greve. Mi se va spune : aceasta e literatură. Nu este. Este o puternică redare a realităţii din partea unui om care, fără-ndoială, ştia să scrie, dar scria despre *viaţă*. Nu ştiu dacă *atunci* Panait Istrati cunoştea părerile lui Marx, Engels, Lenin despre grevă. Dar bine a mai intuit măreţele idei ale făuritorilor socialismului ştiinţific.

Greva de-acum 60 de ani din Brăila a însemnat oare o cădere ? Nu, dacă privim rezultatul unei greve după *consecinţele ei morale şi politice*. Să ne aplecăm din nou asupra paginilor care descriu faptele măreţe ale clasei noastre muncitoare şi, învăţînd, învăţînd mereu din socialismul ştiinţific, să le prezentăm însoţite de florile recunoştinţei noastre.

TITU GEORGESCU : Redacţia înţelege insistenţa participanţilor la masa rotundă asupra studiilor scrise pînă acum despre mişcarea grevistă ; se poate discuta pe concret felul în care a fost înţeles fenomenul grevist, dar ne interesează şi cum este înţeles, depăşind limitele de acum cîţiva ani.

AUREL ROMAN : Întocmai. În ultimele două decenii s-au publicat un număr important de lucrări cu privire la diferitele greve din istoria mişcării muncitoreşti din ţara noastră. Acest material nu a fost încă utilizat în scopul generalizării teoretice, al reliefării perioadelor caracteristice, al concluziilor ce se impun în vederea redactării unei *Istorii a luptelor greviste din România*. Cu atît mai mult cu cît grevele din ţara noastră aveau un important rol în luptele desfăşurate de oamenii muncii pentru apărarea drepturilor la viaţă şi muncă omenească, un rol de frunte în marile acţiuni politice organizate şi conduse de P.C.R.

Continuitatea lor de-a lungul a aproape un veac, strînsa lor interdependență, ridicarea acestora, pe măsura maturizării proletariatului, pe plan național la nivelul unor revendicări adînc politice demonstrează faptul că ele sînt parte inseparabilă a luptei generale a oamenilor muncii din țara noastră pentru înlăturarea exploatării, urmare nemijlocită a celor desfășurate în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea și a amplificării lor în anii 1918—1944.

Făcînd parte integrantă din istoria patriei noastre și a P.C.R., luptele greviste din România reprezintă un puternic mijloc de educare a poporului în spiritul glorioaselor tradiții revoluționare ale luptei eroice duse de clasa muncitoare, de toate forțele patriotice pentru democrație și socialism.

NICOLAE POPESCU : Ocupîndu-mă de istoria mișcării muncitorești în perioada interbelică, deosebit de bogată în acțiuni greviste, am urmărit cu interes profesional rezultatele obținute în cercetarea acestui fenomen, care reține atenția a numeroși cercetători.

Acțiunile greviste — ca formă principală de luptă a proletariatului în condițiile orînduirii capitaliste, pentru a impune guvernului, administrației întreprinderilor sau patronilor satisfacerea revendicărilor sale economice și politice — reprezintă o parte integrantă a mișcării muncitorești în cel mai larg înțeles al cuvîntului. Studiile pe această temă trebuie să scoată în evidență, să popularizeze tradițiile revoluționare ale clasei muncitoare, să demonstreze cu puterea faptelor că masele largi de oameni ai muncii de la orașe și sate nu au stat resemnate în fața soartei hărăzite de o societate nedreaptă, bazată pe exploatare și asuprire, că au luptat cu eroism pentru prefacerea și așezarea ei pe temeiurile socialismului și progresului social. În acest sens, consider că nu trebuie respinse fără discernămînt, ci, dimpotrivă, opiniile exprimate aici referitoare la necesitatea formulării unor concluzii judicioase cu privire la valoarea științifică și conținutul de idei al studiilor, articolelor cu tematica grevistă, la folosirea unui stil mai atractiv în elaborarea lor trebuie luate în considerație. Dar mai ales ar trebui discutat ce s-ar putea face pentru ca în viitor studiile referitoare la diferitele acțiuni greviste să devină într-adevăr contribuții de seamă la clarificarea sau aprofundarea unor probleme importante ale istoriei mișcării muncitorești.

Experiența acumulată pînă acum în această direcție, cadrele de cercetători de care dispune frontul istoric constituie garanții reale în folosirea unor modalități mai adecvate, care să îngăduie trecerea la o etapă nouă, calitativ superioară în studierea fenomenului grevist în țara noastră. În această ordine de idei, cred că nu ar fi lipsită de interes și perspectivă sugestia de a se trece la întocmirea unor culegeri de studii care să cuprindă acțiunile greviste dintr-o anumită perioadă istorică.

Asemenea volume ar beneficia de avantajul că ar putea fi însoțite de introduceri ample, de respirație științifică mai largă, cu sublinieri care să permită proiectarea unei lumini clare asupra situației de ansamblu a perioadei respective, ar crea posibilități pentru evidențierea cauzelor obiective și subiective ce au determinat izbucnirea acțiunilor greviste studiate, trăsăturile comune și particularitățile acestora în comparație cu alte epoci istorice. De asemenea, s-ar putea formula concluzii generalizatoare mai consistente, relevînd în mod corespunzător urmările economice, politice și sociale ale luptei greviste, învățămintele pentru etapa următoare etc. Evident, pot exista și alte propuneri menite să contribuie la găsirea unor soluții adecvate, care să determine îmbunătățirea muncii de cercetare a mișcării greviste. Discuțiile organizate pe această temă, confruntările unor păreri competente nu pot să nu ducă la rezultatele scontate, la concluzii judicioase și utile. Acțiunea redacției, prin conținutul temei propuse, este importantă și trebuie remarcată, cu convingerea că se vor mai lua asemenea inițiative și în alte probleme ale istoriei mișcării muncitorești din țara noastră.

N. RAUȘ : Ar fi necesar să încercăm o abordare pe coordonate cît mai largi a fenomenului grevist în ansamblul luptelor muncitorești, ceea ce ar răspunde unui reper metodologic fundamental.

ION IACOȘ : Studiul mișcării greviste implică nu numai analiza fenomenului propriu, ci și cunoașterea îndeaproape a activității organizațiilor profesionale și politice ale clasei muncitoare, care coordonează și conduc lupta proletariatului. De mișcarea grevistă, ca acțiune unitară a muncitorilor dintr-o fabrică sau uzină, este indisolubil legată activitatea sindicatului respectiv, pe care o reflectă în mare parte, fiind totodată un rezultat al capacității organizatorice a sindicatului. Deci o înlănțuire dialectică între acțiunea grevistă și organizația de clasă a muncitorimii. Prin natura lor, grevele sînt un corespondent al luptei economice a proletariatului, dar care au multiple valențe politice, cu repercusiuni dintre cele mai de seamă asupra formării conștiinței de clasă a muncitorilor, asupra organizațiilor lor. Tocmai sub acest raport cred că s-a făcut mai puțin pînă acum în abordarea mișcării greviste.

Aspectul politic al grevelor, semnificația lor pentru îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului, polarizarea altor categorii sociale, ecoul lor în opinia publică, iată cîteva aspecte care ar trebui urmărite în desfășurarea oricărei acțiuni. Fenomenul grevist ocupă un loc însemnat în cadrul mișcării muncitorești, ca atare tratarea lui se cere făcută în strînsă și condiționată legătură cu activitatea concretă a organizației sindicale, a partidului clasei muncitoare în fiecare grevă în parte. Numai așa vom reuși să cunoaștem măsura în care organizațiile muncitorești au contribuit la susținerea mișcării greviste, la organizarea luptelor contra exploatatorilor și cum ele însele au crescut în focul luptelor de clasă, cum au reușit să se facă cunoscute în masa muncitorilor, apărate, respectate și urmate.

Ca metodologie, din acest punct de vedere au fost tendințe, ce se mai manifestă și astăzi la unii cercetători, de a trata fenomenul grevist în sine, fără investigații mai largi, nu numai asupra cauzelor de ordin economic, social și politic care au determinat izbucnirea grevei, dar și în domeniul organizării muncitorilor respectivi, al capacității sindicatului de a îndruma și conduce lupta unită a greviștilor, de a găsi formele și metodele de acțiune menite să asigure victoria muncitorilor aflați în conflict. Desigur, nu trebuie căzut nici în cealaltă extremă, astfel încît descrierea condițiilor social-economice și politice să fie mai întinsă sau să ocupe un loc prea mare față de însăși prezentarea grevei respective. Pledez aici pentru un echilibru just în tratarea mișcării greviste în contextul mișcării muncitorești, fără să se suprapună acesteia, dar și fără a se neglija contribuția concretă, pe plan local, a organizațiilor de partid și sindicale în fiecare grevă în parte.

Or, nesurprinzînd multitudinea aspectelor în fenomenul grevist și îndeosebi încadrarea lui în contextul mișcării muncitorești, cititorul nu va înțelege semnificația luptelor greviste în ansamblul luptelor sociale muncitorești. Pentru unii cititori va apare de neînțeles cum muncitorii organizați au știut să suporte privațiuni grele în timpul grevei, uneori săptămîni și chiar luni de zile, cum au putut să acționeze solidar pentru organizarea victoriei. Tocmai această solidaritate, izvorîtă din interesele de clasă, din conștiința de clasă a muncitorilor, cultivată de organizațiile politice și profesionale, reprezintă un element esențial în desfășurarea conflictelor colective de muncă. Accentuez importanța analizei ce trebuie acordată activității organizațiilor politice și profesionale muncitorești în desfășurarea grevelor locale și generale, cu implicații pînă la conducerea centrală a mișcării, pe de o parte, și cea guvernamentală, pe de altă parte. Și pentru a nu rămîne la stadiul doar de enunțare a problemelor, voi căuta să ilustrez cele spuse prin cîteva exemple. În grevele metalurgiștilor și tăbăcarilor din București (mai-iunie 1912) au intervenit, în faza finală a conflictului, Comisia generală a sindicatelor și Comitetul executiv al P.S.D., pe de o parte, iar de cealaltă parte, guvernul conservator, prin ministrul său de industrie și comerț, D. Nenițescu. Deci greva a antrenat în cazul concret, ca și în altele, cele mai înalte foruri competente în aplanarea conflictului, ea reprezentînd o confruntare la nivel înalt a pozițiilor de clasă dintre exploatați și exploatatori.

Atunci cînd analizăm metodologia scrierii mișcării greviste, trebuie să avem în vedere evoluția diferitelor conflicte, care se desfășoară concomitent cu altele

sau se află într-o succesiune a lor și uneori se transformă în greve generale pe ramură sau pe oraș. De exemplu, greva tipografilor din București din 1910 izbucnește în trei ateliere ; la scurtă vreme însă, ea se transformă într-o grevă generală a tipografilor din Capitală. Conflictul a cunoscut o mare intensitate atît prin durată, prin formele de acțiune și ajutoare acordate greviștilor din partea unor organizații muncitorești din țară și străinătate, cît și prin intervenția aparatului represiv, inclusiv folosirea de soldați care să înlocuiască pe greviști. În același an, la Brăila, greva muncitorilor din port s-a transformat într-o grevă generală pe oraș. In ambele cazuri, care nu sînt singulare, au fost antrenate organizațiile politice și sindicale muncitorești, s-au întreprins largi campanii propagandistice și de solidaritate cu lupta greviștilor. Autoritățile locale de stat și chiar cele guvernamentale au intervenit în conflicte atît prin încercări de mediere cît și prin măsuri represive luate contra conducătorilor sindicatelor și ai greviștilor.

GH. I. IONIȚĂ : În elaborarea istoriei luptelor greviste, o atenție deosebită trebuie acordată prezentării dialectice a faptelor în desfășurarea lor de la simplu la complex. Dinamica mișcării greviste — cu alte vorbe — trebuie bine înțeleasă, prezentată și interpretată. Rezultatele obținute pînă acum pe acest tărîm sînt departe de a fi mulțumitoare. Chiar în elaborarea lucrării *Greva generală din România. 1920*, pregătirea acestei acțiuni nu a fost privită de autori ca o trecere de la simplu la complex, de la greva pe întreprindere la cea pe ramură, de la cea pe oraș la greva generală pe un bazin carbonifer sau pe o regiune muncitorească, de la toate acestea, treptat, spre greva generală pe întreaga țară. După cum se știe, greva generală din 1920 a oferit din acest punct de vedere un strălucit exemplu de declanșare succesivă, de la simplu la complex, a unui lung șir de greve. Acest exemplu, la proporțiile atinse, este de altfel unic în cazul țării noastre. Lucrarea amintită a scăpat din atenție, în mare măsură, aceste laturi ale fenomenului, prezentînd cronologic o serie de greve pregătitoare, fără a le stabili punctele de confluență, spre a ajunge în final la înfățișarea grevei generale.

TITU GEORGESCU : Subscriem întru totul la aceste precizări. Sperăm ca în lucrarea monografică pregătită de un larg colectiv al Institutului această carență să fie înlăturată, iar dezbaterea de față să constituie un sprijin pentru autori.

GH. I. IONIȚĂ : Experiența grevei generale — insuficient subliniată și ea în lucrările de pînă acum — nu a constituit încă obiect de reflexie pentru elaborarea unor lucrări în care să se dovedească, cu forța de convingere a faptelor, că ceea ce nu s-a reușit în 1920 — din motivele bine cunoscute — s-a reușit în anii următori, și cel mai complet și mai convingător a făcut-o clasa muncitoare din România în 1933, pe Valea Prahovei, la Atelierele C.F.R. „Griviția", la Nicolina-Iași, la C.F.R.-Cluj, la Pașcani și în alte locuri. Or, nu este nici un secret că aceste din urmă bătălii proletare s-au impus în maniera cunoscută tocmai ca urmare a faptului că au fost evitate, ocolite căile și mijloacele care au determinat în octombrie 1920 insuccesul grevei generale. Cum se știe, nu lupta pentru reforme, nu cuvîntul de ordine potrivit căruia oamenii să rămînă pasivi, să părăsească uzinele și fabricile pe timpul grevei și să rămînă acasă în așteptarea rezultatelor grevei — rezultat ce urma a fi obținut pe calea tratativelor cu patronii, cu societățile și autoritățile —, nu acestea au fost mijloacele de luptă în 1933 și în atîtea alte împrejurări asemănătoare. Combativitatea revoluționară, lupta deschisă cu conducerile întreprinderilor, cu autoritățile și cu guvernul, activismul, nu pasivismul, ocuparea atelierelor și a celorlalte locuri de muncă, baricadarea în întreprinderi, alegerea unor largi organe de luptă proprii (comitete de acțiune, de grevă, de fabrică, pichete de apărare, grupuri de ajutorare etc.) și cîte alte asemenea forme de luptă au fost acelea care au determinat în cele din urmă soarta marilor bătălii de clasă din România. Toate aceste aspecte constituie componente ale unei dinamici, și a scrie lucrări din afara acestei dinamici, postîndu-ne pe niște poziții statice, care ne determină a nu vedea în urmă și înainte, ci numai momentul pe care-l analizăm de fapt, nu înseamnă a realiza o muncă de nivel superior.

V. PETRIȘOR : Redacția a solicitat tovarășului Gh. Surpat prezentarea „momentului grevist" prin prisma documentației oficiale și oficioase de care dispun cercetătorii.

GHEORGHE SURPAT : Este cunoscut că, încă din a doua jumătate a secolului trecut, clasa muncitoare din România, în virtutea condițiilor obiective, a poziției pe care o ocupa în ansamblul relațiilor de clasă, s-a afirmat ca forța socială cea mai înaintată a societății românești, a stat în fruntea luptei maselor pentru eliberarea socială și națională. Între dezvoltarea clasei muncitoare din țara noastră, afirmarea ei ca forță politică independentă și creșterea luptei sale împotriva exploatării capitaliste, pe de o parte, precum și preocuparea claselor dominante față de problemele muncitorești, față de cunoașterea condițiilor de muncă și de viață ale maselor muncitoare, pe de altă parte, există o strînsă interdependență. În perioada de început a dezvoltării clasei muncitoare, datorită ponderii ei scăzute în totalul populației și înapoierii țării din punct de vedere industrial, clasele dominante nu au dat atenție și nu au manifestat preocupare față de problemele situației muncitorilor, față de organizarea unei statistici cu privire la aceste probleme. Din această cauză, în această perioadă lipsesc datele statistice privitoare la condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor, iar puținele date ce se găsesc în „Analele statistice" publicate în 1862, 1863 etc., precum și în statistica sanitară și în anchetele de care s-a ocupat dr. Felix, sînt cu totul disparate și incomplete.

Sursa principală în care se oglindesc situația și lupta clasei muncitoare împotriva exploatării capitaliste din perioada de început a dezvoltării ei o constituie presa muncitorească — ziarele, revistele etc. În paginile presei muncitorești, socialiste, începînd chiar cu cele dintîi ziare — „Tipograful român", „Analele tipografice" etc. — se dezvăluie condițiile grele de muncă și de trai pe care orînduirea burghezo-moșierească le impunea muncitorilor, lupta clasei muncitoare împotriva exploatării și asupririi.

Odată cu sporirea numerică a clasei muncitoare și creșterea conștiinței ei de clasă, cu afirmarea ei tot mai puternică drept forța socială conducătoare a luptei maselor largi de oameni ai muncii împotriva exploatării capitaliste, clasele dominante s-au văzut nevoite să acorde o atenție sporită problemelor muncitorești, cunoașterii realității din acest domeniu. În anii 1901, 1902, 1906 și 1912 au fost organizate anchete industriale, iar în 1912 și 1913—1916 au fost publicate statistici referitoare la asigurările muncitorești, la accidentele de muncă, care au furnizat o serie de informații prețioase cu privire la situația și lupta muncitorimii. O reală valoare informativă pentru cunoașterea unor aspecte ale situației clasei muncitoare (numărul lucrătorilor, bărbați-femei, valoarea totală și mărimea salariilor zilnice, durata zilei de muncă etc.) reprezintă „Anuarele statistice" pentru anii 1901—1902, 1905—1907, pentru anul 1912 și pentru anii 1915—1916, publicate în 1904, 1909 și 1919. Dar pînă în 1919 datele oficiale referitoare la diverse aspecte ale condițiilor de muncă și de viață ale clasei muncitoare fiind culese prin anchete, ele nu prezintă indicatorii (salariul, durata zilei de muncă, șomajul, conflictele de muncă — greve, numărul de greviști, cauzele conflictelor de muncă etc.) în dinamica lor. Totuși, aceste date, privite cu rezervele necesare, ne dau posibilitatea să cunoaștem unele laturi importante ale situației economice a clasei muncitoare, variatele forme prin care ea era exploatată.

În anii care au urmat desăvîrșirii statului național unitar, crearea Partidului Comunist Român, intensificarea spiritului revoluționar al maselor muncitoare, întărirea economiei industriale a țării etc. au obligat clasele dominante să se preocupe de problemele muncitorești în mai mare măsură decît în perioada anterioară. Înființarea unui Minister al Muncii, adoptarea principalelor legi în problemele de muncă constituie o dovadă în acest sens. În perioada interbelică, problemele principale ale situației și luptei clasei muncitoare din țara noastră au fost abordate mult mai complet, pe plan național, în numeroase publicații oficiale, din care amintim : *Anuarele statistice* pe anii 1922—1940 ; *Conflictele colective de muncă* pe anii 1924—1929 și 1939 ; *Inspecția muncii* pe anii 1924—1931 și 1935—1939, cuprinzînd sinteze ale rapoartelor inspectorilor de muncă (în perioada

1923—1928) sau rapoarte integrale (1929—1939) ; anchete efectuate de Ministerul Muncii cu privire la dinamica salariilor și publicate în *Mișcarea salariilor* pe anii 1923—1940 ; ancheta cu privire la *Durata muncii în principalele întreprinderi industriale din țară*, publicată în 1926 ; *Recensămîntul* din 1930 ; *Buletinul statistic al României*, publicație lunară, cu apariție regulată din anul 1914 etc.

Anuarul statistic al României, care apărea anual, cuprindea o gamă variată de indicatori cu privire la numărul salariaților, al muncitorilor pe ramurile economiei naționale și pe subramurile industriei prelucrătoare, date privind numărul șomerilor, activitatea oficiilor de plasare, grevele, conflictele latente de muncă, lock-out-uri, indicii salariului nominal pe ramuri ale economiei naționale etc. Alte publicații specializate completau și amplificau informațiile cu privire la clasa muncitoare cuprinse în anuarele statistice. Așa, de exemplu, *Buletinul muncii* conține date interesante cu privire la diverse aspecte ale situației clasei muncitoare din țara noastră în perioada interbelică : situația în ce privește protecția muncii lucrătorilor, durata zilei de muncă, starea de salubritate a întreprinderilor, respectarea drepturilor sindicale, contractele colective, respectarea legislației muncitorești de către patroni, cauzele conflictelor de muncă etc. De asemenea, publicația *Conflictele colective de muncă*, editată de Ministerul Muncii, conține date cu privire la numărul grevelor, conflictelor latente de muncă, lock-out-urilor din perioada 1920—1939 pe ramuri de activitate, la numărul participanților și al zilelor de muncă nelucrate datorită grevelor, la numărul întreprinderilor afectate de conflictele de muncă, la cauzele, durata, modul de soluționare și rezultatele grevelor etc. Anchetele privind mișcarea salariilor, efectuate anual, oglindeau salariile pentru 108 profesiuni din industrie, agricultură și din 44 de orașe mai importante ale țării, precum și salariile stabilite prin contractele colective de muncă. Datele cuprinse în publicațiile amintite constituie o însemnată sursă de informații cu privire la diferite aspecte ale situației clasei muncitoare.

N. RAUȘ : V-am ruga să vă referiți și la carențele acestui material documentar.

GHEORGHE SURPAT : Acum pot să mă refer doar la principalele deficiențe metodologice și concepționale ale statisticii oficiale burgheze.

Este cunoscut că, în general, statistica burgheză evită, în numeroase cazuri, să prezinte situația reală, îndeosebi cea cu privire la numărul șomerilor, la salariile muncitorilor sau la profiturile încasate de capitaliști, la consumul și condițiile de locuit ale muncitorilor, la conflictele de muncă și cauzele acestor conflicte etc. Statul burghez nu este interesat în dezvăluirea antagonismului dintre clasele exploatatoare și clasa muncitoare, în prezentarea situației reale a maselor muncitoare. La aceste laturi negative ale statisticii oficiale se adaugă și faptul că, pînă la sfîrșitul deceniului al treilea al secolului nostru, nu a funcționat propriuzis în România un organ statistic unic, centralizat al statului. Funcționarea serviciilor de statistică pe lîngă ministere sau departamente a avut efecte negative, deoarece fiecare serviciu utiliza metode și procedee proprii, ceea ce ducea la neuniformitate în culegerea și prelucrarea datelor statistice.

Așa se explică că în publicațiile statistice întîlnim cifre contradictorii sau nu se prezintă nici un fel de date cu privire la relațiile sociale (greutatea specifică a diferitelor clase, categorii în totalul populației), la salariile nete ale muncitorilor, la nivelul și structura consumului, la starea socială și sanitară a familiei muncitorului etc. De asemenea, întîlnim gruparea datelor în mod neștiințific : calcularea de salarii medii, prezentarea cifrelor medii pe cap de locuitor cu privire la consum, la mortalitatea infantilă, la spațiul de locuit etc. Evitînd orice diferențiere, statistica burgheză ne dă o imagine falsă asupra adevăratelor stări de lucruri. Astfel, o medie a spațiului de locuit pe cap de locuitor ascunde spațiul locativ întins de care dispuneau clasele exploatatoare și spațiul mic care stătea la dispoziția clasei muncitoare ; sau o cifră medie a mortalității infantile camuflează faptul că această mortalitate era mult mai ridicată în rîndurile muncitorilor decît în rîndurile claselor și păturilor înstărite. Totodată, prezentarea de către statistica oficială a indicilor privind „salarii medii" — care se referă la

salariile tuturor salariaților, adică și la salariile ridicate ale personalului de conducere — ascunde nivelul real al salariilor muncitorilor, varietatea de situații în funcție de ramura industrială, de situația de muncitor calificat sau necalificat, de bărbat sau femeie, de salariat în întreprinderile particulare sau ale statului, de faptul că o parte dintre muncitori erau șomeri în diferite perioade ale anului.

Deosebit de contradictorii și falsificate sînt datele statisticii oficiale cu privire la numărul șomerilor. De exemplu, *Anuarul statistic pe 1939—1940* indică ca cifră maximă 7 449 de șomeri pentru anul 1929, 23 367 pentru anul 1930, 35 737 pentru anul 1931 și 38 958 pentru anul 1932. Pe de altă parte, datele publicate de Ministerul Muncii, care, la fel, nu oglindesc decît în mică măsură realitatea, ne arată că în anul 1929 nu au fost satisfăcute 55 922 de cereri de lucru, în anul 1930 un număr de 52 447 de cereri, în anul 1931 un număr de 61 416, iar în 1932, de asemenea, 67 809 cereri. Statistica oficială din România indica 50 000 de șomeri în medie anual în perioada 1929—1932. Această cifră este departe de a reflecta realitatea, deoarece statistica oficială a considerat șomeri numai pe cei înscriși ca atare la oficiile de plasare teritoriale, omițînd astfel pe șomerii parțiali, pe muncitorii trimiși forțat în sate, pe cei temporar șomeri, pe cei ce lucrau neangajați (zilerii), pe șomerii din rîndurile intelectualilor, muncitorilor sezonieri, conducătorilor de autovehicule etc. În afară de aceasta, modul de culegere a datelor statistice privind șomajul era defectuos. Statistica oficială se baza numai pe datele referitoare la concedierile de muncitori pe care le comunicau marile întreprinderi. Aceste date, pe lîngă faptul că nu oglindeau realitatea în mod complet, erau comunicate și foarte neregulat.

Aceeași situație constatăm și în cazul statisticii oficiale privind conflictele de muncă. Potrivit datelor oficiale, între 1920 și 1939 au fost 8 190 conflicte de muncă (greve, conflicte de muncă latente), la care au participat 1 490 776 de muncitori. În realitate, din cercetarea presei din această perioadă și a altor surse rezultă că numărul conflictelor colective de muncă și al participanților a depășit cu mult cifra indicată de statistica oficială.

Pe baza celor arătate, rezultă că statistica oficială, deși ne furnizează numeroase informații, totuși, în problemele privind situația și lupta clasei muncitoare nu ne dă o imagine reală asupra adevăratelor stări de lucruri.

Pornind de la aceasta, s-ar putea pune întrebarea : poate fi folosită statistica oficială pentru ilustrarea situației și luptei clasei muncitoare dacă ea conține numeroase falsificări ? După părerea mea, da. Este cunoscut că Marx, Engels și Lenin au folosit mult datele statisticii burgheze și, prin interpretarea și gruparea lor judicioasă, au putut să dea o imagine justă asupra fenomenelor studiate.

Cercetătorul, fie el istoric sau economist, în folosirea statisticii burgheze la analiza problemelor situației și luptei clasei muncitoare, trebuie să țină seama, în primul rînd, de faptul că datele statistice referitoare la aceste probleme nu reflectă în întregime adevărul. În vederea utilizării judicioase a acestor date, cercetătorul trebuie să cunoască metodica folosită la culegerea și prelucrarea datelor primare, la întocmirea statisticii oficiale, lipsurile ei tehnice, adeseori nemărturisite, să cerceteze în ce proporții datele sînt falsificate sau sînt corecte „în sine", dar au fost grupate în mod neștiințific pentru a ascunde realitatea, să coroboreze datele furnizate de statistica oficială cu cele din alte surse etc. În același timp, în cercetarea problemelor muncitorești, a celor cu caracter social nu trebuie să se piardă din vedere și faptul că multe aspecte ale situației și luptei clasei muncitoare nu pot fi oglindite statistic.

În cercetarea situației și luptei clasei muncitoare din țara noastră, în emiterea aprecierilor și concluziilor asupra acestora nu ne putem limita numai la datele furnizate de statistica oficială sau la preluarea lor în mod mecanic, fără discernămînt. Pentru a determina valoarea statisticii oficiale cu privire la problemele muncitorești este imperios necesară — pentru a nu se ajunge la concluzii eronate — cercetarea și a altor izvoare documentare care cuprind date și aprecieri referitoare la aceste probleme : statistica sau evaluările statistice din

presa muncitorească, comunistă, documentele Partidului Comunist Român, broşurile sau alte materiale editate de P.C.R. ; presa timpului, lucrările economice şi sociologice ; materialele existente în arhivele întreprinderilor, în arhivele locale şi centrale etc. Numai cercetarea tuturor izvoarelor posibile, documentarea temeinică şi interpretarea ştiinţifică a datelor şi faptelor, grija pentru redarea adevărului istoric permit analiza şi prezentarea în mod obiectiv, veridic a problemelor privind clasa muncitoare.

V. SMÂRCEA : În legătură cu aspectele politice ale procesului grevist sînt foarte multe lucruri de spus.

ION IACOŞ : Aş vrea să exprim ideea că acţiunile greviste sînt o parte inseparabilă a mişcării sindicale, ele contribuind într-o mare măsură la dezvoltarea spiritului de solidaritate proletară, de unitate. Mişcarea grevistă a constituit o formă esenţială de luptă a clasei muncitoare pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de trai. Prin natura lor, grevele grupează de obicei pe toţi muncitorii unei fabrici aflate în luptă, se desfăşoară deci sub semnul unităţii muncitoreşti.

Sindicatele, ca organizaţii profesionale ale clasei muncitoare, au acţionat, după capacitatea şi forţa de care dispuneau, în direcţia organizării luptelor greviste, a realizării în jurul acestora a unor puternice acte de solidaritate proletară, atît înăuntrul fiecărei categorii de lucrători participanţi efectiv în conflict, cît şi pe planul solidarităţii altor categorii de muncitori cu cei aflaţi în grevă. Tocmai de aceea mişcarea grevistă a reprezentat tot timpul un mijloc extrem de eficace pentru strîngerea rîndurilor clasei muncitoare, înfăptuirea şi consolidarea unităţii sindicale. La rîndul ei, unitatea sindicală, şi în genere unitatea muncitorească, era una din condiţiile esenţiale ale asigurării victoriei. Grevele au contribuit totodată la dezvoltarea spiritului de apropiere şi colaborare între muncitorii comunişti şi social-democraţi şi, în general, între toţi muncitorii, sindicatele dovedindu-se a fi nu numai un instrument de seamă în mîna clasei muncitoare în lupta împotriva exploatării capitaliste, ci şi terenul cel mai accesibil concentrării forţelor muncitoreşti, înfăptuirii unităţii sindicale, prin aceasta impunîndu-se îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de trai. Sediile sindicatelor deveneau în timpul grevelor, mai mult ca oricînd, centrul de adunare al muncitorilor organizaţi şi, alături de ei, al celor neorganizaţi, evidenţiindu-se şi mai mult prin aceasta influenţa pe care o exercita muncitorimea organizată în rîndurile clasei muncitoare.

N. G. MUNTEANU : La cele spuse de tov. Iacoş, aş vrea să adaug cîteva cuvinte. Între sindicat şi grevă există un anumit raport, asemănător aceluia dintre întreg şi partea sa, dintre întreaga viaţă a unei colectivităţi şi o anumită unitate de timp a acestei vieţi. În esenţă, un comitet de grevă, menit să conducă o acţiune de la declararea ei şi pînă la încheiere, este un moment caracteristic al activităţii sindicatului, după cum sindicatul, organizaţie permanentă a clasei muncitoare, poate fi definit ca prelungire a activităţii comitetului de grevă, ca permanentizare a acestuia. Comitetul de grevă conduce o singură acţiune de luptă, iar comitetul sindicatului se ocupă permanent de întreaga luptă pentru apărarea intereselor vitale ale muncitorilor dintr-o anumită întreprindere sau instituţie. În condiţiile capitalismului, sindicatul este o unitate de luptă a armatei proletare, iar greva este una din armele cele mai eficace folosite în acţiunea istorică a acestei armate împotriva exploatării capitaliste.

Istoriceşte vorbind, între grevă şi sindicat există un raport de condiţionare reciprocă : prima grevă iniţiată şi condusă de o coaliţie muncitorească este însăşi actul de naştere al sindicatului, al organizaţiei profesionale de clasă. Evoluînd în condiţiile capitalismului, sindicatul îşi îndeplineşte rolul de organizaţie profesională de clasă în măsura în care cunoaşte toate mecanismele vieţii economice şi ştie a folosi toate armele din arsenalul de luptă al clasei muncitoare. Nu orice coaliţie a lucrătorilor este o organizaţie sindicală ; ea devine sindicat atunci cînd organizează pe muncitori în scopul luptei contra exploatării capitaliste, pentru

apărarea intereselor lor. Primele coaliții aveau un caracter mutualist, ele propunîndu-și să organizeze sprijinul reciproc al muncitorilor. De aceea, ele au fost timp de multe decenii nu numai tolerate, dar și sprijinite filantropic de către patronat și adeseori conduse de către patroni. Cînd proletariatul a ajuns la gradul de conștiință că trebuie să-și creeze organizații de clasă care să-i apere interesele, să lupte pentru mărirea salariilor și scurtarea timpului de muncă, el s-a constituit în organizație de luptă și s-a înarmat ca luptător. Aceasta este o organizație de clasă, este sindicatul, iar arma de bază — încrucișarea colectivă a brațelor.

I. MAMINA : Ar fi interesant pentru cititorii noștri să ne spuneți cîteva lucruri despre originea cuvîntului ce definește această formă de luptă proletară.

N. G. MUNTEANU : Se pare că limba engleză a fost aceea care a folosit pentru întîia oară un termen care a exprimat întregul proces grevist, de la scop la act și la finalitate. „Strike" înseamnă luptă, conflict. „Strike" a devenit apoi în Germania, Austria etc. „Streik". În limba română, neologismul „grevă" provine din franțuzescul „grève", care-și trage originea de la numele unei foste piețe pariziene : „Place de Grève" (în limba română ar veni „Piața prundului"). Aci, în „Place de Grève" (azi „Place de l'Hôtel de Ville") se adunau, încă la finele secolului al XVIII-lea, muncitorii din „orașul-lumină" ori de cîte ori se aflau în conflict de muncă cu patronii și puneau la cale încetarea lucrului.

De la întrunirile muncitorești din „Piața grevei" s-a ajuns la coaliția pentru grevă, la termenul de grevă. Numele pieței a dispărut încă în primele decenii ale veacului trecut, dar s-a transmis acțiunii revoluționare de a face grevă. Termenul de grevă avea semnificația că muncitorii merg la grevă, adică muncitorii, mergînd în piața amintită, încetau toți odată lucrul. Hotărînd încetarea colectivă a lucrului (hotărîre adoptată de regulă prin vot deschis), muncitorii încredințează comitetului de grevă sau comitetului sindicatului mandatul de a-i reprezenta în tratativele cu patronii și cu autoritățile publice. Astfel, soarta grevei depinde de capacitatea de luptă a conducătorilor sindicali, de hotărîrea și priceperea lor.

Dar nu o dată destinele organizațiilor sindicale depindeau în bună măsură de succesele sau înfrîngerea grevei. Greva și sindicatul înfruntau pericolele sau culegeau laurii victoriei împreună. „Greva — scria juristul N. Petrescu-Comnen — este sancțiunea dreptului de coaliție ; atîta vreme cît se tăgăduiește legitimitatea coaliției, se tăgăduiește și aceea a grevei, astfel încît, în mod implicit, examinînd care este fundamentul dreptului la grevă, vom examina pe acela al dreptului la coaliție". Legătura juridică dintre grevă și sindicat este subliniată și în următoarea definiție dată de autorul citat : „Dreptul de coaliție, prin urmare, se analizează în dreptul lucrătorilor de a se întruni, a delibera asupra chestiunilor ce-i interesează, a lua o hotărîre, a prezenta doleanțele lor patronilor, și în caz de neînțelegere cu aceștia a înceta în mod simultan și colectiv munca, silind prin neactivitatea lor pe patroni, cărora greva le pricinuiește pagube, să cedeze revendicărilor lor". Se poate observa că în concepția juridică burgheză greva se confunda cu coaliția și invers.

La început, coaliția de luptă își înceta activitatea îndată după reluarea lucrului. În această fază, „coaliția" de acest fel era alcătuită din toți greviștii, iar organul ei conducător era comitetul de grevă. Curînd s-a dovedit că greva și implicit coaliția trebuie repetate, căci patronul încerca mereu să scadă salariile etc. Așa au apărut ideea și necesitatea ca asociația de luptă să devină o organizație permanentă, iar organul ei conducător să fie ales pe o perioadă de timp mai îndelungată, de pildă un an. Așa s-a născut sindicatul și așa a intrat greva în arsenalul de luptă, ca armă clasică, specific proletară.

Greva a devenit un mijloc principal de apărare a intereselor muncitorești față de patron, iar sindicatul — organizatorul și conducătorul luptei economice a muncitorimii.

Condiția esențială a grevei, cheia succesului ei, este mobilizarea tuturor lucrătorilor din întreprinderea respectivă la luptă. Rolul acesta mobilizator îl are nemijlocit sindicatul muncitoresc. Sindicatul trebuie să demonstreze de fiecare dată lucrătorilor justețea tezei marxiste după care, prin lupta de clasă, ei nu au „de pierdut decît lanțurile", că patronatul nu cedează niciodată de bunăvoie o parte din profitul său pentru lucrători, că trebuie obligat să satisfacă revendicările și că arma prin care exploatatorul poate fi silit să o facă este greva.

Greva este un moment al luptei de clasă, una dintre formele ei cele mai dramatice. Rolul sindicatului în legătură cu greva nu se limitează numai la mobilizarea tuturor membrilor săi și a celorlalți lucrători din întreprinderea respectivă la acțiune. Sindicatul respectiv trebuie să asigure solidaritatea tuturor celorlalte sindicate din ramura respectivă și, în ultimă instanță, a tuturor celorlalți lucrători pentru ca patronul cu întreprinderea în grevă să nu poată recruta alți lucrători și astfel să repună în funcțiune întreprinderea fără a satisface revendicările lucrătorilor. Într-un cuvînt, sindicatul trebuie să împiedice concurența dintre lucrători pentru locul de muncă, să educe pe muncitori în spiritul solidarității de clasă.

Sindicatele au definit ca cel mai odios dușman al grevei pe spărgătorul de grevă. În lucrarea sa *Situația clasei muncitoare din Anglia*, F. Engels evocă momente de luptă crîncenă a greviștilor împotriva acelor *knobstricks*, numiți și „oi rîioase". În lupta cu spărgătorii de grevă au apărut *pichetele de grevă*. Muncitorii englezi își apărau greva cu prețul vieții și nu ezitau să ucidă pe spărgătorii de grevă. Dar acest război fratricid trebuia împiedicat. Educarea muncitorimii în spiritul solidarității de clasă este sarcina întregii mișcări muncitorești și socialiste ; ea este înfăptuită cu succes de către partidul clasei muncitoare. În mod concret însă, cel care acționează pentru lichidarea concurenței dintre lucrători este sindicatul. Sindicatul care conduce o acțiune grevistă cere sindicatelor-surori nu numai să nu permită membrilor lor să se angajeze la întreprinderea în grevă, ci și sprijin material, le cere ajutoare pentru ca greviștii să poată rezista pînă cînd patronul se va decide să cedeze, să încheie o convenție prin care se angajează să satisfacă revendicările muncitorilor.

Analiza atentă a luptelor muncitorimii impune concluzia că una dintre trăsăturile caracteristice ale mișcării muncitorești din România a constituit-o legătura permanentă dintre mișcarea grevistă și sindicate, dintre mișcarea sindicală și partidul clasei muncitoare.

ION IACOȘ : Pentru ilustrarea semnificației complexe a mișcării greviste, încă cîteva fapte. Pe măsura dezvoltării mișcării greviste, a formelor ei de manifestare, ca rezultat al ascuțirii contradicțiilor de clasă, autoritățile guvernamentale n-au putut rămîne indiferente și au căutat să adopte unele măsuri menite să îngrădească lupta grevistă. Încă din 1910 liberalii au emis unele păreri privitoare la necesitatea elaborării unei legi a conflictelor colective de muncă, care, spuneau ei, să reglementeze modalitățile de declarare a grevelor cît și industriile în care era permisă greva ; în fond era vorba de îngrădirea severă a dreptului de grevă a muncitorilor. Unele dintre aceste principii au stat la baza legii conflictelor colective de muncă din 1920, adoptată sub guvernare averescană. Principiul arbitrajului obligatoriu în conflict, una dintre prevederile de bază ale legii, a fost experimentat într-o formă timidă în 1912, iar în mod concret în greva ceferiștilor din vara anului 1920. În ambele cazuri, arbitrajul a survenit în faza finală a conflictului, pe cînd în prevederile legii el urma să constituie elementul de „evitare" a grevei. Legiferarea dreptului de grevă, cu toate lacunele sale, a reprezentat consfințirea unei stări de fapt în cadrul mișcării noastre muncitorești, astfel încît guvernanții n-au putut să nu țină seama de această situație, fiind nevoiți să găsească „soluții", firește prin prisma intereselor lor de clasă, prin care să stăvilească mișcarea grevistă.

AUREL ROMAN : Permiteți-mi să afirm o opinie personală asupra unei necesare periodizări a procesului grevist în România. Istoria luptelor greviste este strîns legată de strategia și tactica revoluționară, de dezvoltarea economică-socială și politică a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective, de factorii interni care au influențat istoria patriei noastre. De-a lungul unui veac, luptele greviste s-au desfășurat pe fundalul obiectivelor desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Pornind de la acest obiectiv general al marelui război de clasă, bătăliile tactice — forme de luptă, de organizare și lozinci revoluționare — sînt strîns legate de particularitățile vieții economice și sociale generale a țării, de activitatea forțelor revoluționare ce contribuie la dezvoltarea societății.

Greva reprezintă una dintre formele de luptă ale proletariatului. Dialectica evoluției ei ne obligă să distingem perioadele mari strîns legate de istoria concretă a țării, în cadrul cărora se remarcă diferite etape caracteristice.

Considerăm că o primă perioadă în istoria luptelor greviste o reprezintă cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pînă la formarea P.S.D.M.R. (1893).

A doua perioadă este cuprinsă între anii 1893 și 1918. Ea include un interval de peste două decenii, între apariția P.S.D.M.R., care marchează intensificarea răspîndirii marxismului în mișcarea noastră proletară prin crearea unui partid politic muncitoresc, și încheierea procesului de făurire a statului național unitar român. În cadrul acestei perioade opinăm că pot fi distinse mai multe etape : 1893—1900 ; 1900—1910 ; 1910—1916 ; 1916—1918, cu trăsături comune — determinate de evoluția evenimentelor —, dar și cu particularități.

A treia perioadă cuprinde doi ani și jumătate (1 decembrie 1918—mai 1921), de la evenimentul care a încununat în mod victorios lupta de eliberare națională a poporului nostru pentru încheierea procesului de formare a statului unitar național român pînă la făurirea P.C.R.

Ultima perioadă mare a istoriei luptelor greviste din țara noastră este cuprinsă între mai 1921 și 23 August 1944. Ea este încadrată în etapa strategică a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, în care proletariatului îi revenea sarcina istorică de a organiza, în alianță cu țărănimea, răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și trecerea treptată la socialism. Corespunzător acestui obiectiv strategic, P.C.R. și-a făurit tactica în diferite etape, elaborînd noi forme de luptă și de organizare ca urmare a condițiilor concrete de desfășurare a istoriei țării noastre. Spre deosebire de perioadele anterioare, de astă dată clasa muncitoare are în fruntea sa un partid revoluționar marxist-leninist, exponent fidel al intereselor întregului popor. Acest lucru de istorică importanță a permis clasei muncitoare să fie prezentă și să-și spună cuvîntul în toate evenimentele importante ale țării, să se situeze în fruntea luptei pentru progres social. Legîndu-și strîns destinele de cele ale proletariatului, P.C.R. a condus luptele maselor, îmbinînd cu clarviziune științifică revendicările imediate cu cele generale, apărînd interesele oamenilor muncii și conducînd întregul popor pe drumul răsturnării puterii burghezo-moșierești, făuririi României socialiste.

TITU GEORGESCU : Personal am alte păreri cu privire la periodizarea mișcării greviste și sper, după o aprofundare legată de clarificarea etapei anterioare anului 1918, să consemnez în scris concluziile desprinse. Periodizarea prezentată aici nu obligă pe cititor la însușirea sa ; de altfel acesta este și caracterul „mesei rotunde". Învățămintele pe care le desprind cercetătorii din expunerile de față și din altele urmează a-și găsi loc în elaborarea de lucrări privind mișcarea grevistă în România pe care colectivele de autori o vor întreprinde curînd.

N. G. MUNTEANU : Dacă pentru periodizare mai sînt necesare studii, apoi despre începutul mișcării greviste în România se poate spune că datează din deceniul al 8-lea, statornicindu-se ca armă de luptă în ultimul deceniu al secolului trecut, deceniile fiind luate convențional. Primele greve — ale constructorilor lini-

ilor ferate București—Giurgiu și Simeria—Petroșani (1868), ale hamalilor din portul Galați (1872) și din portul Brăila (1875), ale muncitorilor tipografi și croitori din București (1873), ale minerilor din Valea Jiului (1875) ș.a. — au avut caracter defensiv, muncitorii ridicîndu-se împotriva scăderii salariilor și prelungirii zilei de muncă. În deceniile următoare, grevele capătă și un caracter ofensiv : pentru mărirea salariilor și stabilirea unui tarif de salarizare general, egal pe scara unor ramuri industriale, pentru condiții de muncă mai omenești, pentru 8 ore de muncă pe zi etc. De asemenea, alături de grevele economice, prin care se revendicau puncte privind salarizarea, timpul de lucru etc., apar și se înmulțesc grevele sociale, de solidarizare cu luptele muncitorești din alte întreprinderi, pentru reforme care priveau clasa muncitoare în ansamblul său. În fine, în ultimul deceniu al secolului trecut apar grevele cu caracter politic, prin care muncitorimea sprijinea ideile revoluționare și lupta pentru susținerea programului P.S.D.M.R. Prin țelurile, formele și metodele folosite, mișcarea grevistă a proletariatului român acționează încă din ultimele decenii ale veacului al XIX-lea ca forță motrice a progresului social al țării. Aceasta este semnificația ei principală. Muncitorimea a luptat, prin mijloace și cu arme proprii, nu numai pentru interesele sale, ci și pentru interesele generale ale poporului și patriei.

Printre primele mari acțiuni greviste au fost acelea din 1888 ale muncitorilor ceferiști din București și Galați, ale tipografilor organizați în asociația „Gutenberg". Ele s-au desfășurat la începutul perioadei de încurajare a industriei naționale, după cucerirea independenței în 1877 și după ce, în 1886, a fost stinsă acțiunea nefastă a convenției comerciale cu Austro-Ungaria din 1875. Ca urmare a Legii din 1887 asupra „măsurilor generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale", ritmul întemeierii întreprinderilor industriale a crescut brusc, de la 8,5, cîte se înființau anual în medie între 1866 și 1886, la 18 fabrici între 1887 și 1893. Mișcarea grevistă din 1888 a reprezentat protestul muncitorilor împotriva inaugurării unei sîngeroase exploatări, pentru dreptul la activitate al sindicatelor ca reprezentante ale salariaților, pentru stabilirea unui tarif general de salarizare. Muncitorii au biruit ; faptul vădea dreptatea cauzei luptei lor.

Cercetarea luptelor greviste ale proletariatului român ne arată că la noi grevele n-au purtat tenta anarhismului și manifestării forței oarbe, necontrolate. Acest fenomen s-a petrecut datorită strînselor și permanentelor legături dintre socialiști, dintre organizațiile politice muncitorești și organizațiile profesionale economice cu practica revoluționară, cu mișcarea grevistă. Aceste legături și recunoașterea rolului îndrumător al socialiștilor de către conducătorii grevelor au asigurat mișcării greviste o linie constructivă, un caracter disciplinat și organizat, i-au fixat de la caz la caz țeluri realiste și i-au dat un cadru care a întrunit adeziunea maselor populare și simpatia intelectualității legate de popor.

Presa muncitorească și socialistă a vremii a manifestat interes față de greve și a generalizat experiența luptelor greviste, le-a popularizat. „Revista socială", analizînd caracterul obiectiv al mișcării greviste în condițiile capitalismului, scria : „Grevele sînt o urmare firească a întocmirii noastre sociale, a întocmirii capitaliste... Cu cît se dezvoltă producția capitalistă, cu atît se dezvoltă coalițiile și grevele".

AUREL ROMAN : În Transilvania, aflată sub dominația străină, greva o întîlnim ceva mai devreme. Caracteristic acestor lupte greviste este faptul că ele se desfășoară mai ales în Banat, regiune cu un grad mai înalt de dezvoltare industrială, dar și în principalele orașe din nordul Carpaților. Merită subliniat faptul că în fruntea acțiunilor se găsesc minerii (Banat, Munții Apuseni, Baia Mare, Turda, Ocna Dejului, Ocna Sibiului, Vașcău etc.). În luptele desfășurate, mai ales după 1868, un rol important de conducător ideologic și politic îl are Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, de sub conducerea lui Gh. Ungureanu și Carol Farcaș, ce se afiliază Internaționalei I. Pe primul plan al revendicărilor acestor lupte stau deziderateleeconomice, mai ales mărirea salariilor și condiții mai bune de

muncă. Cu toate acestea, grevele nu au avut exclusiv un caracter economic. K. Marx a subliniat nu o dată faptul că din mişcările economice izolate ale muncitorilor izvorăşte pretutindeni o mişcare politică, adică o mişcare a clasei cu scopul de a-şi impune interesele într-o formă generală. Se poate spune că *elemente* ale unei astfel de mişcări politice le întîlnim chiar şi în această perioadă în grevele transilvănene. Astfel, în 1851, muncitorii au avut de înfruntat forţa armatei trimisă de autorităţi, care, de frica unei noi revolte, au întreprins o anchetă după înăbuşirea grevei. După doi ani, muncitorii pantofari din Sibiu, conduşi de Iosif Rumpelmeier, „instigator şi proletar înveterat", rezistă în grevă trei săptămîni. În 1863 au loc lupte deschise, paralel cu cele greviste, împotriva autorităţilor locale la Baia Mare, Lugoj, Oradea, Oraviţa, Arad etc. Minerii din Dognecea şi Moraviţa-Vaşcău (1890) înscriu pe steagul de luptă ziua de muncă de 8 ore şi dreptul de a sărbători ziua de 1 Mai.

Şi în vechea Românie apar curînd trăsături de natură politică în caracterul grevelor desfăşurate. Ele sînt strîns legate de numărul participanţilor, durată (3—4 săptămîni), revendicări, dar mai ales de conducerea lor de către organizaţii muncitoreşti ce dispun de forţa antrenării proletariatului şi de obţinerea ajutorului muncitoresc din străinătate. Luptele desfăşurate în aceşti ani au reliefat dorinţa proletariatului — rezultat al propriei experienţe — de a-şi crea un partid politic muncitoresc.

GEORGETA TUDORAN : În perioada activităţii P.S.D.M.R., grevele muncitoreşti au crescut în amploare, au fost mai bine organizate, cu obiective concrete mai precis conturate. În primii ani după crearea partidului, 1893—1896, au fost organizate, după datele oficiale, circa 40 de greve, faţă de cele 11 din anii 1890—1892, iar spre sfîrşitul secolului al XIX-lea numărul lor a continuat să crească : 15 greve în anul 1897 şi 29 în 1898.

Cauzele principale ale acestor lupte se datorau condiţiilor grele în care se lucra în fabricile şi atelierele acelor ani, duratei prelungite excesiv a zilei de muncă, lipsei măsurilor de protecţie a muncii şi a legislaţiei ocrotitoare pentru muncitori. Aceste condiţii concrete se reflectau şi în revendicările înscrise de muncitori în timpul grevelor şi care vizau îmbunătăţirea salarizării, reducerea orelor de muncă pe zi, respectarea demnităţii omeneşti. În anumite împrejurări, pe lîngă aceste revendicări mai erau incluse şi alte cerinţe, care decurgeau fie din specificul muncii în fabricile sau atelierele în care avea loc greva, fie din conjunctura luptei politice a partidului într-un moment dat. Mă refer la deziderate ca votul universal şi repausul duminical, care constituiau puncte centrale ale programului politic al P.S.D.M.R. Revendicarea dreptului de odihnă săptămînal, duminica, figura adesea printre revendicările muncitorilor grevişti. Au fost organizate unele greve care aveau ca principal scop obţinerea repausului duminical, în condiţiile în care în Cameră se discuta de mai mulţi ani posibilitatea adoptării unei legi în acest sens. După ce, la începutul anului 1897, a fost adoptată legea care acorda repaus duminical o jumătate de zi, această revendicare a continuat să stea în centrul atenţiei muncitorilor. De data aceasta se impunea apărarea acestui drept cîştigat împotriva tendinţelor patronilor de a-l ignora, precum şi lărgirea lui la o zi întreagă. În anul 1898, de exemplu, muncitorii tipografi din Bucureşti au declarat grevă şi au demonstrat seara pe străzi cu torţe, obiectivul principal fiind respectarea repausului duminical.

Un aspect deosebit al luptelor greviste din aceşti ani se referă la modul de organizare şi conducere a grevelor de către organizaţiile politice şi profesionale muncitoreşti. Înainte de crearea partidului, muncitorii se sfătuiau în cadrul organizaţiilor lor profesionale, acolo unde acestea existau, şi hotărau declanşarea unei greve, care apoi primea tot sprijinul moral şi material al organizaţiilor politice muncitoreşti — cercurile muncitorilor, apoi cluburile muncitorilor. Existenţa unui partid politic, la care s-au afiliat direct majoritatea asociaţiilor muncitoreşti, a impus unele schimbări în favoarea bunei organizări a luptelor muncitoreşti.

Conducerea acestuia era avizată de starea de spirit a muncitorilor, de intenţiile acestora de a iniţia o acţiune concretă şi-şi dădea nu numai asentimentul, dar şi indicaţii pentru pregătirea lor. Aceste indicaţii se refereau fie la alegerea momentului celui mai potrivit din punctul de vedere al intereselor muncitorilor, pentru a le asigura succesul, fie la includerea în memoriile revendicărilor formulate a unor cerinţe care se refereau la condiţiile de trai ale întregii clase muncitoare. În majoritatea cazurilor, greviştii îşi alegeau un comitet de grevă alcătuit din reprezentanţii lor şi în care erau incluşi membri ai conducerii clubului sau organizaţiei profesionale respective. Comitetul de grevă avea însărcinarea să ducă tratative cu patronii pentru asigurarea satisfacerii cererilor formulate de muncitori. Participarea directă în conducerea grevelor a membrilor comitetelor cluburilor muncitorilor din diferite oraşe sau ai comitetelor organizaţiilor profesionale, afiliate partidului, conferea acestor acţiuni un pronunţat sens politic. Un exemplu grăitor îl constituie greva generală a muncitorilor tipografi din anul 1898, una dintre cele mai importante greve din perioada la care ne referim şi care a avut sprijinul atît al Clubului muncitorilor din Bucureşti cît şi al Societăţii „Gutenberg". Este incontestabil că la victoria grevei a contribuit şi acest element.

Faptul că adunările greviştilor se ţineau în secţiile partidului, că acţiunile de sprijinire materială şi morală a acestora se desfăşurau prin organizaţiile partidului şi prin organele sale de presă avea o semnificaţie deosebită şi contribuia la apropierea maselor de muncitori de ideile socialiste, de lupta partidului. Astfel, după suita de greve ale muncitorilor croitori din diferite oraşe ale ţării din cursul anului 1898, la Galaţi s-au pus bazele unui Sindicat general al lucrătorilor croitori salariaţi, care s-a declarat afiliat la P.S.D.M.R. De asemenea, în urma unor acţiuni greviste reuşite, au luat fiinţă noi organizaţii profesionale şi în alte oraşe din ţară.

În a doua parte a activităţii P.S.D.M.R., se remarcă o schimbare în atitudinea liderilor partidului faţă de lupta grevistă a muncitorilor. Rezerva pe care o manifestau atunci cînd trebuia să-şi dea asentimentul la declararea unei greve se datora unor motive care ţineau de încercarea tinerilor „generoşi" de a se apropia de liberali. Aceste intenţii fuseseră expuse încă la congresul din anul 1897 şi, dacă pînă în anul 1899, cînd au ieşit definitiv din partid, ei au continuat să activeze în P.S.D.M.R., gîndul de a conlucra cu liberalii nu-i părăsise nici un moment. Teama de avîntul luptelor maselor, de declanşarea unor forţe pe care nu le-ar mai putea stăpîni i-a determinat ca în anumite împrejurări să nu accepte greva, convingînd uneori pe muncitori să renunţe la intenţiile proiectate. Este cazul muncitorilor tinichigii din Bucureşti, care au renunţat să declare grevă, conform indicaţiilor primite de la clubul muncitorilor. Aceasta nu a împiedicat însă desfăşurarea unor lupte greviste destul de numeroase în anii 1897—1899, care exprimau de fapt creşterea numerică a muncitorilor din ţara noastră, dezvoltarea conştiinţei lor de clasă conform procesului istoric obiectiv.

V. PETRIŞOR : După cîte înţeleg, mai toţi vorbitorii care au abordat problema grevelor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea doar consemnează apariţia fenomenului grevist în mişcarea muncitorească, fără a face din aceasta o trăsătură bine distinctă a mişcării.

NICOLAE COPOIU : Perioada în care mişcarea grevistă din România a devenit un capitol aparte de istorie socială, recunoscut timid chiar de vechea istoriografie, a fost, după părerea mea, perioada premergătoare primului război mondial (1900—1916). Motivele pentru care grevele *au început* să ocupe locul menţionat ţin în primul rînd de dezvoltarea social-economică a ţării şi a mişcării muncitoreşti. Progresele României pe drumul dezvoltării industriale, deşi nespectaculoase ca volum în raport cu ţările occidentale, dar *reale* în privinţa ritmului (7—8% anual), au atras după sine creşterea numerică a clasei muncitoare. În condiţiile specifice României în care a evoluat procesul de dezvoltare economică şi ale dez-

voltării clasei muncitoare, din mijlocul căreia se născuse primul partid muncitoresc încă din 1893, formele luptei de clasă au prins un contur mai clar în primul deceniu al veacului nostru. Deşi obiectul dezbaterii noastre îl constituie grevele, nu putem să izolăm această formă a luptei de clasă de alte forme folosite de proletariatul român, de climatul general social-politic în care s-a dezvoltat şi mişcarea grevistă.

Formele de luptă ale clasei muncitoare împotriva exploatării diferă de la ţară la ţară. La începutul secolului al XX-lea, în ţările din occidentul Europei, greva generală şi demonstraţia masivă de stradă reprezentau formele de luptă cele mai hotărîtoare ale muncitorilor. Deşi aceste manifestări, în majoritatea cazurilor, nu treceau dincolo de limitele legilor ţărilor respective, ele erau întîmpinate cu măsuri represive, uneori chiar violente, din partea claselor stăpînitoare.

În Rusia ţaristă, situaţia se prezenta altfel. Cele mai inofensive forme de luptă ale clasei muncitoare, cum erau, de pildă, manifestaţiile de 1 Mai, căpătau aspecte violente din cauza lipsei cvasitotale de libertăţi. De aici rezulta şi caracterul ilegal predominant al activităţii socialiştilor din Rusia. În Rusia, o întrunire muncitorească, o demonstraţie de stradă aveau o semnificaţie mult mai puternică pentru regimul existent decît în alte ţări. Autorităţile priveau aceste manifestaţii ca pe nişte atentate directe la temelia regimului.

Formele de luptă ale clasei muncitoare din România se deosebeau, fără îndoială, atît de cele ale clasei muncitoare din Rusia cît şi de cele din ţările apusene. România avea o constituţie destul de liberală şi, făcînd abstracţie numai de lipsa votului universal, ea se putea compara, din punctul de vedere al textului, cu oricare ţară din apusul Europei. Bineînţeles, aplicarea sa cunoştea rigorile unui regim burghezo-moşieresc. O întrunire publică, o demonstraţie de stradă nu erau privite nici de poliţie ca un pericol iminent pentru securitatea statului. Asemenea întruniri şi demonstraţii de stradă organizau nu numai sindicatele sau Partidul social-democrat, dar şi partidele burgheze, mai ales atunci cînd se găseau în opoziţie. În Bucureşti existau mai multe săli renumite pentru desfăşurarea întrunirilor. O astfel de sală a fost „Dacia", unde au avut loc majoritatea întrunirilor, atît ale socialiştilor cît şi ale celorlalte partide. Nu exagerăm dacă spunem că nu a existat grevă care să nu fie însoţită sau, mai exact, sprijinită de manifestaţii de stradă, organizate atît de greviști cît şi de alţi muncitori, din spirit de solidaritate.

Cînd muncitorii au început să se organizeze, mai întîi în sindicate şi apoi în partid politic, ei puteau, în aceste condiţii, să-şi ducă activitatea pe tărîm legal. Şi, într-adevăr, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că mişcarea muncitorească din România s-a desfăşurat în văzul tuturor pînă în 1916. Presa muncitorească scria deschis despre orice problemă. Existînd deci un teren destul de solid de pe care clasa muncitoare putea să lupte împotriva exploatării capitaliste, era firesc ca socialiştii să-l folosească din plin. Numai că pe măsură ce mişcarea muncitorească se întărea „libertăţile constituţionale" deveneau tot mai frecvent literă moartă. De aceea, revendicarea supremă pe care o formula Gherea — „domnia legilor" —, desigur, exagerată în înţelesul absolut pe care i-l atribuia el, rămînea totuşi o revendicare însemnată.

Cînd, printre broşurile socialiste, în rîndurile muncitorilor se difuza şi broşura *Constituţia ţării*, nu se făcea un lucru chiar inutil. Muncitorii aveau nevoie să ştie că, conform constituţiei, nu puteau fi arestaţi, că participarea la o demonstraţie de stradă nu era un lucru care să necesite intervenţia poliţiei, aşa cum se întîmpla totuşi de multe ori, şi că în timpul unei greve, de asemenea, poliţia nu avea ce căuta. Este necesar să fie cunoscute aceste elemente, deoarece altfel nu se pot înţelege multe caracteristici ale mişcării greviste din această perioadă.

Pe planul luptelor greviste, este incontestabil că primul deceniu al veacului nostru a marcat o evoluţie, o creştere nu numai cantitativă, ci şi calitativă a fe-

nomenului. În anii 1902—1904, cînd în țara noastră s-au produs greve, în special în porturile Brăila și Galați, dar caracteristicile acestora nu se deosebeau de cele ale grevelor din secolul trecut. Lupta era directă, brutală, uneori chiar violentă, iar greviștii cîștigau, cînd cîștigau, numai *temporar* îmbunătățirile revendicate. Lipsa de organizare a muncitorilor făcea aproape imposibilă o cucerire pe termen mai lung, deoarece patronii, cu primul prilej favorabil, reveneau la vechile rînduieli.

Altfel s-au desfășurat „ostilitățile" între greviști și patroni după ce sindicatele au ocupat un loc bine definit în mișcarea muncitorească. Sindicatul a fost în această perioadă o organizație *de luptă* în primul rînd, vitalitatea multor sindicate aflîndu-se într-un raport direct cu bătăliile greviste susținute. Legătura *sindicat-grevă* se realiza în sens dublu : pe de o parte, de multe ori, sindicatul era urmarea firească — *garanția succesului* —, după o grevă încununată cu izbîndă. Pe de altă parte, muncitorii *organizați* deja în sindicate îndrăzneau mai mult în lupta lor pentru îmbunătățirea condițiilor de viață.

Un fenomen care a atras mai puțin atenția cercetătorilor, dar care merită să fie subliniat, reprezentînd o caracteristică importantă a mișcării muncitorești din țara noastră, îl constituie legătura aproape permanentă și organică între *grevă, sindicat* și *cercul socialist*. Este, poate, paradoxal că, într-o țară mai înapoiată din punct de vedere industrial, gradul de conștiință al muncitorilor greviști era mai ridicat decît în alte țări. Explicația constă în faptul că sindicatele din România, după 1905, au avut o culoare politică clară, fățișă. Sindicatele s-au creat sub influența directă și chiar sub conducerea cercurilor socialiste „România muncitoare".

N. G. MUNTEANU : Pentru a evita orice confuzie, țin să subliniez că nu este vorba de o mișcare sindicală înainte și după 1905. Este adevărat, dezorganizarea vremelnică a partidului clasei muncitoare în 1899, încetarea temporară a apariției presei socialiste, precum și măsurile reacționare antimuncitorești ale burgheziei și moșierimii au lovit deopotrivă organizațiile politice și profesionale muncitorești. Toate acestea au pus la grea încercare mișcarea sindicală, dar, datorită legăturilor trainice cu masa de lucrători, ea n-a putut fi distrusă.

NICOLAE COPOIU : Sindicatele erau organizații *profesionale*, dar prin contactul lor direct cu cercurile socialiste, ideile eliberatoare ale socialismului științific au fost preluate și integrate în activitatea lor propagandistică. În România nu au existat propriu-zis sindicate „neutre" din punct de vedere politic, ca în alte țări. În acest mod, chiar și cei mai înapoiați muncitori antrenați în greve veneau inevitabil în contact cu *ideile socialiste*. În 1906, muncitoarele de la Regie, intrate în grevă ca urmare directă a mizeriei și condițiilor proaste de lucru, muncitoare care, probabil, nu auziseră pînă atunci de sindicat și de socialism, au cerut sprijinul cercului socialist în a cărui sală de conferințe s-au desfășurat întrunirile lor. Sprijinul acordat direct de militanții socialiști, propaganda în favoarea grevei lucrătoarelor pe care a făcut-o gazeta „România muncitoare" identificau în mintea grevistelor lupta lor pentru o viață mai bună cu lupta socialiștilor. Fără îndoială, procesul educației în spiritul ideilor socialiste a fost mult mai complex decît îl prezentăm noi prin aceste exemple ; nu este însă mai puțin adevărat că unul, dacă nu chiar principalul punct de apropiere a muncitorilor de socialism l-a reprezentat GREVA. Cel puțin în România în această perioadă.

Deși grevele din acești ani au încetat să mai fie ignorate de guvern, acesta a continuat a se face că le ignoră pe cele mai multe. În afară de numeroasele greve mici, locale — care, în totalitatea lor, exprimau lupta de clasă din societatea capitalistă —, au existat și asemenea manifestări greviste a căror importanță s-a proiectat nu numai pe scara relațiilor dintre un patron și muncitorii săi, ci pe scară națională. Grevele din porturile Brăila și Galați, de pildă, au afectat ani de-a rîndul interesele marilor proprietari, exportatori de cereale, ceea ce făcea ca problema revendicărilor ridicate de greviști să ajungă pînă în fața Consi-

liului de Miniştri. Grevele lucrătorilor din Bucureşti, ale muncitorilor de la Şantierul naval din Turnu-Severin, ale petroliştilor ş.a. au depăşit, de asemenea, interesele locale, angajînd guvernul în rezolvarea revendicărilor greviştilor.

În cercetarea istorică asupra mişcării muncitoreşti din ţara noastră există o lacună importantă : nu s-a acordat atenţia cuvenită *meseriaşilor*, o categorie de lucrători destul de numeroasă, al căror rol în dezvoltarea mişcării muncitoreşti la începutul veacului nu a fost de loc neglijabil. Este drept că, din cauza Legii meseriilor din 1902, a existat tendinţa la organele de stat de a separa pe meseriaşi de muncitorii industriali, în interesul evident al slăbirii combativităţii acestora. Prin scoaterea artificială a meseriaşilor din rîndul clasei muncitoare, guvernanţii puteau susţine mai uşor teza inexistenţei proletariatului în România, a lipsei unei „probleme muncitoreşti" în ţara noastră.

Istoricii, chiar istoricii marxişti, au fost induşi în eroare, adică au „preluat" în mod nejustificat teza burgheziei liberale care separa pe lucrătorul meseriaş de muncitorul de fabrică. În treacăt trebuie spus că una dintre sursele marilor nemulţumiri provocate de Legea meseriilor consta în faptul că separa artificial pe lucrătorul-meseriaş din micile ateliere de lucrătorul-meseriaş din fabrică.

Încercînd să facem o sistematizare a mişcării greviste din perioada 1900—1916, putem distinge mai multe valuri de greve, diferite ca intensitate, amploare şi zonă geografică. Primul val, de o intensitate acută, dar neorganizată, a fost marcat de grevele din Brăila şi Galaţi din anii 1902 şi 1903. Cauzele erau vechi : muncitorii din port suportau toate consecinţele arbitrariului autorităţilor, vătafilor şi chiar ale sezonului mort. Cererile lor au fost de fapt un strigăt de durere şi de disperare.

Deosebit de viguros a fost valul grevist din 1905—1907, cu o arie geografică aproape naţională. Lupta împotriva corporaţiilor, create prin Legea meseriilor din 1902, organizarea de sindicate de către muncitorii meseriaşi (cizmari, tîmplari, croitori, tăbăcari etc.) au marcat afirmarea acestei categorii de muncitori, care au demonstrat cu miile pe străzile Capitalei, Craiovei, Ploieştiului etc. Cu detaşamente mai restrînse, au intrat în grevă şi muncitorii metalurgişti, şi cei din industria petrolului ; au fost prezenţi din nou docherii porturilor dunărene.

În anii 1905—1907 s-au înregistrat zeci de greve. Autorităţile de stat nu au ţinut o evidenţă a lor, totuşi, cercetările istorice au stabilit cîteva date pe care, în lipsa altor surse, putem să le considerăm acceptabile. Dacă în 1905 au fost numărate 34 de greve, repartizate în aproximativ 10 oraşe, în 1906 numărul total al grevelor, care au izbucnit în 31 de oraşe, s-a ridicat la 146, dintre care 69 în Capitală, 9 în Iaşi, 7 în Ploieşti etc.

În legătură cu puternicul val grevist din anii 1905—1907, trebuie spus că el, împreună cu celelalte laturi ale activităţii proletariatului român, a zdrobit teza absenţei unei „probleme muncitoreşti" în România, a „inutilităţii" organizaţiilor de clasă ale proletariatului. Grevele au impulsionat organizarea sindicatelor, iar cercurile socialiste au căpătat o asemenea vigoare încît refacerea partidului a devenit o problemă la ordinea zilei pentru clasa muncitoare din ţara noastră. Iar „problema muncitorească", corelată în 1907 cu „problema ţărănească", a alarmat efectiv pe guvernanţii de atunci ai ţării. Grevele au fost unul, şi nu cel mai puţin important, din motivele de alarmă pentru clasele conducătoare.

Dovada cea mai grăitoare a faptului că guvernanţii au luat în serios mişcarea grevistă a fost votarea Legii împotriva organizării sindicatelor. Deşi legea e cunoscută mai mult prin prisma dezvoltării sindicatelor în ţara noastră, ea era nemijlocit determinată nu atît de organizarea sindicatelor în instituţiile şi întreprinderile statului, cît de mişcarea grevistă care însoţea acest proces de organizare profesională. De altfel, articolul 2 al legii viza direct problema grevelor, care era pusă, bineînţeles, denaturat, în sensul că autorii legii nu concepeau grevele decît ca rezultat al „instigaţiei". S-ar putea spune că articolul 2 era mai brutal decît primul, care interzicea pur şi simplu organizarea de sindicate în între-

prinderile și instituțiile statului. „Oricine — suna articolul 2 —, prin violență sau amenințări, va provoca sau va face să dureze o încetare parțială sau totală a muncii, pentru a impune, fie muncitorilor, fie antreprenorilor sau patronilor, o micșorare (sic !) sau ridicare de salariu, sau convenții diferite de acelea adoptate pînă atunci, este pedepsit cu închisoare de la o lună pînă la doi ani". Votarea acestei legi de către parlamentul român plasa legislația muncitorească din țara noastră pe o treaptă inferioară, fiind atinsă dacă nu litera constituției, cel puțin spiritul ei. Legea împotriva sindicatelor din 1909 a avut consecințe importante pentru dezvoltarea mișcării greviste, în special în rîndul ceferiștilor. Or, tocmai aceștia se aflau în anii 1907—1909 într-un avînt organizatoric deosebit, care anunța și puternice acțiuni greviste. Scoaterea ceferiștilor din rîndurile muncitorilor organizați a slăbit forța de șoc a proletariatului român timp de cîțiva ani. La 1 (14) aprilie 1913, cînd a reapărut gazeta „Muncitorul căilor ferate" (suprimată în 1909), în editorialul primului său număr scria : „*Muncitorul căilor ferate* va striga prin paginile sale ceea ce muncitorii din C.F.R. nu pot striga în adunări, pentru că o lege nefastă și anticonstituțională îi apasă greu, ca un jug, de ani de zile".

Un al treilea val grevist din perioada la care ne referim s-a produs în anii 1910—1914, cu o intensitate mai mare în ultima parte. Caracteristica principală a grevelor din acești ani o conferă conducerea lor de către Partidul Social-Democrat din România, refăcut în 1910. Reprezentanții partidului s-au aflat, de regulă, în mijlocul greviștilor, au condus manifestațiile de stradă, au organizat acțiuni de solidaritate cu greviștii, au prezentat reprezentanților guvernului revendicările greviștilor, au desfășurat o vie agitație și propagandă prin presă în favoarea muncitorilor aflați în luptă. În Capitală, I. C. Frimu, D. Marinescu, Alecu Constantinescu, Gh. Cristescu ș.a. se aflau permanent în fruntea luptei pentru apărarea intereselor muncitorilor intrați în grevă. Grevele din Brăila și Galați au avut conducători străluciți în persoana lui Ștefan Gheorghiu, a lui C. Racovski etc. La Ploiești Constantin Mănescu, la Craiova și Turnu-Severin, Iancu Olteanu conduceau marile manifestații greviste.

În ce privește amploarea luptelor greviste, în special din anii 1910 și 1912, ea se poate compara cu grevele din 1906—1907. Dar grevele mari au fost totuși puține la număr, iar rezultatele au rămas de multe ori modeste.

Încă din secolul trecut, cînd în majoritatea țărilor mișcarea muncitorească era la începuturile ei, Marx a atras atenția asupra importanței deosebite pe care o reprezintă izbucnirea unei greve și crearea unui sindicat. „Pentru a aprecia just importanța grevelor și a asociațiilor muncitorești — scria Marx —, nu trebuie să ne intimidăm de mica importanță aparentă a rezultatelor economice obținute de ele, ci trebuie să luăm în seamă, înainte de toate, urmările lor morale și politice."

Cînd din numărul total de muncitori numai maximum 5% erau organizați în sindicate muncitorești, cum era în această vreme cazul clasei muncitoare din România, evident că nu puteau să izbucnească greve generale sau de o amploare extraordinară. Raportate la cifra muncitorilor organizați, luptele greviste din 1910—1912 reprezentau totuși destul de mult.

I. MAMINA : Se poate face totuși un bilanț cît de cît acceptabil privind numărul grevelor, al participanților, al rezultatelor ? Întreb deoarece sînteți cunoscător al problemelor istoriei mișcării muncitorești antebelice.

NICOLAE COPOIU : Din păcate, noi nu avem suficiente date, iar atunci cînd le avem ele nu sînt prea exacte. Ignorînd aceste mișcări ale muncitorilor, ministerele de resort (Interne sau Industrie și Comerț) nu întocmeau nici un fel de statistică asupra grevelor. Abia după război au apărut în România primele statistici oficiale asupra grevelor.

Pentru că exista însă o presă muncitorească legală, avem suficiente descrieri de greve, dar insuficiente generalizări statistice. Primele cifre generale referitoare la numărul grevelor, al greviștilor și al zilelor pierdute le întîlnim în raportul C.G.S.R. la Congresul P.S.D.R. din 1912. De aici aflăm că din ianuarie 1910 pînă la 1 iulie 1912 au fost declarate 126 de greve, dintre care 95 au reușit, iar 31 au fost pierdute. La aceste greve au participat 35 366 de muncitori și au fost pierdute 530 245 de zile.

Cele mai multe greve se declarau în mod organizat, după ce se primea un aviz favorabil din partea Comisiei generale a sindicatelor. Congresul din 1910 întărise această prevedere a statutului sindicatelor printr-o rezoluție specială asupra grevelor, care recomanda „cu energie" comitetelor de conducere ale sindicatelor să nu declare grevă fără aprobarea Comisiei generale. Îndeplinirea acestor formalități, impusă de conducerea sindicatelor, a împiedicat izbucnirea unor greve, dar a asigurat reușita multora. Pe lîngă aceasta, deoarece Comisia generală își drămuia cu multă atenție și economie ajutoarele, în special pentru muncitorii neorganizați, izbucnirea grevelor mai depindea și de fondurile puse la dispoziție de conducere pentru ajutorarea greviștilor.

În ce privește revendicările formulate de greviști, ele difereau de la localitate la localitate, dar, în majoritatea cazurilor, prima revendicare era limitarea zilei de muncă. Ziua de muncă de 8 ore figura permanent în acești ani pe drapelul socialiștilor români, dar această revendicare era departe de a fi acceptată de guvernanții români. În această vreme, cînd muncitorii intrau în grevă, ei cereau limitarea zilei de muncă la 9 ore. Uneori, muncitorii obțineau satisfacerea acestei revendicări, dar succesul se limita numai la întreprinderea unde izbucnise greva. Din această cauză, succesele unor greve aveau importanță locală, izolată. În plus trebuie să adăugăm că aceste succese erau și de scurtă durată, întrucît înțelegerea dintre sindicat, care trata în numele muncitorilor, și patron, necăpătînd girul unei autorități recunoscute de stat, era călcată de patron îndată ce el avea posibilitatea s-o facă.

Aparent deci, luptele muncitorilor pentru limitarea zilei de muncă duceau numai la rezultate imediate. Dar în fond hărțuielile acestea care s-au făcut ani de zile patronilor au constrîns pînă la urmă clasele conducătoare să țină seama de revendicările muncitorilor. Marx a arătat importanța deosebită a limitării zilei de muncă, numind-o „condiție prealabilă, fără de care toate încercările ulterioare de îmbunătățire a situației muncitorilor și de eliberare a lor vor suferi eșecuri...". El a arătat, de asemenea, că, fără aceste lupte mărunte, intervenția statului în reglementarea și limitarea zilei de muncă nu ar fi fost posibilă. „Fără presiunea constantă a muncitorilor acționînd din afară — spunea Marx —, această intervenție nu s-ar fi produs niciodată...".

În felul acesta au evoluat lucrurile și în România. Importanța acestor „lupte mărunte", cum le-a denumit Marx, și care caracterizează perioada de care ne ocupăm mai constă însă și în aceea că ele au constituit o școală la care muncitorii au învățat să lupte împotriva exploatării. Luptele mărunte din anii 1910—1914 vor deveni lupte sîngeroase în 1916 și grevă generală pe țară în 1920.

În acești ani (pînă la izbucnirea primului război mondial), două evenimente au influențat îndeosebi mișcarea grevistă. Acestea au fost războaiele balcanice și campania reformelor (din prima parte a anului 1914).

Este evident că războaiele balcanice au avut o influență negativă asupra mișcării muncitorești, în ciuda unui proces de radicalizare pe care l-au provocat în rîndurile maselor populare. Dacă raportăm acțiunile greviste din această perioadă la perioada anterioară (ianuarie 1910—iulie 1912), putem trage concluzia că, deși în ce privește numărul grevelor și mai ales amploarea unor greve (ca cele din Brăila din 1910 și 1912) perioada a doua înregistrează un oarecare declin, în privința proporției de greve izbutite se poate vorbi despre o creștere în 1912—1913 (75, 39% în 1910—1912 ; 80,73% în 1912—1913).

Arătam mai sus că slaba dezvoltare industrială a României făcea ca mișcarea muncitorească să-și recruteze mulți militanți dintre meseriași și muncitorii din industria ușoară. După 1910 însă au apărut pe primul plan muncitorii metalurgiști și cei din transporturi. Cercetînd grevele care au izbucnit în 1912—1914 pe profesiuni, observăm că mai mult de un sfert au fost în sectorul metalurgic (27 de greve). În ordine, urmau lucrătorii în piele (13 greve) și lucrătorii din transporturi (9 greve).

În ce privește amploarea grevelor, metalurgiștii se apropiau vertiginos de docherii din Brăila. În timp ce aceștia din urmă au realizat 14 000 de zile-grevă, metalurgiștii de la „Vulcan" atingeau 13 606 zile-grevă.

Agitația desfășurată în întreaga țară în prima parte a anului 1914 în legătură cu reformele (agrară și electorală) preconizate de liberali, în timpul căreia s-a ales o Adunare constituantă, a creat în 1914 condiții favorabile unei afirmări și mai puternice a mișcării muncitorești. Partidul social-democrat s-a străduit să se ridice la înălțimea unei redutabile forțe politice. Deși unii conducători au sesizat momentul favorabil pentru întărirea partidului, spiritul corporatist, autonomist, care s-a manifestat la o parte dintre delegații la Congresul din aprilie 1914, a paralizat o serie de hotărîri importante. Este interesant de relevat că congresul a acordat atenție problemei folosirii grevei generale ca armă politică de către clasa muncitoare și a ieșirii în stradă în scopul de a împinge pe guvernanți la lărgirea reformelor în interesul maselor populare. „Greva generală — explica „România muncitoare" — ...începe a fi... armă de luptă politică... În acest înțeles trebuie să luăm și noi greva generală pe care Congresul a hotărît s-o pregătim în campania pentru exproprierea totală și votul universal".

Propaganda în vederea ridicării generale a maselor muncitoare folosea chemările cele mai revoluționare. Se vorbea chiar despre baricade. „...Poporul trebuie să rămînă de acum mereu amenințător, continuu amenințător în fața Constituantei mincinoase. Și în ziua cînd dînsa se va aduna... țărănimea și muncitorimea să se coboare în stradă. Prin stradă și pe baricade și-a cucerit burghezia libertățile ei, pe stradă și pe baricade e dat poporului proletar să și le cucerească pe ale sale".

Greva generală urma să se declare în momentul în care în parlament s-ar fi ajuns la o formulă precisă în privința revizuirii constituției. Cum, după două săptămîni de dezbateri infructuoase, Adunarea constituantă a intrat în vacanță, Comitetul executiv al P.S.D. a dat un comunicat prin care făcea cunoscut că greva generală rămînea la fel de actuală, dar ea urma să fie declarată în toamnă, la redeschiderea Constituantei. Din cauza izbucnirii războiului mondial, toamna, cînd și-a reluat lucrările, Adunarea constituantă a renunțat „temporar" la scopul pentru care fusese convocată ; în felul acesta, proiectul organizării grevei generale pentru a sili Adunarea constituantă să voteze reforme cît mai democratice a eșuat.

Dacă greva generală nu s-a putut organiza, în schimb, prima jumătate a anului 1914 a cunoscut o serie de greve izolate, care, atît prin amploare cît și prin număr, au marcat o creștere însemnată în comparație cu perioada anterioară. Faptul reflecta gradul înalt de dezvoltare la care ajunsese această formă a luptei de clasă în România în ajunul izbucnirii primului război mondial.

C. BĂRBULESCU : Se pune, fără îndoială, problema de a ști, de a fixa locul mișcării greviste în istoria socială a unei țări. Necesitatea înțelegerii grevelor ca fapte cu semnificație istorică vine atît din latura lor evenimențială, uneori destul de spectaculoasă, cît și din implicațiile economice-sociale și deseori politice pe care le-au avut.

NICOLAE COPOIU : În această privință este ușor de constatat că aceste implicații s-au aflat totdeauna într-un raport direct cu importanța locului de producție afectat de grevă pentru societate în ansamblu. În general, această importanță era determinată atît de volumul și calitatea producției afectate cît și de felul pro-

prietarului. Patronul-persoană particulară și patronul-stat au influențat modul de declanșare, de desfășurare și de rezolvare a grevelor.

În perioada 1900—1914, cu excepția cîtorva greve (a factorilor, a muncitoarelor de la Regie), încetarea lucrului se producea în întreprinderile particulare. Conflictul era direct între patronul-proprietar particular și muncitori. În aceste cazuri, intervenția guvernului se producea rareori, la cererea unor patroni cu influență sau cînd grevele atingeau indirect, cum erau cele din porturi, veniturile statului.

Se remarcă totuși faptul că guvernanții români au fost destul de drastici în atitudinea lor față de eventualitatea grevelor în întreprinderile și instituțiile statului, atît în cazul grevelor amintite cît mai ales în timpul grevei muncitorilor de la Șantierul naval din Turnu-Severin din 1906. Cu prilejul acesteia din urmă, Ministerul Lucrărilor Publice *a tipărit* lista cu cei 388 de greviști de la Turnu-Severin, pe care a trimis-o tuturor întreprinderilor din țară, cu ordinul de a refuza încadrarea în muncă a oricăruia dintre ei. Legea împotriva sindicatelor din 1909 a „încununat" această atitudine severă a guvernului. După cum se știe, încă din ultimul an al războiului, în 1918, ceferiștii vor profita de greutățile guvernului și vor înfrînge legea din 1909, iar conflictele cele mai acute se vor produce în întreprinderile statului (C.F.R., Arsenalul armatei, R.M.S.).

Grevele au reprezentat o școală de educație politică, de dezvoltare a solidarității de clasă și a spiritului internaționalist. Puține cazuri se cunosc în istoria grevelor din această perioadă cînd lupta grevistă a muncitorilor să fi fost înfrîntă ca urmare a angajării altor lucrători. Patronii români au încercat uneori să aducă, pentru a înfrînge rezistența greviștilor, lucrători din alte țări (în special din Austro-Ungaria), dar aceștia refuzau să vină cînd auzeau că e vorba despre o manevră patronală de a înfometa pe greviști. În timpul grevelor, nu o dată au avut loc manifestații de umanism, de mare frumusețe morală. În România din această epocă, una dintre cauzele grevelor, apărută destul de frecvent, era solidaritatea cu muncitorii concediați, uneori chiar cu unul.

Cînd spunem că grevele dinainte de primul război mondial au fost o școală, avem în vedere și pe cei mai străluciți „absolvenți" ai acesteia, viitori conducători ai clasei muncitoare din România, făuritorii partidului comunist.

AUREL ROMAN : Referindu-mă tot la epoca antebelică, țin să remarc că grevele din anii 1910—1914 cresc în intensitate pe măsura agravării situației internaționale și a greutăților generate de război. Luptele muncitorilor portuari, ale tipografilor din Brăila, Galați și București sînt conduse de sindicate și sprijinite de P.S.D.R. Revendicările sînt economice și politice, predominînd dorința apărării organizațiilor de clasă proletare. Pentru obținerea victoriei — care de altfel se și realizează prin spor de salarii și recunoașterea organizațiilor sindicale — sînt utilizate forme foarte diverse, agitatorice și propagandistice : articole în presă, chemări la luptă, manifestații de stradă, întruniri, demonstrații, proteste colective puternice în fața tribunalului pentru achitarea celor judecați. Faptul că aceste greve sînt bine conduse, că se bucură de simpatia și ajutorul țării și al proletariatului din afară constituie, lucru în mare parte nou, punctul de plecare al declanșării unor noi greve ale muncitorilor din alte ramuri de producție și localități.

În anii 1914—1916 revendicările economice au fost doar un apendice al marilor deziderate politice — în primul rînd apărarea neutralității României. Este drept că, după dezlănțuirea războiului mondial, condițiile de viață și de trai se înrăutățesc pretutindeni, creînd butoiul cu pulbere al luptelor proletare. Dar în toată țara oamenii muncii sînt decișii să apere în primul rînd pacea, să împiedice intrarea țării în război. Aceste lucruri sînt evidente în marile greve din portul Brăila din 1915 și mai ales în eroica luptă a muncitorilor gălățeni din 1916.

ION IACOȘ : Din analiza mișcării greviste propriu-zise putem desprinde atît trăsături și caracteristici comune mai multor acțiuni greviste, cît și particularități ale fenomenului grevist semnalate de la o etapă la alta a mișcării noastre munci-

toreşti. De pildă, în anii 1910—1914 întîlnim tot mai frecvent un fenomen nou, cu tendinţă de generalizare în mişcare, şi anume însoţirea acţiunilor greviste de ample manifestaţii de stradă. Acestea aveau în vedere nu numai dezideratele concrete ale grevei, ci vizau adesea aspecte politice importante pentru muncitorime. Începutul acestui proces poate fi întîlnit în anii 1905—1908, cînd grevele aveau ca deziderat şi lupta contra corporaţiilor, iar campaniile ample desfăşurate contra acestor organisme reacţionare au imprimat mişcărilor dinamism şi combativitate. În anii 1912—1914 campaniile contra Legii meseriilor, o nouă formulă de reînviere a corporaţiilor ce dăduseră faliment, au ridicat la luptă mii şi mii de muncitori, ceea ce a făcut ca grevele să fie însoţite adesea de manifestaţii şi demonstraţii de stradă.

Asemenea acţiuni au putut fi întîlnite în aproape toate marile greve din Bucureşti, Galaţi, Ploieşti, Brăila, Constanţa, Tulcea etc. Manifestaţia de stradă a celor 20 000 de muncitori bucureşteni din 20 iunie 1912 în semn de solidaritate cu grevele metalurgiştilor şi tăbăcarilor a avut o semnificaţie politică deosebită, grăbind încheierea de contracte colective în favoarea muncitorilor. În articolul *O zi istorică*, ziarul „România muncitoare" scria : „Capitala nu a mai văzut încă o masă mai numeroasă şi mai impozantă de oameni. Se părea că întregul popor e în picioare şi manifestaţiile entuziaste ale zecilor de mii de obijduiţi, ce şi-au părăsit lucrul, ce nu s-au mai gîndit că-şi pierd salariul, sînt un avertisment destul de semnificativ atît pentru patroni, cît şi pentru guvernanţii prezenţi şi viitori". Erau aprecieri dintre cele mai semnificative nu numai asupra rezultatelor şi influenţei grevelor în masa muncitorilor, ci mai ales asupra influenţei clasei muncitoare în viaţa politică a ţării.

În aceeaşi ordine de idei putem menţiona manifestaţiile greviste din Ploieşti, tot din 1912, cele ale ceferiştilor şi setebiştilor din 1914 şi multe altele. Reţine atenţia opiniei publice manifestaţia ceferiştilor de la Atelierele „Griviţa" şi pînă la sala parlamentului, deşi, după cum s-a mai spus aici, prin Legea Orleanu din 1909, feroviarilor le fusese interzis dreptul de organizare şi manifestare politică şi profesională. Era una dintre cele mai de seamă acţiuni de eludare a Legii reacţionare Orleanu. Manifestaţiile de stradă aduceau mişcarea grevistă în faţa opiniei publice, deci cu ecou mult mai larg decît la nivelul fabricii sau atelierului respectiv. Demonstraţiile constituiau un mijloc însemnat de educaţie proletară, de atragere spre organizaţie a noi şi noi lucrători. Ele mai evidenţiau şi un alt aspect important, şi anume prezenţa autorităţilor poliţieneşti şi jandarmereşti, care recurgeau adesea la provocări de pe urma cărora operau arestări în rîndurile conducătorilor greviştilor. Nu în puţine cazuri, lupta pentru eliberarea celor arestaţi constituia un nou prilej de manifestaţie în faţa autorităţilor. Succesul eliberării celor arestaţi se transforma într-o mare demonstraţie de entuziasm şi, totodată, într-un izvor de energii însufleţitoare pentru noi lupte.

V. PETRIŞOR : Anii neutralităţii României pun în faţa cercetătorului o multitudine de probleme. Complexitatea epocii şi-a pus amprenta şi pe desfăşurarea luptelor greviste.

GEORGETA TUDORAN: Într-adevăr, noile împrejurări create de izbucnirea conflagraţiei în Europa solicitau adoptarea unei atitudini noi, îndreptarea activităţii Partidului social-democrat, a întregii muncitorimi pe calea care să corespundă cel mai bine intereselor luptei de clasă, să servească ţelului general al proletariatului. P.S.D. din România a organizat cu hotărîre lupta împotriva războiului, chiar în condiţiile în care majoritatea conducerilor partidelor socialiste din Internaţionala a II-a încălcaseră propriile hotărîri adoptate la diferitele congrese internaţionale în ceea ce priveşte împiedicarea izbucnirii războiului.

Grevele din aceşti ani sînt o dovadă concludentă a afirmaţiei că muncitorimea din ţara noastră a luat poziţie faţă de problemele majore care frămîntau viaţa politică a României, făcîndu-se exponentul intereselor întregului popor. În cei doi ani de neutralitate a ţării s-au desfăşurat un număr de peste 24 de ac-

țiuni greviste în diferite întreprinderi, porturi, ateliere. Grevele organizate cunoșteau o amploare deosebită, ele erau însoțite de adunări și demonstrații de stradă, deseori soldate cu ciocniri cu armata trimisă împotriva muncitorilor de către guvern. Aceste confruntări directe și conștiente cu forța represivă a claselor dominante reflectau gradul de maturizare a clasei muncitoare din țara noastră. Este suficient să menționăm marea demonstrație de stradă din București din 31 mai 1915, precum și demonstrația de stradă din timpul grevei muncitorilor din portul Brăila din august 1915, care au fost însoțite de ciocniri cu armata, de rănirea și arestarea unor fruntași socialiști, de procese și condamnări.

În modul lor de organizare nu au intervenit schimbări, dar ceea ce le deosebește de luptele greviste din anii precedenți este intensitatea cu care s-au desfășurat, precum și caracterul revendicărilor formulate, acestea decurgînd din împrejurările noi care se creaseră în urma izbucnirii războiului. De-a lungul întregii evoluții a mișcării greviste din țara noastră, ca și din întreaga lume, au existat revendicări care decurgeau din situația obiectivă a muncitorimii de clasă exploatată. Muncitorii au luptat întotdeauna pentru mărirea salariilor, reducerea orelor de lucru pe zi, precum și pentru alte revendicări specifice situației în care s-a desfășurat greva. Dar nu vom întîlni la noi greve care să nu reflecte momentul politic general al țării, precum și linia tactică adoptată de partidul clasei muncitoare. Este și cazul grevelor din anii 1914—1916.

Paralel cu mărirea salariilor, reducerea zilei de muncă, muncitorii formulau revendicări ca : indemnizații de chirie, plata orelor suplimentare ș.a., cerințe care izvorau din agravarea situației materiale a muncitorilor determinată de război. Pe lîngă acestea, pe memoriile pe care muncitorii le înaintau patronilor în timpul grevelor mai figurau cereri care se refereau fie la reprimirea la lucru a unui muncitor concediat pe nedrept, fie la înlăturarea unui meșter care nu avea o comportare decentă față de muncitori, fie la înlăturarea vătafilor, cum era cazul grevelor din porturi. Dar ceea ce a acordat grevelor o semnificație politică majoră în acești ani este faptul că toate, indiferent în ce oraș s-au declanșat, s-au desfășurat sub lozincile condamnării războiului imperialist și păstrării neutralității României. Aceste chemări, adoptate de muncitorii din întreaga țară, reflectau nu numai gradul maturizării politice a clasei muncitoare, ci și adeziunea acesteia la linia politică adoptată de P.S.D.R.

Printre acțiunile greviste mai importante menționăm greva tramvaiștilor din București din anul 1914, cu care s-au solidarizat și cei din Galați și Brăila, a metalurgiștilor de la „Veigel" (1915) și „Haug" (1916) din București și altele. Specific pentru hotărîrea și combativitatea muncitorilor din acești ani este faptul că, la începutul anului 1916, au declarat grevă muncitorii ceferiști din București, în ciuda legii Orleanu în vigoare, care interzicea muncitorilor din întreprinderile statului atît organizarea în sindicate cît și declararea de greve.

Puternice bătălii de clasă din acești ani s-au desfășurat în porturi, mai ales în Galați și Brăila. Aceasta își găsește explicația atît în faptul că muncitorii portuari, foarte numeroși și în general bine organizați prin specificul muncii lor, erau combativi, hotărîți și convinși de forța lor, cît și în faptul că reducerea activității comerciale a porturilor, ca o consecință a închiderii strîmtorilor Mării Negre în urma izbucnirii războiului i-a afectat în mod deosebit. Găseau tot mai puțin de lucru și erau tot mai prost plătiți. În acești ani întîlnim greve în porturi la care participă mii de muncitori, greve care au culminat cu cea din 13 iunie 1916 de la Galați. Menționăm că la greva generală organizată în București la 16 iunie 1916 în semn de solidaritate cu lupta muncitorilor de la Galați au participat 20 000 de persoane, iar la demonstrația de protest organizată la Galați împotriva asasinării celor 9 muncitori la 13 iunie, au participat peste 10 000 de muncitori și cetățeni, deși era zi de lucru. Sînt cifre impresionante pentru vremea aceea.

GHEORGHE UNC : După război, realmente este vorba de o altă etapă inclusă în mișcarea grevistă, determinată de multiple cauze. Luptele muncitorimii române

din anii 1918—1920 au fost generate de profunde cauze economice și social-politice, izvorîte din condițiile concrete ale României din acel timp. „Muncitorii pretind — consemna programul Partidului Socialist din România din mai 1919 — ca după război lumea socială să nu li se mai înfățișeze asemănătoare celei din ajun... Spiritul politic trebuie înnoit pînă în adîncurile sale. Mersul reformelor trebuie să se iuțească". Totodată, clasa muncitoare milita pentru grabnice și adînci transformări social-politice, inclusiv pentru o legislație modernă muncitorească, reforme reclamate de mersul înainte al României și imperios cerute de întregul popor român.

Avîntul mișcării muncitorești din România primilor ani postbelici avea loc în condițiile creșterii mișcării revoluționare pe plan internațional. În Rusia, puterea sovietică, instaurată în urma Revoluției din Octombrie, se consolida, dînd lovituri serioase contrarevoluției interne și intervenției imperialiste. În noiembrie 1918 izbucnesc revoluții burghezo-democratice în Germania, Ungaria, Cehoslovacia, Austria etc. În toamna anului 1918 Bulgaria este cuprinsă de răscoale. În Ungaria, în martie 1919, revoluția burghezo-democratică s-a transformat în revoluție socialistă, care a dus la instaurarea, pentru scurt timp, a dictaturii proletariatului. În 1919, în diferite orașe și provincii din Germania s-a exercitat vremelnic puterea clasei muncitoare.

În acești ani lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea democratică a marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune a luat o amploare nemaicunoscută. În fruntea marilor acțiuni populare din anii avîntului revoluționar s-a situat clasa muncitoare, a cărei combativitate a uimit pe contemporani. Relatînd despre starea de spirit a clasei muncitoare din acel timp, un autor burghez constata : „Niciodată conștiința de clasă n-a fost mai vie în muncitorimea noastră și combativitatea ei mai mare".

Procesul vast de reorganizare a mișcării muncitorești avea loc în condițiile unui val furtunos al luptelor populare, în frunte cu proletariatul. Lupta de clasă a proletariatului, ridicată pe o treaptă superioară, și-a găsit expresia în trecerea mișcării muncitorești de la acțiuni și revendicări mai mult sau mai puțin limitate și parțiale la revendicări și lupte de anvergură, la greve generale pe ramuri industriale, pe orașe, pe regiuni, pînă la greva generală din octombrie 1920, care a cuprins în vîltoarea sa întregul proletariat român. Toate acestea demonstrau că muncitorimea refuza să mai trăiască ca înainte, în stare de mizerie și ignoranță, că-și reclama imperios locul care i se cuvenea în societatea românească postbelică.

În anii postbelici, clasele exploatatoare din România nu au renunțat la nici o parte din privilegiile lor, aruncînd toate greutățile refacerii țării pe umerii maselor populare, ceea ce a agravat la maximum contradicția fundamentală dintre muncă și capital. Dacă înainte de război o grevă într-o întreprindere sau alta se încheia de obicei odată cu majorarea salariului revendicat, în primii ani postbelici ele reizbucneau, deoarece sporul de salariu cucerit era curînd anulat de creșterea continuă a prețurilor la bunurile de larg consum.

Pornind de la aceste considerente, viața i-a îndemnat pe muncitori să revendice în acești ani recunoașterea consiliilor muncitorești create în marile întreprinderi ale statului și în cele particulare. Printre alte atribute, acestora li se conferea și dreptul de control asupra prețurilor. Acest control se impunea, în condițiile respective, pentru a împiedica pe capitaliști de a-și scoate din scumpirea produselor, indirect de la lucrătorii consumatori, plusul de salariu smuls prin grevă.

Prin dezlănțuirea procesului grevist din anii 1918—1920, clasa muncitoare a reușit să-și îmbunătățească condițiile de muncă și de trai. În același timp, acțiunile greviste au avut și o adîncă semnificație politică, constituind o armă foarte puternică de propagandă directă pentru dezvoltarea conștiinței de clasă și atra-

gerea în sindicate a maselor muncitoreşti neorganizate, o şcoală vie pentru zeci de mii de oameni ai muncii din cele mai diferite categorii şi pături sociale.

Forţa grevelor muncitoreşti şi creşterea continuă a conştiinţei de clasă a oamenilor muncii s-au reflectat în acţiuni de solidaritate ale celor ce muncesc, de ajutorare reciprocă prin greve de susţinere sau de simpatie. Lupta susţinută a muncitorimii a constituit un îndemn pentru masele de funcţionari, intelectuali, meseriaşi, mici burghezi şi pentru o parte din ţărănime, fiecare în parte interesată în satisfacerea propriilor revendicări. Grevele au fost însoţite de numeroase şi viguroase adunări populare şi demonstraţii pentru drepturi şi libertăţi democratice, pentru progres social.

V. SMÂRCEA : Ştiu că sînteţi în posesia unor fapte documentare privind mişcarea muncitorească între 1918 şi 1920 şi că aveţi unele concluzii referitoare la mişcarea grevistă în această epocă, inclusiv o periodizare.

GHEORGHE UNC : Fenomenul grevist din anii avîntului revoluţionar, ţinînd seama de conţinutul şi amploarea sa, poate fi analizat, după părerea noastră, avînd la bază următoarea împărţire : 1. sfîrşitul anului 1918 ; 2. februarie 1919—februarie 1920 ; 3. martie-septembrie 1920 ; 4. greva generală din octombrie 1920.

Mişcarea grevistă de la sfîrşitul anului 1918 este marcată de puternicele acţiuni greviste din capitala ţării, ceea ce demonstra că muncitorimea din Bucureşti, cu o veche tradiţie revoluţionară, s-a situat şi în anii postbelici în fruntea marilor bătălii de clasă, influenţînd şi impulsionînd lupta oamenilor muncii de pe întregul cuprins al României. La sfîrşitul lunii noiembrie şi în prima decadă a lunii decembrie 1918, Capitala a fost străbătută de un val de greve care a cuprins treptat pe ceferişti, pe metalurgiştii de la „Vulcan", „Lemaître", „Haug", „Chiriac", pe lucrătorii de la R.M.S. şi S.T.B., pe tîmplari, tipografi etc. Viguroase mişcări greviste au avut loc la sfîrşitul anului 1918 la Ploieşti şi în celelalte centre din Valea Prahovei, precum şi în Valea Jiului. Mai mult ca oricînd în trecut, grevele erau însoţite de numeroase demonstraţii de stradă.

Analizînd cauzele grevelor de la sfîrşitul anului 1918, putem constata că ele au fost provocate de situaţia materială grea a oamenilor muncii. Cea mai mare parte a revendicărilor erau de ordin economic : majorarea salariilor, plata orelor suplimentare, acordarea diferitelor alocaţii, în special sporuri de scumpete. În afara cererilor economice, greviştii formulau revendicări politice, ca ziua de muncă de 8 ore, recunoaşterea delegaţiilor şi consiliilor muncitoreşti, desfiinţarea cenzurii şi a stării de asediu, apărarea şi cucerirea de drepturi democratice. Una dintre revendicările politice esenţiale formulate în acest timp au constituit-o abolirea monarhiei şi instituirea republicii.

O caracteristică a acţiunilor muncitoreşti de la sfîrşitul anului 1918 a constat în durata scurtă în timp, datorită faptului că, în faţa succesiunii ridicărilor greviste, în atmosfera revoluţionară a timpului, patronii, sfătuiţi de organele de stat, au fost nevoiţi să recunoască o seamă de revendicări ale muncitorilor, în speţă cele de natură economică. Treptat însă, pe măsură ce autorităţile statului se consolidau, ele au început să se pregătească pentru contraofensivă împotriva clasei muncitoare. Aceasta s-a văzut şi din refuzul patronilor şi statului de a satisface revendicările drepte ale tipografilor, intraţi în grevă la începutul lunii decembrie 1918. Pentru a înfrînge rezistenţa patronală, conducerea mişcării socialiste şi sindicale a recurs la solidarizarea întregii muncitorimi din Capitală cu lupta tipografilor. Astfel a luat naştere prima grevă generală postbelică pe scara unui întreg oraş.

Deşi acţiunea din 13 decembrie 1918 s-a născut în mod particular din suferinţele breslei tipografilor, greva generală a muncitorimii din Capitală, prin lozincile sale de luptă, a întruchipat interese comune muncitorimii întregii ţări : desfiinţarea cenzurii şi a stării de asediu, pămînt ţăranilor, libertate şi drepturi democratice. Luptele din 13 decembrie 1918 din Bucureşti, desfăşurate după numeroase greve, mitinguri şi manifestaţii în timpul cărora masele au ajuns nu o

dată să stăpînească strada, au evidențiat intensificarea și caracterul organizat al luptei proletariatului, hotărîrea sa de a-și cuceri, pe cale revoluționară, drepturile și libertățile.

Prin reprimarea brutală a acestor acțiuni a fost frînat un val al avîntului revoluționar. La începutul anului 1919 a urmat o scurtă perioadă de acalmie, care s-a caracterizat printr-un proces de strîngere a elementelor unui nou val de lupte revoluționare, mai amplu, însoțit de o creștere sub aspectul maturității mișcării, al adîncirii caracterului ei politic. În acest răstimp, în fața clasei muncitoare au stat, în afară de vechile deziderate, o serie de revendicări noi, deosebit de importante pentru succesul luptei sale, cum au fost : suprimarea măsurilor represive ale guvernului liberal, eliberarea militanților socialiști arestați la 13 decembrie, reapariția presei socialiste, redeschiderea sediilor muncitorești.

La începutul lunii februarie 1919, valul luptelor populare a început din nou să crească furtunos. Semnalul l-au constituit acțiunile de protest ce au avut loc cu prilejul înmormîntării lui I. C. Frimu, decedat în noaptea de 6—7 februarie de pe urma bolii contractate în închisoare, acțiuni care au răscolit țara întreagă. În februarie 1919 sînt impuse reapariția ziarului „Socialismul", redeschiderea sălilor muncitorești din București și din alte localități, eliberarea militanților participanți la evenimentele din 13 decembrie 1918. Aceasta a dat un puternic impuls mișcării muncitorești. Astfel, în lunile martie-mai 1919, la București, metalurgiștii de la „Vulcan", muncitoarele de la Pirotehnie, tipografii de la „Îndreptarea" și „Epoca" ș.a. au declarat grevă pentru mărirea salariilor în raport cu scumpetea. Au loc greve ale muncitorilor de la căile ferate din Iași, Cluj, Brașov, Petroșani, Tîrgu-Mureș, Arad etc. S-au semnalat greve la Galați, Brăila, Buzău, Turnu-Severin.

Înmănuncherea forțelor socialiste pe scară națională, prin Conferința Partidului socialist din 25—26 mai 1919, a avut o influență pozitivă asupra intensificării valului luptelor revoluționare. Urmărind diagrama mișcărilor greviste începînd cu luna mai 1919 și terminînd cu luna februarie 1920, se constată că, spre deosebire de sfîrșitul anului 1918, cînd mișcarea grevistă era concentrată cu precădere la București, de data aceasta ea s-a extins pe tot cuprinsul României. Spre deosebire de trecut, masele de muncitori participante la acțiunile greviste erau mult mai numeroase și mai combative, în frunte fiind metalurgiștii, ceferiștii, petroliștii și minerii.

Obiectivele grevelor erau atît de natură economică cît și politică : mărirea salariilor, ziua de lucru de 8 ore, recunoașterea consiliilor muncitorești și a sindicatelor, recunoașterea libertății de întrunire a muncitorilor ș.a. Toate aceste revendicări revin mereu în grevele din 1919—1920, pentru că ele nu erau cucerite dintr-o dată în toate locurile și pentru că, acolo unde patronii și autoritățile le recunoșteau la un moment dat, peste cîtva timp încercau din nou să le suprime. Cît despre revendicarea măririi salariilor, ea revenea mereu din cauza creșterii neîncetate a prețurilor. Cauzele grevelor erau identice cu cele de la sfîrșitul anului 1918, deoarece patronii și autoritățile statului sperau că, înăbușind cu forța orice manifestare grevistă, vor înăbuși și pricinile adînci ale acestora.

Dacă înainte predominau grevele singulare ale muncitorilor dintr-o întreprindere sau alta, de data aceasta un loc important l-au avut grevele generale sau parțiale pe întreprinderi, ramuri de producție și chiar pe orașe, ceea ce a imprimat mișcării greviste un caracter de masă. Grevele dintr-o ramură de producție erau susținute imediat de muncitorii din alte orașe și întreprinderi din țară prin greve de simpatie și prin sprijinirea materială a luptătorilor, manifestare evidentă a creșterii impetuoase a conștiinței de clasă muncitorești.

În această perioadă s-au conturat și unele greve generale pe orașe, prolog al grevelor din anul viitor. În frunte s-a situat muncitorimea din Capitală, care în lunile iulie-august 1919 a părăsit aproape în totalitatea ei lucrul, manifestînd pentru revendicări economice și general-politice. În prima decadă a lunii iulie se

aflau în grevă muncitorii metalurgiști de la „Vulcan", „Wolf", „Haug", „Lemaître", „Chiriac", „Budik", lucrătorii de la Atelierele C.F.R., Arsenalul armatei, R.M.S., S.T.B., Pirotehnie, tăbăcarii, lemnarii, morarii etc. În perioada 15 iunie—29 iunie 1919, la Iași a intrat în grevă aproape întreaga muncitorime a orașului. La fel la Piatra Neamț, Galați și Brăila, Turnu-Severin. Acțiunile greviste ale principalelor detașamente ale proletariatului din ramurile de bază ale industriei au unit și au ridicat la luptă și pe muncitorii din întreprinderile mai mici, izolate, dintr-o localitate sau alta.

Paralel cu viguroasa luptă a clasei muncitoare pentru îmbunătățirea condițiilor economice și social-politice, în cursul anului 1919 s-au înregistrat trei mari acțiuni greviste politice de masă : greva politică din 21 iulie 1919, de solidaritate cu Rusia sovietică și cu revoluția proletară din Ungaria — manifestare a sprijinului activ al muncitorimii române față de lupta proletariatului internațional —, greva politică din 3 noiembrie, de protest împotriva alegerilor parlamentare arbitrare, și greva din 26 decembrie, de solidaritate cu luptele din 13 decembrie 1918 (stil vechi). Ele au demonstrat cu pregnanță că clasa muncitoare milita nu numai pentru revendicările sale proprii, ci și pentru interesele întregului popor român, pentru progres social, pentru o Românie democratică și prosperă.

Acțiunile muncitorești din anul 1919 s-au caracterizat printr-o durată și combativitate fără precedent în trecutul de luptă al clasei muncitoare din România. De pildă, greva generală a petroliștilor s-a prelungit pe o perioadă de aproape două luni ; aceeași durată au avut-o și acțiunile metalurgiștilor din Capitală ; luptele ceferiștilor din vara anului 1919 numai după aproape trei săptămîni au reușit să fie înăbușite. Grevele docherilor din porturile Brăila și Galați s-au întins trei săptămîni. Amplele acțiuni muncitorești au cuprins și răscolit zeci și sute de mii de muncitori de pe întreg cuprinsul țării. Semnificativ în acest sens este faptul că, numai la București, la grevele generale pe țară din 3 noiembrie și 26 decembrie 1919 au participat aproape 100 000 de muncitori. La grevele pe ramuri, ale ceferiștilor și petroliștilor, din vara anului 1919 au luat parte circa 50 000 de muncitori. Aceste greve, atît prin durată și numărul participanților cît și prin dîrzenia manifestată în încleștarea de clasă cu burghezia, au constituit o școală politică vie pentru zeci și sute de mii de oameni ai muncii din cele mai diferite pături sociale ; le-au întărit încrederea în forțele proprii, i-au călit și i-au făcut să cîștige experiență pentru viitoarele lupte de clasă împotriva asupritorilor.

Valul luptelor greviste a avut un deosebit ecou în rîndurile opiniei publice a societății românești din acel timp. El a constituit o pildă și un stimulent pentru alte categorii de salariați (de pildă, funcționari), pentru acțiunile țărănești.

Datorită bătăliilor de clasă din anii 1918—1920, muncitorimea a obținut introducerea zilei de muncă de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, recunoașterea organizațiilor ei. În ianuarie 1920 guvernul desființează starea de asediu și cenzura în București și în alte orașe, decretează retragerea gărzilor militare din întreprinderi ; s-a creat un departament al muncii, transformat mai tîrziu în Ministerul Muncii .

Clasele conducătoare, care își vedeau știrbite privilegiile, au hotărît să treacă la contraofensivă împotriva mișcării muncitorești, pentru a înăbuși avîntul revoluționar și pentru a răpi maselor muncitoare cuceririle obținute. În acest scop, la 13 martie 1920 a fost adus la cîrma țării guvernul prezidat de generalul Averescu, în locul guvernului de coaliție Vaida. Cabinetul Averescu și-a inaugurat guvernarea prin măsuri de stăvilire a mișcării muncitorești, de lichidare sau de îngrădire a grevelor și întrunirilor, de desființare a consiliilor muncitorești, de reintroducere a gărzilor militare în fabrici, de înăsprire a stării de asediu. La 20 martie, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, s-a luat hotărîrea, care avea putere de lege, de a se limita dreptul muncitorilor la grevă. În virtutea acestei măsuri, pe lîngă Ministerul Industriei și Comerțului a fost constituită o comisie

de arbitraj, care urma „să concilieze", adică să hotărască, pentru fiecare conflict colectiv de muncă în parte. Măsurile privind înființarea comisiilor de arbitraj au constituit germenul legii prin care greva era interzisă într-o serie de întreprinderi, lege intitulată „Pentru reglementarea conflictelor colective de muncă", adoptată de parlament la 11 august 1920 și sancționată de rege la 5 septembrie același an.

Organele conducătoare ale mișcării muncitorești nu s-au lăsat însă surprinse de politica administrației averescane. Ele au răspuns la ofensiva claselor exploatatoare printr-o hotărîtă contraofensivă pentru apărarea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice. Începînd de la jumătatea lunii martie și pînă în prima decadă a lunii octombrie 1920, mișcarea grevistă în România a atins un punct foarte înalt. La fel ca în perioada anterioară, pe primul plan al luptei maselor s-au situat detașamentele cele mai puternice ale clasei muncitoare din România : ceferiștii, metalurgiștii, minerii, petroliștii. Capitala a fost din nou arena celor mai mari acțiuni ale muncitorimii, dînd tonul întregii lupte revoluționare, care se intensifica zi de zi.

Trăsătura distinctivă a mișcării greviste din perioada analizată o constituie împletirea cu mai multă forță a unor numeroase greve pe întreprinderi cu greve generale pe ramuri de producție, pe orașe, pe regiuni. Mai mult decît în anul 1919, s-a înregistrat un proces de generalizare a mișcării greviste la scară națională. Luptele greviste erau împletite cu mari demonstrații, mitinguri, manifestații de stradă ce au imprimat luptei proletariatului o forță deosebit de combativă.

Majoritatea grevelor desfășurate în această perioadă aveau o durată mult mai lungă ca în trecut. De pildă, greva metalurgiștilor din Capitală s-a prelungit timp de șase luni, fiind una dintre cele mai lungi greve din istoria mișcării muncitorești din România. Greva generală a muncitorilor ceferiști s-a prelungit pe o perioadă de aproape două luni. Greva de la „Steaua română" din Cîmpina a durat peste o lună și jumătate.

Pînă în vara anului 1920, pe primul plan al obiectivelor de luptă ale muncitorilor s-au situat revendicările economice. În a doua jumătate a anului 1920, raportul dintre revendicările economice și politice se schimbă brusc în favoarea celor din urmă. Aceasta în special după 11 august, cînd a fost trecută prin parlament Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă (numită de muncitori „legea scelerată Trancu-Iași"), lege care anula dreptul la grevă al salariaților din întreprinderile așa-numite „de interes public" și limita dreptul de grevă în întreprinderile particulare.

Din acest moment muncitorimea din întreaga țară este în clocot. Peste tot se declanșează greve demonstrative, însoțite de uriașe demonstrații de stradă. În pofida legii scelerate, la 11 august au declarat grevă generală demonstrativă de două ore muncitorii de la C.F.R., de la Arsenal, de la întreprinderile metalurgice, de la Pirotehnie ș.a. Peste 30 000 de manifestanți au ieșit pe străzile orașului, cerînd, în fața parlamentului, cu insistență, anularea legii. Asemenea manifestații de stradă au avut loc și la Iași, Ploiești, Cluj, Galați, Brăila, Timișoara, Turnu-Severin, Pașcani, Constanța, Sibiu ș.a.

În etapa martie-iulie 1920, mișcarea grevistă s-a desfășurat cu precădere la București și în celelalte centre din vechea Românie. În vara anului 1920, în special în august-septembrie, ea s-a extins cu o deosebită forță și în Transilvania.

Muncitorii, văzînd că nici grevele locale, deși multe la număr, nici grevele pe întreprinderi și ramuri de producție nu au dus la obținerea revendicărilor formulate, au înțeles tot mai mult că este necesar să se treacă la o formă superioară a luptei greviste, la greva generală pe scară națională.

Dacă la sfîrșitul anului 1918 și în cursul anului 1919 ideea grevei generale a fost ridicată în mod sporadic în mișcarea muncitorească, în vara anului 1920 ea este tot mai mult dezbătută la întrunirile muncitorești.

Greva generală a fost precedată de grevele generale pe orașe și regiuni. În ultima săptămînă a lunii august 1920 se desfășoară o grevă generală în regiunea Banat. Ea a cuprins pe toți muncitorii din localitățile Timișoara, Arad, Lugoj, Reșița, Anina ș.a. O grevă generală demonstrativă a cuprins întreaga Transilvanie în ziua de 1 septembrie 1920, cu care s-au solidarizat muncitorii de pe tot cuprinsul țării. La mitingul de solidaritate al muncitorilor din București, vorbitorii au cerut proclamarea grevei generale pe întreg teritoriul țării. Astfel, în toamna anului 1920, toate acțiunile greviste din România convergeau spre greva generală.

Grevele din noiembrie 1918—septembrie 1920 au avut o semnificație deosebită. Ele au fost prologul grevei generale pe țară din octombrie 1920, care a cuprins pentru prima oară întregul proletariat român în lupta împotriva claselor exploatatoare și a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc.

AUREL ROMAN : Greva generală din octombrie 1920 constituie momentul de vîrf al luptei greviste din anii avîntului revoluționar, cea mai puternică bătălie de clasă a proletariatului din România pînă la această dată. Ea a reprezentat riposta unanimității proletariatului împotriva contraofensivei reacțiunii, dovada clară a creșterii și maturizării conștiinței de clasă a proletariatului.

Luptele revoluționare desfășurate în perioada avîntului revoluționar, care au culminat cu greva generală din 1920, au scos în evidență necesitatea creării unui partid revoluționar capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice. În focul marilor acțiuni greviste, al puternicelor demonstrații, manifestații și mitinguri, masele și-au cucerit propriile lor revendicări și au influențat profund, rapid și radical însăși mișcarea muncitorească. Dialectica dezvoltării evenimentelor din acești doi ani ne arată pe viu strînsa interdependență dintre luptele revoluționare și mișcarea muncitorească. Creșterea avîntului revoluționar se exprimă prin greve puternice de masă cu adînc caracter politic. Ele nu puteau însă să se extindă fără un conducător revoluționar. Așa se explică radicalizarea Partidului socialist, clarificarea politică și ideologică a membrilor săi, hotărîrea de a rupe cu reformismul Internaționalei a II-a, întărirea grupărilor comuniste, elaborarea „Declarațiilor de principii" din decembrie 1918 și mai 1919, apariția presei revoluționare, în frunte cu „Lupta de clasă", pronunțarea marii majorități a membrilor Partidului socialist pentru transformarea acestuia în partid comunist și deci pentru adoptarea unei linii consecvent revoluționare. Pe măsura creșterii influenței ideologice a forțelor ce militau pentru făurirea partidului comunist, luptele revoluționare se extind, cresc în profunzime, impun revizuirea concepțiilor ideologice, schimbă mentalitatea membrilor Partidului socialist și opinia generală a maselor, dînd un nou impuls avîntului revoluționar. Astfel, greva generală poate cuprinde, pentru prima oară în țara noastră, întregul proletariat român în lupta directă împotriva claselor exploatatoare. Prolog al revoluției, greva generală a fost un veritabil punct maxim al evenimentelor postbelice, o înfruntare pe viață și pe moarte între exploatați și exploatatori, un adevărat „cine pe cine". De aceea, combativitatea revoluționară, amploarea sa fără precedent au înscris greva generală din octombrie 1920 ca cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România, care a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc. La rîndul ei, desfășurarea grevei generale a evidențiat necesitatea creării partidului de tip nou ca o condiție obligatorie a victoriei forțelor revoluționare.

C. BĂRBULESCU : În acest sens trebuie subliniat cu tărie că semnificația și, în același timp, consecința istorică a bătăliilor revoluționare din anii 1918—1920 au fost crearea Partidului Comunist Român. Grevele din acei ani, culminînd cu greva generală, au demonstrat că la vremuri noi sînt necesari oameni noi, că concepția ideologică și tactica reformistă sînt depășite de viață. Reformiștii, în acei ani, se aflau nu în fruntea maselor, ci în coada lor. În focul acestor lupte au apărut și s-au călit cadre noi, consecvent revoluționare, capabile să conducă viitoarele lupte proletare.

Congresul internațional de științe istorice

Între 16 și 23 august a.c. s-au desfășurat la Moscova lucrările celui de-al XIII-lea Congres mondial de științe istorice *. Congresul a constituit un adevărat forum științific internațional, reunind peste 3 000 de specialiști în știința istorică, veniți din 60 de țări.

La baza lucrărilor congresului a stat o tematică largă, cu un conținut științific, cuprinzînd probleme de mare interes pentru istoricii de diferite specialități.

Desfășurîndu-se în anul în care s-a sărbătorit centenarul nașterii lui V. I. Lenin, congresul a fost deschis cu raportul acad. E. M. Jukov: **Lenin și istoria.**

În timpul congresului a fost organizat, de asemenea, un simpozion: **Lenin și știința istorică,** la care prof. N. Pospelov a prezentat un raport cuprinzător.

Lucrările congresului s-au desfășurat în ședințe plenare, în cadrul cărora au fost dezbătute marile teme ce prezentau interes pentru istoricii de diferite specialități. În secții și comisii s-au discutat rapoarte și comunicări privitoare la toate perioadele istoriei universale — antichitate, evul mediu, epoca modernă, epoca contemporană, la diferite aspecte ale științei istorice și la disciplinele auxiliare ale istoriei.

Lucrările congresului au reflectat tendințele noi în cercetarea istorică, precum și eforturile care se fac în găsirea modalităților celor mai corespunzătoare pentru generalizarea rezultatelor obținute în diferitele ramuri ale investigației istorice.

Dezbaterile la **marile teme** au început prin intervențiile experților, iar în secții și comisii a funcționat principiul discuției libere.

În cadrul **marilor teme** dezbătute la congres o atenție specială s-a acordat problemelor de **metodologie**: raportul dintre istorie și celelalte științe sociale; metodologia cercetării istorice; legăturile științei istorice cu știința economică, cu sociologia; folosirea mașinii în prelucrarea informației istorice etc. Astfel, în cadrul temei mari **Istoricul și științele sociale** au fost prezentate 14 rapoarte.

Un loc important la congres s-a acordat **istoriei continentelor,** unde în cadrul temei mari **Naționalismul și lupta de clasă în procesul de modernizare în Asia și Africa** s-au purtat largi discuții în jurul celor 11 rapoarte despre America Latină, Asia și Africa.

Problematica marilor teme a fost întregită și tratată în rapoartele ținute în secții și axate pe perioadele istoriei universale: antichitatea, evul mediu, epoca modernă și epoca contemporană.

ISTORIA ANTICĂ. În cadrul secției de antichitate, prezidată de istoricul român Emil Condurachi, s-au dezbătut în jurul temei mari **Problema echilibrului politic al lumii mediteraneene** mai multe rapoarte susținute de istorici din această zonă mai ales, precum și din Uniunea Sovietică.

În cadrul acestei secții, unde prof. Em. Condurachi a prezidat una dintre ședințe, delegații români au avut o participare activă. I. Nestor a prezentat raportul **Sfîrșitul lumii antice și „barbarii".** Emil Condurachi și Gh. Ștefan au tratat **Romanitatea orientală.** De asemenea, în intervențiile lor, D. Berciu, N. Gostar, Bucur Mitrea, Kurt Horedt, Petrescu Dîmboviță au tratat problema

* Congresele precedente s-au ținut la: I — Paris, 1900; II — Roma, 1903; III — Berlin, 1908; IV — Londra, 1913; V — Bruxelles, 1923; VI — Oslo, 1928; VII — Varșovia, 1933; VIII — Zürich, 1938; IX — Paris, 1950; X — Roma, 1955; XI — Stockholm, 1960; XII — Viena, 1965.

prezenței romanilor în spațiul carpato-dunărean, a etnogenezei poporului român etc.

ISTORIA EVULUI MEDIU. La această secție, unde acad. A. Oțetea a prezidat una din ședințe, s-au dezbătut numeroase rapoarte în cadrul temei mari: **Feudalismul ca moment istoric, ca mișcare socială, ca mod de producție.**

În secția **evul mediu,** Șt. Ștefănescu, Șt. Pascu, Eugen Stănescu, Paul Cernovodeanu au abordat problema genezei feudalismului în nordul Dunării și a formării statelor feudale românești. De asemenea, Radu Manolescu a luat cuvîntul la raportul **Săracii și societatea feudală,** prezentat de M. Mollat — Franța.

ISTORIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ. În cadrul secțiilor de istorie modernă și contemporană, în legătură cu cele două mari teme: **Problemele Europei secolului al XVII-lea** și **Lumea între cele două războaie mondiale,** a fost dezbătută o problematică deosebit de importantă.

La secțiile de istorie modernă și contemporană, cele mai largi dezbateri s-au purtat în jurul temelor: **Bilanțul lumii în 1917—1918** (E. Diehl — R.D.G.); **Mișcarea socialistă în Europa după 1914** (L. Valiani — Italia); **Problemele securității colective între cele două războaie mondiale** (I. Oprea și E. Campus); **Fascismul și fascismele în Europa orientală** (M. Lasko — Ungaria).

Raportul prezentat de I. Oprea și E. Campus, punînd în dezbatere probleme de mare actualitate, a determinat discuții ample, în marea lor majoritate pozitive, aprecieri pozitive, critici și răspunsuri la critici.

În cadrul dezbaterilor pe marginea rapoartelor prezentate la secțiile de istorie modernă și contemporană, în special pe marginea raportului **Bilanțul lumii în 1917—1918,** au luat cuvîntul numeroși delegați români. Astfel, Miron Constantinescu și Augustin Deac au prezentat problematica desăvîrșirii statului național unitar român.

La acest raport au mai luat cuvîntul N. Petreanu și Al. Porțeanu.

Raportul lui J. Gierowski-Polonia: **Europa centrală în secolul XVII și principalele sale tendințe politice** a prilejuit intervențiile lui Eugen Stănescu și Paul Cernovodeanu, care au abordat probleme legate de momentul unirii vremelnice a țărilor române sub Mihai Viteazul, iar Șt. Ștefănescu a tratat problema formării conștiinței naționale la români în cadrul Comisiei internaționale de studii slave. Istoricii români C. Gölner și L. Demény au luat cuvîntul în cadrul discuțiilor purtate în jurul problemei privind existența sau nonexistența unor crize economice și politice și a unor revoluții sociale și politice în Europa în secolul al XVII-lea. Dan Berindei și M. Corivan au dezbătut problema Unirii Principatelor din 1859 și a formării statului național român, iar C. Antip, în intervenția sa, a vorbit despre **Națiunea și rolul ei în secolele XIX—XX.** Acad. Miron Constantinescu, în intervenția sa, a tratat problema luptei poporului român, sub conducerea P.C.R., pentru înfăptuirea insurecției armate din august 1944. În cadrul secțiilor de istorie modernă și contemporană au mai luat cuvîntul D. Lăzărescu, C. Gölner, N. Fotino, N. Ivanciu, Rădulescu-Zoner, L. Demény, M. Corivan, Gh. Zaharia.

Luînd cuvîntul pe marginea raportului **Problemele securității colective între cele două războaie mondiale,** Gh. Zaharia s-a ocupat de unele aspecte contradictorii ale corelației dintre politica internă și cea externă din România între cele două războaie mondiale.

O mare parte a lucrărilor congresului s-au desfășurat în cadrul organismelor internaționale afiliate și în comisiile interne ale Comitetului internațional al științelor istorice: Comisia internațională de istoria mișcărilor sociale și a structurilor sociale; Comitetul internațional de istoria celui de-al doilea război mondial; Comisia internațională de istorie militară compa-

rată ; Comisia internațională de istorie maritimă ; Comitetul internațional de științe onomastice ; Comisia internațională de studii slave ; Comisia internațională pentru istoria orașelor ; Comisia internațională de demografie istorică ; Comisia revoluției franceze ; Comisia de istoria pădurilor ; Comisia de numismatică ; Comisia internațională de istoria presei ; Comisia internațională pentru istoria adunărilor de state ; Comisia internațională pentru istoria universităților ; Comisia de bibliografie ; Comisia de iconografie ; Asociația internațională de studii bizantine ; Asociația internațională de studii sud-est europene ; Asociația internațională de istoria dreptului și instituțiilor ; Asociația internațională de istorie economică și alte organisme.

În cadrul acestor organisme s-au purtat dezbateri largi științifice în legătură cu problemele importante abordate, ca, de exemplu : **Orașul și rolul său în formarea conștiinței naționale ; Dezvoltarea autonomiei urbane în Europa medievală ; Formele de proprietate în sistemul feudal și originile capitalismului ; Aspectele sociale de istorie a universităților** și altele.

Dezbateri vii s-au purtat îndeosebi în cadrul Comisiei internaționale de istorie a mișcărilor sociale și a structurilor sociale, în jurul temei : **Mișcările țărănești și problemele agrare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pînă în zilele noastre,** precum și în cadrul Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial în jurul temei **Masele muncitoare în timpul celui de-al doilea război mondial.** La dezbaterile pe marginea temei **Mișcările țărănești și problemele agrare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pînă în zilele noastre** a participat Damian Hurezeanu, care a vorbit despre marea răscoală a țăranilor din 1907. În cadrul Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial, în care s-a dezbătut tema : **Masele de muncitori în efortul de război în timpul celui de-al doilea război mondial,** Gh. Zaharia a prezentat un coreferat intitulat **Regimul reacționar al folosirii forței de muncă în condițiile dictaturii militare-fasciste și ale războiului hitlerist. Efortul poporului român în timpul războiului antifascist.**

În cadrul discuțiilor, N.N. Constantinescu a insistat asupra efortului economic al României în războiul antihitlerist.

În cadrul comisiilor, delegația de istorici români a desfășurat o susținută activitate, participînd activ la dezbateri. În afară de cei menționați mai înainte, au mai luat cuvîntul E. Bantea, M. Holban, Șt. Pascu, S. Goldenberg, Al. Herlea ș.a.

La simpozionul consacrat cinstirii memoriei lui V. I. Lenin au luat cuvîntul D. Hurezeanu și C. Mocanu. De asemenea, la dezbaterile privind **metodologia cercetării istoriei** au participat la discuții V. Liveanu, Dan Berindei.

Delegația de istorici români, condusă de acad. Miron Constantinescu, a fost activ prezentă în larga dezbatere de opinii desfășurată în cadrul lucrărilor celui de-al XIII-lea Congres internațional de științe istorice. Istoricii români și-au făcut simțită prezența la Congresul de la Moscova printr-un număr important de rapoarte, comunicări, intervenții : 3 rapoarte (I. Nestor, E. Condurachi și Gh. Ștefan, I. Oprea și E. Campus), 2 coreferate (Șt. Pascu și Gh. Zaharia), 2 dări de seamă (M. Berza și Em. Condurachi) și 67 de intervenții.

Prin rapoartele și prin intervențiile lor în cadrul secțiilor de istorie veche, medie, modernă și contemporană, precum și în cadrul organismelor și comisiilor internaționale specializate, membrii delegației române au adus în dezbatere probleme majore ale istoriei României, încadrate în largul context al istoriei universale.

Aprecierile de care se bucură istoriografia română în cercurile științifice de peste hotare au făcut ca prof. Mihail Berza să fie ales în Biroul permanent al Comitetului internațional de științe istorice (C.I.S.I.). Același lucru rezultă și

din prezența României în organismele Asociației internaționale de științe istorice : acad. Miron Constantinescu și acad. Emil Condurachi în Comitetul Executiv ; Gh. Zaharia în Comisia executivă a Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, pentru perioada 1970—1972. În biroul acestui comitet au fost aleși : H. Michel (Franța) — președinte ; P. A. Jilin (U.R.S.S.) și Marijanović (Iugoslavia) — vicepreședinți ; prof. univ. George Rochab (Italia) — secretar general ; L. de Jong (Olanda) — trezorier.

Congresul internațional de științe istorice de la Moscova a constituit un bilanț pozitiv de realizări obținute în domeniul cercetărilor istorice.

* * *

Congresul internațional de istorie economică

Cel de-al cincilea Congres internațional de istorie economică, ținut la Leningrad între 10 și 14 august 1970, ca și congresele similare precedente [1], se înscriu printre principalele forme de manifestare științifică a **Asociației internaționale de istorie economică** [2].

La congres au fost prezenți peste o mie de participanți, veniți din aproape 40 de țări. Lucrările congresului s-au desfășurat în ședințe plenare și în cele 9 secții.

În prima secție a congresului, dedicată problemelor de **istorie a gîndirii economice,** dezbaterile s-au axat în jurul a două teme principale : a) **Corelația dintre condițiile istorice concrete și gîndirea economică generată de condițiile respective** și b) **Influența exercitată de diferitele idei economice asupra politicilor economice.** În cadrul acestei secții au fost prezentate două rapoarte : **Proporțiile și influența teoriei creșterii economice (pînă în secolul al XIX-lea) ; Gîndirea economică și politica,** precum și 17 comunicări, din care menționăm cîteva : **Doctrinele economice contemporane și dezvoltarea** (A. G. Mileikovski — U.R.S.S.) ; **Gîndirea economică și practica în Anglia în 1550—1750** (A. W. Coats — Anglia) ; **Dezvoltarea gîndirii economice în Japonia. 1868—1912** (C. Sugiyama — Japonia) ; **Economia, economiștii și politica economică în S.U.A. după primul război mondial** (Harold F. Williamson — S.U.A.) și altele.

Opiniile formulate s-au polarizat, pe de o parte, în susținerea tezei idealiste după care gîndirea economică și prin geneză, și prin influență ar fi impermeabilă contactului social, pe de altă parte, în afirmarea tezei materialiste conform căreia condițiile istorice concrete generează o gîndire economică determinată, gîndire care o dată apărută exercită o reală influență asupra măsurilor de natură politică în domeniul economic. La afirmarea și susținerea acestei teze, alături de numeroși participanți marxiști, și-au adus contribuția, prin intervențiile lor, dr. Gh. Dobre și A. Spiridon.

[1] Stockholm — 1950 ; Aix-en-Provence — 1955 ; München — 1960 ; Blumington — 1965.

[2] A luat ființă, cu două decenii în urmă, din comisia de istorie economică a *Asociației internaționale de științe istorice. Asociația internațională de istorie economică* continuă și după această dată să mențină strînse legături cu *Asociația internațională de științe istorice.* La congresele organizate de această din urmă asociație, respectiv la cel de la Viena (1965) și de la Moscova (1970), *Asociația internațională de istorie economică,* printr-o comisie specială, și-a afirmat activ prezența. *Asociația internațională de istorie economică* este o organizație științifică mondială care astăzi reunește colective de specialitate, instituționalizate sub formă de institute, centre de cercetare etc., pe plan național din aproape 30 de țări din Europa, America de Nord, America de Sud și Asia.

Secţia a doua a fost consacrată diferitelor aspecte privind **planificarea economică.** Au fost susţinute rapoartele : **Evoluţia metodelor de planificare** (J. Marczewski — Franţa) ; **Problemele genezei teoriei şi practicii planificării economiei naţionale** (G. M. Sorokin — U.R.S.S.) ; **Problemele strategiei dezvoltării economice a R. P. Polone** (Izef Paestka — Polonia) şi altele. Dezbaterile s-au axat mai ales pe problemele privind eficienţa diferitelor metode de planificare. Prof. univ. Miron Constantinescu în comunicarea **Perfecţionarea metodelor de planificare în R. S. România** a făcut o serie de precizări de ordin istoric în legătură cu opera lui Marx şi geneza teoretică a conceptului de plan, a combătut teoria convergenţei şi a adus elemente suplimentare în analiza esenţei socialiste a planificării. Din partea delegaţiei române a intervenit în dezbateri şi prof. N. N. Constantinescu, care a înfăţişat strategia dezvoltării economice a României socialiste şi raportul dintre obiectiv-subiectiv în procesul istoric al perfecţionării planificării. Dr. N. Ivanciu, în intervenţia sa, s-a referit la perfecţionarea sistemului de planificare în ţara noastră.

Forţa de muncă şi populaţia au constituit tema principală a dezbaterilor din secţia a treia a congresului. Delegatul român, dr. Gh. Surpat, a prezentat schimbările intervenite în structura populaţiei active din România în perioada construcţiei socialiste, iar prof. N. N. Constantinescu s-a ocupat de precizarea rolului fundamental al factorului economic în determinarea procesului migratoriu, cu sublinierea necesităţii de a nu se face abstracţie nici de factorii sociali, culturali, politici etc. şi de punerea în lumină a necesităţii de a se studia efectele economice ale acestor mişcări şi relaţiile reale dintre imigranţi şi populaţia autohtonă.

Rolul băncilor şi al creditului în originile capitalismului ; banca şi creditul în dezvoltarea economică modernă ; evoluţia relaţiilor monetare internaţionale între 1550 şi 1970 reprezintă aspectele principale ale temei **Moneda şi creditul,** dezbătută în cadrul şedinţelor secţiei a patra. Dr. C. Murgescu, intervenind în dezbateri, a criticat abordarea exclusiv tehnică a evoluţiei sistemului monetar occidental şi tendinţa de a o izola de contextul evoluţiei generale economice şi social-politice. În acelaşi timp, el a pus în evidenţă problema constituirii unui sector distinct al relaţiilor monetare internaţionale prin dezvoltarea sistemului economic socialist.

Secţia a cincea a fost consacrată unei perioade istorice mai vechi, abordîndu-se în discuţii **Formele de proprietate feudală în legătură cu geneza capitalismului.** Semnalăm două intervenţii din partea delegaţilor români. P. Cernovodeanu a făcut o analiză comparativă între situaţia proprietăţii boiereşti în ţările române în secolul al XVIII-lea şi regimul proprietăţii din Polonia, Silezia, Boemia şi Rusia din aceeaşi epocă. Dr. S. Goldenberg a vorbit despre statutul feudalismului timpuriu şi despre formarea proprietăţii feudale în Europa apuseană.

Tema secţiei a şasea a fost legată de studiul **Schimburile comerciale între Europa şi Asia înaintea epocii drumurilor de fier.** Două dintre comunicările prezentate în secţie au aparţinut delegaţilor români S. Goldenberg şi P. Cernovodeanu : **Schimburile economice dintre ţările române şi Occident (Din secolul al XVI-lea pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea) ; Schimburile economice dintre ţările române şi Occident. 1750—1829.**

Dintre problemele abordate în secţia a şaptea, secţie consacrată **Comerţului şi creditului în antichitate,** menţionăm : banii, comerţul şi creditul în ţările Orientului antic ; economiile urbane în Orientul antic ; economia monetară în lumea greco-romană ; productivitatea muncii sclavagiste în Grecia şi la Roma. Delegatul român B. Mitrea a vorbit despre **Contribuţia Daciei romane la viaţa economică a Imperiului roman.**

Secţia a opta a fost consacrată **Problemelor de modernizare a structurilor economice şi sociale în economiile multisectoriale.** Dezbaterile au

fost animate și s-au purtat în jurul unor aspecte teoretice privind tema abordată. Din partea delegației române, prof. univ. Miron Constantinescu a prezentat și difuzat comunicările : **Condițiile sociale și economice ale revoluției din 1848—1849 ; Formarea economiei unitare naționale în România.** Totodată a combătut tezele eronate care tindeau să prezinte progresul economic ca un proces linear, a formulat o definiție mai cuprinzătoare a conceptului de modernizare, făcînd cu acest prilej aplicații concrete la cazul României prin precizarea momentelor de bază ale dezvoltării social-economice a țării noastre în cursul ultimului secol. Dr. V. Axenciuc, în aceeași secție, a prezentat dinamica structurii economice a României în perioada interbelică, aducînd precizări asupra stadiului dezvoltării economice-sociale și a trăsăturilor sale la sfîrșitul deceniului al IV-lea. În cadrul secției a fost difuzată și comunicarea prof. Gheorghe Zane, **Caracterele generale ale dezvoltării industriei române în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.**

În secția a noua s-au dezbătut probleme cu caracter **metodologic.** Au fost puse în discuție problemele unei abordări comparative a istoriei economice generale, ca și probleme de culegere și prelucrare, prin mijlocirea mașinilor de calcul moderne, a informației istorice-economice. În cadrul secției, dr. N. Ivanciu, în intervenția sa, a vorbit despre necesitatea abordării teoretice a cercetărilor de istorie economică, făcînd referiri speciale la România.

În încheierea acestei succinte relatări despre lucrările Congresului mondial de istorie economică de la Leningrad, ținem să menționăm că în timpul congresului România a fost primită, în unanimitate, în Asociația internațională de istorie economică la care pînă atunci participase numai cu titlu de observator și și-a înscris candidatura printre organizatorii unuia dintre viitoarele congrese mondiale.

GHEORGHE SURPAT

ȘANTIER EDITORIAL

DIN ACTIVITATEA EDITORIALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

Dorind să facem cunoscută cititorilor revistei activitatea prodigioasă de cercetare a Institutului de studii istorice, finalizată într-o gamă diversă de studii și lucrări monografice cuprinzătoare, redacția s-a adresat tovarășilor Augustin Deac, Titu Georgescu și Gheorghe Unc, care ne-au schițat cîteva aspecte de actualitate și perspectivă privind activitatea editorială.

Conf. univ. dr. AUGUSTIN DEAC

— În curînd se va aniversa împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels. Ce lucrări editează institutul cu acest prilej ?

— Institutul nostru a acordat, din timp, o atenție deosebită acestei aniversări. Vom edita lucrarea **Friedrich Engels în publicistica română**, care reprezintă o culegere de articole, studii, scrisori ale militanților socialiști și comuniști români, elaborate cu diferite prilejuri, privind personalitatea și opera lui Engels. Parcurgînd aceste materiale, cititorul va avea o imagine largă a interesului deosebit cu care socialiștii români urmăreau aprecierile făcute de Engels privind cele mai variate domenii din activitatea practică și teoretică a mișcării muncitorești internaționale, precum și strădaniile lor de a înțelege cît mai profund socialismul științific și de a-l aplica la realitățile social-economice și politice-culturale din țară.

În acest volum sînt inserate o seamă de prefeţe şi introduceri, elaborate de socialiştii şi comuniştii români, care au precedat traducerea în limba română a scrierilor lui Engels. Ele sînt deosebit de preţioase, întrucît prin intermediul lor se popularizau învăţătura marxistă şi genialii ei făuritori, Marx şi Engels, şi, în acelaşi timp, vădesc puterea şi gradul de înţelegere a socialismului ştiinţific de către mişcarea socialistă din România.

Lucrarea cuprinde şi o bibliografie exhaustivă a operelor lui Engels în limba română, de la primele traduceri, din 1885, şi pînă în anul 1970.

Tot cu prilejul acestei aniversări, în Editura politică apare lucrarea **Engels şi România,** în care, pe baza unui vast material documentar, sînt analizate o seamă de probleme privind popularizarea în România a scrierilor şi a personalităţii lui Engels, răspîndirea primelor sale lucrări în ţara noastră, primele traduceri în limba română, aprecierile lui Engels asupra unor momente ale istoriei poporului român şi ale mişcării socialiste din România. Un capitol deosebit, intitulat: **Legături, corespondenţă, întîlniri ale fruntaşilor mişcării muncitoreşti şi socialiste din România cu F. Engels,** prezintă amplu strînsele legături pe care o seamă de socialişti români le-au avut cu Engels, sprijinul preţios pe care acesta l-a dat, în unele momente, mişcării noastre socialiste. Alte capitole prezintă popularizarea în România a personalităţii şi scrierilor lui Engels în anii de după încetarea sa din viaţă pînă în zilele noastre, relevîndu-se fidelitatea neţărmurită a Partidului Comunist Român faţă de învăţătura marxist-leninistă, aplicarea acesteia la condiţiile concret-istorice din România.

— Cunoaştem că în activitatea institutului există o seamă de alte preocupări importante legate de această aniversare.

— Aşa cum, de altfel, prevede Hotărîrea C.C. al P.C.R. cu privire la aniversarea a 150 de ani de la naşterea lui Friedrich Engels, institutul nostru împreună cu Academia de ştiinţe sociale şi politice a Republicii Socialiste România şi Academia de învăţămînt social-politic „Ştefan Gheorghiu" organizează o sesiune ştiinţifică cu participare internaţională pe tema **Moştenirea ideologică a lui Friedrich Engels şi dezvoltarea gîndirii marxist-leniniste în epoca contemporană,** în cadrul căreia vor prezenta comunicări valoroşi specialişti în domeniu.

Totodată, cercetători ai institutului nostru au prezentat comunicări la o serie de sesiuni ştiinţifice organizate peste hotare şi se pregătesc pentru acelea care urmează să aibă loc.

Nu mai vorbesc de publicaţii; după cîte ştiu, revista „Anale de istorie" va publica materiale interesante consacrate lui Engels.

Conf. univ. dr. GHEORGHE UNC

— Ce preocupări de cercetare are sectorul „Mişcarea de eliberare naţională", pe care îl conduceţi?

— După cum se ştie, acest sector este unul din cele mai tinere ale institutului nostru. Problematica pe care o abordăm este pe cît de vastă pe atît de complexă. Studiem procesele contemporane ale mişcării de eliberare naţională cu etapele destrămării sistemului mondial colonial al imperialismului, forţele sociale şi politice participante la mişcarea de eliberare naţională, căile de dezvoltare a ţărilor recent eliberate, influenţa sistemului mondial al socialismului asupra dezvoltării mişcării de eliberare naţională. Această tematică vastă poate fi cercetată numai apelîndu-se la un cerc larg de specialişti. De aceea, sectorul a solicitat colaborarea unui număr de cadre didactice de la Academia de învăţămînt social-politic „Ştefan Gheorghiu", catedrele de ştiinţe sociale ş.a. În acelaşi timp, în activitatea de cercetare a sectorului au fost antrenaţi şi doctoranzi care se specializează în mişcarea de eliberare naţională şi în problemele legate de statele care şi-au cîştigat recent independenţa.

— Cum se concretizează, în mod practic, rezultatele cercetărilor întreprinse în sectorul dv. ?

— În prezent se află în curs de elaborare monografia **Tendinţe, orientări, perspective în mişcarea de eliberare şi în dezvoltarea ţărilor recent eliberate,** lucrare care figurează în planul de muncă al secţiei de ştiinţe politice a Academiei de ştiinţe sociale şi politice a Republicii Socialiste România. În curînd vom încheia un volum de documente şi amintiri privind **Solidaritatea mişcării muncitoreşti şi democratice din România cu lupta de eliberare socială şi naţională a poporului chinez,** începînd cu anul 1893 şi pînă în anul 1949, cînd s-a proclamat Republica Populară Chineză. Volumul va fi precedat de un substanţial studiu.

În preocuparea noastră imediată stă elaborarea unei suite de studii privind solidarizarea poporului român cu mişcarea de eliberare naţională şi cu lupta tinerelor state care şi-au cucerit independenţa, începînd de la finele celui de-al doilea război mondial şi pînă astăzi. Vom continua întocmirea de noi volume de documente, care vor reflecta solidarizarea poporului român cu lupta popoarelor coreean, vietnamez ş.a. În sfîrşit, la mijlocul lunii decembrie vom organiza, cu sprijinul secţiei de ştiinţe politice a Academiei de ştiinţe sociale şi politice a Republicii Socialiste România, o dezbatere pe profilul problematicii noastre de cercetare.

Prof. univ. dr. TITU GEORGESCU

— Ştim că depuneţi multă pasiune pentru a aduce în rîndul colecţiilor cu eficienţă educativă aceste două noi colecţii : „Mica bibliotecă de istorie" şi „Evocări".

— Revista „Anale de istorie", nu cu întîmplătoare generozitate, a adus la cunoştinţa cititorilor apariţia fiecărei noi lucrări editate în colecţiile „Evocări" şi „Mica bibliotecă de istorie". Spun nu întîmplătoare, deoarece „Evocări", spre pildă, are într-un fel la origine serialul zecilor şi zecilor de evocări scurte, prezente de mai mulţi ani în fiecare număr al revistei.

Mai puţin s-a reuşit a se face cunoscute aceste colecţii de către alte publicaţii, reviste şi ziare, ca „Lupta de clasă" şi „Scînteia", continuînd cu „Contemporanul" şi numeroase alte publicaţii centrale şi locale. În fond este vorba de prezentarea figurilor înaintaşilor noştri revoluţionari, a paginilor de istorie a luptelor de eliberare socială, pentru progres şi democraţie, cu un conţinut ideologic marxist-leninist, cum e de dorit să aibă mereu mai multe lucrări. Cîte un anunţ scurt în presă sau o sumară prezentare nu sînt de natură a îndemna pe lectori pentru citirea unor asemenea lucrări privind militanţii noştri de frunte şi momente importante ale luptelor revoluţionare, care, din multe puncte de vedere, este bine a fi cunoscute mai temeinic de tineret şi nu numai de acesta.

— Deoarece sîntem în ajunul aniversării a 50 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, cum vedeţi prezenţa colecţiilor cu figuri reprezentative la „Evocări" şi momente semnificative legate de crearea Partidului Comunist Român la „Mica bibliotecă de istorie" ?

— Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., care este laboratorul acestor colecţii, a indicat, în planul său, apariţia în Editura politică, mai ales, a unui număr de lucrări. Direcţia institutului a conexat bine lucrările monografice cu acelea ce urmează să apară în cele două colecţii.

Cîteva titluri din colecţia „Evocări" :

Al. Dobrogeanu-Gherea, militant comunist de frunte, prezent în viaţa P.C.R. încă din perioada plămădirii partidului nostru. Fiul lui C. D. Gherea a avut o contribuţie valoroasă atît la înfiinţarea partidului comunist cît şi la acţiunile sale timp de un deceniu şi jumătate, pierind în condiţii tragice în 1937, peste hotare. Autorii sînt Mihail Cruceanu, veteran al partidului comu-

VALORIFICÎND UN BOGAT MA
INSTITUTUL DE STUDII ISTORI
A EDI

TERIAL DOCUMENTAR INEDIT,
CE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.
TAT

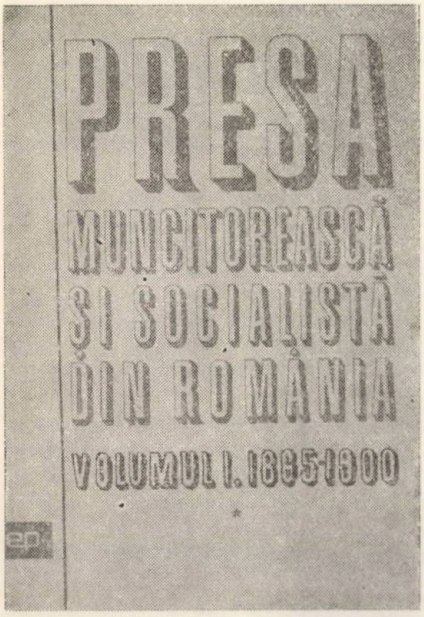

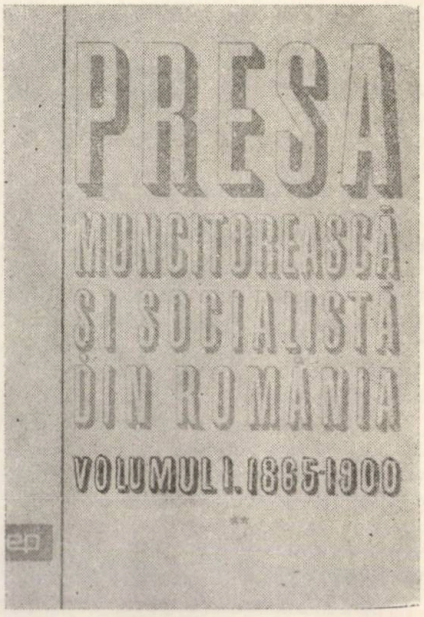

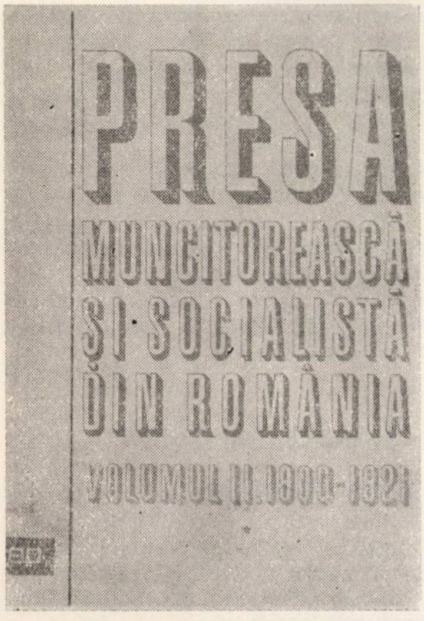

nist, care l-a cunoscut îndeaproape pe Al. Dobrogeanu-Gherea, și cercetătorul Florian Tănăsescu.

Dumitru Grofu, muncitorul metalurgist cu fizionomia proletarului revoluționar ridicat în vîltoarea luptelor de clasă dintre 1918 și 1921 în rîndurile liderilor mișcării sindicale și ai P.C.R., va fi realizat de un bun cunoscător al vieții și activității acestuia, unul dintre participanții la activitatea comunistă încă de la crearea partidului — Alexandru Mihăileanu.

Eugen Rozvan, avocatul roșu, cum mai era numit în Transilvania, iubit de muncitorii și țăranii români și maghiari din părțile Oradei, Clujului, apreciat de intelectualii comuniști și democrați, cu o furtunoasă viață de revoluționar, entuziast, este scris de Marin Popa, septuagenar, fost participant la Congresul de creare a P.C.R., și de Iuliu Sixay, cunoscător îndeaproape al lui Rozvan.

Elena Filipovici sau Maria Ciobanu, cum era cunoscută de mulți în anii ilegalității, tînăra care a fost promovată pentru calitățile sale excepționale în conducerea U.T.C. și apoi a partidului comunist, tipul femeii luptătoare, de o mare etică revoluționară și totală dăruire pentru cauza clasei muncitoare, este semnat de regretatul Nicolae Goldberger, care a cunoscut-o bine, în activități adesea comune. Același autor, împreună cu I. Micu, semnează și evocarea **Iozsa Bella** — comunistul care și-a consacrat lupta înfrățirii muncitorilor români și maghiari din Transilvania pentru cauza comună și care va fi asasinat de horthiști în timpul ocupației părții de nord a Transilvaniei.

Am enumerat evocările care au fost întocmite și pe care redacția institutului le-a definitivat în colectivul alcătuit împreună cu reprezentanții Editurii politice. În afara acestora, mai sînt cîteva lucrări despre militanți ca Ilie Pintilie, David Fabian și alții, care sînt în faza de elaborare.

— Dar colecția „Mica bibliotecă de istorie" cum întîmpină aniversarea creării Partidului Comunist Român ?

— Mă rezum a prezenta titlurile lucrărilor care se află într-un stadiu înaintat :

De la revoluționarii democrați la făuritorii partidului comunist (1848—1921), în care este relevat filonul celor mai înaintate tradiții ale pașoptiștilor, preluat de socialiști și ridicat pe o treaptă superioară de către comuniști ;

Din luptele revoluționare ale minerilor Văii Jiului, unde întîlnim pagini de mare tensiune, proprii încleștării de clasă între muncitorii minieri și capitaliști, și aici un loc important ocupînd eroica grevă din 1929 ;

Frontul Unic Muncitoresc, care înfățișează drumul parcurs de clasa muncitoare, după crearea partidului comunist, pentru realizarea unității proletare, culminînd cu momentul 1944 ;

Teatru între baionete, o revelatoare carte despre abnegația cu care comuniștii au fost prezenți pe plan cultural în masa muncitorilor.

Strădaniile colectivului nostru nu se opresc aici ; avem și alte lucrări în vedere, dar trebuie să depășim una din marile greutăți, editarea, deoarece capacitatea tipăririi nu poate răspunde tuturor propunerilor noastre.

Din activitatea Comitetului francez de istorie a celui de-al doilea război mondial

La Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R. s-a primit, din partea reputatului istoric francez Henri Michel, director al cercetării la Centrul național al cercetării științifice, director la „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale", secretar general al Comitetului internațional de istorie a

celui de-al doilea război mondial, „Buletinul special", care consemnează intrarea în al 25-lea an de activitate a Comitetului francez de istorie a celui de-al doilea război mondial (constituit în decembrie 1951, comitetul a funcționat în fapt începînd cu anul 1945, mai întîi sub forma Comisiei de istorie a eliberării Parisului, apoi a Comisiei istoriei ocupației și a eliberării Franței și a Comitetului de istorie a războiului) și împlinirea a 20 de ani de activitate a „Revistei de istorie a celui de-al doilea război mondial".

În paginile „Buletinului" este oglindită pe larg activitatea științifică prodigioasă desfășurată de comitet, de comisiile sale, precum și de revistă pe frontul științei istorice, menționîndu-se totodată planul de perspectivă, care cuprinde atît lucrările în curs de elaborare cît și tezele de doctorat care se concep sub egida comitetului.

Publicație trimestrială a Comitetului francez de istorie a celui de-al doilea război mondial, a Societății de istorie a războiului și a Centrului național al cercetării științifice, „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale" este singura revistă consacrată în mod unic celei de-a doua conflagrații mondiale. Fiecare număr al său cuprinde, pe lîngă articole care abordează o largă arie tematică legată de problematica celui de-al doilea război mondial, recenzii critice ale unor lucrări și cîte o bibliografie elaborată de Biblioteca de documentare internațională contemporană. Avînd numeroși colaboratori, revista a scos periodic numere speciale, dedicate unui aspect al războiului, unui moment sau unei țări, redactate cel mai adesea în cooperare cu istoricii străini. Redăm mai jos cîteva titluri ale acestor numere speciale : **Aspecte ale Rezistenței franceze** (nr. 1, noiembrie 1950) ; **Japonia în război** (nr. 2, martie 1951); **În ajunul armistițiului din iunie '40** (nr. 3, iunie 1951) ; **Asupra Germaniei în război** (nr. 4, octombrie 1951) ; **Bătălia Franței** (nr. 10—11, iunie 1953) ; **Sistemul concentrațional german** (nr. 15—16, iulie, septembrie 1954) ; **Asupra captivității de război** (nr. 25, ianuarie 1957) ; **Situația evreilor** (nr. 24, octombrie 1956) ; **Asupra Italiei mussoliniene** (nr. 26, aprilie 1957) ; **Rezistența în zona de nord** (nr. 30, aprilie 1958) ; **Belgia în timpul războiului** (nr. 31, iunie 1958) ; **Asupra Rezistenței franceze** (nr. 35, iulie 1959) ; **U.R.S.S. în război** (nr. 43, iulie 1961) ; **Lagărele de concentrare naziste** (nr. 45, ianuarie 1962) ; **Machiștii** (nr. 49, ianuarie 1963) ; **Olanda în timpul războiului** (nr. 50, aprilie 1963) ; **Cehoslovacia în timpul războiului** (nr. 53, octombrie 1963) ; **Aspecte ale economiei franceze** (nr. 57, ianuarie 1965) ; **Ungaria în timpul războiului** (nr. 62, aprilie 1966) ; **Asupra propagandei germane** (nr. 64, octombrie 1966) ; **Economia de război americană** (nr. 65, ianuarie 1967) ; **Aspecte ale fascismului european** (nr. 66, aprilie 1967) ; **Aspecte ale U.R.S.S. în război** (nr. 68, octombrie 1967) ; **Despre România în război** (nr. 70, aprilie 1968) ; **Bulgaria în timpul războiului** (nr. 72, octombrie 1968) ; **Probleme balcanice** (nr. 74, aprilie 1969) ; **Finanța și războiul** (nr. 76, octombrie 1969) ; **Polonia în timpul războiului** (nr. 78, aprilie 1970) ; **Avîntul economic în Franța după armistițiu** (nr. 79, iulie 1970) ; **Presa în Europa occidentală** (nr. 80, octombrie 1970).

Sînt în curs de pregătire : **Roosevelt — conducător de război, Franța în război, Iugoslavia în război, Economia de război germană, China în război.**

Impunîndu-se pe plan mondial prin conținutul problematicii tratate, de larg interes pentru cititorii de istorie contemporană, specialiști și nespecialiști în domeniu, revista a evoluat spre tratarea aspectelor celor mai nodale ale istoriografiei celui de-al doilea război mondial, finalizate în studii și articole de o certă valoare științifică și educativă.

NICOLAE GOLDBERGER

Născut la 1 mai 1904 în comuna Someș—Odorhei, județul Sălaj, într-o familie numeroasă, de mici meseriași, tovarășul Nicolae Goldberger a cunoscut de timpuriu, ca tînăr muncitor cizmar, greutățile vieții și exploatarea capitalistă.

Aderînd după primul război mondial la mișcarea muncitorească, a participat activ la organizarea sindicatelor revoluționare și a tineretului muncitor, iar în 1923, atras de forța și adevărul ideilor comuniste, a devenit membru al Partidului Comunist Român, al cărui militant devotat a fost pînă la sfîrșitul vieții.

În anii eroicei lupte ilegale a Partidului Comunist Român împotriva exploatării și oprimării oamenilor muncii, a pericolului fascist și a înfeudării țării monopolurilor străine, Nicolae Goldberger a îndeplinit cu abnegație și spirit de sacrificiu sarcini de înaltă răspundere încredințate de partid. În anul 1931 a participat la Congresul al V-lea al Partidului Comunist Român, iar în anii 1932—1936 a fost membru al Biroului Politic și al Secretariatului Comitetului Central al Partidului Comunist Român. El a desfășurat o activitate susținută în mișcarea comunistă internațională ; în anul 1935 a participat la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste. În anii 1940—1941 a activat în cadrul Comitetului de ajutorare a deținuților politici antifasciști.

Pentru activitatea sa revoluționară, antifascistă, pusă în slujba idealurilor socialismului și comunismului, a libertății și propășirii poporului român, Nicolae Goldberger și-a atras prigoana și represiunile organelor de stat burghezo-moșierești, fiind întemnițat la Jilava, Doftana și alte închisori, între anii 1926—1929 și 1936—1940. Din 1941 și pînă la 23 august 1944 a fost deținut în lagărele de la Tîrgu-Jiu, Vapniarka și Grosulovo. În toate aceste împrejurări el a dat dovadă de o înaltă ținută morală comunistă și a îndeplinit sarcini de partid în cadrul colectivului de deținuți politici.

După eliberarea țării de sub jugul fascist, Nicolae Goldberger a participat activ la lupta condusă de Partidul Comunist Român pentru cucerirea puterii politice de către oamenii muncii și făurirea orînduirii socialiste. A îndeplinit importante funcții pe linie de partid, activînd succesiv ca secretar al Comitetului regional Cluj al Partidului Comunist Român, instructor al C.C. al P.C.R., adjunct al șefului secției propagandă, iar apoi șef al secției organizatorice a C.C. al P.C.R. Din 1956 a fost rector al Institutului de științe sociale de pe lîngă C.C. al P.C.R., iar din 1958 și pînă în ultima clipă a vieții a lucrat ca director-adjunct prim al Institutului de studii istorice. A fost membru titular al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Congresul al X-lea l-a ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Intre anii 1952—1957 Nicolae Goldberger a fost deputat în Marea Adunare Națională.

Pentru îndelungata sa activitate revoluționară și meritele sale deosebite față de popor și patria noastră socialistă, Nicolae Goldberger a fost distins cu înalte ordine și medalii române și străine.

Prin încetarea din viață a lui Nicolae Goldberger, mișcarea muncitorească din țara noastră pierde unul dintre vechii săi militanți. Amintirea sa va rămîne veșnică în memoria oamenilor muncii.

Comitetul Central
al Partidului Comunist Român

СОДЕРЖАНИЕ

НАВСТРЕЧУ ПЯТИДЕСЯТИЛЕТИЮ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ

ТИТУ ДЖОРДЖЕСКУ: От революционных демократов к первой политической партии рабочего класса — Социал-демократической рабочей партии Румынии 3
МИХАЙЛ КРУЧАНУ, ЕЛЕНА ЧОБАНУ: Рабочее движение в Румынии за два десятилетия, предшествовавшие созданию коммунистической партии 25
КОНСТАНТИН МЭНЕСКУ, Н. Г. МУНТЕАНУ: Всеобщая забастовка 1920 года — важный момент в развитии нашего рабочего движения .. 46

150-ЛЕТИЕ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ФРИДРИХА ЭНГЕЛЬСА

Постановление Центрального Комитета Румынской коммунистической партии в связи с празднованием 150-летия со дня рождения Фридриха Энгельса 59
АУГУСТИН ДЕАК: Фридрих Энгельс и рабочее движение в Румынии 62
АНЕТА БУСУЕК: Энгельс — историк и теоретик государства 73

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

Национальная конференция РКП от октября 1945 года — важный момент в развитии партии и государства: **Константин Бэрбулеску** 80
Хронология октябрьской всеобщей забастовки 1920 г.: **Флоря Драгне** 93
Процесс в Бухаресте по делу всеобщей забастовки: **Олимпиу Матическу** 113
Союз венгерских трудящихся Румынии против гитлеровской опасности, хортистов и фашизма. Мадош в период королевской диктатуры: **Ладислау Баньяй** 124

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

За круглым столом: процесс забастовщиков в Румынии (I). 138
Международный конгресс исторических наук..... 176
Издательская деятельность. Из издательской деятельности Института исторических наук при ЦК РКП 181
Из деятельности французского исторического комитета второй мировой войны 186

НИКОЛАЕ ГОЛДБЕРГЕР

SOMMAIRE

À LA VEILLE DE L'ANNIVERSAIRE DU SEMICENTENNAIRE DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

TITU GEORGESCU: Des revolutionnaires démocratiques jusqu'au prémier parti politique de la classe ouvrière — le P.S.D.O.R. 3

MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU: Le mouvement ouvrier de la Roumanie pendant les deux décennies qui précédent la creation du parti communiste 25
La grève générale de 1920 — moment significatif dans le dèveloppement de notre mouvement ouvrier 46

150 ANS DEPUIS LA NAISSANCE DE FRIEDRICH ENGELS

La décision du Comité Central du Parti Communiste Roumain regardant l'anniversaire de 150 ans depuis la naissance de Friedrich Engels 59
AUGUSTIN DEAC: Friedrich Engels et le mouvement ouvrier de Roumanie 62
ANETA BUSUIOC: Engels comme historien et theoreticien de l'État 73

ARTICLES — COMMUNIQUES

La Conférence Nationale du P.C.R. d'octobre 1945 — moment significatif pour le dèveloppement du parti et du pays: **Constantin Bărbulescu** 80
La cronologie de la grève générale d'octobre 1920: **Florea Dragne** 93
Le procès de Bucarest de la grève générale: **Olimpiu Matichescu** 113
L'union des travailleurs hongrois de Roumanie contre le danger hitlérien, le horthisme et du fascisme. Le Madosz pendant la dictature royale: **Ladislau Banyai** 124

LA VIE SCIENTIPHIQUE

La table ronde: Le procès greviste en Roumanie (I) 138
Le Congrès international d'études historiques 176
Chantier éditoriel. De l'activité éditorielle de l'Institut d'études historiques de près le C.C. du P.C.R. 181
De l'activité du Comité française d'histoire de la deuxième guerre mondiale 186

NICOLAE GOLDBERGER

INHALT

HISTORISCHE ANALEN ZUM EMPFANG DER 50 JAHRE VON DER GRÜNDUNG DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI RUMÄNIENS

TITU GEORGESCU Von den demokratischen Revoluţionären zu den ersten politischen Parteien der Arbeiterklasse-P.S.M.D.R 3
MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU: Die Arbeiterbewegung aus Rumänien während der zwei Jahrezehnte vor der Gründung der kommunistischen Partei 25
CONSTANTIN MĂNESCU, N. G. MUNTEANU: Der Generalstreik vom Jahre 1920 — Ein wichtiger Augenblick in der Entwicklung unserer Arbeiterbewegung 46

150 JAHRE VON DER GEBURT VON FRIEDRICH ENGELS

Der Beschluss des Zentralkomitees der Komunistischen Partei Rumäniens bezugs der Feier des 150. Geburtstages von Friedrich Engels 59
AUGUSTIN DEAC: Friedrich Engels und die Arbeiterbewegung aus Rumänien 62
ANETA BUSUIOC Engels als Historiker und Theoretiker des Staates 73

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

Nationalkonferenz der K.P.R. vom Oktober 1945-ein wichtiger Augenblick in der Entwicklung des Staates und der Partei: **Constantin Bărbulescu** 80

Chronologie des Generalstreikes aus dem Oktober 1920: **Florea Dragne** 93
Der bukarester Prozess des Generalstreikes: **Olimpiu Matichescu** 113
Der Verband der ungarischen Arbeiter aus Rumänien gegen die hitleristische Gefahr, dem Horthismus und des Faschismus. Der Madosz zur Zeit der königlichen Diktatur: **Ladislau Banyai** 124

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Rundtischgespräch: Der Streik in Rumänien (I) 138
Das Weltkongress der Geschichtswissenschaften 176
Aus der editoriällen Tätigkeit des Institutes für historische Studien neben dem Z. K der K.P.R. 181
Aus der Tätigkeit des französischen historischen Komitees des zweiten Weltkrieges 186

NICOLAE GOLDBERGER

CONTENTS

50 YEARS FROM THE CREATION OF THE RUMANIAN COMMUNIST PARTY

TITU GEORGESCU: From the democratic revolutioners to the first political party of the working class — P.S.D.M.R. 3
MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU: The workers mouvemente from Romania in the two decades before the creation of the communist party 25
CONSTANTIN MĂNESCU, N. G. MUNTEANU: The general strike from 1920 — an important moment in the evolution of our workers mouvemente 46

THE 150-TH BIRTHDAY OF FRIEDRICH ENGELS

The decission of the central komitees of the Rumanian Communist Party, about the aniversary of the 150-th birthday of Friedrich Engels. 59
AUGUSTIN DEAC: Friedrich Engels and the working mouvemente from Romania 62
ANETA BUSUIOC: Engels as historic and theorician of the state 73

ARTICLES — COMMUNICATIONS

The national conference of the R.C.P. from octobre 1945-an important moment in the evolution of the party and state: CONSTANTIN BĂRBULESCU 80
The chronology of the general strike from octobre 1920: FLOREA DRAGNE .. 93
The process from Bucharest of the general strike: OLIMPIU MATICHESCU 113
The union of the Hungarian workers from Romania against hitlerism, horthism and the fascism. The Madosz in the period of the kingsol dictature: **Ladislau Banyai** 124

SCIENTIFIC LIFE

The strike process in Romania (I) 138
The international congres of the historical sciences 176
From the editorial activity of the Institute of historical studies near the C.C. of the R.C.P. 181
From the activity of the Franch Historical Comitees of the Second World War .. 186

NICOLAE GOLDBERGER

Redactori : Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

43 108

LEI 6

T 8939

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XVI 6 1970

0 IIII 2005

CITITORILOR ŞI COLABORATORILOR REVISTEI

ANALE DE ISTORIE

Călduroase felicitări şi cele mai bune urări de sănătate şi spor în activitate cu prilejul aniversării REPUBLICII şi ANULUI NOU

Colectivul de redacţie

8939.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE

DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XVI
6
1970

SUMAR

ÎN ÎNTÎMPINAREA ANIVERSĂRII SEMICENTENARULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

GHEORGHE ȚUȚUI : Dezvoltarea Partidului Comunist Român în anii 1944—1948. 3

CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA : Partidul Comunist Român în fruntea acțiunilor de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta de eliberare națională în perioada interbelică . . . 16

Z. SĂLĂJAN : Doftana — bastion al luptei revoluționare duse de militanții comuniști și antifasciști în anii ilegalității 30

De la începuturile mișcării muncitorești pînă la crearea Partidului Comunist Român (Consultație în ajutorul celor ce studiază istoria P.C.R. și a mișcării muncitorești din România) 43

Procesul grevist din România de la crearea Partidului Comunist Român pînă la 23 August 1944 (**Masă rotundă — II**) 70

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ȘTEFAN MUȘAT : Coloana a V-a hitleristă în România 128

GH. I. IONIȚĂ : Demascarea fascismului în scrierile social-politice ale lui Lucrețiu Pătrășcanu 145

GHEORGHE DOBRE : Eugen Lupu — student 164

EVOCĂRI

AUREL CRISTEA • DAVID FABIAN • TEODOR DIAMANT . 174

12.291

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar general de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

Dezvoltarea Partidului Comunist Român în anii 1944—1948

GHEORGHE ȚUȚU

În istoria semicentenară a Partidului Comunist Român, perioada revoluționară cuprinsă între anii 1944 și 1948 are o însemnătate cu totul deosebită, relevînd cu pregnanță capacitatea politică și organizatorică a partidului, priceperea cu care a aplicat legile generale ale revoluției la condițiile specifice ale României, legătura sa trainică, de nezdruncinat cu poporul.

Înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, care a marcat începutul revoluției populare în România, a deschis o nouă etapă, calitativ superioară, în evoluția partidului comunist, în munca sa neobosită pusă în slujba poporului român, în formele și metodele sale de activitate.

ÎNTĂRIREA ORGANIZATORICĂ A PARTIDULUI ȘI CREȘTEREA RÎNDURILOR SALE

La ieșirea din ilegalitate, deși fusese grav atins de teroarea fascistă, P.C.R. se prezenta ca o forță dinamică în plină dezvoltare, fiind cel mai activ partid din România, dispunînd de un număr însemnat de activiști cu experiență în lupta revoluționară, de o rețea de organizații de partid regionale, județene și locale, care-și păstraseră ființa. Bogata experiență cîștigată în activitatea revoluționară desfășurată de-a lungul întregii sale existențe împotriva claselor exploatatoare, îndeosebi în lupta antifascistă și de eliberare națională, prestigiul, autoritatea și influența sa politică în plină creștere i-au permis ca după doborîrea dictaturii fasciste, în ciuda tuturor piedicilor și greutăților, să cuprindă în scurt timp în rîndurile sale sute de mii de oameni ai muncii, români și din rîndurile naționalităților conlocuitoare, hotărîți să-și consacre viața țelurilor și programului partidului, să militeze pentru înfăptuirea politicii sale .

Apreciind acest proces greu și de mare importanță în viața partidului, a clasei muncitoare, a întregului popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în expunerea prilejuită de sărbătorirea unui sfert de veac de la eliberarea României de sub jugul fascist, arăta: „Ieșind din ilegalitate, partidul nostru și-a reorganizat întreaga activitate, reușind să-și constituie în scurt timp organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și sate, în toate județele“ [1].

[1] „Scînteia“ nr. 8 165, din 23 august 1969.

Factor esențial al însăși dezvoltării României pe calea democrației și socialismului, procesul de reorganizare a partidului în condițiile legale, de consolidare a organizațiilor existente și de extindere a rețelei organizațiilor de bază, care s-a desfășurat în mod gradat, a contribuit la creșterea rolului conducător al P.C.R. în revoluție, în lupta înverșunată împotriva reacțiunii.

După 23 August, conducerea centrală de partid s-a lărgit prin cuprinderea în rîndurile sale a unui însemnat număr de cadre eliberate din închisori și lagăre sau revenite din emigrație. Au fost constituite Biroul Politic, Secretariatul și alte organe executive.

Ieșirea din ilegalitate a organizațiilor de partid, acțiune desfășurată în perioada aprilie—octombrie 1944 [2], reorganizarea celor 12 comitete regionale ale P.C.R. [3] și alegerea lor în cadrul conferințelor ce s-au desfășurat în august 1945, constituirea a 58 comitete de partid județene, a comitetelor de sector și de plasă, crearea și dezvoltarea organizațiilor de masă, ca și activitatea politică în rîndurile clasei muncitoare, ale țărănimii și intelectualității, ale păturilor mijlocii orășenești, impuneau cu stringență trecerea la o susținută activitate de lărgire a rîndurilor partidului, de întărire organizatorică. Din octombrie 1944, pe baza indicațiilor conducerii de partid, s-a trecut la primirea de noi membri. Referindu-ne la această acțiune vitală pentru partid, precizăm că ea nu s-a desfășurat în mod spontan, de la sine. Conducerea de partid a fost preocupată de aplicarea indicațiilor leniniste privitoare la asigurarea unei juste compoziții sociale a rîndurilor partidului. Apreciind primirea de noi membri ca o condiție a dezvoltării partidului și a îndeplinirii sarcinilor grele ce-i reveneau, cadrele conducătoare au indicat, încă din perioada premergătoare eliberării, criteriile de primire a noilor membri : în primul rînd elementele cele mai ridicate, mai conștiente și mai active din rîndurile muncitorilor din industria mare și cei mai înaintați muncitori agricoli și țărani săraci. Se prevedeau, de asemenea, posibilitatea și necesitatea primirii în partid a celor ce proveneau din rîndurile intelectualității, ale micilor meseriași, ale funcționarilor etc. care se alătură necondiționat luptei, programului și ideologiei partidului [4].

Ulterior conducerea de partid, urmărind ca procesul de creștere a partidului să se desfășoare normal, a luat atitudine atît împotriva manifestărilor de sectarism ale acelora care nu înțelegeau necesitatea creșterii numerice a P.C.R., cît și a manifestărilor de lipsă de vigilență, de renunțare la criteriile de bază pentru primirea în partid. Simultan, prin rețeaua de propagandă, prin conferințe, presă etc., s-a arătat clar cine sînt comuniștii și ce calități moral-politice se cer pentru a fi membru al partidului. Din numeroasele materiale care ilustrează această activitate, ne

[2] Perioada eliberării teritoriului țării de sub dominația hitleristă.

[3] Regionalele de partid erau următoarele : *București*, cu 4 sectoare de oraș și 4 județe, *Oltenia*, cu 6 județe ; *Banat*, cu 4 județe ; *Dîmbovița*, cu 3 ; *Prahova*, cu 2 ; *Dobrogea*, cu 2 ; *Dunărea de Jos*, cu 6 ; *Moldova*, cu 12 județe, dintre care 9 cuprinse în raionalele Bacău și Botoșani ; *Valea Jiului*, cu 2 ; *Cluj*, cu 6 ; *Oradea*, cu 3 și *Brașov*, cu 8 județe.

[4] Circulara C.C. al P.C.R., capitolul „Primirea în partid", în Arhiva Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A XXIII-9, inventar 1 591, fila 1.

vom referi la articolele apărute în presa regională și centrală de partid. Astfel, ziarul „Scînteia", în unul din primele numere după apariția legală, în articolul „Comunist, luptător pentru patrie", scria că a fi comunist, adică a fi membru al partidului comunist, nu este un lucru simplu. Un comunist trebuie să fie un luptător neînfricat pentru cauza clasei muncitoare și a poporului, pentru interesele lor imediate și fundamentale. Un comunist este un organizator și un conducător de masă, care pune întotdeauna interesele generale ale clasei muncitoare, ale poporului deasupra intereselor personale, care se înarmează cu știința avansată marxist-leninistă, cu cunoașterea legilor ce determină dezvoltarea progresului istoric și schimbările fundamentale ale diferitelor orînduiri sociale [5].

În procesul practicii revoluționare, partidul a analizat diferite aspecte ale politicii de primire de noi membri, a luat unele măsuri organizatorice și a corectat unele abateri și greșeli. Amintim în acest context analiza problemelor legate de creșterea P.C.R. în plenarele comitetelor regionale și ale unor comitete județene încă în toamna anului 1944 ; dezbaterile din cadrul ședințelor cu activul, organizate de C.C. al P.C.R. în lunile martie și aprilie 1945 ; crearea în mai 1945 a resortului de cadre pe întreaga rețea organizatorică etc. S-a urmărit, de asemenea, ca noii membri de partid să fie verificați în focul luptei revoluționare, ca militanți și conducători de mase. Referindu-se la aceasta, numeroase cadre din conducerea P.C.R. au subliniat, cu prilejul ședințelor de instructaj, la conferințele regionale și județene, importanța deosebită pe care o au în formarea calităților morale ale comuniștilor munca politică de zi cu zi, însușirea temeinică a liniei și sarcinilor partidului și lupta consecventă, neprecupețită pentru aplicarea lor în viață.

În condițiile creșterii rapide a partidului și a organizațiilor de masă, ale reorientării muncii politice potrivit noilor cerințe izvorîte din situația creată în urma instaurării puterii populare, C.C. al P.C.R., pe baza analizei muncii organizatorice și a vieții de partid desfășurate în perioada anterioară, a elaborat în aprilie 1945 instrucțiuni privind organizarea, atribuțiile și formele de activitate ale organizației de bază. Aplicate în munca de partid începînd din mai 1945, indicațiile la care ne referim au contribuit la clarificarea problemelor privind principiile de organizare a partidului, criteriile și cerințele ce trebuiau asigurate la primirea în partid, felul în care urmau să-și desfășoare activitatea organele de partid și să îndrume munca organizațiilor de masă. Instrucțiunile C.C. al P.C.R. se ocupau pe larg de probleme privind educarea și reeducarea cadrelor, vigilența de partid, controlul și îndrumarea în muncă, critica și autocritica etc. [6].

Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a adus noi precizări privind cerințele și normele de încadrare în partid [7], stabilind că primirea în partid se face în mod individual, cererile fiind discutate și

[5] „Scînteia", anul I, nr. 4, din 24 septembrie 1944.

[6] Arhiva Comitetului județean al P.C.R. Argeș, fondul nr. 3, dosarul nr. 425, filele 255—262. (Instrucțiuni cu privire la „Munca organizatorică și viața organizatorică a partidului nostru").

[7] „Scînteia" nr. 363, din 29 octombrie 1945.

rezolvate de adunarea generală și confirmate de organul imediat superior [8]. Conferința Națională a partidului a ales și primul Comitet Central de după eliberare cu respectarea normelor democrației interne de partid. Noul Comitet Central, în prima sa plenară, a constituit, pe baza prevederilor statutare adoptate la conferință, Biroul Politic, format din șapte persoane, și Secretariatul [9].

Creșterea continuă a influenței partidului în mase, a rolului său conducător în desfășurarea revoluției populare se exprimă direct prin încadrarea în rîndurile P.C.R. a unui număr crescînd de muncitori, țărani, intelectuali și alți oameni ai muncii, români, maghiari și de alte naționalități, prin rolul jucat de organizațiile de partid.

Evoluția rîndurilor partidului în perioada la care ne referim a fost următoarea : circa 16 000 în februarie, 35 000 în martie, 42 633 în aprilie, 101 810 în iulie, 256 863 în octombrie 1945, 717 490 în iunie 1946, 749 745 în octombrie și 803 831 de membri în decembrie 1947 [10]. În același timp, compoziția socială a partidului a înregistrat următoarea evoluție : 55,2% muncitori și 32,8% țărani în iunie 1945, 44,48% muncitori și 38,54% țărani în iunie 1946, 42,98% muncitori și 38,57% țărani în iulie 1947 și 42,46% muncitori și 38,33% țărani în decembrie 1947. S-au întărit organizațiile regionale și județene ale partidului. Pînă în noiembrie 1945, adică la aproape un an de la eliberare, în organizațiile regionale ale P.C.R. își desfășurau activitatea zeci de mii de comuniști : București — 80 000, Banat — 22 000, Cluj — aproape 23 000, Valea Jiului, Brașov și Valea Prahovei — între 15 000 și 18 000 etc.

O mare însemnătate pentru întărirea partidului și a legăturilor sale cu clasa de avangardă a revoluției o constituie faptul că în rîndurile sale au intrat masiv muncitori din marile uzine și întreprinderi, din principalele centre industriale ale țării — 55,2% în octombrie 1945. Pe baza datelor existente, în martie 1946, în orașul București și patru județe industriale — Brașov, Cluj, Hunedoara și Prahova —, la o populație de 2 692 415 locuitori, 578 143 erau organizați în sindicate și 216 667 în P.C.R. Adăugîndu-se la aceste date sutele de mii de salariați încadrați în P.S.D., în organizațiile de tineret și de femei, cei peste 200 000 de țărani cuprinși în Frontul plugarilor și în Uniunea populară maghiară și precizîndu-se că numai 5 098 de oameni ai muncii nu erau în organizații profesionale, putem aprecia impresionanta capacitate organizatorică a partidului, legăturile lui largi în mase [11].

În același timp, partidul a reușit să lichideze una dintre principalele sale slăbiciuni, care dăinuia din perioada ilegalității, și să pătrundă adînc în viața satelor. Din rîndurile țărănimii au intrat în P.C.R. importante detașamente de țărani muncitori : 32% din efectivul partidului în

[8] Statutul P.C.R. din 1945, la capitolul „Despre membrii de partid", precizează că „poate fi membru al Partidului Comunist Român oricine, de la vîrsta de 18 ani ; fără deosebire de naționalitate, rasă, sex, dacă recunoaște programul și scopul final al partidului ; activează într-una din organizațiile lui, se supune hotărîrilor partidului și plătește cotizațiile de membru" (*loc. cit.*, p. 13—14).

[9] *Ibid.*

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 3, filele 80, 103, și dosarul nr. 44, filele 3, 8, 9.

[11] Datele au fost calculate pe baza materialelor existente în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 7/1946.

noiembrie 1945 și 38,33% în decembrie 1947. Regiuni cu pronunțat caracter agrar, ca : Moldova, Oltenia, Dobrogea, cuprindeau împreună la sfîrșitul anului 1945 peste 60 000 membri de partid, dintre care un număr foarte mare erau țărani.

Remarcînd compoziția socială constant bună, în care elementul muncitoresc a precumpănit, în problema primirii de noi membri în rîndurile P.C.R. se impun totuși cîteva precizări. Astfel se constată că numărul celor ce s-au încadrat în P.C.R. a sporit tocmai în momentele de intensă luptă revoluționară pentru instaurarea puterii populare și înfăptuirea reformei agrare, pentru asigurarea victoriei în alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Ilustrînd acest aspect în cadrul ședinței organizate de C.C. cu cadrele regionale la 12—15 februarie 1945, Alexandru Moghioroș arăta că în județele Alba și Hunedoara „în timpul campaniei agrare P.C.R. s-a întărit cu 3—400 de membri din rîndurile țăranilor" [12], iar Iosif Rangheț, în ședința cu activul central din 25—27 aprilie, remarca faptul că din februarie 1945, cînd a început campania de înfăptuire a reformei agrare, și pînă în a doua jumătate a lunii martie în partid au intrat circa 20 000 de noi membri.

După Conferința Națională a P.C.R. — 16-21 octombrie 1945 —, în strînsă legătură cu pregătirea partidului în vederea cîștigării victoriei în alegerile parlamentare din noiembrie 1946, pe baza indicațiilor C.C. al P.C.R., primirea de noi membri s-a desfășurat în ritm intens. În acest scop, în ședința de instructaj a C.C. al P.C.R. din 15—17 noiembrie 1946, s-a trasat sarcina ca regionalele de partid să înregistreze pînă în ianuarie 1946 o creștere de 121 250 de membri [13]. Deși Comitetul Central a atras atenția, după 1 ianuarie 1946, ca „creșterea să fie normală și reală" [14], în unele cazuri, a slăbit exigența față de cei care cereau să devină membri ai partidului, ceea ce a facilitat pătrunderea în partid a unor elemente oportuniste, carieriste, străine de clasă sau chiar legionari.

Sesizînd aspectele negative ale acestei practici, președintele Comisiei de revizie, C. Pîrvulescu, în ședința C.C. al P.C.R. cu activul central din 9 august 1946, cerea ca în activitatea de partid să se introducă consecvent principiul : „Recrutare nu cu orice preț, ci după merite, după sarcina pe care o depune omul, după atitudinea sănătoasă pe care o are, după devotamentul față de clasa muncitoare și față de partid" [15]. Critici referitoare la scăderea exigențelor față de cei ce intrau în partid, la încălcarea prevederilor statutare și cerința de a se respecta prevederile statutare au fost formulate și de alte cadre de partid. Dar aceste critici nu au fost urmate întotdeauna și de măsuri hotărîte în toate regiunile și județele țării. Ca urmare a acestor practici, în rîndurile partidului au apărut o serie de fenomene negative, denaturări ale însăși liniei sale politice. Referindu-se la asemenea manifestări, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în ședința cu secretarii județeni din 13 noiembrie 1947, a criticat cu asprime acele cadre de partid care în relațiile cu masele țărănești au înlocuit munca politică cu măsurile administrative și a cerut să se desfășoare o susținută acțiune de întărire a alianței muncitorești-țărănești — baza

[12] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 4, filele 11, 12, 17.
[13] *Loc. cit.*, dosarul nr. 380, fila 86.
[14] *Loc. cit.*, fila 185.
[15] *Loc. cit.*, dosarul nr. 6, fila 320.

puterii populare [16]. Pentru a se pune capăt stărilor nesănătoase din partid, provocate în bună măsură de pătrunderea în rîndurile sale a numeroase elemente necorespunzătoare, C.C. al P.C.R. a hotărît ca în cursul anului 1947, paralel cu reorganizarea aparatului de partid și eliberarea carnetelor de membru, să se treacă la îndepărtarea din P.C.R. a elementelor necorespunzătoare din punct de vedere moral și partinic [17], iar spre sfîrșitul anului au fost sistate primirile de noi membri [18].

Procesul de organizare a activității P.C.R. pe baze noi, desfășurat în plină luptă revoluționară, a cuprins în sine și extinderea treptată a principiilor democratice în viața partidului. Pe măsura ieșirii din ilegalitate, organizațiile de partid au convocat consfătuiri cu activul în care au analizat munca desfășurată pînă la acea dată și sarcinile de viitor. Au avut loc, de asemenea, conferințe de constituire a comitetelor județene de partid, ca și numeroase dezbateri organizate cu cadrele centrale, regionale și județene, cu miniștrii comuniști etc. asupra principalelor probleme ce se ridicau în fața țării.

Pași însemnați în acțiunea de organizare a activității P.C.R. pe baza centralismului democratic și a democrației interne au fost făcuți de lucrările conferințelor regionale ale P.C.R. din august 1945, la care au fost alese noile organe de conducere și delegații pentru Conferința Națională, și mai ales de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945.

Dînd o caracterizare de ansamblu activității partidului în perioada de după eliberarea țării, rezoluția Conferinței Naționale arăta „că partidul nostru a crescut considerabil și că membrii Partidului Comunist Român au contribuit intens și stăruitor la formarea sindicatelor unite, la întărirea Frontului național-democrat și a colaborării cu Partidul național-liberal-Tătărescu, la realizarea reformei agrare, la mărirea producției, la democratizarea țării și instaurarea unei ordini democratice" [19].

Conferința Națională a atras în același timp atenția partidului și asupra lipsurilor existente și a luat în dezbatere problemele majore privind întărirea vieții și activității organizațiilor de partid, unitatea rîndurilor partidului, respectarea principiilor leniniste de organizare a partidului, dezvoltarea calităților moral-politice ale comuniștilor, consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare spre realizarea unității depline a acesteia, munca comuniștilor în rîndurile organizațiilor democratice de masă etc.

După Conferința Națională a P.C.R., Comitetul Central ales s-a orientat spre dezbaterea problemelor principale ale vieții politice din România sau ale muncii de partid în cadrul unor ședințe plenare. Astfel, plenara C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946 a analizat situația politică din țară și a stabilit sarcinile partidului în campania electorală [20], plenara C.C. al P.C.R. din 6 iulie 1946 a dezbătut poziția partidului față de manifestările naționalist-șovine și revizioniste [21], iar cea din 8—9 ia-

[16] *Loc. cit.*, dosarul nr. 379, fila 147—148.
[17] *Loc. cit.*, dosarul nr. 9, fila 129.
[18] „Scînteia" nr. 5 371, din 7 decembrie 1961.
[19] „Scînteia" nr. 367, din 1 noiembrie 1945.
[20] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6.
[21] „Scînteia" nr. 568, din 8 iulie 1946.

nuarie 1947 a hotărît reorganizarea aparatului de partid prin desființarea comitetelor regionale și întărirea organelor județene și de plasă [22].

Adoptată în scopul apropierii C.C. de munca organelor de partid de jos, al întăririi acestora cu noi cadre și al înlăturării manifestărilor de birocratism din unele comitete regionale, această măsură urmărea în același timp să îndepărteze din partid o serie de elemente dușmănoase sau corupte și să reducă cheltuielile partidului. Ea a fost aplicată eșalonat pe o perioadă de 6 luni, fiecare etapă fiind precedată de analiza celei anterioare și de măsuri corespunzătoare [23]. Făcînd o apreciere de ansamblu asupra acestor acțiuni, putem spune că după dizolvarea regionalelor și reorganizarea comitetelor județene activitatea de partid s-a înviorat, competența și autoritatea comitetelor de partid și organizațiilor de bază din principalele întreprinderi au crescut, procentul de participare la adunările de partid și la alte manifestări fiind tot mai ridicat.

În a doua jumătate a anului 1947, în legătură cu definitivarea documentelor și hotărîrilor pe baza cărora urma să aibă loc unificarea dintre P.C.R. și P.S.D., au avut loc cîteva ședințe comune ale celor două Birouri Politice și plenare ale celor două Comitete Centrale [24], care au dezbătut principiile ideologice și organizatorice ce urmau să stea la baza făuririi partidului unic, măsurile ce urmau a fi luate în acest sens.

Se impune totuși precizarea că în cursul anului 1947, deși au fost adoptate o serie de hotărîri de mare însemnătate în viața țării, ele nu au fost puse în dezbaterea Comitetului Central al partidului, fiind mai mult rodul hotărîrilor Biroului Politic sau ale Secretariatului.

Încheind această succintă prezentare a evoluției P.C.R. în anii 1944—1948 și a structurii sale organizatorice, putem aprecia că, în ciuda multiplelor greutăți, determinate în primul rînd de faptul că partidul și-a reorganizat activitatea „din mers", în plină luptă cu diferitele grupări ale claselor exploatatoare, această acțiune a fost încununată de succes. Partidul Comunist Român a reușit să treacă direct de la munca ilegală la participarea în guvern și să devină în scurt timp principalul partid de conducere, care cuprindea în rîndurile sale peste 800 000 de membri, dintre care 341 331 de muncitori, circa 100 000 de țărani și aproape 150 000 de intelectuali, încadrați în 19 407 organizații de bază. Analizînd evoluția numerică și compoziția socială a partidului în perioada la care ne referim, se desprinde concluzia că, menținînd și dezvoltînd legăturile cu clasa muncitoare — forța socială cea mai avansată —, în scurt timp P.C.R. a pătruns adînc în lumea satelor, ceea ce a avut drept principal rezultat făurirea și întărirea alianței muncitorești-țărănești, baza regimului democrat-popular și forța cea mai importantă a revoluției. De asemenea se impune a reliefa preocuparea constantă și atentă a P.C.R. față de intelectuali, ca și faptul că încă în prima etapă a revoluției majoritatea zdrobitoare a oamenilor de știință și cultură s-au alăturat luptei partidului, mulți dintre cei mai valoroși intrînd în rîndurile sale.

În anii revoluției populare, Partidul Comunist Român a reprezentat forța politică cea mai influentă din țara noastră, conducătorul real

[22] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 9, filele 1—32.
[23] *Loc. cit.*, filele 1—2, 36—37 ; dosarul nr. 235, filele 4—13.
[24] *Loc. cit.*, fondul P.S.D., procesele-verbale din 7 și 12 noiembrie 1947.

și recunoscut al luptei întregului popor. Creșterea numărului de oameni ai muncii încadrați în P.C.R., măsurile de perfecționare a metodelor și stilului de muncă, îmbunătățirea structurii organelor și aparatului de partid au contribuit în mare măsură la asigurarea rolului conducător al partidului în toate domeniile de activitate. În această direcție, o importanță deosebită a avut îmbinarea experienței revoluționare a membrilor de partid formați la școala aspră a muncii ilegale cu elanul și dinamismul revoluționar al noilor membri, în general oameni tineri, hotărîți să meargă pînă la capăt în înfăptuirea politicii partidului.

Calitatea de forță conducătoare în societatea românească, cucerită de P.C.R. prin lupte grele, prin jertfe și sacrificii, s-a afirmat an de an cu mai multă putere, pe măsura consolidării în amploare și adîncime a noii puteri politice.

DEZVOLTAREA ACTIVITĂȚII POLITICE ȘI IDEOLOGICE A P.C.R.

Reorganizarea Partidului Comunist Român în condițiile legale, necesitatea de a asigura conducerea luptei revoluționare pentru instaurarea puterii populare și transformarea revoluționară a societății românești au cuprins în mod necesar desfășurarea unei ample și multilaterale activități politice-ideologice.

Cunoașterea realităților social-politice din țară, valorificarea experienței primului stat socialist i-au dat posibilitate Partidului Comunist Român ca imediat după insurecție să-și precizeze cu claritate poziția față de evenimentele social-politice la ordinea zilei și să-și elaboreze în scurt timp un program concret de soluționare a problemelor majore care se ridicau în fața poporului, de mobilizare într-un singur front a tuturor forțelor sociale interesate în dezvoltarea progresistă a țării. Precizînd că în lupta pentru cîștigarea drepturilor și libertăților democratice P.C.R. reprezintă deopotrivă interesele „muncitorimii, țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român" [25], Declarația Comitetului Central din 24 august 1944 sublinia, în același timp, faptul că „partidul își păstrează independența sa ideologică, politică și organizatorică, deplina libertate de acțiune" [26].

Referindu-ne la acest aspect major al activității politice și ideologice a P.C.R., se impune să reliefăm ca fiind definitorii pentru poziția sa însușirea și răspîndirea în mase a învățăturii marxist-leniniste, aplicarea ei creatoare pe baza aprecierii realităților românești privite în dezvoltarea lor, confruntarea soluțiilor proprii, originale cu experiența altor partide comuniste, verificarea continuă a liniei politice cu practica revoluționară. Se desprinde, de asemenea, ca fiind caracteristice pentru activitatea P.C.R. preocuparea permanentă de a valorifica tot ce era progresist, democrat în istoria țării, lipsa de închistare și capacitatea de a modifica sau renunța la unele prevederi programatice sau lozinci cînd acestea se dovedeau a nu fi în concordanță cu realitatea social-politică din țară *. În acest sens, menționăm documentele Conferinței Naționale a P.C.R., rapoartele și cuvîntările conducătorilor de partid și de stat, plat-

[25] „România liberă" din 24 august 1944.

[26] *Ibid.*

* Un exemplu concludent în această direcție îl constituie modificările aduse programului de guvernare al F.N.D. dat publicității în ianuarie 1945, în care s-a

formele și programele care au stat la temelia coaliţiilor politice realizate în acel timp — F.N.D., B.P.D., F.D.P

În anii revoluţiei populare, beneficiind de condiţii din ce în ce mai favorabile, P.C.R. a continuat pe o scară tot mai largă opera de răspîndire a ideilor marxiste începută încă de vechea mişcare socialistă [27] şi a desfăşurat o amplă activitate de traducere, tipărire şi difuzare a literaturii clasicilor marxism-leninismului [28]. Pînă în 1947, numai în editura partidului au fost tipărite în tiraje de masă un număr de 253 de titluri. Bilanţul acestei activităţi de extremă importanţă în viaţa partidului şi în dezvoltarea gîndirii marxiste în România apare şi mai clar dacă precizăm că tirajul total al operelor marxist-leniniste tipărite în anii 1944—1947 se ridică la 1 200 000 de exemplare, un număr important dintre acestea fiind publicate în limbile naţionalităţilor conlocuitoare [29]. La acestea se adaugă şi numeroasele opere ale clasicilor marxism-leninismului şi alte cărţi politice tipărite în editurile comitetelor regionale ale P.C.R., în editurile „Scînteia", „Eminescu", a U.T.C., a P.S.D. etc.

În activitatea sa de răspîndire a marxism-leninismului în România şi de aplicare a acestuia la condiţiile specifice din ţara noastră, P.C.R. a urmărit ca, pe lîngă publicarea unor opere teoretice fundamentale, să pună la dispoziţia activului şi membrilor de partid lucrări din studierea cărora se puteau găsi soluţii problemelor concrete ridicate de realităţile româneşti.

Un capitol deosebit de important al activităţii editoriale îl constituie publicarea în tiraje de masă a unor lucrări de istoria patriei şi a mişcării muncitoreşti, biografii de eroi ai poporului, a unor articole şi studii de analiză a realităţilor social-politice din ţară şi a soluţiilor elaborate de P.C.R. etc. În acest cadru amintim culegerile de articole ale conducătorilor P.C.R., grupate sub titlurile *Pentru o Românie democrată* şi *O politică românească de realizări democratice*, cele trei lucrări ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu : *Problemele de bază ale României*, *Sub trei dictaturi* şi *Un veac de frămîntări sociale*, discursurile politice, conferinţele şi interviurile dr. Petru Groza — grupate în culegerea *Reconstrucţia României* —, studiile privind : *Problema agrară în revoluţia din 1848*, *Cucerirea şi redobîndirea independenţei naţionale*, *Răscoala ţăranilor din 1907*,

renunţat, ca nefiind actuală, la prevederea cuprinsă în platforma F.N.D. din septembrie 1944 referitoare la naţionalizarea băncilor şi a marilor întreprinderi industriale.

[27] Încă din anul 1883, militanţi de frunte ai mişcării muncitoreşti din România au tradus şi publicat în limba română, la început fragmente şi apoi în întregime, unele lucrări ale lui Marx şi Engels. Fragmente din *Capitalul* au apărut în revista „Emanciparea" (1883) şi în „Lumea nouă" (1895), *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului*, traducere integrală, printre primele din lume („Contemporanul" [1885—1886]), *Manifestul Partidului Comunist* (1892) etc. (Vezi mai pe larg în *Marx şi Engels în limba română. 1871—1944*, Editura Academiei R.P.R., 1956, şi Radu Pantazi, *Filozofia marxistă în România*, Editura politică, Bucureşti, 1963).

[28] Valter Roman, *Răspîndirea operelor lui V. I. Lenin în România*, în „Anale" nr. 2/1960, p. 32—42.

[29] Numai în Editura P.C.R. în anii 1945—1947 au fost tipărite în limba maghiară un număr de 65 titluri de lucrări (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 452, filele 15, 57, 59, 110—111).

Luptele din februarie 1933, În legătură cu mişcarea muncitorească din România, Alianţa muncitorimii cu ţărănimea şi altele *.

Colecţia *Luptători pentru libertatea poporului român* şi Editura „Apărării patriotice" au publicat reuşite portrete biografice ale lui Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Ana Ipătescu, Popa Radu Şapcă, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Codreanu, Gh. M. Vasilescu, Pavel Tcacenco şi alţii. Editura P.S.D. s-a ocupat de figurile luptătorilor socialişti C. Dobrogeanu-Gherea, I. C. Frimu, Ilie Moscovici, Costa-Foru, Ştefan Petică etc.

Această succintă enumerare permite să concludem că Partidul Comunist Român a considerat restabilirea tradiţiilor progresiste şi democratice, valorificarea bogatei moşteniri culturale, critica nonvalorilor şi a concepţiilor burgheze ca o parte inseparabilă a luptei pentru triumful ideologiei marxist-leniniste în România. În procesul luptei revoluţionare, P.C.R. a adus însemnate contribuţii teoretice, completînd sau modificînd principii şi teze elaborate anterior — problema agrară şi naţională, atitudinea faţă de burghezie şi monarhie în etapa desăvîrşirii transformărilor burghezo-democratice —, elaborînd puncte de vedere noi asupra chestiunilor privind refacerea şi dezvoltarea economiei naţionale, formele luptei pentru cucerirea puterii etc.

Răspîndirea în rîndurile maselor muncitoare a marxism-leninismului, activitatea revoluţionară desfăşurată de clasa muncitoare şi aliaţii săi pentru transpunerea în viaţă a acestei ideologii revoluţionare potrivit condiţiilor specifice din ţara noastră, orientarea ştiinţei şi culturii spre fundamentarea lor pe bazele materialismului dialectic şi istoric au fost paşi însemnaţi pe drumul asigurării preponderenţei ideologiei clasei muncitoare asupra celei burgheze.

Traducerea în limba română şi în limbile naţionalităţilor conlocuitoare a unui însemnat număr de opere fundamentale ale clasicilor marxism-leninismului a reprezentat mult mai mult decît un act de îmbogăţire a literaturii marxiste existente. Ancorată în fondul democratic şi revoluţionar al culturii româneşti şi legată strîns de cerinţele practicii, literatura marxist-leninistă, editată şi difuzată în tiraje de masă, nu a avut caracterul aclimatizării unei „plante exotice" pe un sol străin, ci al unei acţiuni firesti, care s-a încadrat în mod organic într-un proces continuu, susţinut de mişcarea muncitorească încă de la începuturile sale, de ridicare a nivelului ştiinţei româneşti, a marcat o nouă treaptă în dezvoltarea acestui proces.

Preocupîndu-se de editarea, difuzarea şi studierea operelor marxism-leninismului, de organizarea — potrivit cerinţelor — a unei largi reţele de şcoli şi cursuri de partid [30], Partidul Comunist Român a desfăşurat tot-

* Deşi de genuri diferite, se impun a fi amintite pentru valoarea şi semnificaţia lor social-politică lucrări ca : *În umbra celulei* de dr. Petru Groza, *Continentul U.R.S.S.* de Mitiţă Constantinescu, *Enigma Otiliei* de George Călinescu, *Zile de lagăr* de Zaharia Stancu, *Curente şi tendinţe în filozofia românească* de Lucreţiu Pătrăşcanu, *Manual unic de economie politică* de Barbu Zaharescu, *Introducere la studiul eredităţii* de Ion Biberi, *Misticism şi credinţă* de Mircea Florian, *Figuri şi forme literare* de Tudor Vianu, *Explicarea omului* de Mihail Ralea, *Bilete de papagal* de Tudor Arghezi şi altele.

[30] Prin sistemul învăţămîntului politic, în anii 1944—1947 şi-au format şi şi-au perfecţionat cunoştinţele un număr de 34 000 de comunişti, iar cele 715 şcoli de cadre sindicale au fost frecventate de 260 512 activişti.

odată o amplă muncă politică în masă, a clarificat permanent problemele ce se ridicau, a demascat perseverent ideologia reacționară. Munca neprecupețită a organelor și organizațiilor de partid de lămurire a maselor, expunerile și cuvîntările conducătorilor de partid și de stat, organizarea de conferințe și simpozioane, cercurile de citit presa și alte numeroase forme de activitate au contribuit la răspîndirea în mase a liniei politice și ideologiei partidului.

În perioada la care ne referim, în confruntare permanentă cu reacțiunea, Partidul Comunist Român a precizat cu claritate poziția față de clasele și păturile sociale din țară, a indicat fiecărei categorii de oameni ai muncii rolul și locul ce le revine în revoluție. Subliniind că rolul clasei muncitoare este de a sta în fruntea poporului în lupta sa pentru libertate și independență, că țărănimea reprezintă un izvor uriaș de energie și forțe care pot și trebuie să se unească cu cele ale proletariatului, P.C.R. a acordat o mare atenție clarificării și atragerii la lupta revoluționară a intelectualilor, a omenilor muncii din rîndurile naționalităților conlocuitoare. Arătînd că poziția mișcării muncitorești față de intelectualitate nu este o poziție de conjunctură, ci decurge în mod organic din însăși esența teoriei și practicii revoluționare, Partidul Comunist Român a combătut „teoriile" reacționare referitoare la așa-zisa criză a culturii [31], a ajutat cu tact și cu răbdare intelectualitatea să depășească momentele de șovăială și să se alăture ferm forțelor revoluționare.

Pornind de la aprecierea că România este un stat unitar, iar lupta pentru rezolvarea problemei naționale o parte a revoluției democrat-populare, rezolvabilă numai în cadrul acesteia, P.C.R. a demascat partidele reacționare care-și atribuiau merite hotărîtoare în formarea și dezvoltarea națiunii române moderne, arătînd că mișcarea muncitorească este moștenitoarea și continuatoarea celor mai bune tradiții de luptă ale poporului, că ea cultivă mîndria națională, dar este străină de orice șovinism [32].

În cadrul luptei împotriva ideologiei burgheze, desfășurată consecvent de către P.C.R., se cuvin a fi amintite și numeroasele conferințe publice, din care se desprinde prin importanța sa conferința *Curente și tendințe în filozofia românească*, expusă la 18 ianuarie 1945 de Lucrețiu Pătrășcanu. Criticînd pozițiile idealiste pe care s-au situat o serie de filozofi : Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, P. P. Negulescu și Nae Ionescu, vorbitorul, teoretician marxist recunoscut, a reliefat atît opoziția existentă între

[31] Pe această temă, în paginile revistei „Contemporanul", în cursul anului 1946 s-a desfășurat o dezbatere mai amplă, cu participarea unor remarcabile personalități ale vieții culturale din România, din care enunțăm articolele *Probleme ale intelectualității românești* de Gheorghe Gheorghiu-Dej, *A încetat economia politică să fie o știință ?* de Lucrețiu Pătrășcanu, *În jurul teoriei istoriei* și *Marxismul și teoria culturii* de C. Ionescu-Gulian, *Artistul și timpul său* de George Călinescu, *Plînsul maimuțelor sau unde e criza* de Miron Radu Paraschivescu, *Rădăcinile artei* de Ion Călugăru, *Scriitorul față în față cu epoca sa* de Cezar Petrescu, *Cui slujești tu ?* de Zaharia Stancu, *Țară nouă, literatură nouă* de Gáll Gabor, precum și punctele de vedere exprimate asupra literaturii și artei de V. Maximilian, Camil Ressu, A. Toma, Ligia Macovei, Octav Livezeanu și Mircea Bîrsan etc.

[32] Vezi cuvîntările rostite de Gheorghe Gheorghiu-Dej la 24 septembrie 1944, la Congresul Frontului plugarilor din iunie 1945, la a 95-a aniversare a marii adunări din 3/15 mai 1848 și articolul *Problemele intelectualității românești*, în „Scînteia" nr. 7, din 28 septembrie 1944, 244, din 7 iunie 1945, 526, din 18 mai 1946, și „Contemporanul" nr. 10, din 23 noiembrie 1946.

influențele idealiste, mistice existente în filozofia burgheză și materialismul dialectic, cît și faptul că acesta din urmă este singura „concepție care va sta fără îndoială la baza sistemelor de gîndire și cercetare a lumii de mîine“ [33].

Un instrument deosebit de eficace în activitatea politică-ideologică a P.C.R. a fost presa. Alături de „România liberă“, imediat după 23 August a început apariția ziarelor de partid editate de comitetele regionale : „Cuget liber“ la Constanța, „Luptătorul“ la București, „Dezrobirea“ la Galați, „Luptătorul bănățean“ la Timișoara, „Înainte !“ la Craiova, „Drum nou“ la Brașov, „Adevărul Ardealului“ și „Igazság“ la Cluj, „Moldova liberă“ la Iași, „Uj Elét“ la Oradea, „Prahova nouă“ la Ploiești, „Chemarea“ la Tîrgoviște și „Zori noi“ în Valea Jiului.

La 21 septembrie 1944 a început să apară legal ziarul „Scînteia“, organ al C.C. al P.C.R., al cărui tiraj a ajuns pînă în decembrie 1947 la 2 117 692 de exemplare.

Larga răspîndire a presei de partid și democrate [34] în limba română și în limbile naționalităților conlocuitoare, expresie a democrației militante care se instaurase în România, a reprezentat în același timp o forță puternică în lupta pentru triumful politicii P.C.R., a ideologiei marxist-leniniste.

Date fiind caracteristicile etapei istorice, presa centrală și cea locală au avut un rol de prim ordin în demascarea politicii partidelor reacționare, a șovinismului și naționalismului, în ridicarea nivelului de conștiință patriotică și democratică a maselor.

În anii la care ne referim, Partidul Comunist Român a desfășurat o susținută activitate ideologică îndreptată împotriva oportunismului și sciziunii din mișcarea noastră muncitorească. În a doua jumătate a anului 1947, cînd relațiile dintre P.C.R. și P.S.D. se aflau în faza trecerii la făurirea partidului unic și, mai ales, după publicarea la 13 noiembrie a platformei partidului unic, această activitate s-a intensificat. Articole publicate în presă, conferințe, tipărirea în tiraje de masă a platformei partidului unic și a altor materiale, precum și propaganda verbală au fost puse în slujba clarificării problemelor legate de unificare, a sarcinilor mari ce reveneau clasei muncitoare.

O latură esențială a activității desfășurate de Partidul Comunist Român în anii revoluției populare o constituie preocuparea sa pentru afirmarea pe arena internațională, pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare cu celelalte partide comuniste și muncitorești, cu mișcările de eliberare națională, educarea maselor largi în spiritul patriotismului și al internaționalismului proletar. Detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, P.C.R. a considerat în permanență că activitatea sa pentru a asigura victoria democrației și socialismului în propria țară este o parte a luptei generale dintre forțele înaintate și reacțiune, o contribuție pe care poporul român o aduce la progresul social.

Subliniind că situația internațională postbelică este caracterizată prin creșterea fără precedent a forței și influenței în mase a partidelor comuniste, a mișcărilor democrate și progresiste, raportul politic al C.C.

[33] „Scînteia“ nr. 115, din 21 ianuarie 1945.

[34] În acest timp, Partidul social-democrat tipărea 23 de publicații în limbile română, maghiară și germană

prezentat la Conferința Națională a P.C.R. reliefa ca un factor important în realizarea unei păci durabile „respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social, respectarea independenței naționale și neamestecul în afacerile interne ale altor popoare" [35]. În aceeași ordine de idei, raportul asupra proiectului de statut sublinia că Partidul Comunist Român conduce lupta „pentru apărarea intereselor naționale ale poporului român, în spiritul solidarității internaționale a celor ce muncesc, spirit care însuflețește activitatea partidului nostru și stă garanție izbînzii noastre" [36].

Partidul Comunist Român, în întreaga perioadă la care ne referim, a studiat atent experiența altor partide, îndeosebi a P.C.U.S. și a partidelor comuniste din celelalte țări care păşiseră pe calea făuririi noii orînduiri, a urmărit permanent activitatea desfășurată de partidele comuniste din țările capitaliste și a făcut cunoscute maselor rezultatele obținute de acestea pe calea democrației și progresului social.

Vizitele delegațiilor de partid și de stat române în U.R.S.S., începînd din septembrie 1944, schimburile de experiență organizate între Partidul Comunist Român și partidele comuniste din Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, participarea delegației române la formarea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești, studierea experienței obținute în organizarea alegerilor generale de către partidele comuniste din Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria și Franța, a politicii de alianțe, a poziției față de regimul monarhic, publicarea în presă a unui important număr de materiale privind activitatea altor partide comuniste ilustrează cele afirmate mai sus.

În anii la care ne referim, organizațiile democrate de masă din România au luat parte la crearea și activitatea Federației Sindicale Mondiale, a Federației Mondiale a Tineretului Democrat, a Federației Democrate Internaționale a Femeilor. La rîndul lor, congresele C.G.M., ale organizațiilor de femei și de tineret, ale Frontului plugarilor etc. s-au bucurat de o deosebită atenție din partea organizațiilor similare din alte țări [37]. Partidul Social-Democrat din România — care conlucra cu P.C.R. în front unic — a participat la numeroase congrese și conferințe internaționale, România fiind în același timp vizitată de numeroase delegații ale partidelor socialiste și social-democrate din diferite țări ale Europei.

Activitatea desfășurată de P.C.R. în anii 1944—1948 a dus la consolidarea sa din punct de vedere politic și organizatoric. P.C.R. a acumulat o bogată experiență în conducerea maselor și a devenit cel mai puternic și mai influent partid politic din țară.

Întărirea continuă a partidului comunist și a legăturilor sale cu masele, colaborarea multilaterală dintre P.C.R. și P.S.D. au apropiat tot mai mult pe comuniști și social-democrați, au creat condiții favorabile pentru realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare din țara noastră.

---

[35] „Scînteia" nr. 357, din 20 octombrie 1945.

[36] „Scînteia" nr. 364, din 28 octombrie 1945.

[37] La cel de-al II-lea Congres al C.G.M., din noiembrie 1945, de exemplu, au luat parte Louis Saillant, secretar general al F.S.M., precum și delegații ale mișcării sindicale din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Italia, Polonia, Ungaria și din alte țări.

Partidul Comunist Român în fruntea acţiunilor de solidaritate ale mişcării muncitoreşti şi democratice din România cu lupta de eliberare naţională în perioada interbelică

CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARŞA

Mişcarea muncitorească din România s-a afirmat, încă de la începuturile sale, ca detaşament activ al proletariatului mondial, ca parte integrantă a mişcării muncitoreşti internaţionale, înscriind pe steagul ei de luptă principiile revoluţionare ale solidarităţii de clasă cu muncitorimea, cu forţele progresiste şi democratice din întreaga lume. Ea a întreţinut legături strînse cu organizaţiile muncitoreşti şi socialiste naţionale şi internaţionale, cu conducători eminenţi ai proletariatului. În acest context se relevă contactul permanent al socialiştilor români cu prima Internaţională, făurită de Marx şi Engels, contribuţia lor activă la dezbaterile congreselor Internaţionalei a II-a, în cadrul cărora au adoptat o poziţie înaintată într-o serie de probleme ce stăteau în faţa mişcării muncitoreşti internaţionale. Solidaritatea şi sprijinul dat de mişcarea muncitorească şi socialistă din România luptei proletariatului mondial s-au vădit cu putere în participarea a numeroşi combatanţi români pe baricadele Comunei din Paris, pentru apărarea primului stat al muncitorilor. În 1905, muncitorimea din Bucureşti şi din alte centre ale ţării s-a solidarizat cu lupta proletariatului rus împotriva ţarismului, a desfăşurat o vastă acţiune de susţinere morală şi materială a echipajului revoluţionar de pe crucişătorul „Potemkin", care debarcase la Constanţa.

O pagină vie a spiritului internaţionalist al proletariatului, al maselor muncitoare din ţara noastră o constituie activitatea desfăşurată în sprijinul Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie — eveniment de însemnătate istorică pentru destinele omenirii, care a inaugurat epoca revoluţiilor proletare, a eliberării naţionale a popoarelor, a trecerii de la capitalism la socialism. Ecoul Revoluţiei din Octombrie s-a făcut simţit cu intensitate şi în ţara noastră, în rîndul păturilor muncitoare, în cadrul mişcării socialiste, exprimîndu-se în mari demonstraţii de solidaritate cu primul stat socialist, în participarea cu arma în mînă a militanţilor români la lupta pentru apărarea tînărului stat sovietic.

În anul 1919 au avut loc în România numeroase manifestări de solidaritate cu revoluţia proletară ungară, împotriva participării la intervenţia militară organizată şi condusă de Antantă. Oamenii muncii din

România au sprijinit revoluția proletară din Germania, răscoala populară din Bulgaria, luptele revoluționare ale proletariatului din numeroase alte țări.

Crearea Partidului Comunist Român — detașamentul de avangardă al clasei muncitoare —, pe baza ideologiei marxist-leniniste, a ridicat pe o treaptă superioară activitatea internaționalistă a proletariatului român. La chemarea P.C.R., care a cultivat cu consecvență în rîndurile oamenilor muncii spiritul internaționalismului proletar, masele muncitoare din țara noastră au acordat un larg sprijin luptelor revoluționare ale proletariatului din Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Franța, Grecia, Iugoslavia, Japonia, Polonia și altele. În anii grei ai luptei antifasciste, comuniștii și alți patrioți români au susținut cu fermitate lupta popoarelor cotropite sau amenințate de agresorii fasciști. La apelul P.C.R., voluntari români au participat la luptele pentru apărarea Spaniei republicane ; au avut loc puternice acțiuni de solidarizare cu popoarele Iugoslaviei, Poloniei, Greciei, Austriei, Albaniei și ale celorlalte țări cotropite de hitleriști.

Mișcarea antifascistă, condusă de comuniști, împotriva războiului antisovietic, participarea militanților antifasciști români la luptele de rezistență din Franța, Belgia, Uniunea Sovietică, Cehoslovacia și din alte țări constituie elocvente manifestări internaționaliste ale clasei muncitoare și ale celorlalte forțe progresiste și democratice din România. În istoriografia noastră marxistă, problemelor mai sus prezentate le-au fost consacrate numeroase lucrări, studii și articole, care, pe baza unui bogat material documentar, analizează variatele forme de exprimare a sentimentelor de simpatie și sprijin ale oamenilor muncii din România față de lupta revoluționară a altor popoare.

Parte integrantă din frontul unic al tuturor forțelor revoluționare, antiimperialiste, clasa muncitoare din România, care ducea o luptă consecventă împotriva propriilor exploatatori, a condamnat esența reacționară a colonialismului, s-a solidarizat activ cu mișcarea de eliberare a popoarelor coloniale, acordîndu-i sprijinul său politic și moral *. Acest sentiment de solidaritate izvora din convingerea că înlăturarea oricărei exploatări și asupriri necesită o largă și puternică unitate de acțiune revoluționară a tuturor oamenilor muncii, a tuturor popoarelor împilate. Urmărind cu interes și simpatie rezistența popoarelor din Africa și Asia în fața agresiunilor imperialiste, socialiștii români au denunțat masacrele săvîrșite de armatele engleze împotriva poporului bur din anii 1899—1902 **, și-au ridicat glasul în sprijinul luptei poporului chinez împotriva imperialiștilor străini, care a culminat cu răscoala „boxerilor" din 1900, s-au solidarizat cu lupta de apărare a independenței dusă de popoarele din Maroc, Egipt, Filipine, Cuba ș.a. În perioada următoare primului război mondial, scindarea lumii în două sisteme — socialist și capita-

* Aspecte ale temei de față au fost evocate în următoarele studii : Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XIV, nr. 5/1968, p. 33—59 ; Ion Babici, *Actions de solidarité du peuple roumain avec la lutte héroïque du peuple d'Éthiopie contre l'agression fasciste 1935—1936)*, în „Revue Roumaine d'Histoire", tom. VI, nr. 2/1967, p. 257—273.

** A se vedea mai pe larg Gheorghe Unc, *Războiul anglo-bur și opinia publică din România*, în „Magazin istoric", anul IV, nr. 6 (39)/1970, p. 68—73.

list —, în urma victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a marcat, atît prin caracterul său fundamental cît și prin consecințele sale istorice, un moment excepțional în dezvoltarea societății omenești. Apariția primului stat socialist din lume a consfințit intrarea capitalismului în criza sa generală și, totodată, începutul crizei sistemului colonial al imperialismului, trezirea conștiinței naționale a popoarelor coloniale și dependente, care pînă atunci duseseră o luptă inegală și fără sorți de izbîndă împotriva unui dușman atotputernic. V. I. Lenin, conducătorul primei revoluții proletare victorioase, spunea încă în 1918 : „Istoria omenirii săvîrșește în zilele noastre o cotitură dintre cele mai mari și mai grele și care prezintă o însemnătate imensă — am putea spune chiar, fără nici o exagerare, o însemnătate universală — pentru eliberare" [1].

În acest fel, în perioada avîntului revoluționar de după primul război mondial, mișcării de eliberare națională i s-au deschis noi perspective, devenind mai matură și mai organizată, intensificîndu-se și transformîndu-se într-o forță politică independentă, care, pe măsura dezvoltării ei, căpăta o orientare antiimperialistă din ce în ce mai accentuată. Referindu-se la perspectivele acestui proces, la creșterea rolului mișcărilor de eliberare națională ca parte componentă a procesului mondial de transformare revoluționară a societății, V. I. Lenin arăta că „...revoluția socialistă nu va fi numai și mai ales o luptă a proletarilor revoluționari din fiecare țară împotriva propriei lor burghezii ; nu, ea va fi o luptă a tuturor coloniilor și țărilor asuprite de imperialism, a tuturor țărilor dependente împotriva imperialismului internațional" [2].

Masele muncitoare din țara noastră, în frunte cu elementele revoluționare, s-au pronunțat în sprijinul dreptului popoarelor coloniale la o viață liberă și independentă. Această solidaritate a cunoscut forme mai largi de manifestare după crearea Partidului Comunist Român. Profund atașat principiilor internaționalismului proletar, P.C.R. a militat în permanență pentru sprijinirea acestor mișcări, subliniind că „lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite se împletește cu lupta contra întregului regim capitalist" [3]. Comuniștii au văzut în ridicarea popoarelor coloniale un proces revoluționar în continuă dezvoltare, care, în condițiile existenței și creșterii puterii, a influenței și prestigiului primului stat socialist din lume, ale luptei revoluționare a clasei muncitoare din țările capitaliste, constituie „o altă lovitură principală îndreptată contra imperialismului" [4]. În aceeași idee, ziarul „Socialismul", organul central al P.S.D. din România, scria la începutul anului 1927 că mișcarea de eliberare națională „nu va putea fi stăvilită în anii ce vor urma, fiind o mișcare ce se va întinde în toate coloniile și care va merge paralel cu mișcarea clasei muncitoare, în vederea doborîrii imperialismului" [5].

Masele muncitoare din România vedeau în afirmarea proletariatului din țările coloniale și dependente o forță capabilă să orienteze lupta de eliberare națională pe făgașul eliminării tuturor injustițiilor sociale și națio-

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 36, Editura politică, București, 1965, p. 34.
[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, Editura politică, București, 1966, p. 332.
[3] „Scînteia", anul III, nr. 4, din 15—18 februarie 1933.
[4] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 227, fila 1.
[5] „Socialismul", anul XXI, nr. 1, din 1 ianuarie 1927.

nale ale colonialismului. „Cu toată diversitatea condițiilor economice și politice din colonii — scria în 1930 revista „Facla", publicație aflată sub îndrumarea P.C.R. —, putem afirma cu toată certitudinea că în toate țările din Asia, nu numai în India și China, ci și în Coreea, Filipine, Indonezia, Arabistan (peninsula arabă — *n.n.*), ca și în țările din America Latină, proletariatul — toate proporțiile fiind păstrate bun-înțeles — începe să aibă un rol activ" [6].

In sprijinul popoarelor coloniale și dependente din Africa, Asia și America Latină s-au ridicat, alături de clasa muncitoare, și alte forțe democratice și progresiste, personalități cu vederi înaintate din rîndul intelectualității române. Integrîndu-se în acțiunile clasei muncitoare, aceste forțe s-au solidarizat cu lupta dusă de poporul chinez în perioada interbelică împotriva aservirii țării de către capitalul străin și a agresiunii japoneze, cu lupta poporului indian pentru înlăturarea dominației economice și politice, cu lupta popoarelor din Coreea, Afganistan, Irak, Egipt și Indochina și dintr-o serie de alte țări împotriva jugului imperialist.

Solidaritatea militantă a maselor muncitoare din România cu lupta de eliberare națională a îmbrăcat forme multiple : întruniri și demonstrații, largi campanii de presă, ajutoare în medicamente și bani. Nu au lipsit nici cazurile în care fii ai poporului român au plecat să lupte voluntar pe fronturile unde popoare coloniale și dependente își vărsau sîngele pentru alungarea asupritorilor străini.

O pagină însemnată în cartea de aur a tradițiilor internaționaliste au înscris clasa muncitoare, forțele democratice și progresiste din țara noastră prin larga acțiune de solidarizare cu poporul chinez, care, în anii ce au urmat primului război mondial, a purtat eroice bătălii pentru emancipareа sa națională și socială. P.C.R. a urmărit îndeaproape lupta poporului chinez, în frunte cu partidul comunist, împotriva imperialismului străin și a forțelor contrarevoluționare interne. Prin presa de partid și a organizațiilor de masă aflate sub îndrumarea, influența sau conducerea sa, P.C.R. își făcea cunoscută poziția față de evenimentele din China, explica maselor sensul și semnificația lor. Apreciind că „după Revoluția rusă cel mai important eveniment ce s-a petrecut de la război încoace este, fără îndoială, formidabila revoluție din China", Partidul Comunist Român a susținut cu fermitate „mișcarea aceasta a unui popor de 400 de milioane de oameni pentru eliberarea sa de sub jugul imperialismului" [7]. Într-o chemare din anul 1926, relevînd însemnătatea luptei poporului chinez pentru slăbirea întregului sistem colonial, comuniștii români își exprimau încrederea că această luptă „va contribui, fără nici o îndoială, în enormă măsură la revoluționarea celorlalte popoare din colonii" [8], la amplificarea acțiunilor directe împotriva imperialismului. „În vecinătatea unei Chine libere — se arăta în aceeași chemare —, cu o populație ce face mai mult de un sfert din populația lumii, nu poate dăinui o Indie

[6] „Facla", anul IX, nr. 362, din 16 iunie 1930, p. 4.
[7] „Lupta de clasă", anul I, nr. 2—3/1926, p. 3.
[8] *Ibid.*

subjugată. Eliberarea Indiei de sub jugul englez va zdruncina, la rîndul ei, iarăși din temeliile sale, puterea Angliei în Egipt și Mesopotamia..." [9].

Succesele repurtate în anii 1925—1927 de forțele revoluționare chineze, care reușiseră să elibereze o mare parte din teritoriul țării de sub dominația forțelor contrarevoluționare interne și externe, au fost popularizate în documentele și în presa P.C.R., precum și a organizațiilor aflate sub conducerea sa. Veștile privind victoriile obținute de poporul chinez au creat în rîndul maselor muncitoare din România o atmosferă entuziastă. „Oricare va fi în viitor ritmul luptelor din China — se arăta într-un document al P.C.R. din anul 1926, intitulat *Înfrîngerea capitalismului mondial în China* —, capitalismul și-a trăit traiul în China. Și chiar dacă într-o parte însemnată a Chinei își mai fac de cap generali contrarevoluționari sprijiniți de capitalul străin, China este pierdută pentru capitalismul mondial" [10].

O largă popularizare în rîndul maselor muncitoare din România au cunoscut măsurile adoptate de guvernul revoluționar chinez în zonele eliberate, măsuri care se înscriau pe linia edificării noii societăți pe teritoriul Chinei. P.C.R. a popularizat aceste măsuri în broșura *Revoluția Sovietică în China crește*, editată în mai 1934, în limbile română și maghiară, care cuprinde un capitol intitulat : *Succesele revoluției chineze și ale Armatei Roșii* [11]. Tot pe această temă, în presa muncitorească au apărut o serie de articole, cum sînt : *Revoluția din China — Succesele guvernului din Canton* („România muncitoare" din 1—14 noiembrie 1926) ; *Noi succese ale Armatei Roșii chineze* („Scînteia" din februarie 1932) ; *Un an de la proclamarea Republicii Sovietice Chineze !* („Imprecor" din 1 noiembrie 1932) ; *Înaintarea Armatei Roșii chineze* („Garda roșie a tineretului moldovean", gazeta Regionalei Moldova a U.T.C.R., nr. 1 din ianuarie 1932). Scoțînd în evidență caracterul specific al acestor măsuri, P.C.R. arăta, în documentul amintit mai sus, din 1926, că „relațiile de producție și condițiile sociale din China nu sînt nici pe departe de așa natură încît să putem măsura acolo calea socialismului cu unități de timp europene sau că socialismul să poată fi înfăptuit acolo cu mijloacele care au fost folosite și sînt folosite în Rusia" [12].

Solidaritatea clasei muncitoare din România cu China revoluționară s-a manifestat cu aceeași vigoare și în vremurile de grea încercare prin care a trecut poporul chinez atunci cînd imperialiștii japonezi, în tentativa de a ieși din criza economică ce cuprinsese întregul sistem al capitalismului, au declanșat, la 18 septembrie 1931, aventura expansionistă împotriva Chinei, ocupînd Manciuria. P.C.R. a inițiat o vastă campanie de sprijinire a luptei duse de poporul chinez pentru apărarea suveranității și integrității țării sale, a mobilizat masele la acțiuni de protest împotriva agresiunii japoneze. C.C. al P.C.R. a hotărît organizarea unei săptămîni antirăzboinice, desfășurată în intervalul 20—30 martie 1932, campanie la care au fost chemate să ia parte organizațiile de partid și organizațiile de masă aflate sub îndrumarea, influența sau conducerea

[9] *Ibid.*

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 228, fila 5.

[11] *Revoluția sovietică în China crește*, Editura C.C. al P.C.R., București, 1934, p. 15.

[12] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 228, fila 1.

P.C.R. În cadrul acestei săptămîni s-au organizat întruniri, s-au publicat articole, s-au tipărit apeluri și manifeste care făceau cunoscută lupta revoluționară a maselor muncitoare din China împotriva imperialismului, succesele obținute de Armata Roșie chineză. Amintim, printre acestea, apelurile lansate de P.C.R. : *Către toate comitetele regionale, locale și raionale, către fracțiunile comuniste din toate organizațiile de masă* [13] ; *Războiul imperialist din China* („Scînteia" din 15 martie 1932) și apelurile U.T.C. : *Peste tot locul masele de muncitori și țărani revoluționari luptă în contra războiului imperialist, pentru apărarea poporului chinez, a revoluției chineze și a U.R.S.S.* („Tînărul leninist" din martie 1932) ; *Revoltele muncitorilor și țăranilor chinezi și japonezi în contra războiului imperialist* („Tînărul leninist" din martie 1932). Ziarele „Proletarul", „Steagul roșu", „Adevărul" și altele au publicat în acest interval articole consacrate luptei poporului chinez.

Unul dintre manifestele publicate de P.C.R. în cursul lunii martie 1932 înfiera „măcelul pornit de burghezia imperialistă din întreaga lume împotriva maselor nevoiașe din China" și chema clasa muncitoare, toate forțele progresiste din România să protesteze împotriva acestei agresiuni [14]. Presa muncitorească din țara noastră s-a pronunțat, de asemenea, împotriva tratativelor duse de cercurile guvernante din România la începutul anului 1932 în vederea încheierii unui tratat comercial și naval cu Japonia agresoare [15].

În anii în care Armata Roșie chineză, sprijinită de masele largi, purta bătălii grele în regiunea Șanhai împotriva armatelor japoneze, mult mai bine instruite și înarmate, clasa muncitoare din România, mobilizată de partidul comunist, a organizat acțiuni de sprijinire a forțelor revoluționare chineze. În cursul anului 1932, din rîndul muncitorilor s-au format comitete de acțiune pentru mobilizarea maselor în vederea susținerii cauzei drepte a poporului chinez. Aceste comitete au organizat întruniri și demonstrații în numeroase centre ale țării — Iași, Pașcani, Galați, Oradea ș.a. —, în cadrul cărora participanții au protestat împotriva împărțirii Chinei, au exprimat solidaritatea maselor muncitoare din România cu China revoluționară [16].

Ziua de 1 Mai a constituit în anul 1932 prilejul unei ample manifestări de simpatie a clasei muncitoare din țara noastră cu revoluționarii chinezi. Pregătirile pentru sărbătorirea acestei zile s-au desfășurat și sub lozincile : „Contra împărțirii Chinei. Pentru apărarea ei !" ; „Pentru eliberarea regiunilor chineze ocupate de imperialismul japonez !" [17]. La 7 noiembrie 1932, cînd se împlinea un an de la data cînd cei 290 de delegați ai muncitorilor, țăranilor și soldaților roșii, veniți din toate colțurile Chinei revoluționare, precum și deputații muncitori din Șanhai, Canton, reuniți la Juițin, au votat constituția și au format primul Guvern Central Provizoriu, P.C.R. a lansat un manifest ce chema muncitorimea română să sărbătorească acest eveniment, care coincidea cu aniversarea a 15 ani de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, prin greve, întruniri

[13] *Loc. cit.*, mapa nr. 53, fila 3.
[14] *Loc. cit.*, mapa nr. 64, fila 3.
[15] „Buletinul", anul II, nr. 6—7, martie-aprilie 1932, p. 11.
[16] „Alarma", anul I, nr. 2, aprilie 1932.
[17] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 94, fila 2.

și demonstrații de condamnare a agresiunii imperialiștilor japonezi împotriva Chinei [18].

Îndemnînd masele muncitoare să creeze și să întărească comitetele antirăzboinice din fabrici, uzine și sate, să organizeze întruniri, să saboteze transporturile de muniții destinate armatelor japoneze, P.C.R. sublinia în același timp că „războiul de agresiune din Extremul Orient nu este îndreptat numai contra muncitorimii chineze și japoneze, ci și contra noastră înșine" [19].

Comuniștii români au urmărit cu atenție desfășurarea procesului revoluționar din China, apreciind eforturile depuse de Partidul Comunist Chinez de a coaliza într-un front unic forțele naționale interesate în îndepărtarea jugului imperialismului străin. Partidul comunist, clasa muncitoare din România au văzut în Partidul Comunist Chinez forța cea mai înaintată a revoluției din China, organizatorul și conducătorul poporului chinez în lupta pentru independență națională și socială. În acest spirit, Congresul al V-lea al P.C.R., într-o telegramă *Către C.C. al Partidului Comunist Chinez*, adresa, în numele muncitorilor revoluționari, al maselor muncitoare din România, „salutul său fierbinte, revoluționar, Partidului Comunist din China — conducătorul revoluției chineze, organizatorul luptei eroice a clasei muncitoare și țăranilor din China pentru alungarea imperialiștilor și răsturnarea Gomindanului contrarevoluționar". În telegramă se releva că „succesele Partidului Comunist din China sînt succesele proletariatului internațional și întăresc lupta lui pentru răsturnarea puterii imperialiștilor, capitaliștilor și moșierilor" [20]. Salutul se încheia cu lozincile : „Trăiască China revoluționară !" ; „Trăiască Armata Roșie muncitorească-țărănească din China !" ; „Trăiască Partidul Comunist din China !".

La 12 decembrie 1933, cînd se împlineau șase ani de la înfrîngerea Comunei din Canton de către forțele imperialiste engleze, japoneze, franceze și americane, Ajutorul roșu din România, în semn de cinstire a jertfelor date de poporul chinez, a proclamat Ziua Comunei din Canton ca zi internațională de sprijinire a luptei de eliberare a popoarelor subjugate de imperialism. Cu acest prilej, „Buletinul Ajutorului roșu din România" publica articolul : *12 și 13 decembrie*, care, după ce face o analogie între masacrele săvîrșite în Piața Teatrului Național la 13 decembrie 1918 și cele de la Canton din ziua de 12 decembrie 1927, cheamă masele muncitoare din România să-și mobilizeze toate forțele pentru apărarea și susținerea jertfelor terorii albe de pretutindeni, pentru eliberarea revoluționară a maselor muncitoare din colonii și semicolonii [21].

Clasa muncitoare din România și-a manifestat, de asemenea, solidaritatea cu poporul coreean în lupta acestuia împotriva dominației imperialismului japonez, luptă începută în anul 1919, cînd a izbucnit răscoala din Coreea pentru recîștigarea independenței naționale. Într-un manifest al

[18] *Loc. cit.*, mapa nr. 392, fila 1. Vezi și „Scînteia", anul II, nr. 10, din 1 noiembrie 1932.

[19] „Scînteia", anul III, nr. 2, din 15 ianuarie 1933 ; „Alarma", anul II, nr. 1, ianuarie 1933.

[20] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), cota Ab XVI-3.

[21] „Buletinul Ajutorului roșu din România", anul II, nr. 10, septembrie-decembrie 1933, p. 6.

P.C.R. din 1925 intitulat *Evenimentele din China și influența lor asupra maselor din Asia*, în articolul *Represiuni sîngeroase în Coreea*, apărut în revista „Facla" din iunie 1930, și altele era prezentată evoluția luptei duse de poporul coreean, demascîndu-se metodele brutale de asuprire folosite de colonialiștii japonezi, care, așa cum se arăta în articolul din revista „Facla" mai sus menționat, „interziceau chiar și simpla pronunțare a unor cuvinte ca «eliberare națională», «revoluție», «socialism», «proletariat»" [22]. Cu toate măsurile drastice luate de autoritățile japoneze, mișcarea de eliberare din Coreea a cunoscut un mare avînt prin participarea activă la luptă a muncitorilor și țăranilor, care „au dat un caracter de clasă programului pur național al elementelor burgheze" [23]. Printre acțiunile de luptă ale clasei muncitoare coreene împotriva imperialismului străin și a marii burghezii autohtone, revista „Facla" releva puternicele mișcări revoluționare din Seul, grevele și demonstrațiile din orașele Mokpo, Nadchon și Chann Po. Era semnalată, de asemenea, constituirea în Coreea a unui „comitet pentru instaurarea unui guvern independent, popular cu legături în întreaga țară" [24].

Popoarele din Indochina, aflate sub dominația imperialismului francez, au început, în anii de după primul război mondial, să revendice tot mai insistent independența națională. Lupta acestor popoare a stat în atenția forțelor revoluționare și democratice din țara noastră. În primele luni ale anului 1932, cînd la Saigon și în alte părți ale Indochinei guvernul francez luase severe măsuri militare în vederea înăbușirii unor eventuale răscoale, ziarul „Scînteia" a demascat scopul acestor măsuri, arătînd că ele erau determinate de teama imperialiștilor francezi în fața avîntului mișcării de eliberare națională a popoarelor din această regiune [25]. În aceeași idee, revista „Facla" arăta, în articolul intitulat *Cauzele revoltei annamite*, că lupta muncitorilor și țăranilor din Indochina împotriva opresiunii, pentru drepturi economice și politice, pentru independență „este determinată de capitalismul francez, care naște prin însăși esența lui aceste răscoale" [26].

Evenimentele care aveau loc în anii 1919—1926 în India, cea mai mare dintre coloniile ce compuneau imperiul britanic, unde mișcarea împotriva dominației engleze, ce dura de două secole, luase, de asemenea, un puternic avînt, au fost urmărite de forțele progresiste din România. Numeroasele articole din presa comunistă și democratică a timpului sînt elocvente în această privință : *Deschideți ochii noroadelor* (manifest al C.C. al P.C.R. din 1925) ; *Politica imperialismului britanic în India* („Deșteptarea" din 15 ianuarie 1928) ; *Criza imperialismului englez în India* („Viața muncitoare" din 9 iunie 1929) ; *Luptele sîngeroase din India* („Facla" din 5 mai 1930) ; *Libertatea Indiei*, de T. Cristureanu („Adevărul" din 1 februarie 1935).

Scoțînd în evidență strînsa împletire dintre obiectivele de ordin național și social pentru atingerea cărora milioanele de muncitori și țărani indieni duceau grele bătălii, revista „Stînga" scria în articolul *Calvarul*

[22] *Ibid.*
[23] *Ibid.*
[24] *Ibid.*
[25] „Scînteia", anul II, nr. 4, din 1 aprilie 1932.
[26] „Facla", anul IX, nr. 363, din 23 iunie 1930, p. 4.

Indiei, apărut în noiembrie 1932, că „masele muncitoare și țărănești din India s-au angajat în una din luptele cele mai eroice. Ele au pornit să-și cucerească drepturile în fabrici, drepturile în contra latifundiarilor..., drepturile în contra străinilor care îi exploatează..., muncitorii și țăranii Indiei au deschis în fine lupta de descătușare socială și politică“ [27].

Clasa muncitoare din România, celelalte forțe progresiste și democratice considerau în mod just că numai îndepărtarea dominației britanice din India făcea posibile transformări radicale în structura țării, în modul de viață al poporului indian. „India liberă — se arăta în aceeași revistă — va fi numai aceea care va fi zdrobit lanțurile sclavajului social, economic și politic intern și extern și va fi readus la viață singurele clase care duc greul omenirii : muncitorii și țăranii !“ [28].

Într-o serie de articole publicate în presa revoluționară și democratică, ca : *Revolta coloniilor engleze ; Exploatarea din colonii și masele indigene* („Facla“ din 13 aprilie 1930 și, respectiv, din 16 iunie 1930) ; *Loc sub soare. Imperialism și colonii*, semnat de Petre Pandrea („Adevărul“ din 25 aprilie 1936) și altele, sînt demascate metodele prin care Marea Britanie căuta „să încercuiască coastele și să domine viața a trei continente deodată“ [29].

Lupta de eliberare a poporului egiptean din anii 1919—1923, în care și-au dat viața muncitori și țărani, a avut un ecou profund în rîndul maselor muncitoare din România. Ziarul „Socialismul“ denunța asasinatele comise de trupele britanice în rîndurile mulțimii pașnice și neînarmate care manifesta la Alexandria în ziua de 24 octombrie 1919, subliniind că împotriva unor astfel de metode represive „de a omorî cu focuri de mitraliere pe bărbații și femeile care cereau independența... se vor revolta, desigur, toate conștiințele“ [30]. Același ziar publica pe prima pagină a numărului său din 8 mai 1919, sub titlul *Protestul egiptean*, apelul adresat președintelui Wilson de către conducătorii mișcării de eliberare a poporului egiptean, în care era condamnată hotărîrea Statelor Unite ale Americii de a recunoaște protectoratul Marii Britanii asupra Egiptului, hotărîre ce se afla „în contrazicere flagrantă cu toate principiile de libertate solemn proclamate în toate discursurile domnului președinte“ [31]. Militantul comunist Mihail Cruceanu publica tot în ziarul „Socialismul“ articolul intitulat *Imperialismul englez și războiul din Orient*, în care, printre altele, afirma : „În Persia, Egipt, Asia, sfera de influență și pornirea de cucerire a capitalului englez s-au izbit de influența ideilor revoluționare de dezrobire ale Rusiei proletare. Mai mult încă, sub influența acestor idei și avînd aceleași cauze economice, stăpînirea engleză e zdruncinată fără încetare în propriile ei colonii și mai cu seamă în India, unde grevele se țin lanț“ [32].

Amploarea luptei de eliberare națională a poporului egiptean este relevată pe larg și în alte articole, printre care amintim : *Mișcarea de independență națională din Egipt*, de I. Zaharia („Cuvîntul liber“ din

[27] „Stînga“, anul I, nr. 2, din 20 noiembrie 1932, p. 7.
[28] *Ibid.*
[29] „Facla“, anul VII, nr. 118, din 13 septembrie 1925, p. 1.
[30] „Socialismul“, anul IX, nr. 252, din 16 noiembrie 1919.
[31] „Socialismul“, anul IX, nr. 80, din mai 1919.
[32] „Socialismul“, anul XIII. nr. 41, din 24 mai 1923.

21 decembrie 1935); *Anglia și Egiptul* („Adevărul" din 4 ianuarie 1936); *Evenimentele din Egipt*, de A. Dumbravă („Cuvîntul liber" din 8 februarie 1936) și altele.

În același timp, clasa muncitoare din România, opinia publică progresistă și-au exprimat solidaritatea cu lupta popoarelor de pe continentul latino-american, zonă în care imperialiștii din S.U.A. au desfășurat o acțiune sistematică de infiltrare și de consolidare a dominației lor economice și politice. Pentru atingerea acestor țeluri expansioniste, scria ziarul de orientare democratică „Deșteptarea", imperialismul hrăpăreț al capitaliștilor din Statele Unite a renunțat și la ultimele manevre cu care-și masca agresivitatea și a luat toate măsurile pentru a-și asigura exclusivitatea exploatării acestor zone [33]. În articolul *Ipocrizia imperialismului*, același ziar demasca regimul de dominare instituit de monopoliștii americani în Filipine și Cuba, arătînd că popoarele acestor țări erau nemilos exploatate, iar bogățiile lor sporeau an de an dividendele acționarilor din New York [34].

Metodele brutale folosite de colonialiștii americani pentru reprimarea mișcărilor de eliberare națională și pentru exploatarea resurselor materiale și umane ale posesiunilor lor au fost înfierate și în paginile revistei „Stînga", care, în articolul *Mișcarea împotriva războiului*, făcea apel la tineretul din țară, indiferent de convingerile lui politice, să se solidarizeze cu proletariatul latino-american „în momentele cînd pămîntul Americii Latine tremură înecat în sîngele muncitorilor din Bolivia, Paraguay și Chile, numai pentru poftele de cîștig ale imperialismului englez și american" [35]. În manifestul intitulat *Jos cu teroarea albă și cu intervenția militară în Cuba*, lansat în septembrie 1933, Ajutorul roșu din România chema masele muncitoare din țara noastră să se solidarizeze cu lupta poporului cubanez împotriva imperialismului american. Apelul se încheie cu lozinca: „Trăiască lupta muncitorilor din Cuba contra teroarei albe și contra imperialismului iancheilor" [36].

Concomitent cu lupta pe care o duceau împotriva claselor exploatatoare din țară, pentru obținerea de drepturi și libertăți democratice, comuniștii români și, alături de ei, întreaga opinie publică progresistă s-au ridicat cu vehemență împotriva oricăror acțiuni ale cercurilor conducătoare care lezau dreptul inalienabil al popoarelor la o existență liberă. În anii 1925—1926, presa revoluționară și democratică a condamnat intenția guvernanților de a trimite un grup de ofițeri ai Armatei române să ia parte în Maroc, alături de armata colonială franceză, la înăbușirea răscoalei populației marocane împotriva dominației coloniale franceze. Dezavuînd acest act retrograd, revista „Facla", în articolul *Aviatori români pentru Maroc*, apărut sub semnătura cunoscutului poet Ion Vinea, arăta că „...e rușinos pentru români să lupte contra unui popor care își capătă libertatea în munții natali, copleșit de armatele a două mari și disproporționate imperii" [37] (e vorba de cel francez

[33] „Deșteptarea", anul II, nr. 5, din 5 februarie 1928.
[34] „Deșteptarea", anul II, nr. 4, din 22 ianuarie 1928.
[35] „Stînga", anul II, nr. 12, din 29 ianuarie 1933, p. 5.
[36] „Buletinul Ajutorului roșu din România", anul II, nr. 10, septembrie-decembrie 1933, p. 11.
[37] „Facla", anul VII, nr. 128, din 25 septembrie 1925, p. 1.

și de cel spaniol — *n.n.*). Aceeași revistă, în articolul *România în război cu Rifful*, condamna hotărîrea guvernului de a permite unor ofițeri din Armata română să lupte alături de trupele franco-spaniole. Se sublinia că „...această monstruoasă imixtiune aviată contra unui popor, împotriva căruia însăși o mare parte din cetățenii Franței refuză să lupte, constituie nu numai o uzurpare a uzanțelor diplomatice... ci și o sfidare a voinței de pace a poporului nostru" [38]. Articolul chema opinia democratică și progresistă din țara noastră să condamne acest act politic : „Protestele viguroase ale partidelor de opoziție democratică, ca și ale cetățenilor conștienți vor trebui să facă pe liberali să recheme imediat pe aviatorii români de pe frontul marocan" [39].

În contextul sprijinului pe care clasa muncitoare din România l-a acordat popoarelor ce luptau pentru obținerea independenței naționale s-a înscris și participarea unui număr de voluntari români, muncitori și țărani, la bătălia cu arma în mînă, alături de poporul marocan, împotriva armatelor invadatoare franceze și spaniole. În numărul său din 15—31 octombrie 1926, ziarul „România muncitoare", ce apărea la Paris ca organ al muncitorilor români din Franța, publica articolul *Muncitorii goniți de teroarea din România*, care reproducea datele unei anchete întreprinse în rîndul muncitorilor români imigrați în Franța de către corespondentul ziarului „L'Humanité", Altmann, și semnala că mulți dintre aceștia veniseră din Maroc, unde luptaseră alături de riffani, fiind „apoi făcuți prizonieri de către francezi și eliberați după aceea ; ei se pierdură în uzinele din Paris și din împrejurimi" [40].

După declanșarea agresiunii Japoniei asupra Chinei în 1931, a venit rîndul Italiei lui Mussolini să pună în mișcare mașina de război, de astă dată în Africa. În anii 1935—1936, cînd fascismul italian și-a aruncat armatele asupra Etiopiei — o oază în lumea colonialismului generalizat în Africa —, opinia publică progresistă de pretutindeni și-a manifestat deschis și vehement revolta împotriva agresorilor, care, pe înaltele platouri etiopiene, anticipau profunda tragedie a celui de-al doilea război mondial. În acea perioadă de grea încercare pentru libertatea și independența a numeroase țări, Partidul Comunist Român a mobilizat clasa muncitoare, forțele democratice și progresiste din țară în acțiunea de solidarizare cu popoarele care luptau împotriva agresiunii fasciste. Pe această linie s-au înscris ajutorul acordat de masele muncitoare din România luptei poporului etiopian împotriva cotropitorilor fasciști, condamnarea forțelor negre care s-au năpustit asupra Etiopiei. „Agresiunea Italiei fasciste împotriva independenței poporului etiopian — scria ziarul „Scînteia" la începutul anului 1936 — a trezit indignarea și revolta tuturor păturilor sociale din lume pentru care cuvîntul «civilizație» înseamnă libertate și egalitate pentru toate popoarele și națiunile, oricare ar fi gradul lor de cultură" [41].

Pericolul transformării războiului dus de fascismul italian în Etiopia într-o gravă conflagrație mondială a fost larg dezvăluit de comuniștii români, de oameni politici de orientare democratică, de personalități ale

[38] „Facla", anul VII, nr. 134, din 2 octombrie 1925, p. 1.
[39] *Ibid.*
[40] „România muncitoare" (Paris), anul II, nr. 39, din 15—31 octombrie 1926.
[41] „Scînteia", anul VI, nr. 1—2, din ianuarie 1936.

vieții culturale și științifice din țara noastră. „Proletariatul din România, care mîine sau poimîine se poate găsi în situația poporului abisinian — se arăta în același număr al ziarului „Scînteia" —, are datoria să organizeze Comitete de ajutorare cu medicamente, pansamente, bani — misiune internațională de ajutor medical al Abisiniei" [42]. Cu prilejul declanșării agresiunii, Lucrețiu Pătrășcanu, prevăzînd marele pericol care plana asupra omenirii, avertiza : „În zilele în care omenirea la 21 de ani de la marele război își plînge încă morții și-și tămăduiește rănile neînchise, Italia fascistă dă semnalul unui nou incendiu. Pornit în Africa, el se poate întinde cu repeziciune în Europa, căci dictaturile fasciste deschise sau mascate au transformat de mult continentul nostru într-o imensă pulberărie, căreia îi va ajunge o scînteie pentru ca să se aprindă și să cuprindă întreg pămîntul" [43]. Adresîndu-se maselor muncitorești din țară, tuturor forțelor patriotice și antifasciste, prof. P. Constantinescu-Iași arăta că în acele momente grele prin care trecea pacea lumii poporul român trebuie să-și intensifice eforturile pentru stăvilirea agresiunii italiene. „Trebuie să ne spunem cuvîntul — arăta el. Să ne alăturăm protestului mondial ; să ne organizăm simpatiile de care pretutindeni la noi se bucură poporul abisinian. Aceste simpatii coincid cu interesele păcii, cu salvarea civilizației" [44].

În luna octombrie 1935, o delegație a sindicatului muncitorilor ceferiști de la Griviția—București a înmînat reprezentantului diplomatic al Etiopiei la Ankara, Marcos Berhane, venit în vizită în România, un mesaj ce exprima simpatia și solidaritatea miilor de muncitori ceferiști cu cauza dreaptă a poporului etiopian. Reprezentantul Etiopiei a declarat că „poporul său va fi impresionat de simpatia muncitorilor români" [45]. Un număr însemnat de cetățeni români și-au manifestat dorința de a se înrola voluntari în Etiopia, pentru a lupta cu arma în mînă alături de forțele patriotice din această țară. Medici din România au reușit să ajungă pe teritoriul Etiopiei, unde s-au încadrat în detașamentele sanitare [46].

Ministrul de externe român Nicolae Titulescu a susținut cu fermitate cauza poporului etiopian, promovînd în cercurile diplomatice ideea că această agresiune nu trebuie considerată un război local, neînsemnat, ci „un conflict ce ar putea să izbucnească mîine în Europa" [47]. Atitudinea lui Titulescu, de sprijinire fără echivoc a Etiopiei, era întru totul conformă cu interesele independenței și suveranității naționale a României și cu securitatea mondială. Dînd o înaltă apreciere activității desfășurate de diplomatul român în favoarea Etiopiei, ziarul „Scînteia" din ianuarie 1936 sublinia că datorită activității lui Titulescu „în conflictul italo-etiopian România se află oficial alături de țările care aplică sancțiunile împotriva agresorului" [48].

Presa democratică din România a susținut, la rîndul său, cu hotărîre lupta Etiopiei împotriva agresiunii italiene. Editorialul ziarului „Ade-

[42] *Ibid.*
[43] „Manifest", anul II, nr. 6, din 28 iulie 1935.
[44] „Torța", anul I, nr. 1, din 3 noiembrie 1935.
[45] „Valul", anul I, nr. 1, din 21 octombrie 1935.
[46] Ion Babici. *Op. cit.*, p. 264 ; Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Op. cit.*, p. 53.
[47] „Dimineața", anul 31, nr. 10 370, din 7 noiembrie 1935.
[48] „Scînteia", anul VI, nr. 1—2, din ianuarie 1936.

vărul" din 28 august 1935, subliniind caracterul ipocrit al pretinsei „misiuni civilizatoare" asumate de fascismul italian în Etiopia, arăta că, în realitate, „atacul contra Etiopiei are scopul economico-prozaic, comercial-realist de extensiune pentru cîştigarea de pămînturi, de debuşee şi de materii prime" [49]. În acelaşi timp, publiciştii cu vederi înaintate au demascat atitudinea grupurilor de extremă dreaptă din România, care aprobau agresiunea Italiei. În această privinţă, Tudor Teodorescu-Branişte scria: „Porneşte din coloanele presei de extremă dreaptă un val spurcat de rea credinţă, de mitocănie, de sălbătăcie" [50]. Alte personalităţi ale culturii româneşti, printre care Mihail Sadoveanu, Titus Cristureanu, Demostene Botez şi alţii, au sprijinit, prin condeiul lor, cauza dreaptă a poporului etiopian *.

Cînd rezistenţa etiopiană a fost înfrîntă şi ţara ocupată, presa democratică din ţara noastră a continuat să-şi manifeste sprijinul pentru cauza poporului etiopian. În coloanele revistei „Facla", Ion Vinea făcea un aspru rechizitoriu tuturor acelora care ignorau tragedia prin care trecea poporul etiopian: „Să fie oare aşa de ruşinoasă înfrîngerea cînd te-ai luptat cu praştia în contra mitralierei, cînd ai încercat să opreşti tancurile cu trupurile, cînd ai opus numai sudoarea morţii gazelor care îţi vitriolau pielea? Să fim oare aşa de departe cu amintirea sau cu imaginaţia de deznădejdea batalioanelor zdrobite de-a lungul hotarelor sparte şi a tîrgurilor incendiate"? [51].

Ataşamentul profund al maselor muncitoare din România, în frunte cu P.C.R., faţă de lupta de eliberare a popoarelor coloniale şi dependente căpăta, în condiţiile creşterii agresiunii puterilor fasciste, cînd independenţa statelor era grav primejduită, o semnificaţie profund patriotică. „Luptînd pentru libertatea Abisiniei, Chinei, voi luptaţi pentru voi înşivă" — astfel se intitula manifestul C.C. al P.C.R. din iunie 1936, adresat tuturor organizaţiilor democratice de muncitori, ţărani, funcţionari, mici meseriaşi, intelectuali. Acelaşi apel îndemna la luptă „pentru înfrăţirea internaţională a popoarelor" [52].

În anii 1937—1939, paralel cu desfăşurarea unei puternice campanii de sprijinire a Spaniei republicane**, P.C.R. a iniţiat şi a întreţinut o vie

[49] „Adevărul", anul 49, nr. 15 831, din 28 august 1935.

[50] „Adevărul", anul 49, nr. 15 836, din 5 septembrie 1935.

* Printre articolele apărute sub semnătura lor, amintim: *Războiul din Africa*, de Mihail Sadoveanu („Însemnări ieşene" nr. 2/1936); *Abisinia* („Adevărul" din 15 februarie 1935); *Conflicte coloristice*, de Demostene Botez („Adevărul" din 24 iulie 1935); *Civilizaţia în drum spre Abisinia*, de Titus Cristureanu („Adevărul" din 6 iulie 1935); *Opinia publică din România şi conflictul din Abisinia*, de Gheorghe Taşcă („Adevărul" din 26 octombrie 1935); *Drama abisiniană*, de H. Roman („Cuvîntul liber" din 9 mai 1936); *Răbdare fără margini*, de Lotar Rădăceanu („Lumea nouă" din 29 august 1937).

[51] „Facla", anul XVI, nr. 1 581, din 8 mai 1936, p. 1.

[52] A.I.S.I.S.P., cota A XX-3, inv. 928.

** Remarcăm, spre ilustrare, studiile: Valter Roman, *Despre războiul din Spania împotriva agresiunii fasciste, pentru libertate şi democraţie (1936—1939)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", anul II, nr. 4/1956, p. 39—76; *30 de ani de la înfiinţarea brigăzilor internaţionale din Spania*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XII, nr. 5/1966, p. 83—116; Ion Babici, *Solidaritatea poporului român cu războiul naţional-revoluţionar din Spania*, în „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XII, nr. 4/1966, p. 101—110; J. Brill,

propagandă în ajutorul poporului chinez, care lupta cu arma în mînă împotriva invadatorilor japonezi. În apelul P.C.R. intitulat *Ajutor activ Spaniei și Chinei*, din ianuarie 1938, se arăta că „e datoria comuniștilor, social-democraților, național-țărăniștilor, a tuturor muncitorilor și a celor cu dragoste de țară să pornească o campanie cu o forță uriașă... La toate adunările sindicale și democratice, la toate manifestațiile noastre, să nu ne uităm frații ce sîngerează la cele două capete ale lumii... Sindicatele muncitorești trebuie să aibă în această campanie un rol de frunte. Să cerem deputaților democrați să ridice glasul în parlament în favoarea lor. Să cerem presei să spună adevărul asupra luptei popoarelor chinez și spaniol" [53].

În vederea intensificării campaniei de solidarizare a poporului român cu lupta poporului chinez, în cursul anilor 1939 și 1940 s-au creat, din inițiativa P.C.R., comitete de acțiune pentru strîngerea de bani și medicamente destinate revoluționarilor chinezi [54]. Doi medici români care luptaseră în brigăzile internaționale din Spania au plecat voluntar în China, la sfîrșitul lunii august 1939, unde și-au adus contribuția la organizarea serviciului sanitar al Armatei Roșii chineze [55].

In întreaga perioadă interbelică, clasa muncitoare din țara noastră, însuflețită de chemările Partidului Comunist Român, a militat consecvent pentru apărarea cauzei popoarelor coloniale și dependente din Asia, Africa și America Latină, sprijinindu-le prin diverse mijloace în lupta lor de emancipare națională și socială. Ea a adus astfel o contribuție însemnată la dezvoltarea tradițiilor internaționaliste ale proletariatului român, dovedind și pe această cale înalta sa conștiință politică și capacitatea de a se situa în fruntea tuturor forțelor revoluționare și democratice din țară.

În noile condiții istorice în care poporul român este angajat cu toate energiile pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român, statul nostru socialist își manifestă deplina solidaritate cu lupta popoarelor pentru cucerirea și consolidarea independenței, împotriva colonialismului și neocolonialismului, pentru dezvoltarea lor economică de sine stătătoare, cu năzuințele de progres și prosperitate ale acestor popoare. Această politică izvorăște din convingerea că prietenia dintre poporul român și popoarele care și-au dobîndit independența națională sau luptă pentru cucerirea ei servește dezvoltării fiecărei țări în parte și, în același timp, cauzei întăririi și solidarității tuturor popoarelor în lupta împotriva imperialismului și colonialismului, pentru o viață liberă și demnă.

I. Babici, *Date privind mișcarea de solidarizare din România cu lupta eroică a poporului spaniol (1936—1939)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.", anul IX, nr. 4/1963, p. 123—132.

[53] „Scînteia", anul VIII, nr. 1 (91), din 6 ianuarie 1938.

[54] „Scînteia", anul IX, nr. 15—16, din 24 ianuarie 1939.

[55] *După războiul din Spania — voluntari în China*, în „Voluntarii libertății", Buletinul Asociației foștilor voluntari români din armata republicană spaniolă. București, nr. 4—5, iunie-iulie 1946, p. 38.

DOFTANA — bastion al luptei revoluționare duse de militanții comuniști și antifasciști în anii ilegalității

Z. SĂLĂJAN

Pe drumul glorios străbătut de partid, Doftana reprezintă un simbol al luptei neînfricate și al rezistenței neînfrînte a comuniștilor, ajunși vremelnic prizonieri în temnițele dușmanului de clasă, pentru ideile lor înaintate, constituie parte integrantă din marea bătălie condusă de partidul revoluționar al clasei muncitoare pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc *. De-a lungul a peste patru decenii, între zidurile acestei închisori au fost întemnițați militanți de frunte ai mișcării muncitorești și socialiste, țărani răsculați împotriva exploatării nemiloase, organizatori ai detașamentelor de voluntari români pentru apărarea Puterii Sovietice, participanți la greva generală din 1920, delegați la congresul de creare a Partidului Comunist Român, conducători ai luptelor muncitorești din ianuarie-februarie 1933, luptători comuniști din ilegalitate, unii socialiști, militanți ai luptei antifasciste, ai mișcărilor democratice.

Doftana este o mărturie vie a faptului că nici cele mai sălbatice represalii și nici cele mai rafinate diversiuni folosite de organele de represiune împotriva comuniștilor nu i-au putut izola de masele muncitoare de la orașe și sate în lupta împotriva orînduirii bazate pe exploatare, nu le-au putut zdruncina crezul în ideile eliberatoare ale marxism-leninismului.

Clasele exploatatoare din România, cu ajutorul aparatului de stat, au încercat, prin cele mai felurite măsuri represive, să împiedice lupta dreaptă a maselor exploatate și asuprite. Nenumăratele expulzări, schingiuirile în beciurile poliției și siguranței, condamnările la ani grei de temniță, folosirea mitralierelor împotriva demonstranților, soldate nu o dată cu morți și răniți — aceasta era gama măsurilor la care au recurs exploatatorii împotriva ridicărilor revoluționare ale maselor muncitoare. Pentru a-și apăra stăpînirea de clasă împotriva valului crescînd al mișcări-

* A se vedea mai pe larg : N. Cioroiu, *Doftana — citadelă a luptei revoluționare din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.", anul XI, nr. 6/1965, p. 118—132.

lor de masă, burghezia, mai ales după crearea P.C.R., a împînzit țara cu închisori și temnițe. Sînt cunoscute, prin regimul deosebit de brutal care era aplicat militanților revoluționari întemnițați, închisorile de la Doftana, Văcărești, Tg. Ocna, Jilava, Mărgineni, Galați, Craiova, Aiud etc.

Prin condițiile neasemuit de grele, prin atrocitățile săvîrșite de călăi între zidurile sale, penitenciarul Doftana era neîntrecut. Înfometarea, aplicarea de lanțuri la mîini și picioare, aerul viciat, frigul, absența ajutorului medical elementar, hrana mizerabilă, bătaia sistematică, celulele „H" lipsite de lumină, mici, umede erau mijloacele prin care autoritățile burgheze încercau să frîngă dîrzenia militanților întemnițați. Un raport din 1906 al directorului general al închisorilor conține referiri semnificative privind această „perfecționată" închisoare : „Condamnații preferă oricare altă închisoare acesteia și a fi trimis la Doftana înseamnă pentru dînșii cea mai crudă pedeapsă și aceasta din cauză că acolo se află într-o adevărată închisoare, unde comunicațiunea cu exteriorul nu există, unde revolte nu se pot pune la cale, unde speranța de evadare este o aberațiune, unde, în sfîrșit, supravegherea fiecărui individ este posibilă, ba chiar ușoară" [1].

Clădită în anii 1894—1897, în apropiere de Telega, închisoarea Doftana a fost o expresie a regimului sălbatic aplicat de autoritățile statului burghezo-moșieresc militanților întemnițați, dar, în același timp, un simbol al eroismului celor mai buni fii ai poporului nostru, care, înfruntînd represiunile bestiale, au continuat cu dîrzenie lupta pentru înlăturarea regimului exploatator.

La Doftana au fost întemnițați mulți țărani condamnați după marea răscoală din 1907, muncitori, țărani și intelectuali progresiști care s-au ridicat împotriva regimului exploatator. În anii avîntului revoluționar care a cuprins țara la sfîrșitul primului război mondial, au fost întemnițați la Doftana militanți de frunte ai mișcării noastre muncitorești, organizatori ai detașamentelor de voluntari români pentru apărarea Puterii sovietice, numeroși participanți la greva generală din 1920. Aici au fost deținuți, de asemenea, în 1918, în timpul ocupației germane, 71 de muncitori din Cîmpina, participanți la greve, act care a determinat protestul oamenilor muncii din România [2].

După crearea P.C.R., burghezia și moșierimea română și-au intensificat atacurile împotriva mișcării muncitorești, căutînd, de la început, să-i răpească partidul ei revoluționar, conducător neînfricat și de nădejde al maselor asuprite. Procesul din Dealul Spirii, intentat împotriva a 271 de militanți ai mișcării muncitorești, între care se aflau majoritatea delegaților la Congresul din mai 1921, congres care a votat transformarea Partidului socialist în partid comunist, a fost, de fapt, un proces îndreptat împotriva Partidului Comunist Român.

În pofida detențiunii, militanții întemnițați au știut și au simțit tot timpul că fac parte din rîndurile forțelor revoluționare și patriotice ale poporului român, care creșteau și se sudau zi de zi. Sprijiniți puternic de oamenii muncii din afară, ei au continuat lupta și în acele condiții atît de grele, în numele idealurilor revoluționare, au transformat închi-

[1] Grigore Săvescu, *Raport asupra mersului închisorilor centrale*, București, 1906, p. 5.
[2] N. Cioroiu, *Op. cit.*, p. 120.

sorile în sectoare dintre cele mai importante ale marelui front al luptei de clasă. Congresul de creare a P.C.R., din mai 1921, în moțiunea de salut : *Pentru cei închiși,* sublinia că „întreg congresul se simte dator să aducă prinosul său de recunoștință vouă, tovarăși, bărbați și femei, care suferiți cu bărbăție toate lipsurile și rigorile ocnelor și închisorilor, și vă încredințează că lupta noastră, care e și a voastră, va urma hotărîtă mai departe, așa ca toate suferințele voastre să fie spre binele clasei muncitoare și întru grăbirea liberării sale" [3]. Este de relevat că istorica victorie dobîndită de clasa muncitoare din țara noastră prin făurirea partidului comunist a marcat un puternic stimulent de luptă în rîndul militanților închiși împotriva condițiilor inumane de detențiune. Luptătorii revoluționari de la Doftana au cerut ca directorul general al închisorilor, „însoțit de un delegat al Ministerului de Justiție și de un deputat socialist, și anume N. D. Cocea" [4], să vină la fața locului pentru a constata regimul de exterminare aplicat în acest penitenciar.

În anul 1923, la Doftana a fost organizat primul colectiv al militanților întemnițați, din care făceau parte muncitori comuniști, țărani, intelectuali progresiști. Colectivul și-a intensificat acțiunile, cerînd să se acorde luptătorilor revoluționari aflați în închisori regim de deținuți politici. Comuniștii închiși la Doftana s-au organizat într-o celulă de partid, care a stat totdeauna în fruntea acțiunilor militanților întemnițați.

Datorită acțiunii solidare a luptătorilor de la Doftana, sprijinului dat de masele de oameni ai muncii, de organizațiile muncitorești și democratice, de intelectuali progresiști, administrația penitenciarului a fost nevoită să introducă unele ameliorări temporare ale regimului de detențiune. S-a obținut astfel dreptul de amenajare a unui atelier de muncă, iar apoi, pentru scurte perioade, dreptul ca militanții întemnițați aici să stea împreună în timpul zilei. Ca urmare, s-a putut trece la activități în domeniul învățămîntului de cultură generală, al educației politice și de partid. Evident, aceste cuceriri trebuiau apărate cu prețul unor lupte continue, căci administrația tindea mereu să le anuleze.

Odată cu trecerea partidului comunist în ilegalitate, la Doftana au fost încarcerați un număr însemnat de membri ai P.C.R., printre care mulți militanți de frunte ai mișcării noastre muncitorești. Dezvăluirea exploatării, înfierarea politicii reacționare a burgheziei și moșierimii române, precum și organizarea de către partidul comunist a luptei maselor muncitoare, cărora le arăta drumul eliberării lor sociale, toate acestea n-au fost pe placul claselor exploatatoare. De aceea, încarcerîndu-i pe comuniști la Doftana și în alte închisori, le-a destinat drept locuri de exterminare a luptătorilor revoluționari.

Între comuniștii întemnițați la Doftana și activitatea întregului partid a existat o puternică și permanentă legătură. Deținuții politici n-au putut fi izolați de tovarășii lor de afară, de fluxul viu al luptei revoluționare. Tăria, combativitatea, dîrzenia cu care înfruntau ei regimul terorist din închisoare își aveau un puternic sprijin în solidaritatea caldă, frățească cu care masele largi ale poporului, opinia publică progresistă susțineau lupta lor grea.

[3] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921,* Editura politică, București, 1966, p. 684.

[4] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 66, dosarul nr. 4 974, fila 3.

Cu tot regimul atroce din închisori, aplicat de siguranță și de aparatul temnicerilor, partidul comunist a găsit formele de organizare corespunzătoare și metodele de luptă pentru apărarea vieții și a sănătății militanților întemnițați, pentru continua ridicare a nivelului lor politic și ideologic, pentru permanenta întărire a spiritului lor revoluționar. Prin numeroase organizații legale, ca Liga contra brutalităților, Comitetul Central de ajutorare de pe lîngă sindicatele unitare, Comitetul de amnistie, Comitetul pentru ajutorarea prizonierilor politici, Liga pentru apărarea drepturilor omului etc., P.C.R. a mobilizat oamenii muncii la luptă pentru apărarea militanților întemnițați la Doftana și în alte închisori, realizînd o neîntreruptă legătură cu cei închiși. „În fruntea luptei pentru amnistie — se sublinia în apelul unor organizații de masă —, ca și pentru celelalte revendicări imediate și generale ale maselor asuprite, stau organizațiile muncitorești de clasă pentru că ele sînt expresia acțiunii, organizării și năzuințelor lor sub hegemonia proletariatului, a cărui avangardă luptătoare este partidul comunist" [5]. La îndemnul P.C.R., al organizațiilor de masă, mii de muncitori, țărani și intelectuali au participat la acțiuni în apărarea celor închiși. La scurt timp după constituirea sa, în 1923, Liga drepturilor omului, care cuprindea membri ai P.C.R., ai P.S.D., personalități politice din partidele burgheze, avocați, profesori, medici, a adresat intelectualității un apel cu vădit caracter demascator. „România — se scria în apel — cunoaște de ani întregi un regim de oprimare a libertăților publice, de încălcare a celor mai elementare drepturi cetățenești. Abuzul guvernanților a luat locul și tăria legii... In momentul de față în închisorile și ocnele României sînt peste 350 de condamnați politici. Peste 60 de muncitori, țărani și intelectuali au încă proces în fața instanțelor militare din țară" [6].

Din inițiativa P.C.R., în 1924 a fost creat în țară Ajutorul Roșu, care a organizat sprijinirea continuă a luptei militanților revoluționari aflați în închisori. Între 18 și 25 martie 1926, Consiliul General al Sindicatelor unitare a organizat o săptămînă pentru sprijinirea comuniștilor și a militanților sindicali revoluționari închiși ; organizațiile Ajutorului Roșu din România au desfășurat, în același an, o campanie în vederea strîngerii de fonduri. Comitetele de ajutorare din numeroase localități din țară au adresat apeluri muncitorimii, membrilor sindicatelor, maselor largi, mobilizîndu-le la luptă împotriva regimului barbar din închisori, pentru ajutorarea celor întemnițați.

Un rol de seamă în această campanie a jucat presa legală și ilegală de partid, „Lupta de clasă", „Facla", „Înainte", „Viața muncitoare", și cea a organizațiilor de masă, ca : „Tînărul leninist", „Descătușarea", „Apărătorul proletar" și altele, care au publicat scrisori și articole demascatoare privind condițiile sălbatice din închisorile României.

Numeroase au fost adunările publice, mitingurile oamenilor muncii din diferite întreprinderi în care se cereau respectarea regimului politic pentru revoluționarii închiși și eliberarea lor. În același scop, au avut loc demonstrații ale maselor de muncitori din Cîmpina, Ploiești, București și din alte orașe la porțile Doftanei. La întrunirea organizată în ziua de 25 noiembrie 1928 în sala „Dacia" din Capitală de Comitetul de amnistie,

[5] „Apărătorul proletar" din ianuarie 1929.
[6] Mihail R. Rollea, *Din istoria drepturilor omului*, 1937, p. 82.

Comitetul de ajutor muncitoresc și Comitetul local al Blocului Muncitoresc-Țărănesc, a fost adoptată o moțiune de protest contra „condamnărilor pornite din ură de clasă împotriva muncitorilor, soldaților și țăranilor care au umplut temnițele, numai pentru lupta lor economică și politică“ [7]. Participanții la întrunire au cerut amnistie generală și încetarea regimului de teroare împotriva maselor de oameni ai muncii și a luptătorilor revoluționari închiși.

Scrisorile trimise militanților întemnițați din cele mai îndepărtate colțuri ale țării i-au îmbărbătat în luptă. „Tovarăși, lupta voastră [este și] lupta noastră, lupta tuturor muncitorilor exploatați — scriau la 9 mai 1931 metalurgiștii de la Uzinele „Lemaître“ din București luptătorilor de la Doftana. Zidurile închisorii ne despart, însă moralicește noi sîntem toți împreună ; atît voi acolo, cît și noi vom duce lupta pînă la izbînda definitivă, pînă cînd ne vom întîlni afară liberați și dezrobiți, luptînd mai departe pentru construirea comunismului“ [8].

Congresul al V-lea al P.C.R., etapă importantă în dezvoltarea partidului, a dezbătut situația luptătorilor revoluționari deținuți în închisori, a condamnat masacrele săvîrșite de autoritățile burghezo-moșierești și — în numele avangardei revoluționare a proletariatului, al tuturor celor ce muncesc și sînt exploatați — a trimis un salut fierbinte militanților întemnițați. „Teroarea din ce în ce mai crîncenă a burgheziei împotriva maselor muncitorești — se sublinia în rezoluția intitulată *Către închisii politici*, votată la congres — ...de a nimici fizicește pe cei mai buni fii ai proletariatului și ai țărănimii muncitoare... arată nu numai răzbunarea burgheziei, dar și frica ei de moarte în fața vijeliei revoluționare, care se apropie tot mai mult în lumea întreagă și în România...“ [9]. Congresul sublinia lupta eroică a militanților deținuți în temnițe, care, împreună cu cei aflați în libertate, au continuat bătălia revoluționară, n-au șovăit să-și sacrifice viața pentru interesele celor ce muncesc : „Munca voastră — o parte a întregii lupte revoluționare — este sprijinită de mase tot mai largi“ [10].

Mișcarea muncitorească de peste hotare a venit în sprijinul luptătorilor comuniști și antifasciști de la Doftana și din alte închisori prin demascarea terorii, prin trimiterea de ajutoare bănești și prin delegați care să exprime admirația și solidaritatea clasei muncitoare cu lupta celor închiși. În U.R.S.S. au avut loc ample manifestări de solidaritate cu militanții revoluționari deținuți la Doftana. Numeroase colective de muncitori, țărani și intelectuali, precum și tineri din fabrici, școli organizau comitete speciale pentru ajutorarea militanților închiși la Doftana. În presa progresistă din Franța, Germania, Cehoslovacia și din alte țări au fost publicate articole de protest în care era descris în detaliu regimul distrugător de la Doftana. Marele scriitor francez Henri Barbusse a publicat cartea *Călăii*, scrisă în urma vizitei în țările din Balcani, ceea ce a constituit un adevărat rechizitoriu împotriva regimurilor politice din aceste țări. Despre penitenciarul Doftana Barbusse nota : „În România există o închisoare specială pentru deținuții politici. E peniten-

[7] „Apărătorul proletar“ din decembrie 1928.
[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 308, fila 255.
[9] *Congresul al V-lea al P.C.R.*, partea a II-a, p. 69—70.
[10] *Ibid.*

ciarul Doftana... Acolo sînt schingiuiți sute și mii de muncitori și țărani. Ei sînt înlănțuiți de picioare și mîini și de trei ori pe săptămînă sînt pedepsiți cu «post negru»... La Doftana există o secție «H» pentru deținuții «nedisciplinați». Aici se află celule de 3 m pe 1,50 m, fără aer, fără pat, masă ori scaun, fără instalații sanitare. Luni de zile în șir nu există apă pentru spălat, nici rufărie. Hrana e murdară și puțină. Deținuților li se pun cătușe și curînd încheieturile le slăbesc mult. Sînt neîncetat bătuți. Deținuții bătuți la tălpi nu mai pot umbla cînd sînt aduși din nou în celule... Cînd deținuții se îmbolnăvesc, sînt lăsați să moară" [11].

Datorită marilor acțiuni organizate de P.C.R. și multiplelor forme de luptă folosite de militanții întemnițați la Doftana, ca și din alte închisori din țară, s-a reușit să se impună vremelnic, în anumite perioade, unele îmbunătățiri ale regimului de detențiune. Cu toate acestea, cumplita teroare continua. Dar și în aceste condiții, militanții revoluționari din închisori și-au continuat lupta. Ei foloseau orice ocazie pentru a ține o strînsă legătură cu cei din afară. În acest fel, cuvîntul luptătorilor întemnițați ajungea în rîndul oamenilor muncii, însuflețindu-i în bătălia împotriva regimului de teroare al claselor exploatatoare [12]. Într-o scrisoare adresată în 1932 muncitorilor ceferiști din București, care se aflau în plină desfășurare a bătăliilor de clasă, luptătorii revoluționari închiși la Doftana arătau : „Ne-a venit vestea despre lupta voastră demnă și curajoasă împotriva continuelor curbe de sacrificiu. Ca oameni care am activat în mișcarea revoluționară din rîndurile căreia am fost scoși cu forța..., deși închiși de mulți ani, am urmărit tot timpul progresele organizării și luptei proletariatului român" [13]. Referindu-se la demonstrația ceferiștilor din 9 februarie 1932, comuniștii din Doftana relevau metodele de luptă ce trebuiau utilizate : „Greva, însă nu greva brațelor încrucișate, ci greva revoluționară. Greva ale cărei faze se desfășoară, sub cutele steagului roșu, în stradă, în luptă cu autoritățile, în luptă cu cîștigarea de partea noastră a soldaților, grevă care, pornită de la atelierele voastre, s-ar fi întins și ar fi cuprins toate serviciile C.F.R., poate și alte întreprinderi, care prin puterea ei de nestăvilit ar fi impus burgheziei să renunțe la curba de sacrificiu a salariilor voastre, grevă în care ați fi cîștigat libertatea de organizare și manifestare, eliberarea închișilor voștri, grevă care ar fi întărit poziția voastră de clasă" [14].

Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au marcat o intensificare a regimului represiv aplicat militanților revoluționari închiși și, în același timp, o creștere a acțiunilor comuniștilor întemnițați împotriva autorităților. „În toate închisorile din România, odată cu întețirea teroarei din afară — se menționa în manifestul C.C. al Ajutorului Roșu din România din decembrie 1933 adresat tuturor oamenilor muncii din țară — guvernele burghezo-moșierești au pornit un atac furios împotriva vieții și sănătății muncitorilor și țăranilor revoluționari întemnițați" [15]. La Doftana au fost închise atelierele, s-a introdus regimul celular, s-au suspendat ieșirea la aer și comunicarea

[11] Henri Barbusse, *Les bourreaux*, Paris, 1926, p. 84.
[12] N. Cioroiu, *Op. cit.*, p. 124.
[13] „Descătușarea" din 3 martie 1932.
[14] *Ibid.*
[15] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 712, fila 194.

verbală, s-a interzis primirea de bani și corespondență. Bătaia și schingiuirile s-au înteţit, iar regimul de detenţiune la secţia „H" s-a înăsprit. „In acest penitenciar — se arăta într-un raport din 23 iulie 1934 al directorului închisorii către direcţia generală a penitenciarelor — se aplică și acum, prin tradiţie, următorul regim deţinuţilor pedepsiţi la secţia «H» (celule de pedeapsă) : i se pun deţinutului lanţuri la mîini și la picioare. Drept hrană primește jumătate din raţia reglementară și două zile pe săptămînă post. Nu are voie să-și îndulcească traiul cu alte alimente. Nu are voie să scrie sau să primească scrisori și nici să fie vizitat de rude. În celulă nu există nici un fel de mobilier, afară de o tinetă și o rogojină" [16].

Militanţii revoluţionari închiși la Doftana au denunţat scopurile mîrșave ale guvernelor reacţionare, arătînd că atacul dezlănţuit împotriva deţinuţilor politici din Doftana nu este decît o verigă în lanţul teroarei sîngeroase, începută împotriva tuturor celor închiși din toate închisorile [17]. Datorită permanentei legături cu partidul, sprijinului larg al oamenilor muncii, combativitatea și optimismul revoluţionar al luptătorilor întemniţaţi creșteau. La 1 august 1935, peste o sută de militanţi antifasciști deţinuţi la Doftana au prezentat un memoriu colectiv administraţiei penitenciarului, prin care declarau că refuză a se supune ordinelor umilitoare și cereau, totodată, să se acorde regim politic. În întreaga ţară au avut loc puternice acţiuni de solidarizare cu luptătorii de la Doftana. Astfel de acţiuni au fost organizate, de asemenea, la închisorile Tg. Ocna, Suceava, Galaţi, Iași, Brașov, Jilava, Aiud, Văcărești, Mislea ș.a. Muncitori, ţărani, intelectuali progresiști, organizaţii ale meseriașilor, ale femeilor și tineretului trimiteau proteste categorice Ministerului de Justiţie.

Comitetul de apărare a deţinuţilor antifasciști condus de comuniști s-a adresat Patronajelor populare din București, Partidului socialist, Partidului socialist-independent, Partidului social-democrat, Confederaţiei generale a muncii, Blocului pentru apărarea libertăţilor democratice în scopul organizării protestelor de masă împotriva regimului distrugător de la Doftana, al mobilizării la acţiune a maselor largi [18]. Lupta maselor împotriva pericolului fascist s-a caracterizat, totodată, prin strînsa împletire cu acţiunile pentru apărarea militanţilor întemniţaţi. Împotriva regimului inuman din închisori și-au ridicat glasul de protest oameni din cele mai diferite pături sociale. Cu prilejul marii demonstraţii din 31 mai 1936 din Capitală, pe străzi au fost purtate pancarte pe care era scris : „Comitetele pentru apărarea deţinuţilor politici antifasciști, Sectorul III Albastru, cerem stingerea tuturor proceselor antifasciștilor. Cerem regim politic în închisori" ; „Patronajele muncitorești cer amnistia deţinuţilor antifasciști" [19]. Intelectuali de frunte : dr. Petru Groza, Radu Cernătescu, N. D. Cocea, Tudor Arghezi, C. I. Parhon, Iorgu Iordan, Victor Ion Popa, Mihail Ralea, Geo Bogza, Demostene Botez, Victor Eftimiu, dr. Gh. Marinescu, Ilie Cristea, Alexandru Sahia, Tudor Bugnariu, Scarlat Calli-

[16] *Loc. cit.*, fondul nr. 55, dosarul nr. 5 370, fila 73.
[17] N. Cioroiu, *Op. cit.*, p. 125.
[18] *Ibidem*, p. 126.
[19] „Scînteia" din iunie 1936.

machi și alții și-au ridicat glasul semnînd apeluri în apărarea celor închiși [20].

Neputînd înfrînge lupta dîrză a militanților revoluționari aflați în temnițe, autoritățile represive au trecut, începînd din anul 1936, la concentrarea într-un singur penitenciar, Doftana, a majorității comuniștilor și antifasciștilor deținuți în închisori. Aici au fost transferați conducători și participanți la luptele din 1933, militanți antifasciști, intelectuali democrați. Lupta pentru regim politic a crescut în amploare și în organizare, Doftana devenind un centru al bătăliei revoluționare conduse de P.C.R., o înaltă școală de educare și de călire a cadrelor partidului.

Comuniștii și antifasciștii din închisori au alcătuit un detașament combativ, către care priveau cu deplină încredere milioane de oameni ai muncii din fabrici și de pe ogoare, intelectuali cu vederi progresiste. Militanții revoluționari închiși au simțit tot timpul atenția, solidaritatea activă ale întregului partid, dragostea și sprijinul proletariatului luptător, ale maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate. „Scînteia" ilegală, „Tînărul leninist", ziarul ilegal „Descătușarea", organ central al Ajutorului Roșu, „Clopotul", „Cuvîntul nou" și numeroase alte organe de presă îndrumate de partid, unele vremelnic legale, au publicat sistematic materiale în sprijinul luptei revoluționare din închisori, scrisori și articole primite din partea militanților comuniști aflați în temnițe, cît și scrisori adresate de oamenii muncii către revoluționarii închiși. În articolul *Contra teroarei în închisori*, publicat în 1934 de ziarul „Scînteia", se releva : „Luptele tovarășilor închiși trebuie sprijinite. Numai de la sprijinul nostru al celor din afară depinde salvarea lor. Prin acțiuni de masă hotărîte, proteste, greve și demonstrațiuni în fața închisorilor spre a impune eliberarea lor. Faceți comitete de ajutorare pentru cei închiși... Să demonstrăm împotriva regimului de asasinare din închisori, împotriva stării de asediu... pentru eliberarea tuturor deținuților politici...". Numeroase alte articole din „Scînteia" ilegală, ca : *Iadul închisorilor burgheziei ; Luptați pentru libertatea, pentru viața, pentru sănătatea tovarășilor închiși ; Cereți eliberarea tuturor deținuților politici*, înfățișau situația extrem de gravă din Doftana și din alte locuri de detențiune, demascau scopul urmărit de burghezie prin sîngeroasele represiuni din închisori : „Ori de cîte ori burghezia și moșierii lovesc masele — se scria într-un articol — nu lipsesc să lovească și pe închiși politici, răpindu-le și ultimele drepturi cucerite de ei... Burghezia știe că frontul de clasă al muncitorimii se întinde din fabrici pînă la închisori".

În viguroasa campanie politică desfășurată de P.C.R. pentru apărarea militanților comuniști și antifasciști aflați în închisori au fost larg folosite organizațiile de masă. Prin intermediul Ajutorului Roșu din România, care activa în ilegalitate, P.C.R. a dus o energică și consecventă activitate în vederea îndrumării și coordonării acțiunilor de solidaritate ale maselor largi din întreaga țară cu militanții comuniști și antifasciști deținuți în închisori. Acțiuni similare au fost organizate și prin intermediul Comitetului pentru apărarea muncitorilor C.F.R., Comitetului apă-

[20] Titu Georgescu, *Contribuția intelectualității la lupta antifascistă din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.", nr. 3/1965, p. 41.

rării antifasciștilor, Comitetului patronajelor, folosindu-se diferite metode de acțiune : întruniri de protest, delegații de protest la Ministerul de Justiție, la penitenciarul Doftana, mobilizarea maselor celor mai largi de oameni ai muncii, a intelectualității, a cetățenilor cu vederi democratice din diferite pături sociale la acțiuni concrete de sprijinire morală și materială a celor închiși.

Totodată, organizațiile de partid, prin diferite mijloace, trimiteau celor închiși documentele partidului comunist și alte materiale revoluționare, care-i ajutau pe aceștia în ridicarea necontenită a nivelului lor ideologic. „In munca și lupta noastră am avut sprijinul neprețuit al mișcării de afară" — arătau într-un material comuniștii închiși la Doftana. In același timp, ei subliniau că „materiale și aprecieri ale mișcării ne-au dat posibilitatea să ne orientăm, în momentele grele, să alegem linia și tactica justă de luptă, să ridicăm nivelul partinic al cadrelor și să educăm conștiința, moralul și capacitatea de luptă a maselor colectivului, pregătind luptători consecvenți pentru cauza democrației și păcii..." [21].

Eficacitatea acțiunilor inițiate și conduse de P.C.R. pentru sprijinirea militanților întemnițați a fost consemnată chiar și în acte și documente oficiale ale autorităților burgheze. Ele atestă că guvernele reacționare, aparatul de stat care le deservea nu puteau să nu țină seama de presiunea ce o exercitau asupra lor acțiunile de masă, articolele de protest din presă, delegațiile de protest etc. Un raport al comandantului pazei din Doftana atrăgea atenția că luptătorii comuniști folosesc noi metode pentru transmiterea știrilor [22]. Furia și neputința zbirilor din administrația închisorilor față de contactul strîns ce exista între comuniștii care activau ilegal și militanții întemnițați rezultă și dintr-un alt raport al Inspectoratului regional de poliție Ploiești în care se menționa : „Sîntem informați că deținuții comuniști din penitenciarul Doftana ...sînt la curent cu cele mai noi știri din țară și străinătate, cunoscîndu-le chiar înainte de a apare în ziare, fapt confirmat de însuși directorul penitenciarului..." [23]. Intr-o adresă a organelor de siguranță se prevedea luarea unor măsuri speciale de pază la Doftana, întrucît „grupuri de muncitori de la Atelierele C.F.R. București, ajutați de muncitorii de pe Valea Prahovei, intenționează să facă demonstrații la acest penitenciar". Într-o altă adresă, a Ministerului de Interne, se semnala „protestul înaintat de mai mulți muncitori ai Fabricii «Saturn» din București, membri ai Comitetului de ajutorare a deținuților politici, cu privire la tratamentul la care au fost supuși deținuții politici din închisoarea Doftana" și se ordonau măsuri de interzicere a funcționării acestui comitet.

Lupta comuniștilor și antifasciștilor din penitenciarul Doftana s-a desfășurat în mod coordonat, sprijinindu-se reciproc, cu acțiunea militanților revoluționari din celelalte închisori. Deosebit de puternice au fost aceste acțiuni la închisorile Mislea, Tg. Ocna, Suceava, Galați, Iași, Brașov, Jilava, Aiud și altele. Semnificativ este, de asemenea, protestul din august 1935 al celor 55 de luptătoare comuniste și antifasciste din penitenciarul Mislea, printre care se găsea și Olga Bancic : „Subsemnate

[21] *Rezoluția Conferinței celulei de partid de la Doftana, 1938, februarie-martie*, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 55, dosarul nr. 5 440, fila 282.
[22] *Loc. cit.*, fila 308.
[23] *Loc. cit.*, dosarul nr. 5 527, fila 43.

[le] 55 de deținute politice din închisoarea centrală de femei Mislea — se arăta în protest — declarăm greva foamei demonstrative pentru 24 de ore, ca protest împotriva uciderii deținutului politic Ioan Mironiuc de la închisoarea Doftana. Protestăm în mod hotărît și solidar împotriva regimului de foame și schingiuiri, împotriva muncii forțate la care sînt siliți deținuții politici de la Doftana... Cerem să înceteze teroarea de la Doftana, să înceteze bătăile și trimiterea la munca forțată a deținuților politici" [24].

Puternicele acțiuni de solidaritate cu comuniștii și antifasciștii deținuți la Doftana și în celelalte închisori au fost susținute de către organizațiile muncitorești și progresiste, de personalități ale vieții politice și culturale de peste hotare. În diverse țări — Uniunea Sovietică, Franța, Cehoslovacia, Danemarca, Belgia, Anglia, Brazilia, Statele Unite și altele — s-au organizat mitinguri, s-au publicat articole, scrisori de protest, în care se cerea desființarea regimului distrugător de la Doftana, au avut loc acțiuni pentru sprijinirea militanților întemnițați în această închisoare. Pe adresa direcției penitenciarului Doftana, a Ministerului de Interne și a Consiliului de Miniștri au sosit telegrame de protest trimise de comitetele pentru ajutorarea luptătorilor deținuți la Doftana și în alte închisori, care s-au constituit în Belgia, Anglia, Statele Unite ale Americii și în alte țări. Acțiuni îndreptate împotriva regimului de teroare din închisorile din România au fost organizate de Comitetul mondial de luptă contra războiului și fascismului. Într-un protest trimis în 1934 Ministerului de Justiție se sublinia : „În numele zecilor de milioane de aderenți [Comitetul] protestează energic contra arestărilor membrilor mișcării antifasciste din România și contra înrăutățirii neomenești a regimului deținuților politici, contra interdicției de a primi cărți și alimente din afară, contra sugrumării dreptului de a coresponda și de a rămîne în legătură cu familiile lor, contra lipsei oricărui ajutor imediat, contra pedepselor disciplinare, care înrăutățesc și mai mult acest regim ilegal. Comitetul mondial își ia angajamentul de a mobiliza opinia publică din toate țările în vederea dezlănțuirii unei mari campanii de solidaritate cu deținuții antifasciști din România, pentru regim politic special în închisori și pentru eliberarea lor completă" [25]. Numeroase organizații internaționale, ca Ajutorul Roșu, Comitetul mondial al studenților și altele au protestat împotriva regimului de teroare sîngeroasă care era aplicat militanților revoluționari închiși la Doftana. Într-un memoriu adresat în luna august 1935 Legației României la Copenhaga, patru mii de membri ai Ajutorului Roșu din Danemarca au protestat „contra noilor molestări groaznice a deținuților politici din Doftana. În numele membrilor noștri, cît și a multor adrese primite de noi — se scria în memoriu —, ne declarăm solidari cu deținuții din Doftana" [26].

Datorită dîrzeniei colectivului de luptători comuniști și antifasciști de la Doftana, unității și coeziunii sale, nestrămutatei convingeri în victoria inevitabilă și apropiată a clasei muncitoare, datorită vastei campanii de sprijinire din țară, cît și de peste hotare, cei închiși au ținut

[24] *Loc. cit.*, dosarul nr. 5 735, fila 71.
[25] *Loc. cit.*, fondul nr. 4, dosarul nr. 714, fila 241.
[26] *Ibid.*

piept terorii sălbatice, nu s-au lăsat doborîți de regimul distrugător al detențiunii. Activitatea lor nu s-a mărginit la rezistența împotriva terorii fizice și a presiunilor morale, la respingerea feluritelor manevre ale zbirilor din administrația închisorii. Ei au desfășurat, în același timp, o vastă și temeinică activitate constructivă în domeniul vieții interne de partid, în primul rînd în educarea și călirea cadrelor, în înarmarea lor cu cunoașterea aprofundată a învățăturii marxist-leniniste. În această muncă, de o reală eficacitate au fost ziarele editate conspirativ, scrise de mînă, cum au fost „Doftana" (1924), „Doftana roșie" (1932), urmate ulterior de „Antifascistul încătușat" și altele [27]. Succesele dobîndite pe acest tărîm s-au datorat spiritului tovărășesc care a dominat în rîndurile comuniștilor, muncii colective, întrajutorării, sprijinului acordat de militanții revoluționari cei mai experimentați și mai pregătiți. Aceștia au un merit deosebit prin faptul că au desfășurat o perseverentă și neobosită activitate de creștere, educare și călire revoluționară a cadrelor, au imprimat o justă orientare tactică luptei celor întemnițați, pe baza aprecierii profund științifice a situației politice, au dat exemplu în descoperirea perspicace a dușmanilor, oricît de abil se mascau aceștia.

Lupta perseverentă a comuniștilor întemnițați împotriva capitulanților, transformarea în unități combative a colectivelor de militanți revoluționari deținuți în închisori, caracterizate printr-o puternică coeziune și unitate, asigurarea coordonării luptei lor cu acțiunile generale duse de P.C.R. au constituit preocuparea centrală a organizațiilor de partid din închisori. Un raport din 24 septembrie 1936 al siguranței generale informa că la Doftana „comuniștii, deși izolați în celule, duc totuși o muncă politică printre elementele de acolo. Astfel, se țin zilnic conferințe și se fac discuții asupra problemelor ce agită partidul comunist, ei fiind organizați într-un colectiv care înglobează pe toți deținuții pentru comunism. Afară de aceasta, există o celulă comunistă, alcătuită din toți membrii partidului comunist, care de fapt conduce colectivul" [28].

În martie 1938, conducerea celulei de partid a militanților comuniști din Doftana a elaborat un document adresat tovarășilor din activul celulei, care oglindește activitatea, în continuă dezvoltare și întărire, desfășurată de militanții revoluționari întemnițați la Doftana: „Lupta noastră avînd un caracter politic important în cadrul luptei între fascism și democrație, noi mai mult ca altădată trebuie să mergem în pas cu mișcarea antifascistă din afară" [29]. Documentul atrăgea atenția că „în viitorul cel mai apropiat ne putem aștepta ca mulți luptători antifasciști smulși din rîndurile acestor pături noi — țărănimea, mica burghezie, funcționarii — vor fi aruncați în cazematele burgheziei, și în primul rînd la Doftana vor fi trimise aceste elemente antifasciste. ...De pe acum să căutăm — sublinia mai departe documentul — de a crea condițiunile pentru a cuprinde organizatoricește pe toate jertfele teroarei fasciste care vor veni la închisori; să ne gîndim de pe acum ce măsuri concrete practice, ce forme și tactică de luptă trebuie să folosim" [30].

[27] A se vedea în această privință: Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă. 1921—1944*, Editura științifică, București, 1963.
[28] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 55 ,dosarul nr. 4 931, fila 211.
[29] *Loc. cit.*, dosarul nr. 5 440, fila 282.
[30] *Ibid.*

O deosebită importanţă a avut conferinţa celulei de partid de la Doftana din februarie 1938, care a ridicat pe o treaptă superioară întreaga muncă politică a comuniştilor şi antifasciştilor întemniţaţi. Întărirea spiritului ofensiv al militanţilor revoluţionari în lupta împotriva atacurilor administraţiei închisorii, creşterea vigilenţei împotriva elementelor trădătoare şi provocatoare s-au datorat activităţii celulei de partid, activitate despre care în rezoluţia conferinţei se scria : „Comitetul de partid a înţeles să stea de strajă în apărarea principiilor politice şi organizatorice de bază ale partidului în toată viaţa noastră, să lupte pentru curăţirea ideologică a partidului prin combaterea tovărăşească, însă fără cruţare a tuturor devierilor, apărînd cu hotărîre linia şi educînd în spiritul bolşevic cadrele“ [31].

Cea mai elocventă dovadă a faptului că Doftana merita cu prisosinţă denumirea de „Universitate de partid“ o constituie următorul fragment din rezoluţie : „Conferinţa de partid subliniază marile succese cucerite atît în munca politică de masă cît şi în direcţia educaţiei partinice a membrilor celulei. Prelucrarea problemelor cele mai arzătoare..., controlarea însuşirii şi adîncirea lor..., urmărirea atentă a desfăşurării evenimentelor politice internaţionale şi din ţară, legîndu-le cu luptele şi sarcinile noastre imediate, dezvoltarea capacităţilor agitatorice a prietenilor cu ocazia mitingurilor şi a zilelor solemne, pregătirea îngrijită a celor ce se eliberează pentru munca practică de teren, înarmarea cu principiile politice şi organizatorice a prietenilor noi încadraţi în partid şi adîncirea educaţiei şi a conştiinţei de partid a tuturor membrilor de partid au dat posibilitate să creştem noi luptători hotărîţi şi consecvenţi pentru democraţie şi pace şi să ridicăm noi cadre de partid (contingentul 7 Noiembrie), călite şi politiceşte înarmate pentru mişcare...“ [32].

Conferinţa a trimis o însufleţită scrisoare Comitetului Central al P.C.R. „Vă asigurăm — se releva în scrisoare — ...că vom şti să ne facem întreaga datorie faţă de P.C.R. şi clasa muncitoare din România în lupta pentru zdrobirea dictaturii regale, pentru pace, pîine, pămînt şi libertate“ [33].

Luptătorii comunişti au rămas credincioşi şi consecvenţi acestui mesaj. Întreaga lor activitate în anii care au urmat stă mărturie că pentru comunişti unitatea între vorbe şi fapte este o lege.

La 22 octombrie 1940, un cutremur de pămînt a zguduit din temelii zidurile de mult şubrezite ale Doftanei. Deşi conducerea colectivului luptătorilor comunişti şi antifascişti ceruse cu hotărîre, în repetate rînduri, direcţiei închisorii să evacueze de urgenţă Doftana, primejdia repetării cutremurului şi a prăbuşirii zidurilor închisorii fiind evidentă, guvernul legionar fascist a refuzat cu premeditare să ia măsuri de evacuare. De altfel, şi administraţia închisorii Doftana a fost nevoită să înainteze Direcţiei generale a penitenciarelor o adresă, datată 8 ianuarie 1939, în care se semnala iminenţa primejdiei : „Din cauza terenului fugitiv, a infiltraţiunilor, a defectuozităţii instalaţiei de apă şi canalizare şi

[31] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XXII-8.
[32] *Ibid.*
[33] *Ibid.*

a neglijării reparațiilor la timp, o parte din clădirea acestui penitenciar este pe punctul de a se prăbuși" [34].

După cutremurul din 22 octombrie 1940, aceeași administrație previne din nou forurile sale superioare asupra pericolului dărîmării închisorii. Constatările Institutului geologic român, se menționa în adresă, „au dovedit că întreaga clădire este minată de izvoare de apă, care trec exact prin subsolul penitenciarului, năruind treptat terenul fugitiv din partea de vest..." [35].

Intenția criminală a fasciștilor era uciderea luptătorilor comuniști și antifasciști prin mijloace care, formal, să-i absolve de răspundere în fața opiniei publice.

Peste puțin timp, în noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940, cînd s-a dezlănțuit un nou cutremur, cu mult mai puternic, zidurile închisorii au cedat, îngropînd sub ele 14 luptători comuniști și antifasciști, printre care Ilie Pintilie, membru al C.C. al P.C.R., Andrei Prot, Ianos Herbák, Ion Galuzinschi, Gheorghe Paloș, Vasile Pop și alții.

Într-un manifest al P.C.R. adresat muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, soldaților se scria : „Din anul 1940, se demascau adevărații vinovați ai prăbușirii Doftanei. Dar cine sînt adevărații asasini ai muncitorilor revoluționari ? Desigur, guvernele trecute și cel de azi, care de ani de zile știau că Doftana nu mai este de locuit și cu toate acestea au ținut pe deținuți în ea pentru a-i ucide" [36].

Dar realitatea a dovedit că teroarea, crimele și orice alte măsuri bestiale folosite de clasele exploatatoare nu pot opri lupta clasei muncitoare, a maselor largi. Nici torturile și schingiuirile la care erau supuși comuniștii în beciurile poliției și siguranței, nici regimul de teroare și exterminare fizică și de sistematică presiune morală din ocne și temnițe, nici procesele monstruoase și nici plutoanele de execuție nu au putut abate partidul comuniștilor de la lupta revoluționară pentru cauza dreaptă a eliberării clasei muncitoare, pentru libertatea și fericirea poporului, pentru independența națională a patriei, pentru socialism.

Lupta comuniștilor și antifasciștilor de la Doftana și din celelalte închisori, parte integrantă din lupta P.C.R. pentru doborîrea regimului exploatator, pentru o viață liberă și fericită, pentru o Românie socialistă, care a înscris în istoria partidului și a patriei noastre pagini luminoase, va trăi în conștiința oamenilor muncii ca o pildă măreață de curaj, de voință neînfricată și de abnegație a celor mai buni fii ai poporului, care nu au precupețit nimic pentru cauza nobilă a clasei muncitoare, pentru viitorul luminos al poporului român.

Transformată în muzeu după eliberare, Doftana constituie un mijloc puternic de educare comunistă a membrilor de partid, a tinerelor generații, a întregului popor, în spiritul înaltelor și triumfătoarelor idei care au animat lupta militanților revoluționari în anii grei ai ilegalității, idei care în zilele noastre și-au găsit întruchiparea strălucită în edificarea României socialiste, independente și înfloritoare.

[34] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 5 637, fila 4.
[35] *Loc. cit.*, fila 6.
[36] *Loc. cit.*, fila 10.

De la începuturile mişcării muncitoreşti pînă la crearea Partidului Comunist Român

(Consultaţie în ajutorul celor ce studiază istoria P.C.R. şi a mişcării muncitoreşti din România)

DEZVOLTAREA CAPITALISMULUI ÎN ROMÂNIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-lea

Muncitorii salariaţi au început să apară în ţara noastră în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, odată cu cele dintîi întreprinderi de tip capitalist. La intrarea în veacul al XIX-lea, ca urmare a dezvoltării forţelor de producţie şi, pe această bază, a diviziunii sociale a muncii, producţia de mărfuri şi procesul de transformare a acesteia în producţie capitalistă au înregistrat o însemnată creştere.

Acest proces de naştere a noului mod de producţie era frînat de dominaţia relaţiilor de producţie feudale şi stînjenit serios de existenţa jugului străin asupra ţărilor române, ceea ce a profilat ca problematică centrală în vederea progresului societăţii româneşti necesitatea înlăturării relaţiilor de producţie feudale din agricultură, desfiinţarea privilegiilor boiereşti şi împroprietărirea ţăranilor, eliberarea ţării de sub jugul opresiunii străine, cucerirea independenţei de stat şi unirea naţională.

Izvorîte din ascuţirea puternică a contradicţiilor economice, sociale şi politice care frămîntau ţările române, răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, revoluţia română de la 1848, Unirea principatelor în 1859, reforma agrară din 1864, cucerirea independenţei naţionale în 1877 au stimulat mersul înainte al societăţii, creşterea forţelor de producţie ale ţării, crearea unei pieţe naţionale.

În urma reformei agrare din 1864, care a împins spre oraşe un mare număr de ţărani neîmproprietăriţi sau împroprietăriţi cu loturi prea mici de pămînt, industria capitalistă s-a dezvoltat într-un ritm mai viu, atrăgînd în sfera producţiei industriale, ca muncitori, mase de ţărani săraciţi. Pe măsură ce capitalul industrial se dezvolta, în special după punerea în funcţiune a primelor căi ferate, un număr important de meseriaşi, neputînd suporta concurenţa produselor de fabrică interne şi externe, s-au proletarizat şi au intrat ca muncitori în întreprinderile capitaliste. Sînt anii cînd începe să facă primii paşi industria petrolieră (extracţia ţiţeiului în Valea Prahovei şi Bacău, rafinării la Ploieşti), cînd se intensifică dezvoltarea industriei morăritului şi cea a panificaţiei, cînd se înfiinţează o serie de tăbăcării (Bucureşti, Bacău, Ploieşti etc.), întreprinderi forestiere, fabrici de zahăr. Tot acum apar primele ateliere metalurgice şi cele dintîi ateliere ale C.F.R. din Bucureşti, Galaţi, Paşcani.

Marcînd un moment însemnat în evoluţia economică şi socială a României, reforma agrară din 1864 nu a înlăturat însă bazele puterii eco-

nomice a moşierimii, marea proprietate moşierească deţinînd în continuare aproape 75% din suprafaţa de pămînt. Limitele reformei au determinat o cale specifică a evoluţiei capitalismului în ţara noastră, caracterizată în agricultură prin împletirea formelor de producţie capitalistă cu resturi puternice ale relaţiilor feudale.

Transilvania, aflată sub dominaţia habsburgică în perioada care a urmat revoluţiei de la 1848, a fost anexată regatului ungar odată cu încheierea pactului dualist şi formarea monarhiei austro-ungare (1867). La sfîrşitul veacului trecut, unul din fenomenele de seamă ale dezvoltării industriei în Transilvania l-a reprezentat creşterea importanţei bazinului carbonifer din Valea Jiului. Cea mai mare parte a capitalurilor investite în economia Transilvaniei aparţineau burgheziei austriece şi maghiare, care căutau să transforme această străveche provincie românească într-un izvor de materii prime. Se dezvoltă însă treptat şi capitalul burgheziei române, în domeniile industriei uşoare şi, mai ales, în bănci.

Un cîmp mai larg s-a deschis dezvoltării industriale a ţării după cucerirea independenţei naţionale. Adoptarea unor măsuri cu caracter stimulator — cum au fost legea pentru încurajarea industriei naţionale (1887) şi tarifele vamale protecţioniste — a constituit un factor ce a favorizat ritmul de înfiinţare a întreprinderilor industriale.

Dezvoltarea economică generală a ţării a determinat, în ultimele decenii ale secolului trecut, profilarea unor centre importante industriale şi muncitoreşti.

Evoluţia economică a ţării pe făgaşul capitalismului a dus la adînci transformări în structura socială şi în dispoziţia forţelor de clasă, avînd ca rezultat esenţial afirmarea celor două clase noi, cu interese fundamental opuse — burghezia şi proletariatul.

Proletariatul a crescut, în cursul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea, de peste trei ori, ajungînd, la începutul secolului al XX-lea, la circa 110 000 de persoane ocupate în industria producătoare şi extractivă ; în Transilvania, efectivul muncitorilor ocupaţi în industrie însuma, în 1900, circa 150 000 de persoane, concentrat mai ales în industria extractivă, ca urmare a politicii economice a claselor dominante din Austro-Ungaria de a-şi însuşi materia primă din această provincie românească. Creşterea numerică a clasei muncitoare a fost însoţită de schimbări calitative în compoziţia sa, fapt de o mare importanţă pentru dezvoltarea mişcării muncitoreşti ; astfel, în ansamblu se înregistrează un ritm mult mai intens de creştere a proletariatului modern de fabrică — principalul element component al clasei muncitoare.

ÎNCEPUTURILE ORGANIZĂRII CLASEI MUNCITOARE. CREAREA CERCURILOR SOCIALISTE ŞI RĂSPÎNDIREA IDEILOR MARXISTE ÎN ŢARA NOASTRĂ

Odată cu apariţia şi dezvoltarea capitalismului, în România a luat naştere şi s-a dezvoltat lupta proletariatului, generată de înseşi raporturile de exploatare dintre muncă şi capital, de condiţiile de viaţă ale muncitorimii. Absenţa oricărei reglementări privind durata lucrului în întreprinderi lăsa pe muncitori la discreţia patronilor ; ziua de muncă varia între 12 şi 14 ore ; salariile foarte scăzute erau departe de a asigura o existenţă cît de cît suportabilă producătorilor de bunuri materiale.

Lefurilor mici li se alătura un sistem de amenzi și plăți obligatorii, care reduceau veniturile și așa foarte modeste ale muncitorilor. Regimului de muncă istovitoare din fabrici și ateliere i se adăugau condițiile de locuit cu totul nesatisfăcătoare, bolile sociale care secerau rîndurile lucrătorilor, lipsa de drepturi politice.

În perioada de început a mișcării muncitorești, care cuprinde deceniile 6, 7 și 8 ale secolului al XIX-lea, formele de acțiune ale proletariatului împotriva exploatatorilor s-au caracterizat prin ridicări spontane la luptă, răzvrătiri și proteste izolate.

Căutînd căile, mijloacele de a scăpa de mizerie și exploatare, lucrătorii au început să se unească și să creeze unele asociații de întrajutorare, la care participau și elemente patronale (cum au fost, de pildă, asociația întemeiată în 1846 la Brașov și cea a lucrătorilor tipografi, constituită la București, în 1858, denumită mai tîrziu „Gutenberg"). Un moment important în istoria organizării profesionale a clasei muncitoare l-a reprezentat înființarea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, asociație care urmărea să unească lucrătorii pe scară națională, indiferent de profesiune.

Cu timpul, de la mișcările izolate și spontane s-a trecut la forme de acțiune mai organizate, cu un caracter colectiv mai larg, cum au fost : grevele muncitorilor de la construcția căilor ferate București-Giurgiu și Simeria-Petroșani, de la Regie din București și cea a lucrătorilor din portul Galați (1872), grevele lucrătorilor tipografi și croitori din București (1873), greva minerilor din Valea Jiului (1875), a muncitorilor din portul Brăila (1875) ș.a.

Pe baza concluziilor și a experienței proprii, a învățămintelor desprinse din acțiunile revoluționare ale muncitorilor din alte țări, partea cea mai înaintată a proletariatului a trecut la constituirea de organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă. Cîteva dintre acestea : Asociația lucrătorilor tipografi din București „Matei Basarab", creată la începutul anului 1873. Au urmat : Societatea generală a lucrătorilor tipografi din România „Deșteptarea" (1879), societățile curelarilor și cizmarilor din Iași (1880), Societatea profesională a lucrătorilor din portul Brăila (1884), Societatea curelarilor din București (1886), Societatea „Înfrățirea muncitorilor" a lucrătorilor din Galați (1887) ș.a.

Alături și concomitent cu mișcarea muncitorească a crescut, s-a intensificat mișcarea socialistă. Aceasta cuprindea, în faza începuturilor sale în România, elemente de socialism utopic, diferite nuanțe de teorii socialiste cu circulație europeană, receptate mai mult de tinerii ce studiau în Apus și în genere de tinerii cu vederi general-democrate.

O parte dintre acești intelectuali, foști purtători ai stindardelor revoluției din 1848, înțelegeau să se consacre progresului țării, ridicării și emancipării poporului român. Dezolați de fruntașii burgheziei care părăsiseră idealurile democratice de la 1848, ei căutau realizarea acestora prin promovarea unor noi teorii, mai radicale și în opoziție cu acelea ale unei burghezii care pactizase cu foștii purtători ai orînduirii feudale.

Înclinarea spre schimbul de valori internaționale, pe care gînditorii înaintați ai țării noastre au manifestat-o cu o mare forță în secolul trecut, este dovedită și de faptul că ideile socialiste au fost receptate în România încă din faza utopică a socialismului. Teodor Diamant, unul dintre socia-

liștii utopici de notorietate peste hotare, a realizat unul din primele falanstere socialiste din lume în concepția comunei lui Fourier.

Cele două mari momente europene, crearea Internaționalei I și Comuna din Paris, au găsit ecou în țara noastră, atît în rîndurile intelectualilor cît și ale clasei muncitoare, care-și semnase actul de naștere. Mircea Rosetti, Vasile Conta, Zamfir Arbore, Gheorghe Panu au făcut parte din secțiile Asociației Internaționale a Muncitorilor, iar muncitorii Carol Farcaș și Gheorghe Ungureanu au întemeiat la Timișoara o secție a Internaționalei I. Peste 900 de români au apărat cu arma în mînă Republica franceză împotriva Germaniei lui Wilhelm și Bismarck, o parte dintre ei s-au găsit pe baricadele Comunei din Paris.

În acest climat, la începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut apar cercurile socialiste secrete, ilegale, mai întîi la București și la Iași, apoi la Ploiești și în alte centre. La activitatea lor au participat intelectuali militanți, ca Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, C. Stăuceanu, cărora li s-au adăugat, în anii 1874—1875, Nicolae Codreanu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, iar mai tîrziu, după războiul de independență, Sofia și Ioan Nădejde, Constantin Mille și alții.

După cîștigarea independenței naționale, cînd la ordinea zilei se impuneau cu acuitate necesitatea construcției României moderne, consolidarea și desăvîrșirea cuceririlor obținute, reprezentanții mișcării socialiste au căutat ca, prin studierea concepțiilor înaintate ale vremii, a scrierilor lui Marx și Engels în primul rînd, să găsească căile cele mai potrivite pentru înnoirea și propășirea țării.

În procesul complex de însușire a învățăturii marxiste cu privire la căile și metodele înfăptuirii revoluției sociale, primii socialiști români au depășit concepțiile neviabile, lipsite de perspectivă istorică, între care cele utopice, narodnice, proudhoniste, lassalleene, activitatea teoretică a cercurilor socialiste avînd să-și găsească tărîmul de manifestare practică în mișcarea muncitorească. Într-o luptă susținută cu reprezentanții ideologici ai claselor dominante, gînditorii socialiști au fundamentat teoretic, în spirit marxist, legitimitatea mișcării socialiste în România. Creșterea prestigiului și influenței socialismului științific, a marxismului a determinat cercurile socialiste să caute și să găsească adevărata forță socială capabilă să dea viață teoriilor pentru viitorul lipsit de exploatare al societății omenești — proletariatul.

CREAREA P.S.D.M.R. ȘI IMPORTANȚA SA

Desfășurarea procesului de organizare a mișcării muncitorești și a celei socialiste a intensificat întrepătrunderea elementului muncitoresc cu cel socialist intelectual, în cadrul unor organizații ce căpătau un caracter proletar socialist tot mai pronunțat. În 1887 au luat ființă în București și la Iași, ulterior la Galați, Bacău și în alte centre ale țării cercuri muncitorești, primele organizații cu caracter politic ale clasei muncitoare.

Cercurile muncitorești, care cuprindeau muncitori și intelectuali socialiști, sînt expresia materializată a însușirii ideilor marxiste de mișcarea noastră muncitorească. Pe temeiul lor a început să se realizeze unirea mișcării muncitorești cu socialismul științific. Ideea organizării unui partid al muncitorilor a fost emisă încă din 1886. C. Dobrogeanu-Gherea,

formulînd platforma de revendicări general-democratice, în lucrarea *Ce vor socialiştii români?*, menţiona că ea va servi socialiştilor în activitatea de propagandă în rîndul maselor „pentru a crea partida muncitorilor". Problema creării partidului a fost reluată şi susţinută de către muncitorii înşişi, ca principalii interesaţi în realizarea ei.

Cercurile muncitoreşti au desfăşurat o bogată activitate propagandistică prin organele de presă de care dispuneau, conferinţe şi alte forme de activitate în direcţia înarmării proletariatului cu învăţătura revoluţionară despre lume şi societate ; se traduc în româneşte lucrări ale lui K. Marx şi F. Engels, se publică numeroase articole ce lămuresc maselor largi concepţia marxistă.

Pe lîngă susţinerea acţiunilor revendicative economice ale proletariatului — remarcabile în acest sens au fost, în anul 1888, greva generală a lucrătorilor tipografi din Capitală şi greva muncitorilor de la Atelierele Gării de Nord —, cercurile muncitoreşti au participat la alegerile parlamentare din 1888, lansînd cu acest prilej primul manifest electoral al mişcării. Alegerea a doi deputaţi socialişti în parlament în împrejurările de atunci a reprezentat un important succes politic. Cercurile muncitoreşti s-au manifestat activ în timpul puternicei răscoale a ţăranilor din 1888, ridicîndu-se în apărarea ţăranilor şi condamnînd represiunea sîngeroasă dezlănţuită de guvernul conservator junimist.

Un pas înainte pe linia organizării politice a clasei muncitoare a fost făcut în anul 1890, prin transformarea Cercului muncitorilor din Bucureşti în Clubul muncitorilor. Conceput pe baze mai largi, acesta a reunit un număr mai mare de muncitori şi a editat, începînd cu 25 februarie 1890, importantul organ de presă „Munca". Cluburi muncitoreşti, cu organe proprii de presă, au luat fiinţă şi în alte centre din ţară ca : Roman, Botoşani, Ploieşti, Galaţi, Craiova şi Bacău.

Cluburile au desfăşurat o largă activitate propagandistică şi cultural-educativă, s-au preocupat de înfiinţarea a noi asociaţii profesionale ale lucrătorilor şi de întărirea asociaţiilor existente prin atragerea de noi membri, au asigurat o participare largă a muncitorimii la demonstraţiile iniţiate pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai. Continuînd activitatea de răspîndire a marxismului, desfăşurată de cercurile muncitoreşti, cluburile au editat în româneşte o serie de opere ale întemeietorilor socialismului ştiinţific.

Evoluţia generală a mişcării muncitoreşti din Transilvania, în cadrul mişcării din imperiul habsburgic, a urmat, în conţinut, un curs asemănător cu mişcarea muncitorească din vechea Românie. La aceasta au contribuit legăturile permanente ce au existat, faptul că socialiştii din Bucureşti şi Iaşi au trecut şi răspîndit peste munţi ideile revoluţionare ale întemeietorilor socialismului ştiinţific. Totodată, mişcarea muncitorească din Transilvania a avut o serie de trăsături ce reflectau specificul luptei de eliberare social-naţională dusă de popoarele din dubla monarhie.

Întreagă această activitate politică şi organizatorică desfăşurată pînă la finele deceniului nouă s-a concretizat în opera de creare a partidului clasei muncitoare din România, partid cerut cu acuitate de stadiul atins de mişcarea muncitorească în pragul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea.

„Crearea în 1893 a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — constituie un mo-

ment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, începutul afirmării sale în principalele probleme care frămîntau viața social-politică a societății în acea vreme".

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ÎNTRE 1893 și 1899

Preluînd în mod creator tradițiile glorioase ale luptei de eliberare socială și națională a poporului muncitor, elementele muncitorești înaintate și intelectualii atașați cauzei socialismului din cadrul P.S.D.M.R. s-au străduit să imprime activității partidului o linie pătrunsă de spirit de clasă, combativă, să orienteze politica sa spre problemele majore ce frămîntau clasa muncitoare și celelalte pături muncitoare. Crearea unei baze puternice de susținere a partidului în masa muncitorilor, apărarea intereselor materiale și susținerea revendicărilor proletariatului au constituit principalele preocupări și deziderate ale militanților revoluționari, în rîndurile cărora și-au înscris numele Alexandru Ionescu, I. C. Frimu, Panait Mușoiu, Raicu Ionescu-Rion, Ștefan Stîncă, Iosif Nădejde-Armașu, Ion Banghereanu, Anton Bacalbașa, C. Z. Buzdugan și alții. O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării a avut activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea.

Ca revendicări principale imediate, P.S.D.M.R. a înscris în programul său : ameliorarea stării materiale și intelectuale a muncitorilor, dreptul de grevă, de organizare și întrunire, laicizarea învățămîntului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii, fără deosebire de stare socială, de naționalitate și religie, ziua de muncă de 8 ore, impozite progresive asupra veniturilor, inspecții sanitare asupra condițiilor de muncă, interzicerea muncii copiilor sub 14 ani, emanciparea femeii, pentru salariu egal la muncă egală.

Atacînd direct bazele regimului burghezo-moșieresc, P.S.D.M.R. a afirmat, pentru prima dată în istoria României, necesitatea luptei pentru desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială, „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste". Privite din acest punct de vedere, revendicările și reformele general-democratice prevăzute în programul partidului se încadrau în sfera luptei pentru pregătirea revoluției socialiste.

În cursul existenței P.S.D.M.R., activitatea de organizare, propagandă și agitație socialistă în rîndurile proletariatului a fost mai largă, căpătînd forme tot mai variate, iar acțiunile cu caracter politic și economic ale clasei muncitoare au fost mai ample și mai susținute decît anterior, mai bine coordonate pe ansamblul întregii țări.

Gîndirea socialistă s-a afirmat într-o confruntare necontenită cu reprezentanții ideologiei moșierimii și marii burghezii. Teoreticienii claselor dominante încercau să nege legitimitatea mișcării în slujba socialismului, pe care-l considerau „plantă exotică". Însușirea socialismului științific, promovarea materialismului militant, ancorarea socialiștilor români în viața reală a țării cu problemele acute ale maselor muncitoare și ale viitorului României au constituit temelia pe care mișcarea muncitorească și-a clădit nu numai propriul partid, dar și o largă adeziune în rîndurile altor clase și pături sociale, îndeosebi ale țărănimii.

Cele peste 300 de cluburi socialiste create la sate — concepute ca organizații ale P.S.D.M.R. în mediul țărănesc — evidențiau faptul că țărănimea era receptivă la ideea organizării pe principiile pentru care milita mișcarea socialistă. Ele au fost focare de mobilizare a sătenilor, centre din care s-au dezvoltat intense mișcări țărănești.

În numele teoriei socialiste, al vederilor mișcării noastre muncitorești s-a precizat atitudinea socialiștilor români față de progresul și independența patriei, față de monarhie și rotativa guvernamentală conservatori-liberali, față de regimul politic și reacționarismul său, față de căile dezvoltării țării (pronunțîndu-se pentru industrializare văzută în strînsă legătură cu asigurarea unor premise materiale. social-economice necesare creșterii forței proletariatului, victoriei clasei muncitoare), de relațiile economice cu alte state (în dezacord cu politica economică promovată de moșierime, socialiștii s-au declarat pentru măsuri protecționiste, menite să contribuie la dezvoltarea economiei României), față de marea problemă a unirii depline a țării, socialiștii cerînd a se lupta pentru „Dacia așa cum a fost".

Studiile de polemică teoretică și culturală ale lui C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, Raicu Ionescu-Rion, Anton Bacalbașa au dezvăluit concepțiile idealiste ale lui Titu Maiorescu și ale unei cohorte de ideologi nu numai în probleme literare, dar și politice, ceea ce a jucat un rol deosebit în atragerea fruntașilor intelectualității românești spre mișcarea muncitorească și socialistă.

Prezentă în cadrul Internaționalei a II-a încă de la înființarea ei (Paris, 1889), mișcarea noastră muncitorească a participat la congresele acesteia. La Bruxelles (1891) și Zürich (1893), socialiștii români s-au înscris ca promotori ai dezbaterii problemelor țărănești. De la următorul congres, Londra (1896), toate congresele Internaționalei vor situa chestiunea agrară printre cele proprii activității tuturor partidelor socialiste.

Mișcarea muncitorească din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea, înregistrînd succese însemnate, mai ales după crearea P.S.D.M.R., s-a desfășurat nu fără să întîmpine o serie de greutăți și piedici, de pe urma cărora s-a resimțit. Este vorba nu numai de faptul că a trebuit să înfrunte ostilitatea și prigoana claselor dominante, ci și de orientarea imprimată de intelectuali cu vederi general-democrate, cunoscute în istorie sub denumirea de „generoși", care dețineau poziții de conducere în partid. Aflîndu-se la începutul afirmării sale, mișcarea socialistă din țara noastră avea și o serie de limite, în rîndurile ei persistau confuzii izvorîte din stadiul dezvoltării sociale, din lipsa de experiență și insuficienta maturitate ideologică.

Faptul că, în tot timpul existenței sale, în sînul partidului s-a manifestat o dispută necontenită între militanții revoluționari și elementele care limitau mișcarea la un cadru reformist este dovedit atît de lucrările celor șase congrese ale P.S.D.M.R., în cadrul cărora s-au abordat o serie de probleme esențiale și în jurul cărora s-au dus discuții aprinse, cît și de activitatea practică de zi cu zi. De la un congres la altul, de la un an la altul se remarca o ascendență a elementelor înaintate în organizații și în acțiuni, în timp ce grupul democrat-generos pierdea tot mai mult teren.

Muncitorimea, care cunoscuse o necontenită maturizare politică, ideologică și organizatorică, conducătorii ei înaintați nu se mai puteau împăca cu metodele imprimate de liderii depășiți de mișcarea muncitorească. Din acest punct de vedere, curățirea P.S.D.M.R. de elementele care se înstrăinaseră de principiile lui a fost indiscutabil o acțiune pozitivă, dar dezorganizarea partidului, datorită lor, și trecerea la Partidul liberal a „generoșilor" democrat-burghezi au avut, vremelnic, urmări negative asupra dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră, asupra existenței partidului și rolului său în societate.

DEZVOLTAREA CAPITALISMULUI ÎN ROMÂNIA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-lea

La începutul secolului al XX-lea, economia României face pași înainte pe linia dezvoltării capitaliste a industriei, comerțului și a altor ramuri ale sale. Burghezia și partidele de guvernământ au adoptat noi măsuri cu caracter protecționist (1904—1906 și 1912). Ritmul de dezvoltare a industriei s-a accelerat, fenomen pus în evidență de creșterea numărului întreprinderilor încurajate de stat, ce aveau o pondere însemnată în ansamblul industriei prelucrătoare ; a sporit gradul înzestrării energetice. În decursul unui deceniu și jumătate, forța motrice din industria prelucrătoare a crescut cu 164%, iar valoarea producției cu 138% ; s-au dezvoltat o serie de întreprinderi relativ mari. Cu toate că au sporit baza tehnică-mașinistă și dotarea energetică a industriei, nivelul atins era însă cu mult în urma țărilor capitaliste dezvoltate, intrate în stadiul imperialist. Astfel, în perioada 1907—1910, în timp ce Anglia avea la 1 000 de locuitori 325 CP, Franța 155 CP, Austria 59 CP, România avea doar 20—30 CP.

Dezvoltarea industrială se desfășura cu precădere în ramurile industriei ușoare (pe primul loc, ca valoare a producției, aflîndu-se industria alimentară) și extractivă. O rapidă ascensiune a cunoscut industria petrolieră, a cărei producție a crescut de peste șapte ori, de la 247 000 de tone în 1900 la 1 810 000 de tone în 1914. Puterea aburului a început să fie folosită din ce în ce mai mult. În ceea ce privește industria metalurgică, în special industria producătoare de mașini, ea era slab dezvoltată. Producția meșteșugărească și industria casnică au continuat să păstreze o însemnată pondere (la începutul veacului nostru existau un număr de 54 000 de ateliere meșteșugărești, în care lucrau circa 100 000 de meseriași).

Concomitent a crescut populația muncitorească a diferitelor centre industriale ; numărul total al muncitorilor din marea industrie, transporturi era, în anii 1913—1914, de circa 220 000 ; numărul muncitorilor din marea și mica industrie din Transilvania a ajuns în ajunul primului război mondial la o cifră în jurul a 250 000.

Economia României a devenit tot mai dependentă de capitalul străin, pătrunderea și creșterea ponderii acestuia făcîndu-se pe calea împrumuturilor contractate de stat cu grupările germane, franceze, engleze etc., prin investiții în domeniul bancar și comercial, prin acapararea ramurilor producției industriale.

Existența îndelungată a jugului străin, lipsa unui teritoriu național unitar, persistența unor rămășițe feudale în agricultură, tendințele

cercurilor monopoliste internaționale de acaparare a bogățiilor materiale ale țării au determinat, în mare măsură, ritmul lent, anevoios, neuniform (din punct de vedere teritorial), inegal (din punct de vedere al ramurilor industriale) al dezvoltării capitalismului în România. La începutul secolului al XX-lea, principala ramură economică era agricultura, care furniza peste două treimi din produsul social, iar cerealele reprezentau aproximativ 84% din totalul exportului românesc.

Tabloul dezvoltării economice a României în primele două decenii ale veacului nostru — cînd pe plan mondial, în țările puternic dezvoltate, capitalismul trecuse la imperialism — era al unei țări agrare aflate în primul stadiu al evoluției capitalismului, premonopolist, pe ansamblul economiei dominau relațiile capitaliste, care în agricultură se împleteau cu rămășițe feudale, încă puternice.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ÎN ANII 1900—1907

În ciuda unor greutăți vremelnice, pe fondul dezvoltării generale a societății românești, după regresiunea temporară din anii 1899—1900, mișcarea muncitorească a luat un nou și puternic avînt.

Răspunsul muncitorimii, al elementelor sale înaintate, dat claselor dominante, care nutreau speranța că au nimicit mișcarea socialistă, a fost constituirea cercurilor socialiste „România muncitoare" (1902) în Capitală și apoi în alte centre importante, ca Iași, Galați, Ploiești. Cel mai important a fost Cercul socialist din București, care, în decurs de cîțiva ani, a polarizat în jurul său masele muncitorești, devenind nucleul de bază al viitoarei organizații politice a clasei muncitoare din România.

Promulgarea legii meseriilor (așa-numita lege Missir) și înființarea corporațiilor în 1902, concepute de Partidul liberal ca organizații pe profesii, formate din patroni și lucrători, aveau să fie încă o stavilă în calea desfășurării luptei organizate a muncitorilor. Muncitorimea a respins însă aceste încercări ale burgheziei, pornind o acțiune energică în vederea creării de sindicate bazate pe principiul de clasă. În focul acestor acțiuni, organizațiile muncitorești existente s-au situat ferm pe pozițiile luptei de clasă, s-au constituit noi sindicate. Astfel, pînă la sfîrșitul anului 1906, numărul muncitorilor organizați a fost de peste 7 000, în peste 90 de sindicate. Drept urmare, în luna august 1906, mișcarea sindicală din România, cu sprijinul cercurilor socialiste, și-a ținut prima conferință generală pe țară, la care s-a înfăptuit centralizarea organizatorică a sindicatelor prin înființarea Comisiei generale a sindicatelor din România (C.G.S.R.). Conferința organizațiilor sindicale și a cercurilor socialiste a prilejuit, în același timp, manifestarea solidarității muncitorilor de pe întreg teritoriul țării. Prin crearea unui organ central unitar de coordonare și conducere a acțiunilor muncitorești pe scară națională, ea a contribuit la întărirea mișcării muncitorești, la dezvoltarea sa ulterioară.

Cercurile socialiste au desfășurat o activitate fructuoasă în vederea călirii ideologice în spirit marxist a muncitorimii. În presa socialistă s-au publicat părți din lucrările lui K. Marx și F. Engels, studii de populari-

zare a concepției revoluționare despre lume și societate, în care se înfățișau ideile fundamentale ale marxismului, activitatea teoretică și practică a întemeietorilor socialismului științific. Apar și primele referiri la opera și activitatea lui V. I. Lenin. Propagandă intensă, mai ales în direcția organizării de conferințe pe diferite teme științifice, a desfășurat Cercul de studii sociale din Iași.

O preocupare permanentă a colectivelor de redacție ale diferitelor ziare, și mai ales al „României muncitoare", au reprezentat-o refacerea partidului clasei muncitoare, dezbaterea unor probleme fundamentale de tactică ale mișcării, impulsionarea acțiunii de organizare sindicală, militanții socialiști dezvăluind în repetate rînduri rolul decisiv pe care proletariatul este chemat să-l joace în doborîrea rînduielilor burgheze.

Popularizarea și răspîndirea ideilor marxiste au reprezentat totodată un îndemn adresat proletariatului la acțiuni revoluționare. În anii 1906—1907 au fost declarate zeci de greve, dintre care un ecou puternic în opinia publică au avut greva lucrătoarelor de la Regie, greva factorilor poștali, a tîmplarilor, a cizmarilor din Capitală, grevele muncitorilor portuari din Galați, ale metalurgiștilor de la Șantierul naval din Turnu-Severin. Cele mai mari acțiuni greviste au fost conduse de sindicate și sprijinite de cercurile socialiste. Lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale muncitorilor căpăta o adîncă semnificație politică, ea ilustrînd creșterea conștiinței de clasă a proletariatului român.

Cercurile socialiste din România au continuat să întrețină legături cu proletariatul internațional și cu organizațiile acestuia. Mișcarea noastră muncitorească a ajutat la transportarea în Rusia a literaturii tipărite de emigrația revoluționară rusă din Apus, a organizat, în 1905, mitinguri de solidaritate cu proletariatul rus ce s-a ridicat la luptă împotriva țarismului, a acționat pentru salvarea echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin".

Continuînd tradiția de luptă antimonarhică a mișcării muncitorești, cercurile socialiste au întîmpinat jubileul lui Carol I din 1906 cu o critică vehementă împotriva casei regale și a claselor dominante. Manifestul *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, tipărit de mișcarea socialistă, a fost un adevărat rechizitoriu la adresa monarhiei și a susținătorilor ei.

În condițiile luptei neîncetate a maselor largi populare împotriva exploatării capitaliste și asupririi naționale, proletariatul din Transilvania și-a dezvoltat organizarea atît pe plan profesional cît și politic. Astfel, în 1903 a luat ființă Secția română a Partidului social-democrat din Ungaria, sub conducerea căreia muncitorii au desfășurat acțiuni și lupte pentru eliberare socială și națională. Activitatea Secției române a P.S.D. a suferit influența partidelor social-democrate din Austria și Ungaria, în care predominau concepții reformiste.

Între mișcarea muncitorească din Transilvania și din România s-a menținut permanent o strînsă legătură. Socialiștii români, atît din România cît și din Transilvania, au demascat exploatarea la care erau supuse masele muncitorești, au militat pentru organizarea politică și profesională a muncitorimii.

ATITUDINEA MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI FAŢĂ DE RĂSCOALA ŢĂRANILOR DIN 1907

În 1907 s-a desfăşurat o puternică răscoală populară, în care, alături de ţărănime, s-au aflat forţe reprezentînd clase şi categorii sociale ce ies din sfera unei răzvrătiri pur ţărăneşti. Nu a existat în Europa acelor vremuri o ridicare revoluţionară de asemenea proporţii, la care să participe aproape trei sferturi din populaţia unei ţări. Energia revoluţionară de care dădeau dovadă masele exploatate din România a stat în atenţia partidelor socialiste din multe state, solidare cu răsculaţii, dar şi a guvernelor reacţionare, care au tremurat la gîndul unei răzvrătiri generale europene, unele grăbindu-se a concentra la Carpaţi armate spre a interveni.

O răscoală care ridica exploataţii unei întregi ţări, cu peste 10 000 de asasinaţi, cu ţărani şi muncitori întemniţaţi, dovedea şi practicii, şi teoriei socialiste de pretutindeni că potenţele revoluţionare ale lumii satelor nu trebuie neglijate, că ele se cer diriguite pe făgaşul luptelor pregătite cu ţel şi că în nici o altă clasă nu are proletariatul un sprijin de masă atît de mare ca în ţărănime.

Ridicarea revoluţionară din primăvara anului 1907 a prilejuit afirmarea clasei muncitoare ca forţa socială cea mai activă în sprijinul ţărănimii. Stau mărturie momentele de luptă comună a ţărănimii şi a populaţiei muncitoare din oraşe, grevele izbucnite în diferite localităţi, întrunirile de solidarizare cu cauza celor răsculaţi, organizate în diverse centre muncitoreşti, din iniţiativa şi sub conducerea cercurilor socialiste, a organizaţiilor muncitoreşti locale, deşi în cadrul mişcării socialiste mai domina concepţia după care răscoala, ca formă de luptă a ţărănimii, nu putea da roade şi deci era lipsită de sens.

Organizaţiile socialiste au iniţiat în unele centre mai importante întruniri de solidaritate cu ţărănimea, înfierînd represiunile dezlănţuite de cercurile guvernamentale. Ele reflectau interesul viu pe care clasa muncitoare îl nutrea faţă de situaţia ţărănimii, calda simpatie cu care îmbrăţişa mişcarea ţărănească. Sprijinul acordat ţărănimii de către muncitori prevestea înfăptuirea marii alianţe revoluţionare, forţa de masă a înnoirii societăţii pe baze socialiste.

În martie 1907, la Paşcani, Buhuşi şi în alte localităţi, muncitorii s-au alăturat direct acţiunilor duse de ţărani, insuflîndu-le coeziune şi combativitate. Pe lîngă acţiunile revoluţionare iniţiate de către muncitorii participanţi la mişcarea socialistă în sprijinul ţărănimii răsculate, este semnificativă, pentru starea de spirit a proletariatului şi a populaţiei nevoiaşe de la oraşe, participarea lor la lupta ţăranilor răsculaţi, care pătrunseseră, asaltînd barierele, în oraşele şi tîrgurile din Moldova, ca şi în cele din Muntenia. Fenomenul s-a înregistrat la Botoşani, Vaslui, Galaţi, Buzău, Rîmnicu-Sărat, Alexandria etc. Chiar dacă această participare nu a căpătat un caracter organizat, nu a adus schimbări în metodele de organizare şi în formele de luptă ale ţărănimii, ea a arătat totuşi atracţia puternică a oamenilor muncii de la oraşe şi sate pentru închegarea unui front comun de luptă.

Răscoala din 1907 şi-a pus o amprentă vie asupra liniei de orientare a mişcării muncitoreşti în problema agrară şi a situaţiei ţărănimii. Este vorba nu numai de activizarea preocupărilor mişcării socialiste faţă de

chestiunile social-economice ale satului. O importanță de prim ordin o capătă faptul că, datorită mai ales elementelor înaintate, s-au înregistrat noi pași însemnați spre o abordare principial-teoretică corespunzătoare a chestiunii agrare. Socialiștii români s-au ridicat și au condamnat măsurile cu caracter represiv luate de clasele stăpînitoare, au sporit acțiunile practice în vederea răspîndirii influenței socialiste la sate, au demascat caracterul parțial și insuficient al legiuirilor adoptate de guvernul liberal, au preconizat rezolvarea radicală a chestiunii agrare prin exproprierea marii proprietăți moșierești.

CONFRUNTAREA MIȘCĂRII SOCIALISTE CU POPORANISMUL

Înarmați cu învățătura marxist-leninistă, socialiștii români au întreprins o amplă analiză a realităților social-economice și politice din țara noastră, demonstrînd cu argumente științifice inconsistența, caracterul eronat al unor curente, ca sămănătorismul, poporanismul.

Poporanismul, afirmat la începutul veacului nostru în rîndurile unor pături intelectuale și democratice, conținea unele idei pozitive privind critica marii proprietăți funciare, dezvăluia situația grea a țărănimii și preconiza necesitatea îmbunătățirii condițiilor de existență ale acesteia. În ciuda realităților obiective, teoria poporanistă nega însă dezvoltarea industrială a României și considera că relațiile capitaliste sînt atît de firave încît nici în viitor nu vor putea să se dezvolte ; ea susținea, în mod fals, că România era condamnată să rămînă o țară agrară, de mici producători, ceea ce ar fi dus inevitabil la perpetuarea înapoierii economice. Prin prezentarea deformată a situației economice a României și a perspectivelor ei de dezvoltare, poporanismul încerca să acrediteze ideea pretinsei inaplicabilități a „programului social-democrat" în țara noastră și deci a inutilității unei mișcări socialiste, neexistînd baza socială care să o susțină.

Poporaniștii afirmau că singura pătură socială pe care se putea sprijini o mișcare de progres în România era țărănimea. Idealul lor era o Românie rustică, întemeiată pe mica proprietate. Fluturînd în fața intelectualilor, în special a acelora proveniți din mijlocul fiilor de țărani înstăriți, funcționari de stat și mici negustori, mirajul unei societăți idilice fără industrie capitalistă și fără luptă de clasă, poporaniștii — al căror reprezentant principal era C. Stere — urmăreau în fapt să întărească partidul burghez liberal.

Împotriva acestei concepții au luat atitudine energică conducătorii mișcării muncitorești în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea, care, bazați pe o bogată argumentare teoretică și practică, au dezvăluit inconsistența tezelor eronate ale poporanismului, obținînd în această dispută o victorie ideologică de prestigiu. Ei au demonstrat în mod strălucit în coloanele revistei „Viitorul social", organul teoretic al mișcării socialiste, nu numai posibilitatea dezvoltării industriale a României, fără de care nu se putea concepe realizarea socialismului, dar și că în acea vreme țara noastră se afla în plină evoluție industrială. Pe fondul acestor condiții obiective s-a făcut dovada, nu numai teoretic, ci și practic, a viabilității mișcării muncitorești din România.

Socialiștii nu numai că au arătat necesitatea industrializării țării, dar și-au detașat punctul de vedere de cel al burgheziei în această chestiune arzătoare a societății românești. „Social-democrația — scria Gherea — tinde spre industrializarea țării, pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate cum sîntem noi ; în societatea industrială se creează condiții mai bune de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății la temeiul cărei dezvoltări social-democrația își întrevede idealul".

Istoria anilor următori, ani de continuă creștere a mișcării muncitorești, de refacere a partidului proletariatului român, a dovedit în practică falsitatea ideilor poporaniste, a scos la iveală pe învingătorul faimoasei polemici dintre socialiști și poporaniști din anii 1907—1908.

REFACEREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE

Unul din rezultatele principale ale dezvoltării mișcării muncitorești în anii 1900—1907 a fost unificarea cercurilor socialiste în Uniunea socialistă din România la Conferința socialistă de la Galați (iunie 1907). La conferința următoare a Uniunii socialiste, ținută la București în ianuarie 1908, s-a votat statutul uniunii și s-a discutat proiectul ei de program.

Către sfîrșitul anului 1909, guvernul liberal și-a intensificat acțiunile represive în vederea stăvilirii mișcării muncitorești ; în decembrie 1909 a fost votată legea împotriva sindicatelor din instituțiile și întreprinderile statului. Imediat masele muncitoare au declanșat o largă mișcare de protest. În același timp, în presa socialistă erau publicate materiale în care se susținea în mod argumentat ideea refacerii partidului muncitorimii.

Congresul de reconstituire a Partidului Social-Democrat din România, la care au participat 94 de delegați, a avut loc în zilele de 31 ianuarie — 2 februarie 1910 la București.

Programul Partidului social-democrat, după „Expunerea principială", cuprindea trei părți, cu revendicări concrete. În partea întîi erau enumerate revendicări avînd caracter general-democratic : votul universal, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, impozitul direct, proporțional și progresiv, laicizarea învățămîntului ș.a. În partea a doua erau cuprinse revendicările privitoare la îmbunătățirea situației clasei muncitoare : ziua de muncă de opt ore, legislație ocrotitoare, desființarea legii meseriilor etc. Partea a treia se referea la problema agrară, înscriind ideea necesității desființării „tuturor rămășițelor feudale și iobăgiste din raporturile de producție agrară".

Congresul a adoptat statutul partidului, precum și hotărîri importante privitoare la organizarea sindicală, a tineretului muncitor și femeilor, a afirmat solidaritatea cu lupta de eliberare a oamenilor din provinciile subjugate.

ACTIVITATEA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA ÎN ANII 1910—1914

În vederea adoptării unei tactici de luptă cît mai corespunzătoare realităților social-economice existente în România acelei perioade, partidul clasei muncitoare, fruntașii mișcării socialiste au supus unei analize științifice structura și contradicțiile regimului politic existent în țara noastră, stadiul dezvoltării țării pe linie capitalistă, cauzele care frînau progresul general.

Teza dezvoltării economice a țării pe baza industrializării a fost susținută și argumentată cu tărie de socialiștii români, industrializarea fiind apreciată ca o pîrghie principală a progresului, ca o condiție de existență în viitor, o „condiție de a fi ori a nu fi".

O coordonată majoră a gîndirii teoretice a P.S.D.R., a numeroaselor sale dezbateri în congrese, întruniri publice și articole de presă, materializată în alcătuirea de programe și adoptarea de rezoluții, a constituit-o problema agrară. În acest sens, aprecierea unanimă a socialiștilor era aceea că una din piedicile cele mai mari în calea dezvoltării României o constituia caracterul retrograd al relațiilor agrare existente în lumea satelor, relații incompatibile cu propășirea generală a țării. P.S.D.R. a căutat să găsească căile și metodele cele mai potrivite pentru soluționarea acestei chestiuni arzătoare. Socialiștii s-au ridicat împotriva măsurilor liberale, parțiale și insuficiente, ca : legea învoielilor agricole, înființarea Casei rurale, limitarea dreptului la arendă, preconizînd rezolvarea radicală a problemei prin exproprierea marii proprietăți moșierești. Strîns legat de aceasta, o latură importantă a activității propagandistice a P.S.D.R. a reprezentat-o demascarea cruntei exploatări și asupriri ce domnea în lumea satelor, înfierarea actelor samavolnice săvîrșite de proprietari și arendași față de ridicarea la luptă a țărănimii. De evidențiat este faptul că socialiștii români au înțeles necesitatea intensificării propagandei în rîndul țărănimii, pentru mobilizarea acesteia, alături de proletariatul organizat, la lupta conștientă împotriva exploatării. Totodată, în programul de acțiune al P.S.D.R. se constată și limite, într-o perioadă în care, în cadrul Internaționalei a II-a, unii lideri ai acestei organizații internaționale căutau să impună un curs reformist, „legalist" cu orice preț mișcării muncitorești, ceea ce s-a resimțit și în activitatea partidului clasei muncitoare din țara noastră.

Un aspect deosebit de important al mișcării muncitorești din acești ani îl constituie lupta grevistă a proletariatului român. Elementul nou, caracteristic, constă în combativitatea sporită a luptelor de clasă, în durata și amploarea lor, în faptul că la acțiunile revendicative au fost antrenați un mare număr de muncitori, că ele au cuprins principalele ramuri ale economiei țării. Au crescut și s-au întărit mișcarea sindicală, de tineret și de femei, mobilizarea lor la lupta organizată pentru revendicări economice și politice.

Folosind variate căi și forme, P.S.D.R. a dus o luptă susținută pentru un regim democratic, care să asigure maselor libertăți și drepturi fundamentale cetățenești, deplina egalitate între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, pentru legislație ocrotitoare a muncii, împotriva corporațiilor și a legii meseriilor ; a continuat lupta împotriva monarhiei, instituție devenită incompatibilă cu progresul țării.

Proletariatul român, conştient de necesitatea imperioasă şi importanţa deosebită a desăvîrşirii statului naţional unitar pentru dezvoltarea pe toate planurile a societăţii româneşti, a luptat, în fruntea întregului popor, în vederea înfăptuirii acestui ideal. El a subscris cu hotărîre la această luptă, împletind activitatea desfăşurată în direcţia satisfacerii propriilor revendicări cu acţiuni energice pentru împlinirea aspiraţiilor întregii naţiuni.

ROMÂNIA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. MIŞCAREA MUNCITOREASCĂ ŞI SOCIALISTĂ

Primul război mondial, izbucnit la 1 august 1914, a fost un război imperialist dus între două grupări imperialiste — grupul Puterilor centrale (Germania şi Austro-Ungaria) şi grupul Antantei (Anglia, Franţa, Rusia). Acest război a avut ca obiect împărţirea şi reîmpărţirea sferelor de dominaţie în lume, acapararea de noi colonii, accentuarea exploatării şi jafului din partea marilor monopoluri.

În ajunul războiului, România, ţară capitalistă în curs de dezvoltare, în a cărei economie capitalul monopolist al marilor puteri începea să deţină poziţii puternice, era, totodată, în planurile imperialiste de reîmpărţire a lumii, obiect de dominaţie. În acelaşi timp, în faţa ei se aflau probleme vitale, acute privind desăvîrşirea procesului de realizare a statului naţional unitar, asigurarea independenţei şi suveranităţii naţionale, a condiţiilor pentru dezvoltarea social-economică şi politică a ţării. Făurirea statului naţional unitar era o necesitate legică a dezvoltării societăţii româneşti. Lenin arăta în ianuarie 1917 că „...foarte mulţi români şi sîrbi (în raport cu numărul total al românilor şi sîrbilor) locuiesc în afara graniţelor statului «lor», că în general «construcţia de stat» în direcţia burghezo-naţională nu s-a terminat în Balcani...". În desăvîrşirea unităţii de stat erau interesate şi cercurile principale ale burgheziei române tocmai datorită faptului că procesul construcţiei de stat în direcţia burghezo-naţională în România nu era terminat. Desăvîrşirea acestui proces corespundea intereselor burgheziei de a-şi întări poziţiile economice, politice, de clasă, în cadrul unei pieţe naţionale unite, de a-şi extinde, în acest cadru, posibilităţile de exploatare şi oprimare a maselor muncitoare.

În momentul declanşării războiului mondial, România se afla la interferenţa a doi coloşi imperialişti, cele două mari imperii multinaţionale învecinate (Austro-Ungaria şi Rusia ţaristă), care prin politica lor cotropitoare periclitau însăşi fiinţa naţională a poporului român.

În această situaţie complexă, guvernul român a adoptat, în primii doi ani ai războiului, linia unei politici de neutralitate. În perioada neutralităţii, cînd masele populare au avut de suferit o accentuare a exploatării şi o agravare a situaţiei lor materiale, cercurile conducătoare au desfăşurat pe plan extern un neîntrerupt joc diplomatic pentru a obţine cele mai avantajoase condiţii de atingere a obiectivelor lor. Unele cercuri ale claselor dominante (îndeosebi conservatoare, în frunte cu P. P. Carp), alături de regele Carol I, se pronunţau pentru împingerea României în război alături de Germania şi Austro-Ungaria. Curentul „germano-fil" era însă lipsit de influenţă în opinia publică. Alte cercuri, mult mai influente (în primul rînd liberalii), preconizau intrarea în război alături de Antantă. În

ansamblu, poziția acestor cercuri antanto-file, aflate chiar la guvern, era inconsecventă și șovăitoare, fapt care s-a repercutat indirect asupra slabei pregătiri în vederea participării la o acțiune militară.

P.S.D.R., clasa muncitoare, militanții săi de seamă au fost forța socială care a înțeles de la început caracterul imperialist al războiului declanșat de marile puteri și a luptat activ împotriva lui. Dezvăluind primejdia ce plana asupra României din partea ambelor tabere beligerante, socialiștii români, folosind diverse forme și metode, au militat pentru o politică de neutralitate, singura corespunzătoare intereselor statului și poporului român, amenințat a fi strivit de marile puteri.

Atitudinea antirăzboinică a socialiștilor români a ieșit în evidență cu deosebită pregnanță în timpul lucrărilor Congresului P.S.D.R. din august 1914, al Conferinței socialiste interbalcanice de la București din iulie 1915 și al Congresului partidului din 25—27 octombrie 1915. Prin poziția lor, manifestată la congresele socialiste internaționale, la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal, socialiștii români s-au situat în rîndul acelor partide și grupări socialiste de stînga din Internaționala a II-a care, rămînînd credincioase principiilor internaționalismului proletar, au dezvăluit esența imperialistă a primului război mondial și au luptat împotriva lui. Principalele forme de manifestare ale luptei oamenilor muncii din România împotriva războiului imperialist au fost întrunirile, demonstrațiile de stradă, grevele. Manifestația care a exprimat cel mai hotărît poziția antirăzboinică a clasei noastre muncitoare s-a desfășurat la 13 iunie 1916, la Galați, în timpul căreia au căzut, uciși de autorități, nouă muncitori.

În situația deosebită în care se găsea România în primii ani ai războiului mondial și ținînd seama că poporul român nu-și desăvîrșise încă statul național unitar, mișcarea socialistă, continuînd o veche tradiție, s-a preocupat de strîngerea și canalizarea eforturilor întregului popor în vederea atingerii acestui deziderat pe cale revoluționară.

La începutul anului 1916, poporul român era tot mai amenințat de flăcările războiului care cuprinsese cea mai mare parte a țărilor Europei. Guvernul român, folosind năzuința legitimă a întregului popor de înfăptuire a unității sale statale și obținînd prin tratat promisiunea satisfacerii unirii Transilvaniei cu țara, a trecut, la 28 august 1916, de partea Antantei. Curînd după intrarea în război, teritoriul României a fost aproape în întregime ocupat de trupele germane.

Pentru soarta poporului român, a ființei sale naționale, pentru clasa muncitoare se crease o situație deosebit de gravă. Pe teritoriul vremelnic ocupat, inamicul a instaurat un regim de teroare și jaf necruțător, organizat meticulos și sistematic, ce a semnificat prădarea nemiloasă a bogățiilor țării.

În aceste condiții, mișcarea de rezistență împotriva trupelor de ocupație a cuprins toate păturile sociale, atît de la orașe cît și de la sate, îmbrăcînd cele mai diverse forme — de la manifestări spontane, răzlețe pînă la acțiunea armată. În fruntea luptei s-a situat muncitorimea, care a dat dovadă, prin toate acțiunile sale, de un puternic patriotism. În pofida dificultăților, organizațiile clasei muncitoare și-au reluat activitatea în condiții de ilegalitate. Comitetul Executiv al P.S.D.R., în majoritatea lui, a rămas pe teritoriul cotropit de trupele inamice. Militanții revoluționari

ai partidului clasei muncitoare și ai sindicatelor, încă din octombrie 1916, au trecut la formarea unor grupuri ilegale la București, Ploiești, Craiova, Turnu-Severin și în alte localități. Sabotarea mașinii de război a inamicului, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, demonstrațiile de stradă, grevele au constituit, în ciuda măsurilor represive aplicate de comandamentul militar german, mijloace eficace folosite în direcția slăbirii potențialului militar și moral al cotropitorilor, ele demonstrînd încă o dată că poporului nu i se poate impune să-și plece capul sub jugul ocupației străine.

Speranța refacerii armatei și a unei riposte eroice a poporului amenințat cu completa subjugare a ridicat în sprijinul acestei lupte nu numai ostașii din tranșee, ci pe toți aceia care puteau să contribuie, prin munca și capacitatea lor, la pregătirea și în spatele frontului a victoriei armatelor noastre. Înțelegerea deplină a pericolului care plana asupra statului român, de a fi șters de pe harta lumii, idealurile naționale mereu vii în conștiința populară au permis mobilizarea poporului într-un efort suprem pentru obținerea victoriei.

În aceste condiții, din Rusia a venit vestea izbucnirii revoluției din februarie 1917, a răsturnării țarismului, primită de poporul român, de masele muncitoare cu bucurie. În Moldova, în pofida legilor excepționale, elementele revoluționare, membri ai P.S.D.R. și ai sindicatelor s-au solidarizat cu soldații revoluționari ruși aflați în această regiune, au intensificat activitatea în rîndul maselor, organizînd acțiuni pentru înfăptuirea de revendicări general-democratice. Românii din Transilvania, care îndurau jugul asupririi monarhiei habsburgice, au salutat cu entuziasm căderea țarismului, văzînd în aceasta un semn al apropiatei prăbușiri a Austro-Ungariei, al eliberării popoarelor din cuprinsul ei, al unirii Transilvaniei cu România.

Speriate de manifestările revoluționare ale maselor, cercurile conducătoare, în frunte cu regele, au fost nevoite să promită realizarea reformei agrare și introducerea votului universal. Anunțarea acestor reforme, în special a reformei agrare, a contribuit la creșterea elanului de luptă al ostașilor.

Pe fondul acestor frămîntări de ordin social, economic și național, la sfîrșitul lui iulie — începutul lui august 1917 s-au desfășurat eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, în cadrul cărora Armata română a obținut victorii răsunătoare asupra trupelor germane și austro-ungare. Aceste memorabile lupte vor rămîne în istoria poporului român ca mărturii de glorie nepieritoare, fapte înălțătoare de sacrificiu în slujba apărării patriei.

Atunci cînd forțele revoluționare ale țării căutau să canalizeze valul de rezistență populară contra cotropitorilor în direcția unei acțiuni de masă revoluționare, vestea victoriei Marii Revoluții din Octombrie a înaripat speranțele și a deschis zori noi mișcării muncitorești din întreaga țară. Animată de suflul internaționalismului proletar, în care fusese educată decenii la rînd, clasa muncitoare din România, salutînd cu entuziasm victoria Puterii sovietice, a fost alături de muncitorimea și țărănimea noului stat, prin mari acțiuni de solidaritate desfășurate în țară și prin participarea directă la apărarea primei puteri socialiste din lume.

REALIZAREA UNITĂȚII DE STAT A POPORULUI ROMÂN

În împrejurările prăbușirii monarhiei austro-ungare și ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care au dat o lovitură puternică sistemului imperialist, a apărut posibilitatea încununării victorioase a luptei de eliberare națională a poporului român, pentru încheierea procesului de formare a statului său național unitar.

În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine se încadrează și lupta maselor populare din România și Transilvania pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul habsburgic. Trăsătura distinctă, fundamentală a acestei lupte a fost largul caracter de masă, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății. Un rol deosebit de activ în mișcarea pentru unirea Transilvaniei cu România l-au jucat proletariatul, mișcarea muncitorească și socialistă. Despre aceasta vorbește însăși compoziția Consiliului Național Român Central format din șase reprezentanți ai Partidului național și șase reprezentanți ai mișcării socialiste.

La sfîrșitul anului 1918, mișcarea muncitorească și socialistă și-a afirmat voința și hotărîrea în mod energic, prin puternice acțiuni greviste și demonstrații politice, prin crearea consiliilor muncitorești, care au preluat conducerea unor centre transilvănene din mîinile autorităților habsburgice. Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant și prin influența pe care a exercitat-o asupra programului politic al unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic, muncitoresc. Crearea consiliilor și a gărzilor naționale eliberatoare în toate județele, orașele și comunele Transilvaniei, prezența masivă a muncitorimii în aceste organisme, sub conducerea cărora s-a desfășurat întreaga pregătire a actului unirii, au imprimat acestei pregătiri o orientare profund democratică, vizînd, odată cu înfăptuirea unității de stat, împlinirea unor revendicări sociale, îmbunătățirea condițiilor de viață ale maselor muncitoare.

Aceasta a apărut clar încă în perioada alegerii delegaților pentru Marea adunare națională de la Alba Iulia, convocată de Consiliul național român central la 2/15 noiembrie 1918. În timp ce forțele de bază ale burgheziei române se pronunțau pentru realizarea unirii în cadrul regimului monarhic burghezo-moșieresc, care să-i asigure întărirea dominației în viața politică și economică, socialiștii militau pentru o unire într-un stat democratic.

Acest deziderat a fost exprimat pregnant la Alba Iulia, unde, printre cei 1 228 de delegați aleși pe întreg teritoriul Transilvaniei, au fost prezenți și 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd peste 60 000 de muncitori organizați. Faptul că în Declarația de la Alba Iulia au fost introduse o serie de revendicări cu caracter larg democratic, ca votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislația muncitorească etc., a fost tocmai rezultatul luptei hotărîte a maselor largi, în frunte cu clasa muncitoare.

În istorica zi de 1 decembrie 1918, spre orașul Alba Iulia se îndreptau, cu trenuri și căruțe, călare sau pe jos, șiruri lungi de muncitori, țărani, tîrgoveți de pe tot cuprinsul Transilvaniei, pentru a hotărî ei singuri asupra soartei lor. În fruntea fiecărui grup — remarca un martor ocular — erau drapele naționale tricolore. Printre ele și grupuri cu drapele roșii, avînd în vîrful lor cîte o panglică tricoloră. Erau delegații muncitorilor din Valea Jiului, de la Reșița, Bocșa și Anina, de la Brad, Roșia și Zlatna, de la Dej și Turda.

Printre cei care au luat cuvîntul la numeroasele mitinguri de pe Cîmpul lui Horea de la Alba Iulia au fost și numeroși reprezentanți ai socialiștilor. „Cînd aderăm la unire — declara unul dintre ei — nu o facem numai pentru că în interiorul nostru există simțul acesta, ci și din convingerea fermă și conștiința clară că prin postulatele luate în rezoluția prezentată sînt asigurate toate celelalte garanții pentru democratizarea României".

Poziția mișcării muncitorești și socialiste din Transilvania s-a conjugat perfect cu poziția Partidului Socialist din România, care, într-o declarație a sa, adoptată după Adunarea națională de la Alba Iulia, arăta : „Ca socialiști români, internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român... și respectăm legăturile de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine".

Sutele de mii de semnături care au întărit mandatul încredințat delegaților la marea adunare de la Alba Iulia, participarea a peste 100 000 de oameni la această adunare dovedesc că unirea Transilvaniei cu România nu a fost actul cîtorva persoane sau grupuri izolate, ci opera întregului popor, a întregii noastre națiuni.

Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii, în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României. Înfăptuirea unității statului național român a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății.

ROMÂNIA ÎN ANII 1918—1921

Încheierea procesului de formare a statului național unitar, operă a maselor largi din întreaga țară, a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, înmănuncherea laolaltă a energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, unirea pe scară națională a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale patriei.

Imediat după terminarea războiului, în fața României, ca și a celorlalte țări beligerante, se punea, cu acuitate, problema refacerii economiei, care, în toate compartimentele sale, s-a resimțit adînc de pe urma distrugerilor provocate de război și a jafului neîngrădit comis de ocupanți. O mare parte a întreprinderilor industriale își încetaseră complet activitatea, iar cele care se aflau în funcțiune nu lucrau decît cu o capacitate de producție foarte redusă. Distrugerile războiului, insuficiența brațelor de

muncă și lipsa inventarului necesar au determinat o reducere simțitoare a suprafețelor cultivate și a producției agricole ; ocupația germană a dezorganizat o parte însemnată a transporturilor feroviare prin capturarea, deteriorarea și distrugerea materialului rulant.

La starea grea în care se găseau principalele ramuri de producție s-a adăugat o datorie publică apăsătoare provenită mai ales din contractarea împrumuturilor externe, obținute în condiții deosebit de oneroase, atît înainte cît și în timpul războiului.

În timp ce pozițiile economice ale burgheziei s-au întărit, nivelul de trai al maselor a avut de suferit în primul rînd de pe urma creșterii prețurilor. Lipsite de pămînt și inventar agricol, avînd de suferit urmările războiului, ale rechizițiilor, ale discrepanței dintre prețurile agricole și cele industriale, masele țărănești se aflau într-o situație grea. A scăzut simțitor și nivelul de trai al păturilor mijlocii.

Printre problemele social-economice ce se impuneau a fi rezolvate la sfîrșitul războiului, cea mai acută pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, burghezia înfăptuiește în 1921 reforma agrară, care duce la exproprierea a peste 6 milioane de hectare, aproximativ 66% din întreaga suprafață de pămînt deținută de moșierime. Reforma agrară a permis unele îmbunătățiri în situația unei părți a țărănimii, a impulsionat dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură, a slăbit puterea economică a moșierimii, reducînd rolul jucat de aceasta în viața politică și socială a României. Cu toate acestea, și după reforma agrară s-au menținut marea proprietate funciară, sistemul muncii în dijmă și alte resturi feudale. Un rol sensibil în dezvoltarea relațiilor capitaliste și în ușurarea condițiilor de luptă și de trai ale maselor muncitoare au jucat, de asemenea, reforma electorală, proclamarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor indiferent de naționalitate ș.a. Egalitatea politică și celelalte libertăți cetățenești proclamate erau însă îngrădite de inegalitatea social-economică, de măsurile represive ale statului burghezo-moșieresc.

Desființarea sistemului electoral cenzitar, care asigurase pînă atunci în mod automat influența marilor proprietari la conducerea aparatului de stat, a dus la scăderea considerabilă a ponderii și influenței moșierimii în cadrul regimului politic. În strînsă legătură cu aceasta, Partidul conservator, compromis și prin colaborarea sa cu ocupanții germani în timpul războiului, a dispărut de pe arena politică a țării.

Noile posibilități de dezvoltare deschise capitalului autohton de unificarea pieței naționale în urma desăvîrșirii statului unitar român, precum și reformele înfăptuite au dus la consolidarea burgheziei române. Reforma agrară a întărit pozițiile economice ale burgheziei sătești. Totodată lărgirea sistemului electoral a dus la o activizare politică a unor pături țărănești și mic-burgheze care se pronunțau pentru prefaceri democratice. Ca urmare au apărut noi partide politice cu titulaturi democratice, populare și țărănești, ale căror programe captau îndeosebi mase de la sate și pături mijlocii de la orașe.

În timp ce partidele burgheze treceau printr-un proces de restructurare a programelor și activității lor, organizațiile muncitorești, și în special Partidul socialist, au cunoscut o puternică înviorare și o sensibilă activizare.

AVÎNTUL REVOLUȚIONAR DIN ANII 1918—1920

Pe fondul situației economice și social-politice a țării din anul 1918, în România s-a declanșat un puternic avînt al luptelor maselor largi populare, care a dus la lărgirea, la creșterea în amploare a acțiunilor proletariatului și aliaților săi, favorizînd desfășurarea unor mari bătălii revoluționare pentru o viață mai bună, pentru pămînt și libertăți democratice, pentru progres social.

Agravarea greutăților economice ale maselor a determinat creșterea revoltei oamenilor muncii împotriva orînduirii sociale, dezvoltarea generală a mișcărilor populare, în primul rînd a mișcării muncitorești. Au crescut în mod considerabil tăria și capacitatea organizatorică a clasei muncitoare, fapt de importanță covîrșitoare în unirea tuturor forțelor progresiste, în lupta revoluționară pentru soluționarea marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune.

În numeroase întreprinderi se alegeau delegați, se constituiau comitete de fabrică și consilii muncitorești, organe proletare permanente, menite să reprezinte interesele muncitorimii în fața autorităților și a patronilor, să ajute la organizarea și conducerea acțiunilor politice ale clasei muncitoare. Prin greve și demonstrații de masă impresionante, organizate de Partidul socialist și sindicate, muncitorimea a reușit să repurteze succese importante, printre care introducerea zilei de lucru de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, limitarea sau desființarea amenzilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, acordarea de alocații etc. Aceste lupte au dat o grea lovitură legilor și ordonanțelor care interziceau organizarea de demonstrații muncitorești, au făcut să crească prestigiul Partidului socialist, al militanților revoluționari. Partidul socialist a devenit un puternic partid de masă, numărul membrilor săi ridicîndu-se în scurt timp la 100 000 ; sindicatele au ajuns să cuprindă peste 200 000 de muncitori ; a crescut numărul celor cuprinși în cercurile socialiste ale tineretului.

Partidul socialist a organizat acțiuni de masă, o activitate largă politică-ideologică prin intermediul presei, a demascat asuprirea și exploatarea de la tribuna parlamentului, militînd pentru apărarea și impunerea unor largi drepturi democratice. Creșterea avîntului mișcării muncitorești s-a reflectat în maturizarea treptată a partidului, în întărirea considerabilă a forțelor de stînga, majoritare în partid, permițînd acestor forțe să militeze cu tot mai multă energie pentru reașezarea partidului clasei muncitoare pe baze consecvent revoluționare. Mișcarea socialistă se afirma ca o largă mișcare de masă, care cuprindea proletariatul industrial și antrena însemnate pături muncitoare neproletare pentru înfăptuirea transformărilor sociale înnoitoare.

Forța muncitorimii s-a exprimat elocvent în acțiunile de solidaritate ale celor ce muncesc prin greve de susținere sau simpatie. Mișcarea largă de solidaritate a oamenilor muncii a imprimat acțiunilor greviste un caracter de masă, ducînd la întărirea continuă a frontului antipatronal. În cursul confruntărilor de clasă, la care au participat, înfrățiți, alături de

muncitorii români, muncitorii naționalităților conlocuitoare, s-a făurit unitatea de acțiune a proletariatului de pe întreg cuprinsul țării.

Lupta susținută a muncitorilor a constituit un îndemn la acțiune pentru mase de funcționari, intelectuali, meseriași, mici burghezi și pături ale țărănimii, fiecare fiind interesat în satisfacerea propriilor revendicări (majorarea salariilor în raport cu scumpetea, micșorarea impozitelor, dobîndirea de pămînt).

Manifestîndu-se ca o forță politică profund patriotică, clasa muncitoare din România era animată de ideile internaționalismului proletar, își exprima solidaritatea și sprijinul activ față de proletariatul din celelalte țări. Pentru socialiștii români, care încă din primele zile ale victoriei proletariatului din Rusia au chemat cu însuflețire masele populare la solidaritate cu Revoluția din Octombrie, lozinca „Jos mîinile de pe Rusia" a devenit un puternic apel la luptă, urmat de largi acțiuni de masă. Oamenii muncii din țara noastră și-au manifestat, de asemenea, solidaritatea cu revoluția proletară ungară.

Răspunzînd chemării Internaționalei a III-a, adresată proletariatului internațional pentru declanșarea unei greve demonstrative în ziua de 21 iulie 1919 în apărarea Rusiei sovietice și a Republicii sfaturilor din Ungaria, Partidul socialist din România a mobilizat la grevă politică zeci de mii de muncitori. Au intrat în grevă muncitorii din București, Ploiești, Turnu Severin, Galați, Brăila, Iași, Reșița etc., cu greviștii solidarizîndu-se și pături neproletare.

Pe temelia acestui avînt revoluționar s-a produs o schimbare profundă în modul de a gîndi al clasei muncitoare, exprimată în dezvoltarea aripii stîngi revoluționare a Partidului socialist și din sindicate și în hotărîrea de a rupe cu reformismul Internaționalei a II-a. Odată cu sfîrșitul anului 1919 și începutul anului 1920, tot mai multe organizații locale ale Partidului Socialist din România s-au pronunțat pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist și afilierea sa la Internaționala a III-a creată de Lenin.

GREVA GENERALĂ DIN OCTOMBRIE 1920

În primăvara anului 1920, avîntul revoluționar a intrat într-o nouă fază, caracterizată prin împletirea grevelor cu mari demonstrații, mitinguri și acțiuni muncitorești, care au imprimat luptei proletariatului și mai multă combativitate. Însești statisticile burgheze recunoșteau că între 1 martie și 20 octombrie 1920 au avut loc 345 de greve, dintre care 112 în București.

Puternicele greve ce au avut loc în anul 1920 au constituit, prin caracterul lor politic, prin amploarea pe care au luat-o, cuprinzînd ramuri întregi ale economiei naționale, prin adeziunea deplină și participarea masivă a muncitorimii la toate acțiunile, pași însemnați spre greva generală pe întreaga țară.

Ca urmare a cererilor insistente ale maselor muncitoare, la 10 octombrie 1920 a fost convocată o consfătuire lărgită a Consiliului General al Partidului socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor, în cadrul căreia, sub presiunea majorității delegaților, care exprimau poziția clasei muncitoare, a fost votat un memoriu în care au fost înscrise unele revendicări de bază ale proletariatului, ca : respectarea libertăților de organi-

zare, de întrunire, de presă, recunoașterea consiliilor muncitorești în toate întreprinderile, suspendarea legii care interzicea grevele, retragerea armatei din fabrici, desființarea efectivă și completă a stării de asediu și a cenzurii, încetarea evacuării forțate a muncitorilor și reprimirea în serviciu a salariaților concediați pentru activitate în organizațiile muncitorești, mărirea salariilor lucrătorilor statului, redarea autonomiei caselor cercuale. În cazul cînd guvernul nu le va aproba — se arată în memoriu —, muncitorii vor declara greva generală.

În zilele imediat următoare, în întreaga țară au avut loc mari frămîntări în rîndurile clasei muncitoare. La București, Ploiești, Timișoara, Cluj, Iași, Galați, Arad, Oradea, Tg. Mureș, Brașov, Constanța, Tr. Severin și în alte numeroase localități, muncitorii, conduși de elementele revoluționare din Partidul socialist, din comitetele sindicatelor, au trecut la pregătirea nemijlocită a grevei generale ; au ales comitete de grevă pe întreprinderi sau chiar pe orașe, inclusiv comitete de rezervă care să intre în acțiune în cazul arestării membrilor aleși inițial. Aceste comitete au trimis delegați în întreprinderile din împrejurimile respectivelor orașe pentru a mobiliza la luptă toți muncitorii, organizați și neorganizați ; în unele centre au fost luate măsuri pentru crearea fondurilor de rezistență, s-au pregătit adunări și demonstrații, oameni de legătură și agitatori, s-au răspîndit manifeste, apeluri, chemări la grevă.

Atitudinea liderilor reformiști, care s-au cramponat de menținerea cu orice preț a liniei tactice legaliste, reușind s-o impună în general ca metodă de acțiune, nu a permis stabilirea măsurilor organizatorice necesare asigurării conducerii centralizate a luptelor ; mai mult, această linie tactică nu a avut darul să mobilizeze, să mențină treaz spiritul revoluționar al muncitorimii. O asemenea poziție evidențiază că liderii reformiști au consimțit fără convingere la această bătălie de clasă, timorați de intensele pregătiri militare ale guvernanților, de întreaga atmosferă de teroare creată de autorități în vederea reprimării grevei.

Izbucnirea grevei ceferiștilor în seara zilei de 17 octombrie, cu care s-a solidarizat muncitorimea din întreaga țară, a precipitat lucrurile. Refuzul categoric al guvernului de a lua în considerare cererile muncitorilor, marile întruniri și mitinguri care aveau loc în aceste zile în toată țara, faptul că greva ceferiștilor se desfășura cu amploare au determinat conducerea Partidului socialist să declare, în după-amiaza zilei de 20 octombrie, greva generală.

Dezlănțuirea și desfășurarea furtunoasă a grevei generale — la care au luat parte circa o jumătate de milion de oameni — au provocat panică în rîndurile claselor exploatatoare. Guvernul, care de mai înainte făcuse pregătiri intense pentru înăbușirea grevei generale, a trecut la represiuni violente. În București s-a instituit starea de asediu, iar pe întreg cuprinsul țării, cenzura. Autoritățile au închis sediile și au suprimat ziarele organizațiilor muncitorești.

În fața terorii și represiunilor, muncitorii au rezistat prin greve pasive. Ei au părăsit lucrul, au înlocuit comitetele de grevă arestate cu cele de rezervă, în multe centre și uzine au organizat, datorită muncii elementelor revoluționare, acțiuni deschis ofensive : demonstrații, întruniri etc. Un merit deosebit în desfășurarea acestor acțiuni l-au avut elementele revoluționare din aripa de stînga a Partidului socialist, membrii

grupurilor comuniste din cadrul acestei aripi și o serie de activiști ai organizațiilor profesionale, care, aleși de muncitori în fruntea comitetelor de grevă, s-au străduit să găsească formele și metodele cele mai potrivite în situația concretă, depășind astfel linia tactică pasivă impusă. Activitatea lor nu a putut căpăta un caracter general, ci a cuprins numai unele întreprinderi, ramuri de producție sau orașe. Lipsa unei conduceri centrale, care să dea îndrumări, să coordoneze, elaborînd directive clare și eficiente în momentele grele, a creat confuzie și dezorientare în rîndurile muncitorilor.

Deși înăbușită, greva generală a avut, atît prin amploarea acțiunilor muncitorești, cît mai ales prin urmările sale asupra evoluției ideologice și organizatorice din mișcarea muncitorească, o semnificație remarcabilă. Ea a fost cea mai puternică și mai cuprinzătoare ridicare la luptă a muncitorimii din România, prima mare acțiune a proletariatului desfășurată unitar la scara întregii țări, care se adaugă, ca un bun de preț, nobilelor tradiții revoluționare ale poporului român.

CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN. ÎNSEMNĂTATEA SA ISTORICĂ

Urmarea directă și imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de clarificare ideologică, de delimitare de reformism în rîndurile mișcării socialiste, pe baza experienței proprii, dobîndită în cursul luptei de către sutele de mii de muncitori. Cu toate străduințile guvernanților și ale susținătorilor ordinii burgheze de a abate clasa muncitoare de la lupta de clasă, marea majoritate a membrilor Partidului socialist și ai sindicatelor au rămas credincioși principiilor revoluționare, combătînd, în lumina experienței recente a grevei generale, concepțiile oportuniste, reformiste.

Pornind de la convingerea fermă că voința și dîrzenia proletariatului sînt de neînfrînt, că ridicarea la luptă din octombrie 1920 nu a fost decît o verigă a unui șir lung de bătălii, avînd ca țel final izbînda socialismului, elementele înaintate muncitorești au pus la ordinea zilei necesitatea creării partidului consecvent revoluționar al proletariatului, capabil să-l organizeze și să-l conducă la îndeplinirea menirii sale istorice.

Sub imperiul voinței maselor, elementele oportuniste de dreapta au fost împinse la periferia mișcării, în timp ce aripa de stînga, revoluționară, s-a consolidat tot mai mult. Militanții revoluționari au criticat aspru poziția oportunistă, reformistă a unor conducători ai Partidului socialist, insuficienta lor preocupare pentru pregătirea grevei generale, menținerea la unele puncte învechite de program.

Socialiștii români au trimis, în toamna anului 1920, o delegație la Moscova pentru a discuta problema afilierii mișcării muncitorești din România la Internaționala Comunistă. În timpul discuțiilor cu reprezentanții Internaționalei a III-a, socialiștii români, manifestîndu-și adeziunea la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, au exprimat unele obiecții asupra aprecierilor date de reprezentanții Cominternului situației din România ca urmare a necunoașterii realităților din țara noastră. În același timp, ei au obiectat împotriva amestecului Cominternului în stabilirea programului partidului și componenței organelor sale de conducere, considerînd că aceasta constituie atribute inalienabile ale partidului însuși. La 10 decembrie 1920, înainte de întoarcerea în țară, delegația a fost primită de V. I. Lenin, cu care s-a întreținut îndeaproape.

Ca o trăsătură dominantă a epocii imediat următoare grevei generale se relevă consecvența cu care aripa stîngă, revoluționară — în care se înscriu pe poziții sensibil apropiate, înrîurindu-se, și grupurile comuniste —, majoritară în Partidul socialist și sindicate, a luptat împotriva reformismului și oportunismului. Procesul de delimitare ideologică și organizatorică s-a reflectat cu putere în întreaga activitate a partidului, în presa sa și, mai distinct, în cursul lucrărilor Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921. Cu acest prilej s-au desemnat clar deosebirile fundamentale dintre curentul de stînga, care se intitula deja comunist, și elementele de dreapta, reformiste. Curentul de stînga sublinia caracterul ireconciliabil dintre tactica revoluționară și cea reformistă și se pronunța pentru urgenta convocare a congresului de constituire a partidului comunist. Elementele de dreapta se împotriveau convocării congresului și cereau excluderea comuniștilor din conducerea partidului și a sindicatelor. În Partidul socialist și în conducerea sa a acționat și gruparea intitulată unitară, care făcea încercări de „împăcare" între stînga și dreapta în numele unității partidului.

Puse la vot, moțiunile celor trei curente au obținut : comuniștii 18 voturi, unitarii 12 voturi, iar dreapta 8 voturi. Aflîndu-se în minoritate, elementele de dreapta au declarat că se socotesc în afara partidului ; unitarii au rămas în partid, dar nu au acceptat să intre în Comitetul Executiv. Consiliul general a decis convocarea congresului Partidului socialist pentru 8 mai 1921.

Congresului întrunit la 8 mai 1921 i-a revenit misiunea istorică de a consfinți, prin lucrările și hotărîrile sale, transformarea Partidului socialist în partid comunist — încununare a învățămintelor acumulate de clasa muncitoare în anii avîntului revoluționar, în timpul grevei generale.

Delegații au început lucrările congresului ferm hotărîți să pună temeliile partidului de tip nou al clasei muncitoare din țara noastră, care să fie capabil să conducă la victorie lupta proletariatului român împotriva burgheziei. După alegerea prezidiului și a comisiilor de lucru, congresul a adoptat o serie de moțiuni : „Pentru pace, contra războiului", „Pentru amnistie", „Pentru cei închiși", „Contra cenzurii și stării de asediu", „Pentru cei loviți de grevă", „Pentru proletariatul rus", care exprimau poziția revoluționară, profund patriotică și internaționalistă a organizațiilor socialiste din țară. În moțiunile votate se cereau respectarea libertăților democratice, ridicarea stării de asediu și a cenzurii, eliberarea militanților muncitorimii aflați în închisori, amnistierea celor condamnați pentru delicte politice, se exprimau solidaritatea cu lupta proletariatului rus, hotărîrea de acțiune în vederea apărării păcii, contra războaielor de jaf și cotropire.

S-au prezentat apoi Darea de seamă privind activitatea Partidului socialist și raportul delegației ce a fost în Rusia în toamna anului 1920, urmate de dezbateri caracterizate prin spiritul lor critic și prin dorința congresiștilor de a înlătura cauzele care au generat lipsurile din activitatea partidului.

Un loc central în lucrările congresului a fost ocupat de dezbaterile asupra programului partidului comunist și afilierii la Internaționala a III-a.

Pe temeiul voinței imensei majorități a muncitorimii din țara noastră, în spiritul învățăturii marxist-leniniste, Congresul din mai 1921 a hotărît crearea Partidului Comunist Român — detașament de avangardă

al clasei muncitoare, continuator pe o treaptă superioară al bătăliilor populare de veacuri pentru eliberare socială şi naţională, exponent fidel al intereselor vitale ale poporului muncitor în lupta pentru o viaţă mai bună, pentru socialism.

Făurirea Partidului Comunist Român, pe baza ideilor marxism-leninismului, ca detaşament de avangardă al clasei muncitoare, a constituit un moment de cea mai mare importanţă în istoria poporului român.

Prin crearea partidului comunist, lupta revoluţionară din ţara noastră s-a ridicat pe o treaptă superioară, s-a dat un puternic avînt procesului de clarificare ideologică, politică a mişcării muncitoreşti, dezvoltării conştiinţei de clasă a proletariatului şi celorlalte mase muncitoare ale poporului. „Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială şi naţională, cele mai bune tradiţii ale mişcării muncitoreşti şi socialiste din România — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, partidul comunist este în noile condiţii istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor".

Niciodată în România nu existase un asemenea partid politic, care să lupte cu atîta abnegaţie, cu spirit de sacrificiu pentru fericirea poporului român, pentru măreţia naţiunii noastre. Partidul Comunist Român s-a născut şi a crescut odată cu proletariatul; destinul său s-a legat strîns de cel al clasei muncitoare, al întregului popor.

Odată cu înfiinţarea Partidului Comunist Român a început o etapă nouă în lupta proletariatului şi a maselor muncitoare. Sub conducerea sa, clasa muncitoare a fost prezentă şi şi-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale ţării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. În ciuda prigoanei dezlănţuite împotriva comuniştilor şi a celorlalţi patrioţi de clasele dominante, ei au continuat să ţină sus steagul luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă lupta clasei muncitoare, a întregului popor la victoria asupra fascismului, pe calea făuririi României socialiste.

BIBLIOGRAFIE

pentru folosinţa propagandiştilor şi cursanţilor — perioada 1848—1921 —

NICOLAE CEAUŞESCU, Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluţionare şi democratice a poporului român, al tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — 7 mai 1966 —, în : **NICOLAE CEAUŞESCU, România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste,** vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 335—355.

NICOLAE CEAUŞESCU, O jumătate de secol de la marea epopee naţională a Mărăşeştilor. Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz — 12 august 1967 —, în : **NICOLAE CEAUŞESCU, România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste,** vol. 2, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 465—473.

NICOLAE CEAUŞESCU, Expunere la şedinţa jubiliară a Marii Adunări Naţionale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România — 29 noiembrie 1968 —, în : **NICOLAE CEAUŞESCU, România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste,** vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 705—719.

NICOLAE CEAUŞESCU, Cuvîntare la Adunarea festivă consacrată centenarului naşterii lui Vladimir Ilici Lenin — 17 aprilie 1970 —, în : **NICOLAE CEAUŞESCU, România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate,** vol. 4, Editura politică, Bucureşti, 1970, p. 757—764.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, București, Editura politică, 1969, p. 50—62, 771.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, București, Editura politică, 1968, p. 11—48, 875—879.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, București, Editura politică, 1966, p. 165—166, 199—205, 509—513, 627—679.

AUGUSTIN DEAC, **Friedrich Engels și mișcarea muncitorească din România,** în „Anale de istorie", nr. 5/1970, p. 62—72.

NICOLAE COPOIU, ION BABICI, **Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România,** în „Anale de istorie", nr. 5/1968, p. 33—48.

TITU GEORGESCU, **De la revoluționarii democrați la întîiul partid politic al clasei muncitoare — P.S.D.M.R.,** în „Anale de istorie", nr. 5/1970, p. 3—24.

FLORIAN TANASESCU, **Mișcarea muncitorească din România și unirea națională (1900—1916),** în „Anale de istorie", nr. 5/1968, p. 21—32.

MIHAIL CRUCEANU, ELENA CIOBANU, **Mișcarea muncitorească din România în cele două decenii premergătoare creării partidului comunist,** în „Anale de istorie", nr. 5/1970, p. 25—45.

ELENA GEORGESCU, **Revendicări general-democratice în programele mișcării socialiste din România (1880—1914),** în „Anale de istorie", nr. 4/1967, p. 119—129.

I. IACOȘ, V. PETRIȘOR, **Ideile „Capitalului" lui Karl Marx în teoria și practica mișcării socialiste din România,** în „Anale de istorie", nr. 4/1967, p. 3—9.

ION MAMINA, C. CAZANIȘTEANU, **60 de ani de la reconstituirea P.S.D.R.,** în „Anale de istorie" nr. 1/1970, p. 47—63.

I. POPESCU—PUȚURI, I. RĂDULESCU, **România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie,** în „Anale de istorie", nr. 4/1970, p. 33—70.

ȘTEFAN MUȘAT, **Eroicele bătălii desfășurate de Armata română în vara anului 1917,** în „Anale de istorie", nr. 3/1967, p. 3—15.

BIBLIOGRAFIE SUPLIMENTARĂ PENTRU PROPAGANDIȘTI

NICOLAE COPOIU, **Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910),** Editura științifică, București, 1966.

CONSTANTIN CORBU, **Țărănimea din România între 1864 și 1888,** Editura științifică, București, 1970.

AUGUSTIN DEAC, **Internaționala I și România,** Editura politică, București, 1964.

TRAIAN LUNGU, **Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1888—1899),** Editura științifică, București, 1967.

GHEORGHE MATEI, **Cluburile socialiste la sate. 1898—1899,** Editura științifică, București, 1968.

OLIMPIU MATICHESCU, ELENA GEORGESCU, **1 Mai în România. 1890—1970,** București, 1970.

GHEORGHE UNC, C. MOCANU, **13 decembrie 1918,** Editura politică, 1968.

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România, Editura politică, București, 1969.

Greva generală din România — 1920, București, 1970.

În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor, Editura politică, București, 1969.

V. I. Lenin văzut de români (documente și amintiri). Editura politică, București, 1970.

Marea răscoală a țăranilor din 1907, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România. Documente și amintiri. Editura politică, București, 1967.

Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900, Editura politică, București, 1965.

Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918, Editura politică, 1970.

MASA ROTUNDĂ

(II)

PROCESUL GREVIST DIN ROMÂNIA

de la crearea Partidului Comunist Român pînă la 23 August 1944

Crearea Partidului Comunist Român în 1921 a constituit pentru mişcarea muncitorească acel factor motor pe plan politic, ideologic, de luptă a proletariatului, precum şi prezenţa în scena istoriei patriei a celor mai radicale, mai progresiste şi revoluţionare forţe din rîndul maselor largi ale muncitorimii, ale ţărănimii şi intelectualităţii.

Partidul Comunist Român va fi din momentul făuririi sale cel mai consecvent purtător al spiritului intransigent de luptă revoluţionară a muncitorimii în toate manifestările sale.

Mişcarea grevistă, începînd cu 1921, va avea în partidul comunist organizatorul şi conducătorul ferm, care o va canaliza pe coordonatele unei mişcări încadrate într-o viziune strategică şi tactică proprie acelui partid în al cărui program se afla ţelul pregătirii maselor muncitoare în vederea revoluţiei. Greve pe întreprinderi, greve restrînse în timp sau cu o largă desfăşurare, greve cu mari implicaţii politice sau greve pentru revendicări imediate se încadrau pe durata epocii 1921—1944 în vasta mişcare revoluţionară care a stat la temelia victoriei revoluţiei noastre.

Dezbaterile iniţiate de revista „Anale de istorie", firesc, vor avea referiri şi la intervenţiile publicate în partea I a mesei rotunde (nr. 5/1970), dar majoritatea îşi concentrează atenţia asupra fenomenului grevist după crearea P.C.R.

REDACŢIA

AUREL LOGHIN : În preajma sărbătoririi semicentenarului creării Partidului Comunist Român, organizarea unei dezbateri cu privire la procesul grevist din România capătă, în ansamblul dezvoltării complexe a României contemporane, o semnificaţie deosebită.

Organizarea unei „mese rotunde", cu enunţarea opiniilor, a punctelor de vedere diverse asupra procesului grevist din România, reprezintă o confruntare necesară de păreri, de mare răspundere pentru cadrele ce lucrează în acest domeniu. Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R. s-a înscris ca o instituţie de prestigiu care a iniţiat asemenea acţiuni cu rezultate valoroase în direcţia precizării trăsăturilor regimului social-politic din România în perioada 1864—1918, în problema suveranităţii, ca principiu fundamental al dezvoltării statului şi naţiunii socialiste, ş.a.

Este incontestabil că studiul multilateral al vieţii sociale a făcut la noi, în ultimii ani, un salt calitativ substanţial, explicabil prin orientarea şi înţelegerea tot mai complexă a faptului că istoria mişcării muncitoreşti, a partidului comunist este organic legată de procesul general al dezvoltării economice şi sociale a României, că s-a desfăşurat în strînsă concordanţă cu legile obiective generale, cu factorii interni şi externi.

După părerea mea, studierea procesului grevist în perioada cînd în structura vieţii politice se înscrie pregnant prezenţa Partidului Comunist Român — ca moment de cea mai mare însemnătate în istoria noastră contemporană — s-a făcut uneori deficitar. Aşa, de exemplu, tratarea unor aspecte esenţiale legate de structura social-politică a României în diferite etape apare insuficient argumentată. Aceasta impune imperios necesitatea studiului mai aprofundat al structurii social-politice a societăţii româneşti şi al modificărilor ei prin reliefarea amănunţită a relaţiilor dintre clase şi grupări sociale, prin prezentarea mai completă a evoluţiei şi perspectivelor ce existau. Faptul ar releva mai pregnant locul central al acestor probleme în cadrul luptei ideologice şi politice din perioada istorică dată.

Un alt aspect cerut imperios pentru adîncirea studierii procesului grevist îl constituie, cred, necesitatea unei teoretizări mai ample a condiţiilor care au dus la declanşarea şi desfăşurarea lui, deoarece în tratarea perioadei dintre anii 1921 şi 1944 nu s-au acordat, totdeauna, atenţia şi ponderea cuvenite unor probleme de structură a societăţii capitaliste, faptului că dezvoltarea forţelor de producţie se realizează în capitalism în cadrul manifestării contradicţiilor proprii acestei societăţi, că orînduirea burgheză se caracterizează printr-o serie întreagă de contradicţii, iar indicarea acestora nu face decît să evidenţieze caracterul ei istoric trecător, să lămurească condiţiile, cauzele, ca şi însăşi necesitatea procesului istoric de trecere la o formă superioară a societăţii, la societatea socialistă. Aceasta se impune cu atît mai mult cu cît în organizarea grevelor P.C.R. a avut în vedere aceste probleme esenţiale ale vieţii sociale româneşti. Ilustrarea lor în studii şi lucrări monografice se cere deci a fi tratată mai complet, mai reliefat, mai nuanţat, pentru a se înţelege în adevăratele proporţii lupta desfăşurată între cele două clase fundamentale ale societăţii româneşti — proletariatul şi burghezia — aflate în război social, în luptă directă.

Consider, de asemenea, că mişcarea grevistă va putea fi încadrată mai bine în epocă, în complexul economic şi social general, dacă se va renunţa la unele tratări oarecum factologice. Este necesară, cred, o analiză mai atentă, conformă adevărului istoric, a faptului că în perioada de după cel de-al doilea război mondial, străbătută de puternice frămîntări economice, sociale şi politice, cercurile conducătoare au prevăzut în programele lor, fie şi numai formal, reforme şi măsuri cu caracter democratic atît sub presiunea avîntului revoluţionar al maselor populare, dar şi a unor cerinţe obiectiv existente. Între acestea, reforma electorală cu votul universal, de a cărei legiferare se leagă importante procese pe plan economic şi social-politic, ocupă primul loc, apoi crearea Ministerului Muncii ş.a.

Clasele dominante au trebuit astfel, mai ales după greva generală din 1920, să țină seama de o serie de revendicări ridicate acum, ca și de forța pe care o reprezenta proletariatul. În fața acestei realități, burghezia a trebuit să acționeze în problema muncitorească, să țină seama de revendicările clasei muncitoare, susținute și de alte pături sociale nemulțumite de politica antipopulară a claselor dominante. Faptul că cercurile dominante au fost obligate să se intereseze mai mult decît înainte de problemele proletariatului — dovadă legislația muncii — se reflectă și în publicațiile lor oficiale, care, cu toate inexactitățile determinate de interesele lor de clasă, oferă totuși posibilități numeroase de informare. Aceste fapte trebuie să fie luate în considerare în toată semnificația lor pentru ca revendicările mișcării greviste să fie pe deplin înțelese nu numai prin prisma necesităților imediate ale proletariatului, ci și ca necesități, în același timp, ale tuturor oamenilor muncii.

Analiza critică a studiilor și lucrărilor consacrate procesului grevist din România anilor 1921—1944 ne ușurează, pe de o parte, sarcina de a reliefa sectoarele în care cercetarea științifică a rămas deficitară, iar pe de altă parte înlesnește nu numai posibilitățile de a recomanda acele probleme care se cer aprofundate pentru ca procesul grevist să fie înțeles sub multiplele sale aspecte, dar și recomandări de ordin metodologic. În legătură cu primul aspect, precizez faptul că, deși mișcarea grevistă este considerată, pe drept cuvînt, o componentă esențială a luptei de clasă, concluziile referitoare la această mișcare nu au condus pe cercetători totdeauna le generalizări teoretice și concluzii care să evidențieze *prin ce aspecte o perioadă se deosebește de o alta sub raport social*, cum evoluează calitativ procesul grevist, mișcarea muncitorească, faptul că în timpul luptelor greviste din anii 1921—1944 actul solidarității țăranilor și a altor pături sociale cu muncitorii a fost, sub raportul însemnătății și semnificației, superior altor momente precedente din istoria mișcării noastre muncitorești.

Sub cel de-al doilea aspect trebuie reliefat că, dacă uneori documentația a fost subordonată unor teze spre a ilustra un proces istoric, alteori, pornindu-se de la cîteva documente, fără a se remarca problematica epocii, s-a căutat să se facă o generalizare a procesului. Firește, aceste aspecte negative, care dăunau înțelegerii procesului istoric, nu au dominat în prezentarea momentelor esențiale din istoria mișcării noastre muncitorești. Renunțarea la asemenea mod de lucru a fost impusă, tot mai mult, de însăși înțelegerea obiectivă, complexă și veridică cerută de studierea istoriei în ansamblul ei.

O latură care interesează problematica „mesei rotunde" se referă la necesitatea aprecierii complete a particularităților procesului grevist, ca și la nevoia raportării acestui proces la mișcarea muncitorească internațională. În această perioadă, procesul grevist are trăsăturile determinate de lupta proletariatului pentru dreptate socială, progres și civilizație, dar și caracteristici particulare impuse de condițiile specifice în care a evoluat, de sarcinile care i-au stat în față în diferitele momente istorice, de experiența dobîndită în lupta de clasă. Trebuie relevat că saltul calitativ al mișcării muncitorești a constat și în sporirea solidarității sale atît pe plan intern cît și pe plan internațional, în creșterea virtuților ei ca forță socială cu o înaltă menire istorică.

Spiritul de solidaritate se manifestă nu numai în cursul desfășurării luptelor greviste și al analizării rezultatelor obținute, ci și al pregătirii lor. Grevele, ca armă importantă în arsenalul formelor luptei proletariatului pentru satisfacerea revendicărilor economice și politice, dobîndesc în perioada 1921—1944 un rol politic educativ și mai pronunțat, și aceasta cu atît mai mult cu cît în condițiile dezvoltării forțelor și relațiilor de producție capitaliste ele s-au desfășurat și la nivelul unor mici așezări urbane, care pînă atunci erau ferite de manifestarea deschisă a luptelor de clasă. Caracteristici comune ale procesului grevist, îndeosebi pe linia revendicărilor economice (ziua de muncă de 8 ore, condiții de muncă și de trai

omeneşti etc.), nu elimină particularităţile luptei greviste de la o perioadă la alta. Analiza atentă a acestora din urmă face posibilă reliefarea tendinţelor fenomenului social în cadrul întregului complex istoric.

O particularitate a mişcării muncitoreşti naţionale şi internaţionale din perioada discutată constă în faptul că procesul grevist, în raport cu evoluţia economică şi social-politică, cunoaşte o periodizare mai amănunţită în cadrul istoriei mişcării muncitoreşti decît înainte, şi anume : în anii stabilizării relative a capitalismului, în anii crizei economice din 1929—1933 etc. Lupta creşte în intensitate datorită faptului că burghezia avea de partea ei statul, un potenţial economic şi politic amplificat, ca şi o experienţă mai mare în practica unei politici antimuncitoreşti, antidemocratice, iar proletariatul avea ca aliaţi în procesul grevist ţărănimea, marea majoritate a intelectualităţii, studenţimii, precum şi alte pături sociale. Sporirea formelor luptei de clasă, cu o varietate impusă de la o epocă la alta, s-a datorat şi faptului că între anii 1921 şi 1944 P.C.R. a fost în majoritatea timpului în ilegalitate, ceea ce a determinat o îmbinare a muncii legale cu cea ilegală pentru ca obiectivele luptei să poată fi atinse. Din această cauză consider că, dată fiind şi complexitatea problemelor perioadei, trebuie să se acorde o mare atenţie aprecierii activităţii revoluţionare, democratice a diferiţilor militanţi, analizării mai dozate şi nuanţate a poziţiei lor în raport cu epoca în care au trăit, cu sarcinile care au stat în faţa proletariatului.

Consider necesar să mă refer şi la modul de prezentare a grevelor, alăturîndu-mă argumentării competente a dr. Gh. I. Ioniţă, în discuţiile purtate anterior, pentru găsirea unui stil mai adecvat, care să înlăture ariditatea, descrierea statică, rece. În raport cu complexitatea şi evoluţia procesului grevist trebuie găsite modalităţi de exprimare mai literară, capabile să sublinieze atmosfera, problematica gravă a momentului, imperativele majore, dinamica procesului revoluţionar.

V. PETRIŞOR : Intervenţia tovarăşului Aurel Loghin s-a remarcat printr-un ascuţit spirit critic şi creator totodată. Ne-ar interesa şi alte păreri asupra felului cum s-a scris despre acest fenomen istoric şi cum trebuie să se scrie.

TRAIAN UDREA : Aş începe prin a sublinia că în cunoaşterea procesului grevist s-au obţinut deja o serie de realizări remarcabile. Principalele lupte geviste, în afară de faptul că în însuşi cursul desfăşurării lor au fost prezentate, caracterizate de contemporani (militanţi şi oameni politici, publicişti, uneori chiar istorici), au format, îndeosebi după 23 August 1944, obiectul unor preocupări multiple, fie că a fost vorba de aniversarea acestor lupte, fie de elaborarea unor culegeri tematice despre mişcarea grevistă. Firește, o atenţie prioritară s-a acordat luptelor greviste de mare amploare sau intensitate, celor care prin momentul în care s-au declanşat, prin implicaţiile lor politice sau prin mijloacele de luptă folosite au avut urmări mai importante asupra vieţii social-politice a ţării, asupra mişcării muncitoreşti şi activităţii partidelor muncitoreşti. O astfel de abordare pe „momente", pe grevele cele mai interesante sau cele mai mari ridică însă dificultăţi sau chiar frînează temporar cunoaşterea procesului grevist nefragmentat, în *ansamblul său,* în *istoricitatea sa,* în cunoaşterea şi înţelegerea unor fenomene particulare de discontinuitate, de reflux vremelnic, de involuţii vremelnice în procesul grevist care nu poate fi prezentat ca parcurgînd stereotip o serie de faze (etape) obligatoriu progresive şi calitativ superioare de la o etapă la alta.

Încetarea deliberată a muncii în scop protestatar sau revendicativ îmbracă conţinuturi şi forme dintre cele mai variate, pe cît de diferite erau îndeosebi cauzele imediate, conştiinţa şi tradiţiile de luptă, specificul pieţei muncii şi particularităţile locale sau care ţineau de ramura productivă căreia îi aparţineau greviştii. În aceste condiţii, o privire sintetică, o încercare de periodizare nu pot avea sorţi de izbîndă decît dacă se realizează în prealabil o amplă cercetare analitică asupra dezvoltării capitaliste, a transformărilor survenite în bază şi suprastructură de-a lungul unei întregi perioade istorice, care începe de la faza apari-

ţiei proletariatului mai întîi ca clasă în sine şi pînă la actul eliberator de la 23 August 1944.

În prezent, majoritatea autorilor care se ocupă de mişcarea grevistă sînt obişnuiţi să o prezinte stereotip, cu o introducere, cuprinzînd situaţia materială şi morală a viitorilor grevişti, date statistice generale despre dezvoltarea zonei sau a ramurii de activitate în care va izbucni greva. Cum, firesc, nu orice istoric este dublat de un tot atît de bun economist, demograf, statistician, sociolog etc., prin natura lucrurilor aceste introduceri — în felul lor utile chiar şi în forma în care se prezintă — nu pot fi pînă la un punct decît operă de diletant, de obicei partea cea mai interesantă a studiului fiind analiza istorică a luptei greviste prezentate, adică partea în care istoricul se simte la el acasă. Se impune deci cu necesitate ca înaintea unor dezbateri largi şi, cum e de dorit, rodnice despre procesul grevist să se înceapă în studierea acestui proces cu începutul : desfăşurarea unei largi, îndelungate, minuţioase şi competente analize multilaterale a dinamicii şi particularităţilor dezvoltării capitaliste în România, a dinamicii formării, modificărilor de compoziţie, a dezvoltării istorice a proletariatului din România pe ramuri şi pe provincii istorice (pînă în 1918 şi sub diferite forme pînă în anii guvernării ţărăniste, care a unificat legislaţia muncii pe întreg teritoriul ţării, au existat importante şi variate particularităţi în raporturile dintre patroni şi muncitori chiar în cadrul aceloraşi ramuri, de pildă între Reşiţa şi Hunedoara, Galaţi-Brăila şi Constanţa, Băicoi şi Moineşti, Braşov şi Sibiu etc.).

Pînă în prezent nu sînt definitiv clarificate : sursele şi mai ales greutatea specifică pe care o are una sau alta dintre aceste surse în formarea proletariatului modern la noi în ţară (meşteşugari ruinaţi, ţărani, imigranţi, mulţi din Ardeal înainte de primul război mondial etc.) ; raporturile sat — oraş (este cunoscut marele număr de muncitori care-şi menţin gospodăria în satul de baştină, aşanumiţii navetişti) ; raporturile dintre meserii şi industrie (în ce măsură înfăptuirea parţială şi incompletă a revoluţiei industriale într-o serie de ramuri a permis supravieţuirea şi adaptarea la rigorile producţiei capitaliste moderne a vechilor meserii, în ce măsură munca la domiciliu, problemă aproape nestudiată, a stat la baza dezvoltării unor ramuri ale industriei uşoare şi a bunurilor de larg consum). Nu s-au analizat temeinic modificările aduse economiei naţionale în ansamblul său, compoziţiei şi modului de viaţă al muncitorimii în urma actului istoric al desăvîrşirii unităţii de stat a poporului român. Acest act nu a însemnat doar o adunare aritmetică la un loc a metalurgiştilor din Bucureşti cu cei din Braşov sau Cluj, a minerilor din Muntenia cu cei din Valea Jiului superior, a forestierilor moldoveni cu cei maramureşeni. S-au produs o serie de confruntări, de schimbări în mentalitate, în modul de viaţă chiar, de o parte şi de alta, pînă s-au cristalizat vederi comune, rezultat al unei situaţii devenite pînă la urmă similare pe întreg cuprinsul ţării. Unificarea statală, economică, legislativă a atras după sine, evident întîmpinînd rezistenţe obiective şi subiective diferite, în cele din urmă o unificare relativ rapidă a organizaţiilor de luptă profesionale şi politice ale clasei muncitoare din întreaga Românie.

Unificarea social-economică a întregului proletariat din România, în sensul unei omogenizări a condiţiilor de muncă şi de trai, a fost însă un proces complex şi de durată, care s-a desăvîrşit pe un plan superior, calitativ nou abia în anii regimului nostru. Această „omogenizare" a fost întîrziată şi frînată de dezvoltarea într-un ritm relativ redus a industriei şi, în genere, a economiei româneşti între cele două războaie.

Această chestiune aparent demografică, de statistică industrială a avut însă implicaţii politice ; particularităţile regionale în domeniul muncii au permis, de pildă, menţinerea un timp relativ îndelungat a unor fiefuri social-democrate pe provincii sau centre industriale.

În concluzie, prima condiție pentru cunoașterea temeinică a procesului grevist stă în analizarea în prealabil și în realizarea unor sinteze privind cadrul general și sfera înlăuntrul cărora s-a produs diferit de la epocă la epocă, de la o ramură sau localitate la alta, procesul grevist : societatea capitalistă românească în evoluția ei, fazele dezvoltării proletariatului modern în România. Această acțiune, pentru a da roade, nu trebuie desfășurată ca o campanie, ci ca o acțiune de durată, înfăptuită de oameni care pentru o perioadă anumită de timp să-i dedice întreaga lor capacitate de muncă, fără a fi sustrași de alte preocupări. Trebuie atrași specialiști din domeniul istoriei, sociologiei, statisticii ; ar putea fi antrenate și numeroase cadre didactice din provincie prin filialele Societății de istorie, care să realizeze o utilă muncă de despuiere a arhivelor locale și de elaborare a unor studii, articole sau chiar lucrări monografice pe aceste teme.

LEON EȘANU : Puține sînt fenomenele care însoțesc o orînduire socială — în cazul de față cea capitalistă — pe tot parcursul dezvoltării sale, așa cum este cazul cu mișcarea grevistă. Fenomen de largă amplitudine, care a suscitat și va suscita încă mult timp ample discuții din partea economiștilor, istoricilor, politologilor, sociologilor, analiza fenomenului grevist înseamnă, după părerea mea, disecția pe longitudinală a însăși orînduirii care a ridicat mișcarea grevistă la „rangul" de însoțitor permanent al său. Pornind de la această premisă, socotesc discuția inițiată de revista „Anale" ca extrem de utilă și binevenită pentru rezultatele certe la care va ajunge (avem deja o evidență pornind de la nr. 5/1970). Nu mi se pare întîmplător faptul că redacția a deschis dezbaterea în momentul cînd la noi se aniversează jumătatea de secol care a trecut de la greva generală din octombrie 1920 și sînt convins că aceasta va avea un ecou cel puțin la fel de mare ca și celelalte pe care le-a inițiat și realizat în ultimii ani.

Rezultatele obținute de istoriografia noastră impun o tratare corespunzătoare și a procesului îndelungatei lupte greviste pe care a desfășurat-o proletariatul român. Necesitatea unei lucrări de sinteză, care să abordeze laturile teoretice fundamentale ale acestei importante probleme, pornind de la o metodologie riguros științifică ce va evidenția legătura dintre general și particular în analiza fenomenului, mi se pare imperios necesară. Socot acest lucru pe deplin realizabil și cred că nu trebuie omise cîteva puncte de reper, pe care le consider esențiale : greva ca arma cea mai frecventă și cea mai des utilizată din arsenalul pe care îl are la dispoziție clasa muncitoare ; greva ca oglindă a stadiului de dezvoltare și al organizării clasei muncitoare într-o etapă dată ; în ce măsură studiul evoluției mișcării greviste dintr-o anumită perioadă ne dă și cheia înțelegerii (măcar parțiale) a elementelor fundamentale ale respectivei etape din dezvoltarea mișcării muncitorești ; cum reflectă istoriografia noastră — cantitativ și calitativ — îndelungata luptă grevistă dusă de proletariatul român.

FLORIAN TĂNĂSESCU : Sînt de acord cu cele spuse. Cauzele care au determinat mișcările greviste, condițiile în care s-au desfășurat, particularitățile sau caracteristicile lor generale, importanța și consecințele lor nu pot fi înțelese decît corelîndu-le cu fenomenele specifice societății capitaliste românești, cu modificările survenite în structura sa, cu alte cuvinte ținînd cont de următorii factori : a) stadiul dezvoltării economice și social-politice a țării în momentul dat ; b) gradul de organizare și maturizare politică-ideologică a clasei muncitoare ; c) poziția deținută de proletariat în ansamblul relațiilor social-politice interne în etapa respectivă. Nu este cazul să insist asupra necesității abordării acestui subiect sub toate aspectele sale, întrucît dezbaterile de pînă acum au relevat cu pregnanță acest aspect ; însuși mobilul organizării mesei rotunde constă, de altfel, în definirea coordonatelor esențiale ale studierii acestui proces complex istoric. Mă voi opri numai asupra unor laturi care au fost mai puțin evidențiate, ca și asupra altora care consider că merită a li se acorda atenție.

Unii dintre participanți au reliefat, pe bună dreptate, progresele considerabile obținute în ultimul sfert de veac în direcția studierii mișcării greviste ca una din cele mai importante forme de manifestare a luptei proletariatului român pentru ameliorarea condițiilor sale de muncă și de trai, pentru cucerirea unor drepturi și libertăți democratice. S-a arătat totodată că în lucrările de specialitate, în articole, studii sau comunicări s-au manifestat și se mai semnalează încă unele carențe referitoare la stilul lor, în general greoi, rigid. Tovarășul Felea a relevat modul plastic, vibrant al descrierii unei acțiuni greviste de către scriitorul Panait Istrati, în comparație cu stilul placid, glacial al unor materiale actuale pe această temă. Aș merge mai departe încă! Să răsfoim presa muncitorească a timpului. „Socialismul", „Lupta socialistă", „Munca grafică", „Minerul", „Lupta C.F.R.", „Scînteia" și atîtea alte ziare muncitorești, redactate aproape în exclusivitate de muncitori fără a avea o pregătire de specialitate, ne oferă infinite exemple de descrieri mișcătoare ale unor momente din lupta celor pentru care scriau. Dacă citim materialele referitoare la greva muncitorilor de la „Lemaître" din Capitală (1923), greva muncitorilor forestieri de pe Valea Mureșului, despre ridicarea la luptă a minerilor de la Lupeni în august 1929 sau cele descriind bătăliile ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, vom găsi o bogăție de idei și fapte îmbrăcate într-un limbaj simplu, atrăgător, emoționant. Am dat aceste exemple în intenția de a sublinia necesitatea renunțării la stilul greoi, greu accesibil, fără rezonanță și audiență în masa de cititori, fiind convins că se impun eforturi sporite pentru ca materialele noastre să se ridice, și prin întregul mod de prezentare, la măreția și eroismul clasei noastre muncitoare. Din păcate, după opinia mea, minusuri în abordarea problematicii în cauză sînt și de altă natură. Se constată uneori formulări stereotipe, inadecvate unei acțiuni greviste, preluate, fără o analiză aprofundată, din bogatul arsenal al expresiilor uzitate în literatura de specialitate. Acestei tente de șablonizare, de „standardizare", dacă vreți, i se conexează uneori o insuficientă pătrundere în esența fenomenului grevist ca atare. Întîlnim astfel o grevă sau alta rupte de contextul general istoric, de condiții economice și social-politice mai profunde, schițîndu-se doar cauzele imediate care le-au generat. Uneori, chiar desfășurarea în sine a unei acțiuni greviste apare ca o chestiune de pură cronologie, o înșiruire de date și fapte, lipsite de osatura interpretării proprii, originale, de surprinderea caracteristicilor, a importanței și consecințelor ei imediate sau mai îndepărtate.

Se pare că există o idee preconceputâ în rîndul unor cercetători în ce privește „selectarea" acțiunilor greviste și tratarea lor. Atenția le este îndreptată cu prepondere asupra acelor mișcări greviste care au avut loc în ramuri importante ale economiei românești (industria extractivă, transporturi, metalurgică, industria ușoară etc.), care au antrenat un număr mai mare de muncitori și au avut o mai întinsă durată de desfășurare. Nimeni nu contestă rolul important pe care l-au avut marile acțiuni de luptă ale clasei muncitoare din România, dar a ne limita în majoritatea cazurilor numai la ele înseamnă practic a diminua posibilitatea surprinderii procesului grevist în plenara lui manifestare. Însuși nivelul de dezvoltare industrială a României ne impune tratarea mișcării greviste sub un unghi mai cuprinzător.

Se știe că și după finalizarea procesului de formare a statului național unitar român, cu toate progresele înregistrate în dezvoltarea industrială a țării în deceniile ce au urmat, România a rămas în continuare o țară cu un slab nivel de dezvoltare economică, aflîndu-se în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, care-și disputau întîietatea pe piața românească. În structura economiei românești, cu toate avansurile pe calea capitalistă, industria mică și cea meșteșugărească aveau o pondere relativ însemnată. În centrele urbane exista o largă rețea de ateliere mici și mijlocii care concentrau un număr apreciabil de lucrători. Este greu de a estima numărul acestor ateliere, ca și al personalului care

muncea în cadrul lor, întrucît statisticile publicate în trecut le consemnează doar parțial sau le includ în cifre globale, din care este dificil, dacă nu chiar imposibil, de a le stabili cu exactitate. În acest sector al economiei naționale, de loc de neglijat, în raport cu nivelul dezvoltării industriale a țării, s-au desfășurat extrem de multe acțiuni greviste, care, în anumite împrejurări, au luat proporțiile unei greve generale pe scara centrului respectiv. Studierea lor ne-ar permite cunoașterea mai aprofundată a condițiilor de muncă și de viață ale acestei categorii de muncitori, a deziderateloi lor, a formelor de acțiune utilizate de ei. În genere ne-ar permite întregirea imaginii de ansamblu asupra procesului grevist din România.

C. BĂRBULESCU : Tovarășe Ioniță, cunoscîndu-vă ca un cercetător asiduu al mișcării greviste, îndeosebi din deceniul patru, ne-ar interesa concluziile desprinse de dv. în privința conținutului pe care-l incumbă studierea procesului grevist într-o anume etapă.

GH. I. IONIȚĂ : Sub raportul conținutului, factorul esențial care poate determina reușita scrierii unei istorii obiective a mișcărilor greviste din România îl constituie aprecierea realistă a contribuției adüse de partidul comunist, de celelalte partide și grupări muncitorești la reușita acestor acțiuni. Numai pornindu-se fără nici un fel de preconcepții în munca de cercetare și elaborare științifică a unei asemenea lucrări există garanții că rezultatele vor fi cele conforme cu realitatea istorică, cu evoluția mișcărilor greviste într-o perioadă sau alta. După cum este cunoscut, au existat, în timp, aprecieri nefirești care au pus într-o lumină falsă faptele, tocmai ca urmare a pornirii de la teze apriorice, de la concluzii dinainte stabilite și care aveau finalitatea în etichetarea — uneori jenantă — a unor partide și grupări politice muncitorești. Situații de acest gen au fost posibile și ca urmare a fetișizării unora dintre documentele de partid care, în perioada interbelică, elaborate în condițiile grele cunoscute, nu s-au putut detașa întotdeauna de spiritul care în mod dăunător a caracterizat poziții — uneori predominante — ale mișcării muncitorești și comuniste internaționale față de social-democrație. Rezultă asemenea aspecte din lectura celor mai multe din contribuțiile de pînă acum la studierea luptelor greviste din România.

Învățîndu-se din erorile comise în trecut, este necesar ca întreaga muncă de reconsiderare a luptelor greviste să pornească de la ceea ce s-a întîmplat în realitate în vîltoarea pregătirii și desfășurării diferitelor acțiuni. Cum se știe, în majoritatea împrejurărilor, pentru revendicări vitale comune, muncitorii au luptat în comun, indiferent de apartenența la partide și grupări politice și, de cele mai multe ori, indiferent că la nivelul conducerilor partidelor lor interveniseră sau nu înțelegeri, apropieri. Această luptă în comun a cunoscut adeseori momente înălțătoare, cum grevele din 1933, de pildă, au furnizat istoriei țării noastre unul dintre cele mai strălucitoare exemple. În această ambianță, cercetătorul trebuie, firește, să rămînă statornic pe coordonatele ce au asigurat stabilitate într-o grevă sau alta și aceste coordonate pornesc de la unitatea de acțiune și ajung tot la aceasta, căci numai ea a fost de natură să asigure succesul luptelor. Desigur, nu trebuie scăpat din atenție că un lider sau altul. comunist sau social-democrat, chiar un grup de greviști uneori nu au răspuns comandamentelor majore ale luptei pentru front unic. Întrucît nu aceste din urmă situații au fost predominante și determinante, nu ele au constituit fondul pe care s-au declanșat și s-au desfășurat luptele greviste, este cu totul nepotrivit a li se acorda în lucrări mai multă atenție decît o reclamă istoria luptelor trecute. Ca în oricare altă problemă de istorie, dacă este vorba să emitem judecăți de valoare, este absolut obligatoriu să păstrăm simțul discernămîntului, inclusiv în generalizările unor fapte și date care nu o dată reprezentau ceva particular, neesențial, periferic

Aceasta cu atît mai mult cu cît sînt bine cunoscute limitele pe care tactica social-democrației le-a dovedit în timp, atît pe exemplul mișcării muncitorești din

România cît și de orișiunde. A dezvălui nu în fraze generale, ci analitic și concret nocivitatea teoriilor liderilor social-democrați de dreapta privind ostilitatea lor față de frontul unic și luptele unite ale muncitorimii este o datorie nu pînă la capăt împlinită în unele studii referitoare la mișcările greviste între cele două războaie mondiale. Reformismul, în primul rînd încercarea de a da luptei clasei muncitoare o direcție de acțiune doar pentru obținerea satisfacerii revendicărilor pe calea reformelor, supraestimarea roadelor obținute exclusiv pe această cale nu puteau constitui, firește, modalități prin care clasa muncitoare putea obține rezolvări în problemele complexe ce-i stăteau în față. Împotriva unui asemenea fel de înțelegere a problemelor clasei muncitoare trebuia luptat și s-a luptat efectiv. Comuniștii au fost sufletul acestei acțiuni perseverente. Nu însă întotdeauna s-a făcut acest lucru cu mijloacele cele mai eficace. Uneori, dîndu-se curs unor idei și teze promovate în organizațiile de partid, adeseori pe calea însușirii unor puncte de vedere cu circulație în mișcarea comunistă internațională și care corespundeau poate situațiilor specifice din alte țări, dar nu se potriveau celor de la noi, s-a ajuns a se stabili indicații improprii de acționare, inclusiv în ceea ce privește acțiunea grevistă. Documente ale partidului comunist, multe venite din afara hotarelor, din partea activului aflat în emigrație sau din partea Internaționalei Comuniste, nu au făcut uneori nici o rezervă atunci cînd au orientat lupta fățișă a comuniștilor împotriva social-democrației, potrivit directivei, prea des repetate în materialele de partid ale vremii : „Trebuie în tot felul folosit refuzul lor (al social-democraților — *n.n.)* în contra lor", „trebuie îndreptat focul împotriva lui Bujor și ghelerteriștilor care parazitează asupra frazelor de «unitate» și «front unic»". Nu mai vorbim de aprecieri care au adus atîta rău luptei pentru unitate, aprecieri potrivit cărora „Partidul Social-Democrat din România rămîne dușmanul cel mai periculos al revoluției în rîndul clasei muncitoare din România" sau aprecierile în virtutea cărora social-democrația era asociată fascismului, în unele locuri considerată chiar mai periculoasă decît fascismul.

Spiritul unor asemenea documente ne apare cu atît mai nefericit azi cu cît tot din arhivele vremii extragem mărturii ale unei depline înțelegeri a cerințelor luptei pentru unitatea clasei muncitoare, așa cum este cazul scrisorii C.C. al P.C.R. adresată la 29 decembrie 1935 conducerii P.S.D., din care reținem următoarele : „Este de la sine înțeles că acceptăm discuția oricăror propuneri ale dv. pentru lupta contra fascismului și războiului ori discutarea chiar numai a unei părți din propunerile noastre găsite discutabile de dv.

Sîntem gata să acceptăm discuția și cu orice altă organizație care voiește să lupte sincer contra fascismului și războiului.

Vă rugăm să fixați o dată apropiată pentru ca delegații să poată lua contact în spiritul înțelegerii, sub semnul luptei contra pericolului de moarte ce amenință întreaga națiune".

Cîtă deosebire este, așadar, între această manieră de a pune problemele și cea rezultată din mai sus menționatele situații.

Toate acestea capătă o cu totul altă semnificație în fața aprecierilor desprinse dintr-un raport al C.C. al P.C.R. pe perioada octombrie 1934 — februarie 1935, din care reținem că, indiferent de succesul sau insuccesul tratativelor purtate între reprezentanții partidelor și grupurilor muncitorești, *Frontul Unic Muncitoresc s-a realizat în greve, cînd lupta comună și solidaritatea largă existentă în vîltoarea luptei între muncitori fără deosebire de partid a dovedit cine anume susține cauza proletară.* Revenind la cele mai sus menționate de noi, subliniem încă o dată că tocmai acest element a scăpat și scapă în mod regretabil în tratarea istoriei luptelor greviste din România.

M. C. STĂNESCU : La minusurile istoriografiei problematicii greviste arătate aici, o observație generală pe care aș face-o asupra lucrărilor publicate pînă acum este că cea mai mare parte a autorilor n-au apreciat critic și n-au analizat obiectiv luptele greviste respective. Lecturarea lucrărilor, îndeosebi a celor scrise pînă acum cîțiva ani, îți lasă impresia că în timpul unor asemenea bătălii de

clasă, alături de patron, dușmanul cel puțin egal pentru muncitorul comunist era cel social-democrat și invers. Mă refer, îndeosebi, la deceniul trei, reținînd referirile lui Gh. I. Ioniță pentru deceniul patru. Or, realitatea și studierea atentă a fenomenului ca atare oferă o altă imagine. Un schimb vehement de etichetări s-a purtat în permanență mai ales între conducerile sindicatelor, ale centralelor și în presa respectivă, schimb provocat, între altele, și de deosebirea de vederi asupra modului de ducere a luptei. Însă acolo, jos, în fabrică, în uzină, pe șantier, aproape întotdeauna muncitorii comuniști, social-democrați, neorganizați sau aparținînd altor partide și grupări politice, acționau laolaltă împotriva dușmanului comun : patronul. Desigur că nu trebuie să cădem în cealaltă extremă și să considerăm că întotdeauna și peste tot a fost o armonie perfectă. Cred că studiile ce vor fi întocmite în viitor trebuie să restabilească — de pe poziții științifice — adevărul istoric. Trebuie neapărat făcută deosebirea între dialogul purtat între o serie de conducători ai organizațiilor muncitorești și atmosfera, relațiile dintre muncitori jos în fabrici.

De asemenea, mai există un însemnat număr de acțiuni, unele transformate în greve de amploare, care n-au fost tratate de loc, sau numai tangențial, la întreprinderi unde în conducerea sindicatelor se aflau aproape în exclusivitate militanți socialiști și social-democrați. Se face simțită nevoia ca și acestea să stea în viitor în atenția cercetării istorice, deoarece asemenea lupte nu au fost ceva specific numai unei părți a muncitorimii din România, ci și multor detașamente proletare din Europa. Studiile respective ar pune în lumină și alte metode și mijloace de luptă ale muncitorimii cu plusurile și minusurile lor.

N. G. MUNTEANU : Fără a face notă discordantă ca aprecierile pronunțate aici, consider că lucrările cu caracter monografic, articolele, studiile și notele speciale sau de referință care tratează mișcarea grevistă din România, publicarea documentelor pe această temă ocupă un loc însemnat în istoriografia românească. Se poate aprecia că Institutul de studii istorice și publicația sa „Anale de istorie" au făcut o adevărată școală istoriografică privind abordarea, cercetarea și tratarea mișcării greviste. Răsfoind colecția revistei care a avut inspirata inițiativă de a organiza masa rotundă în jurul căreia ne aflăm, numărăm aproape 60 de titluri care abordează mișcarea grevistă. Dacă acestora le adăugăm alte peste 30 de titluri publicate de revista „Studii", precum și zecile de lucrări și materiale publicate de „Studii și articole de istorie", de „Revista arhivelor", precum și de publicațiile centrelor universitare, obținem un număr impresionant de materiale tratînd mișcarea grevistă. Istoricii care au abordat procesul grevist au avut de biruit greutăți serioase în munca de cercetare. Deficitară în general, statistica burgheză fie că a ignorat cu desăvîrșire pînă în 1920 să înregistreze sistematic grevele, fie că a tratat mișcarea grevistă la întîmplare sau potrivit intereselor publicitare ale partidului politic aflat la putere. În aceste condiții, istoricii din România au făcut o operă de pionierat în alcătuirea documentarelor, a datelor statistice necesare elaborării lucrărilor de specialitate, care au permis apoi întocmirea unor ample lucrări de sinteză.

Monografiile despre greva generală din octombrie 1920, cele patru volume apărute sub titlul *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România* se înscriu ca inițiative originale în istoriografia mișcării muncitorești internaționale. În aceste lucrări, grevele sînt tratate nu ca manifestări în sine sau din punct de vedere statistic, ci ca fenomene sociale, prin intermediul cărora clasa muncitoare s-a împotrivit exploatării capitaliste, a contestat politica reacționară a claselor stăpînitoare.

GH. I. IONIȚĂ : Tovarășul N. G. Munteanu are dreptate, principial. Nu din dorința de a-l contrazice, ci pentru a releva încă o dată semnificația acțiunii greviste, cît teren de mai bine există și cîte obligații incumbă încă cercetării istorice, aș dori să mă refer la o chestiune care în literatura de specialitate aproape că nu este oglindită, cu toate că are o mare semnificație politică, educativă, mai

ales pentru tineret. Mă refer la participarea studenţimii la mişcarea de solidaritate cu grevele clasei muncitoare.

V. SMÂRCEA : Ar fi foarte interesant să exemplificaţi această afirmaţie.

GH. I. IONIŢĂ : Forma supremă prin care studenţimea şi-a adus contribuţia în lupta generală a maselor muncitoare în anii dintre cele două războaie mondiale a fost în ţara noastră greva. Considerăm că pentru tineretul studios de astăzi ar avea o valoare educativă deosebită cunoaşterea cauzelor profunde care au generat acele mişcări greviste ale studenţimii şi desfăşurarea lor adesea de-a dreptul revoluţionară. Pentru că subiectul este interesant şi cercetarea acestei laturi ar trebui impulsionată mă voi referi în cele ce urmează la una dintre acţiunile studenţeşti mai importante, şi anume la greva de la Academia comercială desfăşurată la Bucureşti în 1938.

Sporirea taxelor de înscriere de la 150 de lei la 2 150 de lei, majorarea taxelor de examen, preţurile inimaginabile ale cursurilor universitare, lipsa cronică de cămine şi cantine, care să fie accesibile veniturilor modeste ale multora dintre ei, au determinat în 1937—1938 scăderea numărului de studenţi ai Academiei comerciale la 2 533 faţă de cei 3 933 cîţi fuseseră înscrişi în anul precedent. Parcă pentru a pune vîrf la toate acestea, rectoratul a dispus desfiinţarea sesiunii ordinare din februarie, exmatricularea unui număr de 2 000 de studenţi care, datorită condiţiilor grele, nu şi-au putut susţine toate examenele şi, împotriva tuturor aşteptărilor, majorarea taxei de înscriere în anul preparator la 4 150 de lei. Nu e de mirare, astfel, că mulţi studenţi erau nevoiţi, pentru a-şi cîştiga existenţa, să lucreze ca hamali de noapte în gară sau ca ajutori de chelner în localurile din Capitală.

În faţa acestei situaţii, comitetul studenţesc al Academiei a fost silit de masa studenţilor să înainteze rectoratului şi consiliului profesoral o scrisoare, solicitîndu-le înţelegere şi sprijin. Neluată în seamă, datorită influenţei exercitate asupra acestor foruri de elemente legionare, scrisoarea a rămas fără răspuns. Un alt memoriu, semnat la 13 decembrie 1937 de peste 1 200 de studenţi, le sileşte însă, sub ameninţarea directă cu greva, să promită convocarea consiliului profesoral pentru examinarea doleanţelor studenţilor. Consiliul însă nu s-a ţinut la data fixată. Mai mult chiar, ca un răspuns parcă, după vacanţa din iarnă a mai fost exmatriculat un lot impresionant de studenţi.

Situaţia era grea. Greva nu mai trebuia amînată. Sub conducerea celulei de partid din Academia comercială, studenţii obligă comitetul asociaţiei, aflat sub influenţa unor elemente reacţionare, să convoace adunarea generală. În acea memorabilă zi de 11 ianuarie 1938, masa studenţilor, şi nu comitetul asociaţiei, declară grevă, cerînd anularea exmatriculărilor, acordarea sesiunii ordinare în februarie, revenirea la taxa de înscriere de 150 de lei şi deblocarea examenelor din ciclul I, pentru admiterea în ciclul doi. Printre animatorii grevei se numărau Gheorghe Rădulescu, Manea Mănescu, Roman Moldovan, Mihail Haşeganu, Mihail Fîrşirotu şi Vladimir Domocoş. Comuniştii erau după cum se vede în fruntea grevei studenţeşti.

Abia acum, cînd nici un student nu s-a mai prezentat la cursuri, rectoratul a început să-i ia în seamă. Consiliul profesoral s-a ţinut aproape imediat, ameninţînd cu închiderea Academiei în cazul continuării grevei. Studenţii nu s-au lăsat intimidaţi. Încurajaţi în felurite chipuri de colegii de la Academia comercială din Cluj, de la facultăţile de medicină şi de litere şi filozofie din Bucureşti, ca şi de alţi simpatizanţi au hotărît să nu dea înapoi. Publicaţiile „Reporter", „Lumea românească", „Dacia nouă", „Argus", revista „Preocupări economice şi financiare" editată de studenţii Academiei, ca şi alte organe de presă aveau în focarul obiectivului greva studenţească, informînd opinia publică despre acţiunea în sprijinul revendicărilor studenţilor.

Principala sarcină era acum neutralizarea acţiunilor unor spărgători de grevă. Aceştia nu erau dintre studenţi, ceea ce, pentru grevişti era un motiv în plus de mîndrie. O tentativă de spargere a grevei a avut loc cu prilejul organizării

așa-zisei „consfătuiri" dintre profesori și studenți, cînd au fost aduși legionari în cămăși verzi și cuziști în cămăși albastre, cu atitudini vădit antigreviste. În sala arhiplină, într-o atmosferă supraîncărcată, în pofida tuturor amenințărilor, studenții au declarat răspicat : greva nu va înceta pînă nu se vor satisface revendicările. Legionarii și cuziștii, cu toată uniforma lor, s-au temut să acționeze mai dur. Adunarea s-a terminat în sunetele „Marșului Frontului studențesc democrat" : „...Cu noi este poporul,/ Al nostru-i viitorul/ Și-al tuturor acelor ce muncesc,/ Studenți democrați, înainte..."

Față în față cu hotărîrea studenților grevişti, rectoratul a trebuit să țină seama de cercetările legitime ale lor. Astfel s-a anunțat aprobarea sesiunii din februarie, reînscrierea exmatriculaților Academiei. Așa se explică faptul că în anul universitar imediat următor, 1938—1939, numărul studenților a crescut de la 2 533 la 3 598.

La 25 ianuarie 1938, după două săptămîni de apărare fermă a principiilor pentru care a fost declarată, greva a luat sfîrșit cu aprobarea revendicărilor studenților. Greva n-a fost un fapt izolat, ci o continuare firească a acțiunilor studențești conduse de partid pentru un învățămînt democratic, împotriva diversiunilor fasciste, împotriva huliganismului și a actelor de teroare legionare.

Exemplul înfățișat dovedește cu forța de convingere a faptelor că, însuflețită de pilda clasei muncitoare, studențimea democrată, asemenea altor categorii de oameni ai muncii, la îndemnul partidului comunist și al U.T.C.-ului, și-a inițiat propriile-i acțiuni de luptă. Firește, rolul principal în organizarea unor asemenea mișcări a revenit partidului comunist, forța politică interesată în ducerea pînă la capăt a luptei, pînă la victoria deplină și definitivă a poporului.

LEON EȘANU : Pentru că sîntem la capitolul istoriografie, aș vrea să spun cîteva lucruri legate de aceasta. În vechea istoriografie găsim referiri la mișcarea grevistă mai mult sub raport statistic sau în memorialistica oamenilor politici ai timpului (de pildă, Al. Marghiloman, Th. Cancicov, C. Argetoianu). Referirile acestora erau evident făcute de pe poziția de clasă a autorilor lor, care în majoritatea cazurilor și-au manifestat îngrijorarea față de virulența acțiunilor clasei muncitoare sau atacau problema, sub aspectul cauzelor și urmărilor posibile, în parlament. Să nu omitem însă că în publicistica muncitorească și în cea democratică din perioada interbelică în special nu puțini au fost aceia care au pledat pentru justețea și legitimitatea luptelor de cucerire a dreptului la o viață omenească a maselor muncitoare. Alături de M. Roller, care ne-a dat prima lucrare de sinteză referitoare la greva generală din România din octombrie 1920, nu putem să nu amintim articolele publicate în presa timpului de militanți ai mișcării muncitorești.

Istoriografia noastră nouă a făcut un mare pas înainte în această direcție, trecînd la o abordare și rezolvare a problemei de pe poziții marxist-leniniste. Să amintim în primul rînd de locul pe care l-a ocupat tratarea multor greve sau a unor analize de ansamblu în revistele de specialitate : „Anale de istorie", „Studii", „Revista arhivelor", revistele de istorie din Iași, Cluj etc. Cele 4 volume elaborate de Institutul de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (primul a apărut în 1957, cel de-al 4-lea în anul 1970), intitulate *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, reprezintă, de asemenea, o contribuție meritorie la elucidarea acestui important capitol din istoria mișcării noastre muncitorești. Propun ca la viitoarele volume să se aibă în vedere lărgirea ariei tematice și geografice, ca și o mai bună cuprindere cronologică a fenomenului, evitîndu-se republicarea unor materiale care au mai văzut lumina tiparului în revistele de specialitate.

Dacă sub raport cantitativ nu avem ce obiecta — se pare că s-a abuzat chiar la un moment dat cu aceste teme — sub aspect calitativ mai sînt destule de făcut. Am în vedere faptul că în tratarea acestor subiecte (mai ales în descrierea grevelor luate izolat) s-a mers de multe ori pe o linie uniformizatoare, nediferențiată, nenuanțată. Tratarea șablonardă după schema : *cauze — desfășurare — concluzii* nu este de natură să facă atrăgătoare aceste materiale.

De asemenea, mult timp am înregistrat carențe serioase în modul de prezentare concret istoric al grevelor, de plasare a lor pe fondul unei etape a dezvoltării mișcării muncitorești, de explicare științifică a cauzelor care au dus la pierderea unor greve, de reliefare a locului pe care acestea l-au deținut în ansamblul mijloacelor de luptă folosite de proletariat. Azi putem să semnalăm lucrări de sinteză valoroase consacrate acestei problematici, cum ar fi recent apăruta monografie consacrată grevei generale din 1920, precum și lucrările de istorie economică, care, tratînd monografic istoria unei întreprinderi, atacă și aspectele tradițiilor revoluționare ale muncitorilor din unitatea respectivă, dînd o pondere mai mare sau mai mică acțiunilor greviste desfășurate de-a lungul anilor în aceste locuri de producție. Am în vedere lucrările consacrate Fabricii de postav Buhuși, Uzinelor Reșița, Fabricii „Letea" din Bacău (deși aici capitolul respectiv a fost cam „expediat"), Atelierelor C.F.R. din Cluj, Atelierelor C.F.R. din Pașcani. Socotim că exemplele pozitive pot și trebuie să fie continuate (aici revine o sarcină deosebită și centrelor principale din țară, care pot completa simțitor aria cercetării și valorificării, nelăsînd tot „greul" pe umerii Capitalei), învățînd din greșelile comise, pentru a nu le mai repeta. În felul acesta, marile lucrări de sinteză ale istoriografiei noastre vor fi fundate pe rezultate certe avînd o bază solidă și numeroase puncte de sprijin. Închei aceste scurte considerații exprimîndu-mi totala aderiune și satisfacția încercată pentru realizarea acestei dezbateri, acțiune inițiată și dezvoltată cu perseverență și rezultate foarte bune de revista „Anale de istorie".

ION FELEA : Referitor la chestiunile implicate de procesul grevist din România pînă la 1921, am exprimat o opinie pe bază de cunoștințe căpătate — mai cu seamă cu privire la grevele pînă-n 1918 — prin citit și auzit. De data aceasta, îmi voi spune părerea pe bază de experiență proprie, de participant la unele greve. Mă voi referi în special la dorința exprimată de tovarășul Titu Georgescu, ca să discutăm în special despre cum înțelegem, în aceste momente, fenomenul grevist, „depășind limitele de acum cîțiva ani".

Părerea mea este că, în primul rînd, trebuie scoasă în evidență *măreția grevelor* de după primul război mondial, cînd omenirea intrase în epoca revoluțiilor sociale, deoarece, pînă atunci, mișcarea grevistă de la noi nu cunoscuse o desfășurare atît de largă, cu o participare atît de mare de muncitori. Dacă este necesar să prezentăm la o temperatură fierbinte încrucișarea brațelor de pînă la 1918, cu atît mai mult trebuie să facem aceasta cînd e vorba de luptele greviste care au precedat și pe cele care au urmat după crearea Partidului Comunist Român și sub îndrumarea lui ideologică. Aceasta, datorită faptului că fenomenul grevist din acea vreme era incandescent. Conștiința oamenilor participanți la acele lupte era o flacără vie, dar modul în care sînt prezentate unele greve din acea vreme, ca și atitudinea participanților la acele lupte, după mine, par tăciuni în care mai pîlpîie unele licăriri... În ce mă privește, prin evocarea unor momente de luptă, aș dori să conving pe unii cercetători să-și încălzească condeiul atunci cînd scriu despre măreața istorie a clasei noastre muncitoare la căldură, la o cît mai mare temperatură, fără teama avarului că va cheltui prea mult combustibil...

S-a scris, de pildă, foarte mult și cu seriozitate despre ziua împurpurată cu sînge muncitoresc, 13 decembrie 1918, dar nu s-a arătat în suficientă măsură de ce tocmai de aci, de la atelierele „Sfetea" și „Minerva", a pornit greva tipografilor. Dacă cercetarea privitoare la acțiunile greviste de după 1918 ar merge mai în adînc, s-ar ajunge la constatarea că, deși capitaliștii erau încă derutați, cu o industrie care mai avea răni adînci lăsate de război, dezorganizată, aci, la aceste ateliere, muncitorii au dat de un început al rezistenței capitalismului

românesc, care a atras după sine începutul luptelor epice din anii avîntului revoluționar.

Întreprinderile „Minerva" și „Sfetea" aparțineau unei familii liberale, cu legături puternice în cadrul vechiului reprezentant politic al capitalismului românesc : Partidul liberal. În 1919, gazeta „Munca grafică" a dat alarma în legătură cu tentativa contopirii a trei mari ateliere grafice din Capitală : „Sfetea", „Minerva" și „Carol Göbl", sub firma „Cartea românească". Inițiatorii proiectului, care dețineau și acțiunile Fabricii de hîrtie „Letea", urmăreau obținerea monopolului asupra editării cărților didactice din toată țara și a furnizărilor necesare autorităților. Față de muncitori, patronii preconizau mînă forte, concretizată prin scăderea salariilor, regim aspru de muncă. Printre principalii acționari figurau : „Banca românească" (liberală) cu 4 935 000 de lei, apoi familia Rasidescu (liberală) : C. Rasidescu — 1 000 000 de lei. Wally Rasidescu — 500 000 de lei, Henrietta Rasidescu — 500 000 de lei, Matilda Rasidescu — 500 000 de lei. Urmau apoi alți acționari cu sume mai mici. Să nu uităm faptul că pe cînd acești domni și domnișoare investeau sute de mii de lei în noul trust muncitorii erau aruncați pe drumuri pentru că cereau 150 de lei pe săptămîna de muncă..

Prin urmare, greva din decembrie 1918 nu a fost o înfruntare între oarecare doi patroni ai unor tipografii cu lucrătorii din atelierele respective, ci o ciocnire, în seria ce va urma, între reprezentanții a două clase, proletariatul și burghezia capitalistă. A fost o puternică ciocnire în războiul social care era în curs de desfășurare, în noile condiții revoluționare : clasă contra clasă. De altminteri, muncitorimea noastră, cu puternicul ei instinct de clasă, și-a dat seama de caracterul acestei lupte și s-a solidarizat, demn și hotărît, cu muncitorii tipografi.

Cu prilejul discuției noastre, recitind unele pagini scrise de mine acum cîțiva ani, am un singur regret, că n-am putut să vorbesc și de... oameni. Desigur, nu se poate aminti de toți oamenii care au luat parte la grevele din vremea orînduirii capitaliste din țara noastră, deși fiecare muncitor grevist a preferat foamea decît crîncena exploatare capitalistă. Și aceasta înseamnă un act de eroism, pentru care merită fiecare o distincție. Dar trebuie vorbit, fără nici o reticență, atunci cînd descriem grevele, de muncitorii activi, de agitatorii din ateliere, de cei care vorbeau la întruniri publice, de cei care scriau manifeste și articole, de conducătorii grevei și ai sindicatului. Aceasta cu atît mai mult cînd descriem grevele de după crearea partidului comunist, cînd fruntașii grevelor, mai ales comuniștii, erau supuși la chinuri bestiale.

LADISLAU FODOR : Fără a insista asupra caracterizării generale a mișcării greviste, care își ocupă unul din rolurile de frunte în marile acțiuni politice organizate și conduse de Partidul Comunist Român, vreau să exprim cîteva păreri legate de tema pusă în discuție de redacția revistei „Anale de istorie" (inițiativă pe cît de salutară, pe atît de utilă).

O primă problemă pe care o ridic se referă la aprecierea, îndeobște cunoscută, după care luptele greviste din România reprezintă un puternic mijloc de educare a maselor în spiritul glorioaselor tradiții revoluționare, și ca atare trebuie prezentate, tratate într-un stil adecvat, aproape de atmosfera reală în care ele s-au desfășurat, lucru subliniat în cursul discuției noastre. Această sarcină, eu personal o văd realizabilă numai prin folosirea pe o scară mai largă de către cercetătorii noștri a „documentelor vii" ale evenimentelor, adică a amintirilor, a rezultatelor discuțiilor purtate cu foștii participanți la greve, cu membrii familiilor acestora. Ca să fiu mai clar, trebuie să arăt că unele din acțiunile greviste sînt prezentate doar pe baza studierii rapoartelor laconice ale autorităților și a știrilor, informărilor din presa vremii de origine muncitorească sau burgheză,

fără să se cunoască măcar înfățișarea exterioară și interioară a locurilor unde acțiunile s-au desfășurat, fără a se apela și la participanții care mai sînt în viață.

Dintre sursele amintite, presa muncitorească ocupă un loc de prim rang. Dar, în condițiile grele ale luptei revoluționare, ziarele muncitorești aveau de multe ori o paginație redusă și o apariție sub imperiul cenzurii sau al legilor excepționale. De aceea ele, practic, nu aveau cum să reflecte cu lux de amănunte toate chestiunile legate de mișcarea grevistă. În această situație, problemele referitoare la pregătirea, care de fapt nu s-a limitat doar la o eventuală ședință în ajun, desfășurarea, care în mersul ei, în fiecare oră sau zi putea să aibă evenimente demne de consemnat, terminarea și rezultatele luptei respective, momentele ei de tensiune, scene într-adevăr mișcătoare — nu mă gîndesc aici nici la sentimentalism și nici la romantism —, pot să fie rezolvate și redate într-un stil adecvat numai pe baza relatărilor celor în drept.

O latură neglijată în studiile apărute pînă acum și care întrucîtva se leagă și de cele de mai sus este arătarea lipsurilor la care se supun muncitorii pe ei și familiile lor în timp de grevă. Părerea mea este că introducerea stereotipă privind situația dificilă a muncitorimii, făcută la modul sec, fără viață, este o frază care trebuie depășită. Cu ani în urmă, într-un articol redam cuvintele unui grevist, care, sosind acasă, este întrebat de copii : „Tăticule, ce-ai adus, ce mîncăm ?", la care el răspunde : „Azi am cîștigat mult și vom avea la masă trei feluri de mîncare". Cînd a văzut însă în ochii copiilor săi nedumerire, a spus din nou : „Da, da, trei feluri : pîine, coaja și miezul". Datorită exemplului acesta, m-am ales cu remarca : romantism. Dar mă întreb eu dacă cuvintele grevistului nu exprimau plastic o stare de lucruri simplă în aparență (nu ai cîștigat, deci abia îți ajunge pentru o bucată de pîine), dar gravă, dureroasă în esență, mult prea aproape de realitate. În același timp exprimă și altceva : eroismul cu care el și familia sa înfruntau de bunăvoie lipsurile, rămînînd neclintit în luptă. Asemenea exemple pot fi numeroase și demne de reținut. Pentru redarea acestor aspecte, care lipsesc din rapoartele seci și din scurtele informări din presă, opinez pentru folosirea largă a amintirilor foștilor luptători greviști.

Mișcarea grevistă trebuie studiată și sub aspectul factorului psihologic. Am impresia că aspectelor subiective nu le-am acordat atenție suficientă, fiind mai mult preocupați de aspectele factologice ale fenomenului. În această ordine de idei, aș enumera daunele sciziunii mișcării muncitorești, care se manifestă și în cazul desfășurării unor lupte greviste — și nu numai aspectul unității de acțiune —, intensitatea terorii, mai bine zis influența sa asupra unei părți a muncitorimii, influența pozitivă a unei lupte cîștigate sau negativă a alteia pierdută. Acest factor pînă acum este privit doar sub formulări vagi de „combativitate", „hotărîrea de luptă" etc., dar lipsește analiza acelora care uneori împiedicau, frînau desfășurarea luptei. Succesul sau insuccesul tovarășilor de muncă din alte întreprinderi din localitate sau din țară puteau să aibă, de la caz la caz, o oarecare influență asupra greviștilor, asupra desfășurării luptei lor. Tot aici se cere amintită și influența mișcării muncitorești internaționale, cu aspectele sale pozitive și negative.

V. PETRIȘOR : Prin ce modalități considerați că cercetarea științifică ar putea servi mai eficient, prin rezultatele ei, necesității de cunoaștere de către cercuri largi de cititori a mișcărilor greviste din trecut ?

LADISLAU FODOR : Avem azi toate posibilitățile de a trece la o etapă nouă, calitativ superioară, în studierea fenomenului grevist în țara noastră. Cred că atenția trebuie îndreptată nu numai spre studierea grevelor dintr-o perioadă istorică dată, ci și dintr-un centru mai important, ba, mai mult, dintr-o branșă de lucru. În felul acesta o serie de greve mai mici (ca durată și amploare) și-ar găsi și ele locul cuvenit, și în acest fel s-ar putea acumula un material faptic bogat, ușurînd întocmirea unor studii de analiză adîncite.

GH. I. IONIȚĂ : Sînt întru totul de acord. Mă gîndesc la semnificația elaborării istoricului unor fabrici și uzine, ateliere, rafinării petroliere, bazine

carbonifere și altor unități economice în care, în anii la care ne referim, s-a dezvoltat o fructuoasă mișcare revoluționară, grevistă. Asemenea lucrări, în care să fie amplu înfățișate evenimentele mai importante din trecutul glorios de luptă al clasei muncitoare și partidului comunist, ar putea contribui cu mare eficiență la dezvoltarea unor trăsături comuniste în rîndul oamenilor muncii, la educarea lor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, al dragostei de muncă, al principiilor înalte ale moralei societății noi, în spiritul ideilor înălțătoare marxist-leniniste, care călăuzesc partidul nostru atît în activitatea teoretică cît și în cea practică.

Lucrările privind istoria fabricilor, uzinelor etc. pot avea o mare influență educativă îndeosebi pentru tînăra generație. Mereu noi și noi detașamente de tineri muncitori vin în aceste unități economice. Acestor zeci și sute de mii de tineri și tinere care se încadrează în colectivele de muncitori din întreprinderi trebuie să li se facă cunoscute tradițiile revoluționare ale uzinei din familia căreia fac parte, eroismul de care a dat dovadă clasa muncitoare în anii grei ai exploatării capitaliste, răspunderile deosebite ce revin astăzi constructorilor societății socialiste multilateral dezvoltate și constructorilor de mîine ai societății comuniste.

Ce poate fi oare mai edificator pentru un asemenea tînăr muncitor decît lectura monografiei întreprinderii în care se angajează să lucreze ! Să ne gîndim doar la faptul că într-o asemenea carte cititorul ar putea găsi înfățișate, între altele, probleme ca : analiza situației și rolului muncitorimii în diferitele faze ale existenței întreprinderii, prezentarea evoluției diferitelor secții în istoria dezvoltării întreprinderii, înfățișarea poziției muncitorimii în lupta de clasă de-a lungul anilor antebelici, oglindirea influenței pe care au avut-o diferitele etape ale luptei desfășurate în întreprindere asupra dezvoltării conștiinței de clasă a muncitorilor, redarea tabloului și analiza mișcărilor greviste care au reprezentat în timp indicatorul energiei și activității revoluționare a muncitorilor, etapele mai importante din istoria întreprinderii, culminînd cu cucerirea puterii economice și politice de către clasa muncitoare. Firește, în asemenea lucrări își pot găsi o amplă reflectare problemele privitoare la lupta pentru organizarea clasei muncitoare, apariția și dezvoltarea primelor forme de organizare, ridicarea pe o treaptă superioară a tradițiilor revoluționare de luptă odată cu crearea P.C.R.

Pe un alt plan, asemenea lucrări sînt importante și prin faptul că îmbogățesc știința istorică cu un interesant material de cercetare, care permite generalizarea unor probleme și elaborarea unor lucrări mai vaste. Mă gîndesc că poate ar fi nimerit să începem de acum scrierea unei istorii a fabricilor și uzinelor din țara noastră, dacă vreți a unei istorii a apariției și dezvoltării industriei în România. Convingerea mea este că numai în măsura în care vom avea monografii uzinale bine concepute, și mai ales bine scrise, cel puțin privitoare la principalele unități economice industriale din țara noastră, succesul într-o muncă de o asemenea amplitudine și răspundere va putea fi asigurat.

Este adevărat că în anii puterii populare au apărut o serie de lucrări monografice de acest gen, cum ar fi cele despre uzinele Reșița, „Industria sîrmei"-Cîmpia Turzii, bazinul carbonifer al Văii Jiului, atelierele C.F.R. din Cluj și din Pașcani, Fabrica de postav Buhuși, Fabrica de hîrtie Letea-Bacău etc.

Fără a intra în analiza acestor lucrări, considerăm că ele constituie în literatura noastră de specialitate experimente care se cer în viitor dezvoltate în scrierea unor noi și noi monografii de istorie a unor alte întreprinderi în care mișcarea muncitorească s-a dezvoltat intens în anii grei ai exploatării capitaliste. Am impresia că ceea ce s-a realizat anul acesta prin publicarea a două asemenea monografii (Ladislau Fodor, Gavril Jucan, *Uzina mecanică de material rulant «16 februarie»-Cluj (1870—1970)*, Cluj, 1970, și C. Botez, L. Eșanu, *Uzina mecanică de material rulant Pașcani (1869—1969)*, Iași, 1970, constituie un exemplu bun care se poate da, un stimulent pentru noi cercetări și realizări cel puțin de același nivel.

I. MAMINA : Știu că tovarășul Traian Udrea are unele considerații personale referitoare la caracteristicile procesului grevist din România. Sîntem curioși să le aflăm.

TRAIAN UDREA : Procesul grevist s-a desfășurat ca parte componentă a mișcării muncitorești și socialiste, ca armă de luptă a proletariatului împotriva exploatării economice, pentru obținerea de drepturi și libertăți democratice. Cum bine precizau cîțiva dintre participanții la această masă rotundă, de multe ori la baza constituirii unor organizații alte muncitorimii a stat participarea reușită sau nu la o serie de acțiuni revendicative colective, la mișcarea grevistă. Consider că o caracteristică a procesului grevist din România stă în faptul că el a traversat o serie de etape, de faze, de la forme inferioare de luptă spre cele superioare, în intervale de timp sensibil mai reduse decît cele pe care le cunoscuseră la vremea lor mișcarea muncitorească și socialistă din țările dezvoltate occidentale.

Proletariatul modern, de fabrică, a apărut în România, cu rare excepții (Reșița, Timișoara etc.), în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, adică într-o perioadă de rapidă afirmare a marxismului pe plan internațional. Pe de altă parte, ritmul relativ accelerat (în cursul unei singure generații) al desfășurării revoluției industriale și prin aceasta al formării proletariatului de fabrică au determinat o activitate dinamică și o trecere rapidă — în cîteva decenii numai (ultimele trei decenii ale secolului trecut) — a proletariatului român de la primele forme mutuale de organizare la crearea primului partid politic al clasei muncitoare. Criza profundă și îndelungată pe care o cunosc social-democrațiile occidentale, la noi se resimte mai puțin ; la începutul secolului al XX-lea, prin afirmarea leninismului, strategia și tactica de luptă a proletariatului din toate țările se îmbogățesc și se ridică pe o treaptă superioară.

Între refacerea Partidului social-democrat în 1910 și Marea Revoluție din Octombrie nu este decît un interval de șapte ani, iar de la aceasta la crearea P.C.R. alți patru. Mișcarea muncitorească și socialistă din România, născîndu-se și dezvoltîndu-se sub soarele strălucitor al marxism-leninismului, a putut crește mai sănătos, mai viguros (ținînd seama de greutatea specifică redusă a industriei și a proletariatului în România față de alte țări avansate), s-au putut evita, atenua ori s-au depășit relativ mai rapid și nu atît de chinuitor perioade de confuzie, dispute fracționiste care au lăsat urme grele, unele de neșters în sînul unor vechi partide socialiste din Occident (mișcarea Schultze-Delitz, lassalleanismul, bernsteinismul, anarhismul, anarhosindicalismul, deși au găsit adepți și în România, nu au putut frîna sau produce sciziuni grave și de durată în mersul înainte al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră).

Aceste particularități în dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste s-au reflectat și în procesul grevist, în sensul că diferite stadii de luptă, care în alte părți au durat mai mult, la noi nu s-au manifestat decît sporadic și nesemnificativ (vezi distrugerea mașinilor) sau au îmbrăcat forme particulare (vezi lupta docherilor gălățeni și brăileni împotriva introducerii mijloacelor mecanizate la operațiile de încărcare și descărcare a cărbunilor, cerealelor etc.).

Demn de reținut este faptul că în țara noastră, în vechea mișcare, activitatea sindicatelor a avut un caracter mai pronunțat politic, uneori (mai ales după 1907) majoritatea elementelor socialiste de stînga căutîndu-și teren de afirmare și luptă politică în cadrul sindicatelor, în opoziție cu elementele social-democrate de dreapta, care dețineau controlul asupra conducerii P.S.D.R. Majoritatea conducătorilor proletari ai clasei muncitoare s-au afirmat și și-au dezvoltat calitățile organizatorice, politice în lupta pentru revendicări democratice, în conducerea unor greve (I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu). Lupta grevistă, izvor de făurire a cadrelor proletare de bază ale partidelor politice ale clasei muncitoare, ar fi o temă care ar trebui să stea în atenția cercetătorilor.

O chestiune importantă este modalitatea în care trebuie cercetat procesul grevist după crearea P.C.R. Mult timp a stăruit — și mai stăruie și azi — ideea

că după crearea P.C.R. toate acțiunile revendicative, toate luptele greviste trebuiau să fie conduse *direct* și *nemijlocit* de către P.C.R. De aici efortul unor cercetători de a descoperi cu orice preț comuniști chiar și într-un conflict banal de muncă. În acest sens pot provoca derută o serie de rapoarte ale unor organe represive locale care considerau preferabil să prezinte autorităților superioare că la baza unui conflict stăteau cauze politice (propagandă „subversivă") decît să demaște abuzurile și afacerismul unor patroni locali.

Primejdia constă în aceea că o serie de greve conduse de elemente neînarmate suficient politicește se desfășurau anarhic, fără folosirea tacticii de luptă celei mai corespunzătoare, ceea ce ducea la eșecuri, la descurajarea și dezorientarea temporară a unor categorii de muncitori ; atribuind sau presupunînd că la conducerea acestor greve a stat P.C.R., se pun în sarcina partidului greșeli sau eșecuri care nu-i aparțin. Forța partidului marxist-leninist al clasei muncitoare a constat tocmai în faptul că, înarmat cu știința luptei politice și economice împotriva exploatatorilor, el a pregătit cu atenție, temeinic, acțiunile greviste, iar atunci cînd o serie de greve au izbucnit, partidul, de la caz la caz, a intervenit în desfășurarea lor, le-a organizat, le-a orientat spre îmbinarea unor revendicări imediate, în genere economice, cu revendicări general-politice. Uneori luptele greviste cele mai bine pregătite și conduse pot sfîrși prin eșec ; unele din grevele izbucnite în afara inițiativei P.C.R., în ciuda intervenției ulterioare a partidului, nu mai pot fi salvate de la eșec, dar, așa cum s-a subliniat, în respectul adevărului istoric, luptele greviste desfășurate din inițiativa P.C.R. sau la conducerea cărora participau comuniștii, indiferent de rezultatul lor imediat, au un numitor comun : capătă un pronunțat caracter politic, reprezintă o experiență în plus, trezește și consolidează conștiințele, educă politic pe participanți asupra adevărului amar că în sînul orînduirii capitaliste cîștigurile, chiar cînd se obțin, sînt minime și în primejdie de a fi anulate în primul moment favorabil obținut de patroni.

În cursul grevelor conduse de partidul politic al clasei muncitoare (această apreciere, la nivelul de atunci al mișcării, este valabilă și pentru vechea mișcare : vezi, de pildă, rolul jucat de Ștefan Gheorghiu și tovarășii săi socialiști în conducerea grevelor din Brăila), comuniștii foloseau aceste prilejuri pentru a organiza mitinguri, întruniri, demonstrații, în care oratori diverși obțineau posibilitatea de a lua un contact viu, de a expune în fața unor mari mase receptive tezele luptei de clasă, ale rezolvării definitive și complete a tuturor revendicărilor numai într-o societate în care vor fi dispărut exploatatorii. Grevele conduse de P.C.R. se transformau în adevărate școli politice pentru masele largi de participanți.

O carență a majorității studiilor și articolelor scrise pînă acum despre greve constă în aceea că se insistă asupra desfășurării luptei revendicative propriuzise, a rezultatelor materiale cu care s-au încheiat grevele, dar se trece de multe ori prea repede peste *partea politică* a grevelor, peste lupta de opinii (confruntările dintre comuniști, social-democrați, aderenți ai partidelor politice burgheze etc.), peste latura agitatorică și propagandistică care însoțește orice grevă condusă de partid. Nu e nevoie ca în descrierea procesului grevist desfășurat după crearea P.C.R. să înfrumusețăm, să ascundem unele erori, confuzii, înfrîngeri. Este nevoie în schimb să delimităm cu cea mai mare atenție grevele inițiate și conduse de P.C.R., singur sau în colaborare cu alte forțe democratice, de grevele la care P.C.R. din diferite motive nu participă. Grevele care au cuprins întreaga masă a salariaților au constituit principala școală a unității proletare, o realizare concretă a frontului unic muncitoresc, la reușita unor greve participînd laolaltă comuniști, socialiști de diferite nuanțe, muncitori fără partid.

În istoria luptelor greviste dintre cele două războaie mondiale se găsesc înscrise pagini remarcabile de împletire intimă a revendicărilor economice sau general-democratice cu revendicări politice specifice clasei muncitoare (greve generale, luptele ceferiștilor si petroliștilor din ianuarie-februarie 1933). Este de datoria istoricilor să transforme studiul procesului grevist dintr-o preocupare de

multe ori aniversativă într-o preocupare permanentă şi generalizată la toate fenomenele şi implicaţiile care se produc sau care decurg ulterior din desfăşurarea procesului grevist.

N. G. MUNTEANU : S-a arătat aci, pe bună dreptate, de către tovarăşul Udrea, că în România n-au fost manifestări ale anarhiei dezlănţuite, după cum nici sindicatele n-au avut la noi caracter anarho-sindicalist. Proletariatul român a mînuit greva ca pe o armă de luptă pentru apărarea intereselor sale economice-sociale vitale şi pentru înfăptuirea idealurilor sale de eliberare naţională şi socială. Aflîndu-se mereu în fruntea acţiunilor greviste, comuniştii, activul sindical s-au format ca militanţi şi conducători sociali.

Concluziile pe deplin juste privind negarea anarhismului de către mişcarea muncitorească de la noi trebuie completate cu altele, care decurg din analiza tacticii aflate la antipodul anarhismului. Dacă sindicatele din România au refuzat anarhismul, în aceeaşi măsură ele au respins tactica „păcii sociale" dintre exploatatori şi exploataţi.

Ca pretutindeni în ţările capitaliste, încercările burgheziei de a face din sindicatele muncitoreşti instrumente ale domolirii luptelor proletare şi de colaborare cu patronii n-au lipsit nici în România. O primă încercare a fost aceea a partidelor burgheze de a-şi crea sindicate „proprii", pe care să le folosească pentru subminarea unităţii şi luptei muncitorilor. O asemenea încercare a făcut Partidul naţional-liberal în anii 1918—1919, cînd se afla la putere. Materializarea acestei încercări au fost aşa-numitele „sindicate naţionale", numite de muncitori sindicate „galbene", spre a le deosebi de sindicatele muncitoreşti, socialiste, cărora li se spuneau „roşii".

Încercarea cu sindicatele galbene n-a avut sorţi de izbîndă. Ele au dispărut în focul luptelor revoluţionare, cu deosebire cu prilejul grevei generale din octombrie 1920.

S-a recurs atunci la sistemul corupţiei activiştilor sindicali şi la dezlănţuirea unei furibunde campanii anticomuniste, pentru ca partidul comunist să nu poată influenţa mişcarea sindicală. Atunci cînd guvernanţii au fost siliţi să adopte legea asupra sindicatelor (mai 1921), au urmărit să creeze sindicate apolitice, interzicînd constituirea acestora pe principiile luptei de clasă ; tentativa a eşuat, sindicatele create în anii 1921—1922 dovedindu-se a fi instrumente ale luptei de clasă. Acţiunea aceasta anticomunistă şi de încercare de a transforma mişcarea sindicală într-un instrument docil, convenabil burgheziei, a culminat, în septembrie 1923, cu scizionarea forului conducător central în două centrale sindicale, între care una, care a adoptat ulterior denumirea de Confederaţia Generală a Muncii (C.G.M.), s-a afiliat la Internaţionala sindicală de la Amsterdam, numită de comunişti Internaţionala galbenă, iar cealaltă s-a intitulat Consiliul General al Sindicatelor Unitare. Dar asemănător celorlalte încercări, şi aceasta s-a dovedit pînă la urmă ineficace pentru burghezie. Fenomenul grevist a cunoscut, tocmai în anul 1923, o amploare deosebită. Sub presiunea puternică a mişcării greviste, patronatul a fost silit să satisfacă o serie de revendicări, iar autorităţile să recunoască fiinţa legală a sindicatelor unitare.

Conducerea de către P.C.R. a sindicatelor unitare a avut drept rezultat o permanentă mişcare grevistă. Deoarece nicăieri, în nici o întreprindere capitalistă, patronii n-au cedat nimic din profiturile lor de bunăvoie, pentru a satisface revendicările salariaţilor, tot ce s-a cucerit între anii 1923 şi 1928, printre care amintim : legiferarea regimului de opt ore de muncă, a contractului colectiv, a asigurărilor sociale, de ocrotire a mamei şi copilului în întreprinderile insalubre etc., a fost rodul procesului grevist. Desfăşurîndu-se mai întîi în întreprinderile unde existau sindicate unitare, grevele au fost apoi declarate şi în întreprinderile unde dominau sindicatele afiliate la C.G.M., căci patronii din aceste întreprinderi, ca toţi patronii, n-au cedat nimic fără luptă, fără a le fi fost smulse revendicările. Prin exemplu, prin combativitate sindicatele unitare au jucat un

rol conducător în întreaga mișcare sindicală, în ciuda unor lideri social-democrați care nu o dată au fost puși în situația de comandanți peste o oștire care le întoarce spatele și ascultă de comanda altora.

ION FELEA : Aș vrea să adaug la cuvîntul tovarășului N. G. Munteanu că mi se pare că nu s-a scos pînă acum îndeajuns în evidență importanța istorică a sindicatelor unitare în procesul grevist. Sau poate nu am urmărit cu atenție articolele, studiile și cărțile apărute în legătură cu acest conducător de elită al mișcării noastre revoluționare care a fost sindicatul revoluționar, condus din ilegalitate de partidul comunist.

Sindicatele unitare ocupă în istoria mișcării noastre muncitorești un loc deosebit. Nu mai era vorba de interminabilele dispute din trecut, dacă între sindicate și partid trebuie să existe legături și ce fel de legături. Dacă sindicatele trebuie să fie „autonome" sau „independente". Multă cerneală s-a consumat, mai ales înainte și între cele două războaie mondiale, ca să se precizeze de unde și pînă unde trebuie să funcționeze legăturile cu partidul.

În sindicatele unitare fiecare muncitor știa că luptele trebuie duse în spiritul ideologiei comuniste, că partidul comunist este forța conducătoare a proletariatului român în lupta de clasă. O caracteristică a sindicatelor unitare care n-a fost îndeajuns subliniată este faptul că în cadrul lor se aflau nu numai comuniști și muncitori fără partid, ci și *socialiști*. Subliniez acest cuvînt, deoarece unii cercetători nu țin seamă de faptul că între anii 1922 și 1927 au existat și partidele socialist și social-democrat, apoi, în continuare, socialist-unitar și social-democrat. Muncitorii socialiști din tipografii, de exemplu, militau fie în sindicatele unitare, fie la „Gutenberg". În nici un caz la Circumscripția a IV-a a Uniunii „Gutenberg", cu sediul la Cluj. În această direcție trebuie să mă dau eu însumi ca exemplu. După eliberarea mea din închisoare, în vara anului 1922, fiind acuzat în procesul din Dealul Spirei ca socialist, m-am înscris în sindicatul unitar „Arte grafice". Activitatea mea în cadrul sindicatului, alături de comuniștii D. Avramescu, Stoica Ștefan, M. Șvaițer, Al. Vlădescu, Aron Cahane, M. Munteanu și alții, mi-a lăsat o amintire neștearsă. Munca, caracterizată printr-o *colaborare permanentă*, a avut ca sens punerea în aplicare a directivelor de partid în vederea realizării Frontului Unic Muncitoresc. Sindicatul nostru „Arte grafice" a reușit, în anii 1926—1927, să realizeze un front unic de luptă la care au participat sindicatul „Gutenberg" și Circumscripția a IV-a social-democrată.

V. SMÂRCEA : S-au amintit aici o serie de chestiuni generale sau de amănunt privind fenomenul grevist. Ne interesează în mod deosebit a se releva locul P.C.R., al organizațiilor sale în pregătirea, organizarea și conducerea grevelor.

GH. I. IONIȚĂ : Odată cu apariția pe arena vieții politice a Partidului Comunist Român — cel mai viguros vlăstar al epocii contemporane a țării —, acesta și-a asumat, din primul moment, sarcina organizării mișcărilor greviste ale clasei muncitoare și permanent — în întreg intervalul cuprins între 1921 și 23 August 1944 — s-a preocupat cu răspundere de acest lucru. P.C.R. a dovedit în fapt că este apărătorul intereselor vitale ale maselor muncitoare de la orașe și sate ; pentru obținerea satisfacerii revendicărilor acestor mase, partidul comunist a dovedit în luptă reale calități de inițiator, organizator și conducător iscusit.

Nu vreau să mă refer la eroicele bătălii de clasă din 1933, care au reprezentat o culme a mișcărilor greviste revoluționare și despre care s-a scris și se va mai scrie încă mult în literatura de specialitate. Referință putem face la oricare altă acțiune desfășurată. Organizațiile P.C.R. regionale, județene, locale, de întreprindere au lansat vibrante chemări — documente ce ne vorbesc și azi de strîngența misiunii puse în fața greviștilor —, au organizat în chipul cel mai util dezbaterea în colectiv a problemelor legate de pregătirea și declanșarea grevelor. Îmi stăruie în memorie printre exemplele ce le-aș putea da, felul în care organizațiile P.C.R. din Valea Jiului au pregătit, la începutul lunii august 1929, eroica

ridicare la luptă a minerilor. La Petroşani a fost organizată la 3 august o conferinţă de partid la care au participat reprezentanţi ai comuniştilor din întreg bazinul carbonifer al Văii Jiului. În cadrul conferinţei, desfăşurată în strictă conspirativitate, au fost luate în discuţie modalităţile prin care întreaga masă de mineri trebuia atrasă într-o grevă generală în Valea Jiului. Cu acest prilej au fost stabilite măsuri în amănunt pentru fiecare loc de muncă în parte.

Nu trebuie scăpat din vedere, amintind aceste lucruri, că totul se făcea în umbra celei mai tenebroase ilegalităţi. Desigur, n-au lipsit greşelile, aventurismul, mişcarea n-a fost ferită de căderi ; sacrificii au fost înregistrate de fiecare dată şi uneori destul de mari.

Grevele de acest gen însă, odată declanşate, au oglindit prin întreaga lor desfăşurare existenţa unei concepţii precise, de moment şi de perspectivă, existenţa unui plan adecvat momentului politic în care se declanşa. Greviştii au fost mai siguri pe ei, au răspuns prompt şi au participat activ la luptă.

În cele mai multe din aceste acţiuni a dispărut bîjbîiala în necunoscut, s-a mers la sigur şi de foarte multe ori s-a obţinut ce s-a dorit. Firește, au fost şi cazuri cînd, fie din nepregătirea corespunzătoare a acţiunilor, fie din hotărîrea patronilor şi autorităţilor de a rezista cu orice chip, greviştii s-au văzut nevoiţi să înceteze lupta. Cedarea în faţa patronilor a fost însă pentru moment, ideea luptei nu a fost părăsită niciodată.

Partidul comunist şi-a educat membrii să înveţe din greşeli. Munca de propagandă a partidului în general şi munca politică de masă în special, activitatea editorială, presa de partid îndeosebi, şi-au făcut de fiecare dată o problemă din analiza greşelilor comise într-o grevă sau alta. „Să învăţăm din ce a fost şi să privim cu încredere înainte, la viitoarele bătălii de clasă pe care va trebui să le desfăşurăm !“ — a avertizat mereu partidul comunist pe membrii săi.

Judecăţi fataliste nu se pot întîlni în activităţile întreprinse de partidul comunist. În documentele de partid ale vremii, în care problemele luptei greviste erau amplu analizate, nu vom putea întîlni spiritul defetist, dezarmarea în faţa unor greutăţi ivite în focul luptei. Este exact ceea ce nu întîlnim ca trăsătură caracteristică în perioada de dinaintea creării P.C.R., atunci cînd în tactica sa, alterată de unele viziuni oportuniste de dreapta, clasa muncitoare nu a putut găsi întotdeauna un sprijin, un stimulent spre înainte.

Este un lucru constatat în vîltoarea organizării multor acţiuni greviste că organizaţiile P.C.R., pregătindu-şi de acţiune propriile forţe — masa membrilor săi —, nu au neglijat nici o clipă celelalte forţe — membrii de sindicat, uteciştii, social-democraţii, socialist-unitarii, cei grupaţi în alte categorii de asociaţii, muncitorii neorganizaţi în grupări politice. Străduania era ca toţi să fie aduşi în acelaşi front, şi aceasta nu însemna altceva decît Frontul Unic Muncitoresc.

Firește, rezultate s-au obţinut multe şi foarte valoroase. Au existat, de asemenea, şi lipsuri. Acest proces istoric a fost însă pozitiv în ansamblul său, a mers de la simplu la complex, de la bine spre mai bine.

Superioritatea sistemului de organizare a mişcărilor greviste de către P.C.R. provine mai presus de toate din părăsirea tacticii legaliste, reformiste — propice celor mai multe acţiuni de acest gen de pînă în 1921 — şi abordarea frontală a unor forme deschise de luptă, combative prin esenţa lor. În atare condiţii au rămas periferice — şi ineficiente prin aceasta — metodele tratativelor purtate la nesfîrşit cu conducerile patronale, tactica trimiterii de memorii autorităţilor şi patronilor, prin care se solicita acordarea îmbunătăţirii traiului celor ce muncesc. Cum se ştie, atunci cînd s-a acţionat prin asemenea mijloace, ceea ce s-a obţinut a purtat pecetea infimului şi în scurtă vreme şi-a pierdut valabilitatea. Asemenea forme de luptă s-au dovedit departe de a putea rezolva favorabil acutele probleme economice şi politice ale clasei muncitoare.

Comuniştii, oriunde au organizat de sine stătător sau au influenţat pregătirea unor acţiuni greviste, au preconizat şi aplicat de fiecare dată mijloace combative,

deschise, după modelul cel mai strălucit pe care ei înșiși au ajuns să-l perfecționeze în vîltoarea memorabilului '33.

Grevele organizate și conduse de P.C.R. se deosebesc de toate celelalte prin efortul de a depăși caracterul economic îngust, de a se ajunge de la o îmbinare a revendicărilor economice cu cele politice, spre un caracter net politic sau, oricum, preponderent politic. Exemple se pot da numeroase și nu intenționăm să particularizăm discuția, ci să ne menținem la nivelul unor concluzii generale.

Atunci cînd greviștii concepeau programul acțiunilor lor — prin reprezentanții pe care și-i desemnau sau în prezența întregii mase de muncitori — stipulînd revendicări ca : anularea stării de asediu și a cenzurii, stăvilirea activității grupărilor fasciste, a Gărzii de fier în primul rînd, înlăturarea jandarmilor din întreprinderi, împiedicarea capitalului străin de a se infiltra în economia țării noastre și a leza în acest fel independența și suveranitatea patriei ș.a.m.d., era un semn vizibil că în fruntea luptei se afla partidul comunist, că el inițiase și organiza aceste acțiuni. Lectura rapoartelor autorităților represive ale vremii este edificatoare pentru sesizarea felului în care ele însele intrau în derută, în panică chiar, ori de cîte ori luptele clasei muncitoare adoptau asemenea revendicări. Pentru ele era clar că aici era „amestecat" partidul comunist.

Mi se pare important de subliniat că succesele — calitativ superioare — obținute de clasa muncitoare în cursul acțiunilor greviste de după 1921, în perioada cînd P.C.R. a vegheat la organizarea și desfășurarea lor, sînt cu atît mai meritorii cu cît condițiile au fost efectiv mai grele decît înainte. În primul rînd, începînd din 1924, P.C.R. a acționat 20 de ani în adîncă ilegalitate. În al doilea rînd, clasa muncitoare a acționat în condițiile existenței mai multor partide și grupări muncitorești ; lupta pentru realizarea unității de luptă, a frontului unic muncitoresc de jos a consumat mult efort și timp partidului comunist, activului său de bază. Rezultatele — pozitive într-o serie de cazuri — nu au fost însă, privite global, pe măsura efortului depus. Calea spre F.U.M. a fost lungă. Pînă a se ajunge în aprilie 1944, acest moment memorabil al unității proletare, au trebuit depuse eforturi, înlăturate obstacole, lichidate insuficiențe.

Meritul P.C.R. constă în primul rînd în aceea că nu a dezarmat nici o clipă în fața greutăților și nu a părăsit în întreaga perioadă 1921—1944 — care ne stă în atenție — lozinca F.U.M., lozinca unității proletare. Chiar în condițiile grele cunoscute, în care P.C.R. însuși a fost pus în situația de a greși, etichetîndu-și în feluri nepotrivite partenerii, blamîndu-i uneori, el nu a făcut nici un pas, nu a întreprins nici o acțiune în ideea de a se abate de la principiile marxist-leniniste ale unității proletare. Este paradoxal, dar greșelile amintite s-au comis cu ferma convingere că în acel fel se deschidea cale liberă spre realizarea unității proletare.

Tocmai această permanență a luptei pentru unitate muncitorească, stăruirea consecventă pe problemele legate de înfăptuirea ei au asigurat în cele din urmă triumful ideilor și tacticii de front unic proletar.

Înțelegerea intervenită între P.C.R. și P.S.D., acțiune care marchează făurirea F.U.M. în primăvara anului 1944, a sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, deschizînd perspectiva realizării unității sale politice-organizatorice. Acest moment memorabil intervenit în istoria vieții politice a țării a exercitat o puternică influență asupra unirii celorlalte forțe patriotice, antihitleriste.

Întreagă această evoluție, cristalizarea pe viu, pe exemplul mișcării muncitorești din țara noastră, a ideilor necesității realizării unității de acțiune a clasei muncitoare au fost — trebuie s-o spunem — hotărîtoare în accelerarea procesului de creare a condițiilor pentru făurirea partidului unic al clasei muncitoare.

O însemnătate cu totul deosebită a avut-o activitatea desfășurată de către P.C.R. pentru crearea condițiilor necesare înfăptuirii unității clasei muncitoare în sindicate, chezășie a antrenării largi, cu caracter de masă, a muncitorimii în luptele greviste. P.C.R. a privit cu multă atenție și înțelegere problema înfăptuirii

unității de acțiune în sindicate, de la el plecînd multe inițiative pe acest tărîm. În ce privește P.S.D., atitudinea sa a cunoscut o anumită evoluție, remarcîndu-se permanent o discrepanță între atitudinea rigidă, am putea spune dictatorială, conservatoare a unor lideri din organele centrale ale partidului și C.G.M., pe de o parte, și atitudinea realistă a altor lideri din aceste organe, și mai ales a celor din organizațiile locale, pe de altă parte.

Ridicarea pe o treaptă mai înaltă a mișcării greviste odată cu crearea P.C.R. rezultă și din aceea că acest partid a luat asupra sa misiunea de a iniția și organiza mișcarea de solidaritate cu clasa muncitoare intrată în grevă în diferitele centre ale țării, în uzine, fabrici, exploatări carbonifere, schele petrolifere, porturi etc. Exemple se pot da numeroase. Din multitudinea lor ne rezumăm în cele ce urmează a ne referi numai la cîteva care ni se par mai sugestive, și nu întîmplător le vom alege după 1933, căci în cursul marilor bătălii proletare din acel an partidul comunist a dobîndit o remarcabilă experiență în inițierea și organizarea unor ample mișcări de solidaritate cu greviștii, experiență pe care a folosit-o ulterior cu consecvență.

La începutul anului 1934, cînd muncitorii de la „Schiell"—Brașov intraseră în grevă pentru obținerea satisfacerii revendicărilor lor, C.C. al P.C.R. adresa un manifest clasei muncitoare din întreaga țară în care se spunea : „Muncitori ! Săriți în ajutorul tovarășilor voștri greviști de la «Schiell» ! Mobilizați în jurul lor sprijinul solidarității voastre revoluționare. Organizați greve demonstrative și alte acțiuni de solidaritate cu greviștii de la «Schiell» în toate întreprinderile metalurgice, la C.F.R., în industria petrolului, textilă etc. Trimiteți delegații ale fabricilor din Brașov și din toată țara la greviști spre a le aduce sprijinul vostru moral și material. Strîngeți bani pe liste de subscripții pentru susținerea grevei.

Acțiunea voastră de solidaritate cu muncitorii de la «Schiell» este însăși lupta pentru revendicările voastre în fiecare întreprindere. Luptați pentru nevoile voastre zilnice, opuneți atacului comun al burgheziei frontul unic de luptă revoluționară al clasei muncitoare..."

În legătură cu marea acțiune grevistă de la Fabrica metalurgică „Haug" din București, C.C. al P.C.R. adresa în februarie 1935 un manifest asemănător, din care spicuim : „Lupta muncitorilor de la «Haug» este semnalul luptei pentru voi toți. Solidaritatea activă, solidaritatea cea mai eficace este unirea luptei voastre pentru revendicările voastre proprii cu sprijinirea cererilor identice ale muncitorilor greviști".

Efectele unor asemenea chemări erau de fiecare dată imediate, concrete, atît în rîndurile muncitorilor cît și în ale altor categorii de oameni ai muncii. Rod al unor asemenea chemări și al spiritului combativ imprimat de P.C.R. luptelor clasei muncitoare, în întreaga perioadă care ne stă în atenție s-a remarcat un adevărat curent de masă pentru organizarea unor ample manifestări de solidaritate cu greviștii. Muncitorimea în primul rînd, țărănimea, numeroși intelectuali, elemente ale micii burghezii orășenești, funcționărimea, studențimea și alte categorii sociale au luat parte activă la mișcarea de solidaritate cu greviștii, în cursul unor acțiuni desfășurate pe întreaga suprafață a țării.

Elementul deosebit de important care trebuie reținut îl constituie, credem, faptul că în cursul unor asemenea mișcări de solidaritate s-au făcut simțite înclinații vizibile spre transformarea unor asemenea acțiuni în lupte proprii, pentru revendicări proprii. Exemple se pot da numeroase în privința acțiunilor care, pornite ca mișcări de solidaritate cu o grevă sau alta, s-au transformat rapid în puternice greve de sine stătătoare.

Referindu-ne la activitatea desfășurată de P.C.R., trebuie să subliniem că aportul său și îndeplinirea rolului activ care-i revenea în activitatea de pregătire, declanșare și conducere a mișcărilor greviste au fost adeseori îngreunate și frînate pe de o parte de persistența unor insuficiențe, a unor practici și atitudini nepotrivite în înseși rîndurile partidului, ale conducerii sale (manifestări de oportunism,

fracționism, sectarism etc.), iar pe de altă parte de aplicarea mecanică a unor lozinci și forme tactice elaborate de organele Cominternului, valabile poate în alte țări, dar necorespunzătoare situației politice din România, realităților societății românești din acele momente.

La aceasta trebuie adăugat că în ce privește influența activului de partid aflat în străinătate asupra orientării, organizării și desfășurării muncii organelor și organizațiilor P.C.R. din țară în general, ca și în problemele legate de tema mesei noastre rotunde, a rămas tot timpul insuficient de eficace. Datorită necunoașterii corespunzătoare a situației reale din țară, posibilitățile de informare fiind limitate în acei ani grei, în multe situații activul de partid din străinătate a făcut aprecieri și a dat indicații organelor și organizațiilor de partid din țară în maniere care contraveneau cerințelor obiective și subiective ale procesului revoluționar pe care-l parcurgea mișcarea muncitorească de la noi. Acest fenomen a apărut îndeosebi în modul de a se concepe colaborarea comuniștilor cu muncitorii de alte apartenențe politice sau neorganizați. Documente ale vremii conținînd aprecieri și indicații date celor din țară de către activul de partid aflat în emigrație sînt edificatoare pentru dovedirea faptului că, în unele privințe, acestea rămîneau în urma torentului revoluționar pe care-l cunoștea mișcarea muncitorească, revoluționară și democratică din țară.

GHEORGHE MATEI : Din arsenalul de forme și metode de acțiune folosite de Partidul Comunist Român în vederea atingerii țelului înalt al eliberării clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc de sub jugul capitalului, a făcut parte în permanență lupta grevistă. În legătură cu aceasta, P.C.R. și-a însușit tezele și indicațiile clasicilor marxism-leninismului, experiența mișcării muncitorești din România și a mișcării muncitorești internaționale.

Înainte de orice alte opinii și considerente asupra fenomenului grevist din țara noastră de după 1921, socot că trebuie avut în vedere faptul că, odată cu ridicarea mișcării muncitorești pe o treaptă nouă, superioară, ca urmare a creării P.C.R., asistăm și la o schimbare calitativă în abordarea principială și transpunerea în practică a formei greviste de luptă revoluționară a proletariatului. Desigur, după cum este lesne de înțeles, evoluția mișcării greviste în răstimpul 1921—1944 poartă în continuare pecetea factorilor obiectivi, a realităților de ordin economic, social și politic ale etapelor succesive de evoluție a societății românești în perioada respectivă. Și, cu toate acestea, ceva nou intervine, în sensul unui raport substanțial schimbat între elementele de spontaneitate și cele subiectiv-conștiente din cadrul fenomenului respectiv în favoarea celor din urmă, drept rezultat înainte de toate al faptului că în partidul comunist clasa muncitoare avea de acum un conducător ferm și clarvăzător, înarmat cu o teorie consecvent revoluționară. Aceasta a conferit un nivel calitativ superior organizării, desfășurării și perspectivelor luptei greviste proletare.

În dezbaterea noastră au fost relevate asemenea trăsături și aspecte și s-a venit cu exemple concrete edificatoare, astfel încît nu e cazul să revin asupra lor. Ceea ce aș dori însă a aminti este că procesul de creștere, calitativă înainte de toate, a mișcării greviste, în condițiile existenței și activității P.C.R., nu a fost nici simplu și nici rectiliniu. El s-a încadrat organic în procesul general de creștere și maturizare treptată a Partidului Comunist Român, în confruntarea cu felurite deficiențe și obstacole — teroarea exercitată de aparatul represiv al statului burghezo-moșieresc, insuficienta experiență, persistența în rîndurile partidului a unor influențe reformist-legaliste moștenite de la vechea mișcare muncitorească, ca și manifestarea unor concepții și practici sectarist-stîngiste, unele indicații și directive inadecvate venite din afară etc. Astfel se explică cum, odată cu evidente orientări și fapte pozitive —preocuparea de a se muta centrul de greutate al muncii politice-organizatorice a partidului în fabrici și uzine (Congresul al III-lea al P.C.R. — august 1924) și de a se întreprinde acțiuni hotărîte pentru combaterea ofensivei patronale, situarea comuniștilor în fruntea unor importante lupte greviste

din perioada stabilizării relative a regimului social-economic burghez (1922—1928) și din primii ani ai marii crize economice —, au existat în anii respectivi o serie de neajunsuri.

În acest sens, Congresul al V-lea al P.C.R. (decembrie 1931), făcînd o retrospectivă a mișcării muncitorești greviste, remarca „predominarea elementelor de spontaneitate" într-o serie de greve, „rolul insuficient" îndeplinit de partid și sindicatele revoluționare în organizarea și conducerea luptelor economice zilnice ale muncitorimii, faptul că în unele cazuri „partidul și sindicatele află despre lupta muncitorilor numai după izbucnirea grevei", că „nu s-au străduit să cucerească conducerea în cursul desfășurării grevei" sau „au pierdut conducerea din mînă în cursul luptei" etc. Pentru remedierea acestor deficiențe și eliminarea rămînerii în urmă a P.C.R. față de situația obiectivă, de frămîntarea și efervescența maselor la epoca dată, documentele Congresului al V-lea, deși vădesc încă o serie de limite și erori, au meritul de a fi trasat ca punct de plecare al întregii activități a partidului atragerea majorității clasei muncitoare prin realizarea frontului unic de jos, pe baza cerințelor zilnice ale maselor proletare.

Potrivit acestui obiectiv, s-a dat orientarea spre crearea unor organe ale luptei de masă, pe bază de front unic, în vederea pregătirii și desfășurării la un nivel mai înalt a luptelor greviste. În acest scop s-a atras atenția asupra importanței comitetelor de acțiune, a comitetelor de grevă, a comitetelor șomerilor, a gărzilor de autoapărare și pichetelor de grevă, alese de mase în cadrul unor consfătuiri și adunări largi, cu participarea muncitorilor comuniști, social-democrați și de alte orientări politice, organizați și neorganizați ; s-a relevat totodată necesitatea organizării unui sprijin activ pentru muncitorii aflați în grevă din partea muncitorilor din alte întreprinderi, a unor largi mase populare. Plenarele C.C. al P.C.R. din aprilie și octombrie 1932 au chemat membrii de partid să activeze în întreprinderi și să dezvolte grevele spontane într-o largă și bine organizată mișcare grevistă. Ele au relevat necesitatea ca, pe baza valului revoluționar în creștere, să se treacă la forme adecvate de organizare și mobilizare la luptă a maselor, la crearea unor organe larg reprezentative de conducere a luptei. Au fost abordate într-un mod diferențiat sarcinile și posibilitățile desfășurării luptei greviste a clasei muncitoare, indicîndu-se o întreagă gamă de forme ale acestei lupte — adunări și mitinguri zburătoare în fabrici, greve parțiale, greve de protest cu un caracter politic, greve generale. Acordîndu-se o importanță deosebită organizării luptei muncitorimii ceferiste și trasîndu-se perspectiva unei greve generale a acesteia, se atrăgea atenția că trebuia „să se explice că drumul spre greva generală poate să fie un șir de greve și de acțiuni parțiale acolo unde terenul este pregătit pentru aceasta...".

Activitatea organizațiilor de partid pentru aplicarea acestor indicații, legarea din ce în ce mai strînsă a P.C.R. de detașamentele înaintate ale proletariatului, infuzia de elemente muncitorești și suflul nou adus în viața partidului explică părăsirea — esențialmente vorbind — a unor forme inferioare de acțiune pentru cucerirea revendicărilor clasei muncitoare, cum era trimiterea de memorii la patroni și autorități și așteptarea „bunăvoinței" acestora și trecerea la acțiuni deschise și hotărîte de masă, inclusiv pentru impunerea rezolvării favorabile a unor asemenea memorii. A fost asigurată o complexă și eficientă structură politică-organizatorică a muncii revoluționare de masă și a unui larg front unic muncitoresc de jos, fapt reflectat în creșterea impetuoasă a mișcării greviste, care a culminat cu eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. Caracteristic acestor evenimente este aplicarea formei înalte a luptei revoluționare — greva cu ocuparea întreprinderii — concomitent cu aplicarea unui ansamblu de forme și metode de acțiune amintite mai înainte, ceea ce a imprimat bătăliilor de clasă respective un ascuțit caracter politic, mergînd pînă la manifestări de un anumit caracter insurecțional (refuzul evacuării întreprinderilor și organizarea sistematică a autoapărării, ciocniri violente cu forțele de represiune, apariția unor simptome

de solidarizare a militarilor cu masele în luptă etc.). De aici ecoul și înrîurirea profundă pe care evenimentele respective le-au avut în mișcarea noastră muncitorească și în viața țării, precum și semnificația lor de ordin internațional.

I. MAMINA : Tineretul patriei, urmînd neabătut partidul comunist, s-a aflat în primele rînduri ale bătăliilor revoluționare, înscriind pagini nemuritoare de bărbăție și eroism. Îl rugăm pe tovarășul C. Petculescu să ne vorbească despre locul și rolul tinerei generații în mișcarea grevistă.

CONSTANTIN PETCULESCU : Am să mă refer la cîteva aspecte ale prezenței tineretului muncitor, a organizației sale — Uniunea Tineretului Comunist — în cadrul procesului grevist.

În perioada imediat următoare creării P.C.R., organizațiile tineretului socialist, pe lîngă activitatea desfășurată în vederea creării unei organizații unice, revoluționare pe întreaga țară, au militat cu perseverență pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale tineretului exploatat, organizînd și conducînd greve sau mobilizîndu-l, alături de cei vîrstnici, la acțiunile economice revendicative ale clasei muncitoare. Caracteristice etapei la care mă refer sînt, din punctul de vedere al mișcării de tineret, creșterea rolului organizațiilor sale în ansamblul fenomenului grevist, prezența tot mai frecventă a reprezentanților tineretului muncitor la masa tratativelor cu patronii și impunerea, cu prilejul încheierii noilor contracte colective, a revendicărilor sale vitale. Semnificativ în acest sens sînt tratativele purtate cu prilejul încheierii contractelor colective ale lucrătorilor tipografi din București, ale lucrătorilor din industria metalurgică și a lemnului din Cluj — la care ucenicii au fost reprezentați de delegații lor — precum și grevele tinerilor muncitori de la Toplița și „Lemaître" (noiembrie 1922), de la „Goldschmidt—Schiell" din Brașov (iunie 1923), ale tinerilor tipografi din Iași (noiembrie 1923) și multe altele.

Tineretul muncitor, ca parte integrantă a clasei muncitoare, s-a situat și în acești ani, în lupta contra dușmanului de clasă, a exploatării și asupririi, pe același drum cu muncitorimea vîrstnică. Participarea sa la luptele greviste ale proletariatului, ca și contribuția la sprijinirea și ajutorarea morală și materială a greviștilor erau o manifestare a nemulțumirii și revoltei împotriva exploatării și asupririi, a spiritului de echitate socială de care era în permanență animat. Încercările patronatului de a înfrînge hotărîrea de luptă a greviștilor silind pe tinerii muncitori sau ucenici să reintre în lucru sau să-i folosească drept spărgători de grevă au fost respinse cu demnitate. Tinerii muncitori au rămas neclintiți, alături de tovarășii lor de muncă și de suferință vîrstnici, constituind un element important în munca de agitație desfășurată în cursul manifestațiilor de stradă sau al altor acțiuni.

Scoasă fiind la scurt timp de la crearea sa în afara legii — la fel ca și partidul comunist —, U.T.C. a trebuit să-și organizeze întreaga activitate pe baze ilegale, să se orienteze spre acele forme de activitate care-i puteau asigura în continuare menținerea legăturilor cu masele tineretului din fabrici în vederea organizării și antrenării acestuia la lupta grevistă a proletariatului. Celulele U.T.C. și, deopotrivă cu ele, secțiunile de tineret de pe lîngă sindicatele unitare s-au evidențiat în noua perioadă de avînt al mișcării muncitorești, marcat de evenimentele de la Lupeni din august 1929, printr-o intensă activitate organizatorică și propagandistică, au menținut treaz, prin întruniri zilnice, consfătuiri, broșuri, manifeste sau fluturași, spiritul de luptă al tineretului muncitor.

O dovedesc numeroasele greve ale sale din această perioadă, ca și participarea și aderiunea plenară la eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. Tinerii îndeplineau cu un înalt simț de răspundere funcția de curieri, formau gărzi sau pichete de autoapărare, purtau placarde și inscripții cu conținut revoluționar.

Prin intensa sa activitate propagandistică, U.T.C. îndruma pe tinerii ceferiști să intre în comitetele de acțiune, să creeze comisii de tineri în aceste comitete, să intre în gărzile de autoapărare, în pichetele de grevă. „Săriți în ajutorul ceferiștilor! — scria unul dintre manifestele editate de C.C. al U.T.C. Ajutați-i la luptă căci ei luptă pentru pîine. Revendicările pe care ei le pun sînt și revendicările noastre. Lupta lor e a tuturor muncitorilor din țară! Strîngeți bani pentru greva ceferiștilor".

Participarea la grevă, la activitatea comitetelor de acțiune, la răspîndirea manifestelor, a broșurilor sau lipirea pe zidurile fabricilor a lozincilor și fluturașilor, sprijinul acordat organizației de partid la acțiunea de mobilizare a familiilor și șomerilor din cartier în jurul atelierelor și la demonstrații, amplele acțiuni de solidarizare cu lupta eroică a ceferiștilor și petroliștilor, de protest împotriva înscenării monstruosului proces — iată numai cîteva dintre aspectele principale ale contribuției tineretului la lupta clasei muncitoare. Era o dovadă în plus că lupta împotriva exploatării capitaliste nu cunoștea deosebirea de vîrstă. Se impune ca studiile despre mișcarea grevistă în țara noastră să acorde locul cuvenit contribuției, rolului tineretului revoluționar în această mișcare socială.

FLORIAN TĂNĂSESCU : La cele spuse de tovarășul Gh. Matei, în legătură cu formele și metodele de luptă utilizate de proletariat, doresc să subliniez că greva în sine, ca expresie a contradicțiilor ireconciliabile dintre proletariat și burghezie, constituie doar cadrul de manifestare a nemulțumirii colective a muncitorilor împotriva unor stări de lucruri. Ea este însoțită însă de diverse forme organizatorice, care, în funcție de gradul lor de eficacitate, contribuie direct la succesul sau insuccesul acțiunii declanșate. Cunoaștem că în perioada avîntului revoluționar din anii 1918—1921 au apărut forme noi de organizare a muncitorilor din propria lor inițiativă. Astfel au fost create și au luat extindere consiliile muncitorești, sfaturile de muncitori, comitetele pe întreprindere ș.a. În următorii ani, consolidîndu-și pozițiile, clasele dominante declanșează o vastă ofensivă antimuncitorească, ale cărei efecte s-au resimțit și asupra formelor organizatorice și de luptă muncitorești, care se dovediseră a fi extrem de mobile și eficace în perioada avîntului revoluționar. În pofida unor susținute atacuri ale cercurilor conducătoare împotriva militanților comuniști, ca și împotriva mișcării muncitorești, în ansamblul ei, Partidul Comunist Român a pus în practica revoluționară forme și metode noi de organizare și de luptă ale proletariatului român. De un real succes s-a bucurat constituirea comitetelor de front unic în anii 1925—1926, în componența cărora au intrat muncitori comuniști, socialiști, social-democrați și fără de partid, ca instrumente de apărare a intereselor proletariatului. Deși formele organizatorice utilizate în luptele greviste din anii avîntului revoluționar nu mai sînt folosite în anii 1922—1928, totuși ideea reorganizării și utilizării lor în acțiunile desfășurate de proletariat este frecvent întîlnită în presa muncitorească. În acest sens, apeluri pentru crearea de comitete pe întreprinderi pot fi întîlnite în mai toate gazetele muncitorești. Un moment de elevație a formelor și metodelor noi de organizare a masei de muncitori îl constituie perioada crizei economice, cînd se constată o impresionantă varietate de forme și metode de organizare și acțiune aplicate în bătăliile greviste, îndeosebi reliefîndu-se cele folosite de ceferiști și petroliști. Valorificînd experiența revoluționară a proletariatului din alte țări, dînd curs inițiativelor masei de muncitori și aplicînd în practică forme noi de organizare, adecvate situației de atunci, partidul comunist a asigurat, pe baza principiului unității de acțiune muncitorești, o organizare superioară în rîndurile clasei muncitoare.

Ce rezultă din studierea formelor și metodelor de organizare și de luptă aplicate în acțiunile greviste ? În primul rînd se relevă faptul că nivelul de organizare al muncitorimii în acțiunea propriu-zisă, formele și metodele de desfășurare a grevei s-au răsfrînt în mod nemijlocit asupra rezultatelor ei imediate ; vigoarea,

caracterul ofensiv al unei mişcări greviste sînt datorate tocmai acestor forme mobile, elastice de organizare şi de luptă. Am ridicat această chestiune deoarece consider că sînt încă insuficient studiate formele şi metodele de organizare şi de luptă aplicate de partidul comunist în procesul grevist, varietatea lor, conţinutul şi scopul lor în sine de la o etapă istorică la alta. Cu excepţia unor articole sau studii care tratează unele aspecte ale problemei în cauză, nu avem încă o lucrare de sinteză care să analizeze profund acest important aspect al activităţii P.C.R.

CONSTANTIN PETCULESCU : Mulţi dintre cei care au luat cuvîntul la această „masă rotundă" au evidenţiat rolul conducător al partidului comunist în mişcarea grevistă, felul cum partidul nostru a reuşit să o canalizeze într-o acţiune continuă de masă. Aş vrea să mă raliez la cele spuse şi să completez, arătînd că, unul dintre factorii cu o contribuţie însemnată în potenţarea fenomenului grevist din România, cu evidente efecte pozitive asupra evoluţiei şi finalităţii sale, l-a constituit activitatea numeroaselor organizaţii de masă legale, create, conduse sau influenţate de partidul comunist.

Prin mijlocirea lor, partidul comunist a organizat şi condus lupta clasei muncitoare, a ţărănimii, intelectualităţii şi celorlalte categorii de oameni ai muncii pentru cucerirea şi apărarea intereselor lor legitime, a exercitat o puternică şi permanentă înrîurire politică asupra maselor muncitoreşti, a intelectualităţii progresiste. Dintre numeroasele organizaţii de masă cunoscute, Crucea roşie socialistă (1920), Comitetul Central de ajutorare de pe lîngă Comisia Generală a Sindicatelor din România (1921—1922), Comitetul Central de ajutorare a Partidului Comunist Român (1922—1924), Ajutorul roşu (1924—1940), Blocul muncitoresc-ţărănesc (1925—1933) şi Comitetele pentru apărarea şi ajutorarea ceferiştilor (1933—1934) au avut o mai mare tangenţă cu procesul grevist.

Prin însăşi natura şi structura lor, aceste organizaţii s-au aflat de-a lungul anilor într-un permanent şi nemijlocit contact cu masele muncitoare, manifestînd totdeauna receptivitate faţă de acţiunile lor revoluţionare, şi în special, în cazul de faţă, cînd era vorba de greve. De altfel, în condiţiile unei activităţi ilegale, organizaţiile de masă, alături de organizaţiile profesionale ale clasei muncitoare — sindicatele —, au constituit principalele verigi prin intermediul cărora partidul comunist asigura răspîndirea liniei sale politice în rîndul maselor muncitoare, conducerea acţiunilor greviste.

Participarea şi contribuţia efectivă a diferitelor organizaţii de masă la pregătirea, conducerea şi desfăşurarea acţiunilor greviste avea ca rezultat direct, pe lîngă ajutorul în sine şi suportul moral acordat luptei clasei muncitoare, întărirea într-o măsură considerabilă a rîndurilor lor, creşterea prestigiului lor în faţa maselor muncitoare. Cu prilejul grevei de la „Lemaître" din anul 1931, de pildă, conducătorii Ajutorului muncitoresc român au făcut parte din activul revoluţionar al grevei, activitatea desfăşurată de ei pe linia ajutorării greviştilor, a popularizării grevei, ca şi a unor acţiuni de solidaritate contribuind la consolidarea organizaţiei. Astfel a luat fiinţă în fabrică o organizaţie locală a Ajutorului roşu, denumită celula Ajutorul roşu „Petre Ionescu", în memoria luptătorului căzut eroic în timpul grevei din februarie 1930. Greva muncitorilor de la Fabrica „Phoebus" din Oradea, desfăşurată în lunile mai—iulie 1927, în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare, a polarizat pe drept cuvînt atenţia Blocului muncitoresc-ţărănesc, ai cărui reprezentanţi — în frunte cu dr. Eugen Rozvan — s-au aflat în permanenţă în mijlocul greviştilor, îndrumîndu-i îndeaproape. Organele represive au folosit greva metalurgiştilor de la „Phoebus" ca pretext pentru arestarea conducătorilor şi agitatorilor B.M.Ţ., a conducătorilor sindicatelor unitare, apreciaţi de prefectura poliţiei drept „autorii principali şi responsabilii" acţiunii.

O contribuţie substanţială la desfăşurarea acţiunilor greviste ale clasei muncitoare a venit şi din partea organizaţiilor de ajutorare conduse sau aflate sub influenţa partidului comunist. În toată perioada de pînă la 1933, aceste organi-

zații au desfășurat o amplă și fecundă acțiune de ajutorare morală, materială sau juridică a greviștilor sau familiilor lor. Formele pe care le-a îmbrăcat activitatea de ajutorare — în realizarea căreia un rol important l-a jucat Ajutorul roșu — au rămas în linii generale aceleași, similare cu cele folosite de Crucea roșie socialistă cu prilejul grevei generale din octombrie 1920 : lansarea de liste de subscripție în fabrici și întreprinderi, organizarea de serbări în folosul greviștilor, diferite donații, organizarea așa-numitelor „bucătării roșii" sau cantine care asigurau hrana muncitorilor pe toată durata grevei.

Important de relevat mi se pare faptul că, în legătură cu unele acțiuni greviste de amploare, pe lîngă activitatea de ajutorare desfășurată de organizațiile de masă, din inițiativa acestora au luat ființă organizații speciale care se îngrijeau îndeaproape de organizarea ajutorării materiale și a apărării juridice a muncitorilor. Înăbușirea în sînge a grevei muncitorilor minieri de la Lupeni din august 1929 a determinat organizarea de către Ajutorul roșu a unei intense acțiuni propagandistice, de demascare a politicii reacționare a guvernanților față de interesele vitale ale clasei muncitoare. Pentru coordonarea acțiunilor de ajutorare morală și materială a victimelor de la Lupeni, Ajutorul roșu a creat în București un comitet de ajutorare. Numeroasele liste de subscripție lansate în întreaga țară pentru ajutorarea familiilor muncitorilor asasinați au permis acestui comitet să colecteze pînă la mijlocul lunii noiembrie 1929 — în pofida măsurilor luate de autorități — suma de 80 000 de lei.

În ceea ce privește latura juridică a acțiunilor de ajutorare, aceasta mergea de la inițierea în întreaga țară a unor demonstrații și acțiuni de solidaritate cu muncitorii arestați, împotriva samavolniciilor patronilor și autorităților, pînă la organizarea și susținerea materială a apărării în cadrul proceselor intentate greviștilor. Nu o dată s-a întîmplat ca demonstrațiile de protest și de solidaritate ale muncitorimii cu greviștii arestați să influențeze sau chiar să determine evoluția unuia sau altuia dintre procese. Astfel s-au petrecut lucrurile în cazul procesului intentat celor 17 muncitori de la „Lemaître" în urma grevei din februarie 1930. Acțiunile de solidaritate ale muncitorilor Capitalei cu cei arestați au făcut ca justiția burgheză să ezite multă vreme, peste un an, în pronunțarea unui verdict de condamnare. Un capitol aparte și reprezentativ din acest punct de vedere îl reprezintă campania de ajutorare și apărare juridică a muncitorilor feroviari și petroliști participanți la luptele din ianuarie-februarie 1933, care a îmbrăcat un cadru organizatoric mult mai larg, bucurîndu-se de sprijinul și adeziunea unanimă a muncitorimii.

Vorbind despre contribuția directă sau indirectă a organizațiilor de masă în desfășurarea fenomenului grevist din țara noastră, nu putem trece cu vederea rolul însemnat al propagandei scrise, al presei organizațiilor de masă. „Dezrobirea", „Înainte", „Munca zilnică", „Apărătorul proletar", „Buletinul A.M.R.", „Buletinul C.C. al Ajutorului roșu" sau „Apărarea ceferiștilor" sînt numai cîteva dintre ziarele, gazetele și revistele ale căror coloane au reflectat cu precădere acțiunile revendicative ale maselor muncitoare din Capitală sau din provincie, diferite aspecte ale activității de ajutorare morală, materială sau juridică a victimelor luptei de clasă și a familiilor lor.

I. MAMINA : Legislația muncii a avut o semnificație deosebită pentru întreaga mișcare grevistă. Ce se poate spune în acest sens ?

ILIE CEAUȘESCU : Într-adevăr, problematica legislației muncii a constituit unul dintre mobilurile importante ale mișcării greviste și intensificării luptei revoluționare. Studierea fenomenelor legate de întreg acest ansamblu de probleme decurge din nevoia stringentă a cunoașterii proceselor istorice care au avut loc în cadrul societății românești în perioada interbelică și se încadrează în indicațiile documentelor partidului nostru care cer istoricilor să analizeze cele mai impor-

tante etape și evenimente din istoria patriei, multilateral și complex, în deplină conformitate cu realitatea.

Pînă acum, în cele mai multe cazuri, conflictelor de muncă li se atribuiau drept singură cauză situația grea a maselor, exploatarea. Aceasta este într-adevăr cauza fundamentală, dar fiecare conflict de muncă a avut o particularitate a lui, care i-a dat un specific aparte în cadrul totalității conflictelor de muncă.

Cred că a arăta numai o singură cauză la toate conflictele, a nu trata particularul, înseamnă a le aduce pe toate la același numitor, a le uniformiza, favorizînd în acest fel arbitrariul, făcînd tratarea monotonă, simplistă, lipsită de interes.

Este știut că, în afară de cauza fundamentală, fiecare conflict de muncă a avut și cauze imediate, care l-au deosebit de altele și care i-au imprimat anumite caracteristici. Aceste particularități ies mai pregnant în evidență dacă conflictele de muncă sînt analizate în strînsă legătură cu legislația muncii.

De ce cu legislația muncii ? Pentru că aceasta era singurul instrument, în condițiile de atunci, care reglementa raporturile dintre patron și muncitor, fixînd locul muncitorului în cadrul procesului de producție, arătîndu-i rolul lui de forță principală a producției. Legislația muncii îl scotea de sub imperiul bunului-plac și liberului-arbitru al patronului, îi conferea și apăra demnitatea de om, lezată puternic de tendința patronilor de a obține profituri cît mai mari.

În general, muncitorul a acordat o atenție deosebită respectării demnității sale de om, fără să neglijeze, desigur, condițiile de trai. El voia să fie tratat în raport cu rolul pe care-l juca în procesul de producție și în dezvoltarea societății, iar partea din venitul social care-i era repartizată să fie în raport cu acest rol și să nu fie privită ca o binefacere a patronilor, ca o filantropie. De aceea, muncitorul român n-a acceptat actele cu caracter filantropic chiar în cele mai grele situații. El era conștient că condițiile mai bune de trai, obținute în raport cu stadiul de dezvoltare al societății, constituiau un drept inalienabil și nu un act de binefacere din partea patronilor.

Or, toate acestea se realizau numai prin existența unei legislații a muncii cît mai corespunzătoare, prin recunoașterea oficială că revendicările proletare erau justificate, firești, nu erau închipuiri ori exagerări. Din aceasta rezultă și mai clar însemnătatea legislației muncii, ea constituind, putem spune, o sinteză, o chintesență a problematicii sociale. Numai așa se explică de ce proletariatul i-a acordat atîta atenție și de ce — să luăm acest exemplu — aproximativ 90% din conflictele de muncă din perioada 1929—1933 au avut, într-un fel sau altul, ca motive imediate probleme legate de legislația muncii.

De aceea apare și mai pregnant faptul că nu se poate trata o perioadă dată în cadrul istoriei unei țări ignorînd această latură importantă. Netratîndu-se în complexitatea lor cauzele conflictelor de muncă, ale grevelor — întrucît problemele economice ca obiect al legislației muncii erau mereu prezente —, clasele dominante au încercat să acrediteze ideea că muncitorii, indiferent de cît li se va da, vor fi mereu nemulțumiți, nesatisfăcuți, un fel de sac fără fund, un fenomen patologic, fapt care ar duce la degradarea societății, la distrugerea ei prin tendințe consumatoriste, lucru cu totul nejust.

LEON EȘANU : Aveți perfectă dreptate. Socot că încercările de a calomnia, de a discredita masele muncitoare (din partea oamenilor politici burghezi și a unor teoreticieni ai orînduirii capitaliste) pentru faptul că recurgeau, chipurile, prea ușor la folosirea grevei, fără a avea în vedere consecințele sociale ale acțiunii lor, trebuie combătute cu toată puterea. Niciodată proletariatul nu s-a „jucat" cu această armă care este greva și nici nu a folosit-o cu ușurință sau iresponsabilitate. Grevele au însemnat pentru muncitori o cale de a-și impune revendicările lor legitime și nicidecum doar un mijloc de presiune. Orice grevă, chiar în cea mai liniștită perioadă a dezvoltării capitaliste, se făcea cu destule sacrificii pentru masele muncitoare, lovite în existența lor zilnică, atît de precară

în orînduirea burgheză. Nu mai vorbim de riscurile şi urmările pe care le-a avut organizarea de acţiuni greviste în anii dictaturii militare-fasciste sau chiar în alte perioade cînd clasele dominante, pentru a-şi apăra poziţiile lor, puneau în funcţiune legile stării excepţionale şi cele de război.

ILIE CEAUŞESCU : Studiind revendicările muncitorilor într-o etapă dată în raport cu stadiul de dezvoltare, cercetînd evoluţia legislaţiei muncii, analizînd cum se aplicau legile adoptate, se poate vedea cu claritate că niciodată muncitorii nu au depăşit, prin doleanţele lor, posibilităţile materiale reale ale societăţii. De fapt, în majoritatea cazurilor, muncitorii cereau să se legifereze drepturile lor sacre, fără de care nu puteau să participe la procesul de producţie, şi, totodată, luptau pentru a fi respectat ceea ce majoritatea societăţii recunoscuse, ceea ce era în pas cu evoluţia socială. Nu era vorba de o tendinţă consumatoristă a proletariatului, ci de o formulă inventată de clasele dominante pentru a îngenunchea proletariatul şi a-l sili să se împace cu situaţia de fapt, cu exploatarea şi asuprirea. Dacă s-ar face abstracţie de asemenea elemente, dacă s-ar trata conflictele de muncă numai ca nişte conflicte pentru salarii mai mari, pentru reducerea zilei de muncă, concedii, asigurări sociale etc., atunci lupta proletariatului ar apărea unilaterală şi nu ar reda realitatea aşa cum a fost şi cum rezultă din documente.

S-ar părea, la prima vedere, că se forţează uşi deschise în această direcţie, pentru că despre luptele proletariatului s-a scris atît înainte cît şi după 23 August. Este adevărat, greva de la Lupeni şi a muncitorilor forestieri, luptele din 1933 sînt cunoscute şi despre ele s-a scris mult. Un lucru se pare însă că a fost mai puţin tratat, şi anume că luptele din 1929—1933, concretizate în peste 1 500 conflicte de muncă, au avut, pe lîngă cauza generală care a fcst înrăutăţirea condiţiilor de trai, şi cauze legate de adoptarea sau nerespectarea legilor muncii.

Lupta revoluţionară desfăşurată de proletariat, numeroasele greve şi demonstraţii din anii 1929—1933 au fost încheiate în cele mai multe cazuri cu succese incontestabile. Faptul că s-a reuşit să se impună claselor dominante adoptarea şi aplicarea unora dintre principalele legi ale muncii, să se încheie contracte colective de muncă în care erau consfinţite multe revendicări majore ale clasei muncitoare şi să se soluţioneze cea mai mare parte a conflictelor de muncă în favoarea proletariatului a constituit un mare succes al oamenilor muncii.

Un alt succes a fost acela că s-a impus diminuarea măsurilor antipopulare preconizate de către clasele dominante. Proletariatul a reuşit să determine clasele exploatatoare, cercurile guvernante, să satisfacă — în plină criză economică — revendicări, uneori destul de importante, pe linia îmbunătăţirii nivelului de trai. În orice caz, proletariatul, prin mişcarea grevistă, a împiedicat clasele dominante să scadă nivelul de trai al maselor la limita minimă, aşa cum intenţionau.

În legile muncii adoptate în anii 1929—1933 au fost incluse prevederi care conţineau unele dintre revendicările majore ale proletariatului, pentru care acesta a luptat timp de decenii. Printre acestea erau: stabilirea zilei de muncă de 8 ore, interzicerea muncii de noapte a femeilor şi tinerilor sub 18 ani şi a celor ce lucrau în condiţii grele ; interzicerea muncii copiilor sub 14 ani ; introducerea contractelor individuale şi colective de muncă în care se prevedeau : concediul de odihnă anual plătit şi concediul de boală, obligativitatea plăţii salariului integral şi la timp, pregătirea profesională a ucenicilor, îndatoririle patronilor pentru apărarea sănătăţii muncitorilor, protecţia muncii şi altele. A fost interzisă folosirea vătafilor ca intermediari între patroni şi muncitorii portuari. Au fost create camerele de muncă şi judecătoriile de muncă — instituţii menite să vegheze la respectarea legilor muncii şi să apere interesele muncitorilor. S-a stabilit sistemul de pensionare şi dreptul de pensie al muncitorilor în caz de boală, accident etc., precum şi drepturile la tratament medical, medicamente, diferite cure balneare, sanatorii etc.

Existenţa unei laturi democratice a legislaţiei muncii constituie o trăsătură principală a acesteia. Latura pozitivă a legilor muncii a evoluat în raport direct cu lupta proletariatului, cu forţa şi combativitatea lui de a-şi impune reven-

dicările în legile muncii, cu intensificarea muncii organizațiilor muncitorești și democrate, în frunte cu P.C.R., de ridicare a maselor la luptă.

Desigur, legile respective au cuprins, în același timp, și prevederi care contraveneau intereselor oamenilor muncii, aceasta fiind o altă trăsătură a legislației respective.

Legislația muncii avea un pronunțat caracter de clasă, era în mare parte demagogică și contradictorie, fiind totodată echivocă, greoaie, întortocheată, dînd multe posibilități de interpretare. Cu toate aceste minusuri, adoptarea legislației muncii a constituit un succes al luptei proletariatului.

DUMITRU V. FIROIU : S-a subliniat, și pe bună dreptate, importanța grevei ca armă a luptei clasei muncitoare din țara noastră în timpul regimului burghezo-moșieresc. Cred că ar fi bine să se accentueze un aspect, și anume : *greva a fost forma cea mai ascuțită, cea mai dinamică și cea mai violentă* (în afara insurecției) a luptei clasei noastre muncitoare în condițiile societății capitaliste, și chiar atunci cînd a fost admisă prin lege, ca un mare succes al luptei revoluționare și democratice, guvernanții României au găsit suficiente posibilități legale, dar mai ales ilegale pentru a o înăbuși. Greva nu a fost niciodată o formă a compromisului dintre clasele antagoniste ale societății capitaliste din România.

Evoluția istorică a luptei greviste din România burghezo-moșierească a fost influențată și determinată — în principal — de modul în care au evoluat relațiile dintre cele două clase fundamentale ale societății : proletariat și burghezie, de tăria sau slăbiciunile luptei revoluționare, o serie de factori interni și internaționali avîndu-și contribuția, și cred că acest aspect trebuie supus unei analize mult mai profunde ca pînă acum. Elementele loc și timp, așa cum bine a subliniat tovarășul Titu Georgescu, trebuie să fie luate foarte serios în seamă atunci cînd se discută această importantă problemă a istoriei luptei revoluționare din România.

Totodată trebuie să se țină seama de *cadrul legislativ* existent în fiecare epocă. Am să încerc să surprind cîteva probleme care mi se par a fi dintre cele mai importante, care cred că merită în viitor o mai mare atenție din partea cercetătorului problemei greviste în România burghezo-moșierească prin prisma cadrului legislativ din perioada interbelică, cu intenția de a sublinia că aici a fost vorba de o luptă „pe viață și pe moarte" între proletariat și burghezie, proletariatul folosind greva ca una dintre cele mai eficace arme pentru a obține nu numai rezultate de moment, ci și de perspectivă, așa cum erau stabilite în strategia și tactica Partidului Comunist Român.

O trăsătură fundamentală a perioadei interbelice, din punct de vedere al luptei revoluționare și democratice, a constituit-o acea oscilație în tăria și intensitatea luptei determinată de etapa revoluționară parcursă, de tăria rezistenței claselor dominante, fără a se nega faptul că fiecare etapă parcursă, cu toate scăderile avute, a constituit o treaptă spre un nivel superior al luptei revoluționare. Această caracteristică trebuie luată neapărat în seamă pentru că măsurile legislative adoptate de guvernanții timpului au fost fie măsuri concesive, fie măsuri represive, în funcție de momentul istoric în care au fost adoptate, ele demonstrînd tăria sau slăbiciunile mișcării revoluționare și democratice în ansamblul ei.

O a doua trăsătură se referă la strînsa legătură dintre organizarea clasei muncitoare (ridicarea pe o treaptă superioară a acestei organizări făcîndu-se prin crearea, în 1921, a P.C.R.) și lupta grevistă ; după părerea mea, aici ne găsim, după o expresie matematică, într-un raport direct proporțional : lupta grevistă a fost mai bine organizată, cu succese mai semnificative atunci cînd organizarea clasei muncitoare a fost o reușită. Programele de revendicări ale mișcării greviste, cu o fericită îmbinare a revendicărilor economice cu cele politice, sînt cea mai elocventă dovadă a acestui raport.

Cadrul legislativ, pentru o bună perioadă după primul război mondial, a fost stabilit de dispozițiile constituționale, care decretau o serie de drepturi și libertăți cetățenești. Dar acest cadru a rămas între copertele legii juridice funda-

mentale a statului pentru că operante au fost dispoziţiile legilor ordinare, care, deschis sau mascat, au interzis folosirea grevei ca armă a luptei clasei muncitoare, şi atunci cînd muncitorimea a ales calea grevei în lupta ei a făcut-o cu curaj, ridicîndu-se cu demnitate împotriva legalităţii burgheze. Prin aceasta a dovedit că strădania partidului nostru de a crea o conştiinţă juridică proletară, opusă conştiinţei juridice a claselor dominante din România acelor timpuri, dădea în mod convingător roade.

Din momentul instaurării dictaturilor de dreapta în ţara noastră, acest cadru legislativ a cunoscut şi a reflectat consecinţele politicii de îngustare, pînă la lichidare în timpul dictaturii militare-fasciste, a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, inclusiv a acelor norme care permiteau, într-un fel sau altul, utilizarea grevei.

O primă remarcă cu referire la legislaţia elaborată în legătură cu folosirea grevei de către clasa muncitoare se referă la felul în care a fost concepută *admiterea* folosirii grevei. În condiţiile avîntului revoluţionar de după primul război mondial, ca, de altfel, şi în etapele următoare, clasa noastră muncitoare a utilizat foarte mult arma grevei, a obţinut cu ajutorul ei o serie de succese şi a tras o serie de învăţăminte din eşecurile suferite. Faptul că guvernanţii României nu au îndrăznit să interzică deschis şi categoric greva cred că trebuie apreciat ca un succes al luptei revoluţionare din acea vreme. Sigur, acest succes era incomplet. Să amintim că Legea pentru reglementarea conflictelor de muncă din 1920 a admis numai aparent dreptul la grevă, admiţînd „încetarea colectivă a lucrului" pentru cauze referitoare la condiţiile de muncă, greva nefiind admisă în „întreprinderile statului, judeţului sau comunei, de orice natură ar fi ele, precum şi în întreprinderile... care funcţionează în interesul public şi a căror oprire pune în primejdie existenţa şi sănătatea populaţiei sau viaţa economică şi socială a ţării" (enumerîndu-se întreprinderile de transport, petroliere şi de gaze naturale, electricitate, apă, de panificaţie, spitalele şi altele de această natură). În al doilea rînd, legea sus-amintită, pentru a pune totuşi piedici folosirii grevei în întreprinderile în care era, chipurile, admisă, a statuat că anterior declanşării grevei trebuiau folosite două proceduri : concilierea — procedură obligatorie — şi arbitrajul atunci cînd prima nu ar fi dat rezultatele aşteptate de patronat.

Chiar şi atunci cînd a fost legal admisă, utilizarea grevei s-a făcut foarte adesea în condiţiile în care, pentru a uşura reprimarea ei sub paravanul „legalităţii", s-a apelat la starea de asediu. Foarte elocvent este faptul că la 4 februarie 1933 a fost decretată starea de asediu tocmai în legătură cu marile bătălii greviste din ianuarie-februarie. Mai mult, dispoziţiile decretului-lege din februarie 1933 au fost extinse, împotriva unor principii de drept în vigoare, cum era cel al neretroactivităţii legii penale, şi la cazuri şi procese ce au fost săvîrşite anterior elaborării actului normativ tocmai pentru a se lovi fără menajamente în mişcarea grevistă.

După 1933, ca o expresie a creşterii influenţei cercurilor monopoliste în viaţa economică şi politică a ţării şi orientării tot mai spre dreapta în politica României, începînd cu Legea pentru autorizarea stării de asediu din 16 martie, starea de asediu a devenit metodă permanentă de guvernare, uşurîndu-se considerabil politica represivă a guvernanţilor timpului, iar greva a fost serios afectată. Cred că nu ar fi de loc lipsită de interes o analiză aprofundată a raportului dintre formele îmbrăcate de lupta revoluţionară şi democratică din România (greva ocupîndu-şi locul pe care-l merită) şi regimul stării de asediu (pe baza legislaţiei elaborate şi a vieţii politice practice).

Concluzia care se degajă în faţa celui care analizează legislaţia muncii în orînduirea burghezo-moşierească se referă la faptul că foarte de timpuriu au fost luate măsuri de tot felul prin care s-a realizat de fapt interzicerea grevei, chiar şi atunci cînd aparenţele legislative ar face să se creadă că clasa noastră muncitoare putea utiliza acest drept. Accentuăm că nu a fost vorba numai de o

simplă interzicere. Lucrurile au fost împinse pînă la incriminarea folosirii grevei de către clasa muncitoare și la interzicerea ei prin nenumărate legi.

Cred că pe această linie nu ar fi lipsită de interes nici analiza reflectării acestei politici în cele două coduri penale puse în aplicare în anul 1937: Codul penal și Codul justiției militare, care au avut o contribuție substanțială la întărirea represiunii și au reflectat prin dispozițiile lor sensul opresiv al politicii guvernanților României.

Desigur, în fața unor astfel de măsuri legislative, clasa muncitoare, elementele revoluționare și democratice ale societății românești nu au stat cu mîinile încrucișate. Este meritul partidului comunist de a fi sesizat la timp ținta acestor legi, de a fi analizat și demascat conținutul lor în fața maselor și de a fi mobilizat toate forțele sociale lovite de o atare politică, în frunte cu clasa muncitoare, la luptă pentru abrogarea lor, pentru neaplicarea unor astfel de măsuri. Succesele care s-au obținut se leagă nemijlocit de această activitate a partidului nostru, participarea maselor la acțiunile inițiate fiind o dovadă a formării unei conștiințe juridice proletare, opusă celei burgheze, problemă care, cred, merită mult mai multă atenție în cercetările viitoare. De asemenea, cercetarea viitoare trebuie să se ocupe mult mai mult de procesele — adevărate înscenări judiciare — intentate muncitorilor și fruntașilor luptei revoluționare și democratice, multe dintre ele legate direct de acțiunea grevistă. Pentru că, legal sau nelegal, muncitorii și toți cei ce iubeau libertatea, doreau fericirea și prosperitatea poporului nostru s-au ridicat la luptă și, sfidînd legile regimului burghezo-moșieresc, sfidînd plutoanele de execuție, au dat totul, chiar viața, pentru ziua pe care o trăim azi.

N. RAUȘ : Sînteți, tovarășe Babici, cunoscător al unor fapte și evenimente istorice care pun în lumină principiul înalt al internaționalismului proletar, înscris în permanență pe steagul de luptă al clasei muncitoare din țara noastră. Dacă doriți, concretizați aspecte privitoare și la lupta grevistă.

ION BABICI : Cum ați spus foarte bine, fidelitatea față de principiile nemuritoare ale internaționalismului proletar a însuflețit manifestările clasei muncitoare, acțiunile greviste desfășurate pe întreg cuprinsul țării noastre. Proletariatul român a înțeles că orice succes sau opresiune a proletariatului internațional înseamnă un succes sau opresiune a clasei muncitoare din patria noastră. El s-a convins din proprie experiență că solidaritatea internaționalistă constituie o condiție de bază a victoriei împotriva dușmanului comun — clasele exploatatoare. Generată de condițiile economice, sociale și politice din România, dezvoltîndu-se și materializîndu-se în condițiile creșterii prestigiului și influenței partidului comunist în rîndurile maselor largi muncitoare, mișcarea grevistă a fost străbătută ca un fir roșu de conștiința solidarității internaționale, a acționat consecvent în numele ideii că unitatea proletariatului de pretutindeni reprezintă un izvor de forță, o chezășie a biruințelor sale. Se poate afirma deci că luptele greviste din România au avut un caracter profund patriotic, național, precum și un pronunțat caracter internaționalist prin obiectivele lor, care au fost în linii generale obiectivele luptei comune a clasei muncitoare din întreaga lume.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, acțiunile internaționaliste ale clasei muncitoare din România au îmbrăcat forme dintre cele mai variate. Astfel, proletariatul român a luat parte activă la mișcarea internațională de solidaritate cu Puterea sovietică. Puternice acțiuni de simpatie și ajutorare a proletariatului bulgar au avut loc în România în timpul insurecției populare din țara vecină de peste Dunăre (1923). Forțele muncitorești din țara noastră și-au exprimat solidaritatea cu greva celor 800 000 de muncitori minieri din Anglia (1926). În anii crizei economice mondiale (1929—1933) au fost puternic afirmate simpatia, sprijinul pentru lupta oamenilor muncii din țările capitaliste, care militau pentru ieșirea din criză pe cale revoluționară. Proletariatul român s-a situat de partea clasei muncitoare din Albania, Austria, Belgia, Cehoslovacia, China, Cuba, Franța, Grecia, Italia, Iugoslavia, Japonia. Polonia, Spania, S.U.A., Ungaria ș.a.

Studierea istoriei mişcării greviste din perioada interbelică, analiza sa complexă şi multilaterală scot în relief faptul că aceasta a avut o însemnătate nu numai pe plan naţional, ci şi o importanţă internaţională. Luptele greviste din România au prilejuit o puternică afirmare a proletariatului pe plan internaţional. Prin amploarea, combativitatea, formele de organizare şi caracterul lor, luptele de clasă din ţara noastră au îmbogăţit experienţa de luptă a clasei muncitoare internaţionale. Aceasta explică înalta preţuire, aprecierea pozitivă de care s-a bucurat mişcarea grevistă din România în diferite părţi ale lumii, larga mişcare de solidaritate internaţională cu lupta proletariatului român. Astfel, acţiunile greviste ale muncitorilor de la fabrica de vagoane „Astra"-Arad (1922) au fost elogiate de Biroul Executiv al Internaţionalei Sindicale Roşii. Despre eroica grevă a minerilor de la Lupeni (1929), Biroul Internaţionalei Comuniste şi Biroul Internaţionalei Sindicale Roşii arătau că „este o dovadă că un însemnat proces de radicalizare a maselor se desăvîrşeşte, că lupta de clasă a proletariatului român, sub conducerea Partidului Comunist Român, a intrat într-o fază mai înaintată". Referindu-se la semnificaţia luptelor muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933, organul Partidului Comunist din Anglia, „Daily Worker", scria la 18 februarie 1933 : „Orice muncitor va vedea în acest eroism al muncitorilor români o reflectare a hotărîrii de a lupta, cu orice risc, împotriva forţelor reacţiunii capitaliste din toate ţările. Noi ridicăm făclia aprinsă ţinută de tovarăşul nostru muncitor din România şi o ducem înainte în lupta contra propriei noastre clase dominante". Mişcarea grevistă din România s-a integrat organic în şirul luptelor de clasă ale proletariatului din celelalte ţări capitaliste. Privite în totalitatea lor, luptele greviste din ţara noastră adaugă noi elemente şi trăsături distinctive la tabloul general internaţional al mişcării greviste proletare. Ele au înscris, pe drept cuvînt, pagini de neuitat în istoria glorioasă a mişcării muncitoreşti internaţionale din epoca contemporană.

Despre ecoul internaţional al luptelor greviste din România vorbesc elocvent multiple şi variate mărturii ale vremii din ţară şi de peste hotare. Consider că este o sarcină de mare răspundere a istoricilor noştri de a investiga toate materialele documentare privind răsunetul în alte ţări al luptelor de clasă ale proletariatului român, pentru a reda astfel în plenitudinea sa contribuţia mişcării muncitoreşti din patria noastră la îmbogăţirea tezaurului experienţei de luptă a clasei muncitoare din întreaga lume. Organizarea de către revista „Anale de istorie", cu ocazia acestei mese rotunde, a unui schimb de opinii privind evoluţia procesului grevist în România constituie un îndemn pentru toţi cercetătorii, cadrele didactice, participanţii la marile bătălii de clasă ale muncitorimii din ţara noastră de a-şi aduce contribuţia la aprofundarea studierii fenomenului grevist din perioada interbelică.

Faptul acesta, sînt încredinţat, va uşura fără doar şi poate acţiunea de definitivare a sintezei de istorie a Partidului Comunist Român, a cărei apariţie este aşteptată cu viu interes de toţi oamenii muncii, angajaţi să întîmpine semicentenarul partidului nostru cu noi succese în opera de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Ar fi interesant ca în viitor redacţia să organizeze şi alte dezbateri ştiinţifice pe teme ca : patriotismul şi internaţionalismul mişcării revoluţionare din România, trăsăturile specifice ale fascismului din ţara noastră, reflectarea în literatura de specialitate de peste hotare a problemelor de istorie a Partidului Comunist Român etc.

GHEORGHE UNC : Aşa cum s-a spus, din momentul afirmării sale, începînd de la mijlocul veacului trecut, şi pînă în prezent, mişcarea muncitorească din România a împletit neobosit, fără şovăire slujirea plină de abnegaţie a intereselor poporului român cu fidelitatea neclintită faţă de internaţionalismul proletar. Cronica manifestărilor de solidaritate ale proletariatului român cu lupta de eliberare socială şi naţională a maselor muncitoare din alte ţări a fost şi este atît de bogată şi fecundă încît nu ne putem permite să facem aici nici măcar o simplă

înşiruire a tuturor acţiunilor desfăşurate în acest sens. S-ar putea eventual menţiona formele pe care le-au îmbrăcat, între cele două războaie mondiale, acţiunile de solidaritate ale mişcării muncitoreşti din România cu lupta proletariatului din celelalte ţări. Ele s-au manifestat prin greve, întruniri, demonstraţii de stradă, prin presa muncitorească şi democratică, prin ajutorarea politică, morală şi materială, prin larga ospitalitate oferită pe pămîntul românesc numeroşilor refugiaţi străini nevoiţi să-şi părăsească vremelnic patria, prin luptă cu arma în mînă pe teritoriul altor ţări, în care popoarele s-au ridicat împotriva forţelor negre fasciste sau împotriva invadatorilor străini.

Ca unul care am studiat unele momente din acţiunile de solidaritate ale clasei muncitoare din România cu lupta proletariatului din alte ţări, mi-aş permite să atrag atenţia că, din acest punct de vedere, studierea fenomenului grevist din ţara noastră implică investigaţii mai largi, mai complexe. În acest caz, cercetătorul trebuie să cunoască foarte bine şi mişcarea de eliberare socială ori naţională dintr-o ţară sau alta cu care proletariatul român s-a solidarizat. Desigur că şi atunci cînd se studiază fenomenul grevist din România, chiar fără implicaţii internaţionale, cercetătorul trebuie să posede cunoştinţe de istoria mişcării muncitoreşti internaţionale, de istorie universală pentru a putea încadra mişcarea muncitorească din România în contextul mişcării generale pe plan european. Studierea şi cunoaşterea de către istoric a mişcării muncitoreşti internaţionale se impun cu şi mai mare acuitate atunci cînd el abordează o acţiune de solidaritate a mişcării muncitoreşti din România cu lupta oamenilor muncii dintr-o ţară sau alta.

Şi, pentru a nu rămîne doar la stadiul de enunţare a acestei idei, mi-aş permite s-o ilustrez prin cîteva exemple. De pildă, în România, la 21 iulie 1919, a avut loc o viguroasă grevă politică de solidaritate cu Rusia sovietică şi cu revoluţia proletară din Ungaria. Atunci cînd analizăm această grevă, este necesar a şti care era situaţia din aceste două ţări în acea perioadă, din ce cauză ele aveau nevoie de sprijinul mişcării muncitoreşti internaţionale (fiind atacate de marile puteri imperialiste), cine a iniţiat această grevă politică (la chemarea Cominternului), cum s-a desfăşurat ea în alte ţări (Franţa, Iugoslavia, Italia, Cehoslovacia ş.a.), care a fost rezultatul practic al acestei greve politice pe plan european etc.

Un alt exemplu îmi este sugerat de solidaritatea mişcării muncitoreşti şi democratice din România cu lupta eroică a poporului spaniol împotriva fascismului intern şi a agresiunii Germaniei hitleriste şi Italiei fasciste. Atacînd această chestiune, cercetătorul trebuie să fie înarmat cu cunoştinţe solide în cunoaşterea evenimentelor din Spania acelui timp, ca şi a întregului climat internaţional, cînd se punea cu acuitate problema apărării pe plan general a libertăţilor democratice împotriva ofensivei forţelor negre ale fascismului.

În acelaşi timp, chestiunea trebuie privită şi din unghiul solidarităţii mişcării muncitoreşti internaţionale cu mişcarea noastră muncitorească. Sprijinul acesta s-a manifestat cu diferite prilejuri, fiind resimţit puternic în timpul grevelor generale ale muncitorilor ceferişti şi tipografi din 1888, al uriaşei ridicări revoluţionare a întregii clase muncitoare din octombrie 1920, al eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933 etc.

LADISLAU FODOR : Să nu uităm influenţa mişcării greviste din ţara noastră asupra celei de peste hotare. S-ar putea cerceta, pe lîngă Lupeni sau Griviţa, şi ecoul altor lupte greviste din România în mişcarea muncitorească internaţională ; se cunoaşte că unele greve din România au fost susţinute activ de către muncitorimea din alte ţări, că la diferite congrese, conferinţe, consfătuiri de multe ori s-a vorbit de acţiunile proletariatului român. Pe lîngă generalităţile cunoscute pînă acum, ar fi interesant să aflăm şi detaliile, şi aceasta pentru a constata şi prin unghiul de vedere al altora valoarea contribuţiei clasei noastre muncitoare la îmbogăţirea tezaurului luptei revoluţionare a proletariatului.

GHEORGHE UNC : Revenind la cele spuse, apreciez că pentru cunoaşterea amănunţită şi profundă totodată a acestor acţiuni este necesară studierea fondurilor arhivistice referitoare la istoria mişcării muncitoreşti din diferite ţări.

Legat de aceasta, vă mărturisesc că la lucrarea *13 Decembrie 1918*, precum și la monografia recent apărută *Greva generală din 1920*, atunci cînd s-au elaborat capitolele cu privire la ecoul lor internațional, s-au întîmpinat o serie de greutăți provocate de lipsa unui material care, cercetat la sursă, ar fi îmbogățit și mai mult aceste părți ale lucrărilor. În acest sens, foarte utile se dovedesc schimburile de experiență cu specialiști în istoria mișcării muncitorești din alte țări.

ALEXANDRU MIHĂILEANU : Am urmărit cu o mare atenție desfășurarea discuțiilor. Sînt convins că această problemă a fost deschisă în primul rînd în legătură cu aniversarea a 50 de ani de la proclamarea grevei generale din octombrie 1920 și în al doilea rînd ca o ilustrare a importanței grevei nu numai pentru cucerirea revendicărilor imediate și generale ale maselor muncitoare, dar și pentru rolul revoluționar, mobilizator, organizator și educativ pe care grevele din toate timpurile, de toate felurile și de toate formele de manifestare l-au avut de-a lungul evoluției societății burghezo-capitaliste și deci și în timpul nașterii și dezvoltării proletariatului din țara noastră.

În al treilea rînd, în lumina acestor realități, trebuie să precizăm că primele și cele mai simple greve „profesionale" din țara noastră au purtat în manifestarea lor esența luptei de clasă, a luptei împotriva patronatului și a stăpînirii burghezo-moșierești, care înăsprea condițiile de viață ale proletariatului.

În măsura în care au luat ființă și s-au maturizat organizațiile sindicale și Partidul socialist, în aceeași măsură grevele din țara noastră, avînd un conducător, un îndrumător, un organizator și un educator pe drumul socialismului științific, au căpătat un caracter mai pronunțat revoluționar, caracter care se manifesta prin unirea economicului cu politicul și socialul.

De asemenea, legăturile care se dezvoltau între partidele socialiste și sindicatele muncitorești pe scară mondială, legături urmate de numeroase greve de solidaritate desfășurate în diferite țări, ne dovedesc în mod desăvîrșit cum internaționalismul proletar se dezvolta nu numai ca o expresie de solidaritate, dar și ca o expresie teoretică și practică a socialismului științific.

După primul război mondial, cu întregul cortegiu de vicisitudini pentru masele exploatate, și după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care sosea cu răsturnarea unei lumi ce se credea nemuritoare, noile partide, marxist-leniniste, atît în legalitate cît și în conspirativitate, devin conducătoarele, mobilizatoarele și organizatoarele tuturor manifestărilor profesionale, politice, sociale, culturale și obștești. Sindicatele, sub conducerea partidului comunist, se transformă într-o adevărată școală a comunismului. Viața sindicatelor este dominată nu numai de lupta pentru revendicările imediate, dar și de o luptă mai generală care viza societatea socialistă de astăzi.

Greva generală din octombrie 1920 este primul avertisment revoluționar politico-economic pe care clasa muncitoare din România îl dă regimului burghezo-moșieresc în lupta ei pentru socialism.

În măsura în care în viața Partidului Comunist Român concepția marxist-leninistă îi adîncește fondul teoretic și-i imprimă dinamismul revoluționar, manifestările de masă și deci și grevele se integrează în lupta generală împotriva regimului burghez, pentru victoria socialismului.

În același timp, grevele capătă un mai pronunțat și mai conștient caracter internaționalist. Grevele din fiecare țară și deci și din țara noastră sînt susținute, prin diferite forme organizatorice și materiale, de organizațiile sindicale de pretutindeni. Grevele devin astfel în mod conștient manifestări și prilejuri de acțiune împotriva capitalismului internațional.

De-a lungul acestui proces revoluționar, trebuie să precizăm cînd politicul și socialul au imprimat un caracter mai pronunțat grevelor din țara noastră, ca și din lumea întreagă. Răspunsul este simplu. În măsura în care guvernele reacționare din țara noastră, ca și de pretutindeni, au dezlănțuit acțiuni nemiloase de sărăcire și terorizare a maselor, în măsura în care aceste guverne au prevăzut sau au îmbrăcat diferite forme fasciste, în măsura în care, după instaurarea fascis-

mului în Italia, hitlerismul se instala în Germania, ceea ce însemna mizerie, teroare şi război, în aceeaşi măsură greva devenea un element principal şi determinant din punct de vedere politic, economic şi social.

Marile greve ale ceferiştilor şi petroliştilor din februarie 1933 sînt exemple care dovedesc adevărurile de mai sus. Aceste greve sînt nu numai o culminare a maturităţii şi forţei conducătoare a P.C.R., dar şi o culminare a spiritului internaţionalismului proletar prin caracterul luptei împotriva fascismului din lumea întreagă. Ecoul internaţional trezit de aceste greve ne arată cum caracterul naţional al luptei revoluţionare se contopea cu caracterul internaţional şi da viaţă acelui internaţionalism proletar care a contribuit într-o măsură uriaşă la triumful socialismului de astăzi.

Grevele ceferiştilor şi petroliştilor au fost, pe lîngă motorul care a dus la înfăptuirea Frontului popular şi, la un moment dat, la frînarea fascismului în România, un pas decisiv spre pregătirea revoluţionară a insurecţiei de la 23 August 1944.

Pe linia celor afirmate mai sus, putem da astăzi — bineînţeles, într-o altă perioadă istorică — nenumărate exemple de greve care s-au desfăşurat şi se desfăşoară neîncetat în Spania, Italia, Franţa şi, în special, în ţările latine, unde proletariatul a reuşit să mobilizeze la grevă, de la ţărănime şi institutele ştiinţifice pînă la universităţi şi licee, pentru revendicări economice, pentru înlăturarea regimurilor dictatoriale, împotriva imperialismului american. Astfel, în această perioadă istorică, greva a devenit o adevărată expresie a Frontului popular.

În concluzie, putem spune că adevăratul caracter al grevelor a fost totdeauna legat de radicalizarea proletariatului, de formele de exploatare şi terorizare a maselor de către clasa stăpînitoare, de caracterul reacţionar burghez, militar sau fascist al regimurilor, de maturizarea şi justeţea acţiunilor desfăşurate de partidele comuniste şi astăzi de influenţa şi imensul sprijin ideologic, moral şi material pe care lumea socialismului îl dă proletariatului şi popoarelor din lumea întreagă în lupta lor pentru o viaţă mai bună, pentru viitorul socialist.

De aceea, marile probleme social-politice-economice, printre care şi problema grevei, nu se pot lămuri şi rezolva prin tăierea firului în patru, ci prin înnodarea tuturor firelor care transformă luptele în victorie şi teoria în realitate revoluţionară şi progresist-transformatoare.

C. BĂRBULESCU : Redacţia solicită participanţilor să încerce o definire a trăsăturilor mişcării greviste, aşa cum se conturează din analiza diferitelor epoci.

NICOLAE PETREANU : Definirea trăsăturilor mişcării greviste din România în perioada stabilizării relative a regimului social-economic burghez prezintă o importanţă deosebită, atît prin concluziile pe care le poate furniza problema în sine, cît şi prin posibilităţile care le oferă pentru cunoaşterea, înţelegerea şi aprofundarea istoriei Partidului Comunist Român şi a mişcării muncitoreşti din ţara noastră în etapa dată.

Aprecierea cît mai exactă a dinamicii mişcării greviste într-o anumită perioadă, descifrarea mobilurilor care au determinat-o, locul şi rolul ei în dezvoltarea mişcării muncitoreşti necesită şi impun, fără îndoială, analiza situaţiei economice şi sociale a ţării, a caracterului puterii de stat, elucidarea principială a raportului forţelor de clasă, luarea în considerare şi punerea în lumina reală a rolului maselor, al clasei muncitoare şi partidelor ei etc. Mişcarea grevistă, ca mijloc de luptă al clasei muncitoare împotriva capitaliştilor şi a guvernelor burgheze, pentru revendicările sale economice şi politice, este indisolubil legată de gradul de conştiinţă şi organizare a muncitorilor, de forţa şi combativitatea acestora.

Lupta grevistă s-a desfăşurat în perioada anilor 1922—1928 într-un cadru istoric complex, bine determinat, cunoaşterea acestuia — fie şi în componentele sale principale — fiind strîns legată de înţelegerea fenomenului analizat.

După perioada avîntului revoluţionar al maselor, România a intrat într-o perioadă istorică nouă, caracterizată printr-o stabilizare relativă a regimului

social-economic burghez, care avea loc în condițiile crizei generale a sistemului capitalist, și printr-un reflux revoluționar. Clasele dominante au reușit să iasă din greaua încercare prin care trecuseră în conjunctura istorică din anii imediat următori primului război mondial, conservînd regimul politic și puterea de stat.

În noile condiții, în fața societății românești se ridica în mod obiectiv necesitatea constituirii cadrului instituțional în conformitate cu noile cerințe și realități, a continuării procesului de sudare, sub raport economic, legislativ și administrativ, a statului român întregit.

În cursul primilor ani postbelici, problema centrală și dominantă a vieții economice o constituiau refacerea și punerea în funcțiune a potențialului economic existent pe întregul teritoriu al țării. Acest proces de vindecare a rănilor războiului și consecințelor ocupației germane, care a zdruncinat puternic economia țării, s-a încheiat în linii generale în anul 1924, după care a urmat o perioadă caracterizată prin accelerarea dezvoltării industriei și a întregii economii.

M. C. STĂNESCU : Reținînd cele subliniate de tovarășul N. Petreanu, aș vrea să adaug că accentuarea caracterului capitalist al economiei României în perioada stabilizării, întărirea treptată a puterii economice și politice a marelui capital cunosc, începînd din anul 1922, odată cu venirea liberalilor la guvern, un curs continuu pînă în anul 1928, cînd încep să apară simptomele crizei economice. Pe plan intern, acest proces de stabilizare vremelnică a fost însoțit de menținerea la un nivel ridicat a exploatării maselor muncitorești și țărănești, de o apăsătoare politică fiscală, ce lovea atît în populația muncitoare cît și în importante categorii ale burgheziei mici și mijlocii, de restrîngerea libertăților democratice constituționale, de reprimarea mișcării muncitorești revoluționare. Întreaga gamă de revendicări obținute prin lupta dusă de proletariat în anii 1918—1920 este asaltată acum de ofensiva patronilor și a statului.

NICOLAE PETREANU : Foarte adevărat. Această ofensivă patronală împotriva drepturilor elementare ale muncitorilor a îmbrăcat o diversitate de forme. În principal, ea s-a concretizat în atacul general asupra zilei de muncă de 8 ore, în intensificarea muncii printr-o acțiune de așa-zisă raționalizare, în încercarea de a anula repausul duminical, în refuzul de a încheia contracte colective de muncă etc. În cea mai mare parte, aceste probleme s-au rezolvat prin confruntarea directă între patroni și muncitori ; neexistînd o reglementare legală, cuceririle muncitorilor în acest domeniu puteau fi anulate de patroni atunci cînd reușeau s-o facă.

Lupta clasei muncitoare pentru promovarea intereselor sale social-economice, chiar și în perioada de ofensivă puternică a claselor exploatatoare, se desfășura în condiții oarecum deosebite. Clasele stăpînitoare, partidele burgheze erau nevoite să țină seama, aproape în toate manifestările lor, de poziția mișcării muncitorești, a partidului comunist.

Sub presiunea luptei și revendicărilor unor largi categorii populare, cercurile guvernante interesate în modernizarea unor raporturi de muncă implicate de accentuarea dezvoltării capitaliste, precum și din motive pur demagogice au acceptat o legislație a muncii menită să atenueze tensiunea socială. Orientarea reacționară tot mai accentuată pe care a îmbrăcat-o puterea de stat în această perioadă a imprimat însă reglementărilor muncii, devenite necesare, un caracter ciuntit, în defavoarea oamenilor muncii.

Din cauza condițiilor de ansamblu ale perioadei la care ne referim cît și a măsurilor teroriste adoptate de autorități, mișcarea revendicativă a clasei muncitoare a scăzut în intensitate în comparație cu anii anteriori. La aceste cauze s-a adăugat și situația dificilă existentă în mișcarea muncitorească prin scindarea sindicatelor, lipsa unității politice, scoaterea partidului comunist în afara legii și greutățile de creștere întîmpinate de acesta.

În acești ani au avut totuși loc un număr important de greve, care au crescut treptat în intensitate. O analiză mai atentă a dinamicii mișcării greviste relevă că aceasta a cunoscut momente de creștere sau descreștere, în funcție de condițiile

economice, sociale și politice, de împrejurările mai favorabile sau mai vitrege în care activau și se manifestau organizațiile politice și profesionale ale clasei muncitoare.

De pildă, în anii 1922—1923, numărul grevelor s-a menținut ridicat, situație care se explică, în bună măsură, prin posibilitatea de manifestare semilegală a tînărului partid comunist și creșterea necontenită a influenței sale asupra maselor. Este necesar să fie luat în considerare și faptul că organizațiile profesionale ale clasei muncitoare aveau posibilitatea să-și desfășoare activitatea chiar în virtutea legilor în vigoare, mișcarea sindicală în întregul ei fiind în această perioadă unită.

Frămîntările din mișcarea muncitorească au pricinuit mari daune luptei clasei muncitoare împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi și libertăți democratice, repercutîndu-se și asupra mișcării greviste. La acestea s-au adăugat măsurile cu caracter terorist adoptate de cercurile guvernante în primăvara și vara anului 1924, cînd Partidul Comunist Român a fost scos în afara legilor, iar activitatea celorlalte organizații muncitorești serios îngrădită.

M. C. STĂNESCU : Doresc să întăresc cele spuse de tovarășul Petreanu, arătînd că, îngrădită de măsurile represive sau de cele legislative ale statului, forța de luptă a clasei noastre muncitoare a fost diminuată și de existența sciziunii sale politice și sindicale. Acest fapt este deosebit de important atît pentru că, îndeosebi pe plan organizatoric, forțele erau divizate, dar și pentru că au apărut și s-au practicat două metode de rezolvare și de organizare a conflictelor colective de muncă, a revendicărilor muncitorești în general : una a Partidului Comunist Român, urmărind satisfacerea tuturor revendicărilor printr-o hotărîtă și deschisă luptă de clasă, iar alta a partidelor socialist și social-democrat, care, încadrate perfect în limitele legilor în vigoare, căutau să pună accentul îndeosebi pe tratativele duse cu patronatul prin intermediul Ministerului Muncii și al organelor sale regionale și locale. Aceasta a determinat, cum era și firesc, o atitudine diferențiată a organelor represive față de sindicatele care acționau pe o cale sau alta. Ea a mai determinat o neîntreruptă campanie de etichetări între conducerile sindicatelor din centralele respective, care, uneori, s-a resimțit în timpul luptelor greviste.

NICOLAE PETREANU : Sînt întru totul de acord cu spusele tovarășului Stănescu. Aș vrea să remarc un fapt decsebit de important, și anume că, în condiții grele de teroare, care explică descreșterea relativă a acțiunilor greviste, organizațiile muncitorești au exercitat înrîurire politică asupra maselor, mobilizîndu-le la luptă. Muncitorii metalurgiști și cei din industria extractivă, concentrați în centrele importante ale țării, au manifestat în acești ani un puternic spirit combativ, desfășurînd acțiuni de amploare, ca cea de la Reșița din vara anului 1926 sau a minerilor din primăvara anului 1928.

O mențiune aparte necesită să fie făcută în legătură cu lupta grevistă a muncitorilor din industria lemnului și a mobilei. Constituind un detașament puternic numericește, muncitorii forestieri, cei din industria lemnului și mobilei au simțit din plin ofensiva rapace a capitaliștilor, care motivau goana după plusvaloare prin greutățile de transport, lipsa de debușeuri și concurența de pe piețele externe.

Societățile forestiere, în care dominau capitalurile străine, desfășurînd o acțiune de tăiere a pădurilor fără nici un scrupul, au luat măsuri în același timp de reducere a salariilor și de prelungire a zilei de muncă. Această politică a generat profunde nemulțumiri, determinînd un șir de acțiuni și greve de mari proporții în Valea Mureșului și în bazinul Bistriței, care, prin amploarea și combativitatea lor, au făcut zile negre capitaliștilor și autorităților regimului. Aceste acțiuni și greve au fost în multe cazuri înăbușite prin teroarea dezlănțuită de autoritățile burghezo-moșierești.

În perioada stabilizării relative, lupta grevistă a avut mai mult un caracter de apărare a cuceririlor obținute în anii avîntului revoluționar și mai puțin

ofensiv. Inițiind, organizînd și conducînd acțiuni cu caracter revendicativ, comuniștii au acordat o atenție deosebită revendicărilor cu caracter economic, știut fiind că masele sînt atrase mai ușor în mișcare în condițiile cînd lupta se axează pe cerințele zilnice, imediate.

Lupta muncitorilor în condițiile ofensivei capitaliste era grea. Fiecare procent privind mărirea salariilor sau cea mai neînsemnată îmbunătățire a condițiilor de muncă trebuiau cucerite și apărate de către muncitori prin acțiuni susținute. De multe ori, declararea unei greve se solda cu flămînzirea familiei prin pierderea salariului, cu scoaterea din locuința fabricii, cu concedierea etc. In sprijinul capitaliștilor și împotriva muncitorilor interveneau autoritățile de stat, civile și militare. Delegații muncitorilor erau arestați, maltratați, înaintați tribunalelor militare și condamnați.

Luptînd pentru îmbunătățirea condițiilor de trai, clasa muncitoare își ridica totodată și nivelul de conștiință, pregătindu-se pentru misiunea istorică pe care o avea de îndeplinit : desființarea exploatării omului de către om și construirea societății socialiste.

În același timp, muncitorii acordau atenție și includeau în cererile lor și revendicări politice. Și nici nu putea să fie altfel. În condițiile cînd dreptul la grevă și organizare era serios ciuntit prin însești legile în vigoare, cînd ascuțișul aparatului de stat burghezo-moșieresc era îndreptat în mod deschis împotriva mișcării muncitorești revoluționare, și în primul rînd a partidului comunist, muncitorii afirmau în cererile lor dreptul de organizare, recunoașterea delegaților la tratativele cu patronii, încetarea terorii și persecuțiilor, respectarea demnității omenești, dreptul de manifestare liberă al organizațiilor revoluționare muncitorești etc.

Multe dintre conflictele colective declarate în această perioadă s-au încheiat prin obținerea revendicărilor de către muncitori. Un exemplu în acest sens îl constituie și faptul că au fost încheiate peste 1 600 de contracte colective de muncă, care au cuprins 532 780 de muncitori. Contractele de muncă conțineau principalele revendicări ale muncitorilor și obligațiile care reveneau patronilor. În același timp se impune să fie subliniat faptul că, datorită condițiilor inegale, vitrege, în care s-au declarat și desfășurat grevele, în multe cazuri muncitorii nu au obținut decît rezultate parțiale, iar în altele au fost înfrînți.

În confruntarea care avea loc în momentul declarării unui conflict colectiv de muncă, capitaliștii aveau sprijinul nelimitat al Uniunii generale a industriașilor din România și pe cel al autorităților. Acest ajutor era motivat, deschis sau mai puțin deschis, prin necesitatea de a contrabalansa influența și activitatea politică și organizatorică a partidului comunist.

Analiza mișcării greviste din această perioadă în întregul ei și a conflictelor de muncă luate în parte duce la concluzia că în confruntarea directă dintre muncitori și capitaliști fără o intervenție din afară aceștia din urmă erau de regulă înfrînți, fiind siliți să accepte revendicările greviștilor.

Luînd apărarea capitaliștilor, autoritățile civile și militare interveneau cu brutalitate în timpul grevelor, intimidau pe muncitori arestîndu-le delegații. Asupra muncitorilor plana amenințarea militarizării întreprinderilor aparținînd statului și a introducerii muncii forțate. Autoritățile și presa burgheză foloseau această amenințare ori de cîte ori muncitorii erau nemulțumiți, pregătindu-se să declare grevă. Nu întîmplător, în timpul grevei de la „Astra"-Arad din toamna anului 1922, al grevei muncitorilor de la „Lemaître" din vara anului 1924 ș.a. problema militarizării întreprinderilor a fost pe larg folosită, ca un mijloc de presiune psihologică, pentru înfrîngerea luptei muncitorilor.

Venind în întîmpinarea dorinței clasei muncitoare de a acționa unită, P.C.R. s-a adresat în repetate rînduri organizațiilor profesionale, chemîndu-le să închege frontul unic. Drept urmare, în timpul desfășurării conflictelor de muncă, care în multe cazuri se transformau în greve, au luat ființă organe ale frontului unic de jos : comitetele de fabrică și uzină, comitetele de grevă etc., organe ale

luptei revoluționare. Muncitorii comuniști, social-democrați și cei fără de partid alegeau în comun delegații care să le reprezinte interesele la tratativele cu patronii. Aceste organe ale frontului unic au avut un rol important în conducerea grevelor.

Luptele greviste care s-au desfășurat în această perioadă au demonstrat o creștere a maturității politice a proletariatului, a gradului său de organizare și combativitate.

Deși situația concretă din țară demonstra că existau reale posibilități ca partidele politice și organizațiile profesionale ale clasei muncitoare să ducă cu mai mult succes lupta pentru cîștigarea revendicărilor economice și politice ale maselor populare, rezultatele obținute, deși importante, nu au fost pe măsura posibilităților. Aceasta s-a datorat în principal măsurilor represive adoptate de cercurile guvernante, precum și lipsei unității de acțiune a clasei muncitoare.

Cu toate acestea, experiența dobîndită în acești ani de mișcarea muncitorească în pregătirea și conducerea luptelor greviste a avut o mare însemnătate. Ea a fost folosită și a contribuit la succesul marilor greve și lupte din perioada crizei economice din anii 1929—1933.

I. MAMINA : Asistăm cu interes la dialogul antrenant și constructiv dintre tovarășii N. Petreanu și M. C. Stănescu, doi dintre specialiștii cunoscători ai epocii. Consider că nu ar fi lipsit de interes să auzim părerea tovarășului Stănescu cu privire la mișcarea grevistă din anii 1922—1928.

M. C. STĂNESCU : Împotriva condițiilor grele de muncă și de trai se înregistrează un neîntrerupt șir de conflicte colective de muncă, care au îmbrăcat variate forme de manifestare. Mișcarea grevistă a proletariatului din România, formă înaltă a luptei de clasă, desfășurată în anii 1921—1922 a fost puternic influențată de o serie de factori proveniți atît din afara cît și din interiorul mișcării muncitorești, dintre care aș vrea să menționez cîțiva.

În primul rînd, trebuie să avem în vedere dezvoltarea industriei, care a redus numărul șomerilor și a solicitat tot mai multă forță de muncă. Legat și în strînsă interdependență cu această dezvoltare, se realizează o consolidare a puterii politice a claselor exploatatoare, îndeosebi a marii burghezii — reprezentată prin partidul liberal, care a putut să impună o seamă de măsuri antimuncitorești și să adopte o legislație care să-i apere, în general, interesele. Aici am în vedere numeroasele procese antimuncitorești, dintre care la loc de frunte se situează, desigur, procesul din Dealul Spirii, miile de arestări efectuate cu diferite prilejuri, ca și scoaterea P.C.R. în afara legilor în anul 1924. Aceste măsuri represive au avut un efect negativ vizibil atît asupra organizării cît și a luptei clasei muncitoare din anii 1921—1928. Dar pentru tema pe care o discutăm, deși într-o formă mai puțin spectaculară, o importanță la fel de mare au avut-o unele legi adoptate între anii 1920 și 1924, înainte și după constituția din martie 1923. Mă refer la Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă din august 1920, la Legea asupra sindicatelor profesionale din mai 1921, precum și la Legea pentru persoanele juridice din februarie 1924, care, e drept, reglementau, în noile condiții, dreptul la organizare, la contract colectiv și la grevă, însă într-un mod care a făcut deseori din ele instrumente de apărare a patronilor și a statului (ca instituție și ca proprietar al unei anumite categorii de întreprinderi) împotriva luptei revendicative a proletariatului. La data emiterii lor, primele două legi citate au reprezentat o serioasă îngrădire a dreptului de organizare în sindicate față de prevederile Constituției din 1866, care a fost în vigoare pînă în 1923.

Conform statisticilor burgheze, în această perioadă (1921—1928), tabloul conflictelor colective de muncă se prezintă astfel : au avut loc 4 049 de conflicte colective de muncă, la care au luat parte 615 559 de muncitori, organizați și neorganizați în sindicate ; dintre acestea, 722 s-au transformat în greve, la care au participat 113 600 de persoane.

Din statistici lipsesc conflictele colective de muncă — unele transformate în greve — de la întreprinderile industriale proprietate de stat, ale funcționarilor

publici (cum a fost cazul grevei generale a acestora din vara anului 1923), precum și cele de la stabilimentele mai mici a căror rezolvare nu a ajuns la organele Ministerului Muncii. Dintre aceste acțiuni se remarcă grevele de amploare de la „Astra"-Arad (1921, 1922), „Lemaître"-București (1923), din Valea Mureșului (1923, 1925), Timișoara (1924), Reșița (1926), greva tipografilor din București (1927) ș.a. Cea mai mare parte a acestor acțiuni de luptă au fost organizate și conduse de comuniști, care le-au imprimat un caracter combativ. Multe dintre ele s-au soldat cu însemnate cîștiguri materiale pentru muncitori.

Numărul conflictelor colective din anii 1921—1928 este foarte ridicat dacă ținem seama că ne aflăm într-o perioadă de reflux revoluționar. Ele nu sînt însă de o amploare prea mare datorită faptului că se urmărea cucerirea unor revendicări locale, cu precădere economice, lipsei unei concentrări muncitorești în centre puternice și menținerii la un nivel scăzut a numărului celor organizați în sindicate.

Majoritatea conflictelor de muncă din anii 1921—1928 au fost declanșate pentru impunerea și păstrarea zilei de lucru de 8 ore, pentru sporirea salariilor la nivel cu scumpetea, respectarea contractelor colective de muncă, respectarea demnității omenești. Este de remarcat faptul că în România regimul de muncă de 8 ore a fost legiferat abia în 1928, deși în anii 1918—1920 această revendicare fusese în general impusă prin luptă.

N. G. MUNTEANU : În condițiile existenței a două centrale sindicale, Confederația Generală a Muncii (C.G.M.), aflată sub influența reformiștilor, și Comisia Generală a Sindicatelor Unitare (C.G.S.U.), condusă de Partidul Comunist Român, greva a rămas un teren important care lega sindicatele în lupta pentru apărarea intereselor vitale ale clasei muncitoare. Greva a fost un ligament între sindicate, o temelie a frontului unic muncitoresc de jos, în ciuda neînțelegerilor de sus, dintre conducătorii reformiști și cei comuniști. Greva, care unea pe muncitori în lupta pentru cucerirea revendicărilor economice și a drepturilor și libertăților democratice, acționa favorabil refacerii unității sindicale.

Pe bază de front unic, realizat jos, în întreprinderi și pe plan local, la nivelul comisiilor sindicale locale și regionale, s-a desfășurat în perioada 1922—1929 o remarcabilă mișcare revendicativă și grevistă, prin care muncitorimea a rezistat ofensivei patronale împotriva nivelului ei de viață. Aproape în totalitatea lor, grevele din acești ani au fost inițiate de către sindicatele unitare și de elementele revoluționare din mișcarea sindicală în general, dar ele s-au bucurat de solidaritate muncitorească din partea tuturor sindicatelor. Am să încerc să detaliez pe ani acțiunile greviste, pornind de la datele generale prezentate de tovarășul M. C. Stănescu. Astfel, potrivit statisticilor oficiale, în anul 1922 au fost declarate 1 341 de conflicte colective de muncă, cu participarea a 83 610 lucrători, dintre care 71 815 membri de sindicat ; în 1923 — 491 de conflicte, cu aproape 100 000 de participanți, dintre care circa 80 000 organizați în sindicate ; în 1924 — 395 de conflicte, cu 75 000 de participanți, dintre care 53 000 membri de sindicat ; în 1925 s-au desfășuat 318 conflicte, cu 80 250 de participanți, între care 57 515 membri de sindicat, iar în 1926 la cele 361 conflicte colective au participat 93 000 de salariați, dintre care 64 000 membri de sindicat ; în 1927 au avut loc 196 conflicte, cu 99 887 de participanți, dintre care 37 479 sindicaliști, iar în 1928 s-au desfășurat 199 de conflicte, cu 62 453 de participanți, dintre care 35 094 membri de sindicat. Rezultatele conflictelor și grevelor din anii amintiți au fost favorabile muncitorilor în proporție de 80%. Muncitorimea a impus reglementarea raporturilor dintre salariați și patroni prin contracte colective de muncă, în ciuda faptului că o bază juridică a fost dată contractului colectiv abia în 1929. În perioada citată, în fiecare an, dispozițiile contractelor colective impuse de muncitori s-au aplicat în circa 2 500 de întreprinderi.

Să analizăm, cu titlu de exemplu pentru întreaga perioadă, acțiunile din 1923. Potrivit datelor publicate de Ministerul Muncii, în acest an au fost declarate 491 de conflicte colective, majoritatea în ramurile de bază ale economiei.

Dintre aceste conflicte, 112 s-au transformat în greve, conduse de sindicate, cuprinzînd peste 20 000 de greviști. Din totalul de 491 de conflicte, 340 au fost soluționate în favoarea lucrătorilor ; salariile au fost sporite cu 7 pînă la 100% ; prin contracte au fost recunoscute organele sindicale, dreptul la concedii plătite etc. Comentînd datele conflictelor din 1923, „Buletinul muncii" scria : „Din aceste cifre se poate trage concluzia că acțiunea sindicală de apărare a intereselor profesionale ale lucrătorilor și rolul organizațiilor profesionale... de a conduce pe muncitori la tratativele cu patronii... au dus la rezultat practic în ce privește îmbunătățirea situației materiale a acestora. Majoritatea grevelor s-au terminat cu rezultate favorabile pentru lucrători".

N. RAUȘ : Nu ar fi lipsit de interes să se detalieze, printr-un exemplu, această intensă acțiune grevistă. Tovarășul Felea ar putea să o facă.

ION FELEA : Grevele de după crearea partidului comunist s-au desfășurat în condiții de teroare crescîndă. Deși ne aflam la începutul perioadei de stabilizare relativă a capitalismului și al consolidării vremelnice a puterii politice a burgheziei, combativitatea proletariatului creștea. Grevele erau în prealabil organizate, chibzuite.

În 1922 grevele pe întreprinderi căpătau amploare, se foloseau metode revoluționare în luptă. Mi-aduc aminte de greva din 1922 de la „Universul", o citadelă reacționară în care domnea înrăitul capitalist Stelian Popescu. Pentru a lovi în solidaritatea muncitorească, el înființase un cămin de ucenici, unde adusese fii de țărani de pe moșiile sale. Acești tineri erau supuși unei discipline brutale, învățați să urască clasa muncitoare, urmărind să facă din ei unelte oarbe împotriva acțiunilor sindicale. În decembrie 1922, muncitorii din această întreprindere înaintară direcției un memoriu în care cereau majorarea salariilor, respectarea repausului săptămînal, recunoașterea delegaților de atelier. Bineînțeles că uneltele stăpînilor au căutat să corupă pe unii muncitori. N-au reușit. Solidaritatea de clasă nu a putut fi frîntă. Toți muncitorii au părăsit lucrul și s-au îndreptat spre sediul sindicatului din strada Academiei. S-a ales un comitet de grevă din mijlocul greviștilor. El avea sarcina ca împreună cu comitetul sindicatului să vegheze ca ziarul „Universul" să nu apară în alte întreprinderi tipografice, să se strîngă fonduri pentru ajutorarea greviștilor, să se țină o legătură permanentă cu tovarășii aflați în luptă. La apelul comitetului sindicatului, muncitorii din celelalte întreprinderi tipografice au hotărît să acorde greviștilor salariul pe o zi, în fiecare săptămînă, pe tot timpul cît va dura greva.

Atunci cînd patronii celorlalte ziare au căutat să vină în ajutorul „Universului", deși aparțineau altor grupări politice burgheze, și cu ajutorul cozilor de topor au cules cîteva pagini, încercînd apoi să le transporte spre întreprinderea respectivă, tentativa a eșuat lamentabil. Pichetele de grevă, încunoștințate la timp, au dat de căruța care transporta paginile zețuite și, la un moment dat, au înconjurat-o, apoi în cîteva minute au umplut strada C. Mille cu rînduri de linotip și literă de titluri...

După trei săptămîni, greva a căzut. Oare credeți că pierderea acestei lupte a descurajat pe muncitori ? Dimpotrivă. Această luptă crîncenă cu reprezentanții unei citadele a reacțiunii. în care s-a simțit prezența și a unor reprezentanți ai presei „democrate", a contribuit la ridicarea nivelului politic al muncitorilor, care și-au strîns și mai tare rîndurile. După un scurt interval s-a declarat grevă la atelierele ziarelor „Adevărul" și „Dimineața".

NICOLAE POPESCU : Luptele greviste din anii 1929—1933 au avut loc în condițiile unei puternice crize economice ce a cuprins, fără rezervă, toate țările capitaliste. În România, țară slab dezvoltată din punct de vedere industrial, cu o economie în mare măsură dependentă față de capitalul străin, fenomenele crizei au apărut încă din anul 1928, generalizîndu-se cu repeziciune. Ea a cuprins industria, agricultura, finanțele și comerțul. Au apărut fenomene de instabilitate

a regimului social-politic, avînd ca urmare dese schimbări de guverne și numeroase remanieri ale acestora, un proces intens de fărîmițare a partidelor politice, creșterea influenței unor organizații fasciste și profasciste, sprijinite activ de cercurile guvernamentale etc.

De la începutul perioadei amintite, clasele dominante au promovat o politică de aruncare a tuturor greutăților provocate de criză asupra maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate, și în primul rînd asupra clasei muncitoare. Au fost reduse sistematic salariile și efectuate concedieri masive sub forma „curbelor de sacrificii" mai întîi în întreprinderile de stat, la începutul anilor 1931, 1932, 1933, extinse apoi și în cele particulare, ceea ce a dus la scăderea salariilor cu peste 50%, în unele ramuri înregistrîndu-se reduceri mult mai mari. Închiderea parțială sau totală a unui mare număr de fabrici și uzine a lăsat fără lucru numeroși muncitori, care, împreună cu cei concediați, alcătuiau în 1932 o uriașă armată de 300 000 de șomeri. Patronii au refuzat încheierea sau reînnoirea contractelor colective de muncă, ceea ce a dus la nerespectarea zilei de lucru de 8 ore, a concediului de odihnă plătit, a asistenței medicale și protecției muncii etc. Din această cauză, în condițiile în care zeci și sute de mii de muncitori erau șomeri, în unele fabrici și uzine se lucra 10 și 12 ore pe zi, în altele erau folosite femei și copii la munci grele, cu salarii de mizerie. S-au suprimat indemnizațiile de scumpete și alocațiile de chirie, au crescut amenzile și impozitele de tot felul. S-a înrăutățit în mod deosebit situația țărănimii muncitoare, ca urmare a prăbușirii prețurilor la produsele agrare și a creșterii datoriilor față de cămătari și chiaburi. Aceste datorii ajunseseră în anii crizei la 6 000 de lei în medie pe hectar.

Împrumuturile externe contractate de guvernele național-țărăniste, în virtutea politicii „porților deschise", cu dobînzi împovărătoare, pe lîngă că au adîncit dependența țării față de cercurile financiare din Occident, au contribuit la transferarea unei părți a greutăților crizei din țările respective asupra poporului român.

Au fost limitate drepturile și libertățile cetățenești ale maselor muncitoare. P.C.R. și U.T.C. activau de mulți ani în adîncă ilegalitate ; în aprilie 1929 au fost dizolvate sindicatele unitare, ceea ce a constituit o grea lovitură pentru clasa muncitoare, iar în februarie 1933 a fost introdusă starea de asediu în principalele centre muncitorești, la adăpostul căreia a fost interzisă activitatea tuturor organizațiilor revoluționare, au fost închise sediile și arestați conducătorii lor ; presa muncitorească era cenzurată sau interzisă etc.

Toate aceste măsuri au contribuit la înrăutățirea situației clasei muncitoare și a altor categorii de oameni ai muncii, loviți de efectele crizei economice. Ca urmare, în rîndurile unei mari părți a populației țării s-a dezvoltat un puternic val de nemulțumire și revoltă, s-a creat un climat favorabil desfășurării unor puternice acțiuni revoluționare.

În anii 1929—1933 au avut loc numai în întreprinderile particulare 433 de greve, la care au participat aproximativ 78 400 de salariați, pierzîndu-se 741 299 de zile-muncă, precum și 965 de conflicte latente între muncitori și patroni. Dacă am adăuga și întreprinderile de stat, excluse din statisticile oficiale, în special administrația C.F.R., cu cei aproape 110 000 de salariați, numărul grevelor și conflictelor de muncă ar fi incomparabil mai mare. În șirul acțiunilor greviste din perioada crizei economice, un loc de seamă îl ocupă greva minerilor de la Lupeni din august 1929 și eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Aceste mari bătălii de clasă, purtate de unele dintre principalele detașamente ale proletariatului român, pe lîngă faptul că au polarizat atenția opiniei muncitorești interne și internaționale, au influențat sau determinat izbucnirea a numeroase greve în cele mai diferite ramuri ale economiei naționale. Inițiate ca acțiuni de solidaritate cu minerii, ceferiștii sau petroliștii, aceste greve au avut formulate în programul lor și revendicări proprii, specifice ramurii economice sau întreprinderii respective. În asemenea cazuri, destul de frecvente în general, raportul dia-

lectic dintre prima categorie și a doua este de la cauză la efect și poate conduce la concluzia că, în alte condiții, ultimele ar fi putut izbucni mai tîrziu sau de loc.

Revendicările pe baza cărora s-au desfășurat luptele greviste din anii 1929—1933 izvorau din situația economică, politică și socială în care lucrau și trăiau masele muncitoare, iar prin impunerea lor se urmăreau împiedicarea cercurilor guvernante și a claselor exploatatoare de a arunca toate greutățile crizei asupra acestora, cucerirea dreptului la o viață mai omenească. Printre revendicările frecvent întîlnite în perioada amintită erau : respectarea zilei de lucru de 8 ore ; salariu egal la muncă egală pentru femei și tineret ; încetarea reducerii salariilor și ridicarea lor la nivelul prețurilor obiectelor de strictă necesitate ; încetarea concedierilor și reprimirea la lucru a celor concediați ; ajutoare pentru șomeri din partea statului și a comunei ; acordarea indemnizației de scumpete și a alocației de chirie ; concediu de odihnă plătit ; asistență medicală și protecția muncii ; dreptul de organizare, întrunire și presă ; recunoașterea comitetului de fabrică ca organ reprezentativ al muncitorilor ; amnistie generală politică și militară etc. Nu puține au fost ocaziile cînd masele au cerut dreptul de activitate legală pentru Partidul Comunist Român, Uniunea Tineretului Comunist, sindicatele unitare și alte organizații revoluționare.

C. BĂRBULESCU : Dacă vreți să ne spuneți în ce a constat specificitatea grevelor din anii 1929—1933.

N. POPESCU : Întrebarea este bine venită. Am să încerc să vă răspund. Condițiile concrete în care s-a desfășurat mișcarea grevistă din perioada crizei economice a capitalismului au imprimat acesteia o serie de trăsături specifice :

— În pofida greutăților de tot felul, amintite mai înainte, luptele revoluționare din anii 1929—1933 au avut un caracter organizat, mai ales după Congresul al V-lea al P.C.R., care a dat unele indicații prețioase în acest sens. Astfel, muncitorii au trecut la alegerea unor delegații largi, reprezentative, alcătuite din elementele cele mai combative, pe care le-au împuternicit să trateze cu autoritățile și patronii. În unele întreprinderi, aceste delegații au devenit permanente, sugerînd ideea unor forme noi, care să asigure unitatea de acțiune a tuturor muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică — comitetele de acțiune. La 20 martie 1932 s-a constituit Comitetul Central de acțiune pe țară al lucrătorilor ceferiști, iar în vara aceluiași an au fost create comitete de acțiune regionale și în principalele centre feroviare din țară. Asemenea forme organizatorice au fost inițiate și de muncitorii altor ramuri ale economiei, în special de cei din industria petrolieră, care și-au constituit un Comitet de acțiune pentru întreaga regiune a Văii Prahovei, precum și în numeroase rafinării. Comitetele de acțiune au fost alese în conferințe ale reprezentanților muncitorilor din ramura respectivă sau în adunări generale ale lucrătorilor dintr-o întreprindere sau alta pe baza *Frontului Unic Muncitoresc*, în rîndurile lor intrînd comuniști, social-democrați, muncitori de alte apartenențe politice, precum și fără de partid. Comitetele de acțiune inițiate și conduse de P.C.R. au constituit un sprijin substanțial în organizarea și conducerea unor puternice acțiuni revoluționare. În același timp merită subliniată elasticitatea de care a dat dovadă partidul comunist în folosirea diferitelor forme organizatorice, potrivit cu cerințele luptei la un moment dat. De exemplu, grevele demonstrative ce au avut loc la sfîrșitul lunii ianuarie 1933 la „Griviția" au fost conduse de comitetul de acțiune pe ateliere, cea de la 2 februarie același an de către un comitet de grevă alcătuit din 350 de muncitori, iar eroica bătălie de clasă din 15—16 februarie de comitetul de fabrică, constituit cu cîteva zile înainte, în condițiile stării de asediu.

— O altă caracteristică a constituit-o gradul înalt de combativitate de care au dat dovadă muncitorii în timpul luptelor greviste din anii crizei economice. Această combativitate este reliefată în mod pregnant de metodele folosite — ocuparea întreprinderii, combinată cu puternice demonstrații de stradă ale muncitorilor

din alte întreprinderi. La Lupeni, în 1929, minerii au ocupat uzina electrică, făcînd imposibilă orice activitate productivă, cu scopul de a determina pe patroni să le satisfacă revendicările cerute ; textiliştii de la „Saturn" au declarat, în ianuarie 1933, grevă cu ocuparea întreprinderii ; muncitorii petrolişti din unele rafinării din Ploieşti au folosit aceeaşi metodă. Marile acţiuni greviste ale muncitorilor ceferişti din Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Cluj, Paşcani ş.a. s-au desfăşurat în condiţiile ocupării atelierelor respective şi mobilizării soţiilor şi copiilor greviştilor la porţile acestora, alături de lucrătorii a numeroase întreprinderi solidarizate cu greviştii. La Atelierele „Griviţa" din Bucureşti au fost create gărzi de autoapărare la toate porţile acestora şi pichete de grevă, care circulau pe tot cuprinsul secţiilor în vederea prevenirii unor diversiuni ce puteau fi provocate de elemente duşmănoase.

— Revendicările imediate, economice, au fost îmbinate în mod armonios cu cele de ordin general, politice. Mai mult, în unele etape ale luptei, ca, de pildă, la 15—16 februarie 1933, pe primul plan au figurat revendicările politice. În general trebuie amintit că programul de revendicări pe baza căruia s-au desfăşurat marile bătălii de clasă ale ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933 a cuprins în sfera sa nu numai interesele acestora, ci şi ale muncitorimii din România în totalitatea ei. Aşa se explică numeroasele şi impunătoarele acţiuni de solidaritate cu greviştii ale unui număr impresionant de muncitori din alte fabrici şi uzine, ţărani, intelectuali, studenţi şi elevi, precum şi alte categorii şi pături sociale lovite de criză, imprimînd acestor lupte un profund caracter de masă. Influenţa acestor lupte asupra opiniei publice a fost atît de mare încît a determinat teama în rîndurile cercurilor guvernante, care s-au văzut în situaţia de a lua măsuri speciale în vederea selectării şi pregătirii unităţilor militare trimise să reprime lupta ceferiştilor pentru a preveni o eventuală pactizare cu greviştii.

— În general acţiunile greviste din perioada crizei economice, şi în special luptele ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933, au fost organizate şi conduse de Partidul Comunist Român. În timpul acestora din urmă a fost realizat Frontul Unic Muncitoresc, demonstrîndu-se cu puterea faptelor că în România existau condiţiile şi posibilităţile necesare înfăptuirii unităţii de acţiune a clasei muncitoare, experienţa acumulată cu acest prilej fiind folosită de partid în perioada următoare. În focul luptelor amintite a crescut prestigiul P.C.R., s-au intensificat şi întărit legăturile sale cu masele, iar clasa muncitoare a dovedit încă o dată că era singura forţă capabilă să îndeplinească rolul de hegemon al luptei pentru răsturnarea societăţii capitaliste şi pentru construirea unei noi orînduiri, fără exploatare şi asuprire.

Luptele revoluţionare din perioada amintită, cu toate că cele mai importante dintre ele au fost reprimate în mod sîngeros, au fost de natură să determine cercurile guvernante să ia o serie de măsuri ce veneau în întîmpinarea cerinţelor formulate de muncitori. Astfel, nu a mai fost aplicată „curba de sacrificiu" anunţată în ianuarie 1933, au fost reprimiţi la lucru muncitorii concediaţi în timpul luptelor, s-au mărit salariile unor categorii de lucrători ceferişti etc. De asemenea a fost abrogat acordul de la Geneva, semnat în ianuarie 1933 de guvernul Vaida-Voevod, cerîndu-se în acelaşi timp retragerea „tehnicienilor" şi „experţilor" străini ce se aflau în ţară pentru a veghea cum guvernanţii români îşi îndeplineau obligaţiile faţă de cercurile monopoliste din Occident. În ultimă instanţă, luptele revoluţionare au contribuit la subminarea temeliilor guvernului naţional-ţărănesc care în toamna anului 1933 a fost nevoit să-şi dea demisia, ceea ce a semnificat înlăturarea de la conducerea ţării a Partidului naţional-ţărănesc.

Aceste referiri, fie chiar şi sumare, pot demonstra că între situaţia economică, politică şi socială existentă într-o anumită perioadă istorică şi acţiunile de luptă revoluţionară ale maselor muncitoare există o strînsă legătură. Pe de altă parte, aceste acţiuni, deşi foarte diverse, se află într-o interdependenţă dialectică. Toate acestea reclamă studierea unitară a fenomenului grevist din perioada amin-

tită și în toată diversitatea lui, analizîndu-se evenimentele în lumina adevărului istoric.

GHEORGHE MATEI : Mișcarea comunistă și muncitorească internațională, dînd o prețuire deosebită luptelor proletariatului român din ianuarie-februarie 1933, a scos în evidență faptul că acestea au înmănuncheat o serie de elemente caracteristice și importante : îmbinarea cu pricepere a revendicărilor de ordin economic și politic, folosirea unor forme și metode noi, superioare în munca revoluționară de masă și lupta grevistă, aplicarea creatoare și îmbogățirea experienței clasei muncitoare internaționale etc. Nu insist mai mult asupra acestor chestiuni, ele fiind relevate și de alți participanți la dezbatere și tratate deja în istoriografia noastră. Îmi vine însă în minte ideea unei comparații istorice, menită, sper, să proiecteze un plus de lumină asupra problematicii abordate. Mă refer la comparația dintre greva generală din octombrie 1920 și grevele din ianuarie-februarie 1933. Privite într-o sinteză a istoriei mișcării muncitorești din România, cele două momente au darul de a prilejui unele reflecții și concluzii. Dacă greva generală din 1920 este unică prin amploarea ei în istoria luptelor greviste ale proletariatului român, nu este mai puțin adevărat că, prin tactica pasivistă adoptată de conducerea mișcării muncitorești și carențele ca atare de organizare, rezultatele materiale ale acesteia n-au fost pe măsura sferei de cuprindere, a stării de spirit și voinței clasei muncitoare. De aci și concluzia ei de bază, dedusă dintr-o anumită experiență negativă — necesitatea pentru proletariatul român de a avea un stat-major capabil să-l conducă în luptă.

Altfel s-au petrecut lucrurile în 1933. Deși de astă dată amploarea mișcării greviste a fost evident mai redusă, întrepătrunderea strînsă a factorilor de ordin obiectiv și subiectiv, existența și activitatea unui partid consecvent revoluționar, reflectate în pregătirea sistematică și nivelul înalt de organizare a luptelor muncitorești, au determinat cunoscutele rezultate multilaterale, superioare. O dată mai mult s-au adeverit necesitatea și valoarea prezenței partidului marxist-leninist și a unei politici juste, creatoare, a acestuia pentru organizarea și conducerea eficientă a luptei clasei muncitoare.

Încercînd să stabilim o legătură de continuitate istorică între cele două momente majore amintite, am putea spune că greva generală din octombrie 1920 a grăbit actul de o semnificație fundamentală al zămislirii Partidului Comunist Român, partid care, la rîndul său, organizînd și conducînd marile greve din ianuarie-februarie 1933, a răscumpărat principalele neajunsuri și erori din 1920 și a ridicat pe culmi și mai înalte autoritatea și prestigiul clasei noastre muncitoare.

N. G. MUNTEANU : Anii crizei economice au constituit, în sensul temei pe care o dezbatem, o piatră de încercare pentru unitatea muncitorească, pentru tradițiile înaintate ale organizațiilor muncitorești. După cum se știe, în aprilie 1929 cercurile guvernante au adoptat măsuri menite să lichideze sindicatele unitare. Zeci și sute de activiști ai acestor sindicate au fost urmăriți și arestați. Prin aceasta, burghezia căuta să înlăture obstacolele din calea politicii ei de aruncare a greutăților crizei pe spinarea maselor muncitoare, să înfrîngă rezistența mișcării muncitorești revoluționare conduse de Partidul Comunist Român.

Nu ne propunem să descriem mișcarea grevistă din anii 1929—1933. Vom nota doar că, în ciuda șomajului, a spectrului foametei, muncitorimea română și-a păstrat demnitatea de clasă revoluționară și, cu preț de sînge, a pretins dreptul la viață și la demnitatea de om civilizat. Nici în acei ani de criză, de șomaj, cum n-a reușit nici altă dată, patronatul n-a putut recruta spărgători de grevă. Să luăm exemplul Uzinei „Lemaître".

În 1931, muncitorii din această uzină au desfășurat o grevă eroică de aproape cinci săptămîni. În București și în țară existau mii de șomeri metalurgiști. Dar patronii nu au putut recruta salariați pe care să-i angajeze spre a sparge greva lemaîtriștilor. La un moment dat au fost aduși de la Reșița 150 de metalurgiști șomeri spre a fi angajați la „Lemaître". Li se promiseseră salarii mari,

locuințe, cantină etc. Sindicatul de la „Lemaitre" era condus de comuniști, ca și greva, de altfel. Reșițenii veneau dintr-un centru cu influențe social-democrate. Prin angajarea acestor metalurgiști, fabrica ar fi fost pusă în funcțiune, iar greva ar fi fost spartă. Această realitate le-a fost înfățișată șomerilor flămînzi de către comuniști. Ei s-au întors acasă, la Reșița, unde, solidari cu muncitorimea de acolo, au pornit la luptă împotriva propriilor patroni. Acesta este un exemplu. S-a răbdat de foame, dar nu s-a trădat. În anii crizei, proletariatul a trecut un examen foarte greu, dar l-a trecut. O culme a bătăliilor revoluționare din acei ani au fost marile și cunoscutele bătălii ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, care au mînuit cu măiestrie arma grevei, transformînd fabrica în baricadă.

V. SMÂRCEA : Ne adresăm tovarășului Iacoș, preocupat de istoria mișcării muncitorești în anii 1934—1937, pentru a afla caracteristicile mișcării greviste în această perioadă.

ION IACOȘ : La baza mișcării greviste din anii 1934—1937 au stat o serie de cauze de ordin social, economic și politic. Ansamblul situației economice din societatea românească s-a repercutat în mod negativ asupra vieții materiale a maselor, în rîndurile cărora s-a accentuat pauperizarea, concomitent cu puternica polarizare a bogățiilor în mîinile unui număr tot mai restrîns de mari exploatatori. Provocările repetate și înarmarea țărilor fasciste au fost urmate de o cursă generală a înarmărilor impusă în mod inevitabil și României. Acest fapt a dus, pe de o parte, la redresarea economiei, îndeosebi a industriei, pe de altă parte, clasele dominante au căutat să transfere sarcinile cerute de înarmarea țării pe spinarea maselor muncitoare și au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a scuti de aceste sarcini clasa exploatatorilor, pe bancheri, moșieri, fabricanți, rentieri etc. La toate acestea se adăugau condițiile de muncă din fabrici și ateliere, care se răsfrîngeau deosebit de dureros asupra muncitorilor, situație consemnată chiar în numeroase rapoarte ale organelor de stat.

Patronatul, organizat în Uniunea generală a industriașilor din România, trece la ofensivă împotriva clasei muncitoare : denunță unele contracte colective sau refuză încheierea altora în condițiile cerute de muncitori ; începe o campanie generală de scădere a salariilor, deși prețurile produselor de larg consum se mențin la un nivel ridicat. Tot mai mulți patroni refuză sau se eschivează să-și achite cotele la Casa asigurărilor sociale. Un alt fapt caracteristic îl reprezenta nerespectarea legii privind durata zilei de lucru, care continua să fie de regulă de 9 și 10 ore. Înseși publicațiile Ministerului Muncii recunoșteau că samavolniciile, nedreptățile și concedierile de muncitori creșteau în toate întreprinderile. În goana lor după profituri cît mai mari, capitaliștii au neglijat luarea unor măsuri pentru asigurarea securității muncii în întreprinderi și a unui minim de igienă, ceea ce a dus la mărirea numărului de accidente, de pe urma cărora mulți muncitori au rămas muritori de foame. Protecția muncii lăsa foarte mult de dorit. Chiar și în fabricile moderne, dotate cu aparatură nouă și cu o funcționalitate care asigura o ușurare a lucrului, nu se respectau normele de securitate a muncii, ceea ce provoca numeroase accidente, nemaivorbind de industriile minieră, pielăriei și forestieră, unde numărul accidentelor era extrem de mare în raport cu ramurile similare din alte țări. Formele multiple de exploatare și apăsare se răsfrîngeau asupra condițiilor de trai ale muncitorimii. O situație grea aveau femeile, tinerii muncitori și copiii angajați în întreprinderile capitaliste, îndeosebi în industriile textilă, îmbrăcăminte, la fabricile de tutun, de chibrituri etc. În multe fabrici, deși puși la munci alături de lucrători, femeile și tinerii muncitori erau retribuiți sub cuantumul general, cu o medie inferioară de salarizare. Toate acestea erau generatoare de adînci nemulțumiri și cauze ale numeroaselor conflicte colective de muncă.

În numeroase rapoarte și note informative ale autorităților polițienești, ale Inspectoratelor muncii au fost semnalate în permanență existența unor nemulțumiri adînci în rîndurile maselor muncitoare, precum și izbucnirea unui val necontenit de conflicte de muncă. Ele semnalau îngrijorate creșterea permanentă a influenței comuniștilor în rîndurile sindicatelor, care, pe baze unice și în spiritul solidarității proletare, au organizat și condus lupta revendicativă a muncitorimii, înfrîngînd prigoana și represiunile. În munca de zi cu zi dusă în întreprinderi prin delegați de fabrici sau bărbați de încredere, sindicatele, în rîndurile cărora activau în strînsă unitate comuniști, social-democrați, socialiști și fără de partid, au ținut trează conștiința de clasă a proletariatului, au pregătit și susținut numeroase greve.

Sindicatele, care se aflau deja pe drumul lichidării sciziunii, datorită capacității organizatorice, de grupare în rîndurile lor a unui mare număr de muncitori, și în primul rînd a comuniștilor, și-au sporit influența și asupra muncitorilor neorganizați, ceea ce a avut un efect pozitiv în desfășurarea luptelor greviste. Rolul sindicatelor în mișcarea grevistă și-a găsit expresia, de asemenea, în pregătirea multilaterală care a precedat izbucnirea grevelor. A fost desfășurată o propagandă susținută prin întruniri și presă pentru a se crea o unitate de vederi asupra necesității declarării grevei, a alegerii momentului optim al grevei, de pildă atunci cînd capitaliștii aveau comenzi mari de executat etc.

O problemă importantă în reușita unei greve o avea asigurarea existenței materiale a greviștilor și familiilor lor pe timpul desfășurării luptei. În acest scop, P.C.R. și sindicatele au pus la dispoziția greviștilor fondurile de care dispuneau și au lansat liste de subscripție, asigurînd rezistența muncitorilor pe toată perioada luptei, uneori de cîteva săptămîni sau chiar luni. Tot în timpul grevei, comuniștii aveau în vedere alegerea organelor conducătoare ale grevei : comitetul de grevă, pichetele de grevă din muncitori destoinici, care erau postate în fața fabricii sau pe drumurile principale de acces spre fabrică pentru a împiedica patronii să aducă spărgători de grevă ; erau organizate cantine pentru greviști etc. De altfel, propaganda în jurul grevelor implica și prevenirea lucrătorilor din localitatea respectivă și din alte localități spre a nu se angaja la fabrica afectată de grevă.

Solidaritatea morală și materială a muncitorilor din diferite întreprinderi cu greviștii constituia un element important în asigurarea victoriei. Astfel, grevele deveneau o școală prețioasă de educare în spiritul ideilor revoluționare, de unire a muncitorilor organizați și neorganizați în lupta contra exploatării. Referindu-se la luptele greviste ale proletariatului, V. I. Lenin a arătat că „orice grevă sugerează cu o putere uriașă muncitorilor ideea socialismului, ideea luptei întregii clase muncitoare pentru eliberarea ei de sub jugul capitalist".

Urmărind mișcarea grevistă din anii 1934—1937, constatăm că revendicările din memoriile lucrătorilor înaintate patronilor au fost cam aceleași, cu deosebiri neesențiale în funcție de situația specifică existentă într-o fabrică sau alta : sporirea salariilor în raport cu scumpirea produselor de primă necesitate, respectarea regimului de muncă de 8 ore, plata orelor suplimentare conform legilor în vigoare, respectarea demnității omenești, acordarea concediilor de odihnă și medicale legale, protecția muncii femeilor și copiilor, îmbunătățirea mijloacelor de protegiure a muncii, respectarea repausului duminical, împotriva reținerilor abuzive din salariu etc. Chiar din această enumerare a revendicărilor cu caracter economic rezultă că proletariatul a trebuit, în majoritatea cazurilor, să ducă lupta mai ales pentru apărarea cuceririlor înscrise în contractele colective încheiate în urma luptelor desfășurate în anii 1933—1934 și, în general, pentru respectarea acelor drepturi înscrise în legislația muncii, pe care însă patronii le încălcau fie direct, fie voalat.

În afară de revendicările cu caracter economic și social, în multe memorii. muncitorii au formulat și deziderate de ordin politic : recunoașterea delegaților

de fabrică și ai sindicatului, reprimirea la lucru a muncitorilor concediați pentru activitate revoluționară, eliberarea muncitorilor arestați în timpul conflictelor de muncă, autonomia asigurărilor sociale, respectarea dreptului de întrunire și organizare etc.

V. PETRIȘOR: În ce măsură ne puteți furniza și date statistice?

ION IACOȘ: După datele oficiale ale vremii, evident micșorate față de realitate, între anii 1934 și 1938 au avut loc 1 368 de conflicte colective de muncă, afectînd un număr de 6 796 de întreprinderi, cu 489 236 de salariați. Din aceste conflicte, după aceleași date, 330 s-au transformat în greve, în urma cărora patronii au suferit pierderi de 838 741 zile de lucru. În ceea ce privește numărul real al grevelor, nu se cunosc date exacte. O investigație în această direcție demonstrează că statisticile întocmite de Ministerul Muncii, ca orice statistică burgheză — fiind alcătuite prin prisma intereselor de clasă, și în cazul nostru, guvernele erau interesate să ascundă adevărul mai ales asupra grevelor —, nu sînt complete, că în realitate numărul conflictelor a fost mult mai mare. De altfel, statistica indică un număr de 1 828 de întreprinderi afectate de greve. Pot fi considerate oare ca adevărate aceste cifre ce indică un număr de 1 828 de greve? Din discuțiile avute cu unii participanți la întocmirea statisticilor rezultă că o grevă putea să cuprindă și a cuprins mai multe întreprinderi, în sensul că mai multe conflicte colective de muncă din aceeași ramură, cu aceleași revendicări, se prezentau în comun la Inspectoratul muncii și ca atare erau trecute ca un singur conflict, afectînd însă mai multe întreprinderi. Tot în statistică, sub formă de o singură grevă erau trecute și conflictele unor secții, de pildă turnătorii din mai multe fabrici metalurgice. Din aceste constatări *se poate spune că au avut loc greve parțiale sau generale în 1 828 de întreprinderi, iar nu pur și simplu 330 de greve*, deoarece nu exprimă realitatea. Tot aici, atunci cînd analizăm statistica mișcărilor greviste, trebuie avut în vedere faptul că organele Ministerului Muncii nu înregistrau decît grevele legale, adică pe acelea care erau declarate conform Legii conflictelor colective de muncă din 1920. Se întîmpla însă ca uneori muncitorii să nu urmeze procedura greoaie și complicată a legii și să declare grevă fără a prezenta conflictul în fața Inspectoratului muncii, grevele rămînînd astfel neînregistrate. Totuși și aceste cifre, mult micșorate, ilustrează din plin lupta dusă de clasa muncitoare din România în acei ani pentru o viață mai bună, pentru dreptul de organizare și întrunire.

V. SMÂRCEA: Ați dezvăluit în mod judicios complexitatea problematicii anilor 1934—1937. Permiteți-mi să vă întreb în ce măsură se poate distinge o evoluție a acțiunilor greviste în cursul acestei epoci.

ION IACOȘ: Analiza dinamicii mișcării greviste ne arată că anii 1935—1936 au reprezentat ani de vîrf atît în ceea ce privește numărul grevelor, al întreprinderilor afectate, al participanților și al zilelor de lucru pierdute, cît și rezultatele obținute, formele de luptă întrebuințate.

În desfășurarea acțiunilor greviste pot fi constatate greve scurte de 1—2 zile pînă la greve de 1—2 luni. Cea mai scurtă grevă cunoscută în anii 1934—1937 a fost greva de 2 ore a metalurgiștilor de la secțiile de forjă și laminare a societății U.D.R. din 26 iunie 1935, iar cea mai lungă luptă revendicativă se înscrie prin greva celor 4 200 de muncitori de la Fabrica de textile din Buhuși.

Modul de soluționare a grevelor era destul de complex: de la tratative directe între părți la conciliere, conform legii conflictelor colective de muncă, prin Inspectoratul muncii sau arbitraj, pînă, în cel mai rău caz, la înlocuirea greviștilor cu alți salariați recrutați de patroni cu ajutorul autorităților polițienești. De aici și o notă comună grevelor: peste tot, într-un fel sau altul, sub pretextul apărării „ordinii de stat", autoritățile polițienești au intervenit în conflicte, persecutînd pe greviști și susținînd interesele patronatului. Se cunosc

cazuri în care înşişi patronii solicitau în mod insistent „suprimarea agitatorilor", cereau autorităţilor intervenţia directă în vederea obligării greviştilor să reia lucrul.

O trăsătură caracteristică a mişcării greviste, de altfel constatată şi în alţi ani, este aceea că grevele au cuprins un număr mare de întreprinderi ; din acest punct de vedere, anul 1935 deţine recordul, cu 935 de întreprinderi afectate de greve. În unele cazuri, grevele dintr-o întreprindere s-au transformat în greve generale, ce au cuprins fie mai multe fabrici din ramura respectivă, fie toate fabricile şi uzinele dintr-un oraş, manifestîndu-se ca o grevă generală pe localitate, cu implicaţii politice.

Un fapt caracteristic, care atestă o dată în plus întărirea capacităţii de luptă a sindicatelor, l-a reprezentat numărul mare al conflictelor colective latente, care, după tratativele dintre părţi, duceau la încheierea contractului colectiv şi la satisfacerea cel puţin parţială a revendicărilor muncitoreşti din memoriile înaintate patronilor. Cifra acestor conflicte se ridică la 1 368, între care anul 1936 deţine recordul, cu 345 de conflicte. Acest fapt demonstrează tăria sindicatelor, care, prin delegaţii lor la tratative, reuşeau să impună patronilor revendicările muncitoreşti, iar pe de altă parte demonstrează faptul că patronii, în majoritatea cazurilor, au fost nevoiţi să ţină seama de doleanţele lucrătorilor, de unde şi aplanarea conflictelor în această fază latentă, fără declararea grevei. De aici concluzia că nu numai grevele aduceau cîştig de cauză muncitorilor. Evident, greva era o armă preţioasă de luptă cu implicaţii educative dintre cele mai largi pînă chiar în sînul familiei, dar pentru aceasta nu trebuie subapreciate nici conflictele latente, care uneori, tot aşa ca şi greva, aduceau cîştiguri materiale pentru muncitori. Şi acest cîştig de cauză era asigurat tocmai de tăria organizării muncitorilor în sindicate. Faza tratativelor, în cazul conflictelor colective de muncă latente, era totodată şi etapa pregătitoare a grevei, căci nu se ştia nicicînd felul în care vor reacţiona patronii şi, de aceea, trebuia pregătită masa lucrătorilor pentru a fi gata de luptă, de grevă. Deci şi din acest punct de vedere conflictele colective latente aveau o latură educativă asupra muncitorilor. Încheierea lor favorabilă demonstra fiecărui lucrător capacitatea organizaţiei sindicale, rolul unităţii proletare în dobîndirea victoriilor parţiale în lupta generală contra exploatatorilor.

Deosebit de interesante sînt datele furnizate atunci cînd analizăm evoluţia grevelor şi conflictelor colective latente pe profesiuni. Datorită implicaţiilor de ordin economic, constatăm că numărul cel mai mare de întreprinderi aflate în grevă au fost în industriile textilă şi a îmbrăcămintei : 65 de greve în 435 de întreprinderi, de altfel şi cu cel mai mare număr de zile de lucru pierdute, 428 182, urmate de industria lemnului şi mobilei cu 60 de greve, afectînd 465 de întreprinderi. Cele mai multe conflicte colective latente au avut loc în industria alimentară : 132, cu 88 394 de participanţi, urmată de industria metalurgică cu 128 de conflicte şi 50 058 de participanţi.

Preocuparea sindicatelor, a comitetelor acestora, formate cel mai adesea din comunişti şi social-democraţi, pentru folosirea metodelor eficace de luptă a constituit o altă notă caracteristică. Între acestea amintim : alegerea în comitetele de grevă a unor muncitori cunoscători reali ai situaţiei şi capabili să înfrîngă greutăţile, a unor delegaţii combative şi perspicace la tratative, organizarea de adunări periodice cu greviştii, uneori însoţite de manifestaţii de stradă sau în faţa administraţiilor întreprinderilor, ajungîndu-se pînă la ocuparea locului de muncă. Mai mult decît înainte, unitatea de acţiune în timpul grevei era asigurată din capul locului de unitatea organizatorică a sindicatelor. De acum această unitate organizatorică a sindicatelor reprezenta o mare cucerire pentru desfăşurarea luptelor greviste. Aşa se explică numărul mare al grevelor cîştigate, total sau parţial, faţă de cel al grevelor „pierdute". Din cele 330 de greve, 252 au fost cîştigate, iar

întreprinderile în care au avut loc greve sau care au fost afectate de grevele cîștigate se ridicau la 1 488, ceea ce reprezenta un succes însemnat pentru muncitorime.

Un fapt semnificativ al desfășurării grevelor îl constituie organizarea unor însemnate acțiuni de solidaritate cu greviștii. În felul acesta, grevele au constituit o școală prețioasă de educare a muncitorimii în spiritul principiilor luptei de clasă și al internaționalismului proletar, de unire și organizare a ei în sindicate, de afirmare a proletariatului în viața politică a țării. Acțiunile de solidaritate proletară au constituit, totodată, unul dintre factorii importanți în asigurarea victoriei, dovedind creșterea spiritului de clasă al muncitorimii.

O importanță deosebită în desfășurarea grevelor a avut-o participarea ucenicilor, ceea ce a împiedicat pe capitaliști să-i folosească ca spărgători de grevă, ucenicii devenind astfel un factor prețios în munca de agitație desfășurată atît în faza premergătoare cît și în timpul grevei (echipe de legătură, convocarea de întruniri, difuzarea de manifeste etc.). De asemenea, ținînd seama de structura industriei românești, de faptul că predominantă era industria ușoară, unde era întrebuințată mult munca necalificată și folosită pe scară tot mai largă munca femeilor și copiilor, sindicatele au vădit preocuparea față de organizarea luptei acestora. Întîlnim în numeroase rinduri, mai ales în fabricile textile, acțiuni în care majoritatea greviștilor o formau femeile, și cu toate acestea combativitatea și solidaritatea de clasă se arătau tot atît de trainice. Deosebit de important este faptul că s-au semnalat și greve care nu aveau alt mobil decît solidaritatea cu alte ridicări la luptă grevistă.

N. RAUȘ: Care au fost rezultatele practice ale acestor lupte greviste?

ION IACOȘ: Grevele muncitorești desfășurate în anii 1934—1937 au adus însemnate cuceriri revendicative pentru lucrători, au contribuit la ameliorarea condițiilor de muncă și de trai ale clasei muncitoare. Ele au fost concretizate în contractele colective de muncă încheiate între lucrători și patroni în fața Inspectoratului muncii, în diferite convenții și procese-verbale încheiate între părți fără să fi ajuns în fața autorităților de stat. În această perioadă s-au încheiat 433 de contracte colective de muncă, cuprinzînd 3 848 de întreprinderi, cu 121 940 de muncitori. Contractele încheiate prevedeau o majorare a salariilor între 5 și 30%, stabilirea unor raporturi între direcțiile fabricilor și delegații sindicatelor, asigurarea unor condiții mai bune de muncă în ateliere, respectarea demnității omenești și alte clauze cu privire la repausul duminical, durata zilei de muncă etc. În felul acesta, sindicatele au adus o contribuție prețioasă în lupta pentru îmbunătățirea nivelului de trai al maselor muncitoare, la dezvoltarea conștiinței de clasă. Grevele au constituit punctul de plecare în înfăptuirea unității de acțiune, iar unitatea sindicală premisă sigură în vederea asigurării succeselor. În focul luptelor greviste s-a întărit unitatea sindicală, s-au călit cadre de proletari, s-a dezvoltat solidaritatea de clasă, elemente ce au contribuit la ridicarea nivelului general de luptă a clasei noastre muncitoare, care, sub conducerea Partidului Comunist Român, a mers pe drumul dezrobirii sociale pînă la victorie.

ILIE CEAUȘESCU: Reluînd ideea pe care am exprimat-o în discuție, aș vrea să subliniez că în perioada anilor 1934—1937 aproape toate grevele și demonstrațiile, ca și alte conflicte de muncă aveau ca obiective imediate probleme ce erau stipulate în legile muncii și constituiau elemente ale acestora.

Într-un manifest al C.C. al P.C.R. din 1934 se arăta că un nou val de greve a izbucnit împotriva exploatării sîngeroase. Muncitorii de la minele de cărbuni din Comănești, „Industria lînii" din Timișoara, industria forestieră din județul Trei Scaune, Fabrica metalurgică „Schiell" din Brașov erau în grevă „Lupta se duce împotriva reducerii salariilor care se face de către patroni sub fel de fel de forme acoperite, pentru mărirea salariilor, împotriva amenzilor și reținerilor de orice fel... pentru plata imediată a salariilor în restanță, pentru reprimirea celor concediați" și alte revendicări importante. C.C. al P.C.R. chema

proletariatul din întreaga țară să se solidarizeze cu lupta greviștilor din întreprinderile amintite, sprijinind revendicările lor.

La începutul anului 1935, metalurgiștii de la Fabrica „Haug" din București au intrat în grevă în front unic pentru a determina pe patroni să renunțe la scăderea salariilor, la practica concedierilor, pentru a cere adoptarea unui contract colectiv cuprinzînd drepturile cîștigate ale muncitorilor. Și exemplele pot fi continuate. În concepția muncitorilor era clară ideea că revendicările economice cucerite trebuiau consfințite în contracte colective, pentru a le da o bază juridică. Menținerea contractelor colective era un obiectiv central al luptei revoluționare, deoarece patronii făceau sforțări disperate să le desființeze pentru că îi incomodau în campania de scădere a salariilor pe care o desfășurau în mod furibund.

O analiză succintă arată că din cele 1 149 conflicte de muncă cîte au avut loc în anii 1934—1937 în 5 934 de întreprinderi, marea majoritate (peste 85%) au fost generate de probleme economice, ca : salarii, reglementarea condițiilor de muncă, concedieri etc., elemente ale legislației muncii. Din cei 265 815 participanți la conflictele de muncă, marea majoritate, 211 428, erau organizați. Acest lucru a imprimat un caracter combativ și ferm acțiunilor revoluționare, fapt reflectat pozitiv în modul de soluționare al conflictelor de muncă. Astfel, din cele 1 149 de conflicte colective, 611 s-au încheiat în întregime în favoarea muncitorilor, 293 s-au soluționat parțial în favoarea celor ce muncesc și numai în 245 muncitorii nu au obținut nimic din doleanțele lor. Aceste cifre sînt semnificative în ilustrarea forței proletariatului în lupta cu patronatul pentru impunerea și dezvoltarea legislației muncii. De subliniat este faptul că succesele obținute de proletariat au fost posibile și datorită faptului că acțiunile revoluționare s-au desfășurat în întreprinderi pe baza unității de acțiune.

GH. I. IONIȚĂ : În cadrul acestei discuții se poate pune întrebarea firească : cîte greve au existat de la începuturile mișcării muncitorești pînă la 23 August 1944 în România ?

Răspunsul la această întrebare îl vom afla, firește, printr-o cercetare aprofundată, pentru ca rezultatele să fie de nivel superior. Fără îndoială, studiul statisticilor oficiale ale vremii își are importanța sa în cercetarea acțiunilor greviste, ca, de altfel, în oricare alte probleme.

Din motive lesne de înțeles, așa cum evidenția cu competență tovarășul Gh. Surpat, statistica burgheză a deformat însă mult realitatea atunci cînd era vorba de a consemna numărul exact al grevelor într-o etapă sau alta sau totalul participanților la acestea. A ne rezuma însă doar la această apreciere — cum adeseori se face în literatura de specialitate — nu înseamnă de loc că am depășit îngustimile statisticii burgheze. A dovedi inconsistența acestei statistici, deformarea de către ea a realității, aceasta reprezintă, credem, totul. Considerăm a fi o problemă esențială — și poate cea mai grea de soluționat — cercetarea aprofundată, pe baza documentelor primare ale vremii, a mișcărilor greviste sub raport statistic. Interesul pentru o asemenea cercetare și, mai ales, utilitatea ei sînt din plin demonstrate de rezultatele obținute pînă în prezent. Pentru a ilustra deficiențele statisticilor oficiale, așa cum au fost ele prezentate de tovarășul Surpat, vom exemplifica cu propria investigație științifică. Stăruind timp îndelungat, împreună cu C. Botoran, asupra materialelor documentare, investigînd minuțios în primul rînd Arhiva Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale — din păcate prea rar folosită pînă azi de istorici, deși constituie un inestimabil rezervor de materiale de primă mînă —, am putut obține rezultate care modifică vizibil statistica burgheză privind mișcarea grevistă din România în anii 1934—1937 în ramura metalurgică, cea pe care am cercetat-o cu deosebire. Fără a considera că rezultatele la care am ajuns noi poartă pecetea definitivului — investigației viitoare rămî-

nîndu-i poate alte concluzii noi de dezvăluit —, dorim să înfăţişăm pe scurt datele obţinute. Pornind de la statistica oficială, potrivit căreia mişcarea grevistă a muncitorimii metalurgiste a evoluat în felul următor :

Anul	Numărul grevelor	Afectînd o singură întrepr.	Afectînd mai multe întrepr.	Totalul întrepr. afectate	Numărul participanţilor	Din totalul de muncitori	Zile de lucru pierdute de întrepr.
1934	12	12	—	12	667	1 706	3 537
1935	11	11	—	11	1 640	9 002	8 472
1936	11	10	1	47	2 944	6 214	64 750
1937	10	9	1	35	718	2 316	7 426
Total	44	42	2	105	5 969	19 238	84 185

am obţinut — prin cercetarea ştiinţifică a izvoarelor — rezultate care modifică substanţial cifrele de mai sus. Aşa, de pildă, faţă de cele 12 greve semnalate în statistica oficială burgheză pentru anul 1934, dispunem de date asupra desfăşurării unui număr de 19 greve. În 1935 cunoaştem 31 de greve (faţă de 11), în 1936 — 13 (faţă de 11), iar în 1937 — 23 (faţă de 10). Totalul oferă o diferenţă apreciabilă : de la 44 la 86, un raport deci aproape dublu. De aici, cum este şi firesc, şi cifrele indicînd numărul de întreprinderi afectate, numărul de participanţi, totalul de muncitori şi numărul zilelor pierdute de întreprinderi sînt, la rîndul lor, mult superioare celor indicate de statistica oficială. Doar pentru exemplificare amintim că în 1937, faţă de 718 participanţi la grevele din metalurgie menţionaţi de statistica burgheză, se impune cifra de 700 de salariaţi de la „Astra"-Arad, care au intrat în grevă la 1 octombrie 1937. De aici, evident, totalizarea cifrelor privind participanţii la toate celelalte greve declanşate în 1937 conduce la un număr de greviști care întrece cu mult datele cuprinse în statistica amintită.

Căutărilor noastre şi concluziilor obţinute de noi li se adaugă în mod fericit — pe linia susţinerii concluziei mai sus înfăţişate — şi rezultatele cercetărilor întreprinse de Al. Gh. Savu asupra mişcărilor greviste din România în anii 1938—1940. Aceste rezultate au fost făcut cunoscute pe larg în paginile revistei „Anale de istorie" nr. 5/1963 şi, mai recent, în lucrarea *Dictatura regală*.

Rezumînd cele constatate de autorul sus-menţionat — tot în ideea argumentării utilităţii adîncirii cercetării materialelor primare în vederea reconstituirii datelor reale ale acţiunilor greviste din ţara noastră —, înfăţişăm, în cele ce urmează, cîteva dintre concluziile sale. Datele obţinute prin cercetarea izvoarelor primare au condus la cifra de 166 de greve pentru perioada 10 februarie 1938—6 septembrie 1940. Faţă de acestea, datele statisticii oficiale sînt mult micşorate, menţionînd pentru anul 1938 doar 24 de greve, în loc de 65 cîte se cunosc, pentru 1939 — cînd luptele greviste din perioada dictaturii regale au atins intensitatea maximă — numai 18 greve, în loc de 77. Pentru anul 1940 ne lipsesc statisticile oficiale. Din motive pe care Al.Gh. Savu le analizează amplu, pînă la 6 septembrie 1940 — data instaurării dictaturii militare-fasciste — s-au declanşat în total 24 de greve. Totalul grevelor desfăşurate în anii dictaturii regale — 166 — apare, evident, şi în acest caz mult deasupra datelor cuprinse în statistica oficială. Cu aceasta avem deci un argument în plus pentru a milita în interesul unei profunde cercetări arhivistice în special, documentare în general. Doar în posesia materialului pe această cale obţinut ne vom afla în faţa unui temeinic început şi vom putea purcede la scrierea, în termeni apropiaţi de realitate, a unei istorii a mişcărilor greviste din România.

AUREL ROMAN : Acțiunile de luptă au în anii dictaturii regale un pronunțat caracter antifascist, direct proporțional cu adîncirea măsurilor reacționare profasciste ale regimului din țară, desfășurîndu-se sub semnul apărării libertăților democratice și a independenței țării. Grevele cuprind mai ales întreprinderile metalurgice (350 conflicte de muncă, 136 413 greviști), de încălțăminte, alimentare, de textile. Explicația trebuie căutată în faptul că pregătirile de război antrenează în special aceste ramuri, din care cauză muncitorii sînt obligați să presteze o muncă foarte intensă cu salarii mici. Caracterul lor e vădit antifascist și antirăzboinic. Trebuie subliniat faptul că, în ciuda măsurilor profasciste luate de dictatura regală, comuniștii au acționat în bresle, reușind ca în metalurgie, textile, electricitate, pielărie, îmbrăcăminte, încălțăminte să fie în frunte și să conducă grevele declanșate. În acest chip, P.C.R. a reușit să impună luptelor un puternic caracter ofensiv, mobilizînd în sprijinul greviștilor pe frații lor de breaslă. Ca urmare a acestor acțiuni, tot mai multe bresle sînt transformate din organe ale dictaturii regale în organizații de luptă revoluționară, sub conducerea comuniștilor. Așa se explică și includerea în revendicările prezentate patronilor a unor cereri cu caracter politic pronunțat : recunoașterea delegaților de fabrică, înlăturarea legilor reacționare, eliberarea muncitorilor arestați. De aceea grevele cresc în amploare, ca durată (3—8 săptămîni), ca forță (de la greve pe întreprinderi la greve generale pe ramuri) și devin parte inseparabilă a luptei împotriva fascismului, pentru libertăți democratice, independență, suveranitate și integritate teritorială a țării. Ele au reprezentat un răspuns clar și hotărît al oamenilor muncii din țara noastră față de politica înrobitoare, de cedare în fața agresorului hitlerist, împotriva pregătirilor de participare a României la războiul agresiv antisovietic preconizat de cel de-al treilea Reich. În aceste condiții foarte dificile, P.C.R. și-a dovedit forța de conducător al luptelor patriotice, demonstrînd capacitatea marxist-leninistă de analiză a trăsăturilor caracteristice ale perioadei dictaturii regale, de elaborare a tacticii corespunzătoare, de îmbogățire a luptei naționale și internaționale cu noi forme de acțiune și de organizare. Toate acestea au făcut ca grevele — verigi în lanțul marilor lupte antifasciste — să contribuie din plin la lupta de rezistență a poporului român.

V. PETRIȘOR : Consecințele nefaste ale dictaturii militare-fasciste s-au manifestat pe planuri multiple. Îl invităm pe tovarășul Ilie Ceaușescu, unul dintre cunoscătorii competenți ai problemelor istorice ale legislației muncii, să ne vorbească despre măsurile legislative, cu urmările inerente, ale guvernării antonesciene de tristă amintire.

ILIE CEAUȘESCU : Instaurarea dictaturii militare-fasciste a avut consecințe dintre cele mai nefaste pentru întregul popor român. Economia românească a fost subordonată intereselor Germaniei, care a impus un regim de ocupație și ruină, iar resursele țării au fost secătuite în mare parte. Această situație a făcut ca nivelul de trai al maselor să scadă în mod catastrofal. Drepturile și libertățile democratice, care mai rămăseseră din perioada dictaturii regale, au fost suprimate aproape cu desăvîrșire. A fost decretată starea de asediu, a fost suspendată Constituția din 1938, dizolvate corpurile legiuitoare și luate alte asemenea măsuri antidemocratice, prin care se urmărea să se aducă masele muncitoare la tăcere. Prin Decretul-lege nr. 314 se lua proletariatului dreptul de asociere și se interzicea orice fel de acțiune politică. Au fost înființate lagăre de muncă și s-a instituit domiciliul obligatoriu. Printr-un decret din 4 aprilie 1941 s-a stabilit executarea pedepselor în lagărele de muncă. Prin Decretul-lege nr. 335, din 18 februarie 1941, au fost militarizate instituțiile și întreprinderile de stat și particulare. De asemenea, prin Decretul-lege nr. 163, din 28 ianuarie 1941, au fost numiți îndrumători ai armatei pe lîngă întreprinderile metalurgice și de armament care puteau controla întregul personal și puteau îndepărta persoanele suspecte, iar prin Decretul-lege nr. 980, din 8 aprilie 1941, au luat ființă inspectoratele regionale militare

pentru controlul și supravegherea industriilor care lucrau pentru armată, urmărind și starea de spirit a populației din regiune și a personalului din fabrici. Asemenea măsuri au continuat cu intensitate.

Rezultă din cele de mai sus că încă din primele luni dictatura militară-fascistă a sugrumat orice urmă de manifestare liberă a maselor, instaurînd un regim de cruntă teroare și represiune. Astfel, prin Decizia nr. 121 860 din 6 noiembrie 1941, referitoare la regimul muncii în timp de război, se considera crimă de sabotaj și se pedepsea cu temniță grea de la 5 la 20 de ani „orice încetare de lucru, individuală sau colectivă, fără încuviințarea prealabilă a comandamentului militar al întreprinderii militarizate, a îndrumătorului militar sau directorului stabilimentului militar al armatei". O largă aplicabilitate au avut, în această perioadă, legile care își propuneau ca scop reprimarea faptelor ce puneau în „pericol existența și interesele statului", iar acțiunile de rezistență, în orice formă, au fost încadrate în dispozițiile acestor legi și sancționate aspru, inclusiv cu pedeapsă capitală. Așa, de pildă, conform legii nr. 80 pentru reprimarea faptelor „ce pun în primejdie existența și interesele statului", se aplica pedeapsa capitală pentru îndemnarea prin viu grai sau prin orice mijloace la manifestații sau acțiuni cu caracter de uneltire împotriva ordinii politice sau sociale existente, ocuparea fără drept legal a edificiilor publice. Erau sancționate cu muncă silnică o serie de activități, printre care participarea la manifestații de stradă sau procesiuni și alte acțiuni ostile regimului de dictatură militară-fascistă. Infracțiunile comise la dispozițiile legislației sîngeroase se judecau cu o rapiditate excesivă.

Prin asemenea măsuri represive, dictatura lui Antonescu urmărea să înăbușe orice aspirație de libertate, de luptă pentru o viață mai bună a maselor. Măsurile represive, indiferent de natura lor, indicau de fapt, fără putință de tăgadă, șubrezenia și falimentul total al regimului sîngeros. Dar acest regim nu putea să cadă de la sine, trebuia zdrobit, sfărîmat, lucru pe care l-au realizat masele largi populare conduse de P.C.R. printr-o luptă deosebit de grea, îndelungată și plină de cele mai mari sacrificii.

MARIA COVACI : Una dintre formele de luptă practicate de muncitori, alături de sabotajul activ și pasiv, și care a avut repercusiuni dintre cele mai serioase de ordin economic și politic, a fost greva.

Clasa muncitoare a practicat această formă de luptă în tot timpul războiului hitlerist, îndeosebi în întreprinderile ce produceau pentru război sau nevoile naziste. Acțiunile greviste, indiferent de locul desfășurării, în întreprinderi mari sau mici, indiferent de durată, au avut un profund caracter politic. Grevele desfășurate între anii 1940 și 1944 au provocat întreruperi procesului de producție în întreprinderi vitale pentru nevoile frontului nazist. În toiul grevelor s-a realizat unitatea de acțiune a muncitorilor în lupta contra fascismului.

Puternic a fost lovit sectorul minier, și îndeosebi industria carboniferă. Încă în luna octombrie a anului 1940 se desfășoară greva minerilor de la minele din Anina, care este continuată de marea grevă a muncitorilor din Valea Jiului din 15 aprilie-5 mai 1941, la care a participat întreaga muncitorime, indiferent de apartenența politică. Pe aceeași linie de lovire a producției de cărbuni destinată exportului sau nevoilor interne ale hitleriștilor se înscriu și grevele din 1941—1942 de la minele Comănești, Dărmănești, Asău (județul Bacău), de la minele din Schitul Goleşti (Muscel) etc. Tot în acești ani sînt cuprinse de greve exploatările miniere din Munții Zarandului. Cu toată teroarea dezlănțuită contra greviștilor, aceștia nu au încetat lupta pînă cînd, parțial sau integral, nu le-au fost soluționate revendicările formulate.

În anul 1942 sporește numărul grevelor la marile industrii de armament. Intră în grevă muncitorii de la „Astra"-Arad, „Concordia"-Ploiești, „Sacotub"-Brașov, de la Uzinele române de reparat vagoane Ploiești, de la cariera Măcin-Cetate și de la cariera de piatră a societății „Solvay" de la Sănduleşti-Turda.

În 1942 în București intră în grevă lucrătorii de la „Malaxa" și Atelierele C.F.R. „Griviță", precum și din alte întreprinderi. Deosebit de puternică și cu

larg ecou a fost greva celor 900 de textiliști de la I.T.A. din mai 1942, atît sub aspectul intensității cît și al duratei. În anul 1944, în primăvară, lupta tipografilor din București este remarcată și prin greva lucrătorilor de la tipografia „Cartea românească" ; în același timp, în Valea Prahovei intră în grevă lucrători de la Societatea petrolieră din Moreni și împrejurimi.

Din aceste cîteva ilustrări rezultă că în anii războiului greva, ca armă de luptă a proletariatului, a fost folosită cu multă eficiență în România. Grevele din anii războiului au verificat în focul luptei justețea liniei partidului comunist privind necesitatea atragerii în luptă, sub cele mai diverse forme, a proletariatului.

O caracteristică a mișcării greviste din România în acești ani a constat în aceea că, în ciuda măsurilor de interzicere a grevelor, muncitorii, în front unic, în baza chemărilor și la inițiativa comuniștilor, au răspuns și au participat activ la luptă, impunînd prin acțiunile lor, cu tot riscul, satisfacerea parțială sau totală a revendicărilor. În același timp, prin încetarea lucrului ei au adus mari prejudicii industriei destinate războiului.

Grevele, după cum rezultă din cercetările făcute pînă în prezent, și ca intensitate, și ca durată, au fost cele mai multe în industria de război. Astfel, muncitorii s-au înfruntat direct cu dictatura militară-fascistă, cu ocupantul nazist, care era interesat să obțină, cu eforturi minime, rezultate maxime pe spinarea muncitorimii române în privința necesarului de război. Tocmai de aceea, în grevele dintre anii 1940 și 1944 a dominat, a primat lupta cu caracter politic. Prin participarea în front unic la grevele din industria destinată producției de război, muncitorii și-au manifestat cu energie hotărîrea de a-și aduce contribuția la realizarea obiectivelor majore naționale care stăteau în fața poporului român. Conjugată cu celelalte forme de luptă ale clasei muncitoare din acești ani, mișcarea grevistă a clasei muncitoare se înscrie în rîndul formelor de luptă superioare ale proletariatului român, care au dus la victoria insurecției antifasciste din august 1944.

REDACȚIA mulțumește tuturor participanților, ca și celor ce ne-au trimis scrisori solicitînd materiale pe tema pusă în discuție.

Vom avea în vedere, în anul viitor, un studiu de sinteză menit să surprindă trăsăturile principale ale fenomenului grevist în România, care, de fapt, va cuprinde punctul de vedere al Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Coloana a V-a hitleristă în România

ȘTEFAN MUȘAT

În istoria României moderne, prezența în viața politică a țării a agenturii hitleriste Garda de fier a fost, încă din acea epocă, apreciată ca o primejdie capitală pentru soarta națiunii noastre. Organizație de tip terorist, străină de interesele fundamentale ale poporului, Legiunea „Arhanghelul Mihail", alias Garda de fier, alias „Totul pentru țară", alias „legionarii", mai pe urmă „agentură hitleristă", a fost fenomenul cel mai nociv al reacțiunii din România capitalistă. Consecințelor politice celor mai grave pentru soarta țării, încă dinaintea izbucnirii celui de-al doilea război mondial și pînă la împingerea în războiul antisovietic, li s-a alăturat în primul rînd prezența brutală în viața politică a acestei organizații teroriste de tip fascist, sprijinită activ în deceniul patru de Germania nazistă.

PRIMELE ORGANIZAȚII FASCISTE, UNELTE DE DIVERSIUNE ALE PARTIDELOR MARII BURGHEZII

O succintă înfățișare a apariției și evoluției organizațiilor fasciste în România pînă la impunerea în scena Europei a Germaniei hitleriste oferă liniile generale ale primelor manifestări din deceniul al treilea.

Organizația politică de tip fascist Liga apărării național-creștine (L.A.N.C.), de sub conducerea lui A. C. Cuza, profesor universitar la Iași, creată în 1923, cîștiga aderenți și locuri în parlament. Dar curînd din ea se desprinde o grupare de tineri, în frunte cu Corneliu Zelea-Codreanu, sub denumirea de „Generația de la 1922". Cîștigîndu-și în scurt timp o faimă sinistră prin cîteva asasinate politice și printr-o deșănțată agitație antisemită și religioasă-ortodoxă, în 1927 „Generația de la 1922" se intitulează Legiunea „Arhanghelul Mihail" de unde și denumirea membrilor săi de legionari ; în 1930 își schimbă numele în Garda de fier, pentru ca după dizolvarea ei, în 1933, să reapară în 1934 sub titulatura Partidul „Totul pentru țară", recunoscut legal în martie 1935. În afară de L.A.N.C. (care va fuziona ulterior cu gruparea naționalistă condusă de O. Goga, sub denumirea de Partidul național-creștin) și Garda de fier, au existat și alte organizații fasciste cu caracter efemer, lipsite de importanță [1]. Fizio-

[1] „Aurora", organ de presă de extremă dreaptă, publica la numai două luni de la instaurarea dictaturii fasciste în Italia în 1922 proiectul de organizare al unei

nomia tuturora atestă faptul că ele au fost înființate spre a servi diversiunilor politice în slujba principalelor partide burgheze de dreapta și pentru a lovi în Partidul Comunist Român, în mișcarea muncitorească și democratică.

Acapararea puterii de către fasciști în Italia atrăsese atenția unora dintre reprezentanții reacțiunii române, sădind iluzii dictatoriale în mințile cercurilor monarhice de dreapta, care urmăreau întronarea ca rege a prințului repudiat Carol și instaurarea unui regim monarhic autoritar. Trăsăturile politice ale guvernării țării explică în parte cadrul în care au evoluat organizațiile fasciste.

TRĂSĂTURILE GENERALE ALE SITUAȚIEI POLITICE A ROMÂNIEI ÎN ANII ASCENSIUNII GĂRZII DE FIER

Creată și subvenționată de către cercurile cele mai reacționare ale marilor capitaliști și moșieri români, Garda de fier era folosită ca principal detașament de șoc împotriva Partidului Comunist Român, a mișcărilor populare, democratice, împotriva luptei pe care masele o desfășurau pentru drepturi și libertăți democratice. În același timp, diferite cercuri și personalități politice încercau să o manevreze contra adversarilor politici. În această privință, ministrul de externe C. Argetoianu, din guvernul anilor 1931—1932, scria textual : „O grupare pe care o socotesc interesantă și pe care socot că ar fi bine să o pot canaliza și întrebuința ca masă de manevră în ziua în care regele se va hotărî..." [2]. Dar intenția camarilei regale de a-și subordona Garda de fier avea să eșueze.

În perioada crizei economice din anii 1929—1933, cercurile guvernante din anturajul lui Carol al II-lea s-au orientat tot mai fățiș spre un regim de mînă forte, care să diminueze rolul parlamentului și prevederile burghezo-democratice ale Constituției.

Tactica folosită de Carol al II-lea pentru atingerea scopului propus avea la bază concepția fărîmițării și diversificării partidelor politice. Așa se explică apariția în această perioadă a unei puzderii de organizații burgheze de diferite nuanțe.

C. Argetoianu, adept al unui asemenea regim, sublinia că, discutînd cu Carol al II-lea imediat după revenirea acestuia în țară, în iunie 1930, au ajuns la concluzia că era momentul „pentru o schimbare radicală", în sensul „consolidării principiului autorității de stat", al „suprimării guvernelor de partid" etc. Dar în nici un caz nu poate fi vorba despre un regim de dictatură fascistă. Analiza programelor partidelor de guvernămînt, a planurilor cercurilor monarhice dezvăluie deosebiri evidente între dictatura preconizată de forțele de dreapta românești în acea perioadă și dictatura fascistă propriu-zisă, deși, în climatul politic prielnic existent, unii politicieni reacționari au sprijinit Garda de fier, mizînd pe posibilitatea folosirii ei în scopuri proprii.

grupări fasciste în România : „Fascia română". În 1933 încearcă să se impună ca grupare politică, fără a reuși însă, Partidul național-socialist, condus de Ștefan Tătărăscu. Întîlnirea sa cu liderii naziști la Berlin în septembrie 1933 nu i-a conferit o poziție mai puternică, deoarece hitleriștii se orientau spre alte grupări : L.A.N.C. și Garda de fier.

[2] C. Argetoianu, *Memorii*, în Arhiva C.C. al P.C.R., caietul nr. 44.

Din însărcinarea regelui, miniștrii Al. Vaida și C. Argetoianu au elaborat, la finele anului 1932, ca și în anii următori, proiecte de legi și decrete pentru „o nouă așezare constituțională" prin care să se înlăture regimul de partide. Prima tentativă a regelui Carol al II-lea din 1931 eșuase, partidele național-țărănesc și național-liberal fiind încă puternice pentru a putea fi eliminate de pe arena politicii românești sau subordonate dictaturii monarhului.

Planurile de instaurare a dictaturii personale a regelui și a cercurilor restrînse din jurul său n-au putut fi însă realizate datorită, în primul rînd, împotrivirii maselor, luptei clasei muncitoare, organizării de către partidul comunist a luptelor muncitorimii din perioada crizei economice și îndeosebi ale feroviarilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. Aceste lupte au avut loc într-un moment de răscruce pentru poporul român, cînd masele trebuiau să se ridice împotriva intensificării fără seamăn a exploatării capitaliste și a jafului monopoliștilor străini, a ravagiilor crizei economice, cînd drepturile și libertățile democratice erau amenințate, iar independența și însăși ființa sa națională erau în primejdie, ca urmare a nașterii focarului revizionist, agresiv hitlerist.

Din 1933, Garda de fier își îndreaptă privirile direct spre Partidul național-socialist german și organizațiile acestuia din România, pentru sprijin și model de urmat. După instaurarea dictaturii hitleriste în Germania, Garda de fier va sluji interesele naziștilor, devenind agentură a Gestapoului, parte componentă a coloanei a V-a hitleriste în România.

Ceea ce a caracterizat evoluția organizațiilor fasciste din România după 1933 a fost orientarea lor, în linii generale, după cursul politicii Germaniei naziste și a Italiei fasciste, avînd prioritate prima. Agresivitatea acestor organizații, îndeosebi a Gărzii de fier, crește în raport direct cu întărirea pozițiilor Reichului hitlerist în Europa.

Divergențele dintre marile grupări ale cercurilor de afaceri legate de Franța, Anglia, S.U.A., de Germania sau Italia [3] se resimțeau în ciocnirile dintre grupările politice din România. Aceste ciocniri s-au intensificat după 1933, iar organizația fascistă Garda de fier, care trecea treptat la o politică proprie, contrară chiar cercurilor care au sprijinit-o, s-a dezvoltat, urmînd o linie precisă de instaurare a dictaturii fasciste și alianța cu Germania hitleristă. C. Zelea-Codreanu, șeful Gărzii de fier, declara deschis că în 48 de ore de la luarea puterii va trece alături de Hitler. Chiar înaintea acestor manifestări de „loialitate" legionară, un atașament net față de Reichul nazist și cu sprijin din partea Berlinului s-a înregistrat la cealaltă organizație fascistă, L.A.N.C. [4]. O vreme, hitleriștii au contat,

[3] Fl. Codrescu, *Colaborarea economică româno-germană*, București, 1940, p. 24; „Buletinul Institutului economic român", anul XIX, nr. 10—12, decembrie 1940, p. 875—876. În anul 1929, peste 75% din capitalul investit în industria petrolieră a României era capital străin. Capitalul francez cu participare belgiană era de 23%, cel englez de 20%, iar ambele cu participări mici ale altor țări aveau în plus 20,2%. Capitalul american era de 6,6%, capitalul italian deținea 1,7%. În 1930, capitalul american crește la 10,10 și cel italian la 3%. Cel german reprezenta 0,38%.

[4] Liga apărării național-creștină, creată în 1923 și condusă de A. C. Cuza, cu reprezentare în parlament pînă în 1933 de la 1 la 6 deputați; „Cruciada românismului", desprinsă din Garda de fier, condusă de M. Stelescu și N. Rădescu cu un număr mic de adepți, insignifianți în viața electorală, fără deputați. În 1934 Stelescu va fi asasinat de legionari, din rîndurile cărora plecase.

mai ales în anii 1935—1937, pe afirmarea politică a național-creștinilor, în care vedeau pe guvernanții României fideli întru totul Reichului fascist.

Dominante însă în orientarea României în acea vreme erau cercurile politice legate de Franța și Anglia. Din mijlocul acestor cercuri era alcătuită puternica grupare financiară în care era interesat și Carol al II-lea și care continua să acționeze în direcția instaurării dictaturii regale, opusă pînă la un anumit grad Germaniei hitleriste și susținătorilor săi.

Climatul politic creat de guvernul național-liberal Tătărăscu (1934—1937) era prielnic dezvoltării organizațiilor fasciste, cu atît mai mult cu cît regele Carol al II-lea aprecia în felul său curentul legionar, socotind că „acesta ar putea fi canalizat pentru popularizarea ideii unui guvern de autoritate" [5]. Aceasta o spunea monarhul în 1934, cînd planurile sale pentru o dictatură regală erau mai avansate ca pregătire. Își găsesc explicație prigoana împotriva organizațiilor muncitorești, progresiste și democratice, organizarea unui șir de procese contra elementelor ostile fascismului, guvernarea o bună vreme prin starea de asediu și cu decrete-legi care eludau Constituția. O asemenea politică de „toleranță" a organizațiilor de extremă dreaptă și de prigonire a organizațiilor democratice nu putea să nu aibă repercusiuni pentru cursul ulterior al vieții politice românești din anii ofensivei hitlerismului și ai războiului. Oameni politici lucizi, chiar din rîndurile guvernului, s-au împotrivit nu o dată tolerării grupărilor fasciste românești și ale celor din rîndurile germanilor minoritari [6]. Partidul Comunist Român, ca cel mai consecvent reprezentant al forțelor antifasciste, va desfășura o amplă acțiune de dezvoltare a mișcării de masă contra primejdiei hitleriste și a organizațiilor pronaziste, antrenînd de la social-democrați și reprezentanți ai organizațiilor democratice ale naționalităților conlocuitoare pînă la intelectuali progresiști și organizații democrat-burgheze ostile fascismului. Exponent al cercurilor burgheze antihitleriste, N. Titulescu a militat, în timpul ministeriatului său la externe (pînă în august 1936), pentru apărarea păcii în Europa, pentru o politică de prietenie cu Anglia, Franța și cu numeroase alte țări, a acționat în direcția unei politici de alianță cu Franța și Uniunea Sovietică pentru a preîntîmpina pericolul expansiunii Germaniei hitleriste. În această orientare nu era solitar, fiind sprijinit de largi cercuri democratice, burgheze, antihitleriste. Ostil nazismului, el a cerut în 1933 ca Garda de fier să fie interzisă în România, condiționînd acordarea împrumutului din partea Ligii Națiunilor în funcție de atitudinea guvernului național-liberal — Duca față de organizațiile prohitleriste. Împotriva lui Nicolae Titulescu s-a urzit un complot internațional de la Hitler și Horthy, pînă la Beck, ceea ce a impulsionat demiterea sa bruscă în momentul cînd era pe punctul de a realiza încheierea unui tratat de asistență mutuală cu U.R.S.S., care ar fi încununat și ar fi întărit — după cum spunea el —

[5] C. Argetoianu, *Op. cit.*, caietul nr. 41/2.

[6] Arhivele statului București, fondul Casa regală, dosarul nr. 92/1933. La Conferința pentru dezarmare, Titulescu atrăgea atenția în mod serios asupra perspectivelor create de Hitler pentru pacea Europei. La 14 octombrie 1933, Germania s-a retras de la conferință și a părăsit Liga Națiunilor, fapt care-l face pe Titulescu deosebit de circumspect la toate acțiunile Reichului hitlerist și ale grupărilor din România care începeau să slujească interesele naziștilor.

sistemul alianţelor politice şi militare ale României în vederea apărării graniţelor ei de ingerinţele statelor revizioniste.

După 1937, conjunctura de război, al cărei ferment era Germania hitleristă, precum şi începutul unei noi crize economice au ascuţit contradicţiile dintre partidele politice din România. Partidul naţional-ţărănesc urmărea să ia locul la guvern Partidului naţional-liberal, manevrînd — în acest scop — cînd cu grupări democratice, cînd cu grupări de extremă dreaptă contra mişcării democratice care cucerea noi aderenţi în rîndul maselor. Aceasta l-a dus pe Iuliu Maniu la încheierea unui pact de neagresiune electorală, în alegerile parlamentare din decembrie 1937, cu gruparea fascistă cea mai agresivă, Garda de fier, ceea ce a constituit o ameninţare serioasă pentru gruparea naţional-liberală şi pentru o bună parte dintre sprijinitorii regelui. Pentru forţele democratice şi pentru soarta maselor era o lovitură primejdioasă. Garda de fier dobîndea astfel un nou şi important credit politic din partea unui mare partid de guvernămînt — P.N.Ţ. În timp ce adversarul regelui, Maniu, îşi apropia Garda de fier, regele căuta să-şi apropie celălalt partid fascist, Partidul naţional-creştin. Se realizau două coaliţii de dreapta, cu orientări politice de sumbre perspective pentru poporul român.

În aceste împrejurări au ieşit mai clar la iveală ţelurile regelui şi ale liderilor partidelor mari burgheze în viaţa politică a ţării. Monarhul a impus după alegeri un guvern alcătuit în majoritate din lideri ai Partidului naţional-creştin, care obţinuse doar 9% din voturi. Acest guvern, cu totul lipsit de popularitate, a fost folosit ca trambulină de către rege şi cercurile marii finanţe din jurul palatului pentru instaurarea dictaturii regale [7]. Garda de fier, cu toate declaraţiile de fidelitate deplină faţă de germanii hitlerişti, se vedea trecută la periferia vieţii politice. Această situaţie nu o vor accepta uşor căpeteniile legionare, care vor intensifica contactele cu centrala nazistă de la Berlin. Spre finele guvernării liberale Tătărăscu şi în săptămînile guvernului cu majoritate naţional-creştină (ultimele zile ale lui decembrie 1937 pînă la începutul lunii februarie 1938), se ascut divergenţele dintre cei doi competitori la dictatură — camarila regală şi Garda de fier.

Încercarea conlucrării Partidului naţional-creştin cu Garda de fier nu a reuşit. Viitorul mareşal dictator, Ion Antonescu, pe atunci general, ministru de război, a avut misiunea de a mijloci o apropiere. Cei 66 de deputaţi legionari şi cei 39 de naţional-creştini se sconta că vor putea alcătui o forţă şi în parlament, iar guvernul ar fi putut să fie mai puţin tutelat de rege. Codreanu, care acum era recunoscut de hitlerişti ca reprezentant al intereselor lor, primind sprijin material direct, a refuzat colaborarea.

Declaraţiile de loialitate faţă de Reich ale şefilor guvernului Goga-Cuza erau primite cu rezervă de către hitlerişti, care vedeau instabilitatea guvernului naţional-creştin şi lipsa de sprijin interior etc. Mai clar ne-o spune Armand Călinescu : „De altfel, sub Goga nu s-a găsit decît puţin interes la Roma şi indiferenţă la Berlin“ [8]. Alţii erau aceia care consti-

[7] La dejunul miliardarilor, cum s-a intitulat Conferinţa reprezentanţilor marii finanţe şi industriei româneşti din 9 februarie 1938, s-a căzut definitiv de acord asupra acordării întregului sprijin instaurării dictaturii regale.

[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, dosarul nr. 85, fila 17.

tuiau agentura nazistă în România și spre care hitleriștii se îndreptaseră deja pentru a-i sprijini în scopul cuceririi puterii.

Investiția dublată de fonduri pecuniare fusese acordată de hitleriști Gărzii de fier, care împreună cu organizațiile germanilor naziști din România constituiau laolaltă coloana a V-a.

„Țara se află în primejdie" — era semnalul de alarmă pe care Partidul Comunist Român l-a dat, chemînd toate forțele democratice, antifasciste și nefasciste la o largă coaliție pentru stăvilirea primejdiei fasciste. Realizarea Blocului democratic în 1935 și succesele manifestațiilor de masă antifasciste, precum și în alegerile din 1936 și 1937 evidențiau cursul pe care forțele ostile hitlerismului și agenturii sale îl luau în acei ani pentru realizarea unui front popular capabil a apăra interesele majore ale națiunii. Conexiunea factorilor interni — reacționarismul vîrfurilor claselor dominante — cu factorii externi — presiunile uriașe ale Germaniei naziste și conciliatorismul marilor puteri — a subminat eforturile de rezistență a maselor și a dus România la începutul războiului în situația unei precare izolări și a sucombării claselor conducătoare în fața Germaniei hitleriste.

GARDA DE FIER — AGENTURĂ HITLERISTĂ ȘI COMPETITOR LA GUVERNAREA ROMÂNIEI

Istoria modernă a României nu a cunoscut arma politică a asasinatului. Jules Michelet, prestigiosul istoric francez, scria — la jumătatea secolului trecut —, că în țările române călăii erau aduși de peste hotare. Agentura hitleristă din România va importa această armă, pe care bandele fasciste o probaseră în deceniul trei.

Timp de șase ani de la venirea la putere a hitlerismului în Germania și pînă la instaurarea guvernării Gărzii de fier, în toamna anului 1940, au fost asasinați în România doi prim-miniștri, doi foști prim-miniștri, mai mulți miniștri și conducători de partide, plus numeroși luptători antifasciști, comuniști, patrioți democrați.

Legionarii, care pînă în 1933 jucaseră rolul de slugi ale marilor politicieni angrenați în caruselul guvernării, la scurtă vreme de la instaurarea dictaturii hitleriste în Germania se prezintă ca un competitor la putere, căutînd să se impună în viața politică a României prin orice mijloace. Programul lor, care abundă în promisiuni demagogice, ca : „Nici pîine fără muncă, nici muncă fără pîine", „Omul și pogonul" și altele, a atras spre Garda de fier, în afara elementelor politicianiste, dornice de a parveni, părți ale unor categorii sociale dezamăgite de partidele tradiționale, care promiseseră totul și nu realizaseră nimic sau aproape nimic din marile cerințe ale maselor populare în timpul guvernării lor. Curînd speranța acestora în îndeplinirea promisiunilor legionare avea să se spulbere, iar cei ce speraseră își vor întoarce fața de la Garda de fier cu indignare și unii cu foarte multă ură.

Modelul nazist de organizare a fost adoptat cu repeziciune de Garda de fier. Printr-un „Ordin de zi" al lui C. Z. Codreanu, ia ființă o întreagă ierarhie militară. „Căpitanul" este conducătorul suprem, căruia i se supune orbește întreaga organizație în numele cultului morții. Urmează organizații pe județe, plăși, orașe, instituții și organizațiile de ucenici și

şcolari „Frăţiile de cruce". Au fost create imnuri şi marşuri în care se preamărea cultul morţii şi au fost instituite decoraţii proprii. Primii posesori ai unor astfel de decoraţii au fost componenţii unor „echipe ale morţii", care au suprimat adversari politici, precum şi legionari care au luptat contra Republicii Spaniole. În campania electorală din toamna anului 1933 pentru alegerile parlamentare, asemenea echipe au luat cu asalt tribunalele pentru a impune prin forţă listele de candidaţi fascişti, s-au baricadat în sedii, au organizat demonstraţii înarmate pe străzile oraşelor, chemînd la violenţă şi asasinate, au atacat sedii ale organizaţiilor democratice, muncitoreşti.

În aceste împrejurări a avut loc, sub presiunea opiniei maselor, a majorităţii personalităţilor politice şi la insistenţa deosebită a lui Nicolae Titulescu, în climatul antifascist deschis de luptele muncitorimii, decretarea de către primul ministru, I. G. Duca, a scoaterii în afara legilor a Gărzii de fier [9]. N. Titulescu, întors din turneul politic făcut în ţările din apusul european, venea informat şi asupra locului care-i revenea Gărzii de fier în conjunctura pe care Germania hitleristă începuse a o crea pe continent. Ministrul de externe român, în discuţiile cu I. G. Duca din ajunul dizolvării Gărzii, precum şi în reuniuni ministeriale, declara categoric că această grupare „este în serviciul hitlerismului" şi succesul ei ar fi egal cu „implîntarea influenţei germano-naziste în România".

Dizolvarea a şi fost imediat apreciată ca un act intern cu replică externă la adresa hitlerismului. Ziarul englez „Financial Times" reliefa că „nu este pentru nimeni un secret că dizolvarea Gărzii de fier din România e determinată de creşterea mişcării naţional-socialiste din România".

O bună parte a opiniei publice, obişnuite a da crezare doar presei oficiale, va reflecta mai mult la apelurile repetate din ultimele luni ale presei democratice, antifasciste, la declaraţiile acuzaţilor comunişti în procesul ceferiştilor, care arătau deschis ce primejdie reprezintă pentru poporul român hitlerismul şi agenturile sale fasciste din România.

Riposta legionarilor a fost tipic nazistă. Generalul Zizi Cantacuzino, adjunct al lui Codreanu la conducerea Gărzii, scria primului ministru la scurtă vreme : „D-ta şi Titulescu v-aţi iscălit moartea". I. G. Duca, primul ministru al guvernului liberal, a fost asasinat [10].

Prin actul său terorist, Garda de fier a răscolit nu numai pe liderii de partide, ci şi imensa majoritate a opiniei publice, chiar şi cercuri importante din rîndul industriaşilor şi financiarilor, care — deşi în mod diferit — înţelegeau tot mai clar că cele petrecute la începutul anului în Germania nu au rămas în hotarele acelei ţări, ci vizează direct soarta României. Presa, întrunirile publice, luările de poziţii în parlament leagă nemijlocit ascensiunea Gărzii de fier şi metodele folosite de pregătirea terenului de către Germania hitleristă pentru expansiune. Opinia internaţională releva acelaşi lucru. „Le petit journal" scria : „Nu mult după atentatul împotriva cancelarului Dolffuss, uciderea preşedintelui Consiliului de Miniştri român a aruncat o lumină vie asupra metodelor

[9] Decretul Consiliului de Miniştri din 9 decembrie 1933.

[10] La 29 decembrie 1933, în gara Sinaia, trei legionari îl vor ucide pe I. G. Duca, după ce mai organizaseră cîteva atentate în Bucureşti.

teroriste întrebuințate de imitatorii străini ai mișcării hitleriste", iar ziarul „L'Ordre", la două zile după asasinarea lui Duca, insera : „Au trebuit să intervină amestecul unor elemente străine și importul unor doctrine fabricate în afară pentru ca să-și facă apariția asasinatul politic. Personalitatea victimei face să reiasă lămurit scopurile pe care le urmăreau hitleriștii în România prin această Gardă de fier".

Pentru a fi mai precișI asupra „inspirației" și spiritului în care acționa Garda de fier, dintre documentele care atestă ajutorul nazist dat legionarilor citâm pe cel care se referă la unul dintre forurile naziste diriguitoare ale agenturilor de peste hotare. La 23 iunie 1934 a avut loc la departamentul secției a IV-a a Ministerului Afacerilor Străine german o consfătuire secretă convocată de Alfred Rosenberg, la care participau Rudolf Hess, șeful secției externe a partidului nazist, Heinrich Himmler, șeful poliției secrete, și experți naziști pentru diversiuni politice externe. Obiectul consfătuirii a fost modul în care se îndeplineau planurile naziste în România. Printre altele s-a discutat felul în care, pînă la jumătatea anului 1934, s-au folosit cele 750 000 de mărci alocate. S-au adus critici violente pentru neîndeplinirea unor puncte ale programului fixat, și în special a celui privind acțiunea contra lui Nicolae Titulescu și a lui Louis Barthou, venit la București la începutul lunii iunie [11].

Finanțarea coloanei a V-a hitleriste în România, mai precis a Gărzii de fier și a organizațiilor naziste create în rîndurile germanilor din țară, se făcuse prin mai multe canale. Un rol activ revenea agenților hitleriști strecurați în țară cu misiuni oficiale la legație, la consulate, în calitate de corespondenți de presă, de reprezentanți ai firmelor industriale, comerciale. La începutul lunii mai 1936, o serie de gazete au publicat date convingătoare privind activitatea agenților hitleriști Rust și Konradi, primul camuflat ca funcționar la Societatea bancară română, iar al doilea ca reprezentant pentru comerțul de mașini agricole. Ei aveau deschis la Hamburg un fond special (nr. 67 877 — Hocs Nicolas I : M.D.R. Hamburg — Secția balcanică) destinat constituirii organizațiilor hitleriste ale sașilor din România și subvenționării presei prohitleriste, inclusiv a Gărzii de fier.

Legăturile șefilor legionari cu Berlinul au devenit de notorietate publică. Ministrul propagandei era informat la sfîrșitul anului 1937 că „45 000 000 de lei s-au trimis numai în luna care a precedat alegerile" [12].

Ministerul Afacerilor Externe al României era informat de către consulul român de la Berna că „agentul național-socialist pentru Balcani, Schepky, a fost însărcinat de cîteva ori în cursul anului 1937 să facă să parvină șefului Gărzii de fier — Codreanu — importante sume de bani provenite dintr-o sursă germană semioficială" [13]. Ancheta efectuată de organele Ministerului de Interne a dus la concluzia că Ernest Cristoph Schepky acționa în România din 1934, împreună cu un grup de agenți hitleriști, fiind „mijlocitorul principal al sprijinului material acordat

[11] Arhiva M.A.I., dosarul special nr. 162, vol. 4, filele 202—205.
[12] Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, dosarul nr. 905/1936—1939.
[13] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul „Armand Călinescu" (Nota Ministerului de Interne din 27 mai 1938).

elementelor fasciste din România, și în special conducătorilor Gărzii de fier, de către Germania" [14].

Legăturile dintre „I. G. Farbenindustrie" și Garda de fier erau așa de strînse încît în fruntea sucursalei din România a fost numit oficial principalul exponent al ideologiei gărzii legionare și directorul organului de presă al mișcării prohitleriste, profesorul Nae Ionescu. Fondurile sucursalei erau și ale gazetei legionare. Despre fondurile autohtone ale Gărzii folosite în campania electorală din 1937 este semnificativă declarația ministrului de interne Eugen Cristescu: „Noi știam foarte precis că legionarii nu dispun decît de 300 000 de lei" [15].

Creșterea pretențiilor Gărzii de fier la acapararea puterii politice în stat, îndeosebi după alegerile din decembrie 1937, sprijinul tot mai intens material și politic pe care aceasta îl primea din partea Germaniei hitleriste au determinat reacția violentă a cercurilor monarhice. Reacția s-a manifestat pe planul instaurării puterii personale a regelui și prin măsurile de mînă forte contra Gărzii de fier. Arestarea căpeteniilor legionare și procesul acestora vor dezvălui o dată în plus legăturile strînse între legionari și hitleriști. Mai ales după asasinarea de către legionari a primului ministru Armand Călinescu, în septembrie 1939, Garda de fier, care reușise să aibă sufragiile a peste 15% din votanți în 1937, va fi părăsită de o mare parte a aderenților.

Încă din toamna anului 1938, Carol al II-lea, aflat în turneu în marile capitale — Paris, Londra, Berlin —, întîlnindu-se cu Hitler, a înțeles clar interesul pe care acesta îl poartă Gărzii de fier și faptul că legionarii nu sînt doar competitori pentru conducerea guvernului, ci mîna dreaptă a naziștilor în România, în stare, odată veniți la putere, să schimbe radical orientarea politicii României, îndreptînd-o categoric spre Germania.

În problemele de politică externă, acțiunea Gărzii de fier era în contradicție cu politica oficială a statului, a guvernului, fiind organizată prin emisarii Berlinului, conform liniei politice a Germaniei hitleriste. Cînd Germania și-a început acțiunile contra Ligii Națiunilor, Garda de fier concerta identic, socotind prezența României în ligă ca un „pericol național". În 1936, Codreanu adresa lui Carol al II-lea un apel prin care îi cerea să rupă cu vechile alianțe și să apropie România de Reich. „Cerem ca Majestatea voastră să ceară tuturor celor ce conduc sau își manifestă păreri cu privire la politica externă a României, că răspund cu capul pentru directivele pe care și le însușesc" [16]. În 1937, același Codreanu declara: „Eu sînt contra marilor democrații ale occidentului, eu sînt contra Micii Înțelegeri, eu sînt contra Înțelegerii Balcanice și n-am nici un atașament pentru Societatea Națiunilor, în care nu cred. Eu sînt pentru o politică externă alături de Roma și Berlin" [17].

[14] Arhiva M.A.I., dosarul special nr. 162, vol. 4, filele 202—205.

[15] *Procesul marii trădări naționale*, București, 1945. Declarațiile fostului ministru de interne Eugen Cristescu. Pentru zelul său, în urma uneia dintre desele vizite la Berlin, Hitler își manifestă recunoștința dăruindu-i lui Nae Ionescu o mașină marca „Mercedes".

[16] *Almanahul „Cuvîntul"*, 1941, p. 40.

[17] *Ibidem*, p. 42.

Presiunile Germaniei naziste asupra României se intensifică. După ocuparea Cehoslovaciei, în martie 1939, și apropierea trupelor germane de granița românească, guvernul român consimte, în aceeași lună, la încheierea unui pact economic româno-german cu grave consecințe pentru România.

Activitatea Gărzii de fier și atentatele ei, izbutite sau nu, la adresa adversarilor politici se dovedeau cu atît mai primejdioase pentru România cu cît acestea erau dublate de prezența activă și acțiunile mereu mai agresive ale organizațiilor naziste ale germanilor din unele provincii românești.

Activitatea coloanei a V-a în România, organizată de Partidul național-socialist german prin intermediul grupărilor germane naziste, era de domeniul a șase mari resorturi atestate documentar de către Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Forțelor Armate : 1) Legația Germaniei ; 2) organe politice ale minorității germane ; 3) organe de presă și propagandă ; 4) organe economice ; 5) asociații culturale, artistice și sportive ; 6) organe ale serviciului de informații.

Legația Germaniei, prin titularul său Wilhelm Fabricius și consilierul Gerhard von Steltzer, desfășura o activitate protocolară, mascînd acțiunile naziste ale lui Konradi — reprezentant al N.S.D.A.P., folosit de legație ca atașat comercial.

Toate acestea acționau intens pe tărîm politic, propagandistic pentru ideologia nazistă și susținerea orientării politice a Reichului hitlerist.

Comunitatea germanilor din România (Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien), cu sediul la Sibiu, condusă de Fritz Fabricius, era principala organizație nazistă a minorității germane.

Subdiviziunile sale erau alcătuite din organizații feminine, cu 6 „societăți" create pe centre urbane, 11 organizații de tineret cu titluri ca : „Teutonia", „Arminis", „Franconia", „Alemania" ș.a. Nu toți bărbații, femeile, tinerii de origine germană au cunoscut din capul locului țelurile naziste ale liderilor acestor organizații, mulți neîmpărtășind concepțiile rasiste, agresive ale nazismului.

La un moment dat, spre începutul anului 1939, minoritatea germană se afla într-o „criză de orientare", deoarece prin crearea Frontului renașterii naționale, de către dictatura regală, ca unic partid politic în România, neaderarea la acesta ar fi dus la interzicerea activității politice legale a organizației germane pronaziste. În cele din urmă s-a integrat organizatoric în F.R.N., menținînd independența programatică [18].

Organele de presă și propagandă își creau debușeu mai ales prin intermediul legației. Se detașează între aceste organe cele cu caracter antisemit, răspîndite în mare număr în rîndurile populației germane, dar și românești ; apar publicații anticomuniste și antisovietice. Citez cîteva : „R.A.K." (Corespondență externă pentru politica raselor) ; „Mitteilungen über die Judenfrage" (Cercetări asupra problemei evreiești), „Rev Ewige jude" (Revistă de reportaje), „Über S. Sr Dienst der Antikomintern". Cele mai multe publicații priveau propaganda filogermană, hitleristă fățișă ca :

[18] *Procesul marii trădări naționale*, București, 1946. Depoziția lui Eugen Cristescu.

„Weltwacht der Deutschen" („Strajă mondială a germanului"), „Germania astăzi" ș.a.

În sfîrșit, organele informative de spionaj, despre care Eugen Cristescu, fostul șef al Siguranței generale în timpul dictaturii fasciste, declara la procesul din 1945 că „Gestapoul a funcționat în România încă din 1934 și a fost amestecat în toate atentatele. El a avut o acțiune foarte puternică în legătură cu legionarii...".

Acțiunile coloanei a V-a hitleriste, reprezentate de organizații mai mult sau mai puțin recunoscute de către stat, se împleteau cu acțiunile de spionaj ale Germaniei naziste în România. Dintre acestea, pentru exemplificare, consemnăm cuplul Sommer-Coler dependent de Gestapo. Alfred Sommer oficial era delegat al Ministerului Transporturilor Reichului, iar Edith von Coler, reporteră pentru „Deutsche Allgemeine Zeitung". Organele de contraspionaj românesc au descoperit adevărata misiune a celor două personaje : Coler întreținea legături permanente cu șeful Gestapoului, Himmler, dispunînd de importante sume de bani și de întreaga rețea a spionajului german în România. Împreună cu Fabricius, șeful legației, sprijineau pe marele industriaș român Malaxa pentru fondarea unui organ de presă, „Sarcina ei — transmitea Fabricius la Berlin — va fi nu numai de a sfătui redacția ziarului, ci și de a da ziarului formă și orientare"[19]. Aceasta în 1938. În 1939 și, mai ales, în 1940, atribuțiile cuplului vor crește atît în laturile politice privind Garda de fier și sprijinirea ei cît și în aspectele militare și economice. „Aici în România nu trebuie pierdut timpul, căci problema este pentru noi ori de a pierde totul, ori de a cîștiga totul" — își încheia Edith von Coler scrisoarea către șeful cancelariei Reichului, dr. Lammers, din 8 ianuarie 1940.

In discursul ținut la Congresul din Breslau al germanilor de peste hotarele Reichului, Alfred Bonfert, secretar general al Comunității germane din România, declara : „Führerul fiind unicul conducător al tuturor germanilor din lume, minoritatea germană din România, care este insula germanismului dintre Carpați și Tisa, oricînd este gata să se sacrifice cu trup și suflet pentru el și Reich"[20]. Se ajungea la anomalii „teoretice", „istorice" care frizau ridicolul, susținîndu-se că „Ardealul a fost din străvechi timpuri un centru de dezvoltare germană". În același sens erau și galimatiile horthiștilor. Nici unii nu specificau că laolaltă nu alcătuiau nici o treime în raport cu populația românească din Transilvania. „Puterea și exercitarea ei au fost după retragerea stăpînirii romane în mîna germanilor..." — susținea Heinrich Zillich, contînd pe ignoranța absolută a cetățeanului german[21].

Despre Banat se susținea că, odată găsit depopulat în secolul al XVIII-lea, a fost colonizat cu germani, fiind de atunci „spațiu de viață german"[22].

[19] Arhiva Institutului de studii istorice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Culegere de documente 1938—1939.

[20] *Ibid.*

[21] H. Zillich, *Siebenbürgen und sei Wehraubaten*, Leipzig, 1939.

[22] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 507 (Acțiunea și propaganda nazistă în România).

Michael Kausch susţinea, în 1939, o autonomie naţională a germanilor din România, concretizarea elementelor acestei autonomii presupunînd existenţa unui stat în stat [23].

Coloana a V-a a hitlerismului, reprezentată prin organizaţiile minorităţii germane, acţiona direct pentru dezmembrarea României.

Anul 1940, care pe plan european adîncea marile răni ale popoarelor pricinuite de Germania fascistă, avea să însemne şi pentru România o grea încercare soldată cu sfîrtecarea hotarelor ţării.

În împrejurările dominaţiei armatelor hitleriste asupra unei însemnate părţi a Europei, după îngenuncherea Franţei, ţările sud-estului Europei erau o pradă sigură pentru al III-lea Reich. Agentura hitleristă din România îşi va intensifica acţiunile, agresivitatea sa crescînd în cursul toamnei anului 1939 şi la începutul anului 1940 în raport direct cu victoriile Germaniei.

România, direct ameninţată, se găsea într-o izolare completă pe tărîm politic internaţional. Carol al II-lea încercase încă în 1938 o reconciliere cu cercurile hitleriste de la Berlin. Socotind că se poate debarasa de un concurent primejdios care era sprijinit de Reich, regele a tratat direct cu Berlinul şi a făcut concesii economice lui Hitler, organizînd, în schimb, distrugerea Gărzii de fier, însă fără avizul lui Hitler. Vor fi judecaţi şi împuşcaţi numeroşi conducători legionari. Procesul comandantului Gărzii de fier, Codreanu, ca şi procesele ce aveau să se organizeze în 1938—1939 erau un indiciu că România este pe cale de a lichida cu această organizaţie fascistă. Dezvăluirea legăturilor strînse între Berlin şi Garda de fier se va face mai activ în cursul acestor procese. Ministrul ambasador Fabricius scria lui Weizsäcker în legătură cu procesul şefului legionar : „Procesul Codreanu, care, fără îndoială, va fi urmat de alte procese similare ale conducătorilor Gărzii de fier, ne pune în încurcătură. Pe de o parte din cauza documentului găsit la Codreanu, document cu ajutorul căruia se intenţionează să fie dovedite relaţiile sale cu führerul, pe de altă parte pentru că printre membrii Gărzii de fier sînt urmăriţi tocmai cei a căror ideologie se apropie cel mai mult de a noastră". Fabricius continuă să relateze despre dificultatea în care se află ca reprezentant al Reichului şi propune ca Berlinul să intervină pe lîngă rege într-un anume chip : „Eventual în mod indirect să-l facem să înţeleagă ce pericol reprezintă pentru el încercarea distrugerii acestui element (Codreanu — *n.n.*) [24]. Codreanu avea să fie împuşcat, şi ca el mai mulţi. Riposta coloanei a V-a nu a întîrziat mult. În septembrie 1939, primul ministru Armand Călinescu avea să fie asasinat de o bandă de legionari.

Generalul C. Argeşeanu a fost numit prim-ministru. Acesta a procedat cu repeziciune la lichidarea unui mare număr de legionari aflaţi în închisoare ; asasinii lui Călinescu au fost imediat executaţi şi cadavrele lor au fost expuse la locul crimei. Generalul Argeşeanu nu va scăpa de răzbunarea legionarilor, peste un an va fi asasinat. Horia Sima, noul comandant al legiunii, a fugit în Germania. La 28 septembrie 1939, un nou guvern, sub preşedinţia lui C. Argetoianu, se formează, avînd

[23] M. Kausch, *Scheikswende in leben des Banater deutschen Volkes*, Timişoara, 1939.

[24] *Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse*, vol. V, Paris, 1954, p. 318—319.

„legături de prietenie foarte strînse cu Fabricius", ministrul Germaniei la București [25]. Noul guvern cheamă Garda de fier la „uitarea trecutului". Pactul economic româno-german din martie 1939, tergiversat în aplicarea sa într-o bună măsură, începe a fi executat spre sfîrșitul anului. Atentatele legionarilor încetează subit. Prin intermediul Gestapoului începe un continuu dus-întors între Berlin și București al conducătorilor Gărzii de fier pentru reorganizarea acesteia sub conducerea lui Horia Sima. Legionarii încep să fie eliberați din lagăre și închisori și incluși în Frontul renașterii naționale, căpătînd posibilitatea de a acționa semioficial.

În mai 1940, Horia Sima se întoarce în țară cu dispoziții precise de la conducătorii din Berlin pentru „acțiunea guvernamentală". Se refac organizațiile legionare. Insolența Gărzii de fier crește necontenit, amenințînd din nou personalitățile politice care se opuneau apropierii de Germania hitleristă.

La 1 iulie, printr-o remaniere ministerială spectaculoasă, Carol al II-lea numește ca prim-ministru pe industriașul I. Gigurtu, sprijinitor al Gărzii de fier, legat de monopolurile germane.

Reconcilierea rege-gardă, realizată pe fondul situației internaționale și al creșterii imixtiunii Germaniei prin reprezentanții săi oficiali, prin Garda de fier și organizațiile naziste ale minorității germane, se va oficializa rapid.

GARDA DE FIER — PARTID DE GUVERNĂMÎNT

Ascensiunea rapidă a Gărzii de fier spre putere, în vara anului 1940, pare de neînțeles dacă nu este plasată în contextul internațional creat de dominația Germaniei în Europa.

Un succint calendar al acestei ascensiuni va ajuta la înțelegerea aducerii agenturii prohitleriste la putere în România, la începutul lunii septembrie a aceluiași an :

18 iunie — Comunicatul oficial nr. 31 al Casei regale anunță întrevederea dintre Carol al II-lea și Horia Sima, conducătorul Gărzii de fier, întors de la Berlin.

20 iunie — Decretul regal pentru amnistierea legionarilor.

21 iunie — Decrete regale care transformă Frontul renașterii naționale în Partidul națiunii, act explicat public prin înțelegerea survenită între rege și gardă : „Sfîșierilor de altădată trebuie să le facă loc pașnica colaborare a tuturor celor ce au înțeles rostul chemării care cerea sacrificiul opiniilor și ambițiilor personale".

22 iunie — Regele Carol consemnează acest sacrificiu printr-un apel la colaborare.

23 iunie — Garda de fier organizează o manifestație de simpatie în Piața Palatului, la care Carol al II-lea răspunde.

Horia Sima publică chemarea : „Ordon tuturor camarazilor și prietenilor lor să se înscrie de îndată în Partidul națiunii, unde ca soldați devotați ai lui să servească cu credință și cu toate puterile lor Țara și Regele... și să înalțe zi și noapte rugăciuni pentru binele Patriei și al Regelui".

[25] Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die Deutsche-Rumänische Beziehungen. 1938—1944*, Franz Steiner, Wiesbaden, 1959, p. 76.

24 iunie — Presa hitleristă și fascistă italiană salută acest act „de dreptate al puterii regale față de legionari".

Fariseismul este cutremurător și din partea unora, și a celorlalți. Biata țară încăpea pe mîinile celor mai funeste reprezentanțe ale reacțiunii și trădării naționale.

La finele lunii iunie, presa oficială română publica declarația purtătorului de cuvînt al Ministerului de Externe german care considera actul drept „un proces firesc și îndreptățit".

Horia Sima împreună cu alți comandanți legionari depun jurămînt de credință în fața lui Carol al II-lea, ca membri ai guvernului.

1 iulie — Guvernul anunță oficial noua orientare în politica externă a României, „determinată de noua ordine europeană, care se află pe cale de realizare" [26]. Se renunță la garanțiile anglo-franceze.

4 iulie — Un nou guvern prezidat de Ion Gigurtu. În guvern intră 4 reprezentanți ai Gărzii de fier, Ministerul de Externe fiind încredințat fascistului Mihail Manoilescu. „Pe plan extern, guvernul înțelege să facă o politică de integrare sinceră în sistemul creat de axa Berlin-Roma..."

10 iulie — România se retrage din Societatea Națiunilor. Guvernul — sub imperiul presiunilor reprezentanților Gărzii de fier — devine tot mai atent la dispozițiile Berlinului.

Conducătorii Germaniei și Italiei fasciste își permit, fără menajamente, să pună la cale dictate politice, teritoriale, economice, încălcînd grav interesele și drepturile României.

La sfîrșitul lunii iulie, Gigurtu și Manoilescu sînt „invitați" în Germania și Italia. Hitler, Ribbentrop, Mussolini, Ciano fac cunoscut guvernului român planul de cedare a nord-vestului României lui Horthy.

30 august — Dictatul de la Viena. Ribbentrop și Ciano decid trecerea la Ungaria horthistă a unui teritoriu de peste 40 000 km², cu o populație de circa 2 500 000 de locuitori, din care marea majoritate o formau românii.

31 august — Mari manifestații populare în toată țara. Partidul comunist este în fruntea valului protestului general al maselor. Se cere lupta cu arma în mînă pentru apărarea teritoriului românesc. Maniu și Brătianu se eschivează de la răspunderi politice. Cînd Carol al II-lea îi solicită pentru a prelua guvernarea, ei refuză. Țara era în pragul prăbușirii. Garda de fier se pregătea febril să acapareze întreaga putere. „Patriotismul" atît de cîntat și cuvîntat de la tribună de legionari se dovedise demagogie, care va fi părăsit pentru exercitarea ordinelor unei țări străine, ale căror interese le reprezentau.

1—4 septembrie — Țara este în fierbere, efervescența maselor împotriva hitleriștilor și horthiștilor amenință planurile Germaniei naziste de subordonare totală a României. Manifeste comuniste, antifasciste cheamă la salvarea țării, la stăvilirea ascensiunii Gărzii de fier, iar după abdicarea regelui se fac auzite glasuri pentru instaurarea unei republici democrate.

4—6 septembrie — Intervenția reprezentanților Germaniei hitleriste va fi salutară pentru Garda de fier. Carol al II-lea este silit să abdice ; refuzul ar fi însemnat intervenția armatei germane. Ultimatumul

[26] *Ibidem*, p. 67.

pentru rege a însemnat și aducerea în țară a întregii echipe de miniștri ai Gărzii de fier, care între 1938 și 1940, fără excepție, s-au aflat pe diverse perioade la Berlin.

Generalul Ion Antonescu a fost găsit ca cel mai indicat pentru funcția de dictator. Fabricius și Neubacher interveniseră pe lîngă rege, în iunie 1940, pentru ușurarea regimului impus lui Ion Antonescu, al cărui domiciliu forțat nu-i îngăduia contacte. La indicațiile Gestapoului, Horia Sima are la 27 iunie o întîlnire cu Ion Antonescu, în care discută programul de operații și atribuțiile viitoare. Reprezentanți ai Legației germane din România au discutat concret cu solii lui Antonescu detaliile acțiunilor și sarcinile ce-i reveneau. Ion Antonescu declara în ședința Consiliului de Miniștri din 3 octombrie 1940 : „Am tratat prin intermediul lui Mihai Antonescu (vicepreședinte în guvernul generalului Antonescu — *n.n.)* cu germanii, însă ținut secret, asupra tuturor problemelor statului român și am arătat în toate ramurile de activitate ale acestui organism complet al statului care este punctul de vedere al guvernului Antonescu“ [27].

Mihai Antonescu, referindu-se la același sprijin acordat Gărzii în momentele dificile, redă convorbirea cu dr. Steltzer din vara anului 1940, cînd România încă nu se raliase politicii Reichului și cînd a fost impusă, prin presiunea Germaniei, intrarea reprezentanților Gărzii de fier în guvern.

„Dl. dr. I. Steltzer m-a informat că dacă această stare va continua, Germania, avînd interesul vital de a apăra petrolul românesc (...), ar fi silită să trimită trupe motorizate în România și avioane de bombardament să aterizeze la București, determinînd astfel o adevărată situație de protectorat, ba poate chiar dacă situația ar deveni mai gravă să o facă cu concursul vecinilor noștri. Desigur, cu toate riscurile și pierderile teritoriale (pentru România), România trebuie să decidă, pentru că altfel starea de ocupație sau, mai ales, de protectorat și partaj devine inevitabilă“ [28].

Ocupația hitleristă va îmbrăca haina subordonării totale a țării : Garda de fier și-a îndeplinit rolul de componentă a coloanei a V-a a hitlerismului, acceptînd partajul și „alinierea“ României la politica Germaniei hitleriste.

Despre aceasta M. Antonescu declara, în decembrie 1940, referindu-se la tratativele pe care le mijlocise între legația germană și generalul Antonescu : „Cu acel prilej, în afară de regimul politic s-au stabilit o seamă de puncte economice. Aceste puncte economice au fost puse în discuțiile de la Berlin și în discuțiile de la București“ [29].

La 4 septembrie, Ion Antonescu este numit de rege prim-ministru. La 5 septembrie, Carol al II-lea îl învestește pe generalul Antonescu cu puteri depline, în calitate de „conducător al statului“. Imediat generalul Antonescu se prezintă la legația germană, socotind această vizită drept

[27] Arhiva M.A.I., fondul Președinției, dosarul nr. 7 (Stenograma Consiliului de Miniștri din 3 octombrie 1940).

[28] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 507 (răspunsul guvernului României dat lui Killinger de către Mihai Antonescu).

[29] Arhiva M.A.I., fondul Președinției, dosarul nr. 7 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 10 decembrie 1940).

„primul meu act de guvernămînt", după cum notează H. Neubacher în memoriile sale. Seara, tîrziu, s-a prezentat la rege, cerîndu-i abdicarea. Ultimele încercări ale regelui din noaptea de 6 septembrie de a-şi salva tronul sînt sortite eşecului, o înţelegere cu Germania prin legaţia germană îi este brutal respinsă. Hotărîrea lui Hitler era luată.

Ion Antonescu, referindu-se la noaptea care a premers abdicării lui Carol, declara în plin Consiliu de Miniştri peste trei săptămîni : „Prin germani am reuşit să fac ceea ce am făcut. Dl. Fabricius, în noaptea aceea, mi-a dat un concurs preţios. Deci m-a ajutat dl. Fabricius enorm la lovitura de stat" [30].

Prima etapă a planului hitlerist de instaurare a dictaturii agenturii sale din România fusese realizată.

Au urmat lunile de cumplită teroare împotriva maselor, cu grave consecinţe pentru comunişti, pentru patrioţii antifascişti, cu asasinate, închisori şi lagăre, în care au pierit numeroşi comunişti, muncitori antifascişti, intelectuali şi ofiţeri superiori ostili hitlerismului.

Perioada septembrie 1940 — ianuarie 1941 — cît timp guvernul a fost dominat de Garda de fier — a dezvăluit în faţa poporului reala faţă a acestei agenturi hitleriste, străină intereselor patriei. Nici unul dintre punctele programului, din promisiunile legionarilor pentru muncitori, pentru pămînt ţăranilor, pentru ridicarea nivelului de viaţă al păturilor mijlocii nu a fost îndeplinit. Dimpotrivă, aveau să sufere pînă şi reprezentanţi ai claselor dominante care în anii precedenţi nu vedeau un real pericol în Garda de fier. Întreprinderile principale ale industriei româneşti, bogăţiile subsolului, mai ales petrolul, vor trece practic în mîna monopolurilor germane. „Hermann Goering Werke" va domina întreprinderile metalurgice. O teroare cum nu a cunoscut poporul nostru s-a instaurat în acea perioadă de tenebre pentru România. Temniţe şi lagăre, asasinate şi prigoană turbată împotriva antifasciştilor şi cu deosebire a comuniştilor, sufletul mişcării de rezistenţă populară.

Garda de fier o dată instalată la putere aprecia că sînt toate condiţiile pentru a-şi instaura o „domnie pe veci" la cîrma României. Dar conflictul Himmler — Canaris din Germania, dintre Gestapo şi Abwehr, va avea corespondenţele sale şi asupra coloanei a V-a din România. Generalul Ion Antonescu, fidel Germaniei hitleriste, nu înţelege să cedeze supremaţia conducătorilor civili şi „anarhici", cum îi numea el, ai Gărzii de fier ; Canaris şi reprezentanţii săi militari aveau să-l încurajeze pe general în acţiunile care priveau raporturile cu Garda de fier.

„Rebeliunea" legionarilor din 22—24 ianuarie 1941, prin care Horia Sima a încercat să-l înlăture pe Antonescu şi să instituie supremaţia totală a Gărzii de fier, avea deznodămîntul tot la Berlin. Declanşarea atacului armat al legionarilor împotriva instituţiilor şi armatei au avut loc în timp ce Antonescu era plecat la Berlin. „Lovitura" urma să pună pe conducătorii Reichului în faţa faptului împlinit.

Nici Himmler şi nici Canaris nu vor decide soarta agenturii legionare, ci Hitler. El a optat decis pentru Antonescu, pentru conducător, generalul care, în calitate de comandant al armatei, urma să-i asigure o jumătate de milion de soldaţi pentru planurile sale. Maurul putea să

[30] *Loc. cit.* (Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 27 septembrie 1940).

plece și Sima va pleca apărat de hitleriști împotriva insistentelor cerințe ale lui Antonescu de a i-l preda, iar parte dintre cei „nesupuși" vor fi internați în lagăr.

Cadre de conducere ale Gărzii erau însă păstrate ca piesă de schimb pentru situațiile în care guvernul român nu dovedea solicitudine la cerințele Germaniei hitleriste.

Acel partid, care de la început s-a ridicat împotriva dictatului fascist de la Viena, a ocupației de facto a României de către Germania nazistă și a tîrîrii țării în războiul antisovietic, a fost Partidul Comunist Român. Dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, profund ostilă legionarilor, guvernului Antonescu și stăpînilor lor hitleriști, partidul comunist a fost organizatorul rezistenței antifasciste, al grupării tuturor forțelor, partidelor, persoanelor care puteau concura la salvarea patriei. *August 1944* avea să încununeze o epocă de încordată luptă a celor mai progresiste forțe ale societății românești și să dea adevărata măsură a simțămintelor acestui popor, încadrat în locul său firesc, alături de acele popoare care au îngenuncheat și zdrobit, în mai 1945, Germania hitleristă.

Departe de a fi un studiu complet, aceste note vor să fie premise pentru o viitoare lucrare despre organizațiile fasciste din România și nocivitatea lor pentru societate. În mod obligatoriu, aceasta urmează a cuprinde detalii, fapte, o documentație foarte bogată, aparatul științific complet, prezența materialelor străine, analize istoriografice etc. și neapărat un capitol substanțial consacrat ripostei antifasciste. Cît privește această ripostă, în literatura noastră istorică din ultimele două decenii există numeroase studii și cărți care prezintă locul de frunte al clasei muncitoare, al Partidului Comunist Român în ridicarea forțelor potrivnice fascismului, rolul altor organizații și grupări democratice, al intelectualității progresiste, al presei antifasciste și cadrul general al țării, amenințată în integritatea și suveranitatea sa. Zdrobirea coloanei a V-a a hitlerismului în România este organic legată de factorii interni decisivi ai rezistenței populare, al cărei element motor au fost comuniștii.

Înfrîngerea Germaniei hitleriste pe fronturi, precum și creșterea rezistenței antifasciste în România anunțau apropiata dispariție a coloanei a V-a hitleriste.

Insurecția antifascistă din august 1944, participarea poporului român la războiul antihitlerist și procesul de adînci prefaceri democratice din România vor crea terenul dispariției complete din viața țării a acestor organizații, agenturi străine a căror activitate a adus mari prejudicii independenței și integrității țării.

Demascarea fascismului în scrierile social-politice ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu

GH. I. IONIŢĂ

Fascismul, şi îndeosebi varianta sa cea mai exacerbată — nazismul —, a reprezentat o primejdie de moarte pentru valorile umanităţii, pentru existenţa liberă a tuturor statelor şi, cu precădere, a celor din Europa, pentru însăşi fiinţa naţională a popoarelor, punînd sub un îngrijorător semn de întrebare întregul curs al evoluţiei sociale.

Cei care s-au preocupat de studiul istoriei şi-au pus adeseori întrebări fireşti, căutînd să afle cauzele care au determinat răspîndirea fascismului în atît de multe ţări şi, mai ales, victoria lui de proporţii în Germania, unde a şi atins formele cele mai feroce. Desigur, un răspuns complet la asemenea întrebări majore nu se poate formula decît la capătul unei analize complexe, atotcuprinzătoare. Ceea ce dorim să subliniem aici este faptul că fascismul de pretutindeni s-a extins în împrejurările în care popoarele, şi în primul rînd factorii răspunzători de conducerea destinelor acestor popoare, nu au înţeles marea importanţă a apărării democraţiei burgheze şi a luptei pentru lărgirea ei sub regimul capitalist, ca parte a luptei pentru progres, iar dacă ne referim la mişcările comuniste, revoluţionare, antifasciste, ca parte a luptei pentru socialism.

Istoricii din ţara noastră s-au preocupat în timp cu cercetarea ştiinţifică a cauzelor apariţiei fascismului în România şi a evoluţiei acestei mişcări. Au fost publicate o serie de studii, articole şi comunicări, fără a se fi ajuns pînă în prezent la scrierea unei cărţi special consacrate acestei teme. O asemenea problematică a stat şi în atenţia istoricilor marxişti şi nemarxişti de peste hotare, care au publicat un număr important de lucrări şi studii. Alături de o serie de aprecieri obiective, în cuprinsul unora dintre aceste lucrări se întîlnesc şi multe teze şi idei eronate, dovezi ale neînţelegerii realităţilor României interbelice, ale insuficientei documentaţii.

Dintre cei care în ţara noastră au abordat problematica genezei şi evoluţiei mişcării fasciste din România, ne referim în acest studiu la Lucreţiu Pătrăşcanu. El a tratat în mod detaliat problematica naşterii şi evoluţiei fascismului în România în trei dintre lucrările sale, şi anume :

Sub trei dictaturi, Problemele de bază ale României și *Curente și tendințe în filozofia românească* *.

În afara acestor lucrări, o serie de materiale publicate în revistele și gazetele timpului se înscriau pe aceleași obiective [1], referindu-se la unele aspecte mai restrînse ale problemei sau chiar la unele chestiuni tangente. El a ținut, de asemenea, o serie de conferințe antifasciste, a luat cuvîntul în cadrul unor întruniri avînd acest caracter, a apărat pe antifasciști în procese, pledoariile sale fiind adevărate rechizitorii la adresa fascismului și a celor care-l încurajau.

Clădindu-și suportul analizei pe o aprofundată apreciere a aspectelor economice ale României interbelice, Lucrețiu Pătrășcanu ajunge la concluzia că „în tendințele ei monopoliste, în încercarea de a-și subordona, în întregime și fără rezerve statul, trebuie văzute adevăratele cauze pentru care acea parte a burgheziei române legată de industria grea a sprijinit fățiș toate mișcările de extremă dreaptă [2], inclusiv pe cele de coloratură fascistă. Cu aceasta ne plasăm într-un cadru mai larg, de proporții internaționale, căci pretutindeni fascismul — ca ideologie și curent politic — a apărut după primul război mondial, ca expresie a ascensiunii spre putere a vîrfurilor celor mai reacționare ale capitalismului monopolist.

Intrînd în studierea propriu-zisă a nașterii și evoluției mișcărilor fasciste din România, Lucrețiu Pătrășcanu precizează că numai două dintre ele merită atenția cercetătorului, căci numai ele au avut un rol în viața politică ori s-au străduit să-l capete, și aceste grupări au fost Garda de fier și Liga apărării național-creștine. Celelalte „au avut o existență efemeră și nu au jucat niciodată un rol de vreo oarecare importanță" [3]. Referindu-se la înființarea primei grupări fasciste în țara noastră — Liga apărării național-creștine —, Lucrețiu Pătrășcanu o pla-

* Trimiterile la aceste lucrări ale lui Lucrețiu Pătrășcanu se fac după cum urmează : *Sub trei dictaturi*, Editura „Forum" ediția a II-a, 258 p. ; *Problemele de bază ale României*, Editura „Socec" et Co., S.A.R., București 1944, 328 p. ; *Curente și tendințe în filozofia românească*, Editura „Socec" et Co., S.A.R., București, 1946, ediția a III-a, 270 p.

[1] În legătură cu aceasta, dorim să facem precizarea că nu împărtășim punctul de vedere exprimat de Simion I. Pop în *Bibliografia lucrărilor elaborate și publicate de Lucrețiu Pătrășcanu*, prezentată în revista „Forum" nr. 5/1969, p. 78, în care se afirmă că pseudonimul Victor Mălin, sub care au apărut în gazeta ieșeană „Manifest" o serie de articole cu conținut antifascist, aparținea în exclusivitate lui Lucrețiu Pătrășcanu. Din cîte știm, acest pseudonim era al redacției ; sub litera lui s-au aflat de fiecare dată numele unor cunoscuți comuniști, printre care și al lui Lucrețiu Pătrășcanu, care au publicat de obicei editorialele. Este bine știut faptul că sub același pseudonim a publicat în gazeta „Manifest" o serie de materiale însuși redactorul ei șef, George Ivașcu, care, se pare, a și fost inspiratorul acestui pseudonim. Așa stînd lucrurile, rămîne o problemă de cercetat dacă articolele care au fost semnate Victor Mălin în „Manifest" și la care se referă Simion I. Pop au aparținut, în totalitatea lor, lui Lucrețiu Pătrășcanu.

[2] Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, p. 24. Explicațiile date de autor sînt multiple și se întind pe multe pagini, în intenția de a se demonstra, cu forța de convingere a faptelor, felul în care mari industriași, cercuri de afaceri dintre cele mai diferite, în frunte cu monarhia, au fost interesate să folosească în diverse împrejurări organizațiile fasciste, precum și modul în care le-au folosit efectiv.

[3] *Ibidem*, p. 36.

seazâ „îndată după război, platforma ei politică fiind în permanență aceeași : antisemitismul“ [4].

Această grupare a activat „pe bază parlamentară“. Punctul central „în programul și ideologia cuzistă era antisemitismul... În politica externă, deși conducătorii Ligii și-au manifestat deschis simpatiile pentru Axa Roma-Berlin, au căutat, fiind la guvern *, o formulă de compromis față de democrațiile apusene și de Liga Națiunilor“ [5].

Departe de a înregistra succese de răsunet în influențarea maselor sau în convertirea unor exponenți ai cercurilor politice marcante, preocupate în acea etapă de probleme mult mai arzătoare pentru ele privind stabilizarea propriilor poziții șubrezite de pe urma avîntului revoluționar de după primul război mondial, fascismul s-a extins totuși treptat.

Semnalînd momentul 1927, cînd din Liga apărării național-creștine s-a desprins Legiunea „Arhanghelul Mihail“, condusă de Corneliu Codreanu, Lucrețiu Pătrășcanu se referă cu amănunte la reorganizarea acestei din urmă grupări, în 1929, și la adoptarea de către ea a noii denumiri — Garda de fier. În ce privește programul politic, Garda de fier „cerea, în interior, crearea statului totalitar, prin distrugerea regimului parlamentar și desființarea tuturor drepturilor și libertăților publice. În politica externă cerea imediata intrare a României în Axa Roma-Berlin. Garda de fier urmărea în primul rînd obiective anticomuniste și apoi antisemite și xenofobe. Organizatoric, ea se bazează pe formațiuni paramilitare antrenate, pregătite și disciplinate. Celula era «cuibul», format de un număr restrîns de aderenți. Întreaga mișcare se baza pe ierarhie și cunoștea o serie întreagă de trepte quasi-militare“ [6].

Urmărind evoluția mișcării fasciste în România, Lucrețiu Pătrășcanu susține că pînă în 1931 aceasta era departe de a întruni o audiență mai deosebită în opinia publică. Abia după 1931 — precizează el — fascismul a reușit să facă pași sesizabili în direcția cîștigării de aderenți [7]. Startul fusese luat mai înainte, prin schimbarea denumirii grupării codreniste în Garda de fier, titulatură considerată mai aptă pentru a agita spirite și a răvăși în acea etapă conștiințele cele mai ușor de convertit. „Fenomenul cel mai caracteristic al tendințelor ultrareacționare promovate de cercurile oligarhiei române îl constituie crearea organizației teroriste de tip fascist «Garda de fier» și impunerea ei în viața politică a țării — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, caracterizînd semnificația apariției pe arena politică a mișcării fasciste. Mișcarea legionară, agentura hitlerismului în România, aservită în întregime imperialismului german, a dus o politică profund antinațională, prejudiciind grav interesele po-

[4] *Ibidem*, p. 36—37.

* Este vorba de cele 44 zile de guvernare gogo-cuzistă, premergătoare instaurării dictaturii regale la 10 februarie 1938. După această scurtă guvernare, observă Pătrășcanu, „mișcarea a slăbit și în urmă a dispărut total din arena vieții politice. Din organizațiile ei politice — cămășile albastre — n-a rămas nici urmă“ (*Ibidem*, p. 40).

[5] *Ibid.*

[6] *Ibid.*

[7] *Ibidem*, p. 37. În lucrarea *Problemele de bază ale României*, Pătrășcanu întărește această idee, subliniind că „numai în 1931, pe liste proprii, s-au ales primii deputați cuziști, care au întrunit circa 114 000 de voturi sau 4,07% pe țară. În același an, Garda de fier abia întrunește cca. 30 000 de voturi, adică 1,2% pe țară și nu poate lua nici un mandat“ (p. 181).

porului român. În cîrdășie cu reprezentanții burgheziei monopoliste, ea a trădat interesele poporului, a subordonat țara dominației Germaniei hitleriste, punînd în pericol însăși existența României ca stat independent și suveran" [8].

Odată cu „reorganizarea" principalei grupări fasciste din România, reorganizare căreia i s-a asigurat o largă acțiune propagandistică, ale cărei încheieri se cufundau în aceleași tenebre ale demagogiei sociale și politice proprii fascismului de pretutindeni și dintotdeauna, s-a procedat la gruparea adepților pe cuiburi, la introducerea unei ierarhii împrumutate, cu intenții mărturisite, din arsenalul hitlerist, abundent la acea dată în mijloace dintre cele mai „rafinate" de distragere a maselor de la problemele fundamentale, prin orientarea atenției lor înspre meschine aranjamente politice, intens regizate în vederea obținerii unor efecte cu iz de stupefiant.

Paralel cu Garda de fier, pe o platformă mai moderată, a continuat să evolueze în viața politică a țării cea de-a doua grupare fascistă mai importantă, Liga apărării național-creștine, care avea să-și schimbe mai apoi și ea denumirea în Partidul național-creștin.

Acordînd un spațiu extins în scrierile sale analizării sub raport ideologic a mișcării fasciste din România, tocmai pentru a putea surprinde mai profund cauzele apariției și semnificației acestei mișcări, Lucrețiu Pătrășcanu a cercetat cu principialitate științifică desăvîrșită „creația" diferiților ideologi ai fascismului din România. A început cu Nae Ionescu, pentru că acesta „a făcut școală, a lăsat în urma lui învățăcei care sînt fervenți apărători ai zestrei lui spirituale" [9]. Caracterizîndu-l drept „metafizician și mistic" [10], L. Pătrășcanu dezvăluie modul în care Nae Ionescu a venit, prin filozofia sa, în întîmpinarea activității desfășurate de legionari. Firesc, ortodoxismul autorului burghez este situat pe primul plan între serviciile pe care acesta le-a adus mișcării legionare. „Care este aportul lui Nae Ionescu în filozofia românească?" — se întreabă L. Pătrășcanu. „Diletantism, poză și frică în fața gîndirii consecvente și realizatoare, cultivarea unui misticism comod și maleabil ce nu cere nici un fel de efort intelectual pentru a sprijini anumite premise sau încheieri, apelul la mirajul necunoscutului și jonglări cu necunoscutul necontrolabil și nedovedibil, folosirea ortodoxismului și a frazei religioase de cea mai curentă circulație tocmai într-o epocă de dezertare morală și intelectuală a societății românești, ceea ce ușura răspîndirea prejudecăților religioase ca o adevărată molimă, lipsa de probitate intelectuală — acesta este aportul lui Nae Ionescu în cultura și filozofia noastră" [11].

Cu deosebită vigoare a fost demascată de Lucrețiu Pătrășcanu și creația filozofică a lui Emil Cioran, unul dintre slujitorii de frunte ai trăirismului legionar. „Obsesia morții stăpînește de la un capăt la altul întreaga producție scriitoricească a lui Emil Cioran" [12] — notează el.

[8] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Editura politică, București, 1968, p. 368—369.
[9] Lucrețiu Pătrășcanu, *Curente și tendințe în filozofia românească*, p. 105.
[10] *Ibidem*, p. 106.
[11] *Ibidem*, p. 109—110.
[12] *Ibidem*, p. 134.

Lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu oferă aprecieri privind activitatea „teoretică" a tuturor acelora care, într-un fel sau altul, au alimentat, de pe platforma filozofică, ideologică, publicistică, legionarismul şi toate celelalte nuanţe de fascism existente în perioada interbelică în România. La capătul analizei întreprinse, autorul afirmă, cu deplină dreptate, că întreaga paletă de mijloace şi idei din planul filozofic au fost adoptate de către legionari din literatura existenţialistă curentă, pe care au încercat s-o înfăţişeze nu numai ca specific românească, dar şi ca specific legionară. „Că tocmai existenţialismul a fost îmbrăţişat de legionarism — lucrul nu poate surprinde. S-a văzut doar la ce a trebuit să servească elogiul morţii, necesitatea suferinţei şi toată frazeologia de aceeaşi factură, care a constituit temeiul ideologic pentru o activitate ilustrată de un lung şir de asasinate, individuale şi în masă" [13].

Punîndu-şi întrebarea dacă există o doctrină legionară, Pătrăşcanu ajunge la concluzia că nu se poate vorbi nici despre o ideologie, nici despre o doctrină, nici despre un program [14]. „Este clar că lipsa unei doctrine legionare nu-i întîmplătoare. Ca toate mişcările în care demagogia şi promisiunea joacă un rol propagandistic precumpănitor, gardismul s-a ferit de fixări doctrinare şi programatice. Au avut preferinţă cuvintele de ordin general («omul şi pogonul», «înnobilarea muncii») sau chiar fraze lipsite de conţinut precis, dar impresionante prin sonoritatea lor («să faci căpitane o ţară ca soarele de pe cer»)" [15].

Într-adevăr, este bine cunoscut faptul că legionarii au recurs frecvent, pentru „rezolvarea" problemelor lor, şi la alte lozinci grandiloc-vente — „veac nou legionar", „sfînta tinereţe legionară", „moartea — cea mai sfîntă nuntă dintre nunţi" — sau la împrumuturi din textele religioase — „ecumenicitate naţională", „învierea neamului" —, noţiuni de neluat în seamă în arena politică unde, de regulă, nu se validează istoric decît soluţiile care corespund realităţii.

În prezentarea mişcării legionare în culorile ei caracteristice, în conformitate cu ceea ce ea singură şi-a încrustat în filele unei istorii de tristă amintire, Lucreţiu Pătrăşcanu aducea elemente precise. El amintea, de pildă, cum „unul dintre publiciştii de extremă dreaptă, N. Roşu, s-a grăbit să şi «dovedească» inutilitatea unei ideologii pentru toate mişcările care afirmă «un crez naţionalist»" [16]. La fel „teoreticianul «en titre» al mişcării legionare a formulat şi mai plastic aceste afirmaţii" [17]. Nae Ionescu — căci despre el este vorba — socotea normal faptul că legionarii „nu au program şi nici ideologie", căci „ideologia este o chestiune scornită de liberali şi de democraţi" [18]. Poate oare exista ceva mai convingă-

[13] *Ibidem*, p. 136.

[14] Lipsa programului decurgea, de altfel, din însăşi concepţia generală a fasciştilor, care, neadmiţînd lupta de opinii, înlocuiau principiul argumentării ştiinţifice cu acela al supunerii oarbe faţă de „căpitan" şi ordinele lui (Lucreţiu Pătrăşcanu, *Problemele de bază ale României*, p. 240).

[15] *Ibid.*

[16] *Ibidem*, p. 241. Ideile, susţinea N. Roşu, sînt chiar primejdioase, pentru că „traduc anarhia raţiunii", iar „ideologia, ca sinteză de idei centripete, este o simplă iluzie". De aceea, continua el, mişcarea noastră „nu are nici idei şi nici ideologie", ea fiind „un fluid" care realizează în acţiune şi fapte „expresia unei voinţe" (N. Roşu, *Dialectica naţionalismului*, ediţia a II-a, p. 342).

[17] *Problemele de bază ale României*, p. 241.

[18] „Cuvîntul" din 10 februarie 1938.

tor decît aceste afirmaţii ale unora dintre autorităţile mişcării fasciste din România? Desigur, nu. „Mînuirea revolverului şi utilizarea forţei brahiale sînt suficiente «acte de voinţă», încît acei care le-au ridicat la rangul de «activitate politică» să se dispenseze de orice vătămător contact cu lumea ideilor, după cum au dovedit-o, în practică, conducătorii legionari în timpul celor cinci luni de guvernare“ [19].

Cu mare putere de surprindere şi caracterizare, Lucreţiu Pătrăşcanu a stigmatizat practicile fasciştilor autohtoni, cu deosebire ale legionarilor, care au început cu „tendinţa reducerii întregului nostru corp social la fondul de primitivism, de incultură, de prejudecăţi şi superstiţii“ [20], proprii celor care s-au lăsat atraşi în mascarada Maglavitului *. În 1935, „Maglavitul devenise exemplul încurajator pentru conducătorii legionari“ [21] — precizează Lucreţiu Pătrăşcanu.

Un alt factor caracteristic legionarismului a fost socotit de Pătrăşcanu „încorporarea creştinismului ortodox doctrinei politice a mişcării“[22]. Pe drept cuvînt se poate spune că gardismului i-au fost specifice încorporarea şi subordonarea ortodoxismului scopurilor politice pe care le urmărea. Ajunşi aci, trebuie să relevăm faptul că în sprijinul gardismului au venit o serie de „ideologi“ fideli mişcării, dar şi o serie de oameni de cultură a căror concepţie filozofică, pe undeva şubredă prin concesiile făcute iraţionalismului, i-a făcut să alunece cînd pe o pantă, cînd pe alta şi să ajungă de cele mai multe ori la ortodoxism, aşa cum s-a întîmplat cu Lucian Blaga, de exemplu [23].

[19] *Problemele de bază ale României*, p. 241.

[20] *Ibidem*, p. 242.

* O atenţie deosebită a acordat Pătrăşcanu în lucrările sale dezvăluirii cunoscutei maşinaţiuni de la Maglavit, ţesută de reacţiunea din România pe tema „minunilor“ umilului cioban Petrache Lupu. Unul dintre ideologii gardişti — spunea el —, „ocupîndu-se de fenomenul Maglavit, a ajuns la o sugestivă concluzie. «Maglavitul ne-a dovedit o dată pentru totdeauna cît sîntem de primitivi. Atunci ce avem de făcut? Totul. Căci dacă oamenii au făcut odată sacrificii pentru o viziune neverificabilă, ce nu vor face ei pentru o viziune terestră? Psihoza Maglavitului trebuie convertită şi exploatată». Convertirea s-a făcut. Şi exploatarea a fost“ (*Sub trei dictaturi*, p. 42). Psihoza Maglavitului a apărut astfel sub altă formă. A îmbrăcat doar o nouă haină. „Utilizînd acelaşi fond de incultură şi primitivitate al ţăranului, speculînd veşnica lui căutare a «omului» şi a formulei care să-l poată mîntui de toate nevoile şi mizeriile existenţei lui, folosind mistificări şi falsuri nu mai puţin absurde decît cele de la Maglavit, propaganda legionară a parvenit să creeze o adevărată mistică în jurul lui Codreanu şi al Legiunii“ (*Ibidem*, p. 44).

[21] *Problemele de bază ale României*, p. 242.

[22] *Ibid.* „Prin legionarism neamul românesc a realizat acest fenomen în istoria modernă a Europei: o mişcare politică structurată religios“ — afirma sentenţios V. P. Gîrcineanu, unul dintre publiciştii legionari („Rînduiala“ nr. 5, p. 25).

[23] Este cunoscut faptul că în unele dintre scrierile sale Lucian Blaga a încercat să se detaşeze de o serie de curente şi tendinţe filozofice idealiste pe care în alte lucrări ale sale le-a susţinut fără rezerve. Aceasta denotă o dată în plus caracterul contradictoriu al operei sale filozofice. Pentru exemplificare amintim următoarele aspecte: în revista pe care a început s-o editeze în 1943, la Sibiu, „Saeculum“, nr. 2/1943 (p. 110—112), în cadrul unei note publicate de Lucian Blaga pe marginea lucrării *Existenţialismul*, de Grigore Popa, citim, după o amplă argumentare a inconsistenţei acestui curent de gîndire: „Din parte-ne credem că acest fel de existenţialism se numea în bunele vremuri patriarhale altfel. Impotenţă“.

Gînditor cu profunde şi iremediabile opţiuni mistice, Lucian Blaga s-a desprins în unele scrieri de Nichifor Crainic, de ortodoxismul grupării de la „Gîndirea“. El a polemizat cu curentul gîndirist. „Ortodoxismul — afirma el în „Saeculum“ —, prin ideile sale prea rigide, rămîne străin de noile realităţi descoperite“.

Lucreţiu Pătrăşcanu l-a surprins extrem de realist pe Blaga în ambele ipostaze, fapt ce nu se poate afirma astăzi, din păcate, despre modul în care în unele publicaţii ale noastre s-au făcut încercări de reconsiderare necritică a personalităţii lui Blaga. Aceste încercări, la timp sesizate, au fost competent analizate de către Academia de ştiinţe sociale şi politice a R.S.R., în cadrul uneia dintre reuniunile sale *.

Lucreţiu Pătrăşcanu a afirmat direct, fără dubii : „Situarea lui Lucian Blaga în gîndirea filozofică românească contemporană nu este dificilă, Blaga este un mistic, scrisul lui fiind impregnat de un parfum medieval, manifestînd înclinări eclectice şi agnostice în teoria cunoaşterii" [24].

Afirmaţia se baza pe o analiză a *Eonului dogmatic*, în care, ştiut este, Blaga a definit dogma drept o formulă intelectuală, care, în dezacord radical cu înţelegerea, păstrează o transcendere a logicii, delimitîndu-se — prin natura conflictului ei — de funcţiile obişnuite ale intelectului. Dogmele, fiind „antinomii transfigurate", afirma Blaga, pot la un moment dat să reprezinte şi un mister. Pătrunderea şi descifrarea necunoscutului — aşa cum ne-o facilitează cunoaşterea — sînt înlăturate în opera lui Lucian Blaga.

În alte scrieri ale sale, el a înlocuit ideea de substanţă, de raţiune omenească, prin Marele Anonim, devenit factorul metafizic central din care derivă toate misterele.

Asupra limitelor cunoaşterii, Lucian Blaga a adus şi alte argumente. El „nu numai că neagă posibilitatea cunoaşterii absolut obiective, adică pozitiv transcendente — sublinia Pătrăşcanu —, dar socoteşte că aceasta ar fi primejdioasă, întrucît — pătrunzînd realităţile şi posedînd adevărul — spiritul ar fi condamnat la pasivitate, orice creaţie ar fi zădărnicită şi orice încercare de a te ridica spre alte orizonturi ar fi paralizată. Am asista apoi la o emancipare a geniului uman, pe care acesta n-ar putea-o suporta pînă la sfîrşit" [25].

De la asemenea idei pînă la misticism, pînă la ortodoxism — al cărui slujitor a fost — nu a mai rămas decît un pas, şi pe acesta Blaga l-a făcut în alte lucrări ale sale. „Antiraţionalismul, misticimul şi vagul teoretic în care se complace, primitivitatea pe care şi-a ales-o ca punct de plecare sînt tot atîtea momente" [26] care îl caracterizează pe Lucian Blaga, sublinia Lucreţiu Pătrăşcanu.

Totuşi, prin alunecarea sa în ortodoxism, prin inconsecvenţele concepţiei sale. filozofia lui Lucian Blaga a fost preluată de mişcarea legionară, chiar dacă filozoful a afirmat şi puncte de vedere contrare acesteia.

* Ne referim la şedinţa din 29 mai 1970, organizată de Secţia de filozofie şi logică, cu tema : *Filozofia lui Lucian Blaga*. Aducem în atenţie cîteva dintre aprecierile cuprinse în cuvîntul filozofului Alexandru Posescu : „După cum se ştie, Blaga n-a fost izolat de mişcările politice ale vremii, el avînd în anumite perioade strînse legături cu partidul gogo-cuzist", acceptînd chiar, am completa noi, funcţia de subsecretar de stat la departamentul externelor în cadrul guvernării naţional-creştine în anii 1937—1938. Este cunoscut, de asemenea, că „susţinătorii legionarismului i-au îmbrăţişat cu căldură iraţionalismul, găsind în el un sprijin ideologic. Iar chestiunea, nu lipsită de gravitate, care se ridică în momentul de faţă, dat fiind că se mai manifestă unele slăbiciuni în legătură cu filozofia lui Blaga...", este : „Cui ar putea folosi ea ? Evident că nu progresului politic şi social, care se face pe baze ştiinţifice" („Contemporanul" din 12 iunie 1970).

[24] *Curente şi tendinţe în filozofia românească*, p. 112—113.

[25] *Ibidem*, p. 117.

[26] *Ibidem*, p. 123.

Analizînd concluziile ultime ale filozofiei lui Blaga, nu avem astăzi desigur dreptul să ignorăm încercarea utilizării sale tocmai de către aceia care au cultivat în societatea românească cel mai respingător obscurantism — legionarii. De aceea, tendința de a-l valorifica deplin pe Blaga în cîmpul creației filozofice, fără a fi sesizate nici cel puțin la modul constatativ limitele existente în opera lui, serviciile pe care voit sau nevoit le-a adus unei mișcări care a reprezentat o noapte de coșmar în istoria poporului nostru, înseamnă cel puțin o greșeală. Aceasta cu atît mai mult cu cît pentru numeroși oameni de cultură, printre aceștia și pentru Lucrețiu Pătrășcanu, încă acum un sfert de veac, nu se puteau face distincții clare pe plan filozofic între Lucian Blaga și Nae Ionescu. În cartea sa *Curente și tendințe în filozofia românească*, Pătrășcanu se și întreba la un moment dat: „Cum se explică influența pe care au exercitat-o și continuă să o exercite atît Blaga cît și Nae Ionescu?". Găsim de fapt, în acest mod de a pune problema, o motivație în plus pentru ceea ce președintele Academiei de științe sociale și politice a R.S.R. afirma la amintita reuniune a filozofilor, atunci cînd spunea: „Ca unul din militanții comuniști ai acelei perioade și ca unul din redactorii revistei «Era nouă» trebuie să vă spun că, în acel timp (deceniul al 4-lea — *n.n.*), concepțiile pe care noi, comuniștii, le criticam cu cea mai mare fermitate și consecvență erau cele ale lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic și Lucian Blaga" [27].

Și nici nu putea fi altfel atîta timp cît „misticismul cultivat de Nae Ionescu și de Lucian Blaga s-a potrivit să fie hrană intelectuală și sufletească pe care o cerea acea parte" a societății românești, atrasă sau pe cale de a fi atrasă în mrejele propagandei legionare [28].

În lucrările sale, Lucrețiu Pătrășcanu a atras atenția asupra faptului că „în publicistica românească, și în parte chiar în cea străină, nu o singură dată s-a afirmat că organizațiile extremei drepte din România nu erau altceva decît simple imitații ale formațiilor similare din centrul Europei", că „mișcarea fascistă italiană și cea național-socialistă ar fi fost modele copiate pînă la servilă imitație" [29]. Afirmația — precizează Pătrășcanu — cuprinde „o parte de adevăr. Dar numai o parte". Ceea ce trebuie subliniat și scos în evidență este tocmai faptul că dacă cele două grupări au reușit să cîștige aderenți, în unele perioade chiar destul de mulți, „acest lucru nu se datora elementelor formale, împrumutate de aiurea, ci adaptării la mediul autohton" [30].

Evident, imitații au fost: începînd cu cămășile colorate, continuînd cu organizarea de trupe paramilitare, cu steagurile și cîntecele lor. Însuși Pătrășcanu, revenind asupra afirmației sale, susține mai apoi: „Desigur că o imitație — chiar o imitație servilă — a existat" [31]. Și, pentru a fi cît mai pe înțelesul cititorului, el hotărăște să dea exemple, convins că „o simplă enumerare a modelelor și copiilor ajunge". Discutînd împrumuturile „ideologice", Pătrășcanu consideră că atunci cînd, de pildă,

[27] Miron Constantinescu, *Valorificarea critică a moștenirii noastre culturale în spiritul concepției marxist-leniniste*, în „Contemporanul", din 12 iunie 1970.
[28] *Curente și tendințe în filozofia românească*, p. 125.
[29] *Sub trei dictaturi*, p. 37.
[30] *Ibid.*
[31] *Ibidem*, p. 38.

publiciștii gardiști îmbrățișau atitudini antiraționaliste și negau valoarea întregii producții spirituale a secolului nostru, bătîndu-și joc de cultura modernă — pentru că ar fi de origine „iudaică" —, îl imitau în fapt pe Alfred Rosenberg. Cînd gazetarii fasciști publicau zilnic îndemnuri la pogrom, sub forma celor mai scabroase elucubrații antisemite, nu făceau decît să compileze *Der Stuermer*, lăsîndu-se inspirați de „producția spirituală" a lui Julius Streicher. Cînd, într-o broșură intitulată *Mișcarea legionară și muncitorimea*, se promitea acesteia din urmă „suprimarea exploatării omului de către om", anunțîndu-se totodată înfăptuirea „dreptății sociale", nu se făcea altceva decît să se traducă în românește broșurile de propagandă național-socialistă tipărite înainte de 1933 în Germania. Cînd propagandiștii gardiști au răspîndit în țară parola „Omul și pogonul", promițînd astfel țăranilor împărțirea pămînturilor marii proprietății, ei adaptau condițiilor autohtone demagogia agrară a lui Darré. Cînd, în vara anului 1936, „tinerii intelectuali" gardiști și cuziști au ars în piețe publice din București cărțile unor scriitori români, pe motiv că sînt „democrați și francmazoni", ei reactualizau la noi auto-dafeurile făcute în primăvara anului 1933 de către studenții naziști în piețele Berlinului. Și, în sfîrșit, cînd Corneliu Codreanu se intitula „căpitan", iar în jurul persoanei lui s-a încercat crearea unei adevărate mistici naționale și sociale, aceasta nu a fost decît o fidelă transpunere a procedeelor întrebuințate în Germania și Italia [32].

Desigur, lista unor astfel de împrumuturi poate fi încă mult continuată. Esențială — considera L. Pătrășcanu — rămîne într-o asemenea abordare stabilirea contribuției originale a mișcărilor fasciste din România.

Perseverînd pe coordonatele surprinderii trăsăturilor specifice fascismului din România, Lucrețiu Pătrășcanu realizează o amplă discuție în jurul modului în care „Garda de fier anexează ortodoxismul, prejudecățile și superstițiile țărănimii" [33]. În legătură cu aceasta se argumentează pe larg felul în care fascismul în România a „încorporat religia creștină ortodoxă agitației politice. Nu numai ca fond, dar și ca formă". Totul începea și se termina cu slujbe religioase. Cu aceasta a fost cîștigată de partea mișcării legionare în primul rînd o bună parte a clerului.

Lucrețiu Pătrășcanu aprecia că *împletirea propagandei politice cu exploatarea misticismului păturilor înapoiate ale populației, îndeosebi al țărănimii, subordonarea religiei unor scopuri politice și încadrarea ei în programul Gărzii de fier au constituit unul dintre elementele caracteristice și specifice ale mișcării fasciste din România* [34].

Procedeele întrebuințate de Garda de fier în propaganda ei, adaugă apoi Lucrețiu Pătrășcanu, nu dovedeau vreo inconsecvență față de „ideologia" mișcării. „Dimpotrivă, această propagandă se integra complet propriei sale «ideologii» atunci cînd apela la instinctele primare și la fondul de primitivitate" al omului de rînd, „rodul atîtor veacuri de întuneric, de crîncenă apăsare și sîngeroasă exploatare" [35].

[32] *Ibidem*, p. 38—39.
[33] Acesta este chiar titlul unuia din paragrafele lucrării *Sub trei dictaturi*, p. 42, 43.
[34] *Sub trei dictaturi*, p. 44.
[35] *Ibid.*

Se ştie că una din afirmaţiile des repetate de literatura legionară era necesitatea „păstrării nealterate a sufletului poporului român". Aceasta însemna că poporul român trebuia să rămînă rătăcitor prin aceleaşi tenebre ale neputinţei, ale analfabetismului şi mizeriei, căci numai astfel „putea fi el însuşi" şi, firește, numai astfel legionarismul îşi putea găsi un climat propice. Între idealul conducătorilor gardişti în ce priveşte situaţia poporului român şi sumbra realitate în care acesta trăia, exista o perfectă identitate. La fel între mijloacele de propagandă întrebuinţate şi fondul însuşi al gîndirii legionare. Propaganda şi „ideologia" se suprapuneau deci perfect. Aceasta, remarca L. Pătrăşcanu, a constituit *o a doua trăsătură specifică a mişcării fasciste din România* [36].

Pentru atragerea de adepţi din rîndul păturilor orăşeneşti, gardismul a recurs şi la alte mijloace decît cele utilizate la sate, unde misticismul era de cele mai multe ori suficient. Un anume „cult al morţii" şi al reînvierii prin moarte a fost conceput şi propagat cu o insistenţă diabolică. „Legionarul iubeşte moartea căci sîngele lui va servi pentru plămădirea cimentului României legionare" — se putea citi în *Cărticica şefului de cuib*. „Cine renunţă la mormînt, renunţă la înviere" — stătea scris în broşura *Pentru legionari*. „Moartea, numai moartea legionară ne este cea mai scumpă nuntă dintre nunţi" — susţinea un cîntec legionar, „Moartea — scria un publicist gardist — este singurul mijloc de a mai înnobila biata turpitudine omenească".

Într-una din lucrările sale, pornind de la asemenea concepte ale mişcării legionare, Lucreţiu Pătrăşcanu sublinia cu adîncă semnificaţie : „Am putea înmulţi citatele după dorinţă. Dar n-ar folosi prea mult. Ar fi o simplă repetare a aceloraşi teme : moarte-disperare, disperare-moarte..." [37].

În mod firesc, de la aceste teze „încurajatoare" nu a mai rămas decît un pas pînă la alcătuirea echipelor morţii. Obiectivul lor — asasinarea adversarilor politici, fără excepţie, chiar din propriile rînduri. Stelescu a fost doar unul dintre exemplele ce se pot da. *Aspectul mistic-criminal al „ideologiei" gardiste a reprezentat, prin urmare, cea de-a treia caracteristică a mişcării* [38].

Cea de-a patra trăsătură a fascismului la noi — după aprecierea lui Lucreţiu Pătrăşcanu — nu a fost specific românească. Dar conţinutul pe care l-a îmbrăcat i-a conferit o notă de originalitate ce se cere subliniată. De nişte caracteristici imperialiste ale politicii româneşti nu se putea vorbi ; însuşi Pătrăşcanu a afirmat în unele din scrierile sale motivele pentru care teoria unui imperialism românesc — în adevăratul sens al cuvîntului — nu sta în picioare. Împrumutînd teze din arsenalul ideologic al fascismului din alte ţări, şi în primul rînd din Germania hitleristă, Garda de fier s-a asociat Berlinului, străduindu-se să atribuie „propagandei antisovietice un caracter de «necesitate» naţională" [39]. Prin aceasta s-a dat de fapt „consistenţă unei anume *trăsături imperialiste a politicii româneşti, ceea ce constituie* — potrivit părerii lui Pătrăşcanu — *o a patra caracteristică a mişcării fasciste din România.*

[36] *Ibidem*, p. 45.
[37] *Curente şi tendinţe în filozofia românească*, p. 135.
[38] *Sub trei dictaturi*, p. 47.
[39] *Ibidem*, p. 49.

În foarte multe din paginile sale, Pătrăşcanu stigmatizează demagogia larg uzitată de legionari pe tema slujirii de către ei a intereselor satului, în pretinsul scop al afirmării acestuia şi al progresului necontenit al ruralităţii româneşti. El demonstrează că legionarii nu numai că n-au făcut nimic în acest sens, dar nici nu au acţionat vreodată exclusiv sau cu precădere pe făgaşul intereselor ruralităţii. Mişcarea legionară a fost de la început şi a rămas întotdeauna o organizaţie politică cu obiective generale şi nu strict agrare. În al doilea rînd, cu toate contactele avute în lumea satelor, legionarismul „a rămas tot timpul o mişcare citadină". Apoi contactele cele mai constante le-a avut cu „mica burghezie orăşenească şi categoriile ei apropiate, o parte din intelectualitate şi «Lumpenproletariatul»" [40]. Este adevărat, remarcă Pătrăşcanu, că multe din aceste elemente sociale aveau proveniență rurală [41] ; astfel, legionarii au intenţionat să dovedească că se ocupă de elementul sătesc, canalizîndu-i „energiile" într-o mişcare politică menită să „regenereze" satul.

La capătul unei cuprinzătoare analize, Lucreţiu Pătrăşcanu conchide că, „ideologic şi doctrinar, mişcarea legionară oferă un amestec de puncte de vedere şi atitudini, corespunzînd amestecului social din care îşi avea recrutate cadrele şi chiar o bună parte din masa organizată" [42]. Amestecul acesta — am adăuga noi — s-a menţinut tot timpul, cu atît mai hibrid cu cît nu era alcătuit decît din elemente declasate, periferice societăţii, lipsite de scrupule, aşteptînd îmbogăţirea şi puterea într-o Românie legionară, capabilă de monstruozităţile săvîrşite, monstruozităţi care au atins punctul culminant în cele cinci luni de guvernare legionară din anii 1940—1941.

Lucreţiu Pătrăşcanu a acordat un spaţiu important în scrierile sale dezvăluirii legăturilor avute de rege şi de lideri ai unor partide politice burgheze cu mişcarea fascistă, sub forma subvenţionării materiale şi morale a acesteia, care uneori a „luat forma şi conţinutul unei adevărate complicităţi" [43]. Două au fost mijloacele prin care s-a acordat acest ajutor, precizează Pătrăşcanu : permiterea desfăşurării nestingherite a propagandei fasciste şi nepedepsirea în cele mai multe situaţii a fasciştilor care au încălcat în diverse feluri legea, ajungînd la a comite chiar un şir de asasinate politice [44].

Desigur, nu trebuie scăpat din atenţie nici sprijinul material, cu fonduri, al mişcărilor fasciste. Cercetările întreprinse în ultimii ani în arhivele noastre au scos la iveală multe asemenea dovezi.

[40] *Problemele de bază ale României*, p. 250, 251.
[41] *Ibidem*, p. 253.
[42] *Ibidem*. p. 254.
[43] *Sub trei dictaturi*, p. 51.
[44] *Ibidem*, p. 52. Privitor la acest din urmă aspect, într-un paragraf special, intitulat *Împrejurări care ascund complicităţi*, Lucreţiu Pătrăşcanu înfăţişează cum a fost asasinat de legionari I. G. Duca fără ca cineva din aparatul de stat să suporte consecinţele pentru felul în care fuseseră totalmente neglijate măsurile de protecţie a persoanei primului ministru. Prezentînd procesul asasinilor lui Duca şi menţionînd că acesta a căpătat „aparenţa unei sinistre comedii" (p. 54), Pătrăşcanu relevă că şefii Gărzii de fier au rămas nepedepsiţi, Codreanu şi alţii asemenea lui fiind achitaţi. După nu mai mult de un an de zile, Garda de fier avea să renască, sub o nouă titulatură, „Totul pentru ţară", inspiratorul acestei denumiri fiind, potrivit declaraţiilor făcute de Zizi Cantacuzino în cadrul unui proces, însuşi regele Carol al II-lea (p. 54).

Lucreţiu Pătrăşcanu a demascat, de asemenea, subvenţionarea mişcărilor fasciste din România de către o serie de cercuri asemănătoare de peste hotare, şi în primul rînd din Germania hitleristă. Exemplele de care a dispus la vremea respectivă autorul sînt amplu comentate în scrierile sale, fiecare dintre liderii mişcării legionare fiind stigmatizat necruţător [45]. Ce altceva poate fi mai doveditor pentru portretul căpeteniei legionarilor, Corneliu Zelea-Codreanu, decît declaraţia pe care acesta o făcea la 1 decembrie 1937, reprodusă integral de Pătrăşcanu. „Eu sînt contra marilor democraţii ale Occidentului, eu sînt contra Micii Înţelegeri, eu sînt contra Înţelegerii Balcanice şi n-am nici un ataşament pentru Societatea Naţiunilor în care nu cred. Eu sînt pentru o politică externă alături de Roma şi Berlin. Alături de statele revoluţiilor naţionale. Împotriva bolşevismului. În 48 de ore după biruinţa mişcării legionare, România va avea o alianţă cu Roma şi Berlinul, intrînd astfel în linia misiunii sale istorice" [46]. Caracterizarea lui Codreanu şi a semenilor săi este întregită de autorul marxist prin înfăţişarea şirului de asasinate comise de ei asupra adversarilor politici, inclusiv asupra unor partizani politici, acuzaţi de a fi trădat sau a fi fost pe cale de a trăda cauza legionară *.

Forţa demascatoare a unor asemenea fapte şi dovedirea complicităţilor existente în regizarea şi săvîrşirea lor sînt cu atît mai evidente cu cît, după cum observă Pătrăşcanu, pe cealaltă baricadă, a luptei antifasciste, autorităţile găseau necesar să înscenеze un şir de procese, în cursul cărora, pe dosare întocmite la capătul unor anchete sumare, nerevelatoare, se condamnau la ani de zile de temniţă grupuri întregi de luptători revoluţionari şi antifascişti.

În scrierile lui Lucreţiu Pătrăşcanu se face o vehementă înfierare actelor nesăbuite de pactizare cu fasciştii ale diferiţilor lideri ai partidelor burgheze, de încurajare a propagandei trădătoare a acestora. Extrem de ascuţită este în acest sens critica făcută liderului P.N.Ţ., care, în preajma alegerilor parlamentare din decembrie 1937, a intrat, cum se ştie, în cîrdăşie cu Garda de fier, prin semnarea pactului de „neagresiune". O cîrdăşie, după cum observă Pătrăşcanu, „cu cel mai consecvent şi primejdios adversar al democraţiei, cu agentura hitlerismului german în România" [47]. Prin aceasta, „tot trecutul de crime şi asasinate al lui Codreanu, precum şi al întregii mişcări se găsi deodată absolvit de orice oprobriu. În special în sînul ţărănimii prestigiul Gărzii cunoscu o rapidă creştere, conducerea legionară folosind, la maximum, situaţia atît de fa-

[45] *Ibidem*, p. 59, 60.

[46] *Ibidem*, p. 60—61.

* Din acest punct de vedere, L. Pătrăşcanu se referă la cazul lui Stelescu, căpetenia fascistă desprinsă din Garda de fier pentru a-şi forma o grupare fascistă proprie, „Cruciada românismului", fapt pentru care avea să fie asasinat de gardişti la 16 iulie 1936 cu 38 de focuri de revolver, în timp ce se afla internat la spitalul „Colţea". Cuvîntul lui Pătrăşcanu devine cu atît mai biciuitor atunci cînd aduce în discuţie asasinate sau tentative de asasinat cum a fost, de pildă, încercarea de suprimare a profesorului Traian Bratu, rectorul universităţii ieşene, la 3 martie 1937. Şi în acest caz, la fel ca în multe altele, „încercarea de asasinat bestial a rămas nesancţionată" (*Ibidem*, p. 55, 56).

[47] *Ibidem*, p. 90.

vorabilă pe care miopia și reacționarismul d-lui Iuliu Maniu i-o creaseră" [48].

Evoluția grupărilor fasciste în perioada de după alegerile parlamentare din decembrie 1937 este îndeaproape urmărită de Lucrețiu Pătrășcanu. El pornește de la constatarea că în acea perioadă Carol al II-lea s-a ferit de a face loc spre putere gardismului, preferîndu-i pentru numai 44 de zile pe gogo-cuziști, cu toate că obținuseră în alegeri mult mai puține voturi și mandate decît Garda. „Îndepărtării mișcării legionare de la guvernare îi va urma, numai după cîteva luni, începerea unei sistematice represiuni, care va dura fără întrerupere tot timpul menținerii regimului personal al regelui Carol al II-lea" [49].

Discuția realizată de Pătrășcanu asupra momentului politic dat, argumentația adusă în susținerea tezelor sale pun, credem, în afara oricărei alte posibilități de interpretare conținutul politic al dictaturii regale, infirmînd aprecierea acesteia ca fiind de tip fascist, cum nu de puține ori s-a spus atît în scrieri mai vechi de istorie apărute la noi în țară, ca și în cele mai multe dintre lucrările recent publicate peste hotare. Desigur, în scrierile lui Pătrășcanu, problema nu este analizată static, ci în dinamica sa, făcîndu-se adesea apel la stările de lucruri din mișcarea legionară, pentru a se putea explica, în toată complexitatea ei, gama de măsuri adoptate de dictatura regală împotriva Gărzii. Atunci cînd autorul relevă, de pildă, „manifestările de independență ale conducerii legionare, în urma succeselor obținute" [50] pe tărîm electoral, imediat el constată, cu deplină justețe, că „represiunea antilegionară în prima ei fază [aprilie-mai 1938] nu avea alt scop decît să aducă la cuminţenie pe Căpitan și statul lui major" [51].

Într-un asemenea context politic se naște întrebarea : „De ce n-au încercat legionarii o lovitură de stat ?". Lucrețiu Pătrășcanu răspunde acestei întrebări prin compararea situației de la noi cu cea din Germania și Italia, cînd mișcările de extremă dreaptă au pus mîna pe putere. În cele două țări, remarcă el, „acest lucru a avut loc nu printr-o manifestare de forță, nu prin mișcări revoluționare, ci prin utilizarea pașnicelor căi legale și a uzanțelor constituționale" [52]. Mai mult decît atît, constată Pătrășcanu, „cînd Hitler a încercat să ia puterea prin forță, organizînd puciul din 9 noiembrie 1923, el a fost înfrînt. După cum înfrîntă a fost și încercarea legionară din ianuarie 1941. Mussolini nici măcar nu a încercat o asemenea aventură" [53]. În lumina acestei idei rămîne, firește, explicabilă problema pe care și-o pune autorul atunci cînd se întreabă dacă cedarea imediată în fața decretului-lege de dizolvare a mișcării legionare, pasivitatea absolută adoptată față de măsurile care au urmat erau oare numai produsul lașității, al fugii de răspundere sau al incapacității conducătorilor gardiști. „Nu vrem să susținem că aceste «trăsături de caracter» nu făceau parte din structura sufletească a celor care se găseau în fruntea legiunii. Toată atitudinea adoptată de conducătorii gar-

[48] *Ibidem*, p. 91.
[49] *Ibidem*, p. 105.
[50] *Ibidem*, p. 126.
[51] *Ibidem*, p. 127.
[52] *Ibidem*, p. 128.
[53] *Ibidem*, p. 129—130.

dişti, în frunte cu Căpitanul, în timpul represiunii, îndreptăţeşte această afirmare. Totuşi, nu într-un element subiectiv pot fi căutate explicaţiile adevărate ale atitudinii adoptate de Gardă după 11 februarie 1938" [54]. Că este aşa o dovedeşte, credem, cu forţa lor de convingere, exemplele date mai sus în ce priveşte situaţia similară din Germania şi Italia.

Un loc aparte în lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu revine analizei cuprinzătoare a cauzelor în virtutea cărora în viaţa politică interbelică a ţării au fost posibile loviturile date regimului parlamentar pe ruinele căruia s-a instaurat, la 10 februarie 1938, dictatura regală, iar doi ani mai tîrziu, la 6 septembrie 1940, o dictatură de tip fascist. Din această analiză reţinem cu mare interes părerea exprimată în lucrarea *Sub trei dictaturi* potrivit căreia „dacă dictatura regală s-a putut înfăptui în România pe ruinele mişcării democratice, iar dacă mai tîrziu am avut o dictatură legionară, aceasta s-a datorat în cea mai largă măsură gravelor greşeli, rezultate ale reacţionarismului, lipsei de înţelegere politică şi miopiei celor care, în acele timpuri şi împrejurări se găseau în fruntea Partidului naţional-ţărănist şi, în primul rînd, d-lui Iuliu Maniu" [55].

Răspunderea acestor factori în faţa istoriei este cu atît mai mare cu cît ei au respins timp îndelungat propunerile venite din partea partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice pe linia făuririi unui front comun al tuturor forţelor dispuse a se opune ofensivei fascismului spre putere. Toate aceste propuneri, remarcă Pătrăşcanu, „n-au găsit decît urechi închise şi minţi neînţelegătoare izbindu-se de retrogradismul celor care vorbeau în numele democraţiei româneşti" [56].

Autorul marxist dezvăluie amplu legăturile legionarilor cu naziştii în perioada de după suprimarea lui Codreanu, în primăvara anului 1938, cînd „o numeroasă emigraţie gardistă îşi găsise în Reich adăpost, subsidii şi încurajare. Mai mult, prin intermediul acestei emigraţii, din care s-au recrutat în urmă noi conducători ai Legiunii, forurile naziste au păstrat legătura cu organizaţiile din ţară, cu acele cadre rămase în libertate, care făceau parte, în special, din grupările teroriste ale Gărzii" [57].

Pe un asemenea teren, cu asemenea contribuţii s-a recurs în septembrie 1939 la asasinarea preşedintelui Consiliului de Miniştri al ţării — Armand Călinescu. Este în afara oricărui semn de îndoială, notează Pătrăşcanu, că „acest asasinat a fost opera conducătorilor gardişti, care aveau răspunderea mişcării" [58]. A urmat imediat „cea de-a doua represiune antilegionară" [59]. Decimarea cadrelor legionare însă, constată Pătrăşcanu, „nu a contribuit nici măcar la slăbirea reală a mişcării" [60]. Desigur, şi această noua etapă a înfruntării lui Carol al II-lea cu Garda de fier vorbeşte de la sine despre faptul că dictaturii regale nu i se pot asocia atributele fascismului. Ceea ce i se poate imputa este fără îndoială faptul, subliniat de Pătrăşcanu, că represiunilor poliţieneşti antigardiste nu li s-a adăugat o campanie de demascare politică, ideologică a legionarilor, lucru

[54] *Ibidem*, p. 128.
[55] *Ibidem*, p. 93.
[56] *Ibid.*
[57] *Ibidem*, p. 138.
[58] *Ibidem*, p. 138—139.
[59] *Ibid.*
[60] *Ibid.*

pe care Carol al II-lea nici nu putea să-l facă, deoarece între el şi Berlin existau „atîtea puncte de contact“ [61]. Şi apoi, continuă Pătrăşcanu, „nu trebuie să se uite că însăşi dictatura lui Carol al II-lea nu era altceva decît expresia forţelor reacţionare care stătuseră ani de zile la spatele mişcării legionare şi o sprijiniseră efectiv în toată epoca ei de creştere“ [62].

După o profundă analiză a evoluţiei extrem de contradictorii a politicii dictaturii regale în general şi a atitudinilor ei faţă de Garda de fier în special, Lucreţiu Pătrăşcanu ajunge la concluzia că „contrazicerea în care s-a găsit astfel dictatura regală oferă un plastic exemplu al anarhiei şi lipsei de principii, al dezagregării care caracteriza viaţa politică a ţării în acel timp“ [63]. Într-un asemenea context politic, „dictatura regală, în realitate falimentară înăuntru, s-a prăbuşit la cea dintîi comoţie puternică pe care a trebuit s-o suporte“ [64].

O problemă care l-a preocupat în măsură deosebită pe Lucreţiu Pătrăşcanu a fost cercetarea condiţiilor de instaurare a dictaturii legionare în România şi a felului în care această nouă formă de guvernare şi-a exercitat „mandatul“. El constată că, în faţa măsurilor antipopulare, antidemocratice, represive adoptate de Carol al II-lea în cei doi ani de guvernare, s-a dezvoltat în întreaga ţară un *curent de masă* ostil dictaturii regale [65].

În momentul căderii dictaturii regale, menţionează Lucreţiu Pătrăşcanu, bazîndu-se pe o serie de considerente larg comentate în lucrarea *Sub trei dictaturi* [66], Garda de fier era mai slabă decît oricînd pînă atunci, „ea nu putea prezenta decît înfăţişarea unor grupări izolate, dezorganizate, lipsite de legături între ele“ [67]. Ea se menţinea în viaţa politică doar prin terorism, prin asasinate mîrşave, transformîndu-se într-o „mică bandă indisciplinată de ucigaşi“ [68], după cum afirmă istoricul englez Hugh Seton Watson.

La Berlin însă, în acele momente, în condiţiile internaţionale cunoscute, Hitler nu dorea decît să aibă „la Bucureşti un guvern «tare» şi, mai ales, sigur“ [69]. Firește, numai „o echipă guvernamentală recrutată din conducători legionari oferea această siguranţă“ [70]. Crescuţi la şcoala nazismului, stipendiaţi de Berlin, foştii bursieri — din timpul emigraţiei — ai lui Goebbels şi Himmler, căpeteniile legionare rămase în viaţă şi puse pe fapte „mari“ erau în acele momente tocmai „oamenii“ de care avea nevoie Hitler. El nu căuta în România aliaţi, ci doar servile instrumente pentru atingerea ţelurilor sale politice. Legionarii ofereau deplina garanţie că dorinţele lui Hitler vor fi executate întocmai. Ceea ce, de altfel, au şi dovedit-o, în cele cinci luni de guvernare legionară, în total dezacord cu cel mai elementar bun simţ al istoriei acestui popor şi al acestei ţări greu încercate în acei ani de tristă amintire. Ce s-a întîmplat

[61] *Ibidem*, p. 145.
[62] *Ibidem*, p. 147.
[63] *Ibidem*, p. 143.
[64] *Ibidem*, p. 144.
[65] *Ibidem*, p. 151.
[66] *Ibidem*, p. 153—172.
[67] *Ibidem*, p. 158.
[68] Hugh Seton Watson, *Eastern Europe Between the Wars (1918—1941)*, p. 397.
[69] *Sub trei dictaturi*, p. 176.
[70] *Ibid.*

atunci ? Istoricii şi cercetătorii noştri au dat frontului istoric în ultimii ani numeroase pagini în care sînt înfăţişate atrocităţile săvîrşite de legionari în acest interval de timp, ceea ce ne determină să nu insistăm, chiar dacă în lucrările lui Lucreţiu Pătrăşcanu problema este detaliată.

De la pătrunderea cu violenţă în case particulare, cu scopul de a prăda, de la exproprierile forţate, prin uzitarea mijloacelor de constrîngere corporală, prin torturi şi asasinate, continuînd cu şantajul, ameninţarea şi sechestrarea de persoane, cu înscenările poliţieneşti, legionarii au atins prin faptele lor cele mai înalte culmi ale neînchipuitului. Lucreţiu Pătrăşcanu, în paragraful *Cifre elocvente* din lucrarea *Sub trei dictaturi,* dezvăluie cititorului faptele în toată goliciunea lor. „De fapt — afirmă el —, prădăciunile, bestialităţile şi asasinatele comise... înfăţişează doar sub formă condensată — dacă putem spune — esenţa reală a întregii activităţi guvernamentale a Gărzii de fier“ [71]. Cele ce s-au petrecut apoi în timpul rebeliunii legionare, apreciază într-un alt loc Pătrăşcanu, „n-au constituit o excepţie, aşa cum s-a încercat să se afirme, ci era o desfăşurare logică, mai mult, încoronarea, culmea atinsă de un sistem“ [72]. Într-un alt paragraf din *Sub trei dictaturi,* intitulat *Bestialitatea legionară şi explicaţia ei,* Lucreţiu Pătrăşcanu analizează condiţiile care au determinat manifestarea în formele extreme, nedisimulate, a terorismului şi sadismului legionar. Cum se ştie, conducerea legionară a absolvit total cadrele mişcării de orice răspundere pentru întreaga activitate asasină desfăşurată. Aici trebuie găsite explicaţiile, originile chestiunii puse în discuţie. „Crima, cînd nu era comandată de sus, era tolerată, de cele mai multe ori, în mod expres. Siguri de imunitate, convinşi că regimul este înscăunat pentru vecie, întreg acel contingent de declasaţi, de mici burghezi înrăiţi în mizerie şi umilinţă, toată acea epavă omenească — plină de gînduri şi porniri răzbunătoare —, din care legiunea şi-a recrutat cu predilecţie poliţia şi aparatul ei represiv, a putut da frîu liber instinctelor care stăpîneau întreaga fiinţă morală, mînată de toate antecedentele vieţii ei personale, coruptă de propaganda asasină legionară...“ [73].

Lucreţiu Pătrăşcanu tratează pe larg situaţia creată în ţară după înăbuşirea rebeliunii legionare din ianuarie 1941. „Odată cu înăbuşirea revoltei — afirmă el —, guvernarea gardistă a fost definitiv lichidată. Odată cu ea a fost lichidată şi mişcarea legionară ca organizaţie legală, fiind împinsă în clandestinism. Existenţa şi reapariţia Gărzii pe scena vieţii politice româneşti nu depind însă de forţele ei proprii, de cadrele pe care le-a salvat sau pe care şi le va putea reface, ci de soarta pe care o va avea războiul. Dacă Germania hitleristă ar ieşi victorioasă, nu este exclusă o a doua ediţie a guvernării legionare în România. Dacă... Posibilul apare însă puţin probabil în cazul de faţă“ [74] — observa Lucreţiu Pătrăşcanu, cu cunoscutul său simţ al realităţii politice, atunci, în anul 1941, cu mult înainte ca omenirea progresistă să-şi fi rostit verdictul asupra soartei celui de-al doilea război mondial şi, odată cu acesta, să fi condamnat definitiv fascismul şi ororile comise de el pretutindeni, ca şi la noi, în România.

[71] *Ibidem,* p. 184.
[72] *Ibid.*
[73] *Ibidem,* p. 213.
[74] *Ibidem,* p. 246—247.

Cu lichidarea rebeliunii legionare în ianuarie 1940 în istoria poporului român se deschidea o nouă pagină de tristă amintire, se instaura o nouă dictatură, de data asta avîndu-l în frunte pe Ion Antonescu, o guvernare născută ca o reacţie antilegionară, dar care, în cele din urmă, odată cu antrenarea ţării în războiul hitlerist, avea ea însăşi să intre în cîrdăşie cu legionarismul, pentru a duce la îndeplinire cu mai mult succes misiunea pe care Hitler o încredinţase regimului politic antonescian din România. De altfel, „încercarea de a găsi calea unei colaborări cu dictatura militară — precizează Lucreţiu Pătrăşcanu — a venit din partea însăşi a conducerii legionare, în numele căreia continua să vorbească Horia Sima" [75].

Lucreţiu Pătrăşcanu, luînd în considerare raportul dintre forţele antifasciste, democratice şi patriotice, pe de o parte, şi mişcarea fascistă, pe de altă parte, constată că forţa cea mai consecventă care s-a ridicat neîntrerupt în apărarea aşezămintelor democratice, a independenţei şi suveranităţii ţării a fost Partidul Comunist Român. Este meritul acestui partid de a-şi fi dat seama de la început că el are „de apărat libertăţile şi de înfrînt duşmanul principal al maselor populare : gardismul şi cuzismul" [76].

Într-adevăr, încă în anii imediat următori primului război mondial, cînd în ţară se înregistrau tatonări şi agitaţii cu caracter fascist, organul central de presă al C.C. al P.C.R., ziarul „Socialismul", din 7 decembrie 1922 avertiza opinia publică cu următoarele cuvinte : „Fascismul caută să-şi găsească imitatori şi la noi. Guvernul îl încurajează... Dacă guvernul protejează pe aţiţătorii la pogromuri, muncitorimea are datoria să înăbuşe aşa cum se cuvine încercările fasciste ale bandelor antisemite". Acelaşi ziar, într-un alt număr, preciza : „Aşadar, fascismul, care s-a dezvoltat în Italia şi a apărut în diferite alte state burgheze, îşi face apariţia şi la noi ca un fenomen firesc al dezvoltării capitalismului, care, simţind că-i scapă puterea statului din mînă, îşi formează bande plătite pentru susţinerea sa şi înfrîngerea muncitorimii. Proletariatul din România va avea deci de luptat şi împotriva teroarei guvernamentale, ca şi în contra bandelor plătite de capitalişti şi susţinute de guvern" [77].

Izvorît din aceeaşi poziţie înaintată, conformă stării de spirit a maselor celor mai largi, era vigurosul apel adresat la începutul anului 1923 de către comitetul Secţiunii Bucureşti a P.C.R. clasei muncitoare, tuturor oamenilor de bună-credinţă pentru a se organiza în vederea apărării drepturilor şi libertăţilor democratice, supuse atacurilor extremei drepte [78].

Cea mai strălucită expresie a lucidităţii şi realismului de care au dat dovadă în perioada interbelică Partidul Comunist Român, mişcarea revoluţionară şi democratică o constituie, firesc, poziţia antifascistă dovedită în lupta zilnică de clasa muncitoare, de alte pături şi categorii sociale. Această poziţie a maselor a făcut ca în România organizaţiile fasciste să nu-şi poată permite ceea ce în alte ţări au reuşit cu mare uşurinţă. A fost

[75] *Ibidem*, p. 256. Lucrarea *Sub trei dictaturi* se opreşte cu analiza în această perioadă.

[76] *Ibidem*, p. 86.

[77] „Socialismul" din 25 septembrie 1922.

[78] „Socialismul" din 4 februarie 1923. În lucrarea *Dictatura regală*, Al. Gh. Savu consideră cu justeţe acest apel drept unul din primele documente cu caracter antifascist lansate de către P.C.R.

dureros pentru aceste organizații fasciste să constate că cetele de terorişti, bătăuşi, spărgători de grevă şi de demonstraţii antifasciste nu le-au putut alcătui decît din huligani de profesie, din adepţii lor fanatici şi, în cazuri cu totul izolate, din elemente mic-burgheze îndeosebi, confuze din punct de vedere politic, dezorientate şi mai mult de ceea ce pretinsa „ideologie" legionară le oferea.

În această perspectivă, apare clar — aşa cum aprecia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — că „eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare şi a unor largi forţe progresiste sub steagul democraţiei şi independenţei ţării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizaţiilor fasciste şi înrobirea ţării Germaniei naziste" [79].

Chiar dacă, datorită măsurilor extreme, adoptate ca urmare a unei politici nefericite pentru ţară, fascismul a ajuns la putere la finele anului 1940, susţinătorii săi fanatici, făcînd uz de întregul arsenal al măsurilor teroriste, iar Germania hitleristă amestecîndu-se brutal în treburile interne ale ţării noastre, nimeni şi nimic nu a putut înăbuşi dezvoltarea ideilor nobile, antifasciste, patriotice, pe care P.C.R., organizaţiile de masă le sădiseră în rîndurile tuturor acelora care, membri activi sau simpli simpatizanţi, se încadraseră pînă atunci în mişcarea antifascistă şi participaseră la acţiunile iniţiate de aceasta.

Numai pornind de aici se poate înţelege pentru ce anume izvoarele succeselor deosebite repurtate de poporul român, sub conducerea încercată a partidului comunist, după 6 septembrie 1940, în perioada grea a luptei împotriva dictaturii militare-fasciste şi a războiului hitlerist, pentru scoaterea ţării din acest război şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, izvoarele victoriei insurecţiei armate antifasciste din august 1944 şi ale succeselor dobîndite ulterior, în opera de instaurare şi consolidare a puterii populare, trebuie căutate în poziţia înaintată a mişcării democratice, antifasciste din întreaga perioadă interbelică, în activitatea susţinută desfăşurată de P.C.R. în anii grei ai ilegalităţii pentru strîngerea legăturii sale cu masele, în vederea mobilizării acestora în lupta eroică şi grea pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor democratice, împotriva fascismului, pentru apărarea integrităţii teritoriale a ţării, a independenţei şi suveranităţii naţionale.

Lucreţiu Pătrăşcanu nu a mai putut cuprinde în lucrările sale decît tangenţial consideraţiile privitoare la această perioadă pregătitoare a insurecţiei armate din august 1944. Cum se ştie, în timpul dictaturii militare-fasciste — atunci cînd de fapt a scris şi a definitivat lucrările sale de bază — s-a aflat vreme îndelungată sub supravegherea autorităţilor antonesciene, un timp chiar cu domiciliul forţat la Poiana Ţapului. Spre sfîrşitul amintitei perioade şi în apropierea memorabilului august 1944, Lucreţiu Pătrăşcanu a îndeplinit, în numele şi din însărcinarea conducerii P.C.R., nenumărate misiuni care s-au înscris pe linia pregătirii condiţiilor politice şi organizatorice necesare în vederea declanşării insurecţiei armate antifasciste.

[79] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 1, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 371.

Odată cu victoria insurecției, antrenat efectiv în organele de conducere guvernamentale și de partid, Lucrețiu Pătrășcanu nu a mai putut completa ceea ce el însuși ar fi dorit să completeze în aceste lucrări. În *Cuvîntul înainte* la una din aceste cărți, el avea să consemneze, de altfel, lapidar, lipsa timpului necesar pentru continuarea operei sale istorice : „Momentele pe care le trăim sînt — fără putință de tăgadă — foarte puțin propice unor asemenea îndeletniciri..." [80].

Aceste cuvinte erau scrise în octombrie 1944. Eram atunci în zilele furtunoase ale celei de-a doua luni de putere populară în România. Lucrețiu Pătrășcanu se afla în primele rînduri ale celor care, la început de drum, puneau piatră de temelie viitoarei patrii socialiste, îndeplinind, din însărcinarea Partidului Comunist Român, sarcini importante în stat și în lupta revoluționară.

[80] *Problemele de bază ale României*, p. 6.

Eugen Lupu – student

GHEORGHE DOBRE

Istoriografia noastră, în cea mai mare parte, a preluat tale-quale imaginea lui Eugen Lupu așa cum ea a fost creată de cîțiva prieteni de-ai lui, militanți ca și el în vechea mișcare socialistă din România secolului al XIX-lea. G. G. Nădejde [1], Sofia Nădejde [2] sînt dintre acești prieteni. Dar cel care avea să dea conturul cel mai pregnant imaginii lui Eugen Lupu a fost Zamfir Arbore-Ralli. În scrierea sa memorialistă *În exil* din 1896, el a transmis posterității un portret admirabil și, din punct de vedere literar, ireproșabil, însă sărac în documentarea de fapte și date reale ; portretul rămîne azi mai mult o operă literară decît un izvor de cercetare în istoriografia științifică. Desigur că Zamfir Arbore-Ralli poate fi luat ca martor și sursă pentru cunoașterea vieții și activității lui Eugen Lupu cu mult mai mare încredere decît toți ceilalți contemporani, care, într-un fel sau altul, ne-au furnizat mărturii despre revoluționarul român ieșean. Corespondența lor, atît cît se cunoaște, ca și alte informații ale lui Zamfir Arbore-Ralli despre Eugen Lupu, publicate în anii cînd ultimul încă trăia sau imediat după moartea lui, coroborate cu alte izvoare, confirmă acest lucru. Totuși și aci Zamfir Arbore-Ralli are lacune și dă dovadă de imprecizie, după cum vom avea prilejul să arătăm în cele ce urmează. Volumul de *Documente privind istoria României,* publicat în 1954, ne-a oferit primul punct de pornire pentru o investigație istoriografică mai apropiată de realitate [3]. Însă pentru o imagine științifică asupra vieții și activității lui Eugen Lupu, din păcate, dispunem în prezent de prea puține documente.

Poate că unele dintre aspectele pe care le vom înfățișa în cuprinsul acestui articol — deși privesc o latură particulară a vieții lui Eugen Lupu — vor aduce un spor de interes în continuarea cercetării activității acestuia și, totodată, vor constitui un îndemn pentru căutarea de

[1] L. Gîrbea [G. G. Nădejde], *Nu-l uitați,* în „Lumea nouă", anul I, nr. 153, din 16 aprilie 1895.

[2] Sofia Nădejde, *Cîteva amintiri. Din mișcarea socialistă,* în „Adevărul", anul 49, nr. 15 671 din 14 februarie 1935.

[3] *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență,* vol. I, partea I, Editura Academiei R.P.R., București, 1954 (în continuare D.R.I.).

noi mărturii, absolut necesare reconstituirii ştiinţifice a biografiei revoluţionarului român Eugen Lupu.

DATE BIOGRAFICE PREUNIVERSITARE. Într-un necrolog apărut cu prilejul încetării din viaţă a lui Eugen Lupu [4], necrolog scris, dar nesemnat de Zamfir Arbore-Ralli, se arăta că defunctul s-ar fi născut în anul 1858. Realitatea este că Eugen Lupu s-a născut cu trei ani mai înainte, şi anume în 1855. Înregistrările timpului cu privire la nou-născuţi, ca şi toate documentele de şcolaritate cercetate dau sigur şi invariabil această dată. Ceea ce nu coincide în aceste izvoare sînt ziua şi luna de naştere. Registrul de nou-născuţi — întocmit şi ţinut la zi pe vremea aceea de organele bisericeşti — menţionează că s-a născut la 11 aprilie 1855 [5], pe cînd actele şi diplomele şcolare ne arată ca dată 12 martie 1855 [6]. Eugen Lupu, cum i-a rămas numele în toate documentele civile, era al patrulea copil din cei cinci copii cîţi se pare că au avut părinţii lui. Primul frate — Alexandru — se născuse în 1848 ; al doilea, o soră — Anastasia —, în 1850 ; al treilea — tot Alexandru —, în 1853 ; iar al cincilea, o altă soră — Maria —, în 1861 [7]. El, ca şi toţi fraţii şi surorile lui s-au născut în oraşul Iaşi, din părinţi băştinaşi moldoveni, stabiliţi tot în Iaşi. Tatăl lui Eugen Lupu se numea Dimitrie, iar mama — Maria, pe numele de fată, după unele acte, Herciagu [8], după altele — Alecu [9]. Dimitrie Lupu apare în documente ca lucrînd „în logofăţie", adică în departamentul justiţiei, încă înainte de 1840. Pînă prin 1847 îndeplinea aci funcţia de „locţiitor de şef de secţie", iar după această dată de „şef de secţie". Conform uzului vremii, asemenea funcţii erau ocupate de oameni cu ranguri boiereşti, iar dacă nu le aveau le căpătau de la domnie. Astfel că Dimitrie Lupu, la 29 august 1840, era „boerit" cu menţiunea „pentru slujbă" cu rangul de paharnic, la 26 noiembrie 1842 cu cel de pitar, la 23 februarie 1845 a ajuns comis, în 1847 spătar, iar la 16 februarie 1849 agă [10].

Studiile preuniversitare, Eugen Lupu şi le face la Iaşi. Într-un act şcolar [11], datat din mai 1873, se arată că a terminat „Institutul Academic" (Academia Mihăileană) cu media 13 şi 6 sutimi. Tot la Iaşi se înscrie [12] şi promovează şi examenele de bacalaureat [13], sau cum se spunea pe atunci „examinele generale de lycee", în sesiunea mai 1873. O copie după diploma obţinută de el, în urma acestor examene, ni s-a păstrat. Ea poartă nr. 486 şi a fost trimisă Universităţii din Iaşi (sub auspiciile căreia se desfăşurau pe atunci asemenea examene) de ministrul instruc-

[4] „Telegraphul" din 4 februarie 1883.
[5] Arhivele statului Iaşi. Registru pentru naştere şi botezuri pe anul 1855, oraşul Iassi.
[6] Arhiva Universităţii „Al. I. Cuza"-Iaşi (în continuare, prescurtat, A.U.I.), fondul Rectoratul, anul 1872—1873, mapa 10, dosarul nr. 1, fila 209 ; Arhivele statului Iaşi (în continuare, prescurtat, A.S.I.), fondul Facultatea de drept, dosarul nr. 14, filele 2,3,11,24.
[7] A.S.I. Registru pentru naştere şi botezuri pe anul 1848, 1850, 1853, 1861, oraşul Iassi.
[8] În actele şcolare.
[9] În registrul de stare civilă de la organele bisericeşti.
[10] A.S.I. Registru de boerii, vol. I. A—D. Lit. D., nr. 99.
[11] A.U.I., fondul Rectoratul, anul 1872—1873, mapa 10, dosarul nr. 1, fila 175.
[12] *Loc. cit.*, fila 92.
[13] A.S.I., fondul Facultatea de drept, dosarul nr. 14, fila 3.

țiunii, cu adresa nr. 7 762 din 26 iulie 1873 [14]. În toamna aceluiași an, Eugen Lupu, continuîndu-și studiile, se înscrie la universitate.

ÎNCEPUTUL STUDIILOR UNIVERSITARE. Zamfir Arbore-Ralli, prin 1880, cu prilejul unui anunț publicitar, recomandînd numele lui Eugen Lupu, arăta că acesta ar fi „doctor în drept de la facultatea din Gand" [15]. Universitatea din acest oraș belgian era o instituție foarte cunoscută și apreciată la noi în țară încă de pe la mijlocul veacului trecut. Ea fusese și continua să fie frecventată de numeroși intelectuali români. Nu puțini dintre ei obținuseră diploma de doctor în științe politice (juridice) în cadrul Universității pomenite. Dar informația lui Zamfir Arbore era eronată, Eugen Lupu, din păcate, nu a putut ajunge să obțină titlul științific de „doctor în drept" pe care neîndoios că și-l dorea și nu a putut să-l obțină nici la Gand, și nici în țară. În pomenitul oraș belgian el totuși se pare că a fost. Și dacă ar fi să dăm crezare unei declarații proprii a lui Eugen Lupu — singura mărturie documentară de care, deocamdată, dispunem —, el și-ar fi început studiile universitare în orașul Gand. Data acestui început ar putea să fie stabilită între lunile iulie-noiembrie 1873. Iulie 1873, pentru că mai devreme de această lună nu putea să părăsească orașul Iași, în așteptarea diplomei de bacalaureat, fără de care e de presupus că nu se putea înscrie la facultate (deși la unele instituții de învățămînt superior din străinătate, ca și la noi, nu se cerea încă acest atestat școlar). Noiembrie 1873, pentru că la mijlocul acestei luni, mai precis la 15 noiembrie, el era în orașul Iași și se adresa în scris rectorului universității ieșene să-l înscrie în anul I ca student al Facultății de drept. În această cerere găsim menționat faptul că el ar fi fost înscris la Universitatea din Gand, dar că a fost nevoit să-și întrerupă studiile din motiv de boală. Iată textual mărturia: „Subsemnatul, trecînd examinele generale de lycee și frecventînd pînă acum la Universitatea din Gand, precum probează alăturata inscripțiune, dar neputînd să mai urmez acolo din cauză de boală, vă rog a mă înscrie între studenții..." [16].

În fața unei asemenea declarații formale nu am putea decît să conchidem că Eugen Lupu, într-adevăr, și-a început studiile universitare în străinătate la Gand. Momentul acesta biografic îl considerăm totuși rămas deschis pentru cercetări și verificări ulterioare. „Inscripțiunea", la care el făcea trimitere în cererea sa nu am găsit-o în dosarul cercetat, iar motivul invocat — plauzibil, mai ales dacă ținem seama că el era de o constituție slabă fizicește —, și anume acela de boală, pentru a explica de ce n-a mai putut continua studiile în orașul Gand, nu era însă probat prin vreun act special, cum obișnuit se proba și în epoca aceea în astfel de situații.

STUDIILE UNIVERSITARE LA IAȘI. Cererea sa, amintită mai sus, i-a fost aprobată în aceeași zi. Tot în aceeași zi, Eugen Lupu s-a adresat și decanului Facultății de drept pentru ca, pe baza avizului favorabil al rectorului universității (Șt. Micle), să fie înscris printre studen-

[14] A.U.I., fondul Rectoratul, anul 1872—1873, mapa 10, dosarul nr. 1, fila 213 și verso.

[15] „Telegraphul", anul X, nr. 2 368, din 8 martie 1880.

[16] A.U.I., fondul Facultatea de drept, dosarul nr. 14, fila 1.

ţii anului I [17]. Pe o listă nominală a studenţilor acestui an de la Facultatea de drept din Iaşi, din anul şcolar 1873/1874, întîlnim şi numele lui Eugen Lupu, menţionat cronologic la nr. 37 [18].

Potrivit legii organizării învăţămîntului superior, în vigoare pe atunci, Facultatea de drept din Iaşi avea o durată de şcolarizare de trei ani. Eugen Lupu, începîndu-şi studiile în anul şcolar 1873/1874, trebuia să le termine, în mod normal, în anul şcolar 1875/1876. În realitate, studenţia lui a durat peste şase ani, adică mai mult decît dublul timpului necesar. Izvoarele de care dispunem nu ne permit să urmărim mai îndeaproape activitatea lui Eugen Lupu ca student în toţi aceşti ani. În linii mari putem totuşi reconstitui cîteva dintre momentele cele mai semnificative.

Primul an de facultate a decurs, se pare, în mod cu totul normal. Dintr-o cerere a lui Eugen Lupu către decanul Facultăţii de drept, datată 25 octombrie 1874, reiese că el se considera deja student în anul II ; în cererea aceasta, el solicita să i se elibereze „o inscripţiune provizorie pentru anul al doilea" [19]. După plata unei taxe, legal necesară [20], el a obţinut actul cerut la 19 decembrie acelaşi an. De altminteri, îl găsim menţionat printre studenţii anului II şi într-o listă nominală întocmită de decanat pentru rectorul universităţii, spre evidenţă [21]. Atrage atenţia faptul că Eugen Lupu solicita în suplica sa „o inscripţiune *provizorie*" (*subl. ns*) şi nu o simplă „inscripţiune", care presupunea un act cert şi real valabil. Un asemenea act i-a fost eliberat — de bună seamă la o nouă cerere a lui — abia în 12 februarie 1877 [22], adică peste 2 ani şi ceva. La această situaţie a contribuit, neîndoios, situaţia politică grea din anii ajunului şi din timpul războiului de independenţă, dar mai ales faptul că a luat parte activă la mişcarea revoluţionară ce se înfiripa în acei ani atît în oraşul Iaşi cît şi în alte oraşe ale ţării. Este în acest sens un indiciu concludent împrejurarea că, încă în septembrie 1875, C. Dobrogeanu-Gherea, într-o scrisoare către Pisarev la Geneva, îi indica acestuia din urmă adresa unde să-i răspundă : „Iassy, str. Sf. Sava, Eugen Lupu" [23]. Îl aflăm pe Eugen Lupu şi în mijlocul frămîntărilor sudenţeşti din însăşi facultatea unde învăţa. Pînă prin 1875 se obişnuia ca unii tineri, care terminaseră liceul, dar nu promovaseră examenul de bacalaureat, să se înscrie la facultate. Acest lucru crea, se pare, unele dificultăţi celor care aveau deja diploma de bacalaureat, de vreme ce prin toamna anului 1875 întîlnim, bunăoară, un adevărat protest colectiv întreprins de studenţii jurişti ieşeni către rectorul universităţii, protest care conţinea revendicarea ca studenţii fără bacalaureat să nu mai primească „inscripţiuni" pe anul şcolar 1875/1876. Demersul acesta colectiv a fost înaintat rectorului la 1 octombrie 1875 şi semnat de numeroşi studenţi, între care şi Eugen Lupu, pe care, potrivit grafiei, îl recunoaştem şi ca autor, sau cel puţin ca redactor al protestului respectiv [24].

[17] *Ibid.*
[18] A.U.I., fondul Rectoratul, anul 1872—1873, mapa nr. 12, dosarul nr. 14, fila 5.
[19] Vezi anexa III.
[20] A.S.I., fondul Facultatea de drept, dosarul nr. 14, fila 5.
[21] *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 221.
[22] *Loc. cit.*, dosarul nr. 14, fila 11.
[23] D.R.I., documentul nr. 631, p. 799.
[24] A.U.I., fondul Rectoratul, anul 1875—1876, mapa nr. 14, dosarul nr. 8.

„Inscripţiunea", fie şi definitivă, de student în anul II, nu-i dădea însă şi dreptul de a nu promova şi alte examene restante din anul precedent. Aşa că Eugen Lupu, începînd de prin luna martie, a intrat, pentru cîteva luni, într-o febrilă şi grea sesiune de examene. Unele erau pentru anul I, altele pentru anul II.

La sfîrşitul lunii noiembrie, mai precis la 25 noiembrie 1877, Eugen Lupu, printr-o cerere înregistrată sub nr. 74, solicita decanului facultăţii să-i elibereze „cuvenita inscripţiune de studinte pe anul al treilea", pentru care anexa şi chitanţa nr. 3 110, în care se arăta că au fost achitate cuvenitele taxe (25 de lei) [25]. „Inscripţiunea" i s-a eliberat la 11 decembrie 1877 [26]. La sfîrşitul lunii următoare, un grup de studenţi ruga pe decanul facultăţii să organizeze o sesiune extraordinară [27]. Cererea se pare că nu le-a fost aprobată. Eugen Lupu, care în nădejdea unei asemenea sesiuni se pregătea intens, a cerut printre primii [28], în sesiunea din martie 1878, să fie înscris la alte două examene : *Pandectele dreptului roman* şi *Procedura civilă*. Deoarece la primul examen nu a fost promovat, secretarul facultăţii a înaintat decanului o notă din care reieşea că Eugen Lupu n-a prezentat „inscripţiunea" pe anul în curs, fapt pentru care nu putea fi primit la examen [29]. Evident că aci era la mijloc una din nenumăratele şicane pe care unii membri ai corpului didactic, cu vederi de dreapta, le făceau studenţilor suspectaţi ca elemente democrate, de stînga. Cel mai înrăit membru didactic din categoria celor pomeniţi era Petre Suciu, titularul cursurilor de *Istoria şi institutele dreptului roman* şi *Pandectele dreptului roman*. Eugen Lupu obţinuse doar „inscripţiunea" de student al anului III încă din 11 decembrie 1877 [30]. În faţa situaţiei create, dornic să-şi termine cît mai urgent studiile, el se şi gîndea în vara anului 1878 la o soluţie mai radicală şi anume să plece din Iaşi. Credem că acesta este sensul acţiunii pe care el o întreprinde la 29 mai 1878, cînd se adresează decanului cu rugămintea să-i elibereze „un certificat constatator de studiile ce am făcut în calitate de student al Facultăţii juridice" [31]. Certificatul i-a şi fost eliberat a doua zi, sub nr. 174, şi consemna că Eugen Lupu, pe timpul cît a fost student al Facultăţii de drept a Universităţii din Iaşi, a dat examene la următoarele obiecte : *Dreptul natural, Dreptul penal, Procedura penală, Dreptul şi procedura comercială, Dreptul constituţional, Istoria şi institutele dreptului roman, Procedura civilă* [32]. Hotărîrea lui de a părăsi Universitatea din Iaşi, provocată de profesorul Petre Suciu, este explicată public de studenţii grevişti ai universităţii ieşene, care, în memoriul lor din 10 octombrie 1880, denunţînd acţiunile samavolnice ale respectivului profesor, arătau că Eugen Lupu din cauza lui Petre Suciu „a părăsit Universitatea de Iassy..." [33]. Nu este, desigur, exclus ca această hotărîre a lui Eugen Lupu să fi coincis şi cu considerente de alt ordin,

[25] A.S.I., fondul Facultatea de drept, dosarul nr. 14, fila 23.
[26] *Loc cit.*, fila 24.
[27] *Loc. cit.*, dosarul nr. 2 224, Intrate-Ieşite pe anul 1877—1878, fila 32.
[28] *Loc cit.*, dosarul nr. 14, filele 26, 27.
[29] *Loc cit.*, dosarul nr. 2 224, Intrate-Ieşite pe anul 1877—1878, fila 74.
[30] *Loc cit.*, dosarul nr. 14, fila 24.
[31] *Loc cit.*, fila 30.
[32] *Loc. cit.*, fila 31.
[33] A.U.I., fondul Rectoratul, anul 1880—1881, mapa 20, dosarul nr. 12, fila 29.

respectiv să fi coincis cu dorința lui de a fi mai aproape de activitatea membrilor cercului socialist din capitala țării. Căci aci, în București, el vine în toamna anului 1878. O cerere de-a lui, din 18 noiembrie 1878, către decanul Facultății de drept din cadrul Universității din București, înregistrată sub nr. 149, menționa că solicită „a fi înscris printre studenți" [34].

STUDIILE UNIVERSITARE LA BUCUREȘTI. Astfel ajunge Eugen Lupu student și la București. Examenul cu pricina de la Iași nu cunoaștem deocamdată cînd și unde l-a dat. Sigur este că pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1879 el promovase toate examenele cerute de programă studenților acestei facultăți. De la această dată se pregătește și susține, în același ritm cadențat ca în ultimul an la Iași, cele patru examene necesare obținerii permisiunii de a-și prezenta lucrarea și a primi pe baza ei licența în drept. Primul examen îl susține la 20 ianuarie 1879, obținînd trei bile roșii [35] ; la 19 iunie 1879 susține al doilea examen, obținînd tot trei bile roșii [36] ; cel de-al treilea examen este promovat la 23 octombrie 1879 cu o bilă albă și trei roșii [37] ; iar cel de-al patrulea, și ultimul, la 15 mai 1880, tot cu o bilă albă și trei roșii [38]. Încă după promovarea celui de-al treilea examen, el solicită decanului, la 1 noiembrie 1879, organizarea „tragerii la sorți a subiectului tezei sale" de licență [39], care avea ca titlu *Despre probe în dreptul roman și dreptul civil român*. În ianuarie 1880, deci înainte ca Eugen Lupu să-și fi susținut examenul al patrulea, teza de licență era deja întocmită și tipărită [40].

Perioada de studenție la București a lui Eugen Lupu a fost, se vede, extrem de prodigioasă. Tot atît de prodigioasă a fost și sub aspectul activității lui pe plan obștesc. În ianuarie 1879 participă la aniversarea a 4 ani de la înființarea Societății studenților de la Facultatea de medicină din București și, interesant, participă, după cum ne informează un ziar central, ca reprezentant al Clubului studenților din Iași [41]. La sfîrșitul aceleiași luni, Eugen Lupu semnează, alături de alții, un protest în numele unui grup de „liber cugetători" împotriva organizării înmormîntării cu slujbă religioasă a lui Nicolae Codreanu la Argeș [42]. Protestul avea să fie dat publicității prin intermediul ziarelor de largă circulație în acel timp [43], astfel că numele lui va ieși din „anonimat", impu-

[34] Arhivele Facultății de drept, București, dosarul nr. 3. Registrul de intrare a hîrtiilor pe anii 1872—1882, fila 55.

[35] *Loc. cit.*, matricola 1857—1892, Registrul nr. 2, fila 438.

[36] *Ibid.*

[37] *Loc. cit.*, dosarul nr. 9, anul 1877. Procese-verbale de examene, fila 98.

[38] *Loc. cit.*, matricola 1857—1892, Registrul nr. 2, fila 438.

[39] *Loc. cit.*, dosarul nr. 3, Registrul de intrare a hîrtiilor pe anii 1872—1882, fila 66.

[40] Teza a apărut sub auspiciile Facultății juridice din București, fiind publicată în 1880 la Tipografia Alessandra A. Grecescu, Piața Teatrului. Este dedicată de autor tatălui și mamei sale. Conține 48 de pagini. Poate că un cercetător de specialitate va studia această lucrare și va scrie despre conținutul și orientarea ei. În ce ne privește, am găsit între „pozițile ei" de „Economie politică" două teze extrem de prețioase : prima era formulată „Economia politică este o știință" ; cea de-a doua : „Sistemul carității legale nu poate fi un remediu pentru stîrpirea pauperismului".

[41] „Românul", anul XXIII, din 28 ianuarie 1879, p. 85.

[42] „Românul" din 25 ianuarie 1879.

[43] „România liberă" din 12 februarie 1879.

nîndu-se în atenţia opiniei publice. Evident că în atenţia nu numai a opiniei publice, dar şi a autorităţilor. Ultimele vor înregistra, desigur, şi activitatea lui de distribuire în Bucureşti a ziarului „Besarabia", scos de dr. Russel la Iaşi [44], ca şi rolul pe care îl va juca în stabilirea unor strînse legături între socialiştii din Bucureşti şi cei din Iaşi [45]. De aceea, cînd, în 19 martie 1879, Eugen Lupu, împins de greutăţi materiale, va încerca să obţină un post de copist în Ministerul de Interne, cererea sa va rămîne nesatisfăcută, deşi postul era liber şi anunţat public la concurs [46].

Prezenţa lui Eugen Lupu în viaţa politică a tineretului studios de atunci va fi semnalată nu numai de către autorităţi. Avem în vedere chiar pe unii membri ai corpului didactic de la Universitatea din Bucureşti. Este drept, la examene situaţia nu s-a repetat ca la Iaşi. În schimb, ea se va repeta într-un moment foarte greu al vieţii universitare a lui Eugen Lupu, şi anume cu prilejul susţinerii tezei sale de licenţă. Comisia examinatoare avea următoarea componenţă : preşedinte — Al. Vericeanu ; membri — C. Boerescu, B. Boerescu, N. Cătunescu şi C. Nacu. Potrivit unor programări iniţiale, susţinerea trebuia să aibă loc în ziua de 26 ianuarie 1880 [47]. Cum la acea dată Eugen Lupu încă nu terminase cu examenele de licenţă, termenul s-a amînat pentru 17 iunie 1880. La data fixată, comisia s-a întrunit şi, după laconicele constatări ale procesului-verbal, aflăm că juriul a „refuzat" candidatului la licenţă teza „cu o albă şi patru roşii" [48].

Presat de greutăţi şi extenuat fiziceşte după munca asiduă depusă, Eugen Lupu părăseşte oraşul Bucureşti şi intră, de la 1 iulie 1880, ca „suplininte" la Tribunalul din oraşul Vaslui [49]. Scrisoarea sa din 16 iulie 1880, adresată unui „Scumpe prietene" din Vaslui şi publicată ulterior [50], ne oferă cîteva pagini de adîncă amărăciune pe care o încerca Eugen Lupu, imediat după părăsirea Capitalei, dar şi de o neobosită energie pentru continuarea activităţii politice. Va poposi, cu intermitenţe, în Vaslui nouă luni, zbătîndu-se în cadrul unei vieţi agitate şi fără orizont. Nu va renunţa însă să-şi termine studiile. La 27 noiembrie acelaşi an va cere decanului Facultăţii de drept a Universităţii din Bucureşti un „certificat" al situaţiei sale şcolare [51]. Certificatul, purtînd nr. 73, arăta că Eugen Lupu „are depuse cele patru examene de licenţă la susţinerea tezei, al cărei subiect ieşit la sorţi este : *Despre probe în dreptul roman şi dreptul civil român*" [52].

[44] D.R.I., documentul nr. 384, p. 589.

[45] *Loc cit.*, documentul nr. 385, p. 590.

[46] Arhivele statului Bucureşti, fondul M.A.I., administrative, dosarul nr. 83/1879, fila 1.

[47] Vezi coperta tipărită a tezei sale de licenţă.

[48] Arhivele Facultăţii de drept Bucureşti, dosarul nr. 7. Condica de procese-verbale pentru examenele de licenţă de la Facultatea de drept, fila 170.

[49] Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerul Justiţiei, dosarul nr. 628/1880, filele 18 verso, 46, 20 verso, 44, 23 verso, 41, 26 verso, 39, 28 verso, 37, 32 verso, 34 ; dosarul nr. 753/1880, filele 3 verso, 58, 6 verso, 56, 1 verso, 53.

[50] D.R.I., documentul nr. 667, p. 829—830.

[51] Arhivele Facultăţii de drept Bucureşti, dosarul nr. 3, Registrul de intrare a hîrtiilor pe anii 1872—1882, fila 84.

[52] *Loc cit.*, dosarul nr. 2, Registrul de ieşire pe anii 1872—1882, fila 43, şi A.S.I., fondul Facultăţii de drept Iaşi, dosarul nr. 14, fila 35.

DIN NOU LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI. Pe baza actului mai sus amintit se adresează, în 29 decembrie 1880, decanului Facultății de drept a Universității din Iași pentru a-i admite susținerea tezei sale. Solicitarea îi este aprobată și, la 30 decembrie 1880, el înaintează decanului Facultății de drept ieșene 20 de exemplare din lucrare — aceeași pe care o tipărise la București — rugîndu-l, totodată, să fixeze comisia și data susținerii tezei [53]. Comisia este fixată în persoana decanului V. A. Urechia și a profesorilor A. Gheorghiu, Iacob Negruzzi, George Bejan și Valerian Urseanu, iar data fixată pentru 25 ianuarie 1881 [54]. Cum Iacob Negruzzi a înștiințat, la 21 ianuarie, că nu putea veni, fiind plecat din Iași în ziua amintită, decanul l-a înlocuit cu Vasile Tasu. Pe ziua de 25 ianuarie nu s-a prezentat Valerian Urseanu, astfel că decanul din nou a fost nevoit să amîne susținerea pentru 26 ianuarie și să numească în locul celui absent pe profesorul Ion Ciurea. De astădată comisia era completă. În cadrul ședinței, comisia de examinare a stabilit că Eugen Lupu a fost promovat cu 30 puncte din 50 și „în consecință s-a proclamat licențiat în drept al acestei facultăți" [55].

A doua zi, Eugen Lupu a solicitat decanului un certificat care să constate hotărîrea luată de comisie [56]. Acesta îi va fi eliberat în ziua următoare [57], cînd se va înapoia la Vaslui. În cursul lunii martie 1881 el a primit diploma de licențiat [58]. În posesia acestui act, Eugen Lupu încheia cariera sa de student și totodată și pe aceea de „suplininte" la Tribunalul din Vaslui [59].

EPILOG. Cîteva luni mai tîrziu, probabil prin mijlocirea lui Zamfir Arbore-Ralli, va fi numit de C. A. Rosetti — în cunoscuta sa acțiune de încadrare a conducerii administrației locale de stat cu titrați — subprefect al plășii Crasna din județul Fălciu. Decretul de numire în acest post poartă nr. 2 091 și data de 16 august 1881 [60]. Nu avea să ocupe această funcție mult timp. Căci după cinci luni de zile, odată cu demisia lui C. A. Rosetti din funcția de ministru de interne, își va prezenta și el demisia [61]. La 19 februarie 1882 revine în magistratură, ca judecător la Tribunalul de ocol din Sulina [62]. În această calitate și în acest orășel dunărean, un an mai tîrziu, tot în luna februarie, Eugen Lupu încetează din viață.

[53] A.S.I., fondul Facultatea de drept Iași, dosarul nr. 14, fila 34.
[54] *Loc. cit.*, fila 36.
[55] *Loc. cit.*, fila 38.
[56] *Loc. cit.*, fila 40.
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*
[59] În statele de plată ale Tribunalului Vaslui pe luna aprilie 1881, Eugen Lupu nu mai figurează. În locul său fusese numit, prin înaintare, „substitutul" N. Georgescu (vezi Arhivele statului București, fondul Ministerul Justiției, dosarul nr. 753/1881, fila 14).
[60] „Telegraphul" din 4 februarie 1883 amintea despre această activitate. Vezi formalitățile de numire în Arhivele statului București, fondul M.A.I., Direcția ad-ției centrale, dosarul nr. 31/1881. Decretul de numire nr. 2 091, din 16 august 1881, a apărut în „Monitorul oficial", nr. 111, din 19/31 august 1881, p. 3 408.
[61] Arhivele statului București, fondul M.A.I., Direcția ad-ției centrale, dosarul nr. 31/1881.
[62] Decretul de numire nr. 432 este publicat în „Monitorul oficial" nr. 263, din 25 februarie/9 martie 1882, p. 8 457.

PAGINI DE INTERNAȚI

DIN ACTIVITATEA DE CERCETARE A INSTITUTULUI PRIVIND VIAȚA ȘI OPERA LUI V.I. LENIN ȘI MAREA

ONALISM PROLETAR

DE STUDII ISTORICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

REVOLUȚIE SOCIALISTĂ DIN OCTOMBRIE 1917

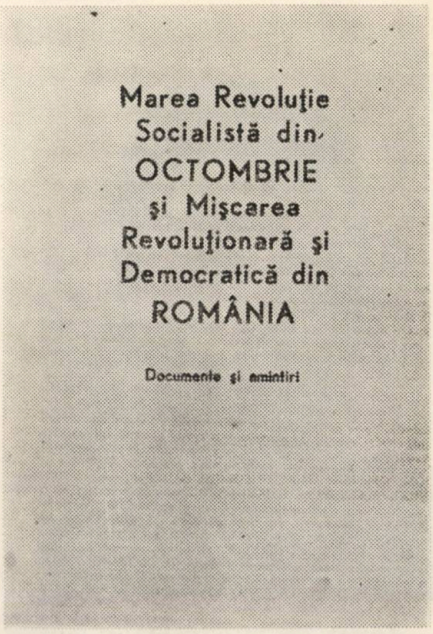

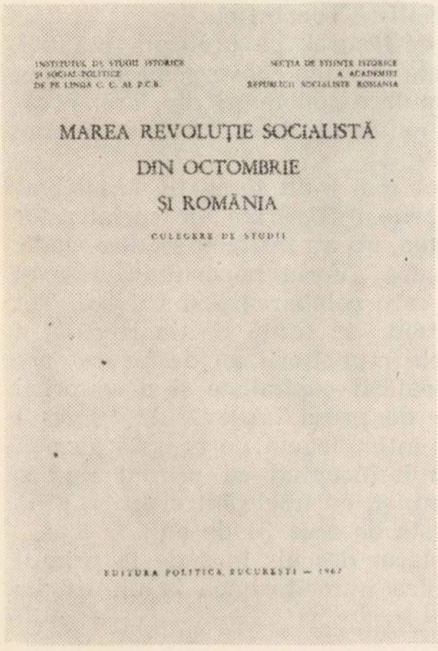

AUREL CRISTEA
(1881 – 1912)

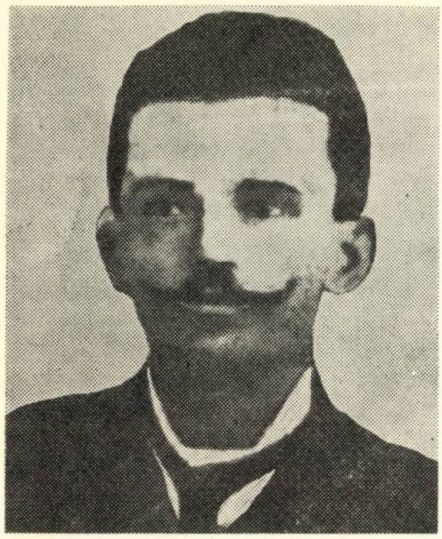

Printre reprezentanții social-democrației române din Transilvania care, la sfîrșitul veacului al XIX-lea și la începutul veacului al XX-lea, au desfășurat o susținută activitate pentru împlinirea idealurilor de libertate și unitate națională ale poporului nostru, un loc important îl ocupă Aurel Cristea.

Născut la Sibiu, în anul 1881, acest vajnic luptător și-a închinat întreaga sa viață pentru cauza celor ce muncesc. Din fragedă tinerețe îi este dat, la fel ca atîtor fii de muncitori, să întîlnească tot felul de privațiuni și lipsuri. După absolvirea a șase clase elementare, intră ucenic la o tipografie, calificîndu-se în meseria de zețar.

Dotat cu inteligență și putere de muncă remarcabile, dornic de a se instrui cît mai temeinic, își desăvîrșește cunoștințele citind cu nesaț opere ale întemeietorilor socialismului științific și alte lucrări din literatura socialistă a vremii, ca, de pildă : *Manifestul Comunist, Socialismul utopic și socialismul științific, Ce vor socialiștii români* etc.

Activitatea lui Aurel Cristea s-a desfășurat pe multiple planuri, dar, cu toată diversitatea preocupărilor sale, acestea convergeau spre același țel : ridicarea la luptă a maselor populare românești din Transilvania, creșterea conștiinței lor de clasă și naționale, în vederea scuturării jugului greu al opresiunii străine.

Ideile înnoitoare socialiste cîștigă tot mai mult teren în Transilvania la începutul secolului nostru. Chemările înflăcărate ale socialiștilor români, între care s-a numărat și A. Cristea, nu au întîrziat să dea roade. La 11/24 ianuarie 1903 apare la Timișoara „Votul poporului", ziar al muncitorilor social-democrați români, la care colaborează și Cristea. Tot în 1903 se petrece un eveniment important : ia ființă Secția română a P.S.D. din Ungaria, sub conducerea căreia muncitorii au desfășurat acțiuni și lupte îndreptate împotriva exploatării capitaliste și a asupririi naționale. Secția română avea ca organ de presă „Adevărul" („Glasul poporului"). Viața lui Aurel Cristea este intim legată de această gazetă, al cărei redactor responsabil a fost numit începînd cu primul număr (16 august 1903), cînd avea doar 22 de ani, și, cu unele întreruperi, pînă aproape de moartea sa prematură, la vîrsta de abia 31 de ani.

Scopul organului de presă este declarat deschis încă de la primul său număr, acela „de a lumina și organiza muncitorimea la un singur

steag, pentru dezrobirea economică și libertatea politică". Subliniind importanța unui organ central pentru mișcarea muncitorească, faptul că „presa e inima oricărei mișcări", Aurel Cristea va scrie ceva mai tîrziu — 16 ianuarie 1910 — despre „Adevărul" : „Această foaie ...a fost o adevărată armă de luptă în mîinile muncitorimii române... avînd drept deviză lupta pentru cucerirea drepturilor muncitorimii române, a propaga ideile măreţe ale socialismului, care mai degrabă ne va duce spre ţinta noastră mult dorită".

O sarcină de seamă în faţa socialiștilor români din Transilvania a reprezentat-o acţiunea pentru unirea și organizarea masei muncitorimii asuprite din această provincie românească. Astfel, răspunzînd acestei cerinţe, atît în *Apelul* adresat proletariatului cît și în articolul *Stindardul favorit*, ambele scrise de Aurel Cristea în anul 1903, se arăta că „unirea trebuie să se realizeze de către toţi cei ce muncesc, fără deosebire de naţionalitate, luptînd contra apăsătorilor noștri, fie aceia unguri sau români... Ca fraţii să ne unim cu toţii sub un steag, stindardul favorit, cel roșu". Problemei organizării celor ce muncesc îi sînt consacrate de Aurel Cristea o serie de articole intitulate *Organizare*, în care se scoate în evidenţă rolul presei și al secţiunilor înfiinţate în majoritatea localităţilor mai mari din Transilvania, la constituirea unora dintre ele participînd direct. „Sîntem înștiinţaţi de tov. Teodor Mogoș, secretarul Clubului socialist din Sibiu — menţiona „România muncitoare" din 4 iulie 1910 —, că în zilele de 19 și 20 st. n. muncitorii români și unguri au pus bazele de constituire a trei secţiuni socialiste în următoarele localităţi : două la Blaj și una la Alba Iulia, la care a luat parte și tov. Aurel Cristea din partea centrului pentru constituirea secţiunilor".

În perioada mai 1906 — iulie 1907, „Adevărul" își schimbă sediul de la Budapesta la Lugoj, timp în care — mai precis în a doua jumătate a anului 1906 — îl găsim pe A. Cristea în America, la Cleveland, desfășurînd o susţinută acţiune socialistă în rîndurile muncitorilor români emigranţi. Ca urmare a unui diferend avut cu preotul Balea, acesta îl reclamă la poliţie ca element anarhist, primejdios, tocmai cînd Cristea se pregătea să lucreze la ziarul „Românul". Urmărit de poliţie, pleacă la Boston, apoi la Philadelphia, New York și de aici, după ce se angajează pe un vapor, revine în ţară, unde își reia funcţia de redactor responsabil la „Adevărul", care își mută din nou sediul la Budapesta.

Un aspect esenţial al acţiunii militante desfășurate de Aurel Cristea a fost participarea sa, cu condeiul și fapta, la problemele majore care frămîntau masele largi ale poporului român de pe ambele versante ale Carpaţilor. Astfel, cu ocazia reprimării de către autorităţile habsburgice a muncitorilor și ţăranilor la Aleșd, în primăvara anului 1904, cînd au fost omorîţi 33 de oameni și răniţi peste 100, numărul respectiv din „Adevărul" care descrie măcelul apare în întregime, în mod simbolic, în culoarea roșie, iar într-un chenar negru sînt înscrise numele celor căzuţi. În mai 1904 A. Cristea scrie un lung articol, intitulat *Nouri grei*, în care înfierează pe reprimatori, exprimîndu-și speranţa că „nourii grei o să treacă și va rămîne lumina adevărată, pe care o numim social-democraţia internaţională".

Într-un alt articol, el dezvăluie necesitatea obiectivă a confruntării de clasă între exploataţi și exploatatori, arătînd că „mișcările sociale au

fost de cînd e lumea...", iar „mișcarea socialistă încă nu-i alta decît o formă a mișcărilor sociale și dacă s-a manifestat așa cum s-a manifestat aceasta (la Aleșd — *n.n.)* este efectul restrîngerii libertăților publice". Situației oamenilor muncii îi sînt consacrate și articolele : *Pîine și drepturi poporului* (1904), *Pe drumuri* (1905), *Calvarul muncitorimii, Înlături, dușmane, înainte, proletare* (1909) etc.

Permanent atent la frămîntările și durerile truditorilor, atunci cînd a izbucnit marea răscoală a țăranilor din 1907, cu emoție și patos a descris mizeria maselor țărănești și a înfierat reprimarea violentă a acesteia de către burghezo-moșierime.

Lupta pentru egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor și îndeosebi pentru introducerea votului universal, direct și secret a constituit unul dintre principalele aspecte ale activității socialiștilor români transilvăneni din această epocă. „Din toate părțile țării — arată Aurel Cristea în articolul *Pîine și drepturi poporului* — nu auzim alta decît vaiete și iar vaiete. Poporul român strigă în gura mare după pîine și drepturi, dar degeaba strigă căci nimenea nu voiește să-l audă, pentru că e vorba de pîine și drepturi". Materialele pe această temă scrise de Cristea, foarte numeroase, atacă caracterul reacționar al legislației pe atunci în vigoare în imperiu — „necorespunzătoare timpului din evul mediu, dar decum să fie corespunzătoare timpului prezent" —, aflată în slujba claselor exploatatoare maghiare.

A luptat fără odihnă împotriva politicii de maghiarizare forțată promovată de guvernanții imperiului. În anul 1909, cînd ministrul cultelor Apponyi a dispus introducerea limbii maghiare în școlile românești, ziarul „Adevărul" protestează împotriva acestei măsuri, subliniind dreptul fiecărei națiuni „de a se educa și cultiva în propria limbă maternă". Participă cu elan și la formele numeroase de protest inițiate de socialiștii români. Cu prilejul unei conferințe — din septembrie 1909 — el declară : „Prin aceste proteste arătăm că noi socialiștii luptăm pentru limba noastră", iar „partidul social-democrat pretinde deplina autonomie a tuturor naționalităților".

Aurel Cristea a fost prezent la aproape toate congresele Secției social-democrate române, avînd permanent un rol activ în desfășurarea acestora. Amintim Congresul al IV-lea, din 1909, la care a dezvoltat punctul de pe ordinea de zi intitulat „Organizarea și presa". La congresele al V-lea (1910) și al VI-lea (1911) prezintă punctele de la ordinea de zi referitoare la presă. În perioada premergătoare acestui ultim congres, el a susținut ideea mutării sediului Secției române de la Budapesta într-un oraș din Transilvania, motivînd propunerea prin necesitatea de a fi cît mai prezentă în mijlocul muncitorimii române.

Aurel Cristea a întreținut o strînsă legătură cu socialiștii de peste Carpați atît prin întîlnirile cu aceștia cu ocazia diferitelor congrese, conferințe cît și prin intermediul diferitelor lucrări, reviste, ziare etc. ale socialiștilor români aflate în bibliotecile socialiste din Transilvania, între care un loc important îl ocupa „România muncitoare". Nu întîmplător „Calendarul muncii" din București ni-l prezintă pe Aurel Cristea drept un colaborator al său.

El a urmărit cu simpatie lupta pentru eliberarea socială și națională a celorlalte națiuni din Imperiul austro-ungar. A urmărit cu viu interes

și spirit de solidaritate revoluția burghezo-democratică din Rusia (1905—1907), scriind o serie de articole, în care a evidențiat vitejia muncitorilor și țăranilor ruși, ridicați contra atrocităților țarismului : *Revoluția din Rusia, Maxim Gorki înaintea tribunalului militar* ș.a.

La bogata sa activitate mai putem adăuga numărul însemnat de articole, schițe, povestiri, în care, pornind de la fapte reale din viața oamenilor muncii, a descris soarta lor mizeră : *Pîine, tată, Pe drumuri, Doica și copilul său, Sacul fără fund, Cînd pică frunza,* ca și conferințele, cuvîntările pe care le-a ținut de-a lungul unui deceniu prin diferite localități din Transilvania.

Această multilaterală activitate de organizare și ridicare a poporului român n-a rămas neobservată de către păzitorii rînduielilor nedrepte ale imperiului. Încep „vizitele" lui Cristea la judecătorii de instrucție și în fața Curții cu juri — fiind chemat de mai multe ori în judecată „pentru atîțare contra alcătuirii societății actuale" —, precedate de confiscări ale gazetei „Adevărul". Astfel, numărul 18 din 1904 a fost confiscat de către autoritățile burghezo-moștierești maghiare pe motivul inserării de articole cu conținut revoluționar, iar lui Aurel Cristea i s-a intentat un prim proces. Numărul din 1 noiembrie 1904 a fost de asemenea confiscat pentru că a publicat *Marseillaisa proletarului român,* iar redactorului gazetei „Adevărul" i se deschide un nou proces de presă, încheiat cu condamnarea la o lună temniță și 50 de coroane amendă. În 1909 este judecat de Curtea cu juri din Budapesta pentru că a publicat în „Adevărul" poezia lui D. Th. Neculuță *Martiri și călăi,* iar la începutul anului 1911 este condamnat la temniță și amendă pentru editarea și răspîndirea foii volante „Cuvîntul grofilor" — răspîndită în zeci de mii de exemplare printre muncitori și țărani —, în care se arăta lipsa de drepturi a românilor din Imperiul austro-ungar. La ieșirea din închisoarea din Vác, A. Cristea scrie schița *În temniță,* în care descrie tratamentul crunt la care erau supuși deținuții politici. Tot în 1911 i se intentează un proces de presă pentru scrierea articolului *Portugalia republică,* interpretat de autorități în sensul că autorul ar dori răsturnarea rînduielilor politice din imperiu. În ianuarie 1912 este condamnat la 4 luni închisoare pentru publicarea articolului *Trăiască republica.*

Datorită sănătății sale șubrede, a bolii nemiloase de care suferea, a vieții tumultuoase în slujba celor ce muncesc, a vexațiunilor la care a fost supus de guvernanți și a privațiunilor de libertate, A. Cristea moare la 1 aprilie 1912, la Budapesta.

Nu a ajuns să vadă cu ochii săi realizarea visului pentru care a luptat, eliberarea socială și națională a românilor transilvăneni. Dar, prin munca sa de organizator al oamenilor muncii, de luptător pentru drepturile sociale și naționale ale românilor din Transilvania, prin simpatia pe care a nutrit-o față de mișcările de eliberare națională a tuturor popoarelor din Imperiul austro-ungar, prin legăturile pe care le-a avut cu mișcarea muncitorească de peste Carpați, Aurel Cristea se înscrie în rîndurile celor mai devotați conducători ai social-democraților români transilvăneni, fiind prin întreaga sa activitate un precursor al luptei pentru desăvîrșirea statului național unitar român.

IOAN GRECU
(Cluj)

DAVID FABIAN
(1895 – 1937)

Unul dintre militanții aflați în fruntea luptei pentru crearea P.C.R. a fost David Fabian. S-a născut la 24 noiembrie 1895 în orașul Huși, în casa unui băcan. După terminarea școlii primare se înscrie la Gimnaziul „Anastase Panu" din localitate. Aici, ca și în primii ani de școală, este un elev sîrguincios, disciplinat, deosebit de dotat. Manifestă mult interes pentru studiul istoriei, al limbii și literaturii române. Îi plăcea poezia și scria versuri, dovedea multă pasiune pentru lectură ; de timpuriu își înjghebează o mică bibliotecă.

Încă din acești ani manifestă dorința de a înțelege anumite fenomene din viața socială, de a cunoaște cauzele unor manifestări politice și sociale mai importante. A trăit evenimentele anului 1907, ce au răscolit atît de puternic acele meleaguri, iar cuvintele răscoală, revoluție, grevă, război i-au rămas adînc întipărite în minte. Noianul de probleme care-l frămîntau aveau să-și găsească cheia dezlegării într-una din zilele cînd a făcut cunoștință cu un localnic despre care auzise că este socialist. Discuțiile purtate cu acesta au avut asupra sa o puternică înrîurire. Capătă primele noțiuni despre socialism. Începe să citească publicații ale mișcării muncitorești : „România muncitoare", „Viitorul social". Literatura socialistă va ocupa un loc tot mai important în biblioteca personală ; din noile sale cunoștințe începe să împărtășească și unora dintre colegi și prieteni. Curînd se constituie un cerc intim, în care participanții făceau schimburi de opinii asupra unor probleme de ordin social și științific ; la aceste întîlniri, D. Fabian era deosebit de activ ; discutarea acestor probleme majore îl pasiona, dorea să cunoască tot mai mult.

Absolvind în vara anului 1911 gimnaziul, se înscrie în toamna aceluiași an la Școala comercială superioară din Iași. Acolo, concomitent cu obligațiile școlare, se preocupă de cunoașterea marxismului, stabilind legături cu tineri socialiști ieșeni. Are prilejul să audieze o serie de conferințe organizate de secțiunea locală a Partidului socialist, la care făceau expuneri militanți ai mișcării. Centru cultural-științific, Iașul îi sporește mult posibilitățile de acces spre studiul unor opere ale întemeietorilor socialismului științific. Cunoștințele sale de limbă germană și franceză îi facilitează drumul spre cunoașterea lui Marx și Engels. Contactele din acești ani cu mișcarea socialistă îi pricinuiesc o seamă de greutăți. Sesizată de preocupările politice ale lui D. Fabian, conducerea școlii face asupra sa presiuni, amenințîndu-l la un moment dat cu exmatricularea. Aceasta îl va face doar mai precaut, dar nu va renunța la convingerile sale, ce dobîndeau noi dimensiuni.

Un moment important în viața lui D. Fabian l-a constituit venirea sa, după terminarea liceului, la Cîmpina, unde s-a angajat ca funcționar la uzina electrică din localitate, uzină ce alimenta întreaga regiune petroliferă. Aici se afla un puternic nucleu de proletari socialiști. Cunoașterea lor a însemnat o adevărată școală pentru el. Are prilejul să întîlnească pe unii militanți cu experiență, ca: Gheorghe Cristescu, Ecaterina Arbore, Ioan C. Frimu, Alecu Constantinescu, dr. Ottoi Călin, Cristian Racovski, dr. L. Ghelerter, care veneau adesea în legătură cu socialiștii cîmpineni.

În perioada ocupației germane, grupul socialiștilor din Cîmpina își continuă ilegal activitatea. Se întîlnesc regulat acasă la unii dintre socialiști, unde aveau loc dezbateri asupra celor mai stringente probleme ce frămîntau mișcarea socialistă și opinia publică din întreaga țară. La aceste dezbateri era invitat întotdeauna și D. Fabian, care, prin cunoștințele sale, cîștigase încrederea și aprecierea celorlalți membri mai vechi ai grupului din localitate. În această perioadă, socialiștii din Cîmpina, în colaborare cu cei din Ploiești, întreprind o serie de acțiuni împotriva ocupanților germani, pentru demascarea măsurilor represive pe care aceștia le luau. David Fabian contribuie cu mult curaj la unele dintre aceste acțiuni.

Evenimentele din ultimele luni ale anului 1918 au marcat o etapă nouă în lupta maselor muncitoare din țara noastră. După înfrîngerea Puterilor centrale și retragerea trupelor de ocupație din România, în noiembrie 1918, organizațiile socialiste, sindicale și de tineret și-au reluat activitatea legală pe teritoriul întregii țări. D. Fabian vine la București, unde participă la reorganizarea și reactivarea mișcării muncitorești socialiste. Deși avea doar 23 de ani, experiența și cunoștințele acumulate în anii anteriori îl situează în apropierea fruntașilor mișcării noastre socialiste.

Înzestrat cu o mare putere de muncă, fire pasionată, entuziastă, ia parte la organizarea sectorului de propagandă al mișcării, unde se desfășura acum o puternică luptă ideologică între diferitele curente, muncește zi și noapte pentru reapariția ziarului „Socialismul", pentru organizarea sindicatelor, ia cuvîntul zilnic la întruniri, se află între reprezentanții curentului de stînga din mișcarea muncitorească.

Urmărit pas cu pas după demonstrația din 13 decembrie, împiedicat să activeze, implicat în procesul intentat cu acest prilej unui număr de 52 de militanți, mișcarea recomandă și sprijină plecarea lui David Fabian

pentru o scurtă perioadă în străinătate. În Italia și apoi în Franța continuă să-și folosească întreaga sa capacitate de muncă în folosul mișcării din țara noastră. Stabilește contacte cu numeroși militanți socialiști italieni și francezi, este mereu prezent în „Socialismul" cu articole ce apar sub titlul *Scrisori din Italia pre-revoluționară,* contribuie la reorganizarea Grupului socialiștilor români din Paris, ce ființa din 1907, devenind ulterior secretarul acestuia. Tot în acest timp traduce în limba română *Capitalul,* rezumat de Carlo Cafiero, și *Cum se va înfăptui socialismul* de Lucien Deslinières, care au apărut în Biblioteca socialistă.

Întorcîndu-se în țară, participă cu elan, alături de ceilalți reprezentanți ai curentului de stînga, la lupta pentru crearea partidului revoluționar al clasei muncitoare. În iulie 1920 apare primul număr al revistei „Lupta de clasă", menită să contribuie la clarificarea ideologică ce se impunea cu evidentă necesitate. Ziarist de talent, temeinic pregătit, D. Fabian publică prețioase materiale, ca, de pildă, *De la doctrină la tactică,* seria de articole *De la Marx la Lenin,* care prin valoarea lor politică au stîrnit un profund ecou în rîndurile muncitorilor înaintați.

În vara aceluiași an, 1920, D. Fabian pleacă în Rusia sovietică, unde ia parte, alături de ceilalți membri ai delegației socialiștilor români — Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, E. Rozvan, C. Popovici și I. Flueraș —, la discuțiile purtate cu reprezentanții Internaționalei Comuniste la Harkov și la Moscova. Revenind din Rusia, membrii delegației și ceilalți activiști revoluționari își intensifică activitatea pentru crearea P.C.R. D. Fabian muncește cu dăruire pentru realizarea acestei sarcini de mare răspundere istorică. În Capitală și în provincie, el ține expuneri cu tema : *Ce este partidul comunist ;* este prezent la dezbaterile ce aveau loc în secțiunile Partidului socialist la București, Galați, Focșani și în alte orașe. Participă la confruntarea ideologică ce s-a desfășurat în cadrul lucrărilor Consiliului General al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921, la care curentul comunist s-a pronunțat cu fermitate pentru convocarea congresului de constituire a partidului comunist și de afiliere a lui la Internaționala a III-a.

Calea spre crearea partidului marxist-leninist s-a lovit de nenumărate opreliști, valul măsurilor represive s-a intensificat. În noaptea de 26 martie 1921 a fost arestat D. Fabian, care urma să țină, împreună cu Gh. Cristescu, la congresul partidului raportul privind afilierea și programul. Se aplica de fapt planul elaborat de C. Argetoianu, ministrul de interne, mărturisit ulterior cu cinism și încheiat cu arestarea la 12 mai a participanților la Congresul de constituire a P.C.R.

Fiind în detențiune timp de cincisprezece luni, dintre care zece la Jilava, iar restul la închisoarea din Dealul Spirei, unde s-a judecat procesul celor aproape trei sute de comuniști arestați înainte și în timpul congresului, D. Fabian găsește mijloace pentru a sluji și în aceste condiții mișcarea.

Ca membru în comitetul colectivului de deținuți politici, din care făceau parte Ioan Elena, Iancu Olteanu, C. Popovici și alții, participă la organizarea vieții social-culturale în închisoare. Condeiul de gazetar al lui D. Fabian a funcționat și în detențiune ; sub redacția sa au apărut „Cătușa", ca organ săptămînal, iar apoi „Jilava comunistă". Muncește cu

tenacitate pentru continua sa pregătire politică, în scopul de a fi cît mai de folos mișcării muncitorești, pentru a cărei cauză era decis să lupte întreaga viață. Spune aceasta clar și cu curaj judecătorilor săi în timpul procesului din Dealul Spirei : „Am suferit și mai sufăr pentru ideile mele și nu o să le neg niciodată oricît de mari ar fi suferințele mele. Am făcut prea puțin pentru mișcare, fiind prea tînăr pentru ca coroana de spini să-mi încununeze fruntea. Pot să vă asigur că imediat ce voi ieși din închisoare o să întrebuințez toate puterile mele pentru emanciparea clasei muncitoare".

Amnistia cucerită în vara anului 1922, prin lupta maselor muncitoare, a opiniei publice, a celor întemnițați înșiși, prilejuiește militanților revoluționari ieșiți din închisoare posibilitatea unor noi acțiuni. Pornesc la organizarea și lărgirea activității partidului. Iau ființă noi secțiuni ale P.C.R. la Brașov, Tg. Mureș, pe toată Valea Mureșului. Reapare „Socialismul". Deși cu sănătatea șubrezită, în urma celor 437 zile de închisoare, D. Fabian este întotdeauna la datorie, acolo unde interesele partidului reclamau prezența sa. Împreună cu ceilalți activiști ai mișcării pregătește cu migală lucrările celui de-al II-lea Congres al P.C.R., ce s-a ținut la Ploiești în octombrie 1922. Aici prezintă raportul cu privire la presă. Este ales membru al Comitetului Central al partidului.

După Congresul al II-lea al P.C.R. s-a trecut la formarea secretariatelor regionale, la crearea unor noi organizații și consolidarea celor existente. S-au înființat organizații de partid în fabrici, au fost reluate și lărgite legăturile organizatorice stabilite anterior cu unele comune și sate. Pentru pregătirea ideologică a cadrelor de partid se organizează școli și cursuri speciale. În București funcționează în toamna și iarna anului 1923 școala de partid ce purta numele lui D. Marinescu, vechi militant al mișcării muncitorești din țara noastră. David Fabian contribuie activ la înfăptuirea acestor importante sarcini ale partidului, îndeplinind în același timp și munca de redactor responsabil al organului central al partidului.

Noile condiții ale ilegalității au impus cerința elucidării unor probleme de importanță capitală pentru munca de partid, ceea ce a determinat ținerea de urgență a Congresului al III-lea al P.C.R., care s-a desfășurat în august 1924 la Viena. D. Fabian, ca membru al Directoriului C.C. ilegal, s-a numărat printre cei 26 de delegați și invitați care au reușit să participe la congres. Este ales membru în Comitetul Central.

La pregătirea și desfășurarea plenarei C.C. și a Comisiei Centrale de Control din iulie 1925, D. Fabian a lucrat cu rîvnă și competență. Curînd după aceasta, cunoscînd prin grupul avocaților legați de partid evoluția și perspectivele procesului intentat unor militanți revoluționari după ilegalizarea P.C.R., Comitetul Central hotărăște ca un grup de comuniști, printre care și D. Fabian, să părăsească ilegal țara pentru a continua să lucreze în emigrație în interesul partidului. Este condamnat în contumacie la 10 ani închisoare.

Trăind în emigrație din toamna anului 1925, D. Fabian rămîne toată viața un credincios militant al mișcării revoluționare din țara noastră. În Cehoslovacia, Austria, ca membru al C.C. al P.C.R. din străinătate, apoi al Biroului Politic, muncește neobosit pentru triumful cauzei comuniste

în România. La Viena asigură editarea celei de-a doua serii a revistei „Lupta de clasă", care, în pofida unor enorme greutăți, pătrunde în țară și circulă printre emigranții comuniști români din Cehoslovacia, Austria, Germania, Franța, S.U.A. și U.R.S.S. Din 1933, după instaurarea regimului fascist în Germania, D. Fabian, care se aflase în ultimii ani la Berlin, pleacă în U.R.S.S. Aici lucrează, pînă în ultimele clipe ale vieții, în conducerea colectivului de redacție a ediției în limba română, în 12 volume, a operelor lui V. I. Lenin.

Prin moartea sa prematură, survenită în plină putere de muncă, în decembrie 1937, departe de patria și poporul pe care le slujise cu toată ființa, mișcarea muncitorească din țara noastră a pierdut pe unul dintre cei mai capabili și devotați militanți, care și-au consacrat întreaga viață cauzei victoriei socialismului în România.

SIMION CUTIȘTEANU

TEODOR DIAMANT
(1810 — 1841)

Teodor Diamant a fost una din personalitățile luminoase ale culturii române din veacul trecut, prin activitatea sa de pionierat înscriind o pagină de neuitat în istoria gîndirii sociale progresiste românești, a socialismului fourierist european.

Cel de-al doilea copil al vistierului Iamandache Diamandi, s-a născut la București în anul 1810. Rămas de timpuriu orfan, Diamant a fost nevoit să înfrunte greutățile vieții, căci modesta moștenire rămasă de la părinți abia ajungea pentru întreținerea fratelui său Barbu, incapabil de muncă datorită unei grave infirmități din naștere.

Visul copilăriei sale, rămas de altfel neîmplinit, era să devină pedagog. Primul contact cu tainele cărților îl face prin frecventarea, pentru scurt timp, a unei școli particulare grecești, după care se înscrie la prestigioasa școală de la Sf. Sava, unde timp de patru ani, prin temeinica studiere a științelor matematice, ca și prin ușurința cu care își însușea limbile străine, precum latina, greaca veche, franceza, germana, italiana, a fost mereu printre eminenții școlii, cîștigînd simpatia și admirația dascălilor și colegilor. „Era — va nota mai tîrziu I. Ghica într-o scrisoare către V. Alecsandri — om de frunte, inteligent, muncitor, stăruitor și plin de devotament".

Primind o bursă, în toamna anului 1828 pleacă în străinătate, la München, unde se înscrie la Școala de cadeți, una dintre cele mai vestite din Europa acelor ani. La scurt timp, bursa acordată încetînd să-i mai parvină, Diamant este nevoit să se întrețină din ajutorul pe care-l primea de la Dinicu Golescu în schimbul meditațiilor pe care le oferea odraslelor acestuia aflate la studii în capitala Bavariei. Vădind remarcabile aptitudini și o mare dragoste de învățătură, în cei aproape doi ani petrecuți la școala din München, Teodor Diamant, pe lîngă o bună pregătire militară, și-a însușit temeinic limba, literatura germană și pe cea franceză, a acumulat cunoștințe prețioase de istorie și de matematică, de mare folos pentru meseria de inginer hotarnic ce o va profesa la întoarcerea în țară. „Era foarte tare în științele matematice și fizice — scrie același I. Ghica ; avea o aptitudine deosebită pentru integrarea seriilor algebrice și pot zice

că putea să ție piept lui Delannay și Puiseaux (mari matematicieni ai vremii — *n.n.)* în calculul diferențial și integral".

Rămas cu desăvîrșire fără mijloace de întreținere, deoarece în 1830 fiii boierului Dinicu Golescu părăsiseră Münchenul, în toamna aceluiași an Diamant pleacă în Franța, unde, după propriile-i mărturisiri, „la Universitatea de la Paris, în patru ani, m-am îndeletnicit mai cu deosebire la agronomie și la ieconomia politică sau soțială". Perioada pariziană, anii 1830—1834, a fost hotărîtoare pentru formarea convingerilor sale socialist-utopice, cărora le-a rămas statornic pînă la sfîrșitul vieții.

Parisul era dominat la acea vreme de confruntările politice care au urmat revoluției din iulie 1830, de frămîntările și căutările pe plan ideologic în vederea găsirii unor soluții de reformare a societății franceze, ale cărei contradicții proprii orînduirii burgheze deveniseră tot mai evidente. Predominante în gîndirea social-politică franceză din acea perioadă erau ideile socialist utopice ale lui Saint-Simon și Charles Fourier, propagate cu mult zel de o serie de discipoli ai acestora, idei spre care Diamant, fire receptivă și sensibilă la tot ce era nou și progresist, se simte atras de la primul contact. Împreună cu alți tineri români, Diamant intră în legătură cu cercurile de intelectuali constituite în jurul celor doi mari utopiști ai vremii.

Dintre marii gînditori și propovăduitori ai socialismului utopic european, cel care s-a bucurat de cea mai mare simpatie și adeziune în rîndul acestor intelectuali români a fost Charles Fourier. Aceasta se explică prin faptul că sistemul falansterelor și falangelor preconizate de Fourier părea potrivit realităților social-economice existente în țările române. Fourierismul acorda o pondere însemnată muncii agricole, după reprezentanții săi „pivotul întregii activități economice", domeniu în care, susțineau aceiași gînditori, relațiile de producție fiind mai simple, înfăptuirea unor forme sociale unitare de organizare ar putea să dea deplină satisfacție aspirațiilor omului către bunăstare și fericire. Nu întîmplător Teodor Diamant, animat de dorința însușirii și aplicării în țara noastră a acestor idei, pe care le considera corespunzătoare realităților românești, devine în scurt timp adept convins și discipol apropiat al lui Fourier. Spre deosebire însă de compatrioții săi, Diamant nu s-a mulțumit numai să admire ideile socialismului utopic fourierist, ci a devenit un înflăcărat propagandist și militant al acestora. Frecventa cu regularitate ședințele și conferințele discipolilor lui Fourier, ca apoi el însuși să organizeze o serie de întruniri publice, prezentînd cu multă competență concepția maestrului său cu privire la modalitatea alcătuirii unei societăți lipsite de exploatare. Depune strădanii pentru a cuceri adepți din rîndul locuitorilor nevoiași ; îi îndeamnă să subscrie în număr cît mai mare la cumpărarea de acțiuni emise în vederea organizării unei colonii agricole și manufacturiere în localitatea Condé-sur-Vesgres de lîngă Paris, fondată la 31 mai 1833. Teodor Diamant tipărește, la 25 aprilie același an, o broșură în limba franceză intitulată : *Către prietenii libertății, dreptății și ordinii. Despre un mijloc de a face să înceteze disputa între cei care au și cei care nu au, fără a lua de la cei care au,* un adevărat apel-manifest în care încearcă să pună în evidență principalele coordonate ale concepției lui Fourier. El atrage atenția cititorilor asupra problemelor sociale tot mai mult simțite în societatea franceză, relevă avantajele, după el, de care

s-ar bucura omenirea organizată potrivit sistemului social elaborat de Fourier. „Începînd cu evenimentele din Lyon — scria Diamant —, opiniile, în ciuda anarhiei lor, sînt unanime asupra acestui punct : *că disputa este de acum înainte între cei care au și cei care nu au*".

Sesizînd antagonismul de clasă dintre muncă și capital, dintre exploatați și exploatatori, care generează o permanentă luptă de clasă, Diamant arată că acestui fenomen nu i se poate pune capăt decît în următoarele trei moduri : „sau prin violență, împărțirea bogățiilor celor ce au *de către și între* cei care nu au ; sau prin menținerea sărăciei și deci prin continuarea tulburărilor și a revoluțiilor ; sau printr-o astfel de sporire de produse ca să fie posibil de a da celor ce nu au *fără a se lua* de la cei ce au. Or, dacă nu este drept ca bogatul să fie despuiat — conchidea Diamant — este tot atît de nedrept ca clasele de jos să rămînă în stare de completă lipsă". Menținîndu-se în limitele concepției lui Fourier de păstrare a averilor existente, el recomandă ca unică soluție eficientă constituirea de asociații.

Întors în țară, în aprilie 1834, Teodor Diamant continuă cu și mai multă dăruire propagarea ideilor fourieriste, cărora va încerca să le dea viață. Nicolae Kretzulescu scrie în amintirile sale că, îndată ce s-a întors în țară, Diamant, „neaspirînd decît la întocmirea de falanstere, propovăduind fourierismul cu tot focul de care era insuflat, s-a adresat la generalu Kiselef și la miniștri, care toți căutară a-l face să lase utopiile lui și-i oferiră posturi în care ar fi putut să pună în serviciul țării capacitatea și cunoștințele sale. El însă cu nici un chip nu consimțea să renunțe la ideile sale". Convins că țările române ofereau în acea vreme terenul ideal pentru aplicarea în practică a concepției sale, Diamant intră în legătură cu cercurile politice și culturale progresiste, cărora încearcă să le cîștige adeziunea. Concomitent cu propaganda orală, Diamant desfășoară o intensă activitate publicistică, de popularizare a socialismului utopic, Ion Heliade Rădulescu oferindu-i cu generozitate coloanele gazetei „Curierul românesc".

Într-un prim articol din acest ciclu și cel mai important, de altfel, apărut la 7 iunie 1834, autorul face o succintă, dar cuprinzătoare expunere a principalelor teze care stăteau la baza sistemului falansterian, între care : varietatea profesiunilor și libera alegere a domeniului de muncă, înlăturarea specializării profesionale, ștergerea deosebirilor dintre sat și oraș, îmbinarea interesului individual cu cel obștesc, retribuirea asociaților în raport cu munca, talentul și iscusința fiecăruia, precum și cu capitalul adus, atragerea copiilor și femeilor în procesul de producție, organizarea unui învățămînt bazat pe principiul legării teoriei cu practica etc. Diamant își încheie articolul printr-un călduros îndemn ca acest sistem să fie aplicat și în țările române : „...fie ca bărbații iubitori de a lor fericire și a aproapelui, pătrunși de adevărul și de folosurile aceștii sisteme, să o puie și în lucrare, prin care atunci acest binecuvîntat pămînt de natură al Țării Românești și Moldovii să poată a se face lăcașul fericirii și poate și pilda altor neamuri ce se fălesc cu civilizația." În articolele publicate în continuare în „Curierul românesc", Diamant se ocupă nemijlocit de realitățile existente în țările române, făcînd o aspră critică racilelor orînduirii feudale, aflată în criză, fără a sesiza însă adevăratele cauze

ale situației de mizerie în care se zbătea marea majoritate a poporului român.

Nepătrunzînd mecanismul acțiunii legilor economice obiective de dezvoltare socială, soluția utopică preconizată de Teodor Diamant era instituirea cu ajutorul guvernului a unui nou sistem de organizare a producției sociale, care „să combine interesul particular cu cel de obște" ; într-un cuvînt, organizarea de falanstere.

Paralel cu activitatea propagandistică, Diamant continuă să întreție strînse legături cu Ch. Fourier. Așa, de pildă, într-o scrisoare îl întreba pe Fourier „cum merge colonia de la Condé..." și dacă există oare speranțe ca în Franța să se mai facă într-un viitor apropiat la Condé sau în altă parte vreo încercare ? Îi împărtășește propriile preocupări și chiar îl invită pe Fourier să vină la București pentru ca împreună să conducă și să supravegheze îndeaproape lucrările de constituire a unui falanster proiectat. La rîndul său, Fourier, aflînd că Diamant organizase în Țara Românească un falanster asemănător celui de la Condé, se adresa lui I. Ghica pentru a afla mai multe amănunte despre eminentul său discipol român : „Aș fi foarte mulțumit să am amănunte asupra întreprinderii domnului Diamant. Aș fi trecut pe la dumneavoastră să mă informez, dar n-am știut ora la care vă găsesc." În primăvara anului 1835, pe cînd pregătirile înființării coloniei de la Scăieni erau în toi, Diamant îl ruga pe Fourier să-i dea unele amănunte privind planul clădirilor falansteriene.

Teodor Diamant a reușit să obțină, în primăvara anului 1835, sprijinul boierului Manolache Bălăceanu, care a oferit una din moșiile sale, situată în comuna Scăieni — Prahova, în vederea constituirii unei colonii de tip fourierist, intitulată oficial „Societatea agronomică și manufacturieră". Rod nemijlocit al inspirației și activității propagandistice desfășurate de Diamant, colonia era formată din circa o sută de persoane, în majoritatea lor foști robi ai acelei moșii, la care se mai adăugau oameni săraci din împrejurimi, meseriași de cele mai variate profesii, foști militari, slujitori ai clerului, un număr de agronomi și profesori însărcinați cu îndrumarea muncii și ținerea evidenței ; directorul falansterului era însuși M. Bălăceanu.

Între principiile noi după care se călăuzea falansterul amintim că ziua de muncă în toate sectoarele de activitate era de opt ore, iar repartiția produselor rezultate din munca prestată de membrii comunității se făcea după principiul contribuției fiecăruia la obținerea produsului general pe întreaga colonie. „Scopul — se scria în actul de constituire a falansterului — este al fieștecăruia în parte interes, după ale sale osteneli".

În ceea ce privește îndeletnicirile membrilor falansterului, în afară de lucrarea pămîntului și unele meșteșuguri, învățătura era la loc de cinste. Diamant a înființat la Scăieni o școală cu trei clase, unde erau predate aritmetica, geografia, limba română, limba franceză, catehismul, desenul, caligrafia și muzica. Bunul renume de care se bucura școala coloniei a avut ecou pînă în capitala țării de vreme ce marele cărturar I. Heliade-Rădulescu îi aducea laude în coloanele „Curierului românesc".

După o existență de mai puțin de doi ani, falansterul de la Scăieni este dizolvat de autorități. Remarcăm faptul că, în fața companiei de

dorobanți ai stăpînirii, membrii coloniei nu s-au lăsat intimidați, împotrivindu-se cu forța puținelor arme pe care le aveau la îndemînă. După o rezistență de scurtă durată, dar extrem de curajoasă, falansterul a fost dizolvat, iar inițiatorii lui trimiși în surghiun. Intervenția domnitorului Al. Dimitrie Ghica de a-l desființa, ca și unele cauze subiective, între care amintim neloialitatea boierului M. Bălăceanu, au dus la lichidarea acestei istorice și temerare experimentări. Cu toate acestea, o serie de principii înscrise la loc de cinste în programul de organizare al falansterului și care își găsiseră un început de aplicare vor constitui, pe o treaptă superioară, obiective de luptă ale proletariatului organizat de mai tîrziu.

Nereușita și sfîrșitul dureros al falansterului de la Scăieni nu l-au descurajat însă pe Teodor Diamant. Rămas credincios idealurilor socialiste, cărora le consacrase o bună parte din viață, el caută să găsească forme și metode noi, originale de organizare socială. De această dată, renunțînd la inițiativa particulară a întemeierii de falanstere, se orientează spre obținerea sprijinului în această direcție al administrației de stat, pe care o considera, în mod utopic, pătrunsă de „patriotism luminat și prevăzător". Considerînd ca favorabil prilejul întocmirii, de către o comisie, a proiectelor de îmbunătățire a situației robilor, Diamant, în calitatea sa de inginer hotarnic, merge la Iași, unde, la data de 7 mai 1841, înaintează Consiliului administrativ al Moldovei un lung memoriu privitor la modalitatea *„de a îmbunătăți în mod radical starea lor morală și materială* (a robilor țigani — *n.n.) și de a-i face foarte folositori țării și proprietarilor pe moșiile cărora s-ar așeza"*. În memoriu, Diamant cerea consimțămîntul oficialităților de a organiza atît pe moșiile statului și ale mănăstirilor cît și pe ale unor boieri un fel de „colonii agricole — industriale" în care pămîntul urma să fie lucrat după metode agrotehnice moderne, cu ajutorul forței de muncă a robilor eliberați.

Interesante erau consecințele vizate pe plan social-economic prin generalizarea acestor forme în întreaga țară, evidențiate de Diamant în acest proiect. Între altele, el arăta că atunci produsele indigene nu se vor mai exporta peste graniță sub formă de materii prime, pentru ca apoi să se importe ca produse finite, ci se vor prelucra în țară „pentru necesitățile vieții în aceste colonii sau mari ateliere", ceea ce va duce la ieftinirea produselor. Deși proiectul cuprinde cîteva idei fourieriste, ca : reunirea în aceeași instituție a activităților agricole, industriale și casnice ; alegerea liberă a îndeletnicirilor și varietatea lor spre a face munca mai atrăgătoare ș.a., „coloniile" preconizate de Diamant nu se ridicau la nivelul unui falanster propriu-zis. Meritoriu este însă faptul că el acorda în cadrul acestor forme de organizare o deosebită importanță dezvoltării industriei — factor primordial de care depindea progresul social-economic și politic al țărilor române.

Negăsind audiență la oficialitățile Moldovei, proiectul propus de Diamant nu a putut prinde viață. Era de fapt ultimul act al generoaselor

sale strădanii umanitare de reformare a societății românești, deoarece, contractînd o tuberculoză galopantă în urma deselor deplasări ce era nevoit să le facă în cadrul muncii de inginer hotarnic, pe care o efectua din mai 1836, moare în august 1841. Se stingea din viață una din mințile cele mai cutezătoare ale epocii.

Prin întreaga sa operă și activitate, Teodor Diamant a exercitat o influență hotărîtoare asupra unei întregi pleiade de tineri intelectuali români. „Mulți, foarte mulți din oamenii care au jucat un rol în țară — sublinia Ion Ghica — îi datoresc lui Diamant ideile generoase și patriotice. El a format inima și spiritul multora dintre români".

Ideile sale înaintate pentru acea epocă, ale socialismului utopic, cărora Teodor Diamant le-a dat viață prin experiența de la Scăieni-Prahova, strălucită încercare de întemeiere a unei societăți lipsite de exploatare, în care oamenii să-și poată dezvolta plenar aptitudinile și talentele, își vor căuta împlinirea în veacul următor.

MARIN FLORESCU

СОДЕРЖАНИЕ

НАВСТРЕЧУ 50-ЛЕТИЮ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ

ГЕОРГЕ ЦУЦУЙ: Румынская коммунистическая партия в 1944—1948 гг. 3

КОНСТАНТИН БОТОРАН, АУРЕЛ ХАРША: Румынская коммунистическая партия во главе выступлений солидарности рабочего и демократического движения Румынии с национально-освободительной борьбой периода между двумя мировыми войнами 16

З. СЭЛЭЖАН: Дофтана — бастион революционной борьбы коммунистов и антифашистов в годы подполья 30

От начала рабочего движения до создания Румынской коммунистической партии (консультация в помощь изучающих историю РКР и рабочего движения в Румынии) 43

Забастовочный процесс в Румынии от создания Румынской коммунистической партии до 23 августа 1944 г. (Встреча за круглым столом-II) .. 70

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

ШТЕФАН МУШАТ: Пятая гитлеровская колонна в Румынии 128

Г.И. ИОНИЦЭ: Разоблачение фашизма в социально-политических работах Лукрециу Пэтрэшкану. 145

ГЕОРГЕ ДОБРЕ: Еуджен Лупу — студент. 164

ВОСПОМИНАНИЯ

Аурел Кристя ◆ Давид Фабиан ◆ Теодор Диамант 174

SOMMAIRE

À LA VEILLE DE L'ANNIVERSAIRE DU SEMICENTENNAIRE DU P.C.R.

GHEORGHE ȚUȚUI: Le développement du P.C.R. pendant les années 1944-1948 3

CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA: Le Parti Communiste Roumain à la tête des actions de solidarité du mouvement ouvrier et démocratique de Roumanie avec la lutte de libération nationale pendant la période interbellique 16

Z. SALAJAN: Doftana — le bastion de la lutte révolutionnaire menée par les militants communistes et antifascistes pendant l'illégalite 30

Du commencement du mouvement ouvrier jusqu'à la création du P.C.R (Consultation à l'aide de ceuxqui étudient l'histoire du P.C.R. et du mouvement ouvrier de Roumanie) 43
Le procès greviste de Roumanie depuis la création du P.C.R. jusqu'au 23 Août 1944 (Table ronde — II) 70

ARTICLES — COMMUNIQUES

STEFAN MUŞAT: La cinquième colonne hitlèrienne en Roumanie 128
GH. I.IONIŢA: Le dévoilement du fascisme dans les oeuvres social-politiques de Lucreţiu Pătrăşcanu 145
GHEORGHE DOBRE: Eugène Lupu — étudiant 164

ÉVOCATIONS

Aurel Cristea ◆ David Fabian ◆ Teodor Diamant 174

INHALT

DEM FÜNFZIGSTEN JAHRESTAG DER RUMÄNISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI ENTGEGEN

GHEORGHE ŢUŢUI: Die Entwicklung der Rumänischen Kommunistischen Partei in den Jahren 1944—1948 3
CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARŞA: Die Rumänische Kommunistische Partei an der Spitze der Aktionen der Solidarität der Arbeiter-und demokratischen Bewegung Rumäniens mit dem Kampf für nationale Befreiung zwischen beiden Weltkriegen 16
Z. SĂLĂJAN: Doftana — Feste des revolutionären Kampfes der kommunistischen und antifaschistischen Militanten in den Jahren der Illegalität 30
Von den Anfängen der Arbeiterbewegung bis zur Gründung der Rumänischen Kommunistischen Partei (Konsultation für diejenigen, die die Geschichte der RKP und der Arbeiterbewegung Rumäniens studieren) 43
Der Streikprozess in Rumänien von der Gründung der Rumänischen Kommunistischen Partei bis zum 23. August 1944 (Rundtischgespräch II) 70

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

STEFAN MUŞAT: Die hitleristische V. Kolonne in Rumänien 128
GH.I.IONIŢĂ: Die Entlarvung des Faschismus in den sozialpolitischen Schriften Lucreţiu Pătrăşcanus 145
GHEORGHE DOBRE: Eugen Lupu — Student 164

ERINNERUNGEN

Aurel Cristea ◆ David Fabian ◆ Teodor Diamant 174

CONTENTS

IN MEETING THE SEMICENTENARY OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY

GHEORGHE ŢUŢUI: The growth of the Romanian Communist Party in 1944-1948. 3

CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA: The Romanian Communist Party in the van of the working-class and democratic movement's actions of solidarity with the struggle for national liberation in the inter-war period. 16

Z. SĂLĂJAN: Doftana — a fortress of the revolutionary struggle waged by communists and anti-fascists in the years of underground activity. 30

From the beginnings of the working-class movement to the foundation of the Romanian Communist Party. (Advices to assist students of the history of the R.C.P. and of the working-class movement of Romania) 43

The Strike Movement in Romania From the Foundation of the Romanian Communist Party to August 23, 1944 (Round Table II) 70

ARTICLES — REPORTS

ȘTEFAN MUȘAT: The Hitlerite Fifth Column in Romania 128

GH. I. IONIȚA: The exposure of fascism in the social and political writings of Lucrețiu Pătrășcanu 145

GHEORGHE DOBRE: Eugen Lupu — a student 164

RECOLLECTIONS

Aurel Cristea ◆ David Fabian ◆ Teodor Diamant 174

Redactori : **Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil**

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948.

Revista „Anale de istorie" a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

EDITURA „SCÎNTEIA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

43 108

REÎNNOIȚI-VĂ ABONAMENTELE LA „ANALE DE ISTORIE"

REVISTĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

Revista ANALE DE ISTORIE publică studii, articole, comunicări cu un profil tematic de o mare varietate, privind **istoria mișcării muncitorești** din țara noastră de la începuturile sale ; **istoria Partidului Comunist Român** ; momente din **istoria modernă și contemporană a patriei,** în prezentarea cărora este valorificată o bogată documentație inedită.

Cei ce studiază istoria P.C.R. găsesc în paginile revistei **lecții** și consultații pe profilul învățămîntului de partid.

În paginile revistei ANALE DE ISTORIE își găsesc, de asemenea, reflectarea probleme privind **mișcarea muncitorească și comunistă internațională, dezvoltarea regimurilor socialiste, mișcările democratice și progresiste, mișcările de eliberare națională.**

Abonamentele se fac la toate oficiile poștale, precum și prin factorii poștali. Prețul unui abonament anual — 36 lei.

Lei 6